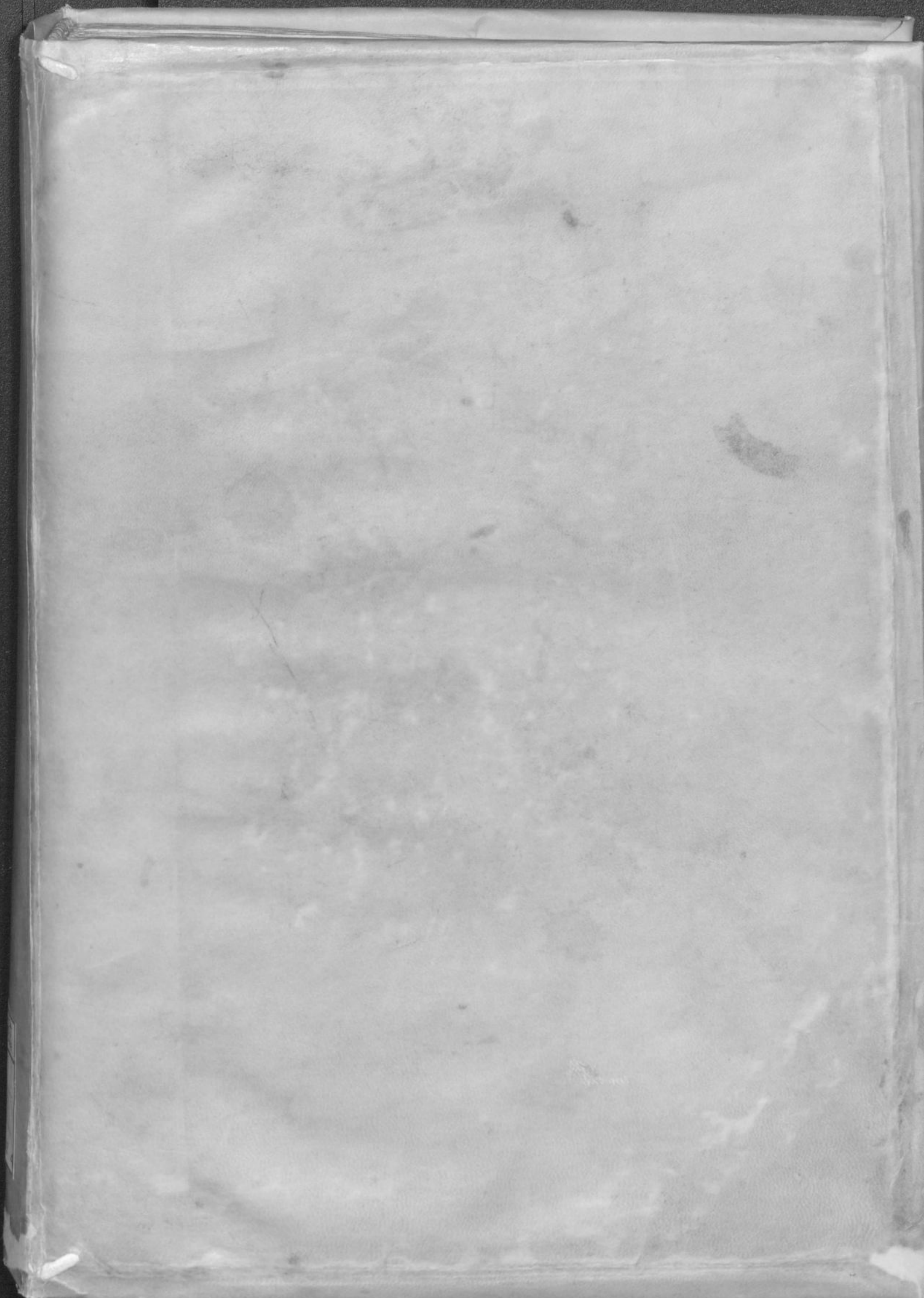

XII-6

Libri Officiorum Marci Tullii Ciceronis Cum variorum Commentariis

1

Seminarii Concortiez

Tabula Alphabetica.

De littera A.

¶ De littera. D:

¶ De littera. E.

¶De littera. I.

De littera. N.

De littera S.

¶ De littera. V.

¶ De littera. X

¶ Finis tabule.

¶De summo bono ꝛ via ad officium.

E morali philosophia: cuius autorē fuisse Socratem dicunt: vnde fons omnium phi
losophorū appellatur in hoc opere quod in manibus habet disputaturi finē humanū
ante omnia in dagare debemus. Hec em̄ in actiua philosophia constituta sunt. Nam
ceteris in rebus vt recte Cicero ait siue pretermissum siue ignoratum est aliquid non
plus in cōmodi est quanti vna queqꝫ earū rerum sit ꝛ in quibus pretermissum est quē
piam. Summū autē bonū. i. humana felicitas ꝛ finis vltimus si ignoretur viuendi ra
tionē ignorari necesse est ex quo tantus error ꝯsequitur vt quē in portū hoīes se reci
piāt scire nō possint. Cognitis aūt bonoꝝ ꝛ maloꝝ finibus inuēta ꝓfecto ē vita vite cō
firmatioqꝫ oīm officioꝝ. Igitur illud extremū ad qđ oīa referātur ꝛ ipsuꝫ ad nihil ali
ud referat inueniēdū est: ex quo beate viuēdi ratio inueniri ꝛ cōparari possit de quo inter ipos phōs cū
magna sit dissentio vt facili⁹ ꝛ apertius inueniat a principiis naturalib⁹ ordiēdū est: vt ꝛ qđ natura deside
ret: ꝛ ad qđ nati sum⁹ cogniscat. Om̄e aīal seipm̄ diligit. at postq̄ꝫ ortū ē id agit vt se q̄ꝫ optīe possit ꝯseruet
Hec cōditiōe cōi oībus aīalib⁹ cōpetere vident hōi vero vt p̄stabilissimo oīmqꝫ optimo aīali nō hec solū
cōmuni lege cōpetant: sed etiam aliquid vltra lōge illis prestabilius qđ ad mentē agentē contēplatricēqꝫ
pertinet quibus maxime a ceteris aīalibus homo seiungiatqꝫ illis quasi īfinito antecedere īteruallo vide
tur: atqꝫ vt primordii sui tēpora omittuntur in quibus magna ignorātia ꝛ caligine obductus versat cum
incipit tandē ea cogitatione que ad ip̄m accēmodatur res cōprehendere: tamen paulatim ꝓgreditur res
qꝫ agnoscit: quibus agnitis se tandē agnoscit atqꝫ intelligit. Et cū in eo sit appetitus ad cognitionem suā
accōmodatus incipit appetere ea que nature sue cōueniunt ꝛ propulsare cōtraria. Ergo quicquid homo
appetit recte a rationeqꝫ nature id omne positum est ip̄o atqꝫ ad ip̄ius est naturam accōmodatum que
sui cōseruatrix est idqꝫ habet propositū quasi finem ꝛ extremū se vt custodiat in optimo su generis statu.
Ex quibus intelligi debet homini id esse in bonis vltimū ſm naturā sese habere ꝛ viuere. i. ex hoīs natu
ra. vndiqꝫ ꝑfecta ꝛ nihil requirentē. Cū autē pateat sibi vnūquēqꝫ natura esse charū q sit hoīs diuini aīa
lis natura viuēdū est. Homo corpe ꝛ aīo ꝯstat corpis partes sunt integre ꝛ partiū prestantiā hr̄e cupit: bo
nā valitudinē: vires pulchritudinē sensus integros: ꝛ in pedibus celeritatē vim in manibus celeritatē in
voce in lingua etiā explanatā vocū impressionē. Neqꝫ em̄ dubiū est: vt inquit Cice. quin frons oculi au-
res ꝛ relique parte corporis q̄les sint proprie hoīs intelligant: sed opus est hec oīa valere ꝛ vigere: ꝛ na
turales motus vsusqꝫ habere. vt nec absit eorū nec egrū debilitatū ve sit: id em̄ natura desiderat. Est etiā
actio q̄dā corporis q̄ motus: ꝛ status nature cōgruētes tenet vt si qs aliter de industria fecerit: fugere pla
ne ꝛ seip̄e hominē ex homīe exuens naturam odisse videatur ꝛ moderati equabilesqꝫ habitus affectiones
vsuiqꝫ corporis apti ad naturā videntur. Igitur natura suis oībus expleri partibus vult. hunc statū cor
poris ꝑ seip̄m expetit q̄ est maxime a natura q̄ tota conturbant: si aut egrotū corpus est aut dolet aut ca
ret viribus. Animus autē in quo doctissimi maiores ꝛ principes doctrine viri quid celeste atqꝫ diuinū esse
voluerunt huiusmodi esse cupit: vt ꝛ oīs partes suas habet incolumes: vt nulla de virtutibus ei desit: siue
natura ip̄i concedantur siue studio comparentur suo: quarū alie virtutes cognoscēdi dicunt alie morūqꝫ
vt Ciceroni placet: ꝛ theologis nostris. Scoto maxime qui acumine ingenii ceteris antecellit in voluntate
ponunt. Aristoteles vero sententiam: quo nil ornati⁹: nil deniqꝫ exactius esse potuit. Est em̄ philosophia
omniū iudicio singularis: appetitu sensitiuo tribuende sunt iusticia. fortitudo. temperantia. fontes omniū
officiorū. cetereqꝫ oēs huiusce generis ꝓbitates. Et cū homo diuinū animal ad res duas natus sit agen
dum scꝫ ꝛ intelligendū perspicuū est omnia ī animo ꝛ in corpore perfecta esse debere. ꝛ homines ita velle
cum ip̄i a nobis diligamur ꝛ omnia ipsa clara nobis esse per se. Nam cui proposita est conuersatio sui. ne
cesse est huic ꝑtes quoqꝫ sui charas esse charioresqꝫ quo ꝑfectiores sint ꝛ magis laudabiles in suo gn̄e. Ea
em̄ vita expetitur. q̄ sit animi corporisqꝫ expleta virtutibus: in eoqꝫ summū bonū poni necesse est. quando
quidem id tale esse debet. vt rerum expetendarū sit extremū. Quibus expositis ciuilis est coniectura. ea
maxime expetenda esse ex nostris q̄ꝫ plurimū habent dignitatis: vt īter optimas quasqꝫ partes q̄ expetū
tur virtus sit expetēda maxime. ¶Finis ergo humanus est more philosophorū loquor cōgruēter viuere
i. adhibita virtute frui p̄miis a natura datis. ꝛ in operatione ip̄ius anime per virtutē in vita perfecta feli
citatē humanam constituit Aristoteles. Posito igitur fine humano virtutes amplecti: ꝛ operationibus stu
diosis ad illum nos dirigere debemus ne frustra nati esse videamur: cum omnia suuꝫ habeant finem ꝛ ad
illum omni conatu ac studio dirigantur: ꝛ contendāt ꝛ cum simpliciter ꝛ reuera bonuꝫ humane volupta
ti obiiciatur: ꝛ affectabile sit idqꝫ virtute esse dicim⁹ ꝛ quicquid ab ip̄a proficiscitur quod officiuꝫ est quo
nil melius nil prestantius: nil deniqꝫ ad naturam hominis accōmodatius inueniri potest de ipsis virtuti
bus disputandū est: vt his preceptis finis noster qui nā sit tandē appareat quo oblato ꝛ cognito quib⁹ me
diis prudētissime illum attingere possum⁹ exploratū sit. Id autē consequi poterimus: sit virtutes ꝛ offi-
cia cognouerimus in quibus vt dictum est ex philosophorū sententia felicitas humane consistit q̄ est pre
mium finisqꝫ virtutis ꝛ principium causaqꝫ bonorum. Unde non laudabilem. sed honorabilem vt rem di
uinam felicitatem dicimus esse cum ad aliquid minime referat: ꝛ nulla qualitate affectata sit. Humana
igit felicitate constituta tanq̄ꝫ signo quodam ꝛ diffinita: quid sit virtus qua ad illā peruenitur videam⁹:
¶Duplex est virtus intellectiua: ꝛ moralis: prima actiua est ꝛ contemplatiua. Contemplatiuam in presen
tia omitamus de moribus disputaturi. Uerum actiuam: cum de prudentia dicendum sit degustabimus.
Nam si non oratorio: sed ex actiore modo: vt ad philosophos spectat: nominibus vti debemus ꝛ nō inter
dum confuse sapientiaꝫ pro prudentia sumere: vt plerūqꝫ a Cicerone fit sapientia ab ip̄a prudentia longe
distat. ¶Illa enim est de substantiis separatis a materia penitus cui obiicitur veritas: qua contēplamur
ea quorum principia: vt aliter sese habeant minime fieri potest ꝛ scientiam ꝛ intellectū cōplectitur. Estqꝫ
prima philosophia quā theologiam appellamus. Prudentia vero cui ꝛ veritas obiicitur que recto appe
titui ꝯsentanea sit habet delectum bonorum ꝛ malorum. Nam habitus est agendi circa humana bona: re
cta cum ratione: ꝛ in quibus habet consultatio locum etenim prudentie est bene ꝯsulere: quid agendū sit
imperare: statuereqꝫ morum virtutes: atqꝫ omnino mediocritates affectuꝫ nā operatio accōmodata vni

Socrates moralis philoso phie au tor Summum bo nū cogno scere q̄ꝫtū conducat.

Finē hominis ex naturali bus inue stigat

Sūmum hoī bonū

Corpus

Animus

Scotus

Ad duo natus est homo

Finis hūa nus

Omnia su um finem habent

Uirtus du plex est

Actiua virtus

Prudētia

prudentie diffinitio.

Prudētia semp cum

honestate cōiūgitur

cuiqꝫ mediocritati a prudētia proficiscitur. Idcirco illam ⁊ matrem virtutum ac morum reginā ⁊ vi sua totam virtutem appellare merito licet: que nisi in bonū virum minime cadit. Nec prudens sine morū virtute esse potest. Quippe semper cū honestate coniūgitur: cuius cum contrario-idest vitio-malicia est habitus longe a prudentia distans. Igitur vt prudētes esse possimus morū virtutes inuenire ⁊ in illis-vt tandem habit⁹ assequamur-nos sedulo exercere oportet.

Moralis Uirtus.

Moralis virtus que amore idest cōsuetudine nomē accepit: assuetudine sit in nobis nō natura. Quippe virtutes in potestate nostra collocantur: ⁊ prauitas a nobis sponte cōparatur. Intellecta autem incrementū a tempore habet: ⁊ doctrina qua sciētias enuero ⁊ habitus intellectiuos habere possumus.

Tria sūt in anima:

Tria sunt que in aīa fiunt: affectus potentie. ⁊ habitus: ¶ Uirtutes morū non sunt affectus: quippe affectibus mouemur nō potentie que insunt nature: sꝫ habit⁹ profecto sunt illi namqꝫ cum mediocritate ad affectus incipiendos disponimur: nō mouemur.

Finis est affectabilis diffinitio virtutis moralis.

¶ Uirtus etiam morum electio est: aut non sine electione: quam precedit ipa consultatio: consistit etiam in mediocritate respectu nostri quo habitu homines meliores efficiuntur: ⁊ cum vnice recte agamus ⁊ diffinite multis vero modis delinquam⁹: mediū ipm attingere difficile est: ⁊ agentes rem studiosam studiose ⁊ per habitū queꝫ habemus laudamur habitumqꝫ habere dicimur. Ergo cū finis sit affectibilis voluptatē idest summū bonum humanū: ea vero quibus itur ad finē consultabilia sunt atqꝫ eligibilia: sic vt actus qui circa talia sūt idest officia proficiscantur ab electione ac sponte nostra fiant. Sed ipam virtutem ⁊ studiosas operationes cira consultationē ⁊ electionem versari dictum est. mediocritatem esse vt recta ratio iubet. vnde fit vt virtus morum sit habitus electiuus in mediocritate consistens: que est ad nos diffinita ratione: ⁊ vt ipse prudens definierit vt placet Aristoteli: quam assequemur si mediū ipm ⁊ rectum attingemus. ¶ Id autē erit si officiis ⁊ studiosis actionibns delectabimur: quibus tandem paratur habitus queꝫ cū adepti fuerimus felicitatem humanam-premiū virtutis-facillime consequemur: ad quam nati sumus ⁊ studiose properare debemus.

Cicerōis laus.

¶ Iam officia explicanda sunt illis enim ad illud medium peruenitur-vt dictum est-de quib⁹ Cicero latinarū litterarū parens ⁊ romane eloquentie vel precipuus autor: ⁊ qui diffusius nomen suumqꝫ imperiū populi romani terrarū principis se extenderit pro pagauit ⁊ q primus apud latinos philosophiam rudem ⁊ impolitam cum eloquentia iunxit. Nam ei quasi ciuitatem dedit cum rome peregrinari videretur nec se nostris sermonibus efferre auderet. Ad ciceronē filiū suū Athenis philosophie incumbentē preceptore. Cra. peripatetico ⁊ illius etatis principe philosophorum elegantissime simul ⁊ eruditissime scripsit. vt hoīem felicitati subiectum ad illam prepararet ⁊ duceret. Quod opus deo annuēte: varium elegans multiplex: ⁊ cū magna sui autoris laude diffusum interpretabor: vt ita ad felicitatē qꝫ expeditissima pateat ⁊ mediū tenere possumus a quo sine vitio non disceditur.

Materia huius oper

Materia huius opis ē philosophia moralis. que de iustis honestis ⁊ que sunt his contraria disputat. hominēqꝫ ad felicitatē humanam perducit. Hec spes bene beateqꝫ viuendi primos illos ad philosophandū impulit vt omnibus neglectis ⁊ posthabitis rebus se in optimo ⁊ tranquillo vite statu collocarent. Philosophia enim tranquillitatem vite mortalibus largita est ⁊ mortis terrorē sustulit: cui vt sanemur nos excolendos dare debemus vt Cicero monet:

Subiectū huius doctrine.

Subiectū est duplex propinquū ⁊ remotū. Propinquū est homo ea ratione qua congruenter nature viuit seruās media officia: aut pleraqꝫ maiorū precpta ⁊ instituta. Remotum est homo ea ratione qua humane felicitati subiicitur. Solus eni homo hanc felicitatem assequi potest. Nam officiis mediis siue communibus seruatis ad habitum virtutis peruenitur ⁊ paratur humana felicitas: ad quam ipa natura nos creauit ⁊ direxit. Genus dicendi est medium quantum ad verba graue autem ad sententias. nā hic agitur de philosophia: qua nihil potest esse grauius.

Figura elocutōis triplex.

Triplex est figura elocutionis: grauis: mediocris attenuata ⁊ sunt adeo connexe vt separari nō possint. Nam in quolibet opere omnes insunt. Et cuꝫ dignitates ⁊ exornationes faciunt hec tria genera cum plura insunt que ad grauem figuram pertineant fit vt illud opus a maiori parte denominetur dicaturqꝫ esse in prima figura. vt eneis vergilii: orationes Ciceronis ⁊ cetera id genus. Hec que scripsit in philosophia non habent illam vim dicendi quā orationes ideo dicuntur esse in mediocri. Unde ipe ait hortor te mi Cice. vt non solum orationes meas. sed hos etiam de philosophia libros qui se iam illis fere equarunt studiose legas. Uis enim dicendi maior est in illis.

Finis seu itentio autoris:

¶ Finis ⁊ animus autoris est instituere filium prepararéqꝫ ad summū bonū humanū ⁊ etiam alios: qui hec viuendi precepta seruauerint. Omnes igitur officiosi esse debent: vt summū illud bonuꝫ assequantur: nemo re pecudum viuentes frustra in lucem editi videant. Sed de his hacten⁹: Iā ad interpretationē veniam⁹.

¶ Finit copiosissima de summo bono seu de morali philosophia enarratio cuius autorem Socratem fuisse dicunt quem omnium philosophorum fontem complures approbant.

❡In principio huius operis prenotatu digna.

Vāq̄ Marce fili &c. Quia breuis & familiaris esse cōstitui. idcirco que in principiis librorum
disquiri solent hic quoq; paucis explanabo. ❡ Titulus igitur ac inscriptio operis est Marci
Tullii Ciceronis ad Marcum Ciceronem filium suum de officiis libri tres In quo quidem
titulo. Marcus prenomen est. & solet scribi unico. M. Tullius nomen propriū. Cicero cogno
men idest cognationis nomen sumptum a cicere genere quodam leguminis. Nam Roma-
ni prisci agriculture studiosi in quo quisq; colendo laudē adeptus erat. ab eo illi cognomen
tradiderunt. Officium autem quid sit inferius ubi ab ipso autore diffinietur per iu cicem no
strum prepositum inuenias. ❡ Vita autoris hec est. M. T. Cice. arpinas grece & latine peritis
simus Rome rethoricam docuit ubi eques effectus etiam consulatum uirtute & eloquentia
singulari obtinuit. in quo Lucii Catiline coniurationem cum ipso extinxit. ob quod ut Ap-
pia. lib. ii. de bellis ciuilibus inquit. Pre cunctis saluator patrie uisus est extitisse. Gratie siquidem immense ab omni
bus ipsi habite sunt. uarieq; laudationes. Nam & Cato ipsum patrem patrie appellauit quod decus postmodum
confirmatum est ad imperatores qui digni habiti sunt paulatim defluxit. Hinc Ply. lib. vii. cap. ii. naturalis hystorie
ipsum alloquens ait. Salue Marce Tulli prime omnium patrie parens appellate prime in toga triumphum lingue
Lauream merite & facundie litterarumq; patrie prime parens. Salustius in Catilinario inquit plebem Romanam
coniuratione patefacta Ciceronem ad celum tulisse & ueluti ex semine captam gaudium atq; leticiam agitasse. Ve-
rum ut Plutarchus attestatur qui inter coniuratos. P. Lentulū cui nupta fuerat Iulia matrona nobilis & ex Cesarum
familia & Mar. Antonii triumuiri mater supplicio ultimo affecerat incurrit implacabile odium eiusdem Antonii:
non requieuit enim donec caput & manum Ciceronis rostris affixa uideret. Itaq; uir ille indelebili uita dignus igno
miniosa morte (si quid uere ignominiosum bonis accidere putes) emigrauit.

Titulus operis. Vita autoris.

Genus orationis ut in prohemio autor ipse docet: est hic equabile & temperatum. Est enim qualitas di-
cendi mediocris nō sublimis. quale in orationibus potissimum Philippicis usus est nec tenuis siue exilis
ut in familiaribus epistolis. ❡ Intentio autoris uidetur: ut filium per ipsum omnes homines obseruan-
dum in omni actione debitum: officium erudiat: quod uno pretermisso nihil fuerit in rebus decorum
nihilq; laudabile. Spectant autem que in hoc opere traduntur ad ethicam idest moralem sapientiam: nam sine offi
cii obseruatione neq; publici neq; priuati commendantur mores. ❡ Prima autem operis diuisio est in prohemium
& tractatum in prohemio uero sicut ipse in rhetoricis ad herennium faciendum precepit tria facit efficit enim audi
torem siue lectorem beniuolum attentum & docilem. Beniuolentiam autem captat a multis. Primo a persona sua
significans se patrem in eo q̄ filium appellat dicens. quāq̄ te Marce fili. Quia enim pater est non potest non amare
filium: quocirca in lege diuina non sic autem est: ut parentes liberos ament ut e diuerso quem uero & natura & ratio
ne amas non poteris nisi ad optima cohortari: ne alia docere: si ea noris: nosse autem se indicat autor cum philoso
phie censorem se predicet: & ex stoicorum fontibus suo arbitrio que placeant hausturum prenunciet. Quia uero
multum ualere debet autoritas paterna qui bonos mores precipiunt: fere ad filios loquuntur ut in eo libello qui
Catoni ascribitur. In prouerbiis Salomonis: in Ecclesiastico. In diuo Iohanne euangelista patere potest quinadeo
Christus dominus & saluator noster & diuina precepta beniuole suscipiamus optimum deum non dominum: sed
patrem nos docuit inuocare. Secundo a persona filii: eo q̄ filius est. Tertio a persona Cratippi quem principē phi
losophorum appellat. Quarto a persona eorum quos sequitur. sequitur enim potissimum Stoicos: Quinto a re ip-
sa idest utilitate preceptorum de officiis quibus nulla pars uite uacare debeat. unde attentum quoq; reddit lectorē:
ad ea etenim addiscenda attenti esse debemus quibus publicis: neq; priuatis: neq; forensibus neq; domesticis in re-
bus uacare possumus: eiusmodi autem officia esse docet. Docilem uero reddit summam totius rei de qua disputa-
turus est perstringens: dicit enim se de officiis disputaturum: utpote de honesto & utili & differentia que inter ea
uidetur & id quidem introitus uoluminibus. Ex his quoq; patent cause operis. Nam efficiens est ipse Cice. finis est
officii obseruatio: materia est officium: forma est modus procedendi qui doctrinalis idest diuisiuus: diffinitiuus: &
declaratiuus est. Nunc ad explanationem progrediamur. In qua: quia potior est de rebus q̄ de uerbis inquisitio pri
mo sententiam: secundo ordinem: & tertio uerborum interpretamenta ponam.

Genus orationis. Intentio autoris. Cui parti philosophie addicatur hoc opus. Diuisio operis. Beniuolū facit. Attentū. Docilē. Cause operis.

¶ Celeberrimo uiro & Iuris utriusq; professori peritissimo magistro Antonio Boneti Claudius de gurgite parisinus humillimam salutem obsecrat.

COgitanti mihi & magnitudinem tuam mee paruitati componenti rubor adest pro foribus cum tm̃ (tantillus tamq; fucatis litteris) uirum presumo obtendere. Sed ubi menti occurrit humanitas in oēs affabilitas & in quibusq; demum negociis tua uir consultissime prudentia non solum me ausorum sed & hiis debitum imponere finē satago. Nuper cum me Lugduni continerem aliquoꝝ motus precibus quos officiorum Ciceronis cupido maxima illexerat: eorundē capitibus singulis argumēta in ipsis contentoꝝ apprehensiua adieci: textu qui lituraꝝ erat confertissimus examussim reuiso: & in debitā faciem redacto. Quod quidē opus cū peritissimoꝝ iāpridē minerua cōmentariis & additionibus ornatum fuisse non ignorē aliquid me super ipsos intentare aut qd̃ ipsorum lime preiudicet actitare nolo quis existimet. Indignum prorsus & a scientis quidē uiri officio extraneū est: quorundam uelatis (ut aiunt) oculis impressorie arti incūbentium doctorum labori tersissimo barbariem ascribere. Non hoꝝ ego labores sed illoꝝ ineptias purgare aggredior. Demū tibi cuius belliioca gens oīs innititur iudicio nostrā hanc dicari lucubratiunculā ego dignius fore existimaui quo librū ipsum cuius noster hic labor est tue scientie libris cognatione preaffinem non dubito. Quāuis enim in ceteris maxime ualeas: tm̃ in his te precellere ea testatur etas: que (qd̃ fieri rarius solet) tanta meruit honorari dignitate. Accipe igitur non pro sua exiguitate: sed pro innata tibi erga doctos oēs suauitate opusculum: meq; pro uoto utere: & in seruū adige tue dominationis perpetuū: & uale. Ex nostra Lugdunēsis studii cateruula pridie Kalēdas februarias. Per tibi obsequētissimum quē nosti.

¶ Petri Marsi episto. ad F. Gonzagam Cardinalem Mantuanum.

Cato cē/sorius. Scipio aphricanus.

CAto ille cēsorius immo nature opus mirabile & uirtutū uiua imago reuerendissime presul in principio suarum originū censuit hoīum: qui in aliquo numero sunt & natura uiuūt: non minus ocii q̄ negocii rationē extare oportere. Quod triūphale illud corpus maior Aphricanus armis & toga clarissimus bonaꝝ artium spēm diligēter obseruauit. Tali Romani noīs oraculo monitus Ciceronē nr̄um in oī disciplinaꝝ genere principē a quo Romana eloquētia quāta est & fons doctrine uberrimus defluxit imitari ꝓ uirili parte cōstitui. Qui ciuili furore offensus sceleratoꝝ quib⁹ tūc ad uotū oīa succedebāt nefaria rabie urbe foroq; in quo tot tātisq; causis orādis felicissime regnauerat: cessit: & ad ociū qd̃ non uolūtas: sed necessitas offerebat uir integerrimus: & ad cōem natus utilitatē se cōtulit. Cuius ne eminētissimi ingenii acies & mens supra hoīem sollicitudine langueret officia q̄bus posteritatē erudiret: & Romanis ciuibus (de q̄bus bn̄meritis erat) ut in tāto rerū turbine & malis reipublice tp̄ibus poterat cōsuleret summo studio & cura elucubrauit: q̄bus nil melius nil hōestius excogitari potuit. Ne igit̄ ocio qd̃ post uarios labores & molestias sub te tandē nactus sum: & melius mihiipsi iā polliceri clemētia tua & generoso aīo freatus abuti uiderer diu multūq; cogitaui qd̃ potissimū mihi cū decoro agendū esset q̄ ab ineūte etate sacris institutis & cerimoniis initiatus essem & addictus. Tandē id elegi qd̃ mee ꝓfessioni cōgrueret. & in se plurimū honestatis hēret & utilitatis Cice. officia. s. id uisum eruditionē cultū uite cōis instituta interpretari. Nō q; arbitrer me tanti esse: ut sic sufficiēter prestare potuerim: sed ut alios excitarē qui ingenue eruditi & uaria multiplicīq; doctrina & subnixi tanto ponderi sufficiūt meq; in his bonaꝝ artiū studiis exercerē. Ne ingeniū natura hebes meū nihil agendo situ penitus obduceret̄. Indignū quippe uisum est: ut in poetis enarrandis tm̃ opere studiiq; a plerisq; opponatur & maximo huius operis fructu ac uera necessariaq; ad bene beateq; uiuendū doctrine priuet̄ adolescēs. quorūdā incuria: qui ut correptores uidentur nōnulla deprauarūt & bonoꝝ ingenioꝝ culpa: q̄ deprauata emēdare & obscuris lucē addere dedignantur. Ingrate quidē cōi quippe utilitati consulendū est si naturā ducē sequi uolumus & oībus eloquētie uiribus quā Ciceroni acceptā latini eloquii sciunt & loquunt̄ uti debēt Romani referunt̄ qui latine principis clara monumēta sed culpa tēporū non parua caligine obducta instrumēta: a situq; defendātur. Ad quod oīs qui litteraꝝ sacra colunt uehemēter hortor: ut gratū aīum erga latini splēdoris maximū auctorē ostēdamus: & aliqd̃ monumentum supsit: qd̃ nos uixisset testet̄: & ut uiuamus. Is. n. uiuit q̄ aliis ꝓdest & se utitur. qm̄ nihil est eo turpius q̄ nullū habet argumentū: quo se diu uixisse ꝓbet preter annos q̄bus nō uixi: sed uētri obediēs uitā amisi. Nō. n. refert q̄diu aliqs uiuat: sed q̄ bene laborib⁹ equidē qui generosos aīos. & a natura bene institutos nutriūt & uigiliis: nō peperci. Prudētia tua q̄ dignitati ecclesie ac saluti dies noctesq; cōsulte studes nō parum lucubrationib⁹ meis suffragata est. Nullū quippe officiū inuenit̄ ad priuatā disciplinā pertinens qd̃ in te uel maxime nō eluceat publicā uero q̄ non nouit: admirat̄ & laudat. Quis hoc apostolice legationis munus (quo ꝑ tot annos tāta prudētia moderatiōe animi & summa ītegritate functus: & maxima oīum gratulatione fungeris) nō summis laudibus tollit & maiora tātis officiis dominat̄ & optat. Habes hoc innatū ut alios regere ac gubernare scias & ornare pro meritis: quod difficile est & pauci admodū nouerunt: tibi autē a teneris unguiculis exploratū & cognitū. Iure igitur he lucubrationes quaꝝ causa fuisti dedicande tibi erāt cui maiora debeo: ad que nondū idoneus his studiis tota mēte & ingeniosis uirib⁹ me cōparo. Interea opusculū hoc monumentū ocii mei: nominiq; tuo sacratū accipe: ut auspiciis tuis q̄bus id quātulūcūq; est auspicatusq; sum legatur: uigeat ametur: & illis prosit quorū causa Tullius & officia scripsit: & ego quoad potui interpretatus sum & deprauata recognoui: ne tanto Ciceronis munere fraudarentur.

Quare Cice. offi/cia con/scripsit.

Petrus mar. sa/cris ini/tiatus.

Heroici carminis sonus
Liricorum iucunditas.
Aglorum lasciuia.
Iamborum amaritudo
Epygrammatum lusus.

Petri marsi. Francisci maturantii & Jodoci Badii ascensii in. M. T. Ciceronis de officiis: amicitia: senectute: & paradoxis libros per

quã familiaris explanatio ad amussim ueteribus adhibitis exẽplaribus.p Eneã piũ emẽda ta & castigata. Cui ultra singulorũ capitũ argumẽta disticho cõplexa addidit. Idẽ Eneas per multa in quibus cõmentatores ac interpretes iminutos iudicauit. Nec minus eo duce græcum eloquium latinam interpretationem subiit sit leuior quo niam obscurorum uerborum ad noscendum & enodatio & ortus.

Vanq̃ te Marce fili. In huius prohemii principio & beniuolũ & attentum reddit filiũ suũ Cice. beniuolũ qdem: qa filiũ appellat: attentũ uero qa docet necessariũ esse si negligẽtie notã uitare uelit philosophie incũbere: cũ oĩa hẽat que ad eã auxiliari possint. Preceptorẽ uidelicet optimũ: qa cratippũ: locũ laudatissimũ: qa gymnasiũ atheniense. Tempus oportunũ: qa iam ãnum audierit. Fortunã satis uberẽ cũ tam bñficium habeat patrem. Rem ꝑterea quam dicat docentissimã: quia sapientiã moralem eloquentie adiunctam. Monet autem ut græcis latina coniungat. ¶ Ordo ẽ O Marce fili q̃q̃ oportet te audiẽtem cratippũ philosophũ illũ optimũ annũ. i. per anni spaciũ. & id athenis. i. in ciuitate atheniẽsi: ubi bona docentur & bñ uiuitur abundare. i. abundantem esse prece/ptis. i. regulis & documentis philosophiæ pp summã auctoritatẽ doctoris tui: uidelicet cratippi q̃ p & institutis. i. bonis moribus & consuetudinibus uiuendi ꝑpter auctoritatẽ urbis s. athenarũ quorũ. s. doctoris & urbis alter uidelicet doctor cratippus põt augere te. i. auctiorẽ & copiosiorẽ efficere: sciẽtia. i. i ipsa phia: & altera uidelicet urbs atheniẽsis i qua gloriose multi uixerũt põt augere te exẽplis. i. q exẽpla bonorũ uirorũ tñ ut. i. quẽadmodũ ipse. i. ego cõiunxi semp latina sup. eloquia & dogmata cũ grecis ad meã utilitatẽ: neq̃. i. & nõ feci. i. nõ cõiunxi latina cũ grecis solũ. i. solũmodo i philosophia. i. in studio sapiẽtie & in libris de sapientia disquirentibus: sed ẽt in exercitatione dicendi. i. in facultate oratoria. ita sup. ego censeo idẽ faciendũ sup. esse tibi. i. a te ut sis par. i. pariformis & indifferens atq̃ eqnaliter abundans in facultate utriusq̃ orõnis grece uidelicet & latine. Ad quã qdem rẽ. i. ad quã utriusq̃ orõnis facultatem nos attulimus. i. ego Ci. attuli (sed urbane & modeste pluraliter loquitur) ut uidemur. i. ego uideor uel mihi & aliis hoibus nostris. i. latinis. magnũ adiumentũ ut nõ mõ. i. ut nõ solũ rudes. i. ruditer & uulgariter periti grecarũ lrarum sed ẽt docti arbitrentur se adeptos: aliquantulũ. i. aliqualiter multum qd modeste dicit &. i. simul: ad dicendũ dum ipsi eloqui ualent & ad iudicandũ de aliorũ uidelicet locutione: & scia hoc ẽ ad philosophiã sine qua nemo recte iudicare põt. Quia oportet bonum iudicẽ bene nosse. qd phia docet. Quãq̃ te & si ut docet ualla li. ii. sequẽtis orõnis dignitatem quãdã pre se ferunt uoluntq̃ quotiens in pricipio orõnis ponunt uerbum idicatiui modi: qn uero secundo loco ẽt subiũctiui hoc ergo loco est magnã aggressus bñ dicit q̃q̃ oportet. ¶ Annus ab an qd est circum deductus uidetur. Est. n. solis circũuolutio a quouis puncto i idipm rediẽs: unde a primis mortalibus ante iuentas lras dracone caudã

¶ C. de gurgite parasini in primum. M. T. C. de offi. ad Marcũ filium caput argumentum.

Applicet ut studiis mentem petit esse uacantem. Officiis natum philosophando docens.

Hortatur filium Cicero studiis presentibus sese dedere qbus officiorum per que inter sui generis animãtia uiuere debeat fiat peritior.

Officiorum Liber primus.

Argumentum [illegible] in prohemium primi Libri Officiorum. M. T. Ciceronis.

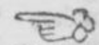
Ciceronẽ filiũ suo hortat exẽplo ne simplici cupiã studio sese addicat: sed græca cũ latinis: & orationis uirtutes cũ philosophie scientia cõiungat: deide quo eũ reddat attentiorẽ. hãc de officiis phie partẽ duobus potissimũ noibus cõmẽdat: uel q usus eius ad oẽm uitæ rationẽ latissime pateat: uel q hec una sit philosophis oibus inter se cõis. Postremo testat se in hac disputatiõe stoicos potissimũ sequi: q hi uel optime boni finẽ ad quẽ officia oia referuntur constituerint: quin Epicurus uoluptate metiens summũ bonũ atq̃ Aristo. Pyrrho & Herilus tollẽtes rerũ delectũ: officii quoq̃ naturam subuerterint.

M.T.Ciceronis Officiorũ Liber primus. ad Marcum filium.

Váquã te Marce fili annũ iam audientẽ cratippũ idq̃ athenis abũdare oportet ꝑceptis institutisq̃ philosophiæ pp summã & doctoris auctoritatẽ & urbis quorũ alter te scia augere põt

ASCE.

Ordo. Greca ẽ locutio quotiẽs uerbis actis duplicẽ accusandi casũ subdim⁹ & signãter si alter tẽpus de notet.

Triplex. Et. Argumentũ a nobilitate doctorũ & itẽ loci & ipsis diuturnitate

Rudes elegãter patrio casui addit Dicere oratoris iudiciũ rerũ phi losophi.

Hõesta gradatio.

Phia docet bene nosse

Quãq̃ Annus

altera exẽplis.tñ ut ipse ad meã utilitatẽ semp cũ græcis latina cõiunxi.Neq; id in philosophia solũ:sed ẽt i dicendi exercitatione feci:idẽ tibi censeo faciendũ:ut par sis i utriusq; orõnis facultate. Quãquidẽ ad rem nos(ut uidemur)magnũ adiumẽtũ attulimus hoĩbus nr̃is ut nõ mõ græcarũ lr̃arũ rudes sed ẽt docti aliquã tũ se arbitrentur adeptos:& ad dicẽdũ & ad iudicãdũ

sua in mordente significabatur hinc Maro in Geor.In se sua p uestigia uoluit̃ ãnus.Quod aũt actio utit̃ scd̃m Seruiũ ad uenustiore locutione ptinet scd̃m Noniũ Marcellum ad cõtinuationẽ tpis.Nã quotiẽs inqt per accusatiuũ annos uel dies loqmur iuges.i.continuos annos uel dies uocamus.quotiens p ablatiuũ i terieetionẽ aliqbus annis uel diebus.Sed ual la utrũq; irrides docẽs p actm̃ more græco potius q̃ latino fine cõtinuatione tpis loq posse. Idẽ Nestor asserit.Tñ si peritissimoꝝ exempla intueri uoluerimus tã seruiũ q̃ marcellũ recte locutũ dixerimus.Ratio.n.ubi cõtinuũ est tẽpus q̃diu seu q̃dudum sit aut factũ aut futurũ est aliter q̃ in actõ locuti sunt.licet notã cõtinuationis aliqñ adiecerint:sicut totos dies & integros annos.Vñ in.vi.Enei.ppter cõtinuationẽ tpis dicit̃.Noctes atq; dies patet atri ianua ditis.Quod si intercapedo esset diceret.noctibus atq; dieb⁹.Possum⁹ tñ tẽpus cõtinuatũ sicut qd̃ licet in quo aliqd fit in abltõ ponere. ut uigilaui trib⁹ horis & tres horas.nos ut uidemur.Nota quoq; regulã puer quotiẽs in prima psona loquit̃ possumus modestie gr̃a ẽt de uno nũc singulr̃ nũc plr̃ nũc mixtim loq in scd̃a de uno nõ nisi singulr̃ quãtũcũq; ille sit: ad uitãdũ tñ stomachũ & indignationẽ magnatũ a pnominib⁹ ad epitheta dignitatũ cõfugiemus.Nõ ergo dices tu dixisti rex aut epõ:sed maiestas tua:dixisti rex:ita iussit paternitas tua aut p̃stãtia tua p̃ces excellẽtissime ita p̃cepit &c.Dixi modestie & urbanitatis gr̃a:qa ut docet Sipõtinus modestius hoc est(ut uulgo dicũt)humilius loqmur de nobis in populi significãtes nos alioꝝ auxilio fretos atq; adiutos.q̃ in singuli significãtes nostra solũ auctoritate q̃ppiã fecisse aut ut fiat mãdasse.Hic publica mãdata plr̃ fiũt.¶ Attẽde preterea nõ recte dici.Videt̃ mihi q̧ ego magnũ adiumentũ attuli:ur̃ mihi q̧ tu magnũ adiumentũ attulisti &c.sed sic.uideor uel uideris magnũ &c.Bñ ergo Ci.(ut oĩa)dixit quã qdẽ ad rẽ nos ut uidemur &c.Lõgissimus aũt fierẽ si singula ad elegãtiã spectãtia psequi uellẽ. Cuiusmodi sunt pulchre dictũ est in utriusq; orõnis facultate.Quia dictio recta regẽti uenuste p̃ponitur:& quia inter p̃positionẽ & casuale uenuste aliqd ponit̃:sicut quã ad rẽ.Quidẽ aũt nim exceptiuã sepe habet ut sit si non ad oĩa certe ad hãc rem:& pulchre ponit̃ cũ ne & id qd̃ excludere uolum⁹ ut ne de⁹ qdẽ facta ĩfecta facere posset.

Dr̃ia inter quid diebus multis egisse & multos dies.

Elegans loquẽdi mod⁹ & doctrĩa.

Exposi tio septẽ cirũstantie in oĩ re requi site.

Quanq̃ te Marce fili.In oĩ re septẽ circũstãtie reqrũt̃.Persona res:causa:locus:tẽpus:modus materia:q̃ maximã habẽt uim:ut si qs eas neglexerit decorẽ suũ seruare non possit aut aliqd laude dignũ efficere. Vñ dicit Seneca.refert:quid:cur:qñ:quare:ubi &c.sine qbus facti rõ nõ cõstabit.Cũ Ci.M.Tulii Ciceronis filius philosophie operã daret:ipse locus gymnasiũ fere totius orbis & oĩ bonarũ artiũ & disciplinarũ emporiũ cũ hortabat̃:ne ipsas athenas scientiaꝝ inuẽtrices cultricesq; dedecoraret.Inde debeat excitari splẽdore paterni noĩs qui in oĩbus palmã eripuit:in oĩ disciplina eminẽtissimus.Propterea philosophia ipsa q̃ est ars uite & pturbationũ medicina ut q eã uite parentẽ aspernant̃ & uituperãt:patricide appellãdi sunt.Ipsa ẽt etas suadebat q̃ p̃ceptis & institutis philosophie gaudere debet.Nã qs est ingenua & honesta familia educatus:qui turpitudine ipsa non offendat̃.Docet bone idolis adolescentẽ parere philosophie p̃ceptis & rõni:sed maxime oportebat Ciceronẽ oĩs bonas artes amplecti.ne a tanta patris excellentia degenerare uideret̃ qd̃ postea accidit.Ingenii uis inqt Sene.preceptis aliter excrescit:nouasq; psuasiones adiicit innatis & deprauata corrigit.& alibi.Facile est teneros adhuc animos cõponere:difficulter recedũt uitia q̃ nobiscũ creuerũt.¶ Diuidit̃ hoc opus in proemiũ & tractatũ.In proemio ea facit:q̃ a scriptoribus(ut ueterũ instituto sancitũ est)diligẽter custodiri seruariq; debẽt:captare s.beniuolẽtiã:docilitatẽ.& attẽtationẽ.Docilẽ facit auditorẽ summã totius rei de qua disputaturus est pstringens. Dicit.n.se de officiis scripturũ.Bẽiuolentiã captat a psona.Cratippi quẽ principẽ illius memorie philosophoꝝ appellat a persona filii cũ filiũ appellat:& iudicio illius cũ pmittit uti opinionib⁹ philosophantiũ.A re ipsa laudans precepta de officiis dicens.ea latissime parere cũ nulla sit uite pars que officio uacare debeat.A psona sua laudãs offm̃ suũ sine arrogãtia.A psona alioꝝ quoꝝ opiniones cõfutat.ut Aristonis:Pyrrhonis:Herili:& epicureorũ.Inde cum futura sit oĩs disputatio de officiis cũ rõne:& officiũ equiuocũ sit & præpositio equiuoca & ambigua distinguẽda sit ut cõueniat inter differẽtes:quid sit de quo disputatur diuidit̃ prius offm̃.inde desinit.Et cũ prohemium debeat cõtinere capita rerũ:de quibus dicẽdũ est proponit se disputaturũ de honesto & utili:& repugnãtia quæ uidetur esse inter utile & honestũ:Et cũ hoc facit reddit auditorẽ attentũ.¶ Id aũt fit cũ pollicemur nos de rebus magnis & utilibus dicturos & si numero exponunt̃ res de qb⁹ disputãdũ est:ut Cicero facit in primo uolumine disputaturus de honesto dicit hoĩes habere semina quedã & uirtutis igniculos a natura datos ex quibus cõflatur honestum qd̃ est scd̃m naturã.Et diuidit̃ in quattuor partes:prudentiã:iustitiã:fortitudinẽ:& tẽperãtiã.quæ sunt magne & uere uirtutes:ppterea q̧ ex rõne oriunt̃ qua nihil in homine diuinius.De his ergo disputat quas appellat fontes oĩum officioꝝ.Sed prius de officiis.i.operationibus studiosis:que ab ipsa prudentia oriuntur.Inde de iustitia & fortitudine.Postremo a temperantia & declarat quid sit illud decorum quod ubiq; seruandum est. Demum propositis duobus honestis utrum sit honestus. In secundo uolumine disputat de utili distinguens ea que ad tuendam uitam pertinens probans per inductionem nihil humane uite prodesse sine opera hominis:dicit q̧ imperantibus nihil esse utilius q̃ non timeri a subditis.sed amari cũ odio uideantur que aliis formidolosi sunt & affert tyrannorũ exempla.qui fere omnes interficiuntur.Inde gloriam ex tribus constare dicit si diligit multitudo si fidẽ habet si cum admiratione quadam honore quẽpiam dignũ putat.Qui gloriam querit qua ratione ista parent̃ docet.Inde ponit primam adolescentis commendationẽ afferens nõnullorum exẽpla qui in prima etate laudẽ sibi & gloriam compararunt.Inde agit de beneficentia & libertate:largitionibus; deliciis:& muneribus: & qua opera

Phĩa perturbationũ medicina.

Operis diuisio.

Docilẽ facit.

Bẽiuolẽtiã multifariã captat:

Secundi libri contenta.

uti debeamus emerēdi fauoris & beniuolētie. gratia qs potius defendēdus sit diues an pauper. Inde de tribus ex
gendis. tandē duobus ꝓpositis utilibus utrū sit utilius. ¶ In tertio & ultimo disputat de repugnātia. nō q̄ est sed q̄
uidet̄ eē iter utile & honestū: cōstituitq̄ formulā qua officiū cognoscat̄. Et discurrēs p quattuor uirtutes oñdit nihil
eē utile: qd nō sit honestū. Et simul agit de prudētia & iusticia docēs nihil eē utile. qd sit malicie cōiūctū & iniusticie
ponēs exēpla de his q̄ dolo magno alios circūueniūt. & disputat de p̄diis uēdēdis & mācipiis: & an uitia debeat uē
ditor apire emptori: & qd p̄stari debeat ei qd sit uir bonus. Nec ēt alicui occupare patriā ubi cæsarē taxat. Inde pōit — Tertii li bri con tenta.
nōnullas qōnes. Hecatonis stoici. quē panetius erudiuit: & cōtrouersias q̄ sunt ī iure stoicoꝝ & quo tpe ꝓmissa ser
uanda nō sunt. Que oīs disputatio ad iusticiā & prudentiā ptinet quaꝝ altera semp est utilis. altera maliciā imitat̄.
Inde agit de fortitudine oñdens nihil eē utile qd fortē uiꝝ & magnū dedeceat & ponit exēplū Vlyssis. reguli. & allo
rū q magno aīo mortē potius appetere uoluerūt q̄ amittere laudē fortitudinis & animi inuicti postremo disputat
de tēperātia docēs nihil eē utile qd tēpātie cōtrariū sit & sic dānat illos q ī uolūtate sūmū bonū posuerūt cōtra quos
(qa magni noīs erāt) dicit se uelle uti uelis & eqs .i. totis uiribus & p̄suadeat. nihil eē utile qd nō sit honestū. Inde
īponēs opi quasi fastigiū & extremū magnū filiū alloquit̄. ¶ Quāq̄ te Marce fili. Sensus ē q̄uis te oporteat & pene — Sensus p̄me par tis.
necessariū sit (qm̄ sine rep̄hēsiōe aliter facere nō posses) abūdare iā p̄ceptis p̄hie pp oīm de te expectationē cū audias
Cratippū eminētissimū philosophū: & sis apud athenas oīm bonaꝝ & disciplinarū iuentrices. & ubi exēpla tot cla
rorū uiroꝝ te appellat: hortant̄: ꝓuocant: tū puto utile tibi esse cōiungerē greca cū latinis & mea scripta legere q̄ ad
tuā eruditionē īstituta sūt puto (inqt) cū iā ānū audiueris Cratippū te græcis lr̄is eruditū esse & ībutū philosophicis
p̄ceptis: ut alia desiderare quasi nō sit opus: cū bibas ad uberrimū p̄hie fontē tū hec mea p̄cepta conducere te arbi
tror. tū pp p̄hiam ipsam: tū pp latini eloquii nitorē. Lege igit̄ latina ut eque doctus sis ī utraq̄ ligua ꝯ sic his circū
stantiis īponit filio quasi necessitatē pcipiēdi optīe philosophiā cum eo sit pfectus ut si aliter fecerit ītelligat se p̄ter
opinionē p̄ris iā cōceptā & alioꝝ expectatione facere q turpissimū esset. Ideo filiū exēplo hortat̄ suo tullius: q lati
ni eloquii maxius auctor habet̄: & q̄ nō solū grecorū: sed ēt latinorū ad suā utilitatē monumēta euoluerat. ut eius ī
gētio nihil deesset oīm capaci q solo cōtinent̄: Quāq̄ tametsi iungunt̄ cū īdicatiuo: ut q̄q̄ oportet nō aūt q̄q̄ opor
teat: sed dicimus cū oporteat & q̄uis oporteat. ¶ Idq̄ athenis addit circūstantiā loci. i. audis Cratippum: & p̄sertim
athenis ubi oēs discipline florent. ¶ Oportet quasi necesse est: & debes ab officio discedere nō uis: & si cupis insta
rep̄hensione carere. ¶ In oratore sic scribit. Oportere pfectionem declarat officii quo semp utendum est in oībus. — Quamq̄ tametsi. ꝗ

¶ Francisci Maturantii perusini interpretatio librorum de officiis Marci Tullii Ciceronis.

¶ Satis cōstat post occisum Iulium cesarē hoc a Cicerone opus editum fuisse: & quo tpe Mar. Brut⁹ timore cōpul
sus athenas nauigauit ubi a plebe auide susceptus & decretis ornatus. Theomestū academicū & Cratippū peripa — F.M.Pe tri marsi expositō
theticū audiuit. Multos romanoꝝ pricipum filios q p̄hie operā dabāt athenis fuisse. Interq̄ eos Ciceronis filium.
Qu: p̄cipue laudabat brutus: se illum admirari inquiens seu uigilia seu somno ductū: q ita generosus esset: ac ita
tyrānos exosus cratippus ipse mithylenus fuit auctor plutar. Sed ciceronis fili⁹ sub bruti auspiciis exercitū ductor
ait. & circa billidē ī epiro. C. Anto. superauit & plurima strenua gessit. Fuit postea uir consularis: & asiam ꝓconsul — Quo tē pore li brū hūc cōposue rit.
cum īperio tenuit. Licet parenti moribus & īgenio haud mediocriter dissimilis adhuc scribit. Oēs āt exordii ꝓprie
tates huic p̄fationi ferme adesse uident̄. Nā a p̄sona sua beniuolentiā colit cum officiū suū sine arrogātia extollit
magnū dicens attulisse Latinis hoībus adiumētū & nemini adhuc græcoꝝ cōtigisse: ut idē forense dicēdi & quietū
disputādi gen⁹ sequeret̄ docilē reddit: & attentū ab utilitate rei q latissime pateat: q̄ de officiis p̄cepta tradunt̄: Eos
demū ī odiū rapit q aut ī uoluptate & uacuitate doloris. sūmū bonū ponunt: aut nullū rerū dilectū reliquerunt. Sed — De tulio iuniore & ci⁹ stu dio me minit.
aū oīa minus honestā suspitionē diluit qd fieri debere ī exordiis ipse & Quint. p̄cipiunt quotiens īcidit. Occurrere
enī poterat filius. Quid mihi p̄hie p̄cepta dat pater. Nōne ego athenis a græco doctore īstituor esto rn̄det pater: pla
cet tū ut idē qd nos efficias & cū grecis latina cōiungas: ut parē hēas ī utraq̄ lingua dicendi facultatē: ordo ē. ¶ Tū
idē tibi censeo faciendū: ut par sis ī utriusq̄ orōnis facultate: ut ego &c. Quāq̄ &c. Annū ut pfecisse iam aliqd cre
dibile sit. ¶ Idq̄ athenis: nō ī quauis ciuitate. Sed athenis: quas oīm bonarū artium iuentrices ipse uocat Cic. ubi — M. Ant. Sabelic⁹
(qd idē ait) oīs doctrina & nata. & alta est. ¶ Oportet necesse ē: & rōnē stati subiungit. ¶ Preceptis p̄ceptū & p̄ceptio
idē sunt: & dr̄ p̄ceptum regula q̄dā bn̄ uiuendi & documentū traditum ad aliquā artē pcipiendā. Hec p̄hia q̄ est de — q cū iu ste p̄coī captus fuisset morte ī dicendi genere n̄ p̄ri fuisse inferiorē dicere ū formi dat:
moribus duas hēt ptes dogmata & p̄cepta qbus ad id qd ex dogmate cōstitutū est dirigimur. i. ad ipsum finē quē
uno modo philosophātes cōstituerunt ideo uaria erāt dogmata (que ut Sen. īterpretat̄ lib. xv. epi. nos decreta dici
mus: uel sita uel placita & opus ē tenere dogma: ide ad illud tanq̄ ad signum officia dirigere: q̄ cadunt sub p̄ceptis.
Hæc dogmata Cic. īstituta appellat: de qbus agit ī lib. de fini. in qbus uaria affert dogmata & opiniōes de summo
bono. In hoc ope de dogmate agit̄ & p̄ceptis. Nā cōfutatis opiniōibus nōnullarum disciplinarum cōstituit finē ī
uirtute ex dogmate stoicorum: academicorum & peripateticoꝝ. Et alibi ubi dicit honestum esse solum aut summū
bonum. Hæc. n. pars ad dogma ptinet qd ī se cōtinet finē tendunt itaq̄ Aristo. de moribus p̄cepta traditurus ī prio
libro ethices de dogmate agit cōstituens summū bonum ī opatiōe aīe p uirtutem ī uita pfecta. ¶ Vtranq̄ igitur
partem Cice. tetigit que necessarie sunt illi qui uult in p̄hia īstitui & ad imaginē pfectam effingi. Nā q finem igno
rabit quo se dirigat nō hēbit. In academicis sic scribit duo hec maxia sunt in p̄hia: iudicium ueri & finis bonorum
nec sapiens esse pōt: q̄ aut cognoscendi initium ignorat aut extremum expectādi: aut nū ꝓficiscit̄. Aut quo puenien — Precep tum
dum sit nesciat & alibi. Ratio uite diffinitōe summi boni cōtinet̄. ¶ Instituta ēt sunt boni mores & domestice disci
pline q̄ lr̄is nō audiant̄ sed obseruant̄ cōi opiniōe bonorum uirorum p quādā consuetudinem. Vn̄ dicit̄ p̄hia mo — Prece pto.
ralis q̄ posita est ī cōsuetudine. Nā assuefaciendo nos studiosis actionibus: & īstitutis consequimur habitum uirtu
tis: quem dux excolimus felicitatem humanā cōsequimur q̄ a nobis nō possidet̄ sed est ī actione studiosa. Omne
īstitutum est p̄ceptum: sed nō cōtinuo omne p̄ceptum est īstitutum. Nā possunt aliqua p̄cepta esse q̄ nō seruantur
cōi opiniōe & cōsensu bonorum & possunt etiā p̄cipi ea q̄ agenda nō sunt. Sed ipsa uera p̄hia nihil precipit quod

12

agendum non sit sed qdá philosophátes:& ut uerius loquar philosophastri q peccát í constituendo finē bonoꝝ:ex
pcipiunt q̄ non sunt ĩstituta. Institutiones uero sunt pricipia & dispōes ad aliquá scientiá:ut institutiōes Iustinia
ni & Quint.q oratorem puero ĩstituit:& format & ad imaginem pfecti oratoris effingit. Vñ ĩstituere ē erudire etiá ĩ
aliis rebus uti apud Iuue. Instituitq; rudes melior locusta ppinquas.i.docet eas bñficia. Instituta(ut dicebá)sunt
mores & ea q̄ ad uirtuté ducunt & reipubli.disciplinā. Vñ apud iurisconsultos ē titulus de ĩstitutis antiquis.i.mo
ribus & consuetudine priscoꝝ que optime sancteq; uiuebant ut apud Vale.plurima exēpla sunt de ĩstitutis antiqs.
¶ Iam annum circunstátia tpis. ¶ Auctoritaté auctoritas ē snia imitatione digna & estimatio que repꝛhensioni ob
noxia non ē que rebus gestis:& scientie cōparat͛:inde auctoritatem dicimus esse ĩ aliquo q dignus ē ut oēs cum
spectent & imitent͛ ob uirtutum pstantiá. ¶ Alter Cratippus pōt te augere.i.ornare celebrioré uidere & pfectioré.
Ná ab ipsa natura ĩchoati bonis artibus nosipsi pficiemus.un ĩuente sunt artes & discipline:ut ipsam naturá adiu
uarent:q̄ uirtutum semina nobis exhibuit & sic illum ad suá pfectionem hortat͛. In quarto de finibus dicit. Non.n.
sapiētia genuit hoiem sed accepit a natura ĩchoatum:hanc ergo ĩtuens debet institutum illud quasi signum absol
uere. ¶ Altera exemplis.i.ipsa urbs athenaꝝ:ĩ qua maxima exempla erant fuerátq; ad bene beateq; uiuendum. Vñ
lib.v.de finibus ait hoc autem tpe & si multa in omni pte athenaꝝ sunt in ipsis locis indicia summoꝝ uirorum tñ
ego sila moueor exedra modo.n.fuit carneadis:quem uidere uideor. Est.n.nota imago a se deq; ipsa tanta ingenii
magnitudine orbata desiderari silam uocem puto. Ergo ipsa urbs athenaꝝ exemplis: qbus uel maxime abundat:
eum augere poterat:& hoc dicit Cic.ut filius ad illoꝝ q illic claruerant:clarebantq; imitationem sese cōparet. Nam
optimum quēq; eligere debemus quem imitemur:& statue erigunt͛ uita functis:ut ceteri ad imitationem excitent͛.
Vñ Pli.gaudebat decretá fuisse statuam Spurine & filio erectam:non modo inqt defuncti memorie puisum ē:sed
exemplo acuent.n.ad bonas artes iuentam adolescentibus ut digni sint:modo tanta premia cōstituta sunt. ¶ Pre
ceptis ad Cratippum referas. ¶ Institutis:ad athenas sunt pcepta seu pceptiones ipsa disciplina qua ĩstituimur. In
stituta uero boni mores consilio & rōne sumpti. Apud Vale.maximū titulus ē de institutis antiqs quasi de moribꝰ
antiqs institutiones sunt pceptiones qbus instituunt͛ & docent͛ hoies:ut Quintiliani de oratoria institutione libri.
¶ Doctoris cratippi qué peripateticoꝝ pricipem etate nr̃a oēs esse predicant. ¶ Vrbis in qua oís ars liberalis semp
maxime floruit. ¶ Alter doctor. ¶ Altera urbs. ¶ Tñ hic aperte suspitionem dilui. ¶ Ad meam utilitaté exemplo
suo monet filium ut iungat greca cum latinis:cum id maxime conducat:ut ipso Cic.ĩtueri licet:& locus ē ab utili.
Ná in gñe deliberatiuo utilitaté pponere debemus & sine græca eruditione que de phia scripta sunt ĩtelligi pfecte
non pñt:ut autem ĩtelligerent nr̃i:opera Cic. effectum ē & plura fecisset:si p nephandissimum. M.Antonium & tē
pora illa ingrata licuisset:ut ipse pollicet͛ lib.ii.de diuinatione dicens adhuc hec erant ad reliqua acri tendebamus
aío:sic parati:ut nisi que cá grauior obstitisset:multum phie locum esse putaremus:q non latinis lr̃is illustratus pa
teret. Magnificū illud(inquit)romanisq; hoibus gloriosum.ut grecis de philosophia lr̃is nō egeant: qd psequar p
facto ē institutá pfecero. O grauem iacturá o nequá hoiem Antoninm q conciuibus tm̃ munus ĩuidisti tuis. ¶ Ad
meá utilitatem:qm̃ Cic.ut romani eloquii ubertatem sibi cōpararet:& doctriná ex grecoꝝ fontibus hauriret græca
scripta euoluit:ideo subiungit:neq; id in phia solum sed ēt exercitione dicendi. Cic.ut eius monumenta declarat.
& ipse testat͛ in.ii.de diui.multa in morali phia scripsit:cohortati inqt sumus oís ut maxime potuimus ad phie stu
dium:in eo libro q ē inscriptus hortensius:& id genus philosophandi minime arrogans:maximeq; & constans &
elegans arbitraremur:quattuor academicis libris ostendimus. Cúq; fundamentū phie esset positum in finibus bo
norum & malorum purgatus ē his locis a nobis quinq; libris:ut qd a quoq; & qd contra quēq; philosophum dice
retur ĩtelligi posset. Totidem subsecuti libri Tusculanarū disputationum:res ad bñ uiuendum maxime necessarias
aperuere. Primus.n.ē de contēnenda morte. Secundus de tolerando dolore. Tertius de egritudine lenienda. Quar
tus de reliqs animi pturbationibus. Quintus eū locū cōplexus ē q totá philosophiá maxime illustrat. Docet.n.ad
beate uiuendū uirtute seipsa esse contentá:qbus rebus editis. Tres libri pfecti sunt de natura deorum: in qbus oís
eius loci questio continetur q̄ ut plene esset cumulateq; pfecta: de diuinatione ingressi sumus his libris scribere:q
bus(ut ē in aío)de fato si adiunxerimus:erit abunde satisfactū toti huic questioni:atq; his libris adnumerádi sunt
sed de repub.quos tunc scripsimus cū gubernacula reipublice teneremus:magnus locus philosophicq; pprius a
Platone. Aristotele. Theophrasto peripateticorūq; familia tractatus uberrime. Ná qd ego de consolatione dicá:q̄
mihi qdem ipsi sane aliquantū medetur: ceteris item multū pfuturá puto. ¶ Sed etiá in dicendi exercitatione.i.de
clamationibus tá græce q̄ latine. In bruto sic scribit. Cōmendabar declamitás sepe cū. M.Pisone:aut:Qu.Pōpeio:
aut cū aliquo quotidie idq; faciebá multū ēt latine:sed græce sepius ita(inqt)erá Diodoro stoico & eius artibus ua
riis atq; multis deditus:ut ab exercitatōibus oratoriis nullus dies uacuus esset. Ná cū scriberet ĩ philosophia libroꝝ
oratorios ĩterposuit ipso testáte.sic.n.ait. Cúq; Arist.itēq; Theophrastus excellētes uiri:tū subtilitate tū copia cū phia
dicendi ēt pcepta cōiunxerint:nr̃i quoq; oratorii ĩ eundē libroꝝ numeꝝ referendi uident͛. Itaq; tres erūt de orator.
Quartus brutus:Quintus orator. Hæc oía eo spectant ut filiū hortet͛ & ad snias graues phie & ubertaté oronis:q̄
duo cumulatissime(& potissimū dicendi arté)Cic.erat assequutus:ut sis par.i.eque doctus græce & latine:ac ĩ facul
tate illius oronis:q̄ oratoꝝ ppria ē:& illius qua philosophoꝝ tantūdē possis.utraq;.n.uiro ad pfectionem suspiráti
necessaria ē ut utraq; ēt lingua latina.s.& græca. Quáquidē ad ré sine arrogátia lauda.id qd romanis opera sua pstí
terit:& a re ipsa psonaq; suá beniuolētiá captat. Ad quá ré ut scilicet latini possint esse pares ĩ facultate utriusq; orō
nis & arte dicendi atq; philosophia. Ná an̄ Cice.& Varroné phia rome peregrinabat͛ & dicendi arté Cic.ad summū
perduxit. Nos attulimus inqt auxiliū qui scripsimus in philosophia & oís locos graues latinos fecimus:& ĩ retho
ricis nihil ptermissum ē qd ad consumatū oratoré ptineret. Ergo nō modo illi q sunt oíno rudes grecarum littera
rum sine quibus philosophia(græcis litteris celebrata)sciri non poterat a latinis habent iam cognitionem:philoso
phi latini monumentis illustrare a nobis:ut romani grecis litteris in philosophia nō egeant:sed & illi q græce sciū

Instituta q̄ sunt & phia moralis uñ dicta est.
Philosophastri.
Instōnes
Instituerĩ
Auctoritas
Artes naturam iuuant.
Exedra.
Cur statue mortuis erigantur.
F.Mar. Expositō
Precepta instituta.
M.Anto. Cicerone pscripsit.
Petri marsi expositio
Cice.græca precepta euoluit.
Argumēta libroꝝ Tusculanarū questionum.
De natura deorū libri tres.
De diuiatione.
De fato.
De repu.
De cōsolatione.
Libri de oratore.

tamē nō pfecte possunt intelligere locos graues a philosophis grecis tractatos: & iudicare de opinionibus & habere delectū: qđ prudētis est opa nostra (inquit Cice.) non paꝝ adiuti sunt cū oia latinis litteris illustrata sunt & potissimū de finibus bonoꝝ & malorum in quibus uarias affert philosophantiū opiniones & nō ꝓbabiles refellit. Rudes ignari. rude lignū dicit̄ nō expolitū: inde ad aiam transfert̄: rudesq; illi dicūtur qui adhuc animū nō expoliuere disciplinis & doctrina reꝝ usu. ℭ Aliquantulū nō dicit multū ut uitaret arrogantiā: & iō utit̄ mediocritate. ℭ Ad meā. & huic attentū reddidit. eandē. n. ad filiū puētură utilitatē innuit. Si & ipse idē facere uoluerit. In phia. Cū triplex phia sit: hic moralē accipe. ℭ In phia: ut eam grece solū discerē aut traderē: qm̄ uolui etiā latine id facere Dicēdi exercitatiōe apud sophistā & rethorē in declinationib⁹: aut in foro in ueris causis. Idē ut cū grecis latina coniungas. ℭ Vtriusq; orōnis grece & latine. ℭ Quā quidē ad rē: hic officiū suū sine arrogantia laudat. Cū latinis hoībus magnā attulisse utilitatē sibi uideri dicit: q̄ phiam latinis lr̄is tradidit: q̄ usq; ad eā etatē latuerat: ut in tusculanis questionib⁹ ipse ait. Nr̄is latinis uirgi. Nō eadē arborib⁹ pēdet uindemia nr̄is. ℭ Vt nō mō. ℭ In hoc inq̄t latinis hoib⁹ pposui latinis lr̄is phiam tradēs ut græcaꝝ lr̄aꝝ ignari discere eā iam possēnt: q̄ antea facere nō poterāt cū grece tm̄ aderet̄. Qui aūt greca cognosceret nostra cū grecis conferētes de scriptis iudicarēt. ℭ Ad dicēdū q̄tū ad arte oratoriā in qua nihil fere iam a romanis desiderat̄: reliq. n. nobis rhetoricos libros a Quin. fratrē iuuenili quodā ardore scribēdiq; licētia & īpunitate cōpositos. qbus diuinos illos oratorios oēm & Isocraticā & aristotelicā dicendi rōnē cōplexos (Vir ad cōmunē natus utilitatē) substituit. Et. n. rhetorici ad Herēniū q sub ciceronis noīe circūferunt̄ & legunt̄. Ciceronis nō sunt: qđ stilus ipse ieiunus & mācus quidē ac remissus ordo pceptionis plane ondūt. Riuulus est ex illo fonte ubertimo deductus. lāguida pemia diuinā Ciceronis eruditionē & copiā nō sapiūt. Idcirco nō eloquētie princi. opus pene mutū ascribat̄: sed alicui q̄ Ciceronē imitari ꝓ uiribus conatus est. Diu certe successit eius ad uotū sed an ille: ut pro ciceroniane ope legeret̄ optauerit nescio hoc unū scio Ci. non eē imitatoris: qđ q acri iudicio utrosq; rhetoricos conferre uoluerit facile dispiciet: sed de his al's. Attulit igit̄ Ci. auxiliū romanis in arte dicendi cū dederit optima q cepta & cognitionē: ut iam nō egeant pceptis grecoꝝ q dicēdi artifices & scriptores fuerūt. Et ad iudicādū quantū ad phiam Topicā rerūq; sciam quā Ci. cōplexus erat: & eloquii nitore illustrauerat. Propriū oratoris est dicere: Phi aūt iudicare: q rōne quadā & formulis disputat. Opa igit̄ Ci. snias græcoꝝ in philosophia cognoscimus & snias ipsius aliorū oppositas interdum ut quod sit melius & eligibilius in ipsis preceptis finibusq; bonorū docti & rudes grecarum litterarū iudicare possint: quod qa magnificū & gloriosum Ciceroni uidebat̄ & erat non immerito filiū a paterne glorie imitationē hortat̄ & excitat. A se. n. ad hec oia iter erat uel maxime patefactū. Habenda est igit̄ gratia Ciceroni cū referri non possit: q̄ oia latinis ingenii sui prope diuini ubertate & in arte dicendi & in phia suppeditauit ut ad utriusq; facultatis perfectā cognitionem aliorum opera quasi non egeamus. Ad iudicandum idest ad phiam cuius proprium est recta utraq; cū ratione & formulis de omni re iudicare. Plato in. ix. de republica ait. rationibus sic iudicandū est: quoniam rationes sunt instrumenta philosophi.

Rudes.

Pe. Mar. expositio.

Lib. rhetoricorū a Quin. fratrem

Rhetorici ad herēniū & ciceronē nō sunt

Oratoris est dicere phi iudicare.

Instrumēta phi sunt rationes.

ℭ Quāobrē disces tu qdē a pricipe huius etatis philosophoꝝ: & disces q̄diu uoles tādiu āt uelle debebis quo ad te q̄tū pficias nō penitebit. Sed tamen nostra legēs nō multū a pipateticis dissidētia: qm̄ utriq; & socratici & platōici uolumus eē de rebus ipsis utere tuo iudicio: nihil em̄ ipedio Oratiōem aūt latinā efficies pfecto legēdis nostris plēiorē. nec uero erogāter hoc dictū existmari ueli. Nā philosophādi sciam cōcedēs multis (quod ē oratoris ppriū) apte distīcte: ornate dicere: (qm̄ i eo studio etatē cōsumpsimus) si id mihi assumo uideor id me iure quodammodo uendicare.

ℭ Quāobrē disces tu quidē a principe huius etatis &c. Cū captatione beniuolentie a persona filii & cratippi cohortat̄ Cicero ipm filiū suū: ut illū quidē audiendo diligenter discat: & rē phicam q̄uis sectā exhauriat: si tn̄ ut orationē latinā e paternis scriptis pleniorē efficiat: cū ipse solus sapientie rerū eloquentiam uerboꝝ adiunxisse uidebat̄ Captat aūt beniuolentiā a psona filii qa eius iudicio committit quem phoꝝ sectari uelit. A psona uero cratippi qa ipsum phoꝝ eius etatis principem affirmat. ℭ Ordo est. ℭ Quamobrē. i. propter quam rē qa uidelicet turpe esset & doctoris & urbis auctoritatē dedecorare & quia nos magnū adiumentū attulimus iis utriusq; orationis facultate pares esse uolunt. O Marce fili tu quidē. i. certe dices a principe phoꝝ huius idest nostre etatis & disces q̄diu uoles: debebis aūt uelle discere sup. quo ad. i. q̄diu non penitebit. i. non parū esse contemptibile: tibi uidebitur tm̄ sup. q̄tum proficias. discēs dico quidē a Cratippo: sed tm̄ legens nostra sup. documenta non dissidentia idest differētia multū a peripateticis. i. a doctrina aristotelica (qm̄ hoc p parētisim dicit) qm̄ nos uolemus eē utriq; & socratici & Platonici: hoc est imitari utrosq; & socraticos. i. eos q socratē potissimū imitati sunt uidelicet stoicos per zenonē & platonicos. i. academicos qui platonē auctorē hn̄t. hoc est in iis sentētiis in qbus bene sentiūt pipatetici eos seq uolumus: & in qbus academici academicos qa utriq; socratē auctorē hn̄t. Vn̄ Hora. in pma epistto. Nullius addict⁹ iurare i uerba magri &c. Tu ergo legēs nr̄a utere de ipsis reb⁹ tuo iudicio. i. scdm iudiciū tuū. Nihil. n. impedio: aut ꝓ sed tu efficies legēdis nr̄is (qđ uulgari⁹ diceret̄ legendo nr̄a hoc est p lectionē nostroꝝ scriptorū: pfecto. i. reuera orōnē latinā pleniorē. i. aliq̄tulū planā: & hoc sic cōparatiuū ꝓ positiuo posuit uel pleniorē q̄ alioꝝ & potissimū grecoꝝ scripta legēdo: qa de se dicit i pricipio tusculanaꝝ qōnū. Meū iudiciū sp fuit nr̄os: aut iuenisse p se sapiētius q̄ grecos aut accepta ab illis fecisse meliora q qdē digna statuissent i qb⁹ laborarēt. Vero ꝓ sed: nō uel i hoc sup. dictū meū. i. q̄ legēdis nr̄is efficiēs orōnē latinā pleniorē. i. magis cōsumata & pfectā estimari. i. iudicari dcm̄ sup. eē arrogāter. i. cū attributōe laudis mihi idebite. nā si ego cōcedēs. i. attribuēs & pmittēs multis sniam phandi. assumo. i. attrib⁹ uel (ut uulgares dicūt) approprio mihi id q̄ ē ppriū oratoris uidelicet dicere. i. eloq apte: distincte & ornate (qm̄ nos cōsumpsimus etatē

ERAS. Vtriq; . i. tu qui peripateticos seq̄ris & ego qui achademicus sum. Nā olim qui peripatetici idem & achademici erāt

Depreca tur inuidiam arrogantie figura quam licentiam uocant.

Quodāmodo modestiam augent:

P.M.expositio

Correptum.

sup nram i eo studio.i.exercitio(ego uideor uēdicare.i.ut dicūt appropriare:& ut meū asserere mihi:quodāmō meo iurare:qa iustū uī:ut qd quisq; didicerit:& i quo se exercuit id se scire fateat. Cetera Marcus explicabit. ¶ Quāobrem igit (inquit Cicero)cū iam planū sit magnā esse utilitatē grece & latine scire disces phiam grecis litteris mandatā:ut utere opinionibus & dogmate phorum iudicio tuo dūmodo legas scripta nostra.& grecas cū latinis coniungas. ¶ Et disces q̄diu uoles beniuolū facit filiū cū ait:da operā grecis lrīs q̄diu uoles:sed cū īpēdere nimiū studiū in aliqua re ultra q̄ oporteat cōtra offm sit corrigit Cic.pmissionē dicēs.tādiu debes uelle grecis litteris & phie incūbere quousq; uidebit tibi te nō parū pfecisse:sed id eē adeptū qd tps & rō exposcit.& sic filiū ortat ut celerrime oīa quorū īdiget fontibus grecorū hauriat & ad paternā eloquētiā & republice munera administrationē cōtēdat nec diutius illic immoret & desideat.sed i oculis prie & celebritate uiuat uestigiisq; paternis isistat qd minime fecit. ¶ Nō

Penitet.

penitebit.i.nō parū uidebit.Penitere a penuria dr auctore Gelio i hac significatiōe.sic an Ciceronē usus fuerat Terē.dicēs.Me q̄tū hic opi fiat penitet i.parū uī:qđa seruis fit Tādiu dicēdū est(inqt Seneca)q̄diu nescias si puerbio

Modū disputādi quam Cice. tradidit socrates & post eū pla.tēuit

credimus q̄diu uiuas:& interrogāti philodemo quod ad discipulus eē uellet rndit Plato quo ad meliorē atq; pitiorē esse nō penitebit:sed penitere i iis uerbis Platonis in aliā significationē q nota est oībus accipit. ¶ Quo ad:quousq; pficias crescas in ipsis phie pceptis. In oratore sic ait:q pcepta qualiacūq; i me sunt:me cū ipm nō penitet: q̄ta sint:sed apparēt i orōnib9 nrīs. Vt liuius lib.i.cū iā uirū aut peniteret aut in.viii.qppe nō me peniteret se uiriū suarū. ¶ Nra:q nos in phia scribim9. ¶ Nō multū dissidētia e pipateticis nō multū dissimilia pceptis pipateticorū:qb9 nūc das operā sub Cratippo.& hoc dicit:ut ostēdat se uoluisse in phia imitari stoicos pipateticos & academicos.Nā in libris de finibus bonorū & malorū more academicorū pbabilis defendēs totus est pipateticus: immo pipateticorū disciplinā ita laudat:ut alias reiicere uideat:sic.n.introducit Pisonē dicētē.Relinquit hec sola disciplina digna studiosis ingenuarū artiū:digna eruditis:digna claris uiri digna pricipalib9:digna regib9. In tusculanis disputationibus & paradoxis est tot9 stoicus remouetq; ab hoie affectus:quo ut dicta ipsa recta rō pbat Aristoteles & academi

Quod.ē propriū academie.

ci:& dicit beatā uitā decesserant i thaurū phalaridis & tenēs positiones stoicorū & admirabiles opiniones q paradoxa appellant. Interdū nihil affirmat.sed disputat in utrāq; partē:ut Socrates q ita disputabat:ut nihil affirmaret ipse refelleret alios:& nihil se scire diceret nihil ad ipsum qd sciret se nihil scire:ob eāq; cām ab apoline sapiētissimus iudicatus ē q hec eēt una sapiētia non arbitrari sese scire qđ nesciat.Et post Socratē Plato(a quo academici)eundē disputādi modū tenuit quē Cice.pbauit & tenuit cū uideat eē sine arrogātia.id disputādi genus secut9 est tū pleris

F:M.expositio.

q; locis:tū uel maxīe in lib.de diui. In.i.n.introduxit Quinti.fratrē disputātē & affirmātē diuinationē esse. In.ii.ipse refellit rōnes & opiniōes fratris nullo certo iudicio allato ita Cice. ait cū aūt ppriū sit academie iudiciū suū nullū īterponere: ea pbare q similia ueri uideant cōferre causas:& qd in quāq; sniam dici possit expōere nulla adhibita sua auctoritate iudiciū audiētiū relinquere integrū & liberū tenebim9 hāc cōsuetudinē a Socrate traditā eaq; inter

Penitere

nos(sit tibi.O frater uidebit)q̄ sepissime utemur. ¶ Quāobrē:euacuat nūc suspitionē penitus.Et discito inqt a cratippo q̄diu uoles ego minime īpedio:mea tñ ut legas moneo nō ut re:sed ut uerba.n.imiteris & copiosius.Latine

Tria gña bonorū

dicas aut scribas:i quo attētū reddit.cū utilitatē quā cōsecutur9 est ondit. ¶ A pricipe Cratippo. ¶ Quādiu uoles.Et q̄diu uelle debēt.subiūgit quo ad.s.tm pfecerit q̄tū sufficere arbitrabit. ¶ Penitere parū uidebit.Liuius cū iā uirū

Institutores academiarū

haud peniteret:hoc ē cū nō parue uires uiderent.Terē.hic q̄tū opis fiat penitet. ¶ Nra q de morali phia latine scribim9. ¶ Nō multū a pipateticis dissidētia.& hic occurrit obiectū:potuisset.n.fili9 dicere.Academic9 es pr ego uero a pipatetico īstitutor.Rndet parū a pipateticis academicos dissentire & se stoicū atq; academicū i hoc ope esse uelle hoc ē stoicorū & academicorū decreta sectari.pipatetici gña bonorū tria eē dicebāt.maxia ai:scda corpis:tertia exterma.Nec multo ueteres academici sec9.Socrates ethica pmus iuexit cui plato successit q academiā istituit.Fuit & media quā archesila9 induxit.& noua quā Lacydes iuenit.Aristoteles platōis discipul9 fuit a quo dū adhuc supuiueret recessit.un dixisse illū tradūt.Aristote.i nos recalcitrauit nō sec9 atq; in matrē pulli gēiti.Mortuo platōe successit abeūte aristotele zēocrates.Nā legat9 atheniēsiū ad philippū pfectus erat pipatū i licio elegit:illicq; usq; admixtionē deābulans cū discipulis phari solebat atq; iō pipateticus uocat9 ē .n.deābulo ē Alii ppterea sic appellatū asserūt q ex egritudine cōualescēti ac deābulāti alexādro assistēs q̄dā dissereret:ubi uero pl es eē cepant sedēs docebat. Peripatetice igit secte priceps fuit a quo pipatetici fluxerūt:Qui ut dictū ē cū academicis idē ferme sentiebāt:socrates nihil bonū dicebat eē.nisi honestatē quā secuti sūt stoici:quorū secte zeno ciricus auctor fuit.Sic uero dicti sunt a porticu q pisianata noīe & pecile uocata ē ubi docere athenis ē solitus grece āt porticus stoa noīat pridē pri9 poe

Stoicorū academicorū peripateticorum differētia sola in uocabulis est.

te deinde zenonii appellati sunt. ¶ Quoniā utriq; affert rōne q̄re hec q nūc scribit imitatus stoicos)& q nō multū dissidēt a dogmate pipateticorū Ci.filio legēda sint:qm utriq; inqt uolum9 pbabilia seq & nos academici & ipi pipatetici(qb9 nūc das opam)utriq; inqt eosdē doctores sectamur & socratis atq; platōis opiniōes aplectimur. Inter stoicos pipateticos:& academicos:potius in uocabulis q in re dria erat.uñ dicit Piso apud Ci.li.v.de finibus stoici restāt:hi qdē nō unā aut alterā a nobis:sed totā ad se nram phiam trāstulerūt atq;(ut reliq fures)earū rerū quas ceperūt signa cōmutāt:sic illi ut nris snīis p suis uterent:noia tāq rerū notas mutauerūt.ergo inqt. ¶ Quoniā utriq.i. nos academici q pbabilia seqmur & pipatetici.q ēt socratē sectant & platonē(Aristotelis pipateticorū pncipis)uolumus eē socratici.i.uolum9 tenere dictū optimi ipsius Socra.q in sola uirtute summū bonū posuit: & oīs bonos btōs eē & improbos miseros dicebat.Hi opiniones stoici a stoa porticu denoiati accipiētes facere suā disciplinā &

Stoicorū priceps zeno.

dogma quorū pnceps fuit zeno palemonis academici auditor subtilissimus disputator q academicā disciplinā corrigere ausus ē.Nā oīa q ad btām uitā ptinerēt una uirtute posuit.nec qcq̄ aliud nūerauit i bōis:idq; appellauit hōestū:qđ eēt simplex qddā & solū & unū bonū.Ceta uero & si nec bōa nec mala eēnt.tñ alia scdm naturā dicebat.alia

Paradoxa socratica sunt

nature cōtraria & ab his ipsis iteriecta quadā & media nūerabat.uñ dicit uolumus eē socratici.& sic itelligit Ci. uoluisse opiniōes stoicorū tenere qm erāt pbabiles:& eas ipse nōnullis locis tuet:& ueras eē ondit. In padoxis ait:eosq; scripsi libēti9:q mihi ista(padoxa q appellāt)maxie uī eē socratica lōgeq; uerissima.& alibi dicit.So.isto mō disputabat.bñ hercule narras.nā istū doctū & sapiētē uirū fuisse memorie traditū ē. nā a rebus occultis & ipsa natura iuo

lutis i qbus añ eũ phi' occupati fuerãt cõstat aduocauisse phiá: & ad uitá cõem eduxisse: ut de uirtutibꝰ & uitiis oĩno
q; de bonis rebꝰ & malis q̃reret. Celestia ãt uel ꝑcul eẽ a natura cognitiõe cẽseret uel si maxie cognitioné eẽnt ni
hil tñ ad uiuẽdũ cõferre. Et disputatiõibus disputauit a Socra. oẽs secte manarũt Socr. nihil scriptũ reliqt: sed oĩa de
qbꝰ disputauit ab eiꝰ auditoribꝰ platõe & Xenophõte eloquẽtissimꝰ celebrata sũt & mãdata lrĩs. Et subiũgit: uolumꝰ
eẽ platõici. i. teneř uolumꝰ opiniões platõis: & eẽ academici: & ꝑipatetici. Nã plato socratis discipulꝰ pfectã discipli
nã reliqt academicoꝝ & ꝑipateticoꝝ a qbꝰ stoici magis uerbis q̃ sñiis dissenserũt. nã a pla. una & ꝯsentiẽs (ut idẽ Ci.
ait i libello de phia) duobꝰ uocalibꝰ phie forma istituta ẽ. Academicoꝝ: & ꝑipateticoꝝ: q rebꝰ cõgruẽtes noĩbꝰ diffe
rebãt qppe cũ pseusippũ sororis filiũ plato phie: q̃si hr̃dẽ reliqsset. Duo uero pstãtissimos studio ac doctrina Xeno
cratẽ Calcedoniũ & ari. flagititẽ: q erãt cũ aristotele Peripatetici dicti sunt: qa disputabãt i ambulãtes in lyceo gym
nasio. pseusippus ãt xeno. q primi platonis rõnẽ auctoritatẽq; susceperãt & post eos Polemo & Crates unaq; Cran
tor i academia cõgregati alio gymnasio ab academio quodã heroe denoiato ut scrib. Laerti. Academici appellati
sunt: sed cõis erat rõ bonoꝝ & maloꝝ inter utrosq;. Nã oĩs illa antiqua phia sensit i una uirtute positã esse beatã ui
tã: nõ tñ beatissimã: nisi adiũgerent' bona corpis & fortune ad uirtutis usum idonea Stoici bona corpis p se assu
menda esse dicebãt: sed non adiũgebant ad finẽ bonoꝝ. Vñ nulla esset inter ueteres academicos quos Cicero imi
tabat'. & ꝑipateticos: qbꝰ Cicero filius opam dabat differẽtia dicit uolumus esse socratici & platonici. Et sic rñdet
obiectioni. Potuisset. n. dicere filius nõ sunt mihi legenda pr̃ q̃ scribis in phia ut academicus & pbabilia defendẽs
in diẽ uiuis affatibus itaq; nũc stoicos tenes: nũc platonicos: nũc aristotelicos. Nos aũt certũ dogma habemus &
disciplinã: & doctore utor Cratippo ꝑipatetico. Iõ dicit nõ multũ dissidẽtia. Adde ẽt q; ꝑipateticoꝝ & stoicoꝝ quos
in his officiis Ci. potissimũ sequit' uita ꝓceptionis & doctrine fere eadẽ est. Stoici. n. dãt precepta de officiis quibus
hoĩem ad uirtutẽ instituũt & felicitatẽ officiũq; pfectũ: qd in non est positũ preceptis: sed ptinet ad finẽ bonorũ. In
officio. n. pfecto qd oĩs numeros habet: & in solũ sapientẽ cadit finis bonorũ cõsistit & hũana felicitas. Istud pfectũ
offĩm appellat' a Stoicis honestũ: officia uero q̃ cadũt sub ꝓceptis media appellãt de qbus põt reddi certa rõ: ut sunt
hec q̃ Cice. tractat. Hoc idẽ faciũt ꝑipatetici q̃uis utant' aliis noĩbus. Aristoteles. n. ꝑipateticorũ princeps dicit de
summũ bonũ humanũ cõsistere in actione uirtutis in uita pfecta: actiones aũt officia sunt. Offĩm. n. nil aliud est q̃
actio cũ uirtute: & cũ dicit in uita pfecta oñdit nõ in quacũq; actione: licet studiosa: sed in illa q̃ ab habitu uirtutis
pficiscit' summũ bonũ consistere. Vna. n. hyrũdo (inquit) non facit Ver. sic una actio cũ uirtute nõ facit hoĩem feli
cẽ. hunc uirtutis habitũ & pfectã actionẽ stoici appellãt honestũ: ergo potius noĩbus differũt: q̃ ordine & uia prece
ptiõis. Volũt aũt stoici mediis officiis ꝑueniri ad aliud honestũ: qd ipsi appellãt & ꝑipatetici dicũt studiosis actioni
bus ꝑueniri ad uirtutẽ cui stoici nomẽ iposuerũt honestũ: actiones uero studiosas appellãt officia. Dicit igit' Cice.
poteris uti dogmate & ꝓceptis horũ phorũ: & ut tibi uidebit' qui in uirtute summũ bonũ constituerũt cuicunq; se
cte adheseris mihi placebit & quodcũq; dogma sectatus fueris gratũ erit: qm̃ utrinsq; uolumus tenere opiniones
Socratis & Platonis q̃ de summo bono optime senserunt. Cauendũ est tibi (inquit) ab aliis q in fine cõstituẽdo erra
uerũt: ergo cũ inter has tres phorũ disciplinas nulla fere differẽtia sit: de ipsis opinionibus utere iudicio tuo. i. po
teris seq id qd tibi uidebit': modo nõ discedas ab academicis ꝑipateticis & stoicis. In tertio lib. ita filiũ alloquit'. Sic
ego a te postulo ut mihi concedas (si põt) nihil ꝑter id qd honestũ sit esse p se expetẽdũ sine hoc non licet pp Cratip
pũ at illud certe dabis qd honestũ sit id esse p se maxime expetendũ mihi utrũuis satis est: & tñ hoc tñ illud pbabi
lius uidet' nec ꝑterea quicq̃ pbabile. Clarũ igit' est Cice. uoluisse esse uniuersalẽ in phia nec alicui secte additũ: sed
utrũq; dogma pbasse: nec laborasse filiũ ad aliquã disciplinã ita traducere: ut alias reiiceret: pmisit. n. illius iudicio
uti opinionibꝰ phantiũ. cũ nulla fere inter ipsas differẽtias esset Socratici: ut solã honestatẽ: bonũ esse dicamus plato
nici ut eẽ aĩ asseramus. Sed nõ sola. Sectã Socratis ut diximus & opiniones secuti sunt stoici platonis ꝑipatetici pa
rũ ab illis q̃tũ ad mores & uirtutes attinet: dissidẽtes primꝰ plato nõ oĩno id secutꝰ qd Socrates uolebat. Qui solã
uirtutẽ bonũ esse ꝑdicabat: tripartitã bonoꝝ diuisionẽ excogitauit ut essent bona aĩ bona corpis bona externa. Et
sic secte ꝑipatetice uiã dedit. Arist. n. & q eũ secuti sũt platõis opinionẽ ãplexi. Sic cõtra stoicos argumẽtari solebãt
hoĩem: nõ ex aĩo tñ: sed ex aĩo simul & corpe cõstare & idcirco bonis corpis & externis idigere imo aristoteles bonũ
eẽ iqt phari: sed nõ egẽtibꝰ idẽ ait ipossibile eẽ: aut certe nõ facile ꝓclara ab eo agi: cui desunt facultates. Et ut aptiꝰ
rẽ intelligas. nihil bonũ nisi uirtutẽ stoici dixerũt. Peripatetici uero summũ bonũ eã esse. Sed non solũ uoluerunt.
Non. n. corpis ut robur: bonã ualitudinẽ: uelocitatẽ & externa: ut diuitias nobilitatẽ excludebãt. ¶ De rebus ipsis
opinionibus & dogmate phoꝝ non (inqt) te addicã alicui secte: poteris uti iudicio tuo: & integrũ liberũq; tibi est:
qd dogma sequi uelis. ¶ Vtere utaris. & sic beniuolũ reddit filiũ. In ultima tusculana sic dicit Cice. Tu qdẽ tabellis
obsignatis agis mecũ: & testificaris qd dixerim aliqñ aut scripserim cũ aliis isto mõ q legibus impositis disputant.
Nos in diẽ uiuimus: quodcũq; nostros aĩos probabilitate pculsit id dicimus: itaq; soli sumus liberi. ¶ Oratorẽ aũt
latinã: nunc filiũ hortat' ut sua scripta legat. qbus oratorẽ latinã poterit uberrimã facere locus est ab utili. ¶ Legen
dis nostris. legendo nr̃a sic apud Liuiũ. his audiẽdis credẽdisq;. i. audiẽdo & credẽdo. ¶ Pleniorẽ copiosiorẽ ube
rioremq; captat beniuolẽtiũ & re ipsa & psona sua. ¶ Nec uero uult Cice. ostẽdere quare legẽdo sua filius efficiet ora
tionẽ latinã pleniorẽ: qm̃ (inqt) in arte dicẽdi etatẽ cõsumpsi meã: ut iure: possim mihi assumere qd propriũ est ora
toris. phia cõcedo multis. me aũt oratorẽ pfiteor Cice. n. (auctore Fabio) cũ se ad imitationẽ grecoꝝ cõtulisset: uim
demosthenis: copiã platonis: & suauitatẽ Socratis effinxit. Nec uero inqt q; in uno quoq; optimũ fuit cõsecutus est
tñ: sed plurima uel potius ex seipso uirtutes extulit imortalis ingenii felicissima ubertas. Non. n. ut ait Pyndarus
aquas collegit sed uiuo gurgite exundat: dono quodã prouidẽtie genitus. in quo totas uires suas eloquẽtia experi
ret'. Platonẽ in primis admiratus est Cicero & cumine sñiarũ summa multipliciq; doctrina & grãditate uerboꝝ: ora
tionibusq; sublimitate q̃ media est inter carmẽ & solutã orõnẽ. ¶ De rebꝰ ipsis: hoc est de finibus. Qui diuersi fuerũt
ut docet Cice. de lib. de fini. & Tusculanarũ lib. v. Tui inqt iudicii sit eligere quã uelis sectã amplecti: & q̃ dogmata
sectari malis. Siue stoicos siue academicos: siue ꝑipateticos ꝓferas: Vnũ a te peto: ut nr̃a legas qd tibi ad eloquẽtiã
pderit. Nã copiosior in dicẽdo euades. ¶ Legẽdis nr̃is. gerũdiuũ est nõ pticipiũ. Liuius lib. ii. bello punico hic audiẽ

Socrates nihil scripsit.

Aristo. fla. giri tas peri pateticꝰ academia.

Et sic respondet tacite obiectioni.

Officiũ quid sit.

Hõestũ idem q; officiũ. Actiões studiose officia uocant'. F.M.

Argutũ aristoteles i stoicos Martius

P.M.

dis credẽ disq; opportune maior ĩ dies multitudo syracusas cõfluxerat. ¶ Nec uero se laudare nimiũ uisus erat q
dixerat.orõnẽ aũt latinã efficias legẽdis nr̃is pleniorẽ:& idcirco ne arrogans habeat̃ hoc ueluti ad excusationẽ sub
iungit. ¶ Arrogãter.arrogãs.i.q sibi aliqua tribuit ꝑter ueritatẽ laudẽ quã nõ meret̃.Arrogãs(inqt phs in ethicis)ꝑ
clara ea q̃ nõ insunt:& maiora q̃ insint sibi fingit:dissimulator aũt inesse sibi negat:aut imminuit.ambo(inqt)uitu
perãdi sunt.sed arrogans magis.Velim ꝓ uolo.i.nolo putes me esse arrogantẽ:cũ mihi assumã id qd ꝑtinet ad bo
nũ oratorẽ. ¶ Cõcedens.i.cũ ingenue fatear multos esse in phia me doctiores:sed in arte dicendi primũ locũ mihi
Scientia. uẽdico. ¶ Phandi:sciam.i.ipsam phiam & sciam rerũ.Nã sciẽtia est p quã cognoscim⁹ res p causas suas & principia
estq; habitus demonstratiuus. ¶ Multis dicit non oĩbus.Nã & Cicero egregie phatus est. & oĩs fere locos graues
tractauit:sed hoc dicit deuitet arrogantiã.Fuit.n.apud latinos tã in arte dicẽdi q̃ in phia eminentissimus: nec po
tuit aliqs in singulis rebus:non solũ in oĩbus illi⁹ magnitudinẽ assequi.Quod est qd ꝑtinet ad bonũ oratorẽ. ¶ Ap
te dicere est ex arte:& polite loqui dat̃ a natura:eloq a parte inde locutio dr̃:que ab eloquentia differt:apte dicit:is
q res ipsas uerbũ & actionẽ accõmodat tẽpori & ꝑsonis scitq; seruare id qd docet in quacnq; materia & quocũq; tpe
& apud quoscunq; orandũ sit . hic locus a phis tractat̃ ubertime q̃ decoro ꝑcipiunt . Apte dicere putat Cice.esse
Locutio quartã uirtutẽ elocutionis lib.iii.de oratore trans hunc locũ dicit:non oĩ cause neq; auditori:neq; ꝑsone neq; tẽpo
& elo ri cõgrue orõnis unũ genus Apte igit̃ dicere est deceñter ut circunstantie postulat dicere. Nam ut inquit Fabi.nec
quentia iocis lachrymas:(ubi opus erit)miseratiõne siccabimus. Vñ uidendũ est quid dicas:& qd quocũq; loco dicẽdũ sit:
differũt & apte dicere non tñ debet ad elocutionẽ referri:sed ẽt ad inuentionẽ . Nã si uerba apte disposita magnũ habent
apte di momentũ:multomagis res ipse inueniende de quibus dicturi sumus. Illud(inqt Fabius) diligentius dicendũ est :
cere etiã demũ apte dicere q non solũ quid expediat:sed ẽt quid deceat inspexerit . Aliud genus dicendi grauitas senatoria
ad inuẽ exposcit:aliud aura popularis. Tẽpus quoq; & locus egent obseruatione ꝓpria. Nam & tẽpus:cũ triste:tum libeꝝ:
tionem tum angustũ est.Distincte ut oĩa in oratione loco collocent̃ suo:& distincta sint translatoribus: & figuris que ora
refertur tionẽ exornãt:si apte collocẽtur sic distincte dicere ad dispositionẽ refertur:ornate ad elocutionẽ. Quinq; sunt par
Quinq; tes:rhetorices:inuẽtio:dispositio:elocutio:ꝓnunciatio:& memoria. Tres dũtaxat cicero posuit:qa maxime cõsistunt
partes in arte ꝓnunciatio aũt & memoria in natura sic Plato memoriã & celeritatẽ ad dicendũ nature tribuit:& idẽ Cice.
rhetori lib.v.de finibus dicit uirtutũ quadã natura ingenerari ut est docilitas & memoria q̃ fere oĩa appellant̃ uno inge
ces nii noĩe easq; uirtutes q habet ingeniosi.uocant̃.& Fabius lib.viii.scribit oẽm orationẽ cõstare rebus & uerbis. In
Distiñcte rebus intuendã esse inuentionẽ in uerbis elocutionẽ.in utraq; collocationẽ q̃ memoria cõplecteret̃:actio cõmen
dicere. daret.Ergo apte dicit is q scit res adinuenire scdm differẽtiã causaꝝ ꝑsonarũ & locorũ . Distincte dicit qui oĩa bene
Ornate collocat in orõne:& ex ornationibus uariat atq; distinguit.Nã dispositio docet qd quoq; loco collocandũ sit. non
dicere. semp eodẽ modo:sed ut materia q̃ tractat̃ postulat.Ornate dicit q uerbis puris & latinis utit̃: & ab oĩ uitio remo
Eloqui tis:& nisi accedat ornatus perit inuẽtio & dispositio.Nã delectatio ꝓprias habet partes in elocutiõe:q̃uis & in aliis
quid sit. sit.uñ Cice.iuentionẽ ac dispositionẽ prudẽtis hoĩs eẽ putat eloquẽtias uero oratoris. Eloq.n.(inqt Fabius)est oĩa
Diserti. q̃ mẽte cõceperis ꝓmere:atq; ad audiẽtes ꝑferre:sine quo semp uacua sunt priora & similia gladio cõdito:atq; itra
uaginã suã herẽti.Hoc itaq; maxime docet̃:hoc nullus nisi arte assequi põt.D.M.Antonius a quo mediocris ora
tor apud Cice.in oratoriis libris instituit̃ ait a se disertos uisus esse multos:Eloquentẽ uero neminẽ.Disertos putat
dicere q̃ oporteat.ornate aũt dicere ꝓpriũ esse eloquẽtissimi:q̃ uirtus in Cice.cumulatissima fuit:ut nil addi posset .
In eo studio exercitationẽ dicẽdi & labore.Studiũ est uehemẽs applicatio aĩ ad id qd quis dicere aut inuenire cu
pit & studiũ dr̃ ẽt uolũtas:& est plus q̃ uolũtas. Illa ingenii Cice.felicissima ubertas ab ineunte etate in dicẽdi exerci
tatione uersata ẽ:nec laboribus pepcit aut uigiliis.Et oratores q in asia clari noĩs erãt adiit ut se ad illoꝝ imaginẽ
effingeret.quo ẽt nemo sepius atq; diutius declamauit:& dũ uiueret in iudiciis regnare dictus est.uñ q̃rit̃ in ꝓemio
Capere. de oratore se ꝑma etate in ꝑturbationẽ & turbulẽtissimas tẽpestates reip.Icidisse:ut a studiis quasi adduceret̃.Nec
Sumere. uero(inqt)nobis cupiẽtib⁹ atq; exoptãtib⁹ fructus ocii datus ẽ ad eas artes qbus a pueris dediti fuerim⁹ celebrãdas
Assumer̃ iter nosq; colẽdas. ¶ Si mihi assumo cape signãt sponte uel nõ sponte accipe . Sumere ẽ ultro quasi aliis nõ ꝑmittẽ
Arrogar̃. tibus capere & sic assumere ẽ multũ ac pene nimiũ sibi attribuere. Iõ dixit si mihi assumo:qm̃ non ab oĩbus forte
Tribuer̃. cõcedebat̃:q in arte oratoria id etatis clari erãt. ¶ Meo iure significat id fere quod mea auctoritate licentia & con
P.M. cessa mihi ab omnibus libertate. ¶ Quodammodo utitur mediocritate:ut deuitet arrogantiam. ¶ Arroganter in
solenter supbe:arrogam⁹ nobis ea assumẽtes qua nr̃a nõ sunt.tribuim⁹ aliis q̃ merent̃ Cice.nõ tñ mihi arrogo.q̃tũ
tibi tribuo.Cũ oẽm inqt etatẽ meã ĩ dicẽdo cõsumpserim nõ debeo(si dicẽdi gloriã mihi assumo)arrogans haberi.
¶ Phandi.Cõfiteor.n.mltos ĩ phie doctrĩa me eẽ ꝑstãtiores. ¶ Apte ꝓ materie q̃litate ut grauia graui:mediocri me
diocria hũilia hũili efferant̃ orõne. ¶ Distincte ad figuras refert̃ uerboꝝ & sñiarũ q̃ si rare:ut ait Cice.disponent̃:di
stinctã sicuti coloribus si crebro collocabunt̃ obliquã reddẽt orõnẽ.Ornate hoc ad elegãtiã:cõpositionẽ atq; digni
tatẽ ꝑtinet. ¶ Etatẽ cõsumpsi.Nã a uigesimoquarto ul' a uigesimoseptio anno incipiẽs.Cice.sp usq; ad ea tpa qb⁹
Vendica occupata a Cesare respublica ẽ in foro iudiciisq; ẽ uersat⁹.Et ipse ad quintũ scribẽs.Nullus inqt dies ẽ quo ñ dicã
re ꝓ reo. In priori etate sp apud sophistã declarauerat. ¶ Vẽdicare assumere & ascribere mihi.Sic apud Oui. ĩ fastis.
Frã.Ma. Vẽdicat ausonias Iunonis cura Kalẽdas.i.suas esse dicit & sub eius tutela.Hec oĩa q̃ Cice.dicit eo spectã:ut ad elo
☞ quentiã latinam filiũ hortet̃ ad summũ culmẽ a patre ꝑdictã & in qua poterit multũ ꝓficeret cũ oĩa que ad ipsam
consequendã ꝑtinerẽt:a se latinis superaddita essent ideo cognita eloquii utilitate dicit . ¶ Vendicare assumere &
quasi appropriare:ac meũ esse dicere.Quamobrẽ concludit & hortat̃:ut nõ solũ orõnes suas legat:sed hos de phia
libros q eloquẽtia & ornatu non carẽt:& si in ipsis orõnibus uis maior ẽ ubi in aduersariũ acriter dr̃:& oĩa in cõ
tẽtione ferme posita sunt. ¶ Equarũt quantũ ad ornatũ attinet non quantũ ad figuras dicẽdi & uehemẽtiã. Aequa
bile.qd uno tenore & eadẽ figura contextũ apparet quã in orõne uariare necesse est.Nã cũ nostra argumẽta cõfir
mauimus & aduersarioꝝ refellimus intẽtione utit̃ orõne: cũ crimẽ cuius accusamur minuim⁹:aut ad miam con
citamus leuiore ac remissiore. ¶ Tẽperatũ mediocre inter sublime & humile.Et id quidẽ continuo declarat. ¶ Fo
rẽse quo in orationibus utimur quas in foro iudiciali recitamus.quod uehemens & concitatũ plerũq; solet esse.

¶ Quãobrẽ magnopẽ te hortor mi cicero ut nõ solũ oꝛ̃ones meas sed hos ẽt de phia libros q̃ se iã illis fere equarũt studiose legas. Vis enĩ dicẽdi maior est ĩ illis: sed hoc quoq; colẽdũ est equabile & tẽperatũ oꝛ̃onis gẽus. Et id qdẽ nemini græcoꝝ uideo adhuc cõtigisse: ut idẽ utroq; ĩ gñe laboraret ut sequeret̃ & illd forẽse dicẽdi & hoc qerũ disputãdi genus: nisi forte Demetrius phalerius in hoc numero haberi põt disputator subtilis orator parũ uehemẽs dulcis tñ ut Theophrasti discipulũ possis agnoscere. Nos aũt quãtũ ĩ utroq; profecerimus alioꝝ sit iudiciũ. Vtrũq; certe secuti sumus. Et qdẽ & Platonẽ existimo (si genus id forẽse dicẽdi tractare uoluisset) grauissime & copiosissime potuisse dicere. & demosthenẽ si illa q̃ a platone didicerat tenuisset et pñũciare uoluisset ornate splẽdideq; facere potuit. Eodẽq; modo de aristotele & Isocrate iudico quoꝝ uterq; suo studio delectatus contẽpsit alterum

¶ Quãobrẽ magnopere &c. qa ergo Cice. sibi oratoris ꝓpriũ muuus iuste uẽdicare põt hortatur filiũ ad suoꝝ libroꝝ lectionẽ tam eoꝝ in qbus sublime genus dicendi tenuit uidelicet oꝛ̃onũ q̃ ꝑsentiũ in qbus equabile atq; tẽperatũ habet cũ neminẽ græcoꝝ in utroq; genere satis exercitatũ uideat. ¶ Ordo est. q̃obrẽ. i. ꝓpter quã rem: qa uidelicet oratoris officium mihi iuste attribuere possum o mi Cice. ergo hortor te magnopere. i. magno conatu: ut legas studiose. i. multũ diligẽter nõ solũ oꝛ̃ones meas: sed ẽt hos libros de ph̃ia uidelicet moralis q̃. s. libri equarũt. i. equauerũt equales seu eq magnos fere se fecerũt illis uidelicet oꝛ̃onib⁹. Enim ꝓ qa uis. i. uirtus uel potius copia & uehemẽtia dicẽdi. i. eloquẽdi siue oratorie loquẽdi est maior in illis. s. oꝛ̃onib⁹: sed hoc. i. ꝑsens genus oꝛ̃onis equabile & tẽperatũ. i. equaliter se habẽs inter sublime & debile est quoq;. i. ẽt colẽdũ. i. debet ẽt coli. i. exercitari. Et qdẽ. i. certe nẽini. i. nõ alicui: ego nõ uideo id alicui græcoꝝ cõtigisse. i. etiã cũ difficultate datũ esse ad huc. i. usq; in hodiernũ diẽ ut idẽ laboraret in utroq; genere sequereturq; &. i. pariter illud genus dicẽdi forẽse. i. iudiciale & acre & hoc genus disputãdi quietũ. i. tẽperatũ & sedatũ nisi forte Demetrius phalerius põt haberi in hoc genere: existẽs disputator subtilis & orator parũ uehemẽs in genere forẽsi deliberatiuo & demõstratiuo tñ dulcis: sit sup. & possis agnoscere discipulũ. Theophrasti illius suauissimi & diuini oratoris. Aũt pro sed iudiciũ alioꝝ sit q̃tum nos ꝓfecerimus in utroq;. s. genere dicẽdi & forẽsi & philosophico. q. d. Ego de me iudicare nõ possum nec debeo. Nõ possum qdẽ quia quisq; capt⁹ amore sui tenere de se iudicat. Vñ est. Esopi fabula de manica ꝓpriũ erroꝝ in tergo posita: & alioꝝ in pector. Ne debeo qa ut dici solet. Laus ꝓprio sordescit in ore. & in libello pueroꝝ. ¶ Nec te collaudes: nec te culpaueris ipse. Equidẽ. i. ergo qdẽ uel certe ego existimo. i. iudico: &. i. simul platonẽ phoꝝ: ut quidã uolũt principẽ si uoluisset tractare id genus dicẽdi forẽse. i. quo in foro iudiciali illo tpe utebat̃: qd est acre ut uehemẽs potuisse dicere grauissime q̃tũ ad sñias & copiosissime q̃tũ ad uerba: &. i. pariter existimamus sup. Demosthenẽ oratorẽ inter græcos ꝑstantissimũ si tenuisset ea q̃ didicerat a platone & uoluisset pnunciare potuisset facere illud. s. dicere ornate splẽdideq;. Et ego iudico eodẽ modo de Aristo. & Isocrate quoꝝ uterq; delectatus suo studio cõtẽpsit alterũ. Aristoteles. n. licet rhetoricos libros scripserit & eloquẽti suauitate ualuerit ꝑcipuũ tñ studiũ ad rerum indignationẽ applicuit. Isocrates ecõtrario (q̃uis philosophiã didicisset) ad facultatem tamen dicẽdi animum appulit potissimũ uterq; ergo cõtempsit. i. paruipẽdit alterius studiũ. ¶ Quãobrem magnopere te hortor. Hortari est dare cõsiliũ ad erigendum animũ. Hortatur Cicero filium quẽ sciebat ad studia pigrum: & ideo calcaribus egebat & exhortatione ut ipsum ad Atticũ scribit in quadã epistola loquens de filio & nepote: qui erat etiã nepos Pomponii attici ex filia quæ nupserat Quinto fratri dicit illi filium suũ egere calcaribus nepotẽ uero frenis: ut de Ephoro & Theopõpo discipulis suis iudicauit. Isocrates. ¶ Orationes meas quæ habent genus dicendi forense & uim admouẽdos affectus qua philosophoꝝ eloquentia uocat. ¶ Fere equarunt. i. totidẽ fere sunt numero quo oratione: & si ostendit Cicero se non pauciora stilo philosophico scripsisse q̃ oratorio ut in utroq; orationis genere facultatẽ cõmendet suã & uoluntatem cũ decoro: licet hæc quodãmodo ad illam magnitudinẽ: & parem fere ornatum assurgant: tamen aliqua differẽtia est. Et respõdet tacite obiectioni potuisset enim dicere filius ad consequendã eloquentiã & uim dicendi satis mihi erunt orationes tue libri autẽ qui de philosophia sunt nõ possunt habere illũ orationis nitorem precepta autem ad bene uiuendũ dat mihi Cratippus. ideo ostẽdit hoc genus dicẽdi quietum colendũ esse latino homini ut in quacũq; re: de qua si dicendum apte & sine reprehensione dicere possit. Illis orationibus quæ habent uim dicendi. ¶ Vis enim ostendit inter utrũq; genus dicẽdi & scribendi aliquã esse differentiã. Quippe non oportet tantã uim & contentionẽ adhibere in libris de philosophia quãta est in orationibus: in quibus affectus uarii mouendi sunt & quadã ui quedam extorquenda & summa cõtentione utendũ maxime: cum utendũ est ad certamen confutationis & confirmationis atut id quod intenditur persuaderi possit. ¶ Vis uehementia ut moueatur auditor ad effectũ quod Cice. habuit de quo Fabius. Nam quis docere diligentius mouere uehemẽtius potest. cui tanta unq̃ iocunditas affuit: ut ipsa illa quæ extorquet impetrare eum credes: & cum transuersum ad sua iudicem ferat tamen ille non rapi uideatur sed sequi. Summa igitur uis esse non debet in orationibus. in qua re Cicero. Demosthenem imitatus est: qui quasi neruis quibusdam adeo sua scripta intendit: ut nil climatius. uel uerborum grauitate uel sententiarum pondere reperiatur. In bruto sic scribit Acrem oratorem incensum & canorum concursus hominum foriq; strepitus: desiderat. & in oratore sic ait. Erit igitur eloquens qui in foro causisq; ciuilibus: ita dicet ut probet: ita delectet ut flectat. Probare necessitatis est. Delectare suauitatis Flectere uictorie. Nam id unum ex omnibus obtinendas causas potest plurimum. ¶ Hoc quoq; quemadmodum. Et illud genus forense quod oratores habent libri philosophorum quietum habet discendi genus: quod etiam perfectus orator: ut de omni re (quæcunq; preponatur) apte dicere possit habere debet. ¶ Equabile. quasi equale. ut est mare quietum

ASCE.

ERAS. Equarũt ad quãtitatẽ refertur.

In oꝛ̃onib⁹ cõtẽtio in deserẽdo moderatus.

Inť philosophos in uno Demetrio ẽt dicẽdi studium.

ERAS. Platoni dicendi exercitatio Demosthẽni philosophia defuit.

ERAS. Emulatio inter aristotelẽ & Isocratẽ rhetorem.

Paul⁹ nõ q̃ seipsũ cõmẽdat illa ꝓbatus ẽ sed quẽ de⁹. Hortari.

Respondet tacite obiectioni.

Demosthenem imitatus ẽ cicero.
Eloquẽs
Probare.
Delectaṙ
Flectare.
Locutio phoꝝ q̃ sermo poti⁹ dicitur.

quod non estuat. Sic genus dicendi philosophoꝝ equale est nec fluctat uelut inter estus iracūdie. Philosophi.n.ita loquuntur ut nunq̄ extollant orationē:nec concitent amicoꝝ motus:ut faciūt oratores in causis forensibus. Orationes.n.uim habet ad mouēdos quoscūq; affectus:ideo dicit Cicero alibi. Omnes animoꝝ motus quos homini natura rerū tribuit penitus pernoscēdos. Et Aristo.in rethoricis docet quomodo & q̄bus locis quisq; ad effectus moueatur. ℂ Temperatū non ita concitatū & mouēs affectus:ut est genus dicēdi forēse de oratione philosophoꝝ ita scribit idem Cicero oratore. Mobilis est oratio philosophoꝝ & umbratilis nec sententiis uel uerbis instructa popularibus:nec iūcta pueris sed solita liberius:nihil iratū habet:nihil inuidū:nihil atrox:nihil mirabile:nihil astutū: casta uerecūda uirgo incorrupta:quodāmodo itaq; sermo potius q̄ oratio dicitur. Idē de eadem oratione sic ait. Tum hoꝝ oratio neq; neruos neq; aculeos oratorios ac forenses habet:loquuntur cū doctis quoꝝ sedare amicos malum:q̄ incitare sic de rebus minime turbulentis docendi causa loquunt̄.ut in eoipso q̄ delectationē aliquem dicendo aucupent̄:plus nōnullis q̄ necesse si facere uideant̄. Et id quidē cōparatione græcoꝝ laudat Cicero professionem suā sine arrogantia.quippe nō fraudat illos ꝓpriis studiis & inuentis:& se id assecutum dicit q̄ nemini adhuc græcoꝝ(qui principes doctrine habebant̄)cōtigerat ut.s.idem & philosophandi & orandi munus cū laude exercuerit. ℂ Laboraret summū studium & laborē poneret quēadmodū ego feci(inquit Circero.)Nā q̄uis aliqui in arte dicēdi scripserint ut Aristo.tn̄ labores in orādis causis.nō susceperūt.ut cicero qui in iudiciis & foro regnauit. ℂ Illud forense.q̄d magnum est & arduū habēs genus iudiciale q̄d difficilimū est. In quo tamen Cicero excelluit: ut nihil aliud in tota uita egisse uideret̄ quot reos secundo euentu defendit. In cuius uerbis & actione magna uis inerat tāto deniq; artificio utebat̄:ut q̄d a iudicibus extorqueret ip̄etrare uideret̄:illos etiā liberauit de quoꝝ morte & perditione iam constitutū erat.ut.Qu.ligariū.M.Marcellū.Sed.Ciceronis artificiosa oratione sn̄ia deiectus est Cesar. Forense igitur genus dicendi summe difficultatis est & oēm magnitudinem recipit. Quietū genus disputationes philosophicas in q̄bus nō est opus assurgere aut mouere iudices auditoresq; affectū. Sensus hactenꝰ nemo ex græcis inuentus est qui se ex causis forensibus exercuerit & etiā scripserit in quoto genere dicēdi quo phi utunt̄. ℂ Nisi forte occurrit obiectioni:& dicit forte nō oīno q̄ppe orator fuit parū uehemēs.ut nō plane uidet̄ id adeptꝰ q̄d orator in causis forensibus p̄stare debet. In hoc numero eoꝝ qui secuti sunt illud genus forēse.& hoc quietum genus dicēdi. Demetriꝰ phalereus cognominatus est a phalero portu:siue a phalera tribu. Pha.nostrati siliꝰ fuit & Theophrasti peripatetici auditor a Cassandro. Macedonū principe(q̄ erga athenięses benignā exercuit mentem) Athenis p̄fectus ip̄ositus est:cū esset ciuis(q̄ auctore Strabo.)nō modo popularē nō destruxit potentiā:sed ēt meliꝰ rectiusq; restituit. Verū tn̄ inuidia ualuit & in paucos odiū & inimicitia : ut post Cassandri obitū in egyptū fugere coactus sit & eiꝰ inimici statuas plures trecentis disiectas cōflauere quodq; indignius est quasdā in loca sordida & cloacas cōtecere. In hoc fuit stilus philosophicꝰ oratorie p̄mixtꝰ robore dicebatq; tn̄ in republica ualere eloquētiā q̄tū in bello ferrū huiꝰ tp̄e(auctore.Fabi.lib.i.)fictas causas ad imitationē fori apud græcos dicere institutū est cum esset Demetriꝰ apud Ptolomeū:multa in illo calamitoso ocio scripsit:nō ad usum aliquē suū(quo erat orbatus)sed ille animi cuius era illi quasi humanitatis cibus tandē morsu aspidis periit. In bruto dicit Demetriꝰ phalereꝰ successit adolescēs eruditissimus ille q̄dē oīum:sed nō tā armis institutus q̄ palestra itaq; delectabat magis athenięses q̄ inflamabat. Processerat.n.in solē & i puluerē nō ut e militari tabernaculo:sed ut Theophrasti doctissimi hoīs umbraculis hic primus inflexit & suauis:sicut fuit:uideri maluit:q̄ grauis:ideo dicit in hoc loco ipsum fuisse oratorem parū uehementē q̄ppe nō erat uehemēs ut auditores inflāmaret & moueret ad affectus. ℂ Subtilis ac tutus in philosophia & dialectica. Orator.s.in forēsi gn̄e deliberatiuo & demōstratiuo. ℂ Quātū uehens q̄ nō inflāmabat auditores:sed potiꝰ dulci oīone delectabat. Vñ nō p̄fecte genꝰ dicēdi forēse tractabat in quo uehemētia opus est sūma cōtētione ut auditor moueat̄. ℂ Dulcis suauis in oīone ut apparet illū esse formatū uocibus. Theophrasti qui suauissimus in dicēdo fuit Theophrastus cū Leucipum & Platonē audiuisset ad Aristotelē se contulit uir summe prudentie:ut ait Laertius : studiiq; singularis atq; eloquētissimus.ut cum prius uocaretur Tirtamus ad diuinā eloquētiam eum denominauerit Theophrastū de quo idem Cicero scribit alibi q̄q̄ enim & philosophi q̄dē ornate locuti sunt.siquidē & Theophrastus a diuinitate loquēdi nomē inuenit. Et Strabo dixit Aristotelē omnis discipulos suos fecisse eloquētes Theophrastū uero eloquentissimū. Nos autē ut Cicero uitaret arrogantiā ait se esse secutū utrūq; genus dicēdi forēse.s.& quietum:sed q̄tum profecerit in utroq; alioꝝ iudicio relinquit.sciebat.n.se utrūq; tractasse uberrime. ℂ Hoc quietū:quo de philosophia scribēs uti soleo. Quietū dicit quoniā raro cōtingit orationē intēdere cum disputetur admouēdi gratia nō uictoriā de aduersario apud iudices cōparandi. Aliud autē est in umbra ut sic dicā exerceri. Aliud uero in certamine uersari. ℂ Nisi forte Nominat cōplures quos nō negat utrūq; cōseq potuisse: si noluissent in utroq; laborare. Sed altero relicto in uno tantū claruisse dicit.se autē utrūq; cōsecutū. ℂ Forte.hoc cū dicat concedere se demetrū utrūq; adeptū esse significat fuit is pha.nostrati filius phalerius a tribu noīatus.quæ athenis phalerias dicebatur. Erat autē post pireum portū in littore propinquo. Nā multitudinē cerops peruetustus atheniensis rex in duodecim populos diuisit quos & tribus & ciuitates uocant. Thesus postea ex oībus unā ciuitatem effecit. Singuli autē populi in una menia coacti sua noīa retinuerunt. Auctor strabo. Sed Demetriꝰ auditor fuit Theophrasti atq; illi admodū familiaris.& a.Cassandro cui ciuitas atheniēsis parebat p̄fectus urbi impositus: annos decē prefuit:ereis statuis trecētis sexaginta honoratus quaꝝ plures equestres erāt:& in curribus seu bigis stabant. Sūmo studio inter trecētos dies fame consumate post Cassandri obitum paucoꝝ odio & inimicis fugere in egyptū coactus est ubi ab aspide manū morsus e uita migrauit. Auctores Strabo & Laertius Diogenes reliqui hystoria:orationes libros de rhetorica sed in orationibꝰ quidē parū uehemēs fuit & cōcitatꝰ primusq;:ut Quintilianꝰ ait inclinasse eloquētiā dicitur. Sed in medio dicendi genere oībus a Cicerone prefert̄ in disputationibus de phia per acutus. In utroq; uero genere dulcis & suauis:qualē decebat esse Theophrasti discipulū cui Tyrtamo prius nomen erat. Sed Theophrastum Aristoteles:ob diuinam elocutionem appellauit:hæc præterea dicebat freno indigere.quod excellenti acumine ingenii cuncta facillime assequeretur. Calisthenem uero Calcaribus : quoniam tardus ingenio esset. Aristotelis discipulos omnes ingenio & doctrina superauit. ℂ Nos autem seipsum lau-

Demetrius. Phaleriꝰ

Demetrius aspidis morsu p̄iit.

Theophrasti. Aristoteles tritamū nuncupat̄.

De theophrasti eloquentia.

F.P. Expositio.

☞

Diogenes.

dare arrogantis est. Ideoq; ait utrūq; me genus secutū esse affirmo. Quantū uero in utrisq; profecerim in aliis iudi
candū relinquo. ¶ Equidem & Platonē occurrit obiectioni potuisset enim obiici alii prestare uoluissent: ut. s. utrūq;
genus dicendi aperte tractarent. potuisse quidē Cicero affirmat. sed noluisse & accipit uaria exēpla eoꝝ. s. que phi-
losophiam tantū excelluerunt. & eoꝝ qui dicendi artem amplexi sunt cum utrūq; potuissent cū decore prestare nā
Plato uarius multiplex copiosus & tante eloquentie fuit ut Iouē (si grece loqui uoluisset) Platonice locuturū philo
sophi dicerent de quo ita Fabius. Quis dubitet & Platonem esse precipuum siue acumine disserendi siue loquēdi
facultate diuina quadā & homerica. Multū enim supra prosam orationem (quā pedestrem græci uocant) surgit ut
mihi nō hominis ingenio sed quodā delphico. uideatur oraculo dei instinctus. Grauissime. quantū ad sententias &
pondera rerum: quas callebat in omni disciplina summus. ¶ Copiosissime quantū ad urbanitatem orationis & subli
mitatem illā dicendi. qua Plato aliis antecelluit. ¶ Et demosthenem. Demosthenes interpretatur robur populi oīs
græcie oratores superauit. In philosophia platonem audiuit. Hisçū uero rhetorē in arte dicendi. ¶ Tenuisset. uo- Demosthenes
luisset tenere atq; defendere sua eloquentia sed philosophiā non curauit eloquentie studiosus. ¶ Ornate & splen- robur po
dide: omne splendidum est ornatum: sed non ecōtra. Ornatus in oratione a multis haberi potest. splendor uero a puli.
paucis. Vnde ut exprimeret Demosthenis summā eloquentiam. qui Ciceronem q̄uis est effici: illū ducit nō modo Ornat9.
ornate. sed etiā splendide quod paucis datū est dicere potuisse. ¶ Eodēq; modo: similiter ut dixit de Platone & De-
mosthene. Aristoteles totū se ad philosophiam: contulit q̄uis libros rhetoricos ad Alexandrū & ad Theoditē scri-
psit. de quo Fabius. Quid aristotelem quē dubito scientia rerum an scriptorū copia an eloquii suauitate: & inuen-
tionū acumine: an uarietate operum clariorem putem Isocrates cōdiscipulus Aristotelis. audiuit enim & ipse Pla-
tonem qui suauissimus orator fuit & in diuerso genere discendi nitidus & comptus & palestre q̄ pugne (ut inquit
Fabius) magis accōmodatus omnes dicendi ueneres sectatus est inuentionē facilis honesti studiosus: in composi
tione diligēs & curiosus usq; ad reprehensionē: cuius domus cuncte græcie quasi ludus quidā patuit atq; officina
dicēdi: nā auditoris q̄ iudicis aptior gloriā intra parietes alebat. ¶ Cui inuidens Aristoteles. Adolescētes & ipse do-
cere cepit: ut sapientiā cum eloquentia iungeret dicens. Turpe est tacere cum Isocrates loquat. Isocrates primus
panegericos scripsit & quarto nonagesimo ætatis anno eum librū cōposuit. qui pathenaicus inscribitur. centū & sex
annos uixit Isocrates filius fuit Theodori opificis tibiarū. ¶ Suo studio proprio & q̄d quisq; magis amabat. Con
tempsit alterū Aristo. cōtempsit laudem ex arte dicendi & Isocrates q̄uis philosophiā didicisset oratoriā facultatem F.M. ex-
cū summa laude & existimatione amplexus est & excoluit. ¶ Equidē & platonem &c. Nō negat fuisse apud græcos positio.
qui consequi utrūq; potuissent. ut Platonē & Demosthenē: sed huic dicit cōtempto forensi dicendi genere: quieto
disputandi de philosophia delectatū. Illū cōtra forense dūtaxat amplexū Plato aristonis filius atheniensis a Solone
genus duxit pro egregio corporis habitu: cū apud aristonē argiuū: palestrā exerceret Pla. cognominatus est cū pri9
ex aui noīe Aristocles uocatus esset q̄uis ab orationis ubertate: & mirarū latitudinē. quidā sic appellatū putant siue
q; ampla fuerit fronte: fertur Socra. oloris pullū uidisse per summū in gremio sibi plumescere. Qui cōtinuo exertis
pēnis & expāsis alis in altū euolans suauissimos cātus ederent postero die cū a patre sibi cōmendatus esset: hic ait
Cynus est quē uidi. audiuit socratem: & illo mortuo Cratillū heraclyti discipulū & hermogenē eius paruuli in cui9
dormientis apes labellis mel inseruerunt singularē eloquii suauitatē eius ore emanaturā significantes. Nā tāta fuit
eloquentia. ut uulgo diceret Iouē si humano sermone uti uellet: nō alia q̄ platonis lingua locuturum. de quo ait
Quinti. Quis dubitet platonē esse precipuū siue acumine disserendi: siue eloqnendi facultate: diuina quadā & ho-
merica: multū. n. supra prosam orationē & quā græci pedestrem uocāt surgit ut mihi nō hominis ingenio: sed quo
dam delphico: uideat dei oraculo instructus. ¶ Si genus forense tractare uoluisset hoc est foro operā date causas
agere. ¶ Grauissime ad snias. ¶ Copiosissime ad ornatū refertur. ¶ Et demosthenē: huic Demosthenis pater fuit Demosthenes.
macheropius ab officina gladioꝝ qua egregiā athenis habebat cognominatus cū oropi causam egisset calistratus
magni tūc noīs orator & ingēti fuisset admiratiōe eius gloriā adolescēs adhuc Demosthenes adamauit. & omissis
ceteris disciplinis ad id unū se exercuit: ut discēdi facultatē nancisceret preceptore iseo. maxime in orādo edicatie
usus est: fuit platonis auditor: magnāq; ab eo utilitatē ad discendū suscepit auctor Plutarch9. decē uno tpe fuerunt
athenis oratores: quoꝝ lōge princeps a pene exorādi demosthenes fuit ut Quinti. tradit. ¶ Illa phia p̄cepta de mo-
ribus & rebus naturalib9: de celo & filibus. ¶ Splendide eleganter: luculēter. ¶ De aristotele qui nichomachi filius Isocrates.
stagyrites fuit & plurimū eloquētia ualuit primusq; Iudicialē scripsit orationē & de arte rhetorica libros cōposuit.
Sed magis phie q̄ foro operā date uoluit dubitat Quinti. sciētia rerum: an scriptoꝝ copia ac eloquēdi suauitate: ac
inuentorū acumine ac uarietate operū hunc clariorē putet. Isocrates hic atheñ. fuit Theodori filius & dito gorgie.
Leoncini discipulus eloquētie pater a Cicerone appellatur ex cuius ludo: ut idē ait meri oratores ut ex quo troiam
homeri princeps exierunt: habuit. n. p̄stantissimos discipulos inter quos theopompus & ephorus maxime clarue-
rum quoꝝ alter calcaribus alter freno indigere ab eo dicebatur: hunc nitidū ac cōptum & palestre magis q̄ pugne
accōmodatū: omnesq; dicendi ueneris sectatū esse dicit. Quinti. nec imerito q̄m auditoriis se nō iudicii cōparauit:
in inuentione facilis fuit: honesti studiosus in cōpositione adeo diligens: ut cura eius reprahendatur.

¶ Sed cū statuissem aliq̄d hoc tpe ad te scribere: &
multa posthac ab eo exordiri uolui maxie q̄d & etati
tue esset aptissimū & auctoritati mee grauissimū. Nā
cū multa sint i phia & grauia & utilia: accurate copio
seq; a philosophis disputata latissime patere uident
ea q̄ de officiis tradita ab illis & p̄cepta sūt. Nulla em̄

¶ Sed cū statuissem. Hic aperit subiectū hui9 ASCE.
operis. i. materiā circa q̄ tota inuētio uersabit
hoc est declarat de quo scriptur9 est. ¶ Ordo. Ordo.
Sed o fili cum id sup. ita sit q; statuissem aliq̄d
scribere ad te hoc est in præsenti tpe: & multa
post hac. i. post hoc tēpus sup. statuissem scri-
bere ad te tū sup. ego uolui exordiri. i. incipe
maxime. i. potissimū ab eo sup. opere q̄d esset
&. i. simul aptissimū. i. cōuenientissimū tue eta
ti: quia iuuenis es & ita officii imperitior. &. i.

uite pars neq; publicis:neq; priuatis:neq; forensibus: neq; domesticis in rebus:neq; si tecũ agas q̃d neq; si cũ altero cõtrahas uacare officio p̃t.In eoq; excolẽdo sita uite ẽ honestas oĩs & ĩ negligẽdo turpitudo.Atq; hec q̃dã questio cõis est oĩm phoꝝ.quis est enĩ q̃ nullis de officiis p̃ceptis tradẽdis phm se audeat dicere.

simul grauissimũ.i.grauitate maximã cõferẽs
mee auctoritati:qui & pater tuꝰ sum & digni
tate multa p̃ditus.Nã cũ multa & grauia quo
ad sniam & põdus & utilia quo ad cognitio
nẽ & executionẽ eoꝝ sint disputata.i.discussa
& disquisita a philosophis in philosophia ac
curate.i.diligẽter cũ summa cura & copiose.i.
abũdanter & prolixe:tñ sup.ea quæ tradita &
p̃cepta sunt ab illis de officiis.i.de propriis &
debitis operationibus ob quas factus uidet̃
Et epicureos notat. uident̃ patere latissime.i.plurimi uident̃ de eis scripsisse.Enim ꝓ q̃a nulla pars uite sup.docẽtis põt uacare.i.uacua
esse & carere officio.i.debito munere suo:neq; in publicis rebus(quas q̃ gerũt uulgo officiarii dicit̃)neq; in priua-
tis rebus(quas q̃sq; ꝓ se gerit)neq; in rebꝰ forẽsibꝰ(q̃ agunt̃ in foro)neq; in rebꝰ domesticis quas q̃sq; domi sue pfi
cit neq; quicũq;(es)agas tecũ.i.uitã solitariã teneas uel tecũ nullo arbitrio q̃d agẽdũ sit disquiras:neq; si cõtrahas.i.
cõtractũ & cõmerciũ facias cũ alteroq; ꝓ & oĩs honestas uite est sita.i.cõstituta & locata:in eo.s.officio: excolẽdo.i.
dũ excolitur hoc est in eo culte & ornate exercẽdo:& oĩs turpitudo uite est sita in eo.s.officio negligẽdo.Atq; pro &
quidẽ.i.certe hec questio.i.inq̃sitio de officio est cõis oĩum philosophoꝝ.i.oẽs philosophi disquirũt de suo cuius
q; officio.Enim ꝓ q̃a:quis est q̃ audeat dicere se philosophũ nullis p̃ceptis officii tradẽdis.i.nõ tradẽdo ulla p̃ce-
pta de officio.q.d.nullus.Aduerte grãmatice q̃ Tullius libẽter pro gerundio cũ p̃positione absolute posito q̃tum
ad regimen passiuo utitur gerundiuis noĩbus etiã absolute positis:ut ibi uulgares dicerent tu efficies legẽdo nostrã
orationẽ latinã pleniorem.dixit supra Cicero legendis nostris & ubi dicerent quis est qui audeat se dicere philoso
P.M. expositio. phum nulla p̃cepta officii tradendo.dicit hic.nullis officii p̃ceptis tradendis. ¶ Sed cũ statuissem.Facit auditorẽ
attentũ di.se id nũc describere uoluisse:q̃d esset cõueniens adolescẽtie filii & sue auctoritati qui iã p̃uenerat ad sene
ctutẽ lõga rerũ experiẽtia edoctus quẽ decebat instituere adolescẽtes officiis:q̃ patẽt latius:quũ nulla etas ꝓpriis of
☞ ficiis uacare debeat:& affert rõnẽ q̃re id fecerit q̃m hec p̃cepta de officiis aptissima erãt ætati Ciceronis adolescẽtis:
Adolescẽs officiosꝰ adolescat. qui ad fœlicitatẽ humanã & suã p̃fectionẽ a parte debebat ĩstitui clarissimo uiro & in oĩ disciplinaꝝ genere perito:
ut utriusq; decoꝝ seruarẽt.Nã ab adolescẽtia(ut inquit Plato)institui hoĩem oportet:ut officiosus adolescat & his
gaudeat:q̃bus gaudẽdũ est & doleat q̃bus dolẽdũ.Formať.n.disciplinis tenera etas:ut cera manu artificis:& multũ
refert a teneris cõsuescere.ideo scribit Hora.Quo semel est imbuta recens seruabit odorẽ Testa diu.Vñ tenera etas
a libidinibꝰ arcẽda est.aliisq; scelerib꜄:q̃m cũ ætate adolescũt & ingenii acie p̃dũt qua iactura nulla põt esse maior.
Posthac. difficile est.n.uitia recidere q̃ nobiscũ creuerunt.¶ Statuissem cõstituissem aio & decreuissem.¶ Et multa hoc tẽpꝰ
Añ hac. scribere post hac significat post hoc tp̃s.Ante hac.ante hoc tp̃s.Scripturꝰ igiť Cice.multa ad filiũ uoluit a mediis
Exordiri officiis incipere q̃ tenera ætas debebat institui.¶ Volui exordiri.incipere & auspicari.inde exordia.Exordiri est inci
Exordia pere res maiores.unde Syilius poema suum ita auspicatur.¶ Ordior arma.¶ Etati tue adolescentie quæ mediis
officiis(cum ad perfectum natura non sit)formari debet.ita enim media officia quæ dicuntur omnibus cõmunia
sunt & cõmunia appellantur:& cuiq; ætati sua tribuuntur.¶ Aptissimũ decens & cõueniẽs.nam adolescẽs his offi-
ciis ad habitũ uirtutis ĩstituẽdus est in ipso nõ possit esse uirtus:q̃a uacat prudẽtia q̃ magna reꝝ experiẽtia cõparať:
sed est ĩdoles & quoddã uirtutis signũ:& sic in pueris nõ põt esse uitiũ:q̃a nõ agũt cũ cõsultatiõe & deliberatiõe sed
est in ipsis q̃dã p̃bitas aut ĩprobitas.Vñ scribit Aristo.i.ethicoꝝ.Iuuenẽ nõ esse idoneũ auditorẽ phie.Iuuenẽ.s.æta
te & maioribꝰ q̃ppe senes libidinosi & parui iuuenes sunt & nõ plus ĩ se sensi habẽt q̃ iuuenes ætate q̃ feruore quo
dã sanguinis incitati &(quo illas ætas uel maxĩe ducit̃)appetũt uoluptates & nõ cõtinent̃ rõne q̃ affectibꝰ uincit̃.
debemꝰ audire p̃cepta ad bñ uiuẽdũ.& ita uiuere ut p̃cipit̃:q̃d iuuenis sp̃ernit.cũ p ætatẽ phia uelit ut polliceať ex-
pẽdere nõ possit atq; displicere.Precepta igiť de officiis Ciceroni adolescẽti aptissima erãt:ut.s.bonꝰ fieret.Vñ for-
Fortũati adolescẽtes. tunati dicũtur adolescẽtes apti ad reꝝ cognitionẽ q̃bꝰ seipsi p̃ficiũr habet hoc optimũ in se generosus animꝰ(inq̃t
Seneca)q; cõcitať ad honesta.¶ Auctoritati mee grauissimã dignissimũ & cõueniẽs grauitati mee.Nã decebat Ci
cerone graue & summe auctoritatis ĩ repu.uirũ de officiis ad filiũ scribere qui rõni paterne parere debet.q̃d Cicero
sufficiẽter p̃stare poterat usu rerũ edoctus.Auctoritati dignitati maxime cũ scribat ad filiũ qui est tanq̃ appetitꝰ ob-
Cur pueris dant̃ pedagogi. temperans rationi.Vnde pueris dantur pedagogi ut illis pareant tãq̃ recte rõni:quã pueri nõdũ habere possunt.
¶ Sed cũ statuissem.Hic docilẽ facit breuiter q̃bus de rebꝰ dicturꝰ sic ostẽdẽs simul & attẽtũ reddit.Latissime patere
dicẽs q̃ de officiis:p̃cepta sunt tradita hoc tp̃e:quo ociosus sum & a forẽsibus laboribꝰ senatoriisq; muneribꝰ libera
tus.Multa post hac:q̃d fecisset nisi e medio sublatꝰ fuisset.¶ Ordiri incipere a textore sumpta est trãslatio.Hora.de
P.M. expositio. home.Nec gemino bellũ troianũ ordit̃ ab ouo.¶ Aptissimũ ætati tue Adolescẽs erat marcꝰ Cice.Quæ ætas:cũ lu-
brica sit.Et facile labefactari soleat maxĩe ĩdiget moralis phie p̃ceptis.Quibꝰ in uia uirtutis detinet̃ a qua uolupta
tibꝰ plerosq; declinari:q̃ dulces uident̃ cũ amaritudo uirtuti p̃mixta sit facile discedũt & p̃cipites in uitiũ feruntur.
Optima itaq; a p̃ncipio tradẽda pueris sunt.Quod q̃ntiliano placet.Quia tenaciꝰ erãt qui nudis animis p̃cipiũt̃:
ut sapor quo noua pubertas.durat.& Vergi.ait.Visq; adeo in teneris cõsuescere multũ est.Sed occurrit q̃ ait Aristo.
Iuuenẽ idoneũ auditorẽ ciuilis discipline nequaq̃ esse.Cũ & rudis sit eaꝝ reꝝ q̃ in uita uersant̃ de q̃bꝰ tractat ciui
lis disciplina:& affectus sequať:ut inaniter auditurꝰ sit:cũ nõ cognitio.Sed actio finis sit.Soluit̃ q̃no aliquã partẽ
phie.si nõ oẽs:iuuenis ætati accõmodatũ esse:& in hoc libro de cuiusq; ætatis decoro tractať.Quid adolescentẽ.
Quid uerũ q̃d senẽ deceat.Põt & aliter solui phie ut medicine duo essent officia curãdi & p̃seruãdi.Curat medicus
presentẽ egritudinẽ dat pharmacũ cõtra futurã ne accidat & multi antidota sumunt ne hausta postea uenena no-
ceant.Eodẽ modo phns a p̃sentibus uitiis & a futuris cõseruat.Sicq; aptissima iuueni moralis phia ut uel presentia
ambigat uitia.¶ Si qua sunt ut cautos reddat ne in illa labãtur.Sed si moralis phie idoneus auditor iuuenis nõ est
quando dicetur certe nunq̃.Et Plato ait ab ipsa adolescẽtia institutos esse cõuenire:ut pro quibus oportet gaudea-

mus & doleãus. Sed reuera illũ itelligit aristoteles q uitiis deditus sit & cupiditatibus optempet Nã ut idẽ ait. Nihil
refert etate qs iuuẽis sit an moribus: nõ.n. in tpe ẽ defectus: sed id diuidẽdo & psequẽdo singula scdm aĩ pturbatio
nẽ. N.i talibus qdẽ inqt. inutilis erit ista cognitio quẽadmodũ his q cõtinẽtes sunt. Qui uero cupiditates suas rõni
subiiciũt. his ista scire admodũ pderit idem bñ ĩstitutũ moribus esse oportet eũ q de honestate & iusticia. & oĩ ciui
li ratione auditurus sit. Satis arbitror pbabiliter his q̃ diximus solutã q̃stionem. ¶ Grauissimũ. Quid.n. magis de
cet senem q̃ ea tradere q̃ mores instruãt & hoĩes meliores reddãt. ¶ Auctoritati estimationi & recepte de mea uir
tute & itegritate opinioni. Nã cũ multa sint: pbatio est ppositionis. ¶ Grauia q̃tũ ad s̃nias & pondera rerũ circa
quas phĩa uersat'. Vtilia cognitioni. s. & uite humane ad beate uiuendũ. ¶ Disputata subtiliter inuestigata & mãda
ta litteris. ¶ Latissime patere: extendere sese ad oẽs & ad oĩa & hoc pbat: qm̃ nulla ẽ uite pars que offõ uacare de
beat. cetera q̃ in philosophia scribunt' non se ad oẽs etates extendũt aut conueniũt. ut de rebus naturalibus & di
uinis. de aĩa eiusq̃ imortolitate: officia aũt unicuiq̃ etati accommodata sunt & sic latius patent. Late intelligimus
ad multos latissime ad oẽs. ¶ De officiis studiosis actionibus media officia intelligit siue cõia que a stoicis neq̃ in
bonis neq̃ in malis ponebant': sed eẽ talia dicebãt de illis certa rõ reddi posset quare facta sint qd aũt rõne actũ eẽt
id offm̃ appellabãt. ¶ Tradita mandata litteris ut posteris pdessent. Precepta ad regulã pceptionis redacta. i. pcipiẽ
do tradita p docẽdo. Nulla.n. uite pars cõfirmatio supioris pbationis. ¶ Nulla ps nulla actio uite hũane. ¶ Neq̃
publicis cũ uersamur i negociis reipu. & sic minuit gubernationẽ ciuilẽ. Nulla inqt est pars uite quare debeat uaca
re offõ: aut cũ uersant' i negociis reipu. aut priuatis aut causis forẽsibus. i. extra domũ: aut in rebus domesticis. i. i cu
ra rei familiaris tuẽde: & sic tetigit tres partes moralis phĩe. i qbus hoĩes uersari debẽt cũ offõ. Politicã: q̃ ẽ circa gu
bernationẽ ciuilẽ. Economicã q ad rẽ familiarẽ tuẽdã: & gubernationẽ familie ac. Et hec ẽ q̃ uersat' circa gũberna
tionẽ cuiusq̃ hoĩs singulatim. ¶ Nã prius debet qs ethicẽ noscere. i. seipsum moribus excolere & uirtutes morũ adi
pisci. & se pficere. Inde gubernare familiã postea rẽpublicã gerere. ¶ Priuati cũ nõ sumus i magistratu: sed priuati
& qcquid agimus ab offõ se iũgi nõ debet de his oĩbus pcepta tradit Cice. Si tecũ agas. nã quisq̃ bñ institutus ipsa
turpitudine offendit'. & natus latebras eã aspernat' cũ pp se fugienda sit ergo si soli simus. & aliquid agimus non
debemus offõ uacare. Iõ dicit. Cato apud Cicer. iii. libro de finibus. Quis aio equo uidet cũ quẽ impure & flagitio
se putet uiuere. Quis nõ odit sordidos: uanos leues subtiles. Quid aũt dici poterat si turpitudinẽ non ipsam per
se fugiendã statueremus quominus hoĩes tenebras & solitudinẽ nati nullo dedecore se abstineãt nisi eos pse turpi
tudo ipsa deterreat. ¶ Si cũ altero cõtra has. si facias cũ aliis cõtractus uẽdẽdo emendo: & si utari alionĩ cõmertio.
de his cõtractibus dicet' loco suo. ¶ Vacare offõ. i. non põt esse sine offõ. Vaco irerdũ significat uacuũ esse. Vñ dici
mus uaco officio. i. sum sine officio: & sic iungit' cũ ablatiuo accipit' ẽt in aliã significationẽ cũ iungit' cum dtõ. ut
uaco litteris. i. do opam & incubo litteris. In eo quoq̃ excolẽdo. dũ excolit'. nã opatione studiosa. i. offõ consistit ho
nestas. i. ipsa uirtus: ¶ Sita posita nã cum offm̃ dimittimus honestatẽ retinere non possumus: sed labimur ad uitia
qbus nihil põt esse ihonestius & turpius. ¶ Nõ negligẽdo. dũ negligeret'. nã in praua actione q̃ ẽ contra offm̃ cõsi
stit ipsa turpitudo. i. uiciũ quo nihil põt eẽ turpius & hec necessario subsequũtur. nã si in offõ consistit honestas. ne
cesse ẽ ut neglecto offõ negligat' honestas. i. uirtus. & curat' in uitiũ qd uirtuti contrariũ ẽ. Vñ uulpianus dicebat.
Aristo. hoĩem eẽ felicẽ. dũ uirtutẽ exercet cũ aũt dormit q̃uis habeat uirtutis habitũ. non uult eẽ felicẽ dicitq̃ parum
tũc ab illis differre. Ideo dicit postea Cice. cũ de prudẽtia loquit' oẽm laudẽ uirtutis cõsistere in actione. Igitur offm̃
nunq̃ ẽ negligẽdũ. ¶ In ultimo de finibus sic scribit. Summũ deniq̃ nobis nisi requiẽ corpibus & medicinã quan
dã laboris afferret cõtra naturã putaremus datã aufert.n. sensus actionẽq̃ tollit oẽm. ¶ Nã cũ multũ &c. Nihil la
tius patere i phĩa dicit his q̃ de officiis trahũtur. Que cũ uirtutis actionẽ significẽt: agi quicq̃ qd ipsis uacet i uita nõ
põt. oẽm ergo actionẽ honesti cõplectũtur. Miror ãt est opis laus p qui maxĩa oñditur utilitas. ¶ Multa ut q̃ domũ
& familiã instituũt & economice subiiciũtur. Que ciuitatẽ gubernare docẽt & ad politicã spectãt. ut de morte & p
turbationibus & cupiditatibus de amicitia de senectute de pace. de bello: & de oĩ deniq̃ honesto de finibus & reli
qs q ad moralẽ phĩam ptinẽt. Grauia q̃tũ ad pondus s̃niarũ. ¶ Vtilia qm̃ uite hũane moribus p sunt. ¶ Accurate
diligẽter. ¶ Copiose ornate. ¶ Ad phĩas morales itellige. Pythagoras Samius prius phĩam & se phm̃ appellauit.
¶ Cũ Sycione alloqueret'. Leontiũ sycionorũ tyrãnũ phillasiorũ: nullũ.n. hoĩem: sed solũ deũ eẽ sapiẽtẽ dixit. Antea
ergo sophia. i. sapiẽtia dicta ẽ. Que nũc phĩa dr̃. & hãc pfitebãtur. Sophi. i. sapiẽtes sunt appellati. Auctor hieronym⁹.
¶ Latissime patere. ad pluria extẽdi: & oĩa cõplecti. ¶ Tradita litteris & monumẽtis ac libris. pcepta uerbis. ¶ Nul
la.n. uite pars &c. Cõfirmat qd dixit. Est ãt sufficiẽs argumẽtatio. Constat .n. ppositione rõne rõnis cõfirmare & cõ
plexione. ¶ Publicis politicã hic. Priuatis hec economicã tãgit. ¶ Forẽsibus expssius id exequit'. qd publicus dixit.
Nã forẽsia negocia ad politica & domestica ad economicã referũtur. Moralis phĩe ptes tres sunt. Sed hãc q̃ unũ
dũtaxat instituit multi nõ admittũt. Nullũ ei habet' bonũ qd ñ sit aliis cõe. Nã ut ait Aristo. amabile qdẽ bonũ uni
soli pulchrius tñ & dignius gẽti ciuitatibusq̃. Si tecũ agas quid: cũ honestate itelligas: & ad monosticã referimus.
¶ Si cũ altero cõtrahas. hoc ad iusticiã spectat cõmutatiuam: que i uendẽdo in emẽdo: locando conducẽdo: pmu
tando est. ¶ Colẽdo si quisq̃ facit qd eũ facere decet. ¶ Negligẽdo. Si fit pter offm̃. ¶ Atq̃ hec questio. i. inquisitio
inquerere officia: & de his dare precepta in quibus assistit honestas ẽ cõe oĩbus phĩs nam qui nulla officiorũ prece
pta tradiderũt: nõ sunt appellãdi phĩ. In academicis dicit. Querẽdi initiũ rõ attulit q prefert uirtutẽ. cũ esset ipsa ra
tio confirmata querẽdo questio aut appetitio cognitionis q̃stionisq̃ finis inuẽtio. ¶ Nullis tradẽdis preceptis. nul
la tradẽdo precepta de officiis. i. de actionibus que ad uirtutẽ dicũt dicit. Cice. questionẽ de officiis ad oẽs philoso
phos ptinere: sed quia sunt nõnulle philosophorũ secte que cũ malũ finẽ pponãt de offõ: qd semp ad bonũ finẽ tẽ
dit pcipere nõ pñt oĩa.n. media quibus ad malũ finẽ ppositũ itur. mala sunt: iõ dicit. ¶ Sed sunt nõnulle discipline
cõfutat opiniões quorũdã philosophantiũ de summo bono. ut cõstituat illud extremũ: ad qd oĩa referant' de quo
pricipio dictũ ẽ & imitat' Aristotelẽ: qui i primo ethices summũ bonũ cõstituit cõfutatis quorũdã opinionibus hec

Nulla uite pars ab offõ uacare debet.

Tres phĩlosophie moralis partes Politica: economica Ethica.

Economica Ethica.

Dormiens hõ ñ est felix cum nõ habeat uirtutis habitũ.

P.M. Expositio

Olim sophia q̃ ñ sapiẽtia est dicta.

Questionis.

Opinionis refellende de summo bono.

pars ad dogma ptinet ut dictū est. Refellit eos. Cice. q summū bonū i aliqua re ponebāt: que honestate uacaret & nihil haberet cū uirtute coiūctū. Aristiphus cyrenaicus. q cyrenaicā phiam instituit. Aretha eius filia q̄ illi in schola successit i uoluptate: q̄ maxime sensum mōeret: summū bonū posuit post eū Epicurus. Quāq̄ de ipso alii aliter sentiūt: & plures hēt assertores. Iudicabat enī epicurus illū eē beatū: q hēret uirtutē. sed ipam uirtutē n̄ satis eē ad beatā uitā: qa beatū efficiat uoluptas. Pōebat epicurus summū bonū i oīm doloꝝ ꝑuatiōe: q̄ stabilē uoluptatē appellabat aliā uero (qua sensus hiāt) uoluptatē mouētē. In scđo de finib⁹ sic ait. Cū epicuro āt h̄ plus negocii ē: q e duplici gn̄e uoluptatis coiūct⁹ ē. & alibi. Qui igit̄ couēit ab alia uoluptate diceř naturā ꝓficisci. in alia summū bonū ponere. Calippo & diamach⁹ hōestati uoluptatē adiūxerūt. Diodorus carere oī molestia cū hōestate summū bonū putauit hieronym⁹ indolētiā potuit ambo ꝑipatetici fuerūt. Carneades cyrenaicus academicoꝝ optius ut stoicis se opponeret i quo (positiōes obnixe defendētes) igeniū ipsius exarserat i p̄mis nature ultimū finē locauit: quē uirtuti adiūctū magnā auctoritatē habituꝝ dicebat.

Stoicorum opinio de summo bono.

Stoici summū bonū putauer cōsentire nature. qđ eē uolebāt uirtute. i. honestate uiuere: qđ sic iterptabant̄ uiuere cū itelligētia eaꝝ rerū: q̄ natura euenirēt: eligēte ea q̄ eēnt scđm naturā reiiciēteq̄ cōtraria. Hōestū qđ ducat̄ a cōciliatiōe nature zēo cyreus statuit finē eē bonoꝝ. q pnceps stoicoꝝ fuit nā correxit (ut dim̄ ē.) disciplinā ueteꝝ academicoꝝ: ꝑipateticoꝝ zēo p̄mus i libro de natura hoīs dixit finē eē scđm naturā uiuere: id aut̄ ē scđm uirtutē ad eā qp̄pe natura nos ducit. Silr̄ & Cleātes i libro de uoluptate: & Possidonius & hecato i libris de finibus Pyrrho eliēsis. Plistarchi filius ꝑter uirtutē nihil appetēdū reliq̄t. negabat eñ quicq̄ aut turpe eē aut hōestū iustū ue: uel iniustū eadēq; rōne i oībus quicq̄ ueꝝ eē: sed lege atq; cōsuetudine cūcta hoīes facere. nec unū eē agēdū potiusq̄ aliud cōseques ad hec illi uita fuit: nihil enī declināś nia subsliebat. Aristochus zēonis auditor idē fere tēuit oīa qp̄pe apud illos i differētia erāt ut iter optīe ualere: & grauissime egrotare nihil iter eēt. q reiecti fuerūt naturā oīno relinquētes. Nā Pyrro nihil appetēdū relinquit. Arist. āt quodcūq; occurreret. Quod cū tenerēt uirtutē e medio tollebāt. Dū eñ una uirtute sic oīa eē uoluerūt ut earū rerū se electōe spoliarēt (cū ꝓpriū prudentie sit hēre electū bonoꝝ & malorū) uirtutē ipsam cui⁹ nomē usurpabāt sustulerūt nā prudētia nō habebat qđ ageret: aut ubi pedē poneret. ¶ Ablatis oībus officiis officia uero tollebant̄ oī delectu & discrimine rēoto: q̄ eñ poterāt eē apud illos officia oībus rebus ita exequatis ut iter ipas nulla eēt differētia nec dicerēt unū eē agendū potius q̄ aliud in scđo de finibus loqueś de uariis phoꝝ opinionibus: ut primus nature sic ait. Que cū aristoni. Pyrroni uisa sint ꝓ nihilo. ut iter optime ualere & grauissime egrotare nihil prorsus diceret interesse recte iāpridē cōtra eos desitū ē disputari.

Cleātes. possidonius. Hecato Pyrro phs. Aristochus.

Herillus Calcedonius.

¶ Herillus calcedonius. Discipulus zenonis in sciētia summū bonū posuit cum audiuisset ab aristotele & theophrasto uehemēter eē laudatā: hic ꝑfecto quoddā bonum uidit sed optimum: nec i quo uita gubernari posset naturā & corpus oīm reliquit animum dumtaxat amplexus q cum sentiret & teneret: oēm cōsilii capiendi cām inuentionēq; officii sustulit Ergo hi tres de officio disputare non possunt (qđ apud ipsos nullum ē cum nullam faciāt differētiā i rebus quaꝝ alie sunt scđm naturā alie cōtra & oīa officia ꝓficiscant̄ a natura & illi coniuncta sint cum hoīes duce natura summum bonum appetāt qđ officiis comparat̄. Officia cōiuncta natura firma & stabilia: tradi nō possunt nisi ab his q̄ nō optium finē posuerunt cum ab ipsa natura quosdā igniculos & uirtutum simul ac habemus. Sunt enī p̄ma elemēta nature. qbus auctis uirtutis quasi carmē efficit̄. Ergo cum ita nati factiq; sumus ad extremum nature ꝓperādum ē. Id āt cōsequemur si optio fine ꝓpositio delectabimur officiis qbus bonorum oīm extremū parat̄: ad qđ natura ipsa nos creauit aliter posito fine q uacet honestate oīa officia puertent̄. Nā q in diuitiis summū bonū ponit: tollit amicitiā liberalitatē: & ipsam dēiq; iusticiā: que cōi utilitati cōsulit. Qui i uoluptate tollit tēperātiā. q i indolētia tollit fortitudinē: quarū uiriū ab ipsa natura ut dcm̄ ē principia & quasdā scintillas habemus. Aristo. dicit summum bōum ꝓprium qđ taleq; eē diuini noīs. ut auferre facile nequeat ea uero q̄ pecuniis icumbit uiolēta qđā ē uita ipeq; diuitie nō sunt id qđ q̄rimus bōum utiles. n. sunt: & ob aliud q̄ri solent. Diuitie igit̄ istrumētum uirtutis eē dn̄t: quo utit̄ ad honestas actiones in qbus actiuus cōsistit finis: ergo q talē utilitatē ab honesto segregat: honestatē retinere nō pōt: & deprauat offm̄ qđ ē actio scđm uirtutē. ¶ Atq; hec qđe &c.

In diuitiis non est felicitas nec i uoluptate diuitiis istrumēta uirtutum.

F.M. Expō.

Oēs inqt de offō querunt phi hoc ē qđ agere debeāt singuli scđm honestatē. ¶ Questio inqsitio de qua oēs q̄runt phi. Et q de actiōe uirtutis nihil disputāt se phos esse dicere nō p̄nt quasi hic moralis phie pars sit potissima al's questio ꝓ dubitabili ꝓpositione: al's ꝓ tormētis hic ꝓ inquisitione seu materia accipit̄. ut cum ciuilis q̄stio materia oratoris dr̄ eē. ¶ Cōis. In qua oēs se exercent. ¶ Quis est. n. Cōfirmat a cōtrario sensu & ꝓbat: si nullus phs est q de officiis nō disputat. q de illis disputat: certe phs est. Cuius si ē de moribus ꝑcepta tradere: & illi de officiis exprimunt̄ non pōt. n. de officiis tractare. Sed sunt nōnulli nōnullas dicit sectas esse q̄ de officio nihil ꝑcipere possunt. quid finibus puertunt quos eiusmodi uolunt eē. ut hōestati nullus relinquat̄ locus ab aduersarioꝝ ꝑsona bēiuolū facit lectorē cum eos i odium rapit. Aristipum āt &c. Cyrenaicos q ab eo fluxerunt. Nec. n. Epicureos &c. Dionysium heracliēsem. itelligit Aristip⁹ p̄mus uoluptatis assertor Cyrenaic⁹ fuit. Cyreci q aristipi istituta seruare duas pturbationes posuerunt dolorē & uoluptatē hāc leuē motum: dolorē uero aspum appellātes: uoluptatē āt copis itelligebāt q̄ & finē dicebāt. Existimabāt idē finē a btā uita differre. esset q; eum pticularē uoluptatē beatā āt uitā sine felicitatē uoluptatē particulariū cōstātē cōuentus: qbus & ꝑterite cōnumerant̄ & future pticularē quoq; uoluptatē pp se eligēdā felicitatē uero n̄ pp seipsam: sed pp pticulares uoluptates expectandā: testimonio: nobis esse finē habendā uoluptatē q̄ a pueris hāc nobis natura cōciliauit ēt absq; iudicio rōnis & cum illa fruimur nihil amplius q̄rim⁹: quoq; nihil eque ac dolorē naturaliter fugim⁹. uoluptatē ꝑterea bōum esse: ēt si turpibus ꝑueniat rebus. Et si. n. feda sit actio: uoluptatē tñ ꝑ seipsam eligēdā eē bonūq; estimādū. In q̄ uoluptate finē posuerit epicurus: ipse i ep̄la ad menoné declarauit iquiēs. Cū dicius finē uoluptatē eē n̄ luxuriosorū uoluptates easq; q̄ i gustu sunt posite: ut qdā ignorātes aut nr̄a snia diffidātes: aut male accipiētes arbitrant̄. Sed n̄ dolere corpe aioq; trāquillū eē & pturbatione uacare dicius. Idē epicurus iocūdā uita n̄ posse a uirtutib⁹ separari asserebat: suis ergo epicuri erat i ꝑuatiōe doloris & tranqlla q̄etaq; uita. Dionisius ēt ipse finē dixit uoluptatē sed corpis ut Cyrenaici ad quos a zēone discedēs

Cyrenaicorum secta de sum. bo.

sese cōtulit: hic palā lustra ingrediebat᷑ ceteraq; sub oīm gerebat oculis: q ad uoluptatē ptinent. Sed Cicero pcipue epicureos tāgit. ¶ Discipline, pfectis hic accipe: ē aūt secta rōnē q aliquā iuxta id qd apparer: & in proptu est seqr: aut sequi uidet᷑ auctor laertius. ¶ Bonorum ac malorum ut epicuri q bonū dicunt esse uoluptatē: malum dolorem. ¶ Sed sunt nonnulle discipline quæ ppositis malorū & bonorū &c. In hac parte reputat opiniones eorum qui licet de officio locuti sunt nō recte tñ senserunt ponentes. s. summū bonū ad qd officium ducit in re aliqua qui honesta se careret in eis autem refellendis conciliat operi suo gratiam & ita ex aliorum personis captat beniuolentiam.

¶ Sed sūt nōnulle disciplīe q ppositis malorum & bonorū finibus offm̄ oē puertūt. Nā q summū bonū sic isti tuit, ut nihil hēat cū uirtute cōiūctū, idq; suis cōmodis ñ hōestate metit᷑, hic (si sibiipsi cōsentiat & nō īterdū naturc bōitate uīcat᷑) fit, ut neq; amicitiā colere possit nec iusticiā nec liberalitatē. Fortis uero dolorē sūmū malū iudicās aut tēperās uoluptatē sūmū bonū statuens eē certe nllo mō pt. q qq̄ ita sint ī prōptu ut res disputatōe ñ egeat sūt tñ a nobis alio loco disputata he disciplīe igit᷑ si sibi cōsentāee eē uelit d offō nihil queant dicere neq; ulla officii pcepta firma stabilia cōiuncta natura tradi possunt nisi aut ab his q solā, aut ab his q maxīe hōestatē pp se dicāt expetēdā. Itaq; propria ē ea pceptio stoicorum academicorum & pipateticorum: qm̄ Aristōis: pirrhōis & herili iampridē explosa snia ē q tñ hērēt ius suū disputādi d offō si rerum aliquē delectū reliqssent: ut ad officii iuentionē aditus eēt. Sequimur igit᷑ hoc qdē tpe & in hac qstione potissimū stoicos, nō ut iterptes, sed ut solemus e fontibus eorum qtū iudicio arbitrioq; nro quoq; mō uidebit᷑ hauriemus.

¶ Ordo ē. Sed nōnulle. i. qdā discipline. i. pceptiōes discipulis tradite sunt q ppositis. i. cōstitutis finibus bonorum & malorum: hoc est q ppōnētes & constituētes fines. i. summā bonorum & malorum: quia. s. id nō recte faciūt: puertunt oē officiū. Nā qui īstituit sic summū bonū ut nihil habeat cōiūctū cū uirtute. i. ut possit existimari sine uirtute ut q ponit in uoluptate aut ī dolētia. i. priuatione oīs doloris. q sine uirtute esse pōt & q metit᷑. id est cōmensurat: id uidelicet summū bonū suis cōmodis. i. cōmoditatibus. hoc est q iudicat illud summū bonū qd sibi uidet᷑ utilissimū: & non metit᷑ honestate. i. iuxta mēsurā honestatis. i. hmōi si ipse consentiat sibi. i. si uelit suam snīam in ea re sequi ut solū cōmodū suū sectetur. & si non uincat᷑ interdū bonitate nature: q uidelicet dedit nobis uirtutū semina: & q nos ad humanitatē cōpellit docetq; interdū amicitie. nec semp utilitati, pprie concedendū esse sit. i. cōtingit tunc ut ipse neq; possit colere. i. exercere decenter amicitiā. nec iusticiā: nec liberalitatē. Vero pro sed iudicans. i. quo iudicet dolorē esse summū malū: & p cōsequēs īdigētiā esse summū bonū certe nullo mō pōt esse fortis cū uirtute & honestate terribilia cū dolore aggredit᷑ & statuēs uoluptatē esse summū bonū certe nullo mō pōt esse tēperans. i. hre uirtutē tēperantie: q a turpi uoluptate abstinere iubet. q. i. cuiusmōi dicta mea qq̄ sint ita. i. talia in prōptu. i. apertissime ita ut res non egeat disputatione. i. ampliori discussione tamen sunt disputata a nobis alio loco ut in libris de finibus bonorū & malorū. Igit᷑ cū ita. s. sit q sine honestate officiū seruari nō possit. he discipline q in sola cōmoditate indolētia aut uoluptate summū bonū constituunt si uelint esse consentanee sibi. i. cōformiter de oībus precipere nihil. i. nō aliqd nō nequeāt dicere aliqd sup. decenter de officio. Neq; ulla precepta officii firma stabilia & coniūcta nature. i. conformia ad naturā possunt tradi de officio nisi aut ab his sup. phis qui dicant solū honestatem esse appetendam pp se cuiusmodi sunt stoicorū quidam aut ab his qui dicant honestatē esse maxime appetendam pp se cuiusmodi sunt peripatetici. Non opus est hic addere uirtutē ut sit aut solam uirtutē &c. Itaq;. i. ideo ea preceptio. i. ratio precipiēdi de officio uidelicet est propria stoicorū academicorū & peripateticorū: qm̄ snīa. i. iudiciū & opinio aristōis: pirronis & herili. s. philosophorū qui summū bonū non sine uirtute esse senserunt: ē iampridē. i. iādiu a pluscculis tpibus explosa. i. explodendo in scholis dānata (Explodere. n. ē concussis manibus loqui uolentē impedire: & ita eū ut indignū eiicere: sicut mutando econtrario applaudere ē etiam manibus assentiri. Componit᷑ aūt ab extra & plaudo au in o) Qui phi tantū licet eorum snīa explosa sit haberent suū. i. debitū & proprium ius disputandi de officio: si reliquissent in scriptis suis aliquem delectū idest aliquod boni & honesti discrimen specialiter de ipso cū quadam elocutione locuti fuissent ita ut aditus. i. aggressus esset ad inuentionē officii quod in eorū scriptis nullus est: eo qd confuse loquunt᷑ igitur qa illi reiecti sunt. Et alii non reiiciendi minus recte disputant de officio nos consequimur qdē. i. certe hoc ē licet non semper tñ hoc tpe & in hac questione potissimū stoicos non ut. i. tanq̄ simus sup. stoicorū interpretes. i. eorū scripta nihil mutando addendo aut subtrahendo e greco in latinū uertentes. sed nos hauriemus. i. extrahemus eorum. s. stoicorū fontibus ut solemus iudicio & arbitrio nostro. i. iuxta iudiciū & arbitriū nostrū tantū sup. qtum uidebitur sup. commodum: q; pro & eo sup. modo quo uidebitur sup. commodum. Aduerte autem grammatice: quotiens per metaphoram scilicet translationem loqueris perseuerabis in eo sicut hic Cice. quia inuenta & excogitata stoicorum fontes uocat. subiungit hauriemus: quod ad aquas spectat non excerpemus quod ad fructus spectaret. Scies item quoque duas esse dictiones: non enim est compositio hic est appositio: quia idem est quod & quo leges quoquo ut pleriq;. ¶ Nulle discipline idest secte philosophorum habentes propriam disciplinam & dogma disciplina etiam est bonus uiuendi modus in republica. Vnde queritur alibi Cicero se incidisse in perturbationem ueteris discipline: inde discipuli dicunt᷑ imitatores. Sic apud Iuuenalem in tabulam sylle si dicant disci

Ascēsi⁹. Ordo.

Erasm⁹. Iu libris de finibus.

Erasm⁹. Qui solā uirtutē stoicos significat: qui maxime pipateticos.

Stoici solum hōestatē pp se appetendam dicūt. peripatetici autem eandem maxime pp̄ter se.

Explodo.

Applodo.

Metaphor lex

Disciplina q̄ est

Diuitie appetuntur pp

18

puli tres.i.qui sequebant̄ Syllā in ꝓscribēdis ciuibus. ¶ Peruertūt deprauāt & non seruāt officiorū ordinē:cū finem male constituerit. Nam q probat quare omne offīm peruertit̄:& confutat primū illorū opiniones q in diuitiis sum mū bonū statuunt qm̄ diuitie appetunt̄ non pp se:sed ob aliud : ut.s.familiā tueamur amicos ꝓpinquos affines : aut summū bonū pp seipsum expetit̄:& diuitie quidē sunt quedā bona.sed non semp:& qui diuitiis incūbit ipsasq; amplectit̄:non pōt esse liberalis:aut iustus amicus. ¶ Sic hoc pacto constituit finē bonoꝝ. ¶ Cū uirtute nulla ē con iunctio uirtus cū diuitiis & uoluptate imo eas spernit. ¶ Idq; summū bonū. ¶ Metit̄ mensurat adequat statuitq; eē i diuitiis. ¶ Cōmodis utilitatibus uoluptate exclusa oīno uirtute. ¶ Si sibi cōsentiat.i.uelit eē sibi cōsentaneus nec discrepare & seipso & uite ꝓposito non colet illas uirtutes q̄ in bonitate consistūt & aliis ꝓsunt ut ē iusticia & libera litas:q diuitias.summū bonū statuit(ut sibi sit cōsentaneus)nihil dabit cuiq;. ¶ Nature bonitate: q̄ dedit nobis uir tutū semina & ichoauit.uultq; nos recte pgere ad ipsam uirtutē.i.ad finē humanū cōsequendū. ¶ Offīn oē peruer tunt & quō puertuut mox ostēdet̄ Nam q summū bonū &c.Probat qd̄ dixit:est aūt summū bonū extremū illud ac pfectū bonū ad qd̄ cū tandē puentū fuerit oīs appetitus conqescit.i.qd̄ semp pp se expetit̄ & nūq̄ pp aliud:cuius grā cetera fiunt oīa & ad illud referunt̄:ipsa āt nūq̄ refert̄.Media p que ad hoc ascendit̄ bona quidē sunt:non tñ sum ma:qm̄ pp aliud expetunt̄:hoc summū bonū extremū & ultimū dr̄:qa ultra id non ē ꝓgressio.Primū noiat̄ : quia eius gratia oēs oīa faciūt.de quo Cice.li.de finibus. Querimus inquit qd sit extremū qd ultimum bonorū:qd oīm phorum snīa tale esse debet ut ad id oīa referre oporteat id aūt nusq;. ¶ Instituūt ordinant suscipiūt:ut nihil habe ăt cū uirtute coniūctū cōtra cyrenaicos & Dionysiū dicere uester q corporis uoluptatē asserebant suscipiūt:ut nihil habeat cū uirtute & honeste copulatū & beluaꝝ est nō hoim atq; ex uirtutū nūero ut ex ꝓbo mulierū cetu meretrix eiicit̄ qd lib.de finibus Cicer.ait. ¶ Idq; suis cōmodis hoc magis cōtra epicuros dictū.q oīa ad suū cōmodū refere bant dū oī dolore:labore ac pturbatione uacui eē uolebāt.Metit̄ existimat reputat. ¶ Nō honestate q postulat:ut p parētū & prīe salute picula adeamus.ut ꝓpinqs atq; amicis adsimus & tātisper dū illi opa nr̄a idigēt a nr̄is cōmo dis & qete discedam⁹.Nō.n.nobis tm̄ nascimur:ut plato dicebat.Sed ortus nr̄i partē patria uēdicat ptē amici. ¶ Hic si sibiipsi cōsentiat hoc ē si cōmodis suis oīa metiat̄ & sibiipsi uelit sp satisfacere: ut epicurus q tm̄ aliter uixit q̄ pce pit: ¶ Nature bonitate quā ueluti optimā ducē q sequit̄ errare nūq̄ pōt. Non enī quicq̄ turpe docet cuius uis ē qd non opinio gēuit:sed quadā innata uis īstruit ut deos colamus patriā:& parētes tueamur: qd ob futurū ē defendē do aut ulciscēdo ꝓpulsemus etate & dignitate antecedētes cultu quodā & honore dignemur . idq; aliis faciamus qd fieri nobis uellemus &c. ¶ Neq; amicitiā.quia oīa amicoꝝ debēt eē comunia & q statuit finē in diuitiis nō erit amicus:qa uult oīa ꝓ se & putat se eē infelicē si de suo aliqd minuat̄.Neq; iusticia qm̄ iusticia tueri debet societatē coniūctionis hūane cui sunt annexe:liberalitas:benignitas:comitas:neq; liberalitatē que uersat̄ circa erogādas pe cūias & nūq̄ pōt eē diues cū pauca sibi relinquat. ¶ Fortis uero refellit illos q ponebāt summū bonū in idolētia.nā tolleret̄ fortitudo q̄ pro decoro seruādo patiat̄ dolores & mortē. ¶ Iudicās.i.is q iudicat dolorē esse summū malū: & nō dolere summū bonū. ¶ Aut tēperās refellit illos q uoluptatē statuebāt finē eē bonoꝝ qppe tolleret̄ tēperan tiā q̄ spērnit uoluptates.Ille igit̄ nō pōt eē fortis:q putat summū malū eē dolorē:nec tēperans eē pōt is q putat uo luptatē eē extremū bonū.Que supradicta non posse illū esse tēperantē q ita arbitrat̄. In prōptu manifesta & nota oībus.ut nō sit opus de hac re subtiliter iqrere & disputare:tm̄ inqt sunt disputata a nobis & litteris mādata. In aca demicis ait.Amea q̄ i prōptu erāt dicta sunt a Lucullo āt recōditiora desiderio Alio loco.i.quinq; libris de finibus bonoꝝ & maloꝝ. In pmo torquatus & Triarius sectatores Epicuri:ptes illius tueant̄ q(ut dictū ē)i uoluptate sum mū bonū posuit. In scd̄o refellit̄.Epicuri rō introducit catonē sedentē in bibliotheca.Luculli q erat in tusculano circundatū libris stoicoꝝ & secū disputantē de finibus bonoꝝ & malorū scd̄m sententias & opiniones stoicorum quos a Cato pfectus stoicus imitabat̄:& illoꝝ opiniones tenebat. In quarto refellit.Cice.rōnes Catonis . Appellat q; illius argumentū plumbeū pugionē. In quinto & ultimo itroducit Pisonē peripateticū cū Pōpeio attico.L.Cice ronē (q erat ciceronis patruelus) cū quinto fratre disputantē in academia q̄ erat prope athenas de summo bono constituto a ueteribus Academicis & ꝑipateticis. ¶ He disciplinē igit̄ inquit Cice.cū planū iam sit nō posse disputa ri de officiis ab his q malū finē proponūt qd pertinet ad maliciā & stulticiā tales inq̄ non possunt de officiis dispu tare:qm̄ officia semp ad honestū statū tendunt seqtur illos non posse dicere aliquid de officio q statuunt finē bo norū:aut in uoluptate:aut i indolētia:aut diuitiis aut in aliqua alia re que uacet honestate. ¶ Disciplinē secte . phi losophorū: ¶ Cōsentanee sibi.i.si uelint ea dicere:q proprio decreto non repugnēt. Is dr̄ esse sibi consentaneus in quo nihil est repugnans.Qui finē bonorū uoluptatē statuit tēperantiā laudare nō pōt:si sibi uult esse cōsentaneus cū illa uoluptati sit inimica Itaq; uidēdum est non solū quid quisq; dicat sed et̄ quid illi licere cōsentaneū sit.i. cō ueniens rōne finis cui consentire debet qcqd agimus ne inepti uideamur & imprudētes . ¶ Amicitiā oīa amicoꝝ causa si mō honesta sunt facere debemus . Sed qui cōmodis metitur suis singulis nunq̄ se ꝓ amici periculo offert nunq̄ illius cām defendendā suscipiet:dum ai tranquilitate frui uolet oībusq; animi pturbationibus uacuus esse. ¶ Colere seruare custodire. ¶ Neq; iusticiā que pars uirtutis est:imo excellentissima uirtutum & tota ac integra uir tus:ut ait Aristo.& suū cuiq; tribuit qd nunq̄ faceret qui oīa suis cōmodis metietur. ¶ Neq; liberalitatē q̄ par ē iusti cie & in conferēdis beneficiis uersatur:liberalis.n.est dare quibus oportet:quod is nunq̄ faciet qui suis dumtaxat cōmodis studet. ¶ Fortis uero &c.pgit ostēdere neq; fortē esse posse neq; tēperantē eū qui dolorē summū malum & uoluptatē summū bonū inducat ut Hieronymus & epicurei q cū dicerēt uoluptatē eē summū bonū dolorē uo lebāt eē summū malū:sed q agit ut corpis ualitudinē quietēq; tueat̄ & neq; doleat unq̄ neq; pturbet̄ is certe nunq̄ fortis habebit̄:nulla.n.picula suscipiet nullos labores ꝑpetiet̄:eiusq; ueluti dormiētis uita erit. Tēperans idē nō di cet̄.Nā q pōt tēperans eē q a libidinibus n̄ abstinet:& affectus seqtur rōni repugnātes:cū tēperātia rōnis i libidinē atq; i alios n̄ rectos ipetus ai firma sit & modestia dn̄atio. ¶ Que quāq̄ ita sint i prōptu facilia . Alio loco lib.de fini bus ubi eos tātūmō recte dicit sentire q aut solā uirtutē bonū dicūt ut stoici: aut maximū i ea bonū collocāt sed nō

se alio q̄ qn q eas ample ctit̄ non potest esse liberalis aut iustus amicus

Que est nature bonitas

P.M. expositio.

Summū bonum quid est

Cyrenaici de sūmo bono.

Metiri.

Amicitia.

Iusticie annexe uirtutes

Fortitudo.

Temperantia

Vnde n̄ mius urbāe q̄ diserte flaccus i lib. i.epistolarū ait sed cauillando n̄ dum redire uoles epicuri de grege porcum iuenies.

F.M. expositio

Iusticia.

Liberalitas.

Temperantia

solū ut peripatetici a qbus parū ueteres academici dissentiunt. ℭ He discipline &c. hoc cōsentire sibi uelint epicurei & quēadmodū disputāt ita uiuere uoluptatisq̧ causa oīa facere qđ pecudis est non hoīs nec minus temeraria esset respōsio epicuri dicētis oīa se uoluptatis causa facere q̄ Xerxis persaꝝ regis se interrogāte cur tā ingētes copias in græciā traiceret: sic respōderet ut mella ex hymeto mōte rapinā qđ lib. de finib⁹ Cice. ait. Propterea aūt si sibi cōsentanee uelint esse dixit qm̄ & si uoluptatē summū bonū esse dicebat epicurus q̧ cū ea rationalia & irrationalia illam appetere cernebat & dolorē summū malū quē oīa animalia naturaliter effugiūt: tñ idē dicebat nō cōuiuia & cōmessationes: nō pisciū usum & cæteroꝝ q̄ affert preciosior mēsa suauē uitā gignere: uerꝝ ratiōnē sobriā causasq̧ p̄scrutantē: cur quæq̧ uel eligēda uel fugiēda sint opinionesq̧ expellentē p quas animū ut plurimū occupatā tumultus & horꝝ oīum initiū maximūq̧ bonū prudētiā esse eudox⁹ quoq̧ ut ait Aristoteles idē Epicur⁹ asserebat summū bonū uoluptatē dicēs esse dolorē summū malū q̄ illa cuncta aīalia appeterēt ab hoc declinarēt. In cūctis uero esse id qđ expetit̄ p̄bū ac maximo optimū: & id optimū intelligi in qđ ferant̄ cuncta eius modi uero uoluptatē esse fidē aūt habuere ei⁹ sermones pp uite p̄bitatē magis q̄ p seipsos qm̄ egregie modestus uidebat̄ & nō ut amicus uoluptatis hoc dicere credebat̄. sed qđ re ueralita esset. Si ergo sibi cōsentanee uelim esse dixit hoc est sibi cōsentire.

ℭ De officio ut quod tueamur a nostris cōmodis discedamus oportet.

ℭ Neq̧ ulla p̄bat quare nō possunt de officio dicere. ℭ Firma quātū ad animū q debet esse in p̄posito firmus & in uera opinione de summo bono p̄seuerare. ℭ Stabilia quātū ad exercitationē. Optimū q̄ppe finē prudēter cōstituere debemus inde cōstāter agere & exercere officia oīaq̧ media qbus ad cōstitutū finē recte itur: hoc nō poterat p̄stare. Epicurus incōstās in opinionib⁹ & factis. Nā q̄uis bene uiuere laudabat tñ uoluptatē. Vñ cū esset instabilis nō poterat dare p̄cepta de officiis stabilia: nec illi q nullā in reb⁹ faciunt differentiā: nec unū agēdū dicūt potius q̄ aliud: nec ille qui ponit summū bonū in sola sciētia qm̄ actiones corporis nō curat & naturā. Relinquit̄ ergo cōfutatis: & reiectis falsis opinionib⁹. Academicos peripateticos & stoicos (qui summū bonū in uirtute ponebāt & firmi stabilesq̧ erāt in eoꝝ opinionib⁹ & sniīs tenētes obnixe summā cui ad diti erant.) Posse dare p̄cepta de officiis firma & stabilia in primo de finibus sic ait. Nec satis est iudicare qđ faciendū nō faciēdū ue sit: sed instare etiā oportet in eo qm̄ sit iudicatū: unde Aristoteles in ethicis p̄fecte actionis has ponit cōditiones. Si agens & habitu agat si eligat sic agere: & firmo ac imutabili p̄posito agat. ℭ Cōiuncta nature q dedit nobis principia uirtutis: ut nos ipsi postea bonis artib⁹ p̄ficeremus: unde officia debēt seq naturā q̄ uult nos recta ad uirtutē pagere in qua illud extremū cōsistit. Aliter nulla esset differētia inter naturā hoīs & certoꝝ aīalium qđ q̄ sit absurdū q̄sq̧ a natura bene institutus iudicare pōt. Nā ea rōne q̄ generamus nobis similes in specie habem⁹ naturā cōem cū reliquis aīalibus: & etiā plantis: ea rōne qua sensus exteriores habemus cōis est natura nobis cū cæteris beluis q sensus habent: tactū: gustū: uisum: odoratū: & auditū. Sed ea rōne qua hoīes sumus rōnem habētes a natura datā (qua nihil est in nobis diuinius) distamus a bestiis: ergo cū natura dederit rōnem dedit nobis principiū ad oīs uirtutes cōsequēdas. ℭ Vnde oīa officia debēt esse cōiuncta nature: ut illa duce p̄peremus cū rōne (& recta quidē rōne) ad finē nostrum ne aspernare illius munus & benignitatē uideamur qđ illi faciunt q scđm bruta uiuunt aīalia quo in hoīe habēti rōnem. i. intellectū nil pōt esse turpius. Actiones illoꝝ qui malū finem cōstituunt nō possunt nature cōiungi quæ ab omni turpitudine abhorret & p se nil nisi honestū & hoīs præstātia dignū amat: sed corrupti mores deprauāt naturā. Nec curant honestatē ut natura iubet. Vnde fit ut p̄cepta de officiis (q nature cōi parēti cōueniant & cōiuncta sint) tradere possint eū ipsi adiuttantur & oībus mediis cōtendāt: a quo natura uel maxime abhorreret. Nil. n. est magis nature cōiunctū q̄ uirtus nihilq̧ ab ipsa alienius q̄ uitiū. Vnde sequit̄ ab his solū dare p̄cepta de officiis posse q in uirtute summum bonū ponūt & ad illud p̄perāt officiis q̄ a natura nō discrepāt. Virtus (inq̄t Sene.) scđm naturā est. Vitia amicitia & infesta sunt. Virtus certe orit̄ in nobis ex electiōe eaꝝ reꝝ q̄ sunt scđm naturā & ad cōseruationē illi⁹ tēdūt. Oīs ars naturā ipsam adiuuat: phīa uero est ars uite & nature opitulat̄: q̄ hoīem ichoauit. Nisi ab his: q solā. i. a Stoicis q in bonis nihil ponebāt p̄ter uirtutē. nā bona corporis & fortune (ut dictū est) nō adiūgebāt ad finē bonoꝝ. sed aliqua estimatione digna censebāt & uirtutē satis esse ad bene beateq̧ uiuēdū. Solā qm̄ Stoici nihil expetēdū dicebāt p̄ter solā uirtutē: & dicebāt honestū solū esse bonū: ut ait heraco in. i. de finib⁹. & Crisipp⁹ in libris de honesto. Aut ab his q maxime: i. peripateticis & academicis q dicebāt uirtutē maxime expetendā esse: & ante alia oīa: sed post uirtutē (cui dat̄ primus loc⁹) bona corporis: ut hō nō sit deformis: ac bona fortune ut sit diues si uult esse plane fœlix. Diuitias n. dicūt esse istrumēta quedā ad actiones honestas. Nō. n. pōt exercere liberalitatē ille q est pauper & inops. Aristotelis sniā. is q est oīno deformis nō est aptus ad fœlicitatē: & ille est in maximis calamitatibus. q̄uis habeat oīs uirtutes non pōt esse fœlix sed bon⁹: qđ Stoici negabāt dicētes beatā uitā descensurā in oīa tormēta: itaq̧ summū robur uirtuti dabāt q̄ uidebant̄ eneruare peripatetici cū alia quādā iungerēt ad finē bonoꝝ quē stoici in sola uirtute cōstituebant. Rigida est stoicoꝝ opinio: peripateticoꝝ aūt humane naturæ accōmodatior est: q̄ & aīum p̄fectū habere cupit: & etiā corpus qbus duob⁹ hō cōstat ut in principio disputandum est. ℭ Maxime. i. ante oīa dicebāt peripatetici uirtutē expetendā & p̄ponendā oīb⁹ aliis reb⁹: sed nō posse uitā beatā esse. & beatissimā in sola uirtute: ut stoicis placebat. & cū dicerent peripatetici uirtutē expetendā maxime relinquebāt̄ esse expetēda. post uirtutē ad decorandam humanā fœlicitatē. Hec fuit opinio ueterū academicoꝝ & peripateticoꝝ: q rebus cōgruētes noībus tñ differebāt. Itaq̧ cōcludit Cicero dicēs hāc p̄ceptionē de officiis pertinere solū ad stoicos Peripateticos academicos q in cōstituendo fine naturā ducem imitantur: a qua origo summi boni petēda est. ℭ Est p̄pria nō p̄tinet ad alias nisi ad has tres disciplinas. ℭ Ea preceptio precipere de officiis. i. actionib⁹ studiosis in uita humana tendētibus ad honestum finē. ℭ Neq̧ ulla officii p̄cepta &c. defensas retentasq̧ de officio sniās stoicoꝝ academicoꝝ peripateticorū q̄ esse. dicit. Nam stoici nihil bonum dicebant esse nisi honestum. academici. tria bona esse uoluerunt animi corporis externa quā diuisionē a Platone ut dixim⁹ excogitatā peripatetici susceperūt & defenderūt. ℭ Firma ad aīum referas que in eodē semp p̄posito p̄seueret & abduci ab eo nunq̄ ualeat. Stabilia idē est: & si pōt ad exercitation ipsam & actionē referri. ℭ Cōiuncta nature hoc est q naturā optimū ducē sequant̄ eiq̧ obtēperēt: & ut itelligas q̄o firma & stabilia eius p̄cepta esse possunt sicut epicuri q cū patientiā laudet laborē etiā subter fugiat. Cū fortitudinē

Epicuro cur creditur.
Huic flacus epistolarū suaꝝ li. i. dicit. Sperne uoluptates nocet empta dolor uoluptas.
Pe. M. expositio.
Epicur⁹ incōstās.
Cōcludit
Perfecte actōis cōditiones.
Officia sequunt̄ naturā.
Rōne distamus a beluis.
Corrupti mores naturā deprauant.
Virt⁹ nature cōiūcta est.
Ars naturā adiuuat.
Stoici de sūma felicitate.
Rigida ē Stoicoꝝ opinio.
Peripateticoꝝ humane nature accōmodatio
F.M. expositio.

Academici uñ dicti sũt. Refellit opi. triũ dicentiũ qcqd mẽti incideret fore agendũ.

ꝓbet tranquillitatẽ appetat cũ errogãdũ egeno ꝑcipiat certũ ne sibiipsi desit timeat & ꝓpterea errogare nõ audeat. ¶ Qui solã ut stoici. ¶ Qui maxime. ut peripatetici. ¶ Propter se: ut sit summũ bonũ qd oĩa appetant: cuius gratia oĩa fiãt ut a me dictũ est. ¶ Itaq; singula singulis reddit. Nã stoici solã honestatẽ peripatetici nõ solã sed maxime p se dicebãt expetendã a quibus academici ueteres ut docuimus ferme nihil dissentiebant. dicti aũt sunt academici a loco in quo regressus athenis Plato a lõga peregrinatione cõmorabatur erat autem in suburbano ne morosus a quodã here academo noĩe sic appellatus: aere minus salubri. ¶ Quoniã Aristonis respõdet tacite obiectioni: & refellit Pyrrhonẽ Aristonẽ & Herillũ. poterat. n. obiici: ẽt Pyrrho Aristo. & Herillus pñt ꝑcipere de officiis: qm̃ in uirtute summũ bonũ cõstituerũt: quẽadmodũ Stoici: academici: & peripatetici. Respõdet Cicero dicens ipsos potuisse qdẽ de officiis disputare: si reliquissent aliquẽ delectum in rebus & actionibus: ut esset ingressus ad officiũ: sed cũ apud illos oĩa ꝓmiscua sint & nihil agendũ tanq̃ bonũ dicant aut reiiciendum tanq̃ turpe malũq; cũ nullã in actionibus humanis differentiã ponant: & uirtutẽ. ipsam se lectione spoliant: qua eligunt̃ ea quæ ad finẽ naturæ coniunctim perdunt nõ possunt disputare de officiis q̃ debent esse cõiuncta naturæ q̃ illi oĩno relinquebãt: cũ dicerent nihil esse magis scd̃m naturã q̃ aliud. Vnde electionem & intelligentiã earum reꝝ quæ nature cõgruerent: & eaꝝ quæ illi cõtraria essent relinquebãt & p cõsequẽs ipsam uirtutẽ quæ electio est: aut nõ sine electionem (ut iã dictũ est) Cum. n. ea quæ nature cõuenũt eligimus. i. oĩa honesta: & ea fugimus quæ nature cõtraria sunt & infesta. i. turpes actiones & uitia uirtutẽ habere dicimur. Qui uero uirtutẽ se lectione spoliãt ipsam uirtutẽ & prudentiã sine qua nõ modo nõ põt esse: sed ne intelligi quidẽ uirtus e medio tollunt q̃uis usurpent nomẽ uirtutis quæ nulla esse põt: ubi nil relinquit̃ expetendum qd nature magis cõiunctum sit q̃ aliud sequeretur enim magna uite cõfusio ut tam turpia q̃ honesta agere uirtus esset. hi ergo nõ possunt tractare officiũ: qd semp ad honestatẽ respicit q̃ illi a turpitudine non se ligebãt dicentes agendũ esse quicqd in mente inciderit: hoc modo dicebant. hoĩem uacare anxietatibus: cupiditatibus: timore & aliis affectib⁹ & illã esse beatã uitã in qua nihil est magis expetendũ q̃ aliud. Viues (inquit Aristo. apud eundẽ in libris de finibus) magnifice atq; preclare: si quodcũq; uisum erit ages nunq̃ angeris: nunq̃ cupies nunq̃ timebis. Cũ igit̃ talia sentire: locũ officio nõ relinquebat qd sequitur honestatẽ & turpitudinẽ fugit quippe si studiosi esse uolumus necesse est ut turpia ab honestis discernamus: qd Pyrrho & Aristo. minime fecerũt. In ultimo de finibus sic ait. Multa sunt dicta ab antiquis de contẽnendis ac despiciẽdis rebus humanis. Hoc. n. Aristo. tenuit preter uitia atq; uirtutes negauit esse rem ullam aut fugiendã aut expetendã. Herillus cum solam scientiã & animi ꝑfectionẽ amplecteretur de officiis pertinẽtibus ad uitã degendam disputare nõ poterat qm̃ nil aliud agendum in uita censebat q̃ contẽplari & philosophari & sic causam cõsilii capiendi in ipsis actionib⁹ relinquebat & naturam quæ uult ut corpus curetur & animus. Aliter corpus & corporis partes frustra dedisset ipsa natura si animũ tãtum curari uellet: & sic uita humana sustentari nõ posset: quapropter istoꝝ sententia merito explosa fuit Et sic Cice. per hãc cõfutationem cõstituit summũ bonũ humanũ in operatione studiosa & intelligẽtia eaꝝ rerum quæ sunt scd̃m naturã & earũ quæ contra. Ad hũc ergo finẽ. t. ad ipsam uirtutẽ tanq̃ ad signum quoddã oĩa officia dirigẽda sunt. Ideo dicit Sene. Nõ disponet singula is cui uite sua sue ꝓposita est summa. Scire debet qd petat ille qui sagittã uult mittere: & tũc dirigere ac moderari manutelum. erant concilia nostra cũ non habent quo dirigant̃ ignoranti quẽ portmu petat nullus suus uentus. Et alibi dicit. Proponamus oportet finem summum boni ad quem nitamur: ad quem omne factum nostrum dictumq; respiciat ueluti nauigantibus ad aliquod signum dirigendus est cursus. Vita sine proposito uaga est. ¶ Explosa. reiecta & exclusa. Explodo non tantum significat eiicio: sed eiicio manibus (& quidẽ cũ suo) pulsantibus qualiter quẽpiam e domo: e theatro: ex aliquo ue cõsilio iniectione manuũ atq; pulsatione eiicimus. unde sñia dicitur explosa quasi ꝓpulsatione manuũ eiecta tanq̃ ipsi illi qui huius sñie auctores ab ipso cetu iniectis in eos manibus reiecti sunt. Anaxarchũ (auctore Eusebio) Pyrrho audiuit: qui nec sensu: nec rõne quicq̃ posse cõprehendi docẽs manu risu omniũ explosus est. Huius opinionis & auctor fuit Xenophanes quem Pythagoras & Nessus audiuerũt. Nessum Metrodorus. Metrodoꝝ Diogenes. Diogenẽ Anaxarchus. Anaxarchus Pyrrho tñ q̃uis explosa & reiecta sit. Haberẽt ius suũ. i. possent iure suo disputare. ¶ Quoniã Aristonis multe fuerũt secte: sed Pyrrhonis Aristo. & Herilli penitus repudiate sunt: qm̃ nullum rerũ delectum reliquerũt. Aristochus finem dixit ad aliqd inter uirtutes ac uitia indifferenter uiuere nullã qualibet modica uarietatẽ relinquẽdo: sed eque se in se in oĩbus habendo: esse aũt sapientẽ prelato histrioni similẽ qui siue Thersite siue Agamẽnonis ꝑsonã fingat utrũq; decẽtissimo gestu imitatur. Naturalẽ item ac rõnalem locũ sustulit: dicẽs aliũ quidẽ esse supra nos: aliũ nihil ad nos: & solã quæ mores instituat partẽ ad nos ꝑtinere. Nullũ itaq; delectũ nullam rerũ differẽtiã relinquebat cũ nullam quãlibet modicã uarietatẽ faceret & indifferenter uiuendũ diceret inter uitia & uirtutes quasi equalia atq; idẽ oĩa essent Pyrrho heliensis negabat quicq̃ aut turpe esse aut honestũ: iustũ ue uel iniustũ eadẽ rõne & in oĩbus quicq̃ uerũ esse: ceterũ lege atq; cõsuetudine cũcta hoĩes facere. Neq;. n. esse quicq̃ potius q̃ illud. Cõsequẽs ad hæc illi uita erat: nihil quippe declinabat nihilq; deuitabat: sed oĩa sustinebat: & occurrentes etiã currus ĩmotus excipiebat. Herillus calcedoniẽsis finẽ sciẽtiæ habitũ in phantasiaꝝ acceptione nõ explicabilẽ uerbis. Aliqñ nullũ esse finẽ dicebat. Sed scd̃m casus uarios & res mutari ipsum: ut si idẽ es & Alexãdri fiat statuta & Socratis: differre aũt finẽ & causa quã steleimona uocabat. i. fini subiectã: hac quoq; & qui sapientes nõ suspicari: illũ neminẽ nisi solũ sapientẽ. Quæ autẽ inter uirtutẽ & uitium sunt indifferentia esse he quæ superius Laertius Cice. lib. de finibus. ii. quæ cũ Aristoni & Pyrrhoni oĩno uisa sint pro nihilo: ut inter optime ualere & grauissime egrotare nihil prorsus dicerent interesse recte iampridem contra eos desitum est disputari. Dum enim in una uirtute sic omnia esse uoluerunt: ut eam rerum electione spoliarent nec ei quicq̃ autẽ unde orietur darent: aut ubi niteretur qua amplexabant̃ substiterunt. Perillus autem ad scientiam oram reuocans unum quoddam bonum uidit: sed nec optimũ nec quo uita gubernari possit itaq; hic ipse iampridem est reiectus. ¶ Explosa: repudiata cum de risu eiecta: est autem plodere manibus quẽdam cum suo eiicere qualiter e domo: theatro: ex aliquo consilio eiicimus.

Opinio aristonis de sũma felicitate

Sũmum bonũ in actione studiosa est.

Attẽde.

Explodo.

Sentẽtia explosa.

Anaxarchus.

F.M. expositio.

☞

Pyrrho heliẽsis curr⁹ im mot⁹ excipiebat

Herillus calcedoniẽsis de fine.

¶ De officio quod ut tueatur a nostris cõmodis discedamus oportet.

Habere de

¶ Sed aliquem delectum est potuissent aliquam differentiam in rebus agendis: ut aliquid agendum esset potius

ꝗ alind habere enim delectũ rerũ eſt inter res ipſas circa quas humana uita uerſatur ponere aliquã differentiã: ut aliqd agendũ ſit tanq̃ honeſtũ aliquid uero fugiendũ tanq̃ turpe. Delectus dicitur a deligo deligis qđ idẽ eſt qđ ſeligo & eligo: & facio differentiã. Vnde ſelectio dicit᷑ a Cicerone. Virtutẽ (inquit in lib. de finibus) Pyrho & Ariſtõ. ſelectione ſpoliabant. Iſti igitur nõ ponebãt aliquã differentiã in rebꝰ appetẽdis aut fugiẽdis. ſed res ipſas promiſcuas dicebãt cum proprium prudentie ſit bonoꝝ malorũq; habere delectum. equatis aũt oĩbus rebus ut inter has nihil interiit prudẽtia nõ habet locum. & ſic perit uirtus cuiꝰ nomẽ illi uſurpabãt in ea ſummũ bonũ ponẽtes que apud ipſos nulla eſſe poterat cũ nulla eſſet rerũ ſelectio. Pyrrho & Ariſto. Prima natura .i. bonã ualitudinẽ membroꝝ integritatẽ ac ſenſuũ & ſimilia nõ curarunt uirtutis ſplẽdore capti. quapropter exploſi ſunt: qm̃ uirtus inuicta fuit non ut naturã deſereret: ſed ut illam adiuuaret ad cõſeruationẽ eorũ quæ uirtus hmõi tribuit. tẽperantia. n. ualitudinẽ tuetur: fortitudo & ſe & ſuos. ¶ Ad officiĩ inuentionẽ. officiũ nõ põt inueniri & cõſtitui niſi honeſta diſcernant᷑ a turpibus illi nullũ relinquebãt ingreſſum ab officio cum oĩs res ita exequarẽt: ut inter ipſas diceret nihil intereſſe: eſt eñ officiũ agere honeſta turpia uero cõtra officiũ. Sed cũ dicitur nullã eſſe differẽtiã inter honeſtũ & turpe nõ relinquet᷑ aditus ad inuentionẽ officii. habito autẽ rerũ delectu ſtatim officiũ inuenitur agere. ſ. q̃ honeſtũ eſt: & turpitudinẽ fugere. ¶ Plato in dialogo de uoto ſic ait. Prudẽtes ſunt quicũq; agẽda dicendaq; cognoſcũt: qui utraq; ignorant ſe nõ cognoſcũt & agẽtes & loquẽtes quæ nõ oportet. ¶ Igitur cum iſtoꝝ ꝓpria ſit ꝑceptio de officiis. ¶ Hoc tp̃e ſcripturus de officiis inquit. uolo potiſſimũ imitari ſtoicos: & maxime Panetiũ qui de officiis accuratiſſime ſcripſit quẽ fere totum his libris Cicero hauxit. ¶ Hoc tp̃e quo. ſ. ad te ſcribimus quẽ mediis officiis (cũ in ea ætate ſis in qua nõ põt habere ꝑfectã potentiã ad perfectũ officiũ qđ in ſapientẽ ſolũ cadit) preparare ac ducere cupio. Segregabo inquit media officia ſiue cõia de ipſis ad tuã inſtitutionẽ cæterorũq; ſcribã: ut tandẽ ad ꝑfectũ ſiue rectũ peruenias. i. ad tuã perfecttionẽ & fælicitatẽ: quã ſtoici ſola uirtute ponebant: cui nomẽ indidere honeſtũ: & cũ dicit hoc tẽpore oñdit Cice. nolle diſciplinã ſtoicoꝝ ita tenere ut alias reiiciat: cũ ſe Academicũ ꝓfiteretur. Volo inqt in pſentia potiſſimũ imitari Stoicos: nec uolo ipſoꝝ ſingula uerba interpretari tanq̃ illoꝝ ſecte aditus & diſcipline: ſed id accipiã qđ uolo mihi uidebitur ꝓbabile ut decet Academicũ. Et utitur pulchra trãſlatione. Locos. n. graues & ſtoicoꝝ opiniones appellat fontes: ex quibus uult haurire. i. accipere id qđ ꝓbabile uidebitur. ¶ Potiſſimũ maxime: q̃a nõ reliquit diſciplinã Peripateticoꝝ & academicoꝝ: ſed id accipit ubiq; qđ cõuenit materie de qua ſcribit. ¶ In hac queſtione. in inq̃ſitione officii. ¶ Sequimur ſtoicos ſegregãdo. ſ. rectũ officiũ qđ oẽm habet perfectionẽ: & tenendo ſolum honeſtũ eſſe bonum: qđ non concedebãt Academici & peripatetici dicentes eſſe tria bonoꝝ genera animi corporis & fortune: hæc duo poſtrema Stoici appellabant præpoſita & aliqua eſtimatione digna cenſebant ſed nõ adiungebãt ad finẽ bonoꝝ: quẽ ex ſolo perfecto atq; honeſto cõſtituebant: ut in tertio de finibꝰ latius ſcribã inquit de mediis officiis: quæ a ſtoicis: neq; in bonis: neq; in malis ponebantur: ſed eſſe dicebant actiones de q̃bus reddi poſſet certa ratio: ut ſunt hæc officia quæ litteris a Cicerone mãdatur. Nam zeno recte facta ſola in bonis ponebat peccata in malis: officia autẽ media putauit. unde cum Cicero intendebat rudes inſtituere: ue hoĩes ea rõne qua uerſantur in ſocietate ciuili & nõ ſunt prudẽtes dat precepta officioꝝ. i. actionũ de quibus poſſit reddi ratio quare ita factũ ſit. Ideo ait. ſeq̃tur ſtoicos in hac q̃one. Nam imitatur Panetiũ ſtoicũ qui affricanũ erudiuit: nec ſecutus eſt illã rigiditatẽ & ſeueritatẽ ueterũ ſtoicoꝝ de quo ita ſcribit idem in libris de finibus. Itaq; hõ in primis ingenuus & grauis dignus illa familiaritate Scipionis & Lelii Panetius cum ad. Qu. Tuberonẽ de dolore patiẽdo ſcriberet: qđ eſſe caput dicebat: ſi ꝓbari poſſet: nunq̃ poſuit nõ eſſe malũ dolorẽ: ſed qđ eſſet: aut quale quãtũcũq; ineſſet alicui. deinde que ratio eſſet ꝑferendi cuius quidẽ (qm̃ ſtoicus fuit) ſentẽtia cõdẽnata eſt mihi uidet᷑ eẽ imanitas iſta uerborũ. Cicero igitur ſequit᷑ ſtoicos accipiẽdo media officia: & dicẽs ſolũ honeſtũ eſſe ꝓpter ſe expetendũ in omnibꝰ aliis eſt fere totus Peripateticus & Platonicus in his potiſſimũ quæ ad gubernationẽ ciuilem pertinent. Imitatur. n. platonẽ cui palmã ſemp tribuit. ¶ Nõ ut interpres. nõ qđ uelim inquit tanq̃ illorũ diſcipline aditꝰ interꝑtari ad uerbũ ſentẽtias eorũ. i. latine exprimere quicqđ illi græce ſcripſerũt ſed hauriã de fontibus eorũ q̃ ꝓbabilia uidebunt᷑: ut facere in aliis operibus ſcribẽdis cõſueui. Cicero. n. (ut ſupradictũ eſt) noluit ſibi aliquã certã preſcribere diſciplinã phoꝝ: ſed ex oĩbus id qđ melius & ꝓbabilius uidebat᷑ elegit. oratorioq; ornatu cõplexus excoluit in primo de finibus ſic ait. qđ ſi nos nõ interpretũ fungimur munere: ſed tuemur ea q̃ dicta ſunt ab his quos ꝓbamus: eiſq; noſtrũ iudiciũ & noſtrũ ſcribẽdi ordinem adiungimus qđ agant cur greca anteponãt his q̃ ſplendide dicta ſunt: neq; ſint cõuerſa de græcis. ¶ Iudicio noſtro iudicabo (inquit Cice.) tanq̃ arbiter. nõ interpres qđ ex opinionibus ſtoicorũ tenendũ ſit & ſic laudat ſe dicẽs futurũ ſe iudicẽ & arbitrũ ſtoicoꝝ. Interpres ad uerbũ exprimit id qđ iterꝑtat᷑ nec aliquid addit aut minuit hoc eſt officiũ fidelis interpretis. Iudex aũt habet delectũ & ea tenet quæ ꝓbabilia uidẽtur reiicitq; iprobabilia: in quo delectũ habẽdo opus eſt iudicio: qđ Cicero ſe iam habere latẽter gloriat᷑ dicens ſe nolle fungi in hoc interpretis officio: ſed iudicis atq; arbitri qđ maius eſt. Arbitriũ quippe iudiciũ eſt: ſed non omne iudiciũ eſt arbitriũ. Iudiciũ. n. rõne nititur: arbitriũ etiã uoluntate pro qua ponitur aliquãdo. Iudex. n. de iure ſolum iudicare debet & nõ tranſgredi limites rõnis & preſcripta legum: arbiter aũt pro uolũtate ſua. Arbiter. n. ꝓprie eſt electus ex cõſenſu partiũ: ut pro ſua uoluntate diiudicare & cõprimere poſſit cõtrouerſias ut poſtea dicet de Labeone qui datus fuit arbiter Nolanis & Neapolitanis diſceptantibus de finibus agroꝝ. Cicero igitur nõ ut interpres: ſed ut arbiter accipit ex opinionibus ſtoicorũ quicqđ placuerit ei melius & ꝓbabilius iudicio arbitrioq; ſuo uidebitur. Arbiter (inquit Nonius) dicitur iudex qui totius rei habeat facultatẽ: & arbitriũ dicit᷑ ſentẽtia quæ arbitrio ſtatuitur.

¶ Aliquem delectum ut non dicerent ſicut Ariſtote. eque in omnibus uiuendum: aut quicq̃ turpe aut honeſtum iuſtum uel iniuſtum negarent. Et quæ inter uitium & uirtutem ſunt indifferentia eſſe: ut Pyrrho & Herillus.

¶ Ad officium inuentionẽ hoc eſt differẽtias rerum: cognoſcentes quomodo utendũ officio eſſe per eos intelligeremus. ¶ Sequitur igitur. Cõcluſio eſt: hoc tempore ſcribentes de officiis. ¶ Potiſſimum ideo hoc ait: quia & Academicos & peripateticos quoq; ſequit᷑: aliqd a ſtoicis diſſentientes. ¶ Queſtione: diſputatione: inq̃ſitione: materia. ¶ Nõ ut iterpres ut q̃ illi dicũt tm̃ trãſſeramꝰ & nihil ex nobis adiiciamꝰ. ¶ Vt ſolemꝰ in libris: noſtriſquos de phia grecos imitãtes ſcribimꝰ. ¶ Et fõtibꝰ eoꝝ: trãſlatio ẽ. ¶ Iudicio ut eligamꝰ q̃ eligẽda uident᷑. ¶ Arbitrio uolũtate &c.

lectum. Delectꝰ. Delectõ. Ordo. Cur nõ eſt iuncta. Officiũ eſt agere honeſta Turpia uero cõtra officium. Panetiũ Cice. inſequit᷑. Prudentes qui ſunt. Rectum Hõeſtũ. Tranſlatiõe utit᷑ Media officia actiones dicunt. Panetiꝰ ſtoicꝰ africanũ erudiuit. Cicero. Platonis imitator Interp̃s. Iudex. Arbitriũ Iudicũ. Iudex. Arbiter. Arbitriũ F.M. Expoſitio.

ASCE.

Placet igitur. Hic ostendit a quo exordiendū sit: quia de diffinitione eius de quo agendū est pretermissum: tamen si multiplex fit eius distinctione ac diuisione.

Ordo.

¶ Ordo est. Igitur quoniā oīs disputatio futura est de officio placet diffinire ante .i. in principio quid sit officium qd ego miror esse pretermissum a Panetio stoico philosopho qui de officiis plurima scripsit: sed Marsus ostendit nō esse mirandum: ostendit tamen cur miret̄ dicens. Omnis .n. institutio .i. in aliquā sniam introductio quæ suscipitur de aliqua rōne .i. rōnabiliter uel ex deliberatiōe aut debito modo debet proficisci idest oriri & incipere progredi a diffitione ut intelligat̄ quid sit de quo disputetur idest disquirendum sit.

ERAS. Idest in orone li sic nota uit so. in phedro. Pli.

Preparat officium quid si describere nāq;
Quod genus est noto noscere nata licet.

Dicit se officii primo descriptionem positurum ut ea cognita ea quæ ab officio proueniunt facilius intelligantur.

Placet igitur quoniam omnis disputatio de officio futura est ante diffinire quid sit officium qd a Panetio pretermissum esse miror. Omnis enim (quæ a ratione suspicitur) de aliqua re institutio debet a diffinitione proficisci ut intelligatur quid sit id de quo disputetur.

Placet igitur. Priusq̄ de re disputare incipiat: ut uitetur omnis ambiguitas officium prius diuidit: Inde desinit. nam propositio ambigua distinguenda est: & cū sumus in equiuocatione debemus diuidere uocem equiuocam in sua significata. Diuisio fit tripliciter: generis in species ut animaliū: alia sunt rōnabilia alia irrationabilia. Totius in partes: ut domus: aliud est tectum: aliud pauimentum: aliud paries. Vocis in significationes proprias: ut canis significat aīal latrabile: sydus celeste: canē marinū. Et cum sit diuisio nois per significationes proprias equiuocationis partitio nuncupat̄. Cū oratio ambigua in significationes ꝓprias distribuitur: discretio ambiguitatis appellat̄ quā græci amphibologiā dicunt ut est illud Aio te eacida romanos uincere posse. Ergo cū nomen plura significans equiuocū sit: ut inter eos qui ambigunt cōueniant qd sit de quo agitur distinguendū est: & est officiū nomē equiuocū: nisi aliquid addatur. Nā est officiū mediū & pfectū: mediū positū est in ꝑceptis: pfectum siue rectū pertinet ad finē bonoꝝ. Sed in hoc loco utitur Cice. diuisione generis in species: officiū .n. est tanq̄ genus & duas habet species cōiunctas: officiū pfectū & officiū mediū disputaturus (inquit) sum de medio officio siue cōi qd tendit ad finē & cadit sub preceptis quibus usus uitæ in omnis partes cōfirmatur. ¶ Disputatio subtilis inqsitio anteq̄ incipiamus disputare: ut oīs tollatur ambiguitas. ¶ Diffinire patefacere qd sit officium. Nā cum quærimus officiū nō possumus scire quale sit: nisi prius quid sit cognouerim⁹. ¶ Vnde in .ii. lib. de finibus cōfutaturus opinionem. Epicuri de summo bono definit uoluptatē atq; necessariā esse diuisionē atq; definitionē rei dicit. oīs aūt inquirendo dicitq; uia quadā & rōne habetur oratio ꝑscribere primū debet ut quibusdā in formulis ea res agatur: ut inter quos dissidetur cōueniat qd sit id de quo disseratur & in oratore hoc ꝓcipit dicens. Nouerit primū uim naturā genera uerboꝝ & simpliciū & copulatoꝝ. Deinde qd modis quodq; dicat̄: qua rōne uerū falsum ut sit iudicet̄ id efficiatur a quoq; qd cuiq; cōsequēs sit quodq; cōtrariū cūq; ambigue multa dicent̄ quō quiq; eoꝝ diuidi explanatiq; oporteat. explicanda igitur est uerbis mens nostra atq; inuolute rei noticia definiēdo aperienda est. ¶ Siquidem definitio est: oratio quæ qd sit de quo agit̄ ostendit q̄ breuissime. Explicato genere cuiusq; rei uidēdū est quæ sint eius generis siue formæ siue partes. ut in eas tribuatur omnis oratio. Institutio (ut inquit Fabius) est rei posite ꝓpria & dilucida & breuiter cōprehensa uerbis enunciatio. Disputatio proprie dialecticoꝝ est qui subtiliter cum rōne formulisq; oīa inquirunt & tractant Cicero ait in oratore: q̄q̄ aliud uidetur oratio esse: aliud disputatio. Nec quidē loqui esse qd dicere attamē utrūq; in disserēdo est. disputādi ratio & loquēdi dialecticorū est. oratorū aūt dicēdi & ordinandi. Plato. sic scribit in phedro. In oībus o puer unicū principium his qui bene cōsulere uolunt est intelligere quid illud sit de quo cōsulatur uel oīno ab errare necesse est plærosq; uero latet: q̄ nesciāt rei substantiā: ergo inquit ne nobis accidat qd in aliis dānamus quid amor ipse sit: & quā uim habeat diffinitione ex consensu posita cognoscamus. & paulopost dicit eos qui bene diuidere res nouerūt ac definire dialecticos appello. Aristoteles in .x. hystorie aīalium sic scribit causa uero q̄obrem antiquiores illi auctores non adhuc inuenerint modū qd quid res esset. atq; substātie diffinitionem ipsam explicare non solebant. Sed Democritus hanc tetigit primus. Socratis uero tꝑoribus usus quidem definiendi increuit: sed indagatio rerum naturaliū desiit. Nā omne philosophādi studium ad utilem uirtutē ciuilēq; usum translatum est. Quod .s. definire qd sit officiū. Miratur Cicero Panetiū Stoicum disputantem de officiis pretermisisse. Officii definitionē. Sed (pace Ciceronis dixerim) Panetius cum esset Stoicus ne a dogmate discederet iure suo & diuisionē officii: & definitionē omisit. cum apud stoicos nulla eēt ambiguitas de quibus officiis disputandū esset. qm̄ ut supra dictū est ex correctione zenonis officia media erant inter honestū & uitiū. Vnde cū dicerent se disputaturos de officiis. intelligebat̄ de officiis mediis & actionibus de qbus posset reddi certa ratio & zeno nō uirtutis usum: ut academici & peripatetici. sed ipsum habitū uirtutis per se preclarū esse dicebat oībusq; affectibusq; sapientē uacare uoluit: qd negant peripatetici. Non igitur opus erat tanq̄ uocem ambiguā definire officium cū apud Stoicos planū esset officia de quib⁹ dantur ꝑcepta esse media: & neq; in bonis neq; in malis locari. perfectum aūt officium appellabant honestum Cato tenens Stoicoꝝ dogma lib. iii. de finibus. Ex stoicoꝝ snia ita loquit̄: sed cum qd honestū sit id solū bonū esse dicamus cōsentaneū tamen est fungi officio. cū id officium nec in bonis nec in malis ponamus. Est .n. aliquid in rebus ꝓbabile: & ita quidem ut eius ratio reddi possit. Est autē officium qd ita factum est. ut eius facti ꝓbabilis ratio reddi possunt ex quo intelligitur officium medium quoddā esse. qd neq; in bonis ponatur: neq; in cōtrariis qd rōne actū erat id officium appellant stoici. Igitur non oportebat diuidere finireq; officiū qd per se clarum erat ex stoicorum disciplina & dogmate. Ergo cum dicebant se daturos precepta de officiis. De mediis siue cōmunibus sine ambiguitate aliqua intellegebatur. & ideo rem per se claram non erat opus diffinitione patefacere. Omnis enim probat Cicero quare panetius debuerit officium diffinire. ut .s. tol-

Diuisio fit tripliciter duplex mēbroꝝ nomen.

Officii species.

Verbis mens explicāda.

Diffinitio qd sit

Diffinitio scdm Quinti.

Disputatio dialecticorū ē proprie dicere & ornare oratorū.

Qui sint dialectici.

Democrit⁹ diffinitōnē inuenit socrates anxit panetius spreuit.

Institutio.

Scia sine rōnibus esse nequit.

leretur omnis ambiguitas. & intelligeretur de quo disputandum esset. & quid esset istud officium. & quae uis huic uerbo obiiceretur. Omnis institutio preceptio & propositum de aliqua re agenda. In oratore sic ait. quicquid est igitur de quo ratione & uia disputetur. i. ad ultimum sui generis formã speciemq; reuocandũ. ℭ A rõne. Nam scientia (ut dicebat Plato) non potest esse nisi in rõnib⁹: qua de causa diffinitione rerũ pbabat & has ad omnia de quibus disputabatur adhibebat. Ideo dicit a rationibus qua dilectissimi utunt᷑. nam nihil dicunt sine ratione quorũ ppria est disputatio. Nam dialectici argumentis & quasi rerũ notis ducibus utuntur ad pbandum & ad cõcludendum id qđ explanari uolunt: oĩs igitur oratio q̃ uia quadã & rõne habetur debet habere initiũ disputationis a diffinitione ut uidetur oĩs ambiguitas. ℭ Diffinitio est patefactio rerũ operarum. cum quod quidq; sit aperitur. Et omnis bona definitio constat ex genere & differentiis: ut homo est animal rationale. & nihil carens genere & differentiis diffinitur pprie. sed ita uerbis circũscribitur ut cũ aliis cõmune nõ & intelligatur quid sit id qđ eo modo describitur. Res superiores nulla diffinitio cõplectitur. Idcirco q̃ earum superiora genera inueniri nõ possunt. Inferiores ut sunt indiuidua ipse quoq; specificis differentiis carent de quo circa concluduntur etiam a diffinitione. Medie res quae & habent genera & de aliis uel speciebus: uel de generibus uel indiuiduis predicatur sub diffinitione cadunt. Descriptione utuntur oratores cum patefaciunt uim & pprietatem alicuius rei de qua dicunt. Latinis. i. uagantur & pluribus uerbis circũscribunt id quod uolunt intelligi. Partitio est generis in proprios locos dispositio ut bonorũ alia sunt in animo: alia in corpore. alia extra corpus: genus in diffinitione positum cum caeteris unit idest quod diffinitur differentia uero separat & propriam facit formam.

Ex qbus cõstat definitio. Descriptione u/tuntur oratores Particio. Genus. Differentia. ASCE.

Et habitu quaerit uenientium quae potiora.

Quod cõmune iuuat denotat officium.

ℭ Cum de perfecta officio qđ in habitu uirtutis cõstat non dentur precepta querit de numero officiorũ a tali habitu pcedẽtiũ quae precellentiora sint dicitq; actũ uirtutis eo maiorẽ quo plurimũ consulit utilitati ut qua uirtute fortitudinis equanimiter quiq; sibi fortune obiecta tollerat fortis dicendus est qui autẽ pro patrie tuitione nec sibi parcit nec aduersa ulla subire renuit hic nimirum fortior est iudicandus & ita in uirtutibus caeteris.

Argumentum Erasmicum.

ℭ Quoniam nõ est simplex officiĩ uocabulum: neq; poterat in genere diffiniri cõmode diuisionem explicat: duplicibus quidẽ uerbis: sed eadẽ. facit aũt ex stoicorũ sententia duo genera officiorũ: alterũ quod perfectum uocãt: estq; cum fine boni cõiunctũ: neq; in quẽq̃ preterq̃ in sapientẽ cõpeti alterum medium siue inchoatum per se: neq; bonum sit: neq; malum. sed ad usum aliquem uite sumitur: ut recte depositum reddere perfecte sit officii: depositũ reddere imperfecti cũ recte nisi sapiens nemo reddat: reddunt autẽ simul & stulti. Diuus autem Ambrosius prioris generis esse putat quae scđm consilia fiunt posterioris q̃ scđm precepta: ut bene administrare rem ad inchoatũ officium pertineat. erogare in pauperes ad perfectum.

ℭ Diuisio officii.

Mnis de officio duplex ẽ q̃stio unũ genus est qđ ptinet ad finẽ bonorũ alterũ qđ positũ est in p̃ceptis qbus i oẽs partes usus uite cõfirmari possit. Supioris generis. Hmõi exẽpla sũt. Oĩa ne officia pfecta sunt nũqđ officiũ aliud alio maius sit: & q̃ sunt eiusdẽ gñis. Quorũ autẽ officiorũ pcepta tradũt᷑ ea q̃q̃ ptinet ad finẽ bonorũ tñ id minus appet: qa magis ad ĩstõnẽ uite cõis spectare uidẽtur de qbus ẽ nobis his libris explicãdũ. Atq; ẽt alia diuisio est officii. Nã & mediũ officiũ quoddã officiũ dicit᷑ & pfectũ. Perfectũ aut offm̃ rectũ opinior uocemur: qđ graeci Katortoma appellãt. Hoc aũt cõe officiũ uocãt: atq; ea sic diffiniũt: ut rectũ qđ sit: id pfectũ

Mnis de officio. Ponit diuisionem officii duplicem quarũ prior est officiorum alter pertinet ad finẽ bonorum. i. ad speculationẽ qua inquiritur an summum sit alterum ad praecepta quibus praecipitur quomodo officiũ exercebitur: & de hoc hic principaliter agetur. Secũda diuisio est Officiorũ alterũ perfectum & animo rectum de quo dubitari non contingit: alterum medium: idest in pbabili consistens. ℭ Ordo est. Omnis questio. i. inquisitio de officiis est duplex: unũ genus officiorũ supple est qđ pertinet ad fidem bonorum. i. ad inquisitionẽ de summo bono. Alterum sup. est qđ positum est in pceptis. Quibus sup. praeceptis usus uite. i. usualis uita possit cõfirmari. i. stabiliri & approbari in omnes partes. i. ad qualibet partem uite amplexandã aut refutandam Exẽpla generis superioris. i. prioris uidelicet eius quo inquiritur qđ summum bonũ sunt huiusmodi. Ne pro an omnia officia sint perfecta: & nũquid aliud officium sit maius alio: & sup. omnia ea quae sunt eiusdem generis. i. modi & nature. Autem pro sed q̃q̃ ea officia quorum officiorum praecepta traduntur: pertinet ad finẽ bonorum idest ad summum bonum (praecepta enim praesupponunt inquisitionem de summo bono) nihil: enim rite praecipitur quod non in summum bonum ordinetur: nec potest tale praecipere qui ne sit quid summum bonum sit tamen id uidelicet q̃ ad finem bonorum pertineant minus. i. non apparet uel minus q̃ de alii quia uidentur magis spectare ad institutionẽ cõmunis uite de quibus sup. officiis ad precepta pertinentibus explicandum est nobis. i. mihi. s. Ciceroni in his idest meis libris. Atq; pro & est etiam alia diuisio officii. nam dicitur & i. etiam quoddam officium medium idest in probabili cõsistens & sup. quoddã pfectũ: de quo. s. dubitari non cõtingit. Ego autẽ opinor q̃ supple uocemus idest appellemus officium perfectum officiũ supple rectum quod officium perfectum & rectum graeci diffiniunt idest describunt diffinitione indicante qđ nominis katortoma idest recta effectio siue rectum officium: nam officium dicitur quasi efficium. i. effectio autem

Ordo.

Officiũ quasi efficium dicitur.

officium esse definiant. Medium autē officiū id esse dicūt: qđ cur factum sit ratio probabilis reddi possit.

pro sed ipsi: uocant hoc.s.officiū mediū cōe.i. quasi oibus cōueniens. Atq; ipsi sup. graeci diffiniunt ea sup. officia iam dicta.s.rectū & mediū ut diffiniant id officiū esse pfectum qđ sit rectum. Auté pro sed ipsi dicunt id officiū esse medium qđ idest de quo cur sit factum potest ratio ꝓbabilis reddi.

P.M.expositio.

Mnis de officio duplex est questio. Hæc est diuisio officii quá facit ante diffinitioné. Duplex est inqsitio de officio. Vnū quippe officiū est primum & pfectū in quo cōsistit summū bonū: & hoc officiū ab habitu iam parto ipsius uirtutis ꝓficiscitur: & nō cadit nisi in sapienté.i. uirtute ṗditū & uirū pfectū: De hoc officio nō dantur ṗcepta: qm̄ sapiēs ipsum exercet q̄ nō eget ṗceptis: imo pōt ipse ṗcepta tradere: cū habeat iam pfectioné suá. Sed disputatur solū an oia officia q̄ a tali habitu uirtutis ꝓficiscuntur sint pfecta: & an una actio sit maior alia & pstabilior: & in qua magis summū bonū cōsistat. Est fortitudo & iusticia quæritur in cuius istarum duarꝫ usu magis consistat summū bonū: & dicet̄ cōsistere in ipsa iusticia. qm̄ est ad cōseruationé humane societatis & patet latius. Ista igitur quærere prudētis est. De hoc officio nō disputaturus est: sed de officiis mediis in qbus hoíes se exercēt anteq̄ ꝑueniát ad usum uirtutis. Vñ prudētis est habere delectū bonorꝫ & malorꝫ: & officiū prudētis est ꝓponere finē humanū & inuenire ea q̄ sunt ad finē & cōsiderare pfectioné officiorꝫ inter se cōstituere diiudicare q̄ in quo officiū illud extremū magis cōsistat. Ná quēadmodū quædá actiones quibusdá aliis actionibus ṗstabiliores sunt sic finis unus alio fine ṗstabilior est. Et finis est ṗstabilior eo qđ est ad finé: & cū plures sint artes necesse est plures esse fines: & ut sese habēt illa quoqꝫ sunt fines: ita sese habēt ipsi fines & illud ꝓpter qđ est aliud. ṗstabilius est eo qđ est illius gratiá. Prudētis igit̄ ut dicebát est habere húc delectū qđ facit Cice. in libris de finib⁹ in qb⁹ disputat in quo ná cōsistat finis bonorꝫ. Istud igit̄ officiū pfectum in quo cōsistit finis bonorꝫ omittit̄ a Cice. qm̄ nō eget ṗceptis cū in se habeat oís numeros & nō sit cōmune: sed a solo sapiēte.i. uiro pfecto ꝓficiscat̄ & usu cumulate uirtutis in.iii.de finib⁹ ex stoicorꝫ sñia sic ait. Bonorꝫ alia sunt ad illud ultimū ꝑtinētia: alia efficiētia: alia utrūq; de ꝑtinentibus nihil est ṗter actiones honestas de efficiētibus nihil ṗter amicū: sed ꝑtinenté & efficienté sapientiá uolunt esse. Ná quia sapiētia cōueniēs actio est cū illo ꝑtinēti genere qđ diximus: qđ aūt honestas actiones affert & efficit id efficiēs dici pōt. ¶ Alterū positū in ṗceptis: hoc est illud officiū de quo pōt reddi certa rō cur ita actū est. Ná ex sñia stoicorꝫ ut dici qđ cū rōne agit̄ officiū est de hoc ṗcepta tradunt̄: qm̄ nō ꝓficiscit̄ ab habitu uirtutis ut illud pfectū: sed hoc ṗcipere est ēt prudētis: cui⁹.n. officiū est finē ultimū cōsistere (.i. summū bonū: qa bonū & finis cōuertūtur: & sic summū bonū & finis ultimus: & qđ agēdū sit íperare) eiusdē est inuenire media qbus ad finē ꝑueniat̄ ut sunt hec media officia: qbus homo istituit̄ ad societaté ciuilé que cōia sunt oibus de quibus Cicero disputaturus est: qm̄ nō sapiētes qđ esset absurdū: sed rudes instituere cupit & ad sapiētiá formare: Sed hec officia q̄q̄ uidentur cōparata & tradita ad institutioné uite cōis tamē ꝑtinēt ad illud finē bonorꝫ & humaná felicitaté. Ná is tádem officiis consequimur habitū uirtutis in cuius usu ut uolūt Peripatetici: siue habitu ut Stoici: finis bonorꝫ.i. fælicitas cōsistit. Ideo dicit q̄q̄ pertinet ad finem bonorꝫ: tñ id minus apparet. qa uident̄ spectare magis ad institutionem uite cōis q̄ ad summū illud & extremū bonorum. Prudentia & iusticia officiis cōstant (inquit Sene.) officia præceptis disponitur. Preterea ipsum de bonis malis q̄ iudicium cōfirmat̄ officiorum executione ad quam præcepta perducunt.

De pfecto officio non dant̄ ṗcepta cū sit habit⁹ uirtutis exercite sed de officiis ab eo ꝓficiscentibus & q̄ interea precellit. Bonorū diuisio. Mediū officiū. Bonū & finis cōuertunt̄

F.M.expositio.

¶ Omnis de officio &c. Nunc officium diffinit per diuisionem eius generum. Genera auté Cice. pro qualitatibus more suo accipit: dicit itaq; duas eius species esse alterá que finē respicit: alterá quæ in preceptis posita est. ¶ Finem bonorꝫ cōquerimus quis sit bonorꝫ finis ꝓpter quē aliquid agimus: & ad quē aliqua nostra operatio refert̄. Multi quidé fines sunt ut multi sunt actus & artes & sciētie. Ná ut ait Aristo. omnis ars omnisq; doctrina. Similiter autem actus & electio bonū quoddá expetere uidentur. Medicine finis est sanitas. Nauicularis nauigiū rei: militaris uictoria cæteris operationū finibus que eá precedūt sciētie: item ciuili quæ quas disciplinas in ciuitatibus esse & quales quéq; adiscere & quousq; oportet disponit. Subsunt res militaris economica rhetorica atq; alie scientie. Easdé leges fere quid agere quisq; a quo ut abstinere debeat cōstituit. Itaq; eius finis aliarū fines continet. Est auté summū humanū bonū ipsa tñ bonū affectat: qđ est oíum agibilium supremū & hoc felicitas est. Sed Cice. nō de oíum rerum supremis finibus loquitur: sed de particularibus honestis & eorꝫ opationibus dūtaxat. Cū dicit duas de officio esse qōnes: alterá quæ ad finé bonorꝫ spectat: alterá q̄ posita est in ṗceptis quibus cōis uita instituitur: ut cū quærit̄ qđ sit prudētia: quid iusticia: qđ fortitudo: quid tēperátia: quid utilitas: quid honestas ad bonorꝫ finé quæstio spectat. Cū uero quæritur qua ratione hec uel illa pars iusticie tractari debeat: qđ in hac: quid in illa re fieri: qđ ab hoc: qđ ab illo scđm q̄uis hōesti parté agi: aliud.n. iuuené: aliud sené: aliud uirū: aliud feminá decet. aliud magistratū: aliud priuatū. Questio in ṗceptis posita est que ad opationes & uite actiones ꝑtinēt. In nulla aūt humana re tanta certitudo est: quáta in opationibus scđm uirtuté q̄ stabiliores q̄ sciētie uident̄ esse: ut ait Aristo. nam quid agendū in quaq; re sit scđm honestaté ostendūt. ¶ Vsus uite exercitatio & modus uiuēdi. ¶ In oís partes. ná ut supra patuit. nulla est uite pars q̄ debeat uacare officio & hæc precepta unicuiq; etati cōueniūt quib⁹ instituit̄ paraturq; uita hoís ad perfectū officiū qđ ꝑtinet ad finé bonorꝫ. ¶ Superioris generis: illius officii qđ ꝑtinet ad finé bonorꝫ. Nam querit prudēs: an oía officia pfecta sint: ut si querat̄ utrū magis meretur laudé fortitudinis: ille scilicet qui forti aío articularis morbi dolores & febriū estus. ceterosq; corporis cruciatus: an ille qui patit̄ dolores pro salute patrie. pfecto hic magis q̄ ille: & hoc est maius officiū fortitudinis q̄primū: & sic de similibus. Sed ista iudicare prudentis est. Et q̄ sunt generis eiusdē.i. q̄ sunt similia inter se & alia: cognoscere aūt pfectioné officiorꝫ prudentis est. unde dicit Aristo.i. ethico. Singula bene per ꝓpriá uirtuté efficiūtur: q̄ cū ita sint fit ut bonū humanū sit operatio aíe ꝑ uirtuté & si plures sunt uirtutes ꝑ optimá & pfectissimá. Iudicare aūt que ná sit pfectissima illius est: q̄ usum habet uirtutis. ¶ Quorꝫ aūt officiorꝫ: qbus.s. istituit̄ uite cōis societas iter se ordo est: ea.s. officia quorꝫ tradātur ṗcepta q̄q̄ ꝑtinēt. ¶ Id qđ ꝑtineát: qm̄ officia tádē ducūt ad illū finē. ¶ Minus apparet.i. nō uidētur: qm̄ uidentur cōparata magis ad eruditioné cōis q̄ ad finé horꝫ cōsequēdū: sed re uera ad id ꝑtinēt: & id tandē efficiūt. ¶ Vite cōis qm̄ mediū officiū cōe est oib⁹ in quo quisq; pōt uersari: ideo & cōe offm̄ dicit̄: in eo aūt in quo cōsistit finis solū sapiēs. Quáq̄ ꝑtinet

Prudētia iusticia officiis cōstant.

Sub eodē uirtutis generꝫ illá aliá ṗcellit q̄ cōitatem magis in actu concernit beneficio. Mediū officium cōmune est oib⁹.

ad finem quis in his mediis etiã cõsistat finis ille si respicere uolumus ad habitum uirtutis qui talibus paratur officiis:& p cõsequẽs finis bonoꝝ:sed qd in se hoc habeat hec officia nõ apparet i prudẽtib⁹ quib⁹ officia nõ ad id tradita uidẽtur:sed ad eruditionem cõem humane uite. Itaq; his exercẽdis habitũ uirtutis cõsequimur:unde in Ethicis dicit philosophus oẽs habitus ex opationib⁹ similib⁹ fiunt quapropter tales quasdã operationes reddere oportet ipsaꝝ nãq; differẽtias habit⁹ ipsi cõsequit̃:recte igit̃.dr̃ iustũ fieri agentẽ iusta & tẽperatẽ tẽperata.q uero hec nõ aget nunq̃ erit bonus. Idẽ dicit Plato in.iiii.de republi.his uerbis iusta agere iusticiã gignit in aĩo. Iniusta uero iusticiã.ut salubria sanitatem inducunt:in salubria morbũ.Signũ habituũ est(inquit Aristo.)ipsa uoluptas atq; dolor ℭ De quibus officiis mediis & omnibus de quibus precepta tradũtur. ℭ Alia diuisio ẽ officii: facit aliã diuisionẽ bonorũ est perfectũ officiũ:& qd ponit̃ in p̃ceptis est mediũ. Quoddã est officiũ. qd recte factũ appellatur & dicit̃ a grecis katortoma.i.rectum officiũ:perfectũ officiũ dicit̃ rectum & rerctum perfectum. Katortoma significat rectum officium siue rectam effectionem. ℭ Hoc idest officiũ medium appellant alio nomine commune:qm̃ omnibus cõuenit:perfectũ uero solis sapientibus. Officiũ dicunt Stoici id qd cum ratione sit de quo primus zeno stoicorum princeps scripsit qd dicebat esse actionem naturalibus apparentibus propriam : officia(inquit Diogenes) dicũtur ea que ratio facienda suaserit.ut parentes honorare:patriã tueri:amicos parare:illisq; adesse officium(inquit Donatus)dicitur quasi efficium:ab efficiẽdo quod unicuiq; persone conuenit grece dicitur caticon. Ita.n.zeno primus actionem studiosam appellauit. ℭ Atq; ea officia media perfecta. ℭ Ratio p̃babilis:qm̃ quicqd cum rõne sit officium uocatur a stoicis:& contra officium quicquid rationi repugnat.

t Riplex igitur est. Distinguit scd̃m membrũ quod prosequi uult:uidelicet officiũ mediũ qd in preceptis probabilius cõsistit ostendens scd̃m panetium triplicem esse consilii capiendi deliberatiõnẽ:scd̃m se aũt quintuplicẽ quaꝝ prima est. An honestũ sit factum an turpe. Secunda si hoc & illud honestum utrum sit honestius. Tertia an utile sit an inutile. Quarta si duo utilia utrum coꝝ utilius. Quinta si alterũ honestum alterum utile utrũ acceptabilius. ℭ Ordo est.deliberatio capiẽdi cõsilii.i.de capiendo consilio circa officium est ut uidetur Panetio triplex. Nã sup.qui deliberant dubitant an id quod in deliberationem cadit sit honestum factum.i.ut fiat: aut turpe. In quo cõsiderando.i.in cuius consideratione animi sup.cõsiderãtiũ uel deliberantiũ detrahantur.i.diuersim trahuntur sepe in contrarias sñias. Aũt pro sed disquirunt:tum.i.deinde aut cõsultãt deinde ad cõmoditatẽ q; pro & iocunditatẽ uite hoc est an sit cõmodũ & uoluptuosum:itẽ ad facultates rerum atq; copias ad opes.i.diuitias & ad potentiã quib⁹ ipsi possent iuuare & se suos sup.amicos & necessarios. An.s.id de quo deliberant conducunt.i.utile sic nec ne.i.an nõ que oĩs deliberatio uel qne deliberatio cadit oĩs.i.tota in rationem utilitatis hoc est an sit utile an inutile sicut precedens in rationem honestatis:an.s.sit honestum an inhonestum. Tertiũ genus dubitandi & p cõsequẽs deliberãdi est.cũ.i.qm̃ id qd uidetur utile uidetur pugnare.i.cõtendere de p̃stãtia & eligibilitate cũ honesto. Quoniã pro quia.quũ.i.qm̃ utilitas uidetur rapere ad sese.ita.s.q; sit utile & nõ honestũ & quũ.i.qm̃ honestatem contra idest econtrario uidetur reuocare idest quod iniqua ratum est per reuocationẽ appropriare ad se ita q; fit honestũ sed nõ utile fit.i.cõtigit sup.tunc ut animus distrahat̃.i.in diuersas sentẽtias trahatur deliberando & afferat ancipitẽ idest dubiã & periculosam curam cogitandi. Hec ex panetio que ut imperfecta reprehendit auctor di. Hac diuisione &c.sed Marsus aliter sentiet ut uidebis. Ordo est. Cum idest tãetsi pretermittere aliqd in diuidendo.i.dum diuisio fit sit maximum uitium tamen sup.duo sunt pretermissa sup.in hac diuisione. Nec pro & non etenim non solet deliberari idest deliberatio fieri solũ utrum sup.aliquid sit honestum aut turpe sed etiam propositis duobus honestis idest postq̃ duo honesta proposita sunt sup.solet deliberari utrum sup.illorum gallice. Lequel des deux sit honestus idest le plus honeste ou honorable:q; pro & item idest consimiliter duobus utilibus propositis sup.deliberari solet utrum sup.sit utilius ita idest hoc modo reperitur gallice on trouue. Est enim impersonale uerbum rationem qua ille Panetius:putauit esse triplicem:debere distribui in quinq; partes. Primũ igitur disserendum est de honesto:sed dupliciter:quia disquiritur primum an sit honestũ an inhonestum : Deinde si duo sint honesta utrum honestius:tum idest deinde disserendum pari idest consimili ratione de utili : an scilicet sit utile an inutile & utrum utilius duo sint & post:idest ultimo loco disserẽdum idest disquirendum est idest oportet disquirere de

Consilium cernit ut que peragatur honesta.

Prosint non obstent que meliore nitent.

ℭ Quia panetius cõsilium dixit in tribus circunspectionem habere utrũ uidelicet que agantur de genere honesti sint. Tum uero iocunditati ne & uite usui conducant:demum an quid ad inuicem honestum & utile discrepãt:duas adiecit. Cice.cõsiderationes habẽdas.s.duoꝝ honestorum quod honestius:duorũ:utilium qd utilius eligẽdum fore. Versus igitur expositio est cõsilium cernit prouidet ut que peraguntur honesta sint secundo prosint uite utilitati conferant. tertio non obstent considerat utrum honestum & utile inter se differant & cernit que nitent precellunt meliore in genere boni melioris ut in uim substantiui transeat in comparatiuis.

TRiplex igit̃ est:ut Panetio uidet̃ cõsilii capiendi deliberatio. Nã honestũ ne factum sit si an turpe dubitãt id qd in deliberationẽ cadit in quo cõsiderãdo sæpe animi in cõtrarias sñias distrahunt̃. Tũ aũt aut inquirũt aut cõsultãt ad uite cõmoditatem iocũditatẽq; ad facultates reꝝ atq; copias ad opes ad potẽtiã qbus & se possint iuuare & suos cõducat id necne de quo deliberã q̃ deliberatio oĩs in rõnẽ utilitatis cadit tertiũ dubitãdi genus est:cũ pugnare uidet̃ cũ honesto id qd uidet̃ utile. Tũ.n.utilitas ad se rapere honestas cõtra reuocare ad se uidet̃:fit ut distrahat̃ deliberãdo aĩus afferatq; ancipitẽ curã cogi-

Quod ad bonorũ fine p̃fectũ ptinet offiñ & qd ponitur in p̃ceptis medium dicitur.

Officia scd̃m zenonẽ & diogenẽ ASCE.

Ordo. Terẽtius dũ in dubio est animus paulo momento huc uel illuc impellitur. ERAS.

Tres loci deliberatiui honestũ utile adque referunt̃ & illa magnũ iucundũ sine periculo tertiũ addit fabi⁹ quẽ dinatũ possibile nomiat. ERAS.

P̃cipua diuisiõis uirt⁹ absoluta sit ERAS.

Cõparatio non modo ĩ oẽs partes sua sorte:sed ẽt in plerasq; iudiciale ĩ uidit generis.

Vtet & qs i hoc itet sese referre. Ois grã matico rũ scho la pfitet i quo al ter & ali us inter rogat.n. ut de du obus tñ quis aũt de pluri bus ue luti alter de duo b9 ponit ali9 uero de pluri bus. hic fit ut ue teres ac modet ni iur cõ sulti li bellũ in qsitoriũ i quo eẽt clausula alter alte ri auxili um & fa uoré pstiterũt nul lũ dixe rit si plu res duo b9 delin quẽtib9 inibi in ter inue neant. Hõestũ & utile cõ uertimur Rapere, raptores reuocat. Appeti t9 utile q̃ rit rõ ho nestum. Cicero nẽ taxat: Oia pec cata esse paria se cũdum stoicos. Cicero nẽ taxat.

comparatione eorum scilicet honesti & utilis hoc est si unum sit tantum honestum & alterũ sit tantum utile: utrum sit acceptabilius.

Triplex est igitur. Paneti9 quẽ Cicero imitatur triplicem putauit esse con silii capiẽdi deliberationẽ. Nã pri9 cõsultamus an sit honestũ de quo futura est deliberatio. inde: an sit utile demũ: an aliqua repugnãtia sit inter utile & honestũ. ℭ Deliberatio prius inquirimus: inde cõsulimus postea eligimus. Cõsultamus de rebus indeterminatis que possunt aliter se habere: & cõsultamus de his rebus agendis que in nostra sunt potestate.

tãdi. Hac diuisione cũ pterire aliqd maximũ uitiũ in diuidẽdo sit duo pretermissa sunt. Nec.n. solũ utrum honestũ an turpe sit deliberari solet sed ẽt duobus ppositis honestis utrũ honestius. Itẽq3 duobus ppositis utilibus utrũ utilius. Ita quã ille triplicem putauit esse rõnẽ in qnq3 partes distribui debere repeT. Primum est igitur de honesto sed dupliciter tum pari rationi de utili post de cõparatione eorum disserendũ.

Nam consultatio uersatur in his que plerũq3 fieri pos sunt. Cõsultamus non de finibus sed de his que ad fines ipsos pducunt: omnis cõsultatio est inquisitio: sed nõ ois inquisitio est consultatio quippe multa inquirimus de quibus non cõsultamus. Electio cum ratione est atq3 mẽte: quia presupponit habitum aut bonũ aut malũ. Bonum.n. aut malum eligere possumus. Eligibile illud est qd in cõ sultatione preferimus: omnis electio est cõsultatio: sed non omnis cõsultatio electio est. possumus.n. aliquãdo con sultare: & nõ eligere aut deliberare. ℭ Factũ dum fit & ut fiat. ℭ Cadit in deliberationẽ. i. de quo homines solent cõ sultare & deliberare. ℭ Cõsiderando diligẽter inspiciẽdo quid sit honestũ aut turpe. Distrahunt in diuersas senten tias trahuntur: nã distrahi est in uarias snias & occupationes trahi: & maxime refertur ad animum. ℭ Cõtrarias in uicem opposita. ℭ Tu autẽ inquirunt. Hec secunda pars qua querit: an sub utile id quod est agendũ. ℭ Inquirunt subtiliter inuestigãt: & cõsultant. ℭ Cõmoditatẽ & utilitatem: lucra. ℭ Iocunditatem: oblectationẽ animi. ut erigere theatra celebrare ludos porticu ad tẽpus extruere nemora excollere & cetera id genus. ℭ An facultates rerũ abun dantiam rerũ possibilitatem. Facultas est ea uis potentia qua facere & agere possumus. ℭ Copias rerũ affluentiam. ℭ Copia interdum significat multitudinẽ minorẽ in exercitu sic apud Virg. Que sit me circum copia lustro. Copie totum exercitum. Vnde in aciem copias educit Liuius inquit: & copia siue copie significat rerũ abundãtiã. ℭ Opes que sunt ad superfluitatem. Vnde diuitiis utimur: opibus colimur. Ideo scribit in Celio deinde cetere res que expe tuntur oportune sunt singule rebus fere singulis. Diuitie ut utare. opes ut colere honores: ut laudare uoluptates: ut gaudeas. ℭ Ad potentiã. ut sint potentes & factio si ac principes in ciuitate: ut habeant magnã clientelam & ea oia quibus se & suos defendant ut uult natura illos enim tueri debent. ℭ Conducat utile sit. ℭ In rationem utilitatis: nam hec omnia ad utilitatem spectant & tendunt. ℭ Cadit: uenit. & continet utilitatem de qua cõsulatur. ℭ Tertiũ. hec est tertia pars & ratio dubitandi in ipsis deliberationibus. ℭ In quod uidetur utile uidetur dixit cũ re uera ni hil sit utile quod non honestum: & sic omne honestum est utile. ℭ Cõuertuntur: ista maxime stoicorũ sententia que nihil censebant utile. nisi quod esset honestati coniunctum cum aliquid prima facie apparet utile uidetur antepo nendum honesto. unde oritur dubitatio in considerando deliberandoq3. ℭ Rapere per uim & quodam appetitu: nã rapere est aliena per uim auferre: inde raptores. Rapit ergo utilitas: reuocat honestas. Reuocare ad se retrahere: nam reuocamus rem tanq̃ nostram. ℭ Distrahatur in diuersas sententias & opiniones trahatur. ℭ In deliberando post. s. inquisitionẽ & consultationem. ℭ Ancipitem: lubricam: dubiam: & uariam. Vtilitatis enim specie inspecta: ra pimur appetitu: reuocamur autem ratione ad ipsam honestatem & sic ambigimus quid sequamur. Appetitus. n. re cte rationi nõ parens appetit utile. Ratio autẽ honestũ quid est maxime e natura. que honestum amat: & utile quod uacet honesto si utilitas sine honestate dici potest aduersatur & odit. ℭ Hac diuisione reprehẽdit Cicero Panetium in diuisione quã ille fecerat in triplici deliberatione cõsilii capiendi. in qua duo (ut ipse ait) pretermissa sunt cum ma ximum uitium sit in diuisione aliquid preterire: quippe non solum deliberamus: an aliquid honestũ sit: sed duobus propositis honestis utrum sit honestius. & sic de utili. ne aliquid in diuisione pretermittatur. At certe pace Ciceronis dixerim. Non dicebatur ipsum Panetium stoicum dare gradus in ipso honesto aut utili cum sententia stoicorũ ho nestum quod est solum bonum non crescat. Vnde dicit Cato apud eundem in libris de finibus. Hoc autem ipsum bonum non accessione neq3 crescendo. aut cum ceteris cõparando: sed proprie ui sua & sentimus & appellamus bonum & paulopost. Tuenda est hec sententia maxime stoicis qui nihil aliud bonorum numero nisi honestũ esse uoluerunt & dicebant id solum esse bonum qd esset honestum nec (ut dixi) dabant gradus sed dicebant parua est ut magna culpa & omnia peccata sunt paria: ideo non oportebat neq3 decebat uirum stoice professionis dare gra dus in honesto: sed iure an iniuria. Cicero reprehẽderit Panetium ipse uiderit & ego doctoribus decipiendũ consi derandũq3 relinquo. ℭ Cum preteriret aliquid nam in diuisione a genere generalissimo ad species specialissimas de scendendum est: & nihil relinquendum. Vnde a generalissimis ad specialissima descẽdentem iubet Plato quiescere sic enim scribit in eo dialogo qui ciuilis de regno inscribitur. Prestat aũt per medias progredi partiẽdo. sic enim fa cilius meliusq3 id eas inueniemus hoc autẽ ad illa q̃ inquirũtur totum referre. Et in phedro sic ait. Meminisse rur sus oportet non prius posse aliquem descendi artem ad summũ calere ad persuadendum atq3 docendum ut ratio superior nobis ostendit q̃ ueritatem earum rerum quas dicit (ut scribit) cognouerit uniuersamq3 rem diffinire & dif finitione posita rursum secundũ species usq3 ad indiuidua diuidere nouerit. Si panetius non fuisset stoicus. uitiũ profecto in hac diuisione cõmisisset non descendẽdo usq3 ad indiuidua quod fecisset Plato & Aristoteles eorũq3 fa milie nam dabant in his rebus gradus. Plato enim quod in philosophia inchoatum erat neq3 prefectum pgressio nem quandã ad uirtutẽ appellabat quod nõ dixissent stoici: quod aũt erat absolutũ. id uirtutẽ Plato dicebat. Stoici uero dicentes omnia peccata esse paria eos qui natura doctrinaq3 ad uirtutem longe processissent: nisi eam plena adepti essent summe miseros esse dicebant: neq3 inter ipsorum uitam & improbissimorũ quicq̃ omnino interesse: ut Plato tantus ille uir primus philosophus si perfecte sapiens non fuerit: nihilomelius q̃ quis improbissimus

nec beatius uixerit. Sed hoc bona uenia Ciceronis dictũ sit. qui forte aliqua alia rõne mouebat᷑ que me fugit: & ideo in hoc nec audacius esse uolo nec pertinax. ℭ Vtrum honestius id est alterũ de duobus honestius sit cum duo proponantur honesta iudicandum est utrum illorum sit honestius. ℭ Rationẽ modum consilii capiendi. Triplicem tripliciter diuidendam: nam in tres partes diuidit consilii capiẽdi deliberationem. ℭ Primum igitur facit auditorẽ attentum & docilem proponens cũ enumeratione expõne diuisioneq̃ quo ordine singula tractare intendat. sic poete faciunt in suis propositionibus maximis. Docilem (inquit fabius) sine dubio: & hec ipsa prestat attentio. sed & illud si breuiter & dilucide summam rei de qua cognoscere debet auditor iudicauerimus quod Homerus atq̃ Vergilius operum suorum principiis faciunt. nam istius rei modus est: ut propositioni similior sit q̃ expositioni: ne quo modo quidq̃ sit actum: sed de quibus dicturus sit orator ostendat. ℭ De honesto quod facit in hoc primo libro in cuius calce dicit de duobus honestis. utrum honestius & pari ratione de utili agit in secundo uolumine. ℭ De comparatione hoc facit in ultimo. Triplex est ut panetio &c. facta officii diuisione: & eius ostensa parte de qua tractandum ab eo sit totius operis diuisionẽ facit quinq̃ partiam. Cum enim officium sit uirtutis actio merito cum quid agendum queri est aut deliberari a nobis solet honestum ne sit illud an turpe. utile an inutile & quia utilitas cum honestate sepe pugnat. quotiens aliquid utile est quod idem honestum non est. Nascitur hinc alia: & ea per difficilis consultatio. honestum ne sit quod utile uidetur. Querimus item duobus propositis honestis utrum honestius & duobus propositis utilibus utrũ utilius que duo pretermissa panetio imitatur. Cice. & reprehendit. Aristo. tria tñ ad capiẽdum consilium ptinere dicit honestũ utile iocũdum: & tria ad repudiendũ turpe inutile molestum. ℭ Vt panetio uidetur. Aliter enim cicero. sentit & diuidit. Concilii capiendi cum facere aliquid uolueris.

ℭ Honestũ quod reprehẽdi non possit: ut occidere tyrannũ: & patriã in libertatẽ & uẽdicare. ℭ Turpe ut tyrannidẽ occupare. ℭ Tu aũt &c. Scd̃a diuisionis panetii pars utile aliqd sit an inutile. Subiicit aũt utilitati ẽt iocunditatẽ Cice. ℭ Inquirit p seipsos cõsultãt cũ aliis. ℭ Cõmoditatẽ est. n. aliquid cõmodũ idẽ tñ minus utile. Cõmodum est multos hr̃e seruos: idem tñ inutile si pauciores sufficiant. ℭ Iocunditatẽ non solũ cõmodi sed delectationis. ẽt ratio habẽda est: qd̃ nisi cũ honestate coniũcta utilitas fuerit repudianda erit iocũdum est totos dies ludis theatris lupanaribus impartiri idẽ tñ nullo modo utile aut honestũ rhetori non satis est aliqd honestũ esse psuadere nisi idẽ utile esse facile iocũdum ostẽdat. Et ppterea seorsum de his p̃cepta dat. Non. n. si prodest tñ: sed ẽt si delectat negociũ suscipiẽdũ uulgus existimat: sed sapiẽs nihil iocundũ esse dixerit si honestũ non idẽ sit. ℭ Ad facultates qd sint facultates ipse exponit subiũgẽs copias rez̃ opes & potẽtiã. ℭ Nã ad hec gen⁹ est facultas q̃ possibilitatẽ significat in re qualibet. ℭ Copias rez̃ omniũ affluentiam. ℭ Opes seruitia cliẽtelas hospicia: sodalitates. ℭ Potẽtiam imperia magistratus. ℭ Suos cognatos ppinquos affines amicos. ℭ Conducat hic nec ne &c. utile sit an contra. Exẽpli gratia utile noster tenetur primum locũ in ciuitate cum cũ sit in suspitionẽ affectande tyrannidis uenire possumus ergo inutile. ℭ In rationem utilitatis: ut si utile sit minime nociturum suspiciamus si contra relinquamus.

ℭ Finis proemii. Sequitur liber primus.

P Rincipio generi. Hec est pars executiua totius opis que diuidit᷑ in tres libros. In quoz̃ primo docet quõ officia ducant᷑ ab honestate. & ab oĩ uirtutis gñe. In scd̃o qũo ducant᷑ ab utili que ad res honorẽ & gloriam spectat acquirẽdam. In tertio ponit differẽtias inter honestum & utile & docet utrũ sit eligibilius. In hac aũt parte inuestigat honestũ a natura ostendens honestatis semina hominibus ingenitia esse. & quid homines beluis prestent. ASCE.

Vt bruta sic hominem uite natura miselle,
Consulat impellit huic tamen hoc aliter.

ℭ Cum uno nature impulsu homines pariter & bruta uitam appetant & que uite conferunt iocunditati. In hoc tamen a brutis differt homo q̃ illa qui modo suauia sunt & presentia hic autem que honesta. que etiam futuris utilia sint euentibus prouideat.

ℭ Argumentum Eraſmicum.

ℭ Ex ueteris achademie & stoicorum sñia qui summum bonum a natura proficisci putant: & hoc ipsum esse beate uiuere secundum naturam commemorat que seminat nobis natura in seuerit: queq̃ adminicula addiderit: quibus accedente industria usu ad felicitatẽ quo referunt᷑ omnia proficiamus. Nam primo loco omni animanti studiũ tuendi sui indidit: id quod iure nature est hominum cũ pecudibus cõmune: uocaturq̃ cataphisin proton. i. scd̃m naturam. primum consequens est appetitus eorum que columitati sunt amica & fuga eoz̃ que noxia: uez̃ homini qm̃ non solum e corpore constat: sed ẽt ex aĩo: ut totus esse possit incolumis: raciocinãdi uim addidit: unde disciplinę omnes & uirtutes ille morales proficiscuntur.

PRincipio generi animantium omni est a natura attributum ut se uitam corpusq̃ tueat᷑ declĩetq̃ ea q̃ ei nocitura uideãt᷑ queq̃ sint ad uiuẽdum necessaria inquirat & paret: ut pastũ: ut latibula: ut alia eiusdem generis. Cõmune aũt animãtium oĩm est coniũctionis appetitus procreandi cã. &

ℭ Ordo est. Attributum est a natura principio idest in principio omni generi animantium animam sensitiuam habentium ut tueatur idest protegat se & animãl & corpus suũ: ut & declinet idest euitet ea que uideantur ei nocitura q̃ pro & ut supple inquirat & paret idest comparet & acquirat ea supple qui sint necessaria ad uiuendum: ut pastum quo nutriatur ut latibula in quibus lateat ut occultetur: ut alia eiusdem generis. Commune autem omnium animantium. i. quod in omnibus animantibus reperitur est appetitus coniunctionis est coitionis seu coitus causa procreandi. i. progignendi sibi simile: & cura quedam idest custodia & sollicitudo eoz̃ que p creata sunt. Sed hoc interest maxime. i. precipue inter hominem & beluam. i. pecus seu bestiã & qd̃libet aĩal rõale. q̃ hoc. s. belua sentiẽs admodũ. i. ualde paulũ. i. modicũ p̃teritũ aut futurũ accõmodat. i. applicat se solũ ad id qd̃ adest: & quod p̃sens est & hoc tñ. i. intantum quãtũ. i. inquantũ mouet᷑. i. afficit᷑ sensu. i. sensualitate hõ aũt qui est pticeps rõnis p quã rõnẽ cernit. i. puidet ꝯña. i. ea q̃ aut necessario aut uerisimil̃r consequẽter. i. futura sunt. & p q̃ uidet. i. cõsiderat cãs rez̃ & pgressus. i. pductos

F.M. Expositio.

☞

Ordo.

Amor sui naturalis primũ Appetit⁹ & fuga.

ERAS. Quid inter hominem & beluam. Rócinádiuis homini p/pria.

&procellus seu exitus a causis depēdentes earū.i.rerū & per quam non ignorat immo cognoscit quasi antecessiones.i.principia antecedētia ex quibus sequatur & per quam comparat similitudines.i.de similibus similiter iudicat & adiūgit atq; annectit rebus pñtibus sup. res futuras & uidet.i.oculo mentis inspicit facile cursu totius uite & pparat res necessarias ad eā.s.uitam degēdam .i. usq; ad defunctionem agendā.Et eadē natura consiliat.i.amicabiliter consociat homini hoiem: & hoc ui.i.uehemētia et uirtutē rōnis consiliat dico: &.i.pariter ad societatem orōnis.i.colloquii.ut simul loquant & consultēt & ad societatē uite ut cōuiuāt:& ipsa natura ingenerat qdā amorē imprimis pcipuū in eos qui procreati sunt.i.in genitura suā & impellit.i. instigat & cogit cetus .i. conuēticula & cōgregatiōes hoim ad hoc sup.ut uelint celebrari.i.celebres & frequētes esse inter se:& uelint obedire sibi.s. mutuo & ut sup.hō studeat.i.conet parere.i. acquiret ob eas causas .i. pp liberoꝝ educationē & cū ceteris hoibus coniūctū & societatem ea que suppetitent.i.abunde sufficiant ad cultum .i. ornatum seu amictum & ad uictum:nec soli sibi:sed sup.etiam coniugi liberis ceterisq; quos habebas.i.hre debet caros:& quos debeat tueri.i.protegere & defendere.Que.i.cuiusmodi cura exsuscitat.i.erigit & exitat quasi dormiētes animos sup.hominum & facit eos maiores.i.ampliores & uehementiores ad rem.propter coniugē enim liberos & amicos protegendos multi in bello animosiores reperti sunt in regerenda q̄ qui illis caruerant.

Iusticie semina. Liberalitatis semina.

cura qdā eorū q pcreata sunt. Sed inter hoiem & beluā hoc maxie interest q̄ hec tm̄ qtū sensu mouet ad id solū qd adest quodq; pñs ē se accōmodat paulū ad modū sentiēs pteritū aut futuꝝ. Hō aūt q rōnis ē particeps p se cōsequētia cernit.cās reꝝ uidet.earūq; progressus.& q̄si ãncessiones nō ignorat similitudines cōparat rebusq; pñtibus adiūgit.atq; ãnectit futuras facile totius uite cursum uidet ad eāq; degendā pparat res necessarias.Eadēq; natura ui rōnis hoiem cōciliat hōi & ad orōnis & ad uite societatē.Ingeneratq; imprimis pcipuū quēdā amorē in eos q procreati sunt.impellitq; ut hoim cetus & celebrari inter se.& sibi obedire uelit.ob easq; causas studeat parare ea que suppetitēt ad cultū & ad uictū.nec sibi soli:sed coniugi.liberis ceteriq; quos caros hēat tueriq; debeat. Que cura exsuscitat ēt aios & maiores ad rē gerendā facit.

P.M.expositio.

Differentia hois & belue. Prudētia hominē hōi antecellere.

PRincipio. Incipit tractatus in quo ut ostēdat honestū esse secūdum naturam & nos hre semina uirtutis & quosdā igniculos a natura datos eundē ordinē sequitur quē in libris de finibus licet illic de dogmate tm̄ agat:hic aūt de dogmate & preceptis illic dicit petēdam esse originē summi boni ab ipsa natura. & ut facilius & dilucidius inueniat quid nature hois aptissimū sit.ponit prima nature principia & que oibus animalibus cōi lege cōpetūt. Inde ponit differentiā inter beluā que tm̄ sensu mouet & hominem qui hēt rationem.i.intellectum que tandē efficitur in ipsis studiosis recta ratio.i.prudētia qua homo differt ab homine. Vnde cū pulcrum sit hoiem differre a bestiis ratione:quanto pulchrius est recta rōne.i.prudētia hoiem hōi antecellere:& sic scrutando paulatim humanam naturam inuestigat principia uirtutum ex quibus confiatur illud honestū: de quo erit disputandum:& ostēdit innata nobis esse semina honesti officiorūq;. Seneca ēt dicit. Insita sunt nobis oim artium semina.magisterq; ex occulto deus producit ingenita. Et alibi dicit. Dociles natura nos edidit & rōnē dedit impfectam:sed que pficit possit. In ultimo de finibus sic ait. Totius questionis eius que habetur de finibus bonorum & malorum cū queritur in his quid sit extremū & ultimū fons reperiendus est in quo sint prima inuitamēta nature:quo inuento omnis ab eo quasi capite de summo bono & malo disputatio ducitur. Principio primum omnium natura hoc tribuit nobis animantibus. ¶ Omni generi animantium tam rōnalium q̄ irrationalium.

Tributū

¶ Tributū concessum liberalitate quadam nature cōis parentis. Tribuimus liberalius q̄ demus. Vnde natura optima parens hoc tribuit omnibus animantibus. ¶ Tueatur defendat:quoniā omne animal seipsum diligit : & se in optimo sui generis statu conseruare cupit. Ita tribuēte natura. ¶ Se accipit.tanq̄ genus & postea distinguit inuitam & corpus. Vitam ne mors inferatur quam oē animal fugit tanq̄ ultimū quoddam omniū terribiliū. quod experientia patet nam unde quodq; animal duce natura uitat mortē.& se defendit. Euolante nidis auicule:& latebras querunt rapi timētes:nam immergunt sese emerguntq; nauicule. Vituli:boues:& cetera id genus cornibus utuntur & calcibus Apes:uespe:cetera quia in secte aculeis. Aquatilia ēt id fugiunt. Omne deniq; animatū. Corpus ne aliquo detrimēto afficiatur:ut frigore & aliis:que corpore molestias afferūt & singulis etiam partibus ipsis corporis qui psecare sunt. quod omnis suas partes integras habere cupit. In ultimo de finibus ait. Iure igitur grauissimum philosophi initum summi boni a natura pertiuerunt:& illum appetitū rerum a natura commodatum ingeneratum putauerunt omnibus qui continētur ea commēdatione nature qua seipsi diligūt. ¶ Declinet.uitet & fugiat.declinare proprie est motu corporis & gestu aliqd uitare. Patet acquirat. ¶ Vt pastū.cibū.dixit.non potum qm̄ satis est fluuiꝰ & aqua:que passim fluuit ad potum: ¶ Latibula latebras in quibus lateat declinans cōtrariū & aliquod detrimentum. ¶ Alia eiusdem generis que sunt his similia & necessaria ad tuēdam uitā:quod unū quodq; animal facit duce natura: ¶ Principio &c. Habita officii diligēti diuisione:fata item totius rei tractande partitione quandam quasi forma honestatis ante oculos ponit eius initia perfecta natura ostendens esse que cum multa homini cum aliis animantibus communia concesserit hoc uno penitus differre uoluit q; eius menti rationem dedit acrē ingentem celerrime multas simul agit tandem sagacēq; p hanc rōnē ab omnis honesti actionē deducti sumus: & prudenter facere:iuste fortiter moderate dicimus sicuti & hoc loco & libro secundo de finibus doctissime colligit. Cicero.merito igit' ut honesti originē patefaceret. Sigillatim de eo scd'm officia tractaturus altius repetit.& quandā quasi faciē qd ipse ait prius efficit & ut quale id sit intelligit de quo futura disputatio est. ¶ Principio a principio cū primū cepetūt esse. ¶ Omni cā rationali que rōne caretti dicit quid sit cōe oibus aiantibus prius:deinde qd intersit inter

Omniū terribiliū mors ultimum.

Declinare quid significet.

F.M.expositio.

rōnale & irrōnale. ℭ Vt se &c. ipse declarat subdēs uitā corpusq; tuaṫ hoc est ab oīre noxia defendat. ℭ Declinet euitet. effugiat. ℭ Acquirat ad presentē necessitatē. ℭ Paret ēt ad futuras quid quedam animalia faciunt ut formice. ℭ Vt pastū. cibus potius beluaꝝ est quia hoīm pastus & Vergi. ait cū sese e pastu referūt de cygnis: sed hic loquitur de cōibus utriq; gn̄ri. ℭ Latibula: quibus ab imbre: frigore uēto uiuibus se defendant & hec proprie feraꝝ dicuntur. cū latebre sint hoīm. Liuius tñ dixit in uesperis in latebris feraꝝ noctē una delituit. ℭ Et alia gn̄ris eiusdē quecūq; ad uisum uite necessariū ptinet. ℭ Cōmune aūt: dicit nunc cōe esse oībus aīalibus creare sibi similē in specie. ℭ Coniūctionis copulationis Nā ius naturale est qđ natura docuit oīa aīalia. Nā istud ius (ingt Iustinianus) non solū humani generis ꝓprium est: sed oīm animaliū q̄ in celo: q̄ in mari: que in terra nascuntur a quo descēdunt: matrimonia: liberorū ꝓcreationis educationes. ℭ Et cura quedā eorū neq;. n. (ut inquit cato) hec inter se congruere possent ut natura & procreari uellet & diligi pro cretos non curaret atq; ēt in bestiis uis nature ꝑspici pōt: quarū in fetu & educatione laborē concernimus. nature ipsius uocē audiuimus. ℭ Sed inter hominē & beluā posuit hacten9 ea que oībus animalibus cōpetunt iure naturali. Nūc ponit differētiam que est inter hoīem participē rationis & beluā rationis exptem homo quippe mentē hēt agentē & contēplatricem: estq; animal prestabilissimum oīm animaliū. Sēsu: uisu: gustu: auditu: odoratu: & tactu. Nā belua si rē uidet moueṫ: & ad illā propat: & seqṫ odorē: nō ꝑ se sed ꝑ accidēs. Nam canis inuestigans leporē odore cum primum assequtur ferā dimittit odorē & non hēt rōnē nisi q; sensibus exterioribus mouetur. ℭ Adest qđ non longe abest. Illud dicitur adesse quod paulopost futurū est aut quod adueniat sed presens est id qđ iam uenit. Dicimus adest Scipio cum uidetur ad nos pergēs. ℭ Paulū sentiens preteritum aut futuꝝ quia non hēt perfectam memoriam & reminiscētiam ut homo nec habēt prudentiam qua futura ex ꝑteritis prouidemus q̄ tria faciunt hoīem antecellere beluis infinito interuallo. ℭ Homo aūt descripta beluarū natura transit ad naturam hoīs ut inueniat igniculos uirtutis a natura datos. & qđ nature humane cōsentaneū sit: esset quiddā absurdissimū: hō diuinū animal non haberet naturā que a ceteris differt. ℭ Rōnis intellectus hō differt a bestiis ratione que est in ipso quoddam diuinū. ℭ Per quam rōnem ēt rectam rōnem. i. prudentiam & uirtutē: qđ nil aliud est nisi ꝑfecta ratio. Ratio ꝑfecta (inquit Seneca) propriū hoīs bonū est cetera illi cū animalibus cōmunia sunt. ℭ Cerni consequētia. hoc prudētie propriū est futura ex predictis prouidere. nam prouidētia est qua futurū aliquid uidetur. Vnde idē Cicero scribit in dialogo de legibus. Sic ingenii aciē ad bona diligēda & reiiciēda cōtraria: quæ uirtus ex prouidēdo est appellata prudētia: quid eo dici aut cogitari poterit beatius. Vnde ꝑ prudētiam idest rectam rōnem possumus consequētia cernere. ℭ Consequētia ea que consequūtur: ℭ Causas rerum. i. cognoscit causas rerū & effectus causarū: atq; res per causas suas. Progressus futuros exitus quo res progrediatur & quo tēdat. Quas antecessiones tanq̄ ea que antecesserunt. homo prudēs cognoscit futura per causas effectrices & signa tanq̄ ea que fuerunt: & hoc facit intellectus & obseruatio rerū que sunt accidunt in uita humana. ℭ Similitudines comparat. Nā prudens cum uidet aliqua signa cognoscit quid futurum sit propter longam reꝝ experiētiam & obseruationē comparando cum aliis signis que precesserunt: post que accidit aliquid magni. ℭ Ideo canit Lucanus aliquos cognouisse & prouidisse bellū ciuile. futurū ex signis que fuerant ēt tēpore Marii quo tanti motus in rēpublicam fuerūt. & ideo subiungit rebus presentibus aduecti futura. i. futura ex præteritis prouidet: quod propriū est hoīs habentis rectam rationē. ℭ Adiungit. cogitatione. s. & quedam directione rōnis ad ueritatē iudicio & ingenio acumine. Plus est adnectere q̄ adiungere: adiungimus rē separatam: adnectimus coniūctam: quēadmodū pannū filio adnectimus. ℭ Cursum uite. i. aīo & prudētia complectitur oēm uite consequētis statim. ℭ Videt oculis. s. mentis. i. habilitate naturali quā hēt: & solertia habilitas est dispositio qua hō operaṫ: & anima scḋm corporis instrumentū: & est quedam habilitas nature: non industria nr̄a comparata sed innata nobis hæc habilitas respicit ullam aliā uirtutē ꝑter prudentiā & appellaṫ oculis aīe naturalis cui ipsa prudētia imprimiṫ. & uirtus ipsius oculi ideo prudētia opponitur stulticie: qa stultus non hēt illam habilitatē: ut sit prudēs & hec habilitas hēt habitus bonos & malos: bonos habitus prudētia est malus uero a malitia dr̄: que est pars uitii & astucia uafritas calliditas: & malicia in ordine cōuenit cū prudētia: sed peccat in bono fine constituēdo. Maliciosus. n. ꝑponit malū finē & inuenit oīa media que mala sunt tēdētia ad illū finē. Prudēs uero bonū finē constituit & ꝑ media coniūcta honestati ad illū pergit est igitur habilitas prudētia naturalis: cuius contrariū dicitur malicia. ℭ Degēdam substētandam cū rōne unde uitā degere est prudēter & e natura uiuere. Eadēq; natura ut rōnis potētia intellectus. ℭ Sic apparet a natura ipsa inquit Cato apud eundē in libris de finibus nos impellit ut eos quos genuerimus amemus & ex hoc nascitur ut ēt cōis hoīm inter hoīes naturalis sit cōmēdatio ut oporteat hoīem ab hoīe ob idipsum q; hō sit non alienū uideri hō sit aīal sociabile ꝑ naturā que hoīes coniūxit Vnde congregatio hoīm ciuitas appellata est q̄ natura constat nō necessitate ut uult Aristoteles in libris de repu. qm̄ natura ipsa uult & iubet ut hoīes ita congregeṫ. nā cū cetera aīalia coniūctionē inter se habeant naturaliter multomagis hoīes hēre debēt cū sint natura apti ad cetus cōsilia: ciuitates & mūdus. sit tanq̄ cōmunis ciuitas cuius singulis hoīes ptes sunt ciues. Vnde illud natura cōsequi debet: ut cōem utilitatē nostre anteponamus. Igitur illa uox. inhumana (ut inquit Ci.) & scelerata dicitur eoꝝ qui negant se recusare quominus ipsis mortuis terrarū oīm deflagratio consequatur. ℭ Orationis colloquii. hæc sunt semina iusticie que dat cuiq; qđ illi debetur: estq; e natura maxime quoniā homo ab hoīe non est alienus. Ingenerat in ipsa gn̄atione inserit imprimis maxime & ante oīa. ℭ Precipuū maximum & singularem: precipuus: significat preter cetera natura uult & filios precipue habemus idest supra ceteros. ℭ In eos erga eos qui ex nobis nati sunt. ℭ Celebrari. frequentari & coli. ℭ Cetus congregationes hoīm: quas ciuites appellauerunt. ℭ Obedire. ut alter alteri obediat pro communi utilitate sine aliqua discordia. ℭ Ob eas causas. s. supradictas quia uita degenda est & filii procreandi alēdiq;: & cetus frequentandi. ℭ Suppetitant. abunde sufficiant suppeto est uerbum neutrum: & sic suppetito eius frequentatiuum. ℭ Ad cultum ornatum corporis & ea que ad uictum necessaria sunt. ℭ Nec sibi sole quoniam impellimur a natura. ut alibi scribit Cicero ut prodesse uelimus q̄ plurimis imprimisq; docēdo rationibusq; prudentie tradendis. Atq; ut tauris natura datum est: ut pro uitulis contra leones summa ui impetuq; contendant sit qui ualēt opibus: atq; id facere possunt ut de Hercule ac Liberio accepimus ad seruādum genus humanum natura in=

Past9 beluarum ē cibus hominum. Ius maturale. Differentia hoīs & belue. Hō aīal ꝑstabilissimum. Adesse & ꝑsens eē differūt. Rō recti quid sit. A puidētia dicta est prudētia. Hō prudēs futura cognoscit. Idipsum sensisse sunt usi Vergil. geor. dū ait fluuio & rex eridanus cāposq; ꝑ oīs cū stabulis armenta trahit qđ clari9 ipsum uoluisse ei9 cōpatriota bap. Man. in suo cat mie buc. edocet inquiens fert pad9 exūdans mala sepius oīa noster tytirus aiebat qui pascua dixit & arua Tauroꝝ natura.

24

Plinius inuehitur inmortales in proemio lib. vii.

citantur. Minime aut conuenit ut (cu ipsi inter nos neglecti adiecti q sumus) postulare ut deo immortali simus chari & ab eo diligamur. Inter nos inquit natura coniucti cosociatiq sumus ad ciuile communitate quod in ita se haberet nec iusticie ullus esset nec bonitatis locus. Vnde inuehitur Pli. imortales nature q nature benignitate ab ututur. Cetera animantia (inquit) in suo genere probe degunt: congregari uidemus & stare contra dissimilia. leonum. i. feritas inter se non dimicat. Serpentium morsus non petit serpetes: nec maris quidem belue ac pisces nisi in diuersa genera seuiut: ac hercule homini plurima ex hoie sunt mala. Sen. dicit Tuta est inter feras similitudo morum. Quae cura tuendi se & suos ut uult iusticia. ¶ Ex suscitat. erigit & excitat pene sopitos cum principia tm a natura sint quibus utitur homo tanq dormies & nondum plane uim nature cognoscens atq intelliges: sed ratio eum excitat: & maiorem facit ad rem agendam hec sunt semina iusticie tributa oibus a natura. Omnium honestarum semina (inquit Sen.) animi gerunt: que admonitione excitantur non aliterq q scit illa flatu leui ad iuta ignem suum explicat.

ASCE.

¶ Imprimisq &c. Docet que sint ea ad que animi hominum specialiter exiguntur dices q imprimis ad inquisitione atq inuestigationem ueri &c. ¶ Ordo est. Imprimis. i. an omnia inqsitio & inuestigatio ueri est ppria hois quia soli homini copetit. itaq. i. & ita quum. i. qn nos sumus uacui necessariis negociis & curis. i. solitudinibus quasi cor urentibus nos auemus idest cupimus tu. i. tunc uidere audire & dicere aliquid & nos dicimus idest iudicamus & existimamus cognitione reru aut occultaru aut admirabilium esse necessariam ad usuedum bn & bte ex quo. i. ex qua re: quia. s. ex natura inuestigamur ad inquisitione ueri itelligit. i. intelligibile & manifestu est. id quod sit ueru simplex & sinceru esse aptissimu. i. conuenietissimu nature hois. Appetitio qda principatus. i. potetatus & dnii est adiucta cupiditati uidedi ueri. i. que est de ueto uidedo. i. cognoscedo ita ut animus bn informatus a natura nemini uelit pere. i. obedire nisi precipieti aut docenti aut impanti iuste & legitime ca utilitatis ex quo. i. ex qua re existit. i. apparet & emergit magnitudo animi & cotetio. i. uilipedio rer humanar. i. que ab homine geri uulgariter psit. Alii legunt cotentio. i. cocertatio reru huanar qd meo iudicio non male quadrat. Ex eo. n. qd animus hois parere retractat nascit magnitudo ipsius & cotetio. i. concertatio rer humanaru. i. de rebus huanis. Nec uero illa uis. i. uirtus & uehementia nature & rationis q hoc unu. i. solum animal. s. homo sentit. i. pcipit quid sit ordo. i. quis ordo sit in rebus seruandus: qui sit quod deceat & quis modus sit in factis & dictis itaq idest & ita nullu aliud animal sentis. i. pcipit & itelligit pulchritudine uenustate & conuenientiam partiu eorum ipsorum. i. earum ipsarum reru que sentiuntur. i. pcipiutur aspectu. Quam similitudinem natura & ratio transferens ab oculis ad

Ordo.

Auemus p cupimus un auidus.

Magnanimi semina.

Modestie seu semia teperantie Decori quod est in uita semina.

Spalis animehumane qs sit appetitus.

Ocli ad cognitionem principes.

Ex his honestu qd est telos. i. finis & Cathorto ma: qd e p se laudabile et si nemo laudet.

¶ Imprimisq hois est ppria ueri inqsitio atq inuestigatio. Itaq quu sumus necessariis negociis curisq uacui tu auemus aliqd uidere audire discere, Cognitio neq rer aut occultar aut admirabiliu ad bn bteq uiuedu necessaria ducimus. Ex quo intelligit qd. ueru simplex sincerumq sit id ee natur hois aptissimu. Huic ueri uidedi cupiditati adiucta est appetitio queda pricipatus ut nemini parere aimus bn iformatus a natura uelit nisi pcipienti aut doceti aut utilitatis ca iuste & legitime impanti ex quo ai magnitudo existit huanarumq rer cotetio. Nec uere illa parua uis nature e ronisq qd unu hoc aial sentit qd sit ordo qd sit qd deceat i fctis dictisq qd sit modus. Itaq eor ipor q aspectu sentiutur nullu aliud aial pulchritudine uenustate conuenietiam partiu sentit. Quam similitudinem natura ratioq ab oculis ad aiam transferens multo et magis pulchritudine constantiam ordine in consiliis factisq conseruandu putat cauetq ne quid indecore effeminate ue faciat: tum in omnibus & opinionibus & factis: ne quid libidinose aut faciat aut cogitet. Quibus ex rebus conflatur & efficitur id quod querimus honestum: quod etiam nobilitatum non sit tamen honestu quodq uere diximus et si a nullo laudetur laudabile esse natura. Formam quide ipsam Marce fili & tanq facie honesti uides que si oculis cernetur mirabiles amores (ut ait Plato) citaret sapientie.

Marsus.

In pmis.

Sapietia Prudetia Anaxagoras sapies sed non prudens.

Inqsitio Inuestigare.

animu putat multo magis pulchritudinem constantia. ordinem conseruandu sup. esse in consiliis factis. & cauet ne faciat qd. i. aliqd indecore: ue pro uel effeminate. i. molliter & no uiriliter: tu. i. deinde uel insup sup cauet oibus opinionibus & factis ne faciat aut cogitet qd. i. aliqd libidinose. Ex qbus rebus. s. ex fuga indecori effeminati & libidinosi facti aut cogitati coflat & efficit id qd qrimus. s. honestu: qd qde honestu et si no sit nobilitatu p uneratione hoim: tn sit honestu de se. s. & quod nos dicimus uere esse laudabile natura. i. ex natura sua et si a nullo laudatur. O marce fili tu quide. i. certe uides ipsam forma & tanq facie honesti que facies. i. imago & spes honesti si cerneretur oculis citaret. i. excitaret (ut Plato ait) mirabiles amores sapietie: p qua. s. qd honestu est iuenimus. ¶ Imprimisq hominis est. Nuc de prudetie seminibus. Atq igniculos agit. ¶ Imprimis potissimu & preter cetera animantia hoc homini a natura tributu est in ipso ortu. ¶ Inquisitio ueri. Cicero confuse loquitur de prudetia & sapientia. Sapientia est habitus prestantissimus circa res contemplandas: prudentia uero agendas: est enim quidam in ipsis rectitudo hec oia sapiens prospicit sed prudens non statim cognoscit ea que sapientie obiiciuntur & multi fuerunt sapietes qm reru naturalium & super naturalium cognitione habebant: sed non prudetes. qm in rebus agedis nec suis commodis nec alienis consulere sciebant. Vnde dicit Cice. alibi. Anaxagora dicimus sapiente: quoniam reru prestatissimaru cognitione habuit prudete minime: qm nec suis comodis nec alienis consuluit. ¶ Inqsitio pprie animi est.

& ueri inqſitio eſt pec uliari ipſiꝰ hoīs:cetera quippe aīalia hoc nō habēt:ut quid uerū ſit ī rebꝰ hūanis & ēt naturalibꝰ & diuinis ſcire aut īqrere poſſint. ℭ Inqſitio.ſ.p ſe nemine extrinſecꝰ cogēte qm̄ natura impellimur ad ueritatē inqrēdā. ℭ Inueſtigatio diligēs īdagatio.qm̄ īueſtigare eſt diligēter q̄ſi p ueſtigia inqrere. Innatū eſt hoc hoibꝰ ut ueritatē inqrāt:& ſi p ſe nō pñt illa inuenire cōſulāt prudētes & ſapiētes quoꝶ ueſtigiis inſiſtētes uerū īdagāt. ℭ Propria nō cōis cū reliqs aīalibus. ℭ Itaqꝫ igit̄ cū nobis a natura inſitū ſit:& ueritatē inqramus cōcludēs Cice. probat qd̄ dixit.nā hoīes cū uacui ſunt aliis negociis diſcere cupiūt ea q̄ ignorāt.niſi ſit ī ipſis natura deprauata & rō uicta penitꝰ ab ipſo appetitu qd eſt ſine cognitiōe. In quarto de finibus ſi ait. Ineſt ī eadē explicatione nature īſatiabilis quedā in cognoſcēdis rebus uoluptas ī qua una cōfectis rebꝰ neceſſariis uacui negociis iucūde ac liberaliter poſſumus uiuere principiis (inqt) a natura datis amplitudines quedā bonoꝶ exercitabant̄ q̄dā pfecta cōtēplationē rerū decultaꝶ q̄ erat inſitus mēti cognitionis amor ex quo ēt rōnis explicāde diſſerandi cupiditas conſequebat̄. ℭ Ingenerat inſerit animus hominū ſi alios amat multomagis ſuos quos ad ſe nouit ptinere quos ex ſe natos ſcit. Quoꝶ charitas maxima eſt & eiſdē parietibus continet̄. ℭ Impellitqꝫ &c. Natura inqt hominē impellit ut cetu alioꝶ gaudeat. Nā cū ſit aīa ciuile ſolitudinē fugit ciuitatē libēter colit. ℭ Et ſibi obedire &c. ut ſibi inuicē obſequant̄ uel ut q minore eſt doctrina & dignitate is ſupiori obediat & eū ueneret̄. ℭ Ob eaſqꝫ cauſas quas enumerauit amorē.ſ.in procreatos & eos q una uiuunt. ℭ Supeditant ſubminiſtrant abūdanter pbeat. ℭ Ad cultū ad ueſtitū & ornatū corporis. ℭ Ad uitū cibū & potū. ℭ Ceteriſqꝫ ut parētibus fratribus amicis. ℭ Tueriqꝫ debeāt in re naturali nō ſolū uenerari parētes teneamus.ſed ēt in ſenectutē alere & leges erāt apud maiores nr̄os q filios punirēt q parētū curā omitterēt. In primiſqꝫ &c. uitiū iuſticie īmuta natura pfectū nūc ad prudētiā redit q in uiri inueſtigatione uerſat̄ & propriū hoīs dicit eē aliqd inqrere atqꝫ inueſtigare ſed tūc ſi tm̄ cū neceſſariis negociis curiſqꝫ uacuus fuerit & ſic apte actiuā uitā contēplatiue antepoint illi iuſticia fortitudo tēperātia ſubiiciunt̄ huic ſola prudētia quāuis iſte inter ſe cōnexe ſint uirtutes:ut una eſſe abſqꝫ reliqs nō poſſit prudētiā qdā nō niſi p applicationē ad ſingulas uirtutes eſſe uirtutē uolūt. ℭ Et ſuſcitat erigit incitat. ℭ Maiores q ſua ſponte eſſent. Auemus cupimus.lib.ii.de finibus ait & qm̄ eadē natura cupiditatē ingenuit hoī ueri inueniēdi qd̄ facillime apparet cū uacui curis ēt qd in celo ſit ſcire auemus. ℭ Diſcere diſcimus rē prius īcognitā addiſcimꝰ cū aliqd addiſcimꝰ.ediſcimꝰ cū memorie mādamus. ℭ Videre ut poſtea cognoſcamꝰ & ſciamꝰ qm̄ nihil pōt eē intellectu quin prius ſit ī ſenſu. ℭ Diſcere & ipſius aī q utit̄ ſenſu ut dicere poſſit nō.n.pōt animis id dicere qd̄ nō pcipit ſenſu. ℭ Neceſſariis ptinētibꝰ ad res neceſſarias hūane uite degēde. ℭ Reꝶ ocultaꝶ naturaliū q̄ ſunt immerſe. Penitus ī materia de qbus tractāt Phiſici alique res ſunt partim ſeparate partim non ſeparate a materia de qbus tractat ipſe matematicus:aliq ſeparate penitus a materia ut ē ipſe deus glorioſus & eſſentie ſiue intelligētie celeſtes de qbus eſt ipſa ſapiētia.i.pria phia quā græci metaphiſicam: nos theologiā appellamus:græco tm̄ uocabolo. ℭ Cognitionē ſciētiā reꝶ humanaꝶ & diuinaꝶ cū explicatione cauſaꝶ earūdē.& qd ſit deus qd ue aīa q rerū principia q fines.q ordo q rector nā ſcire eſt cognoſcere res p cauſas ſuas & cognitio antecedit ſcientiam cognitio eſt prius per ſenſum:poſtea eſt cognitio principiorum:& omnis ſcientia eſt cognitio:ſed nō oīs cognitio eſt ſciētia:qm̄ ad plura ſeſe extēdit cognitio.& principiū ad plura ſeſe extēdit q̄ cauſa & cā ad plura q̄ elementū:& oīs cā eſt elemētum:ſed non ecōtra. ℭ Aut admirabiliū hoc eſt q̄tū ad opiniones admirabiles philophantiū:& ad deniqꝫ oia q̄ magna ſunt & admirāda ac p hoc cognitione digniſſima:ut ſunt rōnes reꝶ oīm q celi ambitu cōtinent̄:& quorū hūani uigor ingenii capax habet̄ & eſt talis cognitio q̄ pficit mentis aciē eſtqꝫ illius bonū.& idcirco ad pfectionē eſt neceſſaria & ad beate uiuendū:ut.ſ.nihil deſit. ℭ Ad bñ beateqꝫ uiuēdū: ſtoici uolebāt oīs bonos btōs eſſe bonos:āt intelligebāt oībus uirtutibus īſtructos & ornatos: btōs āt illis q eſſent ī bonis nullo adiūcto malo. Vñ beatitudinē dicebāt cumulatā.reꝶ cōplexionē ſepatus oībus malis: dicebātqꝫ beatā uitā deſcēſurā ī oīa tormēta:qd̄ negabāt:Peripatetici:ut dictū eſt. Vñ dicit Ariſto.eū nō eſſe beatū (q̄uis ſit bonus) q īcidit in calamitates.& Teophraſtus negauit ī ſola uirtute poſitū eſſe btē uiuere. Socrates apud Platonē lib.iii.de repu.dicit Vir.bonꝰ ſibiipſi ad bñ beateqꝫ uiuēdū ſufficit.& non putabit durū filio orbari aut fratre:aut pecunia: aut rebus ſimilibus. ℭ Neceſſariā quoniā moralis:phia medet̄ animis inanes ſollicitudines detrahit cupiditatibus liberat:pellit timores. Cognitio phie moralis neceſſaria eſt ad bñ beateqꝫ uiuēdum qd eſt aſſequi non poſſumus:niſi egritudine & morbo mētis uacui erimus & inſania Phi appellant morbos oīs p animi perturbationes: negantqꝫ ſtultū quēq̄ his morbis uacare niſi ſanatus ſit animus:qd ſine morali phia eſſe non pōt nullus erit finis miſeriarū. ℭ Dicimus exiſtimatꝰ. ℭ Ex quo pp hoc claꝶ eſt (inqt) hoīes his eniti inductos oīa uera diligere. ℭ Veꝶ fidele. Simplex puꝶ. ℭ Sinceꝶ cōſtās & ſine uitio & ſic odimus uana falſa fallētia:ut fraudē piuria malitiā:iniuriā: Virtus.n.(ut inqt Plato lib.iiii de repu.) eſt ſanitas q̄dā.& bona ualitudo ipſius aīe.malitia uero morbus:turpitudo:& īfirmitas Et lib.ii.dicit ueꝶ mēdaciū ſi mō uerū dici pōt oēs hoīes pariter oderūt atqꝫ dii. Et lib.ix. ait Veritas inſpectio quā pbeat uoluptatē impoſſibile eſt aliquē pter phm guſtare poſſe adde ētqꝫ ueritas eſt obiectū ipſius intellectus q tūc pfectus eſt cū habet ſciētiā q̄ eſt rerū uerarū. Verū quippe eſt qd ſcit̄. Itaqꝫ bonū mētis eſt ipſa ueritas & recta cognitio. ℭ Aptiſſimū.accōmodatiſſimū & conueniētiſſimū. In tertio tuſculanaꝶ dicit. Quod ſi tales nos natura genuiſſet ut cauſam ipſam intueri & pſpicere eadēqꝫ optima duce curſum uite pficere poſſemus auderat ſane q̄ quiſq̄ rōne ac doctrina cōquireret. Nā paruulos nobis dedit igniculos quos celeriter malis moribus opinionibuſqꝫ deprauatis ſic reſtringimus:ut nuſq̄ nature lumē appareat:ſunt.n.īgeniis nr̄is ſemina innata uirtutū:q̄ ſi adoleſcere liceret ipſa nos ad beatā uitā natura pduceret. Nūc āt ſimul atqꝫ editi ī lucē & ſuſcepti ſumus:in oī cōtinuo prauitate & ſumma opinionū puerſitate uerſamur:ut pene cū lacte nutricis errorem ſuxiſſe uideamur. Huic ueri uidēdi cupiditati ex prudētia quodāmodo fortitudinē natā innuit cū illi adiunctā dicit Quando.n.quiſqꝫ prudētior eſt & doctior.tanto magis principatū affectat.uñ Syllā Ceſar dicebat dictaturā depoſuiſſe qm̄ litteras ignoraſſet. Eſt aūt fortitudo rerū magnarū appetitio humilimū contēptio & laboꝶ cū utilitatis rōne ppeſſio. Appetitio principatus:ut inquis actione & re principis uelimus eſſe oēs aūt hoīes ceteris preſtare uellēt & uincere q̄ uinci optarent. Quod ſi bonis artibus id agere ſtudent laudandi ſunt. Si contra improbādi. ℭ Parere ui obedire & ſubeſſe. Multos legimus phos tyrānis ſubeſſe nō potuiſſe:ut zenonē eleatē & anaxarcū abderit eē quoꝶ neuter tyrānū pati potuit. Auctor ualerius

Appetitꝰ rōnē plerūqꝫ opprimit.
Aueo.
Dico.
Addiſco
Ediſco.
F.M.expoſitio.
Res naturales.
Res ſeparate.

Que eſt pria phia & q beatus dicēdus.

Moralis phie cōmoditas pturbatiōes animi.
Virtus.
Malitia.
Mēdatiū
Verita.
Intellectꝰ qñ eſt perfectꝰ.

F.M.expoſitio.
Que eſt fortitudo.
Tyrānis phi pleriqꝫ ſubiici non potuerūt

Ordis diffinitio. Natura hō natura ipetrādū ē procliuis. Cur pueris pedagogi dētur. Precepta & doctrina differunt. Imperiū Cōsules unde dicuntur. Cato seuer⁹ stoicus. Magnanimi officium. Sentire: Ordo opponitur temeritati decoꝝ ubiq; obseruādū eē. Decedere quid sit Decedere bn̄ istitutus Modus. Pulchritudo. Venustas mulierū est dignitas uirorum. Venust⁹ Inuenust⁹ Magnanimitas i quib⁹ cōstet & sit constantia. Cur oculi nobis dati Cognitio oīs ab oculis exorta.

ualerius maximus. ℭ Bn̄ informatus institut⁹ atq; instruct⁹ naturali lege q̄ cōem utilitatē oībus rebus eē ante ponēdā docet ēt priuate utilitati & icolumitati: inuit āt ad petitionē principatus naturaliter i hoīem cadere. Precipiēti ut medico aut pri. ℭ Docēti ut magro. ℭ Impanti: ut magistratui. ℭ Iuste ut nemini fiat iniuria ne illi ipsi qdē cui imperat. ℭ Legitimé scd̄m leges. ℭ Ex quo. ex qua principatus appetitione. ℭ Nec uero illa parua uis. Nūc modestiā tāgit q̄ & ipsam māere a natura dicit: posita āt i ordine ē & Nodo Nature rōnisq;.i. naturalis rōnis. ℭ Quid sit ordo. q̄ diffinit sic. Ordo ē digestio & cuiusq; rei i suo loco collatio: ut q maiores natu sunt aut nobiliores digniores ꝙ ii p̄cedāt sequant̄ reliq: scd̄m dignitatē: ut i re militari ordo seruat̄: ut i cōuiuiis: ut in funebri pōpa: i senatu & rōne tres fuerūt ordines: patriti⁹ equestri: plebeius patriti⁹ dignitate anteibat. Equestris sequebat̄: postquā plebēi⁹ erat. Ergo qd sit ordo: qd prius qd posterius: q cui p̄poni debeat. ℭ Huic ueri uidēdi cupiditati.i. uidēdi ueritatē: & cognoscēdi oīa & singula qd hoī insitū est: & sic agit nūc de seminib⁹ fortitudinis. ℭ Appetitio principatus: ut p̄mus in ciuitate sit lib.ii. de finibus in hāc sniam dicit eadē natura habet in se qddā amplū atq; magnificū ad tēperandū magisq; ad parēdū accōmodatū. oīa hūana nō tolerabilia solū sed ēt leuia ducēs. Altū qd ē excelsum nihil timēs: nemini cedēs semp inuictū. ℭ Bn̄ informatus institutus.i. quo principia nature habet ipsis uti utit̄. ℭ Nisi p̄cipiendi aut docēdi parere debemus bono p̄ceptori tanq̄ recte rōni cum in nobis uiget appetitus sensitiuus. Vn̄ pueris (inqt Aristo.) dant̄ pedagogi: ut afferuescēte sanguine & appetitu eos impellēte ad uetita i officio cōtineāt ut ab isesso re equus p̄ceps & indomitus p̄cepta referunt̄ ad mores doctrina ad sciētiā. Plato in scd̄o de legibus sic ait: hinc uolunt originē habuisse leges cōstitutiones: & noiata eē p̄cepta legū legitima atq; iusta. Et Arist. lib. v. sic ait. Lex iubet uniuscuiusq; uirtutis uiuere rōne & uetat uitii cuiusq; uiuere ritu. ℭ Vtilitatis.i. nostre qm̄ impium est ad conseruationē alioꝝ & comodū. Et impanti debet sufficere honor si aūt oīa refert & ad suā utilitatē tyrannus est. Vn̄ cōsules dicebant̄ apud romanos: eo ꝙ oīm saluti & utilitati cōsulerēt.i. p̄uiderēt. ℭ Legitime iure. & ut uolūt leges quēadmodū sunt naturales reges ceteriq; principes. q hereditarium principatū hn̄t. Cōsules romani legitime impabāt qm̄ cura reipu. populus romāus illis cōmittebat. Cesar āt nō legitime qm̄ patriā ui oppressam tenebat. un̄ Cato seuer⁹ & p̄fectus stoicus potius uoluit afferre uim q̄ parere illi q non legitime impabat. Viri p̄batissimi eligēdi sunt. q aliis impent. ℭ Iuste nō tyrānice sed ut uolūt leges & iura gentiū. Plato lib. iii. de reipu. dicit Tempantie p̄cipuā esse laudē obsequi princib⁹. Ex quo. ex hoc qd dictū est emergit ipsa fortitudo. Ai magnitudo. fortitudo & magnanimitas. ℭ Existit emergit apparet. ℭ Reꝝ humanaꝝ oīm q̄ hoībus accidere possunt in utraq; parte contēnit. n. magnanimus res humanas & uolubilitatē fortune putatq; ipsas inferiores esse sua p̄stantia & excellētia cū ita sit oīa spernit & quicūq; accipere possunt. nō solū tolerabilia. sed etiā leuia nulli us momēti dicit. Magnanimi hominis est (inquit Sene.) cōtra stare sibi et finem uite interpidus expectare. nihil aliud magnū in rebus humanis est. nisi animus magna despiciens. Nec uero illa parua is nature rōnisq;.i. rōnis naturalis Nūc agit de seminibus tēperantie. Rationis intellect⁹ qui pulchritudinē ordinis decori & modestie metit̄ & sentit. cetera. n. aīalia hoc nō habēt. ℭ Hoc aīal homo q est diuinū animal: & cui principatus inter oīa aīalia tribuit̄. ℭ Vnū solū. Sentit cognoscit sentire est sensibus cognoscere. Quid sit ordo. ut oīa quodā ordine agant̄: & ordo opponit̄ temeritati qui nullū seruat ordinē in rebus agēdis. Vn̄ Pli. Nepos laudat spurinā. q eo uite gn̄e quo nihil ē distinct⁹ uteret̄. Me autē (inquit) ut certus sydetū cursus ita uita hoim bn̄ disposita delectant sensibus) (inquit) placida oīa & ordinata cōueniūt: & nullū aīal est p̄ter hoīem: qd in rebus agēdis ordinē cognoscat aut seruet. De ordine rerū & tēporū oportunitate dicet̄ suo loco diffusius. ℭ Quid sit qd deceat. qd sit decorū cuius ignoratione (ut inquit in oratore) nō mō in uita: sed sepissime in poematis & i orōne peccat̄. Nō n. oīs fortuna & nō oīs honos. nō oīs auctoritas: nō oīs etas. Nec uero locus aut tp̄s: aut auditor oīs eodē aut uerborū gn̄e tractand⁹ est: aut sniarū qd deceat ergo cōsiderādū est ꝙ i re de qua agit̄ positū est: & in p̄sonis & eoꝝ q dicūt & eoꝝ q audiūt. Itaq; hūc locū longe lateq; patētē phi solēt i officiis tractare. Decere & quasi aptū esse & cōsentaneū tpi & p̄sone qd cū in factis sepissime: tū in dictis ualeat in uultu deniq; & gestu & incessu. cōtraq; decedere. Nā bn̄ institutus a natura temeritatē reformidat & nō audet cuiq; aut dicto p̄teruo: aut facto nocere ueret̄ q̄ quiq; aut facere eloqui qd parū uirile uideat̄. ℭ Quid sit modus. mēsura in oī re atq; modestia. Nā modestus est quedā mensura siue mediocritas i oī re. Vn̄ dicit horatius. Est modus in rebus sunt certi deniq; fines. Quos ultra citraq; nequit cōsistere rectū. Ita eoꝝ ipsoꝝ nūc tangit aliud qd̄ est p̄priū hoīs iudicare de pulchritudine & uenustate & conueniētia eoꝝ oculis iudicant̄. Igitur pp hoc quia sentit qd sit ordo. & quid deceat. ℭ Aspectu uisu. Sentiuntur cognoscuntur. & precipiuntur sensibus exterioribus & iudicantur. ℭ Pulchritudinē. Pulchritudo p̄prie non dr̄ nisi in magno corpore uenustatē uenustas mulierū ē dignitas aūt uirorū uenustas est ipsa grā: quā affert pulchritudo. Vn̄ uenustus dr̄ is cuius forma multū hēt grē: inuenustus qui oi caret grā. Cōueniētiā priū cognoscit hō si p̄tes corpis bn̄ iter se cōueniūt & quadrāt. habētq; p̄portionē suā aliter eēt mōstrū. ℭ Quā similitudinē itellect⁹ cognoscēs i ipsis corpalibus hāc pulchritudinē & uenustatē ipsam trāstulit ad aīum. & putauit hāc cōueniētiā & hoc decoꝝ seruādū esse i dictis & factis ut nil diceret̄. nilq; fieret qd eēt turpe & idecoꝝ. Ergo hui⁹ pulchritudinis similitudīe cōspecta i ipsis formis & corpibus: trāsitū ē ad hōestatē dictoꝝ atq; factoꝝ. ℭ Rō itellectus hūanus. Ad aīm ad mētē. & mētis oculū.i. ad potētiā naturalē aī. ℭ Multomagis q̄ ipsis formis & corpib⁹ pulchritudinē. & h̄ pulchritudo ad magnanimū p̄tiet q magnis dign⁹ ē. Magnanimitas. n. i magnitudīe sicut pulchritudo i magno corpe cōsistit. ℭ Cōstātiā cōstās est hō sedat⁹ grauis humana oīa p̄mens quā magnanimū & fortē uirum dicimus. Talis āt esse non pōt qui meret: timet cupit atq; gestit. ℭ Ordinē. q est seruandus in rebus agēdis & consiliis. In decore p̄ter decoꝝ & ordinē que duo si confundantur: pulchritudo etiā que ex his emergit confundentur. Plato in Thimeo sic ait. Nobis uero asserendum est ob hanc potissimū rationē deū oculos genuisse ut mētis circuitus: qui in celo peraguntur intuiti in usum redigamus nostre mentis cogitationisq; nostre discursus illis cognatos: sed perturbatos quodammodo ad illorū tēperantiā & modū reuocemus & cū illos agnouerimus: & recta ratione secundū naturā predicti singulorū ordinē perceperimus & conuersiones deo: que sine ullo errore agunt̄ imitemur. atq; eaꝝ exēplū discursus nr̄e cognitionis uagos & errātes cōponamus. Cognitio diei ac noctis ab oculis orta efficit dinumeratione quadā mēsiū annorūq; ambitus metiremur. tēpus cognosceremus ac

uniuerse nature ordinē scrutaremur qbus ex rebus phiā adepti sumus quo bñficio nihil unq̄ maius mortaliū gñi datū ē deoꝝ munere. neq̧ dabit᷑. ℂ Effeminate qd sit paꝝ uirile nitat igit᷑ is q ea plane. uir ne id faciat qd potius fe minaꝝ est q̄ uiroꝝ. Libidinose intēperātes: ita ꝙ nō deceat hoīs grauitatē tēperantiā. ℂ Aut cogitet quippe. nō mō nō debem⁹ turpia agere: sed nec cogitare qdē & modestia est adhibēda in cogitationibus & factis. ℂ Quibus ex re bus. i. ex principiis naturalibus & quattuor quasi seminariis ipsaꝝ uirtutū ex qbus emergit honestū qd est quicquid a uirtute proficiscitur. ℂ Honestū qd sit perfectū dicebant stoici bonū qd oīs a natura q̄sitos habeat numeros litq̧ pfecte moderatū. Eius quattuor species tradūt prudētiā: iusticiā fortitudinē & tēperantiā: qbus honeste actiones pfi ciunt᷑. Rō recta & consummata (inquit Seneca) felicitatē hoīs implet: hec rō uocat᷑ uirtus ea deniq̧ honestū est. Cō flat᷑ emergit᷑ & efficit᷑. loquitur p translationē fabrorū. qui flatu & spiritu & foliū atq̧ igni ferrū mulcēt & redigūt ad aliquā formā sic ex his quattuor principiis efficit᷑ forma ipsius honesti. ℂ Si nobilitatū nō sit. libro secūdo de finibus in hanc sniam ait. Honestū igit᷑ id intelligimus qd tale est. ut detracta oī utilitate sine ullis premiis fructibus ue per ipsum possit iure laudari. ℂ Natura naturaliter & suapte natura. ētsi ipsum nemo laudet. ℂ Formā qdē ipsam. facit auditorē attentū forma honestatis quattuor uirtutibus continet᷑ hec ideo dicit ut ab utili & honesto suadeat: hoc honestū pp se totis uiribus esse amplectēdū. Et tāq̧ faciē cū non plane honestā hēat faciē. Nam facies refert᷑ ad cor pus uultus ad aīam atq̧ uoluptatē uñ deducit᷑. Vñ dicimus irato: & mesto uultu: & lata aut longa facie q̄ est cuius q̧ rei apparētia. ℂ Vides aīo concipis. nā uirtus oculis cerni non pōt: sed aīo uideri: ut ait Plato. oculoꝝ (inquit Pla to) est in nobis sensus acerrimus: qbus sapiētiam nō uidemus quā illa ardētes amores excitaret sui: si uideret᷑. Verba platonis hec sunt in eo dialogo q phedrus de amore & pulchro. inscribit᷑. Visus nobis acutissimus est sensuum oīm que p corpus fiūt quo sapiētia nō cernit᷑ ardētes. n. exercitaret amores si qd tale ipsius simulachrū oculis appare ret. eadē est de ceteris amabilibus rō. At uero pulchritudo. sola hanc habuit sortē ut maxia oīm & pspicua sit & ama bilis. Qui ergo nō est misteriis nup initiatus: aut potius deprauatus est nō celeriter hic illuc ad ipsam pulchritudi nē excitat᷑. Similitudinē hic quādā q̄ ab illa denominat᷑ aspiciēs qua pp non ueneratur dū aspicit: sed quadrupedis ritu uoluptati deditus aggredi & serere filios nitit᷑: petulāterq̧ cōgrediēs: nec timet nec erubescit uoluptatē pter na turā sectari. ℂ Sapiētie phie nā istoꝝ uerboꝝ amore: sapientie. iusticie: fortitudinis & tēperantie prestātissimis inge niis hoīes se ad philosophie studiū contulerūt. ℂ Indecore turpiter cōtra modestiā. ℂ Effeminate molit᷑ cōtra forti tudinē. ℂ Libidinose incōtinēter est libido inordinatus appetitus rōni & honestati repugnās. ℂ Aut cogitet. Quia ne cogitare qdē fas est qd turpē ē. Quasi & ipsa cogitatio scelus sit absq̧ opa. ℂ Quibus rebus cōcludit nūc postq̄ singulas honesti ptes attigit & has esse inqt ex qbus honestū constat. ℂ Quod q̄rimus ad qd oīa nr̄o actio dirigit᷑. ℂ Cōflat᷑. conficit᷑ translatio a fabris sumpta est. ℂ Quod & si nobilitatū nō sit &c. Hoc est si a nullo notabiliter & laudat᷑ tñ p seipsum nobile & laudabile ē in quo magna uis ostēdit᷑ honesti. ℂ Formā qdā &c. attentū reddit filiū pulchritudinē atq̧ excellētiā honesti extollēs: cū dicit mirabiles excitaturꝫ sapientie amores si oculis cerneretur sicu ti aīo ñ: sed hōesti ptes quas minus aperte supius attigit explicat nūc māifesti⁹ singulaꝝ uim ꝓprietatēq̧ patefaciēs. ℂ Formā recte figurauit: ē. n. forma q̄ dat esse rei: & ille quattuor uirtutes quas inuit hōestū efficiūt ad qd officia di rigunt᷑ & spectāt. Oculis cerneret᷑: sicut corpis alicui⁹ cernit᷑ pulchritudo Aristo. i. politicorū ñ pinde eē (ait aī pul chritudinē ut) corporis cernere: qd tē facile aī q̄ corpis pulchritudo cerneret᷑ dici ñ posset quāto amore uirtutis aīs accēderet᷑: & recte qdē nā cū animus corporis prestet quāto dignior eo ē tātomagis eluceret. Cur āt ī amorē uirtutis tardior animus sit ea causa ē: quū ubi parum est noticie que p censum fit illic tardior noticia est ītellectus. Sensibiles res per exteriora intelliguntur. Cū ītelligibiles tantummō aīo comprehēdant᷑. ℂ Vt ait plato in libris de republica.

Effemiate libidinose.
Hōestū q̄ttuor continet species
facies ad corpus uult⁹ ad aīum refertur.
Sors pulchritudinis
F.M. expositio.
Libido qd est.
Quare uerius min⁹ attēderar; mata.

Quattuor in partes scissum distendit honestum
Ex illis nata dissecat officia.

ℂ Cū honestū in una quattuor actionū in textus initio enumeratū constet ostēdit itē que officioꝝ gñā ex hmōi actionibus ingerētur.

Argumentum Erasmicum.

ℂ De quattuor uirtutibus: uñ omnia uite communis officia manāt. prudētia: iusticia: fortitudine: tēperantia: ac de materia singulorum

Sed oē qd hōestū ē id q̄ttuor ptiū orit᷑ ex ali q̄ aut. n. ī pspiciētia ueri solertiq̧ uersat᷑. aut ī hoīm societate tuēda tribuēdo qd suū ē cui q̧ & reꝝ cōtractaꝝ fide aut ī aī excelsi atq̧ iuicti magnitu die ac robore: aut ī oīm quo fiūt queq̧ dicunt᷑ ordie & mō in q̄ inest modestia & tēperantia. Que quattuor q̄q̄ inter se colligata (atq̧ īplicita sunt) tū ex singulis certa officioꝝ gñā nascūtur uelut ex ea parte q̄ primo descripta ē ī q̄ sapiētiā & prudētiā ponimus ī ē īdaga tio atq̧ iuētio ueri: eiusq̧ uirtutis munus ē ꝓpriū. Vt n. q̄sq̧ maxie pspicit qd ī re quaq̧ uerissimū rōne sit: q̧ q̧ & acutissime & celerrie potest & uidet & explicat.

Sed oē qd honestū ē. In hac pte diuidit auctor hōestū ī quattuor uirtutes quas uulgo cardinales appellant singulisq̧ eaꝝ proprium mun⁹ assignāt ut ex ordine pa tebit qui talis est. Sed oē id qd est honestū orit᷑ ex aliqua quattuor partiū. n. pro quia aut uer sat᷑ in pspiciētia & solētia ueri hoc est prudē tia aut in societate hominū tuēda tribuendo cuiq̧ quod suū est & in fide reꝝ contractaꝝ hoc est in iusticia aut in magnitudine ac robo re aī excelsi atq̧ iniuncti idest difficulter uin cibilis hoc est ī fortitudine aut ī ordine & mō omnium que fiunt & que dicūtur in quo. i. in qua re. i. modestia & tēperātia. Que quattuor q̄q̄ sunt colligata. i. compendentia & implicita inter se tñ certa. i. specialia gñā officioꝝ nascū tur & singulis uelut ex ea pte qui est descripta primum in qua nos ponimus sapientiam & prudentiam inest indagatio idest inquisitio atq̧ inuentio ueri & hoc munus scilicet inqui rere & inuenire uerum est propriū eius uirtu tis. s. prudentie & sapiētie. n. p quia uti. quēad modū quisq̧ pspicit idest pfecte inspicit qua si p mediū rei qd fit uerissimū ī quaq̧. i. ī qua libet re: q̧ p & qui pōt uidere & explicare: & i. sit acutissime: & i. simul celerrime. i. uelocis

In qbus conitat hōestū & unde ꝓueniat.

is prudētiſſimus & ſapiētiſſimus rite hēri ſolet. Quo circa huic q̄ſi materie quā tractet & i q̄ uerſet̄ ſubiecta ē ueritas. Reliqs aūt tribus uirtutibus neceſſitates ꝓpoſite ſunt ad eas res parādas tuēdaſq; qbus actio uite ↄtinet̄. Vt ſocietas hoīm cōiūctioq; ſeruet̄ & animi excellētia magnitudoq; tū ī augēdis opibus utilitatibuſq; & ſibi & ſuis cōparādis. tū multomagis in his deſpiciēdis eluceat. Ordo āt et cōſtātia & moderatio & ea q̄ ſunt is ſimilia uerſantur in eo gn̄e ad qđ adhibēdā ē qđā n̄ ſolū mētis agitatio. His eni rebus que tractantur in uita modum quedam adhibentes & ordinem honeſtatem & decus conſeruabimus.

ſine rōne mediū ꝓbande ueritatis ſolet is haberi .i. reputari rite .i. ſcđm ritū & cōſuetudinē debitā prodētiſſimus & ſapientiſſimus. Quo circa .i. quapropter: ueritas eſt ſubiecta huic .i. huiuſmodi quaſi materia quā tractet & i qua hoc eſt circa quā uerſet̄. aūt pro ſed neceſſitates ſunt ꝓpoſite .i. ſubiecte reliquis tribus ſup uirtutibus .ſ. iuſticie fortitudini & tēperantie ad parādas & tuēdas .i. defendēdas eas res qbus .i. p quas actio uite cōtinet̄ ut ſocietas & coniūctio hoīum ſeruet̄ .ſ. p iuſticiā: & ut magnitudo & excellētia aī ſeruet̄ .ſ. p fortitudinē tū .i. inſup. ut ſup. uirtus uidelicet modeſtia & tēperantia eluceat in augēdis opibus & utilitatib⁹ cōparandis ſibi & ſuis tū .i. inſup uel p̄terea eluceat multomagis in his .ſ. opibus & utilitatib⁹ deſpiciēdis .i. contēnendis. Aūt ꝓ ſed ordo & cōſtātia & moderatio & ea q̄ ſunt his ſimilia uerſant̄ in eo gn̄re ad qđ quedā actio .i. corporis exercitatio & non ſolū .i. nedū agitatio & .i. cogitatio exercitatio mentis eſt adhibenda. Enim ꝓ quia nos adhibentes rebus qui tractantur in uita ſup. noſtra quendam modum .i. quandam modeſtiam conſeruabimus & ordi. honeſt. & decus .i. ipſum decorē qđ græci prepoſitio uocant.

Ed omne qđ honeſtū eſt. Dicit gn̄aliter de honeſto qđ conſtat ex his quattuor pricipiis naturalibus nūc diuidit ipm̄ honeſtū in quattuor ptes prudētiā: iuſticiā: fortitudinē & tēperantiā quaꝶ munus & quaſi materiā quā tractēt & circa quā uerſent̄ deſcribit. ¶ Partiū quattuor uirtutū: qua ſunt fontes oīum officioꝶ ex his. n. oē honeſtū orit̄: & incipit dicere de honeſto qđ manat a prudētia que eſt ꝓſpiciētia ueri uera & integra cognitione. ¶ Solertia eſt ingeniū acumē & naturalis prudentia. Vn̄ dicit Fabius ingenitā eſſe pueris agitationē mētis & ſolertiā. ¶ Aut in hoīum ſocietate tuenda: hoc eſt: munus iuſticie que ad conſeruationē humane ſocietatis. Tuēda defendenda ſuſtentēda opibus & opera. ¶ Quod ſuū eſt cuiq; quoniā iuſticia tribuit unicuiq; quod ſuū eſt. Et reꝶ contractaꝶ fide: uenditionū: emptionū: ꝓmiſſionū: ceteroꝝq; contractuū & fides eſt fundamentū iuſticie: quoniā remota fide remouet̄ iuſticia: hec oīa ſunt de iure gētiū: ut loco ſuo dicet̄. ¶ Aut in aī excelſi: hic eſt munus fortitudinis. Excelſi elati oīa tanq̄ inferiora ſpernētis qđ eſt ꝓpriū magnanimi. Ac robore fortitudine que dolore aut aliqua alia calamitate non frangit̄. ¶ Aut in oīm q̄ fiunt hoc eſt min⁹ tēperantie. ¶ Fiūt. nā in factis & dictis ſeruandus eſt mod⁹ nā in oībus negociis debet eſſe ordo reꝶ oportunitas tēpoꝶ & menſura uerborū. Que quattuor. Nūc cuiuſq; uirtutis quaſi materiā & ſubiectū ponit oſtendēs ex ſingulis uirtutibus certa officiorū gn̄a oriri. libro. v. de finibus ait. Atq; hæc coniunctio confuſioq; uirtutū a ph̄is ratione quadā diſtinguit̄. Nam cū ita copulate connexeq; ſint. ut oēs oīm participes ſint nec alia ab alia poſſint ſeparari. tamen propriū ſuū cuiuſq; munuſq; eſt: ut fortitudo in laboribus periculiſq; cernatur. Tēperantia in ſupprimendis uoluptatibus. prudentia in dilectione bonoꝶ & maloꝶ iuſticia in ſuo cuiq; tribuēdo. ¶ Quattuor prudentia: iuſticia. fortitudo & tēperantia. ¶ Colligata connexa quippe emergunt ab uno honeſto. ¶ Implicitia coniūcta. Stoici dicebant uirtutes ſibi inuicē ita eſſe connexas. ut qui unā habuerit oīs habeat. ¶ Certa gn̄a propria. cuiuſq; uirtutis. qm̄ dicuntur ptinere ad unā potius q̄ ad aliā. ¶ Velut ex ea parte. ponit offm̄ ipſius prudētie. quā ſequūtur conſilioꝶ maturitas. intelligētia. ¶ Indagatio inquiſitio qm̄ prudens uerſatur circa ueri indagationē. Atq; inuentio. prius inquirimus poſtea inuenimus. Itaq; inquit Ambro. in ueri inueſtigatione tenendum eſt illud decoꝶ ut ſummo ſtudio requiratur quid uerū ſit non falſa pro ueris dicere nō obſcuris uera inuoluere. nō ſupfluis uel implexis atq; ambiguis occupare aīm. ¶ Hoc munus officiū ut inquirat. nam prudētie ut dicūt ueritas obiicit̄ & ēt ſapientie. ſed diuerſo mō. ¶ Propriū peculiare. ut uerū inquirat aliter non erit prudentia. ¶ Vt enim probat Cice. ab effectu munus ipſius prudentie. ¶ Perſpicit recte uidet. Acutiſſime. q̄tum ad ingenii acumē & ſolertiā atq; inuētionē. ¶ Celerrime. q̄tū ad conſiliū & bonā illico conſultationē & rectā deliberationē. ¶ Videre aīo & mētis oculo cui imprimit̄ prudentia. ¶ Explicare afferre in mediū & exponere atq; cognoſcere ueꝶ per ſuas cauſas. unde Plinius in quadā epiſtola laudat. T. Ariſto telē dicēs. Nā quanta ſermonib⁹ eius fides quāta auctoritas q̄ preſſa & decora cūctatio. Quid eſt qđ non ſtatim ſciat. & tn̄ plerūq; heſitat dubitat diuerſitate rōnū quas acri magnoq; iudicio ab origine cauſiſq; primis reperit. ¶ Diſcernit. expedit. ¶ Rite recte. Quo circa concluſio huius partis qua oſtēdit ueritatē eſſe materia ipſius prudentie & ſapiētie. Veritas ſubiicitur prudētie in rebus agendis & circa humana bona. ſapientia autem rebus contemplandis prudentis enim eſt agere recta ueraq; cū ratione ſapientis autem ueritatē contēplationibus & rationibus inuenire. ¶ Tractet. exerceat & colat. tractare eſt manibus uerſare. Reliquis autem tribus iuſticie. fortitudini. & tēperantie oſtendit. Cicero. circa quod uerſentur he tres uirtutes. ad quod ſit munus ipſaꝶ & dicit uerſari circa res parandas qbus uita ſubſtētatur. & hoc pertinet ad iuſticiam & etiā tela fortune contēnenda & opes quod eſt uiri fortis & magni. ¶ Propoſite ſunt tanq̄ munus ipſarum ut debebat ea parare quib⁹ uita ſuſtētatur & alitur. ¶ Parandas acquirendas cū labore & diligenti opera. ¶ Parare enim eſt cum difficultate & labore aliquid acquirere. ¶ Tuendas. conſequēdas. quoniā non minor eſt uirtus parta tueri. q̄ ea inquirere parareq;. & hoc eſt munus tēperantie & parſimonie. ¶ Actio uite. exercitatio & omnis actus humane uite degende quod ptinet ad iuſticiam ¶ Et animi excellentia ut appareat ipſa fortitudo cuius munus eſt non ſolum parare opes & augere. ut poſſit exercere iuſticiam & liberalitatē. ſed etiam ipſas contēnere & omnia humana inferiora ſuo aīo ducere. ¶ Flagitioſi hoīes (inquit Cirus apud xenophontē lib. v.) cupiditatibus oībus ſe ꝓſtant inferiores. ¶ In augēdis opibus. quod pertinet ad magnificum

[illegible]. Prudentia in ueri cognitione ſita ē fons rliquaꝶ. Iuſticia In ſocietate uite fortitudo in cōtēptu difficultatū Tēperātia l opinabili mō rerū omniū. Decorū uelutumbra corpus hōeſtatē cōſequat̄. Marſus. Hōeſtū: diuidit̄ q̄drifariā. Prudētia Solertia Iuſticia Fides eſt fūdamētū iuſticie. Fortitudo Tēperātia Tria oīi re neceſſaria. Virtutes oēs connexe ſūt. Ambroſi⁹ de ueri iueſtigatione Prudētis & ſapiētis offm̄. Tractaſ. Parare. Non minor ē uirtus pta tueri q̄ i quirere Nō ſolū nobis nati ſum⁹. Forti & ma

¶ Sibi & suis. qm̃ non solũ nobis nati sumus. & contra officiũ est illos relinquere qui cure nobis esse debẽt maxime parentes. ceterosq; domesticos. ¶ Multomagis. q̃ in ipsis opibus comparandis. qm̃ nihil est tam angusti q̃ amare terrena & a fortuna pendere. & illius bona amplecti que auferri pñt. & ille qui est uere fortis & magnanimus nihil uidetur magnum & admiratione dignũ preter uirtutẽ. Magis ergo elucet magnitudo animi in despiciendis opibus q̃ comparandis. Vnde laudatur Bias prineus qui direpta ab hostibus patria priennia & nonnullis asportantibus interrogatus quare idem ipse non faceret rñdit. omnia mea bona mecum porto. & zeno nunciato naufragio. quũ omnia sua submersa accepisset dixit. Iubet me fortuna expeditius phari. Et stilbon philosophus demetrio dixit omnia mea bona mecũ sunt. Eluceat. appareat & magis laudetur in opibus spernendis q̃ comparandis. quia tamen rõne comparari debeant postea dicetur. ¶ Ordo aũt: nunc potuit quasi materiam ipsius tẽperantie. nam in oibus que agũtur in uita & honestas & decorum retineatur adhibẽda est quedam dicens actio modus & ordo hec pars ad oẽs uirtutes pertinet. ut latius loco suo patebit. ¶ Ordo. .i. est compositio rerum aptis & acõmodatis locis. tẽperantiam constat ordine & moderatione. ¶ Constantia uacuitas pertubationum. & pleuerantia in honestis actionibus tranquillitas. .n. nil aliud est q̃ placita & quieta constantia: cũ uultus mutatur os distorquetur & anhelat. tunc apparet non adesse constantiam cũ celerius q̃ deceat quis mouetur. Ideo ait hec tria uersari in eo genere ad quos adhibenda est quedam actio non solũ agitatio mentis. Nam cum aliquid agẽdum cogitauerimus. decora actio adhibenda est. Et probat hoc di. his in rebus nam cũ adhibemus modum & ordinẽ actionibus nostris seruamus decorũ. quod omne genus officiorũ attingit. ¶ Et his similia que sunt eiusdem generis. & ad ipsam modestiam pertinent ac temperantiam. ¶ Versantur. consistunt. ¶ In eo genere. in ea parte uite humane gñe modoq; uiuendi qui requirit ẽt decentem actionẽ. Ad quod genus. & modum uiuẽdi & agendi cũ decoro. ¶ Actio ut. s. honeste aliquid cogitemus. & opa atq; exercitatione honesta agamus. & q̃ ipsa actio decora sit & conueniẽs de qua suo loco precepta tradẽtur. ¶ Agitatio cogitatio contẽplatio: consideratioq;. ¶ Modum: modestiam & moderationem quandam. Que tractant in uita. i. omnibus actionibus uite humane & his que dicuntur & fiunt in uita communi. ¶ Honestate quantum ad omnes uirtutes & officia. i. conseruabimus id quod est scdm uirtutem nam si adhibeatur modus seruabit honestas. i. ipsa uirtus: que est quedã mediocritas plus & minus: & si adhibeatur ordo conseruabitur ipsum decorũ. ¶ Et decus ipsum decorũ quod ab honesto non põt separari: tunc enim decorum est cum precessit honestas.

gnarĩ / mo nihil magnũ pter uir/ tutem ui detur.
Bias.
Quid ordo quid tẽperãtia
Decorũ est cũ honestas p̃cessit
ASCE. Ordo.
ERASI

Hoc caput insignis que sit prudentia monstrans.
Nescia pro notis: uana fuganda docet.

¶ Ostendens que sit prudentia duo circa eam ostendit euitãda ne scilicet incerta pro certis recipiamus: superfluaq; studii occupatione utilia pro curiosis deseramus.

EX quattuor ãt locis in quos honesti naturã uimq; diuisimus: primus ille q in ueri cognitione cõsistit maxime naturã attingit humanam. Oẽs enim trahimur & ducimur ad cognitiõis & sciẽtie cupiditatẽ: in qua excellere pulchrũ putamus labi autem & errare nescire & decipi & malũ & turpe ducimus. In hoc genere naturali & honesto duo uitia uitanda sunt Vnum ne incognita pro cognitis habeamus: hisq; temere assentiamur. Quod uitium effugere qui uolet (omnes autem uelle debent) adhibebit ad considerandas res tẽpus & diligentiam. Alterum est uitiũ quod quidẽ nimis magnum studium multãq; operã in res obscuras atq; difficilis conferunt: easdẽq; non necessarias. Quibus uitiis declinatis quod in rebus honestis & cognitione dignis opere cureq; ponetur id iure iam dabitur ut in astrologia. C. Sulpitiũ audiuimus in geometria. Sextum pompeium ipsi cognouimus multos in dialecticis plures in iure ciuili. Que omnes artes in ueri inuestigatiõe uersentur cuius studio a rebus agẽdis abduci contra officium est. Virtus enim laus oĩs in actione consistit a qua tñ sepe fit intermissio. Multiq; dantur ad studia reditus. tum

EX quattuor autem &c. In hac parte determinat de prudẽtia ostẽdens quõ ad eam allicimur & quõ duo uitia ei opposita uitanda sunt: uidelicet ignorantia praua qua incognitũ pro cognito amplectimur: & friuolla rerum inquisitio que nos a bonis operationibus remouentur. ¶ Ordo est. autẽ pro sed ille primus ex quattuor locis in quos diuisimus naturam. i. proprietatem & uim. i. potentiam honesti: que consistit in cognitione ueri attingit maxime naturam humanam. Enim pro quia nos trahimus & ducimur omnes ad cupiditatem. i. desiderium cognitionis & sciẽtie in qua. s. cognitione scientia excellere nos putamus pulchrum. Autem pro sed nos ducimus idest existimamus labi & errare nescire & decipi malum. i. damnosum & turpe. i. inhonestum Duo uitia uitãda sunt in hoc genere naturali & honesto. i. in prudẽtia & sapientia honesta quam naturaliter appetimus unum sup. uitium uitãdum est ne habeamus. i. reputemus incognita pro cognitis & assentiamur. i. assensum demus: temere. i. temerarie & inconsiderate & his. s. incognitis. Quod uitiũ is qui uolet effugere (oẽs ãt debẽt uelle sup. effugere: & hoc p honestam parẽte sim dicit) adhibebit & tps diligẽtiam ad res cõsiderandas. i. non arbitrabit se posse repente & sine diligẽtia rem obscurã cognoscere. Alterum uitiũ est q̃ queda conferũt. i. impartiunt uel impẽdunt nimis magnũ studiũ & nimis multã operã. i. opatiõẽ & diligẽtiã in res obscuras & difficiles: q; p &: & easdẽ non necessarias: hoc est qdã peccãt p defectũ arbitrãtes se posse cognoscere res sine diligẽtia & tpe debito qdam p abũdantiam nimis tpis & laboris impartientes rebus necessariis. Quibus uitiis

Prudẽtie uis pmũ a natura
Oẽs homĩes naturaliter scire desiderant.
Curiositas fugiẽda.
ERAS.
Quibus in disciplinis elaboradũ
Sulpiti⁹ exercitiũ romanũ falsa formidiẽ liberauit lunaris eclipsis ratiõem edisserẽs Plutarchus in uita Pauli emiliĩ
Sextus Põpeius geometrie studiosus.
Dialecticus
Ius ciuile.

agitatio mentis que nunq̃ acquiescit. potest nos in studiis cogitationis etiam sine opera nostra continere. Omnis autem cogitatio motusq; animi aut in cōsiliis capiendis de rebus honestis & pertinētibus ad bene beateq; uiuendū aut in studiis scientie cognitionisq; uersabitur. Hec de primo quidē officii fonte diximus.

declinatis.i.euitatis id ope & cure qd̄ ponet in rebus honestis & dignis cognitione laudabit iure: ut.i.quēadmodū nos audiuimus Caiū Sulpitiū (profertur aūt Gaius q̃uis scribatur Caius) in astrologia: & ut audiuimus Sextum Pompeiū in geometria .q.d. id temperate & decēter fecimus: & ipsi.i.nos cognouim⁹ multos in dialecticis sup.uersantes & plures in iure ciuili que oēs artes uersant.i.consistūt in inuestigatione uel cuius.s.ueri studio abduci a rebus agendis.i.dimittere propter eiusmodi inquisitiones res quas agere debeas: est contra officium. Omnis enim laus uirtutis consistit in actione a qua tñ actione fit sepe intermissio: & multi reditus.i.multe reuersiones dantur ad studia: tñ.i.insuper agitatio.i.assidua discussio mentis q̃ nunq̃ quiescit pōt continere nos in studiis cogitationis ēt si nr̄a opera. Aūt pro sed oīs cogitatio & motus aī uersabit: aut in consiliis capiēdis de rebus honestis & ptinentibus ad uiuēdum bñ & beate aut in studiis sciētie & cognitionis. Ac pro & nos qdem.i.certe dicimus.i.sermonē nr̄m finimus de primo fonte officii: uidelicet de sapiētia & prudētia.

EX quattuor locis. Posuit Cice. quattuor fontes officioꝝ: ex qbus manat illud honestū qd̄ querimus: nūc incipit primū fontē.i.ipsam prudētiā & de officiis q̃ ab ipsa oriunt disputat oñdens hanc partē in p̄mis attingere naturā humanā: qm̄ ex snīa. Aristo. oēs hoīes natura scire desiderāt & res occultas cognoscere signū aūt est dicit sensuū dilectio pp se: nāq; illos eligimus & maxime occultoꝝ. non.n. solū ut agamus: sed nihil agere debētes uim uiuēdi p̄ aliis legim⁹ cā aut est q hic infeste sensus nos cognoscere facit & multas differētas demōstrat reꝝ lib.v. de fini. ait. Tātus est innatus in nobis cognitiōis amor & sciētie ut nemo dubitare possit quin ad eas res hoīm natura nullo emolumēto inuitata rapiat. Quid uero q̃ ingenuis studiis artibusq; delectant: nōne uidemus eos nec ualitudinis: nec rei familiaris nr̄e rōnē oīa ppeti ipsa cognitione & sciētia captos: & cū maximis curis & laborib⁹ cōpēsare ea quā ex discēdo capiat uoluptatē uirtutibus a qbus manēt officia. ℭ Vim potētiā. ℭ Primus illa prudētia sapiētia. ℭ Attingit humanā naturā.i.in primis cōuenit nature hoīs a natura scire desiderat: ergo nihil est tā ppriū hoīs q̃ scire uelle: & ueꝝ uidere ī oī re. Oēs.n. idest rō q̃re attingit maxime naturā hoīs. ℭ Trahimur ui & impio ipsius nature: qm̄ hoc est nobis innatū natura. ℭ Ducimur spōte certa rōne & uia alecti. ℭ Cupiditatē uehemēs desideriū cognoscēdi aliqd & sciēdi. Excellere. excellētiorē eē ac p̄stātiorē aliis. ℭ Pulchrū laudabile & gl'iosum. Et sic cōtra. ℭ Labi. logi⁹ ī errorē pgredi. Errat sl'm p uero sibi ppōere qn̄ īprudētis ē. Nescire ñ didicisse: & cās reꝝ ignorare. Plato ī theatio sic ait. Vera certa opīari pulchrū ē: mētiri turpe. Decipi. ab aliq uersuto & callido. Malū q̃tū ī se: qm̄ īsipiētia magnū ē malū & nescio an possit eē mai⁹ & stulticia nil ē pei⁹. Iō optim⁹ qsq; & a natura bñ institut⁹ ad rerū cognitionē tota mēte sese erigit: cū oēs stulti sine dubio miserrimi sint. Plu. scribit in uitā Lisandri anthimachū carmē qd̄ cōposuerat in laudē Lisandri aboleuisse: dū Lisander de carminibus coronā Nixeratio dedisset: tūcq; Platonē iuuenis īgeniū admiratū eū mitigasse p̄fatū ignaris ignorātiā id malū esse qd̄ est cecis nō uidētibus. ℭ Ducimus. arbitramur existimamus. Si prudēs esse cupis (inqt Sene.) in futuro pspectū intēde: & q̃ possunt cōtingere aīo suo pponere tibi subitū sit: sed totū ante cōspicies si prudēs est aīus tu⁹: trib⁹ tēporalib⁹ dispēset. Præsentia ordina: futura puide: p̄terita recordare. Nā q nihil de p̄terito cogitat pdet uitā. Qui nihil de futuro p̄meditat in oīa incautus incidit. ℭ Prudētie ppriū est (inqt) examinare cōsilia & nō cito facili credulitate ad falsa plabi. In hoc genere. posito munere ipsius prudētie & utilitate cognitionis & sciētie ponit uitia q̃ uitanda est sunt ut mediū ipsum cū decoro teneat a quo nō pōt sine uitio discedi. ℭ Naturali. qm̄ impellimur natura ipsa ad honestū & rerū cognitionē. Et honesto cū laude uirtutis. honestū quippe est scire: turpe uero ignorare. ℭ Vnū hoc est primū uitiū quo multi laborant. Nō.n. debemus psuadere nobis cognitionē reꝝ: quas penitus ignoramus: nec debemus temere.i. nullo adhibito iudicio assentiri his q̃ nobis dicunt & incognita sunt. Lactā. di. Opinari te scire qd̄ nescias nō est sapiētis sed temerarii potius ac stulti. Vñ mouēdi p̄ceptores ue auditoꝝ teneras aures falsis opinionibus aūt lucro intēti. & ipsi auditores ne p̄ceptoꝝ uerbis temere credāt: qui ne ignorātiā pfiteātur: quicqd occurrit effundūt. Intēdāt igitur adolescētes ingeniū ne stulti uideātur & imprudētes. Vñ scri. in academi. Cice. Nā cæteri primū an teneātur astrictiq; qd esset optimū iudicare poterūt: deinde in firmissimo tpe ætatis: aut obsecuti aīo cuidā: aut una alicuius quē primū adiuerūt orone capti: de rebus incognitis iudicāt & ad quacūq; sunt disciplinā tāq̃ tēpestate delati ad eā tanq̃ ad saxū adherescūt. Nā q dicūt oīa se credere ei q̃ iudicē fuisse sapientē pbare si idipsum cudes & indocti iudicare potuissent. Statuere aūt qd sit sapiēs uel maxime uidet esse sapiētis. Et in orone pcluentio ait. Min⁹ stultus est cui nihil in mentē uenit: q̃ ille qd̄ stulte alteri uenit in mentē cōprobat. ℭ His.s. incognitis. Temere: incōsulte sine iudicio. ℭ Assentiamur. Dicim⁹ assentior & assentio: prius dicebat tñ assentior. Sed si senna primus in senatu dicit assentio: quē alii secuti sunt. Quod uitiū docet Cice. quō declinādū sit hoc uitiū. ℭ Oēs aūt correctio est: oēs (inqt) debēti uelle: qm̄ leuitas est & temeritas assentiri incognitis: & illa p cognitis habere. Cirus dicit apud Xenophōtē: ea nō debet qs dicere q̃ minus certo norit & Sene. dicit De dubiis nō definias: sed suspēsam tenet snīam nihil inexpertū affirmes. ℭ Tēpus qd ipsa res iudicāda postulat. Nō.n. possumus ilico iudicare: nisi fuerimus plane sapiētes: sed spacio tpis adhibito & diligētia q̃ reꝝ inueniēdaꝝ magistra est sine qua frustra tēpus terit: diligētia igit & tpe opus est: ut qd in quaq; re uerū sit iudicari possit. alteꝝ est uitiū: quēadmodū uituperat stulta assentio & ignorātia: sic carpit nimiū studiū in re nō necessaria. Tñ uituperādi sunt illi q oēm ætatē in nudis fabulis & poetaꝝ cōmētis terunt: fucos quosdā & sciētie umbrā sectātes nō expssam imaginē qm̄ in poetis reqescēdū est: cū phie p̄ceptis & rebus grauib⁹ satisfaceremus. & sic de similibus q̃ multū obscuritatis parū fructus in se habēt. uñ di. Señ. liberalia studia dicunt: qa hoīe libero digna sunt in qbus tādiu īmorandū est: q̃diu nihil animus agere maius pōt. ℭ Operā exercitationē & laborē. Opera dicit q̃ studiis mēte & aīo exercet opus est qd fit manibus: & opera est labor studiū & diligētia in aliquo opere faciēdo. ℭ De honestis & habētibus in se honestatē & laude dignis. Nā dare

Marsus. Curiosi studii se ipsos negligunt. Propriū hoīs trahimur ducimur Labi. Errare. Nescire. Insipientia magnū malum. Stulti miserrimi sunt. Prudētis est singula cōspicere. Prudētie propriū. Hōestū. Turpe. uitia prudenti uitanda. Primum uitium. Temere aures falsis opinionib⁹ ībuende nō sunt. Assentior & assentio. Nō ilico iudicandum est Vitupe rādi sūt qui oēm ætatem poeticis figmētis terunt. Quesint liberalia studia. Opera. Opus.

operā rei q̄ uacet honestati cōtra offm̄ est. ¶ Quod ope.i.laboris & studiis:ut i astrologia affert exēplar eoꝝ q in rebꝰ
hoēstis & cognitiōe dignis id ope posuerūt q̄ iure laudatū est. Caiꝰ Suspitius primꝰ romanoꝝ defectꝰ solis & lune
rōnē in uulgus afferre ausus est q in bello macedonico. Tribunus militū exercitū romanū magna aī molestia & sol
licitudine liberauit pridie quantū Perse rege pugnaret̄: pductus fuit a paulo Emilio cōsule in cōionē ad pcinandū
eclipsim: naturalēq; oñdit & uolumine postea edito huius effectus rōnē explicuit. Apud græcos Thales milesius lu
ne solisq; defectus iuestigauit posteū Hypparius q ēt stellis noīa imposuit. Anaxagoras pmus (auctore Plutarcho)
in uita Nicie rōnē huius defectus lr̄is mādare ausus est: sed p̄mus Plato in lucē: extulit: qd alii nō fecerāt ueriti iudi
cia impite multitudinis. Plato aūt pp sanctitatē moꝝ id ausus est & efficit. ¶ In geometria: q̄ naturā magnitudinū
uniuersaꝝ figurarūq; explicat. Mathematica scīa quattuor hēt partes. Arithmeticā. Geometriā: Musicā: & astrologiā
Arithmeticā est q̄ rōnes affectus affinitatesq; inter se numeroꝝ docet sub qua collocat̄ musica. Nā ubi arithmeticus
nūeros absolute cōsiderat atq; se iūctos ab oī materia sensibili. Musicus ut sonaꝝ sibi subiicit effectusq; eius cōside
rat sub quo ēt & his q̄ cantu demulcet aures collocat̄. Geometrie fundamēta Pythagoras fecit. Et arithmeticā in ar
tē disciplināq; redigit sub geometria collocat̄ pspectiua: q̄ considerat lineas nō absolute sed usu. Nā arithmeticus &
geometria puri mathematici formas sensibiles a materia penitus separēt. Geometria.n.cōsiderat lineas cūctas supfi
cies seu plena corpa separata oīno a materia sensibili. Astrologia uersat̄ circa nūeros & magnitudines nō oīno ab
stractas sed ut accōmodatas ad corpa celestia q̄ uident̄ ex qbus patet arithmeticā & geometriā putas esse mathema
ticas. reliquas uero duas nō puras: sed ptim mathematicas: & ptim naturales: ut Aristo. in phisicis asserit. Clari in
geometria fuerūt pythagoras: arithmetides: siracusius: maximāder. milesius: euclides: megarēsis: cuius scripta extāt.
Plato in.vii.de rep. Mathematicas disciplinas ad ueri cognitionē & demonstrationē in primis dixit esse necessarias:
sunt.n.in prio gradu certitudinis. Plato has esse tanq̄ gradus dixi ad supiora cognoscēda his disciplinis (inqt) in oi
bus.n.instrumētum pditū (ut dixerim) aliisq; excecatū exercitiis expurgat̄ & in melius erigit̄. Aiaduertisti (inqt Socra
tes apud eundē) eos q a natura arithmetici sint ad oēs fere disciplinas acutiores apparere: q aūt ingenio ebetiores
fuerint: si in hac erudiētur: ēt si nihil amplius utilitatis assequant̄: seipsis tñ ingeniosiores effici solere q̄ eñ diffici
liorē adipiscēdi cogitādiq; laborē ac curā inferat nō facile ex oībus ullā pter hāc potes inuenire ob hec oīa pfecto
hec disciplina omittēda nō erit. Veꝝ optimus pdictis naturis in ea q̄ primū erudiēdi uidebunt̄. ¶ In dialecticis pri
mū Plato dialectica appellauit. Arist. uero ad formā disciplināq; redigit. Multi in ea claruerūt. Leontinus Georgias
Chrisippus. uñ dicebāt atheniēses aut nullā aut chrisippeā dialecticā apud deos inueniri Carneades Diogenes. to
ta Stoicoꝝ familia. Epicurus ipsam neglexit: uñ in uarios errores lapsus est.n. disciplina ad ueri falsiq; cognitonē
uehemēter accōmodat̄ & uia est ad oēm sciam. Vñ dicebāt stoici neminē ignaꝝ dialectices: futuꝝ sapiētē facit ei sil
logismū & demōstrationē: ponitq; uerū ante oculos. Vñ Aristo. dicit priscos illos phos. Melissum Parmenidē Ana
xagorā & alios lapsos esse & errasse sola dialectis ignorātie: & Plato in.vii.de repu. dicit necessariā eē dialectices co
gnitionē & putilē quā aliis disciplinis pponit: monens erudiēdos in dialecticis esse pueros: ut interrogare ac respō
dere q̄ doctissime cognoscāt & sciāt. ¶ In dialecticis.i.dialecticis disciplina q disputādo refellēdo pbādo ad uerita
tē inueniendā ualet plurimū & sine ipsa ad ueri cognitionē puenire nō pōt. Dialectica est scīa recte disserēdi circa
orōnē interrogatione atq; rñsione constat. ¶ In dialecticis ita declinat̄ dialectica dialecticorū: ut phisica phisicoꝝ:
& dr̄ dialectica ipsa scīa disputādi. ¶ Plures q̄ in supradictis disciplinis. ¶ Iure ciuili. ius ciuile dr̄ qd quisq; populus
sibi cōstituit: & id pprīū est ciuitatis ipsius. ciuile inquātū dictū quasi pprīū ipsius ciuitatis & ex unaquaq; ciuitate
appellat̄: ut Romanorū atheniēsiū Lacedemonioꝝ. Sed ius ciuile dictū absolute intelligit̄ romanorū (inqt Iustinia
nus) ut poeta Verg. apud latinos: apud græcos home. Romano iuri Romulus cōditor urbis auspiciū dedit: q po
pulū in triginta partes diuisit quas curias appellauit: pterea q tūc reip. curā p snias partiū earū expediebat: & ita
leges quasdā & ipse curiatas ad populū tulit auctore Pōponio lib.i.digestoꝝ. Tulerūt ēt & sequētes reges quas Sex
tus Papyrius q fuit regnante Prisco tarquinio collegit redegitq; in ordinē. Inde dictū est ius Papyrianū. post exac
ctos reges cū p decē annos regie leges cessassent. Decē uiri creati sunt q a græcis leges peterāt: quas tabulas eboreas
scriptas posuerūt p rostris.i.in foro: ut oībus legere uolētibꝰ exposite essent: q̄ decē erant sequēti anno due abiecte
sunt & ita leges duodecim tabularū appellate. Inde fuit prudentiū auctoritas & disputatio in foro q̄ ēt ius qd scri
pto uenit. cōi noīe ius ciuile appellatū est. Inde facte sunt legitime actiones qbus inter se hoīes disceptarent: quas
collegiū pontificū interpretabat̄: has actiones Appius Claudius ad formā redegit: & uolumen qd Gneus Flauius
eius scriba libertini filius subreptū populo tradidit: cui id munus adeo gratū fuit ut flauius tribunus plebis fieret:
& senator: & edilis: curulis. & sic appellatū est ius ciuile. Flauianū postea Sex Helius actiones cōposuit & populo de
dit uñ appellatū est ius Helianū. unde cū plebs a patribus in montē sacrū qui supra anientē tribus milibus passuū
ad urbe distat secessisset. Tribunos ad suā ptectionē creauit & plebiscita cōstituta sunt: q postea oīs discordia seda
ret̄ lata lege hortēsia p legibus fuerūt. Inde cū necessitas curā reip. senatoribus dedisset. senatusconsulta constituta
sunt. Inde ptores iura reddere ceperūt: & pretorū edita natu sunt que dicunt̄ ius honorariū eo q ab honore ptoris
uenerit. Tandē cōstituto principe quicquid ipse statuisset ius sunt. Vñ dicit Iustinianus qd principi placuit legis
hēt uigorē. Quodcūq; impator p epistolā constituebat uel cognoscēs decernebat uel precipiebat edicto: lex erat: &
he constitutiones appellabant̄: sed ut dicebant̄ ius ciuile dictū absolute romanoꝝ intelligebat: hēt duas species: ius
scriptū & non scriptū. Ius scriptū est lex plebiscita senatusconsulta: principū placita: magistratuū edita: responsa pru
dētium. Iuris ciuilis sciētiam plurimi & summi uiri pfessi sunt. P. papyrius qui regnāte tarquio (ut dictū est) regias
leges in unū contulit. Appius claudius decēuir. Appius claudius eiusdē gñis q Cētimanus appellatus est: & uiam
appiā strauit & claudiā aquā induxit. Sēpronius Caius Scipio Nassica cui domus in sacra uia publice data est quo
facilius cōsuli ab oībus posset Qu. Mutus q carthaginē legatus adiit Tyberius Contrūcanus. Sexto Cecilius & eius
frater. Publius Helius & attilius q primus a populo sapiēs appellatus est Marcus Cato Publius Mutius Brutus Ru
tilius Rufus Paulus uirgitinus Quintus Tubero stoicus. Pause auditor. Sextus pōpeius Enei pompeii filius Ce
lius antipater qui & hystorias scripsit. Lucius crassus frater Publii mutii qui mutianus dictus est. hunc Cice. dicit

Partes mathemace q̄ttuor.
Pythagoras fun dameta geometrie fecit
Diffinitiones artū liberaliū quas Plato dicit necessitas.
Natura arithmetici ad oīa aptiores.
Dialecticam Plato primus appellauit.
Chrysippus pręcipuus.
Hāc epicurus neglexit.
Dialectices diffinitio
Romulꝰ iuris ciuilis institutor.
Curie.xxx.
Ius papirianum.
Decē uiri.
Leges.xii tabulaꝝ.
Collegiū pōtificū iꝰ ciuile.
flauianū
Ius helianum.
Plebiscita
Senatusconsulta
Ius honorariū.
Constitutiones.
Iꝰ scptū.
Iꝰ ciuilis pfessores exumii.

Prin⁹ sapiens. Roma. Crassus Oim disertissimus.

Seruius. Sulpiti⁹ scds post Cice orator.

Legispiti p⁹ Cice.

Quādo hō laudādus sit.

Quod gen⁹ officiorꝫ excellit.

Sophocles in iudiciū uocatus est

Actio p̄stabiliorem habitu.

Intermissio.

Seneca.

iure consultorꝫ disertissimū. Quintus mutius publii filius pontifex maximus. Aquilius gallus mutii auditor Balb⁹ Lucilius. Sextus papyrius. C. iuuētius. Seruius Sulpitius q in causis orandis scdm locū post Ciceronē obtinuit Alphen⁹ Varrus. C. Aulus offilius. Titus cestus. Aufidius Tucea labeo. Publius celius Trebatius Cecilius. Quint⁹ Tubero. q. quintū ligariū accusauit defensum a Cicerone oratione q̄ extat Fuerunt ēt clari post Ciceronē Atteius capito. Antistius Labeo. Massurius Sabinus q fuit tpe Tiberii. Caius Cassius. Louginus natus ex filia Tuberonis. Sabinius imperante Vespasiano Pegasus qui tpe domiciani p̄fectus urbis fuit. cuius meminit Iuuenalis rapta ꝑperabat ab olla pegasus. Attonii te positus mō uilicus urbi. Anne aliud tunc p̄fecti. Priscus Neratius q consulit fuit. ❡ Que artes mathematici: disciplina dialectica: & ius ciuile uersantur in inquisitione ueritatis. Cuius .i. ueri inuestigandi cupiditate & studio. ❡ Abduci auocari ab actionibus & rebus agendis uituperatur & est contra officium: quoniam laus uirtutis consistit in actione. Tunc enim hō laudatur cum studiose aliquid agit aut cogitat & sniā Aristotelis primo ethico. (ut dictum est) in operatione anime ꝑ uirtutem in uia p̄fecta consistit humana .f. as. Nā consociatio hominis uincit cognitionis studiū & genus officiorū excellit quod hoim societate tenetur. Et agere considerare plus est q̄ cogitare prudenter. Igitur studio cognitionis non debemus eas actiones disserere q̄ ad tuēdam humanā societatē pertinēt & eorꝫ conseruationē quibus offm̄ & pietatē debemus. ❡ A rebus agēdis actionibus & officiis prestandis non debemus relinquere penitus actiones & tm̄ cogniti rerum contēplationi uacare tm̄ uita humana & consociatio destrueret: & ipsa cognitio manca esset: & soliuaga. Vn̄ sophocles auctor Tragediarꝫ cum pp studium rē familiarē negligeret uideret a filiis in iudiciū uocatus est. ❡ Virtutis enim. Rō quare illud est contra offm̄: quoniam laus uirtutis consistit in actione: & ea maxime actione q̄ est ad societatē tuēdam. Vn̄ dicebat. Aristo. hoiem tunc esse felicē cum aliquid agit cum uirtute & in summo non esse magis felicē q̄ sit is q uirtutē non hēt: tm̄ est aliqua differētia uel potius maxima. ille .n. hēt habitum uirtutis cū primum expergiscit' potest feliciter operari. ❡ Vitiosus atō minime: sed semp miser. ❡ Laus uirtutis consistit in actione: qm̄ actio est p̄stabilior habitu quippe finis est p̄stabilior eo q̄ est ad finē & habitus cōparatur pp actionē quam non debemus obmittere pp contēplationem qm̄ ad utrunqꝫ nati sumus. Dicere solemus (inquit Sene.) Summū bonum est scdm naturā uiuere natura ad utrūqꝫ genuit & contēplationē rerū & actionē. Stoici dicebant in solo uirtutis habitu consistere humanā felicitatē dicētes neminē hēre talē habitum q non operet': sed tm̄ si nihil hēret nihilominus esse felicē: tm̄ robur uirtuti dabant ad bn̄ beateqꝫ uiuēdū. Cato apud eundē in .iii. de finibus sic ait. Sic ea q̄ proficiscūtur a uirtute susceptione p̄ma non p̄fectione recta sunt iudicanda. ❡ Tn̄ q̄uis in ipsa actione consistat laus: tn̄ sepe pōt intermittit: & hō studiosus ad contēplationē reuerti pōt. uñ dicit. Sene. Non sp in actis sis: sed interdū aīo tuo requiē dato: & requies ipsa plena sit sapiētie studiis & cogitationibus bonis. nā prudēs nunq̄ ocio marcet. hēt aūt aliqñ remissum aium nunq̄ solutū. ❡ A qua actione in qua non semp esse possumus & officiis p̄standis. ❡ Intermissio. aliqua tpis uacatio: non debemus abduci a rebus agēdis pp assiduā contēplationē: multa .n. agēda sunt: ꝑ salute patrie parētum: fratrum: aliorꝫ quibus iure societatis humane officia debemus uñ uituperant' illi qui patria laborante: & suis a contēplatione non descedūt: & sic econtra pp res agēdas & utilia sordidaqꝫ interdū negocia & indigna libero hoie a studio bonarꝫ artiū adduci contra offm̄ est igit' habēda est ratio tpis: & id qd̄ tēpus rō & decorꝫ ipsum postulat agēdum. iō dicit ab ipsa actione in qua cōsistit laus uirtutis fieri aliqñ intermissionē: & dari redditū ad studia & cōtēplationē: om̄ ad utrūqꝫ nati sumus. Multi reditus ꝑ cōsequēs ꝓbat añs possumus itermissa studia ob res agēdas & officia p̄stāda repetere: & si dant' reditus dant' & discessus & cū a studio auocamur negociis officiis īpediti agitatio mētis ꝑ nobis ingēita est pōt nos in studiis cōtēplationis tenere. Agitatio. motus & cōtēplatio. ❡ Que nūq̄ acqescit: q̄ semp est in motu: & aliqd meditat'. ❡ Sine opa nr̄a: sine labore sola .n. mētis agitatio pōt nos ī cognitionibus hōestis & contēplatione rerꝫ cōtinere: ēt si opa nr̄a cessent a studio. ❡ Ois āt dat nūc p̄ceptū Cicero docetqꝫ circa q debeat uersari mētis agitatio ī rebus .s. hōestis. Nā turpia meditari cōtra offm̄ est: & ait debem⁹ cogitare ea q̄ ꝑtinēt ad mores: & ad bonā beatāqꝫ uitā: & ea q̄ ad sciam rerꝫ naturaliū: & q̄ cognitu digna sunt aliter discedit' ab offō: & sic de primo fonte .i. prudētia & sapiētia: eo loco q in ueri cognitiōe atqꝫ inuestigatiōe cōsistit dictū est. ❡ Cōsiliis capiēdis & hoc ꝑtinet ad prudētiā. cuius munus est bn̄ cōsulere: & qd sit agēdū impare & rōne officiorꝫ reddere. ❡ Et ꝑtinētibus .i. ipsis officiis & rebus q̄ uirtuti annexa sunt & ꝑtinēt ad btām uitā. ñ debem⁹ igit' turpia cogitare: sed ea ī qb⁹ & bōa btāqꝫ uita cōsistit. ❡ Aut ī studiis scie: & hoc ē mun⁹ sapiē q̄ sciam & ītellectū cōplectit': & q̄ cōtēplamur celestia & eēntias a materia sepatas sed hec oīa Cice. large accipit. ❡ Fōte .s. prudētia a q̄ tāq̄ a fonte manāt officia. Trāslatio ē a fonte & riuulus: q ex ipso fonte deriuant'.

Ad actiones & studia nati sumus.

Translatio a fonte.

ASCE. Ordo.

Et. Iusticia & beneficētia

D E trib⁹ in hac parte incipit auctor agere de secundo fonte officii. uidelicet de iusticia & beneficentia seu liberalitate ostendens munus & officium. ❡ Ordo est. Autem pro sed: ea ratio qua societas hominū inter ipsos & quasi communitas uite continetur patet latissime in tribus reliquis sup. frontibus officii hoc est uirtutibus quas cardinales uocant. Cuius scilicet rationis due sunt partes iusticia scilicet in qua splendor uirtutis est maximus & ex qua uiri nominantur boni: & beneficentia quam eandem licet appellari uel benignitatem uel liberalitatem est coniuncta huic scilicet iusticie. Sed primum munus id est prime partes seu primum officium iusticie est ut ne cui .i. nemini: quis .i. aliquis noceat nisi lacessitus .i. prouocatus iniuria licet .n.

Non priuata tenens cōmunia uendicet ullus.
Iusticia uetitus seruet amicitiam.

❡ Iusticia permittens singulis que priuata sunt cōmunibus non ut priuatis: sed tanq̄ cōmunibus utendum iubet & amicitie gratia beneficia in alterutrum impendi.

DE tribus autē reliqs latissime patet ea rō qua societas hoīm inter seipsos & uite quasi communitas cōtinentur cuius parte due sunt: iusticia in qua uirtutis splēdor est maximus ex q̄ boni uiri nominātur & huic cōiūcta ex bn̄ficētia quā eādē uel bēignitatē ul' liberalitatē appellari licet. Sed iusti

tie primũ munus est.ut ne cui quis noceat nisi lacessitus iniuria.deinde cõibus p cõibus utatur priuatis ãt ut suis. Sũt aũt priuata natura nulla sed aut ueteri occupatione ut q quondã in uacua uenerũt aut uictoria ut q bello potiri sunt aut lege pactione aut conditiõe sorte. Ex quo fit ut ager arpinas arpinatium dicatur tusculanus tusculanorum. Similisq; est priuatarũ possessionum descriptio. Ex quo quia suũ cuiusq; fit eorũ que a natura fuerant cõia quod cuiq; obtigit id quisq; teneat. Eo si quis sibi plus appetet uiolabit ius humane societatis. Sed quoniã ut preclare scriptũ est a platone: non nobis solũ nati sumus ortusq; nostri partẽ patria uẽdicat partem amici atq; ut placet stoicis que in terris gignũtur ad usum hoim oĩa creari: hoies aut hoim causa se generatos ut ipsi inter se alii aliis p desse possent in hoc naturam debemus ducẽ sequi & oẽs utilitates in mediũ afferre mutatione officiorum dando accipiendoq;: tũ artibus: tum opera: tum facultatibus deuincere hominũ inter homines societatẽ.

secundum iura uim ui repellere: sed saluatoris nostri consiliũ est orare pro persequẽtibus nos & bñ facere ẽt inimicis nostris dũ id ad nostrã aut illorum fiat salutem. Deinde officiũ & munus iusticie est.ut quis utatur cõibus sup.reb⁹ pro cõibus & non propriis: aũt pro sed: ut utatur priuatis sup.rebus ut suis.i.propriis. Aũt pro sed nulla sup.bona sunt priuata.i.ppria alicuius natura.i.p naturam quia naturaliter oĩa sunt cõia: sed sup.priuata sunt aut occupatione ueteri.i.priusq̃ alius tenuerit ut.i.quẽadmodũ sup.occupauerunt illi q uenerũt quondã in supioribus scl'is in uacua.i.in loco a nullo possessa aut priuata facta sunt uictoria ut.i.quẽadmodũ illi q potiti sũt bello: aut lege: aut pactione hoc est contractibus & mutuis consensibus aut conditione.i.euẽtu conditionis aut sorte.i.reꝝ diuisiones p sortes. Ex quo.i.ex qua re fit: ut ager arpinas dicat' arpinatum & non alioꝝ & ut ager tusculanus dicat' tusculanorũ. Et descriptio possessionũ priuatoꝝ est similis ex eodẽ.n.sit ager ciceronianus dicat' ciceronis. Ex quo.i.ex qua re; qa id eoꝝ que fueraut natura cõia sit suũ.i.propriũ cuiusq; sup.possessoris sit: ut q̃sq; teneat id q̃d cuiq; obtigit i.sorte euenit. Et si quis apparet plus eo.i.q̃ id quod sibi iuste obuenerit ipse uiolabit ius humane societatis. ❡ Sed quoniã &c.hic aggreditur bñficentiam seu liberalitatẽ. ❡ Ordo est. Sed quoniam.ut.i.quẽadmodum scriptum est preclare a Pla.nos nõ sumus nati solũ nobis.i.ad utilitatẽ nostram & quando patria uẽdicat.i.appropriat & iure usurpat & attribuit sibi partẽ nostri ortus.i.in mundũ aduentus & amici uẽdicant sup.sibi partẽ nostri ortus. Atq; pro & quoniã sup.ut stoicis oĩa ea que in terris gignũtur creari ad usum hoim.aũt pro sed hoies esse generatos causa.i.ad utilitatem hoim ut ipsi hominis possent inter se prodesse alii aliis: ideo sup.nos debemus sequi in hoc.i.in hac re naturam ducem & afferre cões utilitates in medium mutatione.i.cõmutatione uel mutatione officiorũ dando.s.& recipiendo: & nos debemus deuincere.i.obligatione & coniungere societatem hoim inter homines.tum.i.simul, artibus: tum.i.simul opera.i.operatione & diligentia: tum.i.simul facultatibus.i.opibus nostris.

ERAS. Apud iurisconsultos res q̃dã cões singulorũ q̃dam uniuersitatis que dã nulli⁹

ERAS. Descriptio ex iure ciuili.

ERAS. Ad archită bñficẽtia quib⁹ rebus cõstat

DE tribus aũt reliquis. Postq̃ de prudẽtia prima fonte officiorũ Cice.disseruit: transit ad iusticiam que latissime patet: ut oĩs uirtutes cõplectit' & uite humane consulit & fulget inter uirtutes ut lucifer inter stellas & sine iusticia non intelligit' ulla uirtus.& ab ipsa boni uiri denominant'. Nam bonus & iustus cõuertunt'. Ergo cũ iusticia pluribus prosit: quia est ad conseruationẽ humane societatis p̄stabilior est ceteris.i.fortitudine & tẽperantia. Tres inquit uirtutes supsunt: quaꝝ iusticia latissime patet.i.ad oĩs ptinet & pluribus prodest cũ sint ad conuersationẽ humani gñris: & societatẽ cõem tuẽdam q̃ late patet. ❡ Ea rõ.i.ipsa iusticia que est quedã rõ modusq; uiuẽdi ad utilitatẽ cõem: qm̃ iusticia cui adiungit' liberalitas est uinculũ societatis humane de qua iã disputabit'. ❡ Qua.s.rõne mõ & uia tuẽde societatis hũane.i.ipsa iusticia. Societas.amoris coniũctio & hoim congregatio inter ipsos uicissim mutuis officiis: ut alter alteri opitulet' & adsit. ❡ Et uite quasi cõitas qm̃ iusticia oĩbus cõsuluit: ac si inter ipsos nulla esset differẽtia.nã hõ hoiem tueri debet & fouere ob idipsum q hõ est: qm̃ mundus est cõis pr̃ia: & quicq̃d agimus non ad priuatũ: sed ad cõe bonũ referẽdũ est. Vñ uituperandi sunt illi q sibi oĩa uẽdicant nullã humane societatis habẽtes rõnẽ.& iure tyranni ab oĩ humanitate alieni appellant'. Iusticia est uirt⁹ ad aliũ: & est duplex: legitima.s.& particularis. Prima sic diffinit' a phõ. Iusticia est habitus electiuus circa ea oĩa in q̃bus uersat' uir studiosus ad seruandas leges cõis cõmodi cã. Altera uero sic. Iusticia est habitus electiu⁹ circa diffinitã materiã ut puta honores contractus: & cetera id genus tribuẽs cuiq; q̃d suũ est. Comites iusticie sunt: liberalitas magnificẽtia: religio: pietas: gratitudo: sanctitas: obediẽtia: fides: & legũ mandatorũq; obseruatio: equitas: bonitas: ueritas. Iusticia uero legitima est habitus transgrediẽdi leges detrimẽti cõis: & sui cõmodi grã. Iusticia particularis est habitus electiu⁹ circa determinatã materiã sumens q̃d suũ non est. ❡ Continet': conseruat' mutuis officiis. Iusticia hec de qua nunc agit' in distributiuã & cõmutatiuã diuidit'.& hec rursus circa illa cõmercia: que sponte faciũt hoĩs.& illa que ipsis inuitis efficiunt'. ❡ Cuius.i.rõnis uie modi: & facultatis conseruande humane societatis.i.ipsius iusticie ad quẽ referunt' he uirtutes que sunt ad cõem societatẽ tuẽdam. ❡ Due partes.hec rõ hẽt duas partes: iusticiã & liberalitatẽ: qm̃ iusticia distributiua non potest exerceri nisi ab eo q liberalis fuerit: quippe si est auarus plus equo sibi assumit & iniustus est: iusticia est ad alios. Et ideo dicit Aristo.lib.v.ethices. Idcirco non si minus hominẽ dominari: sed rõnem sibiipsi id facit: & est tyannus. Ideo uir iustus q est in magistratu: aliis non sibiipsi laborat.atq; ob idipsum alienũ bonum dicũt iusticiã esse: quoniã non in nos sed in alios seruanda iusticia est quam (ut uolunt stoici) sequũtur equitas & gratitudo. ❡ In qua uirtutis splẽdor est maximus. In qua plurimũ retinet uirtus.nã preclarissima est omniũ uirtutũ.& neq; hesperus neq; lucifer (inq̃t Aristo.in moribus) ita admirabilis est: & prouerbio dicere consueuimus: iusticia in sese uirtutes continet omnis: sed loquitur illic plus de iusticia legitima:

Marsus
Iusticia oĩs uirtutes cõplectitur.
Iustus & bon⁹ cõuertunt'.
Societas
mund⁹ cõis pr̃ia
Tyrãni.
Iusticia legitima
Iusticia particularis.
Iusticie comites.
Iusticie diuisio.
Aristote.
Iusticie alienum bonũ est

que est quoddã aggregatum ex omnibus uirtutibus: ut dictum est. Et Euripides dicit iusticia os aureum habet: neq̃ hesperus: neq̃ lucifer adeo mirabilis est. Iusticia certe uirtus est pfectissima: qa pficit ceteros hoĩes: & qa est usus pfecte uirtutis: & qui eam habet: & ad se & ad alios uti põt preclarissima est oĩum uirtutum: qa est pfectissimũ quid: & oẽ pfectissimũ est admirabile. ℭ Vñ sñia Biantis bñ se hr̃e uidet (inquit Aristo.) Magistratus uirũ ostẽdet ad aliũ. n. est & in societate iã ipse magistratus cõsistit. si difficile est eã pstare q̃ magistratus requirit. In quo iusticia seruanda est: & offm̃ iusti & boni uiri est bonos efficere. qd̃ difficile est & pciarũ: qm̃ multiplicat bonũ & pessimus is est: q & ad ipm̃ & alio utit uitio optim⁹ ẽ q ad seipm: sed ad alios utit uirtute. Iusticia est habitus quo fit aliqs idoneus ad iustũ p electionẽ: & iusticia collocat inter plus & minus iustũ: uero inter dãnũ & lucrũ. Magistratus est custos iusti. Iusticia est usus uirtutis adultũ. Lex est rõ summa insita & natura: q̃ iubet ea q̃ faciẽda sunt. phibetq̃ cõtraria. eadẽ rõ cũ est in hoĩs mẽte cõfirmata & cõfecta est lex: & dr̃ a legẽdo cuius ea uis est ut recte facere iubeat: uetetq̃ delinquere. Tũ deniq̃ (inqt Cice. in legibus) ñ incipit esse lex: cũ scripta est: sed tũ cũ orta est orta est aũt simul cũ mẽte diuina: quaobrẽ lex uera atq̃ princeps apta ad iubẽdũ & ad uetãdũ: rõ est recta simul Iouis: iuriscõsulti sic finiũt. iusticia est constãs & ppetua uolũtas ius suũ cuiq̃ tribuẽs: & iuris prudẽtia est diuinarũ humanarũq̃ rerũ noticia iusti atq̃ iniusti sciẽtia. Iusticia est uirtus. Ius est ipsius uirtutis executiuũ. Ius prudẽtia est sciẽtia illius iuris. Iusticia est summũ bonũ. Ius mediũ iuris prudẽtia infimũ. iusticia uult tribuere suũ ius unicuiq̃ ius coadiuuat iuris prudẽtia docet qualiter illud fiat. Precepta iuris sunt hec. honeste uiuere: alterũ nõ ledere: ius suũ unicuiq̃ tribuere. Seneca ex opinione & sñia stoicorũ ita fuit. Iusticia est nature tacita cõuẽtio in auditoriũ multorũ inuẽta: & aliter iusticia est diuina lex & uinculũ societatis hũane Si uis inqt eẽ iustus: deũ time & ama. amabilis aũt si in hoc imitaberis ut uelis oĩbus pdesse & nullius nocere. Ex qua boni uiri noĩant. Nã bon⁹ & iustus cõuertunt: & p iustũ bonũ intelligim⁹. & p bonũ iustũ. ℭ Huic iusticie dixit quare liberalitas cõiũcta est iusticie & põt dici iusticia distributiua. ℭ Sed iusticie psequit primã partẽ iusticiã. s. & munus ipsius describit: & uiri iusti ut aĩ oĩa ne cui qs noceat: nisi lacessitus aliqua iniuria: & puocatus: qm̃ iure naturali oĩbus cõcedit defensio & nisi nocẽtes & iniuriã inferẽtes opprimerent cõfunderet humana societas & coniũctus. Iõ pp malos mores inuẽte sunt leges ut quisq̃ in offõ cõtineat qbus nil melius ad cõseruationẽ hũane societatis excogitare potuit. ℭ Acerbissimus cladibus oĩbus redũdarẽt nisi nepharia malorũ rabies & in optimos quosq̃ cõiuratio sanctissimis legibus uindicaret: q ut dixit a malis moribus originẽ habuerũt. nã si e natura hoĩes uiuerẽt nõ esset opus tot legibus: sui igit defensio cõcessa est oĩbus iure naturali qd̃ uetustus est iure ciuili. iura. n. ciuilia tũc esse ceperũt: cũ & ciuitatẽs cõdi: & magistratus creari & leges scribi ceperũt. Comunibus quedã naturali iure (ut inqt Marcianus li. i. digest. & repetiit Iustinianus lib. ii. institutionũ) cõia sunt oĩum: quedã uniuersitatẽs. quedã nullius: pleriq̃ uero singulorũ: q̃ uariis ex causis cuiq̃ acquirũtur: & modis quos Cic. ponit. Naturali iure cõia sunt ista. Aer: aqua pfluens: & mare: & p hoc littora maris. Nemo (inqt Marcianus) ad littus maris accedere phibet piscandi gr̃a. Flumina pene oĩa & portus publica sunt. Riparũ quoq̃ usus est publicus (inqt Caius) iure gẽtiũ: sicut ipsius fluminis Vniuersalis: nõ singulorũ sunt theatra stadia: fora & cetera id genus: q̃ sunt in ciuitatibus cõia. Et stoici dicebãt oĩa esse cõia iure naturali summa rerũ: diuisio (inqt Paulus) in duo gñ̃a deducit. Nã alia sunt diuini iuris alia hũani. Diuini iuris sunt ueluti res sacre & religiose: sancte quoq̃ res ueluti muri & porte ciuitatũ quodãmõ diui iuris sunt. Que hũani iuris publice sũt aut puate. Priuatis his q̃ sunt singulorũ & ppria cuiusq̃ Nã pleraq̃ iã singulorũ sunt ex iuregẽtiũ: qd noĩa possessiua inuẽit: ut. s. diceret hoc est meũ: hoc uero tuũ. oĩa essent prius de iure naturali cõia. Ius gẽtium oĩ hũano gñi cõe est: qd a iure naturali recessit: qa illud oĩbus aĩalibus: hoc solis hoĩb⁹ iter se cõe est. Nã usu exigẽte: & hũanis exigẽtib⁹ necessitatib⁹ gẽtes hũane qdã iura sibi cõstituerũt: bella eteni orta sunt & captiuitates sunt secute: & seruitutes q̃ sunt iuri naturali cõtrarie. Iure. n. naturali oẽs hoĩes liberi nascebant. Phs li. v. ethices. Ius ciuile diuidit i duas ptes: naturale. s. atq̃ legitimũ: & naturali (inqt) est qd ubiq̃ uim hẽt eãdẽ hoc appellat iurecõsultis. Ius naturale scd̃ariũ siue iusgẽtiũ. est. n. cõsentaneũ nature hoĩs ciuilis. Io. iii. de finibus sic ait Cice. Sed queãdmodũ theatrũ cõe sit recte tñ dici põt eius esse locũ quẽ qsq̃ occupauerit: & sic in urbe mũdo ue cõi aduersat ius quomin⁹ suũ cuiusq̃ sit. ℭ Sũt aũt ab ipsa natura. nihil est factũ puatũ: sed oĩa cõia. & cũ essent in mũdo uacua primi illi occupare ceperũt. & sic qsq̃ ppl's suos habuit terminos finesq̃ singuli in ppriis fundis & domibus ea aũt q̃ cõia sunt: fiũt singulorũ his modis q̃ a Cice. ponunt. ℭ Natura iure naturali. ℭ Sed aut ueteri occupatiõe: ut fuerũt illi prisci: quos quasquos appellat. Ennius: q loca cõia occupãtes ppria fecerũt. ℭ In uacua pdia nõ possessa aliis uacua dicũtur loca q̃ carẽt colonis: occupare est aliquã rẽ retinere tãq̃ priuatã & ppriã: qua quondã fuerit publica. Vñ dr̃ Cesar occupasse rẽpu. ℭ At uictoria qm̃ (ut inqt Iustinia.) ea q̃ ex hostibus capimus iuregẽtiũ statim nr̃a fiũt: ut ẽt liberi hoĩes in nostrã seruitutẽ deducũtur. Nã bella sunt de iuregẽtiũ. In re qppe naturali hõ hoĩ cõiũctus est: nec pugnare hõ debet cũ hoĩe: sed gẽtes hoc inuenerũt hũane. ℭ Potiti sunt q habuerũt uictoriã & alienã patriã occupãtes nouas colonis deduxerũt. Romani eteni clarissimis uictoriis tot gẽtes & natiões suo iure ueteres & uiuẽtes ad seruiẽtes redegerũt. ℭ Aut lege cũ lata lege nobis colonis agri cõcedũtur publici. ℭ Pactione pactio (ut inqt Vlpianus lib. ii. digest.) est duorũ pluriũ ue in idẽ placitũ & cõsensus. ℭ Cõdictione hec dictio si cõditionalis est: ut si ueneris ad me dabo tibi librũ & si mihi quotãnis quartã partẽ redditus ipsius fundi dederis. ager tuus esto dat igit aliqd alicui cõe habẽdũ cũ aliqua cõditione. quã si nõ seruaueris agrũ amitte Pactũ a pactione dr̃. Inde ẽt pacis nomẽ appellatũ est inqt iurecõsultus. Sorte cũ pdiã sorte iacta diuidũtur & illius summa in quẽ sors ceciderit: & noui coloni agros interdũ sorte diuidebãt: si in disceptationẽ res uenisset & cõtrouersiã ut nemo posset cõqueri. ℭ Ex quo fit pp hæc: qa ea q̃ quondã cõia erãt fiũt puata (modis supradictis) factũ est: ut agris noĩa possessiua iponerẽtur. ℭ Arpinatũ arpinates Cice. potissimũ noĩauit in laudẽ prie sue: qm̃ ipse arpinas erit ar pinum est inter formã & Agnũ porrectũ in mõte clarũ Cice. & Mario alũnis. Municipiũ fuit romanorũ. Cicero nat⁹ est in uilla ppe arpinũ quã duo amnes faciũt. Lyris & fibremus: q illic in unũ cõfluũt: nũc dictũ uilla sancti Dñici. Similis. eiusdẽ generis cuius est patria q ptinet an respubli. in gñe ita ẽt est de rebus singulorũ. ℭ Descriptio: desinitio & diuisio. ℭ Ex quo: qa pp hoc cõcludit dicẽs: q̃ cũ ita sit: ut qsquis contẽtus sit rebus suis & eo q̃ sibi obtigit: & aliter iusticia seruari non põt. Suũ ppriũ. ℭ Obtigit aliquorũ supradictorũ modorũ contigit: suũ factũ est aliqd am

Euripides de iusticia.
Quõ iusticia sit pfectissimũ quid
Offm̃ iusti uiri.
Lex qd sit & uñ dicatur.
Lex qñ orta sit.
Iusticie diffinitio
Ius.
Iuris pcepta.
Attende
Iure naturali cõceditur defensio
cur leges inuente.
Marcian⁹ li. i. ff.
Oĩa cõia
bõa cõia
Paul⁹ diuidit i⁹ i diuinũ & humanũ
meum & tuum.
Ius naturale secũdarium.
Occupare.
Vacua.
Bella sũt de iure gentium
Pactio secundũ ulpianum
Pactum.
Pax a pacto dedu citur.
Arpinũ.
Villa sancti dñici.
Arpinas
Municipium.

emptione. Teneat: possideat tanq̄ suū. ¶ Plus eo.i.ea re q̄ cōtingit. ¶ Appetet & tanq̄ nō cōcessum legibus.nā appetimus ea q̄ nō cōcedunt᷑. Violabit:ius corrūpet uim & modū quo hoīes inter se uiuere debēt & inter hoīes quoddā naturalius itercedit. ¶ Sed qm̄ p̄cepit Cice. unūquēq; debere suū possidere:sed qa nō solū nobis nati sumus: monet oīa referēda esse ad cōem utilitatē:& oī offō alioꝶ aīos demereri oportere oībusq; adesse:ut ipsa iusticia magis eluceat. ¶ Preclare:egregie & sapiēter Plato scripsit ad Architā Terētianū:ut nō sibi soli natū meminerit:sed patrie:sed suis ut p exigua pars ipsi relinquat᷑. Verba platonis hec sunt. ¶ Qui litteras reddidere tuas narrauerūt nobis te moleste ferre q̄ a publicie tue ciuitatis occupationibꝰ te liberare nō ualeas:qđ igit᷑ dulcissimū uite genꝰ sit agere sua p̄sertim si qs talia elegerit faciēda qualia tu oībus ferre māifestū est. Sed illud quoq; te cōsiderare oportet:nullū nr̄m sibi soli natū:eē:sed ortus nr̄i ptē sibi patriā uēdicare:partē parētes:partē amicos. Multa insup p tēpoꝶ diuersitate nobis accidere qbus nr̄a uita occupata est. uocāte igit᷑ se p̄ria ipsa ad rēp. gubernādā:absurdā forsitā esset nō parere: p̄sertim simul accidat ut aditꝰ prauis hoībus relinquat᷑:q nulla ipsius qđ optimū rō p̄ficiscūtur ad publica. ¶ Nō nobis.i.nō ad nostrā tm̄ utilitatē. ¶ Vēdicat. sibi attribuit & iuā esse dicit:qm̄ p̄rie ēt uitā debemus p quo sapiēs nūq̄ dubitauit incūbere. ¶ Amici qbus debemꝰ offm̄ Atq; ut placet stoicis. ¶ Mūdū cēsebāt stoici nūine deoꝶ regi:eūq; eē quasi cōem urbē & ciuitatē hoium & deoꝶ. unūquēq; ur̄m huius mūdi esse ptē & ciuē ex quo illud natura cōseq dicebāt ut cōem utilitatē nr̄e anteponamꝰ. nec magis uitupandū eē p̄rie pditorē q̄ cōis utilitatis & salutis desertorē pp suā utilitatē aut salutē. Chrisippus stoicus dicebat cetera nata eē hoium cā & deoꝶ eos āt societatis & cōitatis sue ut bestiis hoīes uti ad utilitatē suā possint sine iniuria. ¶ Hoium cā. ad hoium utilitatē & usum. ¶ Inter se uicissim mutuis officiis. ¶ Naturā ducē q̄ uult ut cōiter & cōiūcte uiuamus:& q̄ ipellimur:ut pdesse uelimus q̄ plurimis. ¶ Cōes utilitates. Cato apud eūdē lib.iii.de finibus ait:ut.n.leges oīum salutē singuloꝶ saluti anteponūt.sic uir bonus & sapiēs & legibus parēs:& ciuilis officiis nō ignarus utilitati hoium plusq̄ unus alicuius aut sue cōsulit mutatiōe igit᷑ officioꝶ dādo accipiēdoq; societas iter hoīes cōtinet᷑. ¶ In mediū i usum cōem. sic Verg. in mediū q̄rebāt. ¶ Cū artibus sic fiebat pmutatio apud antiquos:cū nōdū eēt excogitatꝰ nūmꝰ ut artifices eoꝶ opa cōmutarēt cōparatiōe reꝶ:ut magis iusticia seruaret᷑. Nūmus āt iuētꝰ fuit ut subiret uice idigētie & oīa metiret᷑. Vn̄ si faber nūc idiget medico:fit pmutatio iter eos:ñ p artes sed p nūmos. Vn̄ dicit Plato li.ii. de rep. Nūmus factꝰ est cā pmutatiōis opus est igit᷑ ne inhūani uideamur:artibꝰ opa nr̄a.i.fauore:idustria:labore:ac diuitiis demereri hoīes:& illos nobis deuīcere quo nihil pōt eē laudabiliꝰ. Vn̄ uitupant᷑ illi q tāq̄ imanes belue cōem societatē aspnant᷑:arbitrātes tm̄ sibi natos:& sic naturā ignorāt q̄ nos sociabiles genuit:& laudabiliꝰ ē atq; p̄stabiliꝰ bn̄ficia cōferre q̄ accipe:qm̄ ille q accipit est inferior:quisq; igit᷑ ad bn̄ de aliis merendū promptissimus esse debet:& omni auxilio alios iuuare. ut omnibus p̄stātior sit. Iusticia certe nō seruat᷑:si aliqs semp accipit paratus i p̄se nil aliis cōferre. ¶ Opa fauore ac labore. ¶ Facultatibus diuitiis. Pla. in.v. de legibus sic ait. Qui aliis bonis abundat que in alios quoq; transfundi pn̄t si ceteros participes efficit tanq̄ uir summus est honorandus q aūt id facere uellet quidē:sed non pōt secūdo loco habēdus est. Inuidū uero q̄ sponte nihil boni ceteris cōferat uituperare debemus. ¶ Deuincerit obligare & coniūgere.

F Vndamētū āt iusticie ē fides. In hac pte describit fidē.i.fidelitatē dicēs eā eē fundamētū iusticie: & nomē accepisse:eo q̄ p eā fiat dictū. ¶ Ordo ē. Aūt p sed:fundamētū iusticie ē fides.i.cōstātia & ueritas dictoꝶ & factoꝶ Ex quo.i.ex q̄ re q̄q̄ hoc uidebit᷑ fortasse cuipiā.i.alicui duriꝰ.i.aliquātulū duꝶ uel duriꝰ.i.ieptiꝰ q̄ deceat dcm̄ tn̄ audeamꝰ imitari stoicos q studiose exqrūt:un̄ uerba.i.reꝶ uocabula sint ducta.i.deriuata & credamꝰ fidē appellatā:qa fiat dcm̄ ē.ur̄.n. fides dū sit dcm̄ & pmissum ñ accipit᷑ ergo li p crudelitate:sed p fidelitate:q̄ tn̄ ex fide nascit᷑.

Iusticie basis a quo sit nomine sumpta.

Queq; sit ostendit iure tenenda fide.

¶ Secundum stoicorum opinionem fidem que iusticie basis est dicta q̄ per eam promissa fiant ostendit.

F Vndamētū āt iusticie est fides.i.dictoꝶ cōuētorūq; cōstātia & ueritas ex quo q̄q̄ hoc uidebit᷑ fortasse cuipiā durius tn̄ audiamus imitari Stoicos qui studiose exquirunt un̄ uerba sint ducta credamusq;. quia fiet quod dictū est appellatā fides.

F Vndamentū. In qua fundat᷑ & cōsistit i.ad cōseruationē iusticie:potissimū req̄rit᷑ fides que si non seruatur non redditur unicuiq; quod suum est. Iusticia sine fide esse nō pōt. un̄ Sylliꝰ italicus appellat fidē cōsortē iusticie dr̄ ēt & soror eius:qm̄ ut ait Pla. si iusticia erga deos colit᷑ pietas uocat᷑ si i homines uiuos aut mortuos uel i reddēdis depositis pecuniis uel i sepulchris erigēdis fides dr̄ Lactā. li.iii. dicit Iusticia qđ est nisi pietas. Pietas aūt nil aliud ē q̄ dei parētis agnitio (fides inqt Sen̄). sanctissimū hūani pectoris bonū est:nulla necessitate ad fallēdū cogit᷑ nullo corrūpitur premio. Hercules apud Sillium lib.ii. his uerbis fidem alloquitur. Ante iouem generata decus diuinūq; hoiumq;. Qua sine non tellus pacem nō equira norunt. Iusticie cōsors tacitūq; in pectore numē. ¶ Cōuentorū. Cōuētio pactorū cōuētiōis uerbū (auctore Vlpiāo) ē gn̄ale ad oīa ptinēs de qbꝰ negociū cōtrahēdi trāsigēdiq; cā cōsentiūt q iter se agūt cōstātia firma stabilitas. ¶ Ex quo pp hoc qa fides ē cōstātia cōuētoꝶ atq; dictorū. ¶ Audeamꝰ q̄s rē magnā & isolitā & p̄ter opinionē multorū. ¶ Imitari stoicos. q uerbo architecti habeant᷑ tales hoīes Logodedalos appellabat Socra. studiose.n. inqrebāt uerborū originē:& noīa rebꝰ iponebāt respiciētes ad illarū naturā & uim li.iii. de fini. ait. Ars ē.n. uite p p̄hia:de q̄ disserētes arripe uerba de foro ñ pōt q̄q̄ de oībꝰ p̄his stoici pluria noīauerūt:zēo quoq; eo ii pricceps nō tā rerū fuit inuētor q̄ nouorū uerborū:& Chrysippꝰ stoice p̄fessiōis dicebat (auctore Gellio) singula uerba diligēter eē cōsiderāda. qm̄ oē uerbū eēt natura ābiguū & ex eodē duo plura ue accipi posse Diodorꝰ cōtra nullū eē uerbū ābiguū dicebat:nec qsq̄ ābiguū dicit aut sentit. ābigui uerbi natura (inqt) illa eē debuit ut qđ diceret duo ul᷑ plura diceret. Nēo āt duo uel plura dicit q se sentit unū dicere. Quāq̄ hoc.i. hec iterp̄tatio ur̄ duriuscula & uiolēta. ¶ Cuipiā alicui q forte hāc meā iterp̄tationē ñ pbabit:sed dicet eē nimis durā uiolētā:& q̄ uix cōsuetudie molliri possit. durū uocabulū dr̄ qđ ñ est i usu & mollitū cōsuetudie. ¶ Studiose. diligēter magna cura. ¶ Vn̄ sint ducta: un̄ habeāt originē:& quare ita dicātur. ¶ Appellatā esse a latinis: ut fides dicat᷑:qa fit qđ dictū est.

Oīa ad cōmunē utilitatē referēda

Platonis uerba.

Stoicorū opinio đ mūdi cōmūitate.

Cato.

Chrysippꝰ stoicꝰ

A nūmi inuētū p mutationes fiebant.

Nūmus cur inuētus sit.

Vitupandi q hominū cōsortia aspernant᷑

conferre bn̄ficia laudatissimum.

ASCE.

Marsus.

Iusticia fidem requirit.

ERAS.

Fides un̄ dicta

Iusticia erga deos pietas est erga homies.

Pietas quid est.

Cōuētio

Vocabulū durū.

Fides cur sic dicatur. ASCE. Ordo.

S Ed iusticie. ponit duo iniusticie genera alterũ inferentiũ iniuriã alterũ nõ repellentiũ iniuriam ab his quos protegere decẽter possit quos deserere non minus uitiosum dixit q̃ deserere parẽtes amicos & patriã & id scd̃m stoicos qui dicunt omnia uitia paria. ¶ Ordo est. sed duo genera iniusticie. unde sup. est eorum inseruntur iniuriã alterũ est eoꝝ que si possint nõ propulsant iniuriã ab his que infertur. Nã is qui facit iniuste impetũ in quẽpiam existens incitatus aut ira aut aliqua alia perturbatione uidetur quasi afferre uiolẽter socio manus. Aũt pro sed sup. qui nõ defendit nec obsistit. i. obstat iniurie si potest esse tam intantũ in uitio: q̃. i. quantum sup. esset si deserat parentes aut amicos aut patriam. Atq; pro &: quidem. i. certe ille iniurie que feruntur. i. inferuntur causa nocendi de industria. i. cõposito. proficiscuntur. i. oriuntur sepe a metu. i. timore quum. i. quando is qui cogitat noceat alteri timet nisi idest si non fecerit sup. iniuriam ne ipse afficiatur aliquo incõmodo. i. damno in corpore aut rebus autem pro sed: nonnulli. i. quidam aggrediuntur maximam partem ad iniuriam faciendam ut adipiscãtur. i. obtineant ea que concupierunt. i. concupiuerunt: in quo uitio auaritia patet latissime. Autem pro sed diuitie expetuntur. i. exacte petuntur. tum. i. pariter ad usus necessarios uite: tum. i. pariter ad perfruendas uoluptates. Autem pro sed cupiditas pecunie spectat ad opes. i. ad potentiam & ad facultatem gratificandi. i. beneficia conferẽdi & rem apprime gratam faciendi in his in quibus est maior animus hoc est magnanimi appetunt pecuniam non ad uoluptatem: sed ad potentiam & gloriam suam agendam: ut. i. quemadmodum Ma. Cras. uir ille Romanus negabat nuper. i. a plusculis tẽporibus ullam pecuniam esse satis magnam ei qui uellet esse princeps in republi. cuius scilicet pecunie fructibus. i. fenore & usura non possit alere exercitum. Apparatus magnifici. i. sumptuosi: & cultus. i. ornatus & timor uite cum elegantia idest exquisita exornatione uestium & cum copia. i. abundantia omnium rerum delectant. i. delectatione afficiunt: etiam quibus rebus. i. per quas res scilicet per cupiditatẽ dominandi & gloriandi de sumptuoso apparatu effectum est ut infinita cupiditas pecunie esset uero. i. sed & nec. i. non amplificatio. i. augmentatio rei familiaris. i. domestice nemini nocẽs idest que fit sine iniuria alterius non est uituperanda sed iniuria est fugienda semper idest qualibet re & in omni tempore. Autem pro sed pleriq;. i. sane multi adducuntur. i. impelluntur maxime ad hoc: ut obliuio iusticie capiat idest inuadat eos: cum idest postq̃ inciderit in cupiditatem imperiorum bonorum ue pro uel glorie. Enim pro quia id sup. dictum est q̃ apud Enniuum ueterem poetam in tragediis scilicet nulla societas nec fides regni est sancta. i. inuiolabilis: quia ut dicit in tragediis Sene. Nec regna pacem nec ferre uenus põt: ut Luca. Omnisq; potestas impatiens consortis erit. patet latius. i. multum late. Nam quicquid est huiusmodi. i. tale in quo non possunt plures excellere. in eo fit pleruq;. i. ut plurimũ tãta cõtẽtio. i. cõcertatio & lis. ut difficillimũ sit seruare societatẽ sanctã. i. iuiolatã. Temeritas. i. temerari⁹ conat⁹. C. Cesaris. s. puertit oĩa iura diuina & humana pp eũ p̃ncipatũ sed ppe

Dupliciter fertur alteri iniuria.

Diuitie cur appetuntur.

ERAS. Crassus diues.

ERAS. Iniuria a magnificentio stupio. Iniuria ab ambitione. Amplatio rei familiaris neminẽ nocens non ẽ uituperanda.

Nunc iusticie genus est si iniuria fertur.
Vlli aut illata si tolerata fiet.

¶ Due sunt iusticie species: altere inferri iniuriam: & innocenti illatam non refellere.

SEd iusticie duo gña sunt. Vnũ eorũ q inferũt Alterũ eorũ qui ab his quibus infert' (si possint) iniuriã nõ propulsant nã qui iniuste impetũ in quẽpiam facit aut ira. aut aliqua ꝑturbatione icitatus is quasi manus uiolẽter uidetur afferre socio q autẽ nõ defendit nec obsistit (si potest) iniurie tam est in uitio q̃ si arentes aut amicos aut patriã deserat atq; ille quidẽ iniurie que nocendi causa de industria inferũtur sepe a metu proficiscũtur cum is qui alteri nocere cogitat timet ne nisi id fecerit ipse aliquo afficiatur incõmodo: Maximã autem partẽ ad iniuriã faciendã aggrediuntur nonnulli ut adipiscantur ea que concupierũt in quo uitio latissime patet auaritia. Expetuntur autẽ diuitie: tũ ad usus uite necessarios: tum ad perfruendas uoluptates. In quibus autẽ maior est animus in his pecũie cupiditas spectat ad opes & ad gratificandi facultatẽ ut nuper. M. crassus negabat ullam satis magnam pecuniã esse ei qui in repub. princeps uellet eẽ. cuius fructibus exercitũ altare nõ posset. Delectant etiã magnifici apparatus uiteq; cultus cũ elegãtia & copia quibus rebus effectum. ut infinita pecunie cupiditas eẽt: Nec uero rei familiaris amplificatio nemini nocẽs uituperanda est: sed fugiẽda semp iniuria est: Maxime autẽ adducuntur pleriq; ut eos iusticie capiat obliuio cũ imperioꝝ bonorũ glorie ue cupiditatẽ inciderint. Quod. n. apud Enniũ nulla sancta societas nec fides regni est: id latius patet. Nã quicquid eiusmodi ẽ: in quo nõ possunt plures excellere: i eo pleruq; fit tãta cõtẽtio ut difficillimũ sit sanctã seruare societatẽ. Declarauit id mõ temeritas. C. Cesaris qui omnia iura diuina & humana puertit: propter eũ quẽ sibiipse opinionis errore finxerat pricipatũ. Est autẽ in hoc genere molestum quod i maximis animis splendidissimisq; igeniis pleruq; existunt honoris imperii. potentie glorie cupiditates: quo magis cauendum est ne quid in eo genere peccetur.

tuā dictā curā atq; īperiūq̄d sibi usurpauit quē principatū ipse finxerat.i.mēte sua formauerat.sibi errore opinionis:
qa opinabatur se eo dignum cū non esset uel quia opinabatur gloriosum esse rempublicam inuasisse cum eo nihil
turpius 'esset eius:ergo temeritas declarauit idest clare monstrauit:modo idest pauloante hos dies . id quod idest
dictum est. Aut pro sed.molestum est in hoc genere iniusticie.scilicet q̄ cupiditates honoris imperii potentie glorie
existunt plerūq; in maximis animis:& in splendidissimis ingeniis. Vnde ut dicit Tacitus cupido glorie sapientibus
exinitur nouissima. Quo idest pro quo magis cauendum est uel quo sup.periculosius est eo magis cauendum est
ne peccetur idest ne fiat peccatum in eo genere.

S Ed iusticie duo gn̄a sunt. Postq̄ iusticie munus descripsit : docuitq; hoīem iustū debere oīno referre ad
cōem utilitatē duo gn̄a iusticie ponit:q̄ bono uiro declinanda sunt ne ab officio discedat:non.n. debe
mus inferre alicui iniuriā:& ꝓpulsanda est ab alio infert. Vnde hi q uident pauperes opprimi aliorꝫ po
tentia & ui.& non adsunt illis corripiendi sunt. Et iudex omnia ad qualitatem redigere debet: non recipiendū ad
opes & potentiā quorūdā.quare inqt. Aristo. Iustū emendatissimū est inter dānū & lucrū qua pp & cū hoīes contro
uersiā habēt ad iudicē ipsum confugiunt. Ire aūt ad iudicē est ire ad ipsum iustū. Iudex.n.est iustū aīatum.i.homo
hūs iusticiā.qua oīa ad mediū redigunt:& qui petūt iudicē petunt mediū.i.ipsum iustum. ¶ Inferūt aliis iniuriā.&
sic sunt iniusti. ¶ Alterꝫ genus iusticie & hoīum qui iusticiā exercent. ¶ Nam q affert rōnē quare utriq; sint appellā
di iniusti. Quēpiam.aliquē.s.impetit. ¶ Aut ira.q̄ est libido puniēdi que eū uideat lesisse iniuria. ¶ Perturbatione.q̄
est contra naturā cōmotio aī & appetitus uehemētior. ¶ Quasi socio.qm̄ hoīes quadā naturali societate coniūcti
sunt.ergo q aliquē ledit.sociū ledit qd̄ est cōtra iusticiā & huānitatē. ¶ Qui aūt. Nūc de altero.gn̄e iniustorꝫ hoīum
qui non obsistunt iniurie si possunt. ¶ Iniurie.que alicui infertur quā ꝓhibere debet uir bonus quoniā is qui op
primit.non est a se alicuius lege naturali. ¶ Iniuria requirit principium sponte agentis ut uult Aristo. in omnibus
moribus & nemo uolens patitur iniuriam . Vnde potest quis facere rem iniustam alicui sed non iniuriam . si non
sponte scilicet id admisit Vnde Cyrus apud Xenophontem dicit. Quecunq; per imprudentiam ab hominibus de
licta cōmittuntur.hec omnia arbitrio:esse inuita. Tam est in uitio.tantum peccat.hoc est ex dogmate stoicorum qui
dicebant omnia peccata esse paria & paruam esse ut magnam culpam. ¶ Deserat parentes non absit parentibus.
cum illis fit iniuria. ¶ Aut patriam quod est maximum scelus multum quippe debemus patrie que omnia comple
ctuntur & qui patrie laboranti obsunt ut opus est non sunt habendi homines sed immanes bestie. Cyrus apud
Xenophontem lib.i.dicit. Nihil est iustius q̄ propulsare iniuriam.aut pulchrius q̄ amicis succurrere. Iustus sis (in
quit Seneca) non solum non nocebis sed etiam nocentes prohibebis . Nam nihil nocere non est iusticiam : sed
abstinentia alieni Plato in.v.de legibus sic ait . qui non est iniurius honorari debet qui uero nec alios id facere pa
titur duplici honore dignus est ille enim uni hic uero multis hominibus comparatur cum principibus ceterorum
sni uriam nunciet qui autem una etiam cū magistratibus iniuriam quodam potest ulciscitur is magnus perfectusq;
in ciuitate uir preconio amplissimo celebretur. ¶ Atq; ille quidem ponit causam & originē ipsorum generum iniu
sticie. Primum proficiscitur a metu.secundum ab auaricia. ¶ De industria dedita opera & certo consilio.& hec pro
prie dicitur iniuria ut uult Aristo.quoniam agens certo consilio facit. ¶ Proficiscitur a metu. habent originem a ti
more & ab aliquo inferuntur que timent & sic inimicum tamen peruenire:ut impendens periculū uitet nisi id.nisi
prius ipse nouerit illi a quo uidet sibi malū impendere. Maximam autem partem.ponit aliam causam ex qua orit
iniuria auariciam.s.& spē utilitatis. ¶ Aggrediuntur quasi rem arduam & difficilē. ¶ Concupiuerunt. Cupiditas est
effrenata libido q̄ incitata est uehementius. ¶ Latissime patet.ad omnia se extendit.& multis modis exercetur quē
admodum multa sunt que concupiscūtur.& sic manifestum est auariciam & cupiditatem rerꝫ esse causam huius
uitii & iniusticie. Auaricia est opinatio:uehemens de pecunia quasi ualde expetenda sit inherens & penitus insita.
¶ Expetūtur autem.ponit causas pp quas diuitie expetuntur & opes. Cum sint ad usus uite necessarias laudantur
ad uoluptates aūt factiones & ad cetera que ab ipso medio discedunt improbantur. ¶ Ad usus uite.ad uitā degen
dam. ¶ Ad perfruēdas uoluptates.ut aliquis possit uoluptatibus perfrui que profecto non sunt hominis:sed bestia
rum. Voluptas dicitur in animo res uiciosa:quam stoici dicebant esse sublationem animi sine ratione opinantis se
magno bono frui gaudium & leticia sunt in animo. Voluptas proprie dicitur ea iucunditas que sensum aliquem
mouet. Vnde patet uoluptatē indignam esse hominis prestantia est enim nobis cōis cum bestiis:que sensibus non
rōne mouentur ergo repellenda est cū sit iucundus quidam motus in sensu.& abiicienda penitus tanq̄ infamis me
retricula e cetu matronarum.nam pp ipsam negligimus res honestas fluit uoluptas corporis (inquit Aristo.deri
dens Sardanapalum gloriantem se omnes libidinum uoluptates secum abstulisse)& prima queq; auolat.sepiusq;
relinquit causas penitendi q̄ recordandi . ¶ In quibus aūt maior est animus.i.illi qui appetunt maiora q̄ sit ipsa
uoluptas & qui sunt magnanimi appetunt opes ut pluribus gratificentur : colantur & principes sint magnificiq;
habeantur hec omnia si fiunt cum iniuria alterius & preter pietatem quam patrie debemus contra officium sunt.
¶ Spectat.tendit.aspirat.pertinet ad opes que sunt ad superfluitatē cultus magnificentie ostentationem. ¶ Gratifi
candi ut gratos ad noxios & deuinctos sibi reddere possint. Gratificari est plus q̄ gratum facere. ¶ Facultatem pos
sibilitatem potentiam & affert exemplum. M. Crassi qui omnium Romanorum post Sillam ditissimus fuit a quo
ciuium damnatorum bona emerat.& sic opibus creuerat & ciuibus gratificabatur . & illis magnificentiam osten
tabat quam ideo Cicero nota quoniam malum habuerat initium & non erat sine aliorum iniuria : emptis scilicet
bonis . prescriptorum aliis emere nolentibus pre pudore Hic est Crassus ille diues . qui petiit apud parthos quo
rum sitiebat aurum.nam nisi eguisset nunq̄ cupiditate auri nullus iusta belli causa transiuisset Euphratem . qui
erat terminus romani participiq; imperii . Vnde uituperantur nimie cupiditates que non faciunt hominē esse di
uitem . quoniam crescit amor nummi (ut inquit Satyrus) quantum ipsa pecunia crescit . & omnes auari paupe
res sunt cum nunq̄ expleantur ignorantes animum hominis debere diuitem esse non arcam.& parsimoniam esse
magnum uectigal. Sene.dicit. Non qui parum habet sed si plus cupit pauper est. In paradoxis hunc Crassum q̄uis
ntatur loco communi his uerbis alloquitur. Multi ex te audiuerunt cum diceres neminem esse diuitem:nisi qui ex

Marsus. Iudicis officium. Index ē iustū aiatum. Ira.

Iniuria. Inmanes sunt habendi q laborāti patrie nō succurrunt.

Origo iniusticie. Metus pma cā. Secūda iniusticie cā auaricia. Auaricia qd sit. Voluptas proprie qd sit. Voluptas abiicienda tanq̄ meretrix. Spectat. Gratificari. M.Crassus aurū sitiebat parthorum. Parsimonia ē magnū uectigal. Diues. Pauper.

ercitū alere posset suis fructibus:ꝙ populus romanus ex tātis uectigalib⁹ iāpridē uix pōt.Igitur hoc ꝓposito nunq̄ erit diues anteq̄ tibi ex tuis possessionibus tm̄ reficiat:ut eo tueri sex legiones & magnā equitū ac peditū auxilio possis. In fateris igit te nō esse diuitē cū tm̄ adhuc desit ut expleas id qd exoptas. Itaq; istā paupertatē uel potuis egestatem ac mēdicitatē tuā nunq̄ obscure tulisti.Crassus in agris suis(auctore Pli.sestertiū decē milia possedit.Si ad naturam uiues(inqt Sene.)nunq̄ eris pauper si ad opiniones nunq̄ eris diues:exiguū natura desiderat opinio imēsum. Alibi dicit Breuissima ad diuitias p cōtentū diuitiaꝝ uia est.Princeps primus & magnificētie ostētator. ¶ Delectant etiā magnifici apparatus de magnificētia & officio ipsius magnifici dicet alibi:nā magnifici & facere magnos sumptus opera admirāda & apparatus habere preclaros aliter decoꝝ nō seruaret suū. ¶ Magnifici ampli & sumptuosi quales uirū magnificum & principē ciuitatis habere decet. ¶ Cultus ornatus. ¶ Cum elegātia.Elegans auctore Gelio apud antiquos is dicebat qui nimis leto amenoq; cultu uictuq; esset postea elegās reprehendēdi quidē desiit: sed laude nulla dignabat nisi cuius elegātia esset moderatissima.Cice.M.Tul.Lucio Crasso inqt & Sceuole uō meram elegantiā.sed multa parsimonia mixtā laudi dedit.Crassus inqt erat parcissimus elegātiū.Sceuola parcorū elegantissimus. ¶ Elegātia nitore:sed hec elegātia in uitio est:nisi parsimonie adiungatur ꝙ tales uiri nō faciūt qui magnifici atq; ostētatores & esse uideri uolūt.& ideo nō laudantur qm̄ talis elegantia cū uult habere copiā.i.abūdantiam oīum rerum & affluentiā:non pōt esse sine iniuria alterius. ¶ Copia affluentia rerū & eleganti apparatu. ¶ Infinita innumerabilis & insatiabilis.ergo hec infinita cupiditas uituperāda est qm̄ si se uult explere facit aliis iniuriā Vnde modus adhibēdus est cupiditatibus & ita uiuendū ne aut sordidi:uideamur:aut nimiū elegātes Plato in.v. de legibus sic ait.Diuites autē ualde simulq; probos esse īpossibile est fieri nō pōt:ut diuitiis obliquis simul ꝑstet & ꝓbitate qui honeste pecuniis utitur & iuste acquirit:neq; facile diuitiis excellet unq̄:neq; ꝑmetur inopia.recte itaq; sermo noster asserit ualde diuites bonos uiros nō esse ꝙ si boni sunt felicesq; ualde diuites nō erunt. ¶ Nec uero respōdet tacire obiectioni:potuisset.n.dici uideris Cicero capere magnificos apparatus.cū inde oriatur cupiditas pecunie:ergo res domestica nō est ampliauda:nec uideamur esse nimis cupidi:& sic nemo parte liberalis esse poterit: aut magnificus cū ad opera manifica erigēda opes nō suppetant. Ideo dicit amplificationē rei domestice non esse uituperandā si sit sine iniuria alioꝝ:Nam uirtus est illius que rem familiarem tuetur & gubernat:parare pecunias partas cōseruare & ipsis uti ad cultum uite & etiā frui. ¶ Amplificatio.augmentū rei domestice:& cōparatio pecuniarum ad rem domesticā augendam amplificandāq;. ¶ Nemini nocens.que nō est cū alicuius iniuria non debet uituperari:quoniā boni patrisfamilias hoc est officiū. ¶ Sed fugiēda iniuria:quoniā non debemus nobis cōparere diuitias cū alioꝝ iniuria que & iuris actio tūc sunt cū fiunt a spōte agente:ergo qui rem domesticā cū alioꝝ iniuria amplificat iniustus est. ¶ Maxime autē ponit unā cām qua uel maxime hoīes impelluntur ad iniusticiā:cupiditatē s.bonoꝝ & glorie ad quā aliqui summo studio & cōtentione anhelātes cōtendētesq; iusticie obliuiscunt:ut id adipiscantur:qd toto aīo cōcupiuere. ¶ Obliuio ut iusticie obliuiscunt & afferant aliis iniuriā. Imperioꝝ.ut sint imperatores & aliis imperare possint. ¶ Honorū magistratuū:nā ꝓprie honores sunt magistratus. ¶ Quod.n.est apud Enniū.Ennius tragedias scripsit:que nō extant in qbus erat hic uersus.Nulla sancta societas:nec fides regni est.Hec snīa potest ad plura trāsferri.nā non solū in regno:sed etiā in aliis magistratibus in qbus non pōt esse primus nisi unus sit ab oībus summa cōtentio:ut illum locū supremū assequantur:ut fecit Cesar. ¶ Id latius patet.ad plura sese extendit q̄ ad regnum in quo est unus rex qui sociū habere nō uult & probat dicens.Nā omne qd est tale.ut in eo nō possunt plures excellere sed opus est unū id tenere:illud in q̄ est causa cōtentionis & discordie.ut est regnū imperium & cetera id genus ergo id qd dixit Ennius de regno ad plura trāsferri pōt & patet latius. ¶ Eiusmodi hui⁹ generis.i.quecūq; est dignitas in qua nō possunt plures excellere. ¶ Cōtentio.cognatus & dissentio. ¶ Sanctā inuiolatam.i.difficilimū est seruare humanā societatē iuste & sancte. ¶ Declarauit modo ꝓbat exemplo Cesaris qui rēpub. occupauit & ad illū ascēdit:in quo solus uoluit esse dictator.s.ꝑpetuus. ¶ Id.s.difficilimū sanctā seruare societatem. ¶ Modo.pauloante.qm̄ pacis antea annis Cesar tēpli occupauerat post cuius intentū.Cicero hoc opus elucubrauit. ¶ Temeritas uiolētia & furor. ¶ Diuina & humana iura puertit:turbauit omne ius & omne fas:qa uiolauit societatē fidē uiolauit numina & hoīes occupādo rempu.hoīes uiolati fuerūt:qm̄ a Cesare(qui erat concinus)ad seruitutē redacti sunt ad patriā occupare humana & diuina iura uetāt.nō.n.est iustū ciuē exercere in suos tyrānidē. sed equo & pari iure uiuere.Plutar.scribit in uita Demetrii.Et proculdubio nihil tā egregiū tāq̄ ꝓpriū regis q̄ iusticie opus.Mars.n.(ut Timotheus inqt)tyrānus est:lex aūt est oīum rex(ut uult Pindar⁹)Atq; rege(ut inqt Home.) nō expugnatrices urbiū machinas easq; naues:sed iniusticiā a iure sumptā exercere custodireq; decet.& discipulum optimū Iouis nō ferocissimū aut inanē sed iustissimū regē uocauit:ergo si regē nō decet nisi iusticiā exercere in suos multominus decebit ciuē suis cū ciuibus insultare & illos iniuria afficere. ¶ Propter eū principatū:ꝓpter primū in repub.locum.Sepe dicebat Cesar.Si uiolādum est ius:gratia regnādi uiolandū est:& se difficilius dictabat a primo loco ad secundū q̄ a secundo ad tertiū posse detrudi.Itaq; semp primū locum optauit. ¶ Opinionis errore qm̄ opinabatur se eo principatu dignū cum nō esset. ¶ Fixerat in mente sua formauerat:ergo si nō fuisset imperii cupiditas nō fuisset iniustus & impius sic fuit & iniustus iusticia legitima.qua omne uitiū cōplectitur.uiolauit.s.leges & que legibus continetur libertatē. ¶ Est autem in hoc genere dolendum est(inquit Cicero.)ꝙ uir magno aīo excellenti doctrina preditus habeat appetitū principatus.Raro.n.eminentissima ingenia acquiescunt:nisi in supremum locū ascenderint:& sic uiolāt iusticiam & humanā societatē:ut fecit Cesar cui nō fuit utile tandē id qd cōcupiuerat: & perfecerat.Vnde dicebat Sophocles plurimos uelle mala ob in experientiā bonoꝝ atq; inscitiam.& philosophus in.v.ethices dicit.Ea que sunt simpliciter bona & sibiipsis etiā bona optare oportet.In hoc genere in huiusmodi cupiditatibus & opinione principatus. ¶ Splendidissimis perspicacissimis & excelsis.Existunt apparent.insunt.Cupiditates uehementia desideria:ꝙ cum ita sit(inquit Cicero)cauendum est ne iniuria ob id alii afficiantur quod illis uidetur difficile que claris ingeniis prediti ea que sibi proposuerunt efficere cupiunt in quibus ratio & officium caligine quadam nimie cupiditatis obducitur tales natura & acies ingenii corrupta malis disciplinis & persuasionibus.unde dolendum est minentissima ingenia educatione mala persuasione corrumpi.Pla.ait in sexto de republi.

Magnifici offm̄.
Elegans
Crassus elegātiū parcissimus.
Sceuola parcoꝝ elegātissimus.
Modeste & mediocriter uiuēdū est.
Diues ualde ꝓbus esse nequit.
Offm̄ patrisfamilias.
Quare ad iniusticiā appellātur hoīes.
honores sunt magistrat⁹.
Ennium carmen.
Cesar dictator ꝑpetuus.
Rex est oīum lex regis officium.
Cesaris dictū ambiguū.
Doctos principatū appetere dolēdum est.
Preclara ingenia mala educatione corrūpi docēdum est.

ingentia facinora summaq; nequitia non ex uili natura, sed potenti & corupta generantur. debilis quippe natura ingenium bonorum aut malorum nunq̄ erit causa: hoc repetiit. Plutarchus in uita demetrii. ❡ Quo magis tanto magis: quoniam uirtus uersatur circa difficile. In eo genere cupiditate honoris glorie imperii.

S Ed in omni &c. Ponit differentiam inter iniurias, ut patet in hoc ordine Sed permultum interest. i. differentia est in omni iusticia utrum iniuria fiat aliqua perturbatione animi que est plerumq;. i. ut plurimum breuis & ad tempus sup. durans an fiat consulto & cogitatio. i. ex deliberatione. n. pro quia ea que accidunt aliquo repentino motu sunt leuiora. i. minus damnabilia q̄ ea que inferuntur meditata & que inferuntur preparata. Ac satis dictum est de iniuria inferenda idest que inferuntur uel inferibilis est.

Qui colera suadente nocet uenia fit dignior atqui
Consultus ledit culpa fit hec grauior.

❡ Qui alteri iniuriam intulerit constanti non meminit leuis qui uero consultus & prouisus iniuriatur grauius offendit.

Sed in omni iusticia permultū interest utrum perturbatione aliqua animi que plerūq; breuis est & ad tēpus an consulto & cogitato fiat iniuria. Leuiora. n. sunt ea que repentino aliquo motu accidunt q̄ ea que meditata: que preparata inferūtur. Ac de inferenda quidem iniuria satis est dictum.

S Ed i omni iusticia. Posuit Cicero duo genera iusticie. Sed posset oriri dubitatio an quelibet iniuria sit eadem & eiusdem generis: ne aliquid relinquatur intactum declarat: hoc dicens leuiorem esse iniuriam que non infertur de industria. ❡ Interest magna est differentia in ipsis iniuriis q̄uis similes uidētur. ❡ Perturbatione animi ira que est ebulitio sanguinis circa precordia & per iram agimus sponte non tamen cum deliberatione & electione ex quibus oritur iniuria. Et ad tempus per aliquod spacium temporis non semper. Vnde temporalium theatrum dicitur extractum ad usum cuiusdam spacii temporis: quoniam spectaculo absoluto destruit. Vnde legitur apud tranquil. Cæsarem extruxisse porticus ad tempus. ❡ An consulto electione: & q; quis sciens certoq; consilio iniuriam faciat. Et cogitatio premissa cogitatione idest si premeditata fiat iniuria est grauior & prope iniuria dicitur (ex sententia Aristotelis) ut dictum est & probat hoc dicens leuiora sunt & ueniam facile merentur qui accidunt aliquo motu repentino non precedentibus & consolatione & electione. ❡ Repentino. subitu motu & ira quoniam in subditis animi motibus non habet locum deliberatio & electio: ergo que tunc fiunt leuiora sunt & non tam iniquo animo ferenda. ❡ Preparata certo cōsilio & deliberatione ea inquit philosophus in sexto ethicorum que proficiscuntur ab ira non iudicantur prouidentia fieri non enim incipit qui facit iratus sed is qui prouocauit ad iram.

P Retermittende. Prosequitur secundum genus iniusticie uide Pretermittende defensionis ostendens: unde oriatur est autē ordo. Plures. i. ualde multe cause solent esse defensionis pretermittende. i. cur defensio pretermittatur: & officii deserēdi. i. cur officiū deseratur. Nā ipsi qui ꝑtermittūt defensionē oppressorū aut deserunt officiū aut nolunt suscipere inimicitias iniuriāte. s. aut laborē: aut sumptus. i. expēsas: aut īpediuntur negligētia pigritia inertia. i. ignauia quasi sine arte aut in suis. i. in ꝓpriis studiis. i. exercitii ue ꝓ uel q̄busdam. i. certis occupationibus sic ut patiātur eos esse desertos quos debeāt tutari. Itaq; uidēdū est. i. oportet uidere & prospicere ne id quod dictum est apud Platonē in primo circa philosophos: sit non satis idest insufficiēs scilicet eos esse iustos q; idest quia uersentur inuestigatione ueri est idest ueritatis q; pro & q; ipsi contēnant. idest aspernantur & ducant idest reputent pro nihilo ea que plerique expectāt & de quibus plerique soleant digladiari. i. gladiis contendere inter se hoc est diuitias & potentiam. Nam dum philosophi assequuntur alterum genus iusticie ne scilicet noceant cui. i. alicui: in inferenda iniuria: hoc est inferendo iniuriam ipsi incidūt in alterum supple uitium: scilicet pretermittende defensionis enim pro quia ipsi impediti studio discendi. deserunt sup. eos quos debent tueri. i. defendere. Itaq; Plato sup. ne. pro & non non putat eos accessuros quidē. i. certe ad rempu. nisi coactos aūt pro sed equius. i. iustius decentius erat id. s. accedere ad rempu. fieri uoluntate. i. uoluntarie & sponte q̄ coacte. Nam hoc ipsum quod fit recte iustum est si est uoluntariū. Sunt etiā sup. aliqui qui dicant se agere suum negocium non immiscēdo scilicet de rebus alterius: aut

Qui studio intenti proprio succurrere spernunt.
Infamat quinq; non socialis erit.

❡ Vituperantur qui proprii studii delectationem quos tueri debēt deserunt & hi qui sociales esse spernentes uiuunt singulariter.

Pretermittende autem defensionis deserēdiq; officii plures solēt eē cāe. Nam autē inimicitias: aut laborem aut sumptus suscipere uolunt aut etiā negligentia pigritia: inertia: aut suis studiis quibusdam uel occupationibus sic impediuntur eos quos tutari debeant desertos esse patiantur itaq; uidendum est ne non satis id quod apud Platonem ē in phos dictū q; ueri inuestigatione uersent quoq; ea q̄ plerique uehemēter expectāt & de qbus inter se digladiari soleāt contēnāt & ꝑ nihilo ducāt ꝓpterea iustos eē. Nā dum alterum iusticie genus assequūtur i iferēda (ne cui noceant) iniuria alterum incidunt dicendi enim studio impediti quos tueri debent deserunt. Itaq; eos ad rempu. que quidam accessuros putat nisi coa

ASCE. Marsus.

Ire desinitio.

ERAS. Dānat ignauā philosophiam. Hoc plato in lib. de repu. elegātet ostēdit ꝑ fabulā de his q̄ uicti in spec. sedent id qd Cicero ꝓbari uiro politico nō est mirum. Alia deserēdi officii Ho. dissimulator opis ꝑpe mihi cōmodus uni.

ctos.Equius aũt erat id uoluntate fieri.Nã hoc ipsum ita iustũ est q̃ recte sit si est uolũtariũ. Sũt etiã qui aut studio rei familiaris tuẽde:aut odio quod hominum suũ se negociũ agere dicant ne facere cuiq̃ uideantur iniuriã qui dum altero iniusticie genere uacant in alterum incurrunt.Deserunt.n.uite societatem quia nihil conferunt in eam studii nihil opere nihil facultatum.

studio rei familiaris.i.domestice tuende.i.protegẽde atq; augmẽtande:aut odio quidã hominũ quia societatẽ humanã fastidiũt:aut fugiunt ne uideant facere cuiq; iniuriã qui dum uacãt.i.uacui sunt & puri altero genere iniusticie:quod est iniuriam īferre incurrunt in alterum sup.iusticie genus qđ est non descẽdere quos debeant.Enim pro quia deserunt societatem uite quia nihil studii conferunt in eam & nil opere.i.operationis & laboris & nihil facultatum.i.opum ac diuitiarum.

Marsus
Inimicitie nõ sp fugiẽde sunt.

PReternittende aũt defensionis Absoluit Cice.primũ genus iusticie eoꝝ qui inferũt iniusticiã.Nũc trãsit ad alterã partẽ diuisionis:genus iniusticie eoꝝ q cũ possunt nõ ꝓpulsant iniuriã ponit causas qbus pleriq; abducti defensionẽ ꝑtermittunt discedẽtes ab officio:qui oẽs improbant̃.Nõ.n.(cũ opus est)inimicitie fugiẽde sunt:labores sumpt⁹:ꝑ amico & officio seruãdo ne uideantur seq.fortunã nõ hominẽ aut offm̃.❡ Pretermittẽde omittẽde:plurib⁹ causis iqt mouent̃ aliq ut alios nõ defendat:& deserãt offm̃.❡ Officii actionis cũ uirtute quã alicui prestare debemus uolente natura.❡ Nã aut inimicitias ponit causas Cice.qm̃ (inquit) uolunt subire inimicitias eorũ qui inferũt iniuriã.& nolunt suscipere labores:& nolũt aliquid impẽdere:& pecunias absumere pro defensione alterius.Laborẽ labor est functio quedã uel animi uel corporis grauioris operis uel numeris.❡ Pigritia ad corpus.❡ Inertia ad animã.❡ Studiis.uoluptatibus uariis:aut in litteris aut ĩ aliis rebus quoniã uaria sunt hominũ studia.❡ Occupationibus rerũ.s.domesticaꝝ in quibus habendis occupantur.❡ Desertos derelictos & ope destitutos: Itaq; uidendũ est.Latenter tãgit Platonẽ Cice.qui in libris de repe.scrip. philosophos propterea esse iustos quia uersantur in inuestigatione ueri & q honores imperia magistratus contẽnunt eoꝝ studiis & contẽplationibus intenti dicit Cice.hoc non eẽ satis ad refectã laudẽ iusticie nondũ unũ genus iusticie assequuntur nemini.s.faciendo iniuriã incidunt in alteꝝ genus iniusticie:quia deserunt:quos ex officio tueri debẽt. Ostendit igitur Ciceronis:hanc eẽ meliorẽ uitã & nature accõmodationẽ uersari.s.pro tẽporis cõditione & negociis & in contẽplationibus. ita.n.melius uita humana sustentatur & aliter.❡ Ne non sit satis.i.ne sit parũ accumulatã laudẽ ipsius iusticie q̃ plato philosophis tribuit Pla.lib.vii.de repu.sic ait. Habes aliquos qui ciuiles honores spernant preter ueros philosophos. In.v.&.vi.his uerbis celebrat philosophos.Hominẽ ad quẽlibet doctrinã degustandã propensiorẽ ad discendũ promptissimũ & in explebiliter inhiantẽ merito philosophũ nuncupabimus & paulopost.Quicũq; ad disciplinã & cetera talia omni desiderio flagrant purã ipsius anime uoluptatẽ expetunt corporis autẽ oblectamenta despiciunt.tẽperans itaq; uir talis erit ne pecunie cupidus neq; in cõmerciis difficilis aut iniustus & paulopost.An nõ decente hunc in modũ causam philosophi defendimus dicentes hoium sciẽtie cupidum ita natura institutum esse ut ad id qđ uere est semp contendat neq; moras trahit in his singulis circa que uersatur opinio ueritatẽ inquit amat philosophus & ꝑ cõsequens iustus est & tẽperans qm̃ ueritatẽ ducem uitia nõ sequuntur.❡ In philosophos pro philosophis & in philosophorũ laudem.❡ Propterea.idcirco & ꝓpter id quia uersantur in studiis doctrine & ueritatis indagatione.❡ Pleriq; maior pars hoium.❡ Digladiari.certare more gladiatoꝝ.Pro nihilo dicãt.existimãt nullius esse precii & momẽti:philosophi.n.bona fortune pro nihilo putant & seipsis inferiora esse arbitrãtur nec digna ad que descẽdatur a tanta ipsoꝝ prestãtia sed exigũt animũ ad uirtutẽ qua nihil preclarius est & que hoies deo similes (quo ad fieri põt) reddi.Vtinã mortales hoc bonũ cognoscerẽt:nullã ꝑfecto uel saltẽ minimã haberẽt cũ corporibus humanis & terrenis bonis atq; caducis contagionẽ sed uoluptatẽ corrupti pro illa iudicamus summũ bonũ caligine quadã obducti ignorãtes & illecebris fortune capti:quibus nihil est fallacius nihilq; qđ ab hoie (qui uere homo est prudẽs debet esse) alienius qm̃ is est beatus cui nullũ bonũ malũq; sit nisi bonus malus q; animus honesti cultor uirtute cõtentus quẽ nõ extollũt fortuita nec frãgũt qui nullũ maius bonum eo qđ sibiipse dare põt nouerit cui natura uoluptas erit uoluptatũ cõtẽtio.❡ In alterũ:qm̃ eos nõ defendunt quos debẽt ex officio studioso.s.cogitationis & doctrine.Quos tueri debẽt:nõ est in humana uirt⁹ (inqt Cice.alibi) neq; imunis:neq; supba que etiã populos uniuersos tueri eisq; optime cõsulere soleat qđ nõ faceret ꝑfecto si a charitate uulgi abhorreret. Ad rẽpu.munera reipu.obeũda ꝓpterea inquit Socra.apud Pla.lib.i.de repu. O thresmache ut modo dicebãt turpissimũ uidetur spõte quẽpiã ad regimẽ accedere:sed necessitatẽ expectare nõ debet:detrimentum aũt nullũ maius põt accedere repu.q̃ a pessimo regi uiro cũ ipse bonus regere illã & gubernare recuset:ubi dicit etiã Socrates q praua aĩa male imperabit bona uero oĩa recte faciet:& q iniusticia ꝑbet inuicẽ odia pugnas:& seditiones cõsensum uero amicitiãq; iusticia dicit.Pla. Ciues si boni sunt nõ debẽt spõte ad rẽpu.accedere ne uideantur aut ꝑcio allecti:aut ꝓpter auaritie crimẽ:aut cupiditate honoris aducti qđ est hoĩs ambitiosi:ex quo (inquit) turpissimum uidet̃ sponte sua quẽpiã ad regimẽ accedere: hac igit̃ de causa (inquit) neq; pecunia:neq; honore ducti boni hoies imperare uolũt oportet igit̃ necessitatẽ illis imponi & mulctã (si impellendi sunt) ut uelit magistratũ accipere maxima uero mulcta est administrationi maloꝝ subiici:nisi ipsi acceperint reipu.gubernaculũ ad hoc accedũt tãq̃ ad rem necessariã cũ neq; meliorib⁹ neq; similib⁹ se omittere audeãt.❡ Equius aũt erat:nã in aliqs agit si sua spõte:agit dupl̃r aliqs agit iustũ inuit⁹ & spõte si iuit⁹ facitus iustũ attñ nõ facit ius cũ agit electione & certo cõsilio iustus est & agit iustũ.Equius aũt fuisset ipsos philosophos spõte sua munera reip.obeũda accedere q tũc optime administrant̃ cũ philosophi eã gubernãt & regũ:aut cũ ipsi reges philosophantur:ut uult idẽ.Plato lib.v.de repu.Cato.apud Ci.lib.iii.de finib⁹ in hãc sniam dicit.Cũ aũt ad tuẽdos cõseruãdosq; hoies hoiem natũ esse uideam⁹:Cõsentaneũ est huic nature ut sapiẽs uelit gerere & administrare rẽpu.uide hi q ingenio ualẽt & fugiunt reipu.munera ab officio discedũt & eã sinũt perire pro qua usq; ad mortẽ certãdũ est. In ꝑceps tẽdit respu.cũ iuuenũ consiliis & suia regitur.❡ Ita ea cõditione & pacto laudat̃ ut iustũ si uolũtariũ.i.si a uoluntate ꝓficisci & nõ nio coacto.Nam ius

Labor.
Cice.notat Platonẽ latenter.
Tẽperãs
Veritatẽ amat philosophus.
Beatus quid sit.
Maximũ reipu.detrimẽtũ mal⁹ rex
Nõ spõte ad regimẽ accedẽdũ.
Maxima mulcta ẽ malorũ subiectõ.
Ager ius & agere iustũ differũt.
Ingeniosi ab officio discedẽtes:19 agũt qui illud spõte agũt.

agunt illi qui agunt sponte ut uult. Aristo. in. v. ethices his uerbis. Iustus quæ est cũ ius agit electione. Ius autẽ agit si solum sua sponte agit: & is dicitur iniuriã facere qui electione nocet. ℭ Sunt etiã ponit nunc alios qui in reb⁹ suis intenti alios deserunt. ℭ Rei familiaris domestice augẽde conseruandeq;. Aut audio quodã hominũ de thimone atheniensi legitur in Lelio quinetiã si quis asperitate ea est & immanitate nature cõgestus est ut societatẽ hominum fugiat atq; oderit qualem fuisse athenis timonem nescio quẽ accepimus: tamen is pati non posset: ut nõ acquirat aliquẽ apud quẽ euomat uirus acerbitatis sue. Qui odio hominum fugiunt humanam societatẽ non modo inhumani: sed teterrime belue habentur & sunt. Natura. n. nihil solitarium amat homines natura ipsa congregati sunt ℭ Dum uacant. i. dum uitant alterũ genus iniusticie qm̃ memini faciunt iniuriam in alterum incurrunt: qm̃ nihil faciunt pro humana societate tuenda. ℭ Nihil studii uoluntatis & hoc est quãtum ad animũ. ℭ Nihil opere laboris & diligentie facultatum diuitiarum & exilii cum id possint sine ipsorum detrimento prestare ad quod tenentur ex officio (etiã si maxima est iactura fieret) quoniam humana societate nihil debet esse nobis antiquius.

Thimo. atheniẽsis agrestis & immanis.

ℭ Q m̃ igit̃ duobus generibus iniusticie ꝓpositis adiunximus causas utriusq; generis, easq; res ante cõstituimus quibus iusticia cõtinet̃ facile quod cuiusq; tẽporis officium sit poterimus (nisi nosmetipsos ualde amabimus) iudicare. Est. n. difficilis cura [illegible] alienarũ. q̃q̃ Terentianus ille Chremes humani nihil a se alienũ putat. Sed tñ qa magis ea pcipimus atq; sentimus q̃ nobisipsis aut ꝓspera aut aduersa eueniũt q̃ illa q̃ q̃si lõgo iteruallo iteriecto uidemus aliter de illis ac de nobis iudicamus. Q uo circa bñ pcipiũt q uetãt quicq̃ agere quod dubites equũ sit. Equitatis .n. licet ipsa p se dubitatio autẽ cogitationẽ significat iniurie.

ℭ Quoniã igitur. Concludit quẽlibet ex iam dictis posse iudicare qd cuiusq; temporis officium sit. i. qd iuste: quid ue iniuste fiat. Mone⁹ nihil agendum esse de quo dubites iustum ue an iniustum sit qd̃ eo dubitatio co[illegible]nem significat i[illegible]rie. ℭ C[illegible] est igi[illegible] ꝓpositis duob⁹ generib⁹ iniusticie. i. [illegible] posuim⁹ duo genera iniusticie nos adiunximus causas utriusq; generis & nos cõstituimus ante. i. prius eas res quib⁹ iusticia cõtinetur nos poterimus facile iudicare quo sit officiũ cuiusq; tẽporis nisi amabimus ualde nosmetipsos sic. s. ꝓpter utilitatẽ aut uoluptatẽ nostram dissimulemus qd̃ iustum est. Possum⁹ autem dissimulare enim pro quia cura. i. sollicitudo rerũ alienarum quas iustus tenetur defendere est difficilis q̃q̃ ille notissimus chremes Terẽtianus. i. que in tertia comedia. Terẽtii loqtur putat nihil humani. i. ad hominẽ percipimus atq; sentimus magis ea que eueniunt nobisipsis: aut prospera: aut aduersa q̃ illa que ceteris sup. euenientia nos uidemus quasi longo interuallo. i. spacio interiecto. i. inter nos & illa posito ideo sup. nos iudicamus aliter de illis ac idest q̃ de nobis. Quo circa. i. quapropter quia. s. nõ recte ꝓspicimus res alienas & amore nostri capti faciliter in eas peccare possumus illi qui uetant idest prohibent agere quicq̃ quod dubites. i. quiuis dubitet an sup. sit equũ precipiunt bene. i. recte. Enim pro quia ipsa equitas lucet per se autem pro sed dubitatio. s. de equitate significat. i. denotat cogitationem. i. presumptionem iniurie.

Ordo.

ℭ Quoniã igitur facit epilogum. Cicero eorum que de iusticia dicta sunt: posuit enim ipsius duo genera causasq; adiunxit quibus hoĩes aducti officium deserunt. Cum igitur (inquit) talia a nobis dicta sunt facile poterimus iudicare quid quoq; tẽpore agendum sit: nisi uoluerimus nimiũ nobis indulgere. ℭ Vtriusq; generis & illius quo iniuria infertur & illius quo non propulsatur. ℭ Constituimus. i. anteposuimus ea quibus iusticia cõtinetur & quasi materiam circa quã uersatur & iusti uiri munus. ℭ Cuiusq; temporis quacũq; temporis conditione quid agendum sit ex officio iudicare poterimus. ℭ Quod officium sit quod quoq; tempore sit agendũ iusticia seruetur. ℭ Officium que actio si propria cuiusq; tẽporis. ℭ Nisi nobis ualde amabimus. i. nisi uoluerimus fugere labores: & nobisipsis solum indulgere & aliena non curare quod est contra officium & probat quare nos interdum ualde amamus & fugimus labores pro negociis aliorum. ℭ Est difficilis cura rerum alienarum. i. non libenter curamus aliena: & ideo decipimur interdum ab officioq; discedimus timentes laborem & curã rerum alienarum. Sed (inquit Cicero) Chremes ab Teren. introductus in comedia humani a se nihil alienum putat: nam cõmunis hominum inter homines naturalis est cõmendatio ut oporteat hominẽ ab homine ob idipsum q̈ homo sit non alienum uideri ut uolebãt Stoici apud Teren. Menedemus ait ad Chremetem monente ne se tantopere maceraret tantũ ne ab re tua est ocii tibi: aliena ut cures ea que nihil ad te pertinent. Respõdit Chremes homo sum humani nihil a me alienum puto. Sed (inquit Cice.) q̃uis ita sit & Terentianus sic statuat. & iudicet ex sententia stoicoꝝ tamen aliena difficilius curamus q̃ nostra. Vnde difficile est exercere iusticiã que est ad alios. Pro pensiores enim sumus ad res nostras & in alienis hallucinamur. Et ideo non est pronum iusticiã & curam adhibere in rebus alienis que a nobis lege nature deseri nõ possunt sine iniusticia q̃uis in rebus nostris sumus isti neminẽ offendamus. Omne hoc qd̃ uides (inqt Senec.) duo diuina atq; humana conclusa sunt unũ. & mẽbra sumus corporis magni natura nos cognatos edidit hec nobis amorẽ incidit mutuũ. & sociabiles fecit illa equũ iustũq; cõposuit ex illius institutione miserius est nocere q̃ ledi ex illius imperio parate sunt iuuantis manus. Isti uersus & in pectore & in ore sint. Homo sum: nihil humani a me alienũ puto habeamus in cõmune q̈ nati sumus. Sed tamẽ (inquit Cice. q̃q̃ omnia humana ab homine aliena non sunt uolente natura tamẽ magis ea sentimus que nobis accidunt. q̃q̃ aliis que quodã quasi interuallo a nobis distare uidentur. ℭ Precipimus mente. Sentimus sensibus exterioribus. ℭ Interuallo longo spacio. ℭ Ac idest q̃ de nostris. i. de rebus que nobis accidunt aliter iudicium facimus. Aristo. in primo de re familiari tuenda dicit. Nemo aliena ut propria similiter curat. ℭ Quo circa Affert Cice. sententiã que oritur ex his que dicta sunt. Neminẽ. s. debere id agere quod dubitet equum sit an iniquum. quoniã ipsa dubitatio affert significationem iniurie ipsa quippe equitas lucet per se: & omnibus manifesta est nec aliquã in se. dubitationem habet equitas ipsa iusticia.

Marsus nihil antiquius hũana societate.

Laus cõmunis cnrãtiũ.

Dictum chremetis q̃ hominis sẽ nõ. refugientis.

ASCE. Ordo.

S Ed incidunt sepe tempora &c. Docet officium mutari posse mutata conditione tēporis: aut nostra: aut eorum quibus impendendum est. Nihil. n. utile faciendū qui plus noceat facienti q̃ prosit ei cui fiat. ¶ Ordo igitur talis est. sed tempora sepe incidunt. i. preter opinionē eueniunt cum. i. qñ ea quæ uidentur maxime digna esse homine iusto eo scilicet que dicimus uirum bonū cōmutantur & fiunt contraria. ita sup. ut iustum sit interdum nō reddere depositum pro & non facere furioso promissum: q; pro & negare & nō seruare interdū ea quæ pertinent ad ueritatē & fidem. Enim pro quia decet idest decēs est referri idest ut galli dicūt reportari ad ea fundamenta iustitie. quæ ego proposui in principio. Primum ut ne cui idest non alicui ut non noceatur alicui. Deinde ut seruatur idem ut seruitium fiat cōmuni utilitati. Cui idest quando ea sup. fundamenta cōmutantur tempore idest per aliquē euentum in tempore. officium cōmutatur ita sup. ut nō semper sit idem. Potest enim accidere idest sic euenire aliquid promissum: & conuentum. i. pactum [illegible] homini ut id effici idest q̃ illud efficia[illegible] inutile: uel ei cui pmissum sit. uel ei qui promiserit. Nam si (ut est in fabulis) Neptunus deus maris non fecisset Theseo quod promiserat ipse Theseus nō esset orbatus Hippolito filio suo. Enim pro quia idest quēadmodum scribitur sup. fabulis hoc quod Theseus iratus optauit de interitu Hyppoliti erat certum ex tribus optatis quæ illi Neptunus facere promiserat: quo scilicet optato: impetrato idest obtento ipse incidit in maximos luctus. Igitur nec promissa sunt seruāda his quibus promiseris si sint inutilia: nec si noceat plus tibi q̃ prosint illi cui promiseris. Cuius ratio est quia contra officium est maius dānum anteponi idest preferri minori sup. dāno: ut si constitueris te esse uenturum in rem idest in litem presentem alicui aduocatum: atq; filius tuus sup. ceperit interim grauiter egrotare non facere quod dixeris idest non præstare illi patrocinium non sit contra officium q; pro & ille cui promissum si discedat magis ab officio: si queratur idest conqueratur & plangat se destitutum sup. esse a te. Quis non uidet iam non standum esse idest q non debeat stari: & similiter inhereri illis promissis que quis promiserit existens coactus metu aut deceptus dolo quasi dicat nemo. qui quidem promissa liberantur. pleraq;. i. ualde multa iure ptorio. i. ptor equitate motus cōstituit in casibus emergentibus: & nonnulla legibus supple scriptis.

Officiū p tpis circūstātia aliquādo relinquit.

Cōncta pstare tam nōnunq̃ cōtra officium. tragicū exēplum. Theseus tria optauerat ab auo Neptūo. ut Miotaurū cōficeret. ut sibi ad iferos. daretur aditꝰ: ut hippolitū ulcisceretur. Marsus.

S Ed incidunt sepe tempora. ¶ Positis omnibus que fieri debent ab homine iusto: sine aliqua cunctatione & a quibus fugiendum sit nunc ea ponit quæ agenda sunt secundum temporis cōditionē. Nam sepe incidunt tempora in quibus facere ea que uidentur esse contra iusticiam officium est: sed in his rebus diiudicandis prudentia opus est ut tempori seruiatur & officio: atq; omnibus circunstantiis de quibus in principio dictū est: & sic appellantur hec officia a circūstantiis que sunt septē: & in omni re requiruntur. Nā multa rōne tēporis: loci psone modi rei cause & materie sunt cōtra officium si fiant que prius officia erāt: ut aptius per Expla patebit: ¶ Tpa tēporis cōditiones. ¶ Cōmutantur aliter se habēt & fiunt cōtra officiū propter aliquā circūstantiā. Fabius lib. v. loquēs de tēpore sic ait. Latino quidā satis significari putauerunt si illud generale tēpus: hoc speciale tēpora uocarēt: habet. n. cōstituta discrimina: ut in bello & pestilētia. ¶ Vt nō reddere depositū: ponit exemplū quo ostēdit quare rōnem tēporis officia mutant. Simpliciter & absolute reddere depositum naturale iustum est: sed ob aliquam forte causam non reddere officium

Prudētia tpis obseruatrix Septē circūstātie i oi re seruande. Stare premissis. Manere dicimꝰ.

¶ Nōnunq̃ uarie suadet rationis imago.
Succedant fidei facta nociua date.

¶ Quāq; probi sit uiri officium promissa factis cōpensare urgente nihilominus causa que uel ex honesto uel utili sui pcessus assumit materiam ei qui officio si sibi uiri nomen nactus sit fidefragum uideri non indecorum est.

¶ Argumentum Erasmicum.

¶ Docet officia pro circūstantiis uariari & quod officiosum erat id contra officium fieri duobus maxime modis fiunt si aut ab utilitate recedatur aut minus utile preferatur utiliori quin interdū preter officium esse nimium inherere iuris apicibus.

Ed incidunt sæpe tēpora cū ea quæ maxime uidentur digna esse iusto hoie. eoq; quē uirū bonū dicimus cōmutantur fiuntq; contraria ut nō reddere depositū. etiā ne furioso pmissum facere quæq; pertinēt ad ueritatē & ad fidē. ea negare interdū & non seruare sit iustum. Referri. n. decet ad ea quæ pposui in principio fundamēta iusticie primū ut ne cui noceatur: deinde ut cōmuni utilitati seruiatur. Ea cū tēpore cōmutantur officium ut non semper sit idem. Potest. n. accidere promissum aliquod & cōuentum ut id effici sit inutile uel ei cui promissum sit uel ei qui pmiserit. Nā si (ut in fabulis est) Neptunus qd Theseo promiserat nō fecisset. Theseus filio Hypolito nō esset orbatus. Ex tribus. n. optatis (ut scribitur) hoc erat tertiū q̃ de Hypoliti interitu iratus optauit. Quo impetrato in maximos luctus incidit. Nec promissa igitur seruāda sunt his quibus pmiseris inutilia si sint ne si plus tibi noceāt q; illi psint cui promiseris. Cōtra officiū est maius dānū anteponi minori ut si cōstitueris te cupiā aduocatū in rem præsentē esse uenturū atq; interim grauiter egrotare filius cœperit non sit cōtra officiū non facere qd dixeris. Magisq; ille cui pmissum sit ab officio discedat. si se. destitutū querat. Iamq; illis promissis nō standum esse quis non uidet quæ coactus quis metu aut deceptus dolo pmiserit. que qdē pleraq; iure ptorio liberant nōnulla legibus.

est:ut ensem furioso.i oibus igitur oportet considerare principia agendi & circunstátias:& sic ab officio non disce
detur.Depositum reddere(inquit Sen.)per se res expetenda est:nou tamen semper reddá:nec quolibet loco nec tpe.
Intuebor utilitatem eius cui sum redditurus & nociturum illi depositum uegabo idem in bñficio faciá. ¶ Deposi
tú pecuniá depositá apud amicú. ¶ Furioso.illi qui incipit furere. Furor aút est cecitas métis ad oía ¶ Facere ꝓmis
sum.facere id quod promiseris :& seruare fidé alicui datam de aliqua re si ille interim incipi & furere. Pla.in.i.de re
pu.sic ait.Vnusquisqꝫ dicere si quis amico sue mentis arma acceperit:ideqꝫ insanus repetat nó oportere ea reddi ne
que iustú esse eum qui reddat:uel rursus hoi sic affecto uera oía dicat.Non ergo hec est uera iusticie definitio uera
dicere deposita reddere.Nam cum hec facere aliquando iustum.aliquando uero iniustú est. ¶ Referre enim decet
affert róne quare iustú é ea negare q̄ ad fidem pertinét ad ueritaté:qm̄ inquit oia referri debét ad ea que de iusticia
dicta sunt ut ne cui noceatur si aút reddere depositú furioso aut ensem noceat illi cui redditur iustú est nó reddere:
& officiú a circunstantia:cósulere em̄ alterius utilitati debemus & babere róné tpis ꝑsone & aliarú circústantiarum.
¶ Referri ꝙ referantur ad ea que dicta sunt:& ita agátur:ut ne cui noceatur oía eni que agútur ad illud iusticie fun
damentum referenda sunt. ¶ In principio scilicet disputationis de iusticia. ¶ Vt cói utilitati seruiatur.ut oía fiant
cóis utilitatis causa. ¶ Ea scilicet fundamenta iusticie. ¶ Cómutantur tpe.i.aliqua tpis códitione & circústantia q̄
efficit ut id quod prius officiú erat sit cótra officiú.honesta illa actio que est secundú uirtutem mutatur dico: ut nó
semper sit idem & ut nó semper idem agere debeamus propter circunstantias:& probat hoc dicens: pót eni acci
dere. ¶ Sed incidunt sepe tépora si lucet equitas ipsa per se dubitatio uero cogitationem significat iniurie ergo ser
uanda semper sunt que iusta uidétur.Non ita(inqt Cicero)qm̄ sepe incidút tpa:quibus que per se iusta sunt:ad aliú
relata effici inter iniusta:é statim exempla subiungit.Tempora aút hic téporú causas accipimus & rónes qualitates
quoqꝫ seu occasiones quas greci uocant. ¶ Eoqꝫ qué uere bonú dicimus bonus & iustus conuertuntur ut supra di
ximus bonus dicitur qui iustus habetur. ¶ Contraria.nam ꝑ se & naturaliter iusta casu fuit iniusta. ¶ Vt reddere de
positum equum est reddere depositum simpliciter & per se.si uero qui apud te pecúias deposuerat:forte hostis pa
trie tactus depositú repetat:non reddere equú est.Tépus enim accidit quo receptis pecuniis patrie nocere posset:có
parato illis exerc.tu Recte Cice.depositi elegit exemplum in cuius fraude maximum est peccatú ut si in maioribus
rebus ꝑmutari officia contingit nullú sit dubiú ét in minoribus permutari. ¶ Furioso furiosus est qui insanus est &
animi morbo uexatur. ¶ Ensem apud te amicus reliquit dum compos mentis esset:ad certam dié redditurum te il
li promisisti furore corripitur:ensem repetit quo fratrem aut parentem uult occidere:aut etiam seipsum non reddis
recte facis mutatum est enim tempus immo peccares si redderes. ¶ Ad ueritatem in rebus si uti in deposito. ¶ Ei-
dem in uerbis sicut in promisso. ¶ Ne cui noceatur : ut noceretur si furioso gladius redderetur & cómuni utilitati
non seruiretur:si ei qui patrie hostis factus est pecunia redderetur. Negare uel migrare transire a iusto ad id quod
iniustum est. ¶ Potest enim accidere &c.Quotiens promittimus quippiam aut preuidere aut prescire futurum ex
promissio damnum.Licet autem non:si licet : postquá promissum quippiam est aut secundum honestatem irrita
sit promissio:aut contra:si irrita sit non implere iustum est : si irrita non sit implere necesse est rursus si precise po-
tuimus religionem que iuris naturalis pars est seruare non compellimur secundum uero ius ciuile compellimur
id enim conuentionem aut nunquá:aut ꝑ raro aut dissolui patitur:ut lites tollantur & ut in gerendo negocio cau-
tior quisqꝫ sit secundum equum & bonum si neqꝫ prescíri preuideri futurum damnum potuit & promissis nó sta
tur iniuste non sit:& idcirco non esse implendum promissum.Cice.inquit quotiens.aut ei cui promissum est aut ei
qui promisit nociturum cognoscitur. ¶ Conuentú pro pacto nudo hic accipitur:sed alibi potest referri ad utrúqꝫ.
Nam conuentionis uerbum(auctore Vlpiano)est generale ad omnia pertinens:de quibus negociis contrahendi
transigendiqꝫ causa consentiunt qui inter se agunt.Et affert exemplum Neptuni & Thesei cui Neptunus auus ꝓ-
misit se tria concessurum quecunqꝫ optasset.Primum optatum fuit : ut labirinti resolutis ambagibus minothaurú
superaret.Secundum ut descensus daretur ad inferos.Tertium : ut Hypolitus filius ex Hypolite amasone accu-
satus a nouerca Phedra quod se de stupro interpellasset disserperetur in quem curru per littus uectum Neptunus
beluas marinas immisit : quibus equi territi Hypolitum distraxerunt & sic Theseus pater incidit in luctus.Si igi-
tur neptunus promissum non fecisset :ab officio minime dicessisset : immo saluti utriusqꝫ consuluisset fuissetqꝫ offi
cium a circunstantia. ¶ Optatis:que optauerat & elegerat.Hoc erat tertium postremum & ultimum.Luctus : pro
pter interitum filii:quoniam luctus est egritudo ex eius qui charus fuerit interitu acerbo . Plato in tertio de legi-
bus monet non esse precandum conandúqꝫ ut uoluntatem nostram cuncta equantur : sed prudentiam nostram
uoluntas.Itaqꝫ tam ciuitati quam singulis precandum studendúqꝫ ut mentem habeant sinceram pater aliquando
siue senex:siue admodum iuuenis:cum nec honestorum.nec iustorum rationem cognoscat quicunqꝫ sit affectus:
ut Theseus ad infelicem Hyppolitum impensius imprecatur. ¶ Nec promissa igitur concludit hanc partem dans
generale preceptum. ¶ Nec si plus.hec est alia circunstantia qua precipit fidem aliquando non seruandam. ¶ Có
tra officium est.Aliud preceptum seruandum cum quis aliquid promiserit quod plus noceat promittenti quá illi
cui promissum est:Vnde dicit Sen. Deferentem uis maior excusat . ¶ Anteponit.quod ante ponatur.Vt si consti-
tueris promiseris & conuentionem feceris. ¶ Aduocatum aduocatus generale nomen est.& non tantum signifi-
cat eum qui alterius causam agit.sed quicunqꝫ adest alteri in causa officii gratia aduocatus appellatur.etiam si ni
hil dicat aut agat qui tamen paratus sit defendere.patronus proprie é qui agit causam accusati. ¶ Aduocatum.fau
torem & defensorem. ¶ In rem presenté.i.terminos agrorú inspiciendos.sic intelligitur in rem presenté ire.& ex iure
sumitur.Nam iudex siue arbiter dicitur ire in rem presentem cum accedit ad locum de quo est controuersia . ¶ In
oratione pro.A.Cecinna uolaterano ait.Placuit Cecinne de amicorum sententia constituere quo die in ré presenté
ueniretur.Liuius libro.xxxiii.dicit.Responderi legatis utriusqꝫ partis placuit missuros se in aphricá.q inter populú
carthaginensem & regem Masinissam in re presenti disceptarét.& libro.xlviii.eodé anno inter populum carthagi
nensem & regé Masinissam re presenti disceptatores romái de agro fuerút & Valerius libro.vii.Cum labeo in rem
presentem uenisset. In rem presentem(inquit Seue.)uenturus fui:sed inter eger filius & puerpera uxor.tenet omnia

Deposi-tum nó semper reddere.
Fides qñ qꝫ neganda amicis.
Oía ad iusticie fundamétú referenda.
F.M.expositio.
☞
Casus q bꝰ depositú non est reddédum.
Cóuétú
Cóuétionis uerba.
Thesei tria uota q̄ ab auo neptúo habuit
Mors hypolitica senece tragedia tractata.
Que precáda sint scđm platonem.
Fides qñ non seruanda
Aduocatus.
Platonꝰ.
In ré presenté ire.
Valerius maximꝰ.
Plus oculis q̄ auribus creditur.
Stipulatio
Stare ꝓmissis.
Ius pretorium
Ius honorariú.

esse debeāt que fuerūt cōpromitterent. ut ꝑmittētis fidē teneāt. Et alibi in rem p̄sentem uenias oportet primū. quia homines plus oculis q̄ auribus credunt. ¶ Interim anteq̄ eas in rem presentem: & locū de quo est controuersia. ¶ Iamq̄ illis promissis. Nunc ponit ea promissa. que nullo modo seruanda sunt. promissum est p̄ stipulationē que perficitur per precedentem interrogationem & subsecutā responsionē. ¶ Non esse statum. i. illa promissa nō esse seruanda. ille stat promissi quo promissa facit. ¶ Metu timore aliquo. ¶ Iure pretorio boni pretoris semper fuit hoīes pluribus modis circūuentos restituere. siue metu siue alterius calliditate inciderint in deceptionē. Ius pretoriū dicit q̄ pretores quasi ministri iuris ciuilis (erant. n. iudices) uel adiuuādi uel supplendi uel corrigendi iuris ciuilis gratia introduxerunt ꝑpter utilitatem publicā qd̄ & honorariū appellatur ab honore. i. magistratu. Ait pretor (inquit Vlpianus lib. iiii. digestoꝝ) qd̄ metus causa gestū erit ratū nō habeo olim: ita dicebatur qd̄ ui metu sue causa. Vis. n. fiebat mentio ꝑpter necessitatē impositā cōtrarie uoluntati postea. Metus est instantis periculi uel futuri causa: mētis trepidatio sed retracta est uis mentio: quia quodcūq̄ ui atroci fit id metu quoq̄ fieri uidetur. Paulus ait. Vis est maioris rei impetus qui repelli non pōt. Vlpianus ait. Si quis ui cōpulsus aliquid fecit p̄ hoc editum restituitur. Sed uim accipimus atrocem & eā que aduersus bonos mores fiat: non eam quā magistratus recte intulit: iure. s. licito & iure honoris quē sustinet Pomponius scribit hoc edictū locum habere si forte mortis aut uerberū terrore pecuniā alicui extorserit aliquis. Gaius ait. Metū nō uani hoīs: sed qui in hoīe cōstantissimo cadat ad hoc edictū pertinere dicem⁹. Verba alterius edicti. Que dolo malo facta esse dicentur. Si de his rebus alia actio nō erit re si iusta causa esse uidebitur: iudiciū dabo inquit pretor. Hoc edicto dicit Vlpianus pretor aduersus uarios & dolosos qui aliis obfuerunt calliditatē quadā. Subuenit ne uel illis malicia sua lucrosa sit uel istis simplicitas dānosa Pretores rescindebāt que erant gesta metu. Que autē dolo promissa & acta tam a pretore q̄ a legibus soluebant. ¶ Pleraq̄ maior pars. ¶ Liberantur: rescinduntur: restituuntur pretoꝝ edicta. (inquit Iustinianus) nō modicam iuris obtinent auctoritatē: hoc ius honorarium solemus appellare: quia qui honores egerunt. i. magistratus auctoritatem cui uiri dederunt. Erat pretor urbanus eo q̄ in urbe ius diceret: & peregrinus eo q̄ plerūq̄ inter peregrinos ius diceret. ¶ Additio. Nōnulla legib⁹ iure ciuili Caius lib. ii. ff. cōtra iuris inquit ciuilis regulas pacta cōuenta rata nō habent ueluti si pupill⁹ sine tutoris auctoritate pact⁹ sit: ne à debitore suo peteret. nā nec solui ei sine tutoris auctoritate pōt.

Vis. Metus. Aliud edictum. Pretorū edicta. Pretor urbanus. Pretor peregrinus. ASCE.

Callida ne quicq̄ fallens audacia mandet
Arcens ultorem tempore esse docet.

¶ Nec fidei callida seu astuta tergiuersatio frangēda esse nec ei semper qui offenderit licet peniteat indulgendum ubi maxime de sequela imitationem timetur ostendit.

Xistūt etiā iniurie sepe calūnia quadā & nimis callida. sed maliciosa iuris īterpretatione. Ex quo illud summū ius summa iniuria factū est iā tritū sermone prouerbiū quo in genere etiā in repu. multa peccatur. ut ille qui cū centū triginta dierū esset cum hoste pacte inducie noctu populabatur agros q̄ dieꝝ essent pacte non noctiū inducie. Nec noster quidem probandus est (si uerū est) Quintū Fabiū labeonem seu quē aliū (nihil. n. preter auditū habeo) arbitrum Nolanis & neapolitanis de finibus agri a senatu datū cum ad locū uenissent cum utrisq̄ separatim locutum ne cupide quid agerent ne quid appeterent atq̄ ut regredi q̄ progredi mallent. Id cū utriq̄ fecissent aliquātum agri in medio relictum est. Itaq̄ illoꝝ fines sicut ipsi dixerant terminauit. In medio relictum quod erat populo. Romano adiudicauit decipere hoc quidē nō iudicare est. Quo circa in omni re fugienda est talis solertia. Sunt autem quedam officia etiam aduersus eos seruanda a quibus iniuriam acceperis. Est enim ulciscendi & puniendi modus. Atq̄ haud scio an satis si eū q̄ lacesserit iniurie sue penitere ut & ipse n̄ qd̄ tale posthac cōmittat & ceteri sint ad iniuriā tardiores.

Xistunt etiā &c. Monet fugiendū esse iniuriā que ex uaframento. i. calliditate quedam maliciosa uidetur habere speciē equitatis. ¶ Ordo est iniurie existunt et sepe quadam calūnia & nimis callida. i. uafra. sed maliciosa interpretatione iuris. Ex quo. i. ex qua re illud prouerbiū iam tritū. i. uulgatū sermone summū ius summa iniuria est factū idest ortum & natū in quo genere multa peccantur etiā in repu. i. deceptiones fiunt etiam in publicis non solū priuatis contractibus: ut ille. s. populus. Thracie qui cū inducie (quas galli barbare treugas uocant) centum triginta dierū essent pacte cum hoste. s. cū boetiis populabatur. i. depredabatur agros q̄. i. quia inducie dierum non noctium. essent pacte. i. per pactū cōstitute. Nec noster quidem. i. romani scilicet Quintus Fabius Labeo est probādus idest approbādus & laudandus: si uerum est. Quintū Fabium Labeonē seu. i. siue quem. i. aliquē alium (ostendit quare dubitet dicens enim ꝑ quia: ego nihil habeo sup. testimonii aut certi de eā re preter auditū. i. dūtaxat auditui factū esse (datum a senatu romano. s. idest collegio senatorum nolanis & neapolitanis populis illi italie arbitrū. i. iudicē arbitrariū de finibus agri de quibus cōtendebant: & si uerū est eum locutū esse separatim cū utrisq̄ sup. populis. s. nolanis & neapolitanis cum. i. postq̄ uenisset ad locum ne agerent qd̄. i. aliquid cupide & ne appeterent. i. ultra suum peterent quid. i. aliquid atq̄ ut malent regredi. i. a iure suo recedere & nimis habere q̄ iustum sit q̄ ꝑgredi. i. ultra suū exigere. Cum fecissent utrinq̄. i. ab utraq̄ parte idest cum regressi essent & a suo iure concessissent aliquātulum agri relictū est in medio terminoꝝ. s. quos sibi petierāt & ita terminauit ipse fines illoꝝ sicut ipsi dixerāt: adiudicauit ppl'o romāo illud qd̄ erat relictū i medio. Sed hoc. s. facere est qd̄. i. certe de

Ordo. Ex hac ira: Terentiana. Quod i puniēda iniuria officiū.

cipere non iudicare. Quo circa talis solertia.s.iniuriosa & maliciosa est fugienda in omni re. Sunt autem quedam officia seruanda etiã aduersus.i.erga eos a quibus acceperis iniuriam. Est enim modus.i.moderatio & certa mensura ulciscendi & puniendi. Atq; haud.i.non scio satis.i.dubito:an sit satis eum qui lacesserit.i.aliquem iniuria affecerit penitere sue iniurie:an supple melius sit acrius puniri:ut &.i.etiã ipse ne cõmittat post hac.i.post illud facinus quid.i.aliquid aliud tale & ut cæteri sint tardiores ad iniuriam:& ita erit conceptio numerorum: uel sic.& ut ipse supple.sit tardior te &c.

E Xistunt emergunt apparent. ¶ Calũnia dicitur falsa accusatio.hic accipitur pro quadã iuris subtilitate fraudulenta & iniqua interpretatione cum.s.exponitur ius in eã partem ad quã non potest recte accõmodari. ¶ Nimis callida.astuta callidi dicuntur illi quorum ut manus opere sit animus usu cõcaluit. Multi nimis rigide interpretantur iura & magna interdũ malicia utuntur que est cõtraria prudentie iusticie & equitati. Maliciosa subdola & fraudulenta que ad malum & iniuriã non ad equitatem tendit. ADDITIO. Existunt autem &c. Dicit calũnia hoc est maliciosa & falsa iuris interpretatione sæpe iniuriam fieri id quomodo accidat exempli probat significat.calũnia etiam falsam & fraudis plenam accusationem quotiens criminis eius quispiã insimulatur a quo longe abest. ¶ Ex quo propter hoc:quia aliqui nimis calide & maliciose interpretatur iura sequẽtes tñ uerba legis & nõ considerantes equitatẽ legis emendatricẽ:& etiã mentẽ ipsius legũlatoris. Sũmũ cum oia scdm litteram interpretari uolumus cũ magna rigiditate ut equitas locum non habeat ius.unde inquit Aristo.in ethicis. Cũ lex sit uniuersalis opus est interdum adhibere bonũ uirum:& equũ qui legẽ emendet. Inde fiunt decreta. Lex uetat neminem peregrinũ debere menia ascendere tempore belli:hostis muros ascendit clam:peregrinus quidem id uidens muros ascendit.hostem deiicit urbem liberat.accercitur captus lex iubet ut securi feriatur. Vir bonus & equus legẽ corripit:& facit decretum ut ille tunc moriatur qui peperit salutem ciuitati. Si igitur summũ ius uim suã habuisset summa iniuria peregrinus fuisset affectus:& sic de similibus. ¶ Iam tritum usitatum. Teren.ait.summũ ius summa malicia. Columella di.lib.i. Nec sane uindicandũ est nobis quicquid licet. Nam summũ ius antiqui summã putabant crucẽ. ¶ Quo in genere.maliciosa.s.iuris interpretatione & caliditate. In republica in his que pertinent ad rempublicam non solũ in priuatis & ponit exemplũ. Inducie inducias appellamus pacem ad tẽpus factam. Lycaon inducias inuenit. Stra.ait libro.ix. Memorie prodidit. Ephorus thraces factis erga boecios induciis noctu incursationes egisse cum securius & negligentius expeditionem agerent perinde ac pace iam facta.eos uero boetii cum pulsassent:quererenturq; qd inducias uiolassent. Illi non uiolasse respõderunt.dies.n.pepigisse noctu autẽ incursasse decentes. Vnde uulgatum est prouerbiũ thraciũ conuentũ. Ab ephoro igitur potuit Cicero.hanc historiã accipere. Inducie (auctore Aurelio opilio) dicuntur cum hostes inter se utriusq; alteri ad alteros in pugne & sine pugna ineunt. Ideo inquit ab eo factum esse nomen uidetur quasi intus atq; introitus. ¶ Ille thrax miles pugnans cũ boetiis. ¶ Populabatur deuastabat incursando. ¶ Agros boetiorum.s. Nec noster quidem.i.romanus & italus. Quin.Fabius labeo de quo Valerius maximus loquens de Vafrefactis ait Quin.Fabi.Labeo arbiter a senatu finium constituendorum inter Nolanos & Neapolitanos datus:cum in rem presentem uenisset:utrosq; separatim monuit &c. Nihil habeo preter auditum.i.de hoc nihil legi & nihil scio nisi q audiui fuisse Labeonem: Labeones dicuntur a labiorum magnitudine. ¶ Arbitrum.qui deberet diiudicare de finibus agrorum. ¶ Ad locum.ad fines agrorum in rem presentem. Vtrisq;. Nolanis & neapolitanis. Nec cupide.auide atq; auare. ¶ Ne quid appeterent.quod ad ipsorum fines non pertineret. ¶ Regredi.intra suos fines redire q̃ progredi in alienos. ¶ Id regredi intra suos fines. ¶ Terminauit terminis constituit. Ipsi neapolitani & nolani qui regredientes potius q̃ progredientes:ne quid cupide uiderentur agere dixerunt.itaq; debes fines constitui expectantes arbitrium & equidem de agro qui in medio relictus erat:quem labeo maliciosus neutris adiudicauit:sed populo romano. Cæterum (inquit Valerius) & sic circũuenti Nolani & neapolitani queri nihil potuerunt scdm ipsorum demonstrationẽ dicta sentẽtia improbo tamen prestigiorum genere nouum ciuitati nostre uectigal accessit. ¶ Decipere.nam fraus & deceptio fuit illa non iudicium.unde Labeo plecti merebatur:quoniã utrosq; separatim callide mouerat:ne quid cupide agerent:ut potius regrederentur q̃ progrederẽtur que uerba ad id spectabant ut illi plus agri in medio relinquerẽt:quẽ ipse nouo uaframẽto Romanis adiudicaret. ADDITIO. ¶ Decipere.hoc est litem alienam intercipiendo quod est non iudicis:sed quadruplatoris & deceptoris ut de romano populo ait Liuius libro.iii.cum iudex sumptus agrum sibi adiudicauit de quo ardẽtes & aricini ambigebam suadente id fieri scriptio tribuno. Plinius cõsulibus & patribus inuitis quare postea restitutus est. ¶ Talis solertia:tale acumen iudicium & malicia. ¶ Sunt autem quedam officia precipit nunc quid agendum sit aduersus illos:qui nobis iniuriam intulerunt:& uult q homines puniantur pro ratione delicti aliter fiet iniuria si maius supplicium irrogabitur quam lex iubet. ¶ Vlciscendi quantum ad priuatum hominem. ¶ Puniendi ad publicas leges. Modus mensura quedam & ratio:non debemus excedere modum in puniendo.unde si quis meretur cedi pugno non debet cõfodi ense:& aliud est uiolare hominem priuatum:& aliud publicum & pro modo peccati debet esse mensura pene. ¶ Atq; haud scio potuisset aliquis dicere satis est eum penitere qui intulit iniuriam ut clementia locum habeat quo maxime principem decet:& qua Cesar apprime claruit (inquit Cicero.) nescio an sit satis:sed melius est ut auctores iniuriarum puniantur:quo cæteri ad delinquendum fiat tardiores:& ad iniuriam inferendam & fontes puniendi sunt:ut iusticia locum habeat:& cæteri metu pene ab iniuria deterreantur quantum ad iniuriam sufficit auctorem iniurie penitere:sed quantum ad exemplum aliorum non uidetur esse satis:tamen non audet Cice.prohibere clementiam. Cato dicebat omnibus qui ab officio discessissent (se dũtaxat excepto) facile ignoscendum esse.dicebat etiam se gratiam quam ex beneficiis expectaret priuari male:q̃ penam non dare que ex malefactis sibi daretur.

Tq; in republi. Quia ostendit fraudem solere fieri in publicis negociis:ideo monet ne in bello fiat ostendens ad hoc duo decertandi genera. ¶ Ordo est.atq; pro & iura belli sunt maxime cõseruanda eo q perniciosissima sint si non seruentur. Nam cum duo genera certandi idest contendendi sint: alterum per disceptationem:idest cõtentionem uerborum ut in foro iudiciali;alterum per uim.i.uiolentiam armo-

Marginalia: Marsus. Calũnia Callid9. Sũmum ius. Sũmum ut iniuria. Vide casum. Vir bonus legẽ corrigere põt. Lycaon secundũ Strabonẽ inducias inuenit. Ad agrũ Treciũ. Cõmẽtũ Inducie Populari. Calliditas. Labeões Militia labeõis. Nouum uaframẽtum. Vlcisci & punire differũt. Cice. Cesaris clementia. Rigidũ catonis dictum. Ordo. Duo genera decertãdi.

rum ſcilicet ꝙ pro & cum illud ſcilicet prius quod uerborum eſt ſi proprium hominis.ſoli enim homini datus eſt ſermo ut eius medio concordes uiuant & que cauſa controuerſie eſſe poſſit dirimatur hoc ſcilicet poſterius per

Quō bella ſuſcipienda.

uim ſit ſup.beluarum.i.brutorum & ferarum confugiendum eſt.i.neceſſe eſt tamen confugere ad poſterius.i.ad illud quod bellarū proprium eſt ſcilicet ad uim ſi non licet uti priori .i.ſi per uerborum cōtentionem ius noſtrum imperare non poſſumus:quod fit quotiens is cum quo agitur non poteſt compelli ad eundem iudicē.

Quibus parcendū uictis

Quare.i.qua de cauſa:bella ſunt ſuſpicienda ob eandem cauſam ut uiuatur in pace ſine iniuria.Autem ꝑ ſed uictoria parta ideſt poſtq̄ uictoria eſt acquiſita.Hi ſunt conſeruandi ideſt non occidendi que non fuerūt crudeles nec immanes.feroces in bello ut quēadmodum noſtri maiores.i.priſci romani ac

Bonis aliqua de cauſa noncendum

ceperunt etiam in ciuitatem.i. cōmunionem & ſocietatem iuris ſcilicet latii quo dignitates & honores cū romanis rome petere poſſent. tuſculanos equos uolſcos:ſabinos:hernicos: omnes illos populos italie.At pro ſed ſup.romani ſuſtulerunt.i.euerterūt funditus.i.a fundo carthaginem in aphrica & numantiam in Hiſpania eo ꝙ crudeliſſime in poteſta.romano.fuerunt ſcilicet. Nollem corinthum ſup. euerſam aut ſublatā a poteſta.romano.i.uellē ꝙ non eſſet ſublata:uel potius ſic.Si ergo princeps belli fuiſſem nollem corinthum ſup. ſuſtuliſſe eſt enim mollis populos non effectus nec immanis:& plus litteris q̄ armis deditus quare Cice.quidem non deleuiſſet.Sed credo inquit aliquos ex romanis ſecutos.i.perſecutos eſſe oportunitatem loci.i. propter oportunitatem loci deleuiſſe ne ipſe locꝰ maxime ad bellum romanis inferendum cōgruus poſſet adhortari aliquando ſup.corinthios:ad faciendum bellum.Conſulendum.i.prouidendū & ut dicunt faciendum eſt ſemper quidem.i. certe mea ſentētia ideſt ut ego ſentio paci:que nihil ideſt non aliquid que non ſit habitura: aliquid inſidiarum.In quo ideſt in qua re ſi

Perſcripta dixit n̄ ꝓſcripta

obtemperatum ideſt obeditum ut ſi dicam & morigeratum eſſet mihi:nos ſupple Romani ſic non haberemus optimam rempublicam: at ideſt certe uel ſaltem haberemus ſupple rēpublicam que nunc nulla eſt ex quo enim be

Iſtud em̄ abſoluer̄ eſt uel exilio addicere illud ad meliorē obſeruātiam ſcripto mandare.

niuolis parcitum non eſt omnes ubi poterāt rebellabunt.poterant autem per bella inteſtina que Ceſar cum gallis geſſit.Et cum ſupple ita ſit ꝙ conſulendum eſt ideſt oportet prouidere & fauere his quos tu deuixeris ideſt ſupuixeris:ut ideſt uiolentia armorum tum ideſt multo euidentius hi qui cōfugiunt ad fidem imperatorum & hoc armis ſuis poſitis ideſt depoſitis:& reiectis:recipiendi ſunt ſupple in gratiam:q̄uis aries:ideſt machina bellica admodum arietis facta percuſſerit murum ſup. oppidi eorū hoc eſt licet uero ſimile ſit ꝙ metu ſe dederint.In quo ideſt in qua re iuſticia eſt culta tempore ideſt tanta diligentia apud noſtros ideſt apud roma.priſcos ut qui cepiſ-

Quo nam bella modo ſint accipienda uidebis.

Quod pietatis agent mitia frena tue.

¶ Oſtendit que bella ſint iuſta & que ſint bello obſeruande conditiones quo ne erga deditos.quo deniq; erga deuictos hoſtes animo ſit utendum.

¶ Argumentum [redacted]

¶ Hactenus de ciuili iuſticia:nunc de bellicis officiis. Facit autem duo belli genera:quorum utriq; cōmunia ſunt hec:ut nō niſi iuſtis de cauſis ſuſcipiantur:ne inferatur niſi rebus repetibus:niſi ſolēniter denunciata ut rite gerantur:ne ſeuiatur ſupra modum in uictos humanius enim qui ſe dedunt recipiantur:fides hoſti etiam priuatim preſtetur non modo in conuentis ſolēnibus propria uero ſunt illa ut cum hoſtium genere qui de imperio certant humanius agamus cum his qui uitam noſtram petunt ſeuerius.

Tq; in republi.maxime cōſeruāda ſunt iura belli. Nam cum ſint duo genera decertandi unū per diſceptationem alterū per uim:cūq; illud propriū ſit hominis hoc beluarum confugiēdū eſt ad poſterius ſi uti n̄ licet ſuperiore.Quare ſuſpicienda quidem bella ſunt ob eā cauſam ut ſine iniuria in pace uiuatur.Parta autē uictoria conſeruandi ſunt hi qui non credules in bello nec immanes fuerunt ut maiores noſtri.Tuſculāos:equos uolſcos ſabinos hernicos in ciuitatem etiam acceperunt.Ad Carthaginē & numantiā funditus ſuſtulerunt.Nollem Corinthū ſed credo aliquos ſecutus oportunitatē loci maxime ne poſſet aliquando ad bellū faciendū locus ipſe adhortari:mea quidē ſententia paci.que nihil habitura ſit inſidiaꝝ ſemp eſt cōſulandū.In quo ſi mihi obtēperatū eēt:& ſi nō optimā & aliquā rempub.(que nunc nulla eſt) haberemus.Et cū his quos ui deuixeris cōſulendū eſt:tum hi qui armis poſitis ad imperatoꝝ fidem cōfugiunt:(quāuis muꝝ aries ꝑcuſſerit)recipiendi ſunt.In quo tantopere apud noſtros iuſticia culta eſt ut hi qui ciuitates aut nationes deuictas bello i fidē cepiſſent eaꝝ patroni eſſent more maioꝝ. Ad belli quidē equitas ſanctiſſime feciali populi Romani iuſ perſcripta eſt. Ex quo intelligi pōt nullum bellū eſſe iuſtum:niſi qđ aut rebus petitis geratur:aut denūciatū āte ſit & iudiciū Pōpilius iperator tenebat prouinciam:in cuius exercitu Catonis filius Tyro militabat cū autem Pōpilio uideretur unam dimittere legionē Catonis quoq; filiū q i eadē legiōe militabat dimiſit. Sed cum amore pugnādi in exercitu remāſiſſet. Cato ad Pōpiliū ſcripſit:ut ſi eū pateretur i exercitu: remaner̄ ſcđo eū obligaret.militie ſacramēto qa ꝓprie amiſſo iure pugnar̄ cū hoſtibus n̄ poterat.Adeo ſūma erat

obſeruatio in bello mouẽdo. Marci quidem catonis ſe nis eſt epiſtola ad marcum filium in qua ſcripſit ſe au diſſe eum miſſum factũ eſſe a conſule: cũ in macedo- nia bello perſico miles eẽt. Monet igitur ut caueat ne preliũ ineat. Negat enim ius eſſe qui miles non ſit pu gnare cũ honeſte. Et quidem illud eſſe animaduerto q̃ qui proprio noīe perduellis eſſet: is honeſtis uoca retur lenitate uerbi triſticiã rei mitigante. Hoſtis enĩ apd maiores noſtros is dicebatur qua nũc peregrinũ dicimus. Indicant. xii. tabule aut ſtatus dies cũ hoſte. Itẽq; aduerſus hoſtẽ eterna auctoritas quod ad hanc manſuetudinẽ addi poteſt eum cum quo bella geras tam molli nomine appellare q̃q̃ id nomen durius effi cit iam uetuſtas a peregrino enim receſſit & ꝓprie in eo qui contra ferret arma remanſit.

ſent. i. accœpiſſent in fidem ciuitates aut na- tiones deuictas bello eſſent more maiorum. i. ut maiores eorũ cõſulerunt patroni. i. defenſo res earũ ſup. ciuitatum aut nationũ. Ac pro & quidẽ. i. certe equitas belli. i. qui debeat ſeruari in bello perſcriptas eſt ſanctiſſime in iure fe- ciali populi Romani qd̕ ius per feciales. i. fe- deris & belli paratores ſeruabatur. Ex quo. ſ. iure feciali põt intelligi nullum bellum eſſe in- iuſtum: niſi qd̕ geratur aut rebus petitis. Fecia les enim res iniuſte ablatas prius repetebant: quas ſi bona uenia impetrare non poterant bellũ iudicebant: & ideo dicit aut q̃ ſit denun ciatum & indictũ ante ſup. q̃ geratur. Põpillus imperator. i. princeps exercitus romani tene- bat prouinciam. i. regionem prius a romanis deuictã: aut porro. i. longe a romanis uictã. ſ. macedoniã: in cuius Pompilii exercitu filius Catonis cenſorii. ſ. militabat. i. militiam exerce bat exiſtens. Tyro. i. nouus miles. Autem pro ſed: cũ uideretur ſup. utile eſſe Pompilio dimit tere unam legionẽ. i. tantã partem exercitus: dimiſit quoq;. i. etiam filium Catonis qui militabat eadem legione. ſ. demiſſa. Sed cum filius. ſ. Catonis manſiſſet in exercitu amore pugnandi. Cato ſcripſit ad pompiliũ ut ſi pateret eũ manere in exercitu: obligaret. i. aſtringeret eum ſecundo ſacramẽto. i. iuramẽto militie. quo. ſ. per dimiſſionem erat abſolutus: quia nõ poterat pugnare iure. i. iuſte & legitime cũ hoſte & hoc priore ſacramento amiſſo. Adeo. i. in tantum erat ſumma obſeruatio in bello mouendo: ut. ſ. nullus moueret niſi iuratus. Epiſtola Marci Catonis. quidẽ. i. certe: ſenis. i. prioris. ſ. cenſorii non uticenſis eſt. i. extra ad filium in qua ſcripſit ſe audiſſe eum. ſ. filium ſuũ eſſe factum. i. dimiſſum eſſe a conſule cũ eſſet miles. i. cum militaret in macedonia: bello perſico. i. tempore belli perſici. Igitur quia audiuerat eum miſſum factũ monet ut ca- ueat ne ineat prelium. Negat. n. ius eſſe eum ſup. pugnare cũ hoſte: qui non ſit miles. i. ſacramento militari aſtrictus. Equidem. i. ego quidem hoc eſt certe animaduerto. i. conſidero etiã illud. ſ. q; is qui eſſet proprio nomine perduellis ideſt quicũq; duellum faceret. i. publicus inimicus uocaretur hoſtis. i. externus & peregrinus: quia tunc hoſtis dice batur alienigena aut externus. Vnde ſubdit auctor: & hoc dico lenitate. i. mititate & mollitie uerbi. i. uocabuli miti- gante triſtitiam. i. imitatem rei. ſ. hoſtilitatis & inimicitiarum capitalium. Enim pro quia is dicebatur apud maiores noſtros hoſtis: quem nos dicimus nunc peregrinũ. Duodecim tabule. i. leges. xii. tabu. indicant. i. demonſtrant ſup. quod dictum eſt: quia in illis inuenitur: aut dies ſtatus. i. conſtitutus cum hoſte: qui ſup. non poſſet conſtitui cũ pu- blico inimico. ſ. perduelli quem nũc hoſtem dicimus. Itemq; inuenitur ſup. in illis: eterna auctoritas. aduerſus ideſt erga hoſtem. i. peregrinum non perduellem. Qui poteſt ad hanc manſuetudinem appellare cum cum quo geras bello tam molli ideſt leui nomine ideſt nominando ſcilicet eum hoſtem ideſt peregrinum quaſi dicat nihil q̃q̃ ue- tuſtas ideſt inueterata conſuetudo efficit ideſt nomen ſcilicet hoſtis durius receſſit enim a peregrino ideſt non am- plius attribuitur peregrino: & remanſit proprie in eo qui contra ferret arma.

Lex fecia- lis.

Hoſtis o lim pere grin⁹ di- ctus.

Marſus.

Atq; in repu. ¶ Precipit nunc conſeruanda eſſe iura belli & officia qui in bello preſtari debent ponẽs duo genera decertandi. docetq; etiam quare bella ſuſcipienda ſint: & quid ſint agendũ parta uictoria. ¶ Ma- xime imprimis & ante omnia illi qui ſunt in magiſtratu & rempub. gubernant belli iura ſeruare debent Veteres romani nunq̃ ad bellum prodiere niſi prius omnia peregiſſent. Vnde ſummo iure ſeruato bellũ gerentes uictorioſiſſimi fuerunt. Nunq̃ placuit illi fraus neq; uictoria (q̃uis maxima) per fraudẽ qua nõ hominum eſt ſed uulpecularum. ¶ Per diſceptationem: cõtentionem uerborum. ¶ Per uim armis cum uerca non ſufficiunt. ¶ Illud per diſceptationem uerborum. ¶ Hoc ſcilicet per uiolentiã: diſceptare eſt uerbis contendere certare autem armis. ¶ Ad poſterius: ut ui prohibeamus iniuriã cum uerba non ſufficiant. ¶ Superiore. i. ſi diſceptationi uti non poſſumus cum honeſte: ſed opus eſt certare armis & ui hoſtes reprimere. i. ſi non poſſumus diſceptando id quod nobis debetur obtinere deberemus agere ui. Vnde miles glorioſus apud Teren. dicit Omnia prius experiri cõſilio q̃ armis ſapientem decet. ¶ Ob eam cauſam: ad illum finem qui ſemper ſpectandus eſt in omnibus actionibus: ne locus penitentie relinquatur non eſt aliquid temere agendum: ne euentus arguat nos imprudentie: & ne aliquãdo dicendum ſit hoc nõ putarem. Pla. in. I. de legibus ſic ait. Iniurias que uel difficulter uel nullo modo ſanari poſſunt nõ poſſumus aliter effugere q̃ pugna defenſione uictoria & nullius peccati remiſſione qd̕ abſq; animoſitate nemo poteſt facere. Philoſophus in ulti. ethices ſic ait negocia ſuſcipimus ut ocium habeamus & bellum gerimus: ut in pace degamus. Nemo bellum gratia belli parat eſſet enim crudelis & ſanguinolentus ſi pugnas cedeſq; optaret. ¶ Parta uictoria. ponit officio ſeruanda poſt uictoriã erga illos quos uicimus. ¶ Ne immanes: immanes dicuntur illi in quibus nulla eſt bonitas: ſed natura & ingenium ab omni humanitate alienum crudeles dicuntur a cruore: & hi ſunt qui ſanguine delectantur. Additio. ¶ Parta autem uictoria &c. De officio loquitur quod ſeruari in uictos a uictoribus debet: ſunt enim conſeruandi qui in gerendo bello crudeles non fuerunt: ſed humanitate in captiuos uſi ſunt: uel qui ſatis eſſe duxerunt: ſi uincerent a ſedibus autem quantum fieri potuit abſtinuerunt. ¶ Vt maiores noſtri priſci illi romani affert exemplum priſcorum romanoꝝ qui hos populos urbi legitimos bello uictos conſer- uarunt: cui non fuiſſent in bello nimium crudeles aut immanes. Omnes hi populi ſunt uicini Rome. inde bellum

O bſer- uatio ue terum ro manorũ i bellicis.

Differũt diſcepta re & cer- tare.

Egregiũ Terẽtia- nũ dictũ nil teme re agen- dum.

Ariſtote- les.

Nota.

Pro pace bella ge- runtur.

Imma- nis.

Crudelis

36

Carthago. Scipio. Emilianus. Carthaginē deleuit cantabricū bellum. Numantie uictoria. Corinth⁹ Epyre dicebatur. Pax colēda. Monita. Cic. non audita. Cic. q̄rit de Pompeio. Cice. sicilie pconsul. Libellus ci. de cōcordia. Intermissus. In cōflictu ē seruādū officium. Aries. Murus. Paries. Attende piū platonis dictum. Romanoꝝ humanitas Paul⁹ emilius in hostes human⁹ Ancus martius nepos Nume. Feciales. Pater. patratus.

cum ipsis gestū cum finitimis greci dicebatur. Additio. Tusculanos ponit exēpla uerum romanoꝝ qui hostibus peperierunt: quoniā in gerēdo bello crudeles aut immanes nō fuerunt. Tusculū oppidū fuit latii in romane urbis conspectu super albanum aūt collem situm est auctor strabo. Dictatore Quinto. L. manlio. tusculano approbantibus cunctis ciuitas data est: Scribit hoc Liuius libro ab urbe condita tertio. Aequi uolsti henrici populi fuerunt in latio rome appositi Sabini trans tyberim incolebant augustum agrū. Stra. eosdem cum Sānitibus uult esse contra hos populos multa bella uariis temporibus gessere romani: auctor Liuius apud quē in libris ab orbe cōdita licet cognoscere quāta in uictos usi sunt humanitate quos ut sabinos & latinos in ciuitatē receperunt. ℭ In ciuitatē etiā acceperunt: idest nō modo ipsis ueniā dederunt: sed etiam ciuitatem romanā & ius quod appellatum est ius latii ut scilicet possent petere magistratus rome & in iure suffragia in comiciis. Vnde dicit Liuius. Tantū fere uerborū a tusculanis factum pacem in presentia: nec ita multo post ciuitatē etiam impetrauerunt. ℭ Ad carthaginē. Affert exemplum contrariū. Nam romani sustulerunt funditus Carthaginem & Numantiā propter crudelitatē & immanitatē. Carthago erat in affrica condita a didone emula romani imperii quā in tertio bello punico. Emilianus Scipio deleuit & cineres in capitoliū retulit. Idem etiā Scipio. Numantiā urbem celtiberoꝝ in hispania sustulit. xiiii. annis obsessam ꝑpter desidiam militum: qui ad luxuriā cōuersi erant. quos Scipio ad disciplinā militarem redegit. Cum celtiberis gestum est bellū a romanis per. xx. annos ꝙ Cantabricū appellatur a cātabris populis in quo bello numantia uires ostētauit suas. Nā duces quosdā superauit & . xxx. milia romanoꝝ illic cesa sunt a quattuor milibus hostiū. Nollem corinthum egre fert Cicero euersam fuisse corinthum ꝑpter bonas artes que illic uigebant: & cum non uideretur esse iusta causa euersionis: qm̄ apud illos legati romanoꝝ fuerunt superbe appellati a Critolao & uiolati apud corinthum: quā idcirco romani iusserunt euerti. Ergo uidentur romani ab officio discessisse: ob hanc causam delere Corinthū que erat caput Acaie: & prius ephyre dicebatur: ut latius dixi in cōmentariis thebaidos posita est in isthmo peloponesi in duo maria ionium & egeū. Achaiam subegit. L. mūmius & corinthum diripuit: ac solo equauit & calcidem ac thelas: qm̄ corinthiis opem attulerant. Sed credo aliquos excusat romanos affertq; causam Cicero qua ducti romani censuerunt delendā Corinthum: qm̄ inquit ipse locus natura mutus & ad bellum instaurandum. oportunus ꝑpter duo propinqua maria potuisset excitare aliquos ad belli tumultus. In oratione pro lege agraria cōtra Rullum dicit Corinthi uestium uix relictū est. erat. n. posita in Angustiis atq; faucibus grecie: ut terra claustra locoꝝ teneret & duo maria maxime nauigationi diuersa pene cōiungeret cū pertinui discrimine separant. ℭ Aliquos. s. senatores quid censerunt: & Munium cuius auspiciis corinthus euersa est. ℭ Oportunitatē cōmoditatem ad bellū instaurandū. Ipse locus qui erat natura munitus. ℭ Ad bellū ad mouenda arma romanis. ℭ Mea quidem sententia. docet nunc quāto studio pacem debemus amplecti que est sine fraude & insidiis. ℭ Mea sententia: ut ego sentio: & ut mea fert opinio. ℭ Consulendū: prouidendū. & inquit Cice. Si romani meis monitis paruissent. Cesar non occupasset rempu. Semper. n. suasit Cesaris audaciā reprimendā: & ab armis reuocandum alta mēte uir sapientissimus prouidens qui illic molliretur. In secunda philippica: duo tempora inciderunt quibus aliquid cōtra Cesarem Pompeio suaserim. Vnū ne quinquēniis imperiū Cesari prerogaretur: alterū ne preteretur fieri ut absentis eius ratio haberetur: quoꝝ si utrum ius persuasissem: in has miserias nunq̄ incidissemus. Queritur igitur Cice. Pompeium non paruisse suo consilio & etiā ciues: qm̄ satius fuisset in quā conditionē pacis accipere q̄ reipu. statum penitus amittere. ℭ In quo. in qua re & pace concilianda tuendaq; discordia. ℭ Obtemperamentū: si meis cōsiliis romani paruissent: de cōditione pacis. ℭ Aliquā rempu. aliquē statum reipu. que nunc penitus corruit. Aliquā alicuius dignitatis: q̄uis etiam iniqua pacis conditione aliquid de dignitate reipu. & forma esset diminutū tamen id melius erat q̄ nullam penitus reipu. dignitatem & formā retinere. Cicero rediens ex Sicilia ubi fuerat proconsul: belli ciuilis incendia reperit. Vnde utriusq; cōcordiam suadebat: & eius s̄nia semper una fuit pacem (q̄uis iniquā) ciuili bello sibi uideri preferendam: & consiliū Pompeii de relinquenda Italia uehementer improbauit. Cogitauerat Cicero libellum de cōcordia componere: sed cum de pace iam desperandū esset destitit. Itaq; in. vii. lib. epistola ad Atticum scribit. Demetrii lib. de cōcordia tibi remisi. ℭ Si non optimā. s. non integre dignitatis libertatisq;. ℭ Que nulla est amissa. s. dignitate & libertate. Appianus lib. ii. belloꝝ ciuilium sic scribit. Cicero autē de concordia agendum censebat contradicentibus ad omnia consulibus. ℭ Et cum id quos ui: aliud preceptum: ut etiā in bello hi defendantur qui depositis armis ad imperatorē confugiunt: ergo non modo post confecta bella: sed etiā in ipso strepitu armoꝝ & clangore turbarū officium seruādū est. ℭ Positis depositis armis dantes se imperatori: & illi qui in urbibus obsidentur & oppugnantur admotis iam machinis & tormentis bellicis ad muros deiiciendos. ℭ Aries erat instrumentum bellicū quo ianue quatiuntur & muri: de quo dixi apud Papiniū & Sillium. ℭ Murum: murus est urbiū paries domoꝝ. i. q̄uis imperator ceperit oppugnare muros hostiles: tamen debet suscipere hostes qui ad illius fidem cōfugiunt: & illoꝝ saluti consulere: ne aliqua crudelitas appareat. Plato lib. v. de legibus sic ait. Sed omnium tam in peregrinos q̄ in ciues peccatoꝝ maximū est quod in simplices est cōmissum: Deus enim custos est: quare nullus in simplices sceleratus impugne abibit. ℭ In quo in qua re & officio quod romani exercebant erga illos qui ad ipsoꝝ fidē confugiebant: & affert exemplum romanoꝝ in hac re. Qui ergo uictos omne genus humanitatis & officii exercuerunt: & illorum patrociniū suscipere. ℭ Iusticia culta est. tam iuste se gesserant. ℭ Vt hi consules imperatores & duces exercitus. ℭ Patroni defensores. ℭ More maiorū ueterum romanoꝝ instituto ut. s. patrociniū eoꝝ susciperent quos uicissent. Vnde Paulus Emilius (auctore Plutarcho) non solum in uictoria mitem & humanum se erga macedones prebuit. sed in omni reliqua uita eos tutatus est. & ueluti pro domesticis ac necessariis habuit. ℭ Ac belli. quidem equitas. affert summā equitatem romanoꝝ: qua utebantur in bello indicendo: armisq; mouendis contra hostes: ut ostendat Cicero bella nisi iure suscipi non debere & omnibus rite per actis qui iustum bellū precedere debent. ut. s. res repetantur per ficiales: quibus negatis romano ritu bellum indicebantur. ℭ Belli equitas: iusta causa & ritus belli indicendi. ℭ Prescripta diligenter & accurate scripta. Ancus Martius nepos Nume Pompilii ex filia bellicas cerimonias instituit: ut non solum gererentur bella: sed etiam indicerentur aliquo ritu. Ius ab equicolis antiqua gente acceptū descripsit: quod postea feciales habuerūt: quo res repetebantur. Et pater patratus ex ordine fecialium

erat dictus a patrando federe & cũ feciali legatores repetitum ibat officiũq; ipsius erat in sarciendis federibus. Feciales ad illatores iniuriarum ibant & bellum indicant. Vnus fecialium sacris uestibus ornatus res repetitum ibat & ubi ad fines ueniebat unde res repetebant capite uelato uelamine laneo audi Iuppiter dicebat audite fines: cuiuscunq; gentis sunt. Numina audiant fas uerbisq; meis fides inde postulata peragebat Iouem testẽ inuocando peractoq; ritu qui est apud Liuium lib. i. bellũ incidebat. Inde hastam ferratam sanguineã preustẽ in agrum hostilẽ iacebat dicens: bellum indico facioq;. Vnde fecialis denotatur. Varro tñ dicit feciales dictos a fide publica:: cui preerãt & sedãdis cõtrouersiis: nec ante licebat gerere bellũ q̃ feciales eẽnt res repetitũ ut experirẽtur: an uerbis posset discordia dirimi & olli. Hoc modo a priscis romanis res repetebãtur & bellũ idicebat quẽ posteri seruauerũt. Vetãtibus fecialibus nulli fas erat arma capere. Ab his initiũ belli iure ac religione statuebat. Postea auctor impio cum nimiũ hostes ab urbe distarẽt ut non facile ad illorũ fines iri posset: feciales & etiã pretores iacebãt hastam supra collumellã: que erat rome in capite circi maximi ante tẽplũ bellone: & ita nõ neglecto penitus prisco ritu bellũ indicebat ad quẽ Papini⁹ alludẽs thebaide fingit Bellonẽ intorsisse hastã ex Larissa arce argiua in fines boetiorũ: qbus argiui parabãt bellũ. Ita. n. canit. Prima manu rutilã de ueritate larisseo. Ostendit bellona facẽ dexteraq; trabellã hastam intorsit agens liquidoq; stridula celo. Fugit & aduerse celo stetit agere dirces. ¶ Ex quo ob hoc: quia prescripta erat equitas libelli. ¶ Denũciatũ intelligitur simpliciter sine aliqua solẽnitate. Indictũ solẽnitate quadã & ritu fecialiũ in bello indicẽdo: & affert exẽplũ. Catonis censorii cuius filius militabat sub Pompilio in macedonia: ut cognoscatur quãta obseruatio erat apud antiquos: & cura circa ius belli: & aduersus hostes Põpilius impator hec historia implicita uideat. Plutarchus. n. dicit filium catonis militasse in macedonia sub paulo Emilio: & fortitudinis laudẽ meruisse: cũ ensem quẽ amiserat e mediis hostibus recuperauit mirãtibus cunctis animi magnitudinẽ atq; constãtiã. Et Cice. dicit militasse sub Põpilio. ¶ Tyro. nouus miles. Milite sacramẽto formulã sacramẽti militaris. Aulus Gellius repetit prescriptionem. A Cincio in lib. militari que talis est. In magistratu. C. Filii Lelii. C. cõsul. L. Cornelii P. filii cõsulis in exercitu decẽq; milib⁹ passuum ppe furtũ nõ facias dolo malo: solus neq; cũ pluribus pluris nũmo argẽto in dies singulos extraq; hastã hastile: ligna pabulũ utrem: follem: faculã: si quid ubi iueneris sustuleris ue: qd tuũ nõ erit: qd pluris nũmo argento erit. uti in ad. C. Lellum. C. filium cõsule. L. cornelium. P. filium consulẽ sine ad quẽ uter eorũ iusserit proferes. Aut pfitebere in triduo pximo quicqd inueneris sustuleris de dolo malo. Aut dño suo cuium id censebis esse reddes: ubi qd rectũ factum esse uoles. ADDITIO. Tyro. nouus miles &c. In exercitu Pompilii fuit hic Catonis senioris filius corpore natura mollire & minus laboribus sufficiẽte. Qui tñ id studio & industria cõsecutus est: ut nõ mediocriter iure militari strẽnuus esset auctore Plutarcho in Catonis senioris uita. ¶ Secundo sacramẽto: ut iterũ iuramẽto ipsum abstringeret: qm̃ erat a militia dimissus: & sic nõ poterat iure pugnare cũ hoste cũ non esset miles qm̃ dimissus fuerat cũ ea legione quã Põpilius dimisit: quia eã alere nõ posset. Adeo intantum obseruabantur cerimonie & ritus bellãdi. Obseruatio. s. legũ cõsuetudinũ & discipline ueteris in bello. ¶ Catonis senis ad differentiam Catonis iunioris qui uticensis cognominatus est. ¶ A consule Põpilio. ¶ Bello persico. qd gerebatur cõtra Persem regem macedonie. ¶ Ius esset: iure liceret. Miles scriptus in militia & qui non dedit nomen: & militie sacramẽto se nõ obligauit. ¶ Equidẽ illud est. Probat etiã Cicero romanorũ eqtatẽ & lenitatẽ erga hostes. ¶ Adnimaduerto. uideo & cõsidero. ¶ Proprio noĩe. i. is pprie dicebatur pduellis apud antiquos: qui nunc dicitur hostis. Perduellis etiã is dicebat qui p seditionem interfecisset ciuẽ romanũ: aut arma mouisset: & etiã is q cũ mouisset crimen lese maiestatis. unde Cesar (auctore. Trãquillo) subornauit unum qui. C. rabirio perduellionis diem diceret coadiutore senatus coercuerat seditionẽ saturninum in tribunatu: quo uiolato crimen lese maiestatis cõmittitur. Varro ait. Multa alia: aliud nunc ostẽdunt: aliud ante significabãt: ut hostis. nam tum eo uerbo dicebant peregrinũ qui suis legibus uteret: nũc inquit eum dicũt quẽ tũc dicebãt pduellem. Pompeius ait. Hostis apud antiquos peregrinus dicebat: modo dicit hostis pro pduellione. Hostis est generalis & publicus: inimicus uero priuatus. Vnde dicit iuriscõsultus. Hostes sint qbus publice bellũ discernitur: ceteri latrones sunt aut predones. Lenitate uerbi miti significatione: nã dicebat mitiore noĩe hostis ille qui esset pduellis: unde noĩs lenitate asperitate rei mitigabãt. Tristitiam asperitatẽ. ¶ Que nunc peregrinũ qui iure populi romani nõ uteretur & peregrinus uocatur qui in ciuitate sua nõ est uel qui nõ est oriundus ex nostra ciuitate apud antiquos is appellabatur qui alienus esset a populo romano. Ambrosius ait. Aduersarios molli appellatione noĩabant: ut peregrinos uocatẽt. Hostes. n. antiquos ritu peregrini dicebãtur. Hebrei appellãt aduersarios allophillos. i. alienigenas. Paulus iuriscõsultus ait. Quos nos hostes appellamus eos ueteres pduellos appellabãt. p eam adiectionẽ indicãtes cũ qbus bellũ esset. Paulus ait. Perduelles penetrant se in fugã. Indicãt. testant & declarãt hoc. ¶ Duodecim tabule uerba: que scripta erãt in legibus. xii. tabularum in qbus cũ de aduersario (alicuius in causa) & peregrino (qui suis legibus uteretur) fieret mẽtio hostis appellabatur. Aut status iudicii causa cõstitutus: hoc. n. significat dies status. ¶ Cũ hoste. i. peregrino & aduersario in causa status dies dicebatur in quo litigãtes cõparere debeant. Plautus ait. Oportet ire. dies status cũ hoste. i. peregrino & aduersario in causa. Cincius lib. v. de re militari. Militibus scriptis diẽ quo adesse deberet prefiniens has edidit exceptiones. Nisi harũ aliqua causa erit funus familiare: ferie uindemiales: calendeq; morbus sonticus: auspiciũ ue qd sine piaculo pterite non liceat sacrificiũ ue anniuersarium qd recte fieri non posset nisi ipsius eo die ibi sit ius hostes ue status conditus ue dies cũ hoste. Et p hoc ostẽditur hostem significare aduersariũ in causa sine lite. Itẽ hec erant uerba in alio loco. xii. tabula. ¶ Aduersus hostẽ. i. peregrinus & ad aduersariũ. ¶ Eterna auctoritas: quas semp peregrinus possit coerceri: hoc permittebant leges. xii. tabula. Quid ad hãc laudat Cice. mansuetudinẽ romanorũ in tali appellatione: nam rei asperitatem & tristitiam molli nomine mitigabant. ¶ Tam molli miti. q̃q̃ id nomen. s. hostis tam accipitur in aliã significationẽ: & non dicitur peregrinus sed ille qui nobis arma parat & bellũ infert. ¶ Durius idest q̃q̃ hec nominis significatio propter uetustatẽ facta est dura & quasi uiolenta & obsoleta: & ideo hostis transiuit in aliam significationem: & non significat peregrinũ ut quondam: sed illum qui bellum mollitur & infert multa sunt nomina que pter antiquitatem uenerunt in dissuetudinem supra dixit: q̃q̃ hoc uidebitur cuipiam durius. i. nimis durum & inusitatum. Phauorinus philosophus (ut est apud Gellium) adolescenti uerborum ueterũ cupi-

Verba fecialis.
Fecialis unde dicatur.
Vetus cõsuetudo in bello.
Carmía papinii de feciaIiũ bello denũciare.
Indicere
Põpili⁹.
Historia ĩplicita.
Formula sacramẽti militaris.
Cato senex.
Cato uticensis.
Perduellis tripliciter dicitur.
Peregrinus.
Hostis.
Inimic⁹
pduellis
Peregrinus qd sit allophilli.
Status dies.
Exceptiones stati diei.
Mansuetudinem romanorum laudat.
Cicero.
Multa uerba obsoleta.

Insolita uerba fugienda. Consuetudo. Beatitas Beatitudo. ASCE.

dissimodixit. Viue moribꝰ pteritis: loquere uerbis psentibꝰ tāq̃ scopulū fugias insolitū uerbū. Idē Phauorinus dixit ciuibus romanis latine loquētibus rem nō suo uocabulo demonstrare nō minus turpe est q̃ hoiem non suo noie appellare: & Cesar monuit fugiendū esse insolitum uerbū ut scopulum in mari cōsuetudo dixit. Apollinaris cū domina oium rerum: tū maxime uerboꝝ est erga antiquitas effecit. ut illud nomen esset durius. nam noia mutantur ipso tēpore & cōsuetudine. Qualia apud Cice. (inquit Fabius lib. viii.) Beatitas & beatitudo: que dura quidē sentit esse uerūtamen usu putat posse molliri. Verba sunt Cice. in lib. de natura deoꝝ: aut ista: siue beatitas: siue beatitudo dicenda sit utrūq; oino durum: sed usu mollienda nobis uerba sunt. ¶ Durius durioris significationis: qm̃ non est amplius molle nomen: sed durum & illum significans qui arma mouet: non aduersarium in causa ut prius.

Gradiuus pugnet petitur si gloria sola.
Mauoro desertet uita cui maneat

☞ Si pro solius regni uel iuris habitione certatur mitius agendum est si uero de uita agitur manibus (quod aiunt) pedibusq; est concertandum.

Vm uero de impio decertatᷣ belloq; q̃ritᷣ gloria oino subesse: tñ causas oportet easdē quas dixi pauloāte iustas causas esse bellorū. Sed ea bella quibus īperii gloria proposita est minus acerbe gerenda sunt: ut. n. cū ciuiliter contendimus aliter si est inimicus: aliter si cōpeditor dū altero certamen honoris & dignitatis ē cū altero capitis & fame. Si cū celtiberis: cū cymbris bellū aut cū inimicis gerebatur uter esset: nō imparet. Cū latinis: sabinis samnitibus: pēis: pyrrho de īpio dimicabatᷣ fedifragi: crudelis hānibal reliq iustores. Pyrrhi quidē de captiuis reddēdis illā preclara snia est. Nec mi aurū posco. nec mi p̄ciū dederitis nec cauponātes sed belligerātes ferro n̄ auro ui iā cernamus utriq;. Vos ne uelit an me regnatᷣ hera qd ue ferat sors Virtute expiamur & h̄ simlᷣ accipe dcm̄ Q uoꝝ uertuti belli fortūa pepcit: horūdē me liberali parcere certū ē dono ducite doq; uolētibus cū magnis diis regalis sane & digna eacidaꝝ gn̄e & snia.

c Vm uero &c. Docet aliter pugnandū esse ubi certatur uter uiuatq; ubi contenditur uter regnet: interdū. n. hostes nō uitam sed impium expetunt: ut ꝓbat exēplo Pyrrhi regis epyrotaꝝ: cuius liberalē sententiam ex uersibus Ennianis affert Cice. pro quibus sciet rector antiquitatē que in eis est: nō Ciceroni ascribendā esse qui eos fideliter citat: sed Ennio auctori multū. n. refert an nostra: an alioꝝ uerborū ponamus. Ponitur aūt hic mi pro mihi & dederitis pe. longa & uelit ulti. longa. & uolentibus ultima breui: licet sequatur consonā quia liquescit more antiquo.

Ordo. ERAS. Cum his q de imperio cō tendunt minꝰ acerbe bellū gerendum uti citius cū ciue. Cōpeditores eiusdem honoris laudi daro Pyrrhi uictoris in reddēdis captiuis humanitas. Pyrrhus res ad pyrrhū achillis filiū genꝰ suū referebat cui auus fuerat eacꝰ.

¶ Ordo est. Vero pro sed cū. i. quando decertatur de imperio. i. utrū imperet & gloria queritur bello tūc sup. oportet tñ subesse omnino easdem causas quas dixi pauloante esse iustas causas belloꝝ: ut. s. fiant bella eo animo ut in pace sine iniuria uiuatur. & ut prius indicatur & denunciantur per feciales: hoc est q̃liter si ne iniuria uiui nō possit. Sed ea bella quibus gloria imperii est proposita. i. quasi merces & finis cōstituta sunt gerēda nimis acerbe q̃ sup. ea de quibus in uita contenditur. Enim pro quia ut. i. quēadmodū cū. i. qm̃ nos contendimus ciuiliter. i. in foro iudiciali. cū ciuibus cōtendimꝰ sup. aliter si sup. colligatur nostre est in inimcꝰ. i. accusator criminis. & aliter si sup. est cōpetitor. i. eiusdē dignitatis aut magistratus petitor: quia sup. certamen honoris & dignitatis. i. de honore & dignitate est cū altero s. cū competitore: & sup. certamen capitis. i. uite & fame est cū altero. i. cum inimico: Bellum gerebatur sit cū celtiberis: Numantinis populis hispanie & cū cymbris populis alemanie ut cū inimicis. s. uter sup. populus esset. i. uiueret nō uter imperaret: sed sup. dimicabatur. i. digladiatur cū latinis. i. populis in antiquo latio cū samnitibus & cū sabinis populis italie & cum penis. i. punicis populis. i. carthaginensibus: & cum Pyrrho rege epirotaꝝ. de imperio potius sup. q̃ de uita: sed peni. i. carthaginenses erant sup. fedifragi. i. federis fractores & Hānibal erat credulis. reliqui supple erant iustiores. i. humaniores cum humanis quod ad iustitiam pertinet. Illa preclara scilicet notissima sententia ex uersibꝰ Ennianis est quidem. i. certe Pyrrhi de reddendis captiuis. Dixit enim pyrrhus romanis captiuos suos auro redimere uolentibus: nec posco. i. requiro mi. i. mihi aurum nec dedideritis mi. i. mihi precium. Ne pro & non. & nos nō cauponantes. i. per modum cauponum lucra querentes sed belligerantes. i. uera bella gerentes cernamus. i. decernamus utriq; uitam. i. utriq; uiuant. ferro. i. armis: non auro. i. aureis mūnis: ne. i. an hera. i. domina belli. s. fortuna: uellet uiuere. uos. s. romani an me: ue pro uel experiamur uirtute. i. fortitudine. quid sors. i. euentus belli ferat. i. afferat. & accipe simul. i. pariter hoc dictū. Certū est. i. decretū est. me parcere libertati horūdem. i. eorūdem quoꝝ uirtuti fortuna belli pepercit. i. quos fortuna uoluit in bello seruari: uolens gratis liberari. ducite ergo eos sup. dono. i. liberali donatione sine precio: quia ego do eis cum magnis diis uolentibus sup. eos uiuere. Addit Cice. Sententia sup. i. hec est sane. i. ualde regalis. i. ad regalē maiestate sectant & digna gerere. i. ꝓgenie uel pyrrho qui erat de genere eatidaꝝ. i. eoꝝ qui descēderunt ab ea eo auo paterno achillis cuis filius pyrrhus appellabatur a quo hic nomen & originem traxerat.

Marsus. Alterum certandi genꝰ prosequitur. Gloria quid sit.

c Vm uero de imperio: Posui duo genera decertandi. unū per disceptationem alterum per uim. Postq̃ de primo disseruit. & iustis causis bellorū atq; officiis trāsit ad alterū quod fit armis & ui. ipsumq; diuidit in duas partes. Nam & pro gloria comparanda: & imperio propagando certatur interdum aliquando etiā pro uita cū hostem non modo eiicere: sed etiā trucidare conamur. ¶ Et hec pars preceptoꝝ non solū ad singulos homines: sed etiā ad duplicem disciplinā pertinet. Et docet Cice. monetq; etiā in hoc genere belli debere esse iustas belli causas: & distingēuda esse hostiū genera: & ita pugnandū: ut res ratio ue postulat: qm̃ nō cū omni genere hostiū eodem modo & aio dimicandum est. ¶ De imperio. i. qm̃ bellum infertur pro imperio ampliando & gloria cōparanda que

est consentiēs laus bonorū: incorupta uox bene iudicantiū de excellenti uirtute. Oportet subesse: necesse est ut sub sint & insint & eedem cause quas dixit. i. rationes quibus inducti id facimus: ut. s. sine iniuria in pace uiuatur: & qđ bellum indicatur per feciales & ante denuncietur: & qđ res prius repetatur si posset nerboꝝ disceptatione res sedari: que ꝑpria est hoīs. Belue. n. uim amant & nos non ad bella: sed ad pacem & concordiam nati sumus. ¶ Sed ea bella ꝑcipit nūc quo aīo gerenda sint ea bella quibus gloria querit᷑ nō aūt euersio alioꝝ funditus. ¶ Minus acerbe minori seuitia & acerbitate q̃ ea bella quibus ꝑ capite dimicatur. ¶ Vt. n. similitudinem accipit a singuloꝝ hoīm cōtētionibus ciuilibus in quibus nō tractātur arma & monet idē ferre seruandū esse in publicis certaminibus cū hoste ut possit illoꝝ atrocitas aut leuitas quēadmodū certatur inter ciues in priuatis rebus: ut res de qua cōtendit requirit & personā. Ciuiliter in priuatis negociis ciuiū. i. in ciuitate inter ipsos ciues. Aliter alio aīo. ¶ Inimicus si ē nobis aīo non amico sed odio habet. Cōpetior in aliquo magistratu. i. si petit eundē magistrum quem nos petimus. ¶ Cum altero cōpetitore. ¶ Honoris quantū ad magistratū q petit᷑. ¶ Et dignitatis glorie qui ex ipso magistratu sequit᷑. ¶ Cū altero inimico. Capitis uite: qm̃ inimicus cupit alterius mortē & famā inimico suo eripere cuius amissio magna iactura est. ¶ Melius. n. est nomen bonū q̃ diuitie multe & qui nititur eripere nomē & dignitatē acerrimus est inimicus: q̃propter fama negligi nō debet. qm̃ ipsam negligere crudelitas ē. Et affert Cic. exēplū illoꝝ quib⁹ cū de capite dimicatū est a romanis. Plato in. v. de rep. loquēs de disciplina militari dicit. Sordidum est spoliare cadauer: hosteq̄ putare mortui corpus quotiens greci cōtra barbaros uel barbari contra grecos pugnabūt bellum gerere asseremus & hostes eē natura & has inimicitias bellū uocabimus: qñ uero greci cū grecis pugnabūt: dicem⁹ eos natura quidē amicos eē: morbo aūt labore in hoc greciā & seditōibus agitati & seditionē has inimicitias appellabimus. Nostri exercitus neminē grecū facere seruū debēt. sed & grecis aliis cōsulere potius: ut ipsi ab hoc caueant. nā ita facilius ac fortius cōtra barbaros insurgent & a se inuicem abstinebunt. ¶ Sic eodē modo parisimile & genere cōtentionis diuerso. ¶ Celtiberis. Numātinis: qui in celtiberia sunt & habēt mores effractos. & p. xx. annos cū romanis pugnarūt de capite & uita: quos tandē Scipio attriuit. Celtiberi sunt philosophi hyspanie accolentes hiberū fluuiū. ex celtis populis gallie originē habuerūt: uñ Luca. ꝓfugiq̄ a sede uetusta. Galloꝝ celte miscētes nomē hyberis. ADDITIO. Cū celtiberis exēplis ꝓbat quō aliter cū certantibus de gloria imperio aliter cū certantibus de uita bella gerātur regio hyspanie est celtiberia magna parte inculta & aspera ac fluuialibus inundationibus uasta. Cūq̄ celtiberi ipsi quadrifariā partiti sint. fortissimi ad ortū ac meridiē sunt uraci: quoꝝ ciuitas numātia auctor strabo. Cato censorius celtiberos robur hyspanie & impatiētes iugi: ut florus ait aliquot ꝓliis fregit gracchus ille pater gracchoꝝ centū & quinquaginta urbiū euersione introiuit uaria ꝓterea & diuersis tēporibus ad Cesarē usq̄ augustū cum celtiberis & aliis hyspanie populis gesta sunt bella. ¶ Cū cymbris populis germanie: qui magna hoīm manu collecta in italiā inimico animo sese effundebant quibus alpes magno impetu & uesano furore trāscendētibus. Marius arpinas occurrit & eos fugauit: ceciditq̄ manu cymbroꝝ centū quadraginta milia desiderata sunt & capta: q̄draginta milia cymbris Marius clarissimū egit triumphū. ¶ Non ut iperaret. i. nō de imperio dimicabat᷑ Romani. s. an cymbri deberent imperare: sed an deberent uiuere: qñ uita petebatur non imperiū. unde bellum erat attrocissimū: qm̃ pro capite certabat᷑. ¶ Cū latinis. Affert aliud genus hostiū & eos quibus cū de iperio dimicatū est a romanis. Nam latini & Sānites (quos postea dicit Silla) Sabini Peni Pyrrhus de imperio dimicabāt. Volebant. n. imperare & nō parere alioꝝ iussis. Pyrrhus rex. Cypri uenit in italiam in auxilium tarentinorū petitis nauibus ab antigono ad exercitum in italiā deportandū ab anthioco pecunia qui (auctore trogo) tam opibus q̃ militibus instructus erat & a Ptolomeo militibus acceptis qui quinq̄ milia peditū equitū. quattuor milia quinquaginta elephantos: nō amplius q̃ in biēnii usum dedit. ¶ De iperio tanq̃ cū cōpeditoribus: qm̃ unusquisq̄ uolebat imperare: sed nō petebatur uita. ¶ Peni fedifragi. nā fregerunt federa quibus erant cū romanis astricti. unde Sillius canit. Te marte sinistro Iuratū q̃ Ioui fedus conuentaq̄ patrum Sydonii fregere duces. Igitur cum non seruarent pacta & iura belli poterant uideri: cum quibus certamen esset: ut cum inimicis. cum autem imperium quererent uidebantur cōpetitores. Ideo non constituit Cicero ipsos fuisse habendos omnino inimicos aut competitores: quoniā non seruarunt iura belli que seruāda sunt: cū dei imperio non autem de uita dimicatur. Sed planum est carthaginenses de imperio certasse cū romanis: q̃uis federa uiolauerint: & Hānibal crudelior fuerit q̃ ius belli quo imperium queritur & gloria requirebat. Sex fuerunt federa (ut auctor Polibius) inter romanos carthaginenses scripta in eneis tabulis & seruata in templo Iouis capitolini. Primum fuit post exactos reges Bruto & publicola consu. Item duo alia ante primum bellum punicum. Quartum peracto primo bello punico quod Hānibal pater Hānibalis legatus carthaginensium Luctatio consule percussit. Quintum fuit post illud Luctatii. Sextum cum Hasdrubale genero Halmicaris rem in hyspania gerente: ut terminus imperii esset amnis iberus. Saguntius mediis inter imperia duorum populoꝝ libertas seruaretur hoc fedus Hānibal rupit. & solo equata sagunto italiam inuasit: quā per te tot annos summa crudelitate lacerauit. Hec fuerunt federa ante secundum bellum punicum. ¶ Crudelis Hānibal: nam in eo erat perfidia plusquā punica: inhumana crudelitas. nullus dei metus & ingens sitis humani sanguinis. ¶ De Hānibalis feritate dixi in cōmētariis Sillii. ¶ Reliqui Latini: Sabini: Sānites Pyrrhus. ¶ Iustiores q̃ fuerint peni & Hānibal: quoniam seruauerunt melius iura belli quo imperiū queritur: non enim greci debent tanta seuitia & perfidia: quanta id quo de capite dimittatur unde cum peni essent perfidi: & crudeles uidebantur inimici non competiores: & de uita certare non imperio.

¶ Pyrrhi quidem nunc pyrrhi humanitatem. & preclaram sententiam refert. Missi fuerunt legati ad pyrrhum pro captiuis redimendis: inter quos Fabricius fuit (auctore Trogo) & Fabius (auctore Plutarcho) Pyrrhus dono remisit captiuos romanis dicens hec uerba que Ennius postea uersibus prosecutus est: ex ea preda (inquit Trogus) ducentos captiuos milites gratis romam remisit: ut cognita uirtute eius romani cognoscerent etiam liberalitatem pugnauerat enim felici euentu cum Valerio Liuio consule. ¶ Preclara sententia digna memoratu & summis laudibus. ¶ Nec mi aurum posco. hec fuerunt uerba pyrrhi ad legatos agētes cū pyrrho de captiuis redimendis. ¶ Mi. mihi. ¶ Dederitis. sic Ouidius. Vitam dederitis in undis & alibi transieritis aquas. ¶ Nec cauponentes querentes pecuniam ex bello: ut faciunt caupones qui uendunt uinū & more institoꝝ: quod turpe est. ¶ Belligerentes bellum ge-

Belue uī amant.
Similitudo a certantibus ciuibus.
Bellū inter grecos & barbaros.
Seditio inter ipsos grecos.
Numātini.
Celtiberi
Hostiū nemo in militem exercit⁹ excipiendus est.
Cymbri cesi a marcio.
Pyrrhus.
Peni.
Sex federa romanoꝝ cū cartha.
Hānibal fedifrag.
Pyrrhi humanitas.
Preclarissima sententia.
Caupones.
Belligeto.

Cernere .i.certare Fortuna rege.dña. Virt⁹ unde dicatˀ

rentes.belligero antiquum uerbum est quod iam obsoleuit. ¶ Ferto armis non auro. ¶ Nó pecunia more institorum. Cernamus decernamus idest certemus pro uita armis: non pecuniis. Verg. Et cernere ferro. Vtriq; uos romani & ego. ¶ An me regnare quoniam de imperio dimicabatur non de uita. ¶ Hera fortuna rerum domina. Ferat: afferat & cupiat: idest experiamur uiribus quid uelit fortuna non pecuniis. ¶ Sors casus belli & euetus: idest ipsa fortuna hera: idest que in omni re denominatur. ¶ Virtute fortitudine & non pecuniis more cauponum. Virtus proprie fortitudo dicitur a uiro: unde in .ii. tuscu. scribit. Atq; uide ne cum omnes animi affectiones uirtutes appellentur: non fit hoc proprium omnium nomen: sed ab ea que ceteris antecelebat omnes nominate sint. appellata est enim ex uiro uirtus uiri autem propria est fortitudo. ¶ Et hoc .s. quod dicam accipe o romane qui ad me uenisti. ¶ Belli fortuna .i. qui in bello non ceciderunt uolo ut liberi sint. ¶ Fortuna casus & euentus belli. ¶ Horundem pro eorundem. ¶ Certum est cōstitui liberare illos quibus in bello fortuna pepercit. ¶ Dono ducite. Vertit sermonem ad legatos pyrrhus. ¶ Cum magnis diis bonis auspiciis .q.d. dii noluerunt ut hi in bello caderēt. & sic dii uidentur uelle eos esse liberos: ergo uolentibus diis illos accipiatis sine precio & bonis auibus. Varro putauit eos magnos esse celū & terram aliqui dixerunt esse penates quos Dardanus ex Samothracia in phrigiā aduexerat. Cassius emina (auctore Macrobio) dicit Samothraces deos eosdēq; romanorum penates proprie dici deos magnos. Sciens (inquit) hec noster Verg. ait. Cum sociis natoq; penatibus & magnis diis. hos uocabant troiani deos patrios (auctore Igino) cuius opinionis Vir fuit dicens. Dii patrii seruate demū. Magni dii apud romanos erant Iupiter Iuno & Pallas quos in capitolio colebant ꝑ quos iurat Scipio apud Sillium lib. x. Tarpeia pater qui templa secundū incolis a celo cedem & saturnina nondū. Iliacis mutata malis tuq; aspera pectus. Egide gorgoneos uirgo succincta furores. ¶ Regalis sane laudat Cice. sniam Pyrrhi dignā eo rege q̄ ab achile Eaci nepote magnanimo & fortissimo Heroe originē habebat Regalis digna pyrrho rege fortissimo. ¶ Regiū dicitur id qđ est aut fuit regis. ¶ Regale dignum rege. ¶ Eacidarū genere fortissimis uiris & magnanimis. Eacus fuit pater Pellei Pilleus Achillis achilles Pyrrhi qui in epyro regnauit ad quem hec pyrrhus genus suum referebat. ¶ Sententia dictum laude dignum.

Dii magni. Penates. Dii patrii. Magni dii romanorum. Regium Regale. Genealogia pyrrhi.

Horridus multo pugnantibus agmine contra.
Facta sit inuisis non temerata fidens.

¶ Fidem licet maxime infestis hostibus inuiolabiliter seruandam reguli exemplo astruit.

Atq; etiam si quid singuli temporibus adducti hosti promiserint est in eoipso fides conseruanda ut primo punico bello Regulus captus a penis: cum de captiuis commutandis romam missus esset iurassetq; se rediturum primum ut uenit captiuos reddendos in senatu non censuit. Deinde cū retineretur a propinquis & ab amicis ad supplicium redire maluit q̄ fidem hosti datam fallere. Ac de bellicis quidem officiis satis dictum est.

ASCE. Ordo. a

Tq; etiā &c. Probat exemplo reguli fidem etiā hostibus seruandā. ¶ Ordo est. Atq; pro & si singuli .i. priuati adducti temporibus .i. necessitate temporis promiserint quid .i. aliquid hosti fides est seruāda quoq; .i. etiam in eo ipso quod .s. promiserint: ut .i. quēadmodum. Marius regulus captus a penis .i. carthaginensibus primo bello punicorum esset missus romam de captiuis cōmutandis .i. ut captiuos penorū cōmutaret cum captiuis romanorum inter quos ipse erat: q; pro & cum sup. iurasset se rediturum ad penos .s. carthaginem: ut .i. postq̄ uenit romam censuit primum in senatu .i. in consilio senatorum captiuos sup. penorum non esse reddēdos. dixit enim se esse uetulum & parum posse prodesse reip. ro. illorum captiuos esse iuuenes & multum posse nocere: deinde .i. post tale cōsilium a senatu probatum cū retineretur .i. conaretur retineri a propinquis & amicis maluit redire ad supplicium qđ grauissimū tulit: q̄ fallere .i. frangere fidem .i. sanctā ꝓmissionē datā hosti. Ac satis dictū est qdē .i. certe de bellicis officiis.

Marsus. a

Tq; etiam sit quid. Nunc precipit seruandam esse fiendam etiam hostibus: & ea que temporibus adducti promissimus. Et affert exemplum Marci attilii reguli qui captus est a Xantippo lacedemonio & Romam missus (cum prius iurasset se rediturum) ut cum eo captiui permutarentur. Regulus in senatu grauissima oratione id dissuasit dicens se nullo usui futurum a romanis quoniam uenenum sibi a penis datum esset: quo paulopost tabesceret: & sic Carthaginem ad paratum suppliciū rursus est ne fides hosti data uiolaretur fidem (inquit Pla. in primo de legibus) perfectam iusticiam nominare possumus. De Regulo eiusq; supplicio plura dixi apud Sillium libro vi. & aliqua dicentur in tertio uolumine. ¶ Vnguli soli ciues non solum tota ciuitas. Temporibus aliqua temporum conditione & aliqua difficultate coacti. ¶ In eoipso quod promissum est tali temporū conditione a penis carthaginensibus duce Xantippo lacedemonio: qui insidias parauit ut canit Sillius. Captiuis quos Regulus in aphrica felici euentu pugnans ceperat. ¶ Cōmutandis ut cōmutarentur cum Regulo. Primum cum primum censuit: dixit sententiā non esse reddendos captiuos. ¶ A propinquis & maxime ab uxore Mar. que unice ipsum amabat. ¶ Bellicis officiis que ad bellum pertinent.

Fides hominibus seruāda M. regulus. Singularˀ fidei exēplum. M. reguli fides.

ADDITIO: ¶ Atq; etiam &c. Seruandam dicit fidem certo tempore hosti datam & exemplo utitur. M. attilii reguli qui primo punico bello Xantippi lacedemonii ducis Carthaginensium mercede conducti insidiis captus est & legatus postea Romam missus diuersa que hostes mandauerant sensuit ne pax fieret: ne cōmutatione captiuorum ipse unus & senex reciperetur ad hostes ne datam fidem falleret uoluntarie rediit. nec in ultimo seu carceris seu crucis supplicio ut florus ait deformata maiestas immo his omnib⁹ admirabilior facta de hoc plurimi auctores multa scribunt ut Polybius appianus: Valerius maximus. Aurelius augustus. Singulis temporibus necessitatibus temporum supplicium de quo uarie scribitur: ut apud Gellium est.

Quāq̄ sint uaria te multi sorte minores.
Iusticia quem uis noueris esse parem.

ℭ Iusticia ut fortunatioribus quibusq; ita & non dissimiliter minoribus & egenis est exhibenda.

Meminerimus autem & aduersus infimos iusticiam esse seruandam. Est autem infima conditio & fortuna seruorum quibus non male precipiunt qui ita iubent uti ut mercennariis ad operam exigendam & iusta prebēda. Cum autem duobus modis idest aut ui aut fraude fiat iniuria fraus quasi uulpecule uis leonis uidetur utrūq; alienissimū ab homine est sed fraus odio digna maiore. Totius aūt iniusticie nulla capitalior est q̄ eoꝝ q tū cū maxime fallūt id agūt ut uiri bōi esse uideant̄. De iusticia satis dictū ē.

Meminerimus aūt. Docet infimis .i. seruis ēt seruandam iusticiā eosq; hūane tractandos inferens incidētaliter turpitudinē fraudis. & ut dicunt hypochrysis. Ordo est. Meminerimus .i. memores sim⁹ uel memores esse debeamus iusticiam esse seruandam. & .i. ēt aduersus .i. terga infimos .i. infime conditionis hoies. Aūt pro sed infima conditio & fortuna est seruoꝝ quibus sup. seruis q iubent ita uti ut mercennariis ad exigēdam .i. expetendam ab eis operam .i. obsequium & seruitiū: & sup. ad prebenda .i. exhibēda iusta .i. que iustum est eos prebere. non precipiunt male immo bn̄ & iuste. Aūt pro sed cū iniuria fiat duobus modis. aut ui: aut fraude fraus est quasi uulpecule .i. parue uulpis Vis est quasi leonis: & utrūq; tam fraus q̄uis .i. uiolentia est alienissim⁹ ab hoie: sed fraus est digna maiore odio per quod innuit q peior est iniusticia que fit in proximū per fraudem q̄ que in seruos per uiolentiam. Autē pro sed: nulla sup. pars aut nulla iniusticia: toti⁹ iniusticie est capitalior .i. perniciosior & digniior: ut capite plectetur aut ut capitali odio efficiatur q̄ eoꝝ que cū fallūt maxime agūt tunc .i. tunc uideantur esse boni uiri .i. qui per hypocrysim & simulationē fradulentā decipiūt de quibus saluator. Attēdite a falsis ꝑphetis q ueniūt ad uos i uestimētis ouiū intrinsecus āt sunt lupi rapaces. Satis dictū est de iusticia.

Meminerimus aūt. Postq̄ bellica officia absoluit tā pollicita q̄ singuloꝝ hoium ꝑcipit seruādā esse iusticiā: et aduersus infimos & seruos a qbus operā exigere debem⁹ & iusta ꝑbere. Et hec ꝑcepta ad gubernationē rei familiaris ꝑtinēt. de qua libellos economicos .i. de re familiari tuēda scripserūt. Xenophon (q̄d opusculū. Cice. adolescēs interpretatus est) & Aristo. q diuidit rē familiarē in duas ꝑtes. domū .s. & possessione inter quas seruū dicūt obtinere principatū. Seruoꝝ duo gn̄a facit ut alii sunt curatores liberalius instituti sciētes litteras: q negociis prepo nūtur alii opifes ad aliquod opus deputati: in quos hec officia seruanda monet ut curatori plus honoris opifici plus cibi tribuat: & utrisq; parū uini quoniā potius liberi ingenii hoies ad insolētiam impellit. Et tria dicit esse & ad seruos pertinēt: opus cibū castigationē & cibum sine opere insolētem saluū facere opus aūt & castigationē sine ciborū esse uiolētiam. Cibū ergo dandū censet pro rōne operis cū cibus sit merces serui. Vtile tū & iustū putat dn̄os proponere seruis spē libertatis certo quidē tpe q̄n eo pacto libētius suscipiūt labores solū habitū (inq̄t Cyrus apud Xenophontē) ꝑciosa admodū possessio est quod aūt caret hoibus caret ēt bonis: qbus seruis Plato in .vi. de legibus loquēs de seruis sic ait. Et aūt recta seruoꝝ educatio: ut nulla ipsis contumelia inferat̄ iniuriāq; multominus (si fieri possit) q̄ equalibus inferēda. Liquido .n. cognoscit̄ q natura non ficte iusticiā colit: oditq; re uera iniquitatē cū caueat ne illis iniuriā faciat: qbus facile pōt. Allocutio ois: ad seruos quodāmodo imperiū sit neq; iocus ullus cū ipsis seu feminis seu masculis habeat̄. ℭ Non male. immo bn̄ q dicūt nos debere ita seruis uti: ut utimur mercēnariis .i. mercede conductis & ab illis exigēda esse operā .i. laborē in aliquo ope faciēdo: & iusta esse ꝑbēda .i. ea q iuris seruis debent̄ ut cibū imprimis: spē libertatis & pecūia ut solemus tractare mercēnarios q mercede conducti opus faciūt Crisippus seruū esse ꝑpetuū mercēnariū dicit Serui (iurisconsultis placuit) in ꝑtāte dn̄oꝝ sunt q ꝑtās iurisgētiū est: nā apud oēs gētes dnis in seruos uite necisq; ꝑtās est: & q̄cq̄d seruū acq̄rit̄ dn̄i est. Sed tpe diui Iustiniani non licebat cui incognita cā supra modū in suos seruos seruire. Diuus Antonius pius constitutionē fecit: ut q sine cā seruū suū occidisset: nō minus puniret̄ q̄ si seruū occidisset alienū. Aristo. li. viii. Ethices sic ait. Seruus est aiatū dn̄i instrumētū ad seruū igit̄ hoc ipso quo seruus est. non est amicitia: sed quo est hō. Nā oi hoi iustū q̄dē esse uī̄ ad oēm q cōicare scdm leges pactionēq; pōt quare & amicitiā rōne qua hō est Plutarchus in canone seniore sic ait. Quod si nulla alia rōne saltē exercēde hūanitatis cā non ipsos assuescamus oportet ut in hoc gn̄e māsueti faciles iocūdiq; sim⁹. Cū aūt hoc Cice. solū ponit ut faciat cōparationē nā supra satis de iniuria dixit q̄ aūt fraude fit aut ui. Vtraq; igitur monet abstinēdū. Vulpecule q̄n uulpes maliciose sunt & insidiant̄. ℭ Vtroq; fraus & uiolētia ꝑtinēt ad feras non ad hoies. sed fraus est magis uituperāda. Sen̄. dicit fraudes & dolos imbecillū decet hr̄e palam aggredere non geres conflictū nisi indixeris. ℭ Totius aūt concludit hāc ꝑtē de iusticia & iniusticia afferēs sn̄iam contra uirtutis simulatores. ℭ Totius iniusticie .i. ex oi iniusticia. ℭ Capitalior ꝑnicior & magis digna & uindicet̄. Glaucus apud platonē lib. vii. de repu. dicit. Postrema iniusticia est hoiem malū bonū appere q̄ Cice. imitat̄. ℭ Cauēdū igit̄ est ab his q simulāt cui ius & baccanalia uiuūt q̄uis interdū difficile sit cauere. Magnas .n. hēt latebras uite hois & uirtutis simulatione uiciū obuoluit iō exclamat Iuuena. in tale genus hoium Frontis nulla fides. Torq̄etur tū hmōi hoies consciētia sceleꝝ quo supplicio maius inueniri non pōt. Simpl̄r igit̄ uiuēdū est & iuste. idq; agēdum ut conscientie stimulis non angamur & ut liberi simus ab oi nefaria contagione fraude alieni atq; ut tandē reditus de ea loca pateat. un̄ mens nostra accepta est. Id aūt assequemur: si iusticiā seruauerimus: q ois uirtutes continet Cice. In oratione ꝑ Milone dicit. Magna est uis cōsciētie: & magna in utrāq; partē ut neq; timeāt q nihil cōmiserint. & penā semp ante oculos uersari putēt q peccauerint. Et in scd̄a actione in uerrē: nulle sunt occultiores insidie q̄ he q̄ latēt in simulatione officii: aut in aliquo necessitudinis noie. Nā eū q palā est aduersarius facile cauendo uitare pōt hoc uero occultū intestinū ac demosticū malū non modo non extat uerū ēt opprimit. anteq̄ ꝑspicere atq; explorare potueris.

Ordo. Officiū dn̄i in seruos.
ERAS. Triplex nocendi gen⁹ uis aperta fraude occulta & sub obūbrata hōesti persona q̄d oim.
Iusticia erga seruos exhibenda: Maxima iusticia.
Marsus iusticia i firmia quoq; ministrāda.
Seru⁹ in econimicis ꝑricipatū tenet.
Cibus merces serui.
Seruorū educatio
Impiose seruos esse alloquēdos
Sub iustiniano quō i seruos agebatur.
Seru⁹ q̄d sit.
Cōtra simulatores.
Extrema iiusticia simulatō
Simpl̄r uiuēdū ē
Vis conscientie.

Prodiga ne fuerint dantis cui münera sed sint.
Pro merito nullis officiosa uiris.

¶ In liberalitate considerandũ est ne liberalis in eiusmodi officio si bi aut in quem liberalis est obsit. Item non facultatem excedat libe ralitas tum ut cuiq; pro dignitate & merito tribuatur. Monstrat de niq; qui sunt pernitiosi qui benefici. Ponitur autem in uersu. offi ciosa pro nociua ab officio quod est noceo.

¶ Argumentum erasmicum.

¶ De liberalitate secunda iusticie parte: quam tñ Aristo. modestie ui detur annectere: in qua tria potissimũ spectãda docet Cice. ne quid demus quod accipienti sit nociturũ: neue quod aliis largiamur ab aliis per iniuriam auferamus. Secũdum ut pro facultatum modo li beralitatem exerceamus. Tertiũ ne demus quibus nõ oportet dan dum autem aut uirtute cõmendatis aut iis qui nos honesta beniuo lentia prosequũtur: aut quibuscũq; pro nobis aliquod societatis uin culum intercedit. aut deniq; qui bene de nobis meriti. quibus & cũ fenore beneficium remetiendũ. Postremo societatis humane grad[us] a summo fonte repetens: inter se componit: & quantũcunq; debetur tñ prestet. Sed de hac parte Señ. plurib[us] libris diligẽtissime scripsit.

Deinceps ut erat propositum de beneficentia ac liberalitate dicatur. qua quidem nihil est nature hominis accommodatius sed habet multas cautiones. Videndum est enim primum ne obsit benignitas & his quibus benigne uidebitur fie ri & ceteris. Deinde ne maior benignitas sit q̃ facul tas. Tum ut pro dignitate cuiq; tribuatur. Id enim est iusticie fundamentum ad quam hec omnia sunt ferẽ da. Nam & qui gratificãtur cuipiã quod obsit illi cui prodesse uideantur non benefici neq; liberales: sed perniciosi assentatores iudicandi sunt. Et qui aliis no cent ut in alios liberales sint in eadem sunt iniusticia: ut si in suam rem alienam cõuertant. Sunt autem mul ti equidem cupidi splendoris & glorie qui eripiũt ab aliis quod aliis largiantur. Hi qui arbitrantur se be neficos in suos amicos uisum iri. si locupletent eos quacunq; ratione. Id autem tantum abest ab officio: ut nihil magis officio possit esse contrarium uiden dum est igitur ut ea liberalitate utamur que prosit amicis nemini nocet quare. L. Sylla & C. Cesaris pe cuniarum translatio a iustis dominis ad alienos nõ de bet liberalis uideri. Nihil enim liberale quod non idẽ iustũ. Alter locus erat cautionis ne benignitas maior eẽt q̃ facultates. q; qui benigniores uolunt esse q̃ res patitur primum in eo peccãt q; iniuriosi sunt in proxi mos. Quas enim copias his suppeditari equius ẽ & relinquere eas transferunt ad alienos. Inest autem in tali liberalitate cupiditas plerũq; rapiẽdi & auferẽdi per iniuriam ut ad largiendũ suppetãt copie. Videre

ASCE. Deinceps. Determinat de liberalita te ac beneficentia uitiisq; contrariis.

Ordo. ¶ Ordo est. Dicatur. determinetur hoc est determinatio fiat deinceps de beneficentia ac liberalitate ut idest quem admodum erat propositum idest institutum fieri idest que quidem beneficentia nihil est accommodatius idest conuenientius natu re hominis. Sed supple ipsa beneficia ac li beralitas habet multas cautionis idest consi derationes & ut dicunt prouisiones ut recte fiat. Enim pro quia uidendum idest proui dendum & cauendum est ne benignitas ob sit idest noceat & idest simul his quibus uide bitur fieri idest aliquid efficit benigne & cete ris. Deinde idest secundo loco supple uiden dum & cauendum est ne benignitas idest li beralitas sit maior q̃ facultas tamen idest ter tio. ut tribuatur idest conferatur cuiq;: idest unicuiq; pro dignitate idest secundum digni tatem & meritum ipsius. enim pro quia idest secundum dignitatem tribuere est fundamẽ tum iusticie ad quam scilicet iusticiam hec om nia que hic sed precipiunt sunt referẽda idest redigenda. Nam & idest etiam illi supple. qui gratificantur. i. rem gratam cum pomposa be neficentia faciunt cuipiam. idest alicui ita sup ple q; obsit illi cui uidetur uelle prodesse: non sunt iudicãdi benefici neq; liberales: sed assen tatores idest adulatores perniciosi idest ual de nociui ad ne est usq; ut sunt qui liberalita tem populi munusculis emunt. Et supple illi qui nocent aliis: ut sint liberales in id erga ali os sunt in eadem iniusticia: ut idest quemad modum supple sunt si conuertant alienam rẽ in suam. Autem pro sed multi sunt equidem idest certe cupidi splendoris & glorie qui eri piunt ab aliis idest ab unis quod largiantur aliis idest huiusmodi supple sunt qui arbi trantur se uisum iri idest uidendos esse bene ficos in idest erga amicos suos qui locuple tent. idest locupletes & diuites facient eos quacunq; ratione siue iusta siue iniusta. Au tem pro sed: idest eiusmodi factum abest tan tum idest intantum ab officio idest eo quod facere debeant ut nihil possit esse magis con trarium officio. Igitur uidendum est idest ob seruandum est ut utamur ea liberalitate. que prosit amicis: & nemini idest non alicui no ceat. Quare idest q̃obrem translatio pecu niarum Lucii Sylle & Caii cesaris idest quam fecerunt Sylla. Cesar a iustis dominis ad alie nos non debet uideri liberalis. enim pro quia nihil supple est liberale: quod non idem idest etiam est iustum. Alter locus cautionis idest altera res cauenda erat ne benignitas esset maior q̃ facultates idest potentia conferen tis q; idest quia supple. hi qui uolũt esse beni gniores idest beneficentiores q̃ res idest facul tas eorum patitur peccant primum in eo q̃d sunt iniuriosi in proximos idest necessarios consanguineos. enim qui quia ipsi transferũt ad alienos eas copias quas equius idest iusti us est suppeditari idest subministrari in uita &

Circũstã tie circa liberali tatẽ ha bende

Cui sunt pernicio si assen tatores.

Quid sit liberale dicẽdũ.

Cupidi tas libe ralitati i sidiatur per simu latiõem

etiam licet pleroſq; non tam natura liberales q̃ quadam gloria inductos. ut benefici uideãtur facere multa que uidentur magis proficiſci ab oſtentatione q̃ a uoluntate talis autem ſimulatio uanitati eſt coniunctior. q̃ aut liberalitati aut honeſtati. Tertium eſt propoſitum ut in beneficẽtia delectus eſſet dignitatis. in quo te mores eius erunt ſpectandi in quem beneficium conferetur & animus erga nos & communitas ac ſocietas uite & ad noſtras utilitates officia ante collata quaſi occurrãt omnia optabile eſt. Sin minus plures cauſe maioreſq; ponderis plus habebunt.

reliquere poſt mortem his. ſ. proximis Autem pro ſed cupiditas rapiendi & auferendi per iniuriam eſt plerũq;. i. ut plurimũ in tali liberalitate q̃ fit ſupra facultatẽ ut copie. i. abũdantes opes ſuppetant. i. ſatis ſint ad largiendũ. Licet etiam uidere pleroſq;. i. ualde multos eſſe non tam natura. i. ex naturali inclinatione eſſe liberales q̃ inductos. i. q̃ ex eo ꝙ inducti ſunt quadam gloria. i. affectatione glorie ut ipſi benefici uideantur facere multa que ſup. facta taliũ uidentur proficiſci. i. oriri magis ab oſtentatione. i. uana pompoſitate q̃ a uoluntate. i. beniuolentia. Autem pro ſed talis ſimulatio ideſt ſimulata liberalitas eſt coniunctior ideſt uenior uoluptati q̃ aut liberalitati: aut honeſtati. tertium propoſitum. i. quod tertio loco cauendum dictum eſt ut delectus diſcretio & conſideratio dignitatis eſſet in beneficentia. i. ut beneficentia fiat ſecundum dignitatem eius cui fieret in quo ideſt in qua re: & ideſt etiam mores eius in que beneficium conferetur erunt ſpectandi. i. frequenter inſpiciendi & animus eius erga nos erit ſup. ſpectandus & cõmunitas & ſocietas uite erit ſupple ſpectanda. & officia collata ab eo ante. i. prius ad noſtras utilitates erunt ſupple ſpectanda que omnia ſi occurrant. i. in uno homine reperiantur optabile eſt ſup. in illum conferre beneficium ſint. i. ſed ſi minus ideſt non ſup. concurrantur plures cauſe & maiores habebunt plus ideſt hi in quibus plures & maiores cauſe quare illis benefacimus reperientur habebunt plus.

Tertius Reſpectus In liberalitate habendus

Deinceps ut erat propoſitũ propoſuit. Ci. eam rõnem qua ſocietas humana continetur cuius partes duas eſſe dixit: iuſticiam & liberalitatem. ¶ Poſtq̃ de iuſticia diſſeruit tranſit ad liberalitatẽ propoſuit liberalitas eſt mediocritas circa dandas capiendaſq; pecunias & res que pecunia eſtimantur. Et liberalis ille eſt q̃ ſcit pecunias diſponere quibus & bene & male utitur bene uno modo male dupliciter aut exuberãdo aut deficiendo unde oportet uirũ liberalem ſcire pecuniis uti. Nã in omni facultate eſt aliqua ars que illam diſponit. Is optime (inquit phus) rem quãuis utitur que eam uirtute habet que ad rem illam accommodatur & diuitiis igitur optime is utetur. qui uirtutem eam habet que ad pecunias attinet hic autem eſt ipſe uir liberalis. Liberalis igitur dabit quibus oportet quod oportet tam in paruis q̃ in magnis & accipiet unde oportet ſed magis uariatur circa dandas q̃ accipiẽdas pecunias. Virtutis enim proprium eſt magis conferre beneficium q̃ accipere & quia difficilius eſt errogare pecunias q̃ accipere & uirtus eſt circa difficile & non dicitur liberalis qui accipit ſed qui dat quibus oportet & omnes actiones liberalitatis debent eſſe honeſtatis cauſa que eſt cuiuſcunq; uirtutis & ipſa liberalitas uirtutis eſt & uere liberalis non capiet unde non oportet quoniam non magni eſtimant pecunias dare tñ dent pro facultate & ratione diuitiarũ: & liberalis non poteſt eſſe diues quoniam ſibiipſi pauciora relinquit & libenter patitur iniuriam in rebus pecuniariis & uir liberalis angitur cũ non dat quando oportet ut ipſa lex liberalitatis dicat & hoc magis offendit ipſam uirtutem q̃ dare cui non oportet quia hic datur illic minime quod eſt omnino contra liberalitatẽ. Simonidiſq; ſnĩa improbatur (auctore Ariſtote.) qui oppoſitum tenebat. Exuperat prodigus deficit auarus hic accipiendo & non dando ille aũt dando & non accipiendo. Eſt igitur liberalitas uirtus & mediocritas quedam inter auariciam & prodigalitatem & ſic non poterit deſiniri. Liberalitas eſt habitus electiuus conſiſtens in mediocritate circa dandas capiendaſq; pecunias. ¶ Accõmodatius: nature hominis quoniam homines q̃bus ualent ad tuendam ſocietatem humanam naturam incitantur & nihil eſt accõmodatius homini q̃ prodeſſe q̃bus oportet & opibus & officio alios demereri. Vnde auari pecunioſi uituperandi ſunt cum omnino naturam relinquant & humanitatem & uidentur ſerui atrienſes cum pecuniis reipublice. ſ. uiliſſime ſeruiant qua ſeruitute nihil poteſt eſſe aut excogitari miſerius & illis ſummis: laudibus celebrandi ſunt & quoddam quaſi pleno ore laudandi qui opibus ad conſeruationem humani generis utuntur nec incumbunt theſauris & in foſſis loculis ſed diuitiis ſciunt addere lucẽ & ut uirtus finem conſequantur opibus quaſi inſtrumento utuntur tunc geſtienties animo cum aliquẽ erigere & fouere poſſint ſed in tanta confuſſione temporum & peruerſis moribus ac auaricie eſtu & rabie pauci admodum inueniuntur Cirus apud Xenophontem libro. iii. dicit pecuniis utimini nam in terram ſatis ſit corpora deſodere cum quiſq; diem abierit Generoſi animi & magnifici eſt (inquit Seneca.) iuuare & prodeſſe q̃ dant beneficia deos mitatur quo repetunt feneratos. Sed habet multas cautiones quoniam. ut dictum eſt oportet liberalem eſſe prudentem ut det quibus oportet quomodo ut unde ſeruatis omnibus circunſtantiis quas preſcribit ipſa recta ratio aliter a medio ipſo dicceditur quod non fit ſine uitio quocunq; te uerteris Seneca. dicit Videbo quando dem cui dem quemadmodum quare nihil enim ſine ratione faciendum eſt non eſt autem beneficium niſi quod eſt ratione datur quoniam ratio omnis honeſti comes eſt. Ponit igitur Cicero cautiones quibus uti debemus ut uere liberalitatis gloriam conſequamur cautio dicitur cautela non dicitur. Cautus ideſt qui omnia prudenter agit & timet ea que timenda ſunt & penitentie locum non relinquit dare argentum (inquit philoſophus) ſumptuoſe facere cuiuſlibet eſt & facile ſed cui & q̃tum & quando & gratia cuius oportet non cuiuſlibet eſt neq; facile quod quidem eſt ipſum rectum uidẽdum eſt enim affert tres cautiones & ſic tres erunt partes. ¶ Ne obſit diuus Ambroſius ait pulchrum eſt bene uelle & largiri ut proſis non ut noceas nam ſi luxurioſo a luxurie effuſionẽ adultero ad mercedem adulterii largiendum putes non beneficentia iſta ubi nulla eſt beniuolentia officere enim eſt illud non prodeſſe alteri ſi largiaris ei qui conſpiceret aduerſus patriam. ¶ Benignitas pecuniarum collatio. ¶ Videbitur cum re uera non ſit quoniam illud nocet non prodeſt. Et ceteris qui malum forte expectant ab illis quibus benigni

Liberalitas magis i dando q̃ accipiẽdo uerſat.

Hõeſtas

Liberalis non poteſt eẽ diues.

Liberalitatis diffinitio.

Seneca.

Rõ hoti comes.

Cautio.

Cautus.

Cautela barbaꝶ.

Cesari nocuit cupiditas.

factum est ut a Cesare passi sunt romani cui imperio cogitanti Crassus diues & quidam alii pecuniā suppediebant illa igitur benignitas nocuit Cesari quoniā postea fuit interfectus & ēt romanis quos ille in seruitutem redegerat. ¶ Deinde. Hic est secunda cautio quoniam ut dixi pro facultate dandū est & modo diuitiarum aliter liberalis cogetur accipere: uñ non oportet & sic ab officio discedet & liberalitas iudicatur ipsis facultatibus. At enim (inquit Aristeles) pro modo fortunaꝝ ipsa liberalitas dr̄ liberalis enim actio non in multitudine reꝝ que dantur sed in habitu dantis consistit. Hic aūt pro facultatibus erogat. ¶ Quā facultas ꝙ modus diuitiarum & patrimonii. ¶ Tum pro dignitate. Tertia cautio ꝓprietas liberalis qui dare debet quibus oportet ut. s. demus unicuiqꝫ id quod meret̄. ¶ Id enim dare. s. unicuiqꝫ pro facultatū ratione dignitate accipientium & meritis aliter fit iniusticia cum mali accipiant qđ nō merētur: & boni uiri mēdicēt ipsoꝝ culpa q̄bus oīa corrupta sunt ut nulla penitus habeat̄ ratio uirtutis iusticie propriū est tribuere unicuiqꝫ qđ suū est. Vnde dicit. Sen. Turpissimū genus dandi est inconsulta donatio. Iusticia distributiua est scđm proportionē geometricā in qua considerant̄ persone quibus fit distributio de bonis cōibus unde phō in. v. ethices. Qui non sunt pares non habēt paria sed in pugne nascūtur & incusationes atqꝫ querele cū impares habēt paria id ita esse ex quo ꝓ dignitate fit constat. Iustū. n. quod in distributionibus est oēs uno ore ꝓ dignitate quadā oportere esse dicūt. ¶ Ad quā iusticiam. Hec oīa que deliberate precipiūtur que est pars iusticiæ: & pōt dici iusticia distributiua ut dictū est. ¶ Nā & qui ꝓbatio est. Glorificātur. i. rem gratā faciūt alicui: qui accipiēti noceat: non dicet̄ liberalitas: qm̄ finis nō est honestus quē respicit ipsa uirtus gratificari aliqđ alicui est aliqđ in grām illius facere. ¶ Quod obsit. noceat illi in cuius grām aliqđ fit. ¶ Videant̄ uelle: inq̄t cū aīo habeāt nocere igitur a fine talia officia iudicāda sunt. ¶ Assentatores: quia cū uideant̄ prodesse tm̄ maxime nocent & unum dicūt. & aliud corde sentiūt: & aliene uolūtati obtēperant: ut id qđ praue cupiūt assequant̄. unde ab ipsis cauēdum est. De assentatoribus & adulatoribus dicetur loco suo latius. ¶ Et ꝙ aliis nocēt. non probatur largitas si qđ quis uni largitur. alteri extorqueat si iniuste querat: & iuste putet dari posse. Aristoteles ait prodigi ad capiēdum proni fiunt: qa cupiūt dare. hoc aūt facere interdū nequeunt cū cito facultates deficiāt. itaqꝫ ex alienis dare cogūtur & simul: qa nulla est eis honestatis cura sine ullo discrimine & undiqꝫ capiunt: dare nāqꝫ cupiūt. quo pacto aūt aut unde nihil curam aut qua pp̄ nec dationes ipsoꝝ sunt liberales: nō. n. sunt honeste aut honestatis cā: nec ut oportet efficiūtur: sed iterdū quos deceret esse pauperes: eos ditāt & his qdē qui moderati sunt nihil dant adulatoribus aūt multa aut aliquam aliā afferētibus uoluptatē. ¶ Cupidi splēdoris. splēdor dr̄ ꝑ translationē: & accipit̄ hic pro ipsa gloria & nois celebritate qm̄ tales uolunt uideri liberales & splendidi: & iō largiūtur ea aliis eripuerūt qđ est cōtra iusticiā sic faciebat Cesar ꝙ sine aliqua supputatione pecuniaꝝ quicquid poterat alicūde corradere & capere dilargiebat̄ populo: ut aīos largitionibus corrūperet: & postꝙ regno potius multa multis eripuit ut aliis largiret̄ hoc idē fecerat Silla. ꝙ bona proscriptoꝝ ad libidinē dilargitus est. ¶ In suos erga suos. ¶ Si locupletēt diuites faciāt. locupletes proprie dicūtur ꝙ multa loca habent & possessiones. ¶ Quacūqꝫ rōne per fas & nefas quocūqꝫ potuerūt. Id aūt. s. eo mō largiri & alios locupletare quocūqꝫ modo. ¶ Tm̄ abest. tm̄ ab officio distat. qm̄ est contra iusticiā. ¶ Officio actioni que est cū uirtute. ¶ Vidēdum igitur. concludit Cice. docēs qua liberalitate utendū sit. ¶ Quare ideiro cum debeamus uti ea liberalitate que nemini noceat. Largitio pecuniaꝝ Sille. & Cesaris non fuit liberalis: qm̄ nocebat iustis dominis: qđ est contra prescriptū iusticie de bonis ciuiū publicatis a sylla & Cesare dicetur in scđo uolumine. ¶ Iustis dñis possessoribus legitimis. ¶ Ad alios amicos ad quos tñ nihil horū iure pertinebat. ¶ Nihil est. n. probatio est phs in. iiii. ethices sic ait. sequit̄. n. dationē bonā talis acceptio: ea uero que non est talis contraria est. ¶ Alter locus i. secūdus supra dixit ne maior benignitas sit ꝙ facultas. & hoc pertinet ad prodigū. de cuius natura dictū est. Facultates patrimoniū consensus opes. ¶ Proximos affines & propinquos. ¶ Quas. n. probat quare faciūt iniuriam proximo. ¶ Copias diuitias. ¶ Suppeditari dari reliqui. ¶ Ad alienos: nulla consanguinitate aut affinitate sibi coniunctos: & sic iniusti sunt: qm̄ dant alienis id qđ proximis suppeditatū esset. Rapiēdi per uim. ¶ Auferēdi quocūqꝫ modo & fraude. ¶ Suppetant abunde sufficiant. Videre ēt licet ponit aliud genus largitionis quod ēt illiberale est: largiuntur. n. quidam ad ostētationē: que fit glorie causa. ¶ Nec illa pfecta est liberalitas (inquit Ambrosius) & iactantie cā magis ꝙ minima largiaris: affectus ei non imponit nomen operi quo a nobis proficiscitur sic estimat̄. Vnde scribit Pli. in epist. Meminimus qm̄ minori aīo fructus honestatis in cōsciētia: ꝙ in fama reponat̄. sequi n. gloria nō appeti debet. Et laudans Taristonē dicit. Ornat hec magnitudo animi que nihil ad ostētationē: oīa ad consciētiam refert recteqꝫ facit: non ex populi sermone: sed & facta petit pfecta igitur est liberalitas ubi silentio quis tegit opus suū: & necessitati singulorū occulte subuenit. Honeste facti premiū est exisse (inquit Seneca) & Scipio apud Sillium dicit: Ipsa quidem uirtus sibimet pulcherrima merces. ¶ A uoluntate certo animi iudicio: & qđ ita eligant agendū. ¶ Simulatio: ostentatio: & ficta liberalitas. ¶ Vanitati mēdatio: qm̄ non proficiscitur a uoluntate. ¶ Vanus dicitur simulator & mendax atqꝫ ostentatio: cui opponitur grauis: qui nihil simulat: nihilqꝫ dissimulat: sed ita uiuit ut dicit. Vanum igitur est largiri ad ostētationem non: ex officio aut uoluntate. ¶ Honestati. uirtuti cuius finis honestas est. Tertium aūt proposuit tria: duobus absolutis superest tertiū ut. s. pro dignitate cuiqꝫ tribuatur. Nūc exequitur hāc partē & dicit spectandos esse mores eorū in quos benefici esse uolumus: ut quisqꝫ pro meritis habeat. Vnde. opus est liberalē prudentē esse ut habeat delectū & iudicet quid cuiqꝫ tribuendū sit: & quid quisqꝫ mereatur: aliter discedet a iusto. Considerandū etiam est qualis fuerit aīus erga nos que cōitas aut uite societas si beneficia ab illis fuerint in nos antecollata: si omnia hec inerunt bene habebit & optandū est: si nantē plures cause & maiores preualebūt. ¶ Spectandi diligētur considerandi. ¶ Et animus quo aīo fuerit erga eos. ¶ Cōmunitas. an fuerit amicus: an sit conciuis: an domesticus. Cōmunitas est uite consuetudo: que est in ciuitate oium ciuiū societas est paulo restrictior. ¶ Ad nostras utilitates: an fuerint in nos benefici. ¶ Que oīa ut. s. sit predit⁹ uirtute amicus & in nos ante bñficus ille in quē uolumus uti liberalitate. ¶ Optabile: desiderabile ut omnia insint & concurrant in unū quoniā officiū est erga talem hominē liberalitate. ¶ Sin minus si nō omnis inerunt maior pars uincere debet: unde opus est iudicio. ¶ Plus ponderis magis debent nos monere: ut beneficiū simus & liberales in aliquē. ADDITIO. ¶ Erga nos gratia innuitur iuris naturalis pars in qua amicitiarū & officiorū alterius memoria & remunerandi uoluntas

Secunda cautio. Liberalis actio. Tertia causa. Iusticie ꝓprium iusticia distributiua gratificari. Assentatores. Prodigi. Nota diligenter Splēdor. Cesarem tractat. Silla. Locupletes. Suppetere abunde sufficere. Affectus imponit nomen operi. Pli. gloriā sequi debet Non appeti pfecta liberalitas. Seneca. Vanus. Liberalis delectū habeat.

continentur. Tangitur & pietas per quem sanguinem coniunctis & patrie beniuolis officium & diligens tribuitur cultus cum dicitur communitas ac societas uite.

Sunt quibus eximio tribuantur plurima more.
Pauca quibus uideas dona referre meritis.

❡ Muneta secundum estimationem eorum quibus dantur uel parua esse debent uel eximia ut qui plura meritus sit plura accipiat qui minora paucioribus & ipse donetur.

QVoniã autem uiuitur non cum perfectis hominibus plenecꝫ sapiẽtibus sed cũ his in quibus non preclare agit᷑ sed sunt simulacra uirtutis etiam hoc itelligendũ puto neminẽ omnino esse negligendũ in quo aliqua significatio uirtutis appareat. Colendũ autem esse ita q̃q̃ maxime ut quisquis his uirtutibus lenioribus erit ornatus modestia tẽperantia. ac ipa de qua iam multa dicta sunt iusticia. Nã fortis animus & magnus in homine nõ pfecto nec sapiente feruentior plerũcꝫ. & ille uero uirtutes bonum uirũ uidentur potius attingere. Atqꝫ hec in moribus considerentur

QVoniam &c. Docet quomodo considerandi sint mores & quibus plus contribuendum. ❡ Ordo est. Autem pro sed quoniam uiuitur supple ab omnibus non cũ hominibus perfectis qꝫ pro & plene. i. pfecte sapiẽtibus sed cum his. i. huiusmodi in quibus non agitur preclare idest ualde & pre ceteris clare sed sunt simulacra idest effigies & similitudines quedam uirtutes ego puto etiã hoc intelligendum esse neminem esse negligẽdum in quo aliqua significatio uirtutis appareat hoc est non solum perfectis benefaciendum est quia tales uix reperiuntur. sed omnibus que speciem bonitatis habere uidentur. & non omnino mali & perniciosi sunt. Autem pro sed intelligo supple quemcꝫ uel queq̃ esse ita maxime colendum: ut idest secundum qꝫ quisqꝫ erit supple maxime ornatus his lenioribus idest mitioribus uirtutibus: uidelicet modestia temperantia: ac ipsa iusticia de qua iam multa dicta sunt. Nã animus fortis idest acer & uehemens & magnus & plerumqꝫ idest ut plurimum in homine perfecto. uero pro sed ille uirtutes. s. modestia: temperantia: & iusticia uidentur attingere. i. efficere uirũ bonum. Atqꝫ hec que dicta sunt cõsiderent᷑ i moribus.

ASCE.
Ordo.

ERAS.
A cõtinẽtia & uerecũdia maxime spectat᷑ hominis indoles.

QVoniam autẽ uiuitur. Posuit Cicero tres cautiones. Tertia erat ut p dignitate cuiqꝫ tribueretur & haberet᷑ delectus dignitatis. In hac pte ut officiũ seruaret᷑: dixit esse spectandos mores eorũ in quo bñficia conferre uolumus: resumẽs igitur hãc primã partẽ ppositionis decet q sunt magis colẽdi & ponit illa uirtutes que bonũ uirũ attingũt & determinans de ipsis moribus: rñdet tacite inquisitioni. Potuisset aliquis querere debem⁹ ne eos aspernari: qa nondũ pfecte uirtutis usum hñt. dicit Cice. non esse negligẽdos qm̃ uiuit᷑ non cũ pfectis hoib⁹ quippe non oẽs possunt esse sapiẽtes & hr̃e oẽm perfectionẽ. ❡ Ordo est ẽt hoc intelligendũ puto neminẽ esse negligendũ: in quo alia significatio uirtutis appareat: qm̃ in uita cõi uiuit᷑: non cũ pfectis hoibus: sed cũ his q aliquẽ pgressum fecerũt ad habitũ uirtutis. ❡ Plenecꝫ pfecte cumulatecꝫ. i. summũ uirtutis adeptus nõ pclare. ❡ Agitur. i. nondũ adepti sunt cumulatã uirtutẽ cũ aliquo bñ agit᷑ cũ ei nihil deest: non preclare agit᷑ cũ hoibus qui non hñt suã pfectionẽ. Vnde Liuius: qa scipioni res in tota uita bñ successerat & fuerat pfectus: morsqꝫ ei nihil attulisse uidebat᷑ dicit apud eũdem Ciceronẽ cũ illo uero qs negetactũ esse pclare: nisi. n. qꝫ ille minime putabat immortalitatẽ uellet: q non est adeptus qꝫ hoi fas esset optare. Sed sunt simulachra effigies & signa quedã. i. qui non habẽt expressam solidã & pfectã uirtutẽ: sed quedã signa uirtutis & media officia. ❡ Colẽdum aũt esse: dixit in gñe neminẽ esse negligẽdũ in quo est. aliquod signũ uirtutis. nunc in specie dixit maxime colẽdum esse uirũ modestũ temperatũ & iustũ: & affert rõnem: quare nã fortis animus & elatus sine aliis uirtutibus plerũqꝫ quodam impetu fert᷑. Modestia uero temperantia atqꝫ iusticia non sunt nisi in uno uiro. Igitur colẽdus est ille maxime: qui illis uirtutibus preditus fuerit: qm̃ est uir bonus. ❡ Colẽdum amandũ & ornandũ. ❡ Lenioribus. mitioribus & que uirũ bonũ attingunt. nam fortis & magnanimus sine iusticia potius nocet hũane societati q̃ prosit: fert᷑. n. quodã impetu ad ea q̃ sibi agẽda proposuit. Nã fortis animus pbatio est Non pfecto q non hẽt alias uirtutes: sed si exacte loqui uolumus non dat᷑ una uirtus sine aliis non põt qs dici fortis nisi habeat alias uirtutes. sed large accipiẽda sunt uerba Cic. q fortitudinẽ separat oñditqꝫ bonũ uiꝝ dicit posset illũ q fortis non ostẽtat fortitudinẽ: sed domi colit alias uirtutes. & est ociosus. Viuit᷑ (inqt) cũ hoibus non pfectis. qm̃ in societate hũana uersamur. in qua p pauci habẽt pfectionẽ. si aũt hoc esset non oporteret dare precepta de mediis officiis. Nã uirtute pditi & plani sapiẽtes ab officio nũq̃ discederẽt. & in illos liberales esse possemus sine aliqua dubitatione pfecta. n. uirtus oia meret᷑ & illa ornare offm̃ est sed qa in uita cõi talis pfectio nõ inuenit᷑ necesse igit᷑ est considerare singula & illi plus tribuere ex officio q eas hẽt uirtutes que bonũ uiꝝ attingunt q̃uis (ut dixi) uirtutes ita cõnexe sint ut una sine aliis non det᷑ sed popularibus uerbis utendũ est cũ loquimur cũ illis cũ quibus nõ pclare agit᷑. ❡ Ille uirtutes. iusticia: modestia: & tẽperãtia. ❡ Bonũ uirũ iustũ & bonũ ciuẽ q in tota & uita ociosa has: uirtutes leniores colit fortitudinẽ nõ ostẽtans q hẽt effigiẽ ire in ocio aduersatur. ❡ In moribus eoꝝ. s. in quos uolumus conferre bñficia. ADDITIO. Non pfecto nec sapiẽte. hinc aperte cognoscit᷑ non posse esse uerã fortitudinẽ nisi pfecto & sapiẽte. hmõi. n. quicũqꝫ extra est neqꝫ timet qua timẽda non sunt neqꝫ audet q̃ audẽdo non sunt est aũt ut diffinit aristoteles. fortitudo in audẽdo & metuẽdo mediocritas. Sed ut ait Cice. magnus animus & fortis in hoĩe nõ pfecto & sapiẽte feructior est. qm̃ aut ira aut cupiditate glorie & cõpulsus audet. q̃ audere non debet & cõtra decorũ facit. Nã cũ actionis cuiusqꝫ finis sit scđm habitũ fortitudo forti uiro decoꝝ uideatur. Decoris gratia uir fortis subit atqꝫ agit opera fortitudinis prudenter. Martialis amicum suum Marcellinum que nam uera esset fortitudo hoc epigrammate admouit. Marcelline boni soboles sincera parentis horrida parrhesio quem tegit ursa iugo ille uetus parte patriusqꝫ quid optet amicus accipe, hec memori pe-

Taciteꝝ detur in qsitioni.

Ordo.
Cum aliquo bñ agitur.
Simulacra. quid
Quis est colẽdus.
Scđm cice. quis fortis.
Capiẽda
Virtus pfecta omnia meretur.

Fortitudo Vera secũdum martialẽ

ctore uota tene. Cauta sit uirtus. nec te temerarius ardor in medios hostes. seuaq; tela ferat. Bella uelint mattēq ferrum rationis egentes. Tu potes & patrie miles. Ille uirtutes modestia & temperantia iusticia.

ASCE. Ordo. Erga quos maior exercēda amicitia.

De beniuolentia autem. Docet quomodo consideranda sit beniuolētia aliorū erga nos. Ordo est. Aūt pro sed illud est proprium in officio de beniuolentia quā quisq; habeat erga nos. ut nos tribuamus ei plurimum a quo nos diligimur plurimū: sed iudicemus beniuolentiam non quodam ardore amoris amore adolescentulorum sed potius stabilitate & constantia.

Q uum quis amore tibi multo deuinctior extat.
Sint maiora magis in redamante data.

¶ Beneficentia ei maior non ab re est tribuenda qui nostri extitetit beniuolentior atq; amantior.

Marsus quid sit adolescētulorum beniuolentia supra tactū est. Amicus iucūdus Assetator Adulator. contētiosus difficilis. Quādo credēdū & qñ iudicandū Adolescētū amor. Que est uera amicitia.

De beniuolentia autem. Transit ad secundam partem. Proposuit enim expectandum esse animum erga nos & beniuolentia eorum in quos benefici esse uolumus. Ponit igitur beniuolentie considerande partes. Postquā de moribus absoluit. ¶ Est in officio secundum uirtutem. ¶ Sed beniuolentiam monet Cice. quo pacto debeamus aliorum in nos beniuolentia iudicare. non enim temere exponendus est amor aliorū in nos. ut faciunt adolescentes in quibus non uiget prudentia: ut sic delectus rerum habere non possunt & recte fungi officio. ¶ Ardore quodam feruntur. deinde sine aliqua constantia statim se retrahunt. opus est igitur iudicio complures amare uideatur. qui sunt perniciosa assentatores. Si amor uerus est plurimum ille debemus a quo maxime amamur. Iudicare autem qualis nam si hic amor: prudentis est qui oportet amat. Et iucundus amicus dicitur affabilis & mediocritas amicicia atq; affabilitas. Is autem qui exuperat si nullius utilitatis & emolumenti sua gratia iucundus est & omnia laudat assentator dicitur si lucri causa adulator appellatur. At is qui deficit. & in omnibus est iucundus uocatur contentiosus atq; difficilis. In lelio ait. In amicitiis eligendis negligentes esse absurdum est. & carpendum nec habere quasi signa quedam & nota quibus eos qui ad amicitiam essent idonei iudicarent. sunt igitur firmi & stabiles eligendi (cuius generis magna penuria est) iudicare difficile est sane: nisi expertum experiendum ante est ut ij sa ami citia. Seū dicit post amicitiam credendū est ante amicitiam iudicandū. Adolescentulorum more Aristo. in moribus de tali amicitia sic loquitur. Adolescentum uero amicitie constitute sunt causa uoluptatis. nam uiuūt secundum affectus & maxime id sequūtur q; uoluptatem in presentia afferat. Verum ut id simul cū etate mutat ex quo fit ut fiant amici citoq; desistant. nam simul cum uoluptate amicitia mutantur. & uoluntatis hmōi uelox mutatio est ad mores proni sunt qui ex affectu maxime oriuntur. Itaq; amant & cito desistant eodem die sepe consilium mutantes delectantur aūt consuetudinem & usu. nam hoc modo amicitia fruūtur. Beniuolus. est qui alicui etiam ignoto que audit esse bonum uirum bene uult & optat q̄uis in illo non ametur amicus aūt est qui amat & amatur. Vnde philosophus dicit. Amicitiam esse beniuolentiam mutuam non latentem. ¶ Ardore amoris. quem alicui presenti uidetur erga nos. ¶ Stabilitate perpetuitate amoris & sine aliqua intermissione. & q; tales in amore perseuerent firmiq; sint & stabiles. non debemus igit' iudicare beniuolētiam ex quodam ardore eorū qui nos amare uidentur: quoniā talis amor qui ab effectu procedit parum dura sed ex stabilitate atq; constātia. Vnde opus est tempore & experiētia.

ASCE. Ordo. Ostēdit gratitudiné in bñficiū habēdā. ERAS. Bñ cū fenore remetiēda amatori

Sin erunt. Ostendit quomodo gratia referenda sit propter beneficia in nos collata. Or. est. Sin. idest sed si merita erunt supple talia & gratia non sit: ineunda idest consilianda cum aliquo hoc est de nouo incipienda. sed referenda idest satis & reipsa persoluenda tunc supple quedam maior cura est adhibenda. Nullum enim officium est magis necessarium gratia referenda idest q̄ ut gratia referatur pro beneficiis acceptis. Quod si Hesiodus iubet reddere maiore mensura. scilicet abundantius ea que tu acceperis utenda idest ad usum tuum si modo idest dummodo possis supple. reddere quid nam nos prouocati beneficio idest qui dono non commodato accepimus & non solum ad usum sed abusum. i. cōsumptionem rei. q. d. longe plus. Et utitur argumento a minore quia minus uidemur debere pro usu rei q̄ pro ipsa re & tñ Hesiodus de agricultura ad fratrē scribens iubet pro usu rei copiosius esse restituendū q̄ acceperis. Probat idem exēplo naturali sumpto ab agris feracibus ac dicit. An nō sup. debemus imitari agros fertiles qui affe-

Gratia collatis reuocet maiora. nec unq̄.
Municipis nomen deserat illa tui.

Si alios impenso officio nobis deuincere debemus longe magis his quorum sumus adiuti auxilio ne ingratitudinis arguamur pari uersura exsoluendum est jus officii.

Multuū in usum uersum maiore mēsura ē restituendum.

Sin erunt merita. ut non ineunda sed referenda sit gratia maior quedam cura adhibenda est. Nullum enim officium referenda gratia magis necessariū est. q; si ea que acceperis utēda maiore mensura. si modo possis iubet reddere. Hesiodus quid nā beneficio prouocati facere debemus. An non imitari agros fertiles qui multo plus afferunt q̄ acceperunt. Et enim si in eos quos speramus nobis profuturos non dubitamus officia conferre quales in eos esse debemus qui iam profuerunt. Nam cū duo genera liberalitatis sint unum dādi beneficium. alterum reddēdi debemus nec ne i nostra potestate ē nō reddere

bono uiro nō licet si modo id facere possit sine iniuria. Acceptorum autem beneficiorum sunt delectus habēdi. Nec dubium quin maximo cuiq; plurimum debeatur. In quo tamen imprimis quo quisq; animo studio beniuolentia fecerit ponderandum est. Multi.n. faciunt multa temeritate quadā sine iudicio ue modo in omnis uel repētino (quodam quasi uento) impetu animi incitati q beneficia eque magna nō sunt habēda atq; ea que iudicio considerate constanteq; delata sunt sed in collocando beneficio & in referenda gratia (si cetera paria sint) hoc maxime officii ē ut quisq; maxime opis indigeat ita.n. potissimū opitulari. Q d contra fit a plerisq;. A quo.n. plurimum. sperant etiā si ille his non eget tamen ei potissimum inseruiunt.

rūt multo plus q̄ acceperunt.q.d. maxime. Et enim.i. certe. si nos nō dubitamus cōferre officia.i. beneficia & obsequia in eos quos speramus p futuros nobis quales debemus esse in eos q profuerūt iam.q.d. multo bn̄ficentiores Nā cū duo sint gn̄a liberalitatis unū dandi bn̄ficiū alterum reddendi demus necne id an demus an nō demus est in nostra ptāte. sed sup. non licet.i. non est licitū bono uiro non reddere supple qd acceperit si mō.i. dūmō possit id facere sine iniuria. Autem pro sed delectus sunt habendi.i. discretiones sint habēde. bn̄ficiorū acceptoꝝ.i. de bn̄ficiis acceptis. Nec dubiū sup. est qui plurimū debeatur cuiq; maximo idest cuilibet ualde magno in quo.i. in qua re tamen ponderandū.i. estimandum est primis.i. precipue & ante oia quo aīo quo studio & sup. qua beniuolētia quisq; fecerit. Enī p quia multi faciūt mulcta quadam temeritate sine iudicio.i. disquisitione. rationis uel modo in ois.i. erga oēs indifferēter: uel incitati repentino impetu animi quasi quodā uento que beneficia non sunt habenda.i. reputanda eque magna atq; ea que sunt delata.i. collata & attributa seu impensa iudicio.i. deliberatione animi considerate & constanter. Sed in collocando.i. conferendo beneficio ei. scilicet a quo nihil accepisti & in gratia referenda ei.s. cui debes si certa sint paria hoc est maxime.i. precipue officii.i. spectat maxime ad officium ut.i. secundum quod quisq; indigeat maxime opis idest auxilii ita opitulari idest opem ferre ei potissimum. Quod fit a plerisq; contra idest ecōtrario. inseruiunt enim potissimum ei a quo plurimum sperant etiam si licet ille non eget his.i. huiusmodi que illi conferunt.

ERAS. Non dādum ut recipias sed ut p sis. amico.

Marsus. Referte gratiā necessariū officiū ē Iniregratiam Agere gratias Referre gratias Locus a minori. Hesiod⁹ ascreus poeta. Versus. Hesiod⁹ Ascra. Fran. maturan. Mutuū Lacesseī Prouocare

S In erunt merita. Coniungit. Cice. hanc partem que erat ultima propositionis cū superiore quoniam ut proposuerat prius de communitate uite atq; societate dicendum erat sed res ipsa efficit ut ordine prepostero uteretur. Resumit igitur aliam partē quam ultimo loco proposuit: & ad nostras utilitates officia ante collata debemus (inquit) plurimum illis a quibus plurimum firme & constanter diligimur sed si aliquibus ob beneficia in nos ante collata tenemur: tunc magnam curam adhibere debemus quoniam nullum officium magis necessarium est q̄ referre gratiam ne ingrati uideamur: & cum turpe sit officio uinci & beneficio: quoniam illi qui conferunt superiores sunt. unde dicit Seneca. qd tam laudabile: quid tam equaliter in omniū animos receptum q̄ referre bn̄ meritis gratiam. ¶ Ineūda conciliianda nobis & parando alicuius gratia & beniuolētia liberalitate aliqua. Inire gratiam idē est qd conciliare sibi amorem alicuius & beniuolētiam. ¶ Sed referenda ut.s. cogamur referre gratiā & non potest fieri sine ingratitudinis nota si non referatur gratia ob bn̄ficia in nos ante collata: agere gratias est uerbis referre aūt re ipsa. ¶ Nullum enim: probatio est: quia inquit nulla uirtutis actio magis est necessaria ad confirmationem humane societatis & uite cōmunis: q̄ referre gratiam.i. cōferre beneficia: ut accepisti. ¶ Philosophus in.vi. ethices sic ait ciuitas conseruatur cū retributio fit: ut comparatio flagitat rationum quaobrē & gratiarum templum in ciuitate media condunt & retributio fiat: hoc enim gratie Proprium est nam is qui suscipit subministraret uicissim & qui minus contulit & ipse rursus suscipiat conferre oportet. ¶ Quod si ea. Argumentatur: Hesiodus a minori ad maius & mittitur auctoritate Hesiodi qua ostendit necesse est gratiam referre. Hesiodus opera scripsit de agricultura ad Persem fratrem quem monuit ut si a uicino aliquid ad usum domesticum acceperit restituat maiori mensura si potest quantomagis & gratiam referre debemus qui non aliquid utendum concessit ad tempus sed sponte sua in nos beneficus fuit ut ingratos esse nobis non liceat: nisi cum ingratitudinis nota. Versus Hesiodi. Acceptū metire & eodem pondere redde Vicino ut tibi: ille iterum succurri at egenti Hesiodus ascreus fuit. Ascra erat ad Heliconem montem Boetie in excelso loco ac durosita. Loquens. Hesiodus de patre in secundo libro georgicorum. dicit Ascrarus miserum penes hic helicona colebat Hiberno dirum: triste estu optabile nunq̄. ¶ Vtenda ad usum domesticum. ¶ Vtenda mutuo ut reddas mutuum appellatum est: quia ita me tibi datur ut ex meo tuum fiat & est in rebus que constant numero pondere mensura mos ut commodatum redditur. Mutuo damus: triticum oleum uinum. Commodamus anulum uestem redditur idem genere non specie sicut commodatum. ¶ Acceperis a uicino aliquam rem ad usum tuum. ¶ Iubet: scribens scilicet ad persem fratrem. ¶ Prouocati inuitati: Lacessere est cum iniuria. Prouocare est irritate sine iniuria. ¶ An non nunc argumentatur ab exemplo terre & agrorum qui plura reddūt colonis q̄ in semente acceperint. q.d. debemus imitari agros qui reddunt ea que acceperunt ab agricolis multiplicata. ¶ Et euim si in eos probatio est & argumentatio ab incerto ad certum. ¶ Quales q; liberales & benefi. ¶ Nam cum probatio est. ¶ Dandi. sponte nostra scilicet. ¶ Reddendi. cum gratiam referrimus beneficio. prouocati. Debemus necne idest an uelimus esse liberales est nobis integrum liberumq; quoniam non cogimur: ut large loqura: quoniam si uim nature inspicimus: cogimur si re natura uiuere uolumus. ¶ Non reddere non referre gratiam: quoniam ad id cogitur aliter erit ingratus. Vnde dicit Seneca. ¶ Non referre beneficium ne beneficii gratiam: & est turpe. Et apud omnes habetur ingratus. Philosophus sic ait in libro. ix. Ethices. Beneficia reddenda sunt potius quam amicis dandum sit sicut ei mutuum reddendum est potius cui debeas quam sodali dandum. ¶ Sine iniuria idest si possumus de nostro reddere: non autem rapiendo auferendoq; ab aliis quod est contra officium. Hesiodus monens fratrem in libro. pri-

Phus. Hesiod⁹ male parta res est dānosa. Aius dā-

[tis aduertendus. Bñficiũ quid sit secundũ Sene.] mo:dicit. Res male parta est damnosaq; semper. Ab illa ergo caue nec te uincant in amore sodales. Illum ad eas qui te fac mutua munera reddas. Sponte datum capias scelus est letale rapina. Monens etiam ipsum ut colat iusticiam dicit. Ius quoq; frater ama sine quo genus omne ferarum. Credimus alterno certat in corpore pasci. ℭ Acceptorum autem beneficiorum dicit adhibẽdam esse magnam curam si beneficia recepta sint. Sed quia beneficia similia habenda non sunt habentq; differentiam inter se & gradus determinat de his dicens habendum esse delectorum ipsorum beneficiorum & prudenter singula consideranda: ut certo sciri possit: quia cuiq; debeatur: considerandumq; monet animum illius qui dat non ipsum munus quod interdum ab initio in aliquem confertur homini autem ita disposito parum uel potius nihil debetur. illis autem maxime: qui certo consilio ueroq; amore nos prosequuntur & ornans. Beneficium (inquit Seneca) est beniuola actio tribuens gaudiũ capiensq; tribuendo in id quod facit prona & sponte sua parata. Itaq; non quod fiat aut quod detur refert: sed qua mente quia beneficium non in eo quod fit aut datur consistit sed in ipso dantis aut facientis animo. ℭ Delectus differentie an alia beneficia qui-

[Pauper liberalis] busdam aliis anteponenda sint dum studemus referre gratiam pluribus quibus beneficio fuerimus prouocati. docet igitur quos anteponere debeamus. ℭ Maximo cuiq; beneficio & sic ostendit in genere maiora beneficia anteponenda esse: sed considerandum est sint maiora quoniam liberalitas non solum re ipsa que datur: sed etiam in animo estimatur. Vnde pauper qui dat pro rationis facultatis sue: dicitur etiam liberalis. ℭ In quo in qua gratiarum relatione. & cum uolumus acceptis beneficiis prouocati esse liberales: & ut cognoscetur que sint maxima beneficia. ℭ Quo animo sponte scilicet an inuitus dederit quid & gaudens. ℭ Studio uoluntate. ℭ Beniuolentia constanti

[Frã.mat.] scilicet & stabili an uana & quodam ardore & affectu mota. ℭ Ponderandum. prudenter considerandum. ℭ Multi enim probat quare sit considerandum: quoniam multi beneficia conferunt. quibus tamen ob id nihil debetur quoniam non certe consilio & electione: sed quodam impetu & temeritate id faciunt. Vnde considerandus est animus dantis: non solum id quod datur. ℭ Multi enim &c. ratio cur delectus habendus sit: quoniam multi sunt qui nulla ratione ducti sed quadam temeritate incitati id quod in nos in ceteros quoq; oẽs faciunt qui aũt sua scire ratione inaniter Largiuntur & consumuntur prodigi uocantur quoniam seipsos perdunt qui patrimoniũ dissipant ex quo uitam ducere debent quod quispiam fuerit hmõi qui temere oĩbus sua largiatur illius in nos bñficium haud

[Liberalis prudens sit.] Magnifaciemus nec magno opere gratiam illi referre curabimus quoniam non bono aĩo & beniuolo: sed leui & inconstanti ac sine iudicio erogauit. Quadã temeritate sine consilio & delectu personarũ. ℭ Sine iudicio non considerantes: bono prosint an malo. & in tali re potissimũ requiritur iudicium ut dictũ est. Liberalis. n. debet esse prudẽs & iudicare quid cuiq; tribuẽdum sit. sublato autem iudicio non erit uera liberalitas: qa dabit quibus non oportet & q non oportet qd est contra offĩm. ℭ Vel modo mensura & sine aliquo discrimine confert in oĩs quibus ita largiẽ-

[Cuilibet datũ beneficiũ nulli est gratum.] tibus non multũ debetur: qm̃ idem oĩbus faciunt. nec habent: delectum qui maxime attingit ipsum prudẽtem. Oẽs autem sine aliquo discrimine eodem modo tractare impudentis est nec non adulatoris & assentatoris. Quo circa canendum ab illis est: qui omnes pari modo obseruant & uenerantur blandiuntur enim non iudicant ita esse agẽdum si autem iudicarent delectum haberent quo sublato aufertur prudentia sine qua non potest intelligi ulla uirtus. Et ideo dicit Seneca. Beneficium qd quibuslibet datur nulli gratum est. Et eodem aĩo beneficium debet quo datur: & nemo libenter debet reddere quod non accepit sed expressit. ℭ Repentino impetu. quadam leuitate sine consilio & delectu persone. ℭ Quasi uento qui nauim impellit modo huc modo illuc. ℭ Que beneficia. collata. s. modis supradictis nullo adhibito iudicio. ℭ Non sunt habenda equi. i. tam magna. ℭ Atq; q sunt habenda ea que fiunt iudicio. ℭ Considerate. ad illud refertur: & opponit quod dixit temeritate quadam & sine modo in omnis. ℭ Constanter ad illud repentino impetu animi ut faciunt homines leues. Sed in collocando beneficio dat generale preceptum quod in officio collocando seruandum est. Et gratia etiam referenda ut scilicet his potissimum referatur gratia. qui ope indigeant. q̃uis aliis similia aut plura contulerint & beneficio digni sint. Hoc pertinet maxime ad officium. i. uirtutis actionem. Si cetera paria sint. i. si animus erga nos fuerit gratus & societas uite intercesserit & ab eo officia in nos collata fuerint: & si non indiget sua culpa & desidia & si meretur opem. Nonnulli enim maxime indigent quibus opitulari contra officium est. Quippe male uiuendo ad inopiam rediguntur qui profecto

[Bñficiũ nõ feneretur.] puniendi sunt ne alios contagione maculent & corrumpant contra officium est illis potissimum inseruire qui non indigent. sed a quibus plurimum speratur: hoc non est officium liberalis qui modo ideo dat ut plura accipiat quoniam bñficium non debet fenerari. debemus afferre opẽ indigentibus nulla alia re inducti nisi lege humanitatis &

[Inseruiũt. Bñficiũ. Fenus.] liberalitatis. ℭ Opis auxilii. i. qui beneficio maxime indigeat. ℭ Vt sicut quẽadmodum. Ita sic tam Opitulari opẽ afferre. Inseruiũt bñficia conferunt aut gratiam referunt. Seruire proprie seruorum est in. Inseruire pertinet etiã ad homines liberos: nam inseruire est morem gerere. ℭ Plurimum magnam utilitatẽ. Non est beneficium (inquit Seneca) sed ubi questuosissime habeas unde facillime tollas. Et alibi non est beneficium quod in questu mittitur.

[ASCE.] ℭ Hoc dabo hoc recipiam: auctio est.

Q ui tibi uicinus huic pacis federa suade.
Instrue sis iudex auxiliare libens.

ℭ Vicinis affinibus & proximis doctrinam affabilitatem Iudicium & amicitie conciliationem debemus. Omnibus deniq; in cõmuni ea quorum penuriam sine ullo detrimento perpeti possumus.

[Ordo.] Ptime aũt societas docet q̃ officia societati impendẽda sunt. ℭ Ordo est. Autẽ pro sed societas hominũ & coniunctio seruabitur optime: si ut. i. secundũ q quisq; erit coniunctissimus. i. familiarissimus & associatissimus: ita plurimũ benignitatis conferet ei eũ. Sed ut sup. mihi repetẽdũ supple. esse altius. i. ab origine & a principio q̃ sint principia cõitatis & societatis humane. n. pro quia

[Ostẽdit quicqd quibu.q; singulatim debeamus.] primũ. i. pricipiũ & pricipale ẽ sup. dabile quo cernit. i. uñ societate hũani gñis Aũt p sed uinculũ. i. glutinũ & colligatio ei9. s. societatis hu

Ptime autem societas hominũ coniunctioq; seruabitur: si ut quisq; erit cõiunctissimus ita in eum benignitas plurimum cõferetur. Sed que nature precipia sint cõmunitatis & societatis humane repetendum altius uidetur. Est. n. primũ quod

cernit̃ in uniuersi generis humani societate. Eius aũt uinculũ est ratio & oratio que docendo discẽdo cõmunicãdo discendo cõmunicando disceptando iudicãdo cõsiliari inter se homines coniungitq; naturali quadã societate. Neq; ulla re longius absumus a natura ferarũ in quibus inesse fortitudinem sepe diximus: ut in equis in leõibus: iustíciã: eqtatẽ bonitatẽ nõ dicimus Sunt.n.rõnis & oratiõis expertes: Ac latissime quidẽ potẽs hoĩbus inter ipsos oĩbus inter oĩs societas hec est in qua oĩm rerũ (quas ad cõem usum hoĩm natura genuit) est seruãda cõitas ue q̃ descripta sunt legibus & iure ciuili: hec ita teneant̃ ut sit cõstitutũ. E quibus ipsis cetera sic obseruant̃: ut in grecorũ prouerbio est amicorũ oĩa esse cõia. Omnia autẽ cõia hoĩm uident̃ ea que sunt generis eiusdẽ: q̃d ab Ennio positũ in una re trãsferri p multas põt homo qui errãti comiti monstrat uiã quasi de suo lumine lumen accendat: facit ut nihilominus ipsi luceat cũ illi accẽderit. Q ua ex re satis ꝑcipit ut quicquid sine detrimẽto possit cõmodari id tribuat̃ cuiq; uel ignoto ex quo sunt illa cõia: nõ ꝓhiber̃ aquã ꝓfluẽtẽ pati ab igne ignẽ capere. Si quis uelit cõsiliũ fidele deliberãti dare q̃ sunt his utiliaq; accipiũt danti non molesta. Q uare & his utendũ est & semper aliquid ad cõmunem utilitatem afferendũ. Sed quoniam copie parue singulorum eorum autem qui is egeãt ĩfinita est multitudo uulgaris liberalitas referenda est ad illũ Ennii finem nihilominus ut ipse luceat ut facultas sit qua in nostro simus liberales.

mane est ratio & oratio.i.collocutio q̃ cõciliat & contingit hoĩes inter se q̃dã naturali societate & hoc docendo discendo cõicando .s. cõcilia disceptãdo.i.disquirendo & disputando de re dubia & iudicando de re nota. Neq; pro & non.nos non absumus.i.differimus aut distamus ulla re longius a natura ferarũ: q̃ sup. tali.iusta societate. In quibus.s.feris nos dicimus sepe fortitudinẽ inesse ut in equis & leonibus: sed sup.nõ dicimus iusticiam equitatẽ & bonitatem inesse equis leonibus & ceteris brutis. Sunt enim expertes.i.non capaces rationis & orationis. Ac quidem.i.certe hec societas est patens latissime hominibus inter ipsos.i.homines: & ominibus sup. hominibus inter omnis.s.homines in qua societate cõmunitas ominum rerum quas natura genuit ad cõmunem usum hominum est seruanda: ut hec que descripta sunt legibus & iure ciuili teneantur ita ut.i. quemadmodum constitutũ sit sup.ea seruare & unicuiq; priuatim compete tere. E quibus ipsis idest extra que ipsa uel preterq̃ a legibus constituta: certa.i. alia omnia obseruet̃ sic.i.ut sint cõmunia: ut.i.quẽadmodum est in prouerbio grecorum omnia amicorum esse cõmunia. hoc est sicut apud grecos dicuntur omnia amicorum cõmunia: ita ubiq; dicantur omnia cõmunia: qui nõ sunt legibus aut a ciuili iure alicui specialiter concessa. Grecorum prouerbium est: tanto philõ pãta Roina: profertur autem pãta Rina: quia omins diphtõgus profertur uti apud grecos. nos autem diceremus: cenata. est articulus significans galice les ton: est etiam articulus significans gallice des philon.i. amicorum seu charorum panta.i.omnia. Rima .i. cõia sunt sup. Monstrant autem que sint omnibus nõ solum amicis cõmunia dicens oĩa autẽ ea uidentur esse cõmunia hominũ que sunt eiusdẽ generis.i.nature: ut ignis: aer: lumẽ: aqua: terra nõ hec uel illa: sed elementũ ipsum ut trãsitus

Ius natu re oĩa in ter oẽs cõicat. Que sint oĩb⁹ ubi q; in discrimine cõicãda. Belissimi ennii uersus.

prebentur saluis expensis eoꝝ qui uias strauerũt aut pontes fecerint. Illud.n.quod positũ est ab Ennio poeta in tragediis.s.in una re potest transferri per multas sup.res.i.applicari ad multas. Verba.n.sunt. homo qui mõstrat comiti erranti uiã facit quasi accenderit lumen de suo lumine: ut nihilominus luceat ipsi.s.ascendenti: cum.i.q̃uis accenderit illi.s.lumen petenti. Ex qua re ipse.s.Ennius satis precipit: ut quicquid posset cõmodari.i.ad cõmodũ alicui dari sine detrimẽto.i.dãno & incõmodo sup.dantis id tribuatur cuiq; uel.i.ignoto. Ex quo.i.ex qua re. Si quis uelit dare consiliũ fidele deliberanti que sunt utilia: his qui accipiunt: & nõ molesta.i.nociua danti: illa sunt cõmunia & utilia accipienti: nec nociua dant non prohiberem aquã profluentem.i.non impedire fluxum aque dũmodo nobis non noceat & pati capere ignem ab igne: quare.i.q̃obrem utendũ est.&.i.etiã his sup.officiis & preceptis de eis & afferendum sup.est.i.oportet afferre semp aliquid ad cõmunẽ utilitatẽ. Sed qm̃ copie.i.facultates singuloꝝ sint parue. Autem pro sed multitudo eoꝝ qui egerant his.s.facultatibus est infinita.i.non cõprehensa certo numero: ideo sup. liberalitas uulgaris.i.que debet esse uulgo: est referẽda ad illum finẽ. Ennii: ut.s.luceat nihilominus ipsi.s.accẽdenti: ut facultas sit qua simus liberales in nostros: hoc est ut nõ conferamus si noceat uel ultra uires nostras.

Ptime autem societas. Tribns partibus absolutis.s.de moribus: beniuoiẽtia: & acceptis beneficiis: de ipsa cõmunitate & societate humana determinat: docetq; que officia & auxilia cuiq; debeãtur: & ponit principium humane societatis: que ad se omnes homines extendit inde descendens ab illa infinitate. Ponit gradus ipsius societatis: dicitq; nullã esse prestabiliorem societatem q̃ cũ boni uiri copulati sunt. postea ponit officia que temporibus magis uni debentur q̃ alteri. Precipitq; postremo habendam esse in tali re exercitationem: ut prudenter agere possumus. ¶ Optime perfecte: & dat generale preceptum: ut in aliis partibus fecit in eũ.s. deberi plurimum benignitas conferri qui est nobis iocundissimus: quo pacto autẽ hec coniunctio intelligatur ipse declarat per omnes partes suas. ¶ Sed qui nature principia. Videtur inquit ab initio repetendum que sit origo humane societatis ut cognoscatur quid cuiq; concedendum sit ex officio. Nature.i.naturalia principia ad cõseruandã humani generis societatem. ¶ Repetendũ est altius quibus principiis a natura coniunctissimus ut cõiter uiuamus. ¶ Humane.que est inter homines. ¶ Altius.a primo principio. ¶ Est enim primum.s.q; quisq; alteri cõiunctus sit: Mar'us.

Argumẽtũ huius capitis.

c

Hō aīal est socia bile. Hō aīal est optimum & pessimū

quoniam homo est animal sociabile per naturam que nihil solitariū amat. In primo lib. ciuili sic dicit phs. Homo
natura ciuili aīal est: & qui est in ciuilis pp naturam & non pp fortunam aut prauus est aut melior ꝗ homo. ¶ Natu
ra impellimur ad uite cōitatem: qui aūt primus instituit maximorum bonoꝝ causa fuit: sicut enim perfectū lege op
timum animal est homo: sic separatū a lege & iusticia pessimum oīum. ¶ Quod cernitur. qm̄ cernimus coniunctio
nem naturalem hoīum inter se. ¶ Primū principale: & quod ante oīa cernitur. ¶ Finis aūt humane. s. societatis que
ad oīa se extendit uolēte natura. ¶ Vinculum. colligatio & stabilitas qm̄ nisi esset oratio humana societas non esset
sic colligata & connexa. ¶ Ratio: intellectus quo bonū malū ue intelligimus. ¶ Que oratio. i. sermo qui homini na
tura atribuitur. ADDITIO. ¶ Ratio & oratio ut facilius hec intelligatur que Cice. precipit. repetendum uidetur

Amicitia ciuitates cōtinere uidetur.

altius. Amicitia ut ait Aristo. ciuitates continere uidetur. & idcirco legū latores circa illa magis studeant: ꝗ circa iu
sticiam Concordia enim finite quodam amicitie uidetur cui maxime legū latores intendunt ut discordiam rēini
micam expellunt qđ si amici oīs sint: nihil opus iusticia est si uero iusti sint amicitia tū illis opus est: & iustorum ami
cabilitas maxime uidetur esse. Nec solum res necessaria est amicitiam sed etiam honesta. Nam qui amicis afficiun
tur eo laudamus & copiam amicoꝝ unam aliqua honestarum rerum esse ducimus. Ex quo intelligitur ubicunq
iusticia sit illic & amicitia esse. Est autem iusticia in omni honesta cōmunicatione: illic itaq & amicitia est. Cōmuni
catio uero duplex est altera sermonis altera rerum de cōmunicatione rerum habunde superius dictum est. Triplex
autem est prima rerum que cum omnibus hominibus cōmunes sunt uel saltem eiusdem generis. Secunda uniuer
sitatis alicuius. Tertia suarum cuiusq rerum. Prima inter omnes: Secunda inter ciues. Tertia inter coniunctos san
guine affines amicos sed cōmunicatio sermonis ut reprehendi non possit nimiam scurilitatem aut asperam rusti
tatem effugere debet. Nam scurre magis ꝗ oportet risum mouent & onerosi sunt. Magis enim cogitant queadmo
dum mouere risum possint: queadmodum honeste loquantur ut neminem offendant: qui uero nec dicunt ipsi ali
quid iocundum nec dicere alios patiuntur ut rudes: & agrestes uideantur horum uitiorum comitas media est. Nā
qui cum moderatione iocatur comis dicitur rursus assentatio & in humanitas uitande sunt quarum illa placendi
studio omnia laudat & nihil aduersatur hec neminem offendere uolens: nihil omnino laudat. de nulla re loqtur:
harum media sine nomine est amicitie similis: sed ab ea differens. caret enim affectu laudat que oportet laudare &

Ostentator ironicus.

ut oportet contraria uero repellit sine amore uel odio. Item fugere oportet ostentationem atq ironiam. Nam ostē
tator speciosa sibi adesse fingit que non adsunt: ironicus contra que sibi adsunt negat: uel etiam minora facit: & ostē
tationi opponitur ueritas que inter utrāq ostentationē scilicet ironia media est. Nam uerax fatetur que sunt circa

Vituperādi sunt desides.

se nec maiora aut minora facit. hec sunt que in sermonis communione maxime seruanda sunt quibus & honestas
continetur & societas uite copulatur. ¶ Docendo ignaros. Vnde uituperentur illi qui cū possint alios non erudiūt.
¶ Discendo ab aliis. ¶ Communicando conferendo. ¶ Disceptando condemnando uerbis. ¶ Iudicando: quos

Que est naturalis societas.

sequitur ex disceptatione. ¶ Consiliat: contingit & ad beniuolentiam trahit. Naturali societate quoniam natura ita
uult ut homines inter se coniungantur. libro. iii. de finibus ait. Itemq formice apes: ciconie: aliorum etiam causam
quedam faciunt: multomagis hec coniunctio est hominis. Itaq natura sumus apti ad cetus. consilia ciuitates. Et
paulopost dicit itaq ut facile est inuenire: qui quod sciat ipse tradat alteri: ita non solum ad dicendum propensi su

Vox aīalibus data: sermo homini. Eloquētia rerū domina.

mus: uerumetiam ad docendum. ¶ Neq nulla re longius: nulla alia res facit nos distare a bestiis longo quasi inter
uallo: quam ratio & oratio. i. intellectus & sermo qui brutis animalibus a natura denegatur a quibus humana so
cietas proficiscitur. De qua Aristoteles lib. i. de republi. sic loquitur. Sermonem uero homo habet solus. uox quidem
molesti atq iucundi significatio data est omnibus animantibus. His enim tantū tribuit natura: ut sensum habeāt
molestie ac uoluptatis: & hoc inter se significare possint. at sermo idcirco datus est nobis ut ostendamus utilitatem
& damnum: atq ita iustum & iniustum. hoc enim preter cetera animantia homini proprium est: ut boni mali & iu
sti ac iniusti sensum habeant. ¶ A natura ferarum ab ipsis feris. In libro de natura deorum ait. Iam uero domina
rerum: ut uos soletis dicere loquendi uis ꝗ est preclara: ꝗꝗ diuina que primum efficit: ut ea que ignoramus discere:
& ea que scimus alios docere possimus. Deinde hac hortamur hac persuademus: hac consolamur afflictos: hac de
ducimur per territos a timore: hac gestientes comprimimus: hac cupiditates iracundias que restringimus. hec nos
iuris legum urbium societate deuincit: hec a uita immani ac fera segregauit. Socra. dicebat. Animalia uincunt nos
uiribus uerum nos ea superamus eloquentia & ratione. Fortitudinem robur uires corporis: quoniam non est pro

Eloquētie uis. Equitas.

prie fortitudo ferarum. Equitatem: iusticiam. Equitas proprie est mitigatio iuris & legis & uirtutis que ex ratione
oriuntur que in homine diuinum quoddam dicendum est: in hoc a beluis distamus quod exponere sensu possu
mus. Horatius ait. Post effert animi motus interprete lingua. ¶ Bonitatem: idest que a iusticia procedit & equita
te. Sunt enim probat quare bruta non dicuntur habere iusticiam & bonitatem: qui non habent rationem ex qua

Nulla uirtus sine prudētia. Perniciosi hoīes tollendi.

ille oriuntur. Nam sine ratione & perfecta quidem ratione: idest prudentia: non est aliqua uirtus. libro. v. de fini
bus ait. Sunt autem bestie quedam in quibus inest aliquid simile uirtutis. ut in leonibus: in canibus: in equis:
in quibus non corporum solum: ut in suibus: sed etiam animorum aliqua ex parte motus quosdam uidemus:
in homine autem summa omnis animi est: & in animo rationis: ex qua uirtus est: que rationis absolutio defini
tur. Concludit igitur Cicero nihil aliud beluis deesse ad conseruandum inter se uinculum societatis ꝗ rationem
& orationem: que homini diuino animali merito attribute sunt: ut sancta uite societas atq esse munitas conser
uetur. Vnde hi qui & intellectu & sermone aliis nocere student tanꝗ lues ac feda contagio ex humana societate tol
lendi sunt quoniam donis nature (communis parentis) in aliorum perniciem abutuntur quo genere hominum
nihil posset fedius & detestabilius excogitari: & fere uerius quam homines dici possunt cum humane societati

Praui morte plectēdi.

aduersentur & noceant. Vnde Plato: in libro de legibus sic ait. Quos insatiabiles legislator esse senserit: ultimo
supplicio eos afficiet: non ignorans latius fore his qui insatiabiles sunt mori ꝗ uiuere: ac si uita priuantur dulciter
prodesse ceteris. nam hoꝝ exempla ceteri a peccato deterrentur: & improbis hominibus ciuitas ipsa mundat. ¶ Ac
latissime quidem patens. ¶ Hec est inquit humana societas que latissime patet ad omnis. Nam lege nature ab ho
mine cuicūq ille sit ea ratione qua habet intellectū & orationem alieni non sumus: & mundus est tanꝗ cōis ciuitas

sed nos naturã deprauauimus:qm̃ homini ab homine oĩa fere mala eueniunt.hec est quã descripsimus. Omnes inquit sumus socii uolente natura.& amici esse debemus:ergo omnia cõmunia.Sic uolebant Stoici quoꝝ princeps Zeno:qui etiã uxores cões esse debere dixit.Hoc idẽ dicebant Cynici:quoꝝ princeps fuit Diogenes & Plato in lib. de repub.qd peripatetici negabant:qm̃ ita negocia publica negligerentur & charitas atq3 officium in parẽtes Placet Stoicis (inquit Laertius) uxores quoq3 cõmunes esse oportere apud sapiẽtes:ut qlibet illi cõgrediatur:que sibi prior occurrerit:ut ait Zeno in sua repu.Diogene itidem Cynico & Platone huius cõmunitatis auctoritatibus. Omnes enim patrũ instar equa charitate diligemus tolleturq3 adulterii suspitio & zelotipia.eam uero rem esse optimã:que sit mixta & regno & populari dominatione optimarũq3 potentia atq3 optimis decretis. ¶ Societas:que rõne & oratione continetur. ¶ Latissime patens ad oẽs hoĩes se extendẽs. ¶ Oĩbus hoĩbus quicũq3 illi sint siue noti siue incogniti qm̃ ob idipsum q̄ hoĩes sunt uolente natura illis cõiungimur. ¶ In qua societate cõmuni. ¶ Omniũ rerũ nulis exceptis rebus que create sunt ad usum humanũ cõiter:ut aqua:ignis & similia.que natura producit ad cõmunẽ usum que possumus cum aliis cõmunicare sine aliquo detrimento. ¶ Ad cõmunem usum ut hoĩes cõmuniter his uterentur iure naturali (ut inquit Iustinianus lib.ii.institutionũ de rerum diuisione) & habetur etiã lib.ii.digestorũ cõmunia sunt omnia hec aer & aqua preflués & mare & per hoc littora maris.Littus maris est quatenus hybernus fluctus maximus excurrit. ¶ In quo diuini iuris est nullius hoĩs est debeamus etiã inquit hoc humane societati ut pmittamus ea possideri que cuiq3 cõceduntur a legibus & iure ciuili. ¶ Que sunt descripta legibus que leges pmitunt aliquẽ possidere:ut sua. ¶ Lex est ius scriptũ.Nã ius ciuile duas habet partes scriptũ & nõ scriptũ de quibus dictum est.Vt igitur Cicero ius scriptũ & nõ scriptũ exprimeret dixit legibus de iure ciuili qm̃ singuloꝝ hoĩum multis modis res fugiunt.quarũdam.n.dominiũ nascimur iure gẽtiũ:quarũdã iure ciuili. ¶ Descripta definita & assignata aliis. ¶ Ita teneantur possideant ut leges cõstituerũt.Ex quibus ipsis.i.cetera que.i.extra oĩa cõmunia sunt que non sunt cõstituta alicui & permissa a legibus:an iure ciuili sed sunt cõia. ¶ Cetera oĩa alia debent esse cõia que prosunt aliis & nobis cõcedere nõ nocet:& que nõ sunt descripta in bonis alicuius:ita legibus pmittentibus. ¶ Obseruent fiant & ita habeãtur. ¶ Omnia cõia.Pytagoras samius primus dixit amicoꝝ debere esse oĩa cõmunia qd Cicero sic interpretatur omnia.i.que sine detrimento aliis cõcedi possunt:& sic ostẽdit:nos ex reb⁹ quas possidemus (aut iure gentiũ aut iure ciuili) nõ debere hoĩbus ignotis aliqd nisi id qd potest ipsis permitti & cõcedi sine nostro detrimẽto ea que ad cõem usum natura produxit nemini phibenda sunt:quoniã sunt cõmunia oĩbus hominibus : ut aqua: ignis & ce.id genus.Omnia autẽ cõmunia interpretatur.Cice.que sunt cõmunia omniũ hominũ:nam alia ratio est amicoꝝ alia ceteroꝝ hominũ quippe ueri amici omnia cõmunia.habent tam priuata q̃ publica.Vnde Pytagoras uolebat ut eius discipuli omnibus suis rebus uterentur cõmuniter. ¶ Itaq3 inter eos nihil erat nisi cõmune.omniũ autem hoĩum nõ omnia cõmunia sunt:sed quedã de iure naturali ut dictũ est & uniuersitatis quedã sunt cõmunia. de quibus postea dicetur.Habent.n.hoĩes predia hereditates proprias & nõnulla alia:que legibus cõceduntur singulis a iure ciuili.Ea igitur que nostra sunt nõ debent esse cõmunia incognitus hoĩbus:tenemur tamẽ ex bonis priuatis officio liberalitatis benefacere his egent ita uolente natura oĩa:igitur cõmunia sunt hoĩum que aliis prosunt: & cõcedendi noñ nocent.Vnde lex est in digest.Quod tibi non nocet & alteri prodest dare debes.Plato.in.v.de legibus sic ait.Prima ciuitas est respu.leges qua optime ubiq3 (maxime per uniuersam ciuitatẽ) priscũ illud pũerbium locum habet quo fertur amicoꝝ oĩa esse cõmunia.Aristo.in.ix.ethi.sic ait eodẽ accedunt & pũerbia uniuersa & aĩa una & amicoꝝ oĩa sunt cõmunia & amicitia est equalitas. ¶ Que sunt eiusdẽ generis condictionis & nature. ¶ Ab Ennio poeta de quo supra.nã uersus iambici sunt ex tragedia Ennii hoc autẽ qd Ennius in tragedia posuit de una re põt ad alia multa trãsferri.Oĩa igitur que sunt eiusdem nature cuius est lumen (de quo dixit Ennius) debent esse cõmunia oĩum hominũ ad multa igitur transfertur hoc qd Ennius de una re dixit.i.de lumine. ¶ Transferri cõmutari in exemplũ. ¶ Per multas res.s. ¶ Homo qui erãt hic est uersus ennii. ¶ Errãti dubie uaganti & ignoranti uiam. ¶ De suo lumine lucerna siue candela. ¶ Vt nihilominus ut eque bene nulla ex parte munus. ¶ Ambrosius ait. Aquã de qua de qua profluit dare lumẽ de lumine accendere beniuolentiã in his oĩbus tanq̃ fons aque reficiens sitientẽ tanq̃ lumen qd etiã aliis luceat:nec illis desit qui de suo lumine aliis lumen accẽderint. Est aũt beniuolẽtia (inquit) cõiũcta liberalitati a qua ipsa liberalitas proficiscit. ¶ Qua ex re igitur ob ea que dixit Ennius. Satis precipit ipse ennius aut satis precipit ut alios codices habent. ¶ Cuiq3 uel idest etiam ignoto. ¶ Sine detrimento diminutiõe rerũ nostrarũ.Illa cõmunia uolente.s.natura. ¶ Aquã profluentẽ que fluit.i.ipsa flumina q̃ publica sunt iure gẽtiũ & etiã portus & riparum usus:iurisconsulti dicũt aquã profluentẽ quasi procul fluentẽ qm̃ si esset in fundo alicuius ut puteus aut piscina que nõ pflueret aliter dicendũ esset sed aqua pfluens de iure naturali cõmunis est.Fidele sine fraude. ¶ Deliberãti cõsultanti & indubitanti quid agat dum carpendi sunt illi qui alios in fraudem pelliciunt:& ambigentes precipitant & qui alios docere dedignãtur inhumane faciũt:quoniã ab ipsis auferri doctrina quã habent nõ potest & tali opera tradẽdis prudentie preceptis alioꝝ animos demereri possunt. Natura in primis incitamur:ut prodesse uelimus q̃ plurimis & maxime doctrina que non debet aliis inuidere bonũ immo letari cum quis ad perfectionẽ suam institui potest: unde bonos preceptores & eruditorum discipulorum frequẽtia gaudentes:nemo nos felices dixerit & illi uituperandi sunt qui pueroꝝ animos prauis moribus imbuunt.Et p deuia illos deducẽtes ingenii aciẽ omnino deprauãt:unde nõ p̄ceptores sed parricide appellãdi sunt qm̃ necant aĩam que ipso corpore longe prestãtior est.Nemo igitur decipiendus est sed bona fide agendũ:ut hoĩem bene a natura institutũ decet.hec omnia sunt de iure naturali siue gentiũ quo homo cũ ceteris hominibus cõmunicat.Ideo iureconsultus appellatur ius naturale secundariũ quoniã non cõpetit omnibus animalibus:sed hominibus tantũ quos natura cõgregauit inuicẽ & cõmendauit. ¶ Que hec que dicta sunt quoniã lex ita uult ut id demus qd aliis prodest & nobis nõ nocet. ¶ Quare igitur cõcludit.Cicero hãc partẽ. ¶ His supradictis:ut.s.cuiq3 uel ignoto demus ea que illis prosunt nobis aũt molesta non sunt. ¶ Et semp aliquid.q.d.non solũ pmittere debemus:ut alii his utantur que cõmunia sunt & nobis nullũ afferunt detrimentũ.sed tenemur aliqd ex bonis priuatis que nobis descripta sunt legibus & nostra dicuntur in cõem utilitatẽ afferre hec noĩa possessiua ut dicebant ius gentium introduxit. ¶ Sed qm̃

Secũdũ stoicos uxores apud sapientes debent esse communes.

Cõia iure naturali.

Litt⁹ maris.

Lex.

Oia aũt cõia Pytagoras sua discipulis pmittebat

Prouerbia.

Iambica

Beniuolentia in qbus cõstat.

Beniuolentia est cõiuncta liberalitati.

Boni p̄ceptores felices sunt.

Mali p̄ceptores patricide.

Ius naturale secũdarium.

circunscripsit. Cice. id quod dixit semper. s. esse aliquid afferendum ad cõmunem utilitatẽ dixitq; dandum esse pro facultatibus: ut nobis remaneat quo possumus esse liberales & in nostros qui nobis coniunctiores sunt quoniã ut dictũ est ea que nostra sunt: non debemus omnibus hominibus: sed quibusdã quos ipse ponet & gradus etiã societatis omnibus aũt debentur ea que cõmunia sunt. ¶ Vulgaris cõmunis: quia utimur ad omnis. Vnde dicit Teren. quod uulgo dici solet. i. cõmuniter & passim. Ad illũ Ennii finẽ debemus uti inquit liberalitate erga omnis qui sunt nobis coniuncti lege nature: sed adhibendus est modus ut liberales in nostros qui arctiore uinculo nobis coniũcti sunt eẽ possumus: aliter esset cõtra officiũ omnia alienis erogare & pati & sui esuriant quibus magis debetur q̃ illis. ¶ Nihilominus ut ipsi luceat. hic errat finis Ennii ut. s. eque bene luceat: & non fiat detrimentum danti. Ergo communis liberalitas eatenus debet progredi quatenus non noceat nimium rebus nostris ex quibus tenemur esse liberales in nostros. ¶ Vt facultas sit & remaneat in nobis possibilitas: qua simus erga nostros benefici.

Vulgaris

Non oĩs alienis largiẽda

ASCE.

g Radus autem. Quia propter exiguitatem nostram non omnibus benefacere possumus ostendit uarios esse gradus in societate humana ut pro eorum uarietate diuersimode impẽdamus. ¶ Ordo est autem pro sed: plures sunt gradus societatis hominum. Enim pro quia ut discedatur: idest ut nos ponamus discedendum esse ab illa infinitate qua dictum est omnibus debere prodesse quod tibi non obest propior: idest ualde coniuncta uel coniunctior q̃ in illa uniuersitate sup. societas est eiusdem gentis natiõis & lingue qua homines maxime coniunguntur. Autem pro sed. intercus. i. magis intrinsecum adhuc est esse eiusdẽ ciuitatis. Multa. n. sunt ciuibus communia inter se forum tam induciale q̃ uenialium rerum: fana. i. edes sacre: ut templa porticus: i. de ambulachra. i. loca in quibus cum esset cooperta ambulabaẽ tute a pluuia & estu solis uie leges: iura: iudicia: suffragia. i. uota uel uoces ad magistratus eligendos. Preterea. i. insuper consuetudines & familiaritates & multe res. idest multa negocia & multe rationes. i. multa cõmertia contracte cũ multis. Vero pro sed: colligatio societatis propinquorum. i. que est inter propinquos. i. affines & consanguineos est arctior. i. adhuc strictior & connexior. Enim pro quia concluditur. i. conclusio & coertio fit ab illa immensa societate humani generis: que est cum toto genere humano in exiguum & angustum. i. deuenitur ad arctam collationem exiguorum. i. ualde paucorum. Nam cum hoc sit cõmune nature animantium. i. animaliũ ut habeat libidinem. i. appetitum lubricũ procreandi. i. producendi sui simile prima. i. principalis & arctissima societas est in ipso coniugio. i. cum coniũge proxima est in liberis. i. ꝓle legitima. Deinde sup. constituit una domus & omnia sunt sup. communia. alii textus non habent. Deinde una sed solũmodo domus ut sit omnia domus. i. que sunt in una domo sunt cõmunia. Autem pro sed id habere cõmunitatem in una familia est principium urbis. i. ciuitatis & seminarium rei pub. i. unde semina & crescit respublica. Coniunctiones fratrum. i. que debent esse inter fratres sequuntur sup. coniunctiones coniugum inter se & cum liberis post. i. deinde: hoc est de post coniunctiones consobrinorũ. i. natorum ex duabus sororibus & sobrinorum. i. ex sobrinis natorum que cum nõ possint iam capi. i. recipi propter multitudinẽ. una. i. ab una domo exeunt. i. migrant in alias domos quasi in colonias. i. quomodo romani quondam loco

Ordo.

Prima societas.

Pricipiũ urbis.

Secũda societas.

Tertia societas.

Senis est gradibus hominum coniunctio scissa.

Quos preferre decet te caput hoc doceat.

¶ Sex ostendit amicitie esse & societatis inter homines gradus docens quibus quantũq; officii sit tribuendum.

GRadus autem plures sunt societatis hominũ ut enim ab illa discedatur infinitate propior est eiusdẽ gentis natiõis lingue qua maxime homines coniunguntur. Inter ius etiã est eiusdem eẽ ciuitatis. Multa enim sunt ciuibus inter se cõmunia: forum: fama: porticus uie leges iura: iudicia: suffragia consuetudines preterea & familiaritates: multeq; cũ multis res: rationesq; contracte. Arctio uero colligatio est societatis propinquorum ab illa enim immensa societate humani generis in exiguum angustumq; concluditur. Nã cũ sit hoc natura cõmune animantiũ ut habeãt libidinẽ procreãdi propria societas in ipso est coniugio ꝓxima in liberis: deinde una domus omnia cõmunia. Id autem est principiũ urbis. & quasi seminarum reip. Sequuntur fratrum cõiunctiones post consobrinorum sobrinorũq; qui cũ una domo iam capi nõ possint in alia domo: quasi in colũnas exeunt. Sequuntur connubia & affinitates ex quibus etiã plure propinqui. Que propagatio & soboles origo est rerum publicarũ sanguinis aũt cõiunctio & beniuolentia deuincit charitate homines magnũ est enim eadem habere monumẽta maiorũ iisdẽ uti sacris sepulchra habere communia. Sed omniũ societatum nulla prestãtior ẽ nulla firmior q̃ cũ uiri bõi moribus similes sunt familiaritate coniuncti. Illud. n. honestũ (qđ sepe diximus) etiam si in alio cernimus tamẽ nos mouet atq; illi in quo inesse uideẽ amicos facit. Et q̃q̃ oĩs uirtus nos ad se allicit facitq; ut eos diligamus ĩ quibus ipsi inesse uideaẽ tñ iusticia & liberalitas id maxĩe efficit. Nihil aũt amabilius nec copulatius: q̃ morũ siĩitudo bonorũ. In q̃bus. n. eadẽ studia sunt eadẽ uolũtates: in his fit ut eque quisq; altero delecteẽ ac seipso. Effi-

citurq; id qđ pythagoras uult in amicitia: ut unus fiat ex pluribus. Magna etiā illa cōitas est que cōficit' es beneficiis ultro & circo datis acceptisq;. Q ue mutua & grata dū sunt inter quos ea sunt firma deuinciunt' societate. Sed cū oia ratione animoq; lustraueris oim societatū nulla est gratior: nulla clarior: q̄ ea que cū re pu. ē unicuiq; nostrū. Chari sunt parētes: chari liberi ꝑpinqui familiares: sed oēs omniū charitates patria una cōplexa est ꝑ qua qs bonus dubitet mortē oppetere si ei sit ꝓfuturus. Q uo ē detestabilior istorū imanitas q̄ lacerarūt omni scelere patriā & in ea funditus delēda occupati & sunt & fuerūt. Sed si cōtentio quedā & comparatio fiet quibus plurimum tribuendū sit officii principes sint patria & parētes quorū beneficii maxīe obligati sumus: proximi liberi totaq; domus q̄ spectat in nos solos neq; aliud ullū pōt habere profugiū Deinceps bene cōuenietes propinqui qbus cōis plerūq; fortuna est q̄obrē necessaria ꝑsidia uite debētur his maxime quos āte dixi. Vita autē uictusq; cōis cōsilia sermones cohortationes cōsolationes interdū etiā obiurgatiōes in amicis uigēt maxime. Estq; ea iocundissima amicitia quā similitudo morū coniugauit.

deuicta & uastata ut colantur & romano imperio obediant mittebant colonos natos & fidos a quibus colonie dicebantur. Connubia que cōtrahuntur cum extraneis & affinitates sequuntur ex quib⁹ etiā sup. nascuntur plures propinqui. Que propagatio & que soboles est origo rerum publicarum Autem pro sed. Cōiunctio sanguinis & beniuolētia sanguinis. i. est iter cōsanguineos deuincit. i. colligat & cōnectit charitate. i. quodā castro & sancto amore hoīes. Eīn pro quia magnū est habere eadē monumēta. i. sepulchra maiorum quod apud antiquos seruabatur obnixe: & uti iisdem sacris. i. sacramentis habere sepulchra communia. Sed omnium societatum est prestabilior: hoc est melior uel preastatior nulla est etiam firmior q̄ sup. cum. i. quando uiri boni & similes moribus. i. in moribus sunt coniuncti familiaritate Enim pro quia: illud honestum. i. uirtus decora quod sepe diximus. i. ostensum est ex eo omne officium proficisci: etiam cernimus in alio tamen mouet idest afficit nos atq; facit nos sup. amicos illi in quo id. s. honestum uidetur inesse. Et q̄q̄ omnis uirtus allicit nos ad esse: & facit ut nos diligam⁹ eos in quibus ipsa. s. uirtus uideatur inesse tātum iusticia que ledimus neminem & suum cuiq; damus: & liberalitas qua etiam nostra decenter damus efficit id maxime ut. s. diligamus eē in quo sit. Autem pro sed nihil suppl e est amabilius nec copulatius. i. magis astrictū & cōiunctum. & per hoc difficilius ad dissoluendū quā similitudo bonorum morum. Enim pro quia fit. i. efficitur & contingit ut in iis in quibus sint eadem studia. i. exercitia studiosa & eedē uoluntates quisq; delectetur eque. i. equaliter altero. i. sicut seipso: q; pro & id quod Pythagoras uult in amicitia efficitur: ut. s. unus fiat ex pluribus. i. saltem ex duobus: quia in quibus est unum uelle & unū nolle: uidetur unus animus: & si unus animus unus homo. Illa etiam cōmunitas que conficitur ex beneficiis datis ultro. i. ab eo qui primum confert: & acceptis citro. i. ab eo qui refert est magna. Quæ supple beneficia: dum sunt mutuo. i. mutuo collata: & grata. i. placita & utilia: tunc supple ii inter quos deuincuntur. i. conglutinantur societate firma. Sed cum. i. postq̄ tu lustraueris. i. rimatus fueris & inspexeris omnia ratione & animo. i. affectione. nulla omniū societas est gratior: nulla charior q̄ ea que est unicuiq; nostrum cum republica. Parentes sunt chari: liberi sunt chari: propinqui supple sunt chari: familiares supple sunt chari: sed una. i. sola patria est complexa. i. continet in se omnes charitates omnium. Pro qua supple patria quis bonus dubitet oppetere. i. obedire uel subire mortem: s. si sit profuturus ei. s. patrie. q. d. nullus. Oppetere mortem est petēdo terram mordicus: hoc est ipsis dentibus mori. Nam milites animosi ne cadentes turpem sonum emittant terram enim mordebant. Vnde Virg. Et humū semel ore momordit Hinc idem dixit. i. enei. O terq; quaterq; beati. Quis ante ora patrū troie sub menibus altis. Contigit oppetere. Quo. i. pro quo immanitas. i. seua impietas istorum. s. ullium hominum est detestabilior. i. magis detestabilis: qui lacerarunt patriam omni scelere: & sunt & fuerunt occupati in ea delenda. i. in eius delectatione funditus. i. a fundo euertendo. Sicut autem a fundamento iacenda faciebant sulcum aratio: ita post euersionem immittebant aratrū: loqui autem uidetur de Octauio Antonio & Lepido triumuiris. Sed si fiat contentio & comparatio supple meritorum & dignitatum: quibus si plurimum officii tribuendum: princeps sint & patria parentes quorum beneficiis nos sumus obligati maxime. i. quibus proxime obligati sumus sunt liberi. Et tota domus que spectat in nos solos neq; potest habere ullum aliud profugium q̄ ad nos. Deinceps. i. post liberos & domum nostram sunt propinqui. i. consanguinei & affines quibus fortuna est plerūq;. i. plurimum cōmunis. Quāobrem qua de causa presidia. i. sustentamenta necessaria uite debentur: maxime his quos dixi ante. s. parentibus liberis familie propinquis autem pro sed uita cōmunis & uictus cōmunis & consilia & sermones. i. collocutiones: cohortationes: consolationes: & obiurgationes. i. castigationes: interdum. s. quando aliquid inciderit castigatione dignum uigent maxime in amicis: q; pro & ea amicitia est iocundissima quam similitudo morum coniugauit. i. consiliauit & consolidauit.

GRadus autem. posita cōmuni hominum societate: pone gradus ipsius: quib⁹ declarat ipsam societatem in aliquibus arctiorē esse ut etiā ostendatur quid cuiq; debeamus: & qui quibus in liberalitate exercenda proponendi sint. Gradus per quos ipsa societas ascendit descenditq;. Vnde fit ut alii sint nobis coniunctiores aliis. Ab illa infinitate. i. omissa illa consocietate: qua homines coniunguntur uinculo rationis & orationis. Hec enim est societas cōmunis omnibus. Duas respu. (inquit Sene.) animo complectamus. Alteram magnam & uere publicam qua dii atq; homines continentur in qua non ad hunc angulum respicimus aut illum: sed terminos ciuitatis nostre cum sole metimur: alteram cui non scripsit conditio nascendi. ¶ Infinitate Nā illa societas

Origo rerū publicarū. Quarta societas Affinitates ex cōiugiis. Quinta societas. Ma. est. en. Que gētib⁹ inter ipsos, cōia sacra peculiaria. Sepulchra amicitia uirtute consiliata. Oppetere mortē idem qđ ultro mori. Cōuenientes ꝑ concordibus. Quid sāguie cōiunctis: qđ amicis potissimū debeamus Sexta societas. Nihil amabiliū uirtute. Ordo in officii exhibitiōe seruād⁹. Oppetere. Humū ore mordere. Marsus. Gradus coniunctionis. Infinitas.

se infinitũ excedit.sunt.n.oẽs homines socii ratione intellectus & sermonis.Infinitas est quantitas que caret extre
mis.Naturalis igitur societas hec est:sed postea iuregentium facti sunt gradus.Ex ipso enim bella introducta sunt
discrete gentes:regna cõdita:dominia distincta agris termini positi:edificia collata connubia etiá que partim sunt
de iure diuino q̃tũ ad intentionem:partim de iure naturali quantum ad copulá:partim de iuregentium & ciuili
q̃tum ad uerba & formulá quibus matrimonia cõtrahuntur. ¶ Propior hic est primus gradus propior cõiunctior
societas eoꝝ qui sunt eiusdẽ gentis:aut extere aut nostratis.Gens potest habere plures nationes:ná gens itala ha
bet hetruscos:umbros:picenos:marsos:& reliquos que sunt nationes itale gentis:& sic de similibus.ideo dicit gen
tis & nationis.Gens est tanq̃ genus:natio uero tanq̃ species. ¶ Lingue. plus enim debemus illi qui eadem lingua
utitur.i.eodem genere sermonis:ut greci inter se posset esse societatis.Ideo dixit supra societas uinculũ esse oratio
nẽ.Nullũ cõmerciũ potest esse cũ hoibus:qui dispari lingua utũtur.nisi habeant interpretẽ. ¶ Interius.magis intrin
secũ & coniunctior societas. ¶ Hic est alius gradus.Multa enim.probat quare est inter ciues coniunctior societas.
¶ Quoniá ut trahetur lib.i.dige.Et repetiit iustinianus lib.ii.institutionum.Vniuersitatis sunt non singulorũ que
in ciuitate sunt:ut teatra:stadia:& similia.si qua sunt alia cõia ciuitatũ. ¶ Forũ dicitur a ferendo.(Varro)quo confe
runt suas cõtrouersias & que uendere uellent quoq; ferrent forũ appellauerunt.Inde dicitur forum iudiciale & ue
nale.Fora igitur cõia sunt ipsis ciuibus.Homines(inquit Cyrus apud Xenophõte)alienigene preferendi sunt. Et
qui una sunt aliti his qui non sunt contubernales.Aristo.sic ait inter ciues plurimũ est amicitie: cõplura enim his
sunt cõia cũ sint pares.Fana tẽpla dicta a fauno rege ab originũ q̃m ipse primus ea instituit.Sacrũ est(ut ait Treba.
li.i.de religionibus)quicquid est quod deorũ habet.Prophanũ dicitur quasi ꝓcul a fano & religione secretũ Pro
phanũ(inquit Treba.)dicitur quod ex religioso.uel sacro in hoim usum proprietatẽq; cõuersum est. Sctũs dicitur
incorruptus:inde sancte leges.Delubrũ est(inquit Varro)in quo preter edẽ sit area assumpta deũ causa & etiá locus
in quo dei simulachrũ dedicatum est.Sicut locũ in quo figerant candelá cádelabrũ appellatũ:ita in quo deum pone
rent nominatũ delubrum sacre res dicuntur(ut habetur lib.i.dige.)que publico consensu cõsecrate sunt & nullius
hoĩs habentur:q̃m id quod diuini iuris est.nullius hominis est(inquit Iustinianus)& si quis auctoritate sua sacrum
non est.sed prophanũ.Res religiose sunt etiá alicuius hoĩs:sacre uero minime.Porticus que quondá erigebátur ad
inambulationes & umbrá:sub quibus uehebantur nobiles porticus celebriores.Rome fuerunt corinthia ad circũ
flaminũ erecta a Gneo Octauio dicta corinthia.propterea es corinthũ quod erat in colũnis dicebatur etiá porticus
persei:quoniá Gne.Octauius ex bello nauali cõtra perseũ triumphũ retulit in qua porticu erat tabula picta habens
lacedemonẽ & eurotá fluuium.Vnde ignaui illic desidentes dicebantur sedere ad eurotá.Vnde postea receptũ est:
ut sedere ad eurotá:esse nihil agere.Basilica portica:porticus claudia porticus catuli:quá catulus erexit de manibus
cymbricis ubi fuerat domus Flacci:qui greco fuerat & alie per multe ad ciuiũ delicias & deambulationes. ¶ Vie pu
blice.s.iter ut uolunt iurisconsulti:est ius eundi ambulandi ue hoĩs:non autẽ iumentum agendi uel uehiculũ.Actus
est ius eundi ambulandi:iumentum etiá uel uehiculum agendi.Itaq; qui iter habet:actũ non habet:qui actum ha
bet & iter habet eoq; uti potest etiá sine iumento.ADDITIO. ¶ Vie.que plurime sunt in ciuitatibus Vlpianus.ff.
lib.viii.de seruitutibus prediorũ rusticorum uia inquit ius est eundi & agendi & ambulandi:nam iter & actum in se
uia continet:uie latitudo ex lege.xii.tabularũ in porrectũ octo pedes habet in aufractũ.i.flectitur ex sexdecim leges
que uarie sunt & cõmunes oĩbus inter se ciuibus. ¶ Via est ius eundi & agendi & ambulandi.nam & iter est actũ in
se uia continet. ¶ Leges sunt aut principis:ant liberi populi:que a rege conducuntur alterius consensum nõ reqrũt.
¶ Iura sunt magis generalia.Est enim & ius gentiũ & ius ciuile.ADDITIO.Inducia:que legibus construuntur.
Et aut de rebus priuatorũ sunt aut de his que ad rempu.spectant.Qui iudices cõstitui inter priuatos a quibus dari
debeant.ff.lib.x.discimus.titu.de iudiciis:sed publica ceteris.iudicii nihil simile habent:publica aũt dicta sunt ꝙ cui
uis populo exercitio eorum plerũq; dabatur.Eorũ autem quedá capitalia erant:quedá non capitalia.Capitalia ul
timo supplicio afficiebant:uel aque & ignis interdictione uel deportatione uel metallo.Cetera si quá infamiá irro
gabant cum dãno pecuniario hec publica quidẽ erunt non tamen capitalia & erant publica iudicia.Lex iulia maie
statis.l.iulia de adulteriis cohercendis.l.cornelia de siccariis.l.pompeia de falsis.l.iulia de ui publica.l.iulia pecula
tus:& de ambitu repetundaꝝ:de annona de residuis:quarũ alie uite amissione:alie alias irrogabant penas:sed gra
uissimas fuerunt Rome iudicia uniuerso populo cõmunia que centũ uiralia a centũ uiris sunt dicta.nam cũ essent
Rome.xxx.&.x.tribus que curie sunt dicte:terni ex singulis tribubus sunt elacti ad iudicandũ qui centum iuri appel
lati sunt.Et licet quinq; amplius q̃ centum uiri essent:tamen quo facilius nominarẽtur centum uiri superdicti actor
pompeius. ¶ Suffragia:q̃m ciues conueniunt ad danda suffragia ut creentur magistratus.Suffragia sunt uoces que
dantur in comitiis:in tabellaq; scribuntur.Inde lex tabellaria nata est.quibus uocibus & suffragiis quisq; aĩum suũ
aperit de aliquo eligẽdo in magistratũ.ut nunc etiá fit in liberis ciuitatib⁹:peregrini autẽ inire suffragia nõ possunt
nisi ciuitate donentur:ut apud Romam quondá fiebat. ¶ Consuetudines:cõuersationes(ut ita dicam)quoniá con
suetudo melius dicitur q̃ conuersatio.Sene.tum hoc uocabulo utitur dicens sumuntur a conuersationibus mores
& in aliis locis. ¶ Familiaritates.amicitie:familiaris est qui assidue nobiscũ uiuit quasi sit de eadẽ familia:& dicitur
amicus & is cũ quo est nobis consuetudo.unde Cice.quia delectabatur electione Terentiana appellat Teren.fami
liarem suũ. ¶ Res rationesq; contracte.Rationes cõtrahunt:si quando in creditũ uel in debitum itur.ut in mutuo.
mutui obligatio cõsistit in his rebus que pondere mensura ue constant:ueluti uino:oleo:frumento:pecunia nume
rata:ere:argento:auro:que omnia non damus ut accipientiũ fiant:& quandoq; non eadẽ:sed alia eiusdem nature
& qualitatis reddantur.Vnde & mutuũ appellatur:quia a me ita tibi datur ut ex meo tuũ fiat. ¶ Contrahuntur.etiá
cõmodato cõmodata res tunc proprie intelligitur si nulla mercede accepta uel cõstituta utenda res tibi data est.Ná
cõmodatum debet esse gratuitũ.Contrahuntur cõducto locato empto:uendito:permutato:sociato: collocato:do
nato:& similibus cõtractibus secundũ iuris regulas constituti. ¶ Vnde rationariũ antiqui appellabant librũ reddi
tus & impensarũ prepositisq; rationibus serui cõtrahendis negociis:prefectiq; dicebantur.Differt res a ratione con
tracta id qđ genus a specie.Rem contractá dicimus:ut matrimoniũ:ut est societas.Ratio cõtracta est qđ sup pactũ:

Mrimonia de omni iure sunt. Primus gradus societatis. Propior Gẽs nationes plures potest habere. Secũdus gradus. Forũ iudiciale. Veniale Fanum. Sacrum. prophanum. Sáctus. Delubrũ Socrates Cádelabrũ res religio. Porticus corithia. Porticus persei. Sedere ad eurotam. Iter. Actus. Via differunt. Publica iudiciis que sunt Suffragia. Lex tabellaria. Consuetudo. Terẽti⁹. Cice. familiaris. Rõnes contrahere. Familiaris.i.amicus. Mutui obligatio. Mutuũ. Cõmodata res,

matrimonio uel huiusmodi cõtractib9 fit & ideo minori licet appellatione rei cõtracte & pactũ & cetera que insunt rationibus contineant':de hoc habet' in lib.dige.de creditis.l.pia.Cõtrahere est ultro citroq; se obligare. Vnde res contracte dicuntur stipulationibus & a stipulationibus obligare:& contractus sunt de iuregentiũ & obligationes exceptis quibusdã.que a iure ciuili introducte sunt. Inter ipsos ciues multi sunt contractus & obligationes debita que apud antiquos noia dicebãtur. Vnde his multis noia habere dicebat' qui multis debebat & erat oberatus : de hoc dicet' in .iii.li. ℭ Arctior uero astrictior hoc est alius grad9 q est de necessitudine. Propinquior eoꝝ qui sunt nobis ppinqui. ℭ Ab illa.n.pbat quare est arctior:colligatio. Nã societas illa que est cõmunis inter omnes homines descendendo p gradus cõstringit' in locũ angustũ:nã cõcluditur inter propinquos & affines. Immẽsa infinita de qua dictũ est. ℭ Cõcluditur cõstringitur. Nã cũ ratio quare in angustũ cõcluditur. ℭ Libidinẽ pcreandi.nã oĩe aĩal appetit duce natura creare sibi simile in specie. Aristo.sic ait. Hõ natura cõiũgibilis est magis q̃ ciuilis q̃to prius & necessariũ magis est domus q̃ ciuitas & pcreatio cõior:aĩalibus atq; ceteroꝝ animaliũ quidẽ: hic qdẽ est terminus homines aũt cõiungũtur nõ solũ pcreatiõis gr̃a:sed eoꝝ etiã q̃ ad ipsam cõferũt uitã officia nãq; sunt diuisa. ℭ Cõiugio matrimonio quoniã ducitur uxor ut filii procreẽtur:aliter ciuitati durare nõ posset. Cõiugiũ dicitur cõiũctio uiri & uxoris. ℭ Proxima seq̃ẽs cõiũctio. Omnia cõia.ut omnia inter ipsos indiuisa sint. Id aũt uir uxor filii dom9 omnia cõia sunt fundamentũ ciuitatis & reipu.quoniã ciuitas(ut finit Aristo.)est multitudo domoꝝ agroꝝ & pecuniis p dignitate abũdans ab bene uiuẽdũ. Vnde domus cũ sit pars ciuitatis est quasi seminariũ reipu . & constitui debet ab uno quoq; ut fiat urbis. Cice . in oratione pro sesto tribuno plebis uulnerato a Claudianis ait . Qui igitur primi uirtute cõsilio prestanti extiterunt:hi perfecto genere humane docilitatis atq; ingenii dissipatos unũ in locũ congregauerunt eosq; ex feritate illa ad iusticiã atq; mansuetudinẽ transtulerunt. tum res cõem utilitatem quas publicas appellamus:tũ conuenticula hoium qui postea ciuitates noiarunt:tũ domicilia cõiuncta quas urbes dicimus inuento diuino & humano iure menibus ceperũt. Ciuitas igitur cõgregatio ciuiũ est & urbs domoꝝ multiplicatio. Et quasi seminariũ. Seminariũ dicit' ex quo oĩa nascũtur maiore numero & quasi seminariũ dixit:q̃m non pprie dicit' in hac re seminariũ de quo cõstituendo Columella & Pli.lib.xvii. Ex seminario trãsferunt' plante in aliã terrã.nã semẽ effodit' in seminario & plãtule illic enate trãsferunt' & multiplicantur ad usum humanũ:sic ex sobole multiplicata cõstituit' ciuitas & respu.q̃ ut finit scripto apud Cice.lib.iii.ubi de repu.est res populi.populũ aũt non oẽm cetũ multitudinis:sed cetũ iuris cõsensu & utilitatis cõione sociatũ esse determinat. Coniugiũ igit' & ppagatio sobolis est quasi seminariũ reip.qa hoc modo fit. Vnde homo uere politicus uxorẽ ducere debet:& filios pcreare ut sint auxilio reip.& post mortẽ relinquat q suo loco patriã tueatur. Vnde illi q cõsiscunt sibi mortẽ:iniuriã reip.faciũt & uituperãdi sunt forte.n.p ipsos posset aliqñ patria recuperare libertatẽ si esset amissa:ut de Catone dici põt q se utice interemit cũ detrimẽto patrie sue:quã ruentẽ cernebat lib.iii.de finibus ait. Cũ aũt ad tuẽdos cõseruãdosq; hoies hoiem natũ esse uideamus:cõsentaneũ est huic nature ut sapiens uenit gerere.& administrare rẽpu.atq; ut e natura uiuat uxorẽ adiungere:uelleq; ex ea liberos pcreat:nec amores qdẽ sanctos a sapiẽte alienos esse arbitrant'. Nã si oẽs celibem uitam agerẽt respu.deficeret:qd timẽs Romulus urbis cõditor:uir certe prudẽtissimus rapuit uirgines:cũ a finitimis cõiugia denegarẽtur ne primordia tãte urbis auspicatio cõdite deficerẽt hoium(quos tũc habebat)etate cõsumptio. Vir igit' bonus & patrie studiosus filios pcreare & bonis moribus instruere debet ut digni patria adolescãt & illi possint adesse si aliqñ aliqua calamitate laborauerint. Sequunt' ex una domo.s.ita cõstituta:& sic declarat qũo coniugiũ est quasi seminariũ. ℭ Fratrũ.frater.(inquit Nigidius)est q̃si fere alter. ℭ Soror(inquit labeo) dicta est qd quasi seorsum nascit'.separaturq; ab ea domo in qua nata est & in aliã familiã trãsfert'. Arist.in.viii.ethi. sic ait. Grauius est sodali q̃ ciui pecuniã auferre:& fratri q̃ alienigene opẽ nõ ferre:& patrẽ q̃ quẽuis aliũ pulsare crescit aũt & iustũ cũ amicitia simul quippe est cũ sint in eisdẽ & eque sese extẽdũt cũ sanguinea amicitia multiplex est pudet aũt oĩs ex paterna. Parẽtes.n.diligũt natos ut aliqd sui nati uero parẽtes ut aliqd ex illis. Consobrini dicuntur nati ex duabus sororib9. Sobrini dicunt' filii cõsobrinoꝝ:consobrini dicti sunt q̃si cõsororini. Patrueles dicunt' nati ex duobus fratrib9. Qui ex fratre & sorore pgenerãtur amitiui dicũtur. ℭ Capi.cõtineri. ℭ Quasi in colonias:q̃m cũ urbis multitudinẽ capere non posset noua deducebat' colonia. ℭ Affinitates ppinqui uxoris:& affinitates cõsiliant' cõiugio. Ideo dixit ex quibus affinitatibus plures ppinqui. Que ppagatio:dilatio:filioꝝ filiarũq;:Loquit' per trãslatione:nã ppagatio dicit' in arboribus & uitibus cũ.s.fiunt ppagines & ex una due tres quattuor ue uites & arbustule sobolescũt & pullulãt. ℭ Et soboles filii filie ue:ut sunt arbuscule q̃ ppagatione oriunt'. ℭ Origo principiũ & seminariũ. ℭ Sanguinis cõiunctio ipsi cõsanguinei sunt iter se deuincti beniuolẽtia & charitate. Charitas est intimus amor. Charitas etiã dicit' penuria annone. Vnde dicit Pli.in epistolis accessit agris meis charitas. Amor est amicitie modus:ut ait Chrisippus in lib.de amore. Magnũ est.n.ratio quare sanguinis cõiũctio deuincit charitatẽ homines. ℭ Monumẽta statuas titulos:& cetera stemata ut familie ille nobilissime priscoꝝ romanoꝝ que maioꝝ suoꝝ titulis gaudebãt. Monumẽta dicunt' statue lib.i.tituli sepulchra:ceteraq; q̃ nos alicuius rei preterite moueãt cũ apud romanos aliquis de familia efferebãtur in pompa funeris.oẽs maiorũ imagines pferebantur.quas in armariis asseruabant:& statue in atriis locate erãt ut iuuenes maiorum suoꝝ uirtutẽ ante oculos semp haberent:a qua degenerare turpissimũ est. ℭ Eisdẽ sacris nam ciues habebãt quedã sacra peculiaria:ut fabioꝝ familia.claudioꝝ:emilioꝝ: corneliorũ:& sic de similibus:atq; nõ accedebant nisi gẽtiles. Vnde Fabius maxim9 cũ esset dictator & pugnaret cõtra Hãnibalẽ dimisso exercitu. Minutio magistro equitũ romã rediit sacroꝝ causa:q̃ fabioꝝ peculiaria erãt. Et cum capitoliũ obsideret' a gallis unus ex fabiis egressus est sacroꝝ causa. ℭ Sepulchra cõia dicuntur in que plures possunt inferre mortuos suos. In cõe aũt sepulchrũ(inquit Martinianus lib.i.dige.)in qd etiam inuitas ceteris licet mortuũ inferre sed in alienũ concedente domino licet inferre.& lib.xi. Gaius ait. Monumẽtum est qd memorie seruãde gratia existat. Familiaria sepulchra dicunt' que quis sibi familieq; sue cõstituit. Hereditaria aũt que quis sibi heredibusq; suis cõstituit:uel que paterfamilias iure hereditario acquisiuit. Sepulchrũ est(inquit Vulpianus)ubi corpus mortui ossa ue hois cõdita sunt. ℭ Sed oium societatũ:hic est alius grad9 societatis:q̃ dicit esse ceteris prestantiorẽ. ℭ Nulla ex oibus societatibus. ℭ Prestantior:excellẽtior q̃m que super honesto fundatur & uirtute & nõ sup turpe aut utile:

Rationarium. Ratio cõtracta. Multa noia habere tertius gradus. Cõiugiũ Ciuitas. Domus Cõiũgibilis est hõ natura. Ciuitas. Vrbs. Popul9. Seminarium. Homo politic9 uxorem ducere debet. Sibiipsi mortem cõsiscẽs iniuriat' reipu. Romul9 uirgines rapuit. Frater. Soror. ɔsobrini. Patrueles. Amitiui Charitas Caritas. Monumentũ. Sacra peculiaria familie. Sepulchra cõmunia. Sepulchra familiaria Martianus. hẽditaria Sepulchrum. Quart9 gradus. Amicitiã firmã uirt9 cõciliat.

46

& ideo ceteris. Firmior.i.stabilior:qm̄ amicitia que est ꝓpter aliquē uoluptatē aut utilitatē nō est firma: sed remota
causa remouet̄ effectus. Illa solum durat:quā uirtus conciliat. Philosophus sic ait. Bonoꝝ amicitiaq; similiū uirtu
te ꝑfecta est amicitia:& ideo rara:qm̄ pauci tales sunt permanet horū amicitia q̄diu sunt boni:at uirtus res ꝑmanēs
Hōestū. est. ¶ Familiaritate. amicitie. cōsuetudine . Illud enim ꝓbatio est. ¶ Honestū ipsa uirtus & quicqd ab ipsa ꝓficiscit̄.
honestū dicūt eē stoici qd̄ possessores sui nobiles facit. ¶ In alio alieno hoīe nec nobis familiaritate coniūcto . Tū
q̄uis in alio cernamus nos mouet allicitq; ut eū diligamus in quo id honestū esse uidet̄. In lelio ait. Nihil est enim
amabilius uirtute. Nihil qd̄ magis alliciat ad dilígēdū qppe cū ꝓpter uirtutē & ꝓbitatē eos etiā quos nunq̄ uidimꝰ
quodāmodo diligamus. Plutarchus scribit in uita periclis. Virtus hmōi est ut statim rebus gestis ita efficiat hoīes:
Virtutis ut non modo admittātur opera ueꝝ in autore quoq; summo studio ac desiderio incendant̄. Honestas enim ad se
uis. allicit atq; agendū statim impellit̄:nec imitatōe ipsa spectatore probū:sed ipso ope cōspecto efficit̄: ut anteponēda
Hone ceteris iudicetur. ¶ Et q̄q̄ omnis uirtus pōit eas uirtutes que maxime illiciūt homines. qm̄ iusticia & liberalitas sunt
stas. ad alios:ergo is qui iusticiā distributiuā exercet & liberalitatē amat̄:quia dat unicuiq; qd suum est & sibi pauciora
relinquit ut lex liberalitatis dictat qua nihil est nature humane accōmodatius. Nihil aūt est: sed amabilius : reddit
ad id qd̄ dixit de moribus cū.s.boni uiri cōiungunt̄ familiaritate. Nihil amabilius nihil qd magis amorē cōtineat
Phus dicit. Non omne qd̄ ius est amabile est:sed bonū. ¶ Eadē studia:qm̄ uno & eodē delectamur:& idē est uelle
nolleq;. Studiū est uehemens uoluntas. ¶ Vt eque:tā & ita. ¶ Ac q̄ & sicut:ut tam delectet̄ altero q̄ seipso . Id quod
Studiū Pytagoras appellatus est qd̄ pytagoras q̄ uera nō minus pytio loqueret̄:qui conciliande amicitie imprimis:studio
Pytago sus fuit:ut dictū ut uolebat discipulos suos oīa habere cōia. dicebatq; nō debere quēq̄ trāsgredi modū aut in cibis
ras cur aut in laboribus. Venerem omni tēpore grauē dicebat:& ad bonā ualitudinē minime idoneā. Interrogatus qm̄ eēt
sic dictꝰ concubendum respondit cū te ipso infirmior fieri uolueris. ¶ In amicitia qui ab honestate ꝑficitur. Vt unus fiat ex
sit. pluribus. Interrogatus Aristo. qd esset amicus. respondit una aīa in duobus corporibus habitās. Amicitiā dicit esse
Amicus equitatē mutue beniuolentie. Theodorus aūt philosophus amicitiā e medio tollebat q̄ ea neq; incipientibus absit
una aia neq; sapiētibꝰ in illis enim sublato usus rōnis amicitiāq; dicebat euanescere. sapiētes uero cū sibiipsis sufficiāt ami
in duo cis nō indigere. Magna etiā hoc est alius gradus. ¶ Vltro citroq; datis. ultro & citro dicit̄ in dictis & in factis cū ali
bus cor quē alloquimur:tunc uerba ultro quasi ultra eunt cū loquentes audimus:tunc uerba citro quasi citra ueniūt. Et sic
poribꝰ. est in dandis accipiēdisq; muneribus. nā cū damus tunc ultra eunt dona cū accipimus tunc ueniūt citro. Que bn̄fi
Quintꝰ cia dum uicissim dantur:qm̄ qui semper accipere uult nō est amicus multū ergo debemus illis qui bn̄ficio nos de
gradus. merentur:& aīo amico accipiunt que dantur ut nobis & ipsi debere possit:& de ipsis benemeriti sumus cū quisq; co
Vltro ci natur:ut ei cui debeamꝰ plurimū semper optime cōitas uite & uera amicitia cōseruabitur. Vnde dicit Sene. Pessime
troq;. beneficia dant quicūq; ingratos eligunt in quos peritura conferāt. Et alibi dicit:qui noua accipere nō uult acceptis
Ingratꝰ. ostēditur & qui festinat utiq; reddere nō habet animū ingrati hoīs:sed debitoris. Et gratia dicit. qm̄ si damus alicui
Phocio qui non grato aīo accipit operā perdimus:& qui tali aīo accepit qd̄ cū uirtute & honestate datur īgratus est. Magis
nis & de esset animi ingenui a parte recusare:qd̄ nōnulli fecerunt aliq̄ faciunt:si qui boni possunt inueniri ut de phocione
madis atheniensi legit̄. Nā antipater dicebat(auctore Plutar. in uita phocionis)duo athenis sibi esse amicos. Phocionem
amicitia Demadēq; quorū alter.i.phocio nunq̄ potuisset persuadere ut caperet alterū.i.demadem nunq̄ potuisset dando ex
plere. Sen̄. dicit. Maledictū incipit esse nō minus in quo uirtus accipiētis cognoscitur. Et alibi. Non ingratū sed iniu
stum est superbe datū. Et alibi Beneficiis humana uita cōstat & concordia:nec terrore : sed mutuo amore in fructū
auxiliūq; cōmune cōstringitur. ¶ Deuinciuntur. tandē colligantur stabili amicitia. ¶ Sed cū oīa. hic est alius gradus
ceteris charior gratiorq; qm̄ sanctissimū nomen patrie omnia supradicta cōplectitur. ¶ Lustraueris. circū spexeris &
Ratio. contēplatus fueris. ¶ Rōne intellectu. ratio est pars animi. ¶ Animo contēplatione & tota mēte. ¶ Chari sunt ꝓbat
Summa quare nulla est charior:& sic per gradus amplificat hanc cū patria coniūctionē. Magna charitas debetur parētibus
charitas proxima filiis:& sic de reliquis successiue:cum uero patria amamus oia cōplectamur:ergo maxima charitas patrie
parenti debetur. Oium.s.quos amamus. nam qui amat patriam etiā alios amat:sed non econtra . ¶ Pro qua quis bonus
bus de lib.iii. de finibus ait. Ex quo fit:ut laudandus sit his qui mortem appetat pro republica qui docet chariorem esse pa
betur. triam nobis q̄ nosmetipsos. ¶ Oppetere frequentius significat mori non fataliter:sed illata morte:& ponitur cum
Oppete accusatiuo ut in hoc loco & absolute:ut apud Virgilium. Contigit oppetere. ¶ Si ei sit profuturus:utilitatem allatu
re. rus aliter discedet ab officio. unde oportet uti prudentia & cum patrie conducit mors fugienda non est: sed appe
tenda pro salute patrie:ut de deciis legitur qui pro Romanis legionibꝰ deuouerunt. De codro & similibus. Ericthei
& Curtii mors laudatur ceterorumq;:qui pro patria forti animo ceciderint. ¶ Quo propter quod(inquit)hi qui &
lacerarunt & lacerant patria sceleratissimi habendi sunt & sic Cice. patrie studiosus inuehitur in Sillam Catilinam:
& Cesarem atq; Octauianum qui tam ad tyrānidem aspirabant cum hec Cice. scriberet. ¶ Detestabilior. Execrabi
lior & magis uituperanda & digna odio maiore. ¶ Immanitas feritas & impietas erga patriam . ¶ Funditus ab
Pro pa imo. ¶ Occupati sunt idest id unum agunt & molliuntur. Et sunt nunc tempore Octauii Antonii & lepidi qui tres
tria mo omnia ad libidinem faciebant:& triumuiri dicebantur postea Octauius sublato Marco Antonio & lepido Circeis
riendū. relegato rerum:potius est ut prius fecerat Cesar sublato Pompeio. Et fuerunt tempore scilicet Sylle Marii. Catiline
Tyrāni. & cesaris. ¶ Sed si contentio posuit Cicero hactenus omnis gradus coniunctionis & necessitudinis:ut liquido co
Triūuiri gnosceretur:qui quibus coniunctiores sint. ¶ Nunc(inquit)si uolumus facere comparationem & cognoscere qui
bus plurimum debeatur:& sic contentio erit qui sit primus:& ceteris preponendus humane societatis gradus de
Cōtētio. bemus primum locum dare patrie inde aliis quos ipse per ordinem ponit. ¶ Si cōtentionem per comparationem
deueniatur quibus potissimum inseruiendum sit. ¶ Plurimum officii maius officium & primum locū. ¶ Princeps
sint patria & parentes:idest primi quoniam non amare parentes(ut inquit Seneca)impietas est non agnoscere in
sania. ¶ Quorum beneficiis quoniam parentes dederunt nobis esse:patria aut conseruauit. Philosophus agens de
amicitia & iusto parentum ad filios & contra sic ait. ¶ Est essendi causa pater quo maximum est & enutritionis ac
educationis. Amicitia talis in excellentia consistit quapropter & honorantur ipsi parentes & iustum in his est quod

efflagitat dignitas.Maxime debent(inquit)filii parentibus adesse & illis potius q̃ sibiipsis honestus est opitularit
honorem etiam(ut dii)tribuere oportet.℄ Proximi in secundo loco.Tota domus omnis familia: cum qua in una
domo uiuimus.Que spectat in nos solos spem habet nec habet aliud profugium,idest locum quo se conferat ad
opem implorandam.℄ Bene conuenientes non discrepantes a nobis in aliqua re:& maxime concordes in mori-
bus.cum autem sunt bene conuenientes preponendi sunt ceteris amicis.℄ Quibus cõmunis est plerunq; fortuna
idest status & conditio.Vnde uidemus interdum ꝙ propter unum ex ciuitate pellitur omnis familia.Illi igitur qui
propinque parati sunt nobiscũ omnem pati fortune chari nobis esse debent.Vñ Cice.in quadam epistola ad atticũ
sic scribit Quinti.fratris domus primo facta coniectus lapidũ ex mea deinde inflãmata iussu Cludii inspectante ur
be coniectis ignibus.Et ad fratre sic scribit.Sed certe ad te mihi oĩa semper honesta & iocũda ciciderunt a me tibi
luctus mee calamitatis:desideriũ:meror:sollicitudo.Fortuna igitur.Ciceronis cõis fuerat cum fratre. ℄ Quáobrẽ.
Concludit hanc partẽ ostendens supradictis nos debere presidia uite.Quáobrem igitur cũ hi sint necessitudinis gra
dus.Necessaria presidia alimẽta & defensio presidiũ est quod ad alicuius auxiliũ comparat̃.Pompeius ait presidiũ
dicitur qđ pro utilitate & salute alicuius auxilii gratia preponit̃ subsidiũ quod positũ est ad subueniẽdum laboran
tibus.Vulpianus ait.Presidiũ est auxiliũ principale.nã subsidiũ dicitur id qđ in auxiliũ succedit.Hic Cice.accipit pre
sidia simpliciter pro quibuscunq; auxiliis. ℄ His maxime potissimũ ante oẽs alios quibus ẽt post illos debemus.
His parẽtibus liberis familie propinquis.℄ Necessaria sine qbus uiuere non possunt & ea oĩa que pertinẽt ad ui-
tam degẽdam his prebẽda sunt.Vita aũt.postq̃ determinauit & docuit cuius potissimũ debeant̃ presidia uite ponit
ea q̃ inter amicos esse debet.℄ Vita cõsuetudo uiuẽdi.℄ Victus cõis rõ uiuẽdi.i.uiuere simul:ut decet amicos.Con
silia.consiliũ est sciẽtiam inspiciẽdi que nã & quo pacto agẽtes utiliter operemur:& in cõi uita mutuis cõsiliis indige
mus & sermonibus.℄ Cohortationes ad bonas artes & ad aliqd agendũ p̃hus sic ait.Loca non dissoluũt amicitia:
sed operationẽ ꝙ si diuturna absentia fuerit amicitie quoq; obliuionẽ efficiet.Vñ dictũ est taciturnitas cũ plures ami
citias dissoluit:aspicere amicos iocundũ est p̃sertim & calamitatibus p̃initur presidiũ aliqđ contra dolores consola
tionẽ.n.ipse amicus & uerbis & aspectu afferre põt:mõ si dexter sciat nãq; mores qbus gaudeat atq; dolet. His qui
emẽdari possunt magis ferendũ est in moribus auxiliũ q̃ in pecuniis:q̃to prestantiores sunt & magis amicitie ꝓprii.
℄ Cõsolationes in doloribus & aduersa fortuna.Consolatio est doloris diminutio.Solatiũ fit reconsolatio uerbis.
Quinti.ait.Cecitatis miserie solatiũ est hr̃e rẽ uidentiũ & alibi ob uiã cõsolationibus itis.Solamẽ est magis poeticũ:
ut Vir.Solamẽq; mali de collo fistula pẽdet.℄ Obiurgatiões:cuius aures(inqt in lelio)ueritati clause sunt hui⁹ saluo
desperanda est.obiurgationes in amicitia grate sunt q aculeos habẽt dolores uero non habẽt cõpungimur.n.cẽso
riis sermonibus:sed beniuolẽtie delectamur sedulitate(inqt Ambro.)igit̃ amicũ obiurgare:si qñ ab officio discesse
rit Iurgiũ proprie est inter ꝓpinquos & amicos.Vñ Simo.Terẽtianus dicit sibi non esse satis cause ad obiurgandũ.
℄ Vigẽt exercent̃ in primis.℄ Coniugauit.coniũxit bonos uiros quadã necessitudine: qm̃ nitit̃ honesto & durat.
F.M.Est q; ea &c.q̃ superius oĩbus amicitiis fimiorẽ & p̃stantiorẽ dixit nũc iocũdissimũ esse asserit & re uera ut ipse
ait i lelio nihil dulcius est q̃ hr̃e amicũ cũ quo sic oĩa loquaris:ut tecũ.Et aristo.inqt suis amicis nulli⁹ elegerit uiuere:li
cet alia oĩa bona possideret.Sed his illã de qua supra dictũ est bonoꝝ intelligimus amicitiã:q ex sola nascit̃ honesta.

Vnius uicium cõmunicati nocet. Cice. fortuna cũ fratre cõmunis.

Presidiũ. Subsidiũ

Consiliũ

Consolatio. Solatiũ. Solamẽ. Obiurgatiões. Iurgiũ. F.M. expositio. ASCE. Ordo.

Debet in officiis nonnunq̃ cedere frater
Vicino fratri cedit & iste frequens.

☞ In officiis uarietas est circũstantiarum aliquid enim uicino magis q̃ fratri aut familiari impendendum. Aliquid ipsi deniq; fratri priusq̃ uicino.

SEd in his omnibus officiis tribuendis uidendũ erit quid cui maxime necesse si & qd quisq; nobiscũ uel sine nobis an possit consequi: aut non possit. Itaq; non iidem erunt necessitudinum gradus qui & temporum. Suntq; officia que aliis magis q̃ aliis debeantur ut uicinũ citius adiuueris in frugibus percipiendis q̃ aut fratrem aut familiarẽ: At si lis in iudicio sit propinquũ potius & amicũ q̃ uicinũ defenderis. Hec igitur & talia circũspicienda sunt omni officio & consuetudo exercitatioq; capiẽda: ut boni ratiocinatores officiorum esse possimus & addẽdo deducẽdoq; uidere que reliqui summa fiat. Ex quo quãtũ cuiq; debeatur itelligas. Sed ut nec medici: nec imperatores aut oratores q̃uis artis p̃cepta perceperint quicq̃ magna laude dignũ sine usu & exercitatiõe cõsequi possunt sic officii conseruãdi precepta tradunt

SEd in his omnibus. Docet officia ex circunstantia que uidelicet immergente casu sunt precipue impendenda. ℄ Ordo est. Sed uidendum idest considerandum erit in omnibus officiis tribuendis: idest dum hec omnia tribuantur quid cui sit maxime necessarium hoc est quid sit maxime necessarium aut simpliciter aut si non simpliciter cui sit & circunstantia & qd quisq; aut non possit consequi. idest impetrare nobiscũ uel sine nobis. Itaq; non iidem gradus erunt necessitudinum: idest emergent ex necessitudine. s. ꝓpinquitatis: aut affinitatis qui & temporum supple erunt idest emergent ex occasione temporum que sunt officia que debeantur magis aliis idest aliquibus q̃ aliis idest reliquis. ut i. uerbi gratia tu adiuueris. i. adiuuare debueris in frugibus percipiendis idest ex agro colligendis citius uicinum q̃ fratrem aut familiarẽ supple non uicinum. unde prouerbiorũ. Melior est uicinus in proximo q̃ frater procul habitans. Ad. i. sed si lis. i. contentio sit in iudicio tu defenderis potius propinquum. i. necessariũ aut amicum q̃ uicinũ sup. non tam propinquũ aut amicum. Igitur hec talia. i. consimilia sunt circũspiciẽda in omni officio: & consuetudo & exercitatio est capienda quia cõsuetudo est reꝝ magistra ut nos possumus esse boni rõcinatores. i. ut ita dicã calculatores aut iusti cõputatores seu cõpensatores officiorum & uide-

Vicinis quid debeatur. In qbus fratri uicinus ꝑferatur & ecõtra Festina similitudo.

re.i.cõsiderare addẽdo & deducẽdo.i.abstrahẽdo q̃ summā fiat reliqui.i.quid relinquet̃ qd aliis debeamus ex quo.i.ex qua re tu intelligas i.intelligere debeas: q̃tũ debeat̃ cuiq; . Sed ut quẽadmodũ nec medici (q̃bus experiẽtia summope necessaria est:& iõ primo loco ponũtur nec ĩpatores .i. gubernatores exercituũ nec

illa quidẽ ut faciamus ipsi. Sed rei magnitudo usum quoq; exercitationemq; desiderat. Atq; ab his rebus que sunt in iure societatis humane quẽadmodũ ducatur honestũ ex quo ortũ est officiũ satissere diximus.

oratores q̃uis pceperint.i.pfecte ceperint & sciuerint p̃cepta artis possint asseq.i.obtinere & afficere q̃cq̃ dignũ magna laude sine usu & exercitatõe.i.nisi cũ arte habuerit usum & experiẽtiā sic.i.eodẽ mõ tradũtur p̃cepta officii cõseruandi.i.de offõ conseruãdo qdẽ.i.certe ñ sup.ut sciamus tm̃ sed ut ipsi.i.nosmetipsi faciam⁹ illa:sed magnitudo rei.i.q̃ res.s.obseruatio officii ẽ ardua & apprime necessaria desiderat.i.efflagitat quoq;.i.ẽt usum q; p & exercitatõe. Atq; ñ dixim⁹ fere satis quẽadmodũ.i.q̃uo honestũ ducat̃.i.eliciat̃ ab his iã.s.dictis rebus q̃ sunt in iure societatis hũane.

Marsus. Officia a circunstantia.

Sed in his oĩbus officiis ostendit ẽt in ipsa liberalitate ut fecit supra cũ de iusticia dissereret officia esse a circũstantia nã mutatur tpe psona.re aliisq; circũstantiis:& dicit considerandũ esse qd cui necesse sit & quis q; sine nr̃a opa consequi aut non cõsequi possit:& ei magis debemus adesse q plus opere & studii nr̃i indigebit. ℂ Tribuẽdis cũ tribuere uoluerimus hec liberalitatis officia. ℂ Videndũ prudẽter cõsiderandũ. Maxime potissimũ. Ita hoc mõ consideret̃:ut dixi. ℂ Non erũt idẽ gradus non semp habẽda erit rõ necessitudinis & ppinquitatis sed e tpis nam inducũt sepe tpa ut alicui magis debeamus & aliqua re q̃ fratri & sic erit offm̃ a circũstantia tpis. Nã & personaꝝ semp (inquit Ambro) Sed plerũq; causaꝝ & tẽporũ prelationes sunt ut si frater (q nobis coniũctissimus est) non indiget bñficiis in aliũ potius conferẽdum est & sic tpe mutantur ea que uidẽtur fieri debere pp necessitudinẽ.i.coniunctionẽ sanguinis affinitatẽ & amicitiam. Necessitudo (ut inquit Gellius lib.ii.) dicitur ius quoddã uinculũ religiose:coniunctionis in li.ueteꝝ reperitur necessitudinẽ dixi pro eo qd necesse est sed necessitas p iure:officioq; obseruantie affinitati sue in frequens est. q̃q̃ qui ob ipsum ius affinitatis familiaritati sue coniuncti sunt necessarii dñr Cesar quidẽ necessitatẽ posuit p necessitudine.i.iure affinitatis. Et quidẽ (inquit) mihi uideor pro nr̃a necessitate non labore non opa:non industria defuisse. ℂ Gradus q descripti sunt.i.non debemus semper hos gradus seruare.ut dictũ est.qm̃ aliqñ ratione tpis aliqui proponẽdi erunt qui simpl'r nulla circũstantia urgente postponẽdi essent. Phs.ii.ethi.sic ait. Oportet tp̃s agẽtes ea semp cõsiderare q̃ ad tp̃s accõmodat̃ quẽadmodũ medicina fit ita in gubernandi ẽt arte. ℂ Suntq; officia ponit infima officia q̃ magis uni q̃ alteri debẽtur rõne tpis. ℂ Vicinũ. Salomon dicit. Melius est uicinus in pximo q̃ fratre pcul habitans. Ideo (inquit Ambro.) Plerũq; amici se potius beniuolẽtie quisq; cõmittit q̃ fratris necessitudini. Et uicinitas ut ait Terẽ. pro affinitate quadã est. F.M. Suntq; officia alia est occasio qua mutari solent officia qm̃ accidũt tpa ~~aut tnũ~~ officiũ in eadẽ re magis huic q̃ illi conueniret. Exẽplũ Cic. subiicit eodẽ tpe uicinus tuus & propinquus uel amicus tuus fructus ex agri colligũt sed ppinquus procul a te habitat uterq; opera tua indiget:sed hanc operã magis uicino q̃ ppinquo prestes & recte facis qm̃ uicin⁹ idem erga te facturus est:& quedã ueluti cõio laboris mutui tibi cũ illo esse debet hec aũt officii & mutatio in rebus leuioribus fieri solet in grauioribus non custodit̃. Nam si lis in iudicio est propinquo uel amico & uicino eodem tpe & uterq; opera tua eget ut eius cãm agas magis propinquo uel amico q̃ uicino adesse te conuenit qm̃ de fortunis propinqui uel amici agitur que tibi cũ illis cões sunt cũ nullũ damnũ sensurus sit propinquus uel amicus si in percipiẽdis fructib⁹ nõ iuueris. ℂ Familiarẽ amicũ. At si lis.i.si propinquus diligat & uocat̃ in ius illiq; negociũ exhibet̃ ei potius debemus patrociniũ q̃ amico aut uicino. ℂ Propinquũ potius & sic multomagis fratrẽ: Hec igit̃ sita lia conclusio est que precedit capiendã esse exercitationẽ & oĩa que de liberalitate dicta sunt:circunspiciẽda ut quicquid cuiq; debeat̃ scire displicereq; possumus & habitu uirtutis habeamus q assuetudine fit in nobis non natura: ut in principio disputatũ est. Hec q̃ dicta sunt cautiones & circũstantie. ℂ Et talia similia q̃ esse pñt. ℂ In oĩ officio cũ uolumus esse officiosi & aliqd officiũ alicui p̃stare & in bñficio collocando. Consuetudo usus & assuetudo q̃ fit nobis moralis uirtus. ℂ Exercitatio in ipsis officiis prestãdis ut iudicare sciamus. ℂ Vt boni insti. Rõcinatores calculatores (ut ita dicã) qm̃ calculari barbaꝝ est & mercatores q̃ presunt rõnibus faciũt suos cõputus idẽ sunt rõcinatores qm̃ faciũt rõnẽ ĩpẽsaꝝ:reddit⁹:& sciũt cõputare supputareq; q̃tũ rõnib⁹ addat̃: q̃tũ debeat̃ cuiq; & q̃sq;: q̃tũ dẽat. uñ supradictũ est rõcinariũ dr̃ liber q cõtinet has rõnes ut sunt nũc libri mercatoꝝ sic faciendũ est officiis & loqtur per translationẽ arithmetice. Cice. q̃ consistit in rõnibus & calculis ut cognoscat̃ quid reliquũ sit & qd aliis qui in nos bñficia contulerũt debeamus. Est.n. spectandus animus dantis non munus & oĩa ea diligẽter consideranda q̃ Cice. posuit ut sciamus constituere qd agendũ sit in officio p̃stando bñficiisq; collocandis. Sapiẽs (inquit Señ.) examinabit secũ q̃tũ acceperit grãm a quo. qñ: ubi: quẽadmodũ. Itaq; negamus quẽq̃ scire referre nisi sapientẽ ñ magis q̃ bñficiũ dare quisq; scit nisi sapiẽs. hic.s.q magis gaudet dato q̃ alius accepto bñficio. Metrodorus ait. Solũ sapientẽ scire grãm referre. Deducẽdoq; numeꝝ.s.(ut faciũt arithmetici) calculũ.nã debem⁹ cõsiderare circũstãtias mores bñficia collata prius in nos aĩum dantis & postea rõcinari & iudicare qd p̃standũ sit cuiq̃. ℂ Que reliq summa fiat qd relinquat̃ qd aliis debeamus. Mercatores faciũt rõnẽ oĩum q̃ dant & accipiũt & faciũt summã ut qd debeãt aliis sciãt & qd ipsis debeat̃. Reliq de reliquo qd relinquit̃ in summa qd aliis debeamus. Ex quo.i.ex qua supputatione & rõcinatione. ℂ Intelligas cognoscas. ℂ Quãtũ cuiq; debeat̃ qd offm̃ cuiq; p̃standũ sit. & q sint pponẽdi in bñficio collocando qd iudicare recte non põt nisi affuerit exercitatio in ipsis actionibus. Vñ opus est longa experientia. Sed ut nec q̃uis (inqt Cice. officia cognouerimus tñ nisi exercuerimus nihil ampla laude dignũ fiat: qm̃ ut sciamus q̃tum parẽtibus fratri amico alienis hoĩbus atq; uicino debeamus exercitatõe opus est. & usu qm̃ uirtutis laus in actione cõsistit & pbat hoc cõparatione medicoꝝ ĩpatorũ & oratorũ: q q̃uis in eorũ pfessionib⁹ sciẽtiis clarissimi sint tñ nisi habeãt exercitationẽ parũ uel nihil faciũt qd ampla laude dignũ sit. Sic hi q p̃cepta officioꝝ callẽt nisi ipsi eadẽ p cipiũt faciãt laudẽ ñ merẽtur: Vñ debem⁹ alios & opa & uerbis ad officia dirigere: ne uirtutis simulatores uideamur. Iõ autor nr̃e salutis cepit facere & docere & carpunt illi q cũ aliis uirtutẽ p̃dicauerint eosq; ad tẽperãtiã hortati fue

Necessitudo.
Necessitas necessarii.
Prouerbium
Vicinitas
F.M. expositio.
Habitus uirtutis assuetudine fit.
Ratiocinatore.
Calculatores barbaꝝ est.
Solus sapiẽs gratiam refert.
Mercatores rationes colligunt.
Excitatione (ad prestãdũ officiũ) opus est.

tint ipsi uoluptatibus & luxuria defluũt. Aptissima est hec cõparatio cum hoibus.s.reip.oportunis.Nã medici cor pora curãt oratores agẽda persuadẽt deducũtq; mẽtes audiẽtiũ quo uolũt & ad quoscunq; affectus Impatores aũt exercitus extra rẽ gerunt q nisi fuerint usu edocti(q̃uis militaria pcepta didicerint)maximas calamitates interdũ & plerũq; afferunt patrie. Sic orator q̃uis teneat artis pcepta tñ sine exercitatione parũ faciet. Hoc idẽ in medico est q potissimũ exercitatiõe indiget. Et sic diiudicare qd cuiq; debeat: est quedã ars q̃ indiget exercitatione.& usu ut alie artes & pcepta que pfectionẽ non constituũt sine exercitatione. ℭ Vsu Assuetudine. In rhetoricis sic ait Oratori ni miũ est de arte loqui:sed multo maximũ ex arte dicere. Scire(inquit phus quinto ethi.)quoniam modo ad sanitatẽ efficiendam.& cui & qñ sint tribuenda ea que saluberrima sunt.tanta est difficultas scire:quãta est medicum esse. Idẽ in secũdo sic scribit Cum aũt presens tractatio non contẽplationis sit ut cetere gratie:non enim ut sciamus quid nã sit uirtus:sed ut efficiamur boni consideramus:nã nulla ipsius esset utilitas de actibus : qñ modo sint agendi considerandũ est.hi namq; sunt autores:ut tales ipsi habitus fiant. ℭ Sic pari modo adaptat comparationẽ. Officii conseruandi.ut officiũ recte conseruetur & prestetur. Traduntur scribuntur & dantur aliis.non ut solũ sciamus qd sit officiũ:sed ut faciamus:cognoscere enim officia & illa non prestare nulla est utilitas illa cognoscere:ergo officiũ recte prestandũ est:si boni esse uoluerimus. Vt faciamus.ut nos exerceamus ipsa officia:que non possunt recte pre stari sine exercitatione:& ita faciamus ut precipitur:non enim laudantur hi qui solũ uerbis phantur uita aũt luxu defluit. ℭ Sed rei magnitudo.istorũ officiorũ diiudicatio & difficultas in officiis prestandis. ℭ Vsum assuetudinem ut possit recte esse perfecta. ℭ Atq; ab his rebus concludit Cice.hanc disputationẽ de iusticia & liberalitate dicẽs sa tis dictũ est de iusticia & his que ad humanam societatẽ tuendam pertinẽt & qũo ab ipsis dicatur honestũ:a quo ori tur officiũ(quod semper ad bonũ tendit)& non dicitur officiũ:nisi honesta sit actio:ei his absolutis utit̃ translatiõe ad danda precepta fortitudinis:q̃ est tertia uirtus in ordine. ℭ In iure societatis humane. ℭ Iusticia & liberalitate quibus humana societas conuersatur. ℭ Ducatur fiat formetur:habeatq; originẽ. Ex quo honesto originem habet officiũ. Nam est quicquid honeste agitur. ℭ Satis fere uitat arrogantiam noluit.n.dicere(ut iure suo potuisset) suffi ciẽtur dicimus. Hoc aũt seruandum est in omnibus actionibus & rebus:ne arrogantes uideamur & nimiũ insolen tes & qui nos ipsis nimiũ placeamus. ℭ Fere quasi sufficienter:ut pauca in his que ad iusticiã pertinent desiderẽtur.

Cepit ie su facere & docer.

Medici oratores impera tores exer citio egent.

Officia prestan da.

Arrogan tia fugiẽ da.

ASCE.

Ordo.

Er.Com mẽdatio fortitudi nis.

Impri mis ap probat pusilani mitas.

Ex ab en nio uer ba impe ratoris exemplo Clelie mi litũ igna uiam in crepãtis.

Versus.

Ennii in effemina tos.

Magnanimum grandi commendat laude ferendum
Nam uirtute nitens fortis in astra uolat.

☞ De tertio officii fonte magnanimitate scilicet & fortitudine loqui aggreditur.

Argumentum ~~Erasmicum.~~

ℭ Magnanimitas tertius officiorum fons:que ex rerum humana rum contemptu & animi amplitudine quadam nascitur:declaratur autem potissimum in periculis adeundis & arduis rebus obeundis. huic ad dextram est audacia:pertinacia:immanitas:arrogantia:cru delitas:confidentia:morositas ira seuitia:ambitio. Ad leuam timidi tas:ignauia stupor & id genus uitia. Exercetur autem magnanimi tas partim in rebus bellicis magis autem in negociis urbanis deni q; & priuata in uita de quibus omnibus uarie disserit Cicero.

INtelligendũ est autem cũ proposita sint ge nera quattuor e quibus honestas officiumq; manaret splendidissimũ uideri : quod animo magno elatoq; humanasq; res despiciẽte factum sit. Itaq; in propriis maxime in promptu est si qd tale di ci põt. Vos etenim iuuenes animos geritis muliebres Itaq; uirgo uiri & si qd est eiusmodi Salmaci das spo lia sine sanguine & sudore. Contraq; in laudibus: que magno animo & elato fortiter excellẽterq; gesta sunt ea nescio qũo quasi pleno ore laudamus. Hinc rhe torũ campus de marathone salamine plateis thermo phylis:leuctris. Stratoclehin Decii:hinc Gn.& Pub. Scipiones: hinc Marcus Marcellus. Innumerabiles alii maxieq; ipse populus romanus animi magnitudi ne excellit. Declaratur autem studium bellice glorie q̃ statuas quoq; uidemur ornatu fere militari

INtelligendũ &c. Postq̃ de duobus prioribꝰ fontibus officiorũ determi nauit.s.de prudentia & iusticia. Inci pit Auctor determinare de tertio fonte.s.forti tudine & magnanimitate. Est aũt ordo. Aũt pro sed intelligendum est.i.scire & intelligere oportet cũ.s.ita sit q; sint quattuor genera cau sarũ.ex quibꝰ honestas & officium manaret.i. efflueret & oriretur sint proposita in diuisione s.honesti supra posita illud supple uideri splen didissimũ quod factũ sit aio magno & elato:q; pro & despiciente.i.uilipendẽte res humanas. Itaq; idest & ideo in promptu.est idest parabi le est & facile inuentu est maxime si improbis. idest uituperiis & exprobationibus potest dici tale quid.quale scilicet sequitur quod ex Ennio sumptũ est. Vos iuuenes geritis animos mulie bres.i.effeminatos & molles q̃llas uirgo.i.fe mella iuuenis gerit sup.animũ uiri:& ita utriq; peruertũt officium & si quid sup.est euismodi quale.s.est hoc Salmaci &c. Ordo est. Tu das spolia Salmaci.i.illi fonti eminenti in caria si ne sanguine & sudore hoc est tu finis te ab illo fonte qui uiros in semiuiros uertit uinci sine lu ctamine:& ita esset datiui casus sine cremẽto: nec obstat q̃titas syllabe ultime:quia sepe cor ripitur ẽt in datiuo ut apud Sta. in achil. Palla di littore celebrabat scyros honorũ. Forte diẽ. Fecundior tñ & approbatior est snia:ut sit uo catiui casus hoc ordine. O Salmaci.i.o tu mol lis ut salmacis ut nympha:tu das spolia.i.finis te spoliari sine sanguie & sudore.i.sine relucta mine. Cõtraq;.i.& contra.i.ecõtrario sicut mol les & muliebres reprehẽdimꝰ ita nos laudamꝰ quasi pleno ore.i.sine fortitudine de reprehẽ sione formare uerba nescio quõ.i.qualiter sup. id contingat ea q̃ sunt gesta magno & elato aio fortiter & excellenter. Hinc idest ex hac re & campus idest ampla & capax materia rheto rum idest eorum qui declamationes proponunt de marathone campo scilicet in quo athenienses contra Xerxem

fortiter pugnarũt de salamina insula.s.in qua iidẽ eundẽ uicerunt. De plateis oppido boetie ubi pausanias & aristi des uicerũt eundẽ Xerxẽ regẽ persarũ. De thermophylis loco in angustiis thessalie ubi lacedemonii a persis occisi sunt. De leuctris oppido boetie ubi epaminũdas thebanus lacedemonios uicit. De stratocle illo athenaꝝ duce for titer pugnare solito. Hinc.i.ex hac re.qa magnanimi laudari consueuerint. decii sup.excellũt magnitudinẽ animi: qa duo decii pater & filius diuersis preliis & tpibus pro salute exercitus & p consequẽs totius reipu. romanoꝝ se deuouerũt.i.cũ uoto adduxerunt morti hinc Gneus & Publius Scipiones quoꝝ alter carthaginẽ tributariã fecit al ter deleuit sup.excellũt &c.hic Marcus Marcellus q tertia opima spolia ioui feretrio retulit hic sup.inumerabiles alii & maxime ipse po.ro. Aũt pro sed studiũ bellice gl'ie.i.uehemẽs ai applicatio: declarat' in romãis: q.i.qa nos uidemꝰ quoq.i.ẽt statuas in publico.s.egregiis uiris erectas. fere.i.quasi ornatu militari.i.quo milites ornari solẽt & debẽt.

Marsus. Virtutes oẽs a fortitudine noiate. Virtus a uiro dicta. Fortis cõtẽnit humana. Possidonius sapiens. Fortis. Infamiã timere pbi est. Inuidia timẽda.

Intelligẽdum aũt est. Proposuit Cice. quattuor fontes officioꝝ.i.uirtutes a quibus oritur honestum. Prudentiam: iusticiam: fortitudinẽ & temperantiam. Postq̃ de prudentia & iusticia cui annexa est liberalitas disseruit. & quid quoq tpe agendum sit prescripsit & docuit transit ad fortitudinẽ & magnitudinẽ. ℭ Intelligendum est aũt. Sed scire oportet (inquit.) Splendidissimum clarissimum & amplissima laude dignũ uult Cice. in ii. Tuscu. (ut dictum est) uirtutis nomen non esse proprium omnium uirtutum: sed fortitudinis a qua que ceteris antecellit oẽs nominate sunt appellata (inquit) est ex uiro uirtus. Viri aũt propria est fortitudo cuius munera duo sunt mortis dolorisq contentio. Vtẽdum est igitur his si uirtutis compotes (uel potius) si uiri uolumus esse: quoniã a uiris uirtus nomẽ est mutuata. Plutarchꝰ ait in uita Coriolani. Disciplina militari romana gloria maxime floruit. Testimonio est ipsam uirtutẽ unico fortitudinis nomine: appellatã idq quod proprie fortitudinẽ uocãt: cõis generis esse uocabulũ. ideo dicit Cice. id uideri maxime clarũ & illustre quod forti animo factum sit atq omnia humana uincente patienteq dolorẽ. Nam fortis & magnanimus putat omnia humana esse inferiora se & sua prestantia: eaq parui facit & superat omnis dolores quorum uim (ut uolunt Stoici) opinio facit: non natura. Vnde laudatur. Possidonius: ad quem cũ Pompeius dicens ex Syria Rhodũ uenisset cunq salutasset agrotantẽ dixit se moleste ferre q possidoniũ disputantẽ audire non posset: respondit possidonius. Non cõmittam: ut dolor corporis efficiat ut frustra tantus uir ad me uenerit cunq quasi fasces ei dolores admouerentur sepe dixit. Nil agis dolor q̃uis molestus sis: tñ nunq̃ te esse malum confitebor. De quo pli. lib. vii. prebuere & romani proceres ẽt exteris testimonia. Gneus Pomponius confecto Mitridatico bello intraturus. Possidonii (sapiẽtie professione) clari domũ fores percuti de more a littore uetuit: & fasces littorios ianue submisit. is cui se oriens: occidensq submiserat. Fortitudo & mediocritas circa timores & fiducias. Fortis proprie dicitur qui circa honestam mortem: & ea oĩa que repente eueniũt atq afferunt mortẽ interitus est. ut sunt ea que in bello contingunt. Et patet oĩa fortis honestatis causa: que est finis uirtutis & pro dignitate ut ratio iubet patitur & agitur: aliqua tamen timenda (inquit Aristo. & non uiolatur fortitudo modo honestũ est ea timere: negligere aũt turpe. ut est infamia. quã qui timet probus dicitur & uerecundus qui uero non timet dicitur imprudens debemus timere pudicitie mulieꝝ nostrarũ. Timẽda est inuidia & cetera id genꝰ que cũ negligũtur dedecus afferunt. Etiam ea que transcẽdunt naturam humanam ut fulmina: inundationes & similia que homo spernere non potest. qm̃ plus possunt q̃ hoĩs natura ut terremotus tẽpestates uir fortis circa terribilia & ea quidẽ maxima uersatur. Nam nihil est tolerantius maloꝝ uiro forti: & mors est ultimum oium terribiliũ. nam aufert enim bonũ qđ est in uita: & illi fortes sunt q in subditis casibus nulla consolatione permissa agunt preclara: quia uidẽtur habere habitũ fortitudinis & esse naturaliter fortes & fortitudo quidẽ dolores affert. & ideo laudatur difficilius. n. est (inquit Aristo.) dolores perpeti q̃ uoluptatibus abstinere. Mors atq uulnera forti uiro molesta sunt: fert tñ pp honestatem. dolet aũt & maxime qui oĩ uirtute preditus est: qa maxime dignus est uita maximis q bonis priuatur. fortis est tñ & multomagis qm̃ honestatẽ ceteris rebus anteponit. uñ illi sunt prestantissimi milites qui habẽt aliquod uestigiũ ipsius fortitudinis sine aliis bonis: quã si haberẽt non ruerent in periculo. Qui timendo exuperat. & confitẽdo deficit timidus dr̃: que non timẽdo exuperat dr̃ insanus uel stupidus si nihil oino timet: ut motus terre aquarũ inundationes & illa oĩa que timẽda sunt: cũ sperant naturã humanã: ut necesse sit ipsa timere. Ille q confidẽdo exuperat audax est & imitat' in principio fortẽ: sed cũ ad pericula uentũ est dat terga & fit timidus Fortis. n. oĩa humana tolerat & confidit: qm̃ confidere est hoĩs bona sperantis. Timemus iure (ut dixi) ea que terribilia sunt & cũ morte que est in bello. nihil fit terribilius & uirtus uerset' circa terribile ac difficile sit: & fortitudo proprie in morte sit q̃ in prelio est. fitq cũ maximo periculo. Fortitudo (inquit Plato) efficit ne inter picula & terrores a iusticie tenore deuiemus & fortitudinẽ (ut uolunt Stoici) sequũtur constantia atq ualitudo. fortitudo (inquit Señ.) contẽptrix timendorũ est: terribilia & subiugũ libertatẽ nostram mittentia despicit: puocat frangit. Fortitudo ut idẽ fit in rhetoricis est consideranda periculoꝝ susceptio & laboꝝ perpessio eius comites sunt magnanimitas. fidentia patiẽtia & perseuerantia. Fidẽtia est qui p quam magnis & honestis multũ ipse animus in se fiducie cũ cetera spe collocauit. Patiẽtia est honestatis aut utilitatis causa reꝝ arduarũ ac difficiliũ uoluntaria & diuturna perpessio. Perseuerantia est in ratione bñ considerata stabilis & perpetua permansio. ℭ Elato. forti & tãq loco edito spernẽti ea que alii timẽt. ℭ Humanas res. oĩa que accidere homini possunt que tñ non transcendunt uires humanas. fortis despicit & oẽs res humanas infirmas & caducas: & oĩa tela fortune paruifacit. ad oĩs euentus tolerandos erecto animo paratus. Nam magnanimitas (de qua post dicetur) est sciẽtia & uirtus que habitũ facit celsiorẽ omnibus que contingere possunt equaliter bonoꝝ & maloꝝ. Gña quattuor uirtutes: & fontes officioꝝ. E quibꝰ uirtutibus. s. actio honesta & offm̃. ℭ Manaret. oriret' tanq̃ e fontibus. ℭ Itaq igit' cũ splendidissimũ sit qđ magno aĩo sit. Vituperandi sunt illi q gerunt aĩos muliebres. ℭ Improbris contumeliis & cũ uolumus aliquẽ uituperare dicimus illũ hẽe animũ muliebrẽ & timidũ: qm̃ ut dictũ est fortitudo pprie uiroꝝ est: & q eã non habẽt: uiri non sunt: sed femine: qđ cũ alicui põt dici maximũ est dedecꝰ. pbrũ est dedecꝰ & cõtumelia. ℭ Maxie in pm̃is. ℭ In prõptu qđ cito uenit in mẽtẽ & p maximo pbro alicui obiicit': sed qđ eiusmodi dici põt. ℭ Tale qđ est hoc qđ. Ennius cecinit indedecus iuuenũ romanoꝝ: q magnitudine ai superbant' a uirgine. ℭ Vos etenim iuuenes. Carmẽ est Ennii quo iuuenes romanos ignauie accusabat q a Clelia uirgine: que obses fuerat apud Prosennã superabantur. Illa. n. ad suos nauauit. Vñ

Mors ultimũ terribilium fortis maxime dolet.

Timidꝰ. Insanus. Sapidꝰ. Audax. Fortitudinis definitio. Fidentia Patiẽtia. Perseuerantia. Magnanimitas. Probrũ.

Clelia uirgo fortissima.

mani ob id statuam illi erexerunt equestrē in edito loco uie sacre. ¶ Muliebres.timidos & ignauos.i.periculosi estis ut solent esse mulieres quodā uiro alienū omnino esse debet: & apud Persas (authore Herodotho) maximo pbro dabat audire se esse muliere ignauiorē. Seneca dixit. Clelia equestri incidens statua in sacra uia celeberrimo loco ex probat iuuenibus nostris puluinū ascendentibus in ea illos urbe sic ingredi: in qua ēt feminas equo donauimus. ¶ Illaq; uirgo.i. Clelia que contemptu Prosenna & aquis ad suos natauit. ¶ Viri idest illa uirgo est animo forti: ut debent esse uiri habet (inquit) animos dignos uiro. ¶ Et si quid est huiusmodi: cuiusmodi est hoc quod sequitur in quo arbitror esse mendam: quoniam ratio grāmatices non patitur salmacida spolia dicamus. est igitur salmaci casus uocādi: ut ita legam adducor auctoritate Sexti Pompeii in cuius uetustissimo codice in fine.s.xvii.lib. sic legitur. Salmacis nomine nympha celi & terre filia fertur causa fontis alicarnasi aque appellande fuisse salmacis: quam qui bibisset: uitio impudicitie mollesceret ob eam rem q̄ id eius aditus angustatus parietibus occasionem largitur iuuenibus petulantibus puerorū puellarūq; uiolandarum quia non patet effugiū. Inde Ennius Salmacidas spolia uit sanguine hec sunt uerba Pompeii Carmen est igitur Ennii quo illorū molliciem taxa: & ignauiam qui spoliasse adepte alicui pudicitie gaudent. & id exercent quod ipsis notam luxus infamie atq; ignauie inurit. Inquit igitur o Salmaci tu das spolia parta sine labore qui generosos aīos & a natura bñ institutos nutrit & sanguine quod est contra naturam uiri fortis qui in periculis uersatur erecto animo: & pro decoro seruando non parcit sanguini. Salmacis fons est. Carie ragionis: de quo Strabo ait lib.xiiii. Salmacis fons nescio quē obrem calūniatus tanq̄ emolliens eos qui inde bibant. Hominum.n.mollicies uidet ab aere uel ab aqua. causam trahere cū ea minime sint cā mollicie: sed diuitie & uictus incontinētia. Salmacis nympha dicitur rapuisse hermofroditū & fuisse mollē & eius aquā epotam molles effecisse: cū talia pñt alicui merito dici maximū est probrum. cum aūt laudatur aliquis ob fortitudinē preclarissimū est. & pleno ore sonandū: & affert exempla eorū qui pugnando fortiter. & pro patria occūbentes rhetorū preconiis celebrati sunt. Possumus ēt spolia parta sine labore. Salmacia appellare: & salmatias Baias dixit (Martialis ex formulis grāmatices) non dicitur salmacidus: sed salmacius. ¶ Contra: ex alia parte: cum aliquē laudamus ob fortitudinē. ¶ In laudibus cum aliquem laudamus. ¶ Elato. humana spernente. quod est proprium magnanimi. ¶ Fortiter contra illud quod dixit in probis geritis animū muliebrem. ¶ Excellenter contra illud sine sudore & sanguine. ¶ Et ea que tali animo gesta sunt. nam gesta proprie dicūtur in rebus grauioribus. ¶ Nescio quō.i. modo quodam mirabili & cum quodam admiratione. ¶ Pleno ore maximis laudibus & amplo preconio. Idem in secundo de oratore sic ait. gratissima laus eorum factorum habetur que suscepta uidentur a uiris fortibus cū labore ac periculo ipsorū: hec hebent uberrimā copiam ad laudandū: quod & dici ornatissime possunt & audiri facillime. Hinc: ex hoc qm̄ summa est laus fortitudinis que in bello se pro patria & honestate ostentat. Et hac igitur fortitudinis laude. ¶ Campus materia ingens proposita ad dicendū ipsis oratoribus est in laudem fortium uirorum. plato in epytaphio sic ait. Videtur apud plurimas gentes preclarum esse in bello mori. Etenim qui sic e uita migrat funere honestatur & sepulchro & siue pauper quis ita dicebat laudatione non caret: ex hoc intueri licet quanta illorum uirtus fuerit. qui in Marathone barbarorum impetum sustinuerunt. eorumq; superbia domuerunt: primi sane de barbaris triūpharunt & exemplo reliquis ostenderunt gentem persarum haud inexpugnabilem esse. Secundam planam his tribuimus qui ad salmina pugnauerunt. Tertium bellum affero quod in platei gestum est salutis grecie causam exercere cōe uero id iam atheniensibus & lacedemoniis facimus. ¶ De maratone. De laudibus eorum qui fortiter pugnauerunt in campis. Marathonis. Nam qui illa pugna occubuerunt quotannis laudabantur: & extat oratio lysie laudem eorum qui ceciderunt ad marathonē. Orator est qui causas orat uel in iudiciis uel in contionibus. Rhetor est qui artē docet ornandi. Cice. hic more grecorum locutus est. qui Rhetor pro utroq; accipiunt. Declamator est qui studens apud Rhetorem in conuētu scholasticorum fictam causam orat ut postea in ueris causas orare possit: & ex umbra in solem puluerēq; prodire. Marathon campus in attica regione denoīatus a marathone heroe ubi Milchiades dux atheniēsium Persas uicit. Arthaphrene & dati ducibus Darii cesis hostiū ducentis milibus peditū. &.x.milibus equitū (ut quidam uolūt.) Herodotus aūt lib.vi. dicit apud Marathonē occubuisset persarū circiter sex milia trecētos Atheniēsium. uero centum. &.xcii. Darius rex persarū intulit bellū Atheniensibus egre ferens ab illis contra celonas adiutos esse quos nauali prelio supauerat. Itaq; atheniēses non expectato auxilio lacedemoniorū: q̄ socii erant & se plenilunii regione īpediri dicebant. qm̄ plena luna quattuor diebus putabāt nefas esse mittere exercitū instructis decē milibus ciuiū: & mille ex his q̄ ex plateis uenerāt aduersus tot milia hostiū in cāpis Marathonis duce. Milciade pugnauerūt quē tāta fiducia ceperat (ut autore Trogo) plus esse psidiis in celeritate q̄ in sociis lacedomoniis duceret pugnatū est tāta uirtute ut hinc uiros. inde pecudes putares. Victi p se in naues cōfugerūt ex qbus multe submerse: multe capte sunt. In eo plio tanta. uirtus singulorū enituit: ut cuius laus prima esset difficile iudiciū uideret. & maxime Calimachi & Cynegyri militis & Temistoclis adolescētes in quo iā tūc indoles future impatorie dignitatis apparuit. Cynegyrus Euphorinis filius dū summā puppim apprehēdit. abscissa manu bipēni cecidit. ¶ Salamine apud salamiū insulā que est cōtra atticā Xerses Darii filius uictus fuit ab atheniēsibus pugna nauili duce Thomistocle. ¶ Plateis platee oppidū boetie ubi Pausanias & Aristoteles pfligauerūt. ¶ Mardoniū Xerxis ducē q̄ ueluti ex naufragio cū paucis effugit castra refecta regalis opulētie capta sunt. Inde primū grecos. diuisio iter se auro psico diuitiarū luxuria cepit. Prius.n. negligebāt. Iō demeratus Xerxi dicit. Gra sp fuit alūna pauptatis: hospes uirtutis q̄ a sapiētia ascieuit: & a seuera disciplina hanc usurpans grām & paupertatē tuetur dominatū uictoriā ad plateas sibi uēdicabat pausanias tripode aureo inscriptos & apollini dicato. Mardonius erat Xerxis) sobrinis. Gobris sororis Darii filius ab arinnesto spartiata occisus est saxo adacto in caput (ut Plutar. scripsit in uita aristidis) Pausanias lacedemonius fuit Celsibroti filius Aristides atheniēsis. ¶ Thermopylis thermopyle sunt locus angustus & fauces ad ethā monte thessalie a qbus angustiis & faucibus pylarū.i. portarū nomen assumpsit: iuxta quas sunt aque calide. uñ thermopyle dicūtur.i. termarū porte aque ille arā dicate herculi. Sunt thermopyle ad erūpenté peneū. nā thessalia media est montes q̄ quondā dr̄ fuisse lacus (autore Hero. lib.vi.) ab aurora sunt pelios & ossa: ad aquilonē olympus ad hesperū pindus ad meridiē othys fluuios hēt peneū apidanū: eunochonon: simpeū: & pamisum: q̄ p illas angustias in

Salmacis nympha

Salmacis fons. Salmacia Spolia baie salmacie. Gesta pléo ore.

Pulchrū est p patria mori Orator. Rhetor. Declamator. Marathon milciades: darius atheniēsibus. Bellum intulit: Milciades fortissimus p seuicti cynegyrus Salamie xerxes uictus Platee de maratus Diuitiarum. Luxuria. Pausanias Plutarchus Thermopyle. Situs thermopylarum.

mare egeũ emittunt & peneus noĩatur:qm̃ in hũc influũt. In eo igitur loco ubi pẽnes irrupit in mare deducto mor-

Thermopyle. Leõidas strẽnus. ccc.lacedemonii xx.milia persarũ occiderunt.

te angusto meatu sunt Termopyle Liuius lib.vi.de bello Macedonio sic scribit. Id iugum sicut apenini dorso. Ita
lia diuiditur:ita mediũ greciam diuiditur a leucade:& mari ad occidentem ad alteꝝ mare orienti obiectum tẽdit
extremos ad orientẽ montes etham uocant. In cuius ualle inter est non latius q̃.lv.passus hec una uia militaris est
qua traduci exercitus(si non prohibeant᷑)possint ideo pyle & ab aliis(qa calide aque in ipsis faucibus sunt)Termo
pyle locus appellat᷑ Nobili Lacedemonioꝝ aduersus psas morte magis memorabili q̃ pugna. Sunt ibi (ut inquit
Herodotus)calida lauacra q̃ ollas uocãt indigene ad hos ingressus edificatus est a phocẽsibus murus metu Thessa
loꝝ:super quẽ olympyle.i.porte erant. Vbi Leonidas dux lacedemonioꝝ Anaxandride filius.ccc.Lacedemoniis ca
stra quingẽtorum miliũ persarum noctu inuasit:pugnatũ est ardenter a principio noctis usq; ad magnam partem
diei ad postremũ non uicti sed uincẽdo fatigati inter ingẽtes occisoꝝ cateruas. Nam.xx.milia barbaroꝝ illic ceci-
derunt:fortissime mortẽ oppetiere:quibus postea erecta fuerunt sepulchra cũ titulis. In scdo tuscu.dicit. Sed qd du

Leõidas ad lacedemonios.

ces & principes neminem cũ legionis scribat. Cato sepe alacres in eum locũ profectas.uñ rediturus se non arbitrarẽ
tur Pari aĩo Lacedemonii Termopylis occiderũt de qbus hec Simonides scripsit. Dic hospes spartenos te hic uidisse
iacẽtes Dum sanctis p̃rie legibus obsequimur. Quid ille dux Leonidas dixit. Pergite aĩo forti Lacedemonii hodie
apud inferos fortiter cenabimus. Señ.dicit Leonidas cõmilitones sic alocutus est. Prandere tanq̃ apud inferos cena
turi. Cũ lacedemonii illas custodirẽt angustias:quidam hostis in colloquio dicit. Solẽ pre multitudine faculoꝝ & sa

Argutũ responsũ

gittaꝝ non uidebitis. Respondit. Dieneces lacedemonius:ergo sub umbra pugnabimus. ❡ Luctris leuctra oppidũ
Boetie ubi epimanũdas thebanus lacedemonios uicit:adeoq; attriuit ut postea imperiũ recuperare non potuerit:
de quo sic scribit Trogos lib.v. Fuit aũt incertum uir melior an dux esset. Nam & imperiũ non sibi:sed patrie semper
quesiuit & pecunie adeo contẽptor fuit ut sumptus funeri defuerit:glorie quoq; non cupidiorq; pecunie quippe re
cusanti omnia imperia ingesta sunt.honoresq; ita gessit:ut non accipere ornamẽtum : sed dare ipsi dignitate uide
retur. Iamq; litterarũ studia iam philosophie doctrina tanta fuit:ut admirabile uideretur. Vnde tam insignis militie
scientia homini inesset inter littoras nato. Neq; ab hoc uite proposito ratio mortis dissensit.nam:ut relatus in castra
seu animis uocem spiritumq; collegit:id unum circunstantibus requisiuit.nam cadenti sibi scutum ademisset ho-
stis:quod ut seruatum audiuit:allatumq; uelut laborum glorieq; socium deosculatus est. Iterum quesiuit utri uicis
sent:ut audiuit Thebanos uicisse:bene habere rem dicit atq; ita ueluti gratulabundus patrie expirauit. In secundo

Epimanundas. Stratocles. Fortitudo atheniẽsium.

tuscu.scribit Cice.non ingemuisse epimanundas:puta cum una cum sanguine uitam effluere sentiret. Imperantem
enim patriam lacedemoniis relinquebat quam acceperat seruientem:sed hoc fuit in alia pugna apud Mantineam
non in hac pugna lecuctrica. ❡ Stratocles:atheniensium dux(auctore Eschine)pugnauit ad cheroneam urbẽ Boe
tie cum philippo rege pro libertate grecie. Strabo lib.ix.loquens de cherimonia dixit ubi philippus magno prelio
uictis atheniensibus de Boetiis & corinthiis greciam suo subiugauit imperio. Illi eorum qui in pugna cecidere pu-
blicum sepulchrum ostẽdit. Horum fortitudinem his uerbis celebrat Trogus lib.x. Non tamen sui immemores pri
stine glorie ceciderunt athenienses quippe aduersis uulneribus omnes loca que tenenda a ducibus acceperant mo
rientes corporibus texerunt. Verba Eschinis hec sunt Terrestris uero rei(si uera fateri uolumus)omnem principa-
patum thebanis concessit:ut nec facultatem habuerit Stratocles dux noster de salute militum ex sua sententia pro-
uidendi. Plato in epytaphio sic ait:eos laudare par est : qui pro salute uiuentium offerre se morti non dubitarunt.

Decii. Scipiões fulmina belli.

❡ Hinc decii Hactenus de grecis:nunc de nostris. Exempla ponit. Decii se pro patria magno animo deuouerunt
libro primo de diuinatione loquens Decio patre ait. Post triennium autem consul esset deuouit se:& in acie latino-
rum irripuit armatus quo eius facto superati sunt & delecti latini cuius mors ita gloriosa fuit:ut eandem concupi
sceret filius.nam in bello. Hetrusco etiam se deuouit in.iii.consulatu collega Fabii Maximi. Nota est hystoria apud
Liuium Gneus & publius Scipiones fratres fuerunt in secundo bello punico. Hannibale italiam lacerante in hispa
nia occiderunt. Publius in acie hasta transfixus qui fuit pater Aphricanus maioris. Gneus in quadam turri obses-
sus.xxvii.die post mortem fratris interfectus.ex quorum morte & rome:& in italia luctus fuit. Duo fulmina belli
appellabãtur ab Ennio. In paradoxis ait. Que uis patrẽ. Decium:qui filium deuorauit:ac immisit in armatas hostiũ
copias:quid duo propugnacula belli punici Gneus &.P.Scipiones qui Carthaginẽsium aduentũ corporibus suis
inter dicẽdum censuerunt. Hinc ex hac fortitudinis laude excelluerũt & celebrati sunt illi qui ceciderũt ad Maratho

M.Marcellus.

nẽ. ❡ Salamina plateas. Termopylas & in pugna Leuctrica excelluerunt ẽt magnitudine animi celebrati sunt. Decii
qm̃ magno animo & elato sese morti obiecerunt.& duo fulmina belli scipiones. ❡ M.Marcellus qui ocioso uirido
maro duce in subrum apud clastidium tertio opima spolia Ioui ferretio retulit:ut romulus instituerat ceso acrone
duce cecinentium secunda retulit Cornelius Cossus Ceso laerte colũnio Collegam habeat . Marcellus scipionem
& cum imprudens in manus gallorum incidisset:omnia infesta uidisset:nec euadendi spes daretur in medio hos-
pes.erecto animo irripuit:quibus inopinata audacia percussus ducem eorum occidit.atq; inde ubi spes salutis nõ

Marcellꝰ a marte dictus. Militia ars romana.

fuerat opima spolia retulit.& Mediolanum cum collega expugnauit. Marcellus primus romani nominis. Hanni-
balem pluribus uictoriis elatum:& italiam deuastantem apud Nolam fugere coegit . Syracusas urbem Sicilie cla
rissimam expugnauit . Inde in apulia prope canusium in quodam colle incidiis circunuentus cecidit cuius mors
Hannibal maximo gaudio fuit. De morte marcelli & uulnere Crispini college que euasit & filio Marcello dixi ha-
bunde in commentariis Sillii Marcellus a marte cognominatus est quasi marcellus. Innumerabiles alii romani sci
licet duces & clarissimi imperatores ac fortitudinis preconio digni quorum tanta copia apud romanos fuit ut in-
numerari uix possent. Maxime ante oĩs alios populos & nationes. Romani enim fortitudine & magnitudine animi
omnes gentes superarunt:quod exitus docuit fortiter quippe pugnando maximam urbis partem legibus suis pare
re coegerũt & militia dicebatur ars romana & agere ac pati fortia romanorum erat in rebus aduersis animos nũq̃
dimittebant:immo ipsi gerebantur:& ad decoꝝ prestandum promptissimi erant. Vnde Hannibal cum uidisset ro-
manos cesos apud transimenum:seruantes adhuc in morte ferociam & hastas tenẽtes & enses. Quas mortes(inqt)
primit omnis dextra ferrum . Armatusq; iacet seruans certamina miles. Hos en os obitus nostre spectare cohortes.

Fronte mine durant & stant id uultibus ire. Et uereor ne que tanta creat indole tellus. Magnanimos secunda ui/ros huic facta dicarint. Imperium atq; ipsis deuincant sedibus orbem. Et Pyrrhus Liuio consule superato cum stragem recenseret uidens romanos mortuos uulnere & truci uultu etiam aduerso iacere sublatis ad celum manibus dixit se totius orbis dominum esse potuisse si tales sibi milites cōtigissent & Syllius alloquens romā post pugnam ad cānas: mestā: & quasi desperātem dicit. Tuq; anxia fati. Pone precor lachrymas & adora uulnera laudes. Perpetuas peritura tibi nam tempore romam. Nullo maior eris. mox sic labere secūdis. Vt sola claudum tuearis. Nomina fama. ℂ Excellit illustrior est ceteris gentibus. ℂ Animi magnitudine: animo elato humanasq; res & omnia terribilia despiciente. ℂ Declaratur autem studium hoc argumēto (inquit) ostenditur romanos bellica laude claruisse: qm̄ omnes fere statue que fuerant erecte in premium uirtutis sunt in habitu militari. Vnde apparet maxima laude dignos esse qui forti animo & magno res agunt preclaras: quia statue nō eriguntur fere nisi illis qui bellicam laudem meruerint. ℂ Studium immensa uoluntas bellice glorie quā romani appetebant tanq̄ summa laude ueraq; dignissima: quoniā uirorum est fortitudo. ℂ Ornatu militari habitu. q. d. uide q̄ fuerit in precio gloria bellica: que ex hac fortitudine & magnanimitate procedit: quod statue uidentur in habitu militari fere omnes ut pauci uideātur meruisse statuas ob aliam uirtutem q̄ fortitudinem. Eodem accedunt honores (inquit Aristotel. in ethi.) qui cum a regibus: tum a ciuitatibus sunt instituti Togata effigie (inquit Pli. lib. xxiiii.) antiquitus statue erigebantur: placuere & nude tenentes hastam ad epheborum gynnicis exemplaribus quas achileas uocant greca res est mihi ualere ac econtra romana ac militaris toracas addere. Cesar quidem dictato loricatam sibi dicari in foro suo passus est.

Pyrrhus Carmia. filii de pugna cānensi.

Statue erigebantur in habitu militari.

Non temerata uiros facit unq̄ audacia fortes.
Equum fortis enim sedule sollicitat.

ℂ Audaces non fortes dicendos sed eos qui pro equitate contendunt affirmat.

Sed ea animi elatio que cernitur in periculis & laboribus si iusticia uacat pugnatq; nō pro salute communi. sed pro suis commodis in uitio est. Non enim modo id uirtutis non est sed potius immanitatis omnem humanitatem repellentis. Itaq; probe definitur a stoicis fortitudo cum eam uirtutem esse dicunt pugnantem pro equitate. Quo circa nemo qui fortitudinis gloriam consecutus est. insidiis & malicia laudem est adeptus. nihil enim honestum eē potest: quod iusticia uacat. Preclarum igitur Platonis illud non solum (inquit) scientia que est remota a iusticia: calliditas potius q̄ sapientia est appellanda. uerumetiam animus paratus ad periculum si sua cupiditate non utilitate communi impellitur audacie potius nomen habeat q̄ fortitudinis. Itaq; uiros fortes magnanimos & eosdē bonos simplicis ueritatis amicos minimeq; falaces esse uolumus qui sunt ex mediam laude iusticiā. Sed illud odiosum est q; in hac electiōe & magnitudine animi facillime pertinacia & nimia cupiditas principatus innascitur. Vnde em̄ apud Platonē & omnē morem lacedemoniorū inflammatū esse cupiditate uincendi sic ut quisq; animi magnitudine maxime excellit: ita maxime uult princeps oīm eē uel potius solus eē. Difficile autem est cū prestare omnibus concupiueris seruare equitatē que est iusticie maxime propria. Ex quo fit ut neq; disceptatione uinci se. nec ullo publico ac legitimo iure patiuntur. Existuntq; in repub. plerunq; largitiores & factiosi

ASCE. Sed ea animi elatio &c. Docet moderamen esse seruandum in elatione idest extollentia animi. ℂ Ordo est. Sed ea elatio idest extollentia & erectio atq; exaltatio animi qui cernitur in periculis & laboribus si uacat idest uacua est & caret iusticia q; pro & si sup. pugnat non pro cōmuni salute: sed pro suis cōmodis idest singulari utilitate aut cupiditate glorie est in uitio idest uituperanda. Enim pro quia id idest talem elationem animi habere non est non modo idest nō solum uirtutis idest non solum fit sine uirtute sed potius sup. est immanitatis repellentis idest abiicientis & amouentis a se omnem humanitatem. Itaq; idest & ideo fortitudo definitur: probe idest approbate uel approbabiliter a stoicis quum idest quando dicunt eam esse uirtutem pugnantem pro equitate quo circa idest quapropter nemo qui cōsecutus est gloriam fortitudinis: est adeptus laudem idest ueram laudationem insidiis: & malitia idest per insidias & malitiam. Enim pro quia: nihil quod uacat iusticia potest esse honestum igitur illud scilicet dictum Platonis quod sequitur est preclarum idest precipue clarum qui sup. inquit q; non solum scientia que est remota a iusticia est appellanda potius calliditas q̄ sapiētia uerumetiam animus paratus ad periculum si impellitur sua cupiditate non cōmuni utilitate habeat idest habere debeat potius nomen audacie idest temeritatis eius qui assidue audet q̄ fortitudinis. Itaq; nos uolumus uiros fortes esse sup. magnanimos eosdem idest & eos etiam esse bonos idest iustos amicos simplicis ueritatis & minime fallaces que idest cuiusmodi uirtutes sunt ex media laude iusticie. Sed illud est odiosum idest molestum: q; pertinacia & nimia cupiditas principatus innascitur facillime in hac elatione & magnitudine animi. Enim pro quia ut idest quemadmodum est idest reperitur scriptum apud Platonem omnem morem Lacedemoniorum esse inflammatum cupiditate uincendi: sic ut quisq; excellit maxime magnitudine animi: ita uult maxime esse princeps omniū uel potius esse solus. s. in dominio. Autē pro sed difficile est cū cōcupiueris prestare oib⁹: seruare equi/

Ordo.

Fortitudinis descriptio.

Dictum platonis

ut opes q̃ maximas cõsequant̃ & sint potius supioris ui ꝙ iusticia.pares. Sed quo difficilius hoc preclarius: nullũ.n.est tẽpus quod iusticia uacare debeat. Fortes igit̃ & magnanimi sunt habẽdi nõ qui faciũt: sed qui ꝑpulsant iniuriã. Vera aũt & sapiens animi magnitudo honestũ illud qd̃ maxime natura sequit̃ in factis positũ non in gloria indicat principẽq; se eẽ mauult q̃ uideri. Et.n. qui errore imperite multitudinis pendet hic in magnis uiris nõ est habendus. Facillime aũt ad res iniustas impellitur: ut quisq; est altissimo animo & glorie cupido. Qui locus est sane lubricus q̃ uix inuenitur qui laboribus susceptis periculisq; aditis non quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriam

tatem que ast maxime propria iusticie. Ex quo .i. ex qua cupiditate prestãdi sit ut neq; patiãtur. s. cupidi se uinci disceptione. i. contẽtione uerborũ nec ullo iure publico ac legitimo. Et sup. tales existunt plerũq;. i. ut plurimũ largitores. i. largitiones captiosas faciẽtes & factiosi. i. factiones plurimas cõcitãtes: ut cõsequãtur q̃ maximas opes: & ut sint potius superiores ui. i. per uiolentiã q̃ pares. i. equales iusticia. i. per iusticiam. Sed quo. i. q̃to difficilius est sup. habere ueram magnanimitatẽ hoc. i. tanto preclarius est. Nullũ enim tẽpus est qd̃ debeat uacare iusticia. Igit̃ illi sunt hñdi. i. reputandi fortes & magnanimi: non q faciunt. i. inferũt iniuriã q propulsant. Aũt pro sed uera & sapiẽs magnitudo aĩ. iudicat illud honestum qũ natura maxime sequit̃ esse positũ. i. constitutũ in factis non gloria & mauult. i. magis uult se esse principẽ per uirtutẽ. s. q̃ uideri per simulationẽ. Etenim qa certe hic qui pendet. i. depẽdet errore multitudinis imperite non est hñdus. i. repudus in magnis uiris. i. inter uiros magnanimos. Aũt pro sed. ut. i. scd̃m qd̃ quisq; est aĩo altissimo. i. elatissimo & sup. maxime cupido glorie: ita sup. impellit̃ facillime ad res iniustas. Qui locus. i. status est sane. i. ualde lubricus: ita sp. ꝙ uix inuenit̃ q susceptis laboribus & piculis aditis. i. postq̃ suscepit labores & adiit picula: non desideret gloriã q̃ mercedẽ rerũ gestarũ.

Sed ea animi elatio. Posita fortitudinis cõmendatione ponit eam animi elationẽ qui in uitio est nec potest dici uera fortitudo: sed queaam audacia & immanitas. uñ opus est fortẽ habere alias uirtutes. Animi elatio magnanimitas in periculis subeũdis & laboribus. ¶ Sic uacat: si est sine iusticia. Non pro communi salute ad utilitatẽ reip. sed pro priuatis utilitatibus. ut fecit cesar cui adimit fortitudinis laudem: qm̃ non ad cõem utilitatem: sed suam fuit fortis & magnanimus. ¶ In uitio est ꝙ meretur laudem uere fortitudinis: sed uitio ascribitur non uirtuti: quoniam est contra iusticiam. Fortitudo (inquit Ambrosius) est uelut excelsior ceteris: sed nunq̃ incomitata uirtus. Non enim probat id quod dixit. ¶ Id pugnare pro suis cõmodis: ut fecerat Cesar. Non est uirtus: non pertinet ad uirtutem. ¶ Immanitatis feritatis: & seuitie. Nam ruit in uetitum animus elatus si non habeat alias uirtutes: & maxime iusticiam. & ut ostendat uerum id esse quod dixit affert diffinitionem stoicorum de ipsa fortitudine ipsa non definitio declarat que uis uerbo subiiciatur. ideo Arist. (ut dictum est in primo moralium) dicit euitandum est autem singula pertractare ut suapte natura percipi possunt & adhibenda est diligentia ut bene deficiant̃: nam magnã ad ea que sequũtur asserunt opem principiũ enim plusq̃ dimidium totius esse uidet̃ & eorũ que querũtur per ipsum fieri manifesta. Repellẽtis reiicientis. & ab omni humanitate aliene. ¶ Ita ꝙ igitur cũ ita sit ut animi elatio que pro suis cõmodis pugnat: sit potius immanitas q̃ uirtus. ¶ Probe recte & bene. ¶ Definitur prescribitur & declaratur: quid sit proprie fortitudo. Sic etiam ab aliis philosophantibus definitur Fortitudo est conseruatio stabilis iudicii in his rebus: que formidolose uidẽtur subeundis & repellẽdis & fortitudinem esse uirtutẽ pugnantẽ pro equitate. Vñ nemo dicendus est fortis q malicia & insidiis gloriam adeptus uidet̃. Non põt dici fortis q iniuste uincit cũ ipsa fortitudo pugnet pro iusticia sine qua nihil põt esse honestũ & probat Cice. sñiam suã autoritate Platonis q dicebat ꝙ aĩus paratus ad picula potius ꝑ sua utilitate q̃ cõi audax est appellandus: & non fortis & sic innuit̃ ipsa exuperatio: de qua dictũ est. Quoniã nulla est uirtus que non habeat emulã & falsam sui imaginẽ (ut auctor est Plato in dialogo q inscribit̃ Gorgias) Audacia enim est falsa imago fortitudinis nã audax uidet̃ fortis sed non est: & adulatores uident̃ oratores: cũ cogant̃ ꝑsuadere. & sic in oĩbus artibus & uirtutibus q̃ sunt mediocritates inter plus & minus uñ dicit Señ. eris magnanimus si picula non appetas ut temerarius nec formides ut timidus. Nã nihil timẽdum facit aĩum: nisi reprehẽsibilis uite conscia. Mensura ergo magnanimitatis est: nec timidũ esse nec audacẽ. Arist. in. ii. moraliũ ponit quinq; gña hoĩum q uident̃ esse fortes cũ non sint: sed hñt quandã falsam fortitudinis imaginẽ. Vere.n. fortis sponte subit picula: & certo consilio pp ipsam. s. honestatẽ pugnat pro salute cõi. Hi qui aut metu reprehẽsionis aut uerberibus: aut uoce incitati: aut ira aut in oratione periculorũ ducti pugnant fortes non sunt. Lege Aristo. q de his rebus agit diffusius. Igitur cũ talis debeat esse fortis & talis sit fortitudinis definitio. ¶ Preclarũ illud sententia illa illustris & laude digna. ¶ Calliditas uersutia. ¶ Animus fortis relatus qui pericula non curat omniaq; spernit. ¶ Paratus ad periculum qui facile contempsit pericula & mortem. ¶ Audacia quoniam audax est mulator fortitudinis: non fortis ut dictum est. Fortitudo sine iusticia iniquitatis materia (inquit Ambro. quo enim ualidor est eo erit promptior ut inferiorem opprimat. ¶ Sua cupiditate sui cõmodi causa. ¶ Verba platonis in epitaphio hec sunt oportet uos uerborum nostrorum esse memores si quid aliud exercetis cum uirtute exercere scientes absq; uirtute actus omnis possessionesq; turpes esse ac malas diuitie namq; splendorem afferunt nullum: eas cum ignauia possidenti neq; enim sibi hic sed alteri parat possidetq; diuitias: neq; forma corporis atq; robur timido ac prauo cum insunt decorem prestant. preterea scientia queuis remota iusticia aliaq; uirtute: non sapientia sed caliditas esse uidetur quapropter omni studio diligentiaq; contendite: ut nos & maiores nostros uirtutis gloria superetis. ¶ Itaq; concludit uiros fortes & magnanimos debere esse bonos simplici ueritatis amicos quod esse non potest nisi quis sit iustus qm̃ a iusticia (ut dictũ est) boni uiri noĩantur. ¶ Simpluis la pure non fallacis sed sine aliqua simulatione. ¶ Que ut aliqs simplex minime fallax & bonus sit ob hoc ali q iusticie laudẽ merẽtur: quia boni sunt & ueri. Iustus enim nũq̃ mentit̃ nũq̃ decipit quasi uir fortis non hẽt fortitu

Qui glorie spe pericula suscipit ambitiosus non fortis est.

Lubricus auceps & periculosus.

Glie appetentes equitatẽ seruare difficile.

Marsus.

Cesar audax.

Ambrosius

Aristo.

Pricipiũ plusq̃ dimidiũ uidetur

Fortitudinis definitio.

Nemo iniust⁹ fortis.

Oĩs uirtus emulam hẽt.

Adultores.

Oĩa uirtute carẽtia turpia sunt.

Iust⁹ nũq̃ mẽtit̃.

Pertinacia. lacedemonii uincere studebãt leges.

dinis nomen & laudẽ nõ meretur: que ut definitur a stoicis pugnat pro equitate. Sed illud odiosum querit' Cice. q̃ in forti aĩo & magno facillime innascatur quedã ptinacia & cupiditas ut uelit esse prim9: ut de Cesare dici poterat cuius eminẽs animus nũq̃ quieuit donec ad summũ gradũ cũ alioꝶ iniuria ascendit. Vnde fortis appellãdus est q̃n iusticia uacabat. ℭ Odiosum molestũ & egre ferendũ. Pertinacia est conatus animi ad rem quã iure assequi nõ debemus Varro. ait. In quo nõ debet pertẽdit & ptendit pertinacia est fortis igitur animus & magnus sine iusticia pertendit ad ea que nõ debet cupitq; illicita. Plato (ut repetit Plutar. in uita Coriolani) Sociã fortitudinis pertinaciã appellabãt. ℭ Principatus: ut primũ locũ in ciuitate obtineat & ,pbat hoc auctoritate Platonis q̃ scripsit omne institutum Lacedemonioꝶ esse ut ipsi uincerẽt sic illi q̃ magnitudine animi excellunt uolũt esse principes nisi a iusticia cõtineant'. Plato in eo dialogo q̃ laches de fortitudine ĩscribit' sic ait lacedemoniis nil aliud cure est in oĩ uita q̃ ita se in oĩbus ꝑparare ut bello ceteros oĩs superant. Nã lacedemonii fortissimi fuerũt Lycurgi leges uiguere: de q̃bus Cice. ait in scda disputatione Tuscu. Leges lycurgi laboribus erudiuit iuuentutẽ uenãdo: currẽdo: esuriẽdo: sitiẽdo: algẽdo: estuãdo. Sparte uero pueri ad arã & intellige tu lector ad arã Diane (ut author est Plutarchus) sic uerberib9 accipiunt': ut multus e uisceribus sanguis exeat: nõnũq̃ etiã (ut cũ ibi essem) audiebant ad necẽ quoq; non modo nemo nõ exclamauit unq̃: sed ne ingemuit quidẽ. ut paulopost dicit. Itaq; illi qui grecie formã rerũ pu. dederũt corpora iuuenũ formari labore uoluerunt. q̃d spartiate etiã in feminas transtulerũt. ℭ Que ceteris in urbib9 mollissimo cultu parietũ umbris occultant'. illi aũt uoluerunt nihil hoꝶ simile est apud Lacenas uirgines q̃bus magis palestra soli: puluis labor militia in studio est: q̃ fertilitas barbara. Lacedemonii suos infantes frigida fouebãt aqua ut essent robustiores: & Lacene mulieres euntibus filiis ad bellũ porrigebãt clypeũ dicentes: aut cũ hoc: aut sup hunc. i. aut redi uictor cũ hoc clypeo: aut sup hunc mortuus referaris: & quedã mulier cũ audiuisset filiũ in pugna cecidisse dixit. Idcirco eũ genueram ut esset is qui pro patria nõ dubitaret occũbere Lacedemonii (inquit Sene.) liberoꝶ expediunt' indolem uerberibus amotis: ipsis illos patres adhortantur ut ictu flagelloꝶ fortiter perferãt: & laceros ac semianimes rogãt ꝑseuerãtes uulnera prebere uulneribus hui9 disflagellationis (sic appellat. n. pluatarchus in apoftegmatibus) meminit Papini9 in thebaide dicẽs. Laudatq; uerbera matri. ℭ Omnẽ maiorẽ disciplinã educatiõis cõsuetudinẽ & institutũ in exercẽdis iuuenibus. Inflammatũ. accensum ad cupiditatẽ uictorie: q̃n illa educatio in laboribus docebat ipsos uiuere & pati oĩa fortiter: q̃ accidere possunt. Difficile aũt est. ostendit q̃d malum oriatur ex nimio appetitu principatus deserit'. n. iusticia: sine qua boni uiri esse nõ possunt. Equitatem. equo & pari uiuere cum aliis & nemini inferre iniuriã: ut uult ipsa iusticia. ℭ Cõcupiuerit. optauerit cõtra rationẽ. Vñ concupiscentia que est de his que sunt cõtra equitatẽ & rationẽ. ℭ Prestare. aliis antecellere & uelle primũ locũ habere & primas partes in ciuitate: & sic nõ seruatur equitas que propria est ipsius iusticie. ℭ Ex quo propter hoc: quia uolũt aliis prestare & principes esse inter suos conciues: nec uerentur facere cuipiã iniuriã & etiam patrie. Vinci se ab aliis. s. intercedẽtibus & cõtra sentiẽtibus. ℭ Disceptatione. uerbis & rõnib9. ℭ Publico publice instituto per ciues: & sic ĩtelligitur ius non scriptũ: quod usus cõprobauit. Nam diuturni mores (ut inquit Iustinianus) cõsensu utentiũ cõprobati legẽ imitantur hoc ius manauit a lacedemoniis: q̃n lacedemonii atq; cretenses (ut author est Iosephus lib. ii. de antiquitate iudeoꝶ) non uerbis sed re atq; consuetudine suos instituebant. Athenienses autẽ & ceteri pene greci oẽs que facienda essent uel nõ: legibus iubebant. re aũt atq; opera ad consuetudinẽ bene uiuendi reducere hoĩes neglexerũt. Legitimo. q̃d est scriptũ & mandatũ legibus. Nã ius scriptũ ut dixi est lex plebiscita. senatus cõsulta. principiũ placita: magistratuũ edicta: & responsa prudentũ. Et hoc ius manauit ab atheniẽsibus. Illi (inquit Cice.) qui talia cõcupiũt: nõ uinciuntur publicis moribus ciuitatis aut legibus: sed omnia ad libidinem faciunt ut aliis prestant queadmodũ fecit Cesar: qui omnia iura diuina & humana uiolauit: ut solus esset qui aliis imperaret. Vnde ab equitate discessit: quo nihil ab optimo ciue debet esse alicuius. Cesar etiã anteq̃ rerum potius esset leges uiolabat: & publicos mores & instituta romanoꝶ erat enim lex & cõmune institutum: ut triũphum petiturus esset extra menia: & quod quis cõsulatum petere: non posset: nisi presens comitiis interesset. Cesar triũphaturus de gallis (q̃n dies comitioꝶ instabat) utrũq; assequeretur: petiit ut sibi absenti petere consulatũ liceret: & quod sui absentis ratio in comitiis haberetur: q̃d erat contra publicũ ius & legitimũ: sed cũ negaretur triũphum omisit ne consolatu excluderetur. In ipso etiã consulatu multa populo gratificatus est: que erant contra publicos mores urbis & leges. Existunt preterea que dicta sunt emergunt in ipsa rep. ab. ℭ Factiosi & largitores: quoꝶ omne studiũ est: ut fauore populi superiores sint: ut fecit Cesar: qui etiã campũ stellatũ uectigalẽ: & moribus cõsecratũ diuisit q̃bus uoluit: & multis uariisq; largitionibus usus est: ut ad id q̃d cupiebat perueniret. ℭ Largitiores largitio est in malã partem ad captandos fauores: corrũpendaq; suffragia: qua Cesar sine aliqua supputatione pecuniarũ usus est. ℭ Factiosi. factio est diuisio ciuiũ in diuersa studia cũ aliqui in ciuitate principes fieri conantur: inter quos emulationes sunt qui & factiosi dicuntur cũ quisq; p fas & nefas ad suã uoluptatem alios allicit: & clientelã sibi cõparat. Hec oĩa a magno aĩo procedit: sed a iusticia alieno. Vnde cauẽdũ est ne ab illa discedatur q̃d ferinũ est atq; imma. Scipio. apud Cicero. in. ii. de repub. consensum iniustorũ ciuiũ appellat factionẽ. Vt opes q̃ maximas summã potentiam & principatum. Vi uiolentia & cũ iniuria aliorũ: potius q̃ equo & bono iure uiuere cũ ciuibus. ℭ Sed quo difficilius occurrit tacite obiectioni potuisset. n. dici difficile est cohibere impetũ animi leti & magna appetẽtis: qui paratus est magis ad opes cõsequẽdas & principatũ q̃ ad eq̃tatẽ atq; iusticiã. Ideo dicit propter hoc esse preclarũ uiro forti seruare equitatẽ: q̃n est difficile circa q̃d ipsa uirtus uersat' Socra. apud platonẽ in dialogo qui inscribit'. Corrigias dicit. Quare feliciores certe sunt priuati principibus nec tamen prohibet aliquid bonũ uirũ principẽ esse: sed cum arduũ atq; difficile sit in magna peccandi licentia seipsum continere magna laude dignum est: pauci tñ inueniuntur. Et in primo de legibus sic ait. Primã & optimã dico esse uictoriã: ut seipsum q̃s uincat. Turpissimũ uero quidẽ & pessimũ: ut seipso uincatur. ℭ Sed quo. quãto est difficilius seruare equitatẽ & esse forte: ipsamq; fortitudinẽ adeptã esse. ℭ Hoc. id est tanto est preclarius ipsam uirtutẽ actigisse tãdẽ elato animo ad iniusticiã ĩpellẽte: q̃n uirtus uersat' circa difficilia: cuius radices amare sunt. fructus autẽ suauissimi & habere habitũ uirtutis difficilimum est: & potissimũ uere fortitudinis: quoniã elatus animus uix potest ab iniuria abstinere. Et Ouidius dicit uirtutẽ tẽdere in ardua. & circa difficilia, uersari. Vnde domus uir-

Leges lycurgi.
Sparte pueri.
Lacene matris filiis.
Cõcupiscẽtia intercedentes. i. cõtrauenientes.
Ius scriptum.
Cesari9 uiolauit
Largitio
Factio.
Questionis tacitum absoluit.
Virtus.
Aurea hesiodi carmina

Virt⁹ im primis colēda. Nihil in iustū utile.

tutis fingitur in loco arduo & accessu difficili:sed quo fortune aspirare nō liceat:cum.n.eo uentum fuerit:securi et i
mus & fortune gladios temeritateq; uidere poterimus ad oīa quecūq; acciderunt parari. Hesiodus dicit. Quā facile
innumeras uitiorꝫ amplectimus artes. Haud procul illa habitāt. breuis est uia qua sit eundū. Est uia uirtutis cōtra-
ria. sudor anhelus Hanc sequitur:q̄ se scopulosis ardua cliuis. In longum prorūpit iter:riget aspera primo. Ingressu:
leuis est postq̄ alta cacumina tanges. ℭ Euitandū est igitur ut uirtute assequamur qua nil prestantius nilq; optabi-
lius esse potest:illa.n.similes deo nos reddit:& ad illā celestem patriā reducit:que hoium finis ultimus est:inter bo
nos uiros(inquit Seneca)ad deū amicitia est consiliante uirtute. Vt igitur finem nostrū cōsequamur:uirtutes colēde
sunt:& sic uiuendū ut preterita uita gloriari possumus:& tandē in deo quiescere q̄ optimo cuiq; cōtingit. Et ait Ci
cero. Nullū est tēpus qđ iusticia uacare debeat.i.nullam tēporis cōditionē & nullā partē officii qua quis debeat iu
sticia discedere cuiusq; præceptio etiā si omnia optata cōsequi posset:qui tamen ab equitate se iuncta sunt:qm̄ nihil
utile qđ non est iustum. Fortes igitur.concludit docēs qui sint ꝓprie appellādi fortes & magnanimi. ℭ Sed propul-
sant. Neq; inferenda:sed propulsanda iniuria lex uirtutis est:qui.n.non repellit a socio iniuriā si potest tam est in ui

Fortitu-do ubi cōsistat.

tio:q̄ ille qui affert. Non igitur in uiribus corporis(inquit Ambro.)& lacertis tantūmodo fortitudinis gloria est:sed
magis in uirtute animi. Cauere magis debet(inquit Plato.)ne ledas q̄ ledaris. oēs.n.studere debent:nō ut boni ui-
deantur sed ut palam & in occulto boni sint. ℭ Vera aūt nunc dicit quid sit propriū ipsius magnanimi prudentis.
ℭ Et sapiēs prudensq; cognoscit qđ optimū sit & est cū uirtute:qm̄ aliter diceretur quedam superbia & immanitas.
ℭ Illud honestū:uirtutis laudē ℭ Sequitur natura.qm̄(ut supradictū est)natura abhorret a turpitudine:& honestū
sequitur:& appetit:deditq; semina & igniculos quibus ad illud peruenire posset. Maiore igitur oīno fructus hone-
statis reponitur in factis q̄ in gloria aut fama populari:debemus honesta facere:nō propter hoc ut laudemur : sed
quia honestū est ita facere. Laus & gloria sequunť etiā si non appetantur. ℭ Nunc de magnanimitate dicendū est.

Magna-nimitas. Magna-nimus. Mode-stus. Pusilla-nimus.

Locus.n.exposcit ut hec oīa melius intelligātur:& plana sint oibus. ℭ Magnanimitas uersatur circa magnos hono
res ut ipsum nomē declarat. Magnanimus est is qui se putat dignū magnis honoribus cū sit studiosus:quia hoc cō
uenit ei ratione uirtutis:cui nō possunt satis digna premia dari qui maxima meretur qui pro dignitate id non facit
stolidus est:& data una uirtute morū datur prudentia que exterminat oēm stoliditatē. ℭ Qui paruam habet perfe-
ctionē paruaq; meretur & his dignū que putat. Modestus est:ad non magnanimus:ille autē qui est indignus & ma
gnis honorib⁹ se dignū putat:exuperat & est in uitio:exuperat autē seipsum:ad nō magnanimū. Pusillanimus aūt
deficit qm̄ cū habeat uirtutes nō estimat se magnis honoribus dignum:& est deterior qui exuperat q̄uis in ipso sit
uirtus:& magnanimus est uir optimus:quia est optimis dignus:ut sunt honores q deo tribuuntur. Melior maiora
semper meretur:& optimus maxima. Ergo uir magnanimus ex premio bonus cognoscitur qui oīa paruipēdit. Nā

Difficile est esse magna-nimum. Magna-nimi cō-ditiones Magna-nimi of-ficium.

nihil magnum uidetur:& habet supremū cuiusq; uirtutis. Ideo difficile est esse magnanimū:quia difficile est asseq
uirtutes:propter insitam uoluptatē & nullo modo fugit aliquo timore ductus nec facit iniuriam:nec timet infamiā
iniuria illata:conscius sue bonitatis & nō dolet cum nō honoratur nec multa aggrediatur cui nihil magnū uideť
honorē premium uirtutis & bonis oibus tribuitur:ut sunt magnanimi:& ipsa magnitudo animi & tanq̄ ornamen
tum oīum uirtutū:nā ipsas efficit maiores. Magnanimus.n.ornat uirtutes. Pusillanimus autē īminuit qui putat se
indignū cum habeat uirtutes. Et magnanimus honorib⁹ qui magni sunt & a studiosis hoibus efferuntur:modeste
letatur tanq̄ adeptus honores uirtutis suo accōmodatos uel minores. nā cumulate uirtuti null⁹ honor satis dignus
haberi potest:sed honores ab impedita multitudine oblatos spernit:cū illis dignus nō sit sed maiorib⁹. Impediti.n.
non iudicant:nec id faciunt rōne uirtutis:& cū magnanimus in periculo uersatur uite ue parcit sue & putat non
esse uiuendū nisi cum gloria & decore. Magnanimitati pusillanimitas opponiť magis q̄ sterilitas ad oēs honores:
quia plures sunt pusillanimi:& illud est maius malū qđ est magis cōmune . Est etiā talis ipse magnanimus(inquit
Aristo.)ut magis res pulchras & sine fructu q̄ utiles possideat. nā res sine fructu ostēdit possessionē esse opulentū &
incidat quādam sufficientiā magnanimi etiā est inter magnos magnū se ostēdere. Inter humiles autē & in fine for-
tune & hoies mediocrem & effabilē. Tales.n.superare magnanimo q circa magna uersari debet:indecorꝫ est. Vnde
uituperātur illi qui cū sint imperita multitudinē philosophātur:& docti uolūt uideri. Inter doctos aūt obmutescūt.
Et magnanimi est:aut amare:aut odisse palā & ueritatē dicere:aut loqui palā & agere. Ipse.n.magnanimus contē-
ptor esse uidetur & uera loqtur propter uirtutē quā habet. que ueritas est & ipse nunq̄ faceret cōtra suā naturā. nec
nō ipsius magnanimi incessus debet esse tardus:& uos grauis:& cōposite loq. Non.n.properat is q nihil existimat
magnū:talis est ipse magnanimus. Non in gloria.i.nō putat esse honestū:qa laudetur ab īperita multitudine:& qa
gloriosissimū uideatur laudari ab aliis:sed qa naturaliter est honestū dum fit:plures sunt q potius uolūt uideri bo-
ni & nō esse:q̄ & esse & nō uideri. Vir aūt magnanimus ex factis honestatē cupit:nō ex opinione hoium & laudatio

Gestus magna-nimi.

ne populari. In factis.in rebus que fiunt cū uirtute quā amamus & expetimus ꝓpter se:nō ꝓpter gloriā & hoium
extimationē. ℭ Principē primū.i.uult potius laudādi facere & nō laudari:q̄ factorū(q̄uis mereať)laudationes acci-
pere. nā in factis nō in gloria putat esse:illud honestū ad qđ natura impellimur. Plato in.ii.de reipu.dicit. Nō ut ui-

Gloria seq non appeti debet.

deatur iustus generosus uir iusticiā colit. si.n.qa iustus uideatur honores quispiā adipiscitur. Incertū sit utrū ꝓpter
uirtutē iusticiā sequatur:an ꝓpter honores. Vnde dicit Pli. Gloria sequi nō appeti debet & ꝑbat hoc Cice.dicēs Nā
qui laudari uult ab īperita multitudine nō est habēdus magnanimus & sapientē ex insipiētiū laude pendere turpis
simū est:& magnanimus oīa facit honestatis causa:nō fame aut glorie:quā que appetūt & res iniustas aliqñ impel-
luntur & pauci sunt qui gloriā tanq̄ mercedē rerū gestarꝫ nō querāt:& ideo pauci sunt uere magnanimi. ℭ Principē
primū uirtute & oī laude dignum:q̄ ita haberi estimatione uulgi qđ ꝑbat a cōtrario dicēs. Et.n.qui curat opinione
hoium nō ipsam uirtutē nō est magnus. qa illud est nature magni uiri cōtrariū q nihil curat p̄ter ueritatē & uirtutē.
ℭ Pēdet arbitrať uerā gloriā uirtutis cōsistere in opinionē īperitorꝫ hoium:q iudicare nō possunt:& errore ducunť.

Lubric⁹ locus.

Vnde magnanimus spernit laudationē imperite multitudinis:& totius ex seipso pendet.i.in seipso ponit oīa & in
uirtute quā habet. In magnis uiris.in numero magnorꝫ uirorꝫ. ℭ Vt quisq;.quāto quisq;. ℭ Altissimo aīo.forti & cu
pido glorie.qđ ad magnanimū ꝑtinet:qui circa magnos honores uersatur. ℭ Qui locus est lubricus.cū qs est altissi-

mo aīo & glorie cupido: hic inquā locus est lubricus: qm̄ in ipso pauci cōsistunt ut oportet. sed labūtur nec seruāt id qđ magnanimū decet: q̄ gloriā spernit & famā uulgi & estimationē contentus benefecisse: lubricus locus est in quo nō possumus cōsistere aut ingredi: ut sunt herbe sanguine perfuse: marmora: lenia: & lapides humore aliquo cōspersi. Adolescētia etiā dicitur lubrica: qm̄ q in ipsa sunt facile labuntur & fiunt deteriores ipso magnanimo. Oīa (inqt Pla. li. vi. de reip.) magna lubrica sunt & bona re ipsa difficilia. quū tibi alludit uite prosperitas (inquit Seneca) tunc te uult in lubrico retinebis ac sistes: nec tibi dabis impetus liberos: sed circūspicies quo eundum sit uel quousq̧. ❡ Aditis. qui pericula adiuit ut decet magnus: & qui passus labores est: & omnia illa que uir fortis magn⁹ prestare patiq̧ debet. ❡ Mercede. qm̄ honor (ut dicebā) premiū est ipsi⁹ magnanimi. Gloriā. laudē ex opinione populi pauci sunt qui hanc gloriam spernunt. quoniā uidet̄ esse merces rerū gestarū: Unde dicit idem Cice. in orōne pro Aulo licinio. Trahimur oēs laudis studio & opimus quisq̧ maxime gloria ducit̄. ipsi illi philosophi etiā in illis libellis qui de contēnenda gloria scribunt: nomē suū inscribūt in eo ipso in quo predicationē nobilitatēq̧ despiciūt predicari de se ac nominari uolunt. Nulla. n. (inqt) uirtus aliā mercedē laborū periculorūq̧ desiderat p̄ter hanc laudis & glorie que qdā detracta iudices qđ est q̄ in tā exiguo uite curriculo & tā breui tātis nos in laboribus execramus. ASCE.

O Mnino fortis animus. Docet circa que animus fortis uersatur & est ordo. Animus oīno fortis & magn⁹ cernitur. i. decernit̄ & cōprobat̄ maxime. i. precipue ex duabus rebus quarū una ponitur in despicientia. i. contēptu rerū externarū. i. extra nos positarū ut sunt diuitie. Cum sit persuasum sup. animo forti: & magno. hominē nihil. i. nō aliquid: nō oportere. i. decere aliquid aut admirari tanq̄ magnū & hoc primo aspectu: aut optare tanq̄ utile: aut expetere tanq̄ sibi debitū & necessariū: nisi illud qđ sit honestū & decorū: & nulli pro nō & ulli non succumbere. i. superari ulli neq̧ homini. neq̧ perturbationi animi: neq̧ fortune. Altera res est ut cū. i. postq̧ tu qui sup. fortem quidē animū habere uis: sit affectus aīo: ita ut dixit supra geras. i. publice facies res magnas & geras quidem. i. certe illas: sed res magnas: &. i. etiā maxime utiles. s. ut. i. ueluti arduas uehementer & plenas labor̄ & periculorum: tum. i. pariter causa uite: tum. i. pariter causa sup. multarū rerum que pertinent ad uitam. Omnis splendor & amplitudo. i. magnificentia que est in animo forti & magno est harum duarū rerum. i. pertinet ad has duas res. s. nihil admirari optare & expetere nisi qđ honestum & decorū: & nihil gerere nisi quod magnū maxime utile ac duum laborū ac periculorū plenum: & ego addo & in posteriore. s. ultra splendorē & amplitudinem etiā utilitatem quia dixit illas quidē & maxime utiles. Autē pro sed causa & ratio efficiens. i. que efficit magnos uiros est in priore. i. in priori re hoc est in despicientia rerum extern̄ & in expetitione solius honesti & decori. Enim pro quia illud qđ facit animos excellentes & contēnentes humana. i. res humanas est in eo. s. priore. Autē pro sed idipsum. s. qđ excellentes animos & humana contēnentes facit: cernitur. i. decernitur & comprobatur in duobus &. i. pariter hoc est primo loco si tu iudices id solū bonū qđ honestum sit: &. i. pariter hoc est secūdo si tu sis liber a p̄turbatione animi. Nam &. i. etiā dicendū est fortis & magni animi sup. esse. i. pertinere ad fortem & magnū animū ducere. i. estimare ea que uidentur plerisq̧. i. male affectātibus eximia & preclara: cuiusmodi ample dignitates & magistratus ac fortune strepitus: q̧ pro & cōtēnere ea ratione stabili & firma. Et ferre. i. tollerare ea que uidētur acerba: quorum multa & uaria uersantur in uita & fortuna hominum: ita. i. eo modo ut tu nihil discedas: a statu nature. i. mentis tranquillitate. que cum sit naturalis externa exturbare non debeant: & nihil discedas a dignitate sapientis. i. ab eo quod sapiente uiro dignū est: & robusti animi & magne constantie. i. pertinet & ad robustum. i. fortem animum & ad magnam constantiam. Autem pro sed nō est consentaneum. i. non est uerisimile: & ita non est sentiendum eum animum. s. qui non frangatur. i. non possit frangi metu: frangi. i. q̄ frangatur cupiditate. Nec consentaneum est eum qui prestiterit. i. prestanter exhibuerit se inuictū a labore uinci uoluptate. Quāobrem &. i. etiā hec que dicta sunt cupiditas & uoluptas sunt fugienda supple uiro forti. Enim pro quia nihil est tam. i. tantum angusti & parui. i. pusillanimi: q̄. i. quantū amare diuitias & supple nihil est honestius & magnificētius q̄ contēnere pecuniam si nō habeas supple eam & cōferre sup. pecuniam si habeas eam ad beneficētiam & liberalitatem. Nō enim sunt prodigende pecunie sed honeste expēdende. Cupiditas glo-

Ordo.

Nunc externa iubet nihil super omnia pendas
Hec uirtus modo te magna subire iubet.

☞ Fortitudo facit hoiem externa parui facere & ardua subire:

Argumentum Erasmeum.

❡ Vera magnanimitas duabus in rebus potissimū sita in contēnendis. tum prosperis: tum aduersis: & in arduis rebus gerendis:

Mnino fortis animus & magnus duabus rebus maxime cernitur: quarum una in rerū externarū despicientia ponitur, cum persuasum sit nihil hominē nisi quod honestum decorūq̧ sit aut admirari, aut optare, aut expetere oportere, nulliq̧ homini neq̧ perturbatiōi animi nec fortune succūbere. Altera est res, ut cū ita sis animo affectus, ut supra dixi res geras magnas illas qdē & maxime utiles sed ut uehementer arduas plenasq̧ laborū & periculorum. tum causa uite. tum multarum causa rerū que ad uitā pertinent. Harū rerum duarū splendor omnis & amplitudo est, Addo etiam utilitatē in posteriore. Causa autem & ratio efficiens magnos uiros est in priore. In eo enim est illud qđ excellētes animos & humana cōtemnentes facit. Id autē ipsum cernitur in duobus, si solū id quod honestū sit bonum iudices, & ab animi p̄turbatiōe liber sis. Nā & ea q̄ eximia plerisq̧ & p̄clara uident̄ parua ducere eaq̧ rōne stabili firmaq̧ cō-

Animus excellēs in duobus cognoscit̄.

rie est etiã cauẽda ut dixi supra enim pro quia ipsa cupiditas glorie & ambitio eripit .i. aufert & subtrahit libertatem sup. animi pro qua sup. libertate retinenda omnis contentio .i. cõcertatio & pugna debet esse uiris magnanimis. Vero pro sed: nec imperia sup. sunt expetenda uiro forti at .i. immo sup. imperia sunt interdum non accipienda si offerent: ac pro & sunt sup. deponenda a uiro forti nonnunq̃ .i. aliquando quando .s. aut minus utilia aut minus honesta decoraq; illi sint. Accipit autẽ hic imperiũ pro ea potestate quã pro tẽpore uir strennus .i. in milites quibus imperabat exercebat non pro rerũ monarchia. Autem pro sed uacandũ est .i. uacuũ esse oportet oĩ perturbatione animi tamen .i. pariter cupiditate & metu. tũ .i. pariter etiam egritudine .i. tedio est aut amaritudine qua quid egre fertur & uoluptate .i. illicita delectatione animi & ira ut trãquillitas & securitas .i. separatio a curis assit que .s. securitas afferat non temeritatem. sed tamẽ .i. pariter constantiã: tamen .i. pariter ẽt dignitatẽ .i. condignã maiestatẽ. Autẽ pro sed multi sunt & fuerunt qui expectantes eam quã dico tranquillitatem remouerunt se a negociis publicis & profugerunt .i. tanq; in locũ tutiorẽ se receperunt ad ociũ .i. ad uocationẽ rerũ precipue publicarũ. In his .i. inter hoc qui sic profugeret .i. etiã nobilissimi philosophi: & longe principes .i. longe ante alios in philosophia principatũ obtinentes & quidam homines se ueri .i. rigide sequentes uerũ & graues .i. multum constantes: nec potuerunt ferre .i. perpeti mores populi nec principum & uixerunt nonnulli in agris delectati sua re familiari. Idẽ propositũ fuit his .i. hmõi uiris q̃ regibus ut .s. ne qua .i. non aliqua re egerent: & ne .i. ut nõ parerent: cui .i. alicui: & ut sup. uterent libertate. cuius .s. libertatis propriũ est uiuere sic ut uelis quare .i. q̃obrẽ: cũ .i. quando quidẽ hoc .s. q̃d dicti appetunt: sit cõmune potentie cupidoꝝ qui liberi esse & nulla re egere uolũt cum his quos ociosos dixi: alteri .s. priores iam dictorũ hoc cupidi arbitrantur se posse adipisci .i. obtinere id ut .s. libere & sine egestate uiuent si habeant magnas opes alteri .s. philosophi & eoꝝ similes arbitrantur se posse adipisci id si sint cõtẽti & suo .i. sua re & paruo .i. ea modica in quo .i. in qua re. sententia .i. iudiciũ & opinio neutrorum .i. neq; cupidorum: neq; contẽnentiũ: est contẽnenda .i. aspernenda omnino .i. naturaliter sed uita ocioso ꝝ in ocio: non autẽ cessatione sed priuatione dũtaxat magistratuum & rerum pu. diligentiũ est & .i. pariter facilior & tutior & minus grauis aut molesta aliis. Autẽ pro sed: uita: sup. eoꝝ qui se accõmodauerunt .i. cõmodos & idoneos fecerunt ad rempu. & ad magnas res gerẽdas est fructuosior generi hominũ & aptior ad claritatem & amplitudinem. Quapropter concedendũ .i. ignoscendũ aut permittendũ sit forsitan: & .i. pariter his nõ capescentibus .i. non acceptantibus rempu. .i. administrationem reipu. .i. qui existentes excellenti ingenio dederũt sese doctrine .i. applicue

Fortes uinci cupiditate nõ decet

Amare diuitias parui animi.

ERAS. Vt ne p ne.

ERAS. Vti plato uti scipio.

Libertatis proprium.

tẽnere fortis animi magniq; dicendũ est. Et ea que uident acerba quorũ multa & uaria in hominũ uita fortunaq; uersant ita fere ut nihil a statu natur discedas nihil a diuinitatis sapientis robusti animi est maneq; cõstantie. Nõ est aũt cõsentaneũ: qui metu nõ frãgat eũ frãgi cupiditate: nec qui inuictũ se labore p̃stiterit uinci uoluptate. Quaobrẽ & hec uitãda sunt: & pecunie fugiẽda cupiditas nihil. n. ẽ tã angusti animi tãq; parui q̃ amare diuitias. nihil honestius magnificentiusq; q̃ pecuniã cõtẽnere: si ñ habeas: si habeas ad bñficẽtiã libertatẽq; cõferre. Cauẽda est etiã glorie cupiditas (ut supra dixi) Eripit. n. libertatem pro qua magnanimus uiris omnis debet esse contẽtio. Nec uero imperia expetẽda ac potius nõ accipienda interdũ ac deponẽda nõnunq̃. Vacandũ aũt est omni animi perturbatione. tũ cupiditate & metu: tũ etiã egritudine & uoluptate animi & iracũdia ut trãquillitas adsit & securitas que afferat. tũ constantiã: tũ etiã dignitatẽ. Multi aũt & sunt & fuerunt qui eam dico tranquillitatẽ expetentes a negociis publicis se remouerunt ad ociumq; profugerũt. In his & nobilissimi philosophi lõgeq; principes & quidã homines se ueri & graues: nec populi nec principũ mores ferre potuerũt. Vixerũtq; nõnulli agris delectati sue familiari. His idẽ propositũ fuit q̃d regibus: ut ne qua re egerẽ nec cui parerent libertate uterẽtur cuius propriũ est sic uiuere ut uelis. Quare cũ hoc cõmune sit potẽtie cupidorũ cũ his (quos dixi ociosos) alteri se adipisci id posse arbitrant si opes magnas habeãt: alteri si cõtẽti sint & suo & paruo in quo neutrorũ omnino contemnẽda eũ sentẽtia. Sed & facilior & tutior & minus aliis grauis aut molesta uita est ociosorũ. Fructuosior autẽ hominum generi & ad claritatẽ amplitudinemq; aptior eorum qui se ad rempublicã & ad magnas res gerendas accõmodauerũt. Quapropter & his forsitan concedẽdũ sit rẽpublicã non capessentibus qui excellenti ingenio doctrine sese dediderũt: & his q aut ualitutudinis imbecillitate: aut aliqua grauiore causa ĩpediti a republica recesserunt: cũ eius administrãde potestatẽ aliis laudẽq; cõcederẽt. Quibus autẽ talis nulla sit causa si despicere se dicãt ea que pleriq; admirant ĩperia & magistratus, his nõ mõ nõ laudi, uerũ etiã uitio dãdũ puto. Quoꝝ iudiciũ in eo q̃d gloriã cõtẽnãt, & p nihilo putẽt, difficile factũ est nõ p̃bare. Sed uident labores & molestias, tũ offensionũ, tũ repulsarum quasi quan-

dã ignominiã timere & infamiã. Sunt.n. qui in rebus
cõtrariis parũ sibi cõstãt: uoluptatẽ seuerissime contẽ
nãt in dolore sint molliores: gloriã negligant, fragant
infamia. Atq; ea quidẽ nõ satis constãter. Sed his qui
habẽt a natura adiumẽta rerũ gerẽdaꝝ: obiecta omni
cuntatiõe adipiscẽdi magistratu sunt & gerẽda respu
blica ẽ. Nec.n. aliter aut regi ciuitas aut declarari ani
mi magnitudo põt. Capescendi aũt rẽpu. nihil minus
q̃ philosophis haud scio an magis etiã & magnificen
tia & despiciẽtia adhibenda sit reꝝ humanaꝝ (quã se
pe dico) & tranquilitas animi atq; securitas. Siquidẽ
ne anxii futuri sunt & cũ grauitate cõstãtiaq; uicturi:
q̃ eo faciliora sunt philosophis, quo minus patẽt mul
ta in eoꝝ uita q̃ fortuna feriat, et quominus multis re
bus egẽt: & q̃a si qd aduersi eueniat tã grauiter ñ pos
sunt. Quo circa nõ sine cã maiores motus animoꝝ cõ
citantur, maioraq; efficienda rẽpu. gerentibus q̃ quie
tis; quo magis his magnitudo animi ẽ adhibẽda, & ua
cuitas ab angoribus. Ad rẽ agendã autẽ qui accedit, ca
ueat ne id modo consideret, q̃ illa res honesta sit: sed
etiã ut habeat efficiẽdi facultatẽ. In quo cõsiderandũ
est ipsi ne aut temere desperet, pp ignauiã; aut nimis
confidat, ppter cupiditatẽ. In omnibus autẽ negociis
priusq; aggrediare, adhibẽda est preparatio diligens.

runt se ad docendũ: &.i. pariter his qui impe
diti: aut imbecillitate ualitudinis.i. quia ualitu
dinarii sunt: aut aliqua causa grauiore.i. maio
ris pensi ac momenti recesserunt a repub.i. ab
eius administratione cum cõcederent.i. ultro
permitterẽ: aliis potestatẽ & laudem eius.s. rei
pub. administrãde. Autẽ pro sed: ego puto his
quibus nulla talis causa sit si ipsi sup. dicant se
despicere ea que pleriq; admirentur.s. imperia
& magistratus: non modo non dandum sup.
etiã laudi. uerũetiam uitio quoq; iudiciũ non
approbare in eo q̃ contẽnant & putent .i. re
putent pro nihilo gloriam & difficile factu.i.
ut fiat: sed super tales uidentur timere labores;
ut molestias: tum.i. pariter offensionum dum
gererent: tum.i. pariter repulsarũ: dum peterẽt:
quasi quãdam ignominiam & infamiã. Enim
pro quia: sunt sup. homines que cõstent.i. con
stantes & uniformes sibi sint parum in contra
riis.i. aduersis ferendis & qui contẽnant seue
rissime uoluptatẽ: ut sint meliores.i. impatien
tiores & uincibiliores q̃ deceat in dolore: & q
negligant gloriã: & sup. frangantur infamia.i.
qui contẽnunt delicias carnis & strepitũ fortu
ne: sed possunt pati modicũ dolorem: aut mo
dicam contumeliã equanimiter: quales hodie
cõspiciuntur plures totos dies orationibus in
templis impatientes: & cũ redierint pro mo
dica offensione in familiares debacchantes &
fere insanientes. Atq; quidẽ.i. certe faciũt sup.
ea que dicta sunt non satis cõstanter. Sed ma
gistratus sunt adipiscendi: & respu. est gerẽda
omni cunctatione.i. mora & dubitatione adie
cta his qui habent natura adiumenta rerũ ge
rendarum.s. uirtutes quas cardinales uocant.

ERAS. Nõ satis cõstãter .i. alibi cõtẽnũt alibi nimime.

ERAS. Mora uirib⁹ agredi temeritatis ẽ. Que possis in his tibi diffider ignauie.

Qui magistratu digni.

Enim pro quia nec ciuitas potest aliter regi: q̃.s. si spectãt magistratus qui idonei sunt: nec magnitudo animi potest
aliter declarari. Autẽ pro sed: & magnificentia & despicientia rerum humanaꝝ & tranquillitas animi atq; securitas:
quã sepe dico sit adhibenda capescentibus.i. adire cupientibus rempub. nihil.i. in nullo minus q̃ adhibẽda sit phi
losophis.i. philosophari uolentibus & haud.i. nõ scio: an etiã magis sit sup. adhibenda rẽpu. capescentibus q̃ philo
sophis. Si quidẽ.i. quia certe qui sup. rempu. gerant futuri sunt nec anxii si quid offensionis occurrat & uicturi sunt
cum grauitate & constantia: que.i. cuiusmodi ornamenta sunt eo.i. tanto faciliora philosophis: quo quanto minus
multa.i. pauciora negocia patent in uita eoꝝ que fortuna feriat.i. ferire hoc est pcutere possit: & quo.i. ex quo egẽt
minus multis rebus: & quia non possunt tam grauiter cadere si quid aduersi eueniat. Quo circa.i. quapropter ma
iores motus animoꝝ concitantur non sine causa gerentibus rempu. & maiora sunt efficienda gerentibus rempu.
q̃ quietis.i. in ocio degentibus: quo.i. pro quo uel pro quanto magnitudo animi: & uacuitas.i. euacuatio ab angori
bus.i. anxietatibus est magis adhibẽda his.s. rempub. gerentibus q̃ quietis. Autẽ pro his sup. qui accedit ad rem ge
rendam caueat ne consideret modo.i. solũmodo id.s. q̃.i. quantũ honesta sit illa res.s. administratio reipu. sed etiam
consideret sup. ut habeat facultatẽ faciendi.i. recte gerendi. In quo.i. qua re considerandum est ipsi sup. gerere uo
lenti: ne aut desperet temere: sine legitima ratione.s. ppter ignauiã.i. inertiã suam: aut ne confidat nimis ppter cu
piditatẽ sup. gubernandi: qua execatus nõ uideat q̃ ineptus sit. Autẽ pro sed diligens preparatio est adhibẽda sup.
tibi in oibus negociis.i. rebus administrãdis: priusq̃ aggrediare.i. aggrediaris sup. earum administrationem.

Mnino fortis animus & magnus. Ponit nunc ea circa que ipsa fortitudo uersatur & magnanimitas &
munera utriusq;: sed Cice. de his uirtutibus cõfuse loquitur: que autẽ fortis & uiri & magnanimi officia
proprie sint iam dictũ est. ¶ Omnino certe. ¶ Cernitur cognoscitur perspicitur. ¶ Quarum una hec est
prima pars & quasi materia circa quã uersatur fortis animus & magnus: despicere.s. oia bona fortune: ni
hil mirari nisi uirtutẽ: & inuictum se prebere oibus fortune casibus telisq; & omni affectu atq; perturbatione uacare.
¶ Rerum externarũ. res externe sunt que extra corpus animũq; habẽtur: ut diuitie & imperia: magistratus & omnia
deniq; que sunt in manu fortune: a qua fortis animus & magnus non debet pendere. ¶ Despicientia . contemptu
rerũ que sunt extra animũ & corpus. ¶ Cum sit persuasum. inductũ in opinionem. ¶ Nisi quod honestũ uirtuti con
ueniens: & honeste factũ: aut decet. Ideo ait. ¶ Decorũq; sit.i. decenter actũ. Tunc enim decoꝝ est cum precessit ho
nestas. Magnanimus nõ est pronus ad admirandũ: quoniã apud ipsum nihil fere magnum est nec meminit iniurie
& mali illati. Non est magnanimi (inquit Aristo.) meminisse presertim mala: sed potius despicere: q̃m magnanimus
abhorret: ab eo q̃ naturam iminuit suam & memoria mali est contra suam naturã: quia debet esse contẽptor oium
rerum & omnia putare se longe inferiora esse & non potest timere aliquid quod nõ est superius. Ut magnanimus

MARS.

Externe res.

Despicientia.

timeret: maliq; memor esset inferiori uideretur. Nec de hoibus loquitur ipse magnanimus. Etenim neq; de re ipso: neq; de alio docet: nec cupit laudari ut alii reprẽdantur. Ideo dixi supra uera animi magnitudo putat honestũ situ esse in factis non gloria. ℭ Admirari. tanq̃ magnũ. Magnanimo enim nihil magnũ & admiratione dignum uidetur preter uirtutem. ℭ Optare aio. ℭ Expetere. consilio. ℭ Inde prius optamus: postea consilio expetimus. ℭ Nihil homini. i. despicere omnes hoies. & illis non cedere: ẽtsi esset moriendum: nec debet adulari magnanimus. quoniã oẽs laudatores seruiles sunt. Vnde laudatur Cyreneus Theodorus plus non innobilis: cui tum Lisimachus crucẽ minaretur istis quesitis inquit. Ista horribilia minitare purpuratis tuis. Theodoro quidem nihil refert humi: an sub me putrescat. ℭ In secunda tusculañ. disputatione ait Zeno. probatur cleantes qui perpessus oia est potius q̃ consocios delende tyrannidis iudicare. De anaxarcho democrito cogitetur qui cũ tyri in manus. Timocreuntis regis incidisset: nullum genus supplicii deprecatus est. neq; recusauit Calanus indus uir indoctus ac barbarus (in radicibus Caucasinatus) sua uoluntate: uiuus combustus est. Vir igitur fortis & magnanimus spernit minas tyrannorũ: estq; ad mortẽ certo animo paratus pro honestate decoroq; seruando. ℭ Neq; perturbationi perturbatio (ut dixi) est et motus qui longius discessit a nature constantia: Partes perturbationũ ex duobus opinatis bonis nascũtur & duobus opinatis malis. Ex bonis libido & leticia que est presentiũ bonorum: libido aũt futurorũ. Ex malis metus & egritudo: Motus est de futuris malis: egritudo de presentibus. Paruaq; opinionum conturbatio: ipsaq; inter se repugnantia spoliat aium: morbisq; contaminat. Stoici uolebant aium ipsius sapientis uacare non modo perturbationibus: sed et effectibus quos academici & peripatetici in sapientem cadere dicunt: ut dictat ipsa recta ratio. Affectus (inquit Señ.) sunt motus animi improbabiles subditi & considerati qui frequentes neglectiq; solent facere morbũ. Cato apud Cice. lib. iii. de fi. sic loquitur. Perturbationes aũt nulla nature ui cõmouentur oiaq; ea sunt opiniones ac iudicia leuitatis: itaq; his sapiens semp uacabit. ℭ Neq; fortune. casibus & telis fortune. Nam magnanimus oia que accidere possunt sua prestantia inferiora putat: & sic non succũbit aduersis nemo põt (inquit in Parado.) non beatissimus esse qui est totus aptus ex se: quiq; in se uno sua ponit oia. Cui aũt spes ois & ratio pendet a fortuna huic nihil põt esse certi. Altũ quiddã est uirtus (inquit Sene.) excelsum & regale inuicti infatigabile. ℭ Altera res. hec est altera circa q̃ uersari debet ipse magnanimus: qui (ut ipsum nomen declarat) circa res magnas & arduas uersatur plenasq; difficultatis & laboris. Debet ẽt parere ea que pertinent ad usum uite & liberalitatẽ & magnificẽtiam cũ opus est exercere possit. Ita aio affectus: ita dispositus (ut dictũ est) nam dicit fortitudinẽ esse uirtutem pugnantẽ pro equitate: & ueram animi magnitudinẽ debere arbitrari in factis non in gloria situm esse honestũ: & fortis esse habendos & magnanimos non qui faciunt: sed qui propulsant iniuriã: & nonnullas alias proprietates utriusq; posuit: que oia cum aliqui adepti sunt appetunt ea que hic Cicero ponit pro decoro seruando. ℭ Maxime utile rei publice. s. & patrie atq; cõi hominum utilitati: quoniam si sui cõmodi causa magna & ardua gerit non est appellandus magnanimus: que oia ad cõem utilitatem referre debet nihil uel parum de priuato curans immo uitam paratus effundere pro salute cõi. ℭ Vehementer arduas plenas difficultatis. nam arduum dicitur accessu difficile. Non aũt (inquit Aristo) parua pericula subis magnanimus. nec periculorum est cupidus: propria q; res paucas multi facit magna ardua: difficilia quia in ipsis potest decorũ suum seruare. Magnanimi enim est magna obire ideo magnanimus magna & ardua appetit: ad que non quiuis accedere potest. ℭ Alexander dicebat nihil fortibus indomitũ: nihilq; ipsa natura munitũ timidis totum esse: & seruilis est amare diuitias & ualde regium insudare laboribus. Ardum (inquit Gellius) significat tum difficile: tum molestum quoq; & incõmodum & tractabile. Seneca dicit. Humilis est & inertis tuta secare per alta uirtus est & angustus animus est quem terrena delectant. ℭ Pro uite usu: sustentatione uite: ut habeat ea oia que ad uitam degendam pertinent. Videntur aũt (inquit Aristo.) & prosperitates fortune magnanimitati conducere. Nobis enim & qui in magna potentia sunt uel diuites digni censentur honore. In excellentia namq; consistunt atq; omne bonum quod excellit magis dignũ est honore: & bona extrema laudantur si uirtuti coniuncta sunt. ℭ Causa ut magnanimus honoretur: ergo ipse magnanimus honeste queret ea que sunt ad usum uite: & nihil ei desit ut indigentibus opitulari possit. ℭ Causa multarum rerum quibus cum honeste uiuitur. i. debet magnanimus oia parere que pertinent ad uitam degendam cum decoro. In hac ultima parte est utilitas: sed ea que sunt in priore: ut. s. bona externa despiciantur: & alia que dicta sunt faciunt ipsum magnanimũ. Ideo ait. ℭ Harum rerum duarum appetere res arduas nihil admirari non succũbere fortune non perturbari: & parere ea que pertinent ad usum uite. ℭ Splendor laus & illa amplitudo quam debet habere magnanimus habens summam oium uirtutum. ℭ Amplitudo. res cum sua laude. ℭ In posteriore in secunda parte & re. Circa quam uersatur uir fortis & magnus ut. s. res ardue gerentur multarũ causa rerum que ad uitam pertinent. ℭ Causa aũt & ratio cã huius magnanimitatis & ratio quare ita dicatur est in priore parte ut. s. nihil admiretur nisi honestum & neq; fortune succũbat: neq; perturbationi. ℭ Efficiens qua homines magnanimi dicuntur & fiunt. In priore in contenẽdis rebus fortuitis & pellendis perturbationibus. In eo enim quod positũ est in priore particula. ℭ Excellentes superãtes ois affectus & tela fortune & oia humana. Nam magnanimus circa prosperitatẽ aduersitatemq; fortune quocũq; euenerit moderate sese habebit: neq; in rebus aduersis animum demitet: & neq; in prosperis uehementer letabatur: parui facietq; oia que hominibus accidere possunt uiuens sine aliqua perturbatione nullius rei (nisi ut oportet) cupidus gaudens uirtute qua nihil est melius. ℭ Nam & ea probat id quod dixit: eximia preclara & plena splendoris & laudis. ℭ Parua docere existimare esse paruam ad que nonnulli inflãmati rapiantur ut magistratus: honores laudationes populi diuitie & ea oia que imperitis eximia uidẽtur opus magnanimi est non ire illud (inquit Aristo.) ubi aliis primas occupantes partes & ociosum esse: atq; cunctatorem populum uidemus: sed nisi ubi est magnus honor: uel arduũ opus. F.M. ℭ Stabilis uirtus ut ait Arist. est habitus electiuus in mediocritate consistens quo ad nos rõne terminata & ut sapiens terminaret ratione terminata ad naturale institutũ refertur non enim oẽs natura ita instituti sunt ut que recta sunt intelligant sed si ratio naturaliter affuerit: nihil uitiosum: nihil flagitiosum cõmittetur. ℭ Si contra abfuerit in omne turpitudinis genus labimur ideoq; stabili inquit ad rationẽ referẽs que est quo ad nos firma ad id respiciens quod est: & ut sapiẽs terminaret. Nã sapiens que a natura sunt ea: preceptis determi-

Optare. Expecterẽ. Adulatores serui les sunt. Magnanimũ responsum. Viri fortis pturbatio: Leticia. Libido. Motus. Egritudo. Affect᷒. Virtus: Arduũ. Regium est laborare. Magnanimus oia equo fert animo. F.M. Expositio.

nat adiscere nos conuenit minime. ℂ Acerba. que offendunt: ut dolores & labores nimii translatio a pomis acerbis: que nocent cum comeduntur quoniam sunt in natura esui. dolor & fetor. maxime prosternunt naturã. ℂ Multa & uaria qm̃ uarii sunt causis humani: ad quos perferendos fortis animus & magnus paratus est certa ratione & consilio sine aliqua formidine. ℂ Fortuna uaria est & amica temeritati: uita constans est. fortuna autem uite uarietas. ℂ Astatu nature: a mentis tranquillitate grauitate quã natura ipsa nobis dedit & uirtutũ igniculos unde uiuere e natura est uiuere cum uirtute: debet igitur magnanimus oĩa tolerare sine aliqua perturbatiõe & molestia ut sapientẽ decet. ℂ Robusti animi robustũ corpus dicitur & fortis animus sed aliquando confundũtur. ℂ Magne constantie perseuerãtie in id quod est e natura. Ille dicitur constans q̃ in suo proposito perseuerat: nec aliqua perturbatione a statu mentis tranquille natureq; deducitur ad oĩa tolerãda paratus cum decoro. ℂ Non est cõsentaneũ nõ est cõueniens hominem seruire affectui qui ad omnia pericula paratus est. ℂ Cupiditate rerũ humanarũ non conuenit (inquit) ut fortis superet omnis labores & dolores nihilq; timeat: & idem uincat̃ cupiditate & affectu: quod est oĩno contra naturã uiri fortis. ideo dicit Señ. li. xxi. epistolarũ. Munimentũ imbecillitatis humane, inexpugnabilem fortitudinẽ esse. Nõ est qd̃ putes (inquit Possidonius) te fortune armis tutũ esse tuis: pugna contra fortunã & cõtra affectus. Nec inuictum: & etiã hoc non conuenit ut is qui oĩs labores sustinet. & subdit pericula & ipsam mortem pro honestate uincatur a uoluptate quã uir fortis tanq̃ meretriculam spernere debet. Plato in primo de legibus sic ait. Vtrũ legitur eum qui dolore frangitur: an eũ qui uoluptate superat̃ deteriorẽ uocare oportet eum arbitror: qui uoluptate superat̃: & hoĩem uoluptate iret tum seipso inferiorẽ putans oẽs. quare Iouis & Appollinis legũlatores claudã fortitudinẽ non posuerunt. que ad sinistram quidem aduersis resistere possit. ad dextrã uero rebus secundis & letis blandientibus succũbat: immo ad utrãq; sufficientẽ. ℂ Quãobrem conclusio huius partis ℂ Hec que dicta sunt uoluptas. s. que bestiis relinquenda est. ℂ Cupiditas rerũ externarũ que in sapientẽ nõ cadit. nisi oportet. est. n. uilis anima & abiecti amare pecunias delectariq; terrenis: & nihil est tam contrarium forti animo & magno q̃ lucro uinci. Talis est magnanimus: inquit Aristo. ut beneficia cõferat & pudeat ipsum si suscipiat. illud. n. superioris est: hoc inferioris: & in referẽda gratia maiora cõfert beneficia est aũt magnanimi pecunias spernere: eas aliis operãq; suã subministrare. quo pacto. n. admiraretur amareq; pecunias. ille cui nihil magnũ nihil deniq; amandũ uidet̃. aut qd̃ arbitretur esse bonum nisi uirtutẽ qui nãq; amat pecuniã uilissimã rem amat: & aĩo uili est ac sordido & auaro: qui omnia ab eo quẽ magnanimum esse uolumus aliena sunt. ℂ Augu. Demissi & uilis: qm̃ rem uilem amaret. ℂ Magnificentius qd̃ magis deceat magnificum: qui magnos facit sumptus sine aliqua auaricia. Et quoniã in magnificentie mentionẽ incidimus. De ipsa dicendũ est ne aliqua mediocritas intacta relinquatur: q̃uis de magnifico aliqua dicẽda sint prope finẽ huius uoluminis cũ de principis & honorati uiri domo dicetur. qualis. s. esse debeat: & quãte laxitatis: tñ hic pauca premittemus. ℂ Magnificẽtia est dispositio & mediocritas circa sumptus pecuniarios edificãdo edes & alia opera magnifica & publica. ℂ Magnificus est is qui magna facit ei decẽter differt a liberali: quia magnificus circa magna ut ipsum magnũ nomẽ declarat liberalis circa minora uersatur & magnificus est similis scienti: qm̃ scit iudicare & cõtemplari qd decẽat. Et magnificẽtia nihil aliud est posse facere magna cũ decoro quod cum ita sit qui. Exuperat dicitur ignarus decor qm̃ non facit opus ut decet. nam uidetur uelle superare magnificũ faciendo sumptus ultra q̃ oporteat: quia paruas res auspicatur: & facit sumptus preter decorũ: & cupit splẽdorem preter dignitatẽ & omnia facit ostẽtationis causa: & ubi oporteret esse magnos sumptus exiguos facit & cõtra & in parua re uult imitari magnificũ: & sic apparet ipsum ignorare quid deceat. Ille aũt qui impẽsis faciũdis modicã affert pecuniã & semper cõqueritur deficit & sic dicitur pusillanimus circa decorꝫ: quia si aliqd̃ opus inchoet: parũ impẽdit: & in paruo perdit decorꝫ & in magno opere faciũdo parum uult impẽdere: & in parua re facit magnos sumptus ut tegat auaritiã. Ideo conuiuiũ auari solet esse lautissimũ: sed hi duo habitus circa magnificẽtiã nõ ad modũ uituperãtur: qm̃ non nocent aliis ut auaritiã. prodigalitas & sic de similibus magnificẽtia requirit magnũ opus & magnitudo: est aliquid & respicit opus & sumptus & dicimus aliquid est magnũ comparatiue cum respicimus ad aliud oppositũ minus magnificentia magna est cõparatione liberalitatis: quia maiores sumptus ipse magnificus q̃ faciat liberalis: qui uersatur circa pecunias erogãdas hominibus: & si facit aliqd̃ opus parum est ut sese habet magnanimitas ad fortitudinem: ita magnificẽtia ad liberalitatẽ: & magnificus quidẽ liberalis est: aut nõ continuo liberalis est magnificus: & sic magnificẽtia ꝑprie ad magnanimũ ꝑtinet. Aristo. ait. Sumptus magnifici magni sunt & decentes talia aũt & opera sunt. Sic. n. magnus erit sumptus & decẽs ad opus ut sumptũ quidem opus. opere uero dignus sit sumptus uel exuperet: magnificus honestatis cã talia facit cũ gaudio & sine auaritia: potiusq̃ q̃uo pulcherrimũ opus facit. & decẽs considerabit q̃ quanti constet. Vnde apparet magnificentiã esse magnitudinẽ ipsius liberalitatis cui attribuũtur minores sumptus magnifico aũt maiores & liberalis nõ inchoabit opus publicũ. sed faciet opus priuatũ pulcherrimũ: ut paterã ceteraq; uasa argentea aureaq; anaglipta: lapides preciosos: & cetera id genus & hec dicit̃ liberalis possessio si eadẽ pecunia dabitur magnifico eriget statuã: aut aliud opus qd ab ipso non possidetur ut sunt pyramides templa: porticus: strata uiarũ: aqueductus & similia que ad magnificũ pertinẽt: & oĩa que habẽtur honorabilia: epulũ etiã magnifici est: & opera debent esse accõmodata ad impẽsas: & impense ad opus. & pauper q̃uis non possit agere opera magnifica. tñ potest magnificus: qm̃ data uirtute dãtur opes. Ideo duplex est magnificus: & qui habet solũ habitũ magnificẽtie: qui habet opes: operaq; facit magnifica: & si pauper inchoat opera magnifica stultus est. & magnificus nõ dicitur ad sua sed ad cõia: & sic liberalis non ad se. quia sibi minorẽ partẽ relinquit talis est ipse magnificus. ℂ Eripit. n. libertatẽ. nam glorie cupidus non est sui iuris sed seruit affectui & semper anhelat. omniq; studio & cõtentione ad illam tendit. qd a magnanimo alienũ est qui talem cupiditatẽ reiicit ut liber uiuat & sine angoribus & omnia que magnanimus facit eo spectãt ut sit liber: quid autẽ sit libertas paulopost dicetur. Et prosequitur Cicero dicens imperia nõ esse expetenda: & interdũ cum auferuntur non accipienda: & accepta deponẽda. ut ipsa magnitudo animi eluceat: cui nihil admirandũ uidetur. Si autẽ gloria duceretur & magistratus optaret atq; expectaret. cõtra suã faceret naturã. Talia. n. sunt bona externa & magnanimus nisi nisi bonũ internũ. i. uirtutẽ magni facit. ℂ Eripit libertatẽ hoc est obnoxium & seruũ sibi hoĩem reddit nõ enim

Prosternentia naturã.
Robustum.
Forte.
Cõstãs.
Attende
Turpis est a uoluptate superari q̃ a dolore.
Vile est amare pecũias.
Magnificentia.
Magnificus & liberalis diffetũt.
Pusillanimus.
Cõuiuiũ auarorꝫ lautissimum.
Oĩs magnificus liberalis.
Circa q̃ liberalis uersatur
Glorie cupidus seru⁹ est.
F. M. expositio.

Bonum in ternũ

ex ſeipſo:ſed ex uulgi opinione ſp pendet & ad illius arbitriũ oĩa facit:duplex aũt ſeruitꝰ eſt iuregentiũ inuenta & moribus inducta:ut hr̃ Inſti. de iuregentiũ.c.quiſpiã ita uitiis & turpitudini ſe ſubiicit ut ueluti ſeruus illis pareat de qua ſeruitute loquitur Cice.in paradoxis & ſtoicorũ opinione qui dicebãt ſolũ ſapientẽ liberũ eſſe malos autẽ

Cupiditas uitãtanda a magnanimo & alia multa.

ſeruos eſſe aut libertatẽ poteſtatẽ operãdi:qua ſtulti & mali oĩno careãt. ¶ Nec uero &c. Argumentũ eſt a maiori ad minus.ſi non ſunt expetenda imperia multominus cetera imperia expetenda non ſunt:cũ ſint bona media nihil aũt expetibile niſi q̄d honeſtũ bonũ.Quo aũt bene uti & male poſſumus id bonum non eſt ut ſuperius oſtenſum. ¶ Nõ accipienda quod multi fecerũt. ¶ Omnis cõtentio conatus & ſtudiũ:qm̃ magnanimus debet habere latum animũ & nõ ſeruientẽ cupiditatibus & affectibꝰ cũ ipſe is ſit:qui oĩa ſpernere debeat tanq̃ ſeipſo inferiora:pro qua libertate:qm̃ nil aliud debet querere magnanimus niſi ut liber ſit. Imperia magiſtratꝰ & cura exercitus. ¶ Ac deponẽda hoc eſt contra Ceſarẽ qui cõfecto bello gallico noluit dimittere exercitũ poſcẽte etiã ſenatu:qm̃ de patria occupanda cogitabat. ¶ Vacandũ autẽ eſt.iterũ dicit magnanimũ debere uacuũ eſſe pturbationis cupiditatis:metus:

Trãquillitas.

egritudinis:uoluptatis:iracũdie:ut animus ſit trãquillus & ſecurus cũ cõſtantia & dignitate.Nã cũ talia inſunt animus nõ eſt liber. Ideo ſtoici uoluerunt oĩbus his uacare ſapientẽ ut plane liber eſſet. ¶ Cũ cupiditate:que eſt imodica appetitio opinati magni boni rõni nõ obtẽperans.

Tranqllus.

Tũ etiã egritudine:que eſt opinio recens mali in quo demitti cõtrahiq; animũ rectũ eſſe uideatᷣ. Vnde Boetius.Gaudia pelle:pelle timorẽ:ſpemq; fugato:nec dolor abſit.Nubila mens eſt:uictaq; frenis:hec ubi regnãt.

Animus

In ea parte animi que eſt particeps rõnis ponitᷣ tranqllitas.i.placida quieta q; cõſtantia. In altera q̃ eſt expers rõnis ponuntur motus turpidi:tum ire:tum cupiditatis contrarii rõniq; inimici:

Egritudo carnificina ẽ. Attẽde.

¶ Voluptate mala.ſ.& indigna libero homine & magno. Tranqllitas animus cõpoſitus ſine eſtu affectũ: tractũ eſt a mari tranquillo:q̄d eſtu nõ agitatᷣ:ſic animus dicitur trãquillus:qui non habet eſtus pturbationũ.Sola uirtus eſt cõſentiens cũ ratione & perfecta cõſtantia:in tertia Tuſcula.qõne dicit.Hec tu igitur ſapienti cenſes poſſe accidere: ut egritudine opprimatur.i.miſeria.nã cum oĩs perturbatio miſera eſt : tum carnificina eſt egritudo:habet ardorem

Cõſtãs.

libido.leuitatẽ leticia geſtiens:humilitatẽ metus:ſed egritudo quedã maiora tabem:cruciatũ:afflictionẽ feditatem lacerat etiã animũ.planeq; conficit:hanc niſi exuimus ſic.ut abiiciamus miſeria carere nõ poſſumus:atq; hoc pſpicuũ eſt:tum egritudinẽ exiſtere:cum quid ita uiſum ſit ut magnũ malum adeſſe & urgere uideatᷣ.

Securitas. Securus

Vnde cũ ſapiens nil putat eſſe malũ preter turpitudinem egritudine uacabit & aliis pturbationibus que libertatẽ eripiunt & in oĩbus ſtulti inueniuntur. Oĩs.n.motus animi contra rõnem uitio datur. Cõſtantem(inquit Cicero)quendã uolumus ſedatum grauem humana oĩa prementẽ.illum eſſe quẽ magnanimũ & fortẽ uirũ dicimus. Talis aũt neq; merens:neq;

Quaſi dii in terris.

timẽs:neq; cupiens:neq; geſtiens eſſe quicq̃ poteſt.Eorũ.n.hec ſunt qui euentus humanos ſuperiores q̃ ſuos aĩos eſſe dicunt. ¶ Securitas que nõ agitur:nõ timet oĩa ſpernit que accidere poſſunt.Eſt is q uacat aſſectibus & cupiditatibus plane ſecurus:& q caſus humanos aĩo ſuo inferiores putat.Securus dicitᷣ ſeorſum a curis & ſine pturbatione animi. ¶ Cõſtantia pſeuerantiã in officio nullo affectu impediẽte. ¶ Dignitatẽ auctoritatẽ & decoꝝ.& affert

Aĩaduerte comitiorũ repẽtinas mutationes.

exemplũ eoꝝ qui ut tranquillitatẽ mentis haberent:& ſecuritatẽ dimiſſis negociis publicis ad ociũ cõfugere cõtentire ſua familiari:nihil appetentes & in primis philoſophi qui bona fortune contẽnentes:& ducẽ & naturã ſecuti in ſuis hortulis gymnaſiiſq; uiuebant.humana diuinaq; contẽplantes ut quaſi dii in terris uiderentᷣ.ſed caligine infidelitatis adducti uiam ſalutis:que nondum reſerata erat inuenire non potuerunt.Vnde uicem illorũ dolere debemus quid enim illi nõ effeciſſent illuſtraſſentq; tam profunda doctrina hoc nubilo infidelitatis diſcuſſo. ¶ Ad ociũ ceſſationem negociorum & cure publice. ¶ Publicis gubernatione reipub. ¶ Perfugerunt tanq̃ in locum tutum &

Magiſtra pudoris eſt ſeueritas.

nõ obnoxium tot fluctibus quot ſurgunt in reipub.Vnde dicit in oratione.pro.L.murena.Quod.n. fretum quem euripum tot motus tot uarias habere putatis agitationes:quot fluctus Quantas perturbationes & quantos eſtus habet ratio comitiorum dies intermiſſus aut nox interpoſita ſepe perturbat omnia.& totam opinionem parua nõ nunq̃ mutat aura.ſepe etiam ſine ulla opera cauſa ſit aliud atq; exiſtimabamus. ¶ In his in numero horum qui ad ocium perfugerunt. ¶ Nobiliſſimi.notiſſimi clari & multi nominis. ¶ Longe princeps.ualde primi inter ipſos phi

Prĩceps.

loſophos. ¶ Seueri iuſti & inimici malis moribꝰ.Seueritas eſt magiſtra pudoris & modeſtie. ¶ Et graues uirtute pleni.in qua perſeuerant. ¶ Principũ.qui adminiſtrãt rempublicam.Nã principes dicuntur primi in republica.Vnde

Tarqniũ regẽ nõ appellãt dũ dixit cato. ſed potiꝰ ſapiẽtem.

dicit in primo de oratore ad Quia.fratrẽ.Cũ igitᷣ inueheretur in cauſam principũ conſul Philippus.i.optimatium. quibus aduerſabatur. ¶ Re familiari domeſtica non querẽtes magiſtratus:ſed cõtenti eo q̄d habeant. ¶ His hominibus qui ad ocium perfugerunt. ¶ Propoſitum eundem finem ſibi aĩo propoſuerunt.& idẽ conſiliũ quod reges qui uolunt ideo regnare ut nullius rei egeant.nec cui pareant & libertate utantur hoc idem ſapientes aſſequũtur.ut rectius.Vnde Cato apud Cicero.lib.iii.de finibꝰ ait.Sapiẽs rectius appellatur rex q̃ Tarquinius.qui nec ſe nec ſuos regere potuit Rectius magiſter populi q̃ Sylla qui trium peſtiferoꝝ utitiorum.luxurie.auaritie.crudelitatis magiſter fuit.Rectius q̃ Craſſus qui niſi eguiſſet nunq̃ eufratẽ nulla belli cauſa tranſire uoluiſſet.Recte ſolus liber nec dominationi cuiuſq; parens nec obediens cupiditati.Recte inuitus.cuius etiam ſi corpus conſtringatur animo tamen

Libertas ſecundũ ſtoicos & iuriſconſultos.

uincula iniici nulla poſſunt. ¶ Libertate ut eſſent liberi in ocio quod ſequebantur.Cuius libertatis proprium eſt:ut quis uiuat ut uult Libertas(ut uolunt Stoici)eſt poteſtas operandi q̃ ſtulti & mali oĩno carent.Libertas(inquit in paradoxis)eſt poteſtas uiuendi ut uelis:& ille uiuit ut qui recta ſequitur.qui gaudet officio cui uiuendi uia conſiderata atq; prouiſa eſt:qui legibus non propter metum paret:ſed id ſequitur:atq; colit quod ſalutare maxime eſſe iudicat:qui nihil dicit:nihil facit:nihil cogitat deniq;:niſi libenter ac libere.nec eſt ulla res que apud eum polleat q̃ ipſius uoluntas atq; iudicium.

Sapiens oĩa facit ſponte.

Solus ſapiens omnia ſponte facit.Et nihil inuitus:nihil coactus.Et omnes leues cupidi improbi laſciui ſunt ſerui.ſeruiunt enim affectibus.Qua ſeruituitute nihil poteſt eſſe miſerius Iuriſconſulti ſic diffiniunt.Libertas eſt naturalis facultas eius quod cui facere libet niſi quod aut ui aut iure prohibetur. ¶ Quare

Quis pauper dicitur.

cum hoc ſit igitur(inquit Cicero.)cum hoc commune ſit philoſophis & regibus:ut ſcilicet libertate utantur uiuantq; ut uelint reges Arbitrantur ſe id quod ſibi propoſuerunt adipiſci.ſi habeant magnas opes ocio ſi autem ſi contenti ſunt re ſua domeſtica & parua : ergo finem hunc quem ſibi utriq; proponunt.diuerſo modo aſſequuntur. ¶ Alteri reges: ¶ Opes magnas.regum opulentum magnaſq; potentias alteri ocioſi & philoſophi ſic imponant

finem cupiditatibus & re partia contenti sint quoniam paruis & minimis natura contenta est. unde dicit Seneca. Non qui parum habet: sed qui plus cupit pauper est. Et ille beatissimus est: & securus sui possessor qui crastinum sine sollicitudine expectat. & breuissima ad diuitias per conteptum diuitiaꝝ uia est. In quo. in quare: & tali ꝓposito neuter improbandus est: sed est facilior ad id consequēdum & aptior uita ociosoꝝ. Sed uita eoꝝ qui ad rempublicam accedunt: & illam regunt atq; gubernant est utilior humane societati & clarior Nam si essent qui rēpublicā gererent & in mediū labores susciperent maximis iacturis hoīes afficerentur & ciuitates. Vnde sapientis est administrare rēpublicam & oīa pati pro utilitate cōi: qua pp cum hec uita fructuosior sit anteponenda est ocio. Hoc aūt dicit pp se. Cice. qui negociis publicis curriculo bonorum oculisq; ciuiū uixerat: omitū ocium a quo usq; ad ea tēpora in quibus turbulentissime tēpestates in republica exorte sunt. & hec in ocio scribebat abhorruit & ambitionibus capiebatur & in iudiciis foroq; regnare gestiebat: cū hic scriberet post necem Cesaris & Octauio uiam ad tyrānidē affectantem ad ocium confugerat in quo phābatur ut aliquod monimentum ocii sui extaret. Neutrorum nec ociosorum siue phorum nec regum. Facilior qm̄ facilius possumus phari q̄ regnare & phi expugnant se tot fluctibus quot reget. Et tutior: securior: quoniam phi non timent gladios fortune: quibus reges obnoxii sunt: unde dicebat Xerxes illaturus bellum grecie: & traiecturus Hellespontum autore Herodoto. Magna negocia magnis cum periculis fiunt. Minus grauis quoniam non effunduntur homines ocio phorum nec inuident illis sed regibus: qm̄ maioribus inuidetur: fructuosior afferens maiorem utilitatem cōi hominum societati. Ad claritatem splēdorem nominis. Amplitudinem gloriam. Qua pp. ponit illos quibus forsitum conceditur non capessere rempu. qui. s. cum sint excellenti ingenio predicti doctrine cuiq; contemplationiq; se tradunt: aut quo ualitudinarii sunt ut munera reipu. obire non possunt: que aūt talium hominum officia esse debeant dicetur. Imbecilitate infirma ualitudine. Quibus aūt. i. illi qui non tradiderunt se doctrine: aut non impediuntur mala ualitudine. aut aliqua cā grauiore: & omittunt curam reipu. ab officio discedunt hoīs: qui est natura ciuilis. Vnde uituperandi sunt: & maxime si ob id patria dānum patiatur: & ait Cice. cum dicunt se non rēpu. aut eius onera fingere: sed imperia honores. In hoc laudandi uidētur & difficile est illoꝝ propositam non laudare & consiliū: sed apparet ipsos fugere molestias repulsam in petēdis magistratibus & cetera que accidere possunt: & infamiam afferre uidentur. Despicere contēnere. Pleriq; maior pars hoīum. Admirentur magni estiment. Dandū uitio uituperandum comici dicunt uerto uitio & idem est ꝙ uitupero. Indiciū sniam & opinionem. Labores. qui subeundi sunt dum pro magistratu quis ambit & alios pensat emerendoꝝ suffragiorum causa. Et molestias que subeunde sunt in ipsa petitione magistratus imperii bonorum. Offensionum qm̄ offendantur ambitione & presentatione competitoꝝ: offendere in hac significatione est in aliquid incurrere atq; incidere. Repulsarum qm̄ non adipiscuntur magistratum quem petebat affectantes alios pro suffragiis. Ille refert repulsam. qui non adipiscitur & magistratum: quem petit. Sunt enim probat quod dixit in hoc phos dicitur quos ostendit ideo ad rempubl. non accedere: quoniam sunt animi abiecti & demissi & se non adepturos quod petunt arbitrantur non ꝙ contēnant honores: sed quia timent repulsam tanq̄ ignominiam sunt enim philosophi scilicet & alii. Parum sibi constet parum sint constantes in rebus aduersis & quia si sibiipsis dissident in aduersa fortuna quod est contra fortitudinem & magnanimitatem. Seuerissime grauissime & constanter in dolore qui est contrarius uoluptati. Molliores fracto animo & molli ut sunt femine & in hoc apparet ipsos non esse fortes qui seuerissime uoluptatibus & fortiter doloribus resistunt. Illosq; animo suo putant inferiores. Frangantur non possunt ferre infamiam certe timenda est infamia (ut dixi) & de nomine solliciti esse debemus sed uir fortis & magnus non timet infamiam iniuria illatam. Vnde administrantibus rempu. subeunde sunt offensiones pro equitate & iusticia seruanda & ueritas potior & antiquior esse debet quocunq; homine & infamia ignominiaq; subeunde sunt cum iniuria inferuntur. Nullum enim est maius theatrum ipsa conscientia que freti omnia despicere possumus & debemus. Vt de Fabio maximo legitur que non ponebat rumores ante salutem dicebatq; nephas esse succensere patrie etiamsi nos offenderit. Plato in. ii. de legibus sic ait. Iudicis prudentie ac fortitudinis oportet esse participes. Sed his qui habent positis his quibus forte datur uenia si rempu. non capessunt: illos nunc affert: qui sine aliqua cunctatione rempu. gerere debent publici ratione ducti quoniam scilicet aliter ciuitas regi non posset & respu. si nemo magistratum peteret & qui quisq; munera publica & curam recusaret. Adde etiam ꝙ magnitudo animi non oportet declarari nisi in negociis nam cum quis res magnas & arduas magno animo & elato gerit tunc magnanimus dicitur ergo est opus talis abire si magnanimi haberi uolumus & esse. Adiumenta nature. qui ualent ingenio prudentia: uiribus corporis. Abiecta coniunctione: sine aliqua mora. Gerenda administranda. Neq; aliter nisi labore & industria eorum: qui cum habeant adiumenta nature hoc prestare possunt & Plato in libro de republica uult philosophos suos accedere ad rempublicam ne praui imperent: & ut ipsi in laudem uersentur. Bene (inquit) lib. v. erit in republica si ciuilis potentia cum philosophia congruerit. Idem ait lib. vii. In eruditi ueritatisq; inexperti nequaq̄ ciuitatis curam sufficienter habituri sunt. Sapientes igitur republica capessere debent pro utilitati communi: quoniam laudabilior est eorum uita qui negociis publicis uersantur q̄ ociosorum. Aut declarari magnitudo animi. quoniam magistratus uirum ostendit & declarat. ut Bias dixit & tunc cognoscitur magnanimus. quem philosophi in suis umbraculis instituūt de magnanimitate precepta tradentes eum circa magna uersatur ut decet & non flectitur aliqua cupiditate aut ambitione: sed omnia sua officia ad iusticiam dirigit unde dicebat Cyrus (ut est apud Xenophontem) Opus est maximum pulchre imperare & principem decere subditis ante ire: non dolo & ocio: sed prudentia & industria: & principē decere non se bonum prestare dumtaxat uerūetiam pro subditis diligentiam agere ut q̄ optimi futuri sunt. Et in octauo dicit. Bonus princeps est hominibus lex uidens quoniam satis est qui & moderetur ut uideat puniatq; delinquentem & Diocle. imperator (ut autor est. Vopiscus) dixit nihil est difficilius q̄ bene imperare Philosophus in. v. ethi. sic ait. Optimus est non qui ad seipsum sed qui ad alium utitur ipsa uirtute hoc enim est opus difficile. Non potest declarari ostendit & ponit in exercitationem quoniam laus uirtutis in actione consistit. Vnde debemus precipere de uirtute & ipsam exercere ut melius declaretur. Capessentibus autem rempubli. Nunc precepit quid

Paup securis. Sapiētes rēpu. administrare debēt.

Xerxis uerū dictū. Maioribus inuidetur.

Homo ē natura ciuilis.

Verto uitio. Do uitio. Vitupo. Offēdo. Repulsa In phos.

Offēsiones subeunde.

Consciētia maximū theatrum. Fabius maximus non succēsendū pīie offēdenti dixit.

Magistratus uirum ostēdit. Egregiū dictum. Bonus princeps est lex uidens. Aristoteles

facere debeant hi qui capessunt rempu. omnia.s.humana despicere non minus q̃ ipsi phi qui bona externa nihil
curant licet difficile sit hominem uacare affectibus: qui in bonoꝝ petitione uersatur sed quo difficilius hoc erit pre
clarius quoniam uirtus (ut dictum est) circa difficile uersatur: & omnia bona difficilia sunt: & ut inquit Plato igitur
qui in re difficili uirtutem amplectitur laudabilior est eo qui in facili phs qui in ocio degens uacat affectibus cum
nullis inimicitiis sollicitetur nec ledatur iniuria. Ergo qui rempu. gerit si ẽt his uacat laudabilior est ipso pho quo-
niam expositus est inimicitiis iniuriisq; pro ipsa iustitia quam tuetur & ministrat. Magistratus enim custos iusti es-
se debet & rem cõmunem pro dignitate distribuere ad ea que sunt in hominum cõmertiis ad equalitatem redige
re ne discordie oriantur & seditiones: habeant etiam oportet equitatem & bonitatem que aliquando legem emen-
dat peccantem ob hoc (quia est generalis) summũ quippe ius summa est iniuria. ¶ Capessentibus accidentibus ad
curam reipu. Monet lex id optimũ fore q̃ maxime in aduersis quietẽ agere nequaq̃ excandescere cũ nihil huiusmo
di bonum aut malum clare censeri queat. Et Sene. dicit. Calamitas est uirtutis occasio. ¶ Quam despicientiam. Se-
pe dico repeto & inculco qm̃ de ipsa dictum est supra. Non enim potest quis esse magnanimus nisi res humanas
contẽnat. i. omnia que homini accidere possunt in utranq; partẽ. ¶ Tranquilitas sedatio perturbationũ. ¶ Siquidẽ
affert rõnem quare capessentibus rempu. humane res despiciẽde sunt. Nec anxi. angor est egritudo premens & dẽ
anxius plenus angustia. ¶ Cum grauitate que decet uiꝝ qui nũq̃ mentitur & in uirtute perseuerat: est grauitas co-
mes constantie & qui anxius est & solicitus non potest esse grauis & constans. ¶ Que tranquillitas animi & securi-
tas & uite sine angoribus despicientia rerum & grauitas atq; constantia. Eo tanto facilius est philosophis seruare
grauitatem & uacare affectibus quanto minus est in ipsis quod sit in manu fortune quominus multa idest pau-
ciora q̃ in uita eorum qui rempu. administrãt. ¶ Patent sunt obnoxia & exposita talis fortune qm̃ non uersantur in
his que sunt in manu fortune ut sunt magistratus imperia. ¶ Phi enim colunt animum quẽ fortuna ferire non po
test aut uincere: modo sit bene institutus & uere magnus. Vnde uir bonus & sapiens fortune minaci & temerarie
medium unguem ostendit & illam elato aĩo spernit a qua qui pendet in magnis uiris habendus non est. Vnde dicit
Seneca. Neminem aduersa fortuna comminuit nisi quem secunda decepit & fortuna illis & grauis quibus est repẽ
tina facile eam sustinere potest qui semper expecta: & nulla re maior inuidia fortune sit q̃ equo animo. ¶ Tam gra
uiter cadere non possunt quoniam ipsis phis omnia sunt premeditata quippe multum prodest prouisio animo-
rum & preparatio adminuendum dolorẽ. Hec est illa prestans & diuina sapientia (inqt in Tusculanis disputatio-
nibus) & preceptas penitus & pertractatas res habere humanas nihil admirari cum acciderit nihil anteq̃ euenerit
posse arbitrari. Vnde Xantipe uxor socratis semper se uidisse illum dicebat eodem uultu exeuntem domo & reuer-
tentem. Animus enim erat sedatus & tranquillus qui a uoluntate fingitur. Adde etiam ꝙ ipsi philoso. non curant
bona fortune que illa cũ uult eripere põt. Illi aũt qui rẽpu. gerunt possunt deiici notariq; infamia & grauiter cadere
cũ edito loco positi sint & obnoxii fortune q̃ mutabilis est & temeraria. Señ. dicit. Que multo ante prouisa sunt lan-
guidius incurruntur. Aufert uim presentibus malis qui futura prospexit. Vnde post suũ casum qui dicit. Tu quoq;
formida nimium sublimia semper. Propositiq; precor contrahe uela tui. Viue sine inuidia mollesq; in glorius an-
nos. Exige amicitias & tibi iunge pares. ¶ Quo circa concludit per ea que dicta sunt maiores motus animorũ con
citari in illis qui gerunt rempu. Propterea que singulis diebus accidunt quibus animus monetur & maiora semp
efficere tentat. Vnde opus est adhibere animi magnitudinem ut maiora semper cum decoro afficiantur & uacuita
tem ab angoribus quibus debet uacare magnanimus. ¶ Quo circa igitur cum in rebus difficilioribus uersatur hi
qui gerunt rempu. magis anguntur q̃ phi qui uiam ociosam degunt. Non sine causa iure ac merito qm̃ timent ca
sum & tela fortune: que illa in summa queq; torquere gaudet: ut infima summis summa infimis mutentur. ¶ Ma
iores motus maiores perturbationes cũ eo loci sint. Vnde fortuna nolente grauiter cadere possint. Vnde reges cete
riq; principes fere semper solliciti sunt & tyrannoꝝ uita nihil est nisi miseria. Oĩa enim timent cum ipsi ab oĩbus ti
meantur. Et motus maiora efficiendi qm̃ gubernantibus rempublicam in cõmune laborandum est: & curandum
ut magna quedam efficiant quod non cogitant ociosi qui in magnis negociis non uersantur. Maiores enim curas
habent q negociis publicis & muneribus funguntur q̃ ociosi. Illi enim tendunt ad maiora & ardua ociosi aũt alia
non curant: & ideo non anguntur. Quietis ociosis & his q ad rempu. non accedunt. Quo magis tantomagis inqt
magnitudo aĩ adhibenda est in his aĩorum motibus & curis rempu. Administrantium: ut grauitas retineatur & cõ
stantia ne anxii uideamur & inconstantes unde magis debet esse magnanimus grauis ille qui rempubli. gerit q̃ phs
ociosus qm̃ in maioribus difficultatibus uersatur in maioribus stimulis perturbationum angitur & ideo difficile
est ipsum non perturbari aĩo cum telis fortune sit expositus ut mens uix possit esse sine timore & maiora ẽt molli-
tur in dies unde opus est aĩum esse constantem ab angoribus & animi perturbationibus. Ad rem gerendam qui
accedit precepit nunc quid illi agendum si quid ad rempu. accedere uult: ut. s. consideret si idoneus est ad munera
publica obeunda. ¶ In oĩbus enim qui agimus non solum qui honestum fit sed etiam quid ipsi prestare possu-
mus querendum est & considerandum ne forte aliquid aggrediamur quod efficere nequeamus quisq; igitur uires
metiri debet suas & naturam idq; auspicari quod obire posse uidebitur cum decoro aliter nihil laude dignum fa
ciet q̃uis in re honesta uersetur. Honestum est capescere rempu. sed si quis ad illam gerendam ineptus est abstine
re debet. Ideo Solon dicebat. Tum rege cum prius didiceris regi. Illi enim qui regere nesciunt seipsos & alios detra
hunt in cladem decorum non seruant ad quod pauci accedunt (inquit plato lib. v. de repu.) & illi qui cognoscant
rari sunt. Idem in. vi. de legibus sic ait. Estimare de omnibus hominbus id quisq; debet ꝙ qui nũq̃ seruitutis laude
dignus esse princeps nunq̃ poterit. Ideo gloriari quẽq̃ oportet magis ꝙ bene seruierit q̃ ꝙ bene fuerit dominatus
primum quidem legibus quibus qui seruit deo seruit deinde senioribus qui honeste uixerunt. ¶ Illa res quam age
re uult. ¶ Honesta coniuncta uirtuti id non solum consideret honestũ esse gerere rempublicam sed ẽt si ipse ad tale
munus obeundum aptus est. ¶ Facultatẽ potentiam. & possibilitatem efficiẽdi rem ipsam honestam & ideo quisq;
agere debet ad quod aptus est: & potest cum decoro tractare est enim magne mollis opus alios regere & guber-
nare ut decet. ¶ In quo ipso in hac ipsa cõsideratione & accessu ad rempu. ¶ Considerandũ prudenter iudicandũ;

Magi-stratus

Calami-tas uirtutis occa-sio.
Angor.
Anxius:
Grauitas

Xantipe socratis uxor.

Prouidẽdi euẽt⁹
Carmia nasonis.
Tyrãnorum uita miserri-ma.

Vires cuiusq; metiende.
Solõ de regimĩe sumẽdo.

Magne molis op⁹ regere alios.

qm̄ prudentia est que statuit oẽs mediocritates. Aut temere nullo adhibito iudicio desperet se pro posse perficere id qd incepit propter ignauiā que fortitudini opponitur propter quā cedere quis non debet aut desetere fidem metu periculi: unde preparandus est animus exercenda mens & formanda ad constantiā. ut nullus molestis frangatur glorie quoq3 (inquit Ambro.) caueat appetentiā que frequenter nocuit immoderate expetita: semper aūt usurpata. ☙ Propter ignauiam quia sit ignauus. Nauus dicitur strēnuus: inde operā nauare est strēnue facere: inde ignauum dicimus desidē & sine igne animi. Aut nimis cōfidat ne nimis audeat: & sic medium tenendū est in rebus agendis: ut fortes esse possimus. In medio. n. consistit uirtus etiā dictum est fortitudinem mediocritatem esse inter ignauiam siue metum & audaciam. ☙ Cupiditatem alicuius rei quā sibi agendam proposuit: aut aliquā aliam rem cōsequendam. ☙ In omnibus negociis obeundis. s. & in omnibus rebus agendis in bello que pertinent ad uirum fortē atq3 magnanimū & in gubernatione reipub. in qua multa negocia cum decoro obeunda sunt. ☙ Aggrediare incipias. Diligens preparatio diligenter om nia necessaria preparanda sunt: ut id qd aggredimur perficere possimus. Preparatio est apparatus rerum necessariarum: apparatus pertinet ad sumptum & magnificentiā: ideo dixit supra delectant etiā magnifici apparatus: unde uituperantur illi qui res magnas & arduas sine aliqua preparatione aggrediuntur & turpiter postea desistunt relinquentes locū penitentie quo genere hominum nihil est imprudentius.

Ignauia. Appetētia. Nauus. Nauare operam. Igňau⁹.

☙ Disputatio que ostendit res urbanas maiores esse bellicis & togatorum consilia imperatoris laudi preponit.

Ardua marte graui laus arma capessere quemquam
Maior consiliis recta docere bonis.

☞ Maius esse consilium eoq3 secundum arma nihil conferre astruens ostendit eum qui publice utilitati cōsultationibus confert eo qui armis: aut patriam tuetur: aut imperium dilatat fore magnificentiorem.

Argumentum Erasmicum.

☙ Longe fortius ciuilibus in rebus q̄ bellicis antecellere multis argumentis docet: non nihilq3 de se.

SEd cum plerīq3 arbitrentur res bellicas maiores esse q̄ urbanas minuenda est hęc opinio. Multi. n. bella quesierunt propter glorię cupiditatē atq3 in magnis animis ingeniisq3 id plerūq3 contingit: eoq3 magis si sunt ad rem militarem apti & cupidi bellorū gerendorū. Vere autem si uolumus iudicare multę res exiterūt urbanę maiores clarioresq3 q̄ bellicę. Quāuis. n. Themistocles iure laudetur: & sit eius nomen q̄ Solonis illustrius: citeturq3 Salamis clarissime testis uictorię que anteponat' consilio Solonis eius: qui primū cōstituit Areopagitas: non minus preclarū hoc q̄ illud iudicandū est. Illud semel. n. profuit: hoc semper ꝓderit ciuitati: hoc cōsilio leges atheniēsiū: hoc maioꝝ instituta seruant'. Et Themistocles quidē nihil dixit in quo ipse Areopagū adiuuerit at ille audiuit Themistoclē: est. n. bellū gestum cōsilio senatus eius: quia Solone erat cōstitutus. Licet eadem de pausania Lysandroq3 dicere. Quorū rebus gestis q̄q̄ imperiū lacedemoniis dilatatū putatur: tamen ne minima quidē ex parte. Licurgi legibus & disciplinę cōferēdi sunt: quinetiā ob has ipsas causas & paratiores habuerūt exercitus & fortiores. Mihi quidē neq3 pueris nobis. M. Scaurus. C. Mario neq3 cum uersaremur i republica. Quītus catulus Cneo Pōpeio cede-

SEd cū plerīq3 &c. Ostēdit res urbanas. i. que in urbe pro salute reipu. geruntur in toga esse maiores q̄ que ab imperatorib⁹ in bello ac armis. ☙ Ordo est: Sed cū. i. quando quidē plerīq3 ualde multi arbitrantur res bellicas esse maiores. i. digniores q̄ urbanas. i. que in urbibus geruntur: ideo sup. hec opinio est minuenda. i. restringēda. Multi enim quesierunt bella ꝓpter cupiditatem glorie atq3 pro &: id cōtingit plerūq3. i. ut plurimū. i. magnis animis & ingeniis: & eo. i. tanto uel idcirco magis si sunt apti. i. idonei ad rem militarē: & cupidi belloꝝ gerendoꝝ. i. ut gerātur bella. Aūt pro sed si nos uolum⁹ iudicare uere mulieres urbane extiterunt maiores & clariores q̄ bellice. enim pro q̄a q̄uis. Themistocles imperator atheniensiū qui Xerxē deuicit laudetur iure. i. merito eius & q̄uis nomen eius. s. Themistoclis sit illustrius. i. nobilib⁹ & clarius q̄ sup. nomē Solonis quia unus ex sapiētibus rempub. clarissime instituit q3 pro & q̄uis sup. Salaminis illa insula apud quā manali prelio Xerxē superauit citetur. i. aduocetur testis clarissime uictorie ipsius Themistoclis in Xerxē: que uictoria anteponatur. i. plus laudetur cōsilio Solonis eius. s. qui cōstituit primū. Areopagitas. i. quadringētos senatores qui in Areopago. i. uico martis res arduas ut sñias criminales tractarent: tū sup. hoc. s. factū Solonis est iudicandū non minus preclarum q̄ illud. s. The. Enim pro quia: illud. s. facinus The. s. uictoria de Xerxe ꝓfuit semel ciuitati atheniensiū. i. hoc. s. consiliū Solonis proderit semper quia leges atheniensiū & instituta. i. mores & traditiones maioꝝ eorum seruantur hoc cōsilio. s. Solonis & quidē. i. certe. The. nihil dixit i quo ipse adiuuerit. i. adiuuare potuerit areo. i. senatores in Areopago constitutos: at. i. sed ille. s. Solon adiuuit The. Enim pro quia: bellum quod The. gessit est gestū consilio senatus eius dico senatus qui erat cōstitutus a Solone licet. i. licitum est dicere eadē que dicta sunt de The. de pausania & Lysandro lacedemoniis uiris & optimis imperatoribus quoꝝ. s. imperatoꝝ rebus gestis q̄q̄ imperium putatur dilatatum. i. extensum ipsis lacedemoniis: tamen ipsi ne ex minima quidem parte idest nō etiam ex minima parte sunt conferendi. i. digni comparari regibus & discipline Lycurgi optimi legislatoris. Quinetiam idest insuper ipsi imperatores ha-

ASCE. Ordo. Res urbane ꝑcellunt bellicas.

Solonis la⁹ Themistoclis laudi adequat'

Leges lycurgi eq̄ laude cū uictoria pausanie & lysandri ex tollunt.

re uidebant᷑ parua eñ sunt foris arma nisi est consiliũ domi. Nec plus Affricanus singularis & uir & imparator in excipiēda Numātia reipubli. pfuit q̃ eo tēpore P. Nasica priuatus cũ Tyberiũ Gracchum interemit: Quanq̃ hec quidē res non solum ex domestica est ratione (Attingit enim & bellicā quoniā ui manuq; confecta est) sed tũ idipsum gestũ est cōsilio urbano sine exercitu. Illud aũt optimũ est in quo inuadi solere ab inuidis & improbis me audio. Cedant arma toge concedat laurea lingue. Vt eñ alios omittā nobis rēpub. gubernantibus nonne toge arma cessere. Neq; eñ in rēpu. periculũ fuit grauius unq̃ nec maius odium. Ita cōsiliis diligētiaq; nostra celeriter de manibus audacissimorũ ciuium delapsa arma ipsa ceciderunt. Que res igit᷑ gesta est unq̃ in bello tanta quis triũphus cōferēdus. Licet enim M. fili apud te gloriari. Ad quem & hereditas huius glorie & factoꝝ imitatio pertinet. Mihi quē certe uir abũdans bellicis laudibus Cneus Pōpeius multis audientibus hoc tribuit diceret frustra se tertium triumphũ deportaturũ fuisse nisi meo in republica beneficio ubi triũpharet eēt habiturus. Sunt ego domestice fortitudines nō inferiores militaribus in quibus plus etiam q̃ in his opere studiiq; ponēdũ est. Omnino enim istud honestum q̃ ex animo celso magnificoq; querimus animi efficit᷑ non corporis uiribus. Exercendum tamen corpus & ita afficiendum est ut obedire consilio rationiq; possit in exequēdis negociis & in laborem tolerando. Honestũ autem id quod exquirimus totum est positum in animi cura e cogitatione. In quo non minorē utilitatē afferũt qui togati reipu. presunt q̃ qui bellũ gerunt. Itaq; eorũ cōsilio sepe aut nō suscepta aut cōfecta bella sunt nōnũq̃ autem illata ut. M. Catonis bellum tertiũ punicũ in quo etiā mortui ualuit autoritas quare expetēda magis est discernendi ratio q̃ decertandi fortitudo. Sed cauendũ ne id bellandi magis fuga q̃ utilitatis ratiōe faciamus bellũ autē ita suscipiant᷑ ut nihil aliud nisi pax quesita uideat᷑. Fortis uero animi & constātis est ñ pturbari in rebus asperis nec tumultuātē de gradu deiici ut dicit᷑. sed pñtis animi uti cōsilio nec a rōe discedere. q̃q̃ hoc aĩ illud ēt ĩgenii magni est pcipere cogitatione futura & aliqñ ante cōstituere qd accidere possit in utrāq; partē & quid agēdũ sit cũ qd euenerit nec cōmittere aliquid ut aliquādo dicēdũ sit nō putarā: hec sunt opa magni aĩ & excelsi & prudētia cōsilio

buerũt propter has ipsas causas .i. pter leges & disciplinam lygurgi exercitus: & .i. simul paratiores ad subeunda pericula & fortiores ad constanter pugnandum quidem .i. certe neq; Marcus scaurus optimus reipuli. toga gubernator supple uidebatur mihi nobis pueris .i. cum nos essemus adhuc pueri cedere .i. uictoriam dare in utilitate. Caio mario optimo imperatore neq; cum nos uersaremur in repu. Quintus catulus optimus senator uidebatur cedere Cneo Pompeio: qui Pompeius magnꝰ agnominatus est: optimo imperatore Aduerte puer scribi lygurgum Caiũ Cneum amurcam & proferri Lygurgũ Baium Gneũ Amurgam. Itē in textu haberi uidebantur. quia duo singularia equipollent uni plurali dum simul ponuntur non aũt diuisim bis uidebatur diximus. Addit causam quare sic uisum sit. Enim pro quia arma sunt parua .i. parue utilitatis foris: nisi consiliũ est domi. nec Aphricanus .s. scipio singularis: & uir .s. priuatus & imperator cũ preesset rebus bellicis profuit plus reipu. in excidenda .i. destiuenda numantia ciuitate hispanorum: q̃ publius. Scipio .s. nasica profuit sup. reipubli. eodem tpe cum interimit Tyberium gracchũ dum legem agrariam factiose reuocare uellet. Quãq̃ quidē .i. certe hec res .s. occisio Tyberii gracchi est non solum ex ratione domestica .i. rerum domi gerendarum enim pro quia ipsa attingit & .i. et bellicam sup. rem: qm̃ ipsa est confecta ui .i. uiolentia manu .i. facto sed tñ idipsum est gestum consilio urbano .i. in urbe romana habito sine exercitu Aũt pro sed illud in quo ego audio me solere inuadi .i. carpi & reprehendi ab inuidis & improbris: ut ab lucio bestia & lucio pisone: & crispo salustio .s. arma .i. bellice res cedant .i. uictoriam dent toge .i. rebus pacis que in toga domi gerũtur. & laurea .i. corona Imperatorum laureatoꝝ concedat lingue .i. glorie q̃ bene dicendo & consultando adipiscimur est optimum .i. prestantissimum. Enim pro quia ut omittam alios: nōne arma .i. bellice res Catiline cessere .i. cesserũt toge .i. rebus quas in toga gessimꝰ & hoc nobis gubernantibus .i. dum nos in cōsulatu gubernaremus rempu. q.d. maxime. Enim pro quia neq; periculũ fuit unq̃ grauius .i. perniciosius in republica neq; odium maius. Itaq; ipsa arma delapsa de manibꝰ audacissimorum .i. maxime temerariorum ciuium ceciderunt .i. annihilata sunt celeriter consiliis & diligentia nostra. Que igit᷑ res gesta est unq̃ tanta in bello. q.d. nulla & quis triumphus est conferendus .i. comparandus cum hac .s. re a nobis in toga gesta. q.d. nullus. Licet enim (ne arrogantur .s. dixisse putet) o Marce fili gloriari apud te ad quem & hereditas huius .i. mee glorie & imitatio factorum pertinet. Certe Cneus Pompeius uir abundans bellices laudibus tribuit .i. attribuit mihi quidem multis audientibus hoc ut diceret se deportaturum fuisse frustra tertium triumphum nisi esset habiturus in repu. meo bñficio ut triũpharet: quia si per Catillinā & cōiuratos respublica fuisset euersa: nullus reman

Arma absq; cōsilio parua.

Quinti catilli laꝰ.

P. Nasice laus.

ERAS. Hic est inuidiosus ille uersiculꝰ quo Cicero gloriat᷑ se ĩ toga. catilinariam cōiurationem oppressisse.

C. Pompeii de se nũciatā laudem recitat.

Turpe non putarem. Scipiōis apothema:

q̃ fidentis. Temere autẽ in acie uersari & manu cũ hoste confligere immane quiddam & beluatũ simile est. Sed cum tempus necessitasq̃ postulat decertandum manu est: & mors seruituti turpitudiniq̃ ãteponẽda. fisset triũphandi locus. Ergo.i.ut ex p̃dictis patet fortitudines domestice.i.qb⁹ utũtur in reb⁹ domesticis gerendis sunt non inferiores.i. non minoris utilitatis & dignitatis: militarib⁹ sup. fortitudinibus: in q̃bus.s.fortitudinibus domesticis ponendũ est.i.ponere oportet: etiã plus opere.i.exercitationis & laboris.& studii i.conatus & applicationis aĩ q̃ in his.s.militaribus. Enim pro qa.quia illud honestũ qd̃ nos querimus.i.requirimus ex aĩo excelso & magnifico efficit̃ oĩno uiribus aĩ non corporis.tñ corpus est exercẽdum.i.in exercitio & labore tenendũ: & efficiendũ.i.affectionibus tractandũ & subiugandũ ita ut possit obedire in cõsilio & rõnibus in negociis exequẽdis & in labore tolerãdo. Aũt pro sed: id honestũ qd̃ exq̃rimus.i. illa honesta actio q̃ ab aĩo forti expetimus est positũ in cura & cogitatione aĩ. In quo.s.honesto q existẽtes togati p̄sunt reipu.afferũt nõ minorẽ utilitatẽ q̃ sup. hi q gerũt bella. Itaq̃ & iõ bella sunt sepe aut non suscepta ubi in qua aut piculosa uisa sunt aut cõfecta.i.absoluta & ad finẽ deducta aũt p sed illata nõnũq̃.i.q̃nq̃ q̃ñ.s.iustũ & utile uisum est cõsilio eoꝝ q.s.in togis rẽpub.gubernãt: ut bellũ tertiũ punicũ.i.carthaginẽse sup.illa tñ est carthaginẽsibus cõsilio. M. Catonis: in quo.s.tertio bello punico autoritas ipsius Catonis ẽt mortui.i.postq̃ mortuus erat moriebat̃ aũt anno post susceptũ bellũ ualuit: qa non dimittebat̃ eius autoritate susceptũ.donec carthago delecta esset. Quare.i.qua de cã rõ: decernẽdi.i. deliberandi est q̃ dã.i.certe magis expetẽda q̃ fortitudo decertãdi.i.belligerẽdi. Sed cauẽdũ sup.est ne nos faciamus.i.decernamus.i. de bello magis fuga.i.cã fuge.bellandi q̃ rõne utilitatis hoc est ne decernẽtes de bello dehortemur a bello potius timore bellandi q̃ de rõne utilitatis publice: Aũt pro sed: ut bellũ suscipiat̃ ita: ut nihil aliud uideat̃ quesitũ nisi pax. In textu habet̃ quesita p zeugma seu p regulã uenustatis q̃ est: q̃ uerbũ uel adiectiuũ pulchre respicit ad uicinius suppositũ uel substãtiuũ: qa ergo ly pax immediate preponit̃: dicit pax q̃sita &c. uero p sed: est fortis & constantis aĩ i.ptinet ad fortẽ & constantẽ aĩum non pturbari rebus asperis.i.duris & aduersis: nec.i.& non: & ut dr̃.i.sicut in prouerbio est hoĩem sup.non deiici tumultuantẽ.i.uacillantẽ & inconstantẽ de gradu.i.de sede tranquillitatis sue: sed uti cõsilio aĩ p̄ntis.i.rẽp.parati & fortis nec discedere a rõne.q̃q̃ hec.s.non deiici nec deturbari de tranquilitate sua est magni aĩ & illud.s.qd̃ sequit̃ est ẽt.i.non solũ magni aĩ: sed ẽt magni igenii.s.pcipere cogitatione.i.prouidẽtia ex cõsideratione futura.i.res futuras: & constituere aliq̃n in utrãq̃ partẽ qd̃ possit accidere & qd̃ sit agẽdum cũ.i.postq̃ quid.i.aliquid euenerit: nec cõmittere aliqd̃ sup.tale: ut dicẽdũ sit aliq̃n.i.in futuro ego non putarã.i.putauerã sup. sic euentutũ hec.i.hmõi sunt opera aĩ magni & excelsi & fidẽtis.i.freti prudẽtia & consilio. Aũt p sed uersari temere i.cũ temeritate in acie.i.in exercitu ad p̄liandũ instructo: & confligere.i.contẽdere cũ hoste manu.i.opere manuali: est quidã immane.i.effectũ & crudele & simile beluaꝝ. Sed decertandũ est manu q̃ñ tp̃s & necessitas postulat & mors est anteponẽda.i.preferẽda seruituti & turpitudini.s.que est in fuga aut quã captus pateret̃ in corpore hinc Iuuenalis. Summũ crede nephas aĩam preferre pudori.& pp uitã uiuende pdere causas: que sunt libere & honeste uiuere. MARS.

Sed cũ plerịq̃. Digredit̃ Cice.a preceptis trãdẽdis de ipsa fortitudine & magnanimitate: & res urbana & consilia eoꝝ q rempu.togati gubernant: bellice laudi & glorie cõtra multoꝝ opinionẽ preponit he quippe due facultates gubernatio ciuilis & rei militaris prestantia de principatu inter se certant & adhuc sub iudice lis est. Cice.tñ nonnullis rõnibus & exẽplis conat̃ ostendere domesticã disciplinã.& consilia urbana bellicis preferẽda esse.& in hoc Cice.causam agit suã: q̃ñ ipse togatus rẽpu.& sceleratoꝝ manibus eripuit asseruitq̃. Ideo. Qu. Catul⁹ princeps senatorii ordinis & autor publici cõsilii frequẽtissimo senatu Cicerone patrẽ p̄rie appellauit: cui et togato primũ supplicato cõtingit post urbẽ conditã: ut ipse gloriat̃ in tertia actione in Verrẽ: hec oĩo dicit̃ positio qua cõsideramus de aliqua re, pposita constat locis ad laudẽ ptinẽtibus & uituperationẽ respicitq̃ hos fine honestũ: utile iustũ: ac legitimũ.talia est eiusdẽ Ciceronis positio in rhetoricis boni ne plenus an mali attulerit hoĩbus & ciuitatibus eloquẽtia. Theses (inq̃t Fabius) q̃ sumũtur ex reꝝ cõparatione: ut rusticana uita an urbana potior iurisperiti an militaris uiri laus maior: mire sunt ad exercitationẽ dicẽdi speciose atq̃ uberes: q uel ad suadẽdi officiũ uel ẽt ad iudicioꝝ disceptationẽ iuuãt plurimũ: hec thesis in cã Murene a Tullio tractat̃ uberrime. Pleriq̃ maior pars hoĩum hec oĩa eo spectant. ut Cice. gloriet̃ sibi togato arma cessisse: & rẽpu.cõsiliis suis a nefaria cõiuratione liberasse.qd̃ hoc carmine testatus est. O fortunatã natã me cõsule Romã. ¶ Res bellicas ea q̃ fiũt in bello magis esse laudãda: q̃ gesta urbana & senatoria. ¶ Minuẽda.cõfutãda: pbandũ (inq̃t) est aliter esse ac pleriq̃ putãt Multi.n.rõ quare hec opinio minuẽda est: q̃ñ (inq̃t) multi bella querũt non pp rẽ & honestatẽ: sed pp gloriã.uñ si talib⁹ non esset g̃l̃ia ,pposita: nullo mõ pugnarẽt: ostendendũ est igit̃ ipsos posse in toga maiorẽ laudẽ cõsequi q̃ in castris. ¶ Glorie bellice.s.q̃ dicũt esse maximã.& maxime querũt hãc gloriã fortes & magnanimi & sic oportunitatẽ nacti p̄ris iniuriã faciũt: ut Cesar fecit.uñ Cice.uult hãc gloriã diminuere: ut alii querãt potius gloriã urbanã q̃ bellicã ne p̄ria detrimẽto afficiat̃ a cupidis bellice glorie qd̃ sub Cesare passa est: q in arma furẽs patriã occupauit.omissis causis forẽsibus senatoriisq̃ muneribus.q̃ ornate ac splẽdide potuisset obire erat.n.litteratissimus.& post Cice.facile scd̃s aut forte Ciceroni par: si tubaꝝ clangor.strepitusq̃ armoꝝ a causis egẽdis eũ nõ euertissent Id querere bella pp glorie cupiditatẽ. ¶ Plerũq̃ cõtingit accidit sepius: & euenit in aĩs magnis p̄clarisq̃ ingeniis. Vñ in bello sunt ferociores. Eoq̃ magis tãtomagis id euenit illis q magno aĩo p̄diti sunt & ingenio. Apti prestãtes robore corpis & mẽbroꝝ optima ualitudine. ¶ Cupidi suapte natura. Belloꝝ.i.si eoꝝ natura ad id inclinet̃. ¶ Vere aũt facit ,ppositionẽ disputationis & cõsutat id quod ab eo q alterã partem tuere dici posset. Multe res urbane gesta consilio senatorũ urbanoꝝ. ¶ Maiores maioris laudis & glorie gesta bellica. ¶ Iudicare uere sine fraude & ut ueritas ipsa requirit. ¶ Quãuis.n.hec est cõfutatio quã dixi & fecit cõparationẽ inter Themistoclẽ & Solonẽ.preponitq̃ facta ex consilio Solonis q̃uis nomẽ Themistoclis illustrius sit pp uictoriã Salaminiã de Xerxe. ¶ Iure merito. ¶ Laudetur ab oratoribus & historicis supra dixit hinc rhetorũ campus de Salamine. ¶ Eius Themistoclis. Nomen & fama rerum gestarũ & uictoria belli. ¶ Illust.ius maioris splẽdoris & glorie, ¶ Citetur uocet̃ in testimoniũ. Translatio est ab his

Digressio. Gubernã conciuilis & res militaris de principatu certat. Cice. pater patrie Positio. Theses.i. positiões Thesis i cã munere tractata. Carmẽ ciceronis. Cesar ciceroni in eloquentia par. Solon. Themistocles. Solon. Salaminius. Areopagus. Soloni palmam dat.

q citantur ut testes sint.Salamini insula ubi Themistocles uixit Xerxẽ nauali pugna.i.q̃uis testis si huius glorie uicto
ria ad Salaminẽ.Que uictorie anteponat̃ ab oratoribus consilia Solonis & laudibus quas meruit consiliis urbanis

Themistocles. Solone adiutus. Oraculũ de xerxis conspiratione cõtra greciã

& prudẽtia in constituẽdo senatu ac legibus.❡ Anteponatur:q quotannis laudes Themistoclis & alioꝶ qui in bel
lo operã patrie nauauerant celebrabant.Solõ unus fuit ex septẽ sapiẽtibus.Ecce tidis filius(Autore Laertio)siue eu
phorionis ut Didymus grãmatic⁹ scribit.patria Salaminus Athenis claruit regnante Tarquinio prisco Rome a co
dro paternũ genus ducebat maternũ uero a pysistrato tyranno Atheniẽsibus leges heroico carmine scripsit & Areo
pagũ constituit id senatũ & quadrigẽtos legit senatores areopagitas quadrigẽtos senatores. Areopagus erat uicus
martis in quo constitutus fuit senatus a Solone.Collis autore Herodoto lib.viii.e regione ad carcẽ atheuaꝶ Areo
pagus uocabat̃.Hoc constituere Areopagitas & ipsum senatũ.Quã illud uictoria ipsius Themistoclis ad Salami
nẽ.❡ Illud.n.ratio quare non erat minus preclaꝶ illud.i.uictoria de barbaris ad Salaminẽ.❡ Hoc constituto Areo
pagitaꝶ & senatus proderit semp illud uero semel.❡ Ciuitati athenis.❡ Hoc consilio Solonis. Leges quas ipse tu
lit.❡ Maioꝶ instituta.mores.mores optimi atheniẽsium.❡ Et Themistocles quidẽ hec est altera rõ que suã proposi
tionẽ probat res.s.urbanas esse maiores bellicis.❡ Areopagũ.senatũ constituendũ.❡ At ille Solon adiuuit Themi
stoclẽ pp senatores quos instituerat quoꝶ consilio id bellũ gestũ est ergo Solo adiuuit.Themistoclẽ. Themistocles

Carmĩa oraculi delphici Oraculũ lacedemonioꝶ

aũt non adiuuit Solonẽ post pugnã Marathoniã de qua dictũ est Themistocles monit atheniẽses illã uictoriã non
finẽ:sed causam eã maioris belli.Vñ ducẽte naues facte sunt q cũ nunciaretur Xerxẽ ingenti cõparata classe:ad gre
ciã occupandã & imprimis Athenas ad nauigare consuluerũt oraculum delphicũ quibus Pythia rñdit ut muris li
gneis se munirẽt oraculũ tale fuit.ut author est Euseb.lib.v.de preparatione euangelice.Effugite extremas mũdi:&
penetrare sub horas.Ne miseri tardare feret fuga sola salutẽ.Non saluũ caput ullius:non ipse ue manusue.Vlla nec
in reliquo pars deniq corpe salua Curribus ecce fuerit uictus:q̃ syria mittit.Mitis eris nulli rapiet ferus oĩa maut⁹.
Non tẽplis diuũ parcet:non menibus urbis.Cũcta igni consumet an ipsa territa magno sudore aspicitis supetũ si
mulachra madere.Lignea meniadas pallas q̃ condidit urbi.Inde optata salus:felix & palma sequet̃ si tñ pugnam
non expectarit equestrẽ.Tu uero salamis uel cũ successerit estas.Vel cũ tristis hyems propriis priuabere natis.Ora
culũ datũ lacedemoniis tale fuit.Qui spartã antiq̃ colitis uel meuia usa.Apersis deuicta cadẽt:uel regis adẽpti.Her
culide mortẽ grauiter plangetis amarã:qm̃ in eo bello(ut dictũ est)Leonidas rex lacedemonioꝶ qui erat de genere
herculis ceciditad Themopylas:cũ illas angustias custodiret & dicit Trogus initio huius belli suscitantibus oracu
la delphis rñsum fuerat aut regi spartanaꝶ aut ubi cadẽdum:& idcirco cũ leonidas ad bellũ proficisceret̃ : ita suos
firmauerat ut regẽ se parato ad moriẽdum aĩo scirent.Angustias p̃terea occupauerit:& cũ paucis aut maiore gl̃ia
uinceret.aut minore dãno reipu.caderet.Oraculũ datũ atheniẽsibus cũ nemo intelligeret:Themistocles nauiũ pre
sidiũ demonstrari interpretatus psuadet oĩbus patriã municeps esse non menia:ciuitatẽq non in edificiis:sed in ci
uibus positã melius itaq salutẽ manibus q̃ urbi cõmissuros:huius sñie ẽt autore deũ esse dices .Probato itaq con

Themistocles oraculũ interpretatus ẽ. Victoria Themistocles. Pausanias & uirtutibus preditus & uitiosissimus. Lisander aristolici filius.

silio:coniuges liberos cũ preciosissimis rebus in insulas relicta urbe emandant ipsi armati naues conscẽdunt.arcẽ re
linquẽtes sacerdotibus paucisq maioribus natu & sacra ẽt procuranda:& Themistocles elegit angustias salaminii
freti:timens ne a multitudine hostiliũ nauiũ circũuenirẽtur.uñ in freto salamino pugnatũ est:& paruo numero na
uiũ maxima post hoĩum memoriã classis persaꝶ deuicta est:p se in fugã uersi sunt:in qua trepidationẽ multe sub
merse naues:multe sunt plures tñ non minus seuitiã regis q hostẽ timẽtes domũ concessere hac uictoria Themi
stocles imperator nobilitatus est:q ante hãc pugnã noctu surgebat p urbẽ tanq̃ lymphatus discurrẽs nec capiens
quietẽ dicebat se excitari tropheis & uictoria milciadis:q̃ apud Marathonẽ psas uicerat : nec erat aliqua uictoria q̃
cũ Marathonio tropheo posset cõparari.Themistocles Neoclis filius fuit cui ob res gestas autore Emilio pbo ne
mo prefert̃:& pauci pares putant̃.Licet eadẽ pausania lysandroq dicere.Pausanias Lacedemonius clarus impera
tor:sed uarius in oĩ gñe uite fuit.Nã ut uirtutibus multis enituit:sic uitiis obrutus est:& denigratus hic(ut dictũ est)
una cũ Aristide atheniensi uicit Mardoniũ apud plateas cũ ducentis milibus peditũ uiritim electis &.xx.equitũ : &
ex preda tripodẽ aureũ delphis posuit epigrãmate inscripto in hanc sñiam.Suo ductu barbaros apud plateas esse
deletos eiusq uictorie cã Apollini donũ dedisset . Post hoc præliũ missus est cũ classe Cyprũ & helespontũ ut inde
barbarorũ presidia depellere que oĩa felici euentu peregit & Bizantiũ expugnauit.sed hanc belli gloriã in morte de
turpauit Aristolicus pater Lysandri: ex prosapia minime regia ceterũ & ex hereclidarũ generatus est dicitur (inquit
Plutar.)Lysander lacedemonius magis felicitate q̃ uirtute sibi gloriã cõparauit in rei familiaris educatus angustia
sese patrie legibus obtẽperantẽ:sicut qs alter prebuit cui honoris cupiditas & contentionis studiũ a laconica disci
plina permansit innatũ.Clarus imperator fuit qui cũ athenas per deditionẽ cepisset.xxx.uiros urbi proposuit:& Ca
lybiũ arcis gubernatorem inde statuam sibi prefectisq suis erexit quo tẽpore maxima animi elatione uti uisus est
quoniam ipsi grecorũ primo perinde ac deo per ciuitates a re erecte sunt & sacrificia instituta eiq ante omnis pea
nes.decantati quorũ unus tale habebat initiũ.Alme greciæ imperatorẽ ab altissima sparta diuinis celebremus lau
dibus.Ioppam Cheriliũ poetam semp secũ habuit ut res a se gestas uersibus celebraret tandẽ cum Thebanos sua
deret apud Heliartũ oppidũ Boetie a Necohoro interfectus est.Facit igit̃ cõparationẽ inter Pausaniam Lysandrũq
clarissimos imperatores exercitus & reges q rebus gestis imperiũ lacedemonioꝶ dilatarũ & lycurgũ qui lacedemo
niis leges dedit & sic oñdit plura lycurgũ q̃ illos fecisse:q̃uis duce Lysandro atheniẽses lacedemoniis uicti fuerint in

Corinthus lacedemon etiã sparta dicit̃. Lygurgi leges optime.

bello.Peloponẽsia qd thucidides litteris mãdauit.Lysander.n.bellũ confecit q per.xxvi.annos durauerat inter athe
niẽses & pelopõnesios :unde bellũ pelopõniesiacũ dictũ est & Lacedemonii sunt in pelopõneso.Messensii achei:do
res argiui elei:archades.Hi.n.populi illã incolũt pene insulã in cuius histino est corinthus caput achaie . Hi.n.po
puli cũ lacedemoniis faciebãt.Atheniẽses ẽt suos hẽbant socios.❡ Licet dicere possumus afferre idẽ q de te Misto
cle solõne.❡ Rebus gestis p̃stãtia bellica & uictoriis.❡ Lacedemoniis lacedemon ẽ urbs pelopõnesi q & sparta d̃r cla
rissima quõdã & ĩstitutis & armis Dilatatũ ãpliatũ & ,ppagatũ:nã lysander athenas cepit pausanias psas uicit expu
gnauit bizãtiũ & ex cypro atq helesponto deducit barbaroꝶ p̃sidia tñ q̃uis ĩperiũ fuerit p illos dilatatũ.Tñ ne mini
ma qdẽ ñ mõ ñ magna sed nulla ex pte cõparãda sunt gl̃ie lygurgi cũ ille meruit ob leges sctissimas q̃ lacedemoniis

tulit. ¶ Conferēdi cōperandi: lygurgus (autore Trogo) cū fratri suo polypite: spartanorum regi successisse regnūq; sibi uēdicare potuisset. Carilao fratris filios q posthumus fuerant cū adoleuisset regnū restituit ut intelligerent oēs q̃to plus apud bonos pietatis iura q̃ oēs opes ualerēt. Medio igit' tpe dū infans adolescit & ipse tanq̃ tutor regis regnū ad ministrat leges nō habentibus lacedemonis instituit nō inuentione earum magis q̃ exēplo clarus si quidē nihil lege in alios sanxit cuius non ipse primus documēta daret populū in obsequia principū princeps ad iusticiā infirmorū formauit p simonia oibus persuasit existimans labora militie assidua fugalitatis cōsuetudine faciliorē fore emi singula non pecunia sed cōpensatione mertiū iussit auri argētiq; usum ueluti materiā oium scelerum sustuli. Administrationē reipu. p ordines diuisit rebusq; potestatē bellorum magistratibus iudicia & annus successiones senatui custodiā legū populo sublegēdi senatū uel creandi quos uellet potestatē pmisit fundos oium equaliter in oīs diuisit ut equata patrimonia nemine potentiorē aliis redderēt conuiuari oēs publice iussit ne alicui diuitie uel luxurie in occulto essent. Iuuenibus nō amplius una ueste uti toto anno pmisit nec quamq̃ cultius q̃ alterum progredi nec epulētius ne imitatio in luxuriā uerteret' pueros impuberes non in forū sed in agrū duci precepit ut primos annos non in luxuria sed in opere & laboribus agerēt nihil eos summi cā substernere: & uitā sine pulmēto degere neq; prius in urbē redditent q̃ uiri facti essent statuit uirgines sine dote nubere. Iussit ut uxores eligerētur non pecunia quo seuerius matrimonia sua uiri coercerent cū nullis frenis tenerētur ipsius dotis maximū honorē non diuitū & potētum sed pro gradu senū esse uoluit nec sane usq; ad terrarū honoratiorē locū senectus habuit. Hec qm̃ principio (solutis antea moribus) dura uidebat esse auctorē eorū Appolinē delphicū finxit. & ea se ex precepto numinis attulisse: ut consuescēdi rediū metus religionis euinceret deniq; ut eternitatē legibus suis daret iureiurando astrinxit ciues nihil eos de suis legibus mutaturos priusq̃ reuerteret' & se ad oraculū proficisci si maluit consultaturum quid addendū mutandū ue legibus uideret' sed in cretā profectus est ibiq; perpetuū exiliū egit abiicitq; in mare ossa sua moriēs iussit ne relatis aliqñ lacedemoniam spartiate iusiurandi religiose solutos in dissoluēdis legibus ne arbitrarētur. ¶ Quin etiam immo. ¶ Ob ipsas has causas pp disciplinam leges & educationē iuuenū ut precipiet lygurgus. ¶ Subuertūt pausanias. s. & lysander imperatores exercitu. Nam leges lacedemonii habebant potestatē bellorum ut dictum est. ¶ Paratiores instructiores ad pugnam & inflammato cupiditate uincendi nec mortē curabant ut sanctis legibus patrie obsequerētur. In tuscu. disp. loquens de lacedemoniis ait. Fuit hec gens fortis cū lygurgi leges uidebant & esto te fortes spartia te magnā uim habet reip. disciplina fortiores promptiores ad oīa pericula & labores pp bonā educationē & leges lygurgi que talia iubebant semper enim se exercebant uariis gymnasiis & pueri flagellis ad arā diane cedebant' & nunq̃ exclamabant. ¶ Mihi quidē hactenus de grecis nunc de Romanis ponit exēpla & comparat. M. Scaurū principem senatus tpe & sepe numero auctorem publici concilii. C. Mario arpinati: qui bellica laude claruit & septies consul fuit de quo Liuius marius uir cuius in examinarētur cum uirtutibus uitia haud facile sit dictu utrū bello melior an pace perniciosior fuerit adeo quā rempu. armatus seruauit eam prime togatus omni scelere frandis postremo armis euertit qui editis multis sceleribus in ultimo consulatu. Idibus ianuariis decessit expertus oīa que optima fortuna & pessima dare homini potest. ¶ Nobilis pueris cū ego essem puer. Ideo ait in prohemio de oratore. Prima etate incidimus in ipsam disciplinae ueteris pertubationem intelligens de bello quod fuit inter marium & Scyllam. ¶ M. Scaurus quāuis patrie gentis patrē Carbonariū habuerit. i. qui carbones in argentaria officina tractabat. Vnde in prima etate ambiguus fuit an & ipse patrē imitaretur an ad honores aspiraret: sed cū gloria sibi eloquentiam comparasset ad maiorē fortunam & munera reipublice ob eunda animū applicuit. Vnde postea consul factus legē tulit de sumptibus & suffragiis libertinorum. P. Decio pretori uestē scidit q sibi consuli trāseunti non assurrexit: sellam fregit edixitq; nequis in ius ad eum ueniret: quoniam pretores iura reddebant. Postea censor factus uiam Emiliam strauit & pontē emilium struxit Hic est ille Scaurus pater alterius. Scauri de quo dicetur suo loco. De hoc Scauro Sillius li. viii. sic loquitur. His Scaurus monitor tenero tum Scaurus in euo: Sed iam signa dabat nascens in secula uirus. M. Scaurus igitur gloria domestica floruit de lygurgibus ēt triumphauit. ¶ Cū uersaremur in republi. in muneribus reipub. & senatoriis muneribus fugeremur. ¶ Qu. Catulus fuit optimus senator qui tēplum Iouis capitolini dedicauit qd incēdio consumptū Scylla restituerat & ipse Catulus maurauit regulas ut ait. Pli. lib. xxxiii. cū sua etas uaria de catulo existimauerit quo regulas ereas capitolii maurasset primus catulus (autore Plutarcho in Pompe.) magne autoritatis erat integritatis & equitatis tūc ciuium oium primus. Videbat' aūt hic uir ciuilibus negociis: q̃ rei multiplicari aptior. ¶ Cneo Pompe. q bellica gloria claruit & manus a deuicta aphrica cognominatus est. Parua sunt arma: parū prosunt arma extrema urbē si non reguntur optimo cenatorum cōsilio. ¶ Domi in urbe. nisi ciuitas rogat' optimis consiliis. Nec plus aphricanus. Nūc de scipione emiliano clarissimo imperatore. q Numantiā & Carthaginē. urbes ferocissimas sustulit & P. scipione nasica loqtur: q optimus uir a senatu indicatus est cū simulachrū matris. Idee Romā adueheret': de quo Iuue. Da testem Rome tam sancam: qua fuit hospes numinis idei. Singularis uir cui in priuata laude & moribus nemo poterat cōparari. Nam oibus bonis artibus & uirtute preditus fuit & in priuata uita singularis ēt ab oī luxu abhorrens. ¶ Vñ. P. Sulpitio Gallo homini delicato inter alia quo obiectabat hoc q̃ probo: deditq; tunicis uteretur manus totas operientibus. Nā uti manicatis tunicis apud antiquos indecorū erat. Et ideo Virg. has quoq; uestes quasi femineas criminatur (inquit Gellius.) Et tunice manicas & habēt redimicula mitrhe. ¶ Et imperator. bellica laude clarissimus & consiliis militaribus quēadmodū in uita priuata: Nam apud numantiam militarē disciplinā correxit aliorum imperatorū in curia luxuriantē & sicillam urbē expugnauit Filius fuit Pauli emilii macedonici adoptatus a filio maioris aphricani ualitudinario. Vñ translatus in familiā Scipionū Emilianus cognominatus est. Relictus fuit heres a patre paulo una cū fratre. qui a Scipione natu minor integra hereditas concessa est cū ipse in familiā aphricam locupletorē transisset. ¶ Exciden da euertēda funditus. ¶ Priuatus sine magistratu: qm̃ consulerat tunc Mutius sceuola: que cū in tanto urbis discrimine ac senatus cessare uidelicet cā fuit ut Scipio nasica hoc agendū susciperet. Tyberius gracchus tribun9 plebeius cū legē agrariam ferret contra intercessionē senatus atq; equestris ordinis: ut ne quis ex publico agro plusq̃ centum iugara possideret, in eum furorem exarsit ut. M. Octauio collegē aduersas partes defendendi potestatem lege la-

Attēde legislator. Parsimoniam persuasit. Equalis rerum diuisio cōuiuia. Sancte leges. Ligurgi astucia admiranda. Nunc de romanis.

M. Scaurū. C. marium cōfert. Martius omnem fortunā expertus M. Scaur9 carbonarii fili9 Arrogās scauli factum. Qu. Catul9 cne9 pompei9 magnus scipio aphricanus. Scipio nasica. Paulus emilius pater scipionis. Qu. mutius sceuola. Tyberi9 gracchus legem tulit agrariam.

Triuuiri. Nasice di ctum. Gracch⁹ subsellio rum fra gmentis occisus.

ta abrogaret:seq; & gracchũ fratre & appiũ claudũ socer; triũuiros ad diuidẽdos agros crearet. Vñ optimates exagitati (auctore Scipione Nasica) ipsum in capitolio occiderũt fragmẽtis subselliorum: qui inter alios ociosos in sepultus iacuit: & postea in profluentẽ tractus est irruens in eum Nasica dixit. Qui leges saluas esse cupiunt me sequantur. De nece. Gracchorum dicetur in scdo uolumine latius. ℭ Interemit. auctor fuit ut interimeretur in captolio cũ in urbe seditionẽ moueret. ℭ Heres. cedes gracchi. Ratione domestica consilio & in toga. ℭ Attingit bellicam: pat tẽ bellice uirtutis: qm̃ opus fuit manu & pedibus subselliorũ conficere gracchũ: sed hoc fecerunt optimates in toga sine exercitu. ℭ Confecta pfecta & absoluta. ℭ Vi potẽtia. non solũ consilio sed ẽt manu qm̃ manibus senator; interfectus est. Graccus ita suadente Nasica. Primus saturninus pede subselii caput Tyberii pcussit. Secũdus fuit. L. Ruf fus: sed tñ q̃uis ut manu q; confecta fuerit. ℭ Vrbano senatorio domestico. ℭ Sine exercitu: & sic non uidetur res fuisse bellica. ℭ Illud optimũ est. ut dicit Cicero optimũ esse & uerissimũ arma. i. prestantiã bellicam & laudẽ cedere toge. i. consilio senator; & triumphos bellicos cedere eloquentie hunc uersum Cicero composuit: cũ catiline furores repressisset uolens ostendere se togatũ plura gessisse q̃ imperatores exercitus. In hanc Cicero. sniam & iactantiam plures inuecti sunt & maxime. L. Bestia. L. Piso. qui eum in contentione reprehenderunt q; suam in toga laudem imperatorie laudi preponeret. Salustius ẽt hunc uersiculum quasi plenũ arrogãtie & uentosum criminatus est & M. Antonius qui in secuuda phia respondit. ℭ Optimũ egregiũ & summũ. ℭ Inuadi reprehendi & illudi. Arma i. res militaris & gloria imperatoria cedit consilio rebusq; urbanis. ℭ Toge. i. gloria togatum & urbanor;. ℭ Laurea. i. triumphus bellicus & laus imperatoria. Triumphãtes lauro coronabantur. unde lauream pro triumpho ponit & laude bellica. ℭ Lingue. i. oratori & eloquentie maior (inquit) laus est eloquentie q̃ imperatoris qui gloriam ob res egregie gestas meretur. Pli. in. vii. sic Ciceronem alloquitur. Salue prime omnium parens patrie appellate. prime in toga triumphum lingueq; lauream merite: & facunde litterarumq; latinar; parens eque ut dictator Cesar hostis quondam tuus de te scripsit: oĩum triumphor; auream adepte maiorẽ quanto plus est ingenii Romani terminos promouisse q̃ imperii. ℭ Vt enim probat quare optimũ est illud (Cedant arma toge) exẽplo suo cui togato arma cõiurator; cessere. L. Catilina bis repulsam passus: in petitione consulatus & prelatũ sibi Ciceronem nouũ hoĩem egre ferens cũ lentulo pretore Cethego pluribusq; aliis coniurauit de sede consulis & senatus incendio urbis & opprimẽda republica: exercitu quoq; in hetruria cõparato: ea coniuratio Cice. industria & consilio extincta est. Catilina urbe pulso & tandẽ in acie ocioso auspitiis Antonii consulis Cicero collegẽ de reliquis coniuratis suppliciũ sumptũ est. Gubernantibus rẽpublicam in nostro consulatu inquit Cicero. ℭ Arma coniuratorum. s. ℭ Toge. mihi toga qm̃ toga oppressi consilio ipsos armatos. ℭ Grauius maius periculum q̃ tũc cũ nephandissimi ciues in rempublicam coniurarũt. ℭ Maius odiũ coniuratorum. s. in patriã oderant enim rẽpublicam: & ideo ipsam opprimere conabantur. ℭ Celeriter. intra paucos dies. ℭ Audacissimor; coniuratorum: qui audiebant ultra quẽlibet. Que res igit: laudat se Cicero. extollitq; gesta sua in consulatu. ℭ Tanta. tam magna q̃ta fuit mea cum coniuratos oppressi. ℭ Quis triũphus que bellica laus alicuius imperatoris potest cũ ea laude conferri de asserta patria oppressisq; coniuratiõe. ℭ Licet enim possum (inquit) gloriari apud te o fili circa reprehensionẽ iactantie qm̃ tibi gesta mea narrare possum. & debeo ut uestigiis insistas meis & laudes meas imiteris. cũ turpe sit a maioribus suis degenerare & gloriosum nouum hominem & obscuris parentibus ortum dare posteris suis initiũ nominis & glorie. Vnde gloriatur Cice. maledictis Salustii respondens. Ego meis maioribus uirtute mea preluxi, ut si prius noti non fuerint a me accipient initiũ memorie sue. Tu tuis uitam quam turpiter egesti magnas effudisti tenes: ut ẽt si fuerint egregii ciues: certe uenerint in obliuionẽ. Sanctus est enim ne meis rebus flore q̃ maiorem opinionẽ niti: & ita uiuere: ut ego sim posteris meis nobilitatis initiũ & uirtutis exẽplum. Nobilitas inquit Seneca facilius crescit q̃ incipiat. Plato in epitaphio parentũ simulachra inducit: ut sic filios superstites alloquantur gloria parẽtum natis est preclarus magnificusq; thesaurus: uti uero pecuniarũ bonorumq; thesauro: & hunc ad posteros non transmittere (proprie possessionis: glorieq; inopia) turpe est & a uiri generositate penitus alienũ. ℭ Cneus Pompeius summus imperator quẽ Piso dicebat offensum uersiculo. Ciceronis egre ferre Cicerone glorie sue preponit ideo hoc dicit: ut oñdat iudiciũ Pompeii de laude sua urbana quã meruit in asserta patria in secũda philippica rñdens. M. Antonio dicit. Maxime uero consulatũ meum. Cneus Pompeius probauit: qui ut me primũ decedens ex Syria uidit cõplexus & gratulans meo bñficio patriã se uisur; esse dicit: erat tunc Cicero in cilicia proconsul. ℭ Tertiũ trumphũ: Primus triũphus de Aphrica: rediit enim in urbẽ trumphans natus quattuor & uiginti annos adhuc eques Romanus: qd nulli ante contigerat occisis Cneo domitio pscripto & hierica rege Numidie bellũ mollientibus. Secũdus fuit de hispania uicto Sertorio: statim (inquit plinius) ad solis occasum transgressus excitatis in pyreneo tropheis oppida octingẽta septuaginta sex alpib⁹ ad fines hispanie ulterioris in ditionẽ redacta uictorie sue ascripsit: & maiore aĩo Sertoriũ diminuit belloq; ciuili: quod oĩa concutiebat externa: extincto: iter; triumphales currus eques Romanus induxit. ℭ Tertius post consulatũ Ciceronis de mitridati rege ponit: quẽ multis cladibus attritũ ad mortem cõpulit: & tigrane rege armeniorum qd ad deditionẽ allexit: & de piratis quos quadraginta diebus mari fugauit in cuius laudẽ plutarchus hec scribit. Maximũ uero ac splendidissimũ fuit & qd Romanor; nemini hactenus obtigit q; trinũ e trina orbis parte triumphum duxit. Primũ ex Aphrica. Scdm ex Europa. Tertiũ hũc ultimũ ex Asia quodãmodo uisus est ex uniuerso ambitu orbis triũphasse. Pli. ait cũ oram maritimã a predonibus liberasset & imperiũ mari porro restituisset de Asia ponto Armenia paphlagonia Capadocia Cilicia Syri a Scythia. Iudeis Albanis Iberia insula Creta Bastarius: & super hec de regib⁹ Mitridate atq; Tigrane triũphauit. ℭ Meo bñficio mea opera & uigilantia & erga rẽpu. nisi patriã asseruisses meã: inquit Pompeius: non habuissem ubi tertiũ triumphũ agerẽ: hoc ẽt dixit Plu. in uita Ciceronis. Sũt ergo. concludit p ea que dicta sunt fortitudines domesticas & urbanas non esse inferiores militaribus. ℭ Domestice fortitudines res geste in toga non in castris. ℭ In qbus esse argumentũ: quo res domesticas bellicis pponit: qm̃ inqt: senatores & q rempu. regũt gubernantq; cõsilio summa prudẽtia & aĩ actione oĩa agunt: q̃ actio corporis actioni pponit: sed ducẽtes exercitus q̃uis & cõsilio utant: tñ plerũq; corporis uiribus rẽ agunt. In qbus fortitudinibus domesticis & factis urbanis. ℭ Plusq; in his fortitudinibus militaribus. i. gestis bellicis. ℭ Plus opere maior aĩ cura studiũ qm̃

Laurea triũphantes coronabant. Plinius glose de Cice. loqtur.

L. Catilina bis repulsam passus.

Excusat. Cice. arrogantiã suam.

Gloria parentũ natis thesaurus p̃clarus

Cneus: Põpei⁹. prim⁹ põpeii triũphus. Secũdus Tertius triũph⁹. De uniuerso orbe triumphauit põpeius

Aĩ actio corporis preponitur actioni.

magna res eſt rẽpu.conſilio regere ut decet.Opere.laboris & cure animi & uolũtatis.¶ Omnino.n.ratio quare in factis urbanis plus opere ponendũ ſit & ſtudii qm̃ laus uirtus efficitur & cõparatur aĩo magis q̃ corporis uiribus. Oĩo.prorſus certe.¶ Illud honeſtũ.illa laus fortitudinis & magnanimitatis quippe fortitudo eſt animi uirtus:nõ corporis.Tyrus apud Xenophontem lib.iii.dicit prelia animis magis q̃ uiribus corporis indicantur.Magnifico. magnanimo magnificũ pro magnanimo ponit.Viribus animi cõſiliis & prudẽtia ſumma animi tollerãtia & deſpicientia rerũ humanaꝝ.Laus igitur ſenatoria cũ tota fere cõſtet uiribus animis p̃ferenda eſt laudi bellice q̃ ſepius uiribus corporis cõparatur:ſed hoc Cicero.nõ concedã:quippe imperatoris eſt cõſilio regere:& milites ita diſponere:ut uictoria ſequatur:& ſi imperator ualet corporis uiribus & nõ conſilio cũ omni exercitu corruet.Vnde magis cõſiliũ & prudẽtia q̃ uires corporis eſſe debẽt in ĩperatore:ſi utrũq; habebit uictorioſiſſimus erit:ſed uirib⁹ corporis magis carere põt.unde dicit Hero.Rei cõſilio geſte:letus plerũq; eſt exitus.Idcirco cõſiderandũ eſt altius priuſq̃ aliqd aggrediamur.ne penitẽtie locus relinquat̃.Et.F.M.nõ uirib⁹ corporis:ſed cõſilio Hãnibalẽ iuueniliter exultantem fregit:clauſitq; ꝓpe linternũ.Sed Cice.ſuã cãm agit(ut dicebã)& res ſuas in tota extollit iactabũdus aliqñ uſq; ad reprehẽſionẽ:ſi tantus uir in re reprehẽdi põt.Magnũ profecto fuit:animo maximũ rempu.Ratio tũc mutãtem aſſeruiſſe:ut nõ uideatur huic laudi aliqs triũphus(q̃uis de tanto orbe)cõparari poſſet.Romã.n.a p̃donibus occupatã.uiciſſe alias nationes parũ uel potius nihil proderat.Ergo plus fuit ipſam e manibus p ditiſſimoꝝ hoſum eripere q̃ exteras gentes & nationes romano impio ſubiicere & laureã de innumeris gentibus reportaſſe minus fuit. Patiatur igit̃ Põpeius:patiat̃ Ceſar & alii uictorioſiſſimi romani principes.Ciceronẽ rogatũ & cõſilio rẽpu.ꝓpe ad ſeruitutẽ redactã aſſerẽtem ipſis armatis p̃poni:obtrectatores & maliuoli uerſiculũ illũ Cicero.criminari deſinãt,qm̃ niſi togati cõſiliũ fuiſſet:nihil arma reipu.ꝓpe caſure cõducebãt.Immo armis ciuiũ(ſi ciues appellãdi ſunt ciuitatis hoſtes)opprimebãtur.Vere cõſulẽ ſe Cice.preſtitit:animo.n.cõſule eſſe oportet:cõſilio fide grauiate uigilãtia cura toto deniq; munere cõſulatus:oĩ officio deſinat igitur Piſo uerſiculũ illum ore fetido inceſſere:ꝙ nil aliud q̃ teterrimã popinã olebat altero ad fontẽ ſublato altero ad mentũ depreſſo ſupercilio putida caro pecuſq; & conſul ex tenebricoſa popina extractus:gurges & heluo ab domini ſuo nõ laudi atq; glorie natus & q ganei nidore delectabatur:ac fumo.& Cice.ſapiẽtiſſimo cõſuli cuius glorie uir turpiſſimus inuidebat:aliqñ popinã inhalauit.¶ Tñ q̃uis animus uirtutibus efficiatur illud honeſtũ & prima uirtutibus laus ſit in animi cura & ſtudio.Tamẽ debemus exercere corpus:ut cũ ratio iuſſerit(& neceſſitas pugnare pro patria)corpus robuſtũ ſit:& labores tollerare poſſit:exercitatio uires corporis cõfirmat.conſuetudo.n.laboꝝ(inquit Cicero alibi)perpeſſionẽ doloꝝ efficit faciliorẽ:& ipſe labor quaſi callũ obducit dolori:ſed ferre laborẽ continere uulnus cõſuetudo docet:debemus igitur exercere corpus & libidinibus indulgere:que corpus eneruant.Vnde Syllius canit in laudem romanoꝝ.Pubeſcit caſtris miles galeaq; teruntur.Nondum ſignate flaua lanugine male.¶ Afficiendum:diſponendum:preparandum.¶ Conſilio.ut poſſit obedire ea que ratio facienda ſuaſerit.Bona ualitudo corporis eſt inſtrumentũ animi.quo utitur ad ſua munera obeũda:ſi corpus mala ualitudine laborat nõ poteſt obedire cõſilio.Adde etiã ꝙ fulturis corporis ſuſtentatur aĩus.¶ Exequẽdis peragẽdis.¶ Labore.circa quẽ fortitudo uerſat̃.Igitur curandũ eſt ut aĩo prius:poſtea corpore ualeamus:nihil ut nature deſit:& cũ opus erit ut animus & ratio uti poſſunt corpore idoneo inſtrumẽto ad negocia cũ uirtute exequenda.¶ Honeſtũ illud illa dictio ſtudio que a forti uiro & magnanimo reqritur & uirtutis laus tota tribuit̃ animo nõ corpori.& ſic bonũ conſiliũ uiribus corporis p̃ponitur.¶ In quo in qua animi cura cogitatiõe atq; honeſto:qd in ipſis poſitũ eſt.¶ Togagi.ſine armis in urbe rẽpub.cõſilio gubernant.Gerunt bellũ uiribus corporis.ſ.qm̃ omnis laus cõſilio tribuitur:nõ corporis uiribus bellũ gerenti laus tribuẽda eſt maxime propter cõſiliũ ſine quo nihil amplũ fieri põt.¶ Eoꝝ togatoꝝ qui reipu.preſunt.¶ Aut nõ ſuſcepta aduerſus aliquos:q̃uis ꝓcurauerint.¶ Aut cõfecta.abſoluta que prius initiũ habuerãt.ut bellum punicũ aſiaticũ:& alia qbus tandẽ finis impoſitus eſt cõſilio ſenatoꝝ.¶ Suſcepta cum offeruntur aliqui prouocant.¶ Aut illata ſponte.nullo ꝓuocãte.¶ Vt M.Catonis.Exẽplũ ponit quo offenditur bellũ illatũ Carthaginẽſibus ex auctoritate ſenatoris togati.M.Cato a ſenatu in africã miſſus eſt:ut diſcordias inter Maſipiſſam regẽ numidie & Carthaginẽſes ſed arei Qui uidens carthaginẽ:q̃uis ad tributũ ab africãdo redactũ:nec in opem:nec aliqua calamitate affectã & armis inſtructã oĩq; bellico apparatu cauſam ob quã eo miſſus fuerat:omiſit & triduo Romã reuerſus in ſenatu expoſuit Carthaginẽ ob ſcd̃m bellũ punicũ & tributum:qd quotãnis pendebat nõ eſſe factã imbecilliorẽ ſed prudẽtiorẽ ad rem bellicã:& ſico precore quã inde aſportauerat uniuerſo ſenatui oſtẽdit querẽs quãdo putaret illud pomũ ex arbore lectũ:oĩbus autẽ affirmãtibus recẽs eſſe fundus(inquit)ex quo lectũ eſt triũ dierum nauigatione ab urbe diſtat:tam prope hoſtẽ habemus qua uoce cõmotus ſenatus bellũ ſuſcepit quo tãdẽ a Scipione emiliano deleta Carthago eſt.Cato(inqt Pli. lib.xv.)pniciali odio Carthaginis flagrãs nepotũq; ſecuritatis anxius cũ clamaret in oĩ ſenatu.Carthaginẽ delẽdã attulit quodã die precocẽ ex ea prouincia ficũ:oſtẽdenſq; patribus:interrogo uos:inquit:quãdo hoc pomũ demptũ putatis ex arbore:cũ inter oĩs recens eſſe conſtaret atq; tertiũ:inquit:ante diẽ ſcitote deſerptũ Carthagini tam prope a muris habemus hoſtẽ:ſtatimq; ſumptũ eſſe tertium punicũ bellum:quo Carthago deleta eſt q̃q̃ Catone anno ſequenti rapto ſuper oĩa:quo nihil equidẽ duco mirabilius:tandẽ illam urbem:& de terrarum orbe per centũ uiginti annos urbis emulã unius pomi argumento euerſam.Quod non.Trebia non Traſimemus non Canebuſto inſignes romani nominis perficere potuerunt non caſtra punica ad tertiũ lapidem uallata porteq; calline adequitans ipſe Hãnibal tanto propius Carthagine pomo adiri Cato monuit.¶ In quo bello conficiendo.¶ Etiã mortui qm̃ anno ſequẽti q̃ ceptum eſt tertiũ bellum punicum diem ſuum cato obiuit tamẽ romani nõ deſtiterũt ab eo quod Cato perſuaſerat.Ideo auctoritas Catonis in hoc etiam mortui ualuit Scipio tñ Naſica in ſenatu ſuaſerat non delendã Carthaginẽ Expugnata fuit a Scipione:cui ex ſorte aphrica prouincia decreta eſt.¶ Quare concludit per ea que dicta ſunt magis eſſe expetendũ optimum conſiliũ q̃ pugnandi fortitudinẽ & ſic abſoluta digreſſione quã fecit ad precepta fortitudinis redit & magnanimitatis.¶ Decernẽdi iudicandi conſulendi:ut fecit Cato.¶ Quã decertandi:pugnandi uiribus corporis.¶ Sed cauendũ corrigit Cicero hanc partẽ.& ait optandũ eſſe potius uiuere in ſenatu & cõſilio prudentiaq; reipub.proſpicere q̃ prodire in aciem & pugnare:& magis appetendã eſſe gloriam

Magnifico ꝓ magnanimo.

Marſus contra Cicero.

F.M.Hãnibalem deuicit.

Caſum Cice.tutatur.

MARS. Animo cõſulendũ eſſe oportet piſonẽ popinarium impetit.

Exercitatio corporis habenda.

Carmina ſyllii.

Virtutis laus aĩo tribuit̃.

M.Cato in aphricam miſſus.

Attẽde.

Plinius de Catone Carthaginis hoſte.

Carthago uni⁹ pomi argumẽto euerſa.

urbanam q̃ bellicam tanq̃ maiorem: ſed cauendum eſt ne id fiat propter ignauiam : que eſt inimica fortitudini. ¶ Ne id expetere magis decernẽdi raitonem. ¶ Fuga bellum timidi fugiamus. Quã ratione utilitatis. q̃ qđ magis id utile uideatur futurum reipublice. Multi.n.rempublicã capeſſunt & toga uiuũt nõ q̄ utile ſit magis reipublice: ſed q̄a fugiũt bellicos labores. ꝑp ignauiã ergo q̄cq̄d ratio & utilitas ſuaſerint domi: militieq; agẽdũ eſt & oĩa ad cõmodũ reipu. referẽda ſunt. ¶ Bellũ aũt duo. poſuit decernẽdi rõnẽ & decernẽdi fortitudinẽ. Aliq̄d utilitate publica poſcẽte bellũ ſuſcipere debent: & ſic Cicero ꝑcipit quo aĩo bellũ ſuſcipiendũ ſit: ut. ſ. nil aliud uideat̃ queri niſi pax. Appianus lib. iiii. bellorꝫ ciuiliũ ſic Antoniũ cõcionãtẽ inducit. a prudẽtibus celeriter bella cõficiẽda ſunt ut diutius in pace uiuatur. ¶ Ita eo aĩo ut nõ uideat̃ diſſentionẽ querere & aliorum in cõmoda: ſed cõmunẽ pacem q̄d noſtris tẽporibus minime fit quibus pax ſi qua eſt uiolatur & nil aliud q̃ odium incendia urbium direptiones ingenuarũ ingenuorũq; ſtupra: cedes: loca ſacrã prophanare: proditionibus uincere: uinctis inſultare: ueneno perdere: aliorꝫ bona diſtrahere: obeſum aqualiculũ protẽdere: honeſtatis nullã habere rationẽ. Nihil eſt iam ſanctũ: nihil fidum in rebus humanis: nulla uite cõitas: lex nature abrogata & depreſſa iacet. Ruitur in oẽ nephas & uoluptati (ut cito in ꝑceps rapiatur) habenas remiſimus. oĩa libidinũ genera ſpintrie oẽs effecti experiri uolumus. ¶ Nihil aliud mortale genus iam ſolet: niſi fede libidinis teterrimũ nidorẽ. hec thura: has libationes hec holocauſta : hos odores ĩmortali deo offerimus & bonũ eſſe iã uirio datur. Vnde deus tãta cõtagione & fediſſima labe offenſus nobis aduerſatur: & irã in filios diffidẽtie iam diffundit ſuã: qui ab uindictã lento gradu ꝓcedit: ſed grauitate ſupplicii tarditatẽ ultionis cõpenſat. ¶ Fortis uero. Ponit nunc ꝓprietatẽ ipſius fortis. Ambro. ait. Fortis uiri eſt nõ diſſimulare cũ aliquid immineat: ſed ꝑtendere & tanq̃ explorare de ſpecula quadã mẽtis & cogitatione prouincia rebus futuris obuiã ire ne forte dicat poſtea: ideo in hec incidit: q̄a nõ arbitrabat̃ poſſe euenire. ¶ Rebꝰ aſperis aduerſis: q̄m fortitudo circa res aſperas & afferẽtes dolores uerſat̃. ¶ Nec tumultuantẽ inconſtantẽ & minime ꝑmanentẽ in primo gradu rõnis & mentis cõſtantia. prouerbiũ eſt eum deiici gradu qui eſt incõſtans: & in rõne nõ perſtat. ¶ De gradu loq̄tur per trãſlationẽ eorꝫ qui loco cedunt timore ducti. & gradũ ſcalariũ in quo cõſiſtunt: aliis cedẽdo relinquunt & ipſi deiiciuntur. Vir ergo fortis de ſummo gradu mẽtis. i. ſumma cõſtantia & tollerãtia oĩum laborꝫ deiici nõ debet: q̄m nil fortibus indomitũ eſt. Vnde Alexãder (ut author eſt Curtius lib. vi.) adhortãs iuuenes ad Petie expugnationẽ dixit. Nil tã alte natura cõſtituit quo uirtus nõ poſſit eniti experiẽdo: que ceteri deſperauerit: & alibi dixit. Curtius: nihil eſſe tã firmũ cui periculũ non ſit: etiã ab inualido. ¶ Tumultuantẽ: timentẽ in ipſis affectionibus & mẽtis trepidatione. ¶ Deiici. deturbari de gradu rõnis & uia honeſtatis. Vt dicit̃: ut eſt in ꝓuerbio. Sed animi ꝑſentis. fortis & qui adeſt: & nõ deiicitur: alienat̃ timore aliquo & ſic debemus iudiciũ ſtabili rõne firmare: & q̃ iudicauerimus leuia tanq̃ nihil pro futura contẽnere. ¶ Preſentis cõſtantis & nõ tumultuãtis inter affectus & ꝑturbationes animi. ¶ A rõne prudentia & ſtatu ſane mẽtis: que uult ut fortis oĩa patiatur pro decoro ſeruãdo. ¶ Quãq; hoc q̄d dictũ eſt uti cõſilio animi ꝑſentis nec a rõne diſcedere. ¶ Animi. ſ. ¶ Eſt. i. pertinet ad aĩum magnũ & fortẽ eſſe cõſtantẽ & nõ perturbari rebus aſperis. ¶ Illud etiã hoc q̄d ſeq̄tur pertinet ad ingeniũ & prudentiã preuidere. ſi ea que futura ſunt: ne in ea incidamus: que accidere nõ arbitrabamur. ¶ Ingenii prudentie naturalis. ¶ Naturales uirtutes ſunt ingeniũ: docilitas & memoria: quas qui habẽt ingenioſi dicũtur. ¶ Precipere antecapere. & aĩo ꝑoccupare. Futura ea que futura fiunt. ¶ Cogitatione. ingenio & mẽtis agitatione ante uidere: q̄d pertinet ad prudẽtiã. cuius munus & futura ex preteritis ꝓuidere. ¶ Ante cõſtituere. firmo iudicio affirmare id q̄d futurũ eſt: & ideo Syrus Terentia. di. Iſtud eſt ſapere: non q̄d ante pedes modo eſt uidere: ſed etiã illa que futura ſunt proſpicere. In utrãq; partẽ ſiue hoc ſiue illud agatur & quicq̄d euenit: ſiue bonũ ſiue malũ prudẽtis eſt prouidere q̄d accidere poſſit in utrãq; partem. ¶ Et q̄d agendũ ſit. In hãc uel illam partẽ. ¶ Cum quid euenerit cũ aliquid acciderit magni ingenii eſt ſtatim rõne firma cõſtituere quid agẽdum ſit hec oĩa pertinẽt ad prudentiã. Nec cõmittere aliq̄d. i. in aliqua re imprudẽter incidere: ut dicere oporteat. nõ putarẽ hoc uſurpabat Aphricanꝰ: & loco ꝓuerbii utebatur. Dicebat. n. nõ ante in pugnã deſcẽdendũ eſſe: q̃ cogitauerimus quidnã euenire poſſet: q̄m turpe eſſet alicui dicere: non putarã. Vnde ſignificatur adhibendã eſſe prudentiã in oĩbus rebus agẽdis: que oĩa diſponit: & q̄d agẽdũ ſit & quouſq; progrediendũ dictat: & q̄d omittendũ ne locus penitẽtie relinquatur. Vnde Arbatanus apud Hero. lib. vii. di. Bene cõſultare maximũ eſt lucrũ. Bene dicit nã qui prudẽs eſt nõ dicit nõ putaui quidẽ hoc fieri: quia nõ dubitat ſed ſpectat: nec ſuſpicatur ſed cauet. & alibi turpiſſima excuſatio eſt ĩperatori dicere nõ putaui. ¶ Hec ſunt opera. officia ipſiꝰ fortis & magnanimi qui prudẽtia ſeptus eſt & cõſilio agit quicq̄d aggrediatur. Temere autẽ poſitis officiis ipſius magnanimi prudentis ponit ea q̃ ꝑtinent ad hoĩes prudẽtes & temere in pericula ruentes more ferarũ. ¶ Temere incõſulte imprudenter: nã uir fortis & prudẽs nõ debet ſe exponere periculis: niſi cũ opus eſt: & uſus expoſcit. ¶ Cõfligere: ĩpugnare manu tm̃ non conſilio. ¶ Immane quidẽ neſcio quid ferinũ & ab humanitate alienũ: & ſimile operibus ferarũ q̃ ruunt in arma ſine aliqua electione: ſic hoĩes q̄ ita dicunt̃ ſimiles beluis & laudẽ fortitudinis nõ merent̃: q̄m non eligunt id eſſe agẽdũ ex officio: ſed affectu trahũtur. ¶ Sed cũ tẽpus dicit quo tp̄e fortis debet uerſari in acie. ¶ Tẽpus cõdictio tẽporis & neceſſitas: & ut circũſtantie ꝑſcribunt: q̄m cũ tẽporis ratio poſcit nõ modo manu pugnandũ eſt: ſed etiã moriendũ ne aut incurramus ſeruitutẽ: aut notemur infamia: q̃ duo ab hoĩe magno ac libero debẽt eſſe aliena. Et mors anteponẽda nã fortis uiri & magnanimi eſt potiꝰ in acie mori q̃ turpiter cedere: aut pati ſeruitutẽ ꝑter decorꝫ & ſubire notã turpitudinis & ignauie: unde laudat̃ Pau. Emil. q̄ in pugna cãnẽſi uidens collegã Varronẽ turpiter fugientẽ pugnãdo cadere uoluit ne dedecus ſubiret. Appianus ſic loquentẽ iudicit Lucillũ Brutus a nullo captus eſt nec unq̃ a malitia accipit̃ uirtus. Habes (inq̄t Ambro.) fortitudinẽ bellicã in qua nõ mediocris honeſti & decori fama eſt q̄d mortẽ ſeruituti ꝑferat ac turpitudini. ADDITIO Tẽpꝰ occaſio rei bene gerẽde neceſſitas cũ euadere nõ potes clauſus ab hoſtibus de euertẽdis aũt &c. magnanimũ ꝑparare ſe & eo aĩo atq; cõſilio bellũ gerere quo ſuſceperit ſemp autẽ pacẽ ueluti optimũ finẽ ſpectare. Nũc de eiuſdẽ officiis loq̄tur poſt uictoriã & qualia eſſe cõueniat ꝑſcribit dicẽs eũ cum hoſtilẽ ciuitatẽ ceperit ſontes quorꝫ cauſa bellũ ſubſtitutũ eſt punire debere. reliquã uero multitudinẽ que inſons eſt cõſeruare. Sed magnanimi ꝓpriũ eſt obliuiſci iniuriarꝫ & ĩuictos clemẽtia uti q̄d magnitudini eius tm̃ ab eſt ut deroget: ut ẽt ſplendorẽ afferat & gloriã. Nã de Ceſare inq̄t Cice. aĩum uincere: iracundiam

Ignauia fortitudini inimica.

Decernendi ratio.

Decernẽdi fortitudo.

Noſtra tẽpora carpit.

Noſtre tẽpeſtatis calamitates.

Spintrie

Prouerbium.

Alexãdri dictum.

Naturales uirtutes.

Sapiẽtis officiũ ſecũdum Terẽtiũ

aphricãi frequẽs ꝓuerbiũ

Non putaui.

cohibere uictoriā temperare: aduersarium nobilitate ingenio uirtute prestantē: non modo extollere tacentē: sed etiā amplificare eius pristinā dign tatē: hoc qui facit nō ego eū cū summis uiris cōparo: sed similimū deo iudico punire quos oportet iusticie est cōseruare innocētes & iusticie & magnaninnitatis utrūq; ergo prestabit magnanimus ut ue re magnanimus haberi possit. Sed magis erit clemens q̄ crudelis in illos qui supplicio digni sunt penitus parcere nullo pacto debet ne eorum audacia impunitate crescat & aliis ad malefaciendum exempla sunt.

E euertēdis. Describit officiū imperatoris in urbibus euertendis ac diripiendis. ¶ Ordo est. Autē pro sed il D lud cōsiderandum est ualde de urbibus euertendis. i. funditus excidendis & diripiendis. i. depopulādis: ne quid fiat temere. sine rōne: & ne quid fiat crudeliter. i. impie & imaniter q̄ pro & est. i. uiri magnanimi. i. perti net ad uirū magnanimū rebus agitatis. i. postq̄ sunt agitate & discu sse: punire sontes. i. nocentes & culpabiles: & cō seruare. i. nō interficere multitudinē. i. turbam imbellem. i. innocuā & retinere in omni fortu na: tam prospera q̄ aduersa recta. i. equitatem atq; honesta. i. honestatē. Enim pro qa. ut. i. ue luti sunt (quēadmodū dixi supra) qui antepo nunt rebus urbanis. i. in urbibus gerendis bel licas sup. res sic tu reperies multos q̄bus peri culosa cōsilia & callida. i. in perniciē alioꝝ da ta uideātur & splēdidiora & maiora. i. maioris utilitatis & p̄stantie. cogitationibus. i. inuētio nibus & p̄curationibus quietis. i. pacis & trā quillitatis: & hoc si sit genitiu⁹ a noīatiuo qes uel poti⁹ quietis. i. pacificis & trāquillis. Nūq̄ aūt cōmittendū. i. sustinendū est fuga. i. p̄pter fugā periculi ut nos uideamur imbelles & ti midi ne. s. improbis & inimicis nostris in nos animos auxerimus: sed illud ēt fugiēdū est ne offeramus. i. ultro & non p̄uocati obiiciamus nos p̄iculis sine causa quo sup. facto nihil pōt esse stulti⁹. Quapropter cōsuetudo medicoꝝ est imitāda in periculis adeundis. i. aggredien dis qui. s. medici curāt leuiter. i. facile medica mine egrotātes leuiter. i. facili modo: sed cogū tur adhibere morbis grauiosibus. i. difficilius curabilibus curationes periculosas & ancipi tes. i. dubias an p̄future sint an nociture. Qua re. i. q̄obrem est dementis. i. pertinet ad demen tem optare tēpestatem aduersam. i. cōtraria in trāquillo sup. mari: aūt pro sed est sapiētis. i. pti net ad sapientē subuenire quauis. i. quacūq; rō ne tēpestati oborte. s. q; pro & eo. i. pro tāto est magis sup. sapiētis subuenire tēpestati situ adi piscare. i. adipiscaris & cōsequaris plus boni. i.

¶ Officium imperatoris in bello urbe euertenda diripiendaq;.

Imminet aufugi solo sed parta timore:

Causa refellenda est non cupienda mala

☞ Preclarum est fortiter instantibus occurrere periculis necab his pusillanimiter aufugiendum ea aut non sapientis est ex petere sed deuenientis.

De euertēdis aūt diripiēdisq; urbibus ualde il lud cōsiderādū est ne q̄d temere ne q̄d crude liter fiat. Idq; est uiri magnanimi rebus agita tis p̄uire sontes multitudinē cōseruare in oī fortuna re cta atq; honesta retinerē ut. n. sunt (quēadmodū supra dixi) q̄ urbāis rebus bellicas āteponūt sic repies mul tos quibus piculosa & callida cōsilia quietis cogitatio nibus & splēdidiora & maiora uideant̄. Nūq̄ oīno pe riculi fuga cōmittēdū est ut imbelles timidiq; uidea mur. Sed fugiēdū etiā illud ne offeramus nos piculis sine cā quo nihil p̄t esse stultius. Q uapp in adeūdis piculis cōsuetudo imitāda medicoꝝ ē q̄ leuiter egro tātes leuiter curāt grauioribus āt morbis piculosas cu ratiōes & ācipites adhibere cogunt̄. Q uare in tran quillo tēpestatē aduersam optare demētis est. subue nire āt tēpestati quauis rōne sapientis. Eoq; magis si plus adipiscare re explicata boni q̄ abdubitata mali.

cōmodi re. i. mercede tua explicata. i. eiecta pro certa salute: q̄ adipiscaris mali. i. cōmodi re abdubitata. i. manēte du bia in naui: hoc est si uerisimile est q; ex iactura per quā certa sit salus cōsequaris plus cōmodi q̄ ex retentione cū du bio: tūc potius emēda est merces tua. Eodē modo: q̄m ex pace certa plus cōmodi est q̄ in bello ancipiti. Tūc potius seruandā est pax sed si lōge plus boni cōsequaris ex bello licet dubio: q̄ habeas in pace certa amore illius posset bel lum iustū moueri: sicut negociator quia spectat longe plus lucri ex nauigatione periculosa q̄ ex quieta tute nauigat. Textus quidam habent in finē mali: sed nō cadit in animū q̄uo sententia stet nō q̄m quis uelit adipisci malum ex re dubia: nec sensus est q; tunc occurrendū est periculo per iacturā quando plus boni cōsequaris per iacturam q̄ mali per conseruationē suoꝝ: sed q̄ boni per conseruationē sup. tuoꝝ. i. rerum tuoꝝ &c. non tamen deposui.

E euertendis aūt p̄cipit nunc Cice. q̄d agēdū sit uiro magnanimo: cū urbes expugnantur. diripiunturq;: & D monet ne q̄d temere. i. nō cognita causa & qualitate fiat in queq̄: & ne q̄d crudeliter agatur q̄d est cōtra na turā uiri magnanimi. ¶ De euertēdis solo equādis: & opes dicunt̄ euerti cū destruunt̄: & euertere significat semp ruinā rei alicuius magne: ut apud Ver. Priamiq; euertere gentē immeritā uisum superis. & alibi in clementia diuum. Has euertit opes. ¶ Diripiēdis p̄dandis & spoliandis. nā diripere urbē est bona militibus dare in predam. Valde diligēter aduertendū. ¶ Ne q̄d temere: incōsulte & incognita causa. ¶ Idq; est hoc p̄tinet ad illū qui magna nimus haberi uult. ¶ Rebus agitatis. examinatis & iudicio discussis. ¶ Debem⁹ igit̄ res iudicare: & postea nocētes punire: & ideo nihil est temere agendū sed causa. cognita insontes animaduertendū est. ¶ Sontes nocentes. nā ille qui punit nocētes re agitata diligēter cognita nō temere agit. ¶ Multitudinē. populū impotentē & sic seruatur ius humane societatis & iusticia cuius p̄priū est oīs (q̄d fieri pōt) cōseruare. Plato in. v. de rep. sic p̄cipit. Non ergo greciā cū greci sunt destruēt neq; domos incendēt: neq; putabāt in singulis ciuitatibus oīs sibi aduersos esse & uiros & mu lieres & pueros sed paucos admodū inimicos eos: dūtaxat q̄ fuerint discordie causa q̄obrē: neq; regionē eoꝝ deua stabūt quasi ut plurimū amicoꝝ: neq; domos subruent: sed eatenus decertabūt quatenus q̄ discordie cām dederant insontibus penas soluāt. ¶ Ponamus itaq; legē hāc custodibus ut neq; dissipēt agros: neq; igni edes absumant. In

ASCE. Ordo.

ERAS. Nō seus endū in uicos. Multitu dini par cendū.

Sontes a uictore puniēdi insontes humani ter tra ctandi sunt.

ERAS. Magna nim⁹ nō nisi ido nea de causa pe ricula su scipit. Bellissi me me taphore Fugere i aduersis imbecil lis est.

Pro pa cto sub eūda pe ricula. MARS.

Euerter.

Diriper. In isōn tes. Aiaduer tēdū est. Quate nus de certare deceat.

60

Biantis dictum. Periander corinthi⁹. Nō seuire in hostes.

omni fortuna:tā secunda q̄ aduersa & hoc decet magnanimū moderate ferre fortunā & nec prosperat efferri:nec deprimi aduersa. Vnde interrogatus Bias qd nam esset in uita difficile ferre(inquit)fortiter mutationē rerū in deterius. & Periāder corinthius dicebat inter secūdas res esto moderatus inter aduersas prudens. Seń. dicit esto firmus in aduersis:in prosperis acutus & humilis occultator uirtutū:sicut alii uitiorū: ℂ Recta atq; honesta:qm̄ nec prosperitas nec aduersitas nos ad iusticiam & turpitudinem cogere debent. sed in omni fortuna id quod rectum & honestum est sequi debemus & potius mori q̄ a recto atq; honesto discedere. Vt enim ideo inquit Cice. hec precepta cōstituuntur a me de his que agenda sunt in euertentis deripiendisq; urbibus quoniā alicui aliter sentiunt & putant licere:ut in hostes omne genus crudelitatis exerceatur & hi sunt maxime qui res bellicas urbanis anteponunt dicentes uersari in periculis & callide consulere & ea semper appetere que in se plurimū negocii habent laboris esse maioris glorie: & amplitudinis q̄ optare quieta & tranquilla. Vnde Cice. de his rebus determinat affertq; opinionem suam & sententiam docens quō uersandum sit in periculis: & decorum seruetur. ℂ Reperies. inuenies. reperire rem est in aliquid non quesitum incidere. ℂ Periculosa que in se multum periculi habent. & supra monuit non esse uersandum in acie temere nec periculosa appetenda sunt nisi ratio temporis postulabit. ℂ Callida concilia. plurimum astucie in se habētia. ℂ Concilia sententias. ℂ Splendidiora maioris splēdoris & fame. ℂ Maiora ampliora. ℂ Nunq̄ omnino determinat de tali hominum opinione & dicit hoc proprium est magnanimi non cedere propter periculum aut timorem immo cum in periculo uersatur uite sue non parcere. ℂ Periculi fuga:ut periculum fugiamus & laborem. ℂ Cōmittendum. incidendum. in hoc quod est contra fortitudinem & magnanimitatem. ℂ Imbelles non bellicosi & fortes:sed ignaui & timidi:at non debemus temere nos exponere periculi uerum cum ratio poscit & necessitas: Quo auferre periculis sine causa. ℂ Quapropter concludendo precipit exemplo medicorū quid agendum sit in periculis adeundis. Nam pericula leuia lente adiri debent:quoniam magnanimus nil nisi magnum arduum & plenum laboris aggreditur:cum autem grauissima sunt omni conatu & totis uiribus euitendum est: ut aut pericula superentur:aut uita cum decoro amittatur sic faciunt medici. illos qui leni egrotatione tenentur: leuibus curent medelis grauissimos autem morbus et ancipites medelis etiam grauissimis ut aut conualescant:aut moriantur desperata quodāmodo salute. Vnde hi qui extrema necessitate laborant omnia audent ultima desperatione adduci. ideo dicit Sene. Acerrima uirtus est:quā ultima necessitas extendit. ℂ Consuetudo. mos medendi. ℂ In adeundis cum uolumus adire pericula et fortem animum magnumq; ostentare. ℂ Leuiter. i. qui leuibus egrotationibus tenentur leuibus remediis curantur. ℂ Periculosas:que aut curent:aut perdant grauiter et ad morte rapiant egrotantem. ℂ Ancipites dubias:aut sanant an interimant. ℂ Cogunt periculo. s. urgent. ℂ Quare dat optimum preceptum a translatione naturarum:qui tranquillo mari si tempestatem appeterent:dementes essent sic forti uiro et magno pericula non sunt optanda. Si autem acciderint adeunda sunt et tolleranda:et ipsis nullo modo cedendum etiam si uita amittenda sit. ℂ Quauis ratione quocūq; modo potest: quoniam naute tempestate laborantes ne amittant uitam sese explicant. i. abiciunt merces et omnia ne dubitando:an esset facienda iactura una cum rebus uite discrimen subirent. re autem explicata:et in undas deiecta plus adipiscitur domus nauis q̄ amittat. quoniā adipiscitur uitam cunctis mercibus cariorem. Si autem dubitat nec se uult explicare propter auariciam. est in periculo uite. Vnde Iuuenalis laudat. Totulum amicum suum. qui pressus tempestate se explicuit et euasit. sic uir fortis si cum est in periculo fugit et dubitat amittere uitam:perdit fortitudinis laudem et decorū: unde potius moriendum est q̄ subire dedecus:et non tanti debet esse in uita ut gloria honestatis et fama uere uirtutis amittatur: Ideo Hector:ut est apud Homerum et repetiit Aristo. in moralibus:minabatur suis turpiter ex acie uolentibus fugere dicens. Quem procul a pugna trepidantem forte uidebo. Is canibus fiet:fiet quoq; ulturis esca. ℂ Re explicata. clara et manifesta. quoniam exonerata naui est aliqua spes uite. ℂ Quam abdubitata incerta:quoniam re non explicata: nulla est spes uite:et plus mali sequitur quoniam bona fortune contēnenda sunt pro uita conseruanda et pro honestate:que ceteris rebus debet esse antiquior:uita spernenda est ne laus et bonum nomen amittatur.

Repire. — Quō pericula adeūda sunt. — Pericula non optāda sunt. — Naute i periculis se expectāt. — Homeri Carmia. — Re explicata. — Vita pre laude spnēda ē.

ASCE. Ordo.

P Ericulose &c. Docet que actiones sint periculose:quid in illis agendū. Ordo est. Autem pro sed actiones periculose. i. que cum periculo fiūt sunt partim idest pro parte his qui suscipiunt idest imperant eas & partim. i. pro parte reipu. Item eorum qui subeunt pericula:alii uocant in discrimen. i. in periculum de uita & alii de gloria & beniuolentia ciuium. Igitur cum pericula. s. sint subeūda nos debemus esse promptiores. i. paratiores & expeditiores ad nostra idest propria pericula q̄ ad cōmunia: & dimicare paratius. i. citius & expeditius de honore & gloria q̄ de ceteris cōmodis. Autem pro sed multi sunt inuenti qui parati essent profundere. i. prodige exponere non modo idest nō solum pecuniam:sed etiam uitam pro patria: idest pro incolumitate & salute patrie & iidem qui uellent uitam pro patria exponere. ne pro etiam non: non uellent facere etiam minimā quidem iacturam idest amissionem glorie ne quidem hoc est non etiam reipu. postulante:

FRAS. Callicratides. Lacedemoniorū dux. Arginuse isule.

ℂ Diuidit actiones q̄ diuidunt periculū: & docet qd agendum sit.

ℂ Pellere cōmunis properato pericula uite.
Sic tamen ut nullo curre priore sequar.

☞ Nemo sui in officiis imemor esse debet promptius si quidē propriis periculis ob eundum est q̄ alienis.

Ericulose autem rerum actiones partim his sunt qui eas suscipiunt partim reipublice. Itē alii de uita: alii de gloria & beniuolentia ciuium in discrimen uocantur. Promptiores igitur debemus cē ad nostra picula q̄ ad cōmunia: dimicareq; paratius de honore & gloria. q̄ de ceteris commodis. Inuēti aūt multi sunt qui nō mō pecuniā sed uitā etiā pfundere pro patria parati essent. Iidē glorie iacturā ne minimā qdē facere uellēt:ne repu. quidē postulāte.

ut Callicratides:qui cū lacedemoniorū dux fuisset pelopōnesiaco bello multaq; fecisset fecisset egregie uertit ad extremū oīa cū cōsilio non paruit eorū:qui classem ab arginussis remouendā:nec cū atheniēsibus dimicādū putabāt. Quibus ille respōdit Lacedemonios classe illa amissa aliā parař posse se fugere sine suo dedecore nō posse. Atq; hec quidē lacedemoniis plaga mediocris fuit illa pestifera qua cū Cleombrotus inuidiā timens timere cū epaminūda conflixisset lacedemonioꝝ opes corruerunt Quanto Quinti .maximus melius de quo Ennius unus homo nobis cunctando restituit rem. Non ponebat enim rumores ante salutē. Ergo postq; uiri magis q̄ nunc gloria claret. Quod genus peccandi uitandum est etiam in rebus urbanis. Sunt enim qui quod sentiūt etiam si optimū sit tamen inuidie metu non audent dicere.

ut Callicratides qui cum fuisset dux lacedemonioꝝ in bello peloponēsiaco & fecisset multa egregie.uertit & destruxit:ac amisit oia usq; ad extremū cū nō paruit cōsilio eoꝝ qui putabāt classem remouendā esse ab arginussis illis tribus paruis cōsulibus nec putās aut dimicādū cū atheniēsibus:quib⁹ sic putātibus.ille.s.Calicratides respōdit lacedemonios posse illa classe amissa parare aliā & se nō posse fugere sine suo dedecore.i.uituperio.Atq; hec quidē fuit mediocris plaga lacedemoniis quā susceperāt s.ex supbia illius. Illa que sequtur fuit pestifera:qua cū cleōbrotus dux lacedemonioꝝ timens inuidiā cōflixisset temere.i.incōsulte cū epaminūda imperatore atheniēsium:opes.i.facultates & diuitie lacedemonioꝝ corruerūt quāto melius sup.fecit.Qu.Maximus de quo Enni⁹ sup.ait.unus homo restituit nobis rē.s.publicā saluā cunctādo.i.morā trahēdo.Enim pro qa non ponebat rumores.i.susurros populi ante salutē ergo gloria uiri.s.Qu.Maximi claret nūc & pōt magis.Quod genus peccandi iam.s.dictū est uitandū ēt in rebus urbanis.i.in urbib⁹ gerendis.Sunt.n.qui non audent dicere metu.i.propter metum inuidie.i.ne inuidiam incurrant.id quod sentiunt etiam si sit optimum.i.prestantissimum.

ERAS. Fabius cūctator Historia notissima.

Fortis ē fallam ī famiam cōtēnere

MARS.

Pericolose autē.Postq̄ de periculis adeūdis fecit mentionē dicit p diuisionē qbus afferant periculū actiones & ostēdit monetq; nos debere promptiores esse ad nostra pericula.i.ut potius omne discrimē patiamur & mortē q̄ permittere patriā aliquo periculo laborare.Nec debemus timere infamiā calūnia illata pro salute patrie:cui oīa debentur.Vnde reprehēdit illos qui ne gloriā ꝑpriā amitterēt:in summū discrimen patriā adduxerūt. Laudatq; Fabiū maximū qui nunq̄ rumores de se & infamiā posuit ante patrie salutē cū.s.cunctator pro dictatore appellaretur tn̄ nūq̄ uoluit manus cū hoc hoste(qui fortune incūbebat)cōserere:qm̄ patrie laborāti nō cōducebat:sed opus erat cūctādo Hanibalē(statu secūdo fortune uectū)reprimere.❡ Rerū actiones res ipse gerēde afferūt periculū & discrimē uite & nois.❡ Partim sunt.distinguit pericula q̄ sunt in reb⁹ agēdis & ad quos maxime pertineāt. ❡ Qui eas suscipiunt:agunt gerūtq;:ut sunt īperatores & duces exercitus q in periculo interdū uersantur. Itēq; alii facit aliā distinctionē qua ostēdit pluribus de causis uocari aliquos in discrimē. Inde docet pro qua re potius dimicādū sit.❡ Prōptiores igitur post distinctionē actionū q̄ sunt periculose his q eas gerūt partim reip.re sumēs priorē distinctionē precipit ad q̄ pericula debeamus esse prōptiores ut.s.potius subeamus nostra pericula:q̄ sinamus rēp. aliquo detrimēto affici:qm̄ cōis salus & gloria ꝑprie saluti & glorie ꝑferēda est & uir fortis nō debet timere pericula pro rep.imo uitā ꝑfundere si reip.salus exposcit.❡ Quā ad cōia q̄ pati ut cōis patria laboret.uñ laudat Curtius q se in foueā armatū & equitē ꝑcipitē egit:q totā urbē pestifera exhalatiōe inficiebat & sic periculo suo oīa pericula sustulit.Sic ēt Meneceus Thebanus Cretonis filius poscēte cōi salute turri se ꝑcipitauit.infinita sunt exēpla in historiis & exteris & nostris eorū q ꝑprie saluti nō pepercerūt pro cōi utilitate.❡ Dimicareq; resumit nūc alterā distinctionē:& docet pro honore & gloria potius dimicādū q̄ pro aliis fortune bonis.❡ Dimicare.manu pugnare.❡ Paratius. prōptiore aīo.& magis parato ad dimicādū pro honore & gloria:q̄ pro aliis rebus & utilitatibus qm̄ auaritie iudiciū est pro bonis fortune dimicare:pro gloria aūt pugnādū est ut oportet & sine iniuria alioꝝ qm̄ honor est ꝑmiū uirtutis:& deo tribuit uictores in certaminibus grecie nō auro aut argēto donabantur.Sed corona intexta ex foliis arbore ut certamē esset ꝑ gloria pro auro.Vñ Trietāchines(ut est apud Herodo.lib.viii.)Arthapani fili⁹ dixit Pape Mardonū quos uiros induxisti nos ad pugnādū:q nō pecuniarū certamen agitent:sed uirtutis.Et Alexāder autore Curtio.lib.ii.Parmenioni dixit.Pecuniā q̄ gloriā mallē si Parmenio essem.nūc Alexāder de paupertate secur⁹ sum & me nō mercatorē memini esse:sed regē.Nihil quidē habeo uenale sed fortunā meā utriq; nō uendo captiuos:si placet reddi:honesti⁹ dono dabimus q̄ precio remittemus.Victores in olympico certamine coronabant oleastro:In pitiis ludis lauro. Istmanicis pinu:in nemeis apio.❡ Cōmodis utilitatibus & bonis externis:qm̄ magnanimus qui circa magna uersat nō curat bona fortune sed nomē & gloriā:circa tn̄ ignominiā alioꝝ:qm̄ ad gloriā honorē & honestatē nati sumus cū sint uirtutū ꝑmia.❡ Inuēta autē sunt.Nūc affert illos q pro patria quicqd habuerūt:& ēt uitā effundere uolussent:sed minimā partē ꝑprie glorie amittere noluissent:& nois ēt patria postulante qd est cōtra officiū nā ratio tēporis habēda est:& illi aliqn̄ seruiēdū:& pati ut fama nostra diminuat:si patrie cōducit q̄ nobis oībus aliis rebus charior esse debet.nō.n.tanti gloriā nostrā facere debemus ut patria iacturā ob id patiat:& uera gloria est patrie cōsulere.❡ Sed uitā quod est uiri fortis nō timere mortē pro patria.❡ Sed idē qui ita ad mortē parati erāt. ❡ Iacturā:dānū.sed iactura ꝑprie dicitur in mari cū urgēte tēpestate res e naui iaciunt.Vnde iactura dicta & large accipitur pro quocūq; dāno.❡ Repu.utilitate reipublice ita exigēte.❡ Vt calicratides.ponit exēplū de calicratide:qne suū honorē amitteret:patrie detrimēto fuit:sue & sic nō fuit uere magnanimus qm̄ affectabat honorē & gloriam cū calamitate patrie qd est cōtra officiū.Peloponesus a Pelope filio Tātali dicta:q illic regnauit:filio platani similis ꝑpter angulosos recessus quos habet:sitū est iter duo maria:Ioniū & Egeū circuitu qngentorū.lxiii.miliū passuū.locus angustus.Vnde ꝑcedit.Isthmus appellat duo maria terrā hincinde uorāt.Sparta seu Lacedemon est in Pelo-

Vita pre laude ꝑ nēda ē.

Pꝛie oīa debent. Cōis salus ꝑua te ꝑferēda est.

Curtius & Menece⁹ se ꝑ patria ꝑ cipitauerunt.

Honor uirtutis premiū.

Alexandri regiū dictum.

Varie uictorū corone.

Iactura.

Gloriosum est enim ꝑ ꝑrie sue tuitione uolūtarie se opponere morti pulchrū q; mori

ut Verg. ait succurrit in armis. Spartãi feliciter duce Lysandro cũ persis dimicãtes ultimã eis manum apposuerunt.

põneso. Et lacedemonii post bellũ cõfectũ cõtra Persas: cum atheniẽsibus per multos annos bellũ gesserunt. Vnde hoc pelopõnesiacũ dictũ est huic bello Lysander de quo dixi & dicã loco suo ei finẽ imposuit qm̃ summa felicitate Athenas cepit. Callicratides dux Lacedemonioꝝ elapsis post Lysandrũ profectus apud Arginussas insulas pugnaturus eũ Atheniensibus. hermone gubernatore dicente (ut scribit Plutarchus) qđ bene esset retro nauigare. cũ triremes atheniensiũ: multo plures essent respõdit quicqd hoc: certũ fugere turpe est & detrimẽto sunt Sparte: sed si mãsero aut moriar aut uincã: qđ optimũ est. Cicero aliter ponit uerba q̃ Callicratides dixit respõdens illius q fugã suadebat. Nauali pugna superatus (inqt Plutarchus) in Arginussis deletus est Callicratides Mithillenã obsidebat atheniẽses subsidiũ parentes centũ uiginti nauibus. Samon insulã adnauigarunt & illic aliis coactis centũ quinquaginta nauibus ad hostẽ contẽderunt. Callicratides cognitio ipsoꝝ aduentu. Et heonico legato ad obsidionẽ relicto cum centũ uiginti nauibꝰ obuiã ꝓfectus est ad Arginussas & pugnãs delectus est ac supra naues. lxx. lacedemonii amiserunt. ℂ Egregie. strẽnue & fortiter & multa cũ laude: qm̃ pro spartana dignitáte aios gerebat summa eqtate fortitudine & magnanimitate excellẽtissimus autore Plutar. ℂ Vertit oĩa. i. in fine turbauit & amisit partã gloriã & nomen: qm̃ fecerat multa egregie: & tandẽ nimis affectans ꝓpriã gloriã in discrimẽ patriã adduxit suã quippe cũ illis detrimẽto pugnauit ne uideretur ignauus cũ melius esset cedere: & patrie & tpis habere rõnem. ℂ Cõsilio eoꝝ. Plutarchus dicit fuisse hermonẽ gubernatorẽ nauiũ. ℂ Cõsulto snĩe. nã censebãt tẽpori cedẽdũ esse: nec expetandã classem Atheniensiũ. ℂ Putabant. arbitrabãtur melius esse. Arginusse sunt tres ĩsule parue ante Asiã Mithilenẽ & Lesbũ cõtinẽti ꝓxime: ut autor est Stra. lib. xiii. ℂ Hec plaga. Calamitas & uulnus qđ accepertũt Lacedemonii amissa classe & deleto Callicratide in arginussis. ℂ Mediocris. nõ multi detrimẽti attulit: qm̃ nõ amiserũt ob id imperiũ ĩmo supfuit plaga & calamitas q̃ Lacedemoniis imperiũ eripuit & affert aliud exẽplum Cleõbroti Pausanie filii: q timẽs inuidiã & ĩfamiã: ne. s. uideret̃ cũ hoste. Epaminunda sentire differẽdo pugnã temere manus cõseruit & se & patriã in preceps dedit. nã in hac pugna que a leuctra oppidũ Boe. fuit cũ Epũminũda Thebanorũ duce Cleõbrotus rex lacedemonioꝝ uulneratus occubuit: & exercitus deletus est. & sic Lacedemoniorũ ĩperiũ corruit. Ergo Cleõbrotus ne gloriã suã amitteret: & ne detrimentũ noĩs pateret̃: causa fuit: ut patria q̃ prius imperabat: seruiret. Nã paulopost secundo ꝓlio apud Mantineã idẽ Epaminũdas ita Lacedemonios attriuit: ut imperiũ amiserint: in quo ꝓlio Epaminũdas cecidit gaudẽs: qm̃ relinquebat patriã suã imperantẽ que prius seruierat. ℂ Temere. malo cõsilio et nulla spe uictorie: sed ut ĩfamiã declinaret & odiũ: qm̃ ꝓliũ differebat. Vnde timuit inuidiã & temere pugnãs uictus est. Opes: potentie & imperiũ: qm̃ principatũ grecie amiserũt. Quãdo melius. Qu. Fabius affert exẽplũ. Qu. Fabii maximi qui cũ bello punico scđo dictator esset Hãnibalẽ summa patiẽtia & cũctatione fregit Qu. Fabiũ in inuidiã Romanorũ adducere tẽtauit. Nã cũ agros cãpos incẽderet agris Fabii pepercit Fabius hãc inuidiã nõ timuit: nec temere pugnã iniuit ut ĩfamiã expugnaret: sed cunctando rem Romanã ꝓpe collapsam restituit: q̃uis a multis dãnaretur & male audiret: q bellũ opera sua & cũctatione in Italia duceret̃. Cui ob id ĩperiũ equatũ fuit cũ Minutio: q erat magister equitũ hoc ẽt magno aĩo quoq; tulit salutis patrie studiosissimus: q nunq̃ succedendũ putauit: ĩmo cũ Minutius a quo lesus in honore fuerat cũ Hãnibale pugnaret: & iaiã uenturus esset in hostiles manus: Fabius e suis castris in magno impetu erũpens: eũ liberauit. Si igit̃ Fabius uere magnanimus inuidiã timuisset atq; infamiã: qm̃ pro dictatore: cũctator ac segnis ab obtrectatoribꝰ uocabatur manus cõseruisset: cũ hoste tam Fausti martis actũ fuisset de romano iperio. Sic Camillus cũ Ardee exularet: patriã captã a Gallis asseruit: & oẽm ignominiã qua actꝰ in exiliũ fuerat notatus magno aĩo pioq; patrie cõdonauit sue. ℂ Quãto melius fecit Fabius: q̃ Callicratides & Cleõbrotus duces Lacedemonioꝝ. ℂ Vnus homo nobis hi sunt uersus Ennii q in hoc scđo bello punico militauit Cẽturio ĩ Sardinia sub Torquato: et suis annalibꝰ bella Italia cecinit. Rudie urbs Calabrie patria Ennii fuit: de quo Syllius. Miserunt Calabri Rudie: genuere uetuste. Nunc rudie solo memorabile nomẽ alũno. Ennius primũ grecis lr̃is operã dedit: & Aphricanũ maiorẽ mirifice dilexit: obseruauitq; a quo multis muneribꝰ donatꝰ est & noĩs eternitate eius q domũ aliquando frequẽtauit. Cum Scipione asiatico in Asiam profectus est: & cũ Fuluio nobiliore in Etoliam qui poetas amauit. Prius Ennius apud latinos exametrũ carmẽ fecit qđ longũ appellare solebat decessit post. lxx. annos scripsit in omni poematũ genere. Sed annales magis probati fuere: quos ꝑ cõpita urbis. Qu. Vargũteius pronunciare solebat: cuius meminit Lucre. lib. i. Ennius ut noster cecinit: qui primus amenam Detulit ex helicone peremni fonte coronam. Et apollo apud Sylliũ lib. xii. sic Enniũ laudat Sacer hic & magna sororum Aonidũ cura & dignus Appolline uates. Hic canet illustri primus bella Itala uersu. ℂ Attoletq; duces celo: resonare. docebit. Hic latis helicona modis: nec cedet honori. Ascreo fama ue seni. ℂ Fuit & paulopost alius. Ennius Tarentinus qui primus de litteris sillabis & metris libellũ edidit. Vnus homo solus fabius cunctando differendo pugnã quã Hãnibal fortũa tũc aspirãte optabat. ℂ Restituit rẽpu. imperiũ Roma prope colapsum recuperauit. Nã atrite erãt opes romanoꝝ iã cladibus acceptus ad Ticinũ Trebiã Trãsimenũ lacũ Perusinũ. ubi Hãnibal romanũ exercitũ ꝓfligauit ceciditq; temeritate Flaminii cõsulis qui etiã illic ocubuit. Sed fabius a populo: qđ nunq̃ ante eũ diem factũ fuerat: dictator creatus Hannibalẽ tot uictoriis elatũ & iuueniliter exultãtẽ cunctãdo fregit: & rẽ. i. imperiũ Romanũ restituit. Nõ enim ratio quare Fabius rem romanã restituit. ℂ Rumores obtrectationes eoꝝ qui fabium appellant segnem. & cunctatorẽ pro dictatore: & q cũ Hãnibalẽ sentiret non preponebat Fabius hos rumores saluti reipub. immo tale infamiã non curabat ꝑ cõi salute sciebat eñ solã cũctationẽ reipu. tũc nutanti cõducere: poterãt eñ cõmodius & tutius romani bellũ producere q̃ hãnibal qui in hostili solo ꝑperebat ut uinceret & cũctatio fabii satis suis currẽtibꝰ obstitit. Et fabius rediẽs ad urbẽ sacroꝝ causa monuit Minutiũ ne manꝰ cũ hoste cõsereret dicẽs: ut est apud Sylliũ Interea crede experto nõ fallimur egris. Nil monuisse salus rebus. Videbat eñ unã esse salutẽ: tũc hoste tã fausti martis nõ pugnare. & Pau. emi. Proficiscẽs in castra mouẽti Fabio dixit. Ne me unica fallit cunctãdi ratio: qua te grassante se nesciens Hãnibal oppressum uidit cõfidere bellũ. ℂ Ante salutem reipub. Romano salus cõis erat illi charior & antiquior sua famia & rumores falsos de se nõ curabat. Rumor est sermo dispersus in populo incerto auctore de aliqua recẽti re siue bona siue mala cui ut inqt Fabi. malignitas dedit initium crudelitas aũt incrementũ. Fama est

Marginal notes: Arginusse. — Lacedemoniorũ ĩperiũ corruit. — Qu. Fabiꝰ rem romanã cunctando restituit Qu. Fabii iaꝰ — Hannibal. fausto marte pugnabat. — Ennii uersus rudie. — Ennii uita. — Fabiꝰ a populo dictator creatus. — Fabius rumores uilipendit. — Rumor. — Fama.

consensus ciuitatis uelut publicum testimoniū. ¶ Ergo idcirco inquit cū non posuerit rumores ante salutē patrie& illos curauerit:& talē infamiā neglexerit:ut uere magnanimū decebat qui infamiā iniuria illatā non curat. ¶ Ergo post res ipsas a Fabio gestas. ¶ Gloria uiri Fabii. Magis claret splēdidior est q̄ si pugnasset & rumores posuisset ante salutē q̄m cunctando rem Ro. restituit. Syl. in. vii. sic canit de Fabio. Ac si in sacra seni nis impressumq; fuisset. Sistere cunctando fortunā aduersa fouentē. Vltima dardanii transisset nōis etas. ¶ Quod genus peccādi qd̄. s. supra tetigi mus eoꝝ qui sibi seruiētes & timentes inuidiā ea cōmittūt: que patrie detrimentū afferunt: qd̄ etiā in rebus urbanis uidendū est. Nō. n. bono uiro & ciui patrie studioso timēda sunt odia: & inimicitie alioꝝ ꝓ salute patrie imo libere cōsulendū est: id qd̄ optimū est iudicandū aliter magnanimitas nō seruatur: q̄ nihil timet p̄ter turpitudinē. ¶ Vnde boni ciuis & magni est nihil tacere aut dissimulare ob timorē quod patrie cōsulit. Ideo laudatur Cicero qui in. M. Antoniū summe tunc potentie uirū in senatu acerrime inuectus est & etiā in Catilinā nullū odium timens. modo reipu. cōsuleret. In rebus urbanis. in his que in urbe aguntur ut in senatu dandisq; suffragiis. ¶ Optimū ipsi reipu. & cōmuni utilitati Metu inuidie. odii ne aliquē ledant si id dixerint qd̄ patrie optimū est & magnanimus talē inuidiam nō timet: nec curat si ob id quod dixerit perdit partē gratie: q̄m salutē patrie omnibus aliis rebus preponit. & dūmodo cōmune cōmodum augeatur iacturam gratie sue apud alios: quos uero dicendo ledit: non curat.

¶ Officia illorum qui rempub. gerunt.

Qui preest officiis uigilans communibus omnes.
Sic regat ut nulli uelle fauere putes.

☞ Administratorem publicum propter unius nec sui quidem ipsius fauorem non decet cōmunitati derogare.

Omnino qui reipu. prefuturi sunt duo platōis precepta teneant. unum ut utilitatem ciuiū sic tueantur ut quicquid agunt ad eā referāt obliti cōmodorū suorum. Alterū ut totum corpus reipub. curent ne dū partem aliquā tuentur reliquas deserāt. Vt enim tutela. sic procuratio reipub. ad utilitatē eorū qui cōmissi sunt. nō ad eorum quibus cōmissa est gerenda est. Qui autē parti ciuiū consulunt: partē negligunt rem perniciosissimā in ciuitatē inducūt seditionem atq; discordiam. Ex quo euenit: ut Alii populares. Alii studiosi optīe cuiusq; uideant pauci uniuersorū. Hinc apud athenīēses magne discordie orte. Et in nostra republi. non solum seditiones. sed pestifera etiā bella ciuilia. Que grauis& fortis ciuis in repubi. dignus principatu fugiet atq; oderit: tradetq; se totum reipubli. Neq; opes aut potentiā consectabitur: totamq; eā sic tuebitur ut omnibus consulat. Nec uero criminibus falsis in odiū aut inuidiā queq; uocabit. Omnino itaq; iusticie hōestatiq; adherescet ut dū eā conseruet q̄uis grauiter offendat mortē oppetat potius q̄ deserat illa que dixi.

Omnino qui rēpub. &c. Docet officium eoꝝ qui rēpub. gerunt. ¶ Ordo est. Hi sup. qui prefuturi sunt. i. preesse uolūt reipu. teneāt oīno duo precepta Platonis: unū ut tueantur. i. protegant & defendant sic utilitatem ciuiū ut referant. i. dirigant & ordinent quicqd agunt ad eam. s. utilitatē reipu. existentes obliti suorū. i. proprioꝝ cōmodorū. Alterū ut curent totū corpus reipu. i. totā cōmunitatē ne. i. ut dum. i. q̄n tuentur. i. defendunt aliquā partē non deserent reliquas sup. partes. Enim pro quia. i. ut quēadmodū tutela. s. orphanoꝝ & pupilloꝝ est gerenda. i. debet geri ad utilitatem eoꝝ quibus. s. tutela cōmissa est: hoc est tutorum: sic procuratio reipu. gerenda est ad utilitatem eoꝝ qui cōmissi sunt: uidelicet oīum ciuiū & totius populi & oīa ad utilitatem eoꝝ quibus sup. procuratio cōmissa est hoc est procuratorum & gubernatoꝝ reipu. Aūt pro sed: qui cōsulunt. i prosunt ꝓuidendo cōsulendo & fauendo parti ciuiū: & sup. negligunt partē inducunt in ciuitatē perniciosissimā rem uidelicet seditionē atq; discordiā. Ex quo. i. ex qua re euenit ut alii. i. aliq ex gubernatoribus reip. uideant populares. i. populo & uulgo fauentes & eius partes tuentes alii uideantur studiosi. i. fautores optimi cuiusq; sup. uiri. i. omniū bonoꝝ & prestantium uiroꝝ & pauci sup. uideantur studiosi uniuersoꝝ. Hinc. i. ex hac re & partialitate: magne discordie sunt orte apud Atheniēses. Et in nostra. s. romana reip. ¶ Nō solum enim seditiones sup. orte sunt: sed etiā pestifera bella ciuilia. Que. s. bella ciuilia cuius grauis & fortis & dignus principatu in repu. fugiet. i. uitabit: atq; oderit: & tradet reip. totū se neq; consectabitur. i. ex principatu suo impetrare conabitur opes aut potentiā: & tuebit .i. proteget eā. s. rēpu. sic & consulat. i. prosit & utilis sit oībus: uero pro sed nec pro &. & non uocabit. i. prouocabit queq̄ in odium aut in inuidiam. criminibus. i. criminationibus falsis. i. iniquis. & falso illatis. Itaq; ipse adherescet. i. adherebit omnino iusticie & honestati: ut dum idest dūmodo conseruet eam. s. rempubli. q̄uis offendat grauiter. i. offensos & iratos sibi multos constituat tamen sup. oppetat. i. obeat & sustineat potius mortem q̄ deserat illa que dixi. s. iusticiam & honestatem.

Omnino qui rempub. affert duo Platonis precepta posita ab eo in libro de repub. que temere debent in primis & obseruare hi qui rempub. prefuturi sunt ut omnia . s. referantur ad cōmunem utilitatē: & omnes ita tractantur: ut pauperes & ignobiles non deserantur. aliter. n. seditio in rēpub. oritur & bellū ciuile: et ꝑ hoc notat quorundā romanoꝝ mores qui aut defensores optimatium ut Sylla et Pompeius: aut populares esse uoluerunt: ut gracchi Marius Cesar et sic de aliis. Vnde prudentia caruerunt quā debet habere bonus ciuis et uere politicus: ut ciuitati consulere possit: et id qd̄ magis et reipub. est despicere et iudicare cum factiones in repub. oriuntur stare non potest: oriuntur autē si una pars curatur altera negligitur. Vnde in rēpu. romanā exorta sunt bella ciuilia: seditiones intestine & imperii tandē euersio. Vnde cauendum est ipsis polliticis: nec cōmittendum ut seditio possit

Cice. laudatur.

Magnanimus gratiam populi cōtēnit. ASCE.

Ordo.

Duo ꝑcepta publico administratori obseruāda FRAS.

Magnanimi est publica cōmoda suis ātepone te.

Magistratus equ⁹ oīb⁹ et partium studio uacans.

Optimū optimatē dicit.

Mala ꝑpter fauorē sub secuta.

Despicere. i. iudicare discernere.

oriri:sed oẽs ita tractãdi sunt ut ciuilis prudẽtia dictat:& uult quoniã prudẽtia(ut inquit Aristo.in.iii.de repu). est proprie principis & illus qui reip.gubernacula tenet. Tenent obseruent sciant. ¶ Vnũ hoc est primũ ꝑceptũ. ¶ Sic eo pacto: & animo. ¶ Tueantur conseruent ad utilitatem totius reipu. ¶ Ad eam referant.illis cõmunitatis causa: omnia faciant ad unum omnia dicuntur referri.cum omnia illius gratia fiunt felicitas est ad quam omnia referuntur idest cuius causa omnia fiunt:quoniã ob id officiosi esse uolumus: ut felicitatẽ cõsequamur. ¶ Obliti non curantes proprias utilitates:& nullã habentes rõnem priuati cõmodi:quoniã magistratus est ad aliũ non ad se.& satis debet esse honor. Is autem cui hic non sufficit Tyrannus dicitur. Pla.precipit hoc quod Cice. dicit in primo de repu.di Nullus princeps ea ratione que est princeps imperat quod sibi utile sit:sed quod ei qui paret conducat:& quecũq; egerit aut dixerit illius utilitatem & honorem respiciet cui imperat:& ad illius cõmodum non ad suum omnia referret quemadmodũ nullus medicus ea ratione qua medicus est:querit quod utile sit medico: sed quod ipsi egrotant expediat:Hoc aũt non fit a nostris principibus qui omnia ad suas utilitates nihil ad cõmune cõmodum referunt rapiendo extorquendo per fas & nephas iusticie obliti & preceptorũ qui diuini illi hoĩes & boni uili posteris tenẽda reliquerunt:unde tyrãni iure appellantur qui omnia ad suum cõmodũ referunt. ¶ Alterũ:hoc est alterũ.Pla.precepit. ¶ Totum corpus oẽs qui in repu.sunt cuiuscũq; ordinis & conditionis. Loquitur ꝑ trãslationem medicoꝝ qui debent eo modo curare corpus ut nullum membrũ deseratur:sic princeps oĩum(cuiuscũq; cõditionis sit)rõnem habere debet ut nemo queri possit cõmittendũ non est impotẽtes a potentioribus opprimantur. ¶ Curant:ut faciunt medici:quoꝝ propria est curatio. ¶ Aliquã partem aut optimates aut plebẽ. ¶ Vt enim tutela: probat id qd̃ dixit cõparatione tutele que non est ad utilitatẽ tutoris:sed pupillorum:sic administratio reipub.nõ est ad suum cõmodum sed cõmune. Tutela(ut inquit insti.)est ius atq; potestas in capite libero ad tuendum eum qui propter etatem se defendere nequit iure ciuili datã ac permissa. Tutores aũt sunt qui eam uim ac potestatẽ habent: quibus testamento tutor non est datus:his ex lege.xii.tabu.agnati sunt tutores uocantur legitimi agnati sunt per uirilis sexus coniunctionẽ coniuncti. ¶ Procuratio:administratio. Eorum pupillorũ:qui cõmissi sunt tutele alicuius: Que autem.nunc a contrario sensu precepti superioris ostendit q̃ malum oriatur si pars ciuium fouetur:pars negligitur. Consulunt fauent quibusdã & eoꝝ cõmodis inseruiunt. ¶ Perniciosissimam afferentẽ maximam perniciẽ. nam pernicies est maximũ malum. ¶ Seditionẽ.seditio dicitur a seorsum eundo & tunc est cum populo secũ discordante res ad manum uocatur. Discordia dicitur quasi cordiũ dissensio & dissimilitudo. Pla.lib.v.de repub. dicit seditionem esse contentionẽ inter finitimos:bellum uero inter externos. ¶ Ex quo propter hoc:quia parti ciuiũ consulitur:parti autẽ non ob id oritur seditio atq; discordia. ¶ Populares populi amatores ut fuerũt gracci Marius Cesar. Omnino &c. Quid in bello seruari a magnanimo cõueniat admonuit:nunc qd in repub.ab eodẽ fieri debeat ostendit. ¶ Duo platonis &c.in li.de rep. Aristo.quoq; hoc idẽ precipere uidetur.uult enim magnanimũ prõptiorẽ esse ad benefaciendũ quã recipiendũ. Nã ut magni animi est dare:ita nõ magni recipere:oĩbus itaq; ne benefacere studet qui uere magnanimus est. ¶ Finium singuloꝝ. ¶ Obliti propriorũ cõmodorũ qd̃ est propriũ magnanimi a propriis aduocari cõmodis ut aliis prosit:Sic tuebãt defendãt:nihil oĩno ueriti:qd̃ cato faciebat. ¶ Totũ corpus. Ne nobilitatis studiosi cõmoda plebis negligent aut contra ut gracci fecerunt. Qui utiles plebi & perniciosas nobilitate leges tulerunt ut Sylla qui nobiliũ. Marius qui plebeioꝝ utilitati fauebat. Vnde.n.tutela. Similitudine ostendit quẽadmodũ se magnanimus habere debeat. Sicut.n.tutor pupillorum utilitatis causa.dari solet nõ sua. Sic magistratus reipublice prefici:ut non sibi sed reipublice prosit. Omnium ergo sibi cõmissoꝝ gerere magnanimus parẽ curã debet. Tutela autẽ ut Seruius iureconsultus diffinitius est ac potestas in capite libero ad tuendũ eũ q propter etatẽ se defendere nequis iure ciuili data ac permissa. Tutores aũt sunt q eã uim ac potestates habẽt: ex qua re ipsi nomẽ acceperũt ita appellantur tutores quasi tuitiores ac defensores. Sicuti editui dicunt qui edes tuentur. ¶ Qui autẽ mala ostendit que sequuntur cũ quispiã qui curam habet reipublice huic parti fauet:illũ uero negligit. Nam neglecta plerũq; factionẽ excitat ex quo efficitur ut alii sint populares sicuti Mariani fuerunt alii optimatum studiosi sicut syllani. ¶ Optimi cuiusq; optimatũ studentes populo. Studiosi pro amatores & optimi cuiusq; cõmodi seruientes. ¶ Vniuersorum:ut curant optimates & plebẽ & fieret in optima repu.plebs & populus differunt q̃n genus a specie. Nam populi appellatione uniuersi ciues significantur cõnumeratis etiã patritiis & senatoribus plebis autem appellatione sine patritiis & senatoribus ceteri ciues significantur. ¶ Hinc ex hoc:quia erant aliqui populares aliq optimatũ studiosi & pauci uniuersorũ apud athe. Nã pericles popularis fuit ut sibi potentiã contra Symonem miltiadis filiũ(qui optimatibus studebat)cõpararet. Vnde cũ plebi habenas relaxasset illius fauore rẽpub.ad uotũ administrabat quottidie aliqd̃ celebre spectaculũ exhibens & epulũ:& sic discordie erãt inter optimates & plebẽ ipsosq; populares:& sic alii quoq; nõnulli fecerunt. ¶ In nostra romana repu.etiã non modo seditiones:sed etiã ad arma uentũ est a ciuibus nã bellũ ciuile dicitur cũ ciues inter se discordes arma sumũt quo nihil potest esse demẽtius. ideo Luc.dãnans bella ciuilia & plusq̃ ciuilia exclamat. Quis furor o ciues:que tanta insania ferri. Gentibus inuisis latiũ ꝑbere cruorẽ. ¶ Pestifera perniciosa reipu.qm̃ tandẽ libertatẽ amisit. ¶ Bella ciuilia que fuerunt inter Syllã & Mariũ Ce.& Pom.Ce.fuit maritatus ꝓpter affinitatẽ. Nã Iulia Cesaris amita uxor fuerat Marii. Vnde cũ Sylla Cesarẽ adolescentẽ perdere decreuisset ab amicis tandẽ exoratus proclamauit:habeatis uobis Cesarẽ & sciatis uobis eum fututũ aliqñ exitium optimatibꝰ quos mecũ defendistis cõtra Marianos & Cesari multos marios inesse dixit. ¶ Que bella ciuilia ille fugiet qui grauis & fortis haberi uult. ¶ Grauis in uirtute perseuerans. ¶ Principatu ut sit princeps in ciuitate:uitabit & odio habebit tanq̃ rem cõmuni utilitati & reipub.pestiferam. ¶ Tradet se tantum nil aliud cogitabit nisi cõmunẽ utilitatẽ. Neq; consectabitur:non sequetur. aut optimates :aut multitudinẽ:ut habeat summã in ciuitate potentiã:sed uniuersam rẽpu.curabit:ut bonũ uirũ decet & principatu dignũ:qm̃ nullum detrimentum(ut inquit Socra.apud Pla.lib.i.de republi.)maius ciuitati accedere potest q̃ a pessimo regi uiro:cum ipse principatum recuset bonus q necessitatem rei expectare non debet:sed ad illã gerendã prompto aĩo accedere net uat:& ne uirtus depressa iaceat:qm̃(ut inquit idem Pla.lib.viii.de repu.)in honoratis in urbe diuitiis atq; diuitibus boni atq; uirtus in primis negliguntur,exercitũq; quod in honore est:iacentq; ea que apud quosq; improbantur.

Prudentiã principis est omĩa ad unũ referri.
Tyrãnꝰ.
Nota ꝑnceps.
Carpit pricipes nr̃i tẽporis.
Fas & nephas.
Medici est curatio.
Tutela.
Tutores
Agnati.
Pernicies.
Seditio.
Discordia.
Populꝰ & plebs differũt.
Pericles popularis.
Bellum ciuile.
Lucani exclamatio.
Sylla & Marius.
Cesar Põpeiꝰ.
Maximũ ciuitatis.
Detrimẽtum.
Nota ueram sententiam in iustitia odii causa.

¶ Totam rempub. eo modo ſic defendet: ut hoīum ratio habeat̃ nec ratio trahet aliquem calũniis in odiũ aut optimatũ: aut multitudinis. ¶ Nec uocabit non adducet in odiũ alicuius partis. ¶ Inuidiã non eſt debemus: inquit: aliquẽ calũniis laceſſere. & illi odium & inuidiã facere: qm̃ contra iuſticiã: iniuſticia enim cã eſt ſeditionis, odii pugne. So. apud pla. de repu. Seditiones nãq; o traſimache: iniuſticiã inimicitia contẽtioneſq; parit iuſticia uero cõcordiã atq; amiciciã. Oĩno certe: inquit: in ipſius actionibus iuſticie adherẽdum eſt. ¶ Eam iuſticiã que iubet dari cuiq; q̃ ſuũ eſt: & illud eſt honeſtũ. ¶ Quãuis grauiter offendat: q̃uis patiatur iacturam: aut in amicis ledẽdis pro iuſticia: aut minuẽda gratia: aut in rebus dome. non debemus talẽ iacturam curare pro iuſticia: & potius mortẽ appetere debemus q̃ a iuſticia honeſtateq; diſcedere. ¶ Illa que dixi. ut totum corpus rei caret: ut omnibus conſulat ne oriantur ſeditiones & diſcordie: & ne quemq̃ in odium falſis criminibus adducat: & illa omnia que dicta ſunt.

¶ Ambitio.

Ornat magnanimum placide clementia mentis.
Eſt ſummum cupiens turpis anhela gradum.

☞ Magnanimi nõ eſt ſed prorſus uecordis ambitiõe teneri clemẽtia aũt & placabilitas oĩm oñdũt uirtutũ uſum laudabilẽ.

Miſerrima eſt omnino ambitio: honorumq; contentio de qua preclare apud eundem eſt. Pla. ſimiliter facere eos qui inter ſe contenderẽt uter potius rempu. adminiſtraret: ut ſi naute certarẽt quis eorum potiſſimum gubernaret idemq; precepit ut eos aduerſarios eſtimemus qui arma contra ferant non eos qui ſuo iudicio tueri rempubli. uelint qualis fuit inter. P. Aphricanum &. Q. metellũ ſine acerbitate diſſenſio. Nec uero audiẽdi ſunt qui grauiter iraſcendum inimicis putabunt. Idq; magnanimi & fortis uiri eẽ cenſebũt. Nihil enim laudabilius nihil magno & preclaro uiro dignius placabilitate atq; clemẽtia. In liberis uero populis & iuris equabilitate exercẽda ẽt eſt facilitas & altitudo animi que dicit̃. ne iraſcamur aut intẽpeſtiue accedentibus: aut imprudenter rogãtibus ĩ moroſitatẽ ĩutilẽ & odioſam ĩcidamus. Et tñ ita pbãda ẽ mãſuetudo atq; clemẽtia ut adhibeat̃ reipu. p cauſa ſeueritas ſine q̃ adminiſtrari ciuitas non põt.

Miſerrima. &c. Reprehendit ſummopere ambitionẽ. i. addictionem magiſtratuũ per largitiones aut preces ab his qui cupidi honoꝝ non reip. ſed ſibi prodeſſe querunt dr̃ aũt ambitio ab ambio quod eſt circum eo ſtabant. n. populi in cõmitiis dũ magiſtratus innouabant̃ fere in circuitu ad quos q̃ magiſtratũ petebant in ueſte alba ut candorẽ & puritatẽ aĩ ſui ſignificarẽt: accedebant ſupplicantes: ut ſuffragia ſibi dent̃. Circũferebantur aũt tabule in q̃bus ſinguloꝝ que petebant noĩa erant ſcripta: ad que q̃ uota ſua dabant punctũ faciebãt. uñ in arte poetica flacc⁹ punctũ pro ſuffragio ponit. ¶ Ordo eſt. Ambitio i. iniqua cupiditas & petitio dignitatũ & magiſtratuũ: & pro. i. contẽtio. i. concertatio honoꝝ i. de impetrandis honoribus eſt oĩno miſerrima. i. uiliſſima. de qua. ſ. ambitione eſt p̃clare ſup. ſcriptũ apud eundẽ Pla. Scriptũ aũt eo ſimiliter facere q̃ contẽderẽt inter ſe uter. i. quis ipſoꝝ duorũ adminiſtraret potius rẽpu. ut ſi naute certarẽt quis eoꝝ gubernaret potiſſimũ q; pro & idẽ ſup. plato p̃cepit ut eſtimemus. i. iudicem⁹ uel eſtimemus. i. appreciemur reputemus eos aduerſarios. ſ. reip. qui ferant arma cõtra ſup. eã: non eos q̃ uelint tueri rẽp. ſuo iudicio. i. iuxta ſñiam & opi. ſuã qualis diſſenſio i. contẽtio fuit ſine acerbitate inter. P. aphricanũ &. Qu. metellũ nec uero ſunt audiẽdi. i. approbandi. ſup. ii. qui putabũt iraſcẽdũ eſſe grauiter inimicis & cẽſebunt. i. iudicabũt id. ſ. grauiter iraſci eſſe magnanimi & fortis uiri. Enim pro q̃a nihil ſup. eſt laudabilius & nihil eſt dignius magno & preclaro uiro. i. q̃d magis deceat preclarũ uirum placabilitate. i. facilitate placandi hoc eſt qua cito iram deponit: & clemẽtia. i. manſuetudine aĩ. Quod ex uerbis ſaluatoris noſtri cõprobare poſſim qui ad ſingularẽ imitationẽ ſui nos inuitans dixit diſcite a me quia mitis ſum & humilis corde uero pro ſed facilitas. ſ. exorabilitas & leuitas ac mititas eſt ẽt exercenda in populis liberis & equalitate iuris. i. qui equali iure equaliter gaudẽt altitudo. i. profunda tranquillitas animi que dicitur. i. uulgo ſic appellat̃ eſt exercẽda &c. ne ſi iraſcamur. i. ſuccẽſeamus accedentibus. i. iis qui accedant intẽpeſtiue. i. non ſuo tẽpore aut rogantibus imprudẽter nos incidamus in moroſitatẽ. i. difficultatẽ morum inutilẽ & odioſam. i. moleſtam oĩbus. Et tñ manſuetudo & clemẽtia eſt probanda. i. approbanda ita ut ſeueritas pro cã. i. legitima adhibeatur reip. ſine qua. ſ. ſeueritate ciuitas non poteſt adminiſtrari. i. gubernari.

ASCE. Ambitio eſt fugiẽda.

Ordo.

ERAS. Ciuilis diſſenſio inter. P. Scipionem & Quintũ macedonicum.

Placabilitas & clemẽtia laudabilis.

ERAS. Moroſitas cõtra officiũ fortitudinis.

Miſerrima eſt oĩno. Hactenus ſatis monuit: docuitq; q̃d agẽdum ſit rẽpu. capeſſentibus & magnanimi eſſe illã adminiſtrare: & querere honores dignitati ſue conueniẽtes & ut oporteat. Nunc ponit ambitionem que eſt in uitio: & q̃ eam habet miſer eſt qm̃ ſeruit affectibus. Honores enim bonis uiris ſponte offerũtur illos aũt ambitu aucupari & conſectari turpiſſimũ eſt & e qui id facit non eſt ſui iuris. Sicut due mediocritates ſunt q̃ uerſantur circa pecunias & liberalitas & magnificentia: ſic due ſunt circa honores magnanimitas mediocris appetitio honoris magnanimitas mediocris appetio honoris & ut ſe habet liberalitas ad magnificẽtiam ſic mediocris appetitio honoris ad magnanimitatẽ. Is qui in honoꝝ appetitione exuperat ambitioſus uocatur nam appetit pl9 q̃ oporteat ille autem deficit qui iuſtos honores ſpernit: & dr̃ uacans honoris appetitione uituperatur autẽ quoniam honor primum uirtutis appetendus eſt ut illi ſimus intenti que res eſt preclariſſima & ſolum bonũ ideo monet Plato in. y. de repub. bonos uiros honoribus afficiendos ut ex honore ad uirtutem excitentur uituperatur (ut dixi) uiris tale non cum refertur ad uulgus ſed ad ipſam rectam rationem: cui parendum eſt. ¶ Ambitio eſt nimia honoris cupiditatis ambitus eſt ipſe actus ambiendi. ¶ Omnino certe & penitus. Miſerrima que affert miſerias

MARS.

De ambitione. Ambitioſus.

Boni uiri honores affectant. Ambitio. Ambit⁹. Cōtētio. Ambitiosus cōparat' Sisypho. Quod suo simili gaudet. Poti⁹ potissimū. Vter et qs: uide elegātiā. Alexander. Macedo. Sisenna. Qu. metell⁹ macedonicus. Cōtētio a uirtutis emulatione.

& seruitutem qm̄ seruitur affectui & ambitiosus est miser & patrie affert calamitates dum nimios honores ambiēdo aucupatur Philo in libro de prouidentia dei scribit. ❡ Qui mentē suam plurimorum dominatui ac pessimoq; subiecit cupidinis: timoris doloris stultitie iniusticie ambitionis foelix atq; beatus : esse nullo modo poterit ēt si uulgo beatus appellatur. ❡ Contētio contēdere de honore assequēdo hec contentio misera est & a uiro magnanimo penitus aliena qm̄ honores non ambitu querit oblatos interdū spernit pro decoro seruando & ambitiosus est & continuis laboribus & sub persona Sisyphi detrudētis saxum ad montis cacumē quod statim ad ima reuoluitur. Lucretius uult ambitiosos intelligi qui petunt honores & repulsi ad ima relabuntur & iterum ad cacumē nituntur. s. ad honoris ambitionē contentionēq; assiduis laboribus torquētur & miseria. Ideo misera est honoris ambitio. Et hoc est (inquit Lucretius) aduerso rixantē trudere monte. Saxum quod tñ e summo iam uertice rursum uoluitur. & plani raptū petit equora campi. Qui glorie adeo cupidus est: inquit Lucre. ut uel a malis laudari cupiat hunc improbū esse necesse est quippe unum quodq; suo simili gaudet. ❡ De qua ambitione & contētione honoris. ❡ Preclare egregie & bn̄. ❡ Apud eundē Platonē in lib. de repub. dicit Plato. Ciues si boni sint non accedere sponte ad regimē ciuitatis ne uideant' aut p̄cio allecti quod est auaricie crimē aut cupiditate honoris qd̄ est hominis ambitiosi. ❡ Similiter facere eodē modo. ❡ Vter poti⁹ quis eorum in primis. Potius dr̄ de duobus potissimū de pluribus & sic utet de duobus qs de pluribus uide elegantiā a Cice. seruatam. ❡ Vt si ueluti si naute certarēt de gubernanda naui scribūtur hec ample in. vi. de repub. Idē plato precipit & monuit qui sint habēdi hostes. Ex sn̄ia igitur Plato docet quinam hostes estimandi sint. Precipit ēt inimicis non esse grauiter. irascēdū. dicit preterea nihil esse laudabilius placabilitate atq; clemētia & exercēdam esse facilitatē. Alexander macedo. Affirmabat regiū esse ut a quibus male audias in eos magis esse munificū. Estimemus iudicemus & Cato ait. Callidi rerū estimatores & in legibus. Si senna ois adhuc scriptores nisi q forte nondū ediderunt: de quibus estimare non possumus: facile superant. ❡ Suo iudicio. ut ipsis nr̄ & putant esse melius q̄ sit nostrū iudiciū in aliqua re agēda in repu. nos debemus arbitrari eos esse nobis inimicos qui aliter sentiunt qm̄ esse potest ut illorum sciētia melior sit. ❡ Qualis dissentio qm̄ diuersa sentiebat in repu. Scipio & metellus in senatu uarias sn̄ias dicentes circa tñ odium. Qu Melius a dicta macedonia macedonicus cognominatus est de cuius felicitate. Plinius sic scribit. Nam moriēs a quattuor filiis in rogum est illatus uno pretore & tribus consularibus & ex his duobus triūphalibus & uno consorio: q̄uis uiuus cum aphricano dissenserit tamē mortuū ita laudauit ut maior illi laus tribuit nemine poterit dixit enim filiis suis ut irent & funus aphricani ornaret dicēs nunq̄ uidebitis funus maioris ciuis. unde. Vale loquēs de moderatione animi de duobus metellis macedonico & numidico sic scribit. Acerrime cū Scipione Aphricano macedonicus dissenserat : eorumq; ab emulatione uirtutis profecta contentio ad graues testatasq; inimicitias progressa fuerat. Sed tñ cum interemptum scipionem conclamati audiuisset in publicum se proripuit mestoq; uultu & uoce confusa concurrite inquit ciues menia nostre urbis euersa sunt Scipioni enim aphricano intra sua menia quiescenti nepharia uis illata est. O rempublicam pariter aphricani morte miseram & macedonici tam humana tanq̄ ciuili moderatione felicem enim tempore & quantum amisisset principem & qualē haberet recognouit idem filios suos monuit ut funebri eius lecto humeros subiicerēt atq; huic exequiarum illum honorē uocis adiecit non fore ut postea id officium ab illis maiori uiro prestari posset ubi illa tot in curia iurgia ubi maximoq; ciuium & ducū togata prelia oia nimirum ista precipua ueneratione prosequēda deleuit moderatio. Plinius inter infelicitates Metelli hanc ēt recenset q amicus aphricano non fuerit. Equid emi: inquit: & aphricani emiliani inimicū fuisse. Qu. Metellum inter calamitates eius dixerim. Lelius apud eundē Cice. dicit ab amicitia. Qu. Pompeii meo noie se remouet. Scipio pp dissensionē autem que erat in republica alienatus est a collega nostro metello utrunq; tñ egit grauiter autoritate & offensione animi non acerba. ❡ Acerbitate asperitate et ira. Nec uero uituperat illos qui dicunt grauiter irascēdum esse inimicis. ❡ Non sunt audiēdi. non est tenēdum id qd̄ ipsi dicunt. q id esse pertinet et ad fortē uirum. Nihil enim probat natura ipsius magnanimi illos nō esse audiēdos: qui sic censent qm̄ hec a natura magnanimi oino aliena sunt: qui iniurie non meminit & pronus est ad ignoscēdum. Sunt tñ aliqui: qui iram ad fortitudinē referunt : ut Homerus qui dicit uires iniecit ra et aium ira concitauit et Plato in. ii. de repu. d cit iracundiam in expugnabilē oino esse et inuictam: qua presente animus ad omnia inuictus atq; intrepidus moueri solet: sed fortis ob iram nō laudatur qm̄ effectu dicitur de his paulopost dicetur. ❡ Preclaro amplissimo & summa laude digno. ❡ Placabilitate uacuitate ire & quod sit placidus & clemēs. Clementia est tēperātia animi in potestate ulciscēdi uel leuitas superioris aduesus inferiorē in cōstituendis penis & crudelitas & atrocitas animi in exigenda pena uel inclinatio animi ad superiora. ❡ Iuris equabilitate. ubi equo iure uiuitur. & nō est aliquis tyrānus qui iuris equabilitatē uiolet: ut solus dominat'. ❡ Facilitas comitas & leuitas. Etiā ultra placabilitatē & clemētiā. debemus etiā exercere facilitatē & animi magnitudinē que non perturbatur: quoniā magnus animus non curat iniurias & libenter ignoscit. Ignoscere enim est que uides punienda non punire. Vnde Cesare magnanimo: q̄uis magnanimitatis laudē Cicero illi adimat: nihil erat clementius. ❡ Altitudo animi magnanimitas: que aduersitate non frangitur: nec irascitur nisi ut oportet. ❡ Intēpestiue. tēpore non apto inconsiderate. ❡ In morositatem. morositas est difficultas in moribus. Morosus dicitur a more: & significat eum qui nimis exacte nimisq; ad unguē fieri omnia postulat ut aliquādo ob id indignet': & leuissima re offendat'. Vnde tranquillus dicit cesarem fuisse morosum circa curā corporis. ❡ Et odiosam quoniam morositas odio habetur: & ideo talis difficultas in moribus uitāda est ne odio habeamur. ❡ Inutilem que nullam affert utilitatē sed potius odium & inuidiam odiosa est morositas: quoniam stomachū aliis facit. Et tamen ita probanda: idest ita laudāda si coniuncta fuerit seueritati sine qua ciuitas nō potest regi. Tuendū igitur est mediū: & ut tempus ac ratio poscit mites & seueri esse debemus cum decoro. ❡ Ita eo pacto. & lege atq; conditione : ut etiam retineatur seueritas pro dignitate reipublice. Nam seueritas est iusticia & castigatio uiciorū et magistra ordinis atq; constantie. ❡ Mansuetudo est mediocritas circa iram. Defectio est uacuitas ire: et qui nunquā irascitur reprehendendus est. Exuperatio dicitur iracundia et sic iracundus reprehenditur quoniam nimium irascitur. Is qui pro quibus oportet: et cum oportet: et q̄diu oportet irascitur: laudaturq; diciturq; mansuetus qui debet perturbatione uacare: nec affectu ducis

Ignoscere. Magn⁹ animus libenter ignoscit. Morositas. Moros⁹. Seueritas mansuetudo Defectio. Exuperatio. Ira est affe-

ſed pro his & tanto in tempore iraſci ut ratio iubet:& non eſt uindex:ſed potius clemens:& ad ueniam ꝙ ad iram propenſior iraſcitur tamen cum mediocritate & non dicitur ira:que eſt affectus uiolentus ſed ſpectat rationem: & ut ratio precipit iraſcitur. ¶ Is autem qui nunꝙ iraſcitur in uitio eſt:quia non mouetur ad affectum cum oportet:& ſi pater uerberaretur:& ipſe non curaret haberetur ſtolidus & inſanus. Nam neq; ſentire aliquid:nec dolore tangi ui detur. Perferre autem contumelias & ſuos negligere(inquit Ariſtoteles)ſeruile eſt. Et qui non iraſcitur non uidetur aptus ad propulſandum iniuriam & ulciſcendum. Iracundus uero intolerabilis eſt.& fit per omnia ipſa exuperatio:multa quippe ſunt que ipſam efficiunt. Et non facile inuenitur iracundus: qui omnia hec mala in ſe habeat ut iracundi ſunt qui illico ad iram proſiliunt:& magis ꝙ oportet tamen non perſeuerant quod eſt in illis optimũ. Aliter haberent in ſe maximum malum ſi iram retinerent:& tales homines habent in ſe maximam bilem:deſiſtunt etiã ſine ultione. Amari autem cum difficultate placantur & uolunt ulciſci a quibus ualde cauendum eſt. Inſenſi dicũtur illi qui nullo modo dimittunt iram etiam in morte:niſi ulti fuerint illos a quibus ſe leſos putant aut ſciũt. Non poteſt conſtitui quouſq; & quomodo quis debeat iraſci ſed prudentie omnia ſubiicienda ſunt ut ponant modum affectibus. Prudentia enim ſubit rationem architecture. Debemus igitur iraſci ut oportet. ut ipſa prudentia preſcribit que omnium uirtutum regina eſt:& moderatrix. Hec ſunt ex ſententia Peripateticorum. Stoici autem quos Cicero in his officiis imitatur uolunt manſuetum uacare ira.& ab ipſo ſapiente affectus remouent uult enim Ariſto.(ut dixi)manſuetum eſſe illum qui iraſcitur ut oportet & ꝙdiu oportet.

[Margin: ctus uiolentus. Seruile ẽ perferre cõtumelias. Iracundus. Iracundia. Amari. Inſenſi. Prudentia oim uirtutũ regina.]

¶ Officium illius qui in alios animaduertit.

Crimen in alterius non mouerit ira mentem
Rebus & in dextris conſul amicus eat.

☞ Non licet eum qui uindex eſt criminis ira percitum in offendentem animaduertere in rebus deniq; ſecundis aſſentatoribus ciuitatis fidorum herendum conſilio.

Omnis autẽ & animaduerſio & caſtigatio contumelia uacare debet. Neq; ad eius ꝙ punit aliquẽ:aut uerbis caſtigat: ſed ad reipubli. utilitatẽ referri. Cauendũ eſt etiam ne maior pena ꝙ culpa ſit & ne iiſdem de cauſis alii plectant̃:alii ne appellentur quidẽ. Prohibenda autẽ maxime eſt ira in puniendo. Nunꝙ enim iratus qui accedet ad penã mediocritatem illam tenebit:que eſt inter nimium & parum que placet Peripateticis.& recte placet. modo ne laudaret iracundiã & dicerent a natura utiliter datam Illa uero omnibus in rebus repudiãda eſt. optandũq; ut ii qui preſunt reipu. legũ ſimiles ſint:q ad puniẽdũ nõ iracũdia:ſed equitate ducuntur Atq; etiã in rebus proſperis & ad uoluptatẽ noſtrã fluentibus ſuperbiã magnopere faſtidiũt. arrogantiaq; fugiamus nam ut aduerſas res ſic ſecũdas imoderate ferre leuitatis eſt preclaraq; eſt equabilitas in oĩ uita.& idẽ ſemper uultus eadẽq; frõs ut de ſocrate:idẽ de. C. quoq; lelio accepimus. Philippum quidẽ macedonum regem rebus geſtis & gloria ſuperatũ a filio facilitate & humanitate uideo ſuperiorẽ fuiſſe:Itaq; alter ſemper magnus alter ſepe turpiſſimus ut recte ꝑcipere uideant̃ ꝙ mouẽt ut ꝙto ſupiores ſumus tãto nos ſubmiſſimus geramus Panetius qdẽ auditorẽ aphricanũ & familiarẽ ſuũ ſolitũ ait dicere ut equos ꝑpter crebras cõtẽtiões prelioꝝ ferocitate exultantes domitoribus tradere ſoleant ut his facilioribus poſſint uti. Sic hoies ſcdis re

Omnis autem &c. Docet officium eorum qui habent animaduerſionem ideſt ius puniendi in corpus alterĩ⁹. ¶ Ordo eſt. Autem pro ſed omnis animaduerſio ideſt punitio in corpore & caſtigatio:ideſt uerborum debet uacare contumelia ſcilicet fieri ſine contumelia: ideſt contemptu opprobrioſo. Neq; ſupple debet referri ad utilitatem eius: qui punit aliquem aut qui caſtigat uerbis: ſed ad utilitatem reipubli. Cauendum eſt & ne pena ſit maior ꝙ culpa:& ne de iiſdem cauſis:alii plectantur ideſt luant in corpore:& alii ne quidem: ideſt non etiam appellentur: ideſt citentur ab officio iudicis: ſed derelinquentur omnino impuniti cum alii grauiter puniantur autem pro ſed:ira eſt maxime prohibenda:ideſt procul habenda in puniendo. Enim pro quia is qui exiſtens iratus accedit ad penam ideſt ad punitionem nunꝙ non unꝙ non tenebit unꝙ illam mediocritatẽ que eſt inter nimium & parum que ſcilicet mediocritas placet Peripateticis & placet recte id eſt debite modo ideſt dummodo ne laudarẽt ideſt ſi ita eſſet ꝙ non laudarent iracundiam dicerent ſupple eam datam eſſe utiliter. i. cum utilitate noſtre a natura uero pro ſed illa ſcilicet iracundia eſt repudianda in omnibus rebus: ꝙ pro & optandum eſt ut ii qui preſunt reipubli. ſint ſimiles legum que leges ducuntur ideſt inducuntur ad puniendum non iracundia ſed equitate. Atq; pro & fugiamus in rebus etiam proſperis & fluentibus ideſt prouenientibus per ſe ad noſtram uoluptatem fugiamus dico ſummopere ideſt toto conatu ſuperbiam faſtidium ideſt contemptum ex faſtu & ſuperbia & arrogantia ideſt attributionem indebiti honoris. Nam ut ideſt ſicut leuitatis eſt ideſt ad leuitatem & inconſtantiam ac infirmitatem animi pertinet ferre. i. ut dicunt poetare immoderate ideſt ſine moderatione res aduerſas ſic ſupple eſt leuitatis ferre immoderate res ſupple ſecundas. i. proſperas & equabilitas. i. moderatio equa animi eſt preclara in omni uita ideſt gñe uite & idem ſemp uultus ſupple eſt preclarus & eadem frons ideſt iudicium animi ſeu hilaris ſeu triſtis quod frons indicat ſupple eſt preclara ut nos accepimus itelleximus de Socrate philoſopho athenienſi

[Margin: ASCE. Ordo. Contumelia a caſtigatore ſit aliena. Modũ culpe ſi excedat pena. Iracũdũ in alium animaduertere nõ decet Arrogãtia fugiẽda. ERAS. Arrogãtia cõtra officiũ. ERAS. Aphricã apothegma. C. Leliuſ & Socrates.]

64

eodem semper ultu. Phillppi Macce/donii laus cũ alexãdri eius filii uitupera tione. Perfidẽs nimium fideres.

ERAS. Magna nimus' assenta/tiones non reci pit.

ERAS. Vti pom ponius. Atticus.

& quoq;.i.etiam de Caio Lelio optimi & prudentissimo uiro romano quidem.certe ego uideo Philippum regem macedonum superatũ i.uictum a filio.s. alexandro magno rebus gestis: & gloria sup.eorum fuisse superiorem sup. filio suo facilitate & humanitate. Itaq; alter.s. philippus pater semper fuit sup. magnus pp humanitatem.alter.s.Alexander eius filius fuit sup.sepe turpissimus cum.s.per ebrietatem seuitiam suã am:etiã in amicos exerceret. Ita sup. ut ii uideantur recte precipere que mouentur ut q̃to nos sumus superiores tanto summissi⁹ i.modestius : & ut dicunt humilius geramus nos.Panetius philosophus ille quem Cice.potissimum imitatur:quidem.i.certe ait Aphricanum.s.Scipionem suum auditorem & familiarem solitum dicere:ut.i.quemadmodum equites sup. romani soleant tradere domitoribus equos exultantes ferocitate propter crebras.i. frequentes contentiones preliorum ut possint uti his.s.equis iam domitis facilioribus.i.minus ferocibus & rebellibus sic oportere homines effrenatos.i.indomitos:& quasi sine freno ferocientes & perfidentes.i. omnino fidentes sibi.i. in se rebus secundis.i. prosperis & hoc est propter res prosperas duci tanq̃ in gyrum i.circuitum sicut equi domantur sed rationis & doctrine:ut perspicerent.i.perfecte inspicerent imbecilitatem.i.fragilitatem rerum humanarum:uarietatem fortune. At utendum est ẽt maxime in rebus secũdissimis.i. prosperrimis consilio amicorum:& maior autoritas est tribuenda his.s.amicis consultantibus in rebus letis q̃ ante. Et cauendum est iisdem temporibus.s.prosperis:ne patefaciamus.i. aperiam⁹ aures assentatoribus.i.adulatoribus nec sinamus nos adulari.i.adulationibus circumueniri in quo.i.qua re est facile falli.Nos enim putamus nos esse tales ut laudemur iure.i.merito ex quo.i.ex qua crudelitate innumerabilia peccata nascuntur cum homines inflati opinionibus.i.falsis estimationibus de se irridentur turpiter a quibus se laudari putant & uersantur in maximis erroribus sed hec quidem sup.dicta sunt hactenus.i.hucusq;.Aũt pro sed: illud quod sequitur est iudicandum sic.s.res maximas & maximi animi.i.pertinẽtes ad maximum aium geri.i.publice fieri ab his qui regant rẽp.q.i.quandoquidẽ:uel eo q administratio eorũ pateat latissime & ptineat ad plurimos.Aũt pro sed sup.iudicandũ est multos esse & fuisse magni aĩ ẽt in uita ociosa:qui aũt inuestigarẽt.i.inquirerẽt aut conarẽtur.i.mollirẽtur quedã magna & q̃ continerent se finibus.i.intra limites suarũ rerũ:aut qui existẽtes interiecti inter phos & eos qui administrarẽt rempu.delectarẽtur sua re familiari non exaggerantes.i.accumulantes quidẽ.i.certe eam.s.rem suam oĩ ratione.i.omni uia & modo neq; excludentes suos.s.familiares propinquos & necessarios ac amicos:ab usu sup.rerum suarum impartiẽtes.i.partem dantes potius.s.q̃ soli habeant & amicis & reipu.si quando.i.aliqñ esset usus.i.utilitas & oportunitas que.s.res sit bñ parta.i.acquisita primum:& nullo questu neq; odioso:tum.i. insuper ipsa res sic acquisita prebeat se utile q̃ plurimis.i.ualde multis modo.i.dũmodo dignis deinde ipsa res augeatur ratione diligentia parsimonia:nec pareat.i.obtemperet & inseruiat potius libidini & luxurie q̃ liberalitati & beneficẽtie licet idest licitum est seruantem idest eum qui seruet hec prescripta idest has regulas uiuendi:uiuere magnifice: grauiter animoseq;:atq; etiam simpliciter fideliter:& amice idest conuenienter & fauorabiliter uite hominum.

bus effrenatos sibiq; perfidentes.tanq̃ in gyrũ ratõis & doctrine duci oportere ut pspicerent rerũ humanarum imbecillitatẽ uarietatemq; fortune Atq; etiã in secundis rebus maxime est utendum cõsilio amicorũ: hisq; maiorq̃ ante tribuenda est auctoritas. Iisdẽq; tẽporibus cauẽdũ est ne assentatoribus patefaciamus aures nec adulari nos sinamus in quo falli facile est. Tales eñ nos eẽ putamus ut iure laudemur.Ex quo nascunť inumerabilia peccata cũ hoies inflati opinionibus turpiter irrideuť.& in maximis uersanť erroribus.Sed hec quidẽ hactenus.Illud aũt sic ẽ iudicãdũ maximas geri res & maximi animi ab his qui rẽpub. regant q eorũ administratio latissime pateat:ad plurimosq; ptineat.Esse aut magni animi & fuisse multos ẽt in uita ociosa q̃ aũt iuestigarẽt aut conarenť magna quidẽ sese suarũ rerũ finibus cõtinerent aut interiecti inter phos & eos qui repu.administrarẽt delectarenť re sua familiari:nõ eã quidẽ oĩ rõne exaggerãtes neq; excludẽtes ab usu suos potiusq;& amicis ĩpartiẽtes & reipu.si qñ usus eẽt.Quẽ primũ bñ parta sit nullo neq; turpi q̃stu:neq; odioso.tũ q̃ plurimis:(mõ dignis) se utilẽ pbeat.Deinde augeať rõne diligẽtia parsimonia nec libidini potius luxurieq; q̃ liberalitati & bñficẽtie pareat. Hac pscripta seruantẽ licet magnifice grauiter animoseq; uiuere atq; etiam simpliciter fideliter uite hominum amice.

In reb⁹ secundis amicorũ utẽdum consilio assenta/toribus. ciuitatis

MARS. Quõ in malos animad uerten/dum sit. Animad uersio. Castiga/tio. Obiurgatio. Contumelia. Iniuria. Seneca.

Omnis aũt animaduersio.Precipit nunc quid agẽdum sit cũ quis punitur non enim debemus in aliquem animaduertere eo studio & aĩo ut illum contumelia afficiamus sed ut uult iusticia & pro utilitate reipu. non ad nostram uoluptatem & cum aliquẽ obiurgamus castigamus ue.non id agendum est causa contumelie:sed studio corrigendi & reducendi ad bonos mores & officiũ si ab eo discesserit. Animaduersio est punitio ut lex prescribit:& est cũ quis punitur in pecunia uel in psona:sed plerũq; in psona.& dicimus aiaduerto in te.i.punio iure & legibus ita uolẽtibus. Castigatio fit uerbis tñ. Obiurgatio est inter amicos & ppinquos:& plus est castigare q̃ obiurgare. Contumelia.iniuria.ut habeť lib.ix.digestorũ ex eo dicta est q non iure fiat. Oẽ enim q non iure fit.iniuria fieri dr specialiter aũt iniuria dr contumelia dicta a contẽnendo.ut est ẽt apud Sen. Est igiť contumelia species iniurie q̃ fit cũ quis punitur quodã iudicis affectu.& magis studio notandi infamia q̃ iuris exequẽdi.qm iuris executio non hẽt iniuriã.Si qs de honorib⁹ decernẽdis alicui passus nõ sit decerni utputa imaginẽ uel qd tale an iniuriarũ teneatur q̃rit Vlpian⁹.& ait labeo nõ teneri q̃uis hoc cõtumelie cã faciat. Et sic patet cõtumelia

esse ad notã infamie. Ergo puniẽdus est aliqs non ad contumeliã: sed ut iura uolũt circa aĩ affectũ: & hoc ad iudices ptinet & illos q in alios aĩaduertendi ius habent. Si enim quis trũcari meret' non debet suspẽdi ad contumeliam. ℭ Castigatio q̃ fit uerbis: non debet esse contumeliosa. ℭ Qui punit. & hoc quantũ ad animaduersionẽ: & sic optime docet monetq̃ qualiter nos gerere debemus in castigandis erroribus: qm̃ non debemus aliquẽ punire aut uerbis castigare ad explẽdam aĩ nostri libidinẽ: sed pro utilitate cõi Plata. viii. de legibus agens de iudiciis sic ait. Quos insanabiles legislator esse senserit: ultimo supplicio afficiet. non ignorans melius fore iis qui sunt insanabiles mori q̃ uiuere. Cauẽdum est ẽt. aliud preceptũ quo monet puniri debere nocentẽ ut meretur & si pena mediocri dignus sed non debet magna affici: & econtrario. Et cũ sunt plures conscii oẽs debent pari modo puniri. ne miseri & inopes plectantur potentes aũt & pecuniosi euadant impune. quod utinam non ubiq̃ fieret: Latrũculi eñ suspẽdunt'. Raptores publici latrones potentes & quadruplatores censentur & gaudẽt. ℭ Plectant'. puniant'. Ne appellẽtur citẽtur. i. non mõ non punientur: sed ne uocẽtur quidẽ in ius. ℭ Prohibẽda aũt. Aliud preceptũ: Neminem. s. iratũ debere ad penã mulctamq̃ irrogandã accedere: qm̃ mediocritatẽ retinere non poterit. Ira enim est affectus uehementissimus & breuis quidã furor. Vnde sermo irati non potest continuare unũ sensum in loquẽdo & ideo ipsius oratio debet esse breuis sentẽtiis & crebris figurarũ mutationib⁹ uelut iter estus iracũdie fluctuare: & sic stilus satyricus enim: modus ad effectũ discurrit: & mores notat. Vnde opus est ut eius oratio fluctuet quia est iratus & mordet: allatratq̃ uitia. ℭ Nũq̃. n. ratio est. Ex quo (inquit) i. iiii. disputatione Tuscu. illud laudatur Archite. qui cũ uilico fact⁹ esset iratior: quo te modo (inquit) accepissem: nisi iratus essem. Sene. ẽt dicit. Nil minus q̃ irasci punientẽ decet. ℭ Ad penam ad aliquẽ puniendũ. ℭ Inter nimium & parũ inter duo extrema: de quibus dictũ est. ℭ Mediocritas autẽ est mansuetudo & mansuetus debet irasci: ut oportet aliter aut exuperabit: aut deficiet: quod non fit sine uitio: sed potius debet se flectere ad parũ q̃ ad minimũ. ℭ Peripateticis. Aristo. & aliis quorum ille princeps fuit & uoluit ira cadere in sapiẽtem: ut dictat ipsa prudentia & oĩs uirtutes esse mediocritates inter nimiũ & parum quod in secundo mora. probat Aristo. per inductionem. & inde finit uirtutẽ esse ad habitum electiuũ in mediocritate consistentem. ℭ Modo ne laudarent iracundiam pace Ciceronis dixerim. Aristoteles peripateticorum princeps non laudat iracũdiam: sed probat iram cũ mediocritate: ut non nimiũ recedat a nature constantia. Immo uituperat iracũdiam que fit per oĩs circunstantias: & dicit esse in exuperatione & per paucos iracundos inueniri qm̃ est quasi impossibile aliquẽ esse qui tot mala habeat. Multis enim modis fit iracundia & latissime patet. Vnde id quod est maius malũ magis opponitur mediocritati. Vnde concluditur aristotelem nũq̃ laudasse iracundiam. In tertio tamen mora disputans de fortitudine dicit. At qui iram ẽt ad fortitudinẽ referunt. Fortes enim & hi uidentur quia ira feruntur perinde ac fere in eos qui ipsos uulnerarunt quia & fortes concitantur est enim ira res impetuosissima ad aggredienda pericula quapropter & Homerus dixit uires iniecit ira et aĩum ira concitauit et acuta per nares uis et efferbuit sanguis. Hec enim uniuersa iure concitationẽ impetum ue significare uidẽtur. Aristoteles illic loquitur secũdũ opinionẽ uulgarium & imperitoꝝ: ipse enim sentiet & tenet non debere aliquẽ dici fortẽ qui ductus ira magnũ aliquid aggredit' qm̃ (inquit) fortes agunt ob honestatẽ: sed irati minime quo iam si ob iram aliq essent fortes bruta ẽt fortitudinẽ habere dicerẽtur quod est absurdissimũ illa enim aliquẽ impetunt uulnere aut dolore percussa & irratata fortes aũt honestate ducti non affectu. Ipsa tñ ira subministrabilẽ fortitudini. Qui aũt pp hec agunt (inquit Aristo.) pugnaces quidẽ sunt at non fortes. non enim ob honestatẽ agunt aut ut ratio prescribit sed ob ipsum affectum. i. ira aliqua tñ ex parte similes sunt fortibus. Non igitur fere sunt fortes propterea q̃ dolore cõmote ac ira ruunt in periculã nihil prouidẽtes malorum nam hoc modo ipsi asini cum esuriunt fortes essent non enim a pabulo uerberibus amouẽtur. Et sic liquido apparet Aristotelẽ non modo non laudare iracundiam sed ne iram quidẽ nisi ut ipsa recta ratio prescribit. Ita enim dixit in tertio ethi. Maxime aũt ea fortitudo naturalis esse uidetur que est ob iram electione sumpta fineq̃ et ipsi ẽt homines cum irascuntur dolent cum ulciscuntur capiunt uoluptatem. Quo distet ira ab iracundia (inquit Seneca) apparet quo ebrius ab ebrioso. Iratus potest non esse iracundus. Iracũdus non potest aliquando iratus non esse in. iii. Tuscu. ubi est totus stoicus Cicero peripatheticos uehementer reprehendit dicens. An uero uir fortis: nisi stomachari ceperit: non potest uir fortis esse gladiatorum id quidem q̃q̃ in eis ipsis uidemus sepe constantiam colloquuntur congrediuntur queruntur aliquid postulant ut magis placati q̃ irati esse uideantur: & paulopost dicit. Vbi sunt ergo isti qui dicũt iracundiã esse utilẽ potest utilis esse insania aut naturale & quicq̃ esse aut scdm naturã quod fit repugnãte ratione. Sed hoc non est mirũ in Cicero. qui uim discipline addictus non erat nec unum dogma sectabatur sed more. Academicorũ aut probat opiniones: aut improbat suffragante ad omnia ubertate ingenii & eloquẽtia. Et in hoc ope stoicos potissimũ sequitur qui uoluerũt sapiẽtẽ ita uacate: sed mihi uidentur truncũ quedam aut statuã marmoreẽ non hominẽ animarũ & uarios affectus habentẽ constituere. Sene. etiã stoice professionis damnat peripateticorum sententiã dicens. Ira non facit animũ ad res bellicas nunq̃ enim uirtus uitio adiuuãda est: sed contẽta. Aristote. dicit: Ira necessaria est nec quicq̃ sine illa expugnari potest nisi illa impleat amimum et spiritum accendat. Vtendum autem est illa non ut duce sed ut milite: et ira (inquit) est cupiditas doloris reponendi. Aristo. in. ii. ethices probans omnẽ uirtutem morum circa uoluptates doloresq̃ uersari dicit. Qua propter et sunt qui deficientes uirtutes affectũ) inquiũt ipsas (esse mediocritates et tranquilitates ut quasdam sed non recte quia simpliciter dicũt et non addunt ut oporteret cetera que adduntur. ℭ Illa iracundia. ℭ Repudianda: reiicienda tanq̃ res: noxia et minime placens tractũ ab uxore que a uiro repudiat' aut sit diuortiũ. Sed est differẽtia nã diuortium. est inter uirum et uxorem postq̃ coniũcti sunt ab eo dictũ q̃ in diuersas partes eũt qui discedunt. ℭ Repudium uero sponse quum remittitur anteq̃ cõiungat' uiro unde dicimus repudiare spernere et reiicere. ℭ Sint similes legibus qm̃ leges pro equitate puniunt nõ pro iracũdia punit enim lex sine perturbatione ut uir bonus et equus interdũ legẽ emendat et iudex est uiua uox legis et sic pretor qui reddit iura dicitur uiua uox iuris ciuilis. Is uero qui iusticiã administrat debet imitari leges nec affectu duci sed legibus niti et omnia in equiorẽ partem interpretari: ut bonum pretorem decet. ℭ Vnde arbiter honorarius dicitur is qui omnia in equio-

Latrũculi suspenduntur.
Latrões. Diuites euadũt.
Ira.
Sermo irati.
Satyric⁹ mot⁹ allatrat uitia.
Archita.
Virt⁹ in medio ẽ.
Definitio uirtutis.
Cic. leuiter carpit.
Arist. nũq̃ laudauit iracũdiam.
Arist. excusat n a rium.
Fere nõ sunt fortes.
Irat⁹ potest non eẽ iracũdus.
Stoicos Cicero irridet.
Marsus.
Ira necessaria est.
Diuortium.
Repudium.
Repudia pretor uox iuris ciuilis.
Arbiter honorarius.
Equo aĩo: omnis fortuna ferenda.

rem partem interpretatur. ¶ Atq etiam aliud preceptum. Neminem. scilicet debere efferri & superbiere secunda
fortuna quod leuitatem quandam significat a natura magnanimi penitus alienam qui oēm fortunam fert mode
rate. ¶ Ad nostram uoluptatem ut nos optamus. ¶ Fastidiū odium aliorū hominū & morositatem. ¶ Arrogan-
tiam nimiā insolētiam. ¶ Nam ut ratio qua supradicta ipsi magnanimo fugienda sunt: quoniam talia sunt con-
tra suam naturam que debet esse grauis & sedata efferri autē aura fortune & cum reflauerit de primi leuitatis est &
inconstantie atq homini ignari quid fortuna possit. Vñ idem Cicero in oratione pro Sextio in laudē Catonis dicit.
Atq ēt eo negocio. M. catonis splendorē maculare uoluerunt gnari quid grauitas quid ue integritas quid magni
tudo animi quid deniq uirtus ualeret que in tempestate sua quieta est & lucet in tenebris & pulsa loco manet tñ
atq heret in patria splendetq per sese semper neq alienis unquam sordibus abolescit. ¶ Leuitatis inconstantie que
grauitati inimica est & magnanimus debet esse grauis & moderate ferre fortunā & totius ex se pendere nec fluctua
re inter estus affectuum ut leues faciunt. ¶ Præclara summa laude digna. ¶ Equabilitas ipsa mediocritas ut quis

Vultus i iudiciū confert.

nec efferatur nec deprimatur: sed teneat equabilitatem in oī uita. ¶ Idem uultus: qm̄ mutario uultus in aīum non
esse sedatum & uoluptatē ad diuersa rapi aqua uultus fungitur qui est aī iudicium. ¶ Eadē frons eadem hylaritas
faciei non ut nunc obducatur pp irā. nunc sit leta hec oīa signant animi effectus. ¶ De socrate dictū est. ¶ C. Lelio

Philippum & alexandrum reges.

qui habitus est sapiens. Philippum quidē. Affert exēplum Philippi regis macedonū & Alexandri filii dixitq Alexan-
drū pseuerasse patrē prestantia bellica & magnitudine rerū gestarū sed superatū esse a patre facilitate atq humanita
te de quoꝝ uita & moribus sic scribit. Trogus lib. ix. Alexāder filius Philippo successit & uirtute & uitiis patre supe
rior. Itaq uincēdi rō utriq diuersa. Hic aperte bella tractabat deceptis ille gaudebat hostibus hic palā fusis prudē
tior ille consilio hic aīo magnificentior. Irā pater dissimulare plerūq & uincere hic ut exarsisset nec dilatio ultionis

Ebrietas triplex.

nec modus erat. Vini uterq nimis auidus sed ebrietas diuersa uitia patri mos erat de cōuiuio in hostes pcurrere pe
riculis temere se offerre. Alexander non in hostē sed in suos seuiebat q̄obrem sepe Philippū uulneratū prelia remise
re hic de amicoꝝ īterfectoꝝ conuiuio frequēter excessit. Regnare ille cū amicis uolebat hic in amicos regna exerce
bat amari pr̄ male hic metui. Litteraꝝ cultus utriq similis solertie pr̄ maioris pater parcēdi uictis perniciosior aīus
filio promptior & honestior fragilitati pater luxurie filius magis deditus erat quibus artibus orbis imperii funda-

Humāitas triplex.

mēta pater iecit operis toti⁹ gloriā filius cōsumauit. ¶ Facilitate: māsuetudine: qm̄ facilis erat amicis sine aliqua mo
rositate. ¶ Humanitate benignitate sine aliqua arrogantia. Humanitas. n. uetat superbū esse aduersus socios. Hu-
manitas (autore. Pla.) triplex est. Vna fit p salutationē: ut cū nobis obuios salutamus & manū porrigimus. Altera cū
qs opē affert calamitate laboranti. Tertia cū hoīes inter se cōuiuia celebrant & cōsuetudine gaudēt. Itaq aliter Phi-

Alexandro ueritas odiosa.

lippus. ¶ Semp magnus magna laude dignus pp facilitatē & humanitaē. ¶ Aliter sepe turpissimus Alexander sepe
de infamia summa notatus pp insolētiam & crudelitatē in suos cū mero incaluisset. Interea (inquit Trogus) Alexan
der non regio more: sed hostili odio in suos cepit seuire: maxime indignabat̄ carpi se suoꝝ sermonibus: seq mores
Philippi patris patrieq subuertisse pp crimina Parmenio quoq dignitate regi proximus cū Philota filio de utroq
prius habitis qōnibus interficit̄. Et in conuiuio post alexandriā conditā ad radicē caucasi montis. s. qui ppetuo iu
go Asiā diuidit: cū orta inter ebrios reꝝ gestaꝝ a philippo mentio esset: & nonnulli eū laudibus efferrēt. ipse cepit se
patri preferre & magnitudinē rerum suaꝝ extollere. Itaq cū unus e conuiuis Clytus noīe iam senex fiducia regie
amicie memoriā Philippi defenderet clauderetq ei res gestas: adeo Alexandrum offendit: ut telo a quodam satellite
rapto Clytum in conuiuio trucidauerit qua cede exultans mortuo patrociniū Philippi laudemq paterne milicie

Seuitia alexā. in suos.

obiectabat. Inde penitētia ductus mortē sibi afferre uoluit. Nā quatriduo in ediam instituit donec a toto exercitu
exhortatus est: ne ita unius morte doleret ut uniuersos perderet: quos in mediam barbariam adduxerat. Itaq ale-
xander sepe fuit crudelissimus ēt in suos pp potum aliquando: quo nihil pōt esse turpius: & maxime in eo qui alios
regit. Vñ dicit Plato in. iii. de repu. urbis custodibus ebrietas mollicies atq ignauia: q̄ maxime habētur indecora. Il
lis (inquit) qui rēpu. gubernant ab ebrietate tēperandum erit nulli quippe minus conuenit q̄ custodi ebrio nescire
quo terraꝝ degat. Ridiculū pfecto est custodē custode indigere. Carthaginēsium (inqt) legē magis q̄ lacedemonioꝝ

Serui uinum ne bibant.

laudo: ut nūq in castris quisq uinū gustare audet sed toto militie tpe aque usum comprobatū. In ciuitate aūt seruis
nūq uini usus concedendus est. Nec magistratus tpe quo rēpublicam gubernant uino utantur. Nec gubernatores
nec iudices nec qui deliberatur in consiliū uocatus est: nec ullo modo in die nisi ualitudinis gratia facilis igitur de
bet esse is qui rempub. gerit pro ratione tpis & personarum. Vñ illi bñ precipiunt qui dicunt hoīes tanto debere esse

Excusatio Alexādri

submissiores: q̄to sunt superiores. Tunc. n. magnitudo animi ostēditur. Plutar. scribit Alexādrum ascripsisse hec scele
ra furori bacchico penitebat enim ipsum q talia cōmisisset aliqñ eū quoq inquit thebanorum sepenumero calami-
tas affluxisse dicitur. Clyti uero cedē inter uina factam: itēq repudiatos in india Macedones ut qui pfectam adhuc
militiā detractarēt ipsiusq gloriā abiicerēt: ad liberi patris iras oīno referre solebat. Polydamas (ut autor est. Curtius
lib. v.) missus est ad occidendū Parmenionē Productionis insimulatū cuius latus primus Cleāder hausit inde iugu-

Androcides ad alexādrū.

lū ceteri quoq ex aīum confoderunt. Androcides (autore Plinio libro. xiiii.) sapiētia clarus ad Alexandrū magnum
scripsit intēperantiā illius cohibens. Vinū potaturus rex memēto te bibere sanguinē terre sicuti uenenum est homi
ni cicuta: ita & uinū. Quibus preceptis si ille obtemperasset profecto amicos in temulentia non interemisset. Ascle-

No. potor.

piades semper mensam dixit. Prima crathera ad sitim pertinet: secunda ad hylaritatē. tertia ad uoluptatē: quarta ad

Paneti⁹ rhodius. Aphricani dictu annotatu dignum.

insaniam. ¶ Sepe turpissimus infamis: nam turpitudo in moribus dicitur. ¶ Recte bñ: ut sunt ipsi stoici qui nihil
admirantur preter ipsam uirtutē. ¶ Submissius. humanius: humilius. ¶ Superiores: in meliori fortuna: qm̄ uir ma-
gnanimus equabiliter fert fortunam in utrāq partem. ¶ Panetius quidē. Panetius preceptor fuit Aphricani mino-
ris rhodius genere: qui scripsit de officiis in quibus hec de auditore suo Aphricano emiliano inseruit. ¶ Familiarem
amicum & auditorem dicebat aphricanus homines prospera fortuna exultantes debere regi consilio pruden-
tum: ut equi effreni ab insessore. ¶ Contentiones decertationes & prelia strepitusq tubarum quibus effecti sunt fe
rociores. ¶ Facilioribus. magis obtemperantibus in sessori. ¶ Effrenatos superbientes & elatos secunda fortu-
na. ¶ Perfidentes. nimium fidentes sibiipsis. ¶ Tanq̄ in gyrum perstat in translatione equorum qui freno

uoluūtur in gyrum:ut sint faciliores.Et ideo dicit tanq̄ in gyrum:ut.s.intelligant fortunam esse mutabilē:& illius te
meritati non esse fidēdum sed parendum rationi & consiliis prudētum qui longa experientia edocti optime consu
lere possunt.¶ Rōnis intellectus ut.s.pareant rōni & ab illa non discedant ducti appetitu.ut faciunt equi q uoluū
tur ab insessore in gyrum ne nimiū sint feroces.Imbecilitatem:debilitatem & mutationem:unde oportet in secun
dis rebus uti prudentia.In omni uita sic uidēdum est:ut constantiam & magnitudinē retineamus & mediocritatē
quod ut facilius assequamur:debemus amicoꝝ:consilio uti & prudentum:cum simus in prosperitate rerum: ut il
lorum consilio ad id quod rectū est dirigamur:aliter appetitus uoluptate corruptus & factus insolētior minime pa
rens rationi in uetitū ruet.Hecuba apud Euripidem iam serua ex regina deplorans fortune mutationem dicit.hec
oīa que in mundo habentur bona nihil sunt:frustraq̧ rationum humanarum consilia & lingue iactantia ille est fe
licissimus:cui per tēpus etatis nihil mali contingit.¶ Secundis prosperis:qm̄ hoīes in prospera fortuna non sunt cō
potes sui:sed in manu fortune.Et ideo in secūdis rebus debemus esse moderati dicebat Periander: & uti consilio
amicoꝝ.¶ Autoritas.dignitas & illorum autoritati credēdum & monitis.¶ Iisdem tēporibus cū sumus in prospe
ra fortuna.¶ Ne assentatoribus pellenda est adulatio & assentatio que est uitioꝝ adiutrix:& non modo amico sed
ne libero quidem digna est oēs enim adulatores sunt seruiles.Solō dicebat.Caute singulos obserua:ne forte odiū
in corde tegant dum blanda & arridēti facie te aloquūtur.duplaq̧ illis lingua atra ex mente sonat.Et Cesar Augu
stus pellendas esse indecoras adulationes dicebat.Assentatio(inquit Cice.alibi)nemini nocere pōt:nisi ei qui eam
recipit:atq̧ ea delectetur.Itaq̧ fit ut is assentatoribus patefaciat aures suas maxime quo ipse tibi assentitur:& se ma
xime delectet.Multi gnatoꝝ similes sunt cū sint loco fortuna famaq̧ superiores.hoꝝ est assentatio molesta cū ad
uanitatē accessit auctoritas Cato dicebat multo melius de quibusdā acerbos inimicos mereri q̄ eos amicos q dul
ces uideantur illos uero sepe dicere hos nūq̄.Adulator est is qui affert ea que non fecit is cui adulatur.Assentator est
is qui extollit & auget ea que facta sunt.Et adulator semper loqtur emolumenti sui cā:& ideo deterior est.Assenta
tor enim placere studet.adulator aūt lucrari:ut scribit Aristo.lib.iiii.mora.Et qui gerit morem ut decet amicus est.
Qui in oībus rebus aduersatur:dicitur contētiosus.Qui magis q̄ debet gerit morē adulator est Amico igitur credē
dum est:qui recte monet ab aliis aūt cauendum.Vnde dicit Sene.Nil tam eque delectauerit aīum:q̄ amicitia fide
lis.¶ Adulari passiue dixit more antiquo.nā adulo las.quondā dicebatur nunc adulor est uerbum deponens.Vale
rius maxi.lib.ii.Etiā tribunus militū adulādus erat.Plato in.v.de legibus sic ait.Veritas profecto:tum diis:tum ho
minibus dux oīum est bonoꝝ: cuius qui felix beatusq̧ futurus est statim ab initio particeps esse debet:ut in ueri
tate plurimum tpis uitam agat fidus hic certe est infidus aūt qui sponte mentitur.¶ Adulari q̧ aduletmur ab aliis.
In quo in qua re.i.adulationibus facile decipimur:qm̄(inquit)nobis nimiū placemus:ut arbitramur esse tales qua
les dicimur ab adulatoribus ut de domitiano scribit Iuuenalis.Quid apertius:& tn̄ illi.Surgebant criste nihil est qd
credere de se non possit:cum laudatur diis equa potestas.Si continens es(inquit Sene.)adulationes euita:sitq̧ tibi
tam triste laudari a turpibus:q̄ si lauderis ob turpia letior esto quotiens displices malis & malorum de te estimatio
nes malas ueram laudationem tui scribe.Ex quo ob hoc quia putamus nos esse tales: ut iure laudemur: euenit ut
hoīes irrideantur cum se iactant & nimium sibi placent pp talem de se persuasionem.Inflati: elati tali persuasione.
¶ Erroribus qm̄ ea non habent que habere se credunt.¶ Illud aūt.postq̄ Cice.de fortis uiri & magnanimi officiis
& eoꝝ qui rempu.gerunt disseruit afferens quasi conclusionē superioris disputationis repetit per epilogum ea que
dixit & properans ad alia precepta diuidit officia que hoīes in uita exercent:docetq̧ qui sunt hi a quibus maxime
geruntur.Inde ponit secūdos:postea tertios.Et tandē precipit qūo res domestica forti uiro augēda sit.Dixit enim
supra fortē uersari circa res arduas & ea que pertinent ad uitā degendam.Hanc ergo partē propositionis nūc tracta
bit cōcludēs si hec precepta seruauerimus magnifice grauiter & amicabiliter uite humane nos posse uiuere. Illud
de quo supra disputandū est.Nam dixit de rebus hoīum generibus:de his qui rēpu. gerunt quoꝝ uitam dixit esse
fructuosiorē hoīum generi:de his qui in ocio delectantur re sua familiari:& de phīs qui reꝝ contēplationi uersan
tur:& an res urbane sint maiores bellicis.Aufert igit̃ Cice.suam sniam & conclusionem superioris disputationis.&
dicit illos esse locandos in primo gradu magnanimitatis:qui rēpu.gerunt & illoꝝ res maximas esse:qm̄ latissime pa
tent officia:quippe q rempu.consulūt non ad ꝓprium cōmodū:sed ad cōe spectant:ideo maximā laudē merentur.
Latissime pateat ad cōem utilitatē se extendat qm̄ oībus prodest bona reipu.administratio.¶ Esse aūt hi sunt secūdi
q se ad phandū contulerūt & doctrinā contēti finibus reꝝ suarum sed qa hoc non oībus prodest:sed sibi & paucis:
iō in scdo loco ponūtur magnanimi tn̄ sunt qm̄ spernunt ea q̄ ceteri admirātur & res contēnunt humanas:& circa
magna cognitioneq̧ dignissima uersant̃ ut sunt res naturales & sup naturales.¶ Esse aūt magnanimi ēt iudicandū
est fuisse multos magni aī:& esse in uita ociosa preter eos q uersati sunt in repu. ¶ Inuestigarēt inquirerēt ingenio
& inuenirēt.¶ Magna quedā noticiam magnarū rerum & causas eaꝝ.¶ Finibus rerū suaꝝ ut nil quererēt nilq̧ ap
peterēt preter res suas phi enim imponentes modū cupiditatibus:& aīum diuitē non archam hr̄e cupientes intra
fines rerum suaꝝ se continebant bona fortune minima ducētes.¶ Aut interiecti.Hi sunt tertii q delectant re sua fa
miliari non capessentes rempub.nec phantes:sed uiuētes in agris:cū non possent ferre principiū mores.¶ Interie
cti medii inter phos & rempub.gerentes.¶ Exaggerantes:non accumulantes rē domesticam per phas & nephas.
¶ Omni ratione quocūq̧ modo sed unde oportet.i.suis prediis pecuniariis & uillatica pactione.Nam liberalis est
habere diuitias unde oportet ut liberalitate uti possit & magnificentia:nec debemus excludere nostros ab usum re
rum nostrarum qm̄ amicorum oīa debent esse cōia & si amicoꝝ multo magis propinquorum & gentiliū:& pro re
pub.si opus est debemus effundere pecunias sine aliqua parsimonia hec precepta pertinent ad domesticam disci
plinam.Querēde sunt diuitie ratione honesta:ut ex agris nostris aīalibus circa tn̄ iniuriam aliorum:& ex effusioni
bus metallorum.i.oīum que sub terra inueniuntur.¶ Neq̧ excludentes:non remouentes ab usu rei nostre dome
stice.Vn̄ laudatur a Plutarcho Nicias atheniensis clarissimus imperator que cum argenti fodiam in agro haberet &
multos circa se petitores:neminem uacuū dimisit.non minus enim(inquit Plutarchus)his a quibus mala quispiā
timet: q̄ his qui benemeriti sunt tribueri conuenit.Itaq̧ plurimis hominibus nicie facultates utilitates utilitatem

Fortuna mutabilis.
Consilio prudentum uti debem⁹.
Hecuba regina & serua.
Adulatores seruiles
Attende sedulo.
Assentatio.
Adulator assentator.
Contentiosus.
Adulo las.
Plato.
Adulari passiue.
Per epilogū dicta repetit.
Tria hominum genera.
Snia.
Cicero.
Gubernatores primi.
Phi scdi
Animus diues sit nō archa
Vgricole tertii.
Gētiles.
Nicias atheniēsis.

afferebant. ℭ Si qñ usus.i.si necessitas exigeret. ℭ Primum ante oia sit comparata: unde oportet non rapina furto ue: aut usuris ceterisq; modis illicitis Plato monet non esse cumulandas pecunias illi qui cupit esse diues sed minuendas censet cupiditates quare(inquit)ab inopia nunq̃ liber erit: is qui nullum constituens cupiditati modum semper diuitiarum exagitatur ardore. Et cato censorius dicebat. Nobis natura datum esse ut erga hoies iusticia utamur in eos aũt quibus aut gratia aut beneficio deuincti sumus ẽt si rationis usu priuati sunt mansuetudo uelut ex abundanti quodam fonte plerunq; defluat: pp quod satis monet ab usu diuitiarum nostros minime excludẽdos. ℭ Nullo neq; turpi questu. Quidem undiq; & quoduis capientes exuperant ut sunt hi qui actiones illiberales exercent. Lenones feneratores: & qui magno precio parua uendunt: quorum questus odiosus est. Omnibus his eum turpis comparatio lucri: cuius gratia(& quidem exigui)interdum probra sustinent. Aleatores: fures: latrones: illiberales sunt: turpi enim uersantur in questu. Aleatores aũt interdum ẽt cum amicis lucrantur quibus iure humane societatis dare deberent. Questus significat lucrũ nummorum ad differentiam: nam lucrũ uocamus ẽt in aliis rebus. ℭ Turpi cum turpitudine: aqua est abhorrendũ. ℭ Odioso ut est usura siue fenus dictum a fetura quadam pecunie parientis atq; increscentis. & ideo usura est odiosa: qñ est contra naturam pecunia enim non debet parere pecuniam natura enim non patitur ut res talis pareat & pecunia uidetur parere cũ lucratur: & facit fenus: a quo fenerator dictus est: Vñ dicit Señ. Quid enim est fenus & usura nisi humane cupiditatis extra naturam quesita noia. Tẽporibus nostris(proh nephas)oẽs pecuniam pariunt: & a christianis iam iudei superantur: & adeo iam secũdus est nummus: ut innumeratas arcas & loculos amplos feneratoꝝ expleat. Nature parenti in oia protenta ruentes uiolentiam facimus: ex re qualibet lucrũ placet nulla honesta habetur rõ. Olida & marcida scorta censentur pp nummos. Agricole & sancta rusticitas irridẽtur boni uiri paupertas sardanapalum uiuẽtibus ludibrio est: que non debet esse indecora nisi quibus inuictis accedit. Iusti uiri ab iniquis: & optimi a pessimus calcant̃ & mali preter leges fasq; dominant̃. legant igitur perditissimi hoies precepta gentiliũ postq̃ christi leges non curant: & illis legẽdis se tã ab oi humanitate alienos cognoscẽt: audientq;(mõ cupiditatis & auaricie sordibus aures non obducant) diuine iusticie & humane uocẽ contra ipsoꝝ rabiẽ & estus cupiditatũ inclamantis. ℭ Mõ dignus aliter esset contra iusticiã & liberalitatẽ que dare debet q̃bus oportet. Nunc aũt cuiq; perditissimo & immeritissimo tribuit̃. Boni aũt uiri: ut uiuant indigni iudicant̃: meretrices: lenones auro gẽmisq; fulgent. ℭ Rõne. ut cogitet̃ cum rõne quo pacto augenda sit: uñ adhibeatur diligẽtia: ut quod rõ suaserit fiat. ℭ Parsimonia frugalitate que est maximũ uectigal Parsimonia dr̃ ab eo qd̃ est parum uel parũ inde parcus hõ. Parsimonia(ut autor est Gellius)apud ueteres Romanos & uictus & cenatũ tenuitas non domestica solũ obseruatione ac disciplina: sed publica. quoq; aiaduersione legũtur cõpluriũ sanctionibus custodia est. ℭ Nec pareat non potius seruiat libidini & intẽperantie. ℭ Et luxurie.i.superfluitati: sed potius liberalitati: p qua exercẽda diuitie cõparari debent: ut bñfici esse possumus in optimos quosq;. ℭ Hec p̃scripta seruantẽ concludit Cice. de fortitudine & magnanimitate: & aliis que dicta sunt pertinẽtia ad humanã uitã degẽdam. ℭ Licet inq̃t hoiem seruãtẽ hec precepta uiuere: ut decet magnificũ grauem: aiosum forte: & sine fraude. Simpliciter. sine fraude. Feliciter sine timore insidiarũ cũ pp iusticiam oĩs habeat amicos. ℭ Et amice amicabiliter. ℭ Vite humane aliter.n.ab oi humanitate alieni uidebimur. Nã ut sepe inculcaui hõ ab hoie non debet esse alienꝰ.

Turpe lucrum. Questꝰ. Lucrũ. Fenus. Vsura ẽ cõtra naturam. Detestatio usur̃. Tẽpora nostra notant. Ordo rerum in uersus. Parsimonia. Parcus. Parcus. Luxuria dicitur superfluitas. Homo homini non sit alienus. ASCE. Ordo.

ℭ Temperantia.

Quid decus intersit caput hoc demonstrat honesto.
Delirum firmans quem uia fallit iners.

☞ Ostendit quid sit honestum quid decorum & eorum ad alterutrum differentiam & quod est temperati officium.

Argumentum Erasmicum.

ℭ Quartus officiorum fons tẽperantia: q̃ Ari. moderationẽ esse puta cupiditatũ: earum dũtaxat que circa gule & inguinis uoluptates uersant̃ Temperans inquit ea cupit q̃ oportet: & qñ oportet. Huius est caput: ut cupiditas rõni pareat: sic ut puer pedagogo Inde idẽ oritur illud decoꝝ quod queãdmodũ a natura ac ceteris circunstantiis ducatur omne uite officium cohonestet: diuinitus: tradit Cicero.

Sequit̃ ut de una reliqua parte honestatis dicendum sit in qua uerecundia & quasi quidã ornatus uite tẽperantia & modestia omnisq; sedatio perturbationũ animi & rerũ modus cernitur. Hoc loco continetur id quod dici latine decorũ potest grece.n. prepon dicit̃ huius uis est ea ut ab honesto non queat separari. Nã & quod decet: honestũ est: & qd̃ honestũ est decet. Qualis differentia sic honesti & decori facilius itelligi q̃ explanari põt. Quicqd.n. est qd̃ deceat; id tũ apparet cũ ãtegressa est honestas.

Sequitur &c. Incipit determinare de quarta uirtute principali scilicet de tẽperantia. Est autem. ℭ Ordo. Sequitur idest consequens est ut dicendum sit de una reliqua parte honestatis in qua uerecundia & quasi quidam ornatus uite idest temperantia & modestia: & omnis sedatio perturbationum animi & modus rerum cernitur idest decernitur & despicitur hoc loco continetur idest ad hunc locum spectat id quod potest latine dici decorum. dicitur enim grece prepon. Vis idest uirtus & potentia huius scilicet uirtutis hoc est decori est ea idest talis ut non queat separari ab honesto. Nam illud supple quod decet est honestum: & quod honestum est decet. Potest autem facilius intelligi idest animo concipi quam explanari idest uerbis exprimi qualis differentia sit honesti & decori idest inter honestum & decorum. Quicquid enim est quod deceat id apparet tum idest tunc supple decere cum idest quando honestas est antegressa idest precessit in eo. Itaq; idest & ita quid deceat appareat non solum in hac parte honestatis de qua differendum idest disputandum & disquirendum est hoc loco: sed etiam in tribus supple partibus honestatis superioribus idest de quibus supra determinatum est. Nam & idest simul uti prudenter ratione atq; oratione & idest simul agere quod agas considerare & uidere & tueri in

Differentia inter decoꝝ & honestũ exigua. ERAS: Cõmendatio tẽperãtie.

omni re quid sit ueri.i.ueritatis decet:idest decẽs est & decorũ:q; pro & contra:idest contrario falli errare:labi & decipi:decedet.i.decedẽs & indecorũ est tã.i.intantũ q.i.inquantũ delirare.i.insanire & esse captũ mente.i.furere & ratione priuari.Et oĩa iusta sunt decora:& cõtra.i.ecõtrario oĩa iniusta:ut.i.quẽadmodũ sup.sunt turpia:si sup.sunt indecora ratio fortitudinis.i.que est de fortitudine ad decoꝝ est similis.Enim pro qa id sup.qd fit utiliter & magno animo id uidetur dignũ uiro & decorũ sup.esse id qd cõtra.i.ecõtrario sup.fit:ut.i.quẽadmodũ sup. uidet̃ turpe: sic indecorũ:quare.i.quapropter hoc qd dico decoꝝ:pertinet quidẽ.i.certe ad omnẽ honestatẽ:& pertinet ita.i.taliter ut non cernatur quadã ratione recondita.i.abstrusa & occulta:sed fit in promptu.i.manifestũ:Est.n.quiddam.i.quedã res & id intelligitur sup.esse in omni re qd deceat qd idest que res potest separari a uirtute:magis ratione.i.quodã respectu:q̃ re.i.reali differẽtia.Em̃ pro qa:ut.i.quẽadmodũ uenustas.i.formositas & pulchritudo.i. pulchra membrorum cõmensuratio non potest secerni a ualitudine:quia non est sine bona ualitudine:sic hoc illud totum de quo loquitur confusum sup.est quidem.i.certe cum uirtute:quia est in omni uirtute:sed distinguitur a uirtute mente & cogitatione.i.respectiue & sub quadam consideratione diuersa.

Prudentem falli delirare est.

Agumentum Erasmicum.

¶ Duplex decorũ generale:quod in omni officio sitũ est.& speciale qd tẽperantiã proprie consequitur.Diuus Ambrosius generale decorum accepit:qd ex harmonia & consensu inter se uirtutũ existit: quale relucet in concordia uniuersitatis:speciale qd in una quapiã parte reluceat:potissimum tamen in temperantia.

ITaq; non solũ in hac parte honestatis de qua hoc loco disserendũ est:sed etiã in tribus superioribus quid deceat apparet. Nam & ratione uti eaq; oratõe prudẽter & agere qd agas considerate omiq; in re qd sit ueri uideri & tueri decet.Cõtraq; falli errare labi:decipi tã dedecet q̃ delirare & mente captũ eẽ.Et iusta oĩa decora sunt iniusta oĩa cõtra ut turpia sic ĩdecora. Similis est rõni fortitudinis.Q d em̃ uiriliter aĩoq; magno fit id dignũ uiro & decoꝝ uidet̃ qd cõtra id ut turpe:sic indecorũ Q uare ptinet ut nõ recõdita quadã rõne cernat̃ sed fit ĩ prõptu.Est em̃ quiddã idq; intelligit̃ in oĩ uirtute qd deceat qd cognitione magis a uirtute pt q̃ re separari ut em̃ uenustas & pulchritudo corporis secerni non potest a ualitudine sic hoc(de quo loquimur)illud totum quidem cum uirtute confusum sed mente & cogitatione distinguitur.

MARS. Quarta pars honestatis tẽperantia.

SEquitur ut una de reliqua parte honestatis.Absolutis tribus partibus.trãsit ad quartã & ultimã de qua disputabit usq; ad calcem uoluminis.Et adiungit temperantie uerecundiã modestiã.ordinẽ:constantiam & ornatũ.Intemperantiã dicebant stoici esse matrẽ oĩum perturbationũ tẽperantiã uero oĩum officioꝝ. In fine faciet cõparationẽ de duobus honestis ut proposuit.Verecundia est timor dedecoris:& ad illos pertinet:qui cũ perturbatione uiuunt:ut sunt adolescẽtes:nõ est autẽ uirtus: sed quoddã bonũ ex suppositione:ut ita dicã:quia ob uerecundiã adolescẽtes nõ errant.Nã qui uerecundiã habet a scelere reprimitur:quippe adolescẽs cupiditates habet infinitas:quibus propter pudorẽ abstinet: & probat̃ pudor in ipso adolescente:qm̃ est iudiciũ bonitatis:& tunc apparet bona indoles: ideo dicit Teren.Erubuit:salua res est.Plato in charmide de temperãtia sic scribit.Tunc gene charmidis rubore suffuse gratiorẽ formã ostẽderunt.Nã pudor eã etatẽ decet.Aristo.sic ait. Non ad q̃uis etatẽ:sed ad iuuenilẽ pertinet uerecundia censemus enim eos qui eius etatis sunt uerecundos esse oportere eosq; laudam⁹ adolescentes qui uerecundi sunt.Prudentes (inquit Cyrus apud Xenophontẽ)que turpia sunt in propatulo fugiũt.Tẽperantes uero ac pudici etiã in obscuro.Verecũdia(inqt Sene.) bonũ in adolescente signũ.Ad senes autẽ non pertinet uerecũdia:quia illos nõ decet peccare sed esse expertes oĩs perturbationis cũ non sit in ipsis feruor caloris naturalis:& senem non laudamus ob pudorẽ: qa non decet ipsum id agere p pqd pudore afficiatur:& non cadit in uirũ probũ:quia pro re turpi oritur pudor:& ipse uir probus ab oĩ turpitudine alienus est.Vnde uerecundia ad illũ ptinet qui pronus ad delinquẽdũ:& uersat̃ inter estus pturbationũ ergo uerecũdia est pbitas ex suppositione nõ per se necesse:est.n.ut uitiũ presuponatur:ita dicã postea inducatur pudor q illud reprimat.Virtus autẽ est quoddã bonũ simpliciter & absolute & oĩ etati cõuenit.Erit igitur pudor quidã effectus & fit in facie rubor:qui nascitur ex animi pudore.qm̃ natura(ut uolunt phisici) cũ quid ei occurrit honesto pudore dignũ imũ petendo penetrat sanguinẽ:quo cõmoto atq; diffuso cutis tingitur: & inde nascitur rubor & natura pudore tacta:ita sanguinẽ pro uelamẽto tendit:ut uidemus quẽq̃ erubescentẽ manum sibi ante faciẽ frequẽter opponere:& rubor in facie nil aliud est nisi color sanguinis & pudor nil aliud q̃ timor iuste reprehẽsionis exuperatio dicitur expauescẽtia & q eã habet in oĩbus pudore afficit̃ etiã in quibus nõ oportet. Defectio aũt dicitur impudẽtia & qui eã habet nullo pudore afficitur & dicit̃ impudẽs quo nihil est turpius.Terẽ. est mediocritas circa uoluptates atq; dolores:& pprie circa eas uoluptates que gestu percipiuntur & actu ut in cibo potuq; & rebus uenereis circa que uersatur intẽperãtia que est exuperatio:uñ Philoxenus(autore Aristo.)collũ gruis optabat ut maiorẽ uoluptatẽ in epulis sentiret que maxime sensum tactus & gustus moueret.Vnde magis uituperanda est eũ sit nobis cõis cũ beluis que tactu delectant̃ & gustu:odore aũt nõ per se:sed per accidens.unde cũ id qd est causa odoris assequuntur nõ curãt illũ amplius:ut canes qui feras odore inuestigãt & aues.Sensus:tactus: & gustus sunt magis materiales q̃ ceteri.Gustus est discretiuus sapoꝝ:& tactus est cõis & primus oĩum sensuũ:quia oĩa aĩalia habẽt tactũ:& circa uoluptates animi nõ uersatur tẽperãtia aut intẽperantia:& his qui uisu percipiunt̃ nõ dicimur tẽperantes aut intẽperantes nec his que auditu.Nã eos qui cantu delectantur nõ dicimus intẽperãtes:nec his que percipiuntur olfatu.Interdũ ẽt capiunt̃ uoluptates ex odore floꝝ:nõ tñ dicitur intẽperãtia.Relinquit̃ ergo tẽperãtiã & intẽperãtiã uersari circa ea que gestu tactuq; pcipiuntur.Defectio noĩe caret.Potest tñ dici insensibilitas:

Pudor ẽ bonitatis indicium.

ERAS. Decorũ prudẽtis

ERAS. Decorũ iusticie.

ERAS. Decorũ gratitudinis.

ERAS. Decorũ ab honesta re nõ separat̃.

Quõ generet̃ pudor.

Tẽperãtia.

Philoxen⁹ gruis collũ optabat.

Gustus: tact⁹ primus omniũ sensuum.

Insensibilitas.

Incẽsat⁹ · Voluptas malorũ esca · Téperans secundũ plato. · Tẽperãtia. · Sophro. · Intẽperantia. · Temperãtia dupliciter accipit᷑. · Continẽtia & modestia cõuertũtur · Abstinẽtia. · Sobrietas. · Castitas. · Temperãtia omniũ officiorum causa. · Intẽperãtia omniũ scelerũ incastigatio. · Confert tẽperantiã et cõtinẽtiã

& qui eã habet incensatus:cũ nõ moueatur sensu alicuius uoluptatis:sed hoc in paucissimos cadit.& ideo talis dispositio nõ habet nomen.pauci.n.sunt qui deficiãt in capiẽdis uoluptatibus que nobis ingenite sunt:& qbus nõ facile obsisti põt.Est.n.appetitus uoluptatis insatiabilis cui bellũ indicendũ est. Hierocles stoicus uis grauis dixit uoluptatis finis meretricis decretũ est.Et Plato uoluptatẽ escã malorꝛ appellauit quã dicebat primã calamitatẽ aio nostro accedere corporis cõiungitur:deprauationẽ aũt & dissolutionẽ assequi cũ cogitationes eũ a corporis cupiditatibus separãt.Idẽ in carmide sic ait.Tẽperantẽ esse illũ dico qui singula:ut decet agit & quiete p uiã loquiturq̨:atq̨(ut in summa)dicã tranqlle facit oĩa & ut breui cõplectar qd queris quies quedã esse uidet᷑ & sedatio.Hec ille. ¶ Tẽperantia est tẽperatrix oĩum cõmotionũ & a libidine auocat. ¶ Ingẽtiq̨ alacritate gestire nõ sinit: & ut honeste uiuamus & a nulla uoluptate subiugamur sua nobis lege prescribit.Est ẽt prudẽtie cõseruatrix:& a prudẽtia deritur.Nã sophronisis grece latine dr̃ prudẽtia sophrosine dicit᷑ temperãtia quasi seruatrix mẽtis & prudẽtie.Intẽperantia uero corrũpit prudẽtiam & bonã estimationẽ atq̨ iudiciũ.Vnde põt recte dici oẽm uirtutẽ esse tẽperantiã atq̨ modestiã:a cuius sine.i.honestate ipsum decorꝛ separari non põt nisi libera cogitatione.Tẽperantia dupliciter accipitur:uno modo cõmuniter circa & uoluptates percipienda sensu alio modo proprie cum.s.est mediocritas circa uoluptates gustus & tactus & tẽperãtie plures sunt species cũ plura eius obiecta sint:ut potus:cibus:uenus. Tẽperantia cibi dr̃ abstinentia:potus:sobrietas:ueneris castitas:o seculi pudicitia.Continẽtia & affectio inuolubilis recte rõnis siue habitus uoluptatibus insuperabilis.Modestia interdũ conuertitur cũ tẽperantia:interdũ ponit᷑ pro tota uirtute:qm̃ in oĩ uirtute modus requirit᷑.sed maxime in ipsa tẽperantia que aduersat᷑ uoluptati qua corrupti res honestas negligimus.Moderatio est quasi actus ipsius modestie & decorꝛ accõmodatur ad oẽs uirtutes grece dr̃ prepon.decẽs:quasi quidã ornatus uite.nã ut dictũ est tẽperantia atq̨ modestia sunt quidã ornatus uite:& qa tẽperãtia est cõseruatrix prudẽtie sine qua non põt esse aliqua uirtus:iõ dicit ipsam una cũ modestia esse quẽdam ornatũ uite.Plato in.iiii.de republica sic ait.Ornatus quidã est tẽperantia:& a uoluptatibus cupiditatibusq̨ qbusdã ut perhibent abstinentia. ¶ Sedatio perturbationũ qm̃ tẽperantia & modus mitigant animi ꝑturbationes & mentẽ sanans tẽperans enim dr̃ ille q̄ est integre mẽtis.Integra aũt mẽs non perturbat᷑ nec estu fluctuat affectuũ:sed in oĩbus se rõni subiicit que uult ut in oĩ re modus seruet᷑ Stoici(quos Cice.imitat᷑)uolebant oĩum officiorꝛ causam esse tẽperantiam:scelerꝛ uero intẽperantiã:& profecto sic est.Nã uir tẽperans ab officio nunq̃ discedit:& intẽperantia in omnibus nos derelinquere cogit apud grecos intẽperans dr̃ incastigatus:unde pueri dicunt᷑ intẽperãtes.i.incastigati. ideo datur ipsis pedagogus:ut sit tanq̃ recta rõ qua pueri uocãt ob etatẽ & cupiditates debẽt subiici recte rõni qm̃ p operationes cupiditatis asseqmur intẽperantiã quo uitio nullum põt esse maius qm̃ ratio ab appetitu uicta est penitus:& ruit intẽperans ad uoluptates sine aliqua repugnãtia intellectus.nũ magis uituperat᷑ q̃ incontinẽs: qm̃ ipsa incontinẽtia fit aliqua pugna inter rõnem & appetitũ:uincit tñ appetitus subcũbitq̨ ratio.Tẽperans uero magis laudatur q̃ cõtinẽs:qm̃ nullã habet perturbationẽ:& appetitus paret rõni sue aliqua repugnantia.In ipso aũt cõtinẽte non est sedata ꝑturbatio.sed fit pugna inter appetitũ & rationẽ Vincitur tñ appetitus rõne. Ergo tẽperantia maior est q̃ sit continẽtia & intẽperantia est maius malũ q̃ sit incontinẽtia. ¶ Et rerum motus:mẽsura quedã & moderatio in oĩbus rebus.Igitur tẽperantia sanat aĩos & moderatio imponit modũ & decorꝛ rebus agendis. ¶ Hoc loco hac parte honestatis in qua oĩa fiunt oĩaq̨ dicũtur ordine & modo. Decorꝛ dr̃ id qd conuenit & decet de quo plura dicent᷑ loco suo.Huius decori est ea potẽtia & natura ut non possit ab honesto separari. ¶ Facilius intelligi.i. possumus libera cogitatione intelligere differẽtiam que est inter decorꝛ & honestum explanari aũt non põt ¶ Nã tunc dr̃ decorum cũ honestũ & honestũ cũ decorũ. ¶ Explanari demonstrari re ipsa & actu. ¶ Quicquid enim ratio est. ¶ Id tñ apparet esse decorum.s.cum precessit & uirtus tñ enim dr̃ aliquid decens tñ est cũ uirtute.Itaq̨ cũ hoc ita sit(inquit)ut decorꝛ tunc apparet cũ precessit honestas & honestas cuisq̨ uirtutis sit: sequitur oĩbus uirtutibus inesse hoc decorũ non solũ ipsa tẽperantia. ¶ Hoc loco in quarta parte honesti. In tribus prudẽtia iusticia fortitudo & ꝓbat hoc incipiẽs ab ipsa prudẽtia.Nã & ratione uti intellectu & prudẽtia que est in homine recta ratio:& uti ratione in oĩbus rebus prudẽtis est & hoĩem decet aliter uideret᷑ natura frustra ab ipsa dedisse. ¶ Oratione sermone cum prudẽtia. Considerare non temere quid sit ueri uidere:qm̃ ut dictũ est prudẽtie obiicitur ueritas & rectitudo in rebus agẽdis & prudentẽ decet uerũ uidere nec decipi. ¶ Et tueri defendere:qm̃ ueritas defendẽda est.Et si prudens mẽdacium tueret᷑ faceret contra suam naturã:& sic efficeretur imprudẽs. ¶ Decet enim prudẽtem uerũ inuenire dicere tueri:& contra facere dedecet. ¶ Cõtra ex alia parte ponit ea in qbus decorũ prudẽtis non seruatur. ¶ Falli decipi falsis opinionibus de rebus & non uidere uerꝛ. ¶ Labi errare quadã negligẽtia.nã illi dicunt᷑ labi qui sine diligẽtia incedunt & sic labũtur illi qui nõ inuestigata uirtute imprudẽter errãt. ¶ Errare.falsum ꝓ uero sequi. ¶ Decipit uerbis. ¶ Tam dedecet.tam est indecorꝛ q̃ insanire. ¶ Mẽte captũ mente capti dicũtur insani quẽadmodũ capti oculis ceci. ¶ Delirare est exorbitare a proposito uiaq̨ rationis discedere et ea discere que nullũ habent pondus. & ab hoĩbus irridẽtur inde dicũtur deliri senes qui ridicula dicunt et deducit᷑ a uerbo liro et lyra est eminẽtior pars sulci & obliqui.Et qui in obliquũ sulcos ducit ut sata melius ꝓueniant & aqua corriuet᷑ lirare dr̃.Et sic delirus dr̃ is qui rõne aberrat & fertur in obliquũ Plini.lib.viii.dicit ratione p transuersum iterata occasio sequit᷑. ubi res poscit etate uel rastro & sato semine iterato hic quoq̨ ubi consuetudo patit᷑:crate dentata uel tabula aratro annexa qd lerare uocant unde primũ appellata deliratio est.Ideo dicit Nonius.Delirare est de recto recedere.Lera aũt est fossa que ad agros tueandos ducit᷑ in quã uligo terre decurrat.Cũ arant(inquit Varro)iacto semine boues lerare dñr.Liras(inqt Columella)rustici uocant porcas:cũ sic aratũ est ut inter duos latius distãtes sulcos medius cumulus siccã sedẽ frumentis prebet. ¶ Et oĩa iusta.Nũc ostẽdit decorꝛ ipsum inesse iusticie.nã omnia iusta decorũ habent:iniusta aũt quẽadmodũ turpia sunt sic preter decorꝛ. ¶ Turpia remota uirtute. ¶ Similis ratio nũc de decore qd est in ipsa fortitudine. ¶ Aĩo magno.contẽnẽti res humanas & pericula:qm̃ ut uolũt stoici magnanimitas est scientia:q̃ habitũ facit celsiorẽ oĩbus:q contingere possunt equaliter bonorũ & malorũ. ¶ Quod cõtra.qd nõ fit uiriliter & magno aĩo turpe est & indecorꝛ. ¶ Quare cõcludit p ea q̃ iã dicta sunt ad oẽs uirtutes ꝑtinere decorꝛ ita ꝑtinere ut ab ipsis separari nõ possit. ¶ Hoc decorũ.de quo tractãt phi in officiis de decoro deꝑosito in ꝑsonis dicet ꝑostea.Recõdita

Labi. · Mẽte capi. · Delirare · Deliri senes. · Lyra. · Delirus. · Lyrare. · Omnia iusta decorũ habent.

occulta pro subtili indagatione inuestigetur quoniam apparet omnibus & sponte sese offert. ¶ Est enim quiddam unum nescio quid quod mente intelligitur: quod deceat in omni uirtute. ¶ Quam re actu. & probat hoc per simili tudinem pulchritudinis que non potest actu separari ab ipsa ualitudine corporis. Possumus tamen libera cogitatio ne intelligere aliud esse pulchritudinem: aliud ualitudinem. licet actū separari nequeunt: quoniam remota hone state remouetur etiam decorum & remoto decoro remouetur honestas. Possumus tamen cogitare aliud esse hone statem: aliud decorum: quod est quasi ornamentum ipsius honestatis ut pulchritudo bone ualitudinis. De uenu state & pulchritudine paulopost dicetur. Nam uenustas proprie mulierum est: & est illa gratia quam pre se ferunt in uultu & dicetur a uenere. Inde homines dicuntur inuenusti: qui gratia carent. Vnde apud Teren. ut queritur Pamphilus se esse inuenustum & infelicem & quorundam scripta dicuntur habere uenustatem .i. gratiam ut omni bus placeant. Et socrates apud grecos sectatus est omnis dicendi ueneres .i. omnia lenocinia: que scriptis gratiam comparare possunt: inde dicitur attica uenus: quoniam atticorum scripta habeant gratiam: sunt nonnulli eruditi: ta men non habent uenerem: quod etiam in ipsis formis accidit. Secerni separari actu & re. ¶ Sic eodē modo. ¶ Con fusum mixtum ex omni parte sed mixtum dictum ex parte confusum ita immixtum ut nullo modo re ipsa possit separari. ¶ Distinguitur: separatur libera coanimitatione.

Similitu dine propositum probat. Vēustas iuenusti Socrates oēs scri bendi ueneres secutus. Attica uenus. Mixtum Confusum. ASCE. Ordo.

☞ Diuisio ipsius decori & diffinitio: differentiaq; inter decorū philosophicum: & poeticum.

Quod generale decens omni inuersatur honesto.
Paries inspectat quod speciale subest.

¶ Due sunt decori species una generalis qua se hominē homo co gnoscens nihil homine agat indignum alia specialis qua a ceteris hominibus probitate differens que probitatis sunt agere satagit.

E St autem eius descriptio duplex. Nā genera le quoddā decorū intelligimus quod in omni honestate uersatur & aliud subiectū. quod p tinet ad singulas partes honestatis. atq; illd superius sic fere diffiniri solet. Decoꝝ id esse qd cōsentaneū sit hoīs excellentie in eo quo natura eius a reliquis ani mātibus differat. Que autē pars subiecta generi est eā sic diffiniunt ut id decorum eē uelint quod ita natu re consentaneū sit ut nec moderatio: & tēperantia ap pareat cū specie quadā liberali nec ita intelligi a phi losophis possumus existimare ex eo decoro qd poete sequuntur. de quo alio loco plura dici solent. Sed tum seruare illud poetas dicimus quod deceat cū id quod quaq; persona dignum est & fit & dicitur: ut si Eacus aut minos diceret oderit dum metuat aut nati sepul chro ipse est parens indecorū uideret̃ q eos fuisse iu stos accepimus. At attreo dicēte, plausus excitant̃. est enim digna persona oratio. Sed poetę quid queq; de ceat ex persona iudicabunt. Nobis autem personā im posuit ipsa natura magna cū excellentia prestantiaq; animantiū reliquorū. Quo circa poetę in magna ua rietate personarū etiam uitiosis quid conueniat & de ceat uidebunt. Nobis autem cum a natura constantię moderationis; temperantię & uerecūdię partes datę sint, cūq; eadē natura doceat nō negligerę quēadmo dū nos aduersus hoīes geramus: efficit̃ ut illud qd ad oēm hōestatē attinet decoꝝ q̄ late fusum sit appareat, & hoc qd spectat̃ in uno quoq; genere uirtutis. Vt eñ

E St autem &c. Describit ac diuidit ip sum decorum. ¶ Ordo est. autē pro sed ei⁹ .s. decori descriptio est duplex. Nam nos intelligimus & .i. etiam quoddā ge nerare decorum quod uersatur .i. consistit in omni honestate. & aliud sup. decoꝝ subiectū tanq̄ inferius & minus cōe huic .s. decoro ge neraliter dicto quod decorum speciale .s. perti net ad singulas partes honestatis. atq; pro & il lud sup. decorum superius .i. generale solet se re .i. quasi semper & ab oībus definiri sic .s. deco rum esse id. quod fit consentaneum .i. confor me excellentie hominis in eo quo .i. per quod uel in quo eius .s. hominis natura differat a re liquis animantibus. Aūt pro sed sup. philoso phi definiunt eā sup. partem. que pars est sub iecta generi id generalitati: sic ut uelint id esse decorum: quod si nature sup. hominis consen taneum .i. concors & congruum sit ut mode ratio & temperantia appareat in eo cum qua dam specie liberali: nec possumus existimare .i. iudicare ita intelligi a philosophis ex eo de coro quod poete sequūtur de quo solent dici plura alio loco: sed nos dicimus poetas serua re. tum .i. tunc illud quod deceat cum .i. qñ in qd dignum est quaq; .i. qualibet persona & .i. si mul sit. & dicitur apud poetas .s. ut si eacus aut minos quorū uterq; dicitur nunc iudex apud inferos pp iusticiam quam exercuit apud cre tenses diceret sicut actius in thieste oderint .i. cōcedo uel permitto subditi me oderint: dū .i. dummodo metuant aut parens ipse .i. pater .s. thieste est natis .i. filiis ex se genitis sepulchro .i. in sepulchrum: quia comederat eos uenustius aūt dicitur sum tibi uoluptati q̄ uoluptas do mus est tibi hospitio q̄ hospitium. terra conse crata est mihi sepulchro q̄ sepulchrum uidere tur indecorum .i. contra decorum personarum eo q accepimus .i. audiuim⁹ eos fuisse iustos tyrannorum autem est metui uelle cum audio aut natos epulandos dare. At .i. sed plausus .i. acclamationes: laudis plene excitantur atreo dicente .i. dum atreus ea in thyestem fratrē di cit qui inter se seuissimi fuisse noscūtur est enim oratio digna psona. scilicet atrei. Sed poete iu dicabunt ex persona .i. ex qualitate persone in troducte quid deceat queq; .i. unumqueq;: hoc est tunc bona dicitur sententia quando perso nam loquentem decet licet non simpliciter sal tem secundum quod est affecta. Autem pro sed

ERAS. Diffinit generale decorū Diuisio decori.

ERAS. Speciale decorū

Quid sit decorū generale quid speciale.

ERAS: Liberari .i. hōesta
ERAS. Horati⁹ Redder̃ persone sit conuenientia cuiq;.
ERAS. Decorū poetarū honestis ab turpi cōmune

pulchritudo corporis apta cõpositione membrorum mouet oculos, & delectat hoc ipso q̃ inter se omnes partes cum quodam lepore consentiunt:sic hoc decorum quod elucet in uita mouet approbationẽ eorũ quibuscum uiuitur ordine & constantia moderatione dictorũ oium atq; factor. Adhibẽda est igitur quedã reuerentia aduersus homines:& optimi cuiusq; & reliquorũ. Nã negligere qd de se quisq; sentiat:nõ solũ arrogãtis est:sed etiam oino dissoluti. Est autẽ qd differat in omni ratione habenda inter iusticiã & uerecundiam iusticie partes sunt nõ uiolare homines uerecundie non offendere:in quo maxime perspicit' uis decori. His igit' ex positis quale sit id qd decere dicimus intellectũ puto.

ERAS. Decorũ in ordie constantia & mõ situm.

ipsa natura.q.d.non poete aũt fictio aliqua sed ipsa natura rerum parens imposuit nobis psonam.i.effigiem naturalẽ & ueram non ficticiã cũ magna excellentia & prestantia reliquorũ aiantium.q.d.natura dedit oĩbus hominibus unam effigiẽ que pre se fert excellẽtiam & prestantiam inter oĩa aiantia:ita q̃ ex sola facie inducemur mites:mansueti iusti:tẽperati: moderati:fortes:prudẽtesq; esse debere:ea aũt persona non uariatur ad libitum poetaꝝ in actibus enim scenicis uni uarie.psone imponuntur secũdum q̃ uarias partes obtinet est aũt persona effigies ficta:gallice ung faulx uisaige representans & similitudinẽ & uocẽ eius quem agit a psonando enim dictã uolunt q̃ per medium eius sonet uox uaria Non licet ergo dicere. Nõ nobis aũt:quia contrarius esset sensus.uult.n. dicere autor q̃ unam effigiẽ uirtutis significatiuã dedit nobis hoibus natura & ita si decorũ humanũ precipere uolumus iuxta personam a natura datam solũ quod decens & honestũ est precipiemus:sed poete uarias personas imponunt: Vñ subdit. Quocirca.i.quapropter poete uidebũt in magna uarietate personarũ:quia singulis tam bonis q̃ malis personas attribuũt:quid conueniat ẽt uiciosis & quid deceat: uidetur hoc loco deceat cũ datiuo construi sicut ẽt apud Terẽ. Nec purgaueris si dixeris qd datiuus regitur a conueniat quia raro copulant' que diuersos casus regũt nisi exprimãtur casus ipsi. Aũt pro sed cum partes.i.officia & munera:constantie:moderationis: tẽperantie :uerecundie sint data.i. concessa & assignata a natura:cũq;.i.cum.sup.ita sit q̃ natura doceat nos non negligere queãdmodũ geramus.i. poterimus nos aduersus.i.erga hoies afficitur.i.sit ut appareat:q̃.i.q̃tum late.i.pariter illud decoꝝ quod pertinet ad oẽm honestatem.i.decoꝝ generale &.i.pariter hoc sup.decorum speciale qd spectatur in uno quoq; genere uirtutis sit fusum.i.diffusum & sparsum. Enim pro quia:ut.i.queãdmodũ pulchritudo corporis mouet'.i. afficit & delectat oculos:apta cõpositione mẽbrorum hoc ipso.i.per hoc ipsum q̃ oẽs partes consentiũt.i.quadrant inter se cũ quodam lepore.i.cũ quadam uenustate:sic hoc decorum qd elucet.i.resplendet in uita mouet.i.excitat approbationem (actiuam.s.qua approbant)eorum quibuscunq;.i.cum quibus utimur ordine:constantia & moderatione oium dictorum atq; factorũ. Igitur quedam reuerẽtia est adhibenda aduersus.i.erga hoies reuerentia dico &.i. simul optimi cuiusq;:&.i.simul reliquorũ. Nam negligere.i.non aiaduertere nec curare quid de se quisq; sentiat non est solum arrogantis.i.gloriosi putantis de se non posse aliud q̃ bonum dici:sed ẽt omnino dissoluti.i. ad oẽm uoluptatem expositi & nihil de honestate curantis. Aũt pro sed est.i.reperitur aliquid quod differas in omni ratione consideratione officiorũ habenda inter iusticiam & uerecundiam. Nã sup.partes iusticie.i.officia iusticie sunt non uiolare.i.uiolẽter inuadere hoies uerecundie sup.partes sunt non offendere sup.hoies.i.ne leuiter quidẽ ledere & offensos nobis constituere. Igitur his expositis.i.postq̃ hec exposita sunt ego puto intellectũ sup.esse quale id quod dicere sit.

ERAS. Violam⁹ iniuria offendimus immodestia.

Est aũt. Diuidit ipsum decorum:postea definit. ℭ Descriptio diuisio:qm̃ duplex est:ipsum decorum: generale & particulare:quod priori subiicitur:& ut cũ dicimus decet:honesta facere uirtutemq; exercere:unde dicimus decet iustum esse:fortẽ:magnanimum:& sic de singulis partibus honestatis. Atq; illud superius.i.generale illud decorũ:& affert diffinitionem eius:quod in toto quasi corpore uirtutis apparet consentaneũ:conueniens.unde hi hoies quid aliquid cõtra naturam cõmittunt decorum humanũ non seruant:& sic sunt belue. ℭ Excellẽtie.prestantie qua differt a ceteris aialibus. Igitur nihil agendum est qd hominis prestantiam dedeceat. ℭ In ea rõne.s.& oratione quibus homo differt a ceteris aialibus.ergo in sua prestantia homo debet seruare decoꝝ & nihil agere qd homini conueniens non sit:& est hoc decoꝝ tanq̃ locus cõis. Nam in oratione locus cõis dicit' ea pars que non de aliquo nominatim disputat aut agit sed de uniuersa re habet acrẽ incusationem uitiorum cũ amplificatione. Nonnunq̃ locus cõis continet ancipites disputationes in quibus de uniuerso genere disputamus:ut de uirtute. Ideo dixit in Paradoxis. Ludens conieci in cões locos:qm̃ probans illas opiniones admirabiles esse ueras incusat uitia generaliter & non nominat aliquẽ:sed utitur loco cõi. ℭ Que aũt pars illud decorũ particulare:quod est species illis primi decori. ℭ Generi illi decoro qd est generale. ℭ Consentaneũ.ita conueniat nature humane. ℭ Moderatio.modus quidam in oibus dictis factisq;. Nam debet adhiberi semper moderatio actionũ:& sic erit decorũ per singulas partes honestatis. ℭ Cũ specie apparẽtia liberi hominis non seruilis & scurrilis. Serui oẽs dicuntur qui affectibus seruiunt. Homo igitur ingenuus in oĩ re ut seruet decorum nihil seruile facere debet.sed oĩa debent sapere quandam ingenuitatẽ. ℭ Liberali digna libero hoie & ingenio. Nec ita intelligi a p̃his: Non possumus(inquit Cicero)existimare intelligi a p̃his hoc modo de decoro:quod est apud poetas in personis:qm̃ est differentia.poete enim bonas & malas personas introducunt loquentes ut ipsas decet.i.qui utuntur uerbis sibi accõmodatis & qualitatis personarum. P̃hi aũt accipiunt personam humanam ea ratione qua persona humana est & non ficta more poetico.& dicunt decorum ab ea seruari:si ab eius excellentia non degenerat:& id agat quod uirtuti cõueniat & honestati:ad quã nati sumus. Poete aũt fingunt personas ad libidinem:& sic ostendit hoc esse proprie decorum quod uirtuti congruit. Inde sumitur a poetis largo modo:& tunc decorum dicitur seruari cũ oratio qualitati persone introducte accõmodatur. Vnde dicit Fab.poetas habere decorũ in personis.& sic ponitur a Cice.differẽtia inter decorum p̃hicum & poeticum:qm̃ philosophi bonis uiris tñ tribuũt decorum:poete aũt tum bonis q̃ ma

MARS. Decorũ duplex.

Decorũ ẽ tanq̃ locus cõis. Locus cõis in oratiõe.

Affectu ducti serui sunt.

Decorũ poetarũ. Persona Humana.

lis: ut tyrannus si tyrannice & crudeliter loquitur: dicatur seruare decorũ q̃m talis oratio psone conuenit. Philosophus autẽ dicit nihil esse decens. nisi quod honestati coniungit᷑. Est enim decorũ cõfusum cũ tota uirtute & sic differt inter utrũq; decorum. Nec ita: ut finitum est ex sñia phorum qui dicunt hic esse decorũ quod nature congruit & habet tẽperantiam & modum cũ specie liberali non ita (inquit) intelligunt plii de decoro quod poete dicuntur seruare in personis: q̃m hoc decorum differt ab illo. De quo decoro seruando apud poetas in personis. Alio loco in rhetoricis & preceptis dicẽdi. Cicero primus apud latinos dicit decorũ. Ita enim ait in oratione in uita sic in oratione nihil est difficilius q̃ quid deceat uidere. Preponi appellant hoc greci nos dicamus sane decorũ de quo preclara & multa precipiuntur & res est cognitione dignissima. Huius ignorantia non modo in uita: sed sepissime in poematis & in oratione peccat. semperq; in omni parte orationis: ut uite quid deceat considerandũ est: q; in re de qua agitur positum est & in personis & eorũ qui dicunt: & eorũ qui audiunt. itaq; hunc locum longe lateq; patentem phi solent in officiis tractare. Decere est quasi aptum esse & consentaneum tẽpori & persone: quod tũ in factis sepissime tum in dictis ualet: in uultu deniq; & gestu contraq; dedecere. Sed tñ seruare illud poetas dicimus. Nunc ponit decorum quod poete seruant. Nam apud ipsos in personis decoꝝ petitur. ₵ Illud genus. narrationis quod in personis positum (inquit in rheto.) Habere debet sermonis festiuitatẽ confectam ex rerum uarietate animorũ dissimulatione: grauitate: leuitate: spe: metu: suspitione: desiderio: dissimulatione: mina: rerũ uarietate: fortune cõmotione: insperato incõmodo: subdita leticia: iucundo exitu rerũ. Sensus est. non debemus arbitrari phos intelligere de decoro poetico: ut intelligũt de decoro coniuncto cũ honestate: & ita coniuncto: ut separari non possit sed tunc seruare decoꝝ in personis dicuntur cũ queq; persona introducta ab ipsis id loquitur: & facit quod sue psone conuenit: si pius pie loquitur seruat decoꝝ: si impius impie si tyrannus crudeliter: si matrona pudice: si scortũ impudice loquitur: decet. Et sic intelligitur decorum in poetis cũ id dicitur quod persone loquenti consentaneum est: sed phi aliter considerant decorum coniũctũ. s. cũ uirtute. ₵ Quaq; quacũq; persona introducta. ₵ Fit q̃m uir grauis nõ debet introduci ut faciat ea que leuissimi hominis sunt: & econtra. Et dicitur & sic in uerbis quisq; scd̃m suã dignitatẽ & habitũ quẽ habet siue bonũ siue malũ debet induci ad loquendũ a poetis ut seruet᷑ decoꝝ quod in uerbis & rebus cõsistit atq; personis: & affert exẽplũ Ciceronis ex tragedia Actii que inscribitur Thyestes. in qua persone loquuntur ut conuenit cuiq;. Iupiter ex Egina filia Esopi rapta ex phlium te urbe pelopõnesi ad nemiã siluã genuit Eacũ: & europã filiam agenoris Minoen & Rhadamãtũ que adeo iuste uixerunt ut apud inferos iudices finguntur a poetis. & Minos tulit leges Cretensibus qui cũ fuerint iusti & pii si inducerent᷑ a Tragicis: ut dicerent ea que Athreus non seruaretur decorũ persone. ₵ Oderint dũ metuant hec erant uerba Athrei apud Actiũ in Tragedia que tyrãnidẽ sapiunt. Tyranni eñ uolunt timeri: & non curant si odio habẽtur Athreus uolens ulcisci iniuriã illatã a fratre Thyeste cognoscebat se iturum in odium subditorũ. Vnde dicebat. oderint dum metuant. sic ẽt introducuntur alii tyranni. Nam hec uerba ad oĩa pertinent. Idem Cicero. in. i. Philip. dicit Clarum esse ciuẽ de repu. mereri: laudari. coli. diligi gloriosum est. Metui uero & in odio esse inuidiosum detestabile: imbecillum: caducum quod uidimus ẽt in fabulis: ipsis illis qui oderint dum metuant dixerunt perniciosum fuisse. Qualis (inquit Sen.) illa dira uox & abhominata oderint dum metuãt. Syllano scias seculo scriptã & C. Cesar hanc uocem exuperabat: Aut natis sepulchro ipse est parẽs hec erant uerba Athrei qui Thyeste fratri filios comedendos apposuit: Athreus & Tyestes filii Pelopis & Hypodamie fuerunt Tantaliq; nepotes: regnaueruntq; Micenis in peloponneso Thyestes cũ uxore fratris merope concubuit & filios procreauit quos ei Athreus postea decoctos apposuit. Vñ uenter patris erat sepulchrũ ipsis filiis. Ita igitur insultans fratri inducitur Athreus in tragediis si aliter diceret non seruaretur decorum persone nec ẽt si uir bonus & pius ita loqueretur. ₵ Parens Thyestes pater. ₵ Ex sepulchro natis ipse pater est sepulchrũ filiorum quos comedit. ₵ Excitantur plausus: in ipso theatro a spectatoribus plauditur in laudẽ poete: qui sic loquentem Athreum introduxit: q̃m illa uerba conueniunt Athreo crudeli & impio. Est enim ratio quare plausus excitantur: q̃m uerba sunt accõmodata persone. ₵ Persona. ipso Athreo qui loquitur: quia fuit crudelissimus: & poete crudelem crudeliter loquentem fingunt: & contra aliter non daretur plausus in theatro: cum tragedie recitantur: nec seruaretur poeticũ decorum. ₵ Sed poete (inquit Cicero.) ipsi poete iudicabũt quid queq; deceat ex qualitate personarũ quas fingunt: & illis uerba attribuunt ut decet siue bonis siue malis concedatur poetis: ut in tanta uarietate personarum: ẽt quid malis uiris conueniat decorũq; si uideant: sed nobis phis qui uirtutem amplectimur: & in ea summũ bonum ponimus: natura imposuit personam cum maxima excellentia: ut in ipsa decorum cum honestate coniunctum seruandum sit: poete personas ad libidinem fingunt: nos aũt habemus ipsas impositas a natura. ₵ Quid deceat. quid conueniat cuiq;. ₵ Et persona. qualitate persone introducte. Nobis aũt. qui non fingimus: sed ea ratione qua sum⁹ hoĩes & habemus personam impositam a natura nõ fictam more poetico. Poete enim fingunt personas & secundum uarios affectus inducunt loquentes: ut seruetur decorum. ₵ Imposuit personam dedit rationẽ & semina uirtutum personamq; cõem omnibus hominibus. Magna excellentia: q̃m homines ratione ceteris animalibus antecellunt & prestant. ₵ Quocirca. Ideo poete iudicent quid conueniat personis quas fingunt. ₵ Varietate. q̃m uarie sunt qualitates personarum. ₵ Etiam uitiosis: quia inducunt ẽt bonos loquentes nonmodo uitiosos: at nobis natura dedit igniculos oĩum uirtutum: prescripsitq; tribuens secundum ipsam rationẽ nos debere modũ seruare in omni uita quod cũ ita sit apparet illud generale decorum esse confusum cũ omnibus uirtutibus: & particulare cognosci in singulis officiis. ₵ Constantie. harum uirtutũ principia dedit nobis natura ut simus constantes tẽperati uerecundi modesti. ₵ Non negligere: sed considerare quẽadmodum uiuamus. & quales nos geramus in uita humana ne a uirtute degeneremus: & a principiis naturalibus: ut nihil in uita discrepet a ratione & humana prestantia. & sic apparebit utrũq; decorum cũ officiis delectabimur: que a natura principiũ habẽt: que uirtutum semina dedit: a quibus officia manant: & conflatur honestum. ₵ Vt illud generale decorum. Quã late fusum. sparsum per oẽs uirtutes. Et hoc decorum particulare quod in singulis partibus honestatis cernitur. ₵ Vt enim pulchritudo cõparatione pulchritudinis in aliquo corpore ostendit quo ipsum decorum monet hoĩes: ut laudent ea que in omni uita fiunt cum ordine constantia & moderatione dictorum factorũq; pulchritudo corporis delectat: quia oẽs partes inter se

Poete decorum i personis habent.

Cice. primus decorum dixit.

Decere.

Decorũ poeticũ e quibus constet.

Thyestis tragedia Fabule.

Tyramni uolũt timere.

Syllano seculo. C. Cesar

Persone phorum & poetarum differunt.

Poete fingunt personas.

Decorũ confusum est i oĩb⁹ uirtutibus.

Decorũ particulare.

Decorū confusum. Lepos. Partes corporis leporem habētes. Ordo in rebus obseruādis.

bene quadrant & proportionē habent. ℭ Hoc ipso pp hoc mouet oculos eorum qui uident corpus ita bene compositum ut nihil discrepet Lepore quadam gratia lepos & dictorū & factorum gratia & est quedam lenitas & uenustas in aliquo corpore:& ēt in oratione:partes igitur corporis consentiūt cum lepore cū habent gratiam qua respiciētes mouētur. ℭ Consentiunt conueniunt quadrant:qm̄ bene composite sunt & habent gratiam & uim mouendi. ℭ Sic hoc decorum adaptat nunc similitudinē. Ambro.ait. Si quis igitur equalitatem uniuerse uite & singularum actionum modos seruat:ordinem q; & constantiam dictorū atq; operum moderationē q; custodiat in eius uita decorū illud excellit:& quasi in quodam speculo elucet. ℭ In uita rebus quas agimus. ℭ Approbationē. laudationem & cōmendationem eorum cū quibus uiuitur prius debemus consulere:inde deliberare:& postea cum electione delecta perficere & in omnibus actionibus ordinē seruare atq; constātiam:ut homo non perturbetur:sed semper in optimo mentis proposito maneat:& moderationē adhibere in omnibus dictis & factis decet cum talem hoīem cernimus mouemur:ut eum laudemus decorum seruantē suum:& sic econtra. ℭ Igitur.cum ita uiuēdum sit ut nihil displiceat in nobis his qui nobiscū uersantur. ℭ Reuerentia cauere debemus ne aliquit turpiter & contumeliose dicamus:uel cū aliqua ignominia:q; qui negligunt non seruant decorū & famam perdunt:quo nihil potest esse turpius

Fama telum rerū gerendarum.

est enim (inquit in Lelio) fama non mediocre telū ad res gerendas. Reuerentia quidam pudor ut cū quadam reuerentia cum aliis uersemur:ut nihil agamus:quod dedeceat corā aliis cuiuscunq; conditionis sint:ita inquit semper est agendum:ut oēs uideamur uereri & nihil cōmittere quod notari possit. ℭ Aduersus erga hoīes cuiusq; ordinis. ℭ Optimi cuiusq; & reliquorum.i.debemus adhibere pudorē officii & religionem erga optimos & alios. ℭ Et reliquorum.qui non sunt optimi.sed uulgares. Ideo dicit Iuuenalis. Maxima debetur puero reuerentia:si quid Turpe paras:nec tu pueris contempseris annos:si peccaturo obsistat tibi filius infans debemus (inquit Cice.) cauere ab omni re que possit reprehendi:ēt cum sumus cum malis. Nam intelligere aliorum estimationē de se hoīs profecto est dissoluti:sed ita uiuendū est ut oēs uereamur:& sic a turpidine adhorremus. Nec despiciat (inquit Ambro.) quid de se unusquisq; & maxime uir optimus sentiat.hoc enim modo scit bonis referre reuerētiam. Nam negligere bonorum iudicia uel arrogantie uel dissolutionis est:qm̄ alterum superbie ascribitur alterum negligentie. ℭ Quid sentiat quam opinionē quisq; habeat:sed negligit officium & aliorum reprehensionē non timet. ℭ Arrogantis superbi & qui falsa quadam opinione elatus aliorum de se opinionem negligit. ℭ Dissoluti.qui hominum opinionem de se non curat:nec aliquo uinculo officii ac pudoris tenetur:& licentia utitur ad oīa que agere uult tanq̄ ille qui frontē perfricuit:& solutis rugis tanq̄ impudens aliorum de se iudiciū negligit. Pla.in de legibus sic ait. Non oportet unq̄ paruifacere utrū probus an improbus aliis uidearis.multi enim (q̄uis uirtutis expertes sint) qui tn̄ probi sunt qui ue improbi iudicant. Nam prauis quoq; hominibus:diuina quedam coniectandi uis est per quam multi (uel pessimi) recte tum opinione:tum uerbis a melioribus deteriores distingūt quo circa utiliter ciuitatibus precipitur ut bonam apud multos estimationē non paruipendant. ℭ Est aūt quod differat ponit differētiam que est inter uerecundiam & iusticiā ut aliud sit officium iusti:aliud uerecundi & sic discurrēdo per alias uirtutes. Vn̄ illud decorum generale diuidit̄ in partes:& quēadmodum in toto corpore uirtutis decorū est:sic et in singulis. ℭ In oī ratione habēda in oī respectu & consideratione officiorum utriusq;:nam alia est ratio iusticie.alia uerecundie:& sic perspicit̄ melius uis decori cū per partes inuestigatur. ℭ Non uiolare.uiolare est alicui p uim afferre iniuriam:qđ est contra iusticiam & iusti hoīs decorum qui nec ui nec fraude iniurius esse debet. ℭ Non offendere.offendere in hoc loco est facto aut dicto turpi oculos aut aures eorū quibus cū uersaris ledere atq; displicere aqua offensione nos reprimit uerecūdia que (ut dixi) est timor decoris & iuste reprehēsionis. Vn̄ dicit Sen̄. Verecundia malis conatibus obstat.nō est igitur cōmittendum q; alios offendat:sed adhibendus pudor ne turpitudine aliqua & errore aliorū oculos offendamus:offenduntur aūt boni uiri turpitudine impudentia quorūdam qui uerecundie nullam habent rationē. ℭ In quo non uiolare:nec aliquē turpi aliquo errato offendere. ℭ Maxime super oīa alia.i.tunc maxime seruatur decorū cum:neminē uiolamus:neminē offendimus. Vis natura & potentia. Pla.in dialogo de uoto sic ait. Perspicuū est & apud deum & apud hoīes sane mentis iusticiam & prudētiam precipue honorari:& prudentes aūt iustiq; qui sunt sciūt que erga deum & hoīes agere atq; dicere deceat. Prudentia dicitur sciētia eius qđ optimum habetur:& est sine qua innumerabiles in uita cōmittuntur errores. His igitur expositis. concludit de ipso decoro. puto inquit ab ea que iam dicta sunt intellectum esse ab omnibus quid sit id quod dicitur decorum & consentaneum cuiq;.

Dissolutus. Violare. Offēdere. Verecūdia. Prudentes: & iusti qui sunt.

SACE. Ordo.

Officium autem ostendit que sit uia officii quod de decoro manat: & que utilitas. ℭ Ordo est.autem pro sed officium quod ducitur ab eo .s. decoro habeat primum hanc uiam que deducit ad conuenientiam & conseruationem nature.i.ad faciendum omnia que conueniunt nature:& cōseruant eam quam sup. naturam si sequemur .i.imitabimur ducem.i. ducentem nos nunq̄ aberabimus & nos sequemur imitando.s. naturam:&.i.simul id quod acutum & perspicax est natura.i.naturaliter.uel per naturam.i. prudentiam:&.i.simul id quod accōmodatum est ad consociationem hominum.i.iusticiam: & .i.simul id quod supple est uehemens:& forte .i.fortitudinem. Sed maxima uis.i. potestas & copia decori inest in hac parte de qua disputamus.s.intēperātia & moderatione. Neq; enim

Natura hominē ad uirtutem trahit.

ℭ Vita officii quod ad decoro manat & utilitas.

Hec predicta trahunt ad id natura quod optat.
Quam uirtute sequens nemo carere potest.

☞ Duplici quod supra utile tactum est ad ea que nature congruunt eamq; conseruant nos duci ostendit:concludens eū qui ueros nature limites sequitur a uirtute non posse esse alienum.

Argumentum Ascensianum.

ℭ Decorum secūdum naturam esse & quum in omnibus partibus tum intemperantia plurimum ualere.

Officium autem quod ab eo ducitur hanc primū habet uiā que deducit ad cōueniētiam cōseruationēq; nature, quā si sequemur ducem,

nunq̄ aberrabimus. Sequemurq; & id quod acutū & p spicax natura est, & id qd̄ ad hominū consociationē accōmodatū & id qd̄ uehemens atq; forte. Sed maxima uis decori in hac inest parte de qua disputamus. Neq; enim solū corporis qui ad naturam apti sunt: sed multos etiā magis animi motus probandi. qui item ad naturam accommodati sunt.

.i. quia non solum motus corporis qui sunt apti ad naturam sunt probandi: sed etiam & multo magis motus animi: qui item. i. consimiliter sunt accōmodati ad naturam sunt probandi ne scilicet fiat intemperantia.

Fficium aūt ostendit Cicero quam uiam habeat officium quod oritur a decoro: & ad quid nos deducat ad conseruationem. s. humane nature: que uult nos omnia facere: ut decet & eā ducē sequi debemus: qui si non deprauaretur uariis erroribus: a teneris uinguiculis ad perfectionē nos duceret dedit enim uirtutum oīum principia. Facere igit id qd̄ dedecet contra naturam est: ergo seruare decoꝝ est conseruare naturā utile igitur est tali officio fundi. ℭ Officiū actio que manat a decoro uniuersali: & postea particulari. Nā generale decorum est illud qd̄ ducit. ℭ Ad conuenietiam ut oīa faciamus que nature humane conueniant. ea uero relinquamus q̄ fiunt contra naturā. Ideo dixit supra gñrale decorū id esse quod consentaneū sit hoīs excellentie. Quā naturam si sequemur nunq̄ a uia rōnis & formula decori aberrabimns. natura enim p se ab oī turpitudine abhorret. ergo conuenieter nature uiuendū est & sic ab officio non discedit a uia decori. ℭ Sequemurq;. i. si ducē naturā sequi uoluerimus: sequemur et prudentiā. iusticiā & fortitudinē: et sic apparet ab ipsa natura nos institui ad uirtutes. ℭ Id qd̄ acutum. i. prudentiā que perspicit ueritatē in rebus agendis: & est acuta et perspicax: hoc est decoꝝ prudentis ut acutus sit et perspicax: et uerū in oī re uideat. ℭ Natura naturaliter. ℭ Et id qd̄ ad hoīum consociationē. i. iusticiā ipsam: que est ad societatē hoīum tuendā ut dictū est. & in hoc iusti uiri decoꝝ elucet si cuiq; tribuit quod suū est: & humanā consociationē tuetur & colit: & sic erit hoc decoꝝ particulare. ℭ Et id quod uehemens. i. sequemur magnanimitatē & fortitudinē. ℭ Vehemens arduū & plenū difficultatis qd̄ ptinet ad magnanimū. Officiū igitur qd̄ a decoro manat uiā habet ad oīs uirtutes duce natura. ℭ Sed in hac parte tēperantia & mō. Maxima summa: qa in hoc magis requirit modus & decorū cū sit in factis & dictis actioneq; decēti. ℭ Disputamus. agimus & subtiliter inquirimus. ℭ Neq; enim rō quare maxima uis decori est in hac parte: qm̄ (inquit) non solū gestus honesti & decētes esse debent. sed ēt motus aī qui ad naturam accōmodentur: qd̄ efficit ipsa tēperantia que sedat oīs perturbationes: & conseruat prudētiam. ℭ Corporis motus. qui debent esse cū decoro: ne naturā odisse uideamur: si aliter corpus moueret q̄ debet moueri ex nature prescripto lib. .v. de fini. ait. Quēadmodū quis ambulet sedeat: q ductus oris q uultus sī quoq; sit: nihil ne est in his rebus qd̄ dignū libero aut idignū esse dicamus nōne odio dignos multos putamꝰ: q quodā motu aut statu uidētur nature modū & legē contēpsisse. ℭ Sed multo magis q̄ motus corpis nature congruētes qm̄ aīus est prestētior corpore. ℭ Animi motus: ut amor: pietas: misericordia: dolor: ira & similia. lib. iii. de fini. ait. Atq; ut mēbra nobis ita data sunt ut ad quandam rōnem uiuēdi data esse appareant: sic appetitio aī: que orme grece uocatur: non ad quod uis genus uite sed quandā formam uidēdi uidetur data. ℭ Motus aīorum. appetitionesq; debent parere rationi: ne fiat intēperantia. ℭ Item similiter apti ad naturam: quoniā motus animi uehementiores sunt contra naturam & rectam rationem.

MARS. Decori uia.

Natura nos ad uirtutes instituit. Decorū prudētie Vehemens. Tēperātia prudētie cōseruatrix Motu aī Mēbrorū similitudo.

ℭ Diuiditur motus animorum ducens appetitum debere parere rationi.

D Vplex &c. Ostēdit quare huiusmodi motus sunt probandi docens appetitū debere rationi parere. ℭ Ordo est depēdens a superiore ac si dicat dicit q̄ motus tam animi q̄ corporis sunt probādi. Enim pro qa: duplex est uis aīorum atq; nature: una pars posita est in appetitu que orme sup. dicit grece: profertur aūt grece ormy: que. s. uis appetitus rapit. i. uiolenter trahit hominē huc & illuc. i. in uarias partes. Altera sup. pars posita est in ratione: que docet & explanat quid faciēdum ue pro uel fugiēdum sit: ita ut ratio presit. i. dominetur: uero pro sed appetitur obtēperet. i. obediat & anihiletur. aūt pro sed oīs ratio debet uacare. i. uacua esse temeritate in contēnendis periculis: & prouisis negligētia in non prouidendis. Nec uero debet sup. agere quicq̄ cuius non possit reddere. i. assignare cām probabilē. Hec huiusmodi enim est fere descriptio officii. Aūt pro sed efficiendum. i. oportet facere ut appetitus obediant rationi: neq;. i. ut non precurrant eam. s. rationem nec deserant. i. derelinquant eam pp pigritiam aut ignauiam. i. inertiam & carentiam industrie: & ut ipsi appetitus sint tranquilli & carent omni perturbatione animi. Ex quo oīs constātia & oīs moderatio. i. temperantia elucebit. i. apparebit. nam hi appetitus qui euagant longius & tanq̄ exu

ASCE. Ordo.

Sit iubet officium sensus ratione subactus.
Quem ioca nonnunq̄ sed moderata leuent.

☞ Virium anime alia diuinitas indita que est ratio alia fomite quasi quodam ex parentibus tracta hec est sensualitas quam prime subiiciendam ostendit exprimens eos qui laxis habenis hanc uagari sinūt nedum animorum sed & corporum turbinem gestibus preferre externis. Quarum autem ratio subleuanda (quando utpote ipsi obsequatur appetitu) elucidat.

Vires aīe sunt ratio & sēsualitas.

Argumentum Erasmicum.

ℭ Fontem omnis esse modestie ut appetitus pareat rationi. Ad hūc ipsum putat Ambrosius omnium officiorum primarium esse fontē.

D Vplex est enim uis animorum atq; nature. Vna pars in appetitu posita est que ormi grece que hominem huc & illuc rapit. Altera in ratione que docet & explanat quid faciendum fugiendum ue sit. Ita fit. ut ratio presit appetitus uero obtemperet. omnis autem ratio uacare debet temeritate

ERAS. Bipita animoꝝ uis.

ERAS. Cato idē in lib. de finibus

70

Officiũ descriptio.

lantes.i.extra solú proprie trãquillitatis euntes siue cupiendo plus.i.q̃ deceat : & ita peccent per abundantiam:siue fugiendo quod fugiendum non est:& ita per defectũ peccent non retinentur satis ratione transeunt.i.transgrediuntur sine dubio finẽ & modũ de quibus Hora. in.i.sermonum.Est modus in rebus sunt certi deniq; fines.Quos ultra citraq; nequit cõsistere rectum.Enim pro quia ipsi sup. relinquunt & abiiciunt obediẽtiam nec parent.i.non obediunt rationi cui sup.ipsi appetitus sunt subiecti lege nature.a quibus.s. obedientibus appetitibus non solũ animi perturbantur:sed ẽt corpora.Licet.i.datur& pmittitur cernere.i.aspicere ipsa ora iratorũ aut eorum qui cõmoti sunt aut aliqua libidine:aut metu aut qui gestiũt .i. gestum pecudis ostentant nimia uoluptate.i. pp nimiam uoluptatẽ quorum oium sic affectoꝝ uultus uoces:motus:& stat9.i.dispositiones mutant̃.Ex qbus & reuertamur ad formá .i.ad narrationẽ de forma officii illud quod sequit̃ intelligitur uidelicet oẽs appetitus esse cõtrahẽdos & sedandos:& aïaduersionem.i.accuratione & diligẽtiam esse excitandá:ne agamus qd.i.aliqd temere ac fortuitu: inconsiderate & negligẽter.Neq;.n.sumus gñati ita a natura:ut uideamur esse facti ad ludũ & ad iocũ: sed potius ad seueritatẽ : & ad quedam studia .i.exercitia grauiora atq; maiora.Aũt pro sed: sed quidem uti illis . scilicet ludo & ioco : sed sicut somno & ceteris quietibus tum.i.tunc.cũ .i.qñ nos satisfecerimus rebus grauibus ex seriis:ipsum q̃ genus iocandi non debet esse profusum.i.dissoluunt & immodicum nec immodestum:sed ingenuũ .i. ingenuo hoïe hoc est non seruire dignum:& facetũ.i.urbanum & iocundum.Enim pro qa:ut.i.quẽadmodum nõ damus.i.concedimus & facimus pueris oẽm licentiam ludendi:sed eam que non sit aliena ab actionibus honestis sic aliquod lumen probi ingenii eluceat.i.appareat in ipso ioco scilicet nostro.

ERAS. Indecorũ & in corpeis perturbationibus.

Appetit9 rationi subiugádus.

ERAS. Grauitas Vrbãitas quaten9 adhibenda.

Gest9 exteriores geti aut pturbati aï sunt indicia.

& negligentia.Nec uero agere quicq̃ cuius non possit causam probabilem reddere:hec est enim fere descriptio officii efficiendũ autẽ est ut appetitus rationi obediant eamq; neq; precurrant nec propter pigritiá aut ignauiá deserant.sintq; tranquilli atq; omni perturbatione animi careát.Ex quo elucebit omnis constantia: omnisq; moderatio.Ná qui appetitus longius euagantur & tanq̃ exultátes siue cupiẽdo siue fugiẽdo nõ satis ratione retinẽtur:sine dubio finẽ & modũ transeũt. relinquũt enim & obiiciunt obedientiá nec rationi parent : cui sunt subiecti lege nature.A quibus non modo animi perturbantur sed etiá corpora . Licet ora ipsa cernere iratoꝝ aut eoꝝ qui aut libidine aliqua aut metu cõmoti sunt aut uoluptate nimia gestiunt:quorum omniũ uultus:uoces motus:statusq; mutátur: ex quibus illud intelligitur(ut ad officii formá reuertamur) appetitus oẽs cõtrahẽdos sedádosq; excitandá eẽ animaduersionẽ & diligentiá ut ne qd temere ac fortuitu incõsiderate & neglig ẽter agamus.Neq; n.ita generati a natura sumus:ut ad ludũ & iocũ facti eẽ uideamur sed ad seueritatẽ potius & q̃dá studia grauiora atq; maiora.Ludo aũt & ioco illis qdẽ uti licet:sed sicut somno & qetibus ceteris tum cũ grauibus seriisq; rebus satisfecerimus ipsumq; genus iocádi ñ ꝓfusum. nec ĩmodestũ sed ingenuũ & facetũ eẽ debet. Vt eñ pueris ñ omnẽ licẽtiá ludẽdi damus:sed eá que ab honestis actionibus ñ sit aliẽa sic ĩ ip̃o ioco aliqd ꝓbi ĩgẽii lum̃ eluceat.

Non ad ludũ sed ad seueritatẽ nati sumus.

Dvplex est enim.Probat diuidendo motus aliorum & uim.Quare probandi sunt hi motus qui ad naturam accõmodantur.due sunt partes anime.una est expers rationis:& dicitur appetitus sensitiuus paret tamen rationi.i.intellectui.nam ratio in homine est ipse intellectus.Hec duo nõ sunt in brutis:quoniam non habent rationem nec parent rationi quippe appetitus in homine debet obtemperare rationi ut patri habenti rationem paret filius.Prima ergo ratio est intellectus & mens altera appetitus que non est in ipsa ratione:sed non est sine ratione per obedientiam.Vnde di.Aristo.li.iiii.moralium cupiditates non debere esse magnas: quia rationem reiiciunt.quamobrem(inquit)mediocres sint ipse per pauce & rationi non aduersentur oportet atq; id tale quod est obediens temperatum:castigatumq; uocamus.Et ut uiuere puerum sub pedagogi preceptis oportet:sic & cupiendi uis cupere debet ut ratio iubet.Vnde tẽperati uim cupiendi:concordem esse cum ratione oportet quoniam utriusq; propositum est honestas:atq; uir temperans omnia cupit ut oportet & quando oportet hoc modo ipsa ratio dictat. hec omnia Cice. erudite prosequitur ormy grece latine dicitur appetitio animi siue appetitus sensitiuus & impetitus ad aliquid agendum. ¶ Rapit.ui trahit.appetitus enim ad diuersa nos rapit:sed debet a ratione comprimi.Vnde uult Arist.(ut in principio dictum est)uirtutes morales consistere in appetitu sensitiuo & maxime fortitudinem & temperantiam.Nam cum appetitus fertur ad res uenereas:& ratio cum disponit fit continentia & si fugimus labores aut dolores propter ignauiam:ratio comprimit appetitum:& ipsum dirigit ad ea que prestare debet cum decoro:fit fortitudo.Sunt motus(inquit Ambrosius)in quibus appetitus est ille qui quasi quodam prorumpit impetu. ¶ Huc & illuc ad uaria que appetuntur.In ratione quam Plato posuit in cerebro tanq̃ in arce:& appetitum circa precordia quoniam ratio moderatur appetitui:aliter raperet preceps:sed que ratio potest appetitui:& illum disponit ad oẽs mediocritates.Omnis.autem ratio prescribit qualis debeat rem ratio que appetitũ sensitiuum regere debet.nam si ratio est temeraria & negligens nec se appetitum regere poterit.Vnde philosophus in . yi . ethices prudentiam esse habitum agendi circa humanam naturam bona uera cum ratione . ¶ Temeritate ne temere aliquid faciat : sed considerate & diligenter . ¶ Hec enim fere descriptio est officii . nam in principio ex Stoicorum scientia ita diffiniuit officium medium id esse quod cur factum sit:ratio probabilis reddi possit ut sunt hec officia:de quibus in hoc opere disputat̃. ¶ Fere quasi dixit. quoniá hec rationi adduntur.ut temeritate ua-

Que uirtutes in appetitu sensitiuo consistunt.

Quo motus animi.

et & negligentia: sed si recte uolumus cōsiderare officium ipsum temeritate ac negligentia uacare debet aliter non dicetur officiū addidit etiā fere. qm̄ non omne officium ita describitur: sed medium officiū tantum siue cōmune: de quo nūc agitur. Perfectū autē officiū dicitur rectū: & ois numeros habet ut necesse nō sit de ipso cur factū sit rōnem reddere: ergo nō ois officii eadē est descriptio: sunt. n. quedā officia que a circūstantia dicuntur. ℭ Neq; precurrant: & sic si exuperatio. ℭ Neq; deserant: & sic est defectio & parū: illud aut est nimiū: igitur mediū tenendū est: ut ne qd nimis aut parū fiat. Aliqui appetitus precurrunt rationē & imoderata appetunt. Aliqui deserunt: qm̄ ea fugiunt que pro decoro seruādo appetere deberent: ut sunt timidi. Ideo dicit. Propter pigritiā & ignauiā. pigritia refertur ad corpus ignauia uero ad animū audaces rationē precurrunt: & sic de aliis que nimia sunt: & modū rationis excedūt. Pla. in. vii. de repu. sic ait. Seditionē qūq; horum triū appellare decet curiosamq; & uariā alieni operis usurpationem & insolentē partis cuiusdā preuaricationē aduersus totā animā rebellantis insurgentisq; ad imperandum rationi cui seruire eā natura iubet. ℭ Tranquilli sedati & moderati ut ratio iubet. ℭ Omni perturbatione. ℭ Perturbatio tollit cōstantiā (inquit Ambro.) destitutio prodit ignauiā accusat pigritiā. Perturbat. n. mente latius se ac longius subdit appetitus: & tanq; effrenato impetu frenos rōnis non suscepit: nec ulla sentit aurige moderamina: qbus possit reflecti. unde plerūq; nō solū animus exagitatur & amittit' actio sed etiā inflāmatur uultus. Ex quo. i. ex qua trāquillitate & uacuitate perturbationis. Elucebit apparebit: qm̄ in perturbatione animi nō possumus retinere cōstantiā & modum: ideo cohibēdus est appetitus: & ita afficiēdus ut rationi pareat: & sit trāquillus. Nam qui probat a contrario: ℭ Euagant' longius efferunt' & nullo moderationis retinaculo cōtinentur: qm̄ illi non parent. ℭ Siue cupiendo: & sic erit nimiū. ℭ Siue fugiendo. & sic erit parū & nō poterunt appetitus a rōne dirigi ad mediocritatē: ut fiat moralis uirtus que in ipsa mediocritate cōsistit. Relinquunt. n. ratio quare transeunt modū in omni re atq; terminū quem ponit ipsa recta ratio. ℭ Lege nature: qm̄ natura uult ut appetitus rōni pareat quā in cerebro quasi in arce posuit: ut preesset. Cupiditates autē siue appetitiones subter p̄cordia ut rōni parerent. Irā in pectore collocauit. Hec fuit. Pla. opinio. Quē Virgi. in prin. sue enei. imitatus finxit. Eorū qui est ipsa ratio sedere in celsa arce tenentē sceptrū & comprimentē uentos qui subsunt. i. cupiditates que latius uagant'. Et uenti si latius uagarent' omnia cōfunderent. Ideo eolus eos cōprimit philosoph⁹ in. iiii. ethices agens de tēperantia sic. Castigandū est & temperandū: ideo qd turpia concupiscit & incrementū suscipit magnū atq; luxuriat. Talis autē est ipsa cupiditas maxime atq; puer. Nā & pueri cupiditates habent earū rerum que uoluptatē efficiunt. ℭ A quibus appetitionibus que latius uagantur nō parent rationi. ℭ Sed etiā corpora quoniā cū alius perturbatus est in uultu ostenditur: ideo uidemus iratoꝝ uultus inflāmatos timidorū pallidos. & alacres cū uoluptate aliqua gestit animus hec omnia significant nō adesse constātiam sed animū esse cōmotū. Vnde socrates (ut dictum est) uir grauis & constans semper eodē uultu uisus est. Ira se profert (inquit Seneca) & in faciē exit quātoq; maior hec est efferuescit manifestius. Nullū est animal tā horrendū tam p̄niciosum natura. ut nō appareat in illo si ira inuasit noue feritatis accensio. Ora uultus eoꝝ qui ira concitant' qm̄ apparet illa p̄turbatio. Libidine uehemēti appetitu alicuius rei. ℭ Aut metu qm̄ pallēt natura cū quid de extrinsecis contingētibus metuit in altū totā demergit': & descendens trahit secū sanguinē quo uelut curru semp uehitur hoc demerso humor dilucidior cutis remanet & ipse pallescit. Ideo timentes tremūt: quia uirtus anime introrsum fugiens neruos relinquit quibus fortitudo mēbroꝝ tenebat'. ℭ Gestiunt. Exultant & p̄ter decoꝝ de aliqua uoluptate letitiā ostendūt. ℭ Quorū hoīm ita p̄turbatoꝝ mutant' uultus uoces status & motus: in qbus decorū seruandū est ne in motu: aut statu corporis p̄pter irā aliasq; p̄turbatiōes modū excedamus. Ex qbus ex his q̄ dicta sunt & hoīm perturbatoꝝ: deformitate apparet cōprimēdos esse appetitus ne talis in uultu uoce: motu statuq; corporis deformitas aīo perturbato sequatur. ℭ Vt ad officii formā reuertamur parētesis est. Dixit supra nec agere quicq̄ cuius non possit causam probabilē reddere: hec. n. fere descriptio est officii. postea fecit digressionem: nunc reuertitur ad formam officii. i. proprietatem regulam atq; conuenientiam. ℭ Contrahendos reprimendos a ratione sedandos ad compositionē tranquillitatemq; reducendos. ℭ Excitandam quasi dormientem: nam cum ratio uidetur esse sopita excitanda est: ut appetitui imperet & disponat mediocritates affectuū. ℭ Animaduersionem iudicium & ut animaduertamus ne quid temere aut fortuitu agatur. ℭ Temere inconsulte & sine rationis prescripto. ℭ Fortuitu forte fortuna nullo adhibito iudicio hec omnia sunt cōtra animaduersionem. i. iudicium ipsius rationis & diligentiam. ℭ Cum enim diligenter animaduertimus nihil fit temere aut fortuitu. ℭ Neq; enim ratio quare nihil est agendum temere & negligenter quoniam (inquit) ad maiora nati sumus q̄ imperitum uulgus arbitretur. Non enim produxit nos parens natura ad ludum sed ad seueritatem atq; prudentiam. Vnde hi qui uoluptatibus tantum indulgent: & ludis iocisq; finem humanum non consequuntur: & sic frustra nati sunt quo ab homine ratione predito & ad summum bonum nato omneq; perfectionem nihil debet esse alienus. ℭ Ad ludum: ludus est in factis iocus in uerbis. Fabius ait. Iocum accepimus serio contrarium. Grauiora maioris ponderis & digniora graui homine qui in uirtute perseuerat. Maiora q̄ sit ipse ludus: qui potius ad leues homines pertinet q̄ ad graues. ℭ Ludo autem & ioco monet quando ludendum iocandumq; sit. Licet illis uti possumus uti citra reprehensionem & notam leuitatis animi relaxatione in uerbis & factis tum cum rebus grauibus satisfecerimus: quoniam id quod caret alterna requie durabile nō est ut canit Oui. ℭ Sicut somno eo modo debemus uti ludis & iocis quo utimur somno. Nā tūc debemus somnum capere cū natura defessa est & aliis rebus satisfecerimus. Vnde bon⁹ paterfa. (ut precipit Aristo. in eo libello q de re familiari tuēda inscribitur) ultimus debet inire quietā & mane prim⁹ surgere & seruos ad illoꝝ mun⁹ excitare. ℭ Et ipse Aristo. cū se ad quietē cōponeret. Pilam eneā in manu habebat cui suberat uas eneū: ut si pila e manu excidisset sonitu in sua studia & contēplationes excitaretur. non. n. dormiēs poterat exercere operationes studiosas in qbus summū bonum ponebat. Homines. n. dediti uoluptatibus & uentri somnoq; cū dormire nō possunt uariis illecebris somnos alliciunt ignorātes se tūc esse mortuos & nil agere posse q̄ hoīe dignum sit. Vnde parum uel nihil in uita uiuunt quoniam somnus est imago mortis. ideo uiuentes pro mortuis habentur. Alexan. magnus dicebat se duabus potissimū rebus mortalitatem & imbecillitatē humanā intelligere somno. s. & coitu quas sola nature infirmitas pareret. Homines igitur somno dediti & gule expergiscantur aliquādo ut per se tot annos saltē per aliqd hō

Officiū rectum. Perfectū officiū.

Ne quid nimis. Timidi. Pigritia. Ignauia

Perturbatio tollit constantiam.

Appetit⁹ cohibendus.

Vires animi qui bus locis cōsistūt.

Socra. cōstantiam animi eodem semper uultu p̄sidit.

Timor pallor rubor & similia quō generantur

Ludus. Iocus.

No. Aristo. uigilantiam.

ras uixisse testati possint nec illam rem tanto studio consectantur & ament qua uel maxime mortalitatis & fragilitatis humane admonent̃.Excitent̃.inq̃ si natura uiuere uolunt splendore nominis & glorie ad quā bene a natura insti tutus aspirate tota mente omni officio & contentione debet . ℭ Grauibus.i.grauitate & uirtute dignis. ℭ Seriis carentibus ioco.nā seriū est ioco cōtrariū. ℭ Nō profusum nō dissolutū. ℭ Ingenuū ingenuo homine dignū :ut non habeat apertā obscenitatē. ℭ Facetū gratia monēdi risum cū decoro uel elegās dicēdi genus. Nā facetia est elegās eruditio. Inde facetus qui habet excultā quādā elegantiā. Fab. ait lib. yi. Facetū quoq; nō tantū circa ridicula. opinor cōsistere decoris hāc magis et exculte cuiusdā elegantie appellatiōnē puto. Iocū id accepimus quod est contrariū serio & effingere & terrere & ꝓmittere iocus est. Dicacitas sine dubio a dicendo qđ est ex omni genere cōmuni ducta est proprie tñ significat sermonem cū risu aliquos incessentē. Ideo demosthenē urbanū fuisse dicūt dicacē negāt ℭ Venustū est qđ cū gratia quadā & uenere dicat̃. Salsum in cōsuetudine ꝓ ridiculo tm̃ accipimus natura uti non hoc est q̃q̃ & ridicula esse oportet falsa nam & Cice. oē qđ dat salem sumpsit ait esse atticorū qa sunt maxime ad irā cōpositi esse. Et catulus cū dicit nulla est in toto corpore mica salis hoc est dicit nihil in corpore eius esse ridiculum Salsum igitur erit qđ nō erit insulsum uelut quoddā simplex orationis cōdimentū qđ latēte iudicio uelut Plato excitat & a tedio defendit orationē. Vrbanitas dicit̃ sermo p̃ferens in uerbis & arte & usu ꝓpriū quendā gestū urbis & sumptā cōuersatione doctoꝝ tacitā eruditionē deniq; cui cōtraria sit rusticitas & urbanitas est uirtus quedā in breue dictū coacta & apta ad delectādos mouēdosq; hoīes ad oēm affectū maxime idonea ad resistēdū uel ad lacessendū ꝓut queq; res aut ꝓsona desiderat cui si breuitatis exceptionē detraxeris oīs uirtutes orationis cōplexa est urbanus homo erit cuius multa benedicta responsaq; erunt:& q̃ in sermonibus circulis cōuiuiisq;. Itē in contētionibus omniq; deniq; loco ridicule cōmodeq; dicet risus erunt. Meo quidē iudicio(inquit)illa est urbanitas in qua nihil absonū:nihil agreste:nihil incōditū:nihil peregrinū sensu neq; uerbis neq; ore gestuq; possit reprehēdi:ut nō tam sit in singulis dictis q̃ in toto colore dicēdi ridiculū omne est qđ aperte fingit̃. Cicero facetiis fuit urbanus de cuius facetiis Lyro eius libertus siue Furius Bibaculus tres libros cōposuit. quos priscorū incuria desideramus. Vt.n. pueris probat a simili:qa iocus non debet esse nisi ingenuus. ℭ Licētia libertas in eloquēdo est cum qs non timide qđ seruile est sed ingenue ac libere(hoc est)ut liberū hominē ac ingenuū decet loquit̃. ℭ Licentia est in malum qm̃ ac si libertate abutitur usq; ad temeritatē & procacitatē. significat aūt licentia quādam impunitatē agendi quicqd uelis:ideo dicit Teren. Oēs deteriores sumus licentia. ℭ Lumē quoddā signū & specimen probi deniq; ingenii. Ludens igitur quandā ingenuitatē pre se ferre debet & modestiā libero homine dignā. ℭ Eluceat appareat.

Alexander magnus. Seriū facetia. Facetus Iocus. Dicacitas Demosthenes urbanus non dicax. uenustum Salsum urbanꝰ Risus. Licētia.

ASCE. Ordo.

DVplex omnino &c. Ponit duplex iocandi genus declaratq; utrūq;. Ordo est omnino est duplex genus iocādi: unum illiberale.i.non decens liberos & petulans.i.lasciuū flagitiosum : & obscenū. Alterū sup. genus est elegans.i.uenustū & exqsitum urbanū ingeniosum & facetū. Quo genere nōmodo.i.non solus Plautus noster.i.latinus sup.refertus est:& antiqua comedia atticorum sup.referta est:sed etiā libri philosophorum socraticoꝝ.i.Socratis doctinā sectantium referti.i.repleti sunt. Et multa sunt multoꝝ dicta facete:ut ea que sunt collecta a Catone sene.i.priore ex libris aliorū: que dicta uocant̃ sup.grece apotegmata.i.dicteria salsa. Igitur facilius est distinctio ioci ingenui.i.ingenuos decentis & illiberalis quo illiberales utunt̃. Alter sup.iocus.s.prior hoc est ingenuus si sit tēpore .i.tempestiue : ac animo remisso & relaxato a curis.uel non nimis circa ipsum attento est dignus homine.i.cōgruit dignitati hoīs. Alter.s. illiberalis si obscenitas uerborū adhibet̃ turpitudini rerū ne libero quidē sup. hoīe dignꝰ est.

ERAS. Comedie plauti socratici salꝰ.

ℭ Duplex iocandi genus.

Expedit urbanis paruas & fortis habenas.
Laxet profugiat flagitiosa locis.

☞ Facetis seu urbanis nōnunq̃ uerbis uel scriptitationibꝰ aut quidem(que amicitie uicissitudine fiunt)gestibus intentum esse(si modo modeste fiant)probi est. petulantibus autem iocis intendere omnino reprobi.

DVplex omnino est iocādi genus. Vnū illiberale petulans flagitiosum obscenum. Alterum elegans urbanum ingeniosum facetum. Quo genere non modo Plautus noster & atticorū antiqua comedia:sed ēt philosophorū. Socraticorum libri referti sunt. Multaq; multoꝝ facete dicta ut ea que a sene catone sunt collecta que uocātur apotegmata. Facilis igitur est distinctio īgenui & liberalis ioci. Alter est si tempore fit ac emisso aīo hoīe dignus. Alter ne libero quidē si reꝝ turpitudini adhibet̃ uerborū obscenitas.

MARS.

DVplex omnino est. Diuidit genus iocādi in duas partes:ut appareat a quo debeat ingenuus cauere philosophus in.iiii.ethices sic ait. Cum autē sit & requies in uita atq; in hoc ipso ioco sese recreant hoīes uidetur & hic esse quedā equabilis cōgressio:& dicēdo & audiēdo ea que oportet:& ut oportet dicendo inter tales:aut audiendo tales atq; patet:& in his minimū & parum. ℭ Illiberale.non libero homine dignū:sed seruili & scurrili . ℭ Petulans.lasciuū & scurrile:& qđ ab honestate discedit. ℭ Flagitiosum:sceleratū & sine aliqua cōsideratione & īgenio. ℭ Obscenū: turpe obscenū est in uerbis. ℭ Alterū genus iocandi:quo probat̃ si fiat moderate & cū decoro. ℭ Elegans ornatū quadā elegantia & modo dignū homine libero & eleganti & elegans opponit̃ illiberali. ℭ Duplex est iocandi &c. Ostēdit quē iocum sequi:quē uitare debemus illiberale:seruile quo qui utuntur scurre uident̃:de quibus superius est dictū. ℭ Petulans.i.petulans qui nimium lasciuus est:libidinosus & ad fastidium audientium indignationēq; loquax:qui nec mordacibus uerbis nec turpibus parcit. Cicero in Salustiū:desine bonos petulantissima insectari lingua. ℭ Flagitiosum pena dignum & animaduersione. Nam ut Donato placet flagitium more militari dicitur res flagitione: hoc est increpatione digna. Vnde Terentius in eunucho. Ha flagitiosum facinus. Obscenum. imprudens in uerbis

Obscenum. Elegans opponitur illiberali. F.Mar.

ab oscis dictum. Quibus frequentissimus usus fuit spurcarum libidinum. unde & imprudentia uerba appellantur obscena titinnius osce & uolsce fabulantur. Nam latine nesciunt autor Pompeius festus. ℭ Alterũ elegãs flagitioso opponitur. Est enim elegans qui reprehensione & uitio caret. ℭ Vrbanũ urbanitas (autore Aristo.) est quedam mediocritas in iocis & facetiis cum .s. homines mutuis salibus se recreant & facetiis: in quibus non oportet neq; decet quecũq; audire & dicere sed tenere medium ut decorũ seruetur. Qui tenet mediũ dicitur urbanus. Exuperat scurre importuni inepti: qui omnino negligunt decorũ magis parati ad risum mouendum: q̃ q̄ honeste loquatur. Qui uero neq; dicerẽt quicq̃ ridiculi: nec alios dicere paterentur. rustici duriq; appellitur: & in ipsis congressionib⁹ deficiũt. Rusticus (inquit Aristoteles) ad tales cõuersationes inutilis est: quippe cum nec ipse quicq̃ afferat salis: & cum afferunt alii: egre molesteq; fert. Requies autem & iocus in uita necessarii esse uidentur. Licet hoc (inquit) uidere tã in antiquis q̃ in nouis comediis: quibusdam enim uerborum obscenitas: quibusdam etiam subintellectio ridiculum erat. Et cum omnes facetie sint de numero conuitiorum latores legum apud antiquos plura cõuiatia uetuere & facetias. Vnde ipse urbanus sese habere debet in ipsis iocis: ut regula quedam & lex sibiipsi: ut est ipsa prudentia que statuit omnem mediocritatem & formulam: & sic non dicet ea que dicenda non sunt: & respiciet ad personas quarum habenda ratio est: quod scurre negligunt. & multum interest inter illum qui audit facecias & qui dicit & magna honestas requiritur in dicendo: & hec omnia suscipiunt gradus secundũ qualitatem personarum & dignitatem. Cato enim aut catonis similis audiret aliquando aliquod ridiculum: at nunq̃ ipse diceret Cyrus apud Xenophontẽ dixit. Qui risum conuiuis moliuntur neq; propter ipsorum locum neq; propter audientium detrimentũ: neq; ut noceant cuiq̃ prorsus urbani & faceti iure nominantur. ℭ Ingeniosum. nobili & prestanti ingenio dignum quod opponit̃ flagitioso. Facetum. ha bens excultum quandã elegantiã nulli displiccẽs. amenum & plenum urbanitas: q̃d opponitur obsceno. Quo genere honesto iocandi & facetiarũ. ℭ Plautus noster. Italus poeta comicus ex sarcina oppido umbrie: cuius comedie iocose sunt & facete: unde ab aliis discernebantur ob id: si quando ambigerentur in aliqua comedia plautina esset. ℭ Antiqua comedia. liberi hominis iocus differt a ioco seruili: ut apparet in ipsis comediis in quibus inueniuntur aliqui ioci sine deformitate: aliqui cũ turpitudine: & profecto dicenda sunt ridicula que aliena sint nõmodo turpitudine sed etiã suspitiose turpitudinis. ℭ Antiqua comedia atticorũ plena erat iocis & facetis. Vnde etiã attici sales dicuntur & attica uenus: & quicquid salem recipiebat atticorũ erat. Precipui poete comici apud grecos fuerunt. Eupolis. Cratinus & Aristophanes. ℭ Socraticorũ eorum qui Socratem imitati sunt ut fuerunt Plato & Xenophon Socratis discipuli & eloquii suauitate & elegantia prope similes. ℭ A Catone sene. qui dictus est Censorius & dicteria nõnullorum collegit & litteris mandauit. Hoc idẽ fecit postea Plutar. cuius apotegmata adhuc extant que dicuntur dicteria hoc est dicta acutiorem sensum aliquẽ facetioreq; cõtinẽtia. ℭ Ingenui. digni homine ingenuo. ℭ Illiberalis. seruilis qui est contra ingenuum. ℭ Aliter in ingenuus iocus. ℭ Si tempore cũ tempus exposcit. ℭ Remissio. relaxatio a curis leto .i. relaxatio ne animi postq̃ rebus grauibus satisfactũ est. ℭ Homine qui habet humanitatẽ. Nã humanitas significat dexteritatem quãdam beniuolentiaq; apud omnis hoĩes. Ergo qui nõ uult inhumanus uideri aliq̃n animi relaxationẽ iocari debet. Humanitas etiã dicit̃ eruditio institutioq; in bonas artes: quas qui sincere cupiũt appetuntq; (inquit Gellius) hi sunt uel maxime humanissimi huius enim cura & disciplina ex uniuersis animantibus uni homini data est. & idcirco humanitas appellata. Alter liberalis iocus non est dignus libero homine si rei turpi de qua sermo habetur obscenitas etiam uerborũ adiungitur.

Vrbanitas. Scurre. Rustic⁹. Requies & iocus necessarii. Ingeniosus & flagitiosus opponũtur. Attica uenus. Attici sales. Dicteria. Apotegmata. Humanitas. Dexteritas.

ℭ Quomodo ludendum sit.

Prodiga non adsint admissis brachia ludis
Exercet fessum gramine corpus ager.

☞ Ludus prudenti nõnunq̃ subeundus nimia bonorum dilapidatione nõ fedetur: sed aut uenationi: aut palestre nunq̃ tamen lesa modestia insistat.

Ludendi etiam est quidam modus retinendus ut ne nimis omnia profundamus elatiq; uoluptate in aliquã turpitudinem dilabamur. Suppeditant autem & cãpus noster: & studia uenandi honesta exempla ludendi.

Ludendi &c. Ostendit quõ ludendum est: & est ordo. Est etiã quidam modus ludendi retinendus .i. quedam moderatio in ludendo seruanda: ut .i. uerbigratia ne profundamus .i. dilapidemus & prodigamus omnia & ne nos elati uoluptate: dilabamur in aliquã turpitudinem. Autẽ pro sed & campus noster .i. martius & studia uenandi suppeditãt .i. abunde subministrãt honesta exẽpla ludẽdi. Ludendi etiã. Postq̃ dicit de ioco qui est in uerbis docet quõ ludendum sit: q̃m ludus in factis est cum .s. aliquid facimus exercitationis gratia: & relaxationis animorum. Plato in .iiii. de repub. sic ait. Pueri statim a primis annis inhonestis ludis assuefaciẽdi sunt. Nam si minus dicentibus assuescant nunq̃ probi uideri euadere poterũt. ℭ Modus mensura quedã & mediocritas non solum in

ASCE. Ordo. MARS. BRAS. Suppeditant subministrant. Venatio

iocis sed etiã in ludis. ℭ Profundamus: imprudenter emittamus & excedamus modũ adhibita nimia ludendi profusione. ℭ Elati gestientes exultantes nimia ludendi alacritate. ℭ Dilabimur propter imprudentiã & negligentiam incidamus non considerantes decorum. ℭ Suppeditant autem dicit Cice. Campum martium prebuisse iuuenibus romanis honesta ludendi exempla & ipsa studia uenandi hoc idem prestitisse: quoniam in campo martio celebrabantur equiria idest ludi ex cursibus equorum in honorem Martis & exercitationes bellice ab ipsis pueris & adolescentibus. Vnde Marius in senectute (ut author est Plutar.) ut adhuc bello partico idoneus uideretur cum ipsis iuuenibus in armis campestribus se exercebat preter decorũ & irridebatur. arma autem campestria dicebant̃ hi ludi: qui flebant in campo martio: in quibus equi agebantur in gyrum & sibiinuicẽ occurrendo ludentes ibant: & in his ludis pueri armorum preludia facientes ad uerum certamen se preparabant Pli. ait. Non ut in pauimentis pueroꝝ ue ludicris campestribus uidemus breui lasciuia milia passuum plura ambulationis continentem sed crebris

Equiria. Martis.

Arma cā pestria.

foribus iudicio ad fallēdos occursus redeundūq3 in errores eosdē. Exercitationem campestriū meminit etiā Sueto. atq3 Hora. dicens Ludere qui nescit campestribus abstinet armis. Maximam partem ornamentorum urbis (inquit Stra.) habet campus martius preter locorum naturam amenitatem artis & solertie exornationes admittens campi eñ admirabilis magnitudo & curules parit' cursus: & alia equestria certamina expedita suppeditat: nec minus tā multis pilā circulū palestrā exercitatione tractantibus. Dicit igit' Cice. esse honestū pueros sese exercere in his ludis cāpestribus: & iuuenes etiā in uenatione: q̄m turpitudine uacāt p se: si modus adhibeatur ut ne q̄d nimis. ¶ Suppeditāt. subministrāt. p̄bent. ¶ Studia uenādi ipse uenationes: q̄bus aliq̄n Pli. iunior delectabat' afferens semp stilū & pugillares: ut si manus uacuas saltē plenas ceras reportaret: semp. n. aliq̄d me ditabat': adnotabatur experiebaturq3 (ut ipse scribit) nō minus mineruā q̄ dianā errare in mōtibus. Pla. in. vii. de legibus agēs de ludis puerorū & sic precepit. pueri post sextū etatis annū ad scientiā se cōuertant: & ad magistros equorū arcuū: telorū: & funde deducant'. Gymnasiorū doctrinarūq3 publica edificia in media urbe ponantur loca insuper ampla ubi iuuētus ad arcū teloq3 iactū instruatur: exerceaturq3. Et paulopost agens de uenatione sic ait. Sola ergo quadrupedū uenatio illa restat omnium optima que equis canib⁹ corporisq3 uiribus agitur: nā quibuscūq3 diuina cure est fortitudo hi quadrupedes oēs cursu uulneribus teliq3 manu propria uenando uincere debent. Venatio que meliores animos iuuenū facit: laudatur que aūt cōtra uituperatur in primis. Hec Pla. Achilles apud Papiniū preludia armoq3 et uenationis recensens sic ait. Quid nunc tibi prelia dicā. Siluatū et seuo uacuos iam murmure saltus. Nunq̄ ille imbelles osceа per auia lynces Sectari: aut timidos passus me cuspide damas Sternere sed tristes turbare cubilibus ursas Fulmineosq3 sues et sicubi maxima tigris. Aut seducta iugis fete. spelunca leene et de gymnasiis sic ait. Iam procul ebalios in nubila cōdere discos. Et liquidā nudare palem et spargere cestus. Ludus erat requiesq3 mihi: nec maior in istis. Sudor apollineo q̄ fila sonantia plectro. Cum caterē precosq3 uirum mirarer honores. ¶ F. M. Ludendi etiā etc. q̄m ut dictū est iocari in uerbis est ludere in factis de iocandi genere et modo dictū est: nunc de ludo precipitur: in quo hoc seruandum est non modo ut seruiles et gladiatorios ludos uitemus sed ut liberales et honestos cōprimamus: ne si in illis nimiū detineamur ad iram fortasse quid solet frequenter accidere et ad aliquid turpe certamen discendamus. ¶ Suppeditāt &c. ludos ostēdit liberales in q̄bus uersari hōeste poterāt. ¶ Cāpus noster Martius in quo diuerso certandi gñe tyrones exercebant' & milites autores liuius & trāquillus Ho. In uerbis iuuenis et adhuc custode remoto gaudet equis canibus: et apprici gramine cāpi. ¶ Studia uenandi quibus mirifice delectati sunt ueteres honesta enim sunt & ueluti quoddā ad uerā pugnā hostilē p̄ludiū persarū filii ut scribitur: Xenophon in Cyri p̄lia ad uenationē educebātur & hoc erat illoq3 primū & p̄cipuū studiū apud grecos de uenationib⁹ ab Aristide scripti sunt libri.

Venatio

Carmia. Statii.

Alia carmina eiusdem.

ASCE. Ordo.

S Ed pertinet &c. Ostendit quomodo officiū quod a decoro manat inuenitur. ¶ Ordo aūt est. Sed pertinet ad omnem questionē. i. inquisitionem officii: habere semper in promptu quātum natura hominis antecedat pecudibus & reliquis bestiis. Enim pro quia: ille. s. pecudes & relique bestie nihil sentiunt nisi uoluptatem & feruntur. i. impelluntur ad eam. s. uoluptatem toto impetu. Autem pro sed: mens hominis alitur discendo & inquirit semper: aut aliquid cogitando: & ducitur delectatione uidendi & audiendi. ¶ Quin etiam. i. insuper si quis est propensior. i. procliuior & pronior siue inclinatior paulo. i. in modico sup. q̄ decet ad uoluptates caueat modo ne sit ex genere pecudum. i. ne fiat similis pecudibus se totum uoluptatibus dedendo. Quidam enim sunt hoīes non re: quia non utuntur ratione sed nomine. Sed si quis est erectior. i. elatior & magnificentior paulo. i. modico q̄ alii q̄uis talis capiatur. i. irretiatur & illaqueatur uoluptate: tamen sup. occultat: & dissimulat appetitum uoluptatis propter uerecundiā. Ex quo. i. ex qua naturali uerecundia intelligitur uoluptatem corporis nō esse satis dignam prestantia hominis: & eam oportere contēni & reiici. Sin. i. sed si sit aliquis qui tribuat uoluptati aliquid talis sup. sciat modum. i. moderationem & mensuram eius. s. uoluptatis fruēde esse tenendum ei diligētur. Itaq3. i. & ita uictus & cultus. i. uestitus corporis ferātur. i. ordinentur ad ualitudinem sup. bonam. i. sanitatem & ad ueres nō ad uoluptatem. Atq3 etiam si nos uolumus considerare que excellentia & dignitas sit in natura hominis nos intelligimus q̄ turpe sit diffluere luxuria & uiuere delicate ac molliter: q3. p & sup. itelligem⁹ q̄. i. q̄tū honestū sup. sit uiuere parce cōtinēter. seuere & sobrie.

Homo in quo a beluis differt.

Volup tas quo dignosci tur hoīe īdigna.

[redacted]

Propēsior q pro pendet. Inclinatur.

MARS.

[redacted]

Volup tas hoīb⁹ īndigna

S Ed pertinet ad oēm officii questionē Postq̄ de ludis Cice. disseruit dat preceptum q̄d seruandū est si in his rebus que ad decorū pertinēt officiū in

¶ Qua ratione officium quod a decoro manat inuenitur.

Belua fertur in hec suadet que sola uoluntas.
Non homo incaute seq3 legendo fouet.

☞ Cum natura ideo a belua homo distet ut illam in solam uoluptatem tota feratur huius etiam discendo spiritus refociletur. hic tamē in uoluptaria si fit procliuior aut uictum ut hominis nomen seruet rubore tegit: aut ut cum re non sit homo hominis etiā nomine indignum se prestet pre hominibus ad quod imbecilitate trahitur id impudens pre omnibus agere non extimescit.

Argumentum [redacted].

¶ Animi delectatio ab honestis studiis petēda: corporis uoluptas q̄a pecorina fit aut plane reiicienda: aut q̄ parcissime adhibenda.

S Ed pertinet ad omnem officii questionem semper in promptu habere q̄tum natura hominis pecudibus reliquisq3 bestiis antecedat. Ille enim nihil sentiunt nisi uoluptatem ad eāq3 feruntur toto impetu. Hominis aūt mens discendo aliter: & cogitando semp aliq̄d aut inquirit aut agit uidēdiq3 & audiēdi delectatiōe ducit'. Q uietiā si q̄s est paulo ad uoluptates p̄pēsior caueat mō ne sit ex pecudū gñe. Sūt eñ quidā hoīes n̄ re sed noīe sed si q̄s ē paulo erectior q̄uis uoluptate cupiat' occultat & dissimulat appetitū uoluptatis pp uerecūdiā. Ex quo ītelligit' corpis uoluptatē n̄ satis eē dignā hoīs p̄stātia: eāq3 cōtēni & reiici oportere. Sin

si sit quispiã qui aliquid tribuat uoluptati diligenter sciat ei tenendũ eẽ modũ eius fruende. itaq; uictus cultusq; corporis ad ualitudinẽ referantur & ad uires nõ ad uoluptatem. Atq; etiã si considerare uolumus que sit in natura hois excellentia & dignitas intelligimus q̃ sit turpe diffluere luxuria & delicate atq; molliter uiuere q̃q; honestum parce continenter seuere sobrie.

uenire uolumus: semper. s. ante oculos habere qũ natura hominis bestiis antecellat & sicut ista prestantia requirit: seruare decorum & cauere a uoluptate: ne beluis efficiamur similes: que rationem non habent sed uoluptate ducuntur & sic dat cautiones quas obseruare debemus circa uoluptates ne ipsis capiamur. ℂ Ad omnem questionẽ cum quo quomodo querimus officium. ℂ In promptu. i. mente & ante oculos: quantũ antecellat prestantior sit. ℂ Voluptatem iucunditatem quãdam in gustu: & coitu: ad quam trahuntur ab appetitu sensitiuo quoniam non habent rationem: que appetitum comprima. ℂ Toto impetu omni conatu nulla ratione obstante quam non habent sed homines ratione predicti non debent ferri ad uoluptatem toto impetu: sed parere rationi & in tanta humane nature prestantia excellentiaq; seruare decorum. Aliqui (dicit in paradoxis) illud arte tenent accurateq; defendunt uoluptatem esse summũ bonum que quidem uox pecudum uidetur esse non hominum. ℂ Hominis autem mens posita beluarum natura affert naturam hominis: & ea quibus humana mens alitur. ℂ Dicendo quoniam quanto magis discit tanto magis proficit & nunq̃ satiatur nisi omnium rerum que ab intellectu humano sciri possunt habeat noticiam & cupiditas sciendi omnibus innata est. Alit lectio ingenium (inquit Seneca) & studio fatigatum: non sine studio tamen reficit in mentibus nostris inquit in. i. Tuscu. disputa. inest nobis insatiabilis cupiditas ueritas ueri inueniendi. Hec enim pulchritudo in terris patriam illam (ut ait Theophrastus) & auitam philosophiam cognitionis cupiditate incensam excitauit. Magnus Alexander q̃uis bellica gloria teneretur: & bellice laudis & imperii per totum orbẽ ardore flagraret: tamen legendi cupidus erat: & iliada Homeri quã rei familiaris uiaticũ appellabat. Aristotele interprete perdidiscit & eam semper cũ pugione sub puluino (ut scribit Menesicrates) tenere solitus est: & ad Aristo. ex asia inter ipsos armorum strepitus in hec uerba scripsit. Alexander Aristoteli felicitatem. Aut abs te recte factũ est ꝙ speculatiuas disciplinas edidisti: qua enim re iam nos ipsi ceteris precellemus: si a quibus eruditi sumus studia ceperint esse omnibus cõmunia: mallem enim singulari disciplina q̃ potentia prestare. ℂ Alitur nutritur ipsa scientia. ℂ Inquirit inuestigat contemplatur & aliquid agit. ℂ Ducitur tenetur cupiditate audiendi aliquid & uidendi: ut sciat. ℂ Quinetiã (inquit Cice.) tantum abest ut uoluptas digna sit hominis prestantia: ut etiam illi qui sunt ad uoluptatem propensi. modo ne in ipsis ratio prostrata penitus sit erubescant dicere se uoluptate teneri: ob quod intelligitur uoluptatem nõ conuenire hominis ingenio: sed repudiandam esse cum rationi humaneq; nature inimica sit quoniã de ipsa non põt aliquis gloriari: immo propter turpitudinem se esse uoluptati additum dissimulat nec audet uoluptatem profiteri ob dedecus. Quicq̃ ne bonum est (inquit in paradoxis) quod non est qui possidet meliorem facit. Vt. n. est quisquis maxime boni particeps ita & laudabilis maxime. Neq; est ullum bonum: de quo non is qui id habeat non possit gloriari qui autem est horum in uoluptate meliorem ne effecit aut laudabiliorem uirum quisquã in potiundis uoluptatibus gloriando se predicatione effert. ℂ Paulo propensior magis inclinatus q̃ uelit natura hominis non penitus corpora. Modo ne sit ut ex genere pecudum solum ne omnino sit re ipsa brutum animal abiecta omnino ratione & non tantum homo ut sunt illi qui ad uoluptates ruunt more pecudum: quibus nihil potest esse turpius. Vnde epitetus philosophus dicere solebat duo esse uitia multo omnium grauissima ac teterrima intollerantiam & continentiam cum aut iniurias (que sunt ferende) non tolleramus neq; ferimus: aut a quibus rebus uoluptatibusq; nos tenere debemus. non tenemus. Nomine pecoris uenit omne animal pecudes autem sunt animalia minutiora ut capre: oues: porci: & cetera id genus sed hec uocabula confunduntur apud scriptores. ℂ Sunt enim probat id qd dicit de genere pecudum. Non re non factis & ratione sed nomine tantum: quoniam in omnibus actionibus pecudes ut sunt. ℂ Sed si quis est paulo erectior non ita propensus demersusq; in uoluptatem quemadmodum sunt pecudes quas pronas in uentrem natura finxit ad corporis uoluptatem: sed si quis est paulo erectior idest habens aliquem pudorem & non est omnino corruptus a uoluptate: sed utitur aliquantulum ratione hic inquã modo audebit propter pudorem profiteri se uoluptatem amare & illa capi duciq;. ℂ Quãuis capiatur delectetur. Dissimulat celat & negat se habere uoluptatis appetitum propter dedecus: quoniam timet reprehendi si laudaret uoluptatem bestiis concedendam Plato in eo dialogo qui philebus de bono hominis inscribitur sic ait. Si quem uoluptates maximas consequentem aduertimus uel ꝙ ridicule: uel ꝙ obscene sint: ipsi quidem erubescimus atq; celamus noctis tenebris talia concedentes quasi sint diuturni luminis indigna conspectu primum locum uoluptati boues darent & equi bruta deniq; uniuersa ex eo ꝙ eius illecebris irretita sunt quibus complurimi fidem adhibentes non aliter q̃ augere uoluptates ad bene uiuendum aptissimas arbitrantur ferarumq; amores locupletiores testes efferunt q̃ amores eorum qui in philosophica nulla ratione uaticinantur. ℂ Ex quo cum ita sit & propter hoc: quia nemo habens aliquem pudorem audet palam uoluptatis partes tueri. ℂ Corporis dicit quoniam animi uoluptates in percipiendis disciplinis laudantur: & contemplatio maximas habet animi uoluptates. ℂ Sin. sit quispiam si est (inquit) aliquis qui uelit aliqua ex parte probare uoluptatem & non penitus reiicere quod melius esset teneat modum idest mensuram eius uoluptatis fruende ad uetitum dilabitur. ℂ Qui aliquid tribuas. dicat aliqua ex parte uoluptatem amandã & in aliquo numero habendã. ℂ Modũ adhibẽdã esse moderationẽ cũ ipsa uoluptate frui uoluerit. Fruẽde uti est gratia alterius rei. frui nullius. Vnde utimur aliqua re ob aliud nõ p se fruimur aũt ppter se non ob aliud qui utitur aliqua re ad id tẽdit ut fruatur. i. ut uoluptatẽ inde capiat. Vnde utimur domo: libris studio idustria ut postea sequatur aliqd emolumentũ quo tanq̃ fine fruimur: fruimur aũt bonis gloria & sic frui est quiescere & nõ tendere ulterius ac si peruenisset ad metã. Et ideo Maharbã (ut est apud Liuiũ) reprehẽdit Hãnibalẽ ꝙ sciat uincere sed uictoria uti nesciat: quia nõ ulterius ire perrexit post pugnã Cannẽsem sed ea uictoria frui uoluit ac si iã peruenisset ad finem

Vox pecudum.

Lectio alit ingenium.

Nota de alexãdro & homero.

Voluptuosi sũt belue.

Pecora.

Pecudes

Vti: Frui

Maharbal.

Victor uti uictoria nesciens. Fungor.

Homies bis i die comedé tes portē tum est platoni. Anachar sis scytha facetum Romuli respon sum. Judices medici ciuitati bus ne cessarii. Delitie iuuenes corrum punt cō tra uolu ptatem. Diffluer Luxuria. Platoni non pla cet bis i die satu rū fieri.

cuius gratia ipsas alpes trāscenderat fungor est officiū munusue ago: ut fungor platura inde dicimus fungor uita & defunctus morte. ℂ Itaq; precipit quid circa uoluptatem agendum sit. Victus: cibus: & potus. Cultus: ornatus: et uestitus. ℂ Referantur ad ualitudinē gratia bone ualitudinis adhibeantur non uoluptatis et ornamenta: ideo debent adhiberi ut ualeamus non ut uoluptate afficiamur. Vnde Plato improbat hoiem bis in die saturum fieri et nunq̄ noctu solum iacere. Et cum in Siciliā nauigasset mensas siracusas uoluptati cōparatas dānauit et suis scripsit se uidisse portentum in Silicia hoies. s. bis in die comedentes tanta erat tēperantie cura apud antiquos. In tertio de repu. dicit Syracusanā mensam multiplicēq; ferculorum apparatum nō laudabis neq; corinthiam puellā amicam esse uiris que corpore egregie ualituri sint. Dyogenes cynicus clamabat sepius hoium uitā facile a deo dari uerum occultari illā querentibus mulsum unguēta: et his similia. Et anacharsis scyta dicebat. Vitem tres uuas ferre primā uoluptatis: secundā ebrietatis: tertiam meroris. Apud priscos romanos mulieres uinum nō bibebat. Et Romulus (ut scripsit Piso. in annalibus) uocatus ad cenā non multū bibit: quia postridie negociū haberet. Dixerūt alii: si ist ud Romule oēs hoies faciant: uinū uilius erit. Respondit imo charū si quantū q̄sq; uolet bibat nāq; ego bibi quātum uolui. Panē & aquā (inquit Sene.) natura desiderat: nemo ad hec pauper est. Intra que quisq; desideriū suum claudit cū ipso Ioue de felicitate contendit & magne diuitie sunt lege nature cōposita paupertas & parabile est q̄d natura desiderat: & nihil est tam mortiferū ingeniis q̄ luxuria. Plato in. iii. de repu. sic ait. Male ac turpis discipline ciuitatis nullā maiorē posse coniecturā capere q̄ eā iudicibus ac medicis indigere nō modo abiectos hoies uerū & eo qui li berali disciplina educatos esse glorianturhoies: medicis plurimū indigēt ad distilationes: & spiritus interioris intu mescentis impetū cohibendū ob mollicīē atq; desidiā & quē in uictu supra dānauimus luxū: & in. vii. de legibus sic precipit. Omni rōne conandū est ne pueritia in cantibus & saltationibus noua unq̄ audeat imitari neue ullus ad nouitatē pueros uoluptatū blandimētis alliciat. Delitie difficiles morosos iracūdos leui ex causa excitabiles iuuenū mores efficiunt cōtra uero nimia seruitus abiectos illiberales & humanitati perosos reddit & in epistola ad Dionysium sic scribit Sepius detrimentū & dolorē affert uoluptas hebetudinē in aio & obliuionē insipientiā & petulātiā parens. Atq; etiā inquit Cicero si uolumus cōsiderare quāta sit hois excellentia intelligemus q̄ sit turpe & a sue na ture p̄stantia alienū luxuria diffluere & ad uoluptatē incūbere circa decorū. Excellentia p̄stantia qm̄ honor propter rōnem & orationē longo quasi interuallo bestiis antecellit. ℂ Dignitas quā natura hoibus tribuit ut oib⁹ animan tibus p̄stet que sensu tm̄ mouent̄ & ad uoluptatē feruntur toto impetu. ℂ Turpe deforme & incōueniēs. Diffluere labi & se nō cōtinere freno rōnis diffluere est in diuersas partes fluere. ℂ Luxuria nimia sup̄fluitate in oī re: & potissimū uenerea. ℂ Delicate nimio apparatu & delicioso. Ideo dicebat Hora. Persicos odi puer apparatus. Pla. ut dicebā mēsas nimis delicatas ip̄robauit & ad Dionis p̄pinquos in hāc sn̄iam scripsit. Quo cū uenissem illa beata uita q̄ ferebatur plena. Italicarū Syracusiarūq; mensaq; nullomodo mihi placuit bis in die saturū fieri & cetera que comitantur hāc uitā in qua sapiēs nemo efficietur unq̄ moderatus uer multominus. Que. n. natura tam mutabiliter tē perari pōt q̄uo igitur iucunda uita pōt esse a qua absit prudētia absit moderatio. ℂ Molliter effeminate. Parce frugaliter & cū parsimonia & hoc contra luxuriā. continenter adhibita continentia & moderatione & est contra delitias. ℂ Seuere grauiter & seueritate adhibenda quod est contra uitam mollem. ℂ Sobrie sine luxu & ebrietate.

ASCE. Ordo.

I Ntelligēdū &c. Declarat uarietatē animoq; & qualitates eorū. ℂ Ordo. ē Intelligēdū ē etiā. i. oportet intelligere nos indutos esse a natura quasi duabus personis: quarū. s. personā una est cōmunis ex eo. i. p̄pterea q̄ nos omnes sumus participes rationis & eius prestantie: qua nos antecellimus bestiis a qua. s. ratione omne honestum & decorum trahit̄: & ex qua nō officii inueniendi exquiritur. Altera autem persona scilicet est que est tributa proprie idest peculiariter singulis supple hominibus. Enim idest quia ut. i. quemadmodum magne dissimilitudines sunt in corporib⁹. uidemus enim alios. i. aliquos ualere ad cursum uelocitate. i. per uelocitatem & agilitatem suam: alios ualere ad luctandum uiribus. i. per uires suas. Item. i. consimiliter in formis uidemus dignitatem. i. pulchritudinem uirilem inesse aliis. i. aliquibus & uenustatem. i. formositatem muliebrem inesse aliis & sic uarietates existunt in animis etiam maiores. Lepos. multus. i. uenustas & suauitas dicendi erat in Lucio Crasso: & in Lucio philippo: maior supple lepos: & etiam magis de industria erat supple. in. C. Cesare oratore Lucii filio. At. i. sed singularis seueritas erat sup. iisdē tēporibus quibus superiores uixerūt in Marco Scauro: & in Marco Druso adolescente. Multa hylaritas erat in Caio lelio & ambitio. i. cupiditas bonorum & uita tristior. i. seuerior erat in Scipione familiari eius. Habent enim inter paria amicorum apud Romanos autē pro sed nos accepimus de grecis Socratē fuisse sup. dulcem & facetum: q; pro & festiui. i. culti & lepidi sermonis & simulatorem quem

ERAS. Varietas in morū natura.

ℂ Varietas animorum & diuerse qualitates.

Alterius uitam proprios qui deniq; moris.
Dilige quos uno tramite semper agas.

☞ Cum uarii sint hoium mores nec uoto deniq; uiuitur uno constantis est suo more inspecto si frugi est eum inuiolabilem obseruare sin alterius sibi est placentior hunc ut uiuat suum ipse deserat.

INtelligēdū est ēt duabus quasi nos a natura indutos eē p̄sonis. Quarū una est cōis ex eo q̄ omnes participes sumus rationis p̄stantie q; eius qua antecellimus bestiis: a qua omne honestū decorūq; trahitur: & ex qua ratio inueniēdi officii exquiritur altera aūt que proprie singulis est tributa: ut eñi in corporis magne dissimilitudīes sunt. (Alios eñi uidemus uelocitate ad cursum) alios uiribus ad luctādū ualere. Itemq; in formis aliis dignitatē inesse. aliis uenustatē sic & in animis existunt etiā maiores uarietates. Erat in. L. Crasso & in. L. Philippo multus le

pos maior etiam magisq; de industria in. C. Cesare. Lucii filio. At iisdem temporibus in. M. Scauro & in. M. Druso adolescēte singularis seueritas in. C. Lelio multa hilaritas in eius familiari Scipione ambitio maior uita tristior. De grecis autem dulcem & facetum festiuiq; sermonis. atq; in omni oratione simulatorem quē ero non greci nominauerunt. Socratē accepimus. Contra Pythagoram & periclem summam auctotitatem consecutos sine ulla hylaritate. Calidum hānibalē ex gente penolum ex nostris ducibus. Quintum Maximum accepimus facile celare tacere: dissimulare: insidiarí preripere hostium consilia. In quo genere greci Themistoclem athenien sem & Phereum Iasonem ceteris anteponunt. Imprimisq; uersutum & callidum factum Solonis qui quo & tutior uita eius esset & plus aliquanto reipublice prodesset. furere se simulauit. Sunt his alii multum dispares simplices & aperti qui nihil ex oculto. nihil ex insidiis agendum putant ueritatis cultores fraudis inimici. Itemq; alii qui quiduis perpetiantur cuiuis deseruiant. dum quod uelint consequātur. ut syllam &. M. Crassum uidebamus. Quo in genere uersutissimum. & patientissimum Lacedemonium. Lisandrum accepimus. Contraq; callicratidem qui prefectus classis proximus post lysandrum fuit. Itemq; in sermonibus alium quidem (q̄uis prepotens sit efficere ut unus de multis esse uideatur. Qd in cautlo & in patre & in filio. ideq; & in Quinto mutio numantino uidebimus. Audiui & ex maioribus natu hoc idem fuisse in. P. scipione nasica Contraq; patrem eius illum qui tyberii gracchi conatus perditos uindicauit nullā comitatem habuisse sermonis. Nec non Xenocratē quidē seuerissimū philosophorū ob eāq; rē ipam magnū clarūq; fuisse. Innumerabiles alie dissimilitudies sunt nature morūq; minime tñ uituperādorꝝ. Admodū aūt tuēda sunt sua cuiq; non uitiosa. sed tñ ꝓpria: quo facilius decorꝝ illud qd querimus retineatur. Sic enim est faciendum ut contra naturā uniuersam nihil contendamus: ea tamen seruata propriā naturam consequamur: ut etiā si sint alia grauiora atq; meliora. tamen nos studia nature nostre metiamur. Neq; enim nature attinet repugnare nec quicq̄ sequi qd assequi nequeas. Ex quo magis emergit quale sit decorꝝ illud ideo quia nihil decet inuita (ut aiunt (minerua obstāte. idest aduersante & repugnāte natura. Oino si quicq̄ est decorū nihil est profecto magis q̄

greci nominarūt ironon (scribitur autē eronō) idest simulatorē in omni oratione: Cōtra. i. ecōtrario accepimus sup. Pythagorā & periclem philosophos illos cōsecutos. i. obtinuisse summam auctoritatē sine ulla hillaritate nos accepimus Hānibalem: callidū. i. uafrum & astutū ex gente penorꝝ. i. carthaginensium & Quintū maximū ex nostris. i. romanis ducibus facile celare: tacere: dissimulare: insidiari: ꝑripere cōsilia hostiū in quo genere calliditatis. s. greci anteponunt ceteris Themistoclem athenien sem: & Iasonē phereum. i. thessalum & principem argonautarū q; pro & factum solonis est sup. in primis uersutū & callidum: qui. s. Solon quo. i. ideo ut uita eius esset tutior: & prodesset aliquanto plus reipu. simulauit se furere alii sunt multū dispares. i. dissimiles his. s. callidis iam dictis: existentes simplices & aperti. i. non palliati nec recti & inimici. i. aduersarii & persecutores fraudis. Itēq; sup. sunt alii qui seruāt cuius. i. cuicūq; quicquid perpetiantur. i. ad extremum usq; patiantur dum. i. dūmodo consequentur. i. obtineāt id quod uelint: ut. i. quales uideamus Syllam & Marcum Crassum romanos qui ciuilia bella gesserunt. In quo genere nos accepimus. i. intelleximus Lysandrū Lacedemonium fuisse sup. uersutissimū. i. astutissimum & patientissimū: q; pro &: nos accepim⁹ Callicratidem imperatorē illum exercitus Lacedemoniorum qui fuit prefectus classis proximus post Lysandrū fuisse sup. contra. i. contrarium in moribus. Itēq; &c. ponit diuersitatem in sermonibus. ¶ Ordo est: q; pro & nos sup. uidemus aliū. i. quēuis unum efficere quidem in sermonibus q̄uis sit prepotens ut uideatur esse unus de multis. i. plebeius: quia ut plebeius loquitur. Quod. i. quā comitatē & affabilitatē sermonis nos uidimus idē in catulo &. i. pariter in patre & filio: q; pro & idem sup. uidimus &. i. etiā in Qu. Mutio numātino Audiui &. i. etiā ex maioribus natu. i. senioribus hoc idē fuisse in Publio Scipione nasica: q; p & contra. i. econtrario patrē eius uidelicet nobilem & prestantē uirum qui uindicauit. i. ult⁹ est perditos conatus Tyberii Gracchi: nullā. i. non ullā non habuisse ullam comitatē. i. affabilitatē & suitatatē sermonis. Necnō. s. etiā audiui sup. Xenocratē. quidem. i. certe seuerissimum philosophorꝝ nullam sup. habuisse comitatem sermonis & ob eam ipsam rem fuisse magnū & clarum. Innumerabiles alie dissimilitudines nature sunt & morū: minime tamen uituperandorꝝ. Autē pro sed: cuiq; sunt sua. i. propria instituta seu ingenia: seu genera morꝝ tuenda. i. protegenda admodū. i. ualde si sint non uitiosa sed tantū propria: quo. i. ideo ut illud decorum quod querimus retineatur facilius. Faciendū. n. est sic ut non contendamus contra naturā uniuersam: & tamen consequamur. i. obtineamus propriam naturam: ea. s. natura uniuersali seruata: ita sup. ut etiam si. i. q̄uis sint alia studia grauiora atq; meliora: tamen nos metiamur idest consideremus studia nostre nature. neq; enim attinet sup. ad de

In. L. crasso laudata industria & in. M. Druso seueritas in Lelio hilaritas.

ERAS. Socrates facet⁹ & dissimulator. Versitus Hānibal

Socratis Pythagore & periclis laus. Hānibal callidus. Qu. maximus secretus. Versut⁹ lysander Catulus Qu. Mutius.

ERAS. Catuli duo sermonipopulares pater filio dissimilis.

Xenocrates tristis

ERAS. Non frustra cum natura pugnandū Ho. Tu nihil disces facies q; minerua.

equabilitas uniuerse uite: tamen singularum actionũ quã conseruare non possis: si aliorum naturã imiteris omittas tuã. Vt em̃ sermone eo debemus uti q notus est nobis: ne (ut quidã) greca uerba inculcantes iure optimo irrideamur sic in actiones omnemq; uitã nullam discrepantiã conferre debemus: atq; hec differentia naturarũ tantã habet uim ut nonnunq̃ mortẽ sibi ipse aliquis consciire debeat non enim alia in causa. M. Cato fuit: alia ceteri q se ĩ Aphrica Cesari tradiderũt. At qui ceteris forsitan uitio datũ esset: si se interemissent. propterea q̢ eorũ uita leuior et mores fuerant faciliores Catoni autem cũ incredibilem tribuisset natura grauitatem eamq; ipse perpetua constantia roborauisset semperq; in proposito susceptoq; consilio ꝑmansisset: moriendũ potius q̃ tyranni uultus aspiciendus fuit. Quã multa passus ẽ ulixes ĩ illo errore diuturno cũ & mulieribus (si Circe & Calipso mulieres appellande sunt) inseruiret & in oĩ sermone oĩbus affabilẽ se eẽ uellet: domi uero & cõtumelias seruoꝝ ancillarũ q̢ ꝑtulit: ut ad id aliquãdo qđ cupiebat perueniret. At aiax quo animo traditur milies oppetere mortẽ q̃ illa perpeti ab alio maluisse. Que cõtẽplãtes expẽdere oportebit qđ quisq; habeat sui. eaq; moderati: nec uelle experiri q̃ se aliena deceant. Id enim maxime quẽq; Decet: quod est cuiusq; suũ maxime. Suũ igitur quisq; noscat ingenium acremq; se & uitiorum & bonorũ suorum iudicem prebeat: ne scenici plusq̃ nos uideantur habere prudẽtie. illi enim non optimas: sed sibi accõmodatissimas fablaus eligũt. Qui enim uoce freti sunt epigonos medeãq; qui gestu menalippã & clitẽnestrã. Semper Rutilius quem ego memini antiopã nõ sepe Esopus Aiacẽ. Ergo histrio hoc uidebit in scena qđ non uidebit sapiens in uita. Ad quas igit̃ res aptissimi erimus in his potissimũ elaborabimus. Sin aliquando necessitas nos ad ea detruserit que nostri ingenii non erũt omnis adhibenda erit cura meditatio diligẽtia: ut ea si non decore atq; minime indecore facere possimus. Nec tamẽ est entendum ut bona que nobis data sunt sequamur q̃ ut uitia fugiamus.

eoꝝ: repugnate nature nec sequi quicq̃. i. aliqđ qđ nequeas assequi ex quo. i. ex qua emergit. i. apparet magis quale illud decoꝝ sit. Ideo quia ut aiunt: nihil decet. i. decens est inuita minerua que dea naturalis prudentie est obstante. i. natura aduersante & repugnãte. Omnino sic quicq̃ est decoꝝ profecto nihil est magis supple decorum: q̃ equabilitas. i. uniformitas uniuerse uite: tum. i. pariter singularum actionum quam supple equabilitatem tu non possis seruare si imiteris naturam aliorum & omittas tuam. Enim pro quia ut. i. quemadmodum nos debemus uti eo sermone: qui est not⁹ nobis ne nos inculcantes. i. inepte inferentes ut quedam supple faciunt uerba greca irrideamur optimo iure: sic idest consimiliter nullam idest non ullam non debemus conferre ullam discrepantiam in actiones & omnẽ uitam nostram. Atq; pro & hec differentia naturarum habet tantam uim ut aliquid debeat (pro scilicet nature sue confirmitate seruanda secundũ Cice. quidem: sed fides catholica nec melius docuit) ipse. i. propria manu: consciret. i. procuraret sibi nonnunq̃ mortem. Enim pro quia Marcus Cato uticensis scilicet non fuit in alia causa & ceteri qui tradiderunt se in aphrica Cesari fuerunt supple in alia causa sed in eadem: atqui. i. sed certe esset forsitan datum uitio ceteris scilicet romanis si interemissent se propterea q̢ uita eorum fuerat supple leuior q̃ catonis & mores eorum fuerant faciliores autem pro sed cum natura tribuisset Catoni grauitatem incredibilem & ipse Cato roborasset. i. stabiliuisset & cõfirmasset eam scilicet grauitatem perpetuam. i. non interruptam constantia & permansisset semper in proposito & consilio suscepto moriendum fuit supple ei potius q̃ uultus tyranni scilicet. Cesaris aspiciendus: q̃. i. q̃tum multa. q. d. plurima passus est ulyxes in illo diuturno: quia decẽnali errore quo per maria ac terras post destructionem Troie errabat cum inseruiret. i. morem gereret &. i. etiam mulieribus (si Circe & Calipso que desinguntur sunt appellanda mulieres) & uellet se esse affabilem omnibus in omni sermone: uero pro sed pertulit. i. ad finem usq; sustinuit domi: &. i. etiam cõtumelias seruorum & ancillarũ ut perueniret aliquando ad id quod cupiebat scilicet interficere procos penelopes coniugis sue. i. eius matrimonii & stupri petitores at. i. sed quo. i. quali. q. d. fortissimo animo traditur aiax maluisse. i. magis uoluisse milies oppetere mortem q̃ perpeti illa que ulixes passus est ab alio siue idest quas res contemplantes oportebit expendere. i. animo ponderare quid quisq; habeat sui. i. sue nature & inclinationis proprie: & moderari. i. cum moderatione conseruate ea. i. propria & naturalia: nec uelle experiri q̃. i. q̃tum aliena dedeceant se. Enim pro q̢a id decet quẽq; maxime quod est cuiusq; suum. i. proprium maxime. Igitur quisq; noscat suũ ingenium: & prebeat se acrẽ. i. solertẽ iudicẽ: &. i. simul uitiorum & bonorum suorum. s. uirtutũ suarum: ne scenici. i. qui in scenis agunt comedias aut tragedias uideantur hr̃e plus prudẽtie q̃ nos. n. pro q̢a illi. s. scenici eligunt sibi nõ optimas fabulas: sed accõmodatissimas sibi. i. gestibus suis: aut facũdie naturali: Enim pro: q̢a sup. ii qui freti. i. ꝓditi sunt uoce. i. suauitate uocis & uolubilitate lingue eligũt sup. sibi epigonos tragediam illã euripidis ab epigonis ꝑopulis dictã. & medeam eiusdẽ poete fabulã clamationibus plenã. Qui sup. prediti aut freti sunt gestu: eligũt sup. menallippã tragediam ab Actio cõpo-

ERAS. Cato uticensis sibi morẽ cõsciuit.

ERAS. Vlysses ad tẽpus oĩa ferẽs calipso nimpha Circe solis filia.

ERAS. Aiax simplex & ĩpatiens cõtumelie. Aliorũ naturã sequens suam deserat.

Cato uticensis.

Etiam & Cliténestrā euripidis tragediā.Rutilius autor ille fabularū quē ego memini semper sup.egit aut elegit sibi antiopā fabulam de antiopa:& Esopus alius fabulaꝝ autor seu ut dicunt lusor nō sepe sup.egit aiacem.i.fabulā de aiace.Ergo Histrio.i.actor & lusor & gesticulator uidebit hoc qđ.s.sibi conuenit in scena:quod.i.quā rem sapiēs nō uidebit in uita.q.d.hoc indignū est.Igitur nos elaborabimus potissimū in his sup.rebus ad quas res erimus aptissimi.Sin.i.sed si necessitas detruserit.i.impulerit nos aliquādo ad ea que non erunt nostri ingenii.omnis cura:meditatio & diligentia erit adhibenda:ut possumus ea facere si non decore:at.i.saltem minime.i.nullatenus indecore.Neq̃ est enitendum.i.conandum tam.i.tantum:ut sequamur bona que data sunt nobis:q̃ ut fugiamus uitia.

INtelligendū est ut magis cernatur & eluceat uis decori.Ponit duas qualitates & conditiones siue dispositiones:quibus a natura prediti sumus:ut ostēdat in utraq̃ seruādum esse decorum prima persona comunis est omniibus hominibus qua.s.omnes sumus homines ratione & oratione ornati.In hac ꝑsona illud generale decorū seruari debet:nihilq̃ agendum qđ huic persone non conueniat.i.hoīs prestantie & excellentie.Altera est particularis:qm̄ quisq̃ suas habet dispositiones & proprias qualitates in qbus particulare decorum seruandū est:nihilq̃ a statu sue nature:& qualitate conditione ue discedendū.❡Etiam propterea que dicta sunt:scire etiā debemus nos habere quasi duas personas.Quasi dicat.quoniā nō dicitur in hoc proprie persona:sed qualitas & dispositio.❡Personis:qualitatibus & dispositionibus.Persona:sed qualitas que hominē ab homine distinguit:dicitur persona a personando a qua personati denominātur.Nam caput(ut ait.C.Bassus autore Gellio) & os cooperimēto persone:tectū undiq̃ unaq̃ tantū uocis emittende uia peruiū:qm̄ non uaga neq̃ diffusa est unū tantūmodo exitū collatā coactāq̃ magis claros sonorosq̃ sonitus facit.quoniā igit̄ indumentū illud oris clarescere & resonare uocem facit ob eam causam persona dicta a littera propter uocabuli formā productiore persona dicitur nunc larua.Natura igitur induit nos quasi quibusdam personis in dissimilitudinibus & diuersis qualitatibus:qm̄ in ipsis hominibus magna est dissimilitudo qualitatum & morum.❡Indutos.adopertos:capitis etiam uelamen indumentum dicitur.Vnde passus ait illud indumētum oris idest persona qua caput & os tegitur & induit̄.Et quia hoc est per translationem:ideo dicit quasi indutos.Natura enim quibusdam quasi personis nos induit:cū diuersas qualitates imponit.❡Quarum.personarum & contradictionū.❡Cōmunis est omnibus.s.hominibus.❡Ex eo.propter id quia omnes habemus rationem & illa omnes participamus.❡Qua prestantia beluis antecellamus ratio:ratione.s.& oratione.❡Aqua prestantia.❡Trahitur decorū ducitur id quod decet qm̄ nihil est agendum:quod hominis prestantiam dedeceat:& a qua exequitur ratio officii:qm̄ omnia officia huic prestantie accommodari debent:ut generale illud decoꝝ seruetur.❡Ratio.uia & modus qm̄ inquirimus quid hominis excellentiam deceat:& id facimus quod illi conuenit:& hoc est officium atq̃ decorum.❡Altera persona particularis & singulis attributa qm̄ diuerse sunt hominū qualitates.Vt enim probata dissimulitudine corporū & formarum:animoꝝ uarietates.❡Dignitatem.pulcrhitudinem uirilem.❡Venustatem.pulchritudinem muliebrem & habentem gratiam.❡Maiores.q̃ sunt ipsorum corporū.❡Erat.in Lucio Crasso.affert exempla ipsarum uarietatum in quibus si quisq̃ decorum suum seruabit laudē meretur.Seruabit autem si id facieta quo natura aptus est:contra cuius institutionem non debemus niti:qm̄ decorum seruari non potest.erat summa grauitas(inquit)in.L.Crasso:erat cum grauitate iunctus facetiarū:& urbanitatis oratorius non scurrilis lepos.i.latine loquendi accurata & sine molestia diligēs elegantia.in.L.Philippo summa libertas in oratione multe facetie:satis creber in reperiendis solutus in explicandis sententiis.❡Lepos:iucunditas & suauitas in oratione cū gratia.❡Magis de industria debita opera affectatus.❡In.C.Cesare.hic est cesar orator de quo alibi.C.Cesar Lucii filius & superioribus & equalibus suis omnibus prestitit oratorq̃ fuit minime quidē uehemens:sed nemo unq̃ in urbanitate:nemo lepore:nemo suauitate conditior.❡At.sed iidem tēporibus:quibus supradicti clamauerūt.❡In.M.Scauro.ecce dissimilitudines animoꝝ & morum erat(inquit alibi in oratione.s.)in Scauri oratione sapientis hominis & recti grauitas summa & naturalis quedā inerat autoritas:non ut causas sed ut testimonium dicere putares.De seueritate.Scauri sic scribit Valerius Maximus.Scaurus lumen ac decus patrie cum apud Athesim fluuiū impetu cymbrorū romani equites pulsi deserto consule Catulo preauidi urbem repeterent filio suo illius consternationis & fuge participi misit qui dicerent se libentius in acie eius interfecti ossibus occursum q̃ ipsum tam deformis fuge reū uisurum.itaq̃ monebat ut si quid uerecūdie haberet conspectū patris a quo degenerauerat uitaret:quo nuncio accepto iuuenis dolore periculis mortē sibi consciuit.❡Singularis.precipua grauitas & seueritas.M.Drusus inquit alibi.C.filius:qui in tribunatu.C.Gracchū collegam iterum tribunū fecit uir & oratione grauis & autoritate eiq̃ ꝓxime adiunctus.C.Drusus frater fuit.❡In.C.Lelio alia morū dissimilitudo.Hylaritas est quedam significatio leticie contraria seueritati atq̃ tristicie.❡Scipione Emiliano:qui fuit Lelii amicus.Ambitio.honoris cupiditas.❡Tristior.sine hylaritate:ut uideret̄ seuerus & plenus autoritatis in honoribus petendis & uitiis coercendis.fuit enim optimus senator.❡De grecis autē postq̃ de romanis exēpla posuit transit ad grecos & affert Socratē qui fuit dulcis & facetus & in omni oratione simulator.❡Dulcem.suauē in oratione.❡Facetum.habentē facetias & excultam quādam urbanitatem & elegantiam in loquēdo.❡Festiui.iucundi & urbani.❡Quem eronon.i.dissimulatorē appellabant.Fictio est uti genus & diuiditur in duas species:simulationē & dissimulationē.Veritas est quedā mediocritas pertinens ad eū qui de se uera loquit̄:& qui eā habet dicit̄ uerus homo seu ueridicus siue grauis:qui ea sibi inesse dicit que insunt & neq̃ maiora:neq̃ minora:& potius se flectere debet ad dissimulationē si est a ueritate discedēdum q̃ ad ostentationē:qm̄ exuperationes molestissime sunt & maxime apud multitudinē.Arrogans siue ostentator ea que non insunt sibi fingit aut maiora q̃ insunt:& si statim est mendax & mendaciū est res perniciosissima.& Cice.dicit nihil esse turpius uanitate.Ostētator(inqt Cyrus apud Xenophontē)nomen mihi uidet̄ esse propter eos positū qui simulant se esse ditiores q̃ sint & fortes:& qui pollicentur ea se facturos que nequeunt.presertim cum manifestū sit ab his fieri accipiendi aliquid ac lucrandi gratia.Mentitur ille qui scit se dicere mēdaciū & dicit ut noceat.❡Mendaciū dicimus cū decipimus & alios & nos ipsos putantes dicere uerū.ut si diceremus mare desiccatū esse credētes forte ex relatu alicuius ita esse.& ideo pudentis non est dicere mendacium.Boni autē uiri est non mentiri & mendaciū dicimus aliquando ad utilitatē alterius:

Histrionū:& scenicoꝝ cōparatiōe uitā nostram instituit. MARS. Persona cōis. Persona particularis. Persona dicitur a ꝑsonando. Personati a persona denoiant̄. Persona larua. Dignitas uirorum. Venustas mulierum. Lepos. Cesar orator. Hylaritas seueritati cōtraria. Socra. simulator Eronon idest dissimulator. Verus. Veridic⁹ Grauis. Arrogās Nil uanitate turpius. Mentiri. Mendacium.

ut faciunt medici curantes egrotos adhibentes enim potiones insuaues & amaras sed salubres ut egrotus hauri-
Medici at suaues & dulces esse dicunt & haustu faciles. Vnde dicit Pla. in. iii. lib. de repu. Mendaciũ concedẽdũ esse medi-
mẽtiunt᷑ cis: aliis uero minime. Vanus ille est qui mẽdaciũ dicit siue mentit᷑ delectationis gratia: non ut noceat inquit Aristo-
te. Gelius dicit. Vani dicunt᷑ mendaces infidi & leuia inaniaq; pro grauibus & ueris astutissime componentes. Di-
Dissimu simulator est arroganti siue ostentator: cõtrarius. qui aut negatione sibi insunt. aut minora facit. & Arrogans si glorie
lator. causa aliquid sibi arrogat non multũ uituperandus est sed in gratia lucri: quia rem uilẽ appetit. At dissimulator rei
Arrogãs manifeste ac parue uilis & maliciosus. dissimulator rei preclare ipso malitioso laudabilior est. At dissimulatores (in-
quit Arist.) dissimulantes sua elegantiores esse uidentur nõ enim lucri cã id agũt: sed ut fugiãt tumiditatẽ & iactã-
tiã. Maxime aũt hi negant ea que sunt preclara: ut socrates faciebat. Socra. enim sectabatur opinionẽ de ideis ut
Socrates opinatus fuerat Pyta. quã opi. Plato postea dilatauit & arist. labefacere conatus est: & ipse Socra. erat fons p̄hie mo-
fons phi ralis: maxime quam primus inter homines collocauit de bonis malisq; diputans: tamen dicebat se unũ dũtaxat
losophie scire ꝙ nihil sciret: & sese opposuit sophistis: qui omnia se scire profitebantur: & sua dissimulatione alios eludebant
moralis. & ironia qua utebatur nil aliud erat nisi illusio. Fab. lib. ix. Socrates dictus est iron. i. agẽs imperiũ: & amiratoꝝ alio-
rũ tanq̃ sapientũ. Socra. apud Plato. in theage sic ait. Nullã ex istis beatis & pulchris disciplinis profiteor: uelim tñ
nihil illas adesse uerũ semper nihil scire me dico preter exiguã quandã amandi disciplinã. Trasimachus apud eun-
dẽ in primo de repu. sic respondet. ¶ Socra. Hec illa solita est socratis ironia uerũ hec ego cognoui atq; predixi: ꝙ
tu respõdere quidẽ nolles: sed ironia potius uteris: & deniq; omnia faceres potius q̃ interrogãti cuiq̃ respõderis. cut
Periclis Socra. quomodo respõdere is posset qui neq; sciat: neq; scire se predicet. ¶ Cõtra ex alia. ¶ Periclẽ pericles Xantippi
laus. filius (inqt Cice. alibi) primus adhibuit doctrinã que q̃q̃ tunc nulla erat: tñ ab Anaxagora phisico eruditus exercita-
tionẽ mentis redditis abstrusisq; rebus ad causas forenses popularesq; facile traduxerat huius suauitate imprimis ex-
hylarate sunt athene: huius ubertatẽ & copiam admirate: eiusdẽ uim dicendi terrorẽ timuerũt: de quo eupolis scri-
p̄sit cũ delectatione aculeos etiã relinquebat in animis eorũ a quibus esset auditus: de quo alter comicus ait. Tona-
Somniũ bat fulgurabat perturbabat oĩa deniq;. Comici (inquit. Plutar.) dixerunt periclã cũ concio naret᷑ corruscationes ef-
matris. fundere ciere tonitrua: horrendũ in lingua fulmẽ gerere. Agarista mater periclis. Pysistrati filios & tyrãnidẽ genero-
so aĩo expulit. leges etiã tulit: optimeq; rẽpu. temperauit uisa est per quietẽ parere leonẽ & paucis post diebus peri-
Hãnibal clem peperit: specie quidẽ corporis haud indecora: capite uero oblõgo nec ceteris partibus respõdenti. Ex quo oẽs
Qu. Ma fere eius statue uelabant᷑ casside. ¶ Callidũ: Hãnibalem: nunc de imperatoribus exercituũ uaria ponit exẽpla. Hãni-
xi. bal callidissimus fuit & solertissimus in re militari crudelis & p̄fidus. ¶ Ex uestris romanis. ¶ Qu. Fabiũ maximum
Partes hic est. Qu. Fabius maximus de quo supra: qui Hãnibalẽ cunctando fregit: & eius dolos magna prudẽtia dissoluit.
callidita Vnde uidẽs hãnibal actus suos a Fabio deprehendi dixit: & romani suum Hãnibalem habent. ¶ Facile celare hec
tis. sunt partes calliditatis callidi dicuntur astuti & quoꝝ mens usu concaluit. Cyrus dixit apud Xenophontẽ: exercitus
Cõditio ĩperatorẽ oportet esse ĩsidiatorẽ: dissimulatorẽ: dolosum deceptorẽ: furẽ: raptorẽ: & ĩ oĩ re hostib⁹ p̄ualere. Dissimula-
nes ĩpe- re. non ostẽdere quid agere uellent. ¶ Preripere consilia prouidere qđ hostes cõsulerẽt: facturiq; sint: & sic eoꝝ consi-
ratoris. liis obuiã ire & nõ permittere ut id exequãtur qđ cogitãt. Fabius cũ esset dictator preripiebat consilia Hãnibalis &
Temisto ipsum ĩpediebat cõsilia In quo genere calliditatis. s. ¶ Temistocles. atheniẽsis Neocli filius fuit & callide persas ui-
cles. cit ad salaminẽ: ut dictũ est. Celeriter (inqt probus Emilius) que opus erant reperiebat. Temistocles: neq; minus in
rebus gerẽdis promptus q̃ excogitandis erat & de instãtibus (ut ait Thucidides) uerissime iudicabat: & de futuris
Iasõ col- clarissime coniiciebat: quo factũ est ut breui tẽpore illustraret᷑. Et Xerxes inter angustias salamini freti uictus est ma-
chos ex- gis cõsilio Temistoclis q̃ armis grecie. qm̃ naues barbaroꝝ propter multitudinẽ non poterãt explicari. ¶ Phereũ Ia-
pugna- sonẽ thesalũ & principẽ argonautarũ celebratũ a poetis qui argonautica scripserũt sua calliditate Iason expeditionẽ
uit. illã in colchos p̄fecit & eo ob qđ illud trãsmisserat positus est. Phere (inquit Stra.) Pelagiscoꝝ campoꝝ terminus ad
Empori magnesiã qui usq; ad peliũ montẽ porriguntur. Emporiũ fere habent pelasgas quo ex loco pelias. Iasonẽ ac nauem
um phe argo emisit. Vnde pegaseus & pheseus appellat᷑. fuit etiã alius Iason phereus tyrãnus. ¶ Versutũ: callidũ & astutũ.
re. nã uersuti dicuntur illi quoꝝ mens celeriter uertitur. ¶ Factũ Solonis Laertius in uita Solonis ita scribit. est ipsius
Versut⁹. Solonis factũ celeberrimũ. Cũ de salamine inter atheniẽses & megarenses capitaliter dimicaretur multisq; cladibus
Callidũ acceptis capitale apud athenienses esse cepisset si quis legem de uindicanda insula ferre auderet sollicitus. Solone
solonis uel tacendo parũ rempu. cõsuleret uel consulendo sibi noceret: subitã dementiã simulat: cuius uenia non dicturus
factum. modo prohibita sed facturus deformis habitu more uecordi in publicũ euolat: factosq; cõcursu hominũ quo ma-
gis consiliũ dissimularet insolitis sibi uersibus per preconẽ suadere populo cepit: quod utebatur omni [illegible] ita aĩos
cepit ut aduersus megarense bellũ exemplo decernerent: insulaq; atheniensium deuictis hostibus fieret. ¶ Quo. ut.
¶ Tutior: securior. qm̃ capitale erat de eo bello gerendo uerbũ facere cum megarẽsibus pro insula salamine. ¶ Pro-
desset reipu. atheniensium: quã ipse legibus formauerat: & prospiciebat. Solon atheniẽses fore huius belli uictores.
¶ Furere: insanire. ut suadere posset bellũ atheniensibus sine capitis discrimine ꝙ callido usus consilio effecit. Epi-
Epicedi cediũ Solonis tale fuit. mors mea ne careat lachrymis linquam⁹ amicis. Merorẽ ut celebrẽt funera cũ gemitu. ¶ Sũt
um solo his supradictis qui celabãt cõsilia dissimulabãt insidiabant᷑. & affert dissimilitudines eoꝝ qui simplices & aperti fue-
nis. runt sine aliqua dissimulatione. ¶ Dispares: dissimiles. Simplices. sine fraude & dissimulatõe. ¶ Cultores amatores.
¶ Itẽq; aliis alias affert dissimilitudines eoꝝ qui oĩa patiebantur oĩbus inseruiebant: oẽs presentabãt & affectabant᷑
preter decorũ: ut id qđ cupiebant assequerent᷑ ut fuerũt Syla & Crassus ex nostris & Lysander. Lacedemonius ex gre-
cis Plutarchus de natura & morib⁹ Sylle sic scribit Syllã in exercẽdis salibus tã studiosum fuisse: ut ab ineunte etate
plurima cũ ignominia sodalicia cũ mimis atq; ridiculis petulãter habuerit: postea uero q̃ in rerũ oĩum dominatu cõ-
stitutus est. e scena spectaculisq; impendẽtissimos cogẽs iter potandũ quottidianis dicacitatibus certabat. ¶ Et. M.
M. Crass- Crassum accusatus fuit Crassus (autore Plutarcho) ꝙ cũ licina uestali incestũ cõmisisset: q̃ facile iudicio liberata est.
sus. Erat huic mulieri suburbanũ egregie ornatũ ꝙ cũ exiguo precio ad se trahere Crassus optaret humilis colere mu-
lierẽ eiq; quo ad poterat gratificari cepit. qui nõ antea ceptũ erga Lucinã cultũ omisit q̃ re concupita potitus esset.

¶ Lysandrū. Lysander callicratide cōparatus (inquit Plutarchus) uersutus iudicabatᷓ. & callidus q res bellicas uariis
tractās modis ipsamq; iusticiā utilitate amplificabat. alioquin cōmodis ut honestate utēs & uera mendaciis nō na
tura prestātiora existimans utriusq; pciū atq; honorē necessitate diffiniebat. q̄q; Herculis ,pgeniē sine fallaciis bellū
gerere iudicabāt. irrideri iubebat. quo em̄ leonis pellis nō attinget. insuēdā esse uulpinā dicebat. ¶ Cōtraq; callicrati
dē. Callicratides p̄fectus classis Lacedemoniorū post Lysandrū cū pecuniā nō haberet. ut fecerat prius lysander. ire
ad Cyrū psarū regē coactus est. ad q̄d ipse ineptissimus erat q generoso aio preditus oēm ex grecis in greco cladē
honestiorē existimabat q̄ barbaris adulari & eorū fores adire. qui p̄ter magnā uim auri nullū bonū habeāt. Lysan
der prius in cōtinuo apud cyrū adulationibus pecunia impetrauerat quā ad bellū nauale optabat: sed callicratides
p spartana dignitate aios gerebat. Vn̄ auditus a rege semel cū iterū rogasset admitti: & repulsam habuisset discessit
mallēs seruata dignitate spartā carere pecuniis q̄ p̄ter decorū animi sui inuicti & excelsi barbaro regi adulari. Itēq;
in sermonibus. Affert nūc dissimilitudines: q̄ sunt in hoim sermonibus: quibus quotidie utimur. ¶ Prepotēs ualde
potens & princeps ciuitatis. ¶ Vnus de multis ex plebe fuerūt Catuli pater & filiusq sic incōgressionibus [& sermo
nibus uersadantur ut plebei uiderentur q̄uis potuissent uti fastu ut fuit. Qu. mutius numātinus: & scipio nasica cu
ius pater adeo seuerus fuerat: ut nullā comitatā sermonis habuerit: & sic apparet dissimilitudo inter patrē & filium.
Catulus pater ut scribit in oratore. Sūma quadā uite comitate & facili: nā in corrupta quadā integritate preditus la
tini sermonis fuit filius etiā comitatē sermonis habuit: sed inter oratores minime ad numeratus. Catulus inq̄t enu
cleate & polite dixit. Hoc idē. s. sermonibus comitatē. ¶ Cōtra patrē eius Scipionē Nasicā. s. quo autore Tyberiꝰ grac
chus interfectus est: cū consul Mutius sceula cessare uideretᷓ Censebāt enim patres conscripti conuocati in eodē fidi
ut consu.. rēpu. armis tueretᷓ prope oppressam a graccho Tribuno plebis iam profusis largitionibus & sepe propo
sita populo corrupto: ut palā dictitaret interēpto senatu oia p plebē agi oportere. Sceuola cōsul negauit se quicq̄ ui
acturū. Tūc Scipio nasica: qm̄ (inquit) consul dū iuris ordinē sequitᷓ id agit. ut cū oibus legibus romanū imperiū cor
ruat egomet priuatus uoluntati uestre me offero ducē & sic oppressus est gracchus ob idq; Nasica magnā populi
inuidiā in se cōcitauit & odium q̄d ut declinaret in asiam sinatu ablegatus est & ibi uita functus huius seueri hoīs
& rigidi filius comis fuit in sermonibus & uita faci. i. ¶ Vindicauit ultus est. Conatus perditos audaciā detestabilē
& perditione dignā qm̄ aura populi euectus rempu. cogitabat opprimere. ¶ Nullā comitatē affabilitatē adeo seue
rus erat & grauis. ¶ Necnon Xeno. Xenocrates Agathonori filius & platonis auditor fuit: cui in sicilia nauigāti co
mitē se p̄buit: crassioris fuit ingenii & ebetioris. quē cū plato Aristoteli cōfert calcaribus egere dicebat Aristotelē fre
no pp ingenii celeritatē grauitate summa fuit Xenocrates ab ipsa natura preditus. Semp enim uultu sereno & ha
bitu serio pdurabat. Xenocritatē adolescentem e Calcedonia (inquit Plutar.) adhuc sub platone p̄hie instituta cape
scentē cū reliqua uita nimis austerū: tum tristē semp in uultu grauitatem pre se ferentē sepe Plato mouere solebat ut
gratis sacrificaret: illud sacrificās: ut quantum natura defectus & acerbitas demeret tm̄ industria diligentia gratis &
comitatus elegantia consiliaret. Cum Xenocrates rigidus & seuerus quiddam amenum protulisset ridentibus con
discipulis & mirantibus Pla. dixit. Quid miramini. nonne inter carduos & urticas lilia plerūq; & rosas nasci cernitis
cum Dionysius tyrānus diceret Platoni. caput tibi aliquis auferet. Xenocrates suū ostendens. nullus inq̄t id priusq̄
istud abscindere poterit. Paratus. n. erat ad mortē pro suo p̄ceptore glorie & fastus cōtēplor fuit. ¶ Ob eā rem gra
uitatē & seueritatē. ¶ Magnū magne autoritatis. Semel cū Thaide meretrice dormiuit: a qua nullis illecebris potuit
corrūpi: unde illa dixit se nō cū hoīe: sed marmorea statua iacuisse. ¶ Clarū. alti nois & fame. ¶ Mini me tū uitupe.
qm̄ ita est ipsoꝶ natura quā sequi debemꝰ. ¶ Admodū aūt (inq̄t Cice.) ut magis decoꝶ seruetᷓ qsq; amplecti suā na
turā modo ne uitiosa sit: tūc. n. emēda esset. Admodū ualde. ¶ Tuenda defendēda. ¶ Sua ,ppria. i. ,pprii mores: & id
ad q̄d natura ,ppēsa nō uacet uitio. Nā si in natura inclinationē habemus ad furta: rapinas: homicidia: nō debemꝰ
in hoc sequi naturā sed prauitatē rōne corrigere. Sed tm̄ solū ,ppria & nō imitari naturā alioꝶ sine decoro. ¶ Quo
ut. ¶ Naturā uniuersam cōem oibus qua sed habemus rōnē & orationē: & hec est cōis natura. est ēt & ,ppria, ut de
psonis dictū est. ¶ Nihil cōtēdamus: nihil conemur efficere: q ab hoīs p̄stantia sit alienū. Ea natura uniuersa & cōi.
¶ Propterea ut. s. id agamus idq; ,pfiteamur. ad q̄d natura ,ppria nos inclinat q̄uis alia maiora sint & p̄stātiora ad q̄
forte nō sumus apti repugnāte natura: ut si qs uellet philosophari. & a tali ,pfessione natura eius esset aliena: debet
se in his potius ad que aptus est exercere: q̄ in p̄hia in qua decorū seruare nō poterit suū repugnāte natura. ¶ Gra
uiora maioris dignitatis & pōderis. ¶ Meliora melioris fructus & uirtutis. ¶ Metiamur. cōsideremus & prudēter iu
dicemus: & ad q̄d ,ppria natura nos ipellat. & sic cōtineamus nos intra fines: quos ,ppria natura p̄scribit. ¶ Studia:
inclinationes: uolūtates ac dispositiones. Neq;. n. nature. In. i. Tuscu. disputatione dixit. Genere. n. illo grecoꝶ ,puer
bio p̄scribitᷓ. ¶ Quā quisq; norit artē in hac se exerceat: & alibi dicit. Nihil aliud est more gigantiū pugnare cū diis
nisi nature repugnare: unde Hora. p̄cipit. Tu nihil iuita dices faciesq; minerua. & Seū. dicit. Male respōdent coacta
ingenia reluctāte natura irritꝰ est labor Pla. in. iiii. de repu. sic ait. ¶ Quēq; ciuē ad unū id opꝰ dūtaxat ad q̄d natura
est aptus ducere decet. & in. yii. Nulla uero aīe uiolētia stabilis est de disciplina. pueros nō tanq̄ coactos sequi: sed q̄si
ludēdus in disciplinis enutrias: ut magis ad q̄d quisq; natura sit aptus possis cognoscere. ¶ Neq; attinet: neq; cōue
nit. ¶ Nec quicq̄. i. aliq̄d sequi q̄d potes cōseq̄ repugnāte natura. ¶ Ex quo. ab hoc q̄d dictū est: ut nihil fiat reluctāte
natura. ¶ Emergit: apparet. q̄d sit illud decorū: de quo loq̄mur. ¶ Nihil decet: nihil pōt fieri cū decoro & laude. ¶ Vt
aiunt: ut est in ,puerbio & nihil tentetᷓ cōtra naturā. ¶ Oino si quicq̄ est decorū. Certe (inq̄t) si aliq̄d hominē decet:
nihil est q eū magis deceat q̄ uacuitas pturbationū: q̄d prestat ipsa tēperantia. de qua nunc agitᷓ: cōseruat. n. pruden
tiam & mentē (ut dictū est) Equabilitas cōsentientes & minime iter se discrepātes actiones: eq̄bilitas est idē q equa
litas. & sic equalis & equabilis. Equabilitas uite dicitᷓ in qua nulla est pturbatio uarietas & discrepātia: q̄ nō solū in
tota uita: sed etiā in singulis actionibus seruāda est: ut nihil in ipsis discrepet: sed oia fiant docente rōne si uolumus
alienā imitare naturā nō poterimus equabilitatē tenere: qm̄ actiones inter se nō bene cōuenirēt. ¶ Quā equabilitatē
nō poteris seruare (inq̄t) si uolueris a tuo ingenio & natura discedere & imitari naturā alioꝶ & mores: & pbat hoc
a simili. Vt q̄dā. s. faciūt qui in sermone quottidiano uolūt greca uerba inculcare, male pnunciant: dimittētes ,ppriū

Lysander.
Adulator.
Callicratides p̄fectus.
Catuli pater.
Catulus
Nasica populo odio habitus.
Arist. freno eget.
Xenocrates calcaribus.
Cōsiliū Platonis
Xenocratis fidelitas & pietas erga preceptorē.
Cōtinentia nota.
Adagiū grecum.
Natura in sequēda.
Equabilitas.
Greca non imiscenda latinis.

ſermonẽ quo poſſumus uti oẽs cũ decoro:& ita loqui ut nõ irrideamur. Hoc idẽ notauit poſtea Iuue. dicens. Cũ ſit
turpe magis noſtris neſcire latine:& oĩa grece & concũbũt grece:& hoc ſermone pauẽt hoc irã effundũt hoc gaudia.
In actiones ſingulas.ſ.Oẽmq; uitã uniuerſam uitã nihil debemus facere qd̃ diſcrepet.& inqt Cice. hãc diſſimilitudĩ
nem naturaꝝ tantã habere uim:& aliqñ qs mortẽ ſibi afferre debeat:nec aliqd alienũ a natura ſua patiať : & affert
exẽplũ.M.Catonis q ſe apud uticã ĩteremit ne tyrãnidẽ Ceſaris patereť:& illiꝰ uultus aſpiceret Cice. ſecutꝰ Dogma
ſtoicoꝝ laudat mortẽ.Catonis ſeueri grauis atq; pfecti ſtoici. Nã ſtoici rigida diſciplina formati mortẽ paratã habe
bãt.& ea tanq̃ telo expeditiſſimo aduerſus hoſtes utebãtur. Sed ex ſnĩa peripateticoꝝ uituperãdus eſt timiduſq; po
tius appellãdus q̃ fortis cũ ſibi mortẽ cõſciuerit:ut aliqd incõmodũ uitaret. Attulit.n.dãnũ patrie interficiẽdo ciuem
optimũ q in patrie auxilio eſſe potuiſſet:& illã tyrãno ſeruientẽ aſſerere. Ariſt. ait Mortẽ ſibi afferre ob fugiendã pau
pertatẽ:aut mortẽ:aut aliqd moleſti.nõ fortis eſt hoĩs:ſed potiꝰ timidi. Eſt.n.hoĩs mollis & ignaui laborioſa fugere:
atq; nõ qa res eſt honeſta appetit mortẽ:ſed qa malũ fugit.unde Martia.ẽt dicit amico ſuo. Quod magni trãſee cõ
ſumatiq; Catonis Dogmata ſic ſequeris saluꝰ ut eſſe uelis. Pectore nec nudo ſtrictos incurris in enſes. Quod feciſſe
uelim te Deciane facis. Nolo uirũ facili redimit q ſanguine famã. Hũc uolo laudari q ſine morte põt.& diuꝰ Aug.
hãc mortẽ uituperat:& lucretiã. ℭ Tantã habet uim tñ põt ad decoꝝ pſtandũ. Nõnunq̃ aliqñ urgẽte aliquo caſu:
ſed hoc ut dicit nõ laudať. Cato.n.fecit iniuriã patrie:& fuit iniuſtus:qa ſe uirum optimũ interemit. ℭ Nõ.n.alia in
cauſa nõ plus peccauerat. M.Cato pmanens in aphrica q̃ ceteri romani:ſed oẽs erãt in cadẽ cauſa. Ceſaris hoſtes.
Cato poſt uictoriã Ceſaris in Theſalia & fugã Põpeii in aphricã cũ Scipione Põpeii ſocero nauigauit:ut uires attri
tas repararet:ſed cũ poſt mortẽ Põpeii Ceſarẽ in aphricã uictorẽ cognouit ne in illius poteſtatẽ ueniret:aut ne illius
uultũ aſpiceret apud uticã.xlyiii.ſue etatis anno cõſtanti pectore(ut pfectũ ſtoicũ decebat)mortẽ ſibi conſciuit qua
audita Ceſar uicẽ ſuã & illius doluit:q tñ uirũ amiſiſſet:uoluiſſet.n.Ceſar pro ſua clemẽtia Rome ſeruare Catonẽ.

Hiſtoria de Cato. uticenſi.

Vnde dicit Inuideo morti Catonis qm̃ ipſe glorie inuidit mee. ℭ Atq certe fuiſſent iure reprehẽſi alii romani q illic
erãt:ſi ſe ĩterfeciſſent:qm̃ nõ ſeruaſſent decoꝝ cũ uita eoꝝ eſſet facilior ſeueritate Catonis & grauitate. ℭ Ceteris qui
nõ habebãt tantã grauitatẽ:unde poterat cũ decoro tradere ſe Ceſari. M.Cato nõ poterat:ut cõcedamꝰ hoc Cicero

Mortis cõtẽptus

ni ꝓpenſo in laudẽ Catonis magni ĩprimis & preclari ciuis:& in ſtoicoꝝ diſciplina pfectiſſimi Señ.ẽt ſtoice ꝓfeſſio
nis:& ipſe laudat mortẽ Catonis dicẽs. Catoni ſuã felicitatẽ cõtigiſſe cõſenſus hoĩem fatebitur. Et alibi. Ille uir ma

Cato iunior.

gnus eſt q mortẽ ſibi non tñ imperauit:ſed ĩuenit. ℭ Lenior nõ ita grauis ut erat uita Catonis & mores nõ erãt ita
ſeueri:ſed faciliores & cõtra decorũ feciſſent ſi ſe interemiſſent. Lenis.n.natura & facilis id nõ patitur:nec cũ decoro

Cato ſenior.

preſtare põt. ℭ Catoni:q dictus eſt poſtea Vticenſis:& hic eſt Cato iunior ad differentiã Catonis ſenioris:q ſcripſit
Origenes & utriuſq; uitã litteris mãdauit Plutar. Cato ſenior Tuſculanꝰ fuit Romani(autoritate Plutar.)eũ in quo

Diſtichõ in Catonem.

multaꝝ rerũ uſus ac experiẽtia eſſet Catonẽ noĩabant. Cato ſenior moriẽs diſticho notatus eſt. Portius.hic mordax.
glaucis ſubrufus ocellis. Interiẽs erebo ſedes nõ cõpetit ullas. Ab hoc Catone iunior Cato de quo hic agiť originẽ
habebat:cuius ſeriẽ litteris mandauit Gel.in no.atti. Cato.n.ſenior(autor Plutar.)Soloniũ reliqt nepotẽ ſuũ ex filio
Catone defuncto. Solonius cũ eſſet imperator mortẽ obiuit:eius filius Marcus cõſularẽ dignitatẽ adminiſtrauit.&

Catonis laus.

Catonis uticẽſis auus fuit. ℭ Cõſtãtia:pſeuerãtia in ipſa uirtute. In oĩone pro.L.murena ſic Catonẽ alloqtur. Finxit
etiã te ipſa natura ad honeſtatẽ:grauitatẽ:tẽperantiã:magnitudinẽ:animi iuſticiã ad oĩs deniq; uirtutes magnũ ho
minẽ & excelſum. Quã multa paſſus eſt Vlyxes.affert exẽplũ de externis:in qbus fuit ſumma morum diſſimilitudo.
Nã Vlyxes diſſimulãdo multa paſſus eſt:ut id qd̃ cogitabat perficeret:qd̃ nõ feciſſet Aiax Thelamonius uir animi
concitati & magni ſine aliqua ſimulatione aut diſſimulatione. ℭ Quã multa plurimas calamitates ptulit forti aĩo.
ℭ Diuturno errauit:qm̃ errauit per decẽ annos poſt euerſum iliũ & mulieribus aliqñ ſeruiuit. ℭ Si Circe & Calipſo
.ſ.q.d.ſunt potius appellande dee q̃ mulieres:qm̃ filie numinis dicebãtur. Circe fuit filia ſolis. Calipſo athlãtis qui in

Circe.

ſulã Ogigiam tenuit:ad quã diuertit Vlixes:ſed has perſonas Homerus finxit in laudem Vlixis:quem pro ſapienti
uiro accepit:qui q̃uis incidat in uoluptatem:tamen ſapientia ſepius euadit:ut de Enea & didone finxit Vergilius.
Voluit Homerus oſtẽdere qd preſtare poſſet uir ſapientiſſimus qualẽ ipſe appellat ulixẽ:quẽ naufragũ in alga ma
ris demerſum fouet Nauſica a filia Alcionis regis Pheacũ:qm̃ ſapientia in ipſis calamitatibus unicũ eſt pſidiũ:& nõ
patiť ſapientẽ perire. Vnde Ariſt. dicebat eruditionẽ inter proſpera eſſe ornamentũ:inter aduerſa refugiũ. Et Bias fi
lio in egyptũ ꝓficiſcẽti rogãtiq; patrẽ.quidnã agẽdo maxime ſibi gratũ faceret.ſi uiacticum(inqt)ad ſenectutẽ cõpa
res Virrutẽ nimiũ intelligẽs. ℭ Domi uero poſtq̃ reuerſus eſt domũ diſſimulato habitu:nõ em̃ agnoſcebať cũ eẽt in
habitu mẽdici.unde paſſus eſt contumelias ab ancillis & ſeruis eũ nõ agnoſcẽtibus:quod non feciſſet Aiax. ℭ Vt

Procorũ noĩa ab Vlyxe necatorum

ad id quod cupiebat.ſ.interficere procos penelopes uxoris ſue pudiciſſime. Venerunt(ut canit Home. in odiſſea)
Ithacã Sannii zacynctii dulichii nobiles uiri petẽtes uxorẽ penolopẽ dicentes mortuũ iã eſſe ulixẽ:inter quos erant
nõnulli Ithacenſes. Procorũ nomina fuerũt Demoptholenus: Antinonus: Amphimonius: Agelaus: Clatus Euria
des. Piſandrus: Texipus: Polybus: Dematrarides: Thenorides: Eurimachus filiꝰ Polybi: Amphimedon: Euridamas:

Subulcꝰ Vlyxis.

Vlyxes domũ reuerſus oĩs ꝓcos pdidit auxilio Thelemaci & humei ſubulci:& alios ſagittis:alios enſe cõfecit. Quo
animo:q̃ forti & excelſo ſine aliqua diſſimulatiõe.ita em̃ illius ferebat natura. ℭ Milies opetere.milies uoluiſſe mori
q̃ illa pati que paſſus eſt ulixes. ℭ Que diuerſas naturas & diſſimilia ingenia conſiderantes. ℭ Expendere animo
põderare & intueri diligentius. Iuue. Expendi Hannibalẽ. Quid habeat ſui que ſit ſua natura: & ad quid aptus ſit
in eo ſeruet decorũ. ℭ Eaq; moderari.cũ mõ menſuraq; tractare ne modũ excedentes perdamus decorum. Vnde nõ
mõ illa que eſt natura noſtre apta non ſunt moderatiõe adhibẽda tractare debemus:ſed etiã que noſtra ſunt ut ne
quid nimis:ut ſi quis eſſet optimus muſicus.& ad id natura aptiſſimus: tamen eſſet minus & profuſus in cantu
modũ q̃ excederet profecto decorum non ſeruaret. ℭ Aliena accõmodata naturis aliorũ. ℭ Id em̃ decet id põt cum
decoro preſtare:quod nature ſue cõuenit. ℭ Quod eſt ſuũ proprium.i.tunc quiſq; ſeruat decorũ cũ ea facit ad quo
natura eſt aptus. ℭ Suũ igitur:cum adita ſit:ut id maxime deceat quod eſt cuiuſq; ſuum proprium quiſq; ingeniũ
cognoſcat ſuum et naturam quo duce poſtea operetur:ſi uult ſeruare decorum. Vnde delphicum illud epygram
ma mouebat:ut ſe quiſq; cognoſceret. Socrates apud Platonem in illo dialogo qui primus alcibiades de uita homi

nis inscribitur sic ait. Seipsum cognoscere prudentiam esse concedimus. Si autem hæc nos ipsi cognosceremus: nec prudentes esse possemus ne nostra. siue bona siue mala cognoscere: si nostra ignorauerimus nec ea que modo bonorum sunt itelligim⁹. ℂ Acrē: subtile: acutū atq̧ diligentē. ℂ Bonorum que a natura sibi tributa sunt: & cognoscat etiā sua uitia: ut bonis que insunt utamur reiiciatq̧ contraria. ℂ Nec scenici histriones & mimi: qui uersant in scena & agunt fabulas subeuntes aliorum psonas cū decoro: qui tñ sunt uilissimi hoīes. ℂ Pla. in. vii. de legibus loquēs de Histrionibus sic precepit huius gratia cognoscēda sunt ne ppter ignorantiā ridiculū aliqđ agat aut dicat cū minime oporteat. Serui igit & peregrini precio cōducti talia imitent: studiū uero nullū adhibeat. nec adeo liber sit ciuis: seu uir seu mulier q̄ dicere ipsa cernat: sed noua semp de his appareat imitatio atq̧ ad risum spectātes ludi: qui come die uocabulo appellant rōne ac lege dispositi sunt: & de tragediis sic ait. ℂ Nolite credere facile uobis admitti: ut scenas in foro cōstituatis & clamosos cōducatis histriones q̄ altius q̄ nos exclamēt: atq̧ ita ad liberos nostros ad uxores ad turbā oēm de eisdē rebus eadēq̧ que nos sed cōtraria sepe etiā cognitio nemini insaniemus. n. & nos & oīno ciuitas oīs si anteq̧ magistratus uiderit que cōposuisti & dicēda ad populū iudicauerint admitteremini. Nūc igitur o uiri molliū musarū alūni istos cantus ueros cū nostri apud principes cōparabim⁹ & sic que dicunt eadē aut meliora nostris uidebunt chorū uobis dabimus. ℂ Illi. n. ratio quare scenici sunt prudētes ut seruent decorū: qa eligūt fabulas nō optimas sed accōmodatas ad ipsorum naturā. Epigonos tragediā epigoni. n. tragedia est euripidis de thebarū expugnatione direptioneq̧ & expulsione ciuiū in que re solet esse tumultus & clamor: ita inscripta ppter epigonos populos: q ut Strab. testatur eiecerunt thebanos: ut in Thiphoseā que est in ora Boetie coegerunt fugere ac thebe capte: ac direpte sunt. Talis igit tragedia bona latera & magnā uocē requirebat: ut clamores hostiū thebanorūq̧ & trepidatio in ipsa urbis captiuitate & direptione repsentarent. Tragediā ēt de media scripsit Euripides: Qui gestu freti sunt: qm̄ in Menalippa & Clitēnestra tragediis reqrebat gestus ut utraq̧ mulier bene referri posset. ℂ Menalippa. n. pregnās ad Methabū deportata est: & i uinculis peperit Boetiū filiū. Vnde op⁹ erat hoc gestu effingere. Actius poeta Menalippā tragediā scripsit cu⁹ est hic uersiculus. Boetiū speciosa Menalippa inde reges peperit. Nā aliq putant delatā fuisse ad diuū. Euripides scripsit de Clitēnestra tragediā uxore. Agamēnonis: quā iterfecit Orestes filius in ultionē patris: & ipsa Clitēnestra arrepta securi Agamēnonē inter epulas iterfecit qđ gestu decoro effingendū erat: & id prestātis solū q gestu ualet. ℂ Rutulus. scenicus fuit etate Cice. & Esopus Antiopā. tragediā de Antiopa filia Nictei ex uxore Lyci regis Thebanorum: a quo repudiata in maximis fuit calamitatib⁹. Vñ dicit Persi. Sunt quos uerucosa moretur Antiopa erumnis cor lutificabile fulta. Inde erraret p siluas a Ioue insatyrū uerso cōpressa est & peperit zetū & Amphionē: qui cū adoleuissent Licū in matris ultionē interfecerūt: & Dircē tauro indomito distrahēdā alligarūt. Vnde mutata est in fontē sui nominis. Dirce enim fons est in agro thebano. Papinius in thebaide. Cū fluxit in subditos regina lacus. ℂ Aiacē tragediā de aiace furēte. Nā superatus in iudicio de petitione armorum ab ulyxe: in furorē uersus est: & acceptis loris discurrebat per siluas: minabaturq̧ iudicibus qui arma Achillis ulixi adiudicassent: & uerberans arbores & aīalia iudices uerberare arbitrabatur: & semp horrēda uoce clamabat. Sed cū rescisset ea que per insaniā fecerat pudore effectus gladio incubuit. Opus erat igitur magno clamore: ut furentis Aiacis clamores referri possent: qđ Esopus tragicus nō multū uoce lateribusq̧ ualēs prestare nō poterat: & ideo non sepe Aiacē egit. ℂ Histrio cuius luxuriosam patientiā & filii epotas margaritas uoratasq̧ dānauit antiquas. Hoc eligere: id ad quod est aptus. ℂ Histrio qui est homo uilissimus: nitit tamen seruare decorū: quāto magis debet niti sapiens in tota uita. Cū romani ludos scenicos primū celebrare uellent (autore Liuio) ludiones ex Hetruria euocauerunt: & quia hister tusco uerbo ludio uocabatur nomē histrionibus inditū est. Sex. Pompe. ait. Histriones dictos qm̄ primū ex histria uenerint. ℂ Nō uidebit. q. d. multomagis uidere debet: ut id eligat: ad qđ est aptus: & nihil agat qđ nō deceat. ℂ Potissimū maxime: qm̄ potissimus etiā elaborare i aliis. ℂ Elaborabim⁹. diligēter labores nostros cōferemus in his rebus exercēdis: ad quas erimus aptissimi. Sed si aliqñ necessitas nos ad ea impulerit: que nō sunt nobis apta: currendū erit quo ad eius fieri poterit: ut quā minime in decore fiant detruserit: ut cōpulerit ad ea que non erimus apti. ℂ Bona q̄ insunt nobis natura. i. bonas dispositiones & aptitudines ad res aliquas agēdas. ℂ Vitia. q̄ ēt inerūt naturaliter male. s. iclinationes quas uitare debem⁹: & cōtra ipsas niti duce rōne que oīa emēdat cū sana est. Phs i. ii. ethices sic ait. ℂ Cōsiderare oportet: & ad que nos sumus propēsiores. Nā alii ad alia sumus natura faciles & procliues: atq̧ nosipsos ad cōtraria oportet retrahere: longe nāq̧ diligēdo sedentes ad ipsum tandē mediū accedamus.

Histriones: scenici.

De comedia: De tragediis.

Epigoni tragedia tumultuosa.

Menalippa.

Clitēnestra.

Antiopa

Dirce fons.

Tragedia de aiace.

Histrio. Histrio unde dicatur.

Philosophus.

ℂ Aliæ persone quas aut casus imponit aut iudicium nostrum.

Gloria sit clari tibi maioranda parentis.

Ardua: de regno paupere natus aue.

☞ Variam hominum conditionē ostendit aliorum qui nobilium parentū gloriā excellere pertentant. Aliorū uero qui parentū item suorum obscuritatem preclaris illustrare actibus nituntur.

AT duabus his personis quas supra dixi tertia adiūgit quā casus aliquis uel tēpus imponit. Quarta ēt quā nobismetipsis iudicio nostro accōmodabimus. Nam regna: imperia: nobilitas: honores: diuitie: opes: ea que sunt his cōtraria in casu sita tēporibus gubernaut. Ipsi autē quā personā gerere uelimus a nostra uolūtate proficiscit. Itaq̧ se alii ad phi

AT duabus his &c. Ostēdit qualiter gerimus alias personas: quas aut casus: aut iudiciū nostrū iponit nobis. Ordo est. At. i. sed tertia sup. psona adiungit his duabus personis quas supra dixi: quā sup. psonā casus aliquis aut tēp⁹. i. cōditio tēporis iponit. Quarta sup. psona adiungit sup. etiā quā nos accōmodabim⁹ nobismetipsis nostro iudicio. Nā p quia: regna: iperia: nobilitates: honores: diuitie: opes. i. facultates & potētie: q̧ pro & ea que sunt cōtraria his existētia sita. i. polita & cōstituta in casu. i. fortuna gubernant tēporibus. i. scdm tēpora. Aūt pro sed proficiscit. i. oritur nostra uoluptate quā psonā ipsi. i. nos uelim⁹ gerere in publicā. s. priuatā: & ita de aliis. Itaq̧ . i. & ita alii applicant se ad philosophiā: alii ad ius ciuile: alii ad eloquētiam: & alius mauult. s. magis uult excellere in alia. i. in aliqua una ip

ASCE. Ordo.

Vite ſtatus electio in manu noſtra ē.
ERAS.
Omniũ ſtudia excellere eſt.
ERAS.
Conon dux athenienſiũ timotheus.
Iſocratiſ diſcipulus.
Hoīes noui.
Plures parentũ debent eſſe imitatores.
MARS.

ſarum uirtutum q̃ in alia. Vero pro ſed pleriq; quorum patres aut maiores preſtiterunt .i. preſtantes fuerũt in aliqua gloria ſtudẽt excellere .i. hoc genere laudis eorũ: ut. Qu. Mutius filiꝰ Publii in iure ciuili: Aphricanus .ſ. Scipio filius Pauli .ſ. Emilii iure militari .ſ. ſtuduit excellere. Autẽ pro ſed quidã addũt ad eas laudes quas acceperũt a patribus aliquã ſuã .i. propriã ſup. laudẽ ut idẽ aphricanus cumulauit .i. auxit bellicã gloriã eloquẽtia. Quod idẽ .i. quã eandem rem fecit Timotheus filiꝰ Cononis: q cũ fuiſſet in laude belli nõ inferior q̃ pater adiecit ad eã .ſ. gloriã bellicã laudẽ doctrine & gloriã ĩgenii. Aũt ꝓ ſed. fit .i. cõtingit ĩterdũ ut nõnulli .i. aliq cõſequunt̃ quoddã ſuũ .i. ꝓpriũ inſtitutũ .i. ꝓprios mores. & hoc imitatõe maioꝝ omiſſa ꝙ hi q exiſtẽtes orti obſcuris parẽtibꝰ ꝓponũt .i. cõſtituunt ſibi magna .i. magnas res ut laudẽ honorẽ & gloriã elaborãt plerũq; .i. ut plurimũ maxime .i. ut ſtudioſiſſime in eo .i. ĩ ea re: ut nõ cõſequant̃ inſtitutũ. Igit̃ cũ .i. qñ nos querimꝰ qd deceat. nos debemus cõplecti aĩo .i. cõſiderare omnia que iam dicta ſunt.

loſophiam: alii ad ius ciuile: alii ad eloquentiã applicãt ipſarũq; uirtutũ in alia alius mauult excellere. Quoꝝ uero patres aut maiores in aliqua gloria p̄ſtiterũt: coꝝ pleriq; in hoc genere laudis ſtudẽt excellere: ut Quintus mutius. P. filius in iure ciuili. Pauli filius. Aphricanus in re militari. Quidã autem ad eas laudes quas a patribus acceperunt: addunt aliquã ſuam ut hic idẽ Aphricanus eloquentia cumulauit bellicam gloriam. Quod idem fecit Timotheus Cononis filius: qui cũ belli laude non inferior fuiſſet q̃ pater ad eam laudem doctrine & ingenii gloriam adiecit. Fit autem interdũ ut nonnulli omiſſa imitatione maiorum ſuum quoddã inſtitutum conſequantur. Maxime in eo plerunq; elaborant hi qui magna ſibi proponunt obſcuris orti parẽtibus. Hec igitur omnia cũ querimus quid deceat complecti animo & cogitatione debemus.

Obſcuris orti parentibꝰ ad ardua aſpirant.
Prouer.
Fortuna
Caſus.
Lactãtiꝰ definit fortunã
Nobilitas quadruplici accipit̃ ratione.
Nobilitas.
Facilitas quintupliciter dicitur.
Variꝰ uiuẽdi modus.
Bona fortune.

At duabus his perſonis. Enarratis duabus perſonis cõmuni .ſ. in ſingulis attributa adiungit tertiam quam nobis aliquando caſus imponit & quartã que iudicio noſtro ſumitur ad id .ſ. agendum & tractandũ ad qd natura inclinamur & quot erunt ſcientie tot erunt perſone. ¶ Caſus aliquis ut illi qui adipiſcunt̃ magiſtratus: imperia: honores: diuitias: opes. & omnia que ſunt inaui fortune que debent gubernari ſecundũ temporis cõditionem. Aliter .n. uiuendũ eſt in magiſtratu q̃ in uita priuata. Vnde dicitur in prouerbio. Honores mutant mores. Cice. accipit hic caſum & fortunã indifferenter: ſed ſi proprie loqui uolumus. caſus & fortuna maxime differunt. ¶ Fortuna enim (ut inquit Ariſto. ii. phiſicorum) eſt cauſa per accidens in his que per electionẽ alicuius gratia fiũt. Caſus ex oppoſito diſtinctus ab ipſa fortuna & eſt uti genus & diuiditur in caſum & fortunã. Caſus eſt cauſa per accidens in his conſiſtens que fiunt ſine electione: & caſus eſt in natura. fortuna uero in arte. Natura ſubit rõnem caſus & mens rationem fortune. quando agit aliquid preter ſuam mentem & propoſitũ. Vnde fortuna comitatur mentem que eſt ars in principio rerum efficiendarum & caſus comitatur naturam: & quanto magis ars in aliquo deficit: tanto magis fortuna eam comitatur: nam cum ars eſt perfectiſſima: ut nihil ei deſit non habet comitẽ fortunam. Vnde dicit Seneca. Non eſt ars que ad effectũ caſu uenit: ſed Cicero. Large accipit caſum. Lactantius dicit. fortuna eſt accidentium rerum ſubitus atq; inopinatus euentus. ¶ Tẽpus temporis conditio. ¶ Noſtro iudicio aliqui enim uolunt inuigilare legibus: aliqui philoſophie: & ſic de aliis diſciplinis & artibus: quã quiſq; ſequitur & amat. ¶ Nam regna. hoc refertur ad illam tertiam perſonam: quã nobis caſus imponit aut tempus: & declarat ſe Cicero oſtendens quid intelligat per perſonam: quã nobis caſus imponit aut tempus. ¶ Impera in exercitu. ¶ Nobilitas in genere & natalibus. Nobilitas (ut uult Plato) habet quattuor ſpecies. ¶ Qui claris iuſtiſq; maioribus orti ſunt: hi ꝑfecto nobiles habentur. ¶ Quoꝝ item parentes fuerunt principes ac potentes. hi nobiles ſunt: & dicuntur. Tertio loco dicuntur nobiles quorum maiores fama celebres ſint: & opinione: quã ex rebus geſtis & uictoriis reportarũt. Quartum eſt nobilitatum genus: idq; preſtantiſſimũ cum quis per ſe animi integritate & magnitudine excellit hic prefecto (inquit Plato) uere appellatur nobilis: cui non aliena: ſed ſua uirtus ad nobilitatẽ opituletur. Felicitas etiam (ut uult Plato) habet quinq; partes. Prima eſt bene conſulere. Secunda uti bona ualitudine. Tertia in rebus gerendis fortunatum eſſe. Quarta apud homines gloria clarere. Quinta ad omnis uſus humanitatis que affiuere. Primum ex eruditione multarũq; rerum ſi peritia & experimento contingit. Secundum ex membris corporis bene ualentibus atq; ſenſibus. Tertium ſi ita gerit quod intendit: ut decet ſapientem & ſtrẽnuum uirum. Quartum ex opinione bonitatis. Quintum ẽx affluentia rerũ ut liberales eſſe poſſimus. Cui hec adſunt: felix beatuſq; habetur. ¶ Honores magiſtratus in ipſa repub. Diuitiæ ad neceſſitatem. ¶ Opes ad cultum ad magnificentiam. ¶ Ea que ſunt his contraria: ut amiſſio regni: imperii: honoris: diuitiarum: opum. Aliter .n. decet uiuere regem cum regno potitur q̃ cũ illud amiſit: & aliter cum quis fungitur publicis muneribus q̃ cum uiuit priuatus: & aliter cum eſt diues & opulentus q̃ cum temeritate fortune deiectus eſt: quoniam ſi ea aggrederetur que prius faciebat. non ſeruaret decorũ. Ergo talia debent gubernari temporibus .i. ſecundũ temporis conditionem. ¶ Sita in caſu poſita in manu fortune: quoniam poſſunt admitti & bona fortune ſunt (ut dictum eſt) omnia qne habentur extra animum & corpus. Vnde decorum ſeruandum eſt quomodocũq; ſeſe fortuna habuerit. Ipſa autem hoc refertur ad quartam perſonam quã nobis iudicio noſtro imponimus. ¶ Quam perſonam: quam qualitatem: & cuius profeſſionis eſſe uelimus. ¶ Itaq; ſe alii. ponit nunc exempla. ¶ Mauult. magis uult: quiſq; fertur ad id quod maxime adamauit & id cum decoro exercet. Vñ dicit Plato lib. iii. ꝑe rep. Curat id quiſq; diligẽtius qd maxime adamauit. Et pleriq; ſtudent maiores imitari ſuos: ut fuit in familia mutiorũ que ius ciuile quaſi hereditariũ habebat. ¶ Maiores ut auus abauus tritauus. ¶ Preſtiterint excelluerint in aliquo genere laudis & glorie. ¶ Pleriq; maior pars: qñ nõ oẽs id agunt. ¶ Studẽt dant operã. ¶ Curãt nituntur aliis preſtare in omni genere laudis. quo maiores claruerunt Qu. Mutius. de iuriſcõſultis. & Qu. M. ut dictum eſt ſupra. ¶ Pauli filius: Aphricanus Scipio Emilianus Aphricanus minor clariſſimus uir & imꝑator atq; fi-

Familia mutioꝝ.
Scipio.
Emilianus.

lius Pauli Emilii bellica laude abundantis. Vicit.n. Perseum Macedonũ regem: filiusq; fuit illius Pauli Emilii incliti imperatoris & magnanimi: qui pro patria sue anime prodigus in pugna cãnensi fortissime pugnãs occubuit: hũc Scipionẽ Pauli filiũ maioris Aphricani filius imbecillis & ualitudinari⁹ adoptauit: & in bellica gloria patrẽ Paulũq; imitatus est & auos. ¶ Quidã aũt aliqui (inquit) nõ contenti laude maiorũ suorũ: alias adiiciũt: ut hic idẽ Aphrican⁹ qui bellicã gloriã a patre susceptã eloquentia decorauit: & fere semper in manibus habuit Cyripediã. ¶ Idẽ qđ fecit Aphricanus. Nã Timotheus (ut scribit Emilius probus) Cononis filius Atheniensis a patre acceptã gloriã multis auxit uirtutibus. Fuit.n. disertus: impiger: laboriosus: rei familiaris peritus: nec minus ciuitatis regide multa huius sunt preclare gesta: sed hec maxime illustria: olynthios: & bizantios bello subegit Samnũ: cepit in ius oppugnatione superiori bello Athenieẽses mille & ducẽta talenta cõsumpserant ille sine publica impẽsa populo restituit aduersus Conon bella gessit ab eoq; mille & ducẽta talenta prede noĩe in publicũ retulit. Cyricũ obsidione liberauit. Corcyrã sub atheniensiũ ditionẽ redegit: sociosq; adiunxit. Epyrotas. Chaone oẽsq; Epyrotici maris accolas quo facto Lacedemonii diutinã contentionẽ amiserunt: & maris imperiũ sponte cõcesserunt Atheniẽsibus que uictoria tantũ fuit Atticis populis leticie: ut tum primũ Are paci sunt publice erecte eiq; decrete puluinar institutũ. In cuius laudis memoriã Timotheo publice statua in foro posita est: quã pater etiã ante eum habuerat sic iuxta eã posita recens filii ueterẽ patris memoriã reuocauit: Conon imperator clarissimus fuit: & patrie studiosus quo duce Atheniẽses Lacedemonios uicerunt & libertatẽ amissam recuperarũt: & initiũ resumẽde potentie accepere. Lacedemonii aũt finem potentie imposuerunt. Bello.n. Peloponesiaco ad rẽpu. accessit & pretor pedestribus militibus p̄fuit: & p̄fect⁹ classis mari res magnas gessit: sed postea occupatis athenis a Lysandro lacedemonio in asiã prefectus est: & classe ingenti studio cõparata rediens ut patrie seruienti adesset. Illãq; assereret nauali prelio apud Gnidum Lacedemonios uicit: qua uictoria nõ solũ athene: sed etiã cuncta grecia que sub Lacedemoniorũ imperio fuerat liberata est. Conon cum patre nauium in patriã uenit muros dirutos a Lysandro utrosq; & pyrei athenarũ reficiendos curauit: & .l. talẽta que a Pharnabazo acceperat cõciuibus suis donauit. quidã alius Timotheus musicus in cõuiuio Alexãdrũ ad arma excitauit Phrigio cantu. & iterũ mutata modulatõe ad epulas reduxit: & Sene. dicit Alexandrũ mouisse manũ ad arma Xenophonte canente. ¶ Doctrine qm̃ doctus atq; disertus. In tertio de oratore sic scribit. Isocrates instituit bonis artibus clarissimum uirum Thimotheum Cononis prestantissimi imperatoris filium summum ipsum imperatorem hominemq; doctissimum. ¶ Fit aut interdum affert illos qui suos maiores non imitatur. ¶ Institutũ de positũ & modũ uiuẽdi omissa imitatione maiorũ. ¶ In eo nouo uite instituto. ¶ Obscuris parentibus ignobilibus .i. illi qui nõ habent claros natales & tunc illi loco nati sunt. nec habent domestica exempla que imitentur. Magna aliquam rẽ magnam: & uite institutũ graue ut aliquod honestum consequatur. ¶ Hec igitur omnia concludit Cice. dicens omnia supradicta considerate & complecti animo debemus ut iudicare possimus quid deceat.

Paulus emili⁹ in pugna cãnensi occubuit. Timothei laus & p̄clara gesta. Are pacis prie. Conon strẽnu⁹. Historia pulchra. Timothe⁹ musicus. Conclusio.

¶ Constituendum genus uite institutum.

Qui socratem plato carpis uicturus oberrans,
Deserie quem nequeas quem (q; secutus) uales.

☞ Vite genere delecto se oberrasse in delectione percipiens tutius quod suarum uirium sit nature gratius carpat q̃ incepto erroneus uacillet.

Imprimis autem constituendum est quos nos & quales esse uelimus & quo genere uiteq; deliberatio est omniũ difficillima. Ineunte.n. adolescentia cui inest maxima imbecillitas cõsilii: tunc id sibi cuiusq; genus etatis degende constituit quod maxime adamauit. Itaq;.n. implicatur aliquo certo genere cursuq; uiuendi q̃ potuit quod optimũ esset iudicaret. Nãq; herculẽ prodicus dicit (ut est apud Xenophontem) cum primum pubesceret quod tempus a natura deligendum (q̃ quisq; uiã uiuendi sit ingressurus) datum est exisse in solitudinẽ atq; ibi sedentem diu secũ multumq; dubitasse cum duas cerneret uias unã uolupatis. alteram uirtutis utrã ingredi melius esset. Hoc Herculi (Iouis satu) edito potuit fortasse contigere: nobis: non iidem qui imitatur quos cuiq; uisum est ad eorum studia. institutaq; impellimur. Plerũq; aũt paren-

Imprimis &c. Pulchre monet cõstituendum esse unicuiq; gen⁹ uite sue: ad qđ s. peruenisse uelit: qđ sane difficile iudicat. ¶ Ordo est. Aũt pro sed constituendũ est .i. oportet nos cõstituere imprimis .i. ante omnia quos & quales uelimus nos esse: & in quo genere uite que deliberatio est difficillima oĩum. Enim pro quia: adolescẽtia ineunte .i. incipiẽte hoc est dum homo ingreditur ex pueritia ado lescentiã cui .s. adolescentie maxima imbecillitas cõsilii inest. tunc quisq; cõstituit sibi id genus etatis degende .i. peragende qđ adamauit maxime: itaq; .i. & ita implicatur aliquo certo genere & usu uiuẽdi anteq̃ potuit iudicare: qđ esset optimum. Nãq; pro quia: prodicus rhetor optimus & euripidis preceptor dicit: ut .i. sicut est apud Xenophontẽ Socratis discipulũ: qui propter eloquentiã musa attica dictus est (Herculem cum .i. quando pubesceret primũ .i. inciperet habere puberem) quod tempus .i. prime pubertatis datum est a natura ad deligendũ .i. disquirendũ quomodo uiam uiuendi quisq; ingressurus exisse in solitudinẽ .i. locum desertum a populo: atq; sup. dicit ipsum sedentem ibi .i. in solitudine dubitasse secum diu & multum cum .i. quando quidẽ: cerneret .i. aspiceret duas uias unam uoluptatis alteram uirtutis: utram .i. si sic dicam quã illarum duarũ melius esset ingredi hoc .i. sic secũ disquirere potuit fortasse cõtingere Herculi edito .i. extorto: & in litem producto satu id ex semine Iouis. Nã idẽ sup. potest cõtingere nobis. qui imitamur sup. eos quos cuiq; sup. nostrũ uisum est sup. bonũ esse imitari: & impellimur ad studia & istituta

ASCE. Ordo. Genus etatis qñ eligẽdũ. ERAS. Prodici sophiste de Hercule fabula. Herculis uisio de uite genere eligendo.

.i.mores eo℞. Aũt pro ſed nos imbuti plerũq₃
preceptis parentũ deducimur ad cõſuetudinẽ
& morem eorũ. Alii feruntur.i.trahunt̃ iudicio
multitudinis.i.ad id qđ multis placere uidet̃:
ꝗ pro &:exoptant ea maxime que uident̃ ma
iori parti pulcherrima. Nõnulli.i.aliꝗui tamẽ:
ſiue quadã felicitate:ſiue quadã bonitate natu
re:ſiue diſciplina.i.eruditione parentum ſecuti
ſunt rectã uiam uite. Aũt pro ſed illud genus
eorũ qui ornati:aut magnitudine ingenii excel
lentie:aut preclara eruditiõe atq₃ doctrina:aut
utraq₃ re.ſ.& ingenio & doctrina habuerunt
ſpaciũ deliberandi:quem curſum uite uellent
potiſſimũ ſequi eſt maximũ rarum:in qua deli
beratione omne conſiliũ eſt reuocandum ad
naturam cuiuſq₃ ſuam.i.propriã. Nam cũ ſup.
ita ſit ꝙ in omnibus que aguntur.nos exquiri
mus quid deceat(ut dictũ eſt)ex eo modo qſq₃
eſt natus.tum.i.tunc euidentius multo maior
cura rei eſt adhibenda in tota uita conſtituẽda
.i.in conſtitutione totius uite ut poſſimus cõ
ſtare.i.conſtantes & conformes eſſe nobiſme
tipſis in perpetuitate.i.continuatione uite.nec
ſup.poſſumus claudicare ab ipſo. Aũt pro ſed:
quoniã natura habet maximam uim ad hanc
rationẽ & fortunam proximã in magnitudine
ſ.ratio.i.conſideratio utriuſq₃.ſ.& nature & for
tune eſt habenda omnino in genere uite dili
gendo.i.cum delectu conſtituendo ſed magis
nature ſup.q̃ fortune. Enim pro quia ſup.na
tura eſt multo firmior & cõſtantior q̃ fortuna.
ita ſup.ut fortuna ipſa uideatur nõnunq̃.i.ali
quando mortalis.i.tanq̃ mortalis pugnare cũ
natura ĩmortali. Igitur qui contulit omne con
ſilium uite ad genus nature ſue non uitioſe is
teneat conſtantiã.i.perſeueret in eo. Enim pro
quia.id decet maxime niſi ĩtellexerit forte ſe er
raſſe in genere uite deligendo.i.diſquirendo.
Quod.ſ.erraſſe ſi acciderit:poteſt aũt accidere
nunc ſup.mutatio morum & inſtitutorũ eſt fa
cienda.igitur nos faciamus eam cõmutationẽ
facilius & cõmodius ſi tempora.i.oportunita
tes tẽporũ adiuuabunt. Sin minus.i.ſed ſi non
ſup.adiuuabunt.ipſa cõmutatio erit facienda
ſenſim.i.paulatim:ita ꝙ ſentiri poteſt: & pede
tentim.i.quaſi per ſingulos paſſus pedẽ tenen
do:ut quẽadmodum ſapientes cenſent.i.iudi
cant decere magis diſſuere.i.diſſoluere ſenſim
.i.paulatim quaſi ſingula fila diſiungendo q̃
precipere repẽte:amicitias que magis delectẽt
& minus probentur.i.approbẽtur. Autem pro
ſed genere uite cõmutato.i.poſtq̃ gen⁹ uite cõ
mutatum eſt.curandũ eſt omni ratione:ut ui
deamur feciſſe id bono conſilio:ſed quoniam
dictũ eſt pauloante:maiores eſſe imitandos il
lud ſit primũ exceptum ab illa generalitate.ne
uitia.ſ.parentũ ſint imitanda:deinde ſi natura
conferret.i.pateretur:ut quedã poſſim imitari:
ut.i.quẽadmodũ filius ſuperioris.i.maioris &
prioris. Aphricani(qui.ſ.maior aphricanũ ado
ptauit.i.iure adoptionis ſibi filiũ cõſtituit hũc
ſ.aphricanũ minorem natũ.i.procreatũ paulo
ſ.Emilio)tam.i.tantũ nõ potuit eſſe ſimilis pa
tri propter infirmitatem ualitudinis:quia raro

ERAS. Perpetuitate cõſtantia.

Gen⁹ uite electũ ꝑpetuo teneat̃ firmũ.

In genere uite delecto errãs aliud pedetentim eligat.

ERAS. Decorũ ab etate.

Quid in maioribus imitandũ.

tũ preceptis imbuti.ad eorũ cõſuetudinẽ moraq₃ dedu
cimur. altitudinis iudicio feruntur queq₃ maiori parti
pulcherrima uidentur ea maxime exoptant. Nonnul
li tamen ſine felicitate quadam: ſiue bonitate nature:
ſiue parentum diſciplina rectam uite ſecuti ſunt uiam.
Illud autem maxime rarum genus eſt eorũ qui aut ex
cellente ingenii magnitudine:aut preclara eruditione
atq₃ doctrina aut utraq₃ re ornati ſpaciũ deliberãdi ha
buerũt quẽ potiſſimũ uite curſum ſequi uellẽt. In qua
deliberatione ad ſuã cuiuſq₃ naturã conſiliũ eſt omne
reuocandũ. Nã cũ in omnibus que agunt: ex eo modo
quo quiſq₃ eſt natus(ut ſupra dictũ eſt)quid deceat ex
quirimus tamen in tota uita conſtituenda: multo eſt
rei cura maior adhibenda:ut conſtare in uite perpetui
tate poſſimus nobiſmetipſis nec in illo officio claudi
care. Ad hanc aũt rationẽ quoniã maximam uim natu
ra habet fortuna proximã utriuſq₃ omnino ratio habẽ
da eſt in deligẽdo genere uite ſed nature magis multo
.n.firmior & cõſtantior ut fortũa nõnunq̃ tãq̃ ipſa mor
talis cũ immortali natura pugnare uideat̃. Qui igitur
ad nature ſue(nõ uitioſe)genus conſiliũ uite oẽ cõtule
ritis conſtantiã teneat. Id.n.maxime decet niſi forte ſe
erraſſe intellexerit in deligendo genere uite. Quod ſi
acciderit(põt aũt accidere)faciẽda morũ inſtitutorũq₃
mutatio eſt. Eã igitur mutationẽ ſi tpa adiuuabunt fa
cilius cõmodiuſq₃ faciemus. Sin minus ſenſim erit pe
detẽtimq₃ facienda ut amicitias qui minus delectẽt &
minus probent̃ magis decere cẽſent ſapientes ſenſim
diſſuere q̃ repẽte precipere. Cõmutato aũt genere ui
te omni ratione curandũ eſt. ut id bono conſilio feciſſe
uideamur. Sed qm̃ pauloante dictũ.eſt imitandos eſſe
maiores primum illud exceptũ ſit ne uitia ſint imitan
da deinde ſi natura nõ ferret. ut quedã imitari poſſint
ut ſuperioris Aphricani filius qui hũc paulo natũ ado
ptauit propter infirmitatẽ ualitudinis nõ tã potuit pa
tri ſimilis eſſe q̃ ille fuerat ſui. Si igitur non poterit ſine
cauſa defenſitare ne populũ cõcioibus tenere ſiue bel
la gerere illa tñ preſtare debebit que erũt in ipſius po
teſtate iuſtitiã:fidẽ:liberalitatẽ:modeſtiã:tẽperãtiam.
quo minus ab eo id qđ deſit requiratur optima aũt he
reditas a patribus tradit̃ liberis omninoq₃ patrimonie
preſtãtior gloria uirtutis rerũq₃ geſta℞ cui dedecori eẽ
nephas & uiciũ iudicandũ eſt. Et qm̃ officia non eadẽ
diſparibus etatibus tribuuntur.aliaq₃ ſunt iuuenũ alia
ſeniorũ aliquid etiam de hac diſtinctione dicendũ eſt.

ſanus erat q̃.i.quãtũ ille.ſ.Aphricanus maior eſſe ſimilis ſui ſup.pr̃is.Si igit̃ non poterit ut pater ſup.ſine defenſitatẽ .i.aſſidue in iudicio defendere cauſas ſiue tenere populũ concionibus.i.per cõciones ſiue gerere bella debebit tñ preſtare illa que erũt in ptãte ipſius.ſ.iuſticiã:fidem:liberalitatẽ:modeſtiam:tẽperantiã:quominus.i.non id qd̃ deſit requirat̃ ab eo aũt pro ſed optima hereditas tradit̃ liberis a patribus:& preſtantior oĩ patrimonio.ſ.gloria uirtutis & rerũ geſtarum cui.ſ.glorie eſſe dedecori.i.uituperio iudicandũ eſt ne p nephas & uitiũ.Et qm̃ non eadẽ.i.diſparia officia tribuũtur etatibus diſparib⁹:q3 pro & alia ſup.officia ſunt iuuenũ alia ſeniorũ dicẽdum eſt ẽt aliqd̃ de hac di.

Imprimis aũt ante oĩa conſtituere & certo conſilio deliberare debemus cuius pfeſſionis eſſe uelimus & pponere nobis aliquẽ finẽ:ut ad illum oẽs actiones nr̃e dirigant̃.Sed difficilimũ eſt adoleſcentibus optimũ genus uite & finẽ ſibi proponere:qm̃ illa etas prudẽtia uacat q̃ finem bonũ cõſtituit & non pñt de rebus iudicare & cõſtituere quid potiſſimũ agendũ ſit.uñ oportet ipſos pueros & adoleſcẽtes ſubiici.i.parere illis q prudẽtiam hñt ab illis ad honeſtũ uite inſtitutũ dirigi q̃ rerum hñt experiẽtiam.¶ In quo gñe uite actiua an contẽplatiua priuata an publica aut qd potiſſimũ exercere uelimus duce natura.¶ Que deliberatio.i.deliberare & eligere quos & quales uelimus eſſe:& in quo genere uite difficillimũ eſt.¶ F.M. Quos philoſophi uel iure conſulti.Quales an maiorũ imitatione contenti annos genus hoĩum uite ſequi uelimus.Ineunte enim &c.¶ Ratio eſt cur tã difficillima deliberatio uite deligende quoniam etas illa in que genus uite diligẽdum eſt uidelicet adoleſcentia inops conſilii eſt & rationis adhuc non ſatis capax eſt enim ad uoluptates prona:unde ait Ariſto.lib.i.ethi. Ex quo fit ut Mutius nequaq̃ idoneus auditor ſit ciuilis diſcipline.Rudis enim eſt earũ rerum que in uita uerſantur.Sermo aũt ex illis uel de illis eſt.Sequat̃ uero adhuc effectibus exiſtens munitor audiet cũ finis ſit non cognitio ſed actio.¶ Ineunte enim ratio quare hec deliberatio plurimũ habet difficultatis dicimus proprie in eo rationẽ fedus ſocietatẽ bellũ:uiam & ſimilia & initia dicuntur principia rei maioris.¶ Vnde dicimus ineunte uere etate in rebus minoribus dicimus incipiente ut incipiẽti die conuiuio nocte hora.Inimus gratiam conſiliamus aũt amorẽ laudẽ famam honores.Ineunte in primis annis adoleſcentie que incipit a.xiiii.anno:& tunc pueri nobiles apud romanos deponẽtes pretextam ſumebant uirilem togam & in forum deducebantur.Ideo dicit tranquillus in auguſto ut ſuo queq̃ tyrocinio deducere in forum.Et Señ.dicit.Tenes memoria quod gaudiũ cenſueris cum pretexta poſita ſumpſiſti uirilẽ togam & in forum deductus es.¶ Maxima imbecillitas.Conſilii:quoniam non habet prudentiam nec poteſt ſibiipſi conſulere quod optimũ ſit:& tunc implicatur in aliquo genere uite quod placet & pena uigent in ipſo ratione dãnatur.Opus eſt igitur conſilio prudẽtum uoluptas.n.quapropter calorẽ in iuuenibus uiget maxime non ſinit eos quod optimũ eſt iudicare:ſed affectu trahuntur.unde difficile eſt modũ ſeruare.¶ Cõſiliũ (ut inquit Fabi.)eſt ratio quedã alte petite:& plerũq3 plura perpendens & ponderans hñs in ſe & inuentionẽ & iudicationẽ.Ingeniũ eſt habit⁹ celer inuẽtor officii.¶ Imbecillitas debilitas qm̃ ratio non eſt perfecta & adoleſcentiũ etas pna eſt ad peccandũ ac niſi maiorũ exẽplis autoritateq3 contineat̃ facile ſemper in deteriora plabitur:& adoleſcẽtia libidinibus eſtuat:eas media iactatur ambitione ſenectus cupiditate auaritia conſumit̃.¶ Degẽde uiuẽde & tenende.¶ Maxime ante oĩa.¶ Itaq3 hoc ſequitur ex ſupradictis.Namq3 herculẽ prodicus dicit.Occurrit taciteq3 obiectioni potuiſſet enim obiici:dictũ eſt a te Cice.ſuperiorẽ deliberationẽ oĩum eſſe difficillimã pp imbecillitatẽ conſiliat Hercules cũ pmũ pubeſceret exiuit in ſolitudinẽ & cũ uiã uirtutis & uoluptatis cerneret q̃uis in illa etate eſſet imbecillitas:cõſilii tñ elegit uiã uirtutis ſic pñt & alii facere dicit Cic.hoc potuiſſe herculi cõtingere nato ex Ioue.nobis aũt nõ ſic accidit uñ dicit Verg.Pauci quos equus amauit.Iuppiter aut ardẽs euexit ad ethera uirt⁹.Diis gẽiti potuere.Nãq3 certe pdicus ex chio inſula fuit rhetor & euripedis pceptor in rhetoricis.Fabius ait in lib.viii.Sed formas quoq3 fingimus ſepe ut famã Verg.ut uoluptatẽ & uirtutẽ queadmodũ a Xenophonte tradit̃.Prodic⁹ ut mortẽ ac uitã quas contẽdẽtes in ſatyra tradit.Ennius.Baſilius ait hec eadẽ fere a pdico ſophiſta quodã in loco ſuorũ librorũ de uirtute ac uitio ſapiẽtiſſime ſcripta ſunt.Sic.n.ait:ut narrat Socra.apud Xenophontẽ in cõmetariis lib.ii. diſputans cũ ariſtippo.Herculẽ adoleſcẽte diu ſecum multumq3 dubitaſſe utrã uiam caperet cum duas cerneret unam uoluptatis alteram uirtutis.Inter ambigendũ duas acceſſiſſe matronas uirtutẽ & uoluptatem quarũ altera.i. uoluptas accuratiſſime ornata erat & omnis delitias poſt ſe trahebat reſpectans aliquãdo cum faſtu que oĩa oſtentans & mulo tetiã plura pollicens ſecum trahere herculẽ tentauit.Altera aſpera & dura ſeuereq3 intuens ecõtra hec uerba dixit.Non polliceor aliqñ.uoluptatem quietem:ſed laborẽ pericula ſudores infinitos terra mariq3 tolerandos:horum premium erit te deum fieri hanc demum hercules eſt ſecutus heſiodus dixit illũ eſſe optimum qui per ſeipſum que agenda ſunt recta ratione uidet & conſtituit.Secundo aũt gradu qui aliorum conſilia ſequeret̃. Qui uero ad neutrum horum aptus eſſet eum penitus inutilem eſſe.Idem Heſio.dixit aſperam primo & pene in uiam & ſudoris continuit & laborum plenam eſſe uiam que ad uirtutẽ ducit ideoq3 monuit ne laboribus uicti ante finem deficeremus.Quamobrẽ nec cuiuſuis eſt illam pp̃ter difficultatem capeſſere:nec capeſſenti facile ad cacumẽ euadere:ſed ubi ſuperaueris ex eius faſtidio uidere licet:ut uia illa amena ſit & pulchra:atq3 expedita:& facilis & iucundior q̃ altera que ad uitia ducit:Altum quedã eſt uirtutis(inquit Señ.)excelſum & regale inuictũ infatigabile.Voluptas humile:ſeruile:imbecillum:caducum:eius ſtatio:& docilium fornices & popine ſunt.Virtutẽ in templo inuenies:in foro:in curia pro muris ſtantem pulueruIentam calloſas habentẽ manus uoluptatẽ latentem ſepius:ac tenebras captantem circa balnea ac ſudatoria:ac loca edilem metuentia mollem & eneruam.Per extremas profecto difficultates(inquit Plato)generoſa natura ſolet in altum emergere:& magis profuſa res atq3 copia.q̃ ſumma inopia bonis ingeniis nocere conſueuit.Felix quippe eſt neceſſitas que cogit ad bonum.Pittachus dicebat arduũ eſſe bonum exiſtere.& Ariſto.dicebat ſtudiorum liberalium amaras eſſe radices.fructus autem dulces.¶ Vt eſt apud Xenophontem Xenophon ſocratis diſcipulus fuit adeo eloquens:ut muſa attica diceretur:finxit prodicus uoluptatem & uirtutem apparuiſſe herculi:qui ſpreta uoluptate uirtutem ſecutus eſt:que in ardua tẽdit:& hominem laboribus atq3 anguſtiis exponit magno propoſita mercede gloria.ſ.& humana felicitate:hui⁹ fictionis meminit Xenophon in eo opere:quod latine cõmentaria poſſumus appellare:ſiue de dictis & factis ſocratis memoratu dignis Inducit Socratem narrantem hec de hercule quod legerat apud prodicum qui hec ſapienter finxerat in eo libro

MARS.

Que optimũ parẽtũ hereditas.

F.M.

In eo rationem.

Initia incipiente die.

Inimus gratiam Conſiliare amorem.

Pretexta uirilis toga.

Voluptas ĩpedit rõnẽ.

Cõſiliũ nota tres hominũ etates.

Prodic⁹ rhetor.

De hercule puero deliberante.

Bonorũ gradus.

Nota egregias ſnĩas.

Virt⁹ in tẽplo uitium fornice.

Xenophõ muſa attica.

Socratis uerba apud xenophontem.

quē de hercule cōposuit. Ordo est ꝓdicus dixit herculē exisse in solitudinē: ut est apud Xenophontē nō legerat Cice.
opus prodici: sed apud Xenophontē ea que ille finxerat. Verba socratis apud Xenophontē hec sunt. Nōne sapiens
ꝓdicus in illo quod de hercule cōposuit opere similiter disputat de uirtute quā dicit fuisse ornatam corpus mundū
cia oculos uerecūdia: effigiē aūt totā castitate: alba ueste indutā ꝓdici sophiste meminit Pla. in hippa. & in ꝑthago
ra. ℭ ADDITIO. Ineunte incipiēte. ℭ Nā ꝗ herculē &c. si qs inquit de hercule mihi adiecerit ꝗ potuit ipse in tene
ra etate meliorē uiuendi rōnē diligere ꝗ rīdeo & hoc contigisse ꝗ ioue natus erat Xenophon hanc hystoriā scripsit
autoritate usus ꝓdici phi ꝗ de hercule preclarū opus dedit imperiti ꝓdigus legunt cū a ꝓdico prodicū legere cōue
Pubertas niat. ℭ Cū primū pubesceret cū peruenisset ad pubertatē. i. cū cepisset emittere primā lanuginē faciei pubertas iu
xiiii. āno masculis post. xiiii. annū cōpletū ilico initiū accepit ex Iustiniani institutione. femine post. xii. annū cōpletū potētes
sunt. Mares incipiunt pubescere (inqt Aristo. in hystoria aīaliū) peracto anno bis septimo feminis ēt per id tps exur
gunt ubera: & q̄ menstrua uocant erūpunt: & ad usum rei ueneree maxime incitant. ℭ Quod tps in prima puberta
Mēstrua te. ℭ Datū concessum est: ut quisq̧ uiā eligat quā ingrediatur. i. uite institutū. ℭ Diu q̄tū ad tps. ℭ Multū ad cōside
ratione hoc idē de Scipione fingit Syllius. a d quē sedentē domi sub lauro & aīo bella meditantē dicit accessisse uir
Fortasse. tutē & tandē uirtutē persuasisse Scipioni uoluptatē esse spernēdam. ℭ Hoc diu & multū cogitare utram uiā melius
Etas libi esset ingredi: potuit contingere herculi Iouis filio nobis aūt minime. ℭ Potuit fortasse: qm̄ hoc fabulosum: & ideo
dinibus dicit fortasse. ℭ Sed esto qd̄ fuerit: tn̄ aliis hoc non est facile in illa etate q̄ non tm̄ roboris ingenii & consilii habet: ut
obnoxia deliberet & eligat certa rōne. Illa enim etas libidinibus & affectibus obnoxia est: herculi uero potuit concedi a nu
Hercu- mine cuius filius habebat: potuit ēt contingere illi cū esset rōne subnixus & ad magna quēdam & ardua natus: qd̄
les iouis aliis esse q non est facile uoluptate. n. q̄ est maloꝝ esca facile corrūpimur Iouis satu edito. nato ex semine Iouis: qm̄
filius. fili⁹ fuit iouis & alcmene. Vn̄ inqt. Diuina q̄dā cā fuit ut hercules id uite istitutū eligerit: nō bn̄ficiū nature. ℭ Quos
cuiq̧ uisum est sine discursu rōnis ut eligat quis potissimū imitādus sit qm̄ ea etate id qd̄ maxime placet seqmur at
Imbuer. ille debebat imitari iouē supremū. ℭ Impellimur. deducimur appetitu. ℭ Ad studia. uolūtates & exercitationes. In
stituta mores & uitam qua sibi instituerūt. ℭ Plerūq̧ aūt. ponit uaria studia & imitationes. ℭ Plerūq̧ sepius. Imbuti
istructi: ībuere ꝑprie est dare primū saporē. Hora. Quo semel est imbuta recēs seruabit odorē: testa diu filii imbuū
tur a parētib⁹ & bonis & malis morib⁹ discāt (inqt Pla. in. iii. de rep.) imitari q̄ cōueniētia illis fuerint. Viriles. i. tēpera
tos: pios: liberos. & hm̄ōi reliquos q̄ natura liberis īdigna sunt obmittāt nec qcq̄ indecoꝝ assuescāt imitari: ne ex hac
imitatione p siles ilie aliqn̄ fiāt. Nā hm̄ōi imitationes si a pueritia seperēt lōgi⁹ ad mores naturāq̧ trāsferētur. Nō
igit̄ cōcedem⁹ (inqt) eos q nobis cure sunt & uiros bonos eē cupim⁹ mulierē imitari siue iuuenē: siue senē: aut cō
uitia in uitū ingerētē: aut deū crīminātē iactabundū plurimū ae se felicē ꝓdicantē aut infelicitatib⁹ gemitib⁹ eiulati
Phīa iu- b⁹ depressam multomin⁹ egrotātē: parturiētē: amētē ue. ℭ Multitudinis populi & id sequūtur qd̄ imperita multitu
dicium do iudicat. ℭ Maiori parti. qm̄ pauci sunt q uirtutis splēdorē agnoscāt: & ea pleriq̧ iudicāt: pulcherrima q̄ nō sunt.
paucorū Vn̄ phīa paucis iudicib⁹ cōtēta est. ℭ Nōnulli tn̄ q̄uis (inqt) difficile sit: ī ea etate honestū uite institutū eligere: & nō
requirit. nulli ferant̄ iudicio impite multitudinis: tn̄ nōnulli secuti sunt rectā uiā uiuēdi: aut bonitate nature: aut disciplina
tradita a parētibus: ad hoc agendā multū ualet natura: cōsuetudo & doctrina. Optima. n. dispositio nature multū
confert: & uere fortunatus ille est: quia natura ad oīs bonas artes instituit̄: parua. n. dispositio non facile amittit do
ctrinā qua aīus extollit̄. Vn̄ dicebat Arist. aspectū a cōtinēti aere lumē accipe: aīum uero a disciplinis liberalib⁹. Con
Leōidas suetudo reqrit bonā educationē: qm̄ multū interest: sic uel nō sic a teneris cōsuescere: & uirt⁹ morū posita est ī cōsue
alexādri' tudine. Certe nō parū hēt utilitatis cōsuetudo q̄dā & familiaritas uirtutū mētib⁹ iuuenū aīsq̧ infusa: cū maxie soleāt
pedago- inherere & pene idebilia esse q̄ in tenera etate discūtur pp annoꝝ molliciē ꝓfunde insita. uñ Leonidas pedagog⁹ q
gus. busdā uitiis imbuit. Alexādrū q semel affixa sp inheserūt. Opus est igit̄ bona dispōne nature: optima educatione &
doctrina: q̄ sine morib⁹ nihil ualet: imo gladi⁹ est in manu furiosi. Illud aūt dicit Cice. rarū esse gen⁹ eorū hoium q
ꝓditi magnitudine aī & ingenio atq̧ eruditione habuerūt spaciū deliberādi. ℭ Illud est rarū. pauci admodū p̄nt re
periri. ℭ Preclara. optīa & laudabili. Aut utraq̧ re. igenio & doctrina. ℭ Spaciū deliberādi q potuerūt deliberare & eli
gere gen⁹ uite: qd̄ seqrent̄. ℭ Potissimū. maxie & īprimis. ℭ Quē cursum uite qd̄ gen⁹ uite degēde & cōstituere finē ad
quē tēdētes qescerēt: sed raro hoc accidit & idē ꝓdit⁹ sit magnitudine īgenii: aut ornat⁹ doctrina: & hēat spaciū delibe
rādi qm̄ solet tps an̄ ꝑterire q̄ fieri id cōtingat aliqbus tn̄ datū est. ℭ In q̄ deliberatione ꝑcipit qd agēdū sit ī ipsa de
liberatione: ut. s. accōmodat cōsiliū ad suā naturā: & id gen⁹ uiuēdi deligat q̧ ipsius natura nō respuit. ℭ Oē cōsiliū.
oīs deliberationis rō. ℭ Reuocādū. accōmodādū. id deliberādū est qd̄ natura ui̅r appetere: qsq̧ id. n. gen⁹ uite debet
eligere ad qd̄ est apt⁹ natura. Nā cū rō q̄re cōsiliū reuocādū est ad ipsam naturā: qm̄ in oīb⁹ q̄ agunt̄ ab ipsa natura
decoꝝ q̄rit̄: & eo mō quo qs natus est. ℭ Ex eo q̄uo qsq̧ natus est scdm suā propriā naturā. ℭ Quid deceat qd cō
Vite īsti- ueniat cuiusq̧ nature & morib⁹ natura insitis. ℭ Que agūtur. ī singulis actionib⁹. ℭ Tū in tota uita. si (inqt) in sin
tutū na- gulis actionib⁹ naturā imitamur ut seruet̄ decoꝝ. multomagis in cōstituēdo gn̄re uite debemus naturā sequi ut ui
ture con te institutū nature cōueniat. ℭ Multo maior cura diligētius cōsiderandū est: cū uolumus īstituere uitā: q in singulis
gruat. actionib⁹. Vt uita cōstituēda: cū uolumus cōstituere: qd̄ genus uite sequamur. nā si in singulis actionibus q̄rit̄ qd de
Cōstare. ceat multomagis debemus q̄rere & cōsiderare qd̄ natura uelit & qd̄ apta sit. ℭ Cōstare cōstantiā seruare & ꝑseue
Natura rare in īstituta uita & nunq̄ a nobisipsis in actionib⁹ discrepare. Si aūt nō eligit̄ genus uite accōmodatū ipsi nature
stabilis opus est ad alia diuertere & mutare ꝓpositū & institutū uite: & si cōstantia nō seruabit̄ sed claudicare oportet in ip
fortuna sis actionibus: cū natura repugnet. ℭ In uite ꝑpetuitate. in tota uita. ℭ Claudicare errare: sensus est illud genus uite
mutabi- debemus eligere: in quo duce natura seruemus decorū. ℭ Ad hāc aūt rationē deliberationē (inqt Cice.) in diligēdo
lis. gn̄re uite debemus habere rationē nature: & fortune sed potissimū nature que stabilis est fortuna uero mutabilis &
Nota amica temeritati. ut si qs aptus ad musicā: & sic ad illā duce natura inclinetur tn̄ forte accidet: philosophum habeat
exemplū contubernalē: a quo uidet̄ posse philosophiā cōmode percipere: q̄uis ad ipsam nō sit aptus: sed oblata fortuna ue
de musi- lit philosophari debet potius musicā amplecti ut seruet decorū: qm̄ poterit mutari fortuna & admitti philosophus
ca. natura uero mutari non pōt: & sic de similibus. Si hec duo concurrūt fortuna & natura: optabile est & summo stu

dio enitendũ ut utriusq₃ muneribus fruamur. ¶ Ad hanc ratioñe genus uite instituẽdum. ¶ Fortuna. que aliqñ uo
cat nos ad aliqđ uite institutũ: & ut honoribus inseruiamus. Vñ dicit Señ. sibi quisq₃ dat mores ministeria casus assi-
gnat. ¶ Habéda est ratio: cõsideratio respectus cũ uolumus eligere genus uite. qđ sequamur cõstanter usq₃ ad finẽ.
¶ Nature magis. s. habéda est ratio. qm̃ potius eam uitam eligere debemus ad quã sumꝰ apti natura: q̃ illã que a for
tuna offertur & preponit̃. ¶ Firmior. stabilior: qm̃ natura non mutatur: potest tñ aliqua ex parte detorqueri: sed repe
tũt proprios queq₃ recursus & ad ingeniũ unũquodq₃ redit suũ. Vita uero scđm naturam instituta stabilior est. ¶ Cõ
stantior magis p̃seuerans usq₃ ad finẽ. ¶ Fortuna mortalis. que mutabilis est & tanq̃ res quedã mortalis: qm̃ nõ du-
rat. Ideoq₃ dicit Syllius. Breuis est magni fortuna fauoris. Et ipsa natura immortalis est quippe non mutat̃. ¶ Qui
igitur concludit quid agẽdum sit illi: qui oẽ consiliũ ad propriã naturam accõmodauit & id genus uite eligit: ad qđ
natura ferebat̃. ¶ Non uitiose: bñ disposite: qm̃ si natura uitiosa est: eniti debemus: ut illã emendemus rõne: nec ui
ta illa eligẽda est quã ipsa natura uitiosa appetit: esset enim contra prudẽtiam sed corrigẽda: ut de Socrate legitur.
Nam cũ Zophirus turpia quedã de socrate p̃ phisionomiã dixisset: & ob id a multis q̃ Socratis integritatẽ cognosce
bãt: derideretur: non erat Zophirus dicit Socrates hm̃oi enim natura essem nisi naturã p̃hia superassem. ¶ Is teneat
constantiã perseueret instituto uite: & sit constans usq₃ ad finẽ. Constantia enim uirtus est que p̃seuerat quo ad bo
nũ est id qđ seq̃tur. Si aũt quodcũq₃ fuerit: siue bonũ siue malũ imitabitur p̃tinacia dicetur: qm̃ pertẽdit in eo qđ uitio
dandũ est non debemus igit̃ esse pertinaces sed constantes in instituto uite: ut eatenus p̃grediamur quatenus bonũ
erit in instituto p̃manere. Si aliter euenerit mutatio prudẽter faciẽda est. ¶ Id enim maxime decet ut seruet cõstan
tiam: si uite institutũ accõmodatũ est ad naturã non uitiosam: & q̃a in diligẽdo gñre uite aliqñ erratur corrigit id qđ
concludit dicẽs: seruat constantiã: nisi senserit se errasse in ipsa electione. qđ cum accidit p̃tinacia uti non debet sed
institutũ mutare: ut si nos ad ius ciuile cõtulimus: & in eo proficere non possumus aduersante natura debemus ad
alia diuertere in q̃bus possit seruari qđ decet. ¶ Si acciderit: ut intelligat se errasse in uita eligenda. Morum mutatio.
mutandi sunt mores: & institutum uite iam ceptum: & sic prescribit modũ seruande constantie in uita degenda. ¶ Si
t̃pa. conditiones t̃porum ad hoc institutũ uite mutandũ adiuuabũt. põt enim accidere ut t̃pis conditio & casus ali
quis faueat nobis ad mores mutandos exẽpli gratia p̃haris: sed inepte: dubitans ne uidearis leuis mutare institu-
tũ uite accidet patriã calamitatibus urgeri & ab hostibus uexari: sumẽda sunt arma & uite institutũ mutandũ est ad
quod agẽdum t̃pis conditio adiuuat. Das operam liberalibus disciplinis alicubi: natura id respuit: moriẽtur domi
parẽtes & propinqui. repetẽda est patria: & res domestica curanda: mutandaq₃ uite institutio t̃pis & casus: idq₃ sua
dent. Vteris aliquo ualde familiariter. putans bonũ uirum esse si arma contra patriã sumpserit. ab instituto uite di
scedas tẽpus quippe id uult. ¶ Facilius. quantũ ad laborẽ. ¶ Cõmodius. ad nostrum cõmodum & usum. sed si t̃pis
conditio non adiuuabit. Sensim paulatim quantum ad aĩum. ¶ Pedetẽtim. ad actionẽ. Pedetentim dicitur quasi su
spẽso pede & tento incedere: quasi paulatim. paulatim ut faciunt ceci qui ne offendant pedetẽtim ambulant. Profi
ciscitur q̃s athenas. ut det operam mathematicis q̃bus postq̃ auspicium dederit cognosceret se ineptum: non debet
ex arrupto illam disciplinã omittere ne uideatur leuis atq₃ imprudẽs: sed pedetentim ad alias disciplinas se confer
re: si tñ conditio t̃pis suffragaretur: ut. s. aliqua necessitate urgente in patriam redire cogatur: facilius & cõmodius ui
te institutũ poterit mutare: & probat a simili. ¶ Censent sapiẽtes iudicant docti uiri in Lelio ait. Erũpunt sepe uitia
amicoꝝ: tum in ipsos amicos: tum in alienos quorum tñ ad amicos redundet infamia: tales igitur amicitie sunt re
missiore usu leuande: & ut Catonẽ dicere audiui dissuende magis q̃ discindende sunt: nisi quedam intollerabilis ad
modum iniuria exarserit ut neq₃ rectum: neq₃ honestũ sit: neq₃ fieri possit ut non statim alienatio disiunctioq₃ faciẽ
da sit. Magis decere: conuenire uirtuti & uiro graui atq₃ constanti. ¶ Cõmutato aũt docet quid agẽdum sit post cõ-
mutationẽ uite. ¶ Genere qualitate uite & instituto: in quo non poteramus decorũ seruare. ¶ Bono consilio. ne po
stea iterum relinquamus locum penitẽtie. Aliquis ad munera reipu. obeunda se contulit: si ad ea non est aptus: pe-
detentim se trahere debet & non statim aduolare quod est hoĩs imprudentis & quasi furiosi. Ideo cum modo agen
da sunt oĩa: & eo consilio ut non uideamur leues. ¶ Sed qm̃ pauloante. corrigit preceptũ illud de parẽtum imitatio
ne. dicitq₃ non esse imitandos parẽtes in uitiis: sed in bonis moribus & ẽt non esse imitandos in eo a quo nostra na
tura abhorret qm̃ seruari non poterit decorum exceptum. hoc in primis excipiamus. ¶ Deinde hec est altera exce-
ptio. ¶ Si natura non ferret. non pateretur: & aliena penitus erit a tali imitatione: & affert exẽplum filii aphricani
maioris qui p̃p malam ualitudinẽ non potuit in rebus bellicis patrẽ imitari q̃bus maior aphricanus uel maxime
claruit. Hic cũ esset ualitudinarius Scipionẽ filium Pauli Emilii sibi adoptauit: q̃ cognominatus est Aphricanꝰ mi
nor: cuius auus per adoptionẽ maior dictus est. Vnde Cato apud Cice. loquẽs de carthagine: sic Scipionẽ Emilianũ
alloq̃tur. Quã palmam ut immortales dii tibi reseruẽt: ut aui tui reliquias consequare. i. aphricani maioris: qui car-
thaginẽ tributariam fecit quã postea eius nepos per adoptionẽ filii euertit: & cineres in capitolium retulit: & alibi
dicit idem quã fuit imbecillis. P. Aphricani filius: is qui te adoptauit: q̃ tenui: aut nulla potius ualitudine q̃ nisi ita
fuisset alterũ ille extitisset lumen ciuitatis. Et in bruto dicit Cice. Ipsum Scipionẽ accepimus non fuisse infantẽ filiꝰ
quidẽ eius is qui minorem hunc Scipionẽ a populo adoptauit si corpore ualuisset: imprimis habitus esset disertus.
¶ Hũc paulo natũ Scipionẽ filiũ pauli Emilii Macedonici. ¶ Patri Aphricano maiori clarissimo imperatori. ¶ Fue
rat sui. Publii Scipionis patris sui qui consul. Hãnibali descẽdenti ex alpibus occurrit: & ad Ticinum pugnauit quẽ
uulneratũ filius Scipio tunc adolescẽs q̃ postea maior Aphricanus appellatus est: humeris in casta retulit Hic scipio
(ut dictũ est) una cũ fratre Gneo in hispania occubuit: & duo fulmina belli sunt appellati huius. P. Scipionis filius
Aphricanus maior Gnei aũt filius fuit Scipio nasica Aphricanus igitur potuit imitari patrẽ suũ in laude bellica: se
uero filius ualitudinarius imitari non potuit: ergo cũ natura non patitur elaborandũ non est qm̃ frustra fit & citra
decoꝝ. ¶ Si igitur precipit Cicero quid illi agendũ sit: qui p̃p imbecillitatẽ corporis non obire põt munera grauiora:
& agere causas forẽses: que bona latera & beatam uocẽ requirũt. Debet inquit habere alias uirtutes: & in ipsis adeo
clarere: ut qđ prestare non potest p̃p ualitudinẽ non multũ ab eo req̃ratur. ¶ Defensitare in iudicio alios sepe defen
dere & tactare genus iudiciale: q̃ maximã uim requirit. ¶ Cõcionibus tenere populũ uersari in genere deliberatiuo

Natura uitiosa emẽdanda rõne.

Socratis prudẽtissimum rñsum.

Mores mutãdi nonnũq̃

Exẽpla familiaria.

Pedetentim.

Attende de instituti mutatione.

Nota de amicitia

Filius aphricaĩ erat ualitudinarius.

Forte filii scipionis factũ

Duo fulmia belli

Orato ris offi. Gloria maxima imitáda

& suasoriis orationibus uti: & mouere populũ ad quoscũq; effectus pro salute cõi & sua eloquẽtia psuadere ea q̃ sint e repub. qd̃ est officiũ uehemẽtis oratoris: & sic duo genera difficiliora accepit iudiciale & deliberatiuũ. ¶ Id qd̃ desit: qd̃ non põt prestare. ¶ Optima aũt. dicit quid sit optimũ: qd̃ relinquit filiis imitandũ a parẽtibus. ¶ Gloria inquit est rerũ gestarũ & uirtutis q̃ filii bñ instituti sustinere & illustrare debent. Vñ illi maxime uituperãdi: sunt qui uoluptatibus immersi a maioribus suis degenerant. Interrogatus Plato que nã filiis cõparanda & relinquẽda essent respondit ea que non grandinẽ: non uim non ipsum denicq; iouẽ extimescerẽt. Et suis discipulis dicere solebat. ¶ Ocio labores anteponite: ni rubiginẽ splẽdori pstare putatis. Idẽ in epytaphio sic ait (ut dictũ est) Gloria parẽtũ est natis clarus magnificusq; thesaurus. Et in quinto de legibus sic scribit. Nemo liberũ gratia cumulãdis pecuniis incũbat: ut ditissimos eos relinquat: necq; enim ipsis necq; ciuitati id conducit filiis non auri: sed pudoris multũ oportet relinquere. Diues aũt ualde simulq; probus esse impossibile est: dico aũt diuites (ut multi existimant) asserẽtes eos esse diuites q̃ pauci & multis pecunias plurimas possident: quos ẽt posset maius quisq; pollidere. fieri uero non põt ut diuitiis aliquis simul prestet & pbitate. Cetera oĩa dicebat Hesiodus non magis possidẽtium sunt q̃ cuiusq;: ut in talario ludo huc & illuc transeuntia: sola uirtus & uiuenti & mortuo stabilis est: & firma possessio. Solon dicebat. Non permutabimus cũ uirtute diuitias: qm̃ uirtus firma diuitie uero alias: alius possidet. Cui glorie & splẽdore nois paterni afferre dedecus. ¶ Et qm̃ officia facit transitionẽ & cui etati propriũ munus assignat. ¶ Disparibus. diuersis. Aliquid ẽt: ut de aliis rebus disputatum est. ¶ Distinctione. diuisione & diuersitate etatum.

Diuites impossibile est eẽ pbos. Nota uirtutis stabilitatẽ.

Est igitur adolescẽtis &c. Describit officia adolescentis. ¶ Et est ordo. Igit: quia. s. dispariũ etatum officia describere constitui. Est adolescẽtis idest pertinet ad adolescentem uereri. i. cum ueneratione timere maiores natu. i. seniores: & eligere ex his. s. maioribus optimos & probatissimos: quorum consilio atq; autoritate nitatur fulciatur & firmet se. Enim pro quia inscitia idest imperitia etatis ineuntis. i. prime est constituẽda. i. disponenda & formanda & regenda. i. gubernanda prudentia senum. Autem pro sed hec. i. adolescentis etas est arcenda maxime a libidine: ad quam. s. procliuior est & exercenda est in labore & patiẽtia. i. sufferentia & animi & corporis: ut industria eorum uigeat: & in bellicis & in ciuilibus officiis. ¶ Atq; ẽt cum ipsi adolescẽtes uolent relaxare aĩos & dare se iucunditati caueant in tẽperantiã meminerint. i. sint memores uerecũdie: quod. i. q̃ rẽ facere erit ipsis adolescẽtibus facili9 si maiores natu uolẽt interesse q̃. i. etiam hmõi. s. iucundis reb9 & recreatiuis.

ERAS. Verecũdia.

ERAS. Industria.

¶ Adolescentis officia.

Nunc adolescentis qua cunctos lege sequantur.
Describens recoli suadet honore senes.

¶ Ostendit que sunt iuuenum erga oẽs & senes maxime officia.

Est igitur adolescentis maiores natu uereri: exhisq; eligere optimos & probatissimos quorũ consilio atq; autoritate nitatur. Ineuntis enim etatis inscitia: senũ constituenda & regenda prudentia est. Maxime autem hec etas a libidinibus arcenda est exercendaq; in labore: patientiaq;: & animi & corporis ut eoꝝ: & i bellicis & ciuilibus officiis uigeat industria Atq; etiam cum relaxare animos & dare se iucunditati uolent. caueant intemperantiam meminerint uerecundie qd̃ erit facilius si huiusmodi quoq; rebus maiores natu interesse uelint.

MARS. Duplex timoris species. Pudor. Imprudentia.

Lysander dicit lacedemonem esse honestissimũ domiciliũ. De senioribus colendis.

Nota de puellis custodiẽdis.

Est igitur &c. Describit nunc adolescẽtis officia. ¶ Vereri timere cũ pudore ac reuerentia Aristo. lib. ii. de re familiari tuenda sic precepit. duplex est timoris species: una quidẽ est cum pudore ac uerecũdia qua utuntur ad parentes sobrii filii: & compositi ciues ad benignos rectores. Altera uero est cum inimicicia & odio ut serui ad dños: & ciuium ad tyrannos. Plato in primo de legibus sic ait Metuimus sepenumero existimationem cum formidamus ne dicendo aut faciendo aliquid minus honestum mali uidemur: quem timorem nos immo oẽs (ut arbitror) timorem appellamus. Igitur & legislator & quisq; alius: qui prodesse hominibus quoquomodo possit hunc timorẽ maximo honore colat. uocetq; pudorem confidẽtiam uero his contrariam nomini & imprudẽtiam: & maximũ priuatim & publice malum hoibus arbitretur. Maiores natu. seniores hoc in primis ab uarunt Lacedemonii & Lygurgi institutis & legibus. Vñ scribit in Catone maiore Lysandrũ lacedemonium dicere solitũ. Lacedemonẽ esse honestissimum domiciliũ senectutis nusq̃ enim tm̃ tribuit etati nusq̃ est senectus honoratior. Et apud romanos in precio erat senectus: & multũ erat precedere quattuor annis: ut satyricus scribit Plato in. viii. de legibus sic precepit. Decet aũt iuuenem uerberatũ a seniore id ob senectutis reuerẽtiam patiẽter ferre sic itaq; sentiamus. Quilibet seniorẽ & re & uerbo colat: at si. xxx. annis maior est quasi patrẽ si uir fuerit: aut matrẽ si mulier reuereat: atq; adeo oĩbus semp abstineat q̃ in ea etate sunt q pcreare parereq; ipsum potuerint naturales deos ueritus. ¶ Optimos. q̃tũ in seipsos uirtute preditos. ¶ Probatissimos: ad famam: & sic autoritatis plenos. ADDITIO. Est igitur &c. adolescẽtes uereri seniores cõuenit ueremur quos amamus. ¶ Optimos dignitate. ¶ Probatos uita & uirtute. ¶ Cõsilio hoc refert ad optimos qm̃ optimi uiri bñ consulũt cũ sunt iustissimi. ¶ Autoritate hoc refert ad probatissimos qm̃ apud oĩa iam habẽt magnam autoritatẽ qui rebus gestis & iusticia clari sunt & probati. ¶ Nitatur firmet se qm̃ adolescẽtia lubrica est plena affectuũ ideo facile labitur unde firmanda est consilio senũ in quibus ipsi affectus sedati sunt & cõpositi & inest recta ratio. Nulla res (inquit Sene.) magis aĩos honesta induit dubiosq; & in prauũ declinabiles reuocat ad rectum. q̃ bonorum uirorũ conuersatio. ¶ Ineuntis. incipientis. ¶ Inscitia imprudentia prudẽtiam quippe habet non põt cum non habeat experiẽtiam rerũ doctrinam habere poterit que in ingenio consistit sed prudẽtia usum reꝝ requirit & ideo adolescẽs non põt esse prudens: doctus aũt esse põt. ¶ Constituẽda disponẽda & formanda ad uirtutẽ. ¶ Maxime aũt dat aliud preceptum. Iuuenalis ẽt dicit. Maxima debetur puero reuerẽtia. ¶ Hec etas adolescẽtia que libidinibus estuat. ¶ Et diogenes uidens adolescẽtem effeminari non pudet duci deterius q̃ naturã ipsam de te ipso statuere illa enim te uirũ fecit tu te cupis mulierẽ fieri. Et ẽt (inquit Aristo. in. lib. de hystoria anima-

tium loquẽs de pubertate(ut per id tps puelle custodiri precipue debeant. Maxime enim ad usum rei uenerce incitan tur cū hec inci piuntur. & que ad modū puelle concūbunt: libidinosiores adolescunt & mares siue altera parte siue utraq; minus cauerint propēsiores eodē efficiunt meatus enim laxant. redduntq; ad id corpus lubricū & dispositū & simul uoluptatib⁹ pterite memores desiderio mouētur preterite cōtractionis. Post annū ter. vii. est mulierū procrea tio aū concipiūt quidē sed impfecta & exigua pariūt. Plato. in. vii. de repub. sic ait. Iuuenibus conueniūt multi maxi miq; labores. Xenophon in scdo cōmentario sic ait. Studiū & patientia bonaꝝ & honestatū rerum cā sunt. Epicar mus dixit. Dii oia nobis uēdunt laboribus: Nil horum que bona & honesta sunt dii hoībus sine labore ac studio prestant. Si uelis corpore ēt fortis esse subiiciendum est aio corpus & exercēdum in laboribus atq; sudoribus ut in hereat in eo uis. ¶ In labore quod faciebant imprimis. Lacedemonii: ut labor abduceret callū dolori. ¶ Imbecillis quātum ad labores corporis. ¶ Ciuilibus officiis quātum ad labores aī. Industria studiosus labor. Atq; ēt dat prece ptum quod ipsis adolescētibus faciendum sit: cū laboribus defatigati aīum relaxare uoluerint & iocari siue ludere. Verecundie pudoris qui malis conatibus obstat. Cū diogenes uidisset adolescentulū rubore perfusum pp pudorē dixit. Confide fili huiusmodi est uirtutis color. Caue aut intēpetantiam que oīum malorum causa est: & corrumpit prudentiam sine qua pōt intelligi nulla uirtus. ¶ Eiusmodi quoq; queadmodum in rebus seriis. ¶ Eiusmodi rebus iocis & ad animi relaxationē comparatis. Omnino (inquit Plato in legibus) inducendi sunt seniores ut sese aliqū ui no exhylarent qm̄ exhylarati sine molestia intererunt ludis iuuenū & presentia sua coercebunt lasciuiam. Magna pars peccatorū tollitur (inquit Seneca) si peccatori testis assistit & oīa mala nobis solitudo persuadet. ¶ F. M. Consi lio & autoritate prudentia enim prestant que est de singularibus ut ait Aristoteles que per experimentū nobis inno tescunt. Iuuenis aūt non est expertus sed senex. Longitudo enim tpis experiētiam facit. Et ouidi⁹ ait seris uenit usus ab armis. ¶ In euntis enim etatis. Ratio cur senū consilio & autoritate. Iuuenis uti debeat. Inscitia idē ait in cato ne maiore. Temeritas est florētis etatis. prudētia senectutis uirtus. i. nihil aūt prudētia dulcius q̄ ut cetera auferat: cer te affert senectus: & libro de senectute manent ingenia senibus. Et aristoteles ait iuuenē non esse idoneū auditorē phie moralis qm̄ affectus sequtur & inconueniēs est. Senis itaq; consilio & autoritate regēdus est. Sed optimi & pba tissimi. Nihil. n. differt etate. qs Iuuenis sit an moribus. Non. n. in tpe est defectus. sed in uiuēdo & psequēdo signa scdm aī pturbationē a bono itaq; petendū cōsiliū est: qm̄ ut ait aristo. nō est possibile prudētē esse quēquā nisi si bon⁹ Maxime aūt &c. a libidine phibēdos maxīe adolescētes dicit in quas pni plurimū sunt feruore etatis auerti aūt ab il lis posse laboribus & eoꝝ tolerātia: qđ ueteres romāi & lacedemonii fecerūt q in agris filios suos detinebāt & exerce bāt quo robustiores eēnt & integriores. Nā ut Corneli⁹ ait ignauia corpus hebetat labor firmat: illā maturā senectu tē: hic longā adolescentiā reddit. ¶ Animi ut oīa toleret quecūq; in causa ēt difficillima statuunt equo aīo. ¶ Quod erit facilius &c. ut ab intēperantia abstineāt & uerecūdie meminerint facile erit si senū pñtiā adesse patiant nō enim audebūt quicq̄ turpe aut dicere aut facere. Nā ut Oui. ait uerba quis auderet cōtra senē digna rubore dicere censurā longa senecta docebat.

xxi. ānos mulieris

Laborā dū esse.

Pudor ē uirtutis color.

Senesui no exhi larandi.

¶ Officia senum.

Sit procul a senibus labor ac angustia cani.

Luxur iam pellant consilio nitidi.

☞ Senem labore corpus fatigari aioq; languorem suscipere aut luxui sese dedere consilio aūt pollere oportet maxime.

S Enibus autem labores corporis sunt minuendi exercitationes animi etiam augēde uidentur dāda uero opa ut & amicos iuuentute & maxime rempublicā consilio & prudentia q̄plurimū adiuuent. Nihil autē magis cauēdū est senectuti q̄ ne languori dsidieq; se dedat. Luxuria uero cū oi etati turpis tū senectuti fedissima est. Si aūt & libidinū itēperātia accesserit duplex malū ē q; & ipsa senectus cōcipit dedecus & facit adolescētiū impudētiorē intemperantiā

S Enib⁹ āt labores. Describit offm̄ senū ¶ Ordo autem uerborum est. Autē pro sed labores corporis sunt minuendi senibus exercitationes animi uidentur etiam augende uero pro sed opera est danda idest diligentia adhibenda: ut adiuuent q̄plurimum. i. ualde multum consilio & prudentia: & idest pariter amicos & iuuentutem. i. ipsos iuuenes & maxime. i. potissimum rempubli. Autē pro sed nihil est magis cauendum senectuti. i. etati senili q̄ ne dedat se languori. i. ignauie & corpori & desidie. uero pro sed Cum supple ita sit q̄ luxuria sit turpis omni etati tum. i. tunc multo uetius est fedissima senectuti. Autē pro sed si intēperantia libidinū. &. i. etiam accesserit ad luxuriā. s. que est nimis abūdans uestiū: aut uictus: aut pomparum usus tum sup. est duplex malum q. i. quia ipsa senectus cōcipit dedecus & facit intemperantiam adolescentium impudentiorem. i. magis impudentem.

ASCE.

Senes labore & languore uitent

ERAS. Turpis res desi rosa sene ct⁹ luxu sa turpis or.

Libidio sa turpis sima.

S Enibus aūt. Exequitur alteram partē propositionis: & ponit officia senum qui debent abstinere a laboribus corporis & exercere animum in medium consulere: & prudentia regere alios arma enim senectutis sunt artes exercitationesq; uirtutum: debent senes consilio & autoritate rempub. regere & iuuenes ad uirtutem formare & illorum affectibus modum imponere legibus & institutis. Cato inquit apud eundem Cice. Vacat etas nostra muneribus his que possunt sine uiribus sustineri. Itaq; si non modo quod possumus sed nec q̄tum possumus quidē cogimur. Consiliis profecto iuuenum: & gubernatione respu. labefactatur. Senū est hoc munus opepreciū erat quondam senatores uidere romanos tante autoritatis. ut Cyneas pyrrhi legatus cū romam uenisset de pace acturus. & ille senatus datus esset: rediens ad Pyrrhū dixerit senatū romanū multoꝝ regū cōsessum sibi uisum esse. Is ēt reipu. prodest (inquit Sen.) qui iuuentutē exhortatur: qui in tanta bonoꝝ preceptorum copia uirtute instruat aios: qui ad pecuniam luxuriāq; cursu ruentes pñtat ac retrahit. ¶ Danda opera curandū est ipsis senibus. ¶ Lāguori quantum ad animum & cogitationem. Languor est torpor & inertia. ¶ Desidie pigritie cum diceretur Diogeni Senex es iā a labore cessa. Qui inquit: si in stadio (inquit) currerē ad finem oportet cursum remittere et non

Luxuria senectu ti fedissi ma.

MARS. Arma se nectutis

Senatus cōsessus regi ui debatur

Lāguor

magis intēdere: Luxuria quedā superfluitas in oībus rebus & maxime ueneréis. Si aūt potiit. malū quod sequtur ex senū luxuria & libidinum intēperantia. ¶ Accesserit adiuncta fuerit. ¶ Concipit dedecus: qm̄ senex luxuriosus & libidinosus est infamis: & aliis prebet malū exemplū. ¶ Imprudentiorē. i. facit ut ipsum adolescentē minus pudeat peccare cū uideat exempla senū. ergo tales hoīes duplici pena digni sunt Plato in. v. de legibus sic ait. Sapiens legū lator senioribus precipiet ut sint corā iunioribus uerecundi ac summopere caueant ne q̄ iuuenū eos aut uideat aut audiat agētes turpe aliqd uel loquētes. Nā ubi senes minus pudici sunt necesse est ibi iuuenes impudētissimos esse.

Senex libidinosus infamis.

ASCE.

Ordo.

AC ne illud quidē. Describit diuersaꝝ personarum. i. qualitatum conditionūq; officia magistratuum. s. & priuatorum ciuium & peregrinorum. Ordo est. Ac pro & ne illud quidē quod dicturus sum est alienū. i. impertinens ad presens opus. s. dicere de officiis magistratuū. i. magistratum gerētiū: quos uulgo officiarios uocant de officiis ciuium priuatorū: de officiis peregrinorum. i. externorū. Igitur primum munus. i. officiū seu opus faciēdum. magistratus. i. eius qui magistratū gerit intelligere se gerere personam ciuitatis: & se habere sustinere. i. conseruare dignitatem & decus eius. i. ciuitatis seruare. i. conseruare leges: describere iura: & meminisse. i. memorē eē & cōsiderare ea. s. leges iura & cetera iam dicta esse cōmissa sue fidei. Aūt pro sed: oportet priuatū sup. ciuē. i. sine magistratu uiuentē uiuere equo. i. equali & pari iure cū ciuibus. i. cū ciuibus suis existentē neq; submissum. i. suppeditatum & abiectum nec efferentē. i. extollentē sese. tū. i. insup uelle ea in repu. quaque sunt tranquilla & honesta. Enim pro quia nos solemus sentire & dicere talē esse bonum ciuem. Aūt pro sed officiū peregrini. i. inquilini & incole. i. inhabitantis ciuitatem non suam est nihil agere preter suum negocium: & nihil inquirere de alieno supple negocio & esse minime curiosum in aliena repu. Itaq;. i. & ita officia reperientur uere cum. i. quando queretur quid deceat & quid aptum sit personis tēporibus & etatibus. Autem pro sed nihil est quod tam. i. tantum deceat q̄. i. q̄tum seruare constantiam in omni re gerenda: & in omni consilio capiendo.

ERAS. Priuatū quid deceat.

ERAS. Hospitis officiū.

¶ Officia diuersarum personarum conditionumq;.

AC ne illud quidē alienū est de magistratuū de priuatorum ciuium de peregrinoꝝ officiis dicere. Est igitur proprium munus magistratus intelligere se gerere personā ciuitatis debereq; eius dignitatē & decus sustinere: seruaꝛ leges iura describere & ea fidei sue cōmissa meminisse. Priuatū aūt oportet equo & pari cū ciuibus iure uiuere neq; submissum & abiectū nec sesē efferētē. tū in rep. ea uelle que tranqlla & honesta sint. Talē. n. & sentire bonū ciuē dicere solemus. Peregrini aūt & incole officiū est nihil p̄ter suū negociū agere nihil de alio inquirere minimeq; in aliena esse repu. curiosum. Itaq; uere officia reperient̄ cū queret̄ quid deceat: & quid aptū sic p̄sonis tēporibus & etatibus. Nihil est autem q̄d tā deceat q̄ in omni re gerenda consilioq; capiendo seruare constantiam.

MARS. Magistra. Officia magistrat⁹ est custos legum. Etas magistratus. l. annorum. de sacerdotū creatione. Officia priuatorum. Officiū pegrini. Incola. Accola. Inquilin⁹. Curios⁹. Officiosus. Nomia in osus. Vinosus Omnis curiosus maliuolus.

AC ne illud quidē. Nunc precipit quid agēdum his sit qui sunt in aliquo magistratu. quid priuatis q̄d ciuibus quid peregrinis. ¶ Magistratuū eorum qui sunt in magistratu. ¶ Priuatoꝝ siue sine magistratu. ¶ Est igitur. incipit assignare officia his qui sunt in magistratu. ¶ Magistratus illius in publico muniere fungitur & refert personam totius ciuitatis. Vnde opus est seruare decoꝝ & ita uiuere. ut ciuitatis dignitas retineatur: nihilq; facere quod illam imminuat. ¶ Intelligere animaduertere se esse personam publicam. ¶ Eius ciuitatis. ¶ Dignitatem & decus sustinere conseruare & tueri: ne mouere leges sed illas seruare & iura si qua sunt ciuitati necessaria describere & habere ante oculos hec esse cōmissa eius integritati fideiq;. Quoniam magistratus est custos legū iusticieq;. Ad aliū est (inquit phs in. v. ethices) & in societate iam ipse magistratus consistit. Plato in. vi. de legibus agas delectatione magistratuū sic precepit. Oportet eos qui recte magistratū accepturi sunt ab adolescētia p̄batos fuisse tam ipsos q̄ suos usq; ad ipsam electionē. Custos aūt legum is eligatur quo non potiores q̄. l. annos natus sit. Sacerdos aūt ille est comprobandus: qui integer sit atq; legitimus: deinde a domo q̄ maxime munda expers quoq; cedis oīumq; hmōi que aduersus rem diuinam cōmittuntur cuius & pater materq; similiter uixerit. Que ad sacerdotum creationē attinent deo cōmittenda sunt: ut quēadmodū illi placet. Ita diuina fortuna cui tributū. i. sortes fuerant. Priuatū aūt. nunc de officio priuati hoīs. ¶ Equo iusto. ¶ Pari: equali non debet se aliis preferre: nec aliqd sibi assumere preter equitatē. ¶ Neq; submissum debet ita se gerere inter ciues (inqt) ut eius dignitas poscit tenereq; mediū: nec se nimiū efferre: ne uideat̄ insolens: nec se submittere: ne uideat̄ contēnendus: nec aliquos in rep. tumult⁹ excitare: sed uelle oīa tranquilla: ut decet bonū ciuē. ¶ Abiectū negligentē suam dignitatē. Talē enim qui ita cū suis conciuibus uiuit & in rēpu. bonus ciuis appellat̄. Peregrini aūt. nunc de offō peregrini q in sua ciuitate nō est. Hospes dr̄ amicus externus & q est in aliena ciuitate. Incola dr̄ qui in alterius regione habitat: & in aliena ciuitate atq; república. Accola dr̄ q ad locū habitat: ut accola fuscini: accola padi. Inquilinus dr̄ qui in aliena domo conducta habitat. ¶ Minime curiosum. Curiosus dr̄ qui ea inqrit & curat q̄ ad se non ptinent officiosus dr̄ is qui est plenus offō. Vn̄ uinosus mulierosus: morosus: significant: copiā quādam immodicā rei supra q̄ dicunt̄. Oīa enim noīa sic declinata nimiū ac preter modū significāt: ut uinosus: famosus & similia: sed ingeniosus: officiosus: speciosus: laudātur: qm̄ declinant̄ ab illis in quibus non est ille modus adhibēdus quippe ingeniū: officiū: disciplina consiliū uictoria: facundia: & similia sicut ipse uirtutum amplitudines nullis finibus cohibētur sed q̄to maiores tanto laudabiliores sunt sic illa amplitudine sua magis laudantur. Illa uero sunt in uitio: que ab illis formantur in quibus oportet cōstituere mediū q̄ si transgredit̄ quis uitiū est ut uinosus. i. nimiū uino deditus: q̄d est contra tēperantiā. & sic de similibus autor est Gellius. ¶ Ita modis supradictis. Fere dixit ut uitaret arrogantiā. i. cū quid conueniat p̄sonis & q̄d unū quēq; deceat tūc repitur officiū q̄d est actio cū uirtute. Debem⁹ igit̄ querere quid cui cōsentaneū sit & sic offin

poterit assignari curiosus (inquit Pla.) Nemo est qui non sit maliuolus. ¶ Temporibus quoniam non cuiq; tempori omnia conueniunt & hæc temporis circunstantia consideranda est: & etiam alie que ad officium inueniendum maximum conducunt sunt. enim ut dictũ est quedam officia a circunstantiis. Vnde opus est considerare personas & etates si uolumus inuenire officium. ¶ Nihil est autem dat generale preceptum de ipso decoro. Nihil est inquit q̃ magis hominem deceat q̃ in omni uita seruere constantiam. i. animi stabilitatem hanc constantiam habere non possunt hi qui affectibus seruiunt. ¶ Constantiam: non mutare propositum uite & institutum: & non agere dissimilia que inconstantiam indicant.

Officia a circunstantia. Constãtia semp seruãda

¶ Decorum quod in dictis consistit & corporis motu.

Constituens seruet legem preses pareat cui.
Subditus hinc non sit aduena sollicitus.

☞ Maioꝝ legẽ statuere & seruare subditorũ seruata in cõciues amicitia legi parere pegrinoꝝ uero nihil aliẽa curarẽ eẽ asserit.

S Ed quoniam decorum illud omnibus factis & dictis in corporis deniq; motu & statu cernitˀ idq; positũ est in tribus rebus formositate ordine ornatu ad actionem apto difficilius ad eloquendum. Sed satis facile erit intelligi. In his autem tribus continetur cura etiã illa ut probemur ab is cũ quibus & apd quos uiuamus. His quoq; de rebus pauca dicantˀ.

S Ed qm̃. Describit decorum quod consistit in dictis & motu corporis. ¶ Ordo est. Sed qm̃ illud decorum cernitur. i. conspicitur in omnibus factis & dictis deniq; in motu & statu corporis. q; pro & : qm̃ id positum est in tribus rebus in formositate: ordine & ornatu apto ad actionem ipsum sup. decorum erit difficilius ad eloquendum. i. ut eloquenter exprimatur sed erit satis facile intelligi. i. ut intelligatur. Aũt pro sed cura etiã illa ut probemur ab his cum quibus : & apud quos uiuamus continetur in his tribus. Pauca dicãtur: quoq;. i. etiam de his rebus.

ASCE. Ordo.

S Ed qm̃ decorum illud. Dixit hactenꝰ de decoro qd̃ in factis positũ est: iam dicet de decoro qd̃ in dictis motuq; corporis consistit. Idq; decorũ. ¶ Formositate pulchritudineq; de qua precipiet & ẽt ordine.

MARS.

¶ Ornatu ad actionẽ apto quoniã non oẽs actiones eundem ornatum requirunt quippe in concionibus eo ornatu debemus uti quẽ locus poscit aliter cum in cubiculo studemus aliter cũ sacris operamur. Igitur ipse ornatus debet accõmodari ad actionem: & quia quodãmodo impossibile est prescribere quo ornatu in singulis actionibus uti debeamus cum hoc sit prudentie relinquẽdum: que in quare quod deceat cognoscit ideo difficilius ad eloquendum sed satis erit intelligi. Oĩa enim agenda sunt secundum tp̃is conditionem. ¶ Difficilius ad eloquẽdum difficile est inquit hoc decorum positũ in his tribus rebus explicare oratione diiudicare q̃n est & prescribere: quale in singulis rebus esse debeat sed satis erit q̃ intelligatur in his tribus positum esse de quibus precepta dabit. Aristo. in. ii. ethices sic ait. Actiones & ea que prosunt nullam habẽt stabilitatem queadmodum neq; salubria ipsa: atq; cum talis sit sermo uniuersalis: multominus hic sermo certitudinis habet qui de singulis est. nãq; neq; sub artem neq; sub preceptionem ullam cadunt: sed oportet ipsos agentes ea semper considerare que ad tempus accõmodantur. ¶ In his tribus formositate: ordine: ornatu. ¶ Vt probemur. laudemur: qm̃ nihil est agendum quod eos offendat: quibus cum uiuimus: ut ostendere pudenda & eas partes quas nos natura occultauit. & sic Cice. describit compositionem corporis humani ut ostendat hominem debere esse uerecundum uolente natura que partes corporis ita disponit. ¶ Hic quoq; queadmodũ dictum est & dicenda erũt quibusdã dicamus inquit etiam aliqua de his que pertinet ad uerecundiã: & quibus hoĩes mouentur ut aliquẽ laudẽt aut uituperẽt: & his absolutis de pulchritudine disputabit.

Ornatꝰ uarius. Decorũ dicifsile dictu. Peculiaria sub artẽ non cadunt. Homo uerecundus.

¶ Decorum a uerecundia.

Sunt tria que reddant hominem seruanda modestum.
Corporis hæc factum uerba benigna status.

☞ Sũme obseruãdũ ne factis dictis aut gestu sapiens queq̃ offendat: sed in his singulis precipuꝰ sit tẽperantie obseruator.

P Rincipio corpis nostri magnã natura ipsa uidetˀ habuisse rõnẽ que formã nr̃am reliquãq; figurã in qua eẽt species hõesta eã posuit i próptu. Q ue aũt ptes corporis ad nature necessitatẽ date aspectũ essent deformẽ habiture atq; formã eas cõtexit atq; abdidit: hãc nature tã diligẽtẽ fabricã imitata ẽ hoĩm uerecũdia: Q ue. n. natura occultauit eadẽ oẽs q sana mẽte sunt remouẽt ab oculis: ipsiq; necessitati dant operã ut q̃ occultissime pareant: quarumq; partium corporis usus sunt necessarii, Ea neq; partes; neq;

P Rincipio &c. Describit ergo officium ex formositate unde uerecundia nascitur. Et est ordo. Principio. i. ante oĩa ipsa natura uidetur habuisse magnam rationẽ & cõsiderationem nostri corporis. i. de nostro corpore formãdo que scilicet natura posuit in promptu. i. in aperto propatulo & perspicuo: eam nostram formam. i. effigiem & reliquam figuram in qua eẽt species. i. inspectio aut imago quedam honesta : hoc est membra honesta oculis intuentium operta obiecit autem sed ipsa natura contexit & abdidit eas supple partes corporis que partes corporis existentes date ad necessitatem nature : ut sunt membra pudenda essent habiture aspectum atq; formam idest formationem deformem idest obscenam uerecundia hominũ imitata est hanc fabricam idest fabricationem nature tam diligentem. Enim pro quia omnes qui sunt sana mente remouent ab oculis ea que natura occultauit & dant operam ut scilicet ea que natura occultauit pareant idest obediant ipsi necessitati nature ut coire & excrementa eiicere quam occultissime idest ual

ASCE. Ordo. Que uenustati cõducũt hec ho

earũ usum suis nominibus appellãt quodq; facere nõ est turpe mõ occulte (id dicere obscenũ est). Itaq; nec actio rerũ illarũ aperta petulantia uacat: nec orationis obscenitas. Nec uero audiẽdi sunt cynici: aut si qui fuerunt stoici pene cynici qui rephendunt & irridẽt: q; ea qua turpia non sint uerbis flagitiosa dicamus. Illa autẽ que turpia sunt nominibus appellemus suis latrocinari: fraudare adulterari turpe est: sed dicit' nõ obscene. Liberis dare operam re honestum est nomine obscenũ pleraq; in eã sententiã ab eisdẽ contra uerecundiã disputãtur. Nos aũt naturã sequamur & ab omni: qd abhorret ab ipsa o culorũ auriũq; cõprobatiõe fugiamus. Status: incessus: cessio: accubatio uultus: oculi: manuũ motus: teneant illud decorum. Quibus in rebus duo sunt maxime fugienda: ne quid effeminatũ aut molle aut neq; durũ & rusticũ sit. Nec uero histrionibus oratoribusq; cõcedendũ est: ut his hæc apta sint nobis dissoluta. Scenicorũ quidẽ mos tantã habet ueteris discipline uerecundiã: ut in scena sine subligaculo prodeat nemo. Verentur.n. ne si quo casu euenerit. ut corporis partes quedã aperiantur aspiciant' nõ decore. Nostro quidẽ more cũ parẽtibus puberes filii cũ soceris quidẽ generi non lauantur. Retinenda est igitur huius generis uerecũdia presertim natura ipsa magistra & duce.

de occulte: q; pro & neq; appellant suis.i. propriis nominibus eas partes corporis: neq; eorum usus quarum partium usus sunt necessarii: q; pro & .i. obscenũ dicere quod non est turpe facere modo.i. dũmodo occulte sup. fiat. Itaq;.i. & ita nec actio illarum rerum aperta .i. si fiat aperte uacat.i. uacua & immunis est petulantia nec obscenitas orationis talium rerũ uacat petulantia. Vero pro sed nec cynici supple philosophi dicti cynici.i. canini a turpitudine uite & mordaci oblectatione aut si qui.i. aliqui stoici fuerunt pene .i. quasi cynici sunt audiendi.i. approbandi qui reprehendunt irridentq; nos dicamus ea flagitiosa uerbis que non sunt turpia re. Autem pro sed quia sup. nos appellemus suis.i. propriis nominibus illa que sunt. turpia supple re. Latrocinari: fraudare: adulterari est turpe sed dicitur non obscene. dare operam liberis.s. generandis est honestum re: obscenum nomine: q; pro & plura disputantur ab eisdem.s. cynicis in eam sentẽtiam contra uerecundiam qua .s. contendunt quod turpe non est palam & fieri & nominare posse Autem pro sed: nos sequamur naturam & fugiamus ab omni quod adhorret ab ipsa comprobatione oculorum & aurium: hoc est ab omni eo quod oculi abhorrent uidere & aures audire. Status: incessus cessio: accubatio: uultus oculi: motus manuum teneant: illud decorum.s. uerecundie. In quibus rebus duo sunt maxime fugienda scilicet ne quid sit effeminatum & molle & ne quid sit rusticum aut durum. Nec uero concedendum est histrionibus.i. actoribus fabularum & mimis. q; pro & oratorib⁹ ut hec.i. huiusmodi motus & gestus corporis sint apta.i. composita his scilicet histrionibus & oratoribus & dissoluta nobis. Quidem.i. certe mos scenicorum.i. agentium fabulas habet tantam uerecundiam ueteris disciplinæ: ut nemo prodeat.i. progrediatur in scena sine subligaculo.i. femorali quo pudenda ligabantur. Enim pro quia ipsi scenici uerentur.i. reformidant: ne si euenerit ut quedam partes corporis pudẽde sint aperiantur.i. nudentur quo.i. aliquo casu: ipse aspiciantur non decore. quidem.i. certe (ponitur tamen quidem sepe quasi ad ornatum sine significationis necessitate) filii puberes non nostro lauentur more.i. iuxta morem romanum cum parentibus in balneis scilicet & quidem.i. certe generi.i. mariti filiarum non lauantur cum soceris.i. cum patribus uxorum suarum. Igitur uerecundia huius.i. huiusmodo generis est retinenda.i. obseruanda presertim ipsa natura supple existente magistra & duce.

PRincipio. Ponit humani corporis compositionem: ut ostendat habendam esse curam pudoris duce natura: & omnem actionẽ nature accõmodari oportune aut enim decorum non seruatur. ℂ Principio primum omnium ℂ Habuisse rationem. considerationem in ipsa compositione corporis. ℂ In promptu aperto: ut ab omnibus cernerentur. ℂ Honesta sine turpitudine aliqua: qua posset spectari ad necessitatẽ quoniam partes illas obscenas: mentulam: anum: uuluam opus est seruire necessitatibus naturalibus. ℂ Abdidit. occultauit abdere est intimis occultare. ℂ Deformem turpem & inhonestum. ℂ Hanc fabricam. diligentem compositionem quoniam ipsa natura subdit rationem architecture. ℂ Verecundia pudor ut id uitet & tegat: quod turpe est duce natura. ℂ Que enim probat quomodo uerecundia imitata est fabricam nature. ℂ Qui sana mente qui non sunt furiosi sanitas animi dicitur: cum eius iudicio opinionesq; concordant: ea animi uirtus est quam temperantiam dicunt esse: alii obtẽperantem tẽperantie preceptis. Insania dr̃ morbus animi. Sapientia uero est sanitas mẽtis eos (inquit alibi) sanos intelligi necesse est: quorũ mens motu quasi morbo perturbata nullo sit: qui contra affecti sunt insanos appellari necesse est. ℂ Remouẽt ab oculis. non patiuntur ab aliis cerni: cũ habeant turpẽ aspectum. ℂ Dantq; operam ut pareant. Student parere necessitati ipsius nature occulte: ut meiere: onus egere uẽtris non propalã sed occulte pp uerecũdiam. Quarũq; partium.i. illi qui sunt sane mẽtis: non appellant propriis noĩbus illas partes quarũ usus nature sunt necessarii. ℂ Neq; usus. qm̃ pudor est dicere furti & similia. Suis noĩbus apertis sine aliquo pudore: qd non fit ab illis qui e natura uiuunt. ℂ Obscenũ turpe & contra hoĩs dignitatem & pudorẽ. ℂ Id q; cum occulte fit non est turpe. necessitas enim nature hoc requirit: sed si in aperto fieret turpissimum esset. ℂ Itaq; concludit hanc partẽ dicens. Apertam actionem dignam esse reprehensione: & ẽt uerborum obscenitatẽ. Petulans dicit' i uerecũdus: lascinus: libidinosus: & qui licẽtius oĩa facit. Vnde Paris apud Ouidiũ. Quoq; magis possem uerbis petulantius uti. Non semel ebrietas est simulata mihi. Obscenitas turpitudo si aliquis profiteat' & predicet se tur-

mini in apto dedit natura: que uero decori ĩ oculto Venusta auctas.

ERAS. Cynici & ueteres stoici nihil dictu putabant obscenũ qd factu turpe ñ eẽt.

ERAS. Gest⁹ neq; mollis neq; rusticus.

ERAS. Exẽplũ uerecundie & a Seneca petitum Exẽplũ romane uerecundie.

☞ Feditas lux⁹ ĩ actib⁹ & gestib⁹ exterioribus seruãda. Cylũ cũ parẽtib⁹ cũ soceris gñri apud ro. ñ lauant' Cõpositio hũani corporis. Abdere. Sanitas animi. Insania. Sapiẽtia

☞ Apta quorundã actio digna rephẽsione Petulãs.

pia cōmisisse. Vnde uirtus apud Xenophontē si uoluptatē taxas cū immortalis sis a diis quidē proiecta es: a bonis uero hoībus ignominia affecta. Nunq̄ (quod auditu dulcissimū est) tuam audisti laudem nec quod suauissimū uisu tuū opus uidisti. Plato in.iiii.ethi.de repu.sic ait. Apparet itaq̧ o adimate quale cuiusq̧ fuerit puerilis educationis initiū: talia fore etiā que sequuntur. ❡ Nec uero reprobat opinionem Cynicorū & sententiam que oīno uerecundie inimica est. Cynica secta dicta est (autore Laertio in uita Anthistenis) a gymnasio: quod Cyno sages appellabatur. Diogenes sinopensis fuit princeps Cynocorū. Sed Anthistenes uidetur fuisse princeps stoice uirilis secte. Cynicus dicitur caninus: qm̄ Cynici erant mordaces: ut canes & alatratores uitiorū. Diogenes Cynicus dicebat uxores cōes esse oportere. Nihil esse iniquū ducens ex tēplo quippiā accipere: aut aliquod gustare animal ne iniustū quidem humanis uesci carnibus: idq̧ ex aliarum gentiū consuetudinibus linquere: atq̧ hec recta ratione in oībus & p omnia dicens & rogatus quidnā faciens canis uocaretur: respōdit quia dantibus aliqd blandior. In eos uero qui nō dant ablatro: malos autē mordeo. Prandēti. Diogeni in platea circūstantes dicebant canis: canis. At ille uos inquit canes estis: qui prandentē circūstetistis. Lactantius lib.iii.sic scribit. Nā quid loquar de Cynicis quibus in propatulo coire cū coniugibus mos fuit: quid mirū si a canibus quoq̧ naturam imitabantur uocabulum nomenq̧ traxerunt. Stoici pene Cynici: qm̄ erant rigidi contēnentes omnia ueteres stoici & a Cynicis nihil fere differebant. ❡ Reprehēdunt. alios philosophos qui habent curā honestatis in ipsis actionibus. ❡ Flagitiosa. obscena & turpia qm̄ dicuntur cum quadā obscenitate uerbo℞. Latrocinari. obsidere uias & peregrinātes opprimere. ❡ Fraudare decipere ac cōmittere adulteriū. ❡ Dicitur non obscene. nemo reprehēdit hec uerba tanq̄ turpia dicebant. Cynici cū rem turpem detestabileq̧ significent. ❡ Liberis dare operā. inire uxorem libero℞ procreandorū causa. ❡ Re. ipso actu. ❡ Nomine cum dicitur. Nos autē dat optimum preceptū: ostendens quid circa talia sit agendum: ut.s. omnia fugiamus que cū uidentur ab aliis nō laudantur: & cū audiuntur turpitudinē habent.i.cauere debemus ne turpia facere uideamur: ne ea loqui debemus que aures alio℞ offendant: nos qui spernimus sectā Cynicam: & Stoicos ueteres pene Cynicos. ❡ Naturā. que nobis imposuit uerecundiā & corpus ita disposuit: ut summā honestatis rationē uideatur habuisse. ❡ Oculo℞ quantum ad factum ipsum qd̄ uidetur. ❡ Aurium. ad uerba obscena.i.uitare debemus ea que aut uisu aut auditu possunt uituperari: ut dum stamus: sedemus: ingredimur: accubamus: seruetur decorū. sint.n. motus corporis nature congruentes: sunt etiā quedā contra naturā. a quib⁹ cauendū est: ne munus natura odisse uideamur. ❡ Teneat illud decorū ne.s. aliquid faciant quod oculos alio℞ offendant. Temporibus nostris hoc solū perditi homines & impuri ex Cynicorū dogmate imitantur ut nullam habeant uerecundie rationē & pudenda ostendunt: & in aliis gloriantur. ❡ Vnū superest: ut palam scortentur & ritu ferarum quo uiuunt in foro turpiter cōmisceantur: qd̄ profecto erit uidere uideor adeo impudentie habenas monstrosi concubitus artifices remiserunt. Vir (inquit phs) uxorē actu uenereo cognoscat plurima cū modestia & pudore. ❡ Quibus in rebus ponit ea que uitāda sunt in his rebus quas dixit. ❡ Effeminatū: muliebre. ❡ Aut molle parū uirile. mollis cum refertur ad animū uituperatur: cum uero ad res inanimatas laudatur: ut molle opus.i.elegās & bene elaboratū cum summa laude opificis. Virgi.in.vi. Excudent alii spirantia mollius era.i.perfectius & elegantius. Mollis homo dicitur parum uirilis. Effeminatū igitur erit quantū ad actionem: molle & animū. ❡ Rusticum parum elegans & minus expolitum. Nec uero histrionibus (inquit Cice.) etiā histrionibus & oratoribus non cōceduntur gestus indecori: quod cum ita sit multominus conceduntur aliis: ut hec que ptinent ad motū corporis. ❡ Sint apta. accōmodent̃ & illis cōueniant. hoc inquit Cice. concedendū nō est: qm̄ queadmodū nobis gestus indecori non cōueniunt & impudentes: sic etiā ipsis histrionibus & oratoribus. ❡ Nobis. q nō sumus actores & scenici. ❡ Dissoluta inepta danda uitio. ❡ Scenico℞ quidē mos probat quare imprudētia & gestus indecori ēt scenicus non cōcedunt̃: ut nobis multominus concedit ostēdat affert ergo morē prodeūdi scena apud antiquos: quo maxima uerecūdie cura ostēditur. ❡ Scenicorū eo℞ q uersantur in scenis & theatris ut pugiles & histriones: mimi palestrite athlete. ❡ Subligaculo: subligaculū erat indumentū ab umbilico usq̧ ad genua quo pudēda tegebantur dicit̃ etiā subligar. Iuue. Et subligar acci. ab olympicis ludis originē habuit (autore Tucydide) qm̄ athlete & pugilles illic certantes primū subligaculo usi sunt. ❡ Veteris discipline antique institutionis. ❡ Non decore cum turpitudine ut offendat oculos spectato℞ & sic explodant̃. Nostro more romano: qm̄ nudare corpora romani a grecis acceperūt: q in gymnasiis pueros exercebāt: ut essent ad bellicos labores & tumultus prōptiores. Gymnasia. ut autor est Pla. lib.v. de repu. in qbus nudi exercerent̃ principio a cretensibus: deinde a lacedemoniis cepta sunt fieri. Thucidides lib.i.sic scribit. Prima lacedemonii corpora nudauerūt certaturi pro palā se exeūtes: oleoq̧ unxerunt cū olim ēt in olympico certamine athlete subligatura circū uerenda habētes pugnarent. Romani aūt instituerūt: ut filii nō lauarent̃ in pubertate cū parentib⁹ nec generi cū soceris. Ennius dicebat. Flagitii principiū esse nudare inter ciues corpora: q ut sint secuti fieri posse uideo pudici: solliciti tn̄ & anxii sunt: & eo magis q̧ si seipsi cōtinent & coercēt. Plu. in uita Cato senioris dicit. Generos cū soceris balneū uitio dabant: qm̄ membro℞ nudatiōe in spectātib⁹ illis cū decore fieri nō posse iudicarēt. Post ea cū a grecis romani nudare corpora didicissent: ipsi grecos: ut id cū uxoribus usurparent in balneis docuerūt. Apud lacedemonios maximā pudoris curā habebāt uiri & uxores: nō.n. cōmiscebant̃ nisi noctu amoto lumine: ut autor est Plu. In hac nostra tempo℞ cōfusione: proth pudor non solū teste lucerna: sed ēt admotis arbitris miscent̃: & filii qui nascunt̃ nihil aliud sapiunt q̄ impudentiā. Cato senior p̄sente filio nō aliter uerborū turpitudine abstinuit q̄ si uirgo uestalis affuisset: & cū eo nūq̄ lauit: & ideo optimus adoleuit tā sancta disciplina istitutus ante patrē mortuus est: cuius mortē deplorat apud Cice. quo inquit nemo melior natus est: gener fuit Pauli Emilii filiā qppe illi⁹ noīe tertiā duxit uxorē. Plato in.vi. de legi. dicit corpora esse nudāda quatenus honestus patit̃ pudor duo (inquit.i.in primo de legi.) uictoriā parant. aduersus hostes eandē animositas aduersus aūt amicos turpis infamie timor: quapropter inqt & maxime debemus cōfidere: & maxime timere. Pli. uolu.xxxvi.sic ait. Pudor romani noīs sepe res perditas seruauit in preliis. ❡ Filii puberes. post.xiii. annum impuberes autē lauabantur: qm̄ non cognoscebant qd̄ esset turpitudo: debemus igitur retinere uerecundiā in his rebus nec imitādi sunt Cynici uerecūdie inimici: maxime cū ipsa natura ita uelit: cui oīa officia ita coniuncta esse debent: nihil.n. decet qd̄ est contra naturā. Vnde dicit Sen. Virtus scd̄m naturam est. Vitia inimica & infesta sunt.

Virt⁹ ad uoluptatem sic.

Cynica secta.

Cynic⁹.

Diogenes.

Cum canis dicebat͛ dioge.

Optimū p̄ceptū.

Motus corporis nature cōgruūt.

Vide & caue turpitudinem.

Tēpora nostra notat.

Modus cognoscēdi uxorem.

Mollis summe est uocabulum.

Mollis homo.

Effeminatū & mollo differūt.

Subligaculum.

Subligar.

Gymnasium.

Lacedemonii magni pudoris.

Duo uictoriam parant.

Virtus secundū naturā est.

83

ASCE. Ordo.

C Vm autē &c. Distinguit duo genera pulchritudinis uirilis.s.& muliebris ut utriusq; decorū explicet. Ordo est. Autem pro sed: cū duo genera pulchritudinis sint in quorū altero uenustas sit: in altero dignitas nos debemus dicere.i.reputare uenustatē muliebrē sup. esse dignitatē uirilē. Ergo oīs ornatus nō dignus uiro: remoueat̃ uiro a forma & uitiū. simile huic q̄d.s.est in ornatu uitioso caueat̃ in gestu & motu sup. uiri. Nā & motus palestrici.i.palestritaꝝ. hoc est eorū qui in palestris currendo: luctando & saltando se exercent: sint interdum odiosiores.i.aliquantulū molesti & tedium mouentes. Et nōnulli.i.quidam gestus histrionū non uacant ineptis & hoc est: attamen ea que sunt recta & simplicia sine nimia curiositate decenter facta laudantur in utroq; genere. tam palestrico q̄ histrionico: Autem pro sed: dignitas.i. maiestas & reuerentia ac honestas forme est: tuenda.i.protegenda & conseruāda bonitate coloris.i.per bonum colorem: color sup. tuendus & conseruandus est exercitationibus corporis. Preterea.i.insuper mundicia non odiosa .i.fastidium pariēs neq; nimis exquisita: q; pro &: & que sup. fugiat agrestem.i. rusticanam & inhumanam.i.farinam negligentiam est adhibenda sup. ad formam. Eadē ratio.i.consideratio uestitus est habenda in quo.s.uestitu mediocritas est optima: sicut in plerisq; rebꝰ. Aūt pro sed cauendū est ne utamur tardietatibus .i.lentitudinibus mollioribus.i.aliquantulum mollibus: & lasciuis ingressu.i.dū ingredimur: ut nos uideamur similes esse ferculis pomparum.i.donis comestibilibꝰ que feruntur lento incessu & moroso gestu in pompis nuptiarum magnarum & in epulo funebri interdum. Aut sup. cauendū est. Ne suscipiamus nimias celebritates infestationibus.i.dū festinamus. Quæ s.celeres festinationes quū.i.quando fiunt: tūc sup. anhelitus mouētur.i.crebro excitant̃ uultus.i.dispositiones faciei mutant̃ ora torquentur.i.rectū & obliquitatem cōtrahunt ex q̄bus s.corporis dispositionibus magna significatio fit cōstantiā nō adesse.i.q; cōstantia non adest cui talia insunt. Sed elaborandū est etiā multo magis: ne motus.i.affectiones animi recedant a natura.i.a naturali tranq̄llitate. Quod.i.quā rem nos assequemur.i.obtinebimus si cauebibus ne incidamus in pturbationes atq; exaīationes.i.uehemētes cōmotiones ex metu subsequētes q̄ pauorē cōcomitatur. & sic tenebimus aīos attētos ad cōseruationē decori.i.honestatis dicētis. Aūt pro sed. motus aīoꝝ sunt duplices alteri sup. sunt cogitationis alteri appetitꝰ. Cogitatio uersat̃.i.consistit: & excitat̃ maxime in exq̄rēdo. uero.i.in exq̄sitione ueri seu ueritatis appetitus īpellit ad agendū. Igit̃ curandū est sup. nobis ut utamur cogitatione: ad optimas res & sup. ut prebeamus appetitum parentum.i.obedientem rationi.

Vt ualeas dignus cum sit femella uenustas
Esse docet gressu quis uideare tuo.

☞ Venustatem in mulieris pulchritudine dignitatem uero in hominis gestu exteriore & interiore ponens qualem maxime gressu quisq; se prebeat ostendit.

CVm autē pulchritudinis duo genera sint quorum in altero uenustas sit in altero dignitas uenustatem muliebrē ducere debemus dignitatem uirilem. Ergo & a forma remoueatur uiro omnis nō dignus ornatus & huic simile uitiū in gestu motuq; caueat̃. Nā & palestrici motus sepe sunt odiosiores & histrionū nōnulli gestus ineptiis non uacant: & utroq; genere quæ sunt recta simplicia laudantur. Forme aūt dignitas coloris bōitate tuēda ē color exercitatiōibus corporis Adhibenda est p̄terea mundicia: nō odiosa neq; exquisita nimis: tantumq; fugiat aggrestem & inhumanā negligentiam Eadem ratio est habēda uestitus In quo sicut in plerisq; rebus mediocritas optima est. Cauendū est aūt ne aut tarditatibus utamur ingressu molioribus ut similes pomparū ferculis eē uideamur. aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates Quæ cū fiunt anhelitus mouentur uultus mutantur. Ora torquentur ex quibus magna significatio fit non adesse constantiam. Sed multo etiā magis elaborandū est ne animi motus a natura recedāt. Q̄d assequemur si cauebimus ne in pturbationes atq; examinationes incidamus & si attentos animos ad decori conseruationē tenebimus. Motus autem animorum duplices sunt alteri cogitationes alteri appetitus. Cogitatio in uero exquirēdo maxime uersat̃ Appetitus impellit ad agēdum. Curandum est igitur ut cogitatione ad res q̄ optimas utamur. Appetitū rationi obedientē prebeamus.

C Vm autem pulchritudinis. Tria proposuit. ex quibꝰ decorū illud constat formositatem ordinē & ornatum. postq̄ de uerecundia disseruit: resumit primā partē. & de ipsa precipit faciens duo genera pulchritudinis. Venustas ut dixi est ille decor ut gratia in mulieribus que inducit homines ad amandum. ¶ Dignitas est pulchritudo uiri uenustas mulieris: & uenustas accipitur in homine tanq̄ condimentum dignitatis. & decorū uiri est honestas: & dicitur etiam decora dignitas. ¶ Ducere existimare. dignitas est hominis pulchritudo: & id quod inducimur ut eum reuereamur: uenustas est forma muliebris cum gratia. ¶ Omnis ornatus. omnis expolitio cutis & fucus quo mulieres utuntur: & calmistrio: ut sint uenustiores hec cōia debent esse aliena a uiro. Vnde dicit Ouidiꝰ. Sint procul a nobis iuuenes: ut femina compti. Fine coli modico forma uirilis amat. ¶ Non dignus uiro qui uiro non conuenit: sed mulieri q̄m ait Fabius. mollis ornatus expolitio cutis uirum nō ornat: sed eius mentem iudicat. Vnde Thales philosophus dicebat non componere faciem sed bonarum artium studiis animum excolere preclarum est. Et Iuue. probo dedit Othoni q; curaret cutem. Seneca dicit. Non est ornamentum uirile concinnitas. ¶ Et

ERAS. Dignitas uirorum: uenustas mulierū Qui gestus i homine seruandi. Plene illorū meminit. Cū in li. i. de oratore.

ERAS. Argumētū a minore.

ERAS. Forure & uestibus mūdicies.

ERAS. Mundicies media inter elegātiā uiciosā & aggrestem negligētiā. Incessus moderatio.

ERAS. Pōparū ex quibꝰ sacra & simulachra lentissimo incessu circūferuntur.

ERAS. Cogitatio appetitus.

MARS. Venustas. Dignitas.

huic non digno.s.ornatu.i.non solū debemus effugere mollē ornatū:sed etiā gestū & motū corporis indecorum & parum uirilē. ¶ Nam palestrici motus.Probat ex gestibus & motibus indecoris histrionū:q̄ sit turpe hoiem molliter & parū uiriliter uti gestu & motu. ¶ Palestrici quibus utuntur palestrite.i.luctatores:qui nudi & oleo quodā perfusi luctabant̄.unde papinius appellauit unctā palem.i.palestrē oleo perfusam.Cum enim in.v.Thebaidos loquitur de uariis exercitationibus Thidei dicit.Sed corde labores ante alios erat uncta pales.Gestus est actio quedam & quasi pronūciatio corporis gestio & administratio & actio:sed parum est in usu. ¶ Odiosiores: mouētes tedium & fastidiū spectatoribus cum sint nimium molles.& affectati. Histriones dicuntur ludiones & hi qui recitāt comedias & tragedias & personas aliorū referunt.Nō uacant ineptiis:nō ꝓbantur a spectatoribus tanq̄ molles & inepti.i. non cōuenientes ꝑsonas quas sustinent.In utroq; genere i palestricis motibus & gestu histrionū recta cū decoro. ¶ Simplicia.pura ut decet sine aliqua admixtione affectate mollíciei. ¶ Forme aūt dignitas ꝑcipit qūo conseruanda sit forme dignitas.Tuenda:seruanda.Coloris natiui.s.non fucati & medicaminibus comparati. ¶ Preterea ultra hec que dicta sunt. ¶ Mundicia ornatus quidem decoris.Non odiosa que non facit aliis fastidium. ¶ Mundus est ornatus muliebris antiquos etiam neutro genere ꝓferebat̄.unde Lucillius.Legauit quidam uxori mundū omne penumq;. Neq; exquisita:nimis affectata & accusata.Tantū solū modo efficiat ne uideat̄ aggrestis & negligens. ¶ Agrestem rusticanā. ¶ Inhumanam.ab homine alienam.qm̄ sua negligētia turpem esse & squalibum reprehēditur. ¶ Eadem ratio nunc precipit de uestitu.i.eadē consideratio.que.s.habetur ad tuendam dignitatē & colorem in uestitu etiam mediocritatem seruare debemus:que in oībus rebus laudatur:pleris q; maiori parte rerum est laudabilis. Cauendū est autē.Nunc dat precepta & cautiones de ipso incessu. ¶ Molioribus:effeminatis & parum uirilibus.Qualis debeat esse incessus magnanimi uiri:ut dictū est supra ex sententia Aristo. ¶ Ferculis pomparū:pompa dicitur a pōpo uerbo greco:quod est mitto latine. ¶ Ferculū est illud:quod continet id quod mittitur:& dicitur a ferendo:dum fercula dicuntur illa que in triūphis preferuntur & solēnitatibus sacrorū.in quibus uasa circūferuntur molliter & quadam scientia.Non enim in illis properatur.Pompa est spectaculū in rebus prosperis:& etiā aduersis:ut in triūpho & funere:quasi quidam solēnis apparatus & ostentatio. ¶ Spectaculū est illud:quod spectatur & ipsa etiā spectatio. ¶ Similes ferculis:his qui molliter & segniter circūferuntur in pompis non debemus uti nimia tarditate & molli: nec nimia celeritate sed tenere mediū.ne aut molles aut incōstātes & anheli Anxiiq; uideamur. ¶ Que celeritas.nā homo grauis habet tardū incessum:ut uideat̄ constans.Non.n.properat ille(inquit Aristo.)cui nil magnū uidetur. ¶ Sed multo etiā magis.qm̄ cum mouetur animus mouetur & uultus qui animum iudicat.Motus animi duplices sunt. ¶ Natura duce bonum appetimus fugimusq; cōtrariū cū appetimus constanter & prudēter uoluntatē habemus que in solo sapiētie cadit.Libido que incitata est uehemētius in stultis inuenitur.Et natura duce magna declinamus:que declinatio si cū rōne sit cautio appellat̄:que aūt sine rōne & cū examinatione humili atq; fracta noiatur metus qui est a rōne aduersa cautio. ¶ Quod assequemur:ut animi motus non recedant a natura.Examinatio est metus subsequēs & quasi comes pauoris. ¶ Ad decoris conseruationē qm̄ non decet hoiem perturbari:sed ratione uti & putari oia humana esse inferiora:& nihil dicere q̄d sit contra naturā.Motus aūt animorū.Diuidit motus animorum in duas partes appetitū & cogitationem.Cogitare igitur honesta debemus & appetere ut decoꝝ seruetur. ¶ Ad res q̄ optimas.coniunctas uirtuti atq; cogitatione dignas ut appetitus obediat rationi.i.ut id quod appetat: quod est secundū naturam.Plato in.iiii.de repub.sic ait.temperantem aliquē appellamus cum in eo id quod presidet:& id quod subest in sententiā eandem conueniunt rationē.s.imperare dicere neq; ab illa desistendū esse:fortem illum uocamus in quo iracundie uigor ita institutus est:ut in mediis uoluptatibus & odoribus in sententia sua persistat:non aliter esse de terribili & non terribili iudicandum q̄ ratio ipsa dictauerit.

Palestrite. Gestus. Gestio. Histriones. Mūdus neutri generis. Pompa. Ferculū. Spectaculum. Cautio. Metus. Examinatio. Fortis quid sit.

ET quoniā &c.descripturus decorum sermonis ostendit duplicē esse orationis uim & in quibus utraq; fuerit.Ordo est.& quoniā magna uis est orationis:q; pro & ea.s.uis orationis est duplex.altera sup.est cōtentionis.i.controuersie & litis:altera sermonis.i.familiaris collocutionis. Contentionis tribuatur disceptationibus iudiciorū & disceptationibus contentionū.i.orationum ad multitudinē aliquā diligenter attentam & senatus.i.orationū ad senatum sermo.i.familiaris & humilis collocutio uersetur in circulis.i.coronis in circuitu stantium dum cōfabulantur in disputationibus in congressionibus familiarū.i.collocutionibus in cōgressu & persequatur.s.sermo etiā cōuiuia.i.utantur etiā in conuiuiis familiari sermone. Multa sunt precepta rhetorū.i.oratoriā discentium cōtentionis.i.de cōtentione & nulla sup. sunt apud eos precepta sermonis q̄q̄ haud.i. nō scio an hec quoq;.i.etiā precepta de sermone faciendo possunt esse.Sed magistri inueniuntur studii.i.ad studiū discentium.i.eorū qui dicendi artem percipere uolunt.Alii legunt discentium.i.dicendi:hoc est ornate loqui uolentium:aūt pro sed nulli sunt qui studeant.i.diligentiam & operā impendere uelint huic.s.familiari sermoni.Omnia.s.loca referta.i.repleta sunt rhetorum.i.artem dicendi & cōtentionis docentium q̄q̄ eadem precepta que sunt uerborum & sententiarū pertinebūt ad sermonē. Sed cum nos habeamus uocē indicem.i.nunciam & significatricem orationis.i.rationis di-

ASCE. Ordo.

Ne tibi lingua loquax dentis oppressa ueneno,
Sit iubet ut suam clara lepore nitens.

Orationis in contentionem seu patrocinationem & sermonem facta petitione qualis cuiusq; sit sermo describit.

ET quoniam magna uis orationis est eaq; duplex:altera contētionis:altera sermonis. Contentio disceptationibus tribuatur iudiciorum contionum senatus.Sermo in circulis disputationibus congressionibus familiarum uersetur persequatur ēt conuiuia.Contentionis precepta rhetorū sunt ita nulla sermonis q̄q̄ haud scio an possunt hec quoq; eē.Sed discentiū studii inueniuntur magistri:Huic autem qui studeāt sunt illi rhetoꝝ turba referta oino q̄q̄ qui uer-

Patrocinatoris officiū.

ERAS. Ea nemo decet que nulli cupiunt dicere.

borū sententiarūq; pcepta sunt eadē ad sermonē ptinebunt: sed cū oratiōis indicē uocē habemus. in uoce aūt duo sequamur ut clara sit ut suauis utrūq; oīno a natura petēdū est uerū alterū exercitatio augebit: alterum imitatio psse loquentiū & leniter nihil aliud fuit in catulis ut eos exquisito iudicio putares uti litterarū q̄q̄ erāt litterati sed & alii. Hi aūt optime uti lingua latina putabātur sonus erat dulcis littere neq; expresse neq; oppresse ne aut obscurū eēt aut nimis putidū sine cōtentiōe uox nec langués nec canora. Vberior oratio. L. Crassi nec minus faceta sed bene loquendi de Catulis opinio nō minor sale uero cōditus & facetiis Cesar Catuli fratris pater uicit oēs. ut in ipso illo forensi genere dicēdi cōtentiones aliorum sermōe uinceret. In oībus igitur his elaborandū est si oībus qd deceat exquirimus.

Duo in uoce requisita.

rendi. Aūt pro sed cum sup. sequamur duo in uoce: sed ut sit clara. i. sonora: & non impedita & sup. ut sit suauis utrūq; est petendū a natura. i. debet habere principiū a natura: uerū. i. sed exercitatio augebit alterū. s. claritatē & imitatio loquētiū presse & leniter sup. augebit alterū. s. suauitatē uocis. Nil aliud. s. q̄ imitatio bene loquentiū fuit in catulis: patre. s. & filio q suauiter locuti sunt ut. i. ppter qd putares eos uti exquisito iudicio litterarū. i. scientiarum rhetoricarum: q̄q̄. i. tametsi erant litterati: sed &. i. etiā alii sup. erāt litterati ut illi: sed non tam suaues: qa non sunt leniter & psse loquētes imitati: ut catuli. Aūt pro sed hi. s. Catuli putabantur optime uti lingua latina sonus sup. eorum erat dulcis littere. i. pnunciationes singularū litterarū neq; erāt sup. expresse. i. nimis sonore quasi cum stridore emisse: neq; oppresse. i. quasi suffocate ut nō recte pciperent. Ne. s. genus dicēdi esset obscurū per oppressionē: aut putidū. i. fastidiosum nimis quasi putés sicut res fetida dū exprimitur & mouet magis putet q̄ oppressa (nescio an dixerit autor putidū nimis. i. hiatū excitās qd si alibi lectū esset facile dixerim) ut uox sup. eorum erat: nec langués. i. oppresse & tepide pbata: nec canora. i. sine stridula: sine cōtentione. i. conatu uehemēti. Oratio Lucii Crassi erat sup. uberior. i. abundātior nec minus faceta q̄ sup. Catulorū sed opinio. i. estimatio bn̄ loquēdi nō minor erat de catulis. Vero pro sed Cesar orator. s. pater Catuli fratris existens cōditus sale. i. urbanitate & facetiis: uicit. i. superauit oēs ita sup. ut uinceret sermone. s. quotidiano & familiari cōtentiones. i. conatus aliorum. s. oratorū dicēdi. i. orandi in illo ipso genere forensi in quo edocti & eruditi erāt. Igitr elaborandū est in oībus his si nos exquirimus in oībus qd deceat.

MARS. De oratione & sermōe. Cōtētiō. Amplificatio.

T qm̄ magna uis. Nūc pcepit de oratione & sermone quo uti debem9 ut decet. ¶ Vis natura & potētia. Eaq; uis. s. diuidit oratione in duas partes: cōtentionē & sermonē ut ostēdat aliqn̄ utēdū esse cōtentione: aliqn̄ sermone. Nā in cōtentionib9: in senatu: in iudiciis: uocis cōtētione uti debemus. i. sonora alta: & ad mouēdos auditores accōmodata: de qua rhetores pcipiūt: Nā secūdū subiectā materiā debem9 intēdere uocē & remittere. ¶ Cōtentio est oratio acris ad cōfirmādū aut cōfutandū apta. Tūc. n. debem9 uti cōtētione uocis & uires eloquii effundere: ut id pbemus qd intendimus. Vnde dicit in oratione pro. Qu. Ligario. Et q̄ maxima potero uoce cōtendā sic: ut audiat populus roma. Amplificatio est ea pars orōnis: que mouet auditores ad effect9: qua qui scit uti: uehemēs est orator. Cōtentio igitur pmittēda est oratoribus in genere iudiciali deliberatiuo & demonstratiuo. ¶ Disceptationibus. cōtentionibus & cōtrouersiis oratorū. ¶ Iudiciorum causarū in genere iudiciali. Cōtentionū in genere demōstratiuo ad populū cū quis laudatur aut uituperatr. Senatus: causarum quas tractāt in senatu in genere deliberatiuo. ¶ Sermo q est demissus & serpit humilis. n. oratio quotidiane locutioni accōmodata: debet adhiberi in cōgressionibus. i. cōfabulationibus amicorum & cōuiuiis: Rhetores pcipiunt de contentione & qua actione utendū sit: quō aūt debemus uti sermone. non precipiunt potuissent tn̄ & de sermone precipere ut eo. s. scdm tēporis cōditionē utamur: & ut decet cū illis loquamur: quibus cōgredimur. ¶ In circulis. corona hominū cōfabulantiū de aliqua re honesta. ¶ Cōgressionibus collocutionibus amicorum inter se. Precepta cōtentionis. precipiūt rhetores quō & qn̄ debeamus uti cōtentione sed nō precipiunt quō utatur sermone. ¶ Hec quo pcepta sermonis quéadmodum cōtentionis. ¶ Dicunt rhetotes. Quot sunt partes orōnis: que utimur in causis forēsibus suasoriis & demōstratiuis. Sunt. n. tres partes: magnitudo: mollitudo & formido: & dicunt quō debemus cōtentione uti. de sermone quotidiano nihil dicunt. ¶ Dicentiū eorū qui dicendi artē percipere cupiunt. Huic sermoni. qm̄ essent res quasi infinita, psequi pcepta de sermone quotidiano. Sed hoc ipsi prudētie: que uidet id qd decet: & modū oībus imponit relinquendum est: ut. s. quisq; utatur eo sermone qui cōueniat rei de qua sermo habetr personis audiētibus. tēpori: & loquenti: ceterisq; circūstantiis. hoc idē inquit Cice. accidit: qm̄ fuerunt & sunt qui pcepta eloquētie pcipere uoluerūt a magistris: sed nō inuenti sunt qui uellēt discere quō quotidiano uti debeāt. pcepta sermonis humane uite plurimū cōduxerant & ad bonos uiros formādos. Multa. n. dicuntr que aliis nocēt: & sunt contra naturā boni uiri. unde dicebat Cleobolus. Linguā habere laudabilé: ppriū esse uirtutis. Et anacharsis scyta interrogatus quidnā esset in hoībus bonum ac malū: respondit lingua. Illa. n. bene & male utimur. Vnde cōsiderandū est anteq̄ loquamur: qm̄ uerbū emissum reuocari non pōt: & necat ut gladius. Eo igitur sermone utamur q memini noceat: & aptus sit tēpori: rei: & psone. Xeno dicebat philosopho dignū minime esse id uerbū qd nō fuisset prius mente & cogitatione intinctū. ¶ Verborū sententiarūq; hec pcipiunt rhetores quō. s. oratio debeat ornari & distingui uerbis hec sentētiis: & possunt etiā pertinere ad sermonē: in quo nō debēt esse uerba rustica & sentētias habere debet tēpori & psone aptas. ¶ Ergo in preceptis rhetorū: in arte dicendi possumns elicere sermonis rōnem: uita loqui ut decet & ut circūstantie requirunt. ¶ Sed cū orationis. precipit nūc qualis debet esse uox clara. s. & suauis. & ideo Ennius laudās Ceterum dicit esse ore suaui loquēti. nā qui uocē habet rigidā potius latrare q̄ loq uidetr. ¶ Indicē. nunciā: qm̄ uoce censa exprimimus & motus animi. ¶ Vtrūq;. ut clara sit & suauis. natura. n. ad hoc plurimū cōfert. postea industria. ¶ Alterum. ut clara sit assequemur: si nos exercebimus in loquēdo legēdo pnunciando. hoc modo si uox clara & sonora: antiqui habebāt philosophos. i. uocis magistros: & utebantr cibis uocis accōmodatis. Et Demosthenes adhibita exercitatione uocis

Humilis sermo quotidiana locutio. Trespartes orationis.

Cleoboli dictū. Lingua bonū & malum.

Premeditate loquendū esse. Suadet enim.

Flacch9 nam nescit uox missa reuerti.

defectū emendauit: demissis in os aliqn̄ lapillis. Excitatio. potissimum in declamationibus. Et Fabius monet exercendam esse uocē quotidiana declamatione. Alterū. ut sit suauis assequemur si illos imitabimur: qui presse. i. submisse loquuntur leniter & cōuenienter quotidiano sermoni pressum minus subtile: inquit Cice. in hortensio: quis te aut est aut fuit unq̄ in pariendis rebus definiendis & explicandis pressior. ℂ Nihil aliud nisi suauitas uocis & claritas hoc autē erant adepti exercitatione & imitatione. ℂ In catulis. patre & filio de quib9 dictū est. ℂ Exquisito. accurato & optimo iudicio de lingua latina uidebant' (inquit) optime iudicare de litteris cū ita loqueretur & cōmendabant' suauitate uocis cū non essent admodū eruditi: q̄q̄ erāt litterati. i. calebant grāmaticē & scientiā recte loquēdi in rhetoricis scrib. idē Cice. studiū est animi assidua & uehemēs ad aliquā rē applicata magna cū uoluptate occupatio: ut philosophie poetice geometrie: litterarū. ℂ Sed & alii erant. s. litterati: tn̄ non putabat' uti exquisito iudicio litterarū cū nō haberent illā suauitatē. ℂ Hi aūt catuli. pater & fili9. ℂ Optime. uti lingua latina latine loq & elegantiā lingue optime tenere. Neq; expresse: qa nō adeo exprimebā litteras: ut asperū sonum redderent: neq; exprimebāt intra labia: ut difficile esset ītelligere. & sic turpis redderet' oratio: tenebant igitur mediū. ℂ Ne aut obscurū esset: si litteras oppressissent. ℂ Aut putidū. non gratū sed mouēs fastidiū: si litteras nimiū expressissent. ℂ Sine cōtentione conatu & uehementi concitatione. ℂ Nec languēs. remissa & debilis nec nimis canora. ℂ Vberior oratio. oratio inqt. L. Crassi erat copiosior oratione catulorū sed nō minor opinio erat de catulis q bene loquerent' q̄ de Crasso qui suo tēpore summus orator fuit. Hic est ille. L. q in oratoriis libris disputat de arte dicēdi: & pfectū oratorē instituit. M. uero Antonius mediocrē. ℂ Bene loquēdi. q bn̄ uterētur lingua latina. ℂ Sale facetiis & ioco. Pli. ait lib. xxxi. Animi quoq; sola tia sales appellant'. omnisq; uite lepos & summa hilaritas: laborūq; requies nō alio magis uocabulo cōstat honoribus etiā militieq; interponit' salariis īde dictis. ℂ Conditus ornatus & sapidus. ℂ Cesar q disputat in oratoriis libris de quo supra. Cesar. L. filius. In quo forēsi genere iudiciali in causis que foro agebant'. ℂ Sermone oratione sua sine cōtentione que multū salis & leporis habebat: eratq; tanq̄ sermo quotidianus. hoc adeo placebat populo ut ipsius iudicio Cesaris sermo superaret cōtentiones aliorū. i. orationes acres & ad cōfirmandū confutandūq; cōparatas. nō enim utebat' Cesar in causis forensibus contensione sed sermone: qm̄ uidebat' confabulari non orare causas que dicēdi contentionē requirunt. ℂ In oibus igitur: concludit hanc patrem de uoce docēs quid sit agendū si uolumus seruare decorū. ℂ Si postq̄ in omni re querimus ipsum decorū in omnibus elaborandū est ut decorum seruetur.

Studiū. Mediū ī orone tenendū. L. Crassus summus orator. M. Antoni9 mediocris. Sales. Salariū: a salibus dicitur. Cesar cō fabulari uidebat' nō orare.

Si seriis fuerit mixtus seuere loqueris
Iocundus niteat sermo lepore tuus.

☞ Loquens de rebus que usui sunt seueritatem pre se ferat: de iocosis uero sermoné faciens in omnibus obseruet leporem.

SIt igit' hic sermo (in quo Socratici maxime uigēt) lenis minimeq; ptinax: insit iō lepos. Nec uero tanq̄ in possessionē suā uenerit excludat alios. Sed cū aliquis in rebus tū in sermone cōmuni uicissitudine nōnunq̄ utendū putet. At uideat imprimis qbus de rebus loquat': si seriis seueritatem adhibeat si iocosis leporē. Imprimis prouideat. ne sermo uitiū aliqd indicet inesse moribus. Qd maxime tū solet euenire cū studiose de absentibus detrahēdi cā. aut p ridiculū aut seuere maledicte cōtumelioseq; dicit'. Habent' aūt plerūq; sermōes aut de domesticis negociis. aut de rep. aut de artiū studii & doctrina. Dāda igit' opera est ut si ēt aberrare ad alia cepit ad hec reuocetur oratio. Sed ut cūq; aderūt res (neq; enim iisdē de rebus nec in omni tēpore: nec similiter delectamur) animaduertendū est ēt quatenus sermo delectationē habeat & ut incipiendi ratio fuerit ita sit desinēdi modus sed qm̄ in oī uita rectissime ꝑcipit' ut pturbationes fugiamus. i. motus animi nimios rationi nō obtēperantes. sic eiusmodi motibus sermo debet uacare ne aut ira existat aut cupiditas aliqua aut pigritia: aut ignauia aut qd tale appareat. Maxieq; curadū est ut eos qbus cū sermonē cōferemus & uereri & diligēter uideamur. Obiurgatiōes

SI igitur &c. Docet qualis sit sermo & q̄uo sit utendū eo. Ordo est igitur qa s. in oibus decorū seruandū est. Hic. i. huiusmodi sermo familiaris (in quo socratici. i. Socratis imitatores maxime uigent) sit lenis. i. non asper & minime ptinax. i. flexibilis ab opinione: ut nihil aliis cōcedat uel nimis ptinaci & cōtinuato spiritu ꝓbatus: lepos. i. uenustas & urbanitas quedā dicenti insit in eo uero pro sed: nec sup. sermo noster excludat alios. i. priuet alios facultate loquēdi tanq̄ uenerit in possessionem suā. Vnde excludere. s. quēlibet possemus: sed putet sup. qui loquet' utendū esse: nō nunq̄. i. interdū uicissitudine cū. s. ita sit q in reliquis rebus. tum. i. maxime in sermone cōi loquenti. s. & respondēti. s. nā in concionibus & predicationibus medius sermo est: qa un9 tm̄ loquit'. At. i. sed uideat. i. consideret in primis. i. primū oium de quibus rebus loquatur si sup. de seriis. i. seriosis adhibeat sup. sermoni suo seueritatē. si sup. de iocosis loqtur adhibeat leporē. i. facetias & sales & prouideat. i. prospiciat in primis ne sermo indicet. i. denotet aliquod uitiū inesse moribus. Quod. s. iudicare uitium esse in moribus solet euenire maxime: tum. i. tunc: cū. i. qm̄ dicitur studiose. i. diligēter de absentibus causa detrahēdi: aut per ridiculū: aut seuere: aut maledice: aut cōtumeliose. i. uitupe riose. i. quouis modo diffamādo. Aūt pro sed sermones habentur plerunq;: aut de negociis domesticis: aut de repu. aut de studiis & doctrina artiū igitur opera danda est. i. diligētia est adhibēda: ut si ratio. i. sermo ineptus inceperit ab errare. ad alia sup. negocia ut ad delectationes: detractiones aut lasciuiā reuocetur ad hec s. iam dicta. Sed animaduertendū est etiā quatenus. i. usq; ad quā mensurā sermo habeat. i. habere debeat delectationē & ut modus dēsinendi. i. finiendi: sit ita. i. talis ut. i. qualis ratio

ASCE. Ordo. ERAS. Ne acerbus ne ptinax. Ne īmodicus. Vt rebus accōmodus. ERAS. Vt honestis de reb9 ne uag9 & inequalis. In seriis seueritas ī iocis lepos seruādus. ERAS. Nec concitatior. ERAS. Obiurgatio q̄tenus adhibēda.

ét nonnunq̄ incidunt necessarie. In quibus utendū est fortasse & uocis contentione maiore & uerborū grauitate acriore. Ita agendū etiā est. ut ne ea facere uideamur irati sed ut ad urendū & secandū sic ad hoc genus castigādi raro inuitiq; ueniemus. Nec unq̄ nisi necessaria si nulla reperietur alia medicina. Sed tñ ira ꝓcul absit cū qua nihil recte fieri nihil cōsiderate pōt. Magna aūt ꝑte clemēti castigatiōe licet uti grauitate tñ adiūcta ut seueritas adhibetur & cōtumelia repellat᷑. Atq; etiā illud ipsum qd acerbitas habet obiurgatio. significādū est ipsius cā qui obiurgetur susceptū eē. Rectū ē aūt ēt in illis cōtētionibus q̄ cū inimicissimis fiunt ēt si nobis indigna audiamus tñ grauitatē retinere. iracūdiam repellere: Que.n. cū aliqua perturbatione fiūt neq; ea constāter fieri possunt. nec ab his que adsunt approbari. Deforme ēt est de seipso predicare falso ꝑsertim & cū irrisiōe audientium imitari militē gloriosum.

ERAS. Nec tam quidē referendū maledictū quū male audierimꝰ. De obiurgationibꝰ necessariis.

ERAS. Indecora iactantia trasonica.

MARS. De sermone quotidiano.

Socra. disputationū princeps: & ideo anahomice dicit᷑ sermo secularis ipsa disputaio.

Indicar. Detractio res est importunissima.

Magnanimꝰ nō detrahit.

Quatenꝰ & q̄tinꝰ differunt.

Mediū tenēdū.

incipiendi fuerit utcūq;.i.qualitercūq; res aderunt quod dicit: enim pro qa: neq; delectamur semp de iisdem rebus nec similiter: nec in omni tēpore: sed qm̄ rectissime precipit᷑ ut fugiamus in omni uita pturbationes.i.nimios motus animi non obtēperantes rationi sic sermo debet uacare eiusmodi motibus ne aut ira existat: aut cupiditas aliqua: aut pigritia: aut ignauia: aut quid.i.aliqd tale appareat: q; pro & curandū est maxie ut uideamur uereri.i.reuereri & diligere eos quibuscū.i.cū quibus cōferemꝰ sermonē id colloquemur obiurgationes.i.correptiones incidūt nōnunq̄.i.aliqn̄ etiā necessarie. In quibus.s.obiurgationibus & increpationibus utendū est fortasse: maiore contentione uocis & acriore grauitate uerborꝝ: id.s.officiū obiurgandi est ēt agendū itaq; sup. ut ne.i.nō uideamur irati agere ea.s.uerba sed ut.i.quēadmodū nos sup. uenimꝰ raro & inuicti ad urendum & secādū.s.memoria insana & cōtagiosa: aut hoies incorrigibiles & perniciosos. ita ueniemus raroq; inuiti. ad hoc genus castigādi. nec unq̄ sup. ueniemus ad hoc nisi necessario si.s.nulla alia medicina.i.emēdatio uite reperietur. Sed tñ ira sue uehemens & q rōnem perturbet absit procul ab obiurgatione.s.cū qua.s.ira nihil pōt fieri recte & nihil considerare. aūt pro sed: licet.i.licitū est uti pro magna parte.i.ut in pluribus castigatione clemēti.i.miti tñ grauitate adiuncta.i.sic ut grauitas sit adiūcta ut s.seueritas adhibeat᷑ & cōtumelia.i.opprobriosa uituperatio appellat᷑. Atq; pro sed illud ipsum acerbitatis qd castigatio habet sup. annexū significandū est.i.finis notificandū est susceptū esse causa. pro utilitate & cōmodo ipsiꝰ qui obiurget᷑. Rectū.i.decorꝝ & honestū est ēt in illis cōtentionibꝰ q̄ fiunt cū inimicissimis ēt si.i.audiamus īdigna nobis idest uituperia turpissima: tamen retinere grauitatem: & repellere iracundiam. Enim pro quia: quia ea que fiūt cum aliqua perturbatione: neq; possunt fieri constanter nec approbari ab his que absunt deforme est etiā predicare de se presertim falsa.i.per arrogantiam & uanam iactantiam attribuere sibi īmeritas laudes & imitari militem gloriosum apud Plautum & Terentium: qui se inaniter laudat cum irrisione audientium.

S It igitur. hic sermo precipit nūc de sermone quo utimur quotidie: & sic partē amissam & rhetoribus de sermone tanq̄ phs Cice. exequitur: ut bonū uirū cumulate possint effugere. Socratici academici ueteres: qui a Socrate originē habuerunt q in disputationibꝰ maxima uerecūdia utebant᷑. Sermo ipsoꝝ nō erat ptinax: & ipse Socrates in disputationibus imperiū agebat eratq; suauis in sermone & facetus. Socrates apud Platonem sic gorgiā alloquitur. Si ergo tu es ex eoꝝ numero ex quoꝝ ego sum libēter abs te quererē sin minus dimitterē q; si queras qui oꝝ ego ex numero sim respōdebo ex his qui libēter redargui patiunt᷑ si qd uere dicant: libēter etiā redarguūt: si qd ab alio nō uere dicatur & quibus nō minus gratum est reprehēdendi q̄ reprehēdere. ¶ Lenis suauis minime pertinax: concedat aliis id qd est cōcedendū. ¶ Lepos q̄dā suauitas & festiuitas cū gratia. ¶ Nec uero nō debemus (inquit) solū nos loqui cū sumus in congressionibus amicoꝝ: sed uicissim ne alios excludere uideamur. Si seriis de rebus grauibus & ioco contrariis. Si loqueremur de re iocosa: debemus adhibere leporem idest quandam suauitatem & festiuitatem sermoni. si de re seria grauitas adhibenda est aliter non seruatur decorum. ¶ Indicet: ostendat: & patefaciat indicare dicunt᷑ illi proprie qui conscios alicuius sceleris accusant & dicuntur indices postea indicare largo modo. sumit᷑ ad multa que tamen occulta sunt. Vitium inesse moribus. Nā illi qui nimis auide loquuntur de libidine ostendunt se esse libidinosos qui absentibus detrahūt ostendunt liuorē & malū animum. Vn̄ dicit Hiero. li. yii. detractionem esse rem importunissimam in qua duo sunt qui iniuriam faciunt & bifariam leditur is cui iniuria fit. Qui enim detrahit iniurius est quod nō presentem accusat. Itē qui huic credit iniurius est q; prius credit: q̄ rem cōpertā habeat. Et illi qui absenti detrahitur ob id iniuria fit qd ab altero insimulatur ut malus ab altero talis putatur. Ita igitur loqui debemus ut per uerba cognosci non possit nobis inesse aliquid uitii. ¶ Studiose magno studio & cura. ¶ Aut per ridiculū. per iocū & derisiue. ¶ Seuere grauitate aduersas de quibus sermo habetur. precipitq; orationē reuocandā esse ad ea de quibus loq ceperamus si facta fuerit aliqua digressio: qm̄ ad ꝓpositū reddire decet. De domesticis negociis. de re familiari: aut de rep. aut de bonarū artiū studiis & doctrina. Aberrare digredi ad alias res. ¶ Ad hec de qbus erat institutus sermo. Sed utcūq; aderūt res.i.quocūq; & qualescūq; res erūt de qbus loqmur curandū est ne modū excedamus: quia tūc sermo erit odiosus: idcirco ne id accidat cauendū est. Quatenus quousq;: quatinus uero significat quia. Iuue. Quatenus eta domi non sunt. ¶ Habeat delectationē placeat audientibus nā sit est odiosus.i.si mouet fastidiū finē imponere debemus. Eatenus igit᷑ debet sermo ꝓgredi quatenus delectat. ¶ Ratio fuerit.i.quēadmodū loquamur considerandū est anteq̄ incipiamus loqui ne aures aliorū offendamus: ut oportune fiat initium sic in desinendo fieri debet ne modū trāseamus tuendū igit᷑ est medium: & tpi seruiēdū qd maxime decet. ¶ Rō consideratio. ¶ Sed qm̄ in omni uita. Nunc dicit sermonē debere uacuū esse perturbationis: & ipse declarat qd sit pturbatio. In sermone igit᷑ nullā perturbationē indicemus. In oī uita in oī statu uite ut trāquille uiuat᷑. ¶ Motibus perturbationibus omni sermo debet esse uacuus. ¶ Ne existat appareat: qm̄ excandescere in sermone

uitio uertitur. Ira (inquit Arist.) est cupiditas doloris reponẽdi: & cõcitatio animi (ut finit Sen.) Ad ultionẽ iudicio uoluptatis pgentis. Idẽ Cice. in tuscu. disputa. ex stoicorꝫ snia dicit irã eẽ libidinẽ puniendi eius q uideat lesisse iniuriã & excandescẽtiã esse irã nascentẽ ex motu existentẽ. qm̃ se illico ostendit. ¶ Cupiditas uoluntas cõtra rationẽ. nã cupiditas est effrenata apparentia. Pigritia proprie est metus cõsequentis laboris. Ignauia opponitur fortitudini. Aut tale quid aliqua similis perturbatio. ¶ Veteri habere in honorẽ & eos diligere ne uideamur aut adulatores aut maledici. Obiurgationes ẽt nunc precipit qua moderatione amici obiurgandi sint & sic ostendit quomodo ad amicũ castigandũ uenire debemus. ¶ Vocis contentione clamore ut irati uideamur. ¶ Acriore. Acerbiore atqꝫ uehementiore: & sic ponit modum in his rebus quem probat cõparatione chirurgorũ qui uulnera secant & adurunt inuiti si nõ est aliud remedium. ¶ Sed ut ad urendũ quemadmodũ chirurgi inuiti quodãmodo secant: ut urunt uulnus: ut qui patit sanet non studio secandi aut urendi sic amicũ castigare debemus non studio castigandi: sed corrigendi reducendiqꝫ ad offm̃. Nulla medicina nullũ aliud remediũ. Perstat in translatione medicorũ q tandẽ cũ nullũ aliud remediũ põt adhiberi urunt & secant ulcera ita debemus contentiõe uocis castigare amicos si alius modus non superest. ¶ Sed tamẽ quis necessario ad castigationes ueniamus: tamẽ nulla sit ira que quia est breuis furor. Nihil recte poterit facere qm̃ contraria est rationi que modũ seruat in omni re. ¶ Considerate quoniã iratus inconsiderate agit cũ ducatur affectu. Clemẽti indulgenti miti cũ aliqua grauitate sine cõtumelia. ¶ Adiuncta grauitate ne clemẽs & leuis castigatio cõtemptui sit grauitas adhibẽda est. ¶ Illud ipsum id qđ uidet acerbũ ei qui obiurgatur: debemus ostendere susceptũ esse a nobis ipsius qui obiurgatur causa nõ studio obiurgandi. ¶ Rectum est aũt precipit nunc quomodo sit cũ inimicis contendendũ. ¶ Rectum est decet. ¶ Inimicissimis qui nos capitali odio prosequuntur. ¶ Nobis indigna quis in nos contumeliosi fuerint & conuicia indigna effuderint. tamen debemus retinere grauitatẽ & non moueri ad iracundiã & excandescentiam: unde Antisthenes cũ audiuisset aliquãdo. Platonẽ sibi maledicere dixit. Regiũ est male audire cum benefeceris si magnanimus fueris (inquit Sen.) Nunq̃ iudicabis tibi cõtumelia fieri de inimico dices non nocuit mihi sed animũ nocendi habuit. & cũ illum in potestate tua uideris & uindictam putabis uindicare potuisse qđ est magnũ uindicte genus. ¶ Grauitatem constantiã ut non moueamur ad effectũ. ¶ Deforme etiã turpe & plenũ ludibrii. Predicare palam dicere & iactare sese in ipso quotidiano sermone. Militem gloriosum trasonẽ terentianum qui iactat se a Gnatone irridetur sic etiã miles apud Plautum.

E T qm̃ &c. Docet decorũ domus & familie. Ordo est. & qm̃ persequimur (uolumus quidẽ certe sup. psequi & forte non persequimur) omnia dicendum est etiam qualem placeat esse domum hominis honorati & principis. i. economi boni cuius. s. domus finis supple intentus est usus ad quem. s. usqꝫ descriptio. i. ratio & forma edificandi est accõmodanda idest cõmode applicanda: & tamen. i. preter cõmoditatem usus diligentia dignitatis & commoditatis est adhibenda. nos accepimus fuisse Cneo. profert Cneo Octauio qui factus est primus consul in ea familia: scilicet octauiorum non ergo loquitur de octauio Augusto honori. i. ad honorem & gloriam q edificasset in palatio domum preclaram & plenam dignitatis que domus cum uisceretur. i. uisum iretur uulgo. i. a uulgo. putabatur esse suffragata. i. patrocinata & auxiliata domino. scilicet Cneo Octauio nouo homini. i. in cuius familia nemo ad huc ante eum magistratum gesserat ad consulatum. Scaurus scilicet Marci Scauri principis senatus demolitus. i. postq̃ diruit & solo equauit. hanc. s. preclaram domum adiunxit accessionem. i. incrementum edibus sup. suis. Itaqꝫ ille. s. Cneus Octauius attulit primus consulatum in suam domum: hic. s. Scaurus existens filius summi & clarissimi uiri. s. Marci Scauri retulit in domum multiplicatam. s. titulis & honoribus non solum repulsam. i. reiectionẽ: sed etiam ignominiam & calamitatem cuius differentie causam innuit Cice. fuisse constructionem preclare & destructionem domus Enim pro quia dignitas est ornanda domo. i. per domum & non est tota quirẽda ex domo. Nec dominus est sup. honestãdus domo. i. per domũ suam. sed domus est honestanda dño. Et ut. i. queãdmodum ratio non solum sua. i. rerũ suarum aut utilitatis sue: sed ẽt aliorꝫ est habenda in ceteris sup. rebus sic. Consimiliter in domo clari. i. egregii hominis: in qua supple domo & multi hospites. i. mutuo beneficio deuincti recipiendi sunt sup. non gratia pecunie: sed hospitalitatis: & inquam supple multitudo cuiusqꝫ generis hominum admittenda adhibenda est cura laxitatis. i. amplitudinis & capacitatis. Enim pro quia: domus ampla fit sepe aliter. id est sine huiusmodi cura domino suo dedecori idest ad dedecori. i. ad dedecus si. s. solitudo

Confert magnificum domino domus ampla decorem
Illeqꝫ nonnunq̃ priuat honore domum.

☞ Domus a dño honorãda: ipsi etiã dño nonnũq̃ honori est.

ET qm̃ oia psequimur (uolumus qdẽ certe) dicendũ est ẽt qualẽ hoĩs honorati & principis domũ placeat eẽ cuius finis est usus ad quem accõmodãda est edificãdi qdẽ descriptio: & tñ adhibẽda dignitatis cõmoditatisqꝫ diligentia. Cneo Octauio (q prim9 ex illa familia cõsul fact9 ẽ) honori fuisse accepimus q̃ pclarã edificasset ĩ palatio & plenã dignitatis domũ: q cũ uulgo uiseret suffragata dño nouo hoĩ ad cõsulatũ putabat. Hanc Scaurus demolitus accessionẽ adiunxit edibus. Itaqꝫ ille in suã domũ consulatũ primus attulit. Hic summi & clarissimi uiri filius in domũ multiplicatã nõ repulsam solũ retulit: sed ignominiã etiã & calamitatẽ. Ornanda est eñ dignitas domo non ex domo dignitas tota querenda. Nec domo dñs: sed dño domus honestãda est. & ut ceteris habẽda rõ. nõ sua solũ sed ẽt aliorꝫ sic in domo clari hoĩs inquã & hospites multi recipiẽdi. & admittẽda hoĩm cuiusqꝫ generis multitudo. adhibẽda cura est laxitatis. Aliter. n.

Ira.
Cupiditas.
Pigritia.
Ignauia
Cõparatio lachirurgia.

☞ Qualis cuiusqꝫ domus esse debeat.

ERAS. Gneus octauius ex octauiorum gẽte primus.

ERAS. Domus optimatis neqꝫ augusto neqꝫ uasta.

86

ampla domus dedecori dño sepe fit:si ẽ in ea solitudo. & maxime si aliquando alio dño solita est frequẽtari. Odiosum est enim cum a pretereuntibus dicitur. O domus antiqua q̃ dispari domino dominaris, qd quidẽ his temporibus in multis licet dicere. Cauendũ est ẽt presertim si ipse edifices ne ultra modũ sumptu & magnificẽtia prodeas: quo in genere multũ mali ẽt in exẽplo est. Studiose enim pleriq; (presertim in hac parte) facta principũ imitantur ut. L. Luculi summi uiri uirtutem quis ad q̃ multi uillarum magnificentiã imitati sunt. Quarũ quidẽ certe est adhibẽdus modus ad mediocritatemq; reuocandus eadẽq; mediocritas ad omnẽ usum cultũq; uite referenda est. sed hec hactenus.

PRAS. Et poeta quo piá sumptꝰ uersiculꝰ uidet᷑. Antiquũ aũt nobilẽ dixit & augustum. Domꝰ a domino inhonostatur.

idest uastitas est ea & maxime si solita est frequentari aliquãdo alio domino. Enim pro qa odiosum. i. molestũ est cũ dicitur a pretereuntibꝰ. ¶ O domꝰ antiqua q̃ dispari domino dominaris. i. gubernaris & in domino teneris: qd quidem licet his temporibus dicere in multis sup. domibus. Cauendum est etiá presertim. i. precipue si ipse. i. tu edifices ne prodeas. i. progrediaris sumptu & magnificẽtia extra modũ. In quo genere est multũ mali. i. incõmodi etiá in exemplo. i. imitatiõe exempli alioꝝ. Etenim pro quia pleriq; imitantur studiose. i. diligẽter presertim in parte. i. edificãdo facta principũ. Vt. i. uerbigratia quis sup. imitatus est uirtutẽ L. Luculli summi uiri. q. d. nullus aut rarissimꝰ quisq; at: q̃. i. quantũ multi imitati sunt magnificentiam uillarũ. s. Lucii Lucilli. q. d. pluri. quarum. s. uillarũ hoc est domoꝝ priuatarum ruri aut in agro: ad recipiendas fruges & colonos earum cõstructarum. Quidem. i. certe modus est adhibendus. i. finis & mensura constituenda & reuocandus est scilicet modus ad mediocritatem: & eadem mediocritas est referenda ad omnem usum & cultum uite. Sed hec supple dicta sit hactenus idest hucusq;.

MARS.

Et qm̃ omnia prosequit᷑ nunc de domo magnifici uiri determinat Arist. loquẽs de magnifico ait. Ad magnificum autẽ pertinet & domũ a se extructã (ut diuitias decet) habere est. n. quoddá & hec ornamentũ. ¶ Volumus certe oĩa persequi: & de oĩbus dicere que ad uirũ instituendũ ornandũq; pertinent. ¶ Qualẽ cuiusmodi cuius laxitatis cuius impense. ¶ Honorati qui fungitur siue fructus est honoribus publicis. ¶ Principis primi inter ciues. ¶ Cuius. s. domus. ¶ Finis est usus. qm̃ ideo fit domus ut ea utamur. Ergo laxitas domus accõmodanda est dignitati ipsius domini ut ea uti possit cum decoro & habitare magnifice. ¶ Ad quẽ usum. ¶ Descriptio designatio domus edificãde ut usui sufficiat cuius causa edificari & pro rõne dignitatis edificãdum est: qm̃ decet principẽ uirum & magnificũ habere domũ magnificã & plenã dignitatis. ¶ Cõmoditatis: ut cõmode habitemus & cũ dignitate. Debet. n. domus esse utilis & pulchra. ¶ Gneo Octauio affert exemplũ Octauii cui domus plena dignitatis suffragata est. Sueto. ait in uita. Augustus. Primus ex familia Octauioꝝ magistratum populi suffragio cepit. C. Rufus Is questorius Gneũ &. C. procreauit a q̃bus duplex Octauioꝝ defluxit familia cõditione diuersa. Si quidẽ Gneus & deinceps ab eo reliqui oẽs functi sunt honoribus summis. At Caius eiusq; posteri seu fortuna seu uoluntate in equestri ordine cõstiterũt usq; ad Augusti patrẽ. In nona philippica dixit Gnei Octauii clari & magni uiri qui primus in eã familiã: que postea uiris fortissimis floruit attulit cõsulatũ statuã uidemus in rostris. Nemo. n. nouitati inuidebat nemo uirtutẽ nõ honorabat. Hic missus ad nepotẽ regis Anthiochi quo cum romani bellũ gesserant ut classem haberet & elephantos alere phiberet. Laodice in gymnasio a quodã. leptine interfectus est reddita fuit ei statua pro uita que multos p ãnos familiã eius honestaret. Pli. ait. Nõ pretcribo. Gneũ Octauium ob unum uerbũ quo regẽ Antiochum: dilaturũ se responsum dicentẽ uirga quã tenebat forte circũsepsit: & priusq̃ egrederetur circulo illo responsum dare coegit in qua legatione interfecto senatus statuã poni iussit q̃ honoratissimo loco in rostris. ¶ Ex illa familia Octauioꝝ. ¶ Fuisse honori attulisse honorẽ dignitatẽq; Octauio qm̃ in eam familiam primus consulatũ attulit: quia edificauerat claram domũ & dignitatis plenã ut uideretur dominus mereri honores summos & ampliorẽ fortunam. ¶ Suffragata. fuisse auxilio & tulisse suffragia ad consulatũ consequendũ. ¶ Nouo homini noui hoĩes dicuntur quoꝝ maiores non fuerunt in magistratu Plutar. ait in uita. Catonis senioris romani eos qui generis gloria carẽtes a sespsis initiũ caperẽt noĩs sui nouos hoĩes appellabãt. ¶ Hanc Scaurus demolitus ponit exemplũ. M. Scauri qui domũ amplam & nimie laxitudinis edificauit odiosam aliis & sibi ad dignitatem tuendã minime suffragantẽ. ¶ Hanc domũ Gnei Octauii. ¶ Demolitus cũ solo equasset edes ampliauit suas ¶ Edibus suis. s. qm̃ dirupta domo que fuerat. Gnei octauii suã multiplicauit cuius nimia laxitate populꝰ offensus est: hanc igitur domũ solo equatã adiecit edibus suis: in qua retulit & repulsam ignominiã. M. Scaurus. M. Scauri principis senatus & stoici filius Vitricũ habuit Syllam: qm̃ metela mater post mortẽ Scauri patris. Sylle nupsit edilitatem summa magnificentia gessit adeo ut suas opes pene cõsumpserint magnũq; es alienũ conflauerit in pretura prouinciã Sardiniã obtinuit: in qua non satis abstinenter se gessit romã ad petendum consulatũ rediit. Sardis de eo querentibus repetundaꝝ postulatus est patronos habuit. P. Claudium. M. Callidium. M. Marcellũ. M. Tulliũ Cice. M. Messallam Nigrum &. Qu. Hortensium ipse quoq; (ut autor est Pedianus Ausconius) pro se dixit cum magno squalore & lachrymis tandem absolutus est sed ita ut a tribus dãnaretur tribunis: & a. xxii. absolueretur & in eis pauca puncta inter dãnationem absolutionẽq; esset postea. Qu. Seruilius Cepio ob legationis affrici inuidiã eum repetundarum fecit reum. Inde a Varro tribuno plebis proditionis accusatus est dicente. Scaurum uocasse socios ad arma quippe bellum Italicum pauloante exhaustum fuerat quod sociale dictum est: quoniã socii a romanis defecerant cũ ciuitas (ut D rusus tribunis plebis promiserat) illis non daretur Scaurus a uiatore accersitus duos. &. lxx. annos natus innixus nobilissimis iuuenibus in forum processit: & accepto respondendi loco dixit. Qu. Varrus hyspanus. M. Scaurum principem senatorem socios ad arma dixit conuocasse. M. Scaurus princeps senator negat. Testis nemo est utrum uos credere conuenit qua uoce ita omnium cõmouit animos ut ab ipso etiã tribuno dimitteretur. Hec refert Pedianus Ausconius. Valerius Maximus aliter narrat. Scaurus igitur retulit ignominiam in domum

Finis domus est usus.

Nouus homo.

M. Scaurus.

Idẽ repetundarũ postulatus.

Proditionis accusatus.

quã multiplicauerat & ait Cice. Dignitas hoĩs ornanda est domo magnifica sed hec dignitas nõ tota ex domo querẽda est: sed a seipso. s. ut habeat uirtutes aliter ipsa domus magnifica dño dedecori erit: & ipse dñs debet ornare domum. Si continentie studes (inquit Seneca) habita non amene sed salubriter nec dñm esse uelis notum a domo: sed domũ a dño. Itaq; ille Gneus Octauius hic. Scaurus filius Scauri principis senatus qm̃. Scaurus ille adeo summus erat ut ne sibi quidẽ comparari posset. ¶ Multiplicatam quã multiplicauerat demolitus domũ Octauii non solum repulsam qm̃ rediens ex Sardinia in petitionẽ consulatus repulsam habuit & infamia notatus est repetundarũq; postulatus. Vñ in summa interdũ calamitate fuit. Nã aduersa ualitudine laborans processit in forum: & cũ lachrymis rñdit obiectis criminibus. Dignitas hoĩs debet ornari domo magnifica que est quoddã ornamentũ. ¶ Nõ tota qm̃ alia esse debẽt que dignitatẽ afferunt. ¶ Et ut ceteris. sensus est quẽadmodum in oĩbus aliis rebus qd nobis agẽdũ sit considerare debemus: non solũ pp nos: uerũetiã & alios. Sic edificanda domo principis considerandũ est hospites in ipsam admittẽdos esse: & oportere amplã esse: non tñ ut dño proprio seruiat sed & aliis q recipiẽdi sunt. ¶ In ceteris aliis rebus quas non solũ ad nostrã sed ẽt ad aliorũ utilitatẽ referimus. ¶ Clari summi & principis. ¶ Hospites amici externi multitudo cuiusq; gñis. ut tunc erant cliẽtes & uaria hoĩum genera domos principũ ingrediunť. ¶ Laxitatis amplitudinis: debet inqt tenere mediũ. Nam si modũ excesserit & nimia laxitate luxurians: diffundeť. dño affert dedecus potius q̃ dignitatẽ. ¶ Solitudo. i. adeo amplam ut non possit tota habitari tunc illa solitudo dedecori dño erit. ¶ Frequentari coli familie frequentia. frequens locus diciť in quo multi sunt: & frequens senatus in quo sunt multi senatores. ¶ Odiosum est infamie: & quod affert odium & fastidium: cũ potest dici a pretereũtibus. O domus q̃ disparẽ dñm habes q nũc passim rome dici põt. Videmus enim in oĩbus clarissimorũ quondã ciuiũ & illius amplissime ciuitatis facile principũ monstra hoĩum habitare & meretricũ scholis freq̃ntari (quibus cũ romana disciplina uigebat) & mores nondũ luxuriam corrupti: & illi. xl. octo magistri uirorũ urbana uitia excuterent uilissimis fornix dabatur & uix digne censebanť: ut in sub menio habitarẽt pannose sordideq; neglecte: nunc aũt serico & auro undiq; pellucẽtes magnifice habitant cliẽtelam habẽt & disciplinã ut tanta ars non pereat. Vñ dolendũ est q plus inguinibus olidi scorti & edacis tribuať: q̃ uirtuti: & q fedissima lupa corporis ornatu non solũ equeter reginis: sed antecellat. ¶ His tpibus in hac calamitate & cõfusione nostrorũ tẽporum: qbus domus prescriptorũ a Silla ab indignissimis & immeritissimis hoĩbus habitanť: ut merito dici posset. O domus antique q̃ dispari dño dñamini. ¶ Cauẽdum est ẽt: aliud preceptũ & cautio in ipsa domo edificanda. ¶ Ne prodeas exeas extra mẽsuram: debet is q edificat tenere mediũ: & pro modo diuitiarũ impẽdere: atq; ut oportet decetq;. ¶ Sumptu impensis. ¶ Quomodo in genere cũ. s. quis nimio sumptu aliquod opus extruit: alios enim suo exẽplo irritat ad talẽ edificãdi luxũ. ¶ In hac parte edificiis superbe & luxuriose edificanda: & pbat hoc exẽplo. Luculi: cuius uirtutẽ pauci imitati sunt. Magnificentiã uero in edificãdis uillis pmitti. ¶ Facta principũ. ea que principes ciuitatis faciũt Tubero stoicus luculũ togatũ xerxẽ appellabat pp uillã in sinu Baiano & aquã marinã immissam effosso mõte & Varro in primo de re rusti. lib. dicit. Nunc cõtra uillã urbanã q̃ maximã ac potissimã habeãt. Dant operã ac cũ metelli & luculli uillis pessimo publico edificatis certant. ¶ Luculli uirtutẽ qs. s. imitatus est. q. d. ppauci. At quã multi. s. imitati sunt eũ in edificiis & cõuiuiis. Villa est domus in agro. Vicus dr̃ qm̃ sunt plures domus una post aliam. Vicinia dr̃ propinqtas uicinorũ. ¶ Quarũ uillarũ edificandarũ mẽsura est adhibẽda. Vnde apud antiquos erat lex censoria ne uilla fundũ desideraret: & ne plus uerrerent q̃ ararent: & ideo nimiam edificandi luxuriã notauit Hor. in carminibus dicens. Iam pauca aratro iugera molles relinquent regie: qm̃ omnes campi edificiis ad luxum & delitias cõparatis occupabantur.

M. Scaur⁹ repulsam passus.

Calamitates romanorũ edificiorum in meretrices nota

Tubero. Stoicus. Villa. Vicus. Vicinia.

I n omni aũt &c. Ostendit tria in omni actione esse obseruanda. ¶ Ordo est. Aũt pro sed tria sunt tenenda in omni actione suscipiẽda. i. quam suscipere uelimus. Primũ sup. tenendum est ut appetitus pareat. i. obtẽperet rationi quo. i. qua re nihil est accõmodatius. i. conducibilius ad conseruanda officia. Deinde supple tenẽdum est: ut animaduertatur. i. consideretur quanta sit illa res quam uelimus efficere neu. i. neue hoc uel ne suscipiatur maior cura & opera q̃ causa postulet neue. i. uel ne suscipiatur minor cura & opera q̃ causa postulet. Tertium s. tenendũ est ut sup. caueamus. i. caute prospiciamus ut. i. qualiter ea que pertinent ad speciẽ & dignitatẽ liberalẽ. i. liberis hoĩbus dignam sunt moderanda. Aũt pro sed optimus modus. i. optima moderatio: est tenere ipsum decus de quo diximus ante nec progredi longius. Aut pro sed prestantissimũ horum triũ est appetitũ obtẽperare rationi.

ASCE. Ordo.

Appete quod domina ueniet ratione petendum.
Lanx opus equa ferat sollicitudo tuum.

Appetitus rationi est subiugandus & in omni actione per agendi quantitate considerata modus operi tribuendus.

In oĩ aũt actione suscipiẽda tria sunt tenenda Primum ut appetitus rationi pareat. quo nihil est ad officia cõseruãda accõmodatius deinde ut aĩaduertať quanta illa res sit quã efficere uelimus. neu maior neue minor cura & opa suscipiať q̃ cã postulet. Tertiũ ẽ caueamus ut ea q̃ ptinẽt ad liberalẽ speciẽ & dignitatẽ moderãda sint. Mod⁹ aũt ẽ optim⁹ decus ipsum teneř (de quo ãte diximus) nec pgredi lõgius. horũ ãt triũ pstãtissimũ ẽ appetitũ obtẽpař rõni.

I n omni autẽ actione. Tria Cice. ponit que in omni uia seruanda sunt. Primum est ut appetitus pareat rationi. nam si appetitus euagabitur longius officium seruari non poterit quod semper ad bonum tendit Secundum est: ut consideretur quid agendũ sit & ea cura adhibeatur que res ipsa efficienda requirit. Tertium est ut omnia cum mensura fiant etiam que laudabilia sunt: ne si modum excesserint reprehendantur. ¶ Pareat obediat & id appareat quod ratio suaserit. ¶ Ad officia ut aliquid fiat cum uirtutis laude. ¶ Animaduertatur consideretur diligenter: ne aut nimis aut parum id curemus quod agendum est. sed ut ipsa res postulat. ¶ Opera labor. ¶ Causa res ipsa quam agimus & causa quam tractamus. ¶ Ad liberalẽ speciem. i. ea que laudanda sunt & quandã apparentiam libero hoĩe dignam

MARS. Tria in uita seruanda.

Vt mediocritas seruetur. Appatẽtia

87

pre se ferunt. ℭ Moderanda modo quodam & mensura tractanda multo magis igitur moderanda sunt & uitanda que nullam habent speciem.i.apparentiam libero homine dignam & ait Cice.optimus est modus:in omni re atq; mensura:ut seruetur decorum. Nam cum facimus id quod decet tenemus modum. Hora.in.i.uolumi.epistolarum sic ait. Insani sapiens nomen ferat equus iniqui. Vltra q̃ satis est uirtutem si petat ipsam. Et in.i.sermonum dicit. Est modus in rebus sunt certanti deniq; fines. Quos ultra citras nequit consistere rectum. Modus autem. hoc refertur ad illud secundum preceptum.ut scilicet consideretur quanta sit res quam uolumus efficere. ℭ Ipsum decus sequi id quod decet:& eatenus progredi in aliqua re quatenus laudatur. ℭ Lõgius q̃ deceat & sic erit modus hoc refertur ad tertium:ut scilicet omnia moderanda sint. Et ait q̃uis modus optimus sit tamen horum trium prestantissimum est appetitum parere rationi:quoniam nisi ratio dominabitur nil quod deceat fieri poterit.

ℭ F. Maturantius. ℭ In omni actione:de ornatu tunc preecepit ad actionẽ oẽm accõmodato uel retinenda dixit esse. Quo nihil &c.sequit̃ enim ex hoc cõtinẽtia & modestia. Quãta illa &c.uel magna uel parua uel mediocris. Vt neq; &c, Ratio est cur talis animaduersio haberi debeat. ℭ Tertium est &c.decorum hoc loco signant quod ita consentaneum est nature:ut in eo modestia appareat:& temperantia cum specie quãdam liberali:& id precipue in modo consistit. ℭ Liberalem speciem:hoc est decorum. Moderata ne citra modum resistat aut ultra procedat. ℭ Modus autem &c.docet quis modus tenendus sit:ut scilicet decorum seruetur & generale quod est consentaneum hominis excellentie. In quo natura hominis a reliquis differt animalibus & speciale quod ita consentaneum nature sit: ut in eo moderatio & temperantia appareat:cum specie quadam liberali.

ASCE.

D Einceps &c. Postq̃ de formositate & ornatu qui decorum concernunt determinauit prosequitur de ordine rerum. Est autem ordo uerborum. Dicendum est deinceps.i.consequenter de ordine rerum & oportunitate temporum. Autem pro sed:hec scientia continet eam quam greci nominant eutaxiam idest bonam dispositionem & seriem non hanc quam interpretamur modestiam in quo uerbo idest in qua modestia inest modus se ille est eutaxia in qua intelligitur conseruatio ordinis itaq;:ut nos appellemus eandem modestiam: quã scilicet ille eutaxationes definitur a stoicis sic ut modestia sit scientia earum rerum que agentur aut dicentur collocandarum suo loco. Itaq; idest ita uidetur fore eadẽ uis.i.natura & proprietas ordinis & collocationis nam definiunt:&.i. etiam ordinem compositionem.i.q; sit compositio rerum & li locis aptis & accõmodatis. legitur enim compositione ut sic diffiniunt compositione.i. per compositionem sed prestat legere compositionem. Autem pro sed ipsi stoici.s.dicunt locum esse oportunitatẽ actionis.qua .s. quid agitur ubi oportunum est. Autem pro sed oportunũ tempus actionis:appellatur grece eucheria:latine sup.appellatur occasio. Sic.i.ex horum uerborum definitione fit.i.hec sequitur ut hec modestia quã interpretamur.i.quã latine diximus modestiam esse appellandam:sic ita ut dixi scientia oportunitatis ipsorũ idoneorum ad agendum. Sed eadem definitio potest esse diffinitio prudẽtie:de qua diximus in principio. Autem pro sed nos querimus:hoc loco de moderatione.tẽperantia & de aliis similibus uirtutibus. Itaq; ea que erant propria prudẽtie sunt dicta suo loco. Autem pro sed ea sup.que.s.sunt harum uirtutum de quibus loquimur iãdudum idest iam & paulo prius utpote que pertinent ad uerecundiam & ad probationem eorũ:quibus cum.i.cum quibus uiuimus dicẽda sunt.

ERAS. Eutaxia que eadem modestia quid sit. Modestie diffinitio. Ordinis diffinitio.

MARS. Eutaxia. Locus & tẽpus in agendis quid. Temp⁹ ait secundus tacitus magn⁹ sua tẽpestate philosophus est mẽsura omnĩu. Modestia. Ordo. Locus multipliciter capitur & secundũ illud per inflectiones uariatur aduersas.

ℭ Ordo rerum ac temporum oportunitas.

Einceps de ordine rerum & temporum oportunitate dicendum est hec autẽ scientia continet eam quam greci eutaxiã nominant non hanc quam interpretamur modestiam quo in uerbo modus inest. Sed illa est eutaxia.in qua intelligitur ordinis conseruatio. Itaq; ut eandem nos modestiam appellemus sic diffinitur a Stoicis ut modestia sit scientia earum rerum que agentur aut dicẽtur loco suo collocandarum. Itaq; uidetur eadem uis ordinis & collocationis fore. Nam & ordinem sic definiunt: compositionem rerum aptis & accommodatis locis. Locum autem actionis oportunitatẽ temporis esse dicunt. Tempus autem actionis oportunum grece eucheria latine appellatur occasio. sic fit ut modestia hec quam interpretamur:ita ut dicit scientia sit oportunitatis idoneorum agendum temporum. Sed potest esse eadem prudentie definitio de qua principio diximus. Hoc autem loco de moderatione & temperantia & aliis similibus uirtutibus querimus. Itaq;. que erant prudentie proprie loco suo dicta sunt. Que autẽ harũ uirtutum de q̃bus iãdudũ loq̃mur que p̃tinẽt ad uerecũdiã & ad eorũ approbationẽ q̃bus cũ uiuimus nũc dicẽda sunt.

D Einceps de ordine rerum. Supra Cicero proposuit ipsum decorũ tribus rebus cõtinenti formositate ornatu: ordine:duabus partib⁹ absolutis ad ordinem transit:& temporum oportunitatẽ ut nil quod ad decorum ipsum pertineat explicandum relinquatur. Vtitur igitur trãslatione:& docilem facit auditorem & attentum. ℭ Hec autẽ scientia continet eam quam greci eutaxiam nominant:eutaxia dicitur bona dispositio : & ordo uult Cice.ordinis cõseruationẽ & modestiam idem esse. ℭ Non hanc.s.continet quam nos appellamus modestiam a modo idest mensura que singulis rebus adhibenda est. ℭ In quo uerbo modestie.s.inest modus quidam seruandus in omni re. & sic modestia est quoddam ornamentũ in ipsis actionibus. ℭ Ordinis conseruatio:ut sit bonus ordo in rebus agendis.nã eutaxia dicitur bona ordinatio sed inquit Cice.ex ipsa definitione stoicorum adducor,ut eandẽ eutaxiã latini appellant modestiã. ℭ Lo-

co.ſuo tempore oportuno. ⁋ Eadem uis . natura & proprietas:ut idem ſit ordo rerum & collocatio : quod ex ipſa diffinitione probat.nam ordo eſt compoſito rerum aptis locis & accõmodatis:& locus ſignificat temporis oportunitatem. ⁋ Actionis.operationis.hoc dixit ad differentiam loci qui eſt ſedes argumẽti:& in quo illud latet & ex quo ducitur:& locus eſt ultima ſuperficies corporis ambientis locatum:ut finit Ariſto. in phiſicis.hic accipitur locus ꝑ agendi oportunitate. ⁋ Locum actionis.aptum ad aliquid agendum:quoniam ſunt & alii loci ſedes argumentorum.hos locos Boe.in topicis maximas propoſitiões appellat.Et Fab.ait lib .v.locos appello ſedes argumentorũ. ⁋ Tẽpus actionis.aptũ eſt agẽdũ & oportunũ dicit᷑ occaſio inde dicim⁹ nactus occaſionẽ.i. tp̃s oportunũ.in rhetoricis loquẽs de tp̃e ſic ait.occaſio eſt pars tp̃is habẽs in ſe alicuius rei idoneam faciẽdi aut nõ faciẽdi oportunitatẽ. ⁋ Sic fit.ex horũ uerboꝝ definitione hoc ſequitur. ⁋ Quã interpretatur:quã latine dico appellãdã eſſe modeſtiam cum grece dicatur eutaxia. ⁋ Idoneorũ.que idonea ſint ad agendũ:& ſic uno uerbo modeſtie Cice.Cõplectitur ordinẽ locũ & tp̃s. ⁋ Eadẽ diffinitio qm̃ prudentie eſt locũ.ordinem & tp̃s eligere & habere delectũ. ⁋ Itaq; modeſtia & moderatio eſt quedã miniſtra ipſius prudẽtie:& hec officia in qbus modus requirit᷑.pertinent ad tẽperãtiã : que eſt conſeruatrix prudẽtie:moderatio igitur cõſeruat prudẽtiã:& id facit in ſingulis actionibus:qđ prudẽtia iubet corrupta autẽ moderatiõe prudẽtia nil ualet. Itaq; eadẽ fere ſunt officia prudẽtie & modeſtie:que ipſam cõſeruãt & aliis ſimilitudinibus que ad hanc partẽ pertinẽt:qm̃ tẽperantiã ſequũtur ordinis cõſtantiã & ornatus. ⁋ Que erant prudentie que pertinebant ad prudentiam quam ſequuntur conſiliorum maturitas.& intelligentia hec pars moderationis & ordinis ad temperantiã pertinet:ſed nulla uirtus poſſit eſſe ſine prudentia:& qui illã habet oĩs habeat neceſſe eſt ſed ſingulorum mediocritatum officia diſtincta ſunt. ⁋ Iandudũ ab initio huius diſputationis . ⁋ Que autẽ harũ uirtutũ.i.ea que pertinẽt ad has uirtutes que tẽperantiã ſequunt᷑. ⁋ De quibus uirtutibus.pauloante cepi diſputare. ⁋ Approbationẽ.laudationẽ & cõmendationẽ eorũ:cũ quibus uiuimus & nihil a nobis fiat : qđ illos offendat.

Occaſio

Prudẽtia oĩs complectitur uirtutes.

⁋ Ordo actionum cum decoro.

Lumina quicquid ages moderare manuſq; lacertos.
Nilq; quod oſtendat feceris intuitum.

☞ Non ſolũ exteriore ſenſu uel ſigno modeſtiã preferri ſed in prudenti quoq; de agendis animi cõſilio ꝑpendi aſſirmat.

TAlis eſt igitur ordo actionum adhibendus ut quemadmodum in oratione conſtanti.ſic in uita ſint omnia inter ſe apta & cõuenientia. Turpe eſt enĩ ualdeq; uicioſum in re ſeuera cõuiuio dignũ aut delicatum aliquẽ inferri ſermonem. Bene pericles cũ haberet collegã in pretura . Sophoclẽ poetã . Hi de cõi officio cõueniſſent.& caſu formoſus puer ꝑteriret. dixiſſetq;. Sophocles. O puerũ pulchrũ.pericle ait enĩ ꝑicles ꝑtorẽ ſophocle decet ñ ſolũ manus ſed ẽt oculos abſtinẽtes habere atq; hoc idẽ ſophocles ſi ĩ athletaꝝ approbatiõe dixiſſet iuſta reprehẽſiõe caruiſſet. Tãta uis eſt & loci & tẽporis ut ſi qs cũ cãm ſit acturus in itinere aut in ambulatiõe ſecũ ipſe meditetur aut ſi quid aliud attẽtius cogitet nõ rephẽdatur. Ad hoc idẽ ſi ĩ cõuiuio faciat inhũanus uideatur inſcitia tp̃is . Sed ea q̃ multũ ab hũanitate diſcrepãt ut ſi qs in foro cãtet. aut ſi qua eſt alia magna puerſitas facile apparent nec magnopere admonitionẽ & precepta deſiderãt que aũt parua uidentur eſſe delicta neq; a multis intelligi pñt . ab his eſt diligentius ẽt declinãdũ. Vt in fidibus aut in tibiis q̃uis paulũ diſcrepẽt tamẽ id a ſciẽte aĩaduerti ſolet. Sic uiuendũ eſt in uita ne forte quid diſcrepet uel multo etiã magis quo maior & melior actionum q̃ ſonoꝝ cõcẽtus eſt. Itaq; ut fidibus muſicoꝝ aures uel minima ſentiũ ſic nos (ſi acres ac diligẽtes iudices eẽ uolumus animaduerſoreſq; uiciorum) magna ĩtelligimus

Alis eſt igitur &c. deſcribit ordinem actionum cũ decoro.dicens. Igit᷑ qa .ſ.de ordine loquendũ eſt . ⁋ Ordo actionum adhibẽdus.i. qui adhiberi debet eſt talis ut quẽadmodũ oĩa ſunt apta inter ſe & cõueniẽtia in oratione cõſtãti.ſic & in uita.Enĩ ꝑ quia:turpe eſt & ualde uitioſum:inferre ſermonẽ dignũ conuiuio: aut aliquẽ delicatũ ſermonẽ in re ſeuera . Pericles cũ haberet ſophoclem collegã.i.cõſociũ in officio.ſ.in ꝑtura:& hi.ſ. ſophocles & ꝑicles cõueniſſent de cõmuni officio ſup.tractando.& formoſus puer preteriret caſu ideſt a caſu : & ſophocles dixiſſet pericle uocatiuus eſt. O puerum pulchrum quando ſupple dixit. At enim pericles o Sophocle decet pretorem habere non ſolum manus abſtinentes a rapina:ſed etiam oculos a concupiſcẽtia uidelicet. Aitq; ſi Sophocles dixiſſet hoc idem ſcilicet o puerum pulchrum in approbatione athletarum ideſt iuuenum ſe exercitantium in lucta ipſe caruiſſet iuſta reprehẽſione: quia tunc uiſus eſſet recõmendaſſe pulchritudinem membrorum propter idoneitatem ad certamen quã tunc propter libidinem approbaſſe putabatur. Tanta uis eſt & loci & temporis : ut ſi quis quod ſit acturus cauſam ipſe meditetur ſecũ in itinere aut in ambulatione: aut ſi cogitet quid ideſt aliquid aliud non reprehendatur:at ideſt ſed ſi faciat hoc idẽ ideſt ſi meditetur ſecum:aut cogitet attẽtius ipſe uideatur inhumanus ideſt beſtialis & cõuenien di:quod hominum eſt:neſcius inſcitia.i. propter inſcitiam temporis. Sed ea que diſcrepãt multũ ab humanitate: ut ſi quis cantet in foro aut ſi qua.i.aliqua magna puerſitas.ſ.officii eſt ſup.in eo apparẽt.i.eminẽt facile.nec deſiderat magnopere.i.multũ neceſſario admonitionẽ & ꝑcepta. Aũt pro ſed ea q̃ uidentur eſſe parua delicta neq;.&.& q̃ nõ poſſunt ĩtelligi a multis: ab his.i.hmõi ẽ declinãdũ ẽt diligẽtiũ.i.aliquãtulũ diligẽter. Vt.i.ſicut ĩ fidib⁹.i.chordis muſicis:aut ĩ tybiis:q̃uis diſcrepẽt paulũ.i.modicũ. tñ id ſolet aĩauerti.i.reprehẽdi & notari a ſcie.i. perito artis. Sic.ſ.eodẽmõ uiuẽdũ ẽ ne forte qđ

ASCE.

Ordo:

ERAS.

Indecorũ aut in re ſtiria migari: aut in re iocoſa ſeruiũ eẽ

Quis ſermo cui actioni tribuendus.

ERAS.

Athlete q uirtutis exercẽde gratia certãt

Sophocles.

Oculoꝝ abſtinẽtia.

sepe ex paruis.Ex oculorũ obtuitu superciliorũ aut re-
missione aut cõtractiõe.ex mesticia:ex hilaritate:ex ri
su:ex locutõe:ex reticẽtia:ex cõtẽtõe uocis:ex summis
siõe:ex ceteris similibus facile indicamus qd apte eoꝝ
fiat qd ab officio naturaq; discrepet.Quo in gñe nõ ẽ
incõmodũ q̃le qcq̃ eoꝝ sit ex aliis iudicare.ut si qd de-
ceat in illos uitemus & ipsi.Fit.n.nescio q̃uo ut magis i
aliis cernamus q̃ i nobismetipsis si qd delinq̃t.Ita facil
lime corrigunt̃ in discernẽdo uitia quoꝝ imitant̃ emẽ
dãdi cã magister.Nec uero alienũ est ad ea eligenda q̃
dubitationẽ afferũt adhibere doctos hoĩes uel ẽt usu-
pitos & qd his de uno quoq; gñe officii placeat exqre
re Maior.n.ps eo fere deferri solet quo a natura ipsa de
ducit̃.In quibus uidẽdũ est nõ mõ quid quisq; loquat̃
sed ẽt qd quisq; sentiat atq; ẽt de qua causa quisq; sen-
tiat.Vt.n.pictores & hi qui signa fabricãtur & ueri ẽt
poete suũ quisq; opus a uulgo cõsiderari uult ut si qd
reprehẽsum sit a pluribus id corrigatur hi secũ& cũ ali
is qui in eo peccatũ sit exqrũt sic alioꝝ iudicio ꝑ multa
nobis faciẽda & non faciẽda & imitanda & corrigenda
sunt q̃ uero more aguntur & institutis ciuilibus de his
nihil est precipiẽdũ.Illa.n.ipsa ꝓcepta sunt.Nec queq̃
hoc errore duci oportet ut si qd socrates aut aristippus
cõtra morẽ cõsuetudinẽq; ciuilẽ fecerint locuti ue sint
idẽ si arbitretur licere magis illi & diuinis bonis hãc li-
cẽtiam cõsequebãtur.Cynicoꝝ uero rõ tota est eiicien
da.Est.n.inimica uerecũdie sine qua:nihil rectũ eẽ pt.
nihil honestũ.Eos aũt quoꝝ uita ꝑfecta in rebus hone
stis.atq; magnis est bñ de rep.sentientes ac bñmeritos.
aut merẽtes aliquo honore:& impio affectos:obserua
re & coleř debemus.Tribuere ẽt multũ senectuti.cede
re his q magistratũ habebũt.hře delectũ ciuis& pegri
ni.in ipso quoq; pegrino priuati ne an publice uenerit.
Ad sũmã(ne agã d̃ singul̃)cõ emtoti⁹ gñis hũani hoim
cõsiliationẽ & cõsociationẽ coleř tueri seruař dbemus.

idest aliquid discrepet in uita uel etiam multo magis tanto super quo.i.quanto concentus.i.concordia & conformitas actionum est maior & melior q̃ sonorum itaq; ut idest queadmodum aures musicorum sentiunt.i.percipiunt fidibus.i.in fidibus hoc est chordis uel.i.etiam minima.i.minimas discrepantias:sic nos si uolumus esse acres ac diligentes iudices & animaduersores.i.punitores & uindices uiciorũ intelligimus sepe magna ex paruis uerbi gratia:nos iudicamus facile ex obtuitu oculorũ:ex remissione.i.extensione aut contractione superciliorum ex mesticia:ex hylaritate ex risu ex locutione:ex reticentia ex contentione.i.eleuatiõe uocis ex summissione ei.suppressione uocis & ex ceteris similibus quid eorum fiat apte & quid discrepet ab officio & natura in quo genere eorum.s.que uituperantur non est incõmodum iudicare ex aliis quale sit quicq̃.i.quilibet eorum ut si quid deceat in illos:ipsi.i.etiã nos uitemus.Enim pro quia:fit idest contingit nescio quomodo nos cernamus melius in aliis q̃ in nobismetipsis si quid delinquitur.Itaq; hi supple scilicet discipuli quorum uicia magistri idest preceptores morum imitãtur.i.simulant causa emendandi.i.ut emẽdent eos corrigũtur facillime.Verbigratia:si discipulus inepte loquitur & preceptor idem faciat ad reprehensionem illius discipulus facile corrigitur quia quod in se non uidit dedecere in preceptore uidet.Nec uero est alienum idest impertinens & abhorrens ab officio adhibere homines doctos uel etiam usuperitos ad diligẽda ea hoc est ad eligendum interea que afferunt dubitationem & exquirere quid placeat his scilicet doctis & peritis de unoquoq; genere officii Enim pro quia maior pars scilicet hominum solet deferri:eo idest ad id faciendum quo idest ad quod deducitur ab ipsa natura in quibus supple rebus uidẽdum est non modo idest non solum quid quisq; loquatur:sed etiã quid quisq; sentiat.Enim pro quia ut.i.quemadmodum pictores:& hi qui fabricantur signa idest effigies in ere aut alio metallo & etiã ueri poete uolũt suum opus considerari a uulgo idest a multitudine ut si quid sit reprehensum a pluribus id corrigatur q; pro & hi scilicet artifices & poete exquirunt secum.i.inter se & cũ aliis quid in eo quod.s.fecerunt sit peccatũ.i.erratũ:sic per multa.i.ualde multa sunt faciẽda:ꝑ multa sunt non faciẽda:& imitanda & corrigẽda nobis iudicio.i.ad iudiciũ alioꝝ:Vero pro sed nihil est precipiẽdũ de his que agunt̃ more.i.consuetudine.Enim pro quia illa ipsa que aguntur scilicet more sunt precepta.Nec oportet quemq̃ duci hoc errore ut si Socrates aut Aristippus fecerint quid contra morem & consuetudinem ciuilem ue pro uel locuti sint arbitretur idem licere idest licitum esse sibi.Illi scilicet philosophi maximi consequebantur hanc licentiam.idest licentiosam & non regularem autoritatem noua moliendi.magnis diuinis & bonis scilicet doctrina & eruditione plusq̃ humana uero pro sed ratio cynicorũ que est contra naturalẽ uerecundiam est tota eiicienda.i.explodenda.Enim pro quia ipsa est inimica uerecũdie sine qua nihil põt esse rectũ nihil honestũ.Aũt ꝑ sed nos debemus obseruare & colere eos quorũ uita est perfecta.i.clare cognita in rebus honestis atq; magnis sentientes bene aut bene meritos:aut merentes bene de rep.& affectos aliquo honore & imperio nos debemus etiam tribuere multum.senectuti:& cedere idest locum dare his qui habebunt magistratum:habere delectum idest discrimen & discretionem ciuis & peregrini idest externi & habere delectum quoq; etiam in ipso peregrino ne pro an.an uenerit priuatim an publice idest an propria autoritate fretus an honore fuit gens.Ad summam idest ut summatim dicam:ne de singulis agam nos debemus colere tueri:& seruare consiliationem & consociationem hominum communem totius generis humani.

Ambulãtẽ de agẽdis meditari laudabile.

ERAS. Id de apelle refert Plini⁹ & de Marone item literis proditum. Signa exteriora hominis intima docent.

ERAS. Socrates abatticis reus habitus est quum eorum. Instituta sperneret.

Conciliũ capiendũ.

Alis est igit' ordo. Precipit nūc qualē ordinē tenere debemus in singulis actionibus de quo ita disputat:
ut locū personā aliasq; circunstantias includat que in omni re (ut seruetur decorū) considerande sunt ob
seruatio enim circunstantiarum est illa que constituit officium qm̄ potest reddi certa ratio: quare factū sit.
¶ Constanti. perseueranti in optimo ordine: & nihil ab arte discrepanti hec est laus oratoris: ut omnia in
oratione bene conueniant & quadrent sic laudatur ordo cū oēs actiones inter se conueniunt & suo tpe fiunt. In ui
ta in actionibus uite. ¶ Apta ut apta sint qm̄ ordo est cōpositio rerū in aptis locis. ¶ Apta igit'. i. accōmodata & con
uenietia. ¶ Turpe est. enim probat ab effectu: quare adhibendus ordo sit qm̄ dedecet: si non habetur ratio loci tem
poris & persone sic a re contraria sumens argumentum ostendit id laudari quod tempore apto fit. ¶ Seuera graui.
¶ Delicatū delitiis aptum & molle. ¶ Bene pericles qui collegam suum reprehendit Sophoclem: qm̄ ille habuerat
rationē loci temporibus atq; psone quē sustinebat. erat em̄ pretor Sopohocles tragicus poeta fuit tragediam autore
Fabio primus Eschylus in lucem protulit sublimis & grauis & grandiloquus sepe usq; ad uitium. Sed longe clarius
illustrauerunt hoc opus. Sophocles atq; Euripides: quorū in dispari dicendi uis uter quidam sit poeta melior inter
plurimos queritur. In pretura. qm̄ erant pretores qui reddebāt iura. Collega dicit' socius in magistratu. Conuenis
sent simul essent de cōi officio loquerent' & iura redderēt. Hoc narrat etiam Plutar. in uita periclis. Et ualle dicit Pe
ricles cū in pretura Sophoclem collegā haberet: ac is publico officio una districtus pueri ingenui ꝑtereuntis formā
impēsioribus uerbis laudasset intēperantiā eius increpitans dixit pretoris non solum manus a pecunie lucro sed ēt
oculos a libidinoso aspectu continentes esse debere. Locus ipse igit' datus pretori & magistratus non seruabat deco
rum laudando formosum puerum. ¶ Ad hoc idem. ecce quid facit locus & psona. Nā si alibi illud dixisset: iusta re
prehēsione caruisset. F. M. Talis est igitur &c. ut in orōne ordo seruat' & id custodit': ne simus preposteri: ita fieri in
uita debet quicqd agimus semp danda opera est ut ordo seruet'. Constanti q̄ non puertit ordinē: sed & preposuit ita
exeqtur. ¶ Turpe. n. exēplo ostēdit quō cōtra hāc sciam sepe peccat': res aūt per se patet pericles optimus fuit & phi
losophus & orator summus ēt atheniēsium dux quorum rēp. annos. lx. gubernauit autor Trogus Sophocles poeta
fuit atheniēsis diuinus. ut Cice. scribit lib. de diuinatione. ¶ In pretura pretores erant & castra aduersus lacedemo
nios posuerant. ¶ Athletarū eorum q in gymnasiis se exercēt. athleto grece latine significat certe contēdo. Inde athle
te dicūtur in gn̄e certatores. In specie aūt erunt pugiles palestrite cursores & similes. & athlon dr̄ premium certami
nis: quo uerbo utit' Teocritus. Apprabatione. ubi approbant' athlete pulchri lacertorū & habētes membra apta ad
certamina. ¶ Tanta uis est loci: tantū potest locus & alie circūstantie ad approbationē alicuius rei uituperationēq;.
¶ Cām acturus. ornatus cām aut suā. ¶ Meditet' intra se cogitet. ¶ Ad hoc idē meditari & attētius cogitare. ¶ In
humanus. ab humanitate alienus ac rusticus: qm̄ ignorat quid postulet locus & tp̄s. Sed ea que non opus est inqt
Cice. de his precipere & monere q̄ manifesta delicta sunt & ab oībus facile cognoscūtur: sed de his q̄ parua uidētur
& cū dignosci ab oībus nequeant facile trahunt hoīes in errorē specie quadam recti. Vnde diligēter singula consi
deranda sunt: & id uitandum qd̄ in aliis turpe est ac iudeorū & doctos consulere debemus quorū consilio ad uirtu
tem ac decorum dirigamur. ¶ Discrepant. aliena sunt. ¶ Ab humanitate. ab his moribus quos homo bene institu
tus habere debet & ab humanitate igitur idest a disciplina uiuendi que homini data est. ¶ Cantet in foro quod de
decet: & ab eruditione bonisq; moribus alienū est. ¶ Magna puersitas: prauitas in moribus que sua magnitudine
oībus se on̄dit. ¶ Nec magnopere non multū est opus mouere: qm̄ patet talia declinanda esse pp apertā turpitudi
nē. ¶ Neq; a mutis ab imperita multitudine. Et affert exēplum musices: Nam cū in fidibus & tybiis aliqua discrepā
tia est non cognoscit': nisi ab eo q musicā callet: sic actiones aliqd in se prauitatis habētes non cognoscūtur: nisi a
prudētibus quoꝝ cōsilio uita adolescētiū formāda est & regēda. Paulū discrepēt. discordēt. nā discrepare ꝓprie est:
diuerso mō crepare. i. sonare & crepitū facere: inde ad multa transfert'. ¶ Ad sciēte perito in musicis. Sic uiuēdum in
quit uiuendū est: ut uita nō discedet: sed oīa inuicē congruāt: & ordo seruet' ac modus. ut fiat ille actionū concētus
q est maxime e natura & uita cōstans in offō pseueret. Sicut fit in numeris. musicis & motibus inter se nō discrepāti
bus. ¶ Vel multomagis q̄ in fidibus & tibiis maior cura adhibēda est in actionibus uite q̄ in ipsis nūeris. ¶ Quo
quāto maior est cōcentus actionū. i. cōueniētia. ut nullo mō a rōne discrepēt: sed loco tpi & psonis conueniāt. ¶ Ma
ior q̄tū ad se. ¶ Melior ad nr̄m cōmodū & decus. ¶ Concētus: cōueniētia perstat in trāslatione sonoꝝ. Melior inqt
est pstantior conueniētia ipsaꝝ actionū q̄ sonorū: & ideo maior cura est adhibēda ut nulla in ipsis discrepantia sit.
¶ Vel minima tā minimas discrepātias: qm̄ callent artē. uel ēt minimos errores. ¶ Acres: acuti uehemētes attenti.
¶ Viciorū eorū que fiunt cū uicio & ꝑter decorū. ¶ Magna ex paruis. ex paruo signo magna cognoscimus. Vultus
enim & obtuitus oculoꝝ & alia signa indicāt esse in moribus: nōnulla q̄ latēt & incognita sunt in qbus signis & ge
stibus aliqd fit qd̄ dedecet. ¶ Vnū in singulis cauēdū est. & multomagis ne aīus peccet q p signa extrinseca se aperit.
¶ Obtuitu. aspectu in aliquē defixo. ¶ Remissione dilatione aut cū contrahūtur supcilia aut deprimunt': aut attol
lunt': & hoc est cōtrahere & remittere. ¶ Hylaritate leticia. ¶ Cōtētione: eleuatione. i. cū uocē attolimus. Cū oīa (inqt)
supradicta uiderimus cognoscemus (si experiētiā habebimus) qd apte fiat & cū decoro. Quid a natura. i. a rōne na
ture dissentiat. nā respicere: ridere & similia eo mō facere oportet ut a natura nō recedat'. Risus nō sp uituperat'. Cha
chin⁹ uero sp & risus cōcedit' ille aūt īprobat'. Risus) inqt Cice. alibi) sedē hēt in aliq̄ deformitate ac turpitudine: q̄
cū aliis demōstrant' urbanitas: cū in ipm dicentē recidūt stulticia uocat'. ¶ Quo in gn̄e eorū. s. q uituperant' cū non
apte fiūt a natura q̄ recedūt. ¶ Nō est incōmodū immo utile est iudicare in aliis quale sit unūquodq; supradictorū:
ut nos cauere possimus si aliqd preter decorū fieri cognoscimus. nā magis deprehēdimus errores aliorū q̄ nostros.
Vn̄ magistri cū discipulos reprehēdere uoluit aliorū errores ipsis obiiciūt: ut discipuli uiuēdo cognoscant q̄ deceat.
id in quo reprehēdunt'. Quapropter anacharsis scyta interrogatus quo pacto qs abstemius fieret. rn̄dit si ebriosorū
motus sibi an̄ oculos ponat. Et plato ebriis & iratis precipere cōsulereq; solebat: ut speculo uultus inspicerēt suos &
uisa deformitate uitia fugerēt. Et lacedemonii seruū ebriū in conspectu filiorū adducebant. ut in ipso turpitudine
ebrietatis inspicerēt: & ea abstinerēt. ¶ In aliis qm̄ unusquisq; sibi placet: ideo suos errores non facile iudicat. Pauci
enim in seipsos descēdunt diligētius inspiciētes aliena peccata q̄ sua. Vn̄ dicit Sen̄. Aliena uitia in oculis habemus a
tergo nostra sunt. ¶ In discernēdo. iudicando. ¶ Quorū. i. discipuli: quorū uitia magistri representant cā emendan

MARS. Cynicorum opinionem refellit. Obseruatio. circūstātiarum constituit officium. Ordo. Delicatū Eschilus primus tragicus de illo mēinit. Flaccus in arte poetica primūlo cū in aduentiōe tragediarū ei attribuit sophocles a pericle carpitur. Athleo: Athlete: Athlon. Inhūanus. Exēplū a musica sumptum. Stulticia anacharsis. Abstēi⁹. Ebrii spelum intuantur. Consiliū a prudētibus sumendū.

di si uisa deformitate uitii qđ illi imitant̃ ad irrisionẽ facillime corrigunt̃ cũ uitia plene discernant. ¶ Emẽdandi cã ut discipuli emendẽtur. Nec uero alienum est monet consulẽdos esse uiros usuperios: ne locus penitẽtie relinquat̃ nam si consilio prudẽtum uoluerimus uti nunq̃ errabimus: & mediocritas ipsa retinebitur quã ipse prudẽs definit filio & statuit. Phs in. iii. ethices sic ait. Atq; cũ magis de rebus deliberare uolumus sumimus & alios ad consiliũ diffidentes nobismetipsis tanq̃ non sufficiẽtibus ad discernẽdum. ¶ Non est alienũ immo conducit ut singula & minima errata cognoscant̃. ¶ Que afferunt dubitationẽ de quibus dubitatur: an in officio sint. ¶ Doctos doctrina prestãtes. ¶ Vel usu experiẽtia rerum. ¶ Exquirere diligẽter percunctari quid illis uideat̃ agendũ & qđ fugiẽdũ tanq̃ turpe. ¶ De uno quoq; gñe officii omibus actionibus que officiose debẽt esse & cum uirtute ac modo. ¶ Maior enim. pars ratio quare debemus uti consilio prudentum qm̃ maior pars hoim sequitur inclinationes naturales. Vñ opus est: ut prudẽtiores consulamus ne sequẽtes aliqñ id ad qđ natura inclinamur erremus: aliqui. tñ sunt qui prauas nature inclinationes non sequunt̃: ideo dicit maior pars: pauci enĩ habent talem prudentiam: & mẽtis robur: ut naturam emẽdent. Vir prudẽs non defertur aliqñ ad id ad qđ natura deducit̃ que interdũ uitiosa est & corrupta: quã si sequeremur discederemus ab officio: qđ forte non cognoscitur cũ ad id inclinationes naturales habeamus: & nihil põt esse officium qđ a bona natura discrepat. uñ Diogenes finẽ statuebat rationi rite obtẽperare in eis eligẽdis: que scđm naturã sunt. Crisippus intelligit cõem propriã humanitati naturã cui congruere oporteat: Cleantes cõem tm̃ naturã suscipit quã sequi oporteat: cũ propria interdũ uitiosa sit & corrupta. Consulere igit̃ debemus doctos: uiros: & usuperitos: ne erremus. In qbus rebus dubii de qbus doctos consulimus. ¶ Quid sentiat qđ habeat in aio: multi enim dicũt aliquid esse agendum: tñ aio non ita sentiunt. Ideo considerandũ est quid quisq; non modo loquat̃: sed ẽt sentiat ne adulationibus & assentationibus ad prauas actiones deducamur. ¶ De qua causa: qm̃ si de astrologia uult tibi iurisperitus consulere errabis cũ eo quippe astrologiã is non callet: & sic de similibus. uñ oportet de aliqua re illos consulere: q̃ iudicare possunt & sciunt: & probat cõparatione artificiũ nos debere aliorũ iudicio multa facere: & male facta emẽdare. Apud grecos dicebatur. Quã quisq; morit artẽ in hac se exerceat. Et ẽt in illos prouerbiũ erat quid id qđ ignorarẽt iudicabant. ¶ Supra crepidã iudicare nolito. ¶ Vt hi q̃ signa fabricant ut sculptores statuarii signa dicũtur opera oppressa & sculpta ut statue uasa anaglipta: & alia signa q̃ extãt: tabule olim picte sunt sine aliqua expressione formaꝝ a signo dr̃ sigillum p̃ diminutionẽ Idẽ in. iii. de oratore. Ipsa necessitas fabricata est. Et nonius affert hũc Cice. locũ ui hi q̃ signa fabricant̃. ¶ Verg. poete qui poeticã ipsam optima callent. ¶ A uulgo. ut faciebat Apelles (autore Plinio) q̃ tabulas pictas transeũtibus ꝑponebat: ipse post tabulas latens intelligebat q̃ uitia reprehenderẽtur a singulis ut postea emẽdaret. Sutor accedẽs opus notauit qđ crepida pautiores ansas haberet. Quod uitiũ. Apelles emẽdauit. Et Sillius italicus poeta insignis iudicia auditorũ se sepenumero recitationibus expertus est. ¶ Secũ intonasse & loquendo cũ aliis: sic in ipsis actionibus agendũ est: ut alioꝝ iudicio uitia corrigant̃. ¶ Que uero more agunt̃. de his non est precipiẽdum (inqt Cice.) q̃ in ipsis ciuitatibus instituta sunt: qm̃ patet oibus obseruanda esse: nec aliqs contra publicũ morẽ ciuitatis audere debet & in hoc non debemus uiros claros imitari q̃ diuina quidẽ scientia hoc consequabant̃. ut contra morẽ ciuitatis loqui possent. Instituta enim urbiũ obseruari debẽt. uñ dicit Señ. non cõturbabit sapiẽs publicos mores: nec populũ in se nouitate uite cõuertet. ¶ More cõsuetudine. ¶ Institutis. instituta (ut dictũ est) sunt q̃ tam moribus q̃ legibus ad honestatẽ ducũt. Mores ẽt in hoie sunt qualitates aĩ & appetitus & magis attingũt naturã q̃ cõsuetudo: & mos est lex nõ scripta. ¶ Ciuibus alicuius ciuitatis. Illa ipsa instituta & mores sunt quedã precepta q̃ ab oibus obseruari debẽt: ergo de his nõ opus est ꝑcipere. ¶ Socrates Phauorin⁹ (autore Laertio) dicit Accusauit melius Socratẽ Sophronici filiũ q̃ iura uiolaret. Quos & maioꝝ instituto suscepit ciuitas deos esse nõ existimam⁹: alia noua demonia inducẽs cõtra ius itẽ & fas iuuenes corrũpit. Dãnatus igit̃ fuit Socrates q̃ nouã religionẽ iduceret cõtra uetus ciuitatis athenarũ institutũ. Cato cẽsorius (autore Plutarcho) Socratẽ loquacẽ & uiolẽtũ hoiem appellabat: q̃ cũ in pria sua plus posse affectaret q̃ leges paterent̃ priscos mores: & ueteres cõsuetudines antiq̃re: ciuesq; suos ad cõtrarias priscis istitutis opiniones traducere mollit⁹ est. Sed crimina. Socrati obiecta e duob⁹ eius disciplinis Platone ĩ Apologia ex Xenophonte q̃ttuor illis uoluminibus dedicatis & factis. Socratis memoratu dignis penitus diluũtur. Aristippus (Socratis discipulus) Cyreniacus primus Sacraticorũ mercedẽ doctrine exegit. & questu ꝓbatus est & uoluptati patronũ se ꝓstitit cõtra amorẽ ueterẽ. Posuit. n. summũ bonũ in uoluptate: q̃ maxime sensum moueret: & a suo ꝑceptore Socrate desinit: q̃ in uirtute summũ bonũ statueret. Cũ obiiceret Aristippo. q̃ Taidẽ meretricẽ haberet: rñdit. hoc melius est q̃ q̃ illa me hẽat. ¶ Cõtra morẽ cõsuetudinẽ: qm̃ Socrates nouã religionẽ introducebat cõtra mores & instituta ciuitatis: & Aristippus uoluptati oĩa tribuebat & q̃stu ꝓbiã hr̃e cepit & eius domũ meretrices frequẽtabãt. ¶ Diuinis. bonis & summa doctrina qua est diuinũ quoddã bonũ. Interrogatus Aristippus qđ intercessit inter doctũ & indoctũ rñdit. Mitte utrũq; ad loca ignota & cognosces ¶ Cynicorũ rõ. Refellit rõnẽ Cynicorũ & uite istitutũ: q̃ uolebãt ut oĩa fierẽt ad libidinẽ. i. scđm appetitũ: & nullã uerecũdiã habebãt rõnẽ que neglecta & remota nil qđ hois ꝓstantiã deceat fieri põt: nec põt aliqđ esse honestũ qđ uacet pudore. Apollodorus tñ in moralibus dicit Cynicã sectã esse ualidã & celerẽ ad uirtutẽ uiã hãc sectã Stoici uolũt sapiẽtes amplecti: a qbus Cicero dissentit agẽs uerecũdie ptes: sine qua nihil cũ laude uirtutis & hõestatis fieri poterit. ¶ Eos aũt supradicta inqt sine cõsultatione obseruare debemus: & illos colere q̃ ꝓbatissimi sunt: & sic ꝑcipit qbus adherere debeamus & ipsoꝝ cõsilio niti. ¶ Perspecta. cognita pp res gestas cũ uirtute Magnis quas ipsis gesserũt ut magnanimi. ¶ Bñ sentiẽtes. bonã habẽtes mentẽ erga rẽp. nõ affectãtes tyrãnidẽ & seditiones ab illis fugere debemus: q̃ non studẽt cõi liberalitati & utilitati. Ac bñ meritos. q̃ p̃ rep. multa fecerũt: imperiũ auxere: & bñmeriti sunt. ¶ Aut merẽtes in ꝓsentia aliqđ pro rep. faciẽtes. Aliquo honore magistratu. Aut aliquo alio insigni. Aut iperio: ut illi q̃ presunt exercitui militie & urbibus. Obseruare. est quadã admiratione aliquẽ uirtute preditũ uenerari Colere est plusq̃ obseruare: hoc. n. est tm̃ ad hoies: colere ẽt ad deos ergo obseruamus ut hoiem: colimus ut deũ siue diuũ hoium: ut Lacones dicere cõsueuerunt cũ aliquẽ summis laudibus celebrare uolebãt. ¶ Multũ tribuere. magnã hr̃e rationẽ senectutis. i. ipsos senes ualde obseruare debem⁹ & uenerari. ¶ Habere delectũ facere differẽtiam inter ciuẽ & peregrinũ: & unicuiq; id qđ illi debet̃ tribuere. In ipso quoq; peregrino debemus. s. hr̃e delectũ

Natura nõ nũq̃ uitiosa & corrupta est sinis ultimus.

Adagiũ grecum. Aliud ꝓuerbiũ.

Vasa anaglipta.

Apelles pictor sutori suũ opus reprehendẽti in crepidis assenset ultra autẽ in eũ est inuectus.

Instituta urbiũ obseruãda.

Mores.

Socrates. sophrõici filius.

Cato socratẽ loquacẽ dixit.

Plato socratẽ defendit.

aristipp⁹ primus questu ꝓbat⁹ ẽ.

Apollodorus de secta scinicorum

Obseruare & colere differũt.

Senes uenerãdi sunt.

¶ Priuati: ne causa sua an publica uenerit. ¶ An publice. an nomine principum & alicuius reip. missus sit: ut sunt oratores principum qui publicam personam referunt. Vnde maior illis debetur honor q̃ his peregrinis qui sua causa uenerunt: & in alias ciuitates peregrinantur. ¶ Ad summam. Concludit Cice. nos debere cõmunem humani generis consociationem colere & tueri: & sic apparebit iusticia: quæ est ad conseruationẽ generis humani. ¶ Ad summam. ¶ Denique. tandem ne de singulis disputem: q̃m nimis produceretur oratio. ¶ Ne agam. ne disputem consocietatem: ut homines inter se ineant societatem duce natura curandum est: quoniam homo est animal sociale & societas in mutuis officiis colenda est: ut ultro citroque collatis beneficiis humana societas conseruetur. ¶ Colere amare Tueri defendere & conseruare si iusti esse uolumus: & de humana natura benemeriti.

Societas coléda ẽ

Ecce ministerii quod tu laudatius optes.

Dat genus & que sint uilia monstrat idem.

☞ Plurimus qu[a]estuum descriptis generibus que fugienda. que denique eligenda sint describit.

IAm de artificiis & questibus qui liberales habendi qui sordidi sint hoc fere accepimus primum improbantur hi questus qui in odia hominum incurrunt ut portitorum: ut feneratorum. Illiberales autem & sordidi questus mercẽnariorũ omniũ quorum opere non quorum artes emuntur. Est enim in illis ipsa merces autoramentum seruitutis. Sordidi etiam putantur qui mercantur a mercatoribus: quod statim uendant. Nihil enim proficiunt nisi admodum mentiantur. Nec uero quicq̃ est turpius uanitate. Opificesque oẽs in sordida arte uersantur. Nec uero quicq̃ ingenuũ põt habere officina minimeque artes probande que ministre sunt uoluptatum: cetarii: lanii: coci: fartores: piscatores: ut ait Teren. Adde his si placet: unguẽtarios saltatores totumque ludum talariũ. Quibus aũt artibus aut prudẽtia maior inest: aut nõ mediocris utilitas querit᷑: ut medicina: architectura: aut doctrina rerum honestarum he sunt his quorum ordini conueniunt honeste. Mercatura autem si tenuis est sordida putanda est: sin magna & copiosa multa undique apportans multisque sine uanitate impartiens non est admodum uituperanda. Atque etiam si satiata questu uel contenta potius: ut sepe ex alto in portum ex ipso portu se in agros possessionesque contulerit: uidetur iure optimo posse laudari. Omniũ autem rerum ex quibus aliquid exquirit᷑ nihil est agricultura melius: nihil uberius: nihil dulcius: nihil homine libero dignius. de qua quoniam in Catone maiore satis multa diximus illinc assumes: que ad hunc locum pertinebunt.

ASCE.

IAm de artificiis. Docet quid decori seruandum de artificiis & questibus. ¶ Ordo est. Iam continuatiuum est ut sit ut iam de artificiis & questib[us] loquamur nos accepimus idest intelleximus a maiorib[us] nostris fere. hoc de artificiis ex questibus idest modis acquirendi & lucrandi: qui scilicet questus sint habendi liberales idest liberi digni: & qui sordidi. Primum questus improbatur qui incurrant in odia hominum ut portitorum .i. eorum qui portoria recipiũt idest transportandi & transuehendi mercedem: qui uulgo magistri portuum uocabantur: ut feneratorum. i. usurariorum Autem pro sed quest[us] illiberales & sordidi supple sunt questus omnium mercẽnariorum: quorum opere idest operationes & labores emuntur & quorum artes non emuntur. Enim pro quia autoramentum idest premium seruitutis idest autoritate quadam constitutum ipsis pro ipsa seruitute: est ipsa merces in illis. Illi etiam putantur sordidi: qui mercantur idest emunt a mercatoribus scilicet institoribus: Id quod uendunt statim. Enim pro quia tales nihil proficiunt nisi mentiantur admodũ idest ualde: uero pro sed: nec quicq̃ est turpius uanitate idest mendacitate praua. Sic enim uanum. Vergi. in. ii. accepisse uidet᷑ ubi dicit. Nec si miserum fortuna sinonem Finxit: uanum ẽt mendacemque improba finget. que pro & omnes opifices qui aliquod opus faciunt uersantur in arte sordida. Nec. uero officina. i. locus ubi opus mechanicũ fit: galli operatoriũ uocant potest habere quicq̃ ingenuum idest ingenuo dignũ: que p & artes q̃ sunt ministre uoluptatũ sunt minime. i. nequaq̃ ꝓbãde quas sup. artes exercẽt. Cetarii. i. qui pisces salsos uẽdũt. Lanii. q carnes laniant & uẽdũt. Coci. q obsonia coquunt: fartores q farcimina cõdiũt piscatores. ut Terenti. ait in eunucho. s. adde his si placet unguentarios idest qui unguenta uendũt ad delitias corporis saltatores omnes qui gestu corporis uictum aucupantur: & totum ludum talariũ hoc est qui talis aut taxillis fit .i. omnes qui aut ludunt: aut conueniunt eo ubi luditur taxillis aut aleis: aut eiusmodi que in solo casu consistunt. ¶ Autem pro sed supple. artes quibus artibus aut inest maior idest aliquãtulum magna prudentia: aut utilitas non mediocris idest excellens queritur. i. acquiritur: ut. i. cuiusmodi supple sunt medicina pratica: scilicet architectura: ut idest qualis supple etiam est doctrina rerum honestarum idest exercitium docendi res honestas he artes sunt honeste: his quorum ordini idest statui & officio conueniunt: autem pro sed mercatura est putanda. i. iudicanda sordida si est tenuis idest paruarũ & uilium rerum: sin. i. sed si sup. ipsa est magna & copiosa: apportans idest aduehens & afferẽs undique idest ex omni parte magna idest res magnas: & impartiens scilicet cõmunicãs multis supple merces: sine uanitate. i. sine mendacio & fraude: non est uituperanda admodũ. i. ualde. Atque pro & ipse sup. uidet᷑ posse: etiã. i. insup laudari optimo iure. i. iustissime si sit satiata questu .i. re acquisita: hoc est lucro; uel potius si sit contenta questu: ita q mercator non ostẽdat se nimis ad lucra intentum

Ordo.

Questus fugiẽdi.

ERAS.
Autoramẽtum premiũ aut obligatio uanitas mẽtientis.

ERAS.
Ex eunucho.

Artes honeste medicus fidelis.

Architectus.

Studia.

Mercatura copiosa circa uanitatẽ

Lãii qui & delamones quos barbarorũ uulgus carnifices uocat.

Agriculture la[us].

& quasi insatiabilem non cessantem:ut.s.cōtulerit.i.perduxerit & receperit se sepe in portum exalto .i. in profundo .s.mari:quod in medio altius & profundus est.Idem enim sibi uolunt & altum.i. profundū.nam altū dicitur a fun do leuatum:& profundū procul a fundo:& sic superficies medii maris est alta & profunda:sicut & celum.℄ Quan do autē altum per se:hoc est sine addito ponitur pro mari profundo accipitur sicut hic & in principio primi Eneid. (Multum ille & terris iactatus & alto.)uult ergo dicere ꝙ mercator non maneat semper in mari alto : sed conferat se sepe in portū:& ex ipso portu in agros & possessiones.Autē pro sed nihil omnium rerum.i.negociorum & exerci tiorum ex quibus aliquid exquiritur.id est exigit aut petit est melius agricultura . nihil uberius.i.fructuosius.nihil dulcius:id est delectabilius & sup.nil dignius homine libero:id est quod a libero homine fiat:de qua.s.agricultura. quia nos diximus satis multa in Catone maiore:id est in libro de senectute.tu supple.O fili assumes.i.accipies illic .i.ex libro sup.ea que pertinebunt.i.pertinere uidebuntur ad hunc.i.presentem locum.

MARS. Trāsitione utit. De questib⁹ usura est cōtra naturam. Lucrum infame fugiēdū. Portitores. Portoria Port⁹ angiport⁹. Questus sordidi. F.M.

IAm de artificiis.Vtitur Cicero trāsitione:& captat attentionē proponens se dicturū de artificiis & questi bus q sunt liberales:quiq; sordidi & indigni hoīe libero.℄ Questibus lucris & artificio lucrādi pecuniā. ℄ Liberales.digni libero hoīe & ingenuo.℄ Sordidi.illiberales & auari.℄ Hoc accepimus intelleximus hoc esse dictū a maioribus fere dicit:ut utatur mediocritate:forte plura acceperat : sed nō erat opus oīa recensere.℄ Qui in odia incurrunt:qm̄ odio habetur usura:cū sit contra naturam(ut dictum est)qm̄ numinus num mum parit.Plato in.v.de legibus sic precipit.Nemini liceat fenerari:& si quis in fen⁹ acceperit:nec usuram:nec sor tem reddat.Non oportet quēq̄ in nostra ciuitate illiberali questui incumbere:neq; mechanicum illud & infamie lu crum sectari quod mores generosos inquinat:neq; existimāt ullo pacto uilibus ex rebus & turpibus pecunias cu mulandas.℄ Vt portitorum portitores dicuntur qui portus custodiunt:exiguntq; uectigal:& portoria portus:ut est in libris digestorū appellatus est conclusus locus quo importantur merces & inde exportantur: Eaq; nihilominus statio est conclusa & munita.inde angiportū dicimus.Illiberales.indigni homine libero.Sordidi questus dicuntur illi in quibus comparandis necesse est ut manus sordeant:& hoc etiam refertur ad animū:sordidiq; dicuntur auari qui parati sunt ad mentiendum:ut aliquid lucrentur.Inde sordes dici possunt parua lucra cum alterius iniuria que sita & extorta.Cicero in epistolis.Sordes tuas nouimus in prouincia.i.minima furta & extorsiones factas prouincia libus propter auariciam.℄ F.M.Iam de artificiis &c.de ordine hucusq; tractauit Cice. cuius due erant partes & illa loci.hec temporis earum aūt actiones:siue aliquid fiat siue quid dicatur ita se habeat:ut quedam sunt plene acta or dine & tēpore:quedam plane inepta: quedam obscure apta:& quedam sub obscure inepta:hoc est quedam semper apta:quam semper inepta.quedam partim apta:quedam partim inepta . Plane apta sunt que suo loco & tempore aguntur plane inepta que contra : sub obscura uero que non tam ratione loci q̄ temporis apta sunt uel inepta: uel que non sunt per se tam inepta q̄ iudicio spectantium.Nunc de his precepit Cice.que semper inepta sunt quo cūq; loco & tempore agantur.Distinguit aūt inter artifices & artes:& quid sit nonhonestum lucrum docet.Impro bantur ergo officii non potest ut aliquo loco aut tpe apti sint.℄ Vt portitorum.qui traiiciunt homines ab una ri pa ad aliam:de naui ad littus:uel de littore ad nauim.Vergi. Portitor ille charon Cice. loquens de his que sub ea dem ratione cadunt.in rhetoricis:que dialetici correlatiua appellant.ut locare & conducere.Si inquit atheniēsibus non est turpe locare portorium:nec hermacreonti conducere:atqui turpe est locare atheniensibus portorium: igi tur & hermacreonti conducere turpe est portitores portus conducant.℄ Feneratorum.℄ Manifestum est quocūq; loco:& quocūq; tpe turpe esse fenerari & apud maiores nostros leges foenebres fuerunt ad foenus cohercendum ut & Cato ait.Fur dupli.condēnabitur foenerator quadrupli ex quo existimare licet quanto peiorem ciuem existi marent foeneratorem q̄ furem.Idem Cato interrogatus aliqn̄ a quodam de re familiari:respondit bene pascere pri mum:tn̄ ille quid secundum bene uestire:& qm̄ non ut uolebant respondebat:ait ille.qd foenerari.Tum Cato.quid hominem occidere.℄ Mercenariorum oīum.Plato in.ii.de repu.distinguens hominum genera dicit:Ministri in ur be qui ingenio non ualent:nec utiles sunt ad consilium & ualent uiribus corporis ad tolerandos labores quas ui res ad aliquod opus peragendum uendunt quod precium mercedem appellant mercennarii rite appellantur.In stitores uero dicuntur ministri emptionum uenditionūq; in foro.Ciuitatem uero peragrantes mercatores appellan tur:Hec Plato.Iustinianus aūt dicit.Institores illos uocari qui negociationibus preponuntur.Vlpianus ait lib .xiii. digestorum de institoria actione.Institor appellatus ex eo ꝙ negocio gerendo instat: nec multum facit taberne sit prepositus aut cuilibet alii negociationi.Quicūq; igitur negocio gerendo instat:nec multum facit taberne sit pro positus aut cuilibet alii negociationi . Quicunq; igitur neogcio prepositus sit institor appellatur.Labeo ait.eos ēt institores dicendo placuit:quibus uestiarii uel lyntheárii dant uestem circunferendam & distrahendam quos uul go circitatores appellamus:sed ēt muliones qui proprie institores appellat Lydi(autore Hero.lib.ii.)primi aureum argenteq; nūmum percusserunt & primi caupones institoresq; fuerunt.℄ Quorum mercennariorum.Opere labo res corporis cum non ualeant ingenio & consilio:non artes ingenia:qm̄ tales non ualent ingenio & consilio ideo ipsorū labores emuntur.Ars est principium rerū efficiendarum mercēnarii operas suas uendunt non artes.Est enim ratio.qa questus mercēnariorū non conueniunt libero homini qm̄ sunt seruiles.℄ Mercede enim conducuntur ut aliquod opus faciant & alicui in opera prestanda seruiant.non decet igitur liberum hoīem esse mercēnariū:qm̄ uet satur in actu seruili.℄ Ipsa merces preciū quid accipit pro sua opera:q̄ uēdunt.℄ Autoramentū.i.obligatio quedā & premiū seruitutis autorare est aliquē obligare:aut sacramēto:aut premio:& autoratus dr̄ aliquo modo obligatus & obnoxius.Hora.in sermone.Autoratus eas an turpi clausus in archa.Inde ex autoratus dr̄ obligatione solutus. Liuius uolumine.viii.belli punici.Volonū exercitus uelut exautoratus morte ducis a signis discessit.Fabius in mili tie Mariano.Exautoratus armis manus aggressi labori subegit.Merces igitur est quidā nexus seruitutis:qm̄ ad ope ram prestandam mercenariū obligat:& seruū facit ad tempus:serui aūt in potestate dn̄orum sunt.que ptis iurisgētiū est.Nā apud oīs gentes dn̄is in seruos uite necisq;.(Si cā fuerit)necandi ptās est quicqd per seruū acqritur dn̄o ac quirit.Serui ex eo appellati(inqt Iustinianus)ꝙ imperatores iubent captiuos uēdere:ac per hoc seruare:nec occide re soliti q ēt mācipia dicunt:eo ꝙ ab hostib⁹ manu capiunt.℄ Seruitia p̄mi inuenere Lacedemōii.Serui aūt nascū

Mercenarii. Institor. Mercatores. Lydi. Ars. Liber homo non fit mercēnarius. Autorat. Autorat. Exautoratus. Merces. Serui.

tur aut fiũt. Nascuntur ex ancillis nostris fiũt autem es iuregentium.i.ex captiuitate seruitus & constitutio iurisgentiũ qua quis dño alieno contra naturã subiicitur. Fiunt ẽt serui de iure ciuili cũ homo liber maior.xx.annis ad participãdum precium sese uenũdari passus est: auctoramentũ: dicitur priuilegiũ quo milites gaudẽt. Milites enim quamuis habeãt partes: tamen de bonis castrensibus testari possunt: nec debent uocari in ius extra castra. plura alia priuilegia habent que a iurisconsultis describũtur. Illud igitur est auctoramẽtum militie & auctoratus qui hoc priuilegio gaudebat. ¶ Exauctoratus aũt qui militie cõmodis priuabatur. Et exautorare est ducẽ ab imperio suo remouere: aut militẽ missum facere. Et priuare Autoramento. Philippus rex (inquit Seneca) hominẽ uenalis anime crebris auctoramentis accẽdebat. Et alibi ad finem operis magno auctoramẽto labor peruenit: & alibi. Nullum sine auctoramento malum est auaritia pecuniã permittit &c. Et alibi. Auctoramẽta sunt seruitutũ: aurũ & argentũ. Merces igitur in ipsis mercennariis est auctoramentum seruitutis qm̃ mercennarii ad tẽpus seruiunt ut auctoramentum consequãtur.i.mercedẽ seruitutis premiũ questus igitur mercẽnariorum cũ sint seruiles homĩe libero indigni sunt. Chrisippus dicebat seruũ esse perpetuũ mercẽnarium. ¶ Sordidi ignominiosi. ¶ Qui mercantur & emunt hi sunt institores de quibus dictũ est nihil proficiunt nihil lucrantur: nisi mentiãtur se magno precio emisse & plus equo laudent id quod uendũt. Mali uiri est mentiri: imprudentis mendatiũ dicere. Vnde institores turpissimi sunt quia mentiuntur. Nihil est enim turpius uanitate.i.mendatio. ¶ Opifices qui faciunt aliquod opus ut fabri: sutores: & similes. ¶ Sordida ignominiosa & indigna libero homine. ¶ Ingenuũ: ingenuo homine dignũ. Ingenuitas (ut inquit Aristo.) est uirtus generis nõ potest (inquit) aliquid fieri in officia: quod deceat ingenuũ hominem & liberũ. Officina est ubi opera fiunt. Taberna ubi res ipse uendũtur. ¶ Que sunt ministre uoluptatũ: que seruiunt uoluptati ipsius corporis que uituperantur: & indigna est hominis prestantia. ¶ Cetarii: sunt qui uendunt pisces: Lanii: qui uendunt carnes a laniando quoniã lainãt animalia: ¶ Fartores dicũtur illi qui faciũt farcimina: ut sunt lucanice &c. que sunt farta.i.repleta aliqbus cõdimẽtis: ut ouis caseo: & similibus. ¶ Vt ait Teren. in comedia que inscribitur Eunuchus. Vnguẽtarios qui uendunt unguenta ad delicias & luxum. Saltatores qui docẽt alios saltare. ¶ Ludum talariũ artẽ ludẽdi cũ talis. Phs in.iiii.ethices sic ait. Aleatores: fures & latrões illiberales sunt turpi enim uersantur in lucro omnia nanq̃ causa questus agunt & sustinent probra fures ut lucrentur periculis maximis se exponunt: aleatores ab amicis lucrantur quibus aliqd oporteret. Quibus autẽ artibus: nunc de artibus honestis dat precepta que plus ingenii habent q̃ laboris. ¶ Maior prudẽtia q̃ in supradictis quoniam illis reqritur plus laboris ipsius corporis. in his plus prudentie: & quibus inest maior utilitas. Seruiles admodũ artes sunt in quibus plurimũ cõteritur corpus: ut remigatio. Admodũ ignobiles: in quibus nimiũ requiritur uirtutis & ingenii ut fossiones agroꝝ uinearũq̃. Ille autẽ agroꝝ uinearũq̃. Ille autẽ artes in quibus plus est prudentie q̃ laboris aut magna utilitas circa tamen iniuriã alioꝝ honeste sunt: sed tñ non omĩbus conueniunt. ¶ Non mediocris magna. ¶ Vt medicina que multũ ingenii contẽplatiõis reqrit & etiã exercitationis. Architectura architectus is dicit̃ qui p̃est edificiis faciendis & illa designat: ingeniũq̃ exercet & prudẽtiã que inter uirtutes morales subiit rõnem architecture. Plato in dialogo de regno sic ait. Nullus architectus manuum ministerio utit̃: sed utẽtibus presidet. ¶ Doctrina rerũ honestarũ quã possumus cũ laude exercere & alios in liberalibus disciplinis instituere ¶ Non est igitur dedecus ut quidã calamistris iniusti & unguentis obliti putant alios erudire: immo gloriosum & hoc beneficiũ ita magnũ est ut maius conferri non possit. ¶ Quorũ ordini conueniunt. quia non decet principem in sua ciuitate mederi: aut esse architectum aut publice iuuenes erudire sed quisq̃ eas artes debet exercere: que suo ordine dignitatiq̃: conueniunt: q̃uis.n.artes ipse honeste sint: tñ non oĩbus conueniunt: & maxime istarũ exercitationes habitus.n.bonaꝝ artiũ ornant animũ habẽtis. ¶ He artes sunt illis honeste: quoꝝ ordini conueniunt ordines sunt in rep. ut ordo senatorius: ordo equestris: & ordo accipitur pro ipsis hoĩbus aliquãdo qui sunt illius cõditionis. Vnde in hoc ordine inquit alibi.i.in senatu & gratiosus apud oĩs ordines.i.apud omniũ ordinũ hoĩes. ¶ Honeste.i.cũ laude possunt: exerceret.i.qm̃ non sunt sordide & illiberales: quippe in ipsis plus est prudẽtie & ingenii q̃ laboris & uiriũ corporis. ¶ Marcatura aũt nunc determinat de ipsa mercatura que nõ admodũ uituperat̃ si magna est & copiosa sine mendatio: & debet tandẽ canere receptui & questiui satiata quiescere ne insatiabilis auaritia potius uideat̃ q̃ mercatura & queadmodũ ex mari in portũ se recipit: sic ex ipso portu debet se cõferre ad agros & quiescere. ¶ Tenuis paucarũ merciũ. ¶ Sordida ignominiosa & indigna hoĩe libero. ¶ Magna copiosaꝝ merciũ & rerũ. ¶ Vndiq̃ ex omni loco: qm̃ mercatores negociatoresq̃ undiq̃ uagantur. ¶ Impartiens cõmunicans tribuens multis ipsas merces.i.uendens sine mendacio: ut non decipiantur emptores. ¶ Questu lucro iam facto. ¶ Satiata q̃tum ad appetitũ nã contentus cũ rõne dicitur. ergo illa mercatura que aliqñ fiuẽ cupiditatibus ĩponit & quesiuit cõtenta iam parto non uituperatur qm̃ adhibet cupiditati rõnis moderationẽ. ¶ Ex alto mari. ¶ In agros possessionesq̃: sub possessione cadũt agri. Campus est planicies terre ampla & grandis. Inde spaciose platee campi nomẽ habent. Ager significat ubi circũtectũ territoriũ & locũ quẽ colimus: siue arando: siue conserẽdo. Ager qui seritur: aruũ nominatur: & ager includit flumina: lacus & cetera oĩa. ¶ Contulerit: iuerit ad agros emendos colendosq̃: ut domesticos alere possit. ¶ Omniũ aũt rerũ. Laudat Cicero. Agriculturã que apud antiquos in magno honore erat: & ille censebatur maximus qui bonus miles bonusq̃ agricola dici poterat & inde cognominati. Cicerones Pisones Lentuli. Fabii & alii eiusdẽ generis. ¶ Vberius copiosius. ¶ Dulcius iucũdius & qd̃ magis libero cõueniat: est.n.sine fraude & cõem parentẽ colere. regiũ est. ¶ Nunc boni agricole. ex quoꝝ sudore uiuitur ab effeminatis hoĩbus irrident̃: quoꝝ manus callose optimis illis tẽporibus in honore erãt & senatores arabãt. Vnde parens terra uomere laureato procissa & exculta exuberabat: ut optimis filiis alimenta preberet. ¶ In Catone maiore.i.in libello de senectute ubi ĩtroducit Catonẽ Censorium de agricultura & uoluptate agricolaꝝ loquentẽ: qm̃ ipse Cato ortus in tuscu. municipio priusq̃ honoribus inseruire cepisset uersatus est in sabina ubi p̃diũ a patre relictũ habebat. Venio (inqt) ad uoluptates agricolarũ qbus ego incredibiliter delector: que nec ulla ĩpediunt̃ senectute: & nihil ad sapiẽtis uitã proxime uident̃ accedere. ¶ Habẽt.n.rõnem cũ terra que nunq̃ recusat ĩperiũ: nec unq̃ sine usura reddit qd̃ accipit. ¶ Sed al's minore plerũq̃ maiore cũ fenore: q̃q̃ nõ modo fructus qdem me: sed ẽt ipsius terre uis ac natura delector. Plato sic p̃cipit in.y.de legibus. Quapropter: oportere dicimus nos ĩ ciuitate mul

Mãcipia
Seruit⁹.
Auctoramẽtum militie.
Exauctorare.
Merces ẽ auctoramẽtũ seruitutis.
Malus mentit̃.
Imprudẽs mendaciũ dicit.
Ingenuitas.
Officina.
Taberna.
Cetarii.
Lanii.
Fartores
Terẽ. in eunucho.
Nota de aleatoribus.
Seruiles artes.
Medicina.
Architectus.
Gloriosum est alios erudire.
Ordo senatori⁹:
Ordo equestris.
Mercatura.
Cãp⁹ a ager & aruũ differunt.
Bonus miles bonusq̃ agricola.
Agricole nũc irrident̃.
Cato ex tusculão oriũd⁹.

tum questū in mechanicis operibus cauponationibus & tenore: nec ex peccatoribus turpiter: sed ab his que agricultura offert & prebet: atq; hoc ita ut questus non cogat ea negligere quorum causa parantur pecunie. Hec uero omnia & corpus sunt que absq; gymnastica & alia disciplina nullius precii unq̄ erūt quare pecuniarum cura (ut sepius iam dictum est.) Vltimum honoris teneat locum quippe cum tria sint: in quibus homines studium ponunt ultimum hoc tantum est si recte habeatur pecunie studium medium corpus animi primum.

Discreptis opera prefert communia rebus.
Vt prudens non sit qui sine iustitia.

☞ Prudentiam ita extollit ut eam sine iusticia que cōmunitati semper astipulatur nullam existimet.

S Ed ab his partibus que sunt honestatis quemadmodū officia ducerētur satis expositū uidetur. Eoꝝ aūt ipsorū q̄ honesta sunt potest incidere sepe contentio & cōparatio de duobus honestis utrū honestius. Qui locus a Panetio est pretermissus. Nā cum omnis honestas manet a partibus quattuor: quarū una sit cognitionis: altera communitatis: tertia magnanimitatis: quarta moderationis hec in deligendo officio inter se comparent́ necesse est. Placet ergo potiora esse nature ea officia que ex cōitate q̄ ea que ex cogitatione ducātur. Idq; hoc argumento confirmari potest. Quod si cōtigerit ea uitia sapiēti ut oīum rerum affluentibus copiis ditetur q̄uis ea que ex cogitatione digna sunt summo ocio secū ipse consideret & cōtēpletur. Tamen si solitudo tanta sit ut hoīem uidere non possit excedet e uita. Principesq; oīum uirtutū est illa sapientia quam sophiā greci uocant prudētiā eīn quam greci phronesen: aliquandam intelligimus que est rerū expectendaꝝ fugiēdarūq; scientia. Illa aūt sapientia (quā principē dixi) rerum est diuinarū atq; humanarū scientia in qua continetur decorū hominū cōmunitas & societas iter ipsos. Et si maxima est (ut est) certe necesse est quod a cōmunitate ducatur officium id eē maximū. Et enim cognitio cōtemplatioq; nature manca quodāmodo atq; inchoata fit si actio nulla rerū consequat́. Ea uero actio in hoīm cōmodis tuendis maxime cernit́. Pertinet igit́ ad societatē generis humani: ergo hec cognitioni anteponēda est. Atq; id optimus quisq; re ipsa ostendit & indicat. Quis est eīn tā cupidus in ꝑspicienda cognoscendaq; rerū natura ut si ei cōtractāti cōtēplātiq; res cognitione dignissimas subito sit allatū periculū discrimēq; patrie cui subuenire opitulariq; possit: nō oīa illa relinquat atq; abiiciat: ēt si dinumerasse se stellas: aut metiri mūdi magnitudinē posse arbitraret́. Atq; hoc idē in parētis: i amici re: aut piculo fecerit. Quibus rebus intelligit́ studiis officiis q; sciētie ꝑponēda eē officia iusticie q̄ ptinēt ad homi-

ASCE.

S Ed his partibus &c. Hec est secunda pars principalis huius primi: in qua agitur de cōparatione duarū honestatū inter se: ut sequēs cōmentarius cuius non fastidiosa prolixitas me breuē esse cogit plane declarabit difficilius autē est iter honesta duo utrū honestius sit discernere: q̄ honestū ab inhonesto discernere. Ordo aūt est. sed uidet́ satis expositū. i. declaratū quēadmodū. i. qualiter officia ducerentur. i. deberent duci & trahi ab his partibus que sunt honestatis. i. que spectāt ad honestatem. autē pro sed contentio. i. disceptatio & disquisitio eorū ipsoꝝ. i. de ipsis que sunt honesta potest incidere. i. incidētaliter oriri: de duobus honestis utrū. i. an hoc an illud sit sup. honesti⁹ qui locus. i. que disputatio & disquisitio est pretermissus a Panetio illo philosopho. Nā cum oīs honestas manet. i. oriatur. Est. n. presentis tēporis subiunctiui modi a uerbo mano manas manere nō indicatiui a maneo ad quā differentiā quidā scribunt manat: sed inepti: quia cū in hac significatione subiunctum con seu iniunctum postulat) a quattuor partibus quarū una sit cognitionis: uidelicet prudētia altera sup. sit cōitatis & spectet ad cōitatem uidelicet iusticia. tertia magnanimitas uidelicet fortitudo. & quarta sup. sit moderationis uidelicet tēperantia necesse est sup. ut hec. i. he quattuor partes cōparentur inter se diligendo. i. ad electionē decernēdo officia. Ergo quia. s. cōparatio facienda est: placet ea officia esse potiora nature. s. humane: que ducant́ ex cōmunitate. i. iusticia que cōmunitatē respicit q̄ ea que ducantur ex cogitatione. i. prudentia que ad cognitionē agendoꝝ & dicendoꝝ pertinet: q; pro &: id. s. quod dictū est potest confirmari hoc argumēto. i. medio probandi q; si ea. i. eiusmodi uita cōtigerit. i. cū difficultate data sit sapiēti: ut ditetur. i. ut diues fiat copiis afluētibus. i. diuitiis abundantibus omniū rerum: q̄uis ipse consideret & contempletur secū eaq; excogitatione. i. ad prudentiā pertinentia sunt digna summo ocio. i. uacatione a publico negocio: tamen si tanta solitudo sit sup. ei ut non possit uidere hominem hoc est si nullam cōmunitatem habeat cum hominibus: & ita prudentie & non iusticie locus sit excedet e uita. i. non estimabitur uiuere cum uita humana sit socialis usq; adeo ut qui soli uiuunt humane non uiuant: sed ferarum more. Vnde Virgi. in. iii. enei. Non licuit thalami expertam sine crimine uitam Degere more fere. (Qui tamen diuine contemplationi se dedunt angelicam uitam ducunt) q; pro &: illa sapientia quā greci uocant sophiam: idest rerum diuinarum magnarūq; scientiam est princeps. i. prestātissima omnium uirtutum: enim pro quia nos intelligimus prudentiam quā greci supple uocant phronesen aut phronesim (quia grece ꝓfertur

Ordo.

ERAS. Iusticie officia: potiora officiis prudentie.

A quattuor riuis manat honestos.

ERAS. Sapiētia rerū intelligibiliū: prudētia rerum gerendarū

nũ utilitatẽ: qua nihil homini debet esse antiquius. Atq; illi quoq; studia uitaq; omnis in rerũ cognitiõe uersata est tñ ab agẽdis hoim utilitatibus & cõmodis nõ recesserũt. Nã & erudire multos quo meliores ciues utilioresq; in rebus suis publicis essent ut thebanũ. Epaminundũ Lysias pithagoreus syracusiuã: Dionẽ Plato: multiq; multos. Nosq; ipsi quicqd ad rẽpu. attulimus (si mõ aliqd attulimus) a doctoribus atq; doctrina instructi ad eam & ornati accessimus. neq; solũ uiui atq; pñtes studiosos discẽdi erudiũt atq; docẽt: sed hoc idẽ ẽt post mortẽ monumẽtis litterarũ assequunt᷑: Nec.n. locus ullus ꝑtermissus est ab his q ad leges: q ad disciplinã reip. ꝑtinent ut ociũ suũ ad nostrũ negociũ cõtulisse uideãtur. Ita illi ipsi doctrine studii & sapiẽtie dediti ad hoim utilitatẽ suã prudẽtiã intelligẽtiãq; potissimũ ɔferũt. Ob eã ẽt cãm eloq copiose (mõ prudẽter) melius est q̃ uel acutissime sine eloquentia cogitare q; cogitatio in seipsa uertitur: eloquẽtia uero complectitur eos quibus cũ cõitate iuncti sumus. Atq; ut apum examina nõ fingẽdoꝝ fauoꝝ cã cõgregant᷑ sed cũ cõgregabilia natura sint: fingũt fauos: sic hoies ac multo ẽt magis natura cõgregati. Adhibẽt agẽdi cõgregãdiq; solertiã. Itaq; nisi ea uirtus q̃ cõstat ex hoibus tuendis.i.ex societate gñis humãi attingat rerũ cognitionẽ soliuaga cognitio & ieiuna uideat᷑. Iteq; magnitudo aĩ remota cõitate: cõiũctiõeq; hũana feritas fit qdã & imanitas. Itaq; fit ut uicat cognitõis studiũ ɔsociatio hoim atq; cõitas. Nec uerꝫ ẽ qd dr̃ a qbusdã pp necessitatẽ uite: q ea q̃ natura desideraret cõseq sine aliis atq; efficere ñ possemus: idcirco istã eẽ cũ hoibus cõitatẽ & societatẽ. Q d si oĩa nobis q̃ ad uictũ cultũq; ptinẽt q̃si uirgula diuĩa (ut aiũt) suppeditarẽt᷑: tñ optĩo qsq; ĩgẽio negociis oĩb⁹ omissis totũ se ĩ cognitiõe & scĩa collocaret ñ est ita. nã & solitudinẽ fugeret & sociũ studii q̃reret: tũ docere: tũ disceř uellet: tũ audire: tũ dicere: Ergo oẽ offm̃ qd ad cõiũctionẽ hoim & ad societatẽ tuẽdã ualet añponẽdũ ẽ illi officio: qd cognitõe & scĩa cõtinet᷑.

phronesi phronesis latine mutãdo ĩ phronese phroneses) aliã quãdã.s. sapientiã q̃ est sciẽtia rerũ appetẽdarũ & fugiẽdaꝝ. Aũt ꝑ sed illa sapiẽtia quã ego dixi pͥncipẽ.s. uirtutũ est sciẽtia rerũ humanarũ & diuinarũ: in qua continetur cõmunitas hominũ & decoꝝ & societas inter ipsos.s. hoĩes. Si ea sapiẽtia est maxima: ut.i. sicuti est certe necesse est id officiũ esse maximũ: qd dicatur a cõitate.i. qd consistat in iusticia. Enim.i. quia certe cognitio & contẽplatio nature sit quodãmodo mãca.i. ĩmunita & ĩchoata.i. nondũ pfecta sicut res iãprimũ inchoata: si nulla actio rerũ cõsequatur. uero pro sed ea actio que.s. ad pfectionẽ eius exigitur cernitur .i. cõspicitur maxime in cõmodis.i. utilitatib⁹ hominũ tuendis.i. protegẽdis igitur.i. qd cum ita sit sequitur q ipsa sup. pertinet ad societatẽ humani generis: & ergo sup. hec.i. huiusmodi sapiẽtia que est princeps uirtutũ est anteponẽda.i. dignitate & excellentia preferenda cognitioni.i. prudentie rerũ expetendarũ & fugiẽdarum. Atq; pro & optimus quisq;.i. quicũq; bonus est ostendit & indicat re ipsa re.i. ex opere uel lege: indicat re ipsa.i. ex opere suo.i. qd dictum est.s. iusticie exhibitionẽ preferendã esse nude rerũ cognitioni. Quis.n. est tam cupidus .i. studiosus: & diligens in percipiẽda & cognoscenda natura rerũ (bono ordine utitur autor: quia prius prospicimus.i. perfecte quasi p medium rei inspicimus q̃ ipsam cognoscamus) ut si periculũ & discrimen patrie cui possit subueniri & opitulari.i. opem ferre: sit allatũ.i. denunciatũ subito ex improuiso ac de repente ei tractanti: & contẽplanti res dignissimas cognitione.i. ut cognoscãtur nõ relinquat atq; abiiciat oĩa illa.i. oẽs illas res quas contẽplabatur ẽt si arbitraretur se posse dinumerare stellas & metiri.i. mensurare magnitudinẽ mundi.q.d. nemo bonus. Atq; qs sup. est qui non fecerit uel continnetur cũ tacita responsione sic certũ est: q quisq; reliquerit & abiecerit oĩa ad subueniendum patrie atq; fecerit hoc eadem in re aut periculo parẽtis & amici. Qubus modis.i. per quas res intelligit᷑.i. quisq; fere ĩtelligit officia iusticie que pertinent ad utilitatẽ hominũ qua.s. utilitate hominum nihil debet esse homini.i. homo: nihil debet habere antiquius.i. charius sicut antiqua oĩa chara sunt esse preponenda studiis & officiis scientie. Atq; illi.s. philosophi & sapientes grecie quorũ.i. q̃uis eorũ studia & uita oĩs est uersata.i. consistit in cognitione rerum: tñ non recesserunt ab augendis utilitatibus & cõmodis hominũ. Nam pro quia sup. ipsi philosophi ꝑter ingrẽdi studiũ: &.i. ẽt erudiere.i. erudierũt multos: quo.i. ideo ut essent meliores utiliores ciues ĩ suis rep. ut.i. quẽadmodũ Lysias p quos ille Pythagoreus.i. pythagore sectator superudiuit Epaminũdani thebanũ .s. ciuẽ & Pla. sup. erudiuit Dionẽ syracusium.i. ciuẽ syracusanum in Sicilia: q; pro & ut multi sup. erudierunt multos q; pro & nos ipsi quicqd attulimus (si modo attulimus aliqd: hanc parenthesim p modestiã inseruit autor) ad rẽpu. romanoꝝ.s. in eo sup. accessimus ad eã.s. rempu. instructi atq; ornati a doctoribus: atq; doctrina. Neq;.i. & nõ & sup. doctores illi non solũ uiui atq; presentes.i. non solũ dum uiuunt atq; in presentia sunt. erudiunt atq; discent studiosos discẽdi: sed assequuntur.i. efficiunt hoc idẽ monumentis.i. per monumẽta litteraꝝ.i. per scripta que in memoriã sui relinquunt etiã post mortẽ. Nec enim.i. qa non ullus locus nõ est pretermissus ab his.s. philosophis: qui.s. locus pertinet ad leges que pertinet ad mores: & q pertinet ad disciplinã reipub. qua discatur gubernatio reipub. (Textus fere hunc ptinent: qa plura singularia eqpollent pluri) ita sup. ipsi philosophi uideant᷑ contulisse.i. aplicasse suũ ociũ .i. uacationẽ a publico munere ut philosophie studeant ad nostrũ negociũ.i. ad erudiendos nos quocũq; in nego-

ERAS. Epaminundas dux. Thebanus a Lysia Tarentino phõ. Pythagoreo philosophie ꝑceptis ĩstitutus Dion syracusanus a Platone.

Iusticia officiis ceteris ꝑferenda.

Lysias. Plato.

Natura humana apibus fauum fingentib⁹ comparatur.

[Magnanimitas sine iusticia est feritas. Dāna solitarius.]

cio sumus.Et sup.ita illi ipsi dediti.i.addicti & operam dantes doctrine & studiis sapientie conferunt potissimum.i.precipue suā prudētiā & intelligentiā ad utilitatē hoīm.Eloqui.i.diserte & ex arte loq copiose.i. abundanter & p̄ōpte(modo.i.dūmodo sup.fiat prudēter)est etiā ob eam cām.i.ꝑpter utilitatē hoīm melius.i.prestantius q̃ cogitare.i.disquirere & scrutari res uel.i.etiā acutissime sine eloquētia.i.artificiosa facūdia.ꝗ.i.quia ipsa cogitatio uertit' in se.i.ad utilitatē cogitātis reducitur:eloquentia uero cōplectit' eos quibus cū.i.cū quibus sumus cōiuncti cōitate.i.in una rēp.aut ciuitate.Atq; pro & ut.i.quēadmodū examina apū.i.cōgregationes simul euolātiū que in forma racemi aut botri.ex arbore nōnunq̃ cōdepēdēt:nō cōgregatur causa fauorū cōgregandoꝝ.i.ad cōgregādos fauos:sed cū id est qm̄ ita est ꝙ sint congregabilia natura.i.per naturā & naturalē inclinationē fingūt.i.cōponūt & construūt fauos sic:ac ēt multomagis hoīes cōgregati natura.i.per naturā adhibēt.i.adiungūt solertiā augendi & congregādi.Itaq;.i.& ita nisi ea uirtus q̃ cōstat.i.conficitur ex hoībus tuēdis.i.ex protectione hoīm.i.ex societate generis humani attingat cognitionē rerū ipsa cognitio uideat' solíuaga.i.sola uagās sine comite ut cuius societas nulli ꝑsit:& ieiuna.i.sterilis & arida.Itēq;.i.& similiter magnitudo animi sit quedā feritas immanitas:remota cōitate & societate humana.i.si cōmunitas & societas humana remoueat' ab ea.Ita.i.& hoc modo fit ut cōsociatio atq; cōitas hoīm uincat.i.superet in prestātia studiū cogitationis.Nec sup.illud qd dicit' a quibusdā.i.ceteris authoritatibus:ut a Platone uidelicet cōitatē & societatē cum hoībus esse ꝑpter necessitatē uite:idcirco ꝗ.i.qa nos non possemus cōsequi.i.obtinere atq; efficere sine aliis.i.sine alioꝝ auxilio ea que natura desideraret.Quod si oīa que ptinent ad uictū & cultū.i. amictū suppeditarent'.i.administrarent' nobis quasi uirgula diuina.i.per uirgulā diuinā:hoc est sine labore & industria:ut aiunt.i.in ꝓuerbio est:tum.i.tunc q̄sq; optimo ingenio.i.qlibet habēs bonū ingeniū collocaret.i.occuparet se tm̄ in cognitione & sciētia:& hoc oībus negociis omissis:sed sup.non est ita.i.licet oīa suppeditarentur nobis quasi uirga diuina:non tamen spreta societate soli cognitioni insisteret optio quisq; ingenio:nam ipse sup.fugeret: &.i. pariter solitudinem.i.nollet semper esse solus:&.i.pariter quereret socium studii.i.cum quo se exerceat: tum.i.pariter uellet discere a doctore uidelicet tum.i.pariter docere minus doctum.s.& uellet:tum.i.pariter audire aliis.s. discentibus:& tum.i.pariter dicere.Ergo omne officium quod ualet ad coniunctionem & ad societatem hominum tuendam.i.protegendam est interponendum illi officio quod continetur cognitione & scientia:& hoc potissimum in utilitate.

[MARS. Excusat panetiū.]

S Ed ab his partibus.Hactenus de honesto patribusq; eius & officiis inde manātibus sufficiēter disputauit supest ut ꝑposuit de cōparatione honestoꝝ inter se disserere:ut duobus propositis honestis.utrū sit honestius cognoscat':qd Panetius ꝑtermisit:sed ille tāq̃ stoicus nō est carpendus:qm̄ honesta & uitia apud stoicos nō suscipiūt gradus.Stoici.n.(ut dictū est)existimabāt peccata esse paria:ut ait Chrisippus in.ii.natu.qō.Et Perseus zeno.Heraclides uero Tracēsis antipatri tracēsus necessarius atq; Antenodorus imparia peccata dixerūt.Placebat stoicis multū mediū esse inter uirtutē & uitiū.Peripatetici & academicis contra uirtutē & uitia ꝑgressionē ad uirtutes statuētibus.Vtitur Cic.trāsitione repetēs ea q̃ dicta sunt:& ꝑponens qd dicturus sit attētionē captat.℃ Partibus honestatis.iiii.uirtutibus principalibus in quas honestatis natura diuidit' a qbus uirtutib⁹ officia deducunt'.

[Varie opiniōes.]

[Cōparat prudentiā & iusticiam.]

Satis expositū.uideo satis exposuisse inqt quēadmodū officia ducantur a singulis partibus honesti.℃ Cōparatio ut cōparent' inter se ea q̃ honesta sunt ut utrū honestius appareat:ut utrū potius agendū sit tanq̃ honestius & laudabilius.Hunc locū pane.ꝑtermisit qm̄ putauit ex disciplina stoicoꝝ nō oportere facere cōparationē inter duo honesta utrū esset honestius:qm̄ ipsi nō dabant gradus in honesto:& nolebāt ut honesto aliqd honestius inueniret'.Nam cū ratio quare pōt incidere talis cōtentio & cōparatio.℃ Vna sit cognitionis.Et hec est prudētia que in uera cognitione uersat'.℃ Altera cōmunitatis hec est iusticia que est ad cōmunem societatem tuendam.℃ Magnanimitatis de qua habuimus & ēt fortitudine.℃ Moderationis tēperantie:de qua postremo loco disputandū est.He partes honestatis cū uolumus diligere officiū & utrum tanq̃ honestius agendū sit necesse est ut actiones studiose inuicē comparentur:ut uideatur que sit potior & honestior:aliisq; preponenda.℃ Placet ergo facit cōparationē īter prudentiā siue rerū occultarū contemplationē & ipsam iusticiā dixitq; utiliora esse humane societati officia que manant a iusticia q̃ ea que a cognitione rerū:qm̄ illa sunt magis cōmunia & bonum tanto est melius quanto cōmunius.Placet ita statuto & iudicio insticiā magis conducere hoībus q̃ rerum cognitionē quod ꝓbat argumento sumpto a natura que nihil solitariū amat.℃ Aptiora magis cōuenire atq; utiliora esse.℃ Nature humane:cui oīa officia coniungi debent.

[Argumētum diuisio philosophie]

℃ Id ita esse ut dici potest probari hoc argumēto qd a natura sumitur argumentū.est ratio ꝓbationē prestans ut in hoc loco.Argumentū ēt dicitur oīs ad scribendū distincta materia.℃ Ea uita in eo genere uite sapiēs uersetur:ut ditetur oībus rebus.℃ Cognitione digna ut deū gloriosum & substātias a materia separatas penitus:celum ipsum & ea oīa que sunt cognitione dignissima pertinentq; ad scientiam naturalē mathematicas & supnaturalē:& ea que pertinent ad bene beateq; uiuendū.℃ Excedet uita.i.moriet':qm̄ homo est natura congregabilis.℃ Princepsq; oīum uirtutum:Philosophia prima sui diuisione diuidit' in duas partes:actiuā:& cōtemplatiuā.Actiua habet ethicā:economicam:& politicā.Contemplatiua uero phisicā:scientias:mathematicas:methaphisicā qnq; sunt habitus animi intellectui.

[Ars. Intellectus. Scientia Sapiētia]

Ars que est principium rerū efficiendarū.℃ Intellectus qui est principiorū: Scientia que est conclusionum. Sapientia que est de substantiis a materia separatis & scientiū & intellectū cōplectitur.Prudētia que est principiū rerū agendarū.℃ Nā habitus est agendi circa humana bona uera rectaq; cum ratione.Triplex est mens. Vna principiū rerū efficiendarū in qua collocatur omnes artes mechanice.Alia est principiū rerū agendarū in qua collocatur prudentia cum tota suppllectili sua ut est bona consultatio sagacitas:& sententia iudiciūq;. Cui contraria est malicia cum suis comitibus.i.calliditate uersutia uaframēto & similibus.Alia est mens principiū contemplandū que est prestabilissima:& habet tres habitus:intellectū:scientiā & sapientiā que dicit' prima philosophia.Sapiētia est primus & prestabilissimus habitus.Secundus est prudētia.& qui rerū naturam contēplantur & deū prestabilissimi quātum

[Obiectū sapiētie est deus.]

ad seipsos sunt & diuinam naturā quodāmodo attingentes diuini hoīes habendi sunt obiectū enim sapientie est ipse deus.Sed iusticia qua cōmunitas humani generis cōseruatur hoībus utilior est ergo officia que a iusticia manant sunt anteponēda officiis contēplationis & cognitionis rerū naturaliū diuinarū & supernaturaliū.Nā bonum (ut dicit)tanto est laudabilius quāto cōmunius:ut est ipsa iusticia.℃ Princeps ꝑstantissima oīum rōne obiecti quod

est nobilissimũ deus.s.gloriosus sapientia que & theologia dicit̃ a grecis sophia appellant̃ & sophi sapiẽtes. Vnde
phi studiosi sapiẽtie qđ nomen Pythagoras inuenit: Nã interrogatus a Leonte an esset sophus rñdit non esse sophũ
sed phm. ¶ Prudẽtia.n.ponit differẽtiã que est inter sapientiã & prudẽtiã. ¶ Quæ est sciẽtia rerũ habitus agẽdi circa
humana bona recta cũ ratiõe & sapiẽtia uersat̃ circa diuina & sempiterna: prudẽtia uero circa humana ut discernat
q̃ sint agẽda ut illa & nõ agẽda ut contraria. ¶ Expetẽdaꝝ que bone sunt & expectibiles. Expetimus cũ rõne qđ est
munus prudẽtie appetimus sine rõne & ptinet ad appetitũ sensitiuũ experte rõnis q tñ subiicit̃ & parere debet legi
nature. Appetere ẽt est aduẽtare: ut iã estas appetebat. Illa aũt uult. Cice. sapiẽtiã esse principẽ oĩm uirtutũ: & ad oĩa
sese extẽdere qm̃ est sciẽtia oĩm rerũ diuinaꝝ & humanaꝝ & cõis est uiris & q est sapiẽs est prudẽs (ut largo mõ lo-
quar) sed nõ oĩs prudẽs est sapiẽs qm̃ prudẽtia uersat̃ circa humana solũ sapientia aũt circa humana & diuina. Et
ideo dicit Señ. Sapiẽtiã eẽ nosse diuina & humana & hoꝝ cãm. Vnde cũ sit cõis necesse est offm̃ esse maximũ qđ ab
ipsa ducit̃ q̃ est maxima & princeps oĩm: & cũ cõtẽplatio reꝝ naturaliũ nõ sit pfecta sine aliqua reꝝ actiõe: qm̃ homo
ad duas res natus est agendũ.s.& contẽpladũ & sit cognitio nature uult eẽ pfecta necesse est ut aliqđ agat actio aũt
tunc maxime laudat̃ cũ est pro utilitate cõi: & pro hoĩum societate tuẽda. nõ pro ꝓprio cõmodo ꝙ cũ ita sit actio ta-
lis cognitõi rerũ anteponit̃: qm̃ uite humane utilior est & accõmodatior. Cognitio aũt rerũ naturaliũ paucis ꝓdest:
qm̃ nõ oẽs possunt philosophari. Ergo actio q̃ est ad humanã societatẽ tuendã atq; utilitatẽ anteponẽda est cogni-
tioni quæ impfecta est: cũ non agit aliqđ. Vult igitur Cice. sapientiã oĩa complecti contẽplationes.s.& actiones: & id
esse maximũ officiũ qđ facit sapiẽs & cũ agit exercet iusticiã et liberalitatẽ pro utilitate cõi. Loquitur tñ confuse: qm̃
aliud obiicit̃ sapiẽtie aliud prudẽtie: ut copiose scribit Aristo. lib. vi. moraliũ. Cice. more potius oratorio q̃ philoso-
phico sapientiã accipit oĩbus cõem cũ possint aliq esse sapiẽtes ut fuerũt oẽs philosophi ante Socratẽ prudentes aũt
non: qm̃ humana nõ curabãt. Vnde philosophus in. vi. ethices sic ait. Quapropter et Anaxagorã et Thaletẽ et simi-
les sapiẽtes qdẽ: at nõ prudẽtes inquint esse cũ uidẽt ipsos ꝓpria cõmoda ignorare supflua admittẽda. Difficilia co-
gnitu. Diuinaq; scire ipsos sed inutilia dictu: qa nõ querũt bona humana prudẽtia uero iter humana uersat̃: in qbus
habet cõsultatio locũ. Socra. primus celo in terrã philosophiã deuocauit: et de malis boniſq; disputare cepit. Celestia
aũt parũ humanis cõmodis cõferre dicebat. Vnde fons philosophoꝝ habitus est: q ẽt dicebat autore Aristo. Oĩs uir-
tutes esse prudẽtias qđ nõ probat ipse Aristo. sed dicit oẽs uirtutes esse cũ prudẽtia: et sic uoluit corrigere uerba So-
cratis stoici (quos Cice. imitat̃) sapiẽtẽ appellabãt uiꝝ pfectũ q cũ aliqđ agit circa res humanas agit ut prudẽs cũ ue-
ro contẽplat̃ ut sapiẽs. Scia diuinaꝝ qm̃ sapiẽtia cognoscit cãs reꝝ humanaꝝ & diuinaꝝ ergo utriſq; cõis est. ¶ In
qua sciẽtia diuinaꝝ humanarũq; reꝝ. ¶ Cõitas deoꝝ & hoĩm q̃ cõis est rebus humanis & diuinis & sic sapiẽs cũ sit
pfectus intelligit̃ hẽre prudẽtiã cui abiicit̃ rectitudo in rebus agendis. ¶ Deoꝝ. qm̃ de iis tractat (ut more gentiliũ
loquar) & de societate que est inter ipsos cũ reuera non sit nisi unus deus q est cã effectrix & summũ bonũ: & hoĩes
sunt ipsi effectus & inter effectũ & effectricẽ cãm est aliqua cõitas & hoĩes dñt deo pietatẽ tanq̃ rectori & oĩm opifi-
ci contẽplat̃ ipse naturalis philosophus & sup naturalis naturã cuiuſq; rei cognoscit res p cãs suas. Phs in. vi. ethi. sic
ait. Sapiẽtia est intellectus & ut caput hñs sciam eaꝝ rerũ q̃ summis afficiunt̃ honoribus. Plato in dyalogo de phi-
losophia dicit philosophi offm̃ eẽ nosse diuina & gubernare hũana. Hoc ad actiuã illud ad cõtẽplatiuam philoso-
phiã ptinet. Et in theage disputãs de sapiẽtia dicit ipsam eẽ duplicẽ absolutã.s.& conditionalẽ illa est de illis q̃ sciri
pñt hec aũt excellẽtiã quãdã signat. Aristo. idẽ dicit his uerbis. In artibus sapiẽtia his tribuimus q in ipsis sunt exa-
ctissimi. & p sapientiã nĩl aliud intelligimus q̃ ipsius artis uirtutẽ. Atq̃ quosdã ẽt esse sapiẽtes aio nõ aliqua ex pte. nec
aliqđ aliud q̃ sapiẽtes arbitramur. ¶ Ea scientia diuinarũ rerũ & humanarũ.i. ipsa sapientia. ¶ Vt est.s. maxima: qm̃
de maximis rebus & p̃stabilissimis tractat: si maxima est (inquit) ipsa sapiẽtia: offm̃ qđ ab ipsa ducet̃ erit maximũ: sed
maxima est: ergo maximũ erit offm̃. ¶ A cõitate a sapiẽtia in qua cõtinet̃ cõitas deoꝝ & hoĩum. Etenim ratio quare
offm̃ tale maximũ est: qđ sapiens prestat pro utilitate cõi. ¶ Contẽplatio nature. ipsa sapiẽtia cũ solũ contẽplatur: &
nihil agit ꝙ humane societati conducat: est quasi manca & mutilata: qm̃ deest illi unũ membrũ actio.s. qñ ad utrũq;
nati sumus: ergo ut sit pfecta debet aliqđ agere qđ maxime utile sit: hoc aũt est exercere iusticiã & humanã societatẽ
tueri. ¶ Manca. quasi careat mẽbro aliquo. Nã qui caret aliqua parte corporis dicit̃ mancus & potissimũ manu si-
nistra. Vnde Iuue. tãq̃ mãcus & extincte corpus nõ utile dextre. Manca dicit̃ debilis. ¶ Atq; inchoata impfecta: qm̃
requirit actionẽ. Si nulla rerũ actio si nihil agat in rebus humanis & uita actiua: & solũmodo cõtẽpletur. Manca &
impfecta est. ¶ Ea actio: quã prestare debet ipsa sapiẽtia.i. qđ ipse sapiens agere debet: ut si pfectũ officiũ qđ in solo
cadit sapiẽte. ¶ Maxime cernit̃ cognoscitur & demonstrat̃ actio cõueniẽs ipsi sapiẽtis. ¶ Cõmodis tuẽdis utilitate
hoĩum tuenda: ut ꝓpulsare iniurias oĩbus adesse. Hec actio pertinet ad iusticiã. cui annexe sunt eqtas liberalis ma-
gnificentia & gratitudo. & sic actio iusticie que hoĩum cõmoda tuetur humane societati utilior est q̃ contẽplatio q̃
paucis predest. Illa uero multis tribuẽdo cuiq; qđ suũ est & de suo aliis impartiens. Igitur cũ hoĩum cõmoda tueat̃.
ad societatẽ humani generis pertinet qđ cũ ita sit (ut probatũ est) cognitioni anteponit̃ tanq̃ utilior & uniuersalior.
¶ Atq; id actionẽ.s. qua societas humana fouetur cognitioni anteponendã esse. ¶ Optimus quiſq; bene a natura
institutus ostẽdit id esse uerũ: & ita iudicat qđ cũ id faciat qđ natura iubet: ut.s. cõem utilitatẽ cognitioni anteponat.
¶ Quis.n. ꝓbat qũo id optimus quiſq; iudicat. Aut metiri: hoc est q̃tum ad scientias mathematicas: q̃ uere discunt̃:
& geometria corporũ magnitudines metit̃. ¶ Dinumerare. hoc ptinet ad arithmeticã que circa numeros uersatur.
¶ Astrologia dicit rõnem syderũ he scientie sunt in primo gradu certitudinis Plato in lib. de repu. uult ut discantur:
qm̃ sunt firmissimi gradus ad alia cognitu difficilia q̃uis (inqt Cice.) he scientie p̃stantissime sint: tum nemo esset ita
occupatus in ipsis etiã si posset mensurare totũ mundũ & numerare stellas: ut suã contẽplationem non relinqueret si
acciperet patriã calamitatibus laborare: qm̃ illius saluti studere debemus. ¶ Atq; hoc idẽ ut.s. relinquat contẽplatio-
nem & adsit parenti aut amico. ¶ Re negocio. ¶ Quibus rebus. affert conclusionẽ que ex supradictis seqtur. ¶ Re-
bus argumentatis ante dictis & exemplis. ¶ Officia. actiones que manant a iusticia. ¶ Qua hominũ utilitate nihil
debet esse homini (si uere homo dici uoluerit.) ¶ Antiquius.i. carius & iucũdius. Atq; illi Cice. sumens argumẽtum
ab autoritate prestantissimorũ philosophorũ ostendit qũo hi etiã qui cognitioni & contẽplationi rerũ naturalium

Sophia. Sophi. Sapiẽtia circa diuina prudẽtia circa humana.
Homo ad res nat⁹ duas.
Nõ oẽs possunt philosophari.
Socrates philosophiã de celo uocauit: & illi eius adinuẽtũ attribuit̃ primusq; mortaliũ sophi.i. sapiẽs uoluit appellari.
Vnic⁹ est sapiens.
Sapiẽtia est intellectus.
Cõtemplatio est manca.
Manc⁹.
Actio cõtẽplationi anteponẽda
Mathematica.
Arithmetica.
Astrologia.

operā dederunt ab utilitate hoīum & cōmodis non recessere.docēdo.s.alios quo in rēpu.essent iustiores:& probat exēplo Platonis & Lysie. Cognitione rerū.in contēplatione rerū oīum tam in uita contēplatiua utilitates hoīum curauerunt:& sic ab actione que hoīum cōmodis cōsulit non recesserūt. ℭ Quo ut. ℭ Meliores.iustiores. ℭ Thebanū Epaminundā:de quo eiusq; doctrina dictū est. Hoc addetur qđ scribit Emilius probus dicens. Eruditus est Epaminundas:sic ut nemo Thebanus magis. Nō cytharizare & cantare ad chordarū sonū ductus est a Dyonisio qui non minore fuit in musicis gloria q̃ Damon aut Lāpus quoꝝ peruulgata sunt noīa. Cantare tybiis ab olympiodoro saltare a Calliophrone. At philosophie preceptorē habuit Lysiā Tarentinū pythagoreū:cui qdem sic fuit deditus : ut adolescēs tristē ac seuerū senē oībus equalibus suis in familiaritate ante posuerit:nec prius eū a se dimiserit:q̃ in doctrinis tanto antecessit cū discipulos:ut facile ītelligi posset.pari modo superaturū oīs in ceteris artibus. ℭ Pythagoreus.qui Pythagoricū dogma sectabat̄. Nā Pythagoras fugiēs patriā suam samūa tyrāno occupatā in italiā nauigauit:& in illa ora italie que quondā magna grecia dicebat̄ circa Heracleā Crotro est & methapontū philosophatus ē:a quo italica philosophia prīcipiū habuit. ℭ Syracusiū. Dionē. Dion frater fuit Aristomates uxoris Dionysii tyrāni:a quo maximus honor Diony.exhibebatur. Dionysius eodē tēpore duas habuit uxores. Dorida Lucrensem.& Aristomachem Syracusiā. Pla.in Siciliā nanigans suis doctrinis. Dionē adiunxit : qui tū iuuenis omnes Pla.discipulos ingenio & industria superans:ad obeunda etiā uirtutis precepta solertissimus & acutissimus fuit.pulsus a Dionysio Athenis:in academia uersatus est. Inde sociis cōparatis in Siciliā nauigans patriā suā syracusas asseruit.qua liberata tandē insidiis Calippi socii sui proserpinaliū die obtrūcatus est domi & soror & uxor in carcerē coniecit. Vxor illic peperit infantē:cū Dion corintho solueret:ut in Siciliā transmitteret. Lune defectus fuit Dion bonū dixit esse ostentum:qm̄ tenebre uolentibus aliqd occulte facere oportune:& animos alioꝝ consternatos erexit has rōne a Platone discesserat. Dion igitur eruditus a Plato.patriā liberauit & bonus uir fuit Epaminūdas etiā moriens patriā imperantem reliquit:quā lacedemonii seruientē acceperat & semel respōdens. Menaclide:qui epaminundā insectabat̄:dicebatq; illū imitari Agamēnonē dicit ꝙ autē me Agamēnonē putas emulari falleris. Nāq; ille cū uniuersa grecia uix decē annis unā cepit urbē ego contra unā urbem nostrā totam greciā lacedemoniis fugatis liberaui. Multi alii philosophi multos erudiuere claros uiros. Aristoteles erudiuit Alexandrū. Panetius Scipionē clarissimū imperatorem utrūq; singularē. ℭ Nosq; ipsi. Nunc de seipso loqtur Cice. ℭ Quicqd attulerimus:quicqd fecimus pro repu.quā e manibus coniuratorū eripui. ℭ Si modo deuitat arrogantiā. ℭ A doctoribus p̄ceptoribus & monumentis doctorū uiroꝝ qui in rerū cognitione uersati sunt & alios erudiuere:qm̄ monumenta reliquerunt qbus alios semp erudirēt. Vnde scriptoribus multū debemus qui & uiuētes & posteros erudiunt. In primo de natura deoꝝ ait: & eū minime uidebamur tunc maxime philosophamur:quod rōnes declarant referte philosophoꝝ sententiis & doctissimorū hominum familiaritates:qbus semper domus nostra floruit:& princeps illi Diodorus Philo Anthiocus Possidonius: a qbus instituti sumus. ℭ Doctrina instructi in oratore ait. Ego autē & me sepe noua uideri dicere intelligo cū per uetera dicā:sed inaudita plerisq; & fateor me oratorē(si modo sum)aut quicūq; sum non ex rhetorū officinis:sed ex academia spaciis extitisse. Illa.n.sunt curricula multipliciū uarioruq; sermonū:in qbus Platonis primū impressa uestigia sunt. ℭ Ad eā rēpu.gubernandā doctrina(inqt)summorū philosophorū me īstruxit ad has actiones pro rep. Et ipse Cice.dū gubernacula reip.teneret.vi.lib.de rep.cōposuit & Cyridediā quā totā triuerat in illo cōsulatu exercuit. Monumētis libris & preceptis que ad bene beateq; uiuendū scripta relinquere:ut posteritatē erudirent. ℭ Nec enim probat qūo etiā post mortē alios erudiunt. Ad his philosophis.qui in rerū cognitione uersati sunt. ℭ Ad leges qm̄ scripserunt de legibus de moribus de rep.& nihil preter miserunt qđ humane uite ꝓfuturū esset. Scripserunt etiā de natura aīaliū:de uegetabilibus:& de plātis:& de arte discēdi. Vnde dicit in libris de finibus. Oīum fere ciuitatū nō grecie solū sed ēt barbarie mores īstituta disciplinas:ab Aristotele cognoscimus. Scripsit Aristo.lib.mora.viii. Ab eundē magnorū moraliū duos:& ad Nichomachū filium decē politicoꝝ octo. Mores &.lviii.ciuitatum.de iusticia quattuor:de gubernatione reipu.duos:de uoluptate unū:de summo bono tres:de regia gubernatione librū unū: de legibus quattuor:de diuitiis & opulentia unū:de precatione & uoto librū unum. Ad leges Platonis libros tres: ad rēpu. Plato libros duos & multa alia scripsit que longū esset recensere qbus monumētis posteritas erudit̄.sic pōt & de Platone dici. Nā hi duo in primis claruerunt:quoꝝ memorie multū debemus:qm̄ in mediū laborarūt. ℭ Ad disciplinā ad optimū modū & gubernationē reipu. ℭ Vt ociū suum contēplationē cognitionēq; rerū in ocio:qm̄ in uita ociosa uersabant̄ remoti a negociis publicis. ℭ Ad nostrū negociū.ut in ocio eorū uiuentes nos agere ac negocia publica gerere docerent.qm̄ ipsi ociosi alios erudiunt ad agendū precipiunt.n.tam in domesticis q̃ publicis negociis qđ agendū sit ex officio. ℭ Ita hoc modo in ocio uiuētes & scribētes. ℭ Ad hoīum utilitatē ut oībus ꝓsint ea que in ocio p̄scripserunt. ℭ Ob eam ēt causam affert aliā sniam:ut ostendat cōem utilitatē p̄ponendā esse:& preponit eloquentiā philosophie:qm̄ pluribus ꝓdest(modo sit cōiuncta prudētie.) ℭ Ob eā causam:qa maior utilitas preponēda est. ℭ Eloqui copiose.habere copiosam & uberē eloquentiā qua alios defendamus. ℭ Modo prudēter. alirer loquacitas inepta uideret̄ & cū uitio. ℭ Melius p̄stabilius & utilius q̃ acutissime contēplari sine eloquētia:qa contēplatio perspicas philosophoꝝ. ℭ In seipsa uertitur.i.illi ꝓdest qui cogitatione aliqd contēplatur & cōminiscit̄ sed nō se extēdit ad alios.eloquētia aūt pluribus ꝓdest:& illis qui nobis familiaritate cōiuncti sunt:audiūt.n.eloquētem.& ipsi eloquētes fiunt. ℭ Atq; ut apū examina ꝓbat cōparatione apū hoīes natura sociabiles debere esse solertes ad humanā cōgregationē:& hoīem ab hoīe non debere alienū esse. ℭ Apes non cōgregantur ad hoc:ut fingant fauos & cōponant:sed cū sint cōgregabiles duce natura fingunt fauos:quoꝝ cōpositio non est causa ut cōgregentur sed natura sic est in hoībus. ℭ Cōgregabilia:apta ad cōgregationē suapte natura. ℭ Fingūt:cōponūt & formāt. ℭ Ac multo etiā magis q̃ sint apes:hec est snia Aristo.q in primo de rep.dixit ex quo patet hoīem esse aīal sociabile: & quidē magis q̃ apes & omne aīal gregariū:unde concludit oēm ciuitatem natura cōstare.cū homo natura ciuile aīal sit. Ibi etiā dicit hoīem solitariū aut deū esse aut bestiā.hoc dicit ut se Platoni apponeret:qui in.ii.de rep.ciuitatem nō natura:sed necessitate cōstare dixerat. Socrates.n.ab eo ītroductus inqt necessitas ciuitatē condidit. Nā alter alteri auxiliat̄ cū singuli nequaq̄ sibiipsis sufficiāt. Ex quo fit(inqt)ut multorū indigētes socios auxiliatoresq; cōplu-

Panetius Scipiōis p̄ceptor.

Scriptoribus multū debemus.

Multa ex philosophia sūpsit cice.

De oībus rebus scripta relinqre phi. Plato: & Aristo. p̄ oībus claruerunt,

Prepōit eloquentiā philosophie.

Apes cur cōgregētur.

Homo ciuile animal

Platoni aīal se opposuit.

Aristo.ciuitas unū.

Timon Atheniēsis solitarius homo.

ximos in unũ deducentes huic ipsi unitati nomen imponant ciuitatis. Sed maximã indigentiã dicit futurã ꝑpter uiuendi facultatẽ & cibi cõparationẽ: secundã habitationis: tertiã uestitus & similiũ. Arist. dicit. Ille qui est in ciuilis propter naturã quã habet malã: & nõ ꝑpter fortunã qđ. s. e ciuitate pulsus sit aut prauus est: aut melior q̃ homo. i. deus est. ℭ Natura congregati. cum sint cõsociati: & coniuncti duce natura debẽt adhibere diligentiã & societatẽ cõgregationẽq; humanã tueantur & ament: & sic ostendit humane cõgregationis naturam esse causam non aliam rem: natura. n. produxit hoĩem ut esset animal sociabile. Vnde humanã societatẽ fugientes odio hominũ (ut de Timone atheniensi dicit) feram naturam habere uidentur: & ab omni humanitate penitus alienã. Agendi aliqd inter ipsos postq̃ duce natura cõgregati sunt. ℭ Solertiã. Diligentiã ut congregatio seruetur mutuis officiis. Itaq; nisi ea uirtus concludit dicẽs nisi iusticia cum rerũ contẽplatione coniuncta sit non multũ prodest ipsa cognitio. ℭ Ea uirtus. iusticia que est ad hominũ societatẽ tuendã cognitionem. rerum contẽplationẽ & illius officia que in ueri inuestigatione uersantur. ℭ Nisi attingat: nisi illi coniungatur. Soliuaga. solitaria. ℭ Et ieiuna. parum utilis generi humano. ℭ Itẽq; magnitudo animi dicit nunc pari modo fortitudinẽ: & magnanimitatẽ remota iusticia esse quandã feritatẽ & imanitatẽ non uirtutẽ: ut ostendat iusticiã oĩbus preferendã esse. Et Arist. qui ob summã equitatem iustus cognominatus est: dixit eum quidẽ beatum existimãt: qui eam uitã uiuat que cunctis seculis eadem ac imortalis futura sit propter summam uero potentiam non possunt non timere. ac iusticia causa est cur ament hoĩes: honorent: colant. ℭ Cõmunitate: iusticia. i. nisi fortitudo pugnet pro equitate & utilitate cõmuni erit quedã feritas que est inhumana crudelitas & impetus ferarũ: & sic immanitas aliena ab omni humanitate. ℭ Ita fit. Affert conclusionẽ que sequitur ex predictis: qm̃ nulla uirtus laudatur: nisi exerceatur pro equitate & cõmuni societate tuenda. ℭ Ita sit cõcluditur. ℭ Cõsociatio: uirtus que pertinet ad hominũ consociationẽ tuendam & cõmodũ quod facit ipsa iusticia. ℭ Vincat superet. prestabiliorq; sit. Nec uerum est. dissentit in hoc a suo Platone. Cice. qui dixit in. ii. de republi. necessitatẽ esse causam humane cõgregationis & ciuitatis: & seqtur Aristo. qui huius congregationis causam dixit esse naturã. ℭ A quibusdã: & maxime a Platone. ℭ Sine aliis aliorũ ope. ℭ Desideraret requireret ad uitam degẽdã. ℭ Idcirco. ob id & hac de causa. ℭ Si omnia nobis facit argumentũ quo Platonis opinionem aliorũq; refellit. ℭ Querit igitur Cice. an homo daret se totum cognitioni & contemplationi: si nihil ei deesset: qđ ad uitam degendam pertineret: & dicit ꝙ non: immo fugeret solitudinẽ & socium studii sui quereret. Ita. n. uult natura que (ut dixi) nihil solitarium amat. ℭ Ad uictũ cibum sed uictus uerbo (ut est in libris digestorũ) continentur que esui potuiq; corporis: a ea que ad uiuendum homini necessaria sunt: uestem quoq; uictus habere uicem labeo ait. ℭ Cultum: ornatũ: & uestitũ. Cultus est quicquid adhiberi potest ad curã corporis preter cibum. ℭ Suppeditarentur subministrarent᷑ a celo sine aliquo nostro labore. ℭ Quasi uirgula diuina munere dei ea dicuntur dari uirgula diuina. que nõ expectabamus. Et hoc erat prouerbiũ apud antiquos: ut uirgula diuina dari dicerentur ea que non expectabantur: sed uidebantur uenire e celo: ut quõdam maioribus nostris manna dabatur a deo: & eius erat saporis quẽ quisq; optabat: si aũt nunc illud haberemus non esset opus: ut gulosi & manducones conductum fictile & eo cum (uilissimũ quondã mancipium) tanti emerent. nec pluris: gula seuiens q̃ reliqua oĩa constaret: sed delitiosi & abundi seruientes opibus per fas & nefas comparatis: hanc uirgulam diuinam sibi fecerunt. sed utinam in tanto luxu & rerum affluentia aliquã honestatis curam haberent: nec uoluptatẽ elegissent: quam tanto animo fouerent: amarent: & illius patrocinium susciperent: que uix digna est ut a uilissimo lenone mucida panis frustra accipiat. ℭ Vt aiunt ut dicitur in ꝓuerbio. ℭ Non ita est. respondet Cice. ad id quod ipse per interrogationem proposuit non collocaret se (inquit) in sola contemplatione. sed fugeret solitudinem & socium quereret. ℭ Socium participem studii sui: & quo cum suas contemplationes cõmunicare posset. ℭ Ergo omne officiũ. concludit officia iusticie anteponenda esse officiis contemplationis & scientie. ℭ Continetur constat ex contemplatione nature.

Aristides iustus.

Dissentit a Platone Cicero.

Questio

Victus.

Cultus.

Dari uirgula diuina.

Manducones.

Respondet questioni.

I Llud forsitan querendum sit. In hac ultima huius primi parte disquirit Cice. an iusticia uerecundie modestieq; preponenda sit. ℭ Ordo est. Forsitan illud sit querendũ. num. i. nunquid cõmunitas. i. iusta cõmunicatio & conseruatio inter homines que maxime apta est nature sit semper anteponenda. idest preferenda etiam moderationi: q; pro & modestie hoc est temperantie. Respondet autor: dicens. Non placet supple ut semper anteponatur. Enim pro quia quedã sunt ita feda. i. obscena & turpia & partim. i. pro parte: aut quedam ita flagitiosa . i. flagitiis plena ut sapiens: ne quidem. i. non etiã non sit facturus etiã causa cõseruande patrie sup. Possidonius colligit ea. i. eiusmodi que fieri non debent pro patria permulta. i. ualde multa. sed sup. collegit quedam ita tetra. i. abominalia & ita obscena: ut uideant᷑ turpia quoq;. i. etiã dictu. i. ad dicendũ uel ut dicant᷑. Igit᷑ quisq; nõ suscipiet hec. i. huiusmodi sup. faciẽda causa reipu. Ne pro non & respu. quidem nõ ualet hec suscipi. i. ꝙ hec suscipiantur pro se sed hec res habet se cõmodius. i. cõmode fit ꝙ tempus non põt accidere idest non sit dabile: ut intersit. i. utile reipu. sapientẽ facere quicq̃ illorũ. s. turpiũ & flagitiosorũ. hoc est respu. non est unq̃ perpessa ut expediat ꝑ ea quicq̃ turpe fieri. Quare. i. qua de causa. hoc sit effectum. i. conclusum: & expresse obtentũ in officiis deligendis. i. in delectu habendis hoc. s. genus officioꝝ excellere: ꝙ teneatur societate hominũ. i.

ASCE.

Ordo.

Non est uerus amor uiciis succurrere fratri
Sed uirtute prius diis patrieq; tuis.

☞ Propter reipub. utilitatem indecorum agi debet sed uirtute primum dii immortales de hinc patria tamen demum parentes sunt iuuandi.

ILlud forsitan querendũ sit num hec cõmunitas que maxime est apta nature sit etiã moderationi modestieq; semp anteponẽda. Nõ placet. Sunt. n. quedam ita feda. partim ita flagitiosa ut ea ne conseruande quidẽ patrie causa sapiẽs facturus sit. Ea Possidonius collegit ꝑ multa sed ita terra quedã ita obscẽa. ut dictu quoq; uideant᷑ turpia. Hec igit᷑ nõ suscipiet quisq̃ reip. causa. ne resp. quidẽ pro se suscipi uo

quod consistit in iusticia. Etenim.i.quia certe actio considerata.i.cũ consideratione facta sequatur.i.debeat sequi cognitionem: q pro & .i.prudentiã:ne.s.cognitio sola sit manca & inchoata. Ita.i.& sic fit ut agere cõsiderate sit pluris.i.maioris dignitatis & prestantie q̃ cogitare prudenter. Atq; hec quidẽ sup.dicta & disputata sunt hactenus.i.usq; ad hunc locũ. Enim pro quia locus est patefactus.i.manifestatus.ita sup.ut nõ sit difficile in exquirẽdo officiũ.i.dum officiũ exquiritur uidete qd sit cuiq; proponendũ. Autẽ pro sed gradus officiorũ sunt in ipsa cõmunitate.i.iusta conuersatione hominum:ex quibus.s.gradibus possit intelligi quid prestet.i.preferendũ sit cuiq;.ut prima.i.prime partes officiorum debeantur diis imortalibus:secunda.i.secũde partes debeantur patrie tertia.i.tertie partes debeantur parentibus:& reliqua.i.sequentes partes debeantur deinceps.i.suo ordine gradatim.i.p gradus reliqs sup.hominibus. Ex qbus rebus disputatis breuiter põt intelligi hoĩes solere dubitare non solũ id quod sequitur uidelicet. Ne pro an sup.illud qd faciat sit honestũ an turpe sed etiã dubitare sup.duobus honestis propositis.i.postq̃ duo honesta proposita sunt:utrum.i.quod illorũ duorum sit honestius.hic locus.s.disquisitionis inter duo honesta est pretermissus:ut dixi(inquit autor) A Panetio philosopho illo qui de officiis plurima scripsit. Sed pergamus.i.procedamus ad reliqua sup.explicanda.i.ad ea que de offi.dicenda restant:& ita concludit primum librum.

let.sed hec cõmodius se res habet q nõ pt accedere tẽpus ut intersit reip.quicq̃ illorum facere sapiẽtẽ. Quare hoc quidẽ effectũ sit in officiis deligendis hoc genus officiorum excellere quod teneatur hominum societate. Et enim cognitionem prudentiamq; sequatur considerata actio. Ita fit ut cõsiderate agere pluris sit q̃ cogitare prudenter atq; hec quidem hactenus. Patefactus est enim locus ipse ut non sit difficile in exqrendo officio quid cuiq; sit preponendum uidere. In ipsa autem communitate sunt gradus officiorum ex quibus quid cuiq; pstet intelligi possit ut prima diis immortalibus secunda patrie.tertia parentibus deinceps gradatim reliqua reliquis debeantur quibus ex rebus breuiter disputatis intelligi põt non solũ id homines solere dubitare honestũ ne an turpe sit sit:sed ẽt duobus propositis honestis utrũ honestius. Hic locus a Panetio est (ut supra dixi)pretermissus. Sed ad reliqua pgamus.

Multa sunt que necreip.cã agenda sunt.

ERAS.

Ex ipsi9 iusticie officiis aliud alio honesti9

Gradus officiorum

Primus dii.ii.Patria.iii.Parẽtes iiii.populi nobis crediti.v.Clientes.vi.Hospites.vii.Cognati viii.Affines de hisapud Gel.lib.v.cap.xii

Gradus in officii exhibitione.

Verecundia pferẽda est.

Turpia nunq̃ cõmittẽda.

Possidonius Panetii discipulus

Illud forsitan querendum sit. Nunc Cicero remouens dubitationem que aliquando posset oriri precipit:statuitq; non semper officia iusticie anteponenda esse modestie & uerecundie:ut si proponeretur alicui:ut cum matre coiret:aut patrem interficeret:aut aliam aliquam turpitudinem maximam cõmitteret:aliter patria combureretur siue aliqua calamitate respub.afficeretur nullo pacto cum matre concubendum est etiam si patria ruitura esset.& cõmunis utilitatis peritura. Et sic de similibus in quibus debemus magis habere ratione uerecundie q̃ iusticie & communis utilitas:quoniam uerecundia maxime decet hominis prestantiam nec debet sapiens facere aliquid contra uerecundiam.etiam si casus aliqui & communis utilitas posceret. Verecundia enim omni commodo nobis antiquior esse debet. ¶ Hec communitas.iusticia que est ad communem hominum societatem tuendam. ¶ Apta nature.que nature conuenit:natura enim uita uult: ut homines coniungantur:ut communitas inter ipsos seruetur. ¶ Sit etiam quemadmodum diximus anteponendam esse officiis contemplationis alia rerumq; uirtutum: queri posset(inquit)& dubitari: an studio huius communitatis tuende debeamus modestiam relinquere. Dictum est supra quid sit modestia:quid moderatio:quid uerecundia. Non placet q iusticia anteponatur modestie. Sunt enim ratio quare Cice.ita statuit & sentit:quoniam sunt aliqua ita turpia ut nullo modo committenda sint:etiam si cum ipsis patriam ruentem liberare quis posset: quoniam sunt contra modestiam & uerecundiam. ¶ Feda:turpia. ¶ Flagitiosa.scelere ac flagitio plena. ¶ Tetra obscura & per hoc feda. ¶ Turpia:crudelia. ¶ Conseruande patrie causa etiam si tali re commissa patriam liberare posset Aristote.libro tertio ethices sic ait. Sunt autem quedam ad que forsitan non licet quenquam esse compulsum:sed potius oportet summa perpessum tormenta mortem obire. ¶ Possidonius qui fuit discipulus Panetii. ¶ Ea.que sunt ita turpia & flagitiosa. ¶ Collegit idest coadunauit & posuit in suis commentariis. Possidonius enim locum de repugnantia utilis & honesti pretermissum a Panetio preceptore suo tractauit breuiter in quibusdam commentariis:ut idem Cice.scribit in tertio libro in quibus ea posuit.que cum uideantur utilia:repugnant honestati:modestie ac uerecundie. ¶ Obscena feda. ¶ Vt dictu.non modo factu:cum dicuntur turpia sunt nedum cum fierent. Hoc(inquit)nullo modo facturus est sapiens etiam pro salute patrie. Adde etiam q respub.bene instituta moribus & legibus non uult ut pro se uir sapiens & perfecte uirtutis turpia cõmittat. Sed & cõmodius res se habet possumus hoc referre ad laudẽ reipublice romane que ita erat instituta:ut nõ esset opus & maxime post necem Cesaris pro ipsius conseruatione sapientem aliquid contra uerecundiam cõmittere:ut potuisset accidere aliis qui rem publicam non ita subnixam beneq; institutam habebant. Sed melius est:ut large intelligamus hunc locum ut sit hec res.i.hoc quid dicam:commodius erit nullam.s.temporis conditionem accidere posse:qua sapiens ductus quicq̃ eorum facere debeat:que feda & flagitiosa sunt. Vnde inquit gratulandum nobis est:quoniam res ita se habet:ut sapiens non cogatur facere turpia pro cõmuni salute. ¶ Cõmodius.melius in hoc res se habet. ¶ Hec res.hoc de quo nunc agitur. ¶ Tempus.aliqua temporis conditio:quoniam respub.nostra non potest ad hoc deuenire iam delecto tyranno Cesare:ut sit opus facere aliquid contra uerecundiam. ¶ Vt intersit reipub.ut pertineat & utile sit reipub.talia cõmittere. ¶ Eorum que turpia sunt:&c a Possidonio colliguntur. ¶ Que hec.concludit Cice.hanc disputationem de duobus honestis utrum honestius: & officia iusticie preponit cum pluribus prosint: & ait. Pluris esse considerate agere q̃ cogitare prudenter. In oratione pro Sestio ait. Bene sentire de repu.prudentia est facere fortitudinis:facere uero & sentire perfecte cumulateq; uirtutis. ¶ Hoc est effectum conclusum argumentis & exemplis antedictis. ¶ Hominum societatem

Cesar tyrãnus.

Bñ sentire be nefacere cumulate uirtutis est.

que manat a iusticia que est ad humana commoda tuenda. ¶ Etenim certe cognitionē sequi debet actione sit manca: & inchoata ipsa contemplatio. ¶ Pluris sit maioris utilitatis q̄ contemplari. sed hec inquit de his rebus dicta sint iam ad alia que restant transeamus. ¶ Patefactus est enim repetit paucis. Cicero omnia que in hoc primo uolumine disputata sunt: & parat se ad secūdum: in quo de utili agetur. ¶ Patefactus. aptus est: & de ipso satis disputatum. ¶ Locus. sedes officiorum. i. iam finem huic disputationi faciam: quoniam de honesto a quo ducuntur officia satis dictum est ut iam omnia officia discerni possint: & quid sit honestius (si quando facienda erit comparatio) diiudicari: & que quibus ratione temporum anteponenda sint. ¶ In exquirendo officio. tum querimus quid sit magis officium. i. quid magis uirtuti conueniat tempori: persone: aliisq; circunstantiis: & sic apparebit quid omnibus aliis preponendum sit. ¶ In ipsa aūt. sed (inquit Cicero) hoc restat adiiciendum ut cognoscantur gradus seruenturq; in actionibus que ad cōem utilitatem pertinent quas actiones diximus contemplationi preferendas. Si igitur omissa rerum cognitione debemus aliquam utilitatē afferre & alicui laboranti adesse debemus seruare gradus humane societatis. quos Cicero suo loco posuit: & illi prius opitulari cui plus debemus. ¶ Cōitate. actionibus iustitie que sunt ad cōmunitatē tuendam. ¶ Sunt gradus officiorum: aliquod officium uni potius q̄ alteri aliquando prestandum est etiam si eodem tempore nobis exigeretur quoniam hi quibus officia debentur: habent inter se gradus. de quibus dictum est. Sunt gradus qm̄ omnia officia que a cōitate manant. paria sunt: sed alia maiora: alia minora. ¶ Ex quibus. gradibus officiorum. ¶ Quid prestet: prestabilius sit: & a nobis potius agendum tanq̄ honestius & utilius. ¶ Prestet cuiq; antecellat aliis. ¶ Ve prima. ecce gradus officiorum. Prima officia debemus deo. inde per gradus officia aliis debentur. ¶ Gradatim. per gradus affinitatis: consanguinitatis & amicitie. de quibus dictum est. ¶ Ex quibus rebus comparationem honestorum ex gradibus officiorum que manant a iusticia. ¶ Hic locus. de comparatione honestorum inter se de ipsis gradibus. Sed panetius (ut sepe inculcaui) iure hoc pretermisit quoniam stoici non dabant gradus in honesto & uitio. ¶ Ad reliqua. ad secundam partem propositionis: de utili scilicet.

Repetit paucis dicta.

Gradus sunt in officiis.

¶ Finit liber primus officiorum.

¶ M. T. Ciceronis de officiis Liber secundus.

Ex primo docuit binis quod maius honestis.
Exoptes: sequitur utile quod potius.

☞ Datis duobus honestis quod prestantius eligendū ostendit nunc duorum utilium discretionem monstrare aggreditur.

¶ Argumentum [illegible]

¶ Supiore libro duas ꝑposite initio diuisionis partes obsoluit quid honestū quid contra: & in honestis utrū honestius. In hoc de alteris duabus ꝑmittit q̄d utile aut inutile. tum inter utilia utrū utilius: aut quid utilissimū. Deinde incōstantie reprehēsionē deprecatur: quod a ciuili uita quam sepe pretulerit: nunc ad ocium studiorum se conuerterit: tamen cur ad phiam potius: q̄ ad aliud studiorū genus postremo: cur Academicus de officiis precipiat: rationem reddit.

Vemadmodum officia ducerentur ab honestate Marce fili atq; ab omni genere uirtutis satis explicatum arbitror libro superiore. Sequitur ut hec officiorū genera persequar que pertinent ad uite cultum & ad earum rerum quibus utuntur ho-

Q Vemadmodum. Disquisitum est in primo quid honestum & quid inhonestum. & de duobus honestis utrum honestius: nunc disquiretur quid utile & quid inutile: & de duobus utilibus utrum utilius. ¶ Ordo est. O marce fili ego arbitror satis explicatum supple esse in libro superiore. i. qui hunc precedit quemadmodum. i. quomodo officia ducerentur. i. duci deberent ab honestate atq; ab omni genere uirtutis. Sequitur. i. consequens est ut ego persequar. i. consequenter explicem hec genera officiorum que pertinent ad cultum uite & ad facultatem earum rerum: quibus homines utuntur: uidelicet ad opes & copias. i. potentias diuitiasq;. ¶ In quo. i. in qua persecutione dixi queri: tum. i. pariter quid utile quid inutile: tū. i. pariter quid utilius ex utilibus supple duobus aut quid maxime utile de utilibus pluribus de quibus. s. rebus ego aggrediar dicere: si ego dixero prius pauca de instituto. i. intentione ac proposito ac de iudicio meo. Enim pro quia q̄q; libri nostri excitauerunt: complures idest ualde multos ut hortensium & brutum: ut libri nostri complures idest qui multi sunt excitauerunt te non modo idest non tantum ad studium idest diligens exercitium legendi: sed etiam ad studium scribendi: tum ego uereor. i. formido interdum ne nomen philosophie sit inuisum. i. odiosum quibusdā nobis uiris: q; pro &: mirentur me ponere tantum opere. i. operationis & exercitationis: & tantum tēporis in ea. s. philosophia. Aūt pro sed q̄diu respu. regebatur per eos quibus ipsa se commiserat sup. regendam hoc est per eos qui remp. cum eius utilitate regebant scilicet per Pompeium ac Catonem quibus resp. se commiserat: quia eos rectores sui per publicam electionem constituerat ego conferebam omnes curas & cogitationes meas in eam idest in eius utilitatem & debitam administrationem. Autem pro sed cum omnia tenerentur idest occuparentur dominatu. i. tyrānide unius scilicet Iulii Cesa-

ASCE.

Ordo.

☞ Primi libri seriatim facta recapitulatio. Primus enim ex aristocratia fecit monarchiā rome.

mines facultatē ad opes:ad copias.Inquo tamen queri dixi quid utile quid inutile:tum ex utilibus:qd utilius aut qd maxīe utile: de qbus dicere aggrediar:si pauca prius de instituto ac de iudicio meo dixero. Q uāq̄.n. libri nostri cōplures nō modo ad legēdi:sed etiā ad scribendi studiū excitauerint.tamē interdū uereor ne quibusdā bonis uiris philosophie nomē sit inuisum mireturq; in ea tantum ne opere & temporis ponere. Ego autem q̄diu respu.per eos regebatur quibus seipsa cōmiserat: omnes meas curas cogitationesq; in eam conferebam. Cum autem dominatu unius omnia tenerentur neq; esset usq̄ consilio.autoritati locus socios deniq; tuende reipu.summos uiros amisissem.nec me angoribus dedi quibus essem confectus nisi restitissem: nec rursum indignis homine docto uoluptatibus. atq; utinam respu.stetisset.quo ceperat statu nec in homines non tam commutandarum rerum q̄ euertendarū cupidos incidisset. Primum enim ut stante repub. facere solebamus in agendo priusq̄ in scribendo opere poneremus. Deinde ipsis scriptis non ea que nunc. sed actiones nostras mandaremus ut sepe fecimus. Cum autem respu.(in qua omnis mea cura cogitatio opera poni solebat) nulla esset omnino ille scilicet littere conticuerunt.forenses & senatorie. Nihil autem cū agere animus non posset in studiis ab initio uersatus etatis existimaui honestissime molestias deponi posse.si me ad philosophiam retulissem. Cui cum multum adolescens(discendi causa(temporis tribuissem posteaq̄ honoribus inseruire cepi meq; totum reipu. tradidi.tantum erat philosophie loci.quantum super fuerat amicorū:& reip. temporis. Id autem omne consumebatur in legendo scribendi ocium non erat. Maximis igitur in malis hoc tantum boni assecuti uidemur ut ea litteris mādaremus:que nec satis erant nota nostris & erāt cognitione dignissima. Q uid est enim per deos optabilius sapientia. quid prestātius. quid homini melius. quid homine dignius. Hanc qui expetunt igitur philosophi nominant nec quicq̄ aliud & philosophia(si interpretari uelis)q̄ studium sapiētie. Sapientia est ea (ut a ueteribus philosophis definitum est)rerū diuinarū & humanarum causarūq; qbus heres continent scientia. cuius studiū qui uituperat haud sane intelligo quidnā sit quod laudandū putet. Nā siue oblectatio queritur animi requiesq; curaɀ. que conferri cum coɀ studiis pōt.q semp aliqd acqrūt.qd spectet & ua

ris:neq; locus esset consilio aut autoritati: deniq; idest ut tandem explicem cum supple amisissem summos uiros supple existentes socios reipu.tuende idest tuenda repu. ego nec dedi me angoribus.i.doloribus animi ex re iniqua quam uidebam quibus essem confectus.i.consumptus nisi restitissem his.i.nisi auertissem cogitationes meas a malis a quib9 angebar.nec ego dedi me rursum.i.econtrario uoluptatib9 indignis homine docto Atq; utinam resp. stetisset.i.stare mansisset supple in eo statu quo fa tu ceperat.i.inceperat nec.i.& non incidisset in homines cupidos non tam cōmutandarum rerum.i.ut nouam formam induant q̄ euertēdarum.i.ut funditus destruantur. Enim pro quia nos poneremus primum.i.in primo loco ut solebamus facere plus opere.i.laboris & diligentie in agendo q̄ in scribendo.i.plus ageremus q̄ scriberemus quid agendum deinde mandaremus ipsis scriptis.i.scriberemus non ea que nunc supple scribimus.i.philosophicas res.sed nostras actiones ut sepe fecimus. Autē pro sed cum respub.in qua omnis cura & cogitatio & opera mea solebat poni:esset omnino nulla.i.perdita & euersa ille.s.littere forenses.i.quas tractabat in foro: & senatorie idest quas tractabat in senatu conticuerunt. Autem pro sed cum animus non posset agere nihil.i.cum non posset omnino cessare animus dico uel ego uersat9 ab initio etatis in studiis.i.exercitiis litterarum ego existimaui.i.iudicaui molestias.s. animi posse deponi honestissime si ego retulissem:me a dp̄hiam cui.s.philosophie cum ego existens adolescens tribuissem multū temporis causa discendi.i.ut dicerā eam postq̄ ego cepi inseruire.i.operam dare honoribus.i.magistratibus gerēdis.q; pro & postq̄ tradidi reip.me totum:tantum loci erat p̄hie.i.tantum uacare & intendere poteram philosophie q̄tū temporis superfuerat amicorum & reip.idest in quo non cogebar operam dare amicis & reip. Autem pro sed:id .s. tempus quod superfuerat consumebatur in legendo ocium scribendi non erat. Igitur nos uidemur assecuti hoc tantū boni in maximis malis ut nos mandaremus litteris ea que nec erant satis nota nostris idest latinis & erant dignissima cognitione idest ut cognoscantur. Enim pro quia per deos idest ut deorum testimonium cite: quid est optabilius sapientia idest q̄ ipsa sapientia quasi dicat nihil quid prestantins: quid melius idest conducibilius homini quid dignius homine supple q̄ sapientia quasi dicat nihil. Igitur(continuatiuam hic tantum uim habet) ii.supple qui expetunt hanc scilicet sapientia nominantur philosophie nec philosophia si interpretari uelis est: quicq̄ aliud quam studium sapientie: Autem pro sed sapientia) ut idest sicut definitum idest eius definitio facta est a ueteribus philosophis) scientia rerum diuinarum & humanarum causarum quibus hec res scilicet diuine & humane continentur cui9.s.philosophie supple is qui uituperat studium nescio quidnam sit quod putet laudan

C. Iuli9 cesar. dū consulatū qud era offm annale ī īperiū cō mutauit

ERAS. Propositio argumētito/ti9 hui9 libri.

ERAS. Bū nomen qd erat apd politicos uiros in uidiosū nam res ipsa bono uiro non pōt probari.

Cesaris tyrannidē notat socios. Catonē milonē.

ERAS. Forēses ī iudiciis senatoriis in cōsultationibus.

La9 p̄hie Ethimologia philosophi ī l

Sapina per se expectāda Phia qd est.

Duobus nominibus philosophiā cōmēdat

leat ad bñ beateq; uiuẽdũ siue rõ cõstãtie uirtutisq; q̃rit᷑ aut hec ars est. aut nulla oino p quã eas asseqmur. Nullã dicere maximarũ rerũ arte eẽ cũ minimaꝝ sine arte nulla sit hoĩm ẽ paꝝ cõsiderate loquẽtiũ atq; ĩ maximis rebus errantiũ. Si aũt est aliq̃ disciplina uirtutis ubi ea q̃ret᷑ cũ ab hoc discendi gñe discesseris. Sed hec cũ ad philosophiã cohortamur accuratius solẽt disputari qđ alio quidẽ libro fecimus. Hoc aũt tẽpore tñ nobis declarandũ fuit cur orbati reip. muneribus nos ad studiũ potissimũ cõtulissemus. Occurit᷑ autẽ nobis & quidẽ a doctis & eruditis querẽtibus satis nõ cõstanter facere uideamur qui cũ p̃cipi nihil posse dicamus tamen & aliis de rebus disserere soleamus & hoc ipso tẽpore p̃cepta officii p̃sequamur. Quibus uellẽ satis cognita esset nostra sententia. (Non. n. sumus hi quoꝝ uaget᷑ animus errore nec habeat unq̃ quid sequatur.) Que enim eẽt ista mens uel que uita potius non solũ disputandi sed etiam uiuendi ratione sublata. Nos aũt ut ceteri q alia certa alia incerta eẽ dicũt sic ab his dissentiẽtes alia p̱babiliora cõtra alia improbabilia eẽ dicimus. Quid ẽ ergo qđ me ĩpediat ea q̃ mihi p̱babilia uideant᷑ seq: que cõtra ĩprobare atq; affirmãdi arrogãtiã uitãtẽ fugere temeritatẽ a q̃ sapiẽtia dissidet plurimũ. Cõtra aũt oĩa disputat᷑ a nr̃is q; hoc ipsum p̱babile elucere nõ possit nisi ex utraq; p̃te cãrũ eẽt fcã cõtẽtio. Sed hec explanata sunt in academicis nr̃is. ut arbitror diligẽter. Tibi aũt mi. Cice. q̃q̃ in antiq̃ssima nobilissimaq; philosophia cratippo auctore uersaris his similimo qui ista p̃clara pepererũt tñ hec nostra finitima uestris ignota esse nolui sed iam ad instituta pergamus.

dum. Nam siue oblectatio animi queritur pro & requies curarum. i. a curis que. s. requies & remissio a curis potest simul conferri. i. simul tribui cum studiis eorum q acquirunt semper aliquid. s. uirtutis & scientiarum quod spectet & ualeat ad uiuendum bene & beate. ¶ Est autẽ hoc modo sensus q; in p̄his sit requies curarũ non oĩmoda. sed que secũ patiatur studium acquirendi. Marsus tamen exponens conferri. i. comparari cum studiis philosophorum intelligit quasi sit cum interrogatione elegendum sicque oblectans & requies potest conferri cũ eorum studiis qui &c. q. d. nulla sed meo iudicio melius procederet legendo ut que relatiue accipiatur & sit limitatio requiei: si incepimus cõstruere. unde sequitur altera pars locutionis (siue ratio constantie & uirtutis queritur) aut hec res. s. philosophia est aut nulla omnino est. per quam assequimur eas. s. delectationem. requiẽ & rationem constantie: & uirtutis dicere nullam esse artem maximarum rerum. i. de maximis rebus cuiusmodi sunt diuine & humane publice quidem est hominum loquentium parum considerate atq; errantium in maximis rebus cũ. i. quoniam ita est q; nulla minimarum supple rerum. i. etiam minima res sit sine arte nulla. Autẽ pro sed: si aliqua est disciplina uirtutis ubi queretur ea: cũ. i. postq̃ discesseris ab hoc genere discẽdi: hoc est a philosophia. q. d. nusq̃ Sed hec solent disputari accuratius idest cum maiore cura & attentione cum. i. quando nos cohortamur. i. admonemus aliquem ad philosophiam supple discendam quod nos fecimus quidem alio libro. Autem pro sed declarandum fuit idest oportuit declarari nobis idest ad nos tantum. i. solummodo hoc tempore. i. in presentia cur. i. quare nos orbati idest priuati quasi re chara muneribus idest administrationibus reip. contulissemus nos potissimũ ad hoc studium. Autem pro sed occurritur. i. obuiatur & obiicitur nobis & quidem a doctis & eruditis supple uiris querẽtibus ne pro annos uideamus supple nobis facere satis constanter. i. cum satis magna constantia nos dico qui cum sup. ita sit q̃ hoc est q̃uis dicamus nihil posse percipi. i. nihil certo posse sciri scđm academicorum sectam quã in academicis sequitur tñ &. i. simul soleamus discere. i. disquirere & disputare de aliis rebus &. i. simul persequamur ab ipso tpe precepta officii. i. de offõ. Quibus. s. si obiicientibus & occurrentibus mihi ego uellẽ sup. nostra sñia. i. iudicium & mens esset satis cognita. Enim pro quia nos non sumus hi. i. huiusmodi. aut tales quorum aĩus uagetur errore nec habeat unq̃ quod sequatur. i. secure sequi audeat. Enim pro quia que. i. qualis esset ista. i. contẽptibilis: mens. i. opinio uel potius est uita sublata. i. clam abducta rõne. i. rata habitione & constanti assertione non solum disputandi: sed etiam uiuendi. q. d. abiectissima quidem esset. Aũt pro sed: ut. i. quemadmodum ceteri sup. philosophi dicunt qui dicunt alia. i. aliquas res esse certas. i. necessarias et alia. i. aliquas alias res esse incerta. i. dubias sic nos dissentientes ab his dicimus cõtra. i. econtrario alia esse (non certa sed) probabilia & alia (non incerta sed) ĩprobabilia. i. non probabilia. Ergo (cum. s. sententia aliqua esse probabilis. licet non omnino certa) quid est quod impediat me sequi ea que uideantur probabilia. q. d. nihil & sup. quid est quod impediat improbare que contra. i. qui contrario uidentur improbabilia & quid est qđ impediat me uitantẽ arrogantiam affirmandi. fugere temeritatem que dissidet. i. abhorret plurimum a sapiẽtia. q. d. nihil. Aũt pro sed (licet. s. nihil solide affirmetur) disputatur a nostris. i. ab academicis quos sequi solemus. contra oĩa probabilia improbabilia q; qa hoc ipsum probabile. i. quod tandẽ concedimus probabile non possunt elucere. i. euidẽs esse nisi contẽtio. i. cõtrouersia disceptatio: aut disputatio causarũ esset facta ex utraq; parte. tam affirmatiua q̃ negatiua. Sed hec explanata sunt in academicis nostris diligẽter ut arbitror. aũt p sed q̃q̃ o mi Cic. tu uersaris in antiq̃ssima & nobilissima p̄hia. Cratippo p̄ho illo ac p̃ceptore tuo simillimo his. s. P̄his academicis qui pepererunt. i. studio & labore nobis inuenerunt. i. excogitauerũt atq; acquisiuerunt ista preclara. s. dogmata existẽte sup. autore tñ ego nolui hec nostra. i. stoica dogmata que nunc tractamus existẽtia finitima. s. confinita & conformia uestris. i. academicis: esse ignota imo uolui nota esse tibi. Sed pergamus. i. perficiamus iter nostrũ nunc ad instituta. i. ad que de officiis institueramus dicere.

ERAS. Argumẽtum minoꝛ sumptum.

Sapiẽtie Descriptio.

ERAS. Quoniã academicum morem multis locis p̱bauit.

ERAS. Scimus nihil: ociamur q̃ uerisimili.

ERAS. Finitima quod ante ab illis non multum dissidentia dixit.

¶ Petri Marsi interpretatio in secundum librum officiorum.

MARS. Trãsitio ne utit̃ captans attentio nẽ Argu mẽtũ hu ius prefa tionis p bat phi losophiã academi corum.

Vẽadmodum officia ducerentur. Postq̃ de honesto & oĩ gñe uirtutis disputatũ est satis precepitquoq; tpe
honestatis cã agere debeamus. Vtit̃ Cic. translatione & proponit captans attentionẽ quid sit dicturus in
hoc scdo uolumine & quo ordine. Inde interponit aliqua quibus docet quare cepit phari cum prius in
senatu & causis forẽsibus uersaretur. Et sic dãnat tempora sua & Cesaris iam interfecti preteritã tyranni
dẽ optatq; libertatẽ uir prudentissimus. & salutis reip. studiosus. Inde laudat phiam tanq̃ animi medicinã & reme
diũ unicum ad pellẽdas perturbationes & molestias quibus Cice. plane fuerat confectus occupata a Cesare rep.
nisi ad phiam diuertisset. Et sic trahit Cesarẽ in odiũ & inuidia. Atq; alios ad phiam uocat Inde dicit quod genus
phandi maxime. probat Academicorũ. s. qui in utrãq; partẽ disputabant ut ueritas magis elusceret. Inde aggreditur
tractatũ: ibi. Quinq; rõnibus propositis. ¶ Officia actiones honeste. ¶ Ad honestatẽ ab illo honesto qd in quattuor
partes diuisimus. ¶ Maturantii interpretatio in scdm librum officiorum. ¶ Quemadmodũ &c. Hic est scds liber in
quo scda continetur consultatio. utile aliquid fit an inutile & duobus propositis utilibus utrũ sit utilius: quod se fa
ctutũ in totius operis diuisione pollicitus est utitur transitione breuiter enim q̃ dicta sunt repetit: & dicẽda propo
nit: prima consultatio ad bona aĩ spectabat hec tota ptinet ad facultates & opes docilis & attẽtus redditur auditor
breuiter enim pmittit se de utilitatis officiis disputaturũ. Ab omni gñe uirtutis: qm̃ illis quattuor principalibus alie

'Appẽdi ces uirtu tum.

annexe sunt: ut iusticie liberalitas & magnificẽtia: fortitudini magnanimitas: & cõstantia tẽperantiã. ¶ Ordo. Mo
destia ornatus. Verecũdia decorum & moderatio: dictũ est igitur queadmodũ a singulis ducatur offm̃. i. actio cũ uirtu
te. ¶ Explicatũ expositũ et narratũ. ¶ Vt persequar. explicẽ & perscribam officia que ptinent ad utilitatẽ & honores
& gloriam cõparandam. ¶ Ad cultũ. ad ornatũ uite. ¶ Ad facultatẽ potentiam et possibilitatẽ. Nam facultas dr̃ qua

Facultas diuitiarum

aliqd facere possumus a faciẽdo dicta: unde dr̃ facultas diuitiarũ facultas militandi. ¶ Ad facultatẽ ut habeamus
facultatẽ earum rerũ quibus hoĩes utunt̃ in uita. ¶ Copias rerũ affluentiã. ¶ Ad opes diuitias: potẽtiam clientelã.

Ratio cur phi losophiã secut[9] sit Cicero.

In quo in hac parte que ptinet ad cultum uite: opes & copias. ¶ Dixit in principio huius operis ubi dicit hoĩes so
lere cõsultare utile sit necne qd facturi sumus. Tũ preterea ex duobus utilibus utrũ utilius. ¶ De qbus officiis: q̃ per
tinẽt ad cultũ uite rerũ facultates opes & copias: Aggrediar incipiã. ¶ Si pauca de instituto pposito & snĩa mea ac
ẽt iudicio: quare iudicauerim ita mihi esse phandum: cũ inquit prius dixero. quare hoc uite institutũ sequar: & totũ
me phie dederim de officiis que ptinent ad utilitatẽ dicere incipiã. ¶ Quanq̃ enim rõ quare uult prius dicere pau
ca de instituto: qm̃ uideo nõnullis phie nomen esse inuisum. uñ opus est reddere rationẽ quare hoc instituerim: q̃
uis (inqt Cice.) libri nostri quos de phia edidimus: nõnullos excitauerint nõ modo ad legẽdum: sed ẽt ad scribendũ
in phis tamen uereor & dubito aliquibus nomẽ phie inuisum esse: ideo opus est docere cur hoc genus philosophã
di presertim tpibus consecter. Libri complures: ut academici de finibus. Tusculane disputationes. de diuinatione
de fato de natura deorum. Paradoxa. Cato maior: Lelius de phia: & alia si que sunt opuscula. ¶ Complures ut hor
tensium & brutũ qui libellum de uirtute ad Cice. scripsit: & ponderi rerum in phia sufficit (authore Fabio) & non
nulli alii ad emulationem Cice. (quo post Varronem huic rei optimum auspicium Dedit in philosophia) legerunt
& scripserunt eodem tpe postea secuti sunt alii. Excitauerit quasi dormientes et non curantes phiam. Tñ q̃uis alios
excitauerint. ¶ In ea phia. Tm̃ opere laboris et studii. ¶ Ego aũt. affert rationes Cice. quare genus forense dicendi et
reip. munera omiserit dãnans tẽpora quibus nulla respu. erat qm̃ bellum ciuile tũc seuiebat: et fluctuabat resp. quip
pe Octauius ad tyrannidẽ aspirabat q tunc Antonio ceperat dissentire: q; igitur tractũ opere et studii in phiam po
nat tẽporalia scribit: in quo munera publica non licebat obire ad aliorum libidinẽ resp. gerebatur et prius a Cesare: quo

Cice. o ciũ que rens phi losopha tus est.

uiuo Cice. querens ocium phatus est. Hoc aũt opus scripsit post mortẽ Cesaris. Excusat igit̃ se q; studia phie nego
ciis publicis preponat et cũ supra disputauerit cõem utilitatẽ cognitionum studii preponẽdam esse. et ostendit non
certo iudicio aut odio reip. sed tpis conditione se adductum: diuertisse ad ociũ et phiam omisso foro in quo regna
uerat p eos optimates et bonos uiros q per suffragia consules eligebant̃ et alii magistratus qui rempu. consilio &
opere regebant ac gubernabant. ¶ Seipsa: qm̃ eligebant̃ suffragiis ciuium hi qui rempub. regerẽt. Postea Cesar eã

Cesar rẽp. gu bernauit Cesar di uina & hũana iura uio lauit.

occupauit cum prius esset libera: Oẽs meas curas. captat beniuolentiam a persona sua Cice. ostenditq; se fuisse stu
diosum reipu. q̃diu potuerit & nihil curasse nisi utilitatẽ illius nihilq; aliud cogitasse q̃ ut illi prodesset oĩ cura studio
opera. & sic Cesari inuidiã facit. ¶ Cũ aũt dñatu unius Tyrannide Cesaris q diuina humanaq; iura uiolauit: nec cõ
silia nec autoritas senatorum ualebant sub Cesare: ad cuius libidinẽ oĩa administrabant̃. ¶ Vsq; aliquo loco. ¶ So
cios q erãt mihi socii ad defendẽdã rẽp. & partẽ optimatũ qbus Cesar aduersatus est fouẽs Marianos & plebẽ. ¶ So
cii fuerant. Pompeius iã obtruncatus in egypto Cato uticẽsis. Milo Cice. amicus Lẽtulus & nõnulli alii. Sed Põpeius
& Cato fuerãt principales defensores reipu. ¶ Sũmos uiros claros & magne autoritatis & noĩs q una mecũ cõem
libertatẽ defendebant. Et sic rẽ exauget: ut oñdat prestãtissimis uiris & principib[9] ciuitatis iã extinctis: q libertati stu

Angor

debãt: se nõ posse aliud facere q̃ philosophari. ¶ Angoribus angor est egritudo premẽs nõ dedi inqt me dolori &
angori: sed philosophie q̃ meo dolori mederet̃. ¶ Quibus angoribus. ¶ Cõfectus uictus pstratus atq; cõsumptus.
¶ His restitissem. i. nisi his rõnibus philosophie subnixus (q̃ aĩ sollicitudinibus mederet̃) repugnassem angoribus.

Volu ptas hoĩ docto re pudian da.

¶ Indignis. hoĩe docto: qm̃ uoluptas docto uiro repudiãda est: ut meretricula infamis. ¶ Atq; utinã optat Cice. li
bertatẽ & pristinũ statũ reipu. & in eã oẽs suas res cõferret: & oñdit se magis negocio q̃ ocio delectare. Sed tpa ad ociũ
ipm cõpellabant q prius in summa celebritate & ciuiũ oculis cũ summa laude uixerat statu quo ceperat. ¶ In hoĩes
in potestatẽ Octauii Antonii & lepidi post necẽ Cesaris tyrãni q non solũ Cesaris mortẽ ulcisci: sed ẽt statũ reipu.
iã respirantis euertere cogitabant: q̃ iam ad pristinã libertatẽ rediisse uidebat̃ cuius spoliũ inter se triũuiri diuiserũt
& tandẽ Octauio Cesari seruire coacta est: & uita. Cic. furori Antoniano cõcessa: quo nihil potuit eo tpe sol uidisse

Triũuiri Cice. in iudiciis tegnauit

indignus. Primũ enim ponit Cice. ea q̃ faciebat stante rep. i. non occupata a Cesare. In agẽdo. in causis forẽsibus se
natoriisq; muneribus. ¶ Opere laboris & studii. ¶ Ipsis scriptis monumẽtis litterarũ scribãt inqt: sed nõ in philoso
phia uerũ actiones. Non ea q̃ nunc precepta philosophie actiones nostras orationes in foro & in curia. Nulla esset.
unius tyrãnide teneretur & periisset. ¶ Ille littere forẽses, declarat se qd intellexit cũ dixit actiones nostras. ¶ Foren

ses actiones in gn̄e iudiciali.i.orationis quas habebam in foro in genere iudiciali & Cice.in iudiciis regnare dignatus est. ¶ Senatorie orationes:quas habebā in senatu in gn̄e deliberatiuo & demonstratiuo:cū in senatu sn̄iam dicerē. Conticuerunt.i.tacuerūt & illa si amplius nō exercui:sed cū meus aīus quiescere non posset diuerti ad phiam. ¶ Cū non posset agere nihil cū aīus meus nō posset quiescere & segnis esse:pp exercitationē ab ineunte etate:& iam nihil agere posset in eloquentia.qm̄ non erat amplius in senatu & foro locus liber dicere uolentibus:cū Cesar rerū potiret̄. ¶ In studiis litterarū:ex quo per etatē licuit. Nā nemo diutius & studiosius se exercuit: nemo diutius declarauit molestias:qbus afficiebatur rep.amissa. ¶ Honestissime cū laude maxima : qm̄ honestius fuit hoc modo q̄ morte deponere molestias ut fecerat Cato apud uticā:aut uoluptatibus:que hoī docto non conueniunt ergo cōfugiēdum erat ad phiam cum aliud effugiū non daret̄. ¶ Retulissem.redissem ad phie studiū tāq̄ ad perfugiū tm̄. Nā refert se qs ad locū subsidii ut domū me referā. ¶ Ad phiam tanq̄ ad aī medicinā & expultricē perturbationū. ¶ Ad phiam que meo aīo angoribus prope cōfecto mederet̄ & illi adesset. ¶ Cui phie in adolescētia Cice.operā dederat sub preceptoribus. Vn̄ dicit in primo de natura deo. Nos aūt nec subito cepimus phari ac mediocrē a primo tpe etatis in eo studio operam curamq̧ consumpsimus & cū minime uidebamur tum maxime philosophamur : q̧ & orationes declarant referte phorum sn̄iis & doctissimorū hoīum familiaritates qbus semp domus nostra floruit:& principes illi Dido Philo. Anthiocus. Possidonius a qbus instructi sumus. ¶ Honoribus inseruire dare operam.ut in rep.honores assequerer & magistratus. ¶ Reipu.muneribus & negociis reip.obeundis curandisq̧ toto aīo omni cura omni officio. ¶ Tm̄ erat loci tm̄ phie uacabat q̄tum patiebant̄ negocia reipublice & amicorū quos defendebant tēpus scribendi in phia non dabatur sed tm̄ legēdi. ¶ Amicorum quos i iudicio defendebant. Et reipu.negociorū reipu.& munerū que curabam id tpis qd̄ superfuerat nēgocio curandis. ¶ Reip.& amicorū ocium aliis negociis uacuū:qm̄ occupatus eram in illis negociis & impeditus. ¶ In maximis malis in calamitate reip. qua nullū bono ciui maius malū accidere pōt:qm̄ patria cōplectitur oīa:cuius studiosi esse debemus. Hoc boni hanc utilitātē in ruina reip. ¶ Ea precepta phie que ante Varronē & Cice.rome peregrinabant̄. Nec latini sermonis splendorē accęperat:nec se efferre nostris sermonibus audiebat:cui Cice.quasi ciuitatē dedit phia non satis erat nota Romanis.& grece legebant̄. Varro cepit eā illustrare litteris latinis postea Cice.summū attulit nitorē. ¶ Nostris romanis. Cognitione ut cognoscerētur tanq̄ utilia. ¶ Quid.n.est ratio quare erat cognitione dignissima. Laudat Cice. sapiētiam & phiam ipsius ut utilitatē ostēdat & nomē phie interpretat̄:qd̄ Pythagoras inuenit ut dictū est. ¶ Quid est hac interrogatione orationē auget. Sapiētia:q̄ diuinarū humanarūq̧ rerum tū initiorū causarūq̧ cuiusq̧ rei cognitionē habet. ¶ Quid p̄stantius qd sapiētie anteponēdū sit. Melius utilius. Dignius hoīe:q̧ magis hoī cōueniat q̄ sapiētia q̄ est diuinarū humanarūq̧ rerū scientia. ¶ Hāc sapiētiam:q̄ cupiūt & cū ratione appetunt. ¶ Phi studiosi sapiētie:qm̄ phia dr̄ studiū sapiētie. ¶ Sapiētia est.affert diffinitionē sapiētie:cui & diuina & hūana tribuūtur. ¶ Quibus causis res cōtinet̄. Nā sapiētis est:& primi phi considerare effectricē causam.i.ipsum deū qui oīa creat oīa continet oīa nutu suo gubernat:& cognoscit sapiēs causas oīum rerū:unde dicit Verg. Felix q potuit rerū cognoscere causas. ¶ Scientia scire est rē per cām cognoscere. ¶ Tūc enim(inqt Aristo.in p̄hemio phisicorū)unāquāq̧ rem scire putamus cū causas primas principiaq̧ prima. Itur ad tpa usq̧ elemēta cognoscim⁹. ¶ Cuius sapiētie:qm̄ uituperare phiam est tanq̄ parricidiū. In ea enim.i.qd̄ molestias pellit & ad bn̄ beateq̧ uiuēdum uirtutē satis esse docet. ¶ Haud sane p̄fecto non intelligo qd putet laudandū cū uituperet phiam hoc maxime dr̄ in hortensiū:qui phiam & phantes uituperauerat.un̄ Cice.eā laudauit & defendit eo libro q est inscriptus hortēsius q nunc desiderat̄. Nam siue:ratio quare nihil est laudandū preter phiam:q̄ ratio a fine quē nobis proponimus sumit̄. Nā si proposuerimus nobis aī oblectatiōnē querere:& inuenire nullo medio illā attingere possumus melius & cōmodiusq̧ studiis phie & nulla oblectatio huic pōt cōparari. ¶ Oblectatio aliqua res in qua noster aīus se oblectet & requiescat. ¶ Requies aliqua relaxatio curarū qbus humana uita plerūq̧ uersat̄. Que oblectatio:& reqes curarū. ¶ Conferri:cōparari:cū studiis phorum: qm̄ ipsorū contēplationes habēt innumeras aī uoluptates Phs in.x.ethices sic ait. Phia mirabiles tum puritates:tū firmitates hēt. ¶ Horū phorū.s.Semp quotidie. ¶ Acqrunt dicēdo & contēplando ea q̄ pertinēt ad bn̄ beateq̧ uiuendum. Spectet ptineat. ¶ Et ualeat:prosit & efficiat beatā uitam. ¶ Ad bn̄ cū uirtute. ¶ Et beate ut nihil uita plus appetet contēta suis finibus ille uiuit beate q contētus uirtute nullis rebus indiget paratus ad utrāq̧ fortunā imponēs finē cupiditatibus qbus:si dr̄ & aduersari fortunā timet beatā uitā agere non pōt. ¶ Vn̄ stoici dixerunt uirtutē satis esse ad bn̄ btēq̧ uiuendū:ut ait Zeno.& Crisippus in libro de uirtutibus. Et Herato in.ii.de bōis Panetius tn̄ q̄uis eēt stoicus & possidonius eius discipulus minime sufficere dixerūt:uerum opus eē & bona ualitudine & affluētia rerum hec ēt fuit opinio p̄pateticorū. Academicorum:ut supra dictū est. Cice.tn̄.Stoicos sequutus & i ultima Tuscu. nitit̄ pbare uirtutē satis esse ad bn̄ btēq̧ uiuēdū. De studiorū uoluptate ita scribit Fabius lib.ii. Est aliqs an nescio an maxim⁹ ēt ex secretis studiis fruct⁹ actū plura uoluptas litterarum cū ab actu.i.opa recesserūt:& cōtēplatione sui fruūtur. Lectio(inqt Sen̄.)ingeniū alit & studio fatigatū nō sine studio tn̄ reficit. ¶ Siue rō cōstātie:siue ēt querat̄ aliq̄ rō cōstātie & uirtutis nō pōt inueniri nisi i phia. Si ponim⁹(inqt)summū bonū in uirtute:nō possum⁹ cognoscere qd sit illa uirtus & illud bonū extremū nisi p phiam q̄ est ars uirtutis & summi boni:& nulla est alia uirtutis ars q̄ phia. ¶ Aut hec phia est ars q̄ cōstantiā & uirtutē consequmur:qm̄ phia est ars & magistra uite. Ars(ut finit Cleātes autore Fab.lib.ii.)est ptās uiā.i.ordinē efficiēs. Ars(inqt Fab.)cōstat ex p̄ceptionib⁹ cōsentiētibus & coercitatis ad finē utilē uite. ¶ Aut nulla.s.est ars si nō est phia. ¶ Eas cōstantiā & uirtutē.i.ipsam fortitudinē quā sequit̄ constantia. Et fortitudo proprie dicit̄ uirtus. Et sic Cice.duo posuit sibiinuicē contraria:animi relaxationē & fortitudinē:ut ostēdat & animi uoluptatē quā epicurei querebant:& ēt corporis necnon fortitudinē & cōstantiā contra oēs uoluptates atq̧ dolores solā phiam cōferre. Vn̄ si finē nostrū conseq uolumus:huic nos curādos sanandosq̧ tradamus cū sit ars uite : & optima cōtra pturbationes medicina. ¶ Nullā dicere confutat opinionē eorū qui dicebant(& maxime Hortē.)Constantie & uirtutis non esse aliquā artem nec philosophiā esse artē. Ex hoc argumēto utitur dicēs si minime res non possunt esse sine arte.multominus res maxime:ut sunt ipse uirtutes qbus nihil est maius nihil melius:nihil deniq̧ potest esse diuinus.nā hoīes beatos efficiunt.un̄ dicit Seneca. Nihil est uirtute p̄stantius:nihil pulchrius & bonū est & optabi-

Referre.

Honori b⁹ inseruire.

P̄ia oīa complectitur.

Pithagoras philosophie nomē inuēit. philosophi.

Scire:

Parricidium est uitupare philosophiam.

In hortēsium.

Cice. librū scripsit.

Animus philosophia oblectatur.

philosophia beate uiuet.

Panetius possidonius.

Litterarum uoluptas.

Philosophia est ars & magistra uite.

Ars.

Locus a minori.

Ne minime qdē res siue arte sunt

le quicquid ex huius geritur imperio. ¶ Parum considerate: imprudēter ad hoies (inquit) imprudentes pertinet dice
re uirtutis nullam esse artem cum minime res non possint esse sine arte: ut ars fabrilis: ars murādi: texendi: & simi
liū. ¶ In maximis qm̄ (inquit) sunt rudes: & non cognoscūt res maximas esse non posse sine arte: unde error ipsorū
maximus est qm̄ errāt in re maxima: & que patet. ¶ Sapientia aūt arguit nūc diffinitione uerū esse qd̄ dicit sapiētia.
 ¶ Cuius studium & cete. arguit a delectabili. ¶ Constantie & fortitudini inseruire uolumus. ¶ Aut hec ars ab utraqꝫ
F.M. parte concludit aut inquit sapientia ars est per quā uirtutē assequimur aut nulla est dicere nullā oīno esse artē p quā
Aliis uirtutē assequmur. Stultū est cū minimaꝝ rerū artes sint ex quo sequitur maiorū rerū artes esse quod si ita est hec est p
quoqꝫ li- fecta sapiētia: p quā uirtutē assequimur. ¶ Aliqua disciplina. ars qua uirtutē cōsequimur si (inquit) cōcedunt esse ali
bris co- quā artē uirtutis & disciplinā. Vñ moralis dicit̃ qm̄ uirtus a morte. i. a consuetudine dicit̃ philosophia p̄scribit offi
hortatus cia media qbus ad habitū uirtutis puenitur. Et docet uirtutē esse quandā mediocritatē. ¶ Cohortamur alios. s. ut ue
est ad lint phari. Nunc satis est hec dixisse (inquit) & docuisse: cur ad hoc scribēdi studiū me contulerim. ¶ Accuratius ma
phiam. iore cura q̄ in hoc loco fecerim. Quod accuratius disputare de laudibus phie. ¶ Alio libro in Hortēsio lib. ii. de di
uinatione. statim in principio ait. Cohortati sumus: ut maxime potuimus ad phie studiū eo lib. q est scriptus Hor
tēsius. & lib. i. de fini. bonoꝝ & malorū. q̄q̄ phie ēt uituperatoribus satis rn̄sum est eo libro quo a nobis phia defensa
& collaudata est cū esset accusata & uituperata ab hortēsio: hic liber non extat. ¶ Hoc tpe. in p̄nti disputatione: in
qua non agit̃ de laudibus phie. Sed ostēdendū est quare in illa tm̄ opere hoc tpe posuerim. ¶ Orbati. priuati transa
ctio ab orbis. i. parētibus q filiis priuati sunt: & hæc orbitas ad multa transfert̃ ut orbatus rep. domo amicis: & simi
libus. ¶ Muneribus. officiis negociis reip. obeūdis qm̄ Cesar rerū potitus oīa faciebat. ¶ Potissimū maxime omissis
pene oīno aliis studiis. ¶ Occurit̃ aūt nobis. nōnulli reprehēdebant Cice. q̄ daret precepta de officiis cū eēt Acade
micus: diceretqꝫ nihil certo fieri an precipi posse: rn̄det Cice. aperitqꝫ suā sniam & opinionē ostendēs quid sequat̃ in
Academicis & qd dānet. ¶ Occurrit̃. nōnulli mihi precipiēti de officiis obstant & aduersant̃: dicētes me esse incon
stantē. ¶ Doctis. doctrina plenis. Eruditis: eloquētibus. nā eruditus dr̄ ille q suā doctrinā affert ornate. uñ multi sunt
docti: non tm̄ eruditi. ¶ Querētibus. interrogātibus me: ab mihiipsi cōtestē immo dicūt me mihi repugnare: cū dicā
ex dogmate. Academicoꝝ nihil certo sciri posse: & nūc scribā p̄cepta de officiis tanq̄ certa: & q̄ sequi iuuenes debeāt
tanq̄ inter uirtutē certissimū. Cū percipi nihil posse dicamus in. iiii. nr̄is libris academicis: in qbus Cice. genus phan
di academicoꝝ minime arrogans maxime cōstans & elegās probauit. Academici dicebāt nichil certo sciri posse &
ueritatē in p̄fundo esse demersam. Vñ nihil affirmabant: sed disputabāt in utrāqꝫ partē nullā certā sniam interponē
tes. Hec opinio & mos disputādi a Socrate manauit. In lib. de diui. ait. Cū aūt propriū sit Academie iudiciū suū ma
lū interponere ea p̄bare q̄ similia ueri uideant̃ cōferre causas: & qd in quāqꝫ sniam dici possit exprimere nulla adhi
bita sua autoritate iudiciū auditeniū relinquere integrū ac liberū. Tenebimꝰ hāc cōsuetudinē a Socrate traditā. Fuit
Vetus. triplex magni nois academia. ¶ Vetus: media: & noua. Vetus a Pla. & ab eius discipulis Speusippo & Xenocrate in
stituta fuit: & academici ueteres multa affirmabāt multi q̄ negabāt inter quos & peripateticos i opinionibus nulla
Media. differētia erat. Media fuit quā arcesilas inuexit q asserebat nihil esse affirmandū cū nihil cōprehēdi possit & in utrāqꝫ
partē rōnes equabiliū sint uiriū sensus quoqꝫ fallaces esse rationēqꝫ nullā firmā fieri. Tertiā constituit Carneades q
Noua. arcesile morē in disputādo secutus est. nā ad utrāqꝫ partē ita dicebat: ut oīa q̄ ab aliis afferebant̃ refelleret incōprehē
Carnea- sibilitatē arcesile non p̄bauit. Nō. n. esse possibile dicebat hoiem in oībus ita se tenere: ut nihil affirmet: esseqꝫ nō par
des uehe uam differētiam inter certū & incōprehēsibilia: & cuncta quidē incōprehēsibilia esse: sed non incerta: de quo Nume
mens di nius de dissensione academicoꝝ a Pla. ita scribit Carneades morē pugnādi Arcesile reuocauit oībus cōtradicēs: &
sputator huc atqꝫ illuc non affirmādo: nec negando uolubilitate orōnis oīa distrahēs tanq̄ torrēs contradicētes obruebat: ita
ceteros ui argumentorū seducebat. Ipse uero seipsum q̄ in Arcesila non erat intelligebat. Arcesilas (inqt) Eusebius
Prece- Crantorē Platonicorū Diodoꝝ Pyrrhonē in subsidiis habuit: & Crator quidē credibilē fecit orationē Diodorus ue
ptores ar ro sophisticā. Pyrrho autē mutabilē eū fecit: & transfugā: & oīno nihil. unde dicebat̃ de ipso q̄ ex anterioribus esset.
cesile. Plato ex posterioribus. Pyrrho ex mediis. Diodorus platonicā eloquētiā fedauit & mō hoc: modo illud dicēs. hinc
illo & illuc huc tanq̄ nihil Sciens uoluebat̃: scire tm̄ multa eloquētie umbra uidebat̃: nec unq̄ fuit in eo. ut unū & idē
Cauilla- bis diceret: nec putabat ingeniosi esse uiri in eisdē permanere. Cauillator igit̃ summus uocabat̃. Arcesilas (inqt) in
tor sum- Pyrrhonis sniam remansit. Verū enim & falsum & uerisimile (ut ille instruxit) nihil esse qd̄ pcipi possit & sciri: qm̄ no
mus. ui academici hoc unū tenebant nihil esse qd̄ pcipi posset hoc ēt dicebat Socra. Vñ ab apolline sapiētissimus iudica
Socrates tus est. ¶ Disserere. disputare de aliis rebus tanq̄ possent pcipi & intelligi. Et hoc opere nūc cū scribimus de officiis.
sapiētissi ¶ Persequamur tradamus & litteris mādemus p̄cepta de officiis: q̄ tradere is non debet si sibi cōstare uult q negat si
mus. bi aliqd posse pcipi & sciri. q non pōt scire aliqd esse officiū si nihil certo sciri pōt & officia debēt esse certa: & circun
Noui stantiis circūscripta cōuinctaqꝫ nature. Non pōt igit̃ academicus nouus dicere: hoc est offm̄: quia est honestū: cū ut
academi ipse uult sciri nō possit an aliqd sit honestū. Huius opinionis fuit Pyrrho eliēsis (de quo supra) qd dicebat nihil esse
ci nihil p turpe aut honestū: & nihil esse certū: sed ueritatē in p̄fundo demersam & Carneades acerrimus academicus nihil cer
cipere to sciri posse affirmabat: & stoicis q pertinaciter oīa affirmabāt: seruātes suas positiones q paradoxa appellant̃: sese
possunt. opposuit. In stoicis enim igeniū Carneadis exarserat. ¶ Hic est carneades q nouam academiā illustrauit: in utrāqꝫ
Nota de partē disputator acerrimus & copiosissimus: scribit li. i. de natu. deo. q aūt admirant̃ nos hanc potissimū disciplinam
carnea- secutos his. iiii. academicis libris satis responsum uidet̃. Nec uero desertarū derelictarūqꝫ rerū patrociniū suscepimꝰ.
de. nō enim hoium interitu snie quoqꝫ occidūt sed lucē autoris fortasse desiderant: ut hec in phia rō contra oīa disserēdi:
Quarta nullāqꝫ rē appetere iudicandi profecta a Socrate repetita: ab Arcesila cōfirmata a carneade usqꝫ ad nostrā uiguit eta
acade- tē. Quartā academiā (autore eusebio) Philo & carnidas itroduxerunt. Quintā Anthiocus. Quibus uellē satis cogni
mia. ta esset nostra snia. Rn̄det Cice. his q se improbabant: q̄ cū uideret̃ sequi academicos: eorū disputandi morē & ge
Quinta. nus philosophanti: tāq̄ minus arrogans: nihil enim affirmabant: tm̄ nunc disputet in phia: & aliqd affirmet & tradat
Rn̄sio. p̄cepta de officiis certa cū nihil certi aut sciri aut percipi possit: ut ipsi dicūt academici ait Cice. non solū is q teneāt
Cicerōis nihil esse qd̄ seq debeamus: & oīa esse incerta ut aliq academici uoluerūt: sed sequor ea q̄ mihi p̄babilia uidētur nec

arroganter aliqd affirmo: nec imprudẽter & temere aliis assentior: qđ esset cõtra prudentiã in qua duo uitia uitanda sunt unũ ne incognita ꝓ cognitis habeamus: hisq; temere assentiamur: alterũ ne nimis magnã operam ponamus in rebus non multũ necessariis. Dixit supra Cice. non fuisse addictũ alicui secte: nec prescripsisse sibi aliqđ dogma qđ sequeret᷑: ut illius limites non egrederet᷑: sed uoluisse ea sequi q̃ sibi ꝓbabilia uidebant᷑. Vnde interdum ui᷑ fuisse stoicus: interdũ peripateticus: interdũ academicus: disputationibus academicoꝶ imprimis delectabatur: qm̃ uberrim⁹ dicẽdi fons ad utrãq; partẽ subministrabat copiã. Non enim sumus hi: non sectamur nouos academicos q dicunt nihil esse qđ sciri possit: hoc asseuerabat Carneades cõtra stoicos. ℭ Errore. qm̃ dicũt nihil esse certũ: nihil uerũ. ℭ Vaget᷑. uagus sit & erret: cũ non habeat aliqđ certi qđ sequatur. ℭ Que enim rõ quare aliqđ certi habere debeamus: qđ sequamur: nã uita esset in cõfusa sublata ratione uiuẽdi. i. preceptis & officiis ad bñ beateq; uiuẽdum cõparatis. ℭ Ista mens nr̃a. s. que nũq̃ acquiescit quousq; uerũ inuenerit. uñ nisi mens uerũ quereret & falsum: nulla esset aut frustra esset data: qm̃ menti q̃ est principiũ rerũ agendarũ ꝓposita est ueritas: qm̃ tractet & inqrat: & sic menti q̃ est principiũ contẽplandi: obiicit᷑ ueritas q̃ emergit ex rebus. Nã uersat᷑ circa ea quoꝶ principia uera sunt & certa. nihil ergo ualeret mens si nihil certo sciri posset: & si nihil haberet qđ tãq̃ uerum sequeret᷑. ℭ Que uita confusa. s. qm̃ hoc modo tolleret᷑ oĩs ratio uiuendi. & in eodẽ uersaremus errore quo Pyrrho qui nihil esse uerũ: nihil certũ dicebat: & nihil falsum: Vnde ita uiuebat: ut officiũ in eius uita inueniri non posset. Vnde cũ dicitur a nobis academicis nihil esse uerũ: nulla erit prudẽtia: nulla iusticia: nullũ honestũ: & sic nullũ officiũ. Vnde sequitur uita tenebris obducta & confusa: qđ est oĩno absurdũ. ℭ ADDITIO. Francisci Maturantii. ℭ Nihil precipi &c. qm̃ nullius rei scientia est: ut Academici: ut nihil habeamus: quo nostra opinione intẽdamus: qm̃ & sentimus aliqđ & sequimur: Sed non ut certum uerũ ut probabile. Certũ aliter se habere non põt: probabile uero põt aliter se habere & põt esse uel non esse. Cũ aiaduerterent academici res naturales adesse obscuras: tum hoc: tum illud sequebant᷑ semperq; contra disputabant. Quod genus Socrates inuexit ut ueritas melius elucesceret si contra diceret᷑. ℭ Non solũ disputandi: qm̃ disputando ueritas inueniri non posset si ratio ipsa certa disputandi uia tolleret᷑: sed ẽt ratione uiuẽdi prudẽtia & officiis. Nõ aũt dicit nunc Cice. qđ ipse teneat & qđ ceteri. ℭ Vt ceteri phantes. ℭ Qui alia certa. & hi sunt stoici & peripatetici. ℭ Alia incerta: ut sunt academici qui oĩa incerta esse dicebant queadmodũ (inquit) ceteri philosophantes putant alia esse certa: alia incerta si nos dicimus ab ipsis philosophis dissentiẽtes: alia esse ꝓbabilia: alia uero improbabilia. ℭ Sic pari modo. ℭ Ab his phis supradictis stoicis: peripateticis & academicis. ℭ Alia ꝓbabilia. Cice. probabilia uult seq nec plane imitari academicos: q nihil affirmabant: nec alios q pertinaciter & cũ asseueratione affirmant: & maxime stoici q suas positiones ptinacissime seruabant: & sic tenebit mediũ a ceteris phis dissentiẽs: ut nonũ dogma suis latinis instituere uideat᷑: & sectã prescribere. ℭ Que contra. q̃ improbabilia uideant᷑ ea improbare. ℭ Vitantẽ. i. quid ꝓhibet ne uitantẽ arrogantiã affirmandi aliqua. s. certa esse. ℭ Fugere temeritatẽ. i. imprudentiam: qm̃ temere aliquid affirmare temerarii hoĩs est: non sapiẽtis. Academici nihil affirmabant probabile aliqđ esse dicentes: & nunq̃ suum iudiciũ interponẽtes. ℭ Dissidet aliena est maxime: qm̃ sapiens nil debet affirmare temere. ℭ Contra oĩa. in academicis libris ait Nobis aũt primum ẽt si quid percipi possit tñ ipsa consuetudo assentiendi periculosa esse ui᷑ & lubrica quãobrem cũ causam uitiosam esse constet: assentiri quicq̃: aut uerũ esse: aut falsum: aut incognitũ sustinẽda est potius oĩs assentatione precipitet si temere processerit. Cõtra oĩa disputatur a nostris. i. academicis quos Cice. imitabatur disputando in utrãq; partẽ: ut fecit in libris de diui. de finibus nulla certa sñia alata academici disputabant contra oĩa & pro oĩbus. Idẽ Cice. in academicis ait. Restat illud qđ dicunt uiri inueniẽdi causa: contra oĩa dici oportere: & pro oĩbus. i. de omni re disputare ad utrãq; partẽ. ℭ Hoc ipsum probabile qđ ipsi academici dicunt. Nã nihil affirmant: sed aliqđ probare dicunt esse. ℭ Elucere. apparere & clarũ fieri. ℭ Contẽtio. disputatio in utrãq; partẽ. ℭ Causarũ rationũ. quas affert utraq; pars. ℭ Sed hec. he opiniões & dogmata academicoꝶ. ℭ In academicis nostris quattuor lib. q academici inscribunt᷑ & extant: sed non integri lib. ii. de diui. ait. Et qđ genus philosophandi minime arrogans maximeq; & constans & elegans arbitraremur. iiii. Academicis lib. oñdimus. ℭ Tibi aũt mi Cice. Vertit sermonẽ ad filiũ quẽ hortatur ut hec sua scripta legat: q̃uis cratippo peripatetico utat᷑ preceptore. Phia. s. peripatetica cuius princeps fuit Aristo. His simili modo laudat cratippũ: ut filiũ ad studia excitet: cũ talem preceptorẽ nactus sit. ℭ Lis. qui ista pepererunt phis: qui harum sectarũ autores fuerunt. Plato fuit princeps academicoꝶ. Aristo. peripateticoꝶ. Zeno stoicoꝶ. Diogenes cynicorum. & Pythagoras Samius pythagoreorũ. ℭ Qui istas has sectas & dogmata phie dicit Cratippum illis similẽ: qui autores principes fuerunt sectarũ. ℭ Ista preclara. hoc dogma peripateticorum & hanc phiam peripateticam. ℭ His. Aristoteli & aliis q hanc sectam peripateticã nobilitarunt. ℭ Hec nostra. opiniones & precepta stoicorũ & officia que nunc scribo imitatus Stoicos. Zeno princeps stoicorũ primus de officio disputauit. ℭ Finitima uestris: qm̃ non multũ discrepant a peripateticis: in principio operis dixit. Hec nostra non multũ dissidentia a peripateticis: ubi aperui dissidẽtiam: que est inter peripateticos & stoicos. ℭ Ad instituta ad ea que dicere instituimus: ad disputationẽ de utili. ℭ ADDITIO. ℭ Non mõ disputandi: Quia si nihil haberemus qđ sequeremur: nec haberemus qđ disputaremus. Nã nisi aliqđ presupponatur esse disputatio non põt. ℭ Viuẽdi: quia nullo proposito sine quẽ sequerẽtur nec uiuẽdi ullam haberẽt rationẽ: cum oĩs actio uite ad suum finẽ dirigẽda sit. ℭ Nos aũt &c. ut itelligatur inquit qđ sequemur queadmodum ceteri phi alia dicunt certa esse: alia incerta. Sic non alia probabilia: alia non probabilia dicimus: & queadmodũ iidẽ que certa sunt sequũtur. ita nos q̃ probabilia. uidẽtur seq solemus. ℭ Nos academici. ℭ Ceteri stoici. peripatetici. ℭ Ab iis dissentientes & sciẽtiã tollentes opinionẽ relinquẽtes. ℭ Quid est igitur &c. quasi dicat nihil est: quod me ipediat agere aliqđ fideliter suscipere uidelicet probabilia. ℭ Arrogantiã uitare &c. qa arrogantis est aliqđ ita affirmare: ut dicas aliter se habere non posse quod Stoici & Peripatetici faciebant. ℭ Temeritatẽ que est contraria sapientie & inimica consilio. ℭ Contra aũt &c. Rationẽ affert quare nihil affirmaretur ab academicis & contra semper diceretur quicquid preponeretur. & hoc ait ab illis. ideo factitari solitum est ut melius ueritas inueniretur. hoc idem libro de finibus scripsit & Platonẽ primũ instituisse ut contra responderetur quo res melius perciperentur. ℭ Hoc ipsum probabile qđ sequimur causarũ que afferũtur ad probãdũ probabile esse uel non esse. ℭ Contentio certamẽ probãdo & refellẽdo. ℭ In academicis quattuor libros aca-

Varius ẽ Cice. nulli addictus.

Cur academicis delectatur.

Quies mẽtis in uero cõsistit ueritas obiectum est mentis.

Cic. mediũ tenere uoluit

Est enim media (ut iura uolũt) eligenda uia hinc. naso. Medio tutissim⁹ ibis & in uulgari puerbio Mediũ tenuere beati.

Temerarii. Contentio.

Li. iiii. academicorũ.

Hortat᷑ filiũ ad peripateticam phiam.

Princeps sectarũ.

F.M.

demicorum scripsit Cicero quibus sectam suam defendit. ¶ Tibi autem &c. quod ad te mi fili pertinet nolui hec precepta mea tibi non esse ignota. Nam peripateticus cum sis a peripateticis non multum dissident. Dixit autem superius. Sed tamen nostra legens non multum a peripateticis dissidentia: quoniam utriq; socratici & platonici esse uolumus: de rebus ipsis utere iudicio tuo. ¶ Antiquissima. que principem habuit Aristotelem: manauit autem a Platone & non nihil ab illius secte institutis discessit. ¶ His ut Aristoteli & Theophrasto uestris peripateticis &c.

ASCE.

q Vinq; autem &c. Hec est pars executiua huius secundi: in qua Cice. disputat de his que petinent ad utilitatem & ad uitam degendam .i. perfecte agendam. ¶ Ordo est. Autem pro sed quinq; rationibus officii prosequendi: propositis. i. inter quinq; rationes de officio persequendo. i. peragendo continue propositas: quarum due supple rationes pertinent ad decus & honestatem: uidelicet an sit decorum & honestum: an indecorum & inhonestum: & supple due pertinēt ad cōmoda uite uidelicet ad copias. i. abundantias rerum ad opes. i. diuitias terrarum ad facultates. s. potentiarum hoc est an sit utile & cōmodum: an sit inutile & incommodum. Et quarum sup. quinta pertinet ad iudicium eligendi. i. an honestum sit preeligēdum: utili: an econtrario: si quando. i. aliquando ea que dixi. i. honestum & utile uiderētur pugnare. i. contraria esse inter se pars honestatis est perfecta (inter illas scilicet quinq; rationes propositas) quam ego cupio eē notissimam tibi (eo q iam satis determinatum de ea fuit in primo libro) Autem pro sed: hoc de quo nunc agimus: est idipsum quod appellatur utile: in quo uerbo i.. in quo uocabulo. i. in appellando utili consuetudo scilcet loquentium lapsa. i. errans deflexit de uia idest de recta ratione q pro & ipsa scilicet consuetudo est deducta sensim idest paulatim eo. i. ad id ut secerneret. i. separaret & diuideret utile ab honesto & pro. i. constitueret aliquid honestum quod non esset utile & utile supple aliquod quod non esset honestum qua scilicet consuetudine: nulla pernicies idest nullum nocumentum (quasi pernecans idest perfecte necans dicitur pernicies) maior potuit afferri uite hominum. Quidem idest certe philosophi summa autoritate. i. qui summam habent autoritatem distingunt seuere sane atq; honeste hec tria genera scilicet iustum: honestum & utile: cogitatione confusa. i. ratione & respectu nō re ipsa quia eadem res est iusta: honesta & utilis sed sub alia quodammodo ratione. Vnde subdit autor. Enim pro quia ipsi philosophi censent quicquid sit iustum id esse etiam utileq; pro & item. i. similiter id quod sit honestum esse etiam iustum. ¶ Ex quo. i. ex quo dicto concesso a philosophis efficitur idest sequitur infertur cum effectu (nedum apparet) q supple quicquid sit honestum id sit utile quod idest quam conclusionem que perspiciunt idest uident parum idest non satis clare. hi idest tales admirantes idest imitatione admiratione dignos putantes sepe homines uersutos & astutos & callidos iudicant maliciam eorum. i. uersutam calliditatem esse supple sapientiam. Quorum error est eripiendus. i. ex eo pectoribus: euellendus: q pro & oīs opinio est traducenda ad eam speciē ut intellegant se posse consequi idest obtinere ea q uelint honestis consiliis & iustis factis: nō fraude que in honesta & malicia que iniusta.

Ordo.

ERAS. Cōfusa Insepabili a recogitatione & ratiōe distingui.

Honestum iustum utile coinci dunt in idem. Quomō gloria parēre docet. Argumētum. Attende potiꝰ honestum q utile sequendū.

Vtile quod iustum quod idem dicatur honestum:
Nec sapiens tibi sit callidus officio.

Iustum honestum & utile idem esse dicit: nec eum esse sapiētem dicendum qui callidus est.

Argumentum Erasmicum.

¶ Vtilitatem non eam accipi: quam uulgus pecuniario lucro metitur: & cōmoditate undecūq; parta: sed eam que cum honesto sit coniuncta & ad uite societatem pertineat.

Q Vinq; aūt rationibus propositis officio prosequendi quarū due ad decus honestatē pertiñent due ad commoda uite: copias: opes facultates quinta ad eligendi iudiciū: si qn̄ ea que dixi pugnare inter se uiderētur. Honestatis pars perfecta est quā quidē tibi cupio eē notissimā. Hoc aūt de quo nūc agimus id ipsum est qđ utile appellat᷑. In quo uerbo lapsa cōsuetudo deflexit de uia. sensimq; eo deducta est ut ab honesto utile secerneret & constitueret honestū aliqđ qđ utile nō esset & utile qđ nō honestū qua nulla pnicies maior hoīm uite potuit afferri. Summa qdē autoritate philosophi seuere sane atq; hōeste hec tria gña cōfusa cogitatione distinguunt. Quicqd .n. iustū sit id utile ēt esse censent. Itemq; quod honestum sit id esse iustū. Ex quo effici᷑ quicquid honestū. id sit utile. Qđ qui parū pspiciunt. hi sepe uirtuosos homines & callidos admirantes eoꝝ maliciam sapiētiam iudicant. Quoꝝ error eripiēdus est omnisq; opinio ad eā speciē traducenda ut honestis cōsiliis iustisq; factis non fraude & malicia se intelligāt ea que uelint cōsequi posse.

q Vinq; rationibus propositis aggreditur rem ipsam. Cice. & reperit ea que proposuit ut ad id quod restat pergere possit: & docet de quibus rebus gloria paratur qūo aliorum animos & beneuolentiam demereri possumus detestaturq; tyrannos: qui respublicas labefactant. ¶ Inde docet: quid sit agendum gubernantibus & postremo loco aperit quomodo comparatio fit de duobuso utilibus: ut fecit de honesto. ¶ Honestatem. nam prius queritur an sit honestum. Inde de duobus honestis utrum honestius & sic due sunt rationes. ¶ Ad commoda ad commoditates uite degende. ¶ Due quoniam querimus an sit utile. Inde utrum utilius: & sic erunt due rationes utilitatis. ¶ Quinta ratio est de repugnantia utilis & honesti non que est: sed que esse uidetur. Eligendi iudicium ut sciat quas iudicare: si quando utilitatis cum honestate pugnare uidebitur quid ma.

gis agendū sit. ¶ Ea utilitas & honestas. Vnde cū utilitas ad se rapit & honestas retrahit. Debem⁹ adhibere iudiciū: & id qd̄ est honestius sequi. ¶ Honestatis pars qm̄ in superiori uolumine disputauit de officiis que manant a singulis partibus honestatis. Inde de duobus honestis utrū honestius. ¶ Quā partē honestatis. ¶ Hoc autem. Hec pars de qua in hoc uolumine disputabimus tēdit ad utilitatē: in quo uerbo utilitatis. s. accusat Cice. illos qui utile ab honesto segregarūt & honestū ab utili: nā quicqd est honestū est utile: & quicqd utile honestū imperita (inquit) multitudo utile ab honesto separat & dicit utile est agere rem domesticam quocūq3 modo Cice. eam utilitatē intelligit que cum honestate cōiuncta est cum re uera nullū sit utile: quod non est honestum. ¶ Consuetudo hominū segregantium utile ab honesto. ¶ Lapsa cadens per errorē. ¶ De uia de ratione recta uere utilitatis annexe uirtuti. ¶ Sensim: paulatim. ¶ Eo in eam opinionē deducta est. ¶ Secerneret: separaret cum esset coniunctū cum honesto. ¶ Constitueret: statueret aliqd esse utile: qd̄ non honestū & econtra. ¶ Qua consuetudine hominū & opinione. ¶ Pernicies magnū malum pernicies dicit᷑ a pernecando. ¶ Hominū uite. societati humane que utile consectaretur omissa honesta. Summa quidē autoritate probat iustum honestū utile cōiuncta esse ex sententia platonicoꝝ & peripateticoꝝ: & stoicoꝝ: qui utile ab honesto nullo modo posse separari dicebant: & ecōtra. ¶ Seuere grauiter. ¶ Honeste cū summa laude uirtutis. ¶ Tria genera: iustū utile & honestū. ¶ Confusa in unū cōmixta. Quinq3 igitur rursus trāsitione utitur: breuiter. n. que dixit superiore libro enumerat & dicēda proponit finito prohemio. ¶ Prosequēdi: implendi. ut cognosceremus que sequi in uita officia deberemus. ¶ Due honestū sit an turpe aliqd. ¶ Due ad cōmoda &c. Causa queritur utrū utile aliqd sit an inutile qd̄ in hoc libro disputauit. ¶ Quinta &c. cū duobus honestis ꝓpositis: eligitur honestius & duob⁹ utilibus qd̄ est utilius. ¶ Pugnare cū utrūq3. honestū fit duobus propositis: alterū tamen altero honestius appareat qd superius exēplis potuit. ¶ In quo uerbo &c. hominū inquit peruersitate accidisse: nt que iuncta natura & rōne sunt inuicē separentur esse enim utile sine honesto non pōt neq3 hoc sine illo. Sic. n. utilitati inherere debet honestas ut ipsi honestati decorū qd̄ supra ostendimus. hominū tamē indoctorū aberrantium a rōne peruersitate factū est ut aliqd utile esse credatur qd̄ idē non sit honestū. Cū scindi nullo pacto ualeāt nisi diuersas qualitates cogitatione separes. ut si in niue seorsum albedinē & frigiditatē consideres: que sic inuicē cōnexa sunt in hac substantia niuis ut secerni non queant. ¶ In quo uerbo utilis. ¶ Lapsa declinans. ¶ Deuia a recta rōne que exigit ut utilitati semp honestas inhereat segregariq3 ab ea nō possit. ¶ Qua nulla &c. Recte & uere hoc ait homines enim non uerū bonū: sed apparens plerūq3 sequuntur & cū ita affecta sit humana natura ut bonū semp appetat in discernēdo bono sepe decipit᷑. Nā non uerū bonū: sed apparens tanq̄ bonū. Sequitur. Sūma autoritate summe autoritatis. ¶ Hec tria ge. honestū: utile. & honesti cū honestate: utilisq3 cū utilitate cōtentionē. ¶ Confusa cōmixta īter se & cōnexa. ¶ Cogitatione. non re & actu: qm̄ honestū ab utili non pōt separari: nisi libera cogitatione: ut supra: de honesto & decoro dictū est. ¶ Ex quo. ex quibus propositionibus & opinionibus philosophantiū. ¶ Efficitur concluditur. Quod quas rōnes recte philosophantiū & conclusionē. ¶ Parū est. parū prospiciant parū aduertunt & cōsiderant hi qui talia nō aduertunt nec bene discernunt. ¶ Versutos astutos. Versuti dicunt᷑ illi quoꝝ mens celeriter uertit᷑. Admirātes tanq̄ essent sapiētes. ¶ Sapiētia: prudētia: sed ipse prudēs honestū finē sibi proponit & media qbus ad illū tendit. honesta sunt: nec aliqd̄ putat esse utile: qd̄ uacet honestate. ¶ Maliciosus aūt callidus & uersutus proponit finē: sed malū qui nō habēt rōnem honestatis dūmodo aliquod utile assequantur: & maliciosus inuenit oīa media quibus finē sibi propositū cōsequit᷑ unde imperiti ipsos maliciosos appellāt prudētes: cū malicia (que cū uitio coniungit᷑) lōge distet prudētia: que semper cū honestate cōiuncta est. cōtraria igit᷑ est malicia ipsi prudentie. Vnde maliciosi nō laudādi: sed uituperandi sunt qm̄ non nitunt᷑ honestate sine qua nihil pōt eē utile. Philosophus in. vi. ethices sic ait. Si igit᷑ propositū sit honestū ideo q̄ ad illud pergit laudabilis est si improbū uersutia dicit᷑ honestū finē uir bonus uidet: prauitas aūt peruertit. facitq3 ut circa principia rerū agendarū homo fallat᷑ quare patet prudētē neminē esse posse nisi sit bonus. Quorū hoīum parū ꝓspicientiū ipsam ueritatē. ¶ Error falsa opinio remouēda est. ¶ Oīs opinio hoīum ad dicēda: ut patet nihil esse utile: qd̄ nō sit honestū. ¶ Ad eā speciē formā & dat Cice. optimū preceptū. ¶ Honestas non malitiosis & fraudulētis. ¶ Fraude: que est cōtra iusticiā. Et malitia. que est contra honestatem & prudentiā. ¶ Cogitatione &c. Possumus. n. cogitatione utile ab honesto separare aliter non: & mēte qdem uno subiecto qd̄ mixtum est ex utili & honesto qualitatē utilitatis & qualitatem honestatis. Seorsum consideramus prouide ac in igne calorē & splendorē: cum tn̄ inuicē in ipso igne separari hec non possint utile est agriculturā exercere: ut inde necessaria ad uitā percipias idē & honestū. nā honesta res est agricolatio & ab oībus laudat᷑ ac in re separari ab utili honestas non pōt: & tn̄ de utilitate ratio haberi posse uidet᷑ cogitatione: & de honestate seorsum. Cū cogitas si fundū tuū bene colueris non de futurū tibi & tuis uictū & rursus cū uides nemini te facturū iniuriam si in agris tuis uixeris. Nā Verg. de uita rusticoꝝ inquit. Et nescia fallere uita. Quod qui parū &c. hoc inquit ita se habere quicqd utile est idē honestū sit indocti hoīes non percipiunt: & ꝓpterea decipiuntur rei. n. nō honesti nomē honesti tribuūt. Nā maliciā alicuius calliditatē & astutiam uel potius fraudē admirati sapientiā uocāt hoc accidere quotidie uidemus ut qui rem minus honestā callide egerit laudet᷑ ab imperita multitudine & prudēs appelletur. illa. n. non initia rerū causas & progressus contēplantur sed euentum dūtaxat sapientū hoc loco pro prudētia accipimus distinguat᷑ enim ab Aristotele. Quod prudēti est habitus uerus cū rōne q in his agendis uersat᷑ que sunt homini bona & mala & prudētis finis est bene agere ipossibileq3 est prudentē esse quēpiā nisi sit bonus astutia subest prudentie & eiusmodi est: ut ad subiectā intentionē agat qd̄ intendit ad effectū ꝑducat qd̄ si rectū sit illud ad qd̄ intēdimus laudabili si turpe dolus malus noīatur. Sapientia est scientia & intellectus preciosissimorū natura hec circa eximia quedā & admiranda & difficilia ac diuina uersatur. Cum prudētia circa humana uersetur & circa illa in qbus consultatio locū habet. Nā precipuū & maximū munus prudētis est bene consulere. Quāuis etiā artificibus sapiētia tribui soleat que excellentissimi sunt uelari phidiā Lapidarum sapientē & policletū statuariū appellamus. nihil aliud q̄ artis peritiā intelligētes de qua re iā multa & non semel dicta falluntur: itaq3 imperiti qui uersutos quosdā & callidos homines improba agentes sapiētes nominant. Ratio uero cur fallantur hec est quā dicit Ouidius. Nam mala sunt uicina bonis errore sub illo pro uicio uirtus crimina sepe tulit. Astutia utit᷑ prudēs ne re bona eadē utitur do-

Hōestū & utile conuertuntur. Vulgi opinio. F.M.

Pernicies unde dicatur. Iustum honestū & utile coniuncta sunt.

Versuti. Prudēs. Hōesta media exquirit. Callid⁹ uero nō. Nemo prudens nisi bonus. F.M. Expositio:

99

losus homo in re mala & hoc modo qđ malum est bonum uidetur: ideo semper diligentissime res dispicienda est. ¶ Admirantes tanq̄ prudentes uiros cũ non sint: nā uocādi sunt callidi maliciosi subdoli. ¶ Quorũ error &c. huiusmodi inquit hoīes qui ita falluntur liberādi sunt de errore: admonēdiq; ut honestis rōnibus ad id pergant qđ intēdunt: nā si ratio qua aliqđ facere ius honesta est: & id qđ postea facis honestius est si uero mala non potest qđ efficitur bonũ esse cōparere optas predia pulcherrima & fructuosissima nō tibi eorum dominus circũueniendus est. sed iustũ preciũ psoluendũ est. Recte ergo cōsulendũ recteq; faciendũ est: ut & cogitatio ipsa est & actio abscit a scelere.

ASCE.

Ordo.

Vtilia in aiata.

Vtilia animata.

Vtilia ratione utentia.

Hinc est q̄ Maro noster ait.

Nec curare deũ credis mortalia quēquam.

ERAS.

Homini ab homine plurimum uel commodi ul incommodi.

ERAS.

Artes ad usum uite excogitate.

Que uero quisq̄ iuuta inuenerit. Refert Pli. li. vi. c. lvi.

Iā uero nexus in oratiōe.

Cōmutatio mercium.

Fōtes canalibus ductis.

Riuis deriuata flumia: portus facti.

Ve ergo ad uitā. In hac parte diuidit autor ea que pertinent ad uitā degendam. ¶ Ordo est. Ergo (est particula cōtinuatiua: uel quia dicet cōstituimus iis que ad uitam humanā utilia sunt) ea sup. que pertinent ad uitam hominũ tuendā. i. protegendā ab egestate & incōmodo. s. sunt partim. i. pro parte inanimata. i. uita carentia: ut aurũ argentum: ea que gignuntur & terra & alia eiusdē generis. i. similia & partim. i. p parte animata anima. s. sensitiua que habent suos. i. proprios impetus & appetitus rerũ. Autē pro sed eorum. s. animatorũ alia sunt expertia. i. nullā habentia partem rationis: alia sup. sunt utentia ratione expertes rōnis sunt equi boues & reliqũe pecudes. i. humana effigie carentes: ut apes quarũ ope. i. auxilio. Aut legamus quarũ opera. i. operatione efficitur aliqđ ad usum & uitā hoīum. Autē pro sed duo genera ponuntur utentiũ. i. eorũ que utuntur rōne. unum deorũ: alterum hominũ. Pietas. i. religio & sanctitas. s. uite efficiet eos placatos ne. s. noceant: autem pro sed hoīes possunt esse maxime utiles hominibus proxime: & secundũ deos. i. secũdo loco a deis: q; pro & eadē diuisio est earum rerũ que noceant & psint. Sed quia sup. quidā philosophi non putant. i. nō arbitrantur deos nocere. i. q̄ dii noceant arbitrantur homines obesse plurimum uel prodesse hoībus his. s. diis exceptis. i. nihil loquendo de diis siue noceant siue nō. Enim pro q̄a ea ipsa que nos dicimus inanimata sunt pleraq;. i. fere oīa effecta operis. i. per operas: hoc est operationes hominum que. i. quas res nec. i. non etiā habemus nisi manus. i. exercitiũ manuale: & ars. i. industria accessissent. i. adiecte essent: nec uteremur his. i. huiusmodi reb9 sine administratione hoīum. Enim pro quia: neq; ulla curatio ualitudinis. i. sanitatis: neq; nauigatio: neq; agricultura: neq; perceptio frugũ ex agro. s. q; pro &: aliorũ fructuũ utpote ex arborib9: & neq; sup. ulla cōseruatio frugum & fructuũ potuisset esse sine opera. i. operatione & adminiculatione hominũ. Iam uero. i. insuper exportatio earum rerũ quibus abundaremus: & inuectio earum rerũ: quibus egeremus nulla esset nisi homines fungerent̄ his muneribus. i. obirent hec ministeria. Et eadem ratione nec lapides necessarii ad usum nostrum exciderentur & terra: nec ferrum: aurum: es: argentum existentia abdita idest abscondita & obstrusa penitus idest omnino effoderentur & terra sine labore a manu hoīum. Vero pro sed unde tecta domorum. s. quibus. & idest simul uis frigorum pelleretur & molestie calorum sedarentur idest mitigarentur potuissent aut dari initio. i. ab initio humano generi: aut subuenire: potest ea. s. qua data erant: si ipsa. s. tecta cecidissent ut. i. uiolentia tempe-

¶ De diuisione utilium ad eorum euidentiam.

Non animata iuuant animataq; ratio quisdem
Mortis uenture nec metus est reliquis.

Vtilitas cōsurgit ex inanimatis iteq; ex aīatis quorũ aliqua rōnis sunt expertia. Ea uero utētiũ alii imortales alii hoīes.

Argumentum Erasmicum.

¶ Que quaq; ex re cōmoda aut incōmoda capiantur: que greci euchrestemata: & dyschrestemata nominant. Colligitq; quicquid est fere in uita cōmoditid homini ab homine nasci.

Quve ergo ad uitam hominum tuendam pertinent partim sunt inanimata ut aurũ argentũ ut ea que gignuntur & terra & alia eiusdem generis partim animata que habent suos impetus & rerũ appetitus. Eorum autē alia rationis expertia sunt alia ratione utētia. Expertes rationis sunt: equi: boues: relique pecudes apes quarũ ope efficit̄ aliquid ad hominũ usum atq; uitā. Ratione aũt utentiũ duo genera ponuntur: unũ deorũ: alterũ hoīum. Deos placatos pietas efficiet & sanctitas. Proxime aũt & secundũ deos homines hominibus maxime utiles esse possunt: earũq; iterũ rerũ que noceant & prosint eadē diuisio est. Sed quia deos nocere non putant his exceptis: homines hominibus plurimum obesse uel prodesse arbitrantur. Ea enim ipsa que animata diximus pleruną; sunt hominum effecta operis que nec haberemus nisi manus & ars accessissent: nec his sine hominũ administratione uteremur. neq;. n. ualitudinis curatio: neq; nauigatio: neq; agricultura: neq; frugũ fructuũq; reliquorũ perceptio: & conseruatio sine opera hoīm illa esse potuisset iā uero & earũ rerũ quibus abundaremus exportatio & earum quibus egeremus inuectio certe nulla esset: nisi his muneribus hoīes fungerentur. Eadēq; ratione nec lapides exciderentur & terra ad usum nostrum necessarii: nec ferrum: aurum: es argentum effoderentur penitus abdita sine hominum labore & manu. Tecta uero quibus & frigorũ uis pelleret̄ & calorũ modestie sedarent̄: unde aut initio generi humano dari potuissent: aut postea subuenire si aut ui tēpestatis aut terremotu aut uetustate cecidissent nisi cōis uita ad hoīs harũ rerũ auxilia petere didicisset. Adde ductus aquarũ deriuatiōes fluminũ agrorũ irrigatiōes moles oppositas fluctibus portus manufactos que nō

sine hoium opere hēre possemus & quibus oībus multisq; aliis pspicuū est qui fructus queq; utilitates ex rebus his q̄ sunt inanimate pcipiant' eas nos nullo mō sine hoium manu atq; opa capere potuisse: q deniq; ex bestiis fructus aut q cōmoditas nisi hoies adiuuarēt percipi posset. Nā & q principes inueniēdi fuerūt quē ex queq; belua usum habere possemus hoies certe fuerunt nec hoc tempore sine hominū opera: aut pascere equos: aut domare: aut tueri: aut tēpestiuos fructus ex his capere possemus. Ab eisdē & ea que nocent interficiunt' & q̄ usui possunt esse capiūtur. Quid enumerē artiū multitudinem sine quibus uita oīno nulla esse potuisset? Quid.n. egritudini subuenisset: q̄ esset oblectatio ualentiū qui uictus aut cultus: nisi tam multe nobis artes ministrarētur: qbus rebus occulta hoium tm̄ uita destitit a uictu & cultu bestiaꝝ. Vrbes uero sine hoium cetu nō potuissent: nec edificari: nec frequētari. Ex quo leges moresq; cōstituti: tum iuris equa descriptio certaq; uiuendi disciplina per quas bene beateq; uiuitur quas res & māsuetudo animoꝝ consecuta & uerecundia est effectūq; est ut esset uita munitior: atq; ut dando & accipiendo permutandisq; facultatibus & commodis nulla re egeremus. Longiores hoc loco sumus q̄ necesse est. Quis est cui nō perspicua sint illa que pluribus uerbis a Panetio cōmemorantur: neminē neq; ducē bello: nec principē domi magnas res & salutares sine hoium studiis gerere potuisse? Cōmemorat' ab eo Themistocles Pericles: Cyrus: Argesilaus: Alexāder: quos negat sine adiumentis hoium tantas res efficere potuisse. Vtit' in re non dubia: testibus non necessariis: Atq; in magnas utilitates adipiscimur conspiratione hoium atq; consensu sic nulla tam detestabilis pestis est que non homini ab homine nascatur. Est dicearchi liber de ceteris interitu hominum. Peripathetici magni & copiosi: qui collectis causis & eluuionis pestilentie uastitatis beluarum etiam repentine multitudinis quarum impetu docet quedā genera hoium eē cōsumpta. Deinde cōparat quāto plures deleti sunt hoies hominum impetu.i. bellis aut seditionibus q̄ omni reliqua calamitate. Cū igitur hic locus nihil habeat dubitationis. quin hoies plurimū hominibus & prosint & obsint propriū hoc statuo esse uirtutis conciliare sibi animos hominū & ad usus suos adiūgere. Itaq; que in rebus inanimis queq; in usu & tractatione beluarum fiunt utiliter ad hominum uitam.

statis aut terremotu: aut uetustate nisi cōmunis uita didicisset petere ab hominibus auxilia harum rerū.q.d.a nullo. adde ad dictas utilitates.s.que homini ab homine ueniunt ductus aquarū qui fiunt per canales aucubos & deriuationes fluminū quibus inter montes aliqñ uia facta est: aut potius deriuationes ex alueis in agro ut sit expositiuū sequitur: adde irrigationes agrorū moles .i. magnitudines aggerū oppositas fluctib⁹ portus manu factos qua.s. omnia nos nō possemus habere sine opera hominum. Ex qbus oībus & multis aliis est perspicuū.i.euidens nos nullo modo potuisse capere.i.percipere sine manu & opera hominū sup.eos fructus qui fructus percipiunt' ex his rebus que sunt inanimate & eas sup.utilitates que utilitates percipiuntur ex his rebus q̄ sunt inanimate. Deniq;.i.finaliter ut uno uerbo dicatur que qualitas fructus aut que cōmoditas posset percipi ex bestiis nisi homines adiuuarent.q.d.nullus & nulla.nam pro quia hi sup: qui fuerūt principes.i.primi autores inueniendi.i.inuestigandi: quē usum.i.quā utilitatē possemus habere ex quaq; belua .i. bestia fuerunt certe homines. Nec possemus hoc tēpore quo s.inuentū est quis usus ex beluis sit sine opera hominum: aut pascere equos: aut domare: aut tueri: aut capere fructus tempestiuos ex his: q; pro &.i.pariter ea que nocent interficiunt' ab eisdem.s.hominibus: &.i.pariter ea.s.animalia que possunt esse usui.i.utilitati capiuntur qd.i. ad quid.enumerem multitudinē artium: sine qbus uita nulla oīno esse potuisset.q.d.id frustra faciā cum notū sit. Enim pro quia qd subuenisset egritudini que oblectatio ualentiū.s. sanorū esset qui uictus aut cultus sup.esset: nisi tam multe artes ministrarent.q.d.nihil: & nulla aut nullus qbus rebus uita hominū exculta destitit tantū a uictu & cultu bestiarum. Vero pro sed urbes nō potuissent: nec edificari: nec frequentari sine cetu.i.cōuentione.& congregatione hominū. Ex quo.s.cetu hominū uel ex quo.i.postq̄ rem.s.urbium edificationē & frequentationē: leges sup.sunt cōstitute & mores sunt constituti: tum.i.insuper equa descriptio iuris est sup.cōstituta & certa disciplina uiuendi per quas.i.leges descriptionē iuris & disciplinam uiuendi uiuitur bene & beate: quas res & .i.pariter mansuetudo animoꝝ est cōsecuta.i. statim post & quasi simul secuta est: &.i.pariter uerecundia: q; pro & effectū .i. peruentū est ad hoc ut uita.s.nostra esset munitior.i.tutior atq; ut nulla.i.non ulla: nō egeremus ulla re dādo & accipiendo.i.per mutua cōmertia & facultatibus & cōmodis permutandis.i.cōmutationem & mutuam collationē facultatum & cōmodorum. Nos sumus hoc loco (qui.s.manifestus est) longiores q̄ necesse est. Enim p quia quis est cui illa que cōmemorantur a Panetio philosopho stoico qui pluribus uerbis nō sint perspicua.i.clara & euidētia uidelicet neminē. neq; ducem potuisse gerere sine studiis hominum res magnas & salutares bello .i. in bello: neq; principē.i.primum patrē domi.i.ciuitate

ERAS. Pastoria uenatio

ERAS. Destitit idest distare cepit aut distat legatur ut est in nō nullis exemplaribus.

ERAS. Nemo pheta in patria.

ERAS. Plurima pnicies homini ab hoie.

artibus ea tribuuntur operosis. Hominū aūt studia ad amplificationē nostrarū rerū prōpta & parata uirorū prestātiū sapiētia & uirtute excitant̄. Et enī uirtus oīs in tribus rebus fere uertit̄: quarū una est in ꝓspiciēdo quid in quaq; re uerum sincerumq; sit quid consentaneū cuiq; qd cōsequēs ex quo q̄q; gignātur q̄ cuiusq; rei sit cā. alterū cohibere motus animi turbatos quos greci pathi nominát. appetitionesq; (quas illi hormi) obediētes efficere rationi. Tertiū his quibus cōgregemus uti moderate & scienter quorū studiis ea que natura desiderant expleta cumulataq; habemus per eos deniq; si qd importet̄ nobis incōmodi ꝓpulsemus: ulciscamurq; eos q nocere nobis conati sunt: tātaq; pena afficiamus q̄tū equitas humanitasq; patit̄. Quibus aūt rōnibus hanc facultatē asseq possumus ut hoīum studia cōplectamur eaq; teneamus dicemus. Neq; ista multo post sed pauca ante dicēda sunt. Magnā uim eē in fortuna in utrāq; partē. uel scdas ad res uel aduersas qs ignorat̄. Nā & cū ꝓspero flatu eius utimur ad optatos exitus ꝓuehimur: & cū reflauit affligimur. Hec igitur ipsa fortūa ceteros casus rariores hēt primū ab inanimis ꝓcellas tēpestates naufragia ruinas incēdia. Deinde a bestiis ictus morsus impetus. Hec igitur ut dixi rariora. At uero interitus exercitiuū. ut proxime triū sepe multorū clades imperatorū ut nuper summi ac singularis uiri. Inuidie preterea multitudinis atq; ob eas benemeritorū sepe ciuiū expulsiones calamitates fuge. Rursusq; secūde res: honores: imperia uictore q̄q̄ fortuita sunt: tamen sine hominū operibus & studiis neutrā in ꝑtē effici pñt. Hoc igit̄ cognitio dicendū est quodāmō hoīum studia ad utilitates nr̄as allicere atq; excitare possumus. Que si lōgior fuerit orō cū magnitudie utilitatis ꝯparet̄. Ita fortasse ēt breuior uidebit̄.

sua.q.d.nullus. Themistocles. dux ille atheniensiū cōmemorat̄.i.oñdit̄ non potuisse gerere que gessit sine studiis hoīum & ꝑicles ali⁹ dux atheniensiū: & Cyrus rex ille persaꝝ: & Argesilaus lacedemonioꝝ ille rex: & Alexander magnus: scilicet macedonū rex cōmemorat̄ ab eo quos omnes.s. negat potuisse efficere tantas res quas.s.effecerūt sine adiumentis.i.adiutoriis hoīum: & ita ipse Panetius utit̄ in re nō dubia.i.manifesta testibus nō necessariis.i.superfluis atq; ut.i.queādmodū adipiscimur.i.acqrimus magnas utilitates conspiratione atq; consensu hoīum sic nulla pestis est tā detestabilis.i.nulla iniuria aut cōtumelia tā feda que non nascat̄.i.oriatur homini ab homine liber dicearchi illius philosophi magni & copiosi peripatetici ē.i.extat de interitu hoīum q.s.liber collectis ceteris causis.s.eluuionis.i.corrupti & in corrupti tractus seu regionis pestilentie uastitatis.i.deuastationis terrarū multitudinis etiam repentine beluarūq; quorū oīum impetu docet quedā genera hoīum eē consumpta deinde cōparat q̄to plures homines deleti sunt impetu.i.ex inuasione hoīum.i.bellis sup.bellicis cū hostibus aut seditionibus.i.intestinis & domesticis factionibus ac ciuilibus bellis q̄ omni reliqua calamitate.i.destructione sicut calamitas est culmoꝝ seu calamoꝝ segetū uidelicet fulminis impetu ꝓsternatio. Igit̄ cū hic locus.i.presens disputatio: nil habeat dubitationis q̄n hoīes & prosint & obsint plurimū hoībus. Ego statuo propriū esse uirtutis hoc.s.conciliare sibi animos hominū & adiungere ad suos usus. Itaq;.i.& ita ea sup.que fiūt utiliter ad uitam hominū in rebus inanimis.i.inanimatis: q; pro &: ea que fiunt utiliter in usu in tractatione beluaꝝ tribuuntur.i.conferuntur nobis artibus operosis.i.per artificiosas operationes. Autē ꝓ sed studia hominū prompta & parata ad amplificationē nostrarū rerum excitantur sapientia & uirtute ꝑstantiū uirorum etenim.i. quia certe oīs uirtus uertitur.i.cōsistit & uersatur fere in tribus rebus quarū una est.i.cōsistit in prospiciendo qd sit in quaq;.i. qualibet re uerum & sincerū.i.solidum & integrū non furatum nec diminutū: & sup.qd sup.sit consentaneum cuiq; qd consequens: ex quo.i.ex qua re: queq;.i.quelibet res gignantur que sit causa cuiusq; rei alterū.i.altera hoc est secūda res seu proprietas uirtutis est: cohibere.i.cōprimere: motus turbatos.i.turbulentas cōmotiones animi: quos greci nominant pathe (profertur autē grece pathi).i.passiones: q; pro & efficere appetitiones.i.affectiones quas illi.i.greci sup.nominant horme uel hormi obediens rationi. Tertia.i.tertia proprietas uirtutis & sapiētie sup.est uti moderate & scienter: his quibus congregamur.i.associamur: & qbus cum uiuimus & quorū studiis.i.exercitiis & operis nos habemus ea que natura desiderat expleta.i.cōsumata & cumulata.i.aucta. Deniq; ut sup.propulsemus i.procul a nobis expellamus per eos.s.quibus cōgregamur si quid incōmodi importetur nobis ut ulciscamur per eos.s.eos qui conati sunt nocere nobis & ut afficiamus eos tanta pena: quāta sup.pena: aut lege quantū sup.pene equitas & humanitas patitur: autē pro sed: nos dicemus in sequentibus.s.qbus rōnibus.i.uiis & mediis nos possumus assequi.i.obtinere hanc facultatē ut complectamur studia hominū: & teneamus ea. Neq; ista sunt dicenda multo.i.longe post: sed pauca sup.quedā sunt dicenda ante.i.prius.s.q̄ illa dicamus. Quis ignorat magnā uim.i.potentiā esse in fortuna: in utrāq; partē: uel.i.siue ad res secundas uel.i.siue ad res aduersas q.d.nemo. Nam pro quia cum.i.quādo nos utimur prospero flatu: eius.s.fortune nos prouehimur.i.perducimur ad exitus optatos: & cum.i.quando ipsa sup.fortuna reflauit.i.retraxit flatum hoc est fauorem suū nos affligimur. Igitur ipsa fortuna habet ceteros casus rariores.i.cetera incōmoda que non ab homine fiunt: & ita rariora sunt. Primum.i.primo loco habet ipsa.s.fortuna ab inanimis.i.ab inanimatis rebus procellas.i.eleuationes aquarū uentosarum tēpestates naufragia ruinas.s.domorū lapsus & incendia. Deinde habet a bestiis ictus.i.uerberationes: ut pedū:

Themistoclis & periclis atheniēsiū ducū Cyriquo q; ꝑsarū regis Argesilao Lacedemonum regi & alexādro macedoni confexuntur.

ERAS. reflauie aduersa flauis.

ERAS. Incōmoda casu.

ERAS. Cōparetur compenset.

aut dentiũ aprorũ:morsus & impetus ut taurorũ. Vero pro sed:hec sup. sunt ut dixi rariora. Ac uero.i.certe interitus exercituũ ut trium proxime.i.dudũ & ꝑximis diebus interẽptorum.s.Pompeii magni: affranii & filiorũ Pompeii & ut sup. sepe facte:clades.i.cedes multoꝝ & iperatorũ & nup summi ac singularis uiri sup.interitus.s.Põpeii magni. ℭ Preterea inuidie multitudinis atq; ob.i.ꝑpter eas.s.inuidias expulsiones sepe ciuiũ meritorũ bene sup.de repu.& calamitates & fuge ciuiũ:q; pro & rursus.i.ecõtrario res secũde.i.prospere honores:iperia uictorie:q̃q̃ sunt fortuita: tñ naturá.i.nõ alterá non possunt effici in alterá partẽ:aut prosperá:aut aduersam sine operis(sic ẽt potius legendũ puto q̃ operib⁹ eo q; p operas fiát opera)& studiis hoíum. Igit̃ hoc cognito.i.postq̃ hoc cognitũ est:dicendum est: quonã modo.i.qũo nos possum⁹ allicere atq; excitare studia hoíum ad utilitates nostras. Que oĩo.i.sermo & disputatio aut locutio & ꝑceptio si fuerit lõgior.i.ꝑlixior:cõparet̃.i.cõferet̃ cũ magnitudine utilitatis:q̃.s. ex ea sequetur.

QVe ergo ad uiã. Distinguit ea q̃ humane uite utilia sint:ut ostẽdat nihil esse utilius homini q̃ hoíes sibi officiis deuincere. Nihil.n.est qđ homini ꝑdesse possit sine hoíum opera & homo hoĩ prodesse & obesse põt. ℭ Eiusdẽ generis:& similia suos ꝑprios:qm̃ singula aíata ꝑprios habẽt ipetus & appetitus. Eorum alia.facit subdiuisionẽ:diuidit.n.ipsa aíata. ℭ Expertia rõnis:sine rõne & itellectu ut sunt bruta. ℭ Rõne utentia ut hoíes & deus. ℭ Quarũ apũ:qm̃ habemus mel & cerá ex apibus. ℭ Rõne aũt diuidit ea que rõne utunt̃: ut sunt dii(more gentiliũ loquor)hoíes. ℭ Deos placatos:docet qũo dii reddunt̃ hoíbus propicii. ℭ Pietas reuerentia quã deo debemus:patrie & parẽtibus. Pietas ut uolunt stoici est scía diuini cultus & pietas est plusq̃ officiũ & iusticia aduersus deũ:ideo dicit Lactãtius:pietas est dei parẽtis agnitio. ℭ Placatos:propitios nobis. ℭ Sanctitas morum ĩtegritas quã habere debemus:si deũ ꝑpiciũ habere cupimus. Vis deos ꝑpiciari(inqt Señ.)bonus esto. Sãctus dicit̃ incorruptus inde sancte leges Pla.in Philebo sic ait. Vir iustus pius & ꝓbus deo est amicus:& in Minore dicit deus uehemẽter indignat̃ quotiẽs quispiã hoíem illi similẽ ĩprobabat aut ꝓbat dissimilẽ.deo autẽ similis est uir bonus:neq; lapides ligna & aues atq; serpentes:sacros existimes:hoíes uero malos nequaq̃. Immo sacratissimũ oíum est uir bonus profanissimũ cõtra uir malus:& scribẽs de uoto sic ait. Neq; eiusmodi est de natura:ut ducat̃ muneribus.ut ĩprobus fenerator animi(inqt)respicit deus utrũ iustus sanctusq; sint prudẽtes iustiq; sunt(inqt Pla.)q sciunt que erga deũ & hoíes agere atq; dicere deceat. ℭ Et scđm post deos qui placant̃ pietate:& morũ ĩtegritate. ℭ Maxie in primis. ℭ Earũq; iterũ similis est diuisio earũ rerũ que noceãt & obsint:nisi qa dii nõ putant̃ alicui nocere:sed aliquẽ puniunt:ut iusticia locũ habeat ergo diis acceptis:nihil aliud est qđ magis homini abesse possit q̃ homo:non putãt philosophi & maxime stoici q negabãt deum irasci:imo uolebant sapientẽ nõ irasci. ℭ Ea.n.ipsa ratio quare hoíes plurimũ possunt obesse & ꝑdesse hoíbus:qm̃ cetera oía inaíata fere sunt effecta hoíem opera que nõ haberemus:nisi fuissent opera humana. ℭ Pleraq;.maior pars eoꝝ. ℭ Operis laboris & industria. ℭ Que inaíata.apta uite humane degẽde. ℭ Ars qua instrumẽta fiunt apta usui. ℭ Neq;.n.Ratio quare his uti nõ possemus sine hoíum administratione. ℭ Curatio nõ potuisset exerceri medicina sine hoíe. ℭ Frugũ fruges & quicqd ex fructu terre in alimonia uertimus. Frugũ q̃tum ad ea que ꝑspiciunt̃ ex terra. Fructus sunt etiã arboꝝ. ℭ Iam uero ponit ea q̃ fieri non possent sine hoíe & eius opera. ℭ Exportatio ab alias gẽtes. Quibus abũdaremus:hic.n.mercatura & negociatio habuit originẽ(ut inqt Tucides & Aristo.)ab abundãtia rerũ aliquarũ aliquarũq; indigẽtia: que cũ alibi essent exportabãt:ea quibus abũdabãt:& faciebãt permutationẽ adde ẽt q; nũmus fuit inuẽtus causa permutatiõis: ut inqt Pla.in lib.de repu. Et ut subiret uicẽ indigẽtie:qm̃ oía metitur nũmus. Autor est Arist.v. moraliũ.fiebat apud antiquos permutatio rerũ:& equi non indigebat aliqua re:& illã permutaret nummo sibi eã cõparabat. Inuectio:nã mercatores aduehunt ea quoꝝ usu egemus & ea exportãt in quibus abundamus. ℭ Muneribus.officiis inuehendi & exportandi ꝓbat p inductionẽ talia nõ posse hominib⁹ prodesse nisi opa hoís. ℭ Nec lapides exciderent̃ hec omnia fuerunt excogitata & inuẽta ab hoíbus. Lidi primi aurũ argentũq; nũmũ ꝑcusserũt autore Herodoto lib.i. Lapidicinas (autore Pli.li.vii.)Cadmus inuenit Tebis Archicophrasius in phenicia. Thrason iuenit muros turres inuenere Cyclopes.ut uult Arist.ut Theophrastus phenices. Ferrũ in creta iuenere. Idei dactyli argentũ inuenit. Erictonius atheniẽsis auri metalla & cõflaturã Cadmus phenis pangeũ montẽ. Plumbũ ex cassiterde insula primus asportauit. Midacritus fabricã ferreã inuenere Cyclopes figulinas Chorebus atheniẽsis:erariam fabricã Chalibes ut alii Cyclopes. Aes inuenit cynira rex in Cypro Lucretius q carmine philosophiã celebrauit dicit metalla fuisse inuẽta combustis siluis causa uenationis unde feruẽtib⁹ uenis scribit manasse aurum liquefactũ:& cetera metalla in cõcauitates terre. Manabat(inqt)uenis feruẽtibus in loco terre cõcaua cõueniens argenti riuus & auri. In hoc quoq; dissensio(inquit Sene.)Sapiẽtes fuisse qui ferri metalla & eris inuenerũt:cum incendio siluaꝝ adusta tellus in summo uenas iacẽtes liquefactas fudisset:eris itẽ & plũbi. Ad opinionẽ hanc alludens Verg.in geor.dixit. Atq; auro plurima fluxit. Vtcũq; sit opera hoís effectũ est:ut taliũ rerũ habeamus usum. Acu facere uestes. Idei phryges iuenere inde phrigiones appellati sunt aurũ intexere in eadẽ in Asia inuenit Attallus rex:unde nomẽ attalicis. ℭ Ad usum nostrũ.ad extruẽdas domos:& ad colũnas. ℭ Penitus abdita occulta in uisceribus terre in qua hoíes penetrant metalla effossuri. ℭ Vis uehemẽtia. ℭ Initio.cũ in unũ ceperunt cõuenire & edificare domos & cũ creati sunt hoíes initio. ℭ Posteaq̃ in unũ hoíes conuenere:qũo ista potuissent hoíum necessitati subuenire sine opera hoís:nam si cadit domus non põt sine opera hoís refici restituiq;. ℭ Vi impetu. ℭ Vita cõis.hoíum societas & cõitas deriuationes.ad irrigandos agros : ut sint fertiliores:aut cũ flumina deducimus in riuos ad aliquẽ usum. ℭ Moles saxa magna qbus portus includit̃:ut obstent fluctibus. Sic Verg. Quid memorẽ portus lucri nosq; addita claustra Iulia qua puncto lõge sonat unda refuso:qm̃ illic Iulius Cesar ingẽtes moles saxorũ posuit. ℭ Ex quibus oíbus affert conclusionẽ que sequit̃ ex supradictis. Nã inductio est cũ ex pluribus particularibus concluditur unũ uniuersale:patet igitur ex singulis supradictis nihil posse uite humane utile esse sine opera hoís. ℭ Perspicuũ.clarum & ostẽsum per inductionẽ. ℭ Qui deniq; de bestiis dixit hactenus de inanimatis:quorũ nullus est usus sine opera hoís: nunc auget de rebus aíatis ostendens ipsam etiã non prodesse humane uite sine hoíbus. ℭ Princeps primi & autores qui inuenerunt quẽ fructũ ex quaq; belua capere posset genus humano. ℭ Tẽpestiuos cum tẽpore congruo. ℭ Vt sui afferre aliquã utilitatẽ hominibus. ℭ Quid enumerẽ.nunc de artibus loquit̃:sine quibus uiui nõ posset:& probat hoc dicẽs.quid.n.egritudini mede-

MARS. Homo homini ꝑdesse: & obesse potest. Pietas. Lactãtii definitõ ipsi⁹ pietatis. Vir bonus deo similis ẽ. Aium respicit deus Deus non nocet:sed punit. Ars. Fruges: & fruct⁹ differũt. Oía nũmus metitur. Nũmũ qs inuenerit & cetera metalla. Rerũ inuẽtores. Quõ aurum inuẽtũ sit. Cesar moles posuit. De inanimatis Siue artibus uiui nõt põt. Vtilitas artium.

101

ref.ná artes inuēte sunt:ut naturá adiuuarēt. ℭ Egritudini egrotationi. ℭ Quæ oblectatio.qd oblectaret.ipsos qui bona ualitudine fruunť. ℭ Victus q̄tū ad cibū. Aut cultus quo ad alios corporis ornatus. ℭ Ministrarentur ab hoībus. ℭ Exculta ornata & format ad dignitatē hoie dignā.ná artes effecerūt:ut a cultu & uictu bestiarū desisteremus. Tm̄ desistit:remouit se usq̄ adeo:ná si essent artes in uictu bestias imitaremur & in cultu corporis:ná si nati essemus queadmodū bestie nudi uiuerem⁹. ℭ Vrbes dicunť q̄m aratro designabanť ab urbo. Ná urbū ut in libris digestoꝝ de uerb.signi.dicitur aratri curuatura & urbare est aratro diffinire. Oppidū dicit̄ ab ope qd eius rei cā menia cōstituta sunt. ℭ Sine cetu cōuētu cetus dicitur a coeūdo. ℭ Frequētari a multitudine habitari urbs freqūēs dicit̄ que habet frequentiá ciuiū & que est populosa. Ex quo ꝓpter hoc:qa postq̄ urbes cōdite & cetu hoīum sunt frequētate. Late sunt leges & mores ciuitatū & ius equū. ℭ Mores cōsuetudines ad bn̄ uiuēdū & instituta. ℭ Equa descriptio iuris scriptū est ius equū tribuēs unicuiq̄ qd suū est.hec descriptio inuēta est ad cetus hoīum cōseruādos dixi supra esse ius scriptū & nō scriptū:& unde utrūq̄ originē habuerit. ℭ Certa disciplina.mod⁹ & regula uiuēdi in ciuitate. ℭ Per quas leges mores disciplinā. ℭ Bene sine uitio. Et beate sine cupiditate rerū alienarū beate quis uiuit qui est contētus re quā habet:bene uiuit q uacat uitiis utrūq̄ prestāt mores & leges & iura. ℭ Quas res leges mores iuris descriptionē:disciplinā uiuēdi. ℭ Mansuetudo q̄m hoies timētes legem & ius fiunt mālueti deponētes feritatē & ingeniū agreste. ℭ Consecuta sub secuta. Verecūdia hoc refert ad certā disciplinā.i.optimū uiuēdi modū in rep. cū pudore qui obstat ciui ne aliquid faciat cōtra disciplinā & instituta ciuitatis. Leges faciūt hoies mitiores. Nisi.n.leges timerenť hoies in testamētis seditionib⁹ inuicē se trucidarēt. Minutior:tutior:securior. Leges.n.sunt fundamēta ciuitatis &generis humani p̄sidiū.& regimē q̄bus hoies astricti abstinēt iniuria. ℭ Dādo & accipiendo.i.b̄nficiis ultro citroq̄ collatis. Res ēt permutabanť apud antiquos. ℭ Facultatibus rebus. ℭ Cōmodis utilitatibus. ℭ Lōgiores nimis prolixi in hac parte q̄m hoc claꝝ est:nihil prodesse homini sine hoīs opa. Quis est.n.rō quare prolixia nimis de re que in prōptu est:oratio sit suscepta. ℭ Perspicua clare & manifesta. ℭ Cōmemorātur:in officiis cū de hac parte loq̄tur. Neminē hec erant que panetius dicebat. Principē domi in ciuitate. Magnas res claras & gloriosas:& hoc ptinet ad ducē belli. ℭ Salutares utiles reipu.& hoc ptinet ad principē.s.optimū & primū inter ciues qui libertati cōr studet & cōsulit q̄ tn̄ siue opera hoīum facere nō potest. ℭ Sine studiis beniuolētia & uolūtate hoīum studiū est plusq̄ uoluntas.siue uehemēs uoluntas. Themistocles & pericles atheniēses fuerunt. Themisto.clarus imperator & pericles domi militieq̄ claruit. ℭ Cyrus autore Xenophōte natus est ex parte Cābise rege persaꝝ.& matre Mādane filia astyagis regis Medoꝝ fuit igit̄ rex Persaꝝ ad quos regnū medoꝝ transtulit qui annis.ccc.regnauerāt. Cresum regē ditissimū bibiloniis opē ferentē cepit. Asiaq̄ & oriēte subactis Scytas bello tentauit ubi captus a regina Scytaꝝ:que Thomyris dicebať.occisus est cū regnasset.xxx.annis:cuius sepulchro tale inscriptū fuit epygrāma autore Plutar.in uita Alexādri magni. Quisquis es mortaliū:& undecūq̄ aduenis aduentutū.n.te scio. Cyrus sum.q Persis imperiū q̄siui. Hoc igit̄ humi Paulū quo meū corpus obtegit̄.mihi ne inuideas. Imperiū terminauit Cyri ad orientē rubrū mare ad septētriones. Pontus. Eusinus.ad occidentē:Cyprus & egyptus.ad meridiē. Ethiopia. Argesilaus Lacedemonis. Archidiami filius post mortē Agidis fratris sui rex cōstitutus est ꝓpter eximiā eius uirtutē.i.Asiam cōtra Achaxercē regē Persaꝝ p̄secutus est & Tisapharnē:qui tum iter prefectos regis principatū tenebant.uicit.inde cū ipsum regem adorari decreuisset a Lacedemoniis reuocatus est qui Atheniēsibus & Boetiis bellū indixerant. Rediens ergo Athenis & Boetios apud Coroneā urbē Pelaponensi magno prelio uicit. Breui statura corporis Argesilaus fuit & altero pede claudus. ℭ Sed animi uirtute p̄ditus decessit rediēs ex egypto in portu qui Menelai uocabatur iter cyrenas & egyptū:sed corpus eius spartam relatū est. ℭ Argesilaus autore Plutar.in oculis oīum uersari gloriabať putans uidelicet obscenis actionibus tenebras cōuenire. Honeste autē uite lucē maiori esse ornamēto. Laudatus est Argesilaus cū a ceteris scriptoribus:tn̄ eximie a Socratico Xenophonte.eo.n.usus est familiarissime. ℭ Alexāder.filius Philippi regis Macedonū q̄ tota fere Asia subacta babylone decessit. ℭ Res tantas:tam claras & inclyti nois. ℭ Vtitur testibus hoc erat prouerbiū.utebanť in foro iudiciali ubi testes producunť inde transferť ad alia. Plato ad Diogenē sic scripsit. Memēto necessariā esse ad res agendas hoīum beniuolētiā austeritas uero solitudinē amicoꝝ parit. Cōspiratione.cōcordia & unanimitate cōiuratio est semp in pnicē alterius cōspiratio est hoīum consensus. Magnas uulitates.dignitates.& cōmoda opes. Nulla pestis Calamitas & incōmodū. ℭ Est dicearchi.dicearchus siculus ex mesiana urbe Arist.auditor peripatehticorū princeps clarus in philosophia qui multa scripsit:& inter alia librū de interitu hominum: in quo hec collegit que scripsit Cicero. ℭ Est liber.ex tāta adhuc (inquit Cice.) in quo agit de interitu hoīum:& causis quibus interempti:& tempore quo interierunt. ℭ Magni.clari & alti nominis in p̄hia peripatetica. ℭ Ceteris causis quibus hoies interierūt. ℭ Eluuiones eluuio ut Nonius interpretať: est corruptus & morbidus tractus. ℭ Alluuio (ut inq̄t Iustinia.) est lateris incremētum. ℭ Vastitatis. cū aliqua lues & celi intēperies omnia deuastāt Beluaꝝ repentine multitudinis que aliquando loca uastarūt. Plinius ex autoritate Varronis scribit li.viii. oppidū in hispania suffossum a cuniculis a talpis in thessalia:a ranis ciuitatē in gallia pulsam eē a locustis esse:a locustis in aphrica:amyclas in cāpania deletas fuisse a serpētibus. Et Strabo scribit apud baleares insulas domos sub ruptas fuisse cuniculis subterraneis & arbores incolasq̄ tandē fuisse coactos implorare opem romanoꝝ contra cuniculos. ℭ Hic locus.hec pars qua dicit̄ hoīum multū.prodesse aut nocere hoībus. ℭ Statuo iudicio ꝑ certo affirmo in primis hoc ad uirtutē pertinere:ut animos hoīum sibi deuinciat:& officiis demereať amantes sui. ℭ Ad usus suos ad sua cōmoda augēda:& opes:& clientelas. ℭ Itaq̄ in rebus inanimis alia (inq̄t Cicero) que utilia sunt uite humane ex inanimatis:& usu beluarū attribuenda sunt artibus. Deuinciri autē & demereri hoīum uoluntates ad cōmoda augenda & dignitatē prudentis hois est & uere sapientis qui hoie instrumēto nobilissimo scit uti ad suas opes augendas tuēdasq̄. ℭ Inanimis:inanimatis de q̄bus dixit. ℭ Vsu beluaꝝ q̄m ars reddit nobis beluas cicurēs & aptas usui humano & tractari possunt:ut equi domiti boues apti ad arandū:& alia huius generis. ℭ Ad hoīum uitam degendam iuuandāq̄ tribuuntur. ℭ Artibus operosis mechanicis ut sunt artes opificum:domitores beluarū ut sint ad usum hoīum:& utilitatem. ℭ Hominum studia uoluntates ad dignitatem hominis augendam & opes. ℭ Amplificationē augmentū nostre dignitatis & cōmodi. Excitantur cōmoueny & alliciuntur ut uelint auctas esse opes &

Vrbs & oppidū differūt.
Vrbum.
Vrbare.
Oppidū
Cet⁹ unde dicať.
Vrbs frequens.
Scriptū.
Beate uiuere.
Bene uiuit carēs uitiis.
Verecundia bōa.
Leges tēperāt homines.
Epitaphium Cyri.
Statura argesilai
Prouerbium.
Austeritas.
Conspiratio.
Coniuratio.
Dicearchus.
Eluuio.
Alluuio.
Ciuitates a paruis aialibus percusse.
Demereri debemus hominū uoluntates
Belue cicures.

dignitatem uiri sapiētis prestantia & uirtute qm̄ uirtus studia hominū ad sese allicit & hoc uirtutis propriū est munus qua etiam impellitur: ut eos quos nunq̄ uidimus diligamus. ¶ Et.n. uirtus ponit tres uirtutis proprietates. Prima est ut homo qui habitum uirtutis aut habet aut mediis officiis cōsequit᷑ res & causas rerum contēplet᷑ & a qua causa est queq; res & quid cuiq; accommodatur & uerū uidere in omnibus rebus: & sic dicetur prudens sapiensq; quia in omni re quid sit ueri uidet & q̄d sequendū fugiēdū ue sit. ¶ Secunda cohibere affectus & appetitū ita dispo nere ut rōni pareat ut uti modo in omni re & sic erit temperans moderatus & sibi constans. ¶ Tertia uersari in hominū societate cum moderatione & prudētia: ut eoꝝ studia nobis prōpta reddamus: ut ipsi uti possumus ad dignitatē nostrā augendā propulsandamq; si qua infertur iniuria. Hec imprimis sunt uirtutis munera. ¶ Et.n. certe profecto. ¶ Fere uertitur uersatur circa tria fere dixi qm̄ & circa aliqua alia uersari potest: sed maiora uirtutis munera circa hec uersatur. ¶ Quarū rerū circa que uirtus moralis uersat᷑. ¶ Prospiciēdo cognoscendo dignoscendoq; uerū in omni re. ¶ Sincerū sine fraude. ¶ Quid consentaneū quid cuiq; conueniat decorum sit. ¶ Quid consequēs quid sequat᷑ ex aliqua re qm̄ prudens consequētia cernit. uidet causas & earū progressus nō ignorat tanq̄ ea que antecesserunt. ¶ Ex quo ex qua re omnia gignant᷑ & que sit causa generationis quod pertinet ad naturalē philosophū: & cognoscere causas omniū rerū qm̄ omnes res a suis causis depēdēt. Vnde ait ipse in primo de diuina. atq; ut in seminibus uis inest earū rerū que ex his progignunt᷑ sic in causis condite sunt res future: & Sen̄. in tragedia q̄ edippus inscribit᷑ dixi. Que nexa suis occurunt causis sed difficile est causas rerū cognoscete summi philosophi hoc est munus qui omnia scit. Scire aūt est res per causas suas cognoscere. Alterum. hec est secunda proprietas uirtutis. Motus turbatos perturbationes animi: de quibus dictum est. Quos motus turbatos. ¶ Pathi accusatiuus pluralis idest morbos animi & passiones siue pturbationes. ¶ Hormas. hormi greci latine significat appetitū sensitiuū & impetū aliquē ad agendū. Appetitus est ipsa sedes appetitio uero actio est. ¶ Tertiū hec est tertia proprietas & munus uirtutis. ¶ Cōgregamur cōsuetudinē habemus & uite cōmertiū. ¶ Moderate cū moderatione & tēperātia ut nihil sit in nobis q̄d eos offendat & a beniuolētia iam inita possit alienare p̄cepit supra q̄d sit agendū in ipsis congressionibus ut seruet᷑ decorū debemus. n. adhibere ordinē cōstantiā moderationēq; oīum dictoꝝ atq; factoꝝ si ab illis ꝓbari uolumus & digni auxilio iudicari cū quibus uiuimus. ¶ Scienter. prudēter. C. Quorū hoīum cū quibus cōgregamur. ¶ Studiis uolūtatibus fauore opa. ¶ Natura nostra ut se alere possit. Expleta pfecta. ¶ Cumulata ut nil penitus desit & oīa subministrentur nobis necessaria nature studiis eorū. ¶ Deniq; ad summā tandē. ¶ Per eos homines. i. ut eorum opera propulsemus incōmoda. ¶ Importetur inferatur ab aliis. Vlciscamur eos de his uindictam sumamus & penas qui nocuerunt ut patitur equitas & humanitas qm̄ nō debemus excedere modū equitatē & humanitatē in ulciscendo ne uideamur iniqui & immanes. de hoc supra ēt preceptum dedit. Hanc facultatem. ut hoc facere possimus quod dictū est studiis hominū. Studia uolūtates beniuolētiā operāq; paratā ad nostrā dignitatē tuendā augēdamq;. Teneamus nostrū amorē & cōmodū paulopost (inquit) hoc dicā & facit digressionē qua absoluta reuertitur ad narrationē est & id quod pollicetur ibi. ¶ Hoc cognito dicendū est quo nam modo hominū studia ad utilitates nostras allicere possumus. ¶ Magnā uim esse in fortuna. Respōderat prius. Cice. tacite obiectioni. Potuisset. n. dici. Ergo conciliare sibi homines & nocere consisteret solum in hominibus nō in fortuna que in omni re dominatur. Dicit Cice. fortunam habere magnā uim ut prosit & obsit sed ubi est uirtus nō potest fortuna aspirare & sine opera hominū fortuna parum uel nihil potest: quod probat per inductionē. Vnde si tela fortune uitare uolumus hominū studia complecti & tenere debemus & sic inermis fortuna redditur ad nocendum: q̄uis multa nobis fortuito accidere possint grauiora enim beniuolentia hominum & studio uitari possunt. ¶ Secundas prosperas. Nam & cū ratio quare magnum momentū est in fortuna ad aliqua consequenda aut admittenda. Exitus finem quem optabamus. Prospero flatu translatio a nauigantibus qui cum prospero uento nauigant ad optatum portum perueniunt. ¶ Reflauit uertit flatus contrarios patimur calamitates. ¶ Hec ipsa fortuna de qua loquimur. ¶ Ceteros casus alia incōmoda que possunt hominibus accidere a fortuna sunt rara sine opera hominum. Primum ab inanimis ponit Cice. ea que ab ipsis inanimatis accidunt hominibus operante fortuna. Inde subiūgit ea que a bestiis: sed hec que fortuna sine hominum opera proueniunt rara sunt. At interitus exercituum fieri non possunt a fortuna sine opera hominum: ergo multo maiora sunt que eueniunt homini ab homine mala q̄ illa que eueniunt a fortuna. Igitur hominum animos beniuolentia nobis deuincere debemus ut fortune gladios contēnere possimus: fortuna dominium habet in rebus inanimis. Procellas maris tempestates & cetera eiusdem generis. ¶ Deinde a bestiis nunc de animatis ratione carentibus. ¶ Ictus. percussiones ut equorum mulorum. ¶ Morsus serpentum leonum tigrium & similiū. ¶ Impetus ferarum que homines impetunt. ¶ Rariora rara accidunt. ¶ At uero interitus mala que eueniunt a fortuna opera tamen hominū hec sunt grauiora. ¶ Vt proxime a paucis ante annis poni quas clades alias in exercitum non accepimus. ¶ Trium exercituū. ¶ Pompeii magna in thessalia. Petreii & Affranii in hyspania & filiorum Pompeii. ¶ Vt nuper summi uiri Pompeii magni qui uictus in pharsalica acie fugit in egyptum & ibi iussu Ptolomei interfectus est. ¶ Summi omni genere laudis prestantissimi. ¶ Singularis cui nemo poterat cōparari. Preterea ultra ea que dicta sunt. ¶ Inuidie odia populi & imperite multitudinis. Benemeritorum eorum qui de patria benemeriti sunt ut ipsi Cice. accidit Scipioni Themistocli & aliis quoꝝ infinitus est numerus. ¶ Ob eas inuidias. ¶ Calamitates quibus afficiuntur in uincula coniecti & carcerem aut fugiendo. Expulsio fit ui fuga uero sponte. ¶ Rursusq; nunc affert cōtraria supradictis que tamen fieri non possunt sine opera hominū. ¶ Rursusq; contra ex alia parte. ¶ Honores magistratus. ¶ Secunde prospere. Imperia exercituum. ¶ Fortuna q̄q̄ sunt in manu fortune. ¶ Neutram in partē. i. non posset fortuna cōferre honores & similia nec posset eripere sine opera hominū. Nihil est (inquit Cice. in oratione pro. L. Murena) incertius uulgo: nihil obscurius uoluntate hominū: nihil facilius ratione tota comitioꝝ. Fortuna igitur neq; prodesse neq; nocere posset sine hoīe. ¶ Hoc igitur. cū hoc (inquit Cice.) sit nobis exploratum pauca posse nobis mala euenire sine opera hoīum ut tuti esse possimus: conciliemus nobis hoīes. & eorum studia cōplectamur. Quibus aūt rebus effici possit: iam docebo. Et sic post digressionem redit ad id quod instituerat. ¶ Quomodo quibus artibus qua industria & uirtute. Allicere. adducere blandiuiis. ¶ Excitare mouere studia

Virt⁹ homines ad se allicit.

Tres uirtutis proprietates

Officiū naturalis philosophi munus summi phi scire

appetit⁹ appetitio

de ulciscēdis iniuriis.

Remedium contra fortunam.

Translatio a nautis.

Maiora homini ab hoīe eueniūt q̄ a fortuna.

Tres exercitus ꝓfugati.

Expulsio.

Fuga.

Allicere.

Excitare

uoluntates & beniuolentias. ℭ Que oratio preceptio de his rebus quas dicam utiles ad studia hominum excitanda. ℭ Ita si facta fuerit comparatio cum utilitate uidebitur breuior:quoniam plus inerit utilitatis q̃ uerborum:& sic a re ipsa ca ptat beniuolentiam & attentionem utilitatis magnitudine proposita.

ℭ Quibus rationibus homines mouentur ad aliquẽ honestandũ.

Officium multis prestabit gratia dantis.
Sed nummi precium subsidiosus habet.

☞ Docet que officia & quibus gratis sint prestanda quibus deniq̃ pecunia tribuenda.

QVecũq; igitur hoĩes homini tribuũt ad eum augẽdũ atq; honestandũ:aut beniuolẽtie gratia faciũt cũ aliqua de cã quẽpiã diligunt:aut honoris si cuius uirtutẽ suspiciunt:& si quẽ dignũ fortuna q̃ amplissima putãt:aut cũ fidẽ habẽt & bene de rebus suis cõsulere arbitrant̃:aut cuius opes metuũt:aut contra a q̃bus aliq̃bus aliq̃d expectãt:ut cũ reges populares ue hoĩes largitiões aliquas preponunt:aut postremo precio:aut mercede ducunt̃ q sordidissimo quidem est rõ inquinatissima & his qui ea tenent̃:illi q ad eã cõfugere conant̃.male.n.se res habet cũ q̃d uirtute effici debet:id tentatur pecunia. Sed q̃m nõnunq̃ hoc subsidiũ necessariũ est:quẽadmodũ sit utendũ eo diximus. si prius his de rebus q uirtuti ꝑpiores sunt:dicemus. Atq; etiã subiiciũt se hoĩes imperio alterius & potestati pluribus de causis. Ducunt̃.n.aut beniuolẽtia:aut beneficiorũ magnitudine:aut dignitatis prestantia:aut spe sibi id utile futurũ:aut metu.ne ui parere cogãtur:aut spe largitiõis ꝑmissionisq; capti:aut postremo ut sepe in nr̃a rep.uidemus mercede conducti.

ASCEi Ordo.

q Vecũq; igitur homines. Ostẽdit qũo homines moueantur ad aliquẽ honestandum. ℭ Ordo est igitur quecũq; homines tribuunt homini faciunt ad eum augendum in diuitiis & dignitatibus. Atq; ad eum honestandũ.i.honoribus afficiendũ aut gratia beniuolentie cũ.i.qñ diligunt quẽpiam.i.aliquẽ de aliqua causa.i.propter aliquã causam aut honoris si suscipiunt.i.fauorabiliter aspiciunt uirtutẽ cuius.i.alicuius & si putãt quẽ.i.aliquẽ dignũ fortuna q̃ amplissima.i. ualde magna hoc est maximis diuitiis & honoribus:aut cũ.i.quando habent fidẽ.i.cõfidunt in eis & arbitrantur bene cõsulere de rebus suis si tales.s.ad honores promoueant̃ aut cuius opes.i.potentias ut diuitias metuunt aut contra.i. ecõtrario a quibns expectant aliq̃bus uidelicet sibi aut amicis suis aliquid ut.i.quẽadmodum cũ reges.i.summi principes aut hoĩes populares.i.popularis fauoris captores ꝑponunt aliquas largitiones.i.aliqua munera captãdi gratia per ambitionẽ aut postremo cũ sup.hoĩes ducuntur.s.ad honestandũ aliquẽ precio:aut mercede qua.s.ultima ratio est sordidissima inquinatissima.i.maxime contagiosa &.i.simul his qui tenentur.i.captantur & retinentur ea.s. ratione premii & mercedis &.i.simul iis qui conantur cõfugere ad eam.i.qui ponunt spem & defensionẽ suã in ea. Enim pro quia res se habet male.i.indecenter sictũ.i.qñ id quod debet effici uirtute.i.p uirtutẽ tentat̃ sup.effici pecunia.i.per pecuniã. ℭ Sed qñ hoc subsidiũ.s.pecuniarũ est nunq̃.i.aliqñ necessarium nos dicemus quẽadmodũ utendum sit eo si dixerimus prius de his reb⁹ que sunt propiores.i.affiniores & uiciniores uirtuti. Atq; pro & homines subiiciunt se etiam si imperio & potestati alterius:de pluribus causis.i.ꝑpter plures causas. Enim pro quia ipsi sup.ducunt̃.i.inducunt̃ adhoc beniuolẽtia aut magnitudine bñficioꝝ:aut ꝑstantia dignitatis: aut spe.i.qa sperant id sup.esse futurũ utile sibi aut metu ne cogant̃ parere.i.obtẽperare & obedire seu obseq ui.i.p uim aut capti.i.irretiti & ĩpliciti spe largitionis sup.recipiẽde.q; pro & spe promissionis.aut postremo.i.ultimo loco cõduci mercede:ut.i.quẽadmodũ nos uidemus sup.fieri in repu.nostra.i.romana.

ERAS. Conducta suffragia.

ERAS. Mercenari⁹ bonos.

Quõ & qñ pecunia utendum.

MARS. Quibus reb⁹ homines deuinciuntur.

q Vecũq; igitur. Pauca locutus de fortuna:resumit id q̃d omiserat:& docet quibus rõnibus hominũ studia deuiicere possumus. Ponit igitur causas sex q̃bus hoĩes adducti aliquos ornant & extollunt. ℭ Agẽdum diuitiis. ℭ Honestandũ.honoribus ornandũ. ℭ Beniuolẽtie gratia.quare aliquã beniuolentiã ꝑsequunt̃. Aut gratia honoris q ipsum honore dignũ ducunt. Suspiciunt admirantur:& ideo fauent ut honores assequantur. Suspicio cõponitur a sursum & spicio:q̃d apud antiquos significat uideo:nunc nõ utimur nisi in cõpositione.inde suspicere significat uenerari:q̃m cum aliquẽ ueneramur sursum aspicimus eum respiciẽtes & admirantes. Fortuna q̃ amplissima magnis diuitiis honoribus & statu fortune amplissimo. Cõsulere:prouidere & ꝑspicere. Opes potentiam nimiã. Metuunt.& ideo fauent ad dignitatẽ cõsequendã. Aut cõtra cõtraria rõne ducti fauent aliq̃bus aliquod bonũ ab ipsis expectantes:cũ illi dignitatẽ assecuti fuerũt. Vt cũ reges.ponit exẽpla. Reges dicuntur illi qui regnant. reges etiã dicuntur diuites:qui exhibent aliis cõuiuia & multos habẽt clientes.tales a Martia.& Iuue.appellant̃ reges & phormio Teren. Parasitus di. Neminẽ posse satis gratiã habere regi. Magnũ(inquit)est ire ad cenã paratam & sumptuosam.& Iuue. Optimo siluarũ terre pelagiq; uorabit res horũ hoĩes igitur habentes clientelã & cenã exhibentes ut clientũ aliorũq; fauorẽ id q̃d cupiunt assequantur:res appellat Cice. ℭ Popularesq; qui fauorẽ populi aucupantur:& populo placere student. ℭ Largitiones ad corrũpendos animos accipientium:etenim qui largitur ad suam uoluntatem alios traducere nititur. Aut postremo hec est ultima causa. ℭ Postremo deniq;. Precio pecunia. ℭ Aut mercede omnium aliarum rerum precium refertur ad pecuniã:merces uero ad alias res quas pro mercede accipiunt:ut alicui faueant & eius dignitatẽ auctam esse uelint. ℭ Que ratio q; aliquis aucupetur fauorẽ alicuius precio & aliqui precio ducantur ut aliquẽ ornent. ℭ Sordidissima plena sordiũ. ℭ Inquinatissima.ualde cõtaminata & infamis. ℭ Qui tenentur ea qui ducunt̃ pecunia aut mercede ut alicui faueant. ℭ Ex illis q mercede alios corrũ-

Suspicio Suspicer Reges.

Largitiones. Precium Merces.

pūnt & fauorē precio aucupantur:& ad hác corruptionē cōfugiunt cū id bonis artibus querendū esset:unde apud
antiquos nōnulli ambitus dānant:qm̄ presentes alios suffragia corrūpebāt.Male.n.rō quare ille modus aucupādi
fauoris utrisq; sit turpis & maxime his qui ambiunt:& mercede alios corrumpunt. ℂ Male res se habet hoc inique
comparatum est:& indicat aliquem esse indignum:cui faueat aliquis:nisi pecunia corruptus uirtute id querendum
est non pecunia:quoniam uirtus quouis honore digna censetur: & uirtuti non potest dari premium dignum un-
de diuini honores illi tribuuntur. ℂ Sed quoniā nōnunq̄ nunc corrigit id quod dixit de mercede. preceptaq; dabit
quomodo debemus uti subsidio mercedis:cum sit aliquando necessarium. ℂ Eo subsidio. Propiores coniunctio-
res ipsi uirtuti quam sit largitio & merces & premium. ℂ Atq; etiam causis supradictis homines adducti aliquos
ornant & augent: & non solum (inquit) id faciunt sed etiam se alterius imperio pluribus causis ducti subiiciunt.
Ponit igitur causas quibus homines morti aliquorum imperio subiici non recusant:& hec pars cum illis superiori
bus causis coniungitur cetera interposita sunt ad probandum turpissimam esse ambitionem & aucupationem fa
uoris cum pecunia & sic erit hec septima causa & ratio. ℂ Et potestati.ut faciant quicquid uoluerint. ℂ Ducuntur
enim affert causas quibus homines mouentur ut alterius potestati pareant & sic ostendit homines his rationibus.
alterius imperio subiicere quibus ducti aliquē augent & honestant ut supra dixit. ℂ Aut beniuolentia:quia aliquē
amant. ℂ Bn̄ficiorūq; ab illis collata sunt in eos q se illius imperio subiiciunt. ℂ Aut prestātia aut qa precellunt aliis
antecedunt dignitate. ℂ Vt sepe in nr̄a repu. & sic Cice. notat corruptā disciplinam reipu. & suffragia. iam uenalia.

Cause
sex exau
cupandi
fauoris.
Nota tē-
pora sua

ASCE.
Ordo.

Dulcis amor fedo prestantior esto timore.
Nam timor hostilem te facit esse tuis.

RErum autē omnium: nec aptius est quicq̄ ad
opes tuēdas ac tenendas q̄ diligi:nec alienius
q̄ timeri. Preclare Ennius quem metuūt ode-
runt quem quisq; odit periisse expetit. Multorum tamen
odiis nullas opes posse obsistere si antea fuit ignotum
nuper est cognitum. Nec uero huius tyrāni solum quē
armis oppressa pertulit ciuitas interitus declarat quā
tum odium hominum ualet ad pestem: sed reliquorū
similes exitus tyrannorum quorum haud fere quisq;
interitum similes effugit. Malus enim est custos diu-
turnitatis metus contraq; beniuolentia fidelis est uel
ad perpetuitatem. Sed his qui ui oppressos imperio
coercent sit sane adhibenda seuitia ut heris famulos
si aliter teneri non possunt. Qui uero in libra ciuitate
ita se instruunt ut metuantur his nihil potest esse de-
mentius. Quamuis enim demerse sint leges alicuius
opibus q̄uis tremefacta libertas: emergunt tamen ali
quando aut iudiciis tacitis aut occultis de honore suf-
fragiis. Acriores autem morsus sunt intermisse liberta
tis q̄ retēte. Quod igitur latissime patet neq; ad inco-
lumitatem solum sed etiam ad opes & potentiā ualet
plurimū:id amplectamur ut metus absit:charitas reti
neatur. Ita facillime que uolumus & priuatis in rebus.
& in republi. consequemur. Et enim qui se metui uolēt
a quibus metuuntur. eosdem metuant ipsi necesse est.
Quid.n. censemus superiorē illud Dionysiū quo cru-
ciatu timoris angi solitum qui cultros metuens tonso
rios. candēti carbone sibi adurebat capillū. Quid ale-
xandrū phereum:quo oīno uixisse arbitramur qui (ut
scriptū legimus) cū uxorē Thebē ad modum diligeret

Erum aūt omnium. Ostendit nil uti
lius q̄ amari. ℂ Ordo est. Aūt pro sed
nec quicq̄ omniū rerum. i. inter om-
nes res est aptius ad tuendas. i. pro-
tegendas & tenēdas opes q̄ diligi nec alienius
q̄ timeri formidari. Ennius poeta ille latinorum
antiquissimus preclare supple dixit supple ho-
mines oderunt eum quem metuunt:& quisq;
expetit. i. concupiscit eum supple quem odit. i.
odio persequitur periisse. i. non esse. Autē pro
sed cognitum est nuper. i. superioribus annis
si supple sorte fuit ignotum. i. ignoratū antea
nullas opes posse obsistere. i. stare odiis multo
rum uero pro sed nec solum interitus. i. mors
huius tyranni. i. Cesaris quem ciuitas. s. roma-
na pertulit. i. usq; ad mortem eius possa existēs
oppressa armis ipsius Cesaris: declarat q̄tum
odium hominum ualet ad pestem. i. ad mortē
subditā. sed supple etiam similes exitus reliquo
rum tyrannorum sup. declarant illud quorum
. i. tyrannorum haud quisq̄. i. nullus fere effu-
git. i. euitauit perfugam similem interitum qua
lem. i. Cesar passus est. Quia ut dicit Iuue. Ad
generum ceteris &c. unde mar. Enim pro qa.
Metus. i. formidatio passiua a malꝰ custos diu
turnitatis. i. longe durationis: q; pro & contra
. i. contrario beniuolētia est sup. custos diutur
nitatis uel. i. ēt sup. usq; ad perpetuitatem. Sed
seuitia. i. rigida dānatio est adhibenda sane his
cohercent. i. subiectos tenēt oppressos imperio
. i. qui subiugati & capti sunt ut. i. uerbigratia
seuitia sup. adhibēda est heris. i. dn̄is priuatis
in. i. aduersus seruos si sup. serui non possunt te
neri aliter. s. q̄ per rigorē seuire uero pro sed ni
hil pōt esse dementius. i. insanius & contra bo
nam mentē his qui instruunt se ita: in ciutate
libera ut metuantur. Enim pro qa q̄uis leges
sint demerse. i. oppresse & sublate opibus. i. po
tētiis alicuius:& q̄uis libertas tremefacta. i. tre-
more confecta tn̄ hec. s. dicta hoc est leges & li
bertas emergunt. i. iterum apparent & conspiciū
tur in uigore aliqn̄. aut tacitis iudiciis qbus op
pressores tacite condēnant a populo in aīo ob
murmurāte aut occultis suffragiis. i. electiōibꝰ
fauorabilius de honore. s. illi adimēdo & alii
dando. morsus enim libertatis intermisse. i. ad
tēpus sublate intercepte: hoc est quos habent
amatores libertatis: sunt acriores. i. uehe-

ERAS.
Ces. tyrā
nizans
oppssus.

Amari
potius ē
q̄ timeri.

Metꝰ in
durabi-
lis.

ERAS.
Dionysi
us syra-
cusarum ty
rannus.
Alexan-
der phe-
reus.
Thraces
barbari
apud
quos fro
tis sti-
gmatibꝰ
cōpun-
cta nobi
litatis
erat insi
gne. apd
alios ser
ui fuga-
cis iudi
cium.

mentiores q̃ sup. libertatis retẽte idest q̃ habeãt
qui libertatem retinent quia charitas rei magis
in dissensiõe q̃ possessione apparet. Igitur am/
plectamur id quod latissime patet: neq̨ solum
idest non solum ualet ad incolumitatem idest
bonam ualitudinem: sed ualet etiam plurimũ
ad opes & potentiam hoc est faciamus scilicet
ut metus absit: & supple ut charitas scilicet qua
ceteris chari sumus retineatur: & nos cõseque
mur idest impetrabimus ita. i. hoc modo: facil
lime ea que uolumus & in priuatis idem suis
cuiusq̨ rebus & in rep. Etenim ii supple q uo
lunt se metui necesse est ut ipsi metuant eosdẽ
a quibus metuuntur. Enim pro quia quid cen
semus idest iudicamus aut putamus superio/
rem idest priorem (duo enim fuerunt) illum. i.
notissimum dionysium tyrannum. s. quo cru/
ciatu timoris. i. quem passus est in animo ex ti

ERAS. Phalaris imperiũ adagiũ tritum cõmune

more solitũ supple esse angi. i. angustari & op/
primi qui metuens cultros tonsorios. i. quibus
tonsores tondẽdo capillos utuntur. Illis enim
tpibus. Erat supercilio breuior coma barbam
aũt nec greci adhuc radunt ideo dicit non qui
metuens cultros rasorios sed tonsorios adure
bat. i. adurendo abbreuiabat sibi capillos. i. ca/
pitis pillos carbone candenti. i. incenso. Quid
supple censemus alexandrum Phereum. i. ty/
rannum fere ciuitatis in thessalia: quo animo
arbitrantur supple eum uixisse: qui scilicet ty/
rannus ut legimus scriptum cum idest q̃uis di
ligeret admodum idest ualde multum thebem
uxorem supple suam tamen in se ueniens ad
eam ex epulis idest post epulationem in cubi
culum iubebat barbarum idest quẽdam satel
l tem externum & barbarum non grecum &
eum. i. eundem ut scriptum est compunctum
. i. notatum notis. i. punctis threciis. i. more gẽ
tis thracie: anteire. i. precedere gladio districto
. i. cum ense euaginato q̨ pro & premittebat
de suis stipatoribus. s. satellitib⁹ & custodibus
corporis sui qui perscrutarentur argulas mu/
liebres & exquirerent. i. rimarentur & inuesti/
garẽt ne quid. i. aliquod telum. i. aliquis mucro
aut culter qui de longe inuadi posset occulta
retur uestimentis. s. coniugis sue. O miserum

ERAS. Ces. Sylla crudelior.

supple hominem qui putaret & barbarum &
stigmatiam. i. stigmate & puncto insignitũ ac
notatum fideliorem esse q̃ coniugem. Nec opi
nio fefellit. i. tenuit in errore eum enim pro ga
ipse. s. alexander phereus est interfectus ab ea
. s. coniuge sua propter suspicationẽ pellicatus
. i. quia suscitabatur habere pellicem. i. adulte/
rum abs quo de proprio thalamo pelleretur.
Vero pro sed nec ulla uis imperii est tanta que
possit esse diuturna metu premente idest dum
metus premit. Phalaris tyrannus agrigentino
rum testis est: cuius crudelitas est nobilitata id

ERAS. Sol uidisset puerbialiter.

est notificata preter ceteros qui non interiit ex
insidiis: ut hic alexander quem dixi modo id/
est pauloante supple interiit ex insidiis uideli/
cet uxoris & qui non interiit a paucis sup/
ple interfectus: ut hic noster uidelicet. C. Iu
lius Cesar: sed in quem tota multitudo agri/
gentinorum fecit impetum, Quid macedo

tacenda eam ex epulis in cubiculum ueniens barba/
rum. & eum quidem ut scriptum est compunctũ notis
threciis districto gladio iubebat anteire. Premittebat
q̨ de stipatoribus suis q pscrutarent᷑ arculas mulie/
bres & ne qd uestimẽtis occultaret᷑ telũ exqrerent. O
miserũ qui fideliorẽ & barbarum & stigmatiã putaret
q̃ coniugem. Nec eũ fefellit opinio. Ab ea est enim ip/
se pp pellicatus suspitionem interfectus. Nec uero ul/
la uis imperii tanta est que premente metu possit esse
diuturna. Testis est phalaris cuius est preter ceteros
nobilitata crudelitas qui non ex insidiis interiit ut is
quẽ modo dixit Alexander. Nõ a paucis ut hic noster
sed in quẽ uniuersa agrigentinoꝝ multitudo impetũ
fecit. Quid macedones nonne Demetriũ reliquerunt
uniuersiq̨ se ad Pyrrhũ cõtulerunt. Quid lacedemo/
nes iniuste imperãtes nonne repente oẽs fere socii de
seruerunt spectatoresq̨ scio ꝑbuerũt leutrice calamita
tis. Extera libẽtius in tali re q̃ domestica recordor. Ve/
rum tñ quãdiu imperium po. Ro. beneficiis tenebatur
nõ iniuriis bella aut ꝑ sociis: aut de imperio gerebant᷑
exitus erant belloꝝ: aut mites: aut necessarii. Regũ po
puloꝝ nationũ portus erat refugiũ senatus. Nostri aũt
magistratus imperatoresq̨ ex una ac re maximã lau/
dẽ capere studebant si ꝓuincias si socios equitate & fi
de defendissent. Itaq̨ illud patrociniũ orbis terre ue/
rius q̃ imperiũ poterat noĩari. Sensim hanc cõsuetudi
nẽ & disciplinã iam antea minuebamus post uero Syl
le uictoriã penitus amisimus desitũ est enim uideri qc
q̃ in socios iniquũ cum extitisset ẽt in ciues tãta crude
litas. Ergo in illo secuta est honestã cãm nõ honesta ui
ctoria. Est enim ausus dicere hasta posita cũ bona in fo
ro uẽderet & bonoꝝ uirorũ & locupletũ & certe ciuiũ
predã suã se uẽdere. Secutus est q in cã impia uictoria
ẽt fediore nõ solũ singuloꝝ ciuiũ bona publicaret sed
uniuersas ꝓuincias regionesq̃ uno calamitatis genere
cõprehenderet. Itaq̨ uexatis & perditis exteris natio
nibus ad exẽplum amissi imperii portari in triumpho
massiliã uidimus & ex ea urbe triũphari sine qua nun
q̃ nostri imperatores ex trãsalpinis bellis triũpharũt.
Multa preterea cõmemorarẽ nepharia ĩ socios si hoc
uno sol quicq̃ uidisset indignius iure igit᷑ plectimur.
Nisi. n. multorũ impunita scelera tulissemus nunq̃ ad
unũ tanta peruenisset licentia a quo quidẽ rei familia
ris ad paucos cupiditatũ ad multos ĩprobos uenit he/
reditas. Nec uero unq̃ bellorum ciuiliũ semen & cau/

sa deerit dum hoĩes perditi hastã illã cruentã & meminerint & sperabũt quã.P.Sylla cũ uibrasset dictatore ppinquo suo idẽ sexto & trigesimo anno postea sceleratiore hasta non recessi. Alter aũt qui in illa dictatura scriba fuerat in hac fuit questor urbanus. Ex quo debet intelligi talibus premiis propositis nũq̃ defutura bella ciuilia. Itaq; parietes urbis modo stãtes manẽt hi q; ipsi iam extrema scelera metuẽtes. Rẽ uero publicã penitus amisimus atq; in has clades incidimus (Redeundũ est enim ad ppositũ) dum metui q̃ chari esse & diligi maluimus. Que si po.Ro. iniuste imperanti accidere potuerũt qd debẽt putare singuli? Quod cũ perspicuũ sit beniuolentie uim esse magnã metus imbecillẽ sequitur ut desideramus: quibus rebus possumus facillime eam quã uolumus adipisci cũ honore & fide charitatẽ. Sed ea non pariter oẽs egemus: Nã ad cuiusq; uitam institutã accõmodandũ est: a multis ne opus sit: an satis sit a paucis diligi. Certum igitur hoc sit & id quidem & primum: & maxime necessarium familiaritates habere fides amantium nos amicorum & nostra mirantiũ. Hec est enim une res prorsus: ut non differat multum inter summos & mediocres uiros eaq; est utrisq; propemodum comparãda honore & gloria & beniuolẽtia ciuium fortasse non eque oẽs egent. Sed tamen si cui hec suppetunt adiuuat aliquantum: tum ad cetera tum ad amicitias comparandas. Sed de amicitia alio libro dictum est qui inscribitur Lelius. Nunc dicamus de gloria q̃q̃ ea quoq; de re duo sunt nostri libri. Sed attingamus quandoquidem ea in rebus maioribus administrandis adiuuat plurimum.

sup.fecerunt nõ ne relinquerunt demetriũ regẽ .s. suum tyrãnizantem & uniuersi contulerũt se ad pyrrhum.q.d.maxime. Quid lacedemones imperantes iniuste. Est autem modus interrogandi per quid nec plena est constructio seu potest suppleri dicendo sup.passi sunt aut quid aliud nonne oẽs fere socii.i.cum eis confederati deseruerunt repente sup.eos nisi dicamus qd sup.uis dicam nonne oẽs fere socii deseruerunt repẽte lacedemones imperantes iniuste & prebuerunt.s.socii se socios.i.non bellãtes cũ lacedemõiis spectatores calamitatis leuctrice.i.quã lacedemoniis acceperũt apud leuctram oppidũ boetie ego recordor.i.memoror libẽtius in tali re s.tyrannica extera sup.exẽpla aut res exteras siue externas q̃ domestica uerũtñ q̃diu imperiũ tenebatur bñficiis.i. per beneficia non iniuriis.i.non per iniurias & bella gerebantur aut pro sociis aut de imperio & exitus bellorũ erant aut mites aut necessarii quia non nisi inuiti queq̃ uictũ occiderant senatus sup.roman⁹ erat portus & refugiũ regnum populorũ & nationum. Aũt pro sed magistratus.i. ii qu: in magistratu erãt q; pro & imperatores nostri studebant capere maximam laudem ex hac una re si uidelicet defendissent puincias & socios equitate fide. Itaq;.i.& ita illud romanum imperium poterat noĩari uerius patrocinium.i.cõi auxilium orbis.i.totius mũdi q̃ imperium qa magis studebant patrocinari q̃ imperare. Nos minuebamus sensim .i. paulatim iam antea.i.ante hanc tẽpestatẽ hanc consuetudinẽ hãc & disciplinã. Vero p sed nos amisimus sup.eam penitus post uictoriam. Sylle. Enim p qa quicq̃.i.quodcũq; gen⁹ cõtumelie aut iniurie desitũ est.i.desiit uideri iniquũ in.i. aduersus socios cũ qñquidẽ tacita crudelitas quãtã Sylla exercuit extitisset ẽt i ciues ergo uictoria nõ hõesta.i.ĩhonesta: secuta est in illo.s. Sylla cãm hõestã qa p hõesta cã susceperat bellũ sed inhonesta usus est uictoria. Est.n. ausus dicere se uẽdere predã suã cũ uẽderet bona & .i.simul bonorũ uirorũ: &.i.simul locupletũ: & certe ciuium.s.romanorũ: & hoc hasta posita.i. erecta in foro p modum uẽditionis predarũ que sub hasta uidebant̃ Secutus est.s.Cesar q in causa impia qa cõtra rẽpu.& in uictoria esset fediore in q̃ boni uiri & reip.defensores trucidati sunt nõ solũ publicaret bona singulorũ ciuiũ: sed cõprehẽderet uno gñe calamitatis.i.dñatione tyrãnica: & libertatis ablatione uniuersas puincias & regiões itaq;.i.& ita nos uidimus ad exẽplũ amissi imperii massiliã ciuitatẽ illã gallie fere antiquissimã in ea regione quã puinciã adhuc uocãt & ita accipit cõtinens p contẽtis aut dicamus massiliã .i.imaginẽ eius urbis portari in triũpho & hoc exteris.i.nõ cõfederatis nationibus uexatis.i.primũ uehemẽter molestatis & pditis deinde.s. Et nos uidimus triũphari.i.triũphos duci: ex ea urbe.s.massiliẽsi sine qua.i.sine cuius auxilio: nostri.i.romani imperatores nũq̃ triumpharunt ex bellis transalpinis.i.trãs & ultra alpes gestis. Preterea.i.preter hec dicta cõmemorarẽ multa nefaria.i.fari indigna in socios.s.facta si sol uidisset quicq̃ indignius hoc uno q;.s.de tali ciuitate tam fida romano impio triũphatum est igit̃ quia.s.talia permissimus nos plectimur iure.i.merito. Enim pro qa nisi tulissemus.i. perpesi essemus & tolerassemus scelera multorũ impunita tanta licẽtia.s.talia faciẽdi nunq̃ peruenisset ad unũ.s.C. Cesarẽ a quo uno .s.C.Cesare hereditas qdẽ rei familiaris.i.domestice uenit ad paucos.s.lucium pisonẽ .C. Octauianũ Luciũ Pinarium &.Qu.pediũ quos Cesar principales heredes instituit & hereditas cupiditatũ uenit ad multos improbos. Nec uero semen & causa bellorũ ciuiliũ deerit unq̃: dum.i.q̃diu homines perditi meminerint.i.recordabuntur & sperabũt sup.posse cõstituere illã hastã cruentam quã publius sylla cũ uibrasset.i.mouisset quatiendo dum causa in foro statueret dictatori suo propinquo.i.cessari qui de sylle progenie erat idem.s.dictator Cesar nõ recessit ab hasta sceleratiore.i.iniquiore post.s.illam uibrationẽ.yi.&.xxx.annorum.i.spacio.xxxyi.annorũ. Aũt pro sed alter.s.Cornelius: qui fuerat scriba in illa dictatura.s.sylle fuit questor urbanus in hac.s. dictatura Cesarem. Ex quo debet intelligi bella ciuilia nunq̃ defutura talibus premiis scilicet bonorum & diuitiarum propositis idest constitutis aut permissis uictoribus. Itaq;.i.& ita parietes urbis staut modo & manent quasi dicat nihil derelictum esse incolume

ERAS. Hasta sylle. Cesaris Exemplum. maiore.

Laus romanorũ

Quãdo declinauit proba romanorum consuetudo.

ERAS. Lelius Cice. de amicitia duo libri Cicero de gloria.

in tota rep̄.pretet parietes urbis:q̄ pro & ipsi.s.parietes iam sup.sunt metuentes extrema scelera eorū.s.qui in patriā suā seuituri ēt muros urbis emolient̄ & diruent.Vez pro sed nos amisimus penitus rēpu.atq̄ incidimus in has calamitates:dū maluimus.i.magis uolumus metui:q̄ chari esse & diligi.Enim pro qa redeundū est ad ꝓpositū: hoc per parēthesim infert Cice.q.d.postq̄ diu uagati simus:redeundū est ad propositū.Que calamitates si potuerunt accidere populo romano imperanti iniuste qd debent singuli putare:hoc est si totus populus pp iniquū imperiū in calamitates incidit uerisimile est unūquēq̄ inique imperare conantē in maiores casurū esse.Quod cū sit p̄spicuū.i.euidēs uim beniuolētie esse magnā & metus sup.uim esse imbecillē sequit̄.i.consequēs est ut disseramus.i.discutiamus q̄bus rebus.i.p quas res possimus adipisci facilime cū honore & fide in charitatē.i.delectationē quā uolumus. Sed non egemus oēs pariter.i.consimiliter & equaliter ea.s.charitate.i.non expedit equaliter nobis oibus:ut q̄plurimis charisimus.Nā accōmodādū est.i.cōmode adhibendū est:ad uitā cuiusq̄ institutā.i.inchoatā ne:p an : an opus sit sup.ipsum diligi a multis an satis sit ipsum diligi a paucis.Igit̄ hoc sit certū:& id quidē & primū & maxime necessariū nos habere fidas familiaritates.amicoz amantiū nos & mirantiū.i.imitari dignantiū nostra sup.facta.Hec enim res est prorsus:una ut nō differat multū iter summos mediocres uiros:& ea est cōparāda.i.equaliter acqrenda propemodum.i.quasi utriusq̄.i.summis & mediocribus uiris.Non oēs egēt fortasse eque.i. equaliter honore & gloria & beniuolētia ciuiū:sed tn̄ si hec.s.honor & gloria & beniuolētia ciuiū suppetūt.i.satis abūde sunt cui.s.alicui adiuuat(impsonaliter dicit).i.prodest cū ad cetera.i.cū uerū sit q̄ ad ceteras res tū.i.potissimū uerū est q̄ ad amicitias cōparādas.i.cōquirēdas.☙ Sed alio lib.dictū est de amicitia q inscribit̄.i.(qd imperite dr̄)intitulat̄ lelius.☙ Dicamus nūc.i.in hoc libro de gloria q̄q̄ duo libri nostri sunt de hac re.i.de gloria sed ii libri perierunt tāporum in curia.sed sed attingamus.i.modicū dicamus de gloria q̄nquidē.i.q̄m ea.s.gloria adiuuat plurimū in administrandis rebus.

Erum aūt oium nunc resumit primam causam qua hoies ducti alicui parent que est beniuolentia : quia Cicero dicit nihil esse utilius ad res tuendas nihilq̄ peius & imbecillius timeri & non amari quod probat exēplo tyrannorū:qui cū uelint timeri non amantur & sic non durant q̄m nil uiolentum potest esse durabile beniuolētia aūt cum sit uoluntaria est optima custos perpetuitatis.Paranda igit̄ est potestas nō alia ratione q̄ beniuolētia hoium & si est durabilis q̄m talis beniuolētia proficiscitur a uoluntate illorum.Hanc igitur uiam querendi imperii & augēde potestatis Cice.preponit oibus aliis & unicam esse dicit : quam amplecti debeamus.☙ Aptius accōmodatius.Ad tuēdas opes ad defendendā potētiam & amplissimā fortunam.i.principatū & potestatē erga alios.☙ Preclare cū summa laude & beniuolentia. ☙ Quē metuunt hic est uersus ex Ennii tragediis.☙ Oderunt hoies(inquit)odio habent quē metuunt & quisq̄ cupit illū perire quē odio habet: hoc igitur malum seqtur ex odio.Regibus(inqt Sen̄.)certior est ex mansuetudine securitas : qa frequēs uindicta paucorū odium reprimit:oium irritat:& regia crudelitas auget inimicoz numerum tollendo.Multoz aūt odiis confirmat id qd de odio proposuit:& ēt s̄niam Ennii exēplo Cesaris:quē coniurati interfecerunt cū ipsum odio haberēt. Nactus igitur oportunitatē Cic.Cesari iam interfecto insultat:sed non satis cōstanter:nā ipsum uiuū & dominantē ab oibus uirtutibus aliq̄n laudauit:Sed tūc Cice.tēpori seruiendū duxerat.☙ Opes nullam potentiā nec amplissimum principatū & fortune summū gradum.☙ Nuper ꝓximis annis incede Cesaris qui rerū potiebatur cū odio . ☙ Bonorū huius tyranni Cesaris q uoluisset esse tyrannus in libera ciuitate & patria sua qd detestabilius est oppressus est Cesar a cōiuratis in curia Pompeiana tribus ex.xxx.uulneribus confossus.Armis bello & ui superato Pompeio & aliis q rēpu. defendebant.☙ Ciuitas Romana quā ipse armis nō beniuolentia ciuiū occupauit.Pertulit passa est dominantē & tyrannū.☙ Declarat ostendit ipsa cedes & mors Cesaris.☙ Ad pestem ad perniciē & excidiū illis qui odio habentur. ☙ Similes exitus quia oēs fere tyranni interficiunt̄ Pla.in alchibiade de uoto sic ait . Cernis ergo tutū non esse aut qui offerunt̄ tenere accipere.aut optare:si ob ea qs sit incōmoda subiturus uel uitā protinus amissurus multos aūt referre possemus:qui cū tyrannidē affectassent insidiis circunuēti periere.uñ Iuue.preclare dixit.Ad generū ceteris sine cede & uulnere pauci.Descēdunt reges & sic ea morte cyranor.Haud fere quisq̄ quasi nemo effudit talē finem uite.☙ Malus enim rō quare non possunt durare tyrāni:q̄m timentur & metus non est custos diuturnitatis.Immo q timetur non pōt diu durare.Timor quippe nescit diuturnitatis custodiā. sed beniuolentia cū sit uoluntaria est fidelis custos ad perpetuitatē.Potentiā inquit Sen̄.que multoz malo exercet̄:diu stare non pōt.Plutar. in uita Arati. Sycinionii dicit.Si uera ac stabilis ciuiū beniuolētia optima principis custodia est cū enim ita multitudo ac potētes assueti sunt ut non ducē sed duci timeant multis ad uidendū oculis:multis ad audiēdum auribus utitur facta oia & consilia pcipit.Et aratus philippo dixit.Latrones saxa icolūt:& rupes:& precipitiis se tutant̄.Regi aūt nihil fide & beniuolētia firmius nec munitius esse pōt.Agamēnon(ut autor est Plutar.)in ui.a Nicie dicebat.Vite nr̄e presidē turbā sortiti sumus multitudiniq̄ ꝓculdubio seruire cogimur.Antigonus pater Demetrii dicebat beniuolētiā sibi semp uisam optimū regni fundamētū uirissimūq̄ presidiū.Et Cyrus apud Xenophon di.Necesse est q a multis timet̄ is multos sibi faciat inimicos q uero oibus simul infestus est is oibus concordiā iniicit.Syllius dicit.& q̄tum terre.n. mutātia regna.& cyrus moriēs dixit filiis.Nō est aurū hoc sceptrū qd regnū seruet sed amici multi sceptrū sunt regibꝰ uirissimūq̄ maximeq̄ securū.☙ Malus custos non bn̄ custodit & cōseruat metus:sed interficit & perdit illū quē timet.☙ Cōtra ex alia parte beniuolētia est fidelis custos & eterna.cū sit uoluntaria.☙ Vel.i.ēt.☙ Ad ꝑpetuitatē:q̄m q̄ amant̄ perpetua sunt nō solū diuturna.☙ Sed his q ui oppressos cōcedit Cice.his q alios ui oppressos tenēt ut adhibeant s̄niam:si aliter in officio cōtineri non pōt.Inde Cesarē latēter tangit q in libera ciuitate timeri uoluit:in qua honores susceperat:& gradus dignitatis & sic demēs fuit q̄m nesciuit imponere modū cupiditati que illū ad meritū pduxit.Roma.n.belua erat multorū capitū nec poterat ut oino opprimi ut nō aliq̄n resurgeret & acriter moderet tremefacta libertas.Imprudēs igit̄ fuit Cesar & oēs tyranni quorū uita nihil pōt esse miserius.☙ Coercēt continēt illos quas ui oppresserūt.☙ Sit sane cōcedit̄ ut seuiant in subditos:si alteri eos continere nō possunt.Vt heris.ut dn̄is in seruos.Dn̄s enim pōt seruire in seruos ut hēt in ipsos uite necisq̄ ptāte:si cā inerit occidēdi.ut dictū est tpe Iustiniā: ut supra ēt dixi:non licebat alicui dn̄o incognita cā supra modū in socios seruos seruire.Et diuꝰ pius Anto.cōstitutionē fecit:ut q sine cā seruū suū occiderit:non minus punit̄ q̄ q seruū occiderit alienū.☙ Si aliter alia uia & rōne non

MARS.

Nihil p̄stantius beniuolentia.

Imbecillius nihil q̄ timor.

Cesari insultat.

Cesaris opp̄ssio.

Rō cur tyrāni n̄ durant.

Nota de beniuolentia.

Antigonus.

Cesarē impetit.

Tyranni miserrimi dominus potest seuire in seruos.

potetũt coerceri. ¶ Qui uero. hic est locus q Cesaris imprudẽtiã tangit. In libera ciuitate ut erat roma anteq̃ Cesar
eã occuparet. ¶ Se instruũt armã & preparãt ut fecit Cesar q in libera ciuitate ita se istruxit ut timeret nõ amaret. Vñ
demẽs fuit nõ cõsiderãs rei euẽtũ. ¶ Nihil demetius. plus & q̃ si dixisset tales demẽtissimi sunt. ¶ Quãuis enim ratio
quare tales nullã habẽt prudẽtiam: qm̃ dant penã tandẽ: ut Cesari accidit. ¶ Diuerse sint loqtur p trãslationẽ natan
tiũ q demergunt postea emergũt. Leges opprimunt potẽtia nõ nullorũ: sed postea emergũt. ¶ Sensus est q̃uis eges
uideant oppresse & libertas opibus quorũdam tñ emergũt & apparẽt aliq̃n tacitis iudiciis. Nã de is q in libera ci-
uitate uolũt timeri male iudicat: & cũ suffragiũ bonorũ & honores petunt nõ assequũtur id qd̃ cupiunt. ¶ Opibus
potẽtia alicuius. ¶ Tremefacta concussa emergũt apparẽt & redeũt in pristinũ statũ. ¶ He leges & libertas: q̃ legibus
continet. nam cũ leges non seruant pp alicuius potẽtiam libertas amissa est. ¶ Tacitis iudiciis hoium q male de
eo iudicant q leges oppressit: q̃uis non audeant palã reprehẽdere. ¶ De honore: quẽ ille cupit tñ ciues non suffra-
gant & taciti suffragiis repugnant. ¶ Acriores aũt. sed (inqt Cice.) Ciues magis accendũtur ad ultionem pp liberta
tẽ intermissam: q̃ prius ad illã retinẽdam anteq̃ mitteretur: qm̃ experti sunt qd sit carere libertate. Acriores uehemen
tiores & duriores: nã intermissa libertas: mordet acriter illũ qui se oppressit ut accidit. ¶ Quã retente: q̃ si retinuerint
ciues & nunq̃ amiserint. Quod igit concludens dat preceptũ nihil esse utilius q̃ non timeri. Patet latissime ad oĩa
se extendit. qm̃ beniuolẽtia prodest ad oĩa. ¶ Ad incolumitatẽ: ut simus incolumes & tuti non timẽtes impetũ aliorũ
in nos & insidias. ¶ Id amplectamur: id sequamur tota mẽte. ¶ Charitas. amor mutuus & pius seruet. Ita facilli-
me ponit ea q̃ consequi facile possumus si amamur: & totũ oppositũ: si timemur nam q uolunt timeri necesse est ut
ipsi eos timeant: a qbus timẽtur. ¶ Ita si aberit metus retinebit religiosus amor. ¶ Priuatis rebus domesticis & re fa
miliari augẽda & in rep. i. assequemur honores publicos: & magistratus aliorũ suffragiis & oĩum cõsensu. ¶ Etenim
ostẽdit a cõtrario quãtũ in se præsidii habeat beniuolẽtia: qm̃ q timet necesse est ut timeat. Quid enim censem⁹ pro
bat id qd̃ dixit per exẽpla tyrãnorũ q eos timebant a qbus timebant. ¶ Quid cẽsemus: iudicamus. ¶ Superiore. ad
differẽtiã alterius Dionisii syracusanorũ tyrannus huiusce tormẽti q̃ longa fabula (inqt Vale.) q duo de. xl. annorũ
dñationẽ in hunc modũ peregit submotis amicis in eorũ locũ ferocissimarũ gentiũ hoies: & a famulis locupletũ ele
ctos preualidos seruos qbus latera sua cõmitteret: sustinuit. Tonsorũ quoq; metu tondere filias suas edocuit: quarũ
ipsarũ postq̃ adulte etati appropinquabãt manibus ferrũ nõ ausus cõmittere instituit: ut cãdentiũ gladiũ aut nucũ
putaminibus nõ captã manibus barbã sibi & capillos adurerẽt: nec securiorẽ se maritũ egit q̃ patrẽ. Duarũ. n. codẽ
tpe Aristomacles syracusane & locrẽsis doridis mrimoniis alligatus: nutrius unq̃ nisi excusse cõplexũ petiit: atq; cu-
bicularẽ lectũ perinde quasi castra lata fossa cinxit: in quẽ se ligneo ponte recipiebat: cũ forẽ cubiculii extrinsecus a
custodibus operã interiorẽ claustro ipse diligẽter obseruasset Cice. in ult. Tusc. de hoc Dionysio ita loquitur. Duos
xl. annos tyrãnus syracusanorũ fuit Dionysius. cũ. v. & xx. annis dñatũ occupauisset. & paulopost. Quinetiã ne ton
sori coltũ cõmitteret tonderet filias suas edocuit: ita sordido atq; ancillari artificio regie uirgines: ut tonstricule ton
debãt barbã & capillũ pris: & tñ ab his ipsis ferrũ remouit instituitq; ut cãdẽtibus iuglandiũ putaminibus barbã &
capillũ adurerẽt. ¶ Cultros tõsorios nouaculas tõsorũ. ¶ Candẽti. accẽso carbone aut putaminib⁹ iuglãdiũ. i. cortici-
b⁹ nucũ q̃ & iuglãdes dicunt. Nuces dicunt oẽ pomũ (autore Macro.) qd foris duro tegit: & intus hẽt qd̃ esui est.
¶ Adurebat. qd ministeriũ filie exercebãt. Pla. in epi. ad amicos Dionis & ppinquos sic scribit. Carebat dionysius
amicis fidelibusq; hoibus: quo nullũ maius argumẽtũ uel iprobitatis si desinit: uel pbitatis si assint. Et in. ix. de rep.
agens de tyrãnorũ miseria sic ait Tyrãnicus aĩus metu sollicitat & ppetuo pauore terret. ¶ Quid alexandrũ phereũ
de hoc Alexandro ita scribit idẽ Vale. Hoc rege infelicior. Alexãder cuius pcordia hinc amor hinc metus torserunt.
nã cũ infinito ardore cõiugis Thebes teneret ad eãq; ex epulis in cubiculũ ueniẽs barbarũ stricto gladio iubebat
anteire: nec prius se idẽ lecto cõmittebat q̃ a stipatoribus diligẽter esset scrutatus suppliciũ irato deorũ numine cõpo
sitũ: nec libidini: nec timori posse impare: cuius timor cadẽ & cã & finis fuit Alexandrũ Thebe pellicatus ira mota
interemit. ¶ Phereũ. Phere oppidũ est Thessalie uexatũ nõ nullorũ tyrãnide inter quos hic fuit alexãder. Vñ phereus
cognoiatur. ¶ Quo aĩo. quo cruciatu duorũ affectuũ timoris & amoris Legimus scriptũ. ut hystorie testant. Ex epu
lis post cenã Thebẽ: hec thebe (ut autor est Plutar. in uita pelopide) filia fuit Iasonis pherei alterius tyrãni: de quo su
pra. ¶ Barbarũ: ex thracia hoiem ferocissimũ. ¶ Cõpunctũ signatũ. i. barbarũ q in thracia fuerat stigmate notatus.
Ergo plus fidebat seruo stigmatico q̃ uxori licet illã arderet. ¶ Notis threiciis qm̃ apud thracas (ut autor est Hero.
lib. v.) punctas esse frõtes nobile iudicabat nõ esse notatas punctis ignobiles. ¶ Districto. nudato gladio. ¶ De sti-
patoribus satellitibus quos hẽbat ad laterũ custodiã. Perscrutarẽtur. Diligẽter inquirerẽ. Stipare est condẽsare inde
dicunt stipatores q aliquẽ circunstant causa officii aut defensionis. ¶ Scrutari minutissima queq; inquirere. ¶ O
miserũ exclamat. Cice. in miserã tyrãni uitã. ¶ Stigmatiã notis cõpunctũ stigma significat notã & punctũ inde sti-
gmatizo noto & signo stigmatias (autore nonio) ueteres dici uoluerũt notis punctos Stra. lib. iiii. agens de apibus
sic ait. Illiricorũ quoq; more ac thrachũ stigmatie. ¶ Nec opinio. recte opinabat: & isidias timebat uxoris: qm̃ ab ea
est interfectus. Pellicatus: q haberet pellices & cõcubinas: pellex uxoris dr̃ nõ uiri a pellẽdo: qm̃ uxorẽ a uiro pellit: cũ
qs non hẽt uxorẽ dr̃ habere cõcubinã non pellicẽ. qm̃ pellex refert ad uxorẽ quẽ a uiro pellit. Vñ iuno suas pellices
magno persequebat odio: ut est in fabulis: qm̃ a se Iouẽ alienabãt. ¶ Pellicatus dr̃ concubitus pellicis: ut adulteriũ
cõcubitus adulterorũ. ¶ Est interfectus. de quo Ouid. in ibim. Inq; tuo thalamo ritu indulgere Pherei Qui datus est
Lheto cõiugis esse fue: Et Dionysius syracusanus (autore plutarcho) in uita Arthaxertis. Phereũ qui menses decẽ re
gnasset in Thessalia: deinde esset interfectus. Thragicũ tyrannũ appellabat in celerẽ. s. mutabilitatẽ cauillatus. Nec
uero ulla uis dicit Cice. nullã esse tam firmã potẽtiam q̃ metus non possit labefactare. Nã si uis que imperat timet
durabilis non est: & probat hoc ẽt exẽplo Phalaridis. q fuit tyrãnus agrigẽtinus seuitia plenus. Nobilitata. qm̃ non
insidiis periit: ut solent tyrãni cadere: sed ab omni multitudine agregentinorũ interfectus: que res illius mortẽ no-
bilitauit: ut hystoriarũ monumẽtis mãdata est Zeno eleates summus phs & ad excitandos iuuenũ aĩos promptissi
mus (autore ualerio maxi. lib. iii. patriã deserẽs suã.) ¶ Agrigentũ se contulit qd̃ phalaris semissima tyrannide uexa-
bat ibi cũ esset & phalarim in sua seuitia perseuerare uideret: nobilissimos adolescẽtes ad restituẽdam patrie liberta-

Transla-tio a natantib⁹.

Charitas

De dio-nysio ty-ranno.
Vide ty-rãni for-titudinẽ

Tyrãni-cus aĩus

Thebe uxor ale-xãdri eũ iteremit.
Phere.
Stipare.
Stipator
Stigma.
Stigma-cia.
Pellex.
Concu-bina.
Pellicat⁹

Phalaris

Agrigẽti-n⁹ zeno

uehemētia zenonis ī phalaridem.
Plutar. de demetrio.

tem inflāmauit:id cū phalaris intellexiſſet cōuocato in forū populo Zenonē torqueri iuſſit:ut ſui conſilii conſcios
proderet:qd non fecit:immo fides ipſi phalaridi ſuſpectos reddidit:& obiiciēs agrigētinis ignauiā & timiditatē effe
cit:ut ſubito mētis impulſu concitati phalarim lapidibus obruerēt. Valerius hoc tribuit phie quā his uerbis laudat.
Eſt & illa uehemēs & conſtans animi militia litteris pollēs uenerabiliū doctrine ſacrorū antiſtes phia:qui ubi pecto
ra recepta eſt hoium inhoneſto atq; inutili affectu depulſo totum inſolide uirtutis munimēto confirmant potētiuſq;
metu ac dolore facit. Incipiant aūt(inquit)a Zenone elato:qui cū eſſet in diſpiciēda rerū natura maxima prudētie:
inq; excitandis ad uigorē iuuenum aīs promptiſſimus. Preceptorū fidem exēplo uirtutis ſue publicauit. ¶ Vt hic no
ſter. ¶ Ceſar quē pauci coniurati interfecerunt. ¶ Quid macedones. Demetrius(ut ſcribit in uita Plutar. Pyrrhi An
tigoni filius)qui poſt mortē Alexandri magni magnā orientis partē occupauit:interfecto Alexandro Caſſandri fi
lio p inſidias partē macedonie occupauit & cū ſuperbe imperaret:& bellum cū pyrrho gereret:poſitis iuſta caſtris
nonnulli Pyrrhum laudibus extollebant ſubmittebat quoſdā & ipſe pyrrhus qui ſe macedones eſſe ſimulantes di
ceret adeſſe tēpus:ut ex graui Demetrii dominatu ad uirum benignū & amatorē militum tranſirent: iam quidam
ipſe ēt Demetrio dicebant ipſum recte facturum ſi ſederet ac regnū dimitteret. Itaq; demetrius motum cernens exer
citū:atq; ob id conterritus clam fugit. Pyrrhus aūt in caſtra receptus rex macedonū appellatus eſt in uita Demetrii.
Idē Plutarchus ſcribit milites Demetrii eū adire auſos fuiſſe monētes:ut ſaluti ſue fuga conſuleret:cū aduerſus Pyr
rhum pugnaret. ¶ Macedones pugnantes pro delictis ſuis iam fatigatos ulterius eius imperium ſuſtinere non
poſſe. Itaq; demetriū ad tantorum profetcū ibiq; depoſita ueſte regia & fuſca ueluti cuiuſdam hiſtrionis chlamide
ſumpta cū paucis fugam arripuiſſet:& pyrrhū caſtris & exercitu potitū eſſe. ¶ Inde adueniēte Lyſimacho regnū ma
cedonie quod ſeptē annis ſub Demetrii dominatu permanſerat.ambos inter ſe partitos fuiſſe. Demetrius in aſia ſu

Demetrius ſuperatus a genero ſuo.
Orbis expugnator.
Plutar. ī macedones ſup boslibellos ſupplicātiū demerſit

peratus a Seleuco rege genero ſuo:nam ſtratonicē demetrii filiam habebat uxorem ad eum miſit orans pacem. Se
leuchus appolonidam ad eū miſit:orauitq; ut ad ſe ueniret. Tandē a quibuſdam perſuaſus ſniam mutauit:iuſſitq;
pauſaniam prodire illi obuiam ut eū in ſyrie cherroneſum duceret ubi ſub cuſtodibus relictus fuit & triēnio ibi de
tentus cum ex ocio potuq; & delitiarū abundantia in egrotationē incidiſſet:tandē morbo inualeſcēte poſt quartū &
ſexageſimū etatis annū uita functus eſt q ob ferociam pugnandi & aīum ad bella natum orbis expugnator cogno
minatus eſt:de cuius ſuperbia in macedones ita Plutar. ſcribit Vehemēter macedones conturbant difficiles aditus
ſuperba rñſa intolerabilis faſtus qbus ſupra modū exceſſiſſe demetriū tradunt & cū libellos ſupplicantiū macedo
nū benigne ſinu chlamidis excepiſſet oībus ſuarū petitionū rñſa expectantibus cū ad pontē axii fluuii peueniſſet ſo
luto chlamidis ſinu libellos in aquā deiecit:quare animi macedonū grauiter offenſi ſunt. ¶ Quid lacedemones.
nūc affert exēplum lacedemoniorū q iniuſte imperantes a ſociis diuiſi ſunt:& thebanis uicti fuerūt leuctrica pugna
de qua ſupra dictū eſt. ¶ Oēs fere ſocii q lacedemoniis prius fuerūt alienati fuerūt a lacedemoniis oratiōe. Epami
nūde ducis thebani.nā ante pugnā leutricam cū oīum ſociorū conuenīſſent legati corā frequētiſſimo legatoꝝ con
uētu ſic lacedemoniorū tyrannidē accuſauit ut nō minus illa oratione opes eorū concuſſerit:q̄ leuctrica pugna. Tūc
enim(inqt Emilius probus) pfecit qd poſt apparuit ut auxilio ſocioꝝ lacedemonii priuarētur. Poſt pugnā leuctricā
lacedemonii nūq̄ reſpirarunt nec priſtinū imperiū recuperarūt:immo Epaminūdas ſpartam oppugnatū uenit poſt

Epaminundas.

uictoriā leutricā:ratus facilē expugnationē:qm lacedemonii deſerti erant a ſociis & oppidū ēt ſine muris:ſed cōpos
uoti eſſe non potuit pp uirtutē prudētiam. Argeſilai quē lacedemonii ex aſia reuocauerāt parantē bellū Arthaxerxi.
Talē ſe in eo diſcrimine impator prebuit Argeſilaus ut eo tpe oībus exploratū fuerit:niſi ille fuiſſet ſpartā futurū nō
fuiſſe. ¶ Repēte ſtatim alienati oratione Epaminūde qd inter ſpē lacedemonioꝝ fuit. ¶ Spectatores. ſpectarūt ſeden
tes & ocioſi illā ſtragē:& nullū auxiliū attulerūt q̄uis eſſent ſocii lacedemonioꝝ in bello. ¶ Leuctrice calamitatis. ſtra
gis & cladis quā accepērūt lacedemonii & leuctrā oppidū boetie cleōbroto duce q̄ illic uulnerat⁹ occubuit. ¶ Rex
aliter Argeſilaus ac ſi rei malū euētū diuinaſſet ad illā pugnā pficiſci noluit q̄uis nōnulli ut eo contēderet ſuaſerint.
Externa libētius exēpla crudelitatis q̄ fuerūt apud exteros hoies. i. extra italiā. ¶ Et laudat imperiū romanū & priſcū
impandi morē:ut magis accuſet & inſectet Syllā & Ceſarē q̄ crudelitatē ſummā in ciues nationeſq; exercuerāt:& dū
metui q̄ amari ſtuduerūt optimā imperandi & uiuēdi diſciplinā inſtituere:in tali re:crudelitate:& his q uoluerūt ti
meri & iniuſte impare. ¶ Quā domeſtica nr̄a romana. ¶ Recordor. repero(inqt)memoria libētius exēpla exteroꝝ

Senatus roman⁹ patrocinīū orbis

hoium q̄ noſtroꝝ. ¶ Verūtamē.q̄diu laudat Cice. priſcos romanos q nō iniuriis:ſed bñficiis populos & nationes ad
parēdum alliciebāt.atq; ad amicitiā:qm ſenatus romanus uidebat eſſe patrociniū totius orbis:iō ab ipſis iuſticia &
eqtas colebat. Inde cū irrepſit crudelitas & tyrānis:extiterūt bella ciuilia: & reſpu. in maximas incidit calamitates:
dum illi q eam occupauerant:timeri q̄ amari maluerūt. ¶ Bñficiis conferēdo bñficia in ſocios q beniuolētia ducti
libēter romano impio parebāt. ¶ Iniuriis crudelitate & in oī alio gn̄e iniuriaꝝ. i. cū imperiū cōtinebat beneuolētia
ſubditorū non ut & cū eorū iniuria:nec inferet aliqua uis & crudelitas. ¶ Pro ſociis. p defenſione ſociorū romani
ſubditorū non ut & cū eorū iniuria:nec inferet aliqua uis & crudelitas. ¶ Pro ſociis. p defenſione ſociorū romani

Prouīcia
Patroni.

qñ annis.sed post uictoriã.Sylle de Mario & Marianis hanc disciplinã regẽde reipu.oĩno amisimus.❡ Desitũ est.n. rõ quare penitus amiserãt pristinã cõsuetudinẽ imperandi.❡ Desitũ.cessatũ a desino desiui desitũ.❡ Putandũ non esse iniquũ:seuire in socios:postq̃ licuit tantã crudelitatẽ exercere in ciues.❡ In socios.Ro.Nois.❡ Tãta crudelitas.❡ Sylla recuperata rep.& oppressis Marianis pulcherrimã uictoriã crudelitate maxima inquinauit octo milia dedi torũ in uia publica trucidauit tabulã proscriptionis posuit urbẽ ac totã italiã cedibus repleuit.Plutar.ait.Sylla cõtionẽ habẽte in ede Bellone sex milia romanorũ extra tẽplum trũcata sunt & excitato senatu ad gemitus illorũ hoc inqt Sylla:Agamus patres cõscripti.Pauculi enim sunt sediosi quos puniri iussit.Sylla prius.lxxx.❡ Proscripsit uno interiecto die.cc.ac.xx.alios adiecit deinde tertio non pauciores cursus adiunxit:dixitq̃ se de nouo proscriptutũ eos quorũ tunc esset oblitus:& q̃ proscriptũ excepisset solutiq̃ cõsuluisset mortẽ proposuit:non patrẽ non filiũ non ꝑpinquos excepit.❡ Duo interfectori:alicuius ꝓscripti talẽta premiũ proposuit seu dñm seruus seu patrẽ filius interemisset.Appia.scribit syllã.xl.senatores equites mille & sexcẽtos ad mortẽ cõdenasse.hic enim inqt primus Ro.inuẽtus est q̃ morte mulctaret:qñ ante syllã ciues Ro.nõ poterãt puniri morte.descripsit & ꝑmia interfectoribus : inde alios senatores interfici iussit quidã suspẽsi ante pedes sylle ꝓiecti sunt expulsiones ẽt aliorũ & aliis bonorũ collationes facte cũ ab urbe fugiẽtes quererẽt:& hinc inde cuncta flagellãtes discurrerẽt:quoscunq̃ ẽt inuenissent nec traderẽt.❡ Plurime insuper.Italorũ cedes exilia & bonorũ publicationes fiebant in eos q̃ aut carbonis:aut norbani:aut Marii:aut eorũ pretorũ mandatis paruissent.Iudicia per oẽm italiã crudeliter exercebant̃ accusationesq̃ pretorũ militieq̃ multiplices fiebãt uel in pecuniarũ exactionibus uel aliis ministeriis:uel oĩno cõsilii alicuius in syllã cõmissi:in delictorũ numero hospitalitates amicitie & collocationes uel dantis uel recipiẽtis ponebant̃:uel si q̃s prompticudinis alicuius aut cõtubernii in itinere deprehẽsus fuisset que oĩa ẽt circa diuites asperius agebant̃. Cũ uero in singulos delationes defecissent ad ciuitates se sylla cõuertit:easq̃ uicissim puniens aliarũ arces demoliri iubebat quarundã menia solo equabat aut publicã mulctã illis imponebat:aut grauiorib⁹ tributis illas affligebat:& ex his q̃ sub eo militauerãt in colonias distribuit:& ueluti arces quasdã per italiã habiturus ciuiũ agros domosq̃ inter eos Partitus est.Per.cccc.annos nõ fuerat Ro.dictator.cũ sylla dictaturã inuasit:q̃ cõsules a patribus eligi ꝑmisit ne eius dictatura penitus uideret̃ tyrãnis.Cõsules fuerãt.M.Syllius & hortulus dolobella ipse more regũ dictator supra eos residebat Secures quattuor uiginti añ eũ preferebant̃:ut priscis ẽt regibus mos fuit custodes corpori suo addidit tandẽ sua sponte dictaturã deposuit preter oĩum opinionẽ redditurus rõnẽ reipu.administrante : si partes exigerẽt nil noui timuit quo centũ & plura hoĩum milia bello cõfecisset:tot domesticos hostes occidisset senatores.xc.consules quinq̃ supra decẽ equestris ordinis ad duo milia & sexcẽtos:alio deinde expulisset quorũ nõnullis facultates ademerat:quosdã uero insepultos ꝓiacerat dictaturã prius(ut est in li.ueterũ dige.)nõ erat fas ultra sextũ mẽsem retinere.❡ Honestã cãm nã dicebat sylla se rẽp.defendere:& optimates cõtra marianos.Cã igit̃ pugne cũ marianis honesta:sed uictoria fuit inhonesta & plena crudelitatis:qñ multos interfici iussit:bona ciuiũ publicauit.& sub hasta uẽdidit.❡ Est.n.ausus.rõ q̃re fuit inhonesta uictoria.❡ Est ausus.nõ erubuit hoc dicere post uictoriã de Mario.❡ Hasta posita uẽdere sub hasta est publice uẽdere:cuius sylla inuẽtor fuit.cũ bona ciuiũ ro.uẽderet.Inde ceptũ est dici uẽdere sub hasta.i.q̃ publice uẽderet:& captiui q̃ sub hasta trãsuersa mittebant̃:sub iugũ mitti dicebant̃.Ponebat̃ igitur in foro hastã que indicabat bona esse publica & uenalia.Se uẽdere suã predã ac si fuisset sua preda capta ab hostibus nõ a ciuibus.Hec inqt non erat sua preda:qñ erãt bona ciuiũ non hostiũ.❡ Et certe cetie(inqt)ciues illi erãt siue boni siue mali.quorũ bona uẽdebãt tanq̃ suã predã:qđ illi nõ licebat.❡ Ciuiũ romanorũ.❡ Secutus est.nũc Cesarẽ tãgit q̃ post syllã occupata rep.dictator ꝑpetuus esse uoluit dicebatq̃ syllã nescisse litteras qa deposuit dictaturã.❡ In cã impia qñ nõ habebat cãm honestã in armis ciuilibus.ut Sylla q̃ dicebat se defendere ꝑtes optimatũ.Impia erat cã Cesaris:qñ erat cõtra patriã cui pietatẽ debemus.❡ Fediore q̃ fuerit uictoria sylle q̃ ꝓ rep.pugnabat.Cesar aũt ut eã occuparet.Fediorẽ magis turpi & crudeli.❡ Fedũ est di q̃đ hẽt in se multũ turpitudinis crudelitatis.Nõ solũ publicaret ꝓscriberet & uẽderet ut fecit sylla.❡ Prouincias.q̃ romano subdite erãt impio.Vno gñe calamitatis:qñ oẽs ꝓuincias & nationes uolũtati sue parere coegit.Itaq̃ Cesar plus nocuit q̃ sylla.Ille.n.q̃ bona quorũdã publicauit.Cesar.aũt oẽs ꝓuincias & natiões ut sibi peterẽt coegit.Calamitas igr̃ iq̃ Cesar ĩtulit cõis fuit oĩbus ergo magis dãda uitio qñ plurib⁹ nocuit q̃ uictoria sylle.Itaq̃ uexatis crudel̃r agitatis:affert unũ exẽplũ crudelitatis Cesaree:q̃ nullũ magis potuisse scel⁹ ĩueniri dicit.Ac ꝑditis.destructis & oppssis.Vexare ut inqt Gelli⁹ factũ est ab eo qđ est ueherẽ quo est.iã uis q̃dã alieni arbitrii.Nõ.n.sui potẽs est q̃ uehit̃ q̃ fert̃ & raptat̃:atq̃ huc atq̃ illuc distrahit̃ is uexari ꝓprie dr̃ sicut taxare ꝑssius crebriusq̃ est q̃ tãgere & cassare grauius uiolẽtiusq̃ est q̃ q̃tere.Vexare inqt Ascon⁹ pedianus ingẽtis calamitatis usum signat.Nationibus & ĩprimis Gallis & hyspaniis ubi expugnauit filios Põpeii.Amissi impii ro.hoc fuit signũ imperiũ ro.esse amissum cũ Cesar de massilia triũphauit.❡ Massiliã.i.formã & imaginẽ massilie urbis.Preferebant̃.n.ĩ triũpho imagines ꝓuinciarũ deuictarũ urbiũ massilia urbs Gallie condita fuit a Phocẽsib⁹.ꝑpe ostia rhodani amnis:massiliẽses amici fuerũt po.ro.& roma capta a gallis senonib⁹ cũ capitoliũ obsideret̃ aurũ & argẽtũ publicũ & priuatũ cõtulerũt ad explẽdũ pond⁹ gallis a q̃bus redẽptã pacẽ cognouerant.ob qđ meritũ ut ait Trog⁹.& ĩmunitas illis decreta:& loc⁹ spectaculorũ ĩ senatu dat⁹:& fed⁹ equo iure ꝑcussum.Cũ massilia clauderet portas Cesari ab eo expugnata est & direpta.de q̃ cõfectis bellis ciuilib⁹ & uexatis attritis & extrema calamitate affectis Cesar triũphũ egit qđ Cicero dr̃ fuisse maximũ scelus & signũ amici romani impii cũ de massilia tam amica romano triũpharet:sine cuius auxilio ex trans alpinis gẽtibus romani ĩꝑatores nunq̃ triũphare potuerũt.❡ Transalpinis.q̃ gesserunt trãsalpes in hyspanis & gallis.❡ Preterea ultra hoc scelus multa q̃ Cesar crudeliter exercuit in socios cõmemorare possem.Nepharia crudelia & sacrilega:nephariũ inqt Asconius pedianus dr̃ id qđ sacra polluit ferre pio solita celebrari:ergo nepharii.sacrilegi sunt.Nephandũ dĩ non fandũ.❡ In aduersus socios.Si hoc uno.q.d.cũ crescere debeat oratio:nec ego possim aliqđ maius scelus cõmemorare.non afferã in mediũ alia nepharia:q̃ Cesar cõmisit in socios romani nõis.❡ Plectimur merito punimur.qñ obstare debemus Cesari priusq̃ tm̃ inualesceret:& sic rẽp.nõ amisissemus.❡ Nisi.n.reddit rõnẽ q̃re iure plectebant̃:qñ nõ aiauerterẽt ĩ Cesarẽ.cũ ad tyrãnidem apertis iudiciis tenderet.❡ Scelera.que in repu.cõmiserat.Cesar.n.largitionibus utebat̃ & populo studebat &

Desitũ. Sylle sẽtẽtia. Vide ꝓscriptio sylle. Impiissimum factum. Iudicia crudelia. Sẽtẽtia sylle ĩ ciuitates. Dictatura sylle tyrãnica. Exhonesta causa crudelissima uictoria. Vendere sub hasta. Cesar syllam secutus. Fedum. Cesar peior sylla. Vexare. Taxare. Quassare. Massilia Roma capta gallis senonib⁹. Cesar de massilia triũphũ egit. De transpinis bellis. Nefariũ. Nefarii sacrilegi.

in consulatu legē tulit agrariā & agrum campanū & campū stellantē relictum uectigalē po.ro. diuisit deditq; quibus uoluit. Ista inquit Cicero scelera non erant ferēda sed cōprimenda Cesaris audacia. & sic non incidissemus in tantas calamitates. ¶ Ad unū ad Cesarē. ¶ A quo uno Cesare. Hereditas rei familiaris. Cesar nouissimo testamēto tres instituit heredes. L. Pisonē Socerū. Nepotes. C. Octauium ex dodrante. & L. Penarium. & Qu. peditum ex quadrante. reliquos in camera. C. Octauium etiam in familiam nomēq; adoptauit. Populo hortos circa tyberim publice & uiritim trecētos sestertios legauit. Rei familiaris domestice. Cupiditatum: quoniam omnes improbi cupient id quod Cesar: & ad spem imperii post mortem Cesaris tres in primis erecti sunt. M. Antonius Octauius & Lepidus. Ergo inquit Cicero nunq̃ decerunt bella ciuilia. Carpendus igitur Cesar qui & ipse & pessimo exemplo reipub. obfuit. ¶ Semen origo & quoddam seminariū: & causa quare bellū ciuile appetatur a uiris sceleratis & rapina gaudentibus. ¶ Perditi scelerati & perditione digni pp pessimos mores. ¶ Hastam illam bonorū uenditionem factam tpe sylle sub hasta. Cruētam. plenam crudelitatis & impietatis. qm̄ proscribebantur ciues interficiebantur & uenditio bonoꝝ publice fiebat. ¶ Et sperabunt. ut. s. bona alia consequantur: ut fuit tpe sylle & Cesaris: & probat hoc exēplo. P. Sylle & Cornelii scribe qui utrāq; dictaturam fouerunt: & rapinarū utrinsq; fuerūt sinus. In. viii. philip. dicit. hasta Cesaris. P. C. multis improbis & spem affert & audaciā. Viderunt enim ex modicis fieri repēte diuites Itaq; hastam semp cupiunt uidere hi q nostris bonis īminent: quibus oīa pollicetur Antonius. Quā. P. sylla. qui erat propinquus & gentilis. L. Sylle dictatoris & apud illū magne autoritatis fuit. Extat oratio Cice. in defensionē. P. Sylle: qa accusabatur a Torquato ꝙ in patriā coniurasset. Ita enim dicit in oratione pro. P. Sylla. due coniurationes haste Torquate constituūtur una que lepido & uolcatio consulibus facta esse dr̄ altera que me consule harū in utraq; Syllam dicis fuisse. deinde syllam excusans Cicero sic ait. At uero illa graui. L. sylle uictoria turbulentaq; que. P. Sylla mitior multorum hec uitam a. L. Sylla deprecatus est: quā multi sunt hoīes & ornatissimi & nostri & equestris ordinis. quorum pro salute se hic obligauit. sed illic Cicero causam Plinius Sylle defendens: ut eū liberaret mitem aīum ipsius ostendere nitebatur seruiens tēpori in hoc loco ueritatē dicit. Accusatq; ipsius rapinam & hastam sanguinariam. quam uibrabat: cum suis propinquus. L. Sylla esset dictator inde adhesit Cesari & rapinis operam dedit ut fecerat: Nam (ut inquit Suetonius) Cesar priusquam edilitatem iniret. uenit in suspitionem. ꝙ cum. M. Crasso consulari. P. Sylla. & L. Antonio coniurasset: ut principio anni senatum adorirentur: & trucidatis quos uellent dictaturam Crassus inuaderet: ipse ab eo magister equitum diceretur. & Sylle & Antonio consulatus restituerentur. ¶ Quam hastam idest uenditionem bonorum. Vibrasset mouisset. i. cum illorum bonorum fuisset sinus & particeps dictatore propinquo suo cū esset dictator. L. Sylla eius propinquus & gētilis. qm̄ erat ex domo Cornelia. Idem. P. Sylla qui hastam illam uibrauit. i. illam uenditionem sub hasta exercuit tpe Sylle propinqui sui. ¶ Sexto & trigesimo. quoniam. xxxvi. an. intercesserunt inter dictaturam sylle & Cesaris. ¶ Non recessit. q. d. secutus est & ipsam uibrauit tpe Cesaris cui adheserat assuetus rapinis syllanis & proscriptionibus. ¶ A sceleratore hasta a Cesare qui sceleratior fuit q̃ sylla in occudando rempu. & publicatione bonoꝝ quippe nullam habebat causam honestam sed impiam & uictoriam fediorem. P. igitur sylla non recessit a rapinis sceleratoribus q̃ fuerint uenditiones bonorum tpe Sylle: meminit ipse Cesar in cōmentariis. ¶ Alter autem nunc affert cornelium qui in dictatura sylle scriba fuerat tempore uero Cesaris questor urbanus. In illa dictatura sylle. s. scriba fuerat Cornelius fuit scriba sylle. Lapidus in oratione que ex historia Salustii habetur ait. Sed quia non aliter salui satisq; tuti imperio erimus: nisi uectius piseus & Cornelius scriba bñ parata prodegerint nisi approbaretis oēs proscriptionē noxiorum ob diuitias cruciatus uirorū illustrium uastam urbē fuga & cedibus bona ciuiū miserorum: quasi cymbricā predam uenū aut dono datam. Scriba nunc dr̄ secretarius. Cornelius erat scriba questorius: & scribe erarii magnā autoritatē habebant & multū lucrabantur: & maxime in his publicationibus bonoꝝ quorū magnam partē compilabant & sic ēt questores. ¶ In hac dictatura Cesaris fuit questor urbanus. Questores pecunie preerant dicti ab eo ꝙ inquirēde conseruandeq; pecunie cā creati erant. questores ēt in prouinciis: sed questor urbanus erat maioris dignitatis. ¶ Questor nunc dr̄ thesaurarius questor urbanus nūc thesaurarius maior & scriba questorius erat ille q scribebat tenebatq; rōnes: quos nunc dr̄ thesaurarii ēt habēt alii questores a populo constituebantur: q capitalibus rebus preessent: & hi appellabant' questores parricidi. Erat igitur Cornelius questor Vrbanus in cuius manus oīs pecunia deueniebat & erat tanq̃ sinus Cesarianarum rapinaꝝ: & auctus erat qm̄ cum prius esset scriba questorius: nunc erat questor Vrbanus. ¶ Ex quo pp hoc inquit Cice. Nunq̃ deerunt bella ciuilia cū talia premia bellū ciuile fouentibus parētur. Dolet Cice. eundē in syllana dictatura fuisse scribam: & in Cesariana questorē urbanū quasi receptaculum oīum rapinarum: Vñ talibus premiis ceteri adducti ciuilia bella fouebūt: & tādiu menia urbis cassabunt quo ad solo equata iaceant prospicēs Cice. nepotibus & longa regꝝ exēploꝝq; experiētia doctus urbis rome ruinā timebat quam prope casurā cernebat: qm̄ discordia uehemens ad nihil aliud hoīes urbesq; deducit nisi ad miseriā atq; ruinā. Vñ Mihiipsa apud Salust. ita iugurtham alloqtur. Equidē ego uobis regnū trado firmū si boni eritis: sin mali imebcillū. Nam concordia parue res crescunt: discordia maxime dilabunt'. ¶ Talibus premiis: cū talia sint premia proposita rapine. s. bona proscriptoꝝ: sub hastationes questura urbana. ¶ Itaq; igit' (inquit) cū bella ciuilia a pditissimis hoībus appetantur pp premia proposita urbis rome urbē dicit non ciuitatē qm̄ orbata erat bonis ciuibus: ut iā non uideret' esse ciuitas sed urbis. Parietes domoꝝ sunt: muri aūt urbis & publici. ¶ Modo stant. nondū ceciderunt. ¶ Stant erecti sunt. ¶ Extrema scelera ultimā ruinam (inquit Cice.) pp bella ciuilia proscriptiones atq; exilia ciues defecerunt remanēt solum parietes: qui ēt timent ruinā que erit ultimū scelus: qm̄ nil iā superest de repu. romana nisi parietes q iam metuūt incēdio absumi solo ue equari. ¶ Rē uero publicā cōem utilitatē & statū reipublice. ¶ Penitus oīno qm̄ reip. & senatus nullū extabat uestigiū pp bella ciuilia & tyrannidē. ¶ In has clades & calamitates. uñ digressa est e o refert Cice. oratio. Dixit. n. supra ad opes tuēdas nihil esse aptius q̃ diligi: nec alienius q̃ timeri. ideo hic per parēthesim dixit redeundū est ad propositū: propositum aūt erat nihil esse alienius q̃ timeri. Incidimus igitur (inqt) in has clades: dū maluimus timeri q̃ diligi. i. dū sylla & Cesar beniuolētiam ciuiū non curarunt modo tyrannidē assequerētur. si uoluissent & studuissent amari respu. floreret quā pp illoꝝ regnādi cupiditatē & triūuiroꝝ: q nunc ēt id molliunt' Octauius Antonius & lepidus oīno amisimus.

Triūuiri M. Antonius. Octauianus & Lepid⁹. P. Syl. L. sylle propinqu⁹.

Cice. seruit tempori.

Cesar in cōmentariis. Lepid⁹. Scriba. Secretarius. Questores. Questor urban⁹. Thesaurarius. Scriba. Questoribus. Discordia ad ruinam inducit. Subastationes. Vrbs. Ciuitas.

Parietes. Muri.

¶ Ad propositū.ad id quod proposuimus. ¶ Que res clara & calamitates:facit argumētum a maiori. Si populus(inquit)romanus tanto imperio subnixus iniuste imperans talia passus est:multomagis & facilius singuli: male imperantes patiētur:qm̄ non possunt resistere potētiis alioꝝ & odiis. ¶ Singuli qui non tm̄ potētie habēt ut populo romano uix minima parte cōferri possunt. ¶ Singuli tyrāni & iniuste imperantes. ¶ Putare Cogitare & expectare debēt(inquit)multomagis tales metuere calamitates:cū tanto impio subnixi non sunt & facilius possunt opprimi a subditis si non amant:quisq; beniuolētiam hoīum sibi cōciliet:si pmanere in sua fortuna cupit:qm̄ oē uiolētum nō est durabile qd multis exēplis Cice.oñdit.ad id tendēs ut alios a tyrānide deterreat,ppositis malis & exitu tyrānoꝝ ut ab utili suadet cōem utilitatē tuendā esse & non beniuolētiam hoīum cōplectēdam. ¶ Perspicuū clarum pp exēpla & exitus iā allatos. ¶ Magnā uim.multū posse ad tuēdas opes & dignitatē. ¶ Imbecillē.debilē qm̄ parum durat id qd timet. ¶ Sequit̄ conueniēs est postq̄ beniuolētia tm̄ habet in se momētum & presidiū de ipsa disserere & docere qbus rebus ipsam cōsequi & retinere possumus. ¶ Facillime.sine difficultate. ¶ Claritatē beniuolētiam & amorē.ut chari aliis simus. ¶ Cū honore uirtutis laude.qm̄ non debemus quacūq; rōne hanc beniuolētiam consectari. sed cū honore & fide.i.cōstantia.dicā inquit qbus rebus parat̄ charitas hoīum cū honore & fide. Hoc supra. Cic. pollicitus est dicēs. Quibus aūt rebus hanc facultatē assequi possumus:ut hoīum studia cōplectamur:eaq; teneamus. dicā neq; ista multo post. Inde fecit digressionē loquens de fortuna tyrānis & populus iniuste imperātibus usq; ad hāc partē qua id qd tūc ,pposuit & omisit exeqtur. ¶ Sed ea.beniuolētia & charitate hoīum.qm̄ non oēs egent pari numero amicoꝝ. Nā ad cuiusq; uitā probat quare non pariter oēs egemus beniuolētia & charitate alioꝝ.sed scdm uite institutū. ¶ Institutā inchoatā. ¶ A multis ne opus sit illis q sunt in magistratu a pluribus opus est ut diligant̄ q̄ priuati.& maiorē numerū amicoꝝ habeant cā officii.& ut ab ipsis ornētur.& sic discurrēdo p uaria instituta uite illi qui exercēt artes operosa & mechanicas pn̄t eas tractare sine multoꝝ beniuolētia.illi qui tēdunt ad imperiū & honorē magis egent ciuiū beniuolētia.ut id qd cupiunt assequantur & id qd adepti fuerunt retinere possint. ¶ Certū igitur hoc est primū de beniuolētia preceptū. ¶ Sensus est hoc sit certissimū & exploratissimū.nihil utilius nobis esse q̄ habere familiaritates eoꝝ qui nos amēt. ¶ Sit certum.hoc ita teneat̄ inquit & imprimis sit certū. uel esse beniuoletia utilius. ¶ Familiaritates.mutuas consuetudines & amicitiam. Necessariū.ad opes & dignitatē tuēdam maxime ante oīa necessariū in uita humana. ¶ Ea mirantiū nostra.i.nostras uirtutes que sunt bona animi & amitti non possunt. ¶ Hec enim ratio quare necessariū est habere amicos. ¶ Prorsus oīno & penitus facit hoc amor.ut non multum differat inter summos uiros & mediocres cū beniuolētia coniuncti sunt.eaq; charitas. ¶ Vtrisq;.summis uiris & mediocribus. ¶ Propemodū quasi. Honore q̄tum ad famam & laudē uirtutis que aīos ad se allicit. ¶ Et gloria pp merita rerū gestarum. Beniuolētia.ut ciues nobis beniuoli sint. Fortasse.non eque oēs egent qm̄ non oēs sequūtur idē institutum uite.sed alii priuatam & ociosam.alii uero publicā & in negociis uitam agunt.qui magis indigēt q; priuati ociosi.& cognitioni rerū studētes honore & gloria & beniuolētia ciuiū. Ideo(inquit)fortasse non eque.i. pariter.& similiter egēt honore & gloria & beniuolētia & q̄uis nō oēs eque egeant.tm̄ si qs hec tria habebit maximū adiumētū ad amicitias ineūdas habebit qm̄ nihil est qd magis ad se alliciat q̄ uirtus & gloria reꝝ gestarū qua moti eos ēt quos nunq̄ uidimus summopere diligimus. Hec suppetūt.si cui adsunt & abūdant. Ad cetera ad multa alia. qm̄ dant hoī autoritatē & multis ,psunt. ¶ Ad amicitias.qm̄ honoratū uirū & gloriosum oīs amant: & ipsius amiciciam appetunt. ¶ Nostri libri.quos desideramus temporum superiorum incuriata. ¶ Attingamus.paucis degustemus. Quandoquidem. quoniam. ¶ Ea. gloria adiuuat plurimum maximum est adiumentum ad res maiores administrandas.

Argumētū a maiori.

Cic. dissuadet tirānidē.

Magistratus plures amicos reqrunt q̄ puati.

Nihil beniuolentia utili⁹.

Propemodū.

Virtus & gloria ad se alliciunt.

Quādo quidem pro qm̄.

ASCE.

Ordo.

Quos amat atq; stupet cui se plebs optima credit

His equidem magne gloria laudis erit.

☞ In his tribus gloria constat:si uidelicet amore te populus ,psequatur tibi se facile credat et ampliorum dignū te iudicet.

Argumentum Erasmicum.

☞ Tribus maxime rebus adduci multitudinem ut honore dignum aliquem ducat beniuolentia:fide:et admiratione.

S Vmma igit̄ & pfecta gloria cōstat ex tribus his:si diligit multitudo si fidē habet si cū admiratione quadā honore nos dignos putat. Hec aūt(si est simpliciter breuiterq; dicēdū)quibus rebus partiuntur a singulis eisdē fere a multitudine. Sed est alius quoq; quidam aditus ad multitudinē: ut in uniuersorū aīo tanq̄ influere possumus.

S Vmma igitur & perfecta gloria. Ostēdit perfectam gloriam ex tribus constare. ¶ Ordo autem est. Igitur quia scilicet de gloria dicere constitui summa & perfecta gloria constat ex his tribus uidelicet si multitudo diligit supple nos: si habet fidem nobis: & si putat nos dignos honore conquadam admiratione. Autem pro sed(si dicēdum est simpliciter & breuiter de rebus:hoc est si licet paucis dicere)hec scilicet tria dicta partiuntur idest acquiruntur eisdem fere rebus a multitudine: quibus rebus partiuntur a singulis sed est quoq; idest etiam quidam alius aditus idest accessus ad multitudinem: ut possumus tanq̄ influere idest abunde & leniter illabi in animos uniuersorum ita ut uniuersi nos admirentur & diligant.

Vmma igitur et perfecta gloria. Ponit Cice.tria ex quibus perfecta gloria constat de quibus sigillatim disputabit. ¶ Si habet fidem credit et autoritate ducitur et bonitate. ¶ Hec diligi a multitudine q; fides habeatur.et q; quis dignus honore putetur. ¶ Si est simpliciter breuiterq; dicendum parenthesis:si uolumus (inquit)simpliciter:& breuiter dicere. ¶ Simpliciter: pure et sine ambage uerborum. ¶ Quibus rebus qua uia quaratione supra dicta comparantur a singulis & a multitudine eiusdem inquit rebus.et a multudine & a singulis beniuolentiam nobis comparamus:tamen est aliqua differentia cum.s. uolumus multitudine uideri fideles: & habere ea que alios ad amorem alliciunt:aliter in animos multitudinis potius influendum est:q; singulorum hominum. ¶ Partiuntur.comparantur. ¶ Aditus:ingressus ad comparandam beniuolentiam multitudinis. ¶ Tanq̄ in

MARS.

De pfecta gloria.

Translatio ab aqua.

F.M.expositio. fluere translatione est: quia quẽadmodum influit aqua: sic uerba debent influere.i.ingredi in aĩos auditorũ: & difficile est mouere multitudinẽ: qm̃ non iisdem rationibus oẽs mouẽtur. Vñ opus est uaria atq; diuersa inculcare ut oĩs ad effectũ moueamus: ideo dixit aliũ esse aditũ ad multitudinẽ. ¶ Summa igit̃ &c. danda est ergo opera ut hec tria adsint quo ueram gloriam consequi possumus. que sic a Cice. diffinitur. Gloria & frequẽs de aliquo fama cum laude. ¶ Simpliciter sine diuisione. ¶ Breuiter sine circuitione. Hec tria inqt que dixit qbus rebus cõparat̃ a singulis hisdẽ a multis. ¶ Sed est ali⁹ &c. est aliud inqt quo possum⁹ hoĩum beniuolẽtiã cõparare: ut populũ ludis delectare.

ASCE. Ordo. AC primum ostendit qũo beniuolentia multitudine cõparetur. ¶ Ordo est. Ac uideamus primum de illis tribus que dixi ante. s. de pertinentibus ad glorie acquisitionẽ precepta beniuolentie. i. quibus beniuolentia acquiratur quidẽ beniuolẽtia capitur. i. acquiritur maxime. i. precipue bñficiis i. per beneficia aut maximis: quod non placebit filum orationis consideranti. Aũt pro sed beniuolentia mouetur secundo loco benefica uoluntate. i. per ostentationẽ uoluntatis benefice. i. benefacere uolentis ẽt si. i. tam & si res i. facultas benefaciendi non suppetit. Aũt pro sed amor multitudinis mouetur. i. excitatur uehenter ipsa fama & opinione liberalitatis beneficentie iusticie fidei: q; pro & oĩum earum uirtutũ que pertinent ad mansuetudinẽ & facilitatẽ. i. lenitatẽ moꝝ. Etenim. i. certe qa illud ipsum qđ dicimus in primo. s. libro decoꝝ & honestũ placet nobis per se. i. ẽt sine alterius uirtutis accessione & cõmouet. i. afficit sua natura & specie aĩos oĩum: q; pro & perlucet aut pellucet: hoc est transparet & preeminet maxime ex hic uirtutib⁹ quas cõmoraui. idcirco cogimur diligere illos in quibus remur. i. arbitramur & opinamur eas uirtutes esse: atq; hec que dicta sunt sup. sunt grauissime potissime cause diligẽdi. dico gratissime. n. p qa nõnulle. i. aliq; leuiores cause. s. diligẽdi possunt esse pterea. i. insup & pter eas q̃ dicte sunt.

ERAS. Liberalitas optima cõsiliatrix morum. Humãitas & benignitas grata populo.

Iusticia atq; fide mentis uirtute modestus
Fit populo semper gratior ille suo.

☞ Iusticia modestia ceterisq; id genus uirtutibus multitudinis beniuolentia comparatur.

AC primũ de illis tribus qui ãte dixi beniuolẽtie pcepta uideamus que quidẽ capit̃ beneficiis maxime. Scdo autẽ loco benefica uolũtate beniuolẽtia mouet̃ etiã si res forte nõ suppetit: uehementer aũt amor multitudinis cõmouetur ipsa fama & opinione liberalitatis: beneficentie: iusticie. fidei: omniumq; earũ uirtutum que pertinent ad mansuetudinẽ morũ ac facilitatẽ. Et enim illud ipsum qđ decoꝝ honestũq; diximus: quia p se nobis placet animosq; oĩm natura & specie sua commouet maximeq; quasi perlucet ex his quas cõmemoraui uirtutibus: idcirco illos in quibus eas uirtutes esse remur: a natura ipsa diligere cogimur. at hec quidẽ cause diligendi grauissime possunt: em̃ pter eas nõnulle esse leuiores.

MARS. Precepta beniuolẽtie. Ordo. Beneficentia. Vulgus liberalitatẽ preceptoris amat.

AC primũ. Nunc resumit primam partẽ iterum triũ quibus cõstat gloria & quibus rebus beniuolẽtia multitudinis cõparetur docet. Illis trib⁹: si diligit multitudo: si fidẽ habet: & si honore dignos putet. ¶ Preterea beniuolẽtie. dicamus quibus a rebus beniuolentia multitudinis comparatur. ¶ Que beniuolẽtia. ¶ Capitur comparatur. ¶ Beneficiis. conferendo beneficia in alios. & exercendo liberalitatem magnificentiam. ¶ Secũdo loco. s. non possumus (inquit) beneficia conferre: & illis aliorum beniuolentiam demereri: nisi habeamus beneficam uoluntatẽ: ut intelligat multitudo non deesse nobis aĩum liberalẽ sed facultatẽ: qua liberalitate possemus uti. ¶ Benefica uolũtate. quoniã non solum spectatur res ipsa que datur: sed etiam uoluntas ut supra dictum est ex sententia Aristo. cum de liberalitate dicebatur. Etiam si res quam dare uellemus: & facultas donandi non suppetit nõ adest nobis: ut benefici & liberales esse possimus. ¶ Vehemẽter aũt ponit ea quibus amor multitudinis maxime cõmouetur liberalitatem iusticiam: & fidem. ¶ Fama liberalitatis. si fama est aliquem esse liberalem: & hominis ita opinantur esse iustum beneficum & fidum. ¶ Beneficentia. que non tantum in pecuniis: ut liberalitas: sed etiã in aliis rebus consistit. Philosophus in. iiii. Ethi. agens de liberalitate sic ait. Liberales homines maxime habentur: prosunt enim ad id quod in dando consistit. ¶ Fidei q; non decipiat aliquem & sit iustus: & deniq; mansuetus. facilis. ista inq; ad se multitudinem alliciunt. ¶ Et enim ratio quare multitudo mouetur uirtutibus supradictis: quoniam ipsum decorum & honestum sua pulchritudine mouet animos hominum: & istud decorũ maxime manat a iusticia: fide liberalitate mansuetudine: & facilitate. he quippe uirtutes bonum uirum attingunt: unde in. i. di. Colendũ esse quemq; maxime quisquis his uirtutibus leuioribus erit ornatus: modestia: temperantia: & iusticia quoniam fortis animus in homine non perfecto. nec sapiente feruentior plerunq; est. Has igitur uirtutes leuiores magis amat multitudo. & imprimis liberalitatẽ que sola Cesarẽ ad perpetuam dictaturã perduxit largitionibus consiliata sibi multitudinẽ. ¶ Remur. arbitramur. ¶ Grauissime efficacissime & magni ponderis atq; momẽti. ¶ Propterea. insuper & ultra causas predictas q̃ sunt grauissime. Leuiores. nõ tanti ponderis: ut si aliqđ fecerimus qđ multitudini placeat.

ASCE. Ordo. FIdes autẽ. Ordo est. Autẽ pro se l potest effici. i. euenire: ut fides habeatur duabus rebus. i. per duas res: si existimabimur idest iudicabimur: adepti supple esse idest acquisiuisse prudentiam coniũctam cum iusticia. nam nos habebimus fidem idest credemus his quos arbitramur intelligere: plus q̃ nos q; pro & quos (sunt enim duo dictiones quos q̃) nos credimus prospicere: idest preuidere futura & quos supple cũ res aga

Quibus rebus fides acquiratur.

FIdes autem ut habeatur duabus rebus effici potest si existimabimur adepti cõiunctã cum iusticia prudentiam. Nam & his fidem habebimus: quos plus intelligere q̃ nos arbitramur: quoq; & futura prospicere credimus: & cum res agatur in

Discrimenq; uentũ sit expedire rem & consiliũ ex tẽpore capere posse. Hanc enim oẽs existimãt utilẽ ueramq; prudentiã. Iustis aũt & fidis hoibus: idest hoĩs itẽ fides habet' ut nulla sit in his fraudis iniurieq; suspitio. Itaq; His salutẽ nostrã: his fortunas: his liberos rectissime cõmitti arbitramur. Harũ igit' duarũ ad fidẽ faciendã iusticia plus pollet: quippe cũ ea sine prudẽtia satis habeat autoritatis: prudẽtia sine iusticia nihil ualet ad faciẽdã fidẽ. Quo eñ qs uersutior & callidior: hoc inuisior & suspectior detracta opiniõe pbitatis: Quãobrẽ intelligẽtie iusticia cõiuncta: quantũ uolet habebit ad faciendã fidẽ uirĩũ. Iusticia sine prudentia multũ poterit. sine iusticia nihil ualebit prudẽtia. Sed ne quis sit admiratus cur cũ inter omnes philosophos cõstet a meq; ipso sepe disputatũ sit quiunã haberet oẽs habere uirtutes. nũc ita se iũgã quasi possit quisq; qui non idẽ prudẽs sit iustus eẽ. Alia est illa cũ ueritas ipsa limatur in disputatione subtilitas. alia cũ ad opinionẽ cõmunẽ ois accõmodat' oratio. Quãobrem ut uulgus ita nos hoc loco loquit' ut alios fortes alios bonos uiros alios prudentes dicamus. Popularibus enim uerbis est agendum & usitatis cũ loquimur de opinione populari. Itaq; eodẽ modo fecit Panetius: sed ad propositum reuertamur.

tur.i.tractetur. q; pro & uentum sit in discrimẽ idest periculum ac dubium nos credim⁹ posse expedire idest extra pericula impedimenta ponere rem & posse capere consilium ex tempore. Enim pro quia omnes existimant hanc esse utilem & ueram prudentiam. Autem pro sed fides habetur hominibus iustis: & fidis idest bonis: ita ut nulla suspitio fraudis & iniurie sit in his. Itaq; idest ita nos arbitramur nostram salutem: idest uite incolumitatem: & fortunas idest diuitias & liberos: idest legitimam prolem nostram posse cõmitti: his: idest horũ protectioni. rectissime igitur iusticia polet. id est euidenter ualet plus harum duarum: idest inter has duas uirtutes iusticiam scilicet & prudentiam ad faciendam fidem: quippe: idest utpote: quia cum scilicet ita sit q; ea scilicet iusticia habeat satis autoritatis idest fidei & credulitatis sine prudentia: tamen supple prudentia nihil ualet ad faciendam fidem sine iusticia. Enim pro quia quo. i. quãto quis idest aliquis sup. est uersutior & calidior: hoc idest tanto sup. est inuisior & suspectior idest magis inuisus & suspectus opinione probatis detracta idest ablata. Quamobrem iusticia coniuncta intelligentie habebit tantum sup. uirium ad faciendum fidem quantum sup. uirium habere uolet. Iusticia poterit multum sine prudentia: sed sup. prudentiam nihil ualebit sine iusticia. Sed ne quis sit admiratus cur. i. quamobrem ego se iungam. i. separem nunc scilicet has uirtutes iusticiam & prudentiam: ita quasi quisq; possit esse iustus qui non idem. i. etiam sit prudens: cum constet. i. manifestũ sit inter omnes phos: q; pro &: cum disputatum sit sepe a me eum qui haberet sub unam uirtutem habere omnes uirtutes. Respondet dicens. Alia est illa subtilitas cum ipsa ueritas limitatur: idest expolitur in disputatione. Alia cum omnis oratio accõmodatur ad opinionem communem. Quamobrẽ nos loquimur hic ita ut uulgus supple loquitur: ut scilicet dicamus alios uiros supple esse fortes: alios bonos idest iustos alios prudentes. Enim pro quia agendum est. idest disserendum est uerbis popularibus idest uulgaribus de opinione populari. & Panetius philosophus fecit id eodem modo ut scilicet nos fecimus. Sed reuertemur ad propositum.

ERAS. Suspecta sine iusticia prudẽtia

ERAS. aliter in exactis disputationibus aliter in precipiẽdo autẽ cohortãdo loquimur.

Fides autem. Nunc de. ii. parte idest fide dat precepta & docet quid sit augendum ut nobis fides habeatur & scilicet iusticiam habeamus & prudentiam. ¶ Sed existimabimur: si homines existimabunt nos habere prudentiam coniunctam cũ ipsa iusticia. ¶ Fides autem &c. dicit de amicitia nunc de fide que unũ fuit ex tribus uidelicet si diligit multitudo si fidem habet: docet ergo quom fides queri posset & ostendit quom in ea magna ratio consistit ut hominum studia consequi possimus. ¶ Coniunctam cum iusticia cur hoc dicat ipse Cice. rationem subiungit. Non enim potest iusticia sine prudentia ciues in concordia continere: neq; omnino est nam quod stoici dicebant nulla uirtus esse potest absq; prudentia. Aristo. quoq; li. vi. ethi. cum prudentia dixit. Omnes uirtutes simul existere & sine ea esse non posse: ad hoc autem ut ciuitatum status conseruetur utilior est amicitia quam iusticia quod supra diximus. ¶ Nam ex his fidem habemus probat id quod dixit per tres effectus ipsius prudentie: cuius munus est intelligere futura prospicere: & bene consulere cum oportet in discrimen: & periculum & ipse prudens sit in medium ex parte consulere quid sit agendum. ¶ Hanc qui intelligit futura prospicit rem expedit & consilium capit. Iustis etiam habetur fides: quia putantur esse sine fraude & boni uiri: quoniam a iusticia boni uiri denominantur. ¶ Fraudis doli deceptionis. ¶ Iniurie que uiolentiam habet ut est contra iusticiam: nam iniuria generaliter dicitur esse quod non fit iure. Itaq; propter hoc quia nulla est ipsis suspitio fraudis & iniurie. ¶ His bonis uiris. ¶ Saltem curam nostre salutis: quoniam non despiciunt. ¶ Fortunas diuitias & opes que sunt bona fortune. ¶ Harum igitur comparat iusticiam & prudentiam inter se & dicit iusticiam plus ualere q̃ prudentiam ad faciẽdam fidem: idest ut alicui fides habeatur. ¶ Pollet ualet. ¶ Quo enim. ratio quare iusticia plus ualeat. ¶ Quo quanto. ¶ Versutior. astutior: uersuti dicuntur illi quorum mentes celeriter uertũtur. callidi sunt qui habent rerum experiẽtiam. ¶ Hoc tanto. ¶ Detracta. dempta bonitatis & iusticie. ¶ Quamobrem concludit Cice. hanc partem. ¶ Intelligentie. prudentie. Sed ne quis sit admiratus: excusat se Cice. cum ad multitudinem loquatur q; uirtutes natura connexas & copulatas adeo ut separari non possint se iungat. Nam data una uirtute dantur omnes: sed apud imperitam multitudinem aliter loquendum est: ut ratio personarum habeatur que non intelligunt exacte ipsas uirtutes qua separari posse arbitrãtur. ¶ Illa subtilitas disputatio subtilis & acuta ut decet philosophũ.

MARS. Defide. F.M. Munus prudentie. Iust⁹ habetur fides. Iniuria. Comparatio iusticie & prudentie. Versut⁹. Callid⁹. Virtutes. Cõnexe sunt.

108

Oratio accōmodanda multitudini.

¶ Limatur.expolitur ab ipsis philosophis:& inquiritur ueritas.¶ Opinionem cōmunem.multitu dinis.¶ Vt uulgus.& multitudo opinatur & sentit.¶ Popularibus acceptis.ab opinione uulgi & populi non ex disciplina philosophorū.¶ Opinione populari de re qua cadit in uulgi opinione.quoniā imperita multitudo opinat' aliquē esse posse prudentē & non iustū:sic de similibus.¶ Eodem modo.idem.¶ Panetius.quem ego sequor.ita disiunxit secutus opinionē uulgarem quoniā oratio est accōmodanda multitudini.Aristoteles in.vi.ethi.loquens de cōnexione uirtutum sic ait.Patet igitur ex dictis fieri non posse ut sine prudentia sit homo proprie bonus:& absq; morum uirtute prudens:& paulopost dixit.Etenim cum prudentia simul erunt omnes.

ASCE. Ordo.

Erat igitur.¶ Ordo est.Igitur hoc erat tertium ex tribus que pertinent ad gloriam ut nos iudicaremur digni honore cū admiratio hominū ab his .s. hominib9.

¶ Quibus rebus consequitur ut multitudo nos admiretur:& honore dignos putet.

Igitur(scilicet ostendat quō admirationem hominem consequamur)illi.s.hoies admirantur cōmuniter quidē omnia sup.illa que animaduerterunt.i.considerauerunt sup. esse magna preter opinionem suam. Autē pro sed:admirantur sup.separatim.i.seorsum & singulariter si perspiciunt.i.perfecte uidēt quedam bona.nec.i.etiam non opinata itaq; ipsi suspiciunt.i.cum beniuolentia & reuerētia quasi sursum.i.sursum aspiciunt(cuius contrarium est despicere)q; pro & efferunt.i.extollūt maximis laudibus eos uiros in quibus existimāt se perspicere quasdā excellentes & singulares uirtutes. Autem pro sed:ipsi despiciunt & pro.i.contēnunt eos in quibus putant nihil uirtutis:nihil animi:& nihil neruorū.i.uirium sup.esse.Non enim contēnunt.i.uilipendunt omnes eos de quibus existimant male.i. habent opinionem de iniquitate.¶ Nam haud.i. non contēnunt quidem.i. certe eos sed existimāt male de his quos putant improbos maledicos & fraudulentos & instructos ad faciendam iniuriam. Quāobrem(ut dixi ante)hi contēnuntur qui nec prosunt sibi nec alteri : ut dicitur in quib9 nullus est labor:nulla industria:nulla cura.hi autem afficiuntur quadā admiratione qui putantur anteire.i.superare ceteros uirtute:& qui cū:si ita sit q; putantur carere omni dedecore .i.turpitudine uite:tum uero.i.pcipue putantur carere his uitiis quibus alii nō possunt facile.i.faciliter:obsistere.i.obstare:hoc est q sunt īmunes ab his uitiis quibus plurimi subiacēt & a quibus fere uincuntur:nam & uoluptates existentes domine.s.animorum blandissime.i.maxime blandientes & titilantes detorquent.sepe maiores partes anime a uirtute & pleriq; .i.plurimi exterrentur preter supra modum.i.quando faces.i.ardores dolorū admouentur .i.applicantur eis.uita mors diuitie:paupertas permouent.i.concitant & afficiunt uehementissime omnes homines. Que.i.quas res qui despiciunt magno & excelso animo:q; pro & quos sup.cum.i.quando aliqua res ampla & honesta obiecta est his:q; pro & conuertit eos totos a per se & rapit.tum.i.tunc quis non admiretur splendorem & pulchritudinem uirtutis ergo &.i.etiam hec despiciētia animi.i. hec elatio qua animus res predictas.s. uitam mortem &c.despicit.facit magnam admirabilitatem:& maxime.i.precipue iusticia:ex qua una .i.sola uirtute appellantur boni uiri : uidetur multitudini quadam res mirifica. nec iniuria .i.& non cum iniuria aut immerito.Nemo.n.

ERAS. Nec sibi nec alii utiles p uerbio dicti.

Volup/tas aie uires a uirtute detorquet.

ERAS. Admiratio a iusticia.

Quem capit excellens uirtutis culmen amate
Hic plebis multo dignus honore uenit.

¶ Qui uirtute ceteros precellit hic maiore plebis honore dignus iudicatur.

¶ Argumentum Erasmicum.

¶ Que res multitudinis admirationem moueat: que contra contemptum.

Erat igitur.Ex tribus que ad gloriā pertinēt hoc tertium ut cū admiratione hoim honore ab his digni iudicaremur.Admirāt'. cōmuniter igit' & illi quidē oia que magna pter opinionē suā aīaduertūt.separatim aūt in singulis si pspiciūt quedā bona nec opinata.Itaq; eos uiros suspiciūt maximisq; efferūt laudibus in qbus existimāt se excellētes quasdā & singulares uirtutes pspicer. Despiciūt aūt eos & cōtēnūt in quibus nihil uirtutis nihil animi.nihil neruorū putāt.Nō eni oēs eos contēnūt.de quibus male existimāt.Nā quos iprobos.maledictos.fraudulentos putāt & ad faciendā iniuriā instructos eos haud cōtēnūt quidē sed de his male existimāt.Quāobrē(ut ante dixi)cōtemnunt' hi qui nec sibi.nec alteri psunt.ut dicit' in quibus nullus labor.nulla industria.nulla cura est.Admiratione quadā afficiunt' hi qui ante ire ceteros uirtute putātur. & cū omni carere dedecore . tū uero his uitiis qbus alii nō facile possunt obsistet.Nā & uoluptates blādissime dñe sepe maiores ptes aīe a uirtute detorquēt.& dolorū cū admouent' faces pter modū pleriq; exterrent'.Vita mors diuitie paupertas oēs homines uehementissime pmouent.Que qui in utraq; partē excelso animo magnoq; despiciūt cumq; aliqua his ampla & honesta res obiecta est,totosq; ad se conuertit & rapit.tū quis non admiretur splendorē pulchritudinēq; uirtutis? Ergo & hec animi despicientia.admirabilitatē magnā facit.& maxie iusticia: ex qua una uirtute:uiri boni appellant'.mirifica quedā res multitudini uidet' nec iniuria.Nemo enim iustus esse pōt qui mortē:qui dolorē:qui exiliū:qui ege

statẽ timet.aut qui ea que his sunt contraria equitati
anteponit.Maximeq; admirantur eũ qui pecunia nõ
mouetur quod in quo uiro perfectũ sit hunc dignũ
spectatu arbitrantur.Itaq; illa tria que proposita sunt
ad gloriã omnia iusticia cõficit & beniuolentiã quod
ꝓdesse uult plurimis: & ob eandem causam fidem &
admirationem habet:q, eas res spernit & negligit ad
quas pleriq; ĩflãmati auiditate rapiunt' ac mea qdem
sententia.oĩs ratio & ĩstitutio uite adiumẽta hoĩm de
siderat.Imprimisq; ut habeas qbus cũ possis familia-
res cõferre sermones qd est difficile.nisi speciem p̃ te
boni uiri feras. Ergo & solitario hoĩ atq; in agro: uitã
agẽti opinio iusticie necessaria est eoq; magis & si eã
nõ habebunt iniusti habebunt' nullis presidiis septi
multis afficient' iniuriis. Atq; his ẽt qui uendũt emũt
cõducũt locãt cõtrahendisq; negociis implicant' iusti
cia ad rẽ gerendã necessaria est.cuius tãta uix ẽ:ut ne
illi quidẽ qui maleficio & scelere pascunt' possint sine
ulla particula iusticie uiuere. Nã qui eorũ cuipiã qui
una latrocinant'.furatu aliquid:aut eripitis ne sibi la
trocinio quendã relinquit locũ.Ille autẽ qui archipi-
rata dicitur nisi equabiliter predã dispartiat.aut occi-
det' a sociis aut relinquet'.Q uinetiã leges latronũ eẽ
dicunt'.quibus pareãt quas obseruẽt.Itaq; ꝑpter eq-
bilẽ prede partitionem & Bargulus Illiricus latro (de
quo est apud Thepõpũ) magnas opes habuit & mul
to maiores Viriatus Lusitanus cui qdẽ exercitus no-
stri impatoresq; cesserũt quẽ. C.Lelius is qui sapiens
usurpat' pretor fregit & cõminuit ferocitatẽq; eius ita
repressit ut facile bellũ relliquis traderet.Cũ igit' tan
ta uis iusticie sit ut ea etiã latronũ opus firmet atq; au
geat:quantã eius uim inter leges & iudicia & institu
ta reip. fore putamus? Mihi qdẽ nõ apud medos so-
lũ (ut ait Herodotus) sed apd etiã maiores nr̃os fruẽ-
de iusticie causa uident' olim bene morati reges cõsti
tuti.Nã cũ premeret' inops multitudo ab his qui ma
iores opes habebant ad unũ quem confugiebant uir
tute prestantem qui cũ prohiberet iniuria tenuiores
equitate cõstituendã summos cũ infamis pari iure re
tinebat.Eademq; constituendaꝝ legũ fuit causa que
regũ.Ius eñ semp quesitũ est equabile neq; eñ aliter
esset ius id si ab uno iusto & bono uiro consequebant'
eo erant contenti cum id minus contingeret leges sunt
inuente que cum omnibus una atq; eadem uoce loque
rentur.Ergo hoc idem perspicuum est eos ad imperan

potest esse iustus qui timet mortẽ dolores auxi
lium egestatem:et qui ante ponit equitati con
traria his.s.uitam indolẽtiam patrie possessio-
nẽ et diuitiarum copiã:et pro et sup.hoies ad
mirantur maxime eũ qui non mouetur pecu
nia:quod .s. non moueri pecunia in quo uiro
sit perspectũ.i.clare uisum:hunc arbitrantur di
gnũ spectatu.i.ut spectetur et admiretur.Ita iu
sticia cõficit.i.simul facit et exhibet oĩa illa tria
que proposita sunt ad gloriã et.i. pariter beni
uolẽtiam q.i.quia uult prodesse plurimis et ha
bet ob eandẽ causam fidem et admirationẽ q
i.quia spernit et negligit eas res ad quas pleriq;
rapiuntur existentes inflãmati.i. incensi auidi
tate.i.cupiditate et auaricia:ac pro et oĩs ratio
et institutio uite desiderat mea quidem snĩa.i.
quãtum ego sentio adiumẽta.i.auxilia hoĩum
q; pro et desiderat in primis ut habeas sup.ho
mines quibuscũq;.i.cum quibus possis confer
re sermões familiares qd est difficile: nisi feras
pre te .i. nisi certis quibusdã signis ac iudiciis
ostẽdens speciẽ boni uiri.Ergo opinio iusticie
i.opinari q iustus sit:est necessaria hoĩ:et.i.etiã
solitario atq; agẽti uitam in agro:q; pro et eo.i.
tantomagis q sit sup.in agro uiuẽtes non ha
bebunt esse.s.opinionẽ iusticie:ipsi habebun-
tur.i.reputabuntur iniusti:et ipsi nullis.i. non
ullis non septi.i.circũdati et muniti ullis presi
diis .i. protectionibus et custodiis afficientur
multis iniuriis. Atq; pro & iusticia est necessa-
ria ad rem gerẽdam ẽt his qui uendunt:emũt:
conducunt res alienas : locant suas q; pro &
qui sup.implicantur.i.occupant' negociis con
trahẽdis.i.contractu negocioꝝ.Cuius uideli-
cet iusticie est tanta uis:ut ne illi quidẽ qui pa
scuntur maleficio & scelere ut raptores et usu
rarii:possint uiuere sine ulla particula iusticie
i.nisi saltẽ aliquã particulam iusticie haberẽt.
Nam ii qui furant' aliquid cuipiam.i.alicui eo
rum qui latrocinantur.i.latrocinia exercẽt una
i.simul ne.i.non ẽt:reliquit sibi quendam locũ
in latrocinio.i.reiicitur ab aliis ut non possit cũ
eis amplius latrocinari. Aũt pro sed ille qui dr̃
archipirata .i. princeps perataꝝ: hoc est latro-
niũ maris qui naues depredantur nisi dispar
ciat.i.diuidat predam.i.rapinam equabiliter.i.
iusta & equa proportione:aut occidet' a sociis:
aut relinquet'. Quinetiam.i. insuper dicuntur
esse leges ẽt latronũ quibus sup.legibus ipsi pa
reant:& quas sup.leges ipsi obseruẽt. Itaq; &
Bargulus archipirata ille latro illyricus.i. in il
lyrica de quo est sup.mentio aut scriptũ apud
theopompũ:habuit magnas opes pp partitio
nẽ.i.diuisionẽ prede equabilẽ.i. equabiliter fa
ctam.Et uiriatus lusitanus.i.ille latro ex lusita-
nia habuit sup.diuitias maiores multo q̃ Bar-
gulus:cui.s.uiriato exercitus & impatores no-
stri cesserunt quẽ Caius lelius is qui usurpatur
sapiens.i.qui usurpauit nomẽ sapientis pretor
i.cum esset pretor fregit & cõminuit & repressit
ita ferocitatẽ eius:ut traderet reliquis bellũ fa
cile. Igitur cũ tanta uis iusticie sit ut ea firmet.i.
stabiliat atq; augeat opes ẽt latronum quãtam
putamus fore.i.futuram esse eius uim inter le

Iust⁹ nil timere potest.

ERAS. Iusticie opinio ad oĩs ui te partes necessa-ria.

ERAS. A minore exẽplũ

ERAS. Leges latronũ inter ipsos

Bargulus & Viriatus latrones ob equitatis opinionem potẽtes.

ERAS. Vsurpat' .i. uulgo noĩatur.

Quis amicum familiarem habere põt.

ERAS. Iusticie opinio primum reges fecit.

Leges latronum

dum deligi solitos: quorum de iusticia magna esset opinio multitudinis adiuncto uero hoc ut iidem etiã prudentes haberẽtur nihil erat quod homines his autoribus non posse cõsequi se arbitrarentur. Omni igitur ratione colenda & retinenda iusticia est tum ipsa propter se (Nã aliter iusticia non esset) tum propter amplificationẽ honoris & glorie. Sed ut pecunie querende non solũ ratio est sed etiam collocande. que perpetuos sumptus suppeditet. nec solũ necessarios. sed &̃ liberales sic gloria querẽda & collocanda ratione est. Quãq̃ preclare Socrates hanc uiam ad gloriã proximam: & quasi compendiariam dicebat esse si quis id ageret ut qualis haberi uellet. talis esset. Quod si qui simulatione. & inani ostẽtatione & ficto nõ mõ sermone sed etiã uultu stabilem se gloriam cõsequi posserẽtur uehementer erant. uera gloria radices agit atq; etiam propagatur ficta omnia celeriter. tãq̃ flosculi decidunt nec simulatũ põt qcq̃ eẽ diuturnum Testes sunt ꝑmulti in utranq; partẽ: sed breuitatis cã Familia erimus contẽti una Tiberius enĩ Gracchus publii filius tãdiu laudabitur dũ memoria rerũ romanorũ manebit eius filii nec uiui ꝓbabãtur & mortui nomẽ obtinẽt iure cesorum. Qui igit̃ adipisci uerã iusticie gloriã uolẽt iusticie fungant̃ officiis & ea q; essent dictũ ẽ in libro superiore. Sed ut facillime q̃les simus tales eẽ uideamur & si in eo ipso uis maxima est ut simus hi q̃ haberi uelimus tñ quedã p̃cepta dãda sunt. Nã si q̃s ab ineũte etate habet cãm celebritatis & nõis ut a p̃re acceptã (qđ tibi arbitror mi Cicero cõtigisse) aut aliquo casu atq; fortuna in hunc oculi oĩum cõiiciunt̃ atq; in eo qđ agat queadmodũ uiuat inquirit̃ & tanq̃ in clarissima luce uerset̃ ita nullũ obscurũ p̃t nec dictũ eius esse nec factũ. Quorum aũt p̃ria etas ꝑ humilitatẽ & obscuritatẽ in hominũ ignoratione uersat̃ hi simul ac iuuenes eẽ ceperunt in magna spectare ad ea rectis studiis debent contendere quod eo firmiore animo facient: quia non nõ mõ non inuidet̃ illi etati uerũ etiã fauet̃.

ges & iudicia & instituta. i. mores & obseruantias reipu. Quidẽ. i. certe bene morati. i. bonos mores habentes uidẽtur mihi constituti olim reges non solum apud medos (ut ait Herodotus.) sed &̃ apud maiores nostros. i. priscos romanos: causa fruẽde iusticie. i. ut per eos possit frui iusticia: nam cum. i. qñ multitudo inops. i. pauperula & auxilii egena premeretur. i. opprimeret̃ ab his qui habebant maiores opes confugiebant ad aliquẽ. i. ad quẽuis unum prestãtẽ uirtute que cum. i. qñ prohiberet. i. defenderet tenuiores. i. pauperiores retinebat pari iure summos cũ infimis equitate constituenda i. constituẽdo equitatem: qꝫ pro & eadẽ causa fuit constituẽdarũ legum. i. cur leges constituerẽtur que sup. fuit regũ sup. constituẽdorum. i. cur reges constituerẽtur. Etenim pro quia ius est quesitũ semper equabile neq; esset alterius nisi. s. esset equabile & si cõsequabant̃: id. s. ius equabile ab uno uiro iusto & bono: ipsi erant contẽti eo: cum. i. qñ id. s. equabile ius minus. i. non contingeret: leges sunt inuẽte que loquerentur cũ oĩbus una atq; eadẽ uoce. Ergo hoc quidẽ est perspicuũ. i. ualde euidẽs eos solito deligi ad impetrandũ: quorum esset magna opinio multitudinis. i. multitudine: de iusticia. i. quos: cõis populus opinabat̃ esse iustos uero sed hoc adiuncto ut iidẽ. s. iusti haberẽtur. i. reputarẽtur &̃ prudentes nihil erat qđ homines non arbitrarẽtur se posse consequi his. i. hmõi autoribus. i. per hmõi autores qui & iusti & sapiẽtes essent Oĩ igitur. Concludit iusticiã summopere esse colendã. Ordo est. igitur cũ. s. tantam uim habeat iusticia est colẽda & retinẽda oĩ ratione tũ. i. pariter ipsa. s. iusticia ꝑ se. i. ꝑ bonitatẽ ꝓpriam. nam aliter nisi esset ꝑ se colenda non esset iusticia tum. i. pariter ꝑ amplificationẽ honoris & glorie que amplificat in quibus est honorẽ & gloriam. Sed ut. i. quẽadmodũ ratio. i. consideratio non est solũ pecunie querende. i. acquirẽde hoc est de pecunia acquirenda: sed &̃ sup. ratio pecunie collocande. i. administrande & expẽdẽde: que. s. pecunia suppeditet. i. sufficiat & subminstret sumptus perpetuos. i. indeficientes: nec solũ. i. non tantum necessarios sup. sumptus. i. expendendos ex necessitate: sed &̃ liberales. i. ex liberalitate expẽdendos sic gloria est querenda & collocanda ratione ut. s. non desit. q̃q̃. i. tam & si. Socrates dicebat preclare hanc uiam esse proximam & quasi compẽdiariam. i. breuissimam ad gloriam: si quis ageret id: ut esset talis qualis uellet haberi. i. reputari qꝫ si qui. i. aliqui rentur. i. opinantur se posse consequi. i. obtinere: stabilẽ gloriam simulatione & ostentatione inani & non modo. i. non solum sermone ficto: idest simulanter & fraudulenter composito: sed etiam uultu ipsi supple errant uehemẽter. Vera gloria agit: idest facit & generat: radices: id est firmitatem: cui adhereat. atq; &̃ propagatur. i. extenditur per excrementa quasi pullulant: ut arbor firmiter radicata oĩa ficta decidunt. i. deorsum cadunt celeriter tanq̃ flosculi. i. immuniti flores arborum nec quisq̃ simulatũ potest esse diuturnum. Permulti. i. ualde multi testes. sunt in utranq; partem. i. probando utranq; partẽ hoc est tam ueram gloriam esse. diuturnam q̃ simulatam transitoriam: sed nos erimus contẽti una familia. i. probare id in una familia causa breuitatis. Enim pro quia Tyberius gracchus filius Publii. s. gracchi: laudabitur tamdiu dum. i. q̃diu memoria rerum romanorum. i. quas romani gesserunt manebit filii eius. i. Tyberius & Caius seditiosi: nec probantur. i. approbantur uiui. i. dum adhuc uiuebant & mortui. i. iam dum mortui sunt obtinent nomen. i. famam Cæsorum. i. interfectorum & occisorum iure. i. iuste scilicet ꝑ seditiones & maleficia. Igitur ii sup. qui uolunt adipisci. i. acquirere ueram gloriam iusticie. i. de iusticia sua fungantur officiis. s.

ERAS. Agere radices: ut agere rimas agere gemmas.

faciant officia iusticie.& dictum est in libro superiore que essent ea.s.officia iusticie.Sed ut uideamur facillime esse tales quales sumus.& si.i.licet maxima uis est in eoipso ut simus hi.i.tales: qui.i.quales uelimus haberi tn̄ quedam precepta sunt danda.Nam si quis habet causam celebritatis & nominis.i.cur celebris & clari nois sit ab etate ineunte.i.incipiente hoc est a teneris annis & quasi a cunabulis:ut.i.ueluti acceptam a patre(quod.i.quam causam celebritatis:mi Cicero ego arbitror contigisse tibi pp claritatem.s.patris)aut aliquo casu:atq; fortuna sup.aliqua: oculi oium cōiiciuntur in hunc atq; inquiritur in eo quid agat queadmodum.i.qualiter uiuat:& tanq̄.i.perinde ac si uersetur in luce clarissima ita nullum eius nec dictū nec factum potest esse obscurum.Aūt pro sed:hi quorū prima etas uersatur in ignoratione hominum pp humilitatē & obscuritatē simul ac.i.statim postq̄ ceperunt esse iuuenes debēt spectare.i.contēdere:in magna.i.ad res magnas peragēdas & debent contendere ad ea.s. magna rectis.i. firmis & non declinantibus in obliquū studiis.i.conatibus quod.i.quā rem ipsi facient animo eo.i.pro tanto firmiore:quia non modo.i.non solum non inuidetur.i.nullus inuidet illi etati scilicet iuuenili uerūetiam fauetur.i.plerīq; fauent

ERat igitur.Reuertitur Cice.ad propositum & exequitur tertiam partē propositionis.Tertium enim erat si ipsa multitudo putat nos honore dignos.¶ Admirantur cōiter ponit cōiter ea que homines admirantur e quibus causis rationibusq; adducti aliquos honore dignos putant.¶ Cōiter generaliter & cōi quodam cōsensu.¶ Preter opinionem que non ita magna esse opinabatur.¶ Separatim in singulis hominibus non cōiter.¶ Quedam bona uirtutes quas inesse arbitrabantur.¶ Suspiciūt admirantur.Singulares.summas quibus nulla potest comparari.Despiciunt negligunt & spernunt atq; nullius momenti illos esse putant qui nullā in se uirtutem habere uidentur.¶ Despiciunt male de eis existimant:& ad id refertur suspiciunt.¶ Contēnunt nihil curant nec efferunt laudibus.¶ Animi fortitudinis et magnanimitatis.¶ Erat igitur &c.Quando satis responsum est iis qui dicunt uirtutes separari non posse nec iusticiam sine prudētia existere ualere:ad propositum reuertamur & ostendamus quō hominū studia conciliari possimus.¶ Vt cum admiratione &c.uirtutes quedam excellentes.Et minime uulgares faciunt nos hominibus admirando quibus ipsi carent:Qui uirtutibus abundant pauca mirantur:quia pauca sunt que sibi desint qui caret uirtutibus magnas eas in aliis cu uidet admiratur ex his tribus que proposuit.reliquum erat ut multitudo nos honore dignos putaret hoc aūt nulla ex re magis q̄ ex uirtute consequi possumus sola & admiratione facit & honore nos dignos uideri. Colende ergo sunt uirtutes omnes ut admiratione digni simus & honore digni iudicemur Sed iusticia in primis que latius patet.Cui magnam laudem Cice.tribuit. ¶ In opinat:ut si quis fortiter aliquid agat: quod eum acturum non credebant sunt inopinata bona contra opinionem nostram que adesse.alicui non opinabamur.Suspiciunt.uenerantur.Efferunt.extollunt. Excellentes & singulares.unum est alterius expositio quod excellens est:singulare est.Virtutes.ut iusticie aristidis apud grecos:apud latinos Cato fortitudinis leonide apud illos.apud nos deciorum constantia & fide illi socratem extollunt nos.M. Regulum.Despiciunt:contēnunt a contrario.& hoc generalius est.Nihil uirtus alterum ad fortitudinem animi spectat:alterum uero ad corpus.Neruorum.roboris & pensi in rebus agendis:sed quedam mollicies. homines enim uiles contemnuntur despiciunturq; sed non omnes contēnuntur:de quibus male existimatur: immo timentur cū sint improbi:fraudulenti:maledici:& instructi ad inferendam iniuriam.Improbos.insatiabiles & malos:quoniam nimis habere cupiunt cum aliorum iniuria.Vt dicitur.ut est in prouerbio.Industria.studiosus labor. Admiratione quadam.i.eos multitudo ammiratur:qui putantur superare alios uirtute & uacant dedecore & uoluptatibus seuerissime obsistūt & sic temperantes sunt & qui non franguntur doloribus:& sic sunt fortes.Anteire.antecellere prestare.Detorquent.amouent abducunt:quoniam pp uoluptates negligimus res honestas.Et pla. uoluptatem escam malorū appellauit:qm̄ ea ut Cice.interpretatur:homines capiuntur:ut hamo pisces:& uoluptas animi lucem extinguit & impedit consilium rationi inimica:& a uirtute suis blanditiis mentem detorquet. Verba Pla. in intimo hec sunt.Animam ipsam cum mortali corpore clauserunt.totumq; corpus anime quasi uehiculum subdidere atq; in eo aliam anime spem mortalem fecerunt qui grauibus necessariisq; perturbationibus afficeretur quarū prima esset uoluptas esca maxima mali doloriq; inde fuga impedimentumq; honorum.Idem Cice.in.i.de legi.sic ait.Imitatrix boni uoluptas malorum aūt mater omnium cuius blanditiis corrupti.que natura bona sunt:quia dulcedine & scabie carent:non satis cernuntur Arist.in.ii.ethi.sic ait.Difficilius est(ut Heraclito placet)uoluptati repugnare q̄ ire:& alibi.In uniuersis cauendum est maxime a uoluptate:non enim incorrupti iudicamus pro illa:& in.vi.dicit. Voluptas iudicium de fine corrumpit.¶ Maiores partes an me rationem ipsam cui uoluptas est inimica:& oculos mētis perstringens intellectum a sua sede detorquet:unde uoluptati non facile obsisti potest.Et dolorum facis ardentes dolores qui sunt graues motus in corpore sensibus inimici.¶ Plerīq; maior pars hominum. Preter modum ultra modum:ita ut fortitudo deseratur:que est perpessio dolorum.¶ Que supradicta que homines permouent. cū terribilia uideantur:& alia que ualde optantur.In utrāq; partem ut.s.despiciant uoluptatem paruifaciant dolores forti aio & magno:ut cum opus est uite sue non parcant mortē non timeant & non multum amant diuitias paupertate non frangātur.¶ Excelso humana despiciēte.Magno magna & ardua appetente in utrāq; partem ut non timeant aliquid immodice nec cupiant sed despiciant magno aio dolores:uitam mortem paupertatem & similia. ¶ Ampla magna quantum ad uirtutē.¶ Honesta ad id quod ex uirtute sequr.i.plena honoris & dignitatis.¶ Obiecta exposita ante oculos.¶ Et rapit trahit.¶ Tum cū aliquis spretis oībus rebus aliis & terribilibus & blādis ad rē honestam se conuertit.¶ Splēdorem quo ad famam.¶ Pulchritudinē quantum ad essentiam ipsius uirtutis. ¶ Idē quis non admiretur tales homines tm̄ splendorem & pulchritudinē uirtutis habentes.¶ Ergo & hec animi despicientia concludit fortitudinē & magnanimitatē mouere multitudinis admirationē:qm̄ uidētur magna quedam & supra homines facere:& hoc est quod supra dixi.admirantur oīa que magna:& preter suam opinionē animaduerterunt.& sic appatet ueram gloriam & perfectam ex oībus uirtutibus constare.¶ Despiciētia:hic animus elatus qui oīa humana despicit:et seipso longe inferiora putat.¶ Admirabilitatē facit:ut multitudo admiretur. ¶ Et maxime in primis iusticia mouet admirationē.¶ Mirifica admiratione digna:et miris laudibus esse etiam efferenda.¶ Nec iniuria.i.merito:& probat hoc dicens.Nemo enim iustus:qm̄ iusti hominis est non timere mortem pro patria:do-

Cōiter. Despiciunt. F.M. Expositio. Industria. Vulgus fortis admirātur. Voluptas. rat oni inimica. Voluptas omniū malorū mater. Attende uaria dei uoluptate. Cice. alibi. Perfecta gloria. ex omnibus uirtutibus constat. Officiū iusti. Pecunie cur expetende.

loré exilium egestaté:& sic econtra uir iustus non debet preponere iusticie his contraria:uitam uoluptatem esse in patria:diuitias & similia:que bona summa imperitis uidentur qui uoluptatem sequuntur tanq̃ bonum & dolorem: & alia incommoda fugiunt tanq̃ malum. ¶ Non mouetur pecunia qui est liberalis: & non curat pecunias que sunt bona fortune:& expeti debent non propter se:sed ob aliud:& nihil est tam angusti animi q̃ amare diuitias: ut facit auarus qui uilissime rei seruit. ¶ Spectatu honore:& ꝙ ab omnibus spectetur: itaqꝫ alia tria concludit iusticiā omnia conficere que ad gloriam consequendam pertinent quoniam iusticia continet in se omnes uirtutes. ¶ Tria. diligi a multitudine ꝙ fides habeatur:& ꝙ honore digni putemur ab his qui nostra admirantur. Conficit prestat sola iusticia. ¶ Et beniuolentia scilicet conficit declarat quomodo iusticia conficit illa tria ꝙ prodesse uult: hoc est munus iusticie:pluribus uelle prodesse:& ob hoc quia uult prodesse beniuolentiam comparat. ¶ Ob eandem causam:quia uult prodesse plurimis. ¶ Fidem conficit quia illi tanq̃ iusto fidem adhibent. ¶ Et admiratione.s.conficit ipsa iusticia. ¶ Ob hoc quod sequitur.s.ꝙ eas res spernit diuitias honores:imperia:uitam:mortem:atqꝫ nonnulli rapiuntur magna auiditate. ¶ Hominem ergo talia despicientem & magno animo & elato maiora quedam appetentem oēs admirantur & gloriosum putant unde opus est habere iusticiam:ut diligamur & fides habeatur debemus esse fortes & magnanimi:ut admiratione digni uideamur & honore:& sic gloriam consequemur que ex tribus constat ut Cice.proposuit. ¶ Ac mea quidem snīa dixit eatenus ad gloriam comparandam opus esse iusticia:nūc prosequitur dicens oēm rationem & institutionem uite humane desiderare auxilia hoīum que assequi non possumus nisi simus iusti. ¶ Alii ēt quorum professionis describit iusticiam habere debent suas leges seruare aliter uite cōmertium non seruabunt ergo hominibus iusticia est necessaria:quod Cice.exemplis ostendit. ¶ Mea snīa:ut ego sentio & mihi uidetur. Omnis ratio.oīs modus & uita uiuendi. ¶ Institutionem genus uite quod instituimus.i. desideramus adiumenta hoīum in quocūqꝫ genere uite & quocūqꝫ uitā instituerimus:qm̄ natura nihil amat solitariū. ¶ Imprimis maxime & ante oīa. ¶ Familiares sermones cū quibus posse loqui familiariter:& res ipsas cōicare. ¶ Quod habere cum quibus familiariter loquamur nisi bonus uir habearis. ¶ Speciem apparentiam boni uiri ostendas ergo hoc sequitur ex premissis eum.s.oīs institutio uite desideret adiumenta hoīum. ¶ Solitario ocioso: & qui in solitudine cognitione reꝝ uacat:& qui in agro uiuit. ¶ Opinio iusticie:ꝙ habeatur iustus. Eo magis.i. tantomagis est necessaria qm̄ nisi erunt iusti uidebuntur euecti in odiū humane societatis.& fugere hominum cōmertia tanq̃ ab humanitate alieni & iusticia est ad cōitatem humanam societatēqꝫ tuendam:opus est igitur iusticie opinione ipsi solitario ne uideatur iniquus & humane societati infensus. Iniusti iniqui & mali uiri:& cū nullū habeant presidium uiuētes in solitudine multas patiuntur iniurias nisi habebuntur boni uiri. ¶ Septi muniti nullo hoīum presidio & adiumēto:qm̄ contēnuntur aliis & ludibrio erunt iniuriisqꝫ afficientur. ¶ Atqꝫ his ēt ponit infimas hoīum conditiōes: ut ad maiores ascēdat. Qui uēdunt:quibus opus est iusticia que in societate hoīum uersatur. ¶ Contrahēdis ultro citroqꝫ obligandis contrahere est ultro citroqꝫ se obligare & cōtractus uarii sunt in uita humana. ¶ Pascūtur nūtriūtur:ut sunt latrones qui utūtur quodam simulacro iusticie distributiue. Distribuūt enim equaliter inter se id qđ lucrati sunt. Nam qui coꝝ declarat quare ēt latrones sine aliqua parte iusticie esse non pn̄t. Furat̄ per fraudē. ¶ Eripit p uim non poterit esse tutus inter latrones. ¶ Ne nil latrocinio non mō in aliis negociis:ergo opus est iusticia ut nō decipiat socios. Pla.in.i.lib.de repu.sic ait. An censes ciuitatē aliquā uel exercitū seu latrones siue fures uel aliū quēuis cetum hoīum iniuste aliquid una aggredientiū perficere posse quicq̃ si iniuria inuicē se affecerint:seditiones nāqꝫ iniusticia contentionesqꝫ parit:iusticia uero concordiā & amicitiam. ¶ Archipirata.princeps piratarum.i.eorum qui in mari latrocinantur. ¶ Leges quibus inter se latrones utuntur. ¶ Illiricus ex illiria que ab illirio filio Poliphemi denoīata est. ¶ Apud Theopompū:qui ex chio insula fuit discipulus Socratis: & hystoricus condiscipulus fuit ephori:quē calcaribus egere dicebat Theopompum uero freno. Quintilianus loquens de Thucidide & herodoto. dicit Theopōpus his ꝓximus in hystoria predictis minor. Ita orator magis sin ilis:ut q anteq̃ est ad hoc opus sollicitatus diu fuerit orator. scripsit Theopompus epitomen hystoriaꝝ herodoti duobus uoluminibus Scripsit preterea res philippi.xciii.lib.scripsit ēt res grecorum incipiēs a fine hystorie Thucididis & Xenophon. ¶ Magnas opes ingentē potentiam. ¶ Viriatus Lusitanus. Pli.de uiris illustribus ita scribit Viriatus genere lusitanus ob paupertatē primo mercēnarius deinde alacritate nector:audacia latro. Postremū dux bellum aduersus romanos sumpsit eorū imperatorē Claudium numianum. Deinde.C.Nigidium oppressit:pacem a populo roma.maluit integer petere q̃ uictus:& postea bellum renouauit. Cepit cum aliter uincere non posset duos satellites pecunia corrupit qui uiriatū uino depositum peremerunt que uictoria:quia empta erat non est probata a senatu Causa uiriatini belli sunt. Sergius Galba(ut ait Suetonius in uita Galbe imperatoris.)Sergius Galba uir consulatus temporum suorum eloquētissimus fuit quē tradunt hispaniam ex pretura obtinentē.xxx.lusitanorum milibus perfidia trucidatis causam belli extitisse. Huius Galbe Cice.meminit lib.i.de oratore. Alii tradunt uiriatum occupasse totam lusitaniam.&.M.uectilium imperatorē roma.ingenti clade affectam fudisse. Deinde.C.Planicium. Postea Qu.Fabium maximum equis conditionibus cum eo fedus percussisse. Varii igitur sunt annales. Nam Cicero alios secutus Lelium in pretura dixit fregisse uiriatum.& in Bruto ait in bellica laude Viriati bello egregium fuisse Lelium reperit. ¶ Cesserunt uicti ab eo sunt & fugati magna clade accepta. Lelius sapiens appellatus:quoniā legem agrariam omisit pp quam Tibe.C.Gracchi postea interfecti fuerunt:de hoc pauco post latius dicetur. ¶ Cōminuit opes atriuit:ut facile ab aliis uinci posset. ¶ Facile exigui negocii:inde non potuit uinci a cepione nisi fraude & pecunia qua satellites corrupti ipsum uino madētem interemerunt. ¶ Cum igitur argumentū a minori. Si igitur(inquit)inter latrones multū ualet iusticia:quid putandū est inter ciues sed hec latronū iusticia per quādam similitudinē dicit̄.alius certe est uir bonus & alius ciuis bonus Latro est uir malus:si tn̄ equabiliter predam inter socios partitur in illa ciuitate.i. cetu latronū dicetur bonus ciuis.unde phs in.v.ethices.di. Non est enim idē fortasse uirū esse bonum & ciuē bonum. ¶ Opes potentiam. ¶ Inter leges rempu.legibus bn̄ institutam. Mihi quidē amplificat Cice.has iusticie laudes & dicit ideo creatos fuisse reges:ut iusticia seruaretur. Apud medos Medi(autore hero.lib.vii.)prius uocabantur Arrii: inde a medea medi dicti sunt siue a medio filio medee & Iasonis ut aliqui scribunt. Medi. sunt confines Parthis hero-

Quid agēdum sit ut diligamur

Natura nihil solitarium amat.

Solitari⁹

Contrahere.

Cōtract⁹

Iusticia distributiua etiā latrones utuntur.

Furatur.

Eripit.

Iniusticia sedi tiōes parit.

Iusticia concordiam.

Thepōpus li. theopōpi.

Viriatus

Mors uiriati insidiosa.

Suetonius.

Varii annales.

Lelius sapiens.

Ciuitas latronū.

Medi.

Arrii.

dotus scriptor hystoriarũ: de quo Fabius Dulcis & candidus effusus Herodotus. Thucidides breuis & semper sibi constans concitatis affectibus herodotus remissis melior Thucidides concionibus. Herodotus uero sermonibus Thucidides nĩm herodotus uoluptatem. ℭ Archipirata piratarũ princeps pirate maritimi sunt predones qui ergo piratarum princeps iniustus fuerit & non equaliter predam diuiserit: is aut occidetur aut relinquetur: ex quo intelligitur omnibus necessariam iusticiam esse. ℭ Quinetiã &c. habere inquit quasdam inter se leges pirate dicuntur. Quare una est: ex pena duplo maioré partẽ capiat archipirata reliquis equa fiat diuisio. ℭ Bargulus &c. Is autore Theopompo quoniã iusticiam distributiuã inter latrones seruauit magnas opes adeptus est Theopompus discipulus fuit Socratis quẽ ille dicebat calcaribus indigere sicuti ephorum freno fuit. Tragicus poeta & orator clarus ciuis etiã Gellius meminit. ℭ Viriatus lusitanus hic post euersam a Scipione Aemiliano carthaginem ex pastore uenator ex uenatione latro mox iusti quoq; exercitus dux factus uniuersam lucitaniam occupauit. M. Vetilium pretore fuso eius exercitu cepit post quem. C. Plantius nihilo felicius rem gessit tantũq; terrorem is hostibus intulit: ut aduersus eum consulari opus esset & duce & exercitu. Lelius pretor urbanus ita eius res attriuit ac diminuit: ut facile postea uinceretur: a proditoribus tamen consilio seruilis cepionis interemptus est ab exercitu eius multum imploratus: ac nobilissime tumulatus uir duxq; maximus qui annos quattuordecim: quib⁹ cũ romanis bellum gessit sepius uicit q̃ uinceretur. ℭ Sapiens usurpatur de quo Cice. lib. de amicitia. Te alio quodãmodo sapientem dicunt non sicut uulgus sed sicut sapientes appellant qualem neminẽ memini in reliqua grecia. ℭ Cũ igitur tanta uis &c. Concludit argumentũ quod esse diximus a minori ad maius. ℭ Inter leges que cõmunes sunt in equitate posite. ℭ Iudicia que secundũ leges fiunt. ℭ Constituta bene ordinata. Nihil quidẽ &c. probat nunc pollitice necessariam esse iusticiam: siue monarchia: siue aristocratia: siue democratia fuerunt. dicit enim iusticia ad initio humanam societatem conseruasse & reges iusticie causa a principio creatos fuisse: deinde leges constitutas: sed legibus homines quoad iusti fuerint contentos fuisse postq̃ uero iniusti illi esse ceperunt latas esse leges que stabiles & firme semper manerent & sic ostendit politicam uitam esse non posse absq; iusticia. Quicunq; eam administrauerit: siue rex: siue respublica: siue populus. ℭ Herodotus qui ut supra diximus primũ regem scribit apud Medos creatum diocesem propter iusticiam & prudentiam. Iustinus quoq; ait principio rerum gentium rationũq; imperiũ penes reges erat quos ad fastigium huius maiestatis non ambitio popularis sed spectata inter bonos probitas prouehebat arbitria principum pro legibus erant. Apud maiores nostros romanos qui in principio reges habuerunt. Fruende ut subditi possent iusticia frui regem gubernant qui sit iustus & bene moratus quoniã aliter sit tyrãnus. transgressio enim regni tyrãnis est. ℭ Bene morati & iusti & bonis ornati morbus ut bonum pastorem decet. unde Homerus pastorem populorum appellat Agamẽnonem quoniã rex debet regere populos: ut pastor oues. Et Trogus dicit in principio reges fuisse creatos propter uirtutem & moderationem inter bonos spectatam & arbitria principum pro legibus fuisse cum populi nullis legibus regerentur. Philosophus in. viii. ethi. sic ait. Non est rex nisi sit ex se sufficiens & bonis omnibus antecellat talis autem nullius indigeret rei non ergo suas ipse sed eorum qui reguntur utilitates considerat que nãq; talis non est forte potius est princeps q̃ rex. Tyrãnis autem contraria regno suum nãq; bonum sequitur ipse tyrãnus. Nam cum ratio quare fuerunt creati reges bene morati ut. s. plebs non premeretur a potentibus & ob hoc postea inuente fuerunt leges: ut omnia quadã equitate agerentur. tunc enim dicitur ius cũ unusq; habet quod suũ est. Inops impotẽs populus & plebs. Premeretur uexaretur a potentibus. ℭ Tenuiores: humilioris conditionis & sortis. Equitate cõstituenda. constituendo equitatẽ: que omnia ad id quod iustũ est reducit: & facit ut equo iure uiuatur. ℭ Pari equo ut inter summos & infimos nulla differẽtia sit: neq; aliter nisi esset equabile. Id ius eum inuenire iustũ qui omnes equo iure contineret. ℭ Omnibus summis uiris & mediocribus plebe & optimatibus: nã leges sunt uniuersales: & non debent corrumpi. Vna uoce qm̃ leges uolunt omnes equabiliter ius seruare. Ergo hoc quidẽ affert Cice. conclusionem. ℭ Delegi elegi: ut imperent & alios regant. Magna opinio: ut de Nũma Pompilio legitur qui uocatus fuit in regnum romanum: cũ magna ipsius fama esset: & opinio iusticie. ℭ Adiuncto hoc nã opus est regem esse iustum & prudentẽ: alioquin neq; sibi neq; suo regno consuleret neq; saluti prospiceret: qͩ prudentie munus est: qͩ cum ita sit iusticia colenda est & retinenda propter seipsam quoniã aliud est summum bonũ quod propter se: non ob aliud expetitur. ℭ Adde etiam q; ipsa iusticia affert nominis claritatem: nã ab ea uiri boni nominantur: ergo propter seipsam expetenda est optimum est hominem esse iustum & propter id quod ex ea consequimur honorẽ. s. & gloriam. ℭ His autoribus talium hominũ autoritate moti ꝓpter se: quia iusticia propter seipsam expetenda est cũ sit res optima. Aliter si nõ expeteretur propter se: sed ob aliud: qm̃ uirtus expetitur propter se: quia in ipsa consistit summũ bonum: cuius causa omnia expetuntur non esset igitur iusticia & uirtus: nisi ꝓpter se expeteretur. ℭ Sed ut pecunie querende: nunc dat precepta per comparationẽ pecuniarum: qua rõne gloria querenda & collocanda sit: qm̃ cum sumus adepti non debemus in una re effundere: sed peritũ patrẽfamilias imitari: qui res auget certa ratione: & sic dispensat: ut ad oĩa suppetantur. Ratio modus & uia qua pecuniam inquirimus. Collocande. dispẽsande certa rõne: qm̃ parum prodest querere & inuenire pecunias: & postea ipsas male collocare. ℭ Suppeditet subministrare perpetuos sumptus pecuniarios. ℭ Sic gloria adaptat similitudinẽ. Et collocanda: & dispensanda cũ ratione. i. gloriam ueris rõnibus & non simulatione debemus querere: ut ueros luminis sui fructus suppeditet. ℭ Proximã propinquã & breuẽ. Et quasi cõpendiariã: qua cito quasi quodã cõpẽdio ad gloriã ꝑuenit. ℭ Cõpendiũ: in tali significatione dicitur breue iter. Talis esset animo. s. qualis uult extra uideri ab aliis qm̃ simulatio non põt habere ueram gloriã quippe parũ durat: & uera gloria facit radices & durat durante. s. uirtute hoĩs: que gloriã affert. ℭ Stabilẽ duraturã sed non durat. At uera gloria emittit radices & propagatur: qm̃ non est cõpara simulatione: sed uera uirtute. ℭ Agit radices durat & propagatur: ut arbos habẽs radices. Propagatur diffunditur: ut arbores que propagantur. ℭ Ficta gloria nata ex simulatione & actione bonitatis perit ut flosculi arborum. ℭ Flosculi flores qui cito decidunt & moriunt̃. Ploto Diony. sic scripsit. Cẽseo esse iustũ: & qui re uera boni sunt uiri: & talia faciunt uerã gloriã cõsequantur: itaq; cõstare oĩbus debet tales nos esse quales uideri uolumus ꝑsertim cũ deo iuuãte per facile sit futurũ. ℭ Simulatũ: qͩ cũ simulatione fit: nõ uera uirtute. In utrãq; partẽ. i. sunt testes illi qui ita uixerũt:

Herodo t⁹ & thucidides conferũtur.

Tyrãn⁹ rex pastor uocatur. Rex.

Leges sunt uniuersales

Numa.

A iusticia uiri boni nominant̃.

Officiũ patrisfamilias.

Suppeditet.

Cõpendium.

Simulatio parũ durat.

Propagare.

Plato ad dionẽ.

ut uideri nolebant & sic gloriã ueram sunt adepti illi etiã qui non recta uia: sed quadã simulatione qnefierunt gloriam minime duraturã habemus (inquit) exempla utrorũq; permulta sed satis erit ex una familia sumere ut intelligatur gloriam esse appetendã non simulatione sed uera uirtute. ¶ Vna familia gracchorũ. s. que Rome nobilissima fuit. ¶ Tiberius Gracchus augur fuit uir prudentissimus reipub. studiosus & bonis artibus gloriã querens pretor Gallos domuit: & in secundo consulatu. Sardiniã ex qua tantum captiuorũ numerum duxit: ut cũ uenditio longa esset & emptores nõ inuenirentur prouerbiũ natum sit Sardi uenales: quod prouerbiũ significat rem nunq̃ prouenire ad finẽ. Vnde cum uẽditio alicuius rei nimis longa erat dicebatur. Sardi uenales. Hic Tiberius gracchus cum esset censor libertinos qui rusticas tribus occupauerant: in quattuor urbana distinxit: unde maximã sibi gloriã comparauit componebat enim seditiones in repub. non excitabat. Vnde semper laudatus est huius filii Tiberius & L. Gracchi fauentes populo leges agrarias tentarunt: & sic fauere populo simulantes gloriã querebant sed ambo interfecti sunt. Eius filii Tiberius & Caius. ¶ Nec probantur: nõ habebãtur in numero bonorũ uirorum & post mortem habiti sunt in numero eorũ qui iure interficiuntur: & Scipio Emilianus gracchorũ affinis iterrogatus in senatu cum in urbem rediisset a Scipione quid sibi de Gracchis uideretur respondit: uidentur mihi iure ceſi & uersum Homeri protulit quo pallas. Ioui de egisto interfecto respondit. Sic pareat quicunq; hec egit de liberio graccho horũ patrem qui summam gloriam adeptus est scribit Plutar. Tiberius gracchus cui q̃q̃ duobus cõsulatibus duobusq; triumphis & insuper censure gloria insigni multoplus tamen ex uirtutibus eius q̃ ex magistratibus atq; honoribus aderat dignitas. Itaq; cornelium aphricani maioris filiam licet non amicus sed aduersarius eius in rep. foret uxorem habere meruit. Filia cornelie post nupsit Scipioni Emiliano. ¶ Iure cesorum eorum qui iure cesi sunt q̃m remp. seditionibus euertebant. ¶ Sed ut facillime. Cice. aliqua precepta daturus est ut facillime uidea mur esse tales quales sumus & sic instituit preceptionem qua adolescẽtium animi ad ueram gloriam preparantur. ¶ Et si q̃q̃. ¶ Vt scimus tales. Hi tales quales uolumus haberi tamen ut uideamur possumus assequi preceptis. ¶ Vt simus ut natura sit ita disposita ut offendere aliis uolumus. Est maxima uis. i. omnia in eo consistunt ut tales simus quales haberi uolumus: ut Socra. dicebat. ¶ Nam si quis affert rationem quare sunt danda precepta ut unusquisq; seruet decorum in ea fortuna quam nactus est. ¶ Ab ineunte etate primis annis: quia habuit claros natales & maiores suos uirtute preditos quorum fama sustinenda est & augenda. ¶ Celebritatis dignitatis & quod ab oĩbus celebretur: ut sit in ore hoĩm propter claros natales & stemma maiorum. ¶ Nominis fame & glorie ꝑpter suos maiores. ¶ A patre quã a patre acceperunt. ¶ Quod tibi mi Cice. uertit sermonẽ ad filium ut eum excitet ad decorum prestandũ ne. s. a tanto patre & tante celebritatis & nominis fama degeneraret. ¶ Arbitror dicit ut deuitet arrogantiam ipse Cice. filius habebat iam nominis celebritatem propter patrem quoniã in ore hominum erat cũ esset Ciceronis summi uiri filius. Vnde sustinebat magnã expectationem imitande industrie paterne. ¶ Aut aliquo casu: ut si quis natus humili loco deueniret ad opes & dignitates auxilio fortune aut si aliquo casu aliquid ei acciderit propter quod sit in ore hominum: & celebretur sermonibus hominũ frequentibus. ¶ Coniciuntur. utuntur in talem iuuenem & expectant ut magnum aliquid suisq; maioribus dignũ facit & conditione fortune q̃ nactus est. ¶ Clarissima luce quoniam nihil potest facere quod sit celatum & omnes eum intuentur: ut uideant an seruet decorum. ¶ Obscurum quod lateat. Quorũ autem precipit nunc quid faciendũ sit adolescentibus qui obscuris parentibus orti snnt. ¶ Humilitatẽ quia humili & obscuro loco nati sunt non habentes altum stẽma maiorũ & claros natales. ¶ In hominũ ignoratione qui nõ cognoscuntur nec habent aliquã nominis celebritatem. Iuuenes cũ primum ad etatem iuuenilẽ peruenerunt ad magna quedã intendere animum debent. Magna spectare appetere res magnas: ut nominis claritatem: assequantur & sint in ore hominum. ¶ Contendere omni conatu tota deniq; mente cõtendere bonis artibus non malitia sed equitate. ¶ Studiis uoluntate honesta & bono conatu. ¶ Et ideo: & ob id. ¶ Firmiore constantiore quoniã illi etati non inuidetur. ¶ Illi etati iuuenili: cuius honesto studio fauere omnes debent ut emergant quoniam (ut inquit Satyricus) Non facile emergunt quorum uirtutibus obstat res angusta domi. & Quinti. monet tyrociniũ non esse deferendũ in senectute crescente metu quottidie sed fructũ studiorum uiridem ac dulcẽ promi oportere dum & uenie spes est & audere nõ deceat atq; iuueniliter dicta pro indole incipiuntur.

Tales sum⁹ quales uideri uolumus.

Cicero deuitat arrogantiam.

Precepta adolescentũ humiliũ

ASCE. Ordo.

P Rima igitur. Ostendit officium adolescentis ad gloriam comparandam est ordo. Igitur prima cõmẽdatio ad gloriam sup. acquirendã est adolescenti ex bellicis rebus si qua idest si aliqua supple gloria potest comparari: idest acquiri ex rebus bellicis in qua scilicet gloria rerum bellicarũ multi extiterunt apud maiores nostros: idest priscos romanos. Enim pro q͂a bella gerebantur sup. apud illos fere semper. Autem pro sed. o Marce fili supple tua etas incidit in id bellum cuius scilicet belli altera pars scilicet cesariana: habuit nimium sceleris altera scilicet pompeiana habuit supple parum felicitatis in quo tamen bello cum pompeius idest magnus prefecisset te alteri ale. i. alteri ordini equitum ni amorẽ alarum circũ corpus exercitus uolitantium tu consequebare. i. cõsequebaris magnã laudẽ. Et. i. pariter a summo uiro. s. Põpeio & ab exercitu: & hoc eq͂tãdo iaculãdo & tolerãdo

Comis in ornato laudem sibi comparat ore.
Hunc bello hunc lingua gloria consequitur.

☞ Adolescens licet rebus nõnunq̃ bellicis magnam gloriam pariat maxime tamen oratione aut cõsilio clarior efficitur.

PRima igitur est adolescẽti cõmẽdatio ad gloriam si qua ex bellicis rebus cõparari potest. in qua multi apud maiores nostros extiterũt semper enim fere bella gerebantur. tua autẽ etas incidit in id bellum cuius altera pars sceleris nimium habuit altera felicitatis parum. Quo tamẽ in bello cũ te peius ale alteri prefecisset & magnã laudẽ & a summo uiro & ab exercitu cõsequebaŕ equitãdo iaculãdo oĩa militari labore tolerãdo atq; ea quidem tua laus pari-

ter cum republi.cecidit.Mihi autem hec oratio suscepta non de te est:sed de genere toto. Quãobrẽ ad ea que restãt pergamus. Vt igitur in reliquis rebus multo maiora sunt opera animi q̃ corporis sic heres quas persequimur ingenio ac ratione gratiores sunt q̃ ille quas uiribus.prima igitur commendatio proficiscitur a modestia tum pietate in parẽtes in suos beniuolentia facillime:& in optimam partem cognoscuntur adolescentes qui se ad claros & sapientes bene consulentes uiros reipublice contulerunt quibus si frequentes sunt opinionem afferunt populo eorum fore similes quos sibiipsi delegerunt ad imitandũ.P.Rutilii adolescentiam ad opinionem & innocentie & iuris sciẽtie Publii Mutii commendauit domus.Nam Lucius quidem crassus cum esset admodum adolescens non aliũde mutuatus est: sed sibiipse peperit maximam laudem ex illa accusatione nobili & gloriosa ex qua etate qui exercentur laudibus affici solent: ut de demosthene accepimus.Ea etate.L. Crassus ostendit id se in foro optime iam premeditatum facere:quod etiam tamen poterat domi cum laude meditari.Sed cum duplex sit ratio orationis:quarum in altera sit sermo: in altera contentio non est id dubiũ quin contentio orationis maiorem uim habeat ad gloriam .Ea est enim quam eloquentiam dicimus.Sed tamen difficile dictu est q̃topere conciliet animos hominum comitas affabilitasq; sermonis.Extant epistole & Philippi ad Alexandrum & antipatri ad Cassandrum & antigoni ad Philippum trium prudentissimorum sic enim accepimus quibus precipiunt ut oratione benigna multitudinis animos ad beniuolentiam alliciant militesq; blando appellando sermone deliniant.Que autem in multitudine cum contentione habetur oratio ea sepe uniuersam excitat gloriam.Magna est enim admiratio copiose sapienterq; dicentis quam qui audiunt: & intelligere etiam & sapere plus q̃ ceteros arbitrantur.Si uero in est in oratiõe mixta modestie grauitas: nil admirabilius fieri põt eoq; magis si ea sunt in adolescente.Sed cum sint plurima causarum genera que eloquentiam desiderãt multiq; in nostra repu.adolescentes & apud iudices& apud senatum dicendo laudem assecuti sint:maxima etiam admiratio est in iudiciis quorum ratio duplex est. Nam ex accusatione & defensione constat quarum & si laudabilior est defensio:tum etiam accusatio probata persepe est.

omnia labore militari atq; quidem certe & tua laus cecidit.i.periit pariter cũ reip.q.d. si resp. mansisset incolumis gloria tua quoq; incolumis esset.Autem pro sed hec ratio.i.disputatio est suscepta mihi.i.a me non de te sup.solo.sed de toto genere.s.adolescentulorum quãobrẽ pergamus ad dicendum sup. ea que restant. Igitur ut.i.quemadmodum opera animi sunt in reliquis rebus multo maiora q̃ opera corporis sic he res quas persequimur.i.quas obtinere uolumus ingenio ac ratione sunt gratiores illis quas sup.sequimur uiribus.Igitur prima commendatio.s.ad gloriam proficiscitur.i.oritur a modestia.s.modi obseruatione in omnibus rebus:tum.i.deinde sup.oritur a pietate.i.pia cultura in.i.erga parentes & beniuolentia in.i.erga suos.s.familiares & necessarios.Adolescentes cognoscuntut facillime & in optimã partem.qui contulerunt se ad claros & sapientes & bene consulẽtes uiros quibus sup. uiris si adolescentes sunt frequentes.i. multum familiares ipsi afferunt populo opinionem.i.faciunt populum opinari se.s.adolescentes fore .i.futurum esse similes eorum.s.uirorum.sapientũ(& hoc in moribus. unde genitiuo usus est)quos sup.uiros ipsi delegerũt.i. de aliis elegerunt sibi ad imitandum domus Publii Mutii sceuole.s. cõmendauit adolescentiã Publii Rutilii ad opinionem.i.estimationem: &.i.pariter innocentie : &.i.pariter scientie iuris.i.ad opinandum de eo q; futurus esset innocens & iurisperitus ut Mutius sceuola. Nam quidem .i.certe Lucius Crassus cum esset admodum .i.ualde adolescens non mutuatus est.i. non accepit mutuo aliunde.i.ab aliquo alio:sed ipse peperit.i.acquisiuit sibi maximam laudem ex illa nobili & gloriosa accusatione.s. Caii carbonis ex qua etate iuuenili .s. ii sup.que exercentur.s.accusando : solent affici laudibus ut idest quemadmodum nos accepimus de Demosthene q;.s.sic laudibus affectus sit.L. Crassus ostendit ea etate.i.cum esset eius etatis.s.iuuenilis se facere iam optime in foro .i. premeditatum quod poterat etiam tamen.i.tali etate meditari domi sue sup. cum laude . Sed cum ratio orationis sit duplex in quarum altera sit sermo.i.familiaris allocutio : & in quarũ sup. altera sit contentio .i. iuridica concertatio.id non est dubium quin contentio habeat maiorem uim ad gloriam orationis .i. de oratione consequen la . Enim pro quia ea.s.contentio est quam dicimus eloquentiã.Sed tamen difficile dictu idest ut dicatur uel ad dicendum est quantopere.i.quantum uehementer comitas idest suauitas q; pro & affabilitas.sermonis cõciliet.i.sibi beniuolos & amicos faciet animos hominum.Epistole extant .i. adhuc in rerum natura sunt que scilicet sunt Philippi regis macedonum ad Alexandrum.i. magnum filium eius & antipatri unius ex principibus Alexandri ad Cassandrũ filiũ eius & Antigoni alteri⁹ principis & Alexandri successoris ad Philippũ filiũ eius.s. Antigoni triũ prudentissimoꝝ sup. uiroꝝ(accepimus enim sic.i.audiuimus pru

ERAS. Domus familiaritas.

Ingenio & ratiõe facta precellunt op⁹ corporis.

ERAS. Crassus adolescens accusatione Carbonis nobilissimi ciuis nobilitatus.

ERAS. Caue in premeditatũ legas magna quedam habent exẽplaria nihil enim cõsensu cõuenit.

ERAS. Settatoria oratio forẽsi ad gloriam parandum uberiorem.

Dixi pauloãte de crasso.Idẽ fecit adolescẽs.M.Antonius ẽt.P.sulpitii eloquẽtiã accusatio illustrauit cũ seditiosum & inutilẽ ciuẽ.C.Norbanũ in idiciũ uocauit. Sed hoc qdẽ nõ est sepe faciendũ nec unq̃ nisi aut reipu.causa ut duo luculli aut patrocinio ut nos pro siculis:pro sardis pro.M.Albutio Iulius in accusando etiã Manilio.L.fusii congnita industria est.Semel igit̃ aut nõ sepe certe.Sin erit cui faciẽdũ sit sepius reip.tribuat hoc muneris cuius inimicos ulcisci sepe nõ ẽ reprehẽdẽdũ modus tñ adsit.Duri eñ hoĩs uel potius uix hoĩs uidet̃ piculũ capitis inferre multis.Id tũ piculosum ipsi est.tũ etiã sordidũ ad famã cõmittere ut accusator nominet̃ Q d contingit.M.Bruto summo genere nato eius filio q iurisciuilis in primis pitus fuit atq; etiã hoc pceptũ officii diligenter tenendũ est ne quẽ unq̃ innocẽtẽ in iudicio capitis acersas.Id eñ sine scelere fieri uullo pacto pt.Nã quid est tã inhumanũ:q̃ eloquentiã a natura ad salutẽ hoĩm:& ad cõseruationẽ datã ad bonoꝝ pestẽ pniciẽq; cõuertere.Nec tñ ut hoc fugiendũ est.ita habendũ est religiõi cõtrariũ nocentem aliqñ & necessariũ impiũ defendere:uult hec multitudo:patit̃ cõsuetudo:fert etiã humanitas.Iudicis est semp in causis uerũ sequi patroni nõnunq̃ uerisimile etiã si minus sit uerũ defendere qd scribere pserti cũ de philosophia scriberẽ ñ auderem nisi idem placeret grauissimo Stoicorũ Panetio:maxime aũt & gloria parit̃ et gratia defensoribus:eoq; maior si quãdo accidit ut ei subueniatur qui potentis alicuius opibus circunueniri urgeriq; uidetur:ut nos & sepe alias & adolescentes contra.L.Sylie dominantis opes pro Sexto Roscio amerino fecimus q̃ ut scis extat oratio.

dentissimos fuisse)quibus.s.epistolis precipiũt idest mandant filiis suis : ut alliciant animos multitudinis ad beniuolentiã orone benigna .i.comi & affabili & deliniãt.i.mitigent & mulceãt milites appellãdo sup.eos sermone blando.Aũt pro sed:oratio que habetur in multitudinem cũ contentione .i. disceptatione ea excitat sepe uniuersam.i.totã gloriam.Enim pro quia magna est gloria si dicentis copiose & sapienter quem.s.dicentem hi qui audiunt arbitrantur sepe.Et.i.pariter intelligere & etiã sapere plusq̃ ceteros.Vero pro sed grauitas mixta.i.cõmixta modestie inest in oratione:nil potest fieri admirabilius.i.qd magis sup.admirãtur auditores eoq;.i.& pro tanto magis sup.admirantur ea si sint in adolescente.Sed cũ plurima sint genera causarum que desiderant eloquentiã & cũ sup.multi adolescentes assecuti sint dicẽdo.i.eloquendo in nostra repub.Et.i.pariter apud iudices : &.i.pariter apud senatũ maxima etiã admiratio est in iudicus quorũ iudiciorũ duplex est ratio.Nã.s.ratio iudicioꝝ constat & accusatione & defensione : quarũ.s.duarũ rationũ & si.i.q̃q̃ defensio est laudabilior:tamen accusatio est etiã per se.i.ualde sepe pbata.Ergo dixi pauloante de Crasso.q.s.accusando laudẽ assecutus sit. Marcus Antonius orator.s.adolescens.i.cũ adhuc esset adolescens fecit idẽ.i.accusando laudẽ meruit accusatio etiã illustrauit eloquentiã Publii sulpitii cũ.i.quando uocaui in iudiciũ.Caium Norbanum ciuẽ seditiosum & inutilẽ . Sed quidẽ .i.certe:hoc.i.accusare nõ est faciendum sepe nec unq̃ sup.faciendũ est nisi aut causa reipu. ut.i.quẽadmodũ duo luculli sup.fecerunt aut patrocinio.i.impendendo patrociniũ amicis ut.i.quẽadmodũ nos sup.fecimus pro siculis & pro sardis.i.pro omnibus de sicilia & sardinia et ut sup.Iulius.s.Cesar orator sup.fecit p Marco Albutio. Industria.i.studiosa exercitia Luci fusii est cognita etiam in accusando Mãnilio.Igitur semel sup.i.faciendũ est aut certe (si sup.plusq̃ semel tamen)non sup.faciendũ est.Sin.i.sed si aliquis sup.erit cui faciendum sit sepius tribuat hoc muneris.i.hoc officium & hunc laborem reipub.cuius.s.reipub.nõ est reprehendendum ulcisci sepe inimicos tamen modus.i.moderatio adsit.Videtur.n.sup.esse duri hominis uel potius uix hominis:immo ferarum inferre multis periculum capitis.Cõmittere.i.pati:ut nominetur accusator.i.periculosum tamen.i.pariter:ipsi scilicet accusatori tamen.i.insuper sordidum ad famam.Quod idest que res cõtingit Marco Bruto nato summo genere:et filio illius qui fuit peritus in primis.i.inter primos iuris ciuilis.Atq; hoc preceptum officii quod sequitur est tenendum etiam diligenter:ne accersas idest accites aduoces unq̃ que.i.aliquem innocentem in iudicio capitis.i.ubi est periculum uite.Idest enim nullo pacto potest fieri sine scelere.Nam quid est tam inhumanum:q̃ conuertere ad pestem perniciem bonorum sup.uirorum eloquentiam datam a natura ad salutem hominum & ad conseruationem.Nec pro & non.& tamen hoc non est habendum.i.reputandũ contrarium religioni ita.i.intantum ut idest quãtum est fugiendum.s.defendere aliquando nocentem & impium nepharium. Multitudo.s.populi ut hec consuetudo patitur hec & etiam humanitas idest humana clementia : fert.i. patitur: aut ut dicunt importat hec.Est iudis.i.ad iudicem pertinet sequi semper uerum in causis patroni est.i. ad patronũ: hoc est defensorem pertinet nonnunq̃ defendere uerisimile:etiam si sit minus uerum.i.non omnino uerum quod sup.preceptum dictum ego nõ auderem scribere presertim cum scriberem de philosophia (que ueri seuera amatrix est) nisi idem placeret Panetio grauissimo stoicorum.Autem pro sed & gratia.i.beniuolentia & gloria paritur idest acquiritur maxime defensoribus & eo.i.pro tanto maior:si accidit quando.i.aliquando:ut subueniatur ei qui uidetur circũuenire.i.opprimi & deludi:q; pro & urgeri opibus alicuius potentis : ut idest quemadmodum nos & alias idest alio tempore sepe & adolescentes .i. cum essemus adolescentes fecimus contra opes Lucii Sylle dominantis: pro sexto Roscio amerino que oratio.i.qua id fecimus extat ut scis.

Qui in suis epistolis multitudinis animos ad beniuolentiã allici cõsuluere.

ERAS. Raro accusandum & quatenus

ERAS. Brutus accusator uehemenus.
Grauitas i oratione admirabilis.

ERAS. Scelestũ accusare innocentem humanum defendere aliqñ nocentẽ
Iudicia in duobus constant.

Innocẽs i iudicio nõ est accercẽdus.
Impiũ aliquando defendere.
Iudicis officiũ.

PRima igitur. Postq̄ ostēdit talia precepta esse necessaria: incipit precipere qd iuuenis agere debeat ut gloriā consequi possit: & oñdit gloriam oriri ex prestantia bellica: aut ex his uirtutibus que in toga colūtur: ut dicet per singulas partes. ¶ Ad gloriā consequēdam. ¶ Si qua cōmendatio & laus rei bñ geste potest ab ipso adolescēte comparari. ¶ Qua cōmendatione & laude bellica. ¶ Fere quasi semper: qm̄ pro imperio propagando bella fere semper gerebantur unde res militaris erat ars romana & adolescentes in bello se exercebant. unde Syllus laudans fortitudinē romanoꝝ & prestantiam bellicam dicit. Pubescit castris miles galeaq; teruntur. Nondū signate flaua lanugine male. In pueritia studiis litteraꝝ incūbebant. Inde militiam erecto aīo colebant: quā ceteris nationibus prestabat populus romanus. ¶ Tu aūt eras. uertit sermonē ad filium quē dicit in id bellum incidisse: in quo gloriam assequi non potuit & bellicam cōmendationē. ¶ In id bellum plusq̄ ciuile quod fuit inter Cesarē & Pompeium. & Cicero filius Ciceronis sub Pompeio militauit prefectus ale militaris. ¶ Altera pars Cesaris. ¶ Nimium sceleris. quia pugnabat contra patriam: & illam occupauit & per hoc magnum scelus amisit. ¶ Altera. ¶ Pompeii. qui pro repu. pugnabat: tñ habuit parum felicitatis: qm̄ superatus a cesare in egypto obtrūcatus fuit. ¶ Alteri ale. uni ex quabus: qm̄ ale exercitus dicuntur equitum ordines: quia circum legiones a dextra sinistraue tanq̄ ale in auiū corporibus locabantur: ergo cū due essent: alteri prefectus erat Cicero. Legio habet centurias quadraginta manipulos triginta cohortes decē ut ait Cincius de re militari. ¶ A summo uiro Pompeio qui summus uir erat & imperator. ¶ Equitando: ut faciunt tyrones qui equitando preludia pugne exercent & ēt iaculando: ut quisquis & eques: & bello promptus esset. Vnde Iuuena. Discit ab hirsuta iaculum torquere capella. ¶ Cum repu. superato Pompeio militiam dimisisti & respu. a Cesare occupata fuit. ¶ Mihi autē inquit Cicero non solum propter te hec precepti o & disputatio instituta est: sed propter oēm iuuentutē que tunc erat tecum: adde ēt q̄ hec precepta non tibi soli: sed omnibus scribuntur. ¶ De toto genere. de omnibus iuuenibus. ¶ Prima est igitur &c. Dixit de iis adolescentibus qui claro genere & q̄ obscuro nati sunt & quo differāt. Nunc ostendit quibus artibus consequi gloriam possint: & duas esse dicit rerum bellicarum & litterarum. ¶ Multi ut Scipiones. Marius & innumeri de quibus histo storici scribunt. ¶ Tua autem etas. Tibi fili diffiditur per rem militarem aditus ad gloriam. Nam hoc tempore natus es quo non iusta nec contra externos hostes: sed impia & a ciuibus contra ciues gesta sunt bella. ¶ Altera Cesaris. Altera Pompeii. Quo tanta &c. in hoc bello inquit q̄uis ciuile fuerit non modicam gloriam comparasti. ¶ Ale. equitum turme. uir. Cum trepidant ale non alarum equites ob huius ale dicte sunt: quia his pedites clauduntur alarum iure. undiq; enim in lateribus exercitus equites disponebantur. ¶ A sum. ui. Pompe. ¶ Equitando. bene equitando inter equales. ¶ Iaculando he artes omnes adolescentium sunt fortium. ¶ Tolerando. ut uigilias inediam longa itinera. ¶ Pariter. cum repu. quia uicto Pompeio respu. occidit & tua laus una non enim habuisti postea ubi tuam uirtutem exerceres. ¶ Mihi autem &c. quid de uirtute dixi nolim existimes me ideo dixisse: ut te laudarem: sed ut iuuentutis officia declarem. ¶ Vt igitur in reliquis rebus superiore uolumine dixi prestantiora esse ea qui animo q̄ que corporis uiribus geruntur: sic etam commendatio adolescentis magis proficiscitur a modestia & pietate in parentes: q̄ a uiribus corporis. Illa enim etas optimis moribus & disciplinis intenta esse debet & regi consilio sapiētium. ¶ Persequimur. studiose sequimur & complectimur. ¶ Gratiores. maiorē gratiam afferunt & gloriā q̄ ea que fiunt uiribus corporis: ut est res militaris. ergo maior est laus adolescenti & cōmendatio ad gloriam a modestia: & pietate in parētes: & affectione prestantissimorum uiroꝝ q̄ a militia & his oibus que uires corporis desiderant. ¶ A modestia. ut seruet modū in oibus actionibus & sit pius in parētes: in suos beniuolus: uerecūdus & pudicus: unusquisq; (inquit Pla. in legibus) nisi mēte captus sit: & timet & honorat parētes & rursus seniores re & uerbo unusquisq; reuereat: & si ultra. xx. annos excedūt tanq̄ parētes honoret. ¶ Cōmendatio: laus: qm̄ nihil est utilius in uita q̄ ut ne qd nimis. ut socrates dicit. & re[..]tiit. Terētius: Horatius in sermo paternū institutū sic celebrat. Ipse mihi custos incorruptissimus oīs Circum doctores aderat: quid multa pudicū. Qui primus uirtutis honor seruiat ab oī. Non solum a facto: uerum opprobrio quoq; turpi. ¶ Facillime aūt ponit nunc de quo adolescētes facile cognoscūtur: cum. s. adherēt claris & sapiētissimis uiris: & illos affectant. Dant enim signū future uirtutis & optimi igenii. Quod uirtutum studio flagrare uī cum frequētes sunt apud doctores uiros & probatissimos. ¶ Claros. clari noīs propter res gestas & optimos mores. ¶ Bene consulentes reipu. qui rēpu. amauit & illius studiosi sunt. si frequentes assidui. i. si frequētant domū clari uiri & sapiētis & si ipsum cause officii affectantur frequens locus dicit a multis cōcelebratus: & frequētes dicunt assidui clari uiri. i. assidue cū illis uersantur. ¶ Publii. Rutilii. probat id qd dixit exēplis. Publius inquit Rutilius famā & iuris ciuilis & innocentie secutus ē: qm̄ frequētabat domum Mutii sceuole: qui ius ciuile callebat: & uir optimus habebatur Rutilius Stoicoꝝ disciplina sectatus innocētissimus habitus est proconsul in Asia fuit: & prouinciam ab iniuriis publicorum defendit. Vnde equestrem ordinē sibi inimicum fecit: quoniā equites erant publici. i. publicos sumptus ministrabant rediens romam repetundarum accusatus est: & a iudicibus qui ex equestri ordine erant in exilium actus: postea cū reuocaretur ab exilio redire noluit & Smyrne exulans uita functus est: multa opera multaq; industria. Rutilius fuit: ut cicero scribit in Bruto: qui erat propterea gratior q̄ idē magnū munus de iure respōdēdi sustinebat. Panetii auditor fuit: prope perfectus. Stoicus. ¶ Cōmēdauit. cōmēdatione dignum reddidit domus Mutii quē frequētabant. ¶ Nam. L. quidē crassus non aliunde: nō ex domo aliena & consuetudine uirorū clarorū: sed sibiipsi peperit gloriā ex accusatione Carbonis in Bruto scribit. C. Cicero Crassus uersatus est in omni genere causarū mature in locū principū oratorum uenit accusauit carbonem eloquentissimum hominem admodū adolescens summā ingenii non laudem modo: sed etiam admirationē consecutus est. ¶ Non est mutuatus. nō aliunde q̄ accepit ab illa accusatione. ¶ Nobili. que crassum nobilitauit. ¶ Gloriosa. que crasso adolescenti gloriā attulit. ¶ Et qua etate iuuenili: idest adolescentia. Vt de demosthene qui postea omnes grecie oratores superauit. Demosthenes mortuo patre Demosthene sub tutoribus uixit: sed cum per etatem licuit tutoribus suis diem dixit: multaq; in eo uarie subterfugientes scribens & se in his rebus exercens tandē non sine periculo & industria superauit: a quibus q̄q̄ recipere quātum sibi subreptum erat non potuit: tamen id assecutus est: ut audacia dicendo & consuetudinem nactus gustata causarum orandarum dulcedine fame ac potētie in

MARS.

Res militaris ars romana

Pompeius a cesare superatus.

Ale. exercitus.

Legio.

F.M. expositio.

Adolescētes debent regi consilio sapiētū.

Parentes & seniores honorandi. i. Parentū institutū

Iudiciū optimū adolescētis.

Frequēs. locus.

Frequentes.

Rutilius sceuolā sectatus est publicani.

Rutilii exitus.

Vide de crasso.

Demosthenes.

medium prodi statuerit:& ad reipub.carmina se conferre.Hec igitur causa ianuā demotheni ad gloriā & honores patefecit.Ea etate adolescentia:sensus.❡ Crassus in sua adolescentia p̄meditatus causam in foro egit & id exercuit in oculis omniū:q̄ illi fuisset laudi si domi sine publica exercitatione cogitasset:qm̄ pueri & adolescētes in fictis causis se exercere debēt in umbra & domi omnia premeditari priusq̄ prodeant in lucē: & in ueram aciem descendant. Laudatus igitur fuit Crassus:q̄ ea in foro egerit que potuisset domi cū laude ,ppter etatē meditari etiā tum ,ppter etatem:qm̄ erat ad modū adolescens & nō requirebatur ad eam etatē ut ueras causas in foro ageret sed & in umbra preluderet & domi meditaretur id qđ postea obeundū fuisset.Fecit igitur Crassus supra uires etatis.unde maximā sibi gloriam cōparauit:qm̄.C.Carbo.dānatum sua accusatione in exilium miserat.Inde cū consul prouinciam obtineret(ut autor est Vale.maxi.lib.iii.)galliam atq̄ in eam.C.carbo.cuius patrem Crassus damnaret ad speculanda consulis acta uenisset:non solum eum inde non submouit:sed insuper locum ei in tribunali assignauit:nec ulla de re nisi eo in consiliū adhibito cognouit.Itaq̄(inquit Vale.)acer & uehemēs carbo.nihil aliud gallica peregrinatione consequutus est:q̄ ut animaduerteret sontē patrē suum ab integerrimo uiro in exilio missum. L .crassus tribunus plebis.C.carbonem.accusauerat ad populam seruus carbonis scrinium ad tribunum attulit in quo multa poterant inueniri que illam accusationem adiuuarent.Crassus seruū cathenis ligatum cum scrinio intacto remisit.Sed cū duplex sit diuidit Cicero modum loquendi in duas partes:scilicet sermonem & contentionem. idest eloquentiā quam ad gloriam consequēdam plus ualere dicit q̄ sermo ualeat: qui tamen multum prodest ad animos conciliandos alliciendosq̄.& declarat Cicero quid sit contentio.❡ Ratio.modus.❡ Duplex loquēdi . sermo qui est accōmodatus & finitimus quotidiano sermoni.❡ Dictu.ut dicatur.i.uix potest dici quantū sermo affabilis alioꝝ animos conciliet.❡ Animos hominum beniuolentiā.❡ Extant epistole.confirmat exēplo & auctoritate prudentissimoꝝ hominū sermonem accōmodatum esse ad animos conciliandos.❡ Extant.adhuc leguntur & sunt in manibus hominū.Philippus rex Macedonū pater fuit Alexandri magni:ex cuius successoribus fuerūt Antipater & Antigonus.Cassander fuit filius Antipatris.Accepimus:audiuimus fuisse prudentissimos.❡ Precipiunt suis filiis. ❡ Benigna oratione.humanis uerbis & sermone pre se ferente comitatē.Deliniant:demulceant beniuolos reddāt. Que autē in multitudine:nunc agit de contentione orationis que maximā gloriam excitat.❡ Vniuersam totā gloriam:quoniā sola eloquentia adeo ualet ad gloriam cōparandam:ut nullo alio adiumento indigeat.❡ Sepe dicit: quoniā id non semper accidit.Interdū.n.eloquentia non laudē:sed odium atq̄ inuidiā parit nisi recte quis utatur iam prestanti dono nature:qđ ad salutē non ad perniciem hoīum datum est.Vnde eloquētia debet cū prudētia iusticiaq̄ coniungi ut cumulatissima laude digna sit.❡ Magna est.n.ratio quare eloquētia sepe totā excitat gloriam. Plato dicebat oratoriā facultatē animis hoīum imperare:eosq̄ ad quoscūq̄ uelit motus impellere:& eius opus esse per maximū in fortunarū atq̄ perturbationū cognitione cōsistere.Causa:nō nuda(inquit Plutar.)est orationis uis: sed ut ait Thucydides uite dignitas atq̄ existimatio innocentie abstinentieq̄ preclara.❡ Copiose.quantū ad ueritatem orationis.Fabi⁹ lib.x.ait.Locuples & speciosa uult esse eloquētia.Feratur ergo nō semitis:sed campis nō uti fontes angustis fistulis colligatur:sed ut latissimi amnes totius uallibus fluat:ac sibi uiam si qn̄ nō acceperit faciat. ❡ Sapienter:prudenter:qm̄ qui temere utitur eloquētia:nec admiratione: nec laude dignus est grauitas adiuncta orationi & pondus sententiaꝝ plurimum dignitatis affert & glorie:& in adolescentia maxime in qua raro grauitas inest.Fabius in ulti.sic scribit.Hinc etiā illud est quod Cicero pluribus & libris & epistolis testatur dicendi facultatē & ex intimis sapiētie fontib⁹ fluere.❡ Apud iudices in genere iudiciali.❡ Apud senatū in genere deliberatiuo.Tria sunt genera causarum:iudiciale:demonstratiuū:deliberatiuū:in quibus utimur eloquētia.❡ Maxima etiam oratio inquit habita copiose & prudēter excitat sepe uniuersam gloriā:sed maxima est admiratio in genere iudiciali:cū aliquis accusatur aut defenditur:qm̄ genus iudiciale difficillimū est.❡ In iudiciis genere iudiciali.❡ Quoꝝ iudicioꝝ: & eloquentia qua in iudiciis uersatur.❡ Laudabilior:qm̄ dono nature ad utilitatem hominū non ad perniciē(nisi cum causa necessaria suberit)uti debemus.❡ Probata:laudata & accusatori honori fuit & glorie . ❡ De Crasso qui admodum adolescēs.Caium Carbonē accusauit.Marcus Antonius orator qui disputat apud Ciceronē in libris de oratore:auus fuit Marci Antonii triūuiri:quē Antoniū oratorē syllanas partes secutū Caius Marius necauit.❡ Publii Sulpitii.Sulpitius Caium Norbanū:qui postea cum Mario iuniore consul fuit accusauit q̄ seditiosus esset ciuis & partibus optimatū aduersaretur:quas Sylla contra Marianos obnixe fouebat.Dicebatur Cicero Norbanus bellum aduersus Syllam instaurare:& ideo a Sulpitio accusatus est:que accusatio famā eloquentie Sulpitio adolescēti fecit.❡ Sed hoc accusare alios in qnta in Verrē actione scribit.Omnes qui alterū iudices nullis impulsi inimicitiis: nulla priuatim lesi iniuria:nullo premio aducti in iudicium reipub.causa uocant prouidere debent:nō aliquid honoris in presentia tollant:sed etiā quantum in oēm uitam negocii suscipere conentur.Legem.n.sibi indicunt innocentie:continētie:uirtutū oīumq̄ qui ab altero rationē uite reposcunt.❡ Reipublice causa pro utilitate reipub.❡ Vt duo luculli.M.Lucullus & L.Lucullus fratres.L.Lucullus(autore Plutarcho)adolescēs cum priuatus nullū adhuc in republica magistratum gessisset.Seruilio auguri:qui patrē accusauerat de publice pecunie peculatu diem dixit. Visa est res clarissima romanis & omniū laudata cōsensu.Id.n.accusandi studium uel sine priuata occasione haud id ignobile uidebatur:quinimmo plurima delectatione eos mirari laudareq̄ iuuenes cōsueuerūt: quos scelestis & flagitiosis hominibus censeris generosos catulos acerrime cernerent incumbentes.Ingenti itaq̄ in eo iudicio orta contentione cū uulnerati quidam.Aliquot preterea fuissent occisi:euasit tamen accusationē Seruilius:hec igitur accusatio reipub.causa fuit quoniā accusauerūt Seruilium de peculatu.i.de furto publico. Lex iulia de peculatu eos pauit qui pecuniam uel rempublicam:uel sacram:uel religiosam furati fuerint.❡ Patrocinio.cum clientes nostros lesos defendimus:& Cicero patronus fuit Siculoꝝ cōtra Verrē qui p̄tor siciliā expilauerat in quē extāt Cicero actiones.❡ Pro sardis orōnes.Cice.pro sardis cliētibus suis nō extant:unde huius patrocinii causa ignorat᷑ Iulius cesar orator.L.Silius de quo supra q̄ fuit frater Catuli.❡ Industria:studiosus labor.L.Fusii uenit in lucem:cū Manliū accusauit.❡ Semel igit᷑ Cicero.p̄cipit concludēs raro accusandū esse ipsis adolescētibus.tn̄ cū aliq̄n sit reipu.tribuendū nō priuate utilitati.❡ Sin erit:si erit aliqs cui necesse sit accusare reip.cā accuset.❡ Hoc muneris offm̄ & laborē

Antipater. Antigonus. Cassander. Eloquētia gloriam comparat. Eloquētia nūq̄ inuidiā cōcitat. Eloquētia spaciosa. Tria genera causarum. Iudiciale genus est difficillimū. M.Antonius. P.Sulpitius. Seruili⁹ euasit. Lex iulia de peculatu. Adolescētes raro accusare debent. Modesta incusatione uti debemus.

accusandi. ¶ Cuius reip. debemus animaduertare in illos qui reipu. aduersantur que omnia continet: & cuius debemus esse studiosi. Tamen quis oporteat accusare tamen adhibeatur quedam mensura in accusando: ne animo ferino uideamur esse: homo enim ab homine non est alienus. unde carpendi sunt maxime qui studio accusandi tenentur: & scelera fingunt: ut animi efferatam libidinem expleat & iugulo alterius intenti humilitatē deserunt quo nihil potest excogitari dementius nihil turpius nihil denique libero homine indignius. ¶ Duri inexorabiles: ferrei. ¶ Vel potius uix hominis quoniam deposuit humanitatem & non est homo nisi nomine tantum qui alios in capitis discrimen adducit. ¶ Id inferre periculum. capitis accusatione. ¶ Periculosum ipsi. quoniam parat sibi inimicos & bonum nomen (si quod habebat) amittit cum accusator dici potest quoniam nati sumus. ut prodesse uelimus cōplurimis & ad humanā societatem tuendā fouendāque omni ope & auxilio. ¶ Sordidū. turpe & obscenū. ¶ Cōmittere. efficere & peccare in hoc ut possit accusator appellari. ¶ Quod ut accusator nominaretur. M. Bruto. idem Cice. in Brutum scribens ad Brutum dicit hisdem temporibus. M. Brutus in quo magnū fuit Brute uuinus generi uestro qui cum tanto nomine esset patreque optimum uirum habuisset. & iuri speritissimū accusationes factitauerit: ut Athenis Lycurgus. Is magistratus non petiit: sed fuit accusator uehemens & modestus: ut facile cerneres naturale quoddam stirpis bonum generauisse uitio deprauate uoluntatis. In ii. de oratore sic ait. In omni oratione Crassus uel apud centum uiros contra Sceuolam uel contra accusatorem Brutum. Fabius lib. xii. sic scribit. Mutuo autem nasci & egere omni ratione satius fuisset q̄ prouidentie munera in mutuā perniciem conuertere. ¶ In primis inter primos. Atque etiam hoc datur generale preceptum innocentē nūq̄ esse adducendum in discrimen capitis quoniam id nunq̄ potest fieri sine scelere. ¶ Accerses. uoces in periculum uite & iudicium. ¶ Nec tamen sensus est nemo innocens accusandus est nec est contra religionem defendere aliquando hominem nepharium: hoc a Panetio accepit qui dicebat licere patrono etiā nocentē defendere. & Cice. in hoc agit causam suā qui aliquando defendit in iudicio nocētes. ¶ Vt hoc neminem innocentē in iudicio capitis accrescere. ¶ Religioni. religio est metus dei & scientia diuini cultus. Religio (ut ait Sulpitius) dicta est que propter sanctitatem aliquam remota ac seposita a nobis sit quasi a relinquendo dicta. Religiosi (inquit Macro.) sunt qui facienda & uitanda discernunt. ¶ Religioni officio. ¶ Nepharīū sceleratum. ¶ Impium erga patriam & etiā religionem. Aliquādo dicit non semper: quoniā id esset cōtra officium: & mali patrocinio confici ad nocendum irritarentur. Cū phocium atheniensis uir probissimus reprehenderetur q̄ hominem improbū in iudicio defendisset. At nemo bonus respondit tali patrocinio indiget. ¶ Multitudo populus qui propter imperitiā quod omnino uelit iusticiam ignorat. ¶ Cōsuetudo quoniā tales illis defendere cōsueuerunt. ¶ Humanitas: qua ducimur ad hominem conseruandū. unde Cesaris dementia in delinquente atque humanitas semper laudabitur de quo Cice. in oratione pro. M. Marcello. Nulla est tanta uis tāta copia que non ferro aut uiribus debilitari frangique possit. Verum animum uincere: uictoriam temperare: iracundiā cohibere: aduersarii nobilitate: ingenio uirtute prestantē non modo extollere iacentem: sed etiā amplificare eius pristinā dignitatem hec qui faciat non ego eū summis uiris comparo. sed simillimum deo iudico. Et pro. Qu. Ligario. Nil est enim tam populare q̄ bonitas. Nulla de uirtutibus tuis plurimis nec gratior nec admirabilior misericordia est: homines. n. ad deos nulla re propius accedunt q̄ salutē hoibus dando. ¶ Iudicis est ponit iudicis officiū in causis & patroni qui causam clientis defendit. Socrates apud Platonē in apologia sic ait. Non. n. ad hoc sedet iudex ut per gratiam concedat. sed ut iudicet secundum leges atque id iureiurando promisit: non per gratiam cuiuscūque libuerit condonare. ¶ Est iudicis pertinet ad iudicem. ¶ Patroni est tueri uerisimile. quod cū uideatur esse contra officiū Cicero. excusat autoritate Panetii stoici qui hoc suis officiis probat. ¶ De philosophia que uerū querit & iusticiam omnibus anteponit: estque magistra uite & expultrix uitiorum. Veritas (inquit Aristoteles primo moraliū) omnibus rebus anteponenda est. Maxime autem dicit Cicero. tunc maximam gloriam parari defensoribus cū aliquem oppressum a potentioribus defendunt quos non timent pro ueritate & humanitate oraturi ut ipse fecit pro Roscio contra Syllam & Chrisogonum hominē nephandissimum. Sextus Roscius pater huius Rostii Amerinus fuit diues & gratia & hospitiis hominū nobilissimorum florens ad balneas palatinas. Rome rediens a cena occiditur. L. Cornelius Chrisogonus manceps hois nobilissimi factus est. Tria predia Capitoni data sunt. Titus Roscius noie Chrisogoni in reliquas omnis fortunas impetū fecit: tandē cum hunc Sextum Roscium filiū e medio tollere nō posset. quoniā Romam confugerat: & magna diligentia uita eius custodiebatur apud Ceciliā nepotis filiā que ipsum domo eiectum fugientē minas inimicorūque tela recepit q̄ patrem necasset accusauerūt quē Cice. oratione que adhuc extat defendit natus septē uiginti annos. L. Sylla fecit & Metello Piso consul. Adolescens: cū esset adolescens. Dominantis. quoniā erat dicator. ¶ Opes summā potentiā. Dominari pprie tyrānice imperare. & Sylla suam tyrānidem nomine dictature tegebat. Fabius lib. xii. sic scribit. Neque erit perfectus orator nisi qui honeste dicere sciet & audebit.

Accusator odiosum nomen.

Insons nunq̄ accusandus.

Religio. Religiosi.

Phociū atheniēsis.

Cesaris demētia.

Iudicis & patroni officium.

¶ Quomodo debemus uti liberalitate ad captandam multitudinis beniuolentiam.

Indigens opera succurrit hic ere sed alter.
Ista benigna: tamen altera splendidior.

☞ Beneficiorum alius solam indigenti largitur pecuniam: alius uirtutum suarum ministram confert operam: illius quidem beneficentia laudabilis huius sublimior.

S Ed expositis adolescentum officiis que ualeant ad gloriā adipiscēdam deinde de beneficentia ac liberalitate dicendum est. Cuius

S Ed expositis. Docet qua liberalitate captanda sit multitudinis beniuolentia. ¶ Ordo est. Sed expositis officiis idest postq̄ exposita sunt officia adolescentum que ualeant ad gloriam adipiscendam idest acquirendam dicendum est deinde idest consequenter de beneficentia ac liberalitate cuius est duplex ratio. Nam aut opera idest operatio & obsequium laboris fit bene indigentibus idest iis qui indigent ea: aut pecunia fit scilicet indigentibus hec posterior idest que est in pecunia est facilior presertim locupleti scilicet diuiti: sed illa scilicet prior que est in operis exhibitione est lautior idest

ASCE.

Ordo.

ad lautum hoc eſt clarum & mundum magis ſpectans ac pro &. i. ſplendior & dignior uiro forti & claro. enim pro quia q̄q̄ uoluntas liberalis gratificandi. i. gratum faciendi eſt in utroq;. i. in utriuſq; officii exhibitione: tamen altera uidelicet pecunia depromitur. i. capitur ex archa. altera uidelicet opera depromitur ex uirtute. ſ. aut corporis aut animi induſtria: ꝙ pro & largio que fit ex re familiari. i. ex pecunia aut ſuppellectili exhaurit. i. deſiccat & extinguit ipſum fontem benignitatis. i. exhibitionis beneficii: hoc eſt exhaurit pecunias quibus exhauſtis non amplius largiri poſſumus: & ita benignitas tollitur benignitate. i. cogitur definire largitio pecunie per eius largitionem. qua. ſ. benignitate quo. i. quanto in plures uſus ſis eo. i. tanto poſſis uti in. erga minus multos. i. pauciores. At. i. ſed. ii. ſup. qui erunt benefici & liberales: opera. i. uirtute & induſtria: & primum quo. i. quanto pluribus profuerunt. eo. i. tanto plures habebunt adiutores ad faciendum benigne. Deinde erunt paratiores beneficētie. i. ad bene faciendum. conſuetudine. i. ex ipſa aſſuefactione & erūt tanq̄ exercitatiores ad promerendum bene de multis Philippus accuſat preclare Alexandrum filium ſuum quadam epiſtola: quod ſectetur largitione. i. per largitionem beniuolentiam macedonū. inquit enim ſup. Philippus ad Alexandrum quod malum rationis. i. que mala ratio uel potius legamus quid ut malum ſit interiectio & ordo ſit. Malū. i. cum mala gratia tua dicam quid rationis inducit te in iſtam ſpem. ut putares eos fore. i. futuros eſſe fideles tibi quos corrupiſſes pecunia an tu agis id ut Macedones non putent te regem ſuum: ſe miniſtrum & prebitorem hoc eſt largitorem quod. i. que res eſt ſordidum: idem turpe regi. Melius etiam ſupple eſt ꝙ dixi largitionem eſſe corruptelā. Enim pro quia: is qui accepit fit deterior. i. minus ualens: atq; paratior ad expectandum ſemper id idem. i. largigitionem. Ille ſcilicet Philippus ſupple ſcripſit hoc filio. ſed putemus preceptum ſupple eſſe omnibus. Quamobrem ideſt qua de cauſa: quidem ideſt certe id nō eſt dubium: quin illa benignitas qua conſtat ex opere & induſtria ſit: & ideſt pariter honeſtior & ꝙ ſupple pateat latius. & quod poſſit prodeſſe pluribus tamen largiendum eſt: nonnunquā ideſt aliquando nec hoc genus benignitatis: quod ſcilicet fit per largitionem eſt repudiandum omnino & impartiendū ſe ideſt oporteret impartiri: hoc eſt partem facere ſepe de re familiari hominibus idoneis indigentibus: ſed diligenter ſup. impartiendum eſt atq; moderate ideſt cum modo & menſura. Enim pro quia: multi effuderunt ideſt dilapidauerunt patrimonia ſupple ſua: largiendo inconſulte. Autem pro ſed: quid eſt ſtultius q̄ curari ut non poſſit facere diutius id quod facias libenter quaſi dicat nihil tale autem quid eſt immoderata largitio. Atq; rapine ſequuntur etiam largitionē. Enim pro q̄a largitores ſup. prodigi q̄. i. poſtq̄ ceperunt egere. i. egeſtatem habere dando. i. per ni

ERAS. Largitiones multis cauſis uitanda Beneficentie ratio duplex.

ERAS. Largitiones tum ſordide: tum peſtifere.

eſt ratio duplex. Nam aut opera benigne fit indigentibus aut pecunia facilior eſt: hec poſterior locupleti preſertim. Sed illa lautior ac ſplendidior & uiro forti claroq; dignior. Quanq̄ enim in utroq; in gratificādi liberalis uoluntas: tamē altera ex archa: altera ex uirtute depromitur Largitioq; que fit ex re familiari. fontem ipſum benignitatis exhaurit. Itaq; benignitate benignitas tollitur. Qua quo in plures uſus ſis. eo minus in multos uti poſſis At qui opera. i. uirtute & induſtria benefici & liberales erunt primum quo pluribus profuerunt eo plures ad benigne faciendum adiutores habebunt. deinde conſuetudine beneficentie paratiores erūt & tanq̄ exercitatiores ad bene de multis ad promerēdū. Preclare in epiſtola quadā Alexandrū filiū Philippus accuſat ꝙ largitione beniuolētiā Macedonū conſectet'. Quod te malū inquit rationis in iſtam ſpem induxit. ut eos tibi fideles putares fore quos pecunia corrupiſſes. An tu id agis ut macedones non te regem ſuum: ſed miniſtrum & prebitorem putent. quod ſordidum regi melius etiam q̄ largitionem corruptelam dixit eſſe. Fit enim deterior qui accipit. atq; ad idē ſemper expectandū paratior hoc ille: filio ſed preceptum putemus omnibus. Quāobrem id quidem non eſt dubium: quin illa benignitas: que conſtat ex opera & induſtria honeſtior ſit & latius pateat & poſſit prodeſſe pluribus. Nonnunq̄ tamen eſt largiendum: ne hoc benignitatis genus omnino repudiādum eſt: & ſepe idoneis hominibus indigentibus de re familiari impartiendum: ſed diligenter atq; moderate. Multi enim patrimonia effuderunt inconſulte largiendo. Quid autem eſt ſtultius: q̄ quod libenter facias curare ut id diutius facere non poſſis. Atq; etiam ſequuntur largitionem rapine. Cum enim dando egere ceperunt alienis bonis manus afferre coguntur. Ita cum beniuolentie comparande cauſa benefici eſſe uelint: non tanta ſtudia aſſequūtur eorum quibus dederunt quanta odia eorum quibus ademerūt. Quamobrem nec ita claudenda eſt res familiaris: ut eam benignitas aperire non poſſit: nec ita reſeranda ut pateat omnibus. Modus adhibeaturiſq; referatur ad facultates. Omnino meminiſſe debemus id quod a noſtris hominibus ſepiſſime uſurpatū. Iamq; in prouerbii cōſuetudinem uenit largitionem fundum non habere. Et enim quis poteſt eſſe modus cū & hi qui conſueuerunt & illud idem alii deſiderent.

miam largitionē ipsi su p. cogunť afferre manus alienis bonis.i.rapere aut furari aliena. Ita.i.& sic cū.i. qm̄ ipsi uelint esse bñfici causa beniuolētie cōparādē.i.ut cōparēt.i.acquirāt beniuolentiā ipsi nō assequūtur.i.acqrūt tanta studia .i.uota & fauores eoꝝ quibus dederūt quāta odia ipsi assequunť eoꝝ quibus ademerūt.i.abstulerūt sup. bona sua. Quamobrē nec res familiaris claudēda est ita:ut benignitas nō possit aperire eā:nec est reseruanda.i.aperiēda ita ut pateat oībus.Modus.i.quedā moderatio adhibeať:qꝫ pro & is.s.modus referatur ad facultates. Nos debemus meminisse omnino id qd̄ usurpatū.i.assumptū est sepissime a nostris hominibus qꝫ pro & quod sup.uenit iam in cōsuetudinē prouerbii largitionē non habere fundū:idest stabilimentū. Etenī idest nā certe qs modus pōt esse sup.in largitione cū & hi qui cōsueuerunt & alii idest qui non consueuerunt idest desiderant illud.i.largiri:quasi dicat nullus.

S Ed expositis.Postq̄ exposui ea quibus gloria adolescentibus paratur exquiritur id qd̄ sup.proposuerat.Nā loquēs de largitionib9 dixit:male res se habet cū id qd̄ uirtute effici debet tentať pecunia.Sed qm̄ nōnunq̄ dicebat hoc subsidiū necessari.i est:quemadmodū sit utendū eo:dicemus si prius de his rebus que uirtuti propiores sunt dixerimus:q̄ partē postq̄ Cice.absoluitque uirtuti propior est:utitur trāsitione disputaturus de liberalitate atqꝫ beneficētia probatqꝫ pluris esse opera & studio aliis adesse q̄ pecunia:& sic utilius est & laudabilius industria q̄ pecunia beniuolētia cōparere & gloriā atqꝫ aliorū animos demereri.Et qm̄ beneficia:aut ad singulos:aut ad uniuersos pertinēt prius dicet de his que ad singulos spectant inde de his que ad uniuersos remp.ibi.Sed qm̄ de eo genere.℄ Sed expositis &c.dixit de adolescentū officiis nunc dicit de beneficentia & liberalitate qua nō adolescentes sed omnis etatis uti cōuenit plurimū,autē conferunt ad gloriā parandā.Cuius beneficentie qua beniuolentiam querimus & gloriā.Ratio.modus.Duplex qm̄ duobus modis benefici esse possumus. ℄ Nam opera probat quare est duplex ratio.& sic ponit duplicē modum ipsius beneficētie.℄ Opera labore & industria:ut cum aliquem oppressum gratuito defendimus aut docemus consulimusqꝫ cuipiam qd̄ illi maxime expediat.℄ Facilior.qm̄ diues facile potest indigentibus subuenire.℄ Sed illa que fit opera & ingenio.℄ Laudatior.maioris fame copiosior & laudabilior.Lautus dicitur sumptuosus & opulentus.Iuue.de regulo.Qui se lautū atqꝫ beatū Exiguis tabulis ac gēma fecerat unda.Splēdidior.maioris splendoris & glorie.℄ Quāq̄.n.ratio quare est dignior claro uiro.℄ In utroqꝫ.in opera prestanda atqꝫ pecuniis.℄ Altera.que fit pecunia procedit ex arca.℄ Altera.que fit studio & opera:procedit a uirtute.ergo quāto uirtus prestabilior est pecunia.tāto prestabiliora sunt officia que a uirtute proficiscuntur officiis que a pecunia manant.℄ Largitio.que fit ab effectu utriusqꝫ ostendit liberalitatēque a uirtute proficiscitur esse prestabiliorē pecuniaria largitione.℄ Exhauri fontem.qm̄ largiendo pecunie absumuntur:& dum benigni largitionibus esse uolumus:ipsa benignitas tollitur:qm̄ pecuniis consumptis tali benignitate erga alios uti possumus:cuius contrariū est in uirtute.℄ Fontem.ipsas pecunias:que sunt fons quidā a quo manant riuuli.i.actus liberales tollitur. consumitur.Qua benignitate.in dandis pecuniis.℄ Quo.quāto.℄ Eominus.multominus:qm̄ consumptis pecuniis non potest actus liberales exercere.℄ Atqui opera.probat a cōtrario effectu duplici.s.ex causa uirtutis beneficentiam prestabiliorē esse quantum ad alios:& etiā ad se.℄ Primū.Ponit primā causam quo ad alios.℄ Quo.quanto. ℄ Eo:tanto.℄ Habebūt adiutores qm̄ hi qui ab alio adiuti sunt uirtute doctrina:cōsiliis:& similibus possunt & ipsi iam edocti alios adiuuare.Vnde carpendi sunt hi q musas uendunt:quas ipsi ab aliis gratuito acceperunt.qm̄ homo homini prodesse debet maxime officiis & prudētie preceptis tradendis:ut Cicero facit: & oēs philosophantes studio se factitarunt relinquentes posteris precepta ad bene beateqꝫ uiuendum:quibus bene instituti aliis prodesse possunt.℄ Deinde ponit alteram partem quantū ad se:qm̄ ipsa consuetudine liberalitatis hoīes cupiunt alios atqꝫ opera sua & studio demereri.℄ Ad bene promerendū promereor interdū significat beneficia confero.Vergi.in.iiii. Ego te que plurima fando Enumerare uales nunq̄ regina negabo Promeritā.i.te dedisse & in nos contulisse bñficiā que potes enumerare.Promereri aliquando est idē qꝫ mereri & demereri:ut in hoc loco. Vnde dicimus de multis bene promereor in.i.multos beneficia cōfero:& benemeritus sum de repu.in quā beneficia & operā meam contuli. Ideo dicit Cice.ad bene ꝑmerendū de multis.i.de multis.i.in multos talia officia cōferendi.Preclare.Confirmat id qd̄ dixit autoritate & sn̄ia Philippi regis macedonū qui filiū.Alexandrū reprehendit qꝫ largitionibus arbitraretur macedones reddere sibi fideliores.℄ Preclare.bene & prudēter.℄ Consectetur parare studeat & aucupari.℄ Cuius est ratio duplex tribus modis iuuare hoīes possumus:oratione:opera:& pecunia.De oratione quomodo & ꝑdesse possumus dictū est.Nunc qm̄o opera & pecunia iuuare possumus:precipiet & operā pecunie proponit ratio autem. ℄ Quoniā quātomagis pecuniā exhibet quispiā:tantominus ipse habet.at uero in opera idē non contingit: nō.n. minuitur & si frequētissime prestatur:immo crescit. Nam consuetudine benefaciendi augetur etiam benefaciendi uolūtas operā uolunt ad beneficentiā referri:pecuniā ad liberalitatē ut illa sit cum labore corporis inanius hec cum nummariū cōferimus presidiū.℄ Hec posterior.s.ratio conferende pecunie.℄ Sed illa.s.opera. ℄ In utroqꝫ genere &c.℄ Vtraqꝫ ratio & pecunie & opere uoluntarē pre se fert benefaciēdi.sed pecunia extrinsecus opera intrinsecus: uidelicet a seipsa ab ingenio cōsilio uiribus corporis & animi.℄ Largitio que fit rōne probat anteponendā esse liberalitatē que ab onere proficiscitur.℄ Fontē &c.quia quāto plura largiris tanto minus habes:& sic liberalitas liberalitatē exaurit.℄ Atqui &c.non idem iis accidit qui operā impartiuntur hominibus & uirtute alios iuuant atqꝫ industria.℄ Primū quo plures &c.non quēadmodū qui pecuniam largitur impotēs fit ad largiendū: ita qui operam prestat impotēs fit immo crescit opera & recte quidē:qui a uirtute animi procedit:ea autē que a uirtute gignuntur perpetua sunt & contra illa liberalitas que fit per pecunias liberalitatem extinguit:at uero hec que opera fit auget. Quoniā quāto pluribus profueris:tanto plures adiutores habebis ad benigne faciendū.℄ Eo plures eosipsos adiutores ad benefaciendū habebunt quos opera iuuabunt.Nā illos obligabunt sibi & opera eoꝝ utentur in benefaciendo aliis quando opus fuerit.℄ Deinde consuetudine & qui suam operam aliis prestant ipsa consuetudine promptiores fieri uidentur ad bene de multis promerendū.℄ Preclare.autoritate probat quid rationē probant.est ergo locus ab autoritate.℄ Quod te malum.hec erant uerba Philippi.i.que mala mens & ratio hoc persuasit:& que imprudētia.℄ Id agis ad hoc deueniens id acquiris.℄ Quod sordidū regi.s.esse dixit.i.turpe & indecorū.℄ Melius etiā.s.dixit:quoniā largitionem dixit esse corruptelā:quippe ut superiore uolumine dictū est largitio:& accipitur in

MARS. Quod uirtute effici debet non pecunia tenetur. F.M.

Duplex beneficētia.

Lautus.

Musē nō debent uendi.

Promereor promereri.

Largitio i malam

partē acǂ cipitur.

malam partē ad aurē.s.popularē captandam & corrūpendos aíos. ¶ Fit enim deterior.probat quare largitio melius dicatur corruptela. ¶ Ille Philippus:precepit hoc filio:sed prodest oíbus. ¶ Quuāobrē . cōcludit Cicero per ea que iā dicta sunt benignitatē & beneficentiā qua industria cōstat honestiorē esse latius & patere:qm̄ ad plures se extēdit: qđ manifestissimū est. ¶ Honestior.plus honoris afferēs & laudis.Et latius pateat ad plures se extendat:& pluribus prosit. ¶ Nonnūq̄ tamen quāuis(inquit Cicero)illa sit laudabilior:tamen de hac liberalitate pecuniaria cum opus est uti debeamus seruatis oíbus circunstantiis que superiore libro dicte sunt cum de ipsa libertate agebatur. ¶ Hoc genus liberalitatis pecuniarum. ¶ Ideo eis:qm̄ dandum est quibus oportet:& quantum oportet:& non quibusuis & quantūuis. ¶ Sed diligenter.ponit modum ne largitione facta temere:& nulla habita ratione rei familiaris patrimonia effundantur donandum igitur est pro ratione facultatum. ¶ Impartiendum.dandum. ¶ Multi enim.probat ab effectu quare sit diligēter & moderate largiēdū.Et Aristo.dicit in.iiii.mora.Liberalē oportere esse similē sciēti: ut latius suo loco dictū est. ¶ Effuderunt.temere dilargiti sunt & patrimonia cōsumpserunt. ¶ Inconsulte.i.imprudenter pro ratione facultatum. ¶ Quid aūt est stultius.q.d.nihil:immo prudens est qui stulto opponitur curare:& id quod libenter facit diutius facere possit. ¶ Atq; etiam:proponit aliud malum quod sequitur ipsam largitionem. ¶ Illi enim.qui patrimonia effuderunt rapinis animum intendunt:quod est contra iusticiam . & sic maius odium sibi parant rapiendo q̄ gratiam largiēdo:quo nihil potest esse dementius. ¶ Studia uoluntates beneuolētiam.Quāobrem dat optimum preceptum qūo tali largitione utendum sit:hoies.s.non debere auaros esse nec prodigos: sed largiendum esse pro facultatibus. ¶ Benignitas.liberalitas. ¶ Reseranda aperiēda:ut omnis possint illam accipere quoniam esset prodigalitas. ¶ Modus.mensura mediocritas secundum facultates.i.diuitias & patrimonia. ¶ Largionem.Cicero reprobat omnino afferens prouerbium antiquorum qui dicebat largitionem non habere fundum .i.finem & modum:quoniam hi qui accipere consueuerunt id semper desiderabant:& illud idem alii.unde fit processus in infinitum quousq; oía exhausta sint. ¶ Is modus fiet pro ratione diuitiarum. ¶ Vsurpatum.sepe dictum est. ¶ Nostris hominibus romanis rempu.gerentibus. ¶ Fundum.finē. ¶ Etenim quis potest.declarat quid intelligatur hic per fundum.Fundus enim est ima pars alicuius rei que aliquid continet:& fundum dicimus finē. Vnde Sene.dicit.Sera parsimonia est in fundo non enim tantum minimum in imo:sed pessimus remanet.Modus.mēsura finis. ¶ Illud idem largiri.Alii que non consueuerunt : etiam desiderant uti largitione ad captandos fauores.

Quatenus largiēdum sit.

ASCE. Ordo.

O Mnino &c.Ponit discretionem inter largum & prodigum Ordo est.Duo genera sunt omnino largorum.i. eorum qui largi sunt quorum alteri.i.uni sunt prodigi alteri.i.reliq sunt liberales. ¶ Prodigi sup. sunt qui profundū.i.procul a se fundunt.i.immoderate consumunt & expēdunt pecunias suas in eas res : quarum aut nullam oíno memoriam relicturi sunt aut breuē:utpote epulis & uiscerationibus.i.conuiuiis populo datis & muneribus gladiatorꝝ.i.gladiatores populo pro quodam munere exhibent:q; pro : & apparatu.i.pompa ludorū utpote scenicorū aut circēsium aut similium quibus populus delectatur. Aut pro sed : liberales sunt qui aut redimunt suis.i.propriis facultatibus.i.diuitiis captos a predonibus aut suscipiunt.i.a se capiūt es alienum.i.debitum aliorum soluendo illud pro eis causa amicoꝝ:aut adiuuant.s.amicos egenos &:in collocatione filiarū.s.cū uiro dando.s. dotem aut partē eius aut opitulantur .i. cuiuis opē ferunt:uel in querenda.i.acquirenda re:uel in augenda. Itaq;:& ita ego miror qd uenerit.Theophrasto in mentē.i. quid cogitauit aut dicere uoluit in eo libro quē.s. de diuitiis in quo.s.libro sup . dicit multa preclare illud absurdum sup.dicit.Etenim ipse multus.i. copiosus:& prolixus sup.est in laudanda magnificētia & apparitione munerum populariū .i.que populo exhibeantur: q; pro &:putat facultatē talium sumptuum.i.potestatem faciendi tales sumptus esse fructum diuitiarum. Aūt pro sed ille fructus liberalitatis cuius pauca exēpla posui:uidetur mihi multo maior & certior.Quanto grauius & uerius.q.d.muto aut infinito graui⁹ & uerius Arist.reprehēdit nos: q non admiremur has effusiones pecuniaꝝ q̄ sunt ad deliniēdam.i.mulcēdam & palpandā ac captandā multitudinē.At pro sed:reprehē

Qui prodigi.

Qui liberales.

ERAS. Mirari i malam partem.

¶ De liberali & prodigo.

Munificum quis sit rationis stamine monstrat
Nec laudat cuius prodiga dona uidet.

☞ Liberalem a prodigo secernit illius uirtutem extollens huius damnans ignauiam.

Mnino duo genera sunt largorū: quorū alteri prodigi alteri liberales prodigi q epulis & uisceratiōnibus & gladiatoꝝ muneribus ludoꝝ uenationūq; appatu pecunias ꝓfundūt in eas res quarū memoriā aut breuē aut nullā sint relicturi oíno.Liberales aūt q suis facultatibus aut captos a predonius redimūt:aut es alienū suscipiūt amicorū cā:aut in filiarū collocatiōe adiuuāt opitulātur.uel in requirēda uel augēda . Itaq; miror qd in mētē uenerit Theophrasto in eo libro quē de diuitiis scripsit in quo multa preclare illud absurdū.Etenī multus in laudāda magnificentia & apparitiōe populariū munerū taliūq; sumptuū facultatū fructū diuitiaꝝ putat. Mihi aūt ille fructus liberalitatis cuius exēpla pauca posui multo & maior uidetr & certior . Q uāto aristoteles grauius & uerius nos repħēdit.q has effusiōes pecūiaꝝ ñ admiremur q̄ sunt ad mltitudinē deliniēdā.At hi q ab hostibus obsidentr :si emet aq̄ sextariū mina cogerētr hoc primo icredibile nobis uideri oēsq; mirari.Sed cū attēderint ueniā necessitati dari i iis imanib⁹ iacturis ifinitisq; sumptibus nihil magnope mirari cū ꝑserti nec necessitati

subuēiatᷣ.nec dignitas augeatᷣ.Ipsaq; illa delinitio multitudinis ad breue exiguūq; sit tempus.eaq; leuissimo quoq; animo in quo tamē ipso una cum sacietate memoria quoq; moriatur uoluptatis.Bene etiam colligitᷣ hec pueris & mulierculis & seruis seruorum similimis liber esse grata.Graui uero homini & ea que fiunt iudicio certo ponderanti probari posse nullo modo.

di.s.uideri nobis incredibile:& nos oēs mirari si hi qui obsidentᷣ ab hostibus cogerentᷣ emere sextariū.i.uas capiens tres amphoras & sex nodios aque mina.i.grādiuscula pecūia.sed sup.reprehēdit q; cū.i.q̄uis sup.oēs attēderint.i.cognouerint ueniā dari.i.qd uenia dari debeat necessitati qua coguntᷣ aquā tāti emere tñ sup.eos nihil mirari magnopere.i.uehementer in his immanibus.i.usq; terrorē magnis iacturis.i.dānis & ꝓfusionibus.q; ꝑ &:infinitis sumptib⁹ p̄sertim cū.s.in talibus sumptibus q fiūt in ludis & uisceratiōibus nec subueniatᷣ.i.succuratᷣ(impsonaliter dicit)necessitati:nec dignitas augeatᷣ : aduerte lector si ordo mihi p̄stātior uisus est q̄ exponēdo uiderim ꝑ uideretur & mirari ꝑ mirareᷣ.p̄terea nō uideᷣ constare cōstructio legēdo nos magnope mirari:cū uerbo attēderint:sed pgo:q; ꝑ &.cū sup.illa ipsa delinitio multitudinis sit ad breue & exiguū tempus:q; pro &:cū sup.ea sit.ab quoq; leuissimo aīo.i.ab oī malo leui & subtili ipso.s.facto leui memoria uoluptatis moriatur.quoq;.i.ēt una.i.pariter cū ipsa satietate.Colligitur.i.cōcluditᷣ ēt bene hec eē grata pueris & mulierculis & seruis & liberis hoībus q̄tū ad cōditionē status.sed simillimis seruoꝝ.s.in aīo & moribus.Vero ꝑ sed colligitur sup.hec nullo mō posse ꝓbari.i.ꝓbāda uideri hoī graui:& pōderāti certo iudicio ea que fiūt.

MARS.

o Mnino duo genera.Ponit duo genera eorū q aliis largiunᷣ.ꝓdigos q improbanᷣ: & liberales q iusta laude digni sunt.❡Prodigi.declarat qui sint prodigi.❡Epulis.epulū ꝓprie est publicū conuiuiū.qd in ꝓpatulo frequētibus ciuibus exhibetur in magnificētie ostentationē.❡Epule sunt cibi in nostrū usum cōparati.Dapes sunt in sacrificiis.Lucullus epulū sepe p̄bebat:& crassus publicū epulū populo dedit & tres minas in singula ciuiū capita.❡Viscerationibus.uisceratio est cū carnes crude dantur populo & noīe uiscerationis ueniunt eo comparate ad mensam:sed tñ incocte.In feriis latinis dabanᷣ carnes in albano latinis tantū.Vnde Cice.in oratione pro planco uolēs ostēdere paucitatē latinoꝝ dixit.Quibus e municipiis uix iam qui carnē latinis petant inueniuntur.uisceratio dicta est a uiscere.i.carne:nā uiscus est quicqd latet sub cute.❡Gladiatoꝝ.gladiatores exhibebanᷣ in theatro:& inter se digladiabanᷣ ad spectantiū oblectationē:quoꝝ magister lanista dicebaᷣ.gladiatores(ut autor est Stra.)Rauēne educabanᷣ optime & cōmode.Hec q̄ ꝓdigo tribuit Cice.Arist.in.iiii.mora.magnifici munus esse dicit his uerbis.Ad magnificentiā ptinēt ea q̄ pro rep.liberaliter fiūt ut si aliquo in loco ludos splēdide facere oportere putant:aut p̄fecturas subire nauiū:aut etiā pulū publicū exhibere.❡Oīno &c.Hic Cice.ostēdit qd sit uera liberalitas & q̄ in cōtraria uita.ois ut dicimus uirtus in mediocritate posita est &c.In uerā partē inclinauerit: siue ad defectū: siue ad excessum uitiū eē incipit.Nō igiᷣ loqtur de uitiis q̄ sunt circa liberalitatē & primū de uitio excessus uidelicet ꝓdigalitate qñ largimur ubi nō cōuenit & qbus nō cōuenit & plus q̄ cōuenit:deinde de uitio p defectū:qñ nec ubi nec qñ nec q̄tū cōuenit largimur:auariciā hec dr̄ oīno cōtraria est liberalitatis.Cū ꝓdigalitas nō nihil habeat similitudinis cū liberalitate:qa sicut liberalis largiᷣ:ita & ꝓdigus:sed differūt:qa hic arrogat cui debet qñ & q̄tū debet:hic cōtra facit &c.❡Venationū:q̄ fiebāt in theatro.❡Profundūt.i.ꝓdigaliter absumūt.Liberales aūt declarat q sunt liberales & qd sit coꝝ offm̄.❡Es alienū si oberratis amicis subueniūt & pecuniā quā ipsi debēt creditorib⁹ soluūt:& hoc est dissoluere es alienū.❡Collocatione.cū amici filias maritāt:nā collocare filiā maritare est.❡Opitulanᷣ.opē afferūt ad querēdā rem familiarē aut augēdā.Itaq; miror miraᷣ Cice.Theophrastū laudasse id qd ipse ad ꝓdigum ptinere dixit:laudatq; Arist.q talia reprehēdit.❡De diuitiis.Theophrast⁹ Arist.discipul⁹ unū librū de diuitiis scripsit in quo disputat fructū & usum ei diuitiaꝝ esse magnificentiā & ea in qbus magnificētia spectetᷣ.❡Preclare optime & laudabiliter dixit.❡Illud absurdū.s.dixi.i.male rōni minime cōsonū.hec duo opponunᷣ absurdū & id qd est cōsonū rōni:omne necessariū cōsonū rōni at nō ecōtra.❡Impossibile.collocaᷣ sub absurdo:sub rōne collocaᷣ necessariū.Absurdū est cū malus uir laudat iusticiā:at nō ipossibile.Omne ipossibile absurdū est:sed nō omne absurdū est ipossibile.Ideo Aristo:dicit i.i.phisi.Si absurdū decet appellare id qd esse nō pōt Cice.accipit absurdū largo modo.s.minime rōni cōgruū:qd ꝓbat dicēs:est em̄.❡Multus.copiosus & multa uerba i hoc cōsumit dictū est supra qd sit magnificētia.❡Munerū.spectaculoꝝ q̄ populo exhibenᷣ ād oblectationē.Mun⁹ absolute significat id qd gladiatores exercēt:postea cū additionib⁹ pro aliis actionib⁹ accipiᷣ:ut munus orādi:legēdi &c.Cic.accipit hic munera pro oī apparatu spectaculoꝝ q̄ populo exhibebātur q̄ munera ut Cice.uideᷣ ꝓdigi sunt:nō liberalis cōfundit Cice.liberalitatē & magnificentiā:sed ꝓpriū utriusq; mun⁹ loco suo dictū est.❡Facultatē:potētiā.❡Quē posui.ut redimere captiuos:es alienū dissoluere:& similia q̄ ad liberalitatē ptinere dixit.❡Graui⁹ prudētius & maiori sn̄iarū pondere.❡Effusiones.ꝓfusas largitiones.Deliniēdā ad captādū populi fauorē qd bonū ciuē nō decet.❡At hi q ab hostib⁹ obsidētur(inqt Aristo.)admiranᷣ oēs pecuniarū effusiones & ꝓbāt:sed hi q obsidenᷣ tpibus adducti plus equo pro uita tuēda agēdaq; ipendūt oēs mirātur & ipossibile uī & anteq̄ rē ꝓdigāt uituperāt.cū tñ illud pmittaᷣ pp necessitatem.qd cū ita sit mirātur:tñ & dānāt:sed ꝓbāt in manes iacturas & sumptus infinitos qd est absurdissimū:& contra prudētiā.accusare.s.eos q obsessi sextariū aque minia emūt qd cōcedendū est:at nō decet uituperat eos q in re nō necessaria effundūt pecunias.Incōueniens est igiᷣ illud dānare & laudare.❡Hoc est emere sextariū aque mina.❡Videri uidereᷣ.Mirari pro mirarētur.❡Sed cū attenderint:cognouerint & itellexerint.i.q̄uis cognouerint dari ueniā necessitati.❡Iacturis dānis & pecuniarū effusionibus.Iactura ꝓprie est dānū qd fit in mari.sed accipitur pro quocūq; dāno & bonoꝝ effusione.❡Immanibus magnis.Infinitis.imensis.❡Nihil magnopere mirari pro non ualde miramur.cū nō subueniaᷣ necessitati.❡Dignitas hoīs laus & uirt⁹.❡Delinitio cōsiliatio fauoris popularis.Exiguū qd munus est q̄ breue.Quoq; quocūq; aīo leuissimo.Sueto.quarto quoq; aīo dixit in quo ipso in qbus sumptibus & populi delinitione.❡Sacietate fastidio.❡Liberis natis ex ingenuis parētibus qui ꝓpter abiectū animū & leuitatem seruis simillimi sunt grauibus autē uiris:& nihil sine ratione agentibus non placet.❡Certo firmo & stabili.

Epulum
Epule.
Dapes.
Viscera-
tio.
Viscus.
Gladia-
tores.
Lanista.
Fran.M.
Exposi-
tio.

Es alie-
num sol
uere.
Colloca
re filiā.
Absur-
dum.
Impossi
bile.

Munus.

Sextariū
aque mi-
na eme-
bant.
Iactura.
Delini-
tio.
Exiguū.

ASCE. Ordo.

Quanq̃ intelligo in nostra Persequit de edilitiis muneribus. ¶ Ordo est. Quanq̃ sup. censeo tales largitiões eẽ leuiũ hominũ. tamen sup. intelligo. Vel construatur cũ sequẽtibus ut subaudiatur tamen ibi in quibus omnibus &c. ut sit tñ uides quid placeat mihi in oĩbus q̃q̃ intelligo. inueterasse .i. inueteratã consuetudinẽ esse in nostra .i. romana ciuitate. iam bonis .i. magnis tẽporibus. ut splendor .i. celebritas sumptuosa edilitatũ .i. in edilitiis muneribus & que ediles potissimũ curules exhibebãt postulet .i. exigat & expetatur ab optimis uiris itaq; .i. ita Publius Crassus diues cũ cognomine. tũ copiis. hoc est cum euidens sit q̃ diues sup. fuit cognomine: tum .i. tunc sup. multo euidẽtius est quod sup. fuit diues copiis .i. rebus ipsis functus est munere edilitio maximo .i. maxime sumptuoso. Et lucius Crassus functus est paulopost edilitate magnificẽtissima cũ Quinto mutio collega .s. suo existente moderatissimo oĩum hominum. Deinde .C. Claudius fili⁹ Apii & multi luculli post. Item Hortẽsius & Syllanus sup. functi sunt maximo edilitio munere. Autẽ pro sed Publius Lentulus uicit .i. superauit in sumptu me consule .i. cũ ego essem consul oẽs superiores. Scaurus etiã imitatus est hunc uero ꝑ sed munera nostri Pompeii .s. magni sup. fuerunt magnificẽtissima in secundo consulatu .s. eius. In quibus oĩbus q̃q̃ .s. intelligo a magnis uiris exhibita tamen sup. o Marce fili tu uides quid placeat mihi tamẽ .i. tametsi prodigalitas uituperanda est: tamẽ suspitio auaritie est uitanda .i. non sic euitabimus prodigalitatẽ: ut uideamur auari. Nã pretermisso edilitatis .i. muneris edilitii attulit mamerco . homini ditissimo repulsam consulatus .i. fecit eum repelli a consulatu quẽ petebat: quare .i. q̃obrem & si sup. edilitium munus postulatur a populo faciẽdum est uiris bonis si nõ desideramus attamen approbantibus modo .i. dũmodo sup. fiat pro facultatib⁹ .i. secundũ facultates: ut .i. sicut nosipsi facimus. Et si quando .i. aliquando aliqua res maior aut utilior acqritur largitione populari

ERES. Edilitia munera ERAS. Mos antiquitus decimã partem herculi cõsecrare ut ditescerẽt: unde decimam herculanam partem. Plautus noiat. Assishic hereum nũmum significat.

¶ De edilitiis muneribus.

Indebiti quis uitandi maxime sumptus.
Est color ex longo tempore sepe datus.

☞ Licet ex prudentum opinione prodigi in spectaculis & edilitate sumptus uituperentur ex permissa tamen consuetudine fiunt licentiosi.

Quanq̃ intelligo in nr̃a ciuitate inueterasse iã bonis tẽporibus ut splendor edilitatũ ab optimis uiris postuletur. Itaq; Publius Crassus cũ cognomine diues tũ copiis functus est edilitio maximo munere. Et paulopost Lucius Crassus cũ oĩum hominum moderatissimo. Quinto Mutio magnificentissima edilitate functus est. Deinde .C. Claudius A pii filii. Multi post luculli. Hortẽsius. Sillanus. Oẽs autẽ publius lentulus me consule uicit superiores. Hũc ẽt Scaurus imitatus. Magnificentissima uero nr̃i Põpeii munera scd̃o cõsulatu in q̃bus oĩbus qd mihi placeat uides uitanda tñ est suspicio auaricie. Nam Mamerco hoĩ ditissimo ꝑtermissio edilitatis cõsulatus repulsam attulit: quare & si postulat a populo (bonis uiris si nõ desiderãtibus attñ approbãtibus) faciẽdũ est mõ pro facultatibus nosipsi ut fecimus. Et si qñ aliqua res maior aut utilior populari largitiõe acq̃rit ut Oresti nup prãdia i semitis in decume noĩe magno honori fuerũt. Ne marco quidẽ seio uitio datũ est q̃ in charitate ãnone asse modiũ populo dedit. Magna .n. se & inueterata inuidia nec turpia iactura qñ erat edilis nec maxima liberauit. Sed honori summo nuper nostro Miloni fuit q̃ gladiatoribus emptis reip. causa q̃ salute nr̃a cõtinebatur oẽs Publii Clodii conatus furoresq; compressit.

idest per largitionẽ que fit populo: ut .i. queadmodũ prandia in semitis .i. que sunt in semitis noĩe .i. pretextu decume idest tanq̃ decime idest herculi persoluantur fuerunt nuper idest pauloante: Oresti: ciui illi romano magno honori idest ad magnum honorẽ. Nequidem .i. non etiã datum est uitio Marco seio .i. Marcus seius non uituperatus est: q̃ in caritate annone .i. cum annona esset multum cara: & esset penuria frumenti dedit populo: modium .s. frumenti asse .i. precio unius assis .i. nũmi arci liberalis. Enim pro quia: ipse liberauit se magna & inueterata inuidia: nec turpi iactura .i. nõ per turpe dãnum: quãdo .i. quãdoquidẽ erat edilis .i. qñ decebat eum: nec turpe hoc erat cum esset edilis: qd̃ priuato forte dedecori fuisset. nec maxima sup. iactura. idest & nõ per maximã iacturã hoc est neq; turpe nec q̃ sane magnã fecit iacturã: & tñ liberauit se a magna inidia populi cum inuisus erat. Sed fuit nostro Miloni nuper summo honori q̃ cõpressit oẽs conatus & furores Publii Clodii: & hoc gladiatoribus emptis & sup. populo in harena exhibitis cã reip. que continebatur idest que tunc consistebat in sup. nostra salute .i. salutatione mei .s. Ciceronis.

q Vanq̃ intelligo. dixit Cice. talia non placeret grauibus uiris & in se pensi aliquid habentibus ut notet romanorum instituta & disciplinam qui ab optimis uiris in edilitate spectacula & sumptus inanes postulabãt. ¶ Inueterasse. assuetudine uenisse in usum. ¶ Bonis temporibus. quibus respu. bene gerebatur. ¶ Splendor edilitatis maximus apparatus & splendida spectacula edilium duo erant ordines edilium (autoritate Plutar. in uita Marii) Vnus in quo ipsi ediles in iure dicendo sellis curuos pedes habentibus ut uidebãtur: inde ediles curules dicti: & erant maioris dignitatis & hic magistratus dicebatur maior edilitas. Inde marius eodem autore maiorem edilitatem petiit. Alii ediles uocabantur populares quibus publice & priuate edes cure erant & tales ediles exhibebat populo: ludos: uenationes sternebant uias: cõstruebant aqueductus & similia. ¶ Ediles ut habetur in lib. dige. preerant edilibus in quibus omnia scita sua plebs deferebat. proponebant & ediles curules edictum de quibusdam causis Vnde est libris dige. titulus de edilitio: de quo dicetur in sequenti uolumine, Sylla dictator uoluit non licere

MARS. Inueterasse. Ediliũ ordines. Ediles curules. Ediles populares.

aliquē prius esse pretorem q̄ questorē: nec prius cōsulem q̄ pretorē. Petebatur prius edilitas: inde questura postea pretura: & post illā consulatus. ¶ Itaq; &. P. Crassus ponit nomina dictissimorū uirorū & ciuitatis facile principū. qui ingentes pecunias in edilitate prodegerūt. ¶ Itaq; propterea quia exigebatur splendor edilitatis: ēt ab his qui optimi uiri habebant' Crassus diuitiis potēs munere edilio splendide fructus est. Primus crassus cognominatus diues decoxit auto. Pli. Crassus. ccc. talenta ex paterna hereditate accepit. priusq̄ in parthos proficisceretur septē militū & .c. talentorū summā coegit: cū ēt facultatū suarū decimā partē herculi consecrasset. & publicū epulū dedisset populo ac tres minas in singula ciuiū capita contulisset. ¶ L. Crassus orator primus romani nominis peregrini marmoris columnas habuit hiemitias. nec plures. sex aut longiores. xii. pedū quē. M. Brutus iniuriis ob id uenerem palatinā appellauit. In domo qui Lucii crassi oratoris fuerat. M. Scaurus habitauit in palatio erat hic domus. ¶ Copiis facultatibus. ¶ Maximo splendidissimo sine aliqua supputatione pecuniarū. L. Crassus orator de quo dictum est collega L. Crassi in edilitate erat. M. Sceuola moderatissimus. ¶ Magnificentissima magno sumptus in edilitate fecit. ¶ Luculli. duo Luculli fratres quorū alter dicebatur. M. Lucullus alter. L. Lucullus qui ut (autor est Plutar.) erga fratrē beniuolentiā summā ostendit. nā cum maior natu esset solus: tamen nullū in repu. magistratū inire uoluit uerū legitimum fratris moratus etatē: ut eius quoq; ratio haberi hac humanitate apud populū greciā conciliauit: ut uel absens una cū fratre edilis declaratus esset Lucullus romanorum ferme ditissimus estimatis bonis (ut autor est Diony.) lib. v. decimā partem Herculi dedit epulū prebens quotidie ac multa profundens. ¶ Syllanus. seruiliā Canis uticensis sororem uxorē habuit. ¶ P. Lentulus. Ciceronis amicus: & cuius precipua opera ab exilio reuocatus est ad quē extant ipsius epistole. Cicero rediit ab exilio. xvi. mense post fugā cū summa gratulatione totius italie Lentulo & Philippo consulibus Philippus erat pater Martie uxoris Catonis. Me consule. cū ego essem consul (inquit Cicero.) ¶ Scaurus imitatus. M. Scaurus (ut supra dictū est) Scauri filius principis senatus priuignus Sylle fuit & in sua edilitate patrimonium fere cōsumpsit de quo Pli. lib. xxxvi. docebimus insaniā Caii & Neronis imperatorū uitā priuatis opibus. M. Scauri cuius nescio an edilitas maxime prostrauerit mores ciuiles maiusq; sit. Sylle malum tanta priuigni potētia q̄ proscriptio tot miliū: hic fecit in edilitate sua opus maximū oīum: que nunq̄ fuere humana manu facta nō temporali mora. uerū eternitatis destinatione. Theatrū hoc fuit in quo posuit tria milia signorum equorū. i. statuas ex ere cuius theatri cauea capit octingēta milia hominū cum amphitheatrū. Pompeii. xl. tantū caperet. Magnificētissima maximarū impensarū. ¶ Pompeius cōsul. Crasso. cōtra parthos profecto theatrū Rome erexit gymnasia uarii generis: sed in eius cōsecratione (ut scribit Plutar.) musicū certamen exhibuit uenationes p̄cepta quibus q̄ngenti leones cesi elephantos: deinde horrendū dirūq; spectaculū. ¶ Ex his iterū in admirationē populi atq; beniuolentiā ductus magnam in se conflauit iniuriā q̄ ueteribus amicis militiā prouinciasq; decernens: ipse per amena Italie loca cū uxore Iulia genio indulgeret. ¶ Quid mihi placeat uideas. q. d. o Marce fili talia mihi nō placēt: sed aperte nō dixit p̄pter Pompeiū quē uiuū amauerat & mortui memoriā colebat: tamen q̄uis inquit talia non probē: tamen suspitio auaricie uitāda est: que pōt alicui obesse in maioris honoris petitione: & p̄bat hoc exēplo Mamerci qui cū uoluisset esse edilis p̄buit auaritie suspitionē quare in petitione consulatus repulsam habuit. ¶ Quare & si postulatur cōcludens precepit qui in tali re agendū sit petente populo. ¶ Si postulatur munus & splēdor edilitatis. ¶ Bonis uiris. dat cautionē faciendū se esse id quod a populo petitur si boni uiri approbāt quibus stomachū facere non debet bonus ciuis dū populū largitionibus & muneribus delinire & captare studet. Et p̄ hoc Cesarē notat. qui inuitis partibus legē agrariā suscitauit & uariis largitionibus populū sibi deuinxit: & magnificentissimo munere edilitatis. ¶ Pro facultatibus. pro ratione diuitiarum. Illi. n. qui ultra q̄ res domestica patitur impendūt carpendi sunt. q̄m es alienū cōtrahere cogunt'. Vnde Plinius edilitatē Scauri notat his uerbis Eligno Cicero Curio funebri munere patris cū opibus apparatuq; superare Scaurū mitteretur. Vnde. n. illi uictricus Sylla & Metella mater p̄scriptionū sectris. Vnde. M. Scaurus totiens princeps ciuitatis & Marianus sodaliciis rapinarū p̄uincialiū sinus: & Cesar post edilitatē. xxx. &. lxxx. talenta debebat creditoribus. Cesar (inquit Pli. (primus in edilitate munere patris funebri omni apparatu harene argēteo usus est. C. Antonius ludos in cenā argētea fecit. Itē. L. Munera. ¶ Nos ipsi ut fecimus in nostra edilitate inq̄t Cice. nā scribit Plu. quid fecerit Cice. in sua edilitate de qua paulopost dicetur. Et si q̄m aliud preceptū primum fuit si postulatur a populo: & non improbatur a bonis. Alterū est si acquiritur ex ipsa largitione res maior utiliorq;: & ponit exemplū Orestis ciuis: qui ut gratiā populi iniret: prandia in semitis populo exhibebat simulans se id agere eo aīo ut Herculi bonorū suorum decimam persolueret: q̄m opes illorū augeri putabant' qui decimā Herculi dedissent. Diodorus lib. v. sic scribit. Potitius & pinarius iter Aborigenes p̄stantiores Herculem honorifice exceperūt: qui ut gratiā referret dixit eos q sibi uita functo & inter deos relato decimā bonorum dicarent feliciter uicturos: q̄d & euenisse usq; ad hoc tēpus constat. Multi. n. romanorum non solū mediocri censu: sed ditissimi sunt habiti decimasq; Herculi uouerunt: postea fortunatiores facti bona ad quattuor talentorum milia Herculi sacrarunt. Luculus romanorum ferme ditissimus estimatis bonis decimam partē Herculi dedit. M. Crassus (ut dictū est) etiā decimam partē bonorum Herculi cōsecrauit. Sylla (ut autor est Plutar.) ex uniuersis fortunis Herculi decimā sacrificans sumptuosissima exhibuit populo cōuiuia in quibus tanta prodigalitate usus est ut plurima oīs generis cōdimenta deiicerentur in fluuiū & quadragenariū ac supra uinum potaretur. ¶ Nuper non multo ante. ¶ Nomine decime hoc pretextu ut diceret se soluere decimam partē bonorū Herculi: & sic in uiis dabat populo prandia: in honorē herculis hoc tamen simulabat: ut captaret populi fauorē. ¶ Ne uitio datū est non fuit reprehensum. i. Seius non fuit ob id accusatus tanq̄ captaret auram popularē. ¶ In charitate penuria frumēti populo rem gratā fecit: q̄m exiguo precio dabat modiū annone: asses fuerunt erei ac unius libre: unde as dicebatur nūmus libralis. Inde dupondius ex duabus libris: & sextertius duarum librarū & semis. ¶ Magna. n. se. ratio quare non fuit illi uitio datum sensus est. M. Seius qui ob auaritiam iam pridē a populo habebatur odio: ea se infamia liberuit hoc suo dāno: q̄ uituperari non potest. Igitur ut honori nostro consulamus. Interdū largiendum est ipsa largitione modum non excedente. ¶ Nec turpi. non uituperabili: quoniā dicebat edilem talia facere. ¶ Sed honori summo hoc dicit in gratiā. Milonis qui Clodiū Cice. capitalē inimicum in silua aricina interfecit: emptis ad eam rem conficiendam gladiatoribus: quorū duos nominat Pedianus

Silla dictator.
Edilitas q̄stura.
Pretura Consulatus.
Crassus diues.
L. Crassus primus orator.
Duo luculli.
Amor fraternus
P. lētulus
Theatrum amphitheatrū amplissimum.
Suspicio auaricie tolerāda.
Cesarē notat.
Orestes prādia populo exhibuit.
Decime Herculi dicate.
Sylle in luxuriā epulo.
Quadragenarū uinum.
As.
Dupondius.
Sestertius
Aliquādo largiendum esse.
Clodii necatores.

Asconins Fridanū emburiā: qui cum Clodianis manus cōserere ceperunt Milo ut Cice. Clodiano furore liberaret: gladiatores in sua edilitate cōparauit. ¶ Causa reip. pro repu. defendēda. ¶ Que salute nostra cōtinebatur. Laudat se Cice. & ostēdit Milonē non errasse in opprimēdo Clodio pro salute ipsius Cice. qui Clodio ciui turbulentissimo aduersabatur. Clodius (autore Plutar.) Ciceronē ab exilio reuocatū armata manu occidere tentauit: & in domū impetu facto redēptoribus fugatis lapides & colūnas disiecit. Tandē inualescēte indics Clodii in Cice. furore Clodius preturā petiit ad oia perturbāda: tandē a Milone Ciceronis amico īterfectus est nec abfuit suspicio (inquit Plutar.) Ciceronē eius cedis autorē suasorēq; fuisse. Erat Clodius uir cū nobili genere ortus tū diuitiis eloquētiaq; preclar9. Nulli aūt uulgatissimoꝝ ad fastidium usq; ad hoium superbiā & procacitatem secundus Plinius Milone notat dicens. Itaq; & ipsum Milonem sestaria septingenta milia eris alieni debuisse inter prodigia humani animi duco.

Plutar. de Clodio. Clodius nobili genere nat9 est. ASCE.

Largitio in qbus considerauda.

ERAS. Nostro quidem āno emphasis ē.

¶ Causa igitur cōcludit ostēdens que largitio conducat. ¶ Ordo est. Igitur causa Largitionis est: aut necesse est: aut utile est sup. largiri. Autē pro sed regula mediocritatis est optima his ipsis. s. rebus quidē. i. certe. Lucius Philipp9 filius Quinti Fabii existens uir magno īgenio: & in primis. i. inter primos clarus solebat gloriari se adeptū esse. i. obtinuisse oia que haberent amplissima. i. oēs dignitates amplissimas sine ullo munere. i. sine exhibitione ullius muneris. Cotta curio dicebat idem q. s. Lucius Philippus. Licet quoq;. i. etiam nobis gloriari quodāmodo in hoc. i. in hac eadem re. Nam pro amplitudine honorū quos adepti sumus cunctis suffragiis. i. uotis omnium sane exiguus. i. ualde paruus sumptus. i. expēsa edilitatis fuit quidē. i. certe nostro anno quod. i. que res contigit nemini eorū quos nunc iam modo paulo ante. Atq; pro &: ille impense que sequunt sunt meliores q̄ sup. largitiones. s. muri. i. qbus fiunt muri ciuitatis naualia. i. loca in qbus fiunt naues portus ductus aquarum: q; pro &: omnia que pertinent ad usum reipub. Quāq̄ id quod datur presens tanq̄ in manu est iucundius. i. delectabilius: tamen hec. s. naualia portus &c. sunt gratiora. i. magis utilia in posterū. i. ad futurum tempus ut ad gloriā propagandā. Ego reprehendo uerecundius. i. parcius & modestius theatra. i. spectaculoꝝ edificia: porticus. i. in quibus quis portari possit sub tecto ambulacra & noua templa propter Pompeiū. i. quia Pompeius earum rerum studiosus fuit sed doctissimi sup. philosophi non probant sup. taliū extractionem ut. i. quēadmodum: & ipse Panetius quē ego multum secutus sum in his libris. Et phalereus Demetrius qui uituperabat periclem principē grecie: q idest quia proiecit tantam pecuniam in illa preclara. i. notissima. s. templi Minerue propylea. i. uestibula: hoc est ad construenda ea: non interpretatus sup. est a nobis hoc loco: sed disputatum est diligenter de hoc toto genere in iis libris quos scripsi de repu. Igitur tota ratio talium largitionū est uiciosa genere. i. in generali existens sup. necessaria temporibus. i. quando oportunum: & tamen ipsa. s. ratio largitionum necessaria temporibus est accōmodāda idest proportionanda ad facultates: & est moderanda mediocritate: ita q īmodica non sit. ¶ Tota igitur concludit ostendens qua causa ducti largitione uti debemus: cum. s. aut necesse est aut utile: & in utroq; mediocritas seruanda est. ¶ His ipsis largitionibus: que fiunt aut necessitatis causa. ¶ L. quidem Philippus dānauit sup. tales largitiones quibus homines ad maiorem dignitatem cupiunt peruenire. Nam affert. L. Philippum & Cottam qui gloriabantur se consulatum adeptos sine munere edilitatis: ut ostendat hanc esse laudabiliorem uiam ad amplissimos honores: qm̄ id quod uirtute pari debet turpe est si pecunia & populari ambitione paratur: & hoc dicit: ut se etiam laudet: qui ad consulatum homo nouus peruenit. q̄uis exiguos sumptus in sua edilitate fecisset. ¶ Clarus. multi nominis: quoniā fuit eloquens & magno ingenio preditus. ¶ Idem quod. L. Philippus & Cotta curio. ¶ Quodāmodo hoc dicit ut deuitet arrogantiam: & ut simul ostendat se aliquos sumptus in sua edilitate fecisse: sed pro amplitudine honorum quos adeptus est omnibus suffragantibus nulli quodāmodo fuerunt: & sic ostendit se nouum hominem non largitionibus. sed propria uirtute anno suo. i. cum primum petere licuit post preturam peruenisse ad consulatū. Vnde Pli. ait in lib. vii. consulatus tantum operibus electus: & nomen Cice. & splendor consulem fecit Cice. filium imperante Augusto. ideo dicit Sen̄. Cice. filium que res consulem fecit nisi pater. ¶ Amplitudine honorū: consulatu qui erat honor per se amplius. ¶ Nostro anno. statim post preturam: tunc. n. licebat petere consulatum gloriatur Cice. se finita pretura creatum fuisse consulem: qd̄ non contigerat illis quos supra nominauit: q̄uis non essent noui hoies: ut erat Cice. qui de sui consulatus electione in oratione pro lege agraria apud Quirites cōtra. P. Rullum tribunum

¶ Causa igitur largitionis est: si aut necesse ant utile. In his aūt ipsis mediocritatis regula optima est. L. quidē Philippus Q. uinti fabii filius uir magno ingenio imprimisq; clarus gloriari solebat se sine ullo munere adeptū esse omnia que haberentur amplissima. Dicebat idē Cotta Curio nobis quoq; licet in hoc quodam modo gloriari. Nā p amplitudine honoꝝ quos cūctis suffragiis adepti sumus nostro quidem anno: quod cōtigit eorū nemini quos modo nominaui sane exiguus sumptus edilitatis fuit. Atq; etiam ille impense meliores sunt muri naualia portus aquarū ductus oia quæ ad usum reip. pertinent. Quāq̄ quod presens tanq̄ in manu dat iucūdius est tn̄ hec in posterū gratiora sunt Theatra porticus noua tēpla uerecundius reprehēdo propter pōpeiū sed doctissimi non probāt. ut hic ipse Panetius quē multū in his libris secutus sum non interpretatus & Phalereus Demetrius qui periclem principem grecie uituperabat q tantam pecuniam in preclara illa propylea proiecit Sed de hoc genere toto in his libris (quos de repub. scripsit) diligenter est disputatum. Tota igitur ratio talium largitionum genere uitiosa est tēporibus necessaria & tamen ipsa ad facultates accōmodanda & mediocritate moderāda est.

Phaletei uitupe rata a demetrio prodigalitas: MARS.

Arrogantiam tollit.

plebis ita scribit. Neq; me tantũmodo consulem qđ & ipsum per sese amplissimũ: sed ita fecistis: quõ pauci nobiles in hac ciuitate facti sunt. Nouus auté me nemo. Non profecto si recordari uolueritis de nouis hominib⁹ reperietis eos qui sine repulsa cõsules faci sunt: diuturno labore atq; aliqua occasione consules esse factos cũ multis annis petiissent q̃ pretores fuissent aliquanto serius q̃ per etatem ac per legẽ liceret qui autem anno suo petierint sine repulsa non esse factos: me esse unum ex omnibus nouis hominibus: de quibus meminisse possimus qui consulatũ petierint cum primũ licitum sit cõsul factus sum cum primũ petierim ut uester honor ad mei tẽporis diem petitus non ad aliene petitionis occasioné interceptus: nec diuturnis precibus affligatus: sed dignitate impetratus esse uideat̃. Est illud amplissimũ quod pauloante cõmemoraui quirites qđ hoc honore primũ me ex nouis hoĩbus multis post habitis affecistis: q; prima petitione q; anno meo: sed tantũ magnificentius atq; ornatius esse illo nihil potest: q; meis comitiis non tabellã indicem liberalitatis: sed uocé unam pre uobis indicé uestrũ erga me uoluntatum ac studioꝝ tulistis. Itaq; me non extrema tribus suffragioꝝ: sed primi illi uestri cõcursus neq; singule uoces preconũ sed una uoce uniuersus populus romanus consulem declarauit. Ideo in hoc loco dicit quos cunctis suffragiis adepti sumus. ℭ Anno nostro post preturã cũ primũ petere licuit cõsulatũ. erat. n. prefinitũ tẽpus: quo petere licebat: dixit. n. supra Syllã dictatoré uoluisse: ut non liceret petere cõsulatũ nisi post preturam: & tunc annus suus dicebatur ab eo: qui in toga candida magistratũ petebat. Noui hoĩes ante Cice. assequi nõ potuerunt cõsulatũ anno suo: sed opus fuit expectare. Vnde in eadé oratione Cice. ait cũ Marius a spe consulatus longe esset: septimũ annũ post preturã iaceret. Ideo in hoc gloriatur Cice. qm̃ primus ex nouis hoĩb⁹ anno suo amplissimos honores adeptus est. Et in oratione pro Milone dicit. P. Clodius cũ statuisset omni scelere in pretura uexare rẽp. uideretq; ita tractata esse comitia anno superiore ut nõ multos menses preturã regere posset: qui nõ honoris gradũ expectaret ut ceteri: sed ut & L. Paulum collegã effugeret singulari uirtute ciué & annũ integrum ad dilacerandam rẽpu. quereret: subita reliquit annũ suum seq; in annũ proximũ transtulit. Primo petebat̃ questura inde edilitas: postea pretura demum consulatus. Censores erant & ante consulatũ & post. In Bruto sic ait. Itaq; cũ iam pene euanuisset Hortensius & ego anno meo: sexto aũt post illum consulé consul factus esse reuocare se ad industriã ceperit. ℭ Quod contigit nemini: ut. s. anno suo cunctis suffragiis adipisceretur. Exiguus sumptus edilitatis fuit Cice. cũ esset in primis causis uersatus & in patrocinio Sicilenũ maxime in certamen uenisset: designatus est edilis ut ipse dicit in Bruto cũ designato consule Hortensio: & ut ipse testis est in oratione pro L. Murena tris ludos in sua edilitate fecit qui nam ludi fuerint in ultima actione in uerrem aperit dicens: post questurã sum designatus edilis habeo rationem quid a populo romano acceperim. Mihi ludos sanctissimos maxima cũ cerimonia Cereri. Libero. libereq; faciẽdos. Mihi floram matrẽ populi plebisq; romane ludorũ celebritate placandam. Mihi ludos antiquissimos qui primi romani sunt nominati maxima cũ dignitate ac religione. Ioui: Iunoni: Minerue esse faciendos. Mihi sacrarũ edilium procurationẽ: mihi totam urbẽ tuendam esse cõmissam: ob earũ rerum laboré & sollicitudinẽ fructus illos datos: antiquioré in senatu sententie dicende locũ: togam pretextam: sellam curulem ius imaginis ad memoriã posteritatẽq; producendã. His ludis maxime populus delectabatur: & qui nõnullis ad amplissimos honores cõsequendos suffragati sunt. Vnde in oratione pro murena. Ambitus accusato respondens Ser. Sulpitio ait. Non esse mirandum in petitione consulatus ludorum magnificentiam L. murena apud populum profuisse: delectant inquit homines (mihi crede) ludi etiam illos qui dissimulant: nõ solum eos qui fatentur: quod ego in mea petitione sensi. Nam nos quoq; habuimus. Scenã competitricem qđ si ego que tres ludos edilis feceram tamen Antonii ludis commouebar tibi qui casu nullos faceres nihil huius istã ipsam quam irrides argenteam scenam aduersatam putas. ℭ Noli ludorum huius eloquentiam: & scene magnificentiam ualde contennere que huic admodum profuerunt. Odit (inquit) populus romanus priuatam luxuriam: & publicã magnificentiam diligit. Diuus Augusti. in. ii. de trini. dei. Ciceroné his ludis sese efferenté sic taxat. Vir grauis & philosophaster Tul. Clamat in auribus ciuitatis inter cetera sui magistratus officia sibi floram matrẽ ludorum celebritate placandã qui ludo quanto deuotius tanto turpius celebrari solent. ℭ Atq; etiã nunc dicit que impense magis laudabiles sunt in ipsa repub. ℭ Muri sunt urbiũ. parietes autem domorum. ℭ Naualia sunt loca in quibus fiunt naues & conseruantur anteq̃ in aquã deducantur. ℭ Iucundius q̃ sint edificia publica magis inquit gaudet populus epulo uisceratione ludis: tamen illa sunt prestantiora: quoniã sunt diuturniora & maioris fame. ℭ Hec naualia portus & alia edificia ad usum cõmunem. ℭ Propter Pompeiũ: qui in secundo consulatu (ut dictũ est) gymnasia theatrũq; erexit cuius dimensionẽ ex theatro quod erat mytilenis attulit. ℭ Verecundius (inquit) talia reprehẽdo: ne uidear insectari Pompeiũ amicum meũ: qui in his sine aliqua supputatione pecuniarũ profusus fuit. ℭ Principẽ primũ inter grecos nominis celebritate ac fama eloquii. Preclara propilea uestibula templi. ℭ Minerue apud athenas propyleũ grece latine dicitur uestibulũ Pli. ait in uita periclis. Atarcis uestibula quinquẽnio edificata sunt. ℭ Menisicle architecto fortuna auté admirabilis que circa eam fabricã euenit: indicauit nunq̃ absuturam deam: sed adiumento operi semper futuram. Nãq; unus ex fabris laboriosissimus & promptissimus erat: cũ decidisset ex alto: & medici de salute iam desperassent dea per quieté Pericli ostendit remediũ: & sic ille liberatus est: & salubri palladi in arce positũ est signum quod phidias effinxit. Cum auté Trucidides diceret periclẽ edificando nimias pecunias effundere. Pericles populũ in concione rogauit: nunquid uideretur nimirũ impendisse: quo respõdente nimiũ sint igitur hec non uobis inquit impensa: sed mihi: & in ipsis donis meum tantũ nomen inscribam. Hec dicente pericle siue admirati eius animi magnitudiné: siue de operũ gloria certarent Atheniẽses reclamarunt iubentes ut publice sumptus faceret: nec ulli parceret impense de Phalereo Demetrio iam dictũ est. Preclara summi nominis & celebritatis. ℭ Proiecit effudit. ℭ De hoc genere toto de publicis edificiis muneribus: ludis & similibus. ℭ Libris de repu. quos in suo consulatu elucubrauit: sex fuerunt quinq; desiderantur sextum habemus qui inscribitur de somno Scipionis. tota tangitur. Cõcludit tales largitiones toto genere uitiosas esse: sed aliqua tẽpora incidere quibus necessarie sunt: cum. s. fugimus auaricie suspitioné: cum necessitati subuenitur: & tandem cum ipsa largitio non omnino ad malum finé tendit. ℭ Toto gen ere oĩno & per se. ℭ Temporibus temporũ conditione potest esse non uitiosa: sed laudabilis: & sic uti largitione interdũ erit officium a circũstantia. Accõmoda pro ratione facultatũ facienda & moderãda.

Nemo nou⁹ ante Cice. cõsul factus est q ab omnib⁹ concorditer est elect⁹ Preturã nemo nisi pfinito tempore peter̃ audebat.

Cẽsores ante & post cõsulatum fiebant.

Ludi tres a Cice. edili exhibiti.

Muri. Parietes.

Largitio iterdum est offiñ a circunstantia.

ASCE. Ordo.

ERAS. Ad succurrēdū próptiores esse oportet q̄ ad ornādum. Qui calamitosi adiuuādi.

ERAS. Carmen cōtrariorum reciprocatione decētissimū.

ERAS. Paululū aliis de suo iure concedere liberalitatis species. Largitor nō sit exactor.

i N illo autē &c. Prosequitur alterū genus largorū quod ad liberales pertinet. ¶ Et est ordo. Autē pro sed nos nō debemus esse affecti uno modo.i.uniformiter in disparibus causis in illo altero genere largiendi quod pficiscitur a liberalitate. Alia causa est eius.i.in eum qui premitur calamitate & sup.alia est eius qui querit res meliores nullis rebus suis existētibus aduersis. Benignitas propensior.i.copiosior & plura propendens debebit esse in.i.erga calamitosos nisi forte erunt digni calamitate: tamen nos nullo modo debemus esse restricti.i.parci & tenaces in his qui uolent adiuuari non ut ne.i.non affligantur: sed ut ascendant altiorem gradum sed sup.debemus adhibere iudicium & diligentiā in diligendis idoneis.i.in delectu idoneorum. Nam Ennius poeta ille antiquis preclare sup.dixit ego arbitror benefacta: & locata male.i.apud indignos esse malefacta autem pro sed: quod tributum est bono uiro & grato fructus.i.cōmodum: & utilitas est tum.i.pariter in eoipso: tum.i.pariter ex ceteris sup.rebus: enim pro qa liberalitas est gratissima remota temeritate.i.si nulla adsit temeritas: q pro & pleriq laudant eam.s.liberalitatem eo studiosius q̄ bonitas.i.beneficentia cuiusq summi.i.omnis excellentis uiri: & perfugium cōmune omnium.i.ad quod omnes perfugere possint. Igitur opera danda est.i.diligentia adhibēda: ut afficiamus q̄plurimos.i.ualde multos his beneficiis quorum memoria probatur.i.porro detur hoc est manifestetur liberis & posteris: ita ut nō liceat his esse ingratis. Omnes oderunt immemores beneficii: q pro & putant eam iniuriam fieri sibi etiam in deterrenda.i.abiigenda libertate .i.putant ad odium sibi fieri dum libertatem deterrent: q pro & putant eum hostem esse cōmunem tenuiorum.i.pauperiorum q̄.s.ceteri sint. Atq hec benignitas.s.captos redimi e seruitute & etiam locupletari tenuiores.i.pauperiores: est utilis etiam reipu. quod quidem solitum fieri in nostro ordine. Videmus scriptū copiose in oratione Crassi. Ego antepono.i.prefero ergo largitioni munerū: hāc consuetudinē benignitatis. Hec.s.benignitas est gratuitum atq magnorum hominum nulla.s.largitio munerum, est assentatorum populi quasi titilantium.i.molliter tangentium ac palpantium leuitatem & uoluptatem multitudinis. Autem pro sed conuenit.i.cōueniens est tum idest pariter esse munificum in dando: tum.i.pariter non sup.esse acerbum in exigendo: q pro & conuenit sup.esse equum idest equitatis amatorem facilem.i.exorabilem & cito facientem & concedentem multis multa de suo iure in omni re contrahenda.i.in uendendo: emendo: conducendo: locando: in uicinitatibus & confiniis & sup.conuenit etiam sup.abhorrentem.i.alienum a litibus quantū liceat: & nescio an etiā paulo plus q̄ liceat.i.q̄ licere uideatur (certū.n.est q nō plus q̄ liceat: aut simpliciter: aut pro tūc). Enim p qa dedere.i.delabi nōnū q̄.i.aliqn paulū de suo iure: est nō modo.i.non

Est quibus obsequium nos des: sed iure misellis.
Qui miser alta petit: dignus hic auxilio.

☞ Docetur in quos sit liberalitatis alterum genus habendum scilicet in eos qui fortuna pressi nō timore sed honoris amore ad altiora anhelant.

In illo aūt altero genere largiendi quod a liberalitate proficiscitur: non uno modo in disparibus causis affecti eē debemus. Alia causa est eius qui calamitate premitur: & eius qui res meliores querit nullis suis rebus aduersis Propensior benignitas esse debebit in calamitosos: nisi forte erūt digni calamitāte. In his tamen qui se adiuuari uolēt non ut ne affligant᷑ sed ut altiorē gradū ascendēt restricti nullo modo esse debemus: sed in diligendis idoneis iudiciū & diligentiā adhibere. nā preclare ennius benefacta male locata male facta arbitror. Quod aūt tributū est bono uiro & grato in eo tum in ipso fructus est. tū etiā ex ceteris. Temeritate em̄ remota gratissima est liberalitas. eoq eam studiosius pleriq laudant q summi cuiusq bonitas cōmune perfugium est omniū. Danda igit᷑ opera est ut his beneficiis q̄ plurimos afficiamus quorū liberis posterisq probat᷑ memoria ut his ingratis esse nō liceat. Oēs enim immemores beneficii ōderunt eāq iniuriā in deterrenda liberalitate sibi etiam fieri eūq qui facit cōmunem hostem tenuiorū putāt. Atq hec benignitas etiā repub. utilis est redimi e seruitute captos locupletari tenuiores quod quidem uulgo solitum fieri ab ordine nostro in oratione Crassi scriptum copiose uidemus: Hanc ergo consuetudinē benignitati largitioni munerum antepono. Hec est gratuitum hoīum atq magnorum illa quasi assentatorū populi multitudinis leuitatē & uoluptatem quā si titilantium. Conuenit autem tum in dando munificū eē tū in exigendo non acerbum in omniq re contrahenda uendendo emendo conducēdo locando in uicinitatibus & confiniis equum & facile multa multis de iure suo concedentē. A litibus uero q̄tum liceat. & nescio an paulo plus ēt q̄ liceat abhorrentem. Est enim modo liberale paulū nōnunq̄ de suo iure decidere: sed interdū ēt fructuosum. Habēda est ratio rei familiaris quāquidem dilabi sine re flagitiosum est sed ita ut illiberalitatis auaritieq absit suspicio. posse.n. liberalitate uti nō spoliantē se patrimonio nimirū est pecunie fructus maximus Recte ēt a theophrasto est laudata hospitalitas. Est enim ut mihi uidetur ualde decorū patere domos

hominum illustriũ illustribus hospitibus. Itaq etiam reipu. est ornamento homines externos hoc liberalitatis genere in urbe nostra non egere. Est etiam uehementer utile his qui honeste posse multa uolunt per hospites apud externos populos ualere opibus & gratia. Theophrastus scribis quidem cimonem athenis etiam in suos curiales laciades hospitalem fuisse ita dicitur instituisse & uillicis imperauisse ut omnia preberentur quicũq Laciades in uillã suam deuertisset.

solũ liberale sed ẽt fructuosum ĩterdũ. Aũt p sed
ratio.i.consideratio rei familiaris.i.domestice
est habenda.i.haberi debet quam .s. rem fami
liarem quidem.i.certe sinere.i.permittere dila
bi.i.decidere & nihilum ruere est flagitiosum:
sed ita supple habenda est ratio rei familiaris
ut suspicio illiberalitatis & auaricie absit. Enim
pro quia. maximus fructus pecunie est nimirũ
.i.haud dubie non spoliantem.i.priuantem se
patrimonio supple suo posse uti liberalitate.
Hospitalitas .i. gratuita & benigna in hospitũ
susceptio est ẽt laudata recte a theophrasto. est
enim ualde decorum ut uidetur (inquit Cice.)
mihi domos illustrium.i.clarorum hominum
patere.i.apertas esse ad recipiendum hospitio hospitibus illustribus q pro & idem reip. ornamento.i.ad decus & or
namentum homines externos non egere in nostra urbe hoc genere liberalitatis. Est ẽt uehementer utile his qui uo
lunt multa posse honeste: ualere opibus & gratia apud externos populos per hospites.i.per eos quos receperant
hospitio. Theophrastus scribit Cimonem uirum illum spoliis bellicis locupletatum fuisse hospitalem athenis etiam
.i.erga laciades curiales.i.contribules suos dicitur enim instituisse.i.ordinasse & impetrasse uillicis .i. uillarum sua
rum pro cultoribus: ut omnia preberentur supple ei quicunq laciades diuertisset a publica.s. uia ad suam uillam.

ERAS. Cimõis liberalitas.

I N illo aũt. Postq̃ de largitione que a prodigalitate proficiscitur disseruit: trãsit ad aliud genus quod a libe
ralitate manat. docetq quomodo tali liberalitate utendum sit. Supra dixit duo genera esse largorum quo
rũ alteri prodigi. alteri liberales dicantur. ℭ Postq̃ de prodigis dixit: dicit de liberalibus qui ut dicebat suis
facultatibus aut captos a predonibus redimunt. aut es alienum suscipiunt. ℭ Affecti dispositi in causis dissimilibus.
ℭ Alia causa est: docet quomodo affecti esse debemus: cum alia causa sit eius qui in calamitate uersatur: & eius qui
adiuuari cupit cum ad summos tendat honores sine aliqua aduersitate: & docet nos debere propensiores esse in ca
lamitosos nisi fuerint calamitate digni. ℭ Res meliores maiores dignitates & opes. ℭ Benignitas liberalitas magni
ficentia. ℭ In his tamen q̃uis (inquit) in illos propensiores esse debeamus tamen nullo modo deserendi sunt. qui
altiorem dignitatis gradum ascendere cupiunt. ℭ Sed in diligendis idoneis: precipit diligenter iudicandum esse an
alii qui fauorem cupiunt digni sunt: quoniam aliter esset contra prudentiã quod probat Ennii sententia. ℭ Male lo
cata. collocata indignis: & minime idoneis: hic est uersus Ennii ex tragedia. & Publius poeta minorum dixit. Benefi
cium dando accepit qui digno dedit. Quod autem ponit nunc contrarium. ℭ In eo q bono uiro tributũ est. ℭ In
ipso bono uiro. ℭ Ex ceteris qui laudant liberalitatem que prudenter fit: & liberalitas ab omnibus laudatur: remo
ta imprudentia: qm̃ dandum est ut oportet. ℭ In illo aũt genere Cice. de liberalitate accipiens: duo primum genera
esse dixit quorum alterum in opera positum esset alterum in pecunia. ℭ Alterum aũt alteri in comparatione propo
suit inde differentiam fecit inter ueram liberalitatem & eam que prodigalitas meretur appellari nunc postq̃ dixit de
prodigalitate: & non uera liberalitate: de liberalitate recta & uera precepta dat primum quid cui in ea sit anteponen
dum nam quanto magis quis indiget tanto ceteris & q̃ alii est benefaciendum. Item magis in hac q̃ in illa re iuua
re debemus. A liberalitate: non enim omnis largitio a liberalitate proficiscitur cum multe largitiones a prodigalita
te proficiscantur. ℭ In dispa. cau. dissimilibus & ipsa declarat. ℭ Affecti dispositi sed ei qui magis indiget magis irro
gatur. ℭ Alia causa est eius &c. multum interest ne benefacias indigenti an & qui uelit res suas augere cum tñ non
indigeat. i. cum enim liberales esse debemus qui indiget: & inopia premitur. ℭ Calamitate uidelicet si in summa est
inopia: & nec se nec suos sustentare potest. Meliores cum bonas habent ergo non indigentie causa. ℭ Nullis su. re.
ad &c. oĩbus suis rebus ex uoto succedentibus. Propensior: nunc dicit quid agendum sit & propensiorẽ hoc est pro
cliuiorẽ benignitatem esse debere in calamitosos q̃ in eos qui sua augere querunt. ℭ Nisi forte. &c. sicuti gulosi he
luones: aleatores & ceteri eiusmodi qui sua culpa ad paupertatẽ & miseriam redigantur nõ casu aliquo & fortuna
& huiusmodi hominibus non est subueniendum. ℭ In his tñ &c. quia dixerat indigentes proponendos esse iis qui
non indigent quidem sed res suas augere uolunt non dixerin tñ inquit iis non subueniendum. Nam & ipsis sub
ueniendum est: sed in comparatione hos illis postponendos esse. Danda igitur opera est precipit quibus bñficiis
alios afficere debeamus: ut memoria remaneat apud posteros & illis non liceat esse ingratis. ℭ Prodatur: propage
tur defundatur ut aliquos ut oppressos defendere docere preda: donare merentibus ad honores euehere & similia
quorum memoria transit ad posteros & sine odio aliorum ingrati non possunt. ℭ Non liceat esse ingratis: sic loqui
mur mihi liceat esse bono: tibi licet esse discreto. ℭ Deterrenda. amouenda & impedienda cum utatur ingratitudi
ne. Ita dicimus deterrui te a scribendo. i. effeci: ut non scriberes: deterreo liberalitatem: officio ut quis non sit libera
lis: qui ergo est immemor beneficii detertet liberalitatem. ℭ Hostem inimicum quoniam est ingratus & illiberalis
Tenuiorum. pauperum: qui indigent aliorum liberalitate. ℭ Atq hec benignitas ostendit hanc liberalitatem usui
esse reipu. cum redimuntur captiui & pauperes locupletantur. ℭ Ab ordine nostro. ab auguribus: quoniam Cicero
erat ex ordine augurum Cice. post Crassi interitum augur creatus in Siciliam procõsul missus est: qui eam prouin
ciam armis & iusticia seruauit collegium augurum erat in maxima ueneratione apud antiquos. ℭ Crassi. in cuius
locum Cice. subrogatus fuit. ℭ Hanc ergo consuetudinem concludens preponit hanc liberalitatem largitionibus
muneribus eorum quos prodigos appellauit. ℭ Munerum spectaculorum ad captandam multitudinem. ℭ Gra
uium. prudentium hec (inquit) a grauibus hominibus solet exerceri illa autem a leuissimis qui auram popularem:
capiunt. ℭ Illa largitio que fit ad captandos populi fauores. ℭ Titillantium mouentiũ Titillare est illas partes cor
poris tangere: que tacte mouent quandam uoluptatẽ ut tangere sub alis: ergo qui largitione utuntur quasi titilant

MARS. Hacten9 de prodigis nunc de liberalibus.

Propẽsi eẽ debemus in calamitosos.

Vers9 ennii.

liberalitas ab omnib9 laudatur.

F.M. Expositio.

Deterreo liberalitatẽ.

Augur. collegiũ Augu.

Titillare hoium.

Cõsinitũ.

De suo iure nõ nũq concedẽdũ.

Cur auaricie suspitio tollenda. Hospitalitas. Lactantius. Cicero repbat. Cimon milciadis mors Laciade Attende optimű gen⁹ hominum.

uoluptatē multitudinis qm̄ deliniunt ipsam oblectant & capiunt tali largitione ac munere. ℭ Conuenit aũt. Nunē precipit de dando & exigēdo qd agēdum sit & cōueniat. ℭ Nō acerbũ: non asperũ & nimis molestũ. ℭ Re contrahēda in oī contractu. ℭ Confinus hoc cōfinium dr̄. ℭ De suo iure de eo qd iure ad se ptinet. ℭ Abhorrētem alienũ a litigiis quo ad fieri pōt: & potius est aliqd de suo concedendũ: q̄ litigandũ. Habenda aũt est rō. ne aliqui precepto. Cice. ducti a litibus abhorrēdo rem suā consumi & labi sinerēt monet habēdam esse curā rei familiaris. nec pmittendũ ut male dilabatur: qd maxime decet. ℭ Flagitiosum malũ sceleratũ: & pertinēs ad ignauũ hoīem. ℭ Sed ut illiberalitatis monet ita esse habēdam rationē rei familiaris ut non uideamur illiberales aut auari. ℭ Posse enim rō quare suspitio auaricie pellēda est: qm̄ ille est pecunie fructus cũ quis moderate utitur liberalitate ut se patrimonio non spoliet. ℭ Recte ēt laudat sñiam Theophrasti qui hospitalitatē laudauit: que est quedā dispositio & liberalitas erga hospites. i. amicos externos. ℭ A Theophrasto: q de diuitiis librũ unum scripsit in quo laudauit hospitalitatē. Valde decorũ pulchrum & gloriosum. ℭ Illustriũ claroꝝ uirorum & principum ciuitatis. ℭ Illustribus claris amicis externis hanc sñiam Lactantius reprobat: sed ipse loquitur ut christianus. Cicero aũt ut gētilis phs: & ideo iusta reprehēsione caret. ℭ Honeste cũ laude uirtutis. ℭ Cimonē. Cimon filius fuit Milchiades & hegesipyles filie Olori regis Thracie. Milciades. l. talentis dānatus in uinculis periit Cimone & sorore Elpinica superstitibus. Cimon spoliis bellicis locupletatus agrorum spe: amouit ut res ad fructus legendos accedere possent ex tribu Laciadarũ fuit. Milchiades: in quos summam hospitalitatem Cimon exercuit. Parabatur (inquit Plutar.) in uita Cimonis ingens domi cōuiuiũ eo pauperes quicunq; uellent libere conuiuantes educationē inde per ocium sibi uendicabant ut rebus tm̄ urbanis intenderēt. Ceterum Aristo. non id oībus Atheniēsibus datũ esse: sed ex laciadis contribulibus suis uolēti cuilibet licuisse tradidit. Comitabantur preterea Cimonem familiares quidam iuuenes eiq; consueti his pulchra ueste amictis imperatũ erat: ut si quis grandior natu sordide ob inopiam indutus cum Cimone forte congrederetur ueste secum pmutarent. Visum est hoc munificētie genus plurimũ in se maiestatis habere. Idē ēt copiose secum nummos deferētes: si quē in foro uirũ indigna oppressum egistate conspicerēt: q̄ proxime accedētes pecuniam sibi clam in manibus deponebant. ℭ Euriales. Contribules Formā ciuilem Romulus hoc modo instituit diuisa omni multitudine trifariam singulis partibus duces singulos prefecit tribusq; eas appellauit: diuisitq; rursus ipsas tribus in denas equales partes: uocauitq; eas curias: illisq; etiam duces singulos prefecit duces tribunum: tribunos: curiarũ uero curiones nominauit. Inde curiales sunt qui & tribules & contribules ex eadē tribu siue curia hec ex Dionysio alicarnasseo. ℭ Pomponius aũt lib. i. dige. de origi. iu. dicit Romulũ in. xxx. partes diuisisse populum quas curias appellauit proptereaq; tunc reip. curam per sñias partium earum expediebat: ut dictum est in primo uolumine.

Diuisio romanorũ ciuiũ a romulo facta. Curiales Tribules ASCE. Ordo.

Q Ve autem opera. Persequitur alterũ genus liberalitatis qd opera. i. operatione & labore conferētis impendit. ℭ Ordo est Aũt pro sed beneficia que dantur opera. i. per operam & laborē non largitione. i. donatione hec conferuntur: tum. i. partim in uniuersam rempu. tum. i. partim in singulos ciues. Nā cauere. i. prospicere & cautionem facere in iure iuuare consilio atq; prodesse hoc genere scientie: pertinet uehementer q̄ plurimis. i. ualde multis & . i. pariter ad opes augendas & . i. pariter ad gratiam . i. beniuolentiam supple augendam. Itaq; cum multa preclara maiorũ supple fuerunt: tum. i. multomagis cognitio atq; interpretatio iuris ciuilis q̄ optime . i. ualde bene constituti sint semper in summo honore: quam quidē interpretationem & cognitionem iuris: principes . i. primores ciuitatis retinuerũt in sua possessione ante hanc confusionem temporum quam Cesar induxit. Nunc. i. quemadmodum honores supple deleti sunt: ut omnis gradus dignitatis deletus sic splendor huius scientie est deletus. Idq;. i. & id supple contingit indignius. i. quia hoc contingit: eo tempore: cum is. s. Cesar esset qui uicisset facile scientia . i. per scientiam oēs superiores quibus esset par. i. equalis honore. Igitur hec opera que. s. prestantur in iure ciuili sint supple grata. i. utilia & cōmoda multis: & accōmodata ad astringendos homines beneficiis. i. per beneficia. Atq; facultas dicendi grauior & gratior: & ornatior est finitima huic arti. s. iuris ciuilis. qd enim laudabilius: & prestabilius: uel admiratione audientiũ uel spe indigentium uel gratia eorum qui defensi sunt q. d. nihil ergo principatus est quoq;. i. etiā da-

ERAS. Antiquitus pcio habita iuris prudentia.

ERAS. Dicendi facultas antefert.

ERAS. Turpis mercennaria eloquentia.

ℭ Alterum genus liberalitatis quod opera prestatur.

Q Ve autem opera nō largitione beneficia dantur hec in uniuersam rempubli. tum in singulos ciues conferuntur. Nā in iure cauere consilio iuuare atq; hoc scientie genere prodesse q̄ plurimis uehementer & ad opes augendas pertinet & ad gratiam. Itaq; cum multa preclara maiorum: tum q̄ optime constituti iuris ciuilis summo semper in honore fuit cognitio atq; interpretatio quamquidē ante hanc confusionem temporum in possessione sua principes retinuerunt: Nunc ut honores ut omnis dignitatis gradus sic huius scientie splendor deletus est. Idq; eo indignius q̄ eo tempore hoc contingit cum is esset qui omnes superiores quibus honore par esset scientia facile uicisset. Hec igitur opera grata multis & ad beneficiis astringēdos homines accōmodata. Atq; huic arti finitima est dicendi grauior facultas & gratior & ornatior. Q uid. n. eloquētia laudabilius & prestabilius. uel admiratione audientiũ ut spe indigentiũ: uel eorũ q defensi sunt gratia. Huic quoq; ergo a maioribus nostris est in tota dignitate principatus datus. Diserti igitur hominis: & facile laborātis. quoq; in patriis est moribus multorũ causas & non grauate: sed gratuito defendentis beneficia & patrocinia late patet. Admonebat me res. ut hoc quoq; loco intermissionem eloquen-

tie: ne dicã interitum deplorarem: ni uererer: ne de me ipso aliquid uiderer queri. Sed tamẽ uidemus quibus extinctis oratoribus q̃ in paucis spes q̃ in paucioribus facultas q̃ in multis sit audacia. Cũ autem omnes non possint: ne multi quidem aut iurisperiti eẽ aut diserti licet tamen opera prodesse multis beneficia petentẽ commendantem iudicibus magistratibus uigilantem pro re alterius eosipsos qui hoc consulunt aut defendunt rogantẽ quod qui faciunt plurimum gratie consequũtur latissimeq; eorum manat industria. At illud non sunt admonẽdi: Est enim in prõptu ut animaduertant cum alios iuuare uelint ne quos offendant. Sepe enim aut eos ledunt quos non debent aut eos quos nõ expedit si imprudẽtes negligentie & si scientes temeritatis. Vtendum etiam est excusatione aduersus eos quos inuitus offendas quacũq; possis quare id q̃d feceris necesse fuerit nec aliter facere potueris. Certisq; operis & officiis erit quod uiolatũ est cõpensandum.

tus huic arti a maioribus nostris in tota dignitate. Igitur beneficia & patrocinia hominis diserti & laborantis facile.i.faciliter:q; pro &:defendentis causas multorum & non grauate: gratuito quod.i.que res est in moribus patriis .i.inter mores patrie patent late .i.faciunt defensorem late patere. Res.i.cõmoditas & oportunitas negocii admonebat me ut ego deplorarem: quoq;.i.etiam hoc loco intermissionem ne dicam interitum eloquẽtie ne.i.si non uererer ne uiderer queri.i.cõqueri aliq̃d de meipso. Sed tñ(q̃uis conqueri non placeat) nos uidemus quib⁹ oratoribus extinctis.q.d.maximis inq̃ paucis sit spes: & inq̃.i.quãto paucioribus sit facultas: & inq̃.i.q̃tum multis sit audacia. Aũt pro sed: cum.i.q̃uis nõ omnes: immo ne multi quidem possint esse aut iurisperiti: aut diserti: tñ licet.i.licitum est cõmendantem.i.eũ qui cõmendauit iudicibus aut magistratibus sup.aliquem petentem beneficia.i. eum qui requirit beneficia: & uigilantem.i.eum qui uigilauerit: pro re.i.utilitate alterius: aut rogantẽ.i. eum qui rogat eosipsos.s.iuriscõsultos & causidicos: qui hoc consulunt: aut defendunt: prodesse multis opera.i.per operam suam: quod .i.quam rem hi sup.qui faciunt consequũtur .i.acquirunt plurimum gratie & eorum industria manat.i.diffunditur & diuulgatur latissime. (Ne quis pp multos accusatus adhuc ordinẽ non intelligat sciat cõmendantem uigilantem & rogantem regi a parte ante a uerbo prodesse in ratione suppositi: sed bñficia regi ab accusatiuo petentem: & cum ab accusatiuo cõmendantem. Item eosipsos ab accusatiuo rogantẽ qui regitur: ut dixi a uero prodesse) At.i.sed sup.lectores non sunt admonendi illud.i.non debent admoneri illud. Enim pro quia sup.ipsum est in promptu: ut ipsi animaduertent.i. attendant: ne.i.ut non offendant.i.ledant: quos.i.aliquos: cũ uelint iuuare alios enim pro q̃a q̃ sup.id nõ aĩaduertunt ledũt sepe eos quos non debẽt sup.ledere aut eos quos nõ expedit sup.ledere si sup.sic ledunt imprudẽtes.i.nescientes est negligentie.i. ad negligẽtiam spectat si scientes sup.ledunt est temeritatis.i.ad temeritatẽ spectat utendum est.i.oportet aut decet uti ẽt excusatione aduersus eos quos tu offendas inuitus quacũq; sup.uia & ratione possis offendendo.s.quare id quando feceris fuerit necesse sup.facere: nec.i.q; non potueris facere aliter. Et id quod uiolatum.i. lesum aut corruptum est: est cõpensandum.i.reponendum satisfaciendũ aut instaurandum certis operis.i.operationibus & officiis.

ERAS. Mira distributio Diserti hominis officiũ.

ERAS. Aut uitãda aut mitiganda offensio.

QVe autem opera. Supra posuit duplicem rationem liberalitatis: quarum altera in pecunia consistit altera in opera atq; industria. Postq̃ de liberalitate pecuniaria disseruit: transit ad alteram que opera fit. Et est duplex: quoniam interdum confertur in uniuersam remp. interdum in singulos: & ostendit prodesse alicui iure ciuili accõmodatissimum esse ad homines beneficiis astringendos: inde ponit eloquentiam que est gratior & ornatior. ℭ Opera labore & industria. ℭ In iure cauere uitare incõmoda & deceptiones in iure litibusq; multi enim ius amittunt suum ignorãtia iuris aut procuratorum causidicorũq; inscitia. ℭ Opes augendas. potentiam & autoritatẽ gratiãq; multitudinis cui hec opera prestatur. ℭ Gratiam beniuolentiam. Iurisconsultus (inquit) fauens aliis in causa maximam consequetur autoritatẽ: & gratiosus apud oĩs efficitur. q̃bus opera sua prodest: & cognitio iuris ciuilis in summo honore semper fuit & ẽt interpretatio. ℭ Quã cognitionẽ & interpretationẽ iuris. ℭ Ante hanc confusionẽ tẽporum. Dãnat Cesaris tyrannidẽ & bella ciuilia: quibus seuientibus iura oppressa sunt & erãt oĩa confusa. ℭ Que aũt iteratio fortasse hic nonnullis noster esse superioris preceptiuam opere laudat officia de qua multa dixit superius. Sed non est iteratio: superius enim dixit liberalitatẽ que fit opera liberalitati anteponendam que fit pecunia: nunc aũt de ipsius opere officiis precipit uidelicet quales in opera exhibẽda esse debeamus: & dicit ita operam in rempu. & oẽs ciues conferendam ut pecunia: precipit ergo q̃ũo opera prestanda sic &c. ℭ Principes primi in ciuitate: ut familia Aquiliorum Mutiorum quorũ tanq̃ hereditarium erat ius ciuile: & aliorum quos supra nominaui qui ciuitatis principes erant: & iuris ciuilis scientiam tanq̃ possessionẽ a maioribus relictam habebant que oĩbus erecta fuit pp tyrannidem & iuris oppressionẽ. Et sic Cice. deplorat calamitatem suorum tẽporum & ius ciuile amissum esse dolet idq; eo indignius fert: q; talia acciderunt tpe Cesaris qui omni scientia uigebat: & ius ciuile uidebatur diligere. Sue. ait. Ius ciuile ad certum modum redire statuit atq;: & immensa diffusaq; legum copia optima queq; & necessaria in paucissimos conferre libros. ℭ Eo indignius maiore aĩ indignitate ferẽdum. ℭ Cum is esset Cesar dictator. ℭ Scientia oĩ genere doctrine. ℭ Hec igitur opera. ℭ Concludit de opera iuris ciuilis: & transit ad eloquentiam quam laudibus effert & merito. ℭ Grauior. maioris dignitatis q̃tum ad pondus rerum & sẽtẽtiarum. Oratoris uis est & officium posse de omni re quecũq; proposita sit apte & copiose dicere. Gratior q̃ sit ius ciuili. ℭ Ornatior maioris ornamenti & dignitatis. ℭ Admiratione audientium. q̃m eloquentẽ & prudentem oẽs admirãtur. Vnde Iuuena. de Demosthene ait. Quem mirabãtur athene. Torrentẽ & pleni moderantem frena theatri. Et Ciceronem orantem oẽs suspiciebant. ℭ Indigentiam eorum qui indigent patrocinio eloquentis: ut in iudicio defendantur. ℭ Gratia beniuolẽtiam eo℞ qui defensi sunt: & patronum magna gratia prosequũtur. ℭ Huic quoq;

MARS. De liberalitate opera fit Ius ciuile in summo semper honore fuit F.M. Expositio. Deplorat. Ci. tẽporis calamitatem Eloquẽtiam laudat. Oratoris officiũ. Iuue. de demosthene. Patroni gratuito clientes defensabant.

quemadmodum iure ciuili. ¶ In tota in omni parte dignitatis. In patriis est moribus romanis institutis qm̃ apud antiquos patroni agebant causam clientis opera gratuitatis. & Cic. ex patrociniis (autore Plutar.) mercedē non accepit. ¶ Munera a Siculis ingentia: magnificaq; ultro delata constantissime renuit eo dūtaxat contentus: ut edilitatē suam transmissione frumentaria: nec illa quidem gratuita adiuuarent. ¶ Diserti. a disserendo dr̃ (autore Festo.) Et disertus est ille q dicit ea que oportet. Fabius lib. viii. sic scribit. M. Antonius ait. A se desertos eē uisos multos. Eloquētem aūt neminē disertas satis putat dicere que oporteat. ¶ Ornate aūt proprium esse eloquentissimi. Ideo Cice. deserti dixit: qm̃ non loquitur de eloquētissimo: sed medioeri oratore & patrono causarum diserto. ¶ Facile laborantis q facile suscipit labores pro aliis in iudicio defendēdis. Non grauate non moleste: aut pp pecuniam: sed gratuito is dr̃ aliquid grauate facere: q molesto aīo: & quasi inuito facit Pli. in principio. xxvii. uoluminis sic scribit. Crescit apud me certe tractatu ipso admiratio antiquitatis quantoq; maior copia uerboꝝ dicenda restat tantomagis adorare priscorū inueniēdo curam: in tradēdo benignitatē subit. ¶ Admouebat me in res: de qua loquor & status presens. Nec de sua fortuna Cice. queri uideret̃ noluit intermissionē eloquētie deplorare: sed utitur occupatione. Cū enim dicit se nolle deplorare maxime deplorat & tpe dānat sua. hoc quoq; loco: quēadmodum fecit de iure ciuili. Ne dicā interitum: noluit dicere Cicero eloquentia periisse sed fuisse intermissam. Quibus q̃ clarissimis oratoribus ut prius fuerat. L. Crassus. M. Antonius Cesar. L. filius Hortēsius. Contra & nonnulli alii: qui in foro claruerant. Hortēsius in actione pene superabat Ciceronē: & adolescens magis dicēdo floruit q̃ senex de quo Cicero in Bruto. Hortēsius a crasso consule & sceuola usq; ad Plautū & Marcellum consules floruit. Nos (inquit) in eodē cursu fuimus a Sylla dictatore usq; ad eosdē fere consules. Sic. Qu. Hortēsii uox extincta suo facto est: nostra publico. Nos aūt Brute inquit: qm̃ post Hortēsii clarissimi oratoris mortē orbe eloquētie quasi tutores relicti sumus domi teneamus: eam septam liberali custodia: & hos ignotos atq; imprudētes procos repudiemus: tueamurq; (ut adultam uirginē) caste ab armotorum impetu quantū possumus prohibemus. ¶ In paucis qm̃ pauci superant oratores & hi q erant non habebant facultatē. i. potentiam dicendi: qm̃ extinctus erat senatus. Deleta iudicia & cause forenses conticuerant: & hoc Cicero pp se dicit: qui prius in foro regnauerat: & eius uocis tota urbs theatrū fuerat nunc aūt fugiebat conspectu sceleratorum quibus oīa redundabant. Vnde miror illū in tantis malis hoc opus tam breui tpe elucubrare potuisse: qm̃ scripsit post necē Cesaris: sed beatissima ingenii ubertas & philosophicum pectus oīa superabat. ¶ Spes pauci (inquit) sunt de quibus sperare licet q̃ futuri sunt clari oratores. ¶ Facultas. potētia orandi causas. ¶ Audendi causas. ¶ Audacia. multi (inquit) audent hoc genus dicēdi tractare: sed id qđ audent prestari ut decet possunt superabat inse Cicero eloquētie fons: qui tm̃ cessabat culpa tēporum quibus oīa turbata erant & confusa. ¶ Cum aūt omnes. dixit supra hoīes prodesse posse iure ciuili & eloquentia: sed quia non oēs possunt callere ius ciuile: aut esse disereti: dicit nunc Cicero tales hoīes ēt prodesse opera cū. s. beneficia pro aliis petunt cōmēdāt iudicibus reos & uigilant ꝑ re alterius & rogant eos q defendunt: aut consulunt: ut sint in causa diligentes & sic cū ipsi non possint eorū causas agere orat alios ut eis adsint: & sic officio bonorum uiroꝝ funguntur. ¶ Ne multi qdem qm̃ paucis datum est: ut opatime ius calleant & diserti sint. ¶ Opera labore & industria. ¶ Licet tm̃ prodesse: ordo est. licet hoc. s. hoīem petentem bñficia cōmendantem iudicibus: aliquē uigilatem & rogantē alios ut licet inq̃ talem hoīem ita facientē opera sua prodesse multis. ¶ Licet parentē prodesse ille pōt aliis prodesse qui bñficia pro ipsis petit & cōmendat iudicibus causam eorum. Latissime manat. ad multos iuuandos extēditur eorū industria: qua gratiam aliorum demerentur & aīos. Iam illud utitur occupatione monens neminē esse ledendū: dum alicui pro desse cupimus. ¶ Non expedit. non est utile. Si imprudētes legunt negligētie ascribēdum est si scientes temeritati: que est inimica prudentie. ¶ Certi operis. quibusdam laboribus & quadam industria compensare id quod alium ledit si in aliqua re inutili aliquē offendimus: debemus alia opera & officio id quod uiolatum est cōpēsare: & eum quē offendimus aliquo beneficio reconciliare.

Ornate dicer̃ eloquentissimi est.

Grauate facere.

Conqueritur de eloquentie iactura.

Viri eloquentes Cicero orbe eloquente tutor.

Mira cicero la9.

Occupatione utitur.

ASCE.

Ordo.

S Ed cum in hominibus. Sancte docet uirum bonum locupleti preferendum. ¶ Ordo est. Sed cum aut mores supple soleant spectari. i. attendi aut fortuna. i. rerum possessio soleat spectari in hominibus: est quidē procliue. i. promptum & facile (sicut in procliui facilis est descēsus) dictu. i. ut dicatur uel ad dicēdum itaq;. i. & ita loquūtur uulgo. i. uulgares ita loquūtur: uidelicet sese se qui in beneficiis collocādis mores hominum non fortunam. Oratio. i. propositio aut sñia illa est honesta: sed quis tandem. i. post multam indagationem respondeatur quis est qui non anteponat in opera. i. seruitio & obsequio corporali danda. i. prestando gratiam fortunati & potētis cause inopis uiri &. i. sed si optimi. q. d. nemo: cum tm̃ quemlibet contra facere deceat. Enim pro quia nostra uoluntas est facere. i. quasi semper propensior. i. inclinatior ad bene faciēdum a quo remuneratio fortune uidetur expeditior & celerior. Sed aīaduertendum est diligentius. i. ualde diligēter que. i. qualis sit natura rerum. Enim pro quia ille inops si est bonus uir nimirum. i. haud dubie ēt si nō potest

Res a uirtute aliena.

Cum datur officium non est fortuna petenda.
Et pre diuitiis norma ferenda boni.

☞ In officio prestando uir bonus locupleti preferendus est.

S Ed cum hominibus iuuandis aut mores spectari: aut fortuna soleat: dictu quidem est procliue. Itaq; uulgo loquuntur sese in beneficiis collocandis mores hominū non fortunam sequi. Honesta oratio est. Sed quis est tandē qui inopis & optimi uiri cause non anteponat in opera danda gratiam fortunati & potentis? A quo. n. expeditior & celerior remuneratio fore uidetur: in eo fere est uolūtas nostra ꝓpensior. Sed animaduertendū est diligentius que natura rerū sit. Nimirū enim inops ille: si bonus est uir: ēt a referre gratiā non potest habere certe potest. Cōmode aūt quicunq; dixit pecuniā qui habeat non reddisse & qui reddiderit nō habere. Gratiā aūt & qui reddiderit ha

bere:& q habeat retulisse. At q se locupletes honoratos beatos putant:hi ne obligari quidē beneficio uolunt:qui etiā beneficiū se dedisse arbitrantur:cum ipsi q̄uis aliquid magnū acceperint eque etiam a se aut postulari aut expectari aliqd suspicant̄. Patrocinio uero se usos aut cliētes appellari mortis instar putāt. At uero ille tenuis:cū qd factū sit sese spectatū nō fortunā putat non mō illi qui est meritus: sed ēt illis a quibus expectat (eget em̄ multis) gratū se uideri studet. neq; .n. uerbis auget suum munus si quo forte fungitur:sed extenuat. Videndūq; illud idē q̄ si opulentū fortunatumq; defenderis in illo uno aut in liberis eius manet gratia. Sin autē inopē: probū tñ & modestū oēs non improbi humiles:que magna i populo multitudo est: psi diū sibi paratū uidēt. Quaobrē melius apud bonos q̄ apd fortunatos bñficiū collocari puto. Dāda oīno opera est:ut in oī genere satisfacere possimus. Sed si res in cōtētionē ueniret nimirū. Themistocles ē autor adhibēdus:q cū cōsularet̄ utrū bono uiro paupi an minus pbato diuiti filiā collocaret ego inquit malo uirū qui pecunia egeat: q̄ pecuniā q̄ uiro. Sed corrupti mores deprauatiq; sunt admiratiōe diuitiarū quaꝝ magnitudo quid ad unū queq; nostrū ptinet. illū fortasse adiuuat qui habet:ne id quidē semp. Sed fac iuuare: potentior sane sit hōestior uero qūo. Q đ si ēt bonus erit uir: ne ipediāt diuitie quominus iuuet̄ mō ne adiuuēt sitq; oē iudiciū ñ q̄ locuples. sed q̄lis q̄sq; sit. Extremū aūt pceptū i bñficiis opaq; dāda est ne qd cōtra eqtatē est cōtēdas:ne qd p iniuria. Fundamentū.n. ppetue cōmēdatiōis & fame ē iusticia: sine q̄ nihil pōt eē laudabile.

referre gratiam.i.rebus compensare potest certe.s.salutem habere.s.in animo hoc est uoluntatem referendi quod uulgo dicitur scire gratiā. Aūt pro se cōmode.i. conuenienter sup.dixit.i.quicūq; dixit.i.quicūq; is fuerit qui dixit eū qui habeat pecuniam sup.quam accepit non reddidisse supple eam: & qui reddiderit pecuniam non habere sup.eam aūt pro sed supple dixit.&.i.simul cum qui reddiderit gratiam habere gratiam & eum qui habeat gratiam retulisse gratiam:& habere gratiam est quodāmodo referre. At.i.sed ii qui se putant locupletes honoratos beatos ne quidem .i. non uolunt saltem obligari beneficio.i.ad beneficium referendum qui ēt arbitrantur se dedisse beneficium cum ipsi q̄uis acceperint aliquid magnū suspicantur eque.i.equaliter etiam aliquid magnum aut postulari aut expectari a se uero pro sed putant.i.reputant instar mortis.i.tam acerbum ut mors est se usos supple esse patrocinio .i.in defensione in iudicio aut appellari cliētes quorum est defendi a patronis.at uero ille tenuis.i.pauper qui gratiam habet cum aliquid .s.beneficii sit factum:uidelicet sibi putat sese.i.semetipsum spectatum.i. respectum ad personam suum habitum non fortunam.i. diuitias suas quas nullas habet. Et studet .i. conatur se uideri gratū modo.i. non solum illi qui est meritus.i.qui iam beneficium contulit:sed etiam illis a quib⁹ expectat supple beneficium. enim pro quia ipse eget multis.i.multorum auxilio. Neq; enim auget uerbis suum munus.i.officium si fungitur forte quo.i.aliquo.sed extenuat .i.imminuit ipsum supple uerbis:q; pro & uidēdum sup.est illud idem q̄ si defenderis opulentum .i. plenum opibus & fortunatum gratia manet in illo uno.i.solo:aut in liberis.i. filiis eius. Sin aūt.i.sed si sup.defenderis inopem tñ probum & modestum oēs humiles.i. modice conditionis & fortune (que multitudo est magna in populo) non improbi .i. si sint non improbi:uident presidium paratum sibi.i.consimilem defensionem & consimile beneficium expectare possunt. Quāobrem ego (inquit Cice.) puto beneficium collocari melius apud bonos q̄ apud fortunatos. Opera.i.diligentia est danda.i. adhibenda omnino:ut possimus satisfacere omni generi:sed si res ueniret in contentionem.i.controuersiam & litem: Temistocles est nimirū adhibēdus autor qui cū consuleretur.i.cum ab eo consilium peteretur utrū collocaret.i.impenderet filiam uiro bono pauperi:an uiro minus probato diuiti inquit:ego malo.i.magis uolo uirum qui egeat pecunia:q̄ pecuniam qui sup.egeat uiro. (Improbus enim uir qui a uirtute dicitur censendus non est.) Sed mores sunt corrupti & deprauati admiratione diuitiarum quarum magnitudo quid pertinet ad unūquēq; nostrum.q.d.nihil fortasse ipsa magnitudo diuitiarum iuuat illum qui habet sup.eam:ne id quidem .i. sed nec illud semper sup. facit.i.non tamen semper iuuat. Sed fac.i.concedas iuuare.i.q; semper iuuet sup.qui eam habet sit sane potentior. Vero pro sed quomodo sup.erit per eā honestior.q.d.nullo. Quod si erit ēt bonus uir.s.qui diues ne diuitie impediant quominus.i.ut non uel ut minus iuuetur modo.i.dummodo ne.s.diuitie adiuuent eum:& omne iudicium.i. omnis consideratio sit nūq̄.i.q̄tum locuples fit quisq;:sed qualis. Autem pro sed extremum.i.precipuum preceptum in beneficiis sup.dandis & opera danda est ne contendas quid.i.in aliquo contra equitatem.& ne quid.sup.contendas.i.certes aut facias pro iniuria. Enim pro quia iusticia sine qua nihil potest esse laudabile est fundamentū perpetue commendationis & fame. Non ergo sic pauperi benefaciendum est:ut fiat iniuria diuiti:nec econuerso.

ERAS. Mortis instar.i.extremum malum.

ERAS. Humilis probitas

ERAS. Themistoclis apothegma malo uirum sine pecunia q̄ sine uiro pecuniā nihil dici potuit uel grauius:uel festiui⁹.

ERAS. Turpi in cā nemini cōmodanda opera.

S Ed cum in hoībus iuuandis. Dixit hactenus iuuandos esse hoīes aut pecunia:aut opera monet nunc potius iuuandos esse bonos urios & inopes q̄ fortunatos & potētes:qm̄ sequi debemus uirtutē non fortunā & diuitias. ℭ Dictu.est procliue. oēs hoc facile dicunt:sed non ita facile fit. ℭ Dictu dū dr̄. ℭ Vulgo.ubiq;. ℭ Non fortunam.diuitias & potētias aliorum cum uolunt beneficia in aliquē collocare. ℭ Honesta. plena honoris & laudis. ℭ Gratiam.beniuolentiam.illius qui est diues & potens. ℭ Fere quasi uoluntas oīum ad idem inclinatior. Sed animad uertendū est diligentius:qm̄ nostra uoluntas propensior est adiuuandos potētes:monet Cice.con-

MARS. Virtutē sequēdā esse non fortunā in largiēdo

Magis inopes sūt grati q̄ potētes. Agerē gratias. Habere gratiam Referre. Debitio gratie & pecunie differūt.

siderandum esse que sit natura rerum & propretas: & ostēdit potius esse iuuandum bonū uirum & inopē qui semp habebit gratiam si referre non poterit: & diuites obligari bn̄ficio uolūt. Inde docet maiorē nos consequi gratiam si inopē probum uirum potius q̄ si diuitē iuuerimus. ¶ Nimirum certe declarat harum rerum naturam. Agere gratias est uerbo. Habere gratiam est animo: cum memores bn̄ficii sumus. Referre aūt est facto & re ipsa: ergo si bonus non potest gratiam referre. i. per beneficium reddet: certe gratiam habere potest. i. esse memor beneficii accepti. ¶ Cōmode. apte affert quandam sn̄iam que circunferebatur incerta autore: ideo ait quicunq; dixit. In oratione pro Planco respondens Cassio accusatori ait. Quā q̄ dissimilis est pecunie debite & grate. Nam qui pecuniam dissoluit statim non habet id quod reddidit. Qui aūt debet es retinet alienam gratiam aūt & qui refert habet & qui habet in eo ipso qm̄ habet refert. Neq; ego nunc Planco desinam debere si hoc soluero: nec minus ei redderem uoluntatē ipsa si hoc molestie non accidisset. Et in oratione qua senatui de reditu suo gratias agit: dicit. At qui in officio persoluēdo dissimilis ratio pecunie debite est proptereaq; pecuniam qui retinet non dissoluit: q reddidit non habet gratiam: & q retulit habet: & q habet dissoluit: hoc ēt scribit Gellius. ¶ Qui reddiderit: reddere gratiam siue referre est idē q; reddere bn̄ficium. habere aūt est gratificandi uoluntatē inuicē habere. Referre (inquit Sen̄.) est ultro q̄ debeas afferre: nos dicimus gratiam reddidit. ¶ Reddunt enim & q reposcuntur: & qui inuiti: & alibi: plus debetur bn̄ficium q̄ pecunie creditori qm̄ de bn̄ficio plus soluēdū est: & nihilominus relata gratia ēt cohe remus. Debeo enim (cum reddidi) rursus incipere. ADDITIO. ¶ Sed cum in hoībus & ostēdit nūc cui sit benefaciēdum postq̄ docuit quid agēdum est quantum ad operam attinet & qui bn̄ficium inquit prestant duo sibi preponere debēt que ad penam pertinent cui bn̄faciunt aut indigētiam aut dignitatē. Sed nemini dubium magis inopi q̄ potētie benefaciēdum esse. Cum tn̄ contra fiat ut ipse ait q tum potenti bn̄facere maluerit q̄ inopi non liberalis est: sed mercator potius: qm̄ maius expectat beneficiū: At uero q inopi benefacit sine ulla spe recipiēdi uere liberalis habetur: sed tn̄ quibus benefacit aduertere debet ut gratis uiri facile ergo inquit est dicere cui potius benefacere debeamus: oēs enim dicunt non spectandam personam: sed persone indigētiam: sed pauci sunt qui hoc faciant. nam pars maior beneficia sua prestat pro dignitate hoīs &c. ¶ At qui se locupletes. ponit nunc oppositum de locupletibus q uolunt bn̄ficio obligari. ¶ Beatos felices & nullius rei indigētes. ¶ Et q tantundem. ¶ Postulari. ab eo qui confert beneficium. ¶ Patrocinio uero ecce

Clientes unde dicantur.

aliud quo ostēdit ipsos nolle obligari bn̄ficio. ¶ Patrocinio defensione alicuius in causa sua. i. si fuerunt cliētes: & nisi sunt alicuius patrocinio putant id esse morti simile. Potius inquit uellent mori q̄ uideri cliētes qui a colēdo dicuntur: qm̄ colunt patronum. ¶ Tenuis pauper & bonus uir. ¶ Sese spectatum habitam esse rationē sui & uirtutis non fortune. & q; illi qui beneficium contulit spectauit uirtutē ipsius pauperis non bona fortune. ¶ Non fortunam diuitias ut postea retributionē accipiat & eque beneficium a fortunato reddatur. Sene. sic ait. Non est beneficiū quod

Inops beneficia accepta recognoscūt.

fortunam spectat. ¶ Illi qui est meritus. qui in se beneficia contulit: sed ēt aliis locupletibus: ut ēt ab illo accipere aliquid possit. Eget enim multis hoc dictum est per parēthesim. & est ratio quare inops cum multis indigeat studet ēt aliis uideri gratus. ¶ Si quo forte fungitur. i. si ipse inops aliquid facit pro eo qui de se benemeritus est dicit parum id esse & se maiora illi debere: ut parem gratiam referre possit: & sic semper munus suum extenuat. ¶ Videndumq; illud affert aliud quo ostendit potius habendam esse rationē inopis q̄ diuitiis: ut maiorē gratiam consequamur. & ideo dixit diligētius animaduertēdum: que sit natura rerum. ¶ Humiles pauperes quorum est magna multitudo. ¶ Presidium auxilium sue paupertatis si defendimus diuitē. ipse solus nobis debet & forte filii sed inopē & bonum

Themistoclis dictum. Tēpora carpit.

uirum: oēs pauperes amabunt expectantes & ipsi aliquod subsidium ergo melius est in pauperē q̄ in diuitē beneficium collocare. ¶ Melius utilius & honestius. ¶ In contētionem disceptationē cuius potius ratio habēda sit. Themistocles (autore Plutar.) ex his q filiam uxorē petebant frugi ac modestum anteposuit locupleti: dicēs se uirum pecuniis indigentē magis q̄ sine uiro pecunias querere. Cicero aliter hoc narrat. ¶ Sed corrupti mores deplorat Cice. statum suorum temporum in quibus mores corrupti erant. & uersi in luxum pp diuitias. Vnde exclamauit Iuue. Nunc patimur longe pacis mala seuior armis. Luxuria incubuit uictumq; ulciscitur orbē. Et uincant diuitie. Sillius ēt dicit. Diuitiis probrosus honor. Asia de inuicta (inquit Pli.) primum luxuriam misit in italiam. L. Scipio transtulit in triumpho argenti celati pondo milia quadraginta: & uasorum aureorum pondo. cc. milia eadē Asia domita multo ēt grauius afflixit mores inutiliorq; uictoria illa hereditas. Attalo rege mortuo fuit erudita ciuitate: amare ēt: nō solum admirari opitulentiam externam. Immenso & achaice uictorie momento ad impellendos mores. Hinc ali

Caius mari⁹ cātaris potauit.

qui ueterum ut Caius Marius post uictoriam cymbricam cantaris potasse liberi patris exēplum traditur ille arator arpinas & manipularis imperator. Quid pertinet. q. d. nihil: qm̄ philosophi sumus: & bona fortune admirari nō debemus. ¶ Sed mores: & si diuitie adiuuant hoīes: tum per se non efficiunt ut sint honestiores. ¶ Ne id quidē semper qm̄ multi pp diuitias intersiciuntur: aliqui patiuntur incōmoda. Vnde scribit Plutar. in uita Sylle. Nonnullos pecuniarum gratia obtruncatos fuisse proscritptosq;. Qu. Aurelius inquit. Nullis se negociis implicans forum ingres

Diuitie sunt malorū cā. Qualis. Iusticia est causa bone fame.

sus nomina proscriptorum legebat inter quos cum se inuenisset. Ve mihi misere dixit. Albana ne uilla persequitur: & statim iugulatus est Diuitie (inquit Possidonius) sunt causa malorum non quia ipse faciunt aliquid sed facturos irritant. ¶ Philosophus. i. ethices sic ait. Compluribus hoībus ex ipsis bonis accidunt detrimenta. Iam enim quidam ob diuitias perierunt. Pla. in. xii. de legibus sic ait. Aurum atq; argentum & priuatum: & in templis inuidiosa possessio est. Sed fac iuuare: esto quod iuuet. ¶ Honestior uero quomodo. s. erit. q. d. non erit. Honestior dignior laude uirtutis pp diuitias: quoniam non laudamus hoīem ob diuitias sed ob uirtutes que sunt bona animi: & amitti non possunt. Diuitie igitur q̄uis faciant hoīes potentiores tn̄ honestiores non faciunt. ¶ Quod si ēt: quia dixit iuuandum esse potius inopem monet nunc iuuandum esse ēt diuitem: si est uir bonus: sed hoc non debet fieri propter diuitia sed propter bonitatem: ideo dicit. ¶ Modo. i. solūmodo. ne adiuuent ipse diuitie & causa sint. ut ille iuuetur. ¶ Quominus ut non iuuetur iudicium illius qui iudicat aliquando iuuandum esse opera. ¶ Sed qualis. q̄ bonus sit. qualitas est illa per quam quales esse dicimur: boni. s. aut mali. ¶ Extremum ultimum in beneficiis collocandis & opera prestanda. ¶ Contendas coner is efficere contra insticiam aqua oīs cōmendatio proficiscitur & qua remota nihil honeste & cū laude fieri potest & iusticia causa est ut homo perpetuam cōmendationem assequatur & famam.

¶ Beneficia que ad uniuersos pertinent.

Larga cuiq; ferens uideas conuiuia nunq̄.
Possint illato ledere dona tuo.

☞ Ira uniuersis & singulis est benefaciendū ut exhibitionum beneficio reipub. ledatur utilitas.

S Ed quoniā de eo genere beneficiorꝝ dictū est que ad singulos spectāt deinceps de his que ad uniuersos queq; ad rempu. pertinet dispu/tandū est. Eorū autem ipsorū partim eiusmodi sunt: ut ad uniuersos ciues pertineant partim singulos ut at/tingant que sunt ēt gratiora. Danda est opera omnino si possit utrisq; nec minus: ut etiam singulis consula/tur. Sed ita ut ea res aut prosit aut certe ne obsit reip. C. Helii & P. Gracchi frumētaria magna largitio fuit: exhauriebat igitur erariū modica. M. Octauii & reip. tolerabilis & plebi necessaria: ergo a ciuibus: & reipu. salutaris. In primis autem uidendum erit: qui remp. ad ministrabit ut suū qsq; teneat: neq; de bonis priuatorꝝ publice diminutio fiat. Perniciose enim philippus in tribunatu cum legē agrariā ferret quā tñ antiquari fa cile passus est in eo uehemēter se moderatū ꝓbuit: sed eum in agēdo multa populariter: tum illud male dixit nō esse in ciuitate duo milia hominū qui rē haberent. Capitalis oratio est ad equationē bonorum pertinens. qua peste. que peste. que potest eē maior: Hanc enim ob cām maxime ut sua tuerentur resp. ciuitatesq̄ cōsti tute sunt. Nā & si duce natura congregabantur hoīes tamen spe custodie rerum suarum urbiū ꝓsidia quere bāt. Dāda ēt opera est ne quod apud maiores nostros sepe fiebat propter erarii tenuitatem assiduitateq; bel lorū tributū sit cōferendū. Idq; ne eueniat multo ante erit prouidendum. Sin qua necessitas huius muneris alicuius reipu. obuenerit (malo .n. alteri q̄ nr̄e ominari neq; enim tantum de nostra sed de omni rep. disputo) danda erit opera ut oēs intelligant (si salui eē uelint) necessitati esse parendum. Atq; ēt omnes qui rempu. gubernabunt consulere debebunt: ut earum rerum copia sit que sunt necessarie. Quarum qualis appa/ratio fieri soleat & debeat non est necesse disputare. Est enim in promptu. tantum locus attingendus fuit.

S Ed quoniam deo &ce. Docet bene/ficia que ad uniuersos pertinēt. ¶ Or do est. Sed quoniā dictum est de eo genere beneficiorum que spectant ad singu/los. idest ad ununquenq; seorsum disputan/dum est deinceps de his que pertinent ad uni uersos & que pertinent ad rempubli. Autem pro sed partim eorum ipsorum .i. ea ipsa pro parte sunt eiusmodi. ut pertineant ad uniuer/sos ciues partim .i. pro parte sunt eiusmodi: ut attingent singulos: qui .s. singulos attingentia sunt gratiora. Opa est danda omnino si possit sup. dari utrisq;: nec .i. & non minus .i. tantūdē: ut cōsulatur .i. prouideatur & auxilietur etiam singulis: sed ita sup. cōsulatur singulis: ut ea res aut prosit: aut certe nō obsit reipu. Largitio fru mentaria .i. in frumento ciuibus distribuendo Caii Helii & Publii Gracchi .i. quā illi fecerunt: fuit magna igitur .i. & ideo ipsa exhauriebat .i. euacuabat erariū .i. thesaurum reipub. largitio sup. frumentaria Marci Octauii fuit sup. modi ca & tollerabilis reipu. & necessaria. Plebi: ergo ideo sup. fuit salutaris & ciuibus & reipu. Autē pro sed uidendū .i. considerandū erit imprimis .i. precipue ei qui administrabit rēpu. ut quisq; teneat suū neq; fiat diminutio publice .i. coni/ter de bonis priuatorꝝ. Enim pro quia Philip/pus .s. Lucius perniciose sup. egit cum ferret in tribunatu sup. suo legē agrariam .i. agris equa portione populo cōdiuidendis: quā tamen .s. legem agrariā passus est facile antiquari .i. abo leri: & in desuetudinē abire & sup. prebuit .i. ex hibuit se in eo .i. in ea re uehementer modera/tum. sed cū sup. dixisset in agēdo .i. cum ageret multa populariter .i. in fauorem populi tum .i. etiā uel tunc dixit illud male uidelicet non esse in ciuitate .s. romana duo milia hominum qui haberent rem .i. diuitias. Oratio sup. talis est ca pitalis .i. ad periculum & perniciē capitis spe/ctans pertinens .s. ad equationē .i. equalem pos sessionem bonorum: qua poste .i. perniciē que sup. pestis potest esse maior, q.d. nulla. Enim ꝑ quia respub. & ciuitates sunt cōstitute maxime ob hanc causam ut sup. singuli tuerentur sua .i. propria bona: nam & si .i. q̄q̄ homines cōgre gabantur natura duce .i. cū sub lege nature ui uerent: tamen ipsi querebant presidia .i. muni/tiones urbium spe custodie suarū rerū. Danda est etiā opera ne tributum .i. pecunia per singu las tribus: sit conferendū propter tenuitatem .i. modicitatē erarii .i. fisci seu thesauri publici: & propter assiduitatē belli: quod .i. qua res fie/bat sepe apud maiores nostros: q̄ ꝑ &: uiden dum erit multo aute ne id eueniat. Sin .i. sed si qua .i. aliqua necessitas huius muneris .i. talis tributi obuenerit .i. ex insperato uenerit reipu. (dico si qui enim pro quia ego malo ominari idest omne infaustum protendere alteri scilicet reipub. q̄ nostre. Neq; enim disputo tantum de nostra: sed de omni repub.) tunc supple danda est opera ut omnes intelligant parendum scilicet obtemperandum esse necessitati si uelint esse salui. Atq; etiam om nes qui gubernabunt rempub. debent consulere idest prospicere: ut si copia earum rerum que sunt necessarie. qua/rum supple rerum necessariarum qualis apparatio soleat fieri & debeat fieri. non est necesse disputare. Enim pro quia: est in promptu idest manifestum locus fuit tantum attingendus ut scilicet uniuersalis sit preceptio.

ASCE. Ordo.

Singu/lis ita cō sulendū ut reip. nō obsit

ERAS. Antiq̄ri .i. tolli & abroga/ri.

ERAS. Exactio tributo/rum ui/tanda.

ERAS. Omina ri .i. no/minādo eū malū omē af ferre. L. Piso pri ma de pecuniis repetun dis edi dit legē.

MARS.

F.M.expositio.

Cõsulendum erario publico.

Reip.salus a ciuiũ salute pẽdet.

Priceps debet eẽ opulẽtꝰ.

Virtutes regales.

Offĩnprĩcipis in distribuendo.

Philippꝰ

Lex agraria.

Antiquari.

Legẽ antiquare.

Derogare legi.

Abrogare legem

Cã congregationis humane.

Tributũ

Omen.

Omiari.

Fauere linguis .i.silere.

De commeatu ẽ prouidẽdum.

S Ed qm̃ de eo genere. Postq̃ differuit de beneficiis que in singulos conferuntur a singulis ad illa transit que ad uniuersos & remp.pertinent. ℭ Ad remp.cũ.s.ex publico aliquid cõiter aut uiritim distribuitur:ut cũ ex publico frumento datur aut agri reip.uectigales diuiduntur. ℭ Eorum aũt ipsorũ subdiuidit hanc partem & dicit istorum bñficiorum aliqua pertinere ad uniuersos.cum.s.resp.aliquid facit:q̄ omnibus cõe est potens sora.strata uiarum & cetera id genus:aliqua ad singulos:ut cũ annona aut pecunia populo diuiditur siue aliq d aliud datur:qđ ad unum quẽq̃ pertinet. Ista inq̃ sunt gratiora illis que pertinent ad uniuersos:qm̃ ex his maior est:singuli cupiunt uoluptatẽ quippe consulitur eoꝝ necessitati:dantur a principe uniuersis mille nũmi singulis uero dantur duo q sunt gratiores:qm̃ singuli habent:ideo dicit Cice.que sunt ẽt gratiora. ℭ Sed qm̃ &c. Bifariam superius diuisit liberalitatis officia:alia enim in opera:alia in pecunia posita esse dixit eroganda uera:que uero modo publica modo priuata & publica quidem sunt que ad uniuersos priuata que ad singulos pertinent:de priuatis iam dixit: nunc de beneficiis precipuere incipit que ad uniuersos spectant.eorum aũt ipsorum hoc est ex beneficiis que ad uniuersos pertinent &c. ℭ Ad uniuersos cũ beneficia in uniuersos conferuntur. Singulos cum uiritim aliquid distribuitur. ℭ Danda est opera omnino precipit Cice.(si fieri potest)uniuersis & singulis consulendum:ut.s.omnium singulorũq̃ ratio habeatur:& hoc ad eos q rempu.gerunt pertinet. ℭ Consulatur:prouideatur. ℭ Sed ita docet quõ hoc sit agendum:ut.s.ratio reipu.habeatur:caueamus ne profusa largitio ex publico noceat reipu.& erario. ℭ Vt ea res ipsum consulere & prouidere.i.ipsa largitio frumentaria aut pecuniaria:& ponit exẽplum.C.Helii.&.P.Grachi quorum nimia largitio erarium exhauriebat.non enim habebant rationem reipu.sed plebis. Econtra ponit exẽplum: M.Octauii:cuius largitio tolerabilis fuit.habebat enim reipu.rationem & singulorum. Vnde salutẽ attulit ciuibus qui acceperunt:& reipu.que omnibus consulere debet:cuius salus in salute ciuium consistit:qm̃ reipu.membra:quibus perditis ut ipsa ẽt perdatur necesse est:quod accidit ex hausto erario ciuibus fama inopiaq̃ laborantibus.unde decet principẽ esse opulentum:ut huic malo aliisq̃ occurrere possit.nec de pecuniis parcere pro salute suorum qm̃ (ut dictum est)magistratus est ad alium:non ad se. Rex has uirtutes habere debet prudentiam fortitudinem: iustiticiam: seueritatẽ:grauitatem:magnitudinem:largitatem:beneficentiam:liberalitatem:hec certe sunt regie laudes. Frumentaria.ex frumento publico plebi diuidendo. ℭ Modica adhibita moderatione & idcirco ciuibus fame laborantibus & reipublice.que ciuium salute continetur salutaris fuit. ℭ In primis aũt.dat aliud preceptum remp.gerentibus:ut.s.quisq̃ suum possideat:& ne fiat alicui iniuria in bonis suis:que iure possidet. ℭ Publice.pro impensis publicis.i.non debet is qui rempu.administrat diminuere res ciuis priuati:& eas assumere in impensis:que ex publico fieri debent:debet(uerbigratia)princeps dare subditis suis mille tritici modios:hanc uim annone non debet priuato ciui & opulento eripere ut aliis tribuat:qm̃ hoc est contra iusticiam. ℭ Perniciose enim natat .L.Philippum qui populo studuit contra optimates in suo tribunatu:legem agrariam ferre uoluit:& definiebat quot agri iugera cuiq̃ possidere liceret:quingenta.s.hoc autem eo spectabat:ut bona locupletum cum pauperibus cõmunicarentur.& sic non potuisset quisq̃ habere quod suum erat. Vnde Philippus bona ciuium priuatorum ad equalitatem redigere cupiens.ut magnis populum excitaret & optimatibus inuidiam faceret:dixit non esse duo milia hominum rome:qui rem haberent.i.qui aliquid haberent ut ostenderet diuitias esse apud paucos principes ciuitatis:ceteram uero multitudinem uel maxime egere. ℭ Legem agrariam.que modum agris possidendis imponebat. ℭ Antiquari abrogari & cessare nam antiquare legem est delere(ut inquit Pompeius.)in morem pristinum reducere derogaretur legi cũ pars detrahatur. Abrogatur uere cum prorsus tollitur. ℭ Ideo q̄ est passus legem antiquari. ℭ In agendo ipsa actione que legem suadebat.i.cum haberet orationem pro lege agraria. ℭ Populariter.in populi fauorem. ℭ Capitalis. perniciosa & detestabilis. ℭ Ad equationem bonorum ut oẽs tantum haberent in bonis:qm̃ nolebat aliquem posse supra quingenta iugera possidere.ut ea que superessent ex tanta agrorum copia plebi diuiderentur: ut attendam non esset fere aliquod discrimen inter principes & plebeios:quo nihil potest esse perniciosius cum non liceat unicuiq̃ quod suũ est possidere:& desides bona aliorum inuadant. ℭ Hanc enim ob causam ratio quare non posset esse maior pestis:& alia oratio capitalis erat. ℭ Maxime:potissimum:qm̃ non solum ut bona custodirentur congregati sunt:licet hec fuerit maxima causa:homo enim est animal congregabile natura. ℭ Respublicas:communes utilitates & congregationes ciuium urbesq̃. ℭ Duce natura:qm̃ homo appetit societatem naturaliter. ℭ Spe custodie sperantes res suas hoc modo posse tuto custodiri.unde munita sunt oppida & late leges. Danda ẽt opera est aliud preceptum de tributis exigendis. ℭ Erarii tenuitatem qm̃ urgentibus bellis opus erat tributa exigere cum in erario publico non essent pecunie. ℭ Tributũ a contributionẽ dr̃:uel ex eo:ut inquit iurisconsultus q̄ a multis tribuatur. Idq̃ conferre tributum:quod nostris tp̃ibus quotidie fit:nullo bello:nulla necessitate:nulla religione urgente: sed auaritia & luxuria:nemo patriam pp̃ se diligit non nobis consulitur non posteritati & glorie prospicitur: sed ab dñi & gule. ℭ Prouidendum:diligẽter precauendum:ne si opus exigere ac ciuibus tributũ. ℭ Huius muneris.tributi cõferendi. ℭ Ominari.significare hoc aliqñ futurum necessitate. Omen est in ore cũ.s.aliquid dicimus quod bonũ aut malũ significet. Ominari est aliquid futuꝝ uoce significare:qđ tñ nõ ideo dr̃:quia certo futurũ scitur:sed uĩ esse qđdam presagium. Vñ Hannibal(ut est apud Syllium)uidens Imiclẽ uxorem lachrymantem de suo in italiam aductu qm̃ pericula timebat & uiro dixit. Oĩbus parce & lachrymis fidissima coniunx.i.noli mihi aliquam infidelitatẽ ominari. In.i.de diuina.ait. Neq̃ solum deoꝝ uoces pythagorei obseruauerunt:sed ẽt hoĩum qui uocant oĩa que maiores nostri:qa ualere cessabant idcirco oĩbus rebus agendis:qđ bonũ faustũ felix fortunatũq̃ esset prefabant̃:rebusq̃ diuinis q̃ publice fierẽt:ut fauerẽt linguis imperabat̃. Inq̃ feriis imperãdis & litibus & iurgiis abstinerẽt: Quid sit fauere linguis interpretat̃ Señ.his uerbis. Quotiẽs mentio sacraꝝ litteraꝝ interuenerit fauere linguis hoc uerbũ non pleriq̃ existimãt a fauore trahi:sed imperatur silẽtiũ:ut rite peragi possit sacrũ nulla mala uoce obstrepere. Ostẽta dicunt:qa ostẽdunt Portẽta.qa portẽdunt.i.significãt. Monstra.qa monstrant. Prodigia.qa predicũt & rẽ futurã significãt. ℭ Si salui.si nolunt puenire in hostiũ potestatẽ necesse est ut bella gerant̃ pro tuẽda libertate. ℭ Atq̃ ẽt aliud preceptũ qđ interpretatione nõ indiget.debet ꝓspicere is q rẽpu.gerit.ut sit copia eaꝝ rerũ sine qbus uiui non põt. ut sunt annona:uinũ:aĩalia:pecũie &c.q̃ hoĩum usui & defensiõi necessaria sunt ut sine penuria & iniuria i pace uiuat̃.

Aput autem est. Hic seuissimā reipu. pestem auariciā exagitare studet. ¶ Ordo est. Aūt pro sed caput. i. principalis pars in omni ꝑductione publici negocii & muneris est: ut suspicio auaricie etiā minima pellatur .i. eiiciatur pectoribus hominū. Caius pōtius samnis inquit: utinā fortuna seruasset me ad illa tempora & utinam ego essem tunc natus: quando romani cepissent accipere dona: ego non passus essem eos imperare. diutius quidē. i. certe multa secula ne. i. non fuerunt illi. s. pontio samniti expectanda: enim pro quia hoc malum. s. acceptare dona in perniciē reipu. inuasit modo in hanc rēpub. Itaq;. i. & ita ego facile patior pontium fuisse potius tunc sup. q̄ nunc quidem. i. certe si tantū roboris fuit in illo: ut sup. imperium auferre posset nondū sunt centum & decē anni: cū lex est a Lucio Pisone: de pecuniis. s. ablatis repetundis: cū nulla sup. talis fuisset antea qđ signū est casum non euenisset ut quis repetundarum postularetur: at uero post ea tot leges sup. late sunt: & queq; proxime. i. proximis temporibus late sup. sunt duriores. i. austeriores superioribus: tot sup. sunt rei. i. accusati tot damnati. i. conuicti tantū. i. tam magnū bellum italicum. i. sociale inter italos propter metū iudiciorum excitatū tanta expilatio. i. spoliatio: q; pro & direptio sociorū sup. est legibus & iudiciis sublatis. i. postq̄ leges & iudicia sublata sūt ut nos ualeamus imbecillitate .i. impotētia & paupertate aliorū non uirtute nostra. Panetius philosophus ille stoicus laudat africanū uidelicet Scipionē q; fuerat abstinens. s. a rebus alienis quidni. i. cur non laudetur: sed alia maiora sup. bona animi fuerunt in illo. s. africano. Enī pro quia laus abstinentie non est solū hominis sup. unius uidelicet africani: sed etiā illorum temporū Paulus. s. Emilius potitus est gaza. i. thesauro & diuitiis macedonum illorū populorum quorū Alexander magnus rexuit: que gaza fuit maxima: & ipse inuexit tantū pecunie in erarium. i. publicū gazophilatium ut preda unius imperatoris. s. Pauli attulerit finē tributorum. at. i. sed hic. s. imperator Paulus nihil intulit in suam domū preter sempiternā memoriam nominis sui. Africanus. s. Scipio emilianus macedonici filius imitatus patrē. s. emiliū: nihil in uno sup. fuit locupletior Carthagine euersa. Quid sup. dicā de eo qui fuit in censura eius collega uidelicet. L. Mūmius: nunquid copiosior sup. fuit. i. rerū abundantior cū. i. postq̄ sustulisset. i. secū pene abstulisset urbem copiosissimam uidelicet corinthū. q. d. minime: quia maluit ornare italiam q̄ domū suam q̄q̄ italia ornata. i. postq̄ italia. i. sua cuiusq; patria ornata est dom⁹ ipsa uidetur mihi ornatior. Igitur ut oratio referat se eo unde egressa est. i. ad detestationem auaricie nullū uicium est deterius. i. durius & execrabilius q̄ auaricia presertim in principibus & gubernantibus rēpu. Enim pro quia habere questui. i. ad questū & lucrum priuatum rēpu. non modo. i. non solum est turpe sed etiā sceleratum & nepharium. Itaq;. i. & ita Apollo pythius in tēplo delphico uidetur predixisse non solum lacedemoniis: sed omnibus opulentis populis id qđ addidit oraculo uidelicet spartam opulentissimā illam Laconice regionis urbem nulla alia re esse perituram nisi auaricia. Autē pro sed hi qui presunt reipub. nulla possunt reconciliare. i. impetrare facilius beniuolentiā multitudinis q̄ abstinentia a re-

ASCE. Ordo.

Procuratores publici auaricia caueant.

Lex repetundarū quando īstituta.

Pauli emilii la⁹.

ERAS. Spartā cupiditas oppugnauit.

Q uisq; ministeria communis suscepit actus.
Effugiat: curet crimen auaricie.

☞ Auaricie uacare debēt qui muneribus publicis funguntur.

Argumentum Erasmicum.

¶ Ad gratiam multitudinis cōparandam maxime ualere abstinentiam: contraq; ex inuasione alieni summam existere perniciem.

CAput autem est in omni procuratiōe negocii: & muneris publici ut auaricie pellatur etiam minima suspitio utinam (inquit. C. Pontius samnis) ad illa tempora fortuna me seruasset: & tunc essem natus quando romani dona accipere cepissent non essem passus diutius eos impetrare. Nec illi quidem multa secula expectanda fuerunt. modo enim malum in hanc rempu. inuasit itaq; facile patior: tunc potius Ponitum fuisse si quidem in illo tantum fuit roboris nondum centum & decem anni sunt cū de pecuniis repetundis a Lucio Pisone lata est lex: nulla antea cū fuisset. At uero postea tot leges & proxime queq; duriores: tot rei: tot damnati: tantum italicum bellum ꝑ iudiciorum metum excitatum tanta sublatis legibus & iudiciis expilatio direptioq; sociorum: ut imbecillitate alioꝝ non nostra uirtute ualeamus. Laudat aphricanum Panetius q; fuerit abstinens quidni laudetur sed in illo alia maiora. Laus enim abstinentie non hominis est solum sed etiam temporum illorum. Omni macedonum gaza que fuit maxima potitus est. Paulus tantum in erarium pecunie inuexit: ut unius imperatoris preda finem attulerit tributorum. At hic nihil in domū suam intulit preter memoriam nominis sempiternam. Imitatus patrem africanus nihil locupletior carthagine euersa. Q uid qui eius collega in censura fuit Lucius Mūmius nunquid copiosior cum copiosissimam urbem funditus sustulisset Italiam ornare q̄ domum suam maluit q̄q̄ Italia ornata domus ipsa uidetur mihi ornatior. Nullum igitur uitium tetrius (ut eo unde egressa est referat se oratio) q̄ auaricia: presertim in principibus & rempu. gubernantibus. Habere enim questui rempublicā non modo turpe est sed sceleratum etiam & nefarium. Itaq; q; appollo pythius oraculo edidit. Spartum nulla re alia nisi auaricia esse

bus externis & continentia affectionū interiorum qui uero uolunt se populares sup. esse aut uideri: & tentāt .i. conantur introducere ob eā causam .s. ut populares sint: aut rem agrariam ut possessores pellant' suis sedibus: aut putant pecunias creditas debitoribus condonandas sup. eis labefactant .i. diuellunt & labefaciunt fundamenta iusticie. nā tollunt primū concordiā que nō potest esse cū pecunie adimuntur .i. auferuntur aliis & cōdonantur aliis: deinde sup. tollunt equitatē que tollitur oīs .i. tota si nō licet cuiq; habere suū id enim est propriū ciuitatis atq; urbis (ut dixi supra) ut ipsa sit libera & non sollicita sine cuiusq; rei custodia. Atq; ipsi ne illā quidem gloriā quā putant sup. consequi consequnntur in hac pernicie reipu. Nā ille cui res est erepta per talē condonationem. est sup. inimicus eorū & is sup. cui .s. res aliena data est dissimulat .i. non uult fateri etiā se uoluisse accipere talē cōdonationem: & occultat suum gaudiū maxime .i. precipue in rebus creditis ne uideatur fuisse non soluēdo .i. impos soluendi. At uero .i. sed precipue is qui accipit iniuriam & meminit & pre se fert .i. manifestis indiciis ostentant dolorem suū. Nec si plures sunt hi quibus datū est improbe q̄ illi quibus adeptū est iniuste. ipsi ualent etiā idcirco plus enim pro quia: hoc .i. huiusmodi .s. plus ualere nō iudicantur numero .i. multitudine sed pondere .i. uirtute: que ex pondere rerū uenalium deprehēditur. Autē pro sed quā equitatem habet sup. id qđ sequitur uidelicet ut his qui nullum habuit agrū habeat agrū possessum ante .i. prius multis annis aut etiā seculis. Autē pro sed is que habuit sup. cū amittat sup. eum. q. d. nullam: quia licet ager carens possessore occupanti concedatur: non tamē diu possessionis uiuo iusto possessore. At .i. sed Lacedemonii ciues Lacedemonii ciuitatis spartane expulerūt ꝑpter hoc .i. tale genus iniurie Lisandrū ephorum principē suum & necauerunt Agin regē suum quod nūq̄ antea acciderat apud eos ex quo eo .i. tali tēpore tāte discordie secute sunt: ut tyrāni existerent .i. eminerent quasi extarent & emergerent: & optimates sup. urbis exterminarentur .i. extra terminos suos pellerentur: & ut respu. constituta preclarissime dilaberetur. Nec uero ipsa .s. respub. cecidit sola: sed euertit etiā reliquam grecia contagionibus .i. infectionibus quasi contactu malorū que .s. malorum contagiones profecte .i. ore descendentes a Lacedemoniis manarunt .i. diffuse sunt latius qd sup. dicā nōne contentiones agrarie .i. de agris cōdiuidendis perdiderūt .i. in seditionibus interemerūt Gracchos nostros .i. romanos filios Tyberii Gracchi summi .i. excellētissimi uiri & nepotes Africani. q. d. manifestissime. At uero Aratus sicyonius .i. ex sicyone urbe Achaie laudatur iure qui cū eius ciuitas teneretur a tyrānis .l. annos .i. per spaciū quinquaginta annoꝝ profectus .i. ubi discesserat argis ab ea ciuitatē argiuoꝝ sicyonē ad ciuitatē suam potitus est urbē clādestino .i. secreto & latēte introitu cūq; oppressisset īprouiso .i. quia īprouisus esset me

ERAS. Condonātur .i. remittūtur. Rempublicam questui habere turpe.

ERAS. Fuisse soluēdo .i. nō habuisse unde solueret.

ERAS. Que calamitates ex iniustis largitionibus.

ERAS. Arati salutare exemplū.

perituram id uidetur non solum Lacedemoniis sed & omnibus opulentis populis predixisse. Nulla autem re conciliare facilius beniuolentiam multitudinis possunt hi qui reipubli. presunt q̄ abstinentia & continentia. Qui uero se populares uolunt ob eamq; causam aut agrariam rē tentant ut possessiores pellantur suis sedibus aut pecunias creditas debitoribus condonandas putant labefactant fundamenta reip. concordiam primum tollunt que esse non potest cum aliis adimuntur aliis condonantur pecunie. Deinde equitatem que tollitur omnis se habere suum cuiq; non licet. Id enim est proprium (ut supra dixi) ciuitatis atq; urbis ut sit libera & nō sollicita: sine rei cuiusq; custodia atq; in hac pernicie reip. ne illam quidem consequuntur quā putant gloriam Nam cui res erepta est inimicis cui data est etiam dissimulat se accipere uoluisse & maxime in pecuniis creditis occultat suum gaudium ne uideatur non fuisse soluendo. At uero ille qui accipit iniuriam & meminit & pre se fert dolorem suum nec si plures sunt hi quibus improbe datum est q̄ illi quibus iniuste ademptum est. idcirco plus etiam ualent non enim numero hec iudicantur sed pondere Quam autem habet equitatem ut agrum multis annis aut etiam seculis ante possessum qui nullum habuit habeat qui autē habuit amittat. at propter hoc iniurie genus Lacedemonii Lisandrum Ephorum expulerunt Agin regem quod nunq̄ antea apud eos acciderat necauerūt. Ex quo eo tēpore tante discordie secute sunt ut tyranni existerent & optimates exterminarentur & preclarissime constituta resp. dilaberetur nec uero solum ipsa cecidit sed etiā reliquam greciam euertit contagionibus malorū que a lacedemoniis profecte manarunt latius. Quid nostros Gracchos Tiberii Gracchi summi uiri filios aphricani nepotes nōne Agrarie contentiones perdiderunt At uero aratus sicyonius iure laudatur qui cum eius ciuitas quinquaginta annos a tyrannis teneretur profectus argis sicyonem claudestino introitu urbe est potitus. Cumq; tyrannum methodeū improuiso oppressisset sexcentos exules (qui fuerant eius ciuitatis locupletissimi) restituerit remq; publicam aduentu suo liberauit. Sed cum magnam animaduertere in bonis possessionibus difficultatē q̄ & eos quos ipse restituerat quorū bona alii possederant agere inquissimum arbitrabatur & quinquaginta annorum possessiones mouere non nimis equum puta

bat. Propterea ꝙ tã longo ſpatio multa hereditatibus. multa emptionibus. multa dotibus detinebantur. ſine iniuria iudicauit: neqꝫ illi adimi neqꝫ his non ſatiſfieri quorũ illa fuerant oportere. Cũ igitur ſtatuiſſet opus eſſe ad eam rem conſtituendam pecunia. alexandriam ſe proficiſci uelle dixit remqꝫ integram ad reditũ ſuũ iuſſit eſſe. Iſqꝫ celeriter & ad Ptholomeum ſuũ hoſpitem uenit qui tum regnabat alter poſt alexandriam conditam. cui cum expoſuiſſet patriam ſe liberare uelle cauſamqꝫ docuiſſet: a rege opulento uir ſummus facile impetrauit: ut grandi pecunia adiuuaretur. Quã cum in Sycionem attuliſſet adhibuit ſibi in conſilium. xy. principes cum quibus cauſas cognouit: & eorum qui aliena detinebãt: & eorum qui ſua amiſerant prefecitqꝫ eſtimandis poſſeſſionibus & ut perſuaderent aliis ut pecuniam accipere mallent poſſeſſionibus cederent. aliis ut cõmodius putarent numerari ſibi quod tanti eſſet q̃ ſuum recuperare. Ita perfectum eſt ut oẽs conſtituta concordia ſine querela diſcederent. O uirũ magnũ dignũqꝫ qui in noſtra rep. natus eſſet. Sic par eſt agere cum ciuibus. non ut his iam uidimus haſtã in foro ponere: & bona ciuiũ uoci ſubiacere preconis. At ille grecus id quod fuit ſapientis & preſtantis uiri omnibus conſulendum putauit. Eaqꝫ eſt ſumma ratio & ſapientia ſummi ciuis cõmodo ciuiũ defendere non diuellere atqꝫ omnes equitate eadem continere. Habitatur gratis in alieno. Quid ita? Et cum eo emerim: edificauerim tuear impendã tu me inuito fruare meo qd eſt aliud aliis ſua eripere aliis dare aliena. Tabule uero noue quid habent argumenti: niſi ut emas mea pecũia fundũ. Et eũ tu habeas ego nõ habeã pecuniã Quãobrẽ ne ſit es alienũ quod reip. noceat ꝓuidẽdũ eſt qd multis rõnibus caueri pt ſi nõ fuerit ut locupletes ſuũ perdãt debitores lucrent̃ alienũ. Nõ. n. ulla res uehemẽtius rẽp. cõtinet q̃ fides: que eſſe nulla poteſt: niſi erit neceſſaria ſolutio rerũ creditaꝝ. Nunq̃. n. uehementius actũ eſt q̃ me conſule ne ſolueretur: armis & caſtris tentata res eſt ab omni genere hoiũ & ordine quibus ſic reſtiti: ut hoc tm̃ malum de repu. tolleretur. Nunq̃ nec maius es alienum fuit: nec melius nec facilius diſſolutũ eſt. Fraudãdi enim ſpe ſublata ſoluendi neceſſitas cõſecuta eſt. At uero hic noſter uictor nunc qdẽ uictus: que cogitarat. ea perfecit cũ eius iam nihil intereſſet. tanta in eo peccãdi libido fuit ut hoc ipſum cum delectaret peccare etiã ſi cauſa non eſſet. Ab hoc

thodeũ tyrãnũ reſtituit. ſ. in ꝓprias poſſeſſiões ſtatuit ſexcẽtos exules q fuerant locupletiſſimi eius ciuitatis & liberauit ſuo aduentu rẽp. ſed cũ aĩaduerteret magnã difficultatẽ in bonis & poſſeſſionibus: ꝙ. i. quia arbitrabat̃ iniq̃ſſimũ eos quos ipſe reſtituerat & quoꝝ bona alii poſſederãt egere & quia putabat non minus equũ mouere poſſeſſiones q̃nquaginta annoꝝ quas . ſ. ſub tyrãno poſſederãt ꝓpterea q̃ multa detinebant̃ tã lõgo ſpacio. ſ. quinquaginta annoꝝ hereditatibus. i. p ſucceſſionẽ hereditariã: multa emptionibus. i. p emptiones multa dotibus quas cum uxoribus acceperãt: iudicauit oportere ſine iniuria: neqꝫ ſup. detẽta adimi illis qui ſic detinebãt. neqꝫ non. i. ẽt ſatiſſieri his quorũ illa fuerant. Cũ igit̃ ſtatuiſſet opus eẽ pecunia ad eã rẽ dixit ſe uelle ꝓficiſci alexãdriã & iuſſit rem eẽ integrã. i. indiſcuſſam uſqꝫ ſup. ad ſuum reditũ. Et is uenit celeriter ad ſuũ hoſpitẽ ptolomeũ qui regnabat tũ. i. tũc: ſecũdus poſt alexandriã cõditã. cui cũ expoſuiſſet. i. declaraſſet ſe uelle liberare patriã & docuiſſet cauſam uir ſummus. i. preſtãtiſſimus impetrauit facile ab opulẽto. i. ꝑdiuite rege ut adiuuaret̃ grãdi pecunia quã cũ attuliſſet i ſycionẽ adhibuit ſibi i cõciliũ xy. principes. i. optimates ciuitatis cũ quibus cãs cognouit: & eorũ qui detinebãt aliena & eoꝝ q amiſerant ſua & ꝑfecit ſup. illos. xy. uiros eſtimãdis. i. appreciãdis poſſeſſionibus: ut perſuaderẽt aliis. i. aliquibus eorũ ut mallẽt accipe pecuniã & cederent. i. abirent poſſeſſionibus & ut perſuaderent aliis ut putarent cõmodius illud ſup. qd eſſet tanti. i. tanti ualoris numerari. i. innumerata pecunia reſtitui ſibi q̃ recuperare ſuũ: quod. ſ. per exilium amiſerãt. Ita perfectũ eſt ut oẽs diſcederent ſine querela. & hoc concordia cõſtituta. O uirum magnũ & dignũ qui natus eſſet in repu. noſtra. i. romana que ſumma erat. Par. i. equũ eſt agere cum ciuibus ſic. i. ſicut ipſe egit & non ponere haſtã in foro. i. uendere bona ciuiũ ſub haſta amore dilectorum ab hoſtibus in bello ut uidimus his ſup. ponere. ſ. tempore Sylle & Ceſaris & nõ eſt par. ut uidimus bona ciuiũ ſubiacere uoci preconis. i. ea publice uendentis. At ille grecus. ſ. Caratus putauit id qd fuit ſapientis & preſtantis uiri uidelicet conſulendũ. i. proſpiciendum & benefaciendũ oĩbus ſupp. ciuibus. Et ea eſt ſumma ratio. i. cõſideratio et ſapientia ſummi cuius defendere cõmoda ciuium diuellere. i. peſſundare atqꝫ cõtinere omnes una equitate. Habitatur gratis. i. ſine mercede locationis in alieno. Quid. i. cur ita ſup. fit ut cũ ego emerim edificauerim: tuear. ſ. ab incendio et ruina impendam. ſ. neceſſaria. tu fruare meo. i. re mea inuito me quid aliud eſt eripere aliis ſua et dare aliis aliena quaſi dicat nihil. Vero pro ſed: tabule noue. i. quales ſunt que nunc annales: aut quinquẽnales cõceduntur quibus inuitis creditoribus differtur ſolutio quid argumenti . i. ſententie aut approbationis habent hoc eſt qd ſibi uolunt niſi ut emas mea pecunia fundum et habeas tuũ ego non habeã pecuniam q. d. nihil aliud. Quãobrem prouidendũ eſt ne

ERAS. Exaggerata conditionẽ eris aliẽi.

ERAS. Ceſar acriet taxatur.

igitur genere largitionis ut aliis detur aliis auferatur: aberunt hi qui rep. tuebuntur. In primisq; operam dabunt ut iuris iudiciorum equitate suum quisq; teneat. Et neq; tenuiores propter imbecillitatem circũuenian tur: neq; locupletibus ad sua uel tenenda uel recuperanda obsit inuidia. Preterea quibuscũq; rebus uel belli uel domi poterunt remp. augeant imperio. Agris uectigalibus. Hec magnorum hominum sunt hec apud maiores nostros factitata. Hec genera officiorum qui persequuntur cũ summa utilitate reip. magnã ipsi adipiscent & gratiã & gloriã. In his aũt utilitatũ pceptis antipater tyrius stoicus: q athenis nuper est mortuus duo precepta censet esse a Panetio ptermissa. ualitudinis curationẽ & pecunie. Quas res a summo philosopho pteritas arbitror q essent faciles sunt certe utiles.

sit eis alienũ. i. debitũ quod noceat reip. quod potest caueri multis rationibus: si. s. non fuerit sup. ita ut locupletes perdant suũ & debitores lucrentur alienũ. ℭ Nec enim ulla res continet uehementius remp. q̃ fides: que nulla esse põt: nisi solutio rerũ creditarũ erit necessaria: Nunquid enim actũ est uehemẽtius ne solueretur q̃ me consule. i. cum essem consul. nam res est tunc tentata. s. a Catilina armis & castris ab oĩ genere & ordine hominũ quib⁹ ego restiti sic ut hoc tantũ. i. tam magnũ malum tolleret de repu. Nunq̃ fuit nec maius es alienũ. i. maius debitũ. nec dissolutum est facilius. Enim pro quia spe fraudandi sublata necessitas soluẽdi cõsecuta est. At uero hic noster uictor. s. Cesar nunc quid ẽ uictus. i. occisus perfecit ea que cogitarat cũ nihil iam interesset eius. i. cum iam nullũ discrimen haberet: tãta libido. i. mala uoluntas peccandi fuit in eo ut hoc ipsum peccare delectaret eum etiã si causa nõ esset cur. s. in aliquẽ peccaret. Igitur hi qui tuebunt repu. aberunt. i. alieni erunt: ab hoc genere largitionis ut detur aliis & auferatur aliis. Et dabunt in primis operam quisq; teneat suum equitate iuris & iudiciorum. Et ut sup. neq; tenuiores. i. pauperiores circũueniantur. i. defraudentur propter imbecillitatem neq; inuidia obsit locupletibus ad tuenda uel recuperanda sua preterea sup. operam dabunt ut augeant rempu. quibuscũq; rebus uel belli uel domi. i. paucis uidelicet imperio agas uectigalibus. i. redditibus publicis. ℭ Hec. i. huiusmodi officia sunt magnorũ hominum: hec sunt factitata. i. frequenter facta apud maiores nostros. Ipsi qui persequuntur. i. ad finem usq; sequuntur & obseruant hec genera officiorũ adipiscentur cũ summa utilitate reipu. magnam & gratiã & gloriã. Autẽ pro sed. Antipater tyrius de tyro: stoicus. i. de secta stoicorum. censet. i. iudicat duo precepta esse pretermissa in his preceptis utilitatum: a Panetio uidelicet cura rationẽ ualitudinis. i. incolumitatis & pecunias quas res ego arbitror preteritas. i. pretermissas a summo philosopho uidelicet Panetio: q essent faciles sup. tamen certe utiles.

ERAS. Panetius a Cu. defensus cõtra antipatrũ.

ℭ Argumentum Erasmicum.

ℭ Quibus rõnibus ualetudo & res familiaris tũ parãda tũ tuenda.

Sed ualitudo sustentat noticia sui corporis & obseruatione earum rerum qua res aut prodesse solcant aut obesse: & continentia in uictu omni atq; cultu corporis tuendi causa & ptermittendis uoluptatibus. Postremo arte eorum quorum ad scientiam hec pertinent. Res autem familiaris queri debet his rebus quibus abest turpitudo. Conseruari autem diligentia & parsimonia iisdem etiam rebus augeri. Has res commodissime Xenophon Socraticus persecutus est in eo libro qui economicus inscribitur quẽ nos ista fere etate cum essemus qua es tu nunc e greco in latinum conuertimus.

ℭ Sed ualetudo sustentatur noticia sui corporis: & obseruatione earum rerum que res soleant: aut prodesse: aut obesse: & continentia. i. sobrietate & parcitate in omni uictu atq; in cultu causa tuendi idest protegendi corporis: & in pretermittendis uoluptatibus: quia ut dĩ. in episto. Flac. Nocet empta dolore uoluptas. Postremo arte eorum ad quorum scientiam pertinent uidelicet medicorum. Autẽ pro sed res familiaris debet queri idest accumulari his rebus: quibus turpitudo obest idest cum honestate. Autem pro sed debet supple conseruari diligẽtia & parsimonia & augeri etiam iisdem rebus Xenophon socraticus: idest Socratis sectator persecutus est: idest descripsit cõmodissime has res in libro qui inscribitur idest cuius titulus est economicus idest de economia. i. re familiari tuenda: quem librum nos cum essemus fere ista etate qua tu nunc es conuertimus e greco in latinum.

ERAS. Econo mic⁹ de familia administranda.

Caput autem est. Dat preceptum illis qui in publicis negociis uersantur ut auaricie per minimam suspitionem fugiant: & manus habeant abstinẽtes: ne bona publica diripiant aliosq; spolient. ℭ Caput in primis seruãdũ in oĩ negocio publico. ℭ Muneris officii qd ad rep. pertinet: ut sunt magistratus extra urbem & in urbe & in oĩ alia re q̃ publica est Cice. Pontius dux Sãnitũ fuit qui magnũ auripondus Manio Curio. q tunc cõsul cõtra ipsos pugnabat: miserunt quod ille renuit dicens. Non aurũ habere preclarũ sibi uideri: sed eis qui haberent aurum imperare. Et ideo Pontius Samnis optabat se tunc fuisse natum cum Romani cepissent dona capere. quoniam illa ciuitas uinci non potest cuius ciues non corrumpuntur muneribus: ideo Philippus omnia castella expugnari posse dicebat: in qua asellus onustus auro posset ascendere. ℭ Caput autem &c. Sed in uniuersa reipub. administratione hoc preceptum primum est & maximum ut uitent principes suspitionem: quia nihil sordidius. principibus auaris: & recte hoc precepit: nam cum de liberalitate loquatur uitiũ ostendit illi maxime cõtrariũ. Quid enim est cõtrarius liberalitati q̃ auaricia. ℭ Vtinam inquit. C. Pontius &ce. hic est ille Pontius herẽnius dux Samnitum qui ad furcas

MARS.

Fr. Mat. Expositio. Curii egregiũ responsum in munera.

candidas sub iugum misit exercitū romanū & Minutiū atq; Aulum pilo nē duces eius fertur hic Manio Curio qui consul cōtra Samnites pugnabat manū auri pondus misisse qd Curius respuit dicēs. Non aurū habere preclarū sibi uideri. Sed iis qui haberēt imperare. Idcirco Pōtius samnius optauit se tunc nasci cū romani aurū accipere hūc exitauit ab inferis Ennius & sic loqui fecit cū de repub. romanoꝝ loqueret̃ & uideret uiros longe dissimiles factos illis quoꝝ ipsa tēpestate fuerat utinā illis temporibus seruatus essem qbus populus romanus munera accipere cepisset statim enim effecissem ut illud imperiū rueret hec aūt dicens ostēdit nullū peius uiciū in iis qui gubernant auaricia Iugurtha quoq; dixisse tradit̃. o urbem uenalē & cito perituram si emptorē inuenerit &c. ¶ Ne illi quidē non erat inqt diu expectādū Pontio samniti: qm̄ paulopost ciues romani: pecunia corrupti sunt. Hoc malū auaritia & corruptio pecuniaria. ¶ Tunc illis tēporibus potius q̃ istis. ¶ Tantū roboris potētie & animi ut speraret romanos se de imperio deturbare posse si munera cepissent accipere. ¶ Pecuniis repetundis. L. Piso frugi tribu. plebis primus legē tulit de pecuniis repetūdis. Censorino & Manlio consulibus repetundaꝝ ea ita se habeat. autore Asconio pediano ut si cōuictus reus fuisset atq; dānatus pecuniā reddebat estimata lite hoc est in preciū redditis oīum furtis quā summā pecunie ꝓscriptis eius bonis sectores curabāt. Sector dicit̃ estimator redēptorq; bonoꝝ dānati atq; ꝓscripti: qui spē sectat̃ lucri siue idē secutus spē estimationis sue bona oīa auctione uēdit sed semel īfert pecuniā uel erario uel socus. Illis igit̃ qui in ꝓuinciis furta cōmiserāt & pecuniā contra equitatē extorserāt finito magistratu accusabant̃ repetundarū a ꝓuincialibus quos spoliauerāt. Vnde aphri Mariū Priscū repetundaꝝ accusauit: & Cato Syllā ex Asia redeuntem repetūdaꝝ postulauit ꝙ ex amicorū sociorūq; regno magnā cōtra legē pecunie uim cōgregasset. ¶ Postea post legē pisonis. ¶ Tot leges quot erāt ad coercendā auariciā & furta que fiebāt & rapinas. ¶ Duriores seueriores asperiores prioribus inualescēte auaritia & rapinis. ¶ Proxime succedētes aliis q precesserāt non ita dure: qm̄ indies auaricia seuiebat & peculatus. Accilius Glabrio legē tulit de pecuniis repetūdis seuerissimā. Dānati conuicti in iudicio & dānati ad restitutionē pecuniariū Romulus is est qui accusatus uenit in iudiciū dānatus autē qui in iudicio cōuictus est. Vnde possumus aliquē reū facere: sed non dānare: ut Cesar qui Corneliū Dolobellā reū fecit repetundaꝝ: sed non dānauit qm̄ ille in iudicio fuit absolutus. ¶ Tantū italicum bellū propter iudicioꝝ metum. Senatus autore Liuio cū potentiā equestris ordinis in iudiciis exercēdis ferre nollet omni ui uti cepit: ut ad se iudicia trāsferrentur: sustinēt causam eius. Liuio Druso tribu. ple. qui ut uires sibi cōpareret. perniciosa spe largitionis plebē concitauit: & ut maioribus uiribus autoritatē senatus tueretur socios & italicos populos sepe ciuitate Romana sollicitauit hisq; adiuuātibus per uim legis agrarie frumētariisq; latis legē quoq; iudicialē tulit: ut equa parte iudicia penes senatū & equestrē ordinē essent. Cum deinde ciuitas promissa sociis dari nō posset irati italici populi a romanis defecerunt. Picentes: Vestini: Marii: Peligni: Marucini: Lucani. Sānites. & bellū cognominatū est italicum & sociale. Liuius Drusus in odiū senatus cū uenisset ob ea que italicis populis ꝓmiserat: uelut autor socialis belli incertū a quo domi occisus est. hic Liuius Drusus Catonis uticensis auūculus fuit uir & sapiētia prestans & eloquentia: qui suo tēpore princeps senatus erat Tyberius Gracchus (autore Asconio pediano) legē iudiciariā tulerat ut equites romani iudicarēt: & iudicauerunt ꝑ annos. xxx. sine infamia: post uictor Sylla leges tulit: ut senatorius ordo iudicaret. Postea Aurelius cotta sanciuit ut senatores equites romani & tribuni erarii simul iudicarēt. Et hoc fuit anteq̃ Cice. Verrē accusaret. Postea Pompeius in secūdo cōsulatu promulgauit ut iudices eque ex illis tribus iudicarēt. in. iii. libro. epist. ad Atticū loquēs de Celio scribit. Senatorū urna copiose absoluit: equitum adequauit. Tribuni erarii condēnarunt. Cesar (ut scribit Tranquil.) iudicia redegit ad duo genera iudicū: equestris ordinis & senatorii tribunos erarios qd erat tertiū sustulit. Tantū tam magnū cum populis italie socii. ¶ Propter metū iudiciorū: qm̄ senatores timebāt equites apud quos iudicia erant: qm̄ equester ordo tunc iudicabat. Iudiciū dicitur res que certamen litem q̃ determinat: preiudicium uero res que cū statuta fuerit affert iudicaturis exemplū. Vnde dicit Fabius in. y. Perq; fere oīa preiudicia que de cluentio uidebantur facta subuertit. ¶ Excitatū cōmotū: dum homines iudicia timerent que nō timentur nisi ab his qui errant. ¶ Expilatio qm̄ qui in prouincias mittebantur illas expilabant & deripiebāt bona sociorū. ¶ Expilare dicuntur qui aliquid passim surripiunt. Compilare qui ubi ubiq; rapiunt. ¶ Aphricanū Scipionē emilianū cuius abstinentiam Panetius preceptor eius laudauit. ¶ Quidni laudetur cur nō est laudandus inquit. q. d. nō solū ob hoc meruit laudē. sed ob alias uirtutes maiores quoniā laus abstinētie tunc non erat hoīum: sed temporū quibus oēs habebāt manus abstinētes cū in negociis publicis uersabant̃ quod probat exemplis. ¶ In illo aphricano. Alia maiora. s. fuerunt q̃ sit abstinentia. Fuit. n. aphricanus optimus & uir & imperator omniūq; bonaꝝ artiū magister: ergo in ipso erant maiora q̃ sit abstinētia: que potuissent a Panetio laudari. ¶ Laus enim ratio quare dicit ironice: quidni laudetur: qm̄ laudat abstinentiā: nō solū ptinet ad ꝑsonā aphricani: sed etiā tēpora illa in quibus hoīes erant abstinentes. ¶ Hominis aphricani: quē tāq̃ abstinentē laudat. ¶ Temporū illorū qm̄ tunc non irrepserat tanta auaricia & habendi cupiditas. ¶ Abstinentiā aphricani sic laudat Vale. Maximus. Exultat animus maximoꝝ uiroꝝ memoriam percurrens. Scipio emilianus post duos inclitos consulatus totidēq; sue precipue glorie triumphos. vii. seruis sequētibus officio legationis functus est: utputo Carthaginis & Numantie spoliis comparare plures potuerat: nisi operum suoꝝ ad se laudē Manubias ad patriā redundare maluisset. ¶ Itaq; cū per socios & exteras gentes iter faceret nō mancipia eius: sed uictorie numerabant̃. Nec q̃tum auri & argēti sed q̃tum amplitudinis pondus secū ferret estimabatur. ¶ Omni macedonū. gaza exēplis abstinentissimoꝝ imperatoꝝ probat laudē abstinētie non solū hominis: sed etiā temporū fuisse. ¶ Paulus emilius: filius fuit Pauli cōsulis: qui in pugna Cānensi occubuit missus in macedoniā perseū regem uicit. captūq; romā in triumphū ducit quo amplissimo urbē Romā & capitoliū inuectus est & Macedonicus cognominatus agens annū quadragesimū. Tres dies in triūpho consumpti sunt tantū signoꝝ armorū auri atq; argēti inuexit. Filii regis preibāt & ipse rex fusca ueste miserandū inductus. De pompa huius triūphi lege Plutarchū in uita Pauli Emilii. Centū talenta quotānis Paulus iussit Macedones populo romano pēdere. Omni gaza omni regia priuataq; supellectili & pecunia qm̄ per se pecuniā gazam appellant & Paulus capto rege oīa in suū arbitriū habuit. ¶ Finē tributoꝝ. per hoc ostēditur ingens pecunia. Plutar. ait. Tantū auri argentiq; in erariū Emilius inuexit: ut nullū tributum persolui a ciuibus opus fuerit usq; ad hircii & panse consulatū: qui circa pri-

De antipatre tyrio stoico.

Ciues pecūia corrupti.

Repetūdarū cā:

Sector idē estimator.

Aphri. mariū accusauit.

Auaricia

Peculat9

Reus.

Dānat9.

Lex iudicialis.

Italici a romanis defecerunt.

Bellum italicum seu sociale.

Drusi mors.

L. Drusus.

Tiberius Gracch9

Cesar.

Duo genera iudicum.

Iudiciū: ꝑiudiciū

Expilare

Cōpilar̃.

Temp9.

Abstinēs

Paulus Emilius Macedonicus.

Gaza.

mum Antonii Octauii bellũ consules fuerunt. Plinius ait. Intulit & Emilius Paulus perseo rege Macedonico deuicto predã pondo triũ milium a quo tẽpore populus romanus tributũ pendere desiit. Appianus scribit Paulũ Emiliũ clam uenisse romã & celeriter in Macedoniã rediisse ad delicti impunitatẽ promisse in macedonibus allato quod cũcꝫ habent argento & auro: quibus assentiẽtibus milites ad oppida destinatos: & omnẽ pecuniã ad forũ delatã & reliqua bona passim direpta: sic paulus (inquit appianus.) lxx. spoliauit urbes. ℭ Nihil in domũ suã intulit: laudata est (inquit Plutar.) magnitudo animi in paulo Emilio ac liberalitas ꝙ multũ auri multũcꝫ argenti ex regia Gaza coactũ: ne aspicere quidẽ uoluit: licet questoribus negociũ dedit: ut in publicũ referrent libros duntaxat regios gnaris litterarũ studiosis digere concessit. ℭ Memoriã nominis laudẽ & gloriã. ℭ Imitatus patrẽ aphricanus. Scipio Emilianus pauli macedonici filius hic. Scipio minor aphricanus cognominatus est filius pauli fuit ex papyria uxore filia Nasonis uiri consularis & Fabius ẽt eius frater: qui a Fabio maximo quinquies consule adoptatus est Emilia filia Pauli Emilii nupserat aphricano maiori & propter hanc affinitatẽ Scipio adoptatus fuit a filio superioris aphricani Plu. ait patrimoniũ uix. xxxyiii. miliũ reliquisse tradunt Paulũ Emiliũ: in hoc ambos sibi filios heredes instituit a Scipione tamen qui erat minor natu integra hereditas fratri concessa est: cũ ipse in familiã aphricani locupletionẽ trãsisset. Tales mores itacꝫ pauli Emilii fuisse dicunt. ℭ Nihil locupletior. i. euersa Carthagine in. iii. bello punico & oĩ Gaza in erariũ relata ipse Scipio nõ est factus locupletior: qm̃ in domũ suã nihil illius prede inuexit quo ditior eẽt. Scipio. n. abstinentissimus fuit: de quo Pli. libras. xxii. argenti aphricanus sequẽs heredi reliquit. Ideqꝫ cum de penis triũpharet. iiii. milia. cclxx. pondo trãstulit hoc argentũ tota Carthago habuit illa terrarũ emula: qd̃ nunc in mensa est apparatu. Vita (inquit) Numãtia & deleta idẽ aphricanus in triũpho militibus. xyii. milia pondo dedit. O uiros imperatore illo dignos qbus hoc satis fuit. ℭ In censura. censura (inquit Plutar. in uita Catonis censorii) oĩum magistratuũ facile princeps erat & uniuerse reipu. supremũ & perfectissimũ locũ habebat & plurimũ imperii potestatiscꝫ qm̃ de nuptiis: liberoꝝ procreatione: de ratione uiuẽdi conuiuiiscꝫ diligẽter inquirebat: nulla deniqꝫ institutio est: de qua non inquireret iudicaretqꝫ. Censores duo erãt. unus patritius alter uero plebeius: quibus licebat eos e senatu mouere: & equũ illis ignominie causa adimere qui flagitiose ac intẽperanter uixissent ac uiuerent etiã sacroꝝ impẽsas curabant & officia distinguebãt. concedebantqꝫ lustrum deniqꝫ censores oĩa malefacta corrigebant. Vnde exclamauit Iuue. O proceres Censore opus est an aruspice uobis Aphricanus hic de quo nũc agitur fuit collega L. Mũmii in censura. L. Mũmius uicit Achaiã & Corinthum opulentissimã urbẽ deleuit & Achaius cognominatus est: post euersam Carthaginem secutũ est bellum achaicũ ob legatos romanos ab acheis nõ bene acceptos: qui corinthum missi erant ut he ciuitates que sub ditione Philippi fuerãt ab achaio consilio secernerẽtur. Cum acheis Qu. Cecilius Metellus pretor ad termopylas pugnauit: quibus uictis Critolaus eoꝝ dux ueneno se peremit: in cuius locũ Dacus suffectus in Istmo a. L. Mummio consule uictus est qui omni potitus achaia: Corinthũ ex decreto patrũ funditus sustulit: quia illic romanorũ legati uiolati fuerãt. L. Mummius (autore Liuio) omni preda abstinuit. ℭ Nihil enim ex his opibus: necnon ornamẽtis que prediues Corinthus habuit in domũ inuexit suam. De quo Plinius. L. Mummius deuicta achaia repleuit orbẽ: ipse excessit non relicturus filie dotem. Corinthia era ab hominibus celebrant: quibus ante argentum ac pene ante aurum precium erat: & Corinthium es casus miscuit. Vnde dicit Eutropius eodem tempore: tunc toto orbe omniũ urbiũ longe opulentissimã Mummius deuicit: in qua infinitũ aurum es ferrum in conflagratione commixtum est unde nouum fluxit metalli genus. Ad cuius mixture similitudinẽ usqꝫ hodie es Corinthium & uasa dicuntur. Ideo Plinius scripserat ex illa antiqua gloria corinthum maxime laudatur hoc casus miscuit corintho cum caperetur incensa miracꝫ circa id multorum affectatio fuit: quippe cum tradatur non alia de causa. Verrem: quem Cice. Damnauerat: proscriptum esse ab Antonio ꝙ qꝫ corinthiis se ei cessurum negasset. L. Mummius uictor factus fidio semipatri deo sabinorũ domũ fecit. unde hoc epigramma in quodã marmore litteris antiquis scriptũ apud Reate uisitur. De decuma uictor tibi. L. Mummius donũ moribus antiquis pro usura hoc dare sese uisum animo sua perfecit tua pace rogãs te cogendi dissoluendi tu ut facilia faxis perficias. Decumam: ut faciat uere rationis procꝫ hoc atqꝫ alienis donis des cuncta merenti. ℭ Copiosissimam. urbem. Corinthũ caput Achaie in faucibus Istmi. Nunqd copiosior. scilicet fuit post euersam Corinthũ quasi dicat non. ℭ Videtur ornatior gloria. s. rei bene geste & fama abstinẽtie: quã. L. Mũmius habuit. qui preda corinthia & signis inde auectis italiã ornauit. ℭ Nullũ igitur uitium concludit nullũ uitium esse fedius auaricia. ℭ Tetrius. fedius turpius. ℭ Vnde egressa est quoniã monere ceperat: ut auaricie suspitio etiã minima pelleretur: postea fecit digressionẽ de. C. Pontio samnite: aliiscꝫ quorum abstinentiã laudauit. ℭ Referat se oratio: ut ad id redeã: quod de auaricia dicere ceperam. ℭ Presertim. maxime in his qui principatum habẽt: & rempu. gerunt. ℭ Questu. ad questũ & lucrum. i. ualet lucrari in administratione rei qm̃ magistratus est ad alium nõ ad se & ille qui rẽpublicã regit omnia ad cõmunem utilitatẽ non ad priuatũ cõmodũ referre debet: & ꝓbat sententiã suã oraculo Apollinis: q ruinã lacedemoniis predixit ꝑpter auariciã. Oraculum apollinis petierat in toto orbe celeberrimũ & minime fallax putabatur. ℭ In medio tẽplo erat foramẽ: unde spiritus exibat super qd̃ tripodẽ ponebat pythia uates: & super illũ ascẽdens diuinabat. ℭ Phemonoe Apollinis filia prima diuinatrix fuit in tẽplo Delphico. Delphi oppidũ in parnaso monte phocidis: Parnasus dicit esse umbilicus totius orbis ut reate umbilicus italie. ℭ Spartẽ urbẽ caput laconice regionis in pelopõneso. Qui uero se populares eos notat q multitudinẽ largitionibus captant. & rẽpu. euertunt qm̃ de bonis priuatoꝝ fit publice diminutio cũ. s. possessores pellunt. & alii admittuntur: & ponit exẽpla Lacedemonioꝝ Gracchorũqꝫ qui ꝑpter leges agrarias & contẽtiones perierũt. ℭ Populares uolũt populo multitudiniqꝫ placere. ℭ Rem agraria promulgationẽ legum de agris plebi diuidundis. ℭ Cõdonandas hoc est cõtra iusticiã si denegatur alicui quod suum est de hac te paulopost dicet: nam promulgabantur aliquãdo leges nouarum tabularũ in gratiam oberratoꝝ & multitudinis: ut pecunie credite debitoribus donarentur. ℭ Labefactant. euertunt qm̃ cõcordia & iusticia sunt fundamẽta reipu. ℭ Id retinere quod suũ est. ob hanc causam (inquit) ciuitates & leges constitute sunt. ut quisqꝫ suũ possidere posset. ℭ Non sollicita anxia & inquieta propter metum tyrãnorum & eorum qui cupiũt bona aliis eripere. ℭ Atqꝫ in hac pernicie. Dicit populares labefactare fundamenta reipublice cui omnia debemus quippe omniũ charitatem com

Pauli emilii Scipio. Pauli filius Emilia. Scipio abstinẽtissimus Plutarchus de censura. Censura summ⁹ magistratus. Duo cẽsores. Iuuenalis exclamatio. Qu. metellus crito laus. Corinthia era. Nouũ metalli genus. Auaricia feda. Magistratus est ad alium. Oraculũ apollinis pithii. Delphi oppidũ. Pernas⁹ orbis umbilicus. Leges nouarũ tabularꝝ. Contra populares largitiones.

plectit:nunc ut magis populares a tali largitiōe deterreat dicit ipsos non consequi gloriā quam putant: sed potius odium:qm̄ hi qui bona amiserunt ipsum capitali odio prosequuntur qui autor fuit ut eriperent & ipsum possideu tem:& sic emergunt inimicitie:homicidia:discordie factiōes:& omnia deniq; mala que remp.constitutā labefactāt. Etiā.dissimulat:idest etiam si negat se uoluisse accipere:idest q̄uis dicat se inuitum accepisse:tamē inimicum habet illum:cuius bona prius fuerunt. In pecuniis creditis cū.s.promulgatur lex nouarū tabularum quibus fit ut debitoribus pecunie credite condonentur. ¶ Gaudiū quod habet:quia non tenetur soluere creditam pecuniā. Non fuisse soluendo.ne uideatur. ¶ Nō potuisse:aliter es alienū dissoluere quod contraxerat ille non est soluendo: qui non potest soluere uerbum est iuris. At ille cui bona erepta sunt meminit iniurie.& in uultu dolorem ostendit suum & iram sine aliqua dissimulatione & paratus est ut ulciscatur. ¶ Nec si plures. Respondit tacite obiectioni:potuisset aliquis dicere:si plures sunt hi qui iniuste acceperūt his quibus ademptū est plus ualent qm̄ pauciores non possunt ulcisci multorū iniuriā. Dicit Cicero hec non iudicaui numero sed pondere qm̄ unus cui aliquid adeptū est plus pōt ad ultionē:q̄ omnes illi qui acceperūt quod exitus probat tyrannorū quod & Cesar sua nece expertus est.unde dicit Salu. Regibus boni q̄ mali suspectiores sunt semperq; his aliena uirtus formidolosa est. Hec plus ualere & maioris esse momenti. ¶ Numero:quia sunt plura. Pondere q̄tum unūquodq; possit qm̄ plus pōderis in se habebit ad ulciscendum:q̄ omnes alii ad defendendū. Quam aūt habet equitatē.dixit supra populares e medio tollere concordiā & equitatem quod concordia tollatur iam probauit:nunc ostendit quomodo equitas tollitur. ¶ Seculis:multis annis seculum significat spacium centum annorum. ¶ Propter hoc iniurie genus quia uolebāt agros diuidere & liberare oberratos. Lacedemonii.ponit exempla eorū qui tandē corruerunt cū studerēt nimiū populo placere & legem agrariā nouasq; tabulas promulgare cū aliorum detrimento & iniuria. Agis & cleomenes (autore Plutar.) populum studiose fouentes:cū rempu.iuste pulchreq; ex multo tēpore institutam suscepissent optimatibus aduersari ceperūt: ꝙ illi diuitiarū quibus assueuerant abundantiā relinquere nollent. Agis fuit sextus ab Agesilao:cuius filius fuit Archidamus. Archidami filius fuit Agis.& Heudamidas natu minor qui mortuo patre regnauit:huius fuit filius Archidamus ex quo natus est alius Heumanidas.cuius filius fuit hic Agis:de quo nunc agitur:qui in delitiis a matre Agesistrata & Auia Archidama opulentissimis mulieribus educatus:priusq̄ ad uigesimū peruenisset annum:oēm uoluptatem:cultūq; corporis (cum formosissimus esset) neglexit. Accusans laconicā disciplinam corruptā & lautiores epulas:dicebatq; se nolle esse regem si pristinam disciplinā & mores auitos in patriā reuocare non posset:huius labis & ueluti morbi principiū accepisset Lacedemonioꝝ respu.uidetur ex quo primū soluta per ipsos atheniensiū potestate auro & argento sese ac domos expleuerunt. Cū pater ex lege Lycurgi hereditatē filio relinquere cogeret. Epitades uir iniquus cum esset Ephorus:& filium iratus legē tulit:ut liceret domum hereditatēq; suam cuicūq; libuisset relinquere:& propter hoc soluta est bene uiuendi disciplina. Vnde potentes in ciuitate propinquos ex hereditate deturbabant oēsq; diuitias ad se rapiebant & inopia ciuitatē inuasit:& seruitus secuta est & odiū atq; inuidia aduersus potentes & diuites exorta. Rex agis rem optimā (qualis ipse erat) meditatus est ut oīs ad equalitatē redigeret:ut urbē hominibus repleret. Cui iuuenes paruerunt studio se cū illo ad uirtutē sese expediētes. Seniores qui in tali uixerant labe non secus q̄ serui ad dominū:sic ad Lycurgū.i.ad lycurgi leges reduci timebant & ob id Agin regē accusabant qui adhuc adolescens erat cuius ambitionē Lysander cognomento Lydius Mandracydas & Agesilaus fouebant irritabantq;. Agesilaus regis auunculus erat quē facundū uerum mollē & pecunie cupidū filius incitabat Hypomedū Agesilaus enim es alienū cōtraxerat:qd̄ sperabat facile solui:mutato ciuitatis statu oēs fere diuitie spartorum erant penes mulieres. Agis effecit ut Lysander Ephorus crearetur qui statim contra seniores legē tulit ut debitoribus omne debitū penitus dimitteretur & agrorū diuisio fieret:super hac re agis contionē habuit dicēs se uelle primū omnium proprias facultates in mediū ponere:non certe paruas ob agrorum multitudinē: quos partim ad colendū:partim ad pascēda pecora idoneos haberet semper talenta sexcenta signati argenti. Idē quoq; matrē atq; auiam amicos:preterea & domesticos omnis quos ditissimos esse omnium spartanoꝝ cōstaret:facere paratos esse. His auditis obstupefacta multitudo adolescētis regis magnanimitatē admirabatur. Agis & Cleombrotus coacta multitudine amicorū. Ephoros e sellis deturbant:aliis in eorum locū suffectis:e quoꝝ numero fuit Agesilaus. Inde ad eos soluendos qui in carcere erant ire pretexerunt quapropter aduersarios terruere.postea tabulas in quibus nomina debitorum erant omnis in forum quod clariū uocabatur comportare iusserunt. hisq; in unum coactis ignis iniectus est ꝙ creditores molestissime tulerunt Agesilaus quasi insultans se clarius lumen aut ignem puriorem nunq̄ uidisse iactabat. Tandē a coniuratis reuocato Leonida.& in regnum restituto. Agis in asilū se receperat. Deniq; cū a balneo rediret. Aniphares ephorus eum per uestē capiens dixit ad ephoros & adduco rationē eorum que gessisti dicturum. Demochares uiribus prestans ueste circa eius collū obuoluta eum reluctantē trahebat & sic in carcerem coniectus est. Cū ephori accessissent:iusserunt ministris ipsum dānatum ad locū trahi in quo dānati strāgulabant. ¶ Agis (plorante) caput laqueo nectendū prebuit & tali supplitio uitā finiuit. ¶ Ephorū prius apud Lacedemonios (autore Plutar.in uita Ceomenis) duo regnabant reges:iusq; dicebant qui quosdā seniores ad consultandū adhibebant. Inde reges impliciti bello cū die obessent:nec iure dicendo uacare possent:quosdā ex amicorū numero elegerunt:qui domi apud ciues regum uicē gerentes ephori sunt appellati:& habebātur ministri regum. Inde paulatim oēm ad se traxerunt potentiā:& per se propriū magistratum ephoriam cōstituerunt. Primus Asteropius fuit qui maxime ephorū potentiā auxit Lysander ergo cū esset ephorus (ut dictū est) expulsus fuit a sparciatis ꝑpter leges quas tulerat:& agis rex necatus. Theopōpus spartarū rex (autore Valerio Maximo) ephorus primus instituit ita futuros regie maiestati oppositos quēadmodū rome cōsulari imperio tribuni plebis obiecti sunt cui cū dixisset uxor illum id egisse ut filiis minorē potestatē relinqueret:relinquā dixit.sed diuturniorē. ¶ Agin regē reges lacedemonii ex heraclydarū genere creabantur:qui in pelopōnensum reuocati (autore Plutar.) in uita Lysandri doriensibus se īmiscuerant. Amplissimū & illustre hoc genus sparte floruit:sed nō unicuiq; illorū regalis fastigii erat cōmunicata successio. Duabus tantū e familiis reges eligebantur quas Euencidas & Agidas appellabāt Emilius probus in uitā Argesilai scribit mortē fuisse a maioribus Lacedemoniis traditū ut duos semp haberent reges noie potius q̄ imperio ex dua

Non est sol.

Seculū.

Agis formosissimus.

Nota pniciosā legem Agesila⁹ Lysāder ephor⁹.

Attende optimū regis.

Agis zelum.

Tabule debitoꝝ cōbuste.

Agis laqueo necatus.

Ephoria Ephori qui dicantur.

Theopōpus prim⁹ ephoros instituit.

Due regales familie.

Aristolicus pater. Cleobroti mors. Cleomenes leonide filius. Democratis responsum ad aratum. Cleomenes sibi mortem consciuit. Exterminare. Cotagio. Tyberius Gracchus uir bonus. Caius. Causa legis agrarie. Mala inde consecuta. Lelius sapiens. Tyberius multos de lege ferenda consuluit. Octauius tribunitia potestate priuatus. Attalus rex romanos heredes reliquit. Nasica tyberiũ oppssit. Leges C.Gracchi.

bus familiis Procli & Eristhenis: qui principes ex progenie herculis Sparthe reges fuerũt Lysander decreuit regiam dignitatẽ: duabus e familiis traducens omnibus heraclidis cõmunẽ reddere: cum pater ipsius Aristolycus ex prosapia minime regia oratus esset: sed ex heraclytarũ genere.i.ex his qui ducebã genus ab hercule. ¶ Quod nunq̃ antea acciderat. Hoc dicit ẽt Plutar. his uerbis Cleombrotus rex lacedemonioꝝ in leuctris uulneratus occubuit. Lacedemoniorum.n.regine in pugna quia obuii hostes temere manus inferre audebam: sed potius retroducere consueuerunt. ¶ Regiam maiestatẽ uenerantes. Itaq̧ cum permulta aduersus grecos lacedemonii bella gesserint ut unum duntaxat. ¶ Cleombrotẽ ante philippi tempora in leuctrie uulneratum occubuisset memorie: proditum sed sparte quidem primũ agidem ex his qui regnauerunt ab ephoris interfectũ fuisse cõstat. ¶ Vt tyrãni existerent. emergerẽt: qm̃ post mortẽ Leonide (de quo dictũ est) Cleomenes filius successit: qui agris consiliũ probans q̃uis Leonide patris sui ille inimicus fuerit ephoris interfectus. lxxx. ciues ꝓscripto in exiliũ misit. Hunc Cleomenẽ Aratus Sycionius de quo paulopost dicetur tyrãnũ appellabat. Cuius ingentũ in omnes tyrãnos exercerat. Vnde cũ Democratẽ lacedemoniũ exulẽ interrogasse: qualis nam esset adolescens. Cleomenes respondit Arate si quid aduersus lacedemonios moliris properandum censeo anteq̃ pullus hic per etatẽ aculeo uti possit: Superatus Cleomenes ab antigono. Macedonũ rege magno prelio in egyptũ confugit ad Ptolomeũ quo mortuo & filio eius regnante. cũ. xiii. sociis in custodia detentus egrediens sibi mortẽ consciuit. Idẽ socii fecerunt Antigonus spartã occupauit: & sic optime cõstituta respu. corruit & oraculũ delphicum uerũ fuit. ¶ Predixerat enim (ut dictũ est) pytius apollo Spartã nulla alia re q̃ auaritia peritura. ¶ Optimates principes ciuitatis boni uiri eiicerentur: qd fecit Cleomenes. ¶ Exterminare est extra terminos mittere.i.in exilium. ¶ Constituta. legibus Lycurgi contagionibus malis exẽplis. Contagio est morbus qui tactu cõtrahitur. inde per trãslationẽ dicitur aliquod malum exemplũ quod alios in errorẽ inducit ut malũ exẽplum Lacedemoniorũ in reipub. administranda totam greciã contaminauit: qm̃ simili labe cetere respu. infecte sunt. Que contagiones & mala exẽpla ad rẽpu. euertẽdam. ¶ Manarunt latius propagate sunt per oẽm greciam: & etiã ad nos uenerunt inquit Cice. qm̃ a grecis nostris acceperunt exẽpla promulgande legis agrarie: & nouarum tabularũ: & in primis gracchi populares. ¶ Quid nostros gracchos posuit hactenus exẽpla grecorũ. nunc de romanis loqtur gracchis: qui propter legis agrarias perierunt: quorũ pater fuit Tyberius gracchus uir optimus & clarus. qui moriens ex Cornelia filia maioris Aphri. xii. filios reliquit. qui omnes diẽ obiere suum ꝑter unam puellam que nupsit aphricano minori: &. T. Proberiũ: &. C. Gracchos de quibus nunc agitur Tyberius (autore Plutar.) Vultu & aspectu & motus corporis mitis ac placidus erat. Caius autẽ uehemens & ingentis spiritus: cuius sermo erat terribilis & ad indignationẽ promptus. Tyberii uero dulcis: & ad miserationẽ aptior: oratio preterea dilucida & plane elaborata. Caii uero efficax & redundans. etate nouẽ annis Caium Tyberius anteibat. creatus tribunus plebis Legem agrariã tulit cuius ferende talis fuit in causa (autore Plutar. Romani quantũ uicini agri hostibus adimebãt: partim uenundare: partim in publicũ redigere ac egenis ciuibus pro modica pensione utendũ tradere consueuerunt. Sed cum diuites eas pensiones agere cepissent pauperesq̧ excludere lata lex est que supra quingenta agri iugera ciuem romanũ habere prohibeat. Areas res paucos annos aduersus locupletes ipsis tenuioribus auxilio fuit. Nam primo subornatis ad conducendũ personis fraus legi fiebat deinde aperte iam ipsi diuites propriis nominibus occupare agros ceperũt. Ita igitur hoĩbus exagitatis: neq̧ militie dare nomina: neq̧ filios educere cura erat: eosq̧ processura uidebatur res: ut breui exhausta liberoꝝ multitudine seruis ac barbaris per quos diuites agros colebant tota italia cõpleretur. Huic malo Lelius Scipionis amicus occurrere primus uoluit sed aduersante locupletũ factione: ueritus tumultũ atq̧ discordiã ab incepto destitit ob eãq̧ rem sapiens postea est appellatus. Tyberius cum primũ tribunus plebis creatus est eam actionẽ suscepit autoribus Dyophane Mytileno rhetore tunc in italia exulante: & Glocto cumano Antipatri Tarcensis discipulo consulit prius & Crassum pontificẽ maximum Mutiũ Sceuolam iurisconsultũ & Appiũ Claudium socerũ. Iubebat sua lege Tyberius possessores agrũ dimittere egenisq̧ tradere. Inde aduersante Octauio collega suo aliã tulit uehementiorẽ: ut agri qui contra legẽ possessi erant dimitterentur: & nulla mentione precii facta: & cum Octauiũ ab intercessione dimouere nõ posset: edictum proposuit quo ꝓhibuit omnis urbanos magistratus quicq̃ agere priusq̃ de lege agraria ad populũ referretur. Erario autẽ sigilla impressit & per questores quicq̃ depromi aut importari uetuit: pena proposita si quis contra fecisset quare conterriti magistratus singuli propria officia dimiserunt. ¶ Ob hoc edictũ locupletes omnes uestẽ mutarunt: & mesti ac sordidati forum circũibant: & clam percussoribus cõparatis necẽ Tyberio parabant. Tandẽ Octauio per suffragia tribunum priuato tribunitia potestate. Tyberius legẽ tulit Tres uiri ad agros diuidendos creantur. Tyberius ipse legislator. Appius Claudius socer: &. C. Gracchus frater non tunc presenti. qm̃ apud Numatiam sub Scipione affine suo militabat. Attalus rex pergami populum romanum heredẽ reliquerat Tyberius statim ad populum tulit. ut regia pecunia ciuibus romanis quibus agri dabantur pro cultura assignaretur. De opibus aũt que Attali regis fuissent: nihil ad senatũ: sed ad populum romanũ pertinere ꝑdicabat. Et cũ concionaretur tangens suum caput: ut sibi periculũ ĩminere significaret inimici tanq̃ regẽ diadema petere senatui iudicarunt. ¶ Nasica cũ cõsulẽ Mutiũ cessare uidisset. Patres.n.conscripti in edem fidei publice cõuocati erant: censentes ut cõsul rẽpu. armis defenderet: qui negauit quicq̃ ui se esse facturum inquit: qm̃ consul dum iuris ordinẽ sequitur id agit: ut cum omnibus legibus romanum imperium corruat. Qui leges saluas esse cupiunt: me sequantur. & sic pedibus subselliorũ Tyberius interfectus est: & in Tyberim unco tactus C. Gracchus eius frater questor in sardinam cum Oreste consule nauigauit. Inde Romam rediens tribunus plebis creatus est duas leges tulit: quarum altera iubebat: ut qui e magistratu per populũ motus esset facultatem alterius magistratus ineundi non haberet. Altera ut si quis in magistratu cõstitutus ciuem romanum sine iudicio necasset: in eum populi animaduersio foret altera. M. Octauius notabatur: altera in populum (qui preter amicos Tyberii in exilium eiecerat) iudicium parabat: sed Pompilius statim fuga sibi consuluit. Tulit postea nõnullas leges de suffragiis sociorum pares Italos & ciues Romanos constituens de iudicibus delegandis. ¶ Nam cum soli antea senatores iudicarent: ob idq̧ a plebe timerent. ccc. ex equestri ordine iudices adiecit: parẽ senatoribus numerum statuens. Hec lex potentiam senatus magna ex parte fregit Iterum tribunus ple. C. Gracchus leges tulit: colonias Tarentum

atq; capuam mittendas & latinos ciuitate donandos decernens. Tandem optimatibus exagitatis & in eius necem conspirantibus fugiens Gracchus opimum consulem & armatos ad ponte sublicii uenit duo eius amici Licinius & Pompeius illu precedere iubentes non prius aliquem transire permiserunt: q ipsi pugnando sint occisi Gracchus in sacrum deoru nemus se prorripiens a Policrate seruo interfectus est q postea sibi morte consciuit. Caput Gracchi Septumuleius quide abstulit: qui prius illud acciderat Nam in principio pugne promissum erat ut qui. C. & Fuluii capita referret: tantunde auri ex publico acciperet. Relatum est igitur a Septumeleio trassixum pilo statere postea impositu librarum dece & septem. ac dimidie pondus traxit. Nam detracto cerebro plumbu infuderat. ℭ Summi uiri Tyberii Gracchi qui Corneliam duxit uxore. Ideo Tyberius. & C. nepotes erant maiores aphricani. ℭ Nonne perdiderunt. quasi dicat. Perdiderunt duxeruntq; ad morte leges agrarie: quas ferebant cu summa contentione in gratiam populi & fauore. Nonne interrogatiue positum semper includit affirmatione: dicimus enim nonne dixi. quasi dicat dixi tibi. Num uero includit negatione: ut Num dixi tibi: quasi dicat non dixi. & Num fletu ingenuit nostro. ℭ At uero aratus sicyonius. posuit hactenus eos quos agrarie contentiones perdiderunt. Nunc ponat aratum sicyonium summo preconio dignum: q exortas contentiones alioru culpa prudentissime composuit: & sedauit cum patriam suam sicyone uendicasset. Sycion urbs achaie intra isthmu peloponesi antiquissima: olearum prouentu & picturis clara. Arati patri fuit plures mutationes reru perpessa successiue insurgentium tyrannoꝝ. Non prius ex ea se contagione & turbatione recepit q cleone interfecto Thimoclidam & cliue claros & pollentes opibus in ciuitate uiros delectos summe rerum sicyonii prefecerunt. Sed cu respublica certum iam alique statum obtinere uideretur: Timoclidas uita functus est Paulopost Abantidas Pasee filius sublato clinia tyrannide inuasit. Clinieq; amicis ac domesticis partim eiectis: partim intereptis filium aratum qui septimu agebat annu tollere gestiebat. Sed puer pauidus fugiens casu quoda inscius domu mulieris intrauit que ab antide soror Phorophanto clinie fratri nupta erat. Sosia uocabatur mulier: que noctu cu argos urbe emisit: putans ad se diuinitus puerum delatu. Inde argis apud hospites paternos educatus est: & cu robustum corpus haberet. sese in palestra in gymnasiisq; ceteris exercuit. Clinias & Aristoteles Dialeticus abantide tyrannum in foro trucidarunt. Inde Nicocles intere̅pto fraude Pasea abantide patre qui in filii locum successerat tyrannu se fecit: cum aratus plurimu nominis haberet sicyonii exules ad eum se conuerterunt. Inde aratus coacta exulum & quoru dam aliorum manu. Sicyone noctu scalis ingreditur: & incensa tyranni domo: ipse Nicocles per cuniculos euasit exules reuocati sunt in ciuitate. Tum qui a Nicocle numero. lxxx. Tum qui a superioribus tyra̅nis non pauciores. ccc. eiecti a ciuitate fuerant. Cuq; inopes plurimi rediissent possessiones suas repetebant uillasq; ac domos adeuntes in magnam difficultate & animi sollicitudinem adduxerunt Aratum cernentem seditionibus ciuitate agitari: His rebus anxius optimum consilium excogitans: reru summam ad acheos detulit. Atq; ita Sicyonios acheis consulere: ea quippe ciuibus suis ad redimendos captos siue ad aliam necessitate egentibus diuisit. Instantibus uero exulibus ut sua sibi bona redderentur possessoresq; deturbare uolentibus: cum sanari id malum nulla ratione posset. & exitium ciuitati instare uideretur perspexit unam tantum re in Ptholomei liberalitate sitam igitur esse in egyptum nauigans a rege opulentissimo precibus impetrauit ut dissolutionem debitorum in componandas ciuium discordias numerosa pecunia leuaret Ptholomeo aratus ualde familiariter utebatur que signis & tabulis e grecia missis sibi deuinxerat. Nam cum in eiusmodi rebus aratus non parum iudicii haberet: & quotidie aliquod opus summorum artificum impmisq; Pamphili & Melanthi studiose conquierens ad regem mittebat. cl. talenta ab eo accepit ad compone̅dum statum ciuitatis: quorum. xl. secum asportans in peloponnesum rediit reliqua missa sunt. Fuit igitur magnu & laude dignum ta̅tam pecunie uim conciuibus parare suis cuius exigua parte alii imperatores & principes ciuitatu acceptam a regibus suam sibi patria turpiter seruire coegerut. Maius etq his pecuniis sublatis simultatibus inter pauperes & locupletes reconciliata pax est populo aut uniuerso salus cu securitate parata. Admirabilis profecto in tantis operibus (inquit Plutar.) tantisq; honoribus modestia fuit. Honores arato publice decreti fuerunt & ab exulibus priuatim erecta statua. ℭ Eius ciuitatis Sicyon urbs achaie intra Isthmum: ubi dr pictura inuenta: ℭ Profectus. Discedens ab argis ubi fuerat educatus apud amicos paternos. Argi non multum distabant a Sicyone. ℭ Clandestino. nocturno. qm noctu ingressus est urbem cu exulibus & tyra̅ni Nicoclis domu incendit & patriam asseruit sua p. l. annos tyra̅nis uexatam Metheodeu. Plutar. dicit fuisse Nicocle forte Methodeus Nicocles appellabatur: aut Plutarchus secutus est alios annales. ℭ Oppressisset. Plutarcus dicit tyrannu euasisse noctu per cuniculos. ℭ In bonis rebꝰ amissis prius cu mitteretur in exilium. ℭ Quod & eos. hec erat difficultas. ℭ Restituerat: reuocauerat ab exilio. ℭ Egere inops esse amissis bonis que ab aliis possidebatur. Et. l. annorum. hec erat altera difficultas: qua̅tum ad eos qui iam per. l. annos bona donata & a tyrannis possederant: pulsis iustis dn̄is. Mutare igitur has possessiones arbitrabantur iustum non esse. ℭ Propterea q ratio quare non uidebatur iustum. ℭ Iudicauit ergo has possessiones non esse adimendas possessoribus & satisfaciendum esse illis quorum prius fuerant. ℭ Hereditatib. us recto iure hereditatis & multa uendita & tradita dotis nomine. ℭ Illis qui possidebant. ℭ His quorum fuerant prius possessiones. ℭ Cum statuisset pro certo habuisset & plane cerneret: uidissetq;: sic alibi dicit: statuere aut qui sit sapiens. Hoc maxime uidetur esse sapientis. ℭ Alexandriam que est urbs egypti ad mare. ℭ Hospitem amicum quoniam eo familiariter utebatur aratus: & hospes eius erat quotiens in egyptum transmittebat. ℭ Aliter secundus postq condita fuit Alexandria. ℭ Docuisset. aperuisset causam quare illuc nauigasset: qm non poterat suos ciues componere sine pecuniis. ℭ Vir summus: summe autoritatis & laudis. ℭ Grandi numerosa. qm Ptholomeus erat opulentissimus a quo accepit. cl. talenta. ℭ Principes primos ciuitatis. ℭ Cognouit iudicauit. & perscrutatus est. Inde cognitio dr iudicium siue iudicatio. ℭ Prefecit. preposuit & elegit quosda qui agris estimandis preessent estimare est precium imponere. ℭ Cederent. habendas aliis permitterent. ℭ Quod tanti esset. i. accipere pecunias que tm̄ ualerent q̄tum possessiones ab aliis occupate. ℭ Suu. possessiones quas amiserant. ℭ O uirum magnum laudat Cice. prude̅tiam arati modestiamq; & studium erga patriam & ciues detestaturq; Syllam & Cesarem tyrannos qui bona ciuium sub hasta uenire iusserunt uoce preconis. ℭ Magnum magni nominis & autoritatis ac dignum qui rome natus esset. ℭ Sic est par decet. ℭ Bis te̅pore Sylle & Cesaris. ℭ Hastam ponere uendere bo-

C. Gracchi mors
Versutia Septumulei.
Nonne.
Num.
Aratus uir optimus.
Aratus fugit.
Clinias & aristo. Abatide interimerunt.
Arati optimum consiliu.
Aratus ptholomeo utebatur fami liariter.
Cl. talenta accepit a ptholomeo arato statua erecta.
Statuere
Alexandriam.
ptholomeꝰ opulẽtissimꝰ
Cognitio.
Estimare.
Arati laꝰ

na ciuiũ sub hasta uoce preconis. Vñ Martialis. Venderet exultos colles cũ preco facetus. ℂ At ille grecus aratus si cionius putauit oĩbus cõsulendũ esse quod fuit offm̃ prudentis uiri & sapientis. ℂ Eaq̃ est. poni nunc q̃d deceat sa piẽtiam summi ciuis oẽs. s. eodẽ iure continere & bona ciuiũ defendere. ℂ Summa pfecta prudẽtia seruire cõmodis reip. & ciuiũ. ℂ Diuellere: diripere: distrahere atq̃ dissipare. Pla. i epistola ad dionis amicos sic scribit. Ei uero q̃ pre clarissima sibi patrieq̃ affecta nihil unq̃ nisi rectũ pulchrũq̃ potest accidere. ℂ Eadẽ equitate. pari iusticia. ut nõ pre ualeant aliq̃ potẽtes & inopes deprimant̃ & cauendũ est diuitiis affluentes ne aliena bona possessionesq̃ inuadant & ne alii e suis locis bonisq̃ pellantur q̃d est contra iusticiã. uñ dicit Cice. faciẽs de hac re contẽtionẽ & propositio nẽ. ℂ Habitat̃ gratis in alieno: in re non sua. ℂ Quid ita cur querit a se Cice. cur in alieno gratis habitatur q̃m. s. eri piunt̃ bona aliq̃bus. quis in ipsis cõparandis multũ impenderint & aliis dantur: q̃ inuito priore dño bonis fruunt̃ & gratis in alieno habitant. ℂ Tuear defendã. ℂ Fruare meo. ut aris & uoluptatẽ capias ex rebus meis. ℂ Quid est aliud. q. d. nil aliud est q̃ id q̃d dixi. ut q̃s amat & alius fruat̃ rebus emptis aliena pecunia. ℂ Tabule uero noue. Nũc de creditoribus debitoribusq̃ intelligit q̃ es alienũ soluere nolunt: in quoꝝ gratiã tabule in foro ponebant̃ & leges q̃bus uolebant statuebantq̃ illaꝝ autores: ut es alienũ debitoribus donaretur: q̃d reip. perniciosum est. Tabule no ue dicebant̃ q̃n uel senatus decreto uel imperatoris edicto decernebat̃ ne alienũ es a debitoribus exigi posset. Id fie bat in plebis subsidiũ: q̃ potentioꝝ fenore ita interdũ opprimebat̃ ut soluere nõ posset. Cũ igit̃ tales proponũtur tabule q̃d significant nisi ut ex pecunia credita q̃s emat fundũ: & creditor pecuniã non hẽat debitor aũt habeat fun dũ aliena pecunia emptũ est cõtra oẽm eq̃tatẽ. ℂ Sene. dicit. Nisi forte existimas leui & fabuloso sermone & agilib⁹ argumẽtis prohiberi posse rẽ perniciosam beneficioꝝ nouas tabulas. ℂ Quid argumẽti. quid sñie. Argumentũ in hoc loco sñiam significat ab arguo: q̃d idẽ est q̃d demonstro. sic apud Ouid. Qui latus argueret corneus arcus erat. Quãobrẽ. concludit Cice. q̃d agendũ sit. ℂ Ne sit es alienũ ne sint debitores q̃ reipu. noceant. ℂ Põt caueri. uitari põt multis modis: ne. s. es alienũ noceat reip. nisi erit istud: ut creditores suã pecuniã perdant & debitores aliena lu crẽtur: q̃d maxime noceat reip. pp dissensiones q̃ uiolata fide oriuntur fides aũt uiolatur: cũ pecunia credita non sol uit̃: & sic uiolat̃ iusticia: cuius fundamentũ est fides. ℂ Si hoc non fuerat põt (inquit caueri nisi tabule noue prepo nerẽtur: q̃bus pecunie donant̃ debitoribus. ℂ Vt locupletes. hoc est q̃tũ ad legẽ agrariam qua locupletibus agri adi munt̃: & dantur egenis. ℂ Debitores lucrent̃. hoc pertinet ad nouas tabulas: q̃ proponebant̃ in gratiã debitoꝝ. Er go inq̃t si hoc non fuerit: alia uia prouideri põt: ut es alienũ dissoluat̃: ℂ Nũq̃ uehementius actũ est. Prima Cicero nis curia & cõmendatio in consulatu fuit legis agrarie dissuasio. ℂ Inde furores. Catiline & alioꝝ coniuratorũ op pressit: qui pp magnitudinẽ eris alieni bellũ ciuile optauerant & tribunos: legis autores: in senatu grauissima oratio ne adeo fregit: ut loqui amplius non auderent. Oẽs oberrati Catiline fauebant: & cũ pleriq̃ postularent: ut Catilina belli premia proponeret autore. Salu. ille nouas tabulas proscriptiones locupletũ magistratus: sacerdotia: rapinas: oĩa deniq̃ alia: que bellũ atq̃ libido uictorũ desiderat: pollicebat̃. Adde ẽt q̃ ipse. M. Antonius Cice. collega pp ma gnitudinẽ. eris alieni non inuitus de coniuratione audiebat. huic malo Ciceronis industria occursum est. ℂ Vehe mẽtius maiori conatu ego essem consul. ℂ Armis castris. hoc dicit pp Catilinam & alios coniuratos q̃ es alienam conflauerant: & arma sumpserant contra rẽpu. & Ciceronẽ consulem & optimates trucidare parabant. ℂ Ab oĩ ge nere hoĩum & ordine senatorio. q̃m ex ordine senatorio (ut scribit Salu.) & equestri & non nulli hoĩes ex municipiis: cũ Catilina erant ex plebe. ℂ Vt hoc malũ ne. s. pecunia credita solueret̃. ℂ Nec maius es alienũ. nunq̃ fuerunt tot oberrati. His amicis sociisq̃ confisus. Catilina inq̃t Salu. simulq̃ q̃ es alienũ per oẽs terras ingens erat. ℂ Fraudãdi enim rõ quare facile & bñ dissolutũ fuit es alienũ. ℂ Sublata: amota fraude. q̃m oppresso Catilina non potuerãt ob tinere: ut es alienũ condonaret̃. ℂ Sepe. apparentia fraudandi creditores: q̃m nulla spes fraudis relicta erat. cũ Cice. consul summa prudẽtia reip. gubernacula teneret. ℂ At uero hic noster uictor. Cesarẽ taxat qui & agros populo di uisit uectigales reip. & largitionibus aliisq̃ rebus preter equitatẽ sibi plebẽ deuincit: ut ad id q̃d cupiebat perueniret p fas & nefas. ℂ Hic noster uictor Cesar qui rẽpub. occupauit. ℂ Nunc uictus ex stomacho loquit̃ in Cesa. qui cũ uoluisset esse uictor postea fuit uictus & a coniuratis oppressus. ℂ Que cogitarat. cũ. s. ad imperiũ tenderet. Vñ dicit in quadã epistola ad atticũ Cesarẽ in consulatu confirmasse regnũ de quo edilis cogitarat. ℂ Perfecit executus est cumulatissime. ℂ Cũ eius iam nihil interesset. i. cũ ad ipsum iam nihil ptineret. & non egeret gratia populari: q̃m po tiebat̃ iam rerum. Cũ igitur nullã utilitatẽ ex largitionibus expectaret: q̃m habebat id q̃d optauerat: tñ hic largitioni bus usus est. Sensus est. Alii q̃ nouas tabulas proposuerunt fauorẽ captabant: & ob id supremũ locũ querebant: aspi rabantq̃ ad principatũ fauorẽ populi Cesar uero cũ iam esset imperator: & nihil eius interesset: q̃m ad optata per uenerant: tñ ea perfecit que prius cogitarat cũ ad principatũ: quem aĩo suo effinxerat: oĩ uia properaret. Adde ẽt q̃ Cesar in coniuratione Catiline nominatus fuit: & sic Cesaris malum aĩum notat: qui peccandi libidine tenebatur. Nã cum nullã utilitatẽ caperet ex his largitionibus tñ ut peccaret dilargiebat̃. Suetonius in hac re Cesarẽ laudat: nec Cice. Astipulat̃. Ait enim in Cesare de pecuniis mutuis desiecta nouaꝝ tabularũ expectatione: q̃ crebro mouebat̃ decreuit tandẽ ut debitores creditoribus satisfacerẽt p estimationẽ possessionũ: quanti quasq̃ añ ciuile bellũ cõparuis sent deducta summa eris alieni si q̃d usure noĩe numeratũ: ut perscriptũ fuisset: qua cõditione quarta pars pene de biti deperibat. ℂ Libido. effrenata uoluptas. ℂ Etiã si nõ esset cã peten di: q̃m iam rerũ potiebat̃: & nõ egebat aure po pularis: ut illa euectus ad summũ gradũ ascẽderet. ℂ Ad hoc igit̃ cõcludit Cice. fugiendũ esse a talibus largitionib⁹ q̃ sunt contra equitatẽ. ℂ Tuebunt̃. defendẽt gubernabũt regentq̃ precepit Cice. q̃d agendũ in tali re sit: his q̃ reipu. presunt q̃m seruata iudicioꝝ equitate suũ quisq̃ possidere debet. ℂ Circũueniant̃. decipiant̃ a potẽtioribus: & q̃d ipsi diuites possint sua defendere: & amissa recupare: nec ipsis noceat inuidia: q̃a sunt diuites. Obsit impediat q̃m sole mus inuidere potẽtiorib⁹. ℂ Vectigalib⁹. redditib⁹ publica uectigalia intelligũtur ex q̃bus uectigal fiscus capit: quale est uectigal port⁹ uel rerũ uenaliũ. Itẽ & salinariũ & metalloꝝ. ℂ Hec gña officioꝝ de q̃bus disputatũ est. ℂ Persequũ tur q̃ studiose amplectunt̃. ℂ Cũ utilitate reipu. q̃d est ualde optandũ curandũq̃: ut oĩa ad illius utilitatẽ referantur. ℂ Gratiã beniuolẽtiam. ℂ In his aũt ponit ea q̃ Antipater phs putabat ẽẽ a Panetio pretermissa que ad utilitatẽ per tinẽt de qua hoc uolumine disputatũ est. ℂ Antipater fuit ex tyro phenice stoice discipline additus: q̃ post Panetiũ

Diuellere.

Tabule noue.

Inopes fenore aliquando opprimuntur.

Arguo. Argumẽtum.

Fides uiolat̃ que est iusticie fundamẽtũ.

Prima Cice. curia.

Oberrati.

Catilina

M. Ant. C. collega.

Cice. Cesarẽ taxat

Cesar imperator.

Cesaris malum animũ notat

Libido.

Circunueniat.

Vectigal

Publica uectigalia.

Antipater philosophus stoicus.

de officiis reſcripſit: & quedā neceſſaria omiſiſſe Pane. dixit: que Cice. perſtringit cū ſint in promptu. ¶ Cēſet. iudicat & putat. ¶ Curationē qūo debemus curare ualitudinē & pecuniā: que duo circa ualitudinē uerſantur. ¶ Preteritas. omiſſas a Pane. certo conſilio: qm̄ eſſent faciles & in promptu: oēs enim hoc ſciunt. ¶ Sunt utiles. ꝑtinent ad hanc diſputationē q̄ in manibus habemus de utili. ¶ Sed ualitudo dat Cice. precepta de his q̄ a Pane. pretermiſſa ſunt tanq̄ facilia. ¶ Noticia ſui corporis: ut unuſquiſq; ſciat ſuā naturam: diſpoſitionē naturalē. & quid illi proſit obſitq; ut cauere poſſit. ¶ Et continētia qm̄ incontinēs diu uiuere non pōt cū oibus utatur ſine aliquo diſcrimine. ¶ Tuēdi cōſeruandi in proſpera ualitudine. ¶ Et pretermittēdis uoluptatibus. pretermittēdo uoluptates: q̄ ſunt eſca maloꝝ & uirile corpus eneruant. Vñ Pli. in epiſto. laudat ſpurinā q̄ haberet uiuidū corpus & ualidū: perſpicuāq; oculorū aciē pp continētiam q̄ autore laertio Socra. a peſte tutū reddidit athenis q̄ totam urbē infecerat. ¶ Arte coꝝ. medicina & medicoꝝ preceptis. ¶ Res aūt familiaris. tranſit ad alterā partē docens qūo res familiaris querenda ſit. ¶ Turpitudo. i. honeſto lucro: querenda eſt res domeſtica & augenda. ¶ Has res qbus eſt querenda res familiaris & augenda. ¶ Xenophon ſocraticus. diſcipulus ſocratis. ¶ Economicus. de re familiari tuenda. Hec Ciceronis interpretatio non extat nec extabat tpe Quintiliani. Ariſto. ēt (ut dictum eſt) cōpoſuit lib. Economicū: in quo precepit. Cice. qūo paterfamilias debet gubernare ſuam domum & querere atq; augere rem domeſticam: ſic ēt fecit Xenophon.

Volupta tes malorū eſca. De famili ari re querēda ASCE.

Vt ualeas q̄ ſis diues aut uiribus altus.
Aut celer exoptes hic tibi precipitur.

☞ Que inter humana potius optanda ſint ſeriatim deſcribit.

S Ed utilitatum comparatio (quoniam hic locus quartus a panetio pretermiſſus ſepe eſt) neceſſaria. Nā & corporis cōmoda cū externis & externa cū corporis & ipſa inter ſe corporis & externa cū externis cōparari ſolent. Cū externis corporis hoc mō cōparant' ualere ut malis q̄ diues eſſe. Cū corporis externa hoc modo diues eē potius q̄ maximis corporis uiribus. Ipſa inter ſe corporis cōparant' ſic ut bona ualitudo uoluptati anteponat': uires celeritati. Externorū aūt gloria diuitiis uectigalia urbana ruſticis. Ex quo genere cōparatiōis illud eſt Catonis ſenis. A quo cū quereretur. qd maxime in re familiari expediret? Reſpōdit bñ paſcere. Quid ſecundū? ſatis bñ paſcere. Quid tertiū? bñ ueſtire. Quid quartū? arare. Et cū ille q queſierat dixiſſet qd fenerari? Tū cato qd hoiem inquit occidere? Ex quo & multis aliis intelligi debet utilitatū cōparatiōes ſolere fieri recteq; hoc adiunctū eē quartū exqrendoꝝ officioꝝ genus. Sed toto hoc de gñe de querēda: de collocāda pecunia ēt de utēda cōmodius a qbuſdā optimis uiris ad mediū ianue ſedētibus q̄ ab illis philoſophis ulla in ſchola diſputatur. Sed tñ ea cognoſcēda. Pertinēt .n. ad utilitatē de q̄ hoc libro diſputatū ē. Reliqua deinceps pſequamur.

S Ed utilitatum. Sicut ad finem primi: ita in fine huius ponit comparationem duorum utilium inter ſe di. ſed comparatio utilitatum (qm̄ hic locus erat quartus pretermiſſus a Pane.) eſt ſepe neceſſaria. Nam & cōmoda corporis ſolent comparari cū externis & externa ſup. cōmoda cū corpis ſup. cōmodis & ipſa ſup. cōmoda corporis ſolēt cōparari inter ſe: alia. ſ. cū aliis cōmodis corpis & externa cū externis Corpis ſup. cōmoda cōparant' cū externis hoc mō ut malis. i. magis uelis ualere. i. ſanus & incolumis eē q̄ diues eſſe. Externa ſup. cōmoda cōparant' cū corporis ſup. cōmodis hoc mō. ſ. ut malis poti⁹ eſſe diues q̄ maximis uiribus corpis. Ipſa ſup. cōmoda corporis cōparant' ſic inter ſe: ut bōa ualitudo anteponāt' uoluptati & uires ſup. anteponant' celeritati. i. pernicitati & agilitati. Autem pro ſed externorum ſup. cōmoda comparantur ſic ut gloria ſup. anteponatur ſup. diuitiis: & uectigalia urbana. i. que recipiuntur a rebus urbanis: que tutiores & honeſtiores ſunt anteponātur ſup. ruſticis. Ex quo genere comparationis eſt illud catonis ſenis a quo cum quereretur quid maxime expediret in re familiari reſpondit bene paſcere. Quid ſecundum ſup. expediret reſpondit Satis bene paſcere. Quid tertium. i. tertio loco expediret ſup. interrogatus reſpondit bene ueſtire. Quid quartum ſup. expediret reſpondit: arare & cum ille qui queſierat dixiſſet. Quid fenerari ſup. cenſes expedire: tum Cato inquit. Quid occidere hominem ſup. expedire cenſes: ex quo & multis aliis debet intelligi cōparationes utilitatum ſolere fieri & hoc quartum genus officiorum exquirēdorum eſſe adiunctum recte. Sed cōmodius diſputatur de hoc toto gñe. ſ. de querenda & de collocanda pecunia & etiam de utēda a quibuſdam optimis uiris ſedētibus ad mediū ianue. i. in hemicyclo: i quo ſeniores rerū experti & periti cōſedere ſolēt (niſi forte dicat ad mediū ianue: qd̄ flaccus ad medium ianū) diſputatur dico cōmodius ab illis q̄ ab illis phis in ulla ſchola. Enim ꝑ ga ipſa pertinēt ad utilitatē de qua diſputatū eſt hoc lib. nos pſequemur deinceps uidelicet i. iiii. lib. reliqua. i. q̄ reſtāt.

ERAS. In agri cultura quid utiliſſimū cato.

Indicat.

S Ed utilitatum comparatio. Poſtq̄ abunde. Cice. diſſeruit de utili: ut propoſuit iam de comparatione utilium inter ſe dicet. ut pars propoſitionis abſoluatur quam Panetius pretermiſit. ¶ Erat quartus. quoniā prius uidendum erat de honeſto: inde duobus propoſitis honeſtis utrum honeſtius quod in primo uolumine fecit. Poſtea tertio loco de utili inde quarto de duobus utilibus. utrum utilius. Nam & commoda corporis docet quomodo fit hec comparatio: & ponit exempla. ¶ Corporis commoda bona ualitudo: uires pulchritudo: celeritas in pedibus: clara & beata nox & ipſius explantata impreſſio. ¶ Cum extremis bonis fortune que ſunt extra corpus & animum: ut diuitie: magiſtratus & ſimilia. ¶ Hoc modo inquit bona corporis comparantur cum extremis: & ponit exemplum. externa comparantur cum bonis corporis. & ipſa bona corporis inter ſe comparantur. ¶ Externorum autem. eſt inter ſe comparatio: ut gloria diuitiis anteponatur. redditus urbani ruſti-

MARS.

Corporis commoda. Fortune bona.

Vectigalia. Vrbana.

cis. Vectigalia urbana redditus ex aliqua re q̄ fit in urbe. ℂ Rusticis uectigalibus q̄ ex re rustica percipiunt᷑. ℂ Ex quo genere cōparationis affert responsum Cato. censorii quo ille usus est cū ab eo quispiam quereret qd maxime utile esset in re familiari. ℂ Catonis senis: ad differētiam Cato. iunioris. q uticensis cognominatus est. Cato senior oīum bonas artiū magister fuit: rei rustice studiosus: de quo scripsit: & clarissimum uite exemplū prebuit nepotibus suis.

Cato senior de re rustica scripsit.

ℂ Quid maxime expediret: ualde utile esset: & qs esset certissimus questus. Bn̄ pascere habere prata: q̄ parua agricolarum impēsa questū afferunt: & ideo parata dixerūt antiqui facere pecuariā & habere aīalia que non sint oneri fundo: & ideo dixit satis bn̄ pascere. In quarto loco posuit orationē qm̄ requirit inpensam: & sic ostēdit questū ex cultura agrorū pecoris & uillatica pastione preponendū esse ceteris: cū sit iustus: & citra iniuriā aliorū hunc questum romani diu coluerūt. Colebant enim agros: & inde ad militiā eligebant᷑ faciebant pecuariā. Ideo cognoīa necnon peculiū & peculia dicta: & ipsa deniq̄ italia ab italis. i. uitulis prisca lingua. Ille igitur bn̄ pascit q prata habet & pecuariā facit: & uillaticā pastionē curat. ℂ Et cū ille diceret nōne utile est fenerari: rn̄dit Cato idem esse q̄ occidere hoiem: ut oñderet rem domesticā non esse agendā illicito & inhonesto lucro: sed propriis redditibus agrorū & aīaliū: guleq̄ & luxui uestiū tēperandū esse: qm̄ nihil pót esse utile qd non est honestū & parsimonia est maximū uectigal. Increpans aliqn̄ mores urbis cato: difficile esse dicebat illā rēpu. saluā fore ubi pisciculus pluris q̄ bos ueniret. ℂ Dictū est supra quare feneratio habet᷑ odio: cū sit contra naturā. ℂ Quid enim est fenus (inqt Seneca) & usura: nisi humane cupiditatis extra naturā quesita noīa. In principio de re rustica scribit cato. Maiores nr̄i sic habuere: & ita in legibus posuere furē dupli condēnari: feneratorē quadrupli. ℂ Bn̄ uestire. puto hic esse mendā legēdum bn̄ uitire. i. bonas hr̄e uites & uineas: qd uerbū catoni conuenit q nepotibus prospiciens de rōne impense canit. ℂ In primis. Nā primū & certissimū questū dixit esse in pratis: scd̄m in uineis: tertiū in agris aratis: qm̄ hi maiori colunt᷑ impēdio q̄ uinee: aut pascua & prata: q̄ parata dixerunt antiqui: ut inqt Plini. & sic maxime probat᷑ a catone is questus quiq̄ minimo impendio constaret. Vn̄ ēt inquit Plini. Interrogatus cato qs esset certissimus questus rn̄dit. Si bn̄ pascas q proximus: si satis bn̄ pascas. Summa oīum in hoc spectāda fuit ut fructus is maxime probaret᷑: quiq̄ in minimo impēdio constitutus esset. Questuosissimā. cato iudicauit uitā proxime hortos riguos: nec id falso: si sub oppido sint & prata que antiqui parata dixerūt. ℂ Quid hoiem occidere. q. d. idem est fenerari & hoiem occidere. ℂ Ex quo: pp hoc probat sniam suā autoritate catonis. ℂ Et multis aliis q ad probandū dici possent. ℂ Sed utilitatū cōparatio. illud nūc attingit qd a Pane. pretermissum dixit duobus propositis utilibus utrū sit utilius fecit idē supra in cōparatione honesti.

Prata quasi parata.

Italia a uitulis dicta.

Parsimonia maximū uectigal ē.

F.M. Expositio.

Que aūt utilia sunt aut aī aut corporis sunt aūt externa: ita aūt diffinit Cicero. Bonis corporis bona aī anteponēda esse. Corporis uero externis anteferēda: quia pro aī bonis conseruandis corpus uim oībus bonis eius est contēnendum & pro cōseruando corpore oīa externa sunt abiicienda qd̄ non dissentit a religione nostra. ℂ Quartus locus. primus locus fuit honestū aut turpe: scd̄s duobus propositis honestis utrū honestius. tertius utile an cōtra. quartus uere est de quo nunc agit᷑ duobus propositis utilibus utrū utilius. ℂ Nā & corporis &c. de animi cōmodis non loquitur quia cū de honesto disputauit affatim dixit. Et minime. dubiū est bona animi corporis bonis anteponenda esse primū quidē bona corpis cū bonis externis cōparant᷑ inter se uerbi gr̄a. utrū melius sit bn̄ ualere an formosum esse. ℂ Externa cū cōmodis corporis. Exēpli grā utrū meli⁹ bn̄ ualere an diuitē esse sed ipse Cice. singulis sua exēpla subiicit. ℂ Vires celeritati. bona sunt corporis uires & celeritas. uires sunt eius q robore ualet & lacertis. Celeritas eius q fuga p̄stat uir fortis nō fugit. Celeritas incidi potuisset q̄ fortis & uir. ait pedibus timor addidit alas. ℂ Ex quo gn̄e: uidelicet cū externa bona inter se cōparant᷑. ℂ Illud catonis. illū superiorē intelligit q scripsit de originibus & de re rustica ac de aliis rebus multis cuius pronepos fuit cato uticēsis. ℂ Bn̄ pascere. bn̄ nutrire & bruta & hoīes ut. s. labori sufficerēt q̄ idē trahit li. de re rusti. ℂ Satis bn̄ &c. mediocriter. s. pascere si uidelicet paterfamilias satis diues nō fuerit. ℂ Quid fenerari. cū ille quesisset q̄ fenerari est utile in re familiari rn̄dit cato qd hoiem occidere querens qd esset hoiem occidere ex quo significant nihil crudelius nullū maius aut tetrius scelus esse q̄ usurā facere &c. ℂ Quartum hanc quartā disputationē de utilibus utrū utilius: ut offīm perfecte exquisitū inueniat᷑. ℂ Sed toto hoc gn̄e. uult Cicero seniores usu peritos & longa experiētia rerū prudētes longe melius de hac re disputare posse: q̄ possint ph̄i in suis scolis q non habēt usum rerū ph̄i possunt precipere nō esse fenerandū bn̄ querēdam esse pecuniam & bn̄ locandā: sed ipsi oīa contēnentes talia sunt experti. At senes patresfamilias q experti sunt qd si fenerari: & qd afferat incōmodi: & qūo quis pecunia debeat uti conueniēs in hemicyclo de tali re inter se cō fabulantes longe melius disputare & precipere possunt. Vn̄ Scipio: Hānibal: Pyrrhus: Alexander: Pōpeius: Cesar melius de re militiari disserere potuissent q̄ hi q de ea rescripserūt: & in acie uersati non sunt. Ideo Hānibal derisit Phormionē coram se de re militari disputantē cum nūq̄ acies uidisset. Itē de agricultura dicit Collu. lib. i. alloquens Syluinū ad quē scribit. Hoc igit᷑ Syluine (inquit) priusq̄ cū agricolatione cōtra has aduocato in consiliū: nec tn̄ sic mente dispositus uelut summā totius rei in iis consequutur: quippe eiusmodi scriptorū monumēta magis instruūt q̄ faciunt artificē & experiētia dominatur in artibus: neq̄ est ulla disciplina: in qua non peccando discat᷑: neq̄ statim qs compos agricolationis erit his perlectis rōnibus nisi & obire eas ualuerit & p facultates potuerit. Plato in. iii. de repu. dixit non iuuenē: sed senē potius bonū iudicē esse conuenit: & q sero qualis sit iniuria didicerit: neq̄ consuetā sibi aut inherentē: uerū alienā: & in aliis longo tpe pcipe rit: qualeq̄ a natura malū sit sapia non experiētia soleat cognoscere. ℂ Cōmodius. melius q̄ a ph̄is. ℂ Ad mediū ianue sedētibus: in hemicyclo q locus erat prope ianuā in quē senes cōueniebant. Erat aūt hemicyclus locus semirotundus instar testudinis. in Lelio ait. cū sepe multa narraret: tū nemini domi in hemicyclo sedentē ut sedebat: cū & ego essem una & pauci admodū familiares: in eū sermonē illū incidere: q tū fere multis erat in ore. Cyclus grece latine dr̄ circulus & orbis. ℂ Hemicyclus medius circulus. in cuius ambitu erant sedilia in qbus sedebat᷑ ab his q in hemicyclo cōueniebant. ℂ Quā a ph̄is. qm̄ hec magis requirit experiētiam rerum q̄ disciplinā. ℂ Tamen q̄uis ita sit ut magis in usu posita sunt: tn̄ cognoscēda sunt ex preceptis philosophorū qm̄ sunt utilia: inde adhibēdus est usus. ℂ Reliqua: ultimā partē prime propositionis: que est de repugnantia utilis & honesti. & iudicio quo eligimus id quod prestat & utitur Cicero transitione captans attentionē: qm̄ se persecuturū pollicetur q̄ dicenda restant. ℂ Deinceps: post hac & iam postq̄ de omnibus aliis disputandū est. ℂ Ascensii familiaris explanatio tertii libri.

Experti melius. disputāt de his q̄ philosophi.

Senes in hemicyclo.

Experiētia dominatur in artibus.

Hemicyclus.

Vtitur. trāsitiōe.

P Vblium Scipionem. Huius in tertium librum presationis. Ordo. O Marce fili Cato scripsit Publium Scipionem eum qui appellatus est primum .i. ante omnes alios Aphricanus a deuicta .s. Aphrice ciuitate Carthagine: hoc est Scipionem maiorem solitum dicere. Scripsit inq̃ Cato qui fuit fere equales eius uidelicet Scipionis eum solitum dicere: se nunq̃ esse minus ociosum .i. cessantem q̃ cum esset ociosus .i. extra administrationem reip. Nec se esse minus solum q̃ cum esset solus quia tunc cum literis aut animo suo uersabatur cum extra turbam esset. Vero .i. certe illa supple uox est magnifica & digna magno & sapiẽte uiro que declarat illum cogitare in ocio de negociis & solitum loqui secum in solitudine .i. cum solus esset: ut neq; cessaret unq̃: & interdum nõ egeret colloquio alterius. Itaq; due res q̃ afferunt ceteris languore .s. ocium & solitudo acuebãt illum. Vellem ut supple liceret & .i. etiam nobis dicere hoc uere. Sed si minus .i. non possumus consequi imitatione .i. imitãdo tantam prestantiam ingenii certe nos accedimus proxime uoluntate. Nã nos prohibiti a rep. & negociis forensibus .i. que egimus stantẽ repu. in foro iudiciali prohibiti dico impiis: quia tyrannicis ramis & ui .i. uiolentiam persequimur .i. sectamur: ut ex eo lucrum faciamus ocium & nos relicta urbe peragrantes rura ob eam causam: quia prohibiti sumus & ocium persequimur nos sumꝰ fere .i. quasi semper soli. Sed nec hoc .i. mecum ocium est supple comparandũ cum socio Aphricani: nec hec solitudo est comparanda cũ illa .i. cum illius solitudine. Ille enim requiescens a pulcherrimis muneribus reip. sumebat .i. sua sponte capiebat aliquãdo ocium & recipiebat se interdum a cetu & frequentia hominum in solitudinem tanq̃ in portum .i. locum quietis & securitatis. Nostrum aũt ocium constitutum est inopia .i. penuria & carẽtia negocii quia .s. respu. periit nec .i. & non studio .i. desiderio quiescẽdo .q.d. nollem quiescere si resp. uigeret. Enim pro quia: quid est quod agere possumus aut in curia aut in foro dignum nobis extincto senatu .i. postq̃ senatꝰ extinctus & per Cesarem oppressus est: & iudiciis deletis .q.d. nihil. Ita nos qui uixerimus quondam in maxima celebritate atq; in oculis ciuium: nũc fugientes conspectum sceleratorum quibus omnia redundant .i. nimis plena sunt: abdidimus .i. occultauimus nos quantum licet & sumus sepe soli. Sed quia nos accepimus .i. audiuimus & didicimus sic a doctis hominibus uidelicet oportere non solum eligere electione scilicet coacta idest minus fugere ex malis idest inter mala minima idest ea q̃ minima sunt: sed etiam excerpere ex his ipsis scilicet malis supple aliquid boni si quid boni inesset. Propterea ego fruor idest iocunde utor: & idest etiam ocio: quidem idest certe non illo quo is debeat supple frui qui peperisset quondam ciuitati ocium .i. tranquillitatem sicut ipse Cice. deuicto Catilina. Nec ego patior eam solitudinem quam necessitas non uoluntas affert mihi: languere .i. ignauam & inertem eẽ q̃q̃ aphricanus assequebatur: uel .i. etiam meo iudicio maiorẽ laudem q̃ supple ego aut maiorem .i. ual de inanem tamẽ nulla monumenta .i. testi-

MARS. Ordo.

ℭ M.T.C. de officiis Liber tertius Prefatio.

Strennuus optata quando gaudere quiete.
Debeat: ostendit ocia uir cupiens.

☞ Laudat ocium & solitudinem.

PVblium Scipionem marce fili eum qui primum Aphricanus appellatus est dicere solitum scripsit Cato (qui fuit fere eius equalis) nunq̃ se minus ociosum esse q̃ cũ ociosus nec minus solum q̃ cum solus esset. Magnifica uero uox & magno uiro & sapiente digna que declarat illum in ocio de negociis cogitare & in solitudine secum loqui solitum ut neq; cessaret unq̃ & interdum colloquio alterius non egeret. Itaq; due res que languorem afferunt ceteris illum acuebant ocium & solitudo. Vellẽ & nobis hoc idem uere dicere liceret. Sed si minus imitatione tantã ingenii prestantiã cõsequi possumus: uoluntate certe proxime accedimus. Nam & a repu. forensibusq; negociis armis impiis uiq; prohibiti ocium persequimur. & ob eã causam urbe relicta rura peragrantes sepe soli sumus. Sed nec ociũ hoc cum aphricani ocio: nec hec solitudo cũ illa cõparanda est. Ille enim requiescens a reipublice pulcherrimis mũeribus ociũ sibi sumat aliquando & a cetu hominum frequentiaq; interdum tanq̃ in portum se in solitudine recipiebat. Nostrum aũt ocium negocii inopia: nec requiescendi studio constitutum est. Extincto .n. senatu deletisq; iudiciis quid est quod dignum nobis aut in curia aut in foro agere possimus. Itaq; qui maxima celeritate atq; in oculis ciuiũ quondam uixerimus nunc fugientes conspectũ sceleratoꝵ quibus omnia redundant abdidimus nos q̃

Dictum publii scipionis a phricani

ERAS. Hic hannibale pulso. Aphricã fecit tributam.

Solitudo. Cicerõis

ERAS. Cessare pro ociari: aut nihil agere

ERAS. Acuere ꝓ acriorẽ facere

tum licet & sepe soli sumus. Sed qa sic ab hominibus doctis accepimus non solũ ex malis minima oportere eligere: sed etiã excerpe ex his ipsis si qd inessent boni ꝓpterea & ocio fruor: non illo quidẽ quo debeat is qui quondam peperisset ocium ciuitati nec eã solitudinem languere patior. quam mihi affert necessitas non uolu ptas. Quamq̃ aphricanus maiorem laudem uel meo iudicio assequebat᷑. Nulla tñ eius ingenii monumẽta mãdata litteris nullũ opus ocii nullũ solitudinis munus. Ex quo extat intelligi debet illum mentis agitatiõe inuestigationeq; eaꝝ reꝝ quas cogitãdo cõseque bat᷑ nec ociosum nec solũ unq̃ fuisse. Nos aũt qui non tm̃ roboris habemus ut cogitatiõe tacita a solitudine abstrahamur ad hanc scribendi operã oẽ studiũ curã q; conuertimus. Itaq; plura breui tẽpore euersa q̃ mul tis annis stante rep. scripsimus. Sed cum tota philoso phia mi. Cic. frugifera & fructuosa nec ulla pars eius inculta ac deserta sit. tamen nullus feracior in ea locus est nec uberior. q̃ de officiis a quibus constanter hone steq; uiuendi precepta ducuntur. Quare q̃q̃ a Cratip po nostro principe huius memorie philosophorũ hoc te assidue audire atq; accipere confido tamen conduce re arbitror talibus aures tuas uocibus undiq; circunso nare nec eas (si fieri possit) quicq̃ aliud audire: Quod cum omnibus est faciendum qui uitam honestam in gredi cogitant tamen haud scio an nemini potius q̃ ti bi. Sustines enim non paruam expectationem imitan de industrie nostre magnam honoꝝ nonnulla fortasse nominis. Suscepisti onus preterea graue & athenarũ & Cratippi ad quos tum tanq̃ ad mercaturam bonarũ artium sis profectus inanem redire turpissimum est dedecorantem & urbis autoritatem & magistri. Qua re q̃tum conniti animo potes q̃tum labore contendere si dicendi labor est potius q̃ uoluptas tantũ fac ut effi cias neue cõmittas. ut cum omnia suppedita sint a no bis tute tibi debuisse uideare. Sed hec hactenus. Mul ta enim sepe ad te cohortandi gratia scripsimus. Nunc ad reliquam partem proposite diuisionis reuertamur.

¶ Argumentum Erasmicum.

¶ Reprehensus Panetius quod tria genera pollicitus tertium non exoluerit. Ab aliis ita notatus quod eam partẽ homo stoicus induxe rit in qua diceretur cum honestate pugnare utilitas atq; Cicerone defensus.

PAnetius igitur qui sine cõtrouersia de officiis accuratissime disputauit queq; nos correctiõe q̃dã adhibita potissimũ sequuti sumus tribus

---

monia eius ingenii supple extant mandata lit teris. i. scripta & nullum opus ocii eius & nul lum munus solitudinis eius extat: Ex quo de bet intelligi illum: nec ociosum: nec solum fuis se unq̃ agitatione. i. propter agitationem men tis & inuestigatione. i. propter inuestigatiõem eaꝝ reꝝ quas cõsequebantur cogitando nos autem qui non habemus tantum roboris ut abstrahamur tacita cogitatione a solitudine. i. ita ut iudicemur non esse soli. conuertimꝰ om ne studium & curam supple omnem ad hanc operam scribendi. Itaq; scripsimus plura bre ui tempore repub. euersa. i. postq̃ respu. euersa est: q̃ multis annis sup. scripseramus repu. stan te Sed cum. i. quis mi Cice. tota philosophia sit frugifera. i. fructuosa: nec ulla eius pars sit in culta ac deserta: tamẽ nullus locus est feracior in ea nec uberior q̃ de officiis quibus ducũtur. i. sumuntur precepta uiuẽdi constanter & ho neste. Quare q̃q̃ ego confido te audire atq; ac cipere assidue hoc quod dictum est audire sup ple a Cratippo nostro uidelicet amico & prin cipe philosophorum memorie. i. qui nũc sunt in memoria tamẽ ego arbitror conducere. i. uti le esse aut es tuas circunsonare undiq; talibus uocibus nec eas. s. aures tuas audire aliud qcq̃ si fieri possit. Quod cum faciendum est omni bus qui cogitant ingredi honestam uitam: ta men haud. i. non scio an nemini potius q̃ tibi. Tu enim sustines. i. sustẽtas & in uictore tenes non paruam expectationem nostre industrie. imitande: & magnam honorum supple imi tandorum & nonnullam. i. aliquam forte no minis supple nostri imitandi. Tu preterea su scepisti graue onus & athenarum & Cratippi ad quos cum sis profectus tãq̃ ad mercatu ram bonarum artium turpissimum est te redi re inanem dedecorantem autoritatem & ur bis scilicet athenarum & magistri scilicet Cra tippi. Quare fac q̃tum potes cõnitti animo & q̃tum potes contendere labore (si est labor di scendi potius q̃ uoluptas) ut efficia sup. quod monui neue. i. nel ut non committas idest pa tiaris ut cum omnia sint suppeditata. i. abun de ministrata & suffecta tibi a nobis tu uidea re. i. uidearis defuisse tibi. i. neglexisse commo dum tuũ: sed hec hactenus supple dicta sunt. Nos enim scripsimus sepe a te multa gratia cohortandi: nunc reuertamur ad reliquam partem diuisionis. s. officiorum proposite scili cet in principio ubi proposui disputaturum de comparatione: & repugnantia utilis et ho nesti. ¶ igitur ut scilicet propositum aggredia tur Panetius qui sine controuersia idest om nium iudicio disputauit accuratissime idest cum summa cura et diligẽtia de officiis quẽq; i. quem nos secuti sumꝰ potissimũ & hoc qua dam correctione adhibita explicauit tribus ge neribus propositis: idest cum tria genera eẽnt proposita in quibus homines solent delibera re et consultare de officio uno supple genere proposito cum dubitarent ne pro an: id de quo ageretur esset honestum an turpe alte ro supple genere proposito cum dubitarent

ERAS. Latenter suũ ociũ cõmendat.

ERAS. Sapiens neq; ociosus: unq̃ neq; solus.

generibus propositis.in quibus deliberare hoies & cō
sultare de officio solerent uno cum dubitarent hone/
stum ne id esset de quo ageretur an turpe altero utile
ne an inutile tertio si id quod speciē haberet honesti
pugnaret cū eo quod utile uideretur quomodo ea di/
scerni oporteret de duobusgeneribus primis tribus li/
bris explicauit. De tertio aūt genere deinceps se scri/
psit dicturum.nec exoluit quod promiserat. Q uod eo
magis miror. quia scriptū a discipulo eius possidonio
est triginta annis uixisse. Panetium postq̄ eos libros
edidisset. Q uem locum miror a possidonio breuiter
esse tractatum in quibusdam cōmentariis presertim
cum scribat nullum esse locum in tota philosophia
tam necessarium. Minime uero assentior his qui ne/
gant eū locum a Panetio pretermissum sed consulto re
lictū.nec omnino scribendum fuisse:quia nunq̄ posset
utilitas cū honestate pugnare de quo alteꝝ pōt habe
re dubitationē adhibendū ne fuerit hoc genus qd in
diuisiōe Panetii tertiū est an plane omitēdū alterū du
bitari nō pōt quin a Panetio susceptū sit sed derelictū
Nā qui a diuisione tripartita duas partes absoluerit.
hinc necesse est restare tertiā ꝑterea in extremo libro
tertio de hac parte pollicetur se deinceps esse dictuꝝ.
Addit eodē testis locuples Possidonius qui ēt scribit
in quadā epistola. P.Rutilū ruffum dicere solere qui
Panetiū audierat ut nemo pictor eēt inuētus:q uene/
ris eam partē quā Apelles inchoatā reliquisset absol/
ueret.oris enim pulchritudo reliqui corporis imitandi
spem auferebat sic eam que Panetius pretermisisset
& non perfecisset propter eorū que fecisset prestantiā
neminē esse persecutum.Q uamobrem de iudicio Pa
netii dubitari non potest:recte ne aūt hāc tertiā partē
ad exquirendū officium adiunxerit:an secus de eo for
tasse dubitari potest. Nā siue honestū solum bonum
est ut stoicis placet siue quod honestum est id ita sum
mū bonū est queādmodū peripateticis nostris uidet̄
ut oīa ex altera parte collocata uix minimi mometi in/
star habeant dubitandū non est quin nunq̄ possit uti/
litas cū honestate contendere.Itaq; accepimus Socra/
tē solitū execrari eos qui primum hec natura coheren
tia opinione distraxissent cui quidē ita sunt Stoici as/
sensi.ut quicquid honestū esset:id utile esse censerēt:
nec utile quicq̄ qd honestū.Q uod si is esset Panetius
qui uirtutē propterea colēdā diceret:ꝗ ea efficiēs uti/
litatis eēt ut hi q res expetēdas uel uoluptate uel in/

an id de quo ageretur esset utile an inutile. &
tertio supple genere proposito cum dubitarēt
si id quod haberet speciem honesti pugnaret
cum eo quod uideretur utile quomodo opor
teret ea discerni explicauit inq̄ Pane.de duo/
bus generibus tribus libris autem pro sed:scri
psit se dicturum deinceps de tertio genere:nec
exoluit.i. effecit quod promiserat. Quod ego
miror magis eo.s.propterea:quia scriptum est
a possidonio discipulo eius panetium uixisse
.xxx. annos postq̄ edidisset eos libros scilicet
tres de dicto officio quem locum scilicet de re
pugnantia utilis & honesti ego miror esse con
tractum breuiter a possidonio in quibusdam
commentariis: presertim cum scribat nullum
esse locum in tota philosophia tam necessa/
rium uero pro sed:ego minime idest nequaq̄
assentior iis qui negant eum locum esse preter
missum a panetio nec relictum consulto.i. de
liberato consilio.nec fuisse omnino scribendū:
ideo scilicet quia utilitas nunq̄ posset pugna/
re.i.dissentire cum honestate: de quo alterum
.i. altera pars potest habere dubitationem ui/
delicet ne pro an hoc genus quod fuit tertium
in diuisione panetii:fuit adhibendum:an pla
ne .i. omnino omittendum Alterum.i. altera
pars non potest dubitari.quin sit susceptum a
Pane. Sed de relictum supple ab eo:nam ne/
cesse est tertiam partem restare huic qui absol
uerit duas partes a diuisione tripartita.i.postq̄
proposuit diuisionem tripartitam. Propterea
ipse pollicetur in extremo libro. idem in extre/
ma parte libri tertii uel in libro. iii. qui extre/
mus est se dicturum esse deinceps.i. consequē
ter.de hac parte possidonius testis locuples.i.
plenus autoritatis accedit idest adiicitur ad
hoc.i.insuper qui scribit etiam in quadam epi
stola.Publium Rutilium ruffum solere dicere
eum dico qui audierat Pane. ut idest quem/
admodum nemo esset inuentus pictor qui ab
solueret eam partem ueneris idest simulachra
ipsius ueneris : quam .s. partem apelles opti/
mus ille pictor reliquissent inchoatam. Enim
pro quia:pulchritudo oris auferebat spē imi/
tandi reliqui corporis sic supple dicebat nemi
nem esse persecutum.i.perfecisse ea que pane.
pretermisisset propter prestantiam eorum qui
fecisset. Quamobrem non potest dubitari de
iudicio Pane.autē pro sed: dubitari potest for
tasse de eo:Ne pro an adiunxerit recte hanc ter
tiam partem ad exquirendum officium an se
cus.i.aliter hoc est non recte sed praue.Nam si
ue solum honestum est bonum ut placet stoi/
cis siue.i.quod honestum est id supple non so
lum sed summum bonum est queadmodum
uidetur nostris peripateticis ut omnia(.s.uolu
ptatis & utilitatis bona)collocata exaltera par
te uix habeant instar idest magnitudinem ac
pondus minimi momenti non est dubitandū
quin utilitas nunq̄ possit contendere cum ho
nestate. ¶ Itaq; accepimus socratem solitum
execrari eos qui distraxissent idest uiolenter se
gregassent primum hec scilicet honestum &
utile coherentia natura idest per naturam

ERAS. Nobilis illa Ven⁹ Apellis capite tantū absoluto reliquo corpore deineato solum.

ERAS. Vnicum bonum Stoici ponunt peripatetici ordinem bonorum inducūt

ERAS. Legere p ſumere uel diligere.

ERAS. Vera uirtus in uno ſapiente. Simulachra eius etiam in mediocribus:

ERAS. Omnes müeros .i. nulla ps deeſt.

De artibus nemo recte iudicat niſi artifex de uirtute non niſi ſapiens.

ERAS. Cato & Lelius ſapientes nomiati

cui quidem uidelicet ſocrati ſtoici aſſenſi ſunt .i. aſſenſum prebuerunt: ita ut cenſerent quicquid eſſet honeſtum id eſſe utile nec quicq̃ eſſe utile quod non ſupple eſſet honeſtum: ꝙ ſi Panetius eſſet is qui diceret uirtutem colendam eſſe: propterea ꝙ ea eſſet efficiens utilitatis: ut hi qui metiuntur res expetendas uel uoluptate uel indigentia liceret ei dicere honeſtatem pugnare aliquando cum utilitate. Sed cum ſit is qui indicet id ſolum bonum quod honeſtum ſit: que autem repugnent huic. ſ. honeſto quadam ſpecie utilitatis. i. quia. uidentur utilia & non honeſta & uitam fieri neq; meliorem acceſſione. i. aduentu aut adiectione eorum: nec peiorem diſceſſionem eorum ipſe non uidetur debuiſſe introducere huiuſmndi deliberationem in que comparetur id quod uideretur utile cum eo quod honeſtum. Etenim uiuere conuenientur nature quod dr̃ a ſtoicis ſummum bonũ id habet opinor hanc ſniam congruere ſemper cum uirtute. Aũt pro ſed legere ita cetera ſup. bona qua eſſent ſecundum naturam. i. accõmodata nature: ſi ea non repugnarent uirtuti: Quod cum ita ſit quidam putant hanc comparationem non eſſe recte introductam: nec quicq̃ omnino de eo gñe fuiſſe precipiendum. Atq; quidem. i. certe illud honeſtum quod dr̃ ꝓprie & uere. i. in ſolis ſapientibus: neq; poteſt diuelli. i. ſeparari unq̃ a uirtute. Aũt pro ſed illud ipſum honeſtum perfectum conſummatũ nullo modo põt eſſe in his in qbus ſapientia pfecta non eſt: uel ſapiẽtia non eſt adhuc pfecta. Igitur ſtoici appellant hec oĩa officia de qbus diſputamus his libris media ſup. officia & ea ſunt cõia & patent late: que &. i. ẽt multi aſſequunt̃ bonitate ingenii & progreſſio diſcendi. aũt pro ſed illud offm̃ quod iidem uidelicet ſtoici appellant rectum. i. perfectũ atq; abſolutum. & ut iidẽ dicunt habet oẽs muneros: nec poteſt cadere in queq̃ preter ſapiẽtem Aũt pro ſed cum aliquq actũ eſt ni comparantur mala officia id ur̃ eſſe perfectum cumulate pp ꝙ uulgus non impellit fere ex toto quid abſit a perfecto. Aũt pro ſed uulgus ſup. nihil putat pretermiſſum ſup. ea tenus quatenus intelligit. Aũt pro ſed illud ſup. quod uſu uenit. i. cõtingit in poematibus & picturis: q; pro & in aliis compluribus. i. ualde multis rebus. ut imperiti delectentur & laudent ea que laudanda non ſunt: credo ob eam cauſam ꝙ aliquid probi. i. probandi: hoc eſt honeſti & pulchri inſit in his. ſ. poematis & picturis quod capiat ideſt afficiat delectatione ignaros qui quidem ignari nequeant iudicare quid uitii ſit in unaquaq; re. Itaq;. i. & ita cum. i. poſtq̃ ſint docti & periti deſiſtunt facile a ſententia. i. cito derelinquunt opinionẽ ſuam erroneam. Igitur ſupple ſtoici dicunt hec officia de quibus diſſerimus ideſt diſputamus & diſquirimus his libris eẽ quaſi ſecunda honeſta: ſed cõmunia omni genere hominum Itaq; .i. & ita omnes ii in quibus eſt indoles ideſt naturalis inclinatio uirtutis id eſt ad uirtutem commouentur ideſt afficiuntur Nec uero cum duo decii ſcilicet pater & fi

digentia metiunt̃ liceret ei dicere honeſtatẽ aliquãdo cum utilitate pugnare. Sed cum ſit is quid ſolũ bonum iudicet quod honeſtum ſit: que autẽ huic repugnent ſpecie quadam utilitate eorũ: neq; acceſſione meliorẽ uitã fieri nec diſceſſione peiorẽ non uidet̃ huiuſmodi debuiſſe deliberationẽ introducere: in qua quod utile uideretur cum eo quod honeſtũ eſt cõparetur. Etenim quod ſummum bonum a Stoicis dicitur conuenienter nature uiuere id habet hanc ut opinor ſententiã cum uirtute congruere ſemper. Cetera aũt que ſecundum naturã eſſent ita legere ſi ea uirtuti non repugnarent. Q d cum ita ſit putant quidam hanc comparationem recte non eſſe introductam nec omnino de eo genere quicq̃ precipiendum fuiſſe. Atq; illud quidẽ honeſtũ quod proprie uereq; dicitur: id in ſapientibus eſt ſolis: neq; a uirtute diuelli unq̃ poteſt. In his autem in quibus ſapientia perfecta nõ eſt ipſum illud quidẽ perfectũ honeſtũ nullo modo eſſe poteſt: ſed ſimilitudines honeſti eſſe poſſunt. Hec igitur oĩa officia de quibus his libris diſputamus media Stoici appellãt: & ea cõia ſunt & late patent que & ingenii bonitate multa aſſequuntur: & progreſſione diſcendi. Illud autẽ officiũ qd rectũ iidẽ appellant perfectũq; atq; abſolutum: eſt ut iidem dicunt oẽs muneros habet: nec preter ſapientẽ cadere in quemq̃ poteſt. Cũ autẽ aliquid actum eſt in quo media officia cõparant̃: id cumulate uidet̃ eſſe pfectũ ꝓpterea ꝙ uulgus qd abſit a perfecto fere non ex toto intelligit: quatenus autẽ intelligit nihil putat pretermiſſum. Q d autẽ in poematibus & in picturis uſu uenit in aliiſq; cõpluribus ut delectent̃ imperiti: laudẽtq; ea que laudãda nõ ſint: ob eã credo cãm: ꝙ inſit in his aliquid probi quod capiat ignaros: qui quidẽ quid in unaquaq; re uitii ſit nequeant iudicare. Itaq; cum ſint docti a peritis facile deſiſtunt a ſentẽtia. Hec igitur officia de quibus his libris diſſeruimus: quaſi ſcda quedã honeſta dicunt eẽ nõ ſapientũ mõ ꝓpria: ſed cũ oĩ hoĩum genere cõia. Itaq; hi oẽs in quibus eſt uirtutis indoles cõmouent̃. Nec uero cũ duo decii aut duo Scipiones fortes uiri cõmemorantur: aut cum Fabricius: aut Ariſtides iuſtus nominantur: aut ab illis fortitudinis: aut ab his iuſticie tanq̃ a ſapiente petitur exemplũ. Nemo eſt horũ ſic ſapiens ut ſapientẽ intelligi hic uolumus: nec hi q ſapiẽtes habiti ſunt & nominati. M. Cato. & C. Lelius ſapientes fuerunt: nec illi q dẽ ſeptẽ: ſed & mediorũ officioꝝ ſequẽtia ſimilitudinẽ

quādā gerebāt speciēq; sapiētū. Quo circa nec id qđ uere honestū est: fas est cū utilis repugnātia cōparari nec id quod cōiter appellamus honestū quodq; colitur ab his qui bonos uiros haberi se uolunt cū emolumentis unq̄ est comparandū. Tanq̄ id quod honestū quod in nostrā intelligētiā cadit tuendū conseruādūq; est nobis q̄ id qđ ꝓprie dicitur uereq; est honestū sapientibus. Aliter.n.teneri nō potest si qua ad uirtutē est facta progressio. Sed hoc quidē de his qui cōseruatione officioꝝ estimant̄ boni. Qui aūt oīa metiunt̄ emolumentis & cōmodis neq; ea uolunt ꝑponderari honestate. hi solēt in deliberando honestū cū eo quod utile putant cōparare boni uiri nō solent. Itaq; existimo Panetiū cū dixerit hoīes solere in hac cōparatione dubitare hoc ipsum sensisse qđ dixerit solere modo non ēt oportere. Etenī non mō pluris putare quid utile uideatur q̄ quid honestū. sed hec ēt inter se cōparare & in his dubitare turpissimū est. Quid est ergo qđ nōnūq̄ ad dubitationē afferre solent cōsiderādūq; uideat̄ credo si qñ dubitatio accidit quale sit id de quo consideretur. Sepe.n.tēpore fit ut qđ plerūq; turpe haberi soleat inueniatur nō esse turpe exēpli causa ponat̄ aliqd (qđ pateat latius) Qđ potest esse maius scelus q̄ non modo hominē sed etiā familiarē occidere: Nō igitur se ostrinxit scelere: si qs tyrrannū occidit q̄uis familiarē. Populo quidē romano nō uidetur. qui ex oībus preclaris factis illud pulcherrimū existimat. Vicit igit̄ utilitas hōestatem immo uero hōestas utilitatē secuta est.

lius qui se pro repu. deuouerunt aut duo Scipiones aphricani. s. maior & minor cōmemorantur fortes uiri. aut cū Fabricius romanus ille aut Aristides atheniēsis nominatur iustus: petitur exēplū aut fortitudinis ab illis. s. deciis & Scipionibus: aut iusticie ab his. s. Fabricio & Aristide: tāq; a sapiente. s. perfectissimo. nemo enim horū est sic sapiens ut uolumus hic sapientē intelligi nec hi qui habiti sunt & noīati sapientes: uidelicet. M. Cato. C. Lelius fuerunt sapiētes: nec illi quidē septem. s. grecie sapiētes sup. sic fuerunt sapientes ut uolumus hic sapientem intelligi: sed ipsi gerebant quādam similitudinē & speciē sapientū ex frequētia mediorum officioꝝ. ¶ Quocirca. i. quapropter nec fas est id qđ uere honestū est cōparari cum repugnātia utilis. i. eius qđ utile est: nec id quod appellamus cōiter honestum & qđ colitur ab his qui uolunt se haberi. i. existimari bonos uiros cōparandū est unq̄ cum emolumentis. i. utilitatibus. Tāq̄ (noli legere tanq̄: sunt autem due dictiones). i. & tā. i. intantū tuendum & cōseruandū est nobis id honestum qđ cadit in nostram intelligentiā q̄. i. quantū id quod ꝓprie dicitur & uere est honestū tuendum & conseruandum est sapientibus. Aliter. n. non potest teneri: si qua progressio. i. promotio & augmētatio facta ad uirtutē. Sed hoc quidē sup. dictū est de his qui existimantur. i. iudicabant̄ boni conseruatione officioꝝ. Autē pro sed qui metiuntur. i. mensurant oīa emolumētis & cōmodis. i. secundū utilitatem & lucra: neq; uolunt ea. i. emolumenta & cōmoda preponderari. i. maioris ponderis reputari honestate. i. propter honestatē hi solent cōparare in deliberando. i. dum deliberant honestū cum eo quod putant utile boni uiri nō solēt sup. sic cōparare. Itaq; existimo Panetiū cum dixerit hoīes solere dubitare in hac cōparatione. s. utilis & honesti sensisse hoc ipsum qđ dixerit: uidelicet hoīes sup. solere modo. i. tantūmodo: nō etiā oportere. s. dubitare. Etenim turpissimū est nō modo. i. nō solū putare. i. existimare pluris. i. maiore precio quid uideatur utile q̄ quid honestū: uel potius lege qđ ut sit illud qđ uideatur utile q̄ illud quod uideatur honestū: sed etiā cōparare hoc s. honestū & utile inter se (cōparatio enim arguit quādam similitudinē) & dubitare in his utrū. s. sit preferendū. Ergo si nulla est cōparatio quid est illud qđ soleant afferre ad dubitationē: & quod uideat̄ cōsiderandum ut in re dubia: uidelicet credo si qñ. i. aliqñ accidit dubitatio quale si illud de quo cōsideretur: an. s. honestū: an turpe. Fit. n. sepe tpe. i. longitudine tēporis: ut id qđ soleat haberi plerūq; turpe inueniatur nō esse turpe. uel esse nō turpe. Exēpli causa ponatur aliqd qđ pateat latius. Quod pōt esse maius scelus q̄ occidere nō modo hoīem: sed etiā familiarē. q. d. nullū. Nun. i. nunqd igitur si qs occidit tyrānum q̄uis familiarē obstrinxit. i. illaqueauit se scelere. q. d. minime. Quidem. i. certe id non uidetur populo romano. s. ꝙ talis obstrictus sit scelere: qui. s. populus existimat. i. iudicat illud sup. factū esse pulcherrimum ex omnibus preclaris factis & hoc dicit in necem Cesaris. Igitur utilitas uicit honestatem hoc est aliquid dicet. si honestum iudicetur illud factum quia utile. utilitas uicit honestatem. Immo uero dicit Dicit Cicero. Honestas secuta est utilitatem. i. quia tam utile fuit. putatur etiam honestum fuisse.

Argumentum Erasmicum.

¶ Formula prescripta ne quādo nos falsa utilitatis species ab honestate abducat ut iusticiam uel solum uel maximum bonum statuamus in iusticiam malorum maximum. nihilq; priuatum cōmodum sed ad communem societatem referantur omnia.

Taq; ut sine ullo errore diiudicare possumus. si quando cum illo qđ honestū intelligimus. pugnare id uidebit̄ qđ appellamus utile for

¶ Itaq; ut possumus diiudicare sine ullo errore si quando. i. aliquādo id quod appellamus utile uidebitur pugnare cū illo quod intelligimus honestum quedā formula. i. regula est cōstituenda quā si sequemur in cōparatione reꝝ nunq̄ recedemus ab officio. Autē pro sed hec formula erit maxime cōsentanea rationi & discipline stoicorum: quā nos sequimur in his libris: ideo sup. ꝙ q̄q̄ a ueteribus academicis & peripateticis nostris qui erant quōdam iidem qui academici, & qui anteponunt ea que hone

sta sunt his que uidentur ut illa sup. bene disserunt splēdidius ab eis. s. stoicis qbus quicquid uidetur honestū: idem uidetur utile nec quicq̄ utile sup. uidetur quod nō honestum q̄ ab his. s. academicis & peripateticis: quibus est aliqd honestū non utile: aut utile nō honestū. Autē pro sed: nostra academia. i. in qua uersati sumus dat nobis magnā licentiā ut quodcūq; maxime ꝓbabile occurrat. liceat nobis id defendere nostro iure. Academici. n. cum nihil affirmarent: sed in utrāq; partem de quolibet disputarent: suo iure quicqd probabile uidebat̄ probabant quod stoicā sectam professis non licebat. ¶ Si redeo (inquit Cice.) ad formulam scilicet pro missam de hac materia.

ERAS. Olim iidem academici: & peripatetici.

mula quedā cōstituēda est quā si sequemur in cōparatiōe rerū ab officio nūq̄ recedemus. Erit aūt hec formula stoicorū ratiōi disciplineq; maxime cōsentanea quā quidē in his libris ꝓpterea seqmur q̄ q̄q̄ a ueteribus academicis & peripateticis nostris. q quondā iidē erāt q academici q que honesta sunt anteponūt his que uident̄ utilia tñ splēdidius hec ab eis disserunt̄ quibus quicqd honestū est idē utile uidet̄ nec utile quicq̄ qd nō est honestū ab his quibus est honestū aliquid non utile aut utile nō honestū. Nobis aūt nostra academia magnā licētiā dat ut qdcūq; maxime ꝓbabile occurrat id nostro iure liceat defendere sed redeo ad formulā.

MARS. Diuisio prefationis. Prima pars. Familiarem occidere scelus maximum. M. Antonius bonorū omniū inimicus. Cice. oē tempus ad scribēdum cōtulit. Tractat⁹ P. Scipio Scipiōis Origies. Catonis nō extāt Argumēta librorum. Catonis Ociosus Philosophorū uita ociosa Dictum aphricani. Vitat arrogātiā. Frācisci maturā cii interpretatio in tertiū uolumē officiorū Expositio.

¶ Petri Marci interpretatio in tertium uolumen officiorum.

PVblium Scipionem. Duobus uoluminibus quorū interpretatio ad calcem deducta est subiecta materia requirebat dissimiles prefationes preposuit Cice. & secunda prefatione docuit cur se ad scribendū in philosophia contulerit. hoc idē in hac prefatione facit. sed alio modo. Vnde in tres partes diuiditur. In prima uolens docere cur se ad scribendū alia conuerterit: eo tēpore ponit se id fecisse propter ocium cū senatus esset extinctus iudicia essent deleta: & nihil esset agendum cum sua laude: aut in curia aut in foro: & adducit ocium Aphricani maioris preclari & summi uiri: cuius ingenii prestantiā ostendit se imitari uoluisse & ociū. In secunda parte que incipit ibi. Sed nec ocium cōparat ocium suū cum ocio Scipionis & ostendit inter utrūq; multum interesse: qm̄ Aphricani ocium uoluntariū erat Cice. autem necessariū: quoniā eo tempore scelerati rerū potiebant̄. & Octauius ad tyrānidem aspirabat. Et sic dānat tēpora sua uir optimus & salutis patrie studiosus. & maxime notat. M. Antonium qui iugulo Cice. intētum gladiū habebat suorum scelerū conscius & bonorū omnium inimicus & docet Cice. se plura breui tēpore scripsisse iam repu. occupata q̄ antea multis annis. Cum enim. Cesar rerū potitus esset in prediis suis Cice. se continebat: cedens urbe: foro senatoriisq; muneribus & raro ad urbem se cōferebat: nisi Cesariis salutandi gratia: aut orandi pro alicuius salute. ut pro. M. Marcello. pro. Qu. Ligario. pro rege Deiotaro qd apud Cesarem defendit illis uehemēter iratum omne tēpus disputando & scribendo conferebat uir ad cōem natus utilitatem: conabatur. n. prodesse romanis suis eo modo quo poterat cū dominatu unius omnia tenerentur. & nullū reipu. uestigium extaret. In tertia parte que incipit ibi. Sed cū tota philosophia extollēs ipsam philosophiā & maxime eam partē que est de officiis filium suū ad illam hortatur monetq; ut expectationē de se & spem iam conceptam nō fallat. ¶ Inde aggreditur tractatum ibi Panetius igitur. Et disputat in hoc uolumine (ut in principio dictū est) de repugnantia que uidetur esse iter utile & honestū: prescribitq; formulam qua iudicari possit quid sit agendū ne ab officio discedatur. ¶ P. Scipionē. P. Scipio qui primum Aphricanus cognominatus est a deuicto Hannibale & Carthagine ad tributū redacta filius fuit. ut dictū est. P. Scipionis qui rediēs e Massilia: quo transmiserat per oram ligusticā Hannibali & ex alpibus discēdenti occurrit & ad Ticinū uictus fuit hic inq̄ aphricanus Iouis filius ex Pomponia habitus est. & in bello contra Hannibalē fortunatissimus fuit: & optimus senator & in bello quod contra Antiochū asie regē populus romanus gessit fratri suo Lucio Scipioni cōsuli legatur proficisci uoluit postea apud linternū uita functus est omissis reipu. muneribus pp aliquorū simultates: ut diffusius in cōmentariis Syllii dictū est. ¶ Primū ad differentiā aphricani minoris qui fuit nepos prioris per adoptionē. Scripsit Cato in principio suarū originū ubi dicit. Clarorū uirorum nō minus ocii q̄ negocii rationē extare oportere. Autor est Cice. in oratione pro planco origines Catonis desideramus hic est Cato ille Cēsorius qui secundo bello punico questor Scipionis in Sicilia fuit quē in senatu accusauit: q̄ publicā pecuniam prodigeret: & pretor erat in castris apud metaurum cum Hasdrubal a Claudio Nerone & Liuio Salinatore consulibus interfectus fuit. In senectute scripsit hystorias: quarū erant. vii. lib. Primus continebat res regū populiq; romani. ii. & iii. unde queq; italica ciuitas orta sit ob quā rem oīs appellauit. ¶ Origines in. iiii. erat primum bellum punicum in. v. secundū: in alii duobus reliqua bella prosecutus est usq; ad preturam Seruii galbe. qui lusitanos diripuit. Fere equalis. quasi eiusdē etatis & ideo Catoni credendū erat. quoniā hec uiderat audieratq;. Se nūq̄ minus ociosum quia exercebat ingenium & tacita cogitatione ab ocio & solitudine abstrahebatur & nunq̄ erat ociosus. etiā si a negociis reipu. domesticisq; cessaret. quoniam semper de negociis cogitabat. ¶ Quā cum ociosus cū cessaret a muneribus reip. & ociosus esset. i. in studiis litterarū uersaretur. Nā ociosus etiā dicitur qui cognitioni rerum dat operam. Vnde philosophorum uita dicitur ociosa: quoniā cessat a muneribus publicis & in contemplatione rerum uersatur. ¶ Nec minus solum. quoniā euoluebat monumenta antiquorū & philosophorum precepta legens cum illis loquebatur. & etiā secum ut tacita cogitatione ita abstraheretur a solitudine. ut nullo modo posset esse sol⁹. ¶ Magnifica uero uox laudat uocē aphricani qui dicebat se nunq̄ minus ociosum q̄ cū ociosus. ¶ Magnifica. magnifico & claro uiro digna. ¶ Magno uiro alti nominis & summe prudentie. Que declarat ostēdit interpretatur. Cice. uerba ipsius Scipionis. In ocio cū a muneribus publicis cessaret. cogitabat de negociis. ¶ In solitudine. cū esset solus & remotus a frequentia hominū. ¶ Secum tacita cogitatione & mentis agitatione: qua res cognitione dignissimas cōsequebatur. Publiū Scipionem prefatur Cice. in hac prefatione beniuolentiam atq; attentionem a persona colligit auditoris suū laudans officium siue arrogātia & incōmoda quibus afficitur enumerans facit preterea attentum a rebus ipsis. Nā cum oēs philosophie partes fructuosas dicat esse nul-

lá ea q̃ in officiis tradendis uersatur dicit esse feracioré atq; utilioré. Trahit a persona filii beniuolentiá ostendés op-
timá esse de eo spem atq; expectationé: hortatur ut nihil téporis incassum elabi sinat & facile fore ostendit: ut profi-
ciat. Cú omnia superant necessaria primo optimi sibi tributú dicit frustra noluisse conterere idq; exéplo aphricani fa
cere qui dicere solebat nunq̃ se minus ociosum esse q̃ cum ociosus esset nec minus solú q̃ cú solus eét materia hu
ius tertii libri comparatio est utilis & honesti. Ná primo libro pollicitus est de honesto prius dicturum deinde de
honestorú inter se cóparatio ne. Ité de utili & duorú utilium cótentione. ultimo uero de utilis & honesti pugna qd
nunc facit. ¶ Publium Scipioné. qui Carthaginé tributariá fecit: & uir fuit continentia & rei miltiaris peritia omnium
primus. ¶ Primus: nam & aemilianus Scipio aphricanus appellatus est. ¶ Cato: ille senior. Scripsit aút de hoc libro
de originibus de quo sic apud Ciceroné ipse ait septimus originú liber mihi est in manibus. ¶ Aequalis. i. equeuꝰ.
¶ Minus ociosum mente. s. & cogitatione: preclara uox fuit Frencisci petrarche qui cum libros euolueret & rudis
quidam superueniens interrogasset. Quid ita solus esset. Respondit nunc solus esse incipio postq̃. s. uenisti qd. s. me
a libris abstraxisti. ¶ Cogitabat autem Scipio cum ociosus esset a laboribus. s. requiescés corporis que erát reipub.
utilia. Nec minus solú. Nam cogitatione eos adesse uidebat cú quibus aliquid qd ad rempu. pertineret tractaturus
erat. ¶ Magnifica &c. Laudat hanc Scipionis uocé. ¶ Que declarat dictú sapiés. Scipionis declarat in ocio nó fuisse
ociosum neq; in solitudine solum. Nam cú ei ocium esset de negociis cogitabat & sic solus non erat: quia socios cú
quibus colloqueret habere uidebatur &c. ¶ Vt neq; cessaret unq̃ ut semp esset in negociis. Et interdú cum esset so-
lus: quia secú loquebatur: mentisq; agitatione que nunq̃ acquiescit & solertia utebat: nó egebat colloquio alterius:
qm̃ secum & cum libetis mortuisq; loquebat: & sic non erat solus. ¶ Languoré torporem & inertiá. ¶ Acuebant. ex
citabant. & ad negocia contéplationesq; irritabant. ¶ Vale hoc idé. hoc dicit ut deuitet arrogantiá preponitq; igenio
suo pstantiá ingenii Scipionis: qd nunq̃ acquiescens tantú roboris habebat: ut illú a solitudine abstraheret cú esset
solus. ¶ Hoc. i. quod de se dicebat aphricanus. Sed si minus: si nó possum (inquit) eminés ingeniú Scipionis imitari
uoluntate tñ pxime accedo: qm̃ persequor ociú ut ille faciebat. Ná in quadá epistola scribit cú se in agrú arpinatem
cótulisset. in hac solitudine careo oium colloquio. cúq; maxime in siluá me abstrusi densam & asperá nó ex eo usq;
ad uesperá: nihil est mihi amicius solitudine. in ea mihi ois sermo est cú litteris. ¶ Si minus si nó cósequor imitádo
tantá ingenii pstantiá. Ná & a reip. pbat quare uoluntate pxime accepit. ¶ A reip. a senatu & reip. administratione.
¶ Forésibus negociis. causis iudicialibus que in foro agebant: & sic dánat bella ciuilia & eorú autores: Armis ipiis.
Octauii aspirátis ad tyránidé. Antonii & Lepidi triúuirorú. Armis (inquit) ciuilibus phibe ora senatoriis forésibusq;
negociis. qm̃ illa arma erát ad perniciè bonorú & patrie: cui pietaté debemus ideo appellat arma ipia. qm̃ impiú est
patriá lacerare & opprimere. ¶ Vi uioléta & sic. M. Antonii uiolentiá taxat. qui Cice. usq; ad necem insectatus est.
¶ Prosequimur: studiose & libéter ociú amplectimur. postq̃ in répu. nullus est locus. Ob eá causam: quia phibitus
sum a repu. & causis forésibus in quibus uersabar. Rura peragrátes. inquirétes rura & siluas solitudineq; potissimú
in suo arpinati: & formiano. ná cú in his locis uersaret. frequétibus litteris hortabat optimates ut Octauiú adole-
scenté a. M. Antonio seiú gerent: & scribés ad Atticú hec uerba inseruit. Nos hic philosophamur: quid. n. aliud nobis
reliquú est: ut de officio magnifice explicamur: alloquimur Ci. filiú qua de re enim potius pater filio. ¶ Sed nec ociú
hoc. hec est secunda pars in qua ostédit ociú & causam ipsius multum differre ab ocio Scipionis. Illa. n. ratio quare
ociú suú nó est cú illo cóparandú: qm̃. s. scipio sumebat ibi ociú colligédi sui cá & sponte cessans a muneribus publi
cis. Ciceroni auté necessitas afferebat ociú. qm̃ impiis armis & ui a repu. phibitus erat. ¶ Pulcherrimis muneribus:
honestissima reip. administratione. & officiis quibus nihil est pulchrius. illis. n. publice saluti cú summa honestate &
uirtutis laude cósulitur. ¶ Pulcherrimis qm̃ nihil pulchrius: nihil laudabilius q̃ diligenter prudéterq; munera reip.
obire. ¶ Sumebat arbitrio suo nulla cogéte necessitate. ¶ Tanq̃ in portú ac si in tépestate maris nauigasset in portú
& locum quietis sunt enim in rep. tépestate motus uarii & occupationú negociorúq; agmina que Scipio interdú fu
giens in utilis animi relaxádi gratia honestú sumebat ociú: & tanq̃ in tuto portu sic in solitudine quiescebat. ¶ No-
strum aút ociú ponit differentiá utriusq; ocii. ¶ Negocii inopia. qm̃ extincto senatu & reipu. pene euersa nullú Cice.
negociú in ea relictú erat. non. n. licebat cómuni saluti consulere & in causis uersari. ¶ Senatu apud qué de summa
rerú cósultabat: & in genere deliberatiuo cause agebant pro salute cómuni. ¶ Deletis iudiciis causis forésibus sub
lata (inquit) omni dignitate senatus & iudiciis in qbus mea uigebat idustria. nil mihi agendú cú laude relictú erat.
Aut in curia senatu Curia locus erat ubi publicas curas gerebát. ¶ Aut in foro. in causis iudicialibus q̃ in foro age
bantur. ¶ Dignú nobis autoritate nostra & dignitate. ¶ Ita q in maxima: a fortune mutatione affectú mouet Cice.
& nefarios in odiú trahit: & inuidiá: quale est uergilianú illud. Tot quódá populis terrisq; superbú. Regnatoré asie.
Celebritate. frequétia & laude. Sceleratorꝫ. Octauii Lepidi Antonii: q capitali odio Cice. psequebant: & non solú de
his intelligit: sed de oíbus aliis: quibus oia plena erát: & ad uotú cuncta succedebant. ¶ Quátú licet. quatenus per-
mittitur a negociis domesticis. ¶ Sed quia sic ab hoíbus autoritate doctorꝫ uirorú. probat quare in tantis malis de-
beat frui ocio: & idé efficere qd in ocio fieri potest. qm̃ ex ipsis malis excerpere debemus: si qd inest boni. In malis q̃
Cice. patiebatur hoc bonú inerat qm̃ in ocio. quod necessitate constitutú erat: & susceptú poterat aliqd cóminisci &
scribere dignum laude & contéplari res cognitione dignissimas. ¶ Frueor ocio. i. officio quod in ocio fieri debet: ut
docti hoíes monent. ¶ Qui peperisset ocium ciuitati: qm̃ liberauerat Romá a furoribus Catiline: & ociú romanis ci
uibus pepererat qui per id téporis propter nephariá coniurationé consternati erant. ¶ Languere in desidia esse atq;
pigritia. ¶ Non uoluntas: ut accidebat aphricano si aliqñ sponte sua in solitudiné se recipiebat. ¶ Quáq̃ aphricanꝰ.
In hoc Cice. proponit ocium suú ocio Scipionis propter effectum & cóem utilitaté: qm̃ Scipio nihil in ocio scripsit:
quod ad bene beateq; uiuendú posteris prodesset siue humano generi. Cice. auté clarissima optimaq; ocii monu
menta reliquit. dicit tñ aphricanum cósecutum fuisse ex ocio maioré laudé ne uideatur se illi preferre: qui princeps
senatus sui téporis fuit: & cui posteritas paré inuenire uix potuisset. ¶ Maiorem qué ego consequar. ¶ Vel etiam.
¶ Iudicio meo hoc dicit ut uitet arrogantiá: & per insinuationé fructum ocii sui aphricani ocio pponit. ¶ Tamen
q̃uis assecutus fuerit maiorem laudé: tamen nihil scripsit quod illius ocii & clarissimi ingenii monumentum esset.

Nihil amiciꝰ solitudine

Arma ipia.

Cice. ad Atticú.

Nihil officiis pulchrius & reip. administratione Tépestates in repu.

Curia. Forum.

Triúuiri scelerati

Ex malis bona excerpéda

Furoré Catiline repressit Cic. preponit ocium suú ocio Scipionis.

¶ Nullum munus nullū opus quod non in solitudine cōposuerit. ¶ Ex quo propter hoc quia non reliquit monu
mentū aliquod & opus in ocio elaboratū. Intelligi debet. ex his que dicta sunt Cice. cōcludit Scipionē nunq̄ fuisse
ociosum aut solū propter mentis agitationē. que hoibus innata est. & rerū inuestigationē quas cogitando cōseque
batur. Cū igitur nullum opus reliquerit intelligendū est ipsum in ocio contēplationi rerum fuisse intentū. ¶ Inue
stigatione inquisitione & contēplatione. dictū est. hoc uerbū a uestigiis tanq̄ signis iudiciisq; quibus ad rei noticiam
peruenimus. ¶ Vnde inuestigare plerūq; est querendo inuenire: Idē in oratione pro. Qu. Ligario: qm̄ diligentia ini
mici inuestigatū est q̄d latebat: & Terētius. Nihil tā difficile: est quin querēdo inuestigari possit. Nos aūt ponit cām
Cice. deuitans arrogantiā quare operā in ocio consumpsit scribendo. qm̄ nō tā firmū solidumq; ingeniū habebat:
ut cogitatione tacita: id est contēplatione humanarū diuinarūq; reꝝ distraheretur a solitudine: quemadmodū facie
bat aphricanus: qui in solitudine nunq̄ erat solus & in ocio nunq̄ ociosus. Non tm̄ roboris uigoris ingenii q̄d tan
to pondere rerū sufficiat que sunt remotissime & cognitu difficillime. Sunt enim separate a materia penitus: & non
obiiciuntur sensibus exterioribus. Vnde diuus Hieronymus dixit. Grādes materias parua ingenia nō sufferūt. Sed
certe ingeniū Cicero. tanti erat roboris ut ad omnis materias aptissimū esset: & nihil tam arduū esse poterat q̄d illa
eminentissimi ingenii felicitas nō facile superaret: si per nephandissimū Antoniū licuisset omne genus philosophie
(ut aio proposuerat) latinis litteris celebrasset. ¶ A solitudine: ut nō uideamur esse soli: & colloquio alteriꝰ nō egere:
quod p̄clarissimi ingenii opus est: & q̄d aphricano contingebat. ¶ Ad hanc operā. industriā & laborē. ¶ Omne stu
dium uoluntatē. ¶ Curāq; diligentiā. ¶ Itaq; quia in ocio conuertit animū ad scribendū. ¶ Euersa: a Cesare. s. & no
uissime ab Augusto ut Antonio. Breui tēpore quo respu. fuit in potestate Cesaris. ¶ Stante repu. uigēte & florente.
cū. s. per eos regebatur q̄bus seipsa cōmiserat: postea cū dominatu unius oīa tenerentur. Cice. ad philosophiā diuer
tit: & in ea scripsit. Stare significat erectū esse: ut stant are: & stat respu. Inde per cōtrariū dicitur euersa cū ab aliquo
tyrāno occupatur. ¶ Sed cū tota philosophia: hec est tertia pars: qua philosophiā laudat: & ad eā hortatur filiū qui
athenis erat philosophieq; operā dabat sub p̄ceptore. Cratippo. ¶ Frugifera a frugibus que sunt quicq̄d ex fructu
terre in alimoniā uertimus. ¶ Fructuosa a fructibus qui etiā arborū sunt. ¶ Inculta ac deserta perstat in trāslatione
agrorū frugiferorū quoꝝ nulla pars p̄pter utilitatē inculta est sic est philosophia & maxime moralis que a bene bea
teq; uiuendū magistra est atq; certissimū iter & ipsa naturalis philosophia prodest morali: qm̄ phisicus cognoscens
se esse cōpositū ex quattuor principiis cōtrariis ut necesse sit aliqn̄ ipsum cōpositū ex defatigatione elemētorū in sua
principia resolui: oīno interiturum esse erit fortior nec mortē timebit cum oīno sciat se moriturū erit magnanimus
liberalis: cū sciat se tandē diuitias relicturū & nihil habiturū preter famā nois sempiternā si uirtuti operā dedit & iu
sticiā coluit. ¶ Tamē nullus laudat moralē philosophiā & officia que unicuiq; etati accōmodantur: & ad uite cōis
institutionē spectant & etiā ad fidē bonorū ut filiū attentū reddat & ad p̄legendū hoc opus promptiorē magnitudi
ne utilitatis proposita & captat beniuolentiā a re ipsa quā scribit. ¶ Feracior. fructuosior. ¶ Vberior copiosior qm̄ la
tissime patet. ¶ Ducuntur: sumuntur: accipiuntur. ¶ Cōstanter qm̄ ille q̄ uult esse & haberi officiosus debet esse cō
stans in suo p̄posito & ab officio nunq̄ discederet & nunq̄ in officio claudicare. ¶ Honeste cū laude uirtutis qm̄ offi
cio semper ad bonū tendit & ille qui honeste uult uiuere: necesse est ut fungant̄ officiis: & is q̄ seruit affectibus nō
potest esse cōstans aut honestus. ideo amplecti debemus officia & ab ipsis nunq̄ discedere ut constanter & honeste
uiuamꝰ. ¶ Quare q̄q̄ a Cretippo cōcludit. Cice. ex his que dixit multū cōducere filio talia audire: qm̄ talis etas debet
formari & dirigi ad constantiā & honestatē ipsis officiis q̄q̄ hoc audire poterat a Cratippo. Hoc ut des operā philo
sophie morali & officiis a q̄bus constanter & honeste uiuendi p̄cepta ducuntur. ¶ Accipere: intelligere. ¶ Arbitror
cōducere puto esse utile ut ad uirtutem constituaris & formeris. ¶ Talibus uocibus nihil. s. esse utilius ipsis officiis.
Vnde pueri hec p̄cepta ediscere debent a teneris unguiculis: ut eorū tenera etas ad ueram honestāq; imaginē effin
gatur: & optimā doctrinam imbibant cetera uero respuere que ad luxum & turpitudinē ducunt. ¶ Illa. n. infirma
etas & prudētia expers satis per se aliorū libidinibus obnoxia est ut multomagis freno q̄ calcaribus opus sit. ideo ex
eorū manibus lasciui poete excutiendi sunt & tenera mens optimis preceptis monumētisq; hystoriarū imbuenda
maiestateq; heroici carminis attollēda est: ut inde animi magnitudinē liberoꝝ erga parentes obseruantiā in deum
pietatē in alios officiū ediscant. ¶ Quod cum oībus hoc inquit oībus faciendum est: ut. s. officiis delectentur & co
gnoscant his nihil esse in uita actiua utilius qui uolunt honeste uiuere: tamē o fili maxime faciendū tibi est q̄ habes
exēpla domestica & me patrē tuum imitari debes & meis uestigiis insistere in doctrina consequenda & honoribus
quos ego nouus homo oībus suffragiis adeptus sum: & Athenas profectus est gymnasiū totius orbis & bonarum
disciplinarū quasi emporiū preceptorē: preterea eminentissimū habes ut sine doctrina & moribus redire huc nō pos
sis nisi cū maximo dedecore: & sic his circūstantiis filio necessitatē imponit: ut in utroq; proficiat. Industrie. studii &
laboris. ¶ Honorū quos Cice. erat adeptus: fuerat enim edilis questor pretor augur consul anno quidē suo creatus
quod ante eū homini nouo non contigerat. ¶ Nois fame & glorie quoniā ipsius nomen plusq̄ romanū imperium
promouebat. Maxima igitur expectatio erat de filio ut patris studiū honores & famā imitaretur & nomē de se relin
queret ad imitationē patris clari & summi uiri degenerare enim a uirtutibus maiorum & speciē parentum iam con
ceptam fallere turpissimum est flagitiosum & sceleratū. ¶ Suscepisti onus preterea addit circūstantiam loci & p̄sone
idest. Cratippi qui princeps erat illius etatis philosophorū. Preterea ultra hec que dicta sunt & a te expectant̄. ¶ Ad
mercaturam bonarū artium qm̄ Athene erat gymnasium oīum bonarum artiū & tanq̄ mercatus ad emporium. Et
loquitur per trāslationē: ideo dixit tanq̄ qm̄ mercatura dicitur a mercando inde mercatus dicitur ubi res uēduntur
& mercatura est ipsa emptio. ¶ Inanem. i. uacuū sine litteris & moribus. i. ne bonis artibus quarū Athene fuerunt
inuentrices. ¶ Turpissimū infame dedecorantē deturpantem Athenas & Cratippū. ¶ Quare quantū cōniti cōclu
dit exhortans filiū ad studia & decorū prestandū monetq; ut nō fugiat labores sed oīa summe uoluptati ascribat:
ne uideatur sibi defuisse cū omnia a patre habuerit que illum ad p̄fectionē facile possent ducere. ¶ Cōniti aio tota
mente & animi uiribus niti. ¶ Cōtendere conari cū labore. q. d. aio & corpore tibi enitendū est. ¶ Si discendi labor
est. q. d. uoluptas est labor qm̄ uirtute nihil est prestabilius: nihil dulcius & uarias habet uoluptates cognitio rerū &

Insinuatōe utit'. Mentis agitatio hoibus īnata est. Inuestigari. Cā cur Cice. in ocio scripserit. Diuus Hieronímus. Laus Ciceronis. Stare. Euersa respubl. Fruges. Fructus. De p̄hia morali & nāli. Laudat p̄hiam moralē. Ab officiis non est discedendū. Lasciui poete a pueris remouēdi. Salubris ad filiū p̄suasio. Magratꝰ Cice. Designare turpissimū est. Athene Istarū emporium mercatura. mercatꝰ. Vehemēs filii exhortatio. Cōniti Cōtēdeř. Discer uoluptas ē ñ labor cōmissa. Suppeditata. Plutarcꝰ de cato. Nota de filio instituēdo.

contēplatio. ¶ Tm̄ fac ut efficias:ut tm̄ assequaris & facias quātū omni conatu & labore animi & corporis. Ordo est fac ut tm̄ efficias quātū potes cōniti animo & labore contendere.q.d.nullū remittas tēpus:& effice quātū potes omi cōtentione.i.perseuerātia & conatu. ¶ Neue cōmittas non incidas in hoc erratū. Cōmissa(inquit Pedianus Asconius)dicunt que contra testatoris uoluntatē facta:aut non facta ab herede multa aliena plenaq; plectunt. ¶ Suppeditata subministrata ea omnia que ad te instituēdū pertinebāt & quorū usu ad studiū indigebas tuū idest omnia a me habuisti que a patre dari possunt & debent. Caue igitur ne uidearis tibi defuisse qd turpe est & flagitiosum. ¶ Sed hec hactenus hec dixisse sufficiant & alia iam missa faciamus. Cohortandi ad bonas artes & studia. Cato ille censorius(autore Plutarcho)filium suum litteras legesq; edocuit ad militieq; labores effinxit. Presente aūt illo tanq̄ uirginibus uestalibus omni uerborū turpitudine penitus abstinuit ut uera imago Catonis effingeretur. Aristoteles in.viii.ethices sic ait. Cum liberi ea parētibus tribuūt que genitoribus tribuenda sunt parentes aūt filiis que natis tribui debent stabilis talium & bona sit amicicia. Et alibi. Pater dat filio uitam nutrit & erudit. Plato in theage sic ait. Non noui profecto cui rei maiorem diligentiā(quisq; mentem habet)adhibere debeat q̄ ut filium optimum reddat. ¶ Proposite diuisionis qm̄ proposuit in principio se disputaturū de comparatione & repugnantia utilis & honesti. ¶ Panetius igitur repetit Cicero diuisionem Panetii: & ostendit illū duas propositionis partes absoluisse & omisisse tertiam de repugnātia utilis & honesti qm̄ partem se executurū promiserat. ¶ Disputat igitur an hec pars a Panetio Stoico recte fuerit introducta. Et probat q; non:qm̄ apud Stoicos nihil est utile quod nō sit honestum. Postea Cicero excusat Panetiū:& dixit illum intellexisse homines solere dubitare sed non oportere. Inde aggreditur hanc partem constituens formulam que obseruari debet & discutiens per uirtutes ostendit nihil esse utile quod uirtutibus non sit consentaneū. ¶ Igitur cū redeundum sit ad ultimā partē proposite diuisionis. Sine controuersia sine dubio. ¶ Correctione adhibita qm̄ correxit diuisionem Panetii & officiū definiuit quod panetius pretermiserat. Potissimū maxime qm̄ alios secutus est. Propositis tribus generibus cū tria genera proposuisset. qm̄ dixit triplicē esse consilii capiēdi deliberationē. ¶ Speciem apparentiā honesti & bene dixi speciē qm̄ id quod uere honestū est non pugnat cū utili. Hec.n.duo natura coniuncta sunt:sed distracta opiniōibus hominū: ¶ Quomodo qua uia:quibus rōnibus. ¶ Discerni cognosci:& iudicari. ¶ De duobus generibus.de honesto & utili dixit in tribus uoluminibus in fine tertii pollicitus est se de tertio genere dicturum:quod nō fecit q̄uis post editos illos libros.xxx.an. uixerit. ¶ De tertio genere de repugnantia utilis & honesti. Scripsit in fine tertii uoluminis. ¶ Nec exoluit.non persoluit tractatū a debitoribus nec executus est qd promiserat. ¶ Eo magis.tantomagis. ¶ Miror affert rationē quare miratur hanc partē promissam nō exoluisse panetiū. ¶ Edidisset.promulgasset atq; in publicū emisisset. ¶ Quē locum de repugnantia utilis & honesti. ¶ Cōmentariis. commentarii dicuntur libelli in quibus res non diffuse sed breuius q̄ tractari poterant scribuntur. Inde dicuntur Cesaris cōmentarii. Seneca lib.declama.ait nec cōmentario contentus erat in quo nude res ponuntur. ¶ Tam necessariū q̄ disputare de repugnantia & comparatione utilis & honesti. ¶ Minime assentior refellit eorū opinionē qui dicebant hanc partē non fuisse pretermissam a Panetio sed consulto relictā. ¶ Minime assentior.non accedo eorum opinioni. ¶ Sed consulto de industria & certo consilio pretermittitur in quod in tempus differtur. Relinquitur autem quod non resumitur. ¶ De quo alterū.unū ex his duobus potest(inquit Cice.) dubitari an hec pars fuerit adhibenda a Panetio. ¶ Alterum:nō habet dubitationē:qm̄ in sua propositione & diuisione hanc tertiam partem proposuit promisitq; in fine tertii libri se illā executurū postq̄ de honesto & utili disputauerit:ergo non fuit consulto relicta:sed pretermissa. ¶ Nam qui probat hanc partē susceptā fuisse a Panetio:afferens duas rationes. Vna est ipsum debuisse scribere tertiā partem cū duas absoluerit:qm̄ tribus propositis & duobus absolutis tertium restat. ¶ Preterea hec est altera ratio. ¶ In extremo.in extrema parte.iii.lib.ut ipse Cice.etiam facit in superioribus uoluminibus in quorū calce de reliquis se dicturum pollicitus est. Accedit eodem ad hoc probādum additur duabus rationibus allatis hoc tertium. Eodem ad illam opinionem & sententiam probandam. locuples fide plenus & autoritate maximus inquit testis:cui nihil deest ad faciendam fidem. P.Rutilium hic Rutilius Romanus fuit & stoica disciplina clarus auditor Panetii de quo supra meminimus. Qui ueneris eam partem quam apelles ingeniosissimus pictor fuit de quo Pli.lib.xxxv. Verum oīs prius genitos futurosq; posteaq; superauit apelles co usq; olympiade.cxii.in pictura prouectis ut plura solus prope q̄ ceteri oēs contulerit uoluminibus editis que doctrinam eam continent precipua eius in arte uenustas fuit. Pinxit Venerem e mari exeuntem quā diuus Augustus dicauit in delubrio patris Cesaris cuius inferiorem partem corruptam qui reficeret non poterat inueniri. Appelles inchoauit aliam uenerem cois superaturus suam illam priorem. Inuidit mors peracta parte nec qui succederet ope ri ad prescripta lineamēta inuentus est de hac parte Veneris Cice.intelligit. Strabo uolumine.xiiii. Agens de Coa insula dicit inerat ēt Venus nuda que nunc dico Cesaris Romane dicata est. Nam Augustus eam patri posuit ut generis parentem dicunt pro ea pictura dimissa fuisse cois centū talenta ex imperato illis tributo. ¶ Oris pulchritudo capitis quod ille depinxerat:os prius depingitur inde ad illius propositionem reliqua pars corporis. ¶ Quāobrem concludit Cice.ex illis duabus rationibus & testimonio possidonii atq; uerbis. Rutilii hanc partem non fuisse consulto relictam a Panetio sed iudicium eius fuisse hoc debet esse tertium genus exquirendorum officiorum. Recte ne aūt nunc affert alteram partem que potest habere dubitationem. An hoc.s. genus adhibendum fuerit a stoico philosopho & probat q; non:sed potius omittendum. ¶ Nam sine honestum affert rationes quibus ostendit hanc partem non recte introductam esse.etiam Panetius fuisset peripateticus non modo stoicus. Stoici enim dicebant solum honestum esse summum bonum.& nihil utile quod non esset honestum. Peripathetici aūt dicebant honestum maxime expectendum esse:sed postea adiungebant ad finem bonorum corporis:& fortune cōmoda. ¶ Honestum ipsa uirtus & habitus uirtutis. ¶ Ita summū.eo modo maximum. ¶ Vt oīa bona corporis & fortune. ¶ Et altera parte Ac si ponerentur in lance & expenderentur in trutina tanti ponderis est ipsa uirtus.ut cetera omnia que habentur bona ex altera parte posita.his habeant similitudinem minimi momenti. ¶ Motus ut moueat libram ex altera parte.numerantur tamen in bonis a peripatheticis:sed minima sunt in comparatione uirtutis. Dant enim honesto maximas partes stoici: quorum disciplinam sectabatur Panetius omnino se iungebant bona corporis &

Reprobat. Panetiū

Species honesti apparentia.

Translatio commentarii

Cōmentarius.

Preter mittere.

Reliquitur.

P.Rutilius.

Apelles Apellis.

Pictoris laus.

Venus picta.

Coa uenus.

Stoici. Peripathetici.

Virt⁹ maximi põderis est.

fortune a fine bonorum:dicebantq; uirtutem satis esse ad bene beateq; uiuendum ergo utilitas cum honestate pugnare non potest:et ex dogmate peripatheticorum. qm̃ minimi momenti instar habet: & ipsa uirtus nixa suis uiribus maximum habet pondus. ¶ Qui nunq̃. q̇ nunq;. ¶ Ita accepimus: audiuimus affert sniam socratis: qui moralis philosophie autor fuit:& fons uberrimus a quo riuuli:& secte defluxerunt. Execrari detestari accusate. ¶ Coerentia. coniuncta naturaliter. dicebat Socrates solum honestum esse summum bonum:& omne honestum esse utile:& omne utile honestum si uere utile est. hanc opinionem Stoici tenentes suũ dogma constituerunt qm̃ ut dictum est supra a disputationibus Socratis oẽs secte manarunt. ¶ Opinione opinantes aliquid esse utile quod nõ honestum & econtra. ¶ Distraxissent. separassent. ¶ Cui Socrati ita crediderunt Stoici. ut inde constituerint suũ dogma quod enixissime defendebant.

Socrates phie fõs uberrimus.

Nota cõtra Panetium.

¶ Quod si is esset Panetius. si Panetius (inquit Cice.) non fuisset stoicus: sed et is qui putaret uirtutem expetendam esse pp utilitatem: aut propter uoluptatem posset apud ipsum utilitas cum honestate pugnare: sed cum sit stoicus & stoica grauitate affirmet honestum esse solum bonum & utilitas non addat summo bono ex dogmate stoicorum apud eum: si sibi constare uult non potest esse talis pugna: qm̃ ipse omnino exterminat utilitatem: que non sit cum honestate coniuncta cuius utilitatis accessione: ut stoici dicunt: non fit melior: nec discessione peior.

Nihil utile quod non honestum.

¶ Metiuntur mensurant utilitatem & ponunt summum bonum in diuitiis aut uoluptatibus: ut dictum est in principio uoluminis. i. qui omnia expetunt referunt ad utilitatem aut uoluptatem:& illarum gratia oia faciunt. ¶ Que aũt bona. fortune & utilitates que propter se non sunt expetende. ¶ Huic solo bono. ¶ Repugnent contraria sint & uideantur cum honestate pugnare. Specie quadam apparentia qm̃ reuera nihil est utile quod non idem sit honestum.

Homo i tormẽtis bonus esse põt: sed non beatus.

¶ Neq; fieri meliorem qm̃ ista non suscipiunt gradus apud stoicos qui dicebant bonum esse beatum & felicem nec fieri meliorem accessione diuitiarum quas ipsi non numerabant in bonis: sed quadam estimatione dignas censebant. Vnde dicebant uirtutem satis esse per se ad bene beateq; uiuendum: et si torqueret in tauro phalaridis: quod negabant peripathetici & Platonici: dicentes hoiem uirtute preditum cum est in tormentis esse bonum sed non beatum: qui magis adherent nature:& non relinquunt corpus: ut faciunt stoici. ¶ Non uidetur debuisse non uult plane affirmare Cice. ne uideatur nimis studiose insectari Panetium & urgere.

Summũ bonum iuxta zenonis sniam.

¶ Etenim. quod summum bonum interpretatur Cice. summum bonum quod stoici constituebant qua interpretatione ostendit hanc comparationem non recte a Panetio introductam. ¶ Vt opinor: ut puto utitur mediocritate:& nõ uult affirmare hanc esse sniam summi boni quod stoici constituebantur congruenter nature uiuere: nam ut supra dictum est: Zeno primus in libro de natura hominis dixit finem esse secundum naturã uiuere. Ita aũt est (inquit laertius) secundum uirtutem uiuere: ad eam quippe natura nos ducit. ¶ Congruere conuenire & nunq̃ discrepare a uirtute. ¶ Cetera aũt bona fortune & corporis quorum honesto usu natura indiget: aliter uita sustentari non potest: sed ita eligenda sunt: ut uirtuti non repugnent. Ergo apud stoicos si eorum finem recte sequi uolunt. utilitas non potest cum honestate pugnare: qm̃ spernere debent & pro nihilo ducere ea que uirtuti repugnant. ¶ Secundum naturam accõmodata nature a quibus natura ipsa sustentatur & alitur. ¶ Quod cum ita sit. ex supraditis infert conclusionem.

Perfectũ honestũ

Hoẽstũ secundũ

perfecti hoies habitũ uirtutis tenent.

¶ De eo genere repugnantia & cõparatione utilis & honesti. ¶ Ad illud quidem honestum probat Cice. ne perfectum honestum quod in solis sapiẽtibus cadit: nec secundũ honestum quod est cõe: quodq; officium medium dicitur: cum utili comparari posse: ut multomagis ostendat hanc partem a Panetio non recte introductã: qm̃ eius professio aliter sentire debet de honesto utili & ipsorum repugnantia prius affert per officium inde medium siue cõe & sic ponit differentiam utriusq; officii: ut concludat talem comparationem non recte introduci a stoico: cum ea etiam peripathetico non esse consentanea. ¶ Sapientibus perfectis hominibus: qui habent habitum uirtutis & officium perfectum exercent: quod ad uirtutem diuelli potest qm̃ habet omnem perfectionem. ¶ Sapientia perfecta non est. non perfecta uirtus: sed aliqua ad uirtutem sapientiamq; progressio & cum in ipsis non sit perfecta sapientia: ut et perfectum honestum esse non potest: sed similitudo quedam honesti. & est ipsum officium medium. ¶ Similitudines ut sunt media officia: de quibus certa ratio reddi potest. ¶ Hec enim omnia. probat ex diffinitione stoicorum similitudines honesti esse in homine non perfecto: qm̃ uersatur in mediis officiis que sunt secunda honesta. ¶ Cõia sunt omnibus hominibus tam perfectis q̃ imperfectis. ¶ Late patent ad plures se extendunt:& omnibus cõia sunt & ab omnibus exerceri possunt perfecta uero officia a solis sapientibus: de mediis officiis potest reddi ratio: unde dicit in Tusculanis questionibus philosophiam moralem constare ex collatione rationum: quod .s. ratio affertur quare quidq; factum sit. ¶ Omnis numeros omnem perfectionem. Cum aũt aliquid dicit Cice. imperitam multitudinem non recte de ipsis officiis iudicare: qm̃ putant media officia esse perfecta: ut hi qui picturam laudant cum omnino ignorant eam artem & erratum dignoscere nequeant.

Imperiti nõ recte d officiis iudicãt.

¶ Comparantur. fit comparatio mediocrium officiorum inter se. ¶ Id in quo media officia comparantur. ¶ Propter ea quod. affert rationem quare id accidat. ¶ Quid absit. A perfecto quantum ei desit ad perfectionem: quod imperiti cumulare perfectum opinantur. ¶ Non ex toto. non omnino & penitus ¶ Quatenus quantum. ¶ Intelligi. i. secundum opinionem suam & intelligentiam putat esse perfectum. ¶ Quod iudicare aliquid esse perfectum cũ non sit. ¶ Vsu consuetudine. ¶ In his qui laudant. ¶ Aliquid probi. probe facti & cũ perfectoine artis. ¶ Quod capiat delectet sic apud Marcialem. Te fortasse magis capiet de uirgine porca. ¶ Cũ sint docti. admoniti a sapientibus ipsi imperiti & edocti desistunt & scientia & aliter esse: ac ipsi opinabantur intelligunt. ¶ Itaq; qua pp inquit oẽs qui non habent habitum: sed quoddam signum ipsius uirtutis cõmouentur cũ uident aliquod medium honestũ laudant ipsum tanq̃ perfectum: qm̃ ipsi non habent usum perfecte uirtutis & non sunt sapientes ut possint iudicare an illud sit perfectum: quemadmodum ignari male iudicant de poematibus & picturis.

Ignari male indicãt de picturis

Tunc enim officium dr̃ esse perfectum cũ agens egit sciens eligens & pseuerans he tres conditiones ad officii perfectionẽ requiruntur. Malus homo rẽ iustam agit interdum ut dictũ est: sed non iuste: & ideo non fungitur officio perfecto: sed medio siue cõi. ¶ Itaq; una eademq; actio respectu agentium dr̃ perfectum officiũ & medium perfectiones aũt officiorum sapientes tm̃ cognoscunt. ¶ Indoles. signum uirtutis non perfecta uirtus & sapientia: ut possit bñ iudicare: sed habet quoddam medium honestum. i. aliquam progressionẽ ad uirtutẽ. ¶ Iudicare aũt quid in quacunq; re perfectum sit: prudentie est atq; sapientie. Hoies igitur imperfecti de profectio-

ne officii iudicare non possunt. quatenus aũt intelligunt & iudicant media officia putant esse perfecta. Vñ multitudinis iudicio multi putamur sapientes: q non sunt sed in mediis uersantur officiis: & quandam similitudinẽ gerunt uere sapientis & adumbratam imaginẽ non solidam & expressam. Videtur enim esse sapientes. & cũ non sint. ℂ Nec uero affert. quosdam q & fortes & sapiẽtes habiti sunt. & ostẽdit illos nõ fuisse. aut perfecte fortes. aut plane sapientes: sed uersatos fuisse in mediis officiis. ℂ Duo decii pater & filius qui magno aĩo se pro totis legionibus deuouerunt. Duo Scipiones. Publius Gneus fratres qui in hispania occubuerũt in scdo bello punico. Fabricius Romanus iustus fuit: & contra Pyrrhum pugnauit ut dictũ est: & dicetur loco suo. Pyrrhus certior factus a Fabricio de ueneno qd medicus parabat dixit. Ille est Fabritius qui difficilius ab honestate q̃ sol a curru suo auerti potest. Aristides atheniensis Lisimachi filius fuit: & eximie iusticie. Fisci procurator designatus non etati sue solum magistratus: sed & superiores multaq; ad remp. pertinebant in rem suam uertisse oñdit. Imprimisq; Themistoclẽ: qui tametsi sapiens uir parum tñ continentes manus habuisse iudicatur. Aristides (inquit Plutar.) cum oĩs uirtutis tum maxime equitatis & iusticie apud populũ periculum fecit: que ad summam semper utilitatẽ ac fructum referuntur Ex qbus aristides q̃q̃ uir inops & plebeius regium tñ in primis: ac diuinissimũ iusti. s. cognomen assecutus est. ℂ Aut ab illis Deciis & Scipionibus. ℂ Aut ab his. Fabritio & Aristide. ℂ Sic sapiens: sic perfectus in oĩ uirtute. ℂ Vt sapientẽ perfectissimum. s. qualẽ stoici custodiebãt & uolebant. ℂ Nec hi qui sapientes. Nunc ostẽdit illos non fuisse plane sapientes: q habiti sunt & apud nostros & apud grecos. ℂ C. Lelius Scipionis amicus. In lelio ait. Vnum te sapientem appellant & existimant: & attribuebatur hoc modo. M. Catoni scimus. L. Acilium apud patres nostros appellatũ fuisse sapientem: sed uterq; alio quodãmodo. Cato quia multarum rerum usum habebat. multaq; eius in senatu: & in foro uel prouisa prudenter uel acta constanter: uel responsa acute ferebantur: propterea quasi cognomẽ iam habebat in senectute sapientes. Te aũt alie quodãmodo dicunt non solum natura & moribus uerũetiam studio & doctrina esse sapientẽ. Nec sicut uulgus: sed ut eruditi solent appellare sapientẽ qualem in reliqua grecia neminẽ. Nam qui septẽ appellantur eos que ista subtilius querunt: in numero sapiẽtum non habent: hanc esse in te sapientiam existimãt: ut oĩa tua in te posita esse ducas humanosq; casus uirtute iferiores putes. M. Cato. Cẽsorius. s. ℂ Nec illi qui septẽ sapientes habiti sunt autore Laertio. Thales: Solon: Periander: Cleobolus: Chilon: Bias: Pittacus: his adnumerant pleriq; Anachrasim: Scitam: Misonam: Chium: Pherecidẽ: Syrum: Epimenidẽq; cretensem. Addunt aliqui & Pysistratum tyrannũ. ℂ Frequentia multitudine: qm̃ mediis officiis peruenitur tandẽ ad perfectum. ℂ Similitudinẽ. uidebantur inquit sapientes: sed non erant: ut uere sapiẽtes intelliguntur. ℂ Quo circa concludit Cice. ex supradictis: nec perfectum honestum: nec medium debere comparari cũ utilis repugnantia. ℂ Cõiter. quod est omnibus cõe & mediũ quoddam honestum qm̃ constat ex mediis officiis. ℂ Quod cõe honestum & medium: qm̃ illi qui boni uolunt uideri: in mediis officiis uersatur. Emolumentis. utilitatibus: qm̃ non esset boni uiri si potius utilitates q̃ honesta sectarentur: quibus rationibus urgetur Panetius qui cum esset stoicus: hanc partẽ introduxit. ℂ Tanq̃ id honestum affert rationem quare cõe honestum non debet comparari cum emolumentis: qm̃. s. hi qui uersantur in mediis officiis. ut ad perfectam tandem perueniant: & progressionem iam factam ad uirtutẽ retineant non aliter ipsum mediũ honestum debent tueri q̃ perfecte sapientes. illud perfectũ honestum tuentur & colunt. ℂ In nostram intelligentiam: qm̃ non sumus perfecte sapiẽtes: & intelligimus media quedam honesta non perfecta. i. medium honestum. de quo non intelligimus. ℂ Quam. i. concernendum sapientibus id quod uere honestum. ℂ Aliter enim ratio qm̃ si a mediis officiis disceditur. progressio que facta est ad ipsum uirtutis habitum consequẽdum teneri non potest: sed ad uitium fit regressio. Vnde in mediis officiis perseuerandũ est. ut ad perfecta perueniatur que non aliunde q̃ a uirtutis habitu proficiscuntur. Ordo est Aliter teneri non põt progressio si qua facta est ad uirtutem progredimur ad uirtutẽ mediis officiis. quibus relictis ad uitium regredimur. ergo totis uiribus enitendum est. ut progressio ad uirtutẽ deseratur. quod oĩbus qui boni uolunt haberi faciendũ est. Sed hoc dictũ sit de his qui habẽtur boni. qm̃ medii funguntur officiis. q. d. apud illos qui officiis funguntur. Et ob id boni estimantur non est repugnanda utilis & honestĩ: sed apud illos qui oĩa dicunt expetenda pp utilitatem & summum bonum in diuitiis posuerunt. Ideo dicit. Qui autẽ omnia metiuntur. mensurant & dicunt expetenda pp utilitatem. Oĩa que faciunt & appetunt nõ pp honestatẽ. sed pp diuitias. ℂ Cõmodis utilitatibus. Preponderare mensurari. qm̃ boni uiri & officiosi oĩa que faciunt & appetunt honestate non utilitate ponderare debent & cogitare q̃ sit honestum non quantum afferat utilitatis id quod facere uolũt & appetunt. Illi aũt qui nondum media officia ingressi sunt oĩa utilitatibus metiuntur & sic apud ipsos utilitas cum honestate quam non curant. pugnare potest. apud officiosos non potest nec debet. ℂ Bonitas cum honestate quam non curant. pugnare potest. apud officiosos non potest nec debet. ℂ Boni uiri qui uersantur in mediis officiis. Itaq; quapropter interpretatur Cice. uerba & mentem Panetii. eumq; excusat. ℂ Hoc ipsum sensisse quod dixerit hanc sñiam habuisse id quod dixit Panetius hoĩes. s. solere dubitare: sed non oportere. qm̃ honestum cum utili pugnare non potest. Solere modo. solũmodo solere: sed non oportere: qm̃ non debet quis dubitare de hoc nisi ab officio sit oĩno alienus: quod cum ita sit Panetius non est reprehendendus: immo laudandus qm̃ intellexit non oportere: ut suam decebat professionẽ: & profecto si hanc partem absoluisset nil aliud ut opinor fecisset nisi eos refellere. q in tali comparatione dubitare solerent cũ non oporteat: & hec pars certo admodũ necessaria erat: sed quare omiserit incertũ est. & ipse uiderit. Vnde possidonius bñ dicebat nullum esse locum in phĩa tam necessarium. hoĩes enim ac parte intellecta magno liberantur errore: cũ. s. cognouerint honestum cũ utili pugnare non posse & in hac cõparatione dubitandum non esse: nec talem comparationẽ fieri debere: & sic sñie Rutilii accedendum est qui reddit rationẽ quare alii post Panetium hanc partẽ ab illo relictã non sunt prosecuti. ℂ Pluris: maior in precii & mométi. ℂ Sed hec utile: & honestũ. Quid ergo est querit a se qd sit illud quod talẽ ad dubitationẽ affert & soluit dicẽs: tunc oriri talẽ dubitationem cũ exploratũ non habemus quale illud sit de quo cõsideratur: qm̃ si esset certũ cuiusmodi esset nullã haberet dubitationẽ si pateret: aut esset honestũ. ℂ Considerandum examinãdum & iudicandũ. Quale sit honestũ an turpe. ℂ Sepe enim tõ quare oritur dubitatio cũ ignoratur quale id sit de quo deliberamus: & affert ancipitẽ curam cogitandi. ℂ Tpe conditione tpis: & sic circũstantia fit ut id non facit turpe qd

Officiũ pfectum
Indoles.
Iudiciũ multitudinis fallax.
Duo decii.
Duo scipiones.
Fabrit9.
Pyrrhus de fabritio.
Aristides iustus.
L. Acili9 sapiens.
Cato sapiens.
uera sapientia.
Septẽ sapientes nõ sunt sapiẽtes.
In mediis officiis perseuerandũ ne uitia sua subrepant.
Metiuntur. i. mẽsurant.
Quõ utilitas cũ hõestate puguet.
Panetiũ excusat.
Circunstantie sunt dubitatiõis cause.

erat:& id non honestum quod per se erat honestum. ℭ Plerūq; fere semper. ℭ Inueniatur aliqua. s. circunstantia temporis aut persone:& ponit exemplum de necessariis. ℭ Quod pateat latius quod ad plura se extendat & ad multa possit trāsferri. ℭ Nam uno hoc exemplo alia possumus intelligere. ℭ Familiarem amicum:qm̄ Brutus non modo amicus:sed etiam filius Cesaris habebatur. Nam dicitur. Cesar cum concubuisse cum seruilia matre Bruti & sorore Catonis. Vnde Cesar cultu filii brutum apud se habebat & eum maxime ornabat cum uulneribus appeteretur a coniuratis & uidisset brutum stricto pugione in se irruentem:grece:dixit:& tu fili:& sic omni spe iam euadendi deposita caput toga obuoluit:& ad imos pedes deduxit:ut honestate caderet. ℭ Nō igitur. i. an sceleratus habēdus est. q. d. non est reus sceleris tyrannicida immo dignus laude. ℭ Populo Romano qui laudauit necem Cesaris & per cussoribus premia decreuit. ℭ Preclaris summa laude dignis. Illud cedem Cesaris tyranni. ℭ Pulcherrimum maxima laude uirtutis dignum & athenienses Harmodio & aristigitoni tyrannicidis statuas erexerunt. Vtilitas publica que secuta est ex morte tyranni. ℭ Vicit igitur dicet aliquis (inquit Cice.) Vtilitas in tali re uicit honestatem:immo respondet utilitas secuta est honestatem. qm̄ omne honestum est utile. Honestatem: q; familiaris occidit amicū non fuit turpe (inquit) amicum occidere:sed honestum & utile:qm̄ erat tyrannus:cuius cedes utilis est oībus & laude honestatis onrata. quippe talis lues e medio tollenda est ne aliis noceat. Qui igitur hoc malum ex hoīum societate remouet summa laude dignus est. Nec erat Cesar bonorum amicus cū esset tyrannus:sed pótius inimicus. Vñ a bruto reip. oppresse studioso potuit cū laude interfici. Plato in. ix. de reip. sic ait Libertatē & amicitiam uerā natura nunq̄ tyrannica gustat. ℭ Itaq; ut sine ullo errore alatis rationibus supradictis regulam quandā constituit Cicero ut sine errore iudicari possit:& qn̄ utile cum honesto pugnare uidebitur. ℭ Formula regula modus quidam & norma que sit consentanea discipline stoicorum qui dicunt nihil esse utile qđ non honestum. ℭ Discipline: secte & dogmati stoico. ℭ Consentanea. conueniēs:accōmodata:& affert rationem quare. ℭ Quam formulam. i. regulam inuestigandi officii. i. accionis honeste. ac per hoc laudabilis. ℭ Qui peripatetici. dictū est in primo uolumine nullam fuisse differentiam inter ueteres academicos & peripateticos in opinionibus tam morum q̄ ēt rerum naturalium sed solis nominibus fuisse separatos. ℭ Veteribus quorum autor fuit Pla. & ueteribus dicit:qm̄ fuit postea media academia & noua uarieq; opiniones. ℭ Tñ ab eis stoicis. ℭ Splendidius. maiore laude. Quā ab his peripateticis & academicis. utilia ab honestis separabant & expetenda esse dicebant:sed comparatione uirtutis nullius pene momenti esse dicebant. Stoici uero asseuerabant nihil oīno esse utile quod non esset honestum. ℭ Nobis aūt profitetur Cicero se academicum. Academici enim nihil affirmabant:sed disputabant in utrāq; partem. & id iure suo defendebant quodcūq; occurreret probabile & ēt ab aliis diceretur qui non essent eiusdem discipline. Vñ Ciceroni academico magna dabatur licentia ut sequeretur formulam consentaneam discipline stoicorum:quia probabilior uidebatur: & id qđ in aliis probabile uidetur Academicus iure suo potest fieri & disputatione defendere. Hanc formulam Cicero sequi non potuisset si se peripatheticum professus esset qm̄ fuisset contra suum dogma. Certe enim erant aliorum discipline & diffinite opiniones Achademici uero de omni re disputabant in utrāq; partem & nullas positione seruabant sed id quod in quoq; uidebatur probabile sequebantur nihil affirmantes. ℭ Quodcūq; omne quod uidetur maxime probabile ex quocūq; dogmate. Nostro iure liberalitate ab omnibus concessa nobis:qm̄ hic est mos academicorum. ut probabilia sequantur:nihil ipsi affirment. Idq; orationis genus autore Laertio traditum a Pla. per interrogationem ac responsionem ex umbra in certamen & puluerem primus eduxit Lacydes Alexandri filius Cyreneus noue academie princeps Arcesileq; successor. Lacido successit Carneades qui nouā academiam illustrauit. Carneadi Clitomacus in quo academia philosophia desiit. Aristoteli successit Theophrast[9] in quo atq; Clitomacho Crisippo ut colligit Laertius icomica philosophia desiit. Lacydes ut inquit Eusebius putauit ab omnibus nihil penitus comprehendi posse. ℭ Sed redeo. quia fecit digressionem redit ad formulam quam uult constituere.

Brutus filius Cesa. habebatur mors Cesa. tyrannicida. Statue tyrānicidis erecte. Oē hōestū utile ē Bruto.

formula

Stoici nihil cēsent utile qđ non sit honestū academici nihil affirmabant. Mos academicorum lacydex noue academie princeps Genealogia academicorum.

Fortuna qua officium cognoscitur.

Non sunt alterius cuiusq̄ commoda damno
Nam scelus id grande concipienda uiri.

☞ Ita sui quisq; perfectus amas esse debet ut cōmodo suo alteri damnum minime inferat.

Detrahere igitur aliqđ alteri & hominē hominis incōmodo suū augere cōmodū magis est contra naturam q̄ mors q̄ paupertas q̄ dolor q̄ cetera que possunt aut corpori accidere aut rebus externis. Nam principio tollit conuictum humanū & societatē. Si enim sic erimus affecti ut propter suū q̄sq; emolumētū spoliet aut uiolet alter; disrūpi necesse est eā q̄ maxime est secūdū naturā humani generis societatē. Vt si unūq̄dq; mēbrū sensum hūc haberet ut posse putaret se ualere si p̄ximi mēbri ualitudinē ad se tra

ASCE.

d Etrahere describit formalem qua officium cognoscitur. ubi controuersia est inter honestum & utile dicens Igitur detrahere idest auferre aliquid alteri & hominem augere suum commodum incommodo idest damno hominis scilicet alterius est magis contra naturam: idest magis repugnans & fugiendum humane nature q̄ mors q̄ paupertas q̄ dolor q̄ cetera q̄ possunt accidere aut corpori aut rebus externis. nam supple id facere tollit principio. idest in primis conuictum. humanum & societatem supple humanam. Sic enim erimus affecti sic ut quisq; spoliet aut uiolet. alterum propter suum emolumentum. idest proprium commodum necesse est eam societatē humani generis que maxime est secundum naturam humani generis disrumpi. i. uiolenter dissolui ut. i. queādmodum si unum quodcūq; membrum haberet hūc sensum. i. ita sentiret ut putaret se posse ualere si traduxisset ad se ualetudinē proximi mēbri necesse esset totum corpus debilitari & interire si sic unusquisq; nostrū rapiat ad se cōmoda aliorum & detrahat cuiq; quod possit gra

Actio cōtra naturam.

ERAS. Quod uis incōmodum poti[9] accipiēdū q̄ iniuste quid cōmittēdū.

duxisset: debilitari & interire totũ corpus necesse eẽt. sic si unusquisq; nostrum rapiat ad se cõmoda aliorum detrahatq; quod cuiq; possit emolumenti sui gratia societas hominũ cõmunitasq; euertatur necesse est. Nã sibi (ut qsq; malit) qđ ad usum uite pertineat q̃ alteri acquirere concessum est non repugnante natura. Illud quidem natura non patitur ut aliorũ spoliis nostras facultates copias opes augeamus. Neq; uero hoc solum natura iure gentium sed etiam legibus populorũ quibus in singulis ciuitatibus respu. continentur eodem modo constitutum. ut non liceret sui cõmodi causa nocere alteri. Hoc enim spectant leges hoc uolunt incolumen esse ciuium coniunctionem. quam qui dirimũt eos morte exiliis uinculis damno coercent. Atq; hoc multomagis exigit ipsa nature ratio que est lex diuina & humana cui parere qui uelit (omnes autem parebunt qui secundũ naturã uolent uiuere) nũq̃ cõmittet ut alienũ appetat: & id quod alteri detraxerit sibi assumat. Etenim multomagis est secundum naturam celsitas animi & magnitudo. itẽq; cõmunitas. iusticia liberalitas q̃ uoluptas: q̃ uita q̃ diuitie. Que quidem contẽnere & pro nihilo ducere cõparantẽ cũ utilitate cõi magni animi & excelsi est: detrahere aũt alteri sui cõmodi causa magis est contra naturã: q̃ mors q̃ dolor: q̃ cetera generis eiusdem. Itemq; magis est secundum naturã pro oĩbus gentibus (si fieri possit) conseruãdis aut iuuandis maximos labores molestiasq; suscipere imitantem Herculem illum quẽ hominũ fama beneficiorũ memor in concilio celestiũ collocauit q̃ uiuere in solitudine non modo sine ullis molestiis sed etiam in maximis uoluptatibus abundantem oĩbus copiis ut excellas etiam pulchritudine & uiribns. Quo circa optimo quisq; splendidissimoq; ingenio longe illam uitam huic anteponit. Ex quo efficitur hominem nature obedientem homini nocere non posse. Deinde qui alterum uiolat: ut ipse aliquid commodi consequatur: aut nihil se existimat contra naturã facere. aut magis fugiendã censet mortẽ paupertatem dolorem amissionẽ ẽt liberorũ propinquorũ amicorꝝ: q̃ facere cuipiam iniuriã. Si nihil existimat contra naturã fieri in hoĩbus uiolandis qui cum eo disseras qui oĩno hominem ex homine tollat. Sin fugiendũ id quidem censet & multo illa peiora mortem paupertatem. dolorem. errat in eo ꝙ nullũ aut corporis aut fortune uitiũ maxime uitiis grauius existimat. Ergo unũ debet eẽ oĩbus propo

tia sui emolumenti .i. lucri & cõmodi necesse est ut sup. societas & cõmunitas hominũ euertatur. Nam concessum est .i. licitum & permissum est: natura non repugnante. ut quisq; malit accipere sibi q̃ alteri quod ꝑtineat ad usum uite quidem .i. certe natura nõ patitur illud uidelicet. ut augeam⁹ nostras facultates copias: & opes spoliis aliorum. Neq; uero est hoc solum constitutum natura idest iure naturali & iure gentium sed etiam legibus populorum uidelicet singularum ciuitatum quibus .s. legib⁹ respub. cõtinentur in singulis ciuitatibus. Constitutum est inquã eodem modo ut nõ liceret causa sui .i. proprii cõmodi nocere alteri. Enim pro quia leges spectant .i. pretendunt hoc & leges uolunt hoc uidelicet coniunctionem ciuium esse incolumen .i. integram & illesam quã sup. coniunctionem qui dirimunt .i. dissoluunt eos coercent. uidelicet lege morte exiliis uinculis damno .s. rerum. Atq; ipsa ratio nature que est lex diuina & humana exigit multomagis hoc cui scilicet legi diuine & humane: qui uelit parere idest obtemperare omnes autem qui uolunt uiuere secundum naturam parebunt sup. ei q̃ cõmittet .i. patietur ut appetat alienum & assumat sibi quod detraxerit alteri. Etenim celsitas & magnitudo animi itemq; communitas. iustitia liberalitas est multomagis secundum naturã q̃ uoluptas q̃ uita q̃ diuitie. Que idest quas res .s. uoluptatem quidẽ .i. certe contẽnere & comparantem .i. cum qui comparet ea cum utilitate cõmuni ducere pro nihilo .i. nihil pendere in comparatione uidelicet communis utilitatis est magni & excelsi animi. Autem pro sed detrahere alteri causa sui cõmodi est magis contra naturam .i. magis execratur ab eo qui secundum naturam uiuit q̃ mors q̃ dolor & q̃ cetera eiusdem generis. Itemq; .i. similiter magis est secundum naturam imitantẽ idest eum qui imitari uelit illum idest nobilissimum herculem quem fama hominũ memor beneficiorum collocauit in consilio idest cetu celestium suscipere maximos labores & molestias pro conseruandis atq; iuuãdis omnibus gentibus si possit fieri q̃ uiuere in solitudine: non modo .i. non solum sine ullis molestiis. sed etiam in maximis uoluptatibus abundantem omnibus copiis ita sup. ut tu excellas: etiã pulchritudine & uiribus. Quo circa quisq; optimo & splendidissimo ingenio .i. habens optimum & splendidissimum ingenium anteponit illam uitam .s. priorem labores tales suscipientem huic .s. uoluptuose. Ex quo efficitur .i. infertur conclusio uidelicet hominẽ obedientem nature non posse nocere homini. Deinde qui uiolat alterum ut ipse cõsequatur aliquid cõmodi aut qui existimat se nihil facere contra naturam aut qui censet mortẽ magis fugiendam aut paupertatem dolorem amissionem etiam liberorum propinquorum & amicorum q̃ facere cuipiam iniuriam & sic existimat nihil fieri contra naturam in hominibus uiolandis qui disseras idest disputes cum eo qui tollat .i. auferat omnino hominem .i. rationem

ERAS. Ratio nature ius gentium ius ciuile qđ hi leges populorũ uocat

ERAS. Uit⁹ maxime sẽcũdum naturã.

ERAS. Complexio qualiscũq;.

ex homine.q.d.frustra.Sin.i.sed si censet id quidem uidelicet uiolare homines esse fugiendú & illa.s.mortem paupertatem & dolorem esse multo peiora:errat in eo ꝙ existimat.i.iudicat ullum uitium : aut corporis : aut fortune esse grauius uitiis anime. Ergo unum debet esse propositum omnibus ut eadem sit utilitas. & idest simul uniuscuiusq; &.i.simul uniuersoꝝ: quam.s.utilitatem si quisq; rapiat ad se omnis consociatio humana dissoluetur. Atq; si natura prescribit idest quasi pro lege fert : ut homo uelit consultum idest bene esse homini qui cú sit tantum.i.ob eam ipsam causam ꝙ is homo sit necesse secundum eandem naturam utilitatem omniū esse cōmunem . quod si ita est nos continemur omnes una in eadē lege nature. Et si idipsum ita est certe nos prohibemur lege nature uiolare alterum. Autem pro sed uerum.sup.est primum.i.antecedens.i.ꝙ eadem lege continemur igitur uerum sup.est &.i.etiā supremum.i.consequens.s.ꝙ lege nature prohibemur alterum uiolare. Nam quidem quod quidam dicunt esse absurdum uidelicet se nihil detracturos sup.esse causa sui cōmodi. parenti aut fratri:& aliam esse rationem ciuium & aliam reliquorum hi statuunt nihil iuris & nullam societatem cōmunis utilitatis esse cum ciuibus.que sententia distrahit.i.dissoluit omnem societatem ciuitatis. Autem pro sed. qui dicunt habendam esse rationem .i. cōmunionem & cōmertium ciuium & negāt rationem externorum hi dirimunt omnem societatem humani generis qua.s. societate sublata idest de medio lata liberalitas:bonitas:iusticia tollitur funditus que.i.quas uirtutes ii qui tollunt sunt iudicandi impii etiam aduersus deos immortales.enim pro quia ipsi euertunt societatem constitutam: ab his.s.diis inter homines cuius societatis arctissimum uinculum.i. potissima ratio eius conseruande est arbitrari esse magis contra naturam homini de me trahere homini causa sui cōmodi : q̃ subire omnia incōmoda uel extrema uel corporis uel etiam ipsius animi que uacent .i. careant iusticia:sunt scientie& ingenii perspicacitas que iniusto esse possunt dicitq; uacent iusticia & subdit causam di.hec enim uirtus .i. iusticia est domina & regina uirtutum quispiam forte dixerit.i.obiecerit ratione igitur sapiens si ipse conficiatur idest pereat fame.i.inedia abstulerit sup. iuste alteri homini ad nullam rem utili.i.penitus inutili cibum.Respondet minime uero si supple illo ablato cibo etiam conficiatur quid sup.dices si uir bonus possit spoliare uestitu phalarim crudelem & immanem tyrānum agrigentinum.s.nōne faciat.i.nōne spoliet eum ne ipse uir bonus conficiatur frigore respondet hec sunt facillima ad iudicandum.Nam si detraxeris causa tue utilitatis quid.i.aliqd ab homine ad nullam partē utili tu feceris inique & cōtra legem nature.Sinaūt.i.sed si tu sis is.i.talis qui possis afferre reip.atq; societati hominū multā utilitatē si remaneas in uita si tu detraxeris ob eam cām alteri nō sit reprehendendū: sinaūt.i.

ERAS. Edocet cū qbus ius sit seruandū.

ERAS. Homini ad nihil utili detrahere licet si ea species: ut societati prosis non proprie ibit.

sitū ut & eadē sit utilitas uniuscuiusq; uniuersoꝝ quā si ad se quisq; rapiat:dissoluetur omnis humana consociatio Atq; si etiā hoc natura prescribit ut homo homini quicunq; sit ob eam ipsam causam tm̄ ꝙ is homo sit consultum uelit necesse est secundū eandē naturā omnium utilitatem esse cōem. Quod si ita est. una continemur oēs & eadem lege nature. Idq; ipsum si ita est certe uiolare alteꝝ lege nature prohibemur. Verū aūt primū uerū igitur & extremū Nā illud quidē absurdū est.qd quidā dicunt parenti se aut fratri nihil detracturos cōmodi sui causa aliā rōnem esse ciuiū aliā reliquoꝝ hi sibi nihil iuris & nullam societatem cōis utilitatis causa statuunt esse cū ciuibus que snīa oēm societatem distrahit ciuitatis. Qui aūt ciuium rōnem dicunt esse habendam externorū negant. hi dirimunt cōem humani generis societatem qua sublata beneficentia liberalitas bōitas:iusticia funditus tollit. Que qui tollunt etiam aduersus deos immortales impii iudicandi sunt. Ab his enim constitutam inter homines societatem euertunt cuius societatis arctissimum uinculum est magis arbitrari esse cōtra naturā hominem homi detrahere sui commodi causa q̃ omnia incommoda subire uel externa uel corporis uel etiam ipsius animi que uacent iusticia. Hec enim uirtus omnium est domina & regina uirtutum. Forsitam quispiam dixerit. nonne igitur sapiens si fame ipse conficiatur. abstulerit cibum alteri homini ad nullam rem utili. Minime uero. Non enim mihi est uita mea utilior q̃ animi talis affectio neminem ut uiolem cōmodi mei gratia. Quid si phalarim crudelem tyrannū & immanē uir bonus ne ipse frigore conficiatur uestitus spoliare possit nonne faciat. Hec ad iudicandum sunt facillima nam si quid ab hoīe ad nullā partē utili tue utilitatis causa detraxeris inhumane feceris:contraq; nature legem. Sinaūt is tu sis qui multam utilitatem reipu.atq; hominū societati si in uita remaneas afferre possis si quid ob eā causam alteri detraxeris non sit reprehendendū. Sinautē id nō sit eiusmodi suū cuiq; incōmodū ferendū est potius q̃ de alterius cōmodis subtrahendum. Non igitur magis est contra naturā morbus aut egestas aut quid huiusmodi q̃ detractio atq; appetio alieni:sed cōis utilitatis derelictio contra naturam est enim iniusta. Itaq; lex ipsa nature que utilitatē hoīm conseruat & continet decernit profecto ut ab homine inerti atq; inutili sapientē bonum forteq; uirū trāsfe-

rantur res ad uiuendum necessarie. Qui si occiderit
multum de cõi utilitate detraxerit modo hoc ita facit
ut ne ipse de se bene existimãs seseq; diligẽs hãc cãm
habeat ad iniuriam. Itaq; semper officio fungat̃ utili/
tati cõsulens hoium & ei (quã ipse cõmemoro) huma
ne societati. Nã qd ad phalarim attinet perfacile iudi/
ciũ est. nulla enim societas nobis cũ tyrãnis. sed potius
summa distractio est neq; est contra naturam spoliare
eũ si possis. quẽ honestum est necare. Atq; hoc oẽ ge/
nus pestiferũ atq; impiũ ex hominũ cõmunitate ex/
terminandũ est. Et enim ut membra quedã amputan/
tur & si ipsa sanguine & tanq̃ spiritu carere ceperunt.
& nocent reliquis partibus corporis sic ista in figura
hoĩs feritas & immanitas belue a cõmuni tanq̃ huma
nitate corporis segregãda est. Huius generis sunt que
stiones he in quibus ex tempore officium exquiritur.
Eiusmodi igitur credo res Panetiũ persecuturũ fuisse
nisi alius casus aut occupatio consiliũ eius peremisset:
ad quos ipsas consultationes ex superioribus libris sa/
tis multa nulla precepta sunt quibus perspici possit
quid sit propter turpitudinẽ fugiendũ qd id sit quod
idcirco fugiendum non sit quia omnino turpe non est.
Sed qm̃ operi inchoato prope tamen absoluto tanq̃ fa
stigium imponimus ut geometre solent omnia docere
sed postulare ut quedã sibi concedantur quo facilius
que uelint explicent. Sic ego a te postulo mi Cicero ut
mihi concedas: si potes: nihil preter id quod honestũ
sit est propter se expetendũ. Sin hoc non licet propter
Cratippũ at illud certe dabis quod honestũ sit id esse
maxime ppter se expetendũ. Mihi utrũ uis satis est:
& tum hoc tũ illud probabilius uidet̃. nec propterea
quicq̃ probabile. At primum Panetius in hoc libro de
fendendus est ꝙ nõ utilia cũ honestis pugnare dixerit
aliqñ posse neq; enim ei fas erat. sed ea que uidentur
utilia. Nihil uero utile quod non idem honestum nec
honestum qd non idem utile sit sepe testatur negatq;
ullam pestem maiorem in uitam hominnm inuasisse.
q̃ eorum opinionem qui ista distraxerint. Itaq; non ut
aliquando anteponeremus utilia honestis sed ea sine
errore diiudicaremus si quando incidissent induxit eã
que uideretur esse non que esset repugnantiã. Hanc
igitur partem relictam explebimus nullius admini/
culis sed: ut dicitur: marte nostro. Neq; enim quicq̃ de
hac parte post Panetium explicatum est quod mihi
probaretur de his que in manus nostras uenerunt.

sed si id non sit eiusmodi ut. s. reip. utilitas affe
ratur cuiq; est suum incommodum potius in-
ferendum. i. portandum ac tolerandum q̃ sub-
trahendum de commodis alterius. Igitur mo
ribus aut egestas aut quid. i. aliqd huiusmodi
non est magis contra naturã q̃ detractio atq;
appetitio alieni sed derelictio communis utili
tatis est contra naturã: est enim iniusta. Itaq;. i.
& ita ipsa lex nature: que conseruat & continet
utilitatem hominũ. desseruit. i. prescribit profe
cto idest reuera ut res necessarie ad uiuendum
transferantur ab homine inerti. i. sine arte &
industria. & inutili ad uirum bonum & forté
qui. i. bonus fortisq; uir si occiderit idest casu
mortuus fuerit (ab ob & cado. non a cedo) ipse
detraxerit. i. morte sua imminuerit: multum de
utilitate communi modo. i. dummodo ipse fa
ciat hoc. i. transferat ad se uictum alterius ita
ut ne ipse bene existimans. i. iudicans sup. de
se & diligens sese. i. semetipsum habeat hanc
causam ad iniuriã. i. usurpet sibi iniuste. Itaq;
fungatur semper officio consulens. i. quicunq;
consuluerit & profecerit utilitati hominum &
ei societati humane quam ipse. i. ego comme-
moro. i. nunc predico. Nam perfacile est iudi-
cium eius sup. quod attinet ad phalarim. i. ad
quemuis tyrannum enim pro quia: nulla so-
cietas est nobis cum tyrannis: sed potius sum
ma distractio. i. dissociatio: neq; est contra na-
turam spoliare eum. s. tyrannum si possis quẽ
honestum est necare. (In odium Cesaris Cic.
ubiq; in tyrannos excandescit) atq; omne hoc
pestiferum atq; impium genus. s. tyrannorum
est extreminandum. i. extra terminos eiiciendũ
cõitate hoium. Etenim. i. quemadmodũ que-
dã mẽbra amputant̃ si & ipsa ceperunt carere
sanguine & spũ. s. uitali. & nocent reliqs parti-
bus corporis sic ista. i. execrabilis feritas & im-
manitas belue in figura hois quã. s. tyrãni exer
cẽt qui nihil hois ꝑter figurã habẽt segregãda
est tanq̃ cõi humanitate corporis. Questiones
in quibus officium exquiritur ex parte. i. de re
pente sunt huius generis igitur ego credo Pa
netium persecuturum fuisse eiusmodi res nisi
alius casus aut occupatio supple alia peremis
set idest dissipasset cõsilium idest propositum
eius. ad quas ipsas consultationes multa pre-
cepta sunt ex superioribus libris quibus pos
sit perspici. i. clare uideri qd sit fugiendum pro
pter turpitudinẽ: & quid sit quod nõ sit fugien
dũ idcirco quia nõ est oĩno turpe. Sed qm̃ nos
imponimus opi inchoato. i. incepto. tñ ppe. i.
quasi absoluto. i. cõsummato tanq̃ fastigium. i.
ueluti quoddã culmẽ summũ eius. ut geome-
tre solent non oĩa docere sed postulare ut que
dã concedant̃. i. pro probaris habeant̃ licet p
bata nõ sint quo. i. ideo ut explicẽt facilius ea
q̃ uelit Sic mi Cice. ego postulo a te ut mihi cõ
cedas si potes nihil eẽ expetẽdũ pp se ꝑter id qd
sit hõestũ. Sin. i. sed si hoc. i. s. cõcedere ñ licet pp
Cratippũ. i. dogma pipatheticoꝝ qd cratippꝰ p
fitet̃ at certe dabis. i. cõcedes mihi illud id. s. eẽ
maxime expetẽdũ pp se qd sit hõestũ. Vtrũuis. s.
siue hoc siue illud cõcedas utrũq; est satis mihi

ERAS. Causam. i. pretextũ & cõmẽtiam, defensionem.

ERAS. Efficit argumẽtũ a maiore.

ERAS. prĩcipia prima p se nota.

ERAS. Marte nostro p̃uerbialiter a militia trãslatum ubi suo marte rẽ gerere dicebantur q̃ multis auxiliaribus copiis adiuti committerẽt.

& tum hoc.i.pariter hoc tuū illud.i.pariter illud uidetur probabilius.uidelicet secundum diuersas rationes nec quicq̄ preterea.i.illis negatis quicq̄ supple uidetur probabile. Ac Panetius est primum defendendus in hoc li.quod non dixerit utilia posse aliqn̄ pugnare cum honestis neq̧ id erat ei fas.s.stoicam sectam profitenti.sed q̧ dixerit ea que uidentur utilia pugnare cum honestis uero pro sed ipse testatur sepe nihil utile quod non idem.i.et honestum sup.sit nec honestum q̧ non idem utile sit & negat ullam pestem maiorem inuasisse.i.in cursum fecisse in uitam hoium q̄ opinionem illoꝝ qui distraxerit.i.in diuersas partes traxerit ista.s.utile & honestum.itaq̧ induxi eam repugnantiā non que esset sed que uideret̄ esse non ut anteponeremus aliqn̄ utilia honestis sed ut diiudicaremus ea sine errore: si incidissent.i.concurrissent.qn̄.i.aliqn̄. Igitur nos explebimus hanc partē relictā.s.a Panetio explebimus inq̄ nulli⁹ adminiculis.i.adiutoriis:sed ut dr̄ nostro marte.i.robore & uiribus ingenii nostri. Neq̧ enim quicq̄ est explicatū de hac parte post Panetium nihil dico quod probaretur.i.probabile uideretur de his que uenerunt in nostras manus.

MARS. Viuendum est e natura

Detrahere igitur. Hec est formula quā Cice. instituit & ea ponit que sunt fugienda cum sint contra naturam.aqua huius disputationis & formule sumitur fundamentum qm̄ uiuendum est e natura.i.secūdum uirtutē qui honestatem oībus reis rebus anteponit. Est(inquit)contra naturam eripere quod suū non est & augere suas utilitates cum incōmodo aliorum ergo si naturam ducē sequi uolumus ab eo debemus abhorrere qđ est contra naturam & sic fungemur officio & nunq̄ errabimus. ℭ ADDITIO. Detrahere al's instituit argumentationē cuius est propositio non oportere alterius incōmodo suum cōmodum augere detrahere aūt sicut predia pecunias. Mors que est ultimum oium terribilium & aufert oē bonum quod est in uita & impedit perfectionem nature & eius opus dissoluit. Dolor qui est motus in corpore contrarius sensibus. ℭ Paupertas cum.i.propter inopiam natura substentari non potest Cice. dicit paupertatē esse contra naturam respiciens ad imperitam multitudinē & a media officia nondū ingressam que iudicat paupertatē esse summū malum nō intelligens dotes uirtutis & putans paupertatē esse contra naturam ad hanc multitudinē instituendam hec oratio suscepta est ut exploratum habeat & persuasum honestatē debere preponi utilitatibus & nihil esse magis contra naturam q̄ aliena eripere. Sed profecto paupertas non est indecora nisi his quibus inuitis accidit & aius debet esse duces. non archa honesta(inquit Epicurus)res est leta paupertas que ut Sene. instantibus desideriis satisfacere contenta est contra naturam est non habere uirtutes ad quas natura nos creauit & principia deditur. Sed nunc parenti nature tanq̄ nouerce(eorum interpretatione)uis affertur qui lautiores q̄ fuerunt quondam septē uiri epulorum. & Esopi patinam affectantes & cenas saliares persicosq̧ apparatus quicq̄ melius palato q̄ corde sapiunt Isthmi edones sacris operaui nouo argumentorum genere concludunt & magna uoce contendunt palatum condito pulpamento & tucetis replere. Nilia cum pusionem graditanāq̧ puellam tremulo clune prurientem crisantem habere. & mensas ex ultima mauritania aduectas & indicis dentibus effluctas & exotica nostratiaq̧ unguenta secundum naturam esse quod tantum abest ut uerum sit ut his nature(que hoiem ad honestatem creat & frugalitatem)nihil possit magis esse contrarium. Non bene intelligunt heluones uim nature que paucis contenta est. Vnde dum aqualiculo student bestiis per similes efficiuntur.famam & uirtutis laudem amittunt quorum uoces eo loco habende sunt(ut Demetrius philosophus dicere solebat)quo uentre reddidit crepitus. Quid enim(inquit)mea refert sursum isti an deorsum ferantur. ℭ Nam principio probat quare est id quod dicit contra naturam. ℭ Principio.i.ante oia. ℭ Conuictum uitam cōem & humanam societatem qm̄ sit ita si hoies simul uiuere non possunt. ℭ Si enim ratio quare destruitur humanus conuictus & societas: ℭ Affecti dispositi & tali aīo ut bona aliorū eripere uelimus.ut nostra cōmoda augeantur. ℭ Secundum naturam qm̄ homo est sociabilis naturaliter & ab hoie non alienus. ℭ Vt si unū quod. q̧ probat & confirmat per similitudiuē disrumpi humanam societatē si aliter spolietur & uioletur. ℭ Hunc sensum si ita sentiret & opinaretur. ℭ Debilitari in aliqua parte. ℭ Et itinere oīno dissolui. Cōmoda utilitates. ℭ Cōitas uictus cōis. ℭ Nam sibi hoc concedit̄ ut nobis potius acquiramus ea quoꝝ usu natura indiget. sed non concedit̄ ex bonis alterius domos nostras locupletare. ℭ Non repugnante natura modo iuste acquiramus qđ uult natura aliter contra naturā est. ut ipse Cic. docet. ℭ Spoliis rapinis calamitatibus alioꝝ. ℭ Natura dispositione naturali. ℭ Iure gentium qđ est oī humano generi cōe. ℭ Legibus populorum iure ciuili. ℭ Quibus legibus qm̄ unaqueq̧ resp. suas habet leges & ius ciuile. ergo nec iure gentiū nec ciuili licet alteri nocere sue utilitatis cā sed q̄uis non essent leges tñ natura humana hoc requirit. ut hoi homo non noceat qm̄ homo ab hoie non est alienus & homo hois causa generatus: ut alter alteri prosit. ℭ Hoc enim ratio est hoc(inquit)uolunt leges ut uictus cōis conseruetur. ut quisq̧ suum habeat & seruetur societas inter hoies ut uult natura. ℭ Incolumē conseruatam. ℭ Qui dirimunt qui uiolant. aut furto aut homicidio leges puniunt eos ut merentur. nam aliqui ultimo supplicio afficiuntur. aliqui aguntur in exiliū aliqui pena pecuniaria mulctantur & in uinculis detinētur ut ratio delicti poscit. ℭ Dāno pena pecuniaria & ablatione bonorum nam dānum est in rebus malum autem in persona & fama. Ideo dicit Sosias terentianus. quid facias illi qui dederit damnum aut malū. Atq̧ hoc ut humana societas seruet̄ incolumis. ℭ Multo magis q̄ ipse leges. Rō nature. q̄ nihil aliud est nisi lex diuina & humana cui magis q̄ legibus parendū est. & illi obediūt q uolunt a natura uiuere. Que est lex que cōplectit̄ legem diuinam & humanā. ℭ Nūq̄ cōmittet nunq̄ incidet in hunc errorē. ℭ Assumat: & accipiat ascribat qđ sibi iure non debet̄. ℭ Celsitas aī aius excelsus. qm̄ harum uirtutū semina habem⁹ a natura. ℭ Cōitas. iusticia q̄ una cū liberalitate est ad cōem utilitatē tuendā & declarat se. nā dicit cōitas. que. s. cōitas constat ex his duabus: iusticia & liberalitate atq̧ magnificētia quibus cōitas humana seruetur. ℭ Quā uoluptas que aī lumen extinguit & est contra naturam: qm̄ impedit illius perfectionem & opus cū sit esca malorum. ℭ Quam uitam qm̄ natura uult ut magnanimus cum uersatur in periculo uite non parcat sue: & pro cōmuni salute mori bonus uir non recusabit uolente natura que hoies ad iusticiam fortitudinem ceterasq̧ uirtutes creauit. ℭ Quam diuitie qm̄ natura uult ois diuitias exponamus pro utilitate continet magis amat iusticiam & liberalitatem q̄ diuitias quas qui contemnit magnanimus est. ℭ Que uoluptatem: uitam diuitias. ℭ Contemnere spernere tanq̄ inferiora hois prestantia & celsitudine & animi qui debet esse inuictus. ℭ Et pro nihilo ducere comparare existimantem illum esse nullius momenti & precii qui comparat uoluptates & diuitias cum utilitate cōmuni. ℭ Comparantem illum qui comparat supradicta cum

Mors ultimum omniū terribiliū
Dolor.
Paupertas non est indecora.
Excandescit.
MARS. Indelicatos & effeminatos notat sedulo
Heluōes
Demetrius philosophus.
Quid cōcedatur i acquisitione & quid nō.
Hō hois causa generatur.
Pena sceleratorū.
Dānum Malum
Ratio nature.i.lex diuina & humana
uoluptas animi lumē extinguit.

cõi utilitate.i.qui cõparando preponit uoluptatẽ uitam & diuitias cõi hoium utilitati.i.iusticie:liberalitati & magni ficentie:que sunt ad cõe cõmodum & qui parcit uite cũ opus esset illam pro patria effundere.& fugit labores dedi tus uoluptati & amat diuitias non põt esse iustus aut liberalis:& sic humane societati erit inutilis.Non igitur debet quis ea que utilia sunt anteponere cõi utilitati.qm̃ est contra rõné nature:& in hoc uolumine agitur de cõparatio ne utilis & honesti & pluris faciẽda est cõitas q̃ uita:q̃ diuitie:q̃ mors qm̃ nature ratio uult ut homo potius moria tur pro cõi salute q̃ ꝙ detrahat aliis aliquid sine utilitatis causa:quod est alienũ ab omni humanitate. & id natura non patitur. ℭ Generis eiusdẽ similia incõmoda que nocere uidentur. ℭ Quã dolor qm̃ natura uult dolores perpe tiamur pro cõi utilitate. ℭ Herculẽ illum.q.d.illum herculẽ magnũ & summa laude dignũ & sic emphasim habet. Nã emphasis altiorẽ prebet intellectũ q̃ que uerba per seipsa declarant.ut tu ne ille eneas.Et apud Papiniũ.Quem scire ne fastum illũ:sed taceo prohibet tranquilla senectus. ℭ Bñficiorũ memor.in li.de natu.deoꝝ ait.Vtilitatũ ma gnitudine constituti sunt hi dii qui utilitates quasꝗ gignebãt.Suscepit aũt uita hoium consuetudoꝗ cõis.ut benefi ciis excellẽtes uiros in celum fama ac uoluntate tolleret.Hinc Hercules:hinc castor:quorũ enim remanent animi at ꝗ eternitate fruerentur.dii rite habiti sunt:cũ & optimi essent & eterni. ℭ Concilio cetu deorum sensus est prestat pa ti oẽs labores & molestias pro cõi utilitate q̃ uiuere in solitudine & affluere diuitiis & habere pulchritudinẽ.Hercu les quia in opprimẽdis monstris pro utilitate cõi labo rauerat hoium fama in celum collocatus est.Quo circa con cludit Cicero ex supradictis uitam cũ negociis & laboribus pro cõi utilitate umbratili & ociose uite anteponẽdam esse. ℭ Optimo a natura bene instituto. ℭ Splendidissimo:clarissimo:& a natura quodã splendore donatur ingenii: & cognoscit q̃d natura requirit.& q̃tum homo hoi debet ratione humanitatis & iure naturali.Vnde qui paret natu re non põt sustinere ut hoi noceat.qm̃ est contra naturã. ℭ Illam uitam negociosam & laboriosam.Hinc umbrati li ociose & affluẽti uoluptatibus & bonis corpis & fortune.Ex quo efficitur pp hoc quod dictũ est concludit hoiem homini nocere qui paret nature.Deinde qui alterũ uiolat.ponit duo que quis existimare potest cũ alicui nocet que Cice.refellit:ut imperitis ostendat hoiem homini nullo modo debere nocere. ℭ Aut nihil existimat.hoc est unũ po test arbitrari(inquit)se nihil facere contra naturã dum hoiem uiolat. ℭ Aut magis hoc est alterum.qm̃ putat magis fugiẽdam esse paupertatẽ:& reliqua incõmoda q̃ facere iniuriam. ℭ Si nihil existimat resumit primũ. ℭ Quid disse ras:quid disputare possis.q.d.non est cũ eo differendum cũ sit oĩno rudis & nomine tm̃ homo qm̃ ab homine au fert humanitatem. ℭ Hoiem humanitatem ipsam & ipsum hoiem separat ab hoie:quod est contra naturam quo niam homo ab hoie non est alienus. ℭ Violandis hoibus cum hoies uiolat cum tali igitur uiro disputandum non est:qm̃ ignorat naturam:& est una bestia cum ab hoie humanitatem tollat. ℭ Sin fugiendum resumit alterũ quod non est uituperabile.qm̃ putat ille qui ita opinatur fugiendam esse iniuriam:sed peius est pati dolorem:mortem & paupertatem.i.si putat aliquem non uiolandum:& censet illa esse multo peiora in eo inquit errat.qm̃ putat pauper tatem & dolorem peiora esse animi uitio:qm̃ talis animi affectio fugienda est magis q̃ paupertas:q̃ dolor:& deniꝗ ipsa mors. ℭ Vitium corporis:ut dolor:& similia corporis incõmoda. ℭ Aut fortune:ut paupertas & ea que fortu na homini accidunt. ℭ Aie uitiis sceleribus:qm̃ peius est esse sceleratum q̃ pauperem : dum enim quis in uitio est habetur infelicissimus.Vnde uitio aie nihil est fedius:nihil tetrius.nihil magis fugiendũ.Iniuria est uitium aie: do lor est uitium corporis & quanto aius est prestantior corpore:tanto uitium ai est grauius uitio corporis . ℭ Ergo unum cũ ita sit(inquit)oẽs debent sibi unum proponere:hoc est optimũ preceptum . ℭ Oibus qui ducẽ naturam sequi uolunt.Vniuscuiusꝗ singulorum.i.utilitas uniuscuiusꝗ non minus q̃ nostra debet esse cara nobis:& ut oĩum & singuloꝝ eadem sit utilitas & ut oĩbus & singulis consulatur. ℭ Quam utilitatẽ cuiusꝗ & uniuersorũ si quis ad se rapiat & distrahetur humana societas q est maxime a natura. ℭ Atꝗ si ẽt ꝓbat Cicero oĩum utilitatẽ cõem & facit ra tiocinationẽ sumptam a disciplina stoicoꝝ qua demonstrat nos prohiberi lege nature uiolare hoiem:qm̃ ut uolũt stoici hõ ob idipsum quod homo est:non est alienus ab hoie. ℭ Prescribit.precipit & definit monet atꝗ constituit. Ob eam cãm ob idipsum ꝙ homo est:non ob aliquã aliam cãm. ℭ Consultum uelit.i. natura hoc precipit: ut hoi quicũꝗ sit consulat. ℭ Necesse est qm̃ hoc sequr ex illo si ãs est uerum & consequẽs erit uerum si homo hoi consu lere debet oportet oĩa esse cõia quod si uerum est hõ non debet uiolari ab hoie.ita prescribẽte natura. Antecedens est uerũ:ergo & consequens:quod Cicero probat. ℭ Quod si ita est ut oĩs utilitas cõis sit:oẽs continemur una lege nature. ℭ Idipsum sit continemur oẽs tali lege. ℭ Primũ antecedẽs:naturam.s.uelle oĩbus esse consultum : & oĩum utilitatẽ esse cõem. ℭ Extremũ consequens:qm̃ si natura est ut oĩbus consulatur necesse est oĩum utilitates esse cões: & si oẽs continemur una & eadẽ lege nature:necesse est:ut uiolare hoiem a natura prohibeamur.Nam illud quidẽ probatio est añcedentis seu primi.ut ipse dixit & cõfutat illoꝝ opinionẽ aliam esse rationẽ fratrum & propinquoꝝ & aliam esse ciuiũ aliam externorum:qm̃ hec opinio distrahit humanam societatẽ si non oĩum hoium ratio habe tur.& si hoc non tenetur:hoiem ab hoie(quicunꝗ sit)non esse alienũ.& sic probatur primum & p consequens extre mum. ℭ Absurdum non conueniẽs rationi. ℭ Aliam rationẽ esse ciuium non idẽ debere seruari aduersari aduersus reliquos.quam sñiam Cice.refellit oñdens inter ipsos ciues esse societatẽ ciuilem & quoddã ius naturale intercede re. ℭ Aliam reliquoꝝ externorum hoium dicunt aliam esse rationẽ ciuium aliam reliquoꝝ. ℭ Hi qui talia dicunt & retulit primam partẽ de ciuibus.Postea scdam de reliquis hoibus. ℭ Nihil iuris nullum ius q̃d natura ipsa prescri bit:& uinculũ ciuilis societatis.i.statuunt & putãt nullũ sibi esse ius naturale cũ ciuibus & nullã societatẽ. ℭ Cõia uti litatis gratia.i.putant ciuẽ a ciue alienum esse & nullam esse inter ipsos societatem pp cõem utilitatem:quod falsum est & absurdum destrueretur enim ciuilis societas. ℭ Qui aũt hec est altera pars illorum sñiam refellit:q dicebant ha bendam esse rationẽ ciuium:sed reliquoꝝ nullam.Nam si sic esset destrueretur cõis societas gñis humani:qua sub lata uirtutes ẽt tollentur:q̃ sunt ad cõseruationem gñis humani & maxime iusticia & liberalitas. ℭ Que supradicta & societas generis humani & uirtutes. ℭ Etiã aduersus deos qm̃ nõ mõ effundunt humanam societatẽ:sed ẽt deum qui hanc societatẽ inter hoies cõstituit cuius societatis uinculũ arctissimum est.si putamus & persuasum habemus contra naturã esse hoi nocere & nullo modo alicui quicq̃ detrahẽdum sui cõmodi causa sed potius oĩa incõmoda subeunda & bonoꝝ & corporis ipsius ẽt ai iniuste profecto(nisi ita statuerimus)uinculũ societatis hũane dissoluet.

Cõitas diuitiis ꝓferẽda est emphasis. Ille emphasim habet. Excellentes uiri ĩ celum relati.

Iniurios⁹ homo hoie tantum homo est. Homo ĩ human⁹ ẽ bestia.

Vitiosus habere ĩfelicissimus. Iniuria. Dolor. Ratiocinatio stoica.

Añs consequens. Probatio antecedẽtis. Societas ciuilis: ter ciues.

Aliam refellit opinionem

Deus humanam societatẽ cõstituit.

Intēperans. Iniuſt⁹. Iuſticia omniū uirtutū regina. Preſtat pati iniuriam q̄ inferre. Fortitudo. Tacita obiectio Nulla cū tyrānis ſocietas. Tyrānū fere cōparat. Lex nature. Vir bonus non habet ſibi mortē inferre.

¶ Arctiſſimū uinculū ut arcte & bn̄ coniuncta teneatur: ſi arbitrabimur eſſet cōtra naturam hoī nocere. ¶ Vel externa ut paupertatē amiſſionem filioꝝ & alia incōmoda bonis externis. ¶ Vel corporis ut ſi gladio q̄s aut uerberibus in corpore ledatur aut aliam incōmoditatē patiatur bonis corporis. ¶ Vel ēt ipſius animi quod plus eſt: q̄m bona animi debent eſſe chariora. i. uirtutes & bonum nomē. In bonis aī patitur quis incōmoda iniuſte cum ab aliquo uiruperatur: & intēperans dr̄: aut iniuſtus: aut timidus: aut fur: aut ſacrilegus. Et ſic de ſimilibus melius eſt & magis cōſentaneū nature pati incōmoda que ſint iniuſta in bonis fortūa corporis & ēt aī q̄ uiolare humanā ſocietatē. ¶ Que uacet iuſticia. q̄ incōmoda iniuſta ſint & iuſticiā accepit iamq̧ reginā oīum uirtutū ut oñdat multomagis eſſe contra naturā uiolare hoīem & detrahere aliq̄d alicui q̄ oīa incōmoda pati ēt iniuſte: q̄m preſtabilius eſt pati q̄ inferre iniuriā. ¶ Hec enim rō quare eſt contra naturā detrahere aliq̄d alicui: q̄m. ſ. eſt contra iuſticiā que eſt regina uirtutū: & oīs complectit̄: & eſt uirtus unicuiq̧ ſuū diſtribuēt. Si aūt alicui ſuū diſtrahit̄ & uiolat̄ iuſticia & p̄ conſequēs oēs uirtutes. ¶ Hec una uirtus iuſticia que alteꝝ uirtutum dn̄a eſt: & ſine ipſa nihil ualēt: & laudē non merent̄ oportet enim liberalē eſſe iuſtū & ſic fortē: ſi uere fortis uult dici q̄m fortitudo eſt uirtus q̄ pugnat p̄ iuſticia & ſic de aliis uirtutis q̄ ad iuſticiā redigūtur. ¶ Forſitan quiſpiā dixerit neminē iniuria eſſe afficiēdum cōcludit & hoc oībus p̄poſitū eſſe debere: ut eadē ſit utilitas oīum ſinguloꝝ. Hec igitur cōcluſio. uidendū eſt diligēter. an iniuria ſit id q̄d agit̄ q̄m aliq̄n id q̄d ſimpliciter in ſe iniuriā habet quibuſdā circūſtātiis iniuria uacat. Affert igit̄ unū aliud q̄ quis dicere potuiſſet an ſapiēs extrema fame laborans debeat cibum eripere hoī inutili. & dicit q̄ non. Poſtea de tyranno aliter ſtatuit. q̄m nulla eſt nobis cū tyrannis ſocietas. quos non modo ſpoliare. ſed ēt necare honeſtū eſt. & hoc dicit ut magis probet necē Ceſaris. & laudet Brutū & alios qui illū e medio tollendū curauerunt. ¶ Sapiēs uir perfecte uirtutis. ¶ Non eſt enim eſt rō quare non debet auferri cibus a ſapiente hoīe ad nullam rem utili q̄m. ſ. melius eſt mori q̄ uiolare aliquē ſui cōmodi cauſa. ¶ Quā animi talis affectio. i. talis diſpoſitio & talis opinio. i. talis diſpoſitio pluris debet eſſe apud nos q̄ uita. Neminē & uiolē. hec eſt affectio & diſpoſitio que debet eſſe charior uita. ¶ Quid ſit phalarim. affert nunc aliud de tyranno. & ſic oſtēditur unum & idē ratione perſone & aliarū circunſtantiarū uacare iniuria. ¶ Immanē. ferini animi & ab oī humanitate alieni. Vnde interficere tyrannū idem eſt q̄d interficere feram. ¶ Ob eam cām ut in uita remaneas ut poſſis humane ſocietati prodeſſe. Si naūt id non ſit huiuſmodi. i. ſi non ideo uult in uita remanere. ut utilitatē reipu. & humane ſocietati afferat. ¶ Non igit̄ concludit ex his que dicta ſunt magis eſſe contra naturā appetere aliena q̄ pati incōmoda. Eſt enim iniuſta q̄m iuſticia cauſa eſt. ut cōi utilitati conſulatur. ¶ Lex nature uult ab hoīe inutili ad ſapientē & bonum uirū utileq̧ transferantur res ad uiuendum neceſſarie. ¶ Fortē aptum. ad ſubeunda pericula pro utilitate cōi. ¶ Qui ſi occiderit. i. ſi ipſe uir ſapiens bonus fortiſq̧ morietur cōi utilitati detrimentū afferet unde uir prudens & fortis non debet ſibi mortē afferre q̄m nocet reip. & cōi utilitate. ¶ Modo hoc ita faciat dat cautionē. ¶ Senſus eſt res neceſſarie ab homine inerti ad bonū uirum transferri debent dummodo ipſe uir bonus & fortis id faciat pro utilitate cōmuni. q̄m ſi nimiū ſibi placeret putaretq̧ ſe ſolum uita dignū. & ob id aliis afferret iniuriam aliquid auferendo quo ipſe uiuat contra iuſticiam eſt. Ideo inquit ſemper fungatur afficio conſulens: cōmodo. i. ad actionē cum uirtute non recedat. & quicquid agit refert ad cōmunem utilitatē & ſocietatē humani generis tuēdam. hanc cām quia nimiū placet non debet: igitur cū detrahit aliq̄d alicui id facere cauſa iniurie: ſed ut cōi utilitati conſulat. Semper in oī actione & cū aliquid alicui detrahit. ¶ Fungatur offō non diſcedat ab actione que eſt ſcd̄m uirtutē. & cum aliq̄d aufert. non id ideo facit: quia nimiū ſibi placet. ſed quia cōis utilitas ita expoſcit. ¶ Nam q̄d ad phalarim nunc de tyrānis determinat illud inquit q̄d de tyrāno dixi. facile iudicatur pōt enim uir ſapiēs ſpoliare tyrannū ſine reprehēſione: q̄m nulla deniq̧ coniūctio nobis eſt cū tyrannis q̄ inter hoīes numerandi non ſunt cū hoībus humanitate ſint alieni. ¶ Diſtractio diſſociatio. q̄m ſunt immanes. & ponendi extra humanā ſocietatē. ¶ Atq̧ hoc oē genus. dicit Cice. tyrānis e medio penitus tollendos eſſe tanq̄ hoſtes humane ſocietatis. Et utit̄ loco cōi qui dr̄ ea pars orationis. q̄ non de aliquo noīatim diſputat & agit ſed de uniuerſa re. ut hic Cice. facit de oībus tyrānis. q̄m de uniuerſo gn̄e diſputat. Hoc genus tyrannoꝝ. ſ. ¶ Peſtiferū pernicioſum humane ſocietati. Impiū q̄ nullā habet erga deū pietatē nec deū timet nec leges. ſed oīa uiolat regnandi cā leſa religione diuina ēt egre ſe habent. nec coli poſſunt ut inq̄t. Euripides. ¶ Exterminandū eiiciendū extra humanā ſocietate aqua ſunt alieni: Interrogatus. Thales mileſius q̄d in uita difficile ac pene incredibile uidiſſet. ¶ Reſpondit tyrānum ſenē unde Diogenes cū ab eo tyrannus quereret ex qua melius eſſet ſtatuā fundere reſpondit: quo Harmodius & aſtrigogiton fuſi ſunt. hi duo fuerunt tyrānicide (ut dictū eſt) quibus atheniēſes ob id ſtatuas erexerūt quas Praxiteſes ex ere fecit. Hos (autore Plinio) a Xerxe perſarū rege captos uicta pſide Athenienſibus remiſit Alexander macedo. ¶ Etenim ut mēbra. probat a ſimili tyrannos oīno exterminandos: ne mala contagione humanam ſocietatē maculent. ¶ Et tanq̄ ſpiritu. i. ſenſu q̄m deficiente ſanguine in aliquo membro illic non remanet ſpiritus cuius ipſe arcterie ſunt receptacula ſuper quas locant̄ uene. i. riuuli ſanguinis preterq̄ in dorſo ī quo magna materia: que Thrachea dr̄ eſt poſita ſuper uenas. Arteria eſt conceptaculū ſpiritus naturalis mixti confuſiq̧ cū ſanguine in quo ſpiritus plus eſt minus uero ſanguinis. Vena eſt conceptaculū ſanguinis mixti confuſiq̧ cū ſpiritu naturali: in quo plus ſanguinis eſt minus ſpiritus: refractis uenis & arteriis ſiue ueritatis. torpeſcit ea pars corporis: & non hēt ſenſum & caret ſpiritu. Tāq̄ ſpiritu dixit q̄m mēbra non proprie ſpirant ſed uidet̄ ipſis tanq̄ ſpiritus quidā Arteria que tendit ad pulmonē: accipiendi reddendiq̧ ſpiritus officio fungitur. Pulmones ſunt folles & cor amplectitur. Vena affert ſpiritū nutritiuum: q̄m ſanguis eſt nutrimētum corporis. Neruus affert ſpiritum ſenſitiuū: nerui magni ſunt cauſa motus totius corporis habent ēt ſenſum. Vbicūq̧ eſt uena: ubi eſt neruus & arteria Hoc corporis uitiū quod Cice. tangit: tres habet ſpecies que ſunt ſcd̄m magis & minus: cancrenā. aſtachilū & eſtiomenum. Cancrena dr̄ cum membrū aptum eſt ut putrefiat. Aſtachilus q̄n eſt putrefactū: ſed non habet oīs gradus putrefactionis. Eſtiomenus dicitur q̄n habet oīs gradus putrefactionis tunc membrū ita affectū deſtituitur a natura: & nullū habet ſenſum: ſed caro fit nigra nerui aduſti carētes ſpiritu Vn̄ opus eſt eam partē amputare ne ſerpat uitiū per totū corpus: q̄m pars illa putrefacta partes proximas contagione corrūpit. Vnde dicit Ouidius. Ne pars ſincera trahat̄ enſe recidendū. Ita tyrannus e medio tollendus: ne malo exēplo alios inficiat. qui naturā ducem ſequūtur quā tyrannus omnino reli-

Tyrāni impune ſpoliari poſſunt. Loc⁹ cōmūis de tyrānis. Deficiēte ſanguīe ſpirit⁹ abit. thrachea Arteria. Vena. Nerui. Pulmōes Sanguis Nutrimētum corporis Cācrena Aſtachilus. Eſtiomenus. Feritas.

quit:& est tanq̃ membrũ putrefactum. ℭ Ista feritas natura efferata. Feritas est plus q̃ uitium & cadit in hoiem ea ratione qua oẽm humanitatem deposuit & iam est fera & nomine tñ homo. Feritati opponitur heroica uirtus: que humanã naturam transcẽdit:& aliquid in se diuinitatis habet: ut dr̃ inquit Aristo. in. vi. moralium loquẽs de feritate de quibusdã efferatis gẽtibus circa pontũ alios crudelis humanis carnibus delectari alios tradere natos inuicẽ con uiuiis cõmendatur. Preterea (inquit) coitus masculoꝵ feritas est & mala consuetudo illos ergo qui malignitate alios superant: hanc infami appellatione notabant antiqui: Et contra cũ aliquem admirabantur heroem: heduũ appellabant: ut Lacones dicere consueuerunt. ℭ In figura hominis qm̃ tyranni nil habent hoĩs nisi figuram: aĩus aũt est ferinus & ingeniũ. ℭ Belue tyranni. qui iam est belua in figura hoĩs. ℭ A cõi humanitate corpus ex hoium cõitate & cõmertio: qm̃ homines iure humanitatis & lege nature sunt tanq̃ unum corpus a quo tyranni pp feritatem & aĩum immanẽ segregandi sunt ne corpus illud cõis humanitatis inficiant. i. ne malo exẽplo noceant humane societati. Et profecto tyrãni fere nunq̃ nisi morte uiolenta decedunt. ℭ Tanq̃ humanitate qm̃ non sumus proprie unum corpus oẽs sed tãq̃ corpus humanitatis: quo omnis hoĩes continentur. Ideo dixi tanq̃ humanitate. Huius generis sunt questiones: ita solet queri inter hoĩes cum queritur offm̃ ex tpe dixit supra hoĩes solere dubitare: cum. s. incertum est: quale id sit de quo consideratur: qm̃ aliquando tpe fit ut id quod plerũq; uidetur turpe inueniat̃ non esse contra officiũ & posuit exẽplum de nece Cesaris. Postea subiunxit alias questiones an. s. debeat auferri cibꝰ alteri: ut an debeat spoliari tyrannus: & ipse prescripsit quid pertinet ad officiũ & quid contra. In his questionibus ex tpe queritur quid sit agendum cũ aliqua sit dubitatio. Ex hoc pacto inquit Cicero executurus erat Panetius illam tertiam partẽ omissam. Posuisset enim questiones & postea qd esset agendum ex officio docuisset. Sed hi qui bñ perceperunt libros superiores: in quibus agitur de oĩ genere honesti & de utili poterunt ex tpe iudicare quid agendum sit cũ aliqua dubitatio orietur qm̃ sciunt quid sit honestum: & quid sit utile. ℭ Vnde opus est superiora precepta tenaci memoria cõplecti: ut ab officio nũq̃ discedamus ad tales enim questiones consultationes si qñ accederint precepta habemus ut a studiosis errari non possit. ℭ Huius generis similes. ℭ Ex parte. i. ex circunstantia tpis & ratione. Oẽs questiones oĩs inquisitio de aliqua re an sit officium ratione tpis & aliarum circunstantiaꝵ. ℭ Officium actio honesta. ℭ Res huiusmodi similes questiones. Consilium mentẽ & propositum persequẽdi. ℭ Ad quas consultationes cũ queritur & dubitatur an sit contra officiũ spoliare tyrannum hoi ad nullam rem utili eripere cibum & similia que possunt esse officiũ a circunstantia ut sciant hoĩes inquit consultare & eligere cũ huiusmodi questiones inciderint data sunt precepta in superioribus uoluminibus quibus perspicitur quid sit officiũ. ℭ Perspici. recte uideri & iudicare quid sit honestum & per se & ratione circunstantiaꝵ: quid sit turpe. ℭ Quia oĩno non est turpe qm̃ ratione circunstantiaꝵ fit non turpe id quod simpliciter turpe erat & contra officium. ℭ Sed qm̃ non operi inchoato. Cice. impositurus huic operi extremam manum exẽplo geometrie: petit a filio: ut sibi hoc concedat siue aliqua probatione quo facilius id quod uult ostendat. Nihil preter honestum pp se expetendum (ut uolunt stoici) quos Cicero sequitur in his officiis: aut honestum maxime expetendum ut sibi uolunt peripatetici. Hoc aũt posito & concesso certum est utilis honesti non posse repugnantiam esse qm̃ honestum aut solum est expetendum aut maxime. i. ante omnia alia. ut in secundo loco relinquatur bona corporis & fortune. Inde laudat Panetium. Postea dicit se hanc partẽ expleturum proprio ingenio sine alioꝵ adminiculis. Demũ ipsa ꝑcepta aggreditur. ℭ Operi. huic qd in manibus habetur de cõibꝰ officiis. ℭ Tanq̃ fastigium summitatẽ. Fastigiũ est edificii summũ inde dicimus fastigium domus. i. culmen & summitatem: & fastigia murorum. & scrobium etiam dicuntur fastigia Verg. in Geor. Forsitan scrobibus que sint fastigia queris. i. profunditates. Et summa fastigia rerum dicuntur a iuuenale. i. summe dignitates & honores. ℭ Et qm̃ fastigium proprie summitas edificiorum est non aũt librorum & talium operum. Ideo dixi tanq̃ fastigium. i. summam partẽ et finem ut domui imponitur fastigium. ℭ Geometra. qui uersatur circa mensuras: cum uult facere demonstrationẽ petit: ut sibi concedatur linea una: qua concessa facit demonstrationẽ in omnibus figuris qm̃ linea concessa et uariis modis protracta uarias figuras facit et demonstrat. Quinq; sunt petitiones geometre (ut autor est Euclides) a quolibet puncto in quolibet punctam rectã lineam ducere. Atq; lineam definitam in continuũ rectũq; quantũlibet protrahere. Super centũ quodlibet quantũlibet occupando spaciũ circulum designare oẽs rectos angulos sibiinuicẽ esse equales. Si recta linea super duas rectas lineas ceciderit duoq; anguli ex una parte duobus angulis rectis minores fuerint illas duas lineas in eandẽ partẽ prorectas proculdubio cõiunctũ iri. Itẽ duas lineas rectas superficiẽ non includere. Ista sunt tanq̃ fundamẽta & principia geometrie. Vnde q negat punctum & lineam negat principia huius artis: & sic cũ eo non potest disputari & q negat motum non potest disputare de rebus naturalibꝰ. Vnde dixit Aristo. Contra negantes principia non est disputandum. Principia enim cuiusq; discipline concedi debent quibus concessis potest disputari & fieri demonstratio concessa linea ipsa geometrie facit uarias demonstrationes que sunt in primo gradu certitudinis qm̃ uidetur & non possunt aliter esse ut circulus semicirculus triangulus & sic de reliquis. Oĩa dicere disputando demonstrare: sed petere ut aliqua concedantur que sunt principia & geometrie quibus postea fiat demonstratio. Sic Cice. non docet aliqua ratione solum honestum pp se expetendum qm̃ hic non agitur de dogmate solum: ut in libris de finibus sed petit ut hoc concedatur quo concesso facile id quod restat explicari demonstrariq; potest. Demonstratio proprie est mathematici. Persuasio aũt oratoris. Vnde dicit. Aristoteles in moralibus petendam esse demonstrationẽ a mathematico. & persuasionem ab oratore. Geometriam inuenerunt egyptii. Vt quedam principia gemetrie. q̃bus utuntur ad faciẽdas demonstrationes uarias Explicẽt demonstrẽt protrahẽdo lineam concessam faciat demonstrationes. Plato i. vi. de rep. sic ait arbitror te latere ꝙ q circa geometriã arithmeticã: & cetera generis eiusdẽ uersantur supponuut quidẽ par & impar & figuras ac tres species angulorũ & horum similia in argumẽtationibus singulis & his positis tanq̃ cuilibet manifestis rationẽ de his nullam exigẽdam putant atq; hic incipientes ad alia iam descendunt & ad illud tandem perueniunt qd querebant. ℭ Si potest dicit qm̃: Cice. filius peripathetice discipline tunc studebat & peripathetici dicebant honestum maxime expetendum uirtutẽ satis esse ad bene beateq; uiuendũ dixit Zeno stoicorum princeps (ut dictum est) dicebant stoici qd honestum sit id solum esse bonum. ut Hec Cato in primo de bonis ait. & Chrisippus in libris de honesto id aũt esse uirtutẽ &

Feritas imanis. Herus. Heros. Duris. Questiones ex tẽporales.

Precepta superiora nõ obliuiscẽda

Circunstantie rem mutant.

Fastigiũ.

Geometre. Petitiões geometrie quinq;

Fundamenta geometrie.

Demonstratio ẽ mathematici p suasio oratoris

Geometriam egyptii iuenere.

Finis humanus. Felicitas. Prefert peripatheticos stoicis. Cicero nulli secte additus est. Reliquorum opiniones aspernatur. Cicero defendit Panetiũ. Vere utilia cum honesto non pugnant. Inuado Incũbo. Facere marte nostro. Bibliotheca. Caulõis

solum honestum propter se expetendum in quo finem humanum constituunt. Aristo autem finem humanũm esse dixit uirtutis usum in uita perfecta. Felicitatem quippe dicit esse plenitudinem bonorum animi: corporis & fortune uirtutem aa beatam uitam non sufficere quoniam bonis corporis & externis indigeret. De his rebus dictum est ut arbitror sufficienter in primo uolumine. Thales dicebat illum se facilem qui corpore ualeret fortuna locuples esset animoq; non ignauus aut imperitus. ℂ Propter Cratippum qui erat peripatheticus & non dicebat solum honestum esse propter se expetendum sed maxime expetendum. ℂ Dabis concedes quoniam ex scientia peripatheticorum est. ℂ Maxime aut omnia quoniam alia restant expetenda post uirtutem ex opinione peripatheticorum & ueterem. Academicorum que opinio magis consentanea est nature q̃ opinio stoicorum qui capti splendore uirtutis nihil preter illam propter se dixerunt expetendum. ℂ Mihi qui sim Academicus: & probabilia sequor. Vtrũuis aut hoc postremum aut primum. Et sic Cice. ostendit se non fuisse addictum uni secte: sed probabilia sequi uoluisse more academicornm quibus academia magnam dat licentiam: & ideo in suis operibns. Cic. Nunc stoicus uidetur: nunc peripatheticus: & in principio operis dixit. Sed tamen nostra leges non multum a peripatheticis dissidentia qm̃ utriq; & Socratici & Platonici esse uolumus. ℂ Tum hoc. i. honestum maxime expetendum. ℂ Tum illud nihil preter honestum esse propter se expetendum. & sic Cice. probat opinionem stoicoꝝ & peripatheticorum: alias reiicit tanq̃ minime probabiles. ℂ Quicq̃ aliquid quod ab aliis philosophis dicitur quorum aliqui dicebant uoluptatem propter se expetendam aliqui diuitias: aliqui scientiam: aliqui nihil expetendum: sed quocũq; occurreret: que opiniones improbantur. ℂ Ad primum Panetius. Panetii sententiam defendit quam supra quibusdam rationibus urgebat. ostendens ipsam ab aliis minime probari. ℂ Neq; enim affert rationem quare non licebat Panetio Stoico dicere utilia cum honestis aliquando pugnare posse: qm̃ fuisset contra illius professionem. ℂ Sed ea que uidentur non tamen sunt: sed uidentur esse utilia imperite multitudini. ℂ Nihil enim apud peritos est utile: quod non idem sit honestum. ℂ Videntur aliquam speciem utilitatis pre se ferunt: ea que uidentur utilia & non sunt cum honesto interdum pugnare possunt: uere utilia non possunt. ℂ Testatur dicit Panetius in suis officiis. ℂ Pestem. dãnum & calamitatem. ℂ In uitam inuasisse dicimus inuado uitam & in uitam: inuado tua bona: & in tua bona & incumbere saluti & ad salutem. ℂ Itaq; affert rationem quare Panetius eam partem induxit ut possimus. s. diiudicare sine errore si quando dubitatio iucidisset. ℂ Inducit eam repugnantiã que uideretur esse utilis & honesti non que esset: quoniam utile est non potest cum honesto pugnare. ℂ Hanc partem: quam Panetius reliquit. ℂ Marte nostro. i. proprio ingenio & industria cum aliquid facimus sine auxilio dicimur facere marte nostro. ℂ Vt dicitur: ut est in prouerbio. ℂ Quod mihi probarerur. quod placeret: quoniam hunc locum breuiter tractauerunt Possidonius & Athenodorus. ℂ In manibus nostris. quoniam scripta Possidonii & Athenodori de repugnantia utilis & honesti: habuit ex bibliotheca Caulonis. Nam Cicero cum hec componeret: scripsit ad Caulonam ut sibi mitteret Athenodorum & possidonium quorum opera non probauit: itaq; suo marte hanc partem absoluit.

ASCE. Ordo.

C Vm igitur. Docet nihil eẽ utile quod proficiscitur ab iniusticia & malicia. ℂ Ordo est. Igitur cum aliqua species utilitatis est obiecta necesse est nos cõmoueri. i. affici ad eam. s. habendam: sed si cum attenderis. i. applicueris animum tu uideas turpitudinem adiunctam ei rei que attulerit speciem utilitatis: tunc utilitas non est requirenda: sed intelligendum supple est ibi utilitatem non posse esse ubi sit turpitudo. ℂ Quod nihil est iam tantum contra naturam: q̃ idest q̃tum turpitudo (natura enim desiderat recta conuenientia) & constantia & aspernatur contraria: idest praua incõuenientia & inconstantia: & si nihil est tam secundum naturam q̃ utilitas certe turpitudo non potest esse in eadem re utili idest que est utilis. ℂ Itemq; si nos nati sumus ad honestatem & ea scilicet honestas est aut sola expetenda: ut uisum est Zenoni principi stoicorum: aut certe si ea est habenda omni pondere: idest secundum omne genus mensure grauior q̃ reliqua omnia scilicet expetenda q̃ placet Aristoteli necesse est id quod honestum sit esse solum bonum aut summum bonum: aut pro sed quod bonum supple sit id certe utile sup. est aut necesse est esse ita quicquid honestum supple est id utile supple est Quare: idest quamobrem error hominum nõ proborum cum arripuit aliquid quod uisum est utile secernit idest seorsum considerat continuo id ab honesto. i. considerat sub ratione utilitatis & non habita ratione honestatis. Hinc idest ex hac consideratione nascuntur sicce id

Vtilitas a turpi non habet progressum

ERAS: Turpis utilitas omniũ scelerum parens.

Candida profligat animi peccamina uirtus

Vtile de fede non uenit artis acu.

☞ Nihil est utile quod ab iniusticia & malicia proficiscitur.

Argumentum Erasmicum.

ℂ Ne qua nos commoditas quãtauis cum summa etiam impunitate coniuncta permoueat: uel ut tantillum ab honesto recedamus: ne quo nihil non pernitiosum.

Cum igit' aliqua species utilitatis abiecta est. Nos commoueri necesse est. Sed si cum animum attenderis turpitudinem uideas adiunctam ei rei que speciẽ utilitatis attulerit tunc utilitas non requirenda est sed intelligendũ ubi turpitudo sit ibi utilitatẽ esse non posse. Quod si nihil est tã contra naturã quã turpitudo recta. n. cõuenientia & cõstãtia natura desiderat: aspernaturq; cõtraria. nihilq; tam secũdũ naturã quã utilitas. certe in eadẽ re utili turpitudo esse non potest. Itemq; si ad honestatẽ nati sumus eaq; aut sola expetẽda est ut zenoni est uisum aut certe omni põdere grauior est habẽda quã reliqua oĩa qd Aristo. placet: necesse est qd honestũ sit id esse aut solũ aut summũ bonum. qd aut bonũ id certe utile ita quicqd honestũ. id utile. Quare error hominũ non ꝓborũ cũ aliqd: qd utile uisum est arripuit. id continuo secernit ab honesto. Hinc sicce: hinc uenena hinc fal

ſa teſtamenta naſcunt᷑.hinc furta.hinc peculatus expilationes direptioneſq; ſociorum & ciuium.Hinc opum nimiarum potentie non ferende poſtremo ẽt in liberis ciuitatibus exiſtunt regnãdi cupiditates.quibus nihil nec tetrius nec fedius excogitari poteſt.Emolumenta enim rerum fallacibus iudiciis uident penam(non dico legum quas ſepe perrumpunt.ſed ipſius turpitudinis que acerbiſſima eſt)non uident.Quãobrem hoc quidem deliberantium genus appellatur & medio eſt enim totum ſceleratorum & impium qui deliberant utrũ id aſſequantur quod honeſtum eſſe uideant a ſe ſciẽtes ſcelere cõtaminent.In ipſa enĩ dubitatione facinus ineſt etiam ſi ad id non peruenerit.Ergo ea deliberanda omnino nõ ſunt in quibus eſt turpis ipſa deliberatio.Atq; etiã in omni deliberatione celandi & occultandi ſpes opinioq; remouẽda eſt.Satis.n.nobis(ſi modo in philoſophia aliquid ꝓfecimus)perſuaſum eſſe debet ſi omnes deos homineſq; celare poſſimus nihil tamen auare nihil iniuſte:nihil libidinoſe:nihil incontinenter eſſe faciendum.Hinc ille Gyges inducitur a Platone qui cũ terra diſceſſiſſet magnis quibuſdã imbribus.in illũ hiatum deſcendit.eneũq; equũ(ut ferũt fabule)animaduertit.cuius in lateribus fores eſſent. quibus apertis hominis mortui uidit corpus magnitudine inuſitata annulũq; anreum in digito.quẽ ut detraxit ipſe induit:erat aũt regius paſtor.Tum in conciliũ paſtoꝝ ſe recepit ibi cum palam eius annuli ad palmã cõuerterat a nullo uidebatur ipſe autẽ omnia uidebat. Idem rurſus uidebatur cũ in locum annulũ inuerterat.Itaq; hac oportunitate annuli uſus regine ſtuprũ intulit eaq; adiutrice regẽ dominum interemit ſuſtulitq; quos obſtare arbitrabatur.nec in his quiſq̃ eum facinoribus potuit uidere ſic repente annuli beneficio rex ortus eſt lidie.Hunc igitur ipſum annulũ ſi habeat ſapiens nihil plus ſibi licere putet peccare q̃ ſi nõ haberet.Honeſta.n.bonis uiris nõ occulta queruntur.Atq; hoc loco philoſophi quidã minime mali illi quidẽ ſed non ſatis acuti factã & cõmentitiã fabulã dicunt prolatam a Platone quaſi uero ille aut factũ id eſſe aut fieri potuiſſe defendat.Hec eſt uis huius annuli & huius exẽpli ſi nemo ſciturus nemoue ſuſpicaturus quidẽ ſit cum aliquid diuitiaꝝ potentie dominationis.libidinis cã feceris ſi id diis hominibuſq; futurũ ſit ſemp ignotum ſis ne facturus negant id fieri poſſe.q̃q̃ poteſt id quidẽ.Sed quero quod negãt poſſe id ſi poſſet quidnã

eſt mucrones quibus ſiccarii qui homines latrocinando interimunt hinc uenena hic falſa teſtamenta naſcuntur hinc furta .ſ. rerum priuatarum hinc peculatus.i.ſurreptiones publice peeunie:hinc expilationes.i. predationes & direptiones ſociorũ & ciuium naſcuntur hinc potentie opum nimiarũ non ferende.i.non tolerande ſup.naſcuntur.Poſtremo cupiditates regnandi exiſtunt etiam in liberis ciuitatibus hinc.i.ex hac falſa opinione quibus ſup.cupiditatibus nihil nec tetrius.i.execrabilius ꝓpter turpitudinẽ:nec fedius poteſt excogitari ipſi.ſ. ſic regnare cupientes uident fallacib⁹ iudiciis erroneis opinionibus emolumenta rerum.i. cõmoda apparentia non uident penam non dico legũ quas ſepe petrũpuut.i. ſicut fere aut magni piſces rhetia : aut muſce maiores telas aranearũ uiolenter rumpendo pertranſeunt: ſed dico ꝙ non uident penã ipſius turpitudinis que.ſ.pena eſt acerbiſſima.Quãobrem hoc quidẽ genus deliberantium pellatur e medio (eſt enim totũ ſceleratum & impium)eorũ uidelicet qui deliberant utrũ aſſequantur id qđ uideant eſſe honeſtum an ipſi ſcientes contaminent ſe ſcelere.Enim pro ga:facinus.i.quoddam genus iniqui facti eſt in ipſa dubitatione etiã ſi non peruenerit ad id(Vnde Iuue.Nam ſcelus intra ſe tacitũ qui cogitat ullum facti crimen habet)Ergo ea non ſunt omnino deliberanda in quibus ipſa deliberatio eſt turpis atq; etiã ſpecies & opinio celandi & occultandi eſt remouẽda in omni deliberatione.Debet enim perſuaſum eſſe ſatis nobis ſi modo ꝓfecimus aliquid in philoſophia ſi.i.tam & ſi poſſumus celare omnes deos & homines .i.facere clam diis & hominibus tamen nil faciendum eſſe auare:nihil iniuſte:nihil libidinoſe:nihil incontinenter:hinc & ex hac rõne inducitur ille notiſſimus Gyges a Platone qui cũ terra diſceſſiſſet.i.exhauſta eſſet quibuſdã magnis imbribus qui cũ cauarent: deſcendit in illum hyatum.i. aperturam & uoraginẽ & animaduertit .i. annotauit(ut dicunt fabule)equũ eneum.i.ex ere factũ in cuius laterib⁹ eſſent fores.i. foramina & introitus quibus.ſ.foribus apertis uidit corpus hominis mortui:magnitudine inuſitata: & uidit annulũ in digito illius corporis quẽ: ut.i.poſtq̃ ipſe detraxit:induit aũt pro ſed:ipſe erat paſtor regius.i.regis ipſius tum .i. deinde poſtq̃ annulũ:induerat recepit ſe in concilium .i.congregationẽ paſtorum ubicũ.i.poſtq̃ conuerterat palam.i.latam circũferentiam annuli ad palmã a nullo uidebatur ipſe autẽ uidebat omnia.Idem.ſ.paſtor Gyges uidebatur rurſus cum conuerterat annulũ in locum itaq; ipſe uſus hac oportunitate annuli intulit ſtuprum regine & interemit ea.ſ.oportunitate adiutrice .i.adiuuãte regem dominũ ſuſtulit.i.interemit aut de medio amouit: quos arbitrabatur obſtare:nec quiſq̃ potuit eum uidere in his facinoribus.i.turpibus factis & ortus eſt ſic repẽte .i.ex inſperato & improuiſo replibie beneficio annuli.Igitur ſi ſapiẽs habeat hunc ipſum annulũ:ipſe nihil.i.in nullo plus putet licere ſibi

ERAS. Turpi ĩ re turpiſ etiã ipſa delibera tio.

ERAS. Aurea ꝓ ceptio & ſemp in pectore geſtãda.

ERAS. Fabula Gygis platonici quem habeat ſenſum.

ERAS. Mira an nuli uis.

ERAS. Cur rei fabula fingitur nempe: ut exempla proponant

peccare:q̃ si non haberet:enim pro quia hone sta nõ occulta petuntur bonis.i. a bonis uiris. Atq; quidẽ philosophi minime quidẽ illi mali .i.nequaq̃ mali:sed non satis acuti dicunt hoc loco fabulã fictam & cõmenticiam prolatam a Platone q̃si uero ille defendat aut id factũ: esse aut potuisse fieri.hec est uis huius annuli & huius exempli.si nemo sciturus uemo ue sit quidẽ.i.saltem supicaturus cũ tu feceris aliqd causa diuitiarũ potentie dominationis libidi nis si id futurũ sit ignotum semper diis & ho minibus:ne.i.an sis factur⁹ ipsi negãt id posse fieri.s.q; dii ignorant q̃q̃ id quidem.s.q; hoies ignorent põt fieri.Sed quero quidnã facerent si id posset sup.fieri quod negant posse: ipsi ut gent .i. urgenter obstant sane rustici. Negant enim posse sup.fieri ut dii ignorent & perstant .i.perseuerant in hoc responso.s. & nõ uident quid ualeat hoc uerbũ cũ enim querimus qd facturi sint:si possint celare:non querimus.ne pro an possit celare:sed adhibemus tanq̃ que dam tormenta.s.cõfitendi ut si responderint se facturos quadã impunitate proposita id quod expediat.i.ipsis utile uideatur:&ut fatentur se esse facinorosos per talẽ uoluntatẽ & si negant sup. se facturos etiã proposita impunitate ut concedant oĩa turpia esse fugienda. Sed reuer tamur iam ad propositũ multe cause incidunt ut sepe qui cõturbant animos spem utilitatis non cũ hoc deliberetur: ne pro an honestas se relinquẽda propter magnitudinẽ utilitatis.nã id quidẽ improbũ est: sed cũ sup.illud delibe retur:ne pro an id quod uideat' utile possit fie ri non turpiter cũ.i.quando Brutus collega.s. eiusdẽ officii abrogabat .i. penitus auferebat imperiũ consulatus Collatino Tarquino ipse poterat uideri facere id iniuste : fuerat enim.s. Collatinus maritus Lucretie socius Bruti in ex pellendis regibus & adiutor etiã consiliorum.

ERAS. Romu l⁹: ut so lus im peraret fratrẽ oc cidit Re mum.

faceret urgenr rustice sane negant enim posse & in eo perstant.Hoc uerbũ quid ualeat non uident. Cum.n. querimus si possint celare quid facturi sint nõ queri mus possint ne celare. Sed tanq̃ tormenta quedã adhi bemus.ut si respõderint se impuni:a te ꝓposita factu ros quod expediat facinorososq; se esse fateantur si ne gant omnia turpia per se ipsa fugienda cõcedant.Sed iam ad ꝓpositũ reuertamur.Incidũt sepe cause multe. que cõturbant animos utilitatis specie non cũ delibe retur relinquenda ne sit honestas ꝓpter utilitatis ma gnitudinem:nã id quidẽ improbũ est. sed illud possit ne quod utile uideatur fieri nõ turpiter. Cũ Collatino Tarquinio collega. Brutus ĩperiũ abrogabat poterat uideri facere id iniuste.Fuerat.n.in regibus expellen dis socius Bruti consiliorũ etiã adiutor.Cũ autẽ consi liũ hoc principes cepissent cognationẽ supbi nomẽq; Tarquiniorũ & memoriã regni esse tollendã quod erat utile patrie consulere id erat ita honestum ut etiã ipsi Collatino placere debere.Itaq; utilitas ualuit propter honestatẽ sine qua nec utilitas quidem esse potuisset. At in eo rege qui urbẽ cõdidit nõ ita.Species.n.utilita tis animũ pepulit eius cui cũ uisum esset utilius solũ se q̃ cum altero regnare fratrẽ interemit.Omisit hic & pietatem & humanitatem ut id quod utile uidebatur neq; erat asseq posset:& tamẽ muri causam opposuit speciẽ honestatis.nec probabilẽ nec satis idoneã.Pec cauit igitur pace uel Quirini uel Romuli dixerim.

Autem pro sed:cũ principes.i.primores ciuitatis cepissent hoc consiliũ.s.cognationẽ superbi.s.Tarquini:& nomen Tarquinorũ & memoriam regni esse tollerandã id quod erat utile consulere patrie.erat tam honestũ ut deberet pla cere etiã ipsi Collatino. Itaq;.i.& ita utilitas ualuit propter honestatẽ sine qua nec utilitas quidẽ potuisset esse:at.i.sed non ita sup.factũ est in eo rege qui condidit urbem uidelicet Romulo qui fratrẽ Remum interemit.Enim pro qa. species utilitatis.s.a recta rõne:aut impulit ad tam dirum facinus animũ eius:cui cum esset uisum utilius sup.esse se regnare solum q̃ cum altero interemit fratrẽ hic.s.Romulus.aut Romulus omisit hic.i.in hoc facto pietatẽ & hu manitatem ut posset assequi id quod uidebatur utile neq;.i.& tamen ipse Romulus opposuit.s. turpitudini ipsius facti causam muri.i.a fratre transgressi speciem.i.qui habuit speciem honestatis nec probabilem nec satis idoneã.i. efficacem ad purgandũ facinus.Peccauit igitur.dixerim pace uel Quirini uel Romuli.i.siue dicam Quirinum siue Romulum.ipse(quando cum pace eius dico:quia fertur in numerum deorum receptus)peccauit.

¶ Nec tamen nostre utilitates sunt omittende nobis & tradende aliis cum ipsi.i.nos egeam⁹ his.sed seruiendum est cuiq; supple.i. proprie utilitati quod.i.que res fiat sine iniuria.Chrisip pus stoicus ille magnus scite.i.docte inquit ut multa sup.alia qui cucurrerit stadiũ.i.in stadio debet eniti.i.totis uiribus laborare & conten dere q̃ maxime possit:ut uincat.sed nullo mo do debet supplantare .i. plantis calcare eũ qui cum quo certet:aut depellere manu.Sic nõ est iniquũ quum queq; petere sibi in uita qd perti neat ad usum ius non est diripere alteri. Offi cia autẽ perturbantur maxime amicitiis qbus nõ tribuere quod possit recte & tribuere quod non sit equũ est contra officium.Sed breue &

Argumentum Erasmicum.

¶ Formula in amicitiis semper honestati cedat beniuolentia:amico fides prestetur:etiam maximis incõmodis propositis. Cõmunibus in rebus tantum charitati amicorum tribuatur:quantum religio & honesti ratio patitur.Ceterum ne qua res turpis:aut petatur ab ami co:aut prestetur petenti.

NEc tamen nostre nobis utilitates omittende sunt aliisq; tradende cũ his ipsi egeamus:sed sue cuiq; utilitati.qd sine alterius iniuria fiat seruiendũ est.Scite Chrisippus(ut multa)qui stadiũ

inquit cucurrerit eniti & contendere debet q̄ maxime possit ut uincant supplantare eum qui cum certet aut manu depellere nullo modo debet sic in uita sibi quē q; petere quod pertineat ad usum non iniquū est diri/pere ius non est. Maxime aūt perturbantur officia in amicitiis. quibus & non tribuere quod recte possis & tribuere quod non sit equum contra officium est. Sed huius generis totius breue & non difficile preceptū est. Que enim uidentur utilia honores diuitie. uolu/ptates: & cetera generis eiusdē hec amicitie nunq̄ an/teponenda sunt. At neq; contra rēp. neq; contra iusiu/randū ac fidē amici sui causa uir bonus faciet nec si iu/dex quidē erit de ipso amico. Ponit enim personā ami/ci cum induit iudicis. tm̄ dabit amicitie ut ueram amici causam esse malit ut perorande litis tēpus quoad per leges liceat accōmodet. Cum uero iurato dicenda sen tentia sit meminerit deū se adhibere testem. (ut arbi/tror) mentē suam qua nihil homini dedit ipse deus di uinius itaq; preclarū a maioribus accepimus morem rogādi iudicis si eum teneremus qua salua fide facere possit. Hec rogatio ad ea pertinet que pauloante dixi honesta amico a iudice posse concedi. Nā si omnia fa/cienda sint que amici uelint non amicitie tales: sed con iurationes putande sunt. Loquor autē de cōmunibus amicitiis. Nā in sapientibus uiris atq; perfectis nihil potest esse tale. Damonē & pythiam pythagoreos fe runt hoc animo inter se fuisse. ut cum eorū alteri Dio/nysius tyrānus diē necis destinauisset: & is qui morti addictus esset paucos sibi dies cōmendandorū causa postulauisset uas factus est alter eius sistendi: ut si ille non reuertisset moriendum esset sibiipsi. Qui cum ad diem se recepisset admiratus eorū fidem tyrānus pe/tiuit: ut se in amicitia tertium ascriberent. Cum igitur id quod utile uidetur in amicitia cum eo qd̄ honestum est comparatur iaceat utilitatis species ut ualeat ho/nestas. Cum autē in amicitia que honesta non sunt po stulabuntur religio & fides anteponantur amicitie: & sic habebitur is quem exquirimus delecctus officiis. Sed utilitatis specie in rempub. sepissime peccant: ut in corinthi disturbatione nostri durius etiā athenien/ses qui sanciuerūt ut eginetis (qui classe ualebāt) pol/lices preciderētur hoc uisum est utile nimis enim emi nebat propter propinquitatē. Egyna Pyreo. Sed nihil quod crudele utile. Est enim hominum nature (quam seq. debemus) maxime inimica crudelitas. Male etiā

non difficile preceptum est: & totius huius ge neris. Enim p quia: honores: diuitie: uolupta/tes & cetera eiusdem generis que uidentur uti lia hec nunq̄ anteponenda sunt amicitie. At. i. sed uir bonus neq; faciet causa sui amici con tra rempub. neq; contra iusiurandum ac fidē. nec si erit iudex: faciat de ipso amico contra rē pub. &c. Enim pro quia uir bonus sup. ponit idest deponit personam amici cū induit sup. personam iudicis ipse dabit amicitie tantum: ut uelit causam amici esse ueram: sed ut accō/modet tempus litis perorande. i. peragende quoad. i. quantum uel quousq; liceat per leges uero pro sed cum sententia sit dicenda. i. profe renda ipsi iurato. i. in iuramento astricto me/minerit se adhibere deū testem. i. (ut arbitror) mentem suam. i. conscientiam que diuina cre ditur qua ipse deus nihil dedit homini diui/nius. Itaq; nos accepimus a maioribus morē rogandi iudicis. i. quo iudex ab amicis roga/batur: preclarum. i. laudabilē si nos teneremus eum rogandi: uidelicet ea que possit facere sal ua fide hec rogatio pertinet ad ea que dixi pau loante honesta. s. posse cōcedi amico a iudice. Nam si omnia facienda sint que amici uelint tales non sunt putande. i. estimande amicitie: sed coniurationes. ¶ Loquor autem de amici tiis cōmunibus. Nam nihil tali. s. amicitie inho neste aut iniquo potest esse in sapientibus & perfectis uiris. Ferunt. s. hystorie damonem: & pythiam pythagoreos fuisse inter se hoc ani/mo ut cum Dionysius tyrānus. s. syracusanus destinauisset. i. statuisset alteri eorum diē necis. i. occasionis quo deberet necari: & is qui addi ctus esset morti postulauisset sibi paucos dies s. dilationis causa suorum cōmendandorum. i. causa suarum rerum disponendarum & ami/cis cōmendandarum: alter. s. eorum factus est uas. i. retentus & sponsor quo sponderet alteri uadere licebat factus est inq̄ uas. i. spōsor eius sistendi. i. presentandi ad statutū diem sic sup. ut si ille non reuertisset moriendū esset sibiipsi qui. s. morti addictus cum recepisset se. i. rediis set ad diem. s. statutum. tyrānus. s. Dionysius admiratus fidem. i. fidelem amicitiam eorum: petiuit: ut scriberent se tertiū in amicitia. Cum igitur id quod uidetur utile in amicitia compa ratur eo quod honestum est iaceat. i. relinqua tur ut contenta specie utilitatis & honestas ua leat. i. sit in precio. Cum autem ea que nō sunt honesta postulabuntur in amicitia tunc reli/gio & fides anteponatur amicitie & sic is dele ctus. i. ea disquisitio officii quem. s. delectū que rimus habebitur. Sad sepissime peccatur in rē/publicam specie utilitatis ut nostri. i. Romani sup. peccauerunt in distributione. i. euersione corinthi. illius ciuitatis opulentissime qui uide batur utilis romano imperio: sed tamen non erat honesta: quia iniqua Athenienses etiā du rius sup. gerunt que sanciuerūt ut pollices per scinderētur. i. amputarentur eginetis. i. incolis egine insule qui ualebant classe. i. nauibus diri gendis & remis impellēdis hoc est uisum athe niensibus utile: enim pro quia egina insula. s.

ERAS. Cōmodādum amicis sed citra aras.

ERAS. Quatenus obsequendū amicis.

ERAS. Damon & pythias nobile p amicorum.

ERAS. Iactat p negligatur.

ERAS. Parens pontus atheniarum.

qui peregrinos urbibus ut prohibent eosq; extermi- nant ut Pineus apud patres nostros Papius nuper. Nam esse pro ciue qui ciuis non sit rectum est non li- cere quam tulerunt legem sapiētissimi consules. Cras- sus & sceuola usu uero orbis prohibere peregrinos sa- ne inhumanum est.

imminebat nimis pireo illi portui atheniensiū propter propinquitatē: sed nihil utile sup. est quod crudele. Crudelitas enim est maxime ini mica nature hominum quam .s. naturam nos debemus sequi. Male sup. agunt etiā qui pro- hibent peregrinos uti urbibus & exterminant eos sup. fecit apud patres nostros .i. priscos ro- manos & papius nuper .i. a paucis annis fecit sup. Nam rectum idest iustum & equum non est licere eum supple qui non sit ciuis esse idest haberi pro ciue quam legem sapientissimi consules Crassus & Sce- uola tulerunt uero pro sed prohibere peregrinos usu urbis est sane idest ualde inhumanum.

MARS.

Nihil magis nature cōtrariū q̃ turpi- tudo.

Argumē- tū a na- tura.

FR.Ma. Exposi- tio.

Vm igitur uolens Cicero ostendere utilitatem non posse coniungi nisi cum honesto nec posse in re que uere utilis est esse turpitudinē discurrit per quattuor uirtutes. Docens nihil esse utile quod sit uirtutibus contrarium sed prius de his que uidentur utilia maliciosis cum sint contra iusticiam que semper utilis & prudentiam quā uult imitari malicia. Docet igitur quid sit agendum cum aliqua species utilitatis nobis preponitur. ¶ Obiecta posita ante oculos necesse est ut cōmoueatur animus illa utilitate. Cum animam attenderis diligenter consideraueris. ¶ Speciem apparentiam utilitatis cum re uera non sit aliquid utile quod nō est honestū. ¶ Tunc cum apparet turpitudo in re que utilis uidebatur: tunc in illa non est utilitas. C. Quod si ostendit ueram utilitatem cum turpitudine coniungi non posse quoniam nihil est tam contra naturam q̃ turpitudo & nil tam secundum naturam quam utilitas ergo simul duo contraria esse non possunt & hoc primum argumentum sumi- tur a natura. ¶ Recta enim. ratio quare turpitudo est contra naturam. ¶ Recta ea que recta sunt. ¶ Conuenientia consentanea excellentie humane. ¶ Constantia perseuerentia in bonum & nihil est tam constans q̃ ipsa uirtus. Con traria ea que non sunt recta nec conueniunt nature humane ut est turpitudo nec sibiipsis constant ut sunt uitia. ¶ Quam utilitas quoniam natura utile desyderat pro conseruatione sui quod uacet turpitudine. ¶ Cum igitur &c. Prima regula eiusmodi est quotiens inciderit: ut ex altera parte honestam esse uideatur ex altero uero utile ui- dendum est an contra honestatem faciat. si utile illum secutus fuerit: hoc est nunquid aliqua insit turpitudo: simul atq; turpitudinem inesse euideris. ¶ Tunc statim intelliges non utile euidentissimis aut rationibus probat: ubi tur pitudo sit. illic nullam utilitatem consistere. ¶ Sapiens utilitatis loquitur sapienter & caute non enim dixit aliqua utilitas: sed species utilitatis. Quia non est uera utilitas cōmoueri non potest non cōmoueri animus tuus utilitatis causa nec fieri potest quin utile uideatur si illas pecunias in tua potestate retinueris. Sed cum diligenter aduerteris turpitudinem inesse. turpe enim est immo licet aliena occupare tunc deniq; intelligas ꝙ utile uideatur & animam commouebant utile non esse. ¶ Quod si nihil est tam contra &c. id ita esse. ut scribit Cicero: uel ex eo intelligitur ꝙ quantum uis turpis aliquis sit nomine tamen turpitudinis appellari grauissime fert adulter: adulter uocari: & fur: indignatur si quis enim fur est dixerit. Natura quippe turpitudine repugnat. est enim communis intelligentia data nobis adeo quam alii communem sensum appellare que res notas: nobis efficit easq; in animis nostris inchoat ita ut honesta in uirtute ponantur: in uitiis contraria ea in opinione posita existimare non in natura dementis est. Certe eadem in re hoc concesso quam infirmari non potest uidelicet nihil magis secundum naturam esse q̃ utilita- tem nihil magis contra naturam q̃ turpitudinem sequitur turpitudinē & utilitatem esse non posse. Quod ergo tur- pe id utile nullo modo est &c. ¶ Itemq; alia ratio & argumentum sumptum a stoicorum peripatheticorum scilicet disciplina. ¶ Si ad honestatem inquit nati sumus. ut omnis fatentur & dicunt non esse natos ad honestum & quod est honestum id esse: aut solum aut maximum bonum: & quod est bonum utilem sequitur omne honestum esse uti le & secundum naturam que honestatem amat & utilitatem. Eaq; honestas: quoniam zeno dicebat solum hone- stum esse propter se expetendum. ¶ Omni pondere grauior. maxime expetenda & omnibus aliis proponenda: quoniam Aristote. sententia omnia alia bona ex altera parte collocata uix minimū momenti instar habebunt com- paratione uirtutis. ¶ Reliqua omnia bona corporis & fortune. ¶ Aut solum ut placeat stoicis. ¶ Aut summum: ut peripateticis .i. omnibus aliis bonis proponendum. ¶ Quare error hominum. homines inquit errore ducti id arri- piunt quod utile uidetur: & ab honesto separant qđ est contra naturam & nepharium. Ex hoc enim: quia ducuntur utilitate nulla habita rōne honestatis sunt homicide: fures: & aliis sceleribus inquinati. ut utilitatem consequantur: quam ab honesto contra legem nature fecerunt. ¶ Nihil enim ut ratio prescribit: utile est quod non sit honestum. ¶ Non proborum malorum hominum. ¶ Quod uisum est quod hominum speciem utilitatis tamen non indicat ipse error malorum hominum ibi esse turpitudinē quod est contra prudentiam & iusticiā: de quibus nunc agitur. ¶ Arripuit celeriter rapuit sine aliqua consideratione. ¶ Secernit. seiungit ab honesto & putat utile id quod non est honestum. ¶ Hic ex hoc errore: quia utile ab honesto secernitur: & putatur aliquid esse utile quod uacet honestate. ¶ Cice. gladii inuidiosi .i. ipsi siccarii & homicide siccarii appellantur a sicca: que significat ferrum uel cultrum. Lex cornelia de siccariis (inquit Iustinianus) homicidas ultore ferro persequebatur. uel eos qui hominis occidendi cau- sa cum telo ambulant. Sicca proprie est culter qui sub uestibus portatur ad insidias. Vnde in paradoxis inuehens in Clodium dicit. Mon appellatur inimicus qui cum telo fuerit ante senatum tua sicca deprehēsa est. Et in oratione que inscribitur de aruspicum responsis. Tum est illa in templo Castoris scelerata ac pene delectrix sicca deprehēsa. Venena quibus aliqui e medio tolluntur. ¶ Falsa testamenta quod est contra honestatem & iusticiam. Vnde Iuue. notat. M. Regulum qui ditanda signandoq; aliis falsa testamenta ditabatur. ¶ Signator. falso qui se lautum atq; bea- tum. Exignis tabulis ac gēma fecerat uda. Lex cornelia lata fuit. de falsis que & testamentaria dicitur: & penam irro- gat ei qui testamentum uel in secundum aliud falsum scripserit: signauerit: recitauit: sculpserit: expresserit: sciēs dolo malo: eiusq; legis pena in seruos ultimum supplicium est quod & in lege de siccariis & ueneficis seruatur (inquit Iustinianus) in liberos uero deportatio. ¶ Testamentū dicitur ut uult Iustinia. quasi testatio mentis. ¶ Furta rerum

Error malorū.

Siccari9.

Lex cor- nelia de siccariis.

Sicca.

M.Re- gul9 fal- sis testa- mētis di tatus.

Testa- mentū.

Furtum Peculat9 pecula- tor.

Expila- tiones.

Furtum unde di catur.

priuatarũ furtũ est cõtractio rei uel etiam usus eius possessioni sue: ut lege naturali ꝓhibitũ est admittere. ¶ Hinc ex
tali tanꝙ persona opiniõe. Peculatus. furta publica. ¶ Peculatus est furtũ. publicũ & peculator qui facit furtũ pecu
nie publice. & dicitur peculatus a pecore sicut & pecunia: furtũ uel a furno. i. nigro dictum est ꝙ clam & obscure fit
& plerũqꝫ noctu uel a fraude: uel a ferendo. i. auferendo. ut inquit Iustinia. ¶ Expilationes. dicuntur ab expilo pp
hoc inquit quia utile ab honesto secernitur. hi ꝗ sunt in magistratu expilant socios romani nõis: & eoꝝ bona diripi
unt ciuiũqꝫ romanoꝝ. ¶ Non ferende qm̃ pp nimias opes aliqui tyrãnice uiuũt: & alioꝝ inopie insultat. Vñ fit ut ab
aliis tolerari non possint. Apud antiquos: erãt ob id leges censorie. Et Licinius stolon legẽ tulit: ne liceret cui ultra
quingenta iugera possidere: ꝗ sua lege postea dãnatus fuit qm̃ substantia filii persona plus possidebat. & lex cẽsoria
erat ne ulla fundũ desideraret. i. ne haberet maiores domos ꝙ agros sed tpe Manii Eurii perniciosus habebat̃ ciuis.
cui septẽ iugera nõ essent satis. Hec mẽsura ut ait Pli. post exactos reges plebi assignata est. Voconius legẽ tulit (auto
re Pediano Asconio). Ne qs census hoc est pecuniosos heredẽ relinqueret filium. Hec aũt lex ei spectabat. ut nimie
opes nõ affectarent̃ nec quererẽtur ꝑ fas & nephas. Prisci certe Romani pauperes domi diuites in republica esse uo
luerunt: & preclarũ arbitrabant̃ non habere aurũ: sed aurũ habẽtibus imperare. ¶ Cupiditates regnãdi. & hoc acci
dit ꝓpter illum errorẽ: quia putant id esse utile qđ non est honestũ. Et sic tangit tyrãnos quoqꝫ uita nihil põt excogi
tari miserius. ¶ Quibus cupiditatibus Plato dicebat principatũ siue regnũ in quinqꝫ partes distingui. Nam aliquis
principatus legitimus est ut cũ magistratus a ciuibus electi (ut uolũt leges) imperãt: ut erant cõsules romani: ceteriqꝫ
magistratus: qui ciuiũ suffragiis creabant̃. Aliqs est naturalis: ut mares lege nature imperent feminis ubiqꝫ. Aliquis
secundũ consuetudinẽ: ut pedagogi: & magistri imperẽt pueris: qm̃ ita fert cõsuetudo. Aliquis est secundũ genus: ut
reges qui regnant ꝑ successionẽ. Aliquis est uiolẽtus: cũ aliqui imperãt ciuibus ui ad parendũ coactis: ut sunt tyrãni.
Tetrius crudelius. ¶ Fedius turpius & flagitiosius. ¶ Emolumẽta. n. ratio quare illis cupiditatib⁹ nihil est fedius. i.
falso iudicant illã esse utilitatẽ & premia rerũ: & nõ uident penã: qua ea cõscientia scelerũ uexabit: & non uidẽt turpi
tudinem quã incurrunt tali cupiditate regnãdi. ¶ Perrũpunt. uiolenter rumpunt & contẽnunt: qm̃ cõtra leges fasqꝫ
dominantur: & leges ipsas in ciuitatibus opprimunt oĩa ad libidinẽ administrãtes: sed sceleris cõscientia torquetur:
qm̃ nemo nocẽs iudicio suo absoluitur. ¶ Turpitudinis uitii quo nihil põt esse turpius ꝙdiu enim homo est in ali
qua turpitudine: tãdiu non modo infelix: sed infelicissimus est. Vitiũ quippe. per se satis est ad miserã uitã faciendã.
Magna est profecto uis cõscientie in utrãqꝫ partẽ: & pena turpitudinis omni supplicio acerbior est. ¶ Quãobrem
cõcludens Cice. precipit quid sit agendũ: ut hoc. s. genus deliberandi e medio tollatur. ¶ Deliberantiũ eoꝝ qui de
liberant & dicunt aliqđ esse utile quod nõ sit honestum. ¶ E medio e cõmuni hominũ societate: & recedent a nobis
qui statuimus nihil esse utile qđ uacet honestate. ¶ Sceleratũ: quia nocet hominũ societati. ¶ Impium. quia offendit
deum cui pietatẽ debemus. ¶ Qui deliberant. dubitando cõsultant ¶ Vtrũ id assequantur. hec est deliberatio e me
dio tollẽda. Deliberant. n. aliqui. utrum id solũ assequantur quod honestũ an utile quod uacet honestate. Ipsa dubi
tatio inquit nõ modo res ipsa cum sit non est sine scelere. ¶ Scientes. quia sciunt non esse honestũ quod cupiunt: tñ
falsa utilitate ducti se scelere. cõtaminant. i. inficiunt. & deformãt uitio. ¶ Dubitatione. dum deliberant an scientes
inquinẽt se scelere. ¶ Si ad id quod ipsi cupiũt. & de quo deliberant hoc est christiane philosophie in primis cõsen
taneũ legi diuine que prescribit ut illi qui uoluntate peccat tam in uitio: ꝙ si opera id quod cogitarat effecisset: ergo
concludit ea non esse deliberãda in quibus nõ modo ipsa actio sed etiam deliberatio turpis est. i. affert infamiam.
¶ Atqꝫ etiã precipit remouendã esse oĩno spem occultandi cũ aliquid deliberamus: qm̃ turpitudo ipsa propter se fu
gienda est. Vnde Sophocles: dicit: hi mihi occulte: qm̃ cuncta tuens cuncta & audiens omnia reuelabit dies. ¶ Opi
nio ꝙ opinemur id qđ facturi sumus posse occultari. ¶ Satis. n. nobis ratio quare talis spes & opinio fugiẽda est bo
no uiro & philosopho cui nil est cũ turpitudine agẽdũ: ẽt si deus uidere non posset. ¶ Hinc ex hoc: quia uir bonus
nil tale facere debet. Nam Plato in. ii. de repu. exemplũ hoc de Gyge introduxit ut ostẽderet que esset differẽtia inter
hominẽ & iustũ & iniustũ. Iustus. n. ẽt si posset occulte peccare non peccat. Iniustus aũt nactus oportunitatẽ peccat
& cũ non potest animũ tamen habet peccandi. Plato dicit. Progenitorem Gygis Lydi pastorem regis Lydie fuisse &
imbre uehemẽtissimo scissam esse terram: & in eo loco in quo animalia pascebãtur hyatũ patuisse: & ipsum descen
disse in specum & inuenisse equũ eneum concauũ: & intus cadauer hominis maioris humana forma hagẽtis au
reum annulũ quẽ detraxit: & ad pastores se recepit qui cũ annuli latiorem partẽ in qua gẽma includitur circa digitũ
uerteret: eãqꝫ intra manũ reiicere his qui aderant statim inuisibilis erat. & cum illam ad suũ locum reduceret uideba
tur quã uim annuli intelligens curauit: & ab his mitteretur nuncius ad regem: ad quẽ accedens illius uxorẽ stupra
uit: & cũ ea regi parauit insidias & illo sublato regnũ occupauit. ¶ Inducit̃ a Platone in. ii. de repu. Gyges (ut autor
est Herodo. lib. i.) Dascyli filius sateles fuit Cãdauli regis Lydoꝝ & regnauit Gyges in Lydia duo de quadraginta
an. & primus barbaroꝝ muneta apud delphos posuit Secũdus Mydas rex Phrygie. Candaulus (ut inquit Trogus)
Vxorẽ pulcherrimam habuit quã sodali suo nudam ostendit quo facto & amicũ in adulteriũ uxoris sollicitauit: &
hostẽ sibi fecit: & uxorẽ ueluti tradito alteri amore se alienauit. Nam breui post tẽpore cedes Candauli nuptiarũ pre
mium fuit ut uxor mariti sanguine dotata regnũ & se pariter adultero tradidit. Ad hũc Gygẽ allusit Pla. quẽ dicit in
tulisse stuprum regine: Fingit. n. quod de Gyge scripsit: ut ostenderet iusti uiri naturã. ¶ Discessisse hyatũ fecisset pro
pter imbres & motũ terre. ¶ Fores ualue siue ingressus. Inusitata. qm̃ erat cadauer illud maius humana forma. Vt
scribit Pla. Induit posuit in digitum. ¶ Regius pastor unus ex pastoribus. Candauli regis Lydie cui nomẽ dedit Ly
dius Atys filius Lydis confines sunt Iones & Phriges aurorã uersus. ¶ Consilium congregationẽ: qm̃ (ut inqt Pla.)
Pastores singulis mensibus aduocabant consiliũ & nuncios ad regẽ mittebant. ¶ Palam paladiqꝫ non habentes pa
lam. Ad palmã ad interiorẽ partẽ manus: qm̃ pala debet esse extra ut pateat: & sit palã. unde & puto nomẽ accepit.
¶ In locum ut pala non esset conuersa ad palmam sed extra. ¶ Oportunitate: occasione & ui annuli. Hunc agit ip
sum annulũ concludit Cice. sapientẽ non peccaturum: ẽt si clam id agere posset: qm̃ uir bonus honesta non oculta
querit: scit. n. turpitudinẽ per se fugiendã esse. Non occulta non querit ut occulte: sed ut honeste agat. Atqꝫ hoc loco
deridet. Cice. quosdã philosophos qui dicebant hanc rem de Gyge fuisse fictam a Platone. Certũ est inquit hoc neqꝫ

Furtum unde dicatur.
Leges cẽsorie.
Voconi⁹ legẽ cẽsoriã tulit.
Quintuplex ꝑncipatus legitim⁹.
Naturalis.
Ex cõsuetudine.
Successione.
Violẽt⁹.
Cõscientia scelerum torquentur flagitiosi.
Preceptũ diuine legi cõsentaneum.
Turpitudo per se fugiẽda.
Exẽplũ Platonis de Gyge
Gygis hystoria
Mira annuli uis.
Candaulus: pulcherrimã uxorem perdidit.
Lydi.
Pala.
Vir bonus honesta nõ occulta querit.

fuisse:neq; fieri potuisse:& interpretatur quid uoluerit Pla. per illū annulū intelligere: Hoc loco in hac parte in q
Cōmentitium. Cōmentum.
loquitur de fabula Gygis. ¶ Cōmenticiam. fictam cōminiscor:inde cōmentum fictio & inuentio. Teren. Atq; i pla
cōmentum placet. Non satis acuti qm̄ non perspiciūt quid significet talis annulus aut quare Pla. rem illam cōmēis
tus fuerit. ¶ Hec est uis annuli. hoc significat & hoc spectat fabula illa de annulo. ¶ Quid aliqd. i. si nemo po sin
suspicari te aliquid facturū & iniuste tamen non est faciendū. ¶ Causa diuitiarū ut sunt rapine: furta: expilationes: et
Dominari.
similia. ¶ Potētie ut plus possit ciuitate q̄ oporteat:& hoc est tyrānicū. ¶ Dominationis:dominari ꝓprie ad tyrānū &
pertinet:& quotiēs quis iniuste imperat dicit dominari. Ideo dixit supra. Cōtra Sylle dominantis opes Libidinis lus
Protheus peregrinus philosophus.
xurie ac alicuius turpitudinis qđ est contra uerecundiam & tēperantiam. ¶ Sit ne facturus. q. d. uir bonus & sapiēs
nō est facturus. Peregrinus Philosophus cognomēto Protheus (autore Gellio) dicebat utrū sapientē non peccaturus
esse etiā si peccasse eum dii atq; hoies ignoraturi forent nō enim pene aut infamie metu nō esse peccandum putāt
Egregiū prothei dictum.
sed iusti honestiq; studio & officio: si qui tamē non essent tali uel ingenio uel disciplina prediti ut se ui sua ac spōte
facile a peccando tenerēt:eos ois tunc peccare procliuius existimabant:cū latere posse id peccatū putarent impuni
tatēq; ex ea latebra sperarēt. At si sciant (inquit) homines nihil omniū rerum diutius posse celari suppressius prudēn
Versus sophoclis.
tiusq; peccabitur. Propterea uersus istos Sophoclis in ore habēdos dicebat. Nil occulte: qm̄ cuncta tuens & cuncta
audiens: oia reuelabit dies. Et alius poeta dixit ueritatē esset filiā temporis. ¶ Negant. s. philosophi. ¶ Id posse fieri
ut diis atq; hominibus futurum sit incognitū. ¶ Quāq̄ potest hic quidē fieri. s. ut aliquid fiat: quod ab hominibus
Cicero.
ignoretur. ¶ Sed quero (inquit Cice. si possent occultare id qđ ipsi negant occultari posse quidnā facerent. ¶ Vrgent
instant ipsi philosophi qui Plato. deridēt. Rustice inerudite: inelegāter: inepte ut decet rusticū. ¶ Negant posse. s. fieri
ut occultetur:& in hoc pstant non posse. s. fieri ut sit occultū hoc uerbū posse. s. non considerāt quid hoc uerbū signi
ficet:& hec interrogatio cū querimus si possint celare. ¶ Sed adhibemus tanq̄ tormēta: stimulos quibus cogamus
eos respondere qd de hac re sentiant. ¶ Sensus est tali interrogatione ad id hos philosophos ueluti qbusdā tormentis
tis adduco: aut cogantur fieri se esse facinorosos: si dixerint aliqd se facturos quod uacet honestate si clam fieri possit
si autē negauerint se facturos etiā si hominibus incognitū semper sit futurum fateantur turpitudinē propter se fu
Tormēta.
giendā esse. Tormenta dicuntur a torquēdo cum in corpore torquetur quis necesse est ut tormētis coactus fateatur.
Interrogationes igitur & rōnes quibus disputantes coguntur aliqd affirmare aut negare sunt tanq̄ tormēta:& ideo
dicit tanq̄ qm̄ in his rebus nō dicuntur proprie tormēta: sed per trāslationē. Proposita impunitate. i. q̄ impune pos
Facinorosi.
sint facere id qđ utile uidetur. Quod expediat utile ipsis uideatur quod tamē uacet honestate. Facinorosos malos
uiros: quia nō fugiunt turpitudinē propter se: sed metu infamie. Si negant se esse facturos aliquid inhonestū etiā si
Nihil iniustū utile esse.
celare possent. ¶ Per seipsa: non propter metū aliquē infamie. ¶ Si. n. turpitudo non esset fugienda per se hoies nacti
latebras oia turpia cōmitterent. Et quia usus est Cicero digressione. dicit iam redeundū esse ad propositū. Proposue
rat autē in omni deliberatione remouendā esse spem occultandi utilitatē non esse requirendam ubi est turpitudo.
De Bruto & Collatino cōsulibus.
¶ Ad propositū. ad propositā disputationē de repugnantia utilis & honesti incidunt sepe cause dicit Cice. incidere
sepe causas que animos in ancipitē delectationē trahunt cum. s. deliberatur an id quod utile uidetur possit fieri nō
turpiter & ponit exēpla: ut ostendat nihil esse utile qđ malicie coniunctū sit & iniusticie. ¶ Turbant ancipites agunt.
¶ Specie apparentia. ¶ Non turpiter. ut non ostēdatur honestas dum sit id quod speciē utilitatis habet. ¶ Cū Col
Bruti oratio ad plebem.
latino ponit exēplum Bruti & Collatini & ostēdit id qđ uidetur posse fieri honeste ꝓpter circūstantias. Post exactos
reges (autore Liuio) comitiis centuriatis a prefecto urbis ex cōmentariis Seruii Sulpitii duo consules creati sunt Bru
tus & Collatinus cuius nomen: qm̄ ex familia Tarquinoꝝ erat inuisum ramanis fuit. Dicebant. n. pulso Tarquinio
superbo penas Collatinū imperiū esse nescire Tarquinos priuatos uiuere non placere nomē periculosum libertati
esse Brutus Collatino collega plebē tali suspitione sollicitā ad contionē uocauit q̄ cum iusiurādū populi recitasset:
qui decreuerat ut nemo ex Tarquiniis Rome regnaret: nec uolebat aliqd esse in urbe unde periculū libertati esset: di
Collatinus Lucretie maritus.
xit inuitū se dicere hominis causam: nec dicturū fuisse ni charitas reipu. uinceret non credere populū romanum in
solidam uirtutē recuperatam esse. ¶ Regium. genus regium nomē non solū in ciuitate: sed etiā in imperio esse. ¶ Id
obstare libertati hunc tu inquit tua uolūtate. L. Tarquini remoue metū. Meminimus fatemur eiecisti reges: absolue
Derogo Abrogo
beneficium tuū: aufer hinc regium nomen res tuas tibi non solū reddunt Ciues: tui autore me: sed si quid deest mi
rifice augebunt: amicus abi & exonera ciuitatē uano forsan metu. ita persuasum est animis cū gente Tarquinia hinc
Tarquinius superbus ultimus rex romanorum.
regnum habiturū. Collatinus abdicauit se consulatu: rebusq; suis oibus lauinum translatis urbe cessit Brutus ex se
natuscō. ad populum tulit: ut oēs Tarquinie gentis exules essent. Collatinus a collatia oppido quōdam prope Ro
mam uia Tyburtina dictus est: maritus fuit Lucretie: quā noctu Superbi filius uiolauit in oppido Collatia absente
Collatino. Nā cum aliis erat in obsidione ardee urbis. ¶ Abrogabat imperiū auferebat cōsulatū: derogamus in par
tem: abrogamus in totū. ¶ Iniuste. cōtra iusticiā & honestatē: qm̄ Collatinus fuerat socius in expellēdis Tarquiniis.
¶ Principes. optimates & primi in ciuitate: qm̄ uolebant ut oēs Tarquinii essent exules. ¶ Superbi. Tarquinii supbi
Circūstātia rē honestam reddit.
quē expulerant hic fuit ultimus rex romanorū. ¶ Regni. q̄ nulla esset regū memoria in urbe & q̄ nomē Tarquinio
rum & regiū penitus tolleretur. ¶ Hoc erat utile patrie:& ideo honestū a circūstantia fuit abrogare imperiū Collati
no. Id enim fiebat a Bruto pro salute patrie aliter nō fuisset honestū: causa igitur faciebat: ut ipsa res honesta esset:
& sic erat honestū a circūstantia cause que est una ex septē que faciunt officiū. ¶ Propter honestatem. qm̄ consulere
De Romulo & Remo.
patrie utile erat & honestū: sine quo non potuisset dici utile. ¶ Ac in eo rege. nunc ponit cōtrariū exemplū de Ro
mulo qui fratrē Remum interfici iussit: ut solus regnaret Vulgatior fama est (inquit Liuius) lubrico fratris Remum
transilisse muros inde ab irato Romulo cū uerbis etiā increpitans adiecisset: sic deinde quicūq; alius transiliret me
Celer Remū interemit.
nia mea interfectū iri. Celer centurio iussu Romuli Remū interemit: Lucanus Fraterno primi maduerūt sanguine
muri. ¶ In eo rege Romulo qui urbē condidit & a suo noie denominauit Romā. ¶ Non ita. i. non ualuit utilitas
ꝓpter honestatē: sed Romulus spe utilitatis ductus nulla habita ratione honestatis fratrē interemi iussit. ¶ Species
Pello.
enim quare non ualuit utilitas propter honestatē. ¶ Species apparentia utilitatis. Illud enim non erat uere utile. qm̄
uacabat honestate. ¶ Pepulit: tetigit: percussit; impulit. nam pello idē est q̄ percutio & ferio lib. i. de diui. ait. Vt pel

lantur animi uehemētius sepe etiā cura & timore:& in secūdo ait.Num igitur cū aut muros babylonis aut homeri faciē cogito imago illorū aliqua me pellit. ℭ Hic Romul⁹ ipius & inhumanus fuit iterficiēdo fratrē.ℭ Pietatē.i.religionem.ℭ Humanitatē:quia fratrē interemit ut solus regnaret:quod utile uidebatur illi cum nō esset:quia nō erat honestū.Pōponius ait lib.i.ff.Si quis uiolauerit muros capite puniatur sicut hi qui transcendunt scalis admotis uel alia qualibet rōne.Nam ciues romanos aliunde ꝙ per portas egredi nō licet:cū illud hostile & abominādū sit. Nā & frater Romuli Remus occisus traditur ob id qđ muros transcēdere uoluit.Muri causam qm̄ edixerat: ut nemo sua menia trāsiliret hic murus uidebat̄ facere hanc rem honestā & cām occidendi Remū.Videbatur.n.honestū esse illū necare:qui in suum contemptū muros transcēderat:& hanc causam afferebat:sed idonea non erat: ut illā eandem posset facere honestā:& sic ostendit circūstantia debere esse idoneā qua mouemur ut aliqđ quod uidetur utile fiat sine offensione honestatis & etiā mouemur hoc a natura insitū esse ut honestū anteponatur utili:qm̄ nemo audet rem ipsam inhonestā defendere:sed conantur oēs afferre causam quare sit honesta:ut Romulus qui ꝗuis utilitatis tantū causa ut solus regnaret fratrē interemit:tū opponebat sceleri suo cām muri:& se ideo fecisse dicebat qm̄ menia trāsilierat.hec causa nō erat idonea:nec Romul⁹ hoc ꝑtextu potuit turpitudinē excusare suā:ꝗuis id cogitauerit. ℭ Pace bona uenia ipsius Romuli dixerim inqt Cice.ℭ Vel quirini.Varro ait Mars dicit̄ ab eo qđ maribus in bello preest:aut qđ a Sabinis acceptus:ibi est mamers Quirinus a quiritibus quirinalis collis(inquit Pōpeius)dictus est: quia in eū cōmigrauere Sabini a curibus uenientes:ut Romani a Quirino quirites dicunt̄.Romulus dictus est Quirinus .Quiris lingua sabina dicebatur hasta:unde Ouidi. Hastati cura quirini.Romulus dictus est Quirinus post mortem cum Iulio proculo apparuisset.Vel Romuli quocunq; nomine uolueritis appellari dicam ipsum peccasse. Romulus dictus est a rumine.i.māma lupe:que lac infantibus ꝓbuit.Vnde scribit Varro lib.ii.de re rusti.Subrium agni dicuntur sub māma rumis enim quondā māma dicebatur.ℭ Nec tamen:ꝗuis inqt utilitas sine honestate spernenda sit:tū nostre utilitates nō sunt spernēde tradēdeq; aliis:sed cōsulendū est ꝓprie utilitati modo fiat sine alteri⁹ iniuria.ℭ Quisq; igitur eam utilitatē coniunctā honestati:que ad se ꝑtinet amplecti debet & pōt cum laude qm̄ natura hoc nō exigit:ut nostras utilitates tradamus aliis cū nobis necessarie sint.ℭ Sue.ꝓprie utilitati.Scite prudenter & bene.ℭ Vt multa.scite.s.dicit hec esse una ex sententiis Crisippi stoici quas breuiter enūciabat:& he sententie dicūtur apotegmata.Hanc sniam Crisippi affert ad ꝓbandū id qđ dixit.Stadiū dicit̄ spaciū in quo hoīes ad brauiū currūt: & octo stadia faciunt mille passus.ℭ Cucurrerit stadiū dicimus curro stadiū:& in stadio & per stadia.ℭ Contēdere ualde conari.Supplātare.plātis calcare.& pedibus implicare simul currentē.ℭ Qui cum.cū quo certet cursu.ℭ Manu depellere deiicere cū manu:ut fecit Idas parthenopeius apud Papiniū in Thebaide:nā Idas preeunte parthenopeiū arrepta coma resupinum traxit:& sic prior iuit ad palmā.ℭ Sic.hoc modo:& pari ratione.ℭ Non est ius.non licet:qm̄ non est honestum.ℭ Maxime autē:nunc docet quomodo in ipsis amicitiis officia probentur.ℭ Perturbantur:peruertuntur:& nō iure fiunt:qm̄ iterdū causa est amicitia ut ab officio discedat̄ & prescribit que amicitiis postponenda ut que anteponēda sint:ut cum ambigitur quid agendū sit propter circūstantias facile iudicari possit: qđ sit ex officio.ℭ Non tribuere.non facere id quod fieri debēt amicorū causa:& id facere qđ fieri non debet.cōtra officium est:& laude honestatis carent Recte honeste & sine aliqua reprehēsione:qm̄ est honestū. ℭ Sed huius generis totius quibus.s.officiis debeamus ut in amicitiis:& hui⁹ partis facilis est preceptio.facile inquit pōt percipi in parte hac qđ sit agendum ex officio.ℭ Que enim.hoc est preceptum hominis.s.non debere amicitiis ea preponere que uidentur utilia:sed pluris amicitiā facere ꝙ has utilitates & uoluptates.ℭ Generis eiusdē.similia debemus utilitatis & omnia cōmoda postponere amicitie:ut amicis inseruiamus:hec omnia(ꝗꝗ nobis grata)relinquenda sunt.ℭ At neq; nunc ecōtra docet quid agendū non sit amicorū causa.Hec igitur prima lex inquit in Lelio in amicitia censeatur:ut ab amicis honesta petamus & amicorū causa honesta faciamus.Vnde uituperat̄ Blosius Cumanus Tyberii gracchi familiaris qui ut scribit Plutarchus ad cōsules deductus cū de rebus gestis interrogaretur se Tyberii iussu cuncta fecisse respondit.Ad hec Nasica quid si te capitolium incendere Tyberius iussisset: nunquid quoq; fecisses nunꝙ iussisset hoc inquit:sed si iussisset paruissem.ℭ Cōtra rēpu.non est aliud agendum contra rēpub.amici causa. unde dicit Martianus ut est in libris digestoꝝ.Minime maiores lugendū putauerunt eum qui ad patriā delendam & parentes & liberos interficiendos uenerint quin si filius patrē aut pater filium occidisset sine scelere etiā premio afficiendū omnes constituerunt.Nec est uiolanda fides.aut iusiurandū amicorū causa.ℭ Iudex . de ipso amico.i.si erit iudex in causa amici. Aristoteles primo moralium ꝗꝗ hec questio perardua est ob amicos : sed pro defensione ueritatis etiā propria impugnare oportet presertim philosophos.Nam cum ambo sint amici dum est ueritatē in honore preferre.ℭ Ponit.deponit nunc cū est iudex.ℭ Induit.cū suscepit ꝑsonā iudicis iam nō est amicus sed iudex. ℭ Tantū dabit.tribuet amico ut uelit ipsius causam esse magis uerā ꝙ sit causa aduersarii:hoc malum solū tribuendum est amicitie ab ipso iudice.ℭ Perorāde:litis defendēde & exponēdi iuris oratione aut ipsius amici aut patroni. ℭ Quoad inquantū leges iudiciorū permittunt.Nam cōcedebantur hore ad crepsidrā orantibus in causa sua aut alterius.ℭ Iurato qm̄ iurant iudices se iuste iudicaturos ad qđ tenentur sua ꝓfessione etiā si non iurarēt. ℭ Iurato. iudici qui iurat se recte iudicaturū qđ cum facit adhibet deum testē.i.mentē suam:ut uult Cice.delibatā e mente diuina.In Catone ait.Est.n.animus celestis ex altissimo domicilio depressus & quasi demersus in terrā locum diuine nature eternitatiq; cōtrariū.Mentē suā cōscientiā qm̄ mens natura diuina est.Sene.dicit De fide & religione scias agi ubicūq; de ueritate tractat̄ nā & si iureiurādo deus inuocatus & nō inuocanti testis:est nō tamen transies ueritatē ne iusticie transeas legē.ℭ Itaq; affert ad hoc probandū morē rogandi iudicis quo antiqui utebantur & .s. pro amico & aliis ea faceret que salua fide facere posset qm̄ debet iudex id qđ uerū est iudicare si aliter faceret uiolaret fidē quā debet deo quā iurando inuocauit.ℭ Preclarū laudabilem si eum morem nunc teneremus:qm̄ non peterentur a iudice nisi honesta:& que salua fide posset facere.ℭ Que salua fide facere possit hic erat mos.rogandi iudicis ut ea faceret iudex que posset nō uiolata fide.ℭ Que paulo ante dixi.ut.s.iudex mali causam amici esse uerā & ut cōmodet quo ad per leges liceat tēpore perorande litis.Hec igitur rogatio antiquorū ad ista pertinet que a iudice salua fide prestari possunt.ℭ Honeste.salua fide posse cōcedi amico ea que honesta sunt.ℭ Sed cōiurationes que semper

Pōponius li.i.ff.

Circūstātia sit idonea.

Mars. Quirin⁹ Romul⁹ uñdicit̄.

Apotegmata. Stadiū. Supplantare.

Preceptū in amicitiis seruandū.

Plutar. de blosio cumano

Peroran de litis. Hore ad crepsidram. Animus celestis. Mos rogandi iudicis. Cōiurationes in malā partem sumuntur.

sunt in malā partē & in alterius ꝑniciē & pfecta amicitia nō cadit nisi inter bonos uiros & inter se uirtute similes boni aūt uiri nil cupiūt nisi quid est honestū: & taliū amicitia pmanet qdiu sunt boni. Virtus (ut ait Arist.) res permanēs est: & bonoꝝ amicitia est sine querela mali uero stabilitatē non hñt neqꝫ .n. sibi ipsis similes perseuerant & paruo tpe sunt amici gaudētes mutua prauitate. ℂ Loquor aūt docet Cice. de quibus amicitiis loquat̃ de cōibus .i. nō de illis que sunt inter sapientes: qm̃ tales nō facerēt pro amico iniusta neqꝫ peterēt. Cōibus nō pfectis: sed eoꝝ q uersant̃ in cōibus officiis. Sapiētibus pfecta uirtute preditis. ℂ Nihil tale nō petitur ab amico ut aliqd faciat cōtra honestatē & nō pñt dici cōiurationes amicitie sapientū si inter ipsos oīa facienda sunt amici cā qm̃ talis amicus non petit nisi honesta nec alius plane sapiēs pstaret amico nisi honesta. Et ponit exēplū. Damonis & pythie pythagoreorum: Quattuor fuerūt amicorū paria monumētis grecorū latinorūqꝫ celebrata. Pylades & orestes Theseus & Pyrrithous. Scipio & Lelius. Damon & Pythias: de quibus nūc agit̃. Pythagoreos disciplinę pythagorice sectatores. Nā pythagoras ut dictū est ad cōnectendas amicitias plurimū ualuit & uolebat oīa esse amicorū cōia Aristo. ualde probat amicitiā dicens illā esse quandā uirtutē uel cū uirtute & rē apprime in uitā hoīum necessariā. Sine amicis .n. nullus eligeret uiuere licet cuncta bona possideret nā & locupletes & in dignitate ac summa potētia cōstituti plurimū amicis indigere uidentur. quid .n. pdesset talis prosperitas si beneficii cōferēdi auferat̃ facultas qd maxime fit commēdaturqꝫ in amico uel quō custodirent̃ seruarēturqꝫ sine amicis cū quanto plura illa sint tantomagis periculo subiaceāt. In paupertate quoqꝫ ac reliquis calamitatibus unicū putant in amicis esse refugiū. Hoc aīo tali amicitie uinculo astricti qm̃ erant sapiētes. ℂ Dionysius syracusanoꝝ tyrannus. ℂ Addictus destinatus & dānatus ad mortē addicere ēt est uendere per licitationem inde addicti apud antiquos dicebantur qui pretoris pronūciatiōe ac iussu cū soluēdo nō essent creditoribus uendebātur. In oratiōe pro Rabirio posthumo ait & quis est ex tāto populo q bona C. Rabirii Posthumo nūmo sestertio sibi addici uelit & tua posthume nūmo sestertio a me addicunt̃ titulus est in digest. de additione in diem. ℂ Cōmendādorū suorū cā utiret domū & res suas ordinaret domesticosqꝫ fidei alicuius cōmendaret. Huius hystorie meminit Valeri. lib. iiii. Vas spōsor .n. cōstituit se uadem pro reditu alterius. Vas spōsor datus in re capitali. Dicitur autē uas qm̃ cū spondet causa est ut alter uadat pro quo se uadē cōstituit. Varro ait: uas est appellatus que pro altero uadimoniū promittebant consuetudo erat cum reus parū esset idoneus inceptis rebus ut per alterū daret a quo caueri postea lege ceptū est ab his qui predia uēderēt uades ne darēt ab eo scribi ceptū in lege aucupioꝝ uadē ne poscerent nec dabat̃ Obses est q traditur imperio alterius ea cōditiōe ut si dator obsidis a fide recedat recipiētis ius sit in corpus & uitā obsidis. Eius sistedi .i. q in die cōstituta eū restitueret & q is qui dicebat iudicio sisteret hoc uerbo utuntur iurisconsulti. Vlpianus lib. digestorū. de eo per quē factū erit quominus quis iudicio sistat equissimum putauit pretor dolū eius coercere qui impedit aliquē iudicio sisti: & is dolo malo facit qui aliquē detinet ne iudicio sistat. ℂ Ad diē qua promiserat se rediturū. ℂ Cū igit̃ concludit. Cice. docēs qd amico agēdū sit cū aliqua spēs utilitatis obiicit̃. ℂ Quod uidetur. qd uere nō est utile .n. ab honesto non separatur. ℂ Iaceat Deseratur succūbat qm̃ honestas ceteris rebus ꝑponēda est. sic uerū utile cōsequemur. Merito inqt. Arist. viii. moraliū uidetur studiosus esse qui oībus prefert honestatem quinetiā in rebus agendis quandoqꝫ amicū prefert sibi. ℂ Religio metus dei. Et fides quam non debemus uiolare amici causa inhonesta petentis uiolata enim fide uiolatur iusticia que in se continet omnis uirtutes. Et religio & fides anteponentur amicitie. ℂ Habebitur delectus officii poterimus officium dignum laude inuenire quod semper ad bonum tendit debemus habere delectū. si uolumus esse prudentes cum officiū exquirimus & honesta certo consilio eligere aspernariqꝫ contraria. ℂ Sed utilitatis specie nunc docet quomodo utilitatis specie in rep. pecatur. ostenditqꝫ nil crudele esse uite qm̃ crudelitas est inimica nature. Crudelitas est atrocitas animi in exigendis penis siue inclinatio animi ad superiora. Crudelitas inquit. Sene. minime humanum malū est indignumqꝫ tam miti animo ferina ista rabies est sanguine gaudere ac uulneribus & abiecto homine in siluestre animal transire. ℂ In repu. rebus pertinentibus ad rep. ℂ Disturbatiōe euersione Romani euerterunt Corinthū duce Nummio non quia iusta erat causa euersionis sed quia id uidebatur utile & securū romano imperio propter situm urbis in faucibus Isthmi. Nostri romani qui utilitati speciē honesti pretulerunt. ℂ Durius crudelius Vñ ualerius inter exempla crudelitatis hoc refert dicens. Consimili genere emulationis instincta ciuitas Atheniensium eginensium iuuentuti pollices abscidit ut classe potens populus in certamē maritimarū uirium secū descendere nequiret. ℂ Sciuerunt iudicauerunt & decreuerūt inde plebiscita: nā scire iudicare est. ℂ Syllius ait. Solē concedere nocti. ℂ Sciant imbelles. ℂ Vt eginetis incolis egine insule que est cōtra atticam & aliquando maris tenuit imperiū Bellū gessere athenienses cū eginetis (autore Tucydide) tandē se dediderunt deiectis muris traditis nauibus imposito in posterum tributo. Pollices ob hoc ne possent uti remis quod crudele fuit neqꝫ honestum esse potuit: sed romanis uidebatur utile Corinthū caput Archaie funditus delere propter locū ad res nouas idoneū & atheniensibus uidebatur utile eginetis pollices precidere quoniā egina propinqua erat Pyreo portui Athenarum hermione in pelopōneso piscatorū statio erat a qua sinus herminiocus dictus in quo est egina insula. Pyreus est portus athenarum. Plinius ait ab Isthmo quinquagintaduo milia passuū. Pyreus & phalera portus duorum milium passuū muro recedentibus athenis iuncti. ℂ Propinquitatem quoniā egina distat a pyreo duodecim milibus passuum ante uocata enone. Nomen accepit ab egina (ut inquit Dio.) filia Asopi rapta a Ioue ex philunte urbe pelopōnesi ad nemeam siluam peperitqꝫ ex Ioue. Ea qui in egina regnauit pater pelei Thelamonis & phoci. ℂ Quam naturam debemus sequi ducem ad officium inueniendum. omne enim quod est contra naturam contra officium: & malum agere non est naturale: sed contra naturam. Exterminant expellunt & faciebant Lacedemonii (autore Thucydide) qui non permittebant ut peregrini eorum urbe incolerent: quod erat inhumanum: & ab homine (qui est natura ciuilis & congregabilis) alienum. Adde etiam quod erat Lacedemonii filios filiasue aliqua corporis parte debiles & monstruosos. exponebant quasi spartatio indignos stemmate: & Lacedemonis patentibus fortissimis uiris. ℂ Crassus & Sceuola horum consulum legem damnauit Pedianus Asconius dicens. Legem Liciniam & Mutiam de ciuibus regundis uideo constare inter omnis: quam duo consules omnium quos uidimus: sapientissimi tulissent: non modo inutilem sed perniciosam reipubli. fuisse. Hanc legem de regendis in sua

Amicorū paria ꝗttuor.

Addict9 Addico Addicti.

Vas.

Iudicio sisti crudelitas. Romāi euertere corinthum: Atheniēsium in egenienses. Iniuria. Scire. Egina. Hermiono Phalera.

Malum agere est cōtra naturam. Lex licinia.

ciuitate sociis in consulatu eorū tulerunt cū summa cupiditate ciuitatis rome itali tenerentur: & ob id magna pars eoꝝ pro ciuibus romanis se gererēt. Necessaria lex uisa est ut in sue quisq; ciuitatis ius redigeretur. Verū ea lege ita alienati sunt animi principum italorum: ut ea uel maxima causa belli italici: quod post triēnium exortum est fuerit. ¶ Illa preclara eandem rem prosequitur dicens. Illa supple sunt preclara supple facta in quibus species publice utilitatis idest pertinentis ad uniuersam rempublicam contēnitur pre honestate nostra: idest romana respubli. est plena exemplorum supple talium: cum alias idest alio tempore sepe idest cū ita sit ꝙ sepe alias tum maxime idest tum potissimum uerum est ꝙ secundo bello punico idest contra penos & potissimum contra Carthaginenses gesto que respub. calamitate idest clare ciuium per modum calamorum a grandine prostratorum in cannēsi idest que fiebat apud cannas accepta idest postq̄ cannēsem calamitatem acceperat: habuit maiores animos unq̄ rebus secundis. i. prosperis nulla: significatio timoris fuit supple in eo nulla mentio pacis: tanta uis idest potentia est honesti. ut obscuret speciē utilitatis Athenienses cum nullo modo possent sustinere impetum persarum quas xerxes instruxerat: & statuerent ut conscēderent naues & hoc urbe: scilicet Athenis relicta & coniugibus & liberis eorum depositis: idest sub fide in custodiā datis. Trezene in ea ciuitate peloponnesi ipsi obruerunt lapidibus. Circilium quendam suadētem ut manerent in urbe & reciperent xerxem principem inimicorum. Atq; uel potius: atqui: idest sed tamen ille uidebatur sequi utilitatem: sed ea nulla erat honestate repugnante: idest quia hōestas repugnabat themistocles dux atheniēsium post uictoriam eius belli quod fuit cum persis dixit in concione se habere consilium salutare reipu. sed non esse opus id sciri postulauit ut populus daret aliquem qui cum: idest cum quo cōmunicaret supple cousilium Aristides uir ille sapiens est datus ille scilicet themistocles dixit supple huic: idest aristidi classem lacedemoniorum que esset subducta ad gytheū illud nauale lacedemoniorum posse incendi clam quo facto necesse esset opes lacedemoniorum frangi. Quod audiuisset aristides uenit in concionem magna expectatione supple populi dixitq; consiliū quod themistocles affert esse perutile: sed minime honestum itaq; idest & ita athenienses putauerunt id ne utile quidem ꝙ si esset honestum: & repudiauerūt totam illam rem quā rem audiuerant quidem aristide authore idest repudiationem approbare. Melius supple fecerūt hi q̄ nos qui habemus piratas: deuictos scilicet a Pompeio & in colonias diuisos immunes idest liberos ab omni onere & socios uectigales idest petentes uectigalia quasi tributarios. Maneat ergo id certum sit & firmum id quod turpe sit nūq̄ esse utile: nec tunc quidem. idest non etiam tunc cum tu adipiscare idest adipiscaris id quod putes esse utile. Enim pro quia calamitosum est putare hoc ipsum esse utile: quod turpe sit.

ASCE.

¶ Illa preclara. in q̄bus publice utilitatis species pre honestate contēnitur. Plena exēploꝝ est nostra respu. cū sepe alias tum maxime bello punico scdo: que cannēsi calamitate accepta maiores amicos habuit q̄ unq̄ rebus scdis. Nulla timoris significatio. nulla mētio pacis tanta uis est honesti. ut speciem utilitatis obscuret. Athenienses cū persaꝝ impetum nullo modo possent sustinere statuerentq; ut urbe relicta coniugibus & liberis trezene positis naues conscenderent: libertatēq; grecie classe defenderent Cyrsiliū quēdam suadentē in urbe manerent xerxēq; reciperent lapidibus obruerunt atq; ille sequi utilitatem uidebatur. Sed ea nulla erat repugnante honestate. Themistocles post uictoriam eius belli quod cū persis fuit. dixit in concione se habere consilium reipublice salutare: sed id sciri opus non esse postulauit ut aliquē populus daret qui cum cōicaret. Datus est aristides huic ille classem lacedemoniorum que subducta est ad gytheū clam incendi posse. quo facto frangi lacedemoniorum opes necesse esset. Quod aristides cū audiuisset. in concionem magna expectatione uenit dixitq; perutile esse cōsilium: quod Themistocles afferret: sed minime honestū. Itaq; athenienses q̄d honestum non esset. id ne utile quidem putauerunt. totāq; eam rem quā ne audiuerant quidē autore Aristide repudiauerunt. Melius hi quā nos. q piratas imunes. socios uectigales habemus maneat ergo quod turpe sit id nunq̄ esse utile: ne tum q̄d est cū id quod utile esse putes adipiscare. Hoc enim ipsum utile putare quod turpe sit calamitosum est.

ERAS. Cannē uicus. Apulie ubi. Paulus emilius cum innumerabili ciuium & sociorū romanorū multitudine ius.

ERAS. Gytheū nobile nauale lacedemoniorum.

¶ Argumentum Erasmicum.

¶ In cōtractibus cōibus que formula honesti & utilis. Fingit autem speciem quēdam iure comicorum more: deq; ea duos stoicos diuersa sentientes: quorum alter ad Stoicam rationem omnia refert alter ex hominum consuetudine & iure ciuili moderatur.

¶ Sed incidunt sepe cause ut dixi supra cum idest in quibus utilitas uideatur pugnare honestati ut sit animaduertendum idest considerare oporteat: ne idest an supple illud utile repugnet plane cum honestate an possit coniungi cum honestate. Eius idest eiusmodi generis sunt he questiones si exempli gratia uir bonus profectus ab Alexandria rhodum aduexerit magnum numerum frumenti inopia rhodiorum & fame & summa charitate annone si idem sciat complures mercatores soluisse scilicet naues ab Alexandria & uiderit

SEd incidunt (ut supra dixi) sepe cause cū repugnare utilitas hōestati uideat̄ ut aīaduertēdū sit repugnet ne plane an possit cū hōestate cōiūgi. Eius gn̄is he sunt q̄stiones. Si (exēpli gr̄a) uir bo-

naues onustas frumento petentes rhodum in
cursu.i.in nauigatione ne.i.an sit dicturus rho
diis id scilicet complures naues aduentare:an
uenditurus est supple suum frumentum q̄plu
timum.i.ualde care.nos fingimus.i.presuppo

ERAS. Soluisse neutraliter.i.nauigasse.

nimus eum uirum sapiētem & bonum & que
timus de deliberatione & consultatione eius
qui non sit celaturus rhodios si iudicet id tur
pe sed dubitent an sit non turpe. Aliud solet ui
deri in his causis diogeni Babylonio stoico
magno & graui : aliud solet uideri Antipatro
discipulo eius homini acutissimo Antipatro
supple uidentur omnia patefacienda : ut ne
quid omnino emptor ignoret:& quod uendi
tor norit.i.nouerit Diogeni supple uidetur uē
ditorem:oportere dicere uitia eatenus supple
quatenus constitutum sit a iure ciuili & agere
cetera sine insidiis & quoniam uendat supple
dicere uelle uendere q̄ optime.i.clarissime di
cendo scilicet aduexi supple has merces ex alie
nis oris : exposui supple precium earum ego
uendo meum non pluris q̄ ceteri & fortasse
etiam minoris:idest minori precio cum maior
est copia cui sit iniuria quasi dicat nulli ratio
Antipatri dicentis omnia esse reuelanda exori
tur ex altera parte. Dicit enim sic. Quid agis
cum tute .i. tuipse debeas consulere & seruire
societati humane & cum sis natus ea lege: ut
habeas ea principia nature:quibus debeas pa
rere & que debeas sequi semper:ut tua utilitas
sit cōmunis utilitatis.idest redundet in cōmu
nem utilitatem & ut ea utilitas communis sit
uicissim.i.econuerso tua celabis. tu homines:
quid utilitatis & copie adsit.i. proponatur aut
aduehatur uenale his quasi dicat non decet te
id facere. Diogenes respondebit fortasse sic.
Aliud est celare idest occulrare aliud tacere ne
q̄ ego celo nunc te si non dico tibi que sit na
tura deorum & quis sit finis bonorum que bo
na cognita idest si cognoscerentur prodessent
tibi plus q̄ utilitas tritici.Sed non est mihi neces
se dicere id tibi : quicquid utile est tibi audire.
Ille scilicet Antipater inquid immo uerbo ne
cesse est quidem idest certe si meministi socie
tatem esse coniunctam natura:idest per natu
ram inter homines. Ille scilicet Diogenes in
quiet ego memini supple societatem esse: sed
nunquid ista societas est talis est:ut nihil sit cui
q̄ suum idest proprium quod si est ita nec uen
dendum quidem est quicq̄ : sed donandum.

ERAS. Quidā cubilib9 legunt p latebris.

Vides (inquit Cice.) in hac tota disputatione
non illud dici.q̄uis hoc sit turpe:tamen ego fa
ciam quoniam expedit idest utile est & expe
diens pro tempore:sed ita expedire : ut non sit
turpe:autem pro sed tu uides supple ex altera
parte non esse faciendum ea re idest ea de cau
sa quia sit turpe. Vendat idest ponamus q̄ uir
bonus uendat edes idest domū suam propter
aliqua uitia que uitia ipse uenditor norit.& ce
teri.s.emptores ignorēt:utpote si sint perstilen
tes.& habeantur idest reputentur salubres : &
ignoretur serpentes apparere in omnibus cu
bilibus & sint ipse edes male materiate. idest
ex fragili materia facte:& rumose.i.ad ruinam

nus ab alexādria p̄fectus rhodū magnū frumēti nūe
rū aduexerit in Rhodiorū inopia & fame:summaq; an
none charitate.si idē sciat cōplures mercatores ab ale
xandria soluisse nauesq; in cursu frumēto onustas pe
tētes Rhodū uiderit dicturus ne scit id rhodiis an suū
q̄plurimū uēditurus sapientē & bonū uirū fingimus
de eius deliberatione cōsultatione querimus q celatu
rus rhodios n̄ sit si id turpe iudicet:sed dubitet an tur
pe nō sit.In huiusmodi causis aliud Diogeni Babylo
nio uideri solet magno & graui. stoico aliud antipatro
discipulo eius hoi acutissimo.Antipatro oīa patefaciē
da ut ne quid oīno quod uenditor norit. emptor igno
ret.Diogeni uenditorē quatenus iure ciuili constitutū
sit dicere uitia oportere. cetera sine insidiis agere &
q̄m uendat uelle q̄ optime uendere aduexi exposui
uendo meū non pluris q̄ ceteri fortasse ēt minoris cū
maior est copia cui sit iniuria. Exoritur Antipatri ra
tio ex altera parte. Quid agis tute cū hominibus con
sulere debeas & seruire humane societati eaq; lege na
tus sis. ut ea habeas principia nature quibus parere
& q semper sequi debeas ut utilitas tua cōmunis utili
tatis sit uicissimq; ea cōis utilitas tua sit celabis hoīes
qd his adsit & cōmoditatis & copie. Respondebit dio
genes fortasse sic. aliud ē celare. aliud tacere neq; ego
nunc te celo si tibi nō dico que natura deorū sit. quis sit
finis bonorū que tibi plus prodessent cognita q̄ tritici
utilitas. Sed non quicquid tibi audire utile est. id mihi
dicere necesse est. Immo uero inquit ille necesse est. Si
quidē inter hoīs natura meministi coniunctā societa
tē. Memini inquiet ille Sed nō ista societas talis est ut
mihi suū cuiusq; sit. Quod si ita est nec uēdendū qui
dem quicq̄ est:sed donandū. Vides in hac tota disce
ptatione non illud dicit q̄uis hoc turpe sit:tū q̄m expe
dit faciā. Sed ita expedire:ut turpe nō sit. ex altera aūt
parte ea re. quia turpe sit non esse faciēdum. Vendat
edes uir bonus p̄p aliqua uitia que ipse norit: ceteri
ignorēt: pestilētes sint ut habeantur salubres ignoret
in oībus cubilibus apparere serpētes male materiate
ruinose: sed hoc preter dn̄m nemo sciat. quero si hoc
emptoribus uenditor non dixerit edesq; uēdiderit plu
ris multoq̄ se uenditurū putarit. non id iuste an impro
be fecerit: ille uero inquit Antipater improbe facit.
Quid.n.est aliud erranti uiam nō monstrare qd athe
nis execrationibus publicis sancitū est si hoc non est
emptorē pati ruere & per errorē id maximā fraudē in

currere. Plus ēt est q̄ uiā non monstrare. Nā est scientē in errorē alterū inducere Diogenes contra: num te emere coegit: qui ne hortatus quidē est ille quod non placebat proscripsit. tu qd̄ placebat emisti. Quod si qui proscribunt uillam bonam beneq; edificatā nō estimātur fefellisse ēt si illa nec bona nec est edificata ratiōe: multominus igit᷑ qui domū nō laudarūt. ubi. n. iudiciū emptoris est ibi fraus uenditoris que pōt esse? Sin autē dictū non oē prestandū est quod dictū nō est. id prestandū putas. Quid uero est stultius q̄ uēditorē eius rei quā uēdat uitia narrare. Quid aūt tā absurdū. q̄ si domini iussu ita p̄co p̄dicet domū pestilentē uēdo. Sic ergo in qbusdā causis dubiis ex altera parte defenditur hōestas ex altera ita de utilitate dicit᷑. ut id qd̄ utile uideat᷑ mō hōestū face᷑ sit. sed ēt n̄ facere turpe hec est illa que uidet᷑ utiliū fieri cū hōestis sepe dissensio.

tendentes: sed nemo sciat hec preter dominum num. i. nunquid ipse dominus fecerit id iuste an improbe est quero si uenditor non dixerit hoc emptoribus & uendiderit edes multo pluris q̄ putarit. i. putauerit se uenditurum num. i. nūquid id iuste an improbe. Antipater inquit uero. i. certe & p̄ uero ille facit improbe. Quid est enim aliud non monstrare erranti quod. s. non monstrare uiam sancitum est. i. firmatum & constitutū athenis publicis execrationibus si non est hoc. s. pati emptorem ruere & incurrere per errorem. i. ignorationem in fraudem. i. rerum minutionem maximam immo dicit plus etiam est q̄ non monstrare uiam. Nam est scientem. i. eum qui sciens & ex composito facit inducere alterum in errorem Diogenes ecōtra. i. econtrario sup. dicebat. num. nūquid coegit te emere qui ne hortatus quidem est. q. d. minime. Ille. s. uenditor proscripsit. i. uenale inscripsit quod nō placebat. tu emisti quod placebat. Quod si illi qui proscribunt. i. uenalem indicant uillam. i. domum in agro bonam & bene edificatam non existimantur (a iure. s. eo quod quilibet eam inspicere potest) fefellisse. i. fraudem fecisse. etiam si nec bona est nec edificata ratione. i. decenter ut ratio exigat. Igitur si illi existimantur fefellisse multominus fefellerunt sup. qui non laudarunt. i. laudauerunt. Que enim fraus uenditoris potest esse ibi. ubi est iudicium emptoris quasi dicat nulla. Sinautem. i. sed si non omne dictum in contractu. s. est prestandum. i. exhibendum in facto putas tu prestandum sup. esse quod est dictum Vero pro sed quid stultius est q̄ uenditorem narrare uitia eius rei quam uendat. Quid aūt tam absurdum q̄ si preco predicet. i. uenalem publicet iussu domini. i. possessoris domum. Sic ego uendo domum pestilentem. q. d. nihil. Si ergo honestas defendirur. i. protegitur in quibusdam causis dubiis ex altera parte. & si dicitur ex altera parte de utilitate ut id quod uideatur utile sit non modo honestum facere. sed etiam turpe non facere. hec est illa dissensio utilium que uidetur fieri cum honestis.

ERAS.
Preco auctionarius.

Argumentum Erasmicum.

¶ Superiori alter Catoni philosophorū suam interponit sniam: omnino uiro bono neq; simulandum esse quicq;: neq; dissimulandū sui cōmodi causa ēt si mos legesq; ciuiles quedam reticeri non uetant.

QVe diiudicāda sunt. Nō enim ut quereremus exposuimus. sed ut explicaremus. Non igit᷑ uideretur nec frumentarius ille rhodius. nec hic edium uenditor celare emptores debuisse: neq;. n. id est celare quicquid reticeas sed cum quid tu scias. id ignorare emolumenti tui cā uelis eos quorū inter sit id scire. Hoc aūt celādi genus quale sit & cuius hominis quis non uidet? Certe non aperti: nō simplicis est. non ingenui. non iusti. non uiri boni. uersuti potius. obscuri. astuti. fallacis. maliciosi callidi. ueteratoris. uafri. hec tot & alia plura. nōne inutile est uitiorꝝ subire nomina.

¶ Que sunt diiudicāda. i. per iudicium discernenda non enim exposuimus. i. in medium attulimꝰ ut queremus. sed ut explicaremus. i. decideremus. Igitur non uideret᷑ nec ille frumentarius. i. frumēti prouisor rhodius. i. qui dictus est rhodum ab alexandria frumentum aduehere: nec hic uenditor: edium debuisse celare emptori: neq̄ enim. i. celare qcquid retices: sed sup. celare est: cū quod tu scias uelis causa tui emolumenti. i. singularis lucri eos quorum intersit scire. i. ignorare id. hoc autem genus celādi quale sit & cuius hois quis non uidet. q. d. quilibet uidet ꝙ sit turpe & hominis iniusti. Certe non est hominis aperti non est hominis simplicis. i. integri sine fraude: non est hominis ingenui. i. ut ingenuum decet uiuentis: non est uiri iusti: non est uiri boni: sed potius est uersuti: obscuri: fallacis: maliociosi callidi: & uafri ueteratoris. i. in fraudibus inueterati Nonne inutile est subire hec tot & alia plura nomina uitiorum quasi dicat minime. ¶ Publice pertinētis ad uniuersam rempu. Laudat robur animi romanorum inuictum & minime malis succūbens qui post cladem acceptam ad Cānas uicū apulie maiores aīos habuerunt Hannibal cū Romanos ad Titum & Trebiam. P. Scipione & Sempro. Graccho consulibus fudisset fugassetq;: inde ad Thrasimenum lacū perusinium. ubi flaminius consul temeritatis & amentie sue penas luit: tandē post Fabii dictaturam ad Cānas apulie in ripis aufidi Paulo Emilio & M. Varrone cōsulibus maxima clade Romanos affecit quam Paulus consul morte sua funestiorē Romano reddidit. Duo milia. ccc. equites cesi dicuntur: & tanta ciuium sociorūq; pars in his ambo consulum questores Lucilius & L. furius Bibaculus. &. xxi. de tribunis militum consulares quidem & edilicii inter quos Gneus Seruilius. &. C. Minutius numantius: qui magister equitū priore anno fuerat. lxxx. preterea senatores. Varro consul cū quinquaginta equitibus Venusium se ex fuga recepit. Post hanc cladem defecerunt ad Hannibalem Romanorum socii qui eam diem in officio fideq;

ERAS.
Aliud celare alid reticere.

MARS.
Cāne uicus apulie.
Clades consulū Romanorum.
Defectio sociorū romane urbis

permanserant:iam tanta calamitate accepta:& in tanto rerum turbine de ro.imperio desperantes fortuna penis ita cūbente. Atelani:Callatini:Hirpini apulo℞ pars samnites preter penos bruti oēs Lucani:Suttrētini: & grecorum oīs fere ora:que quondā magna grecia dicebat:nunc est magna solitudo Tarētini:Metampontini crenotēses: Locriq; cisalpini oēs galli. Nec tñ inquit Liuius he clades defectionesq; socio℞ mouerunt:ut pacis unq̄ mentio apud romanos fieret:neq; ante consulis Romani aduentū:neq; postq̄ is rediit:renouauitq; memoriam accepte cladis quo in tpe adeo magno aīo ciuitas fuit.ut consuli Varroni ex tanta clade:cuius ipse maxima cā fuisset redeunti & obuiam itum frequēter ab oībus ordinibus sit & gratie acte:q; de repu.non desperasset qui si carthaginēsium ductor fuisset: nihil recusatū supplicii foret obtulerūt insuper Romani aī robore subnixi dictaturam Varroni. Igit̃ Romani in tantis calamitatibus nihil de dignitate Romana remittēdum duxerunt & habita honesta rōne pacis ineunde cū barbaris nullā mentionē fecerunt. Non enim decebat Romanos q stemma suum & originē ad martem referunt:& quo℞ ars militia erat aduersis frangi & pp decorum pacē petere:q̄uis uideretur esse publica utilitas:sed non erat qm̄ relinquebatur honestas. Solebant enim pacis conditiones dare aliis nō accipere. uñ dicit Plinius lib.penultimo. Pudor Romani nois sepe res perditas seruauit in preliis. Pre honestate.respectu honestatis & cōparatione:ita dicimus:hec nulla sunt pre aliis.i.cōparatione illo℞. ℭ Secundis.prosperis & ad uoluntatē nostram fluentibus. ℭ Tanta uis.potentia qm̄ erat honestum Romanis.nec dicebat eorum magnanimitatē atq; prestantiam bellicam inire pacē cum barbaris quacūq; conditione:a quibus contra ius federis tanta iniuria & cladibus fuerant affecti:q̄uis pax illa potuisset & republica uideri & ex usu totius italie tot cladibus attrite:tot delectationibus exhauste. ℭ Athenienses.iam de atheniensibus in re simili ponit exēplum:qui pre honestate & decore attici nois id quod Cyrsilius suadebat repudiarunt:q̄uis utile uideretur:imminente ceruicibus Grecie tanto hoste cuius multitudini flumina ad potū non sufficiebant Magno igitur aīo bellum suscipientes:& se contra barbaros pro auita dignitate erigentes uictores fuerunt. Post pugnam maratoniam:(de qua dictū est)atheniēses ducentas naues fabricarunt.& aduentante Xerxe oraculum delphicū consulentes habuerunt sortes ut muris lineis salutē tuerentur. Et sic autore Themistocle coniuges liberosq; cū preciosissimis rebus in abditis insulis emandarunt ipsiq; armati naues conscēderunt & angustias salamini freti una cū sociis ne circūueniri possent occuparunt. Vrbe.athenis. ℭ Trezene. que est urbs peloponnesi in sinu argolico sacra quondā neptuno.ut inquit Strab.& ideo possidonia dicta est stadia.xv.a mari eminebat. Vrbs eo tpe insignis denominata est a trezene filio pelopis.hic educatus fuit Theseus.& ideo theseia trezen dicitur a Papinio. Thresen. Pytheus auus maternus thesei in regno successit. Et ob id Ouidius in heroidibus trezena appellabat pytheia regna. ℭ Cyrsilum quendā Cice.aliter q̄ alii hanc narrat hystoriam. Nam cū Mandonius Xerxis dux Athenas uenisset desertas a ciuibus.qui naues conscenderant.& apud salamina de summa rerum consultabant & de liberis coniugibus.ceterisq; fortunis emandandis trezenē.presas cepit athenas & Murichidem hellespontum salaminem misit cum mandatis postulatisq; ad athenienses qui illic confugerant.cum mandata exposuisset Murichides Lecidas atheniensis senator in concione suasit ut mandata acciperent athenienses.ac ferrent ad populum. unde oīum consensu lapidibus obrutus est. ℭ Mulieres que adhuc apud salaminem erant id audientes uxorem Lycide & filios eadem pena multarunt. ℭ In urbe athenis. Sed ea non erat utilitas qm̄ non decebat generosos & tanti nois. Grecie oīum bonarum artium inuentricis alunnos & qui de omni genere uirtutum precepta dederant & dabant xerxem barbarum in urbem disciplinarum sedem & emporiū recipere. Sic Appius cecus dissuasit Romanis grauissima oratione Pyrrhum recipere. Themistocles.ponit exēplum de Themistocle qui rē minime honestam excogitauerat ideo atheniēses uirtutis cultores eam renuerunt. Plutar.ait in uita Aristidis post uictoriam platensem. Themistocles populo dixit se id excogitasse.qd si exequi posset magnam utilitatē urbi afferret populus Aristidi negocium dedit:ut de hac re cū Themistocle consultaret & si e republi.uideretur probaret. Cogitauerat inquit Themistocles nauale greco℞ incendere:quo athenienses totius grecie potuerunt facile esse principes. Aristides concione aduocata dixit Themistoclis consilio nihil esse cōmodius:sed nihil iniustius. Qui cū quo. ℭ Lacedemoniorum q sunt in peloponneso:& socii fuerant atheniensium in bello contra barbaros. ℭ Ad Gytheum nauale Lacedemonio℞ nobile ut inquit Strabo. Intra.ccxl.sta.edificatū & habens nauium stationē manu effossam. Plutar.ait in uita Themistoclis. Xerxe abeunte in pegasas hyemandi gratia greco℞ classis subducta est atheniēsibus ad concionē uocatis inquit se habere consilium reipu.salutare:sed id sciri non opus esse. Iubentibus aūt atheniensibus cū aristide tantū cōicari:ac(si ille probaret)negocium confici. Dato igitur illi in consiliū aristide. Hinc Themistocles excogitasse se inquit greco℞ classem incendere. Melius hi q̄ nos laudat iusticiam atheniensium:que socios Lacedemonios ceterosq; nullo modo uiolandos censuerunt notatq; Romanos qui piratis impunitatē & immunitatē concessere cū debuissent eos iusto grauissimoq; supplicio afficere & socios cōfederatosq; habebant uectigales.i.tributarios:hoc inquit uidetur iniustū:ut socii nostri pendant tributū & pirate sunt immunes. Romani nunq̄ equis federibus societatem inibant:sed tributū uolebant tanq̄ superiores. Vñ in primo bello punico. Regulus Romam missus: ut permutatio fieret:& pax equo federe: dixit in senatu id dissuadens:cū esset contra mores auitos & deco℞ hec que uersibus prosecutus est Syllius. Nec uero placeat nisi que de more parentum pax erit. Inde subiungit. Sed mihi sit stygios añ intrauisse penates. Talia q̄ uideam ferietēs pacta latinos. Pompeius magnus piratas maria & terras infestantes felici successu uicit:& cū athenas transmisisset nonnullis ad illius ueniam fideq; confugientibus impunitatē concessit: & cū essent ad.xx.milia eos per oppida colonis exhausta collocauit:ut facilitate uictus eos mitiores redderet. Itaq; ciuitates quedam Cilicie quosdā amiserunt:& dime urbs acheorū in peloponneso ut meminerunt Strabo & Plutar.cultoribus uacua & agro℞ ubertate fecunda piratis concessa est. Hoc nōnulli improbarūt autore Plutar. in uita Pōpeii hoc ēt Cicero notat q̄uis latenter pp Pompeium quē uiuum amauerat:& mortuū aperte nolebat insectari ut ēt supra fecit cū de theatris & porticibus loqueretur. Socios Romani nominis & federe nobis coniunctos. ℭ Vectigales soluentes tributū. Vectigalis dicitur qui uectigal soluit & tributū:& sic dicitur ager uectigalis. Vnde accusat̃ Cesar: q; agrum campanum ad subsidia reipu.uectigalem relictum diuiserit Immunes dicuntur illi qui non sunt uectigales. nec ad aliquod onus obligantur:ergo indignum erat latrones esse immunes & socios uectigales. Munus in-

Maxim⁹ post cladē romanorū animus. Nota aī robur. Pudor romanorum. Atheniēses cōtra Xerxem bellarūt. Trezene Mandoni⁹ dux xerxis. Lycidas obrut⁹ lapidibus. Appius cecus. Consiliū themistoclis non accipiūt. Nota romanos d̄ piratis M.regulus. Carmia. Syllii. Pōpeius piratas deuicit. Dyme. Vectigalis. Immūes Munus. Immunitas. Calamitosus.

quit iure consultus uno mo do dr̄ onus quod cū remittitur uocationē militie munerisꝗ prestat: inde immunitas appellatur. ℂ Maneat ergo: hoc certū sit & constitutū inquit nihil esse utile q̄d non sit honestum aliter putare calamitosum est & malum: cū sit contra boni uiri decorum & dignitatē & is qui hoc errore ducitur & calamitosus & non felix ēt si id quod cupit adipisceretur: amittit enim uirtutē: que nulla utilitate si sine honestate utilitas dici potest rependitur. ℂ Sed incidunt sepe cause repetit Cice. id quod supra proposuit animaduertēdum. disputandumꝗ docet: cū utilitas cū honesto uideatur pugnare: pugnet necne: & sic innuit considerans esse circunstantias tēporum locorum personarū: ut plane cognoscatur quid ex officio sit. quid contra officium plane oino. ℂ Eius generis. similes & huiusmodi: cū querimus an aliquid honestum sit & deceat: an econtra. Et ponit questionē sumptam ex dogmate stoicorū quorum alteri seueritatē eorum qui sancte ac pure hanc sectam pepererunt imitati sunt. Alteri uero talem rigiditatē minime secuti & sanctitatē aliter philosophati sunt: q̄uis stoicorū dogma profiterentur. ℂ Alexandria est urbs egypti ad mare. ℂ Rhodos est insula maris pamphili inter cyprum insulam sapientē perfectum & qui scit iudicare quid sit officiū: quale antiqui stoici uolebant. Diogenes imitabatur recētiores stoicos: qui non nihil a ueteribus dissentiebant. Antipater aūt uerum stoicū agebat: & partes priscorum tuebatur. ℂ In eiusmodi causis potest oriri addubitatio an aliquid sit oino turpe: & ideo affert iudiciū Diogenis stoici & Antipatri eius discipuli. ℂ Quinꝗ fuerunt Diogenes autore Laertio. Primus appolloniates phisicus. Secundus sicionius. Tertius sinopeius cynicus cognominatus. Quartus hic de quo nunc agitur ex seleuca. appellatus aūt Babylonius ob uicinitatē. Quintus Tarcensis q de questionibus poeticis scripsit. Antipater tyrius fuit. ℂ Quatenus inquantū. Iure ciuili constitutū est. quo cauetur: ut uēditor dicat uitia rei quam uēdit aliter reticētie pena constituta erat. de hoc paulopost dicetur latius. ℂ Sine insidiis. fraude & crimine. ℂ Cetera oia alia posse cel re cira crimē insidiarum. ℂ Aduexi. hec sunt uerba uenditoris. Exposui ad uendendum. ℂ Exoritur opponitur rationi ipsius Diogenis ratio Antipatri que uult bonum uirum lege nature iubente cōi utilitati consulere debere: & adhuc finem ois actiones derigere quod si faciet nihil celabit nihilꝗ tacebit: quod ex usu aliorum sit quibus consulere debet. i. prouidere & ideo Antipatri ratio laudabilior est q̄m ad conseruationem humane societatis spectat. ℂ Principia nature que uult ut nihil putemus esse nobis utile: quod aliis noceat aliter uiolabatur ius humane societatis. ℂ Vicissim mutuo. i. debemus putare uolente natura cōmunem utilitatem esse nostram: quod cum sit nihil celatur. sed habetur ratio honestatis: que ceteris rebus bono uiro debet esse antiquior. Et affert id quod Diogenes respondere potuisset & dicit aliud esse celare: aliud tacere. ℂ Finis bonorum: summum bonum ad quod oia referuntur. ℂ Plus prodessent ad profectionem & ad bene beateꝗ uiuendum. Si quidē inter hoies. uerba Antipatri. i. scis inter homines esse societatem naturalem. ℂ Inquit ille Diogenem. s. ℂ Vides in hac uerba sunt Ciceronis sensus & ordo: in hac disceptatione non dicitur a Diogene uenditor uendit id quod uult magno precio q̄uis talis uenditio turpis sit: sed dicitur eam ita esse utilem: ut turpitudinem non habeat & hoc est quantum ad Diogenem: qui dicit talem uenditionē non esse turpem: q̄m non pluris q̄ ceteri suum uendit. ℂ Ex altera parte. i. ab Antipatro ostenditur id non esse agendum quod sit turpe: & sic Cicero ex tali disceptatatione preceptum elicit. ℂ Ita expedire ita esse utile. ℂ Ea re pp id: quia turpe est: nisi emptor nouerit ea que uenditor. ℂ Vendat edes uir bonus: ponit aliud exemplum & disceptationem ex domo uenali. & habeantur: putentur ab aliis esse salubres cum sint pestilentes. ℂ Male materiate: composite ex mala materia ut cemento lignis & tabulis tpe non oportuno cesis & sectis: & sic teredini corruptioniꝗ obnoxiis malis lapidibus male iactis fundamentis ut ob id edes casure sint materies proprie est ex qua conficiuntur opera & edificia ut lapides ligna & cetera id genus. Materia est que suscipit formam animalem: ut materia corporis aīam eius formam suscipientis. Plures multo maiore precio q̄ si ipsarum ediū uitia dixisset. ℂ Execrationibus: detestationibus: q̄m piaculum erat apud athenienses non monstrare uiam erranti carmē erat apud ipsos q̄d in publicis cantabatur sacris pronunciabaturꝗ eos esse impios & execrabiles: qui uiam non monstrarent. ℂ Sanctum firmatum & constitutum quasi dicat id quod de uita dicitur. latius patet & hoc peius est q̄ non monstrare uiam. ℂ Nam est ratio q̄m sciens alium duxit in errorē & fraudem quod flagitiosum est. Scientem hoiem de industria certo consilio & malicia alium deducente in fraudē. ℂ Proscripsit uendere se uelle ostendit. nā proscribere aliquā rem est illam uenalem exponere cū in scriptione. queadmodū in tabula proscriptionis ponebantur noia proscriptorum uñ dicit Plautus in trinūmo edes uenales hasce inscribit literis. Hoc ēt fit nostro tpe inscribitur enim in ianua hec domus est uenalis aut locanda. Si (inquit Diogenes) aliquis nullam proscribens addat hec uerba bonam uillam & cū ratione edificatam tū reuera non sit: non decipit emptorem qui pōt considerare & despicere. an recte sit edificata ergo si uenditor non tenetur prestare id q̄d dixit multo minus id q̄d non dixit. Iura uolunt ut uendior non teneat' ad ea de quibus emptor iudicare pōt: sed si quod est uitiū latens & illud reticuerit: prestar debet: & emptor potest cū iure cogere ut aut restituta pecunia uenditorē recuperat: aut tanti uendat quanti emptor emisset: si uitiū illud sciuisset iure igitur ciuili Diogenes nititur. Antipater aūt lege nature & boni uiri decreto e consciētia facit enim uir bonus id q̄d ex usu alioꝝ fit: nec queri exceptiones iuris & legū diuerticula. ℂ Ratione. i. non bn̄ recteꝗ edificatam ut exposcit rō edificandi & architectura. Villa enim non recte edificata non solum cōmodo usui nocet sed ēt pōt esse ob id insalubris: si ianua ualue & fenestre noxios uētos exciperēt. unde in libro primo de re rusti. Varro loquēs de fundo pestilēti dixit: hec uitia emēdari solent dn̄i scientia Permagni interest uti bn̄ posite sint uille quante sint: quot spectēt porticibus hostiis ac fenestris. At non ille Hipocrates medicus in magna pestilentia non unū agrū: sed multa oppida sciētia seruauit. Eidē Varro dicit se (cū esset Corcyre) & exercitus classis & oēs domus replete essent egrotis & funeribus: immisso nouis fenestris aqlone & obstructis pestilētibus ianuaꝗ p̄mutata: ceteraꝗ eius gn̄is diligētia comites suos ad familiā incolumes reduxisse. ℂ Quo loco qua rōne uilla edificari debeat: docet idē uarro & columella. ℂ Iudiciū emptoris: q̄m oia illa que pōt empto iudicare non tenet' prestare uēditori ut dictū est: & infert aliud q̄d ex supradictis seq̄tur. Sin aūt dictū non oē inquit si ut dictū est non debet uenditor oia prestare q̄ dixi laudando rē uenalē. multominus id q̄d non dicit. ℂ Exēpli gratia dicit uēditor uendo bonā domum bonum equū & similia. non tenet' ad hec prestanda: ēt si mala sint: si de ipsoꝝ uitio potuit emptor iudicare. Dictū (inquit Vlpi.) Accipimus q̄d uerbo tenus pronunciatū est nudoꝗ sermone finit'.

Plane.
Rhodos
Antipater stoic9
Diogenes quinꝗ fuerūt
Reticentie pena.
Hōestatis rō reliquis p̄ferenda rebus.
Diogenis in̄sio
Verba antipatris.
Aliud exēplum materiate.
Materies
Materia
Hipocrates medicus.
Atheniēses uiam nō monstrare.
Proscriberem.
Tabulas proscriptionū.
Disceptatio inter diogenē & antipatrum.
Villa nō recte edificata.
Dictum preco.

Frumentarius. Frumentator. Celare & reticere differũt. Simplex ingenuꝰ Libertinus. Mãumissio. Versutꝰ. Veterator. Vafri.

¶ Absurdum minime consentaneum prudentie uenditoris. ¶ Predicet palam dicat & clamet preco enim rebus uendendis adhibeatur: unde Martialis. Venderet excultos colles cum preco facetus. ¶ Sic ergo docet Cice. ex his que dicta sunt in quibusdam dubiis causis ex altera parte honestatem defendi ut faciet Antipater ex altera ut a Diogene ita dici de utilitate ut si illa relinquatur turpitudini ascribendum sit qm̃ dicebat Diogenes: nihil est stultius q̃ uenditorem narrare uitia rei quã uendit. Que honesta & utilia. ¶ Non igitur. ratio quare ab ipso diiudicanda sunt qm̃ non ideo attulit superiorem disputationem: ut quereret quid in tali re agendum esset: sed ut explicaret. i. rem dubiam & inuolutam dissolueret: & sniam afferret suam Explicat igitur dicens non igitur uideretur. Et in hac parte Cicero agens optimũ stoicũ id constituit que antiquũ dogma stoicorum & prisca illius discipline sanctitas exposcit & lex nature. a qua ius ciuile pendet. ¶ Frumentarius. dicitur his qui exercet mercaturã frumẽtariã. frumentator autẽ qui aliunde querit frumentũ: quoquomodo conuehendum. Vnde frumentatores dicuntur in castris. ¶ Neq; enim. ut confutet Cicero rationem Diogenis declarat quid sit celare non ex uerbi significatione: sed ex eo quod in bonum uirum non cadit. Celare inquit est uelle alios ignorare quid illis expediat. ¶ Reticeas. taceas ut si scio q sint stelle & reticeo non dicor celare: aut si taceo aliquam rem quam non oportet aliquem scire: sed si alicuius interesset scire & non dicerem: tunc celarem. ¶ Quorum intersit. i. si uelim eos ignorare. quibus utile est id scire quod qui celat sue utilitatis causa: hoc genus celandi ad malos uiros pertinet qui non uiuunt e lege nature: prescribit ut cõmuni utilitati seruiatur: ut homo ab homine alienus non sit. ¶ Non aperti sed dolosi: aperti dicuntur qui non simulant aut dissimulant. ¶ Non simplicis hominis qui a fraude sit alienus. ¶ Non ingenui: liberi hominis. Ingenui dicũtur qui naturaliter fraudem oderunt: quod non est seruile: sed ad hominem ingenuum pertinet: ideo ingenue factum dicitur. ¶ Ingenuus ut finit Iustinia. est qui statim ut natus est liber est: siue ex duobus ingenuis editus si siue ex duobus libertinis siue ex altero libertino & altero ingenuo. Libertini sunt qui ex iusta seruitute sunt manumissi. Manumissio aũt est datio libertatis. Nam q̃diu quis in seruitute est: manui & potestati subiicitur: & manumissus libertas est a potestate que res a iuregentium sumpsit originem. Versuti dicuntur illi quorum mentes crebro ad maliciam uertuntur. ¶ Obscuri non aperti sed dissimulatoris. ¶ Veteratoris. deceptoris & callidi: ueteratores (autore Pompeio) callidi dicti sunt multarum rerum gerendarum uetustate. ¶ Vafri. astuti. unde uafritas: hec uocabula idem fere significant: & ad maliciam referuntur. ¶ Nonne inutile est quasi dicat inutile est: quoniam multo peius est bonum nomen amittere: q̃ maximas diuitias nihil enim est miserius q̃ q quis merito possit uitiosus appellari.

ASCE.

ERAS. Fabuli p q̃ améa quo asce greculus Cannio nupserit

ERAS. Grauate uel grauatim inuitus & aix.

¶ Quod si uituperandi sunt &c. Ostendit qd̃ instituerat dicens q si uituperandi sunt qui reticuerunt quid existimandũ est de his qui adhibuerunt uanitatẽ. i. fallax mendaciũ orationis q. d. multo maxime uituperandi sunt. Caius Cannius eques romanus & homo nec infacetus & satis litteratus cũ contulisset se syracusas. i. ad eam ciuitatẽ sicilie cã ociandi & non negociãdi ut ipse solebat dicere dictabat. i. frequẽter dicebat se uelle emere hortulos aliquos: quo. i. ad quos posset inuitare amicos: ut ibi. i. in quibus posset oblectare se sine interpellatoribus. i. molestatoribus & arbitris q cum percrebuisset. i. diuulgatũ esset: quidam pythius qui faceret argentariam sup. rem. i. qui nũmulariꝰ aut trapezita qui aut campsor: aut bancharius uulgo dicitur esset syracusis dixit ei. s. Cannio se quiesset habere hortos non uenales. sed Cannio licere eis uti si uellet ut suis. i. propriis & simul inuitauit Cannium ad cenam in posterũ diem cũ ille. s. Cannius promisisset. s. se affuturũ tum. i. tunc Pythius ut. s. utpote argentarius q esset gratiosus: acceptus apud oĩs ordines. i. status hoĩum cõuocauit ad se piscatores & petiuit ab his ut piscarẽtur postera die ante suos hortulos & dixit qd uellet eos facere. Cannius uenit ad cenã tpe. s. cõstituto: conuiuiũ erat paratũ oppipare. i. sicut opulẽti parare solẽt. Multitudo cymbarum. i. scapharum hoc est paruarum nauium qbus piscatores utuntur erat añ oculos quisq; sup. piscatorum afferebat p se. i. ante se qd ceperat. s. prius pisces abiiciebãtur ante pedes pithii tã q̃ eorum dñs: tum Canniꝰ inquit. O pythi queso. i. rogo te dic qd est sup. hoc tm̃ ne pisciũ tm̃ ne cymbarum sup. consuetũ est esse in conspectu hortorum tuorum & ille. s. pythius inquit quid mirum supple est si tantum est piscium quicquid pisciũ est syracusis. est hoc lo-

¶ Quod si uituperãdi sũt q reticuerũt. qd de his existimandũ est; q̃ orationis uanitatẽ adhibuerũt. Caius Cannius eques romanus hõ nec in facetus & satis litteratus: cũ se syracusas ociandi cã nõ negociãdi ut ipse dicere solebat cõtulisset dictabat se hortulos aliquos uelle emere quo inuitaret amicos: & ubi se oblectare sine ĩterpellatoribus posset. Quod cũ percrebuisset pythius ei qdam q argẽtariã faceret syracusis dixit uenales quidẽ se hortos non hr̃e: sed licere uti Cannio si uellet ut suis & simul ad cenã inuitauit in posterum diẽ. Cũ ille pmisisset tũ Pythiꝰ ut argẽtarius q esset apud oĩs ordines gratiosus piscatores ad se cõuocauit. & ab his petiuit ut añ suos hortulos postera die piscarent. dixit q; qd eos facere uellet. Ad cenã tpe uenit Cãnius oppipare paratũ erat cõuiuiũ. Cymbarum añ oculos multitudo p se quisq; qd̃ ceperat afferebat añ pedes Pythii pisces abiiciebant. Tum Cãnius queso inqt est o Pithi. tm̃ ne pisciũ tm̃ ne Cymbarum. At ille. Quid mirũ inqt hoc est. Syracusis qcqd est pisciũ. Hĩc aquatio. hac uilla isti carere nõ possunt. Incẽsus Cãnius cupiditate cõtẽdit a Pythio ut uenderet: grauate ille primo. Quid multa. Impetrat emit hõ cupidus & locuples tãti quãti Pithiꝰ uoluit & emit ĩstructos. noĩa facit: negociũ cõfiscit. ĩuitat Cãnius postea die familiares suos. uẽit ip̃e mature scalmũ nullũ uidet q̃rit ex pximo uicino nũ feriẽ q̃dã piscatorum essent q eos nullos uideret nulle (qd̃

sciam) inquit ille. sed hic piscari nulli solent. Itaq; heri mirabar quod accidisset. Stomachari Cannius sed qd faceret? Nondum enim aquilius collega & familiaris meus eas protulerat de dolo malo formulas. In quibus ipsis cum ex eo quererem quid esset dolus malus: respondebat cum esset aliud simulatum aliud actum. hoc quidem sane luculente (ut ab homine perito) definiēdi Ergo & Pythius & omnes aliud agentes aliud simulantes perfidi: improbi: maliciosi sunt Nullum igitur factum eorum potest utile esse cum tot uitiis inquitatū. Quod si aquiliana definitio uera est. ex omni uita simulatio dissimulatioq; tollenda est. Ita nec ut emat melius. nec ut uendat quicq̄ simulabit aut dissimulabit uir bonus. Atq; iste dolus malus etiam legibus erat uindicatus ut tutela. xii. tabulis. & circunscriptio adolescentium lege latoria & sine lege iudiciis in bus ex fide bona agitur. Reliquoꝝ autem iudiciorum hec uerba maxime excellunt in arbitrio rei uxori. melius equius in fiducia. ut īter bonos bene agier. Quid ergo aut in eo quod melius equius est. potest ulla pars inesse fraudis aut cum dicitur inter bonos bene agier quicq̄ agi dolose aut maliciose potest. Dolus autē malus simulatione & dissimulatione (ut ait Aquilius) cōtinetur. Tollendum est igit̄ in rebus contrahendis omne mendacium. Non licitatorem uenditor: nec qui contra liceatur emptor opponet. Vterq; si ad eloquēdum uenerit nō plusq̄ semel eloquatur. Quintus quidem Sceuola publii filius cū postulasset ut sibi fundus (cuius emptor erat) semel iudicaretur idq; uenditor ita fecisset: dixit se pluris estimare addidit cētū milia nūmoꝝ. Nemo est qui hoc uiri boni fuisse neget sapiētis negant: ut sic minoris q̄ potuisset emisset. hec igit̄ est illa pnicies qua alios bonos alios sapiētes existimant. Ex quo Ennius nequicq̄ sapere sapientē: qui sibiipsi ꝓdesse neqret. uere id quidē si quid esset prodesse mihi cū ennio cōueniret. Hecatonē quidē rhodium discipulum Panetii uideo ī his libris quos de officiis scripsit. Q. Tuberoni disserentē sapientis esse nihil cōtra mores: leges: instituta facientē hr̄e rationē rei familiaris Neq; enim solū nobis diuites esse uolumus. sed liberis propinquis amicis maximeq; reip. singulorū enim facultates & copie diuitie sunt ciuitatis. Hinc sceuole factū (de quo pauloāte dixi) placere nullo modo pōt. Et enim oino se negat facturū cōpendii sui causa qd non liceat. Huic nec laus maxima tribuēda est nec gratia.

co. s. extra muros ciuitatis hic est aquatio idest hic omnes aquam sumūt. Isti. s. piscatores aut syracusani non possunt carere hac uilla. Cannius incensus cupiditate contendit a pythio ut uenderet Ille supple id fecit primo grauate. i. simulabat se egre id facere. Quid multa Cannius impetrat: ut sup. ille uendat & homo cupidus: & locuples. s. Cannius emit. s. hortos & uillā tanti quanti pythius uoluit & emit. s. hortos instructos. i. cū oi apparatu & fecit noia. i. obligauit se & debita cōfessus est: & cōficit. i. absolui negociū. i. contractū emptionis. Canni⁹ inuitat postera die suos familiares ipse uenit mature. i. pauloante tpe cene & nullū scalmū. i. ne minimam quidē partē scaphe uidet: hoc est nihil piscatoꝝ aut cymbaꝝ uidet: querit ex proximo uicino. nū. i. nūquid essent que dā ferie. i. uacatiōes piscatoꝝ ꝙ eos nullos uideret. (Aduerte lector ferie die sunt a feriendis. i. mactandis hostiis quo tpe cessabant ab ope manuali. Vñ ferie pro cessatiōe illa accipi ceperunt quocirca in ecclesia quotiens a diuino opere cessare licet ferias appellat: & ita contrario respectu quas gentiles ferias. i. festos dies uocabant ecclesia profestos dies uocat.) Ille. s. uicinus inquit nulle sup. sunt piscatoribus ferie quod sciam: sed nulli solēt hic piscari. Itaq; ego mirabar inquit uicin⁹ quod accidebat heri. Cannius stomachari. i. cōmoto stomacho irasci sup. cepit aut stomachari. i. stomachabatur. Sed quid faceret sup. illo tpe Aquilius collega & familiaris meus nondum protulerat. i. promulgauerat formulas. i. regulas & leges de dolo malo. ¶ In quibus ipsis sup. formulis cum ego quererem quid esset dolus malus respondebat cum esse aliud simulatum: aliud actum: hoc supple definitum est: sane. i. ualde luculente. i. clare & dilucide. ut. i. tāq ab homine perito definiendi. Ergo & pythius & omnis agentes aliud & simulantes aliud sunt perfidi improbi & maliciosi. Igitur nullum factum eorum potest esse utile: cum sit inquinatum tot uitiis. Quod si definitio aquiliana. i. quam aquilius de dolo malo dedit est uera simulatio que est facti quod factum non est & dissimulatio que est non facti quod factum est tollendum est ex omni uita. Itaq; quisq̄ uir bonus: nec simulabit aut dissimulabit: nec ut emat nec ut uendat melius. i. cōmodius sibi. atq; iste dolus malus erat uindicatus. i. punit⁹ ē legibus ut. i. quemadmodum tutela sup. dolosa uindicata est. xii. tabulis. i. lege. xii. tabularum: & circūscriptio. i. fraudulenta contentio & deceptio adolescentiū uindicata est lege latoria. i. que post. xii. tabulas lata ē. Et sine lege ē uindicatus est dolus malus iudiciis in quibus agitur ex bona fide. i. equitate conscientie. Aūt pro sed hec uerba reliquorum iudiciorum excellunt maxime. i. sunt precipue in usu & approbata uidelicet bñ agier. i. agi more antiquo (qui in. xii. tabulis obseruatur. & quē comici nobis referunt) in arbitrio rei uxorie & in fiducia: ut inter bonos. i. qñ fides utrūq; habere: est sup. melius & equius. Quid ergo inquit

ERAS. Formulas. Inire dolus mal⁹

ERAS. Dolus mal⁹ qd. ERAS. Bone fidei. Iudicia. ERAS. Melius equius Inter bonos bene agier

ERAS. Noua sceuole In emendo Integritas.

ERAS. Compēdium. Lucrum

Dol9 in quo cõti netur.

Cice.id qđ est melius & equius põt ulla pars fraudis inesse:aut cum dr̃ bene agere inter bonos põt quicq̃ agi dolose aut maliciose.q.d.minime. Aũt pro sed dolus malus continetur simulatione & dissimulatione:ut Aquilius inqt. Igitur oẽ mendaciũ est tollendũ in rebus contrahẽdis.i.in contractibus rerũ uenditor non opponet licitatorẽ.i.autorẽ precii ut emptor decipiat᷑:nec emptor opponet sup.aliquẽ que liceat᷑.i.appreciet contra.i.in contrariũ in minuẽdo preciũ rei uterq̧.s.tam uẽditor q̃ emptor si uenerit ad eloquendũ.i.ad expresse pnunciandũ preciũ precise non eloquat᷑ plus q̃ semel.i.dicat uno uerbo uẽditor q̃tum uelit hr̃e:& emptor q̃tum dare. Quintus quidẽ sceuola filius Publii cũ postulasset:ut fundus cuius emptor erat iudicaret᷑.i.appreciaret᷑ semel & uẽditor fecisset id ita.i.semel (hoc est ut dicunt uno uerbo)ipse sceuola dixit se estimare.s.fundũ pluris & addidit centũ milia nũ morum. Nemo est qui neget hoc fuisse boni uiri sed negant sup.plurimi fuisse sapiẽtis.i.ad sapientẽ pertinuisse:ut.i.tãq̃ sapiens emisset sic minoris q̃.i.q̃ti potuisset. Igit᷑ hec.i.illa pernicies qua existimant.i.iudicant alios bonos alios sapientes.i.non eosdẽ bonos quos sapientes:nec sapientes quos bonos. Ex quo Ennius poeta sup. dixit sapientẽ ne quicq̃ aut nihil sapere qui ipse nequiret prodesse sibi:quidẽ.i.certe sup.Ennius dixit id uere: si conueniret nihil cũ Ennio.i.si quodam modo definiremus quid sit prodesse. Ego uideo Hecatonẽ rhodium discipulũ Panetii.differentẽ in his libris quos scripsit de officiis differentẽ. Quinto Tuberoni sapientis esse.i.ad sapientẽ pertinere ipsum facientẽ nihil contra mores leges & instituta.habere rationẽ rei familiaris:neq̧ enim uolumus esse diuites solum nobis sed liberis.propinquis amicis & maxime reipub .Etenim pro quia facultates & copie singulorꝝ sunt diuitie ciuitatis.i.cõitatis ciuium Factũ sceuole de quo dixi pauloante q̧.s.plus honestatis q̃ rei rationẽ haberet nullo modo potest placere huic.s.hecatoni:dicenti rem accumulandã esse sapienti. Etenim sup.sceuola potius q̃ hecato negat oĩno se facturum causa sui compendii.i.lucri quod non liceat ẽt sup.si leges non uetent sed nec laus nec gratia maxima est tribuenda huic .s.hecatoni dicenti solũmodo contra mores leges & instituta non esse faciendũ.

MARS. Argumẽtũ a minori. Vanitas. Publicanus. Syracuse a coritiis condite. Ortigia. arethusa Alphe9. Interpellatores. Argentarie mẽse. Gratios9 Cõdicer᷑ Oppipare. Cymbe. Aquatio Predia ĩstructa.

¶ Quod si uituperandi sunt argumentũ a minori ad maius.si igitur uituperandi sunt qui reticent uitia cũ uendunt multomagis illi qui multa mentiuntur:ut pluris uendant:& affert exẽplum pytii syracusii.qui Canniũ decepit uanitate uerborum.i.mendatio nam uanitas dicitur mendaciũ. ¶ Causa ociandi.ut illic aĩum relaxaret & ocio frueretur. ¶ Non negociandi ut non negociaretur qm̃ equites erant publicani & ideo scribit in oratione pro Rabirio posthumo fuit pater huius.C.Curius princeps ordinis equestris fortissimus & maximus publicanus Syracusas urbẽ Sicilie clarissimã ad mare uersus peloponnesum Corinthii duce archia Syracusas condiderũt qui(autore Stra.)ad tantas diuitias & opes peruenere ut in prouerbio disseminaretur.cũ de locupletibus & sumptuosis incidisset sermo illis ne decimã quidẽ syracusanorꝝ adesse adiuuabat᷑ hec ciuitas agrorꝝ fertilitate & cõmoditate portuũ.unde pp has dotes Syllius celebrat Syracusas his uersibus. Sed decus etnetis haud ullũ pulchrius oris. Quã que si syphio fundauit nomẽ ab hystmo. Et magis ante alias epyreis gaudet alũnis. Añ syracusas est ortigia parua insula q̃ ponte iungebat᷑ syracusis hñs fontẽ arhetusam ex quo ferunt per subterraneos cuniculos emergere Alpheum fluuiũ edilis claris uiris censentur syracuse:& in primis Theocrito quẽ Vergi.imitatus est in bucoli. ¶ Interpellatoribus impediẽtibus ipsi ociũ interpellatores dicũtur hiqui interuenientes molestiã afferunt & interpellare est mediã alterius orationẽ interrũpere. Percrebuisset: diuulgatũ esset apud oĩs. ¶ Argentariam faceret q erat argentarius siue nũmularius aut trapezita. Vnde dicit Vlpia. lib.ii.digest. Pretor ait argentare mense exercitatores rationes que ad se pertinent:edere debent abiecto die & consule Huius edicti ratio equissima est inquit.nam cũ singulorum rationes argentarii conficiant &c. Nũmularios quoq̧ non esse iniquũ rationes edere. Pompeius scribit. Et quia nũmularii sicut & argentarii:rationes conficiunt: quia accipiunt pecuniam & erogant per partes quarum probatio scriptura codicillusq̧ eorũ maxime continetur. Gaius ait officium argentariorũ atq̧ ministerium publicam habet causam:& hec principalis eorũ opera est:ut ẽt actus sui diligenter rationẽ conficiant. ¶ Apud oĩs ordines:hoĩes cuiuscunq̧ ordinis pp eius artem:ob quam apud oĩs in summam gratiam uenerat. Gratiosus dicitur qui apud alios gratia ualet. Quid eos facere uellet.i.dicit quid essent facturi:ut.s.unusquisq̧ offerret quod cepisset. ¶ Tpe hora qua ille cenam condixerat. Condicere est denunciare: inde dicimus condixi tibi cenam. Et Liuius. Condixit pater paratus. ¶ Oppipare lante & sumptuose:ab ope & paro paras. ¶ Tm̃ ne piscium.s.est hic:& tot cymbe.i.nauicule piscatorie. ¶ Hoc loco.i.pisces qui habẽtur apud syracusas sunt hic. ¶ Aquatio.i.hinc oẽs aquam sumunt. ¶ Contendit:petiit summo studio. Inde dicimus audio ad te hoc contẽdere. Grauate non libenter simulabat se grauiter ferre hortorum uenditionẽ ut pluris uenderet. Nam uendidit tanti quanti uoluit. ¶ Instructos cũ omni instrumento & apparatu. Vñ est in rubrica in libro trigesimo tertio digestorꝝ & de fundo instructo & instrumẽto legato:ubi disputatur qđ contineatur sub fundo instructo o instrumẽto alicui per legatũ relicto. Emerat Cãnius Hortos instructos ergo piscatores illi erant sui:si Pythii fuissent:ut ipse arbitrabat᷑: qm̃ ut inquit Sceuola cũ maritima predia instructa uendũtur:ẽt piscatores q solebant in ministerio uenditoris esse: uẽditione continẽtur:& si in agro uenationes sint:q legatur instructus alicui siue uẽditur uenatores quoq̧ & uestigatores & canes & cetera q̃ ad uenationẽ sunt necessaria:& instrumẽto continẽtur:maxime si ager ex hoc prouentũ habuerit.

Instrumenta. Argentum muliebre. Instrumenta fundi. Nomen facere nomina Cõficerẽ Scalm9.

Et instructis hortis filio legatis:mater argentũ muliebre filie legauerat:quesitũ est hoc argentũ instrumẽto contineret᷑.Rñdit Pompeius id argentũ muliebre qđ ea in hortis habuerit:ut ibi esset instructio ad filiã pertinere. Vlpianus dicit instrumẽta fundi esse ea q̃ fructus querendi colligẽdi conseruandiq̧ gratia parata sunt. Instrumẽto piscatorio. Aristo.ait contineri nauicula q̃ capiendorũ picium causa cõparate sunt & Varrus ait ẽt piscatores cõtineri. Igit᷑ Cannius emisset hortos instructos ubi erat piscatio & tot cymbas piscatorꝝ uiderat oĩa se emisse credebat. Sed dolo malo fuit deceptus:de quo paulopost dicetur. ¶ Facit oĩa.i.constituit preciũ & facit se debitorẽ. Nam aliq̃n nomen significat debitũ. Vnde dicimus habeo multa noĩa ut uolo exigere noĩa.i.debita . Vnde dicit idẽ in epistolis: de attiliano noĩe scripsi ad philotinũ:nec appellaret Messalẽ sed noĩa facturi inquit Sene.diligenter patrimoniũ & uala debitoris requirimus. Et alibi. Quidã uolunt noĩa secum fieri. Pedianus asconius sic ait tituli debitorum noĩa dicunt᷑ presertim in his debitis in quibus hoĩum noĩa scripta sunt:q̃bus pecunie cõmendate sunt:ergo noĩa dicunt᷑ debita uel debitores. ¶ Cõficit negocia.i.ipsam emptionẽ constitues se debitorẽ:dicimus cõfice de re mea & rẽ meã. ¶ Mature festine & cito. ¶ Scalmũ nauiculũ sed scalmus pprie significat locũ nauicule in quo remus ponit᷑ & mit-

titur. ℭ Ferie piscatorũ.i.festus dies in quo piscatoribus nõ liceret piscari. Ferie dicte sunt a feriẽdis uictimis & signi ficabant apud antiquos dies festos in quibus homines erant feriati.i.nihil agebant. Erant ferie publice & priuate. publicarũ quattuor erant genere (autore Macrobio) aut enim statiue erant cõceptiue: aut imperatiue: aut nundine. Statiue uniuersi populi cõmunes certis & constitutis diebus ac mensibus & in factis statis obseruationibus anno tare. Conceptiue que qnotãnis a magistratibus uel sacerdotibus cõcipiuntur in dies certos: uel etiã incertos. Impe ratiue. quos cõsules & pretores pro arbitrio potestatis incidunt. Nundine erant paganorũ.i.rusticorũ qui cõuenie bant negociis propriis uel mercibus prouideri. & ideo scribit Plinius. Rustice in tribus urbẽ nundinis reuisitabant: & ob id comitia nundinis haberi nõ licebat ne plebs rustica aduocaretur. Rutilius scribit romanos instituisse nun dinas. ut octo quidẽ diebus in agris rustici opus facerent. Nono autẽ die intermissio rure ad mercatum legesq; acci pientes Romã uenirent. ℭ Vnde etiã mors tractus uel leges trinũdino die promulgarentur. Erant etiã ferie pecu liares familiarũ. Erant preterea singulorũ ut natales. Erant etiã funerum quas appellabãt deniciales in quibus ho mines mortui causa in familia purgabant̃: & claudebantur nono die habebantq; uo ti instaurationẽ quo die in ho norem clari uiri defuncti ludos funebres celebrabant. Ideo Vergilius descripturus ludos funebres celebratos ab Enea in honorẽ patris canit in quinto Nona dies aderat. Et Papinius in Thebaide de ludis in honorẽ Archemori Roscidatã nonies celo dimiserat astra lucifer: & sic uterq; poeta instaurationẽ exequiarũ in nono die itellexit. Spon salia uero septimo die instaurationẽ uoti habebant. Quedã licebat agere feriis publicis: que feriis familie utebant̃. Ideo scribit Cato in libello de re rustica. Mullis: equis: asinis: ferie nulle sunt nisi in familia. Nos inquit Columella lib.ii. apud pontifices legimus. Feriis tantũ denicialibus mulos iungere nõ licere ceteris licere. Sciens igit̃ Cannius nõ esse ferias publicas: cũ non uideret piscatores: quesiuit an essent alique ferie piscatorũ. ℭ Stomachari stomacha batur: & indignabatur qđ Pythius sibi imposuisset. Sed nõ poterat contra ipsum agere: qm̃ Aquilius non protulerat exceptiones de dolo malo: quibus succurritur illis qui aliorũ calliditate decipiuntur. Et tunc competit actio de dolo malo cũ aliud remediũ nõ inuenitur: ut lib.iii. digestoꝝ de dolo malo: ubi pretor pollicetur iudiciũ de his que dolo malo facte esse dicentur. Seruius iure consultus ita finit dolũ malũ machinationẽ quãdã alterius decipiendi causa: cũ aliud simulatur & aliud agitur. Labeo ita finit. Dolum malũ esse omnẽ calliditatẽ: fallaciã: machinationẽ ad cir cunueniendũ: fallendũ: decipiendũ: aliũ exhibitũ. ℭ Adiecit pretor (inquit Vlpianus) dolũ malũ: qm̃ ueteres ẽt bonũ dolũ dicebant: & pro solertia hoc nomen accipiebant maxime si aduersus hostẽ latronẽ de quis machinetur. Non poterat igitur subueniri Cannio decepto qm̃ nondum constitute erant formule.i. regule & actiones de dolo malo. ℭ Acquilinus eques romanus fuit clarus scientia iuris ciuilis cũ esset pretor & collegã Ciceronẽ haberet formulas de dolo malo cõposuit. Cice. pretor fuit. M. Lepido & L. Volcatio consul. Familiaris. amicus. Luculente aperte & cla re qm̃ sciebat difinire. Ergo inquit quicqđ dolo malo sit nõ potest esse utile: quia nõ est honestum datur ẽt a pretore actio de dolo malo. Vnde dicit Vlpianus ꝙ uenditor. ut cõmodet dicit sic habendũ est: quasi neq; dictum: neq; pro missum sit. Si uero decipiendi emptorẽ cã dictũ est: eque sit habendũ est ut non nascetur aduersus dictũ promissum ne actio: sed de dolo actio detur: sed hanc actionẽ non habebat: tunc Cannius aduersus Pythiũ dolosum: quoniã nondũ facta erat expressa mentio de dolo malo & formule cõstitute a iure consultis. tamen leges hanc fraudẽ pro hibebant. licet non exprimerẽt hoc nomen doli mali. Nã lege.xii. tabu. inuentũ est remediũ tutelarũ: ne pupillus sine tutore obligari possit ne dolo malo circũueniatur. ut. ff. de tutelis. & etiã coguntur tutores reddere rationẽ tutele ne dolo malo aliqđ fecerint ꝙ pupillo obsit ex eadẽ lege.xii. tabu. inquit Iustinia. libertorum & libertarũ tutela ad pa tronos ptinet. ℭ Circũscriptio adolescentiũ quia minor.xxv. annis lesus in aliquo cõtractu potest petere restitutionẽ in integrũ: quia tali etati iura subueniunt ne dolo decipiatur ut habetur.l.i. & l. ait pretor. ff. de minoribus. Latorius primus hanc legẽ tulit qua dolus malus primis uindicabatur: licet nõ exprimeretur dolus malus. Ait pretor: ꝙ cum minore.xxv. annis gestum esse dicetur: gestus sic accepimus qualitercũq; siue sit contractus siue quid aliud cõtingat proinde si emit aliquid siue uendidit si societatẽ iniuit si mutuã pecuniã accepit & captus est ei succurretur. Vlpia nus ait. Hoc editũ pretor naturalem equitatẽ secutus proposuit: quo tutelam minorũ suscepit. Nam cũ inter omnis constet fragile esse & infirmũ huiusmodi etatis consiliũ & multis captionibus suppositũ multorũq; insidiis exposi tum auxiliũ eis pretor hoc edicto pollicitus est: & aduersus captiones opitulationẽ. Dicit pretor ꝙ gestũ esse dicetur cũ adolescentibus: utiq; que res erit animaduertant: & ideo inquit Vlpia. hodie usq; in hanc etatẽ adolescentes cu ratorũ auxilio reguntur: nec ante rei sue administratio eis cõmitti debebit q̃uis bene rem suam gerẽtibus. ℭ Et sine lege omittamus leges inquit Cicero quibus dolus malus uindicatur etiã ipsa iudicia: in quibus non queretur quid sit agendum & conueniat ex prescriptio legum & ratione sed ex bona fide excludunt hunc dolũ quo non habet lo cum ubi ex bona fide agitur contractus alii bonefidei dicuntur: alii stricti iuris. Vnde si dolus interuenit in contra ctus bonefidei ipso iure nullus est contractus: & sic non est necesse abrogari per sententiã. Si uero interuenit in cõ tractibus stricti iuris poterit se tueri reus doli exceptione. ut habet̃ in.l. si quis. ff. de uerbo. obli. Et dubitatur an actio rei uxorie numeranda esset intra actiones bona fidei: an stricti iuris & constitutum tandẽ fuit: ut contineretur inter actiones bone fidei. ut institu. de actio. & l.i. C. de rei uxori. actione. ℭ Excellunt sunt in usu & laudantur: qm̃ eo spe ctant ut excludatur dolus. Nam cum iudicatur inter uirum & uxorẽ suspitio est uxorẽ a uiro circũscribi dolo & ideo dicebatur ut iudex animaduerteret quid esset melius quid equius. In fiducia cum aliquid agitur in quo interuenit sola utriusq; partis fiducia: & ideo dicebatur bene agi inter bonos.i. sine dolo. Bonus quippe uir non decipit. & sic fiducia non uiolatur & sic apparet dolum malum fuisse uendicatum: non solum legibus sed etiã iudiciis ex fide bona priusquã aquilius protulisset dolo malo formulas. non potest (inquit Cice.) esse fraus ubi i est equitas & cũ be ne agitur inter bonos non potest esse dolus qui consistit in simulatione: & ideo in contractibus omne mendacium tollendũ est & omnis simulatio dissimulatioq; sed bona fide agendũ. ℭ Licitatorẽ augentem precium. ut emptor de cipiatur quod fit tẽporibus nostris. Licitari & liceri est aliqđ emere augendo preciũ. Inde licitatio & licitatores qui preciũ augent: inde auctio dicta. Venditor aliquando licitatorẽ inducit ut preciũ augeat: & prouocet alios auctione quod est contra iusticiam: & ad maliciã pertinet & emptor non debet aliquẽ opponere. ℭ Qui contra liceatur.i. qui

Ferie. Publice. Priuate. Statiue. Conceptiue. Imperatiue. Nũdine peculiares. Denicia les. Sponsa lia. Actio de dolo malo. Dolus malus. Bonus dolus. C. Aquilius Luculente. Lex.xii. tabularũ. Latori9 de dolo malo legẽ tulit. Lex in fauorem adolescentũ. Pretor. Contractus bonefidei. Contractus stricti iuris. Licitari. Liceri. Licitatio Licitatores. Vera sapientia.

minus preciũ polliceatur: ad hoc ut uenditor sit captus nec uendet tanti quanti res ualet: cũ uideat precium ab aliis non augeri: sed potius imminui. ℭ Liceatur certe de precio: & minus polliceatur in fraudẽ uẽditori. & ideo inquit Cice. non faciat preciũ rei nisi semel emptor. s. & uenditor. ℭ Ad eloquendũ ad exprimendũ preciũ. Non eloquatur nõ imponat preciũ nisi semel: ne fiat fraus per licitationẽ: & affert exẽplũ Sceuole qui ut boni uiri officio fungeret: plus estimauit fundũ ꝙ̃ uenditor estimasset. ℭ Itaq; auxit pciũ: hoc fuit officiũ boni uiri & nemo negat (inqt Cice.) sed dicitur ipsum nõ fuisse sapientẽ qm̃ potuisset minoris emere quod Cicero negat. Vera. n. sapientia & prudentia semper cũ honestate coniungit non fuisset igitur appellandus prudẽs Sceuola: sed maliciosus & callidus: si aliter fecisset: & affert sententiã. Ennii quã dicit esse uerã sed non eo modo quo imperitia multitudo putat. Non. n. potest aliquis prodesse sibi nisi cũ uirtute: nõ nihil sit utile: qđ uacet honestate. Frustra igitur is sapit qui sibi nescit prodesse. i. ea que facit quibus nomen boni uiri amittit & uere sapiẽtis conscientiaq; offendit suã & sic plus amittit ꝙ̃ lucretur uirtutẽ. s. que nullo alio emolumento potest cõpensari. Vnde attalus stoicus dicebat. Malicia ipsa maximã partem ueneni sui bibit: illud autẽ uenenum qđ serpentes in alienã perniciẽ proferunt sine sua continent non huic simile hoc habentibus pessimũ est. & Seneca dicit. Innocentẽ quisq; se dicit respiciens testes nõ conscientiã. Ennius autem aliter putabat: qm̃ non sequebatur hanc sanctitatẽ stoicorũ & conscientie integritatẽ. & ideo dicit Cicero uere id quidem si Ennius considerasset: ut ego qđ si prodesse qm̃ sibi nocet: non prodest qui alios decipit: & maliciosus dicitur non prudens. Malicia. n. cum uicio coniungitur: & sic illa sentẽtia duplicẽ sensum habere potest apud illos qui de his rebus diuersa sentiunt: ut fuit superior disputatio inter Diogenẽ & Antipatrum: inde sententiã Hecatonis stoici sanctitati minime consentaneã taxat qui censet sapiẽtis esse omnia facere que legẽ non prohibẽt ad rem domesticã augendã cum multa sint non prohibita legibus & institutis que si fiant sunt cõtra officiũ: & id quod bonum uirum decet qui e natura uiuens nõ leges respicit tantũ sed ius nature & conscientiã. Sceuola potuisset emere fundũ quãti uendebatur: & leges non cogebant augere preciũ: sed officiũ boni uiri qui cõmuni utilitati consulere debet nũmos addere uenditoris estimatio ibi suasit. Sequebat̃ igitur. Hecato id qđ Diogenes. & ideo non poterat illi placere factũ Sceuole qui putat non esse boni uiri rem domesticã augere conscientia repugnante. ℭ Hecatonẽ qui fuit stoice professionis: sed nõ est secutus illam sanctitatẽ ueterum stoicorũ. ℭ Ordo est. Video Hecatonẽ differentẽ in libris quos scripsit. ℭ Qu. Tuberoni esse sapiẽtis. pertinere ad prudentẽ uirum nihil facere cõtra leges & instituta augereq; rem domesticã quacũq; ratione quã leges & instituta ciuitatũ non prohibẽt. ℭ Neq; enim hoc erat ratio Hecatonis: qm̃ oportet cõparare diuitias. ut consulamus illis quibus tenemur ex officio: & potissimũ reipub. que omniũ charitates complectitur. ℭ Huic Hecatoni. s. non potest placere id quod fecit Sceuola qui noluit augere rem domesticã: ꝙ̃uis potuisset saluis legibus & institutis. Etenim omnino ratio quare non potest facere id factũ Hecatoni qui negabat se facturum aliquid sue utilitatis causa quod non liceret per leges & instituta ciuitatis. Sceuole aũt licebat emere quãti uendebatur: sed noluit ut boni uiri officio fungeretur qui non facit aliquid aut uitat propter leges sed propter uirtutem & naturam quam ducem sequitur ab omni turpitudine ac dolo abhorrentem. ℭ Compendii utilitatis. ℭ Et tranquillus scribit Claudium inchoasse emissarium fucini lacus magis spe glorie ꝙ̃ compendii. ℭ Huic Hecatoni qui ita censuit discedens prisca stoicorum integritate non est laudandus (inquit) nec gratiam meretur.

Attalus stoicus. Venenũ Malicia cũ uicio cõiũgit. Bonus uir conscĩetiam respicit. Sãctitas ueterum stoicorũ. Diuitie superande.

ℭ Sed siue & simulatio & dissimulatio dolus malus est per pauce res sunt quibus dolus iste malus nõ uersetur siue uir bonus est is qui prodest quibus potest. nocet nemini Recte iustũ uirũ bonum non facile referiemus. Nũꝙ̃ igitur est utile peccare qa semper est turpe: & quia semper est honestũ uirũ bonũ esse. semper utile. Ac de iure qđẽ pdiorꝝ sancitũ est apud nos iure ciuili. ut in his uendendis uitia ẽt dicerentur que nota essent uẽditori. Nã cũ ex duodecim tabulis satis esset ea prestari que essent lingua nuncupata: que qui infitiatus esset duplicẽ penã subiret a iureconsultis. ẽt reticentie penã est cõstituta. qcqđ est oĩ predio uitii id statuerunt si uẽditor sciret nisi nominatim dictũ eẽt pstari oportere. ut cũ in arce augurũ augures acturi eẽnt. iussissentq; Titũ Claudiũ centimalũ qui edes in celio monte habebat demoliri eas quarũ altitudo officeret auspiciis. Claudii proscripsit insulã uendidit. emit Publius Calphurnius Lanarius huic ab auguribus illud idẽ denũciatũ est. Itaq; calphurnius cũ demolitus esset ab auguribus demoliri iussus: arbitrum illum adegit

ASCE. ℭ Sed siue simulatio & dissimulatio est dolus malus per pauce res sunt quibus. i. in quibus iste dolus non uersetur siue uir bonus est is q prodest qbus potest & nemini nocet: nos non reperimus facile bonũ uirum iustum recte. i. ad unguẽ: uel ex omni parte. Igitur nunꝙ̃ est utile peccare: quia semp est turpe. & quia semper est honestũ uirum bonum esse semper est utile. Ac sancitum est. i. lege diffinitum de iure prediorũ apud nos in iure ciuili: ut etiam uitia dicerentur in his uendendis que. s. uitia essent nota uenditori. Nam cũ satis esset ex. xii. tab. i. secundũ leges. xii. tabu. ea prestari. i. exhiberi: que essent nuncupata: lingua. i. expressione uocabuli: que. s. nuncupata qui esset inficiatus. i. facere negasset subiret. i. cogeretur subire a iureconsultis duplicẽ penam etiã constituta est pena etiã reticentie. i. quando quis reticeret quicquid uitii est omni predio. Ipsi statuerunt: id si uenditor. s. nisi esset dictum nominatim. i. exprimendo. s. uitia etiã per nominã eorũ oportere sup. quod scitum esset: & non dictum prestari: ut cum augures essent acturi auguriũ in arce s. in capitolio. & iussissent Titum Claudiũ centimalum sic denominatũ: qui habebat edes in celio monte iuxta uidelicet arcem eas dimoliri. i. diruere: quarum. s. edium altitudo officeret. i. noceret auspitiis Claudius. s. centimalus proscripsit insulam. i. domum in urbe undiq; strata uiarum aut plateas habentẽ sicut insula

ERAS. Lingua nũcupata ueterꝝ iurispru dẽtium.

ERAS. In claudio reticentia: p dolo malo dãnata.

quicquid sibi daret facere oporteret ex fide bona. Marcus Cato sententiam dixit huius nostri catonis pater. ut enim ceteri ex patribus sic hic qui lumen progenuit ex filio est nominandus. Is igitur iudex ita pronunciauit cum in uenundando rem eam scisset & non pronunciasset emptori dānum prestari oportere. Igitur ad fidem bonam statuit pertinere notum esse emptori uitiū quod nosset uenditor. Quod si recte diiudicauit non recte frumentarius ille non recte ediū pestilentium uenditor tacuit. Sed huiusmodi reticentie iure ciuili omnes comprehendi non possunt. que autē possunt diligenter tenentur. M. Marius gratidianus propinquus noster. C. Sergio orate uēdiderat edes eas quas ab eodem ipse paucis ante annis emerat. He sergio seruiebant sed hec in mancipio Marius non dixerat adducta res in iudiciū est. Oratam Crassus Gratidianum defendebat. Antonius ius Crassus urgebat quod uitium uenditor non dixisset sciens id oportere prestari equitatem Antonius quoniā id uitium ignotum. Sergio non fuisset qui illas edes uēdidisset nihil fuisse necesse dici nec eum esse deceptum quid quod emerat qui iure esset teneret. Quorsum hec ut illud intelligas non placuisse maioribus nostris astus. Sed aliter leges alter philosophi tollūt astutia. Leges quatenus manu tenere possunt philosophi quatenus ratione & intelligētia. Ratio igitur hoc postulat ne quid insidiose ne quid simulate ne quid fallaciter. Sunt ne igitur insidie tendere plagas etiam si excitaturus non sis nec agitaturus. Ipse enim fere nullo insequente sepe incidunt. Sic tu cum edes proscribas tabulam tanquam plagas ponas domum propter uitia uendas in eū aliquis incurrat imprudens. Hoc q̄q̄ uideo propter deprauationem cōsuetudinis neq; more turpe haberi neq; aut lege sanciri aut iure ciuili tamen nature lege sancitum est. Societas est enim quod & si sepe dictum est dicendum tamen est sepius latissime quidem que pateat omnium inter omnes interior eorum qui eiusdem gentis sunt propior eorum qui eiusdem ciuitatis. Itaq; maiores aliud ius gentiū aliud ius ciuile esse uoluerunt. Quod enim ciuile non idem continuo gentiū quod autem gentium idem ciuile esse debet. Sed nos ueri iuris germaneq; iusticie solidā & expressam effigiem nullam tenemus umbra & imaginibus utimur: easipsas utinā sequeremur. Feruntur enim ex optimis nature & ueritatis exemplis. Nam quanti uerba illa.

circundatur mari inscripsit ergo uenalem domum illum quā demoliri debebat & uendidit Publius Calphurnius Lanarius emit sup. eam Illud idem. s. domū oportere demoliri denunciatum est huic. s. Calphurnio emptori ab auguribus itaq; Calphurnius cum demolitus esset & cognouisset Claudiū proscripsisse edes posteaq̄ esset iussus ab auguribus demoliri sup. eas adegit. i. attraxit & appulit illū. s. Claudium arbitrum qui sup. diceret ex fide bona. i. secundum rectam conscientiā suam quicquid oporteret dare aut sup. facere sibi. i. quicquid dandum aut faciēdum esset secundum arbitrium boni uiri Marcus Cato dixit sententiam Cato dico pater nostri Catonis. C. enim pro quia: ut. i. quēadmodum ceteri sup. sunt nominādi ex patribus sup. suis si hic. s. Cato pater nostri Catonis nominandus. i. denominādus est ex filio: qui progenuit illud lumen. i. illum splendorem quo domus Catonum fulget. Igitur is s. pater nostri Catonis iudex. s. arbitrarius constitutus pronunciauit ita cum. i. quandoquidē Claudius sup. scisset eam rem. s. q domus esset demolienda in uenundando. i. cū ea uenundaret: & nō pronunciasset. i. significasset oportere damnum prestari emptori. Igitur ipse statuit pertinere ad bonam fidem uitium quod nosset. i. nouisset uēditor esse notum emptori. Quod. i. quam rem si. M. Cato. s. recte diiudicauit frumentarius ille uidelicet Rhodius de quo supra dictum est. & uenditor edium pestilentium non recte tacuit. Sed non omnes huiusmodi reticentie. s. eorum que dici debeant: possunt comprehendi iure ciuili. he autem tenentur diligenter qui possunt supple comprehendi. M. Marius Gratidianus ꝑpinquus noster uendiderat. C. Sergio orate eas edes quas ipse emerat ab eodem paucis annis ante. he edes seruiebant idest erant subiecte & seruitutem debebant ipsi Sergio emptori & prius uenditori sed Marius non dixerat in contractu. s. uenditionis hec idest has edes in mancipio. i. seruitutem debere res est adducta in iudiciū. Crassus defendebat Oratam Antonius Gratidianum Crassus urgebat idest urgenter allegabat ius quod uenditor non dixisset uitium sciens id oportere equitatē prestari Antonius supple dicebat. quoniam id uitium nō fuisset ignotū Sergio idest emptori qui scilicet prius uendidisset illas edes nihil fuisse necesse dici: nec eum qui teneret idest recte sciret quo iure esset id quod emerat esse deceptū. Quorsum. hec idest ad quid hec addidicimus. Responsio ut tu. intelligas astus idest astutias: & preuentiones non placuisse maioribus nostris. Sed leges tollūt aliter astutias & philosophi aliter. Leges supple tollunt eatenus idest eousq; quatenus idest quousq; possunt tenere manu idest manifeste probare eos factas esse philosophi supple tollunt eas eatenus quatenus possunt tenere eas ratione & intelligentia: ratio igitur postulat hoc ne quid supple fiat insidiose: ne quid simulate: ne qd fallaciter. Igitur sunt ne insidie tendere plagas idest rhetia etiā si idest

ERAS. Seruiebant debebant seruitutem.

ERAS. Quid inter leges & philosophorū dogmata.

ERAS. Ius gentiū ius ciuile cōtinet non contra.

quãuis non ſis excitaturus ſupple feras e lu-
ſtris & latibulis ſuis nec agitaturus.i. excitatu-
rus ubi excite fuerint.q.d.ꝙ ſic. Enim pro qa.
ipſe fere ſepe incidunt in plagas.ſ.aut laqueos
nullo inſequente. Sic tu cum proſcribas edes
ponas tabulam in qua proſcribuntur tanq̃ pla
gas & uendas domum propter uitia aliquis
incurat imprudens in eã.ſ. domum uitioſam
q̃q̃ ego uideo propter deprauationem conſue
tudinis neq; hoc haberi turpe more.i.ſecundũ
morem neq; ſanciri .i. uetari aut lege aut iure
ciuili tamen ſancitum eſt lege nature. Eſt enim
ſacietas quod & ſ.i. q̃q̃ dictum eſt ſepe tamen
dicendum eſt ſepius que quidem pateat.i. ex-
tendat ſe latiſſime eſt ſup. inter oẽs homines in
terior.ſ.arctior & conſtructior (ſicut circulus in
terior.minor eſt q̃ exterior) que ſup. eſt eoꝝ qui
ſunt eiuſdẽ gentis propior.i.adhuc arcior eoꝝ
qui ſunt eiuſdem ciuilis. Itaq; .i. & ita hoc eſt
propter hanc rationem maiores.i.priſci roma
ni uoluerunt aliud eſſe ius gentium: ad aliud
ius ciuile. Quod enim ſup. eſt ius ciuile nõ eſt
continuo.ideſt ideo ius gentium.quod autem
gentium ſup. ius id debet eſſe ciuile. Sed nos
nullam.i.non ullam non tenemus ullam ſoli-
dam.i.integram & inuiolatam & expreſſam ef
figiẽ ueri iuris & germane.i. fidelis iuſticie ſed
nos utimur umbra & imaginibus ſup. ueri iu-
ris utinam ſequeremur.i.obſeruaremus ſaltem
eaſipſas.ſ.umbrã & imagines ueri iuris. Enim
pro quia ipſe feruntur .i. extrahuntur ex opti-
mis exemplis nature & ueritatis. Nam quanti
ideſt quanta eſtimatione digna ſupp. ſunt illa
uerba:uti ne.i.ut non ſim captus deceptuſue
pro uel fraudatus propter te ue pro uel fidem
tuam q̃.i.quantum aurea.i.pulchra & precioſa
ſupp. ſunt illa uerba oportet illos bonos bene
agi.& ſine fraudatione. Sed magna queſtio.i.
dubitatio eſt qui ſint boni & quicqd bene agi.
Quintus quidem Sceuola pontifex maximus
dicebat ſummam uim eſſe in omnibus his ar-
bitris in quibus ageretur ex bona fide. Et exi-
ſtimabat nomen bone fidei manare.i.diffun-
di & extendi latiſſime:& id uerſari in tutelis ſo
cietatibus fiduciis:mãdatis rebus emptis uen
ditis: conductis: locatis quibus ſocietas uite
continetur: eſſe magis iudiciis ſtatuere in his
preſertim cum iudicia eſſent in pleriſq; contra
tia quid quéq; oporteret preſtare cuiq̃. Quocir
ca tollende ſunt aſtutie: & ea malicia que qui-
dem uult ſe uideri eſſe prudentiam: ſed abeſt
& diſtat plurimum ab ea.ſ.prudẽtia. Enim pro
quia:prudentia eſt locata.i. conſtituta in dele-
ctu.i.diſcretione bonorum & malorum mali-
tia anteponit bonis mala ſi omnia que turpia
ſunt mala ſunt (quia malicia turpia ſectatur)
nec uero ius ciuile dictum a natura uendicat
(alii legunt uendicant) ſolum in his prediis ma
liciam & fraudem:ſed omnis fraus excluditur
in uenditione mancipiorum.i.ſeruorum uen
ditorum: enim pro quia is qui debuit ſcire.i.
habere cognitionem de ſanitate preſtat.i. ſatiſ
facit edito.i.ſecundum editum edilium:de fu
ga & de furtis uidelicet is qui educauit man-

ERAS. In mãcipiis.i.ſeruis aut ancillis queri ſolet an ſana an fugitiua an furacia.

Ius & iuſticia unde ferun tur.

ERAS. Notati. M.Craſſus & hortẽſi⁹.

Vtine propter te fidem ue tuam captus fraudatuſue
ſim quã illa aurea:ut inter bonos bene agi oportet & ſi
ne fraudatione. Sed qui ſint boni: & quid ſit bene agi
magna queſtio eſt. Quiquidem Sceuola pontifex ma
ximus ſummam uim eſſe dicebat in omnibus his arbi
tris in quibus ageretur ex fide bona. Fideiq; bone no-
men eſtimabat manare latiſſime. Idq; uerſari in tutelis
ſocietatibus fiduciis mandatis rebus emptis uenditis
conductis locatis quibus uite ſocietas continet᷑. In his
magis eſſe iudiciis ſtatuere preſertim cum in pleriſq;
eſſent iudicia contraria quid quéq; cuiq̃ preſtare opor
teret. Quo circa aſtutie tollẽde ſunt eaq; malicia que
uult quidem uideri ſe eſſe prudentiam ſed abeſt ab ea
diſtatq; plurimum. Prudentia eſt enim locata in dele-
ctu bonorum & malorum malicia ſi omnia que turpia
ſunt mala ſunt:mala bonis anteponit nec uero in pre-
diis ſolum ius ciuile dictum a natura maliciam frau-
demq; uendicat:ſed in mancipiorum uenditione uen-
ditorum fraus omnis excluditur. Quid enim ſcire de
buit de ſanitate de fuga de furtis preſtat edicto edili-
um. Heredum eſt cauſa. Ex quo intelligitur quoniam
iuris natura fons ſit hoc ſecundum naturam eſſe nemi
nem id agere ut ex alterius probetur inſcitia. nec ulla
pernicies uite maior inueniri poteſt. q̃ in malicia ſi-
mulatio intelligentie ex quo illa innumerabilia naſcũ
tur ut utilia cum honeſtis pugnare uideantur Quo-
tus enim quiſq; reperiretur qui impunitate & igno-
ratione omnium propoſita abſtinere poſſit iniuria pe-
riclitemur ſi placet in his quidem exemplis in qui-
bus peccare uulgus hominum fortaſſe non putat.
Neq; .n. de ſiccariis ueneficiis teſtamentariis furibus
ſpeculatoribus hoc loco diſſerendum eſt: qui non uer-
bis ſunt & diſputatione philoſophorum ſed uinculis
& carcere fatigandi. Sed hec conſideremus que faciũt
hi qui habentur boni Lucii Minutii Baſilii locupletis
hominis falſum teſtamentum quidam e grecia Romã
attulerunt. Quod quo facilius obtinerent ſcripſerunt
heredes ſecum Marcum Craſſum & Quintum Hor
tenſium homines eiuſdem ciuitatis potẽtiſſimos: qui
cum illud falſum ſuſpicarentur: ſibi aũt nullius eſſent
concii culpe alieni facinoris munuſculum non repudia
uerunt. Quid ergo? Satin hoc eſt ut non deliquiſſe ui
deantur mihi quidem nõ uidetur: quãq̃ alterum ama
ui uiuum alterum nõ odi mortuum. Sed cum Baſilius
M.Satyrium ſororis filium nomen ſuũ ferre uoluiſſet

eũq; fecisset heredem hunc dico patronum agri piceni & sabini. Ob turpem notam temporum non erat equum principes ciuis rem habere ad Satyrium nihil preter nomen peruenire. Etenim si is qui non defendit iniuriam neq; propulsata suis cum potest iniuste facit (ut in primo lib. disserui) qualis habendus est is qui non modo non repellit sed ẽt adiuuat iniuriam: Mihi quidem etiã uere hereditates non honeste uidentur si sint maliciosis blandiciis officiorum non ueritate: sed simulatiõe acquisite. At qui in talibus rebus aliud utile interdum: aliud honestum uideri solet falso. Nam eadem utilitas que honestatis est regula qui hoc non preuiderit: ab hoc nulla fraus aberit nullum facinus. Sic enim cogitans est illud quidẽ honestum uerũ hoc expedit res a natura copulatas audebit errore diuellere: qui fons est fraudũ maleficiorũ scelerum oĩum. Ita si uir bonus habeat hanc uim: ut sic digitis concrepuerit. possit in locupletum testamento nomen eius irripere. ac ui non utatur nec si exploratum quidem habeat: id omnino neminem unq̃ suspicaturũ At si dares hanc uim. M. Crasso ut digitorum percussione heres posset perscriptus esse qui reuera non essent heres in foro mihi crede saltaret. Homo autem iustus & is quem sentimus uirum bonum nihil cuiq; quod in se transferat detrahet hoc qui admiratur is se qui sit uir bonus nescire fatetur. At uero si quis uouerit animi sui complicatam notionem euoluere. iam seipse docebit eum uirũ bonũ esse. qui prosit quibus possit noceat nemini si lacessitus iniuria. Quid ergo: hic non nocet qui quodam quasi ueneno perficiat ut ueros heredes moueat. in eorum locum ipse succedat. Non ergo faciat dixeris quis quod utile sit: quodq; expediat. immo intelligat. nihil nec expedire. nec utile esse quod sit iniustũ. hoc qui non didicerit bonus uir esse non poterit.

cipia alia est causa heredum. qui non tenentur prestare. Ex quo intelligitur quoniã natura sit fons iuris & hoc esse secundũ naturam. s. neminem agere: ut predetur. i. predam habeat ex inscitia alterius nec põt inueniri ulla maior pernicies uite: q̃ si mutatio intelligentie in malicia ex quo. i. ex qua re: nascuntur illa innumerabilia sup. exempla. ut. i. quibus utilia uideantur pugnare cum honestis quotus enim quisq; reperitur quasi dicat rarissimus: qui possit abstinere iniuria se tenere ne faciat iniuriam proposita impunitie & ignoratiõe omniũ. i. certo scire omnes ignoraturos & neminem punituru. Neq; enim disserendum est hoc loco de siccariis. i. qui sicca. i. pugione & mucrone grassantur de ueneficiis, i. qui ueneno inficiuntur de testamentariis. i. qui testamenta indebiti auferunt de furibus. s. rerum priuatarm: & de peculatoribus. s. rerum publicarum: qui. s. malefici non sunt fatigandi uerbis & disputatione philosophorũ: sed uinculis & carcere. Sed consideremus hoc loco hec que hi qui habentur. i. reputantur boni uiri faciunt quidã attulerunt e grecia Romam falsum. i. a se excogitatum a falso signatum testimonium Lucii Minutii Basilii hominis locupletis: quod sup. testamentũ quo facilius obtinerent: scripserunt secum heredes Marcum Crassum: & Quintum hortensium homines potẽtissimos eiusdem ciuitatis s. Rome: qui cũ suspicarentur illud. s. testamentum falsum esse autẽ pro sed: nullius quippe conscii sibi essent non repudiauerint munusculum. i. participium alieni facinoris. i. turpis facti. Quid ergo satin. i. satis ne est hoc ut non uideantur deliquisse. Quidem. i. certe non uidetur mihi sup. satis esse: q̃q̃ ego amaui uiuum alterum. s. Marcum Crassum: & non odi alterũ s. Hortensium mortuum. i. postq̃ mortuus est. Sed cũ Basilius ille diues sit in grecia moriens uoluisset ferre. i. pronunciare & instituere. M. Satyrium filium sororis suum nomen. i. ex solido esse heredem: ita q͏ in omnibus eius personam ageret: & fecisset eum heredem: hũc dico patronum. i. possessionem & domum agri piceni sabini ob turpem notam temporum. i. locorum. Non erat equum. i. iustum: principes. i. primates ciuitatis habere rem idest opes ciuis & nihil peruenire ad Satyrium preter nomen. Etenim si is qui non defendit neq; propulsat iniuriam a suis: cum potest facit iniuste ut ego disserui in primo libro scilicet huius operis: qualis habendus idest reputandus est is qui non modo non propellit: sed etiam adiuuat iniuriam. Quidem idest certe etiam uere hereditates uidentur mihi non moleste si sint acquisite maliciosis blanditiis & non ueritate: sed simulatione officiorum. At qui idest sed certe: in talibus rebus solet uideri falso interdum aliud utile: aliud honestum. Nam eadem est utilitas que est regula honestatis qui non preuiderit hoc nulla fraus: & nullum facinus aberit ab hoc idest a tali. Est enim cogitans sic. Istud quidẽ est honestum uerũ. i. sed hoc expedit. i. hoc casu mihi utile est & audebit diuellere errore. i. per errorẽ res copulatas a natura qui fons est. i. que diuisio. i. separatio est fons & origo omniũ fraudum maleficiorum & scelerum. Itaq; si uir bonus habeat hanc uim. i. potestatẽ ut si concrepuerit. i. crepitum & sonitũ fecerit digitis possit in testamento locupletum irripere nomen eius: non utantur. i. nolit tamen uti hac ui. i. potentia nec si. i. non etiã q̃uis habeat quidẽ exploratum. i. omnino perspectum omnino neminem suspicaturum unq̃ id. At si dares. M. Crasso hanc uim ut posset prescriptus esse heres qui re uera non esset percussione digitorũ (crede mihi) ipse saltaret. i. exultaret & gestiret pre gaudio in foro. Homo autẽ iustus & is sup. uir bonus quẽ bonum uirum sentimus nihil detraheret cuiq̃ quod transferat in se. Is qui admiratur hoc. i. q͏ uir bonus faciat. fatetur se nescire quis sit uir bonus. At uero si quis uoluerit euoluere notionem. i. cognitionẽ animi sui. i. conscientie sue complicatã. i. inuolutam affectionibus uariis. Iam ipse docebit eum esse bonũ uirum qui prosit quibus possit: & noceat nemini nisi lacessitus in-

In quo locata ẽ prudentia.

ERAS. Hereditates petere turpes.

MARS. Boni p / pauci ſunt. Vir bo / nus.

Sanctiones priſcorũ de cõtractibus. Sancitũ.

Augurũ ſedes. Sacra uia. Curia uetus. Inſula in urbe. Verba iure conſultorũ: Facerẽ o / portere. Actio. Aſconi⁹ Pedian⁹ Prediorꝝ urbanorum ſer / uitutes. Seruitu / tes p̃diorum ru / ſticorũ. Predia. Nota de Mario. Leges apparẽ / tiã phi / loſophi cõſcien / tiam ſe / ctantur. Inſidie. Plage. Fere. Tabula.

Ius ciuile. Ius gentium.

ſutia(hoc illis uiſum.perfectio autẽ euangelica progredit᷑.)Quid ergo ſup.dicemus:nocet ne hic qui p̃ficiat quaſi quodam ueneno.ſ.blanditiarum:ut moueat.i.ſubmoueat a teſtamento ueros heredes:& qui ſuccedat in locũ eorꝝ: quis.i.aliquis dixerit.i.dicere poſſit.Et ergo ſup.talis nõ faciat quod ſit utile:& qđ expediat(immo dicit Cice.)intelligat nihil nec expedire:nec utile eſſe qđ ſit iniuſtũ qui non dixerit hoc:non poterit eſſe bonus uir. ℭ Sed ſine dolus malus inquit ſiue cõſiſtat in ſimulatione:cũ.ſ.ſimulamus ea que non ſunt ſiue in diſſimulatione:cum reticemus ea que dicẽda eſſent ut aliqs decipiat᷑.Pauca ſunt in quibus non uerſetur ipſe dolus:& ideo boni per pauci ſunt:quoniã is bonus eſt qui nemini nocet:prodeſt quibus poteſt.Si uolumus inqt uere iudicare pauci ſunt qui hoc dolo nõ teneant᷑ ſi dolus ut finit Aquilinus in ſimulatione conſiſtit & ſi is eſt dicẽdus uir bonus qui nemini nocet.Sed quo difficilius:hoc preclarius.Nihil.n.prohibet aliquẽ eſſe bonũ ſi eſſe uoluerit.Dolus malus inquit Vlpia.fit ex calliditate & fallacia.& ut ait Pegius dolo malo pactũ fit quotiens circũſcribẽdi alicuius cauſa aliud agit᷑ & aliud agi ſimulat᷑.Nunq̃ agitur cõcludit Cice.peccatũ nunq̃ eſſe utile ꝑpter turpitudinẽ bonitatẽ eſſe utilẽ ꝑpter honeſtatẽ. ℭ Ac de iure quidẽ prediorũ affert ſanciones priſcorũ in rebus uendẽdis ut dolus excluderetur:ſed legũ latores poſt ea ſanxerũt:ut nõ teneretur quis de uitio potenti ẽt ſi rem ipſam laudauerit exẽpli gratia ſi domũ bene recte edificatam ſe uendere dixerit uenditor uel mancipiũ formoſum cũ deforme eſſet:ſed de occultis teneret᷑:ut ſupra dictũ eſt. hec habentur.ff.de pac.interempto & uendi.l.ea que cõmendandi. ℭ Sancitũ cõſtitutũ ſanctione firmatũ ut uẽditor aperiret uitia prediorum que ipſe ſciret leges.xii.tabu.nolebant ut ea preſtarent᷑ que uenditor dixiſſet cũ uenderet: ſed iure conſulti conſtituerunt penã ſi aliqs uenditor uitiũ aliquod reticuerit. ℭ Statuerunt iudicauerunt. ℭ Preſtari ſatiſfieri ut cũ ponit exempiũ quo oſtendit reticentiã uenditoris fuiſſe uendicatã ſententia.M.Catoñ. ℭ In arce que erat in colle tarpeio prope templũ Iouis capitolini Augures habebant ſedẽ in curia ueteri ubi augurari cõſueuerãt: & etiã in arce propter eminentiã.Poterant.n.obſeruare aues tẽplũ lituo deſignatũ.Et ideo domus Claudii in Celio monte e regione ad arcẽ nocebat auſpiciis propter altitudinẽ.Vnde Amphiaratus & Melãpus:ut canit Papinius capturi auguria montẽ conſcẽderunt:ne aliqua officeret altitudo.Et ibant augures ex curia ad arcẽ per ſacram uiã: & ideo dicit Varro.Sacra uia dicitur ꝙ per eã ab arce ad augures ſacra quot menſibus ferebatur. Erat.n.uia ſacra a curia ueteri uerſus amphiteatrũ uſqꝫ ad arcẽ capitolinã.Curia uetus erat in carinis ꝑpe edẽ ſancti Petri ad uincula. ℭ Officeret:noceret. Inſulã edes uia circũdatas.Nam inſulã in urbe dicitur domus quã uia ambit. Vnde eſt apud Tranquil.Ceſarẽ egiſſe cenſum per dominos inſularũ. ℭ Proſcripſiſſe . ſcripſiſſe edes uenales in tabula que edibus offigebatur. ℭ Arbitriũ illum adegit.i.dixit.Claudium ad arbitriũ qui arbitraretur.ſ.ex bona fide & iudicaret quicqđ oporteret ipſum Claudiũ dare facere atqꝫ preſtare ipſi Calphurnio:his utebantur iuriſcõſulti. ℭ Vnde habet᷑ in lib. digeſt.de uerb.ſigni.ꝙ facere oportere hanc ſignificationẽ habet.ut abſtineat quis ab eo facto quo contra conuentionem fieret:& Iuſtinia.lib.iiii.inſtitu.loquens de actionibus dicit.Actio eſt ius perſequẽdi in iudicio quod ſibi debetur.Actiones alique ſunt in perſonã per quas intendit ei dare facere oportere.Dare oportet(inquit)cum datio eſt in obligatione facere cũ factum cõtinetur in obligatione:ut ſi promiſiſti ſcribere quod petitur actione ex ſtipulatu. ℭ M.Marius ponit aliud exemplũ quo oſtendit reticentiã apud antiquos iudicio uindicatã . Aſconius Pedianus dicit.fuerat Gratidianus arcta neceſſitudine Cice.cõiunctus. ℭ He ſeruiebãt ſeruitutes aut perſonarũ ſunt:aut uſus & uſufructus rerũ ut ſeruitutes ruſticorũ prediorũ & urbanorũ.Prediorum urbanorꝝ.ſeruitutes ſunt he que edificiis inherent:& ut in uicis onera uicini ſuſtineãt:ut in parietẽ eius liceat uicino tignum mittere aut ſtillicidũ uel flumen recipiat quis in edes ſuas uel cloacam:ut in area:uel non recipiat.& ne altius tollat quis in edes ſuas: ne luminibus uicini officiat. ℭ Seruitutes ruſticorũ prediorum ſunt aque hauſtus:pecoris ad quã appulſus:& ius paſcendi:calcis coquẽde harene fodiende.ideo ſeruitutes prediorũ appellantur(inquit Iuſtinianus)qm̃ ſine prediis conſtitui non poſſunt.Nemo.n.poteſt ſeruitutẽ acquirere urbani uel ruſtici predii:niſi qa habet prediũ:nec quiſquã debet niſi qui predium habet.Omnia edificia urbana predia appellantur:etiã ſi in uilla edificata ſint uſufructus eſt ius alienis rebus utendi fruẽdi ſalua rerũ ſubſtantia.De his ſeruitutibus habet᷑ lib.viii.ff.& lib.ii.inſtit. Et ideo Marius uocatus fuit in iudiciũ:qm̃ reticuerat ſeruitutẽ edium quas uendiderat. ℭ Vrgebat ius inſtabat:ut ius ſeruaretur & locum haberet.Preſtari ſatiſfieri hoc nolebat ius . ℭ Quatenus inquantũ poſſunt eas tenere & uidere prohibent enim leges aſtutias apparentes.Philoſophi autẽ conſcientia nituntur:& ratione contra quas nihil agendum cenſent. ℭ Lex hic prohibet & punit:qđ in ſe continent manifeſtam fraudẽ.Si cũ bonis uiris uiuere:non eſſet opus tot legibus:que ex malis moribus orte ſunt.Ratio dictat bonis uiris nihil eſſe agendũ quod aliis noceat. ℭ Leges prohibent ne fiat:& ſi fit manuqꝫ tenere poteſt punit ergo inquit cũ philoſophi tollant aſtutias ratione:& ratio dictet nĩl eſſe agendũ inſidioſe qui uult e natura uiuere:& rationis preſcriptũ ſeruare nihil faciet quod ipſe intelliget. dolum in ſe habere:& inſidias. ℭ Sunt ne igitur.querit Cice.an ſint inſidie tendere plagas.i.rhetia q̃uis non exagitet feras is qui tendit.ut oſtendat inſidias eſſe preſcribere domum habentẽ in ſe aliquid uitii q̃uis ipſe uenditor uanitate uerborũ non alliciat emptores qui per ſe poſſunt in fraudẽ labi.ſi emerint rem quã uident uenalẽ.Plage ſunt rhetia quibus fere capiuntur in ſiluis.Vergi.Rhetia rara plage.& Pli.in epiſto.dicit.Sedebã ad rhetia. ℭ Excitaturus.clamore.ſ.& canibus ut fere impellantur ad rhetia. ℭ Fere.que ſunt in ſiluis:ut cerui:apri:& cetere id genus. ℭ Sic tu adaptat ſimilitudinẽ & oſtendit illum inſidiari qui proſcribit edes q̃uis uanitate uerborꝝ non utatur . Tabula in qua ſcribebatur aliqđ eſſe uenale:ſed q̃q̃(inquit Cice.)leges iſta non prohibent tamẽ natura uetant:que uult ut cõmuni utilitati cõſulatur: & que eſt fons iuris:qm̃ nihil poteſt eſſe iuſſum aut legitimum qđ ſit contra naturam de qua ſatis(ut arbitror)dictũ eſt in ſuperioribus & de ſocietate hominũ que late patet latiſſime. ℭ More.conſuetudine iam deprauata. ℭ Sanciri conſtitui & firmari.hoc.ſ.non eſſe agendũ:tamen lex naturalis uetat. ℭ Societas.n.ratio quare ſancitũ eſt iure naturali.Dictũ eſt in primo uolumine. ℭ Aliud ius gentiũ.differentia inter ius gentium & ciuile.Nam inſtituta ciuitatis dicuntur illius ius ciuile.ſed iura que eque apud omnis gentes cuſtodiuntur:utputa uẽditiones:emptiones:& fere omnis contractus qui non in una ciuitate tantũ ſunt:ſed apud omnis dicuntur de iuregentiũ.Si uolumus inqt Cic. naturam ſequi humanam ſocietatem complecti debemus & arbitrari iuſgentium eſſe etiam ciuile.cum mundus ſit cõmunis patria & quaſi ciuitas:cuius ſinguli homines quicũqꝫ illi ſint:ciues habendi ſunt.Sed amiſimus inquit ex-

preſſam imaginē iuſticie & ruimus in uitium nullā habentes rationē nature que hominē ad uſum hominis creauit non ad perniciē dolos & inſidias. ¶ Expreſſam apparentē & extantē. ¶ Eaſipſas umbrā & imagines habemus inqt exēpla maiorū que ſi ſequeremur nō erremus & affert uerba quibus antiqui utebant̄ e natura uiuentes & recte pie q;:utinā ſequeremur illas imagines que ducunt̄ a natura. ¶ Feruntur.n.ratio quare ualent hoīes illam ſequi umbrā & imagines qm̄ a natura ducunt̄ & ueritate. ¶ Nā quanti.& quanta eſtimatione digna laude. Cautus dolo.ſ.malo circūuentus & fraude deceptus. ¶ Ex fide bona.i.contractibus bone fidei:in qbus uir bonus cognoſcitur:& ponit nomina contractuū ſiue actionū bone fidei qbus ſi dolus malus initiū dedit ipſo iure nullus eſt cōtractus latiſſime ad omnia ſe extendere qm̄ eſt fundamentū iuſticie:uerſatur in his cōtractus quos Cice. ponit & iurecōſulti. ¶ Mandatis Vlpia.lib.xvii.ff.ait. ¶ Obligatio mandati cōſenſu contrahentiū conſiſtit.ideo per nunciū quoq; uel epiſtolam mandatū ſuſcipi poteſt. Mandatū niſi gratuitū nullū eſt:nam originē ex officio atq; amicitia trahit. Contrariū porro eſt officio merces. Interueniente.n.pecunia res ad locationē & conductionē potius reſpicit. Mandati actio tunc cōpetit cū cepit interſſe eius qui mandauit certū ſi nihil intereſt ceſſat mandati actio & eatenus cōpetit quatenus intereſt:utputa mandaui tibi ut fundum emeres ſi intererit mea emi tenebris. In his ergo mādatis opus eſt agere ex fide bona:ut id qd̄ mandatur fiat ſine fraude. Emendare autē eſt filium uel alium aliquē in aliquā regionē uel ſalutis uel educationis cauſa mittere. Vnde in oratione pro Rhoſcio Amerino dicit. Emēdatus fuerat hic a patre in agrū. Vergilius. Metri neceſſitate aſtrictus cecinit. Mādarat alendū Threitio regi. In his cōtractibus bone fidei. ¶ Statuere iudicare quid quiſq; alicui debeat ex fide bona cū ſint aliquādo iudicia oppoſita. Ergo iudex conſiderare debet:an dolus malus dederit cōtractu originē:& non tantū iura ſed fidē equitatē & boni uiri officium reſpicere:qm̄ ſummū ius aliquando ſumma eſt ideo iniuſticia. Et idē pretor proponebat exceptiones & edicta quibus ſuccurrebatur aliqua caliditate:oppreſſus:& ideo inquit. Omnis malitia tollēda eſt:de qua ſuo loco dictū eſt:& etiam de prudentia. ¶ De lectu:ut ſciat iudicare qd ſit bonum quidue malum & bonū ſequi. Malicia uero contrariū facit ſemper enim uitio adheret. ¶ Dictū an bruta qm̄ ius naturale:quod eſt primum dedit originē iuri ciuili:& tunc ius eſt optimum cū ſequitur preſcriptum nature. Ius.n.nil aliud eſt niſi moralis philoſophia que naturam ſequitur & a qua petit originem ſummi boni. Cice. inueſtigauit ſemina honeſti a natura. Omnis.n.uirtus eſt ſecundū naturā. Ius igitur ciuile naturā imitatur cū uult nemo decipiatur. ¶ Sed mancipiorū.i.ſeruorum qui ita appellentur eo q; ab hoſtibus manu capiebantur. Vlpia.ait.ut habet lib.xxi.digeſt.de edili. Dicunt ediles qui mancipia uendunt certiores faciūt emptores quid morbi uitiiq;:cuiq; ſi quí fugitiuus errore ſic noxaue ſolutus nō ſit eaq; oīa cum ea mācipia uēduntur palam ac recte pronūciatio. Cauſa huius edicti proponēdi fuit:ut occurretur fallaciis uendentiū & emptoribus ſuccurreretur quicūq; decepti uenditoribus fuerit dūmodo ſciamus uenditorē etiam ſi ignorauerit ea que edilis p̄ſtari iubet tamen teneri debere nec eſt hoc iniquū potuit enim ea nota habere uēditor nāq; enim intereſt emptoris cur fallatur an ignorantia uēditoris an calliditate. Si intelligatur uitiū morbuſq; mancipii ut plerūq; ſignis quibuſdā demonſtrari ſolent uitia poteſt dici edictū ceſſare. hoc enim intuendum eſt ne emptor decipiatur. Morbū ſic finit Sabinius. Habitū cuiuſq; corporis contra naturā qui uſum eius ad id facit deteriorē cuius cauſa natura nobis eius corporis ſanitatē dedit. Hoc edictū proponebat ediles curules:unde dicit Iuſtinia.lib.i.inſtit. Proponebant autē ediles edictū de quibuſdā cauſa quod iuris honorarii portio eſt. ¶ Sanitate an ſit ſanus integer an morboſus. ¶ De fuga: an fugitiuus & error:& an ſit fur. Fugitiuus ut definit Offilius eſt qui extra domini domū fuge cauſa quo ſe a dn̄o celaret manſit. Cecilius autē fugitiuū eſſe ait eum qui ea mēte diſcedat:ne ad dn̄m redeat:tāetſi mutato conſilio ad eū reuertat̄. nemo.n.tali peccato inquit penitētia ſua nocēs eſſe deſinit Craſſus ſcribit fugitiuū eſſe qui certo ꝓpoſito dominū relinquat. ¶ Preſtat ſatiſfacit ita iubētibus. edilibus curulibus. ¶ Heredū eſt alia cauſa qm̄ heredes non tenentur preſtare. Is.n.qui heres relinquit̄ non pōt ſcire naturam ſeruoꝝ:& ideo is tenetur qui pōt ſcire & debuit. Cū igitur (inquit Cicero) natura ſit fons & origo iuris ciuilis quo fraudes prohibēt:ſi naturam ducē ſequi uolumus:neminē decipiamus. ¶ Nec ulla maior hinc inquit naſcunt̄ mala & deceptiones cū malicioſus arbitratur ſe oīa intelligere:& putat aliqd eſſe utile qd̄ non ſit honeſtum:hoc nō putaret ipſe prudens:& is qui oīa recte intelligit & ſcit habere delectū bonoꝝ & maloꝝ. Ergo nulla eſt maior pernicies uite humane q̄ ſimulare itelligentiā:que nulla eſt ubi regnat malicia cōtraria prudētie:que honeſtū a turpitudine ſeparat:& nihil putat eſſe utile qd non ſit honeſtū:& ſic nulla repugnantia eſſe pōt inter honeſtū & utile. Et hec pars diſputationis ad prudentiā & iuſticiā pertinet. Maliciā uult imitari prudentiā:ſed ab ea diſtat plurimum. ¶ Quotus.n.quiſq; ratio quare inde hortatur talis pernicies:qm̄ inquit malicioſus nō abſtinet iniuria:ſi id potes occulte facere & impune ratio eſt:quia putat id eſſe utile quod non eſt. Prudens autem id non cōmitteret:ſed quia pauci ſunt prudentes pauci reperiuntur qui fungantur officio. Quotus quiſq;.i.quot reperiantur.q.d.pauci. ¶ Periclitemur experiamur inde periculum facere. Videamus inquit de his qui habeantur boni uiri:& inueniemus eos etiam ab officio diſceſſione. ¶ Vulgus in experta multitudo que neſcit iudicare quid ex officio fiat:quid contra officium. Neq; de ſiccariis non loquor:inquit de manifeſtis ſceleribus. ſed de his que latent in ſimulatione officii & intelligentie aperta ſcelera nō ſunt caſtiganda. cohibenda rationibus philoſophicis:ſed pena conſtituta a legibus. ¶ Lex cornelia de ſiccariis eſt que homicidas: ultore ferro perſequitur: ut eos qui hominis occidendi cauſa cum telo ambulant:ſiccarii appellantur a ſicca. ¶ Teſtamentariis. his qui falſa teſtamenta ſcripſerunt. Et etiam lex cornelia de falſis que & teſtamentaria dicitur:& penā irrogat ei qui teſtamentum uel alius inſtrumentum falſum ſcripſerit ſignificauerit:recitauerit:ſubiecerit:quiue ſignum adulterinū. fecerit:ſculpſerit:expreſſerit. ſciens dolo malo:eiuſq; legis pena in ſeruos eſt ultimum ſupplicium:quod & in lege de ſiccariis & ueneficiis ſeruatur:in liberos uero deportatio. ¶ Peculatoribus his qui rempub. furati fuerint. Lex iulia de peculatu eos punit qui pecuniam uel rempublicam uel ſacram uel religioſam furati fuerint. Sed ſi quidem ipſi iudices tempore adminiſtrationis publicam pecuniam ſubtraxerint capitali animaduerſione puniuntur non ſolum ipſi: ſed etiam hi qui miniſterium eis ad hoc exhibuerunt. uel qui ſubtractas ab his ſcienter ſuſceperunt. Alii uero qui in hāc legem inciderint:pene deportationis ſubiiciuntur. ¶ Fatigandi fatigari in hoc loco eſt cohibere ſiue comprimere: autor eſt Nonius. Habentur cum re uera non ſint boni:& ponit exemplum quod per ſe alarū eſt. Qu. Hortenſium

Expreſſam.
Contractus in ualibus.
Mādati obligatio.
Attende de mandato.
Merçes eſt cōtrariū officio mandati actio.
Emādare emandatus.
Sūmum ius ſumma iniuria.
Ius eſt moralis philoſophia.
Mancipia.
Morbi definito
Fugitiuꝰ quis ſit.
Natura fons eſt iuris ciuilis.
Malitia.
Prudentia umbra.
Pauci prudentes ſunt.
Periclitari [illegible]iculū facer.
Vulgus.
Lex cornelia de ſiccariis.
Siccariꝰ.
Teſtamētariis deportatio
Lex iulia de peculatu.
Fatigar.

150

scilicet qui fuit eloquentissimus & Cice. amicus. Nomen suum quoniam reliquerat ipsum heredem & ut uocare M. Basilius. ¶ Princeps inter primos ciuitatis Crassum scilicet Hortensium. ¶ Sic enim cogitans. ille inquit qui sic cogitat & dixit: hoc est honestum: sed hoc utile segregat res natura coniunctas: honestum scilicet ab utili & hinc emergunt omnia scelera hoc hi faciunt qui maliciam habent non prudentiam uir bonus fugit turpitudinem & iniuriam: non quia timet infamiam si fecerit. sed quia putat uitium propter se fugiendum & uirtutem propter se amandam colendamq;. Exploratum si certum habeat: quoniam nisi esset hoc persuasum turpitudinem propter se fugiendam esse homines latebras nocti omnia cōmitterent a quibus natura ipsa cōmunis parens abhorret. ¶ Saltaret non solum faceret crepitum digitis & sic taxat cupiditatem Crassi. Complicatam. inuolutam quadam ignorantia solus enim prudens hoc cognoscit & statuit illum esse bonum uirum qui prosit quibus possit.

¶ Fimbriam consularē audiebam de patre nostro per iudicē M. Luctatio Pythie fuisse equiti romano sane honesto cū his sponsionem fecisset ni bonus uir esset. Itaq; ei dixisset fimbriam se illam rem nunq̄ iudicaturū ne aut spoliaret fama probatū hominem si contra iudicasset aut statuisset uideretur uirum bonū aliquē esse cū ea res innumerabilibus officiis & laudibus contineretur huic igitur uiro bono quē fimbria ēt non modo socrates nouerat nullo modo uideri pōt quicq̄ eē utile quod non honestū sit. Itaq; talis uix non modo facere sed nec cogitare qdē quicq̄ audebit quod non audeat predicare. Hoc nonne est turpe dubitare philosophos quæ ne rustici quidē dubitant? a quibus natum est id quod iam tritū est uetustate prouerbiū. Cū enim fidē alicuius bonitatēq; laudent dignū esse dicunt qui cum in tenebris mices. Hoc quā habet uim nisi illā nihil expedire quod non deceat ēt si id possis nullo refellente obtinere. Vides ne igit͛ hoc prouerbio. neq; Gygi illi posse ueniā dari. neq; huic quē pauloante fingebā digitorū percussiones hereditates oīum posse conuertere. Vt.n. quod turpe est. id q̄uis occultetur. tamē honestum fieri nullo modo potest. sic quod honestū non est. id utile ut sit effici non pōt aduersante ēt & repugnante natura. At enim cū permagna p̄mia sunt. est causa peccandi. C. Marius a spe consulatus longe abesset: & septimū annum post preturam iaceret. neq; petiturus. unq̄ consulatū uideretur. Q. Metellū (cuius legatus erat) summum uirum & ciuem eum ab eo imperatore suo Romam missus est apud populum romanum criminatus est bellum illum ducere: si se consulem fecissent breui tempore: aut uiuum aut mortuum. Iugurtham: se in potestatem populi Romani redacturum. Itaq; factus est ille quedam cōsul: sed a fide iusticiaq; discessit qui optimū & grauissimū ciuē cuius legatus. & a quo missus esset in inuidiā falso crimine aduxerit. Nec noster quidem Gratidianus officio boni uiri functus est tunc cum pretor esset collegiumq; pretorum tribuni plebis adhibuissent ut res nummaria de com-

¶ Fimbriam &cete. Eandem rem prosequitur usq; adeo dilucide. ut centies iratum cepit laboris penituerit: sed quia hactenus auriculas submisi pergam. Ego audiebam de patre nostro Fimbriam consularem scilicet uirum fuisse Marco Luctatio Pythie equiti Romano: sane idest ualde: honesto idest honoratione digno & summo loco nato: ac uirtutibus predito per iudicem idest loco iudicis desumptum: cum is scilicet Luctatius fecisset sponsionem: idest deposuisset aliquid quod amissurus esset ni: idest nisi esset uir bonus. Itaq; audiebam fimbriam dixisse se nunquam iudicaturum illam rem an: scilicet uir bonus esset: ne aut spoliaret hominum probatum fama supple sua si iudicasset contra idest non esse bonum uirum: aut ne uideretur statuisse aliquem esse uirum bonum. cum ea res scilicet bonum uirum esse contineretur innumerabilibus officiis & laudibus. Igitur nullo modo uideri potest huic uiro bono quem etiam fimbriam non modo idest nedum Socrates nouerat quicquam esse utile quod non sit honestum. Itaq; talis uir non modo: idest non solum non audebit facere quicquam sed nec cogitare quidem: quod non audeat predicare idest publice fateri. Nonne hoc est turpe uidelicet philosophos dubitare ea que ne rusticis rustici quidem dubitent. A quibus scilicet natum est prouerbium quod iam tritum est uetustate. Cum enim rustici laudent fidem & bonitatem alicuius: dicunt eum esse dignum qui cum idest cum quo mices idest micandi ludum exerceas in tenebris. Micare autem est leuatis aut depressis ab utroq; ludentium digitis diuinare pares ne an impares sint ab utroq; leuati quod in tenebris sciri non potest nisi plena fide sit qui cum ludas: ut uere dicat quot leuarit. Quam uim idest uirtutem aut significantiam habet hoc scilicet prouerbium: nisi illum nihil expedire idest utile esse quod nō deceat etiam si: idest quamuis possis obtinere id nullo refellente. Vides ne igitur hoc prouerbio neq; ueniam posse dare illi Gygi de quo prius dictum est qui beneficio annuli inuisibilis effectus regem interemit Lidorum nec huic quem ego fingebam pauloante posse conuertere idest ad se trahere hereditates omnium percussione digitorum. Enim pro quia ut idest quemadmodum id quod turpe est quamuis occultetur: tamen nullo modo potest fieri honestum sit effici non potest: ut id quod nō est honestum sit utile aduersante etiā natura & repugnante. At enim idest sed certe dicet aliquis cum idest quando premia sunt permagna. i. ualde ma-

ASCE. Fimbria nūq̄ uoluit iudicare an pythias uir bonus eēt.

ERAS. De patre pro a patre usitatius.

ERAS. Exaggeratio est a soc. ad fimbriā & fimbria ad rusticos.

ERAS. Citat idē adagiū & in secūdo de finib⁹ libro. Prouerbiū uet⁹.

ERAS. Notatus Mari⁹ q cōsulat⁹ gratia ab officio recesserit

Honestum nō pōt esse utile.

muni sententia constitueretur. Iactabatur enim tēpori
bus illis nūmus sic ut nemo posset scire quid haberet
conscripserunt cōiter edictum cum pena atq; iudicio:
constitueruntq; ut oēs simul in rostra post meridiē de/
scēderēt & ceteri quidē alius alio. Marius a subselliis
in rostra recta idq; quod cōiter compositū fuerat solus
edixit ut ea res si queris eis magno honori fuit oibus
enim uicis statue facte & ad eas thus & cerei. Quid
multa? Nemo unq̄ multitudini fuit charior. Hec sunt
que cōturbant hoīes in deliberatione nonnūq̄ cū id in
quo uiolat̄ equitas non ita magnū illud aut qd̄ ex eo
pariter permagnū uideatur ut Mario preripere colle/
gis & tribunis plebis popularē gratiam non ita turpe
consulē ob eam rem fieri qd̄ sibi nūc proposuerat: ual
de utile uidebatur. sed oīum una regula est quā cupio
tibi esse notissimā: aut illud qd̄ utile uidetur turpe: ne
sit: aut sit turpe est ne uideatur esse utile. Quid igitur
possumus ne aut illū mariū uirum bonū iudicare aut
hunc? Explica atq; ex cute intelligentiā tuam ut uide
as q̄ sit in ea species forma & notio uiri boni. Cadit er/
go in uirū bonū mentiri emolumēti sui causa crimina/
ri p̄ripere fallere. Nihil ꝑfecto minus. est ergo ulla res
tāti aut cōmodum ullū tam expetandū ut uiri boni &
splēdorem: & nomē amittas. Quid est qd̄ afferre tm̄
utilitas ista (q̄ dicit̄) possit q̄tū auferre si boni uiri no
mē eripuerit fidē iusticiāq; detraxerit. Quid enim in
terest utrū ex hoīe se conuertat qs in beluā: an in hoīs
figura imanitatē gerat belue? Quid qui oīa recta &
honesta neglegūt dūmodo potētiam consequātur: nō
ne id faciunt: qd̄ is qui ēt soceꝝ habere uoluit cū cuius
audacia potēs esset. Vtile enim uidebat̄ plurimū pos
se alterius inuidia id q̄ iniustū in patriā q̄ inutile q̄ tur
pe esset non uidebat: ipse aūt soceri in ore semper gre
cos uersus Euripidis. de phenissis habebat qs dicam
(ut potero) incondite fortasse sed tamē ut res possit in
telligi. Nam si uiolandum est ius regnandi gratia uio/
landū est aliis in rebus pietatē colas. Capitalis etheo/
cles uel potius euripides qui in unum solum quod om
nium sceleratissimum fuerat exceperit. Quid igi/
tur minuta colligimus hereditas mercatura uenditio
nes fraudulentas. ecce tibi qui rex populi Romani do
minusq; omnium gentium esse concupierit: idq; per/
fecerit. Hanc cupiditatem si quis honestam esse dixit
amens est. Probat enim legum & libertatis interitum.
earumq; oppressionem tetram & detestabilem glo/

gna est causa peccandi Caius Marius cū lon/
ge abesset a spe consulatus & iaceret. i. neglect⁹
& humilis esset septimum annum post preturā
neq; uideretur petiturus unq̄ consulatū crimi
natus est. i. accusauit. Quintum metellum sum
mum uirū & ciuē eius erat legatus cū esset mis
sus ab eo suo imperatore Romam criminatus
est inq̄ eum apud populum Romanum duce
re. i. quod duceret. i. protraheret illud: addens
sup. si se Romani fecissent consulē se breui tpe
redacturum in potestatē populi Romani. Iu/
gurtham regē numidarum: aut uiuū aut mor/
tuū. Itaq; ille quidē. s. Marius est factus consul:
sed discessit a fide & iusticia qui adduxerit fal
so crimine. i. falsa criminatione optimū & gra/
uissimum ciuem: uidelicet metellum cuius le
gatus: a quo missus esset in inuidiam. nec qui/
dem noster Gratidianus est functus officio bo
ni uiri: tunc cum esset pretor & tribuni plebis
adhibuisset collegium. i. consortium pretorū:
ut res nummaria. i. pecuniaria constitueretur
de cōi consensu. Enim pro quia nūmus iacta/
batur. i. incerti ualoris habebatur illis tempori
bus sic ut nemo posset scire quid haberet. Con
scripserunt. s. pretores & tribuni cōiter. i. consen
su cōi edictum. i. mandatum publicum cum
pena & iudicio. i. q̄ sine alio iudicio exigeretur
a transgressoribus: & constituerunt ut omnes
simul descenderent in rostra. i. locum ubi pu/
blicabantur edicta. i. munita ex rostris nauium
antiatium & ceteri quidem sup. abierunt alius
alio. i. in alium quemuis locum. i. in diuersa lo
ca abierunt ceteri. Marius sup. profectus est re
cta sup. uia a subselliis. i. sedibus in quibus cō
sulentes sedebant in rostra. i. loca unde edicta
publicabātur ut dixi & edixit solus. i. quod fue
rat compositum cōiter ut si queris an. sup. ea
res fuit ei magno honori. i. ad magnum hono
rē statue sup. facte sunt ei in oībus uicis: & ad
eas statuas. s. sup. apponebantur thus & cerei
q̄bus deoꝝ imagines honorabunt̄. Quid mul
ta sup. dicā. Nemo fuit unq̄ charior multitudi
ni. Hec. i. hmōi adeptiones bonoꝝ sunt q̄ con
turbant nonnūq̄ hoīes in deliberatione cū id
in quo uiolatur equitas non uideatur ita. i. ual
de magnum: illud aūt quod paritur. i. acquiri/
tur. ex eo. s. facto uideatur permagnum. i. ual/
de magnum: ut. i. quemadmodum uidebatur
Mario non ita. i. non ualde turpe preripere col
legis & tribunis plebis popularem gratiam: &
fieri ob eam rem consulem quod proposuerat
sibi tunc uidebatur ualde utile. Sed una regula
est oium quam sup. regulam ego cupio esse no
tissimam tibi aut ne illud quod uidetur utile sit
turpe: aut si turpe esse ne. i. q̄ non uideatur uti
le. Quid igitur sup. dicam. Possumus ne aut il
lum Marium qui metellum accusauit: iudica/
re uirum bonum aut hunc. s. gratidianum qui
collegis imposuit. q. d. minime. Explica atq; ex
cute intelligentiam tuam ut uideas qui species
notio & forma boni uiri sit in ea. Ergo si ta/
les uiro bonos dicamus: mentiri criminari pre
ripere: fallere causa sui emolumenti idest sin
gularis commodi. & lucri cadit in uirum bo/

ERAS. Explica nā superi⁹ cōplicit an dixit notionem.

ERAS. Pōpeius notatus qui turpi consilio Cesarē affinem adiunxerit ducta eius filia

ERAS. Euripideū carmen a cesare usurpatum. Cesar parens patrie appellatus sed ab oppssis. at roma patrie ciceronē libera dixit.

riosam putat. Qui autem fatetur honestum non esse in ea ciuitate que libera fuit queq; esse debeat regnare sed ei qd facere possit esse utile. Qua hūc obiurgatione aut quo potius cōuitio a tanto errore coner auertere. Potest enim (dii imortales) cuiq̃ esse utile. fedissimum & teterrimū parricidiū patrie q̃uis his qui se eo obstruxerit ob oppressis ciuibus parens noīetur. honastate igit' dirigēda utilitas est. Et quidē sic ut hec duo uerba inter se discrepare: sed tñ unū sonare uideātur.

nū. Responsio. Profecto. i. reuera nihil minus sup. cadit in eū q̃ mentiri &c. Est ergo ulla res tanti aut ullum cōmodum tam expectendum ut amittas & splendorem & nomen boni uiri. quid est qd ista que dicitur utilitas possit afferre tm̄. i. tam magnum sup. cōmodum quātum auferre sup. potest: aut q̃tum auferret si eripuerit nomen boni uiri: & si detraxerit fidē & iusticiam. q. d. nihil. Enim pro qa quid interest utrū quis conuertat se ex hoīe in beluam an gerat in figura hoīs immanitatem belue. q. d. nihil. qui modus interrogandi dum confidenter loquimur. At si dicas quid dicemus. hi qui negligunt oīa recta & honesta dūmodo consequantur potētiam nonne faciunt id qd is. s. Pompeius fecit qui ēt socerq; habere uoluit eū cuius audacia ipse potēs esset uidelicet Cesarē. Enim pro qa utile uidebatur Pompeio posse plurimū inuidia. i. per inuidiā alterius & non uidebat q̃. i. q̃tum iniustū q̃ inutile & q̃ turpe esset id: in. i. contra patriā. Ipse aūt socer. s. Cesar habebat semp in ore uersus grecos euripidis poete de phenissis. sumptos de tragedia euripidis q phenisse dicebant': quos. s. uersus ego dicā. s. latine ut potero fortasse inconditе: sed tñ ita sup. ut res possit intelligi. Nā si ius est uiolandū est gratia regnandi colas

Versus euripidis.

pietatē in aliis rebus. Etheocles in cuius psona hoc apud Euripidē dr aut potius euripides q hoc dicere fecerat: est capitalis. i. capitaliter peccans. q exceperit id solū qd fuerat sceleratissimū oium. s. causa regnādi ius & pietatē uiolari licere. Quid igit' colligimus minuta hereditates mercaturas & ueditiones fraudulētas. q. d. non opus est. Nā ecce tibi sup. paratus est Cesar q cupierit esse rex populi Romani & dñs oium gentiū. & q perfecit id. Si qs dicit hanc cupiditatē. s. regnādi esse honestatē. ipse est amēs. i. penitus sine mente & rōne. Enim pro qa sup. talis probat. i. approbat interitū legū & libertatis & putat tetrā & detestabilē oppressionē earq; esse gloriosam. Aūt pro sed q fatetur nō esse honestū regnare in ea ciuitate q̃ fuit & q̃ esse debeat libera sed utile esse ei qd possit facere id qua obiurgatione aut potiꝰ quo cōuicio coner auertere hinc. i. ita seuiētē a tāto errore. Enim pro qa o dii imortales pōt fedissimū & teterrimū parricidiū patrie esse utile cuiq̃ q̃uis is q obstruxerit. i. irritauerit se eo noīetur ab oppressis ciuibus parēs. q. d. nequaq̃. Igitur utilitas est dirigēda honestate. i. per honestatē & qdem. i. certe sic. ut hec duo uerba uideant' discrepare inter se: sed tñ sonare unū. i. unā & eandē rem. ℭ De patre nostro ita dicimus audiui a patre ex parte: & de patre. ℭ Honesto. uirtute predito: & laude digno. ℭ Cū his luctatius. ℭ Sponsionē fecisset: deposuisset pecuniā asseuerans se esse

MARS.

bonū uirum: & sponsionē faciens ni ita iudicaret': sed fimbria noluit iudicare ne si aliter iudicet notet infamia uirum honestū: & si esse bonū uirum iudicaret uideret constituere aliquē esse bonū q multa debet habere. ut hoc noīe

Statuere

dignus sit. ℭ Cōtra q̃ ille spondens asseuerabat. ℭ Statuisse p certo habuisse & iudicasse supra dixit. Sed cū statuisset opus esse pecunia in academicis. Statuerūt aūt q sit sapiēs hoc maxime uī esse sapiētis. ℭ Cū dictū est ex snīa Arist. una hyrūdo nō facit uer. nec possimus statuere aliquē esse bonū: qa ipsum uidimus aliqñ officio fungi. ℭ Nouerat intelligētia. s. qm̄ uix pōt inueniri quēadmodū pfectus orator. Socrates hūc bonū uirū sentiebat & dicebat posse inueniri: & esse q nihil mali faceret: ēt si sciret oīs ignoraturos: sed talē inueniri difficile est. Qu. Predicare palā dicere sine pudore turpe inqt est de his rebus iudicare phos de qbus rustici nō dubitāt a qbus pueibiū origine habuit: quo oñditur cū bono uiro ubiq; bñ agi. ℭ Qui cū. i. cū quo ēt noctu amotis luminibus & arbitris possumus ludere manibus. nā micare est manus mouere & digitos quos explicādo metū petimus. Bonus uir ēt si manus ēt uideri non

Micare. Dimicar'

pōt tñ dicet q digitos explicuerit. Inde tractū est dimicare. ℭ Mices ludas digitis nūc dr̄ morra. ℭ Hoc q̃ habet uim interpretat' Cice. uetus hoc puerbiū. ℭ Nihil expedire. i. nil esse utile qd nō decet & sic cōcluditur nihil esse agēdum q iusticia uacet: sed spectandā esse cōscientiā nō testes sed quotus quisq; hoc facit: utinā ipsis legibus apta uis non fieret qm̄ inquit turpe nulla occultatione fieri pōt honestū & q ualeat honestate nō esse utile ita uolēte natura que

Licere.

amat honestū aduersaturq; turpitudinē. In. xii. Philippica dicit. Nihil magis uituperandū q̃ id facere qd non licet. Licere id dicimus q legibus: q more maiorq; institutisq; concedit': neq; q quisq; pōt ei licet: nec si non obstat' proptere ēt permittitur. Quintilianus in milite. Mariano sic ait. Viro forti & innocēti nihil facere cōuenit qd negandū sit.

Admonitio. Metelli ad mariū

ℭ At. n. ponit id qd dicere posset aliqs: tūc. s. peccandū esse cū magna pmia pponunt' & cōfutat dicēs nullo premio discedēdū esse ab offō & ponit exēplū marii q ut cōsulatū tēdēs adipisceret' fidē uiolauit & iusticiā. hec diffusius scribunt' a Salustio i iugurthina hystoria. ℭ Post preturā: qm̄ ut dictū est post preturā licebat petere cōsulatū: & ille diceba' annus suꝰ. ℭ Metellus collegā habuit Syllanū. Neq; petiturus immo Salustius scribit mariū rogasse missionē a

Vtilitas iusticiā puertit ex malicia. Prudētiā

metello cōsulatū petēdi grā. & metellū monuisse Mariū: ne tā pua inciperet nō sp fortunā aīum gereret. ℭ Apud populū. Salustius dicit Mariū criminatū fuisse Metellū apud negociatores. quorū magna multitudo utice erat. & si dimidia ps exercitus sibi pmitteret' paucis diebꝰ. Iugurthā in cathēis habiturq; ab Impatore cōsulto bellū trahi. ℭ Ducere ptrahere captū dulcedīe iperii. ℭ Nec nr̄ pōit aliud exēplū quo oñdit' malicia q̃dā uiolatā fuisse eqtatē. Hec. n. disputatio (ut dixi) ē de his q̃ punēt ad iusticiā & prudentiā. Vtilitas qppe iusticiā puertit & malicia prudētiā: iō dixit

Notat tēpora nostra.

supra nullā eē maiorē pnicie uite hūane. simulatione intelligētie in malicia. Res nūmaria ut nūmis certū pciū imponeret' qm̄ nūc augebant' nūc minuebant': q nostro tpe fit de nūmis aureis. ℭ Iactabat' nūc pluris nūc minoris ualebat & sic nemo poterat scire qd haberet. Edictū quo erat cōstituta res nūmaria pposita pena si qs contra fecisset.

Subsellia. Tribunalia.

ℭ In rostra forq;. ℭ A subselliis loco in quo cōuenerāt acturi dei e nūmaria adhibiti a tribunis quorq; erant subsellia Asconius Pedianus scribit subsellia esse tribunorq; triūuirorum questorū. Tribunalia pretorū & maiorum causarum. Paritur acquiritur Collegis sociis in magistratu. Sed oium ponit Cice. optima regulam ad seruandū officiū. que q est turpitudo non potest esse utilitas que nunq̃ est nisi cū honestate. ergo Marius uituperandus est & gratidianus.

Nulla quippe apparens utilitas tanti est ut boni uiri nomen amittatur. Virtus enim oia superat. ¶ Is qui socerum. Pompeiũ taxat qui Iuliã Cesaris filiã duxit uxorẽ. ut cesaris audacia subnixus multa ad libidinẽ facere possent. ¶ Ipse aũt socer nunc Cesaris cupiditatẽ regnandi detestatur qm̃ iusticiã uiolauit fidẽ & oẽ fas. ¶ De phenissis. De tragedia euripidis: q̃ iscribit̃ phenisse a choro phenissa℞ q̃ ex tyro ꝓfecte Thebas cõcesserunt. ut Delphico apollini dona sacrarent: & affinitatẽ inter syrios & Thebanos: ob Cadmũ conditorẽ repetunt iã Thebe obsidebant̃ ab argiuis in gr̃am Polynices: q data fide publica urbẽ intrauit ut cũ Etheocle corã matre de regno disceptaret: ut canit Euripides Edipus Lai regis Thebani filius ex matre Iocasta quã ignorande uxorẽ duxerat quattuor suscepit filios Etheoclẽ Polynicẽ Antigonẽ: & Ismenẽ: cũ rescisset Iocastã esse matrẽ & Laiũ patrẽ ad se apud phocida interfectũ: oculos sibi eruit: & in tenebris uitã trahẽs regnũ filiis reliquit: ut alternis annis regnarẽt. Etheocles maior nature regnare cepit Polynices Adrastũ Argiuo℞ regẽ exulatũ abiit: cuius filiã duxit uxorẽ. Finito anno Etheocles sceptrũ fratri negauit & disputans cũ matre Iocasta de utili & honesto adeo tyrãnidẽ cordi esse sibi dixit ut supis diis & inferis ipera re exoptet iũgant̃ inquiẽs eq curribus & cãpi curribus impleant̃. Non. n. relinquã Polynici tyrãnidẽ & addicit hec uerba que uersibus ꝓsecutus est Euripides Missus est ab Adrasto Thydeus qui ẽt Adrasti gñe erat ut regnũ reposceret Etheocles iuregẽtiũ uiolato qnquaginta uiros electos in insidiis posuit: ut thideũ redeũtẽ trucidarẽt quos ille cõfecit oĩs relicto Meone cedis nũcio ob id Adrastus cõparato exercitu Thebanos bello inuasit malo sydere & auib⁹ qm̃ uictus uix ope Arionis equi euasit Alii duces in prelio ceciderãt. Amphiaraus haustus a terra Thideus uulneratus a Menalipo. Hyppomedo in Ismeno submersus. Parthenopeius manu Dryancis confectus. Capaneus ictus fulmine. Polynices & Etheocles cõgressi mutuis uulneribus occubuerũt: Hoc bellũ cecinit Papinius in Thebaide. ¶ Capitalis pniciosus & sceleratus. Dãnat Cice. hãc sñiam Etheoclis uel potius Euripidis q fecit hanc exceptionẽ. Violandũ. s. esse ius gratia regnandi. Hoc enim exẽplo & sñia. Euripidis alii ad hoc scelus irritati sunt ut ipse Cesar. Sed euripides uituperandus nõ est: qm̃ seruabat deco℞ persone quã tractabat: nõ q̃ ipse cẽseret uiolandũ esse ius & pietatẽ pp regnũ. ¶ Ecce tibi non opus est inquit minuta colligere Videamus qd fecit Cesar qui oẽm honestatẽ reliquit & patriã perdidit suã & ciues: & sic insectatur Cesarẽ ut alios tyrannide deterreat. Ecce tibi ex stomacho loquitur: sic & Plinius in epistolis. Ecce tibi regulus. ¶ Amẽs expers prudẽtie: qm̃ ignorat qd sit honestũ: quid utile: & sic illud factũ Cesari laudat. necesse est ut laudat interitũ legum & oppressionẽ qd est omnino nefandũ. ¶ Potest enim ratio quare nõ est utile. Honestate igit̃ concludit hanc disputationẽ dicẽs utilitatẽ dirigendã esse honestate & pro cõperto habendũ nihil esse utile qd non sit honestũ: & hec duo: utile. s. & honestũ idẽ significẽt: si boni uiri & prudẽtes esse uolumus duo uerba utile & honestũ discrepare. i. aliquã discrepãtiam noie ipso uident̃ habere: sed re idẽ esse cũ nihil sit utile qd nõ sit honestũ: hoc est cõtra. Etheoclẽ q matri dixit apud Euripidẽ idẽ esse nomẽ apud oĩs hoies honesti & utilis ue℞ non idẽ haberi: sed esse in opinione sitũ. Nã inquit qbusdã nõ uĩ esse utile & honestũ regnare. Mihi aũt honestũ uidet̃ & utile sed hec ratio cõuenit q propriã utilitatẽ curat nullã iusticie & honestatis habẽs rationẽ.

Põpeiũ taxat. In cesarẽ inuehit̃. Tragedia euripidis q̃ phenissa dicitur. etheoclis malicia. Capitalis. Euripidem excusat. Vtile & honestũ idẽ significant. Ratio tyrãno cõueniens ASCE.

¶ Nunc abeo ad uulgi opinionem. que maior utilitas q̃ regnandi esse possit. Nihil contra inutilius ei qui id iniuste consecutus sit inuenio. cũ ad ueritatem cepi reuocare rationem. Possunt enim cuiq̃ esse utiles angores sollicitudines diurni & nocturni metus: uita isidiarum periculorumq; plenissima. Multi iniqui atq; infideles regno pauci boni sunt (inquit Accius) at cui regno quod a Tantalo & Penelope proditũ iure obtinebatur: nam q̃to plures ei regi putas qui exercitum populi Romani populũq; ipsum Romanum oppressisset ciuitatemq; bono modo liberam sed ẽt gentibus imperantem seruire sibi coegisset. Hunc tu quas conscientie labes in aĩo censes habuisse. Que uulnera? Cuius aũt uita ipsa potest utilitatis esse cum eius uite ea conditio sit ut qui in illã eripuerit in maxima gratia futurus sit & gloria. Quod si hec utilia nõ sunt que maxime uidẽtur. que plena sunt dedecoris ac turpitudinis satis persuasum esse debet nihil esse utile qd non honestum sit. Quamq̃ id quidem cum sepe alias tñ Pyrrhi bello a. C. Fabricio consule iterum & a senatu nostro iudicatum est. Cũ enim rex Pyrrhus. P. R. bellum ultro intulisset cũq; de Imperio certamen esset cum rege generoso ac potenti. perfuga ab eo uenit in castra

¶ Nunc abeo. ¶ Ordo est. Ego abeo idest trãseo nunc ad opinionem uulgi que utilitas possit esse maior q̃ supple utilitas aut potestas regnandi. q. d. nulla. Contra idest ecõtrario. ego nihil inuenio inutilius ei qui consecutus sit id iniuste supple q̃ regnare cum ego cepi reuocare rationem ad ueritatem. enim pro quia quero sup. an angores. i. angustie mentis & sollicitudines & met⁹ diurni & nocturni. uita plenissima insidiarum & periculorũ possunt esse utiles cuiq. q. d. Minime. Actius poeta antiquus inquit Multi sunt iniqui atq; ifideles regno. at. i. sed cui regno: quod proditum. i. hereditario iure relictum a Tantalo Penelope eius filio obtinebatur. Nam quanto plures supple subiectos putas ei regi qui oppressisset exercitũ populi Romani & ipsum populum Romanum & qui coegisset ciuitatem non modo liberam: sed ẽt imperantem gentibus seruire sibi. q. d. infinito plures regebat Cesar. q̃ Tantali successor. Et tamen dixit eum non bonũ esse regno. Quas labes conscientie: & que uulnera censes hunc habuisse in animo. Autem pro sed cuius utilitatis potest ipsa uita esse cum ea sit conditio eius uite ut qui eripuerit illum sit futurus in maxima gratia & gloria: q̃ si hec. s. regna nõ sunt utilia que maxime uidetur sup. utilia esse: qa sunt plena dedecoris ac turpitudinis debet esse psuasum satis nihil esse utile: qd non sit honestum: q̃q̃ id quidẽ cũ sepe alias. i. alio tpe tñ bello pyrrhi iudicatũ est a Caio Fabricio cõsule ite℞. i. scdm & a senatu nr̃o. i. romano cũ. n. rex pyrrhus intulisset ultro. i. non lacessitus po

ERAS. Historia Pyrrhi medico epistolã Fabricio missa narrat. Rex pyrrhus.

Fabricii eiq; est pollicitus si premium ei proposuisset se.ut clam uenisset.sic clam in pyrrhi castra rediturum & eum ueneno necaturum. Hūc Fabricius reducendū curauit ad pyrrhum.idq; eius factum a senatu laudatum est.At qui si speciem utilitatis opinionemq; querimus magnum illud bellum perfuga unus & grauem aduersariū imperii sustulisset.Sed magnū dedecus & flagitium qui cum laudis certamen fuisset eum non uirtute sed scelere superatū. Vtrum igitur utilius uel Fabricio(qui talis ī hac urbe qualis Aristides athenis fuit)uel senatui nostro qui nunq̄ utilitatē a dignitate seiunxit armis cū hoste certare an uenenis? Sin glorie causa imperium expetendū est scelus absit in quo non potest esse gloria. Sin ipse opes expetuntur quoquomodo non poterūt esse utiles cū infamia nō igit̃ utilis illa.L.philippi.Q.filii sñia quas ciuitates.L.Sylla pecunia excepta ex senatusconsulto liberauisset ut he rursus uectigales essent.neq; his pecuniā quam pro libertate dederant redderemus ei senatus est assensus Turpe imperio.Pyrataꝝ.n.melior fides q̄ senatus. At aucta uectigalia utile igit̃ quousq; audebūt dicere.q q̄ utile qd non honestū. pōt aūt ulli imperio qd gloria debet fultū esse & beniuolentia socioꝝ utile esse odiū & infamia.Ego aūt cū Catone meo sepe dissensi.nimis .n.mihi uidebat̃ pfracte erariū uectigaliaq; defendere oia publicanis negare multa sociis cū in hos bñfici eē deberemus cū illis sic agere ut cū colonis nostris soleremus. Eoq; magis quo illa ordinū cōiunctio ad salutē reipu.pertinebat male ēt curio cū causam trāspadanorū equā esse dicebat semper aūt addebat uincat utilitas potius dicere non esse equā: quia non esset utilis reipubli.q̄ cū utilē esse diceret.nō esse equā fateretur.

pulo Ro.bellum cūq; certamen esset cum rege generoso(erat enim pyrrhus de genere eacidarum)& potenti scilicet pyrrho de imperio perfuga uenit ab eo in castra Fabricii & pollicitus est ei si proposuisset ei premium ut clam uenisset:se rediturum in castra pyrrhi & necaturum eum ueneno.Fabricius curauit hunc reducendum ad pyrrhum & id eius factum laudatum est a senatu. At qui idest & tamen certe:si nos querimus speciē & opinionē utilitatis ille unus perfuga sustulisset illud magnū bellum & grauem aduersarium imperii sed magnum dedecus & flagitium fuisset enim qui cum idest cum quo certamen laudis.i.de imperio fuisset non superatum supple fuisse uirtute:sed scelere igitur utrum fuit utilius uel Fabricio qui fuit talis in hac.i. nostra scilicet Romana urbe qualis Aristides fuit Athenis qui ut supra dictum est consilium turpe. Themistocles dissipauit: uel senatui nostro qui nūq̄ seiunxi utilitatem a dignitate utrum dico utilius fuit an certare cum hoste armis aut uenenis quasi dicat haut dubie armis:Sin idest sed si imperium est expetēdum causa glorie absit scelus in quo non potest esse gloria. Sin idest sed si ipse opes expetuntur ipse non poterunt esse quoquo.i.quocūq; modo utiles cum infamia.Igitur illa sententia lucii philippi filii quinti fuit utilis uidelicet ut he ciuitates quas ciuitates lucius Sylla liberauisset pecunia accepta ex senatuscōsulto: essent rursus uectigales.i.tributarie & uectigal pēdentes popu.ro.& neq; redderemus his pecuniam quam dederunt pro libertate.Senatus est assensus ei scilicet sententie quod supple est turpe imperio enim pro quia fides Pyrararum idest latronū maris est melior q̄ senatus a quibus enim pecuniam semel acceperint liberos dimittunt at idest sed (dicit forte) uectigalia supple sunt aucta idest redditus & prouentus annuales sunt sic aucti fisco. Igitur utile supple fuit.Ad quod Cice. Quo usq; tandem audebunt dicere quicq̄ utile quod nō honestum aut pro sed an supple odium & infamia potest esse utile illi imperio : quod debet esse fultū.i. sustentatum gloria(contra infamiam) & beniuolentia sociorum(contra odium)quasi dicat minime.Ego dissensi sepe etiam cum Catone meo uidebatur enim mihi defendere nimis prefracte idest attente sicut alicui prefracti solent: erarium idest thesaurum publicum & uectigalia:& negare omnia publicanis idest uectigalium redemptoribus.i.ne forte adhuc dubites iis qui cum dicunt publicos prouentus certa summa ultra quam quicquid receperunt eorum est & circa quam si quid defuerunt restituunt.Cato ergo nolebat quicq̄ eis concedi:sed fecit p ministros reip.prouentus colligere & uidebatur negare aut negare.i.negabat multa sociis cum deberemus esse benefici.in.i.erga hos uidelicet socios:& cū soleremus agere cum illis.s.sociis ut cum colonis nostris & eo magis quo illa coniunctio ordinum.s.equitum pertinebat ad salutem reipublice Male etiam curio cum dicebat causam transpadanorum.i.trans padum habitantium esse equam:addebat autem semper uincat potius diceret supple causam eorum non esse equam.i.iustam quia non esset utile reipublice q̄ cum diceret supple eam esse utilem fateretur non esse equam. ¶ Nunc ab eo transeo inquit ad opinionem populi:qui dicit nullam esse maiorem utilitatem q̄ regnare & hanc confutat Ciceronis qm̄ ipse dominatus multas habet multitudines & metum quod probat uita tyrannorum quibus pauci sunt fideles immo nulli hec argumēta sumuntur eripidis phenicis carminibus in quibus Iocastra proponit Etheocli filio incōmoda quibus tyranni(plus equo cupidi)afficiuntur. Et affert carmen Accii qui in tragedia que inscribebatur Thyestes dixit paucos esse bonos regno:sed multos iniquos & infideles:si hoc inquit contingeret Thyesti qui paternum auitumq; regnum tenebat:quid debent putare tyranni qui iniuste dominantur:& liberas ciuitates occupant ut fecit Cesar: cuius exitus docuit paucos esse fideles regnare uolentibus Accius scriptor tragediarum fuit de quo Fabius liber.x. Tragedie scriptores.Accius atq; pacuuius clarissimi claritate sententiaꝝ uerborumq; pondere autoritate persona-

ERAS. Turpis eoq; nec utilis. L.Philippi sñia.

ERAS. Curii uicant utilitates.

MARS. Domiatus sollicitudinibus plenus. Carmen accii.

tum ceterum nitor & summa in excolendis operibus magnus magis uideri potest temporibus q̄ ipsis defuisse Virium tamen Accio plus tribuitur. Pacuuium uideri doctiorem: qui esse docti affectant uolunt. ¶ Multi iniqui hoc est carmen Accii. ¶ At cui regno quasi dicat si regno quod iure obtinebatur pauci boni sunt qui iniuste imperantibus occidere debet. ¶ Et pelo pe: quoniam atreus & Thyestes (ut dictum est) filii fuerunt pelopis Hypodamie & pelopes fuit filius tantali. ¶ Proditum hereditario iure relictum: quoniam erant nepotes. Tantali iouis filii. ¶ Ei regi Cesari quem inuidiose regem appellat. nomen quippe regium abhominatum erat apud Romanos & execrabile. ¶ In maxima gloria: hoc dicit in laudem Bruti & ceterorum tyrannicidarum. ¶ Quāq̄ id quidem hoc inquit quod dixi persuasum esse debere ueteres Romani sic indicauerunt: & ponit exemplum Pyrrhi atq; fabricii qui utilitatis speciem sine honestate repudiauit. Cum fabricius (autore Plutar.) consulatum iniisset ueniens quidem ad eum in castra epistolam a medico Pyrrhi scriptam Fabricio reddidit in qua pollicebatur se Pyrrhum ueneno necaturum si sibi premium daretur. Fabricius hominis consilium detestatus statim Pyrrhum litteris monuit: ut insidias medici caueret. Littere huiusmodi fuerunt. Ca. Fabricius & Qu. Emilius consules Pyrrho regi salutem. Neq; amicorum. neq; hostium fortunatus estimator esse uideris cognosces enim cum epistolam hanc ad te transmissam perlegeris: te bonis quidem ac iustis uiris bellum inferre malis uero atq; iniustis confidere. Hec autem non tui gratia nota facimus tibi: sed ne mors tua nobis calumniam afferat. quasi uirtute nequiremus te superare dolo contendisse. Cice. aliter narrat. Sene. lib. xxiiii epistola dicit Fabricius medico Pyrrhi promittente uenenum se regi daturum monuit. Pyrrhum caueret insidias. ¶ Vltro sponte nulla Romanorum lacessitus iniuria: nam uenit ut dictum est in auxilium Tarentinorum: ergo cum ultro bellum intulisset uidebantur Romani habere iustam causam tollendi e medio Pyrrhum quocūq; modo: sed semper apud ipsos ualuit honestas. Adde etiā q̄ de imperio & gloria dimicabatur: non de uita: ut in primo uolumine patuit ubi Cice. precipit quid agendum sit: cum de imperio certatur. ¶ Quicū. cum quo Romani de laude certabant. & sic concluditur a Cice. nihil esse gloriosum: nihil utile cum infamia: & sic damnat. Lu. Philippum qui specie utilitatis ductus ea censuit: que nullam habebant honestatem. Quoquomodo. quacunq; ratione per fas & nephas. ¶ Vectigales: ut iterum essent tributarie q̄uis Lelius Sylla eas liberauisset ex uoluptate senatus: cum soluisset pecuniam pro utilitate reipu. ¶ At Aucta uectigalia potuisset aliquis hoc dicere aucti sunt ob id publici redditus ergo utile. ¶ Respondit Cice. nihil esse utile quod in se turpitudinem habeat. Fultum subnixum firmatum & stabilitum. nemo enim potest esse felix aliena infelicitate. de his rebus dictum est satis loco suo. ¶ Ego etiam non audet reprehendere. Catonem: qui publicam utilitatem enixissime defendebat: sed dixit se ab eo dissensisse aliquando: cum aliqua remittenda sint publicanis interdum: ut equitas locum habeat. ¶ Redemptores enim uectigalium ut erat apud antiquos equites Romani faciunt interdum iacturam: nisi aliquid remittatur: q̄ tamen ab illis iure exigi posset. Cicero maxime fuit publicanos: quoniam ipse erat ex ordine equestri: & equites erant publicani ut dictum est. ¶ Prefacte obstinate: & nulla habita ratione equitatis. Prefractum dicitur durum & inflexibile. ¶ Vectigalia publiquos reditus. ¶ Publicanis qui uectigalia redimunt de publicanis & uectigalibus dictum est. ¶ Ordinum equitum scilicet que negocia publica tractabant.

Nomen regiū execrabile.

Fabricii littera ad pyrrhū. Apud romanos semper p̄ualuit hōestas.

Lu. philippum dānat.

Fultum.

Cato publice utilitatis amator.

Equites erant publicani.

Prefracte Prefractum.

ASCE.

¶ Plenus est sextus liber de officiis Hecatonis taliū questionum sit ne boni uiri in maxima charitate annone familiam non alere in utrāq; partem disputat sed tñ ad extremum utilitate putat officiū dirigi magis q̄ humanitate. Querit si in mari iactura facienda sit equi nō preciosi potius iacturam faciat an seruuli uilis. Hic alio res familiaris alio duxit humanitas. Si tabulā de naufragio stultus arripuerit. Extorquebit ne eam sapiens si potuerit. Negat quia sit iniurium. Quid dñs nauis eripiet ne suum. Minime. Non plusq̄ si nauigantem in alto eiicere de naui uelit quia sua nō sit quo ad enim peruentum sit eo quo sumpta nauis est non dñi est nauis sed nauigantium. quid si in una tabula sint dua naufragi eque sapientes: sibi uterq; rapiat an alter cedat alteri. Cedat alteri. Cedat uero. sed ei cuius magis intersit uel sua uel reipub. causa uiuere. quid si hec paria in utroq; nullum erat certamen. sed quasi in sorte aut dimicando uictus alteri cedat alteri.

¶ Quid si pater phana expilet cuniculos agat in erarium. indicet ne id magistratibus filius nephas id quidem est quinetiam defendat patrem si arguatur.

¶ Sextus liber Hecatonis discipuli panetii stoici de officiis est plenus talium questionum uidelicet ne idest an sit boni uiri idest pertineat ad bonum uirum non alere familiam in maxima charitate. i. penuria annone. i. uictualium & disputat in utrāq; partem: sed tñ ad extremū putat officium dirigi utilitate magis q̄ humanitate. Querit si in mari faciēda est iactura an faciat potius iacturam. equi preciosi: an uilis seruuli hoc. i. hoc casu res familiaris ducit alio. i. ad alium uidelicet ad saluationem equi & humanitas ducit alio uidelicet ad saluationē serui: quia hominis. Si stultus arripuerit tabulam de naufragio an sapiens extorquebit. i. uiolenter auferet eam e manibus stulti si potuerit: negat. s. Hecato: quia sit iniurium. qui dominus nauis est sup. eripiet ne suum. Respondet minime: non plusq̄ si uelit eiicere de naui nauigantem in alto. s. mari quia. s. nauis non sit sua quo ad. i. usq; quo peruentum sit eo quo nauis est sumpta nauis non est domini: sed nauigantiū. Quid si in una tabula sint duo naufragi eque sapientes rapiat ne uterq; sibi an alter cedat alteri: cedat uero idest re uera alter alteri sed ei supple cedat cuius magis inter sit uel sua uel reipu. causa uiuere. quid supple fiat si hec supple sint paria idest equalia in utroq;. Respondit nullum erit certamen sed alter cedat alteri quasi uictus in sorte. aut in dimicando: forte melius legas haud. idest non in dimicando. Quid supple dicatur si pater expilet. i. spoliet

ERAS. Sumpta cōducta

ERAS. Agere cuniculos ut agere rimas.

ſana. ideſt templa: & ſit ſacrilegus & agat cu/
niculos.i.ſubterraneos meatus quates faciunt
lepores cuniculi in errariũ.i.quibus perueniat
ad errariam indicet ne filius id magiſtratibus
quidem.i.certe.i.nephas.ſ.filium reuelare ſacri
legium patris quinetiam defen dat.i.defende/
re debeat patrem ſi arguatur.i.accuſetur ſacri/
legii. Igitur patria non preſtabit.i.non erit pre
ſtantior omnibus officiis: immo uere: ſed con
ducit: & utile eſt ipſi patrie habere ciues pios
in parentes quid ſi pater occupabit tyrannidẽ
ſi conabitur prodere patriã. ſilebit ne filius im
mo uero obſecrabit patrẽ ne id faciat. Si nihil
proficiet. accuſabit & minabitur ẽt ad extremũ
ſi res ſpectabit.i.tendet ad perniciẽ.i.deſtructio
nẽ patrie ipſe anteponet ſalutẽ patrie ſaluti pa
tris. Querit ẽt Hecato.ſ.ſi ſapiens imprudens
.i.neſciens quid fecerit. accipiet nummos adul
terinos.i.falſos & non iuſte materie pro bonis
cũ ipſe reſcierit.i.poſt ea perceperit falſos eſſe:
ne.i.an ſit ſoluturus eos ꝓ bonis ſicuti debeat
Diogenes ait ſup. ꝙ ſic antipater negat cui.ſ.
antipatro ego (inquit Cice.) potius aſſentior.
Qui ſciens uendat uinum fugiens.i. non con
ſeruans bonitatẽ ſuam: aut in uaſe cõtineri ne
quiens quin obuertatur. ne.i.an debeat dicere
diogenes putat non neceſſe eſſe ſup. dicere an
tipater exiſtimat.i.iudicat ſupple eſſe boni uiri
ſup. dicere. He.i.huiuſmodi ſunt quaſi contro
uerſie.i.queſtiones ad utrãq; partem diſputa/
biles in iure ſtoicorum ne.i.an uitia ſup. ſunt
dicenda in uendendo mancipio. Reſponde.
Non niſi ea que niſi dixeris mancipium redhi
beatur rehaberi uenditor cogatur iure ciuili.
Sed hic in hac re uidetur alteri .ſ. ſtoicorũ ſup.
hec uitia.ſ.mendacem eſſe aleatorem.i.luſorẽ
aleis furacem ebrioſum eſſe dicẽda eſt.i. opor/
tere dici uidentur alteri non dicenda. Si quis
uendens aurum putat ſe uendere auricalcum
.i. metallum ſimile auro in colore ne.i. an uir
bonus emptor ſcilicet iudicet ei illud eſſe au/
rum cum emat denarium ſiue denario ſiue de
nariorum. perſpicuum eſt iam & qui uideatur
mihi & que ſit controuerſia inter eos philoſo/
phos quis nominaui ne.i.an pacta & promiſ
ſa ſint ſemper ſeruãda que facta ſint nec ui nec
dolo malo ut pretores ſolent ſup. preſcribere.
¶ Si quis dederit cuipiam medicamentum ad
aquam intercutem.i. hydropiſim & pepigerit
.i.in pacto habuerit ne unq̃ uteretur poſt ea il
lo medicamento ſi ſanus factus fuerit illo me
dicamento & inciderit aliquot annis poſt.i.po
ſtea in eundem morbum nec impetret ab eo
qui cum.i.cum quo pepigerat.i.tale pactum fe
cerat ut liceat item.i.iterũ uti eo quid ſit facien
dum cum is ſit inhumanis qui non concedat
uti nec quicq̃ iniurie fiat ei ſi ſup. utat᷑. Reſpon
ſio Conſulendum.i. auxiliandũ quaſi conſilio
eſt uite & ſaluti quid ſi quis ſapiens ſit rogatus
ab eo qui heredẽ faciat cũ ſeſtertium milies.i.
mille ſeſtertiũ ſiue ſeſtertiorum (ſed conſuetius
dicunt periti millies ſeſtertiũ) relinquatur eis ex
teſtamento ut anteq̃ adeat hereditatẽ ſaltet lu/
ce uel potius luci.i.tempore lucis palam ideſt

ERAS. Fugiens quod duraturum non ſit.

ERAS. Aqua intercus q̃ hydropſ aut hydropiſis

ERAS: De ſole & phaetome filio.

ERAS. De theſeo & neptuno.

Igitur non patria preſtabit omnibus officiis. immo ue/
ro. ſed ipſi patrie conducit pios habere ciues in paren
tes. Quid ſi tyrannidem occuparet. ſi patriã prodere
conabitur pater ſilebit ne filius immo uero obſecrabit
patrem ne id faciat. ſi nihil proficiet. accuſabit minabi
tur & ad extremum ſi ad perniciem patrie res ſpecta/
bit patrie ſalutẽ anteponet ſaluti patris. Querit etiã
ſi ſapiens adulterinos nũmos accipiet imprudens pro
bonis cum id reſcierit ſoluturus ne ſit eos ſi cui debeat
pro bonis Diogenes ait Antipater negat cui potius aſ
ſentior. Qui uinũ fugiens uendat ſciens debeat ne dice
re non neceſſe putat Diogenes Antipater uiri boni ex
timat. He ſunt quaſi controuerſie in iure Stoicorũ. In
mancipio uendẽdo dicenda ne uitiat Non niſi ea q̃ niſi
dixeris redhibeat᷑ mancipiũ iure ciuili. Sed hic mẽda
cẽ eſſe aleatorem furacẽ ebrioſum alteri dicenda uidẽ
tur alteri non dicenda uidentur. ſi quis aurũ uendens.
Auricalcũ ſe putat uendere iudicet ei ne uir bonus au
rum illud eſſe cũ emat denario qđ ſit millenariũ. Per/
ſpicuũ eſt iam & quid mihi uideatur: & q̃ ſit inter eos
philoſophos quos noĩaui cõtrouerſia. Pacta & ꝓmiſſa
ſemp ne ſeruãda ſint q̃ nec ui nec dolo malo (ut p̃tores
ſolent) facta ſint. Si qs medicamentũ cuipiã dederit ad
aquã itercutẽ pepigeritq; ne illo medicamẽto unq̃ po
ſtea uteret᷑. ſi eo medicamẽto ſanus factus fuerit & an
nis aliquot poſtea inciderit in eũdem morbũ nec ab eo
qui cũ pepigerat impetret ut itẽ eo liceat uti qđ faciẽ/
dũ ſit cũ ſit is inhumanus. q non cõcedat uti nec ei qcq̃
fiat iniurie. Vite & ſaluti cõſulendũ eſt Quid ſi qs ſa
piens rogatus ſit ab eo q heredẽ faciat cũ ei teſtamẽto
ſeſtertiũ millies relinquat᷑ ut anteq̃ hereditatẽ adeat
luce palã in foro ſaltet idq; ſe facturũ ꝓmiſerit q; aliter
eũ heredẽ ſcripturus ille non eſſet faciat qđ ꝓmiſerat
necne ꝓmiſiſſet nollem: & id arbitror fuiſſe grauitatis
qm̃ ꝓmiſerit ſaltare in foro turpe ducet honeſtius mẽ
tiet᷑: ſi ex hereditate nihil excepit q̃ ſi cepit. niſi forte
eã pecuniã in reip. magnũ aliqđ tp̃s cõtulerit: ut uel ſal
tare eũ cũ p̃rie cõſulturus ẽt ſit turpe non ſit. At ne illa
qdem ꝓmiſſa ſeruãda ſunt que nõ ſunt hiſ ipſis utilia
qbus illa ꝓmiſeris Sol Phaetõti filio (ut redeamus ad
fabulas) fatuꝝ ſe dixit qcqd optaſſet: optauit ut incur
rũ p̃ris tolleret᷑ ſublatus ẽ atq; inſanus anteq̃ cõſtitit
ictu fulminis deflagrauit q̃to melius fuerat in hoc pro
miſſum patris nõ eſſe ſeruatũ Quid quod Theſeus
exegit promiſſum a neptuno. cui cum tres optiones

Neptunus dediſſet optauit interitum Hypoliti filii ſui cui cũ is patri ſuſpectus eſſe de nouerca quo optato impetrato Theſeus in maximis fuit luctibus quid Agamẽnon cũ deuouiſſet diane quod in ſuo regno pulcherrimũ natum eſſet illo anno immolauit Ephigeniã qua nihil erat eo quidem anno natũ pulchrius promiſſum potius non faciendũ q̃ tetrũ facinus admittendũ ſunt ergo promiſſa non facienda nonnunq̃ neq; ſemp depoſita reddenda ſunt. Si gradium quis apud te ſane mentis depoſuerit: repetat inſaniens reddere peccatũ ſit non reddere officium Quid ſi is qui apud te pecuniam depoſuerit bellum inferat patrie reddes ne depoſitum non credo. Facies enim contra rempubli. que debet eſſe chariſſima. Sic multa que natura honeſta uidẽtur eſſe temporibus fiunt non honeſta facere promiſſa ſtare conuentis: reddere depoſita cõmutata utilitate fiunt non honeſta. At de his quidem que uidentur eſſe utilitatis contra iuſticiam ſimulatione prudentie ſatis arbitror dictum. Sed quoniam a quattuor fontibus honeſtatis. primo libro officia duximus in eiſdẽ uerſabimur cum docebimus ea que uidẽtur eſſe utilia neq; ſint cum ſint uirtutis inimica. Ac de prudentia quidem quam uult imitari malicia. Itemq; de iuſticia que ſemper eſt utilis: diſputatum eſt.

in conſpectu omnium in foro & promiſerit ſe id facturum. q. i. quia ille aliter non eſſet ſcripturus eum heredem faciat illi quod promiſſerat: necue. i. an non dicit. Ci. ego nollem promiſiſſe & ego arbitror id fuiſſe grauitatis: quoniam promiſerit ſaltare in foro quod turpe decet mentietur honeſtius ſi nihil exceperit ex hereditate q̃ ſi ceperit: niſi forte contulerit eam pecuniam in aliquod magnum tempus ideſt magnam exportionitatem utpote tẽpore egeſtatis reipub. uel ideſt etiam non ſit turpe eum ſaltare cum ſit conſulturus etiam patrie. At ne illa quidem promiſſa ſeruanda ſunt: que non ſunt utilia hiſipſis quibus promiſeris illa. Sol (ut redeamus ad fabulas) dixit ſe facturum eſſe filio Phaetonti quicquid optaſſet & optauit filius ut tolleretur in currum patris ſublatus. i. ſurſum latus eſt: atq; ipſe inſanus anteq̃ conſtitit in curru. ſ. deflagrauit. i. totus exarſit ictu fulminis: q̃to melius quaſi dicat multo fuerat promiſſum patris non eſſe ſeruatum in hoc. Quid q theſeus exegit promiſſum a neptuno: cui cum neptunus dediſſet tres optiones. optauit interitum hypoliti filii ſui cui patri cum is. ſ. filius hypolitus cum eſſet ſuſpectus de nouerca. ſ. phedra que primum fuerat hypolito deſponſata: & ita amans eum pluſq̃ patrem interpellauit eum de ſtupro: q recuſantem falſo crimine apud patrẽ detulit. quo. ſ. interitu optato & impetrato Theſeus fuit in maximis luctibus quid agamẽnon ſupple fecit. ſapientius cum deuouiſſet Diane quod natũ eſſet illo anno pulcherrimum in ſuo regno immolauit iphigeniam. ſ. filiam ſuam qua nihil illo anno pulchrius natum erat Promiſſum ſupple erat potius non faciendum q̃tam tetrum. ſ. dirum & immane facinus admittendum. Ergo & promiſſa ſunt ſupple non nunq̃. i. aliquando non facienda. Neq; depoſita. i. ſub fide in cuſtodiam data: ſunt ſemper reddenda. Si quis ſane mentis exiſtens depoſuerit apud te gladium & ipſe inſaniens repetat peccatum ſit reddere: & officium non reddere. Quid ſi is qui depoſuerit apud te pecuniam inferat patrie bellum: reddes ne depoſitum credo inquit Cicero q non enim pro quia tu facies ſcilicet reddideris contra rempublicam que debet eſſe chariſſima. Sic multa que uidentur eſſe honeſta: natura ideſt per naturam fiunt temporibus ideſt per diuerſitatem temporis non honeſta utpote facere promiſſa ſtare conuentis: reddere depoſita utilitate cõmutata ideſt ablata faciendo & addita negando fiunt honeſta ſi ſupple feceris. At ideſt ſed ego arbitror ſatis dictum quidem ideſt certe de his que uidentur eſſe utilitatis contra iuſticiam ſimulatione per ſimulationem prudentie. Sed quoniam duximus primo libro officia a quattuor fontibus honeſtatis: que uirtutes cardinales appellantur: nos uerſabuntur cum in eiſdem docebimus ea que uidentur eſſe utilia neq; ſint cum ſint uirtutis inimica. Ac de prudentia quidem quam malicia uult imitari. itemq; de iuſticia que eſt ſemper utilis eſt diſputatum. ℭ Charitate penuria. ℭ Magis quam humanitate. & ſic ab officio diſcedebant: quoniam officium non eſt niſi ſit honeſtum ergo officium non poteſt dirigi utilitate: que ab honeſtate ſeiuncta ſit. ℭ Querit erat queſtio. Hecatonis que per ſe clara eſt. ℭ Hic in hac queſtione. quoniam res familiaris hortatur retinere equum uult precii: & humanitatis ſeruulum q̃uis uilem. Si tabulam alia queſtio. ℭ Tabulam cui inſipidem euadit ad littus. ℭ Quid dominus nauis alia queſtio. an domin⁹ nauis debeat aut iure poſſit eripere tabulam: & dicitur q non qm̃ nauis eſt tunc nauigantium uectorum. ℭ Quo ad locum quo ut perueniremus nauem conduximus & ſumpſimus. ℭ Quid ſi una alia queſtio. ℭ Sed ei. ſ. cedat cuius uita utilior eſt magis reipub. Si aũt in utro q omnia paria ſunt: alter alteri cedet ac ſi iacta: ſorte uictus eſſet aut pugnando. ℭ Quid ſi pater alia queſtio ipſius Hecatonis. ℭ Cuniculos ſubterraneos meatus ut furaretur pecuniam ex erario. ℭ Arguatur reprehendatur & accuſetur id feciſſe. Igitur inquit Cicero. Si ita fecerit filius patria non preponetur omnibus aliis rebus. ℭ Preſtabit erit preſtantior & charior omnibus officiis que aliis debemus. Immo uero ſcilicet omnibus preſtabi inquit quod quoniam utile eſt patrie habere filios pios in parentes. ℭ Quid ſi alia queſtio. ℭ Prodere decipere. unde proditores oppugnare (inquit Aſconius pedianus) inimici & hoſtis eſt. Prodere grauius cum ad eos qui amici eſſe debent referatur. ℭ Querit etiam. alia queſtio. Adulterinos. non ueros & bonis: quod noſtro tempore uulgo fit: & quotus quiſq; eſt qui dubitet adulterinos nummos ſoluere. ℭ Ait affirmat Diogenes ipſum ſoluturum citra reprehenſionem quod non quod negabat Antipater ſecutus ſanctitatem ſtoicorum & preſcriptum boni uiri quem ſentimus tantum. ℭ Qui uinum fugiens alia queſtio. Vinum fugiens dicitur quod non conſeruat bonitatem quam pre ſe fert: ſed cũ mutatur putreſcit. unde fugere eſt quaſi putrefieri; & littere dicuntur fugere cum corrũpuntur ergo

ERAS. De agamẽnone & filia Immolata.

Hecatonis queſtiones. Alia queſtio de naufragiis. Cũiculi. Prodere. Proditores oppugnare & prodere differũt. Fugeř redhibere. Redhibitio. Auricalcum.

qui tale uinum uendit:dicere illud esse fugiens. ¶ Sunt quedam uina que non durant & si quis illa tanq̃ duratu ra emeret faceret iacturam. ¶ Redhibeatur opus sit recipere mancipium ueditũ. Vlpianus ait. Redhibere est face re ut rursus habeat uenditor qd̃ habuerat:& quia reddendo id faciebat Idcirco redhibitio est appellata quasi reddi tio cũ redditur ab emptore mancipium uenditori:& a iure consultis ponuntur morbi & cause quibus mancipium redhibeatur. ¶ Sed hic in hac parte & re Diogeni placet ut non dicantur uitia Antipatro aũt ut dicantur. ¶ Aleato rem qui ludo alee teneatur Si quis aurum. alia questio. ¶ Auricalcũ est es montanum habens aliquã similitudinẽ auri in colore:materna lingua dicit letton. ¶ Nec ui:de hoc supra dictũ est. quod ui metu sue causa & de dolo qm̃ pretores dolo promissa aut ui:rara. non habebantur. Ponit igitur exemplum de eo quod promissum est nec ui nec dolo. ¶ Ad aquam intercutem ad morbum hydropisim Pepigerit. pactus fuerit. ¶ Eundem morbum hydropisim. ¶ Qui cum. i. qd̃ pactum fecerat. Vite & saluti statuit Cicero & indicat non esse standum tali promisso:sed uite con sulendum utendũq; medicamento ẽt non permittente medico. qui cum perneget ab humanitate discedit. ¶ Qui si quis sapiens alia questio. ¶ Promisisse nollent respondet Cice. proposite questioni dicens sapientis uiri & grauis fuisse non promittere:sed qa promisit laudabilius erit in hoc mentiri:nihil. s. ex hereditate accipere nisi forte pecu niam illa hereditate relictam collaturus aliqñ sit in utilitatẽ reipu. ¶ Grauitatis constantie & uirtutis. ¶ Sed ducet existimabit esse turpe & preter decoꝝ sapientis saltare in foro. ¶ Honestius maiore laude si nihil capiet ex heredita te:qm̃ ostendit antiquiorem esse sibi uirtutem & decorum oĩbus aliis rebus. ¶ Magnum aliquod tempus. i. in ali quã difficultatem & necessitatem reipu. cui adesse debemus & quicquid pro illa facimus decet. ¶ Ac ne illa quidem. Nunc de promissis non seruandis disputat de quibus dictum est in primo uolumine & ponit exemplum de sole & Phaetonte. Neptuno:& Theseo Agamẽnone & Iphigenia filia quam immolauit. Aliqui dicunt Agamennonẽ cum grecorum classis aulide conuenisset:imprudentẽ interuenisse capream pascentem & Diane sacra. Numen ob id ira tum placari sanguine Agamennonis filie poposcite. Vlixemq; simulantem. Achilli desponsatam a Clitennestra ma tre uirginem accepisse:& ante aras uitta tam statuisse Achilleq; ceterosq;:qui sacrificio preerant puellam regi scytha rum clausa emendasse & sic taurisse Diane templo prefuisse. Fabule dicunt seruam fuisse suppositam pro uirgine a Diana. ¶ Tam tetrum crudele & horrendum. ¶ Ergo concludit ostendens hec esse officia a circunstantia:ut suo lo co dictum est. ¶ Quid sit alia questio qua officium & circunstantia ostenditur. ¶ Temporibus conditione: tempo rum presentium. ¶ Cõmutata utilitate: quoniam si sit promissum non est utile illi cui promissum est:& quia utilita ti consulendum est:mutata utilitate mutatur officium hec plana sunt:& in primo libro tractata uberius. ¶ At de his quidem postq̃ disseruit de his:que pertinent ad prudentiam & iusticiam. Cicero captans attentionem transit ad re liqua que pertinent ad fortitudinem & temperantiam:de quibus usq; ad finem disputat:ostendens nihil esse utile: quod fortem uirum dedeceat & temperatum confutans epicureorum opiniones statuentium finem bonorum in uoluptate & firma explorata q̃ corporis ualitudine. ¶ Simulatione idest malicia quadam que prudentiam uidetur imitari cum ab ea distet plurimum. In eisdem fontibus:a quibus officia ducuntur & manant.

Aqua intercutis. Hydropisis. Alia qõ. De promissis nõ seruãdis Exẽplo promissoꝝ non seruãdorum iphigẽia diane imolata. Alia qõ. De fortitudine & prudentia prosequitur. Simulatio idest malicia.

ASCE. Fortitudinis partes. ERAS. Vlixes ne ad troiam iret furere simulauit agrũ proscissum sale serẽs Palãedes odorat⁹ illi⁹ astutiam filium eius qua sulcus du cẽd⁹erat obiecit. Vlisses arte aratrum suspendit. Itaq; detecta fraus. cuius rei mẽor Vlixes postea Palamedẽ falso criminatus oppressit.

Reliquę &c. Determinat de reliquis duabus uirtutibus scilicet fortitudine & temperantia. Et primo de fortitudine dicens. Reliquę sunt idest restant due partes honestatis:quarum altera scilicet fortitudo cernitur in magnitudine & prestantia animi excellentis altera scilicet temperantia in confirmatione & moderatione continentie & temperantie. Vtile uidebatur ulixi (quidem:idest certe:ut poete tragici tradiderunt nam apud Homerum optimum autorem:nulla talis suspitio est de ulixe: sed tragedie insimulant idest insimulãter culpant eum sic) uoluisse simulatione insanie idest quia simulabat se insanum subterfugere militiam: ne scilicet iret in bellum Troianum quod consilium ei non supple fuit honestum at utile supple erat ut aliquis dixerit fortasse regnare: & uiuere ociose ithace idest in ithaca regione cum parentibus cum uxore & cum filio. ¶ An tu. (dicit aduersarius) putas ullum decus idest ornamentum glorie in quotidianis periculis a laboribus esse conferendum cum hac tranquilitate. Responsio. Ego uero idest certe arbitror istam tranquilitatem contẽnendam & abiiciendam quoniam ego arbitror eam supple que non sit honesta:ne utilem quidẽ esse: Quid enim putas ulixem fuisse auditurum si perseuerasset in ipsa simulatione qui cum gesserit in bello maximas res:tamen audiuit hec. ab aiace:in tragedia scilicet sic dicente: ipse quod omnes scitis solus neglexit fidem iusiurandi

Magnitudo uirum reddit prestantia fortem.
Hic animo solidus ac moderatus erit.

☞ Describuntur fortitudinis partes.

Reliquę sunt due partes honestatis quarum altera in animi excellentis magnitudine & prestantia cernitur altera in confirmatione & moderatione continentie & temperantie. Vtile uidebat' ulixi ut quidem poete tragici prodiderunt. Nam apud Homerum optimũ autorem talis de ulixe nulla suspitio ẽ sed insimulãt eũ tragedie simulatiõe insanie militiã subterfugere uoluisse nõ honestũ consiliũ at utile ut aliqs fortasse dixerit regnare & ithace uiuere ociose cũ parentibus cũ uxore cũ filio. An ullum tu decus in quotidianis periculis & laboribus cũ tranquillitate hac cõferẽdũ putas? Ego uero istã contẽnendã & abiiciendã qm̃ que honesta nõ sit ne utilẽ qdẽ eẽ arbitror. Quid. n. auditurũ putas fuisse ulixẽ. si in ipsa simulatiõe pseuerasset q cũ maxĩa res gesserit ĩ bello. tũ hec audiuit ab aiace cuius ipse prĩceps iusiurãdi fuit. Q d oẽs scitis solus neglexit fidẽ furere assimulauit. ne co iret quo instituit. Q d ni palamedis pspicax prudẽtia istius pcepisset maliciosam audaciã. fide sacrata ius p

petuo falleret. Illi uero non modo rem hostibus. uerũ etiã cum fluctibus. id quod fecit dimicare melius fuit q̃ deserere consentiẽtem greciam ad bellum barbaris inferendum. Sed dimittamus & fabulas & externa & ad rem factam nostram ueniamus. M. Attilius Regulus cum consul iterum in aphrica ex insidiis captus esset duce Xãtippo lacedemonio imperatore autem patre Hannibalis Hamilcare Iuratus missus est ad senatum ut nisi essent redditi penis captiui nobiles quidam rediret ipse Carthaginem. Is cum Romam uenisset utilitatis speciem uidebat. sed eam declarat. falsam iudicauit que erat talis manere i patria esse domi sue cum uxore: cum liberis quam calamitatem accepisset in bello communẽ fortune bellice iudicare tenere consularis dignitatis gradum quis hec neget esse utilia. que censes magnitudo animi. & fortitudo animi. Nam locupletiores queris autores. Harum enim est uirtutum proprium nil extimescere omnia humana despicere nihil quod homini accidere possit intolerandum putare. Itaq; quid fecit. In senatum uenit mandata exposuit sententiam ne diceret recusauit q̃din iureiurando hostium teneretur non esse senatorem Atq; illud etiam o stultum hominem dixerit quispiam. & repugnantem utilitati sue reddi captiuos negauit esse utile. Illos enim adolescentes & bonos duces esse. se iam confectum senectute. Cuius cũ ualuisset autoritas captiui retenti sunt. ipse Carthaginem rediit neq; eum charitas patrie retinuit: nec suorum neq; uero tamen ignorabat se ad crudelissimum hostem. & ad exquisita supplicia proficisci. Sed iusiurandum conseruãdum putabat. Itaq; tum cũ uigilando necabatur. erat in meliori causa q̃ si domi senex captiuus periurus. & consularis remansisset at stulte qui non modo non censuerit captiuos remittendos uerumetiam dissuaserit. Quomodo stulte etiam ne si reipubli. conducebat. Potest autem quod inutile reipubli. sit id cuiq̃ ciui utile esse. Peruertunt homines ea que sunt fundamenta nature. cum utilitatem ab honestate seiungunt. Omnes enim expetimus utilitatẽ ad eamq; rapimur. nec facere aliter ullo modo possimus. Nam qs est qui utilia fugiat. aut quis potius qui ea nõ studiosissime prosequatur. Sed quia nusq̃ possumus nisi in laude decore honestate utilia reperire propterea illa prima & summa habe

cuius ipse fuit princeps idest institutor: & assimulauit supple se furere: ne iret eo scilicet Troiam: quo instituit supple ire q̃ nisi perspicax prudentia Palamedis percepisset maliciosam audaciam istius scilicet Vlixis: ipse falleret perpetuo ius sacrata: idest sacramento iusiurandi stabilita fide quam dederat uero pro sed (inquit Cicero) melius fuit illi: id quod fecit: uidelicet dimicare non modo id est non tantum cum hostibus: uerumetiam cum fluctibus q̃ deserere greciam consentientem ad inferendum barbaris scilicet Troianis bellum. Sed dimittamus & fabulas & externa & ueniamus ad rem factam & nostram idest Romanam. Marcus attilius regulus cũ consul iterum idest secundum hoc est secundo loco captus esset in Aphrica ex insidiis: & hoc Xantippo Lacedemonio existente duce. Autem pro sed Hamilcare patre Hannibalis existente Imperatore ipse iuratus idest iuramento astrictus missus est ad senatum scilicet Romanum: ut nisi quidam nobiles captiui essent redditi penis idest Carthaginensibus ipse Regulus scilicet rediret Carthaginem. Is cum uenisset Romam: uidebat speciem utilitatis: sed iudicauit ut res idest euentus declarat eam falsam que scilicet species erat talis. Manere in patria: esse domi sue cum uxore cum liberis & iudicare calamitatem quã accepisset in bello esse communem fortune bellice: & tenere gradum dignitatis consularis quis neget hec esse utilia. Quid idest qualis censes idest putas magnitudo animi & fortitudo negat hec esse utilia quasi dicat nimirum maxima. Nam si queris locupletiores autores. Proprium harum uirtutum est nil extimescere despicere omnia humana nihil putare intollerandum quod possit accidere homini. Itaq; quid fecit supple regulus. Venit in senatum exposuit mandata scilicet Carthaginensium & recusauit ne ipse diceret sententiam: utpote & in proprio facto & supple dixit se non esse senatorem q̃diu teneretur iureiurando hostium. Atq; etiam negauit illud etiam scilicet captiuos reddit esse utile. Vnde quispiam idest forte aliquis dixerit. O stultum hominem & repugnantem sue utilitati. Negauit autem ideo enim pro quia dixit supple illos esse adolescentes & bonos duces: se confectum iam senectute. Cuius scilicet reguli autoritas cum ualuisset captiui sunt retenti: & ipse rediit Carthaginem neq; charitas patrie retinuit eum nec charitas suorum. Neq; uero ignorabat tamen se proficisci ad crudelissimum hostem & ad exquisita supplicia. Sed putabat iusiurandum conseruandum. Itaq; tum idest tunc cum necabatur uigilando erat in meliori causa: q̃ si mansisset domi senex captiuus periurus & consulatis. At stulte (supple dices fecerit) qui non modo non censuerit captiuos remittendos uerumetiam

dissuaserit. Respondet Cicero. Quomodo stulte egerit: etiam ne stulte supple agebat: si conducebat reipublica. Potest autem id quod sit inutile reipubli. esse utile cuiq̃ ciui: quasi dicat minime homines peruertunt ea que sunt fundamenta nature cum idest quando se iungunt idest separant utilitatem ab honestate. Nos enim omnes expetimus utilitatem & rapimur ad eam: nec possumus ullo modo aliter facere. Nam quis est qui fugiat utilia quasi dicat nemo aut potius quis est qui non prosequatur ea scilicet utilia studiosissime idest diligentissime quasi dicat etiam nemo. Sed quia nunquam possumus reperire utilia: nisi in laude decore & honestate propterea nos habemus idest reputamus illa iam dicta scilicet laudem decus & honestatem prima & summa & ducimus nomen utilitatis non tã splendidum idest clarum & gloriosum q̃ necessarium. Quis dixerit. quid igitur est in iureiurando num idest nunquid timemus Iouem iratum si supple deierauerimus. At idest sed hoc scilicet deum irasci periuris: est commune omnium philosophorum non modo eorum scilicet epicureorum qui dicunt deum nihil negocii habere & nihil exhibere alteri idest non curare mortalia: sed etiam eorum scilicet peripateticorum stoicorum: & academicorum qui uolunt deum agere & moliri semper aliquid & nunquam nec irasci nec nocere. Quid autem Iuppiter iratus potuisset plus nocere q̃ ipse regulus nocuit sibi. Igitur nihil nulla fuit uis religionis que peruerteret tãtam utilitatẽ scilicet saluare uitam & tormenta uitare. Responsio pro regulo. An ne faceret turpiter: primum minima idest que sunt minima de malis. Obiectio. Num igitur ista turpitudo habebit tantum mali quantum ille cruciatus Deinde etiam illud Accii supple purgaret regulum querenti enim. Fregisti ne fidem responsum est neq; dedi neq; docui q̃ infideli supple fidẽ quod q̃q̃ dicitur ab impio rege scilicet atreo tamen dicitur luculente idest gloriose & laudabiliter. Addunt etiam quemadmodum nos dicamus quedam uideri utilia que non sint ut hoc ipsum uideatur honestum scilicet reuertisse ad cruciatum causa iurisiurandi conseruati: sed fit non honestum: quia quod esset actum per uim hostium non debuit esse ratum. Addunt etiam quicquid ualde utile sit id fieri honestum etiam si non uideretur antea supple honestum hec fere dicuntur supple contra regulum: sed uideamus: idest discutiamus prima: scilicet obiecta. Iuppiter inquiunt non fuit metuendus ne iratus noceret: quia neq; irasci solet neq; nocere. Hec quidem ratio non magis ualet contra regulum q̃ contra omne iusiu. Sed debet intelligi non qui metus: sed que uis idest uirtus & potestas sit in iureiu. Est enim iusiu. affirmatio religiosa: quod autem promiseris affirmatiue quasi deo teste:

ERAS. Minima de malis subaudi erant deligenda. Eclypsis usitata in sermonib9: uulgo usurpantis.

ERAS. Fides in capitolio Ioui proxima

mus utilitatis nomen. non tam splendidum q̃ necessarium dicimus. Quid est igitur dixerit quis in iureiurando. non iratum timemus Iouem At hoc quidem cõmune est omnium philosophorum non eorum modo qui deum nihil habere ipsum negocii dicunt & nihil exhibere alteri. sed eorum etiam qui deum semper agere aliquid. & moliri uolunt nunq̃. nec irasci deum nec nocere. Quid autem iratus Iuppiter plus nocere potuisset quam nocuit sibi ipse regulus. ¶ Nulla igitur uis fuit religionis que tantam utilitatem peruerteret An ne turpiter faceret primum minima de malis. Num igitur tãtum mali turpitudo ista habebit quantum ille cruciatus. Deinde illud etiam apud Accium. Fregisti ne fidem neq; dedi. neq; do infideli cuiq̃. q̃q̃ ab impio rege dicitur. Luculente tamen dicit. Addunt etiam quemadmodum nos dicamus uideri quedam utilia que non sint sic se dicere uideri quedã honesta que nõ sint. ut hoc ipsum uidetur honestũ conseruãdi iurisiurãdi causa ad cruciatũ reuertisse. Sed fit nõ honestum. quia quod per uim hostium esset actum ratum esse non debuit. Addunt etiam quicquid ualde utile sit id fieri honestum etiam si antea nõ uideretur. Hec fere contra regulum. Sed prima uideamus. Nam fuit igitur Iuppiter metuendus ne iratus noceret quia neq; irasci solet neq; nocere. Hec quidem ratio nõ magis contra regulum q̃ contra omne iusiurandum ualet. Sed in iureiurando. non qui metus sed que uis sit debet intelligi. Est enim iusiurandum affirmatio religiosa quod autem affirmatiue quasi deo teste promiseris id tenendum est. Iam enim non ad iram deorum: que nulla est sed ad iusticiam & ad fidem pertinet. Nam preclare Ennius O fides alma: apta pennis & iusiurandum Iouis. Qui igitur iusiurandum uiolatis fidem uiolat quam in capitolio uicinam Iouis optimi maximi. ut in Catonis oratione est maiores nostri esse uoluerunt. At enim ne iratus quidem Iuppiter plus regulo nocuisset quam sibi nocuit ipse Regulus. Certe si nihil malum esset nisi dolere. id autem non modo non summum malum sed nec malum quidem esse maxima autoritate philosophi affirmãt quorum quidem testem non mediocrem. sed aut scio aut grauissimum Regulum nolite queso uituperare. Quẽ enim locupletiorem querimus. q̃ principem publice reti-

nendi officii causa cruciatum subiecit uoluntarium. nam qui aiunt minima de malis. hi ut turpiter potius calamitose. An est ullum maius malum turpitudine. Que si in deformitate corporis habeat aliquid offensionis quanta illa deprauatio: & feditas turpificati animi debet uideri. Itaq; neruosius qui illa disserunt solum audent malum dicere id quod turpe sit. qui autem remissius. hi tamen non dubitent summum malum dicere. Nam illud quidem neq; dedi. neq; fidem infideli cuiq̃ idcirco a poeta dicitur quia cum tractaretur Atreus persone seruiendum fuit. Sed si huic sibi sumunt nullam esse fidem que infideli data sit uideãt ne queratur latebra periurio. Est autem etiam ius bellicum fidesq; iusiurandi sepe hosti seruanda. Quod enim iuratum est. ut mens conciperet fieri oportere id obseruandum est quod aliter: id si non fecerit nullum periurium est. ut si predonibus pactum pro capite precium non attuleris. nulla fraus est: ne si iuratus quidem id non feceris. Nam pirata non est ex perduellium numero definitus. sed communis hostis omnium cum hoc fides esse debet nec iusiurandum commune. Non enim falsum iurare peierare est sed quod ex animi tui sententia iuraueris: sicut uerbis concipitur more nostro id non facere periurium est. Scite enim Euripides iuraui lingua. mentem iniuratam gero. Regulus uero non debuit conditiones pactionesq; bellicas & hostiles perturbare periurio. Cum iusto enim & legitimo hoste res gerebatur aduersus quem & totum ius feciale & multa sunt iura communia. Quod ni ita esset nunq̃ claros uiros senatus uinctos hostibus dedisset. At uero Titus ueturius & Spurius posthumius cum iterum consules essent: quia cum male pugnatum apud claudium esset legionibus nostris sub iugum missis pacem cum samnitibus fecerat dediti sunt his. In iussu enim populi senatusq; fecerant: Eodemq; tempore. T. Numitius. Q. Emilius qui cum tribuni plebis erant quod eorum autoritate pax erat facta dediti sunt ut pax samnitum repudiaretur. Atq; huius deditionis ipse posthumus qui debebatur suasor & autor fuit. quod idem multis annis post. C. Mancinius qui ut numantinis quibus cum sine senatus autoritate fedus fecerat dederetur togationem suasit eam quam Lucius Furius & sextus attilius &

id tenendum est. Iam enim non pertinet ad iram deorum que nulla est: sed ad iusticiam & fidem. Nam ennius preclare supple dixit. O fides alma apta idest coniuncta pennis idest alis ad uolandum ad celestia: & iusiurandum Iouis idest ad Iouem pertinens. Igitur qui uiolat iusiurandum is uiolat fidem quam in capitolio uicinam optimi maximi Iouis ut est in oratione Catonis: maiores nostri esse uoluerunt. At enim alia obiectio: ne iratus quidem Iuppiter nocuisset plus regulo q̃ ipse Regulus nocuit sibi. Certe supple sibi nocuisset plurimum si nihil malum esset nisi dolere. Autem pro sed philosophi maxime autoritate affirmant id scilicet dolere non modo non summum malum sed malum quidem esse supple culpe tantum pene: quod simpliciter malum non est. Quorum supple philosophorum quidem idest certe non mediocrem: scilicet haud scio an grauissimum testem scilicet regulum nolite queso uituperare. Quem enim queri mus locupletiorem q̃ principem reipubli. qui causa officii retinendi subierit uoluntarium immo ipse uoluntarius: cruciatum idest grauissimum tormentum. Nam qui aiunt supple turpiter agere esse minima de malis hi supple sunt digni: ut sentire dicantur aut agant potius turpiter q̃ calamitose: an est ullum malum maius turpitudine quasi dicat non que scilicet turpitudo si habet aliquid offensionis in deformitate corporis: q̃ta illa deprauatio & feditas animi turpificati debet uideri. Itaq; quo disserunt idest disquirunt illa neruosius idest fortius & magis ad rem audet dicere: solum id quod turpe sit esse malum. autem pro sed qui remissius supple dixerunt hi tamen non dubitant dicere id quod turpe sit summum malum. Nam illud quidem neq; dedi neq; do cui q̃ in fidem. dicitur idcirco a poeta: quia cum atreus uir perfidus scilicet tractaretur fuit seruiendum persone sed sumunt sibi hic idest hoc loco: aut potius hinc nullam esse fidem que data sit infideli uideant ne latebra idest paleatio aut subterfugium queratur periurio. Aut pro sed ius bellicum & fides iusiurandi est seruanda sepe hosti. Quod enim iuratum est sic supple ut mens conciperet oportere fieri id obseruandum est quod aliter supple iuratum est si id non fecerit nullum est periurium. ut si non attuleris predonibus precium pactum pro capite. nulla est fraus ne si idest etiam si iuratus quidem non feceris id. Nam pirata non est ex numero perduellium idest hostium cum quibus est iustum prelium inter duas partes sed est communis hostis omnium & fides idest fidelitas aut promissi obseruatio: nec iusiurandum est cõmune cum hoc idest cum tali hoste scilicet pirata. Non enim iurare falsum est peierare (quod uulgares dicunt periurare) sed quod tu iuraueris ex sententia animi tui id non facere sicut concipi

ERAS. Neruosius ut stoici remissi⁹ ut peripatetici.

ERAS. Iustis hostibus pacta p̃stãda latronibus nihil oportet.

ERAS. Romanus exercitus in candiuis furcis subiugũ missus a samnitibus.

senatusconsulto ferebam. qua excepta est hostibu dedittus Honestius hic q̄. P. Pompeius quo cum in e dem causa esset deprecante accepta lex non est. Hi ea que uidebatur utilitas ualuit: quā honestas. A pu superiores utilitatis species falsa ab honestatis auto ritate superata est. At non debuit ratum esse quod erat actum per uim quasi nō forti uiro uis possit adhi beri. Cur igitur ad senatum proficiscebatur cum pre sertim de captiuis dissuasurus esset. Quod maxi mum in eo est id reprehendis. Non enim suo iudicio stetit: sed suscepit causam ut esset iudicium senatus cui nisi ipse autor esset captiui profecto penis redditi essent. Ita incolumis in patria Regulus restitisset. quod quia patrie non utile putauit. Idcirco honestum sibi & sentire illa & pati credidit. Nam quod aiunt quod ualde utile sit id fieri honestum immo uero esse non fieri. Est enim nihil utile quod idem non hone stum: nec quia honestum est: sed quia honestum uti le. Quare ex multis mirabilibus exemplis haud fa cile quis dixerit hoc exemplo aut laudabilius aut pre stantius. ¶ Sed ex tota hac laude Reguli unum illud est admiratione dignum quod captiuos retinendos censuerit. nam quod rediit nobis non mirabile uide tur. illis quidem temporibus aliter facere non potuit. Itaq; ista laus non hominis sed temporum. nullum etiam uinculum ad astringendam fidem iureiuran do maiores arctius esse uoluerunt. id indicant leges in duodecim tabulis indicant sacra indicant federa qui bus etiam cum hoste deuincitur fides. indicant nota tiones animaduersionesq; censorum qui nulla de re diligentius q̄ de iureiurando iudicabant. Lucio Man lio Auli filio cum dictator fuisset. M. Pomponius tri bu. plebis diem dixit. q; his paucos sibi dies ad dictatu ram gerendam addidisset criminabatur etiam q; Ti tum filiū qui postea est torquatus appellatus ab ho minibus relegasset & ruri habitare iussisset quod cū audiuisset adolescens filius negocium exhiberi patri accurisse Romam & prima luce Pomponii domum uenisse dicitur. Cui cum esset nunciatum q; illum ira tum allaturum ad se aliquid contra patrem arbitrare tur surrexit e lectulo remotisq; arbitris a se adolescen tem iussit uenire. At ille ut ingressus est confestim gladium distrinxit iurauitq; illum statim interfectu-

tur uerbis more nostro idest secundum inten tionē nostram est periurium. Euripedes enim scite idest perite supple dixit ego iuraui lin gua & gero mentem iniuratam: non obliga tam iuramento uero pro sed Regulus non de buit perturbare preiurio: conditiones & pa ctiones bellicas & hostiles. Enim pro quia res gerebatur cum iusto & legitimo hoste aduer sus quem supple hostem legitimum & to tum ius feciale: & multa alia iura sunt com munia. Quod ni idest nisi ita esset senatus nun quam dedisset hostibus claros uiros uinctos idest ligatos. At uero idest sed tamen Titius Veturius & Spurius Posthumius cum essent iterum consules: quia cum male pugnatum esset apud oppidum caudium. Samnitium fe cerant pacem cum Samnitibus: & hoc legio nibus idest militibus perlegionem distinctis missis subiugum idest subiugatis. ipsi scilicet consules sunt dediti. idest ad uoluntatem da ti. his scilicet Samnitibus ut facerent de eis quicquid uellent: enim pro quia ipsi fecerant in iussu: idest sine iussu populi & senatus sup ple Romani q;. T. Numitius &. Qu. Emi lius qui cum erant tribuni plebis dediti sunt eodem tempore: q; idest quia pax erat facta eorum autoritate: ut pax Samnitum repudia retur. Atq; ipse posthumius qui debebatur. fuit suasor & autor huius deditionis quod idem scilicet factum Caius Mancinius: fecit supple multis annis post qui ut dederetur nu mantinis quibuscunq;: idest cum quibus fe cerat fedus sine autoritate senatus sinautem eam rogationem qua Lucius furius: & sextus Atilius: ex senatusconsulto ferebant qua ro gatione idest propositione proposita populo an approbare uellet accepta: idest approbata deditus est hostibus hic supple. Egit honesti bus quam. Qu. Pompeius quo deprecante idest recusante & precante ne fieret cum esset in eadem causa lex non est accepta hic idest in hoc facto Pompeii ea que uidebatur utili tas ualuit plusquam honestas. Falsa species utilitatis est superata apud superiores: idest prius dictos: ab autoritate honestatis. At id est sed illud non debuit esse ratum (ut obie ctum erat) quod erat actum per uim idest uio lentiam quasi uis possit adhiberi non forti ui ro. Igitur dicet aduersarius: cur proficisceba tur ad senatum presertim cum esset dissuasu rus de captiuis. Respondet Cicero. uos repre henditis in eo: quod maximum idest laudabi lissimum est in eo Non enim stetit in suo iudi cio: sed suscepit causam idest occasionem ut esset iudicium sanatus cui nisi ipse fuisset au tor captiui essent profecto redditi. Penis idest punicis hoc est Carthaginensibus hostibus. Ita Regulus restitisset incolumis in patria: quod quia putauit inutile patrie idcirco credi dit honestum sibi & sentire & pati illa. Nam quod ipsi aiunt id quod sit ualde utile fieri ho

ERAS. Quanta antiquitus iurisiurandi religio.

ERAS. Pomponius iusiurandū etiā metu citeriorum prestādum putauit.

rum nisi iusiurandum sibi dedisset:se patrem missum esse facturum.Iurauit hoc terrore coactus pomponius rem ad populum detulit. Docuit cur sibi a causa desistere necesse esset. Manlium missum fecit Tantum temporibus illis iusiurãdum ualebat.atq; hic.T.Manlius is est qui ad anienem galli. quem ab eo prouocatus occiderat torque detracto cognomẽ inuenit cuius tertio consulatu latini ad ueserim fusi & fugati magnus uir imprimis & qui nuper indulgens in patrem idem acerbus & seuerus in filium. Sed ut laudandus Regulus in conseruando iureiurando sic decem illi quos post Cãnensem pugnam iuratos ad senatum misit Hannibal in castra redituros ea quorum erant captiui nisi de redimendis captiuis impetrauissent si nõ redierunt uituperandi de quibus non omnes uno modo.Nam polybius bonus autor in primis scribit ex decem nobilissimis qui tunc erant missi nouem reuertisse:a senatu re nõ impetrata. Vnum ex decem qui paulopost egressus erat e castris redisset quasi aliquid esse oblitus Rome remansisse. Reditu enim in castra liberatum se esse iureiurando interpretabatur nõ recte fraus enim distringit non dissoluit periurium.Fuit igitur stulta calliditas peruerse imitata prudentiam. Itaq; decreuit senatus ut ille ueterator & callidus uinctus ad Hannibalem duceretur. Sed illud maximum octo hominum milia tenebat Hannibal non quos in acie cepisset aut qui periculo mortis diffugissent sed qui relicti in castris fuissent a Paulo & Varrone consulibus.Eos senatus non censuit redimendos cum id parua pecunia fieri potuisset ut esset insitum militibus nostris aut uincere aut emori.Q ua quidem re audita fractum animum Hannibalis. Scripsit idem ꝙ senatus populusq; Romanus rebus afflictis tam excelso animo fuisse.Sic honestatis comparatione ea que uidentur utilia uincuntur. Attilius autem qui grece scripsit historiã plures ait fuisse qui in castra reuertissent eadem fraude ut iureiurando liberarentur eosq; a censoribus omnibus ignominiis notatos. Sit iam huius loci finis Perspicuum est enim que timido animo.humili de misso.fractoq; fiant quale fuisset Reguli factum si aut de captiuis quod sibi opus esse uideretur non quod reipub. censuisset aut domi remanere uoluisset non esse utilia sunt flagitiosa & feda & turpia.

nestum immo uero supple dicendum est id esse non fieri honestum. Enim pro quia nihil est utile quod idem non supple sit honestum nec ideo honestum est:quia utile sed ideo utile est quia honestum.Quare haud facile quis dixerit ex multis mirabilibus exemplis aut laudabilius:aut prestantius hoc exemplo. ¶ Sed ex tota ac laude Reguli est illud unum dignũ admiratione ꝙ censuerit captiuos redimendos. ¶ Nam non uidetur nobis quod mirabile rediit quia non potuit aliter facere: quidem idest certe illis temporibus. Ita ꝙ ita ista laus non hominis sed temporum quibus scilicet tam iustus erat senatus: ut si consul uoluisset non potuisset contra iusiurandum fecisse. ¶ Maiores etiam nullam uinculum uoluerunt esse arctius ad astringendam fidem iureiurando:id iudicant leges in duodecim tabulis: id iudicant sacra idest cerimonialia: id federis iudicant:quibus.s.federibus fides deuincitur etiam cum hoste.Notationes & animaduersiones idest punitiones censorum iudicãt etiam id qui de nulla re diligẽtius iudicabant q̃ de iureiurando Marcus Pomponius tribunus plebis dixit diem Lucio Manlio filio auli cũ fuisset dictator ꝙ idest quia is scilicet Manlius addidisset sibiipsi supple paucos dies ad dictaturam gerendam & criminabatur etiam ꝙ relegasset ab hominibus & iussisset habitari iuri idest in agro Titum filium qui appellatus est postea torquatus:ꝙ idest quam rem cum filius adolescens audiuisset uidelicet negocium exhiberi patri:dicitur accurrisse Romam & uenisse prima luce domum Pomponii. Cui scilicet Pomponio cum esset nunciatum ꝙ arbitraretur illum iratum allaturum aliquod ad se contra patrem surrexit e lectulo & remotis arbitris iussit adolescentem uenire ad se.At idest sed ille scilicet adolescens: ut idest postq̃ ingressus est destrinxit idest euaginauit confestim idest cum festinatione gladium & iurauit statim illum scilicet supple se interfecturum Pomponium nisi dedisset sibi iusiurandum se missum facturum idest dimissurum esse patrẽ Pomponius coactus hoc errore iurauit & detulit rem ad populum docuit ꝙ supple necesse esset sibi desistere a causa & missum fecit Manlium tantum ualebat illis temporibus iusiurandum(acclamatio est.) Atq; hic Ritus Manlius est is qui inuenit cognomen: scilicet Torquati: torque galli prouocatus ab eo occiderat ad anienem fluuium detracto.cuius tertio consulatu latini fusi & fugati sunt ad uesetim qui supple fuit magnus imprimis uir: & qui nuper indulgens idest prius in patrem supple fuit idem acerbus & seuerus supple fuit in filium. Sed ut Regulus supple fuit laudandus in iureiurando conseruando: sic decem illis quos iuratos idest astrictos iuramento Hannibal misit ad senatum post pugnam Cannensem in qua plurimi romanorum fusi sunt iu

ERAS: Indulgens quẽ acerbum in se sic tamẽ amauit idem filium securi percussit.

ratos dico redituros idest quod essent redituri in ea castra quorum erant captiui nisi imperauissent de redimendis captiuis : & illi dico sunt uituperandi si non redierunt de quibus non omnis uno modo supple scripserunt . Nam polybins autor in primis bonus scribit ex decem nobilissimis qui tunc erant missi nouem reuertisse. re non impetrata a senatu: & unum ex decem remansisse Rome que paulo postq̄ egressus erat e castris hostium: scilicet rediisset. quasi aliquid esset oblitus Enim pro quia: interpretabatur se esse liberum iureiurando reditu idest per reditū in castra interpretabatur (dixit) non recte. Enim pro quia fraus distringit idest arctius stringit & non dissoluit periurium. Fuit igitur stulta calliditas immitata prudentiam peruerse. itaq̄ senatus decreuit. ut ille ueterator & callidus duceretur uinctus ad Hannibalem: sed illud maximum supple erat Hannibal tenebat octo milia hominum non quos cepit in acie aut qui fugissent periculo mortis: sed qui fuissent relicti in castris a Paulo & Varrone consulibus . Senatus non censuit eos scilicet homines numero octies mille redimendos cum id potuisset fieri parua pecunia: ut insitum esset nostris militibus: aut uincere aut mori. Quaquidem re audita idem scilicet Polybius scripsit animum Hannibalis fractum q̄ Senatus populusq̄ Romanus fuisset tam excelso animo rebus afflictis . Si ea que uidentur utilia dicuntur comparatione honestatis. Autem pro sed . Attilius qui scripsit grece hystoriam ait plures fuisse qui reuertissent in castra eadem fraude ut liberarentur . iureiurando & eos notatos esse a Censoribus omnibus ignominiis . Sit iam finis huius loci perspicuum : est enim ea que fiant animo timido: humili demisso & fracto quale fuisset factum. Reguli si censuisset de captiuis quod uideretur esse opus : idest utile sibi: aut si uoluisset remanere domi non esse utilia: quia sunt flagitiosa & feda & turpia.

Elique sunt due partes fortitudo scilicet & temperātia: sed prius agit de fortitudine. Et ponit exemplum Vlixis quem ostendit non potuisse uiri fortis & magni decorum seruare: si domi remansisset uitans bellicosos labores : quamuis id utile potuisset uideri . ℭ Ithace que erat patria sua : cuius desiderio dicebat apud Homerum se teneri in hec uerba. Ithaca omnium clarissima occasum uersus aspera quidem . Sed optima iuuentutis altrix: qua ego nihil unq̄ amenius uidi . ℭ Ociose sine laboribus bellicis . ℭ Cum parentibus. Laerte & Aatolia matre. ℭ Vxore. Penelope. ℭ Filio Thelemacho. An ullum tu decus. Sensus est nulla tranquilitas & uita ociosa potest conferri cum decore & laude: quam meretur quis ex laboribus & periculis additis pro decore seruando: tranquilitas enim que honesta non est non potest esse utilis. Ab Aiace filio Thelamonis superato ab Vlixe iudicio armorum. ℭ Cuius ipse princeps hec erant uerba. Aiacis in tragedia. quibus exprobabat. Vlixi quod militiam subterfugerit simulatione insanie. ℭ Quod in Palamedis. Vlixes ne iret ad bellum furorem simulauit: sed Palamedis perspicaci ingenio simulatio illa detecta est. Nam cum araret & salem sereret ut furens uideretur. Palamedes obiecit aratro Telemachum: & sic timens filio se apparuit. ℭ Id quod fecit: quoniam errauit per maria & uarios labores perpessus est ut canit Homerus in odissea . Barbaris phrigibus . ℭ Continentia &c. Temperantie habent hec similitudinem quandam. Materia conueniunt forma dissentiunt. Conueniunt materia: quia in forma hisdem rebus uersatur utraq̄ dissentiunt. Quia temperantia est uirtus. Continentia uero non est uirtus nondum habitum enim fecit. Nam omnis uirtus habitus est. Continentia non est habitus : igitur non est uirtus . Continens abstinet quidem: sed egre nec satis firmus est contra cupiditates. At uero temperans: quia diu abstinuit: & longa consuetudine habitum fecit : faciet cupiditas uiciant eodem modo incontinens intemperans incontinens inuitum est & quasi captiuis cupiditate trahitur nec dum uitii uidelicet intemperantie habitū fecit. Vnde Medea apud Ouidium inquit uideo meliora proboq̄ deteriora sequor. Et hoc non sine animi sui reprehensione facit. Ratio siquidem principia tenet. Sed uincitur a cupiditate . At uero intemperans peruertens rerum naturam malum bonum indicat & contra bonum malum. Ex quo sequitur ut cupiditatibus cedat intemperans eas eligens . Incontinens uero non eligens quia intelligit non esse bonum ex quo comprehenditur medias esse affectiones inter uitium & uirtutē nondum stabilitas modo ad bonum modo ad malum. ℭ Conformatione conuenientia. Que enim conformantur ea conueniunt siue duo sint siue plura . ℭ Vtile uidebatur Vlixi exemplis probat que contra uirtutē sunt inutilia esse Homerus nihil tale de Vlixe scripsit poete tragici scripserunt Vlixem una cū aliis ad excidium Troianum simulatione stulticie uenire noluisse . Illi quidē hoc utile uidebatur. Sed non ita erat: nam contra magnitudinē animi erat & excellentiam que magna appetere debet. ℭ Insimulant falso accusant. Insanie simulasse eum dicunt insaniam ut militiam subterfugeret. Nam agrum arabat Vlixes & salem seminabat agro subacto uinctis aduersi generis aīalibus & asino boue. Sed Palamedes ut experiretur uera ne esset insania Thelemachum insanum Vlixis filium accepit & aratro obiecit Vlixes arans cū ad filium uenisset aratro aratrum substulit. Tunc uero cognita est simulata stulticia. Sed Palamedes penas dedit. ℭ Ociose in pace. Comparente Laerte & anticlia matre. Vxore Penelope. Filio Telemacho. Vllum te decus dic mihi o tulli nunquid pōt esse tanta gloria ut sit cū hac utilitate comparanda. ℭ Conferendum putas. q. d. minime. ℭ Quid enim auditurum putas argumento utitur a minori ad maius si inquit Vlixes inuenit uituperatores & obtrectatores postq̄ ad bellum profectus est & magnas res gessit. Quid si non fuisset nunquid non in magna nimiū infamia fuisset sape. Quero ergo nunqd infamia utilis sit minime non igitur a militia desistere utile fuit Vlixi quia contra honestatē erat: hoc est contra gloriā hec audiat &c. ℭ Nostrā Romanam & affert exēplum Reguli q ad supplicium redire maluit q̄ aliquid de constantia & fide & remittere. Consul iterum in scdo consulatu in quo collegā habuit. L. Manliū bis consul fuit. Attilius Regulus de scdo consulatu nota est historia apud T. Liuiū & Polibiū Et insidiis Xantippus Lacedemonius mercede conductus a Carthaginēsibus & militaris rei peritissimus callide exercitum instruxerat elephātosq̄ in hostes immiserat. Vn̄ pugnatum est aliquādiu dubio marte: sed Xantippus simulata fuga Romanos ad insidias traxit Regulus captus est & Romā missus: ut aut pacē suaderet nōie penorum: aut captiuoꝝ permutationē suasit nec fieret permutatio. Addidit ēt sibi uenenum datum ad tp̄s quo paulatim tabescēti corpore facta permutatione extingueretur. ℭ Vxore Martia. ℭ Cū liberis duobus filiis quos

Xantippus regulum cepit captiuum.

alter ut est apud Sylium: Sarenus uocabatur: alter Regulus. ℂ Que censes respondet Cicero talia nō esse utilia: quoniam sunt contra magnanimitatem & fortitudinem de quibus nunc agitur: ut dictum est. Nam locupletiores an inquit queris maiores autores ipsa magnitudine animi & fortitudine que negant talia non esse utilia: quia sibi repugnent quasi dicat he uirtutes ostendunt illam speciem utilitatis esse falsam. ℂ Mandata Carthaginensium de pace & permutatione captiuorum. ℂ Sententiam ne diceret: quoniam negabat fas esse captiuo sedere inter consulares & liberos ciues ac dicere sententiam. ℂ Atq; illud etiam affert: id quod potuisset aliquis dicere contra Regulum. ℂ Cum uigilando negabatur. Tenebatur Regulus in tenebris & repente ardoribus solis obiiciebatur: cogebaturq; respicere ad solem insutis sursum ac deorsum palpebris tum somno diu prohibitus decessit. Armarium ex tabulis ligneis pedi excogitauerant suppositus etiam acutis lignis dispositis stimulis per latera armarii quo clauserunt Regulum: ita nec iacere: nec adherere posset nisi fixus stimulis. Vnde dicit Sene. loquens de supplicio Reguli. Figunt cute claui & quocunq; fatigatum corpus inclinauit uulneri incumbit. & in perpetuam uigiliam suspensa sunt lumina. ℂ Ac stulte affert aliud quod quis contra Regulum potuisset afferre fundamenta nature: quoniā honestum est secundum naturam & nihil est utile quod non sit honestum quod qui non tenent. & utile ab honesto separant: peruertunt fundamenta nature. Vnde Socrates illos execrari solebat: qui hec duo cōiuncta natura opinione praua distraxissent. ℂ Rapimur ui & imperio nature: sed nos corrupti uerum utile non dispicimus auaricie nubilo aut alterius effectus caligine obducti estuq; cupiditatum inflammati: ideo dicit utilia non posse reperiri: nisi in laude: decore: & honestate. Et hec sunt prima & summa (inquit) utilitas necessitati nature subuenit. ℂ Illa uero afferunt splendorem nominis & gloriam propter honestatem quippe laudamur. ℂ Illa laudem decorem & honestatem: quibus datur primus & summus locus. utilitas autem expetitur propter necessitatem: ergo prestabiliora magis appetenda sunt & ceteris preponenda. ℂ Quid est igitur affert ea que potuissent dici contra regulum. ꝙ noluerit iusiurandum uiolare: ne Iouem inuocatum offenderet. Et has rationes. Cice. confutabit: ostendetq; Regulum officio boni magni ꝙ uiri fungi. ℂ Nihil habere negocii. & hi fuerunt Epicurei Epicurus enim dicebat quod beatum eternumq; est: id ipsum nec habere quicquā negocii nec exhibere alteri. Itaq; ira neq; gratia teneri ꝙ que talia essent imbecilla essent omnia & negabat epicurus in deo esse gratia. ℂ Sed eorum peripatetici. s. & stoicorum & academicoꝝ: An ne igitur. proponit id quod pro Regulo dici potuisset: & introducit respondentem & asserentem turpitudinē ipsam esse minimum malū quod posita Cice. refellit. ℂ Minima de malis. s. est ipsa turpitudo: que in se minus habet mali q̄ ille cruciatus. ℂ Apud Accium in tragedia in qua Attreus qui fratrem deceperat thyestem: hec uerba dixit se. s. nec fregisse fidem nec dedisse: quoniam uoce tantum non mente iurauerat: ℂ Impio alieno ab omni pietate & Dei cultu cui pietatem debemus: & crudelissimo in fratrem. ℂ Luculente clare & bene. ℂ Addunt etiam hec sunt alia que afferebantur contra Regulum. ℂ Sed prima uideamus refellit Cice. ea que cōtra Regulū dicta sunt resumens primum de iureiurando quod interpretatur: ut ostendat nullo modo uiolandum esse. ℂ Apta pēnis. coniuncta. i. pēnata est uolans. Apere apud antiquos significabat coniungere. ℂ Inde apud Verg. Celum stellis ardentibus aptū. ℂ Iusiurandum Iouis quoniam inuocabāt iurando Iouem capitolium in capitolio. Fides dicitur ab Ennio pēnata: quasi transcendens uirtus: & maxima qm̄ testes non requirit cum sit tacitum in pectore numen & iusticie fundamentum. ℂ In capitolio fidē in capitolio primus cōsecrauit Attilius Callatinus inde. M. Emilius Scaurus. ℂ Sed ne malum quidē. hec fuit opinio stoicorū statuentiū nihil esse numerandū in malis preter uitia. ℂ De his rebus abunde dictū est supra. Stoici dicebant dolorē non esse malū & beatā uitam descensurā in oīa tormenta. Igitur Regulus illo dolore nihil mali habebat: quia nō discedebat ab officio & uirtutis prescripto. Philosophi stoici. s. ℂ Nā qui aiunt. refellit aliud de turpitudine quā illi dicebant minimā de malis & sic cōcludebant potius uiuendū esse cū turpitudine q̄ cū calamitate qđ est cōtra prescriptū nature que honestū amat & turpitudinē aduersat̄ & odit: & ostēdit Cice. nullū malum esse maius turpitudine: & uitio. Turpitudo enim maxime refert̄ ad mores: ideo turpis dicitur infamis. Que turpitudo si alios offendit cū est in corpore quāto magis animo. ℂ Itaq; neruosius & ideo inquit Cice. Stoici qui summā uim dabant uirtuti. nec illā eneruabant. ut peripatetici & academici dicebant id solū esse malū qđ esset turpe peripatetici aūt dicebant uitiū esse summū malū & sic relinquebatur esse alia mala preter turpitudinē: ut sunt dolores cruciatus & cetera id genus que stoici mala esse negabāt: qm̄ turpitudine uacarēt. ℂ Neruosius fortius & uirilius ut erāt stoici. ℂ Solū: nec posse dici aliud est malū p̄ter uitiū. ℂ Qui remissius. i. qui nō tantū roboris uirtuti tribuūt: & hi sunt peripatetici dicētes multa esse mala: sed uitiū est summū. ℂ Nā illud quidē nunc trāsit ad sñiam. Accii ostēdens seruari a poeta decoꝝ psone: nam cū psona atrei impii & infidi tractaret̄: sic debebat induci ut loqueret̄. Itaq; accius nō ideo id dicit: quia ita sentiret sed ut seruaret decoꝝ persone & ostēdit Cicero fidē esse seruandā etiā hosti: ut fecit Regulus qui illis fidē seruauit qui nullā fidem habebant: ne ab officio discederet. Ideo Syllus eum celebrat dicens. Qui longū semper fama gliscente per euū. Infidis seruare fidē memorabere penis. Quotiens in quitiuramus mente: & id mente cōcipimus fieri oportere seruandū. Piratis autē non est seruanda fides: quia iter ipsos ius bellicū nō intercedit. His autē seruanda est fides cum quibus legitime bellū geritur. Perduelliū. Hostium qui quondā uocabantur perduelles: & declarat Cice. quid sit peierare: afferens uerba Ethioclis. apud Euripidē in phenissis qui iurauerat se peracto anno daturum sceptrum fratri Polynici: sed postea dixit se iurasse lingua non mente. ℂ Scite docte & sapienter. ℂ Ius feciale de quo dictum est in primo uolumine: & affert exempla eorum qui dediti sunt hostibus a senatu: ne ius bellicum uiolaretur. Seruanda enim sunt iura belli: ut suo loco dictum est. Apud Caudū oppidum apud Samnites: inde caudine furce. Saltus duo alti siluosiq; sunt (inquit Liuius) montibus circa se perpetuis inter se iuncti: iacet inter eos satis patens clausus in medio campus herbidus: a quoq; per quem medium interest: sed anteq̄ uenias ad eum intrande prime angustie sunt & aut eadem qua te insinuaueris uia repetenda. aut si ire porro pergas per alium saltum arctiorem impeditioremq; euadendum: illuc missus fuit Romanus exercitus sub iugum

Vide Reguli ītegritatē.

Tormēta supplicia Reguli.

Vbi reperiant̄ utilia.

Vtilitas ob necessitatē expetit̄

Cice. Regulū laudat.

Epicuri opinio.

Tragedia accii

Neruosius:

Vitium summū malum.

Fides ēt hosti seruanda.

Ethiocles etiā iurauit lingua nō mēte

Caudiū Caudi- ne furce

a Samnitibus duce pontio. T. Veturio Caluino. & Spurio Posthumo consu. nota est hystoria apud Liuium lib. ix. Qu. Emilius tentata inquit Li. Paulisper intercessio est a. L. Liuio. & Qu. Emilius tribunis: neq; exolui religione populum asserebant deditione sua nisi omnia Samnitibus qualia apud Claudium fuissent restituerentur: neq; se pro eo q̄ spondendo pacem seruassent exercitum populus Romanus penam ullam meritos esse fuit suasor lege. apud Liuium uerba Posthumi id suadentis. ℭ C. Mancinus. Qu. Pompeius consul a Numantinis superatus pacem ignobilem fecit post eum. C. Hostilius Mancinus consul iterum cum Numantinis pacem fecit infamem quam populus romanus & senatus infringi iussit atq; ipsum Mancinum hostibus tradi ut in illo quasi autem Federis seruirent & uindicarent. Mancinus autore Plutarcho ignauissimus omnium romanorum ducum fuit & uictus & Numantinis caduceatorem ad pacem petendam hostibus misit qui Tyberium Mancini questorem ad se mitti petiere. qui ante eos profectus fedius iecit: & sic. xxx. milia ciuium Romanorum & alios qui extra ordinem secuti erant seruauit: quod fedus a Romanis tanq̄ dedecus improbatum fuit censentibus: ut consul cum questore ac tribunis militum hostibus dederetur tandem milites quorum magna pars erat ex plebe effecerunt: ut omnib⁹ preterq̄ Mancino & consuli parceretur. ℭ Honestius cum maiore laude fortitudinis & magnanimitatis. ℭ In eadem causa. quoniam & ipse ante Mancinum pacem Romano nomini indecorem fecerat. ℭ Hic apud Pompeium qui nolebat hostibus dedi. ℭ Apud superiores: Titium Veterium. Spurium Posthumium consulibus qui suaserunt propter honestatem: ut hostibus dederentur. ℭ At non debuit ratum esse. affert aliud quod potuisset obiici Regulo & refellit hoc Cice. dicens etiam uiro forti posse uim adhiberi. Est autem uis (ut Paulus finit & supradictum est) maioris rei impetus: qui repelli non potest. ℭ Nam quod aiunt refellit postremum q̄ contra Regulum dicebatur. & dicit id quod ualde utile est: esse honestum non fieri quoniam nihil est utile quod nō sit honestum: & utile aliquid dicitur propter hoc: quia honestum est: nec dicimus aliquid esse honestum: quia sit utile: sed utile quia honestum. Mirandum inquit in Regulo: quod censuerit non fieri permutationem eo tempore iusiurandum erat arctissimum uinculū ad stringendam fidem: quod patet in legibus duodecim tabu. & Socratis: & etiam in notis censoriis & iudiciis cum conderent lustra: & recognoscerent mores ut illos qui ab officio dissensissent animaduerterentur: & maxime si iusiurandum uiolauissent quod peccatum uindicabant leges & ritus sacrorum: & nota censoria atq; etiam federa quibus cum hoste iureiurando interposita fides denunciabatur. Hec omnia inquit iudicant arctissimum esse apud maiores nostros iusiurandi uinculum. De censura dictum est & affert exemplū. M. Pompeii tribuni plebis qui ne iusiurandum uiolaret. L. Manlium cui diem dixerat: missum fecit. L. Manlius claui figendi causa dictator dictus est qui perinde ac rei gerende ac non soluende religionis causa creatus esset bellum hernicum affectans delectu acerbo iuuentutem agitauit. Tandemq; omnibus in eum tribuni plebis cohortis: seu ui: seu uerecūdia uictus dictatura abiit. In principio anni sequentis dies Manlio dicitur a. M. Pomponio tribuni plebis criminiq; ei tribunus inter cetera dabat (inquit Liuius) q̄ filium iuuenem extorrem urbe domo penatibus foro luce congressu equalium prohibitum in opus seruile prope in carcerem atq; in ergastulum dederit. Hic iuuenis. T. Manlius ad pontem anienis Gallum uicit & torquem ademit dictatore. T. Quinto peno. ℭ Negocium exhiberi parti idest urgeri in iudicio. Vnde apud Sene. uetuit illi exhiberi negocium. Cesar & agellos in quibus uicinalis uia causa rixe ac litium fuerat militi suo donauit. ℭ Cognomen quoniam uocatus est torquatus a torque hosti adempto. ℭ Ad ueserim pugnatum est (inquit Liuius) cum latinis non procul a radicibus uesuuii montis: qua uia ad ueserim ferebat consules erant. L. Manlius & Decius qui seq; romanis legionibus deuouit & Manlius (autore Li. ea uirtute atq; consilio in prelio fuit: ut facile conuenerit inter scriptores utriusq; partis. T. Manlius dux fuisset: eius futuram haud dubie fuisse uictoriam. ℭ Acerbus in filium quoniam ipsum securi percuti iussit: quia in iussu suo cum Genutio duce tusculanorum pugnauerat & uicto spolia retulerat. nota est hystoria apud Li. ℭ Sic decem illi discrepantie erunt sanctores in hac hystoria: lege Liuium & Polibium. decem elegerunt captiui: qui Romam ad senatum irent: & cum essent egressi castris & se redituros iurassent unus ex his (inquit Li.) minime ingenii Romani: homo uelut aliquid oblitus iusiurandum soluendi causa cum in castra rediisset ante noctem comites assecutus est: & re infecta cum nouem ad Hānibalē redirent ille domum abiit: q̄ fallaci reditu in castra iureiurando se exoluisset: quod ubi innotuit comprehensus est: & custodibus publice datis ad Hānibalem missus est. Aliqui scripserunt decem delegatos primum uenisse: deinde tres alios. L. Scribonium. C. Calphurnium & L. Manlium & hos tres ad Hānibalem re non impetrata reuertisse: decem illos remansisse: q̄ per causam recognoscendi nomina captiuorum ad Hānibalem ex itinere regressi religione exoluissent sese & hos proximis censoribus adeo omnibus notis ignominiisq; confectos esse ut quidam eorum mortem sibiipsis cōsciuerint ceteri non foro solum omni deinde uita. sed prope luce a publico cauerint. ℭ A Paulo & Varrone: qui erant consules cum ad Cannas pugnatum est: ubi Paulus cecidit & Varro fugiēs Venusiam se recepit. & qui in castris romanis erant Haunibali se dediderunt: pacti ut arma atq; equos traderent: & ut se pecunia redimere possent: q̄ senatus. L. Manlio suadente renuit. Scribit idem Polybius scilicet huius loci disputationis que pertinet ad fortem animum & magnum. ℭ Cuius tertio consulatu tertium consul creatus apud Vescenum campanie montem latinos fu dit: & filium suum iussit occidi q̄ contra mandatum suum pugnasset: licet uictor rediisset ex pugna quod Liuius scribit in principio octaui libri ab urbe condita. ℭ Sed ut laudandus &c. res per se patet scribit hoc Liuius libro tertio de scdo bello punico. Sed illud maximum magnanimitatem laudat populi Romani qui octo milia redimere noluit. cum pauo esset: ut ostenderet aut uincendum aut moriendum est ne militibus. Ex quo ualde territus est Hannibal cum uideret tantum esse animi romanis uictis & afflictis nullos redimere captiuos. ℭ Scribit idem Polybius. ℭ Sic honestatis nunc cōcludit Achilius ad id redit quod emiserat de decem ab Hānibale missis. ℭ Eadem fraude qua unum tantū usum scribit Polybius. ℭ Sed iam. Concludit hic Cicero ostendens quod utile maxime uideatur non esse faciendum si contra fortitudinē sit. ℭ Flagitiosa laudabili apponitur flagitiorū: fedum decoro turpe honesto &c.

Manci- n⁹ ignauissim⁹. Romanorū strēnuitas.

T. Manlius torquatus: Torquatus. Malius uictoriosus.

Nota p̄bitatē & religionem romanorū

¶ De temperantia uoluptati contraria.

Restat quarta pars que decore moderatione modestia continentia.temperantia cõtinetur. Potest igitur quicquã utile esse quod sit huic talium uirtutum choro contrarium.Atqui ab Aristippo cyrenaici atq; Annicerii philosophi nominati omne bonum in uoluptate posuerunt uirtutemq; censuerunt ob eam rem esse laudandam q efficiens esset uoluptatis.Quibus obsoletis floret Epicurus eiusdem fere adiutor autorq; sententie. Cum his uelis equisq; (ut dicitur) si honestatem tueri ac retinere sententia est decertandum est:nam si non modo utilitas:sed uita hominis beata corporis firma cõstitutione eiusq; constitutionis spe explorata ut a Metrodoro scriptum est continetur certe hec utilitas: & quidem summa (sic enim censent)cum honestate pugnabit. Nam ubi primum prudẽtie locus dabitur an ut quiuo inquirat undiq; suauitates quã miser uirtutis famulatus seruientis uoluptati.Quod autem munus prudentie: an legere intelligetur uoluptates.Fac nil isto esse iucũdius quid cogitari potest turpius.Iam qui dolorem summũ malum dicat apud eum quem habet locum fortitudo que est dolorum laborũq; contemptio.Quãuis enim multis in locis dicat.Epicurus:sicut hic dicit satis fortiter de dolore:tamen non hic spectandũ est quid dicat: sed quid consentaneũ sit ei dicere qui bonã uoluptatẽ terminauerit:mala in dolore ut si illum audiam de continentia & temperantia.Dicit ille quidẽ multa multis locis.sed aqua heret.ut aiũt.Nã quomodo potest temperantiam laudare is qui ponat summũ bonũ in uoluptate.Est temperantiam libidinum inimica.Libidines autẽ cõsectatrices uoluptatis.Atq; in his tantũ tribus generibus quoquo modo possunt non in callide tergiuersantur.Prudentiã introducũt scientiã suppeditantem uoluptates depellẽtẽ dolores. Fortitudinẽ quoq; aliquo modo expediũt cũ tradunt rationẽ negligende mortis perpetiẽdiq; doloris. Etiã tẽperantiã inducunt non facillime illi quidẽ:sed tñ quoquo modo possunt. Dicũt.n.uoluptatis magnitudine doloris detractione fieri.Iusticia uacillat uel iacet potius.Oẽsq; uirtutes q̃ in cõitate cernunt:& in societate generis humani.Neq;.n.bonitas:nec liberalitas:nec cõitas eẽ pt nõ plusq̃ amicitia.si hec nõ p se expectãt:sed ad uoluptatẽ uti-

Restat.prosequitur de temperantia dicens. Restat quarta pars uirtutum principalium que continetur: idest perficitur decore moderatione.modestia continentia temperantia. Igitur nunquid supple potest quicquã esse utile quod sit contrarium huic choro talium uirtutum quasi dicat minime:At qui sed tamen philosophi nominatim ab Aristippo Cyrenaici atq; Annicerii.proposuerunt omne bonum in uoluptate & censuerunt uirtutem esse laudandam ob eam rem q esset efficiens uoluptatis quibus scilicet philosophis obsoletis idest reiectis floret Epicurus adiutor & autor idest assertor fere eiusdem sententie decertandum est cum his scilicet philosophis uelis & equis:idest omni celeritate uelorum & equorum ut dicitur idest in prouerbio est:nisi forte sit equis idest equatis uelis:que ut Home.dicit nauis maxime impellitur certandum est inquam si sententia idest si uolumus tueri ac retinere honestatem: nam si modo utilitas:sed uita beata hominis continetur firma constitutione corporis eiusq; cõstitutionis sepe explorata ut scriptum est a Metrodoro: certe hec utilitas & quidem summa(censent enim sic)idest q sit summa pugnabit cũ honestate. Nam ubi idest in qua re dabitur primum locum prudentie: an ut supple ipsa prudentia coinquinat idest simul inquinat undiq; suauitates:quam idest quantum miser supple est famulatus seruitutis seruientis uoluptati.Autem pro sed: q minus erit: aut dabitur prudentie. an intelligetur legere idest eligere uoluptates fac idest concede nihil esse iucundius isto:qd potest cogitari turpius ipso quasi dicat nihil iam qui dicat dolorem summũ malum quem locum habet apud eum fortitudo quasi dicat nullum fortitudo dico que est contemptio.i. uilipensio.dolorum & laborum: quãuis enim Epicurus dicat in multis locis: sicut hoc dicit satis fortiter de dolore tamen non spectandum est quid dicat: sed quid consentaneum idest ceteris dictis conforme sit ei dicere qui terminauerit bona: idest constituerit summum bonum in uoluptate: & terminauerit mala idest summum malum constituerit in dolore: & si audiam illum de continentia & temperantia. Ille quidem dicit multa multis locis: sed aqua heret: ut dicunt illi in prouerbio est. Aqua autem dicitur herere quando crassa est & non profluit: sic & assertio herere dicitur que non approbatur. Nam quomodo pontis laudare temperantiam que ponat summum bonum in uoluptate. Est enim temperantia inimica libidinum. Libidines autem sunt consectatrices: idest imitatrices & comites perpetue uoluptatis. Atq; ipsi tergiuersantur: idest subterfugiunt non in callicide: idest satis callide tantum in his tribus generibus: prudentia: fortitudine: & temperantia. Ipsi introducunt: idest asse-

ERAS. Cyrenaici. Epicurei ab aristippo cirenaico. Annicerii ab anicera quem priorẽ sectã amẽdauit. Obsoletis.i.obscuritatis. Velis equisq; prouerbialis sermo quo summus conatus significabatur. Adagiũ.

ERAS. In aqua heret.

litatem ue referantur. Conferamus igitur in pauca. Nam ut utilitatem nullam esset docuimus que honestati esset contraria sic omnem uoluptatem dicimus honestati esse contrariam. Quo magis reprehendendos Calliphonem & Dinomachum iudico qui se direpturos controuersiam putauerunt: si cum honestate uoluptatem tanquam cum homine pecudem copulauissent: non recipit istam coniunctionem honestas aspernatur & repellit. Nec uero finis bonorum & malorum qui simplex esse debet ex dissimilibus rebus misceri & temperari potest. Sed de hoc hactenus. Magna enim res alio loco pluribus uerbis disputata nunc ad propositum. Quemadmodum igitur si quando ea que uideretur utilitas honestati repugnat diiudicanda res sit: satis est supra disputatum. Sin auté speciem utilitatis etiam uoluptas habere dicatur. nulla potest esse ei cum honestate coniunctio. Nam ut tribuamus aliquid uoluptati condimenti fortasse non nihil utilitatis certe nihil habebit.

runt prudentiam esse scientiam suppeditantem idest supprimentem uoluptates & depellentem dolores. Et expediunt quoquo idest quouis alio modo cum tradunt supple esse rationem negligéde mortis & perpetiendi doloris. Illi etiam inducunt temperantiam non quidem facillime: sed quoquomodo possunt. Dicunt enim supple temperantiam fieri magnitudine uoluptatis & detractione doloris. Iusticia uacillat supple apud eos uel iacet uel reiicitur potius & omnes he uirtutes que cernuntur in communitate & societate generis humani: neq; enim bonitas nec liberalitas: nec communitas esse potest non plusquam amicitia. si hec non expectantur per se: sed referantur ad uoluptatem uel utilitatem. Cóferamus igitur in pauca idest paucis uerbis quod uolumus absoluamus. Nam ut idest quemadmodum docuimus nullam esse utilitatem que esset contraria honestati: sic dicimus omnem uoluptatem esse cótrariam honestati. Quo idest pro quo ego iudicio Calliphonem & Dinomachum philosophos scilicet magis reprehendendos qui putauerunt se direpturos: aut potius direpturos controuersiam si copulassent uoluptatem cum honestate tanquá pecudem cum homine: honestas non recipit immo aspernatur & repellit istam coniunctionem. Nec uero finis bonorum & malorum qui debet esse simplex potest misceri: & temperari ex rebus dissimilibus. Sed hactenus supple satis dictum est de hoc: Enim pro quia est supple magua res disputata alio loco pluribus uerbis. Nunc supple redeamus ad propositum. Igitur quéadmodú si quando ea que uideretur utilitas repugnat honestati diiudicanda sit res: satis est disputatum supra. Sinautem idest sed si etiá uoluptas dicatur habere etiá speciem utilitatis nulla cóiunctio potest esse cum honestate: nam ut tribuamus aliquid uoluptati habebit fortasse non nihil condimenti. i. delectationis sed certe nihil utilitatis.

Calliphon. Dinomachus

MARS. Refellit uoluptatum sectatores. Aristippus. Cyrenaicus. Annicerii. Philosophi Anniceris. Obsoletus. Obsolescere. Metrodorus. F.M.Expositio.

Restat quarta pars. Postquam de iustitia & prudentia deq; fortitudine disseruit: & transit ad ea que pertinent ad temperantiam quartam partem honesti ostendens nihil esse utile quod temperantie repugnet. Et sic refellit illos qui in uoluptate summum bonum statuerunt: que non est utilis: quia non est honesta. De decore & aliis mediocritatibus dictum est supra. ¶ Cyrenaici: quoniam Aristippus Cyrenaicus ut dictum est: a quo Cyrenaicum dogma in uoluptate summum bonum posuit. huius imitator: & ipse Cice. Anniceris philosophus (autore Strabo.) fuit a quo Annicerii philosophi. hos postea imitatus est Epicurus: quorum opinionem Cice. refellit Anniceris ut inquit Strabo. Cyrenaicam sectam & emendauit & Anniceriam constituit. ¶ Quibus Cyrenaicis & Anniceriis. ¶ Obsoletis reiectis & cum iam uenerint in dissuetudinem: Nam obsoletum dicitur id quod iam obsorduit & uenit in dissuetudinem. Componitur obsoletum ab obs & oleo. In rhetoricis ait. hoc uero a plerisq; eorum desertum obsoluisse eo tempore quo multo uehementius erat retinendum: & studiosus ad augendum. Obsolescere proprie est amittere nitorem cum non exerceatur. ¶ Floret. habetur in precio eius opinio & suos habet sectatores. ¶ Cum his Cyrenaicis & Epicuro. ¶ Velis equisq; idest omni conatu: & terra mariq; ut eorum opinio refellatur prouerbium est quotiens uolumus ostendere ultimum conatum. ¶ Vt dicitur. ut est in prouerbio. ¶ Nam si ratio. quare decertandum est cum iis omni conatu. ut scilicet error tollatur e medio: & id constituatur & teneatur quod est e natura. Si inquit summum bonum ponetur in optima corporis ualitudine ut uoluit Metrodorus Epicuri discipulus non dabitur locus prudentie: qui si ideo ab his introducitur: ut eligat uoluptates: quid potest esse turpius q̃ pudicam matronam meretrici seruire. Metrodorus hic Epicureus atheniensis fuit: & septem annos ante Epicurum uita functus est autore Laertio. In secundo de finibus sic ait. Ipse enim Metrodorus pene alter Epicurus beatam esse describit his fere uerbis cum corpus bene constitutum sit: & exploratum ita futurum. Restat quarta & cetera. Non idem significant hec moderatio basis est ipsius uirtutis ex continentia gignitur moderatio qua modum adhibet dictis & factis. Cum uero in dictis & factis moderati fuerimus: tunc decus illud consequitur quod dicitur temperantia. Recte ergo hec coniunxit: de quibus etiam superius est a nobis dictum. ¶ Choro. recte chorum appellat: quia connexe & societate sunt quasi cathene quedam. ¶ Atqui ab Aristippo & cetera. Contra eos disputat qui dicunt omnia uoluptatis causa facienda esse: ordo est usq; ad eum locum: At decertandum est uelis equisq; si sententia est honestum tenere. cum his qui Aristippo Cyrenaici dicuntur. Cyrenaici uero sunt philosophi: qui ab Aristippo fluxere. Fuit autem Aristippus Cyrenaicus. Quod oppidum erat inter Egyptum & Lybiam: fuit Aristippus assertior uoluptatis & Socratis auditor.

Strabo.libro ultimo. Aristippus Socraticus Cyranaicam philosophiam instituit.& Arera filia eius in schola successit & Aristippus filius qui matri successit & Metrodidatus cognominatus est & Anniceris que Cyrenaicam sectam nostram emendasse & anniceriam ab eo deriuasse. Cyrenaici & Epicurei omnia trahebant ad cõmodum suum ut intelligamus in quo ii different Annicerii ab iis in ceteris quidem rebus non dissentiebant. Relinquebant autem amicitiam in uita & gratiam honoremq; aduersus parentes & pro patria preclarum aliquid facimus. Cum Cyrenaici & Epicurei dicerent nec patrie quidem causa aliquid faciẽdum esse nec parentum quod a uoluptate alienum esset. Summum bonum in uoluptate summum malum in dolore ponebant: & omnia ad utilitatem suam referebant. Contra quos Cicero. Nam que uoluptate inquit quasi mercede aliqua ad officium impellit ea non est uirtus: sed fallax imitatio simulatioq; uirtutis. Nam nisi illa uoluptas esset non sequeremur uirtutem: sed propter uirtutem sequitur uoluptas: ex uirtute enim maximam uoluptatem capimus: sed illi non excludebant amicitiam. de quibus Cicero ait. Est etiam inquit ipsi charum amoris nomen unde amicitia nominata: est quam si ad commoda nostra referimus ea nõn est amicitia: sed mercatura utilitatis. Esto enim agri coluntur & pecora ex his fructusq; percipitur. ¶ Obsoletis: antiquatis sublatis. ¶ Velis & equis. prouerbialiter dictum. ¶ Nam si non modo &c. Causam ostendit que potissimum uoluptatem efficiat: est autem ea bona ualitudo: nam quia omnia ad uoluptatem referunt: nihil utilius uidetur esse ualitudine: sed si hoc inquit Cicero. sequi uoluerimus ut uita beata in ualitudine consistat nullo modo sequi uirtutem possumus hocq; ita esse euidentissimis probat rationibus. ¶ Sepe explorata. certa idest q; quis exploratum habeat se habiturum firmam corporis constitutionem sine aliquo dolore. ¶ Hec utilitas quam ipsi dicunt esse in explorata ualitudine corporis: & sic relinquunt animum & prudentiam que debet habere delectum bonorum & malorum. ¶ Nam uni ratio quare talis utilitas cum honestate pugnabit. ¶ Vbi dabitur locus in qua re se exercebit prudentia: an & inquirat suauitates corporis quasi dicat apud istos nullum habet locum prudẽtia quam conseruat temperantia. Illi autem qui in uoluptate summum bonum statuunt: destruunt temperantiam: & per consequens prudentiam. Sed isto inquit nihil esse iucundius tali opinione: tamen nihil erit turpius & cum turpitudine non stat honestum: ergo nec id quod uere & utile: & sic relinquitur nihil esse utile: quod sic temperantie & prudentie contrarium: & apud illos inquit qui ponunt summum malum in dolore nulla est fortitudo que omnia terribilia contemnit propter honestatem. Epicurus ut latius disputauit Cicero in libris de finibus multa dicebat de tollerando dolore: sed cum poneret summum bonum in uoluptate audiendus non erat: quoniam absurda dicebat. Itaq; philosophus non est ex solis uerbis spectandus. ¶ Consentaneum conueniens. ¶ Aqua heret idest ea que dicit epicurus absurda sunt: & uerum cursum non habent: quemadmodum aqua cum heret & non flatuit recto fluxu prouerbium est in illos qui absurda dicunt & minime conuenientia sed aliena recto rationis discursu. ¶ Vt aiunt ut dicitur in prouerbio: quoniam non conuenit ponere summum bonum in uoluptate & laudare temperantiam que aduersatur uoluptatibus & ponere summum bonum in indolentia & laudare fortitudinem. Ista igitur non sunt consentanea. ¶ Atq; in his tantum tribus generibus: circa tres uirtutes inquit callide disputant & uidentur eas aliquo modo amplecti allatis quibusdam rationibus prudentiam scilicet fortitudinem & temperantiam: sed iusticiam omnino e medio tollunt & per consequens liberalitatem: & ea omnia que ad communitatem tuendam pertinent: ergo remota iusticia remouetur omnis uirtus que ad iusticiam refertur cum sit ad conseruationem humane societatis. ¶ Tribus generibus prudentia: fortitudine: & temperantia. ¶ Tergiuersantur. fugiunt istam reprehensionem: & alios fallunt uerbis quibus uirtutes ipsas uidentur afferre tueri & expedire. Nam tergiuersari est callere & dicta mutare & quasi tergum uertere. ¶ Suppeditantem: subministrantem corpori ipsas uoluptates: & hoc esse dicunt munus prudentie. ¶ Expediunt expedire uidentur introducere & illi munus assignare suum dicentes fortitudinem esse rationem & modum quibus dolorem qui patitur & negligit mortem cum uoluptate: ut ipsi dicunt. Vacillat: mutat: nec potest consistere aut esse apud ipsos cum omnia referat ad propriam uoluptatem: non ad communem quod est cõtra iusticiam. He uirtutes liberalitas magnificentia comitas affabilitas. ¶ Neq; enim ratio quare iacent he uirtutes. quoniam uirtus debet expeti propter se non ob aliud & ipsi dicunt expetendas esse propter uoluptatem. ¶ Hec he uirtutes & mediocritates que propter se expetuntur alteri non essent uirtutes: de his rebus dictum est satis suo loco & concludens Cicero docet omnem uoluptatem esse contrariam honestati: & reprehendit Caliphonem & Dinomachum: qui (ut in principio dictum est) honestati uoluptatem adiunxerunt: arbitrantes hoc modo se dirimere controuersias philosophorum de summo bono. Errauerunt inquit quoniam honestati adiunxerunt uoluptatem: quam honestas aduersatur & odit. Vnde dicit Seneca. Non indignor q; post uoluptatem ponitur uirtus: sed q; omnino cum uoluptate conferatur contemptrix eius & hostis: & longissime ab illa resiliens. Et finis bonorum (inquit Cicero) non potest constitui in dissimilibus: sed ex re simplici ad quam omnia referantur. Lactantius sic taxat Aristippum. Nec satis fuit ita uiuere: sed docere etiã libidines cepit ac mores suos de lupanari ac scholam transtulit differens uoluptatem corporis esse summum bonum: que doctrina execrabilis & pudenda non in corde philosophi sed in sinu meretricis est nata. ¶ Alio loco. in libris de finibus ubi de uario philosophorum dogmate disputauit: disputauimus inquit quemadmodum iudicari debeat & cognosci si quando utilitas honestati repugnabit & uoluptas etiam si haberet aliquam apparentiam utilitatis tamen cum honestate coniungi non potest: & uoluptas inquit aliquid condimenti & saporis habere potest utilitatis autem nihil habebit cum non sit honesta: ergo uoluptas corporis nunq̃ utilis: quia nunquam honesta: & sic nihil erit utile quod temperantie (de qua agitur) repugnabit.

Temperãtia cõseruat prudentiam.

Epicurus absurda dicebat.

Philosophus nõ est ex uerbis cõsiderãdus

Iusticiã e medio tollunt.

Tergiuersari.

Vacillat.

Cice. reprehẽdit calliphonẽ & dinomachum.

Ex quo cõstituatur finis bonorũ.

Voluptas cum honestate iungi nequit.

Munera que patrio cepit data natus amore.
Hortatur factis grata fuisse probet.

☞ Hortatur filium factis nominata exequatur.

HAbes a patre munus Marce fili mea quidem mea sententia magnum sed perinde erit ut acceperis. Quãquã hi tres libri inter Cratippi commentarios tanquã hospites erunt recipiendi. Sed ut si ipse uenissem Athenas quod quidem esset factũ nisi me e medio cursu clara uoce patria reuocasset aliquando me quoq; audires. Sic quoniam his uoluminibus ad te profecta uox mea est tribue his temporis quantum poteris: poteris autem quãtum uoles. Cum uero intellexero te hoc scientie genere gaudere. Cum & presens tecum propediem: ut spero: & dum aberis absens loquar. Vale igitur mi Cicero tibiq; persuade te mihi quidem esse charissimum: sed multo fore chariorem si talibus monumentis preceptisq; letabere.

ASCE.

hAbes a patre &ce. Perorat ostendens opus completum. Ordo autem est. O Marce fili tu habes a patre mun⁹ quidem idest certe mea sententia idest secundum iudicium meum magnum sed erit perinde ita magnum ut acceperis quãq̃ hi tres libri erant recipiendi inter commentarios Cratippi tanq̃ hospites sed ut idest quemadmodum si ego uenissem Athenas quod quidem esset factum idest quod fecissem nisi patria idest negocium patrie reuocasset me e medio cursu clara uoce: tu audires quoq; idest etiam me aliquando. sic quoniam mea uox est profecta a te his idest in his uoluminibus tribue his tantum temporis quãtum poteris: poteris autem supple tribuere quantum uoles. Cum uero intellexero te gaudere hoc genere scientie tum. i. tunc ego loquar tecum propediem idest statim ut spero: existens presens & absens dum. i. quamdiu aberis. Igitur mi Cice. ualeq; pro &: persuade tibi: te quidem idest certe esse charissimum mihi: sed fore idest futurum esse multo chariorem: si letabere idest letaberis & letum te ostenderis talibus monumentis idest libris cum rei admonentibus. Aut lege monumentis: q; pro &: talibus supple preceptis idest institutionibus officii.

ℭ Habes quoq; mi Stephane explanationes nostras quantũ monuisti familiares quas si tibi tuisq; gratas ac iucundas intellexero ad melioraq; impuleris. Vale & tu uirorum optime.

MARS. Captat beniuolentiam in filio.

IMponens Cicero huic operi quasi fastigium & extremam manum uertit sermonem ad filium captans a re ipsa beniuolentiam & etiam a se monens filium ut his preceptis & monumentis gaudeat: que ad ipsius eruditionem instituta sunt. Sed perinde sic & tãti precii. ℭ Vt sicut acceperis. nam si illud magnifices magnum erit. nam res tante sunt quante estimantur. ℭ Habes reuerendissime presul a Marso seruo munus multis uigiliis & sudoribus elucubratum: quod iuuenibus & litterarum archana ingressis profuturũ arbitror. Sed perinde erit apud te & alios qui id (quicquid est) auspicio tuo lecturi sunt ut acceperis: & nomen autoritatemq; dederis quod si mihi ut spero lectione tua & grato animo continget ad maiora excitabor: atq; acti me animo aspirare scias. Effice igitur queso: ut prima hec fetura patris animum non reprimat: sed nominis & eternitatis ardore flagrantem & ad altiora currentem ad motis calcaribus impellat. Vale. ADDITIO. Habes a patre. peroratio est totius operis quod sua quidem sententia maximum esse munus dicit ut magnam ex eo utilitatem capere possit filius si attente legere uoluerit.

Marsus ad presulem suũ cui commentarios dicauit.

ℭ Petrus Marsus ad lectores.

hEc habui candidi lectores que in his cõmentariolis dolanda putarem: & pro tanti operis ornamento addenda ducerem. Plura desideranti non ignoro. Sed non omnibus tuta & in tracyaneas petras contingit nauigatio. Hec qualiacũq; sunt boni consulentes animum nõ rem estimetis. ℭ Cupio tantum prodesse. Sed ad id prestandum uires non suppetunt. Et sus Mineruam docere non potest. Etiam non recte scribentibus gratia debetur: alios enim excitant ad patrocinium ueritatis. Pro qua generosa illa antiquitas dies noctesq; ut posteritati cõsuleret laborauit. Vale ad uotum. Et filii recognitionem que iam cuditur (sed cum apologia) expectetis. Inuretur certe ignorantium omnium arrogantissimo: & corruptorum corruptissimo Antonio Volsco nota quam ob linguę petulantiam furoresq; meretur. Magnoq; optabit emptum non scripsisse in tenebris illis propertiatis incidisse in suas manus nouos in Sylium cõmẽtarios cuiusdam presbyteri qui Marsus ferebatur. Sed incertum est uestinus an marrucinus. Me Marsum experietur. Non discit ab Euripede uir temerarius & procacissimus linguam habere incastigatam morbum esse turpissimum. De me ut sibi & omnibus hominibus ignoto scribit: qui totiens ob uite dedecus & ignorantiam conspectum ueritus in eum in lustris delituit. Me uulpecula non agnoscit cui iam per annos. xvi. tot laqueos disposuit: tot struxit insidias: tot dolos excogitauit: ut iam fraudulentissimi ingenii sui cõmenta consumpserit. Presbyterum me ad ignominiam (ut ipse opinatur) appellat. Quod mirum non est. Vir quippe impius & crucis Christi inimicus sacerdotium ducit dedecus: & id mihi uir nepharius uitio uertit quo uita mea censetur imprimis. Sed de his hactenus: omnia tempus habent. Vale iterum.

Nauigatio in tracyaneas petras. Cõmentarios in Syliũ cudit. Lingua incastigata morbus turpissim⁹. Volicus presbyterũ exprobrat marso.

F I N I S.

a.b.c.d.e.f.g.h.i.K.l.m.n.o.p.q.r.s.t. Oẽs sunt q̃terni exceptis ✠ qui est q̃ternus & t ternus.

Q Vintus mutius sceuola &c. Cōgnte licet forsanminus aiaduerso ordine post officiorum libros subiunctus est de amicitia liber. Nā si nulla pars uite officio decente uacet: non est ubi diligentius merito obseruetur quam inter amicos: quippe qui maxime rari inuenti sont & iucundissimi ubi inuenti fuerint. Ideoque ut egregium ostēdat inter amicos officium seorsum quasi de grege seductum pertractat. Moris enim est quem egregium significare uolunt post gregarios nuncupare ut enei. Troes reliquias danaū atque immittis achilli. ubi achilles non negatur danaus sed significatur precipuus: sicut in euangelio discipulis & petro non qui discipulus nō sit sed qui discipulorum princeps. Prudenter autem & per quam commode rem humane tractat auctor noster. Prudenter quidem quod eum iducit disputantem ut pote lelium qui cōm consensu sapientissime & prudentissime amicitiarum munere cum uiro fortissimo atque optimo Scipione aphricano functus est: unde illi plena fides adhibenda comprobatur quia experto cuilibet in ea quam profitetur sciencia credendum aiunt commode autem nō quod nimis argute nec senere more stoicorum: sed communiter & pro cōi hoim caput rem disserit Porro tam anxie obseruat eius quem loqui facit decorum ut nō Cice. sed ipse lelius loqui putati posset Titulus operis in fronte patet dictus est hic liber lelius ab eo qui primas partes tractat sicut timeus platonis & in comediis adelphi & phormio dicitur preterea dialogus quod cōmentantium inter se sit sermo. Scribitur autem ad titum pompeium atticū uirū ciceronis amicū. intentio operis est lectorē docere quo pacto amicitie munus expleat. quod si fecerit non potest uir bonus non euadere nempe quod inter solos bonos sit uera amicitia. Diuiditur autem liber hic unus in duas partes prohemialem & executiuā seu tractatiuā. Prior est in pricipio posterior icipere tur illic. Fā. Sunt ista uera In priore loquitur tm Cic. In posteriore nusquā. Nam etiam illa uerba in fine hec habuit &c. Lelii sunt. Verūtamen norit istarum rudis totum opus a cicerone compositum esse multa tamen in eo dici que ciceroni non conueniunt. Nam neque Ci. Terentius fuit familiaris quod tamen imperiti ex hoc opere asserunt Neque Fannius & Sceuola generi fuerunt: sed lelio. Facit autem in prohemio tria non attentos dociles & beniuolos lectores reddit. At

Q. Mutius sceuola.

Iodoci Badii Ascensii in Ciceronis Lelium seu de amicitia dialogum familiaris admodum & dilucida planatio.

M.T.C. Lelius siue de amicitia Dialogus cuius ad. T Pomponium atticum hec est prefatio.

Q Vintus Mutius augur sceuola multa narrarē de. C. lelio socero suo memoriter & iucūde solebat nec dubitare illum in omni sermone appellare sapiētem. Ego autem a patre ita erā deductus ad sceuolā sumpta uirili toga. ut quoad possem & liceret a senis latere nūquam discederem. itaque multa ab eo prudēter disputata multa etiam breuiter & commode dicta memorie mādabam: fieri que studebā eius prudētia doctior.

lelius sceuola auguris & Fannii socer.

Toga utiles mores exigebat.

tentos quidem ex rei precio & difficultate. Dociles quia modum procedendi prebet & beniuolos: quia rem maxime utilem quia promittit. In primis autem uerbis inter grammaticos controuersia est an legi debeat augur Sceuola an contra sceuola augur. Multi enim contendunt posteriore modo scribendum & ita fere scriptum reperi Alii putantes ieptum esse uocalium concursum si post la. sequatur aut priorem commendant: sed in oratione soluta non tantum puto fugiendum uocalium hyatum & appellatum propriis inter miscerem. si qua autem expositionis egebunt cum ordine patefiunt qui talis est. Q. mutius sceuola augur. id est qui fuit in collegio augurum: sicut & cice. solebat narrare memoriter & iucunde id est cum delectatione multa de Caio Lelio socero suo id est patre uxoris suei nec solebat dubitare id est ut in re dubia solemus uereri. appellare in omni sermone id est colloquio hominum illum scilicet lelium sapientem. Ego autem inquit cice.) eram deductus a patre (sup. meo: quia patribus bonis est de moribus filiorum summa cura. quod de patre suo predicat in ser. Flaccus) ad sceuolam scilicet mutium: sumpta uirili toga id est statim ut ceperat uirilem togam & ita ex ephebis excesseram & sine pedagogo ne ceperam deductus (inquit) eram ita id est e pacto ut quo ad id est quatenus possem scilicet quantum ad me attineret & liceret ne molestius essent quantum ad illum ego nunquam discederem a latere senis. s. sceuole Itaque id est & ita quia patri obtemperans ita faciebam. ego mandabam memorie scilicet ne multa disputata . i. per modum disputationis discussa ab eo scilicet sene sceuola prudenter & multa etiam dicta ab eo breuiter & commode erant id est commode. quia breuiter. unde Flaccus in arte. Quicquid precipies esto breuis: ut cito dicta. Percipiant animi dociles teneantque fideles. Au duo dicit & breuiter & commode: quia dilucide. euitando: quoddem Flaccus dicit breuis esse laboro obscurus fio. Et studebam fieri doctior prudentiam id est per prudentia non quam prudentia eius.

¶ Omniboni leoniceni Vincentii .i. T. Cice. de amicitia opusculum iterpretatio.

O Pusculum hoc de amicitia i duas consumi partes lectoribus consuetū est uidelicet i proemiū & tractatū p
emiū exordiorū more docilē & attētū reddit auditorē ut i seqētibus ondemus. Tractatus uero regulā am
tie continet. Amicitia est duorꝝ ut plurimū mutua beniuolentia iter se ꝯgregata. Introducit hic lelius iā g
dior natus loquēs de amicitia & eius pcepta aliqua tradens sui gñris Fannio & sceuole q iterrogant ipm
lium quare. P. Sulpitius & pōpeius quorꝝ alter bis tribunus alter uero cōsul fuit i his magistratibus suā pristinā amic
& inimicitiā nō mediocrē cōuerterunt qua ex re totus populus admirabat. tū nouitate rei: tū uero dāno ꝙ conseque
populus ex istorꝝ duorū discordia. Rñdet aūt Lelius generis hūc non fuisse bonā amicitiā. & sic amicitie regulas igre
tur que quidē lelius supius i catone iuuentis erat. nūc aūt grandis natu duas filias uiris supioribus locauit. Titulus op
erit talis. Lelius uel de amicitia. more platonis iscribitur persona loquens & materia qui tractanda sit.

M V tius ex mutiorꝝ familia fuit Sceuola. ¶ In oi sermone i quocunqꝫ colloquio leliū socerū sapientē appella
¶ Sūpta uirili toga. pueri romani usqꝫ ad. xiiii. annū ptextā ferebant. deide cōuocatis amicis & ppinquis
mebāt togā. q & alios exigebat mores. i. uiriles. ¶ Quod possem qtū ad negocia. cū em̄ aliis nō errā occu
tus negociis me ad cenā ꝯferebā. Liceret. quantū ad necessitatē & honestatē nō em̄ honestū erat ut ipe d
miēdi ad illū pficisceret. ¶ A senis latere denotat modū eūdi & notabile tradidit adolescētib⁹ ut senū ꝯsuetudiem cō
quant a qbus disciplinas cape possunt. Disputata. cū arte & rōe dicta. Tractū est a putatiōe arborꝝ & uitiū. ¶ Breuit
& cōmode sunt hic aliq̄ pcepta de amicitia
breuiter & apte tradita. ¶ Suadebant aim
meū ad illa pcepta sceuole summa cū uolu
ptate applicabā. ¶ Quo. s. sceuola mortuo. i
postq̄ mortu⁹ erat ego ꝯtuli me ad sceuolā. s
alterꝝ pōtificē. i. q erat d collegio pōtificū
quē unū. i solū ego audeo dicere sup. eē aut
fuisse pstātissimū nr̄e ciuitatis. i. i ciuitate rōa
na & sil' igenio. i. igenita ut ai & idustria. i.
naturali ad grauitatē habilitate sed als sup. lo
quar de hoc. s. sceuola pōtifice ego redeo
nūc ad augurē. i. ad narrāda ea q̄ ab augure
Sceuola acceperā. Cū ipse narraret sepe mł
ta pferti de socero suo lelio tū ego nemini ip
sum sedētē dōi i hemicyclo. i. loco semicir
culariter tecto ut aeris claritatē sine pluuia
aut solis ipetu captaret sedētē dicit ut solebat
quū. i. qñ &. i. piter ego essem una. i. sil' cū eo
&. i. sil' pauci admodū familiares sup. ei⁹ me
mini (ingt) illū. s. sceuolā icidere ubi notabi
m⁹ mēinisti fieri pñt tpis ifinitiuū hr̄e ut mēi
niuidere. &c. i eū sermonē q erat tū fere sop.
oib⁹ aut lege sef cūctis (nullo āt mō ut recte
docet ualla legēdū ē multis. quia se de ñ iūgit
signis pticularib⁹ (i ore. i. de quo tūc fere lo
q̄bantur. s. ce āicitia. em̄ p quia o attice. s. pō
pei tu mē nisti pfecto. i. reuera (ut opior) &
eo magis mēinisti ꝙ utebar multū publio sci
piōe. s. miore mēinisti iq̄ q̄ta eēt ul' admiratio
ul' qrela hoiem cū is. s. scipio existēs tribun⁹
pleb. dissideret. i. dissētiret & aduersaret odio
capitali. i. ad capitis usqꝫ: hoc ē ad uite peti
tionē quiti pōpeii qui erat tum. i. tunc ꝯsul.
q cū quo uixerat: sed prius cōiunctissime &
amātissime. itaqꝫ. i. & ita: quia populus mur
murabat de dissidio scipiōis sceuola tū. i. tūc
cū. i. qñ icidisset i eā ipsam metionē. s. odii
& dissidii exposuit nobis sermonē le de ami
citia habitū ab illo. s. Le. secū. i. cū exponē
te sceuo. & cū alio. i. altero (si nō nisi duos
hēbat gñōs) gño suo. s. Caio Fānio filio mar
tii habitū dico post mortē africāi. s. Scipio
paucis diebus stati post cui⁹ disputationis a
Sce. recitate: ego inquit Cic. snias mandaui

Quo mortuo me ad pontificem Sceuolam contuli qu
unū nostre ciuitatis & igenio & idustria prestātissimur
audeo dicere. Sed de hoc als: nunc redeo ad augurē: qu
sepe multa narraret. tū nemini domi i hemicyclo sedent
ut solebat quū & ego essem una & pauci admodū fam
liares i eum sermōem illum icidere. q tum fere erat i ore
Meministi enim profecto ut opinor Attice eo magis. q
P. Sulpitio utebare multum quum is tribunus plebis ca
pitali odio a. Q. Pōpeio q tum erat consul. dissideret. q
cum cōiunctissime & amātissime uixerat q̄ta hoim esset
ut admiratio uel querela. Itaqꝫ tū sceuola quū i eā ipsam
mentionē icidisset exposuit nobis sermonē Lelii. De ami
citia habitū ab illo secum & cum alio genero. C. Fannio
marci filio pauci diebus post mortē aphricani. Cuius di
sputationis sententias memorie mandauit quas in hoc
libro exposui meo arbitratu. quasi enim ipsos induxi lo-
quentes ne inq̄ & inquit sepius interponeretur. Atque
ideo feci ut tanq̄ a presentibus coram haberi sermo uide
retur quum em̄ sepe mecum ageres attice ut de amicitia
scriberē aliqd digna mihi res tū oim cognitiōe: tū nostra
familiaritate uisa est Itaqꝫ feci non inuitus ut prodessem
multis tuo rogatu. Sed ut in Catone maiore (qui est scri-
ptus ad te de senectute) Catonē induxi senē disputantē
qa nulla uidebat aptior psona q̄ de illa etate loqueret q̄
eius q & diutissime senex fuisset: & ipa senectute p cete
ris floruisset. Sic quū accepissemus a patribus maxie me
morabilem. C. Lelii & P. Scipiōis familiaritatem. C. Lelii
psona uisa est idōea fuisse q̄ de amicitia ea ipa dissereret
que disputata ab eo meminisset magr̄ meus sceuo. Ge-
nus autē hoc sermonū positū in hoim ueterū autoritate

Asceñ⁹
Titulus operis.
Diuisio operis.
Proemium.
Tractatus amicitia quid sit.
Sulpiti⁹ & pompei⁹ inimici ex amicis facti.
Lelius socer fannii sceuole ex mutiorū fuit familia.
Asceñ⁹.
Erasm⁹ Hemiciclus cathedra i modum medii circuli.
Erasm⁹ pōpōi⁹ Atticus p. sulpitius. & q. pōponius quorū alter tribunus alter uero cōsul fuis
Erasm⁹ c. Lelii. & p. sci familiaritas.
Erasm⁹ plus habet.

& eoꝝ illustriũ plus(nescio q̄ pacto) uideť hře grauitatis. Itaq; ipse mea legẽs sic afficior interdum & catonem nõ me loqui existimẽ. Sed tu ut tũ ad senẽ senex de senectute: si in hoc libro ad amicum amicissimus de amicitia scripsit: tũ est cato locutus quo erat nẽo fere senio tpibus illis nemo prudẽtior. Nũc lelius & sapiẽs (sic enim ẽ habitus) & amicitie gl'ia excellẽs de amicitia loqtur. Tu uelim a me aĩm parũper auertas lelium loq ipsum putes. C.Fannius. & . Q . Mutius ad socerũ ueniunt post mortem africani: ab his sermo oritur: respõdet le. cuius disputatio est de amicitia. que legens tuipse cognosces.

memorie quas ego exposui i hoc li.s.de amicitia meo arbitratu.i.p arbitratu meo: em̃ p quia ego iduxi.i.itroduxi q̃ñ ipsos.s. soceꝝ cũ gñis suis loquẽtẽ ne inq̃ & iquit uerba illa boetio i de ꝯsolatiõe nimis frequẽter repetita iterponereť ẽt sepius.s.q̃ deceret: atq; iõ feci ut sermo uidereť haberi corã tãq̃ a pñub⁹ Cũ em̃ o attice tu ageres mecũ ut scriberẽ aliqd de amicitia res ẽ mihi uisa.tũ.i.pariter cognitiõe oim.i.quã oẽs cognoscãt tũ.i. pariter nr̃a familiaritate. Itaq; feci nõ iuitus.i.libẽter ut pdessem multis tuo rogatu.i.pptera q rogasti: sed ut i Ca.maio.qui.s.libẽter est script⁹.i.iscriptus ad te de senectute: ego iduxi Cato.senẽ disputãtẽ: q'ia nulla psona uidebať aptior q̃ loquereť de illa etate.s.senili q̃ ei⁹ sup.psona.s.catonis qui fuisset &.i.simul diutissime senex: &.i.simul floruisset pcetis i ipsa senectute. Sic cũ accepimus.i.itelleximus a pr̃ibus.s. a maioribus nr̃is familiaritatẽ.i.familiarẽ amicitiã & ꝯsuetudinẽ Caii lelii &.P.scipiõis.s.mioris sup.eẽ mẽorabilẽ.i.digna mẽoria: maxie.i.summopere: aut i primis psona Caii Lelii ẽ uisa fuisse idonea q̃ differeret de amicitia: ea ipsa q̃ sceuola magre me⁹ mẽinisset.i.recitasset & mẽorasset disputata ab eo ãt p sed hoc gen⁹ sermonũ dialogoꝝ ẽ positũ.i.ꝯstitutũ & corroboratũ i autoritate ueteꝝ hoim. & eoꝝ.i.eorũdẽ ñ uulgariũ sed illustriũ ut platõis. Et ita si qs dãnare uelit hoc genus sermonis dãnet ẽt socratẽ platonẽ & reliquos apud ueteres laudatos quos hi auctores habet: quo ñ se defendit i plogo Andrie Terẽ. Et nescio iquit cice.quo pacto hoc gen⁹ uř hře plus grauitatis. Itaq; ipse.i.ego q̃ hec ꝯposui: legens mea: s. dicta aut scripta afficior interdum sup. ad ea: sic ut existimem Catonem loqui non me. Sed ut senex: s. cice.scripsit tũ s.tũc.si i cato.maio hoc ẽi lib.de senectute ad senẽ.s.ad atticũ: sic i hoc lib.amicissimus.s.idẽ cice.scripsit de amicitia ad amicũ.s.ad eũdẽ atticũ. Tũ.i.tunc quom de senectute scripsit locut⁹ est.i.loquẽs iductus cato quo nemo fere senio i erat illis tpibus: & sup: nemo prudẽtior: sed pulchre reticeť pticula & ut pnunciatiõe adiuueť inia. Nunc.i.i hoc tpe loquiť.i loqui iduciť de amicitia.lel'us &.i.sil' sapiens. Etem̃ habit⁹ reputat⁹ sic.i.talis: hoc est sapiens. &.i.siml' excellens gl'ia.i.p gl'iam ãicitie. Ego uidelicet ut sup.tuo attice auertas paruump p paruum tpis aim o me.s.a ꝯtemplatiõe mei.i.ut q au dies & leges ñ putes me loqui.sed lelium ipm quem iducet loquentẽ. Vt uero rẽ uero silem faciat fingit ẽt modum quasi rei geste dicens. Cai⁹ Fanius. & Q. muti⁹ gñi ipi⁹ lelii ueniunt.i.ponãus ut ueniãt ad socratẽ sup.sũm.s.lelium post mortẽ africãi.s.scipiõis sermo oriť ab his. & leli⁹ ridet sup.eis cui⁹.s.lelii disputatio ẽ ď ãicitia q̃: s.disputationẽ turpe leges.i.i hoc libro cognosces q̃ñ ñ a cice.sed a lelio & gñis eius habitã. ¶ Me ad põtificẽ: ad alium sceuolã qui priceps sacerdotum erat. idustria.i.laboribus hõestis excitãdo ab idulgendo: siue ab urendo dicta: nã urit ille q ad aliquid pagendum ardens est: ut uerg. istãt ardentes tyrii sicut ecõtra dicius ignauos. Tesem̃ uimitum hic hoies frigent. ¶ In hemicyclo. hemicyclus cathedra i modum medii circuli appellať. Nã hemi dř semis. ¶ Meministi attice: qm̃ tecum Sulpitius familiaritatem habuit. ¶ Tribunus plebis aduocatus: dř ãt tribunus: quia ppl's prio i tres erat ptes diuisus. Prio fuerunt tribuni tres deide nouem. ¶ In ore multis totus ppl's loqbať de ista inimicitia qui fuerunt ãicitia ꝯiunctissimi: nunc ãt capitali odio discordes sunt. ¶ Cõiunctissime: q̃tum ad bõa externa. ¶ Amãtissime: q̃tum ad animum & iquit Salu: idem uelle atq; idem nolle ea demum firma ãicitia est. ¶ Q. nasi uideñt em̃ se iuicẽ alloqui. Triplex stilus est exegeticus .i.narratius: qm̃ narrať de aliq̃ re. alter dragmaticus.i.factius qui est comediaꝝ & tragediarum tertius est mitius idest mixtus ut i eneide uerg. stilus est mixtus: quia fiunt mixti dialogi. Ne iq̃ & iquit: ut hec ieptitudo uiteť ne iterponereñt hec duo uocabula sepenũero itroduxit istos loquentes qbus illoꝝ freq̃ntiã uocabuloꝝ uitamus. ¶ De ãicitia docilẽ facit auditorẽ qm̃ de q̃ re dicturus uľ tractaturus sũmati oñdit. ¶ Cognitiõe oim ex hoc libello hoies ãic tie pcepta differere possunt ¶ Vt pdessẽ nullis attẽtiõe auditorẽ pmonet rẽ q ad eos ipos auditores ptiet cõmẽmoratus ẽ autor. ¶ Sed ut i catõe ponit silitudinẽ: quẽ admodũ Cato locut⁹ est i senectute: sic lelius i ãicitia sermonẽ hẽbit. ¶ Aptior psona nõ solũ etate: sed etiã prudẽtia fuit em̃ Cato sapientissimus senex iõ bñ de senectute disputauit sic lelius ãicitiã de ea exptus apte disputabit. ¶ Floruisset.s.morib⁹ & cognitiõe multaꝝ reꝝ adeo ut ab oibus sapientissim⁹ appellareť. ¶ Memoriabilẽ de q̃ fere oẽs sermocinationẽ habebãt fuerũt em̃ scipio & lelius unũ par amicoꝝ. sciendũ tñ q scipio maior sociẽ noie le. habuit & de istis nõ itelligit hic ali⁹ fuit. Le. mior qui mioris familiaritatẽ scipiõis habuit: ergo duo le maiorẽ & miorẽ habem⁹ sicut & scipiões Sceuola gener lelii qui ab ipso lelio de ãicicitia pcepat Tullius cõmemorauit. ¶ Gẽus sermõis oñẽdit cũ sermonẽ dialogicũ fuisse i cõsuetudie nõ mediocriter apud maioress ut apud pla q̃ suis opibus cõtinue dialogos facit. itroduxit pcetorẽ suũ sp aliis psonis respõdentẽ. ¶ Et illustriũ nõ hec erat sermõis cõsuetudo. i autoritate solũ ueterẽ sed sapiẽtissimoꝝ & illustriũ. ¶ Nescio quo pacto mod⁹ sic dicẽdi ac sic dicat etiã si nõ appareat iõ quia tamen grauitas sp autoritati maioꝝ nõ parua adhibita fuit. ¶ Sic afficior sic aio disponor ut me nõ putẽ sď catonẽ i senectute loq existimẽ: & sic accidit i ãicitia de lelio afficio ingiť cũ affectib⁹ ai ut afficio te merore uel leticia senex ad senẽ ego Cice senex attice senẽ. ¶ Amicissim⁹ ac si dicat ego ãicissimus loquor ad te amicũ meũ. meũ. ¶ Aĩm̃ auertes remoueas nr̃i aim̃ũ tuũ a me. ¶ Post mortẽ aphricãi mioris nã scipio hic plebi fauenes auxiliũ legi agrarie ťradebat q̃ ex re nobiles eum domi pemerunt. cuius morte tanto afficiebatur merore ut domi se totus mestus contineret. ¶ Tu ipse cognosces sensus est o attice legeas hec amicitie precepta cognosces teipsum.s.ueium esse amicum & inte hec reperies nam ut

gravitatis ser positus in autoritate ueterum & illustrium uirorum

Alius sceuola põtifex. industria Tribunus.ix. tribuni. Cõiunctissime & amantissime differunt

Cato senex

Atticus amicitiis delectabať.

i attici uita legitur amicitiis attic⁹ sp delectatus est: unde continue in amicorum negociis uersabatur. ℂ Fan. Sunt ista &c. Hec est pars executiua: in qua incipit res tractari per modum dialogi a personis a cice. iductus. Vnde fingitur le lius i hūyciclo sedere & ad eū uenisse gn̄ri quorū prior. i. fannius sic eū alloqui: q̄ū iter eūdū multa de aphricano fuerit collocutio. o Leli ista q̄ tu ɔmemoras de aphricão sunt uera. Nā sup. nec melior quisq̄ uir nec clarior fuit aphricão: sed

Fan. Sunt ista uera Le. nec enim melior fuit Aphricano quisq̄: nec clarior: sed existimare debes oim oculos in te esse coniectos unum te sapientē appellāt & existimāt tribuebat hoc mō. M. Catoni Scimus. L. attilium apud patres nostros appellatum esse sapientē. Sed uterq; alio quodam modo Attilius: quia prudēs eē i iure ciuili putabatur. cato quia multaꝝ rerū usum haberet multaq; eius & in senatu & in foro uel ꝓuisa prudēter uel acta constāter: uel responsa acute ferebant ꝓpterea quasi cognomē iam habebat in senectute sapientis. Te aūt alio quodam modo dicunt non solum natura & moribus uerūetiā studio & doctrina esse sapientē. Nec sicut uulgus sed ut eruditi solent appallare sapientē qualē in reliqua grecia neminem. Nā qui septē appellant eos qui ista suauius q̄runt in numero sapientū non habent. Athenis unū accepimus) & eū qdē etiā apollinis oraculo) sapientissimum iudicatū hanc esse in te sapientiā existimant ut oīa tua i te posita esse ducas humanosq; casus uirtute inferiores esse putes. Itaq; ex me querūt crebro & ex hoc item Sceuola quonā pacto mortē aphricani feras eoq; magis q̄ his ꝓximis nonis cū in hortos. D. bruti auguris commentandi cā (ut assolet) uenissemus tu nō affuisti qui diligētissime semp illū diem & illud munus solitus esses obire

tu debes existimare. i. iudicare oculos oim. s. hoim eē ɔiectos i te & ita dissimulare dolorē quē đ ei⁹ morte ɔcepisti. q. dolorē n̄ cadere i uirū sapiētē & sup. oēs. &. i. simul appellant existimant. i. iudicant ne adulari putentur & unū. s. solū sapientē hoc. s. esse sapiētem tribuebat modo. i. paulo ante Catoni. s. maiori q̄ cēsorius dictus est (Nam mior hoc tpe quo hec aeta finguntur nōdū erat natus (Scimus Lucullū attiliū esse appellatū sapientē apud patres. i. maiores nr̄os sed uterq; erat sup. appellatus sapiēs quodā alio mō q̄ tu sup. Nā attili⁹ erat appellatus sapiēs: quia putabat esse prudens i iure ciuili. Cato aūt quia haberet usum. i. expientiā multarum rerū & multa eius & i senatu & i foro uel ꝓuisa prudēter. s. priusq̄ ē uenirēt uel acta ɔstanter cū tp̄s aduenisset uel respōsa acute si de rebus dubiis p cūctarei ferebant. i. circūferebant aut efferebāt: aut mēorabāt & ꝓpea habebat iā i senectute q̄ū cognomē sapiētis sicut sapiētes greci p̄li⁹sophi & deide p̄hi dicti sunt: adnotabit pueritia su sse orātib⁹ loca senatū ubi đ rep. fere agebāt: foꝝ iudiciale ubi de iudiciis & cōitia atq; ɔcionē ubi de pplī statu & rogatiōe dicūt āt. s. oēs te eē sapientē quodā alio mō quia nō solū natura & moribus uerūetiā studio & doctria. s. tibi tradita. Nec sup. dicūt te sapientē sicut uulgus sup. solet appellare sapientē: sed ut eruduti solent appellare sapientē. Qualē sup. appellare aut dicere solet neminē sup. esse i reliq̄ grecia. i. extra italiā q̄ magna grecia olim dicta est uel in reliqua ab athenis. Nā qui q̄runt. i. disquirūt ista. i. istiusmodi disputatiōem de uero sapiente subtilius. i. argutius. nō habent. i. nō existimāt nūero sapientū eos septēque appellant. s. uulgo sapiētes nos accepim⁹ i. itelleximus: unū. s. socratē iudicatū athenis sapiētissimū & qdē itelleximus eū sic iudicatū esse oraculo apollinis: ut tāgit maro dicēs i opusculo uir bonus & sapiens: qualē uix repit ullū milibus e cūctis hoim cōsultus apollo iudex ipse sui &c. Oēs sup. existimāt hāc sapientiā esse i te ut ducas. i. existimes oia tua. s. uera bōa (q̄ & bias censuit) esse posita i te & putes casus hūanos. i. qui hoi possunt accidere esse inferiores uirtute. i. min⁹ in te posse. itaq;. i. iō ipsi q̄rūt crebro. i frequenter ex me & itē. i. ɔsimiliter ex hoc. s. cū genero meo sceuola quoniā pacto tu feras. i. patiaris mortē aphricāi. s. Sci. amici tui. & eo magis sup. q̄rūt: q̄. i. quia cū nos uenissem⁹ his ꝓximis trāsactis nōis i hortos. i. ut dicūt uiri dariae decii bruti auguris cā cōmentādi. i. disceptādi & cōsulendi de reb⁹ ut assolet sup. a nobis fieri: tu n̄ affuisti tu inq̄ q solit⁹ esses obire. i. explorare diligentissime illū diē. s. nonaꝝ & illđ mun⁹. i. offiī cōmentādi. ℂ Sunt ista hic āicitie tractat⁹ icipit: qui grece ξιαλοτοσ nūcupant: subaudiendū āt est ut hoc ꝑsserit mō sermo istoꝝ generorū cū socero Lelio. o Leli quare tpe doles de morte aphricani. nā te lachrymis afficis tanq̄ una mulier quib⁹ respondit nōne debeo tāti uiri cā merore affici qui toti⁹ ciuitatis splēdor & magnificētia fuit. ℂ Melior ad uirtutē. ℂ Clarior ad factorū gl̄iā sapientem hūanaꝝ diuitiarūq; reꝝ doctissimū & iō oēs mirātur te more muliebri casum āici deplorare. ℂ Tribuebat hoc mō. M. Catōi sapiēs appellat⁹ i senectute cato. ℂ Mō. i. pauloante i lib de senectute n̄ āt dicit hoc mō apud Cice. Triplici mō hoc nomen sapientem positū esse iueninimus sapiens aliqn̄ dicit qui sniam alicuius optime tenet ut fuit luctlius attilius iure ciuili Alio eñ mō sapiens est qui p longā etatem reꝝ multaꝝ cognitiōem adeptus est ut cato. Tertius modus sapientie repit qui est circa ꝑcepta bene uiuendi & cognitiōem uirtutis sicut philosophie moralis & hec sapientia i Lelio fuit q̄ alios modos sapientie supat. ℂ Vterq; alio mō. Cato i cognitiōe multaꝝ reꝝ Attilius ciuili iure habiti sunt sapientes. ℂ In senatu ubi exercet genus deliberatiuū. ℂ In foro i quo genus iudiciale tractat iō maximus orator dictus. ℂ Prouisa multa q̄ prouiderat in senatu preponebat. ℂ Vel acta recitata q̄tum ad forum in quo accusabat & defendebat, nā multas persecutiones passus est galba, immo ut ait Pli. sexagies accusatus fuit & absolutus fuit semper. ℂ Responsa ad senatum retulit nam ibi proponebat deinde obiectis respondebat. ℂ Acute ingenii subtilitate demonstrata

Ascensius.

Era. septem grecie sapientes.

Era Soc. a pollinis oraculo sapientissimus iudicatus.

Melior clarior differunt

Sapiens triphari accipit.

que solis i responsis cognoscitur si eni aliquis proponit:illud excogitauit ꝙ dicturus est. Sed i responsis sine premeditatione respondet. ℭ Cognomē more uergiliano:& ēt Cicero uiano cognomē pro agnomie ponit. ꝙ deide i cognomen per tēporis successionē uertitur:ut fuit unus ex Cice. familiam q naso portū i modum ciceri habuit:ꝙ fuit prio agnomē deide longitudie temporis i cognomen est uersum. Natura igenii subtilitatis. ℭ Moribus bonorum consuetudie. ℭ Studio bonaꝝ artium & disciplinaꝝ. Doctria philosophie moralis & uite gubernande rōnē i se continebat:i qua re differt sua sapientia a Catonis & Attilii sapientia. ℭ Nec sicut uulgus:q per duo uerba unum putat esse sapientē aut si aliqs ē bñ iductus qui loquax sit a uulgo sapiens dr. ℭ Eruditi:qui doctū bonarum disciplinaꝝ sapientē appellans. ℭ In reliqua grecia:in tota italia:que pp phos grecos:q i ea habitarunt magna quondā grecia dicta est ac si dicat i tota italia non inuenitur alius sapientior te:sed tñ uidetur dicere de uera grecia:qa subiungit septem sapientes q grecie sapientes appellati sunt. ℭ Nā fannius obiectiōi occurrit quispiā eni diceret tu dicis ꝙ lelius est sapientior. ceteris: qui i reliqua grecia ineniunt: cui respōdet ꝙ ēt illos le. preterit: quoniā ipsi i reliqua parte sapientes appellati sunt ut puta solon i legibus sed lelius oia in se pceperat que a uiro docto pcipi possunt:& non solū uirtutem habebat:sed etiā eā in bonis reipub. exercebat septem fuerunt isti⁹ solon atheniensis Chilo lacedemonius Periāder Corinthius Pithacus. Mitileneus Cleobolus lydius cales. Milesius Bias pirenensis. ℭ Athenis unum accepimus Cherophō socratis discipulus ab oraculo reuersus respondit sapientissimū hominē socra. indicatū esse ab Apolline:qui tñ non fuit sapientior te. ut diximus in aliis septem hic pcepta uirtutis sciebat sed lelius ab exercitatione ea afferebat:uerū est ꝙ sapientissimus fuit socra. qui philosophiā interras duxisse fertur. nā priores pqi solū stellarum & celi cognitionē habebant. socra. āt de moribus disputare cepit. Ducas tua. i. existimes ꝑpria esse. ℭ In te. i. uirtus q̄ est in animo tuo posita existimē ꝙ oia bona cōtineat uel superat s. xterna & corporis. Bonoꝝ genera tria sunt: externa corporis & animi bona animi ꝑprie bona solent appellari q̄ lelius corde fixa gerebat. ℭ Crebro ex sceuola multi ex me & ex sceuola:ut credo q̄runt quo pacto toleres mortem amici tui scipionis. ℭ Eo magis tāto magis q̄rebant:qm̄ his diebus nō fuisti in hortis Decii Bruti clarissimi uiri ad cogitandū quidnā esset faciendum. mos āt fuit ut clarissimi uiri ciuitatis gubernatores se in hortos siue domos alicuius ꝯferrent. ubi excogitabant quid deberent facere in senatu uel de legibus faciendis ut de pace ad hoc ut p̄meditatione muniti melius scirent in senatu respondere & ꝑponere ubi isti tales appellantur. ℭ Cōmentandi. i. excogitādi. cōminiscor frequentatiuū facit cōmentor tñ significat ēt fingo. Qui solitus ex obire: assuetus es adire illū diem preterire officium cogitādi. ℭ Obire ꝑficere al's mori. ℭ Diligētissime ac si dicat ñ solū illuc adhibeas sed queqꝫ cū diligētia (ꝙ faciendū erat) ꝑficiebas:q̄ ex re hominū admiratio nascit̃. ℭ Sce Queruūt. ne ꝑlixitas unius fastidio sit: inducit & Sceuola loqui: approbās illud ꝙ fannius dixerat:& ad hoc itē sceuola &c. Dicit ergo Querunt quidē:id est certe. o Cai Leli: multi ita. ut est dictū a fannio. sed ego respōdeo. s. querunt id. s. ꝙ animaduerti. i. ꝯsideraui. te ferre moderate dolorem quem acceperis morteri. de morte aut ꝑpter mortē uiri: tū idest pariter summi tum. i. pariter amantissimi. s: tui. i. qui te maxie amauerat nec idest & non respōdeo te nō potuisse nō commoueri. idest quin cōmovereris nec id. s. nō cōmouerit fuisse tue humanitatis. i. humāe clemētie: qa ihumanus uideret̃ si nō cōmouereris morte tāti uiri aūt ꝑ sed ego respōdeo ualitudinē. s. aduersam & ñ mesticiā fuisse cām ꝙ nō affuisses i nr̃o collegio ꝓximis nōis ad quē leli⁹ iquit. s. ut cōediis solet fieri non ponit̃ nisi nota ei⁹ qui loquit̃ o sceuola tu quidē: recte & uere sup. respōdisti nec eñ debui abduci meo icōmodo. i. ꝑpter meū incōmodū ut est amissio āici ab isto. i. a te cōmemorato offō. s. cōmētādi de utilitate publica ꝙ ego usurpaui. i. exercui sp̄ cū ualerē nec ego arbitror hoc posse ꝯtingere homini ꝯstāti ullo casu ut illa itermissio offi. s. publici fiat. s. ab eo Autem pro sed tu fanni qui dicis tm̄ sup. laudis tribui idest attribui mihi q̄tum ego nec agnosco. s. meū aut i me esse nec postulo. s. iure meo ut mihi tribuat̃ facis quidē amice. idest ut amicum decet sed ut uideris sup. mi

Sce. Querunt quidem. C. Leli multi (ut est a Fannio dictum) sed ego id respondeo ꝙ animaduerti te dolorem quem acceperis: tum summi uiri: tum amantissimi morte ferre moderate: nec potuisse nō cōmoueri nec fuisse id humanitatis tue. Quam autem in proximis nonis in nostro collegio nō affuisses ualitudinē respondeo causam nō mesticiā fuisse Leli: Recte tu qdem Sceuola et uere. Nec eñ ab isto officio ꝙ semp usurpaui. cū ualerem abduci in cōmodo meo debui: nec ullo casu arbitror hoc constanti homini posse contingere. ut ulla intermissio fiat officii tu autem Fanni qui mihi tantū tribui dicis quantum ego nec agnosco nec postulo facis āice sed ut mihi uideris non recte iudicas de catone aut enim nemo quod quidē magis credo: aut si quisquam est ille sapiens fuit. Quomodo enim (ut alia omittam) mortem filii tulit? Memineram paulum uideram gallum. Sed hi ne cōparent catōi maximo & spectato uiro. Quāobrem caue catoni anteponas ne istum quidem ipsum quem Apollo (ut ais) sapientissimum iudicauit. Huius enim fata illius dicta laudantur. de me autem (ut iam cum utroqꝫ loquar (sic habetote. Ego si scipionis desiderio me moueri negem quam id recte faciā uiderint sapiētes sed certe mentiar. Moueor enim tali amico orbatus qualis (ut

Cognomen oro agnomine.

Magna grecia.

Septem sapiētes grecie.

Socrates primus de moribus disputauit

Mos laudabilis clarissimorum uirorum

Ascēsi⁹

163

arbitror) nemo unquã erit ut confirmare possum nemo certe fuit. Sed non egeo medicina meipse consolor & maxime illo solatio quod eo errore careo quo amicorum discessu pleriq; angi solent. Nihil mali accidisse scipioni puto. mihi accidit si quid accidit suis autem in commodis grauiter angi non amicum. sed seipsum amantis est. Cum illo uero quis neget actum esse preclare nisi enim (quod ille minime putabat) immortalitatem optarẽ uellet quid non ẽ adeptus ꝙ homini fas esset optare. Qui summam spem ciuium quam de eo iam puero habueram cõtinuo adolescens incredibili uirtute superauit qui consulatum petiit nunq̃ factus est consul bis primum ante tempus iterum sibi suo tempore reipu. pene sero qui duabus urbibus euersis inimicissimis huic imperio non modo presentia uerumetiam futura bella deleuit.

hilaslcatetta nõ iudicas recte de cato. Aut em̃ nẽo. s. unq̃ fuit sapiẽs. s. sapiẽtia ꝯsumata & pfecta ꝙ quidẽ. i. certe ego credo magis q̃. s. contrariũ aut si quisq̃ est. s. dicendus fuisse sapiẽs: ille: s. cato fuit sapiens. Em̃ pro q͡a ut omittã alia qũo tulit mortẽ filii. q. d. constantissime & fortissime: meminerã. s. cũ Cato. fortitudinẽ uiderẽ Pau. s. Emiliũ Macedonicũ sup fortiter fere mortem filioꝝ imo precatus est ut si q͡d mali reip. imineret id deus i suã domũ transferret. Ita alterũ ex filiis pauloante triũphum alterũ paulopost amisit: & uiderã gallũ. s. uirũ clarissimũ & pro sapienti habitũ (Alii gracchũ alii caium legũt) sed hi ne sup queso ꝯparẽtur. i. censeanẽ ꝯparabiles: & ita equiparãdi Cato. uiro maximo & spectato. Alii legũt: sed hi non ꝯparanẽ. quã obrem caue anteponas. i. preferas (ubi scias uerbũ caueo idẽ facere cũ negatione & sine ea ut caue te tristẽ sentiat. rectius ãt sine negatione cũ uim negãdi: aut ꝓhibendi habeat.) Caue quidẽ. i. non etiã iustum ipsum. s. Socra. quẽ appollo (ut ais) iudicauit sapientissimũ: em̃ pro quia facta huius. s. Cato. laudanẽ: quia laudabilia fuerunt & dicta illius. s. Socra. laudanẽ: sed plus est bñfacere q̃ benedicerẽ habetote. i. censetote de me sic (& quia numerꝝ mutauerat: iterpõit ut iã loquar cũ utroq;) si ego negem moueri. i. affici desiderio scipio. s. aphricani absentia: quia defuncti desideramus em̃ absentes: uñ mortuos desideratos dicimus. ut mille uiri desiderati sunt i ꝯflictu &c. (q̃. i. quãtum recte. i. ꝯueniẽter nature faciã id uiderit. i. cõsiderit & differuerint sapiẽtes quoꝝ est uidere an i sapientẽ cadat ꝯmotio sed certe mẽtiar. i. ꝯtra mentẽ & ueritatem dicã. Moueor em̃ orbatus. i. priuat⁹ tali amico: q̃lis. s. amicus nemo erit unq̃ ut arbitror ꝙ addit: quia de futuris nõ est certa diffinitio: & ut possum ꝯfirmare (quia id certo scit) certe nemo fuit. s. unq̃ talis: sed ego nõ egeo medicia. s. ꝯsolationis: qua ipse. i. ego ꝯsolor me & maxie eo solatio ꝙ careo eo errore quo solent pleriq; angi. i. angustiari & cruciari discessu seu decessu i. morte amicoꝝ putãtes eos penitus iterire: aut malum pati. nã puto nihil mali accidisse scipio. sed si qui mali accidit: accidit mihi. ãt ꝓ sed angi grauiter suis. i. ꝓpriis incõmodis nõ est amãtis. i. nõ ꝑtinet ad eum qui amat amicum: sed amãtis seipsum. Vero ꝓ sed quis neget dictum est ꝑclare cum illis. s. scipione. nisi eni uellet optare imortalitatem ꝙ ille minime putabat. s. uelle debere quid nõ est adeptus: quasi dicat nihil: & ita id totum est adeptus ꝙ fas esse hoi optare: ut pote qui superauit cõtinuo adolescens. i. ut primum factus est adolescens icredibili uirtute summã spem ciuium quã habuerant de eo iã pueto. i. cum adhuc etiã puer qui nunq̃ petiit cõsulatum. i. summum fere magistratum illum & factus est bis cõsul primum ante tempus: quia ante. xxv. an & nõdum functus minoribus magistratibus ꝑ ordinem & iterum. i. scd͡m factus cõsul sibi. i. q̃tum ad ipsum attiebat qui sibi nullũ magistratũ petiit suo. i. tẽpestiuo satis tpe. s. reip. i. q̃tum ad utilitatẽ reip. expectabat pene. i. quasi sero. i. nimio tarde. qui euersis duabus urbibus. i. numãtia i hispania & carthagine in Aphrica inimicissimis. i. q̃ urbes erãt inimicissime huic. i. nro hoc ẽ ro. iperio: deleuit. i. abstulit nõ mõ. i. nõ solũ p̃ntia i. q̃ tũc erant bella uerũ. i. sed ẽt futura. s. a ppl'is illarũ urbiũ. ¶ Id ꝙ aiaduerti ꝯsideraui hoc rñdere iterrogantibus de te ꝙ mortẽ amici moderate ferres sic eni tibi rñdebã. ¶ Tũ moderate. moderate ferre dicimur aliq͡d q̃n motus ai temperamus. ut puta tristiciã. ¶ Nõ moueri. i. ad merorẽ ꝯtra stoicã opinionẽ sentit i qua Cato. soleat dicere hõ sapiens ñ debet ꝯmoueri. Nec fuisse hũanitatis nõ ꝑtinuisse ad tuã hũanitatẽ: ut more Catonis ad dolorẽ amici nõ ꝯmoueris q̃ i ire ꝑipathetica imitaẽ opinio. q̃ fuit. utili dolendũ eẽt q̃tũ oportebat. ¶ Valitudinẽ aduersam fuisse cãm ꝑꝑ quã nõ affuisti collegio supiotibus nonis ualitudo mesum ẽ uocabulũ: ꝙ idiget sp epytheto. ¶ Recte rñdet lelius sceuole: q̃m (ut inquit ille) ꝑꝑ ualitudinẽ me domi tenui. nec abduci ab isto offõ debui incõmodo meo neq; alio meo incõmodo remoueri ab hoc offõ iquo sp sum uersat⁹ cã reip. utilitatis cũ recte ualerẽ. ¶ Vsurpaui i frequẽtẽ usum duxi usurpare apd̃ iurispitos est altẽa occupare: sed oraturos i frequẽtẽ usum ducere usur pare eẽ dicũt. ¶ Nec ullo casu nõ ulla aduersitate cõtingere põt homini sapiẽti ut sibi fiat itermissio rei faciẽde. ¶ Homini ꝯstãti tu suo ꝓposito pseuerãti cõstãs est q secũ stat & aliis ñ credit uitiosis alio mõ ꝯstãs ẽ qui i ꝓposito ꝑdurat ut Le. qui posuerat se cõsilio reip. eẽ paratũ iõ i eo pseuerare itelligebat. ¶ Intermissio offi alia dimissio & tardatio rei faciẽde. itermittere ꝑ spaciũ tpis dimittere omittere ãt i totũ relinquere uocam⁹. ¶ Tu aũt rñsum ad san. i quo dicit se nõ debere Catõi ꝓponi. Tantũ tribui tantã uirtutis estimationẽ mihi dari dicis quãtã ego nõ agnosco esse i me. Tm̃ tribui ciceronian⁹ modus ẽ magnũ tibi tribuo. i. magnã estimationẽ de te habeo. ¶ Nec postulo. s. uocari sic sapiẽtissimus. Facis amice more amicoꝝ qui affirmãt res esse in suis ãmicis q̃ nõ sunt sed q̃s illis i eẽ uellet: iõ amãtes ceci sunt ergo iudicia ceca trahunt. Quod magis credo. s. ꝙ nũq̃ fuit aliquis sapiẽs Intelligit eni ꝙ nũq̃ aliquis ita fuit sapiẽs qui oms̃ scias artes disciplinas i se habuerit & hoc uerꝝ ẽ sed si aliquis fuerit sapiens dignus Cato fuit. ¶ Paulũ emiliũ qui ꝑdidit duos filios paruos & tñ nõ forti tulit casum sicut cato. ¶ Catũ qui clarissimus uir filiorum mortẽ sustinuit moleste non fortiter ut Ca. illius dicta. Socratis dolebat eni socra. uirtutem Ca. precepta illius uirtutis in repu. exercebat in bello in pace & in aliis rebus igitur socrates non anteponatur. Ca.

Laus catonis.

Laus socratis.

La⁹ Scipionis aphricani.

Moderate ferre.

Dictum cato stoicum.

Valitudo mesum est.

Vsurpare.

Cõstãs.

Intermittere & omitterẽ differũt.

Nota locutionẽ elegẽtẽ

Socrates non debet ꝑponi ipsi catoni.

¶ Sic habetote sic credite ꝙ absentia scipio. ad merorē ꝯmonet. ¶ Desiderio.i.absētia. ¶ Viderit sapiētes: & stoici peripathetici uiderit quō ꝯmoueor quantū oportet & nō plus. ¶ Vt arbitror: bñ locutus est de tpe futuro: qm̄ futura nobis nō sunt cognita: ideo inqt ut arbitror. ¶ Vt ꝯfirmare: qa est de p̄terito: cuius cognitionē habemus. ¶ Solatio .hoc solaciū & ꝯsolatio doloris diminutio dr. Ponit aūt amicū illum nō esse amicitia dignū qui dolet amici desiderio: nō pp incōmoda sua. ¶ Plerīq; angi solēt boni amici i angustus amicoꝝ dolorē hre ꝯsueuerūt: quo quidē dolore ego careo qm̄ scipio nō malū adeptus est uirtutis sue p̄mia. ¶ Si qd accidit.s.mali pp mortē scipio nō sibi sed mihi accidit: qa iudicio eius atq; iucūdissima careo ꝯsuetudie. Amātis est.i.interest amātis seipsum nō amicū aliquē cruciare suis incōmoditatib⁹ q agit incōmodis q sibi euenerūt: amicū nō amat: sed seipsum. qui res grece Vocat.i.priuata amicitia: ue: bi gr̄a uxor dolet absentia mariti: nō pp maritū: sed pp suā solitudiem. ¶ Cū illo actū p̄clare tractatū est ēt preclare cū ipso i summere eñi scipio p̄clara fuit pōpa. & (ut iquit iferius) ferme tota ciuitas eius fuit i lachrymis. ¶ Actū.i.tractatū prospe dicim⁹ fortuna bñ agit mecū.i.fauēs mihi est al's dicim⁹. Actū p̄clare i illo.q.d.oia p̄clare & summa cū gl'ia i uita sua fecit Nisi eni solebāt antiqui i ꝯsolatiōe mortuoꝝ defunctis tēpla & statuas attribuere q̄ imortalis deificatio nūcupatur scipio aūt existimās hāc mortalitatē nunq̄ tēpla sibi fieri pmisit ut alii fecerūt impatores. Ordo ē eni: nisi eni subaudi nō uellet optare imortalitatē tēploꝝ: sed uirtutis ꝙ minime putabat.s.hec tēploꝝ ꝯsecrationē esse imortalē. ꝙ fas eēt optare. & dignitatis gl'iā & uirtutē. ¶ Summā spē q̄ idoles appellat idoles ē future uirtutis demōstratio: cui⁹ bonū tota ciuitas summa cū uoluptate expectabat. ¶ Adolescēs ꝯtinuo supauit nō solū spē uirtutis execut⁹ ē: sed ēt eā trāsiuit. Primū ante tp̄s ante.xxy.an more aūi adoptaui ꝯsul creatus est q̄ res accidere solebat ciuitate rome uirtute alicuius p̄clar igruē:ia hoc mō ꝯtra legē creare aliquē ꝯsulē ante tp̄s. ¶ Suo tpe.i.ꝯueniēti tibi hoc ē cū rē esset adeptus annos ꝯsul dignitate apto s digne iterū ꝯsul creatus est & q̄si tarde qm̄ Carthago ciuitas Aphrice & Numātia Hispanie ciuitas Romanū popolū grauissimis bellis debellabāt: sed scipio eas funditus deleuit: & bello punico tertio finē iposuit.

Quid dicam de moribus facillimus: de pietate in matrem, liberalitate in sorores: bonitate in suos. iusticia in oēs: Hec nota sunt nobis. Quam aūt ciuitati charus fuerit merore funeris idicatū est, Quid igit' hūc paucorū annorum accessio iuuare potuisset: Senectus enim q̄uis non sit grauis (ut nemini catonem uno anno anteq̄ mortuus est mecum et cum Scipione disserere) tamē aufert eam uiriditatem in qua etiam nunc erat Scipio Quam obrem uita quidem talis fuit uel fortuna uel gloria ut nihil posset accedere. Moriendi autem sensum claritas abstulit quo de gn̄e mortis difficile dictu est quid homines suspicentur uidetis Hoc tn̄ uere liceat dicere. P. Scipio in ex multis diebus quos in uita celeberrimos letissimos q; uiderit illum diē clarissimū fuisse cum senatu dimisso domum reductus ad uesperam est a: patribus conscritis a po. ro. sociis & latinis pridie q̄ excessit e uita ut ex tam alto dignitatis gradu ad superos uideatur potius q̄ ad inferos peruenisse. Neq; eñ assentior his qui hec nuper disserere ceperunt. cum corporibus simul animas interire atq; oīa morte deleri plus apud me antiquorum autoritas ualeat uel nostrorum maiorum qui mortuis tam religiosa iura tribuerunt quod non fecissent profecto si nihil ad eos pertinere arbitrarentur uel eorum qui in hac terra fuerunt magnamq; greciam (que nunc quidem deleta est tum florebat) instutitis et preceptis suis erudierūt uel eius qui appollinis oraculo sapientissimus est iudicatus qui non tum hoc tum illud (ut in plerisq;) sed idem dicebat semper animos hominum esse diuinos

¶ Quid dicā. Pro sequit al's scipiōis laudes ad āicitie mentionē opportūe pueuturus. quid dicā de morib⁹.s.scipio. facillimis. i.quib⁹ se facillimū.i.maxie exorabilem & bñficū ex habuit ut de pietate.i.erga matrē de liberalitate i sorores q̄s cū hōesta dote locauit de bōitate.i. de dignitate i suos.i.familiares notos necessarios de iusticia i oēs.q.d frustra loqu' quia hec sunt nota nobis. aūt p sed idicatū est.i. manifestatū & ostēsum merore .i. luctu publico funeris.s. eius q̄.i. quantū charus fuerit ciuitati.i. ciuibus uniuersis. Igit' cū hec oia habet quid accessio.i. additio paucoꝝ annoꝝ quo adhuc uiuere poterat: potuisset iuuare hūc.s.scipio. ad obtinendā btitudiem.q.d. nihil. Eni p quia quāuis senect⁹ nō sit grauis.i.molesta uiris fortib⁹: ut nemi Cato. differere.i.disputare & disquirere mecū & cū scipiōe uno anno anteq̄ s.cato senex ille mortu⁹ est. Notabis aūt ut dixi memi fere cū p̄ntis tpis ifinitiuo apud eruditos ꝯstrui: tū senect⁹ aufert eā uiriditatē i.florētes uires.i q̄.s.uiriditate scipio erat ēt nūc.s. cum moreret. quāobrē uita quidē fuit talis.s.scipi. uel.i. ēt fortuna .i. reb⁹ fortune uel gl'ia.s.supna: ut nihil posset accedere .i. addi ad eā: āt p sed celeritas moriendi abstulit sensum.i. p̄ceptiōem doloꝝ moriendi .i. quos putāt esse i morte: de quo gn̄e mortis.s. celerie est difficile dictū.i.ad dicēdū. aut ut dicat sicut par ē sed uidet' qd suspicent' hoies qa putat felicissimū eēt ñ licet dicer hoc uer illū diem fuisse Pub.scipiōi & multis dieb⁹ quis uiderit i uita.s.sua celeberrimos & letissimos fuisse dico illū diem clarissimum cum uel quo dimisso senatu.i.postq̄ dimiserit senatum.i.senioꝝ ꝯsilium & cetum reduct⁹ est domum sup.spā ad uesperā.i.uesptinum tp̄s a patrib⁹ ꝯscriptis.i.senatorii ordis p̄natib⁹ a sociis.po.roma. & latinis.i.acunctis ad sma

Solatiū Consolatio.

Summa scipiōis laus.

Priuata i imicitia scipiōis p̄clarai p pōpa.

Actum p̄clare.

Immortalis deificatio.

Indoles Scipiosi rem bel hipostt

AS.

Scipiōis mors a tota roma deplorata.

Quod anima sit imortalis.

Taxat eos qui animas cum corporibus interire dixerūt.

isq; cum e corpore excessissent reditum ad celum patere optimoq; & iustissimo cuiq; expeditissimum quod idem scipioni uidebatur qui idem (quasi presagitaret) perpaucis ante mortem diebus cum & philippns & mallius adssent ualii complures tuq; etiam Sceuola mecum uenisses disseruit triduum de repu. cuius disputatiõis fuit extremũ fere de immortalitate animorum que se in quiete per uisum ex aphricano audisse dicebat. Id si ita est ut optimi cuiusq; animus in morte facillime euolet tanquam e custodia uinculisq; corporis cui censemus cursum ac deos faciliorem fuisse quam scipioni: quocirca meretur hic eius euentu uereor ne inuidi q̃ amici sit.

periũ roma. spectãtib⁹ pdie.i.pcedente uel priore die q̃ excessit e uita ut uideat potius puenisse ad supos q̃ ad iferos ex tã alto gradu dignitatis.i.dignatiões q̃ eũ totus po.ro. affecerat neq; eñ assentior his q ceperũt nup.i.nũc partũ est tpis.s.epicuri tpe differere.i.i diuersis locis asserere & dissemiare ꝛ aias uel (aios) iterire simul cũ corpib⁹ atq; oia.i. tã spũalia q̃ corpalia deleri.i.extigui & ãnihilari morte.i.p mortẽ autoritas ãtiquorum.s phõꝝ ut platonicoꝝ uel.i.ẽt nroꝝ maiorũ.i priscoꝝ ro. ualet plus .s. ad psuadẽdũ apud me.i. q̃tũ ad me q tribuerũt mortuis iura tã religiosa.i.tã anxie obseruãda ꝙ.s. tribuisse iura mortuis: pfecto .i. reuera nõ fecissent si arbitrarent.i.arbitrati fuissent sup.ea nihil ptinere ad eos.s.mortuos. sile ẽ illud.ii. Machab xii. fortissim⁹ iudas facta collatiõe xii.milia dragmos argẽti misit hierosolimã offerri p pctis mortuoꝝ sacrificiũ bñ & religiose de resurrectiõe cogitãs: nisi eni eos qui ceciderãt resurecturos speraret supfluũ uideret & uanũ orare p mortuis: uel sup. autoritas eoꝝ.s. pgoꝝ qui fuerũt i hac.i.i nostra hoc ẽ i italica terra. & erudierũt istitutis.i.morib⁹ & exẽplis bñ uiuẽdi & pceptis.i.doctrinis suis magnã greciã.i.italiã q̃ & magna grecia & magna hesperia oli dicta ẽ ꝙ qui eã primi habitauerũt fere greci fuerũt. Intelligit ẽt pythagorã & eius sequaces qui italicã pgiã istituerũt & aiarũ imortalitatẽ firmissime asseruerũt: uel sup. autoritas ei⁹.s.socra. qui p ueritate mori nõ dubitauit qui iudicatus ẽ sapiẽtissimus oraculo ab oraculo.i.iusso diuio ꝙ orãtibus & uota faciẽtibus dabat delphis apollinis.s.delphici qui.s.socra. nõ dicebat tũ.i.aliqñ hoc tũ.i. aliquãdo illud sp idẽ (ꝙ & apl'us de se pdicat) uidelicet aios hoim eẽ diuios.i.more deorũ imortales. unde de apibus di. maro Geor.iiii. Esse apib⁹

Funusi partẽ diuie mẽtis & haustus Et hereos dicere &c. Et reditũ ad celũ patere his.s.aia.cũ.i.postq̃ excessissent e corpore

Exege. & sup. reditũ pꝫ optio iustissimo cuiq; expeditissimum.i. sine ullo ipedimẽto cum noxii prius cõtractẽ labẽ abolere deberẽt aut exuirant aq̃ purgari: ut eum: docemur: q̃ idẽ.s.aios eẽ imortales & optio cuiq; expeditissimum pateret ad ce

Gloria los reditum: uidebat scipio qui si psagiret.i.sagacitate quadã puideret idẽ paucis diebus ante mortẽ sup. suã: quum .i.q̃ñ

magna & philus & manilius uiri illi bõi adessent: & alii ɔplures & tu ẽt o sceuo. uẽisses mecũ disseruit.i.disputauit triduũ.i.per

sũ rerũ tres dies de rep. cuis disputationis extremũ fere.i.quasi ultima oim pars fuit de imortalitate animorũ: que.i. quas res di

Nota cebat se audiuisse i quiete.i.tpe quo quiesceret per uisum.i.apparitionẽ i somniis ex aphricano.s. maiore cuius hic: ne

modum pos est de quo somnio uidete apud Cice. cũ macrobio de somniis Scipi. si id ita est: ut aius optimi cuiusq;.i.ois boni euo

moriẽdi let facillime.i.expeditissime ad celũ i morte tanq̃ e custodia & uinculis corporis de quo apud macro. ibidẽ multa cense mus.i.iudicamus cursum ad deos fuisse faciliorẽ quã scipioni.q.d. nulli merito quo circa ego uereor merere. Amesticiã

Mors sci ostẽdere hoc.s.tã felici euẽtu eius.s. aphricani ce celũ traductione.s.de eo merere sit magis inuidi quã amici.i. pertineat

pionis. magis ad iuidum q̃ ad amicũ Libertate in sorores quo hereditatẽ emilianã que sibi uenerat a patre paulo in dotes soro-

Quod rũ dispartiuit. ¶ In suos amicos & propinquos tota ciuitas exequuis scipionis graui merore & lacchrymis afficiebatur

aia est i funus honor dicitur alias exequie dicitur teren. Interea pcedit funus.i.põpa & solennitas funeris. ¶ Quãuis sit nõ gra

morta uis hec di. Cice. ne uideat sibi contradicere ea qeu dixit i Cato. ꝙ senectus nõ esset grauis sed iucunda. ¶ Anteq̃ mor

lis tu⁹ esset.s.scipio: sed uidet mihi mortuus.s. Cato. ¶ Talis uita oi dignitate & uirtute pdita glia rerum magnarum talis

Autori fuit ut generosis scipionis facinoribus nihil addi posset moriẽdi sensum celeritas antiphora sibimet obiectans. Le. ꝙ su

tas quid bito casu scipio expirauit: de q̃ re multa sunt opiniões plato dicit ꝙ qui morbo icurabili captus ẽ cuius angustias maio

sit. res in dies habiturus sit ꝙ ille merito optare põt necẽ. ¶ Clarissimũ splendore & uirtute lucẽs fuit ille dies i quo dimisso senatu ab oib⁹ domũ reductus ẽ. ¶ Reduct⁹ foris domũ reducius ex domo foras deducim⁹. ¶ Socii qui erãt ɔiuncti ad

Magna bella gerẽda cũ pplo romão & latinis senitores socii romãoꝝ & ceteri latissimi scipionẽ d senatu domũ reduxerũt nã

grecia de senatu ea q̃ fecerat i bellis dũ fuit iperator ipsis senatorib⁹ cõmemorauerat sequẽti nocte iterfect⁹ fuit. ¶ Ad iferos

Itali ru ubi iniqui suis scelerib⁹ dãt pẽas. ¶ Neq; assentio his põit quãdã disputationẽ ad oñdẽdũ ꝙ aia ẽ imortalis. Assentior &

stici & assentio iuenit.i.opinionẽ & sniam epicureorũ nõ laudo. ¶ Autoritas ãtiquorũ loc⁹ est ab autoritate nõ solũ ueterũ gre

indocti corũ sed ẽt ro. q̃ quidẽ autoritas maiorũ plurĩ apud doctos uiguit adeo ut cũ pythagorei dicere solerẽt ipse dixit sine noie pythagorã itellige bat. Est eñ autoritas snia imitationẽ digna q̃ hoies ɔsequunt lõgo uirtutis expimẽto Religiosa sacrata & culta pprie religio est cultus diuius. ¶ Ad eos.i.ad eorũ aios ptinere putassent si hec religiosa mortuis maiores nõ tradidissent ad eos.q.d. illud ꝙ i cato. dixim⁹ nõ est ille qui digito mõstrari põt (ut iquit pythagoras) corpora quidẽ sunt duo aimus ãt unus. ¶ Magnã ad greciã ab autoritate phõrũ qui habitauerũt i italia argumẽtum trahit pp quos i calabria philosophantes illã italie ptem magnã appellauerunt greciã aq̃ deinde studia remota sunt quoꝝ princeps fuit pythagoras fugiens ex sano insula propter tyrãnos. ¶ Erudierunt illos italos rusticos & idoctos fecerunt eruditos: quoniam ut inquit. Liuius rarus erãt litterarum usus i italia. ¶ Vel eius locus erat in testibus. Laudat socra qui semper tenuit ut animus esset immortales fuit autem ut diximus iudicatus ab apollinis oraculo sapientissimus: ut cherephon discipulus retulit. ¶ Qui nõ tamẽ plato eñ ut sepenumero dictum est semper Socra. preceptoram introducit in suis operibus ad loquendi qui multis rebus multa contraria disputat argumenta ut per contrarietates illorum ueritatem illius rime-

hoc modo dicebant collacutores iusticia est uirtutis pars optima illa eni cōseruat dignitates & homines preclaros effi cit respondebat contra socra propter ueritatis magnitudinem modo est contrarium nam multi propter iusticie obseruationem persecutiones multas patiuntur. in animi autem disputationes nunq̄ istas exigebat contrarietates ut modo immortalem modo mortalem esse diceret sed semper immortalem animam esse aiebat tum illud ut mortalis foret ut in aliis facere consueuit. ℭ Redditum in celum ut dictum est putabat Pla. ꝙ anime prius essent formate in celo ante corporum creationem deinde in morte reuerterentur in celum ideo quia opera Pla. cum fide xpiana cōniunt beatus. Aug. in lib. de ciui. dei. Pla. opera legenda esse affirmabat. ℭ Iustissimo quantum ad gubernationem magistratuum. ℭ Qui quasi cice. fecit unum librum de repu. inscriptum qui in uii. libros diuidebatur sed maiorum negligentia penes nos non inuentus est sed solum fragmentum qui est libellus de scipionis insomnio quod restat quem librum macrobius cōmentatus est. i quo lib. introducebantur multi disputantes & in illius uoluminis de repu. qui est libellus de scipionis insomnio disputatur de anima non scipio maior apparet nepoti suo scipioni isti cui imperat ut omnia pericula pro repu. subeat & caueat sibi a domesticis. ℭ Presagiret. pauloāte mortem suam disputabat de animi immortalitate quasi predininaret cito ab hac uita discedere. ℭ Ph lus mannlius isti duo & alii in lib. de. rep. erant collocutores. ℭ Tu sceuola hoc sceuola cum socero lelio interfuit disputationi. ℭ Que in quiete que omnia de immortalitate dicebat se audiuisse ab africano maiore in somnio. ℭ Quo circa dissematon format quo utroq̄ modo capit aduersarium dissematon est duplicis conclusionis argumentum altera quarum ab soluta. ab altera capitur aduersarius hoc modo aut animus est mortalis aut immortalis si immortalis est dolere non debeo quia scipionis animus uirtutis premia consecutus est ut uult deus qui est ipsa iusticia si autem est mortalis nullum ergo patitur merorem afficere me non debeo merore. Inuidi. inuidia est dolor aliene felicitatis ergo de scipionis prospero euentu dolerem.

Phia platonis xpianis ꝯgruit. Scipionis in somnium

Dissematō quid sit. Inuidia. Aicensius.

Sinautem illa uereor. ut idem niteritus sit animorum & corporum. nec ullus. sensus maneat ut nil boni est in morie sic certe nihil est mali. Sensu enim amisso fit idem quasi natus non esset omnino. Quem tamē esse natum & nos gaudemus et hec ciuitas dū erit letabitur. Quā obrem cum illo quidem ut supra dixi actum optime est: mecum autem incommodius quem fuit equius ut prius introieram in uitam sic prius exire de uita. Sed tamen recordatione nostre āicitie sic fruor ut beate uixisse uidear quia cum scipione uixerim quo cum nihil cōiuncta cura de rep. & de priuada fuit quo cum domus fuit & militia cōmunis: te id in quo est oīs uis amicitie uoluntatum studiorum sentētiarū consensio. Itaq̄ non tam ista me sapiē quā modo Fānius cōmemorauit fama delectet falsa presertim: q̄q̄ amicitie nostre memoriā spero sempiternam fore: itaq̄ mihi eo magis est cordiq̄ ex oibus seculis uix tria aut quattuor nominant paria amicorū quo i gn̄e sperare uideor Scipionis amicitiam & Lelii notam posteritati fore Fan. Istud quidem leli ita necesse est. Sed quoniam amicitie mentionē fecisti & sumus ociosi pergratū mihi feceris spero item soeuole si quēdamodū soles de ceteris rebus cum ex te querūtur sic de amicitia disputaris quid sentias qualem existimes que precepta des Sceuo. Mihi uero erit gratum atq̄ idipsum com tecum agere conarer Fannius anteuertit. Quāobrem utriq̄ nostrum gratum admodum feceris. Le. ego uero non grauiter si mihi ipse cōfiderē. Nā & preclara uisa est & sumus ut dicit Fannius ociosi sed quis ego sum aut que i me facultas doctorū est ista cōsuetudo eaq̄ grecorū ut iis pre

ℭ Sin autem &c. argumento liquido ostēdit nō dolendū esse de morte aphricāi si aīe nō itereūt cum corporib⁹: ꝙ bene actū sit cum aīa tā inocentis uiri idē docet nunc si iterire putenī q̄a sic nullus i eis maneret sensus nec quicq̄ lugendū unde dicit sinaūt. i. sed siuere or illa. i. illud uidelicet ut id ēiterit⁹ sit aīorum & corporum nec ull⁹ sensus māeat i mortuis tunc sup. ut nihil bōi est i morte quia nō ꝯsequunī aliā uitā defuncti & ita nec beatitudinē sic certe nihil est mali q̄a neq̄ tormēta obeunt & ita nō est eis male actū eni ꝓ quia sensu āi s so. i. postq̄ āīsit sensum fit q̄si nō eē oīno nat⁹ i. acsi nūq̄ fuissē quē tm̄. s. aphricanū nō eē natū. i. aliq̄n fuisse & nos gaudem⁹. s. gaudio modesto & itra nos & hec. i. nostra ciuitas letabit. i. ꝓfuse gaudebit eū fuisse dū. idōec sup. ipa erit quāobrē (ut supra dixi) actū est gdē i. certe optie cū illo. s. āico meo scipiōe Aūt ꝓ sed actū sup. est mecū incōmodi⁹. i. aliquātulū incōmode quē. s. me fuit equi⁹. i. iustius prius exire de uita ut itroierē prius i uitā. i. prius natus sum ita ut prius mori. ℭ Sed. i. q̄uis priuatus sim tali āico tm̄ fruor recordatiōe nostre āicitie sic. i. talē fructū & uoluntatem ex recordatiōe nostre āicitie capio ut uidear. s. mihi uixisse beate. i. feliciter quia uixerim cū scipiōe quo cū. i. cū quo fuit mihi ꝯiuncta. i. cōmūis cura de repu. & de re priuata quo cū itquo dom⁹. i. ociū domi habitū & militia. i. exercitiū belli fuit cōmunis. i. cōe mihi. & id sup. fuit cōmune iquo ē oīs uis āicitie. s. cōsensio uoluntatum studiorum & sentētiarum itaq̄ nō tā ista. q. d. ꝯceptibilis fama. i. uulgata ꝗ i nō sapie. s. q̄ fama ē i me esse ꝓserti falsa. i. cū ea fama falsa sit q̄. s. fama fānius cōmemorauit mō. i. pauloāte hoc autem uidet ad sceuolā dicere quā mō cōmemorasti fanni. q̄. itquātum sup. delectat ꝙ spero mēoriā nostre āicitie. i. q̄ erit de amicitia nostra fore. i. futuram esse sempiternam idq̄. i. & idest mihi magis cordi. i. ad cor & dilectationem ꝙ ex oibus

Quid sit amicitia. Vix tria aut q̄ttuor amicorum paria nominantur.

ponatur de quo disputẽt quamuis subito. Magnũ opus est egetq; exercitatione nõ parua. Quamobrem que disputari de amicitia possunt ab eis censeo petatis qui ista profitentur. Ego uos hortari tantum possum, ut amicitiam omnibus rebus humanis anteponatis. Nihil enim tam nature aptum tam conueniens ad res uel secundas uel aduersas. Sed hoc primum sentio, nisi in bonis amicitiam esse non posse. Neq; id ad uiuum reseco ut illi qui hec subtilius disserunt fortasse uere, ad communem utilitatem parum. Negauit enim queq̃ uirum bonum esse nisi sapientem sit ita sane eam sapientiam interpretantur: quam adhuc mortalis nemo est consecutus. Nos autem ea que sunt in usu uitaque communi non ea que finguntur aut optantur sperare debemus. Nunquã ego dicam Caium Fabriciũ Mar. Curium. T. Corũcanũ quos sapientes nostri maiores iudicabant ad istorum normam fuisse sapientes. quare sibi habeant sapientie nomen & inuidiosum & obscurum cõcedãtq; ut hi boni uiri fuerit neq; id quidẽ facient negabũt id nisi sapienti posse cõcedi.

seculis. i. tẽporibus trãsactis uix tria aut quattuor noiantur paria amicorum. s. insignium. numerãtur aũt apud grecos Theseus & pirithous Pylades & orestes Patroclus & achilles Damon & pythias. i. in quorũ amicitiam se Dionysius tyrãnus ascribi optabat cum alter pro alio mori uellet apud iudeos aũt Dauid & ionathas insignii amicitia memorant apud troianos ꝑfugos Nisus & eurial⁹ apũd romãos Leli⁹ hic & scipio uerissime aũt xp̃s & aĩa fidelis ĩ quo gñe. s. egregiorũ amicorũ ego uideor spare. s. posse amicitiã scipiõis & Lelii. q. d. & meã (sed moris est quotiẽs magnũ aliquid de nobis dicere putamus ad tertiã ꝑsonã nomenq; ꝓpriũ ꝯfugere q̃ũ de alio loq̃mur cũ se laudare uitio det utq; mũera niso digna dabis) fore notã. i. notamen seu insigne & speculũ nobile posteritati. i. posteris nr̃is est aũt ut ualla annotauit notã hic nomẽ nõ participiũ aliter nõ dixisset fore subintelligitur autẽ ut dixi iduxi Cice. sub noie Lelii mẽtionẽ amicitie unde fanni⁹ ĩfert quidẽ. i. certe o leli istud. s. fieri ita ut dicis est necesse sed q̃m fecisti mentionẽ amicitie & nos sum⁹ ociosi i. negocio publico uacui tu feceris ꝑgratum i. ualde gratũ mihi: & spero itẽ. i. ꝙ ꝯsimiliter sceuole: si disputaris pro disputaueris sic de ãicitia queãdmodũ soles sup. disputare: i. disserere de ceteris reb⁹ cũ exquirunt ex te disputaris sup. dicẽdo quid sentites de amicitia qualẽ existimes sup. eã & q̃ ꝑcepta des. i. dare uelis de ea & qa dixerat spero itẽ sceuole approbat id sceuola dicens erit uero. i. ad uerũ & serio id mihi gratum atq; cum conarer, i. molirer & pararẽ agere id ipsum. s. ꝙ fannius egit tecum fannius anteuertit. i. precipuit preoccupauit ut prior tecum de eo ageret quamobrem feceris. s. de amicitia disputando admodum gratum. i. rem admodũ gratam. i. acceptam & commodam utriq; nostrum ad que respondet Lelius ego uero non grauarer. i. graue ducerẽ aut non grauate obsequerer [illegible] egomet confiderem mihi. i. scientie mee de amicitia quia idest simul res est uisa. i. preclara & sumus ociosi ut fannius dixit sed quid sum homo quasi dicat Lelius sum non socrates aut Pythagoras aut que facultas est in me quasi dicat non tanta ut ex tempore recte disputare ualeam nam ista consuetudo est doctorum eaq; i. & ea est doctorum grecorum ut proponatur iis de quo disputent quis. i. q̃tumuis subito. i. non respondeant priusq̃ dicenda prouiderint opus de amicitie legibus est magnum & eget exercitatione non parua, i. magna quamobrem ego cẽseo supple ut petatis ea que possunt disputari de amicitia ab eis qui profitentur ista istiusmodi scientiam ego possum tantum. id est dumtaxat hortari uos ut anteponatis amicitiam omnibus rebus humanis nihil est enim tam aptum idest conforme ac coniunctum nature nihil est tam conueniens ad res uel secundas idest prosperas uel aduersas idest icommodas sed ego sentio. s. experientia longa primum hoc uidelicet amicitiam non posse esse nisi in bonis. s. tãquã in subiecto neq; reseco idest rescindo & discutio id ad uiuum idest ad intimum sensum (& est methaphora in cirurgicis qui uulnus altius curantes ipsum ad uiuum resecant sicut qui lepram aut scabiem tentant) idest non uolo argutissime de bonis uiris ĩ quibus amicitia est disputare ut illi. s. stoici philosophi qui disserunt hec subtilius. s. quã nos forrasse uere sed parum ad utilitatẽ communẽ quia talẽ diffiniunt sapientiam & bonitatẽ expetendã quare i nullo ferre inueniri põt negant enim quenquã esse uirũ bonũ nisi sapientẽ sit ita sane. i. ꝑmittamus etiã id quia nemo stultũ dixerit bonũ sed iterpretant. i. diffiniunt eam sapientiã quã nemo mortalis cõsecut⁹ est ad huc id ad hoc usq; tp̃s nos aũt debem⁹ sperare ea q̃ sunt ĩ usu & ĩ uita communi nõ ea q̃ fingunt aut optant. s. & nõ sperant qui optamus que sperare nõ licet ut si quis imortalitatem optet ego nũq̃ dicã Caiũ Fabiũ Marcũ Curium Titum Corumcanum romãos illos quos maiores nr̃i iudicabãt sapiẽtes ad. i. iuxta normã istorꝝ. s. stoicorꝝ q̃re ipsi habeãt. i. recipiãt & reseruent sibi nomen sapientie & i. simul inuidiosum cũ nemo assequi possit & idest simul obscurum quum in nemine conspiciatur & concedant ut hi scilicet quos dixerat fuerint boni uiri. neq; id quidem facient: quia negabunt id scilicet bonum uirum esse ꝯcedi posse nisi sapienti. ¶ Sin autem secũda pars est dissemati. ¶ Nihil boni. si uirtutis premium nõ consequit. si etiã nihil mali adipiscitur quia animus moritur nos gaudemus propter amicitiam nostram & concludit hanc particulam. ¶ Mecum incommodus morte scipionis mecum male est actum nam eius iucondissimo consuetudinis fructu careo. ¶ Introieram. Lelius erat maior natu. ¶ Sic fruor fructum recordationis de amicitia nostra capio. ¶ De re priuata & de republi & de propria re nobis communis cura erat.
¶ Voluntatum est idem uelle & idem nolle quod erat in Sci. & le. qua ex re di. Plutar. ꝙ plures amicos habere nõ possumus quoniam uoluptatibus optemperare non possumus alter enim te inuitaret ad conuiuium alter ad funus alter ad nuptias a ter haberet inuidiam ꝙ magis amares alium & sic nasceretur discordia, ista fama sapientie que i est in

Amicitia oib⁹ rebus humanis antepo-nenda

Amicitia nisi i bõis esse nõ põt. declaratio autem que sint bõi.

Hoĩs boni Expositio nõ possum⁹ habere. plures ãicos seculum.

Quattuor paria ãicorum

nobis ut uellitis me sapientē appellare que res falsa est eo ꝙ non sum sapiēs spero memoriā amicitie sempiternā Cice. loquitur.q.d.propter scripturam meam memorie istius amicitia posteritati traderet. ❡ Ex seculis seculū est annoꝝ cētū spaciū. ❡ Quattuor theseus & pirithous ali⁹ damō & pythias pylades & orestes. ❡ Quo in genere inter amicorū paria.Scipio & Le.inter amicoꝝ paria dinumerant.deinde inuitat Leliūqui regulas amicitie sibi exponat. ❡ Mentionē amicitie & sum⁹ amicitie & sumus ociosi duo bene coniunxit uidelicet honestas regulas amicitie.secondo tempus et unū sine alio male staret opatet ut res sit honesta & tēpus requiritur ad eam exponendam. ❡ Soles de ceteris si queratur a te de re aliqua ut puta de ciuitatis gubernatione oīa subtili quodā modo dispupas:sic de amicitia facias oro. ❡ Quid sentias tria iterrogat opinionē quam de amiccitia teneat qualē eā existimet & utilius p̄cepta tradat Qualē existimes uel utilē uel inutil ē. ❡ Mihi erat gratū Sceuola Fannii oratio mihi assentit mō hāc rē cū Lelio tractare ut ait conetur. ❡ Fnnius anteuertit p̄uenit anteuertere est procupare & preuenire ego uero grauare prio excusat se ꝙ ad tanta pertractāda imbecilis.est Nā & p̄clara res est q̄re negare nō pōt ea p̄cepta tradere.Bonus em̄ uir re hōestā tractare nō recusabit. ❡ Doctorū est ista cōsuetudo excusatio Leli est duplex prio ꝙ ipse facultatē disputādi hāc rem nō habet secūdo quia ipremeditat⁹ erat hec em̄ ꝯsuetudo disputādi & respōdendi probleumatib⁹ & oratiōib⁹ est tēporariis fuit apud doctissimos uiros p̄serti grecos qui oīnem sciētiā tenere profitētur gorgias leontinus de quacunq; re sibi ꝓposita ipremeditate respondebat.ista quā uultis esse i me fuit cōsuetudo ꝑditissimorū hoim quāuis ꝑ quātūuis subito ꝓposito sibi disputet ego uel ꝑ istā excusationē ut ad alios ꝓficiscit qui ista disputare ꝓfitent tū sic paulati regulas amicitie ingredit p̄hortatur em̄ ut amicitiā oībus rebus antepōat. ❡ Oibus rebus dicet quispiā:ergo uirtuti āicitia anteponēda est cui respōdet ꝙ non est res hūana uirtus sed diuina āicitie uirtutis par est:uō dicit. ❡ Rebus hūanis.s.diuitiis & statui. ❡ Neq; id ad unū illa rese co tractū est a medicis qui curāt uulnus usq; ad uiuū·lō iste iquit Nolo loqui de stoica bonitate usq; ad uiuū qui subtili⁹ differūt stoici hanc asserunt & tenent extremā opinionē ut bonus sit ille cui aliquis defect⁹ nō est. ❡ Fortasse uere.s.dierūt neq; affirmat neq; negat opinionē illoꝝ. ❡ Ad cōmunē utilitatē parū em̄ dixerunt ualere hanc bonitatē ad cōmunē utilitatē uerbi gr̄a Tutū reliquo heredē meū & est bonus uir secūdū stoicos bonus repeni:ergo hec disputatio hum[a]ne nature nō fauet:fuerūt em̄ ñ eēt cōparatiua neq; suplatiua hoc mō iste bon⁹ est ali⁹ nō est melior & si melior e[st] p[e]ius nō est bonus. ❡ Sed eam sapientiā:sapientia dicit a stoico qua omniū rerū & diuinaꝝ humanarūq; cognitione tenet: quam sapientiam nemo sequi pōt nos aūt ego Leli⁹ sapientiā largo mō capio que est i communi usu & exercitaione hōnium ut si aliquis habeat quandā uirtutis cognitionē sapientia appellatur. ❡ Finguntur a stoicis.q̄tum ad ipossibilia:fingunt enim hoiem asse bonum qui oīes uirtutes continet & nemo inuenitur optatur.optare est rem absentē desiderare ergo appetunt scientias & omnes res quas nemo mortalis spectare aut sperare debet. ❡ Caium fabricium.his oīs fuerunt clarissimi uiri quos secundū stoicos sapiētes nō appellaremus:quia theologie cognitionē nō habuerunt. ❡ Sibi habeāt sapientie nomen & bōitatis.s.isti stoici secum habeant. ❡ Inuidiosum ꝓpter tot doctrinas omniū reꝝ homines sibi iuideant ne id quidem facient .Non em̄ stoici concedent istos fuisse bonos uiros. ❡ Quare negabunt id nisi sapienti populo concedi.Sapientiam omnium diuitiarum rerum complexionē dicent nulli possecōcedi nisi sapienti:ergo hec sapientia stoica non est in istis uiris qua ex re sapientia more suo non appellatur.

Agamus igitur pingui minerua ut aiunt qui ita se gerunt ita uiuunt ut eorum probetur fides integritas:equalitas liberalitas:nec sit in eis ulla cupiditas:ut libido uel audacia sintq; magna coustantia ut hi fuerunt quos modo nominaui hos uiros ut habiti sunt:sic etiam appellandos esse putemus qui assequuntur q̄tum hoies possunt naturam optimam recte uiuendi ducem Sic enim nihil perspicere uideor ita natos esse nos ut inter omnes esset societas quedam Maior autem ut quisq; proxime accederet.Ita ciues potiores sūt quam peregrini & propinqui q̄ alieni. Cum his enim amicitiam natura ipsa peperit Sed ea non satis habet firmitatis. Namque hoc prestat amicitia proqinquitati quod ex propinquitate beniuolētia tolli potest:ex amicitia aūt nō potest. Sublata enim beniuolētia amicitie nomē tollitur ꝓpinquitatis manet. Quāta autē uis amicitie sit ex hoc ītelligi maxime pōt ꝙ ex īfirmitate societatis generis humani quā cōciliauit ipsa natura contracta res ē & abducta in angustū ut oīs charitas aut inter duos aut inter paucos iungeretur.

❡ Agamus igit quia parū ꝯduxit argute de bono & sapiēte uiro disputare minerua pingui.i.uulgari disquisitiōe & ingēio naturali nō ādmodū arguto qa horati⁹ i sermōibus: oīa sua p̄terq̄ igeniū optat pinguia ut aiūt.i.ut i deuerbio est quod addit qa locutio magis poete q̄ oratori accōmoda est per metonimiā:& suple putemus hos qui ita segerunt ita uiuunt ut fideles id fidelitas coꝝ probat & itegritas & equalitas.s.animoꝝ in oēs & liberalitas sup.probat:nec sit i eis ulla cupidita uel libido uel audacia & sintmagna cōstātia.i.in bona ꝑseuerantia & stabilitate ut fuerunt hi quos numeraui mō.i.paulo āte putem⁹inq̄ hos etiā sic esse appelādos uiros bonos ut sunt habiti.i.estimati a pp̄lo qui assequunt.i.imitant q̄tum hoies possunt naturā optimā ducē uiuēdi recte nā uti prio offi.uisum est oīne officiū hōestum ꝓficiscit a natura ego uideo mihi sic ꝑspicere.i.clare & ꝑfecte cognoscere nos esse natos.i.a natura istitutos eē ita ut q̄dā societas esset iter oīs.s.hoies aūt ꝑ sed maior sup.societas esset ut quisq; accederet proxīe.s.ꝑ gradū ꝯsanguinitatis aut affinitatis aut ēt habitatiōis.itaque ciues sunt potiores scilicet i societatem confer

Anteuerto Cōsuetudo Disputādi ex tēpore. Lelius āicitie regulas aggreditur. Metaphora a medicis Sapientia secundum stoicos.

Ad socialitatem nasci mur seruandam Natura ēt optima recte uiuendi dux. Amicitia in quo proximitati prestat.

nanda q̄ pegrini & propinqui.s.sanguine q̄ alieni eñ pro qa natura peperit nobis amicitiā cum his.s.ppinquis nostr
de & necessarii dicūtur & talis propinquitas necessitudo sed ea.s.amicitia naturalis nō hēt satis firmitatis nā amicitie
quisita aut inita p̄stat hoc.i.in hoc preferenda est ppinquitati ꝙ beniuolentia pōt tolli ex propinquitate ita ut sint prop
qui nō sint beniuoli sed sup (Verumtamē ubi idem uerbum reperitur exprimētur particule sed aūt porro uero) beni
tia nō pōt tolli ex amicitia namq; pro quia nomen āicitie tollitur subtracta beniuolenti a.i.postq̄ beniuolentia est sub
cta sed nomen ppinquitatis manet q̄uis fuerit subtracta beniuolentia pōt aūt intelligi quanta sit uis.i.uirtus & potest a
citie ex hoc maxime idest potissimum ꝙ res est infirmitate societatis generis humani quā ipsa natura conciliauit.ide
me constituit ita contracta & abducta in augustum.i.arctum ut omnis charitas.idest gratia & amor aut āicitia in qua
omnis charitas iungeretur aut inter duos sup. tantum aūt inter paucos. ℂ Agamus igitur pingui mierua crasso ing
nio rudi quodammodo non appellabimus sapientes qui ut aiunt integritatem & bonitatē in se continent. ℂ Pingui
nerua crasso igenio nō subtili more stoico Minerua i genium dicit alias pallas appellatur que est ingeniorū dea. ℂ Fides
sio & dico uēit itegritas nō aliq̄ corruptiōe maculata. ℂ Eq̄litas in oibus iusticia. ℂ Liberalitas q̄ cōsistit i dando & acci
endo pecūias & potissimū i accipiēdo Libido imoderatꝰ appetitꝰ constātia i uirtutis proposito pseuerātia. ℂ Et qui sequ
tur naturā optimam bene uiuendi duce natura i corpore hūano animū tradidit cui adhibuit quq; ministros.s.sensus corp
ris qui igit̄ hos sensus.s.odoratus tactus & ceteros gubernat cum rōne ille naturā sequi dicit non eñ appetit oia cū rōne
sensus illis rōne adhibita ducēdi sunt i exercitationē sic eñ distinguit āicitia mest eñ quedam āicitia a natura data que a
uirtute nata & hec excellētior est oibus rebus hūanis pspicere uideor modeste loquitur non eñ iquit pspicio ut effugiat
arrogantiā Maior hec est naturalis āicitia quanto est propinquior sanguine siue natione tanto est maior. ℂ Potiores eligi
biliores hoc mō panes habens quē pauperi tradere itendis duo eq̄li paupertate depssos iuenie unū peregrinum alterū ci
uem ille panis potius dandus est ciui q̄ peregrino. ℂ Namq; hoc prestat amicitia propinquati āicitia uirtute contracta ex
cedit amicitiam naturalē i hoc ꝙ illa ppinquitatis amicitia firmitudinē i se habet quem admodū uirtutis amicitia Prestat
uerbū est cōparatiuum iungit̄ cū datiuo accusatiuo & ablatiuo ut magnū p̄stat achillē beniuolētia sublata remota beniuo
lentia aufertur amicitia que est duorū aut plurimum mutua beniuolentia amor eñ pōt esse solus ut aliquis erga aliū amo
rem gerat ipse cui geritur amor ignorat amorem Ita contracta res est ex amicitia naturali que est ut amēus hoies contra
hitur autem mutuus amor & restrigitur ex oibus hoibꝰ ut p uirtutem iducimur ad amandū aliquē cui bene uelimus gratia
sui non autem nostri. ℂ In angustum adducta illa generali amicitia & naturali ita in angustum ducitur ut unū solum ame
mus charitas gratia amor que grece charis & deberet scribi cū aspiratione sed usus conuertit nos in errorem Dum ergo
cum illis amicitiam contrahimus que erramus fidem nobis amicitiam humanitatemq; non tenent:

ℂ Est aūt. Definit amicitiā dicens. aūt pro sꝫ amicitia e st nihil aliud nisi cōsensio rerum di uinarū & hūanarum.i.i oibus rebus diuinis & humanis cū beniuolētia & charitate sū ma qua.s.amicitia quidē.i.certe ego ne scio an quicq̄ meliꝰ excepta sapia sit datū.i.ꝯces sum aut cōtributū homini a diis imortalibꝰ A lii.s.auari pponunt sup. āicitie diuitias alii scilicet summū malū dolorē & summum bo num idolētiā de finiētes pponunt bonā uali tudinē.i.sospitatē Alii ut pote impiosi ppo nunt potentiam. Alii utpote ambitiosi prepo nūt honores multi etiam preponunt uolupta tes sed quidē.i.certe hoc extremū.i.ppōere uoluptates sed beluarū.i.ptinet ad bestias. Il la autē supiora uidelicet diuitie bona ualitu do. ℂ Potētia & honores sunt caduca & in certa: posita.i.cōstituta non tā.i.nō intantum i nris cōsiliis q̄ i temeritate fortune. Aūt p sꝫ qui ponunt summū bonū i uirtute ut stoicorꝫ quidā illi quidā pclare sup. ponūt ac defini unt. sed hec ipsa uirtus quā sumū bonum de finiunt gignit.i.parit & cōtinet.i.conseruat iā partā amicitiam nec.i.quia nō: quia amici tia nō pōt esse ullo pacto l.modo sine uirtutē Interpretemur iamdum.s.pingui minerua rē discutiamus uirtutem nō ut stoici sed ex cō suetudine uite & sermonis nostri: nec metia mur eam ut quidam docti.s.stoici (ubi non leges idocti) sup. metiuntur eam: magnificen tia uerborum & numeremus eos uiros bo nos: idest inter uiros bonos qui habentur idest reputantur boni: utpote Paulos

amicitie uis.
Necessarii
Necessitudo
Boni expositio.
Agamꝰ pingui minerua
Mierua
Pallas
Fides
Liberalitas.
Distinctio āicitie
amicitia uirtute ꝯtracta excedit naturalē
Amor pōt esse solus.
amicitia quid sit.
Ascēsiꝰ amicitie diffinitō
Sine uirtute amicitia esse non pōt

Est autē amicitia nihil aliud nisi oim diuiarum huma
narumq; rerum cum beniuolentia et charitate summa
cōsensio. Qua quidem haud scio: an (excepta sapiētia)
quicq̄ melius homini sit a diis immortalibus datum Di
uitias alii preponūt bonam ualitudinē: alii potētiam alii
honores. Multi etiam uoluptates beluarū hoc quidam
extremum est. Illa autem superiora sunt caduca et incer
ta posita non tam in nostris consiliis: q̄ in fortune teme
ritate. Qui autem in uirtute summū bonum ponunt pre
clare illi quidem sed hec ipsa uirtus amicitiam gignit et
continet. Nec sine uirtute amicitia esse ullo pacto potest
Iam uirtutem ex consuetudine uite sermonisq; nostri in
terpretemur. Nec metiamur eam (ut quidam docti)
uerborum magnificentia uirosque bonos eos qui haben
tur numeremus. Paulos Catones Caios Scipiones
Philos. De his communis uita contenta est eos autem
omittamus qui omnino nusq̄ reperiuntur. Tales igitur
inter uiros amicitia tantas opportunitates habet quan
tas uix queo dicere. Principio quis potest esse uita uita
lis ut ait Ennius qui non in amici mutua beniuolētia cō
quiescat: Quid dulcius q̄ habere quo cū omnia audeas
sic loqui ut tecū. Quiq; esset tantus fructus in prosperis

rebus nisi haberes qui illis eque ac tuipse gauderet: ad uersas uero res ferre difficile esset sine eo qui illas grauius etiam q̄ tu ferret deniq; cetere res que expetunt̃ oportũe sunt singule rebus fere singulis diuitie ut uitare opes ut colere honores & laudare uoluptates ut gaudeas: ualitudo ut dolore careas & muneribus fungare corporis. Amicitia plurimas res continet. Quoquo uerteris presto est nullo loco excluditur. Nunq̄ intempestiua nunq̄ molesta est. Itaque non aqua non igni non aere. ut aiunt pluribus locis utimur. q̄ amicitia. neq; ego nunc de uulgari: aut de mediocri (que tamen ipsa delectat et p̄dest) s̃d de uera p̄fecta loquor qualis eorũ (qui pauci noiant̃) fuit nã & secundas res splendidiores facit amicitia: & aduersas partiens cõmunicãsq; leuiores. Cũq; plurimas et maximas cõmoditates amicitia cõtineat tũ illa nimirũ prestat oibus q̄ bona spe prelucet in posterũ. Nec debilitari animos aut cadere patitur. Verũ etiam iam amicum qui intuet̃ tãq̄ exemplar aliquod intuet̃ sui. Quocirca et absentes absunt & gẽtes abundãt & imbecilli ualẽt et (q; difficilius dictu est) mortui uiuũt. Tantus eos bonos mẽoria desideriũ presequet̃ amicorũ. Ex quo illorũ beata mors uidet̃. horũ uita laudabilis: q; si exemeris ex natura rerũ beniuolentie coniunctionẽ nec domus ulla nec urbs stare poterit nec agri quidẽ cul uts p̄maebit. id si minus quidẽ intelligitur quãta uis amicitie concordieq; sit ex dissensiõibus atq; ex discordiis percipi p̃ot Que eñ domus tam stabilis q̄ tam firma ciuitas est que nõ odiis atq; dissidiis funditus possit euerti. Ex quo quantum boni sit in amicitia iudicari potest.

Catones Caios Scipiõis philos quia cõis uita est cõtẽta de his. i. de horũ. factis Aũt proi sed omittamus eos. s. bonos & sapiẽtes a stoicis p̄scriptos qui omnino nusq̄ repiuntur igitur amicitia habet inter tales uiros (quales non noiauit) tãtas opportuitates. i. opportunas cõmoditates q̄tas ego uix queo. i. ualeo dicere Principio. i. ut in primo lo co dicã quis põt eẽ uitalis uita. i. habere longã uitam ut ait Ennius qui nõ cõquiescat. i. mutuã animi tranquillitatẽ sumat i mutua beniuolentia amici. q. d nemo. Quid dulci⁹ sup. est. q. d. nihil q̄ habere sue aliquẽ utpote amicũ qui cũ i. cum quo tu audeas oia loqui sic ut tecũ q̄s esset tãtus fructus in rebus p̄speris nisi haberes sup. aliquẽ amicũ q̄ gauderet illis eque. i. equaliter ac sicuti tuipse. q. d. null⁹. Vero pro s̃d difficile esset fere. i. pati res aduersas sine. s. amico qui ferret illas grauius. i. molestius etiã quã tu deniq;. i. ut summatim dicaĩ cetere res que expetũtur ut utiles & honeste sunt oportune. i. cõmode singula fere rebus singulis. i. ad res singulas. i. quilibet ad unã solã. Diuitie sup. sunt oportune ut utare sup. eis. Opes. i. facultates & potẽtie magne ut colare. i. colaris a cliẽtib⁹ & seruis ac ceteris supditis tuis honores sup sunt opportuni ut laudare. i. laudaris Voluptates sup. oportune sunt ut gaudeas: ualitudo. s. corpis oportuna est ut careas dolore & ut fungare munerib⁹. i. officio corpis Amicitia cõtinet plurimas res. i. ad plurima oportuna est: & ẽ presto. i. auxilio parata tibi astãs quoquo. i. quicunq; uerteris sup. te &: nullo loco excludit̃ nunq̄ est intẽpestiua nunq̄ est molesta Itaq; nõ utimur (ut aiunt) pluribus locis aq̄ non igni nõ aere q̄ amicitia neq; ego loquor nunc de amicitiã sup. uugari. i. q̄ uulgo cõtrahitur aut de mediocri q̄ ipsa tñ delectat & p̄dest s̃d loquor de uera & perfecta sup. amicitia: qualis fuit sup. amicitia eorũ qui pauci noiant̃. i. nobiles & insignes sunt propter amicitiã quos supra noiauimus nam ãmicitia. s. uera facit res secũdas. i. p̄speras splẽdidiores & facit aduersas leniores. i. tollerabiliores partiẽs. i. 2diuidẽs & cõcaus. Cunq;. i. cũ. s. manifestũ sit amicitia cõtineat cõmoditates plurimas & maximas. tũ. i. tunc maxie cõstat q; prestati nimirũ. i. haud dubie oibus. i. aliĩ illa. i. p̄ illã cõmoditatẽ q; &c. aut tũ illa cõmoditas prestat oibus aliis q; p̄lucet in posterũ bona spe. i. per bonã idem hoc est luce sua dat spem ut etiã postmodũ p̄sit: nec. i. quia nõ patitur aios debilitari aut cadere etiã s prosperitas debilitet̃ aut cadat: uerũ etiã. i. insuper qui iam intuet̃ amicũ ituet̃ tanq̄ quodã exẽplar. i. imaginẽ relatiuã sui Quocirca &. i. simul amisi sup. ab sentes adsunt. i. corã sunt: quia i amicis suis egentes abũdant quia amicorũ oia sunt cõia & imbecilli ualẽt tã aio q̄ corpore (q; est difficilius dictu. i. ut dicaĩ) uel ad dicendum: quia difficilius est et editũ & ita quia nihil dicendũ est q; nõ sit uerũ aut uero sile rõ quod uero simile nõ est difficile dictu est mortui uiuũt scilicet p̄ maliciã quia i animis. Tantus: i. tam magnus quantus. s. ad id satis sit honos. idest honor aut honoratio memoria & desideriũ amicorũ uiuentium prosequitur eos. s. amicos defunctos ex quo. i. ex qua re mors illorum. s. deũsto sũtuidet̃ beata & uita horũ adhuc uiuentiũ laudabilis. eo q; honestũ & laudabile sit amicos etiã defunctos gonorare q; si exemeris idest sustuleris ex natura rerum. i. e medio uiuentiũ coniunctionẽ beiuolentie. i. quã parit beniuolentia nec ulla domus: nec urbs. s. ulla poterit stare. i. p̄manere esse nec quidã cultus agri qui uidetur a cõiũctiõe beiuolẽtie maxie alien⁹ p̄maebit. i. iesse & si quidẽ quanta uis. i. uirtus & potestas ãicitie & cõcordie sit minus. i. nõ uel nõ satis iteligit̃. i. põt p̄cipi aut p̄spici ex dissensiõibus atq; ex discordiis p̄ quas. s. oia destruũtur q̄a ut Salustius attestat̃ cõcordia res paruae crescunt & discordia maxime dilabunt̃. Vnde & Maro. En quo discordia ciues preduxit miseros: Quocirca addit causam dicens Enim pro quia domus est tam stabiles & que ciuitas est tam stabilis que non possit euerti funditus idest a fundamentis odiis idest per odia atque dissidiis idest dissensionibus pertinacibus: Nam cum sedere sit firmiter placitia

Amicitia eq̄ necessaria ace lementã

Omnia sine amicitia corruũt em pedocles agrigentinus poeta dicebat omnes res & totũ mundũ cõstare amicicitia

cere ut eneid.ii.& sedet hoc animo & eiusdem.iiii.Fixum immotumq; sederet dissidere est penitus dissentire: & ita in diuersis opinionibus sedem.i.firmam sententiam fugere: unde fit dissidium quĩ iniquam quasi dicat nulla.ex quo potest iudicari quantum boni sit amicitia cum.s.pateat quantum mali sit in odio & discordia. ¶ Cum beniuolentia. Assentio igitur dissimulatiua non est amicitia: quia non fit cum beniuolentia & amore. ¶ Diuitias preponunt.audit ate diuitiarum pleriq; retinent amicos in nostris consiliis uirtus ipsa regitur secundum consilium & mentem nostram.sed diuitie in manibus fortune sunt collocate. ¶ Summũ bonũ summũ bonum est illud per quod omnia fiunt: utputa scribere l.l.rũ studere & legere hec oia bella & bona sunt sed quia hec solum propter uirtutẽ fiunt uirtus summũ est bonũ ergo ultima res que cetera ad bonũ suum finem ducit summũ bonum appellatur. ¶ Preclare illi quidẽ optime putant summũ bonũ esse uirtutem.sed hec ipsa uirtus que est summũ bonũ appellata amicitiam generat & nutrit hec enim in particula.demonstratur uirtus esse genitrix & nutrix amicitie. ¶ Continet quantum ad nutrimentum. ¶ Iam uirtutem ex consuetudine. uirtus est habitus quidam bonitas ex longa consuetudine contractus idest practica quedã ex bonorum morum doctrine exercitatione habita. ¶ Sermones nostri More enĩ Roma appellamus uirtutum habitũ quedam bonitatis ex longa consuetudine inuentum Stoici autem uirtutẽ appellant que omnia in se comprehẽdit: que in solo deo est. ¶ Nec eã metiamur nec mensuremus uirtutem quemadmodũ stoici qui dicti sunt idest porticum in qua disputare consueuerant. ¶ Doctus more boni uiri non nominãt aliquem sed derisiue inquit: ut faciunt isti docti Stoici qui uerborum magnificentia uirtutem omniũ bonorum congregationẽ uocant. ¶ Paulos.i.uiros bonos & similes paulis & catoni. Cato est dictus catus.i.acutus. ¶ Communis uita sapientia cõmunis & uulgaris fuit in his uiris. ¶ Eos omittamus.relinquamus stoicos secundum opinionẽ quorum nemo talis sapiens inenitur. ¶ Inter tales uiros inter illos Paulos & catones. ¶ Tãtas opportunitates.cõmunitates opportunitas ex op & portus componit non enim uenit ab oportet: primam corripit & opportunitas per geminũ pp scribitur. ¶ Quis potest esse uita uitalis.quis potest uiuere nisi cũ aliquo amicitiã habeat arduum est dicere ea que sentis ut puta de aliqua re facienda contra remp si alium non faceres certiorem in prosperis de secundis rebus tantas letitias nõ habere nisi amicus esset qui illis letaretur eque ac tu gaudes. ¶ Deĩq; cetere res ostẽdit plures commoditates esse in amicitia respectu aliarum rerum: cetere enim res referuntur singule singulis. ¶ Diuitie: que dixi per regulam probat per exemplum.utputa diuitie sunt ad fruendum fere iquit quoniã etiam diuitie possunt habere plures cõmoditates ultra fruititionem illarum. ¶ Opes ut colare pro colaris honoreris propter opes: qua ad magnificẽtiam sunt: sicut hře plures famulus inultos equos magnificas edes. ¶ Quocunq; uetteris.quocunq; uadis tecum est ipsa amicitia uerbi gratia ferrarie te contines amicus Verone tibi succurrit: si romam proficisceris semper ille per litteras & auxilia tecum erit nullo loco excluditur neq; in exercitu neq; in senatu deest amicitia. ¶ Non aqua.non igne oia elemẽta necessaria sunt homini sed aqua & ignis magis exercẽtur ad uitam hominis q̃ alia duo sic iquit non tã utimur istis duobus elemẽtis ita necessariis q̃ ipsa amicitia. ¶ Partiẽs & cõmunicãs amicus bonus de amici calamitate certior factus.eã quidẽ calamitatẽ eque ac amicus patitur.& ideo omnẽ tristitiã reddit faciliorẽ. ¶ Cũ illa nimirũ demõstrat miraculosam amicitie cõmoditatã. ¶ Bona spe plucet i posterũ tracta est similitudo ab aliquo proferente cereum qui sequẽntibus post lucem affert sic amicus post lucẽ bõe spei suo amico i posterũ de quo magnã sperat utilitatẽ. ¶ Tanq̃ exẽplar amicus est qui suũ amicũ aspicit uerũ hoc est nois silitudine sui ispicit.i.alterã similitudinẽ sibi ituetur. ¶ Viuunt mortui que res difficilis est ad credẽdũ demõstrat i hoc ꝙ amicitia miraculosa sit ¶ Viuunt mortui amici p mẽoriã & honorẽ quem habent de ipsis mortuis amici uiuentes eos defunctos uiuere dicimus bonos qui remansit i corde amicorum uiuentium. ¶ Memoria recordatio illorum quod si exemeris ex natura hac in particula uim amicitie tractat & ea demonstrat per argumenta sumpta a contrariis hec enim omnes dignitates excellit si enim amicitia a ciuitatibus tolleret omnes ad terram corruerent exemeris remoueris ab eximo uenit. ¶ Nec agri cultus si humor non haberet concordiã cum calore fetus terra non produceret sucs.

¶ Agrigentinũ autoritate (ut uolunt) empedoclis philosophi atq; poete oia constare per amicitiã atq; dissolui lite dicens ferunt.s. homiẽs quendã doctũ.i.philosophũ agrigentinum.i.siculum ex ciuitate agrigentina patria phalaris tyranni nõ nominat autem cum ne quia crassa minerua se disputaturũ asseruit & philosophie minus q̃ honestorũ istitutorum studiosum inuit uel qa idignũ q nominet censut ꝙ ob cupiditatẽ glie se i ethnã ꝑcipitẽ dederat ut doce: honorati⁹ ad finẽ de arte poetica uaticinatũ grecis carminib⁹ aĩcitiã ꝯtrahere.i.ꝙ oia contrahit & corroborat coniunctis uirib⁹ & discordiã dissipare.i.ꝙ dissipet & distrahat ea q̃ cõstarent .i. sil' extarent in natura rerũ i toto mundo queq; idest que mouerentur scilicet in mundo atque omnes quidem mortales idest homines & idest simul intelligunt & probant re.i.ipso effectu hoc.s.quod dictum est ita esse itaq;.i.& ideo cum

Agrigentinum doctum quendam uirum carminibus grecis uaticinatum ferunt que in rerum natura totoq; mundo constarent queq; mouerentur ea cõtrahere amicitiã dissipare discordiam. Atq; hoc quidem omnes mortales & intelligunt & reprobant. Itaq; si quando aliquod officiũ extitit amici in periculis: aut adeundis. aut communicandis: quis est qui id non maximis efferat laudibus. Qui clamores tota cauea nuper ĩ hospitis & amici mei M. Pacuuii fuerunt noua fabula cum ignorante rege uter eorum esset. Orestes Pylades Orestem se esse diceret: ut pro illo necaretur. Orestes autem ita ut erat orestem se esse perseueraret. Stantes autem plaudebant in re ficta. Quid arbitratur in uera fuisse facturos. facile iudicabat ipa natura uim suam cum homines quod fa

Di boni expositio.

Assentõ dissimulatiua

Virtus genitrix & nutrix amicitie.

Difinitio uirtutis.

Ironia.

Cato unde sit dictus.

Opportunitas.

Nemo sine amicitia uiuere debet.

Diutie ad fruendum sunt.

Propter opes colimur.

Silitudo a luminatore tracta.

Amici uiuunt mortui.

Amicitia miraculosa est uis ãicitie

Ascensiue.

Agrigentius. uates.

M. Pacuuius tragediã de oreste & pilade fecit

cere ipsi non possent id recte fieri in altero iudicarent hactenus mihi uideor de amicitia quod sentirem potissime dixisse si qua preterea sunt (credo quidem esse multa) ab his (si uidebit᷑) qui ista disputãt queritote. Fan. Nos autem a te potius q̃q̃ etiam ab ipis sepe quesiui & audiui non inuitus equidem. Sed aliud quoddam expetimus filum orationis tue. Sceuo. Tu magis id diceres. Fanni. Si nuper in hortis Scipionis cum est de repu. disputatum affuisses. quales: tum patronus iusticie fuit contra accuratam orationem Phili. Fan. Facile id quidem fuit iusticiam iustissimo uiro defendere. Sceuo. qd amicitiã nonne facile ei erit qui ob eam summa fide constãtia iusticiaq̧ seruatã maximã ceperit gloriã Le. Vim hoc quidẽ est afferre. Quid eñ refert: qua me rõne cogatis. Cogitis certe studiis enim generum presertim iure bonarum difficile est tũ ne equum quidem obsistere.

tãta sit uis amicitie si qñ.i. aliquãdo aliquod.s. officiũ extitit in piculis amici aut adeundis.s. p illo aut cõmunicandis cũ illo quis est.q.d. nullus sane mentis qui non efferat.i. extollat id maximis laudibus qui.i. quales. q.d. honorificẽtissimi clamores ac aplaus⁹ fuerũt nup.i. nũc parũ ẽ tpis tota cauea.i. p totã cauea.i. longũ cõcauũ ubi uulgus i theatro sedet in noua fabula.i. recẽs edita tragedia de oreste marci pacuuii hospitis & amici mei z hoc uero similiter dicit. Nã cũ pria studia maxime amicitiã & cõcilient & ɔseruent nõ ab re pecuniũ poetã fouerit leliu⁹ cum ennium sommope coluerit scipio: Cũ.i. quãdo rege.s. thoante thaurice regiõis tyranno ignorãte uter eorũ esset Orestes quẽ.s. ex ueteri ritu diãe mactaret Pylades amicus eius diceret se esse orestẽ Orestes aũt pseueraret.i. perseueranter assereret ita ut erat se esse orestẽ. Aũt p. sed stantes.s. circũ q̧q̧ aut pmanentes ad finẽ actionis eo φ fabilia placeret plaudebãt.i. applaudebãt in re ficta quid arbitramur idest arbitrari debemus eos facturos sup fuisse i uera sup. re.i. se uera id eueni recõpenissent ut alter amicorũ pro altero mori uellet ipsa natura.i. insita cuiq̧ uis facile iudicabat suã uim.i. uirtutẽ potentiam cũ hoies iudicarẽt in fieri recte in altero quod si nõ possent .s. ppter imbecillitatẽ animi facere.s. ponere aiam suã p amico quotus eñ id quisq̧ pter saluatorẽ nostrũ & eius imitatores fecit ego uideo.s. mihi dixisse hactenus.i. in hũc usq̧ locũ id φ sentirẽ potissime aut potissimum de amicitia Si qua preterea.i. si aliqua alia sunt Aũt p sed ego credo multa esse scilicet nõ dicta qritore sup. ea si uidebit᷑ sup. nobis cõmodũ ab his qui disputãt.i. disqrunt & discutiũt ista i philosophis Fanius tñ dicit. ¶ Nos autẽ sup. querimus potius.s. partio eius q̃q̃ equidẽ.i. ego quidẽ quesiui & audiui nõ iuit⁹.i. libẽs sup. ista ab istis.i. quos dicit.i. a philosophis sed nox expetimus quoddã aliud filiũ.i. quẽdã aliũ cõtextũ & orsum oratiõis tue quod approbãs Sceuola dicit O fanni tu diceres magis ut sup. quod dicis si affuisses nup i hortis scipiõis cũ.i. qñ disputatũ est sup illic de rep. & sup. audiuisses uel uidisses q̃lis patronus.i. defensor iusticie fuit.s. lelius. tũ.i. tũc cõtra accuratũ.i. diligẽtẽ & excogitatã orõnẽ phili.i. pugnãtis.s. disputatiue iusticiã ad φ Fan. id quidem.i. defẽdere iusticiã fuit facile uiro iustissio .s. lelio Et Sce. qd aicitiã sup defendere putas nõne erit facile ei lelio q̃ ceperit.i. acq̃sinerit maximã gliã ob.i. ppter eã.s. aicitiã seruatã cũ Scipiõe sũma fide cõstãtia & iusticia.i. p sũmã fidẽ statiã & iusticiã Vnde leli⁹ se uictũ iquito generi quidẽ.i. certe hoc.s. certe hoc.s. φ i me facitis est afferre uim. Quid enim refert.i. distat q̃ rõne.i. uia cogatis me siue laudãdo siue argumẽtãdo p rõnes uerissimiles certe.i. quia indubitate cogitis me. Eñ p quia obsistere.i. ptinaciter obstare: studiis.i. cõatib⁹ studiosis generũ.i. generorũ suorũ psertim i re bõa.i. hõesta ẽ tũ.i. sic difficile & tũ.i. simul ne equũ.i. iustũ & rõnabile quidẽ. ¶ Agrigẽtinũ ferũt dicũt fuisse empedoclẽ poetã ex agrigẽto ciuitate sicilie qui ferebat suis carminibus oẽs res & totũ mũdũ cõstare ex amicitia Agrigẽtinũ gẽtile nomẽ nõ nominat quid fuerit. ¶ Vaticinatũ. qui optimus uates tãq̃ oracula sua cecinit carmina q̃ ueritatẽ habebãt sicut oracula appollinis ferunt scriptores. ¶ Que i natura cõstarẽt si clemẽtia cõcordiã iter se nõ haberẽt chaos fieret ¶ Mũdo ex tota machina & oĩa celi elemẽta amicitiã itẽr se cõtinẽt. ¶ Dissipare euertũt oia per discordiã. ¶ Et reprobãt re pbare dicimus quãdo aliquis laudat p̃ceptũ aliquod & illud nõ imitat᷑ reprobare dicit᷑. ut Iuuẽa. & de uirtute locuti clunẽ agitãt sic mortales laudãt amicitiã & cõcordiã: tamẽ illã: nõ imitãtur ergo causa reprobare dicunt. ¶ Itaq̧ si quãdo rephendit illos qui laudãt officiũ bõe amicitie sicut i subeundis p amico piculis & in illa nõ obseruãt. ¶ Officiũ beneficiũ: uel φ fieri debet. ¶ Aut cõmunicãdis una cũ amico aliquid male adire. ¶ Efferat quasi dicat quilibet talẽ aicũ laudibus extollit cũ tñ illud facere nolit. ¶ Qui clamores more suo post regulã subiicit exẽplũ. ¶ Cauea locus est sedentium ad spectandum qui grece theatrum appellatur. ¶ Pacuuii. pacuuius fuit pote aicissimus. Le qui tragediã de oreste & pylade pnunciari fecit que ad nos uenit. Cum ignorãte rege. Orestes cupiẽs a se furias remouere cõceptas ex morte matris cõsuluit oraculum cui respondit ut ad ẽtplũ dyane i thauricam regionem pp̃ficisceretur quo suum dixerit gradum Thoas autẽ rex illius loci more suo decimũ hospitem qui eret Orestes mactare uolebat interrogãs eñ quis esset orostes: pilades se continuo esse orestẽ affirmabat. orests aũt se esse orestem (ut erat) dicere nõ sinebat. ¶ In re ficta i hac fabula oẽs in signũ laudis percutiebãt manus ad inuicem quid censemus eos i re uera facturos ipsa natura ex qua oritur amicitia demonstrabat potentiam amicitie.
¶ Hactenus imponit finem huic perticule in qua demonstrantum est amicitiam esse iuncundam utilem & necessariam.
¶ Ab his p̃ceptoribus ut philosophis amicicie disputatoribus cetera querenda sunt ¶ A te potius. Subaudi querimus: ab illo quesitore tracta. ¶ Alud quoddam filium. tracta est similitudo a muliere filante ec si dicat hec q̃ dicta sunt Le. sunt unum filum idest una filata: ideo a te aliam filationem oratione expectamus qua ex ex te trãsitionem facit morte Cice.
¶ Tu magis sic inquit Sceuo. fanni magis bone amicie regulã alle expeteres si audiuisses nuper disputationem ipsius

Filũ orõnis.
omnib o ni expõ
Empedocles.
Agrigẽtinus.
Vates.
Reprobare
Cauea.
amicitia utilis iucũda necessaria.
Metaphora.

ste monē Sci. que fuit de sepu. qualis tamen patronus Cice. in episto. Ad atticum testatur se pla immitatum fuisse in lib de re militari. Plat ut diximus introducebat aliquos contra dicentes iocari de aliqua re qua illius ueritas melius pateret hic cice introducit philum cōtradicentē Le. quod iusticia iniqua est propter quā hoies plurimae tolerāt calamitates. Le. accurate deffendit iusticiam. Q ualis patronus acris fuit defensor Alias patronus est dominus liberti contra accuratam ingeniose cogitatā unde de precio uicti pendet uictoria. ℭ Iustissimo uiro defendere tractant fabilia fabri: & quod medicorum est promittunt medici ac si dicat. Le. uir iustissimus iusticiam defendit. ℭ Q uid amicitiam ceteros facit audito res ostendit em sceuo. optimū esse disputatorē amicitie. Le. de qua tractaturus est ipse Le. ℭ Q uin em refert qua ratione cogitis ac si dicat nihil refert siue manibus siue pedibus siue alio (uultis) mō cogitis me hac de re disputationē suscipere. Studiis generum propter uoluptates uestras quia estis mei generi cogitis disputare potissimum: quia res est honesta Ne equum nobis est difficile obstare & iustum est ℭ Sepissime. Pricipiū disputationis est ostendens unde amicitia orta sit & pfecta. Igit. i. quia stud is uestris amplius obsistere nolo: & de re dicere incipiā Est igitur continuatiua particula illud solet uideri mihi cogitanti sepissime de ami citia considerandū maxime num. i. nunquid amicitia sit desiderāda propter imbecilitatem. i. potentiam atq; in opiam ut. i. ut pote in meritis dandis & recipiendis ut quisq; acciperet id ab alio. s. ab amico an minus. i. non posset per se. i. per propriam facultatem & redderet uicissim sup. alteri id quod minus posset per se. i. nunquid ex utilitate sit orta amicitia an quod potius credit hoc. s. mutuo dare & recipere beneficiū: esset quidem proprium amicitie. i. pprietas quedā illi esset sed etiā aliam cā. s. amicitie ātiquior & pulchrior & pfecta magis ab ipsa natura em p quia amor. s. gratis adhibitus ex quo amicitia est nominata Nā ut mulier amatrix amica dicitur ita uir amator no amicus ut internoscatur honestus amor unde amicitia orta ab amatorio illo uñ amator dictus est princeps. i. pcipuus & quasi caput & quod uulgo dicitur capitaneus ad coniungenda beniuolentiam nā utilitates precipiuntur etiam sepe ab his que coluntur & obseruantur causa tpis. s. opportunitatis & cōmodi tēporalis simulatione. i. ppter simulationē amicitie nō uere aūt pro sed nihil est fictū & nihil est simulatū i amicitia. s. uera & qcquid ē i āicitia in uolūtariū quapp amicitia uidetur mihi potius orta a natura q̄ ab ibecilitate & uidetur orta magis applicatione animi cū quodā cōsensu amandi q̄ cognitione. s. preuia q̄tum utilitatis illa res. s. amicitia esset habitura: quod quidem sup. dictū quale sit an s. uerum an falsum licet animaduerti. i. considerari (est aut impersonale animaduerti sicut & licet) i quibusdam bestiis qui amant ad quoddam. i. certum tempus. s. donec fuerint nature educati natos ex se & amatur ita ab eis ut sensus eorum. i. quid sentiant faciendum appareāt facile i eis quod est euidētius multo. i. multo magis pspicuū i hoie Primū sup. euidētius est i hoie ex ea charitate que est iter natos & parētes qui nō potest dirimi. i. dissolui nisi scelere detestabili deide cū similis sensus āoris. i. similis snia de āore. i. silis pceptio āoris extitit si nati sum⁹ i. acqsiuim⁹ aliquē cū cui⁹ morib⁹ cōgruam⁹. i. cōueniamus & cōcordes sim⁹ q̄ i. q̄a nos uideamur pspicere. i. āte aut pcul &

Sepissime igitur mihi de amicitia cogitanti maxime illud considerandū uideri solet. non propter imbecillitatem atq; inopiam disideranda sit amicitia ut in dandis recipiendisque meritis: quod quisq; minus per se posset id acciperet ab alio uicissim que redderet. an. etiam idem propium amicitie: sed antiquior & pulchrior et magis a natura ipsa profecta alia causa esset. amor enim (ex quo amicitia est nominata) princeps est ad beninoleatiam cōiungendā Nam utilitates quidem etiā ab his percipiūtur sepe qui simulatiōe amicitie coluntur et obseruantur causa temporis. In amicitia autem nihil fictum. nihil simulatum. & quicquid est idem uerum et uoluntariū est. Q uapropter a natura mihi uidetur potius q̄ ab imbecillitate orta amicitia & aplicatione magis animi cum quodam sensu amandi q̄ cognitione q̄tum illa res utilitatis esset habitura. Q uod quidem quale sit etiam in bestiis quibusdā animaduerti potest que ex se natos ita: amant ad quoddā tempus & ab eis ita amantur ut facile eorum appareat sensus quod in homine multo est euidentius. Primū ex ea charitate que est inter nos & palentes qui dirimi: nisi detestabili scelere nō potest deinde cum similis sensus extitit amoris si aliquē nacti sumus. i. cuius cū moribus & natura congruamus q; in eo quasi lumen aliquod probitatis & uirtutis prospicere uideamur. Nihil est enim amabilius uirtute nihil quod magis alliciat homines ad diligēdum. Q uippe cum propter uirtutem & probitatem eos etiam quos nunq̄ uidimus quodammodo diligamus. Q uis est qui. C. Fabricii Marci curii cum charitate aliqua & beiuolētia memoriā nō usurpet quos nūq̄ uiderit. Q uis aūt est: q Tarqniū superbū. q P. crassum. S. P. Melium nō oderit. Cū duobus ducibus de imperio in italia decertatū ē: Pyrrho & Hānibale. Ab altero propter probitatē eius nois non alienos aīmos habemus. Alterū ppter crudelitatē eius semper hec ciuitas oderit q; si tanta uis probitatis est ut eam uel in eis quos

Antiqor. i. nobilior Amor ex que amicitia a natura potius q̄ ab ibecillitate ortus est Fictum & simulatum.

Nihil amabilius uirtute nihil qd magis alliciat hoies ad diligendum Pyrribus & anibal

nunq̄ uidimus uel(quod maius est)in hoste etiā diligamus quid mirū est si animi hoim moueantur:cū eorū quibuscū usu cōiuncti esse possint uirtutē & bonitatē ꝑspicere uideātur Quanq̄ cōfirmatur amor & beneficio accepto:& studio prospecto:& consuetudine adiūcta:quibus rebus ad illū primū motū animi & amoris adhibitis admirabilis q̄dā exardescit beniuolētie magnitudo. quā si putāt imbecilitate ꝓficisci ut sit p quā quisq; assequatur quod desideret:humilem sane reliquunt & minime generosum(ut ita dicam)ortum amicitie:quam ex inopia atq; indigētia nasci uolunt. Quod si ita esset ut quisq; ualitudinis minimū in se esse arbitraretur:ita ad amicitiam esset aptissimus.quod lōge secus est. Vt eñ q̄sq; sibi plurimū cōfidit.& ut q̄sq; maxime uirtute & sapiētia sic munitus est ut nullo egeat.suaq; oia in seipso posita iudicet. ita in amicitiis expetendis colendisq; maxime excellit.

ita mãifeste inspicere in eo q̄si lumen.i.clarū iudiciū aliquod ꝓbitatis & uirtutis.eñ proga nihil ē amabilius uirtute & nihil est ꝙ magis alliciat homines ad diligendū.s.q̄:uirtus eū in quo sit quippe.i.utpote cum.s.ita sit ꝙ diligamus quodāmodo eos etiā eos quos nūq̄ uidimus propter uirtutē & probitatē.s.eorū. Quis est qui nō usurpet.idest usum rapiat memoriā Caii Fabricii & Martii curii romanorū illorū qui ob cōtinētiā & abstinentiam maxime laudant̄:cū beniuolētia.i.quodam fauore eorū quos nūq̄ uiderit. Quis aūt est qui nō oderit Tarqueniū superbū ultimū romanorū regē qui.s.nō oderit Publiū Caium (ubi male crassum scribūt)que iperiū romanū inuadere conatus est:& sup. Spuriū meliū que largitionē frumētariā tyrānū facere sperabat.q.d.nemo.Itē decertatū est in italia de iperio cū duobus ducibus.s.Pyrrho epyrotarꝝ rege & hānibale carthaginēn.duce,& sup.nos.romani habem⁹ aios nō alienos.i.nō abhorrētes ab altero.s.Pyrrho.i.a memoria eius ꝓpter ꝓbitatē nominis eius:de qua.i.offi.late dictū est. Hec ciuitas.s. romana oderit idest odio prosequetur semper alterū.s. Hannibalē propter crudelitatē eius. Quod si tanta est uis probitatis ut diligamus eam uel.i.etiā in eis quos nunq̄ uidimus:uel.i.etiā(quod maius est)i hoste.quod id ē q uale mirū est si animi hominū moueant̄ quodā amore:cū uideant̄ ꝑspicere uirtutē & probitatē eorꝝ quibuscū.i.cum quibus possint esse ꝯiuncti .s. uinculo amicitie.q̄ q̄.s.ita nihilomin⁹ est ꝙ amor ꝯfirmat̄:&.i.simul beneficio accepto & ꝯsuetudine.i.familiaritate ꝯuiuendi adiuncta:quibus rebus adhibitis ad illū primum motum ai.s.quē natura excitat quedā admirabilis magnitudo beniuolentie exardescit.i.aperte incenditur in homine quā.s.magnitudinē:si qui putant proficisci.i.oriri ab imbecilitate.i.ipotentia & iopia ut si sup.ea p quā quisq; assequat̄.i.obtineat ab amico ꝙ desideret:qui sup.talia dicunt relinquunt ortū amicitie sane.i.ualde humilē.i.abiectū & cōtemptibilē:& ut ita dicē(quia p̄mittit ne metaphora uitio detur oratori)minime generosum quā.s.amicitiā q talia dicūt uolūt nasci ex inopia & idigētia. Quod.i.q̄ res si esset ita ut s.ex iopia nasceret̄ amicitia tūc sup.ut.i.scd̄m ꝙ quisq; arbitraret̄.i.opinaret̄ minimū.i.minimā partē ualitudinis.i.facultatis & potētie esse i se scilicet ipso:ita.i.itantū esset aptissimus ad amicitiā.ꝙ est lōge secus.i.multo aliter.enim ꝓ q̄a ut quisq; ꝯfidit plurimū sibi.i.i se & uirib⁹ suis:& ut quisq; mūitus est maxīe uirtute & sapiētia sic.i.itātū ut nullo egeat.& iudicet oia sua.i.ꝓpria boa eē posita i seipso:ita excellit maxīe i āicitiis expetēdis & excolēdis. Posset legi āicis ꝓ amicitiis:sed ipse āicitie ꝓ āicis ponunt̄.nota ē aūt sermōis elegātia.nā quisq; suplatiuo siue nominali siue aduerbiali gaudet Vt & ita ꝯsimiles grad⁹ exigūt:sed tūc suplatiuos q̄n iteruēit quisq;: Vēqsti⁹ etiā utiur gerūdiuis ucibus q̄ gerūdiis:ut hoc loco i expetēdis & colēdis āicitiis poti⁹ q̄ i expetēdo & excolēdo āicitias.Itē expetim⁹ tātū honesta appetimus et iucūda & uoluptatis icitamēta. ¶ Sepissime.icipit disputationē unde sit orta hec āicitia cui⁹ origo scd̄m multos ab imbecilitate & pauptate ꝓfecta plerīq; asserunt ꝙ āicos acquirim⁹ ut nobis iseruiāt.uel ut illis iseruiamus q̄ quidē opinio falsa est: ¶ Min⁹ p se quod nō p se facere pōt ab amico accipere:& ecōuerso amico indigēti subuenire ꝓpter hoc amicitiā al's ortā.iuentā esse uolūt. An esset hoc ꝓpriū quidā nō est ꝓpriū ipsi⁹ amicitie. ¶ Antiquior.i.nobilior est cā ꝓpter quā iuēta est āicitia Amor.s.alicui q̄n bene uelle ꝯuenit & ille beniuolentiā habere facit & amicitiā. ¶ Nā utilitates reddit rationem quare ex ista mutata beneficia que fiunt nō sunt principia amicitia quia multi inseruiūt tiore aut simulatione aliqua. ¶ Simulatione colunt̄ uenerant̄.ut puta subditi sepenūero uenerant̄ tyrānos nō amore sed in simulatione amicitie:& obseruāt tēporū ꝯditionem ut diximus erga tyrānorū. ¶ Nihil fictū quantū ad uerba. ¶ Nihil fictū quātū ad animum refert: ¶ Verū ad illud fictum retuli. ¶ Voluntariū.ad simulatū refert. ¶ Implicati aī ex copulatione quodam animi a natura data oritur amicitia. ¶ Cum sensu amandi Hec animi copulatio nascitur ex cognitione quadaam amādi. ¶ Quod quidem male sit qualis sit ista res uidelicet quod ex natura proficiscitur non autem ex inopia ex bestiis percipi potest que educant filios suos. Columbus enim suos pullos educat cum tanto amore ꝙ multas patitur incommoditates:adeo ut ipse fame potius moritur quam in commoditate aliqua poterit dimittere. ¶ Ad quoddam tempus quousq; per se nutrire se possunt a parentibus nutriuntur. ¶ Detestabili scelere:quasi occurrat cuidam obiectioni ꝙ inueniuntur multi qui non amant parentes & econuerso. Cui inquit Lelius sunt aliqui scelerati.& quasi monstra quedam humane nature. ¶ Similis sensus.ingreditur hanc particulam in qua ostendit uirtutem esse firmamentum amicitie. ¶ Similis: sensus.i.similis cognitio amoris natura enim uult & cogit ꝙ si ames aliquem & bene uelis alicui alter cogitur amare pariter.Igit̄ si amicū quendā nactus fuerim qui sit amicum mutua beniuolētia coniunctos:cui⁹ mores & natura atq; uirtus meis congruant uirtutibus uinculum huius generis amicitie inter nos erit ui nulla ut ab amore nostri distinguit possumus. ¶ Probitatis & uirtutis splendorem in eo perspicere uidemur probitatis est uitiorum fugatio. uirtus quidem est

Omni boni ex posito. Quisq. Vt & ita Gerundia Expecto Appero Origo aicitie.

Fictum & simulatū differunt.

Scelerati & impii erga parētes.

Probitas.

Incogni tos pro pter uir tutē ama mus.

Virtus amicitie funda mētum.

Hāniba lis fin.

Amici tie uera origo

habitus īstituēdi animū. ¶ Ille eñ splendorē habet. hec duo: cōtinet. ¶ C. Fabricii qui optimus ut sibi cōiunctus foret amamus enim istos quos nunq̄ uidimus propter uirtutē neminē quidē odio habere possumus: sed si odiū inciderit nō propter uirtute n laudat. ¶ Memoriam usurpet. in frequentem eñ usum dicat mention ē illorū. ¶ Tarquinium superbū ultimū regē romanorū: alter fuit Tarquinius priscus appellatꝰ. Crassum spuriū qui iperium romanū adipisci uoluerunt. Spurius propter frumentorū largitionē tyrannū se fieri putabat. unusquisq; habet eos odio igit per tyrannum demonstrat q̄ uirtus est ārmamentū amicitie: quia amamus etiā hostes uirtutibus p̄ditos. ¶ Pyrrho epyrrotarū rege epyrrote dicti fuerat ab epyrrhoto rege. Pyrrhꝰ uirtute p̄ditus captiuos romāos cū liberalitate tradidit spreto p̄cio. d' censq; nō sanguine hominū: sed armis & sciētia militari decertandū esse. ¶ Hānibale. cuius fraudes & scelera Liui. compleri nō posset. Inter cetera sua flagitia fluuiū quendā p̄ cadauera romāorū trāsiuit. ¶ Non alienos animos uoluit dicere nō amemus pyrrhum propter probitatē suam: quia hostis fuit imperio romanorū: sed dicit nō tamen odio habemus ipm alterum hanibalē. ¶ In hoste. ut in pyrrho mouenī ad bene uelle alicui uiuendi cum bene uolumus mortuis p̄pter probitatē illorū eorū. s. uiuentiū uirtute prospicere possumus si diligimus defunctos tantomagis uiuētes diligere debemus quarū amicitiam nanscisci possumus & eorū probitatē uidemus. Studio perspecto & cōsuetudine illud est beneficium gratū q̄ si summa cum uoluptate & hylaritate quadam presertim illi cui amicitia coniūctus sis. ¶ Studio p̄specto ingenti uoluptate uisus q̄ tibi libens inseruiuit. ¶ Cū qua. cui beneficio ꝯiuncta est amicitie ꝯsuetudo. ¶ Q. uibus rebus. s. uirtute probitate & beneficiorū collatione ad primū amoris motū adiunctus qui est a natura profectus. ut diximus: tunc quedā flamma amicitie exorit. ¶ Per quā. s. magnitudinē beniuolētie assequi putat ab amicis: quod desiderat unusquisq;: ideo uolunt esse ortā ex imbecilitate. ¶ Humilē sane relinquit humilē ortū amicitie: & minime gerendū ut ita dicā. ¶ Relinquunt. s. isti qui amicitiā affirmāt esse natā ex imbecilitate: ea sane amicitia nata est & ex infima matre: sed melis est q̄ sit orta ex generosa parēte. s. natura. ¶ Q uisq; ualitudinis nimiū in se esse arbitraret q̄tomagis ī dulgentissimā & minimam in se rē esse putaret: tantomagis apte amicitiā ꝯsequi posset: sed est aliter nā qui ꝯfiditi se multū i diuitiis: & i uirtute ac amicitie capessenda ceteros excedit. ¶ Plurimū. plurimū ad minimum refert. In se posita diuitias: sapientiam & uirtutem.

amicitia orta a natura.

ascensꝰ

Nō esse feneran dum bñ ficium

Q uid enim: Exēplo probat amicitiā nō propter inopiā expeti dicens eñ pro quia quid sup. dicā: hoc est nunquid Africanus. s. Scipio amicus Lelii erat indigeos mei Hercule sup. teste. i. per herculem affirmo q̄ minime erat indigens mei. at. i. sed ne quidem. i. ne et ego eram indigens illius hoc est Scipiōis sed ego sup. dilexi eum admiratiōe. i. propter admiratione quādā uirtutis eius: ille scilicet scipio dilexit uicissim. i. econtrario aut mutuo me fortasse quedā opiniōe: sup. bona quam habeat de moribus meis & cōsuetudo. s. cōueniendi & conuersandi simul auxit beniuolentiam ex opiniōe cōtractam. Sed q̄q̄ multe & magne utilitates sunt consecute amicitiam sup: nostram tamen cause diligendi. s. nos mutuo non sunt profecte. i. orte ab spe earum. s. utilitatum consequendarum. Eñ p̄ quia ut isted quemadmodum nos sumus benefici: idest benefacientes & beneficia cōferentes et liberales: non ideo supple ut exegamus idest repetamus gratiam idest remunerationem. Neq; enim: idest nam non feneramur: idest ad fenus accipimus: aut fortasse damus quia licet. Valla doceat fenerari esse ad fenus accipere. & fenerare ad fenus dare tamen Mancinellus docet. in lima uallen. fenerari deponēt aliter etiā foenerii: aut ad fenꝰ dare significare) sed sumus propensi. i. amplicter inclinati ad liberalitatem natura. i. p̄ naturam. Sic putamus amicitiam esse expetendam non adducti idest q̄ simus spe mercedis. i. retributiōis sed q̄ omnis fructus. i. fruitio & utilitas eius est in amore dulcissimum enim est amare condignum. non dissentimus longe ab eis. s. epicureis quibusdā qui referunt omnia. s. bona. i. mettuntur ea ad uoluptatem secundum uouptatem idest putantes

Quod amicitia non ob inopiam expetitur.

Q uid enim erat Aphricanus ídigens mei: minime hercule. At ne ego quidē illius: sed ego admiratione quadā uirtutis eius: ille uicissim opiniōe fortasse nōnulla (quā de meis moribus habebat) me dilexit. auxit beniuolētiā cōsuetudo. Sed q̄q̄ utilitates multe & magne consecute sunt: nō sūt tamē ab earū spe cause diligēdi p̄fecte. ut eñ benefici liberalesq; sumus. nō ut exigamus gratiā (neq; eñ bñficiū feneramur: sed natura p̄pēsi ad liberalitatē sumus (Sic amicitiā nō spe mercedis adducti sed q̄ omnis eius fructus í ipo amore ē expectēdā putāus. ab his qui pecudū ritu ad uoluptatem omnia deferūt longe dissentimus: nec mirum. Nihil eñ altum: nihil magnificū ac diuinum suspicere possunt qui suas omnes cogitationes abiecerunt í rem tam humilem. tanq; contemptā. Quā obrem hos quidem ab hoc sermōe remoueamus ipsi autem intelligamus a natura gigni sensum diligendi & beniuolentie charitatē facta significatione probitatis quā qui appetiuerunt. applicant sese: & proprios admouent ut usu eius quem diligere ceperunt fruantur & moribus Sintq; pares in amore: & equales propensioresq; ad bene merendum quā ad respondēdum. Atq; hec inter eos sit honesta certatio. Sic & utilitates ex amicitia maxie capientur & erit erit ortus natura q̄ ab imbecillitate & gra

uior & uerior. Nam si utilitas amicitias conglutinaret ea dem commutata dissolueret: sed quia natura mutari non potest: idcirco uere amicitie sempiterne sunt Ortum qui dem amicitie uidetis: nisi quid a dhuc forte uultis. Sceuo la. Tu uero perge. Leli. pro hoc enim qui minor est natu meo iure respondeo. Fran. recte tu quidem. quamobrem audiamus. Le.

tantũ inesse boni quãtum uoluptatis inest ri tu. idest more pecudũ que in presentẽ uoluptatẽ ferunẽ & in diẽ uiuunt: nec de crastino ꝓspiciunt Nec mirũ sup. est ꝙ dissentim⁹ cũ ꝑ quia tales sup. nihil nõ aliquid nõ põt suspicere. i. sursũ tanq̃ honorabili⁹ aspicere(& nõ legiẽ suscipere(aliquid magnificũ ac diui nũ: utpote qui adiecerũt oẽs cogitatiões suas .i. i re tã humilẽ. i. abiectã. & ɔtẽptã quia de re b⁹ terrenis & trãsitoriis & ita ɔtẽptilibus or tã Quãobrẽ remoueam⁹ quidẽ hos. i. huius modi hoies (& meli⁹ legeẽ sic q̃ os licet ore fiat sermo(ab hoc sermõe. s. de amicitia. ℭ Ipsi aũt nos qui aliud bonũ no uim⁹ sensũ. i. ɔsensum diligẽdi gigni a natura & charitatẽ beniuolentie gigni sã significatione. i. posi q̃ sã est significatio ꝓ bitatis. s. ei⁹ quẽ charũ hẽm⁹ q̃. s. ꝓbitatẽ qui appetiuerunt. i. qui eo obiectanẽ applicãt sese sup. ad nos aut ad deos i qui b⁹ eã iesse putãt: et admonẽt sese. i. seipos ꝓprios: ut fruanẽ. &. i. ẽt morib⁹ ei⁹ quẽ ceperunt diligere fruanẽ dico. usu per usum & ɔsuetudinẽ ei⁹ quia cõuersatio iducit ɔsiles mores. Vñ cũ sctõ sctũs eris: & cũ puerso puers⁹ eris & ut sint pa res i aore & eq̃les & sint ꝓpẽsiores. i. magis ꝓni & iclinati ad bene meredũ. i. ad ɔferẽdum bñficiũ q̃ ad reposcẽdũ si ɔtulerint. Atq; hec. i. hmõi certatio. s. bene merendi sit iter eos honesta. i. decens & modũ nõ excedens: ut sic utilitates maxie capienẽ. &. i. simul ex aicitia: &. i. simul ort⁹ ei⁹. s. amicitie erit &. i. pariter grauior: &. i. pariter uerior a natura. i. si ponaẽ a natura q̃ ab ibecilitate. Nã si utilitas ɔglutinaret. i. cõpingeret & colligaret amicitias: eadẽ. s. utilitas cõmuta ta id est i ɔtrarium dissoluet sup. amicitias. s. quia natura nõ põ mutari. unde dici solet ꝙ natura dedit tollere nemo nõ põt Põt tamen quis ꝓuitatẽ ad uitia opprimere sꝫ nõ penit⁹ delere: neq; ea est scꝺm naturã bene instituta. sed ex pcti pena inenta: idcirco. i. qua ꝓpter amicitie uere sunt sempiterne. ℭ Quidẽ. i. certe uos o Sceuola & fanni uidetis oculis m entis idest itelligitis ortum. i. originẽ amicitie & ita satis uobis feci nisi forte uultis adhuc quid. i. aliquid. Ad quod Sceuola. tu uero o Leli pge. i. prosequere reliqua q̃ de amicitia sunt dicenda. Ego eñ respondeo pro hoc. i. pro Fannio qui minor natu: idest iunior me est meo iure. i. utens iure meo quo seniori conuenit prior in loquendo locus Respondeo: idest pol liceor ꝙ libenter auditurus sit Fan. Recte quidẽ tu sup. cẽses. aut facis ac dicis quãobrem audiamus tũ Leli⁹ sic est ex orsus. ℭ Nõnulla modeste loquiẽ nõ enim dicit meam q̃ uirtutẽ admiraẽ: sed inquit de moribus meis fortasse opinionem habuit Arguit ergo per exemplum sui & aphricani amicitiã ex indigentia non oriri. ℭ Sed q̃q̃ respondet cuidã tacite obiectiõi que fieri posset contra Leliũ: quia ex amicitia oriuntur multe utilitates ergo amicitia ab illis trahere uidetur originẽ: que res falsa est. ℭ Vt eñ benef icii probat utilitates non esse aicitie origines. Benefici utputa in omnibus reb⁹ utputa in equo domando. ℭ Liberales in pecuniis proprie dicimus. ℭ Exigamus. reputem⁹ mercedẽ gratie tanq̃ fenera toris. hoc est hominis auari & feneratoris. ℭ Neq; eñ beneficiũ feneramur parenthhesis est. ℭ Fenus est: autem fetus ergo uolumus ꝙ amicitia nr̃a sine amor generet fetũ. ℭ Sꝫ natura ablatiui casus est: idest natura iclinati sum⁹ ad iseruien dum homini ẽt sine utilitate nr̃a. Nam manus ceteris membris hoc a natura habent: ut iseruiant sine remuneratiõe aliq̃ sic homines tanq̃ mẽbra ceteris inseruire teneẽ. ℭ Ab his reprehendit illos epicureos qui asserebant amicitiam debere esse ad uoluptatem: aliquis eñ solus conuiuium facere posset: ideo ut amicum inueniat necesse est: ut qui secum illis uesca. ℭ Ritu pecudum confutatio siml mixta cum obiectiõe epicureorum. ℭ Nec mirum est. si ab illis dissentimus. ℭ Al tum ut uirtutem. ℭ Suspicere in altum aspicere & uenerari Ouid. eñ metha. inquit. Pronaq; cum spectant aialia cetera: terrã. Os homini sublime dedit. celumq; tueri ℭ Abiece runt bene: quia in rem humilem exposuerimus. ℭ ipsi autem in telligimus sensum & p ordinem originem aicitie disputat. ℭ Sensum diligedi: amandi mot⁹ a natura gigni & bene di xit diligendi: quia principiũ est aoris: ut Cice. quem diligebã nunc amare icipio. ℭ Charitatẽ beniuolentie gratie amoris ɔfirmaẽ & orii ex ipsa cognitione uirtutis quã in illo quẽ amare incepisti esse uides. ℭ Facta significatione facto signo aliquo probitatis quod in aliquo cognoscimus in quo iam amorem ponere cepimus illud quidem signum uirtutis atq; ꝓ bitatis amorem illum auget atq; confirmat. Propius prope magis admonent ad alios quibus: cum amore se applicaue runt eum signum uirtutis in eum agnoscant. ℭ Vsu consuetudine eius fruimur. ℭ Pares ad amicitiam equales in mori bus in litteris & in etate. ℭ Ad bene merendum ad beneficium conferendum unusquisq; propensiorem magisq; ad re petendum beneficium ab amico: merere alias significat at militarem artem exercere. ℭ Sit honesta certatio si amicus tibi fecit unum beneficium si duo conferre niteris: hec erit honesta econtratio. ℭ Sic & utilitates: epilogat quod dictũ est Grauior uenerabilior. ℭ Nam si utilitas amicitias conglutinaret: & si amicitiam utilitates collocarent commutatis il lis amicitia dissoluere hoc modo. Si ames pretorem hac de causa: quia tibi inseruiat preterito magistratu beneficiorum collatione amicitia remouetur. ℭ Natura potest non mutari a qua ꝓficiscitur amicitia. i. amicitie. ɔglutinatio nõ disiũgiẽ.

Sicut na tura mu tari non põt ita amicitia que a na tura est ꝑpetue durat.

Omni boni ex positio. Obie ctio taci ta.

Fenus. Manus ceteris mẽbris seruiũt.

suspiceẽ

Diligeẽ & amaẽ cifferũt.

Hõesta amicorũ certatio Exẽplũ

ascẽsus

Quod difficile sit amiciciam seruare inuiolabilem:

Vdite uero optimi uiri: ea que sepissime: in ter me &. Scipionem de amicitia dissereban tur. Quamq̃ ille quidem nihil difficilius esse

Vdite uero in hac parte docet nihil esse difficilius quam amiciti am ad extremum usque diem ui te permanere: & ita ex rei diffi cultate attentos facit ex utilitate beniuolos reddidit: & hic ex propositione dicendorũ dociles. Ordo est optimi uiri Sceuola & fanni audite uero idest uerum aut nõ omnia uerũ

Nihil dif ficilius ꝑ amicitiã usq; ad extre mum ui te diẽ ꝑ manere.

dicebat: q̄ amicitiam uſque ad extremum uite diem permanere. Nam uel ut non idem expediret. ut ique incidere ſepe. uel in republica non idem ſentiret. Mutari etiam mores hominum ſepe dicebat alias aduerſis rebus alias etate ingraueſcente. atque earum rerum exemplum ex ſimilitudine capiebat ineuntis etatis quod ſummi puerorum amores ſepe una cum pretexta & toga deponerentur. Sin autem ad adoleſcentiam perduxiſſent dirimi: tum interdum contentione uel luxurie conditione uel cõmodi alicuius quod idẽ adipiſci uterq; non poſſet. Quod ſi quis longius in amicitia prouecti eſſent: tum ſepe labefactari ſi in honoris contentionem incidiſſent. Peſtẽ enim maiorem eſſe nullam in amicitiis quam in pleriſq; pecunie cupiditatem in optimis quibuſq; honoris certamẽ & glorie. Ex quo inimicicias maximas ſepe inter amiciſſimos extitiſſe. Magna etiam diſſidia & plerũque iuſta naſci cũ aliquid ab amicis quod rectum non eſſet poſtularentur: ut aut libidinis miniſtri aut adiutores eſſent ad iniuriam. Quod qui recuſarent (quis honeſte id facerent) ius tamen amicitie deſerere arguerẽtur ab his quibus obſequi nollent illos autem qui quid uis ab amico auderẽt poſtulare. poſtulatione ipſa profiteri: omnia ſe amici cauſa eſſe facturos. Eorum querela inueterata non modo familiaritates extingui ſolere ſed etiã odia gigni maxima atq; ſempiterna. Hoc itaque multa. quaſi fata impendere amicitiis ut omnia ſubterfugere non modo ſapientie ſed etiam felicitatis dicere ſibi uideri.

ea que diſſerebantur dum ſimul uiueremus. ſepiſſime de amicitia inter me & Scipionem. q̄q̄ ideſt audite tamen: q̄q̄ ille ſcilicet Scipio quidem id eſt certe dicebat nihil eſſe dificilius quam amicitiam permanere uſq; ad extremum diem uite. Nam ſupple dicebat incidere ideſt euenire incidentaliter ſepe ut non idem expediret ideſt utile eſſet utriq; ſcilicet amicorum uel ut non ſentirent idem de re pu. id eſt de adminiſtratione rei & dicebat ſup. etiam mores hominum mutari ſepe: alias id eſt alio tempore hoc eſt interdum rebus aduerſis id eſt per res aduerſas quia ut dicit Teren. in ecyra ut res dant ſeſe ita magni atque humiles ſumus. Itaque in rebus letis beneficentiſſimi incipiunt in aduerſis eſſe tenaciores: alias id eſt alio tempore hoc eſt interdum etate ingraueſcente: id eſt grauedinem inducente atq; capiebat exemplum earum rerum ex ſimilitudine etatis ineuntis ideſt infantie & pueritie: q ideſt quia ſummi amores puerorum id eſt quos habebant in pueritia: deponerentur ſepe una id eſt pariter: cum pretexta ideſt ueſte nobilium puerorum ſcilicet depoſita anno. xiiii. & toga ideſt ueſte uirili aſſumpta eodem die. Sin autem ideſt ſed ſi pueri perduxiſſent ſupple amicitiam ad adoleſcentiam ſcilicet conſummatam dicebat ſupple eam. tamen ideſt nihilominus dirimi ideſt diſſolui. contentione ideſt emulatione ſtudiorum: uel conditione luxurie ut propter uenerem uel alicuius comodi quod uterque nõ poſſet adipiſci idem ut ſit in equo aut caue comparando cum unus tantum ſit egregius Quod ſi eſſent prouecti in amicitia longius ſcilicet quã in adoleſcentiam uſque dicebat ſupple amicitiam tamen ideſt nihilominus labefactari ideſt remitti & diſſolui ſi incidiſſet in contentionem ideſt competitionem honoris ideſt alicuius magiſtratus honorifici. Enim pro quia dicebat nullam peſtem eſſe maiorem in amicitiis quam cupiditatem pecunie i pleriſque ideſt que erat inquam plurimis ideſt in uulgaribus. Unde Maro. Eneid. vi. Aut qui diuitiis ſoli incubuere repertis. Nec partem poſuere ſuis: que plurima turba eſt. Omnes enim ſtudent auaricie (& quam certamen honoris et glorie in quibusque optimis ideſt optimo ingenio preditis ut poſtea patuit in Ceſare & Pompeio: unde et tacitus. Quin etiam ſapientibus cupiendo glorie nouiſſima exuitur. Optimus ergo quiſque nondum conſummate uirtutis a gloria titillatur: & ad amicitie uiolationem cupiditate glorie mutatur. Ex quo ideſt ex quare nos ut demus maximas inimicitias extitiſſe ſepe inter amiciſſimos ſcilicet prius. Et uidemus etiam magna diſſidia & plerunque ideſt ut plurimum iuſta naſci cum poſtularent aliquid ab amicis quod non eſſet certum (in qua re peccat qui petit non qui recuſat) ut cum poſtularetur ut eſſent aut miniſtri libidinis ſciliet explendeant adiutores ad iniuriam ſcilicet alicui inferendam. Quod id eſt quam rem hi qui facerent id honeſte: arguerentur tamen ab his quibus nollent obſequi ideſt morem gerere. deſerere ius amicitie cum tamen minime deſererent. Autem pro ſed dicebat ſupple illos aut quod uidemus illos qui auderent poſtulare ab amicis quiduis ideſt quidlibet tam licitum quam illicitum: profiteri ipſa poſtulatione ideſt interim poſtulandum uel dum poſtularent ſe facturos eſſe omnia tam illicita quam licita: & tam inhoneſta quam honeſta cauſa amici: & ita tales bis peccant & quod inhoneſta petant & quod inhoneſta ſi petentur ſe facturos profiteantur. Et dicebant aut uidemus non modo ideſt nõ ſolum familiaritates ſolere extingui querela ideſt per querelam eorum ideſt eiuſmodi hominum inueterata ideſt in conſuetudine adducta ſeu adductam: ſed etiam maxima atque ſempiterna odia ſupple ſolere gigni. itaque ideſt dicebat ſupple hec multa qua ſi fata: ideſt exitia impendere amicitia te id eſt intantum: ut diceret omnia. ideſt omnes partes non modo ſapientie ſed etiam felicitatis que eſſet in amicitia uideri ſibi ſubterfugere. ideſt euaneſcere & elabi.

Nulla maior peſtis in amicitia q̄ pecunie cupiditas

Summi puerorum amores cum pretexta & toga deponunt.

Vdite nihil difficilius est q̃ amicitiam usq; ad extremum uite diẽ ꝑmanere. Facit dociles auditores ostendendo se breuiter tractaturum ꝙ amicitia difficile usq; ad mortem duratura est. ¶ Vt non idem expediret .i. utile non esset: idem ambobus amicis: ut puta unus facit consulatum & alter eundem desiderat, ideo propter utilitatem dissoluitur amicitia. ¶ Vel republica amicus unus fauet. C. alter Pompeio. Mores mutan procedẽte tempore mutantur mores. ¶ Aduersis rebus. huic peruenit ad amplissimum statum pauperes amicos sepe contemnit ¶ Alias aduersis rebus. aliquando propter inopiam cogitur ad mercaturam: alter ad honores & dignitates ꝑuenire nitit ¶ Alias aliquãdo. ¶ Ingrauescente etate unus appetit dignitates alter uoluptates. ¶ Pretexta q̃ uestis erat puerorꝶ. Toga autẽ erat uirilis uestis que ablatis in templo militibus pueris cũ solemnitate parentũ imponebat. ¶ Quod si qui. numerat aliquas causas quibus rursus amicitia frangit: q̃uis illa durauerit aliquo tẽpore cũ in ea prouecti sunt amici. ¶ Labefactari. subaudi dicebat Scipio tote oẽs iste cause & orationes sunt dicte ex persona scipio pleruq;. ¶ Honores contẽtiones que nodũ amicitie rũpunt hi eñ honores potissimũ in magistratibus erant in quibus appetẽdis plerũq; rixei ter amicos oriebant. ¶ Pestẽ nullã maiorem subaudi dicebat nulla est pestilentior res i frãgẽdo amorẽ q̃ pecuniarũ auditas. ¶ In pecũris magnificis uiris certatio honoris & glorie aderat. ¶ Infamis aũt certatio erat pecunie. ¶ Cũ magna dissidia discordias magnas dissidiũ componitur ex dis & sedeo. ¶ Vt ant libidinis ministri que lenones appelant: sicut Clandius que amicos multos in domo cesaris habebat: rogabat eñ eos ut sibi uxorẽ cesaris amicã redderent qui quidẽ hec denegãtes se facturos inimici ipsi⁹ efficiebant. ¶ Aut adiutores essent ad iniuriã hoc modo si quis dixisset amicis suis. ¶ Volo ut accusetis Socra. q̃ uir probissim⁹ extitit: & alios deos colere nos hortat. amicis hoc facere noluerunt quare illi inimici facti sunt igit̃ ꝓpter istas quattuor cãs amicis longo tẽpore in amicitia ꝓuectis inimicissimos fieri reperimus. s. aut ꝓpter honores aut ꝓpter pecuniarũ auiditatẽ: aut libidinis ministeriũ: uel ꝓpter inferendã alicui iniuriã. ¶ Arguerent ab his qui repulsam ab amicis in his superioribus rebus patiuntur reprehẽdũt illos q̃ sibi ãici nõ existũt qm̃ suis petitionibus obtẽperare nolũt. Illos subaudi semp dicebat scipio. Affert ei aliã cãm qui hoies ab ãicitia dissolui uidem⁹. ¶ Nõnulli quidẽ ab amicis oia petere audent q̃ ipsis ꝓ suis amicis se actores asserũt ordo dicebat illos ꝓfiteri i illa postulatiõe se facturos oia amici causa qui quiduis audẽt postulare. ¶ Auderẽt arduũ eñ ut amici inhonesta ab ãicis postulẽt. ¶ Eorũ querela: qui secuti nõ sunt ꝙ ab ãicis petebant semp cõquerunt de hac re: quamobrem nõ solum dissoluuntur ãicitie sed sempiterne etiã inimicitie gerunt ut fuit in Cice. & Clandio. Clodius eñ uolebat. ut Cice. testificaretur. Clodium illa diem in qua cerimonias polluit ruri extitisse: quã rẽ Cice. facere negauit & ideo hinc inimicitie orte sunt. ¶ Hec ita multe. i. tot cause ministrate sunt que tã q̃ mortem amicitiis impẽdẽt quas si quis fugere potuit uerus amic⁹ nõ mõ sapiẽs sed etiã ãicissimus appellari poterit. ¶ Quasi fata idest mortes. ¶ Impendere. cũ ruina minari. Declinatur autem impendeo impendes: secunde coniugationis.

Omnibo ni expositio. i. Reddit dociles Pretexta Toga. Honorũ cõtentiones amicitie nodũ rũpũt Dissidiũ. Glaudi⁹. Ob q̃tuor causas amicitie rumpunt Cice. et Clodius Impẽdo impẽdes

Quamobrem id primum uideamus si placet quatenus amor in amicitia progredi debeat. Nũ si Coriolanus habuit amicos fere contra patriam arma illicum Coriolano debuere Num Bellici non amici regnũ appetentẽ. Num S.P. Melilium iuuare debuerũt. Tiberiũ quidẽ gracchũ rempu. uexãtẽ a.Q. Tuberõe equalibusq; amicis derelictum uidebamus. At. C. Blosius cumanus hospes familie nostre Sceuola cum ad me qui aderant cum Leuare & Rutilo consulibus in consilio deprecatum uenisset (hanc ut sibi ignoscerem causam) asserebat ꝙ tanti Tyberium gracchum fecisset ut quicquid ille uellet sibi faciẽdũ putaret. Tum ego etiam ne inquam si in capitolium faces ferre uellet nunq̃ inquit uoluisset id quidẽ sed si uoluisset paruissem. Videtis q̃ nefaria uox & hercle ita fecit uel plus etiam quam dixit. Non enim paruit solum Tyberii gracchi temeritati: sed ẽt prefuit. nec se comitẽ illius furoris sed ducẽ prebuit. Itaq; hac ametia questione noua perterritus i asiã ꝓfugit ad hostes se cõtulit penas reip. graues iustasq; persoluit. Nulla est igitur excusatio peccati si amici causa peccaueris Nam cum conciliatrix amicitie uirtutis opinio fuerit difficile est amici-

¶ Quamobrẽ Docet quat enus amicitie cõcedendum ꝙ pulchre diffinitũ legimus apud Aulum Gellium: quia usq; ad deos. i. sine offẽsiõe dei: aut trãsgressione mãdati diuini. ¶ Ordo est quamobrem. i. quapropter cum tanta odia icidant iter amicos uideamus si placet nobis primũ id uidelicet quatenus. i. quousq; amor i amicitia. i. qui esse debet inter amicos debeat progredi idest extendi. nun. nũquid qnasi dicat minime coriolanus (scilicet Marcus a deuictis. Coriolis in tuscis sic dictus. de quo Liuius plurima & ualerius non pau. differit) si. i. tã & si habuit amicos. s. rome & extra romã illi debue referre cum coriolano arma contra patriã. q. d. minime cum etiam matrem se illo ostendit inimicã fore dum patrie reconsiliaretur: unde ipse quod neq; pontifices: neq; feciales: neq; primores rome poterant effecit: ut ab obsidione urbis dissolueret. Nũ. idest nunquid amici debuerunt iuuare. Becilimum ciuem illum romanum appetentẽ regnũ. i. dominationẽ in libera ciuitate q. d. minime & num. i. nũquid debuerũt iuuare. Spuriũ melitiũ ẽt appetẽtẽ regnũ frumẽtaria largitiõe. q. d. ẽt neq̃q̃. Quidẽ. i. certe nos uidebam⁹. s. illa tẽpestate q̃ hec fierẽt tyberiũ gracchũ uexatẽ rẽpublicã ꝑ legẽ agrariã quã ferre uolebat (sicut & ff ob eãdem rẽ cesus. Vñ Iuuẽalis quis tulerit gracchos de seditiõe

Ascẽsius Quatenus ãor i ãicitia ꝓgredi debeat Coriolan⁹ arma contra patriam mouens Deprecari. i. a se crimẽ remouere. Nefaria uox. C. blesii. Nulla ẽ excusatio pecati si amici cã peccaueris.

tiam manere si a uirtute defeceris. Quod si rectum statuerimus uel cōcedere amicis quicquid uelint uel impetrare ab amicis quicquid uelimus perfecta quidem sapientia sumus, si nihil habeat res uitii. sed loquimur de his amicis qui ante oculos sunt quos uidemus. aut de quibus. memoriam accepimus aut quos nouit uita communis. Ex hoc numero nobis exempla sumēda sunt: & eorum quidem maxime qui ad sapiētiam proxime accedūt. Vidimns Paulum Emilium. C. Lucinio familiarem fuisse sic a patribus accepimus bis una consules et colegas in cēsura. Tum etiā cum iis & inter se cōiunctissimos fuisse manicū Curiū Tybe. Corūcanium memorie traditū est Igit̄ ne suspicari quidem possumus queq̄ horum ab amico quippiā cōtēdisse q̄ contra fidē cōtra iusiurādum: cōtra rempu. esset. Nec hec quidē in talibus uiris quid attinet dicere si contendissent scio imperaturos non fuisse. Cum illi sanctissimi uiri fuerint. Eque autem nefas sit aliquid et facere rogatum & rogare. At uero tyberium gracchū sequebantur. C. Cato Caius Cato minime tunc quidem. Caius frater nunc idem acerimus inimicus.

que rētes derelictū a Quinto tuberōe et & ab amicis eq̄libus. i. coeuis ei⁹. At. i. ecōtrario. Caius blosi⁹ cumanus ex cumis ciuitate italica hospes. O Scenola nr̄e familie. i. a quo mutuo hospitio familie. nr̄a recipi. solebat. Olim enim nō erāt tot diuersoria mercēnaria. nec tot caupone ad quas se peregrināes reciperent sed uiri probi habebāt in uiribus & pagis magnis hospites quos recipiebāt gratis & a quibus dū ad illos se diuertissent gratis recipiebātur. Vnde factū esse reor ut hospitor & hospes cōmuniter significēt. q̄a qui recipebātur tenebātur ēt recipere cū. i. quādo uenisset ad me tanq̄ ad hospitē suū qui. s. ego aderā in cōsilio cū leuare. s. Cito & Rutilio cōsulibus uenisset dico deprecatū. i. purgatū culpam suā aut precatū ne censceatur in culpa asserebat sibi hanc causam cur. i. ob quā ignoscerē sibi q̄ fecisset. i. existimasset Tyberiū gracchum tanti. s. momenti & ualoris esse ut putaret sibi faciēdū sup. esse. i. a se a se fieri debere: quicquid ille uellet Tū. i. tūc cū id assereret ego inq̄. i. dico etiā ne supputaret faciēdum si sup. gracchus uellet ferre. i. iferre faces. i. faculas inflāmatas in capitoliū. i. ad incendendū capitoliū. Ipse blosius inquit. i. respōdit: quidē. i. certe gracchus supple nunquā noluisset: sed si noluisset. i. iussisset paruissem. i. obediuissem ei. Videris o generi mei: quā idest quantum nefaria idest detestāda sup. sit hac uox & hercele ipse facit ita sicut dixerat se facturū: uel fecit etiam plus q̄ dixit. Non enim ille paruit solū: sed etiā prefuit. i. executionem precipuus fuit temeritati Tiberii scilicet Gracchi. Nec pbuit. i. exhibuit se comitē. i. adiutorē illius scilicet Tiberii: sed ducē: idest ut dicunt capitaneū & principem itaq̄ hac amentia. i. propter hanc amētiam: perterritus noua questiōe. i. inquisitione: & ut dicunt informatione eorū qui consenserāt aut complices fuerāt profugit in asiam ad Aristomachū regē: apud quē sibi mortem consciuit & contulit se ad hostes & persoluit reipubli. graues. sed iustas. i. meritas penas. s. capitis. Igitur nulla est excusatio peccati si peccaueris causa amici. Nam cū opinio uirtutis idest uirtute alterius fuerit cōciliatrix: idest effectrix: & si dicam nutrix amicitie difficile est tenere. s. amicitiā si defeceris a uirtute. i. si de reliqueris uirtutem. Quod si statuerimus. i. censuerimus rectū sup. esse uel cōcedere amicis quicquid uelint uel impetrare. i. obtinere ab amicis quicquid uelim⁹ nos quid id recte facimus sum⁹ aut simus. i. oportet ut simus sapientia perfecta. i. habētes sapientiam perfectam: si res nihil habeat uitii: quia qui pfecta sapientia predit⁹ neque rogabit neq̄ rogat⁹ faciet quicquid inhonestū aut indecēs cā amicitie: sed nos loquimur de his amicis. s. communi & uulgata sapiētia preditis qui peccare possunt qui sunt ante oculos nostros: aut de quibus accepimus memorā: aut cōmunis uita nouit. . q. d. nō de illis quos stoici sibi fingunt sed ostēdere nequeūt: cum nulli adhuc tales extiterint scdm hunc: & reuera non nisi un⁹ xp̄s iesus sapientia dei patris. Exempla sunt nobis summēda ex hoc nūero. s. sapientū sapiētia cōmuni: & quidem eorū qui accedunt proxime ad sapientiam. s. ueram: licet non attingat eā. Nos uidimus Paulum emilium. s. macedonicum familiarem Caio lucinio fuisse (sic accepimus a patribus sup. nostris. q. d. cū id nō uiderim affirmare non ausim) bis consules & collegas icensura una. i. pariter. i. gessisse bis simul cōsulatū & cēsurā in qua grauissimi uiri mores ciuium censebāt & notabāt ac mulctabāt uitiosos Et traditū est mēorie Manniū (sic meus q̄ marcū leges) Curiū & tybe Coruncaniū fuisse tū. i. tunc cōiunctissimos inter se cū ab iis. i. duobus Emillio & Lucinio. Igit̄ ne suspicari quidem possum⁹. q. d. tantū abest ut affirmare aut firmiter credere audeam⁹: ut ne suspicari quidem possem⁹ quem q̄ horū cōtendisse. i. cōtendendo postulasse quippiā ab amico q̄ esset cōtra fidem contra iusiurandū cōtra rempu. Nā qd quidem attinet dicere. q. d. nihil si Curius Coruncanius contendissent hec i talibus uiris quales Paulus emilius & Caius lucini⁹ scio nō fuisse impaturos. s. ab illis: cū illi fuerit uiri scitissimi. i. icorruptissimi. Autem p sed: eque. i. eq̄liter nephas sit & rogatū facere aliquid tale & rogare. i. tantū peccare qui faceret si rogaret q̄ tū qui rogaret cū tn̄ iterdū graui⁹ peccet qui petit quā qui facit ut i debito ꝯiugali tempore nō debito uero p sed Cai⁹ Carbo & Cai⁹ Cato & Cai⁹ fr. s. Tiberii gracchi tūc quidē. s. cū sequeret fr̄m minie inimic⁹ sup. nobis aut repu. nūc. idē. i. itidē aut ꝯsimiliter accerim⁹ hostis: quia eq̄ seditiosus postea fuent⁹ seq̄bant Tyberiū gracchū sup. i factiōe q̄ facere nō debebāt & ita peccauerūt ob amicitiā. Nūc memorat exempla quorūdā romanorum quo possum⁹ pcipere āicitie regulā duraturā. & quāto temporis durata sit priuatū q̄ poti⁹ frāgenda est āicitia quā cā āicorum ꝯtra patriā pugnare. Coriolan⁹ marti⁹ qdā clarissim⁹ fuit imperator & oppidū quoddā tuscie coriolos nomine cepit a quo agnomen assūpsit iō. M. Coriolan⁹ dr̄ qui i exiliū missus amicos plurimes congregauit. Volscorū imperator creatus est. Magnum deinde romanis exitium tradidit rapiendo ca

Hospes
Hospitium.
Hospitor.

Virtus sine amicitia difficulter manet.

M. Coriolanus.

Bella & urbē obsidendo huius em̄ amici amorē quem erga ipsum gerabāt poti⁹ frangere debebant q̄ ɔtra ciuitatē suam arma ferre. ¶ Nō aliū Spuriū.s.qui ꝓpter fauorē plebis:quem ꝑ frumenta largita sibi adept⁹ fuerat ipeiū romanoꝝ cōse qui conabat̄ isti tales amici cōtra ciuitatis statū adiuuandi nō erant. Tyberiū gracchū quē rempu.uexantē legis agrarie cā peremptum fuisse a senatorib⁹ accepim⁹ & eum ab amico suo Quinto tuberōe destitutū fuisse legim⁹. ¶ Equalibus i etate & amore. ¶ At.C.Blosi⁹ cū anus iterfecto graccho:aliqui cōstituebant qui iquisitionem facerent si aliqui iuenirē tur graccho fauentes tantū quidem cuman⁹ Blosius iuentus est qui cum iterrogaret si gracchus iussisset eū faces ferre in capitolio si illo obtemperasset dixit:se illi noluisset hoc fieri malū:sed si uoluisset quattuor.man⁹ i posuissem si tot habuis sem:dummō ei i aliqua re obtemperare potuissem. ¶ Cumanus a cumis uenit apulie ciuitate comū autem ciuitas supra bergomū suum facit gentile cōensem. ¶ Hospes familie nostre. Scenole.qui quidē Blosius amicitiā Scenole tenuit. Hos pes erat estern⁹ amicus.inde hospitium & hospitalitas que maxia erat amicitia ꝙ ɔfirmat. Verg.i eneid. Iupiter hospiti bus nam te dare iura loquūtur. ¶ Cum ad me Lelius fuerat electus una cum consulib⁹. ¶ Lenate et rutilio qui examina tionē amicoꝝ gracchi facerent iō dicit cum Blosius uenisset ad me in ɔsilium. ¶ Deprecatum ad deprecādum hoc ē ad remouēdum a se crimē:Deprecor hic significat remoues alias dicit deprecor ualde precor ¶ Quod aūt sibi tanta exi stimationē faciebat de graccho ut hec de cā scelus cōtra rempu.constitutū sibi ignosci a me petebat. ¶ Fecisset existi masset facere existimationē habere de aliquo deinde facere agere dicim⁹. ¶ Ut quid ille Gracchus uellet me faturū fuis se fateor. ¶ Tū ego subandi interrogare cepi etiā ne si Gracchus uellet eū ferre faces i capitolio si hoc ꝑfecisset. Blosius ille iquit Nunq̄ uoluisset quidē Gracchus.s. si uoluisset obsequēs fuissem & oia ꝑ ipso contra rempu.fecissem. ¶ Videtis prosequit i rephensione hui⁹ Blosii qui post mortē Tyberii gracchi se in asiā cōtulit ad quēdā regē nomine. Aristōnqui tum cōtra romanos bellum gerebat:& tandē Blosi⁹ a romanis i illis bellis perempt⁹ est. ¶ Nefaria uox crudelis uox ut diceret se fecisse ꝑ Graccho ēt cōtra rēpu. ¶ Nefaria que nullo ferre & sacrificio plari posset. ¶ Temeritati.ɔsilio teme rario nō solū paruit.s.ēt prefuit:& priuat⁹ fuit illius consiliis. ¶ Comitem improprie posuit.sociū dicimus aliquem ad ali quid peragendū coniunctum. ¶ Noua q̄stiōe.noua criminis iquisitiōe q̄stio iquisitio dicit̄ que a q̄sitore iudice maleficio rum nascitur. ¶ Iustas.iustū est ut hostis sue ciuitatis malā & acerbā ꝑferat mortē. ¶ Nulla est igit̄ excusatio hanc Blo sii dementiā cōcludit qui cām gracchi amici sui sceleris sui excusationem affert. Nā cum uirtus ipsa ex qua proficiscitur amicitia(ut dicimus)amicitia orit̄ a uirtute:q̄uis amoris principiū habeamus a natura igit̄. Le.i ꝑsentiaꝝ amicitiā osten dit nō durare posse sine uirtute.neq̄ amicos esse nisi uirtute prediti sint. ¶ Cōciliatrix.i.genitrix esse amicitie conciliare dicimus amicū facere reconciliare de inimicis amicos redere. Difficile est.immo ipossibile est amicitiā stare ubi deficit uirtus. ¶ Quod si rectū statuerimus si firmabimus nos non petere:neq̄ cōcedere amicis nisi rem iustam i hoc sapientes appellabimur. ¶ Sumus alius legit̄ scimus.i.debemus sapientia. ¶ Sed loquit̄ nō loquimur stoice sed de his uiris quos uidi m⁹ cōmuni opiniōe sapientes appellari ꝓxime qui magis ꝓpinquāt ad sapiētiā nobis erunt exempla.quomō ab amicis suis semp honesta petebant:& oia cum uirtute suis amicis cōcedebāt. ¶ Paulū emilium. Scipiōis minoris genitorem. a patrib⁹ accepimus parentesis est. Sit his censores. Censura duplex fuit i urbe cēsure magistrat⁹.s.un⁹ plebei⁹ & alter nobilium appellatus est. ¶ Cēsura quoniā inuent⁹ fuit ad censum:& ad diuitias indicādas deinde hominū mores ad iura sua recepite & tātū tēnit primā nōis ipositionem ut etiā censura uocaret:quāuis de moribus iudiciū profert. ¶ Memorie traditum est ꝑ scripturas hoc accepim⁹. Nō suspicari quidē ore suo semp quidem i tertia:sed ponit quotiens nō ꝓcedit ꝙ apud latine loquētes obseruādum est. ¶ Contendisse contendere est cū uehementia petere iquit igit̄ Leli⁹ nō solū suspicari possumus huius generis uiros aliquid ab amicis petere:seu ipsis amicis cōcedere ꝙ nō sit rectum ¶ Fidem ꝓ misso simplex que scdm Cice.a fio & dico uenit ut quod ꝓmisit fit ut dictum fiat iusiurandum hoc est pl⁹ q̄ fides & sim plex ꝓmissio sed hic ultra ꝓmissum iuramentum accidit ɔtra rempubli.oratio crescit. ¶ Quid attinet dicere.quid opor tet talia de his uiris colloq ac si dicat uirtute ꝑditi uiri talia nō fecissent. ¶ Scio nō dicit puto sed certo scio ꝙ si aliquis ab his iniusta cōtendisset nō ipetrasset. ¶ Scire est aliqua rōe & cā cognoscere. ¶ Sanctissimi:inuiolatissimi:iustissimi: alias sanctissimi appellant̄. ¶ At uero oñdit ꝑ exempla maloꝝ uirorum quomō sit idem scel⁹ facere turpia & eadem ro gare. Preterea pōit ꝙ ꝑ ɔtrarium cognoscere possumus illud ꝙ actum est uideamus iter amicos sapientia ornatos nihil fieri nisi honestum sit.nunc oñdit ɔtrarium quia mali uiri adinuicem ɔiuncti semp flagitiosa iter se petunt. ¶ Caius carbo qui etiam coniurationem Tyberii gracchi sequebatur. ¶ Hic enim amicitia que est inter tales non amicitia uocāda est sed conspiratio uel coniuratio. ¶ C.Cato.alter de factione gracchorum non em̄ fuit iste de illa familia nobilissima Cato num. ¶ C.frater apparuit Tyberius gracchus in somno fratri suo.C.graccho nuncians sibi ut caueret ne suam uiam de lege agraria sequeretur:quoniam ipse etiam uita priuaret. ¶ Ipse autem.C.Grac.ante mortem fratris nō cū factiōe sui fratris aderat sed post mortē aliquot ānos creat⁹ est tri.ple.& eādē uiā fratris sequi uoluit qui tādē a nobilib⁹ occisus ē Ait em̄ Le.ꝙ nunq̄ de hac lege mētio fcā fuit sine magno detrimēto & sparsiōe sanguinis. ¶ Et minie tunc quidē hostis fuit.s.nā hic.L.Grac.ut dixim⁹ i ɔiuratiōe fraterna minime fuit. ¶ Nunc idem acerrimus.s.hostis cōtra rēpu.ut diuide ret agros post fratris mortē ad hāc suscitat⁹ est legē nō em̄ hoc malū erat ut nobiles restituerēt plebi agroꝝ partē quā ul tra debitū possidebāt:sed erat quedā uexatio & agitatio ciuitatis illi enim agros uendiderant uel filiabus in dotem de derant:ideo magna erat confusio.

Tyberius gracchus. Dupcos. Facere. Blosii. Mors. Nefaria. uox. Socius. Amicitia sine uirtete ñ durare. cōciliatrix. Contendere. Fides. Iusiurandum. Scire. Cōspiratio. Coniuratio. C.gracchus. occisus. De agris diuidendis. uide

Hec igitur prima lex in amicitia santiatur. ut neque rogemus res turpes nec faciamus rogati. Turpis enim excusatio est & minime accipienda tum in ceteris peccatis: tum si quis contra rem-

Hec igitur. Quia exemplis ostendit qui recte qui perperam amicis usi sint infert legem dicens. Igitur hec prima lex santiatur idest sancte constituatur in amicitia ut neque rogemus ab amicis sup.res turpes nec fa-

Prima lex i amicitia ut neq̄ rogemus res turpes nec faciam⁹ rogati.

publicam se amici causa fecisse fateatur. Etenim eo loco Fanni & Sceuo. locati ut nos longe prospicere oporteat futuros casus reipublice. Deflexit enim iam aliquantulum de spacio curriculoq; consuetudo maiorum. Tyberii Gracchi regnum ocupare conatus est uel regnauit is quidem paucos menses. Nunquid simile populo romano audierat aut uideatur. hunc etiam post mortem secuti amici et propinqui: quid in publium Scipionem Nasicam effecerint sine lachrymis non queo dicere. Nam carbonem quoq; quem modo posimus propter recentem penam Tybe. Grac. sustinuimus de. C. Gracchi autem tribunatu quid expectem non libet augurari. Scripsit enim deinde res que procliuius ad perniciem cum semel cepit labit᷑ uidetis in tabela iam ante quanta sit facta labes primo gabinia lege bienio aūt post cassia. Videre iā uideo populum romanum a senatu disiunctū multitudinisq; arbitrio res maximas agi. plures enim dicent quē admodum hec fiant q̄ queadmodū his resistatur. Quorsum hec quia sine socus nemo quicq̄ tale conatur. Precipiēdum est igitur bonis ut si in eiusmodi amicitias ignari casu aliquo incederint ne existiment ita se alligatos: ut ab amicis i magna re aliqua in rēpu. peccātibus nō discedant. Improbis aūt pena statuenda est nec minor uero habens qui secuti erunt alterū q; his qui ipsi fuerunt impietatis duces. Quis clarior in grecia Themistocle quis potētior: qui cum imperator bello persico seruitute greciam liberasset propterq; inuidiam in exilium missus esset ingrate patrie inuidiam non tulit quam ferre debuit Fecit idem q; .xx. annis ante apud nos fecerat Coriolanus iis adiutor contra patriam inuentus est nemo. Itaq; mortē sibi uterq; cōseruit. Quare talis improborum consensio non modo excusatiōe amicitie tegenda nō est sed potius omni supplicio uindicanda est ut ne quis concessum putet amicum bellum patrie inferentem sequi. Quod quidē ut res cepit ire haud scio an aliquādo futurum sit. Mihi autem nō minori cure est qualis resp. post mortem meam futura sit q̄ qualis hodie sit.

eciam⁹ res turpes rogati. s. q̄uis rogati fuerim⁹ ab eis Etē p quia excusatio est turpis & minime accipiēda. i. admittenda. cū .l. ita sit q; i ceteris peccatis: cū sup. maxime uerum est: si quis fateat᷑ se fecisse contra rēpu. causa amici Etem̄ o Fanni & Scenola: nos sumus locati idest cōstituti eo loco ut oporteat nos prospicere longe casus: reip. futuros. i. ad nos ptinet p spicere & cauere ne quis pp amicitiā peccet i remp. Etē p quia consuetudo. i. mos & institutū maiorū deflexit sup. se. i. declinauit iam aliquātulū de spacio & curriculo. i. ab instituto cursu aut processu i itinere cepto quia instituerūt maiores nihil nisi honestū admittere. neq; appetere quicq̄ in pnictē reipu. sed. Tyberi⁹ gracchio natus est occupare regnū uel is quidē regnauit paucos mēses. s. post legem agrariā latā donec erat occisus. Nūquid popul⁹ romāus audiuerat aut uiderat ante gracchū simile. q. d. non amici & ppinqui: ut Caius. gracchus & quidē alii secuti hunc etiā post mortē immo post necē quid effecerint in. i. cōtra Publiū Scipionē. Nam causa iustissimū uirū qui interrogatus quid sibi de morte. Bracchi uideret᷑ iure celum ait quāobrē ab amicis gracchi sequēti nocte occisus est: nō queo. i. non ualeo dicere sine lachrymis: quia tā iustū uirum tā turpiter occidere. nā nos sustinuim⁹ i. tolerauimus carbonē quoq;. i. etiā quē posuim⁹ mō. i. pauloante iter amicos & sectatores Bracchi pp̄ter recentē penā Tiberii gracchi quia uidebat᷑ satis penarū illius supplicio ultro desumptū: Aūt p sed nō libet. i. nō oblectat aut nō placet augurari. i. diuinare quid expectē de tribunatu Gai Gacchi. q. d. nō dubito ipm idē moliturū q; frater molitus erat quod ut Cice. bene sciuit: quia cū hec scriberet ita euenerat. ita Leli⁹ quē hoc loquētē iducit cū hec dicere iducit᷑ nesciuit certo: sed cōiectu ris assequebatur. Etē p quia res. i. amor dominandi. serpsit. i. irrepsit deinde qui labit᷑ ad perniciē. i. interitū reip. pcliuius. i. pnius & ita celerius cū. i. postq̄ cepit semel. Vos uidetis q̄nta labes sit facta iā ante in tabella. s. pscriptoria qua pscripti ciues ubicunq; reperiebant᷑ occidi aut capi impune poterāt ablatis eorū possessionibus prio dico labes facta sit lege gabinia. i. quā gabinius tulit ut pscriptorū bona publicarent᷑ Aūt pro. s. biennio post. s. legē gabiniā. lege cassia qua Cassius sanxit ut proscripti occidātur. Ego uideor uidere iam. s. ex principio ppl'm roma. disiūctum. s. per seditionem a senatu: & res maximas que ad senatū prius ptinebant agi᷑ arbitrio multitudinis Plures eī dicent aut melius plures discent queadmodū. i. quodāmō hec. i. hmōi mala fiāt. i. mala hec habebūt multorum autores quam quemadmodum: idest quō resistatur: idest possit realibus malis resisti: hoc est plures discent ea imitari quam exterminare. Quorsum idest queretis forsan quorsum. i. quo uersum hoc est ad quod propositum dicam hec & respondebo supple: quia nemo conatur quicquam tale idest talem factionem: seditionem: aut coniurationem sine sociis idest complicibus Igitur idest eam ob rem precipiendum bonis: ut si ipsi ignari inciderint aliquo casu in eiusmodi amicitias ne idest ut non existiment. idest incident se ligatos: scilicet ad amicos tales: ita ut non discedat ab ami-

Coriolanus & themistocles mortem sibi conscīgerūt

cis peccãtibꝰ i rep.i aliq̃ re magna.i.i aliquo isigni facinore:q̃lis est affectio dominii. Aũt ꝓ.s.pena ẽ statuenda iprobis ne
sequant̃ amicos ꝑniciosos in rẽp. nec uero minor sup.pẽa ꝯstituẽda ẽ iis qui secuti ẽt alterũ q̃ iis qui fuerit duces.i. capita
& pricipes ipietatis.i.ipie & i patriã factiõis. Quis sup.fuit i grecia:ꝑcipue attica(nã athenien.dux fuit) clarior thẽisto
cle.duce illo optio qui athẽas a Xerxis exercitu liberauit.qs potẽtior sup.eo.q.d.nemo q̃ tũc cũ liberasset greciã bello
ꝑsico.i.ꝙ Xerxes rex ꝑsaꝶ i tulerat seruitute q̃ xerses isferre minabat̃.ꝑꝑꝗ .i.ꝑꝑ iuideã eẽt missus i exilium.nõ tulit.i.nõ
ẽ ꝑpessus iuidiã ꝑfie igrate quã tamẽ debuit ferre ipe ẽ fecit idẽ.i.oppugnauit patriã.ꝙ Coriolanus fecerat apud nos .i.
apud romãos.xx.ãte.s.hãc horã q̃ hec fingũtur disputata.nẽo.s.amicoꝶ iuentus ẽ iis.s. Themistocli Coriolano adiutor
ꝯtra patriã.itaq;.i.& ita uterq; cõsciuit.i.cõcitauit sibi mortẽ. Sũt tamen q̃ putãt Coriolanũ i exilio mortuũ.alii a sociis
iterceptũ cũ ꝑcibꝰ maternis uictꝰ obsidionẽ soluisset. Quare talis ꝯsentio iproboꝶ:nõ mõ.i.solũ nõ est tegẽda.i.ꝓtegẽ
da excusatiõe amicitie.i.excusando amicitiã hoc est adducẽdo ꝓ excusatiõe amicitiã i culpa:sed est uindicãda.i.puniẽ
da potius oĩi supplicio:ut ne qs.i.nemo putet ꝯcessum sup.amicitie ꝑmissum ꝓpter amicitiã.sequi amicũ isferẽtẽ patrie
bellũ.ꝙ quidẽ ut.i.scd̃m ꝙ res cepit ire.i.ꝓgredi:ego haud.i.nõ scio:an sit aliqñ futurũ euenerat aut cũ hec scriberen
tur:sed non cũ dicta fingunt̃ hoc est tempore Cicero nõ tpe Lelii. Aũt pro sed non minori cure est mihi qualis respu.sit
futura post mortem meam q̃ qualis sit hodie id quoq; Cice.inducit dicentem ut se idem sentire innuat.

H

Sic igit̃ sanciat.i.firmet̃ ut neq; turpia rogemꝰ neq; rogati turpia cõcedamꝰ. Nã eq̃li pena rogãs & ꝯcedẽs pu
niẽdꝰ ẽ. ¶ In ceteris peccatis sicut fecisse aliquid cõtra rẽpu.fidẽ cã amici hec esset turpis excusatio neq; ex
cusanda. Etem̃ Fan.reddit rationẽ quare mentionẽ fecit ꝙ amici nõ sequunt̃ uiã suoꝶ cõtra rẽp.qm̃ iã fortu
nas calamitates reip.ꝓnunciat̃ quo loco locati sunt.s.ne sociꝰ sit aliquis cõtra ciuitatẽ suã. ¶ Cõsuetudo ma
iorũ q̃ fuit itegra & uirtute ꝑdita iã cepit deuiare:& aliqui i orbe mores iuenti sunt qui illã i reip.obseruãtia ꝯsuetudinẽq;
nõ tenẽt. ¶ Deflexit tracta est similitudo ab uno cursu qui deuiat suũ i aliã partẽ. ¶ De spacio.s.uirtutis & itegritatis quã
maiores clarissimi uiri i suo obseruabãt ciuitate. ¶ Curriculo hoc curriculũ dicit̃ stadiũ iõ curriculo.s.uirtutis alias curri
culũ paruus currus d̃:unde nascit̃ curriculo aduerbiũ.i.cito. ¶ Tybe.Grac.põit exẽplũ quõ maiorũ cõsuetudo deuita
re cepit:ne iste Brac.(de quo superiꝰ dictũ est) fauore populari cepit cũ illa sua lege agraria ciuitatẽ uexare. ¶ Occupare
ẽ rẽ alienã possidere. Vel re.color rhetoricꝰ appellatꝰ correptio nõ solũ uoluit regnũ occupare sed ꝑ paucos regnauit
mẽses. ¶ Per paucos mẽses. Aulꝰ gel.de noctibꝰ atticis iquit ꝙ oĩa tpa significãtia ĩ tpis spaciũ ꝯtinuatũ fuerit sp in actõ
absq; ꝑpositiõe ponãtur si aliq̃ itersuerit itermissio ponãtur i abltõ. ¶ Nũquid sile:certe nõ aliquid sile.po.ro. ¶ Viderat
ergo grac.priceps fuit ꝑnicie rõane quẽ multi i h̃ secuti sunt ut paulopost dẽonstrabimꝰ. ¶ Nõ secuti ꝓpinqui magnope
sunt reprehẽdẽdi.& puniẽdi ut amici cõtra statũ ciuitatis.mutati sunt. ¶ Quid i.P.Scipio Scipio huiꝰ Le.familiaris cum
reuerteret̃ maxio cũ triũpho ab hostibꝰ debellati rogatꝰ fuit quid sibi de morte grac.uideret̃ cuiꝰ responsum fuit ꝙ iu
re fuisse occisus.sibi uidebat̃ q̃ ex re amici grac.idignatiõe ducti ipm̃ i sequẽti nocte morti tradiderũt. Hic aũt notãdũ ẽ
ꝙ.superiꝰ diximꝰ hũc Scipio fuisse itersectũ:qm̃ agraria legẽ imitatus fuit:& eã uiã gracchi hr̃e uoluit quã rẽ sic a le
ctore ꝑcipimus:uel forte ignoramus. Nã carbonẽ sustinuimꝰ. Occurrit tacite obiectiõi alicui sic obiiciẽti q̃re Carbonẽ
ita familiarẽ gracchi cõtra rẽp.ꝓ suo amico aia facturũ nõ necastis. Rñdet Le.hũc sustinuimꝰ ne maior fieret i rep. ce
des & rixa iter ciues. ¶ Nõ libet mihi augurari.q.d.nõ placet mihi alicui ꝑ estẽ ꝑnosticari. Scripsit deinde res latẽter i
erat ista pestis gracchoꝶ. Iã priceps future pestis rõane labit̃ cũ iã cepit pestis esse iclinata ad ciuitãtis ꝑniciẽ fluit dein
de tanq̃ torrẽs quidã. Multi postea iuẽti sunt q̃ istas factiões imitari uoluerũt sicut Mariꝰ & Scilla. Mariꝰ fauebat plebi:ut
fecit Brac. Sylla fauẽs sp fuit senatui & nobilibꝰ. ¶ In tabella Proscripti uocabat̃ qui erãt positi i illa tabella sepenume
ro.ut diuitias ꝯsequi nõ possent diuites bonos uiros ꝓscribebãt:qa oẽs ꝓscripti ab uno quoq; occidi ipũe poterãt. ¶ Ga
binia.gabinius fecit legẽ q̃ iubebat ut ꝓscriptorũ tabella fieret:post duos ãnos surrex. Crassꝰ qa iã cõdidit legẽ de oc
ciẽdis ꝓscriptis.uidere iã uideor loqui eũ facit Cice.quasi diuinãtẽ futura:q̃ tũ tpe Cice.iste rixe fuerũt facte. ¶ Popu
lũ a senatu:ut dixiꝰ de.M.& Sylla post istos fuit Põpe.& Ce.Põpeiꝰ fauorẽ senatꝰ habebat. Cesar ãt populari fauo
re fretus ẽ.iõ iquit uidere uideor pplm̃ a senatu disiunctũ populꝰ sine noiatiõe senatꝰ oẽs i se cõprehẽdit.s.plebẽ & sena
tũ:sed cũ iterponit̃ senatus itelligimus ꝑ populũ solã plebẽ. ¶ Arbitria m̃titudinis nõ gerunt̃ res scd̃m uirtutẽ:sed ꝓ
ut itelligit uotũ multitudinis. ¶ Plures dicẽt queadmodũ hec fiãt.plures sunt illi qui discũt istas factiões q̃ qui discãt ob
sistere ipsis factiõibus nõ em̃ timẽt ꝑẽas:sed dicũt illi facti sunt magni i ciuitate ꝑ seditiões & factiões:sic ẽt ego itelli
go facere:& melius aduertã q̃ gracchus qui occisus fuit. His resistat̃.nulliꝰ doceri & uult quõ obsistat̃ istis factiõibus.
quorsum hec ad ꝓpositũ cõcludit ꝙ iste factiões & ꝑturbationes nõ fierẽt sine amicoꝶ & socioꝶ cõnentu. ¶ Ignari.
i.se bõi putauerit aliquẽ esse bonũ uirũ & illius amicitiã adepti fuit:quẽ postea inuenerint flagitiosum potissimũ cõtra rẽ
pu.illis ꝑcipiendũ est ut illius amicitiã destituat.quis clarior oñdit exẽplo ꝙ iprobi nil cõtra patriã statuerũt nisi auxilio
amicorũ igit̃ eq̃li supplicio puniendi sunt q̃.is ꝓsut Themistocles:clarꝰ fuit iperator qui athenas suã ciuitatẽ a seruita
te liberauit Xerxis regis ꝑsarũ:deinde i exiliũ missus ad regem illũ quem cum multis hoium ꝓfligauerat se cõtulit: &
eũ dominũ grecie Themistocles facere ꝓmisit hoc est nõ ꝓmisisset:nisi spem i amicoꝶ auxilio habuisset qua ex re ꝑ
spici põt quãta nascunt̃ mala ex iproborũ amicitia hoium. Quã fere debuit iniuriã a patria sibi traditã equo aio Themi
stocles tolerare debebat:quoniã filius cõtra matrem.i.cõtra patriã nunq̃ uis irascendi habet. ¶ Coriolanus a.xx. ãnis
ãte hãc disputationem amicitie Coriolãus qui deliberauerat Coriolusĩ exiliũ missus est qui deinde ut tactũ est superius
uolscoꝶ rex creatus romã obsedit de qua quidem obsidiõe recedere nunq̃ ꝑcibus aliquoꝶ nisi fletu matris & uxoris
uoluit.posui t exemplũ unũ externũ & aliud domesticũ. ¶ His adiutor. Themistocles & Coriolanus spe amicorũ con
tra ciuitates suas fuerunt & tamen nullus est inuentus illis auxiliari: quapropter ira & amicitia ducti se ambos occi
derunt Themistocles de sanguine thauri mactati potauit quem digerere non potuit: & hoc modo consumpsit suam ui
tam: quia sepe amicorum xerxi dominium grecie promiserat:quod tamen non potuit: ideo occidit se Coriolanus: ut
dicitur semel amicis destitutum negauit. ¶ Excusatione amicitie. improbi amici qui se amicorum causa aliquid

Omni bo ni.expo. Equalis. na debe tur:utriq;

Cõsuetu do maio rũ deuia modo.

Curricu lum.

Curricu lo occu pare correctio

De mor te. te Scipio nis.

Augura ri

Populus

Nõ i ami citia ma iorũ ꝑse uerandũ

Themi stocles clarus

Maxima nascũtur mala ex iproborũ amicitia.

contra ciuitatē fecisse dicunt puniendi sunt. ¶ Quod qdem. ut rexire cepit. ignoro iquit. Le. si i futurū Aliquādo si scias iam icepit. i. si uentura sit calamitas & pernicies ciuitatis que iam icepta est a Tyberio grac. q. d. puto ꝙ ueniet: & hec oia Cice. facit ipsum. L. loqui que ipse uiderat. Hec enim pernicies uentura est sicut de Mario. & Sylla & bella ciuilia Pompeii & cesaris que tempore Le. non fuerunt: sed postea Cice. uiderat. Ideo ipsum Le. diuinantem fecit multas pestes que a Gracco pricipium habuerunt. ¶ Mihi autem non minori tradit quedam precepta que sunt ad seruandam amicitiam que frangenda est: ut diximus in amicis contra patriam spirantibus inquit. Igitur: non solum presentia: sed ēt futura causa reipublice prouidenda sunt.

Recitat philus quorundam opiniones de amicitie retinende causa.

Hec igitur prima lex amicitie sanciatur ut ab amicis honesta petamus amicorum causa honesta faciamus neque expetemus quidem dum rogemur: sed studium semper adsit. cunctatio absit consilium uerum dare gaudeamus libere. plurimum in amicitia amicorum bene suadentium ualet autoritas. eaque adhibeatur ad monēdum non modo aperte sed etiam acriter. si res postulabit & autoritati adhibite pareatur. Nam quibusdam quos audio sapientes fuisse habitos in grecia placuisse opinor mirabilia quedam. Sed nihil ē quod illi non persequantur suis argutiis partim fugiendas esse nimias amicitias ut necesse sit unum sollicitum eē pro pluribus satis superque esse sibi suarum cuique rerum curam alienis nimis implicari molestum esse quam commodissimum esse laxissimas habenas habere amicitie quas uel obducas cum uelis uel reducas. Caput enim esset ad beate uiuendum securitatem: qua frui non possit animus si tanquam parturiat unus pro pluribus. Alios autem dicere aiunt etiam multo inhumanius quem locum breuiter perstrinxi: pauloante presidii adiumētiq; causa non beniuolentie neque charitatis amicitias esse expetendas. itaque ut cuiusq; nimium firmitatis habeat nimiumq; uirium ita amicitias appetere maxime. Et eo fieri ut mulierculę magis amicitiarum presidia querant q̄ uiri & inopes q̄ opulenti & calamitosi q̄ hi qui putantur beati O preclaram sapientiam. Solem enim e mundo tollere uidentur qui amicitiam e uita tollunt qua a diis imortalibus nihil melius habemus nihil iucundius. Que est enim ista securitas specie quidem blāda: sed reipsa a se multis locis repudianda est. Neque enim est consentaneum ullam honestatem rem actionem ue ne sollicitus sis aut nō suscipere aut susceptā deponere quod si coram fugimus uirtus fugienda est que necesse est ut cum aliqua cura res sibi contrarias aspernetur atque oderit ut bonitas maliciam temperantiam libidinem

Ascensius.

Hec igitur quia multa: itermiscuerat priusq̄ primā legē absolueret repetit eā dicēs Igitur. q. d. ut icperā dicere hoc sanciat. i. sctē cōstituatur pria lex amicitie: ut petamus honesta. s. dūtaxat ab amicis & faciamus honeste sup. dūtaxat cā amicorū neq; expetemus quidē dū rogemur sup. ab eis. unde secundū Sen. qui cito dat bis dat: nec charius quicq̄ emitq̄ ꝙ pcibus sed studiū. i. diligentia adsit semp & cōtrario imo cunctatio. i. mora absit. s. a nobis (Cūcta dicit mora unde cunctari imorari. Et qa i uestigātes aliquid imorent. iō pcunctari ē iquirere pfunde cogitādo & i ea se morā faciendo. Cōtus aūt est ptica qua naute pfunditatē aquar pquirunt. Vnde pcunctari p perquirere dicit) Gaudeamus dare uerū consiliū libere. i. sine dissimulatione ut liberū decet: quia autoritas amicor bene suadentiū ualet. i. pōt aut pdest plurimū i amicitia. Eaq;. i. & ea autoritas adhibeat admonēdū. i. dū admonere uolumus non mō. i. nō solū apte. i. manifeste & nude: sed ēt acriter. i. uehementer cū acrimonia si res. i. utilitas & expediētia postulabit. i. exiget & pareat. i. obediatur. (Est aūt uerbi impsonalis uox) autoritati adhibite. s. ad castigationē nā ego opinor quedā mirabilia. i. quedā paradoxa placuisse quibusdam. s. epicureis quos audio fuisse habitos i grecia. i. illic existimatos sapiētes. Nō dicit fuisse sapientis nec ēt eor libros legisse cū non phice: sed crassa minerua cū generis suis disceptare istituerit diligēter ergo fingit cice. Personā lelii: seruor decor eius. ¶ Sed nihil est ꝙ illi. s. greci phi non psequantur suis argutiis. i. subtilib9 argumētationibus placuisse inq̄ parti amicitias nimias esse fugiēdas: ut. i. utpote cū necesse sit unū esse sollicitū pro pluribus & suiq; curam suar rerū esse sibi satis & molestiū esse iplicari nimis alienis sup. curiis: & esse q̄ cōmodissimū. i. ualde cōmodū habere habenas. i. frena amicitie q̄ laxissimas idest maxime laxas & solutas quas. s. habenas uel obducas idest contrahas cū uelis uel remittas idest laxas. Enim pro quia opinor placuisse aut dicunt securitatem esse caput ad uiuendum btē: qua. s. securitate animus non possit frui si tanquam parturiat idest meditetur aut desideret parere idest producere aliquid commodi unus idest cum sit unus pro pluribus. s. amicis. Aiunt autem qui scilicet phos legunt. q. d. ego non lego. Aiunt alios. s. philosophos dicere etiam humanius multo (quem locum ego perstri-

Cuncta. Coctor per cunctor. Cōctus.

In amicitia plurimū facit suadētiū autoritas.

Prima opinio errātiū i amicitia

Solem e mundo tollere uidētur qui amicitiam e uita tollunt.

Secūda opinio errantiū in amicitia

gnauiam fortitudo. itaq; uideas rebus iniustis iustos maxime dolere imbecillibus fortes. flagitiosis modestos ergo hoc proprium est animi bene instituti & letari bonis rebus & dolere contrariis. quamobrem si cadit in sapientem animi dolor qui profecto cadit nisi ex eius animi extirpatam humanitatem arbitremur. que causa est ut amicitiam funditus tollamus e uita ne aliquas propter eam suscipiamus molestias. Quid enim interest motu animi sublato non dico: inter pecudem & hominem sed inter hoiem & saxum aut truncū. aut qbus generis eiusdem. Neq; em̄ sunt isti audiēdi q uirtutē durā & quasi ferreā esse quandā uolūt que qdem est tū multis ī rebus tum ī amicitia tenera atq; tractabilis ut & bonis amici quasi diffundantur & incommodis contrahantur. Quāobrem angor iste qui pro amico sepe capiendus est non tantum ualet ut tollat e uita amicitiam non plus q̄ ut uirtutes (qa nonnullas curas & molestias afferunt) repudientur

xi: stricte pertractaui paulo ante preter (aiūt inq̄ dicere amicitias esse expetendas causa presidii & defensionis honorifice & adiumenti .i. auxilium non causa beniuolentie neq; charitatis. Itaq; aiunt ut quisq; habeat minimum .i. minimam partem firmitatis .i. roboris aut ualitudinis & minimum uirium ita apparere maxime amicitia. Et sup. aiunt fieri ex eo .i. ea re ut mulierc'le que sunt fragiliores querant magis presidia .i. tutamia cū honore amicitiarꝝ que proueniunt ex amicitia: q̄ uiri. & inopes querāt magis q̄ opulēti .i. pauperes q̄ diuites & calamitosi .i. calamitatē frequenter passi: hoc ē dissfortunitati quibus oia ī pectus eueniunt querāt magis presidia amicitiarꝝ q̄ sup. illi qui putant esse bti. .i. bene hñtes hoc est diuitem. O preclaram sapientiam ironia est. q. d. insanientem: unde Flaccus insaniēris dū sapiē tie cōsultus erro Illi em̄ qui tollūt amicitia e uita uident tollere solē e mundo: quia. s. amicitia habemus nihil melius & nihil iucundius. Em̄ ꝑ quia que .s. qualis est ista securitas blāda quidem specie: sed est repudiāda a seipsa multis modis. Eni pro quia neq; est cōsentaneū. s. ueritati ullam .i. quāuis unā rem honestam aut actionē aut non suscipere aut deponere susceptā. s. prius q̄ si nos fugimus curam uirtus est fugienda sup. nobis que .s. uirtus necesse est ut aspernet atque oderit cū cura aliqua res cōtrarias sibi ut ꝙ bonitas oderit maliciā temperantiā libidinē & fortitudo ignauiā .i. torporē & ad fortiter agendū inutilitatē. Itaq;: idest & ita tu uideas .i. quilibet uideat iustos maxie dolere rebus iniustis .i. de rebus iniuste actis ab alio & fortes dolere maxime rebus ibecillibus .i. non fortibus & modestos: idest modeste & tēperate uiuentes rebus flagitiosis .i. plenis flagitii idest immodestie flagitione digne. Ergo hoc est propriū animi istituti bene .i. decente & idest simul letari rebus bonis: & .i. simul dolere contrariis. Quāobrē si dolor amici cadit ī sapientem (qui .s. dolor cadit sup. in eū nisi arbitremur humanitatē extirpatā .i. radicitus euulsam esse ex aio eius uidelicet sapiētis) que cā est ut tollamus amicitiā funditus e uita: ne suscipiamus aliquas molestia pp eā: quasi dicat nulla cā est. Quid em̄ iterest (sublato motu animi .i. postq̄ motus animi ē sublatus) non dico itet pecudē & hominē sed iter hoiem & saxū aut truncū: aut qduis .i. quēlibet eiusdē generis. s. nihil sentiētis: quasi dicat parū admodū. Neq; enim isti. s. uiles & abiecti sunt audiendi .i. ꝓbandi (quia quos approbamus libēter audimus) q̄ uolunt uirtutē esse durā quandā: & quasi ferreā: que quidē uirtus est tū ī mulis alis rebus tum .i. precipue ī amicitia tenera atq; tractabilis: ut amici & diffundant .i. dilatent q̄ū bonis: idest cōmodis amici. s. sui: & contrahantur incōmodis: ·d. pp incōmoda amici. Quāobrem iste angor .i. hec angustia qui est capiendus sepe pro amico non ualet tantum .i. non tantū efficati e: ut tollat amicitiam e uita hominū non plus quam supple ualet ut uirtutes repudientur: quia afferunt nonnullas curas & molestias.

Nec igit̄ santiatur: Sancte leges appellant non mō inuiolate uerūetiā: quia frangentibus penā sanguinis psoluunt. Honesta que sunt cū uirtute. ¶ Sed studiū uehemēs quedā uoluntas sit ad iseruiendū. ¶ Liber hō est cuius animus alicui passioni nō est subiectus. Ideo nō libere dāns ꝯsiliū: quādo alicui aut utilitatis gr̄e aut lucri cā ꝯsulimus. sed ēt acriter: nō mō manifeste: sed ēt cū acrimonia uerborꝝ familiares admonebim⁹ ut puta hoc nō facere debes: qm̄ est ab maiorū tuorꝝ uituperiū. ¶ Acriter. q timide rogat negare decet. ¶ Si res postulabit. si necessitas erit admonēdi acriter nā ut iquit Plutar. amicitia iucunditatē potius q̄ ad rephensionē repta fuit. ¶ Adbibite pareat obediat ipsi autoritati adhibite quia quicquid autoritas ꝑcipit honestū illi obtēperandū est. ¶ Nā quibusdā rephendit aliquos & potissimū epicureos: quorꝝ opinio erat amicitias itrisecas: nō esse expetēdas euitāde cause nimie solitudinis & ē ordo opinor mirabilia q̄dā placuisse quibusdā: quos audio sapiētes. ¶ Habitos nō affirmat eos sapientes mirabilia q̄dā .i. paradoxa paradoxa sunt si quidē contra hoim opinionē. ¶ Suis argutiis. suis subtilitatib⁹ & argumētis ꝓsequūtur oia ut & q̄ uera nō sunt uerisimilia reddūt. ¶ Unū sollicitū esse ꝓ pluribus qui em̄ plures amicos habet & amicitias itrinsecas (si bonus est amicus) curā illorꝝ habet eque ac sui: quia ex re semp ī sollicitudine nō mediocri uersat: ideo melius ē ut mediocres hō adipiscat amicos: sufficit em̄ sibiipsius. ¶ Cōmodissimū: alia regula ad habēdā amicitiā scd̄m opinionē epicureorꝝ: qui uicula iūxit amicitie laxamē habeāns quo rēuocare & obducere scd̄m arbitriū nr̄m possim⁹: ut si amic⁹ aliqd a te petat ei ꝓut placebit denegabis. ¶ Caput em̄ rō supiores q btē uult uiuere sine cura eē debet sed q̄ itias gerit amicitias: ipe sine cura nō uiuit. ¶ Securitatē. sine cura uiuere. ¶ Si tanquā pturi at unus ꝓ pluribus. tracta est silitudo a muliere pturiente: q̄ igentes patit̄ dolores ꝓ ptu. Sic amic⁹ ꝓ plurib⁹ amicis plures hēt dolores & curas. Inhūani⁹ crudeli⁹ q̄ illud supi⁹ factū. ¶ Perstrixit .i. tetigit breuiter supi⁹ tū eundē repetit: & de illo ī ꝓsentiarū disputat. neq; charitas deest gr̄e. ¶ Itaq; ut q̄sq; scd̄m opinionē istorꝝ quātomagis est aliquis mendicens & ibecillis tātomagis idigebit amicitia. ¶ Mulierculę. mulieres igit̄ pp ibecillitatē uiriū magis appeteret amicitiā. Xenophō qdē ait natura fecisse mulie

ProPriū animi bene cōstituti.
Exprobrat predictas opinōes
Iniquos.
Omnia Boni.
Sctē leges.
Liber homo.
Libere dare cōsiliom.
Autoritati auscultadū est & obsequendum.
Epicurei argutiis omnia persequunt.
Regła alia epicurorum

res imbecilliores hac de cā:ut oia a uiris cōquisita maiori cura cōseruarentur:uñ uidemus mulieres esse minores uiris ꝛ ut pp timiditatē suā oia cū diligentia custodiant. ℭ Calamitosi. Calamitas est qñ grando ipetu suo stipulas frāgit: & ē grecū uocabulū. ℭ Opclarā. comutat argumenta supiora quadā irrisione: si quis enim solē e mūdo tolleret eque peccaret: ac ille qui amicitiā auferri debere pdicat. ℭ Ista securitas. nō dicit hec & icipit a priori ppositione ꝙ secure nō possunt uiuere: qui amicitias itimas expetunt. ℭ Specie quidē blanda. i primo quidē aspectu ut hoc iucundū ꝙ hō careat sollicitudie: sed i effectu ista securitas repudiāda est. Species orit a speciosis: ꝙ nō est i usu. i. inspicio. ℭ Cōsentaneū. non cōueniens: ut hō aliquā rem aut actionē pficiat sine cura & sollicitudie. ℭ Actōe. factiōe uirtus fugiēda est que pricipales habet quattuor ptes: ut iquit Cice. i arte noua: quarū quidē partiū officiet eē qui nō pñt sine animi sollicitudie: ut hic lelius ait. ℭ Res ꝯtrarias. aspnant res aduersas cū animi anxietate uirtus a spere tolerat & eas odit: ut puta bōitas odit maliciā & illā spernit. Flagitiosis. i. libidinosis. flagitiū est scelus i libidine. ergo cū ita sit ꝙ animus nō bene istitutus letat sedis & doleat rebus cōtrariis pprīū hoc est animi uirtute pditi ut passiones habeat. ℭ Animi bene ꝯstituti pp circuitionē dicit aim uirtutē preditū. ℭ Extirpatā humanitatē. i. hois pprietatē pprīū enim hois est hūanus si sit dolore nō afficit i rebus aduersis: & leticia cōmoueat ad res secūdas: is hūanitate carere dicit. ℭ Quid em̄ iter est si amicitia tollit hoc sequitur incōueniēs: ꝙ nihil interest iter hominē & lapidē. ℭ Nō dico iter hoiem & pecudē: quia pecus habet aliquē sensum & motū. Aut quiduis gñis eiusdē: ut puta iter hominē & statuā ereā. ℭ Non sunt audiēdi: sed abhominādi sunt qui asperā & durā uolunt uirtutē. Mordet aūt stoicos dicebant sapientē nō moueri debere aliqua re sine dolore sine leticia. ℭ Et i bonis amici quasi diffundant. Hoc amicoꝝ est ut i lectis rebus simul cū amicis letent & i aduersis tristent. ℭ Diffundat p circuitionē dicit leticiā que fit i dilatādo frontē & uultū. ℭ Et incōmodis cōtrahant. Periphrasis ē tristicie cuius habitus ē supcilia cōtrahere. ℭ Angor tediū uite. Nos plus q̄ ut uirtutes similitudo est talis ꝙ eodem mō erant qui amicitiā auferri uolunt gratia euitande molestie queadmodū erraret quispiā si uirtutem repudiare uelle pp labores & sollicitudines. sine quibus nunq̄ uirtus acquirit: ac si dicat frigora famē: & alios labores sufferre debemus: ut uirtutē consequamur.

Species
Specio.

Bonitas odit maliciam.
Flagitiū.
Homo humanus sit.

In stoicos inuehitur.

ℭ Cū aūt ꝯtrahat uirtus &c. (ut dixi supra) uirtus cōtrahat. i. cōciliet: quasi p cōtractū mutue beniuolētie si q̄. i. aliq̄ significatio uirtutis eluceat. i. emineat ad quā aius silis applicet & adiūgat se necesse ē ut amor exoriat ibi cū id cōtingit. Em̄ p quia: qd ē tā absurdum q̄ delectari multis reb⁹ inanib⁹. i. nihil ad beatā uitā faciētibus ut honore. i. honoratiōe ut glīa ut edificio. s. sumptuoso. ut uestitu & cultu corpis. s. modico aūt pro sed nō delectari admodū. i. nō ualde q̄ū usq; ad iustū modū aio pdito. i. p ceteris ornato eo iq̄ possit uel amare uel ut dicā ita redamari. i. mutuo amari. Nihil ē ei iucūdius. i. ꝙ magis iuuet & delectet remūeratiōe beniuolētie qua cui bene uis ēt tibi bene uult & nihil ē iucūdius uicissitudine studioꝝ & officioꝝ. i. exhibitiōe eoꝝ mutuo aut p uicissitudinē quandā ꝙ si addim⁹ ēt illud ꝙ pōt addi recte nihil ē ꝙ tā. i. itantū alliciat & attrahat tā. i. tm̄ ad se illā. i. q̄uis unā rē. i. q̄tū similitudo. s. morū & studioꝝ alliciat sup. & attrahat ad amicitiā pfecto id sup. cōcedit esse uerū: ut bōi diligāt bonos & asciscāt. i. associēt & adiungant sibi bonos quasi ꝯiunctos ppinquitate atq; natura. i. ppinquitate naturali. Nihil est em̄ appetētius. i. magis appetēs similiū. i. rerū similiū sui ꝛ & nihil est rapacius similium sui idest ꝙ ad se rapiat similia sui q̄ natura ꝛ quāobrē o Fanni & sceuola hoc quidem cōstat. i. manifestū est: ut opinor: beniuolentiā esse quasi necessariam bonis inter bonos ꝛ que. s. beniuolentia est fons amicitie constitutus a natura: sed eadem bonitas pertinet etiam ad multitudinē idest ad multos amandos licet non multi diligantur amici. Enim pro quia uirtus non est inhumana idest. sine hūanitate & clementia. neq; est immunis ab officio neque est superba idest fastidio

Ascēsius

amicitia ex āore nascens.

Morū silitudo amicitiā contrahit

Cum autē cōtrahat uirtus amicitiā(ut supra dixi)si qua significatio uirtutis eluceat. ad q̄ se silis aius applicet & adiūgat id cū cōtingit: amor ibi exoriat necesse est. quid em̄ tam absurdū q̄ delectari multis ianibus rebus: ut honore & gloria ut edificio: ut uestitu cultuq; corpis animo autem uirtute predito eo qui uel amare uel(ut ita dicā) redamari possit nō admodū delectari. Nihil est ei remuneratione beniuolētie nihil uicissitudine studiorū officiorūq; iucundius. Quod si etiā illud addimus ꝙ recte addi pōt nihil est ꝙ ad se rem ullā tam alliciat & tam atrahat q̄ ad amicitiā silitudo cōcedit pfecto esse uerū: ut bonos boni diligāt asciscātq; sibi quasi ppinquitate coniunctos atq; natura. Nihil ē em̄ appetētius similiū sui nihil rapacius q̄ natura. Quāobrē hoc qui idē Fanni & sceuola cōstat. (ut opinor) bonis inter bonos quasi necessariā beniuolentiā eē qui est amicitie fons a natura cōstitutus: sed eadē bōitas ēt ad multitudinē ptinet. Non est em̄ inhumana uirtus neq; imunis neq; supba q̄ etiā pplos uniuersos tueri eisq; optime cōsulere soleat ꝙ nō faceret profecto si a charitate uulgi abhorreret atq; etiā mihi quidem uident ꝙ utilitatis causa fingūt amicitias amabilissimū modū amicitie tollere. Non enim tam utilitas parta per amicū q̄ amici amor ipse delectat. Tumq; illud fit ꝙ ab amico est pfectū iucundū si cū studio est pfectū tantūq; obest ut amicitie pter indigentiā colunt ut hi ꝙ opibus & copiis maximeq; uirtute prediti i qua plurimū est psi

di minime alterius indigeat liberalissimi sint & bñficētissimi atq; haud scio an ne opus siqdē nihil unq̄ oīno decē amicis. Vbi em̄ studia nr̄a uiguissent si nunq̄ studio nunq̄ cōsilio nūq̄ opa nr̄a nec domi nec militie. scipio eguisset Nō igit̄ utilitatē amicitia: sed utilitas amicitiā consecuta est: Nō ergo erunt hoīes diuites affluētes audiendi si qñ de amicitia (quā nec usu nec rōne habēt cognitā) dispu tabūt: Nā qs est (proch deū fidē atq; hoim) q̄ uelit ut neq; diligat queq̄: nec ipe ab ullo diligat̄ circūfluere oībus copiis atq; in oīm rerū abūdantia uiuere. Hec em̄ est tyrannorū uita nimirum in q̄ nulla fides nulla charitas nulla stabilis beniuolētie pōt esse fiducia oīa semp suspecta atq; sollicitī sunt nullus locus est amicitie. Quis em̄ aut deum diligat quem metuit aut eū a quo se metui putet.

sa que. s. uirtus soleat tueri .i. protegere eiā uniuersos: & consulere. i. prodesse & prospicere eis uniuersis optime idest decentissime: q̇. i. quam rem ipsa non faceret profecto. id est reuera si abhorreret idest aliena esset & animum amoueret a charitate uulgi idest. q̄ uulgares prosequitur. Sciemus aūt per uirtutem & amicitiam dum eis attribuitur actio significari eum i quo sunt atq; etiam qui fingunt amicitias cā utilitatis uidentur qdem. i. certe mihi. q. d. ut aliis uideantur nihil dico tollere. i. amouere quendam amabilissimum nōdū amicitie. s. amorem. non enim tā. i. in tantum delectat utilitas parta. i. acqsita per amicum. q̄. i. q̄tū ipse amor amici. i. qui est i amicū. tūq; i. tunc illud q̇ est profectum ab amico iocundū si est profectū ab amico studio. i. diligenti conatu eius & aīo benefaciēdi. Et tantū abest ut amicitie colantur. s. principaliter pp̄ idigentiam ut hi q̄ predit. i. pter ceteros dotati sunt opibus. i. facultatibus & copiis. i. abundantiis seruorū cliētum & similium & maxime. i. precipue uirtute i qua. s. uirtute est plurimū presidii. i. honesti adiumēti tātam̄ ī idigeā minime alterius. s. presidii aut facultatis sint liberalissimi pp̄ opes & beneficentissimi pp̄ uirtutem. Vnde tales nō colunt amicos ut fiant ab eis diuites: sed ut eos diuites faciāt. Atq; haud scio .i. nescio an ne opus siquidē ad fouendā amicitiā nihil oīno decē unq̄ amicis. i. an ne expediat amicos nr̄i egere ut ꝯseruet bñficio amicitia: & si ita est ñ colit̄ amicus: ut det: sed ut accipiat. pbet exēplo. Em̄ p quia. ubi. i. qñ aut i quo. q. d. nunq̄ & i nullo aut nusq̄: nr̄a studia. i. studiosa i alterutrū offā uiguissent si Scipio nunq̄ eguisset: nec domi ipe pacis nec militie. i. cū esset i militia ipe belli studio nr̄o: nunq̄ eguisset cōsilio nr̄o: nunq̄ eguisset opa nr̄a. Studiū uidet̄ esse i aio: cum nisi tñ corporis: cōsilio datur ore opa labore. Igit̄ amicitia nō est cōsecuta utilitatē. i. non est inita pp̄ utilitatē consequendā: sed utilitas cōsecuta est amicitiā: i. quia amici eramus ergo ēt alter alteri utiles eramus: ergo hoīes affluētes diuitiis non erūt audiendi supple cū credulitate: si qñ disputabunt. s. ex usu suo de amicitia: quā nec habent cognitā usu. i. experientia: nec ratione. i. argumentatione & disputatione philosophica. Nā proh. fidē deum atq; hominū affectuosa exclamatio quis est qui uelit ea lege ut neq; diligat queq̄ nec ipse diligat̄ ab ullo circūfluere. i. circum circa: aut undiq; affluere oībus. i. omnium rerū copiis atq; uiuere i abundantia omniū rerum: q. d. nemo sane mentis: hec est enim uita tyrannorū nimirum. i. haud dubie i qua nulla fides fidelitas aut fiducia nulla charitas. i. uetus amor: & nulla fiducia beniuolentie stabilis. i. de beniuolentia stabili alicuius erga se pōt esse & i qua oīa sunt semper suspecta atq; sollicita ut nullus locus est amicitie. Aūt pro sed quis diligat aut eum quem metuit. aut a quo putet se metui. i. formidari. q. d. nemo. ℭ Cum aūt uirtus ostēdit ut dictum est superius amicitiā inter aīos bene constitutos contrahi: & iter simili bonitate preditos. ℭ Eluceat trahit similitudinem ab uno porrigenti lucem alicui pergenti uel nauiganti. ℭ Similis animus applicet animus habens uirtutis habitum se alicui simili applicati. ℭ Id contigerit. s. ut animus bene constitutus sit ēt se applicat alicui simili necesse est aūt ut ex amore amicitia oriatur pīo erit oritur amor quia animus bonitate preditus similē sui aspiciens ei ad beneuelle iducitur: deinde alter hunc erga se amorē gerere itelligens uehementi studio eum diligit: qua ex re oritur amicitia. Tam absurdum. i. non audiendum q̇ homo delectetur inanibus rebus & animo uirtute predito non qui est amicitie genitor. ℭ Inanibus rebus ut uestibus & edibus que res caduce sunt & inanes appellant: quarū possessio nō facit hominē meliorem uirtus & amicitia inanes ñ sunt: quia possessorē meliorē efficiunt honore quo hō melior efficit̄: sed aliqñ pp̄ illum supbit. ℭ Eo q̇ uel amare diximus q̇ animus ē ille quo iducimur ad amicitiā. ℭ Redamari ab alio amari possit. ℭ Animus. s. aīus preditus bonitate amat aliū & ipse ad simili redamat̄. amor componit̄ a re & amo: sed iter ponitur pp̄ hyatum uitandū sicut i redeo. ℭ Nihil renunciatione in amicitia iocūdio rnon inuenitur res q̄ remunerare amorē amico & cōferre. ℭ Vicissitudine studiorꝝ mutua amicorꝝ & i nocentum uoluntatē collocatione: ut maximā habes uoluntatē beniuolēdi amico: & illa hec maxima tibi profecto est iucunditas. ℭ Bñficiorū officiorꝝ & ordinē fecit naturalē: pīo est opus beniuolentie remuneratione. scđo mutua collocatione studiorꝝ. i. animorum & uoluntatū. tertio officiorꝝ mutua collocatione. ℭ Similitudo si istis rebus adiungat̄ similitudo amicorꝝ: ut si sint duo i eadem arte studētes. illa erit firma amicitia & nihil est q̇ magis aliciat ad amandum q̄ animorꝝ similitudo. qui ē constitutus sepenūero traditū est q̇ beniuolētia hēt fontē & principiū a natura. ℭ Sed eadē bonitas ostēdit bonitatē nō solū ad duo uel ad paucos ptinere: sed ēt ad multitudinē & populū. nam uirtus cuius est ipsa pars bonitas nō spernit aliquē: sed oēs diligit. ℭ Que uniuersos populus que eni res popolū roma. iperantē fecit. nisi uirtus. ℭ Quod nō faceret. i. nō tueret̄ pplm̄ ꝯsuleret si omnino uirtus abhorreret a charitate & ab amicitia ppli. ℭ Abhorreret aīm moueret abhorret̄ em̄ est aīm remouere. quis em̄ nō diligit pplm̄ ro. & abhorreat ciuitate carthaginēsiū pp̄ scelera sua bonitas ēt ad multitudinē ptinet ut beniuolos reddat popu. ro. cuius animus fuit bene cōstitutus. ℭ Fingunt: & bene: quia hec non ē uera amicitia: sed ficta que orit̄ utilitatis cā. ℭ Non enim chara. reddit rationē quare utilitas non

Vita tyrannorū

Cm̄i boni Expo.

Amicitia. ex amore oritur

Res inanes & caduce.

Redamar.

Ordinē naturalē seruat

Virtus neminē aspernatur.

Abhorreret.

Bonitas ad multitudinē ptinet

fit causa remouende amicitie: quia amici magis amore amicitie q̃ utilitate aliqua delectanť. ℭ Cunq; illud sit ꝙ ab ami
corũ utilitas officium ab amico profectum aliquando fit & cũ aõre & cũ hylaritate tamẽ illud beneficium iucundissimũ
est. cum primum precesserit amor: deinde utilitas ut i sequentibus demonstratur. Tantũq; abest. i. tm̃ differt idigentia a
causa generãde amicitie. q̃tum differunt homies copiosi & opulenti ab idigẽtia i qua plurimũ est presidii. uirtus ꝓ ami
cis maximã tutelã habet ẽt sine copiis ut i orando. i defendendo amicum i iudicio. ℭ Liberalissimi ad opes & copias re
tulit. Nam liberalis proprie est i pecuniis. ℭ Beneficentissimus refertur ad uirtutem & beneficium i aliis rebus dicimus
ut diximus i orando. ℭ Ostendit igitur amicitiam non oriri ab idigentia. nam diuites etiam amicitiã delectantur. Tan-
tum abest opinio istorum qui asserunt propter iopiam amicitiam esse habendam: tantum remota est a ueritate q̃tum hoc
uerum est ꝙ sequitur uidelicet ꝙ homines opulenti & copiosi i dando liberales sunt ac si dicat si amicitia causa inopie
fieret diuites eam contennerent. quod non est uerum: ergo illorum opinio a ueritate abest: sed ut officia nonnulla i ami
cos conferant: non ut ab amicis aliquid officii consequantur. ℭ Atq; haud scio occurrit tacite obiectioni: utrum opus sit
ut idigentia oriatur inter amicos cui respondet ꝙ sit quoniam ex idigentia experimentũ amicitie fit. ℭ Ubi eñ subiicit
exemplum de se Lelius. non eñ nostre uehementes uoluntates suum exercuissent officium: nisi Scipio aliquando eguis
set opera mea & consultatione. ℭ Sed amicitiam utilitas: post amicitiam sequitur officium & utilitas. ℭ Non ergo re-
prehendit illos qui opulenti sunt & abundantes delitiis idulgent: quibus inoluti non alios amare: neq; ab aliis amari uo
lunt: & tamen ipsi de amicitia disputare cupiant. ℭ Nec ratione. i. regula: nec enim cognoscunt amicitiam aliqua regula
uel precepto neq; pratica aliqua: quia amicitiam ꝯtennunt. Prohe. deũ fidem atq; hominũ exclamatio comica ad indi
gnationem: quia iueniatur aliquis: qui neq; alium amare uelit: neq; amari ab aliquo sicut sunt isti diuitiis affluentes quos
detestať. Iuue. neq; ament ipsi neq; amentur ab ullo. ℭ Hec ẽ tyran. uita neq; amare neq; amari prorsũ tyrãni est. ℭ Nul-
la charitas nullus amor: oia sunt suspecta suspectus habet uiros doctos ideo Iunius brutus sub tarquinio stultum se finxit.
ℭ Sene. iquit de tiranno oderint dũ metuant. ℭ Nullus locus amicitie si amat te hodie: cras deinde te expellit. ℭ Qui
eñ ratio quare non amanť tyranni. quis eñ posset amare quem timet: ut tyrannũ qui est timor eius. ℭ Aut eum a quo
se metui putet: q̃s tyrannus putet eũ se diligere quo ipe metuitur: ac si dicat neq; subditus tyranũ diliget quẽ ipse timet
neq; tyrãnus putet se diligi a subdito a quo ipse putet metui. ℭ Coluntur tñ. Per antipophoram occurrit obiectioni dice

Tacita obiectio.

Exclamatio comica.

Propriũ tyranni.

fitta amicicia liberalis

Coluntur tamen simulatione amicitie duntaxat ad tem
pus quod si forte (ut fit plerunq;) ceciderint tum intelli-
gitur quam fuerint tum in exul esset se intellexisse quos
fidos amicos habuisset quosq; infidos cum iam neutri
gratiam referre posset quãq̃ miror in illa superbia & im-
portunitate si quẽq̃ habere potuit. Atq; ut hujus (quem
dixi) mores uere amicos parare non potuere sic multo-
rum opes prepotentium excludunt amicitias fideles.
Non enim solum ipsa fortuna ceca est: sed eos etiam ple
runq; efficit cecos quos complexa est. Itaque illi efferun
tur fastidio & contumacia. neq; quicquã insipiente fortu
nato intolerabilius fieri potest. Atq; hoc quidem uidere
libet eos qui antea cõmodis fuerunt moribus iperio po
testate prosperis rebus imutari sperniq; ab iis ueteres a
micitias & idulgere nouis. Quid autem stultius q̃ pluri
mũ copiis facultatibus opibus possint cetera parare que
parant pecuniam: equos famulos uestes .gliam. uasa pre
ciosa amicos non parare optimã & pulcherrimã uite: ut
ita dicã supellectile. Etẽm cetera cõparatur. cui parentur
nesciunt nec cuius causa laborent. Eius eñ est istorũ quic
quid est qui uincit eos uiribus. Amicitiarum sua. cuiq; p
manet stabilis & certa possessio ut etiam si illa maneat
que sunt quasi dona fortune. tum uite inculta & deserta
ab amicis non possint esse iucunda. Sed hec hactenus.

De his qui uicoluntur in aduersis cognoscuntur amici

cũ possent tyrãnos coli & haberi i precio a
suis sectatoribus ad ꝙ le. q̃dem. i. certe tyrã
ni coluntť. tamẽ. i. nihilominus simulatione. i.
ꝓ simulationẽ amicitie. i. per eos qui se simu
lãt eẽ amicos sed dũtaxat. i. solũmodo ad tẽ
pus. i. ꝓ tẽpore felicitatis: ꝙ si ceciderũt for
te: ut si plerũq;. i. ut plĩmũ: quia nullum uio
lentũ perpetuum: imo fere occiduntť. unde ẽ
illud Iuueñ. postea dictũ ad generum ceteris
sine cede & sanguie pauci descẽdunt reges
& sicca morte tyrãni: tum. i. tunc. s. post ca-
sum itelligitur. s. ab eis & aliis oibus q̃. i. q̃tũ
inopes amicorꝝ fuerit. ꝙ. i. quã rem dicunt
tar. s. supbum ultimum rõanorum regẽ dixis
se tum. i. tunc cum. i. q̃ñ esset exul se itellexis
se quos amicos habuisset fidos quosq;. idest
quos ifidos cum iã neutri. i. nõ alteri hoc est
neq; fido neq; iñdo posset referre gr̃am idest
retributionem bñficiorꝝ. q̃q̃ mior sit tarqui
nius potuit hr̃e queq; sup. amicum i illa. s. no
tissima supbia & iportunitate. i. isolentia ui
uendi atq; ut. i. queadmodũ mores. s. praui
huius quẽ dixit: hoc est tarquinii: nõ potue
re pare. i. cõparare ueros amicos: sic opes. i.
facultates nimie multorꝝ potentium exclu
dunt amicitias fideles. i. que ipsa. s. prospera
ceca: quia sine ratione hos deprimit & illos
exaltat sed ẽt efficit plerũq; eos cecos quos
est cõplexa. i. quos nimiũ. fouet itaq; idest
& illi. s. quos fortuna cõplectitur prepoten-
tes efferuntur. i. extra rationis & modestie
ferunť fastidio. i. supbo cõtemptu aliorꝝ &
contumacia idest contumaci arrogantie &
estimatiene sui. Neq; quicq̃ potest fieri into
lerabilius insipiente fortunato quod etiam a
sapiente dictum est & quia femina ple-

Me li⁹ & laudabilius est amicos q̃ diuitias parere.

tū q̄ minus habet prudētie.ideo dicit Iuuena. Intolerabilius nihil ē q̄ femina diues atq̄ quidē n'dere hoc uidelicet eos qui antea.s.q̄ diuites essent fuerūt moribus ꝯmodis.i.oportunis imutari impio.i.p impiū acquisitū:potestate sue acquisita & ꝓsperis rebus obtētis & ueteres amicitias.i.ueteres amicos sperni(ꝙ grauius ē q̄ deseri)ab iis.& sup.eos idulgere.i.nimiā operā dare nouis scilicet amicitiis:āt pro sed quid sup.ē stultius.q.d.nihil q̄cū possint parare plurimū.i.abūdātissime copiis facultatib⁹ & opibus suis cetera que parenť.i.acquiri solēt ut pecuniā:equos:famulos:uestes:gloriā uasa ꝑciosa:& sup.nō parare amicos appositorie optimā & pulcherrimā suppellectilē uite.ut ita dicā.i.si liceat uocare amicos supellectilē:unde supellex solet accipi ꝓ omni quo familiariter utimur:quo circa dicit Persius Tecū habita & nolis q̄ sit tibi curta supellex.Ideo āt id stulte fit. Etem.i.quia certe cū cetera scilicet bōa paranť.i.acquiruntť nesciūt qui ea paran cui.i.ad cuius utilitatē parenť.i.acquiranť.nec ēt cuius cā laborent:quia alii non habēt liberos:alii habēt sed bona nō possident exclusi aut expulsi q̄uis ut alii hn̄t q̄ possideant:sed breui aliorū p diuitias pduntur.enim ꝓ quia ꝛ quicquid est istorū.s.bonorū fortune id sup.ē eius qui uincit eos.s.qui acquirūt uiribus:sed possessio amicitiarū pmanet cuiq̄ sua.i.ppria & stabilis. Vt ēt sup.dicať.si.i.tametsi illa que sunt q̄si bona fortune moueanť:tamē uita iculta & deserta ab amicis nō possit esse iucūda:sed hec hactenus sup.dicta sint. ℂ Colunť occurrit obiectioni dicere aliquis uer eranť tamē tyrāni cui respōdit ꝙ nō uenerant nisi ad tēpus & simulando. ℂ Ferūt Tar.cū esset exul. Tarquinius iquit se cognoscere quos amicos haberet & quos inimicos. ℂ Cū iā neutri gratiā premiū neq̄ amicis neq̄ inimicis referre posset qm̄ neminē habeat inimicis autē referre nō poterat premiū.i.penā & suppliciū inferre:qm̄ pauper erat & impotēs. ℂ Importunitate.iportunitas dr̄ ubi nullus est portus:nulla ē sedes. Huiusmo.ut amicos iniquiores Tarquini amicos ueros conparare nō potuerūt:quia ut dictū est bonitas est amicitie fundamentū:qua Tarquinius idigens erat. ℂ Sic multorū cōparat mores. Tarquinii.i.malos mores copiis & fortunis quorūdā qui opū causa amicitiā cōtennunt. Nō enim solum rō quare amicitia ab istis fortunatis contēnitur fortuna ei q̄ scd̄m antiquos a casu uenit ceca ē:& possidētes cecos efficit xp̄iani aūt fortunā nō tenent. Nā ut iquit beatus Hiero.ne minimū quidē foliū sine nutu dei ad terrā cadit.iō incertū aliquid nobis nō euenit nobis aūt fortune icertus euentus rerū p ignorantiā. ℂ Cōtumaces sunt qui alios audire nolunt. ℂ Qui stultus nihil ē insipientibus q̄ parare equos uasa ꝑciosa cū suis diuitiis & facultatibus:quibus quidā hec inania parare semper possunt & amicitias cōtennūt. ℂ Vestē egregiā uestes non solū appellamus quibus tegitur corpus sed tapetes & alia supellectilia ad domus ornamentū uestes uocamus. ℂ Vt ita dicā:quia amicitia nō est uere supellectilis tamē ad usum ē omniū rerū supellectilis. ℂ Cui parenť nesciūt putāt em̄ isti diuitias filiis adipisci quas sepenumero tyrāni & milites auferūt. ℂ Nec cuius cā sua dare existimāt causa filiorū:sed plerūq̄ tyrannorū & incendiorū gratia laborasse reperiunť. Amicitiaꝝ suarū pmanet cuiq̄ possessio. Igit̄ egregius est idulgere amicitiis q̄ diuitiis ut ēt ponamus p casum ꝙ diuitie iste usq̄ ad mortē stabiles sint tamē sine amicorū consuetudine tuā reddunt uitam modestā. ℂ Preterea diuitie uanes appellanť res sed amicitia ianis.n̄ uo cat:quia possessorē efficit meliorē & humaniorē. ℂ Sed hec hactenus. ac si dicat hec precepta sunt ad firmamentū amicitie. ℂ Cōstituendi aūt &c. Recitat qui fines seu termini in amicitia cōstituēdi sint & pmo tres adducit snias q̄s cōfutat.ut ex ordie patebit qui talis est Autem pro sed fines & quasi termini diligendi qui sint.i.esse debeant in amicitia:sunt cōstituā di(uulgatius dixisset Constituend ū autem est sicut i.i.offi.Imprimis constituendum est &c.)de quibus.s.finibus & terminis.s.ad quos usq̄ uideo tres snias.i. tres opiniones quas diuersi sentiunt ferri.i.quasi pro lege dari quarum ego nullam probo idest approbo unam.s.sententiam uideo ferri ut simus affecti eodem modo erga amicos quo erga nosmetipsos alteram.i.secundam ut beniuolētia i amicos respondeat pariter idest parisormiter & equaliter beniuolentie illorum.s.amicorum erga nos. Tertiam ut quanti quisq̄ facit idest estimat aut reputat seipsum fiet i.estimetur tāti ab amicis. Ego nulli.i.nō ulli:nō assentior ꝓrsus ulli harꝫ trium sentētiarum nec em̄ illa pria ē uera:ut uidelicet quisq̄ sit sic aiatus.i.affect⁹ i amicū ꝛ quēadmodū ē affect⁹ i se sup.ipm.eni pro quia:q̄.i.q̄ tum multa.q.d.pluria facimus cā amicorum q̄ nunq̄ faceremus cā nr̄a ut pote ꝑclari aliquid ab indigno:supplicare scilicet alicui indigno tum.i.insuper inuechi acerbius:idest ferri p amarā obiurgationē i aliquē q̄ leserit amicum i quē nō inehimur honestate si no leserit:& isectari aliquem uehementius qua.i.que res nō fiunt satis honestate in rebus

Importunitas.

Fortuna ceca est

laudabilius est idulgere amicitiis q̄ diuitiis

alcensi⁹ qui sunt in amicitia fines

Tres opiniones de finibus amicicie reprobat.

Cōstituendi autē sunt qui sint in amicitia fines & q̄si termini diligendi:de q̄bus tres uideo sentētias ferri quarum nullā probo. Vnā ut eodē mō erga amicū affecti simus quo erga nosmetipsos. Alteram ut nr̄a in amicos beniuolentia illorū erga nos beniuolētie pariter equaliter q̄ respōdeat. Tertiā ut q̄ti q̄sq̄ seipm̄ facit tanti fiat ab amicis. harum trium sn̄iarū nulli prorsus assentior. Nec enim illa prima uera est ut quēadmodū i se quisq̄: sic in amicū sit aiatus. Quā multa em̄ q̄ nr̄a causa nūq̄ faceremus faciamus causa amicorū precari ab idigno supplicare. tum acerbius i aliquem inuehi insectariq̄ uehementius que i nr̄is rebus nō satis honeste.i amicorū fiunt honestissime. Multeq̄ res sunt i quibus de suis commodis uiri boni multa detrahunt. detrahiq̄ patiunť. ut iis amici potius q̄ ipsi fruanť altera sn̄ia ē que definit amicitiā paribus officiis ac uoluntatibus. Hoc quidem est nimis acigne & exiliter ad calculos uocare amicitiā tu par sit ratio acceptorū & datorū. Ditior mihi & effluentior uidetur esse uere amicitia nec obseruare restricte ne plus re

dat q̃ accepit. Neq; eñ uerēdū ē ne q̃ excidat aut ne q̃d ĩ terrā defluat. Aut ne plus eq̃ q̃d in amicitia congeratur. Tertius uero ille finis deterrimus ut quāti q̃sq; ĩ ipse faciat tāti fiat ab amicis. Sepe eñ in quibusdā aut aĩus ab iectior est aut spes amplificand e ꝑione fractior. Non est igit̃ amici talē esse ĩ eū qualis ille ĩ se ē. Sed potius debet eniti & efficere ut amici iacētem aĩum excitet ĩducatq; ĩ spē cogitationēq; meliorē. Alius igit̃ finis uere amicitie cōstituendus est si prius q̃ maxime reprehēdere Scipio solitus sit edixero: negabat ullā uocē inimiciorē amicitie potuisse repiri q̃ eius q̃ dixisset ita amare oportere ut ali q̃n eēt osurus nec uero se adduci posse ut hoc queadmo dū putaret a biāte esse dictū crederet. q̃ sapiēs habitus eēt unus e septē. sed impuri cuiusdā aut ābitiosi: aut oĩm ad suā potētiā reuocātis esse sñiam q̃m eñ mō q̃sq; ami cus eē poterit cuius se putabit inimicū esse posse. Quin etiā necesse erit cupe & optare ut q̃ sepissime peccet ami cus quo plus det sibi tanq̃ ansas ad reprehēdendū. Rur sum aūt recte factis cōmodisq; amicorū necesse erit agi dolere ĩuidere: Quare hoc q̃dē ꝑceptū (cuiuscūq; ē) ad tollēdā amicitiā ualet illud potius ꝑcipiēdū fuit ut eā di ligētiā adhibeamus ĩ amicitiis ꝑparādis. ut ne q̃n amare ĩcipemus eum quem aliq̃n odisse possemus. Quinetiam si minus felices in diligendo fuissemus ferendum id Sci pio potius q̃ inimicitiam tempus cogitandum putabat:

uilis. & in amicorū sup. rebus fiūt honestissi me. Et multe res sunt in q̃bus uiri boni de trahūt multa de suis cōmodis. i. de suo iure: & patiunt̃ detrahi ab aliis ut amici fruātur po tiꝰ iis scz cō modis q̃ ipi. Altera sñia ē qua diffinit. i. determinat amicitiā paribꝰ. i. equa libꝰ officiis ac uolūtatibꝰ. i. beniuolētiis seu affectibus ydē. i. certe hoc. s. facere est uoca re amicitiā ad calculos. i. ad supputationem seu rōnē aut dūt ꝯpotū nimis exigue. i. mo dice exiliter. i. tenuiter: q̃a nihil plꝰ referre fuit q̃ acceperis. s. ut ratio acceptorū & dato rū sit par. i. equalis sed sup. uera amicitia ut mihi ditior & affluētior nec obseruare restri cte ne reddat plus q̃ accepit. Neq; est ueren dū. i. timēdū: ne quid excidat. i. e manibus cadat dū gratiā referimꝰ aut ne quid defluat in terrā aut ne plus equo. i. q̃ equū sit ꝯgrega tur. i. cōferat̃ ĩ amicitia idest dū tractat̃ amici tia. aut in amicitia. i. in amicū. uero pro sed ille tertius finis est deterrimꝰ. i. minimū bo nꝰ ut quāti quisq; facit. i. estimat se tanti id se fiat ab inimicis. Sepe ei est in quibusdā aut animꝰ abiectior. i. humilior & uilior q̃ par sit aut spes fortune. i. cōditionis: seu ut dicūt sta tus & possessiōis āplificāde fractior. s. q̃ de cet & ita si idem de amico sentiret iniuriā il li faceret. Igitur non est amici. i. nō pertinet ad amicū esse talem. i. tam pusillanimū & ab iectū in eū. s. amicū qualis ille est in se q̃a si de se humilia & abiecta sentit nō dz ꝯtinuo eadē de amico sentire: sed potius dz eniti & efficere ut excitet. i. ꝓuocet ad spē aĩm ami ci iacētē. i. demissū & quasi ꝓstratū & indu cat sup. eū ĩ spē & cogitationē meliorē. i. de rebꝰ melioribꝰ Igit̃ q̃a hi tres fines approbā di nō sunt ꝯstituēdus est aliꝰ finis uere amicitie nō quō defināt est: sic Eneide. ii. hic finis priāi. sed quo definat extēdi & amplius erogari: si ego dixero. i. locutus fuero id q̃ scipio solitus sit reprehēdere maxime negabat. s. scipio ullam uocē potuisse repiri inimiciorē. i. magis inimicā & cōtrariā amicitie: q̃ eiꝰ. s. ꝓhi siue biāte alteriꝰ q̃ dixisset oportere amare: ita ut esset aliquādo osurus. s. odio habiturꝰ. i. ut nō perpetuo duraturā putet amicitiā. Vero pro nec. i. nō & sup. dicebat se nō posse adduci. i. persuaderi ut crederet hoc esse dictū a biāte prienensi uno e septem sapientibus grecie queadmo dū putaret. s. dictū esse qui. s. bias esset habitus. reputatus sapiēs unus e septē sapiētibus grecie. sed sup. dicebat eē sniam cuiusdā (ulla diceret cuiuspiā). s. hois impuri. i. nō integri: nec mūdi aut ambitiosi aut reuocātis. i. retorquētis oĩa ad suā potētiā. i. cōstituētis aliq̃n rerū potiri sine ocio: & ita odisse quos prius ꝓ amicis habuerit. Eñ ꝓ quia quodā mō poterit quis q̃ esse amicus sup. eiꝰ si putabit posse esse inimicū. q. d. nullo. Quinetiā. i. insup necesse erit sup. talē cupere & optare ut amicꝰ penes quē sepissime. i. ualde. ut. s. occasionē habeat eiꝰ obediēdi quo. i. ratio ut ipse det sibi plures ansas. i. opor tunitates & instrumēta ad reprehēdēdū sicut uas elapsum si plures habēt ansas reprehēditur p eas. aūt pro sed necesse erit rursum. i. ecōtrario ipsum angi recte factis: & cōmodis amico & dolere & iuidere. quare. i. quāobrē hoc quidē pre ceptū cuiuscunq; est: siue biātis siue alterius ualet ad tollendā amicitiā: unde illud fuit potius ꝑcipiendū ut adhibeamus eam diligentiā in amicitiis ꝑparandis: aut potius cōparandis. ut neq̃n. i. ne aliq̃n: aut quando inciperemus amare eū quē possemus odisse. i. odio prosequi. aliq̃n. i. quouis tēpore. Odisse dicit non odire: quia illud in usu non est. Quinetiam. in super scipio putabat si fuissemus minus fideles in diligendo. s. amico: aut in diligēdo. i. dū diligeremus. i. de multis lege remus amicū id ferendum. i. tolerandum sup. esse potius q̃ tempus inimicitiarum. s. futurarum cogitandum. s. dum dilige remus. ¶ Constituendi sunt fines in presentiarum quousq; diligendum sit & amor duraturus atq; permansurus sit a le. demonstratur primo tres opi. proponit quas rationibus suis diligenter confutat. ¶ Affecti sunt nec est prima ut dispositi & animati sumus equaliter erga amicos quemadmodū erga nos. ¶ Alteram secunda: ut eodem modo amicos dilig a mus quo nos diligimur ab ipsis. ¶ Tertiam que est deterior aliis ut tanti faciamus amicum quanti ipse se facit: ut puta si pretura se dignum existimet: nos fauemus ad illam. nec ultra dignum facerere debemus. ¶ Facimus causam ami. hoc modo si amicus obscelera in carceribus esset supplicamus illi cum ueneramur atq; precamur ut amicum a carcere liberet: que nostra gratia non faceremus potius succūberemus morti: ergo maiorem erga amicū amorē gerimus q̃ erga

nos. ¶ Tu acerbius inuehi i ali. & miseratii aliquem inehimur minando sibi supplicia quedam que non faceremus pro nobis. Non satis ho. non em̄ hostium ut supplices & precerisidignum pro te. ¶ Suis i con. uiri boni ut succurrant amicis multa patiuntur icommoda spoliando se amicorum causa ideo uehementius diligunt amicos q̄ semetipsos hoc idem exigit ut equali amore amicos diligamus: ac ipsi diligunt nos: Ad calculos. horum opinioni est similis que rationem aliter per calculos ducunt Calculus est lapillus. quo i rationibus computandis calculatores uti consueuerunt. ¶ Ditior affluē. uera amicitia non stricte: & ad summum obseruat officia sibi collata: sed i remuneratione illorum accumulatisse omnia conficit: imitatur em̄ agros fertiles: q multoplus reddunt q̄ acceperit. ¶ Neq; em̄ uerecundum est similitudo tracta a mēsurante q timet ne aliqd i terram cadat. dicit ergo ꝙ beneficia remuneranda sunt cū accumulatione & timere ne cadat i terram dum accumulata est. ¶ Ne plus equo i ami. cog. subaudi nō uerendum est nedū conferimus beneficium plus equo. i. plusq̄ accepimus i amicū contulisse uideamur: sed ultra i beneficiū acceptū aliqd accumulandū est. ¶ Tertius uero. hec est alia rō illorum iperitorum ut tanti faciamus amicū quāti se faciat. Sepe em̄ prepositionis rō: confutatio multi sunt qui se cōtēptibus putant: & eoꝝ animū abiectū habent pp suā hūilitatē q̄ ab amicis excitādi sunt ad maiora & uirtutē cōpescendā sicut tradit de Mario qui potuisset dignitates & magistratus desiderare. nō ideo iquit: qm̄ agriculturā exerceo Eius em̄ alus ab amicis excitandus erat. ¶ Spes expectatio amplificādi status ex depresso genere i multis debilis est: ideo amici exhortandi sunt ut pene sperent. ut iquit Le. de Teren. Vartone qui cōsul fuit. ¶ Efficere. cum effectu ut amico animus nitat ad ardua. ¶ Nec uero posse adduci: subaudi dicebat scipio nō posse adduci & applicari ut crederet hoc p̄ceptum biantis queadmodū putat. Nā bias prienensis fuit unus de septē qui i grecia saptētes habiti sunt ¶ Sed iperari. subaudi dicebāt. & est sentētia cuiusdā ipuri reuocantis oīa ad suam potentiā. ¶ Impuri qui itegritatē non habent. ¶ Ambitiosi alicuius erat preceptū qui oia pro honoris cupiditatem faceret & sic simul p̄ceptū & autorem illius uitupat. ¶ Qui etiā necesse erat magistro hoc optare debemus: ut si amicitiam alicuius futuri nobis inimici cōtraximus ꝙ ille sepe flagitia rephensione digna cōmittit: quo ab illo remouendi argumentū habeamus & nō inimiciaꝝ tempus expectemus. Cupere ad uerba optare ad uota & animum refert. Plures ansas. i. plures cōmoditates p̄beat ut eum possimus rephendere. Ansa est uas ꝙ geminos habet anulos: uel alia istrumenta ad capiendum. Hec em̄ forte minus inepta uidet opinio: ꝙ si ut itendit p̄ceptum biantis capimus amicitiā illius cuius amicitiā sumus cōsecuturi hoc necessarium foret ut optaremus cōmissionem scelerum ab amico que negaret cā inimicitie future. ¶ Rursum āt recte facis si hoc esset uerum ut cōsequeret amicitiā illoꝝ qui nobis inimici futuri sunt i conueniente hec iciderent: ut amicoꝝ cōmodis doleremus. Nā pprium inimicoꝝ est alienis bōis iuidere & amicoꝝ officium est rebus scdis amici letari: idō si adipiscimur amicitiā hac de cā ut i discordiā puenimus tāq̄ futuri inimici bōis amici p̄sentis tristaremur. Igit amicoꝝ offm̄ exerceri nō posset. ¶ Illud potius suā demōstrat opinionem quod diligentia est i amicitiis comparādis adhibenda ne: illum geramus amorē qui olim est noqis inimicus facundus. Frustra em̄ est facere p plura ꝙ potest fieri per pauciora. ¶ Simus felices erga dicebat em̄ Cic. ꝙ si fortuna & ut itdicā ꝯstellato: ipulerit hos ad āicitiā illius quodā casu inimici futuri amicitiam potius tolerare debemus quam aliquam inimicitiarum causam excogitare. ¶ His igitur finibus.

His igitur. finibus utendum arbitror: ut cum emendati mores amicorū sint: tū inter eos omniū rerū & uoluntatū (sine ulla exceptione) cōitas: ut etiam si qua fortuna acciderit ut minus iuste amicoꝝ uoluntates adiuuande sint in quibus eorum aut de capite agatur aut fama declinandum est e uia. modo ne summa turpitudo sequat. Est enim quatenus amicitie dari uenia possit. Nec uero negligēda est fama nec mediocre telum ad res gerendas existimare oportet beniuolentiam ciuium qui blanditiis & assentationibus colligere turpe est uirtus quā sequit charitas minime repudianda est. Sed sepe enim redeo ad Scipionem cuius omnis sermo erat de amicitia querebatur ꝙ in omnibus rebus homines diligentiores essent ut capras & oues quot quisq; haberet dicere posset. amicos quot haberet dicere non posset & in illis quidem parandis curā adhibere in amicitiis eligendis negligentes esse nec habere quasi signa quedā & notas qbus eos qui ad amicitiā essent idonei iudicarēt. Sunt igitur firmi & stabiles & cōstantes eligēdi cuius generis est magna pe

nunc ꝙ constituerat prosequitur ostendens quousq; amicitiā extēdere debere m⁹ ac dicens. Igit ut ad istitutū redeā. ergo arbitror uendum esse bis finibus. s. amicitie ut cum mores amicoꝝ sint emendati. i. amentis & uitiis tersi tum. i. tunc ꝯmunitas. s. ꝯmunicatio oim rerum ꝯsilioꝝ uoluntatum sit iter eos sine ulla exceptiōe. ut ēt si q̄. i. aliq̄ fortuna acciderit. ut uoluntates amicoꝝ mius iuste sint adiuuāde i qbus. s. uoluntatibus agat āt de capite. i. uita. aut d fama eoꝝ dclinādum est e uita. s. hōestati nō tm̄ ueritatꝭ aut iusticie quia mō. i. dummō sup. caueant ne summa turpitudo q. s. peccatū hēat ānexum seqt uñ desciemus duplicia esse hōesta qdā em̄ sunt quia recta & iusta. & ob id necessaria: ut seruare q̄ legis diuie sunt q̄dā mediocria seu cōmūia ex opi. hoīum iducta ut nēini supplicat nullum humile & abiectum negocium tractat decētes uestes nitidas p strepitu fortune uilla hr̄e magnificas edes & filia hōesta ducim⁹ & tm̄ his ꝯtraria sine peccato facet possumus uñ ēt duplicia sunt inhōesta. q̄dā sic i hōesta ut ēt iniq̄ & ꝯtra legē diuinā ut mentiri furari. & id gen⁹ alia q̄ neq; ob amici. neq; ob ppriā salutē q̄si se admittet alia sunt mediocria ex opiniōe hoim inducta ut supplicare humilioribus ꝯuersari cū abiectiori

Quoniā dam amicoꝝ causa plura facimus q̄ nostra calculus

Terentius Varro ꝯsul humilis genere.

Impuri Cupere. Optare. Ansa

Propriū inimicorum.

ascensus Quousq; amicitia pducenda sit

Amicitie uenia dari pōt

Scipiōis lamentatio.

nuria. & iudicare difficile est sane nisi expertū. Experiendum autē est i ipsa amicitia ita pcurrit amicitia iudicium tollitq; experiēdi potestatē. Est igitur prudentis sustinere (ut cursum) sic impetū beniuolētie quo utamur quasi aquis tēpestatis sic amicitiis tali qua parte periclitatis moribus amicoꝝ. Quidā sepe in parua pecunia perspiciuntur q̄ sint leues. Quidā aūt quos parua mouere non potuit cognoscunt in magna. Si uero erunt aliqui reperti q pecuniā preferre amicitie sordidū existiment. ubi eos iueniemus q honores magistratus. imperia ptātes opes amicitie nō anteponāt. ut cū altera parte proposita hec sint ex altera uix anxie non multo illa malint. Imbecilla em̄ humana natura est ad cōtēnendā potentiā: quā etiā si neglecta amicitia cōsecuti sunt excusatū iri arbitrant: qa nō sine magna cā sit neglecta amicitia. Itaq; uere amicitie difficillime repiunt i his q i honoribus reiq; pu. uersant. Vbi em̄ istū iuenias q honorem amici aūponat suo.

De amicitia neglecta

Difficile amicū est iudicare.

bus tractare misteria sordidior q̄ mechanica uocāt. uēdere aut diminuere pstimoniū & similia q̄ quis quia sine pctō facere potest pro amico facere non phibet. unde aucto. Est enim. i. extat ꝯstitutū & prefinitū quatenus i. quoniam usq; uenia possit dari amicitie. i. si quid fiat ob amicitiā. Nec uero fama. s. honesta ē negligēda immo curāda: quia curam habet de noie bono unū diuus Aug: dicit famā nostrā bonam necessariā esse pximo ne scandelezet uitā bonā nobis ne polluamur Nec oportet sup. q̄uis existimare. i. iudicare beniuolētiam ciuiū esse mediocre: imo precipuū aut summū telū. i. istrumentū ad res. s. magnas gerendas & ita curāda est fama quā s. beniuolentiā ciuiū turpe est colligere. i. uenari aut aucupari ex diuersis blanditiis & assentationibus: sed uirt⁹ quā charitas. i. dilectio multoꝝ sequit est minime repudiāda. immo maxime amplectēda. Sed scipio sup. sepe em̄ iquit redeo ad sic. cuius ois sermo erat de amicitia q̄rebatur. i. cōquerebat: q hoies essent diligētiores in oibus reb⁹ sup. q̄ i amicitia: ita ut quisq; posset dicere quot haberet capras & oues & silia: & nō posset dicere: quia nesciret quot amicos haberet: & hoies adhibere quidē curā i parādis. i. cōparēdis & acquirēdis illis. s. capris & ouibus & silibus & esse negligētes i eligēdis amicis nec habere q̄ū signa & notas. i. idicia qbus iudicarent q essent idonei ad amicitiam. Igit amici sunt eligēdi firmi & stabiles & cōstātes cuius gnis. i. hominū. i. cuiusmodi hoim magna penuria. i. difficultas iueniendi: ē: quia pauci sunt: & difficile est sane. i. ualde queq̄ sup. nisi expertū. i. eū qui periculū fecerit iudicare an aic⁹ sit talis. Autē pro sed exponendū est nō an̄ initā aicitiā: sed i ipsa aicitia iā inita: & ita aicitia pcurrit. i. puenit celeriter ipsum iudiciū & tollit. i. aufert ptāte iudicandi. Igit prudentis est. i. ad prudentē pertinet sustinere ut cursum. i. temperatū processum sic impetū. i. uehementē uim beniuolētie: quo. s. impetu utamur quasi aquis tēpestatis quos dū precipites de mōtibus cadūt sustinem⁹ quidē quia necesse ē: & quia scimus nō diu duraturas cursum aūt aquarū fluentiū itra ripas suas sine molestia sustinemus: & ita sic utamur amicitiis ut aquis tēpestatis moribus amicoꝝ periclitatis facto periculo & experimēto cognitis aliqua pte hoc est sicut cursum aque modeste toleramus & ipetus aquarū tēpestatū sustinemus sciētes per experientiam similiū tēpestatū tales aquas nō diu duraturas ita cursum amicitie modeste patiamur impetū aūt sustinemus pclitatis aliqua ex pte moribus amicoꝝ: exquibus nos speramus ppediē cognituros an sint i numero ueroꝝ amicorū habendi. ¶ Quidā em̄ perspiciunt. i. quasi p mediū eorum isp ciatur cognoscuntur i parua pecunia. s. ipsis credita aut ab his ipsis petita: q .i. q̄tū leues. i. icōstantes sint quidā aūt quos pua pecunia nō potuit mouere a fide & stabilitate cognoscuntur i magna. s. pecunia. Vero p sed. i. tametsi aliqui repti quo existiment. i. iudicent sordidū sup. esse pferre amicitie pecuniā: ubi ieniemus eos que nō āteponēt. i. pferāt amicitie: honores magistratus. i. gubernatiōes reip. & officia pub. iperia: ptātes opes. q. d. nusq̄ ut cū hec. s. iā dicta honores magistratus &. sint pposita ex altera pte & uis amicitie sup. sit pposita ex altera parte nō malint. i. magis uelint: etiā multo illa. s. prius dicta quā sup. amicitiā. Em̄ pro quia natura hūana est ibecilla. i. fragilis ad potentiā cōtemnendā: quā. s. potentiā si hoies sunt ꝯsecuti. i. obtinuerūt etiā amicitia neglecta ipsi arbitrātur sup. se excusatū iri. i. excusandos esse: quia amicitia sit neglecta nō sine magna cā itaq;. i. & ita uere amicitie repiunt difficile i his q uersantur i honoribus. s. gerēdis & i repu. administrāda. unde ēt illud lucā oisq; ptās ipatiēs cōsortis erit. Em̄ p quia ubi iuenias istū qui anteponat. i. pferat honorē amici suo. s. honori. q. d. nusq̄. ¶ Igitur finibus utendū quousq; amicitiā & amorē pducere debeamus hoc i loco. Le. optie declaret ut cū amicitiā alicuius adepti fuerimus cuius mores itegri sint ab oi parte remota macula oim reꝝ nostroꝝ cōsilii & uolūtatis cōitas cū illo fiet solebat dicere Gorgias somnia mēdyo deton philon. Hō corpa quidē duo animus aūtē unus amicoꝝ esset debet. ¶ Sine ulla exceptiōe nō iterponatur hic nisi quesita a cō & munus d cōitas quasi eiusdē muneris & offū cōiunctio & copulatio. ¶ Adiuuāde sunt hō i oibus pfectus esse nō pōt. Ideo si aliqū peccauit i leuibus eū adiuuare debemus. ¶ In quibus eorū de capite agat ponit exēplū i quib⁹ adiuuādi sunt hoc mō si amicus senatu accusat ut ipsi⁹ maiestatē uitupat i q̄ quidē accusatiōe capitis pēa itercedat succurēdū tunc ē amico hoc mō q eni ad uos pfes ꝯscripti delatū est de hoc uiro itegerrio: falsum esse ꝯstat ubicūq; em̄ nomen senat⁹ maxia cū reuerentia memorare audiuit: sp senatoriā dignitatē coluit hoc quidem amicoꝝ gratia facienda sunt quāuis uera non sint. ¶ Aut fama: si quis amicus noster i amissionem fame uenerit cū pro uiribus defendere nitemur. ¶ Ne turpitudo summa non enim pro amicis ea facienda sunt que i maximā nostram turpitudinē descendant hoc modo adducā uobis testes quemadmodū iste coluerit dignitatem senatus testificantes ipsi quidem i cōtrarium testificarent hoc maxima esset infamia: q̄ oino euitāda est. ¶ Quaten⁹ quousq; uenia amicitie dari posse amicis succurrendū est pcitem amicis leuia peccātib⁹ amicoꝝ suoꝝ causa. ¶ Nec uero negligenda est fama .s. mala tradita negligenda non est. ¶ Mediocre. reddit rationem quare fama

Hoim fragilitas uarie dignoscit.

In quibus uere amicitie raro repetiunt.

Omni boni Expositio.

Quousq; amicitia pducenda sit.

Cōitas.

Exēplū uerbi amici in pādisunt

Quis falsa sit negligēda non estq̄m ciuiū fama bona multū prodest ad res gerēdas mala āt nocet. ¶ Quāuis blāditiis. nō em̄ assentationib⁹. hanc famā adipisci debemus sed uirtute & bōis moribus assentando eni facimus stultum isanire. ¶ Sed querebat. reprehendit hoies qui i emēdis equis magnā ponūt diligētiā: & i cōparandis amicis negligētes sunt. Querebat. scipio lamētabatur quare hoies essent negligētores i cōparandis amicis cetera sunt pparēthesim. ¶ Quod haberet: q̄ nō posset dicere: q̄m putat multos habere amicos quos inimicos cepit & hoc accidit pp suā negligentiam: scit eni quot hēt capras & ignorat amicos. ¶ Nec habere signa quide i emēdis equis signa habemus qbus cognoscim⁹ utrū sint germani uel alpini: sed i amicis signa nō cognoscere uolumus: sed negligētia iducti ducimur ad amandū signa ad naturā ut puta ad dētes cognoscimus etates equoꝝ. Sūt igitur. tradit aliquas regulas qbus p signa ad naturā pcipere possumus. ¶ Stabiles q̄tū ad honores & dignitates q̄ amicū suum i adipiscēdis honoribus & magistratibus adiuuāt amicitie locū tenere uidentur cōstanter quoꝝ opa uerbis correspōdeant: plerīq; eni sunt qui habēt multa uerba & ea minus i re obseruant huius generis amici nō sunt appellādi qui aūt firmi stabiles & cōstantes erunt bōi & iter ptes appellantur amici. Magna penuria. pauci reperiuntur q has habent uirtutes & hoc mō amcitiā teneāt. ¶ Nisi exptum ni si expiamur difficile est iudicare aliquē esse nrm amicū. ¶ Ipa amicitia. ac si dicat ante amicitiā expiandi sunt illis quos diligere itendimus. ¶ Ita pcurrit amicitia. fit histerō pteron. prio iudiciū faciēdū est de amicis anq̄ amemus. ¶ Est igit prudētis. hō qui ante iudiciū iā inuenerit aliquē amicū ipm amorē sustinere pōt eni gubernare quēadmodū thedarius suos refrenat equos. ¶ Aquis tēpestatibus quēadmodū qui gubernat nauē i uentis gerendis: ita ēt equis tempatis & est silitudo a thedario tracta ut diximus. ¶ Periclitatis moribus amici exptis i aliquare amicorū moribus qui nobis amicitie modū i totū obseruare nō uidentur ab hoc amicorum genere beniuolentie ipetus referendus est periculum qn̄ significat discrimen deriuatur a peoꝛ sinautem significat experimentum uenit a pena. i. expientia. & tunc ab eo fit piculum: idē piclitatus. i. exptus. Quidā i parua pecunia hoc mō sunt expiendi amici penes ipos aliquē deponamus pecuniā si nobis fuerint fideles i hac parua re potuerim⁹ ei dicere ēt q̄ uoluerimus: q̄m fideles semp inuenimus. ¶ Quidā cognoscunt in magno aliud genus amicoꝝ qui forte i illa parua pecunia moti nō sunt tn̄ mouētur i maiori re ut puta i honoribꝰ magistratibus. ¶ Vbi eos. sepenumero illi q existimabāt turpe esse pecuniā preferri amicitie inuenimus i magnis rebus eos beniuolētie anponere honores dignitates: magistratus cōsultus censurā iperia fieri exercitus autorē. ¶ Potestas magna in factione. proposita sunt mallent diligere istas dignitates q̄ uim amicitie. ¶ Imbecilla em̄ natura: reddit rōnē: q̄re hoies magis appetāt opes & honores: q̄ amicitiā: quoniā natura que est debilis cupit potentiā opū dignitatū & aliaꝝ rerū & ibecillis uidet ad cōdennandas ipsas res excusatum est ipersonale est ēt iō iungit cū plurali & singulari & cū oi psona: quoniā isinitiuū est. ¶ Nū sine magna causa. q. d. propter honores & magistrat⁹ neglexit amicū & iō excusandus est.

Infamia euitāda

Signa in equi.

Stabiles amici el gendi

Pericu lum

Pericli tas

Quidā paruis re bus in amicitia pferunt magnis non.

Natura i becillis.

Excusa tum est.

Alie cause ob quas dissoluitur amicitia.

Quid hec ut omittā q̄ graues q̄ difficiles plerisq; uidentur calamitatum societates ad quas nō est facile inuētus qui descendat: q̄quā Ennius recte inquit amicus certus in re incerta cernitur tamen hec duo leuitatis & infirmitatis plerosque conuincunt: aut si in bonis rebus contemnūt amicos aut si in malis deserunt. Qui igitur utraq; in re grauem constantem stabilem se in amicitia prestiterit hūc ex maxime raro genere hominū iudicare debemus: & pene diuino. Firmamentum autem stabilitatis, constantie que est eius quam in amicitia querimus fides Nihil enim stabile est quod infidum est. Simplicem preterea & cōmunem & consentientem: & qui rebus iisdem moueatur elige par est q̄ oīa ptinet ad fidelitatem. neq; em̄ fidū potest esse multiplex ingeiū & tortuosum. neq; uero q̄ nō iisdē rebus mouet & natura cōsentit fidus aut stabilis pōt esse addēdū eodē est ut ne criminibus aut inferendis dectetur amicus aut credat oblatis q̄ omia pertinent ad eam quā iādudū tracto cōstantiā Ita fit uerum illud quod initio dixi amicitiā nisi inter bonos eē nō posse Est enim boni uiri quē eundē sapientē licet dicere hec

¶ Quid affert alias cās ob quas amicitie dissolui solent uidelicet ob calā itates graues q̄ cū amicis esse cōmunicāde dicens, quid sup. ce. sequentib⁹ dicem⁹ ut omittā hec. s. iā excepta q̄. i. q̄tū graues: & q̄. i. q̄tū difficiles. q. d. grauissime & difficilime uident plerisq;. i. ualde multis societates. i. cōicationes calamitatum. i. aduersitatū fortune p quas ut rustici p calamitatē. i. p calomorū & grandine pstratione in paupertatem redigunt. ad quas. s. societates nō est iuent⁹ facile. i. faciliter aut nō est facilis iuentu descendat. s. tanq̄ i statū hūiliorem & deteriorem: aut periculosiorem ad quem uerbo descendere sepe utimur q̄q̄ En ni⁹. s. poeta inquit recte dicens amicus certus. i. constans & fidelis cernitur. i. pspicitur & cognoscitur i i re certa. i. i fracta & istabili tn̄ hec duo. s. aut si contennunt amicos in rebus sup suis bonis. i. psperis aut si deserunt: i. deficiunt amicos in malis: idest aduersis rebus contennuit. i. condennant & argūnt plerosq; leuitatis si in re bus letis contēnunt & infirmitatis si in aduersis deserūt. Igitur qui p̄stiterit idest exhibuerit se i utraq; re grauem constantem stabilem in amicitia scilicet fouenda nos debemus hunc. i. talem iudicare esse ex genere homnium maxime raro & pene. i. quasi diuino. Aūt p. s. firmamētū. i. firmitas & soliditas stabilitas & constātie quā q̄rim⁹ i amicitia est fides. i. fidelitas q̄ fit quod dictū & cōuentū ē. Em̄ p qa nihil est stabile quod est infidum. i. nō fidum. Preterea par

ascēsus

Fides stabilis amicitie Fundamētum.

Que ingenia fida esse possunt.

duo tenere i amicitia. primū neqd fictum sit neue simulatum. Aperte eñ uel odisse alium magis igenuum est ꝙ fronte occultare sniam deinde non solū ab aliquo oblatas criminationes depellere. sed ne ipsum quidē esse suspitiosum semꝑ aliqd existimantem ab amico esse uiolatū. Accedat huc suauitas quedam oportet sermonū atꝗ moꝝ haud quaꝗ̄ mediocre condimentū amicitie. Tristicia autem & i omni re seueritas absit. Habet illa quidem grauitatem sed amicitia remissior esse debet & liberior & dulcior & ad omnem comitatem facilitatemꝗ proclitior.

i. equū & iustum ē amicū eligi simplicē. i. fictum nec fraudulēdum aliud i corde habentē. uñ uulgo dr̃ plebei⁹ uersicul⁹. Qui mel i ore gerit & metro pungere qrit Ei⁹ amicitiā nolo mihi sociāt & cōmunē. i. cōmunis uite aut cōem. i. affabilē & dulcē & cōsentiētē. i. cōcordē & idē sentientē & qui moueant. i. afficiant iisdē rebus quibus amicus alterꝗ oia ptinent ad fidelitatē. Neꝗ ei igeniū multiplex & tortuosum. i. habēs uarios sinus & reductus ut flumii quorū cursus obliquus est pōt esse fidū. Neꝗ uero is qui non mouet. i. afficit. iisdē rebus quibus alter: & qui nō cōsentit sup amico natura. i. p naturalē iclinationem pōt esse fidus aut stabilis. Addendū est eodē. i. ad idē propositū ut ne pro ut non ut amicus nō delectet aut iserendis criminibus. i. aut iserendo criminatiōes amicorꝫ aut credat oblatis sed ab aliis pter spē obiectis: que oia ptinent ad eam constantiā quā tracto. i. discutio & describo: iādudū. i. iā & pauloante. Ita illud ꝙ initio dixi sit uerū uidelicet amicitiā. s. uera non possit esse nisi iter bonos. Eñ est boni uiri id est ptinet ad bonū uirum quē eundē id est ēt licet dicere. i. appellare sapientē tenere hec duo i amicitia. Primū ne quid sit fictū. i. cōpositū ita ut aliter se uf habere q̄ habeat neue. i. uel ne quid sit simulatū. s. esse ꝙ non sit. Est eñ magis igeniū: id est igenuo & libero hoie dignū uel id est ēt odisse uel nō amare alium apte. i. manifeste & euidenter: q̄ occultare sententiā. i. affectionā animi fronte sed ficta: quā letā & beniuolā ostendas cui male uult. Deinde est sup. uiri boni non solū depellere criminationes oblatas ab aliquo sed ipsum ne suspitiosum quidē esse ut pote existimantē semꝑ aliquid esse uiolatū ab amico. Oportet etiā sup. quedā suauitas. i. dulcedo & cōitas atꝗ affabilitas sermonū atꝗ moꝝ accedat huc. i. ad hoc idē ꝑpositū de amicitia suauitas dico hāc quaꝗ̄. i. nequaꝗ̄ mediocre sed uehemens cōdimentū: & ita cōseruatū sicut sal cibos ꝯseruat: & ēt effectiū bōi saporis amicitie. i. ad amicitiā ꝯdiendā ne isalsa aut isuauis sit. Aūt ꝑ sed tristicia & ꝑ. i. seueritas i omni absit. s. hac amicitia. Illa. s. seueritas hēt quidē grauitatē. i. pōdus quoddā: sed amicitia debet eē remissior. i. laxior & nō tā rigida: & liberior & dulcior: & ꝓclinior. i. iclinatior ad omnē comitatē & facilitatē. ℭ Hec ut omittā. occupatio color rhetoricus. ℭ Graues societates calamitatē pauci reperiunt qui descēdāt ad amicoꝝ calamitates adiuuādo eos & ipsis subueniēdū. ℭ Quaꝗ̄ Ennius. subaudi dicat recte. Tñ hec duo ꝯuincunt hec duo. s. q̄ sequunt aut bōis: & ē ordo hec duo: aut i bonis rebus cōtēnunt: aut i malis deserūt uel ꝯueniunt subaudi crimē leuitatis aut ifirmitatis. ℭ Tñ hec duo ꝯuincunt. Tracta est siltudo ab uno litigāte: qui iduxit testes & multa facit ut cōuincat alterā partē. Ideo iquit ista duo: quia neꝗ ꝑꝑ res secūdas cōtēnere aut aduersas deserere debemus amicos. quia hoc euenit ex leuitate & ifirmitate quadā. Aut ꝗ i bonis rebus cōtemnunt si cōsecuti sunt magnū statū ꝙ dormiunt & iō non possunt secū esse. ℭ In malis deserūt si amicus paup factus est eō amplius uidere nō uis: ideo ꝯcludit ꝙ si aliquē cōstantē uidebimus i utraꝗ re i malis amicoꝝ: & bonis suis hūc uerū amicū existiamre debemus. ℭ Raro genere. qm̄ pauci repiunt qui i istis duabus reb⁹ sint ꝯstantes & firmi. & ideo si reperiat nō humanus: sed diuinus uf. ℭ Firmamentū āt ꝯstan. tradit ultra ꝑdicta quasdā regulas q̄ sunt ad stabilitatē amicitie & ꝯstantiā amicoꝝ quā. s. constantiā q̄rimus in amicitia: primū eñ firmamentū constātie est fides: nā ifideles cōstantes esse non possunt fides aūt constantiā habent. ℭ Simplicē. simplices appellant qui lingua loquunt quod habent i corde: simplices igit erga amicos debemus esse oēs. ℭ Cōsentiētē. i. simul sentiētē cōsentientes dicimus qui equali affectiōe cū āicis sentiunt hoc est si amicus dolet doles. & tu si letet equo mō tu efficeris. i. qui eidē rebus mouet quib⁹ amic⁹ tu⁹ mouet mot⁹ ai appellantur a Cice. affectiones. s. dolore tristari. ℭ Ingeniū multiplex igenium quod lingua tenet unū uel profert. & itus sentit aliud multiplex dr̃. tortuosum a torqueo. i. quod torqueat falsitate & simulatiōes fidelitatem i se nō habent: & est ratio q̄tū ad simplicem. Neꝗ eñ reddit rationem q̄tū ad cōsentientem qui eñ paribus rebus una cū amico nō afficit: contra naturā facere uidet ideo inquit ratio nature cōsentit natura iducit hoiem ut hois misereat. ergo si amici calamitate nō mouemur cōtra naturā facimus natura cōsentit subaudi iis nō fidus atꝗ stabilis esse pōt. ℭ Addendū est eodem. i. ad eādē regulā & ꝑceptū cōstātie addendū hoc ut amici nō delectent suis amicis iferre crimina: neꝗ oblata suscipere ab alio q̄ omnino ptinēt ad cōstātiā de qua nunc Le. tractabat sic pla. nō audiebat crimia amicoꝝ oblata quidā eñ criminari amicos pla. putabat ꝙ ille de Pla. male dicebāt. At ille tādem istiū criminātem hoc mō repellit si amici de me male dixerūt tūc āicitie offīn requirebat ut de me male dicerent. ita fit. i. sequit & ꝯcludit ꝙ āicitia nō nascit nisi iter bonos: qui eñ ifideles sunt & amicos iniq̄ criminātur bōi nō sunt: sed si fideles sunt bōi nūcupātur. ℭ Est eni bōi uiri ptinet ad bonū uirū hec duo teneant i āicitia prio ut nō fingat neꝗ aliud simulet scd̃o ut criminetiōes de amicis oblatas repellat. Quem eūdem sapientem bonū appellam⁹ hoiem qui sapiēs est ut rōne utat nō eñ uocam⁹ sapientes istos more uulgari qui sunt iepti: & si nihil mali faciūt qui ñ doctria nō regulā alicuius uertutis hñt: ideoꝗ bōi nō sunt. ℭ Fictū ad aimū simulatū ad uerba tu dicis unū & aliud facis. ℭ Ingeniū est ad liberū hominē ptinet nō occultare opiniōem. s. apte uel diligere uel odisse aliquem. ℭ Deide est scd̃m ne solū repellāus criminatiōes oblatas de amico sed ne putem⁹ quidem esse suspitiosas. i. nō debem⁹ solū suspiciar de amico nihil est uiolatū. sed ne existiare quidē. ℭ Accedat huc ad est ꝑterea ad hec accedit ut ꝑcipit amicitia nō sit acerba neꝗ aspera: sed initis & suauis. ℭ Moꝝ ut mores faciles amicū habem⁹. ℭ Seueritas adsit dr̃ seuerus a sequens & uerū. ℭ Habet illā grauitatem, ac si dicat pertinet ad catonem maiorem. Nam seueritas est pars uirtutis sed in amicitia seueritas ista repudienda est. ℭ Liberior ut liber uoceris cum amico sine seueritate.

Cōstātis officium

Tristicia & seueritas ab eē debent ab amicitia.

Aperte odisse q̄ ficte amare prestat.

Tristicia & seueritas i amicitia fugiende.

Bōi expositio.

Occupatio

Color.

Primum cōstātie firmamētum fides.

Simplices

Consentientes.

Motus animi affectiōes dicuntur

Ingeniū multiplex.

Fictum.

Simulatum.

Seuerus unde dicatur.

Sub cōpositiōe

¶ Existit aūt. Monet questionem nō inutilē dicēs. Aūt p sed quedā qstio subdifficilis. i. aliqnātulū difficilis existit hoc loco. sed ad huc locū dissentiendū apta. Nū qn̄. i. nunqd aliquādo amici noui digni amicitia sunt anteponēdi ueteribus ut id est quēadmodū nos solemus anteponere equis uetulis id est imminutis & docrepitis p uetustatē z aut parū adhuc ueteribus teneros. s. equos dubitatio supple hec ē idigna homie id est de qua hō utens rōne dubitet. Em̄ pro quia satietas id est saturitates & replectiones amicitiarū non debēt esse sicut altarū rerū: sed sup. ueterrima queq;. i. maxie antiq̄ debēt esse suauissima ut ea uina suauissima sunt que ferūt. i. afferūt uetustatē unī i primo eneide. Implent ueteris bacchi. Et ideo salomō quoq; uino nouo amicū nouū cōparat & ueteri ueterem & quod dr̄ uulgo est uerū uidelicet multos modios salis esse edendos simul. i. in cōmuni uita & cōsuetudine ut munus id est officiū amicitie sit exēplum. Aūt pro sed nouitates. i. noue amicitie si afferunt spē. s. fidelitatis & cōstantie in nouo amico ille quidem nō sunt repudiande id est abiiciende aut repellende sed uetustas. i. uetus amicitia est cōseruanda tm̄. i. nihilominus suo loco. i. in suo gradu & ordie. Em̄ quia uis uetustatis & cōsuetudinis ē maxima. Atqui. i. sed certe. aut sed quo obiicit. s. de equo no nouo p̄ferēdo cū i equo cuius mō feci mentionē sed nulla res ipediat. s. cur uetus in suo loco & precio conseruet nemo est qui nō utatur libētius eo quo cōsueuit. s. uiri q̄ itractato id est quē non dū tractauit & nouo Nec consuetudo mō ualet. i. solūmodo i hoc quod est animal: uidelicet quo sedent i his que sunt inanimata: cū delectemur etiā ipsis locis montuosis & siluestribus i quibus sumus cōmorati diutius Sed maximum est i amicitia. s. fonēda superiorem esse. i. se reputare parem iferiori Excellentie enim quedam sunt sepe. s. in altero amicorum qualis erat sup. excellentia Scipionis qui erit clarissimus imperator in nostro (ut ita dicam quia proprius non est sermo) grege idest cetu & conuentu. Ille scilicet Scipio licet excellet nunq̄ anteposuit se philo amico illi licet inferiori nunquā. s. anteposuit se rutilio nunquā mūmio bonis quidem scilicet inferiore dignitate uiris nunquā sup. anteposuit se amicis. scilicet ceteris ordinis inferioris q̄ ipse esset aut etiam illi iam dicti. Vero pro sed scipio colebat tanquam superiorem. Quintum maximum fratrem. s. suum uirum egregium sed nequaquā omnino parem sibi q̄ uid est quia ipse ante ibat id est precedebat etate. quod scilicet factum scipionis est faciendum & mitandum omnibus qui uolunt cum amicis decenter uiuere ut si sunt consecuti quam id est aliquam prestantiam id est preminentiam uirtutis ingenii aut fortune impartiant idest condiuidant & impendant eam suis. scilicet amicis & familiaribus. & communicent id est communem faciant cum proximis z ut si sunt nati parentibus humilibus. id est de infimo genere. & si habeant propinquos imbecilliores z idest minus potentes uel animo uel. fortuna augeant

Ascēs⁹.

Vtrum noui amici ueteribus sint quōq; preferendi

Existit aūt hoc loco quedam questio subdifficilis. Nū quā amici noui digni amicitia ueteribus sint anteponendi ut quis uetulis teneros anteponere solemus indigna dubitatio homine. Non enī amicitiarū esse debēt sicut aliarum rerū satietates ueterrima queq; ut ea uina que uetustatem ferunt esse debent suauisima uetūq; illud q uulgo dr̄ Multos modios salis simul edendos esse ut amicitie munus expletū sit nouitates autē si spem afferunt ut tanq̄ in herbis nō fallacibus fructus appareat nō sunt ille quidē repudiande uetustas tamē suo loco conseruanda est maxima est enim uis uetustatis et consuetudinis. At qui in ipso equo cuius modo mentionem feci si nulla res impediat: nemo est qui non eo quo consueuit libentius utaturq̄ intractato et nouo. Nec modo in hoc q est animal sed in his etiam que sunt inanimata consuetudo ualet cū locis etiam ipsis montuosis delectemur et siluestribus in quibus diutius cōmorati sumus. Sed maximū est in amicitia superiorē parem esse inferiori. Sepe enim excellentie quedam sunt qualis erat Scipio in nostro: ut ita dicā grege: Nunq̄ se ille philo. nunquam Rutilio nunq̄ mummio anteposuit nunq̄ inferioris ordinis amicis quintum uero mtximum fratrem egregium uirum omnino sibi nequaq̄ parem (quod is anteibat etate (tam q̄ superiorem colebat. Quod faciendum imitandumq; est omnibus ut si quam prestantiam uirtutis ingenii fortune consecuti sunt impartiant eam suis communicētq; cum proximus ut si parentibus nati sunt humilibus si propinquos debeant imbecilliores uel animo uel fortuna eorum augeant opes eisq; honori sint et dignitati ut in fabulis qui aliquandiu propter ignorantiam stirpis & generis in famulatu fuerint cum cogniti sunt & aut deorum aut regum filii inuenti retinent tamen charitatem in pastores quos patres multos annos esse duxerunt. Quod quidem est multo profecto magis in ueris patribus ceterisq; faciendum. Fructus enim ingenii et uirtutis: omnisq; prestantie tum maxime capitur. cum in proximum quemq; confertur.

Nō amici n̄ sunt ueterib⁹ anteponendi.

Notādū prouerbium.

Superiori etate colend⁹

opes eorũ & sint ei & honori dignitati.i.ad honorẽ & dignitatẽ:ut.s.quẽadmodum i fabulis:ii qui fuerint i famulatu .i. famulantes aliquãdiu pp ignorantiã stirpis & generis:ut de alexãdro seu paride de romulo. ¶ Cyro thelepho. ¶ Aliisq; multis legimus quũ sunt cogniti & iuenti filii aut deorũ aut regũ:tñ.i.nihilominus quasi iuenti aliorũ filii retinent charitatẽ.i.filialẽ dilectionem i.i.erga pastores quos duxerũt.i.reputauerũt multos ãnos.i.p spaciũ multorũ annorũ patres .s. suos. Sed sciemus i consanguitate & affinitate nõ solere addi possessiua pronomia eo q manifesta sunt. Quũ enim dicit. Misi filiũ manifeste subaudimus meũ. Misisti filiũ:manifeste subaudiamus tuũ misit ille supple suum &c. Quod.s.retinere charitatem & faciendum magis multo i ueris q̃ i putatiuis patribus & i ceteris.i.idubitatis patribus. Enim pro quia fructus.i.dulce cõmodum quo fruimur:aut quod ut fructum metimur ingenii.i.naturalis industrie:& uirtutis.s. acquisite & ois prestãtie.i.eminentie in aliquo offõ prestãdo:capit maxime:tum.i.tunc quum.i.qñ confert.i.erogat & impartitur in pximũ:quenq;.i.i quẽlibet e pximis. ¶ Ex istis hoc loco põit quandã questionẽ si amicitie ueteres cã nouarũ repudiande sint:qua quidẽ questione probat aliqbus exẽplis quod nõ est dimitẽda uetus amicitia. Quomõ subdifficilis. Parũ difficilis ad soluendũ sub i cõpositione significat parũ:ut subrusticus:quomodo sic diffinit a dialecticis est dubitabilis ppositio:alia significat torturã. ¶ Nõ idigni imo digni sua uirtute & moribus idigna dubitatio hoc est de qua nõ est dubitandũ. ¶ Veterrima declarat p exemplũ q ueteres res magis sunt i precio q̃ noue. ¶ Verũq; illud est prouerbiũ antiquũ est apud grecos & latinos:ut cõedamus multos modios salis cũ amicis:hoc est ut simul longe uiuamus tẽpore:ergo amici ueteres repudiãdi nõ sunt. ¶ Munus amicitie expletũ.i.perfectũ sit munus amicitie q explet multitudine amicorũ. ¶ Nouitates aũt sic amicitie noue sit disciplinis & bonis moribus cõstent:& si qd future amicitie boni prese ferẽt nõ contẽnende sunt dũmodo antiqua amicitia i suo loco stabilis sit. ¶ Vt tanq̃ i herbis similitudo tracta ẽ a rustico qui i herbis seminis sui futuros precipit fructus:sic & nos noua amicitia contrahenda futuros fructus cognoscimus. ¶ Cuius mẽtionẽ feci & est ɔtra illos qui dicũt amicitias esse mutãdas sicut renouãus equũ. ¶ Si nulla res ipedi.i.si moribus uel podagra siue punctura aliqua nõ ipedit equũ ueterẽ nobis ɔsuetũ libentius eo utimur q̃ aliquo idomito. ¶ Intractato.s.indomito.loquit scdm uiros prudẽtes:quoniã stulti adolescẽtes magis equitãt pullũ equi nunq̃ ueterẽ. ¶ Sed i his q̃ sunt i amicitia:nõ solũ i animalibus:sed ẽt i rebus inanimatis ut i siluestribus locis i quibus nati sumus gerimus amorẽ:& magis delectamur q̃ nouis locis (quãuis amenissime) sic amicitia ueteri magis delectandũ est q̃ noua. ¶ Sed maximũ est i amis tradit unũ maximũ preceptũ uidelicet q amici pstantiores se deprimere debẽt amicos suos honorãdo colendo q̃uis inferiores sint. ¶ Esse parẽ ife.non eñ pp fortunã aut uirtutẽ aliquã nos i amicitia extollere debemus: imo nos pares illis efficere debemus. ¶ Sepe eñ que ex multotiẽs.aliquis uirtute igenio & fortuna suos supat amicos ut Scipio fuit qui nõ se maiorẽ existimãs ɔtinue familiaribus & sibi ɔiunctis succurrebat & uenerabat illos. ¶ Inferioris ordinis amicis iferioris dignitatis nunquã se anteponit. ¶ Colebat tanquã supiorẽ quãuis Scipio grãdis esset natu & i omi re prudẽtior atq; excellẽtior f̃re suo. Q. Maximo eũ cũ quadã reuerentia colebat cõcedendo sibi ueniã & alia faciendo p uiribus nitebat ut amicos suos omnes ceteris ampliores efficeret. ¶ Prestãtiã si excellentiã alicuius discipline seu subtilitates igenii a natura date siue status alicuius emminentiã cõsecuti fuerimus amicis ipartire debemus. ¶ Impartiãt ipartior & ipartio reperitur si ppinquos habeant ibecilliores exhortandi aio sunt sicut pauperes locupletandi sunt. ¶ Vt i fabulis sicut paris qui propter cõiunctiones isomniorũ iter pastores educatus est illi eñ iusserant ut occideret ne Troia causa sua periret tandem filius regis cognitus statumq; amplissimum adeptus est cum suis pastoribus conuenire conabat. ¶ Propter ignorantiam stirpis ignorabat paris quis esset eius pater:& is tanquã famulus uiuebat cum pastoribus:sicut & Romulus qui ignorans patrem educatus est a Faustulo:erga quem maximum i gessit amorem:aut regum filii:ut Iupiter qui iter capras educatus est amore nimio quem habebat in capram que ipsum lactauit eam i celum transtulit. & Almathea uocata ẽ. ¶ Duxerunt:idest existimauerunt longo tempore illos pastores esse patre suos:ut diximus de Paride.

¶ Vt igitur. Prescribit officium maiorum & potentiorum i minores & ibecilliores nunc p sequitur officium minorum erga maiores dicens.igitur ut.i.quẽadmodũ:hi qui sunt superiores i necessitudie .i. necessario uinclo amicitie & coniunctionis.s. societatis arctissime debent equare se.i.equales habere ac genere cum inferioribus scilicet amicis suis sic i inferiores sup. amici non debent dolere idest egre ferre se superari a suis amicis:aut igenio:aut fortuna:aut dignitate. Non dicit uirtute morali:quia i ea pares esse possunt. Quorũ.s.amicorũ iferiorũ preserti plerique.i.plurimi:queruntur .i. conqueruntur semper aliquid aut etiam exprobrant .i. cõtumelie dant si qd i amicos tanq̃ imemores contulerit:& eo.i.tanto:aut idcirco magis si putãt se habere q queant dicere factum esse officiose.i.ut ex offõ decet:aut amice .i. ut amicum decet & cũ aliqd labore suo.s. adiũcto aut comitãte.genus hoim exprobrãtium officia .i. obsequia debite collata est sup.sane

Infiores maiorum imperium eque ferant.

Vt igitur hi qui sunt in amicitie cõiunctionisq; necessitudine superiores se equare cũ iferioribus debẽt sic iferiores dolere non debent se a suis amicis aut igenio aut fortuna aut dignitate superari quorũ plerique aut queruntur semper aliquid aut etiam exprobrant. Eoq; magis si habere se putant quod officiose aut amice & cum labore aliquo suo factũ queant dicere. Odiosum sane genus hominum officia exprobrantium que meminisse debet is i quem collata sunt non cõmemorare qui cõtulit. Quam obrẽ ut hi qui superiores sunt submittere se debent i amicitia sic quodammodo iferiores extollere. Sunt enim quidam qui molestas amicitias faciunt cũ ipsi se contẽni putãt. Quod nõ fere cõtingit nisi his qui etiã contẽnendos

Quomõ fructus uirtutis capitur.

Omni bõi expositio.

Res ueteres p̃ciosiores sunt.

Impartio:& ipartior dicimus

Romulus: educatus a Faustulo pastore

Iupiter capram Almatheã i celum retulit.

Ascẽsus

Meminisse debet is i quẽ collatũ est beneficiũ nõ mẽorare qui cõtulit

se arbitrat⁹ qui hac opinione non modo uerbis:sed etiam opere leuandi sunt. Tantū aūt cuiq; tribuendā est primū q̄tum ipse efficere possis deinde etiam q̄tum ille quem diligas atq; adiuuas possit sustinere. Non enim tu possis (quantūuis licet excellas) oēs tuos ad honores amplissimos pducere ut Scipio Rutuliū potuit cōsulem efficere fratrē eius Luciū nō potuit. Quod si etiā possis quid uis de ferre ad alterū uidēdū est:tum q̄d ille possit sustinere.

.i.multū odiosum.i.molestū & odio dignum que.s.officia debet is i quem sunt collata .i. qui ea accepit meminisse.i.i memoria habere ut gr̄a ubi tēpus sit referet:sed sup.is qui ꝯtulit idest ipendit nō debet cōmemorare.i recensere precipue exprobrādo. Quāobrē: ut.i.quemadmodū ii qui sunt supiores debēt submittere se i amicitia.s. fouenda sic iferiores debēt extollere.i. exigere & exaltare se quodā modo.i. modo decenti sine superbia & fastu eo dūtaxat animo ut amicorum similiores fiant. Nam qui cum summis uiris cōuersant⁹ eosq; amicos habent debent decentius uestiri & honestius conuersare:dignoraq; loqui & facere amicitia illoꝝ nō idigni censeantur. Sunt em̄ quidam qui faciunt.i.arguunt:aut reddūt amicitias molestas cū ipsi putant se contēni q̄ non facerent nisi nimis humiliter de se sentirent:unde addit quod non contigit fere.i.quasi nunq; contingit nisi his qui arbitrantur se esse contēnendos:qui.s.amici sunt leuādi.i.liberādi:& de onerādi (sicut i buco. Ego hoc te fasce leuabo) hac opinione q̄ se contēni arbitiātur non mō i non solum (i quā leuandi sunt) uerbis.i:p uerba amica & consolatoria sed ēt opere:quo supiores se illis pares gerūt. Aūt pro sed tribuendū est cuiq;.i.unicuiq;:primū.i. primo loco:tantū quātū ipse.i.tu qui tribuis:possis efficere.i. exhibere i opere non i conatu tantū.i.primū pro uiribus & facultatibus tuis:deinde ēt quantū ille quē diligas atq; adiuues possit sustinere.i.pro statu & idoneitate eius ad honores & magistratus gerēdos. Enim pro quia:tu nō possis:licet excellas quantūuis.i.quantūlibet seu quantūcunq;:pducere omnes tuos.s.amicos ad honores amplissimos:ut.i.uerbigratia Scipio potuit efficere Rutiliū amicū suū consulē nō potuit (pulchre aūt supprimit particula:sed āt uero:qua uerbum reperit) efficere Lucium fratrē eius.s. Rutilii consulē:nā de Scipionis fratre dixisset suum. Quod.i.posito casuq; si.i.tametsi possis deferre ad alterū quiduis:s.honoris & dignitatis:tamen uidendum ē sup.tibi.i.considerādum quid ille.s.alter possit sustinere.i.decenter gerere & administrare. ¶ Ut hi igitur aliud p̄ceptum ꝑ contrarium tradit:q̄ queādmodum superiores amici iferioribus se pares tribuere debent:eodem modo quo iferiores doleant de fortunis amicorum:i moletentur:& illos ad maiores peruenire cupient. ¶ Necessitudine. stricta necessitate uel affinitatis uel alicuius alterius cōiunctionis. ¶ Quorum ple. aut queruntur multi sunt qui lāmentatur amicis:quoniā sibi nō subueniant q̄ quidem uerum nō est:sed iuidia quadā querunt non enim uellent amicos suos ea i dignitate exisse. ¶ Magis queant dicere:si aliqui putant amicis factum tantomagis pleriq; audent ex probare beneficia si putāt amicos suos habere aliquid ex ipsis. ¶ Sunt enim quidā pleriq; reperiuntur qui i amicitiis molesti fiunt quoniā ipsi putāt amicitias contēni:cū uident amicos suos i ampliori dignitate & reuerentia hoc modo fit si pater quispiā filium doctorem haberet:filius quidē i conuiuio honestiori loco sedeat q̄ pater:quia ex re orit̄ ex huius amicitie molestia:q̄a pater putat se esse i contēptu aliorum quoniam sit filius i ampliori loco positus tales enim amici ab hac opinione & uerbis & opera atq; effectu remouendi sunt. ¶ Tantum enim cuiq; est tribuendum tanta existimatio de amico est facienda quantum ipse efficere possis:hoc est uiribus tuis ad omnem extollas amicū dignitatem licet tñ illa tribuēda sunt amicis que uiribus igenii sustinere possint. uerbi gratia nō amicum consulē factamus si ea dignitate dignus nō sit ut si non sit hēat litteras & prudentiā ab consulatū requisitā tribuere ē existimationē de aliquo facere. ¶ Sustinere si amicus sit dignus p̄tura:illo magistratu uenerādus ē. Et nō ultra ad honores pducere ꝑ illoꝝ ignorantiā:sicut Scipio fratrem suum propter ibecilitatē ingenii consulem facere non potuit:sed rutilium familiarē suum uirum doctissimum consulari dignitate honorauit.

Scipi. rutilium consulē fecit.

Omī no bi expositio.

& amici extollendi ad dignitates

Tribuere:existimationē facere.

Scipio rutilium amicum consulē fecit.

In quibus uere sint amicitie.

Omnino amicitie corroboratis iam confirmatisq; & ingeniis & etatibus iudicande sunt nec si qui ineunte etate uenandi q pile studiosi fuerint eos habere necessarios opatet quos tñ eorū studio pditos dilexerūt. Isto em̄ mō nutrices & pedagogi iure uetustatis populum beniuolētie postulabunt q ne negligendi quidē sunt: sed alio quo dāmodo colendi. aliter enim amicitie stabiles permanere non possunt dispares enim mores disparia studia sequuntur quorū dissimilitudo dissociat amicitias nec ob aliam causam ullā boni improbis improi bonis amici esse non possunt nisi q̄ tanta est iter eos q̄ta maxima potest esse morum studiorūq; distantia. recte etiam p recipi potest i

¶ Omnino. Ostendit in quibus uere amicitie esse possint aut uerisimiliter sint dicens amicitie sunt omnino indicāde sup. esse uere & ingeniis & etatib⁹ corroboratis iā & ꝯfirmatis.i. postq̄ iter amicos ingēia etates sunt corroborate & firmate nec si qui fuerint studiosi .i. multum dediti studio uenādi aut pile.i.ludēdi pila:nec dico opatet.i.non idē opatet hr̄e eos necessarios.i.iter necessitudinē q̄dā ꝯiunctos āicos quos dilixeret tū.i.tūc pditos studio eoꝝ em̄ ꝑ q̄a nutrices & pedagogi.i.puerorū ductores ad ludum litteraꝝ aut sile & dicertores postulabunt.i.eq̄s iure deposcēt sibi plīm bēiuolētie iure uetustaς quia pria cum eis societas est hita qui.s. nutrices & pedagogi ne negligendi quidem sunt sed celādi alio quodā mō. q̄.s.amici pfecti em̄ ꝑ quia āicitie nō pñt permāere alr.i.nisi iā corroboratis etatib⁹ & igeniis:stabiles.i.ꝯstantes em̄ pro quia mores.i.instituta & cōsuetudines uiuē

Ascēsi⁹

Amicitie etate prouecta iudicande.

180

amicitiis ne qs intemperata quadam beniuolentia.q; per sepe fit.impediat magnas utilitates amicorũ.Nec enim ut ad fabulas redeam. Troiam neoptolemus capere potuisset.si Licomedẽ:apud quẽ erat educatus multis cum lachrymis iter suũ impedientẽ audire uoluisset.Et sepe incidunt magne res ut discedẽdũ sit ab amicis quas qui impedire uult q; desideriũ nõ facile ferat is et ĩfirmus est mollisq; natura & ob eam ipsam cãm in amicitiia parum iustus.Atq; in omni re considerãdũ est & qd postules ab amico:& qd patiare a te impetrari.Est etiam quasi q̃dã calamitas in amicitiis dimittẽdis nõnũq̃ necessaria.Iam ẽm a sapiẽtũ familiaritatibus ad uulgares amicitias orõ nĩa delabitur.Erũpunt sepe uitia amicorũ tũ in ipsos amicos tũ in alienos quorum tñ ad amicos redũdet infamia. Tales igit̃ ãicitie sunt remissiõe usus leuãde:& ut Catonẽ dicere audiui:dissuẽde magis q̃ discindẽde sunt.nisi quãdam ad modum intolerabilis iniuria exarserit ut neq; rectum neq; honestũ sitneq; fieri possit:ut non statim alienatio disiũctioq; faciẽda sit. Sinautem motum aut studiosum cõmutatio quedã ut fieri solent.facta erit aut in reipu partibus dissentio itercesserit.Loquor enim ut paulo ante dixi non de sapietum.sed de communibus amcitiis cauendum erit ne non solum amicitie deposite:sed inimicitie etiam suscepte uideãtur.Nihil enim turpius q̃ cum eo bellum gerere quecum familiariter uexeris.Ab ãicitia Q uin. Pompeii meo nomine se remouerat(ut scitis)Scipio propter dissentionem autem que erat in repu alienatus est a collega nostro.Metello. Vtrumq; egit grauiter autoritate offensione animi non acerba Quam obrem primum danda opera:est ne qua amicorum dissidia fiant:sint tale aliqud euenerit:ut extiete potius amicitie q̃ oppresse uideãtur.Cauendũ uero est ne etiam in graues inimicias cõuertat se amicitie e quibus iurgia maledicta cõtumelie gignũt que tñ(si tolerabiles erũt) ferẽde sũt:& hic honos ueteri amicitie tribuẽdus est.ut is in culpa sit qui faciat;non qui patiatur iniuriam

di dispates sequũtur studia disparia quorũ.s. studiorũ dissilitudo dissociat amicitias : nec ob ullã aliã cãm:bõi.i.pbi ñ põt eẽ ãici iprobis nec iprobi.bõis nisi q̃ tãta distãtia morũ studiorũ est iter eos quãta põt eẽ maxima. ❡ Recte ẽt.Aliud pceptũ utile pponens dicit.Põt ẽt pcipi recte i amicitiis ne quid ipediat magnas utilitates amicorũ quadã beniuolẽtia itempata: quod tamẽ sepe fit hoc est ne quis idulgens amicitie cõcedat amico q̃ illius ɔmoda remoretur ut pbat exẽplis dicẽs Nec eñ ut redeam ad fabulos quia prius fabularũ mentionẽ fecit loquens de his qui ex diis aũt regibus nati pastoribus famulati fuerãt Neoptolẽus.i.nouus miles pyrrhus achillis & deidamie ãlius potuisset cape troiam si uoluisset audire lycomedẽ auũ suũ matern ũ regẽ cyri & patrẽ deidamie apud quẽ fuerat educatus. Lycomedẽ dico ipedientẽ iter suũ.s.pyrrhi cũ multis lachrymis.s.cõ comitãtibus. Et icidiunt.i.i casu itercierũt sepe magne res ut sit discedẽdũ.i. ut oporteat discedere localr ab amicis:quas.s.magnas res q uult ipedire.q̃.i.quia nõ ferat.i.nõ patiat facile.i.patiẽter & sine difficultate:desideriũ.s absentiã amicitie inq̃ est : &.i.simul ĩfirmus & mollis natura idest. per naturam aut potius molli natura.i.habẽs naturã mollẽ.i.imbecillẽ & muliebrẽ: & parũ iustus est i amicitia ob eã ipsam causam.s. q̃ utilitates amici ipediat. Atq; &c. Affert rursus aliud preceptũ sane utile dicens. Atq; ɔsiderandũ est in omni re:&.i.simul quid postules ab amico: & quid patiare.i.pati debeas ipetrare a te.s. p amicũ. Est etiã quasi quedã calamitas necessaria nõnunq̃.i.iterdũ i amicitiis dimittendis.i.dissoluendis aut legamus i amicis dimittẽdis(Oratio eñ nostra delabitur.i. descẽdit a familiaritatibus sapientũ iter quos nõ incidit taliis calamitas ad amicitias uulgares) hoc ãt p parenthesim dixit occurreus tacite obiectioni possent eni dicere prius dictũ esse amicitias idissolubiles esse conuenire cũ amicos nunq̃ aufuri simus quomodo ergo calamitas talis icidat. Ad hoc respondet: q̃ de uulgaribus nunc loquitur iter quos erũpunt i.ui exeunt sepe uitia tum i amicos ipsos tũ i alienos ab amicitia nostra sed tamen i tales alienos quorum ifamia redundet idest retorqueatur ad amicos. Igitur tales amicitie propter quas infamiam icurras sunt leuande idest diminuende remissione idest relaxatione ab intenso amore & frequenti consuetudine. Et (ut audiui catonem dicere) tales amicitie sunt magis idest potius dissuende idest paulatim dissoluende sine uiolentia: & ut dum uestis dissuitur fila dumtaxat inciduntur pano illeso:quam discindende:idest uiolenter disrumpende & unico impetu dissoluende: nisi quidam iniuria intolerabilis admodum idest ualde exarserit : idest ardenter emerserit: ut neq; sit rectum neque honestum neq; possit fieri ut non sit facienda statim alienatio aut disiunctio:ut si amicus fiat tyrannus.aut coniuret & in patriam aut contra ciues bonos:aut fiat enormi crimine infamis. Autem pro sed sin idest sed quedam commutatio idest uariatio morum aut studiorum erit facta ab amico ut solet fieri aut dissentio itercesserit i partibus reip. Loquor eni iquit ut dixi pauloante non de amicitiis sapientum : sed de amicitiis comibus si igitur intercesserit commutatio talis tunc cauendum erit

Conside sandũ ẽ qd amicis petatur.

Dissuende magis quã discindẽde sunt amicitie

Turpissimum in amicitia

ne nō solū amicitie uideanť deposite sed inimicitie uideanť ēt suscepte nihil em̄ turpius sup.est q̄ gerere bellū cum eo qui cū.i.cū quo uixeris familiariter scipio (ut scitis o generi mei sceuola & fanni) remouerat se ab āicitia quinti pōpeii meo noie.i.ꝓpter nomē meū inuisum forte pōpeio aut ꝓpter amicitiā quā mecū habebat Autē ꝑ sed ipse alienatꝰ est a collega nr̄o metello & sup.egit utrūqꝫ.i.utriusqꝫ amicitie dissolutionē grauiter quia autoritate & nō acerba offensione.i.lesione ai.Offensio em̄ fere passiue accipiť offensa actiue quāobrē danda est opa.i.adhibenda diligentia primū ne q̄ dissidia amicoꝝ fiant sīm.i.sed si aliquid tale euenerit ut amicitie uideanť potiꝰ extincte.i.sponte mortue q̄ oppresse.i.suffocate uero ꝑ sed aut ad uerū cauendū est ne amicitie cōuertāt se i inimicitias ēt graues.i.multū molestas aut difficiles eqbꝰ.s.inimicitiis iurgia.i.obiurgationes maledicta.i.execratiōes & cōiuria & cōtumelie.i.diffamatiōes gignunť que tū cōtumelie aut inimicitie si erunt tollerabiles.i.ut dicūt supportabiles sunt ferende.i.tollerāde & patiende & hic.i.huiꝰmodi honos.i.honor est tribuendꝰ ueteri amicitie ut is sit i culpa.i.culpeť qui faciat iniuriā nō qui patiať. ¶ Omnino āicitie corroboratis. ¶ Ad amicitiā corrobandā hoc in loco declarať ꝙ necesse sit ut tempus atqꝫ morū similitudo ad amicitie stabilitatē requiriť ¶ Nec si qui:nō enim oportet i ꝓuecta etate amare eos hoc est habere amicitiā cū illis quos diliximus ineunte etate. ¶ Eos habere necessarios Hoc est habere amicitiam quoniā eq̄lia exercebant studia in uenationē ludo pile:sed crescente etate moꝝ similitudo ac cessit qua ex re illa frangiť amicitia.iō tēpus atqꝫ moꝝ similitudo ad amicitiā requiriť ordo est nec decet nos habere necessarios quos tamen eodē studio ꝑditos dilexerūt:si qui meunte etate &c. ¶ Isto enim mō nu.si hoc esset conueniēs ut propter temporis longitudinē amaremꝰ:& amicitiā:hac de cā cōtraheremꝰ sequereť ꝙ nutrices & pedagogi nobis essent initim familires quod nō accidit nā alias dulti iuenimꝰ amicitias relictis puerilibus a moribus pedagogꝰ uocať qui curā hēt puerorū ut cuiꝰ doctrinā pueri discūt atqꝫ maiores colere nō ignorāt qui enim disciplinā litterarū ꝑcepit ꝑceptor siue magister appellať dicif aūt pedagogꝰ a pes pedis.i.puero & ago. ¶ Sed alio quodāmō colēdi nō em̄ nutrices & pedagogi negligendi sunt sed subuenire atqꝫ amare debemꝰ eos olio mō q̄ āicos. ¶ Aliter amicitie ꝯcludit ꝙ amicitie cōstātes eē nō possunt si nō fuit tēpus & similitudo moꝝ sicut ꝑ ꝯtrariū demōstratū est dispares mores pares cū paribꝰ facile cōgregant si quis malos tenet mores uicia sequiť:iō amicitiā cū morato uiro litteratūqꝫ cupido nunq̄ cōsequi poterit nec ob aliā cām.immo ob istā cām.i.moꝝ dissimilitudinē bōi malis amici esse nō pn̄t. ¶ Nisi ꝙ tāta est hoc ipedit amicitiā iter bonos & iprobos ꝙ maxia est iter ipsos moꝝ atqꝫ studioꝝ distātia. ¶ Recte ēt ꝑcipi pōt ꝑceptum tradit amicis ne aliq̄ ꝓpria utilitate moti amicoꝝ utilitatē ipediant pleriqꝫ enim ꝓpter itēperatū amorē amicoꝝ utilitatē retineť. ¶ Quod sepe fit hoc mō si amicꝰ ad dignitatē magistratꝰ uocatꝰ fuerit eū ipedis uerbis tuis heu mihi iā absentia tua in maxima uersabor inopia. ¶ Nec em̄ ut repōit exēplū hec eū hystoria sed qa tracť a poetis nomē fabule cōsecuta est Lycomedes rex isule si pyrrhū dedicamie filiū ꝓpter iucūditatē quā ex eo ifante ꝑcipiebat a bello troiāo retinuisse nō tantā gloriā atqꝫ honorē habuisset. ¶ Nec potuisset capere troiā hoc em̄ apud pitos manifestū est Quis em̄ ignorat ꝑ oraculū grecis esse cōsultū nō troiā posse capi si aliqs de gn̄e eacidaꝝ nō iter fuisset. ¶ Neoptolemꝰ neos nonꝰ ptolenos poetice bellū dr̄ pyrrhꝰ uocatꝰ est qm̄ crispos habebat capillos. ¶ Et sepe icidūt magne res ut si amicꝰ uoceť ad magistratū opus eēt ut ab āicis discedat. ¶ Desideriū absentiā amici moleste ferūt amici qm̄ ifirmi & molles sunt. ¶ Infirmis.i.debilis est ut nō patiatur amicū discedere ut ad aliquā ꝓficiscať dignitatē ¶ Parū iustus si iusticia est haberet amici cuperet utilitatē atqꝫ i oi re (ut dixit supius) hec lex i amicitia est ut ad amicis honesta petamꝰ & amicoꝝ cā honesta faciamus. ¶ Est ēt docet quasdā regulas qbus amicitiam dissoluere possumus si opus fuerit. ¶ Nō nunq̄ necessaria ac si dicat necesse est ut calamitas quedā uitioꝝ oriať i amicitia loquēdo de āicitiis uulgaribꝰ no enim hic loquiť de āicitia uera q̄ orif iter bonos hec em̄ usqꝫ ad extremitatē uite ꝑdurat illa aūt uulgaris familiaritas uitiorū calamitate iruente frāgiť. ¶ Erūpunt sepe uitia emanant uitia qbus amicitia frangiť & est silitudo tracta a fonte labēte & uenis terre Tūi ipsos.s.uitia erūpūt i amicos utputa furāť amici uitiosi qn̄qꝫ aliquid alter alteri. ¶ Tūi alienos si furanť uel adulteriū faciāt i alienos tn̄ isamia & turpitudo illorū amicorū ꝑtinet ad te eorū familiarē q̄ quidē amicitie ex cōsuetudinis remissiōe remouēde sunt. ¶ Et ut cato audiui. Cato maior aiebat tales amicitias paulatim dissuendas esse magis q̄ discindendas & a parte frangendas utputa respondere faciat quod domi nō est si ab amico nō cupiať. ¶ Nisi i qdā uitia exarserint sed si aliquid iniurie iter amicos ortum fuerit ꝙ sustinet neqꝫ rectū neqꝫ iustū est ut si amicus cōspirat cōtra patriā tunc clare talē amicitiā corā renūciare debemꝰ sin aūt morū aut studiorū si ille cuius amicitiā cōtraximꝰ mutauerit bonos mores & studia bōa i mala ut fecit Titius familiaris horatii qui libros uēdidit ut artē militarē exerceret tunc paulatim illius amicitiā deponemꝰ sic faciemus ut nō solū amicitia deposita sed ne inimicitia suscepta uideať cū illo. ¶ In reipub.dissensio si amicus fauet mariane ꝑti:& tu rei pub.hec dissentio amicitiā dissoluit: ¶ Ab amicitia.Q.P.Scipio em̄ remotus est ab amicitia Pōpei uerbis meis qm̄ potius mei amicitiā q̄ illius tenere uoluit. ¶ At collega nr̄o metello metelli amiciā reliquit ꝓpter quādā dissensionem reip. qm̄ ille fauebat uni factiōi & scipio alteri. ¶ Offensiōe ai nō acerba prudētia sua & simulat disiunctionē amicitie cū istis Scipio fecit itaqꝫ ab ipso offensi nō uidebať & ad huc istius amicitiā retinere putabat Quāobrē primū tradit regulas quibus elaborandū est ne amicitia sic opprimať ut deide inimicie oriant. ¶ Opa ut sepenūero diximꝰ mater ē & opus filius uō opa est labor qui ꝑcedit opus ois opatio que fit ad formādū gladiū uocať opa opus aūt gladius ipse nuncupatur. ¶ Si i aliquid tale euenerit si itercesserit cā aliqua ꝓpter quā amicitia dimittāda sit. Vt extincte similtudo trahit ab igne qui dū ꝑ se moriť appellať extingui.si antē ꝑ uim aquarū q̄ primū suffocať opprimi diciť dicit ergo si quid accidit ut nos ꝓpter amicorū uitia dissoluamur ab ipsis debemus extingue.e paulatim ipsam amicitiā hoc mō nō habere frequentem cōsuetudinē cū illis tunc amicitia extingueť nisi esset cōspiratio cōtra patriāq m̄ tunc amicitia illa nō extinguenda sed opprimenda est Maledicta appellare ipm latronē uel proditorē. ¶ Cōtumelie autem ueniunt a cō & tumeo ut si diceret hūc hoiem pessundabo cōtumelia uocabiť. ¶ Que tn̄ iste cōtumelie tollerāde sunt si non sunt cū maximo uitupeio & maxime ueteris amicitie gratia qm̄ ipse qui maledicit magis in culpa extimabitur q̄ ille qui ess tollerauit.

Omni Boni Exposi-tio.

Tempꝰ & moru similitu-do ad āicitiā re-quiritur.

pedagogꝰ ꝑceptor seu magister

lycomedes:

Neoptolemus.

Legē āicitie repetit.

Amicitie remouēde catoma or

Tiūꝰ horatii familiaris.

O.P. Metellꝰ amicitia

Opera Opus. Opatio.

uitiosa extiguē da non oprimenda contumelia.

¶ Omnino docet quomodo euitari possent incommoda: utpote si digni dumtaxat assumantur amici occasione cuius docet etiam qui sint digni censendi dicens. Vana est cautio atq; uana est prouisio omnino horu.i.huiusmodi uitiorum: & incommodorum ut.i.ut pore ne sup quis incipiat diligerere nimis cito unde gallico dicitur denerbio Opotet nosse priusq̃ amare neue.i.uel ut non incipiat diligere indignos Autem pro sed illi sunt digni amicitia in quibus ipsis inest causa.s.iusta cur diligantur appositione rarum genus.i.qui digni sunt genus hominum rarum & quidem.i.certe omnia preclara.i. egregia & ualde excellentia raro sup.sunt nec est quicq̃ difficilius q̃ rep erire sup. aliqd qꝺ sit in suo genere perfectū ex omni parte solus autem deus simpliciter & in om̄i genere boni perfectus est at amicus dicitur perfect⁹ si perfecte collit amicitiā musius si musicam perfecte sciat ēt si ceteras artes ignoret. Sed pleriq; neq; norūt quicq̃ in genere humano bonū nisi q̃ sit fructuosum.i.quod afferat aliquē fructū & utilitatem ei diligūt amicos tā q̃ pecudes ut pote eos potissimum ex quib⁹ sperant se capturos esse maximū fructū itaq; i.& ita ipsi carent illa pulcherrima & maxime naturali amicitia expetenda per se & propter se: nec ipsi sunt sibi exēplo.i.i exēplum quo uideant quomodo & quāobrē debeant amicū colere & quanta& qualis sit hec uis amicitie quisq; em̄ diligit ipse se.s.semet ipm sed.Ci.raro dat ipse apposito reciproco sed fere supposito ut ueritas seipsa defendit nō se ipsam dicit.quisq; l quā diligit se non ipse diligit se non ut exigat a seipso aliquam mercedem charitatis sue: sed qꝺ.i.quia quisq; est sibi charus per se.i.sine alterius gratia aut respectu qꝺ.i.que res.s.propter nullam mercedē amare nisi transferat in amicitiam ut amicus est ēt ꝓpter ipsum amet nunquā uer⁹ amicus reperiet.quod si hec apparēt i bestiis utpote. i.uolucribus agrestibus.i.i agro degentibus natātibus.i.aq̃libus suibus.i.porcis.cicurib⁹ i.domesticis aut māsuefactis feris adhuc in siluis degētib⁹ primū ut ipse diligāt se. ¶ Id em̄.s.seipm diligere nasc ipariter cum oi animāte (deinde ut requirāt atque expectāt animātes eiusdē generis.i.eiusdē speciet ad q̃s applicēt se.s.per societatē quandam naturalem hoc autem uerbum sic legitur apud uallam.cxxxy. Vnde patet hunc locum fuisse corruptum) Et bestie faciunt id.i.applicāt se ad consimiles animantes cum desiderio: & cum quadā similitudine amoris humani.quāto igitur magis id fit in hoie natura.i.per naturam qui & ipse diligat se & acquirat alterū s.amicum cuius animum.i.uoluntatem con misceat ita cum suo ut efficiat pene.i.q̃si unū ex duobus quia i eis est unum uelle uel unū nolle sed pleriq; nolunt peruerse ne dicam imprudenter habere amicum talem quales ipsi non possunt esse.i.perfectissimum queq; sunt due dictiones.i.& que ipsi non tribuunt amicis desiderant hec ab his.s.amicis autem ꝓ sed par.i.equum & iustum est ipsum.s.amicū desiderat esse primū uiru bōum tm̄.i.deide q̃rere alterum similē sui uidelicet imori b⁹ unde & genitiuo ulitur.ea stabilitas ami

Ascēsius

Qui āicitia digni.

Oia p̄clara rara.

Quid sit amicus.

Quid āimātibus a natura datum

Amicus uir bon⁹ esse debet.

Dua āicitie obseruatorem decent.

Nunquā nisi honestum: rectum petendū est.

Verecūdia amicitie ornamētū.

Incomoda quomodo ab amicis uitanda.

Omnino oim horum uitiorum atq; icommodorum una cautio est atq; una prouisio ut ne nimis cito diligere incipiat neue indignos. Digni autē sunt amicitia quibus in ipsis inest causa cur diligant̃. Rarum genus (& quidē omnia preclara rara) nec quicq̃ difficilius q̃ reperire qꝺ sit omni ex patre suo genere perfectum. Sed pleriq; neq; in rebus humanis quicq̃ bonum norunt nisi qꝺ fructuosum sit & amicos tanq̃ pecudes eos potissimū diligūt ex quibus sperāt se maximū fructū esse capturos itaq; pulcherrima illa & maxime naturali carēt amicitia ꝑ se & ꝓpter se expetēda nec sibiipsi exēplo sunt hec uis amicitie q̃lis & quanta sit. Ipse enim se quisq; diligit nō ut aliquam a seipso mercedem exigat charitatis sue sed quod per se sibi quisq; charus est quod nisi idem in amicitiam trāsferatur uerus amicus nunq̃ reperietur. Est enim is amicus quidē qui est tanq̃ alter idem. Quod si hec apparent in bestiis uolucribus agrestibus: natantibus suibus cicuribus feris primum ut seipse diligant. Id enim pariter cum omni animante nascitur deinde ut requirant atq; expectant ad quas se applicent eiusdē generis animantes. Idq; faciūt cū desiderio & cū quadā similitudine amoris hūani. q̃to id magis in hoie fit natura qui & seipse diligat & alterū acq̃rat cuius animū ita cū suo cōisceat ut efficiat pene unū ex duobus. Sed pleriq; peruerse nō dicā imprudēter amicū habere talē uolunt quales ipsi esse non pn̄t queq; ipsi nō tribuunt amicis hec ab his desiderant par est aut a primū ipsum esse uirū bonū tum alterum similē sui querere. In talibus ea (quam iamdudum tractamus) stabilitas amicitie cōfirmari potest cum homines beniuolentia coniuncti primum cupiditatibus his quibus ceteri seruiunt imperabunt deinde equitate iusticiaq; gaudebunt oia alter pro altero suscipiet. Neq; quicq̃ unquā nisi honestū & rectū alter ab altero postulabit neq; solū collent inter se ac diligēt sed etiā uerebūtur. Nā maximū ornamētū amicitie tollit qui ex ea tollit uerecundiā. itaq; in his perniciosus est error qui existimant libidinum peccatorūq; oim patere in amicitia licentiam. Virtutū enim

amicitia adiutrix a natura data est non uitiorũ comes ut q̄m solitaria nõ posset uirtus ad ea que summa sunt peruenire cõiuncta & sociata cũ altera pueniret que si quos iter societas aut ē aut fuit aut futura est eoꝝ est habẽdus ad summũ nature bonũ optimus btissimusq; comitatus.

cilie quã tractamus potest consummari in talibus scilicet amicis cũ hoies coniũcti beniuolẽtia primũ imperabũt.i.dñabũtur his cupiditatib⁹ quibus ceteris.i. aiales:& bestiales seruiunt: deinde deuictis cupiditatibus gaudebũt equitate & iusticia.& alter.s.amicoꝝ suscipiet oia ꝓ altero quia iter tales occurrent nisi honesta enim ꝓ quia neq; alter postulabit unq̄ ab altero quoq; nisi honestũ neq; solũ colent ac diligent iter se .i.se mutuo.Non autem leget se iter se ut ualla recte notauit sed ẽt uerebuntur.i.obseruabunt quadã reuerẽtia & timore amicabili.Nã is tollit maximũ ornamẽtũ idest decus amicitie qui tollit ex ea uerecundiam.Itaq;.idest & ita error ꝑniciosus.i.usq; ad necẽ nociuus est in his qui existimant licentiã:idest malam permissionem libidinũ.i.malarum uoluntatum & omnium peccatorũ que ex libidinibus prodficiscũtur patere.i:expositã esse in amicitia.i.iter amicos enim pro quia amicitia est data:idest instituta a natura adiutrix uirtutũ noster comes.i.socia & adiutrix uitiorũ ut quoniam uirtus non posset solitaria:idest sine comite & adiutrice ꝑueniri ad ea que summa ipse perueniret ad ea existens coniũcta et sociata cum altera scilicet cũ amicitia aut cũ altera uirtute.s.amici Que societas si est aut fuit aut futura est quos inter.i.inter aliquos comitatus eorum est habendus idest reputãdus optimus ac beatissimus ad summũ bonũ nature.i.quod ꝑ naturã assequi possent. ¶ Incommodorum que amicitie dissoluantur ꝓpter amicorum uitia hec erit optima cautio.¶ Ut ne nimis cito aliquẽ diligere incipiamus. Diligere est principiũ beniuolentie ut idẽ ¶ Quem diligere solebam nunc amare uideor.¶ Digni autẽ sunt qui uirtutẽ morũ probitatem continent amicitia digni diiudicãdi.sunt.¶ Omni ex parte.in suo genere ꝑfectum homo in suo genere ꝑfectus nõ inuenitur equus in genere aliqs nõ reperitur perfectus ut bonas uulgas egregiũ caput ceteraque sibi ad perfectionem habeat necessaria ¶ Sed Plerique aliquorum repꝛhendit opinionũ eorum.s.qui amicitias appetendas esse aiunt non beniuolẽdi gracia:sed utilitatis cõsequende causa huius generis homines aliquid humani cognouisse non uidentur.¶ Fructuosum fructũ appellam⁹ quicquid utile est.¶ Tanq̄ pecudes pastores diligunt pecudes & armenta ꝓpter utilitatẽ.¶ Nec sibi ipsi exemplo sunt.i.tales homines nõ cõsiderant quod sibi ipsis exẽplum esse possunt qualis si hui⁹ amicitie naturalis uis hoc.s.per officiũ membroꝝ recipiant nam ut dicimus membra iter se diligũt absq; fructu illi⁹ amoris qua ex re unusquisq; sibi exemplum esse potest sed ipsi tenent philantiã.i.amorẽ propriũ ut ament nõ cã amicoꝝ sed proprie utilitatis consequẽde.¶ Qualis quantũ ad aliud pulcherrima quanta quantũ ad ꝑ se & propter se.¶ Ipse enim quisq; declarat quid sit amor naturalis.¶ Quod nisi idẽ nisi iste amor transferat i amicitiã amicus nõ reputatur nam qui amat seipsum amor hic appellatur.i.philãtia sed ille amor tantus amicis trãsferat quantũ habet in seipsum & econuerso si ita fiat ab amicis hec appellat amicitia ac si diceret amicus eque debet amare amicum ac seipsum.¶ Is tanq̄ alter idẽ.i.amicus est ego unde dicit bene grece etoticos q̄si etheos.i.alter.¶ Cicuribus cicur dicit bestia mansueta nã cicurare uocabulũ antiquũ dicimus mansuefacere.¶ Feris contrariũ est cicuribus.¶ Ad quas applicẽt amantes.ad sui adamantes applicãt bebie primũ amorẽ.i.eroia nã hoc datũ est a natura ut unusquisq; se amet & tueatur deinde ad sui similes se adiũgũt ut uulpes cõpulãtur cũ uulpib⁹.¶ Animantes declinat hec animans quod usurpat sepenumero.Lactantius: ¶ Cũ desiderio.i.ita amant ꝙ dolent absentia socioꝝ ut si equus uideat amicũ & sociũ suũ.¶ Pene unum ex duobus hoc est ꝑceptũ.¶ Pythagore homos ex dion.¶ Sed pleriq; castigat eos qui id uolunt ab amicis & requirunt quod ipsi amicis facere nolũt sicut sunt maiores qui semper ab amicis inferioribus aliquid expectant cũ nihil de suo illis tradunt. ¶ Peruerse ne dicam ip:udenter ac si dicat tam ꝓpter iprudentiã q̄ propter peruersitatẽ.¶ Quales ipsi esse nõ possunt quia uolunt esse tales amicos quales seipsos putant & amicos ideo non possunt.¶ Par est iustum est amicum esse bonũ deinde sibi similem inuenire.¶ In talibus.s.amicis qui boni are atq; uirtute prediti sunt amicitie stabilitas inest.¶ Iusticia(que premioꝝ est unicuiq; secundum debita retributio(oia pro altero suscipiet.s.consiliũ labores & pleraq; alia suscipiet ab aĩco.¶ Sed etiã uerebũtur.nõ solũ colẽt & uenerabunt sese mutuo tales aĩci sed ẽt uerebũt ac reuerẽtia q̄dã timebũt facere aliq̄d corã amicis:ꝙ nõ fit cũ uirtute ꝙ quidẽ faciẽdũ est ut aĩc⁹ nihil nisi honestũ corã aĩco cõficere audeat Verecũdiã ubi eñ deficit uerecũdiã illic aĩcitia nõ põt esse uerecũdia est timor ignominie.¶ Itaq; i his error repꝛhẽdit illos qui uolũt ut iter aĩcos sit licẽtia peccãdi si eñ aĩc⁹ alteri iseruiret ut libidine potiret iter iustos aĩcitia nõ haberet locũ ¶ Solitaria.i.sola nõ ad summitatẽ honoris & recti uenire põt:sed si nõ aliquo similiũ cõiũcta sit ad summũ euenire solet.¶ Que si quos iter.i.iter quos hec societas uirtutis fuit siue est uel erit istoꝝ copulatio isti⁹ societatis & uirtutis ad summũ omniũ bonoꝝ herẽda est.¶ Beatissim⁹ bonũ ad uirtutẽ externis correspondeat.

Indicandum est / punq / diligit

Omni bonum expositio.

Diliget nihil in suo genere perfectum.

Fructus

Philãtiã amic⁹ amicum amet ut seipsum

Cicur.

Cicurat

Fera.

Animãs

Preceptũ pythagore

Amicis primis sit bon⁹

Iusticia

uerecundia.

Omnia cum amicitia beata ac sine miseria

Hec hec inq̄ societas in qua oia insunt que putant homĩes expetẽda honestas gloria tranqllitas animi atq; iucunditas.ut.cum hec adsint beata uita sit:& sine his eẽ non possit quod cum optimum maximumq; sit id uolumus adipisci uirtuti opera danda est:sine qua neq; amicitiam neq; ullam rem expetendam consequi possumus Ea uero neglecta qui se amicos habere arbitrantur.tum

¶ Hec est inq̄.Repetit i laudẽ aĩcitie q̄ beatã uitã ꝑficiẽt dicẽs.Hec iq̄ societas.s.bonorũ uirorũ est i qua isunt oia q̄ homĩes putant expectẽda utpote honestas gloria:i.trãquillitas atq; iucũditas ai ut cũ hec.s.dicta adsint uita sit beata & nõ possit eẽ beata sine his ꝙ.s.beatẽ hẽre uitã cũ sit optimũ & maximum:i.quod oẽs precipue expetũt si nos uolum⁹ adipisci id.danda est a nobis opera idest diligens studium & operatio uirtuti: idest ad

Ascẽs⁹

se diniq; errasse sentiũt.cũ eos grãis aliquis casus expir cogit.quo circa dicẽdũ est eñ sepius cũ iudicaueris dili gere opatet nõ cum dilexeris iudicare. Sed cũ multis i re bus negligẽtia plectimur.tũ maxime i ãicis & diligẽdis et colẽdis pposteris eñ utimur cõsiliis et acta agimus q̃ uetãur ueteri puerbio: Nã implicati ultro & citro uelusu diuturno uel etiã officiis repẽte in medio cursu amicitias exorta aliqua offensione dirũpimus. Quo etiã magis ui tuperãda est rei tã maxime necessaria tãta incuria. Vna est eñ amicitia i rebus hũanis.de cuius utilitate oẽs uno ore cõsentiũt q̃q̃ multis ipsa uirtus cõtẽnit᷑ et uẽdicatio q̃dã atq; ostẽtatio esse dicitur. Multi diuitias despiciunt quos paruo contẽtos tenuis uictus cultusq; delectat. Ho nores uere quorũ cupiditate quidã inflamantur: q̃ multi ita contẽnunt ut nihil inanius esse. nihil leuius existimẽt Ite cetera que quibusdam admirabilia uidentur per mul ti sunt qui p nihilo putẽt. De amicitia omnes ad unũ idẽ sẽtiunt & hi qui ad rẽp. se cõtulerũt: & hi p rerũ cognitio ne doctrinaq; delectant᷑ & hi p suũ negociũ gerũt ociose postremo hi qui se totos tradiderunt uoluptatibus sine amicitia uitã esse nullã sentiunt: si modo uelint aliqua ex parte liberaliter uiuere. Serpit eñ nescio quõ p oĩm uitã amicitia. nec ullã etatis degẽde rõnẽ patit᷑ esse ex pertẽ sui Quinetiã si q̃s aspitate est & imanitate nature ut cõn gressus & societatẽ hoĩm fugiat atq; oderit (qualẽ fuisse athenis thimonẽ nescio quem accepimus) cũ his patinõ possit: ut nõ acq̃rat aliquẽ apud quẽ euomat uirus acer bitatis sue Atq; maxĩe iudicaret᷑ si quid tale posset cõtin gere ut aliq̃s nox deus ex hac hoĩm freq̃ntia tolleret & in solitudinẽ uspiã collocaret atq; ibi suppeditans omnium rerum quas natura desiderat abundantiã & copiam hoĩs om̃ino accipiendi potestatẽ eripere t quis tã esset ferreus qui eam uitã ferre posset cuiq; non auferet fructum uolu ptatum omnium solitudo.

Iudicandum est prius q̃ diligãus

uirtutem obtinẽdam sine qua neq; possimus cõsequi amicitiam neq; ullam rem sup. aliã expetendã & ita honesta quia expetibile quale cunq; est: expetibile sp honestũ appetitus eñ ad que nos sensus trahit expetimus.i.ex multis petimus que ratio diligit uero pro sed: qui arbitrantur se habere amicos: ea.s.uirtute neglecta ii sup: sentiunt se errasse deniq;.i.tandem tum.i.tunc cum.i.quando aliquis casus grauis cogit experiri eos.i.periculum facere de iis quos amicos putabant Quocirca dicendum est enim sepius id interponis quia prius dictum est ne uideatur antedictorum immemor oportet diligere cum iudicaueris.i.censureis esse dignum & uirum bonum nõ iudicare cum.i.postq̃ dilexeris quia tunc serum est. Sed cum.s.ita est: q nos plectimur.i.punimur & penam damus aut luimus negligentia:i.propter negligentiam: in multis rebus sup.aliis cum maxime.s.uerum est q plectimur negligentia in amicis colendis & diligendis eñ pro quia.nos utimur in eis cõsiliis prepostersis.i.post q̃ priora esse debebũt & agimus acta que uetamur sup.agere ueteri puerbio uñ comicus. Actũ est aiunt ne agas. Et est a foro tractum ubi postq̃ sententia data est & lis transit in rem iudicatã frustra amplius agitur. nam nos implicati ultro.i.in negociis amici que ultro a nobis eunt & citro.i.i negociis nostris cum amico qui citro.i.q̃ si ad nos ueniunt uel usu diurno dicerẽ poti᷑ diurno uel ẽt officiis nos exorta est aliq̃ offensiõe.i.postq̃ exorta est aliq̃ offẽsio dirũpem᷑ amicitias repẽte i medio cursu: Quo.i.iquo uel q̃to magis est uitupanda tãta iniuria.i.negligentia rei tã maxie necessarie ut est amicitia sine q̃ nemo beate uiuere põt enim p qa una i.sola amicitia est in reb᷑ hũanis de cuius utilitate oẽs consentiunt uno ore.i.cõsessiõe aut p̃dicatione q̃ta ipsa uirtus cõtennitur a mĺis & dicit᷑ eẽ quidã uẽdidicatio.i.usurpatio bonoꝝ & ostẽtatio.s.ad dignitates & magistrat᷑ obtinẽdos multi despiciũt.i.uilipẽdũt diuitias utpote ii quos cõtentos paruo uict᷑: & cultus tenuis.i.exilis & modicus delectat uero p sed q̃.i.q̃tũ multi cõtennũt honores quoꝝ cupiditate q̃dã iflammant᷑.i.exardescũt cõtennũt dico ita ut existiment nihil eẽ iani᷑ & nihil leui᷑ q̃ honores.item p multi. ualde multi sunt qui putant.i.existimant pro nihilo ceteraq; uidentur quibusdam admirabilia ut uoluptates & natales: omnes autem ad unum idest nullo dempto sentiunt idem de amicitia omnes dico & hi qui contulerunt se ad rempub.i.administrationm reip.idest quos in uita actiua constituunt & hi qui delectant᷑ cognitione reꝝ & doctrina ut philosophi & hi q gerũt suũ.i.priuatũ negociũ ociose.i.i ocio hoc est i uacatiõe ad remp.administratiõe & postremo hi tradiderũt se totos uoluptatib᷑ sentiũt uitã esse nullã.i.iniucũdã ac si nulla sit hoc est nulli᷑ uoluptatis siue ãicitie si mõ.i.dũmodo uelint uiuere liberaliter.i.ut liberalẽ decet eñ p qa ãicitia serpit.i.irrepit nescio quõ p uiã oĩm nec patit᷑ ulla rõnẽ etatis degẽde.i.deducende esse exptẽ.i.nõ participẽ sui.s.ãicitie quin ẽt.i.isup si quis est ea aspitate & imãitate nature.i.habet eã asperitatẽ & imanitatem ut fugiat atq; oderit congressus & societatẽ hoĩm qualẽ nos accepim᷑.i.itelleximus & audiuimus a narrantibus nescio quem quasi dicat ignobilem uirum Timonem scilicet nomine fuisse athenis tamen is.i.talis non possit pati ut non acquirat aliquem apud quem euomat.i.expuat uirus.i.uenenum & tetritatem sue acerbitatis Velit enim aliquem habere cui narret: aut in quem exerceat acerbitatem suam. Atque hoc.s.quam necessaria

Ģit hominũ ſocietas:& ↄiũctio quã amicitia cõciliat iudicareĩ maxie ſi quid tale poſſet cõtigere ut aliquis deus tolleret. ſ.auferret nos ex hac frequentia hominũ & collocaret nos uſpiam in ſolitudinẽ atq̃ʒ ſuppeditans.i.ſufficiens & miniſtrãs abundantiã & copiã oium rerũ quas natura deſiderat eriperet omnino poteſtatẽ hois aſpiciendi:quis poſſet tã ferrens. i.tã dur⁹ & ſine ſenſu humano q poſſet ferre.i.tollerare:eã.i.talem uitã.q:d.nemo cuiq̃ʒ.i.& cui ſolitudo nõ auferet fructum oim uoluptatũ.q.d.ẽt nemo.¶ Hec ſocietas hec enim copulatio amicitie uirtuoſe eſt illatiu qua ſunt oẽs uirtutes que hoies exiſtimant expetendas.¶ Honeſta.& que honorẽ cõtinet.¶ Tranquilitas ai quantum ad rectum & uirtutẽ. ¶ Sine his uita enim que iſtis tribus honeſto.iuſto & laudabili caret beata eſſe põt:ſic ut ↄtra ea beatiſſima uita nuncu paẗ que his bonis ornata ſit:q̃ʒ cũ optimũ ſit ad uirtutẽ(cui opa danda eſt)maximũ habet cõmertiũ.¶ Rectum laudabile quib⁹ reb⁹ uita cõficitur beata elaborandũ eſt ut id cõſequamur ꝙ nõ adipiſcimur:niſi uirtuti idulgebim⁹:ſine qua nulla amicitia naſciẗ tamen deniq̃ʒ ſe erraſſe ſentiunt qui eũ ſine uirtute ſunt pleroſq̃ʒ habere putant amicos quos i experientia alicuius rei alienos eſſe repeñunt cũ grauis caſus eos cogit reperiri ſi aliquod in iſortunium cogit iſtos uirtute carentes ſuos amicos experiri:uel ut ſibi c onſulãt ſeu ut illis inſeruiant uel ſubueniãt tunc reperiunt ſe uehemẽter erraſſe qm̃ ſibi nõ ſunt amici ſic ecõuerſo ſi illi petunt iſtos ut aliq̃ in re ſuccurrãt illis nolunt qm̃ uirtutes in iſtis amicitiis nõ regnãt. ¶ Dicendũ etiã ſepius precipiendum eſt ut prius iudicem⁹ illum quẽ nolumus eſſe amicum:ſi uirtutẽ habeat: anteq̃ incipiam⁹ diligere.nõ autẽ ordinẽ retro gradum cõmittamus.ſ.ut prio diligam⁹:deinde iudicium faciam⁹.Nam ſtulti primum emunt librum.poſt uero emptionẽ utrum ſit rectus aſpiciunt.¶ Sed cum multis i rebus oñdit iconueniens quod ſequitur ex hac ꝓteſtatione.nã ob negligentiã p̃iudicandi nõ ſolum i amicitia:ſed etiã i multis rebus maximas damus penas.In amicitia uero ſi ãte iudicium alicuius amicitiã adipiſcimur & deinde illum uitioſum cognoſcimus ma gnas patimur penas:q̃ʒ potius illius conſuetudinem retinemus q̃ frangere ſinam⁹ amicitiã:q̃ ex re merore ſꝑ afficimur Plectimur penas dam⁹ ꝓpter negligentiã nr̃am.¶ Que uetamur ueteri ꝓuerbio maiores uetebãt aliquid fieri niſi prius ſit iudicium factũ:nõ enim domus edificãda eſt:& poſtea iudicium faciendum de ea an eam uolumus hr̃e ꝓuerbium apellatur:ꝓbatum uerbum:quod grece dicitur apothegma.¶ Vltro citroq̃ʒ inuicem cõiuncti uel cõſuetudine quotidiana uel beneficiis:nõ cito poſſumus amicitiam dirumpere q̃uis ſit neceſſaria cauſa dirumpendi.nam iſtud conſequitur inconueniẽs qm̃ conſuetudinẽ habem⁹.¶ In medio curſu in tpe amicitie.¶ Offenſiõe.qua rũpenda eſt inimicitia tracta eſt ſimilitudo ab ambulante cuius pes in aliquo obiectus leditur & offenditur:¶ Incuria rei maxime neceſſarie negligentia iſtius amicitie ſupra ceteras res uituperanda eſt:cum tam neceſſaria.incuria componitur ab in cura.Vna eſt eñ per comparationẽ aliarʒ rerum oſtendit in quanto precio ſit amicitia:qm̃ multi repe:iuntur qui ſpernunt diuitias & alias res ſed amicitia ſemper deſideratur.¶ Vno ore.nemine contradicente oẽs tenent hanc opinionẽ amicitiam eſſe utilẽ. Virtus contemnaẗ ꝙ ſit laborioſa propter quam homines moriuntur.¶ Vendicatio rapacitas honoris & aliarum a multis deſpicitur.¶ Oſtentatio·ſicut diogenes qui patriam ſuam habere noluit ſed eam puer abiecti ſicut fabricius:¶ Honores quorum cupiditate ita inflammantur multi cupiunt honores ab aliquibus autem contennuntur.iani⁹ nulos fructus & utilitates:honores afferunt.Lelius nullius grauitatis itemq̃ʒ cetera que admirabilia uidentur.ſicut lapides precioſi & alie res precioſe que aliquibus placent ab aliquibus tamen contennuntur.¶ De amicitia omnes ad unum idem ſentiunt omnes de amicitia eandem habent opinionem.¶ Rerũ cognitione.i.qui diſcunt amicos habere uolunt uel cognitione rerum ideſt diſciplina hyſtoriarum nam hyſtoria nihil aliud eſt niſi rei cognitio.¶ Doctrina ſententia aliqua:qui in mathematicis ſtudent ſocios querunt.¶ Ocioſe:ſuum negocium quia ceteris rebus remoti ſunt:& circa ſuum negocium intenti ẽt amicitiam deſiderant poſtremo:ulterius epicurei qui uoluptatibus dediti ſunt in ipſarum uoluptatum fructu amicos habere cupiunt.¶ Si modo uelint liberaliter uiuere ac ſi diceret ſi lupi eſſe nolunt in comedendo ſemper amicum inueniunt. ¶ Neſcio quomodo modus dicendi quando non poteſt reddi ratio dicitur neſcio quomodo.¶ Etatis degende rationem non dimittit aliquam etatem ſiue iuuentutem ſiue utilitatem cum rationem iuuentute eſſe uacuam amicitia ſed in amicitie officio perſeuerantem.¶ Ea immani.ea crudelitate:bonus bona bonum.inde appellarunt mane primam partam: diei ideſt bonam quia in die nulla eſt pars melior q̃ mane immanis uero dicitur non bonus crudelis.ideo immanes lupos uocamus:Congreſſus collocutiones.¶ Neſcio quem optime dicit neſcio quoniam memoria dignus non eſt.¶ Aliquem apud quem euomat hic eni ethimon de oibus bonis ſupplicium ſumebat ut uenenũ iſtius ſue acerbitatis exprimere poſſet neceſſariũ erat i uenire aliquẽ qui cũ audiret ergo q̃uis aliquis ſit oi imanitate preditus tñ indiget amicitia. ¶ Euomere eſt de pleno ſtomacho aliquid educere. Atq̃ʒ hoc maxime iudicatur:i.ſ.q̃tũ neceſſaria ſit amicitia ſi deus aliquo in loco ſolitario poneret aliquem nullius rei indigentem qui hoc modo uiueret ſine homi num aſpectu talem cernere poſſemus ſemper meſtum Vlpiam aliquo loco.

caita beate.

Experẽtia amicorum.

Anteq̃ ames iudiciũ facias.

Plectiũt ꝓuerbiũ

Incurria

Vẽdicatio.

Hyſtoria.

Modus dicendi.

Mane.

Immãi.

Euomere.

Aſcẽſiõa expoſitio.

Verum ergo illud eſt ꝙ a tarentino archita(ut opinor)dici ſolitum noſtros ſenes commemorare audiui ab aliis ſenibus auditũ ſi quis celum aſcendiſſet naturamq̃ʒ mundi pulchritudinẽ ſyderũ perſpexiſſet in ſuauẽ illam admirationẽ ei fore que iucundiſſima fuiſſet ſi aliquem cui narraret habuiſſet : ſic natura ſolitarium nihil amat ſempq̃ʒ ad aliqd tãq̃ adminiculũ admittiẗ ꝙ in amiciſſimo quoq̃ʒ dulciſſimum eſt Sed cum tot ſignis eadem na

¶ Verum &c.Probat idem autoritate archite philoſophi tarentini dicens Ergo illiue eſt uerum quod ſolitũ dici ab archi tarẽtino.ſ.philoſopho.ut opinor.q.d.id certo nõ ſcio q a le.nõ iduci:hic philoſoph⁹.aut ex p̃ceptis pħie loq ut is q multa expiẽtia & uſu rõnẽ ãicitie didiſcerit:nñ ꝓteſtat⁹ eſt craſſa minerua ſe uelle ageř ego audiui ſenes nr̃os cõmẽorař auditũ ab aliis ſentib⁹ quia mľa q̃ ſcripta ñ ſunt recitatiõe mẽorie cõmẽdant Siquis aſcẽdiſſet celũ & pſpexiſſet.i.pfecte iſpexiſſet & ita cognouiſſet naturã mũdi & pluchritudinem ſy

Natura nihil ſolitarium amat

Solitudo nature inimica.

tura declaret qd uelit: ac querat quid desideret obsurdescimus tamẽ (nescio quomodo) nec ea qua ab ea mouemur audiuimus est eñ uarius & multiplex usus amicitie multeq; cause suspitionũ offensionũq; dant᷑ qua tum euitare tũ eleuare: tũ ferre sapiẽtis est. Vna illa subleuanda offensio est & utilitas ĩ amicitia & fides retineat᷑. Nã & mouendi amici sepe sunt & obiurgandi & hec accipienda amice cum beniuole fiunt. Sed nescio quõ uerum est ꝙ ĩ Andria familiaris meus Terentius dixit. obsequium amicos; ueritas odium parit. Molesta ueritas est; siquidem ex ea nascit᷑ odium ꝙ est uenenum amicitie: sed obsequium multo molestius quod peccatis indulgens precipitem amicum ferri finit. Maxima autem culpa ĩ eo est qui ueritatem aspernatur. & in fraudem obsequio impellitur. Omnis igitur hac ĩ re habenda ratio & diligentia ẽ primũ ut monitio acerbitate. deinde ut obiurgat io contumelia careat. In obsequio autem (quoniam terẽtiano uerbo libenter utimur) comitas adsit assentatio uitiorum adiutrix procul amoueat᷑ que nõ modo amico sed ne libero quidem digna est. Aliter enim cũ tyranno aliter cũ amico uiuitur. Cuius autem aures clause ueritati sunt ut ab amico uerum audire nequeat huius salus desperãda est scitum est eñ illud Catonis multo melius de quibusdam acerbos inimicos mereri q̃ eos amicos qui dulces uideantur: illos uerum sepe dicere hos nunq̃. Atq; illud absurdum est ꝙ hi qui. s. mouent᷑ eã molestiam quam debent capere non capiunt eam capiunt qua debent carere peccasse enim se non angunt᷑ obiurgari moleste ferũt quod contra oportebat delicto dolere, obiurgatione gaudere.

An uerũ sit.

Terẽtianum illud obsequium amicos ueritas odium parit,

Fugiendam esse assentationem.

Audienda ueritas.

Mõtio acerbitate obiurgatio careat cõtumelia.

Cui⁹ salus desperanda.

Omni boni expositio.

demum: illam admirationẽ fore. i. futuram fuisse ei insuauem. i. minime dulce: quia solus eẽt qu e fuisset incũdissima si habuisset aliquẽ cui narraret. Sic. i. intm̃ amat natura nihil solitariũ & ãnitit᷑ sp̄ ad aliquid tanq̃ adminiculum. i. substentaculum ꝙ. s. adminiculũ est dulcissimum in amicissimo quoq;. i. in quolibet amico ubi quoq; est ablatiuus a quisq; sed cũ eadẽ natura declaret tot signis. i. iudiciis quid uelit ac querat quid desideret tñ. i. nihilomin⁹ nos obsurdescimus. i. surdi simus nescio quõ nec audiuimus ea que monemur. i. adhortamur ab ea est enim uarius & multiplex usus amicitie & multe cause suspitionũ & offensionũ dant᷑ q̃s cum. i. pertim. i. euitare: tum. i. partim leuare. i. diminuere si euitari nõ possit tũ. i. partim: ferre. i. tollerare si neq; euitare nec diminui possunt est sapiẽtis. s. officium. i. pertinet ad sapientem. illa una offensio est subleuãda sic ut utilitas & fides retineatur ĩ amicitia. i. nõ sic debet quis subleuar᷑ aut euitare offẽsionẽ seu offensam. Vt aut fides aut utilitas tollat᷑. nã amici sunt sepe & admouẽdi & obiurgãdi: & hec. s. dicta hoc ẽ admonitio & obiurgatio accipiẽda sup. sunt amice. i. ut dicũt amicabiliter: dũ fiũt beniuole. s. ex bona affectione. Sed nescio quõ uerum est ꝙ Teren. comic⁹ familiaris meus dixit in andria. (Priusq̃ cetera construã admonẽdi sunt imperiti rerũ qui legentes hunc locũ dicũt Terẽ. fuisse familiarem. Cice. cũ ante eum mortu⁹ fuerit multa tñ & libẽter Cice. Teren. dicta citare solet uerũ hic nõ dicit᷑ Cice. sed Lelii familiaris. nam scipio et Leli⁹ poetas fouebãt ut de lucilio testatur Hora. q; cum eo nugari essent soliti donec de co queretur o bol⁹) Dixit igitur ĩ andria, cõedia illa prima Obsequium parit amicos. & ueritas parit odium uerum Terẽ. aut sosia ille Terentian⁹ p̄misit namq; hoc tp̄e. q. d. id fieri nõ decere ꝙ & leli⁹ approbãs dixit. ¶ Veritas ẽ molesta quidem si odium nascitur ex ea ꝙ. s. odium est uenenũ amicitie. i. quo amicitia subito q̃si hausto ueneno de medio tollit᷑ sed obsequiũ. i. ĩ seruitio & morigeratio. est molestius multoq; ĩdulgẽs. i. affectatã ueniã cõcedẽs & ignoscens pctis finit. i. p̄mittit & patit᷑ eñ ferri. i. ruere p̄cipitẽ. i. ĩ p̄cipitium nitorũ. Aũt p̄ sed maxĩa id grauissima culpa est in eo q & aspernat᷑ ueritatẽ dũ ab amicis ad ei⁹ castigationẽ uera adducant᷑ & ĩpellit᷑ in fraudẽ. i. in factũ turpe aut stultã crudelitatẽ obsequiũ. i. p̄ obsequiũ assentatorib⁹ oĩs igit᷑ rõ. i. cõsideratio & diligentia est habenda ĩ hac re. Primũ ut monitio careat acerbitate: deinde ut obiurgatio careat cõtumelia. i. cõuitio diffamatorio. aũt p̄ sed cõitas. i. affabilitas & facilitas nõ grauate faciẽtis q̃ p̄camur adsit ĩ obsequio. i. dũ obsequium p̄stam⁹. & q̃a obsequiũ iterũ dixit. ne id ĩopia sermõis repetere uideatu r addit. q. d. dico iterũ obsequiũ (quõniã utimur libẽter uerbo. i. uocabulo. Terentião) & assentatio adiutrix uitiorũ & moueatur p̄cul. s. obsequio q̃ assentatio nõ mõ id est non solũ modo sup. est digna amico: sed ne libero quidẽ sup. hoĩe. i. tãtũ abest ut amico digna sit ut ne libero quidem quicunq; is si digna sit Viuitur enim aliter cũ tyranno cui assentandum est & aliter cum amico cui amicitie etiam que ipsum deceant dicenda sunt: autẽ p̄o sed salus huius est desperanda huius dico cuius aures sunt clause ueritati: ita ut nequeat audire ab amico uerũ. Scitum. i. elegans dictũ est illud catonis. s. maioris: acerbos inimicos mereri multo melius de quibusdã q̃ eos amicos qui uideantur duces Nam sup. dixit Illos idest acerbos inimicos dicere sepe uerum: hos. i. dulces hoc est assentatorios amicos nunq̃ sup. uerũ dicere atq; illud est ab surdum. i. non audiendum & non habens locum ut audiatur unde grece ato pon dicitur. i. sine loco: ꝙ. s. hi qui mouentur non capiunt eam molestiam quam debent capere & capiunt eam qua debent carere. ¶ Enim p̄o quia nõ anguntur. i. non moleste ferunt nec animi cruciantur peccasse: id est ꝙ peccauerant: quam tantum modestiam capere deberent & fuerunt moleste obiurgati ab amico q̃ scilicet modestiam capere non deberent unde addit ꝙ contra. i. econtrario oportebat scilicet factum aut eos facere ut pote debe-

re delicto aut ꝑpter delictū & gaudere obiurgatiōe.s.amici q̄ emendant. ❧ Verꝝ ergo solebat dicere archita optimus mathematic⁹ ꝙ nullā iucunditatē i cognoscēdis stellis & aliis reb⁹ haberet nisi sociū haberet cui ea referret. & iō probat superiora p ei⁹ exemplū nostros senes denotat morē ātiquū nā āte usum litterarū solebāt antiqui p memoriā habere hystorias pater narrabat filiis deinde filiis suis illi cōmemorare ꝯsueuerāt. ❧ Tanquā adminiculū.tracta silitudo a uitibus q̄ captiolos habent ad sustentādum.adminiculum appellaṫ substentaculum. ❧ Quod i amicissimo dulcissimum hāc s.natura iduci cōiunctionem & cōicationem rerꝝ q̄ si est iter amicos ea dulcissima est si em̄ substentaculum & adminiculum oni iter amicissimos iucundissimum erit sed cum admonet hoies ut in amicitia acquirenda nō sint negligentes cū sit tm̄ bōum:ut demōstratum est superius:q̄ nunquā cōtemnit sicut alia cōtemnuṫ a plerisq. ❧ Tot signis tot exemplis & regulis declarat natura quātum bonum āicitia. ❧ Que ab ea.s.q̄ desideret res abientes. ❧ Obsurdescimus hoc ē nō audire nolumus ea q̄ mōemur a natura:qm̄ i colendis amicis negligentes sumus. ❧ Varius diuersis. ❧ Suspitionum.qu b⁹ nō putam⁹ habere pfectum āicum:& ꝯtra ab amicis nō putamur esse bōi amici offensiōe q̄ frangit amicitiam. Cum enī tate hoc mō si uellet ꝯsulatum appetere cui amicus esset cōpetior uerbis suis debet remouere ab amico hac re ut euitetur offensio. ❧ Eleuere aliqñ ea eleuanda est offensio saltem si me hunc consulatum acquirere uelis & me collegam tuū suscipere tibi commodum sit. ❧ Cum ferre.i.patientiam habere.igiṫ si tam pclaro munere uestro sicut est amicitia cuius gr̄a tutela offensionum facienda est hec tria toleranda sunt ut euitemus offensiōes amicoꝝ si eas alicui deberem usq; in au tem equo patiamur. ❧ Vtilitas retineaṫ i leuandis offensionib⁹ adhibenda est utilitas.nōne uides ꝙ ad hanc utilitatem cōsequendam mihi erit impedimento. ❧ Fides ut in amicum fidem retineam⁹ his duabus regulis offensio subleuaṫ in fide sic ubi est fides quam in me ꝙ tui causa cōsularem dignitatem adipisci non possum. Monendi sine obiurgatione. ❧ Obiurgandi sunt hoc mō ubi est fides charitasq; quam erga me gerere cōsuetus eras uel sic Nō enim respicis morum maiorū uirtutē quibus maior erit infamia:si litteris operā non dederis & hec omnia suscipere debent amici. ❧ Familiaris meus. Terentius fuit tēpore lelii. ❧ Obsequium ab obsequendo diciṫ ꝙ uulgo cōplacentia appellaṫ ut inquit ille ait quis aio negat nego. Terentius em̄ de uulgari amicitia locut⁹:Nā uulga res hoies & ignorātes oderūt ueritatē.i.amant assentationē. ❧ Molesta ueritas secūdū Terentiū ueritas est molesta imperitis.ex qua nascit odium:quod amicitie cōtrariū est. ❧ Odiū autē mali precatio diciṫ:sed obsequiū.i.cōplacentia.atq; assentatio multo plus molesta & amicis indulgēs delitis suis amicus em̄ tuus alapā in foro cuidam in facie plantauit quē summopere beneficisse laudas.hic quippe illud faciē do Terentianū facit & ex stultis insanos faciunt. & eos precipites in scelera ducit permittunt sic assentaneo. ❧ Impellit in fraudē obsequio infamā detenditur. ❧ Comitas additur in obsequendo amico. ❧ Nam amicis obsequendū est si benefecerint & laudandi sunt quadam comitate. ❧ Scitum illud.hec est sententia color rhetoricus que quid sit aut quid esse oportet breuiter oñdit erat em̄ dictū Catōis maioris ꝙ meli⁹ esset plures inimicos q̄ assentatores hr̄e nā assentatorꝝ causa multa scelera amittim⁹.s.inimicorꝝ gratia uirtuti damus operā nec de nobis maledicere q̄ant. Scitū.i.prudens & peritū a scio diciṫ:alias scit⁹ nūcupaṫ pulcher ut scit⁹ puer nat⁹ est Pāphilo. De quibusdā acerbos inimicos mereri hoc est amicos plura bñficia cōferre aliquib⁹ q̄ assentatores qui uideṅt iucūdi amici mereri posse i actō regi psonā q̄ bñficiū suscepit illos uerū sepe.s.inimicos aliqñ uerū ne inimicitiis suis dicere ut puta uirtutē eis deesse hoc dixisse constat assentatores nōnūq̄ ueritati adherent atq; illū absurdū.i.nō audiendū a topos grece ab a.i.sine & topos hoc est loco ac si diceret bū sunt stulti qui moneṅt qm̄ molestiā habent:quā habere nō debēt molestiā quidem ferunt se ab amicis moneri nolunt & delictorꝝ nullam suscipere molestiam. ❧ Non angūntur nam angi oportebat eos peccasse est aūt contrarius color.

Vt igitur & monere & moneri ꝓpriū est uere amcitie & alterū libere facere:nō aspere alterū patiēter accipere non repugnanter.sic habendū est nullam in amicitiis pestem esse maiorem q̄ adulationem blanditias assentationem Quāuis em̄ multis noibus est hoc uitium notandū leuium hoim atq; fallacium ad uoluptatem loquentum omnia nihil ad ueritatē.tum aūt oim rerum simulatio est uitiosa. Tollit em̄ iudicium ueri idq; adulterat.tum amicitie repugnat maxime Delet em̄ ueritatem sine qua nomen amicitie ualere nō potest. Nam cum amicitie uis sit in eo ut unus quasi animus fiat ex pluribus qui fieri poterit siue in uno quidem quoq; unus animus erit idem q; semper uarius commutabilis multiplex.quid enim potest esse tam flexibile tam deuium q̄ animus eius qui ad alterius nō modo sensum ac uoluntatem sed etiā uultum atq; nutum cōuertit negat quis nego.ait aio. Postremo

❧ Vt igitur.hoc loco precipue excludit adulationem dicens. Igitur ut i. quemadmodū propiū uere amicitie est & monere.s.amicū deliquentē & peccātē & mōeri.s.ab amico dū ꝗspeccat & facere alterꝝ.s.mōere libere i.itrepide ut liberū decet. & ē aspe.i.ē min⁹ regide ut maliuoli solent ut accipe alterꝝ.s. moneri patiēter & nō repugnāter ut faciūt qui peccata sua dfēdere q̄ emēdare malūt sic habendum ē.i.reputādū & cēsendū nullam pestē.i. infectionē blanditias asserationē ꝙ multis noib⁹ exprimit. Enim pro quia hoc uitiū.s.adulationis est notandum .i. infirmā dum & signandum nota infamie quāuis.i. q̄tumuis multis nominibus hoc uitium dico hominum leuium .i.futilium & uanorum atque fallacium loquentium oia ad uoluptatē .s.audientis & nihil ad ueritatem. Autem ꝓ sed tum .i. insuper ois simulatio rerum qua simulantur esse que nō sunt est uitiosa. ❧ Em̄ pro quia ipsa tollit iudicium ueri & adulterat.i.corrumpit id tum.i.preterea repugnat maxie ipsi amicitie. Em̄ ꝓ quia delet ueritatē sine que nomē amicitie nō pō ualere.i.

Architas est antiqu⁹ cognoscendi historias adminiculum. In amicitiis nō segnes.

Eleuare Deprimere Tria in amicitia obseruāda.

Obsequium complacentia Molesta ueritas & Odium. Scitus.

Ascesi⁹ Adulatio amicitie pestis.

Vis amicitie i quo est

imperaui egomet mihi oĩa assentari.ut ait idem Terentius sed ille in gnatonis persona q̄ amici genus adhibere oĩno leuitatis est: multi autem gnatonum similes cum sint loco fortuna sũpiores horum est assentatio molesta cum ad uanitatem accessit autoritas. Secerni autẽ blandus amicus a uero & internosci tam potest adhibita diligentia: q̄ omnia fucata et simulata a sinceris atque ueris Cõcio que ex imptissimis constat. tñ iudicare solet quid intersit inter popularẽ.i.assentatorẽ et leuẽ ciuem & inter constantẽ seuerum et grauem quibus blanditiis. C. Papiryus consul nuper influebat in aures cõcionis cum ferret legem de tribunis plebis reficiendis. Dissuasimus nos: sed nihil de me. de scipione dicã libentius. Q uanta illi dii immortales fuit grauitas quanta in oratione maiestas ut facile ducem po. ro. non comitẽ diceres Sed affuistis & est ĩ manibus oratio. Itaq̃ lex popularis suffragiis populi repudiata est. Atque. (ut ad me redeam) meministis. Q. maximo fratre Scipionis &. L. Mancinio consulibus quam popularis lex de sacerdotiis. C. Licinii Crassi uideatur Coaptatio enim collegiorum ad populi beneficium transferebatur atque is primum instituit in forum uersus agere cum populo. Tñ illius uendibilẽ orationem religio deorum immortalium (nobis defẽdẽtibus) facile uincebat Atq̃ id actum est pretore me quinquennio antequam consul sim factus. Itaq̃ re magis q̄ autoritate causa illa defensa est.

esse i uigore aut utilitate.tñã cũ uis.i.uirt⁹ & potestas amicitie sit.i.ꝯstitat in hoc ut fiat q̄ si unus aius ex pluribus qui.i.qua re uel quo mõ poterit fieri siue quidẽ in quoq̃.i.quouis uno sup.hoie erit & idẽ sp animus: sed uari⁹ cõmutabilis & multiplex.q.d.nullo mõ.eñ pro quia: quid põt esse tã.i.tm̃ flexibile.i.a firmitate sua mutabile.& tã deuiũ.i.tã aberrãs de uia q̄.i.q̄ uum: aius eius que ꝯuertitur. i.mutat̃ nõ mõ ad sensum & uoluntatẽ alterius sed ẽt ad uultũ atq̃ nutũ ut assentatoris q̄lis est gnato ille Teren.in eũ cuius fere sequntia sunt uerba.negat si quis aliquid ego nego etiã illud ait sup.quis aliquid aio.s.etiam illud idẽ Postrem⁹ egomet iperaui mihi assentari. i.p assentationẽ approbare oĩa ut idẽ.s.iam citatus Teren.ait.s.i eũ.sed ille ait illud i psona.Gnatonis.s.parasiti.Q d̃ genus amici.s.assentatoris.adhibere.s.ad societatẽ & amicitiã est oĩno leuitati.i. ptinet ad oĩno leues homines Aũt p sed multi sup.sunt similes gnatonũ.i.parasitorũ & adulatorꝝ moribus cũ sint supiores loco.s.nascẽdi: hoc est natalib⁹ fortuna.i.diuitiis & fama. Assentatio horũ. s.potẽtiũ uirorũ est molesta utpote cũ autoritates.s.A fama & diuitiis aut gñe accessit.i. addita est ad uanitatẽ.i.mẽdatii ianitatẽ. Aũt p sed: amicus blãdius.i.blãdiens per assentationẽ põt adhibita.i.si adhibita fuerit diligentia.tã.i. tm̃ aut tã facilit̃ secerni & iternosci a uero.s.amicorq̄.i.q̄tũ oia phucata.i. adulterio colore tincta.i.simulata põt secerni & internosci a sinceri.i.puris aut a sinceris.i.integris & ueris.i.nõ simulatis.Cõcio.i.multitudo ppl'i q̄ cõstat ex impitissimus: quia ex plebeis & medioctibus tamẽ.i.q̄uis ex iperitissimis cõstet nihilomin⁹ solet iudicare q̄d iter sit iter assentatorem & leuem.i.futilem ciuẽ & iter ciuẽ cõstãtẽ seuerꝝ & grauẽ qñ.s.ad populũ in cõcione loquit̃.Q uib⁹ blãditus.q.d.maximus & apertissimis.Caius Papyri⁹ cõsul nuper.i.nũc parũ est tpis trãsacti ifluebat.i.se abũde igerebat i aures cõctionis.i.multitudinis ad audiẽdũ cõcite.i. cõuocate cũ ferret legẽ de tribunis plebis reficiendis.i.tribũi plebis reficiant̃.Nos.s.priuati & minime adulãtes dissuasim⁹: sed nihil dicã de me dicã libẽtius de scipione.O dii immortales q̄ta grauitas fuit.s.Scipiõi quãta maiestas i oratiõe.q.d.maxia ut diceres.i.q̄libet dicere posset eũ facile.i.haud dubie ducẽ.i.principẽ & ductorẽ po.ro.nõ comitẽ.i.simul cũ eis ab alio ductũ uñ patet differẽtia uelle inter sociũ & comita q̄a soci⁹ fere par est oẽs superiorẽ hoc est ducẽ habet.s. uos affuistis.q.d.nõ.ẽ opus ut uobis dicã & oratio scipiõis est i mãib⁹.i.extat scripta & uersat̃ in manib⁹ multorꝝ itaq̃.i.& ita p maiestatẽ oratõis ipsi⁹ Scip.lex popularis.i.lata i fauorẽ & assentationẽ ppl'i est repudiata suffragiis.i.pũctis uotis & uocib⁹ populi. Atq̃ ut redeã ad me.i.ad narrãda q̄ gesserim uos meministis q̄.i.q̄tũ popularis.i.populo fauens uidebatur lex Caii Licinii crassi de sacerdotiis.s.lata.Q uito maxio fratre Scipionis.& Lucio mãcino sup.existẽtibus cõsulib⁹. Videbat̃ inq̄ multũ popularis quia coaptatio.i.electio & refectio collegiorũ.s.sacerdotaliũ trãsferebat̃.s.p eã legem a beneficio patrũ & beneficiũ ppl'i atq̃ is.s.Licinius instituit prius agere in forũ.i.in ꝯcionẽ uersus cũ pplo.i.habere orationẽ metro constãtẽ aut legamus agere in foro cũ pplo uersu.i.p uersum & metricã orationem nisi forte aliud uult ut sit istituit primus agere cũ populo existens uersus.i.ꝯuersus in forũ cum aliis forte in capitoliũ uersi deos aspicerent: q̄uis aũt hoc posteri⁹ forte argutius dicitur prius tamen tutius dicetur. Tamen religio deorum immortalium que non satis obseruaret̃ si ad populum translata fuisset instituendorũ sacerdotum potestas uincebat facile orationem illi⁹.s.licinii uendibilem.i.exornatã & fucatã ut facile uẽdi posse uideret̃: nobis defendentib⁹ sup.eã uidelicet religionẽ. Atq̃.i.factũ me pectore.i.cũ adhuc eẽm nõ nisi p̃tor uidelicet q̄nquẽnio.i.spacio q̄nq̃ annorꝝ ãtequã fact⁹ sim ꝯsul itaq̃.i.ex ita cã illa.s.religiõis deorum est defensa magis re.i.ex utilitate & rei ueritate quia ita se res habebat q̄ autoritate.s.defendẽtis est nõdũ ꝯsul esset. ¶ Libere facere oportet libere & quodã optio aĩore admõere amicũ nõ aũt aspere si aimc⁹ ea equo aio tolerare debet. ¶ Multis noibus est notãdũ.i.siguandum: multis quidem nominibus uitia notãda sunt quo hoies magis abstineant atque adm

Assentatores eprobat

Sese extollit.

Omĩ boni expositio.

Detestatio simulationis

Adulteꝛare Simulatio est cõtra di ctum.

neantur.ut si diceret alicuio iprobe:scelerate:perfide:inanis hoc modo sit icrepatus uehementer monetur.ideo Le.appellauit assentationem adulationē & blanditias:que solent maxime i amicitia nocere. nam assentatio proprie hominū leuium est quorū uoffm ad uoluntatem audientium.non aūt ad uoluntatem loquentium se conformare. Cum aūt omnium rerum simulatio.detestationem simulationis ostendit que non modo i amicitia sed etiam i omnibus rebus perniciosa est.ut puta i uendendo & emendo &c. Tollit em̄ & subiicit rationem quare simulatio est perniciosa quoniā ueritatē nunq̄ i se retinet. Adulterat.idest corrumpit iudicium uerū adulterare est rē falsam pro uera ponere. Repugnat amicitie supra oīa est amicitie perniciosa nam amicitia sine ueritate esse non pōt preterea amicorum est idem uelle & idē nolle:& assentator non uult idē ꝙ amicus:quoniam non omnino sentit ꝙ lingua exprimit.ait em̄ Plu.ꝙ simulat o est contra deū.Deus aūt est ipsa ueritas.ideo quicqd contra ueritatem fit ēt contra deū.Sed ne i uno.i.assentatore sunt plures ai.i. animus q diuersus est & multiplex:idemque erit id est uarius diuersus ꝯmutabilis ꝯtra ꝯstantiā aicitie multiplex quimō penes hominē militarē laudibꝰ militiā extollit penes medicū scientiā medicine laudāt & malitiā uitupat Flexibile mutabile. Demū ꝙ recedit a uia & rectitudie aicitie atq; uirtutis. Ad sen.ad illud ꝙ aliter sentit. Ad uultū si ille quē amare simulat tristiciā ostendat i facie assentator supercilia ꝯtrahit si letet hilaritatē facit oia em̄ efficit.ad nutū & adultū alterius. Assentari ē ad alicuius opinionē sentire idē de quo ē supius facta mētio:obsequiū aicos ueritas odiū pit. Sed ille i gnatonis. Terētius i eunucho quēdā itroduxit minie gnatonē q uētri & gule deditꝰ erat:iō unicuiq; assentator erat mō cenā aliquā consequi posset.Lelius igitur iquit ꝙ Terentii autoritati fides nō est adhibenda qm̄ illic decorꝫ persone seruauit.si quidem cum aliquis amatorie loquatur illa precepta neq; capienda imitanda sunt. Sed ille i gnatonis psona subaudi locutus est.Mihi aūt gnatonū peryphania atq; fortunis excellentiores aliis gnatonibus similes reperiunt.qui multo peiores sunt q̄ gnatones qm̄ gnatones fidem i simulationibus suis nō habent:hi aūt pp autoritatē familie & diuitiaꝝ eorꝫ simulationibus decipiunt hoies. Fucus color superinductus dr ꝙ grece. φυβος uocatur antiqui faciē inungebāt aliquo colore ꝙ quidē moderniores nō faciunt qui uero id faciūt fucati nuncupant. Concio p exēplum ostendit ꝙ amici cognoscere possunt assentatorē a bonis amicis:qm̄ plebs que constat ex hoibus ipert ssimis cognoscit aliquē concionantē si uerum uel falsum dicat:quātomagis amici qui boni & periti sunt simulatores dignoscere poterūt. Concio est multitudo ad audiendū congregata:quādoq; concio dr oratio que habebat ad eam multitudinē:al's uocatur locus i quo hec congregatur multitudo. Inter popularē.i.assentatorē declarat quid sit popularis homo s.imperitus leuis:atq; al's popularis appellatur ille qui fauet populo. Constantē ad popularem. Seuerū ad assentatorem. Grauem refertur ad leuē. Quibus blanditiis ostēdit ꝙ plebs hoim imperitoꝝ multitudo cognouit in hoc in hoc iudicio quis esset leuis uel grauis homo. Quidā.C.Papyrius legē tulerat de reficiendis magistratibus:hoc est ut tribuni plebis cōtinuarent in suo magistratu:q̄ rem fieri Le.& Sci.nō permiserunt. Dissuasimus animū plebis in contrariū ad credendū induximus. Nihil de me:uitat arrogantiā. In oratione. maiestas quā habuit Scipio ad populū Maiestas regū atq; principiū:ideo subiunxit.Ducē porro.non em̄ Scipio comes:sed princeps illius uidebatur ciuitatis. Diceres aliquis diceret more autorum. Lex popularis.i.que erat ad populi fauorē:uel popularis.i.hois mediocris q̄ populi suffragiis repudiata est quis esset uerus uel falsus amicus reipu.cognouit plebs. Et ad me redeam quia de seipso mentionem fecit quidam licinius fuit cui legem ferre uolebat de confirmandis sacerdotum dignitatibus que quidem lex lelio defendente spreta atq; contempta fuit. Videbatur popularis.i.fauens populo & in ratione le.repu diata est coaptatio hec enim refectio & iterum coaptatio atq; confirmatio collegiorum in utilitatem populi referebatur. Collegium est hominum multitudo ut congregatio medicorum collegium dicitur quamuis enim hec lex ad populi utilitatem transfertur tamen lelio defendente accepta non fuit nouerat enim populus quis magis rei.faueret. Atq; is iste licinius primam fecit orationem in uersibus ut magis auditorem leniret. Vendibilem utilitatis causa orationem habuit religio sine arrogantia sequitur quod deorum cultu(me defendente)illam superauit orationem. Atq; id actū non autoritate mea debellaui illius orationem qui eram iunior.

Assentatoris officium Assentari Gnatoꝝ

Conciotia significat. Popularis. Referūtur singula singulis.

Maiestas. Lex popularis. Lex de sacerdotū dignitatibus. Collegium

AS.

Quod si in scena.i.in concione in qua rebus fictis et adumbratis loci plurimum est:tamen uerum ualet.si modo id patefactum et illustratum est:quid in amicitia fieri oportet que tota uiritate perpenditur.In qua nisi(ut dicitur)apertum pectus uideas tuumq; ostendas nihil fidum.nihil exploratū habeas nec amare quid ē aut amari possis.cum id q̄ uere fiat ignores. Quamuis:ista assentatio perniciosa sit nocere tn̄ nemini pōt nisi ei qui eā recipit.atq; ea delectat itaq; fit ut is assentatoribus pate faciat aures suas maxime q ipse sibi assētet:& se maxime ipse delectet. Oino est amans sui uirtus(optime em̄ se ipsa nouit)q̄q; amabilis sit intelligit.Ego a utem nō de uirtute nunc loquor sed de uirtutis opinione. Virtute em̄

Quod si i scena reducit ante actū sermonem ad istitutū:argumentatq; quasi a miore dicens ꝙ si i scena.i. iquit in concione que quasi scena ē quia ibi populo res exponūtur i qua plurimū ē loci:id est opportunitatis rebus fictis & adūbrātis.i. umbra quadam simulationis tectis tamē.i.nihilominus:uerū ꝙ uerū est aut rei ueritas ualet:id est plurimū pōt:quia uincit:si mō.i.dūmodo.i. patefactū atq; illustratum.s.ab aliquo uiro bono ut a scipione:& a se prius factū dixit.Lelius quid opatet fieri i āicitia q̄ ppendit tota i ueritate:q̄si dicat:multomagis debet illic uerum pollere.i q̄.s.āicitia nisi(ut dr)tu uideas pectus:āici.s.apertū:& ostēdas.i.denudes & apias tuū nihil fidū & nihil exploratum habeas nec amare qdē possis aut amari cū ignores q̄:id ē q̄ū uere fiat id.s.ꝙ ameris q̄uis id est q̄uūis ista assentatio sit perniciosa tamē nemini potest nocere nisi ei qui recipitur.i.

Assentationem amat q̄ ipse sibi assentat.

Cui nocet assentatio.

ipsa non tã multi prediti esse q̃ uideri uolunt. Hos delectat assentatio. His fictus ad eorũ uoluntatẽ sermo cum adhibetur orationẽ uanam illam uanam testimoniũ esse laudum suarum putant. Nulla igitur hec amicitia cum alter uerũ audire non uult alter ad mentiendum paratus est. Nec parasitorum in comediis assentatio nobis faceta uideretur nisi essent milites gloriosi. magnas uero agere gr̃as Thais mihi satis erat respondere magnas ingentes inquit semp̱ auget assentatio id q̄ is cuius ad uolũtatem dicit̃ uult esse magnũ. quãobrẽ q̃uis blanda ista uanitas apud eos ualeat q ipsi illam allectant & inuitant tñ etiã grauiores constãtioresq; admonendi sunt ut aĩaduertãt nec callida assentatione capiãtur. Aperte em̃ adulantem nemo non uidet nisi q admodũ est excors. Callidus ille & occultus ne se insinuet studiose cauendũ ẽ nec em̃ facile cognoscitur q̄ppe q etiã aduersando sepe assentet̃ & litigare se simulãs blandiat̃ atq; ad extremum det manus uinciq; se patiatur ut is qui illusus sit plus uicisse uideat̃. Quid ãt turpius q̃ illud (Quod ne accidat magis cauẽdum est) ut in epicureo hodie me ante oĩs coamicos stultos senes uersaris: atq; luseris latissime. Hec etiam fabulis stultissima p̱sona est ĩprouidorũ & credulorũ senũ.

Virtus ẽ amãs sui

Quos delectet assentatio.

Semp̱ auget assentatio.

i. admittit eã atq; delectat̃ ea. Itaq;. i. & ita fit ut his maxie. i. potissimũ patefaciat. i. aperiat aures suas assentatoribus. q ipse assentet̃: i. aduletur & complaceat sibi & ipse delectet maxie se Virtus est oĩno amans sui id est amat seip̃am. Enim pro quia ipsa nouit optime se q̃q;. i. & q̃: & itelligit quã. i. quantum amabilis ipsa sit aũt p̱ sed ego loquor nunc non de uirtute. s. uera & perfecta: sed de opinione uirtutis. Enim p̱ quia non tam multi uolunt esse prediti idest preter ceteros dotati & ornati uirtute q̃ idest quãtũ uideri. s. eẽ prediti & hos. i. huiusmodi delectet assentatio. & cũ sermo fictus ad uoluptatẽ eorum adhibet̃ his. i. huiusmodi hominibus ipsi putãt illã orõnem uanam. i. fictã & mendacẽ esse testimoniũ laudũ suarꝝ: igitur hec. i. huiusmodi amicitia cũ alter nõ uult audire uerꝝ & alterẽ patus ad mẽtiendũ est nulla. i. nullius momẽti aut ualoris. nec assentatio pasitorꝝ. i. eorũ q assentant̃ gl'iosis cã uẽtris sui i. comediis i. qui introducunt̃ comicis uideret̃ nobis faceta. i. lepida & partes suas faciẽs nisi essent milites gl'iosi. i. gl'ie cupidi: qui eã acceptarẽt nñ cũ miles gloriosus uidelicet thraso p̱cunctaret̃ a gnatone i eunucho Teren. magnas uero agere. i. agebat ne uero. i. ad uerꝝ thais. s. meretrix amica thrasonis mihi qui ad eã si dicinã misi satis erat gnatonẽ r̃idere magnas sed iquit igẽtes. i. ualde magnas Ingẽs em̃ est tam magnũ q̃ sit sine gẽte. i. excedat magnitudinẽ gñis sui Assentatio auget sp̱ id q̄ is ad cui⁹ uolũtatẽ seu uoluptatẽ dr̃ uult eẽ magnũ unde iuue. de parasitis & adulatoribus: q de magnis maiora loquũtur. Qua pp̱ quãuis ista uãitas blãda ualeat apud eos q ipsi allectãt. i. frequẽter alliciũt illã & inuitant tñ ẽt grauiores & ꝯstantiores sunt admonẽdi: ut aĩaduertãt. i. attẽte circunspiciãt ne capiunt̃ assentatiõe callida. i. subtili & astuta. Em̃ p̱ quia nemo nõ uidet. i. unusquisq; uidet adulantẽ ap̱te nisi qui ẽ admodũ. i. ualde excors. i. sine corde aut extra cor. i. prouidentiã sicut ꝯtra cordatus dr̃ qui prouidus & circunspectus: sed sup. cauendũ est studiose ille callidus & occultus sup. assentator isinuet idest per isinuationẽ iplicet aut igerat se i pectus auditoris. Enim p̱ quia: ille nec p̱ non facile. i. difficulter agnoscitur quippe. i. ut pote: qui assentetur sepe ẽt aduersando. i. cum uideatur aduersari: qui & blanditur simulãs se litigare. i. obiurgare amicũ atq; det manus. i. se uictũ fateatur ad extremum ubi. s. tm̃ efficit ut quem laudare itenderat se defenderit. (nã fere usu uenit i oppositum mittamus dum esse laudamur. laudes nostras iminuimus dum uitupeãmur augemus q̄ scientes callidi adulatores p̄rio ab aliquo facto quod i utranq; partem interpretari potest amicum obiurgare incipiunt & dum ille ut sit se defendit statim dans manus fatentes se uictos & necesse quo animo id ille gesserit: (& patiatur se uinci ut ille qui sit illus uideatur plus uicisse dum etiam obiurgatorem refutauerat. Autem pro sed quid turpius sup. est q̃ illud. s. manifeste ut sepe fit ab adulatoribus q̄ ne accidat est magis cauendum ut i epicureo. i. i fabula illa senex quidam illuditur cui dr̃ hodie. i. nõne uersaris. i. uersaueris & agitaueris te atq; luseris latissime hodie ante omnis senes stultos comicos. s. tuos. q̄ cum ille senex pulchrum putasset & annuisset ab omnibus est illusus. & ita hec persona senum iprouidorum & credulorum est stultissima etiam in fabulis. i. comediis tragediis ac mimis. ¶ Quod si in scena adaptat ad propositum ac si diceret quorsum: q̃m si in multitudine ita ẽ plurimũ autoritatis & argumẽti magis ad credendũ res fictas & falsas q̃ ueritatẽ & tñ uerũ credit q̃to magis i amicitia uerũ ualere debet q̃ sola orit̃ iter p̱itos & bonos. ¶ In scena. i. ꝯctione declarat semet alias ad audiẽdas comedias. Plurimũ locis. i. maximũ adiumẽtũ ẽ rebus fictis: s. multitudo iperitorꝝ. ¶ Sed i p̱tefactũ sicut patefecit leli⁹. ¶ Pespẽditur. librat̃ ut dr̃ q̄ reuera apertũ pectus uidere ñ possis sed si sed sit ꝯsuetudo ẽ loquẽdi. ¶ Apertũ. s. pect⁹. i. q̄ habes i pectore ostẽdas ãico cũ id quã uere fiat ignoras id. s. amare uel amari ab alio nescis quam uere amaris ab amico. nisi uoluntatẽ: & oĩa que sunt illius cognoscas. Quãuis ista ostendit unde orit̃ hec assentatio que nemini nocitura est nisi originẽ suam hoc mõ trahat necesse quidẽ prius esse ut aliqs assentetur sibi: deinde adulatorẽ reperiat qui sue stultitie confirmator sit patefaciat aures excitat auditor studium (inquit ouidius hoc si quis se sapientem nobilemq; existimet huius sue opinionis adulatorem inueniat sic inquit non dicebam ego q̄ eram excellentior aliis. ¶ Omnino est amans apostrophat se uirtuti que laudari cupit nam bonus uirtute preditus laudibus extolli cupit & desiderat que quidem laus uera ẽ non assentatio qui uero scelerati existunt & omnino gloria ac laude delectantur ipsi sibi assentari solent & aliis alium

Omni boui expositio.

Verꝝ aliq̃n creditur falsũ ferme sp̱

Apertũ pectus.

Virt⁹ se opiniõe nouit.

assentationis testem adipiscant qui eos ex stultis isanire facit. ¶ Sed de uirtutis opinione ac si dicat. Loquor de stultis qui uirtutē habere putant & se laudare optāt. Virtus em̄ esse mauult q̄ uideri: ꝙ minime qui sibi assentant faciūt. ¶ Multi prodigi ut suarꝝ rerū assentatores quos assentatio delectat. Testimoniū laudū cum ad istos assentator ꝓficiscatur qui laudet & quedā uane illos: tum existimant illos non fictos sermones esse. ¶ Nec parasitorꝝ trahit exēplū ex cōedia. terentius parasiti āt qui semper ad assentandum parati sunt: nec sic blandirent si eorum blanditie nō uideretur esse grate quibusdam. Thraso quidam iperator parasito ut serua quadā uerbis ipsius Thrasonis donetur sue meretrici cum autem parasitus ad regem suum thrasonem quendam hominem militem gloriosum rediisset: iterrogant thraso si illa gratias ageret. Respondit parasitus non solum magnas: sed etiam ingentes: magnus est ille qui excedit cōmunem naturā: sed ingens dicitur maior magno. Para idest penes siton cibum parasiti sunt illi qui cā cibi permanent. ¶ Milites gloriosi. i. homine gloriosi qui delectant assentatione. ¶ Magnas uero sic inquit thrasoni respondit parasitus ingentes. ¶ Cuius ad nota. dicitur ad cuius uoluntatē loquitur assentior semp auget ꝙ illic uult esse magnū. ¶ Quāobrem persuadet hominibus ut sint cauti in cognoscendis assentationibus: quoniā plereq; sunt graues uiri aliquibus artibus prediti qui decipiuntur i assentando: quorum assentatio cognitu difficilis est. ¶ Allectant. i. alliciūt per se: & setipsi assententur: nisi qui es excors: quilibet nouit adulatorē apertū ut sunt parasiti nisi sit aliquis stultus: & sine corde qui non mō non adulantē sed ne aliam quidem rē cognoscit. ¶ Callidus ille cauendus est cautio habenda est nō ad aperta adulātes: sed ad illos qui callidi sunt ne per quosdam sinus insinuationis derideant nos assententur cum astutia quadam. ¶ Ne se insinuet propter insinuationes nobis assentetur uerbi gratia. Si uenit talis assentator ad sedendum ubi aliquis uir amplissimus sedere consueuit audiende gratia predicationis quamprimum assentator ille assurgit huic magnifico uiro sic dicens parcatis mihi quoniam ego seruitor uester me in sedem tanti uiri omni uirtute prediti collocauerim. ¶ Quippe que aduersant: quippe sepenumero assentator se simulas litigare deridet aliquem hoc modo quidam proficiscitur ad aliquem qui militiam dimiserat cui assentando ait militia est illa que defendit ciuitates amplas & cetera eiusmodi. ¶ Contra quem miles sic argumentatur ad militiam non uadunt nisi latrones & cetera id genus tunc ille assentator multis sibi argumentis factis simulat se esse uictum & dicit per deum tu dicis uerum & nunquā audiui meliores rationes. tu es sapientior omnibus ciuibꝰ ¶ Ad extremum det manus. i. tandem dedit se & ostendit se uictum fuisse ab illo bono uiro. ¶ Plus uicisse uideatur facit hoc assentator ut ille quem deridet putet se fecisse unam magnam rem ꝙ superauit illum callidum & simulatorem. ¶ Et in eo diligentia est adhibenda ne derideamur: ut quidam seruus qui delusit dominum suum inuitatum ad nuptias dicebat seruus domie uade ad nuptias presentia enim tua locum illū nuptiarum decorabit. ¶ Sed nescio quo pacto rediens ad institutum facit dictorum quasi epilogum operi finem impositurus ac dicens. Sed nescio quo pacto idest quomodo oratio defluxit ab amicitis perfectorum hominum idest sapientum (de hac dico sapiētia que uidetur posse cadere in hominium & que non tantum est a stoicis excogitata & in nullo adhuc reperta) amicitias leues id est leuium uirorum. Quamobrem redeamꝰ ad illam primam scilicet que inter sapientes est & concludamus aliquando idest tandem eam ipsam idest tractum de ea. Q. Cai. fanni. & tu quinti muti: ego inquam idest dico uti epilogum omnia repetam ꝙ uirtus & id est simul conciliat idest coniungit & iure facit amicitias & cōseruat spu. eas. Enim quia conueniētia rerum est i ea scilicet uirtute stabilitas rerum est in ea & constantia est in ea que scilicet uirtus cum extulit se et ostendit lumen suum & aspexit agnouit idē idest cō simile lumen in alio admonet se ad id & accipit uicissim idest econtrario illud. s. lumen quod ē in altero: ex quo est ex qua re ardescit siue amore siue amicitia eorum utrunque em̄ tam amicitia q̄ amor est dictum ab amādo amare em̄ nihil est aliud nisi diligere eum ipsum quem ames: nulla indigentia. i. per nullam indigentiam & nulla utilitate quesita scilicet per te ab illo. Que tamen utilitas ipsa: idest sua sponte & efflorescit ex amicitia etiā si tu sis minus. i. non secutus eam. s. utilitatē hec. s. grauitate beniuolentia nos adolescentes idest cum essemꝰ adolescētes diximꝰ senes illos. s. notissimos. Lucium paulum. s. emilium Marcum catonem. s. maiorem uticensis

Parasiti
Thraso
Magnus
Ingens
Parasitus Milites. gloriosi.
Excors
Callida. assentatio cauēda est
Marci. ineptie
Exemplum in sulsum
AS.
Viriꝰ & ꝯciliat āicitias & conseruat.
Quid sit amare

Sed nescio quo pacto ab amicis perfectorum hoīm id est sapientum (de hac dico sapientia que uidet̃ in hoīm cadere posse) ad leues amicitias defluit oratio. Quamobrem ad illam primam redeamus eamq; ipsam cōcludamus aliqñ. Virtus inq̃. C. Fanni & tu. Quinti. & conciliat amicitias & conseruat. In ea est enim cōuenientia rerum in ea constantia. Que cum se extulit & ostendit lumen suū & idem aspexit agnouitq; in alio ad id se admonet uicissimq; accipit illud quod i altero est ex quo eorum exardescit siue amor siue amicitia utrunq; em̄ dictum est ab amando. Amare em̄ nihil aliud est nisi eumipm̄ diligere quem ames nulla indigētia nulla utilitate quesita. Que tū ipsa efflorescit ex amicitia etiam si tu eam minus secutus sis Hac nos adolescentes beniuolentia senes illos. L. Paulum. M. catonem. C. Gallum. P. Nasicam. T. Gracchū Scipionis nostri socerum dileximus. Hec etiam magis elucet inter quales: ut inter me & Scipionem. L. Furium. P. Rutilum Spu. Mumium. Vicissim autem senes in adolescentium charitate acquiescimus: ut in uestra ut in. Q. Tuberonis. Equidem adolescentis. P. Rutilii Virginii familiaritate delector. Quando quidem ita ratio comparata est uite natureq; nostre ut alia etas oria-

tur ex alia maxime quidem optandum est ut cum equa libus possis uiuere cum quibus tanq̃ e carceribus emis/ sus sis cum iisdem ad calcem (ut dicitur) per uenire. Sed quoniam res humane fragiles caduceq; sunt semper ali qui acquirendi sunt quos diligamus & a quibus diliga/ mur. Charitate enim beniuolentiaq; sublata omnis est e uita sublata iucunditas. Mihi quidem Scipio quãq̃ est subito ereptus uiuit tamen semperq; uiuet. Virtutē em̄ semper amaui illius uiri que extincta nō est nec mihi so li uersatur ante oculos qui illam semper in manibus ha bui sed etiam posteris erit clara & insignis. Nemo unquã animo aut spe maiora suscipiet, qui sibi non illius memo riam atque imaginem proponendam putet. Equidem ex omnibus rebus quas mihi aut fortuna aut natura tri buit nihil habeo quod cum amicitia. Scipionis possit comparari. In hac mihi de republi. fuit consensus. In hac rerum priuatarum consilium i eadem requie plena oblectatiōis fuit nunquã illum ne minima quidem re of fendi quod quidem senserim. Nihil audiui ex eo ipse q̃ nollem. Vna domus erat idem uictus iisque communis neque solum militia sed etiã peregrinationes rusticatio nesque cōmunes. Nam quid ego de studiis dicam cogno scendi semper aliquid aut discendi in quibus remoti ab oculis populi omne ociũ tempusque contriuimus qua/ rum rerum recordatio & memoria si una cum illo occidis set desiderium coniunctissimi uiri atq; amantissimi fer/ re nullo modo possem sed nec illa extincta sunt aluntur q; potius & augentur cogitatione & memoria. Et si illis plane orbatus essem magnum tamen afferret mihi etas ipsa solatium. Diutius enim in hoc desiderio esse non pos sem. Omnia aũt breuia tolerabilie esse debent etiã si ma gna sint. Hec habui de amicitia que dicerē. Vos autē hortor ut ita uirtutē locetis sine qua amicitia esse nō po test ut ea excepta nihil amicitia prestabilius esse putetis

Finis.

nondũ erat Caium gallum Publiũ nasicã .s. scipionē. Titũ gracchũ socerũ scipionis nři .s. amici. Hec ēt amicitia lucet ēt magis iter eq̃les .s. tpe .s. iter coeuos: ut iter me & sci. lu. furiũ & Publiũ rutiliũ. Spuriũ mumiũ. Aũt p sed: nos senes .s. effecti acquiescim ꝰ i chari tate adolescētũ ut i uestra charitate qua nos psequimur ut i quinti tuberonis supple chari tate. Equidē .id est ego qdē delector familia ritate Publii rutilii uirginii admodũ id est ual de adolescentis .i. adhuc. Quando qdem ra tio uite & nature nostre est cōparata ita: ut alia etas oriatur ex alia optandũ est quidem maxime ut possis uiuere .s. familiariter & iu cunde cũ equalibus id est coeuis aut contē poraneis tuis cum quibus sis emissus .s. i cur riculum uite tanq̃ e carceribus id est repa gulis materni uteri i quibus ut equi cursuri i carceribus detinentur donec signum datũ est nos usq; ad maturum partum conclusi su mus. Sunt autem carceres i hac significatio ne: ut seruio placet numero tantum plurali quasi arceres quibus equi arcentur ne ante si gnum datum cursum istituant (est ergo me/ taphora ab his) peruenere cum iisdem ad calcem id est ad finem cursus ut dr̃ .s. per me taphoram quandam Sed quoniam res huma ne sunt fragiles & caduce: acquirendi sunt semper aliqui quos diligamus & a quibus di ligamur Em̄ pro quia charitate .s. casto amo re & beniuolentia id est postq̃ sublata ē oīs iucunditas est sublata e uita scipio q̃q̃ est ereptus e uita subito idest subitanea morte: tamen uiuit & uiuet semper quidem id est certe si non aliis saltem mihi. Enim pro quia ego amaui semper uirtutem illius uiri: que .s. uirtus nec est extincta: nec id est & non ut uersatur ante oculos non mihi soli qui habui illam semper i manibus sed erit etiam clara & isignis posteris id ē post nos uenturis. Ne mo suscipiet id est attētabit oino aut spe ma iora q non putet memoriam: atq; imaginem illius uidelicet scipionis preponendam sibi uidelicet tanq̃ speculum & exemplar. Equi dem id est ego quidem nihil habeo ex omni bus rebus quas aut fortũa aut natura tribuit mihi quod possit comparari cum amicitia scipionis quia illa & maior & prestantior ē. In hac .s. amicitia scipionis fuit mihi consen sus cum eo de rep. In hac fuit mihi consiliũ rerum priuatarum .i. ad statum meum pertinentiũ. In ea fuit mihi reqes plena oblectationibus. ego nunq̃ offendi illũ ne qd est idem non etiam minima re quod quidem senserim. Et ego nihil audiui ex eo id est ex eius ore quod nollem. Vna domus id est domicilium & mansio erat nobis. & idem uictus: & is .s. uictus communis idest uulgaris & non ni/ mis exquisitus aut delicatus. Neque solum militia erat nobis communis sed etiam peregrinationes & rusticationes erãt cōes. Nam quid dicam ego de studiis cognoscendi & & discendi semper aliquid in quibus nos remoti ab oculis popu/ li contriuimus & absumpsimus omne ocium id est uacationem a publico munere: & tempus scilicet ocii. Quarum re/ rum recordatio & memoria si occidisset id est disperiisset una id est pariter cum illo scilicet scipione ego nullo modo pos sem ferre desiderium id est abscentiam & oblationem uiri coniunctissimi atque amantissimi scilicet mei: sed nec illa sci licet bona extincta sunt scilicet in momoria & aluntur potius & augentur cogitatione & memoria. Et si ego es/ sem orbatus: id est uiduatus aut spoliatus seu priuatus plane: id est omnino: illis scilicet bonis: & iucundis

Equaliũ societas optãda.

Sine charita te nulla uite iucũ ditas.

Scipio/ nis ami/ citie nil equan dum est

rebus tamen ipsa etas afferret magnum solatium. Nam ego non possem esse diutius: id est ualde diu i hoc desiderio. s. tam uehementi. Autem pro sed: omnium breuia. i. breui tempore durantia debent esse tolerabili: etiam si sint magna quibus dictis ponit clausulam q̄ perorantes id est finē orationis facientes uti solent dicens. Ego habui hec que dicerem de amicitia autem pro sed: ego hortor uos Fanni & sceuola: ut ita: id est eo ordine & gradu locetis uirtutem sine qua amicitia non potest esse: ut excepta ea. s. uirtute nihil: id est non aliquid esse prestabilius amicitia. Hec quoq; habui que i cuius operis expositionem adducerem.

Omi boni expositio. Constātia.

¶ Finis expositionum familiarum Iodoci Badii Ascensii i librum Ciceronis de amicitia.

¶ Sed nescio facta digressione ad ostendendam assentationem operi finem imponit epilogando que dicta sunt Ordo est sed nescio quomodo oratio defluxit ad leues amicitias ad assentationes i amicitiis que uere sunt. ¶ Que uidetur i hominem. ac si dicat de sapientia diuina aut stoica loquor. ¶ Ad illam primam. hoc est amicitiam sapientum que uere est. ¶ Virtus inq̄ epilogat: nam dictum est uirtus gignit amicitiam & eam conseruat. ¶ Constantia φ illud φ est i corde respondea uerbis. i. simul stantia non autem unum fiat & aliud dicatur omnia hec i uirtute sunt. ¶ Que cum se extulit. que. s. uirtus idest cum aliquis suam extrahit uirtutem: & lumen eius & eandem i aliquo alio perspexit ad illum amandum monetur. ¶ Vicissimq; accipit splendorem uirtus i alio existentis suscipit ex quo nascitur quidam ardor ut ames illum. ¶ Amor qui ab una nascitur. ¶ Eum ipsum quasi sine respectu alicuius utilitatis. ¶ Que tamen nascitur tum utilitas ex amicitia. ¶ Etiam si tu. i. q̄uis non sis cōsecutus amicitiam pp utilitatem: tamen dr utilitas i ipsa amicitia. ¶ Hac nos adolescentes. Cice. i arte precipit φ i epilogis sunt adhibenda exempla. quam rem hic Lelius obseruat exemplum em̄ est φ ipse existens adolescens amabat seniores non utilitatis causa. sed amicitie. ¶ Titum Gracchū qui erat Scipionis socer minoris. filiam eni suam dederat ei i uxorem que appellabatur Sempronia. Hoc. s. amare sit magis iter equales etate. ¶ Vicissim. q̄uis maior sit amicitia iter iuuenes: tñ & senes delectantur charitate & familiaritate iuuenū & econuerso iuuenes iucunditatē consequunt: ex senum amicitia: & sic amor uicissim oritur. Quoniā itaq; & i amicitia est conuenientia oim rerum & rō nature exigit & etates monent ideo acquirendi sunt equales. i. eiusdem etatis. ¶ Quibus cum i. cū quibus possis ad calcem peruenire. s. ad finem. ¶ Tanq̄ e carceribus metaphora sumpta ab equis currentibus: q si mul e carceribus. i. repagulis emittant: ut equaliter ad metam perueniant. ¶ Sed qm̄ res rō uite nostre ita cōparatur est ut alia etas oriatur & qa sic sunt fragiles res humane acquirende sunt q non diligant: & quos diligamus: qua beniuolentia sublata ois iucunditas aufertur. ¶ Eqdem uere Scipio mihi uiuit qa nihil φ humanum sit pōt ei cōparari. i. hac uere possum cōparare cū amicitia. Scipionis quia omne bonum cū ipso habui. Nam qd ego. ista quidem memoraui que mio ra sunt quid memorē maiora que nobis ignota sunt etiā se promittendo tacere: tunc dicit. & est occupatio color rhetoricus. ¶ Omnia aūt quid ad rem si diutius nō uiues dicet aliquis immo multū ad rem ait: quia oia breuia tolerari debent. ¶ Hec habui uos rogastis me: ut de amicitia aliquid scriberē & hec habui que dicerem his uobis dixi de amicitia. ¶ In fine aūt uos perhortor ut uirtutē ualde colatus. sine qua amicitia esse non pōt: ut ea uirtute exempta nihil amicitia prestabilius existimetis.

Vtilitas nascitur ex amicitia peruenire ad calcē metaphora a certamine curuli. Occupatio color. Omnia breuia toleranda sunt. Hortaē ut uirtutem colant & amicitiā

¶ Martini Philertici in Ciceronem de senectute commentaria.

MArcus Tullius Cicero lingue romane decus & splendor nō in eloquentia solū & omni bene dicēdi genere magno nostris adiumento fuit & sempiterne laudi. Verumetiam i oi parte philosophie tradēdis moribus & doctrinis. Suā autē hoc opere uitam silentio potius pretetire cōstitui. q̄ pauca de multis exponere: uel maxime cū eā ipsam ptractare alio loco decreui thusculanarū q̄stionū libris. Ceterū arbitror i hoc opere exponēdo poti⁹ aliqd de Attici uita eē dicēdū: ad quē ipsum dirigit de senectute uolumē & qualis sit h⁹ op'is titulus aperiēdū.

Marcus Pomponius atticus.

m Arcus Pomponius Atticus preclarus ciuis romanus fuit & rome perturbationibus multis igruētibus. Cinneis s. atq; Syllanis necessitatem i uoluptatem uertens athenas decessit ubi litteris grecis & bonis artibus insignis i eisdem euasit prestantissimus: unde Atticus cognomen accepit: ut romā reuersus est. Cōiunctissimus sane fuit & amantissimus ciceroni. qui ad eum non modo hoc opus sed cōplurimas scripsit epistolas: quod quidem uolumen quidam conferūt quod ad Atticum appelletur. Sed plura de uita huius non est opus scribere. Extant em̄ ornata uerba cornelii. nepotis autoritate dignissima: qui & uitam & Attici preclaros mores scripsit ad ungnem quare ad titulum progrediamur hic autem talis est. cato maior siue de senectute. i quo platonem imitatus est qui i aliquibus suis codicibus titulum consimilem scripsit idem alibi maiorem catonem autem dixit ad differentiam mioris quia duos constat fuisse catones fama & gloria celebres. Vnde iuuenalis. Tertius e celo cecidit cato mior enim ille maioris nepos fuit & Vticensis appellat⁹ ad Vtica aphrice ciuitate: ubi uitam cum morte commutauit: ne in cesaris seruitutem deueniret: Maior uero primum censorius a censura dictus est preclarus hystoriarum scriptor & orator optimus. Vnde ceteri catones originem duxerunt hoc modo: ut inquit Aulus Gellius de noctibus atticis. Duos ille cato qui & orator & censor fuit filios habuit ex matribus diuersis: & etatibus longe dispares. Nam iam adolescente altero matre eius amissa: ipse quoq; multū senex Solonis clientis sui filiam uirginem duxit i matrimonium: ex qua natus ei. M. C. Solonianus. hoc enim illi cognomentū fuit a Solone patre matris datū. ex maiore āt catōis filio qui ptor designat⁹ patre uiuo mort⁹ est: & egregios de iuris ciuilis disciplia libros reliquit nascit hic de quo querit. M. Cato. M. filius. M. nepos cui⁹ liber ita iscriptus ē. M. C. nepotis is uehemēs orator fuit multasq; oratiōes ad exemplū aui scriptas reliquit: & cōsul. Q. Martio rege fuit & in eo consulatu in aphricam profectus mortem obiit: sed is non (ut dixi) Catonis pretoris uiri qui se utice occidit: & quem Cicero laudauit in libro qui inscribit laus Catonis: pater fuit: nec enim quia hic nepos Catonis censorii ille uticensis ac pronepos fuit propterea necesse est hunc ei patrem fuisse. hic enim huius nepos cuius modo prolata oratio hec est: filium quidem maiorem Catonem habuit: non enim qui utice petiit: sed que cum edilis Curulus & pretor fuisset in galliam narbonensem est profectus ibiq; uictus uita functus est: ex altero uero censoris filio longe natu minore quem Solonianum appellatum dixi: duo nati sunt. L. Cato. & M. cato. is. M. Cato tribunus plebis fuit & preturam petens mortem obiit. ex eoque natus est: M. Cato pretorius qui se bello ciuili: Vtice interemit

cato maior. Cato minor. Vticēsis. Imitatio Platonica. Cato maior censoribus Catonianus. Marcus coneli⁹ nepos. Lucius cato.

184

Marcus Cato. prorius. Cesar duos anticatones scripsit.

exéplū quid ut.

ennius antiquissimus poeta. titus flāminius

Ascensius

et: cuius uita laudibusq; cum. M. Tullius scriberet pronepotem catonis censoris dixit fuisse: sed iter tot duo dicuntur fuisse. catones maior & mior cebertimi uiri: pro quorum laudibus duo uolumia cicero fecit: hoc quod de senectute ad catonem maiorem i quo ipsum de senectute disputantem iducit. Alterum uero quod de minoris catonis. s. Uticens laudibus extat contra cesarem. ad ipsum catonem pro quo quidem. C. cesar libros duos edidit illius uituperatione plenos & hos anticatones appellau: de quibus iune. mentionem fecit ut duo cesaris anticationes. C. De titulo satis dictum est. igitur: expositionem aggrediamur: qua pro re sciendum a scriptura sumpsisse principium. Legimus enim i arte cum honestum genus cause fuerit: posse uel uti uel non uti principio: hoc est exordio. Si uti principio uolemus: a lege a scriptura z ab aliquo firmissimo nostre cause adiumento principium (hoc est initium) capere oportebit quod quidem ciceronem hoc loco fecisse uidemus a scriptura eni assumpsit initium siue ab exemplo. Est em̄ exemplū ut a cice. diffinitum est alicuius dicti aut facti cum certi autoris nomine positio. Sumpsit autem ab hoc Ennio: de quo sic pauca dicemus ad rem pertinens erit facta digressio. Ennius autem ut alii uolunt Rudiarum: at ut alii Tarento ciuitate fuit oriundus: antiquissimus quidem poeta: uir profecto bonus & magne fidei: sed parue rei idest scientie fuit: quod ipse meminit haud magna cum re sed plenus fidei sum uerum illis temporibus sapientissimus est habitus: fuit autem Ennius tanta beniuolentia Aphricano coniunctus ut corpus eius i corneliorum monumento Scipio ipse recondi uoluerit quod meminit hieronymus in libro de temporibus Eusebii. Ennius poeta & septuagenario maior articulari morbo periit: sepultusq; i Scipionis monumento uia appia iter primum ad urbem miliarium. Quidam ossa eius Rudias ex ianiculo translata affirmant. Ennius ergo hec tria carmina: que sibi pro principio fecit Tullius ad Tytum flaminium scripsit familiarem suum. Hic uero (ut scribit Plutar. grecus ille preclarus Troiani magister cui res Romane plurimum debent.) Cuius romanus fuit illis temporibus imperator militie: que ea quidem tempestate magno dolore affectus erat eo q̄ frater eius itemperatā. uitam sena tu a Censorio Catone priuatus fuit: quem postea talibus uersiculis consolatur. O Tite &c.

¶ Sequuntur eiusdem annotationes in Catonem maiorem seu librum de senectute eiusdem Ciceronis.

O Tite si quid ego adiuto &c. Tametsi hic liber ante superiorem ut i illius prefatione patet compositus est: ista tamen ratione eum sequitur i legendo. Nam quemadmodum post officia uniuerso hominum generi prescripta bene secutum est opus de amicitia: ut gregium i amico colendo significetur officium: ita nunc quia inter amicos ex officio uiuentes in extremam usq; uitam est charitatis cōiunctio: bene sequitur de senectutis onere si quod haberet consolatio. Affatur autem i prefatione Cicero titum pomponium atticū iisdem uersibus quibus Ennius Titum flaminium consolaturus cum frater lucius Flaminius: ut Cato dicet in hoc opere post rubricam. sequitur tertia &c. Hic autem dict⁹ est Marcus Titus Pomponius. Atticus ubi Marcus propium est nomen & martio tamē uirtute inditum. Titus prenomen a tutando natum z unde ingentes titos dicit Persius & Pomponius cognomen quia cognitionis & familie nomen. Atticus agnomen ex euentu impositum q̄ atticam eloquentiam reportauerat ut hic Cicero innuit. Ceterum quia omnia in comentariis graphice declarantur satis instituto meo fecero si ordinem contexero Hoc tamen premittam propter carmen melius legi precii: q̄ premii. Accipitq; precium ut a comico ego precium obstultitiam fero: dicit itaq; Ennius. O Tite flamini si ego adiuto supplete quid z idest in aliquo ue pro uel leuasso: idest leuem facio & immi nuo curam que coquit nunc te & uersat te existens fixa sub pectore z idest in precordiis. Et qua: scilicet cura tu depremeris: idest deiiceris & deorsum premeris: hoc est demisso animo sis ec quid z idest ecce quid precii: scilicet laboris: idest quid premii erit mihi. Et si atticus querat. Ad qui mihi hec carmina scribis Cicero. Respondet non abs re: licet enim: idest licitum est mihi. o attice affari: idest alloqui te iisdem uersibus z qbus ille uir: idest notissimus. s. Ennius haud cum magna re. i. supellectile rerū diuitiarū: sed plenus fidei. i. fidelitatis affatur flaminiū. s. Titum a senatu deiectum quāq̄ cetera: aut certo

M.T.C. Cato maior. Vel de Senectute: ad Titum Pomponium Atticum prefatio.

O Tite si quid ego adiuto curam ue leuasso. Que nunc te coquit & uersat sub pectore fixa: & qua deprimeris ec quid erit precii. licet em̄ uersibus iisdem mihi affari Attice quibus affatur flaminium ille uir haud magna cū re. sed fidei plenus q̄q̄ certe scio non ut flaminiū sollicitari te Attice sic noctesq;. diesq; Noui enim moderationem animi tui & equitatem. Teq; nō cognomē solū Attheīs deportasse: sed humanitatē & prudentiā intelligo. Et tamen suspicor iisdem rebus te: quibus incipsum interdū grauius cōmoueri. Quarū conso

latio & maior est & in aliud tēpus differenda. Nūc autē mihi uisum est de senectute aliqd ad te scribere. hoc em̄ onere (ꝙ mihi tecum cōmune est) aut iam urgentis: aut certe aduētantis senectutis & ter meipsum leuari uolo Et si te quidē id modeste ac sapienter (sicut oīa) & ferre & laturū eē certo scio sed mihi (cū de senectute aliqd uellē scribere) tu ocurrebas dignus eo munere: quo uterq; nostrū cōmūiter uteretur. Mihi quidē ita iucūda huius libri confectio fuit: ut non mō oēs absterserit senectutis molestias sed effecerit mollē etiā & iucūdam senectutē.

scio o Attice te non sollicitari sic noctes & dies ut flaminium: idest quemadmodū: aut quantum audiui flaminium sollicitari. Noui enim moderationem & equitatem. i. equanimitatem animi tui. & itelligo te deportasse Athenis non solum cognomen: ut Atticus dicaris: sed etiam humanitatem & prudentiam. & tamen suspicor te commoueri iterdum grauius iisdem rebus quibus meipsum: scilicet noui commoueri: idest c tyrannidem Cesaris & desolationem reipublice Dico: scilicet noui: quia non suspicatur: sed certo scit quibus rebus ipse commoneatur. Quarū. s. rerū ꝯsolatio ē: & . i. simul maior q̄. s. q̄ hoc codice possit explicari: & differēda i aliud tēpus. Aūt ꝓ sed uisum ē nihil. s. utile. scribere nūc ad te alidq de senectute Em̄ ꝓ qa ego nolo & ter meipsum leuari hoc onere senectutis aut urgētis i ā aut certe aduētātis: ꝙ. s. onus senectutis ē mihi ꝯmune tecū Et si. i. tamet si scio certo. te quidē. q. d. ut de me nihil affirmē & ferre. s. nūc & laturū eē. s. i posterū modeste ac sapiēter: id. s. onꝰ senectutis. Sed cū ego uellē scribere aliqd de senectute: tu occurrebas mihi dignꝰ eo mūere quo uterq; nrm uteretur ꝯmuniter: idest ut re ꝯmuni. Quidē: idest certe confectio huius libri fuit mihi ita iucunda. ut non modo: idest non solum absterserit oēs molestias senectutis: sed etiā effecerit senectutē mollē. i. ñ durā & facile tolerabilē: & iocundā. ꝙ adhuc plus est.

Tite si quid ego adiuto. Adiuto frequentatiuum a iuuo iuuas ab ultimo supino formatum mutatione u i o. Et sciendum sane ꝙ omnia frequentatiua prime coniugationis seruant significationem primitiuoꝝ: tamesi quedam ex his i alium sensum trāsire uideantur: traho tracto cogo cogito dico dicto habeo habito: ut Vergi: atq; humiles habitare casas & figere ceruos. ¶ Cura quasi cor urens appellantur: quam greci μελεδονα dicunt μελη membra εδεσθαι corrodere: ꝙ corrodat membra ꝙ uocabulum exponens inquit ille. Que nunc te coquit i. urit unde interdum cura. amorem significat: ut Vergi. i. iiii. At regina graui iamdudum sancia cura. Leuasso antiquum uerbum desideratiuum: ut amasso capesso. ¶ Deprimeris urgeris: a premo compositum. Ec pro ecce apocope est. ¶ Premii legitur & precii. Ec pro ecce apocope est. ¶ Premii legitur & precii: sed melius premii nisi ponatur premiū pro precio: ut Sal. i iugurtta. Vicit tamen i senatu pars illa que uero precium aut gratiam anteferebant precium enim illud proprie est ꝙ re empta datur. ¶ Licet enim sequitur Tullius Licet: hoc est possum iterdum. Licet significat tametsi & tunc quia coniunctio. Attice. M. pomponi: ut diximus suum cognomen est atticus nomen. Marcus cognomen etiam pomponius. nam a sua familia pomponia uocabatur. Dictus enim Atticus ab athenis: que etiam Attica ab regina quadam attici uocitata est sicut Athene ab athene. i. minerua: que & suum imposuit nomen. ¶ Flaminium principem Romanum: de quo diximus. qui uiam strauit rome & suo nomine flamineam cum re. i. non magna cum sapientia doctrina. ¶ Plenus fidei. i. amicitie & bonitatis. Fides enim ut Cicero in libris de officiis primo docet de dictorum conuentorūq; constantia Dicta autem est fides. ut Nonius ait ꝙ fiat ꝙ dictum est. Plenus autem & cum ablatiuo & cum genitiuo iungitur. Iuuenalis Plena ipso Teren. Plenus sum rimarum. ¶ Sollicitari angi dolore: unde sollicitudo dicta est id est anxietas. Afficiebatur eni atticus magno dolore. tum propter rempu. occupatam. tum propter perturbationes multas: tum propter fratrem teremptum sororum sui qui Cinte is perturbationibus fuit occisus: quia Cinna socer Cesaris fuit: & cauendum est ne sollicitum pro diligente dicemus ut pleriq; dicunt cum anxium significet: ut Cicero Sollicitus equidē eram de rebus urbanis. Oui. Res est solliciti plena timoris amor. ¶ Noctesq; diesq;. i. semper & honestius est loqui per accusatiuum q̄ ꝙ ablatiuum. ut i libro de officiis. Annum iam audientem Cratippū. Facimus & preterea i hoc dfiam q̄ñ quidem cū dicimus per accusatiuum tempus itegrum & continue significamus cum uero per ablatiuum tēpus itermissum ut hoc anno studui & per hunc annum studui. Moderationem. ꝙ bene scias moderati i rebus aduersis & secundis & a modo hoc est mensura nomen accepit unde captat beniuolentiā: ab eoq; captatur si eos qui audiūt laudamus ut ipse i rhetoricis docet si res eorum fortiter mansuete sapienter magnifice iudicatas proferemus. ¶ Equitatem tolerantiam significat enim equitas duo iusticia ut prestantissimus equo: & tolerantiam: ut equo animo tuli. i. forti & patienti. Cognomē ꝓprie dixi: q̄uis aliter uideat nā cognomē agnomē & nomen i hoc discrepāt: ꝙ cognomē ē a generatione & a familia: ut Cornelius Agnomen ab euētu rei: ut Scipio aphricanus ab Aphrica supata agnomenē sortitus: & sic atticus esset agnomē pōpeius ut ñ cognomē. Sed Tul. respexit tēpus futurū sue cognationis ꝙ posteri omnes illius attici sunt cognominati: sicut Vergi. cui nūc cognomen Iulo addit: itaq; pricipiū ab attico. nomē uero ē ꝙ a parētibus iponitur pueris: ut Sci. ut Marcus. ¶ Hūanitata dupliciter itelligit est em̄ primo humāitas moꝝ suauitas dexteritas: & aptitudo & ipsa ai māsuetudo quā πρατοτυσ greci dicūt scdo significat doctrinā & disciplinā. ¶ Iisdē rebus. s. statu reip. & ꝑturbatiōibus multis i ciuitate. ¶ Grauius molestius ut q nūq̄ grauē tibi senectutē esse senserim. Cōsolatio. doloris diminutio q̄ dicūt παραμυθιαν greci. ¶ In aliud tempus q̄a alias de rebus istis ꝑditis publicis & priuatis doloribus ꝯsolatione afferemus. De senectute. docilē faci: auditorē q̄a sūma cause breuiter exposuit. ¶ Hoc em̄ onere attētū reddit auditorē Atticū q̄a oñdit se eē dictarū de rebus q̄ ad eū ipsum q audiuit ꝑtinet. s. quō leuare possit onera senectus: & hoc mō subiūgit utilitatē peris. scdo cōmēdationes ꝑhie q̄ est illa q̄ dat medicinā. i. ꝯsolationē senectutis tertio & ultimo tertius opis huius formā & modū ueluti maiorē Catonē iduxit disputātē de senectute: quia ut ait Nonius Marcel. Senes oibus sunt tedio & odio. & ab onere dr̄ oneratus. Honustus uero ab honore: & in hoc differunt quod oneratus

Martini phil es uci.
EXPO
Adiuto
Attēde regulam
Cura.
Leuasso
Atticus agnōen
Marcus nomen.
Fides quid sit.
Plenus.
Sollicitus
Nota bonam differentiam.
Moderatio.
Eqtas
cognomen
Agnomen
Consolatio
Docilē reddit & attentum.
Onus.
Honustus: & oneratus differūt.

est qualicunq; depresus onere iquit seruius. Honustus uero cui unus ipsum honori est ut si quis spolia hostium ferat: sed oneratus non aspirat: quia ab onere: uenit honustus aũt quia ab honore descẽdit retinet a spirationẽ. ¶ Vt gẽtis. tanq̃ ad tẽpus presens. est em̃ urgere premere. ¶ Aduentãtis futurũ: quia nõ est pñs: sed futurũ illud ꝙ aduentat: qua si pñs & future senectꝰ onere: & usus est frequẽtatiuo: ut ai celeritatẽ oñderet cito em̃ pede labit̃ etas: sic Seneca i her. furẽte rota ꝑcipitus uertit̃ anni. ¶ Hora. Heu posthume. posthume labunt̃ anni: & nihil est annis uelocius. ¶ Et meipsum addit ipsum qui solet mederi aliis & dare cõsilia & remedia seipsum etiã uelit & sciat curare ne uideat̃. Sicut iquit Sulpitius. ille imitari malos medicos: qui i alienis morbis se ꝓsitẽtur tenere medicine sciam: & seipsos curare nõ pñt. ¶ Modeste moderate q̃tum ab itolerabilia mala. Et sapienter q̃tũ ad mala toleranda q̃ sapiẽter scit tolerare. Duo em̃ sunt genera maloꝝ. Vnũ itolerabile: qđ tu modice fers. Alteꝝ tolerabilie. qđ sapiẽter toleras. ¶ Certo scio libẽtius Cice. hac utit̃ locutiõe: q̃ qui dicit certe scio. ¶ Vellẽ. i. eligerẽ nã uolũtas est alicuius rei faciẽde electio. ¶ Occurrebas i mentẽ uẽiebas sed occurrere plura significat & est iterdũ obuiare. Iuue. Occurrit matrõa potens que molle calenũ porrectura uiro. s. & ẽ obstare ut Persius. Veniẽti occurrite morbo. ¶ Iucũda cũ uoluptate fructuosa dicta aũt iucũda a iucũdo: ñ a iocãdo & q̃a magna erat affinitas iteru & o dr̃ iocũdus iocunda iocundũ & iucũdus iucũda iucũdũ. & differt ab ameno. quia amenus ẽ uoluptuosus sine fructu dictus ab a ꝙ est sine & munere: & cũ diphthongo scribit̃. quia u fit ex oe facitu sicut ẽ apud grecos ꝙ œ facit eu Festus tũ iquit amena esse loca. que ad se amanda alliciant & trahant.

Incũdꝰ Iucũdus dr̃ Amenus Amena loca. Ascẽñꝰ

¶ Nunq̃ igit̃. Quia p̄hie studio ad senectutis onꝰ leuãdũ iuenerat: apte ad eius laudationẽ ꝓgredit̃ dicens. Igit̃ q̃a ista ex p̄bia dicuntu. I philosophia nunquam poterit laudari satis digne cui. s. p̄hie moralis qui pareat. i. obediat possit degere: idest deagere & deplere omne: idest totũ tẽpus etatis sine molesta. Sed de ceteris. s. cõmodis philosophie &. i. simul diximus multa & dicemus sepe multa. Vero ꝓ sed nos misimus ad te hũc librũ de senectute aũt pro sed tribuimꝰ oẽm sermonẽ. i. disputationẽ nõ titono (quẽ fabule antiquissimũ fuisse fingũt ita ut i cicadã pre senio uerteret. Vnde flaccus. Longa titonũ minuit senectus: ut. i. quẽadmodũ Aristochius sup. fecit i eo libro quẽ de senectute scripsit ne parũ autoritatis esset i fabula. i. si fabulosa amiscerẽ ut ille: sed tribuimꝰ sup. sermonẽ Marco Catoni seni: non igitur uticensi: qui. i. ideo ut oratio haberet maiorẽ autoritatem. Apud quẽ: idest i cuius colloquio nos facimus leliũ scipionẽ amicos iter se sapiẽtissimosq; uiros admirãtes ꝙ is. s. cato ferret tã facile. i. tã patiẽter senectutẽ: & fecimus eũ. s. Catonẽ rñdentẽ. iis. s. Scipiõi & Lelio. Qui si uidebit̃ disputare eruditius q̃ ipse. i. dũ ex ꝓpio iuncto loq̃ret̃ i libris suis attributo. i. uolo attribuas lfis grecis: quaꝝ cõstat eũ fuisse perstudiosum. i. ualde studiosum i senectute. q. d. ne putetis ꝙ contra decorũ ꝑsone fecerim plus eruditiõis illi tribuas i disputatione quã apud me habet q̃ i libris ꝓpriis. ¶ Sed quid opus ẽ sup. dicere plura. q. d. nihil Em̃ pro q̃a: sermo ipsius Catonis explicabit: iã. i. proximo lib. oẽm sentẽtiã nostrã de senectute. ¶ Nunq̃ igit̃. cõmendatio philosophie: que medeiũ mõ senectuti: sed omibus doloribus & morbis dicta p̄hia ꝙ amica sit sapiẽtie. Hãc uero latini studiũ dicũt sapie Cice. i. ii. de officiis nihil aliud est philosophia si iterpretari uolumus: q̃ studiũ sapie. Itẽ i ꝓhemio tusculanaꝝ q̃stionũ studio sapiẽtie que p̄hia dr̃ cõtinet̃: que quidẽ p̄hia triplex est: una que facit hoiem doctũ quã greci. φυσ Κιν nfi naturalẽ appellãt: alterã que reddit hoiem politũ bñ & loquẽtẽ: que apud grecos & apud latios rõnalis nũcupatur: q̃ habet grãmaticã dialecticã & rhetoricã tertia uero reddit hoiem bonũ & bene opantẽ: quã greci. ηθιΚιν nostri moralẽ nocãt. Sed de ceteris diximꝰ multa sepe dicemꝰ uerba dixit Cic. se multa dixisse de ceteris rebus nã multa extãt ꝑclara & admirãda uolumia q̃ multũ ligue latie cũctoq; humão gñri ꝓ sunt: i q̃bus mores hominũ iuuenũq; senũ rerũ ceteraꝝq; oim doctrina tractat̃. ¶ Hũc librũ hoc dicit de ceteris rebus multa diximus: sed nõ ad te: hũc ãt librũ misimꝰ ad te de senectute. ¶ Oẽm ãt sermõem bẽiuolẽtiã captat ab aduersario: & a rebꝰ ipsis ꝙ facimꝰ q̃ñ nr̃am rẽ laudãdo tollimꝰ aduersarioꝝ uero ꝑ ꝯtẽptionẽ deprimimꝰ. ¶ Nõ titono sed catõi titonꝰ ãt Laomedõtis filiꝰ fuit: q cũ magnãimꝰ eẽt: ne dõ toi pesceret ꝑfectꝰ ẽ i oriẽtẽ: ubi seius amore capta aurora eũ duxit i maritũ: & i celũ leuauit cũ q̃ titonꝰ lõgo tꝑe dr̃ uixisse: adeo ꝙ ꝑ lõgã etatẽ fingũt poete i cicadã esse mutatũ Horatiꝰ. Lõga Titonũ minuit senectꝰ quẽ Aristochius i suo libro iduxit disputãtẽ de senectute. Aristochius em̃ orator fuit i Chio isula & ciuitate natus. ¶ Ne parũ autoritas eẽt i fabula: q̃a ꝙ de titono dr̃ fabulosum ẽ. s. i cicadã eẽ mutatũ: & aurorã habuisse uxorẽ q̃a aurora nihil est aliud nisi splẽdor solẽ ꝑcedẽs: & i cicadã eẽ mutatũ: natura ñ patit̃ hũana: sed ueritas hec est ꝙ titonus i oriẽtẽ iuit & ibi splẽdidissimã reginã accepit uxorẽ: cum q̃ usq; decrepitã uixit etatẽ: & q̃a i senibus nihil aliud nisi uerbum remãeat: ideo i cicadã dr̃ esse mutatũ q̃ cantando uitã finiuit. In hoc itaq; ꝙ fabulosum: est Aristochium Cicero noluit imitari sed i ceteris bene secutus est eum. ¶ Maiorẽ autoritatem: est autẽ autoritas sententia imitatione digna bene disputãte Cato maiorem autoritatem

M. Philetici ex põ. p̄hie partitio.

Titionꝰ Laomedõtis filiꝰ aristochius

Allegoria fabule.

Cicada cantãdo uitam finit.

Autoritas catonis uerba pro oraculis habebãtur.

Nunquam igitur satis laudari digne poterit philosophia: cui qui pareat omne tempus etatis sine molestia possit degere. Sed de ceteris. Et diximus multa & sepe dicemus: Hunc uero librum de senectute ad te misimus omnem autem sermonem tribuimus non Titono ut aristochius, ne parum esset autoritatis in fabula: sed. M. Catoni seni quo maiorem autoritatem haberet oratio apud Lelium & Scipionem fecimus admirãtes ꝙ is tam facile senectutem ferret iisq; eum respondẽtem. Qui si eruditius uidebitur disputare quã consueuit ipse in suis libris, attributio grecis litteris quarum constat eum perstudiosum fuisse in senectute: sed quid opus est plura: Iam enim ipsius Catonis sermo explicabit nostram omnem de senectute sententiam.

habet oratio cuius uerba ut ait Plinius i naturali hystoria:pro oraculis apud Romanos habita sunt qui et dr tria i se ha buisse preclara:q summus orator summus senator summus iperator fuit & quorũ et recte adiungere possumus:q sum mus & optimus paterfamilias fuit. ¶ Leliũ & scipionẽ unũ par amicorũ & singulare:sicut Pilades & orestes Apud gre cos. Lelius enim fuit Romanus adolescens preclarissimus Scipio itẽ romanus & ille minor pclarissim⁹: qui carthagi nẽ funditus deleuit. Multi enĩ fuerunt Scipiões:sed duo potissimũ:& hisce libris a Cicerone memorati. Ille at prim⁹ Sci pio Cornelius Aphricanus maior dictus. qui Carthaginẽ populo romano tributariã fecit. Secund⁹ uero qui hoc in ope inducit ad loquẽdũ Scipio Corneli⁹ Emilian⁹ Aphrican⁹ minor est appellatus. ¶ Admirãtes admirãmur enĩ uirtutes & hoies uirtute pditos. ¶ Miramur ãt opa:& menia:artes:domus:tẽpla. ¶ Qui si eruditus uidebit disputare. q̃si tacite Tulius rñdet q̃stiõi:quia autores oẽs suis opibus decorũ seruare debent loquentiũ personarũ hoc est q quisq; pro sua charitate loquatur unde dicit Horatius in arte poetica. Intererit multũ Dauus ne loquatur an herus. ¶ Maturusue senex &c. q Cato loquat polite & ornate & erudite i hoc opere non cõuenitet. quia Cato si doctus quidem est & peritus qui plura ↄposuit uolumina:ut de originibus agricultura & aliis rebus:sed nõ politus & ornatus:& nesciebat quidem limã Cice. Verũ nõ dici Cice. q effectus est politus & eruditus ex litteris grecis quibus põt optime iã ornata & polita uti oratione in hoc opere de senectute. Constat etiã catonem iam senem perstudiosum fuisse litterarum grecarum i Vir eruditus inquit:ut tacite seipsum cõmendaret hac figura dicendi. Scimus enim non catonem sed ipsum Cice. uerba fa ctarum. ¶ Disputare. tractum uerbum ab arte putationis qua superflui rami:& sarmenta amputantur:sic in sermõibus superflua uerba dimittuntur:& bona cum ratione dicta tenentur:unde dicta est disputatio : que est docta & emendata & polita & erudita elocutio. ¶ In suis libris de originibus & agricultura & aliis in quibus docte dicit: sed non polite & erudite. ¶ Perstudiosum:ualde studiosum adeo ut in concilio & in scena grecos legerit libellos. Studium autem est quedam uoluntas & animi applicatio ad aliquid per agendum. ¶ Sed quid opus est plura. facit fidem dicendi. Cice. & sermonem committit Catoni de senectute disputanti:& ipse interea dormiet Cice. Sed sane faciendum hunc librum a multis dialogum appellari:ut plutarchus interdum dicens. Dictus uero dialogus est. απο του διαλεγεσθαι q plurimum ibi sit sermo & disputatio non solum duorum:ut quidam dicunt litterarum grecarum expertes. Valde enim er rant. qui a dialogos dictum putant.

Mirorac minor dicit. catonmul ta cõpo suit uolu mina. Cato se nex gre carũ litte rarũ studi osus. Libri ca tonis. Studiũ Dialog⁹ a multis appellat. Vnde di citur dia logus Ascensi⁹ hic liber

Dialogus. Pu. Scipio. Cor. Lelius. Cato interlocutores. loquitur Scipio.

SEpenumero mirari soleo. Cum hoc. C. Lelio cum ceterarum rerum tuam excellẽtem. M. Cato perfectamq̃ sapiẽtiam. tum uel maxime q senectutem tuam nunq̃ tibi grauem esse senserim. Que plerisq; senibus sic odiosa est ut onus se ethna grauius dicant sustinere. Cato. Rem haud sane scipio & Leli difficilem admirari uidemini. quibus enim nihil opus est ipsis ad bene beateq; uiuendum. iis omnis grauis est etas. Qui autem omnia bona a seipsis petunt:iis nihil potest malum uideri quod nature necessitas afferat. Quo in genere imprimis est senectus quam adipiscantur omnes optant:eã demq; accusant adeptam (tanta est inconstantia stulticia atq; peruersitas) Obrepere aiunt etiã citius q̃ putassent. Primũ quis coegit eos falsum putare. Qui enim citius adolescentie senectus quã pueritie adolescẽtie obrepit? Deinde qui minus grauis esset iis senectus si octingentesimum annum agerent q̃ octogesimũ. Preterita eni etas (q̃uis longa) cũ effluxisset nulla consolatione permulceri posset stultam senectutẽ. Quo circa si sapientiã meã admirari soletis (q̃ utinã digna esset opinione uestra) nostroq; cognomie i hoc sumus sapiẽtes q naturã optimã ducẽ tã

S Epenumero quemadmodum dixerat Cicero se facturum loquuntur cum catone scipio & Lelius de senectute unde dicit scipio Ego o marce cato soleo mirari sepenumero cum hoc scilicet presente amico meo Cato lelio cum scilicet ita sit quod mirari soleam excellentem & perfectam sapientiam tuam: cetararum rerum:idest in ceteris rebus: tum scilicet uerum est q mirari soleam uel maxime q nunq̃ senserim senectutem tuam esse grauem tibi. idest quod senectus tua ut sensi nunq̃ fuerit tibi grauis idest molesta. Que scilicet senectus est ita odiosa : idest molesta & odio habita ut dicant se sustinere onus grauius ethna:idest monte illo sicilie:qui secundum Vergi. eneid. iii. impositus est encelado unde dicit. Fama est enceladũ semiustũ fulmine corpus. Mole hac torqueri &c. Ad q̃ cato respondet. O scipio & leli uos uidemini admirari rẽpublicã haud idest nõ sane: idest ualde difficilem. Enim pro quia omnis etas est grauis: idest molesta iis sop. duntaxat quibus nihil opis:idest facultatis inest ad uiuendum bene & etate. Autem pro:sed nihil potest malum uideri q necessitas nature afferat nihil dico potest uideri malum iis qui petũt omnia bona a seipsis idest qui habent omnia que bona putant in seipsis posita ut bias ille dicebat : & Maro in uiro bono nobis scripsit ualde & illud. Nec te quesiueris extra. In quo genere:scilicet necessitatis nature est senectus in primis. i. precipue quam scilicet senectutem:omnes scilicet homines optant ut adipiscãtur:& omnes accusant idest damnant eandem adeptam : idest acquisitam : tanta inconstantia stulticiaq; peruer

Cato sapi tus dice batur.

q̃ deum sequimur eiq; paremus a quo non ue:issimile ē cum cetere partes etatis bene descripte sint extremum tanq̃ inerti poeta esse neglectum. Sed tamē necesse fuit esse aliquod extremum: tanq̃ in arborum baccis terreq; frugibus maturitate tempestiua quasi uictum & caducū quod ferendum est moliter sapienti. Quid enim ē aliud gigantium more bellare cum diis nisi nature pugnare. L.

Quid sit gigantiū more pugnare

In quo sapiētes dicuntur.

sitas ē:scilicet in hoibus. Primū. s. stulti sūt. Nā quis coegit eos putare falsum. s. φ senectus nō tā citio obreperet uñ admonet amasius poeta:dicēs. Iā subrepet iners etas nec amare licebit dicere nec cano blādiuas capiti. Et iuuenalis. Subrepit eni nondū itellecta iuuentus. Eni pro quia:qui. i. i quo obrepit. i. tacite itervenit senectus citius adolescētie. i. etati quo adolem⁹ & crescim⁹:nam oino distiguit eā a iuuēta:q̃ adolescētia obrepit pueritie. q. d. i nullo. Et ita si nō querūt se factos & pueris adolescētes:nō debēt queri si ex adolescētibus facti sunt senes. Deinde φ tā cito querunt senectutē obrepere & ita molestiorē esse dicunt errant:nā que. i. i quo esset senectus minus grauis. i. molesta & iportabilis iis. s. qui de ea q̃ sunt si ageret ānū octingentissimū q̃. s. modo ubi agūt octogesimū. q. d. i nullo:imo multo grauior esset & ita quāto citius aduenit tāto minus grauat. Eni pro quia etas p̄terita quāuis. i. quātūuis lōga cum. i. postq̃ effluxisset. s. illis iprouidis nulla. i. ñ ulla nō posset pmulcere. i. mitigare & placare senectutē stulta:ulla cōsolatiōe. Quo circa & Scipio o Leli si soletis admirari meā sapiētiā:q. s. sapiētia utinā esset digna opiniōe uestra & cognomine nostro:quia Cato dr̄ quasi catus. i. prudēs & circūspectus nos sumus sapiētes i hoc φ sequimur naturā:scilicet a deo institutā optimā ducem: tanq̃ deū:quia quecūq; a deo sunt ordinata sunt:sicut cursus nature quē deus dirigit & paremus ei. s. nature a qua cū cetere ptes etatis siue bene descripte. i. ɔstitute nō ē uerisimile extremū. i. finē etatis:hoc ē senectutē ē neglectū tanq̃ ab inerti poeta:qui cū arte careat & solo ipetu ingenii ad carmina feratur pricipia iterdū bona facit. sed finē ponere nescit uñ flaccus i arte. Infelix operis summa:quia ponere totū nesciet sed tñ quāuis obmurmurāt nec esse fuit esse aliquod extremū. s. in etate:quasi uictū. i. incuruatū & flexū & caducū. i. spōte decidentē maturitate tēpestiua. i. suo tpe aduentante tanq̃ in baccis. i. fructibus minutis sparsim nascentibus arboꝝ ut oliuaꝝ:cornorū & similiū in frugibus terre:ut sunt legumina & frumentum:quod ferendū. i. patiēdū est molliter. i. dulciter & patienter sapienti. Eni pro quia quid est aliud pugnare cum diis more gigantium ut dicunt fabule:nisi repugnare nature. q. d. nihil. Vnde Lelius.

Natur̄ pugnare et bellar̄ cū dīis.

Epenumero. Incipit dyalogus i quo primū Scipio Catonē alloquit̄. ℂ Cū & tū hoc est partim:que particule ita discrepāt:φ cū sp preponitur & tū postponit̄:& cū generali cā iungit̄:tū uero particulari:ut in hoc loco cū & tū dicimus qñ partes sunt dispares:ut cū lucro:tū uirtute studio operā damus:tūc uero cū: & tum dicimus qñ pares sunt partes:ut cū Vergilio tū Ciceroni operā demus. ℂ Sapiētiā ē eni a Cice. in. ii. de officiis diffinitū. Sapiētia ē diuinarū humanarūq; rerū qbus he res cōtineant̄ scia. ℂ Senectutē qm̄ ois disputatio de senectute futura est:quid senectus est & uñ dicat̄:nō debemus ignorare. Est āt senectus sexta etas hoīs dicta a senario numero:uel ut alii uolunt a sentiendo:φ in ea sensus defficiant. ℂ Prima etas quidem incipit ab infantia que durat usq; ad septimum annum dicta a nō fando:quia homo i ea fatetur:aut si fatur iperfectus est sermo. Secunda ē pueritia: cuius pars ē pubertas & durat i masclis ad quartūdecimū annū. i feminis aūt ad tertiūdecimū annū:qa femine citius maturescunt & citius deficiunt:qa ut dicit natus. Que tardus crescunt diutius durant. ℂ Tertia ē adolescētia ab adolesco dicta id aūt est cresco. Iuuenta ē quarta. Virilis etas quita. Senectus sexta:que etiā seniū appellatur cuius pars est decrepitus. Etas uero ab euitate p sincopā:hoc est cōcisiōe dicta est. Euitas aūt ab euo:φ quidē a greco uenit αιων ideo etas p dipthongon scribitur. Grauē molestā:ut Nonius Mar. exponit hūc textū allegans. Grauis aūt multas habet significatiōes ut idē iquit. ℂ Plerisq; multis uel aliquibus. Odiosa. tediosa unde etiā Nonius seniū esse tediū & odiū dicit: adeo φ plerisq; senes ita dicunt. Fit senectus ipsa morbus ē. Ethna mons i medio Sicilie que cū dipthongo & sine aspiratione scribit̄. ℂ Rē haud sane difficile:ergo facile Ca. respōdeo est cuius talis sententia est:φ res quā ipsi difficilē admirāt̄ & putant facilis ē uiris uirtute preditis & obtemperātib⁹ ratiōi. & difficilis & grauis illis q nulli sunt obtēperantes rōni & hebetes sunt stulti & icōstātes. ℂ Nihil opis. hoc est auxilii Terentianus. Inno lucia fer opē i plurali nūero diuitias significat ut Verg. i. ii. Troianas ut opes & lamētabile regnū & i singulari possibilitatē et significat ut nō opis est nostre dido. ℂ In ipsis. hoc est i animo suo:& hoc uerbū magnā uim habet:nā homo cōponit̄ ex corpore & anima: & corpus est quedā uagina anime:& cū dicit i ipsis itelligit de animo & ipsis hominib⁹ quia homo est animus & sensus latens i corpore:unde dicūt greci ον Κεστιν Sic Cice. i lib. rep. hoc est de somnio Scipiōis nō est homo φ digito mōstrari pōt. ℂ Ad bene. q̄tū ad uirtutē. ℂ Beate q̄tū copiā uñ beatus a beādo dictus ē. Iuue. Vetule uesica beate unde dr̄ beatitudo φ magnā copiā habeat. ℂ Nature necessitas:qa naturā necessario sequit̄ senectus. ℂ Quo i genere:i quo malū φ affert̄ a natura:si malū dici pōt ē modus loquēdi orator⁹ & maxie. Ciceroniāus & ut plurimū ponit p qualitate: ut quattuor sunt genera causaꝝ:itē epistolaꝝ multa gñera esse ñ ignoras. ℂ Ex optāt aio desiderāt & i hoc differt a cupio:φ hoc est uerbis illud āt aio. ℂ Eadēq; accusant adepti. s. senectutē. ad quā puenerint eā accusant:& dicūt grauē & molestā eē quēdā morbū Tāta. s. ē incōstātia quedā animi discordia φ nō stāt firmi i proposito:quia prio exoptāt ipsam senectutē adipisci quā postq̄ sunt adepti uehemēter accusant. ℂ Stulticia (ut dicit donat⁹ i eunucho) est i his quattuor modis aut nō uenire i mētem φ oportet aut si uenerit ñ tenere aut bonū ɔsiliū amittere:aut malū admittere:ex quo facile itelligere possumus raros esse qui nō sunt stulti φ quidem i episto. ni cōfirmat Cic. stultorū plēa sūt oia: & stultus dictus est a stulticia & i hoc differentia a fatuo φ fatuus est propie iepta loquēs a fando dictus hinc factuus dr̄. & fatuus differt ab isulso: quia fatuus est uerbis & dictis:insulsus uero est corde & animo. & stultus ab isano. Teren. hic ex stultis insanos facit. ℂ Peruersitas est ordinis cōfusio & peruersio quod ordinem nature tales senectutem accusantes uertunt. ℂ Obrepere. aiunt anti phora ad aduersarios φ dicūt eam. s. senectutem. Obrepere clanculum subintrare: est autem proprie serpen

adolescētia.
Iuuenta.
Etas uiriis.
Senectus

Opis.
Opes.

Beatus.
Batitudo

Exoptor & cupio differunt.

um qui humiliter & p terrā trahūt corp⁹. Unde appellant reptilia. Primum respōdet antiphore ab aduersario facte. ¶ Quis coegit eos falsum putare: qa dicūt obrepere senectutē citius q̄ putassent. q. d. nullus. ¶ Senectus citius obrepit adolescētie q̄ adolescētia pueritie. Hoc āt iō uī hoibus quia cūs uellent i adolescētia permanere: que ceteris etatibus iucūdior est. Sed sane sciēdū secūdū antiquis hoc loco etatē in tres ptes esse diuisam ueluti Varro scribit: & ab Aulo Gellio noctiū atticarū lib. ix. excipit. s. in pueritiā que est usq3 ad. xvii. annū: & adolescentiam que durat usq3 ad lxvi. annū: & in senectutē que reliqui tpe satisfacit. ¶ Si octingentissimū annū ageret: q̄ octogesimum hoc est fecit φ unusquisq3 longā duceret etatē: qd maxime cupit unde est φ nemo ē tā senex: qui se nō putet ānū uiuere posse. Quāuis lōga: hoc ē quātūuis lōga. ¶ Stultā senectutē. s. que ē in stultis hoibus. non āt φ sit senectutis uituperatio. Que utinā digna esset opinione uestra uerecūde loquit Cato: φ utinā essem sapiēs ueluti uos estimatis adolescentes. ¶ Nostroq3 cognomine. quia per cognomen sapiens Cato dicebat & bene cū summus orator: summus senator. summus imperator. ut Ply. inquit & summus paterfa. legitur. Et uestro cognomine. & ē sensus: ut essem dignus uestro cognomine i. appellatione ista qua me noiatis. Verū cognomen: ut ante diximu proprie loquendo ad familiā spectat. ¶ In hoc summus sapientes. ad euitandā arrogantiā usus ē numero plurali φ tpibus contractū. Naturā rōnē uirtutis natura eni est (ut ait Seruius in Georgi.) mater oim rerū dictaq3 quo internascatur oia cui qui paret dr rōni obedire quā tanq̄ deū dicit cato se esse secutum. ¶ Extremū actū quod est ipsa senectus. Similitudine traxit a comicis & tragicis qui comedias & tragedias in actus diuidunt & earū nulla est que plures quinq3 aut pauciores habere possit. ut Hora. Fabula que posci uult & spectata reponi. Neue minor quinto neu sit productior acti. Ab inerti poeta: sicut fuere illi de quibus in poetria loquitur. Hora. Infelis operis summa. quia ponere totum nesciret. Iners āt ab iner arte dicitur: quasi sine arte. Postea uocabulum grecum μοιητιο signo uel taceo. Quicquid enim dicunt poete fingunt quidem. ¶ In arborum bacis & terre frugibus similitudo est tracta ab arboribus & sementis. nam fructus cum sunt acerbi & fruges immature sunt in altum erecti cum postea maturescunt incipiunt declinare: sic est in hoibus. Baca autem est fructus oim arborum & tantum significat quantum poma per unum c scribitur. Iuue. Usq3 adeo nihil est φ nostra infantia celum hausit auentini baca. nutrita sabina. qñ uero puellam baccantem significat: tunc per binum c & cum aspiratione scribitur. ¶ Tempestiua. que uenit in tempore. Unde dicitur tempestiue uenisti: hoc est in ipso tempore. ¶ Victum cursum & flexum a uinco & caducum. ¶ Molliter. suauiter equo animo. ¶ Bellare cum diis. & de his nota ē fabula. ¶ Nam montes montib⁹ imposuerunt: ut Ioui celum auferrent: ut Verg. Ter sunt conati imponere pelion osse.

Cognomen ad familiā spectat.

Iners.

Baca.

Victus

Ascēsus

Atqui Cato gratissimū nobis ut etiam pro scipione pollicar feceris si qm̄ uolumus & speramus quidē senes fieri: ante multo a te didiscerimus: quibus facillime rōnibus ingrauescentem etatem possumus ferre. Cato. Faciā Leli: presertim si utriq3 uestrum gratum (ut dicis) futurum est Sci. Volumus sane nisi molestū est. Cato. Tanq̄ aliquā uiam longā confeceris quā nobis quoq3 ingrediendum sit. istud quo peruenisti ut uidere quale sit. Cato. Faciam ut potero Leli. Sepe enim interfui querelis meorū coequalium pares cum paribus ueteri prouerbia facillime congregantur que. C. Salinator: & que Sp. Albinus homines consulares nostri fere equales deplorare solebant. Tum φ uoluptatibus carerent. sine quibus uitam nullā putarent. tum φ spernerētur ab iis a quibus essent coli soliti. Qui mihi non uidebantur accusare id quod esset accusandū. Nā si id culpa senectutis accideret eadem mihi usu uenirēt, reliquisq3 oibus maioribus natu: quorū ego multorū cognoui senectutē sine querela. qui se libidinū uinculis laxatos esse non moleste ferrent ne a suis despicerentur: sed oia istiusmodi querelarū in moribus est culpa non in etate. Moderati eni & non difficiles senes nec inhumani tollerabilē agunt senectutem. Importunitas autem & inhumanitas omni etati molesta est. Le. Est ut dicis Cato. Sed fortasse dixerit quispiam tibi propter

¶ Atqui Cato cōuenienter inducta occasione de senectute disputandi cohortat Lelius & rogat Catonē: ut de ea dicere pergat his uerbis. Atqui. i. quinimo o Cato tu feceris gratissimū. i. rē gratissimā nobis. (Et qa id utrūq3. Leliū & Scipionē cōplectit iō addit ut ēt pollicear pro Scipione. s. φ illi ut mihi gratissimū feceris) si qm̄ nos uolum⁹. & quidē i. certe speramus fieri senes didiscerim⁹ multo ante. s. φ senes sumus quibus rōnib⁹ possimus ferre facillime etatē ingrauescētē. i. senilē. Rñdet Cato. O leli ego faciā. s. quod petis presertim si dicis futurū esse gratū utriq3 uestrū. Ad qd Scipio confirmans. Volum⁹ sane. i. ualde uel oino (nisi. i. si nō ē molestū o Cato) tanq̄ confeceris. i. finieris aliquā uiā longā quā sit ingrediendū: quoq3. i. ēt nobis uidere quale sit istud. i. termin⁹ iste quo. i. ad quē peruenisti. Cato respōdet o leli. Ego faciā ut. i. qualiter potero. Enim pro quia ego interfui sepe querelis meorū coequalium. i. coeuorū. Autē pro sed pares cōgregant facillime cū paribus ueteri prouerbio. i. iuxta uet⁹ prouerbiū: tanti ueteri ē prouerbio. que i. qualia puras Caius saliator & que. i. qualia spurius albinus hoies consulares. i. qui aliqñ cōsulatū gesserāt: fere. i. quasi equales. i. coeui nostri solebāt deplorare: quasi dicat sinuo la quidē sed plurimū tū. i. simul propterea φ carerent in senio uoluptatibus sine quibus s. uoluptatibus ipsi putarent uitam esse nullam. i. nullius utilitatis: aut momenti: tñ. s. simul φ. i. quia spernerentur ab his a quib⁹ essent soliti coli: scilicet dū fortes essent & cōsulatū gererēt. Qui scilicet salinator & albi

Prouerbium.

Vetus prouerbiū

In moribus ē culpa nō in etate

opes & copias & dignitatem tuam tolerabilem senectu tē uideri: id autē nō posse multis cōtingere. Cato. Et istud quidem Leli aliquid: sed nequaq̄ in isto sunt omnia: ut Themistoclem ferunt Seripho cuidam in iurgio respon disse cum ille dixisset non eum sua. sed patrie gloria splē dorem assecutum. Non hercle inquit. Si seriphius essem ignobilis. nec tu si Atheniensis esses. clarus unq̄ fuisses. Quod eodem modo de senectute potest dici. Nec enim in summa inopia leuis esse senectus potest. ne sapiēti qui dem nec insipienti in summa copia. non grauis.

mus nō uidebantur mihi accusare: id ꝙ esset accusandū Nā si id. s. nō habere uoluptatem aut sperni acciderēt culpa. i. per culpā senec tutis eadē usu uenirent. i. ꝯtingerent mihi & reliquis o ibus maioribus nature. i. senioribꝰ quorum multoꝝ ego senectutem cognoui. s. degi aut duci sine querela utpote qui ferrent nō moleste. i. nō grauate nec ipatienter se la xatos. i. solutos aut minꝰ ligatos esse uinculis i. laqueis & irreptionibus libidinū ne despi cerentur. i. contemnerentur a suis sed culpa oim querelarum istiusmodi est in moribus se nū nō in etate enim pro quia senes modera ti. i. tēperati & non difficiles. i. nō morosi nec inhumani agūt senectutem tolerabilē & sibi

Querele senum in culpa sūt non i eta te.

& alii autem pro sed importunitas idest insolentia & difficultas importuna & inhumanitas est molesta omni etati ad ꝙ lelius est inquit ut dicis o Cato Sed forte quispiam dixerit senectutem uideri tibi tolerabilem propter opes & copias & dignitatē tuam quia censorius & consularis erat Autem pro sed dicere id nō esset contingere multis ut scilicet illa tria ha beant ad quod Cato quidem. idest certe o Leli istud quod dicis est aliquid scilicet ad senectutem patientius ferendam: sed nequaquam omnia scilicet que eam tolerabilem faciunt sunt in isto scilicet per te dicto ut idest quemadmodū ferunt scilicet historiographi Themistoclem imperatorem illum atheniensem clarissimum respondisse i iurgio. i. cum eo obiur garetur & conuicia audiret: cuidam Seriphio. idest ex seripho insula modica & barbara uico cū ille scilicet seriphius dixisset cum. s. Themistoclem non affectum. i. non obtinuisse eum splendorem idest celebritatem nominis & fame sua idest propia ipsius Themistoclis gloria patrie. i. athenarum inquit enim Themistocles hercule idest per herculem si ego essem Seriphius ut tu non essem propterea ignobilis ut tu nec si tu esses atheniensis: ut ego fuisses unq̄ clarus. i. illustris & nobilis ut ego sup. ꝙ potest dici eodem modo de senectute. Nec enim senectus potest esse leuis idest facilis tolerata: in summa inopia: idest paupertate & egestate sine ope idest subsidio ne quidem idest non etiam sapienti cui tamen ma xime tolerabilis uideretur: nec potest esse non grauis. idest non molesta incipienti in summa copia idest abundātia rerū. Quo circa oportet ut ei facultas & animus letis adsit ac sapientia si facilis erit senectꝰ. ¶ At qui cato. quoniā tolerabilē esse senectutem a catone premonstratum est queritur modus ab istis adolescentibus. ¶ Ut uia ratio tolerantie quibus si forte ad senectutem peruenerint eam ferre possint nobis ut humanitatem ostenderet adolescentulus dixi nobis. idest mi hi & Scipioni. ¶ Pollicear pollicemur sponte promittimus rogati: Si multo ante a te didiscerimus: hoc est multos ānos anteq̄ ad senectutem perueniamus. ¶ Quibus rationibus. i. quattuor modis & formis. ¶ Ingrauescētem etiam idest ip sam senectutem que grauescēs etas appellaē ut cicero in epistola ad curionem ut etas nostra ingrauescens i amore atq; in adolescentia tua conquiescat. ¶ Quoniam speramus idest bonum futurum expectamus & per parenthesim hec di cta sunt. Est eni sperare bonū expectare futurū: Faciā uero Leli. hoc potissimū obseruat: ut p sermonē intelligaē q loqē & cui sermo diligaē. Sane sciēdū maiorē istorū preceptorū ptē a platone cepisse. Ciceronē. ¶ Nisi molestū ē decorum seruatur: istis adolescētulis humanitas tribuiē. Catoni humanitas: & uenerabilitas: grauitas. Molestia a mole dcā est. ¶ Tanq̄ p aliquā longā uiā tanq̄ p oēs etates. que quidē ꝯparat uiā: p quā itur ad senectutē: ut & catholici faciunt. Ho mines uiatores appellant. Istuc pro istud: utroq; mō facit & proprie loquiē. scilicet qđ ē i re audiēte. Nā hic & hec & hoc rē pximā dicēti. significat & istā rē proximā audiēti. Cice. i epistolis. Putares ne nunq̄ accidere posse: ut mihi uer ba deessent: neq; solū iste nostrā oratoria sed hec ēt leuia nostratia. Quale a sperū aut mite aut iocūdū. ¶ Ut potero p uerbis meis: & captat beniuolētiā arrogātiā euitādo. ¶ Interfui querelis. i. presens fui sepe. Nā presentiā significat quā do iungitur cū datiuo. Equaliū meoꝝ. dicunē. Eni equales & etate & amore. Salinator q scilicet qualis isti ciues ro mani fuere: & catoni familiares & ferme eiusdē etatis uiri. Pares āt p parenthesim dictū ē. ¶ Cōsulares. ꝙ oli in cōsu latu fuere. ¶ Uoluptatibus. s. corporis: alias uoluptas. ē iocūditas. Cice. i episto. Magne mihi fuere uoluptati littere tue sed uoluptas p inscriptū alicuius rei honeste faciēde desideriū & appetitū significat. Carere est pprie rē desideratā nō habere. ¶ Ab his. s. filiis uel amicis uel cliētibus. ¶ Coli ē uenerari uerbis gestu in aliquo corporis: & multas alias ha bet significationes: quas Nonius cōplectitur in ope suo: qui respōdet his equalibus suis ita conquerētibus. Quod et ā esset accusandū: quia nō senectus: sed eorū mos malus erat accusandus: quod probat dicēs. ¶ Nā si id scilicet ꝙ uolu ptatibus carerēt & ꝙ spernerētur. ¶ Usu eueniret illud usu nihil facit nisi ꝙ contingere significat: ut Quintus pedia mus ait Terentius in phormione. ¶ Mihi usu uenit hoc scio: sed nō contingunt: ergo nō culpa senectutis sed morum maiorū id accidit. ¶ Libidinū uinculis laxatos: liberatos & elargitos a libidinibus quibus seruiebant: unde uidetur ꝙ senectuti plurimū debeamus que ex seruis nos fecit liberos cū ex libidinibus & uoluptatibus nos liberet: quibus dū paremus serui sumus. ¶ In moribus scilicet malis. Mos est uiuendi bene uel male consuetudo: & duplex est. bonus & malus. unde moratus & morosus dicitur. ¶ Moratus enim est bonis instructus moribus. Morosus qui nullum bonum habet morem & nulla re contentatur & modo ait modo negat: & modo uult & modo non uult. Nec difficiles. sed faciles & mansueti & benigni. ¶ Importunitas a portu in qua nullus est portus & quies: a quo opportunus & op portune. Non autem ab oportet ut quidam dicunt. ¶ Est ut dicit Cato. obiectio est sumpta ab humanitate cuius sententia talis est. Marce Cato uerum est quod dicis: sed aliquis forte diceret quod non idem est in omni bus id quod est in te qui diues qui in dignitate positus: qui sapiens es: quibus facillime ferre post senectutem.

Importunitas & inhumanitas oi etati molesta.

Themistoclis dictum.

Molestia

Viatores

Cice. in epi.

Volūtas

Carere.

Mos

Moratus

Morosus

Importunitas.

Opportunitas.

Nam qui pauperes sunt & in maxima inopia constituti nõ tolerabilis uidetur esse fructus. ¶ Opes ad magnificentiã & ultra usum sunt diu que ad usum tantũ & ad uitã ducendã sunt.unde cicero.i libro de amicitia diuitie ut utare opes ut colate. ¶ Copias cuiuslibet rei facultates a con & opibus dictas & interdũ copie copiarũ plura tantũ exercitũ significãt Terentius i eunucho militẽ secũ ad te quãtas copias adducet copia uero aliarũ rerũ in singulari tantũ. ¶ Et dignitatem autoritatẽ cũ honore:est & dignitas magistratus aliquis. ¶ Et istud respondet Cato obiectioni predicte qui aliquantum assentitur:sed postmodũ ostendit que ueram tolerantiã faciunt senectutis per similitudinẽ & exemplũ.Istuc prisco more declinauit:nec est pronomẽ ab iste & hic compositum ut quidam putant in isto.s.in opibus copiis & dignitate quas tu dicis:sunt omnia scilicet que requiruntur ad uerã senectutis tolerãtiam:quia sunt artes & uirtutum actiones ut Themistocles atheniensis pclarus ciuis & summus imperator qui persarũ regẽ xercem profligauit:de quo emili⁹ probus multa dicit i uita eius Seriphio uero cuidã de seripho.Iuuenalis contingit & parue tandẽ paruisse seripho unde seriphius nomẽ est gentile. ¶ Gloria amplissima fama & ex perfectissimo hominũ sermone. ¶ Non hercule aduerbiũ admirantis per q̇ tantum mares iurabant:ut per castorem femine p pollucẽ uero uterq; sexus inquit ille Aulus Gellius in noctibus atticis. Ordo est .Inquit ille Themistocles hercule si ego essem seriphius nec ignobilis scilicet fuissem quia sola uirtus que est in me fecisset me nobilẽ tametsi natus fuissem i occaso & mihi admouissent ubero tygres nõ modo i seripho:& tu nunq̄ fuisses nobilis & clarus q̄uis & natus fuisses athẽis:uel aliquo alio nobilissimo loco & celeberrimo quia in te nulla ẽ uirtus q; fecisset te nobilẽ. ¶ Quod eodẽ modo aptat comparationẽ. ¶ Nec enim subiungit ratiões q̇ sapienti inopia senect⁹ nõ potest esse leuis & icipiẽti summa copia non potest esse non grauis. ¶ Inopia in qua nihil fit opus inops & pauperi hoc differunt:quia inops proprie dicitur qui nec opem habet.i.auxilium alicunde uel tantum terre quo possit sepeliri.pauper uero quod omnino caret auxilio sed paruam habet pecuniẽ & res unde uiuat:uiuit tamen:sed male.

Opes. Diuitie. Copie. Dignitas. Istuc. Seriphius Hercle

Aptissima omnino sunt Scipio & leli arma senectutis artes exercitationesq; uirtutum que in omni etate culte cũ multum diuq; uixeris mirificos afferunt fructus non solum:quia nunq̄ deserunt ne extremo quidem tempore etatis(q̄q̄ id maximum est)uerumetiam:quia cõsciẽtia bene acte uite multorũq; benefactorũ recordatio iucundissima est.Ego quidem.Q .Maximum eum qui tarẽtũ: recepit adolescens ita dilexi senem equalem.Erat enim ĩ illo uiro comitate grauitas condita nec senectus mores mutauerat q̄q̄ eum colere cepi nõ ad modũ grãdẽ natu sed tñ iã etate prouectum.Anno enim postq̄ consul fuerat ego notus sum cunq; eo quartũ consule adolescentulus miles profectus sum ad Capuam quintoq; anno post ad Tarentum questor deinde edilis quadriennio post factus sum pretor quem magistratum gessi consulibus Tuditano & cethego tamen quidem ille ad modum senex suasor legis Cinthie de donis & muneribus fuit.

¶ Aptissima.Prosequit̃ per que senectus efficiat̃ minus molesta dicens:o scipio & o leli:arma.i.istrumenta senectutis aptissima.i.per que facile dici potest sunt omnino artes:unde persius.Miserisq; uiatica canis & exercitationes uirtutum que culte.i.exercite i omni etate afferunt fruct⁹ mirificos cum uixeris multum & diu.non solum ideo sup.afferunt fructus quia nunquam deserunt.s.hominem ne quidem.i.nũ etiam in extremo tempore etatis q̄q̄.i.maximum.s.commodum est quia cetera bona nos deficiunt uerumetiã ideo quia conscientia uite bene.i.laudabiliter acte & recordatio multorum benefactorum est iucũdissima. Vnde est illud enei.ix.pulcherrima primum dii moresq; dabunt uestri tamen cetera reddet Ac tutum pius eneas.Ego quidẽ adolescens dilexi Quintum maximum eum s.qui recipit.s.in potestatem romanorum tarentum.s.oppidum calabrie ita.s.intantũ senem.i.q̄uis esset senex ut.s.diligere deberẽ equalem.i.coeuum mihi.Enim p quia.grauitas quedam condita a condito quasi.i.quasi sale quodam temperata comitate.i.affabilitate & iucunda conuersatione nec senect⁹ mutauerat mores:q̄q̄ cedi eum collere non admodum grandem natu:idest priusq̄ ualde senex erat sed tamen.i.nihilominus prouectum.i.adultum & maturum i etate enim pro quia ego inquit Cato natus anno scilicet uno postquam quintus maximus consul primum.i.ut dicunt prima uice creatus.Cumq; due sunt uoces.q; pro & ego sum profectus cum eo cõsule quartum idest quarta uice (Loquer enim ineptius loqui ut manifestius loquar)ad capuam.s.urbem in campania italica existens miles adolescentulus:& factus sum questor.i.receptor uecti gallum publicorum quinto anno post.i.postq̄ sub eo militaueram ad capuam factus autem suum dicit ad tarentum deinde factus sum edilis idest edium & edendorum ac mensurarum censor & prouisor:& postquam edilis fueram factus sum quadrienni:or idest spacio quattuor ãnorum pretor quem magistratum ego gessi Tuditano & cethego romanis illis extẽtibus cõsulibus.ille.s.Quintus maximus ille existens tũ.i.tunc admodũ senex fuit suasor.s.i cõcione legis cithie.i.ut reciperet̃ lex cithia:de dõis & muneribus.i.que phibet & dona.s.gratuita.& mũera scilicet merita conferri i precium artis rhetorice tradende. ¶ Aptissima arma oñdit qua arte tolerabiliorem senectutem habere possimus.Arma enim quelibet istrumenta cuiuslibet artis appellantur unde Vergi.de agricolarum instrumentis inquit dicendum que sunt duris aggrestibus arma.Artes exercitatiõesq; bene subiungit exercitatiões.quia ars sine exercitatiõe nõ multum prodest. ¶ Culte ab arte agriculture tractum est:cui respõdent etiam partes sequentes ut mirificos fructus. ¶ Diu multumq; frequentissime his duobus aduerbiis utitur Cice.eodẽ modo ut i ueteri rhetorica diu & multũ ¶ Vixeris optimus modus loquendi cum secunda pro tertia utimur persona & nunc uixeris hoc aliquis uixerit. ¶ Nõ solum exponit ipsos mirificos fructus uirtutis quos dicit esse duos uerumetiam secundus fructus. ¶ Conscientia uoca

Incpia Incps. Pauper. Ascensus Senectutis arma Capua Apulie ciuitas. Arma. Martini philentici. Expositio. Conscientia. Q.F. maxim⁹

bulum mesum est ut ualitudo uenenum quod dicunt greci ¶ Iucundissima est uoluptuosissime. cum fructu. ui de incontrariũ uertendo dicimus cõsciẽtia male acte uite multorũq; malefactorũ recordatio grauissima est. ¶ Ego. Q. maximũ exemplũ ponit quo ostẽdit senectutẽ esse tolerabilẽ. ¶ Q. eñ fabi. maximus nobilissimus ciuis romanus fuit: & preclarissimus imperator ex gente Fabia & ex tota hac familia ipse solus euasit cum una die omnes fabii qui erant tre centi & sex occisi fuerũt intenti in campis idibus februariis quã rem meminit. Ouid. de fastis. hec fuit illa dies in qua ue hementius armis tercentum fabii rer cecidere duo. Vt hic fabi. euasit paulopost: inquit Naso. Vna dies fabios ad bellum miserationes Ad bellum missos abstulit una dies. Vt tamen hercule superessent semina gentis credibile est ipsos consu luisse deos Nam puber impubes & adhuc non utilis armis. Vnus de fabia gente relictus erat. Scilicet ut posses olim tu maxime nasci. Cui res cunctando restituenda foret. ¶ Qui tarentum calabrie ciuitas in fine italie tarẽtum autem primo breue oppidũ quod tars neptuni filius edificarat: sed postea lacones auxerant duce Phalantes octauo ab hercule quem sẽ tetigit Vergi. in. ii. herculei si uera est fama Tarenti. ¶ Recepit liberauit ab hãnibale. Verg. frugesq; receptas. Comi tate: benignitate & facilitate. unde comis benignus & facilis. ¶ Condita accẽtum habet in penultima. Tamẽ iam etate pro qua poterat habere circiter. ly. annos quã etatẽ cognoscere possumus ex sequẽtibus. ¶ Anno eñ ordo est eñ prio cõsul fuit postq̃ ego natus sum unde possumus scire q & fabius habebat. xxy. ãnos anteq̃ cato fuisset natus qa ꝯsulat⁹ nemini tribuebatur nisi. xxy. annos ageret: & per hoc fabius anno prio consul fuit postq̃ cato natus fuit. ¶ Q. uartum consul hoc est eo iam quartum consulatum agente. Vnde notandum est q differentia est inter quartum consulatum: & quarto consul quem Aulus gel. de nocti atticis ponit nam quarto consul significat locum consulum uel ordinẽ hoc mo do. Marcus fuit quarto consul hoc est q tres consules ab origine & constitutione & ordinem consulatus ante fuere q̃ fuisset. Marcus consul qui tenet nunc quartum consulatum quartum autem consul significat personam q̃ quater fuerit cõ sul ut hic & sunt aduerbia Miles arma exercens a millenario numero dictus est. ¶ Ad capuã apulie ciuitatem que se dedit hannibali illuc profecto & ibi regnum italie habere pollicenti si uictoria potiretur: & hoc fuit in. ii. bello punico quando hannibal. xy. annis fuit in italia & hec hystoria latissime patet in lib. de. ii. bello punico dr uero capua a capiẽ quẽ falconem uetustissimi uocitabant. a pede introrsus curuato appellatum siue ut alii dicunt a regionis planicie est ca pua denoiata. ¶ Questor: uice fungens aliquãdo iperator in exercitu quẽ uulgo dicunt senascallũ exercitus significat iudicem maleficiorum. tertio significat qui uulgo dicitur carmelengus cõitatis qui est erarius pecunie publice: & dicti sunt questores ut ait Varro a querendo quia cõquirerent publicas pecunias & maleficia que triumuiri capitales tempo re Varronis conquirebat. ¶ Edilis qui rebus publicis satis & priuatis curuandis & uendendis & emendis edibus preest edilis dictus & magistratus edilitas que erat summa apud romanos. ¶ Pretor qui preerat populo. Nonius ait teste narro ne q preirent populo pretores quod conciderent in senatu consules: ¶ Legis cynthie. Cynthius quidam preclar⁹ ciuis romanus quia artem & excitationem dicendi & orandi: non mercede & precio sed quadã animi notabilitate fieri uolu it unde talem legem tulit: ut nemo precio ad dicendum ueniret: que lex Chynthia de donis & muneribus est appellata que quidem sic est lata. ne quis ob causam orandam donum precium recipiat. dona enim sunt illa qui alicui donantur amore & charitate: munera uero cui debentur pro aliquo beneficio suscepto & labore dona deorum munera hoim.

Calabria

Tarẽtũ Recipe re. Anni consulatus acq rendi.

¶ Hic & bella. Prosequit narrationẽ de quin to fabio maximo ciu⁹ exemplo uult ostẽde re quãtũ uirt⁹ & sapientia insenili etate ꝓsint dicens hic. s. de quo loquor. quintus maxi mus gerebat ut adolescentulus. s. gereret uel tanq̃ adolescẽtulus esset bella cum esset gran dis. i. animosus admodum & mollieba. i. lan guentem & mollem reddebat sua patiẽtia. i. cunctatiõe & dilatione sua quia nõ faciebat ei copiã pugnãdi hannibalem ducem cartho giñ. exultãtẽ iuueniliter. i. petulãter ut iuuenes solent unde est illud eneid. y. si mihi que quõ dã fuerat quaq; improbus iste exultat fidẽs si nunc foret illa iuuẽta de quo. s. scripsit ꝑclare familiaris nr quia fuerat i cõtubernio lelii sci piõis Enni⁹. s. poeta unus homo. s. Q. fabi⁹ maximus restituit nobis. s. romanis rẽ. i. impe riũ pene amissum cunctãdo. i. morã trahẽdo eñ pro quia nõ ponebat rumores. i. sermões populi et inimicorũ q nesciẽtes quo ꝯsilio id faceret arguebant eũ timoris & inertie ante salutẽ. s. suã et patrie. i. mallebat cũ nota in famie ad tẽpus duratura saluti q̃ fame consu lere & ergo gloria ipsius postq̃ ꝯsiliũ est inuẽ tum utile claret. tunc & post. i. postmodum magis quam fecisset si glorie cup dus esset ci tius: sed minus prudentie uixisset Vero pro sed qua. i. quali uigilãtia & quo ꝯsilio recepit

Que stor tria sigt. Edi lis Edili tas Pre tor lex cynthia

AS.

Salinatoris fuga.

Hic & bella gerebat ut adolescentulus cum plane grandis esset: & hannibalem iuueniliter exultantem pa tientia sua molliebat de quo preclare familiaris noster Ennius. Vnus homo nobis cunctando restituit rem. Non ponebat enim rumores ante salutẽ. Ergo postq̃ magisq; uiri tunc gloria claret. Tarentum uero qua uigilãtia quo consilio recepit. Eum quidem me audiente salinatori qui amisso oppido fuerat in arcem glorianti atq; ita dicenti Mea opera. Q. Fa. Tarentum recepisti: certe inquit ri dens. Nam nisi tu amisisses nunquã recepissem. Nec ue ro in armis prestantior q̃ in toga qui consul iterum Sp. Catullo collega quiescente Ca. flamminio tribuno ple bis quoad potuit restitit agrum picenum & gallicum uiri tim cõtra senatus autoritatẽ diuidenti. Augurq; cũ esset dicere ausus ẽ optimis auspiciis ea geri que ꝓ reip. salu te fierent contra remp. ferrent cõtra auspicia ferri. Mul ta preclara in eo uiro cognoui. sed nihil est admirabilius q̃ quõ ille mortẽ. Q. filii tulit clari uiri & consularis est i manibus uiri laudatio: quã cũ legimus quẽ philosophũ

nõ cõtẽnimus: nec uero in luce mõ atq; in oculis ciuium manus: sed intus p̃stãtior Qui sermo q̃ p̃cepta q̃ta noticia antiquitatis que scientia iuris augurãdi. multe etiam ut in homine romano littere oĩa memoria tenebat. nõ domestica solum: sed etiã externa bella. Cuius sermone ita cupide fruebar quasi iam diuinarem id quod euenit. illo extincto forte unde discerem neminem.

tarentũ. q. d. summa & summo tamen sup. q̃dẽ. i. certe. cũ. i. q̃n ĩquit. i. respõdit me audiente salinatori qui ãisso oppido. s. tarentino fugerat ĩ arcẽ. i. ĩ castrũ aut ut dicunt fortalitiũ oppidi salinatori ĩnq̃ glorianti atq; dicẽti ita. i. ĩ hãc formã. O quite fabi tu recepisti tarentũ mea opera ip̃e dico nõ ĩquit ridẽs certe tua opa cepinã nisi tu ãisisses tarentũ ego nũq̃ recepissem & ita ignauia illi⁹ erat occasio recipiendi oppidi. Nec uero ip̃e. Q. Fab. maxim⁹ erat p̃stantior ĩ armis ĩ quib⁹ res bellicas gerebat q̃ in toga ĩ qua res pacificas domi tractabat qui ꝯsul iterũ. i. cũ iterũ hoc est secũdo esset cõsul factus spurio Caruillo collega. i. cõsule eius. i. qui fuerat cũ eo ꝯsul eodẽ ãno quiescente. i. nihil ꝑ rep. agẽte restitit quo ad potuit ca flaminio tribuno plebis diuidenti uiritim. i. per uiros & ꝑ singula capita agrũ picenũ. i. quicq̃d terre utilis ad culturã circũ picenũ iaceret & agrũ gallicũ. s. cisalpinũ: aut biu ueneti aut ubi ligures & pedemontẽsee mõ sunt diuidẽdi dico ꝯtra autorita. ẽ senatus. ¶ Et augur. s. cũ ipse augur erat ausus est dicere ea geri optimis auspiciis. i. exceptionibus auium inspectione approbatis que fierẽt pro salute reip. & que ferrentur cõtra remp. ferri etiã contra auspicia quasi auspicia nihil approbarent quod contra rempu. esset. Ego cognoui in eo uiro multa preclara sed nihil est admirabilius in eo quã quomodo ille tulit. i. passus est mortẽ marci filii. s. sui uiri clari & consulatus. i. qui tam consulatum gesserat aliquando cõsularis dicitur dignus qui gerat. Laudatio. i. oratio funebris ipsius patis de laude uiri Marci filii sui est in manibus. i. eget scripta quã sup orationem cum legimus quẽ philosophum nõ cõteennimus. q. d. nullũ nõ contẽnimus: & ita quem libet contennimus cum non pertingat ad sapientiam ipsius nec uero ipse fab. erat modo. i. solum magnus in luce. i. in aperto ut in plateis atq; in oculis ciuium sed erat prestantior intus. i. in occulto & dõi. Qui. i. qualis sermo (ubi notabis puer raro sequentes dici quis sed qui ut ne qui sim queris alexi At tamẽ iste deus qui sit dat intyre nobis) qui agitur sermo. q. d. plane diuinis que p̃cepta sunt erant in eo. aut dabantur ab eo q̃ta noticia antiquitatis. sup. erat ĩ eo. Q ue scientia iuris. i. de iure augurãdi. q. d. maxima multa eñ littere. i. pitie latini sermõis. i. ĩ in homine romão. i. secũdũ ꝙ romãi erant literarum studiosi & tenebãt memoria. i. ꝑ memoriã oĩa bella non solũ domestica. i. romana aut a familia sua gesta semper eñ gẽs fabia bellicosa fuit sed ẽt externa bella cuius sermone fruebar ita cupide quasi diuinarẽ id quod euenit neminem unde dicerẽ fore. i. futurũ esse illo extincto. i. mortuo. ¶ Bella dictum est enim bellũ a nulla re bellaint eum e nides uel a beluis ꝙ eorum dissensio perniciosa sit & differt a p̃lio cum illud sit tẽpus ipsum discordia utriusq; partis prelii uero pars belli & ipsa pugna & militũ congressio. Patientia sua molliebat quia cum ceteri iperatores romani contra hannibalẽ in italia exultantem misit ab eo oẽs fuerãt profligati hic. O Fab. post illum creatus iperator cunctando & expectando hannibalem molliuit. unde hannibal dicere solitus fuit quia alterum hannibalem inuenerant romani hannibal ut arbitror aspirationem non habet greci enim cum psile scribunt & geminant. n. & sic apud latinos nisi consuetudo usurpet aspirationem sicut in aliis noibus abstulit ut phama charta & charitas cum deberent aspirari & per consuetudinem non aspirantur sed si aspirantur doctiores habentur. ¶ Familiares qui catonis etate fuit. ¶ Unus homo solus. O. Fab. ¶ Cunctando: expectando longam moram ducendo cum irritaretur ab hannibale ad pugnam. ¶ Rem. i. rem p. & hoc carmẽ uerg. in. y. posuit. ¶ Rũores famã q̃ ꝑ oẽs gentes ibat de ipso fabio qui lõgã pugne ꝑducebat mora unde uitupbat a multis & quod erat sapie tribuebat ierrie atq; timori et ignauie & rumor latinũ est nomen phama. grecũ. ¶ Salutẽ. s. reip. q̃ maxie ei cure fuit. ¶ Accipit recupauit ab hãnibale occupatũ. ¶ Cũ salinatori sup. ĩquit salinatori aũt ciuis ro. fuit: & illis tpibus scdi belli punici pfect⁹ urbi tarẽti fuit ad quã cũ iuisset hãnibal: eã expugnauit & salinator i arcẽ Tarenti fuit amissa urbe ĩ q̃ quidẽ arce se tenuit dõec fabi⁹ cũ exercitu uenit cui salinator ipse ĩ arcẽ dedit igressum & totã urbẽ Tarenti recuperauit deiecto hannibale de ciuitate qui salinator gloriabat & dicebat opa sua Tarentũ a fabio laboratũ & recupatũ fuisse cui fabius certe ĩquit ridens sub quodã p̃textu pudoris. ¶ Nã nisi tu amisisses nunq̃ recepissem uerũ ĩquit dicit o salinator quia ego nunq̃ potuissem recuperare tarẽtũ nisi prio a te ãissum fuisset qm̃ nõ eguisset recupatiõe & opa mea nec uero postq̃ dixit qũo se magnifice habuit circa rẽ militarẽ subiũgit qũo se habnit ĩ pace & ĩ toga & ciuitate romana. i. color rhetoricus trãsitio. ¶ In toga ĩ pace ut cedãt arma toge: toga eñ erat uestis sine mãicis qua utebat tã uiri quã femine a tegendo dicta. ¶ Consul iterꝫ. qui nunc erat ĩ consulatu ipso. nam collegẽ sunt socii ĩ quocunque officio. ¶ Ca. Flamminio. tribuno plebis hic contra uoluntatem senatus diuidere uolebat agrũ picenũ ĩ populo nñ maximũ dãnũ si fiebat respu. patiebat: sed fab. tunc ꝯsul ꝯstanter restitit ei & uetuit hoc fieri tribuni autẽ fuerũt tres principio quia ĩ tres ptes ppl's. ro. diuisus fuit postea nouẽ fuerunt hi aũt defendebãt plebẽ ꝯtra senatũ & tria sunt gñatribunorũ. Tribuni sceleris qui proximi erant & trecẽtis militib⁹ ad regis cõtinuã custodiã p̃erant sceleris autẽ a sceleritate dicti tribuni plebis qui defensores plebis erãt ꝯtra senatũ & ꝯsules ne uis aliq̃ in plebẽ aut fraus afferret, ut equitas ĩ ciuitate & maior libertas esset. tribuni militũ qui exercitus patroni erant. quales tribuni plebis in urbe pro plebe Agrũ picenum regionem ut ait Festus in qua est asculum dictum ꝙ sabini cum asculum proficiscerentur ꝑuenerint ut piceus cõsederat & dicitur piceus a picennis. ¶ Galliam. s. cisalpinam in qua est uenesia pars italie. ¶ Uiritim a uiro aduerbiũ per singulos uiros. ¶ Augur qui habet pronosticam & rei future diuinãdi scientiam quam greci μαντεσιν dicunt dictus autem augur ut dicit festus ab auiũ gestu que quia ꝑ eũ auium gestus educitur: siue ab auiũ garritu: unde & auguriũ ¶ Ausus quasi ꝯtra p̃cepta diuinationis audire de rebus arduis dicimus qua dere scire debem⁹ ꝙ erãt quidã qui fabiũ putabant certis diebus exire contra hannibalem propter auspicia quedam mala quibus constat fabium hec uerba dixisset. optimum aspicie enim auspiciũ ab aue aspicienda dictum: quo quidem uerbo nũc non utimur: nisi in com-

M. phi lemcie x põ.
Bellum. & p̃lium differunt
Rumor. fama
Saliator
Fuga salinatoris
Argutũ fabii dictum.
Tribuni sceleris
Tribuni militum
Mores filii fabii.

po sitiõe a'picio. respicio: prospicio. ¶ Multa uero uit trãsire ad particulares eque preclaro o fabi laudes ¶ Mores marci filii fabii fabius marcum filium habuit unum omni uirtute preditum quem amisit consularem. ¶ Laudatio. oratio cõtinens laudes & inter laudem laudationem hanc facimus differentiam ꝙ laus est ue bum continens bona alicuius laudatio uero est oratio continens laudes alicuius: qua de re debemus scire ꝙ fabius in morte filii Marci funebrem quandam fecit orationem in qua filium suum commedauit & aliquos preclaros philosophi locos & admiranda quędam inseruit argumenta de qua nunc dicit. ¶ Quam cum legimus quem philosophum non contemnius interrogatiue. q. d. omnes. ¶ In lucem foris inter ciues. sed intus. & est contrariũ color rhetoricus. ¶ Qui sermo cum admiratione leguntur hi loci. i. qualis sermo. est enim sermo consertio orationis & confabulatio duorum uel plurimum. ¶ Iuris autem distinguendum est ut q̃ta scientia iuris q̃ta scientia augurii. ut in homine ro. quia sero ad ro. hec studia litterarum uenerunt & pauci litteras sciuerunt. ¶ Fruebar. fructum capiebam ne frui & uti de doctrina christiana dicit Augu. in hoc differunt. ꝙ utor est ad aliud furor ad seipsum. ¶ Fore semder de futuro esse uero de presenti Cicero. ad Trebatium. Scripsit ad me Cesar perhumaniter nondũ se tibi satis esse familiarẽ ob occupationes suas. sed certe fore.

Sermo, quid sit.

AS.

Quorsum igit' tã multa de maximo. quia ꝑfecto uidetis nephas esse dictu miserã fuisse talẽ senectutem. Nec tñ oẽs possunt esse scipiones aut Maximi ut urbiũ expugnationes ut pedestres nauale sue pugnas ut bella a se gesta triumphosq; recordẽtur. Est enim quiete & pure & eleganter acte etatis placida ac leuis senectus qualem accepimus Platonis qui uno & octogesimo anno scribens mortuus est. Qualem isocratis qui eum librũ qui panathenaicus inscribur: quarte & nonagesimo anno scripsisse dicitur dixitque quinquenniũ postea. Cuius magister Leontinus Gorgias centum et septem compleuit annos neq; unq̃ in suo studio atq; opere cessauit: qui cum ex eo quereretur cur tandiu uellet esse in uita: nihil habeo inquit ꝙ incusem senecutem. Preclarum responsum et docto homine dignum. Sua enim uitia inspicientes et suam culpam in senectutem conferunt: quod non faciebat is (cuius modo mentionem feci) Ennius. Sicut fortis equus spacio qui forte supremo Vincit olympia nunc senecio cõfectus quiescit. Equi fortis et uictoris senectuti cõparat suã: quam quidẽ prope meminisse potestis anno eñ undeuigesimo post eius mortẽ hi cõsules T. flaminius & M. attilius facti sunt ille aũt scipione et philippo iterũ cõsulibus mortuus est. Cũ ego quidẽ u. & lx. annos legẽ uocõiã uoce magna & bonis lateribus suasissem Annos. lxx natus tot enius uixit enim ita ferebat duo que maxima putãtur onera. paupertatẽ & senectutem ut eis pene delectari uideretur.

Isocrates scripsit panathenaicum.

Mors platonis isocrates.

Lex uoconia.

Gorgie dictum.

¶ Quorsum quia prolixius locutus uideri posset a proposito deuiasse reducit se in uiam dicens. ¶ Quorsum idest ad quem finem igitur sup. dixi tam multa de maximo. idest de Quinto Fabio maximo profecto respondet: ideo quia uidetis esse nephas dictu idest ut dicatur talem senectutem qualis in illo fuit fuisse miseram. Nec tum omnes possunt esse scipiones aut maximi scilicet scipionum & maximorum similes quia Scipiones carthaginẽ & numantiam expugnauerint maximus uero dictum est tarentum ut scilicet ipsi recordentur urbium expugnationes. idest deuictiones & captiuitates ut recordentur pedestres & nauales pugnas scilicet a se ex haustas & faciliter gestas & ut recordentur bella a se gesta & triumphos a se ductos est enim placida ac leuis senectus etatis acte quiete & pure idest sine uitio & eleganter idest cum exquisito honore & culta qualem scilicet senectutem, nos accepimus idest audiuimus fuisse platonis qui mortuus est scribens idest inter scribendum uel dum scriberet adhuc anno uno & octogesimo primo Qualem sup. accepimus etiam fuisse senectutem isocratis ꝙ dicitur scripsisse anno quarto & nonagesimo etatis sue eum librum qui inscribitur. idest prenotatur. quod ulgares minus latine dicunt intitulatur panathenaicus. idest continens quinq; tria mineruę festa. Caue autem lector ne legas. Socrates aut Socratis, quia constat Socratem nihil scripsisse. nec tam senex mortuus est cum in carcere erectus sit, omnesque qui hunc locum recte citant ut nulla de numeris agens & ioannes monachus in dictionario greco ubi exponit uocabulum panathene alegunt isocratis & uixit quinquennium idest spacium quinq; annorum postea. i. post eius libri editionem. sunt tamẽ qui legant quinquennior: quia post & ante ablatiuos exced? regũt. Cuius silicet isocratis magister gorgias leontinus compleuit centum: & septem annos diligenter obseruat quod ualla precepit ut ante uiginti & post centum maior numeris precedat interueniente coniunctione: sed inter uiginti & centum minori neque cessauit unq̃ in suo studio atque opere. Qui silicet gorgias cum quereretur idest sciscitaretur ex eo cur uellet esset tamdiu i uita inquit. i. respõdet nihil habeo ꝙ. i. ꝑpter ꝙ aut cur incusem idest accusem & dãnẽ senectutẽ: Respõsum iquit Cato preclarum & indignũ homine docto si querat gãmamaticu cuius casus sit respõsum hoc loco dici posset fortasse noiatiui ut intelligaĩ erat sed melius dicetur accusatiui ut intelligaĩ particula quã nõ expressit quia non est uehemens ofõ ut esset si diceret o preclarum responsum &c. dignum inquam homine docto em̃ pro quia inspiens cõferunt. i. detorquent sua. i. ꝑpria uitia: suam idest propriam culpam in senectutem ꝙ nõ faciebat is cui? Ennius fecit mõ. i. pauloante mẽtio

nem uidelicet Q. uintus fabius maximus: sed melius legitur feci Enni⁹ ut sit q̄d nō faciet is uidelicet cuius ego feci mo do mentionē. Nā Ennius comparat suam senectutē senectuti equi fortis & uictoris dicens. Sicut fortis equus qui forte ui cit supremo spacio uite sue olympia.i.certamē olympicū quiescit nūc cōfectus senio. Ideo dicit melius legi feci q̄ fecit quia mala esset reciprocatio si diceres Ennius cōparat suā.i.quinti fabii senectutē: dicens ergo cōparat suam idest pro priam senectutē &c. Pro ratione autem metri notum est antiquis liquefieri penit⁹ s ut pronūciaretur cōfectu quiescit & aliud u sicut us sequēte uocali corrumpitur: quia ideo perit s ut corripiatur. Q. uem.s. Ennium aut potius quā senectutē ennii uos potestis meminisse probe. Enim pro quia: hi uidelicet Titus flaminius & marcus attillius facti sunt cōsules an no unde uigesimo: idest decimonono postmortem.s.ennii. Ille autem mortuus est scipione.s.maiorem & philippo con sulibus iterum: idest secundario: cum id est quando ego quidē natus annos quinq̧ & sexaginta suasissem scilicet in con cione legem uoconiā quā uoconius primus tulerat: suasissem dicit uoce magna & bonis lateribus: idest instrumētis qui bus uox cōfirmabat̄. Ennius itaq̧ septuaginta annis natus: tot em̄ uixit.s.annos: ita ferebat duo onera que putabantur maxima uidelicet paupertatem & senectutē uideretur pene: id est quasi delectari eis. ℂ Q. uorsum ad quē finē & hone stus dicimus sine uerbo expugnatores in hoc different pugno & expugno: q̄a pugnare est pugnā inferre: expugnare est pugnādo uincere. ℂ Ut pedestres: id est que fiūt in terra nō solū a peditibus z ab equitibus. ℂ Triūphos qui uictoribus debent̄ honores. Et sciendū sane q̄ duplex erat triūphus maior & minor Minor aūt proprie erat ouatio. si quis em̄ oua tionē merebat̄ uno dūtaxat utebat̄ equo: & a plebeis equitibus romanis i capitolium ducebat̄ & oues sacrificabat: qui uero maiorē merebat̄ triūphū quattuor albis equis utebat̄ & presente senatu i capitolio thauros sacrificabat. ℂ Pla tonis. qui ciuis atheniēsis fuit preclarus philosophus immo deus quidē philosophorū ut in libro de decorū natura Cice ro dicit: & tāta fuit eloquētia preditus ut aperte ueteres illi faterētur Iouē si de celo descēdisset in terrā nulla alia q̄ Plato nis lingua fuisse loquuturū: & hic i italiam uenit postmodum in egyptum profectus est ut rerū multarū cognitionē habe ret: & preceptorē habuit Socratē: cui maximā in suis libris laudē attribuit: adeo q̄ in operib⁹ suis eū semp iducit dispu tantē. Socrates aūt nūq̄ scripsit aliquid. Scribēs hoc est cōponens libros qui uero descripsit aliquē librū librarius dr̄ scri ptor qui libros cōponit: ut Propertius Cedite romani scriptores cedite grai. ℂ Isocrates iste preclarus philosophus & summ⁹ orator suauissime lingue fuit: & cuius. Atheniēsis: qui multa cōposuit: iter que scripsit librū: qui inscribit̄ panathe naicus qui laudes ludorū cōtinebat: qui ibi fiebāt: qui dr̄ i quo quidem festo omnium artes ostendebantur & poete ora tores sua poemata recitabant: sicut Socrates appellauit: & Aristides aliud quem i panathaneis recitauit. ℂ Q. uinquen niū postea quod ad summū sunt nonaginta nouem. ℂ Ennius socratis magister fuit & preceptor Gorgias qui rhetoricā artem eum docuit. Gorgias aūt Leontinus Sicilia ciuitate fuit oriundus que Leontinoꝝ declinatur. de isto etiam. Vale. mentionē fecit. ℂ Studio tum scribendi & cōponendi: tum aliquid excogitandi. ℂ Q. uod icusem uituperem: q̄ aut es set cecus: aut surdus: aut aliquid tale patiens. ℂ Preclarū isigne & laudabile cōmendat em̄ tale responsum. ℂ Docto quia doctrīa est illa que homies facit claros. ℂ Sua em̄ uitia que i se sunt q̄ male uixerunt i iuuēnta & pueritia scortādo s.bibendo unde postea i senectute multi generant̄ morbi culpā & uituperationem quia ab illis uituperantur. ℂ Modo pau loante: & tūc est breue cū aduerbium est. Virgilius. tu mō posce deos uenā. Cum āt datiuus est tunc lōgum & iterdum significat tātummō: ut Teren. dummō possim dare. ℂ Spacio extremo etatis sue iterdum supmus altum significat. teren. i phor. proh supme iuppiter. ℂ Olympia ludos factos apud olympum. & lesam ciuitatē olim i olympia unde notat diffe rentiā q̄ olympus est mōs: olympia olympie regio circa olympum olympia olympioꝝ ludi qui ibi fiebāt Ioui. olym pias ados. Lustrum id est spacium quinq̧ annoꝝ. unde ānos cōnumerabāt antiqui. olympias ēt fuit mater Alxeādri. & olympus etiā p̄ celo ponit. ℂ Cōfectus. s. abiicit: & fit dactilus i quinto pede nā uersus exametri: ut placet Prisciano de ponitur. s. nā. u. c. q. n. sunt liquide: sed scanditur sic. Vincit olympia: nec senio cofectu quiescit. de posito āt s quecunq̧ uocalis precedat pōt breuiari. ℂ Meminisse: recordari: & dicimus memini illā rem & illius rei sic etiā recordor: sed hāc differentiā cum diximus memini cum accusatiuo rem certā significamus. Vergilius i.iiii. eneide hoc meminisse pigebit elise: sic & recordor Cicero i epistolis ad curionē ut si q̄n (quod nolim) displicere tibi tuum ꝯsilium ceperit. possis meum recordari. Anno em̄ subiungit rōnem quomō recordari possit. unde nota q̄ maiorem tempora significabāt ab ꝯsulibus sic nunc miores icarnatione christi. Unde uigesimo. s. xix. anno quo etiā notamus q̄ solum unum & duo cum decimo & uigesimo trigesimo & quadragesimo reperit̄ esse ꝯpositum. ut undeuigessimum: & duodeuigesimum & unum mune rum demit aut duos: ut undeuigesimo id est decimonono: quasi uno dēpto de uigesimo ut Iuuenalis. Unceolā p̄cul eius habet: sed gillo deuncē: & duodeuigesimo. i. xviii. quasi dēptis duobus & uigesimo. ℂ Titus flāminius de quo mentio nē fecimus ibi. O tite: si quid ego adiuto &c. ℂ Iteꝝ ꝯsulibus iterum uero q̄n adiungit̄ significat q̄ bis fuit ꝯsul mortuus est āt Ennius istis existentibus ꝯsul. ℂ Ego quoq̧ p̄bat a seipso q̄ senectus nō seruit et de se posuit exemplū: ut p̄babi liorē faceret senectutē. ℂ Voconiā legē. sciendū est q̄ moris erat rome q̄ si quis unicā habens filiā moriebat̄ eā i oibus bōis suis relinq̄bat heredē et quia mulier cū nubit alicui uiro i aliā trāsit familiā. iniustū est uisum bōis uiris. Itaq̧ quidā romānus ciuis nomie uoconius uir magna autoritate legē ꝯstituit talē ut nemo moriens unicā habens filiā: nisi i tertia aut quarta parte eā h̄dem relinquere posset: et relinquū hereditas i familiā eius generis distribueret̄ uel secūdū quod le ctū est i legibus hāc Voconius legem tulit ne quis census hoc est pecuniosus h̄dem unicā relinqueret filiā. Erat āt cen sus ille qui centū milia p̄fectiōem detulisset unde magna fuit ꝯtentio q̄ iuniores uetabāt: uiri bōi affirmabāt: Inter quos Cato surrexit et legem ipsa approbauit. ℂ Magne uoce hoc est optima cōtentione. ℂ Ex bōis lateribus. quibus uox confirmabatur. unde orator bona latera habere dicitur quando bonam et firmā uocem habet. ℂ Suasissem animum ad credendum induxissem ad illam legem laudandam. ℂ Putantur non aūt ut sint sed ut insipientibus putatur. Pauperta tem a parua pecunia eicta est: quia non solum. Ennius sed omnes ferme sapientes delectati sunt: adeo q̄ cum multi: ut inquit. Lactantius. diuitias habere potuissent aspernabantur unde et dicit ille. nisi uos perissetis ego perissem ℂ Sed curius et. Fabricius optima sunt paupertatis exempla differt autem ab inopia et mendicitate: quia

Q. uot annis ui xit En nius.

Martini Philetti ci expo sitio.

Pugno. Expu gno.

Platōis diuia elo quentia.

Librari⁹ Scriptor Isocra tes scri psit pa nathe naicum.

Doctrīa claros reddit homies Olym pus. Olym pia Olym pias Lustrū.

Memini Recor dor.

Undeui gesimo.

Lex uo conia.

Census.

Paupe rtas Inopia. Mendi citas

Etenim cum complector animo quattuor causas repio cur senectus misera uideatur. unã q̃ auocet rebus gerendis. alterã q̃ corpus faciat infirmũ. tertiã q̃ priuet oibus fere uoluptatibus. quartã q̃ pcul haud absit a morte. Earũ si placet causaꝶ q̃tũ queq; ualeat. q̃tũ q̃ iusta sit unaq̃q; uideãus. A rebus gerendis senectus abstrahit. Quibus Ais q̃ gerũt̃ iuuẽtute & uirtutibus. Nulle ne igitur res seniles sũt q̃ uel: ifirmis corporibus aio tñ administrẽtur. nihil igit̃ agebat. Q. Maxius nihil. L. Paulus pater tuus. Scipio socer optimi filii mei & ceteri senes Fabricii Curii Corũcãii cũ rẽpu cõsilio & autoritate defendebant. nihil agebãt. Ad appii claudii senectutem accedit etiam ut cecus esset. tum is cum sententia senatus inclinaret ad pacem & fedus faciendũ cũ pyrrho non dubitauit dicere illa que uersibus persecutus est Ennius. Quo uobis mentes recte que stare solebant Ante hac dementi sese flexere ruina. ceteraq; grauissime notum uobis enĩ carmẽ est. & tamen ipsius appii extat oratio atq; hãc ille egit septẽ & decem ãnis post alterũ cõsulatũ. cum inter duos consulatus anni. x. interfluxissent cẽsorq; ante consulatũ superiorẽ fuisset. Ex quo intelligitur pyrrhi bello grandem sane fuisse. & tamen sic a patribus accepimus Nihil igitur afferunt. qui in re gerenda uersari senectutem. negant: similesq; sunt ut si qui gubernationem in nauigando agere nihil dicant. cum alii malos scandant alii per foros cursitent. alii sentinam exhauriant. Ille autem tenens clauum tenens sedeat in puppi quietus non faciat ea que iuuenes at uero maiora & meliora facit. Nõ enim uiribus aut uelocitatibus. aut celeritate corporum res magne geruntur: sed consilio & autoritate & sentẽtia quibus non modo non orbari sed etiam augeri senectus solet. nisi forte ego uobis (q & miles & tribunns & legatus & consul uersatus sum in uario genere bellorum) cessare nunc uideor bella non gero.

inopia est quasi sine ope: idest auxilio. Mendicitas uero a manu quod petat elemosynam manu.

ASCE. ¶ Etenim &c. Proponit quattuor causas ob quas senectus grauis uideri soleat: quibus purgatis finem imponet operi. Ordo est. Etenim cum. i. quando. ego complector aio: idest considero hanc totam disputationem. repeiio quattuor causas cur senectus uideatur misera. i. afflicta & miseratione digna. Unam (non dicit primam: quia ordo non est in his attendendus) q̃ senectus auocet. s. hominem senem a rebus gerendis: quia non potest res gerere. Alteram. i. secundam q̃ faciat corpus ifirmum: tertiam q̃ priuet fere oibus uoluptatibus. quarta q̃ senectus absit haud procul idest nõ longe a morte. Videamus si placet quantum queq;: idest queuis earum causarum ualeat: & quantum iusta sit unaqueq;. Senectus abstrahit: idest putat ne q̃ ut ibi dicunt senectus abstrahat a rebus gerendis: q̃ si dicatur querat Quibus. i. a q̃bus an ab his rebus que geruntur iuuentute a uiribus quasi dicat id quidem fatear: sed nõ continuo concedam mihi senectuti agẽdum. Igitur si hoc uerum est nulle sunt res seniles idest ad senes pertinentes administrentur uel etiam ifirmis corporibus tamen animo scilicet firmo quasi dicat sunt quidẽ plurime Igitur quia senex erat. quintus maximus nihil agebat & Lucilius paulus emilius non macedonicus quo adoptatus est: sed naturalis pater tuus aut Scipio socer filii mei. s. Marci catonis qui eniclem lucilii pauli filiã uxorem duxerat socer dico filii mei existentis optimi uiri nihil agebat & ceteri senes ut fabricii curii corumcanii cum defendebant remp. consilio et autoritate nihil agebant quasi dicat immo plurimum & plusq̃ adolescentes. ad senectutẽ appi Claudii accedit ob neglectam religionem etiam ut cecus esset tamen cum sententia senatus iclinaret sup. se: aut inclinaret. i. tenderet ad faciendum pacem & fedus cum pyrrho rege pyrrotharum is. s. appius licet cecus tamẽ non dubitauit illa dicere que ennius poeta ille est psecutus uersibus. O patres conscripti. Quo. in quam sententiam mentes q̃ solebant uobis stare recte antehac. i. an ante hoc tempus flexere. i. inclinauere sese directo tramite: ruina dementi: i. ad dementiam festinanti & cetera sup. non dubitauit dicere aut dixit grauissime non autem decet cetera eius carminis uerba pronunciare. Notum enim est uobis carmen scilicet ennii qui eorum familiaris fuerat: & tamen idest nihilo minus oratio ipsius appii extat idest nondum deperiit. s. conseruata est Atq; ille egit hanc. s. orationem septem decem annis post alterum. s. secundum consulatum suum cum decem anni interfluxissent inter utrunq; consulatum & fuisset censor ante consulatum superiorem idest priorem. Ex quo idest ex qua supputatione intelligitur appium fuisse grande scilicet etate. idest annosum: sane id est ualde bello idest tempore belli: pyrrhi. i. a pyrrho illati: & tamen accepimus a patribus idest progenitoribus nostris sic eum fuisse & dixisse. Igitur illi qui negant senectutem uersari. i. occupari i re gerenda. i. i administratione rerum nihil afferunt scilicet argumenti solidi & sunt similes idest tales ut. i. quales sup. siqui. i. aliqui dicant gubernationem scilicet nauium: nihil agere in gubernando. cum alii. s. ex nautis scandant malos idest arbores in manibus erectas: alii cursitant per foros idest tabulata nauium que a ferendo dicuntur: unde Eneid. iiii. Implessemq; foros. Caret autem singulari

Quattuor causae cur senectus uideatur misera.

Pori.

nec apud latinos reperit forus licet a canonistis repertū sit capitulū forus. Alii exhauriant.i.euacuentaquis sentinam .i.
receptaculū aquarū in imo nauis.unde Iuue saty.ui. Tum sentina grauis &c. Autem ꝓ sed ille gubernator tenens clauū
i.gubernaculū.ut.v. eneid Clauūq3 affixus & herens nusq̄ amittebat sedebat quietus in puppi.i. summa parte nauis z
& nō faciūt ea que iuuenes sop.faciunt. At uero.i.sed certe facit maiora quo ad partē & meliora quo ad utilitatē. Eni
pro qatres magni momenti non gerunt uiribus corpoꝝ aut uelocitatibus.i. agilitatibus:aut celeritate corpoꝝ:sed cō
silio.s.dando.& auct.s.qua ualet snia quā ꝓnūciat & diiudicat:quib⁹ .s.cōsilio auc . & snia senectus solet nō modo .i.
nō solum nō orbari.i.priuari sed:etiā augeri.i.aucti⁹ donari & preditu nisi forte ego qui & miles.i.cū essem miles & tri-
bunus & legatus:& cōsul sum uersatus in uario genere bellorū uideor uobis cessare nūc quū.i.qn̄ nō gero bella.q.d:
scio ꝙ putatis me minime cessare:& ita nec senectutē debere censeri cessantem nihil iuuenilia nō tractet. ❡ Quattuor

Marci philerti ci expositio.

reip.cau. Diuisio est totius operis i qttuor causis:qbus & absolutis erit absolutū totū opus. ❡ Aduocet a reb⁹ ger.remo
uet a reb⁹ q̄ geri debēt.i.fieri. Verg.i.ix. Nec tecū talia gessi. Magnanimū eneā. Interdū uero est habere. Verg.in.ii. Et
nos aliqd nomēq3 genusq3 gessim⁹. ❡ Alterā.i.scdam:alter em̄ & alius in hoc differunt ꝙ alter de duob⁹.ali⁹ uero de
plurib⁹ dr. ❡ Infirm⁹ iualidus nā firmus ualidū & bene ualētē significat. Si te firmū q̄primū uidero . & cōponit cū i &
priuat:aliqn̄ auget ut ifractus. Verg. Turnus ut i fractos aduerso marte latinos:defecisse uidet. ❡ Oib⁹ uoluptatibus cor
pis.s.& animi. Corpis em̄ uoluptates sunt ad delimēta quedā sensuū. Ai āt aliqui bene uel male cogitādū. epicurei tria
atebant eē uoluptatū gn̄ra .aliqs em̄ naturales & necessarias. Aliqs uero naturales & nō necessarias nōnulla neutrū eē.
❡ Antē ꝓcul.nō minus lōge:nā procul ē q̄si ꝓcul ab oculis dictū. ❡ Vn̄ & satis lōge significari pōt & nō ualde lōge .
Cuius rei manifestator ꝓbus est. Virg.i.y. Est ꝓcul i pelago saxū.itē i.i. Nec ꝓcul hinc rhesi niueis tētoria uellis . Agno
scit lachrymās. ❡ Si placet phūaniter locutus uñ captauit beniuolētiā ab eis. ❡ A rebus gerēdis. qua rhetoricoꝝ est eo
ordie quo diuisim⁹ eodē ꝓseq ab illo ꝙ prio ꝓposuit icipit exponere.nā dicit ꝑpositionē: senectus abstrahit hoies a re
bus gerēdis & postmodū iterrogat dicēs. ❡ Quib⁹.s.rebus gerēdis abstrahit senectus hoiem. ❡ An his.s. rebus q̄ i iu
uētute gerunt:& uirib⁹ quasi uelit dicere:ꝙ ea que gerunt i iuuētute.i.i multitudie iuuenū:& i uiribus nō pertinēt ad se
nes & nō sunt officia senū:que si a senib⁹ geri nō possunt. Nō tñ dicere possumus senes reb⁹ gerēdis esse remotos . Nā
senes habēt res & officia sua ut ꝯsilia & prudentiā & grauitatē:q ab ipsis gerunt Nulle ne igit sunt res seniles i.ad se-
nes ptinētes.q.d.multe sunt & optimerut ꝯsiliū & prudētia. ❡ Nihil ergo agebat. Quint⁹ fa Maximus post ꝓpositionē
subiungit exēplū ꝓbādo ꝙ a senibus multa ꝑclara fiunt:& ꝙ nō sunt remoti a rebus gerēdis. Vn̄ interrogādo dicit ni

Alter & alius differunt.

hil ergo est:& ē āt sine iterrogatiōe & ꝙ sit ironia & meli⁹. ❡ L.Pau.pa.tu. Sci iste q itroducit i hoc ope Scipio .Emi
lianus Cornelius Aphrican⁹ minor appellat:fili⁹ em̄ naturalis fuit Lucii pauli Emilii prius āt Scipio.ut ait Macro.de sa
turnalibus fuit Corne.q eo cognomine patrē luminibus carētē ꝑ baculo gerebat. Sci.cognomiatus nomē & cognomē
posteris dedit. ❡ Sacer opti.ui.fi.mei.s.M.Cato. filii mei q Emiliā Lucii pauli filiā duxit uxorē Hoc em̄ pacto se ha-
bet Emiliorū familia paul⁹ Emili⁹ Luciū pau.genuit hic uero Scipionē Aphricanus minor & Emiliā filiā ꝓcreauit q̄

Genealogia emilioꝝ

nupsit.M.Cato.filio Censorini. Scipiones aūt ita descēdūt. P.Scipio scipionē Aphricanus maior q carthaginē po . ro.
reddidit tributariā gēuit huius filius fuit Scipio Corne.ualitudiarius.i.q deficiebat uirib⁹ sed seipm ꝯsilio recupabat:hic
adoptauit Scipiōem emilianū mior. Eu uero Scipio frater fuit. P.Scipio.de qbus iqnit Verg.duo fulmia belli Scipia-
des. ❡ Fabricii turii corūcanii nobiles roma.fuerāt magnis reb⁹ clarissimi & pauptate gl'iosi:quoꝝ Fabricius q lega
tis sannitū respōdit aurū sibi offerētibus rōanos n̄ aurū habere uelle sed aurū habentib⁹ iperare. Marcus uero curi⁹ den
tatus prius de samnitibus ut iquit Pli.triūphauit iteꝝ de sabinis. Tertio de lucāis ouās urbem itroiuit Pyrrhum epyro-
tā de italia repulit q̄terna dena agri iugera uiritī populo diuisit. Totidē sibi deide ꝯstituit dicēs nemicē eē debere cui n̄
tm̄ sufficeret. Legatis samnitū aurū auferētib⁹ cū ipse i foco rapas torreret. Malo hec igt i fictilib⁹ meis edere q̄ auꝝ ha

Nota Fabricius.

Philosoficū cuii respō sum.

bētib⁹ impare. Nihil agebāt ironice quasi dicat oia. ❡ Ad appii claudii hic cicius romāus isignis fuit . Erat aūt cecus q̄
quidē cecitatē pp negligētiā religiōis passus fuit quā rē Velerius i ca.de neglecta religiōe ponit . Neglexit aūt appius
sacra herculis hoc pacto ut scribit Pli: Due:familie ad herculis sacra sunt destinate.s.pōtificioꝝ & pinarioꝝ pōticios
herculis sacerdotes ꝑcio corrupit:ut sacra herculis seruos publicos edocerēt . Vn̄ cecatus est Gēs uero ponticioꝝ fun
ditus periit. ❡ Ad pacē cū pyrrho.cū romani italiā debellassent.xl.annos cū tarentinis potissimū difficilima bella gesse
rūt i auxiliū Pyrrhū epyrotaꝝ regē euocauerunt quare cū crudelia bella iferent ro . deliberauerūt . pacē & fedus c ū
tarētinis inire quā rē metuit magna uoce & firmis lateribus . Appius q̄uis cecus fuisset & senex letitia i senatū latus fue
tamē oēs orationi ro.assenserunt quā rē meminit Pli. Cū de pace Pyrrhi ageretur.& gratia potentū ꝑ legatū. Cyneam
precio quereretur senex & cecus i letitia i senatū latus turpissimas cōditiones magnifica oratione discussit a pactiōe di

Q̄uō appius cecatus sit

cta est pax fedus sine a fide dictū est quia i federe iteponitur fides siue quod i paciscēdo federe hostia mactaret. Vergi.
& cesa iungebāt federa porca q̄ uersibus ꝑsecutus est Ennius poeta illā orationē quā Appius habuit uersibus suis iser
uit quorū duos tatummō posuit nimis em̄ longū fuisset nāq3 centum fortasse uersus erāt. Quoi qua dicit ꝑsona Appi.re
ete ꝯstātes nō flexibiles ad cōponēdum pacē cum pyrrho. ❡ Ante hac.i. preterito tpe. Demēti truina stulta & iepta ra
tione faciēdo pacem cū isto Pyrrho. Ceteraq3 grauissime:quia nimis lōga fuisset illa allegatio uersuū dicit cetera q̄ i illa
oratiōe erāt grauissima & etiā carmē ipsius ennii erat oibus roma.notū sicut nūc. Verg. Et notādū ꝙ dicit carmē i nūe
ro singulari cū plures essent.uersus qa carmē nō mō unū uersum sed totā cōpositionē librorū significat & opus ipsum
significat ut carmen georgicum & buccolicum.unde uerg.in buco.dixit de duobus uersib⁹ carmen & tumulto super
addite carmen , atq3 hāc ille egit.i.appius recitauit:ꝯputat annos:ut diximus antiquo more.& sciendum est quod ne
mo poterat esse cōsul nisi.xxy.ānum ageret.poterat ergo appius ānos:natus esse circiter sexaginta aut plus eo quan-
do istam egit orōnē:cum post uigesimum quintum ānum esse poterant ꝯsules. ❡ Et iste duos habuit ꝯsulatus ut iter duos

Appius cecus orauit.

ꝯsulatus istos anni decem iterfuerunt:& post scdm ꝯsulatum āno.xyi.egit orōnem & añq3 fuit ꝯsul fuit censor. ❡ Alteꝝ
i.scdm ꝯsulatum ħ alterum ꝑtitium est de duob⁹. ❡ Censor primū censui solū postea lustris ꝯdendis & morib⁹ ciuitatis

ꝓfuerunt cẽsores & erãt duo tm̃:& multis magistrũ moꝝ dicti sunt a censura uero denõinati:ad quoꝝ censiõem.i.arbitriũ censebaĩ ppl's. Lustris ãt qb⁹ ꝑerat tota ciuitas sequẽte pplo cũ publica ꝑcatiõe ãbiebaĩ. ℂ Accepim⁹ audiuim⁹ ẽ ueꝝ.nihil igiĩ afferũt:dicũt mihi qui negãt senes a reb⁹ gerẽdis esse rẽotos qa ꝓbatiõem iã factã pl⁹ faciũt senes q̃ iuuenes.similesq; sunt cõpat senes gubernatori nauis apta quippe silitudo ẽ:cui uidẽt oẽs ptes. ℂ Malos masculini gñis ẽ qñ nauis arborẽ significat. ℂ Hora.nec mal⁹ celeri sauci⁹ africo:dict⁹ aut a silitudine maloꝝ q pendent i arbore pomifera qa i arbore nauis est aliq̃ sunt suspensa & alligata ligna rotũda circa q̃ uoluunĩ fines q̃ formã maloꝝ imitanĩ. Malus qñ arborẽ ipsam põi ferã significat:feminini gñis est & ãbe iste due dictiões sunt lõge:q uero mal⁹ iprobũ significat:tunc habet primã breuem ut uers O socii:neq; eñ ignati sum⁹ añ maloꝝ. ℂ Fores & fori tm̃ declinaĩ i plurali:& masculini gñis sunt & significãt locũ i naui.i.mediũ nauis ꝑ quẽ curiunt exhortatores ad naui.uñ dicit cursitent. ℂ Sentinã fundũ nauis quo oẽs sordes defluunt:sed ꝯsilio:& bñ huic uero rei assentiĩ. Salu.i catillinario bello Nfa ois uis i aio & corpe sita est. Ai iperio:corpis seruitio magis utimur alteꝝ nobis cum diis alteꝝ cum beluis cõe est quo mihi rectius esse uideĩ igenii q̃ uirium opib⁹ gl'iã q̃rere ꝯsilium ãt dictum est a ꝯsulendo.uel a silendo:quo facili⁹ ꝯsilium repiĩ. ℂ Nec si forte ego.post ꝑticularia exempla miscet exemplum de seipso. ℂ Legatus quem dicunt uicarium i exercitu:alias legat⁹ orator quem uulgo dicunt ambasiatorem. ℂ At senatui.docet se nõ cessaĩ q̃uis bella nõ gerat dicens. At.i.s. nihilominus ego ꝑscribo.i. definio & declaro senatui:q̃ sunt gerenda:& denuncio multo ante.s.q̃ fiat quomõ bellũ iferaĩ id est iferri possit:aut debeat carthagini.i.ciuib⁹ carthagiñ.cogitante iã diu male:id est i perniciem rõani iperii de qua.s.carthagine:nõ desinã uereri:id est timere nobis.ante id ẽ priusq̃ cognouero illã eẽ excisam.id ẽ esse funditus euersam. Quã palmã id est uictoriam utinam o Scipio dii imortales reseruent tibi: ut ꝑsequare reliquias aui id est scipiõis maioris qui carthaginẽ tributariam fecit quã hoc scipio post modũ deleuit quod quia factũ nouit Cicero facile iducit Catõem id optãtem & quodammodo presagientem. A cuius scilicet aui tui morte hic id est presens annus est tertius & trigesimus:sed utinam. omnes anni consequentes excipiant:id est amplexentur memoria illius uiri.ut scilicet eum imitentur. Ipse auus tuus mortu⁹ est anno ante me censorem.i. priusq̃ censor essem nouem annis post consulatum meum:cũ esset creatus consul iterũ.i.secũdo me consule. Num.i.nunquid igitur si uixisset ad annum centesimum:peniteret eum senectutis sue. q. d. minime Nec eñ quia certe uterei tãto senio excursione ut faciunt milites agiles & ueloces q extra ordinem i agrũ inimicorum permissu imperatoris excursionem faciunt nec saltant qui pernicitate freti aliquem assiliunt nec eminus.i. de lõge quasi telo e mãu misso nec cominus quasi ꝯsecta & cõiuncta manu gladiis:sed uteref cõsilio rõne snia.s.in senibus maiores nostri nõ appellassent senatum id est seniorum ordinem summum cõsilium quidem.s. certe ii qui gerunt ãplissimum .i. maximum aut summum magistratum apud lacedemõios.i. populos spartanos ut sunt senes sic etiã appellanĩ senes hoc est presbyteri: quemadmodum & apud iudeos. Quod si uultis legere & audire externa.i.externaꝝ gentium hystorias uos reperietis maximas respu.labefactas.i.ad labem & ruinam concussas. Per adolescentulos scilicet earum gubernatores:& substentatas ne caderent a senibus. Cedo iddest dic qui.i.quomodo amisistis tam cito uestrã rẽp. Sic eñ percontantur.i.interrogant ut est in

Appii etas quando orauit.

Magistri morum Lustris

ASCE.

At senatui que sunt gerenda prescribo.et quomodo carthagini male iamdiu cogitanti bellum inferatur multo ante denuncio.de quo non ante uereri desinam q̃ illam excisam esse cognouero. Quam palmam utinã immortales dii tibi Scipio reseruent ut aui reliquias persequare. Cuius a morte hic tertius & trigesimus est annus.sed memoriam illius uiri utinam excipiant omnes anni consequentes.anno ante me censorem mortuus est nouem annis post meum consulatum.cum consul iterum me cõsule creatus esset. Nũ igiĩ si ad cẽtesimũ annũ uixisset senectutis sue eum peniteret: nec eñ excursiõe:nec saltu: nec eminus hastis.aut cominus gladiis utereĩ.sed cõsilio ratiõe:snia. Que nisi esset in senibus:nõ summũ cõsiliũ maiores nostri appellassent senatũ. Apud lacedemonios qdẽ hi qui amplissimũ magistratũ gerũt ut sunt sic etiã appellãtur senes. Q d si legere & audire uoletis externa maximas respu. per adolescẽtulos labefactas a senibus sustentatas reperietis. Cedo qui uestrã rempu.amisistis tam cito sic eñ percontaĩ (ut est in Ennii poete libro) respondenĩ & alia & hec in primis puenieb ãt oratores noui stulti adolescentuli. Temeritas est uidelicet florentis etatis prudentia senectutis. L.at memoria minuitur. Cato. Credo nisi exerceas eam aut etiam si sis natura tardior Themistocles oĩm ciuium nomina perceperat. Non igitur censetis eũ cũ etate processisset qui aristides esset Lisymachum salutare solitum. Equidem non modo eos noui qui sũt sed eorũ patres etiã & auos. Nec sepulchra legens uero (quod aiunt) ne perdam memoriam nec uero quemq̃ senum auidi oblitum quo loco thesaurum obruisset omnia qui curãt meminerũt uadimõia cõstituta quibus ipsi debeant. qd iuriscõsulti:quid põtifices:q augures:quid philosophi senes: q̃ multa meminerunt.

lib.ennii poete. Respōdent & alia & hec i primis.i.pcipue. Amisimꝰ sup.rēp.nostrā quia pueniebāt oratores.i. legati
noui:ut pote adolescentuli stulti.. Videlicet.i.uidere licet cur id dictum sit:quia temeritas est.s.ppria etatis florentis.i.iu
uenilis prudentia est senectutis. Lelius tā obiicit dicens. At.i.nihilominus memoria minuit sup.senibus.q.d. quō ergo
sunt prudentiores Ad qd̄ cato credo ꝙ minuit nisi exerceas eā aut etiā si tu sis natura.i.p naturā tardior.s.q̄.par sit id est
tardiusculus. Themistocles dux ille athenieñ.pceperat nois oim ciuiū quia quēlibet propio noie ꝯpellare poterat. Nū:
s.nunq̄ qd consetis em̄ igitur cū precessisset etate.i.cū fuisset perductus solitū salutare eū lysimachū.i. noie lysimachi q
esset aristides.q.d.minime. Eqdē id est ego quidē ut de themistocle nō affirmare:nō mō.i.nō solū noui eos qui sunt:sed
etiā patres eoꝝ & auos. Nec ego legens sepulchra.i.epitaphia & iscripta sepulchroꝝ uereor(qd̄ aiunt).s.supstitiosi.
dicunt em̄ qui talia legunt memoriā amittere:aut q̄a capulares senes & sepulchris uicini talia legūt: aut q̄a iuiti sepul- M.phi
cra q̄si ea legentes icipiunt cū sint senio icurati:aut qui habēt.i.eligunt sibi sepulchra.iā uicini sunt morti & ita uim me lettici
morie amittētes dicūtur de uerbio ex equiuocatiōe sumpto sepulchra legere(nō iquit uereor)ne predā memoriā: em̄ p expoſi
q̄a ego redeo i memoriā mortuoꝝ:his ipsis legēdis.i.dū hec ipsa lego. Nec uero audiui quēq̄ senum.i.seniorū oblitum tio.
quo loco obruisset.i.terra operuisset thesauꝝ q̄a senes natura ad rem ppensiores sunt q.s.senes curant oia: & memine- Catonis
runt.i.memoria tenēt uadimonia cōstituta.i.si q̄n uadem ad diē cōparaturi cōstituerint & meminerūt qui debebāt sibi.s consilio
senibus & q̄bus ipsi debeant. & meminerint qd iuriscōsulti.s.pcipiant qd pontifices quid augures quid philosophi ꝙ.i cartha
q̄tū multa meminerūt senes.q.d.plurima. ℂ Carthagni male cogitāti sciebat Cato:hoc quia semel ad cōponendas lites go euer
cōuicinoꝝ a ro.illic missus est petētibus carthaginēsibus ibi aios carthaginēsiū animaduertit:& cognouit eos. Demū sa est
romā reuersus iflāmans oim romanoꝝ animos exposito negocio a Cato.tertiū bellū punicū factū ē & funditus deleta
est carthago.deide post ānos aliquot alia est i lybia cōstituta carthago.haud multū lōge a prima:que deleta fuit a mino
re Scipione. ℂ Vtinam dii immortalas. Scipio tibi refert:qd̄ optauit Cato.haud multo tpe post euenit .s. ꝙ iste Scipio
eā deleuit. ℂ Aui.s.scipionis aphricani maioris:qui fecit eā tributariā:ut diximus supra. ℂ Cuius aui.erat em̄ auus per
adoptionē cū ualitudinarius ille adoptauit in filiū huius Scipionis filiū. ℂ Excipient & ex precedēti dr̄ excipere dic t
ergo qd̄ sp manebit memoria eius. ℂ Cū consulatū hoc est designatus.nā sp erant quattuor ꝯsules duo designati:& duo
existentes cōsules sp em̄ per annū antea creabant & postea alterū annū incōsulatu manebāt. ℂ Eminus dictū est aduer
biū quasi extra manū.cominus uero quasi cū manu a cō & manu ℂ Gladiis ensibus. Iuue.mittent bracche:cultelli: fre
na:flagellū Idē alibi. ℂ Senatū qui e senibus est i quibus sunt ꝯsilia.quoꝝ arma sunt prudentia:ꝯsiliū:autoritas: rō nā si
a iuuenibus diceret:iuuenatus appellaret. ℂ Ma.uo.maiores & minores quotienscūq̄ pro superioribus & posteris no-
stris ponunt tm̄ mō nūeri plis sunt:& tūc utimur maioribus & minoribus q̄n nō āplius uocabula habemus quibus eos Orato
appellamus hoc mō:pater:auus:ab auus:tritauus:proauus:attauus & maiores:sic de minoribus dr̄. Apud lacede.in- res.
stat ēt ut probet senectutē non esse remotā a rebus gerēdis. ℂ Sūmū cōsiliū appellatur senatus non tm̄ pp etatē. q̄tū pp
dignitatē. Nā cū sint senes ab eis senatus cognominatus est. Lacedemō āt ciuitatē.quā spartā dicūt.unde nomen genti
le sit lacedemonius:ut lacedemoniosq̄:himeneos:& scito ꝙ in tota grecia due erant ciuitates excellentiores ceteris:
Lacede. & athene quo duo oculi grecie nuncupant. ℂ Legē rē.s.apud poetas & autores hystorias & res scriptas. ℂ Et
audire ab aliquibus qui multa preterita sciunt & nouerunt res gestas.uel audit ab aliis legētibus. ℂ Reperietis externas
pegrinas. ℂ Cedo p dic & est uerbū iperatiuū & cedo cedite tantū iueniuntur:& accentū habet i fine:est exemplū & Orator
textus est Neuii poete comici uti cel mortui roma pulsi factiōe nobiliū ac pcipue metelli qui lib.cōposuit. quē ludum anupho
appellauit i quo iduxit duos adolescētes:quorū unus alteri obuians iquit quomodo resp. Thebanorū eo pato labefacta ra
esset cui respōddet:quia iuuenibus nō amplius a senibus regebat p quod probat Cato ꝙ senes sunt qui rēpu.gubernāt Mēoria.
& qd̄ nō sunt remoti a rebus gerēdis unde dicit unus eoꝝ adolescentuloꝝ ab Ennio itroductus. Cato dic rēpu.nostrā.s.
theba. Sic em̄ uerba cato. Exponētis qd̄ dixit. ℂ Percōtat querit Teren.i eunucho. Quē percōter qua istā uia. ℂ Res Tardus
pōdent & alia.s.ab ipso adolescēte iterrogato que pertinebāt oratores noui stulti adolescētes qui suis temerariis ꝯsiliis
rēpu.nostrā pdiderunt oratores em̄ dicit uim maximā idicēdo habentes unde Quinti.diffinit oratores esse uiros bo- Lysima
nos dicēdi peritos:sed hoc loco nō cadit diffinitio. Orare āt prisci dicebāt agere hinc horatores causaꝝ actores sunt ap chus
pellati & legati:qui reipu.mādata peragerēt:& centū oratores. ℂ Temeritas uidelicet certe. ℂ Florētis metaphoricoꝝ Aristi
uerbū est q̄m licuit semperq̄ licebat signatū psente nota pducere nomē Hora. ℂ Prudētia bonorū malorū discretio & desiustꝰ
memor a multaꝝ rerū. ℂ At memoria minuit Antiphora est quē aliquis Catoni facere potuisset dicēs senes obliuiosos
esse & i eis minui memoriā:aut ꝙ sit Le.uel scipio est em̄ memoria animi & rerū & uerborū dispositionis firma prece
ptio. ℂ At & sed semper significāt differētiā rerū. ℂ Credo respōdet Cato obiectioni fac. e & pbat ꝙ i senibus memo Equidē
ria nō deficit nisi i illis qui eā nō exercēt:& qui a natura sunt obliuiosi. ℂ Tardior crassior igenio nam tardus duo signi
ficat:& crassum igēio ꝙ tarde itelligat Teren. Qui tardus:& lentū & senē corpore ꝙ tarde moueatur. ℂ Themi.(de
quo diximus supra)mirabilē memoriā habuit adeo qd̄ oim suoꝝ ciuiū noia.memoriter teneret tā senex. ℂ Lysimachū
salutare hoc est ut unū hoiem salutare p alio epm honorās.q.d.nō Lysimachꝰ aūt pater fuit Aristidis atheniēsis hic ue Thesa
ro aristides tāta uirtute & gloria fuit ꝙ equalis ppemodū extitit themistocli.itaq̄ ut ait Emilius pbus: cū eo de princi rus
patu cōtendit obtrectatū iter se & tāte hic iusticie fuit:ꝙ cognitiōe iustus est appellatus:ex ea aristidia iusticia factū Vadi
ē ꝙ se oēs q̄si grecie ciuitates ad atheniensiū societatē applicuerūt equidē. ℂ Equidē noui scio ēt de seipso loquitur:nec moniū.
mirū quia senes de seipsis plerunq̄ laudatores sunt. ℂ Equidē ego quidē iungit em̄ cū prima secūda & tertia psona i Ci
ce.tm̄ i aliis autoribꝰ Persiꝰ: Nō equidē hec dubites amboꝝ federe certo. Cōsentire dies. ℂ Qui sunt hoc est qui uiuūt
sed patres & auos ipsoꝝ qui fuerūt:hoc est mortui sunt. ℂ Auos patris matrisq̄ patres ex illa uoce nuncupatus quem
greci annos proferūt magnū significantē cū auus magnus sit i familia. ℂ Quod aiunt dicunt & est i pueibio ꝙ qui le
gūt scripta & epitaphia & epigrāmata mortuoꝝ mēoriā perdunt hoc ego cato nō timeo quia i ipsis legēdis magis me
moriā exerceo & ipam ꝯfirmo meā. ℂ Thesaurū rerum preciosarū repositionē grecū quidem nomen apoto thesaurizo
s.colloco ñ āt ab auro ut dicit multi nā nō solum auri:sed oim rerū pciosaꝝ repositiōem thesaurū dicimus . ℂ Memie

eāt oīa uadimōīa. ¶ In prōptu hñt nñ acensatiuū regit ut dicim⁹ memini uadimōia eñ sunt fideiussiōes & promissa que fiūt pro aliis debitis. ¶ Qui sibi distiguendū g debent sibi & cui ipsi debeāt hoc ē obligati sint. Iuriscō. quos dicūt doctores legum ut dicunt iurisconsul. & iuriscōsulti. ¶ Pontifices qui rebus sacris p̄sunt quos nunc papas appellamus. dicti uero a posse & facio. uarro tñ arbitrabat a pōte. nā ab his subtili⁹ est factus primū & restitutus sepe. ¶ Augures hi ꝓdigiis publicis p̄erant & i istoꝝ collegio erat ordo oim prudētū. ¶ Manēt igenia. Concludit senibus naturales uires igenii & mēorie nō tolli dicēs. Ingenia. i. ingens capacitas ad res gerēdas: aut itelligendas manent: modo. i. dūmodo studium & industria. i. naturalis sedulitas permaneat. nec ea sup. manent solū i uiris claris. i. ꝯspicuis & honoratis: sed etiā i uita priuata. s. a magistratu: aut negocio publico: & quieta qualē phi ac poete genūt. Sophocles poeta ille tragicus clarissimus fecit. i. effinxit tragedias ad summā. i. usq etatem qui cū uideretur negligere rem familiarē. i. utilitatē domesticā uocatus est a filiis i iudiciū: ut queādmodum solet nr̄o more. i. romano iterdici bonis. i. usu & cōmutatiōe bonorū patribus gerentibus. i. administrantibus rem. s. domesticā male. i. cum dāno & iactura rerū sic iudices remouerunt illum: uidelicet Sophoclē a re familiari. i. usu & administratiōe eius quasi desipiētem. i. delirantem. Senex. i. Sophocles dr̄ recitasse. i. pronunciasse tum. i. tunc iudicibus eā fabulam. i. tragediā: quā hebebat in manibus. i. tūc faciebat & tractabat: uidelicet Edipum coloneum. i. fabulam sic i scriptam: aut cuius titulus erat edipus coloneus & dicitur quesisse. i. iterrogasse: nū. i. nunqd illud carmen. i. poema uideretur desipientis. i. isani: aut male sapiētis: quo. s. carmine recitato liberatus est. s. a petitione filioꝝ sententiis iudicum: num. i. nunquid igit̄ senectus coegit hunc. s. Sophoclem obmutescere i studiis suis quasi dicat minime. Num coegit Hesiodum antiquissimum poetaꝝ: quem i Geor. imitatus est Maro. Num simonidē poetā lyricū: nū stesichoꝝ etiā lyricum. num an te quos dixi philosophos: uidilicet Isocratē (ergo illic male scribebat Socrates:) Num Gorgiā etiā p̄hm. Num Homerū fontem ingenioꝝ & poetarum sine controuersia summum. Num Pythagorā principem philosophoꝝ. quia ante eum nō philosophi. i. amatores sapientie: sed sophi. i. sapientes dicti sunt. Num Democritum etiam p̄hm. Num Platonē diuinum philosophum cui propium nomen. Aristocles erat. num postea zenonem principem stoicorum: num Cleantem philosophum. Vnde Iuuena. Et iubet archetipos pluteum seruare cleantes: aut eum quem uos o Leli & Scipio uidistis etiam Rome uidelicet Diogenem stoicū. num inq̄ hos coegit senectus obmutescere i studiis suis. at sup. dicent ꝙ agitatio studioꝝ non fuit equalis uite i omibus his. age omittamus ista studia diuina: ego possum nomiare ex agro sabino rustico uicinos & familiares meos quibus absentibus. i. i quoꝝ absentia nunq̄ fere fiunt i agro ulla opera maiora. i. maioris momenti. nō sup. fiunt eis absentibus. serendis. s. fructibus: aut fruges seminū: non etiā percipiendis. i. dum percipiunt & colligantur non condendis. i. conduntur i horrea. q̄q̄ minus mirum est i illis. s. rusticis. nemo eñ est tam senex qui nō putet se uiuere annum. s. itegrum adhuc sed idem. s. senes laborant i eis. s. operibus que sciunt nihil oīno pertinere ad se. i. e qbus nullam spectant fructum nam serunt. i. plantāt arbores que prosint alteri: idest proxime sequenti seculo. unde Varo a sene seculum deducit: alii a secādo homies secet & diuidat. Rari eñ ultra centum an. quod seculum est uiuunt: ut Statius scilicet cecilius poeta noster nō Papinius ille qui longe post Thebaidem cōdidit ait in sinephebis: idest ea fabula sic dicta: quasi compuberis seu compubescentibus: syn enim dicitur com. & phebus pueriscens seu adolescens.

Iuris consul Pontifices. Augures

Ascensius.

Sophocles tragicus

Manifestat senectutem non esse remotā a rebus gerēdis

Nota.

Statii duo fuerūt Statius cecilius.

Querenti cui serat cui debeat cultor respondere.

Manent ingenia senibus modo permaneat studium & industria nec ea solum in claris & honoratis uiris: sed in uita etiam priuata & quieta sophocles ad summam senectutem tragedias fecit qui propter studium cum rem familiarem negligere uideretur a filiis in iudicium uocatus est ut quemadmodum (nostro more) male rem gerentibus patribus bonis interdici solet. sic illum quasi desipientem a re familiari remouerent iudices. Tum senex dicitur eam faculam quam in manibus habebat & proxime scripserat Edipum colōeum recitasse iudicibus quesisse que num illud carmen desipientis uideret̄ quo ecitato sententiis iudicum est liberatus. Num igit̄ hunc num hesiodū num simonidē nū stesichorū. nū quos ante dixi Isocratā num Gorgiā num homerum. nū philosoporum principē pythagoram: num democritū num Platonem nū Socratem nū postea zenonem cleātem aut eum (quē uos etiā rome uidistis) Diogenem stoicū coegit in suis studiis obmutescere senectus? An non in oibus his studiorū agitatio uite equalis fuit. Age ista diuina studia omittamus possum nomiare ex agro sabino rusticos uicinos & familiares meos quibus absentibus nunq̄ fere ulla in agro maiora opera fiunt non serendis nō percipiendis fructibus non cōdēbdis quāq̄ in illis hoc minus mirum nemo enim est tam senex qui se annum non putet posse uiuere sed iidem laborant in eis que sciunt nihil ad se omnino pertinere. Serunt arbores que alteri seculo prosint. ut ait Statius noster in sinephebis. Nec uere dubitet agricola (q̄uis senex) querenti cui serat respondere diis immortalibus qui me non accipere tātum modo a maioribus uoluerunt sed etiam posteris ꝓdesse.

Nec uero agricola quãuis senex dubitet respõdere querenti cui serat diis imortalibus supple sero: qui uoluerunt me nõ tantũmodo accipere.s.sata & fructus a maioribus.i.ut dicũt precessoribus meis: sed etiã prodesse posteris. Ingenia. q̃ si innata natura dicũtur ingenia. Studiũ est quedã uehemens applicatio animi ad aliqd peragẽdum summa cũ uoluptate Industria diligẽtia quedam ardas circa res honestas. ¶ Quieta sine armis. ¶ Sophocles iste fuit preclarus & sapiẽtissimus poeta grecus atheniẽsis: qui multas scripsit tragedias: de quo Vergi. Sola sophocleo tua carmia digna cothurno: unde iam factus senex scripsit tragediã: quã ἐπὶ Κολωνῷ appellauit cũ haberet filios qui gubernationẽ rei faamiliaris cupiebãt accusarũt eum iudicibus φ iam desipiebat: & rẽ domesticam nõ bene curabat: unde uocatus in iudiciũ sciẽs accusationẽ factã a filiis secũ sub pallio tragediam Edipi colonei adduxerat quam illis diebus absoluerat qua lecta statim fuit absolutus. ¶ Tragedias fecit.s. Edipsum coloneum. ¶ Familiatẽ domesticũ: sed ut plurimũ familiaris significat amicũ.ut si negociis familiaribus impediti hoc est rebus negociis & causis amicorum meorũ occupati: in quo multi errant exponẽtes familiaribus pro domesticis nostro more romano more: est eñ mos bene uel male uiuendi consuetudo & est mesum nomen: ut ualitudo uenenũ. ¶ Interdici ne ministrare possit amplius. & est uerbũ iuriscõsultorum. ¶ Desipientem a desipio: qd est uerbum compositũ a de & sapio. ¶ Eam fabulam.s. Edipodẽ coloneũ posuit eñ fabulã pro tragedia sicut Teren. fabulam pro comedia edipus antẽ ex Thebarũ fuit qui iolaum patrẽ ignoranter interfecit: & matrem iocastã ignorãter duxit uxorẽ a qua.iiii.suscepit filios. Polinicẽ Etheoclẽ Ismenem Antigonem filios. quã rem ut resciuit edipus oculos effodit sibi & athenas exulauit ubi magnificẽtissime susceptus est: & ibi mortuo sepulturã magnificã & eminentẽ in altũ cõsecerunt unde coloneus dictus est. qa Κολωνη est locus eminens i altũ & sublimis. quam rem sophocles stilo tragico scripsit. Itẽ statius. itẽ euripides: itẽ & sene.i. scripsit & dr edipus. qa pedes inflatos habuit & adustos cũ fuit expositus a parẽtibus nã perforarũt ei pedes ferrũ ignito ut moreretur. quia p oraculum acceperãt scelus qd postmodũ contigit q̃uis euitare conati fuerit iuentus aũt fuit edipus: ita expositus puer e quodã uiro: & illũ ad corinthiũ regẽ detulit. quem libentissime suscepit i filium cum ab uxore prolem habere non posset. Illud carmẽ opus illud metricum: ut diximus oarmen appellatur. ¶ Non igit hunc eñ sophoclẽ & ponit nunc cumulũ & frequentiã exemplorũ quibus fit mãifestum a rebus gerendis senectutem nõ esse remotã. Hesiodum poetã grecum quem Verg. imitat⁹ est i geor. ¶ Simõidem poetã grecum lyricum qui tpe quo Stesichorus poeta mortu⁹ est clarus habeti: inquit Eusebi⁹. ptetea Pyndarus & somõides poete lyrici uno tpe habiti sunt isignes. ¶ Stesichorum aliũ poetã Socratem qui delphici appolinis oraculo oĩm hoĩm sapientissim⁹ fuit iudicat⁹: ut diximus prius pħiã de celo deduxit i terrã & eo tpe dr natus quo Themistocles hausto tauri sanguĩe mortu⁹ est. ¶ Gorgiã Leõtinũ.s. de quo añ diximus qui tm̃ docende artis oratoriũ q̃stum ꝯsecutus fuit: ut oĩm hoĩum prim⁹ ad sui memoriã i delphis i tẽplo solidã ex auro statuã posuerit. ¶ Homerum nũ a pħorum an poetarum pricipem appellãus: i dubio est. Oĩm eni bonarum artium pitissimus fuit: ut cec⁹ tñ io. Homer⁹ ionici eñ cecum dicunt. suũ eñ ꝓprium Diogenes erat. Pricipem ãtiquitate & uirtute Pythagorãide ad pꝰas ꝯmigrauit maiori doctrĩe se tradens erudiendũ sydereos mot⁹ stellarum q; ꝯuersus accepit hic cretã lacedemoniã q; petẽs tãdẽ i italiã uẽit regnãte nũa ubi tãta seueritate uitã dixit. ut crotõiate ad quos primũ diuertit tãti autoritate ad bonos sanctosq; mores breui tpe reducti fuerit quo magna pri⁹ & itempata luxuria ꝓfluebat seculis posteaq̃ plurimis sic ei⁹ pytagoreorum q̃ ui guit italia nomen ut alius uideret doctus nemo adeo ut Plato relictis athenis istitutionis illorum cognoscende gratia in italiam aduentasse comperio. ¶ Democritum abderi tam philosophorum hic uero tantas fuit fortitus opes ut pater eius Xerxis persarum regis exercitum dapibus explere sumptuosissimis facile potuerit eis tamen opibus dorauit patriam reseruatis quibusdam rebus admodus paruis quod ideo facit ut suo studio liberiore quidem animo uacare posset reliquorumq; semper ridebat ambitionem & curas uanes. De quo Iuueñ. ait Iam ne igitur laudes quod de sapientibus alter ridebat: quotiens alimine mouerat unum sustuleratq; pedem flebat contrarius alter. ¶ Platonem qui in italiam uenit ut ante diximus Pytagore fama pmotus: ubi q̃ plurimos cognouit tum maxime architam tarentinũ thimeum arionemq; uiros certe philosophos: & rerum naturas aĩm doctos. ¶ Xenocratem: xenonem cleãtẽ philosophos oĩbus artib⁹ claros atheniẽses. ¶ Non enim inuẽtus est philosophus aliquis cleãs nomine: sed xeno ille preclarus pħus zeno cleantes est apellatus a familia zenocrates uero ut inquit. Vale. tanta sepiẽtes fauctitateq; fuit quod ingentissimus ei honos exibebatur athenis: adeo φ cum testimoniũ dicere coactus ad aram accessisset ut more eius iuraret: se omnia uere retulisse uniuersi iudices consurrexerũt condẽnauerũtq̃ ne iusiurãdum diceret: quodq; sibimet postmodum dicẽte sentẽtie loco remissuri non erant sinceritati eius cedendũ estimauerunt. ¶ Cum diogenem hic romã semel legatus ab atheniensibus missus fuit. ¶ Ordo est periphatũ. Nũ igit senatus coegit hũc nũ hesiodũ &c. q̃si dicat non. ¶ Agitatio frequentatio & excercitatio a frequẽtatiuo uerbo agito. ¶ Age exhortantis est grecum quedam & transitio est qua utimur. ut cum de diuersis rebus dicimus & trãsitum ad altã rem facimus. ¶ Vicinos & familiares meos quia & Cato agnos & predia habebat: Cato & predia habebat i sabino agro. ¶ Quibus absentibus nũq̃ maiora opera fiunt: ut est arare seminare. condire que uocantur maiora opera ergo ipsis semper presentibus omnia opera maiora fiunt. ¶ Condendis reponẽdis in horrea. ¶ Minus mirum nõ mirum quia laborant pro se ut habeãt pro ãno futuro quid corrodant cui rei subiũgitur ratio. uiuere uitã ducere. Est autem uiuo uerbum mesum ut ualeo. nam optantis est & maledicẽtis. Vergi. in. iii. Viuite felices quibus est fortuna peracta iã sua. Idem in bucco. Viuete siluerid est perite. Sed idẽ in aliis quidem rebus non mirũ est si laborant quia nemo est tam senex. Statius noster: aut latinus: aut proximus etati fuerunde nota musduos Statios unũ maiorem: de quo nunc dicitur: qui Statius cecilius dicebatur: alterũ minorem Gallicum: qui Vespasiãi imperatoris tempore: & usq; ad domiciani Titi fratris prouenit imperium qui & Titus iunior dictus. at hic de quo nunc agit Cato scriptor comediarum clarus habitus est natione insuper Gallus & milli primum contubernalis. quidam Mediolanensem ferunt mortuus est anno post mortem Ennii: & iuxta ianiculum sepultus: ut inquid Eusebius in fine phebis in libro quem Sinephebos appellant. Agricola quod colat agrum dictus. Vnde sciendum est quod apud maiores agricultura in magno erat honore ad quam etiam milites emeriti accedebant posteris nepotibus.

Martini phileti ci expositio. Ingenium. Studium. Industria: Familiatis. Mos. Interdici. Despiẽtem Fabula de edipo Georgias ditissimus. Homerus. cium artium pitissim⁹ zenocleantes zenoctates. Diogenes. Agitatio maior opa agricultur. Viuo mesũ est Statiduo fuerunt. Statius cecilius agricola

Melius Cecilius de sene alteri seculo prospiciente ꝙ illud idem Le. Edepol senectus si nihil quicq̄ aliud uitii opportet secū cū aduenerit unū id satis est quādiu uiuē do multa que nō uult uidet Cato:& multa q̄ uult atq; ea dem que non iuste sepe etiam adolescētia incurrit. Illud uero idem Cecilius uitiosus. L. Tū etiā in senecta hoc re puto miserrimum sentire ea etate esse odiosum se alteri. cato. Iucundū potius q̄ odiosum. Vt eñ bona adolescen tibus indole preditis sapientes senes delectātur leuiorq; sit eorū senectus qa iuuētute colunt̄ & diligūtur sic ado lescētes senū p̄ceptis gaudēt q̄bus ad uirtutū studia du cunt̄. Nec minus intelligo me uobis q̄ uos mihi eē iucū dos Sed uidetis ut senectus non mō languida atq; iners non sit uerumetiā sit operosa & semper agens aliquid & molliens, tale scilicet quale cuiusq; studium i superio re uita fuit. Q uid quod etiam addiscunt aliquid ut solo nem in uersibus gloriantem uidimus qui se quotidie ali quid addiscentē, senem fieri dicit, ut ego feci qui grecas litteras senex didici. Q uas quidē sic auide arripui qua si diuturnā sitim expelere cupiens ut ea ipsa mihi nota essent quibus me nūc exemplis uti uidetis. Q uod cum fecisse Socratem in fidibus audirem, uellem equidem & illud (dicebant enim fidibus antiqui) sed in litteris cer te elaboraui.

Meli⁹ cecilius &c. hoc puto lelii esse uer bum qui male signat⁹ est illic loqui. Edepol &c. qđ cecilii est. Melius iquit Cecilius sup. dixit de sene prospiciente alteri seculo. quem illud idem quod dixit in Comedia Edepol. i. per edem pollucis senectus si .i. etiā si nihil aliud uitii apportet secum cum aduenerit tñ sup. id unum. s. uitium ē satis ꝙ senex sup. uidet diu uiuendo mlta q̄ nō uult & Cato &c. i. etiā multa sup. uidet fortasse q uult ubi egraphice docemur uerbis mō se culo usitatis uti debere nā Cecili⁹ more sui seculi uolt dixit Cato āt ñ uolt sed uult ad se culum suum respiciens atq; ea quidem sup. q̄ ñ uult uidet qui etiā adolescentia icurrit sepe ñ iuste: quia iusti⁹ etiā lege nature senes mor bum pati & funera funorꝫq; iuniores. uero p sed iquit Lelius idem Cecili⁹ scripsit sup ple aut dixi illud uitiosus. Tum etiā reputo i senecta. i. etate. hoc sup. esse miserrimum sen tire se esse odiosum. i. molestum & iuisum al teri ea etate. s. senili aut lege cum marcello qđ senes oibus odio & tedio sunt Ad quod Cato Iucundum sup. potius scripsisset te sen tire quā odiosum: ut eñ senes sapientes dele ctent adolescentib⁹ p̄ditis. i. p̄ter ceteros do tatis & ornatis i natura bona idole .i. iditio future probitatis & iolita uirtute & senect⁹ eorum que coluntur & diliguntur a iuuentu te. i. ab ipsis iuuenibus sit leuior .i. tranqui lior & tolerabilior sic adolescentes sup. bo ni aut bona indole prediti gaudent prece ptis senum quibus scilicet preceptis ducun tur ad studia uirtutum nec. i. & ñ itelligo me non mius iocundum esse uobis: q̄ uos esse io cūdos mihi. Sed uidetis ut q̄r senect⁹ nō mō. i. nō solū nō sit laguida. i. lenta atq; iners. i. sine arte & grauitate uerū ēt sit opo͂sa agēs & moliēs. i. mole & conamine attentās semp aliquid. s. tale quale fuit studiū cuiusq; in uita superiore. i. ante acta. Q uid sup. de eo dicēdū ꝙ senes addiscunt etiā semp aliquid ut uidimus solonē gloriantē in uersibus. i. carmini b⁹ suis: qui dicit se fieri senē addiscentē quotidie aliquid ut ego. s. Cato feci: qui didisci grecas litteras senex quas. s. gre cas ego arripui sic audie quasi cupiēs: idest ut qui cuperet explere: idest satiare diuturnā sitim: ut ea ipsa essent mihi nota sup. exēpla quibus uos uidetis me nunc uti (que uerba a Cice. decenter huic data sunt nō cōtra deorꝫ persona loqui ui deatur Dādus est enim personis sermo aptus uñ nisi Cato grecas litteras didicisset nō debuisset grecarū hystoriarum tam peritus induci (Q đ. s. aliquid dedicisse cū eo audirē Socratē philosophū illū athenieñ. qui prim⁹ de moribus di sputauit: fecisse in fidibus. i. in sciētia fidum seu cythare quā senex didici equidē: idest ego quidem aut certe ullā & illud s. etiā fidibus scire aut didicisse. Eñ pro qa: antiqui. i. maiores nostri aut antiquitus. i. olim discebāt fidibus. i. cythara & plectris canere: sed certe elaboraui in litteris. i. in cognitione litterarum non fidium de musico āt studio habetis hic cō mentarios. Meli⁹. s. dixit de sene p̄spiciēte cū dixit serit arbores. Cecili⁹ quē dixim⁹ statiū ceciliū qui illud idē di. s. tñ i illo lib. dixit. Q đ est adepol. est āt edelpol aduerbiū iurātis ab ede & tēplo pollucis. Q uē ñ uolt ut morbos & alia huiusce. Hoc aūt argumentum est debile & nullus momenti & falsum: quia idem i ceteris etatibus dicere possu mus: & absurde i hoc uituperat senectutē. Volt āt est antiquū quia magna erat affinitas iter u & o: uult: & uolt: quouis cuius: quot cui. Et multa fortasse que uult respōsio Cato. est ad ceciliū: quia ēt senes uident multa fortasse que uult: ut honores reuerentias: autoritatē quā boni hoies uenerant. Atq; sepe etiā adolescentia: dissoluit & diximus argumentū cecilii a simili i florida etate. Iā eqdē alia uerba statii cecilii uiciosissima & idē dicit Noni. M. hunc textū statii allegās & senes oib⁹ tedio sunt. Ad ꝙ r̄ndit Cato. dicens iucundum poti⁹ q̄ odiosum cui⁹ rei subiungit rōnem optie dicens p ꝯparatiōem. Indoles hec est eñ idicium future p̄bitatis. Nō mius p̄bat p exemplum ut ipsis adolescentibus scipio ne & lelio. Lāguida ocio & lōgitudini dedita. Iners sine arte & opa ꝯtra illud horati⁹ Sepe lōgus iers auidusq; futu ri. Molliens faciens aliquid cum grauitate supior p̄terita quia sancte uixit & studiosus fuit iuuenili etate ita i uñ uergilia num illud dictū p̄clarum est. Vsq; adeo & teneris ꝯsuescere multum est. Addiscunt aliquid. s. i senectute de quo pōit exē plum de solōe: ꝙ eñ accepit Valerius hic āt athenieñ. fuit unus ex septem sapientibus legum lator quorꝫ duo fuerunt solon & draco solon autem suis uersibus gloriabat̄ ꝙ senescens addiscebat multa dicent. Senē. fieri. senex didisci un de non est mirum si eruditus loquitur ut diximus supra. nam constat i his perstudiosum fuisse adeo quod in consiliom

Snlō & draco legum latores

M. phil lettici expon

Edepol Volt

Indoles Iners Solon & draco legū da tores Sitiundo Socra tes senex fidib⁹ i cubuit.

pro scilicet sub pallio libro grecos portabat. si etiã potuit accipi uerbũ uiolẽtũ. ¶ Sitim traxi silitudinẽ ab hoie sitibũdo uel cane. ¶ Socratem. hic etiã senex per studiosam fidibus operam dedit i quibus magna laus & gloria fuit sicut in litteris: ut probus Emilianus i prohemio tradit. ¶ In fidib⁹ hec fides est cythara & chorda eius dicta. ꝙ tantũ iter se chorde eius cõcordẽt sonẽtq; quantã.s. iter homine fides. ¶ Illud .s. fides pullulare & ipsam musicam sicut socrates z ¶ Dicebãt etiã fidib⁹ antiquitus hoc p parenthesim dr nec mirum si antiqui dicebãt fidibus. Summus em̃ honor musice erat apud antiquos: cuius rei manifestior est probus Themistocles. q cum clarissimũ rerum gestaꝝ excellẽtissimus & militie ptissimus cum i cõiugo lyrã recusasset habitus est idoctior: hic est ꝙ excellẽtissimi uiri fidibus laborauerũt Epaminũdas certe grecie priceps. ¶ Hirõ medicie pstantissimus. & hic Socrates sapiẽtissimus: de quo nũc agit. ¶ Sed ego elaboraui uehementissimũ cestudium adhibiti. nñ nota ꝙ addit de seipso ut Socrate iñferior uideretur & latini nostri grecis uiderent esse miores z & ut iquit Horatius. Laudator temporis acti. Namq; omnes sunt laudatores de seipsis senes.

Fides
Summus honor musice.
Nota de themistocle.
Epãinundas.
Chiron.
ASCE.

Nec nũc qdem uires desidero adolescẽtis: is enim loci erat alter de uitiis senectutis. non plusq̃ adolescẽs etiam uires tauri aut elephantis desiderabã. Q d em̃ hoi naturaliter insitum ẽ eo uti decet & qcqd agas agere pro uiribus. Q ue enim uox põt esse contẽptior q̃ Milonis Crotoniate q cũ senex eẽt iã athletasq; curriculo exercentes uideret aspexisse lacertos suos dr illachrimansq; dixisse. At hi qdẽ iã mortui sunt nõ uero tã isti q̃ tu ipse nugator Neq; em̃ ex te unq̃ es nobilitatus: sed ex lateribus & lacertuis. Nihil sextus Emilius tale nihil modo. P. Crassus a quibus iura ciuibus pscribant quoq; usq; ad extremũ spiritũ puecta ẽ prudentia. Orator metuo ne languescat senectute. Est eni munus eius non ingenii solum sed laterum etiam & uirium oino canoꝝ illud in uoce splendescit etiã nescio quo pacto in senectute (qd equidẽ non amisi adhuc) & tamen uidetis canos meos. Sed tñ decorus est sermo senis: quietus & remissus facitq; persepe ipsa sibi audientiam diserti senis compta oratio & mitis. Q uod si exequi nequeas possis tamen Scipioni presecipere & Lelio. Q uid enim iucũdius est senectute stipata studiis iuuentutis: An ne eas quidem res senectuti relinquemus: ut adolescẽtulos doceat: instituat ad omne officii munus instruat quo quidem opere quid potest esse preclarius? Mihi uero. C. & P. scipiones & aui tui duo. L. Emilius. P. aphricanus comitatu nobilium iuuenum fortunati uidebantur. Nec ulli bonarum artium magistri non beati putandi q̃uis consenuerint uires atq; defecerint: & si ita ipa defectio uirium adolescentie uitiis efficitur sepius q̃ senectutis. Libidinosa etenim & intẽperata adolescentia effectum corpus tradit senectuti.

¶ Nec nunc quidẽ. Ingredit ad purgandũ secundũ obiectũ quo dcm̃ ẽ ꝙ sint imbecilles atq; ipotes uiriũ senes dicẽs. Nec quidẽ ego desidero nũc uires adolescẽtis. Is em̃ loc⁹ qui uires respicit erat alter. i. secũd⁹ supra missus de uitiis senectutis non pl⁹ scilicet opto aut desidero q̃ ego adolescẽs desiderabam uires tauri ãt elephãtis. Decet ei uti eo ꝙ insitũ est naturaliter hoi & agere pro uiribus. i. iuxta mensurã uiriũ quicquid em̃ p ga: q; uox. i. q̃ oratio pt eẽ ɔtẽptior. i. ɔtẽptibilior q̃ milõis illi⁹ athlete isignis crothoniate: sic a ptria dci qui cũ eẽt senex & uideret athletas. i. pugilles & luctatores exercentes se i curriculo. i. spacio ad cursum istituto aut i ipso cursu dr aspexisse lacertos. i. brachia sua & dixisse il lachrymãs. at hi quidẽ. i. uos iuuenes nũc uires uñas exercetis: at. i. sed hi. i. mei lacerti olĩ tã uegeti: & robusti: quidẽ. i. certe iã sunt mortui ad qd dcm̃ addit cato O nugator. i. futilis locutor & inãis existimator reꝝ: uero i. certe nõ tam isti: scilicet lacerti tui mortui sup. sunt q̃ tu ipse qui tales sentis mortu⁹ es (ubi plane oñdit hic ad primã & iste ad secũdã ptiere: uñ hic. i. mei iste. i. tui exposuim⁹) Neq; em̃ tu es unq̃ nobilitatus. i. nobilis esse s⁹ ex te. i. ex uirtute tua sed ex lateribus & ex lacert⁹ tuis. q. d. ex uirib⁹ corpis nõ ai. q debeat nõ min⁹ roboris i senio hẽre. Nihil tale sup. dixit aut sensit sext⁹ emili⁹ roman⁹ ille nihil titus corũcanus multis ãnis añ sup. dixit tale. Nihil ẽt publius crassus sup. dixit mõ. i. pauloante uel hoc tpe tale a quibus iura pscribant ciuib⁹. s. rõanis: & quoꝝ prudẽtia est prouecta. i. ulterius uecta & aucta usq; ad extremũ spiritũ. i. tremi spiritus exhalatione. Ego me tuo. i. uereor forte ne orator languescat. i. lãguidus fiat senectute. Em̃ p quia munus. i. officiũ & exercitiũ eius est nõ solũ igenii. i. p igeniũ exercendũ: sed ẽt laterũ. i. illoꝝ robustoꝝ: & uiriũ. s. uocis & organorũ eius Sed sup. nihil metuendũ est. nã illud canorum. i. concinum & sonorum in uoce splendescit omnino nescio quo pactum idest quo modo etiam in senectute: quod scilicet canorum equidem. i. ego quidem nõ amisit adhuc & tamen uidetis canos. i. canescentes capillos meos (Dicimus ãt canos substãtiue numero tãtum plurali pro capillis ipsis. Crederem nõ esse additum nõ catone aut Cic. sed a grãmaticis elegãtiã nõ itelligentibus. illud tamen: satis ei erat & uidetis canos (ut Valla locuplex est testis) sed tamen. i. quãuis minus firmitudinis habens: sermo senis est decorus quietus. i. sedatus & remissus et oño senis diserti ɔpta. i. ornata & polita et mitis. i. lenis et dulcis facit p sepe ipsa idest per se audientiam sibi qd: scilicet habere audientiã aut decenter orate si tu senex quicunq; es neqas: possis tamen

pcipere Scipioni & Le.l.iuuenib⁹ q̄ & q̄liter dicūt. Em̄ p quia:qd ē iucūdius senectute stipata.i.circūsepta & de se comitata studiis.i.studiosis obsequiis iuuētutis.i.iuuentū.q.d.nihil. An reliquem⁹ senectuti ne eas qdē res ut doceat adolescentulos ut istituat & istruat ad oē mun⁹ officii.q.d.id quidē deberem⁹ eis q eis pprīū ē relīqre. Quo quidē opequid pt eē pclari⁹.q.d.nihil. Vero psed Cai⁹ & Publi⁹ scipiones & duo aui tui:scilicet Luci⁹ emilius Scipio publius Aphrican⁹ uidebant mihi fortunati.i.felicē sortiti fortunā comitatu.i.pp comitatū iuuenū nobiliū. Nec ulli magistri.i. pceptores bonar artiū supple sunt putādi nō bti:quāuis uires eor ɔsenuerit atq defecerit. Et si.i.q̄q̄ ista defectio.i.desitio aut derelictio uiriū efficit sepi⁹ uitiis.i.p uitia adolescētie q̄ senectutis. Em̄.i.quia certe:adolescētia libidinosa & intēperata.i.icōtinēs tradit senectuti corp⁹ effectū.i.exhaustū fetura uiriū:Neq ergo rhetorico ordine utit.eo em ordine quo diuisit:eo pfecto psequit. Nā & dicit de pria cā:q aduocata reb⁹ gerēdis nūc aggredit alterā q corpus facit infirmus. Desiderio ē pprie de rebus absentibus. Vn ponit desideriū p absentia. Is em̄ p parenthesim.i.p iterpositionem snie. Plusq̄ adolescēs:quia desiderate uires tāti eēt plus q̄ adolescētis uires expectet. Tāti uires aut elephātis:ista sūt aialia mire fortitudinis.elephātis declinat & elephāt⁹ ti.ut secto elephāto. Et cū eēm adolescēs ipsor uires nō desiderabā:quia ɔtra naturā fuisset:nunc āt cū senex:uires adolescētiū nō desidero:quia eēt ɔtra naturā qd dicit. Q d est naturaliter a natura datū. Decet decorū ɔdecēs ē ut cū sis adolescēs adolescētiū uirib⁹ utare:cū uero senex seniū ɔputare uirib⁹:& sic nō sit minuta minerua. Pro uirib⁹ pāt multis mōis ponit tā i appōne q̄i ɔpositiōe ut i Priscia. nūc uero ponit p ad uel scdm:ut p uirib⁹.i.ad uel scdm uires. Que uos uitupat milonē athletā crotoniatā:qui factus senex deplorabat:uires:suas amissas p senectutē uidens athletas se exercētes & dicebat. At hi quidem scilicet lacerti mei sunt mortui:quia amiserūt uires suas. Sciēdū tn̄ q iste de quo nūc agit milo fuit quidē athleta de crotone italie ciuitate:uñ ē p̄riū nom̄ crotoniata. Curriculo. huius uocabuli significationē nō hēmus manifestū:sed als significat iterdū tps & spaciū cursus iterdū pōi currū & cursum. Lacertos latine brachia grece dicimus i italia em̄ erāt tres ligue latina osca:& greca. Nō uero uerba catonis uituperātis milonē. Isti.s.lacerti tui.uñ notat drñā iter iste & hic. Quā tu ipse nugator.s.mortuus ē. Neq eni subiūgit rōnē:quia nūq̄. Ex te.i.ex aio tuo uñ nota illud qd diximus de platōe qui dicebat aium eē hoiem:& corpus quidē eē aial qd ē cōe cū bestiis. sic & Cic.i somnio scipiōis. Nō ē hō quē tu uides hō āt ē a rōne. & sic itelligit hoc loco.iō addit ɔtrariū.s.ex lateribus & lateris. Sex. Emilius Publius crassus Titus. coruncanus pstātissimi uiri romāi fuerūt. Prudētia q̄ ē pteritarū & futurarū & psentiū rerū cognitio. Orator ponit quādā obiectionē quā ei aliquis facere potuisset:qui ipse loquit uel quid sint uerba ipsius lelii. Orator qui est uir bonus dicēdi petitus. Metuo sub qdā timore reuerētie. Munus officiū alas donū significat. Sed laterū ei & uirtū.uī bonā hēat uocē:& latera fortia & firma quibus uox ipsa format & stare possit ad recitandū. Nescio quo pacto me dus quidam loquēdi cū res ipsa habet nescio quid latētis emercie. qd uerbis aperire nescimus qle ē illud lune. Hūc qualē est nescio mōstrare & sentio tm̄. Q d canorū. Non amisi pbat ex ipso & bene. Nā hoc ē decorū autoris:ut idē docet hora. ut seruet ad imū. Quicquid ab incepto processerit & sibi ɔstet. unde etiā debemus scire illud qd dixit Pli. de laudibus catonis q nullus i urbe fuit qui totiēs fuisset accusat⁹ & sp absolutus qdragies em̄ patet accusatus & gloriose absolutus. quā rē ēt. Valerius in ope suo ɔplexus est. Nō amisi. & hoc q sit uerū galba pbauit catonis aduersarius. unde inquit Pli. accusator malor assiduus galbā octogenarius accusauit. amitto āt differt ab admitto. amittere eni pdere ē:amittere uero recipere. Et uidetis tamen duos canos. hoc ē capillos. & hec dicens demulsit sibi barbā greco more. Sermo uox emissa & finitima quotidiane locutiōi. Est āt duplex uox una q̄ ɔtentio dr:altera quā sermonem appellamus quā rem optie i rhetoricis definiuit. Cic. neqas scda uti psona(ut diximus)plerūq pro tertia modus quidem loquendi i oi genere dicendi Scipioni pcipe & Lelio dicere scipionem & leliū p quibus itelligit oēs adolescentes. unde pbat q senectus si nō habet uocem dicendi saltem habet facultatem docendi & faciendi bonos uiros. Stipata circūdata ut stipāte caterua. St patre em̄ proprie est densare tractū a stipa quā iterponūt naute i nasis oibus. Doceat q̄tū ad sās & doctrinā. Instituā q̄tū ad bonos mores. Ad oē officii munus hoc est ad oē officiū honestatis:munus em̄ p officio. officiū p honestate pōit officium ei polisenus sermo est Interdū munus:interdū obsequiū interdū debitū. hoc est illud q debet effici ab efficiendo dcm̄. nō ut qdā dicūt ab officiendo. Ca. & P. scipiōis isti fuerūt fres de quibus inqt Ver. Duo fulmina belli scipiadas in quo multi errāt putātes maiorē & miorē scipiōes aphricāos cū isti duo fres fuissent qui in hyspania apud nouā carthaginē isidiis iterēpti sunt cū illic fortissime pliarent. sed hoc pcō se habet istor ɔiūctio scipionū Publius scipio aphricāus maior ualitudinariū scipionē genuit(ut diximus)q hunc scipionē adoptauit minorē aphricanū. uñ fit. Pub. aphricanus auus h⁹ p adoptionem h⁹ Lucius āt Emi. est auus naturalis q̄ paulum emi. genuit h⁹ sci. aphricani patrem. Comitatu est em̄ comes pprie i itinere hoc est ab oi magistro putant boni & bti magistri dñr non mō artiū pceptores:sed qcunq sunt i aliquo magistratu dci quidem q magis ceteris possint. Et si ista pbat q si uires defecerūt senib⁹ euenit ex uitiis & itempantia & libidie & male acta uita. Iuuētutis effectum debilitarū tractum a silitudine puerpere que post debilitatur ut ab extra & fetum quasi sine fetunā feto dicimus cuiuslibet germen uel fructum. Tradit quia una etas traditur alteri.

Cyr⁹ &c. Cōprobat exēplis senectutem his ñ dubitatā qb⁹ tēpata fuerat adolescētia dicēs. Cyr⁹ āt rex cū esset admodū senex negat eo sermōe quē moriens habuit apud xenophōtē.i.i pñtia xenophōtis de cyro ɔscripta negat inq̄ se sensisse unq̄ senectutem suā fcām ibecilliorem q̄ adolescentia.s. sua fuisset. Ego memi puer.i.cum essem adhuc puer Lucium metellū qui cum fact⁹ esset qdrien

Cyrus aūt apd xenophontē eo sermone quē moriens habuit cum admodū senex eēt negat se unq̄ sensisse senectutē suā ibecilliorē factam q̄ adolescētia fuisset. Ego. L. Metellum memini puer qui cum quadriennio post alter consulatum pontifex maximus factus esset. xii. annos ei sacerdotio prefuit. ita bonis uiribus esse: in extremo tpe

M. phi lertici expō. Desiderio Desiderium Elephas dr & elephantus Pro. Milo Milo crotoniata. curricul⁹ Tres i italia lingue Differentia inter iste & hic Aius est homo Corpus animal. Prudentia. Orator. Munus. Mod⁹ loquendi

Stipa. Stipo. C. & P. scipiōes Lucius emilius. comitatu Comes. Magister uñ dicat Effectus Fetum. ASCE. Cyrus senio ñ fuit ibecillis

etatis ut adoleſcētie non requireret. Nihil neceſſe eſt de meipſo dicere mihi q̄q̄ & id qdem ſenile etati noſtre concedit. Videtiſne ut apud Homerum ſepiſſime neſtor de uirtutibus ſuis predicet? Tertiam enī iā etatē hoim uixerat ei uerecūdū ne uera de ſe predicans nimis uideretur aut inſolens aut loq̄x. Etenī (ut ait homerus) ex eius lingua melle dulcior fluebat orō quā ad ſuauitatem nullis egebat corporis uiribus & tn̄ ille dux grecie. nunq̄ optat ut aiacis ſimiles decem habeat At ut noſtri quiq̧. Quod ſi acciderit non dubitat qui in breui troia ſit peritura ſed redeo ad me. Quartum annum ego octogeſimum equidem poſſe uellem idem gloriari q̄ Cyrus ſed tamen hoc queo dicere nō me quidē his eſſe uiribus qbus aut miles punico bello aut queſtor in eodem bello aut conſul in hiſpania fuerim: aut quadriēnio poſt cum tribunus militaris depugnaui apud Termophilas. M. Attilio. L. Labeone conſulibus. Sed tn̄ ut uos uidetis non plane me eneuauit non afflixit ſenectus nō curia uires meas deſidera nō roſtra. non amici. non clientes non hoſpites.

nio.i.ſpacio.iiii.an poſt alterū.i. ſcd̄m ꝯſulatū. pontifex maxim⁹ p̄fuit ſup. tn̄ ei ſacerdotio.ſ. ſummi pōtificatus. xxii. annos meminiſſe inq̄ in extremo tpe.ſ. uite ſue uiribus ita bonis ut nō requireret adoleſcētia. Norit grāmatici memini cū p̄ſtis tpis infinitiuo fere apud doctos ꝯſtrui ut memini uidere & hic memini eſſe nō fuiſſe. Nihil neceſſe ē mihi dicere de meipſo: q̄q̄ & id quidē ſenile.i. de ſe ipſo magnifice ſentire & dicere ꝯcedit etati nr̄e.i. ſenilium ſenex eſt ſcd̄m Hora. in arte laudat tpis ācti ſe puero. Videtis ne ut.i. qualiter Neſtor predicet apud Homerū de uirtutib⁹ ſuis: Eīn ꝓ quia neſtor uixerat iā tertiā etatē hoim.i. ſcd̄m quoſdā tris curſus ſaturni nos: & ita erat nō ꝯgenarius uerū poete oia adminiſtrationē trahūt Vnde Oui. eū dicētē inducit uixi ānos bis cētū iā tertia ducit etas Nec erat uerēdū ei ne pe p̄dicās de ſe uera uideret nimis aut iſolēs iportun⁹ i ſermone & arrogans: aut loquax: dicax & uerboſus. Et eīn ut Homerus ait. Oratio dulcior melle fluebat ut ex eius lingua a qua ſuauitate nullis.i. nō ullis ipſe nō egebat ullis uirib⁹ corpis. Et tn̄ quāuis nō erat uiribus predit⁹ Neſtor ille.i. notiſſimus. apud Homerū dux Grecie: ſcilicet Agamenon optabat: ut hēat decem ſiles Aiacis ſupple moribus: at ideſt ſed ſupple optat ut Neſtoris ſup. ſiles hēat decē. Alii ut neſtori quinq̧ legunt: quod parui refert licet ꝯcini⁹ dicat uerū quātum ad ſniam dānat Cic. memoria eū ēt Aiacis ſiles aptari agamenō ꝙ i ſcd̄o epiſtolaꝝ uolumie apud p̄bm uidebis. Q. d. ſ. hāe decē neſtori ſiles ſi acciderit nō dubitat.i. agamenō quin troia.i. tota regio priami ſit peritura breui: qd̄ Vergi. in laudē Enee. tráſferēs facit Diomedē ſic dicētē. Si duo p̄terea talis idea tuliſſet terra uiros. ultra i achias ueniſſet ad urbes dardan⁹: & uerſis lugeret grecia fatis: ſed redeo ad me.i. ad rōnem de me. Ego ago ānū q̄rtū & octogeſimū: quidem.i. certe uellem poſſe gl'iari idem qd̄ Cyrus.ſ. apud Xenophōtem gloriat ut i pricipio h⁹ partis uiſum eſt: ſed tamen licet id gloriari nō auſim ego queo.i. poſſum dicere hoc me quidē nō eſſe his uirib⁹ quibus fuerim aut miles i bello punico ſub ſcipiōe maiore: aut queſtor.i. publicus receptor in eodē bello: aut ꝯſul i hiſpania: aut quadriēnio.i. ſpacio quattuor ānoꝝ.ſ. poſt q̄ſturā geſtū cū ego exiſtēs tribun⁹ militaris depugnaui i bello ſyriaco depugnaui.i. debellaui hoſtes apd̄ Termophilas mōtes illos lōgiſſimos ab occidēte i mare egeū ꝓminētes: & totā greciā iterſecātes. & hoc. M. attilio. et C. labeōe ꝯſulib⁹. Sed tn̄.i. nihilomin⁹ ut uos uidetis ſenect⁹ nō eneruauit.i. debilitauit me plane. & nō afflixit me plane. Curia.ſ. ſenat⁹ aut forū iudicale nō deſiderat uires meas: quia p̄ſentes mihi ſunt q̄ ſatis ſint. Deſiderat āt quod adeſt aut deficit roſtra ideſt loca uñ dabant edicta ſeu ut dicunt mādata pub. ex ſtacenſiū nautū roſtris fabricata nō ſup. deſiderāt uires meas. quia ſat hēo uirium quib⁹ ꝓ roſtris agam. Amici & nō deſiderāt nō cliētes qui i tutela mea ſunt: & quib⁹ patrociniū debeo & hoſpites.i. iure hoſpitalitates a me defendendi: nō deſiderāt uires meas. ¶ Cyrus hic de humili ſtatu & regno ad magnū euenit: de quo Xenophō ſcripſit librū quē πεφιμαιδιατ Κυρου inoiauit. & Iuſtin⁹ nr̄ ei⁹ hiſtorias ñ ſilentio p̄teriuit Xenophō āt p̄clar⁹ philoſoph⁹ & orator i re militari ſtudioſus fuit. Cyri preterea fuerunt duo ſ. maior de quo nunc agit & mior cui⁹ εναναβασει Xenophō ertauit. ¶ Imbecilliorē debiliorem nom quidem diminutiuum a baculo bacil⁹: hic ibecillis debilis: at eſt ſenex qui ſe baculo regit. ¶ Ego. L. Metellum & ñ iferiores exteris uiderent latini: de nr̄is ſubiungit exemplum ꝓbōnis cā. ordo eſt. Ego puer memini. L. Metellum ita bōis uirib⁹ extremo tpe etatis. ¶ Vigiti & duos ānos ei ſacerdotio p̄fuit: hoc eſt ꝑ parenthesim dcm̄. ¶ Sacerdotio hoc eſt pōtificatus qui oib⁹ preerat ſacerdotibus. Erāt eīn tria genera ſacerdotum fectales qui federib⁹ faciendis p̄erāt. ¶ Salii a ſaltando dci a numa Pōpilio iſtituti. qui. xii. numero fuerunt. quo tpe de celo clipeus cecidit & flāmines qui a floſculo lane quem p̄eminentie cā ſup apicem ferebāt denoiati ſunt. ¶ Alterum ſcd̄m. ¶ Nihil neceſſe uellet de ſe dicere Cato: & ne uideat arrogās eccuſat ſe et facit quādā digreſſionem quā dicunt ad rem ptinentem ꝓbatiōis cā. ¶ Videtis exemplum probationis & imitationis cā. Homerum patrem oim bonaꝝ artium. ¶ Neſtor de uirtutibus ſuis predicet. tertiā hoim uiuebat etatem hoc eſt ꝙ erat in tertia etate hoc eſt ꝙ habebat circiter octogintanonem ānos: & quia etas dicebatur ſpacium. xxx. ānoꝝ. Sed ſcire debem⁹ ꝙ tribus mōis etas itelligit. Interdum eīn dr̄ ꝓ aio: & tunc uī deriuari. ατωοτοιετουσ āno iterdū ordinē ſpam ānoꝝ hoim: ut ifantiū pueritiā iterdū uero ſpaciū. xxx. ānoꝝ qd̄ appellāt Homer⁹ ꝙ apta ſit ad generādū Homeri āt carmē eſt hmōi τωδδηδηλοιμεν γινεαεραπ ϯ ναυθοπονεφθιααθοιοι ϖραανεια πατραφενοιδ εγενοντο hoc ē due etates hoim inicē diſtātia erāt ꝯſumpte Neſtori qd̄ ſic Ci. i latinū ꝯuertit. Tertiā hoium uiuebat etatē poſſimus ēt etatē hoc loco ut ſuperius diximus tripartitā i hoībus eſſe diceret: in ea quidē ſententia melior eſt ſenſus. ¶ Aut inſolens. cum quo nemo ſolere hoc eſt conuerſari poſſit. ¶ Loquax de ſe multa ma-

Memini.

Martini philertici expō.

Duo Cyri

Sacerdotum tria genera

Homer⁹ oium bonarum artiū pater

etas ſpeciū. xxx annoꝝ.

Inſolens.

Agamenō.

gnifica dicens & ellata verba ex eius lingua melle dulcior fluebat oro. Dux ille. s. agamenō qui cū achille ↄtendit: de
quorum contentione orationem fecit Nestorem: ℂ Homerus & eorum tractantem concordiam. unde Agamenon eius
cognita sapientia inquit ꝙ potius optabat habere quinq; nestores q̄ decem aiaces in exercitu ꝙ breui superaret troiā.
Aiax āt fortissimus fuit. s. thelamonius. nam duo fuerunt thelamonius. & oileus: ut & furias aiacis oilei. Thelamon āt
eaci filios. Teucrum ex hysiona: & aiacem ex alia uxore. hic cum arma achillis iam mortui habere non posset in furo
rem uersus seipsum interemit At sed sup. optabat ut decem similes nestoris habeat At eni & sp differentiā significat rerꝝ
Ilion. Troia prouincia priami in qua est illion ciuitas quam greci dicunt τροια interdū uero significat ludum equestrē pue
Miles. rorū. & ciuitatē quā primo condidit. Eneas cū in italiam profectus est: ut rase magistratus quos gesserat. ℂ Cyrus per
Equites sarum rex de quo inquit nunq̄ imbecilliorē suā senectutē sensisse. ℂ Miles nomen professionis militie & habet duas ptes
Pedites. in quo. s. unde equites. & in pede unde pedites dicuntur & utriq; milites appellātur dicti uero a milenario numero quo
Q ue ↄficiebantur legiones quos greci & dicunt Χιλιαρχουσ quasi Χιλιων αρχουσ Sed hic propria tribunos militū
stor. significat bello punico. s. secūdo quia tria bella punica fuerunt. ℂ Q uestor uice fungens iperatoria in exercitu fuit em̄
q̄stor fortissimus scipione. ℂ Eodē bello scilicet punico cōsul in hispania ubi celtiberos domuit: & ne rebellar possent
Tribu ad singulas ciuitates litteras misit ut muros diruerent qđ executioni mandarunt singule ciuitates. ℂ Tribunus militaris
nus mili qui erat ad corrigendos & castigandos puniendos & soluendos milites ideo dicti quod terni tribus tribub⁹ ramesium
taris. lucerium ticiensium ad exercitum mittebant. Fuit autem tribunus militum Cato syriaco bello occupatis thermophila
rum iugis presidium hostibus depulit. fuit etiam tribunus militum in Sicilia. Item pretor. & in sua pretura sardiniam sub
egit. item censor quando lucium flaminium consularem senatu mouit: quod ille in galli a cuiusdam scorti spectaculum
thermo eiectum quendam ex carcere iugulari iussisset. ℂ Apud themophilas monteslongissimos in occidente incipientes: & i
pyle. egeum mare finientes & totam greciam per medium diuidentes apud quos anthiocus rex cum romanis bellū gessit in
quo bello tribunus militum fuit Cato dicte thermophile porte callidarum aquarum quia ibi sunt alique aquarum calli
darum uene θερμορη enim calida πυλη uero porta. ℂ Curia locus senatorum & consiliarentia dicta ꝙ ibi curaretur sta
tus romanus: ℂ Vires meas desiderat hoc est deficio a curia desiderare enim est rem absentem eripere non eni ē opus
Curia ut uires meas curia desideret quoniam quidem me habet assidue in senatu. hinc sepe in hystoria ponitur desiderare pro
deficere. ut desiderata sunt decem milia hominum unde nota ꝙ (ut diximus) summus orator fuit in curia se exercebat
in genere deliberatiuo: in foro autem & in genere iudiciali in amicis & in populo in genere demonstratiuo. Scim⁹ em̄
Tria ca tria esse genera causarum deliberatiuum demonstratiuum & iudiciale. ℂ Rostra autem forum significat: i quo rostra na
usarum uium pro insigni laude uictorie habite suspensa fuerant tanq̄ in loco frequentiori ut omnes uiderent. Clientes quasi co
genera. lentes a colo dicti cuius correlatiuum est patronus: qui eum in causa defendit: sicut filius & pater unde est nomen patro
Rostra. cinium causarum defensio. ℂ Hospites externi homines: & amici quorum tanta necessitudo & reuerentia fuit ad inui
Clientes cem suscipiendorum ꝙ & deum ipsi hospitalitati persecerunt: quem iouem ξενιον dixerunt. Vnde Vergilius. Iuppiter
Patro hospitibus: nam te dare iura loquuntur.
cinia

ℂ Nec em̄ unq̄ sum assensus. Argute dissol
uit uetus aliud adagiū. Mature fias senex si
diu uis esse senex quo significet hominem
debere sibi parcere & minus indulgere la
bori corpali more senū si uelit diu esse senex
id est diu supstes esse ac uiuere: dicit eni nō
optādū ut quis sit diu senex: sed ut diu sit
priusq̄ senex eē uideat. Ordo est. Nec enim
sum assensus idest nō prebui assensum unq̄ il
li pūerbio ueteri & laudato qđ monet sup.
te hoc est quēuis fieri senem mature. i. satis
tempestiue & cito si uelis esse diu id est per
lōgū tps senex: quia qui nihil sibi pcūtātis
pdūt possunt seme decidūt. ergo uero dixit
Cato mallē. i. magis uellē me eē minus diu senē
q̄ eē senē id ē fieri ibecillē more senū: ante me
gerere senem anteq̄ essem. Itaq;. i. quia non
dū senex uideor nēo ualuit me cōuenire ad
huc quin fueri occupatus. s. aliquo negocio
At. i. sed ecōtrario fateor ꝙ habeo minus ui
riū q̄ uteruis. i. alter uidet uteri⁹ sit: siue tu sci
pio: siue tu leli. nec uos qdē habetis uires titi
pōtii cēturiōis: hoies robustissime cui⁹ gēti
lē putāt nonnulli pylatū fuisse sub quo chri
st⁹ dominus nr licet lōgo iteruallo crucifix⁹
Ascen ē potuit em̄ familia pōtiorꝝ uel lōgius dedu
sus. cirū. id ē nunqd ille ē idcirco ē pstātior uo
maturi bis. q. d. nequaq̄ mō. i. dūmō moderatio. i.
tas moderata ↄmētatio uiriū adsit nitatur quisq;
Mānissa
Rex
mauri
tanie.

Nec em̄ unq̄ sum assensus illi ueteri laudatoque pro
uerbio quod mōet mature fieri senem si diu uelis esse se
nex ego uero ne minus diu senem esse mallē. q̄ esse senē
anteq̄ essem. itaq; nemo adhuc conuēire me ualuit quin
fuerim occupatus. At minus habeo uirum q̄ uestrum
uteruis. Nec uos quidem. L. Pontii centurionis uires ha
betis. Nū idcirco ille prestantior uobis: Moderatio mō
uirium adsit tm̄ q̄tum quisq̄ potest nitatur. Nec ille ma
gno desiderio tenebitur uirium. Olympie per stadiū in
gressus esse milio dicitur cum humeris sostineret bouem
uiuum. Igitur has corporis an pithagore tibi malis ui
res ingenii dari. Deniq; isto bono utare dum adsit. cum
absit ne requiras. nisi forte adolescētes pueritiam paulu
lum etate progressi adolescentiā debeant requirere. cur
sus ē certus etatis & uia una nature eaq; simplex sua cui
q; parti tēpestiuitas est data. Vt em̄ infirmitas puerorꝝ
& ferocitas iuuenū & grauitas iam cōstātis etatis sic se
nectutis maturitas naturale quiddam habet q; suo tem
pore percipi debeat. Arbitror te audire Scipio hospes
tuus. Masinissa que facit hodie nonaginta annos natus

cũ ingressus iter pedibus sit in equũ oĩno nõ ascẽdere cũ equo nõ descendere nullo imbre nullo frigore adduci. ut capite operto sit summam in eo esse corporis siccitatem Itaq; exequi omnia regis officia & munera.

sup. aliquid efficere tm̃ quãtũ pt nec ille. i. ta lis tenebit magno desiderio uirium. Milo. s. athleta ille fortissimus dr esse ingressus p sta diũ olympie. i. olympia certamina hercules istituerat cum. i. qñ sustineret. id est sursum te neret & portaret humeris sup. suis bouẽ ui uum: & ita nõ ex anteratũ. Igit an malis has

uires corpis dari tibi tan uires igenii pythagore. i. qs habuit pythagoras phus pspicacissim⁹. q. d. scio q pythagore de nicq. i. ut tandẽ quid de uirib⁹ corpoꝝ sentio dicã utare isto bono. i. uiriũ corpis cũ adsit & ne requiras quã adsit nisi for te adolescẽtes debeãt requirere pueritiã: & pgressi paululũ etate. i. tã iuuenes habiti debeãt requirere adolescẽtiã. Cur sus etatis est certus: quia uniformis & certis gradibus pcedens: & uia nature est una & ea simplex: id est huiusmodi & cuiq; id est unicuiq; parti etatis ẽ data sua: id est ppria tẽpestiuitas enim p quia. ut id est queadmodũ: i. firmitas pueroꝝ & ferocitas iuuenum. unde Maronianus latinus ad turnũ. Eneid. xi. O prestans ai iuuenis: quantũ ipse feroci. Virtute Exuperas tanto me ipensius equũ est. Consulere & grauitas etatis tã constantis: id est uirilis habet quiddã naturale q debeat pcipi suo: id est opportuno & tẽpestiuo tpe: sic maturitas senectutis: habet quiddã naturale qd &c. Ego o Sci pio arbitror te audire ex his qui crebro ad te ab eo ueniunt que masinissa rex mauritanie hospes tuus facit hodie nat⁹ annos nonaginta: i. cũ sit nonagenarius. Cum sup. is sit igressus iter pedibus. i. ceperit ire pedes dr sup. non ascendere oino in equũ & cũ id est qñ equo sup. sit ingressus iter. i. ceperit proficisci eques: dr non descendere oino ex equo: & nullo. i. nõ ullo nõ adduci ullo. i. quouis magno ibre: & similiter nullo frigore adduci. i. adhoc induci & pmolliri ut sit capite cooperto: & summẽ siccitatẽ corpis eẽ i eo: ita ut nõ hẽat noxios humores ut senes solent. Itaq; sup. fertur exeq oia munera & officia regis. i. sua qui rex ẽ aut q̃ ad regẽ ptinẽt. Minus mallẽ. nõ magis uellem. Anteq̃ fuissem. s. se nex: nãq; dũ iuuenis fui iuuenilia tractauit & sic ceteraꝝ etatũ q̃ sua fuerunt officia libenter exequebat: nunc cum sim senex: senilia mihi chara sunt officia. Cõuenire inuenire alioquin. Inuenire eñ & reperire in hoc differunt: q inuenire ẽ rẽ q̃sitã offendere reperire ãt est a casu. Ouid. Tu nõ inuenta septa es. At aius antiphora. Vterius & utriq; dicim⁹ & idẽ est. Nec uos quidẽ uidet antiphore. Cẽturionis cẽtũ militũ prefecti: & decuriones decẽ militũ: centuria ne to dr q̃ sub uno erat cẽturione: & cum nũc centurio dr & decurio decẽturionis & decurionis & curionis dicebatur. Q uantũ põt. s. ut pro qualitate etatis uires hẽat: ne ille quidem nunq̃ ponit ne & quidem quin & interponat aliquid. Magno desiderio uiriũ: qm̃ tm̃ habet uiriũ q̃tum. s. satis egerit: & qd sibi nõ deficient uires Ponitur eni desiderium p re deficienti olympie. Per stadiũ curriculũ & locũ ipsum ubi currebat & ludebatur significat: uocabulũ ãt ẽ grecũ στασιον hoc eñ primũ ab hercule ferunt esse pstitutũ eo quidẽ spacio qd ipso uno spiritu confecisset: & ex illo sta dium appellatũ qd i fine respirasset atq; stetisset significat ãt octauã militaris partẽ. Milo scilicet crotoniata de quo di cimus. Sustineret bouẽ. taurũ eñ quedã cõsueuit milo a teneris annis sustinere suis humeris. & hoc quidem ad mul tos ãnos effecit: & cũ iã grãdis esset admodũ milo nõ maiore nisi tñ idẽ agebat: & ob id oibus statio olympie spectacu lo fuit: sed suis istis cõfidẽs uiribus nõ abiuit ipunis. Forte eñ fortuna nodosam quãdã quercũ loco deserto iacentẽ of fendit: & cuneos ab hinc in se fixos habẽtẽ quã scidere agricole robusti nõ poterãt: & ut illi uires suas ostenderet quer cũ ipsam apire manib⁹ conat⁹ est. cunei prosilire q̃primũ: quercus uero manus milonis illic affixas iclusit & futura no cte cũ descẽdere nequisset eũ lupi pmãducarunt. Vires ingenii pythagore qui philuntẽ aduentasset nobilissimã etolie ciuitatem: ibi de rerum natura oium grauiter & ornate & copiose disseruit & sibi a rege iterrogat⁹ qua potissimum arte ualeret & an sapiens esset: respõdit nullã artẽ scire se. Est ãt ingenium subtilitas q̃dam nature & sapientia. Salu. catilina rio ingenio nemo sine corpe exercebat. Isto bono scilicet uirium. Paululum etate progressi: ineunte scilicet uirilitate. Cursus rõ bona q etas est cert⁹ cursus & una uia quod pria infantia postea pueritia: deinde cetere etates: & q̃libet habet uires sibi pueni entes & pgruas. Tempestiua pueniens ipsa: unde tempestiue dr: ut tempestiue uenisti: hoc est i ipso tpe. Infirmitas q nõ sint firmi in proposito has partes Horatius in poetria tãgit optiẽt: ut reddere qui uocem iã sit puer. & pede certo signat humum: gestit patibus colludere & ipsa colligit ac ponit temere & mutat in horas. Feroci tas iuuenum Horati⁹. Imberbis iuuenis tandem custode remoto. Gaudet equus cãib⁹ & aprici gramine cãpi. Cõsiã tis etatis uirilis scilicet hora. Cõuersis studii etas animusq; uirilis. Q uerit opes & amicitias inseruit honori. Cõmisisse ca uet qd mox natura laboret. Maturitas: quia quicquid agit senex agit q̃ mature & sapienter. Sed ut hãc ptem Hora intelligit hoc loco. Catonis gratia pbeam⁹. Percipi. quia dicit maturitas tracta similitudo est a frugibus que maturant & percipiunt. Audire te bene obseruat pceptum. Hora qui dicit primo medium ne discrepet imum. Oino eñ addu cit a principio usq; i finem i laudationem senectutis. Masinissa hic rex fuit mauritanie q̃ puincia i affrica est soci⁹ & pfederat⁹ populi romani de quo dicit. Li. in. ii. bello punico. q sp fauens fuit po. ro. et maxie fuit amicissim⁹ isti⁹ Scipio nis de quo uale. etiã posuit exemplum. Hodie aduerbium tpis dcm̃ ab hoc et die. Frigore. sic ait de ipso Tibull⁹. Nõ mihi pigra nocent nec hiberne frigora noctis. Nõ mihi cum multa decidit imber aqua. Summã siccitatem solidita tem q nullum cataꝝ passus est hoc est defluentiã humoꝝ. Nã κατappεω est defluo. Officia q̃ debent effici a rege.

Martini philetti ci expo sitio

Vterius. Centurio Centuria Decurio Stadium De milõe

De mor te milõis

Q uelibet etas suas ha bet uires

Masinissa rex fuit mauritanie.

ASCE.

Potest igitur exercitatio & temperãtia etiam in sene ctute conseruare aliquid pristini roboris. Non sunt in se nectute uires nec postulantur quidem uires a senectute Ergo & legibus & istitutis uacat etas nostra muneribus

Põt igit &c. Infert ex his exemplis uires cõpetentes in senectute reperiri dicens. Igit exercitatio et tempantia. i. pstinentia et absti nentia et tempatus reꝝ usus pt pseruare: ali quid pristini roboris etiam in senectute. Nõ sunt (inquiunt sup.) uires in senectute. Nec uires quidem postulantur a senectute. q. d.

iis que non possunt sine uiribus sustineri. Itaq; non modo quod non possumus: sed nec q̃tum possumus quidem cogimur. Le. At ita multi sunt imbecilles senes ut nullũ officii aut oĩno uite munus exequi possint. Cato. At id q̃dẽ nõ proprium senectutis est uitium sed cõe ualitudinis q̃ fuit ĩbecillis. P. Aphricani filius is qui te adoptauit quã tenui aut nulla potius ualitudine. Quod nisi ita fuisset alterum ille extitisset lumẽ ciuitatis. ad paternam enim magnitudinẽ aĩ doctrina uberior accesserat. Quid mirũ igitur in senibus: si infirmi sunt aliqñ cum ne id quidem adolescẽtes effugere possint. Resistendum Leli & scipio senectuti est & eius uitia diligentia cõpescẽda sunt. Pugnandũ. tanq̃ cõtra morbũ est sic contra senectutem habenda ratio ualitudinis. Vtendũ exercitationibus modicis. Tantũ cibi & potiõis adhibendũ ut reficiantur uires nõ opprimant: nec uero corpori soli subueniendũ est sed etiam menti atq; animo multomagis nãq; hec quoq; nisi tanq̃ lumini oleum instilles extinguitur.

senectus uiribus excellẽtib⁹ ꝯmode carere põt. Ergo. i. nunquid ꝓpterea ꝙ uires nõ habet etas nr̃a. i. senilis uacat. i. uacua ẽ & careret scilicet simul legib⁹ & istitutis. i. bonis moribus: & iis mũerib⁹ q̃ non pñt sustineri sine uiribus itaq;. i. & si ita est nos nõ mõ nõ cogimur sup. facere ꝙ nõ possumus facere: sed nec q̃tũ possumus. i. facere. Le. At. i. sed inquit Le. multi senes sunt ita imbecilles ut nullum mun⁹. i. officiũ uite. i. q̃d pertinet ad uitã possint exequi oĩno. Ad q̃d Cato. At. i. sed: id quidẽ nõ est uitiũ propriũ senectutis: sed cõe uitiũ ualitudinis. i. dispositõis corporũ quo ad sanitatẽ q̃ꝛ. q̃tũ fuit imbecillis filius publii aphricañ is uidelicet qui adoptauit te o scipio q̃. i. q̃tũ tenui. i. exili & modica aut poti⁹ nulla ualitudine. Quod nisi fuisset ita. i. nisi tam ualitudinarius fuisset: ille extitisset alterum secundum a scipione maiore lumen ciuitatis. s. rõane eñ ꝓ quia uberior doctria aĩ accesserat ad pr̃nã magnitudinẽ scilicet. Igitur quid mirum sup. ẽ i senib⁹ si sunt aliqñ

Docum̃ta ad resistendum senectutẽ

ĩfirmi cũ res adolescẽtes quidã possint effugere id. i. ĩfirmitatẽ. O leli & scipio resistẽdũ est senectuti. i. uitiis senectutis: & uitia eius sunt compescenda. i. arcenda aut comprimẽda diligentia. idest diligenti exercitatione.

(¶ Sunt qui legant cõpensandã sed minus procedit) Pugnandũ est ꝯtra senectutem sicut tanq̃ sup. pugnetur contra morbum & ratio idest cõsideratio & diligens respectus ualitudinis. i. dispositionis: quo ad sanitatẽ est habenda idest debet haberi a quolibet: & utendũ est exercitationibus. s. corporꝝ modicis. & adhibendũ est tantũ cibi & potionis. i. potus (Nam ut ualla docet potio fere medicinalis est potus nutrimentalis) ut uires reficiant. i. refocillent istaurentur non ut opprimant quia crapula & potatiõe nimia eneruant uires & aĩ corpis: quo aius utit. Nec uero subueniendũ est solũ corpori: sed ẽt multomagis mẽti. i. parti rõnali q̃ meminit & meditatur. & aĩo. i. parti ꝯcupiscibili & irascibili. Nãq; hec. s. mens aut uis anime extinguitur quoq;. q. d. nõ solus iuncus aut lichinus i lampade per ifusionem abundantis olei: aut per subtractionẽ olei uerũ & uis anime nisi instilles. i. moderate ifundas tanq̃ lumini oleum. i. moderatum nutrimentũ corporũ & exercitũ aĩ. ¶ Temperantia abstinentia a potatione & luxu & aliis huiusmodi. est eñ temperãtia: ut a Cice. diffinitum ẽ i ueteri rhetorica rõnis i libidinem atq; i alios nõ rectos ipetus animi firma & moderata dñatio eius uero p̃tes sunt tres: cõtinentia: clementia. modestia. Nõ sunt i senectute uires antiphora est. Nec postulant: quia esset ꝯtra naturã. cum naturaliter senectus sit sine uiribus. ¶ Ergo legibus ita legendum est ergo etas nostra. i. senilis absoluta est. p leges & istituta ciuitatũ ab istis muneribus que sustineri nõ pñt. ut est ꝓliari ꝯtra hostes & arma ferre ꝓ patria & huiõi officia. Cauendũ est sane ne legamus: ergo uacat legibus & istituta. Ordo est ergo uacat his muneribus q̃ non pñt sine uiribus sustineri. ¶ Vt ergo uacat. hoc ẽ caret. q. d. i finite. & nunc uacat itendit significat. Lex aũt ab istituto & iure differt. Lex eñ est iuris spẽs. Verg. Iura dabunt. legesq; uiris. Iuue. ꝙ si uexant leges ac iura ciui. ius aũt est generale. istitutũ uero particulari a legibus. ¶ Sed nec q̃tum possumus quidem cogimur. ꝙ si etiã possemus aliquod istorũ officiorũ prestare nõ cogimur. quia alienum est a nr̃a etate cum senectutis sit consiliũ & prudẽtia. ¶ Et multi alia antiphora cui respõdit dicens. ¶ Ad id quidẽ non propriũ senectutis uitiũ. quia id q̃d est ꝓprium alicuius rei semper iheret ei sicut caliditas igni. frigiditas aque q̃d i senectute idẽ dr̃ cũ uires non sint proprie senectutis. ergo nõ iherent ipsi. ¶ Valitudinis naturalis complexionis nam ualitudo tria significa. sanitatẽ. ifirmitatem & cõplexionem. ¶ Quidem fuit ꝓbat id per exemplũ Scipionis ualitudiarii qui filius fuit. P. aphricani. ¶ Is scipio ualitudiariis. ¶ Qui te scipionẽ. ¶ Adoptauit: filium suũ adoptatũ fecit est eñ adoptio i alienam familiam transitio alicuius qui uiuente patre i eius adhuc potestate. est. Arrogatio est trãsitio i alienam familiã alicuius qui mortuo patre i sua potestate est. & hec fiebant i ꝯcionem populi rogati ut illi rogaret ꝙ i suã familiã acceptaret ne uideret aliqua fraude fieri. Alterum ille lumẽ. Secundus splendor roma. urbis respectu p̃ris sui qui primus splendor fuit ciuitatis romã. ¶ Vberior abundantior doctrina: qua fuit eruditior patre. Pater enim summ⁹ fuit p̃hs qui panetium preceptorem habuit. sed iste filius eum doctrina superauerat. qui uiribus equare non potuit. ¶ Infirmi sunt ibecilles & debiles. ¶ Resistẽdũ. documẽta dat optia quib⁹ resistere possumus senectuti. ¶ Diligentia ut animapotione & ciborum superfluitate abstineatur. Tanquã contra morbum sicut facit aliquis febricitans qui se abstinet a uino & rebus sibi contrariis. ¶ Habenda ratio ualitudinis. modus loquendi. Considerãda ualitudo: & maxime habenda est consideratio: ut recte ualeamus. ¶ Exercitationibus modicis cum modo & mensura factis. Non opprimantur: quia propter nimia potionem & ciborum abundantiam uires suffocantur ñ reficiunt. ¶ Nisi tanquã oleum per similitudinẽ ostendit hoc quia sicut uidemus in lucerna: si nimium olei est papirus suffocatur: & non ardet sic in corpore hominum propter nimiam potionem extinguntur uires animi & corporis.

Tẽperãtie definitio:
Tres tẽperantie partes.
Vacat.
Lex
Ius.
Institutũ
ualitudo tria significat.
Adoptatio.
Arrogatio
Docum̃ta ad resistendum senectuti
Mod⁹ loquendi.
Corpus ex est recitatione ingrauescit aĩa leuatur.

¶ In senectute repetit qd' prio officio dcm est. senibus diminuendu esse labores corpis augedos ai dices uires & corpa f. corpori uires ingrauescut. i. graues fiunt qde in senectute: defatigatioe. i. quando nimis fatigant & exercitatioe in fre quenti & uehementi exercitatioe. at p sed ai leuant. i. leuiores & lectiores atq agiliores fiut exercendo se. ¶ Na cecili⁹ s. statiⁿ comic⁹ poeta significat hos senes credulos. i. nimis cito credentes. obliuiosos. i. nimis cito obliuiscentes & dis solutos. i. circa cura corpori & reru suaru negligentes. quos ait amicos. i. i comedia stultos senes. i. delirates. q uitia no sunt senectutis. i. no consequunt necessario senectute: sed sunt uitia senectutis ignaue. i. inutilis aut idonee ad operadu inertis. i. nulla industria & arte habentis & somniculose. i. somnolente & nimio somno ac torpori idulgentis: ut. i. quemadmodu petulantia. i. isestatio q fit quelibet petendo & lacessendo ut libido e magis uitiu adolesce tu q senu: nec ta oim adolescetu: sed adolescentu no pbatoru. i. improboru & malorum sic ista stulticia senilis. i. q in quibusdam seni bus est: q. s. stulticia solet appellari deliratio (quia senes delirat. i. tramite rõnis flectut & desipe incipiunt) e senu no quorulibet. sed leuiu. i. futiliu & incostatiu no aliou. s. costa tiu & grauiu. pbat exeplo appii supradicti: Appi⁹ iquit Claudi⁹ sub quo militauerat ca to regebat existes & senex & cecus qtuor filios quinq filias & tata domum & tantas clietelas quata et quatas talis uir heat: habe bat em aim intetum tanq arcu: nec ipse aut ai⁹ ei⁹ succubebat senectuti. i. uincebat a senectute. laguesces. i. torpes & ipse in suos no mo autoritate prfamilias erat: sed et ipe rium. i. exercitiu n solu ius iperadi. Serui me tuebant eu liberi ut clientes filii filie et reliq no serui uerebat et obseruabat eu filiali quo da ut dicat timore oes hebat eu charu. Mos prius. i. a prib⁹ et maioribus institut⁹: et di sciplina patria uigebat in ea domo scilicet appiana: Ita em est senect⁹ honesta si ipa de fendit se et si retinet ius suu et si nemini est mancipata idest addita in seruitute et si dominatur in suos usq ad extremu spiritu. i. extremi spirit⁹ exhalatione Em p quia ut. i. queadmodu nos laudam⁹ adolescente in quo est aliquid senile. i. maturitatis ad sene ptinentis: sic laudam⁹ sene in quo est aliqd adolescentis pbi. idest quo ad senile adolescente pbum ptineat qd. i. qua rem is qui sequit. i. imitat uita adolescentis probi poterit esse senex corpore: sed nunq erit senex aio. i. nunq amittet uires ai. Na senex dici uf quasi se necans. ¶ Vires uero & corpa quide & ingrauescut exercitationu de fatigatioe: sed ai multo exercitado magis leuant: & fiunt subtiliores per qd pbant & ipsi phi aium esse imortale cu mo tu & exercitatione leuet: & corpus esse mortale & caducu. cu ingrauescit exercitatione defatigatioe & faciut dria inter aium & aiam. Aia em qua uiuim⁹ aius uero quo sapimus. ¶ Na quos ait nunc cofutat alias obiectiones. Cecili⁹ de quo supra diximus statius cecilius. ¶ Comicus. interest inter comicu & comedu: quia comic⁹ ille dr qui comedias co ficit. Vt Tere. Plau. Comedus uero comedias agit ut hystriones sic tragicus & tragedus. Credam⁹ tragicis huic qui de colchide tortua Per. Fabula funesto ponat hiada tragedo. ¶ Hos significat. scilicet esse stultos: & q creduli. & qui obli uiosi qui dissoluti suntps em stulticie est cito credere & obliuisci pteritaru reru & necessariaru & ee intéperates & dis solutos. ¶ Que uitia no sunt senectutis: que si eent ppria senectutis: essent quide in oibus senibus & inhererent ipsi sene ctuti: sicut dixim⁹ calor igni: frig⁹ aque. ¶ Sed inertis ignaue somniculo seq senectutis senu illoru qui sunt somniculosi inertes & ignaui. Est eq ignauus ab in & nauus n in g mutat & significat hoiem sine igne & ardore aliquo rei faciede. Nauus at significat strenuu & proptu alicui⁹ rei faciede. a nauis & celeritate dictus: & ignauia e ainertia. uero corpis. ¶ Petulatia sine freo luxurie uri petulci & petalces lasciuietes et libidinosi: & petulatia ipa lasciuia: a peto petis dca est. ¶ Magis no probatoru. ergo malo. ¶ Sic adaptat coparatione. ¶ Deliratio. a recta uia discessio & latinu nome est ut dicit Nonius dcm a lira q est fossa & sulc⁹ rectus qui otra agros tuendos ducit: & in que uligo terre decurrat: hinc de lirare a recto recedere. Plautus in aphitrione. Delirat uxor & grecu et nome e et tunc p z scribit ut delirattio. et tractu a greco prouerbio. Quattuor robustos: subiungit exeplu de appio ceco de quo supra diximus. ¶ Domum familia oium domesticorq. ¶ Clientelas. caram defensiones cuius correlatiuum est patrocinium. ¶ Nec languens. bis est intelligen dum nec ut languens nec sane accumbebat senectuti. ¶ Tenebat hebat: detinebat alibi pro diligere. ¶ Metuebat: p prie seruorum est. ¶ Verebant. cum reuerentia timebat et est pprie filioq. ¶ Liberi filii et tm pluraliter declinat. Liber uero libri duo designat cortice et codicem liber liberi bacchum et notat hoiem suo iure uiuete. ¶ Mos prius: pfie roa ne disciplina. iterdum pro doctrina interdum pro bonis moribus ut hic capitur. unde est disciplinat⁹. ¶ Hoesta: ab ho nore dca et tunc honorata significat. cuius partes sunt quattuor. prudentia: tepatia: iusticia: et fortitudo. Mancipata e

In senectute uires & corpa qde defatigatioe & exerci tatioe igrauescut. ai at exercedo leuatur: na quos ait. Ce cilius Comicos stultos senes hos significat credulos obli uiosos dissolutos quo uitia sut no senectutis sed ineritis ignauie somniculose senectutis ut petulatia ut libido ma gis e adolescetu q senu. nec tn oino adolescetu sed non p batoru sic ista senilis stulticia que deliratio appellari so let senu leuiu est. non aliou. Quattuor robustos filios & filias quinq tata domum tatas clietelas. Appius rege bat & senex & cecus itetu em aim taq arcu habebat nec laguesces succubebat senectuti. Tenebat no mo autori tate sed et iperiu in suos. Metuebat eu serui uerebantur liberi: charu oes hebat. uigebat i ea domo prius mos & disciplina. Ita em senectus hoesta est si seipa defendat si ius suu retinet si nemini macipata est usq ad extremu spm dnat in suos ut eq adolescete i quo (senile aliquid) sic sene (i quo adolescetis pbi e aliqd) laudamus. Quod qui seqtur corpore senex esse poterit animo nunq erit.

ASCE. Virium corporis et animi differetia

Corpus exercitatione ingrauescit aia leuat

Appii ceci senis laus.

Marci philetti. Exposi. Aius et aia differunt.

Persius. Nota cito credendum:

Ignauus Nauus.

mancipium mancipata. Seruus.

a manu & capio. ꝙ alios in sua capiat ptãte. unde seruū mācipiū dicim⁹. A inte āt belli ātiqui tract⁹ ē sermo ꝙ cū cap talia eēnt bella i quibus oēs hoies occidebant accessit postmodū i captiuis qdā humanitas ut nō iterficerent. sed mācipa parent & uenderent & sp essent serui unde serui nō & a seruiēdo. sed a seruādo dci. unde & mācipati serui manumi hoc est donati libertate & extra manū. idest ptātē missi cui debeāt p emptionē. ℭ Senile aliquid: qtū ad mores. ut i eo sit maturitas. ℭ Aliquid adolescentis ut in eo sint urbanitas sales. & iucunditates. ℭ Probo cōmendo laudo.

ℭ Septim⁹ ad pbationē dictoꝝ affert se i exēplū dicens. Septimus liber i q iā sex absoluerat. originū. s. italicarū. est mi hi in manib⁹ .i. scribitur a me & colligo oia

ASCE. monumēta ātiquitatis moueāt scripta & ue stigia & ꝯficio nūc q maxie. i. diligētissime ōones oim cārū illustriū quas defendi. s. i fo ro iudiciali & tracto nūc ius auguꝝ ius pō tificū. i. ad pōtifices ptinens eqle est nobis qd canonicū uocāt & ius ciuile utor enim multū lris grecis: & ꝯmemoro. i. recito: aut ad memoriā reduco uespi. i. oriente uespero seu hespero: hoc est ad finē diei more. i. ad imitationē pythagoreoꝝ. i. pythagore imi tatorū gfa memorie exercende. i. ut memo riā exerceā ꝯmemoro inq ꝙ dixeri audiue ri aut egeri: ūn de uiro bono & sapiente ma ro. Nec pri⁹ i dulcem declinat lumia sonnū Oia q longi reputauerit acta diei &c. He. i. hmōi sūt exercitatiōes igēii. s. mei hec sup sunt curricula. i. agitatiōes & exercita qsi i curriculo mentis sup. mee. Ego desudans. i. multū sudans atq elaborās in his nō deside ro magnope. i. uehementer uires corporis. Ego adsum. i. auxiliosum amicis uenio fre quens. i. frequenter in senatū: & ultro. i. etiā nō accit⁹: & affero res cogitas. s. a me do mi: multū & diu: & tueor. i. defendo eas nō

Septimus mihi originū liber ē i māibus oīa ātiqtatis monumenta colligo cārū illustriū qscūq defendi nunc q maxime conficio orationes Ius augurū pontificiū ciuile tracto multū enim litteris grecis utor. Pythagoreorum more exercende memorie gratia: quid quoq die dixerim audiuerim: egerim: cōmemoro uesperi. He sunt exercita tiones ingenii: hec curricula mentis. In his desudans atq elaborans corporis uires non magnopere desidero. Ad sum amicis uenio in senatum frequens ultroq affero res multum: & diu cogitatas. easq tueor animi non corporis uiribus. Que si exequi nequirem tamē me lectulus me us oblectaret ea ipsa cogitantem que iam agere non pos sem. sed ut possum facit acta uita: semper enim ī istis stu diis laboribusq uiuenti non intelligitur quando obrepat senectus. Itaq sensim sine sensu etas senescit nec subito frangitur. sed diuturnitate extinguitur.

uiribus corpis: sed ai. Que scilicet oia iā dcā si ego nequirem exequi. i. efficere: tñ id est nihilomin⁹ lectulus me⁹ i quo me ꝯtinerem: oblectaret me cogitantem ea ipsa qui nō possem agere iā pre senio: sed uita acta id est trāsacta a me: facit ut possim scilicet ea que dcā sunt exequi. Eni pro quia: nō intelligitur idest nō pcipitur uiuenti idest ab eo qui uiuit in istis studiis & laboribus: unde qn senectus obrepat latenter obueniat. Et ita etas senescit sensim. i. paulatim sine sensu. i. sine sensione aut pceptiōe: nec ipsa etas scilicet angitur subito: sed extinguitur. i. more ignis in lāpade seipsum ꝯsumē tis absumitur paulatim diuturnitate. i. longa duratiōe tpis in quo oia senescūt & labescunt. ℭ Septim⁹ ex seipso probat hoc. ℭ Originū i quo oium ciuitatū italicaꝝ ponebat originem iō originū libros uocauit. In manibus quem nunc scri bebat: & in eo oia antiquitatis monumenta colligebat. ℭ Monumenta eni sunt hystorie & alia scripta ac scā memo rie cā. Monumentū uero quicquid mortuorū cā edificatū est: & ad aliquorū memoriā factum est: ut Pyramides templa carminaq ab admonendo dcm: & iō scdm. i. prope uiā: hmōi erāt aliqua: ut pretereuntes admonerent & se fuisse illos esse mortales: ℭ Cārum disceptationem: dicentiū & ꝯtradicentium. ℭ Illustrium nobilissimarum nō uilium psonarum. ℭ Cōficio pficio & limatas facio Intelligere possum⁹ ꝙ oratiōes q in publico recitabant: domi elimabant: & dicūt ꝙ cū recitabantur erāt quidā notarii tāte uelocitatis manus habentes ꝙ ad uerbū illas totas scribebant Cice. ergo post recitationem emendasse nulli dubiū est: Sed quem pro milone habuit totā recitare nō potuit pp tumultū Clodianorum. ℭ Ius quidem human ū est. Fas uero diuinū. ℭ Pōtificiū. est āt pōtificiū qd nūc ius canonicū dicunt. ℭ Ciuile ꝙ leges ciuiles appellāt. ℭ Pythagoreorū more: ut diximus. Pythagoras samius fuit & in nostrā uenit italiā in pte scilicet quam magnā gre ciā uocant: ubi philosophiā docuit & suis fuit usus dicere discipulis: ut q ia die didicerāt in uespere ꝯmemo rent & repetent memoria & recordarentur: qd oia memorit tenerent: A memoriā exercent & sic uiderent in uespei quid boni mali ue in die fecissent qd ipse Pythagoras uersibus cōplexus est: quos aureos appellauit & interest multum in Pythagoricos: pythagoreos: & pythagoristas. Pythagorici em sunt pythagore discipuli: pythagorei pythagoricoꝝ discipuli. Pythagoriste dicuntur illi qui pythagoreā sectā & opinionē sunt secuti. ℭ Vesperi datiuo pro ablatiuo ponit. i. in uespere uel melius ut sit aduerbiū. Nō dubitauerunt em maiores pp e & litteraꝝ affinitatem: et uesperi et uespere dicere: et maniet mane: et heri et here. Iuue. Res hodie minor est here q fuit: ac eadem etas. Diceret exiguis aliquid. ℭ Curricula stadia: quibus adolescentes currendo saltādoq exercitantur. ℭ Adsum amicis. ad defensionem amicorum uenio. Adesse em sepe uti p defendere Tullius: et prodesse. ℭ Frequens pro frequenter: ut libens pro libenter. recēs p recenter. ut sole recens orto. ℭ Multum: qtum ad uehementiā cogitatiōis et diu qtum ad tps. ℭ Cogitatas et bn pruden ter fecisti Cato paꝝ em prudens existiat qui accedit ad orādum nisi pri⁹ dōi q dicenda sunt excogitauerit Plutar. ꝙ p autoritatem demosthenis ꝯprobatum est. Teren. em iterrogat⁹ i senatu atheniensi sniam suam ter rndit. Nō em pmedi tat⁹ sum. ℭ Lectul⁹ me⁹ iucund⁹ p diminutiuū dixit. Lect⁹ āt dic⁹ est ꝙ ad se hoies fessos alliciat. ℭ Acta. s. bn tēperā ter et moderate qm reseruauit uires. ℭ Obrepat clanculū subitret. ℭ Sensim paulati sine sensu: ita ꝙ facile hō nō sentit.

Mōnumē ta. Mōnumē tum Cōficio Ius. Fas Ius pōti ficium. I⁹ ciuile

Lectulus unde di catur.

Equitur tertia &c. Accedit ad purgationē tertii obiecti dicēs Tertia uituperatio senectutis sequit. s. purganda

f Vituperatur aūt tertio q dicunt eam carere uoluptatibus. O preclarū munus. i. donū etatis. s. senilis aut longene quidē certe id sup. diceret: si aufert a nobis id qd̄ uiciosissimū i dolescentia : uidelicet idulgere uoluptati & libidini. Eñ pro quiato optimi adolescentes scipio & leli. accipite. i. audite itelligite ueterem orationē archite. s. philosophi tarentini. i. a tarento oriundi uiri magni i primis. i. iter primos & preclari. i. preter ceteros clari i pl. ia que oratio est tradita mihi cum ego adolescens essem tarenti cum quinto. s. fabio maxio. Architas sup. dicebat nullā pestē. i. pniciē & labē capitaliorē. i. perniciosam esse datā hoi a natura q uoluptatē corporis : cuius uoluptatis libidines auide. i. cupide excitarentur temere. i. temeratie & iconsiderate aut fere semper: & effrenate. i. sine freno & moderatione ad potiandū. i. ut ea potiantur. Hinc. i. ex hac uoluptatis potiōe dicebat proditiones patrie hic dicebat euersiones rerū pub. i. ipeliorum & ciuitatum hic dicebat colloquia clandestina. i. occulta: cum hostibus nasci. i. pficisci & dicebat nullum deniq scelus: & nullū facinus magnū. i. criminosum factum: esse ad qd̄ suscipiendū. i. i se admittendum & faciundū: libido. i. mala appetitio uoluptatis non ipelleret. s. eum in quo esset. Vero pro sed dicebat stupra. i. uiolationes & oppssiones [illegible] & adulteria. i. ꝯiugatorꝝ fornicatiōes & oē flagitium sup. aliud. i. scel9 flagitatiōe & icrepatiōe nehemēti dgnū exercitari. i. puocari nullis aliis ille cebris. i. allectionib9 nisi uoluptate. Cūq i. & cū. i. siue natura. i. naturalis uis celorꝝ ut uolebant epicurei: siue quis. i. aliquis deus ut uolebant stoici dedisse hoi nihil prestabilius mente dicebat sup. nihil esse tam inimicū. i. ad uersum & cōtrariū huic diuino muneri ac dono q uoluptatē. Eñ p quia: nec. i. & nō dicebat locū nō esse oino tempantie domināte libidine ubi uel qñ dominet libido: nec uirtutem posse cōsistere in regno uoluptatis. i. ubi dominaret & regnaret uoluptas. Q d i. q res aut qd̄ dictum quo. i. ut posset itelligi magis. i. euidentius ipse iubebat fingere aio: id est p imaginationem cōstituere aliquem icitatum tāta uoluptate corporis quāta maxia posset pcipi. i. ab aliquo & cēsebat fore dubium nemini: quin talis tādi. i. tantisper: dum gauderet ita. i. sic imoderate nihil posset agitare mente: & nihil posset ꝯsequi. i. ꝯplecti & ꝯprehendere rōne & nihil cogitatiōe. quocirca censebat nihil tā detestabile & tā pestiferū q uoluptatē: si qdē. i. qñquidē ea cū eēt maior. i. itētior & lōgior id ē diuturnior extingueret oē lumē ai. i. itellect9 & rōnis.

ASCE. Oratio archite tarentini

Equitur tertia uituperatio senectutis quod eā carere dicunt uoluptatibus. O preclarum munus etatis si quidem id aufert nobis quod est in adolescentia uitiosissimum accipite enim optimi adolescentes ueterem orationem Archite tarentini magni in primis & preclari uiri q mihi tradita est cū essem ad adolescens tarentini. cum. Q. maximo. Nullam capitaliorē pestem q corporis uoluptatem hominibus dicebat a natura datam cuius uoluptatis auide libibines temere & effrenate ad potiundum incitarentur. Hinc patrie proditiones: hinc rerum publicarū euersiones: hinc cum hostibus clandestina colloquia nasci dicebat. Nullū deniq scelus: nullū magnū facinus esse. ad qd̄ suscipiendū non libido uoluptatis impelleret. stupra uero & adulteria & oē flagitium ñullis aliis illecebris excitari nisi uoluptate cunq hoi siue natura siue qs deus nihil mēte pstabilius dedisset huic diuino nūeri ac dono nihil tā esse inimicū. q uoluptatē Nec eñ libidine dominante tēperātie locū esse oino nec in uoluptatis regno uirtutē posse cōsistere. Q d quo magis intelligi posset fingere animo aliquē iubebat tanta incitatū uoluptate corporis quanta percipi posse maxima nemini censebat fore dubium. quin tādiu dum ita gauderet nihil agitare mente: nihil ratiōe: nihil cogitatione consequi posset. quocirca nihil tam detestabile. tanq pestiferum. q uoluptatem. Si quidem ea cum maior esset atq longior omne animi lumen extingueret.

cōtra uoluptatē

Mentis pstātia.

M. phi lettici expō.

Equit tertia uituperatio senectutis. Reddit docilē & attentū & pnisum auditorē trāseundo ad tertiā partem

f superioris diuisionis. ¶ Preclarum icipit confutare opinionē illorum qui senectutem uituperant qd̄ uoluptatibus careat. ¶ Preclarum admirātis est. Vergilius. O quante memorem uirgo. ¶ Accipite audite ut Vergi. Accipe nunc danaū isidias: & crimine ab uno. Dice oēs. ¶ Veterem orōnem uei9 ēm iterdum a uitupatiōnē. terenti9. ueteris poete maledictis respōdeā. Archite hic fuit tarentin9 summ9 philosoph9 etate Platōis: qui grece unā egregiā orōnē ꝯtra uoluptatē ꝯposuit q Catōi illud pfecto cū quito fabio. ut uidim9 supra qdē suus hospes attulit & eā ipse traduxit i latinū: & i hoc suo iserit sermōe. ¶ Magnū q̄tū ad sciētiā: q facit hoiem & ꝯmēdatio testimōii ut facit fidē q gēus itercurrēs appellat. ¶ Preclari q̄tū ad famā & nomē. ¶ Tradita a quodā hospite suo: ¶ Nullā hec est alia oratio archite i qua ordinem rhetoricorꝝ seruauit. Primo enim fecit ppositionem. Secundo rationem. Tertio rationis cōfirmationem Quarto exhortationem postmodū ꝯclusionem: dicit ergo. Dicebat. s. archita & bene ingt ut oratoris est aperte distincte & ornate dicere. ¶ Capitaliorem: mortaliorem a capite denominamus totū qd̄ maximum est i homie. Cuius ratio est regit artem qd̄ est maxime faciendum. ¶ Voluptatis enim: est uoluptas uocabulum mesum. sicut ualitudo uenenū facinus. Voluptas qdem est delinimētū quoddā sensuū & sic nūc capit. Et uoluptas ēt est qdā ai iucunditas delectatio q sepe utitur Cicero i eplis & qa ista uocabula meso sola p se posita ut plurimū i malā ptem sumuntur ut hic qñ i

Accipi te. i. audite. Vetus Oratio archite ꝯtra uoluptatē.

F

bonam partem accipim⁹ aliquod adimus epytheton:& bene uale bona ualitudo:bonum facinus. ¶ Effrenate intemperāter. ¶ Ad potiundū:in sua potestate habendum & bene elegit uerbum aptum & qđ ꝓprie ē in uoluptatib⁹. ¶ Hic ex ista uoluptate:& ē rōnis ꝯfirmatio. ¶ Patrie ꝓ q̄ mortem adire debemus ut dulcis amor patrie. Idem uincit amor patrie laudumq; immensa cupido & ꝓ uoluptate pecuniarum aut alicuius alius rei ꝑdimus ipam. Cum hostibus sunt enim ab ostinendo .i. equamento dicti:adeunt enim prelium ex equa causa & in dicta: & hostes & inimici in hoc differunt .ꝙ hostes sunt publici:inimici uero priuati:ut nihil est tam inimicum:q̄ uoluptas. ¶ Magnum facimus qa & bonum ut diximus. At qđ suscipiendum. cape ad ꝑficiendum. ¶ Stupra i uirgines. ¶ Adulteria. in uxores. ¶ Flagitiū omne magnum scelus & potissimum i libidinib⁹ a flagitando dictum qđ est cum quodam ardore & igne petere. Illecebris attractionibus ab illiciēdo. ¶ Quis deus:aut ꝓmetheus qui hoiem ex limo fecit & pomodum solis calores infudit:aut ipse deus qui regit oia. ¶ Dono qđ fit nullo merito intecedente. Donum ut inquit donatus diis datur. Munus & premium hominibus:sed donum & munus tam ante fcm̄ q̄ post fcm̄ datur:premiū uero nō nisi post factum. ¶ Nihil dictum quidem a nec & hilo quod nec hile sit. Hilum enim est medulla sambuci sine cāne. Cicero in tusculanis. Saxum sudens intento hec ꝑficit hilum. ¶ Virtutem uirtus cum uoluptate & libidine esse non potest: & uirtus inquit Cic. in ueteri rhetorica est habitus animi in nature modum rōni ꝯsentaneus. ¶ Iubebat pro decernere etiam ponebant anti qui:nunc ꝓ uelle & ꝑcipue & nota ꝙ omnes iste sunt exornationes:que collocantur in medium orationis. Quanta pes cipit:ut omnes habebat uoluptates ad omnes sensus delinimenta similiter:uisum:auditū gustum:odoratum & tactum. ¶ Exequi possent:quia uoluptates ipse impediunt omnem cogitationem mentem & rationem. ¶ Pestiferum bene complexus est:quia in propositione dicit capitaliorem pestem. Longior quantum ad tempus.

Flagitiū unde dicat
Domū.
Munus.
Nihil unde dicatur:
Voluptates mentem rōnem ipediūt.
ASCE.

Hec cum. C. pontico samite patreq; eius. a quo in Caudino prel io. P. posthumius & . T. ueterius consules superati sunt: locutū Architā Nearchus Taren. Hospes noster. qui i amicitia populi roma. ꝑmanserat:se a maioribus natu accepisse dicebat cum quidē ei sermoni interfuisset plato atheniēsis. quem tarentū uenisse . L. emilio Appio claudio cōsulibus repio. Quorsum hec ut intelligatis si uoluptatē aspernari rōne & sapiētia ñ possimus magnā habendā senectuti gratiā que efficeret ut non liberet qđ nō oporteret. Impedit eñ cōsiliū uoluptas rationi inimica ac mentis (ut ita dicam) prestringit oculos nec habet ullū cū uirtute cōmertiū. inuitus quidē feci ut fortissimi uiri. T. Flāminii fratrem Flāminium a senatu eiicerē septē annis postq̄ cōsul fuisset sed notandū libidinem putaui. Ille eñ cum esset consul in Gallia exhortatus est i cōuiuio a Scorto, ut securi feriret aliquē eorū qui in uinculis essent dānati rei capitalis. hic Tito fratre suo cēsore (q ꝓximus ante me fuerat) elapsus est. Mihi uero & flacto neutiq; ꝓbari potuit tā flagitiosa . & tā ꝑdita libido q̄ cū probro priuato cōiungeret impii dedecus

¶ Hec cum &c. Prosequitur narrationem suam qua ꝓbat q̄ execranda sit uoluptas beluina q̄ a senectute minus percipiatur dicēs Nearchus qui dr̄ nonus princeps. hospes noster tarentinus. i. a quo cum tarenti essem hospicio accipiebat:dicebat se accepisse. i. audiuisse a maioribus natu. i. a senioribus architam locutum sup. esse hec cum Caio Pōtio samnite p̄re ei⁹. s. samnitis a quo publi⁹ posthumi⁹ & titus ueturi⁹ cōsules romani sunt superati:tunc sup. cum quidem. i. certe plato athenien. s. p̄hs interfuisset ei sermōi quem. s. platonem ego reperio. s. in monumentis librorꝝ uenisse tarentum. Lucio emilio & appio claudio cōsulibus. Sed sup. queretis forsan quorsum hec sup. tendant & respondet ut intelligatis si non possumus aspernari. i. contēnere uoluptatem ratiōe & sapientia:magnam gl̃am esse habendam senectuti:que efficiret ut sup. id non liberet (me dia longa alibet). i. non inepte placeret nobis. s. indulgere uoluptati:quod non oporteret. i. non deceret. Enim ꝓ quia uoluptas inimica ratiōi impedit ꝯsilium idest consultationē:& ꝑstringit. i. fascinat quodāmodo q̄si arte ꝑstigiatoria oculos:ut ita dicā mētis nec habet ullū ꝯmertiū. i. rōnē & societatē ut habēt cōmercātes iter se cū uirtute qdē i. certe ego feci iustus ut eiicerē . i. (ut ualla adnotauit) inuitus eieci a senatu luculū flaminiū fratrē Ti. flāminii uiri fortissimi:cui⁹ mētio facta est i pricipio huius opis:septē annis postq̄. s. Lucius fuisset ꝯsul:sed putassi libidinē eius notandā. i. nota ifamie & eiectionis e senatu taxādā. Eñ pro qa ille. s. Lucius frater titi. cū eēt ꝯsul i gallia. s. cisalpia apud placētiā exhortat⁹ ē. i. ꝑcibus iduct⁹ (Nō āt legit exhortat⁹ est) ꝯuiuio a scorto. i. meretricula aut puero exoleto quo etas illa abutebat ut feriret. i. ꝑcuteret securi aliquē. s. q̄libet. i. quēuis unū eorꝝ q eēt i uiculis dānati rei capitalis. i. ad capitis āputationē ꝑtinētis: hic. s. Luci⁹ ē elapsus. s. a nota ifāie. tito. s. flāminio f̄re suo cēsore q fuerat . s. cēsor ꝓxim⁹ ante me. Vero ꝓ sed libido tā flagitiosa & tā ꝑdita q̄ ꝯiūgeret dedec⁹ impii:ꝙ tūc gerebat cū ꝓbro. i. turpi faciori & ignōinioso uitupio priuato. i. ꝓprio & hois priuati:neutiq;. i. ex nulla p̄te potuit ꝓbari. i. ap ꝓbari mihi & flacco q̄bus ꝓmissa data est censura. ¶ Hec cū. C. pōto. Nūc pōit quō:& cū quo habita fuerit illa oro & quos e i tradidit ordo est. Nearchus tarentius hospes n̄r dicebat se accepisse a maioribus. natu Architā locutum hec cum. C. pontio & cx pro cuius notitia hec legimus i liuio libro. viii. Ruptis ite romanos & samnites federibus & eodem tempore. Tito ueturio Spurio posthumo consulibus & samnitus eo tempore Herennium pontium. &. C. pontium eius filiū regem habebant. Hic enim. C. pontium ad roma. legationem misit:& infecta pace legati reuersi sunt:unde suo & suorum consilio eius decreuit bellum romanis inferre. Itaq; romanum exercitum in aliquas angustias cogere cogitauit simulauit eni luceriam appulie ciuitatem romane colonie obsidere: & illuc dum iret exercitus aggrederetur quod fecit. Nam quā

Delectabile scelus a . L. flāminio factū ob uoluptatem.

M. phi lectici expō. C Liuius. Attende historiā.

primũ romani exercitum appuliam miserunt ad Lucere auxilium ad quam ad undem due erant uie una preter oram su peri montis que tutior sed longior erat altera uero per furcas caudinas breuior quam nõ ulterius considerantes ut citius irent elegere. Verum locus iste ut scribit Liuius hoc modo augustus erat Saltus duo alti augusti siluosiq; sunt montibus montes circa perplexus inter se iuncti iacet inter eos satis patent clausus in medio campus herbidus aquosusq; p quem medium iter est. Sed anteq̃ uenias ad eum intrande primo augustie sunt & aut eadem qua te insinuaueris uia retro repe tenda aut si ire porro.perges per alium saltum altiorem impeditioremq; euadendum. In eum campum uia alia per ca nam rupe Romani remisso agmine dum ad alias augustias protinus pergerent sepem deiectam arborum saxorumq; ia centium adiacentem in olem inuenere quo protinus captos se esse intellexerunt. C. Pontius uero postq̃ ut exoptauit ro manum tendebat exercitum custodiens exitum legatos q̃ primũ misit ad patrem quid faciendum esset de captu exerci tu romano. Respõdet omnes eos liberaliter citissime demittẽdos intactos quod. C. potius stolidũ esse existimauit & pa trem deliberare & iterum misit ad eum legatos quibus respõdit iterum omnes simul & ad unum esse interficiendos de integro & tertiam patri misit legationem ut ad concionem suam ueniret qui statim plaustrum conscendit & ad filium uectus est & sua responsa ualidis rationi corroborauit & iter alia uerba hec dixit. Est ea romana gens que uicta quiesce re nesciat & his dictis pa triam remeauit. C. Pontius postea usus consilio fecit furcas fieri humiles & sub ipsa omnes ro manos spoliatos preterire & primi quidem consules iclinatis capitibus ierunt sub iugum tum ut quisq; gradu primus erat dign tas & ad hanc ignominiã primus fuit Maioribus natu quia per successionem res geste & hystorie habebantur Rarus eni erat usus litterarum apud antiquos q̃uis omnes scirent loqui latie Plato q̃ sciendi gratia ferme terrarũ orbem peragrauit & pythagoreo nomie i italiam uenit & tarenti architam thimeum Arconemq; magna sapientia uiros agno uit. ¶ Sapientia q̃a ut ait Va. Blandum malũ luxuria quod reprehenditur facilius q̃ uitatur. ¶ Gabendum gratiã habere eñ gratiã est aio referre munere agere uerbis. Cice. i epl. ad uatinium nec eni tu mihi modo grattam habuisti sed accu mulatissime retulisti. ¶ Vt id. s. uoluptas. ¶ Impedit alligatis pedibus sicut a solutis expedit tractum est. ¶ Consilium de claratio rerum faciendarum. ¶ Vt ita di. modus loquendi quo utimur quando aliquid iproprie dicimus. ¶ Vt nunc ocu los mentis cum proprie oculi sint capitis. ¶ Perstrigit preoccupat ide prestigiatores dicuntur isti q̃ faciunt uidere res q̃ non sunt iesse. ¶ Cum uis cum cõicationem & consuetudiem uirtus spernit dulcia & uoluptas amat ea que sunt suauia & uirtuti qdem labores & sudores multi sunt dulcia ut Luca. i. ix. Serpens sitis ador arene. Dulcia uirtuti gaudet patien tia duris ut sunt qdem uerba alterius. Ca. Inuitus feci ponit quid mali consecutum est ex uoluptate & quid ipse fecit cõ tra. L. flamminium uoluptuosum flãminius frater. T. flãminii de quo diximus i pricipio fuit cõsul i Gallia cisalpina apud placentiam & cum ibi suũ ageret consulatum cuiusdam meretricis amore iductus quendam homiem itersecit quẽ i car cere detinebat cum illa dixisset se nusq̃ uidisse mortẽ hominis & cupidam esse uidere quod contra legem & iusticiam fe cit pro uoluptate quia ipsum itersecit non debito loco & tempore determiato sed i quadam porticusiue officio debito q̃uis ille mortem meritus esset & quia eo tempore frater suus Ti. flamminius erat censor non fuit illis annis reprehẽsus sed postmodum finita fratris censura que durabat per quinq; annos. Cato factus ẽ censor qui Luciũ flãminium p illo sce lere puniuit q eũ de senatoria dignitate deiecit. ¶ A senatu eiicerem senatoria dignitate eum priuarem. Notandũ isamie dandã nam nota est isamia. ¶ Ille eñ. s. flãminius. ¶ In gallia. s. cisalpina apud placentiam due eñ sunt gallie cisalpina transalpina. ¶ Ascorto meretricio hoc scortum scorti & utriusq; generis ẽ. Frater suo dictus enim frater quasi fere alter. ¶ Elapsus est euasi penam nullũ de eo uerbũ factũ est. ¶ Mihi & Flacco qui censores facti fuerunt post censurã. Titi flãminii. ¶ Imperii dedecus quia impio romão magnũ dedecus erat & qui erãt cũ magistratus talia uoluptuosa facerẽt.

Loci de scripto.

Responsem patris. C. Pontii. pontius romãos ad furcas coegit.

Prestigiatores

L. flamminii temerariũ factũ ob uoluptatem

Sepe a maioribus natu audiui: qui se porro pueros a senibus audiuisse dicebant mirari solitum. Caium Fabricium quod cum apud regem Pyrrhum legatus esset audisset a thessalo Cynea athenis quendam esse qui se sapientem profiteretur eumq; dicere omnia que facere mus ad uoluptatẽ esse referenda. Quod ex eo audiẽtes manium Curium & Titum Coruncanum optare solitos ut id sannitibus ipiq; Pyrrho persuaderet quo facilius uinci possent cũ se uoluptatibus dedissent Vixerat Manius curius cum publio Decio qui qnquẽnio ante eum consulem pro repu. quarto cõsulatu deuouerat. Norat eundem Fabricius norat coroncanus qui cum ex sua uita tum ex eius (que dico) P. Decii facto iudicabant eẽ aliquid profecto natura pulchrum atq; preclarũ quod sua sponte peteretur: quod spreta & contẽpta uoluptate optimus quisq; sequeretur. Quorsum igitur tam multa

¶ Sepe &c. Confirmat aliorum quoq; auto ritate q̃ detestanda sit uoluptas. dicens. Ego audiui sepe a maioribus natu idest a seniori bus: quia pauca erant a romanis tunc scripta qui dicebant se porro. i. prorsus uel lõge an te seu oino pueros audiuisse a senibus. Caium fabricium iperatore illum romanum a continentia & abstinentia laudatissimum so litum mirari qd cum esset legatus apud pyrrhũ regẽ. s. epirotarũ audiuisset a Cynea phõ pceptore Pyrrhi thessalo. i. i thessalia natõ ẽe qdã. s. epicurũ quẽ ut litterarũ iperitior aut ut noie idignũ ñ nomiat athenis qui profiteret se sapientem & eum dicere oia que facere mus esse referenda. i. dirigenda tanq̃ ad finẽ & summũ bonũ ad uoluptatẽ (Nõ tamẽ uoluptatem corporis amplexus est) qd idest quam rem scilicet talem philosophum esse athenis dicebant manium Curium & Titum Corum canum quorum in libro de amicitia mentio facta est audientes ex eo scilicet Fabricio solitos optare ut id est ad uoluptatem omnia referenda esse persuaderent sannitibus tunc ho

Duo sũt gallie. Scortũ Frater

Fabricius Pyrrhus. Senectis laus

de uoluptate? quia nō modo uituperatio nulla: sed etiā summa laus senectutis est: ꝙ ea uoluptates nullas magnopere desiderat. Caret epulis: extructisq; mensis & frequentibus poculis: Caret ergo uinolentia & cruditate & insomniis. Sed si aliquid dādū est uoluptati (quoniā eius blanditiis non facile obsistimus. Diuinus enim Plato escam malorū uoluptatē appellat ꝙ ea uidelicet homines capiantur: ut hamo pisces) quāq̄ immoderatis epulis careat senectus modicis conuiuiis tamen potest delectari. C. duilium. M. filium qui penos primus classe deuicerat. redeuntē a cena senem sepe uidebā puer. delectabatur crebro funali & tibicine que sibi exemplo priuatus sumpserat. tantū licentie dabat gloria. Sed quid ego alios? ad meipsum iam reuertar. Primū habui semper sodales. Sodalitates autem me questore constitute sunt sacris ideis magne matris acceptis.

ftibus romano imperio & Pyrrho ipsi apud quē talia dicebanť quo.i.tō ut possent facilius uinci cū dedissent se uoluptatibus. Manius Curriꝰ uixerat cū Publio decio qui deuouerat se.i.morti addixerat. & ex uoto mortē obierat ꝓ rep. quarto cōsulatu quīquēnio.i. per spaciū quiq; ānorꝝ ante eū cōsule.i.ante q̄ ipse manius esse consul. Fabricius notat eundē.s. Curiū & Corūcanus notat eūdē qui iudicabāt tum.i.partim & sua.i.propia uita tū.i.partim aut simul ex facto eiꝰ decii quē dico.s. deuouisse esse aliquid pulchrum natura atque preclarum quod peteref.i.expeti deberet sua.spōte.i.ꝓpť se & ex sua natura: & ꝙ optimꝰ quisq;.i.ois uir bonꝰ sequereť spreta & cōtēpta uoluptate. Id aūt est bonū honestū de quo i officiis late disputatū est. Igiť quereτis fosan: quorsum.i.ad quā intentionē cū multa diximꝰ de uoluptate & respōdet Cato: qa nō modo.i.nō solū nulla uituperatio sed ēt summa laus est senectus ꝙ ea.s.senectꝰ nullas uoluptates desiderat magnopere. Caret eñ epulis & mēsis extructis .s. oppipare & populis frequētibꝰ & ergo caret uinolētia.i.ebrietate: & cruditate.i.indigestiōe qui prouenit ex nimia ingurgitatiōe ciborum & in somniis id est fantasmaticis uisionibꝰ his qui creboro laborant apparere solitis. Sed si dandum.i.concedendum est aliquid uoluptati (qm̄ non facile.i.difficulter obsidimus blanditiis eius. Enim pro quia Plato diuinus.s.pħs appellabat uoluptatem.s.escam.i.in estimationem malorum.ꝙ.i.quia uidelicet hoies capiantur ea.s.uoluptate ut pisces sup. capiuntur hamo.i.fero adunco at simili instrumento) cōcedendum est inq̄ aliquid uoluptati unde q̄q̄ senectus careat: id est carere debet epulis.id est cibis immoderatis: id est immoderate sumptis tamen potest delectari conuiuiis modicis quod probat exemplo dicens ego puer uidebam sepe Caium duillū filium marci qui deuicerat primus penos: id est carthaginensis clasie.id est nauali prelio: uidebat dicit puer ipsum senem redeuntem a cena. Conuenit autem persone ut permittat conuiuia que ipse Cato. usq; ad ebrietatem iterdum cū amicis celebrasse legitur. ¶ Delectabatur.s.duillus funali.i.lampade ex fune picato: unde Maro & noctē funalia uincunt: & tibicie qui ad hylarāda conuiuia adhibatur que.s.funalia & tibiciem ipse priuatus .i. cum magistratus sumpserat sibi nullo exemplo.i.neminem imitatus. Nec a quouis tradita: quia sumimus per nos accipimus a tradente. Gloria quā ex nauali uictoria pepererat dabat sup. ei. tantum licentie.i.permissionis ex libito. Sed quid ego alios sup. sector aut taxo reuertar iam ad meipsum. Primū sup fateor quod habui semper sodales.i.socios mense quasi socios ad dapes. Aūt pro sed sodalitates.i.socialia ꝯuiuia sunt ꝯstitute me q̄store.i.cū essem q̄stor & hoc sacratis ideis.i.troianis magne mr̄is sup. deorū. uidelicet Cybellis acceptis.s.a romāis. ¶ Sepe maioribus natu: quia ut dixímꝰ rarus erat litterarꝫ usus. ¶ Apud Pyrrhū legatus eēt qñ.s.Pyrrhus erat impator Tarētinorꝫ.i.ductor eorꝫ exercitus ꝯtra romāos ut diximꝰ. ¶ Cynea thessalo de thessalia iste āt Cyneas ꝑceptor fuit Pyrrhi & ꝑclarus pħs cū recitasset aliquid pħorꝫ opiniōes: & stoicorꝫ summū bonū i uirtute ponentiū: iter eas quoq; referebat opinionē epicuri cuiusdā: atheniēsis eo tpe uiuentis ꝓ qd̄ profitebať esse sapientē & summū bonū i uoluptate ponebat: & alia dicenti affuit Ceto. Fabricius legatus romanorꝫ quē solitū mirari de hac re dicebat omnia scilicet que faceremus ad uoluptatem esse referenda illius epicurei opinione. ¶ Optare solitos: ita quod utinam dicerent ut samnites: & ipse Pyrrhus ho crederent oia eē referēda ad uoluptatem: quia facilius ipsos uincerēt si uoluptatibus se darent. q̄ sunt cōtra oēm uirtutē. ¶ Publio decio: duo fuerunt Decii pr̄ & filius qui ambo se ꝓ rep. deuouerūt. Decius āt pr̄ i bello latio: ut iquit Pli. positus apd̄ maiseri flouiū castris cū sibi & Māilio torq̄to college summo obuēisset eos fore uictores quorꝫ dux i ꝑlio decidisset: cū collato cū collega Sōnio ꝯuēisset: ut cuiꝰ cos nu acie laboraret diis se māibꝰ uoueret: iclināte suapte se cū hostiū exercitu ꝑ ualeriū pōtificē diis māibꝰ ꝯuouit ipetu i hostes fcō̄ uictoriā suis reliquit. P. uero deciꝰ decii de quo nūc agiť ꝯsolatu cū fabio maxio cū galli samnites: umbri tusci: ꝯtra rōanos ꝯspirarē sibi exercitu i acie ducto: cornu iclināte exēplo pr̄is imitatꝰ aduocato. M. Linio pōtifice haste isistens isolēnia uerba respondens se & hostes diis manibus deuouit impetu i hostes facto uictoriam reliquit suis corpus a collega laudatum magnifice sepultum est: hoc antē nō fiebat pro uoluptate: sed ꝓ uirtute. ergo qui dicebāt uirtutē esse per uoluptatem errāt quia si uirtutis per uoluptatem esset uirtus quidem esset serua uoluptatis quod est falsum. ¶ Quod sua sponte: ut fecit ipse Decius nō per uoluptatem: sed sponte: & tunc est nomen quia & genus & casum habet sicut forte. ¶ Dū mane nouū dū gramina canent. ¶ Persius. Nempe hoc assidue iam clarum mane fenestras itrat. ¶ Spreta & contēpta qd̄ spernere ē eiicere & despicere. Cōtēnere ē de aliquo nullā estimationē habere. ¶ Quorsum hic ꝯcludit ꝙ male sentiāt qui senectutē uitupāt qd̄ careat uoluptate cū magis i eo sit laudāda q̄ uitupanda: & ei habēde gr̄e i mortales ¶ Caret epulis. āt: ꝓphora ab aduersariis facta ꝙ senectus nō pōt se iplere epulis ꝑꝑ debilitatū stomachū: & caret istis sumptuosis ꝯuiuiis q̄ dicūtur opipa bñ iquit epulis: sunt eñ epule hoim dapes deorꝫ. ¶ Caret ēt rn̄det obiectiōi facte tu dicis ꝙ senectꝰ caret epulis: extructis mēsis & populis: ergo caret uiolētia & ebrietate & idigestiōe & ieptitudi

Voluptas malorum esca

C. Dullius primus penos classe deuicit.

M. philertici expō: Pyrrhꝰ imperator tarētinorū. Cineates solꝰ. Duo decii pro rep. deuoti. Somniū decii & mā. Pub. decii exēplū pr̄is secutꝰ ē.

Sponte.

Spnere.

Contēnere

Epule hoim sunt dapes deorum.

ne somniorū qđ est laudabile & non uituperabile. ¶ Vinolētia a uino & lento. Lentus autem in cōpositiōe significat ple numrut temulētus: uinolētus plenus uino. ¶ Cruditate indigestione Iuue. Et crudū pauonē in balnea portas: hoc est in digestū Sed si aliquid ordo est: si aliquid ē dādū uoluptati q̄q̄ immoderatus &c. Cetera dicta sunt per parenthesim. ¶ Diuinus: & bene qa iste Plato diuino quodā spū erat inflāmatus: quē Cice. de deorꝝ natura: tanq̄ deū quēdam phorꝝ dicit preceptor eīn Socra. & Aristo. fuit & multorum aliarū sapientū. ¶ .C. Duiliū. post regulas ponit exēpla: ¶ Iste eīn duillus filiꝰ fuit. M. Duilli ciuis romanus preclarissimus in primo bello punico primus est nauali prelio profligaī Carthaginē sibꝰ romā uictoriam deportauit: qui postea factus senex tali uoluptate delectabatur ꝙ suis cum familiaribus frequētissime cenitabat: & nocte domum reuertebatur cum multis funalibus accensis: & cū uno tibicine qui ante ipsum sonabat ¶ Redeuntē a cena que dr̄ cibus cōis qui semel ī die fiebat. Antiqui eni solum semel ī die cenitaban: & illud cenam nuncupabant. qđ aūt nos dicimus prandiū erat illis ī ordinatus cibus qđ dabaī militibus ne penitus ieiuni irent ī prelium. ¶ Crebro: sunt aduerbium aut nomen & usus est numero singulari pro plurali. ut hostis habet muros. ¶ Funalia aūt a funeræ qa nondū erat usus bōbicis cerei. ¶ Tibicine a tibia & cano: qđ & facit tibicen qđ per synæresim dicimus tibicē: hic est ꝙ illud bi est longū. Aliud tubicen a tuba & cano: qa illud bi est breue: qa nulla synæresis fit. Tibia aūt dicta est qđ tibiis crurū aialiū fiebat: nūc maxie ex buxo. ¶ Gloria & fama magna rerū fama uero ex cōis ad oēs & tā ficti prauiq; tēax q̄ nūcia ueri. ¶ Sodales dicti quasi simul edales: quia ī una mēsa edant. ¶ Sodalitates sodalitia. ¶ Me questore prefecto erarii reipu. ¶ Cōstitute ab illis tēporibus sodalitates sunt cōstitute: quibus statua cybelles de phrigia romam portata fuit: de qua ponit Vale. ī ca. de religione ī lib. viii. ca. viii. hanc uero tāta ueneratione romani susceperunt ꝙ unusquisq; uolebat eā domum suā portare: & cum iā ita ferebāt cerimoniis & plurimis conuiuiis: & q̄ sumptuosus utebantur: & multe tunc sodalitates fiebant: unde ipsa sodalitia nata sunt cum antea nulla essent. Cum igitur romam portata est plaustro: & ī porta est iuecta capena a Scipio. nasica fuit accepta. Iuue. Da testem rome tam sanctum q̄ fuit hospes Numinis idei. Ideis que fiebant in ida silua troiana. Due enim sunt ide. Vna in phrigia: altera in creta.

Antiqui semel in die cōedebant

ASCE.

Epulabar igitur cū sodalibus oīno modice. Sed erat quidā feruor etatis qua progrediēte oīa fiūt etiā indies mitiora neq; eīn ipsorū cōuiuiorū delectationē corporis uoluptatibus magis q̄ cetu amicorum & sermōibus metiebar. Bene cum maiores accubationē epularem amicorū (quia uite cōiunctionē haberet) cōuiuiū nominarūt melius q̄ greci qui hoc idē tū cōpotationē tū cōcenationē uocant ut quod ī eo genere minimum est id maxime probare uideantur. Ego uero propter sermonis delectationem tēpestiuis conuiuiis delector nec cum equalibus solū (qui pauci admodum restāt) sed cū uestra etiam etate atq; uobiscū habeoq; senectuti magnam gratiam que mihi sermonis auiditatem auxit potionis & cibi sustulit ꝙ si quē etiā ista delectant (ne omnino bellū indixisse uidear uoluptati cuius est etiam fortasse quidā naturalis modus) non intelligo ne in istis quidem uoluptatibus ipsis carere sensu senectutem. Me uero & magisteria delectant a maioribus instituta & is sermo qui more maiorū a summo adhibetur magistro ī poculo & pocula sicut in Symposio Xenophontis minuta atq; rorantia & refrigeratio: estate & uicissim aut sol aut ignis hybernus q̄ quidē in sabinis etiā persequi soleo cōuiuiūq; uiciorum quotidie cōpleo quod ad multā noctem q̄ maxime possimus uario sermone produximus.

Epulabar igitur &c. Ne suo exemplo ad comessationes iducere uideretur modestiā & temperantia suam ī conuiuiis recitat forte maiorem quā habuerat: sed ꝯuenit magis maiorꝝ nihil turpe de se fateri. dicit ergo. Ego igit̄ qa sodalitates īstituerā epulabar cum sodalibꝰ sed oīno modice. i. sobrie & modeste sed erat. s. ī me qdā feruor etatꝫ. s. iuuēilis q̄. s. etate ꝓgrediente. i. ad maturitatē tendente: oia que ī adolescentia sunt cruda & idigesta hoc est īstituta ad huc rudia fiunt ēt idies. s. singulos mitiora. q. d. decoctiora & maturiora ut poma matura mitiora sunt q̄ cruda & uiridia. Neq; eīn metiebar. i. ꝯpensabā delectationē ipsorꝝ ꝯuiuiorū magis uoluptatibꝰ corporis q̄ cetu. i. cōcione & ꝯuictu amicorū: Eīn pro qa maiores. i. prisci romani aut latini nominarūt accubationē epularē. i. ꝓp epulas amicorꝝ. s. simul accubantiū: qa haberet cōiunctionē uite uocarunt dicit conuiuium & id melius q̄ greci qui uocant hoc idē qđ. s. nos conuiuiū tū. i. aliqñ cōpotationē ut symposiū tū. i. aliqñ concenationē seu comessationē: ita ut uideanī probare. i. approbare maxie: id. s. refectionē corporis qđ est minimū. i. minimi faciendū ī eo genere. s. bonorum aut solatiorum. Ego uero delector conuiuiis tempestiuis. i. suo tempore habitus propter delectationem sermonis nec solum cum equalibus: idest coeuis meis: qui pauci: admodum restant id est reliqui & supstes sunt: sed etiam cum etate uestra: id est iuuenili in qua uos estis Scipio & Leli & uobiscum & habeo scilicet in animo magnā gratiam senectuti que auxit mihi auiditatem sermonis & sustulit auiditatem potus & cibi. Qđ si etiam ista uidelicet potus & cibus delectant quem. i. aliquem senem (ne uidear omnino indixisse uoluptati bellum: cuius scilicet uoluptatis est fortasse etiam quidam modus naturalis) non intelligo senectutem carere sensu idest perceptiōe: ne quidem idest non etiam ī istis ipsis uoluptatibus que ex cibo & potu nascuntur. Vero pro sed & magisteria idest magistri conuiuiorum: sicut ministeria pro ministris & seruitia pro seruis uulgo accipimus instituta

Cōuiuiū unde dictū

a maioribus sup nostris delectat me: & .i. similis sermo maiorum qui adhibetur a summo magistro .i. principe conuiuii aut architriclino: aut rege conuiuarum in poculo .i. inter potandum proponens questionem festiuam conuiuiis congruam & pocula minuta atq; rorantia .i. gustulis aque recentis qua abluta sunt respersa sicut in symposio .i. compotatione Xenophontis idest quam Xenophon induxit in predia cyri & refrigeratio aut potus per aquam recen haustam aut corporis spus leuis aura delectat sup. me in estate & uicissim .i. econuerso facta uicissitudine: aut sol .s. incubens i locis apricis ex aduerso boree aut ignis hybernus .i. tempore hyberno repete delectat me. Que .i. quas res ego quidem soleo persequi etiam in sabinis & compleo quotidie conuiuium .i. numerum conuiuarum quod .s. conuiuium nos producimus uario sermone ad multam noctem, immo interdum ultra medium noctis: q. .i. quantum possumus maxime. Quia ergo uinosus fuisse legitur quodammodo nunc purgat. Vita triplex ¶ Etatis fortasse uirilis nunc, dua progrediente grauescet. ¶ Mitiora a fructibus tractus sermo ut sunt mihi mitia poma Qui hoc idem .s. conuiuium. ¶ In eo genere .s. ciborum. ¶ Minimum .s. potio & cenatio & bene Cato enim nunc grecos accusat quia res sp debemus denominare a prestantiore: ut cum sint tria genera uite in homine .s. uegetatiua que est i plantis: sensitiua que est i aialibus brutis: rationabilis que est in homine: ab hac prestantiori uita hoim denoiabatur: dicitur uita rationalis. Senes loquaces. ¶ Tempestiuis que in suo tempore proprio sunt. ¶ Quod equalibus .s. similibus etatis use. ¶ Sermonis auiditatem: quia senex semp sunt loquaces. Sustulit: .s. auiditatem remouit. Ista que non sunt i me sed i aliis .s. uoluptatis blandimenta: nam iste ab hoc differt ut diximus uult enim probare quod senes habent etiam aliquam uoluptatem: moderatam tamen. ¶ Carere sensu. quia etiam senes sentiunt uoluptates. Magister. ¶ Magisteria magister dicitur qui est superior aliis: & hoc quidem i omni arte. cuius officium uocatur magisterium: unde nunc debemus scire quod apud antiquos erat hoc institutum i conuiuiis sodalium quod preeligebant unum de ipsis dominum & principem & magistratum qui imperaret i aliis conuiuiis. Iste autem assumpto magisterio habebat imperare illis sodalibus: & inter cetera proponebat aliquas conclusiones & disputationes ut mensis remotis ille disputarentur: ut: utrum elegantior poeta sit, Vergi. an Home. & Xenophon: qui inducit unam disputationem. Amor utrum spontanea uoluntate an coacto proueniat. Magisterium. Magistratus. ¶ Is sermo .s. tales disputationes delectantur. ¶ A summo magistro ab illo .s. quem preelegerunt dicitur enim magistri non solum doctores artium sed aliarum rerum: quia magis ceteris possunt hinc & magistratus dicebam & magistrare antiqui pro moderari: unde arbitror esse dictos magistros. Magistrare. ¶ In poculo .i. post cibum poculum autem est instrumentum quo bibitur. Poculum. ¶ Symposio compotation ita ipsum appellat. ¶ Minuta in quibus omnia quasi sunt degustata: ut est illud Verg. Primaq; libato summo tenus attigit ore. Rorantia: tanquam rore aspersa: non inundantia. Refrigeratio estate: ex qua etiam senes habent uoluptatem. Symposium. ¶ In locis sabinis: ubi cato habebat predia. ¶ Compleo perfectum numerum facio, ut ex sua prudentia & sapientia: quia ubi Cato ibi omnis beneuolendi doctrina: & diuina quedam sapientia.

At non est uoluptatum tanta quasi titillatio in senibus (credo) sed nec desideratio quidem. Nihil autem molestum quod non desideres bene Sophocles cum ex eo quidam iam confecta etate & quereret uteretur ne rebus uenereis: dii meliora inquit Libenter uero istinc tanquam a domino agresti ac furioso profugi Cupidis enim rerum talium odiosum & molestum est fortasse carere. Satiatis uero & expletis iucundius est carere quam frui quamquam non careret is qui non desiderat: ergo non desiderare dico esse iucundius quam frui quod si istis ipsis uoluptatibus bona etas fruitur libentius primum paruulis fruitur rebus ut diximus deinde iis quibus senectus si etiam non ab eo potitur non omnino caret ut turpione ambiuio magis delectatur qui prima cauea spectat delectatur tamen etiam qui i ultima. Sic adolescentia uoluptates prope intuens magis delectatur. Sed delectatur etiam senectus procul eas spectans tantum quantum sat est. At illa quanti sunt animum tanquam emeritis stipendiis libidinis ambitionis contentionis inimicitiarum cupiditatum omnium secum esse: secumque ut dicitur uiuere. Si uero habet aliquid tanquam pabulum studii atque doctrine nihil est ociosa senectute iucundius Mori uidebamus i studio dimetiendi pene celi atque terre Gallum familiarem patris tui Scipio quoties illum lux nocte aliquid describere ingressum quoties nox oppressit cum cepisset mane. quam delectabat cum defectiones solis & lune

ASCE. ¶ At non est Ponit aliam obiectionem dicendum senibus inimici uoluptate uenerea quod quidem fatetur: sed non desiderari cum tamen libido iucundius desit quam adsit Ordo est at .i. sed tanta quasi titillatio .i. irritatio & prurigo libidinis quanta est in iuuentute uoluptatum presertim uenerearum non est in senibus. Credo inquit Cato quod non sit: sed nec desiderati quidem talium uoluptatum. Sophocles grauissimus tragedie scriptor inquit bene .i. conuenienter & apte cum quidam quereret ex eo iam confecta etate .i. habente iam etatem confectam nisi sit ex eo confecto etate ne .s. an uteretur rebus uenereis .i. an ne coiret ad hac inquit dico dii meliora sup. dent. uero pro sed ego profugi libenter instic .i. ab hac libidine uenenata: tanquam a domino agresti .i. rustico & duro & ita imani ac furioso quia amor furor est. ut Geor. iii. In furias ignemq; ruunt amor omnibus idem. Odiosum & pro .i. molestum est fortasse cupiditas talium rerum carere sup tali bus rebus .i. non habere ubi libidinem expleat uero pro sed & iucundius est satiatis .i. exatu ratis .i. quos satietas coitus cepit & expletis .i. quorum etas ueneri apta expleta est. Nam ut dicit idem ibidem Maro frigidus in uenerem senior est carere .s. tali libidine & tetigie: quam frui .i. uoluptatem ex eo capere quamquam qui non desiderat sup. hec: non caret his carere enim est non habere rem qua indigeas unde ab sunt multa quibus proprie non caremus. Ergo dico non desiderare sup. talia esse iucundius quam frui. Quod si bona .i. fortior etas fruitur istis ipsis uoluptatibus ipsa fruitur primum libentius rebus paruulis idest parui emolumenti & ut ipsa parua est & parum sapit &

Pulchra Sophoclis responsio. Emeriti stipendia. Gallus astrologus.

multo nobis ante prediceret qđ in leuioribus studiis sed tamen acutus q̃ gaudebat bello suo punico Neuius q̃ truculento Plautus: q̃ pseudolo. Vidi etiã senẽ Liuium qui cũ septẽ ãnis ãtequã ego natus sum fabulã elicuisset Cethego Tuditanoq; consulibus usq; ad adolescentiam meã pcessit etatis: qđ de. P. lucinii Crassi & pontificii & ciuilis iuris studio loquar: Aut de huius. P. Scipionis qui his paucis diebus põtifex maximus factus est At q eos oẽs quos cõmemoraui his studiis flagrãtes senex ui dimus. M. uero Cethegũ quẽ recte suade medulla dixit Ennius quãto studio exerceri ĩ dicẽdo uidebãus ẽt senẽ

ut. i. quẽadmodum diximus & deinde si. i. tametsi nõ potitur etiã abũdeñis sup. rebus quibus potit̃ tñ nõ caret eis oĩno ut. i. quẽ admodũ is q̃ spectat. s. fabulaꝝ actiões seu actus ĩ prima. i. pxia ad postremum cauea. i. cauo cõsessu ppl'i per modũ coro circũ fusi delectaẽ magis q̃ qui ĩ ultia quia melius intelligit rẽ tamen qui spectat in ultia cauea etiã delectaẽ. Sic adolescẽtia intuẽs prope. i. e ppiquo uoluptates delectaẽ sup. eis magis q̃ senect⁹ sed senect⁹ spectãs eas procul de lectaẽ ẽt & tñ quãtũ sat. i. satis ẽ. Ad id ecõ trario quãti. s. momẽti aut cõmodi sunt illa que senibus ɔtingũt uidelicet animũ esse se cũ ut dicit uiuere secũ. (Vnde Persius. Te cum habita) tanq̃ stipẽdiis. i. salariis & mili tatiõibus seu autoramẽtis & lucris & libi dinis ambitiõis contẽtionis inimicitiaꝝ & cupiditatum omniũ que sunt in adolescentia: tanq̃ emeritis: i. se positis & a militia tali ut minus idoneis absolutis: Vero pro sed si senectus habet aliquid tanq̃ pabulũ. i. nutrimẽtum studiis atq; do ctrine. i. si exercet se in studio & doctrina & ita cõpararit miseris ui atica canis: nihil est iucũdius senectute ociosa. i. a publico negocio libera. O scipio nos uidebamus Gallũ familiarem patris tui. s. Pauli emilii aut Publii scipionis mori. i. emori & enecari in studio dimetiẽdi pene. i. quasi celi & terre sup. dimetiẽde. Quotiẽs lux. s. postera. i. claritas sequẽtis diei oppressit. i. obruit & deprehẽdit ĩ labore illũ ĩgressum scribere aliquid noctu. tpe nocturno. q. d. freqũetissime: & ita in studio scribẽdi pnoctauerat. Quotiẽs oppressit. i. anteuenit & obruit. ut dicit cũ cepisset aliquid scribere mane quasi dicat etiã frequentissime: q̃. i. quãtum putas delectabaẽ cũ predicaret nobis multo ante. s. q̃ cõtingerent: defectiões que grece eclipses uocãtur solis & lune: quasi dicat plurimũ quod sup. faciebat in studiis leuioribus. i. reꝝ minus grauiũ mi nusq; necessariaꝝ sed tamen acutis. subtilibus & argutis: q̃. i. quãtũ gaudebat. Neuius suo bello punico. i. comedia sic inscripta: quasi dicat plurimũ q̃. i. quantũ Plau. truculento. i. illa comedia: q̃. i. quantũ pseudulo: idest alia ita dicta come dia quasi dicat etiã plurimum. Ego uidi etiam Liuium. s. andronicum qui primus fabulam Rome edidisse dicitur senem. i. iam annosum qui cum elicuisset. i. emisisset: & quasi e tenebris ignorationis in lucem agnitionis euocasset septem an nis anteq̃ ego natus sum non staret grammatica si dicatur septem annos: quia anteq̃ & postq̃ mensuram temporis in so lo ablatiuo regunt elicuisset dico Cethego & Tutidano consulibus. i. cum illi essent consules processit supple ad id eta tis uidelicet usq; ad adolescentiam meam: & ita plurimos ãnos ei studio impartiuit. Quid loquar de studio Publii Lici nii crassi: &. i. simul iuris pontificii: idest quod nunc canonicum dicunt: & ciuilis. i. quo Crassus studuit: & pontificium iuri & ciuili. Vnde ut adnotauit Valla hic uni dictiõi utpote studio attribuunẽ duo gtĩ quoꝝ alter actiue: alter passiue significat studiũ em̃. P. crassi ẽ quo crassus studuit studiũ iuris quo iuris studiũ est a Crasso: ant sit ita dictũ quo ius studitũ est a Crasso &c. Aut quid dicã sup. de studio huius. i. nr̃i tẽporis. P. scipiõis: utpote q factus est pontifex maximus his die bus. Atq;. i. sed certe nescio quomõ nõ uidimus eos oẽs quos cõmemoraui senes flagrãtes. i. ardẽtes his supradictis stu diis. Vero p sed: quãto studio uidebã. (M. Cethegũ ẽt senẽ: quẽ Ennius poeta ille recte dixit: medullã. i. penitissimã & ita potissimã partẽ seu uirtutẽ. suade. i. dee. leporis eloquẽtie q ab Hoẽ. suadela a grecis dẽ Pitho (Vnde ut recitat Angel⁹ policianus miscellaneoꝝ cap. xci. Cicero ĩ Bruto hoc dictũ. Ennii sic iterpretaẽ. Suade medulla ĩ pitho quẽ uocãt greci cuius effector est orator hãc suadẽ appellauit Eunius cuius ãt cethegũ medullã fuisse uult: ut quã deã ĩ periclis laboris scri psit Eupolis sessitauisse: huius hic medullã nostrã oratorẽ fuisse dixerit hactenus ĩ Bruto Cicero. & paulopost politanus: Quã ãt uacauit Eunius suadẽ puto eandẽ suadellã Hora. iquit em̃ Sed bene nummatũ decora suadela uenusq;. dẽ etiã latine lepos quanto inq̃ studio uidebamus cethegũ exerceri in dicendo idest ĩ arte dicendi: quasi dicat ui maximo.

Neuius & ãdronicus.

Suade

Titillatio. Desiderium. Molestia

¶ Ad nõ antiphora ab aduersariis facta. ¶ Titillatio. tritatatio uoluptatibus titillatio. ¶ Sed ne desidero quidẽ quod ẽ multum laudabile ĩ senectute nõ habere irritationẽ uoluptatũ: & desideratiõem reꝝ absentium qđ isti uituperant. Desi deriũ ãt semper est de re absente: & qui desiderat est subiectus & seruus illius rei desiderate: & cum senes nihil deside rant sunt liberi: & illius rei habent uoluptatem. ¶ Nihil aũt eũ molestũ qđ non desideres: quia quicquid desideraẽ est mo lestũ & graue nõ habentibus: ut uerbigratia aliquis desiderat habere alas quas cum nõ habeat molestia afficit: sed mul ta sunt genera molestie. ¶ Sophocles pclarus poeta: Athenensis de quo diximus. Rebus uenereis honesto uocabulo usus est. ĩ re ihonesta. ¶ Meliora. i. dabunt & istã bestialẽ libidinẽ auertãt a me. ¶ Istinc a rebus ipsis ueteres que ñ sunt ĩ me. ¶ Aut furioso a quo furor nũq̃ recedit: furiatus uero qui furit ex cãsa ut chorebus uergilianus furiata mẽte chore bus. ¶ Agresti. duro & ĩexoptabili. ¶ Cupidis hoĩbus exoptãtibus taliũ reꝝ uenereaꝝ ipsis carere molestũ ẽ sed mihi ñ exoptãdi nõ ẽ graue. ¶ Satiatis & expletis ĩ hoc differũt expleri ẽ tñmõ plenũ esse satiari uero ultra modũ. hoĩbus ãt q sunt satiati & expletis istis reb⁹ ẽ iucũdius carere q̃ frui qđ ẽ ĩ senib⁹. ¶ Caret. ergo hẽt qđ nõ desiderat: qa desiderare ẽ de absentib: & cũ nõ desideramus aliquã rẽ ipsa nõ caremus: nñ sequit̃ q nõ desiderare ẽ iucũdius q̃ desiderare qđ di. er go &c. ¶ Bõa etas. ipa iuuẽte siue adolescẽtia. ¶ Paruulis reb⁹: ut pede certo significat homũ. ¶ Deide: his ẽt. s. uolupta tib⁹ q̃ habenẽ ĩ senectute ñ oĩno carere qa si ñ põt ita bñ cõedere sicut iuuẽis. tñ tm̃ q̃tũ satis ẽ sumit cibũ & ex eo fruit̃ uoluptate. ¶ Vt turpiõe ãbiulo uoĩ pprio mimi: & põit similitudinẽ de illis q̃ sunt ad spectãdũ ĩ theatro q appellat caueã sicut Verg. i. u. cauee cõcessum igentis: & Hora. dẽ etiã cauea spectaculũ arena theatrũ quo ɔueniebat potius ad spectã

Furio⁹ Furiat⁹ Expleri satiari

Spectaclum.

dū aliquas comedias recitādas ubi erāt tres gradus cō cessus primus: medius & extrem⁹ mimi erāt in medio theatro. unū df in prima cauea.i.in primo gradu theatri. ℭ Sic adoptat Comparationem. Spectās uenatur uocabula respondētia similitudini. ℭ At illa nō ponit quoddā singulare donū est in senectute non iuuenib⁹. ℭ Q. nāti.s.precii & honestus ē quam si adamus prec.i. ℭ Animū secū hoc est cū uirtute & ratione cōiunctum. ℭ Emeritis.sepositis a militia quos dicunt cassatos q̄si extra militiā mereo em̄ milito significat:ut Lu. Ere merēt puo. ℭ Stipēdiis salaris militarib⁹ a stipe hoc ē nūmo. ℭ Ambitiōis cupiditatis honoris q oia sunt iuuenib⁹ & remota a senibus. ℭ Secūq; ut df uiuere:& est i pueribic latio te cū hita qd Per inseruit carmini. Tecū habita & noris q̄ sit: ibi curta suppellex: qd & greci dicūt μετ᾽ αὐτοῦ κατοικεῖ. ℭ Tāq̄ pabulū.qa studiū doctrina est in senib⁹ quoddā paulū & sustentamētū. ℭ Ociosa q̄ dimissis oib⁹ aliis reb⁹ uacet doctrine duplex em̄ est ociū iners & idustriosum. ℭ Mori dimissis cōmoditatib⁹ uite uehementer intētum esse alicu: rei ut dicimus emoriebat̄ risu. ℭ Dimetiēdi celi atq; terre latine dixit q̄ grece geometriā & astrologiā quibus dies noctesq; insigsl bat iste gallus adeo q̄ iā cibū dimittebat ut obsernaret cursus stellarum: & ex eo magnā uoluptatē capiebat: iste aūt preclarus fuit & familiaris Paulli emili patris isti⁹ scipio.qui cum cōtra psem apud lacedemonios bellum gessit: qd dictū est bellū macedonicum de quo scripsit Liuius hūc gallū secū duxit: & ibi cū eclypsis facta esset solis oēs obstupuerūt credentes malū pdigiū belli futuri: quos ipse gallus aīmauit: & oēs timorē ademit eis rationē eclypsis ostendens: hoc aūt fit p interpositionē lune Lunaris aūt eclypsis fit iterpositiōe terre iter lunā & solē q̄qd luminis luna habet recepit a sole.p se em̄ ē corp⁹ obscurū.nā luna q̄si lux aliena dcā est huiusce uero rei rōnē Ci. De deorū natura graphice scribit. ℭ Lux.s.oppositis em̄ ē repetēdū oppressit. ℭ Noctu.obseruādo sydera a quo studio nūq̄ diuertebat̄ d imittēs ēt cibū. ℭ Defectiōes latie dixit q̄ greci eclypsim dn̄t. ℭ Multo āte q̄si p unū ānū pdicere.ātedicer. Q. uid i leuiorib⁹ studiis quia respcū astrologie geometrie sunt leuiora studia ista hūanitatis.uult ergo p exēpla pbare ēt i ceteris isartis studiis magnā esse uoluptatē. ℭ Acutus quia ex subtili & acuto ingenio. ℭ Bello suo punico Neuius hic comic⁹ fuit tertius numero qui ut di. Hiero.utice mortus ē pulsus roma factione nobiliū ac pcipue Metelli: & quādā comediā fecit quā bellū punicum appellauit. ℭ Leuiū: qui liuius andronic⁹ dicebat̄. Liuius aūt a dn̄o suo liuio salinatore (de quo supra diximus) denominatus & quia erat doctissimus poeta tragediarum scripto ob ingenii meritū: & quia liberos eius erudiebat: ab ipso salinatore donatus est libertate & multas fabulas fecit. ℭ Elicuisset.i. emisisset in pronunciationē. P. Licinii crassi hic doctissimus homo iuriscōsultus fuit q̄ multa cōmētaria in iure ciuili & in iure pōtifico fecit. ℭ De huius. P. Sci.qui sua etate primus erat ideo dixit huius. ℭ Flagrātes ardentes senes ꝯtra dicimus ignaros.& differt a fragrās id em̄ ē redolēs. Vergi. Redolentq; thimo fragrātia mella. ℭ M.uero cethegū hic preclarus uir fuit qui uim eloquentie indagauit uocabulorum proprietatem quam suadam medullam. Ennius appellauit & recte quia aliud ore loqui aliud summo pectore & medullitus est. Nam loqui ore & summis labris est inepte & inconsiderate & temere. ℭ Suadam autem dixit: quia suasio & persuasio est finis oratoris qua inducitur animus auditorum ad credendum. Vnde Vergi. Male suada fames.

Arena. Theatrū. Tecum habita. Duplex est ociū. Luna unde dicat̄. Liuius. Elicuisset. P. Licinius Crassus. Flagrās. M. cethegus. Suada. Medulla. Finis oratoris. ASCE. Hōestū solonis dictum. Agricul ture laus. Indies.

Que sunt igitur epularū aut scortorū uoluptates cū his uoluptatibus comparande? Atq; hec quidem studia sunt doctrine: que quidem prudētibus & bene institutis pariter cum etate crescunt: ut honestum illud solonis est quod ait uersiculo quodam ut ātedixi senescere se multa indies addiscentem qua uoluptate animi nulla certe potest esse maior. Venio nunc ad uoluptates agricolarum (quibus ego incredibiliter delector) que nec ulla impediūtur senectute: & mihi ad sapiētes uitā proxime uidet̄ accedere. Habēt em̄ rationē cum terra q̄ nūq̄ recusat imperiū nec unq̄ sine usura reddit qd accepit sed alias minore plerūq; maiore cū fenore q̄q̄ nō mō fructus qdem me sed etiā ipsius terre uis ac natura delectat: q̄ cum gremio mollito ac subacto semen sparsum excepit primū id occatū cohibet ex quo occatio (que hoc efficit) nominata est. deinde tepefactū est uapore & cōplexu suo diffundit & elicit herbescētē ex eo uiriditatem que nixa fibris stirpium: sensim adolescit culmoq; erecto geniculato uaginis iam quasi pubescens includitur. E quibus cū emerserit fundit frugem spicam ordine structā & contra auiū minorum morsum munitur uallo aristarum.

ℭ Que sunt igit̄ &c. Docuit nō turpem aut pecuniā seu beluinā uoluptatem esse i sene nō decem tamen delectatiōem naturalem i ꝯuiuio licet ueneree tentigie nō rumpat̄.nūc docet uerā atq; hōestā que ai est uoluptatem plus etiā i senibus quā i aliis esse dicens.que igit̄ uoluptates epularū aut scortoꝝ sunt cōparāde.i.digne q̄ cōparent̄: cū his.s. honestis uoluptatibus & studiis senū.q. d. nulle. At hec antedicta studia sunt sup. studia doctrie q̄ crescunt qdem.i. certe licet nō oib⁹ saltem prudentib⁹.& bene istitutis.s.ab i eū te etate crescunt dico pariter cum etate.ut.i quemadmodum hōestum illud est solōis qd ait quadā uersiculo ut dixi antu.i.pri⁹: aut supra senescere.i. fieri senem addiscentem i dies.i.quotidie multa.ubi notabit̄ idies fine incremento poni qua uoluptate animi certe nulla sup. uoluptas alia pōt esse maior. Ego uenio nunc ad uoluptates agricolaꝝ.i. q̄s habēt agricole qbus.s.uoluptatibus ego delector icredibiliter q̄ nec ipediunt̄ ulla senectute & uident̄ michi accedere proxie ad uitā sapientis hn̄t ei agricole rōnē.i.ꝯmerciū cū terra.i. elemēta isimo q̄: terra nūq̄ recusat ipiū.s.agrico.un̄ maro. Vt quis auido paret arua colono &c.nec redit unq̄ sine usura.i.sine fenore & ex cremento dato q̄si ob usum seminum aut laborum quod accepit.s. semen ab aricola: sed alias.i.alio tpe aut aliquando reddit sup.cū miore fenore.sed.ple

sunq;.i.ut plurimū cum maiore fenore:q̄q̄ nō mō fructus.s.terre.i.fruges q̄ colligunt̄:sed etiam uis ac natura ipsius terre
delectat me q̄.s. terrā eū.i.postq̄ excepit gremio.i.receptaculo semis sicut gremium mulieris est iter femora cum sinus
sit fere iter brachia ad pectora mollito.i.mollificato & subacto.i.dōitio p aratione & culturas alias semen ipsum.i.disse
minatū:ipsa cohibet.i.ɔtineti se primū.illud.s.semen occatum q̄ occecatum abstrusum seu occultatū & optum ex quo
s.facto occatio q̄ hoc efficit ē noiata.i.sumpsit nois origiem deide ipsa terra diffundit sup.semen tepefactū uapore & cō
plexu suo.i.fortūa sua & elicit ex eo uiriditatē herbescētē.i.herbas uirides q̄ uiriditas nixa.i.suffulta fibris.i.uēulis stir
pū.i.radicū adolescit.i.fit adulta sensim.i.paulati:& culmo.i.stramēto qd̄ iter radices & spicā & erecto & gēiculato.
i.q̄si genib⁹ hoc est iternodiis sustētato:icludit̄ tā quasi pubescēs.i.fructificās uaginis.i.folliculis q̄busdā aut siliquis:q̄s
stipulas seruius uocat. E quib⁹.s.uaginis & folliculis cū.i.postq̄ emerserit.i.caput exuerit:fundit frugē structā ordie.i.p
ordinem spice & muīt uallo.i.munimēto aristarū.i.aridiarum quasi barbarū ut i ordeo & tritico apparet morsum minorū
auiū & pasterū & turturū. ¶ Q ue uoluptates sunt cōparande.q.d.nulle. Scortum scorta em̄ sunt coria que trahunt̄ & Scortū.
detrahuntur hinc ide a cortariis:ut mollita cedant̄:hinc a similitudie scorta dicimus i utroq; genere. ¶ Crescunt cuncta Agricul
& nūquā desinū senescere. ¶ Venio nunc ad uolupta. agricola. uult ostendere q̄ i agricultura senes maxias habēt uo tura oli
luptates. Vñ nota q̄ apud maiores nostros maximi p̄cii & singularis honoris ad erat agricultura:uñ emeriti milites illi istmno
uocabāt. p̄terea ex aratro ad magistratus senatorios creabant̄.ut cincinatus. ¶ Delector & delecto i una & eadem signi habita
ficatiōe sed delector deponens:delecto neutrum. ¶ Habet em̄ rōnem cū terra probat cū qd̄ uidet̄ accedere ad uitā sa honore
pientis uiti:nā ut uidimus in Geor. & astrologie & aliaꝝ rerū multaꝝ scia agricola debet eē peritꝰ unde dicit. Habēt est.
rōnē cū terra & duplex ē sensus:aut ɔputationē aut q̄tū expēdat i arādo & i aliis officiis:& q̄tū lucret̄:aut rōnē.i.cām
ut pro qualitate terre ɔmittat semina. Plerunq; maiori ut i egypto p uno cētū & ducetū reddūt i libia. ¶ Cū fenore a fe
nu locat:ut inquit uarro. Terra & celū deinde p̄ticulati utriusq; multa. ¶ Natura h⁹ uero duo sunt potiss Q uat
& describit oēs ferme agriculture p̄ticulas quibus oñdit illis delectari multū:& scire debemus q̄dripartitā esse rōnem tuor:
agroꝝ quā Ver. ɔplexus est in Geor. iiii. libris est em̄ primus sationalis ad seminandū & iste ꝓprie uocat̄ aruū. ¶ Est georgi
alter ɔsitus. ad plātādū tertius pascuus:q̄rtus florēs ad olera:ad flores & apes. ¶ Subacto.s.rōne & occatione domito corum
Excepit q̄si rem cadentem accepit. Et ēt excipere aliquē honorifice domi suscipet̄. ¶ Occatum p sincopē q̄ occecatū libri.
dicimus.i.occultatū & optum ab ob & ceco cas.ex quo noiata est occatio que āt sic se habet q̄ prio iacimus semina
& illud satio:& illa semina cū occeam⁹.s.operim⁹ & tegimus a rōne uocat̄ occatio. ¶ Vapore calore:& humore q
bus oia oriunt̄. Nixa firmata. ¶ Fibris radicibus. ¶ Stirpiū in arborib⁹ & plātis masculini generis in prosapia uero fe
minini. ¶ Culmo geniculato est em̄ culmus & rad.cibus usq; ad aristas:quo ante usum regularū cooperiebantur do- Genicu
mus:uñ culmina dicebantur unde adhuc nomen seruatur Verg. Horrebam culmina tenun. Geniculatus autem dicitur latus
q̄ habet genua.i.nodos ad similitudinem genuum. ¶ Vaginis.illis leuibus spoliis.que. Seruius dixit stipulas. ¶ Pu- Fruges.
bescentes a similitudine herbescentes. ¶ Fruges a fruendo aut a frumine.i.palato:ut di. Serui. ¶ Spice. he a spe dicte Spice.
sunt:ut ait Serui. & spicus & spicum dicitur Cice. in aratro. Spicum illustre ferens insigni corpore uirgo:sed a neutro tā Vallus
tum singularem numerum inuenimus spicos autem de maturis abusiue dicimus non proprie spicus est cum ariste adhuc Vallum
tenues in modum spicai eminent. ¶ Munitur a similitudine castrorum que dicuntur muniri uallo. ¶ Aristarum ne aues Arista.
ipsas comedant hic uallus est palus. hoc uallum est ipsum repagulu ex uallis fem. Arista āt dictā est ab areo:q̄ sit arida.

Q uid ego uitium satus ortus incrementa commemo
rem? Satiari delectatione non possum ut mee senectu
tis requiem oblectamentumq; noscatis. Omitto em̄ uim
ipsam omnium que generantur e terra que ex fisci tātu
lo grano aut ex acino uinaceo aut ex ceterarum frugum
aut stirpium minutissimis seminibus tantos truncos ra-
mosq; procreet malleoli plante sarmenta uites radices
ꝓpagines nōne & efficiunt ut quēuis admiratiōe dele-
ctēt? Vitis q natura caduca ē & nisi fulta sit ad terrā fer
tur eadē ut se erigat clauiculis suis quasi manibus qcqd
ē nacta cōplectit̄ quā serpentē multiplici lapsu & errati
co ferro amputans cocreet ars agricolaꝝ ne siluescat sar
mentū & in omnes partes nimia fundatur. Itaq; ineunte
uere in iis q relicta sunt existit tanq̄ ad articulos sarmen
torum ea qua gemma dr̄ a qua oriēs uua sese ostendit q
& succo & terre et calore solis augescēs primo ē peracer

¶ Q uid ego. Q uia catonē ɔstat rei rustice
de q̄ eius extant libri studiosum fuisse cōue ASCE.
niēter iducit̄ auide ꝓsequi uoluptates studia
agricolaꝝ & quia de frumēto dixit ꝓsequit̄
de uitib⁹ hoc ordie Q uid.i.ad quid ɔmemo
rē ego sat⁹.i.isitiōes & plātatiōem uitiū &
ort⁹ & icrementa ego nō possum satiari de
lectatiōe ut nascatis requiem & oblectamē
tū mee senectutis. Ego em̄ omitto ipam uim
oim q̄ generant̄ a terra:q̄ terra ꝓcreat ex tā
tulo.i.tā puo grano fisci aut ex acino uina
ceo.i. grano unius uue aut ex minutissimis
seminibus ceteraꝝ frugū aut stirpiū tātos.i.
tā magnos truncos & rāos malleoli.i.palmi
tes & rāi uitis qui excidunt̄:ut alibi plātent̄
aut iterdum:ut siccent̄ ut sarmenta plante q̄
cum radicibus euellunt̄ sarmenta.i. purga-
menta & putamia uitiū q̄ resecant̄ uitib⁹ &
colligunt̄ ad ɔbustionē:uites q̄ uuas ferunt
radices uñ uites exeunt ꝓpagies.i.ꝓpaga-
tiōes & q̄si surculi pullulātes a radice nōne
ea oia q̄ sunt i uite efficiūt & delectēt quēuis
admiratiōe. Vitis q̄ ē natura caduca.i. adca
dēdū pna:& fert̄ ad terrā nisi sit fulta.s. pa
lis aut stipitib⁹ aut furcis seu arboribus ea

ba gustu deinde maturata dulcescit uestitaq; pampinis nec modico tēpore caret & nimios solis defendit ardores Q ua qd pt eē tū fructu letius tū aspectu pulchrius? cuius qdē nō utilitas me solū (ut añ dixi) sed etiam cultura & ipsa natura delectat. Adminiculoꝝ ordies capitum cōiugatio religatio propagatio uitiūq; sarmētorum ea quā dixi alioꝝ amputatio. qd ergo irrigationes qd agri fossiones repastinationesq; pferam quibus fit multo terra fecundior? Q uid de utilitate loquar stercorandi dixi in eo libro quem de rebus rusticis scripsi de qua doctus Hesiodus ne uerbū qdem fecit cū de cultura agri scriberet. At homerus qui multis (ut mihi uidet᷑) ante seculis fuit Laertē lenietē desideriū qd capiebat e filio colētem agrum & eū stercorātē facit. Nec uero segetibus solum & pratis & uineis & arbustis res rustice lete sunt: sed pomariis ēt & hortis tum pecudum pastu & apū examinibus florū oīm uarietate. Nec cōsitiones modo delectant sed etiam insitiones quibus nihil iuuenit agricola solertius.

dē uitis ut erigat se ꝯplectit᷑ suis clauiculis. i. capreolis: hoc est minutis: q̄si fibris & codulis: quasi manibꝰ. i. quibꝰ utit᷑ loco manuum quicquid est nacta. i. quicquid attingere pōt quā. s. uitē: serpentē. i. ꝯpresse se extendentē ut faciūt serpētes. (Est āt hic serpentē pticipiū) lapsu multiplici. i. i uarias ptes & erratico. i. icerto & uagabūdo: tars agricolaꝝ amputās. i. resecās ferro coercet. i. cōstringit &

Repastiatio stercorando. cohibet ne luxuriet: & ne sarmentum. i. palmes ipse siluescat. i. fiat siluestre aut siluester. & ne fundatur nimia in oēs ptes. Itaq; ineūte uere. i. qñ est principiū ueris: existit. i. supstes

Hesiodꝰ agricultre peritꝰ eminet in iis que sunt relicta tanq̄ ad articulos sarmentorū. i. quasi digitos palmitū: ea q̄ dr gemma: ad similitudinem gemmarū q̄ proueniunt i digitis hoim a qua gemma uua. i. botrꝰ seu racemꝰ oriens ostendit se. i. ipsam q̄ uua augescens & succo. i. bono & naturali humore terre & calorē solis. est prio pacerba. i. ualde acerba gustu. aut i gustu si est nomen aut dū gustat᷑ si supinum est deinde ipsa uua dulcescit maturata. i. postq̄ est matura effecta. & uestita. i. coopta pāpinis. i. frondibꝰ uitium. nec caret tpe modico. i. tempato calore & defendit p pāpinos. i. a se arcet nimios calores solis. Q ua. s. uiea s c disposita qd pōt esse: tū. i. simul letius fructu. i. pp fructū: tū. i. sil᷑ pulchrius aspectu. q. d. nihil ut pote cuius nō solū utilitas ut dixi ātea sed ēt cultura & ipsa natura: q̄ sponte qdā producit & delectat me. Ordies adminiculoꝝ. i. ualoꝝ aut pticaꝝ quibus sustentatur cōiugatio capitū. s. duaꝝ. uitiū iter quas medius est hoi transitus religatio sup. uitium ppagatio. i. extensio procreatiōis: & ea quā dixi amputatio alioꝝ. i. aliquoꝝ sarmentoꝝ. i. purgamentoꝝ uitium. Q uid ergo pferā irrigatiōes per imissas aquas i predia aut prata aut silia loca qd sup. proferā fossiones agri & repastinatiōes. i. radicum aptiones ad repastionē quodāmō futurā: quibus. s. rebus terra fit multo fecundior. Q uid loquar de utilitate stercorādi. i. imitendi ad ramos nudatos simū. Ego dixi i eo libro quē scripsit de rebus rusticis. de qua Hesiodꝰ doctꝰ. s. poeta: ne uerbū qdem unū fecit cū scriberet de cultura agri cuiꝰ opꝰ latine dici pt opa: ne uerbū quidē unū fecit cū scriberet de cultura agri cuiꝰ opꝰ latie dici pt opa & dies. At homeꝝ qui fuit multis seculis añ. s. Hesiodū ut uꝭ mihi qd bene addit᷑: quia sunt q alr̄ sentiāt. Vnde Aulus Geliꝰ lib. xvi. De homero & Hesiodo iter oēs fere scriptores ꝯstitit etatē eos egisse uel isdem fere tpibus Homerū aliqñ ātiquiorē: utrūq; tñ ante Romā ꝯditā uixisse. facit Laertē patrē Vlixes lenientē. i. mitigantem desideriū qd cupiebat e filio. s. suo Vlixe. qui pꝰ bellum Troianum qd decē ānos durauerat alteros decē i errore uiaꝝ fuit colētē agrum & stercorātē. i. fimo & stercore putiorē faciētē eum. s. agrum. Ne uero res rustice sunt lete segetibꝰ. i. frugibꝰ adhuc i herbis & uineis arbustis quibꝰ adherēt uites: sed ēt pomeriis. s. i quibꝰ pomi crescunt q̄ poma ferunt: & hortis. s. arboribus ad uoluptatē ꝯsitis tum. i. isup pastu. i. pascuis āt pastiōe pecudum & examinibus apum. i. i nouis feturis i morē uuarum depēdētium aut euolātium apum & uarietate oim florum. Nec mō. i. ñ solū ꝯsitiōes. s. i ordinē & semē sationes multaꝝ arboꝝ simul delectāt. s. rusticum senē: sed ēt isitiōes. i. ipositiōes surculoꝝ i alienā arborē: quibꝰ agricola nihil iuenit solertiꝰ. i. solidinis & pleniꝰ i arte & idustria. ¶ Vitium. he eē ut ait uarro a uino dcē sunt. id āt a ui. hic uidemia quasi uini demia. ¶ Requiē hūc textū allegat Pris. & dicit decliari posse tā tertie q̄ quite declinatōes: & hec requies tis. & a quies ꝯpositum. ¶ Omitto eē uim ipsam. Perstat i ꝯtemplatiōe nature ipsiꝰ terre: & ondit magnā & singularē i ea esse uoluntatē: & facit unā occupationē colorē rhetoricū. ¶ Vim potentiā. ut lōga multa ui mūiet al

Ccaducis. bā. ¶ Ex fici. ficꝰ fici & ficꝰ ficꝰ scde & q̄rte decli. p arbore & fructu dicimꝰ sic frequentissime utit᷑. Tulli. & pli. dē hic ficꝰ p uitio corpis scde decli. ¶ Ex acino uiaceo ex grāo qd ē i uua. ¶ Malleoli. rāi uitis qui abscindit᷑ ex ea ut plā

Fulta. tent᷑ alibi dci malleoli: quia formā malleoli habent cum eis absciso modico trunco uitis ueteris: quia aliter plātati nō uiuerent. ¶ Plāte q̄ fiunt ex ipis malleolis. ¶ Sarmenta. purgamenta ipsarum serpo is. qd est purgo. sarpꝰ. pa. pū. qd est purus ra. rū. Vñ sarpa uinea putata: hoc est pura facta dr. ¶ Propagies q̄ fiūt cū rustici uitem supprimunt: ut ex una plures faciāt i silitudinem arcꝰ & tunc habet primā lōgā: Ver. i. ii. geor. Siluarum q; alie flexos ppaginis arcꝰ. qñ uero hēt primā breuem: tunc pgeniem significat: ut Verg. generosa ppago & dcā est a ppagādo: ut rustici faciunt i uitibus. ¶ Caduca. q̄ cadit ad terrā ni sustēteē furcis & uallis: q nisi. ¶ Fulta. i. sustentata a fulcio is: qd est sustentor: & sursum erigo uñ furce dicte sunt q̄ sustētāt aliq̄ arborem cadentē uel aliquid aliud. ¶ Clauiculis suis hoc dicūt capriolos qui tanq̄ manus ꝯplectunt᷑ arborē uel rāos uel uallos aliquos. ¶ Q uid est nacta. i. iuenit. sunt aliq̄ uerba q̄ aliud i psenti: aliud i preterito perfecto significāt: ut nanciscor acquiror nactus sum inueni: ut fruor. i. utor fretꝰ sum. i. ꝯfisus. ¶ Q uā serpentem uitem ex

Regula grammaticalis. tendentem & explicantem se p ramos multiplici & uario lapsu. ¶ Amputans. supflua demens & pura reddens. ut de dicunt putum aurum. i. purum. ¶ In omnis actus. qd est pluralis numeri. ¶ Partis. est & alia regula: q nota i ris in nomina

tiuo potius in is q̄ in es faciūt accusatiuū pluralē uel oia noia que in gtō plurali in tū faciunt. ¶ In eū te incipientē hoc nouo uere qa dr̄ nouū adultū & preceps. ¶ Extitit.eniet ab extra & sisto. ¶ Articulos.digitos:qui sicut digiti flectuntur. ¶ Gēma.quā oculos romanorꝫ dicūt quod in uere incipiūt apparere:ut Vergi.in Geor.ii.Nā que de medio trudūt se cortice gēme. ¶ Succo terre.de calore solis:qa ab his oriunt̄ cuncta duobus ut iquit Oui. ¶ Peracerba.imatura. Vñ uocapt̄ omphaces uue q̄ nōdū mature sunt & uinū omphaciū. ¶ Pāpinis.Palmitibus. ¶ Fructu le. aspectu pulchrius bñ maritauit.hec uerba:quia fruct⁹ letificat hoies:pulchritudo mouet:ut pulchra mouēt oculos. ¶ Cultura.ars ipsa colendi. ¶ Adminiculorū.nallorꝫ & cānarū qui sustentāt uires p ordinem positas:& ex ad & manus dicunt̄ adminiculi. ¶ Cōiugatio.quasi i iugū posite. ¶ Religatio cū religat̄ stipis uallo.Irrigatiōes.quas faciunt agricole p riuos ut irrigent plantas. ¶ Fossiones.quas aut ad irrigandū aut ad plantandū faciūt. ¶ Repastinationes.p remotionē terre a radicibus uitiū & p adiunctionē sicut res ipsa postulat. ¶ Stercorandi.qd̄ fit p stercus sparsum supra. ¶ Quā de rebus rusticis scripsit.Cato eñ librū unū de agricultura scripsit.qui adhuc inuenitur.& in eo tractauit de ui agriculture . utilitate stercorādi. Vñ accusat Hesiodum poetā grecū qui de agricultura ad fratrē Persam scripsit unū librū quē εργα και ημερας inscripsit ꝙ primo carmini georgicorꝫ inseruit. ¶ Quid faciat letas segetes.hoc quo sydere terrā in quo nullā fecit mētionē de stercorandis agris qd̄ est in arte agriculture potissimū. ¶ Doct⁹ in eo qd̄ dicit doctū momordit eū. ¶ Ne uerbo quidē notanda est hec locutio ꝙ cū ponit̄ ne sp quidē ē tertiū.ut nunc ne uerbū quidē. ¶ At Homerus ad hoc ne diceret alienis pro Hesiodo.qd̄ ad illud tp̄s nō erat usus stercorationis & ideo de eo non dixit.ɔmemorat Homerū de ea re mentionē fecisse i odissea.ut patet de laerte Vlixis patre.Sed in magna dubitatiōe fuit & ē iā apud latinos q̄ apud grecos quis fuerit ante Homerus an Hesiodus.& ideo nunc dicit Cato ut mihi uī.ut inquit Eusebius quidā Homerum & Hesiodū tpibus eisdē fuisse aiunt quib⁹ Laertē Vlixis patrē. ¶ Desiderare absentiā ut āte diximus. ¶ Nec uero nunc tāgit illa quattuor genera agrorū que diximus. ¶ Segetibus.terris a serendo uel a semine.ut inquit Vergi.Quid faciat letas segetes. ¶ Et pratis.que dicta sunt quasi parata ꝙ sine opere parata sunt quibus nihil potest nocere & sunt sine labore agricolarū. ¶ Vineis.uinee a uite dcē sunt sicut & uineta. ¶ Pecudū pastu inquit Var.de lingua latina ad Cice. & standi ad fundamentum pes a quo dicitur in edificiis arca pes manus:& qui negocium instituit pedem potuisse a pede pecudem appellarunt. ¶ Examinibus.apum collectionibus.& significat etiam linguam illam mediam bilācis.& subtile iudicium alicuius re. ¶ Apes dicte sunt a pedibus ꝙ sine pedibus nascuntur.uel quo ad inuicem teneant se pedibus ad similitudinem racemi uuarum. ¶ Consitiones.ordines plantarum.quos faciunt semper ad imitationem alicuius littere. ¶ Insitiones.impositiones surculorum de una arbore in alia.

Cetema uue omphaces

Examē

Apes unde dicantur

Consitiones.

Insitiōes

Possum persequi multa oblectamenta rerū rusticarū sed eaipsa que dixi sentio fuisse longiora. Ignoscetis autē nam & studio rerum rusticarꝫ prouectus sum & senectus est natura loquacior ne ab oībus eam uitiis uidear uindicare.Ergo in hac uita.M.Curius de samnitibus triūphasset & de pyrrho consumpsit extremum tempus etatis cuius quidem uillam ego contemplans.(Abest enī non longe a me)admirari satis non possum uel ipsius hoīs continentiam:uel temporum disciplinam. Curio ad focum sedenti.magnum auri pondus samnites cū attulissent repudiati ab eo sunt.Nō eñ aurū habere preclarū sibi uideri dixit:sed eis q haberēt aurū imperare:poterat ne tantus animus non iucundā hēre senectutē? Sed uenio ad agricolas ne a meipso recedam. In agris erant tum senatores idest senes.Siquidem.L.Q.Cincinato in agro arāti nunciatum est eū dictatorē esse factū cuius dictatoris iussu C.Seruilius hala.Sp.Meliū regnū appetentem & occupare uolentē interemit.A uilla in senatū accersebantur Curius & ceteri senes.Ex quo qui eos accersebant uiatores nominati sunt.Non igitur eorum senectus miserabilis fuit.qui se agricultiōe oblectabant.Mea quidem snīa haud scio an ulla beatior esse possit neqꝫ solū officio (q

¶ Possum psequi.Quia morꝫ senū qui garruli sunt pserti in his rebus quib⁹ oblectant̄ plusculis uerbis Cato de rusticorꝫ uoluptate egit:iō prolixitate ueniā precat̄ dicens. Ego possum psequi multa oblectamēta rerū rusticarꝫ.sed sent'o eaipsa que dixi lōgiora.i.prolixiora & diutius q̄ erat durasse. Aūt pro sed ignoscetis.i.ueniā dabitis.Nā ego sum:& .it simul prouect⁹.i.ad seniū productus: aut in loquendo ultra q̄ constituerā uectus studio rerum rusticarum & senectus est loquatior.s. aliquanto q̄ par est.natura.i. per naturā.ubi ablatiu⁹ natura nō regitur ui excessus: quia non est sensus q̄ natura.sed ui cause efficientis:quia natura loquacem facit ne uidear uindicare.i. immunem predicare eam.s.senectutem ab omnibus uitiis. Ergo quia tā delectabilis est agricultura.Marcus curi⁹ cum.i. postq̄ triumphasset de samnitibus:& de Pyrrho rege epyrotarum cōsumpsit extremum tempus etatis in hac uita.s.rusticana : cuius s.marci curii ego contemplans uillam.i. domum in agro.(Non enim est uilla urbs: aut oppidū:aut castrum:sed domus rustica) Enim pro quia:uilla Marci curii non abest longe a me:idest a domo mea non possim satis admirari:uel continentiam ipsius hominis uel disciplinam.i. instituta & mores temporis: scilicet illius cum samnites:scilicet legati attulissent Curio sedenti ad focum: & ut uolunt rapula coquenti magnū pondus auri:ipsi cū repudiati:idest non recepti cum eorum pudore.Dicit enim uideri sibi preclarū supple esse non habere aurum:sed imperare eis

Senectus natura loquatior.

M.curius in agricultura uitā ɔsumpsit

Curius aurum repudiauit a Samnitibus oblatum.

A uilla acerbantur.

Dictatores olim agricole.

205

hoim generi uniuerso cultura agrorũ est salutaris sed & delectatione quam dixi & saturitate copiaq; omnium re rũ que ad uictũ hoium & cultũ etiam deorum pertinent

qui hērent anni. Potetat ne tātus aius habere senectutem nõ iucũdã. q. d. minie. imo iucundissimã habere oportuit. Sed uenio. i. redeo ad agricolas ne recedã a meipso. Senatores i. senes & maiores natu que ad senatum romanum spectabãt & erãt patres cõscripti: erãt: tũ. i. eo tpe i agris. Siquidē nunciatũ est Lucio Quinto Cincinato aranti i agro eũ eē fcm dictatorē cui⁹ dictatoris i. cũ dictator eēt q̄ summus erat magistratus ita ut ex dictamine arbitrii sui faceret q̄ bona uiderentur sine alterius cõsilio aut prouocatiõe) iussu. i. mãdato. Curius seruilius hala magister equitũ ab eo dictus: interemit Spuriũ Meliũ appetentē & uolentē occupare regnũ. s. in romanos post exactos reges iã liberos. Curius & ceteri senes quos senatores uocamus accersebant. i. aduocabant: tũc a uilla. i. edibus rusticanis in senatũ. i. locũ senatorũ ex quo. i. ex qua cã: ministri publici qui accersebant eos sunt noiati uiatores: a uia. s. media quã peragebãt. Nũ. i. nunqd igit senectus eorũ qui oblectabãt se cultione agricolatiõe seu agricultura fuit miserabilis. i. afflicta: ita ut sit miserãda. q. d. minime sed potı⁹ beata: unde addit quidē. i. certe mea snia. i. q̄tũ ego sentio q̄litercũq; alii sentiãt haud scio an ulla. s. uita possit esse beatior: neq; solum sup. btã est officio. i. pp officiũ tã salutare: q. i. quia cultura agrorũ ē salutaris uniuerso generi hoim: oēs eni ex ea uiuim⁹: sed et delectatione. i. pp delectationē quã dixi: & saturitate & copia. i. abundãtia oim rerũ q̄ ptinēt ad uictum hoium: & ad cultũ deorũ. ℭ Et senectus est natura loquacior: reuera senex pp experientiã multarũ reru & copiã sunt plerũq; loq̄ces. ℭ Eã senectutē. ℭ Vindicare liberare. ℭ Marcus curius subiicit exēplũ preclarũ ut probet maximã agriculture eē uoluptatē: Curius eni p̄stãtissimus ciuis ro. p̄clarissim⁹ fuit iperator q̄ paruo ɔtētus erat. Triũphauit de samnitibus sabinis & pyrrho. & postea in uilla sua diuitias ɔtēnens maxima cũ paupertate uiuere uoluit: adeo q̄ semel est iuuentus i foco apud ignē coquēs rapas q̄ res samnitũ puenit ad aures: & ad ipsum q̄ primũ magnũ pondus auri miserunt qđ neglexit ut patet de pyrrho qui pro tarētinis militauit. ut diximus. Triũphasse. ē em triũph⁹ honor uictorie habite qui fiebat cũ curru & equis albis cũ maxia laude: & cũ clãgētibus tubis & oi genere musicorũ uictori romã reuerti. quē duplicē eē dixim⁹. ℭ Curius. curii. ℭ Villã domũ & habitationē rusticanã dictã a uehendo: q illuc uehit quicquid in toto rure colligitur aut dictã a uallis q̄bus circũdat: & differt a rure: quia rus ē ipse ageri quo est uilla. ℭ Cõtēplãs quasi quandã religionē: quia nihil in eo erat splēdidi cũ magnifice uille antea fuissent. ℭ A me. i. a rure & uilla mea quia erant uicini prediis & uille: & mod⁹ loquēdi: quo multũ utit. ℭ Admirari. cũ laude uirtutis. ℭ Cõtinētiã. qui paruo ɔtēt⁹ & diuitias uilipēdebat. Est ãt ɔtinētia: p quã cupiditas ɔsilii rõne regit ut iquit Cice. & ē spēs tēperãtie. ℭ Tēporũ. cum antea multe magnifice uille fcē essent quasi theatra. ℭ Ad focum ecce qđ dixim⁹ supra foc⁹ em dr ubi fouet ignis. Ignis ãt ē ipsum elemētum ut fert sine igne focum Nõ em p̄clarũ risum. ℭ Tãt⁹ aius qui multa ɔtēnebat: pauca uero desiderabat: qđ idē legit de fabricio ut paruoq; potētē. Fabricium & bri tãt⁹ aius quis em ē qui auri auiditatē nõ hēat. Ver. Quid nõ mortalia pectora cogis auri sacra fames. ℭ Acie pugna significat ãt tria & oculi uisionē & cultri acum & instructos milites ad pugnã. ℭ Pecunia ē em a pecorib⁹ dcã pecunia eo q antiquorum uniuersa substãtia i pecorib⁹ ɔstabat. ℭ A meipso. hoc ē a rõne mea agri collēdi: quia iã igressus erat i ɔtēptiõem diuitiarum. Dicit ne recedã a meipso: & subiungit nobilitatē agriculture: i q̄ p̄claros hoies fuisse ɔmemorat: & uocatos ad senatoriã dignitatē: & subiungit exēplum de. L. Quinto Cicinato. hic ãt agriculture iuigilabat: & cum rõani maxie annone charitate laborãt erat quidã rõan⁹ clarissim⁹ frumenti eo tpe maximã hñs copiã: & ipsam uulgo distribuens cogitauit pr iã occupare & fieri dñs rõe alliciēdo aios illorum dono frumēti qđ ut cognitum ē a senatorib⁹ q̄primum. L. Q. Cicinatum dictatorē creauerunt: qui erat ruri & qñ fuit nunciatum arabat & dimisso aratro uenit romã: & dictatoriã accepit dignitatem: & illum quem dixim⁹ diuitem. s. spurium meliũ regnum affectãtem p magistrũ equitũ. Caiũ Seruiliũ halã ad se uocari fecit: & si ire negasset ipsum traheret ui uel iterimeret unde cum ad eum uenit fugere cepit quē psecut⁹ iterfecit: & domũ eius (ut iquit Pli.) solo equitum locus ille equimellium dr. & hoc fecit i scda dictatura. Magister equitum quã uulgo dicunt el senescalco de cãpo hic uero pxim⁹ erat dictatori: & p̄fectus erat regēdis equitibus. ℭ Occupatum p̄uentum anteq̄ fuga euaderet. ℭ Et ceteri senes: ut. L. Q. Cincinatus. Officio beneficio & honestate. ℭ Salutaris quia inde uiuunt homines. ℭ Ad cultum deorum: propter sacrificia uitulorum & agnorum & aliarum rerum que diis fiunt.

ℭ Et quoniam. Prosequitur reliqua agrorum bona his iucundissima qui frugali oblectantur uita dicens. Et quoniam quidã scilicet senum desiderant hec. i. hmõi oblectamenta redeamus tã cum uoluptate i gratiã. i. non repellamus eã: sed suscipiamus dummõ talis est: enim pro quia cella uinaria i. ubi uia celant & penuria sup. cella ubi penus. i. puisio unius ãni i usum priuatũ repõit dñi. i. heri aut ptis familiaris bõi. i. puidi & assidui. i. diuitis aut potius ɔtinuo illic residētis est sp refertar. oppleta gasa agresti & tota uilla. i. domus rusticana est locuples. i. opulenta. Nã abundat porco: hedo: agno: gallina: lacte caseo: melle. Iam. i. insuper ipsi agricole appellant hortum scilicet olerum (Nã uoluptatis gratia comparatos hortos pluraliter tantum dicimus) alteram succidiam

La⁹ agricultue x M. philetici expõ Senes loq̄ses sunt M. curius

spuri⁹ melius. Eq melius magister equitum

Cõtra gulosos.

ASCE s

Et quoniã hec quidam desiderãt in gratiam cum uoluptate redeamus. Semper enim boni assiduiq; domini referit cella uinaria olearia & penuria est uillaq; tota locuples est. Abundat porco: hedo: agno: gallina: lacte: caseo: melle. Iam hortum ipsi agricole succidiam alteram appellant. tum conditi ora facit hec etiam superuacãei operis aucupiũ atq; uenatio. Quid de pratorũ uiriditate: aut arborũ ordinibus aut uinearum oliuetorũ ut specie dicam. breui expediã. Agro bene culto nil põt esse: nec usu uberius: nec specie ornatius ad quē fruendum non modo nõ

retardat uerum etiam inuitat atq; allectat senectus. Vbi enim pōt illa etas eque calescere: uel a pricatione melius uel igni: uel uicissim umbris aquis ue salubris. Habeant igitur alii sibi arma: sibi equos sibi hastas: sibi clauam & pilam sibi uenationes & cursus. nobis senibus ex lusionibus multis talos relinquant & tessaras. Idipsum utrū lubebit quoniam sine his beata esse senectus potest.

s. parmā que succedit a porco cū pte cruris: hoc est oleribꝰ ita ut ex pna succidia uiuunt quia lardū seu ar dū oleribus adhibitū epulas habent: tū id est insup aucupiū. i. captura auiū: & uenatio. i. sectatio ferarū operis etiā supuacanei. i. nō pertinentis ad officiū rusticanū: quia poterit esse bonus agricola ēt si ñ sit auceps uel uenator: facit hoc modo dcā ɔditiora. i. sapidiora quia nō ē prestātius cōdimētū q̄ fames. Quid dicam de uiriditate pratorū aut ordinibus arborum: aut specie i. specimine: aut aspectu decoro uinearū & oliuetorū ego expediā. i. absoluā breui. s. oratione. Nihil pōt esse nec uberiꝰ i. fecundius usu. i. q̄tū ad utilitatē: nec ornatius spē. i. q̄tū ad aspectum: agro bene culto ad quem fruendū. i. ad cuius fruitionē senectus non retardat uerūetiā inuitat atq; allectat sup. quēlibet senē. Enim pro quia: ubi potest illa etas. s. senecta calescere aut coalescere melius sup. q̄ in agro uel apricatione. i. expositione sui ad solem incūbentē uel igni. s. dū subditū non est uel uicissim. i. ecōtrario per uicissitudinē tēporū: utpote dū calores uigent coalescere (uñ procederet si legatur calescere. nam non calescimus umbris): i. foueri & corroborare: umbris uel aquis salubribus. i. salutem afferentibꝰ Igit̄ alii. i. iuniores habeant sibi arma habeant sibi equos: hastas clauā & pilam habeant sibi uenationes & cursus relinquant ex multis lusionibus. i. lusibus uoluptatis gratia comparatis nobis senibus: talos & tessaras. i. ludum talorum & tessarū qui sine defatigatione exerceri pōt: Sed idipsum. i. ludere taxilis & tessaris utrum lubebit. i. delectabit senes aut placebit senibus. q. d. dubito qm̄ senectus pōt esse beata sine his. Et ita ne grauis autor leuia approbare uideatur, hoc additum est. ¶ Quoniam hec instat contra gulosos: et probat ꝙ in senibus est uoluptas sensuū: ut in gustu et uisu. ¶ In gratiā redeamus pacem faciamus cū uoluptate de qua male diximus litem cū ea habuimus: redere eīm ī gratiam est cōtrarium illius qd̄ diximus idicere bellum. ¶ Assiduiq;. i. diuitis. Nā assiduus diuitem: significat & diligentē attentum: & nunc dr̄ ab assideo qd̄ est isto alicui rei. Id aūt ex ad & sedeo & diuitē significat: & tūc ex asse & do das cōponitur quasi ꝙ assem det. ¶ Referta a farcio farcis qd̄ est ipleo. ¶ Cella generale est nomē uinū addidit uinaria. i. cellam ubi stat uinum qd̄ uulgo dr̄ cellarium. Olearia ubi oleū. ¶ Penuria uero ubi sunt oīa necessaria ad uictū: ut panis: caseus: carnes salite: candele &c. Locuples oībus bonis plena sed proprie locuples dicitur qui multa predia possidet locos & possessiones: dicto a loco & plenus quasi locorum plenus. ¶ Porro honestius per singularem auxit & est intellecto: ut hostis habet muros: & est alius color qui dicitur articulus. ¶ Caseo. quia coato lacte dictus. ¶ Hortum appellat alteram succidiam idest paruam quia dicuntur habere duas pernas idest succidias agricole unam in carnibus salitis porcinis & potissimum in lumbis porcorum quos paruas dicunt. Alteram in hortis & in oleribus quibus maxime uiuunt dicta autem est succidia quod paulatim succidunt hanc uero Nonius successionem necessariam appellauit: & tam feminino q̄ neutro declinauit: & dixit lardum signare. ¶ Conditiora. saporem meliorem habentia a condio condiui itum. ¶ Super uacanei: quia quando est opus laborandi: tunc non debent regnari & accupari: sed quando cessant ab opere. ¶ Nec usu ad usum & utilitatem. ¶ Vberius bene maritauit hec uerba. Vber. autem & substantiuum est & mammam significat & adiectiuum ut hic & hec & hoc uber. ut atq; ubere glebe. ¶ Specie a spectu aspicio cis. antiquo uerbo quo nunc per compositionem utimur unde inspicio a quo etiam auspicium dictum ab auspicienda. ¶ Allectat attrahit frequentatiuum est ab allicio. ¶ Apricatione ipsa statione loci aprici. Et enim locus apricus sine frigore & gaudens sole. ¶ Salubribus non marcidis quibus procreatur. ¶ Arma ab armis. i. humeris quibus appendent dicta sunt: siue ab arcendo ut inquit Varro quia his arcemus hostes: & est repetitio Tale. & illud est Plauti in curculione Sibi sua habeant arma reges sibi diuitias diuites sibi honores: sibi uirtutes: sibi pugnas: sibi prelia dum mihi abstineat inuidere. Talos. taxillos. Tesseras genus est lucidum lapillis quadratis intinctis aliquibus maculis aureis. hinc etiam dictum ipsum ludum alearꝫ & scacorꝫ tesseras. unde ēt aliqua edificia cū iustis lapilis quadratis ornata & insignita appellant thesserata. ¶ Multas ad res. Cōtinuo ꝓsequit̄ laudes agriculture ēt aliorum testimonio dicens. Libri Xenophōtis philosophi perutiles idest ualde utiles ad multas res referti sunt sup. laudes agriculture quos libros queso legite studiose ut facitis.

Multas ad res perutiles xenophōtis libri referti sunt quos legite queso studiose (ut facitis) q̄ copiose ac ego. Agricultura laudatur in se o libro. qui est de tuenda re familiari que economicus inscribitur atq; ut intelligatis nihil tam regale uideri: q̄ studium agri colendi Socrates in eo libro loquitur cum critobolo Cyrum minorem regem persarum prestantem ingenio atq; imperii gloria cum Lysander lacedemōius uir summe uirtutis uenisset ad eum sardis: eiq; dona a sociis attulisset. & ceteris in re-

Quā. i. o q̄tū copiose. i. abunde laudatur ab eo agricultura in eo lib. qui est de tuenda. i. tute gubernanda re familiari. i. domestica: q inscribitur. i. cuius titulus in fronte scriptus est economeus. q. d. copiosime. Atq; ut intelligatis nihil uideri ei tā regale. i. tam pertinere ad regalem maiestatem q̄ studium agri colendi Socrates ille princeps philosophorū moraliū loquitur. i. loqui inducitur in eo lib. cum Critobolo. i. cū eo uiro cui a bono ɔsilio nomē est inditū loquitur dico cyrum minorē. i. iuniorē aut posteriorē regē psarū p̄stātē ingenio atq; gloria ipetu. cū Lysander lacedemoniꝰ. i. lacedemoniorꝫ impator uis

M. philetici expō. Redire i gratiam. Indicere bellum. Assiduus uñ dicat. Referta. Cella. Cellariū. Penuria. Cella. Locuples. Caseus. Succidia. Perne. Cōdimētum. Condio. Supuacaneū opꝰ. Vber. Auspiciū. Apricus locus. Arma uñ dicantur. Plautus. Tessera.

ASCE. Xenophum librum de agricultura ascripsit Agricultute latꝰ ex socrate.

bus comē erga lysandrum atq; humanū fuisse: & ei quē dam conceptum agrum diligenter consitum ostēdisse. cū autē admiraretur Lysander. & proceritates arborū & di rectos in quincūcē ordines & humanum subactam atq; purā & suauitatē odorū qui efflarentur e floribus eum dixisse. Mirari se non modo diligentiam. sed etiā solertiā eius a quo eēnt illa dimensa & descripta & ei Cyrum re/ spōdisse. Atqui ego ista sum dimensus. mei sunt ordines mea descriptio. Multe etiam istarum arborum mea ma/ nu sunt sate. Tum lysandrum intuentem eius purpuram & nitorē corporis ornatūq; persicū multo auro multisq; gemmis dixisse. Recte uero o cyre beatum ferunt. quo/ niam uirtuti tue fortuna coniuncta est. Hac igit̄ fortuna frui licet senibus: nec etas impendit quominus & cetera rum rerum & in primis agri colendi studia tueamur usq; ad ultimū tempus senectutis. M. quidē ualerium corui/ num accepimus ad centesimū annum uitam perduxisse cū enim esset exacta iam etate in agris eosq; coleret cuius inter primū & sextū consulatum sex & quadraginta anni interfuerunt. Itaq; quātū spaciū etatis maiores nostri ad senectutis initium esse uoluerunt. tantus illi cursus ho/ norum fuit atq; eius extrema etas in hoc beatior q̄ me/ dia. ꝙ autoritatis plus habebat laboris uero minus apex autem senectutis est autoritas. Quanta fuit in L. Ceci lio metello q̄ta in Attilio catilino in quem illud eulogiū unicum plurime consentiunt gentes populi primarium fuisse uirum notum est eius carmen incisum i sepulchro. Igitur grauis cuius de laudibus oīm esset fama consen/ tiens: quem uirum. P. Crassum nuper pōtificē maximū. quē postea. M. Lepidū eodē sacerdotio p̄ditū uidimus. Quid de paulo aut aphricano loquar. aut iā ante de ma ximo quoꝝ nō in sn̄ia solū: sed ēt in nutu residebat auto ritas? Habet senectus honorata presertī tātā autoritatē ut ea pluris sit q̄ oēs adolescētie uoluptates. sed in omni oratione memētote eā me laudare senectutē que funda mētis adolescētie constituta sit. Ex quo id efficit̄ qd̄ ego magno cū assensu oīm dixi. Miserā eē senectutē q̄ se oro ne defenderet. Non cani. nō ruge repēte autoritatem af/ ferre possunt: sed honeste acta superior etas fructus autori tatis p̄bet extremos. Hec em̄ ipsa sunt honorabilia que uident̄ leuia atq; cōmunia salutari appeti decedi assurgi deduci reduci cōsuli & que apud nos i aliis ciuitatibus ut queq; optime morata ita diligentissime obseruantur. Ly

fum me uirtutis. i. in q̄ erat summa uirt⁹ uenis set ad eū sardis. i. ad eā ciuitatem ubi cresi re gia fuit est autem sardus actūs pluralis. & at tulisset ei dona a sociis. loquit̄ inq̄ cyrū suisse comē. i. amicabilē & benignū atq; hūanum erga lysandrum &. i. pariter in ceteris reb⁹ &. i. insup oñdisse quēdā agrū ɔceptū. i. cir cūspectū & ut dicunt circūmutata & cōsitū sup. arborib⁹ diligēter. Aūt p sed cū lysan der admirater̄ proceritates arborꝝ. i. ꝙ essent pcere. i. alte & recte: & ordinē arborū dire ctos i q̄ncūcē. i. spaciū qnq; unciarꝝ nō pō deris sed mensure & humū terrā in qua ɔsite erāt subactā. i. laboratā & purā. i. mundā: & miraret̄ suauitatē odorū q odores efflarent̄. i. p modū flat⁹ emitterent̄ e florib⁹. loquit̄ inq̄ eum. s. lysandrum dixisse. tū. i. tūc ad cyrum se mirari non modo diligentiā. s. in colendo: sed etiā solertiā eius a quo essent illa dimēsa & descripta. & loquit̄ cyrū respōdisse ei at qui sup. miraris ego dimēsus sum ista que mi raris ordines arborum sunt mei. i. a me inuen ti & excogitati descriptio. i. in ordinē hunc dispositio est mea: i. a me facta. & multe etiā istarum arborum quas tu admiraris sunt sate mea manu. Tum sup. loquitur aut dicit lysan drum intuentem purpuram & nitorē corpis cyri & ornatum persicum. i. quem persarum reges sibi adhibent uidelicet multo auro & multis gemmis. i. lapillis p̄ciosis dixisse uero idest ad ueritatem & nō falso sup. oēs hoies ferūt. i. p̄dicāt te beatum qm̄ fortuna. s. btē uite (dicerē de regno obtētō nisi Cato aliter interpretat̄) est ɔiuncta uirtuti tue. Igitur quia ob id fortunatum censuit cyrū ꝙ uoluptate i. la rusticana frueretur licet senibus frui hac fortuna nec etas impendit. s. nos quo minus i. ut teneamus usq; ad ultimum tempus sene ctutis studia & ceterarꝝ rerum & in primis i. precipue agricolendi. Nos quidem accepi mus Marcum coruinū preclarū illum roma num perduxisse uitam ad animū cētesimū ei pro quia cū esset etat: iā exacta. i. ad finem usq; acta in agris & coleret eos: inter cuius consulatū primū & sextū interfuerūt sex & quadraginta anni. Itaq;. i. & ita quātū spaciū etatis. s. quadraginta & sex annorum maio res nostri. i. progenitores et prisci romani uo luerunt esse ad initiū senectutis tantus cursus honorū fuit ille. aut al i legunt tam in cursu honorū illius fuit. atq; etas eius. i. coruini ex trema. i. ultima fuit beatior q̄ media. in hoc ꝙ habebat plus autoritatis uero pro sed mi nus laboris Autem pro sed apex. i. summitas aut summus titulus senectutis est autoritas. ¶ Quanta. i. o quanta autoritas fuit i Lucio Cecilio metello. quanta Attilio Catilino in quem plurime gentes consentiunt. i. consen su approbant illud eulogium. i. benedictum & predicamentum laudis unicum. i. singula re uidelicet ipsum fuisse primarium uirum

Cyrus beatus a lysandro appellat⁹

autoritas senectutꝫ apex.

Xeno phon so cratis di scipulus.

Sardes.

Emilius.

Probus.

Comis.

Comes.

populi. Notũ ẽ carmẽ.i.epytaphiũ ei⁹ incisum in sepulchro. Igit iure dictus ẽ in eo carmie grauis de cui⁹ laudib⁹ esset fama oim ɔsentiẽs. Q uẽ.i.qualẽ uirũ uidimus publiũ crassum nup põtificem maximũ: quem.i.q̃lem uirũ uidimus postea. Marcũ lepidũ preditũ eodem: hoc est maxio sacerdotio.q.d.p̃stãtissimũ. Q uid loquar de paulo aut aphricano aut de maxio.s.Q.fabio iã ante scilicet memorato: quorꝝ autoritas residebat nõ solũ in snia quã pronũciabãt: sed etiam i nutu: quo innuebãt q̃ scã uelint Senectus si non ois p̃seruĩ honorata habet tantã autoritatem ut ea.s.autoritas sit pluris.s.maioris utilitatis & pluris estimãda q̃ oẽs uoluptates adolescentie. ¶ Ad multas res quia q̃si ad oẽm instõnẽ hũane ui te scripsit uolumia: iste ãt atheniensis fuit Socratis discipulus: qui iter alia de cyris scripsit de maiore & minore. Economicus.i.de re familiari οἶκος dom⁹ νέμω

sandrũ lacedemoniũ (cuius mõ mẽtionẽ feci) dicere aiũt solitũ laeedemone esse honestissimũ domiciliũ senectutis. Nusq̃ eñ tm̃ tribuitur etati. nusq̃ etiã senectus honoratior. Q uinetiam memorie p̱ditũ est cum athenis ludis q̃dã in theatrũ grãdis natu uenisset in magno consessu locũ ei a suis ciuibus nusq̃ datũ cũ autem ad lacedemonios accessisset (q cum legati assent in loco certo consederant) consurrexisse omnes illi dicunt. & senem illũ sessum recepisse. Q uibus cum a cuncto consensu plausus esset multiplex datus dixisse ex iis quendã.athenieses scire que recta essent sed facere nolle. Multa in nostro collegio p̱clara. Sed de quo agimus imprimis q̃ ut quisq; etate antecellit ita snie pricipatum teneat. Neq; eñ solũ honore antecedentibus sed iis etiã qui cũ imperio sunt maiores natu augures anteponũtur. Q ue sunt igit uoluptates corporũ cum autoritatis p̄miis comparande: q̃bus q splendide usi sunt ii mihi uidentur fabulam etatis peregisse nec tã q̃ in exercitati histriones extremo actu corruisse.

¶ Inscribit. intitulat. ¶ In eo libro.i. economico. ¶ Critobolo. noie proprio ꝙ boni sit ɔsilium dicto eñ secretũ significat consiliũ ¶ Prestanti ingenio & ablatiuo & genitiuo i simili locutione uti possumus: ut summa uirtute: & summe uirtutis uir: & talẽ ablatiuũ. Serui.appellat septimũ casum ut Et pulcra faciat te p̱le parentẽ Lysander iste uenit legatus ad cyrũ noie lacedemoniorũ: qui tũc erat sardibus ciuitate preclara asie que he sardes iũ: declinat. ¶ Vir summe uirtutis. Atqui Emilius probus ꝙ magnã reliquit sui famã magis felicitate q̃ uirtute p̱tã. ¶ Comes itis. ¶ Proceritatis eminentias. ¶ In quincũcẽ: hoc est in spacium quinq; unciarum: & per separationem unius arboris ad alteram in ordinẽ posite. unde nota ꝙ uncia tam põderandarꝝ q̃ mensurandarũ rerũ ẽ termin⁹. ¶ Humum subac. & pu. hoc est exaratam. ¶ Dixisse supple loquit Socra. ¶ Solertiam acutã & subtilẽ artẽ & subtilitatem ingenii. ¶ Dimensus passiue significationis est nunc & actiue paulopost: ut atq ego illa oia sum dimensus mentior iris. ¶ Ornatũ p̱ficũ: uno uerbo exp̱ssit quicquid dixit Xenophõ i eo libro. ¶ Gẽmis: hoc interest iter gemmas & margaritas ꝙ margarite sunt pertuse & albe gẽme uero diuersi coloris & integre. Et certarũ rerũ & rei familiaris & militaris. ¶ M.quidem ualerium coruinum posuit exempla de latinis ne minoris estiatiõis uideant latini q̃ greci: Coruinus eñi a p̱clara familia romanorum q̃ coruia dcã est appellat q̃ miraculo quodã est nata. Nã oli cum quidã roman⁹ cum uno gallo pugnasset: coruus quidam auxilio fuit romano & illi gallo maximo fuit impedimento cum alis & unguibus: adeo ut romanus ille gallum superauit. unde coruinus ille dictus romanus est a quo familia coruina est cognominata. ¶ Eosq; coleret arando: ligonizando ut de cincinnato diximus. Cuius. M. Valerii ne parue autoritatis uir uideretur. laudat ipsum a dignitate & est genus intercurrens. ¶ Q uantum spacium scilicet.xlvi.an. quia ab hoc spacio annorum quadraginta sex nostri maiores uoluerunt esse principium senectutis. ¶ Fuit in cursu honorum. & in hac senectute maxime habitus est autoritatis. in qua etiã beatior fuit quod dixit. Atq; huius scilicet. M. ualerii. ¶ Media scilicet etas. ¶ Plus laboris. labor enim differt a dolore ut inquit Cice. in. ii. tuscu. questionum laborem quedam functio animi uel grauioris operis uel corporis muneris. Dolor autem motus asper in corpore alienus a sensibus. ¶ In quem.s.attilium calatinũ. ¶ Eulogium benedictum εὖ bene λέγω quod dicebatur populi roma. primarum fuisse. ¶ Virum certe maxima laus. qui primarius porro diceretur consensu oium ciuiũ. hic uero est ille de quo inquit Pli. ꝙ dux aduersum carthaginenses missus maximis & munitissimis ciuitatib⁹. ethna deprano libello hostilia p̄sidia deiecit: pachinũ cepit totãq; Siciliã p̱uagatus: paucis nauib⁹ magnã hostiũ classem duce. Hamilcar supauit. ¶ Carmẽ epitaphiũ qd̃ erat tale. Attilius calatinus uir prima rius populi rõa. oibus cõsentientibus. ¶ Grauis uenerabilis. ¶ Põtificem. uel a ponte spõtilicio ligneo qui est ubi sacra fiebãt ut diximus uel a põte qui sit quidã pons ad diuia. paulo emilio. patre tuo. ¶ Aphricano auo tuo. ¶ De maxio. Q. Fabio: Maximo de q̃bus supra dixim⁹. ¶ In sententia.i.i explicatione mentis sue i consilio quid faciendũ & quid non faciendum esset cum habebant aliquid in senatu deliberare: & omnes senatores [illegible] m sententiã dicebant. ¶ Nutu signo capitis annuentis alicuius faciende uel non faciende rei. ¶ Id autem differt ab [illegible] uo nuo & nuto. nam nutare est capite annuere. Nuere uero labor uel nare. naturale oculis honorata nõ aũt contẽpta que omnino grauis est. Sed in omni oratione. Q uia senectutem laudat ne quãlibet laudare reputetur restringit laudatiões suas ad bonorꝝ dũtaxat senectutẽ dicens. Sed scipio & leli (ad eos enim loquit) mementote me laudare i omni.i.tota orone mea eã senectutẽ hue sit ɔstituta idest ɔfirmata fundamentis adolescẽtie.i. que ab adolescẽtia cepit cõstitui. Ex quo.i. ex qua cã efficit id quod dixi cum magno assensu omniũ uidelicet senectutem esse miserã que defenderet se oratione idest uerbis & nõ factis. Cani.s.capilli nõ possunt afferre repente autoritatem non etiam ruge sed etas superior idest iuuenilis & uirilis acta honeste prebet extremos

M.philetici expõ

Apud lacedemones honestissimum erat senectutis dõicilium.

Solertia. Dimẽsus Gẽme et margarite differũt Coruinus Coruina familia unde orta sit.

Pontifex Nuo nũo & annuo differunt. ASCE.

ideſt ſummos fructꝰ autoritatis. ¶ Hec eni ipſa q̄ uident̄ leuia.i.parui momēti uidelicet ſalutari a multis appeti i ſocie tē multoꝝ decedi id eſt de uia cedi & locū ꝯcedi aſſurgi a ſedentibus dū ptranſitur:deduci a domo i foꝝ reduci a fo ro i domū ꝯſului id ē ꝯſiliū peti ſunt honorabiliora q̄ & apud nos & i aliis ciuitatibꝰ ut queq; ſcilicet ciuitas ē morata i.moribus inſtituta optīe.ita obſeruant̄ diligentiſſime. Aiunt ſcilicet fere oēs lyſandrū illū lacedemoniū cuius feci mē paulo ante mētionē:ſolitū dicere honeſtiſſimū domiciliū ſenectutis eſſe lacedemone.i.ſparta ciuitate(urbs ei lacedemō dr̄ & ciues eius lacedemonii ſeu ſpartiate)Eni p nuſq̄ ſup.alibi tribuit̄ tm̄ q̄tū i lacedemonioꝝ urbe etati ſcilicet gra diori & nuſq̄ eſt ſenectꝰ honoratior. Quinetiā pditū ē.i.porro datū ē ut i longū ꝯſeruet memorie:cū q̄dā grādis natu ſenior ueniſſet athen̄.i.apud athenas ludis.i.i ipſis ſpectaculis aut tpe ludoꝝ locū ei nuſq; datū i magno ꝯſenſu.i.ubi plu rimi ſimul ſedebāt:a ſuis ciuibus.i.ꝯciuibꝰ hoc ē athen̄. Cū em̄ ipſe nō eſſet princeps nō poterat athenien̄. dicere ſuos ciues ſed ꝯciues. Ideoq; credā hoc mēdū ut ſit ciuibꝰ p ꝯciuibus ſcriptū cū āt ſenior ille acceſſiſſet ad lacedemonios qui tū forte legati illic agebāt.un̄ dicit qui cū eſſent legati ꝯſederāt.i.ſimul ſederāt i certo.i.illis aſſignato & deputato lo co oēs illi.ſ.legati athenien̄.dicunt̄ ꝯſurrexiſſe.i.ſimul ſurrexiſſe & recepiſſe illū ſenē ſeſſum.i.ad ſedēdū ut ſit ſupinū a ſe deo:niſi ſit legēdū i ꝯſenſu. Quibꝰ ſcilicet lacedemoniis cū plauſus.i.applauſus i ſignū ꝯmēdatiōis:multiplex.i. copio ſus eſſet datꝰ a cūcto.i.ſimul oī quaſi ꝯiūcto ꝯſeſſu.i.multitudie ꝯſidētiū aiunt ſup.quēptā.i.queuis unū ex his.ſ.lacede moniis athenien̄.ſcire q̄ eēnt recte.i.decētia.utpote ſciebāt honeſtū & decorū eſſe aſſurgere & locū cedere grādioribꝰ ſed nolle facere:q̄ res apud Valeriū maximū & i apothegmatis Plutarchi latiꝰ hētur. Multa ſupple fiunt aut ſunt p̄cla ra i nr̄o romano:aut ſenatorio collegio. Sed hec de quo agimꝰ.ſ.ſenectuti aſſurgere ē ſupple p̄clarū i primis ꝙ ut q̄ſq; ātecellit etate:ita teneat principatū ſnie.ſ.dicēde hoc eſt cū rogant̄ ſenatores ātiquiſſimꝰ quiſq; primꝰ ſniam dicit. Neq; em̄ ſolū anteponunt̄ augures maiores natu.i.ſeniores antecedētibus honore.id eſt his qui i aliquo maiore ſunt honore ſed ēt iis qui ſunt i iperio:id eſt qui habēt autoritatē iperādi:ut ꝯſules & dictatores Igit̄ q̄ uoluptates corporū ſunt cōpa rande cū premiis autoritatis quā ſenectꝰ affert.q.d.nulle & ita uult dicere beatiorē ſenectutē q̄ adoleſcētiā:quia tameti nō magnopere delectat̄ uoluptatibꝰ:habet tn̄ autoritatē qua illis longe p̄ſtet quibus.ſ.p̄miis autoritatis qui ſunt uſi ſplē dide:id eſt p̄clare aut glorioſe:ii uident̄ mihi peregiſſe id eſt ad finē uſq; egiſſe & ita feliciter uixiſſe:ut qui comediā aut tragediā peregerūt oēs ptes earū feliciter egiſſe & in agēdo pplacuiſſe uident̄.peregiſſe dico ſabulā id eſt tāq̄ fabulam ut comediā ſeu tragediā aliquā etatis:nec corruiſſe:id eſt diſplicuiſſe.(Sicut ſtare dicunt̄ dū placēt)aut collapſi eſſe ab arte qua i principio uſi fuerāt in extremo actu:ubi ſummū ē piculū:quia tunc fatigati ſunt autores & populus ſatiatus aut modū ſabule itelligēs aufugit tanq̄ hiſtriones.i.actores qui pſonati agunt inexercitati id eſt minus expti. Sed in o oratione:id eſt i oī meo ſermone.unde nota ꝙ ponit modū ꝯparāde autoritatis:q̄ quidē autoritas:ut diximꝰ eſt ſenten tia imitatione digna ſine rōe.hoc eſt rō.i.cā nō queritur in ea ut ſolebāt de Pythagora dicere. ¶ Efficit̄ ꝯcludit̄. ¶ Ora tione.i.uerbis laudatiōe & iactatiōe de ſeipſo cum non ueret̄ pp ignauiā ſuā & poſtulat uenerari que canos & rugas. ¶ Quia nō cani.capilli albi. Ruge cōtracte cutes. ¶ Sed honeſte. Hoc eſt cū uirtute & ꝯtinentia. ¶ Supiore id eſt p̄te rita. ¶ Videt̄ cū nō ſint leuia atq; cōia:ſed ſingula atq; p̄cipua ſcilicet & ſalutaria:ut ſummo mane ire ſalutatū ſenes do mū ſuā ſi aliquid uelit:habeantq; de quo Iuuenalis fecit mētionē ut mane ſalutatum &c. ¶ Appeti.adiri ꝯſilium. ¶ De cedi.dare locum ipſis in oibus locis. ¶ Aſſurgi.cum p̄tereunt ipſi iuuenes aſſurgere debitā reuerētiā & uotis & geſtu p ſoluere feſtinēt. Deduci de domo ad tēplum comitari. ¶ Cōſuli petere ab eis cōſilium. ¶ Que oia.hec p̄dcā. ¶ Lyſan drum de quo diximꝰ. ¶ Tribuit̄ expectatiōis & eſtimatiōis dat̄. ¶ Nuſq̄ q̄ lacedemōe. ¶ Memorie pditum ē ſcriptum & manifeſtum & mādatum memorie. ¶ Laudis tpe ludoꝝ. ¶ Ad lacedemonios legatos.ſ.qui in eodē ſpectaculo erāt apud athenas. ¶ A cuncto uniuerſo ꝯiuncto:q̄ſi ꝯiunctꝰ dictꝰ cunctus ē totus uero a tot q̄uis hēat primā lōgā:ut unius corporis plenitudinē ſignificat. Oīs uero uniuerſalē:ſed iſta ſepiſſime ꝯfundunt̄. Vergi.omnēq; reuerti p troiā. Statius Et totos iponā ordire nepotes. ¶ Cōceſſu athenieſium plauſus ſignum approbatiōis & ꝯmēdationis cum percuſſioni bus manuum datum lacedemonios bene feciſſe & ipſi tamen non faciebant & ſic laudādo lacedemonios uitupera bāt ſeipſos. ¶ In noſtra romano.ſ.p eni cum grecis latina ꝯiungit:ne latini quidem grecis uiderent̄ eſſe minores. ¶ Im primis ante omnia. Sententie explicationis mentis ſue in conſilio. Honore.aliqua dignitate precedentibus. ¶ Sed his qui cum imperio.i.qui poſſunt imperare in ciuitate:ut ſenatores & conſules & dictatores non autem hoc loco intelligi tur pro officio militari.imperatores enim appellabantur quos dicunt capitaneos:& exercitui preerant & ſinguli ab ali qua regeſta uel ab exercitu uel a ſenatu hoc nomine nuncupantur. ¶ Maiores natu.ſeniores augures. Voluptates cor poris ut cibi & potionis. ¶ Fabulam.i.comediam per ſimilitudinem loquitur:quia ſicut comedia in actus eſt diuiſa.re citandis comediis:unde in fine.i.in ultimo actu. ¶ Corruerint.i.defecerint nimium defatigati. ¶ Exercitatus autē ab exercito differt in hoc ꝙ exercitatus dicitur qui eſt expertus & exercitationem & peritiam habuit alicuius rei. Exer citus eſt defatigatus.ut Verg. Nate iliacis exercite fatis. Hiſtriones enim ſunt actores comediarum dicti ab hiſtro quo dam qui primo cepit recitare:& de Tuſcia Romam ductus fuit.

M.philer ticiexpō
Cani.
Salutatū
memorie
pditū eſt
Cunctus
Totus.
Omnis.
Plauſus
Impatores
Exercitatus & exercitꝰ differunt.
Hiſtrio.
ASCE.
Morū uitia non ſenectutis.
Vitia ſenectutis

¶ At ſunt moroſi &c. Obiicit ut purget ea q̄ ſenibus obiici ſolent uitia dicens. At ſup. dicetur ꝙ ſenes ſunt moroſi ideſt nimis exactorum & dificilium morum & anxii id eſt ſoliciti aut moleſti & iracundi.i.ad iram procliues & difficiles.i.queruli aut inexorabiles & nulli concedentes & ſi querimus.ideſt profundius rimamur:ſunt etiam auari:ſed inquit Cato hec uitia ſunt morum ſcilicet eo

At ſunt moroſi & anxii & iracundi & difficiles ſenes ſi querimus etiam auari ſed hec morum uitia ſunt non ſe nectutis. At moroſitas tamen & ea uitia que dixi habēt aliquid excuſationis non illius quidem iuſte:ſed que pro bari uideatur. Contemni ſe putant.deſpici:illudi: preter

ea in fragili corpore odiosa om̃is offensio est.que tamen omnia dulciora fiunt & bonis moribus & artibus. Idq̃ tum in uita:tum in scena intelligi potest ex his fratribus qui in adelphis sunt quanta in altero duritas in altero comitas Sic se res habent. Vt enim non omne uinum sic non omnis etias uetustate coacescit. Seueritatem in senectute probo & eam sicut alia modicam acerbitatẽ nullo modo:auaritia uero senilis quid sibi uelit non intelligo.potest enim quicq̃ esse absurdius q̃ quo minus uie restat eo plus uiatici querere.

rum qui tales mores habent nõ senectutis & quia possunt esse senes & talia non habere uitia. Attamẽ morositas & ea uitia .s.reliq̃ que dixi habent aliquid excusatiõis nõ qui dẽ illi⁹ excusatiõis iuste.i. exacte & iustificãtis sed que uideat̃ posse pbari.i.approbari & recipi:quia senes putãt se contẽni.i. negligi & despici.i.uilipẽdi & illudi.i. ludibrio haberi.Est ergo auxesis:quia plus est despici q̃ contẽni & plus illudi q̃ despici. Preterea ois offensio est odiosa.i.molesta:ut interpretat̃ualla:in corpore fragili quale est senibus:que tamẽ oĩa fiunt dulciora.i.mitiora in bonis morib⁹ & bonis artibus:& id potest intelligi tũ.i.simul in uita.s.cõmũi hoiem & tum.i.simul i scena.i.i actu comediaꝝ ex his fratribus.s.demea & mitione qui sunt ĩ adelphis comedia illa terentiana ab adelphis.i.fratribus denoiata:quãta duritas sup.sit i altero uidelicet demea:& quãta comitas .i. facilitas & bẽignitas atq̃ affabilitas sit i altero uidelicet mitiõe. Res hñt se sic discrimẽ i eis. Eñi pro q̃a.s.queẽadmodum nõ omne uinũ coacescit.i. fit acetum & are uetustate.i.per uetustatẽ:sic non ois etas coacescit:idest fit actis acerba & rigida uetustate. Ego probo:id est approbo seuer tatẽ:id est prosecutionẽ ueritatis i senectute:& eam.s.senectutẽ probo modicã s.si sit modica ut alia.s.probo si sint modica:quia apprime utile est ĩ uita ut ne quid nimis. Accerbitatẽ supple probo nullo modo. Vero pro sed:non ĩtelligo:quid sibi uelit auaritia senilis. Enim pro quia quero supple an quicq̃ potest esse absurdius:id est audita idignus q̃ querere eo.i.tanto plus uiatici:id est sustentamenti uie aut ad onera uiarum portanda adminiculi presertim nũmarii quo:id est quanto mius restat.i.reliquũ est peragendũ. Aut sunt morosi antiphora facta a Catone ex persona illorũ adolescentuloꝝ qui audiebant. ¶ Morosus autem dr̃ q̃ uariis moribus contrariis & peruersis istiusmodi:& est fastidiosus & nulla re contentatur: & modo ait & modo negat. ¶ Anxii molesti ab angore. ¶ Iracundi. in omnibus idignationem habentes. Difficiles queruli cum nemo uiuere potest:cuius contrarium est facilis. ¶ Etiam auari ab aueo ere.q̃ auidus sit eris unde Terentius. Quanto seniores sunt tanto auidiores & Horatius. Querit & inuentis miser abstinet:ac timet uti:uel quod res omnis timide gelideq̃ ministrat. Dilator spe longus iners:auidusq̃ futuri. Difficilis querulus laudator temporis acti. ¶ Non senectutis:quia si senectutis essent i omni quidem senectute essent quod non est i omni senectute:ut patet i exemplis. ¶ At morositas adhuc uult excusare illa uitia que dicunt̃ esse i senectute quãuis non sint senectutis:sed morum sint & subiungit aliquas excusationes debiles. Est enim excusatio deprehensionis & culpe diminutio:sed que excusatio. ¶ Contẽni in contemptu filio: esse quoniam non sit quod iubeat. ¶ Despici. non uenerari a filiis cuius contrarium est suspici haberi honore. ¶ Illud quorum illusio grauissima est senibus. In fragili corpore uulnerato digito si quis tanget. Moribus bo. & bonis addidit quia mos est uerbum mesum q̃ bonus & malus est sicut nobilis & illustris. ¶ Artibus.i.disciplinis uirtuosis. ¶ In adelphis.in comedia Terentii que adelphi dicitur idest fratres qui due fratres in ea diuersis moribus iduduntur. ¶ Demea durus & mitio benignus & comis. ¶ In altero scilicet demea. ¶ Duritas.ita legunt multi.sed Nonius mar. duritas legit hunc textum allegans. & dicitur duritas a deorum ira missa. ¶ Comitas.benignitas. ¶ Si se conclusio etatis senilis. Coacescit.acetum sit quod ol̃r dicunt. ¶ Seueritatem ueritatem sequentem. Seuerus grauis maturus quasi sequens uerum dictus. ¶ Absurdus inaudibilis sine loco. quo minus uie ad fossam mortis per similitudinem uiatorum dicit q̃ si non longius ab urbe irent & magnum uiaticum ferrent esset quid absurdum & uituperabile:senes qui non multum distant a morte est absurdum multum habere & plus querere quam oportet:& sufficiens sit paruum sui temporis spacium peragendum.sed illud uerum est Terentianum dictum unum hoc uitium senectus affert hominibus. Attentiores sumus ad rem omnes q̃ sat est.

Senectutis cõparatio ad uitinum

Nihil absurdius sene

auaror Morosus. ãxii difficiles.

Auarus unde dicat̃ De senib⁹ auaris Excusatio Despici Suspicia Demeo mitio frẽsdi uersorũ morum Duritas

Seuer⁹

Quarta restat causa que maxime angere atq̃ sollicitam habere nostram etatem uidetur appropinquatio mortis que certe senectute non potest longe abesse O miserum senem qui mortem cõtẽnendã esse in tam lõga etate non uiderit q̃ plane contẽnẽda est si oino exinguit animũ aut etiã appetenda si aliquo eum deduxit ubi sit futurus eternus. At qui tertium certe nihil inuenire põt Quid igitur timeã: Si aut miser post mortẽ aut beatus etiam futurus sum q̃q̃ quis est tam stultus q̃uis sit adolescens cui sit exploratũ se ad uesperũ esse uicturũ. Qui etiam etas illa multo plures q̃ nostra mortis casus ha-

¶ Quarta. Purgat quartum obiectũ dicẽs. ¶ Quarta cã ut angere.id ẽ cõprimere sollicitudine atq̃ id est hr̃e n̄ram id ẽ senilẽ etatẽ sollicitã restat sup.purgãda aut refutãda uidelicet appropinquatio mortis:que.s.mors nõ põt certe ab esse lõge senectute ubi notabit puer oĩa a sum cõposita datiuo gaudere p̃ter absum cui frequẽti⁹ ablatiuũ damus O miserũ senẽ q nõ uiderit tã lõga etate:quã tã dixit mortẽ esse cõtẽnendã.i.nõ formidãdã que.s.mors aut est plane.i.oino cõtẽnẽda tãq̃ nihil habẽs in nos potestatis: si extiguit oino animũ:aut etiã est appetẽda si deducit cũ.s.animũ aliquo.i.ĩ aliquem locũ ubi animus sit futurus eternus. Q̃d si ethnico ẽ persuasum q̃to magis christiano deberet mors eẽ i desiderio & uita i patiẽtia ut dicat

ASCE. Nõ timẽdã esse mortem

208

bet. Facilius in morbos incidunt adolescentes grauius egrotant tristius curētur. Itaq; pauci ueniunt ad senectutem: ꝙ nisi ita acciderit. melius & prudentius uiueretur Mens enim ratio & consiliū in senibus ē qui si nulli fuissent. nulle oīno ciuitates fuissent. Sed redeo ad mortem impendentem quod illud est crimen senectutis cū illud uideantur cum adolescentia esse commune. Sensi ego tum in optimo filio meo tum in expectatis ad amplissimam dignitatem fratribus tuis scipio: omni etati mortem eē communem. At sperat adolescentes diu se uicturum quod sperare idem senex non potest insipienter sperat. Quid enim est stultius quā īcerta pro certis habere ac falsa pro ueris. Senex ne quid speret habet. At est eo meliore conditione quā adolescēs cum id quod sperat ille assecutus est. Ille uult diu uiuere. hic diu uixit. Quā q̄ (o dii boni) quid est in hominis uita diu. Da enim supremum tempus expetemus. Tarthessiorum regis etatem: fuit ut scriptum uideo. Argantonius quidam gadibus q lxxx. regnauit ānos. c. &. xx. uixit. Sed mihi ne diuturnū quidem quicquā uidetur ī quo ē aliquid extremū: cum enim id aduenerit tum illud quod preteriit effluxit tātū remanet quidē quod uirtute recte factis sis consecutus.

cū pp̄o desideriū habeo dissolui & esse cū christo arqui. i. eñ nihil certe potest inueni re tertiū. i. mediū. Nam aut extinguit aut ex tinguit quilibet in morte animus si nō extin guit eternus est si extinguit nihil illi formidā dū uerū non recte concludit. Cato: quia nō seq̄t eternus est futurus: ergo btūs & ita mors pctōꝝ pessima. Igit quid timeā si aut non sum futur⁹ miser quia nullus futurus sum post mortem aut etiam futur⁹ beat⁹ q̄q̄ quis est tam stultus q̄uis sit adolescens cui sit ex ploratū. i. pro certo cognitū se esse uicturū ad uesperꝫ. i. donec uesperus: aut hesperus oriat iuxta illud. Nēo tā diuos habuit fauen tes crastinū ut posset sibi polliceri & illud. Quis scit an adiciāt hodierne crastina sum me tpa dii supbi. Et si ad tpa respicere uolu mus etiā illud. Vigilate quia nescitis diē ne q; horā quetiā illa etas. s. adolescētie habet multoplures casus mortis quib⁹ i mortē ici dāt q̄ nr̄a. i. senilis pbet sic. Adolescētes ici dūt facili⁹ i morbos & egrotāt graui⁹ & cu rant tristi⁹. i. difficili⁹ & ita pauci ueniūt ad senectutē ꝙ nisi accideret. i. nisi pauci ad se niū puenirēt: hoc ē si multi fierent senes ui uerent. s. ab oib⁹ meli⁹ & prudentius q̄ ubi tam pauci sunt senes uiuit eñ p quia mēs rō & ꝯsiliū ē in senibus qui. s. senes si nulli. i. nō ulli si nō fuissent ulli etiā nulle oīno ciuita tes fuissent. Sed redeo ad mortē īpendentē. i. ad narrationem de morte impendente seni bus. quod. i. quale crimē. i. malū est illud se nectutis cū uidearis esse communem cum adolescentia. q. d. nullum. Ego sensi mortē esse communem omni etati. i. simul in optimo filio meo. M. ca. tū. i. simul in fratribus tuis o Scipio expectatis. s. a po. ro. ad amplissimam dignitatē sed ambo Pauli emilii patris adoptiui ipsius scipionis filii mortui sunt immaturi alter paulo ante triumphum macedonium alter paulo post. At. i. sed dicetur sup. quod adolescentes sperat se uicturum diu quod idem. s. se uicturum esse diu senex potest. sperare: Ad quod Cato. Insipienter speret sup. id adolescens. Quid enim est stultius q̄ habere incerta pro certis: & habere falsa pro ueris. quasi dicat nihil. Senex ne habet quid quod speret. q. d. aduersarius scio ꝙ non Ad quod Cato at. i. sed senex est eo. i. tanto uel idcirco meliore cōditione. i. qualitate & fortuna uite cōstitutus q̄ adolescēs: cum idest quoniam assecutus est. id. s. senium quod ille. i. adolescens sperat se assecuturum. Sicut tamen qui uite cupidi dicāt optabilius esse diu uicturum esse quem q̄q̄ uixisse sicut gule proceres dicunt prestantius laute cenaturum esse q̄ cenasse. Ille scilicet adolescens uult uiuere diu hic. i. senex uixit diu q̄q̄ odii boni qui est diu. i. duras in uita hominis. q. d. nihil unde est mezentii Rhebe diu res si qua diu mortalibus ulla idest Vixi &c. Et illud Iob. Homo nat⁹ de muliere breui uiuens tempore &c. Da idest cōcede nobis supremum idest maximum tempus uite. Expetemus etatem regis Tarthessiorum. i. illorum populorum hispanie. Fuit enim ut uideo scriptum quidam. s. rex Argantonius. s. nomine Gadibus. i. apud gades in ultimis locis hispanie qui regnauit annos octogita uixit annos centum & uiginti. Sed nihil uidetur mihi ne quidem diuturnum in est al qd extremū. i. ultimum cum eñ. s. extremū aduenerit tū illud quod preteriit effluxit idest subito elapsum est & quidē. i. certe illud suple manet tantum quod sis consecutus. i. quod obtinuisti recte factis. i. bonis operibus unde est illud Maronianum. Stat sua cuiq; dies breue & irreuocabile tempus Omnibus est uite sed famam extendere factis hoc uirtutis opus. Quarta restat causa ordinem sequitur quo diuisit in quo prouisum docilem & attentum redit auditorem. Angere tedio & molestia afficere. Que certe confitetur ita esse sed postmodum respondet dicens. O miserum senem. Deinde subiicit argumentum hoc modo quod mors aut est negligenda aut optanda: quia aut anima uiuit aut moritur si uiuit mors est optanda. Nam certum est transire ad meliorem locum & ad eternitatem & felicitatem q̄tum & ex conditione & essentia & natura anime & cum deus sit iustus unicuiq; anime dat quod suum est Anime uero est eternitas ergo dat eternitatem & locū ubi euo fruatur sempiterno aliter non esset iustus. Iusticia eñ est unicuiq; tribuere ꝙ suū est ut ait Iustinia. Iustitia est cōstans & ppetua uolūtas ius suū unicuiq; tribuēs. Si uero morit anima mors est oīno negligenda qa nō sentiet āplius aliquē dolorē morbū aut molestiā Ex quo uult cōcludere ꝙ mors nō est timēda nec malū qdē est sed optāda & bonū qa post mortē nemo sit miser aut oīno beatus & eternus est futurus. At q tertiū hoc est ꝙ nō capit aliqd mediū hoc pacto aut uiuit aut moritur quia necesse est quia aut uiuat aut moriat. Quid igit ꝯcludit qd dicimus qd: igit timeam. q. d. nihil qd timere possim si aut nō miser quia si oīno interiit aial nihil sentit & nō sentiēdo nō pe

Mors omī etati cōis.

Melior senis q̄ adolescentis ꝯditio.

Tarthessiorum rex.

M. philertici expō.

Angel. Argumenta.

Iusticia.

Mors nō est timēda

In tusculanis hoc prolatione determinat.

Miraculosa mors sacerdotis iunonis

Nihil morte p̄stātius.

esse miser q̄a nullā pōt sentire miseriā hanc uero parte optie exponit. Ci.i lib. Tuscu. q̄stionū. Aut btūs etiā futurus sum. q.d. si uiuit aia illud mortē pficiscit̄ ubi eo fruat̄ sempiterno & felicitatē adipiscit̄ q̄ aūt mors optāda sit & nihil sit ea p̄stātius miraculosa mors duoꝝ filioꝝ sacerdotis argiue iunonis apud argos exponit. Mos āt erat argiui sacerdotis ad iunonis tēpla pficisci quotānis bobus & forte fortuna cū pestilētia illic maxia p aliqd tēpus ātea fuisset & oia pecora ɔsumpsisset boues nō reperiant̄ solēnitati ita edilis & bito sacerdotis filii sub matre eūtes iugū ad iunonis tēpla duxerūt tūc iuno religionē pbans & mirificā eoꝝ fidē obtulit matri ut qd̄ uellet audacter posceret q̄ nullā pateret̄ ipsa repulsam iquit illa: ut qd̄ sciret dea utile mortalibus ipsa p̄beret. Die uero sequēti sacerdotes illi iuuenes cōperti sunt mortui: qua ex reprobatū est nihil morte prestātius qd̄ Hiero. iquit i prima hystoria. Sic exploratū p certo habeat & motus loquendi apud Cice. Frequētissimus i hūc modū. ℂ Spo cōfido & exploratū habeo nā semp crescit oro: Bias illa. s. adolescētia q̄ nra senilis. ℂ Facilius quia habēt maiorē materiā ad morbos ut sanguinē ut humorē quibus morbi nutriunt̄ & i senibus nō ita feruor sanguinis: ut i adolescētibus ē Nā sicut ignis multis lignis melius ardet ita morbus multo hūore & sanguie. ℂ Melius & prudētius q̄ senes cū melius uiuerēt: i quibus ē mēs rō & ɔsiliū & p ɔsequēs melius uiueret̄. ℂ Rō cognitio discretionis. ℂ Cōsiliū deliberatio. ℂ Nulle ciui. ut supius dictū est. ℂ Sed redeo: quia p trāsgressionē accessit ad laudē senectutis redit. unī digressum ē. Impendentē: quasi istantē ad ruinā. Nā ipendeo scde ɔiugationis ē. ℂ Minari ruinā. tractū ab aliquo edificio ruinā mināti ipendente uero tertie ɔiugationis est cōsiderate ut Luc. ℂ Animūq; impendite uestrū. Sensi ego pbat per exemplū propinquū filii sui. M. Catonis. ℂ Fratribus tuis o scipio Paulus emilius huius scipio pp post triumphū belli macedonici septem post diebus duos filios amisit. ℂ Ad sperat. antiphora que īndit dicens. ℂ Insipienter: sperat quia sperare est expectare bonū futurū icertum qd̄ ducit. Quid em̄ est stultitius dementius. ℂ Senex antiphora q̄ senex nō habet quid plus uite speret. ℂ Cū id. s. posset curare. ℂ Diu uixit ad illud refert̄ hic cōsecutus est. ℂ O dii boni admiratiue. ℂ Quid est. q.d. nihil est i uita humanius: ℂ Da diu. i. concede. expetemus probat per exemplū q̄ i uita nihil diuturnū qd̄ nō est sempiternū quid ad plus uixerit uixit quidem. cxx. annis. Tarthessiorum ppl'i sunt i hyspania q̄ est i occidente ubi est littus: qd̄ carthesiū dr̄. ℂ V t scriptū est a scriptorib⁹ qui de lōgeuis scripserūt ueluti. Luciāus qui de lōgeuis scripsit. ℂ Argātonius gaditanus a gadibus nomē pprium: q̄ quidē gades i occidente sunt ultra pmōtoriū calpē uñ etiā gaditanū. ℂ Diuturnū diu uiuere & sempiternū esse natū est cū id extremū habeat ut uerbi gratia ultimus dies lōgiores uite est. c. &. xx. au. illud qd̄ p̄teriit. s. elapsi. c. &. xx. annis. ℂ Effluxit euanuit: quia nō uidet̄ uixisse. ℂ Tātum remanet: solum illud remāet & sempiternū est. qd̄ cū uirtute factū & conscientia bene ac uite r

Spare.

Impendeo Impēdo

Tarthessi.

Argātanius Gades.

ASCE.

Hore quidē cedūt & dies menses: & āni nec preteritū tēpus unq̄ reuertit̄: nec quid sequat̄ sciri pōt. Q̄d cuiq; tpis ad uiuēdū datur: eo debet cōtētus esse. Neq; em̄ histrioni (ut placeat) peragenda est fabula in fine solūmodo. In quocūq; fuerit actu probetur: nec sapienti usq; ad plaudite uiuēdū. Breue em̄ tēpus etatis satis longū ad bene hōesteq; uiuēdū. sin pcesseris lōgius nō magis dolēdū ē: q̄ agricole dolēt pterita uerni tpis suauitate: estatē autūnūq; uenisse. Ver em̄ tanq̄ adolescētiā significat ostenditq; fructus futuros reliqua tpa demetēdis fructibus aūt pcipiēdis accōmodata sunt: fructus aūt senectutis est (ut sepe dixi) ante partorū bonoꝝ mēoria & copia Oia uero q̄ scdm naturā fiūt sunt hebēda i bōis. Quid est āt tā scdm naturā q̄ senibus emori q̄ idē cōtigit adolescētibus aduersante & repugnāte natura. Itaq; adolescētes mori sic mihi uident̄ ut cum aque multitudie uis flāme opprimit̄. Senes aūt sic ut sua sponte nulla adhibita ui cōsumptus ignis extinguit̄. Et q̄si poma ex arboribus si cruda sunt uiauelluntur. si matura & cocta decidunt. Sic uitam adolescētibus uis aufert: senibus maturitas. Que mihi quidē tam iucunda ē: ut quo propius ad mortē accedam quasi terram uidear uidere aliquandoq; in portum ex longa nauigatione esse uenturus.

ℂ Hore uideret̄ dicere qd̄ a diuo augu. dictū habem⁹ nō referre q̄diu. sed q̄liter quisq; uixerit: cū incerta sit rō tēporis. Hore quidē cedunt. i. recedūt a nobis aut succedunt & dies ex horis & mēses ex dieb⁹: & āni ex mēsib⁹ nec tēpus p̄teritum reuertit̄ unq̄: nec pōt sciri sup. a nobis qd. s. tpis aut rerū sequat̄. Quisq; debet esse cōtentus eo. i. ea parte tēporis: qd̄. i. q̄ ps tpis dat̄. s. a deo & natura & casu cuiq;. i. cuilibet. Neq; em̄ fabula. i. comedia aut tragedia est data: histrioni. i. actori psonato pagēda solūmodo i fine i. supma parte ut placeat. s. pplo spectāti: sed sup. probet̄. i. approbet̄: in quocūq; actu. s. comedie fuerit. i. ēt si non nisi i prio actu spectetur. nec uiuendū ē sapiēti ad ipius histrionis approbationē usq; ad plaudite. i. finē fabule. Aut legam⁹ poti⁹ uiuēdū ut sit nec uiuēdū est sapiēti usq; ad plaudite. i. usq; ad finē uite supple ut pbet̄ sicut nō est agēdū histrioni usq; ad finē fabule priusq̄ probetur Em̄ pro quia: tēpus uite breue. i. q̄uis breue est satis longū ad uiuendū bñ & honeste sin idest sed: si processeris longius. i. ultra florē etatis non magis dolendū est tibi q̄ agricole dolenti estatēq; pro & autūnum uenisse & hoc suauitate. i. amenitate tpis uerni idest quod i uere est p̄terita. i. transacta. Eni pro quia uer significat tanquā adolescentiam & ostendit floribus suis fructus futuros reliqua tempora sunt accommodata fructibus demetendis. i. decidendis aut percipiendis. i. utendis seu fruendis. Aūt pro sed fructus senectutis est. ut sepe dixi memoria & copia. i. ɔsciētia bonoꝝ. s. ueroꝝ que sunt recte fa

Nō ē uiuēdum usq; ad plaudite

Adolescentis acerba senis uero matura mors

Fructus senectutis.

Adolescentis mors natura repugnāte

eta partorũ ante.i.in florẽti etate uero pro sed oia que fiunt secundũ naturã.s.non depravatam ea sunt habẽda in bonis id est inter bona. Autem pro sed quid est tam.i.tantum secundũ naturam q̃ id est q̃tum mori est senibus.q.d. nihil quod idem.s.mori contingit adolescẽtibus natura aduersante & repugnãtẽ. Itaq̃.i.ita adolescentes uidentur mihi mori sicut sup.moritur aut extinguitur uis flãme id est ignis tenuis cum.i.qñ opprimitur id est obruitur multitudine aque. Senes autem sup.uidentur nihil mori sicut ignis consumptus deficiente combustibili extiguitur sua sponte:& hoc nulla ui adhibita .s.extrinsecos. Et quasi.i.fere quemadmodũ poma si sunt cruda.i.uiridia & immatura auelluntur:ut.i.uiolentia q̃dam ex arboribus i quibus nascunt & decidũt.i.deorsum cadunt spõte sua:si sup.sunt matura & cocta. Sic uis.i.uiolentia aufert adolescẽtibus uitã:& maturitas aufert senibus uitã. Que.s.maturitas uite est quidẽ mihi.q.d. ut nihil de aliis dicã tã iucũda ut q̃to.i.quãto ppius accedã ad mortẽ:eo sup.magis uideat uidere quasi terram.s.e turbulẽto mari: & uideat esse uenturus aliqñ.i.tãdẽ ex lõga nauigatiõe i portũ.s.quietis eterne ut pmissum est. ¶ Hore ordo naturalis. Ex horis quidem sunt dies:ex his ãt menses:ex mensibus ãt anni:hora uero grecũ est:& nõ solum partem diei significat:sed partes ãni.ut uer estatem pulchritudiem.uñ ωραιον. & asptraĩ qñ ãt regiõem significat caret aspiratione ¶ Dies qui duplex est naturalis & artificialis:ut ante diximus. ¶ Menses quidem dicti μηνη. qui est lune cursus.est etiã annis.annorũ tria sunt genera. Lunaris annus:solaris.& magnus. ¶ Quod cuiq̃ optimum documentum q & sancto francisco dignum esset:& oi sanctissimo uiro. ¶ Neq̃ em̃ pbat per similitudiem. ¶ Peragenda ad finem perducenda. ¶ Fabula. comedia uel tragedia est diuisa i quinq̃ actus. Horatius. Neu maior quinto neu sit pductio actu. Fabula que posci uult & spectata repõi. ¶ Pro bẽ.laude:a spectatorib⁹:qa ñ satis erit:si i quocũq̃ actu aliquẽ egregiũ gestũ fecerit:siue i prio siue i scđo actu ex quo laudet:sed requirit q i oi actu a prio usq̃ ad quintũ sit & idẽ bonus:sic & uita nr̃a i quacunq̃ etate fuerit satis erit bene uixisse i ea. ¶ Ad plaudite ad finem:quia illud est ultimum uerbum i comediis ut Terentius. Vos ualete & plaudite caliopius recensui uñ Hora. Donec uos plaudite dicat. ¶ Bene q̃tum ad copiam. ¶ Honeste quãtum ad uirtutem. ¶ Sin processeris. Pulchrã similitudiem dic t non esse dolendum de preterita etate:& comparat etatem nostrã iiii.temporibus anni. ¶ Quam agricole dolent quia nõ dolent immo gaudent ut ex floribus qui sunt i uere ad fructus & maturitatem eorũ perueniant quod dicit. ¶ Verg.i quo nascuntur flores ostendit per flores. ¶ Partorum bonorũ memoria & copia hoc est conscientia bene acte uite. Est enim memoria:ut iquit Cice. per quã animus repetit ea que fuerunt. ¶ Omnia uero cõcludit q mori est habendum i bonis:omnia que fiunt scđm naturã sunt habenda i bonis. Emori est scđm naturam ergo emori est habendum i bonis. Quod idem.s.mori. ¶ Aduersante & repugnante natura. Nõ quidem ut mori sit contra naturam adolescentibus sed cum eis sit color & humor:quibus cuncta sustentanĩ & oriunĩ ut ab eis oriunĩ cuncta duobus ul difficilius morit:& ipsa natura repugnante:quod per similitudiem oñdit dicens. ¶ Vt cũ uis flamme magnus ignis accensus cũ magna materia lignorum. ¶ Atq̃ multitudie magna effusione aque sic moriunĩ adolescentes i uiolentia aque. ¶ Consumptis deficientibus lignis & cõbusta materia lignorum. ¶ Et quasi poma.alia egregia similitudo est. ¶ Sic uitã adaptat comparationem. ¶ Que scilicet maturitas & ostendit benignitatem moriendi. ¶ Iucunda amena: & delectabilis cum fructu. ¶ Vt quo per similitudinem nauigantium loquitur qui cum ex longa nauigatione iam incipiant terram uidere & in portum uenire magnopere letantur:ut optata potiuntur troes arena:sic nos ex longa uita incipimus uidere mortem:id est quietem & portum mortalitatis.

Mortem optat M.philetici expõ

Hora grecũest

Hora ã nomẽ duplex

Mẽoria:

Mori bonũ habeti debet

ASCE.

Senectutis autem nullus certus est terminus recteq̃ in ea uiuit quoad munus officii exequi & tueri possis: & tn mortẽ contẽnere. Ex quo fit ut animosior etiã senectus sit q̃ adolescentia & fortior. Hoc est illud quod Pisistrato tyranno a Solone responsum est cum illi querenti qua tandem spe fretus sibi tam audacter obsisteret responDisse dicitur senectute:sed uiuẽdi est finis optimus cum integra mente ceterisq̃ sensibus opus ipsa suum eademq̃ coaugmentauit natura dissoluit ut nauem & edificium idem destruit facillime qui construxit. Sic Hominem eadem optime que conglutinauit natura dissoluit. Nam omnis conglutinatio recẽs egre inueterata facile diuellitur. Ita fit ut illud breue uite reliquum nec auide appetendum senibus:nec sine causa deferendum sit:uetatq̃ Pythagoras iniussu imperatoris.i.dei prisidio statione uite recedere. Solonis quidem sapiẽs eulogium est:quo se negat uelle suam mortem dolore amicorum lamẽtisq̃ uacare. Vult se charũ credo suis esse:sed aut scio an me

¶ Senectutis ãt.&c. Cũ senectuti nullus sit terminus expetandus demõstrat eã animosiorẽ eẽ q̃ adolescẽtiã cum semper parata sit obire mortẽ dicens. Autem pro sed cum certe etates certo claudũtur termino infantie terminus est pueritia:pueritie adolescẽtia &c. senectutis nullus est terminus certus & uiuitur in ea recte:quo ad:idest q̃ diu possis id ẽ q̃uis possit exeq & tueri:idest defendere munus id est debitum officii scilicet senis & tamẽ id ẽ nihilominus q̃uis exequaris officiũ possis cõtemnere:id est nihil pendere nec timere mortẽ ex quo fit ut senectus sit etiã animosior & fortior q̃ adolescẽtia. Hoc ẽ illđ qđ respõsum ẽ a solõe phõ & legũ latore atheniẽ. pisistrato tyrãno.i.ocupatori imperii athenieñ. cũ dr respõdisse illi q̃rẽti.i.interrogãti qua tãdẽ spe.i.fiducia fret⁹.i.confisus ad intus obsisteret sibi.s.tyranno id querenti tã audacter dr dico respõdisse senectute.i.q senectute fret⁹ id faceret. Sed optim⁹ finis uiuendi est cũ ipsa natura eadẽ qui coaugmẽtauit.i.pduxit usq̃ ad cõsumationem:opus suum.i.statũ hois dissoluit ipsũ mẽte itegra sup.adhuc & ceteris sensib⁹.s. exteriorib⁹ sup.integris ut.i.quemadmodũ idem qui cõstruxit destruxit facillime naue

Q nõ mors optima.

Solões reponsũ

Sibiipsi mortẽ p naturã optare uetuit pythagoras.

Solõs mortuũ se defleri uoluit

lius Ennius noster. Nemo me lachrymis decoret: neque funera fletu faxit non esse lugẽdam mortem censet quã immortalitas consequatur. Iam sensus moriẽdi si aliquis esse potestis ad exiguũ tẽpus durat presertim seni: post mortem quidem sensus aut optandus aut nullus est.

aut edificium idest structuram edium: sic eadem natura que conglutinatur idest compe tit & ꝯsolidauit hoiem dissoluit homiem op time.i.ꝯuenientissime: Nã ois cõglutinatio recẽs diuellit egre.i.difficulter & inueterata.i. tpe labefacta & pene cesa diuellit.i. disrum pit facile.i.faciliter. Ita fit ut illud breue re liquũ scilicet tempora: aut reliqua pars uite

Ennii uersus Nonẽ lugenda mors q̃ immortalitas ꝯsequat.

que breuis est senibus: nec sit appetẽdum senibus auide nec sit deserẽdũ senibus sine causa que catoni minori non fuit satis equa secundũ diuũ aug. in lib. de ciuitate dei: immo nulla sufficiens est: ut quis tedio uite sibi mortem consiscat unde recte df a Marone enei.ui. Proxima deinde tenent. mesti loca qui sibi letum isontes pepere manu: lucemq; perosi: proie cere aias q̃ uellent ethere i alto. Nũc & pauperiem & duros perfecte labores. Facta obstant. Ecclesia tamẽ celebrat sã ctissimas mulieres que ad seruandam pudicitiam & fideli firmitatem ostendendam sibi per submersionem finẽ uite iue nerunt. sed ad autorẽ & pythagoras uetat supple quemq; decedere de presidio: idest de custodia corporis. quod animus tueatur ut presidium urbem cui ipositum est: & de statione.i. loco assignato: ut datur milit bus i castris aut muris: aut acie aperte: sed ut methaphoram aperiat addit uite.s. tutande iniussu id est sine iussu iperatoris id est dei qui tale munus consi gnauit. Q uidẽ id est certe eulogium ut apud uallam legimus eulogiũ.i. dictum expressum & prouerbiale solonis sapien tis est quo negat se uelle.i. dicit se nõ uelle mortẽ suã uacare.i. uacuã esse & imunem dolore lamentis amicoꝝ. uult ut dicit Cato ut credo se esse charũ suis.s. amicis & necessariis. Bene dicit credo: quia põt ẽt alia eius dicti rõ assignari: ut uidelicet rõ uelit dolorẽ afferre ꝙ uita fuerit ei grata & iocũda & ita moriat priusq̃ illis molestus esse ceperit. Sed haud scio an Enni⁹ nr.i. latin⁹ poeta aut nobis familiaris: meli⁹ cẽset mortẽ nõ eẽ lugẽdã dicẽs. Nẽo &c. Ordo ẽ. Nẽo decoret .i. ornet me lachrimis neq; sup. quisq̃ faxit.i faciat istruat fũera.i. põpã funebrẽ fletu.i. luctu cẽset dico n eẽ lugẽda. ut po te quã imortalitas consequat. Iã.i. deiceps loquar est sensus moriendi esse aliquis: quia sunt qui dicant nullũ esse & mor tem esse quasi eternũ somnũ. is.s. sensus durat ad tps exiguũ.i. modicũ p̃sertim seni. Aũt pro sed sensus.i. sensio aut per ceptio rerũ ẽ qdẽ post mortẽ aut optãdus quia ut pleriq; uolebãt oẽ oibus aius eternus & btũs: aut nullus si ut epicurei dicebãt aius nobis: ut aia brutoꝝ cũ uita corporali extingueret. ℂ Oim etatũ certus est terminus: ut ifantie usq; ad septimũ annũ: pueritie usq; ad duodecimũ & sic p ceteras p̃ter senectutẽ q̃ nõ habet certũ terminũ uite: sed ois hora ois dies ois mẽsis põt esse termius uite sue q̃ qdẽ senectus icipit iq̃dragesimo sexto ãno. ℂ Recte cũ uirtute & iucũditate. ℂ Vi uit. ipersonale ẽ & i se habet quãdã gñalitatẽ utiti antiq̃ silua. ℂ Officii hõestatis & rei illius q debet effici. ℂ Et mortẽ ꝯtẽnere aio timẽdo ipam & plus ẽ ꝯtẽnere q̃ uituparare. ut ait Dõatus. ℂ Aiosior qa cũ cogitat paruũ tpis uiuẽdi spaciũ nihil timet mori aius senũ & oẽ subitrat piculũ: sicut est illud. Verg. V na salus uictis nullã sperare salutẽ. ℂ Et fortiori qa fortitudo est aggressio piculoꝝ. ℂ Hoc illud est qd dixit pbat p exẽplũ Fuit quidã Atheniensis uir p̃clarus noie Pisi stratus qui lingua & eloquentia sua & opibus omnes sibi fauentes fecerat Athenienses adeo ꝙ tãtũ tendebat ad iperiũ qd sentiens solõ i oibus rebus ei cõtractus erat & cõsistebat audacter. uñ Pisistratus ab eo quesiuit qua spe fretus id dice ret cui rñdit Solon. senectute fretus obsisto tibi audacter: quasi uoluisset dicere tu me tuis militibus uis superare: & ego te multitudie annoꝝ qua fretus neq; te neq; milites tuos timeo quia oino debeo mori cito. & tu si me iterficis parũ adimes uiuendi tpis spaciũ. ℂ Illi q̃renti Pisistrato. ℂ Sepe hõi futuri expectatiõe rñdit Solon. ℂ Senectute.s. fretus. ℂ Ceteris sensibus: ut auditu gustu adoratu: & uisu. Ipsa eadem nõ dissoluit corpus suũ corpus ipsum hois ꝙ cũ augmentauit dis soluere põt. ℂ Vt nauem ostendit p exemplũ ꝯparationem. ℂ Cõglutinauit cõposuit cõcolauit: a glutino dictũ est hoc est cola: hoc enim grecum est: illud uero latinum unde df lingua greca notior quã latia. ℂ Recens. que nuper est facta cum maximo labore diuellitur. ℂ Inueterata.s. cõglutinatio que iamdiu est facta in senectute hec omia stant in similitu dine. ℂ Illud breue uite reliquum quod est: scilicet in senectute nec sine causa deserendum ut aliquis se occidat. ut multi inuenti sunt presertim apud antiquos quorum multi ne uenirẽt in manus hostium gerentes uenenũ i annulis obibat mor tem ut annibal qui deinde ut est apud Home. & apud Vergi. in. vi. inferis dabant penas. Nam sciendum est ꝙ deos post q̃ corpus in utero matris format in ipsum mittit animã: tanq̃ in quoddam castellum gubernandũ: & iubet ut recte custo diat donec ipse reuocet. unde si datum custodie castellum procederet: seq; metipsum interficeret rebellis esset dei prodi torit aq; nõ sine causa est ipsum castellum deserendũ hoc sine mandato imperatoris id est dei quam rem pythagoras de quo nũc ait Cato & ho. ℂ Pythagoras q samius fuit (ut dixim⁹) philosophiã docuit in magna grecia. q̃ est pars italie & eius tãta fuit existimatio. ut eius domũ ceteri consecrauerint quasi censerẽt satis dignum posse reperiri neminem qui in illuc domicilium succederet. ℂ Iniussu sine mandato & non inuenitur in aliis casibus. ℂ Presidium custodie militum i ciuitate a presidendo dictum. ℂ Statione ubi stant milites: ut longa statione tenebat. dicitur & statiua. ut legatur in Li uio. est statio ubi istant naues ad tempus. Vergi. est statio male fida carinis. ℂ Solonis ponit duas sententias que discor desuidentur. Solonis & Ennii ut patet. ℂ Sapientis & bene nõ philosophi: quia usq; ad pythagore samii tempora sapiẽ tis consequebantur nomina. ℂ Cum autem pythagoras polycratis tyrannidem effugeret: & philuntem peruenisset. Ibi q; cum esset interrogatus an sapiens esset inquit se esse σοφον. Itaq; a pythagora philosophi sunt dici cum antea sapien tes nominarentur. ℂ Eulogium bene dic tum & sapienter. ℂ Negat uelle: dicit non uelle. ℂ Dolore quantum ad ui uum. ℂ Lamentis quantum ad gestum deplorationis quare hoc. ℂ Q uia uult se credo esse charum suis. ut per cõme morationẽm sui per lachrimas. per funera: per exequias non obliuiscantur eius in charitate suorum remaneat. ℂ Ennius noster. latinus uult prepõere ipsum Soloni qui dixit. ℂ Nemo lachrymis me decoret. nemo ploret in morte mea. ℂ De coro a dec⁹ coris. & tũc habet accẽtũ i pria decoro ãt a decor habet accentũ i pẽul. ℂ Nec funera fletu me di⁹ uers⁹ reliquũ habet i tosco. ℂ Voluor uiu⁹ i ora uirũ: nec funera fletu faxit.i. faciat. imortatas p nõen famã & glorã & multa

M. phi lertici. Expõ.

Oim etatũ cert⁹ terminus.

Senectutis initiũ

Pisistratus Solon.

Conglutinare.

Nõ licet sibi ipsi mortem ꝯsciscer.

Domus pythagore cõsecrata.

Presidiũ Statio Satius.

Decoro

egregia opera que facta sunt a uita. ¶ Post mortem. quidem sensus aut optandus aut nullus est ut diximus supra: quia aut uiuit aut omnino moritur. si uiuit optandus est: quia ad locum proficitur ubi eo fruatur sempiterno. si moritur non mi eset: quia miseriā sentire nō p̄t cum careat sensu &c. ¶ Sed hoc Reducit ad mores bonos quorum maximus institutor erat mortis contēplationem dicens. Sed hoc debet esse meditatum. i. exercitatum ab adolescentia: ut negligamus mortem sine qua meditatione nemo potest esse animo tranquillo: quia anxio de morte. Enim pro quia moriendum est. s. omnibus: certe. i. indubitāter. quia nil certius morte: & nil icertum an eoipso die quia nil incertius hora mortis. Igitur quis timens mortem impendentem omnibus horis possit ꝯsistere animo tranquillo: quasi dicat nullus: de qua. s. morte uidetur non esse opus disputatione: ita. i. ualde longa cum recorder non solum. Iunium brutum primum consulem romanum qui interfectus est in conflictu cum hoste quem ipse interemit in patria liberanda. i. dum patriam liberaret a seruitute Tarquinii superbi: & sup. non solum duos Decios. s. patrem & filium qui incitauerunt: cursum equorum ad mortem uoluntariam: quia sese deuouerunt inferii pro salute patrie & exercitus. Non etiam solum Marcum regulum attilium: de cuius facto in tertio officiorum late disputatum est: qui est profectus Carthaginem ad supplicium. i. cruciatum exquisitum ut seruaret fidem datam. i. promissionem iuramento firmatam hosti. s. carthginensi populo. Non solum duos scipiones. s. Publium & Caium fratres qui noluerunt obstruere. i. occludere: penis. i. punico exercitui: iter uel. i. etiam suis corporibus: quia forte pro patria oppetierūt mortem non sup. solum Lu. paulum. s. scipionem auum tuum o Scipio qui luit. i. persoluit & tulit sua morte temeritatem college. i. ꝯsulis sui Terētii Varronis i ignominia. i. ignominiosa clade cānēsi. i. apud cannas ab Hānibale Rōanis illata: nō supple solum. M. Marcellū: cuius interitū ne quidē. i. nō etiā crudelissim⁹ hostis. s. Hanibal passus ē carere honore sepulture: sed scripsi i originib⁹: idē i libro de originibus legiones: quidē. i. certe nostras: idest Romani populi profectas sepe animo alacri & erecto i eū locū: unde arbitrarent se nūq̄ redituras. Igitur qđ adolescentes & ii quidē nō solū indocti: sed etiam rustici: idest aggrestes cōtēnē: id extimescēt senes idocti: quasi dicat id absurdissimum esset: sed inualidum esset argumentum nisi probasset aliis rationibus mortē nō cōtēnendā ab rusticis enim & idotis non est sumēdum exemplum ulterant mortis. ¶ Moriēdū hoc gerundiū importat necessitatē. Quis: quasi dicat nullus. De qua probat per exēpla quod mors contemnēda sit omnibus. ¶ Nō solū. I. Brutū. Ordo est. I. Brutū: sed nostras legiōes &c. & est color rhetoricus occupatio: cū dicimus nos preterire & nescire aut nolle dicere sed ꝙ nūc maxime dicimus dicit se nolle recordari. I. Brutū & ceteros quos recordat. sed legiōes & homines iperitos & rusticos & hoc ideo quia diceret aliquis nō esse mirū i hoib⁹ clarissimis propter doctrinā & uirtutē spretā esse mortem ideo dicit ab indoctis & rusticis spretā esse mortē. I. Brutus de quo nunc agitur sorore Tarquinii supbi fuit gēitus qui ne ab auūculo occideret ut frater stultitiā finxit quā rē meminit. Oui. de fast. Brutus erat stulti sapiēs imitator: ut esset Tutus ab isidiis dire supbe tuis. Unde Brut⁹ ē appellat⁹ iuuenib⁹ regis delphos eūtib⁹ ridicli cā cōes accit⁹ baculo sambuceo aurum infusū deo donū tulit. unde responsum est illū rōe summā potestatē habiturū qui primus matrē oscularet ipse casum simulās terram osculat⁹ est. Deinde propter Lucretie stuprū cū tricipitio & collatio in exitū regium coniurauit quibus in exilium actis primus consul creatus fuit. ¶ Filios qui cū aquiliis & rutiliis ad recipiendū in urbē Trequinios coniurauerāt uirgis cesos securi percuti iussit. Deinde i imperio quod aduersus eos gerebat cū Arunte filio Tarquinii congressus ambo mutuis uulnerib⁹ ceciderūt cui⁹ corpus in foro positum a collega laudatum matrōe anno luxerunt. ¶ Duos decios patrem & filium sed nō eodem tpe unus latins alter gallico belo ꝓ patria liberanda se deuouit ad mortem ut diximus. Equorum cursum quia in hostes facta deuotione ꝙ primum cōcurrunt & interfecti fuere. ¶ M. Attilium hic est ille impator militie romanorum in prio bello punico. M. attilius cui nomen p autores ferme oēs longe lateq; diffinitum est. Fusis eñ primo salētinis triumphasse commemorant & primum romanorum dicunt classem in aphricā traiecisse quassatas de hamilcare naues lōgas tris & sexaginta accepisse oppida. cc. hominum. cc. milia sepisse & absente quidem ipso datos esse coniugi & filiis ob pauptatem publice sumptus. Mox arte Xātippi lacedemōii mercennarii milites captum fuisse & i carcerē missum: dato iureiurādo ut si nō ipetresset demū ita redire i senatu ꝯditionē dissuasisse & reiectis a se ꝯiuge & liberis carthagie regressum: ubi in archā ligneā ꝯiectum clauis introrsum adactis uigiliis & dolore punitum esse palpebris eñ oculorum ut domire nō posset i

Sed hoc meditatum ab adolescētia debet eē mortem ut negligamus sine qua meditatione tranquillo esse animo nemo pōt. Moriendum enim certe est & id incertum an eoipso die. Mortem igitur oībus horis impendentem timens quis tranquillo possit animo consistere: De qua nō ita disputatione opus esse uidetur cum recorder non solum I. Brutum qui in liberanda patria est interfectus. Non duos Decios qui ad uoluntariam mortem cursum equorum incitauerūt. Non. M. Regulum ad suppliciū ē profectus. ut fidē hosti datā conseruaret. Non duos scipiōes qui iter penis uel corporibus suis obstruere uoluerunt. Non auum tuum. L. Paulum qui morte sua luit college in cannēsi ignomina temeritatem. Non. M. Marcellum cuius interitum ne crudelissimus quidē hostis honore sepulture carere passus est. Sed legiōes quidem nostras scripsi in originibus ī eum locum sepe profectas alacri animo & erecto unde se nunq̄ redituras arbitrarētur. Q đ igitur adolescentes & ii quidē non solū indocti licet. etiā rustici contemnunt id docti senes extimescent:

ASCE. Qui mortem metuit: qđ uiuit ꝑdit idipsum

Qui ꝓ patria mortui sunt.

M philetici expositio. moriēdū I. Brutus

Astutū bruti factum. Bruti Mors M. attili⁹ Regul⁹

ciderunt: & isto crudelissimo supplicii genere mortē obiuit. ¶ Non duos scipiones. P. scipionem: & C. scipionem fratres prestātissimos uiros: de quibus Vergilius inquit. Duo fulmina belli scipiadas. Isti aūt negligentes i. ii. bello punico obuiauerunt Hasdrubali Hannibalis fratri ad ipsum Hannibalem i Italiam uenienti: auxilio cui de propriis corporibus iter claudere uoluerunt ne i italiam ueniret. Obiiruere. claudere Paulū de quo diximus huius scipionis auū naturalē. ¶ In cannensi ignominiā canne cannarum in Apulia uicus est. ubi tanta clades Romanorum ab Hannibale facta est quāta nusq̄ fuit: in qua. L. paulus emilius fuit iteremptus pro patria liberanda: mori potius uolens q̄ fugere. Pro qua sciendum est ꝙ i illo bello consules erant. L. Pau. & Teren. Varro plebeius homo & nullius prudentie & boni consilii pugnare uoluit & conserto prelio fugit: unde. L. paulum ceteris fugere nolentibus iterempti sunt: & ipse college sui temeritatem luit. ¶ M. Marcel. nobilissimū & prestantissimum ciuē romanum qui eo prelio cannensi Hannibali congressus occisus est. Vnde post cladem Hannibal corpus eius inter tot cadauera fecit inuenire & honorificentissime sepelire. ¶ Interitum mortem dictum ab iter & id: quia mors est solutio corporis & anime: ut iquit Pla. ¶ Legiones i quibus erāt idocti tyrones & rustici qui nullam habebant doctrinam: qua cogendo fit enim ab electione personarum i ea & non habet certum numerum est iterdum quattuor millia: iterdum quinq; milia personarum. Liuius tamen i lib. ix. de secundo bello punico maiore numero accepit legionem suppleuitq; ita legiones ut singule sena milia & ducenos pedites: tricentos autem haberent equites. ¶ In eum locum. s. in mortem. ¶ Alacri. strennuo prompto festināt. ¶ Quid igitur: scilicet mortem: & est conclusio: id scilicet mortem interrogatiue & est color rethoricus contentio que contrariis rebus conficitur. ¶ Indocti nomen est & non participium transit enim participium in uim nominis quattuor modis.

Suppli cium regu li Cā nensi. Teren. i uarronis fuga

Omnino (ut mihi qdē uidetur) rerū oīm satietas uite facit satietatē. Sunt pueritie certa studia nū igitur ea desiderant adolescentes: sunt & i euntis adolescentie: num ea iam cōstans requirit etas que dr̄ media. Sunt etiam eius etatis: nū ea qdē in senectute querūtur. Sunt āt extrema quedam studia senectutis. Ergo ut superiorū etatū studia accidunt sic accidūt etiam senectutis. Quod cū euenit satietas uite tēpus maturum mortis affert. Equidē nō uideo cur (quid ipse sentiā de morte) nō audeā dicere uobis: qd̄ eo melius cernere mihi uideor: ꝙ ad eā ꝓpius adsum. Ego uros patres. P. Scipio tuq; C. Leli uiros clarissimos mihi amicissimos uiuere arbitror: & ea qdē uita que est sola uita noianda. Nā dū sumus i his iclusi cōpaginibus corpis mūere quodā necessitatis & graui ope ꝑfungimur. Est eni animus celestis ex altissimo domicilio depressus & quasi demersus in terram locum diuine nature eternitatiq; contrarium. Sed credo deos immortales sparsisse aīos in corpora humana ut essent qui terras tuerentur qui celestiū ordinem cōtemplantes imitarentur eum: uite mō atq; cōstātia. Nec me solum ratio: ac disputatio impulit ut ita crederē: sed nobilitas etiam summorū philosophorum autoritas. Audiebā pythagorā pythagoricosq; incolas pene nostros qui essent italici philosophi quondā nominati nunq̄ dubitasse quin ex uniuersa mēte diuina delibatos animos haberemus. Demonstrabatur mihi preterea quid Socrates supremo uite die de immortalitate animorum desseruisset is qui esset sapientissimus oraculo Apollinis iudicatus.

¶ Omnino probat etiā uite satietatē esse debere dicēs. Satietas uite facit oia (ut qdē uidetur mihi) satietatē oim rerum. s. ad istā uitā pertinē tiū. Certa. i. sua & propria & determiata studia. i. exercitia cū studio sunt pueritie igitur. nū. i. nūquid adolescentes desiderāt ea. q. d. minime. Et sunt ēt certa studia adolescētie i eūtis. i. icipiētis: nū. i. nūquid etatis iā ꝯstans uidelicet uirilis que dr̄ media. s. totius uite requirit. i. iterū querit ea. s. que dereliqrit adolescētie studia eius etatis. s. ꝯstātis & medie de quibus Horatius i arte late differit: nū. i. nūquid ea quidē querunt i senectute. q. d. ēt nequaq̄. Sunt āt quidē studia extrema aut extreme senectutis. Ergo ut studia etatū superiorum occidūt: sic studia senectutis occidūt. i. finiunt etiā. Quod. s. studia senectutis accide rēt cum euenit satietas uite affert tēpus maturum mortis. Equidem. i. ego certe n̄ uideo cur n̄ audeā dicere uobis quid ipse sentiā de morte qd̄. s. qd̄ sentio ego uideor mihi uidere eo. i. idcirco melius qd̄ ad usum ꝓpius. i. ꝓpinquius ad eā. s. mortē. Ego o publi scipio tuq; Cai. Leli. arbitror patres uros uiros clarissimos & amicissimos mihi uiuere & ea quidē uita que est sola uita nomināda. s. uita eterna Nā dū. i. donec sumus iclusi i his ꝯpagibus i. ꝯpactionibus corpis: per fungimur quodā munere necessitatis & graui. i. duro opere. Enī pro quia animus celestis. i. cuius est celestis origo ex domicilio altissimo. i. patrie celestis est depressus & quasi demersus i terram appositorie locū cōtrariū diuine nature: cuius animus humanus particeps: quia igneus est illis uigor & celestis origo. Item esse apibus partem diuie mentis & haustus etheros dicere & cetera. Et eternitati. cum citra luciā sit regio trāsmutabilium. Sed credo deos immortales sparsisse aīos (diuus tamen Augu. dicit ꝙ aīa se infundendo creat & creando infunditur) in corpora humana ut essent qui tuerentur terram (terram autem dedit filiis hominum. Vnde dicit dn̄amini piscibus maris & cetera que tango: ut gentilia que per se parum habent autoritatis cōprobaut) quiq;. i. quidem (Sunt enī due partes) cōtemplantes ordiem celestiū. s. corporū imitarentur eum. s. ordinem

ASCE.

Varia etatum studia.

Animus ē celestis

Quare sapiētia animis data humanis

modo uite.s.uiuēdi atq̧ cōstātia. Nec solū ratio.i.argumētatio atq̧ disputatio impulit me.ut crederē ita.s.ut dcm̄ est: sed etiā nobilitas & autoritas summorꝝ phorꝝ. Nam audiebā pythagorā & pithagoricos.i.sectatores pythagore pene.i.q̄si oēs incolas nfos.i.italicos:qui esset noiati quōdā phi italici.nunq̄ dubitasse qn haberem⁹ aios delibatos.i.formatos aut poti⁹ tenui gustamine haustos ex uniuersa mēte diuina. Preterea.insup demōstrabit mihi qd socrates disseruisset supmo de uite.s.sue de immortalitate animorꝝ is dicit socrates qui esset iudicatus oraculo.i.responso apollinis:qd nō da

Martini philelfici.

batur nisi orantibus aut quod ore sacerdotis enūciabatur.unde. ui.eneid.cessas in uota precesq̧. Tros ait enea:cessas neq̧ em̄ ante dedissent. Attonite magna ora dom⁹ &c.qui inquam esset iudicatus sapiētissimus supple oim mortaliū aut plurimū sapiens. ¶ Omnino probat contemnēdam esse mortē propter satietatem uite:que nunc ut ait Cato facit societatē quarꝝ nulla est ut inquit Iuue. Crescit amor nūmi quātum ipsa pecunia crescit Sūt probat per exemplū etatū ꝙ satietas

Expositio

sit oim eorum:studia aūt sunt pueritie:ut ait Ho. Et pede certo pulsat humū gestis parib⁹ colludere & iram. Colligit ac ponit temere & mutatur in horas. ¶ Nūc igit̄ ea.s.studia pueritie.q.d.ñ Sunt studia.s. ineūtis adolescētie .i.icipientis Adolescentia em̄ habet ex se studia ut Ho. gaudet equis canibusq̧ & aprici gramine cāpi. Cereus in uictū flecti mōitorib⁹ asper. Utiliū tardus prouisor pdigus eris. Sublimis cupidusq̧ & amata relinq̄re pernix. ¶ Etas q̄ dicitur media

Adolescētie studia

s. uirilis que querit opes:& amicitia inseruit honori. Cōmisisse cauet qd mox mutare laboret. ¶ Sūt ei⁹ etatis medie s. & sub audi studia senectutis:& ē illd Ho. Querit & inuētis miser abstinet ac timet uti. ¶ Qd eo.i.tāto mel us. ¶ Qd ad ea ppius adsum ppinquus & uicius sic de sene.ut de nauigātibus dicere possum⁹ qui cū lōgius i mari nauigēt mius

Animū imortalē eē pbat

uidere possunt portū q̄ illi qui nō lōgius adsunt a terra. ¶ Ego uestros patres maiores uestros romane em̄ & pythagorice & socratice uult pbare animū esse imortalē pp qd exoptāda ē mors:ex quo poterimus notare : ꝙ cū natura nihil frustra fecerit nec quis desiderat qd naturaliter esse qui nō possitut alas habere & uelut aues uolare hoīes aūt cū desiderat quietē & summā felicitatē & eternitatē illā assequi posse certū ē:quia naturaliter desiderāt ipsam . Clarissimos ex splēdore uirtutis:& plus est q̄ nobiles:qa id mesum est. ¶ Eā qdē uitā.s.imortalem & eternā. ¶ Que est sola uita nomīnāda:qa est uera uita imortalis. ¶ Nā hec nostra uita hūana (si uita dici pōt) nō esset uera uita:sed falsa & mortalis que quidē opinio cōcordat cū fide xpiana. ¶ In his cū pagibus cōiūcturis mēbrorꝝ que faciunt carcerē quendā aie:sic appellat Verg.ut clausa tenebris carcere ceco iō cōpagibus facit qa usurpatū est cōpago. ¶ Antiqui em̄ cōpages & ambages dicebāt quorꝝ gēitiuus est ꝯpagis & ambagis uñ decliatio nō mutaī q̄uis uarius est noiatiuus hic i datiuo & ablatiuo ꝯpagibus. Vir. clausis laterū cōpagibus oēs accipiūt inimicū imbrē ¶ Munere quodā necessitatis q̄ necesse sunt

Cōpago Compages.

fieri i uita hūana ut dormire comedere bibere &c. hmōi q̄ ad uictū & ad uitā hūanā necessaria sunt . ¶ Graui ope qd molestiā habuim⁹ affert &.i.quicquid fit i uita hūana.ē em̄ aius ꝙ aius sit etern⁹ & ei⁹ sola uita ē nomiaṇda pōit rōnē. ¶ Celestis i celo format⁹:dicebāt em̄ āttiqui phi:ꝙ aius erat format⁹ i celo:qnē de⁹ postea i corp⁹ i utero matris formatū ifundebat. Moderniores āt phi dicūt quia cū corpus i utero mris forman q̄ prium i eo gñat aia āt aia formet i certo patet nūc ex snia Cato. ¶ Ex altissimo dōicilio & ex habitaculo celesti. ¶ In terrā expōit seipsum dicēs i locū ꝯtrariū diuie natuī q̄ est imortalis & iuisibilis. & hec terrēa est mortalis & uisibilis. ¶ Sed credo pōit opionē suā q̄re dii fecerūt hoc:ꝙ diuios āimos i corpa caduca isudissent. Vt essent:ecce causam. Nā id fecerūt dii ut habitarēt & tuerēt terrā & imitarent celestiū ordinē uñ originē habebāt & mererētur pactiōes bōas i terra celeste dōiciliū. ¶ Terrā tuerēt q̄ cōstat a deo factā āteq̄ hōiēt imo omnia fecit deus anteq̄ formaret hoiem ad hoc:ut omnia parata inueniret. & oīa ei seruirē. Celestiū ordinē ut planetarū stellarum:& ceterarū rerum celestium. ¶ Contemplantes subtili quodā intellectu considerantes. ¶ Imitarētur eum.scilicet ordinem unde Ouid. Pronaq̧ cum spectēt āimalia cetera terrā. Os homini sublime dedit celūq̧ tueri iussit & erectos ad sidera tollere uultus Iuue. Sensum a celesti demissum traximus arce. ¶ Sic & modū & cōstantia.mod ordine & mensura. ¶ Cōstātia.que & cōstet & cōcors sit. ¶ Nec me solum idem probat pythagorica ratione animū.s.esse immortalē pythagoricos.discipulos pythagore & ei⁹ secte. Incolas habitatores. Pene

Anius eternus⁹ est

Opinio Catonis

Omia hoī seruiunt.

Pythagorici i calabria erant

nostros.qui aut minis lōge a romāis.nā i magna grecia sunt que calabria dicitur. Vēit em̄ Pytha.in italiam ut ante dixi m⁹ siue tarquiuio supbo rege:siue numa:& i extrēis italie partib⁹:quā magnā greciā uocitauerūt philosophiā docuit. cuius nomē inuenerat cū antea nominaret. ¶ Italici philosophici noiati magnis em̄ discipulis quos grecia secū adduxerat plurimos ibi uiros Pytha edocuit effecit tm̄ ut qui sub eius doctria operā dedissent . pythagorei & philosophici italici noiarent. ¶ Delibatos.formatos.demōstrabat tertia rō socratica est ꝙ animus sit immortalis hic āt. Socra.magister Plato.eū inuenisse nouā religiōem.& unū deū colendum rē disputaret fuit accusatus ab Ennio & mellio:ꝙ malos mores doceret atheniēses & nouos deos esse colendos psuaderet:unī ductus ad iudicium dānatus cum & discipuli sui ad eum cōsolandum irent:ut equo animo mortem ferret.aiebat nihil aliud se magis exoptare q̄ mori:quia ad immortalē proficisceret:& ad uerā uitā. & quādiu esset in hac uita humana esset in maximo supplicio: & pbat immortalitatē anime:quam disputationem Plāto scripsit in lib.qui φεζον appellatur. ¶ Supremo die ultimo quo damnatus est:sumpto cicute succo diem obiit supremum. ¶ Sapientissimus oraculo apollinis interrogatus appollo:quis omnium esset sapientissimus respondit Socra.quod cum Socrati renunciatum esset inquit non uerum Apollinem dicere:si eum sapientissimum omnium iudicasset : quia nemo est omnium sapientissimus & nemo est qui omnium humanarum diuinarumq̧ rerum cognitionē habeat imo tantarꝝ ꝯpārationem rerum sciendarum ois est ignorātissimus. Sed si apollo dixisset. Socratē hominem esse sapientissimū id uerum esse fateretur:hac rōne:quia nemo erat qui illud uerbū Socra.diceret. ¶ Hoc em̄ scio ꝙ nihil scio.nam nihil se scire socrati uidebatur.quamuis in omni repertissimus fuisset.ceteris autem multa scire.cum nihil aut parum scirent : ¶ Quid multa supple dicam . ego persuasi mihi sic . ego sentio sic sup . esse uidelicet animos immortales & diuinos hoc est cum tanta celeritas animorum sit & tanta memoria preteritorū & tanta prudentia : quasi prouidentia futu-

Delibatas

Responsum Socratis

Socrates cicutam hausit

ASCE : Animus est immortalis

Quid multa sic mihi persuasi:sic sentio:cū tanta celeritas animorum sit:tāta memoria preteritorum futurorum prudentia ; tot artes ; tante scientie tot inuenta:non

poſſe eã naturã (que res eas cõtinet eſſe) eſſe mortalem Cumq; animus ſemper agitetur: nec principium motus habeat (quia ipſe ſe moueat) nec finem quidem habiturum eſſe motus: qui nunq̃ ſe ipſe ſit relicturus. Et cũ ſimplex animi natura eſſet neq; haberet in ſe quicq̃ admixtũ diſpari ſui atq; diſſimile. non poſſe eum diuidi. Q̃d ſi nõ poſſit. nõ poſſe interire. magnoq; eẽ argumento hoies ſcire pleraq; anteq̃ nati ſint. Qui iã pueri cum artes difficiles diſcãt ita celeriter innumerabiles arripiãt. ut eas ñ tũ primũ accipe uideat: ſed reminiſci & recordari. Hec platonis ſunt fere. Apud xenophõtẽ ãt moriẽs. Cyrus maior hec dixit. Nolite arbitrari mihi chariſſimi filii me (cum a uobis diſceſſero) nuſq̃ aut nullũ fore. nec enim (dum erã uobiſcum) aium meũ uidebatis. ſed cũ eſſem i hoc corpe ex his rebus q̃s gerebã itelligebatis eũdẽ igit' eẽ creditote ẽt ſi nullũ uidebitis. Nec uero clarorũ uirorũ poſt mortẽ honores pmanerẽt ſi nihil eorũ ipſorũ animi efficerẽt quo diutius mẽoriã ſui teneremus. Mihi nũq̃ qdẽ perſuaderi potuit aios dũ in corpibus eẽnt mortalibus uiuer' cum exiſſent ex his emori nec uero tũ aium eſſe iſipiẽtẽ cũ corpore euaſiſſet. Sed cũ oi admixtione corporis liberatus purus & integer eſſe cepiſſet tũ eẽ ſapiẽtẽ. Atq; etiã cũ ois natura morte diſſoluit'. ceterarũ pſpicuum eſt queq; diſcedant. Abeũt enim oia unde orta ſunt animus autẽ ſolus nec cum adeſt nec cum diſcedit apparet.

torũ: & tot artes: & tante ſcie: tot inuẽta: ſententio in quã naturã qui cõtinet eas res. ſ. dicta: hoc eſt aium hois nõ poſſe eſſe mortalẽ Cũq; idẽſt & cũ aius agitet' ſp nec hẽat principiũ mot⁹ quia ipſe moueat ſe: nec habiturũ quidẽ eſſe finẽ motus: idẽſt ſe ſp moturũ eſſe qui ipſe nunq̃ ſit relicturus ſe. Et cũ natura ai ſit ſimplex neq; hẽret in ſe qcq̃ admixtum diſparatq; diſſimile ſui ſentio ſup. eũ nõ poſſe diuidi. qd̃. ſ. diuidi i partes ſi nõ poſſit. ſentio nõ poſſe interire & eẽ magno argumento. i. approbationi hoies ſcire pleraq;. i. plurima anteq̃ ſint nati id quidẽ erroneũ: quia anime nõ fuerũt create anq̃ infunderent. uerũtamẽ hñt in ſe principia q̃dã ſciarũ p q̃ uident' res q̃s addiſcunt quodãmõ reminiſci. Hoc inq̃ argumẽto ꝙ pueri iã cũ diſcant artes difficiles ita celeriter arripiãt innumerabiles ſcias ut uideant' nõ accipere eas tũ. i. tũc primũ: ſed reminiſci. i. reducere in memoriã & recordari. i. ad cor reducere & uerſare. hec ſunt fere platonis ſup. argumenta ad aiorũ imortalitatẽ pbãda. Aut pro ſed Cyrus maior. i. ſenior moriẽs apud xenophõtẽ. i. i lib. quem de eo ſcripſit xenophõ dixit hec o filii chariſſimi: nolite arbitrari me cũ diſceſſero a uobis fore i. futurũ eſſe aut nuſq̃. i. in nullo loco aut nullũ. i. rẽ nullã. Nec eñ uidebatis aim meũ dũ erã. i. cõuerſabar uobiſcũ ſed cũ eſſem aut i hoc corpe uos intelligebatis eũ ex his reb⁹ q̃s gerebã. Creditote igit' eũdem. ſ. aium eẽ nullum uidebitis. ſ. op⁹ aut indicium ai: nec uero honores clarorum uirorũ pmanerẽt p⁹ mortẽ ſi ai eorum ipſorum nihil efficerẽt quo i. per qd̃ teneremus diutius memoriã ſi qdẽ i. certe nunq̃ potuit pſuaderi mihi aios dum i. donec aut qñ eſſent in corporibus mortalibus uiuere & emori cum exiſſent ex his. ſ. corpibus mortalibus Nec uero potuit mihi pſuaderi aim eſſe inſipientẽ tũ cum euaſiſſet ex corpore inſipienti. i. ſtolido & mortali Sed ſup. perſuaſum eſt aium tum. i. tunc eſſe ſapientem cum liberatus oi admixtione id eſt contagione corporis cepiſſet eſſe purus & integer. Atq; etiam cum omnis natura diſſoluitur morte perſpicuum ideſt clarum & euidens eſt quo. i. in quem locum: que ꝙ ideſt quecunq; ceterarum rerum diſcedant. enim pro quia abeunt ſuper eo unde ſunt orta. autem pro ſed ſolus aius non apparet nec cum adeſt ſcilicet in corpore nec cum abeſt poſt ſperat idem. ¶ Sic mihi perſuaſi. uerba Socratis a platone ſcripta eodem libro. ¶ Celeritas animorum quia pauloante dixit memento huc illud tranſit & uadit in cognitionem multarum & longiſſimarum rerum ut is qui rome eſt paruo momento tranſit uenetias & que in eis fiunt uidet. & ſic de ceteris rebus maxime notis. ¶ Inuenta excogitata in uita. ut uidemus in diuerſitate operum. ¶ Cũq; animo agitetur. exercet mouendo: cogitando: ſciendo: conſiderando: deliberando &c. & animus & corpus eſt (ut ait marcro. in ſom. Scipi.) ut ignis & ferrum. ignis enim ex ſe ſemper eſt calidus. Ferrum autem eſt calidum ex igne & tamen retinet illam qualitatem q̃tum ſua natura patitur: ſic eſt amicus & corpus. Principium motus eſt: quia ſemper fuit in motu & eſt eternus. In motu enim agendi: deliberandi & huiuſmodi aliquid excogitandi & ꝙ non habeat principium motus ratio eſt: quia ex ſe non ab alio mouetur. uel qui ſeipſum moueat. ¶ Nec habiturum eſſe finem motus quia ſemper mouebitur & eternus erit. & ratio eſt: quia non habebit finem: quia nunq̃ relicturus ſit ſeipſum: ſed ſemper erit. ¶ Et cum ſimplex animi natura. Alia ratio eſt que probat animum eſſe immortalem quia animi natura eſt ſimplex & celeſtis cum nulla re mixta: nec aliquid diſſimile & diſpar habet ex quo ſequitur ꝙ ſit indiuiſibilis & diuidi non poſſit ecõtra eſt corpus ꝙ eſt multiplex eius natura. Nam ex quattuor elementis compoſitum eſt & quod habet eſt mixtum & diſpar & diſſimile: & per conſequens eſt diuiſibile & diuidi poteſt & mortale eſt: ꝙ ſi non poteſt diuidi natura animi ſequitur eum non poſſe mori. ¶ Interire omnium finem rerum habere. unde leuior res ẽ periiſſe quã interire. quam rem manifeſtat Plautus in captiuis. Qui per uirtutem perit at non interit. ¶ Argumento cauſe probationi. uult dicere ꝙ omnes animi tanq̃ incluſi in corpore ſunt peritiſſimi. & omnium rerum ſcientiam tenent: ſed cum intrant corpus omnino retinent illam diuinitatem: ueluti qui eſt in carcere & uidere non poteſt. & ꝙ ſit uerum animos eſſe peritos antequam infundantur in corpore: probat per hoc dicens. ¶ Quo iam pueri &c. Scire eſt (ut ait Ariſtoteles) rem per cauſas cognoſcere. ¶ Reminiſci quãtum ad ordinem. Recordari quantum ad ſcientiam preteritarum rerum. ¶ Hec. ſ. que dicta

Notadictum pulcherrimũ

M. philertici expõ

Celeritas animorũ

Aïus eſt principiũ motus.

Animus.

Corpus.

Interire.

Perire.

Scire. Remini sci. recorda ri Xeno phō Platonis emulus. Cyrus.

sunt p Socratē. ¶ Apud Xenophōtē idē probat p hūc philosophū: q & Socratis discipul⁹ fuit: & iter hūc & Platonē magna fuit emulatio. Vñ cū Plato librū de imortalitate aiorꝝ ꝯposuisset Xenophō pediā Cyri fecit cui⁹ nūc meminit. ¶ Cyr⁹ maior hic pclarissimus fuit: & rex Persarꝝ. de discim⁹. ¶ Discessero. obiero mortē. ¶ Nusq̄: quia i loco felicitatis & beatitudinis. Nullū mihi futurū eē me. ¶ Nec eñ post ꝑpositionē ponit rōnē. Et quia posset dicer cū: scilicet discesseris a nobis: nusq̄ eris: & nō uidebim⁹ te: & null⁹ futur⁹ es. Respōdit. ¶ Nec uidebatis animū meū: quia aia ē insibilis & imortalis. ¶ Quas gerebā magnifice tractabā multas eñ res pclaras fecit: & aio & uirtute multū ualuit totū sibi. oriente obedientē habuit: sed ipsemet eius iperiū optauit. ¶ Honores. utpota epigrāmata siue titulos pclara monumēta: qm̄ memoriā seruāt mortuorꝝ q̄si aius mortuorꝝ & sensus nō sentiret: & talib⁹ honorib⁹ delectaret: nec ꝑmanerēt tales honores nec fierēt. ¶ Persuaderi aium ad credēdū iduci. Aios. s. mori cū ex corpe discederēt: & uiuerēt cū essent i corpe: nec hoc sit uerisimile q̄ i hac uita uiuāt ai: post mortē āt moriant. ¶ Insipientē. stol'dū & nō scientē. ¶ Sed cū liberatus oi admixtiōe corpis q̄d ꝯpositū est ex ꝯmistiōe quatuor elementorꝝ: est quidā carcer ai. ut Verg. Nec auras prospiciunt clause tenebris & carcere ceco. ¶ Dissoluitur. quia ut diximus. mors est solutio corporis & aie. Quo discedebant. Ad quē locū. oia nāq; reuertunt illuc. Vnde orta sunt. corpus āt ex quattuor elementis formatum ē: & cū moritur in ipsa morte dissoluitur. animus autem mente diuina deliberatur necesse est illuc reuertitur.

Iā uero uidetis nihil esse tā morti sile q̄ somnū. Ad qui dormētium ai maxime declarāt diuinitatem suam multa eni cū remissi & liberi sunt futura ꝓspiciūt. Ex quo intelligit q̄les futuri sint. cū se plane corpis uinculis relaxauerint. Quare (si hec ita sint) sic me colite ut deū. Sin una interiturus ē aius cū corpe uos tamē deos uerētes (q hāc oēm pulchritudinē tuētur & regunt) memoriā nr̄i pie inuiolateq; seruabitis. Cyrus qdē hec moriens. Nos si placet nostra uideamus. Nemo unq̄ mihi Scipio ꝑsuadebit aut patrē tuū paulum aut duos auos Pau. & Aphric. aut aphricanū fratrē: aut patruum aut multos ꝑstātes uiros quos enumerare necesse non est tanta esse conatos q̄ ad posteritatis memoriā ꝑtinerent. nisi aio cernerent posteritatē ad se ꝑtinere posse. An cēses (ut de meipso aliquid more senum glorier) me tantos labores diurnos nocturnosq; domi militieq; suscepturum fuisse: si iisdem finibus gloriā meā quibus uitā essem terminatus? Nōne melius multo fuisset ociosam etatem & quietam sine ullo labore aut cōtētionem traducere. Sed nescio quomodo animus erigēs se posteritatē sp ita prospiciebat que si cū excessisset e uita tū deniq; uicturus esset. Quod qdem ni ita se haberet: ut animi immortales essent haud optimi cuiusq; animus: maxime ad immortalē gloriā niteret: quid q̄ sapientissimus qsq; equissimo aio morit stultissimus iniquissimo nonne uobis uidet animus is qui plus cernat & longius uidere se ad meliora ꝓficisci. ille autem cuius obstusior sit acies non uidere. Equidem efferor studio patres uestros quos colui & dilexi uidendi. Neq; eos uero solum conuenire habeo quos ipse cognoui sed illos etiā de quibus audiui & legi & ipse conscripsi.

Nihil tā morti simile eē q̄ somnū

¶ Iam uero. Affert id q̄d prius dixit parū sensus esse in morte cū sit simillima somno: unde & mortuā creusā illi cōparauit maro Eneid. ii. dicēs. Par leuib⁹ uētis uolucriq; simillima somno. Ordo āt est. Vos o filii mei uidetis tā nihil eē sile morti q̄ somnū. Atqui. i. sed certe aie dormiētiū declarāt maxie suā diuinitatē. Eni pro quia cū ipsi ai sunt remissi. s. a curis intensis & liberi. ipsi prospiciūt. i. ꝓuidēt futura multa. Ex quo. i. quare intelligit: q̄les sup. ai sint futuri cū relaxauerint se plane. i. oino uinculis corporis. Quare si hec sint ita quē. s. animū docuerint uere imortalē colite me pp animum participem diuine nature ut deū sin. i. sed si animus est interiturus una cū corpore uos tñ uerentes deos qui tuent. i. ꝓtegunt & regunt oēm hāc pulchritudinē. i. hūc ornatū toti⁹ mūdi qui grece cosmos. i. mundus & ornatus dr: unde & mundus muliebris dr quicquid ad ornatū mulieris attiet seruabitis pie & inuiolate memoriā nostri. s. patris uri: qui tale munus nos adeo accepisse fatemur ut aios imortales & sp cū deo futuros fortissimus Cyrus quidē moriens sup. dixit hec q̄d Cato bene addit nec uideat a Scipione. & Lelio postulare ut se pro deo colāt. Nos si placet uideam⁹ ura. i. romana: aut a nobis seu nostris excogitata. ¶ Nemo aut scipio ꝑsuadebit mihi: aut patrem tuum paulum idest emilium: aut duos auos paulum & aphricanum scilicet maiorem: aut aphricanum fratrem. i. P. scipionem: aut patruum. i. patris tui fratrem: aut multos prestantes uiros: quis non est necesse enumerare esse conatos idest adorosos & molitos tanta que pertinerent ad memoriam posteritatis. nisi cernerent idest uiderent animo posteritatem posse pertinere ad se. An censes ut glorier idest ꝑmittatur mihi gloriari aliquid de me ipso more senū me fuisse suscepturum. i. noluisse suscepisse tantos labores diurnos & nocturnos domi. i. tpe pacis: cū domi & in ciuitate essem & militie. i. tempore belli cū foris agerem si essem. i. mihi persuasissem q̄ essem terminaturus iisdem finibus idest terminis gloriam meam est terminaturus uitam. s. temporalem quasi dicat. nequaq̄. & tamē si ita esset adhuc uirtus propter se esset amplexanda unde pulcherrime dicitur apud maronem ene. ix. Pulcherrima primum dii moresq; dabunt uestri.

Stulti iniquissimo aio mortem ferunt: sapientes uero eq̄ssimo.

Nonne fuissent multo melius.diceret Sene.ꝙ non traducere etatem ociosam:& quietã sine ullo labore aut cõtentiõe. q.d.ut sane ꝙ sic.Sed ut quõ animus erigens se prospiciebat.porro.i.lõge:aut i spiciebat posteritatem semp ita quasi cũ excessisset e uita.s.psenti.esset deniq.i.demũ uicturus:tũc:qd i de somnio Scipionis latius dr.Q ͫ ni.nisi haberet se itat ut si essent imortales animus optimi cuiusq haud.i.itteret.i.nisi quodã moliret maxie ad gloriã imortalem.Quid sup. dicet de hoc ꝙ sapientissimus quisq moritur aio equissimo.i.libentissimo:& stultissimus quisq iniquissimo.i.inuitissimo.nonne ut uobis is animus.s.sapientissimi uiri qui plus cernat & lõgius:uidere se proficisci ad meliora ille ãt anim⁹.i.stulti hois cuius acies.s.oculorꝝ sit obtusior.i.hebetior nõ uidere se.s.pficisci ad meliora.Equidẽ.i.qñ quidem:aut certe efferor.i.extra me feror & trahor studio uidendi in alia uita:patres uestros quos colui & dilexi.s.i hac uita.Neq uero habeo solũ cõuenire.i.pgredi ad eos quos ipse cognoui:sed ẽt illos de quibus audiui & legi & ipse scripsi.s.i libro originũ.¶ Morti tã simile ꝗ somnũ ut uer.psanguineus leti sopor.¶ Multa eñ ꝙ ai declarant suã diuinitatẽ pbat & est argumentũ a miori ad maius.¶ Remissi & liberi sunt ab agitatione corpis:& sunt i quiete.¶ Futura prospiciunt:longe uidẽt & cognoscunt ꝗ futura sunt & multa sunt exẽpla i libello Cice.de diui.& i ualerio.c.de somnis:ubi iter cetera ipse cõmemorat ueluti rex alexãder pestiferã sibi cassandri dextrã prius cognoui somnio ꝗ exitu sensit.¶ Corporis uinculis relaxauerint cũ mortui erũt & bñ uinculis:quia(ut diximus)i carcere animi esse uident.¶ Quare conclu dit ut dcm̃ est.nã & in terra dii esse dicunt pp aliquas excellentes uirtutes(ut inquit Hie.)Celestẽ uitã ageret in terris. ¶ Vna simul cũ corpore mortuus ut dicebãt aliqui stulti philosophi blãdientes sue male acte uite:qui cognoscebant se male uixisse & uiuere dicebãt aium interire cũ corpore est eñ interitus:quia inter corpus & anim ãtũ mors diffinit eẽ solutio corpis & aie.¶ Hãc pulchritudinẽ hũc modũ ita bene ornatũ ac pulchrũ quẽ Κοσμον greci dicũt.¶ Nos si placet p transitionẽ colorẽ rhetoricũ uenit ad romana exẽpla ut dixim⁹ de externis.diximus nunc de nřis:& facit ipsos attẽtos.¶ Paulũ emiliũ paulũ anũ naturalẽ:Leliũ paulũ emilium.Aphricãum adoptiuum Scipionẽ maiorẽ aphricanum.aphricãi fratrẽ.P.Scipionẽ item.P.Scipionem qui i principio belli punici cum hãnibale dimicauit.Ad patruũ C.Scipionẽ item.P.Scipiõis ꝗ i hispania ↄtra hãnibalis fratrẽ missus fuit eodẽ bello punico.Patru⁹ ãt ab auunculo in hoc differt ꝙ patru⁹ est a pře Auuncul⁹ ãt a matre.¶ Animo cernere:ut acutiorẽ & expressiorem rem facerent:inquit cernerent.qsi ante oculos haberent:cum cernere pprium est oculorum uidere animi.Cic.in epi.ad plancum.Sic eñ uideo qsi ea que oculis cernunt me abs te amari.¶ More senum.ut ho.laudator tpis acti.¶ Domi rome & in senatu. ¶ Quib⁹ uita scilicet finib⁹ sunt terminatur⁹.¶ Nõne meli⁹ si ita esset ut cum uita essem terminatur⁹ gloriã:nõ meli⁹ fuisset me etatem inertem & ociosam duxisse.q.d.sic.¶ Cõtentiõe nisu cõatu:ita significat cõtendo:cõari uehementer petere & litigare.¶ Sed nescio nolebat eñ dicere p doctrinã & sapientiã:ne arrogãs uideret in quo captauit beniuolentiã.¶ Erigere tract⁹ sermo est ab illis qui lõgi⁹ & alti⁹ uidere uolunt:& in digitis se erigunt.¶ Prospiciebat ãtecedebat sicut frequenter ponit Tullius & illud pro est grecum & significat ante.Aliter prospicio est procul haspitio.ut Verg.in.i.ene.Prospicit errãtes.hos tota argumenta sequunt.¶ Tum deniq id est cum a principio haud minus uitret. ¶ Quid scilicet dies.¶ Quod sapientissimus quisq equo aio moritur omnes sapientes equo aio & sapienter & lete moriuntur quia itelligunt se ad meliorem uitam ubi summa est felicitas peruenturos & premiũ bene acte uite habituros:ut in hac uita uidere possumus cum quisq laborat ut preter modum suo labore suscipiat premium:& cum ita uidemus que tanta est stultitia homium ut credant uirtutem sua premia & merita nõ habituram adeo cum ipse iustissim⁹ sit:unde stultitiae quisquis iniquissimo.s.moritur animo non intelligens beatitudiem & summã fecilitatẽ alterius uite sicut sapientissimus qui per sapientiam uidit & cognoscit ipsam.¶ Quid nõne animus.s.sapientissimus.¶ Qui plus acutius s.per sapientiam.Ad meliora loca ubi felicitas eterna.¶ Ille aũt.i.animus stultissimus.¶ Efferor studio uiuendi ducor uehementi quadam uoluntate.Colui ad gestus per exibitionem reuerentie & proprie uenerari.¶ Vergi.in.x.Summe deum sancti curos soractis apollo.Quem colimus.¶ Dilexi ad beniuolentiam & diligimus lenius:& amamus uehementius Cice.in epi.ad dolobellam.Nunc amare uideat ante dilexisse.¶ Conuenire alloqui & inuenire utrunq enim significat.Audiui per historias ab aliis.Legi per scripturas:est enim proprie legere.¶ Conscripti ut in libro de originibus in quo italicarum urbium originem scripsit & multorum uirorum.

Societatem doctorꝝ defunctorum optat.

Colere:Diligere.Amare:Couẽire

ASCE.

Quo quidẽ me proficiscentẽ haud sane quis facile retraxerit nec tanꝗ pilam retorserit ꝙ si quis deus mihi largiat ut ex hac etate repuerescã & in cunis uagiã ualde recusem nec uero uelim quasi decurso spacio a calce ad carceres reuocari quid eñ habet uita cõmodi qd non potius laboris? sed habeat sane habet certamẽ ad satietatẽ:aut modestiã.Nõ libet eñ mihi deplorare uitã qd multi(& hi docti)sepe fecerunt.nec me uixisse penitet. qm̃ ita uixi ut frustra me natũ nõ existimẽ.& ex uita ista discedo tãꝗ ex hospitio nõ tãꝗ ex domo:cõmorandi eñ natura diuersoriũ nobis non habitandi dedit.o preclarũ diem cum ad illud animorũ cociliũ.cetumq proficiscar

¶ Quo quidẽ.Graphice demonstrat auiditatem suam hinc ad maiores suos proficiscẽdi ut quã prius cõmendauit maioritatẽ & facietatem uite sibi uon deesse inueret unde dicit.Quo.i.ad quos quidẽ.i.certe quis.i.aliquis retraxerit haud sane.i.nõ multũ faciler.i.faciliter me proficiscentẽ.i.pgentem:nec retorserit.i.ui retrocedere cogerit tanꝗ pilã que ipulsa a ↄtraludente retorqt.Quod si quis deus largiat mihi ut repuerescã.i.iterũ puer fiã:ex hac.s.senili etate:& uagiã sicut isans fecerat i cunis.i.cunabulis:ego recusem.i.renuã illud donum recipere:ualde.i.multũ:nec uelim decurso iã quasi spacio cõstituto ad metam uite pcurrende reuocari a calce.i.metha & fine sicut cales:se calx ẽ finis pedũ ad carceres.i.pricipia cursus uñ eq cursori emittebantur:& priusꝗ currerent

Natura hospiciũ nobis hic ñ dedit.

&cum ex hac turba & colluuiõe discedã proficiscar eñi non ad eos solũ uiros de quibus ante dixi:sed ẽt ad catonẽ meũ quo nemo uir melior natus est: nemo pietate p̃stãtior cuius a me corpus crematũ ẽ qđ cõtra decuit ab illo meũ. Animus uero nõ deserẽs sed respectans i ea p̃fecto loca discessit quo mihi cernebat esse ueniendũ. quẽ ego meum casum fortiter ferre uisus sum. Non q̃ equo animo ferrem.sed me ipse consolabar existimans nõ longinquum inter nos digressum & discessum fore.

acerbantur:unde dicti sunt carceres quasi coarceres. Eñi p̃ quia:quid commodi habet uita sup.ista.q.d. nihil quid potius non laboris habet.q.d.nihil & si nihil nõ habet ergo oẽm laborem habet: sed habeat sane sup.aliquid cõmodi tñ.i.nihilominus habet certe.i.idubitate aut satietatẽ.s. uite & ɔmodorũ eius aut modestiã.i.tẽperãtiã. Eñi pro quia:nõ libet mihi deplorarẽ ui uitã q̃.i.q̃ rẽ multi & hi.s.multi docti fecerũt sepe:nec pẽitet me uixisse qñ uixi itaut nõ existimẽ.i.iudicem aut censeã me natũ frustra.i.ne quicq̃ hoc ad nullã utilitatẽ. Ego discedo ex hac uita tãq̃ ex hospitio non tanq̃ ex domo s.p̃pria. Eñi pro quia:natura dedit nobis i hoc mũdo diuersoriũ commorandi.i.ad tẽpus morandi ut i edibus alienis & i bona mercenaria ad quã diuertimur e uia.unde diuersoꝝ dr̃ non habitandi.i.tanq̃ propriam mansionẽ possidendi. O diẽ p̃clarum hoc dicto significat se mortẽ habere i desiderio:cũ proficiscar ad illud.s.nobilissimũ concilũ.i. ordinẽ simul conuocatoꝝ:ad illud cetũ qui simul conuenerunt & discedã ex hac tuba & colluuione.i. contaminatione terũ Proficiscar eñi non solũ ad eos uiros de quibus dixi ante:sed ẽt ad catonẽ meum.s.filium cuius corpus iã exangue est crematum a me.s.patre qđ decuit sup.fieri cõtra.i.econtrario ut corpus meũ ab illo sup.cremet aut meũ sup.corpus cremaui ab illo. Animus uero catonis filii huius non deserens.i.penitus derelinquens me sed respectans.i.frequenter respiciens atq̃ expectans discessit profecto i ea loca quo.i.a quo ipse cernebat.i.uidebat esse ueniendũ mihi.i.i quo debeã uenire pro meritis meis. Quẽ casum meum.s.q̃ filiũ sic premiserim uisus sumere fortiter.i.forti animo non qđ ferrem.i.paterer animo equo.i.placido ut mare dum equum est quod de equor dr̃ placidum est:aut equo.i.idifferenti animo & non magis cõmoto:sicut dr̃ ab Hora. Equã memẽto rebus i arduis. Seruare mentẽ:non secus i bonis &c.sed ipse ɔsolabar me existimãs nõ longinquũ digressum atq̃ discẽssum fore.i.futurũ eẽ iter nos. ¶ Quo aduerbiũ. & accentũ hẽt i fine. ¶ Pilã ludũ pile:ut idoctusue pile:quo & uiri clarissimi delectabanẽ admodũ ut alexãder. Et p̃prie exercitatio ẽ nobiliũ uiroꝝ. ¶ Largiaẽ.largiri eñi p̃prie cũ quadã p̃digalitate. ¶ Repuerescãi pueritiã redeã. Est eñi puer quasi putus puritate. ¶ Vagiã a uoce quã emittunt ifantes uacua dr̃ uagire. ¶ Ad carceres.ad principiũ curriculi & cursus. ¶ A calce A fine. Quãtus esset cursoribus potissimũ uictori si brauio adepto & decurso semel spacio iterũ currere ad idẽ oporteret. Sic est p̃ similitudinẽ uita nostra Carceres eñi i plurali dicunẽ repagula & fines illi qui ante pectora equorũ sunt cũ uolũt currere. Ver.i.s.georg: Vt cũ carceribus sese effudere quadrige. Carcerãt locus ẽ noxiorũ. Calces eñi dicuntur fines (ut Hiero.) i calce maꝝ litteraꝝ uidi. ¶ Quid enim adducit rõnes per q̃s cognoscim⁹ ñ dolẽdũ sed gaudẽdũ eẽ morte cũ de malo ad bonũ trãseamus:& de mortalitate ad imortalitatẽ:sed hẽat sane.s.aliqđ ɔmodi ipsa uita. ¶ Habet tñ.s. ad ɔmodi satietatẽ & modũ id ẽ finẽ. ¶ Nã liberi erãt quidã stulti idocti & impiti:qui cũ ad senectutẽ uenirẽt dolebãt. & deplorabãt dulcedinẽ uite acte dicebãt se nolle uixisse multi habẽt ɔtentiõem ut uulgus ignobile. Hi docti. derogat auctoritatem testib⁹. ¶ Penitet penã capio & doleo a pena dictũ p̃tinere:& illudãt. ¶ Nõ natũ frustra & bñ:quia summus orator summus imperator & summus senator fuit ut diximus. Cõmorãdi eñi expõit qđ sit hospitiũ. Est eñi i quo ad tp̃us aut p̃p cibum:aut p̃p pluuias:aut alias huiusmodi res igredimur:qđ diuersoriũ diximus. Id eñi a diuertendo dictũ i quo diuertimus cã cibi aut pluuiaꝝ &c. ¶ Aut qđ i ipsum diuersi hoies diuertanẽ. Domus ãt p̃prium est habitaculum hois unde dicit q̃ natura nobis dedit nõ domum sed diuersorium i hac uita:quo p̃ aliquot dies essemus. ¶ Cetum multitudinem diuina colluuione quadam sordium aggregatione. ¶ Catonem meum filium de quo ante diximus. Melior quãtũ ad uirtutẽ. ¶ Pietate. Est eñi pietas erga parẽtes & deos. ¶ Prestãtior q̃tũ ad bẽniuolẽtiã & claritatẽ & gratiã patris. ¶ Cuius filii ¶ Crematũ.cõbustũ qđ p̃priũ est romãoꝝ nã ab ipsis est inceptũ apud latinos ut corpora cõburerẽtur mortua.unde secũdũ ritũ romanũ iquit. Ter.ad sepulchrũ uẽimus i igne posita est. Cũ eñi i bello tot occidebãtur i sepulta dimittebãẽ. & cãibus & auib⁹ cib⁹ erãt. ¶ Quare romãi ceperãt ipsa corpa ɔcrẽare. & gẽns sepulture erat iniectio pulueris. Fuit autẽ filii catõis corpus a patre cõbustũ:& secũdũ ordinẽ nature debebat prius corp⁹ patris cõburi qđ dicit q̃ cõtra debuit &c. ¶ Ab illo.s.catõe filiũ meũ corp⁹. ¶ Animus filii Ca. ¶ Respectãs uehemẽti & frequẽti quodã studio & auiditate. ¶ In ea loca.s.ad cãpos elysios:quo ãime beatoꝝ ire putãtur. ¶ Quo ad q̃ loca. ¶ Quẽ meũ casum.s.mortem filii Visus sum ut euitaret arrogantiã inquit uisus equo anio.i.libenter. Digresum & discessum in hoc differunt.quia digressus est de loco a quo discessus uero ad locum ad quem.

M philertici
Quo.
Puer.
carceres
Garcer
Calces

Domus
Pietas.
Sepultur
genus.
Cãpi elisii.

Digress⁹
Discess⁹

ASCE:

His mihi rebus scipio (id eñi te cũ Lelio admirari solere dixisti) leuis est senectus nec solũ nõ molesta sed ẽt iucũda. Qđ si i hoc erro q̃ aĩos hoim imortales eẽ credã libẽter erro nec mihi hũc errorẽ quo delector dum uiuo extorqueri uolo sim mortuus (ut qdã minuti p̃hi cẽsent nihil sentiã non uereor ne hũc errorã meũ mortui p̃hi ir

¶ His mihi rebus. Tacitum facit epilogum nam antedictorum memoriam habendam innuit conclusurus unde rata clausula opus illic habuit hec dicit ergo. O scipio senectus est mihi leuis.i.facilis toleratu his rebus.i.rationibus.doctrinis illustrium uirorum testimoniis:& conscia bñ acte uite te autem scipio ɔpello & alloquor.qa tu dixisti cũ lelio te solere id admirari cũ lelio. Nec solũ ẽ senect⁹ mihi ñ molesta:sed & iucũda.i. dlectabi

rideant.ꝙ si nō sumus imortales futuri tamē extigui hoī
suo tpe optabile ē.nā hēt natura ut aliarū oim rerū sic ui
uēdi modū. Senectus āt pactio etatis est tanq̄ fabule cu
ius fatigationē fugere debemus p̄sertim adiuncta satie
tate, Habui hec de senectute que dicerē ad quā utinā p
ueniatis.ut ea q̄ ex me audistis re expti probare possitis.

lis.Quis si ego erro in hoc ꝙ credam aios
hoim esse imortales.ego erro libenter quis
iucundius est talē errorē mihi psuasum esse q̄
ueritatē oppositā si oppositū.s.aios una cum Mori suo
corpibus pire uerū esset:nec uolo hunc er- tēpore ē
rorē quo delector extorqri.i. ui ai mihi dum optabile
i.tātisper dōec uiuo sim.i.sed si ego ut quidā
philosophi minuti.i.minus celebrati ac antē
tici:cēsent.i.existimāt nihil sentiā.i. nullum
sensum habeo mortuus.i.ubi mortuus ero n̄
uereor ne philosophi mortui irrideant hunc errorē meū.cū nec ipsi sensum habeant ꝙ si nō sumus futuri imortales.tū
i.nihilomin⁹ optabile est hoi extingui suo.i.maturo & oportuno tpe.Nā natura hēt modum.i.mensurā & certū finē
uiuendi:sup.habet modū oim aliaꝝ.Senectus āt est peractio:i.ultima & ↄsumata actio etatis tanq̄.i.perinde atq̄ esset
peractio fabule.i.comedie aut tragedie.cuius.s.etatis cōsumate & pacte defatigationē.i.extremā lassitudinē ita ut pe
nitus defessi nihil amplius possumus.nos debemus fugere.i.non optare presertim satietate.s.uite adiuncta.i.ubi illa ac
cesserit.℄ Perotatio.Habui o Scipio & Leli.hec que dicerē de senectute ad quā utinā nos perueniatis:ut experti.i.per
rē ipsam possitis probare.i.approbare ea que audistis ex me.i.satietatē uite esse senibus requiē in anteacta uita si precla
ra & honesta eīt:& id genus alia que nō facile in expertes persuaderi pñt.His mihi rebus rōnib⁹ & doctrinis & uiro
rū clarissimoꝝ exēplis.& ē cōclusio ad oia que dicit.Tripartita eni est ↄclusio:quā αξιωμα greci uociant. Fit nāq̄ ut
inquit Cice.ex enumeratiōe āplificatione & cōmiseratione.Genus āt h⁹ cōclusionis ē per enumeratione.℄ Admirari
so.ut in principio admirari soleo cū hec Cice.Le.&c.℄ Quod si miscet hic quandā antiphorā.quia erant quidā philo
sophi qui dicebant nimiū esse mortalē.℄ Libenter erro.quia sciebat se non errare:sed uidebaī illis philosophis error
Ideo ait libenter.Hunc errorē.s.ut credā aios imortales quia certe nō ē error:sed summa sapientia.℄ Extorqueri p uim
auferri.℄ Minuti quasi nullius precii unde derogat autoritati ipsorū.℄ Philosophi mortui:irrideant quia cū sunt mor
tui & scd̄m eorū opinionē una cū eis aius & sensus ē mortuus nō poterūt me irridere.quia nihil sunt.& nihil sentiunt.
℄ Extingui mori.℄ Homini qui ut ait Lactantius natus est ut deum cognoscat:cognitū amet:amato fruatur. ℄ Opta
bile eligibile.nā optare ē eligere. Verg.in.i.eñ.Pars optare locū recto & ↄcludere sulco.℄ Suo tpe quod iam uenerit Per.
ad summū etatis.Modū finē & mensurā aliarū reꝝ:ut uidemus in tpibus annorū que sunt quatuor:uer:estas:autumnus Vtinā
& hyems:que oia modū habent.Peractio cōplementū.℄ Per eni plerūq̄ in cōpositione perfectionē significat:ut per
ago:percipio:peroro. Tandē fabule.comedie.siue tragedie:que per actus quinq̄ sunt diuise:& in fine ipsorū uos plau
dite dicunt:ego calliopius recensui que recitata semel:si quis iterū a principio recitare inciperet defatigationē afferret:
& nemo aio libenti audiret.sic est in uita nostra adiuncta satietate scilicet audiendi & spectandi. ℄ Hec que diximus.
℄ Vt adiuncta est:que subiunctiuis uerbis adiungitur interdū uero causalis plerūq̄ aut aduerbiū similitudinis:ex quo
cōponiī utinā.unde ut ēt pro utinā poniī Ho.in.ii.ser.O pater & rex Iuppiter ut pareat positū rubigine ferrū . Nā fuisse experiar
& erga me miro ingenio expertus sum.Et ē ēt experiri tentare Iuue.Experiar quid conceditur in illos.Quorum flam
minea tegitur cinis atq̄ latina.Terē.Omnia prius experiri consilio q̄ armis sapientem decet.

℄ Hec quoq̄ sunt qui in huius operis ordinem & elucidationem adducenda habui que longe plus uti
litatis q̄ in fronte promittant non fastidioso lectori parient.

M.T.C.Paradoxa.

℄ Explicit de senectute & sequitur de paradoxis.

Itulus h⁹ opusculi est.M.T.C.Paradoxorū liber paradoxa dicunī p̄cepta admirabilia que sunt p̄ter opinio Parado
nē hoim.qua ex re in hoc solo uerbo facit auditores dociles & attentos dociles enim auditores habebim⁹ xa
si summā breuiter exponemus breue quidā exponit se tractaturū admirabilia.auditores attentos habere po Dociles
terimus si pollicebimur nos de rebus nouis & magnis dicturos.Cice.enim rē inusitatam & nouam in hoc reddit.
opere dicturus est uidens autem grecos in sententias preuidere has admirabiles sententias Socratis in latinum conuer-
tere uoluit sermonem ad hoc ut latini tanto non essent uacui bono.

M.T.C.interpretatio.

℄ Francisci Maturantii Perusini in paradoxa.

Bsoluimus bene(iuuante deo)Ciceronis officia opus mea quidem sententia pulcherrimum atq̄ utilissimū
omnium:que ille edidit:non minus grauis & diligens p̄hus quā uehemens & consummatus oratio.Et qm̄
stoicorum illic precipue laudat & sequitur opiniones.De honesto enim rectius q̄ ceteri senserunt ac dixe
runt haud ab re usum est:id hoc opusculum interpretandum assumere.& officiis adiungere ꝙ in eiisdem fer
me uersatur preceptis.℄ Continet en̄ m Κυριασ hoc est maxime raras stoicorum sententias.Que quoniā a multitudi
ni credibiles παραδοξα hoc est preter uulgi opinionem sententia nominabantur.Et certe cum hec mihi adiecta sit Attētos
cōdō.& ueluti lex proposita ut sp aliquod Ciceronis opus.sed quodcūq̄ deligere ipse uoluerim publice profitear. Ex facit.
tam uaria libroꝝ copia.Quos diuina illi ingenii ubertas peperit.hoc ut admodum pusillum sic istar gemmarum que bre Frā.ma.
uissimi corpis p̄ciosissime habenī.Optimū & utilissimū uisum est.Nā ita acerrime isectaī & in sola uirtute btitudinē cōsi Exposi
stere manifestissimis argumentationibus colligit . Quo sit ut officioꝝ preceptis iā instructos si hoc ueluti cōpendiū re tio
cte uiuendi attente legere & p̄cedere uolueritis uos ex bonis mulieres euasuros mihi facile p̄suadeā.Marco bruto hoc
opusculū dedicauit Cicero.qđ ex ipsa iscriptione cognosciī q̄ talis ē.M.T.C.ad Marcū brutū Paradoxa. fuit is seruilie
q̄ soror catonis ex mře erat filius.Et qm̄ ardentissime illā dilexit Cesar quo tpe brutus nat⁹ est.plures eū cesaris estima
uerunt filium patrem habuit brutum:eum qui cisalpinam galliam defuncto Sylla pro lepido occupauit.sed a pompeio
mutine obsessus se illi dedit eūq̄ ad quondam castellum iuxta padū discessisset occasus est.Cedis causa in pōpeiū ipm

se lata ē. Itē catoni gener. fuit cuius filiā portiā uxorē duxit grecos p̄hos ferme oēs attigit: nec ullius discipline ignarus fuit. Platonicos aūt & ueterā academiā enixe coluit. Anthiochū Ascalonitā academicū ingēti admiratiōe obseruauit. Quāti em̄ fecerit Cice. ex multis cognoscit operib⁹ q̄ illi⁹ iudicio subiecit: & noī ɔsecrauit. Cur uero paradoxa susceperit. Cice. ex hac p̄fatiōe cognoscit emulari em̄ catonē noluit & tētare posset ne queadmodū ille s̄nias graues p̄horū alienas a fori & curie ɔsuetudie: ita tractare & excolere ōrone ut a pp̄lo itelligerent: & p̄babiles uiderent. Estq; argumentū a minore ad maius. Nā si iquit Ca. qui nulla pene dicēdi copia utebat id t̄n dicēdo ɔsecut⁹ ēent q̄ p̄ferret populo p̄babilia uiderent. Quāta mox magis cōsecuturi id em̄ sum⁹. Qui nō breui & cōcisa sed copiosa & perpetua utimur ōrone. Paradoxa cur uocent mox declarat. Q̄m p̄ter hoim sunt opinionē: ut si quis dixerit. Diuitias nō eē bōas appellandas neq; appetēdas cū t̄n ferme oēs appetāt. Si quis itē Curiū aut Fabriciū. Qui paupes fuerūt & diuitias cōtēserūt ditissimos oim fuisse assereret nemo ex multitudine admiraret hmōi paradoxa sunt. Cū quicq̄ p̄ponit q̄d p̄ter hoim fuerit opinionē & t̄n ita esse uerissimis rationibus colligitur. Beniuolum & attentum hac prefatione auditorem facit. Cum se cōmodius q̄ cato hec paradoxa probaturum populo ostendit quoniam orationis utatur copia. Attentos auditor magis haberi non potuit q̄ si ea promitterentur multitudini probatum in que credibilia uiderentur.

¶ Iodoci Badii Ascensii in. M. T. C. paradoxa familiaris admodum & dilucida explanatio.

ASCE.

Nimaduerti bru. i. hac p̄fatiōe reddit Cice. auditores seu potius lectores attētos ex difficultate rerū tractandarū. Nā paradoxa idest admirabilia & inopinabilia hic pertractat. nō qualiacunq; sed que stoici in scholis disputare ausi sint neq; id uulgari more sed oratorio. uñ & bru. qui affatur & cui op⁹ dicat beniuolū reddit āt oēs efficit ex manifesta rerū dicendarū aptione. Ceterū quia sub ordine que elucidanda occurrerint explanarẽ ɔstitui. Ordo ē. o brute ego aiaduerti. i. attendi & cōsideraui Ca. scilicet minorē auūculū: idest fratrē matris tue seruilie tractare sepe supple tunc diceret s̄niam: idest de re proposita afferre q̄d sentiret i senatu idest i ɔspectu senatorū & patrū cōscriptorū locos graues: idest materias & (ut dicunt) passus difficiles ex philosophia. i. de quib⁹ philosophi iter se cōtendūt abhorrētes idest alienos & longe diuersos ab hoc. s. nostro oratorio usu forensi idest quo utimur i foro iudiciali & publico. i. quo tractat respu. & ad ea spectātia. sed t̄n. i. nihilomin⁹ q̄uis ea que dicebat essent abhorrentia: aiaduerti t̄n tū consequi idest obtinere dicendo: idest per artem dicēdi: ut illa uiderentur etiam populo probabilia quod scilicet id consequi dicendo est maius: idest maioris ponderis: & momenti illi scilicet catoni minus i oratoria perito. q̄ aut tibi aut nobis scilicet ambobus (aut nobis modeste pro mihi posuit) eo. i. p̄pterea quia nos utimur plus ea philosophia. i. ea parte philosophie scilicet rhetorica que peperit copiam: idest abundantiam dicendi & i qua dicuntur ea que non discrepant: idest dissonant & discordia sunt multum ab opinione populari. i. qua dicuntur ea que sunt uerisimilia & populo probabilia. Autem pro sed: cato perfectus stoi. i. in secta stoi. rigidus philosophus mea sententia. i. secundum q̄ sentio: idest simul sentit ea que non probantur sane idest multum in uulgus, idest cum disperguntur in uulgus: & est in ea heresi idest electione & secta philosophorum uidelicet stoicorum: que nullum florem: idest ornatum & cultum orationis sequitur sicut nec theologi fere christiani neq; dilatat. idest extendit uarietate sermonis quo dilucidationem afferre solet argumentum: idest rem propositam de qua est disputatio: sed efficit: idest efficaciter quod proposuit: idest propositum suum interrogatiunculis minutis: idest breuibus uim urgentem ad responsionem intentum habentibus & quasi punctis idest

Cato p̄fe Stoic⁹

M.T.C. Paradoxa.

Nimaduerti Brute sepe catonem auunculum tuum cum in senatu sentētiam diceret locos graues ex philosophia tractare abhorrētes ad hoc usu forensi & publico sed dicendo consequi tamen ut illa ēt populo probabilia uiderent. Q̄d eo maius ē illi q̄ aut tibi aut nobis q̄a ea philosophia plus utimur que pepit dicēdi copiā & i qua dicunt ea que nō multū discrepant ab opiniōe populari. Cato āt perfectus mea s̄nia. Stoicus & ea sentit que nō sane probant in uulgus. & in ea est heresi que nullum sequitur florem orationis. neq; dilatat argumentum sed minutis interrogatiunculis & quasi punctis quod proposuit efficit. Sed nihil est tam incredibile quod non dicendo fiat probabile. nihil tam horridum. incultum quod non splendescat oratione tanq̄ excolatur

claufulis tangentibus rem non i circum ferentia sed i ipso puncto. Sed nihil est tam icredibile quod non fiat probabile.
i. uerisimile ita ut probari possit dicendo. i. per artem dicendi: & nihil est tam horridum. i. tam asperum (hoc est quod ad
dit) tam incultum quod nō splendescat. i. eniteat & tanq̄ excolatur dicendo. i. arte dicendi.

A Nimaduerti. Ca. auunculus tuus o brute. quod ego sepe animaduerti : cum i senatu sententiam diceret locos Fră.ma
& sententias difficiles ex philosophia tractabat. eiusq̄ sic dicendo aperiebatur auditoribus persuaderet. Idē
mihi pstare multo erit facilius. V tor em̄ maiore dicendi copia q̄ cato. Fuit is Cato censorii pronepos. Ex
altero em̄ illius filio qui solonius cognominatus est. Nā sunt Lu. Cato & Marcus Cato. Is tribunus plebis fue
rit & preturā petens mortuus est. Ex eo āt natus est hic Mar. Ca. de quo Cicero loquitur. Vir pretorius qui se utice occi
dit. Sermo eius nihil iuuenile aut comptū habuit: sed erat rectus plenus & durus q̄uis libro primo de oratoribus claris
eloquentiam se in eo non desiderare Bru. dicat & si stoici architecti pene uerborū in dicendo inopes reperirentur. Gra
tia uero quedam & attentio inerat breuitate sententiarū. Vox illi fuit multa & abundans tono in fracto atq̄ in exhau
sto. Audiuit antipatrum Tyriū stoice discipline hoiem Authonodorū cognomine Cordiliorē pergami cōmemorātem
audiuit Tribunus militū cū esset sub Gel. pretore bellū seruili efficitq̄ ut se in castra sequeret. Cū tn̄ ille iā senex regum
atq̄ principū familiaritates amicitiasq̄ refugeret. In senatū primus ueniebat. Vltimus abibat nōnunq̄ uero dum ceteri
cogerent: ipse sedens toga circa librū obducta legebat. Animaduertit antique dixit ut dii bene uortant nunc magis
animaduerti dicimꝰ. Auunculū titū. Fuit Cato socer & auunculus Bruto. Auunculus uero matris frater est patruꝰ pa
tris. Inde āt appellationē traxit q̄ eque tertius a me ut auus est. Sed nō eiusdē iuris ideoq̄ fcā uocabuli diminutio ē: uel
auunculus appellat q̄ aui locū obtineat: & proximitate tueat sororis filiū auctor Pōpeius festus. Sniam diceret. Qd
sibi uideret aperiret. Cū de aliqua re in senatu relatū esset hoc em̄ sniam dicere. Locos graues Est locus sedes argumē
ti uel unde ad propositā questionē. Couenieus trahit argumentū est & materia: uel mēbrū ac ps siue snia alicuius rei
ut hic & libro officiorū. iii. ubi ait Cicero pserti cū scribat nullū esse locū tā necessariū in tota philosophia. Graues dif
ficiles. Ex philosophia morali p excellentiam intelligit: sicut in libris officiorū & in rhetoricis. ad Herenniū cū dr &
idipsum quod datur ocii: libentius in philosophia cōsumere cōsueuimus. Abhorrentes: alienos & maxime remotos ma
gis em̄ in schola & inter philosophos q̄ iter Senatores q pleruq̄ philosophie ignari solent eē tractari cōueniebat. Ab
hoc usu forensi. Hoc ē fori cōsuetudine. In foro em̄ cāe iudiciales ab oratoribus agebantur. Iudiciale ergo genus tāgit.
Publico. In curia uel ad quirites & deliberatiuū genus significat. Cōsequi efficere siue obtinere. Vt illa hoc est loci
illi graues ex philosophia. Etiā populo. Emphasis est. Nā populus cōsueuit plerūq̄ esse indoctus cū inter iudices & se
natores sepe docti iueniant. Efficiebat igit dicendo ut indoctis ēt credibilia que dicebat uiderentur. Quod ut po
pulo eiusmodi res probabiles uideant. Eo tāto maius diffidius. Tibi aut nobis. q maiori copia dicēdi utimur. Ea
philosophia nouimus philosophiā oēm a zeno. cittico primū tripharia fuisse diuisam i phisicā: ethicā: logigā : hoc ē dis
serendi tōnē ac in rhetoricā scindit & dialeticā. Rhetoricā que est ars benedicendi circa orationē uersatur ad psuaden
dū idoneā. Dialectica uero circa orationem que in interrogatione & responsione consistit. Quo circa idem zeno om
nem uim loquendi in duas partes distributā esse ostendens rhetoricā palme dialecticā pugno similem eē dicebat: quod
latius loquerentur rhetores. Dialecticam uero compressius. Cum ergo dixit philosophia utimur que parit copiā dicēdi
logices hoc est dissertiue partem significauit rhetoricam scilicet que oratorum est qui perpetua oratione utuntur. quod
etiam philosophus frequenter facit. Plus quoniam ea quoq̄ utimur oratione interdum que posita est in dialogis in
quibus sermo omnis in interrogatione & responsione uersatur. Que peperit dicendi copiam rhetoricam signifi-
cat. Que est dicendi copia. Et in qua dicuntur ea. In hoc differt a philosopho orator quod demonstrationibus uti-
tur & non nisi uera probare contendit cum orator uerisimilia & probabilia persuadere satis habeat est autem cre-
dibile quod sine ullo teste auditoris opinione confirmatur. hoc modo nemo est qui non liberos suos incolumes
& beatos esse cupiat probabile uero est. quod fere solet fieri : aut quod in opinione est : aut quod habet in se :
ad hoc quandā similitudiem siue illud falsum est: siue uerum: ut si mater est diligit filium si auarus est negligit iusiurandū
probabilia hec sunt: quibus populus facile assentitur: possunt tamen falsa esse. nam & multe matres oderant filios: &
plures auari inuenti sunt qui perfecte custodierunt iusiurandum. Cato autem perfectus &c. Stoici sectam & amplexus
est ab ieunte etate Cato & constantissime semper fouit: omnia stoico dogmata asserens non loquebantur tantum : sed
etiā uiuebat ut stoicus. Quod apud plutar. i eius uita & apud ceteros hystoricos discimus qui de eo loquuntur: idem exi
tus quoq̄ eius ostendit. Nam se utice occidit & mori maluit q̄ turpite & i seruitute uitam ducere. Stoici autem prius
uocati sunt zeno. deinde ex portico pesianacta que & pesile: hec est uia nominata est stoici sunt appellati. In eam enim
se recipiens zeno docere solebat στοα uero grece: latine dicitur porticus. Non plane probantur in uulgus hoe est
incredibil a uidentur multitudini. Non enim assentiri facile possunt imperiti cum audiunt paruam esse ut magnam
culpam & omnes sapientes liberos esse etiam si in compedibus & carcere detineantur: que enim uera libertas: & que
uera seruitus sit: non cognoscunt. In ea heresi: licet nostri in theologi malam opinionem heresim accipiant & hereti
cum uocent qui contra dogma christianum sentiat pertinaxq̄ admodum sit in sua opinione: proprie tamen electio est:
uel secta aut opinio αἱρουμαι enim eligo est: seu uolo αἱρετικος princeps secte eam uero sectam dici aiunt: ut La
ertius scribit qui rationem aliquam iusta id quod apparet & i promptu est sequitur aut sequi uidetur. Nouem aūt philoso
phorū sectas fuisse idem autor ostendit. Que nullum sequitur ut florē orationis. Stoici & si de rhetorica multa dixe
runt & architecti pene fuerunt uerborū: & ait brutus libro declarat oratoribus traducti tn̄ a disputando ad dicendum
inopes reperiebant. Copiosam enim orationem: quod etiam Laertius scribit aspernati sunt: dialecticem uero tanti fe
cerunt dialeticam solum esse sapientem dicerent. & dialectice expertem in oratione sine lapsu esse non posse. Oratio
ne autem utebantur concisa quam constare dicebant ex maxima assumptione & conclusione hoc modo : si dies ē:
lux est Dies autem est assumptio conclusio : lux ergo est. erant autem huiusmodi orationum alie uere : alie false :

& uere quidem que ex ueris colliguntur: ut si uirtus prodest uitium nocet: false autem que falsum aliquod cōcludunt: ut si dies est: lux est. dies autem est uiuit ergo diem. Erant & alie stoicorum orationes ut possibiles & ipossibiles necessarie & non necessarie: de quibus dialectici loquuntur. Cicero libro quarto de finibus bonorum & malorum ad catonem sic ol cum loquens. Peripathetici iquit & Academici ipsi illa que subtiliter disserenda erant: polite apteq; dixerunt: tum diffinientes tum partientes ut nostri etiam. sed nos squalidus illorum uides que niteat oratio. ℂ Neq; dilatat argumentum. Quod orator facit. Nam cum tripartitus sit silogismus: ut dictum est. Rhetor quitapartita utitur argumentatione que constat ꝑpositione rōne: rationis confirmatione exornatione complexione: quod apud rhetores discimus. ℂ Minutis iterrogatiunculis: hoc est breuibus enunciatis. ℂ Quamuis iterrogatione differat ab enunciato quod greci. αξωμα appellant & aut negans est: aut affirmans: aut uerum: aut falsum ut dies est non est. Homo est substātia: homo est asinus. Interrogatiunculis dixit autem Stoicos uti. Nam sic disserentes ab aduersario querere solebant: putas ꝙ honestum sit id solum bonum esse putas i quo sit em̄ nihil ad bene beateq; uiuēdum deesse. Quod si negatū fuisset contra negantes disputabāt. ℂ Quasi punctis. Adeo em̄ breuis & concisa dialecticorum oro: ut quasi punctis esse uideatur quia Stoicis diffinitur linee finis notaq; minima. ℂ Quod proposuit ꝑ maximam & assumptum ut si dies est: lux ergo est conclusio aūt qua maxia & assumptum probantur paucissimis ergo uerbis quasi punctis efficiebant quod itendebant. ℂ Nam diuidi eiusmodi argumenta uix poterant sicuti & punctus quoniam res minima est isectabilia est. ℂ Sed nihil. Contra accidit orationibꝰ qui & dilatant & similitudinibus atq; exēplis utuntur efficiuntq; copiam orationis ut que per se icredibilia uideātur. credibile & probabile pro eodē accipit Cicero differunt tm̄ ut supra diximus. ℂ Horridū asperū difficile. ℂ Stultū incultū inornatū ꝑ se. ℂ Splendescat ad horridū respicit. ℂ Excolatur ad incultū. ℂ Oratione. Est enim ut academici dicebant domina rerū: eloquēdi ius: quia efficit ut ea que ignoramꝰ addiscere: & que scimus alios docere possumus Animaduerti Brute scribitur hoc opusculū ad Brutū inter Roma. uirū clarissimū & oī uirtute preditū de quo dicebat Cesar. ꝙ dignꝰ erat qui post ipsum succederet ipeno tm̄ cā fuit & autor mortis ipsius. Sensus enim est. O brute ꝯsideraui Cato. auunculū tuū dicere sniam in senatu: quia aliqua Paradoxa & admirabilia persuadebat populo: qm̄ in elegantia ornatꝰ nō esset: q̄tomagis nos qui sumus eloquētes Paradoxa plebis ꝑsuadere poterimus: & admirabilia facere credibilia cū nostra copia dicēdi Catonē quē post mortē uticensem appellauerunt. Auunculū tuum brutus erat natus ex seruilia sorore Cato. ℂ Sententiā diceret opinionē suā de rebus gerendis diceret Graues magne autoritatis. Vsu forensi. consuetudine dicēdi que uersat in foro iudiciali & tangit genus iudiciale quod tractabatur in foro. ℂ Ex publico id est sena in senatu ei deliberabatur de rebus faciendis: iō tangit genus deliberatiuū. Demonstratiuū non erat in tanto precio. sicuti sunt alia duo. Inquit igitur Cicero ꝙ Cato proponebat aliqua stoica & philosophica in senatu que abhorrebant a consuetudie orandi. & tm̄ probabilia faciebat populo. ℂ Quod eo maius est illi tanto difficilius cato: suas opiniones probabiles efficere ꝙ dicendi arte carebat quam tibi scilicet Bruto qui eloquentissimus fuit: de quo Cesar dicebat orat Bruto quod ipse uult nimiū id est orando uult Brutus. ℂ Dicendi copiam diffinit quid rhetorica scilicet copia dicendi. ℂ Mea snia uidetur capere ipsum qui bonus philosophus est sed artem dicendi non habet. ℂ Que non recte probatur in nul. sola uirtus apud stoicos bonum appellatur diuitie non sunt bone. quas bonum uulgares uocitant. In ea heresi. id est secta eligo sequitur. ℂ Florem orationis nulla habet ornamenta dicendi. ℂ Neq; dilatat argumentum erat de secta zeno. qui dicebat ꝙ pugnus clausus erat similis dialectice: & rheto. Manus aperta correspondebat: ℂ Interrogatiunculis diminutiuum elegit: ut bene contemnat argumentum illa quia ex re beniuolentia ab aduersariorum persona captat ducendo eo contemptionem: suasq; sententias extollendo: ℂ Efficit: id est concludit perficit quod prosuit minutis interrogatiunculis. ℂ Punctis punctus siue punctum. nam utrunq; dicitur: quia est rotundus eodem modo conclusiones. Cato & aliorum dialecticorum diuidi non possunt propter breuitatem suam: sed oratores dilatant argumenta sua & q̄uis sint incredibilia: tamen multis ornamentis similitudinibus & exemplis faciunt probabilia. ℂ Probabile id est credibile: & est uocabulum rhetoricum. Splendescat. ad illud horridum est relatum. Excolatur purgetur & coloratur: refertur ad illud incultum.

Parado xa ad bru tū scribit Cato uti censis Snia di cendi ge nera Demon stratiuū. C. Cesar

Quod cum ita putarē. feci etiam audacius q̄ ille ipse de quo loquor. Cato enī dūtaxat de magnitudine animi de cōtinētia de morte. de oī laude uirtutis. de iis immortalibus de charitate patrie stoice solet (nullis oratoriis ornamētis adhibitis) dicer. Ego āt illa ipsa que uix gymnasiis. & i ocio stoici ꝑbāt ludēs cōieci cōes in locos (q̄ qa sunt admirabilia cōtraq; opinionē oīa ab ipsis etiā paradoxa appellant) tētare uolui possent ne proferri in lucē (id est in forum) & ita dixi. ut probarent in alia quedam esset erudita. Alia popularis oratio. Eoq; scripsi libentius q̄ nihil ista paradoxa que appellātur maxime uidētur esse Socratica longeq; uerissima Accipies igitur hoc

ASCE.

ℂ Quod cum ita putarem id est cum animaduerterem nobis facilius esse paradoxa persuadere q̄ catonem cum tamen ille persuaserit que uoluerit fecit etiam audacius q̄ ille ipse Cato de quo loquor. Cato enim solet dicere stoice: id est senece & philosophice iuxta sectam stoicorum nullis ornamētis orationis id est nullis coloribus rhetoricis nec ex orationibus dicendi adhibitis. i. applicatis ad rem dicēdam dumtaxat id est solūmodo de magnitudine animi: de continētia de morte domini laude uirtutis: de diis immortalibus de charitate patrie. i. de rebꝰ quas uulgus si non itelligit facile tamen credit ex religione: & antiqua persuasione & ita facilis erat persuasio. Ego autem ludens idest leuiter describens quasi ingeii amei preludia faciens cōi ecian communes locos: i in sentētias generales uel i eas probationes

Parado xa ꝑter opinionē

paruũ opuſculũ lucubratũ his iam contractioribus no/ctibus(qm̃ illud maioꝝ uigiliarũ munus in tuo nomine apparuit) degustabis genus exercitationum mearum quibus uti consueui. cũ ea(que dicuntur in scholis Ethica possessiua) ad nostrum hoc oratoriũ trãsferro dicendi genus. Hoc em̃ opus in apertũ ut referas nihil postulo. Non enim est tale. ut in arce poni possit quasi minerua phidie. sed tm̃ ut ex eadẽ officina exisse uideatur in hac eadem figura exisse appareat.

quibus res uulgares & uero siles probari solent cõiecci dicit illa ipsa. ſ. paradoxa q̃ stoici uix ꝑbant. i. ꝑmittũt i gymnasiis. i. i scholis exercitiorũ & disputationũ. & i ocio. i. studio priuatoa tepus: ubi circa dãnũ reip: uarie opiniones teneri possent Q. ue. ſ. a me cõiecta & disputata: quia sunt admirabilia & cõtra opinionẽ oim. ſ. uulgarium appellantur etiam ab ipsis. ſ. stoicis qui ea cum formidine tenent paradoxa. i. admirabilia: & uix opinabilia. uoluit tentare. i. experiri & facere piculũ: ne ꝑ an possent ꝑferri i lucem. i. in forũ. ſ. iudiciale ubi cãe tractanẽ & an possẽt dici ita. i. tã ornate & ꝑbabiliter: ut ꝑbarentur. i. reciperentur ut probabilia an esset potius quedã alia oratio erudita. i. q̃ habeatẽ tãtum i eruditos & i scholis & alia popularis. i. q̃ reciperetẽ a populo & esset ꝓmulgãda ꝙ Aristoteles sentire uidetẽ dicẽs Q. d loquẽdum ẽ ut plures de re bꝰ aũt sciẽdũ ut pauci. Et ego scripsi eo. i. ꝑpterea libẽtiꝰ ꝙ ista q̃ appellãtur paradoxa. i. admirabilia uidenẽ esse socratica. i. doctrĩe socratis prudẽtissimi philosophorũ moraliũ cõsentãea ꝙ ꝑ & aut. i. lõge. i. multo oim uetissima. Igitẽ o Brute: quia ita facere cõstitui. tu accipies. ſ. gratãter. hoc opuſculũ paruũ. i. exiguũ ubi ostenditẽ argumentũ ualde inualidum quo ꝑtendit uerba nõ significare ichoationẽ: quia eis additur ĩcipio aut inchoo. nã sic quoq; opuſculũ nõ esset diminutiuũ cũ ei additur paruũ ꝙ diminutionẽ importat lucubratũ uigilia & diligẽtia q̃si ad lucernas elaboratũ his id est proximis noctibꝰ iã cõtractioribꝰ aut potius: quia uigilãdo ad lucernã illis partẽ magnã dẽpserat qm̃ illud mũus maiorũ uigiliatũ. ſ. opus auscularuꝝ q̃stionũ apparuit. i. editũ ẽst ĩ tuo noie. i. subtui nois auspicio & desteritate. tu degustabis genus exercitationũ mearũ. i. earũ rerũ quas exercitandi ingenii mei causa descripsi quibus. ſ. exercitationibus ego cõsueui uti quum. i. quãdo ego trãsfero ad hoc nostrũ oratoriũ gẽus dicendi ea que dicũtur in scholis. Ethica id est possessiua id stoicis: ut ꝑpria passioni peculiari recepta seu reseruata. Em̃ ꝑ quia ego nihil. i. nequaq̃ postulo. i. expeto a te ut referas hoc opus diuulges. nõ enim est tale. i. tam artificiose factum ut possit poni i arce. i. capitolina rome quasi minerua. i. statua illa minerue phidie. i. quã phidias statuarius optimꝰ arcũ sculpserat & nomẽ suum iscripserat sed sup. postulo tm̃ ut uideatur exiisse ex ea officina: ex qua ꝑfectũ est illud maius opus: & appareat exiisse in eadem figura. i. in eodẽ artificio dicẽdi i quo illud. ¶ Q. d cũ ita putarẽ. nihil. ſ. esse tã horridum & tam incultũ. quod nõ splendescat & excolatur oratiõe. ¶ Audacius & cur audacius fecerit statĩ subiungit qm̃ difficiliora & minus credibilia attigerit probabilia populo efficere tẽtauerit: eloquẽtiã excolẽs. ¶ Dũtaxat solũmodo. Hora. simplex dũtaxat & unum. Hec particula idẽ significat quod solũ nec recipit post se: sed ut solum Cice. pro deiotaro qd ipsum & si nõ iniquũ ẽ imo dũtaxat periculosum. ¶ De magnitudine aĩmi: de fortitudine que est pars hõesti & cõsiderata periculorũ susceptio ac laborum perpessio. Cuius partes sunt magnificẽtia patiẽtia pseuerantia. ¶ De cõtinentia: quam stoici dicebãt esse affectationem inuiolabilem rectot oratiõis siue habitum uoluptatibꝰ iseparabilem: est pars temperãtie Q. ue sic diffinitur. Temperantia est ratiõis in libidinme atq; in alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio. ¶ De morte que pro salute patrie & pro honestate contemnenda est quam qui non timet uere fortis habetur. Nam fortitudo circa terribilia uersatur mors aũt ultimũ est terribiliũ: qd ait Aristote. ¶ De diis ĩmortalibus dicebant stoici duo rerum omnium principia esse faciẽs ualet ac patiẽs: quod patitur sine qualitate esse substantie materiã qd aũt faciat deũ esse qd in ipsa sit: hunc em̃ sempiternum ꝑ ip̃m singula create unum quoq; deum esse ip̃m que & mẽte & factum & iouẽ multisq; aliis appellari nominibus iidem deũ esse dixerũt aĩmal ĩmortale ratõe ꝑfectum siue intellectuale: beatum: a malo omni remotissimũ ꝓuidentia sua mundum & q̃ sunt in mundo disponens omnia nõ tamẽ inesse illi humane fortune liceamẽta ceterũ quidẽ esse opificẽ imensi huius opis & ueluti patrẽ oim. qui hoim uite ꝯsuleret ac ꝓuideret: a quo fruges & reliqua q̃ terra parit tẽpestates: tporũq; uarietas hũano gñi tribuerent autores Laertius & Ci. li. de natura deoꝝ: ex quo ad dei cultum exhortabanẽ: quos secutꝰ. Ver. terre cultorẽ sic adoratꝰ est. In primis uenerare deos: pythagorã secutꝰ qui ait. αφαϑανατοσ μεν πρωτα θεουσ νομωωσ διακειται τιμα ¶ De oi laude uirtutis: q̃ stoici dicebãt affectiõem gẽꝯsẽtientẽ: & ipsam pp seipsum esse uirtutẽ ñ ob metũ aliquẽ aut spẽ aut aliqd eoꝝ q̃ sunt exteriꝰ inq̃ ꝯstituta esse beatã uitã & uirtutẽ aliã quidã cõite roibꝰ ꝑfectiõem q̃dã eẽ ueluti statue. Aliã inuisibilẽ ueluti satietatẽ: aliã speculatiuã & itelligibilẽ: ut ẽ prudẽtia docibilẽ ꝑterea eẽ uirtutẽ: idq; ex eo ꝯstare ꝙ bõi ex malis fiãt Pãetiꝰ duas posuit uirtutes: ꝯtẽplatiuãs & actiuã. ẽ Alii tres rõalẽ naturalẽ & moralẽ. q̃ttuor possidõiꝰ prudẽtiã iusticiã magnanimitatẽ ꝯtinẽtiã & has prĩas eẽ reliqs uero subiectos. Prudẽtiã diffiniebat sciam maloꝝ ac medioꝝ. Iusticiã sciam eoꝝ q̃ eligẽda sũt q̃q; fugienda: q̃ sũt media. Magnanimitatẽ sciam q̃ aium: facit celsiorẽ oibꝰ q̃ ꝯtigere possint eq̃liter bonoꝝ ac maloꝝ. ¶ Cõtientiã uero effectiõem iuiolabilẽ recta rõis sine hitũ uoluptatibꝰ isupabilem. ¶ De charitate pr̃ie. q̃ quia una oẽs oium charitates cõplexa ẽ charissima esse debet q̃ nõ tueri ꝑter offm̃ esse dicebat. Stoici iidem accessuꝝ ad rempublicã sapientem affirmabãt nisi quid impediret & uitia ꝓpulsaturꝝ: & ad uirtutem excitaturꝝ ciues suos: oia deniq; facturꝝ q̃ fieri ꝑ patria hõestas postularet: ut ip̃e Cato ubi pr̃ erat urbisq; maritꝰ: ut ait Luc. Iusticie cultor rigidi seruator hõesti i cõe bonũ. Stoici & breui occulta orõne. ¶ Ego uero cõtra se fecisse dicit ei q̃ difficilima erant ita excoluisse orõne ut communia & pene uulgaria uiderentur. Q. ue i gymnasiis hoc est in schola inter philosophos in loco priuato non publico & apud multitudinem cui quoniã imperitia plerũq; difficilius aliquid probatur: quam illos qui totos dies in gymnasiis & schola cõterunt Et est argumentum a difficiliori: Nam si uix probantur i gymnasiis multo minus in publico posse probari uidentur

Fran. Matur Expõ.

Cicé. ꝑ murena Audebat catone. Cões lo el gimna sium

tur Gymnasia autem proprie loca sunt in quibus nudi ut in palestra exerceri solebant: ponuntur tamen pro oi loco in quo uel corpus laboribus uel animum studiis quispiā exerceat: ut Platonis. ℂ Academia & Aristotelis lyciū gymnasia sunt uocata Γυμνάζω ē exerceo & Γυμνασία exercitatio Γυμνάσιον pueros exercēs. ℂ Et i ocio. ἐν τῇ σχολῇ hoc est i scola: que ociū latie dr̄ uacatio σχολάζω etiam schola uaco & ociosus sum significat. Nouimus autē ocium litterarū esse. Cum a labore corporis cessantes studiis tm̄ itenti sumus. Ludens ueluti per ludum scribens unde ludum maiores nostri appellauerunt locum ubi pueri erudiuntur quoniā cū studia dicendi uoluntate constent: ut ait Quitilianus: ueluti sit agresti. ℂ Conieci I communes locos: hoc est contuli in sententias & materiā pene cōmunē & uulgarē. Cum difficilis pri⁹eēt & uixa p̄hs iter p̄hos ꝓbaret. Apud rhetorē loci cōe aliud significāt. ℂ Que quia iterpretat quid paradoxa significent. Nā sicut dūr qđ fit p̄ter opionē hoim. παρα em̄ p̄ter & δοξα opio est. ℂ In lucē ꝓferri hoc ē i aptū i cōmunē oim utilitatē. ℂ An alia q̄ lā: erudita oino est q̄ nō nisi a doctis ꝑcipit. At uero pp̄laris est quā ēt populus ꝯphendit & idē pene dicit qđ pauloāte tētare se uoluisse possent ne q̄ inter eruditos disputarē: etiā: populo & multitudini persuadere. Erudita ergo oratio philosophorū ē que inter eruditos tātum habetur: & nō uerisimilia: sed uera complectit̄. At uero popularis quōiā est rudes habetur credibilia pleraq₃ & ꝓbalia sequitur. ℂ Boq₃ ideo. ℂ Hos locos: has sentētias. ℂ Socratica hoc est a socrate & socrati mināta Socrates sophronici lapidarii & Pharnacte obstetricis filius athenīēsis primus oratorie cāpos aperuit. Et āimaduertēs naturalis speculationis fructum nullū esse eamq₃ ad officiū uite minime necessariā ethicē primus inuenit deq₃ illa in officinis & in publico continue disputans ea potius inquirēda hortabat̄ q̄ mores istruerent: & quorū usus domi esset necessarius ubi homeri testimonio bonū nobis malum nascitur hunc. Socratici reliquit: sed i primis plato secutus est. Qui multiplicē illius disputādi rationē rerūq₃ ueritatē & ingenii magnitudiēē memorie litteris consecrauit. Ipse enim socrates nihil scripsit. Idē dicebat solā uirtutē bonū esse: cetera uerū minime bona appellāda ut diuitias Quoniā nō minus nocent q̄ ꝓsunt omnes p̄terea bonos beatos esse & cetera huiusmodi de qb⁹ Cicero multa libro quinto tusculanarum questionū Stoici qui a zenone citrico fluxerunt. Socratici pene fuerunt & in disputatione de morib⁹ socratem secuti sunt. Cuius in omnib⁹ operibus suis que ad philosophiam pertinent: sed ꝑcipue in officiis & tusculanis questionib⁹ sentētiā semp ꝓtulit. Cicero Lucubratum ad lucernam elaboratū noctis tempore quādo pinguiore ut sic dixerim fuerim⁹ ocior & Iuuenalis ait uenusina digna lucerna. Cōtractiorib⁹ noctibus significat appetēte uere iā exacto hec se scripsisse quādo noctes breuiores esse incipiunt & dies longiores. Contra: accidit i hyeme interdū uacuus esse. Cicero nō poterat defendēdis em̄ amissis occupabatur. Nā ipe ad Quin. fratrem sic scribit. i. nullus est pene dies quo nō dico ꝓ reo. ℂ Quoniā illud maiorū uigiliarum quasi excusat breuitatē & nō posse ob eā cōqueri brutū iuuuit. Quippe qui prolixum opus ante acceperat. Tusculanas: scilicet q̄stiones aut libros de finib⁹ malorum & bonorū. ℂ Maiorum uigilarum. Nā i scribendis illis uoluminibus & uigiliis opus fuit & labore nō modico ℂ In tuo nomine: tuo em̄ nomine susceptū est & tibi dedicatū. Degustabis quia breue est op⁹ ueluti ad gustum accedet nō ad satietatē. ℂ Eatum exercitationū ad philosophiam enim me refero. Cum aliquid datur ocii ea que philosophi ꝓ prima sui difficii esse dicunt: ad oratoriū munus transferā: scribit hoc multis in locis Cicero in philosophis accipere se materiam qua ea que in foro ieiunius dicebant̄ locupletoria redderet & quodāmodo illustraret: & idem i libris de oratore precipue philosofhos legendos futuros oratori ꝑsuadet. ℂ Que dicuntur. Κτυτικα hoc est possessiua propria. s. priuata ipsorum philosophorum sicuti ipsi dicunt Exempli gratia propria est & priuata opinio stoicorum uirtus est summū bonum diuitie uero bona sunt neutra. Item parua ut magna culpa propria epicureorum opinio fuit uoluptatem esse summū bonū: dolorem summū malū & peripathetici triplicem (Platōem secuti) facendi opiniones quas Κτυτικα hoc est possesiuas seu possessas & Κυριας δοξας idest ꝓprias maxie ratas appellāt greci in usu forensi & oratoria cōsuetudine solitum & consuetum se usurpare scribit Cicero cum proprias philosophorum sententias. suis orationibus inscribat. & que illi subiicere disserebant adhibito dicendi nitore populariter tractabat. ℂ In apertum ut ab omnibus spectari & legi possit quasi in loco aliquo eminentiori positum. ℂ Non enim tale est rationem subiungit cur non magno opere cupiat ipse opus i publicum referri: quia non eiusmodi sit ut spectandum omnibus proponi possit: sicuti egregia opera in locis eminentioribus poni consueuerunt: ut ab omnibus spectentur: & Minerua Phidie miro artificio perfecta in arce collocata est athenis. Illic enim templum erat Palladis (ut Vergilius ait) Pallas quas condidit arces ipsa colat. Fuit phidias atheniensis: qui ante omnes scultores floruit olimpiade octogesimatertia circiter trecentesimo urbis anno. Iouem olimpium ex ebore & auro fecit quem nemo emulatus est: & fecit Athenis Mineruam ex ebore que fuit in parthe none non stans: fecit & eam in arce que collocata est. Tenens altera manu lanceam altera scutum in quo adeo artificiose nomen suum scripsit ut deleri non possit quin totum opus deleretur. Non eiusmodi inquit nostrū opus ē ut phidie quo propter egregiam pulchritudinem i arce locari meruit. ℂ Illa emphasim habet tam perfecte absoluta. & tante apud omnes celebritatis. ℂ Ex eadem officina ex qua cetera opera tibi dedicata manarūt: hoc est ab uno eodēq₃ igenio nostro ꝑfecta: & quia de opere statuarii locutus erat uocabulum retenuit similitudinis. Officina locus est ubi fabri opera sua conficiūt ab efficiēdo dicta operib⁹ autem suis signum imprimere solent opifices ut cognoscat ex qua officina sint ꝑfecta Taberna nō idem est ꝙ officina: namq₃ i officina fiunt opera in taberna uendūtur. Que sic a tabulis appellat̄ ex tabulis em̄ cōficiebat̄. Et iuuenalis ait postq̄ omnis ubiq₃ fixa catenate cōpago taberne. ℂ Quod cū. s. eloquentia fecit oia obscu. Lucida: hic fecit argumēta audaci⁹ ipō catone. ℂ De magnitudine animi q̄ est periculosum aggressio. ℂ De cōtinentia que est frenum contra libidinē. ℂ De morte contēnēda ꝓ patria. ℂ De diis imortalibus. que religio diis habenda sit Stoice: ac si dicat seuere ac ieiune. sola em̄ uirtus bonum esse appellandū ab ipsis Stoi. putabatur: si quis esset in tormento bonum habere diceretur: dūmodo eam uirtutem habere uideretur. Ideo dum Cice. Murenam defenderet deridebat Catonem dicendo. Iudices audite hūc hominem qui dixit ꝙ eque peccat qui occidit patrē & gallū gallinaceum hec erat opinio Stoica ergo uero ostendit ꝙ tētare uult describere sua eloquen-

Cice. ꝓ murena deridebat catonē. Cōes loci gimnasium

tia apta & probabilia argumēta efficeretque a stoicis uix probari possunt. ¶ Ludēs leuiter describens nō enim magna diligentia scribens. ¶ In cōmunes locos: idest sentētias generales. ¶ Nā precepta que tractantur hic pertinent ad omnes primo erant priuata idest solum stoicorum sententie. Sed copia mea dicēdi sunt publica: & ad oēs pertinent loci cōmunes dicūtur. ut si dicerē Socrati est adhibēda fides. ¶ Que uix enim magno labore probat hoc: quia arte dicēdi carent. ¶ Gymnasio. idest studio Gymnasium duplex. s. corporis & animi. ¶ Ocio. idest litterario. ceteris remotis rebus. ¶ Admirabilia declarat quid sit paradoxa auditorem attētū reddens. ¶ Ab ipsis. s. Stoicis & grecis philosophis. ¶ Tētare uoluit: quasi rem nouam uisus enim est: que solum in scholis disputabatur in apertum & lucē educere. ¶ Possent ne pferri diximus ante expositionem q duplex fuit intentio. Cice priuata & publica hic uero publicā tāgit. Voluit hec paradoxa trāsferre causa hominū hec audientiū. ¶ In forum ubi cause forenses tractantur. Vult igitur tentare si hec generales sententie in foro probare possint. ¶ Probarent crederentur. ¶ An alia qdam esset erudite alia popularis oratio debet esse clara. & apta ut a quocūq intelligat. ¶ Erudita pertinet ad homines doctos ac si tam aperte dicā : ut quilibet intelligat. ¶ Hos locos. i. sentētias generales. Esse socratica. Socrates eñ primus fuit qui philosophiā moralē inuenit quē dicit Cice. traxisse philosophiā de celo. Lucubratum ad lucernā confectum uigilatum. ¶ Contractioribus breuioribus. ideo opus conuenit tempori breues sunt noctes ac studia breuis & libellus. ¶ Illud tuitius maiorum ui. opus tusculanarum questionem ad hunc brutum directum fuit: quod in longioribus noctibus & studio maiori. Tulli. lucubrauit ¶ In tuo nomine: quia descriptio ad brutum est ipm exercitationū mearū tangit priuatam curā Cice. qui ut suo prodesset ingenio se exercebat. ¶ Quibus uti consuei. semp uigilabat in conficiendo & nouando aliquid ut trāsferret. ¶ Trāstulit enim economica Xenophōtis ideo dicit quib⁹ uti cōsueuit. ¶ Cum ea que dicunt in scholis que tractant ab ipsis sectis phorum sunt ppria & priuata iporum phorum hoc modo. Virtus & summū bonū hec est possessiua & propria stoicorū opinio. Quod autem diuitie sint commoda uirtutis hec fuit peripatheticorum cōmoda sētentia. Epicurei uero in uoluptate corpis summū bonū esse affirmabant: & hec erat iporū possessiua opinio. Dicit igitur Cice. ea que tractantur in scholis stoicorū philosophorum priuata & possessa ab ipis scholis mea dicendi copia ad nostrā consuetudiem oratoriam & forensem iducere nitor. In scholis cum aspiratione scribitur que latie dr ludis. i. proprie possessa & possessiua ipsorum stoicorum. Et ea tizo enim possideo significat clisis possessio. In apertū. i. manifestum. ¶ Vt i arce. i. loco eminēti ex quo oēs spectare possunt: ne faciāt illud Hora. Spectatū amici risum teneatis amici. Quasi minerua phidie phidias statuarius optimus palladis statuam athenis elaborauit que isignis erat: & lanceam & scutum tenebat i quo quidē scuto suum scripsitam artificiose nomen: ut nullo modo remoueri posset: nisi frangerent scuta que erant i eminenti loco hoc fecit ut sua duraret fama pter illi⁹ nominis inscriptionē quousq durarent statue igitur. C. nouit q hoc opus esset ponendum i alto loco: ut spectari possit. ¶ Ex eadem officina exiisse: ac si dicat tamen uidetur esse ex taberna. i. ex ingenio: a quo illa maiora opera nata sunt tusculana. s. que ad te dedi. ¶ Nam ut faber signum qd facit in gladiis : facit & in cultellis paruis sic inquit Tullius. hoc meum opusculum habet signum aliquod nrm uoluminum que ad te scripta sunt.

ΟΤΙ ΜΟΝΟΝ ΤΟ ΚΑΛΟΝ ΑΓΑΘΟΝ

QVod honestum sit id solum bonum esse. Vereor tamē ne cui uestrum ex stoicorum hominum disputationibus nō ex meo sensu deprompta hec uideatur oratio. Dicam quid sentio tantum: & dicam breuius q̄ res tanta dici potest. Nunq̄ me hercule ego neq pecunias istorum: neq tecta magnifica : neq opes neq imperia: neq eas quibus maxime astricti sunt uoluptates in bonis rebus esse numerādas duxi: quippe cū uiderentur rebus his confluentes: ea tamen desiderare maxime quibus abundarent. Neq enim unq̄ expletur nec satiatur cupiditatis sitis: neq ea solum que habent libidinem augendi eructantur. sed etiam admittendi metu. In quo quidem cōtinentissimorum hominum maiorum nostrorum sepe require prudentiam: qui hec ībecilla & cōmutabilia pecunie mēbra solo uerbo bona putauerūt appellanda cum re ac factis longe aliter iudicassent.

q Vod honestū &c. Primum paradoxū in. iii. offi. latius disputatum ita grece sonat oti monon tocalō agaton idest q solum pulchrum & honestum bonum est Oti enim dr quod monon. i. solum to. est articulus: calon: idest honestum & pulchrum agatō. i. bonū sup est. Vereor eñ facit quod pollicitus est sic : eñ disputat quasi i senatu aut foro dicens modo patres conscripsit seu iudices seu quirites uereor ne hec oratio quam proposui uideatur cui. i. alicui uestrum de prompta ex disputationibus hominum stoicorum: & nō ex sensu. i. inuento & ingenio meo. Et ita dicam tm̄ quid sentio ne si copiose disputans philosophorū sensa rē citare putem Vn̄ flaccus i sermonis primi fine. Nec me crispini scrinia lippi. Cōpellasse putes uerbū nō amplius addam. Et dicā breuius q̄ res tanta potest dici. s. commode aut plus Ego me hercule. s. iudicande si mētiar nunq̄ dixi. i. existimaui neq pecunias istorum. s. cōtemptibiliū hominū terrenis isudantium qui tamē se primos oim arbitrant dicēte Flacco i epistolis. Hos solos aio sape & bñ uiuere quorum cōspicitur nitidis fundata pecunia uillis: neq tecta magnifica. i. edificia splēdida & magnifice structa i altū neq opes. i. facultates & potētias. neq ipia: neq eas uoluptates qb⁹ ipi sunt maxie astricti. i. deuicti & i certi: ee nūerādas i reb⁹ bōis. i. iter res q̄ uere bōe sunt qppe. i. ut poterant qs ipi cū afluētes. i. sił affluētes. & abūdātes his reb⁹: uiderent tm̄ dsiderat maxie ea qb⁹ abūdarēt: & ita qa ñ satiātū sunt i bōis nūerāda. Pecūie ñ satiāt qa auar⁹ ñ

Probarē tur popularis oro
Socrates primus moralis.
Tusculanas etiā qstiones ad brutū scripsit.
Nota Ci. uigilātiā
Propria. stoicorū sed ūmo bono opinio.
Intētio Cicero.
Scole. i. ludus.
Phidias
Officina
ASCE.

implebitur pecunia & ut Iuue. dicit. Crescit amor nummi q̃tum ipsa pecunia crescit. unde addit autor noster: Enim pro
quia: neq; sitis. i. auiditas cupiditatis expletur nec satiatur unq̃. Neq; tales cruciantur. i. torquentur anguntur solum libi-
die. i. mala cupiditate agendi ea q̃ habent: sed et metu amittendi ea q̃ habent Diuitie em̃ acquiruntur cũ periculo & la
bore possidentur cũ anxietate & timore amittuntur seu deseruntur cũ suspirio & dolore. i quo. i. qua i re equidem. i. ego cer-
te requiro. i. repeto & desidero sepe prudentiã hoim contentissimorum. i. sua bona maxime i se continentiũ: & ita sua for-
te contentorum nec aliud concupiscentiũ: ut pote maiorum nostrorũ. i. priscorum romanorum qui maxie auari fuisse leguntur: ut attesta
tur i prefatione liuius: qui putauerunt hec membra. pecunie. i. peculii seu rerum possidendarum imbecilla: quia cito aufe
ribilia: & fluxa ac fragilia & cõmutabilia. quia corruptibilia: ut sunt aurũ & argẽtum & preciosa supplex: qui sunt ad
ceteros quoq; trãsmutabilia: putauerũt inq̃ appellãda esse bõa solo uerbo. i. solo uocabulo & nõ re ipsa nisi quis bñ utat
atq; bõitas nõ i rebus: sed i usu earum constat: cũ. i. qñ quidẽ ipsi iudicassent de his q̃ isti bona uocãt lõge aliter re ac factis.

Fra. M. Q Vod honestũ. In emendatis codicibus grece scribantur hec stoice propositiones: quas latinis nunc uerbis scri
ptas cõspicimus: & hec quidẽ grece sic habet. οτι μονον το καλον αγαθον Quod hõestũ sit id solũ bo
num esse. s. dicimus: uel assentimus est stoica propositio simul & paradoxũ qd ita disputat. C. & multis ua-
riisq; rõnibus comprobat ut credibile multitudini faciat uideri nõ em̃ breuiter & ieiune ut stoici sed copiose &
apte disserit ut oratores solent & propterea dicit hãc orõnẽ non a stoicis: sed ex eo qd ipse sentiat proficiscitur autem me
lius sequens disputatio percipiatur secundum est primo Platonẽ nõ omnino id secutũ qd socrates uolebat qui solam uirtu
tẽ bonum esse predicabat: tripartitiã bonorum diuisionẽ excogitasse ut essent bõa ai: bona corpis: bõa extrema. Pla. opi
nionẽ Aristo. & ceteri peripatetici cõplexi sunt. & si cõtra stoicos argumentari solebãt hominẽ nõ ex aio tm̃: sed ex
aio simul & corpore cõstare: & idcirco bõis corporis & externis idigere. Immo Aristote. bonũ esse iquit philosopha
ri sed nõ idigentibus: Idẽ ait ipossibile eẽ aut certe nõ facile. preclara ab eo agi cui desunt facultates. Panetius quoq; &
possidonius uirtutẽ minime sufficere dicebãt sed opus eẽ bona ualitudie & affluẽtia rerũ & robore. Huius uero propositionis
tionis qd sic honestũ id solũ bonũ esse: zẽo stoicorum priceps & Chrisippus lib. de uirtutibus autores feruntur & ferme oẽs
stoici hoc senserunt: qd antea senserat Socrates. id ãt uirtutẽ esse asserebant. & qd esset uirtutis participes cui equale il
lud est bonũ oẽ qd id honestum esse honestũq; ac bonũ tãtũdẽ ualere. Nã quia bonũ est honestũ est: estãt honestum bo
num ergo est. putabant preterea oia bona paria esse: bonumq; oẽ summopere esse appetendum. iiq; neq; argumẽtum ne
q; detrimentum pati. Oim autem que sunt: alia mala: alia neutra esse dicebant & bona quidem uirtutes ut prudentiã: iu
sticiam fortitudiem temperantiam. Mala uero his opposita uitia neutra que nec prosunt nec obsunt ut sua uita: sanitas:
pulchritudo: uoluptas & que his contraria sunt ut mors. egritudo. dolor. turpitudo ifirmitas. inopia ignobilitas & is si-
milia. Sicut enim caloris proprium est calefacere non refrigerare. Ita & . boni proprium est prodesse non nocere non
magis autem prosunt diuitie q̃ noceant & sanitas. Quo autem bene uti & male possumus id bonum non est diuitiis
enim & sanitate bene & male uti possumus. non sunt igitur bonum diuitie & sanitas: uoluptates penitus repudiarunt
quia fida est: mihi uero fedum bonum est. Sed ut ad rem ipsam redeamus contra eos disputat Cice. qui ingentes pecu-
nias possidere: magistratus & imperia gerere in bonis numerant hec enim & huiusmodi non esse bona ostendit: quo-
niam neque meliorem reddant hominem & sepius obsint quã prosint diluit autem in principio suspitionem quod face
re rhetoricorum est. potuissent enim dubitare auditores hanc disputationem & stoico more introducti: & quia illi incre
dibilia afferentes obscurius quã ut intelligi possent disputabant minus fortasse libenter audituri erant. loquitur autem
ueluti in concione ad stantem multitudinem. Cice. Deprompta deducta & sumpta. ¶ Breuius attentos reddit: nam
at tentus habebitur auditor si summa cause breuiter exponatur. ¶ Tãta res: quid enim magis esse possit q̃ quid uerum bo
num sit ostendere: in quo dignoscendo plerique falluntur cum in bonũ esse existiment. quod speciem quidem habet honesta
tis uere autem honestum non est: & id etiã utile quod quia honestate caret utile dici & haberi non potest quibus de rebus
libro officiorum disputat Cice. ¶ Nunq̃ hercule: propositionem uariis ratiõibus probare aggreditur. Sed contrario prius
sensu. Dicit enim se in bonis non habere que alii bona existiment. ¶ Pecunias quas appellamus oia quorum existima
tio mensuratur nũmo ut: Aristo. ait. ¶ Istorum ut Crassi Lucilli & ceterorum huiusmodi quorum ingentes diuitias uul-
gus bona appellabat. Cum tamen bona appellari nec possent nec deberẽt. Quoniã neq; ad ueram liberalitatẽ confere
bãt neq; his que possidebant cõtenti erãt: sed plura semper anxie & sollicite querebãt ut autem dici non potest pauper cui
non rerum suppetit usus quod ait Horatius. Et qui his que habet cõtentus ẽ ita diues non est qui quanto plura habet
tanto plura habere concupiscit. inquit enim Clodia. super inope quicunq; cupit. ¶ Tecta magnifica. edes magnifice
structe uille insule quales Lucilli fuisse legimus quas & roma & circa Neapolim in maximus locis edificauit quibus
discursus maris piscososq; circunduxit. Neq; opes diuitie ãpliores priuatis ad magnificentiã comparate. ¶ Imperii magi
stratus & exercitum gubernatio. Voluptates corporis nõ animi. uoluptatem omnino repudiarunt stoici Cice. lib. iii. de
officiis. uoluptatẽ omnino honestati dicit esse contrariam. Dinomachiũq; ac Caliphonẽ reprehendit qui uoluptatem ho
nestati dixerunt esse coniunctam tanq̃ cum homine pecudẽ copularẽt. Et certe uoluptas corporis beluarum est animi
uero nihil aliud sic (ut philosophi uolũt) q̃ ratiõis operatio. ¶ Expetẽdis expetius aũt nõ nisi bõa & hõesta. ¶ Quip
pe cũ uiderem rationis est confirmatio uel alia ratio: arguit autem a contrario sensu. Nam cum uirtus satis sit ad bene ui
uendũ: neq; extra se aliud requirat hec que imperiti bona appellãt ex eo minie bona esse cognoscuntur quod quanto
plura quispiam possidet tãto plura possidere cõtendit recteq; hydropico auarus comparatur: qui quanto plus bibit tanto
magis sitit. ũde. ait Hora crescit idulgens sibi dirus hydropos. nec sitim pellit nisi causa mori cesserit: uenis & aquosus
albo corpore languor. & Ouid. Quo plus sunt pote plus sitiunt aque Aristophãs quoq; in planto. sit ait. ω χρυσον
αγγθλασινπον ποοσφυσ παλιν φρασον μοισηλοισ γαραστον ημθυσωρον Χρηματων εχοντα
¶ Circũfluẽtes habũdãtes. ¶ Libidine augẽdi ex quo semper agere uideatur. Vñ Horatius ait. Semper auarus eget: certum uoto
pete finem. & claudianus. Semper inops quicunq; cupit. Admittendi metu semper enim uehementer timet auaru ne bo
na que possidet sibi eripiantur. unde ad eum sic inquit Horatius. An uigilare metu exanimem noctesq; diesq; formida

re malos fures incendia ceenos ne te compilet fugieates hoc uiuat horum semper ego optarim pauperrimus esse bonorum. Virtus stabilis est & firma possessiuo que amitti nõ potest: q̃uis amitti posse Chrisippus dicere per ebrietatem & atrã bilem. ℭ In quo equidem locus est ab autoritate maiorũ: quin quicquid pecunie appellatione continetur noie non te bonum appellari uoluerunt cum non minus noceant quã prosint. ℭ Nostrũ non stoicorꝫ sed romãorꝫ hoium ibecillia debilia. ℭ Commutabilia: que facile dari & auferri queant. ℭ Pecunie membra pecunie nomine omnia possidem us contineri ueteres uoluerunt. ℭ Re. hoc statim declarat subdens factis. hoc est ui atqꝫ effecto.

QVod honestũ. sit id solũ bonũ esse ℭ In hoc paradoxo mõstrat ꝙ illud solũ appellat bonum qd̃ sit cũ honestate hoc pacto. ℭ Catilina cuius sceleratus in rempu. cũspirans suos alloquitur socios multa uobis pollice or. bona enim senatorũ & aliorũ clarissimorum uirorum & ciuium ipsis interfectis surripiemus. & his locu pletiores efficiemur cui alter respondit hec bona nõ esse uidelicet qm̃ honestatis locũ nõ tenet. turpe ẽ senatores occidere hoc uero exẽplo huius paradoxi sensus itelligit Q d̃ hõestũ sit id solũ bonũ esse subaudi dicũt. stoici est ꝓpositio facit aut syllogismũ rhetoricũ subiungendo huic multas rationes. ℭ Vereor tamen dubitationem remouet au ditorib⁹ ne pateant hec precepta esse secũdũ disputationem stoicorum qm̃ secũdũ Cice. sensum & opinionem dicũtur qua ex re attẽtiores facit auditores. ℭ Dicerẽt fortasse tu uis ꝓbare ista p argumẽta stoica. iõ dicit hec mea oro nõ ẽ deducta ex disputatiõe stoicorꝫ sed ex ueritate & mea sententia ꝓfecta: ℭ Tãta q̃ maxime est. Quid em̃ reperire maius possunt q̃ dignoscere quid bonũ quidue malũ sit uite hũane. ℭ Nunq̃ hercle subiicit rõnẽ ꝓpositionis hec oro superius quasi una parẽthesis est. ℭ Pecunias. quicquid possidet pecunia nuncupat. Imperia dominationes magistratus. ℭ Voluptates corpis quibus hoies astricti sunt & duo gñra bonorꝫ externa uidelicet q̃ sunt opes & iperia & res. & corpis bona. s. uoluptates. & ostẽdimus i ꝓhemio a stoicis bõa nõ uocat: sed solũ uirtutẽ ai bonũ appellãt de quo gñre bonorum hic itelligit esse Cice. disputatio. ℭ Quippe cũ uiderent hois adiũgit cõfirmationẽ rõnis seu aliã rõnẽ arguit a ꝯtrario: ꝙ hec bõa nõ sunt. qm̃ his opibus quãto magis sunt repleti hoies tãto magis ea desiderãt. neqꝫ ad aium. ℭ Satiat ad sufficiẽtiã. Hydropicus q̃to magis bibit tãto magis ẽ auidus bibẽdi & auiditas ei crescit. ℭ Neqꝫ solũ adiũgit aliã rõnẽ. bona em̃ uirtutis si cruciãt hoies sicut diuitie: quarꝫ auiditas nõ solũ augẽdi cupiditate: sed ẽt timore ꝑdẽdi aios angit hoim. In quo locus ẽ ab autoritate maiorꝫ: q diutias bõa appellauerũt nisi simplici uocabulo: sed i affectu bõa nõ putauerunt: sed ut uoiaret ꝑmiserũt. ℭ Nostrorꝫ & bene uideat hec tradere ab argumẽtis. Stoici. unde iquit. ũsi romãi nõ dico Stoicos has diuitias ñ uocauerũt bõa. ℭ Mẽbra diuitias. opes tecta. ℭ Cũ re i affectu sed solo uocabulo uulgari uoiaret bõa.

Exẽplũ. Facit syllogismũ cũ rhetoricũ antiphora. Pecunia ẽ quicquid possidetur. Hydropicus. Ai bona hoies ñ cruciant. Romani diuitias ñ estimarũt bõa.

Potest ne bonum cuiq̃ malo esse aut quisquã in abundantia bonorum ipse esse non bonus? Atque ista omnia talia uidimus ut etiam improbi habeant & obsint probis. Quamobrem licet irrideat (si quis uult) plus apud me tñ uera ratio ualebit q̃ uulgi opinio. Neqꝫ ego unquã bona perdidisse dicam, si quis pecus: aut suppellectilem amiserit. Nec non se laudabilem sapientem illum. Biantem ut opinor: qui enumeratur inter septem sapientes. Cuius cum quidam patriam priennam cepisset hostis: ceteriqꝫ ita fugerent: multa de suis rebus secum asportarent: cum esset admonitus a quodam ut idem ipse faceret: ego uero (inquit) facio. Nam omnia mea mecum porto. Ille hec ludibria fortune: ne sua quidem putauit? que nos appellamus etiam bona.

ℭ Potest. ne Probat qd̃ proxime proposuerat. idqꝫ est optimũ filium orationis quo sequens reddit rõnem precedentis: sic em̃ uerba aptissime contexunt. Probat inq̃ ea que uocant bona non esse bona eo ꝙ neminẽ bonum faciãt dicẽs. Potest ne bonum. s. simpliciter & nõ noie tm̃ esse cuiq̃ malo. q. d. minime aut põt quisq̃ i abundãtia bonorũ. id est cũ abũdet bonis ipse. id est ipsemet esse nõ bonus. q. d. minime. A qui. i. attamen aut atqꝫ i. nihilominus nos uidemus omnia ista talia ut etiã improbi habeant. s. talia bona ut aut improbi aut potius talia bona obsint. i. officiã & noctant bonis. Vnde i euangelio diuitie cõparantur spinis & difficile est diuitẽ saluũ fieri. Quãobrẽ licet irrideat si qs uult. s. irridere. tñ. i. nihilominus uera ratio ualebit plus apud me q̃ opinio uulgi iniqua. Quantũcũ qꝫ sua nummorꝫ spectat in arca. Tantum habet & fidei autore Iuue. & autore. Quid. dat census honores: census amicitiam pauper ubiqꝫ iacet. & in hora. Et genus & mores regina pecunia donat. Et bñ nũmatũ decorant suadela uenusqꝫ. Neqꝫ si quis amiserit pecus aut suppellectilem. i. ornamentũ lecti aut aliud utensile dicã unq̃ sup eũ ꝑdidisse bona. i. que uere sunt bona dicenda. Necnõ. i. isuper laudabo se pe illũ sapientẽ id est unũ ex septẽ sapiẽtibus grecie biantẽ. s. prienneũ ut opinor hoc addit ne ꝓ̃be disputare putetur aut ne grecanice hystorie fidẽ adhiberet: quia plurima grecia mẽdax audet i hystoria: quia. s. bias enumeratur iter septẽ sapientes quorum nomina i officiis iuenies. Cui⁹. s. biantis cum quidã hostis cepisset patriam: id est urbem i qua natus fuerat id est priennã & ceteri. s. ciues ita fugerent ut asportarent secum multa de suis rebus. s. melioribus cum esset admonitus a quodã ut ipse faceret idem id est ut asportaret sua: iquit ego facio uero id est certe ut ueraciter quod admones nam porto mecum omnia mea. id est que uere mea sunt. s. uirtutes & scientias. Ille. s. nobilis philosophis Bias (declinatur aũt huius biantis sicut abas abantis & calchas calchantis) putauit hec ludibria fortuitu id est que pro ludibrio sunt fortune que ea dare: & auferre posset uidetur ne quidem id est non etiam sua quasi dicat tantum absuit ut ea asportem ea asportanda secum putaret: ut ne sua quidem esse censeret que nos appellamus etiam bona. q. d. nedum nostra.

ASCE.

Briantis respon sum.

Dictum biãtis de bõis suis

Franci matu.

ℭ Potest ne bonum: arguit a contrariis. contraria sunt que in eodem posita genere longissime a se discrepant: ut album atqꝫ nigrum malum ac bonum quod bonum est cuiquam malo herere non potest: diuitie a malis plerumqꝫ possi

detur bona ergo esse nõ possunt. Crassus ingentissimas possidebat diuitias idem quia auarissimus malus erat malo bonũ herere nõ poterat: nõ ergo bone erãt diuitie quas possidebat. ¶ Aut quisq̃ i abũdãtia bonorum: argumẽtum est a cõtrario sensu bonũ malo herere nõ potest: i bonis uero quies nõ potest non esse bonus predit9 ergo uirtute & abundãtia bonorũ que uera bona sunt bon9 sic neccesse est Cum uere bonum non nisi bono hereat. ¶ Atq̃ omnia ista hoc ad illud respicit p̃t ne bonũ cuiq̃ malo esse. ¶ Et obsint pbis ad aliud refertur: aut quisp ã m abundãtia bonorũ no esse bonus Quod autem noceant bonis uel uno exemplo cognosci potest nam cum tabulam illam ingentem pscriptionis pposuisset. Sylla & multos (ut ipsi dicebãt) intersectores domus amplissima multos horti non nullos aque calide interimerent. Qui Aurelius nulli se prorsus nogociis ãplificari passus forum igressus proscriptorum nomina perlegebat. quibus cum seipsum compertisset ne mihi misero inquit. Albana me uilla psequitur paulumq̃ procedẽs a psecutore iugulatus est Iuuẽalis quoq̃ ianua & nocitura hominũ uota rep̃rehẽdens. Sed plures inquit nimia congesta pecunia cura strangulat: & exuperãs patrimonia census obsunt ergo pbis quos ab exitium ducunt quorum mentes peruertũt ut ex bõis malos plerũq̃ efficiãt. Nã Socrates iquit Κακιας μαλλον η αγαθιας πλουτος θεραπευτης εστι: hoc ẽ puersitatis potius quã probitatis diuitie ministre sunt Quãobrem conclusio est a consequenti. ¶ Nam rethores aut more dyalecticorũ cõclusionẽ eliciũt ex premissis hoc modo. Que hominem meliorẽ non efficiunt bona nõ sunt. Diuitie hominem meliorem nõ efficiunt nõ igitur bona sunt diuitie: aut a sequentibus. cũ ex his q̃ dicta sunt isertur quid euẽturũ sit ut si dicas non sunt diuitie bona quoniã eas iprobi possident & probis nocent igit̃ irrideat hanc meã opinionem si qs uult. cognoscebat ergo, Cicero fore ut nõ probarent̃ ab omnibus he sententie que proterea paradoxa uocãtur. Et ideo sic ait irrideat me si quis uult: cui scilicet bona esse diuitie creduntur. ¶ Vera ratio & illud appellaĩ bonũ quod tantum prodesse potest quod soli bõi possideãt ꝙ hominem efficiat meliorem cum idem bona que appellant̃ corporis & externa nõ efficient. & Vulgi opinio. ¶ Quod quia imperiũ est uerum iudicium ferre de rebus nõ potest. ¶ Neq̃ ego &c. Ratio est uel cõfirmatio per exemplum. ¶ Quod a topicis inductioni copulat̃ est autem exemplum quod particulare ppositum aliquid cõtendit ostendere hoc modo oportet a Tullio consule necari Catilinam cum a Scopione gracchus fuerit occisus utraq̃ particularia esse: singularũ desinat interpretatio personarum eodem modo hic. Non dicitur pdere bõa qui perdit pecus aut supellectilem. Nã bias unus ex septem sapientib9 prienne eius patria ab hostibus capta cum a quodã admoneren̄t: ut quemadmodũ ceteri faciebant sic & ipse aliquid bonorum suorum asportaret ego inquit facio quoniã bõa mea omnia mecum porto Quibus uerbis hec que nos appellam9 bona nõ sunt bona significauit quia sũt subiecta fortune: & facile auferri possunt cũ uirtus que uerũ ẽ bonum amitti non possit. Approbatur ergo hoc particulare. si quis scilicet pecus aut suppelletilem pdiderit quoniã Biantis sententiam omnes laudant. ¶ Pecus significat hoc omne animal quod sub imperio hominũ ex pabulo terre pascit: ut bos: equus: mulus camelus. Supellectilis nomine contineẽ: quicquid est ad usum domus & familie & suppellectilia quidam notorie uocabulo utensilia appellamus: Bias unus fuit ex septẽ sapientibus. Tentami filius hoc quod Cicero scribit: patria eius ab alyatte rege sydorum capta contingit prienne urbs: est lydie quã Meander fluuius preteribat olim maritima. postea limi aggestione mediterranea effecta. ¶ Vt opinor more iperitorum loquit̃ Quasi dubitans unus ne fuerit ex septem sapientibus bias. Ne forte exemplis sapientum qui rarissimi sunt hanc opinionem suam probare uideat̃ magis q̃ rei ueritate: uel sic dixit quoniam alii alios referunt hoc dictum ut inseirbonem Megarensem que ferunt capta patria ab hostibus cum admoneret̃ ut aliquid suarum rerum asportaret dixisse facio mea omnia bona mecum porto belum enim nulla ex uirtute spolia trahit. ¶ Hec diuitias & cetera huiusmodi. Ludibria fortune. Quibus in rebus fortune exercet ludum. Nam pro arbitrio suo dat atq̃ adimit cui uult Fortune uero ludus est ex paupere diuitem & rursus ex diuite pauperem facere. Vnde Iuuenalis ait. Quales ex humili magna ad fastigia rerũ extollit quoties uoluit fortuna iocari. Et Seneca inquit Leuius est fortuna. ¶ Que cito reposcit quod dedit. Non sua cum adimi possent. Seneca nihil proprium dicas quod imitari potest. ¶ Appellamus bona cum minime sunt: ut supra est ostensum. quoniam neque stabilia sunt neque meliorem possidentem faciunt. ¶ Potest ne. ab affectu trahit arg. quod bonum non potest adhibere alicui malo: sed diuitie possidentur a malis: adeo bona non sunt breuibus enim interrogatiunculis utitur ad probandum quod in uirtute solum boni efficiamur. Nam quantomagis quis in abundantia diuitiarum reuersaretur tantomagis efficeretur bonus si essent bone diuitie ergo diuitie non sunt bone: quia hominem faciunt peiorem absunt probis he quidem diuitie sic uulgaribus nuncupate sunt nocent sepenumero bonis: hi libidinosi: plerumque propter diuitias acquisitas facti requiruntur ergo bona non sunt inquit So. Sed etiam improbi quantum ad aliũ potest ne bonum esse cuiq̃ malo. ¶ Obsint probis: quantum ad illud potest ne quisquã in abundantia. Diuitie autem malignitatis magis quã bonitatis habent. ¶ Quamobrem licet irrideat: alique fiunt conclusiones per uerba predicta: ut si dicam. ¶ Diuitie possessorem non efficiunt bonum ecce conclusio: ergo non sunt bona. quedã alia fiunt p sequentia uerba hoc modo possidentes bonum nõ reddunt ideo irrideat me si quis uult ꝙ dicam sic nõ concluditur p sequentia: neq̃ similitudinem facit. ¶ Laurentius probat exemplo Bi. exemplum est cum dictum: aut factum recitat̃: aut dictum certe autori nomine proposito: ut si dicam So. sic inquit. Similitudo est sine certi autoris noie: ut ipse iquit Sapiẽtẽ. attribuit fidem testi. ¶ Vt opinor loquitur more uulgarium ignorantiũ sapientes q uolẽtes dicere philosophos fuerũt nescio qs philosoph9 dixerit: & bene facit Cice. dubitare utrũ Bias fuit denominat9 inter septem sapientes ne uideatur has sentẽtias probare per exemplum sapientium: & non secundum ueritatem rei. ¶ Cepisset hostis p se ceperunt Priennã ciuitatem Biantis qui cum exiret una cum multitudine per unam portam: hostibus uero per aliam ingredientibus dr̃ respondisse cuidam iterroganti cur non deferret aliquid de suis reb9. ¶ Omnia mea mecum porto: intelligendo uirtu'ẽ que auferri non potest. Ludibria. fortuna enim in his rebus ludit cum hominibus: modo extollendo deprimendo aliquando alium in dignitatẽ subrogando. Ne sua: quia quod auferri potest suum non dicitur sicut diui non sunt sua quia auferuntur nec bona estimantur: quoniam bonum hominem non efficiũt uerte per contrarium. Virtus propria est: quia non aufertur uiolentia uirtus ẽ bona: quia bonos reddit possessores.

Diuitie plus malignitatis q̃ bõitatis hñt

Conclusiones.

Exẽplũ

Silitudo

Biãtis dinũ rñ sum.

Ludibria fortune.

Virtus nostra ẽ propria.

¶ Quid est iter questiūculam quam dissoluet dicēs. Igit̃ quia o cice.ut dicis hec nō sunt bona:aliquis queret quid est bonū Respondet si id quod fit recte & honeste & cum uirtute dicit̃ uere fieri.bene ego opinor solū id bonū quod est rectū & honestū & cū uirtute.Sed hec.i.huiusmodi dicta possunt uideri obscuriora q̃ .s. ut a quouis itelligantur cum disputātur lentius:i.solis uerbis que mius mouent & probant q̃ exempla.& ita sunt illustrāda.i.elucidata & nobilitāda uita atq; factis summorū uirorum.hec dico que uidētur disputari sebtilius uerbis q̃ factis:licet reuera nō disputētur sub tilius:quia facta plus afficiūt. Quero eñ a uobis.O quirites:aut populares quibus persuasum est diuitias bonis esse habēdas.Nū nunqd hi qui reliquerūt nobis ante.i.pri⁹ rē publi fundatam tam preclare uideātur habuisse illam cogitationem aut auri:aut argenti ad auaritiam idest cogitasse & animo uersasse aurum & argentum ad auaritiam aut cogitatiōem amenitatum ad delectationem aut suppellectilis idest ornamenti lectorum ad delitias .s. exquisitas munditias aut epularū ad uoluptate.s.ad pecunias:q.d. dicat nequaq̃:unde addit. Ponite ante oculos.i.cōsiderate unūquēq; regū.s.Romāorum qui septē fuerūt.Vultis incipere a Romulo qui primus regū perhibetur.Vultis incipere post ciuitatem liberam idest libertatem a dominatione regis superbi & filiorum uidelicet Tarquinii ab his ipsis:scilicet Iunio bruto:&.L.tarquinio collatino:Lucretio & ualerio qui liberauerūt eam scilicet ciuitatem quibus gradibus.i.scalis & instrumētis ascēdēdi tandē.i.ut paucis absoluā Rōulus ascēdit in celum idest translat⁹ dicitur in celum & annumeratur diis indigetibus, ne pro an his scilicet gradibus qui bona isti appellant: quasi dicat nequaquam.Vbi aduerte puer ut non legas is neq;:sed is ne quer:& est ue nust⁹ sermo i quo relatiuū sequēti ꝯformat: non eñ dicit quos ut referat̃ ad gradus:sed que ut afferatur ad bona isti autem per contēptum dixit:an supple ascendit potius rebus gestis:an uirtutibus:quasi dicat multo. An tempro sed:quid supple egit:an sentit. Numa pompilius secundus rex Romanorum a curibus opidulū sabinorū missus imperiū arbitramur ne.s.debem⁹ ne arbitrari cognita religione.Nume & eius gratia coram diis capedines.i.uasa capacia fictilia urnatas.i.uasa miora fictiles:i.a figulo e terra fictas & formatas fuisse mius gratia diis imortalibus:q̃ delicatas pateras aliorum.s.qui posteri dii aurū imolare ceperunt inducti auaricia pontificum i quos dicit Persius. Dicite pontifices i sacris quid facit aurum &c.Omitto reliquos.s.reges Romanorum sunt etiam omnes pares:idest cōtinentes & diuitiarum cōtemptores iter se preter superbū.s.Tarquiniū. Si quis roget.i.iterroget Brutum quid egerit i liberanda patria.i.ut patriam liberet uel dum patriam liberauit:& si quis roget item.i.cc.similiter reliquos socios eiusdem cōsilii:s.colatinum lucretiū ualerium &c.quid experiuerint i patrie liberatione:ut quid sint secuti.i.quam mercedem sibi proposuerunt nū quis.i.non aliquis eorū existat cui uoloptas uideatur proposita cui diuitie uideantur proposite & neq; cui uideat̃ quicq̃ aliud propositum fuisse.i.pro premio itentum preter officiū.i.preterq; ut facere & officium.i.debitū exercitum uiri fortis & magni.q.d.nequaq;.Quid est igitur &c.Quandoquidē bona corporis & externa bona non sunt quid est bonū quispiam dicere potuisset. ideoq; obiectioni respondet.Cice.& quid si bonum describit.¶ Si quid recte fit:rectum & honestū cōuertunt.Quicquid aūt rectū siue honestū fit uirtus est:uel scd̄m uirtutē.Nā uirtus recta & hōesta sectat:turpia repellit.¶ Sic.eñ diffinit̃ a Cice. Virtus ē ai habitus i nature modū rōni ꝯsentaneus.In natura modū dixit ut naturā sequamur ducē.Nā uiuētes scd̄m naturā oimq; naturā nihil eorum faciemus q̃ a cōmuni lege ꝓhibent̃.Est aūt lex recta rō i omnes permāes eādemq; i Ioue precipue generatiōis omniū quecūq; sunt existēte ut stoici dicebāt. ¶ Recte:ut a medio nō recedas:nam uirtus i mediocritate ꝯsistit:exessu defectuq; corrumpit̃.quod ait Aristo.¶ Vel recte ut etiā si nullū laudet rerū sit.¶ Hōeste ut ab omnibus laudet̃.Cū uirtute q̃ est ipsa rectitudo nō excedēs neq; deficiens.¶ Id solum bonū est bonus silogismus quod est rectum & honestū & cū uirtute id solum bonū est.Diuitie &c. talia huiusmodi nō sunt.nō igit̃ sunt bonū.¶ Sed hec uideri possunt.¶ Cū diuitias bonas nō esse dico:& quod honestū est ac cū uirtute id solum bonum esse obscurum cuipiam uideri potest:& propterea hec propositio exemplis illustrāda:ac aperienda est.

Quid est igitur(queret aliquis)bonum? Si quid recte fit & honeste & cū uirtute id bene fieri uere dicitur Et quod rectum & honestum:& cum uirtute est id solū opinor bonum. Sed hec uideri possunt obscuriora cum lentius disputantur uita atq; factis illustranda sunt summorum uirorum:hec que uerbis subcilius q̃ factis disputari uidentur. Quero enim a uobis.Nū illam cognitionem habuisse uideantur hi qui ante rempublicam tam preclare fundatam nobis reliquerūt aut auri aut argenti ad auaritiam:aut amenitatum ad delectationē aut suppellectilis ad delitias: aut epularum ad uoluptates.Ponite ante oculos unūquēq; regum.uultis incipere a Romulo:uultis post liberam ciuitatem ab his ipsis qui liberauerunt eam quibus tandem Ro.gradibus ascendit in celum? His ne que isti bona appellāt an rebus gestis: an uirtutibus? Quid autē Numa Pomp.minus ne gratas diis imortalibus capedines ac fictiles urnulas fuisse q̃ delicatas aliorum pateras arbitramur: Omitto reliquos. Sunt enim omnes pares inter se preter superbum. Brut.de quo si quis roget quid egerit in patria liberanda? Si quis item reliquos item eiusdem consilii socios quid experiuerit:quid secuti sint.nū quis existat:cui uoluptas cui diuitie cui deniq; preter officium fortis & magni uiri quicq̃ aliud propositum fuisse uideatur?

Quid ē bonum

Frā .M.

¶ Lentius quasi tardius & sine uiribus. Cum uehementer & copiose agendum sit. ¶ Subtilius &c. Hoc ē qui ab ipsis
philosophis eruditius disputant̄ q̄ ut pcipere uulgus possit: idem sensus in prefatione ē cū ait tēptare se uoluisse: an alia
esset erudita alia popularis orō: ¶ Quero eni a uobis disputationem subiterrogatione itendit: & uelut ad presenté po
pulum loquens: peto inquit a uobis fuerit ne hec cogitatio iis qui hanc rempu. fundarunt atq; instituerunt: ut tot la bo
res sustinerent: tot sese periculis obiicerent gratia diuitiarum cōparandarum an uoluptatis sequende. q. d. cogitationē
nunq̄ habuere: sed uirtutis & glorie gratia oia fecerūt. ¶ Iam preclare fundatā tam sanctis legibus & tam probatis ma
ioribus institutam. ¶ Argenti & auaritiam que pecunie studium habet: quam nemo sapiens concupiuit. ut ait Salu.
¶ Amenitatū &c. Dicta sunt amena loca qđ ad se amādū alliciāt ut horti uille therme: uiuaria: que leporaria Varro ap
pellauit. sunt āt loca septa i quibus fere pascunt̄ autore Varrone. ¶ Ad delitias: ut nō solum ad usum sint: sed etiā ad lu
xū. ¶ Epularū terra mariq; quesitarū. Ponite ante oculos cōsiderate diligenter. ¶ Vultis a romulo. s. icipere: tis primus ro
manorū rex fuit & urbis ipsius cōditor a cuius etiā noie appellata est. unde ait Verg. Romulus excipiet gentē & mauor
tia cōdet menia: romanosq; suo de noie dicet. ¶ Post liberatā ciuitatē exactis regibus & creatis ɔsulibus. qui legibus
nō arbitratu suo secuti reges rēpub: gubernarent. Fuerunt āt primi cōsules. Iunius Brutus & Tar. Colla. quo sacto Vale
publicola suffectus est. qbus gradibus. ¶ Qua uia. q. d. nō diuitiis. nō amenitatibus. aut uoluptatibus que uulgus bōa
appellat: sed rebus gestis & uirtutibus. quid numa Pompi. & hic uirtute nō opibus ascendit i celū populum eñ assue
tū bellis sub rōulo ad paci. studia religionisq; traduxit. Curib⁹ āt cit⁹ est oppido sabinorum a patribus qui bonitate &
itegritate eius pellecti sunt ut eum ultro uocarent i regnum. ¶ Minus gratias. q. d. lōge gratiores. ¶ Capides: genus po
culi est capis a capiendo dictum quo i sacris utebat̄. Numa qui se occultos cōgressus cum Egeria nympha i nemore
aricino habere populo psuadebat: & ea es pdiscere. que de religione & cerimōiis deorū imortaliū tradebat. ¶ Ficti
les urnulas. uasa e terra a fingendo eñ dr̄ fictilis & simile participatio unde nascit̄ habet significationē: nihil ei aliud ſi
ctilis q̄ fictus. Vrna uero sic appellat̄ qđ sub aqua urnat hoc est merigit. Vrnari eñ est sub aqua natare: & iurisconsulti de
urnatoribus loquūtur qui sub aqua natant ad inueniendas res p naufragiū uel iacturā effusas. ¶ Aliorū pateras: ex au. s.
& argento quibus postea usi sunt i sacris. Vnde i romanos pontifices sic iuehitur Persius. Dicite pontifices in templis
quid facit aurum. Vetustiores enim ut Numa paupertate delectabantur. ¶ Omitto reliquos. s. reges Aurum mer. Tul
lium hostilium. Tarqui. priscum seruium Tullium: hos omnes pares dicit esse uirtute & bonitate Tarqui. cogno
men superbum excipit qui ob multa uitia: sed precipue superbiam a qua illi cognomen fuit pulsus est. ¶ Bru
tum si quis roget. huius opa eiecti sunt reges quod nō uoluptatis aut diuitiarū gratia fecit sed uirtutis. ¶ Reliquos eius
dem consilii socios. Significat collatinum & Horatius publicolam alios nōnullos quos Liuius nominat qui i expellen
dis regibus precipue Bruto adiutores fuerunt. ¶ Eiusdem consilii ut liberarēt patriam. Quero igitur aliquis probat per
diffinitionē boni q bona cōmunia externa sunt non bona igit̄ aliquis uidens q iste diuitie & uoluptates sunt bona que
re a me quid sit bonū. ¶ Si quid recte & cum recitado est iter duo extrema ut puta liberalitas. uirtus est que circundatur
ab auaritia & pdigalitate. ¶ Cum uirtute: que est habitus mentis bene constitute: sed illud quod fit ad libidinem & ad
ornamentū corporis non est cum uirtute: ergo bonum nō appellatur. ¶ Lentius. idest tardius hec precepta irrant nisi
exempla ponant̄. Quam satis est. s. ad declarationem uulgariū. ¶ Illustranda ad illud obscurum referi. ¶ Subtilius dispu
tari. uide i disputatione subtiliora uident̄: ideo p subiectionē exēplorū illuminanda sunt dixit i proemio alia erudita alia
popularis orō ergo (quasi uulgaris orō) hoc paradoxum efficiendum est facilius. ¶ Quero a uobis: loquit̄ ad populū:
¶ Cogitationem. s. istarum diuitiarum ut periculis malis debet penas sepenumero. nam morti se exposuerunt maiores
nō gratia uoluptatis acquirende sed uirtutis amore. Preclare fundatam disciplinis & moribus istitutam. ¶ Auri & argē
ti. s. cogitationem habuisse. ¶ Aut amenitas ad declarationem hoc est mori uoluerunt: ut hortos aut amenitatē aliquā
consequerent̄. Amenam rem diximus que caret munere. ¶ Quibus diebus Romulus ascendit i celum quibus uirtutis edi
ficati sunt reges Ro. & alii clarissimi uiri. Non enim abundātia pecuniarū aut amenitate aliqua deificati sunt: sed pp uirtu
tem: ergo uirtus est summum bōum antiqui solebant p istam diuinatiōem remunerare uirtutem clarorū uirorū. ¶ Nu
ma Pompi. qui eduxit populum bellicis armis assuetum ad summā religionē. Prius eñ populus timebat per arma: sed
gratia religionis i ueneratione habebant̄. ¶ Capedines. uasa quibus Numa utebat̄ i sacris qui dicebat cum nympha ege
ria colloqui. ¶ Vrnulas calices: sed talia dicunt̄ omino uasa terrea. ¶ Quā aliorū. id est illorum qui Numme Pompe. uir
tute prediti fuerant ut iquit Persius. Dicite pontifices i sacris qđ facit aurum. Omitto reli. prio Romulus fuit deinde. Nu
ma Tullius hostilius Tarquinius Priscus seruius: & ultimus fuit Tarquinius supbus sic nuncupatus: q̄uis ceteris abunda
ret diuitiis: quoniā superbia alia solet excedere uitia. ¶ Pares uirtute: scientia militari & castitate. Brutum qui expulit tar
quinium non gratia uestimentorū aut uoluptatum: sed uirtutis causa. Reliquos. sic Vale publicola primus ɔsul romanus
Brutus fuit. ¶ Quid assecuti non diuitias: neq; uoluptatem: sed uirtutem consequi uoluerunt.

Amena res

Ob uirtutē maiores i deos relati sūt

Capedines

Tarquinius supbus.

Brut⁹ primus ɔsul

ASCE.

¶ Que res. Probat idē aliis exēplis que i Li
uio & ualerio recitantur dicens Que res im
pulit quintū mutiū iuuenē illū romanū sceuo
lā deinde cognominatū ad necem. i. occisionē
porcēne regis hetrurie romā obsidētis sine
ulla spe salutis sue: quia nō sperauit mutius si
bi sed patri. & ita nō proposuit sibi diuitias
aut honores in terris. ut autem in Liuio lib.
ii. legim⁹ Tarquini⁹ post Lucretie uiolationē
a filio eius illatā: & supbiā exact⁹ ɔfugit ad
porcēnā regē hetrurie petiēs ab eo suppetiēs

Que res ad necē porcēne. Q. Mutium ipulit sine ul
la salutis sue Que uis coclitē contra omēs hostiū copias
tenuit in ponte solū. Quis patrē Deciū q filiū deuouit. ac
immisit in armatas hostium copias: quid continentia.
C. Fabricii: quid tenuitas uictus. M. Curii sequebatur.
Quid duo propugnacula belli punici. D. & P. Scipio
nes qui carthaginensibus, aduentum corporibus suis

intercludendum putauerunt, quid aphricanus minor quid maior. Quid iter hoꝝ etates iteriectus cato. Quid innumerabiles. Nam domesticis exemplis abundamus. an cogitasse quicq̄ putamus in uita sibi expetendum nisi quod laudabile esse & preclarum uideretur.

qui similes fortunas sibi timēs cōstituit romanos ad recipiendū regē cogere: cūq̄ diu romā obsedisset & romāi ꝓximi ad deditione eēnt. Quitus muti⁹ accessit ad p̄res petēs uenia exeūdi i exercitū hostilē ad ꝑpetrādū facinus memorabile ad salutē patrie qua obtēta cū i exercitu uideret scribā regis splēdide uestitū & regalia fere munera tractare eū occidit. Captusq̄ & ad regē adductus: iterogat⁹ q̄snā esset & cur id fecisset. dixit se rōanū esse & cōstituisse regē interficere. sed manū errasse: quo circa ignē petiit quo ex ara ablato dexterā i facculū cōiecit: eaq̄ ferre exussit sine gēitu aut ult⁹ imutatione. quo uiso iussit rex ignē amouere: & iuuenē abire: parcens qd̄ i se seuierat eū a seipso nō abstineret. unde seu⁹ i nolā. i. māum fuerat scenola agnōinat⁹ ē. ❡ Verū simulās se grām regi ferre dixit trecētos eē iuuenes rōanos coniuratos simili uia i rege crassari: dōec obsidionē dissolueriti sibiq̄ primū locū forte datū: alios forte min⁹ erraturos. Quo itellecto rex acceptis obsidib⁹ obsidionē dissoluit: & multū ad ciuitatē libertatā liberꝝ reīsit. Cetere hystorie recitātur licet saccicti i superiorib⁹ cōmētariis: uñ ad ordinē reuertor. sed nōrit puer porcēa media breui & unico n a marciale & aliis ꝓnūciari: a maiōe tū porcēna media longa & n duplicato scriptum. Que inq̄ impulit quintū mutium sine ulla spe: nō tñ sine re: quia aliter euenit. salutis sue. i. saluationis uite. decreuerat em̄ oīno ꝑ patria mori aliter temeritate ꝯcepisset i medio exercitus regē occidere. Que uis. i. uirt⁹ & ptās tenuit coclitē. s. horatiū postea coclitē ob captū oculū quē i casu de pōte amisit agnōinatum solum i pōte. s. sublicio. i. ex liciis: hoc ē lignis ꝑ trāsuersum dispositis cōstructo cōtra oēs copias hostium. s. exercit⁹ porcēne dōec pōtē securi itercisum deiecisset. Que uis deuouit. i. ex uoto morti uolūtarie & diis māib⁹ oblati addicit deci. patrē & q̄ deuouit deci. filium. ac immisit i copias armatas hostium. ubi. s. cōfertissimi erāt hostes illuc se imiserant & sibi necē: exercitui autē salutē inuenerūt sine dēuotū fraude ut deuouendi se exēplū sequerētur aliis sine miseratiōe dei etiā errātis deuotionē suspiciētis. quid seq̄bat. s. p̄cēdebat cōtinētia. s. ab auo Ca. ii. Fabricii: q̄ spreuit aurū pyrrhi & cū esset clarissimus iperator collectis populi sepult⁹ ē quid seq̄bant tenuitas. i. exiguitas uictus Marci Curii: q̄ i catino lineo rapulas i foco tostas exedebat dū legati samnitū ui auri illi duo afferrēt. q̄ reiciēs ait se malle iperare hñtibus aurū q̄ auro nihilq̄ tali uicti ꝯtēno opus esse auro. Quid sup. seq̄bant duo ꝓpugnacula. i. ut dicūt fortalicia belli punici: uidelicet Cai. & publi⁹ Scipio. q̄ ꝑ muro se carthagi. opposuerūt tūt qui putauerūt aduētū carthaginensiū itercludēdū. i. ipediēdū & obstruēdū suis corporibus. quia fortiter pugnādo & cadēdo pro patria corporibus suis obstaculum exhibuerunt ut recitat ꝯmētari⁹. Quid sup. sequebat aphrica. s. scipio minor. i. posterior qui carthaginē deleuit qui seq̄bat maior. s. aphrica. hoc ē scipio prior qui carthaginē tributariā romāo iperio fecerat quid sup. seq̄bat. Car. s. maior interiectus iter etates hoꝝ. s. duoꝝ scipio quia minor erat maiori: & maior minore: ut iñ de senectute uisum est: quid innumerabiles alii. s. romani sup. sequebant dico inquit innumerabiles. Nā nos abundam⁹ exēplis domesticis. i. ciuitatis nostre. an putam⁹ eos cogitasse quicq̄ esse experēdum sibi i uita nisi qd̄ uideret esse laudabile & p̄clarū q. d. minime. quia aliter nō obtinuissent placitis. ❡ Que res nota ē hystoria nā cum porcēna rex hetruscoꝝ ianiculum ingētibus copiis occupasset & pulos reges restituere in regnum uellet. Mutius Sceuola ipetrata prius a senatu obeundi uenia regē in ipsius castris ꝑ isidias aggressus est: cum que frustrato circa purpuratum eius ictu teneret ardentib⁹ fossis manum iniecit terrorēq̄ dolo geminauit & treceti inquit sunt o rex hac crassaturi in te uia. Quo factum ē ut rex admiratione simul & timore compulsus & Mutium dimiserit & urbē obsidione soluerit fedusq̄ cum romanis firmauerit hic mutius postea Sceuola a clade dextre cognominatus est. ❡ Que uis Co. hic ingruentibus hetruscis & pontem occupare uolētibus diu restitit. ❡ Cumq̄ undiq̄ istantes submouere solus nō posset pōte rescisso tyberi trāsnatauit nec arma diuisit. Vultus i cruce accepit ex quo claudus factus est qd̄ uitium cum ei abiiceret. singuli iquit passus p̄clara uictorie mee de hetruscis me admonēt. alii dicunt oculum amisisse. Que pa. de Decius murena cōsul cum Manlio Torquato bello latino se deuouit. Nā cum uisum eēt illos uictoriā reportaturos. quorum iperatores morerentur uelato capite i confertissimam hostium aciem sese coniecit & occisus est. Deuotionis uerba & ritum Liui⁹ tradit. ❡ Que filium. hic bello hetrurie: samnitico & gallico cōsul cum Fabio maximo exēplum patris secutus deuotum diis manib⁹ obtulit caput. ❡ Quid cō. Ca. Fa. hic bello tarētino cōsul cōtra pyrrhum tarentinoꝝ regē ablatā sibi ab illo iperii p̄tē repudiauit unde ait Verg. paruoq̄ potentē Fabricium. ❡ Tenuitas ui. M. Cu. is. eodē tpe fuit quo Fabricius. & sicilia suo Sānitico pretulit. ❡ Quid duo propu. bel. pu. ii. fratres fuerunt & ii. bel. pu. tpe ꝯtra Asdrubalē. i hispa. militarunt. Cumq̄ ad debellādum ro. imperium transire in Italiam & se fratri Hannibali coniungere asdrubal uellet corporibus suis transitum illius occluserunt & mortui sunt: de his ait Vergi. duo fulmina belli scipiadas. Propugnacula sunt muri & edificia ante urbē seu castra ad defensionē fcā προπυγνωνες greci uocant. ❡ Aphri. ma. hic cartha. tributariam fecit. ❡ Quid mi. Scipiōis Aemylianus. P. Aemilii filius scipio superioris adoptione nepos. Nam ab eius ualitudinario filio adoptat⁹ ē. Numantiā prius deide cartha. deleuit. ❡ Q n di horum &c. Cato hic cognomēto dictus ē censorius genere tus. primus porcie gentis tres summas i hoie res existimatus est prestitisse. fuit eni optim⁹ orator optimus si eadē i scipio. aemiliāo fuere: sed plurimorum odio laborauit Cato: quater & quadragies causam dixit: nec quisq̄ sepius postulat⁹ ē: sed absolutus semper fuit. ❡ Interiectus iterpositus suasor fuit. i. belli punici suscipiendi: sed ante deletā cartha. raptus ē. ❡ Dome. exem. romanis non peregrinis. ❡ Laudabile. & propterea honestum. Nam cedunt sibiinuicē laudabile & honestum. ❡ Porcenne. qui hetrurie rex fuit ad cuius auxilium Tarqui. superbus profectus est persuadens illi qui quemadmodū expulsus est ipsi sibi sic populi porcenne facere possunt. quia sibi aut illum traderet. ❡ Que uis. Hora. Cocles iste qui dem gratia uirtutis non cupiditate diuitiarum motus contra Tarquin. in ponte sublicio idest ligneo se solum collocauit donec a tergo pons ille factus est, inde in Tyber. decidit: & armatus ad suos trānauit qui cocles appellatus

Franc. Matu.

Procēna Hetrurie rex. Cocles. Coclites idest monoculi.

est qm̄ oculū i alio prelio amiserat. Vnde factū est ut coclites appellarent monoculi: ut ait Plaut. De cloeliū familiates. ¶ Que uis. ut ostēdat illud esse summū bonū quod rectū & cū honore factū. Tāgit hystorias quibus hoc ita esse pbaretur. plerisq; em̄ nō alia cā uitā cū morte cōmutare appetiuerūt nisi hōestatis & uirtus cā. ergo uirtus ipsum bonū appellat ¶ Patrē deciū. cū Romāi cōtra latinos bellū gererent. Deci. cōsul. una cū collega somniauit q̄ exercitus ille cuius imperator pro patria diē suū obire uellet uictoriā cōtra hostes cōsequeret. quo Deci. amore patrie istructus cōuocato sacerdote solēnitatibus factis oia mala i populū Romanū uentura i suū caput uenire optauit: mortuus i hostiū copias prosterni: qd̄ idē filius alio tpe fecit. que anctio ab antiquis deuotio appellata est. ¶ Copias. Copie militū sunt multitudines militū. ¶ Quid cōtinentiā. C. F. qui aurū Pyr. Taren. iperatoris amore respubli. spreuit. de quo ait Vergili. Paruoq; potentem Fab. ¶ Quid tenuitas i curtis. Cu. samnite populos italie debellauerat quorum i rempu. mos erat q̄ imperatores essent patroni gentiū quarū uictoria potiti fuerāt. Samnites aūt cū petiissent. Cu. domū cū i igne rapas uoluēte inuenerūt putātes patronū suū tenuitate coactū hoc facere magnū pōdus auri ei attulerūt quod cu. accipere noluit. qm̄ romanos erat nō aurū possidere: sed habentibus aurū iperare. Duo propugnacula. C. & Sci. cū Hasdru. uellet per his. trāsmigrare in italiā ut ferret auxiliū fratri Hanni. se opposuerunt illi ne transiret: & illic mortui sunt. & hoc fuit i scdo bello punico. de quibus inquit Verg. Duo fulmina belli scipiadas propugnacula. sic si diceret duo castella Aphrica. maior q erat de familia Corne. qui cartha. tributariā fecit. ¶ Quid minor q euertit cartha. i tertio bello pū. ¶ Inter horū etates interiect? Cato cēsorius q uixit tpe Aphri. maioris & ēt post eius mortē. Deinde mortu? est tpe Aphricani minoris. Cato igit & isti clarissimi uiri nō cupiditate diuitiarū nō ornamēto nō uoluptate corpis: sed periclis subiecerunt. sed im pp uirtutē diximus de catone libro de senectute qui maximus erat senator: orator & imperator. ¶ Preclarū. ac rectum dicit.

Plant?. ii decii pro patria deuoti

Veniant igitur irrisores huius orationis ac sententie etiam uel ipsi iudicent utrum se horum alicuius qui marmoreis tectis ebore & auro fulgentibus qui signis qui tabulis qui celato auro & argēto qui corinthiis opibus abūdant. An Q. Fabricii qui nihil eorum habuit: nihil habere uoluit se similes esse mallint. Atq; hec quidem que modo huc modo illuc transferuntur facile adduci solent ut in rebus bonis esse negent. Illud tamen arcte tenent accurateq; defendunt uoluptatem esse summum bonum: que quidem mihi uox pecudum uidetur esse non hominum Tu cum tibi siue deus mater (ut ita dicam) rerum omnium natura dederit animum quo nihil est prestantius neq; diuinius sic teipsum abiicies atq; prosternes ut nihil inter te atq; inter quadrupedem aliquid putes interesse. Quicq̄ ne bonum ē. qd̄ nō eū quem possidet meliorem facit. Vt enim quisq; est maxime boni particeps: ita & laudabilis maxime. Neq; est ullum bonum de quo non is qui id habeat honeste possit gloriari. Quid autem est horum in uoluptate. meliorem ne efficit aut laudabiliorem uirum. An quisq̄ in potiundis uoluptatibus glorian do se & predicatione extollit. at si uoluptas (que plurimorum patrociniis defenditur) in rebus bonis habenda non est eaq; quo est maior eo magis mente sua sede & statu dimouet. Profecto nihil est aliud bene & beate uiuere nisi honeste & recte uiuere.

ASCE. ¶ Veniāt igit. Ex supioribus exemplis & suo cuiusq; aio cōiurauit solā uirtutē: & ita solū quod honestū inter bona habendū dicēs Veniāt igit irrisores huius orationis ac sentētie: qua dico nihil preter honestū esse bonū etiam iudicent. uel ipsi qui. s. irrident utrum malint. i. magis uelint se esse similes alicuius horum. s. diuitum huius seculi (notū ē quod sepe dixi similes qn̄ aut mores aut substantiam spectat genitiuo gaudere) qui abundat

uoluptas nō ē summū bonū

tectis. i. edificiis marmoreis fulgentibus ebore & auro qui abundāt signis. i. Simulachris & effigiebus preciosis. quia artificiose factis ut plurimū ex ere corinthio qui abundat auro & argento celato. i. sculto & qui abūdant opibus corinthiis. i. quales corinthii olim possidebant que erat urbs opulentissima in Achaia inter duo maria sita. Vnde Flaccus s. carminum binarisq; corinthi Menia an sup. malint se esse similes Quinti Fabricii qui nihil horum. i. harum diuitiarum. Habuit & nihil uoluit habere: quasi dicat nemo est tam prauo iudicio si modo mentiri nolit. quin se Fabricii similem malit. Atq; tales solent adduci facile & negent esse in rebus bonis. Hec quidem que transferuntur: modo huc: modo illuc. i. diuitie mobiles: tamen tenent Epicuri arcte. i. stricte & defendunt accusare idest adhibita cura uoluptatem esse summū bonum que quidem uox uidetur mihi esse pecudum non hominum. Tu o homo cum siue deus siue natura mater omnium rerum: ut ita dicam dederit tibi animum: quo nihil est prestantius neq; diuinius sic ipse idest tute abiicies. atq; prosternes te ut nihil putes interesse inter te: & inter quadrupedem. s. pecudem & bouem aut asinum aut porcū. q. d. si q̄ porcis & bob? summū bonū ē uoluptas ēt tibi sit summū bonū: nullū fuerit discrimē. Preterea addit. Et ne quicq̄ bonū quod nō faciet eū qui possidet meliorē: q. d. minime. Enim pro quia: ut quisq; est maxime particeps boni ita est: &. i. etiā maxime laudabilis. Neq; est ullū bonum de quo is qui habeat. s. illud non possit gloriari honeste Quid āt horū. s. qui laudabilē faciunt: aut de q̄bus gloriari possis honeste: est in uoluptate. q. d. nihil: unde addit. ne pro an uoluptas sup. efficit meliorē: aut laudabiliorē. q. d. minime. An quisq̄ excellit se gloriādo & predicatione. i. aperta cōmendatione i potiundis uoluptatibus. i. i hoc q̄ uoluptatibus

potius sit:quasi dicat nequaq̄. Atqui.i.sed certe uel atq; si uoluptas que defenditur patrociniis.i.aduocationibus & defensionibus plurimorū:quia plurimi uoluptati idulgent:non est habenda.i.reputanda i rebus bonis.i.numero rerum bonarū. & ea quo.i.quando est maior eo.i.tanto magis dimouit mentem:sua sede.i.firmitate.e statu.i.tranquillitate. Profecto.i.reuera nihil aliud est uiuere bene & beate:nisi uiuere recte & honeste:& ita nihil est bonum:beatificum:nisi rectum & honestū quod erat huius ofonis propositum. ℂ Veniat igitur concludit iterrogatus. Sic ne aliquis esset eoꝝ qui sententiā suam irrident:& ueluti icredibilē admirantur & contēnuit qui malit abundantibus pecunia & rebus externis similes esse an nihil tale possidentibus:sed uirtute prestantibus quales ii fuere:quos cōmemorauit. Et nemiem futurum esse dicit qui nō potius optet. Fabricio similis esse:q̄ cuius ditissimo. Sed tamen uoluptatē obstinate asserere quāq̄ recte faciant ōndit penitus repudiandā dicens esse. ℂ Huius seu mee. Qui hanc meā sententiā pro uero bono nō probāt & irrident. ℂ Horum ali.ut cras.Luculli. ℂ Marmo.re De marmorum luxuria. Plinius. loquitur lib. xxxvi.natu.his. Et precipuam meorum insaniam appellat. Lu. Cras.sus orator primus peregrini marmoris habuit colūnas i atrio hymettias:nec tamen plures sex aut longiores duodecim pedibus. Tamen ob id. M. Brutus i iurgiis eum uenerem palatinam appellauit Ars aūt sculpendi marmora uetustior fuit pictura ac statuaria Quarū utraq; cū phidia cepit. L.Lucullus marmore delectatus est nigro quod i Mello insula nascebatur & ab eo luculleū uocatū est. ℂ Ebore. Quo lectos & mensas ornabant. Soli dentes elephantū ebur sunt.ut Plinius scribit. Quos deciduos casu uel senecta ipsi defodiunt elephātes non ignari que i ipsis preda expectat. Ceperunt tamen Plinius tpe etiam ossa i laminas penuria secari. Ipsi elephantes cum a uenatoribus inaduntur fessi impactos arbori dentes frangunt:preda se redimunt. ℂ Signis statuis & simulacris a prestantissimis artificibus confectis:ut praxitele. Myrore scopa. ℂ Tabulis pictis ut ab Apelle. Nam pictores aut i tabellis:aut i parietibus pingunt. & Propertius ait. Inuenies tabula sibi palma ponit appelles. ℂ Corinthiis operi uasa corinthia signant exere corinthio quod confusum ere:auro argentoq; fuit. Casus aūt miscuit. Cum urbs caperetur Olympiadis centesimo quinquagesimo sextoanno tertio urbis Rome sexcentesimo octauo. Quia icendio permixtis plurimis statuis:atq; simulachris eris auri argentiq; uene i cōmune fluxerūt. Et corinthii quidem eris genera tria fuisse tradūtur. Candidum argento nitore ad argentum maxime accedēs & quo illa mixtura preluxit. Alterum i quo auri fulua natura Tertium i quo equalis omnium temperies fuerunt autores Plinius & Florus:eris corinthii preciosior nota fuit & toto orbe laus. Atq; hic qui.hic iquit me facile mutantur:& i potestate sunt fortune que uni dat:alteri admit confitentur aduersarii bona non esse. ℂ Illud tamen aut unum iquit est a quo abduci nullo pacto possunt. ℂ Quoniā uoluptatem esse summū bonum defendūt. Quam eorum opinionē improbat Cice. Eudoxus ut ait Aristo.lib.ulti.ethi.uoluptatem eē fuit esse summū bonū:propterea ꝙ cuncta rationalia & irrationalia illā appetere cernebat. In cunctis aūt esse quod expetitur probū ac maxime optimū uolebat. Cuncta uero i idem ferri optimū esse signare. Et singula que bonū sibi sit reperire. ℂ Quemadmodū escam. Quod aūt omnibus bonum sit. & ꝙ omnia appetūt id esse summū bonū. Nec minus putabat id ex contrario patere.quia dolor per seipsum fugiendus sit. Idem & Epicurus sensit & alii nonnulli quos ceteri improbant philosophi. Cūq; multiplex sit uoluptas que corporis est penitus repudiatur: & beluarum non hoim iudicatur. ℂ Summum bonum & omnia faciant gratia uoluptatis & dolore animi & corporis uacent Illud enī est summū bonū pp q̄d cetera oia fiunt q̄d ueluti ad terminū oia referunt. ℂ Pecudū. Que sensu dūtaxat utunt rōne carēt: q̄ ꝑcipites a d id q̄d adest ferunt. ℂ Aium hoc ē rationē. Nā cetera aialia aiam tm̄ hn̄t qua uiuunt hoies aium quoq; hoc ē rōnē qua sapiunt. Vnde ait satyrus. Principio indulsit cōis cōditor illis tm̄ aias:nobis aium quoq;. ℂ Natura scd̄m quā uiuere nihil est aliud q̄ scd̄m uirtutē uiuere ad quā natura nos ducimur hanc āt naturā Chrysippus cōem intelligebat & propriū humanitatis. Est uero nature uis que cerni oculis nō pt. Cogitatione āt ꝯprehēditur corpibus a deo insita:principiū motus & quietis. Ipsa enim ē que mouet naturalia corpa & quiescere rursus facit oia nāq; corpa sicut elementa & que ex iis ꝯposita sunt & si a deo motum & quietem habent. Continue tamen a natura mouentur:multa enim sunt que corpora mouent. Primum deus:deinde mens postea anima. Vltimo natura que ueluti instrumentum deest:hominem enim & Bruta aia ut natura mouent corpora uero & simplicia & composita sola mouet natura & quiescere a motu facit. ℂ Diuinius aiorum originē nature de celo inter recte philosophantes indubitate constat esse suic iquit Macro. & aia dum corpore utitur hanc esse perfectam sapientiam.ut unde orta sit de quo fonte uenerit recognoscat hinc a Iuue.serio usurpatum est de celo descendit. Et delphici uox hec fertur oraculi consulentis ad beatitudinem quo itinere peruenireretur. Si te inquit cognoueris. Sed & in ipsius templi fronte. Hec inscripta sententia fuit homini ergo una ē cognitio sui. Si originis principii sui naturalis ex ordine patria respexerit:nec se quesierit extra. Sed ut intelligatur aiam nostram partem esse diuine mentis. Sicut ueteres pħi uolerunt & imprimis Pla. Deus qui prima causa est mentem creauit ex super abundanti maiestatis sue fecunditate hec mens omnibus humanis corporibus infusa est cum purissima sit degenerat hoc tamen falsum est. Nam si pars sequitur naturam totius unde est:sequeret animas nostras que a deo sunt deos esse dicere absurdum esset. Deum uero mentem esse omnibus elementis infusam:quia omnia uegetentur. etiam Verg. Platonem secutus sensit iis uersibus. Principio celum &c. Quicq̄ ne argumentum indissolubile & facit silogismum bonum est ꝙ possessorem effecit bonum quod meliorem hoc est maius:sed uoluptas efficit libidinosum possessorem:ergo non est bonū & hec est minor. ℂ Honeste glo.nemo gloriari potest ꝙ comederit quattuor anseres in cēa dico honeste. ℂ Quid āt horꝝ est in uoluptate:hec ē alia minor pars silogismi. ℂ Predicatione que est uirtus ꝯmemoratio patrocinis defensionibus. Patronus dicitur qui seruū manumisit. Patronus etiam appellat defensor causaꝝ cuius relatiuum ē cliens. Horum autem patronorum officium patrocinium nuncupatur. ℂ Ea que maior ut diximus in Catone maiore quantum magis aliquis in abundantia uoluptatum ē:tanto magis perdidit animum & mentem quoniam sensus corporis propter illam uoluptatem stuprati sunt. Nihil ē aliud concindit hoc paradoxum reuertendo ad eius titulum & inscriptionem. An quicq̄ &c. ℂ Validissimum ē argumentum:& quod uix possit infringi. Quo uoluptas non esse bonum cōmunicatur hoc modo. Bonum.i.quod possessorem efficit meliorem. Voluptas autem non bonum:sed pessimum efficit possessorē:non igitur uoluptas bonū:boni ē semper prodesse nunquā obesse. Sed hoc ū prestat uoluptas nō

Frā.M.

est itaq; bonum iudicanda. ¶ Ut enim. Aliud argumentum. Si hominem uirtus meliorem & laudabiliorem efficit q̄ non iniuria gloriari quis de ea potest. Sed uoluptas huiusmodi non est. non igitur gloriari de ea quisq̄ potest ergo malū non esse bonum. ¶ Predicatione ut de uoluptate glorietur. ¶ Atqui. Conclusio est totius superioris disputationis: sed precipue eius quod contra uoluptatis assertores dixit. Patrociniis defensionibus. ¶ Quo maior est disputatio. Quanto magis quispiam uoluptate abundat. tanto magis insanit. ut in Catone maiore Cice. ait. Cum uero tres sunt uite. uoluptuosa ciuilis contemplatiua. Vulgus omnino seruile uitam pecorum diligit. Sustentatur autem ob id ꝙ plerique in potestatibus constituti instar Sardanapali uitam agunt. ¶ Profecto. ¶ Concludit hoc paradoxum propositionis iterationem ¶ Veniant igitur per comparationem bonorum eternorum horum clarissimorum uirorum ostendit uirtutem esse summum bonum. Interrogat enim istos qui delectantur his bonis uanis dicens. Est ne aliquis uestrum qui malit esse similis istorum alicuius quis diximus superius an uellet potius diuitiis abundare. Respondit ꝙ potius uellet istorum uirtutem quā diuitias: sed hanc unam relinquunt ꝙ uoluptate corporis potiri semper uolunt quam rem suo loco confutabit. ¶ Ordo est. Tamen dicet utrum mallet aliquis esse similis alicuius horum qui marmoreis tectis utuntur. an similis Fabrici qui nihil horum habuit nihil habere uoluit. ¶ Fulgentibus auro .i. auratis. ¶ Signis statuis ereis numerat diuitias quibus antiqui delectati sunt. Corinthiis opibus: laus a loco: ut inquit Vergi. & uiuos ducendo marmore uultus. facile adduci solet facile probatur & adducimus istos cum confitentur ista que huc & illuc transferri possunt minime bona esse. Illud autem stricte tenet ut uoluptas sit summum bonum Summum bonum illud dicitur gratia cuius cetera fiūt & idiosum alicuius causa non fit hoc modo ipsi lucrantur & laborant. ut uoluptate corporis potiantur. hec uoluptas ab ipsis summum bonum uocatur. ¶ Que uox pecudum: remouet autoritatem illius false sententie tales uoluptuosi ut pecudes iamdudum habent animam in patinis qui non prestantior & inanimatis sicut tabulis & animatis sicut brutis animis: sed suffocatus tanquā in una belua in his uoluptatibus neq; in mundo neq; in corpore humano quicquā est diuinis aio. ¶ Quicq̄ ne. argumentū indissolubile & facit silogismū omne bonū possessorem efficit meliorem: hoc est maior: sed uoluptas non efficit meliorē possessorē sed libidinosum. hec est minor: ergo uoluptas non est bonū. ¶ Honeste gloriari nemo gloriari pōt ꝙ comederit quatuor anseres i una cena dico honeste. Quid āt horū ē i uoluptate: hec ē minor silogismi. ¶ Predicatione q̄ ē uirtutis cōmemoratio. ¶ Patrociniis defen. Patronus dicit qui seruū misit. Patronꝰ etiam appellat defensor cāru: cuiꝰ relatiuū est cliens. Horū autem patronoꝝ officiū patrociniū nuncupat. ¶ Eaq; quo magis ut diximꝰ i Cato. maiore quanto magis aliquis i abūdantia uoluptatū uiuit. tanto magis perdidit animum & mentem: quoniam sensus corporis propter illam uoluptatem capiuntur & languent. ¶ Nihil est aliud concludit hoc paradoxum reuertendo ad eius titulum & inscriptionem.

cōcladit uirtutem esse summū bonū
Diuitie antiquorum
Summū bonū qd sit
Argumētum indissolubile.
predicatio
patronus
patrocinium
Cliens.
Cōclusio padoxi
ASCE.
M. regulus.

i

In quo uirtꝰ &c. Hoc scdm paradoxū sic grece sonat Oti autarkes eudemōia pilos arete id ē ꝙ sufficiēs felicitas ē p uirtutē. Oti enim dr ꝙ autarKeus (psertur āt grece atarKis) .i. multa & sufficiens (hec est atticꝰ) eudemonia profertur eisdemonia id est felicitas sabaudi est pios id est per aretam .i. uirtutem. Quam sniam ut contra Anto. induxisse ut superiorem contra catilinam & coniuratos reliquos Probat āt potissimū exēplo Marci reguli attilii. de quo i. iii. offici. late ui sum ē. Ordo ē: ut pponat thema. Nihil deesse eū quo sit uirtus ad uiuēdū beate quasi dicat id. quidem assero: nec uero ego putaui unq̄ marcū regulum attilium qui ut fidē hosti seruaret & reipu. consuleret ad dirissimū redeit supplicium in carcerem carthaginem ne erūnosum .i. erumnis ad calamitatibus plenum: nec ifelicem nec miserum. Em pro quia magnitudo ai eius non cruciabitur a penis .i. populis illis carthaginen. Vñ eneidos .i. Pūica regna uides &c. Et iō bella carthaginensia bella punica dicuntur. oe ei dipthongus se pe in u mutat. ut a poena fit punio & poenus punicꝰ a moenia munio &c. nō grauitas nō fides: nō ɔstātia: nō ulla uirtꝰ supple alia nō deniq; ipse aius repente cruciabatur a penis qui scilicet animus munitꝰ presidio idest defensione & custodia. quod gallice garnison dicitur tot uirtutum & septus. id est circūstipatus tanto comitatu uirtutis: cum .i. quan

ΟΤΙΜΟΝΟΥ ΤΟ ΚΑΛΟΝ ΑΓΑΘΟΝ

In quo uirtus sit: ei nihil deesse ad beate uiuēdū nec uero ego. M. regulum erumnosum nec felicē nec miserum unq̄ esse putaui. Non enim magnitudo animi eius cruciabatur penis: non grauitas: nō fides non constantia: non ulla uirtus: non deniq; animus ipse q tot uirtutum presidio munitus tantoq; comitatu uirtutis septus (cum corpus eius caperetur) capi certe ipse non potuit. C. uero mariū uidimus qui mihi secūdis in rebus unus ex fortunatis hominibus in aduersis unus ex summis uiris uidebatur quo beatius eē mortali nihil potest. Nescis insane. nescis quantas uires uirtus: habeat. nomē tantum uirtus usurpas. quid ipsa ualeat ignoras. Nemo potest non beatus esse qui est totus aptus ex sese quiq; in se uno sua ponit omnia. Cui autem spes oīs & ratio & cogitatio pendet in fortuna huic nihil potest eē certi. nihil quod exploratum habeat pmansurum sibi quidem: unū diem euentu hoiem terreto si quem eris nactus istiusmodi mortis aut exilii Mihi uero quicquid acciderit in tam ingrata ciuitate. ne recusanti quidem euenerit non modo non repugnanti. quid enim ego laboraui aut quid

egi.aut in quo euigilauerunt cure & cogitationes mee Si quidem nihil peperi tale.nihil consecutus sum.ut eo statu essem quem neq; fortune temeritas.neq; inimicorum labefactaret iniuria.

do aut q̃uis corp⁹ caperet ipse.s.aius nõ potuit certe capi.uero p sed nos uidimus caiũ mariũ arpinatẽ cõteraneũ Cic. & ite nouũ hoiem ut ipse erat de quo in iugurtha Salustii plurima:qui uidebãt mihi in rebus secũdis.id ẽ prosperis:un⁹ ex hoibus fortunatis:i.felicib⁹ quibus bõa fortuna plurimũ fauet quia nimia dexteritate in bello usus erat & uidebat aduersis supple reb⁹ un⁹ ex summis uiris quia res aduersas fortissimo aio tulit quo.s.hoie qui un⁹ ex felicib⁹ aut ex summis fit uiris nihil pt esset.i.cõtingere mortali.s.hoie beat⁹.i.fortunatius & felicius.O insane quisquis uirtutẽ paruipendis:ut tu Marce.An tu nescis inq̃ quãtas uires hẽat uirtus ut usurpas tm nomẽ.uirtus sine re:& ita ignoras quid ipsa.s.uera uirtus ualeat.Nẽo pt eẽ nõ beatissimus qui est totus aptus.i.constans & q̃drans ex sese.id est ex seipso quiq;:idest & qui ponit oia sua i se uno:id est solo.Vnde Persius.Nec te q̃siueris extra.Et maro de uiro bono.Quid pro & res.uaniq; leuis:quid opinio uulgi.Secutus mũdi instar hñs teres atq; rotundus.Externe ne quid p leuia fidat.Aũt pro sed nihil certe & nihil quod hẽat exploratũ.i.satis scrutatũ & cognitũ p̃mansurũ sibi.s.ipsum habenti quidem:id est certe unũ diem pt esse huic ois spes & rõ & cognitio pendet ex fortuna:terre teoeũ:idest eiusmodi hoiem cui in fortuna sit ois spes si nactus eris.i.inueneris:quẽ idest aliquẽ supple talem:territo tñq̃ istiusmodi minis mortis aut exilii.Vero pro sed.quicquid acciderit mihi.i.cuius uero forti & cõstãti (ut iñ de loquitur cui An extremũ suppliciũ minatus ẽt postmodũ intulit)in ciuitate tñ ingrata.ut qui Camillũ Scipio.aliosq̃ p̃stantissimos uiros in exiliũ miserat.& nunc pati uideret.ut Cice.primus parens patrie appellans.& qui e Catiline faucibus rẽpublicã eripuerat in exiliũ mittat ad supplicũ ob factionẽ.An poscat.euenerit supple mihi:ne quidẽ.i.non etiã recusati.i.dest ultro ferre parato nõ mõ.i.nedũ nõ repugnanti.i.m̃ affuerit ut repugnẽ ut ne recusem quidẽ pro patria mori.enim pro quia.quid.i.ad quid ego laboraui.aut quid egi aut in quo euigilauerunt cure & cogitationes mee.id est quid mihi profuerunt.Quidem.i.certe:unde.idest siquidem.hic sunt due partes.si ergo nihil tale cepi & nihil consecutus sum tale.ut essem eo statu.id est in ea qualitate conditione uite.quem scilicet statum neq; temeritas fortune:neq; iniuria inimicorum labefactaret.idem deiiceret & concuteret.quasi dicat nihil mihi profuerit ante acta uita.Vnde & Senecã iussum mori respondisse aiunt in uanum se philosophatum si mortem patienter ferre nondum didiscet.

¶ Secundum paradoxum.

IN quo uirtus.Greca propositio est οτι αυταρκησ η αρετη προσ ευδαιμονιαν Sensum Cice.transtulit potius q̃ uerba.Sic enim melius exprimi & elegantius uidebat.q̃ si diceret sufficere uirtutẽ ad felicitatẽ.hoc paradoxo ostensurus est solã uirtutẽ ad beatã uitã cõsequendã satis esse.Est ãt zenonis & Crisipi prepositio libro de uirtutibus.Stoici uirtutẽ diffiniebant eẽ affectionẽ cõsentientẽ.& ipsam pp seipsam esse uirtutẽ non ob metũ aliquẽ.aut spẽ.aut aliquid eorũ que sunt exterius in q; ipsa constitutã esse beatã uitã.Cũ ãt probauerit Cice.nihil bonũ esse nisi q̃d honestũ esset 9ñs fuit ostendere beatã uitã sola uirtute esse 9tentã.Beatos ãt inquit Cice.hos existimo qui sunt in bonis nullo adiuncto malo.Neq; ulla alia huic uerbo cũ beatã dicimus subiecta natio ẽ nisi secret⁹ malis oibus cumulata bonorũ cõplexio.oẽs ãt boni & sapientes beati sunt(ut dicebat Socrates)mali uero miseri.Inuehit ãt in.M.Anto.ut qui & si opibus abundat:& multis aliisq; fortune presidiis fultus erat.dici tamen beatus non poterat cũ uirtute careret.& tam flagitiosam uitã duceret sunt in eundem orationes quas Philippicas appellat:in quibus uir corruptissimus reprehendit.¶ In quo uirtus dicimus.s.¶ Neq; ego &c.Propositionẽ suã Cicero exẽplo.M.Reguli pbat.Nota est hystoria:quã multi scribunt:ut ipse Cic.libro.iii.officiorũ:Vbi regulũ cõtra ipugnantes defendit mirifice laudat.¶ Erumnosum.calamitosum.Erumne labores onerosos significant.Vnde herculis erumne uocate sunt.¶ Infelicem.cuius uite exitus infelix fuerit.Nam iuxta Salomonem spectare finem oportet.Diciq; beatus ante obitum nemo supremaq; funera debet.¶ Non grauitas.Aliquot Reguli enumerat uirtutes que expertes erant omnis cruciatus:Cum regulus ipse a penis cruciaretur.¶ Grauitas que opponitur leuitati.¶ Fides.que est fundamentum iusticie.¶ Cõstantia.que subiicitur fortitudini.Est autem perseuerantia in re bona.¶ Presidio.ueluti militibus circũualentibus.Nã presidium illos significat milites qui extra castra sedebant in loco aliquo quo tutior esset regio.a militari ergo custodia tracta est similitudo.¶ Ca.Marium huius uitam scribit Plutar.Cicero.etiam in Tusculanis questionibus.M.laudat patientiam his uerbis.¶ At uero.Ca.Marius rusticanus uir.sed plane uir cum secaretur principio uetuit se allegari nec quisq̃ ante Marium solutus dicitur esse secus.¶ Vnus ex fortunatis:hoc est unus ex his qui propitia utuntur fortuna.Que ut Cicero ait in oratione pro.M.Marcello quasi domina est rerum humanarum.ei enim felicitas & successus hominum ascribitur.Vnde & Lucanus inquit.Quicquid laudamus in ullo Maiorum fortuna fuit.Pompeium item laudans Cicero inter cetera eximia ei felicitatem tribuit.¶ Vnus ex sum.Qui paucissim sunt.in uirtutibus uero animi nullam partem sibi fortuna uendicat si uiris magna paratur fama bonis.Et sic successu Plutar.remoto inspicitur uirtus:ut lucanus.¶ Quo quare ut & i prosperis & i aduersis rebus moderatus sis.¶ Nescis isane.Nunc i.M.Antonium plane inuehitur q faciebat quod hypocrite solent.Nam de uirtute loquebatur & disputabat:male autem & flagitiose uiuebat.¶ Nõ eñi i uerbis sed i actione uirtus consistit.In huiusmodi homines.Et Iuue.inuectus est cũ iquit.Vltra Sauromatas fugere hic libet & glacialem Oceanum quotiens aliquid de moribus audent.Qui curios simulant & bacchanalia uiuũt.¶ Vsus pas.iculcas i frequenti usu habes.Quid ualeat.quantam uim habeat.Nam ex seipsa perdit fortunaq; pendet opposita uirtute minas:laudandaq; uelle.Est satis & nunq̃ successu crescit honestũ.q̃d Lucanus scribit.¶ Nemo potest nõ &c.¶ Qui omnia sua in se posita existimat:Qui ex seipso non aliunde pendet:is beatus uocari potest.Talis autem ẽ uir bonus & sapiens qui utrunq; fortunam decenter perfert ac semper pro qualitate rerum optime agit:Nemo autem

beat⁹ fieri pt. Et si oia aduersa accidāt uiolari em̄ beatitudo q̄ nascit̄ ex uirtutibus ai non pt. ¶ Ex se se ex aio suo bene ꝯstitutoq̄: nō ex cōmodis corpis aut rerꝝ externarū: & re uera qd̄ grecoꝝ i prouerbio est. ουκ ανηρ ουτος εαν το οωμ(ε)νον Hoc ē nū ē hō qd̄ cernit̄. Sed aius hois. s. Cice. quoq̄ ait nō esse hoiem qd̄ digito mōstrat̄: sed aium hois. ¶ In se uno. unde & Persius ait. Nec te quesiueris extra. ¶ Cui spes &c. Nō pt eē beat⁹ nisi q̄ firma & stabilia possidet bona diuitie iperia & cetera eiusmodi stabilia nō sunt: qm̄ facile mutant̄ & auferri possunt. nō ē igit̄ beatus qui hec pos sidet. Ex fortuna. ex iis que bōa uocant̄ fortune. ¶ Ex quib⁹. M. Anto. pēdebat. ¶ Nihil certi. sicut is qui uirtute ē pre ditus ꝗ̄ possessio certa est auferri em̄ & mutari nō pt. ¶ Vnū diē ēt breuissimū tp̄s sepe em̄ accidit ut quē mane potētē & diuitē uidimus: eundē abiectū & pauperē uideam⁹. ¶ Cū tu &c. hmōi inquit hoiem Anto. qui totus ex sese pēdeat. ¶ Qui oia sua i seipso posita hēat terreto quātūlibet minis mortis & exilii. Qua nihil ꝓficies. nō em̄ ꝯmouet̄ & hec oia uirtute inferiora iudicat: ille cōmoueri poterit cuius spes ois & cogitatio pēdet ex fortuna. ¶ Mihi uero &c. Qui ex fortuna pendet terreri pt. ego uero tm̄ abest ut uerear: quicqd mihi accidat inter ingratos ciues ꝛ ut ne recusaturus quidē sim si quid acceperit aut repugnaturus. Nā libenter suscipiā & occasionē mihi ꝑditā existimabo piculū mea uirtu te faciendi frustra igit̄ exiliū mihi aut mortē minaris cū in aio meo mihi oia mea posita sunt & in ꝯscia bn̄ acte: cū libē ter exiturus sim tā ingratā ciuitatē q̄ liberata oli & defensa a cede & incendiis ꝑ me fuit. cū pnitiosissimā ꝯiurationem extinxi & cōiuratos cōprehendi: & tn̄ tot me iniuriis affici. tot piculis obiici patit̄. ¶ Nō repugnāti. sicut Clodio non repugnauit eiect⁹ ab illo in exiliū. cū posset qd̄ ipse scribit multis in locis. noluit em̄ ciues suos & de se optime meritos & decertare pro se paratos obiicere seruis armatis & gladiatorib⁹. ¶ Quid em̄ &c. frustra inquit tot labores sustinuis sem: tot uigilias: & sollicitudines in perdiscēdis bōis & honestis artib⁹ ꝯsumpsissem: si ex hoc statu in quo sum dimo ueri possem. ¶ Peperi quātū ad opa q̄ facit. nā libros suos et res gestas port⁹ suos uocāt poete & oratores. ¶ Consecu tus sum ad honores spectat & magistratus quos gradati gessit. ¶ Temeritas. gaudet em̄ oia fortuna cōmiscere quā ce cā & temerariā uocat. ¶ In quo uirtus sit ei nihil deesse ad bene beateq̄ uiuendū. Vidēs Cic. ꝙ titulus male sonaret in latinū si de uerbo ad uerbū traduceret. iō ꝑ alia uerba dixit. O ti autarches he arlete pios endemoniā. Quid ꝑ se suffi ciens est uirtus ad felicitatē. hac quidē admirabili snia demōstrat̄ uirt⁹ solā hēre beatitudinē sicut in paradoxo demō stratur ꝙ solū bonū appellat̄ quod sit cū honesta & bona eterna atq̄ corporis bona nocitanda nō sunt. Beatitudo āt in se cōprehēdit oia bona que facile bona unusquisq̄ ꝑditus consequit̄. Inuehit āt. Cul. cōtra: M. Antoniū ꝗuis non nomi net eū ostendendo ꝗuis abundās sit maximis copiis fortune nō tamen est beatus quia uirtute caret in quo nulla uirtus sit. ¶ Ei deesse ad bene. subaudi dicunt Stoici. Neq̄ subiicit exēplum dicitur. ¶ M. regulo qui cum cruciaretur a car thaginensibus non miseriam sentiebat: immo tunc erat in maxima beatitudine: quia officium uirtutis exercebat. Hy storie em̄ supsedendū: qm̄ superius tetigimus. ¶ Aerē ipsum existentia enim est labor corporis. ¶ A penis. carthaginen sibus peni sunt carthaginenses. q. d. non est ille qui digito mōstrari pt. ¶ Aius qui est ipse hō nō cruciabatur. Gratuitas numerat aliquas partes uirtutis quas exercebat. M. attilius regulus. ¶ Fides quā precipue habuit in obseruando iuramē to penis. ¶ Cōstantia uirtutis perseuerantia in uita. ¶ Presidio tutela alicuius loci. ¶ Corpus eius cū caperet̄: ꝗuis cor pore esset captus: liberato tamen aio erat: nunq̄ emisit unū uerbū turpe. sed oia tolerabat pro uirtute: quēadmodū fece runt nostri maiores. i. martyres a tyrānis cruciati. ¶ C. Marius arpinas que fuit Cice. conterraneus in scientia militari ce teros preualebat fuit autem in rebus secundis fortunatissimus: in aduersis fortissimus. Cum discordias cum silla habe ret depulsus est ex urbe & latuit in pontinis paludibus: postea in urbem reuocatus sillanos expulit. ¶ Quo nihil bea tius reperiri potest summus est inter uirtute preditos: & uirtutis tutela munitos: qui corporis crimina sentire non permit tit. ¶ Nescis dirigit sermo. ad. M. Anto. qui solum nomen uirtutis habebat non actionem. nam uirtutis omnis laus in actione consistit imitabatur etiam dictum. Iuue. & de uirtute locuti clunem agitant. M. Anto. quotidie de uirtute dispu tabat & animus eius totus u'tiis: & sceleribus implicitus erat: quid ipsa ualeat que nullis penis & tormentis cruciari potest. ¶ Nemo idest omnis beatus est ex se idest ex animo qui enim ornatus est uirtute: ille dicitur esse beatus & om nia in se habet bona. ¶ In sese uno scilicet animo bene constituto quasi dicat non est ille qui digito monstrari potest. ¶ Ex fortuna non in u irtute. ut. M. Anto. nihil certum & exploratum in se habebat cam. M. regu um idest talem ho minem omnia ex sese recipientem non minis mortis: non pena exilii: non alia significatione aut malo interire aliquo ¶ Istiusmodi qui sit ia constans in uirtute. ut Mar. Anto. nihil exploratum fuit: nihil uel Cice. uel Cato. siue alicui simili contigeret aliquid mali illud non timebo: & modo suscipiam libenter: quia uirtutis mee experimentum faciā. ¶ Ingra ta ciuitate ingrata dicitur quoniam Cicero eam defendit a conspirationibus catiline. nunc autem. M. Anto. illi minatur mortem uel exilium. non repugnati. quod idem fecit cum a scelerato clodio in exilium missus fuit non repugnauit rece dere cum potuisset suscipere arma ut ostendit in omnibus orationibus quas habuit pro reditu suo. ¶ Quo enim neq in eo statu esse laborauit: quem non mine non fortune non exilia preter reficerentur.

Parado xum i. M. An to. solū bonū ꝙ honestū

Inuehit i M. anto

M. regu lus

Erū na peni.

Aius re guli non crucia batur.

Cōstātia

Presidiū

C. Ma rius arpi nas.

Quis beat⁹ sit

ASCE. 1

Mors quid ter ribilis aut exi lium

¶ Mortē ne &c. Docet uiro fortune mortem quidem timendam cum malū nō sit unde & Horatius de uiro bono i ep̄lis dicit ꝙ decet minitanti mortē moriat̄ morte ultima linea rerum est quasi dicat nihil amplius i me po tes. Et ideo saluator docet nō timendos qui corpus tantum occidere possunt & quia mors naturalis est nihil mali saltem culpe in eo esse uolunt: unde illud est maronis. Vsq̄ adeo ne mori miserū est &c. & illud Iuuē. Magnum crede nephas animam ꝑferre pu

Mortem ne mihi minaris ut omnino ab hominibus an exilium ut ab improbis demigrandum sit? Mors terri bilis ex iis quorū cum uita omnia extinguntur. non his quorum laus e mori non potest. Exilium autem terribile his quibus quasi circunscriptus est habitandi locus: non his qui omnē orbem terrarum unā urbem eē dicunt. Te miserie: te erūne premunt omnes: qui te beatum: qui flo

rentem putas. tue libidines te torquent: tu dies noctesq; cruciaris cui nec satis est qđ est: & idipm̄ quod habes ne non diuturnũ sit futurum times: te conscientie stimulant maleficiorũ tuorum: te metus exanimat iudiciorum atq; legum quocunq; aspexisti ut furie sic tue tibi occurrunt: iniurie: suspirare que te libere non sinũt. Quãobrem ut improbo & stulto & inerti bene esse potest. Sic bonus uir & sapiẽs & fortis miser esse nõ põt nec uero cuius uirtus moresq; laudandi sunt eius nõ laudãda uita est neq; porro fugienda uita est que laudãda est. Esset aũt fugienda si esset misera. Quãobrem quicqđ est laudabile idem & beatum & florens & expectandum uideri debet.

dori. Et pp uitã niuẽdi pdere cãs dicit ergo. Ne p an o antõi aut quisquis ẽs tyrãnũ agẽs minitaris mihi mortem ut sit mihi demigrandũ. i. discedendũ oino ab hoibus. i. ex hoc mũdo: an minitaris mihi exiliũ. s. in aliq̃s solas terras: aut in alienã prouinciã ut sit mihi demigrãdũ: ab iprobis qui i ciuitate tali sub tyrãno uiuũt. Mors est terribilis iis. s. peccatoribus: quia mors peccatoꝝ pessima: quorũ oia. s. bona & fama: & uita & merita extingunt cũ uita: quia perit memoria eoꝝ cum sonitu. Iustus ãt ut palma florebit. Et i memoria eterna erũt iusti: & iõ mors nõ sup. est timenda iis quorũ laus nõ pt emori. Aũt p sed exiliũ est terribile his qb⁹ q̃si circũscriptus est loc⁹ habitãdi: nõ iis qui ducunt. i. reputãt oẽm rem. i. totum orbem terrarum esse unã urbem. Vñ socrates iterrogat⁹ cui⁹ esset mũdanũ se esse rñdit significãs totũ mũdũ sibi patriã esse. Miserie uerũne. i. miseri cruciat⁹ ɔscie tantoꝝ scelerũ p̃munt te qui putas te beatũ: & qui putes te florẽtẽ: libidines. i. male & libidinose uoluntates torquẽt te ẽt future: quia uermis eorũ nõ extinguet in cruciaris. s. a ɔscia. ut dicit Iuue. Iudice quo se nemo nocens absoluit. dies & noctes. i. p totũ tp̃s uite tue nec id qđ est sup. tibi. i. qđ hẽs: est satis sup. tibi: & times ne ip̃m qđ hẽs. s. p iniustã occupationẽ sit nõ diuturnũ. i. breuis possessionis futurũ. Cõscie maleficiorũ tuorũ stimulãt. i. pungũt te met⁹. i. formido iudiciorũ atq; legũ examinat. i. emori facit sine aio: ac aia reddit te & iniurie tue. i. quos aliis facis: occurrũt sic tibi quocunq; aspexisti. i. oculos direxisti. ut furie. s. infernales dicunt occurrere parricidis ut oresti & aliis nefandi sceleris autorib⁹: q. s. iniurie aut furie non sinunt te suspirare libere. i. sine p̃ssura & anxietate ai. ¶ Quãobrẽ ut. i. quẽadmodũ nemini. i. nõ pt esse bene nõ alicui improbo & stulto: & inerti. i. qui neq; uult neq; scit. neq; ualet bene opari. Improbus eñ nõ uult stultus nõ ualet et iners q̃ sine arte est nescit pessimus ãt est qui nõ uult & ita iprobus. i. iprobandus summopere. Stulto ãt ignoscendũ est: uñ Iuue. Hunc ego factis iputo. Inerti ãt qui didicisse noluerit uenia est neganda. unde quia hic ẽt stultos taxat: sciemus proprie stultũ nõ esse furiosum: aut p naturã desipientẽ: sed qui alicui rei uitiose studet atq; ita in uitio est ut stultus in meretricibus aut mercatibus. Sic. i. e cõuerso uir bonus cõtra iprobũ & sapiens cõtra stultũ & fortis cõtra inertẽ & ignauũ non pt esse miser. Nec uero uita eius cuius uirtus & mores sunt laudandi est non laudanda: immo est laudanda neq; porro uita est fugienda que est laudanda. ãt pro sed talis uita esset fugienda si esset misera. Quãobrẽ (concludit) quicquid ẽ laudabile idem debet uideri & beatum & florens: & expetendum. ¶ Mortem ne mihi &c. Confirmat quod dixit ea se peperisse & consecutum esse que labefactari non possint & stultus inquit es. si mortem mihi minitaris aut exiliũ. Hec enim que ueluti grauia & terribilia proponis grata mihi hoc tempore acciderent: nam per mortem abirem a mortalitate ad immortalitatem liberare tot periculis quot mihi quotidie instant non essem diutius inter improbos & sceleratos: abirem in rerum & premia bona acte uite acciperem: per exilium uero a malis ciuibus & ingrata ciuitate ad bonos & gratos homines me conferrem neq; angerer quod patria carerem: nam uiris fortibus & probis totus orbis patria est. ¶ Ab hoibus scilicet migrandum sit ad eos & ueram eternamq; beatitudinem quam illi consequuntur qui recte uixerunt. ¶ Mors terribilis iis est qui uoluptatibus dediti sunt: & omnis uirtutis expertes iis molestum est mori. ¶ Cum uita: nam morientes nullam sui memoriam posteris relinquunt. ¶ His quorum &c. Cice. in tusculanis questiõibus: sed profecto mors cum equissimo animo appetitur cum suis se laudibus uita occidens consolari potest. Nemo parum diu uixit qui uirtutis perfecte perfecto functus est munere. Multa mihi ipsi ad mortem tempestiua fuerant utinam potuissem ob ire nihil enim iam acquirebatur: cumulata erant officia uite cum fortuna bella restabant. ¶ Quare si ipsa ratio minus faciat & mortem negligere possumus at uita acta perficiat ut satis superq; uixisse uideamur. ¶ Mori nõ põt sicut mea cũ tot res geste mee extent: tot monumenta igenii relicturus sim. Exilium Illi timeat exilium qui quasi quibusdã icluduntur habitaculis q̃ igredi nõ liceat extraq; uiuere: nec possunt nec sciunt. nam probis & fortibus uiris totus orbis patria est. ¶ Socrates quidem cum rogaret cuius esset se esse diceret se mundanum iquit totius omni mundo se icolem & ciuem esse arbitrabatur. Aristhophanes quoq; ait ϖατρισ Υαρεσκνατισ ϖρατευ quem uersum etiã teucer apud sophoclem usurpauit. ¶ Te miserie miserũ fortasse me estimas cũ hec mihi miseris: sed tu miser habendus es q libidinibus & cupiditatib⁹ plura possidenti dies & noctes cruciaris disputaturus ẽ illud padoxoꝝ Cice. oẽs stultos isanire pturbationibus. s. ai quos oẽs philosophi morbos appellant: q̃ ãt i morbo sunt ii crucient assidue necesse ẽ. Cõtra sanitas aiorum i tranquillitate quadã constantiaq; posita est. Recte ergo Antoniũ cruciari ait Cice. cuius animus multis perturbationũ morbis circũseptus erat: nec officio suo utebatur quod est ratione bñ uti: qđ sapiens facit qui nunq̃ perturbatur. ¶ Nec sat. est &c. Qua nunq̃ ut supra ait expletur aut satiatur cupiditate sitis. ¶ Ne diuturnũ sit: quia fortune bona transferri possunt & mutari. Idem diuturna non sunt. ¶ Cõscientie τ οτεσ ον est conscientia: ideo semper aliqđ additur ex quo itelligitur in quã partem accipiat. Verg. Et mens sibi cõscia recti. Papinius trepidus circũuola talis seu dies animi. Nũ autem tormentum grauius cõscientia peracti sceleris. Quod Iuue. ait pena ãt uehemens ac multo senior illis quos & ceditur es grauis inuenit & rhadamantus nocte dieq; suũ gestare i pectore testem. ¶ Iudiciorũ atq; &c. Iudicia ex legibus nascunt. Ille enim penam proponũt sceleribus ut furie. Sicut eñ furie cruciare: & uexare sceleratos

Frã. ma.

dicuntur ita iniuriarum quibus multos affecisti coscientia te exagitat: Q uid enim aliud sibi uolũt poete cum a furiis matris agitatum scribunt Orestem: q̃ illum conscientia sceleris pacti uexatum. Q uãobrem concludit hoc paradoxã per contrarium colorem rhetoricũ. Sapiens em̃ stulto: fortiter inerti opponit. ℂ Miser esse &c. Si stulto hoc est morbis animi opresso & rõne non utenti bene esse non potest: & qui ratione utit̃ & omni morbo hoc est perturbatione caret qui est uere sapiens miser esse non potest etiã si crucietur & in cõpedibus atq; carcere sit. si esset misera. Q ualis tua est qui cũ tot perturbationibus occuperis insanus est & semper cruciaris. Vita sapientis misera esse nõ potest. Q uicquid ei accidat aduersi. ℂ Q uãobrẽ &c. Probat uitam sapientis laudabilem & per cõsequens beatam: quicquid beatum est idẽ & laudabile est & beatũ est. ℂ Mortem ne. ostendit istius stultitiam: qui putant Ciceroni mala tradere: quum illi bonũ hoc asferre dicit hoc modo. si mortẽ mihi prebebis ibo de mortalitate ad immortalitatẽ: ulterius sylla passus infinitos labores uirtutis amore ab eiusmodi penis ad beatorum loca demigrans preterea simile exiliũ minaris hoc erit mihi iucundissimũ abibo em̃ ab im pbis. qualis es tu: ad pbos & ad bonos hoies. ℂ Ab hoibus subaudi demigrãdũ: ac si diceret ad immortales deos pficiscar ab im pbis ad probos. ℂ Mors terribilis: reddit rõnẽ ad mortẽ cõtẽnẽdã rõnem circunstãtie. Exiliũ terribile est his. i. illis qui nõ sciũt habitare & uiuere nisi i sua officina & domũcula nõ ãt terribile exiliũ sapientibus: ut docebat Socra. quorum habitãdi est totius orbis. ℂ Q ui te florentẽ maximus em̃ erat i rep. M. Anto. ℂ Cui nec satis ẽ qđ est pp auaritiã nõ sufficiũt sibi diuitie quas hẽt: ideo beatus esse nõ põt. ℂ Nec diuturnũ ut diximus i superiori paradoxo: hec que mõ huc & illuc transferri possunt nõ sunt diutur. ℂ Te ɔscientie cõscientia est uocabulũ mesum: nã & bona & mala dr̃ ɔscientia ut plurimũ capit̃ i malum: ideo semper addendũ est ut ille & sibi mens cõscia recti. ℂ Q uin. ait. ℂ Cõscientia mille testes. ℂ Examiat. occidit ne capiat̃ propter scelerata atq; adulteria sua. ut furie tante (iquit) sunt iniurie quas fecit ut furie sibi ante oculos uersari uideantur que nõ permittunt eum libere suspirare: ℂ Bonus iprobo: fortis stulto: sapiens iter correspondet. ℂ Nec uero. i. uita illius laudanda est cũ us mores laudãdi sunt qđ nõ esset si esset miserta. Vita uirtute bene instituta expetenda est: quia misera esse non põt quãuis multe calamitates tribuantur sapienti. tñ in eo beatitudo cõsistit. cum in eo uirtus perduret. Calamitas sapienti uero secundum stoicos accidere non põt secundum uero peripateticos calamitas homini quãuis imperitissimo euenire potest. ℂ Laudanda quicquid laudabiliter agit. bonum nuncupatur. sed in. M. Anto. propter scelera sua nihil est laude dignum ergo in hoc beatitudo non est quãuis externis bonis abundans sit.

Margin: Mortem & exiliũ ɔtemnit. Cicero: Floren. M Anto. Cõscia. Mesum ẽ Exãinat Sapiens q̃uis sit calamitosus tamẽ beatus ẽ Stoicorum opinio. Peripathetici.

Margin: ASCE.

Oti isa ta amarthemata.

Arua inquit est res atq; magna culpa nec enim peccata rerum euentu. sed uitiis hominum metienda sunt. In quo peccatur id potest aliud maius esse aut minus. Ipsum quidem illud peccare (quoquo te uerteris) unum est. Auri nauem euertat gubernator. an palee in re aliquantũ in gubernatoris inscitia nihil interest. Lapsa est ipsius libido in muliere ignota. dolor ad pauciores pertinet quã si petulans fuisset in aliqua generosa ac nobili uirgine. Peccauit uero nihilominus (si quidem est peccare tanquã transilire lineas quod cum feceris culpa commissa est q; longe progrediare cũ semel trãsieris. ad augendam transeundi culpam nihil pertinet) peccare certe licet memini. quod autem non licet id hoc non tenetur. si arguitur non licere si id quidem nec maius nec minus unq̃ fieri potest. quoniam in eo est peccatum si non licuit. quod semper unum & idem ẽ que ex eo peccata nascantur qualia sint oportet.

P Arua inquit &ce. Paradoxum sic pponit oti isata amarthemata i. q equalia sunt peccã. Nã oti dr̃ q isa. i. equalia ita & ẽ articulus amarthemata seu amarthima id ẽ peccata subaudi sunt: qđ paradoxorum & stoicorũ disciplia pfectũ. Hora i prio sermonũ recte iprobat dicens. Q uis paria eẽ fere placuit pctã laborãt. Cũ uẽtũ: & ad uerũ ẽ neq; satis firma sunt authoris ad ipsius approbationẽ argumenta. Q uo circa nos credimus ut hoc pctõrũ: ita apud inferos suppliciorũ gradus ut qui deliquit grauius grauioribus illis: subiaceat penis. Verũ ordo est: ut q stuprũ ãcille aut paupcule itulerit dicat. Parua iquit. s. quispiã est res. s. ãcille uirũ offerre an plumbeã statuã furari atq; uel atqui. i. nihilominus culpa ẽ magna. Neq; em̃ pctã sunt metiẽda euẽtu rerum: sed uitiis hoim q uerissimum ẽ. Vñ qui corrupte uitium obtulerit p ui & itegrum putarit stupratoris in corrupte crimen hẽt uñ luue. intra se tacitum qui ɔspicit ullum fci crimen habet. Id in quo peccat̃. i. obiectum aut res circa quã uersatur pctm̃ põt esse aliud maius aut minus & alio & id quoq; uerum est. ℂ Q uidem certe illud ipm peccare quoquo. s. quocunq; ueteris te est unum. i. uniforme et eqle. id ãt isicias item si animus fuerit dispar nã qui cum soluta peccat ñ peccatur si cõiuge norit minus peccat q̃ qui ɔiugem: & qui rẽ nõ sacrã de nõ sacro furat̃ nõ furatur eã si aut sacra esset aut i loco sacro minus peccat sacrilegio & ita i ɔsimilibus. Vñ i exẽplo adducto ab autore si par ẽ negligentia par uideri posset culpa: nisi q maior cura rei maior debeat. Dic ergo an gubernator euertat nauẽ auri id est refertã auro: an palee. id est opletã palea iterest id est discrimen est aliquãtũ in re. s. effusa: sed supple nihil interest inscitia gubernatoris. libido ipsius. s. gubernatoris aut alterius est lapsa: id est euacuata aut expleta in muliere ignota. Dolor ptinet ad pauciores q̃ si fuisset petulãs id est lasciue ipetuosus in aliq̃ uirgine generosa ac nobili. Vero pro sed ipse nihilominus peccauit: qđ uerum esset si animus idem illi esset: ut si ignobilem stuprans etiam nobilissimam quamq; (si uoti compos esset) stuprare uelit: cum omni iniuria: animo quidem tantũdem peccat non re: ac si quia paucis iniuriam inferre ignotã corrumpit non corrupturus nobilem ne pluribus iniurius fiat minus peccat & re: &

Margin: Peccare quid sit.

animo q̄ g̃ inobili corrupta an cōsentiente minus posset esse peccati q̄ i ignota uirgine & restagāte. Peccauit iquit nihi lominus quidem certe si peccare est tanquā trāsilire linea. quia utrobiq̃ transilitur. Quod idest transilire lineas cum sceeris culpa est cōmissa. q. d. ut primū transgressus es: & nihil pertinet ad augendam culpam transeundi: q̄ id est q̄tum longe progrediare cū transieris semel: quia certe nemini licet peccare: quodquidem uerissimū: sed non probat itentum unde nō procedit quod ifert. Aūt pro sed. id quod nō licet tenetur hoc uno si arguitur nō licere: si quidem id. s. licere: nec potest unq̄ fieri nec maius: nec id uerum non est: quia minus licet habet religiosa coitus q̄ libera ob omni uoto: & ita ille gauisus quā hic peccet: qm̄ (iquit) peccatū est i eo si non licuit: qd. s. non licuisse ē semper unū & idē hoc ut dixi uerū n̄ est: & ideo oportet ut sup. ea peccata que nascuntex eo. s. nō licuisse sint equalia Bona ē sequela sed assumptū improbādum: si enim equaliter non liceret equaliter transgrediens equaliter peccaret: sed potest fieri ut inequaliter non liceret. & quod equaliter non licet inequaliter fiat: quia diuerso animo & diuersis incitamentis. Vnde senex iam frigidus per prouocatam libidinem cum eadem cum qua iuuenis ardens grauius peccat.

¶ Tertium paradoxum.

PAruа est ut &c. Grecus titulus est ὅτι ἴσα τὰ ἁμαρτήματα tertium est paradoxū i quo patria esse peccata ostendere conat Cicero ex stoicorū sententia. Hoc em̄ ipsi existimabant: & sic argumentabant. ¶ Si uerum uero maius ē: nec falsum falso maius erit ita nec fraus fraude peccatū peccato: nam & qui centū stadiis abest a canopo & qui uno eque i canopo non sunt ita equi minus peccat & qui amplius i recto opere nō sunt. Erat em̄ exempli gratia i templo palladis iuuenis statue due: aurea: altera uero plūbea: Duo fures igressi diripiunt: & alter auream alter plūbeam comprehendit & ad Ario pagetas deducunt. Adsunt draco & solon legū latores. Indicant pari pena puniendos ꝙ equale peccatū & idem uterq̃ furatus erat statuam. s. palladis: licet non ex eadem materia hic non res considerat: sed causa: & furis animus atq̃ itentio. Ex quo scire oportet dupliciter considerari peccatū ab itentione & a re: & quantū ad causam attinet quod Cicero docet euidentissimū idem peccatum est obolum furari. ꝙ aureos centum i oratione tamen pro murena hanc stoicorum opinionem contra catonem disputant irridet Cicero. ¶ Parua inquit &c. Propositio ē quam probaturus ē aliquid aūt suppleas oportet zeno uel stoicus. Neq̃ enim peccata &c. Ratio est quoniam peccata non rerum euentu hoc est eo quod homines effecerint. Sed uitiis hominum hoc est animo & intentione Stoici non cōsiderabat qd factū esset sed quo aio factū esset. ¶ Metienda expendenda mensurāda. In quo res i qua quispiā peccat. ¶ Aliud alio maius: plus furat qui surripuit uiginti q̄ qui surripuit decem. Est āt cōfirmatio rōnis. Peccatū. quō sit unū paulopost ostensurus est. quoquo uerteris: aut ad maius aut ad mius. An auri nauem ponit exemplum ut res facilius ab imperitis percipiatur. Et tam inquit peccat quantum ad eius attinet inscitiam gubernator qui auro honustam nauem euertit: quia qui honustam paleis sinit mergi res quidem est diuersa que perditur sed eodem accidit inscitie uitio. quia nauem regere nesciunt: ¶ Lapsa est. Aliud exemplum si quis enim in nobili muliere coire: tantundem esset ac si uirginem uiolaret quantum attinet ad peccatum. cum peccare nihil aliud sit q̄ a recto recedere & uel uti rectitudinis terminos transire: Si quid uxorem expendat differentia est Grauius enim ledit qui uirginē uolat quāqui cū ignota coit. Muliere ignota ut ancilla. Ad pauciores. Nā quia ignota pauci dolēt eā attractari. ¶ Petulās lasciuus libidiosus. ¶ Gnrosa & nobili & ex familia illustri & nota: nā ex quo ad plures dolor ptiet & grauiꝰ peccatū est: si quis rē solā ꝯsideret. Peccauit uero. Vñ & Horatius ait. Quid iterest i matrōa ancilla pecte tue cogata: q̄ si āt diffinit quid sit peccare cū dicit esse tanq̄ trāsire lieas: hoc ē uirtutis & rectitudinis metas & ꝓpositos termīos egredi sicut & delinq̄re ut Festo placet ṗtermittere qd ñ oportet ṗterit: linea ē quātitas lōga sine latitudie & ꝓfunditate: cuiꝰ extrēa duo sunt pūcta sic rationabiliter aurum comparare uirtuti potest que recta ē & equalibus hanc uirtutis lineam: si quis uno semipede ṗterit non aliter peccat quia is qui decem pedibus pretereat. Nā quamtumuis minimum egrediaris ab ea discedis. Quā longe siue parū siue multum nihil refert peccatum est in relinquendo Exēpli causa edicit senatꝰ ne quis portam ciuitatis egrediat ꝙ si egressus quispiā fuerit exul habeat tres egrediuntur hic tribus passibus ille mille: tertius decem milibus omnes exules habent & eadē pena exilii digni iudicātur quoniā contra senatꝰ edictū fecerū. Ad augendā &c Quoniam in transeundo metas peccatum est non in quantitate excessus aut q̄litate rei. ¶ Peccare certe &c. Si uirtus iuuet que faciēdo sunt & prohibet cōtraria peccatum autem omne contra uirtutem est sequitur nemini cōcessum peccare qui ergo peccat: quia egredit lineas uirtutis etiā si parū peccat: tantū peccare iudicatur quantum is qui multum peccat In hoc uno tenet. In hoc uno quod: scilicet fecerit tenet. idest consistit & positum est quod: id est licet quod si quis est qui fecerit quod nō licet peccat. Quicquid illud est qd fecerit. ¶ Si arguit: si ꝓbat: scilicet non licere. Id argumentatio est hoc modo si quod nō licet neq̃ maiꝰ neq̃ minus fieri unq̄ potest: cum pecatum sit i eo quod nō licet quod semp unum & idem est & peccata que nascūtur ex eo quod nō licet patria sine oportet q rē habet q ignata facit quod nō licet: nō minus quā qui uirginē uiolat utrūq̃ peccatū ex nascitur quod non licet. paria igit sunt. ¶ Parua inquit est res & magna culpa: hec est propositio stoica: qd equalia sunt peccata: ut idē dicit titulꝰ grece Oti isata amartemata ꝙ equalia sunt peccata: quod aūt sit uerum ꝓbat per similitudines & plerasq̃ rationes a Cice. hoc modo: quid exemplū in principio sumēdū est Athenis tempore areopagitarum quidam statuam & plumbeā alterā aureā Minerue eripuit hi ābo ad drachonē legūlatorē deducti sunt quos draco morti tradēdos esse iudicauit. ¶ Nec eni peccata euētu rerū metiēda. Nā stoici iuxta hāc sententiā dracōis ostendentis factū ad exteriores aduētꝰ non cōsiderant sed mentem & uitiū peccatis accusant. ¶ In quo peccat maius est occidere patrē quē gallū: sed quātū ad mentē idē est siue occidas hominē siue beluā. In re aliquantum ad amissionē rei magna: differētia inter aurū: & paleas. Inscitia ignorātiā gubernatoris idem est illius enim e [illegible] esse ignorātiā iudicare aliquis illius qui fregit nauē aurē: & illiꝰ qui fregit nauē paleis refertā. Dolor ad pau. si stuprat ācilla hoc stuprū ad pauciores ptinet quā si stupratei gnosa mulier quantū ad stuprū idem sed si referr uolumus ad actionem sceleris differentia est. ¶ Petulans appellatur qui secundum appetitum uiuit uel a peto dictum. Tanquam transire li. per lineam rectam uirtutem intelligimus: que stat sicut: si quiuis autem

Stoici ꝓpositio. Exemplum ab areopagitis. Draco legūlator idem est occidere hominē & occidere gallū Petulans qui sit.

224

transit lineam per unum digitum eque peccat ut ille qui pessimam transiuit palmam quam primũ em̃ a uirtute recessisti ni hil amplius illius rectitudinis uirtutuose retines. ¶ Ad augendam transcul. hoc modo. Si querat qs a duobus bis ter quã tũ faciũt & respondeat unus octo: alter dicat bis ter faciũt septem equali numero ambo peccauerint quũ parmeno dicat faciat septem & sosias octo parmeno fuit ꝓprior ueritati quã sosias: sed tamen ambo ignorantes sunt non em̃ animaduerti quis dixerit septẽ uel octo: sed amboꝝ ignorantiam fuisse dico. ¶ Peccare ce. li. ne. Alia est principis mandatũ: ũt ne aliquis triticũ de suo principatu a sportare audeat reperiunt̃ quoꝝ unus tres modios alter uero duos sacculos tritici asportauit qui eque peccauit ac ille qui. cc. modios. In hoc uno tenet̃ hoc solo obligat̃ si non licuit asportauit re tricicũ: & hoc licere non potest minui nec augeri q̃uis modus peccandi augeat̃ & minuat̃ quoniam i eo est peccatum .s. hoc non licere. ¶ Si non licuit non asportare triticum licuit & hoc semper unum & idem erit qua ex te peccata que ex illo licere nascuntur e qualia sunt: quantum ad illud non licere.

Linea recte. i. uirtus. Aliud exẽplũ Pctã equalia sunt.

Quod si uirtutes pares sunt inter se paria esse etiam uitia necesse est: at qui pares esse uirtutes: nec bono uiro meliorem: nec temperante temperantiorem: nec forti fortiorem: nec sapienti sapientiorem posse fieri facillime potest prospici. An uirum bonum dicis qui depositum nullo teste cum lucrari impune potest auri pondo decem reddiderit si idem decem milibus pondo auri non idem fecerit. An temperantem eum qui se in aliqua libidine continuerit: in aliqua effuderit: una uirtus est cõsentiens cũ ratione omni perpetua & constantia. Nihil huic addi potest quo magis uirtus sit: nihil deniq; demi: ut uirtutis nomen relinquatur.

¶ Quod si uirtutes sunt pares it̃er se necesse est uitia etiam esse paria consequentia rursus bono quia oppositorũ eadem est disciplina: sed presuppositũ minus uerum & probatio eius inualida cum addit: atq; id est sed certe potest perspici id est perfecte uideri facillime uirtutes eẽ pares nec meliorem esse uiro bono id est quam sit is qui uir bonus est diceñ quod non est dicendũ nisi sto. dicamus nemi nem esse uirũ bonũ nisi omnes numeros habeat bonitatis qualem sto. nemiem reperiet: nos tantũ unũ saluatorem nostrũ quia nõ ẽ qui faciat bonũ non est usq; ad unũ. Et unus est bonus deus noster. Sed est. Nemo sit bonus preter deum: id nihil faciat ad institutũ eo aut modo quo homines dicunt̃ boni. est alius alio melior: & ita uirtutes non sũt pares alioquin huiusmodi adiectiua non reciperent cõparationem. Et reuera multe sunt que si ꝓprie accipiãt augeri non possint & tñ in ꝓprietatem cõparationem habẽt: ut iustus sit is cui pẽitus nil desitiant supsitad iusticiã: sed ad ordinẽ & põt pspicã nec tempatiorẽ esse tẽperãte. i. eo qui uere ẽ tempans. Quia scdm Sto. si i aliquo mins tempans fuerit nõ sit dicẽdus tẽpans si i illo nõ tempans: ergo tẽperãtissimus: nec fortiorẽ forti: nec sap entiorẽ sapiente. Veꝝ i his dicemus q̃ si uirtute preditus tm̃ sit dicendus cui numeri eiusdẽ conueniũt neminẽ esse talem. nec tñ cõtinuo sequi uirtutes esse pares quia quicũq; habet uirtutẽ aliquã scdm oẽs numeros: is dicendus erit ea ꝓditus & bonus & studiosus quia i nullo uitiosus aliter non haberet oẽs numeros: & tñ potest fieri ut alius habeat eosdem numeros magis itẽsos qui melior erit dicẽdus & ita uirtutes nõ erunt pares unde sicut lignũ calefactũ non põt non dici calidũ: & tamen mins calidũ est q̃ ferrum candens ita habẽs fortitudiem primo gradu nõ est nõ fortis: & tñ est fortissimus. Autor tñ nitit̃ ꝓbare ois numeros bonitatis esse i quolibet qui merito dicendus sit bonus: sed nõ ꝓpterea ꝓbat quin pauciores nũeros unus habeat quã alius: ut uerbi gratia. i celo nemo est qui quicquã habeat uitii & tamen nec uirtutes nec uirtutũ premia i eodẽ obtinent gradu. Dicit ãt sic. Et põt facillime pspici: neq; sapientẽ que oia ꝓbant̃ sic. An dicis uiꝝ bonũ qui cũ posset lucrari. s. detinendo ipune. i. sine punitione & pena ab iudice isgenda depositũ. i. rẽ depositã domi sue nullo teste. i. clam oibus preter q̃ se & deponente: reddiderit decẽ pondo. i. libras auri si idẽ. s. depositarius nõ fecerit idẽ. s. eandẽ rẽ: hoc est restitutionẽ i decẽ milibus põdo. i. libras. q. d. minie dicendũ bonũ. i. iustũ qd uerissime dicat non tamen cõtinuo pariter bonos arguit. Nã fieri põt ut qui decẽ pondo amore dei & iusticie reddiderit plus mereat̃ q̃ qui mille: sicut uidua que duo minuta in gazophilatiũ misit quia effectus nõ effectus remunerat̃ a deo: deide boni uiri nõ dicunt̃ tñ qui declinant a malo: sed qui faciũt bonũ. Quocirca ẽt si oẽs iusti idifferenter declinent a malo: ita ut penitus nihil iniusti admittere uelint: tamen non statim erunt eque boni quia alius alio poterit plus boni aut cũ maiori charitate & gratia facere. Aut an dicis eũ temperantẽ qui cõtinuerit i aliqua libidine & effuderit. i. penitus exposuerit i aliqua. s. alia: ut pote uehementior quasi diceret minime: & id uerẽ: sed ut prius. Vna. i. una queq; uirtus est cõsentiens cũ omni rõne & ꝑpetua cõstantia ita ut si i quo uirtus dicat̃ nihil unq̃ faciet aut saltẽ facere ꝓponit contra rõnem: & id quoq; uerũ: sed i ꝓposito & i facto sunt gradus qui disparia faciũt merita. Nihil põt addi huic. s. alicui uirtuti quo. i. ut uel ꝑ quod sit magis uirtus. Põ tamen addi. ut sit maior uirtus: & deniq;. i. etiam si ad ultimum pensitet̃ nihil potest demi hinc. i. ab hac: hoc est quãuis uirtute ut nomen uirtus relinquat̃. i. ita ut maneat tamen uirtus imo potest itentio & feruor: ita & uirtus maneat non mins proprie quã prius sed tamen minor. Verum hec theologi nri argutius disputabunt. ¶ Q. d si uirtutes. Rõ est a simili sicut uirtutes pares sunt iter se sic & uitia que sunt opposita uirtuti paria sunt. Stoici oia bona paria esse putabãt bonum omne summopere esse appetendũ: id qui neq; argumentum suscipe nec detrimentũ: exempli gratia tam ipleto e. s. m liberalis uiri qui largitur aureũ cum plura largiri nõ possunt quã qui decem aureos erogat: cũ possit: nec considerabant illi bonum ut maius uel minus esse: sed ut quispiã suscipiebat. ¶ Pares. Quia uirtus maior alia uirtute nõ est. Est ãt bonus sillogismus conclusionem reliquit more oratoris: facile enim elici potest positis premissis. ¶ Nec bono & cetera. Non recipiebant comparationis gradus stoici: cum bonum nemiem itelligerent qui non esse perfecte uereq; bonus. Quicũq; implet officium

ASCE.

Qui offendit i uno factꝰ ẽ oim reus: ut .s. Iacobus isua canõica

F. M.

uirtutis uirtute preditis bonusq; dicit cui uero quippiam defuerit bonus esse nõ potest. Tam ergo liberalis est qui pauca largitur cũ plura nõ possit q̃ qui multa cum possit. Bono uiro iusto. Nam ex iusticia boni uiri nomin ant: ut ait Cicero in offi. Tangit autem quattuor uirtutes principales. Sapienti prudenti: nõ tamen idem sunt sapientia & prudẽtia. Nam prudentia: est habitus uerus cum ratione qui i iis agendis uersat que sunt huiusmodi bona & mala Sapientia & scientia & itellectus preciosissimorũ natura Sapientes pleruq; rebus admirabilibus & diuinis itentis propria commoda ignorant. At uero prudens circa illa uariatur i quibus consiliũ locũ habeat: cũ bene cõsulere ad eũ precipue spectet. An uirũ bonũ &c. Exẽplo ostendit uerũ esse quod dixit bono meliorẽ fieri non posse. Qui tam bonus est qui deposita apud se auri pondo decem reddit: cũ lucrari ipune possit. Quoniã nullus testis fuit cũ deponeret q̃ qui reddit decẽ milia. Hoc ex contrario uerũ esse cognoscit. Quia tam peccat qui non reddit decẽ pondo apud se deposita q̃ qui decẽ milia. Istũ enim non itelligit scd̃m rei qualitatẽ circa quam iustus ẽ: sed circa animũ & itentionem iusticiam exercentis. Pondo generis est neutri pluratiui numeri: ac monoptotũ significat autem libellũ unũ pondo non dicimus: sed duo tria põdo: & deinceps obseruamus Aut temperantem. Qui semel i temperans fuerit etiam si se & prius semper cõtinuerit dici tẽperans amplius non põt: cũ semel recti termios egressus sit ut uirgo que semel tm̃ se uiolari scinerit uirgo amplius appellari nõ meret. In aliqua: ut i uirgie. In aliqua ut i ancilla. ¶ Vna uirtus &c. Probat uerum esse q̃d dixit ex descriptione uirtutũ que est habitus ai i natura modum rõni consentaneus hec uirtus consistit i faciendis. Nũq̃ autem appetitui seruit imo illi semper dominat. & perpetuo cum rõne consentit per quã homini patria cum deo conatio est. Cum uero deus homini rõnem dedit & rectam rõnem dedit que est naturalis lex iperans nobis que facienda sunt & prohibens cõtraria. Est autem bonus sylogismus: quo unam esse uirtutem & augeri uel minui non posse ostendit hoc modo si una est uirtus cõsentiens cum ratione & perpetua constantia nihil huic addi potest relinquit conclusio ergo neq; bono uiro melior neq; forti fortior neq; temperato temperatior esse potest. Demi quicquid enim demeretur uirtutis nomen tolleret. ¶ Quod si uirtutes iter se sunt pares: ut si dono alicui pecunias alteri triticũ he omnes uirtutes sunt equales. ¶ Atqui uirtutes inter se pares existunt: q tanta est liberalitas i donando tibi triticum quanta est i largiendo pecunias. ergo possessiua comparatiua on possunt: quoniam si unus est iustus itegere debet esse iustus & esse non põt iustior: quia sequeret quod iustus non haberet iusticiam. Dicimus enim q cũ descendit aliena uirtutis sceleratus est. ¶ Ordo autem est facillime percipi potest pares esse uirtutes: ¶ Nec bono uiro meliorẽ aliquo modo comparatiua apud Sto non reperiuntur. Bonus ut etiã dicit Cice. in lib. offi. pro iusto capitur: ¶ Nec temperante. tangit quattuor pares uirtutes: ¶ An uirum bonum si quis enim depositum triginta aureorum acceperit: & illud postea integrum reddiderit postea decem pondera auri penes depositum suscepit in restitutione duos teneat aures iustus non appellatur homo': quoniam totum depositum in integrum non restituit. ¶ Non idem effecerit: quia forte temperatur uocabuli: si uirgo perdidit uirginitatem multis annis continens fuerit: non amplius. nomen uirginitatis retinet. ¶ Vna uirtus consentiens uirtus enim semper sibi constat: hoc est nũq̃ sibi assentit uitio neq; alteri: sed semper sibi consentit cum ratione: atq; constans est. ¶ Perpetua Nam quãuis aliquis ad tempus steterit castus: postea in aliqua peccet libidine non dr̃ temperatus: quoniam castus non est. Nihil addi potest ergo comparatiua non sunt: ut sicut addi non potest: sic etiam nec aliquid diminui: quoniam si a uirtute desistit desinit esse bonus: hoc modo ad liberalitatem quam oportet. Sunt autem duo qui pane indigent unus famelicus alter uero non si illi qui non est famelicus panem do: non appelor liberalis. Nam quamuis dederim cui oportet indigenti & q̃tum oportet: non autem dedi quando oportet desino ab illa liberalitate & uirtute.

Bõus .i. iustus. Virtus quid sit Temp e rans. Stoici ꝯparatiua ñ habẽt. ASCN.

Et em̃ si benefacta sunt nihil recto rectius est: certe nec hoc bono quidem melius quicq̃ iuueniri potest. Sequitur igitur ut etiam uitia sint paria. Si quidem prauitates animi recte uitia dicuntur. Atqui (quoniam pares uirtutes sunt recte) facta (quando a uirtutibus proficiscuntur) paria esse debent. Itemq; peccata quoniam ex uitiis manant sint equalia necesse est. A philosophis inquit ista sumis: metuebant ne a lenonibus diceres Socrates disputabat isto modo: bene hercule narras. Nam istum doctum & sapientem uirum fuisse memorie traditum est. Sed tamen quero ex te quãdo uerbis inter nos contendimus non pugnis utrum potius de bonis est querendum quid baiuli atq; operarii aut quid homines doctissimi senserint: presertim cum hac sentẽtia nõ modo ueri or sed ne utilior quidem hominum uite reperiri ulla possit. Que uis est em̃ que magis arcet homines ab improbitate omni: quam si senserint nullum in delictis eẽ

¶ Et em̃ si benefacta &c. hoc argumẽtum i codẽ hesitat luto. Nam esto rectũ & equũ non suscipiant magis & minus. ita ut linea pedalis si modo sit uere recta non si minus recta quã linea quadrupedalis. Non tamen cõtinuo erunt pares aut paria recta: sed pariter aut eque. Sic uirtus qua recta est non minus est recta i martha q̃i maria est tamen mior sed hoc saxũ satis nolumus ordo est. Et em̃ i. certe si bñfacta sunt recte facta. quia nihil ẽ rectius recto: certo nec qdẽ. i. nec ẽt quicq̃ põt iueniri melius bono imo põt si meli⁹ sit nomen pserttim. Igitur seqtur ut etiam uitia sunt paria: quia ut dixit ex Aristo. Oppositorum est eadem disciplia: sed quia idem .iiii. ethico. dicit q tanta est offensa quantus qui offendit quis neget contumeliosum i deum aut parẽtes maius habere uitium q̃ qui i uilissimum queq; hoiem. Atq; .i. sed certe qm̃ uirtutes sunt pares recte facta quando .i. quandoquidem proficiscuntur a uirtutibus debent esse paria uidetur sequela satis probanda: sed assumptum ut dixi inualidum est & non cõtinuo bonitas facta a uirtute naturali sed a gratia de ipm acceptãtis dependet. Itẽ q .i. & ꝯsimiliter peccata qm̃ manant idest

discrimen. Que peccare si priuatis ac si magistratibus manus inferantur. quamcunq; in domum stuprum intulerint eandem esse labem libidinis.

ꝑ̃ināt ex nitiis necesse ut supple sint equalia. Inquis. s. tu quies plebei⁹ aut inuidulus o Cice. tu sumis ista a phis: ut poete a Stoicis ad quod Cic. ꝑ irrisionem. Metuebā ne diceres ꝙ sumerē a lenonibus. Et si dicis ꝙ so. disputabat isto modo hercle tu narras bene id cōuenienter mihi. Nā traditum est memorie istum scilm quem mihi obiicis so. fuisse uirum doctum & sapiētem. Sed tamen quero ex te quādo quidem nos contēdimus inter nos uerbis nō pugnis utrum de bonis idest quando queritur de bonis querendū est potius quid senserint bauli. uilissimi & rudissimi homines qui baiulandis. i. portandis mercibus & sarcinulis uictum tenuē uix uinciatū lucranī. uñ uulgo lucratores denariorū (gaignedeniers) dñr atq; quid oparii mechanice uulgo dicunī senserint an sup. querendum est quid homies doctissimi. q. d. nimirum quid doctissimi presertim cū hec sententia non modo uerior sup. sit: sed legendū credo hac ut sit ordo. Presertim cū non modo ulla snia uerior hac snia. i. quā sic hec snia censens oia uitia esse paria: & ob id pariformiter puniendā: sed nequidē. i. nō etiā (q̃uis id potius uideaī) utilior possit repiri. Probat utilitatē: quia ab oi scelere idifferenter arcet dicens. Em̄ ꝑ quia. que uis id est potestas aut autoritas arcet magis homines ab omni improbitate q̃ si senserint nullū discrimen. i. nullā differentiam esse in delictis. q. d. nulla & q̃ si senserint eque. s. equaliter (unde describendū ē eque nō eq;) peccare si manus iferātur priuatis. s. magistratu ac si iferantur magistratib⁹. i. i officio publico existētibus: ut cōsulibus ꝑtoribus edilibus &c. & q̃ si senserit eandē labem libidinis esse in quācunq; domum. s. nobilē siue ignobilē: seu pauperē seu diuitē itulerint stuprū. q. d. nulla. Verū qa nēo sine crimine uiuit. si hoc esset persuasum male agereī cū multis a qb⁹ nūc abstieī. Preterea multi de uenia desperantes dānarētur cū Cayn & iuda qui nūc uēiā exorāt cū Petro & Paulo. ¶ Est enim bonū & rectū cōuertunī: quicquid aūt rectū est rectius esse nō potest: ut linea q̃ si recta est rectior fieri nō pōt: & si hec illa rectior ducereī sequeretur illā rectā nō fuisse eodē modo cū rectū & bonū sint idē: quicquid bonū est esse meli⁹ non potest. qm̄ si bono melior esset sequereī eū qui bon⁹ ē bonū esse: cū bōitas augeri aut minui nō possit. ¶ Atqui &c. Si pares sunt uirtutes ut dictū est: & que ex uirtutib⁹ oriūtur opera paria sint necesse est. Semper enim pars sequiī totū. si aūt uenientia a uirtutib⁹ paria sunt: & peccata que ueniūt a uitiis necessario equalia sunt. ¶ A philosophis. quod ꝓbauit rationib⁹ id autoritate cōfirmat omnia. s. peccata pia esse: ut sicut omnis sedes par est: ita libido ois par sit facit aūt ꝗmpiā sibi occurrere q̃ disserit de parilitate peccatorū a philosophis summis Cice. q. d. admittenda propterea nō sunt ꝙ incredibilia dicūt philosophi cui irridens respondet Cice. timebā ne peteres a me accipem ne hec a lenonibus. q. d. a quibus cōmodius & melius hec accipe possum a philosophus qui hec sciūt & quotidie disputāt. habētibus āt peritiā rei credendū ē. ¶ Socratis primus fuit qui dixit pares eē uirtutes & paria uitia & sunt aduersarii uerba. ¶ Bene hercle. Cic. r̄nsio. ¶ Istū Socratē doctū. q̃tū ad scientiā. ¶ Sapiētē q̃tū ad mores: de quibus ut supra diximus prius disputare icepit. ¶ Quid bauli. q. d. q̄rēdū ē quid docti senserint: nō ꝙ idocti. ¶ ¶ Baiulos autore Pōpe. dicebāt antiqui quos nūc oparios uocamus. Vñ adhuc exopari baiulari dr. sed nō eos baiulos itelligimus quos gerulos noiauit antiquitas ꝙ onera gerūt grece βασ-ταζοντεσ dicunī oparii uero εογτι qui diuersa exercēt opa. ¶ An quid hoies. Quā quisq; nouit artē i hac se exerceat iquit Ci. i qōnibus tusculā. ¶ Hec snia hoc paradoxo ꝙ pctā oia paria sunt i suo gñe nō ad diuersa genera ꝯparata. ¶ Nec utilior. Et ꝙ utilior sit mox ostēdit. ¶ Que uis. Que potētia. ¶ Arcet hibet. Trahiī āt a grecorū magistratu hoc uerbū qđ illi αυχυρ uocāte i cuius ptāte ē uel cogere uel ꝓhibere. ¶ Discrimē differētiā: ut idē sit paruū pcm̄ & magnū rōne quā supra diximus: qui em̄ hoc itelligit & credit is ab oi abstinet pctō: ꝙ si ꝑsuasum fuerit pcm̄ aliud alio maius eē a maioribus tm̄ fortasse abstinebūt nōnulli: miora licētius quotidie ꝑpetrabūt qđ nō faciāt si hāc amiserint ꝓpositionē equalia. s. esse peccata. ¶ Ni priuatis &c. multi abstiēt ab iniuria magistratibus iferēda: idē uero priuatos passim ledunt ꝙ illud grauius hoc leuius credūt pcm̄. Sed cū itelligē paria esse delicta: nō mīus priuatis parcēt q̃ magistratib⁹ priuatis & magistratibus cōtraria sunt. Quācūq; domū: siue diuitis siue paupis. siue nobilis siue ignobilis. ¶ Nihil recto rectius. si em̄ aliqua linea sit que nō omnino recta: sit sed siat alia rectior: illa desinit eē recta. qm̄ aliquā habet i se an equalitatē. quia linea recta alia rectior fieri nō pōt: nā prior illa recta nō erat: sicut etiā aliquis melior nō reperiī bono. Ne quereī aūt ꝙ ille qui bonus ē si aliqua bonitate desideret bonus nō eē: quāt melior aliquis bono esse nō pōt quia uirtutes pares sunt ergo facta q̃ ꝓficiscunī ab ipsis debent esse paria: & uitia q̃ sunt cōtra uirtutes paria necesse ē ut sint & est cōclusio. ¶ A philosophis iquit ꝓbat ꝑ autoritatē phorū ꝙ peccata sunt paria. itelligamus eni esse paria ad similitudinē pctōrum hoc ē sedes ois equalis est sic ois libido equalis ē. Inquit aduersarius hec sumi a phis precepta. Ne a lenoribus ꝯsutat hoc dictū: ac si dica. hoc uolo ut dicas. ¶ Socrates disputat isto mō uerba sunt aduersarii quē sic Cice. itroducit ut auditoribus ostēdat hec nō fuisse sumpta nisi a doctissimo uiro. ¶ Doctū ad scientiā. ¶ Sapientē oi uirtute ꝑditū qui grece sophos dr. ¶ Ad quid hoies doctissimi. q̃si dicat. unusquisq; sue artis disputator ē optimus. Nō modo uereor hec snia ñ solū uera: sed ēt utilis: ꝙ utile hoibus ē: ut pua sane scelera ēt magna eē existimēt. ¶ Si priuatis ac si magistratib⁹ māus iferant: si quis dubitabit eē i hoie nullū discrimē: i uerberādo hoiem priuatū & se magnopere peccatis abstieat magistratus āt ē offm̄ qđ appellaī grece αρχη & ꝑsonam etiā significat gerentem offm̄ quā greci uocant αρχοντα. ¶ Eandem esse labem si matrona nobilissima siue ancilla fecerit stuprum omnino erit equalis libido.

F. M. Liberalitas ablata circūstanti pit Virtutes pares sunt. Autoritate Socratis tutatur se.

Magistratus. ASCE.

Nihil igitur interest (nam hoc dicit aliquis) patrem quis necet: nam seruum nuda ista si potest iudicari qualia sint: nō facile possunt. Patrē uita priuare si per se sce

¶ Nihil ne igitur. In solutione huius obiectionis multo sanctius loquiī quam in superioribus. Vult enim facta que in se essent paria ex diuersis causis & uolūtatib⁹ fieri ipparia. qđ qdē uerissimū est: sed ex eo arguunī uitia nō eē paria quia quo ex leuiori attētio

lus est saguntini (qui parentes suos liberos emori q̄ seruos uiuere maluerunt) patricide fuerūt. Ergo & parenti nōnūq̄ adimi uita sine scelere: & sermo sepe sine iniuria nō pōt. Causa igitur hec: nō natura distinguit. Que qñ ultro accessit: id fit ꝓpensius. Si utroq; adiuncta est: paria fiāt necesse est. Illud tñ interest qd in seruo necando (si id fit iniuria) semel peccat̄. In pr̄is uita uiolanda multa peccant̄. Violat̄ is q ꝓcreauit: is qui aluit: is q erudiuit: is q sede: ac domo: atq; in re collocauit multitudiem peccatorū prestat eoq; pena maiore dignatus est. Sed non in uita non que cuiq; pc̄tō pena sit q̄torū cuiq; licet spectare debemus: qcqd nō opatet scelus ē: qcqd non licet nefas putare debemus: etiā ne i minimis rebus. Siq dē rerū modū fingere nō possumus: animoꝝ modum tenere possumus: histrio si paulo se mouit extra numerū aut si uersus ꝓnunciatus est syllaba una breuior aut longior exibilatur. & exploditur. in uita (que in omni gestu moderatior, omni usu aptior esse debet) ut in syllaba te peccare dices. Poetam non audio in nugis. in uite societate audiam ciuem digitis peccata dimetientem sua. q̄ si uisa sint breuiora. leuiora. que possint uideri atq; cum quicquid peccatur perturbatione peccatur rationis ordinis. perturbata autē semel ratiōe & ordine nihil possit addi. quo magis peccari posse uideatur.

ne peccat minus p̄ c̄tm̄. Vnde maius erat peccatū iudeoꝝ ex malitio & inuidia peccantiū q̄ & pilati principis ex ambitione & timore. Sed ad ordinem Igitur nihil interest. (Nam aliquis hec dicit aut dicet .i. obiiciet mihi) an quis necet patrem an seruum respōdet: si tu potes ista .s. occidere patrē & seruū nuda .i. sine additione cause & itentionis occidentiū ipsa non possunt facile iudicari qualia sint. s. an uitiosa an nonq a utrūq; uitiose & utrūq; citra uitiū fieri posse arbitratur unde addit. Si priuare patrē uita est scelus p se .i. a toto genere & simpliciter quacūq; occasione adiecta. sagūtini populi illi i hispania romanis confederati qui maluerūt parētes suos emori: immo cōburi liberos .i. tantisper dū essent liberi: q̄ uiuere seruos .i. in seruitute sub hannibale fuerūt patricide .i. dicendi occisiores patrū & tñ laudant̄ ab hoibus tanq̄ bñ fecerint ac fortiter. Ergo uita pōt adimi .i. demi & auferri & .i. etiam parenti: sine scelere & si uita non potest sepe adimi seruo sine iniuria: ut pote qñ nil peccauit: aut etiam bonū opus fecerit ut si tyrannū qui amicus erat dñi occiderit aut bonū ciuem qui inimicus est dñi seruauerit. Igit̄ causa quare qui si occidat̄ distinguit ista & non natura. q. d. ex causa adiecta p̄nt quedā uitiosa esse qd̄ quidē uerū de his que non sunt uitiosa a toto genere. Que. s. cā quādo accessit ultro .i. extra uolūtatem facientis. id qd̄ fit: ꝓpensius .i. itēsius Si. s. eadem cā. est adiecta i utroq; aut utriq; necesse est ut ipsa facta sup. fiant paria. id negaret pipatheticus: quia grauius peccaret q̄ ex eadem libidie adulteriū cōmitteret q̄ qui simplicem fornicationē dūmodo i fornicatione nō putet adulteriū. Tamen inquit illud iterest q; i seruo necando id est dū seruus necat̄ si id fit iniuria .i. p iniuriam peccat̄ semel: quia i unū tantū. In uita patris uiolāda peccātur multe. ¶ Quis scilicet pr̄ qui procreauit occiso rēz uiolatur ab eo: & is qui aluit: is qui erudiuit: & is qui colocauit eū i sede ac domo i republi. & ita prestet: id est exhibet multitudinem peccatorū & eo id est ꝓpterea aut tanto maiore pena dignus est. ¶ Sed nos debemus spectare in uita non que pena sit cuiq; peccato sed quantum cuiq; liceat. ¶ Id quoq; uerum quia licet fur grauius puniat̄ q̄ adulter: satius tamen esset furtum q̄ adulterium committere coram deo. ¶ Et non debemus quicquid non oporteret non supple fieri esse scelus: & quicquid non licet esse nefas etiam quicquid non licet ne quidem id est non etiam i minimis rebus. Si quidem: id est quia certe nos non possumus fugere modum. id est mensuram rerū que ex natura est: sed possumus tenere modum animorum: id est intentionum & uoluntatem nostrorum quibus aliquid facimus. Si histrio. id est minus aut actor fabularum & qui gestu corporis uictum querit: si mouit se paulo aut pau'um extra numerum. id est rithmum & modulos tibie: aut si uersus est pronunciat⁹ breuior aut longior una syllaba supple quam sit ipse exibilatur: id est cum sibilo & risu eiicitur & exploditur. id est concussis manibus i detestationem eius exigitur. Explodere est contrarium eius quod est applaudere. Applaudimus enim cui erectis manibus assensum & laudem damus: explodimus quem concussis manibus eiicimus: unde componit̄ ab extra & plando mutando au i o. Et tu dices te peccat̄ i uita que debet esse moderatior i gestu: id est agitatione corporis: & appetior oi usu peccare uti illa syllaba ita ut si i minio deliqueris explodendus sis. ¶ Ego non audiam poetam: id est uersificatorem: dimetientem peccata id est errata sua digitis. id ē ad scansionem factam i digitis quia digitis callemus & aure: nugis .i. i rebus friuolis nihil ad sanctitatē uite. Facientibus ut pote i fabulis hoc ē si non recipio excusationē pote ubi se parꝝ peccasse dicit. Audiā id est audire ne debeā: curam dimetientē digitis peccata sua i societate utile. id est ponderantem quantum qd̄libet sit peccatum commissum in societate uite quasi dicat minime. sed statim exploditur & paria eius uitia censebo. Que. s. ut tia si uisa sunt breuiora. id est mius durasse qui id est quomodo possint uideri leniora cum id est quoniam quicquid peccatur perturbatione rōnis atq; ordinis quem deus i uniuerso constituit ut pulchre i libello de ordie disserit diuus. Augusti. Autem pro sedaratione semel perturbata & ordine supple semel perturbato: nihil possit ad quod uideatur posse peccari magis: id est intensius: sed possit quoniā etiam i perturbatione est gradus: quia minus perturbatur qui nō nisi cum ꝓstituta uelit peccare quam qui etiam cum sancta moniali. ¶ Nihil ne &c. Obiectionem contra se format. dicere enim potuisset quispiam: ergo sententia tua tantundem est patrem: ac seruum occidere non est tantūdem iquit: quoniā accidit

226

ut & parentē occidere sine scelere liceat & seruum nō liceat. ¶ Nuda ista est. Cice. respōsio qui dicit equale esse pecca tū patrem aut seruū occidere si eadem causa uterq; occiditur ut per iram. Nuda. ergo non adiecta eam efficere potest: ut pātrē necare scelus nō sit: seruum uero ocidere scelus. ¶ Patrem uita &c. Si inquit Cice. occidere patrem nulla adie cta causa scelus est: dic mihi scelus ne fuit Sagūtinis parentes occidere ne i seruitute uiuerent: quasi dicat scelus nō fuit: neq; sunt pātricide nominādi. Causa eī qua impulsi sunt honesta fuit satius eī mori est q̄ libertatem amittere: & turpi ter uiuere. ¶ Saguntini. Hispanie ciuitas est. ¶ Sagūtus a zacynthis condita adhibere annis exitū sita: quā Hannibal contra federa Romani populi diuens secūdi belli puni. suscitauit icendiū. Nouem aūt mensibus fessi sagūtini fame ma chinis ferro. uersaq; deniq; i rabiem fide imanem i foro extrauerunt rogū. tum desuper se suosq; cum oībus opibus fer ro & igni consumpserunt. scribit hanc hystoriā Liuius libro. xxxi. ab urbe condita. Patricide fuerunt: quasi dicat mini me fuerūt patricide ergo &c. Sicuti & Saguntini uitam scelere parentibus ademerunt: ne fidem datā Romanis falle rent: & illi i seruite semp uiuerēt. ¶ Causa igit. hec nō natura &c. Peccata cāiquit distinguit nō natura. Idē eī sunt na tura peccata eiusdē generis cā separant: quoniam nō est scelus patrē occidere si iusta causa est: & scelus est occidere si in iusta causa ē Saguntinis nō fuit scelus parentes occidere. Causa eī qua moti sunt ista extitit. s. ne i seruitute illi uiuerēt. ¶ Que causa. ¶ Vltro nō accersit a nobis multi eī ultro causas malefici querere solent ne uideanī sponte peccasse: quod seneca ait: ut facta cernanī animus non uideaī. Vel ultro. hoc ē causa ratiocinatiua nō impulsiua. Est autem rōci natiua causa cū diligens & considerata faciendi aliquid & non faciendi cogitatio pcedit. Impulsiua uero aut sine cogi tatione p quandam affectionem ai facere aliquod hortatur: ut amor iracundia. ¶ Propensius promptius facilius. ¶ Si utro q; &c. Si pater & seruus eadem causa necaī. ut ita par scelus dī esse quantum ad causam spectat: & quemadmodū pa ter ut dictum ē sine scelere occidi potest. Sic & seruus sine scelere necari pōt: ut si quis seruū occidat conscium conjura tionis i tyrannū ne ea detegat si detecturum forte minetur. Satius est eī unum perire q̄ multos quos tyrannus occide ret coniuratione itellecta. ¶ Illud tamen iterest. Inter eadem patris & serui que ex eadem profecta sit multū differt non quantum attinet ad causam: sed quantū ad euentū spectat: ut ostendit. ¶ Semel peccaī: una eī dumtaxat persona neca tur. ¶ Iniuria iniuste ē aduerbiū. Multa a quattuor ipse dicit peccari. ¶ Qui procreauit filius non debet illud patri eripe re quod ab eo ipse accepit: uel uitam. Qui erudiuit. Erudire pater filios dī sunt ipse laborem erudiendi sustineat siue impensam & alii curam mandet eaq; i re diligens sit. Cato censorius filium suū ipse erudiuit. Philippus Alexander fi lium ab Aristotele philosophorū principe erudiri uoluit. Quantū uero iis a quibus eruditi fuerimus obligati esse debea mus. Alexan. docuit qui dicere solebat se non mīus Aristote: amare q̄ patrem q ab hoc uiuendi ab illo bene uiuendi rōnem & causam assecutus esset pena. Maiore apud ueteres grauiores pene patricidis proposite erant q̄ ceteris homici dis: lege pom. patricide non gladio: neq; igni neq; ulli solemni alii pene subiiciebanī. Sed insuti culeo cū cane gallo galli naceo & uipera ac simea i uicinū mare uel fluuium proiiciebanī: ut omnium elementorū usui carere iciperent & ipsis ce lum superstitibus terra mortuis auferrēt: ut uero homicidas lex cornelia ultore ferro tantum persequiī. ¶ Sed nos licet plus peccare uideatur qui patrem occidit q̄ qui seruum etiam si eadem causa sit peccati nos tamen iquit non penam de lictis ppositam itueri par est. Sed quantū cuiq; liceat: nemini licet: occidere. Si hoc ita est nulla cedes alia maior est & quicunq; occidit tantūdem peccat. Quia legem honestatis transgrediī quantūcunq; transgrediaī. ut supra ostensum est. Quicquid non oportet conuenit facere quod non necesse est facere: multi cū faciant quod oportet: non peccant: ut si quis ne fame moriaī triticū illi furetur qui abundat & quātum satis est ad depellendam famem: idem facere non idigen ti minime licet oportet ergo facere cū necesse est: licet cū possimus quidem facere si uolumus. Etiam ne i minimis reb⁹ uerba sunt aduersarii querentis non idem itelligatur. s. scelus esse quicquid non oportet & nefas putandum quicquid nō licet etiam i minimis rebus. ¶ Etiam ē responsio Cic. dicentis idem itelligi etiam i minimis. ¶ Siquidem rerū modum: rō est cum idem itelligatur i maximis & i minimis rebus. Quoniam cū peccauimus afferre modū peccatis non possu mus ut ea corrigamus. Nam que facta sunt reprehendi possunt. At uero animū tenere possumus & frenare antequā pec cemus ergo imaginari & concipere animo non possumus quem modū rebus afferamus: hec ē quo pacto res constitua mus uel corrigamus uel certe hoc ait quia sunt multi qui sciunt animū suū perturbatione aliqua iuadi & occupari: ac nul lum deide i rebus modū seruare possunt. ¶ Aliorū modum ut nunquā irascuntur: nunquā alia perturbatione occupenī. ¶ Histrio &c. Si histrio iquit dum alicuius personam & uocem exprimit uel i gestu uel i pronunciando uel. ¶ Paulum er rauerit: aut ab oibus derideī aut eiicit: quāto minus qui errauerit i uita & etiam i minimis rebus peccauerit ferendus ē histrio dictus quāprimū ex histria uenerit ut q is q e tuscia missus ē hystria appellareī. Ludionē ueteres dixerunt μιμιν αποτομι μιΚαι hoc ē ab imitando greci uocant. ¶ Extra numerū hoc ē ordiem uel legem sibi ipositā atq; perfe ctionē quā seruare ei conuenit nūerus eī pro pfectionem rei accipiī & aliqd suis numeris ɔstare dī id est pfectum abso lutumq; esse. Longior aut breuior barbarismum fecerit & ex breui longā ɔtra que ex longa breuē pronunciando reddi derit. ¶ Exibilaī derideī. Id eī exibilo significat transitiue positum itransitiue uero sibilū facio ut i syllaba. q. d. non de bes dicere si i re parua peccaueris tuū patefaciendū esse peccatū ut histrionis. Si forte i syllaba pnuncianda aberraue rit. ¶ Poetam nō audio &c. Argumentū ē a maiori ad mius. Si poetā ferre non possum errantem i poematibus suis & fabulosis rebusq; nuge sunt & fere nullius pōderis multominus ciuē ferā cōmunione uite peccantē. ¶ Digitis metien tē expedientē & connumerantē digitis ut fieri solet sua peccata hoc modo semel uitiū iuli Pamphile. semel illū uerbe raui illud grauius ē: hic leuius hoc eī facere solemus ut i digitis peccata uīa connūmeremus & pōderemus. ¶ Breuiora &c. uerba retinuit: similitudinis de poeta eī locutus ē qui lōgiorib⁹ aut breuiorib⁹ peccat syllabis. ¶ Cum quicquid. Nō ē dña in peccatis cū ex eodē q̄si fonte oia manent uidelicet experturbatiōe. Que scdm zenonē ē irrationabilis ac preter naturā ai motus siue appetitio abūdans: cuius genera sunt dolor: metus: concupiscentia: uoluptas: sub singulis au tē generibus multe sunt species. Quotiens ratio perturbatur & ab aliquo affectu uincitur peccat hō & transgredimi lineas honestatis. Est autem optima conclusio quotiens aliquid peccatur: perturbatione rōnis peccatur: peccatū aūt

quod proficifcitur a perturbatione rõnis equale eft:uera eft ergo propofitio paruã effe & magnam culpam. ¶ Nihil nec Diftinguit quod aliquãdo fit honeftum extinguere patrem:& hoc fine fcelere poffe fieri & aliquãdo fcelus eft necere feruum. ¶ Nuda ifta. Refponfum φ fit iufte occidere patrem & feruum:fi em̃ occidit feruum per furiam & patrem equale peccatum eft quantũ ad necem. iquit igitur nuda funt ifta iterrogata que facile nõ iudicari poffunt utrũ fint parua. nifi diftinguas quomodo hec cedes fieri poteft. ¶ Patrem priuare uita fcelus per fe bene dicit φ aliquãdo licet occidere patrem fine peccato. Saguntini populi Hifpanie uidentes fe uenturos i manus barbarꝝ & Carthaginenfium quoꝝ tunc imperator Hannibal erat:piram grãdem foro iftruebant ubi fe morti tradebãt:feniores uero filios fuos exorabant ut eos uita priuarent. Sagũtini ergo fine culpa patres occiderũt:hoc aũt fcd̃m fidem licebat:quod minime chriftianis licitũ eft. Patricide fuere iterrogatiue. ¶ Sine iniuria non poteft aliquãdo accidit φ feruus occidi non poteft nifi cũ fcelere ut per furiam feruũ necare nefas ẽ. Cum igitur hec non natura diftinguit fcelus quia occidere patrem & feruum per furiã idem ẽ:fed ipfa caufa diftinguit φ aliquando licet occidere patrem fine fcelere uero:fic etiam feruum & aliquando em̃ feruus non poteft necari fi culpa cõmiffa ut demonftrauimus i quo facto qa fponte fua accidit:tu iclinatis illud facere poffumus.f.morti patrem traderã ut facere fuperius nominati faguntini q fuos neccauerunt patres fine fcelere:pp caufam feruitutis future i manus hoftium. ¶ Si i utraqꝫ caufa coniuncta.fi uero necatur pater & feruus eadem de caufa uel per idignationem:tunc illud par dr̃ effe fcelus. Notandum tamen φ quẽadmodũ iteruenit occidendo patrem fine fcelere:fic ẽt contingit poffe perire feruũ peccato nõ commiffo quidam a morte liberatus tyranno parabat ifidias:cuius cõfilii feruus confcius erat. tyrannus itelligens hoc totis uiribus iquirebat ille autem ne fua confpiratio gratia libertatis acquirendo a feruo publicum deduceretur:feruũ mori facit:que occifio fcd̃m moralẽ opinionem delicto carebit. Illud itereft quãtũ ad occifionem ferui & patris nihil itereft fed ad perfonam i qua ẽ differentia. i feruo em̃ una fola moritur perfona:fed i patre quattuor necantur perfone.f.creator:alumnus:preceptor:& honorator. ¶ Is qui erudiuit Cato Cenforius uoluit fuos docere filios quo maiorẽ erga ipfum amorem gererent folebat enim Alexander magnus dicere φ non minus Ariftotelẽ preceptorẽ quã philippũ patrem diligeret. ¶ Multitudiem peccatorum multa peccata committuntur i perfona paterna que i feruo fieri non poffunt. ¶ Eoqꝫ maiore. antiqui maiore fupplicio patricidas afficiebant quã alios homicidas:quia patricida i aculeo una cum fimea & ferpente proiiciebatur in pontum. ¶ Sed nos non em̃ fpecto penam que datur peccantibus:quis em̃ ignorat φ maior attribuitur pena patricide quã homicide fed cedis nomen quã animaduertere foleo quãtum animaduertere debemus quãtũcunqꝫ fit. ẽ nemini licitum occidere ratio:quia quifqꝫ fiue magnus fiue paruus necatus fit idem erit:quoniã fit cõtra licitũ non afpecta pena qua peccatores afficiunt. ¶ Quicquid nõ oportet fcelus effe differũt iter fe licere & oportere. Mius eft em̃ oportere q̃ licere hoc modo fi quis furat triticũ idigentia hoc dr̃ non oportere:non fane oportet:licebat tñ furari ut uiueret. Lacedemonii docebãt liberos depdari ut callidiores efficerent. ¶ Quicquid nõ licet fi fit aliquid cõtra licitũ nefas eft.i.cõmittit cõtra legem diuinã hoc mõ chriftianoꝝ lex eft ut nullus oiccdat:accidit ut feruũ uel minimã perfonã iterficias:idẽ nefas ẽ ac fi principẽ occidiffes. ¶ Nec i minimis rebus uerba funt etiã Cice. confirmãtis φ etiã i minimis rebus nefas committit ficut i magnis ut dictũ eft de feruo & principe. ¶ Si quidẽ modũ rerũ reddit rõnem fit idẽ nefas i minimis rebus ficuti maximis quando nõ poffumus fingere mẽfurã rerũ i quibus peccamus fi feruum & principẽ occidiffem animo meo fingere nõ poffem utri iftoꝝ dederim maiorẽ mortẽ:ficut fi occiderẽ feruũ & regẽ eos ãplius i uitã reuocare nõ poffem fed bene furiã & motũ ai mei tenere poffum hoc uero nõ furia mius iepte uidebit. rõ qd̃ quia a nobis perẽpti nõ ãplius fingi poffunt & formari ut uiuãt:fed bñ qm̃ eos occidimus:& q̃ furia iterfecti funt memorie tenere poterimus:ergo ai furor refpuẽdus ẽ hiftrio q folet imitari uerba recitãtia i geftib⁹ paululũ errauerit in faciẽdo geftũ aut i pnunciãdo unã fyllabã breuẽ p lõga cõtinuo deridet a fcena:q̃to magis hoies in uita peccãt hiftriões appellari hiftriõe tufcu.q dicunt ẽt ludiões: quos greci uocãt μιμλονσ. ¶ Mõet. extra numeꝝ faciẽdi geftus. ¶ Sibilatu. cũ fibillis expellit. ¶ Explodit deplodit. ¶ In uita adaptat fimilitudiem. ¶ Oi. ufu aptior.i. quacũqꝫ in re debes effe moderator i uita q̃ i fyllabas ut i uita fi peccaueris nõ debes puifacere:ut dicas peccaui ridẽdo:tãq̃ peccaffes i minima fyllaba. ¶ Poeta nõ audio. fictiõis malã ɔgruitatẽ nõ audiat q̃to minus in uita fociali q menfurãt peccata fua digitis:ac fi cãderet uerfus dicẽdo ego folũ cũ ancilla ftrupũ feci paruũ ẽ hoc fcel⁹:& memorãt quot pctã facta funt:q̃ grauia & q̃ leuia:iam iter fe meriti folent pturbatiõem reis cũ peccat aliq̃ rõ pbat q̃ eft maloꝝ & bonoꝝ difcretio. ¶ Rõ q̃ afficit bono. ¶ Ordine q facit hoiem differre a beluis. ¶ Nihil poffit addi hec ẽ formofa ɔclufio:φ peccator aliqs peccat cũ pturbatiõe rõnis. illud ãt pctm̃ φ pficifcit a pturbatione rõnis eq̃le eft qm̃ qcqd pturbatamente efficit par eft fcelus eũ fcelus aliqd̃ fieri ñ põt nifi cũ pturbatiõe rõnis dictũ ẽ.

Sagũtini fine culpa pres occiderũt.

Seruus fine fcelere necari nõ põt.

Animi furor refpuendus eft.

Ratio.

Omne fcelus fit cum perturbatione rõnis

ASCE.

οτι μονον τοκαλον αγαθον

Mnes ftultos infanire. Ego uero te non modo ftultum (ut fepe) non ut modo improbum (ut femper) fed dementem quoqꝫ & ifanum. Rebus ad uictum neceffariis fapientis animus magnitudine confilii tolerantia rerum humanarum contemptione fortune uirtutibus:deniqꝫ omnibus ut menibus feptus uincetur & expugnabitur:qui nec ciuitate qui-

Mnes ftultos infanire paradoxum hoc fic grece proponitur. Oti pandes hoi mori apiniffondai proferuntur autem:quia n ante t facit ipfum fonare ut & quia oi uti & ai ut e fonant fic Oti pandes hi mori apiniffonde.i.φ omnes ftulti ifaniunt: aut imprudentes funt. Nam oti idem eft φ pantes.i.oẽs:hi articulus ẽ mori.i.fatui fcribitur autem moros pro fatuo per omega nam per omicron mors eft apiniffonde.i. fine prudentia funt. Nã a priuatiua ẽ particula. pinyte prudẽtia:& pinytos prudẽs unñ a piniffo fine prudẽtia fum & ifanio. Volũtãti Clodium dictum eft

dem pelli potest. Que em̄ ciuitas: oīs ne cōuētus etiā ferorū & immaniū: oīs ne etiam furtiuorū ac latronum cōgregata unum in locū multitudo? certe negabis. Nō igitur erat illa tū ciuitas cum leges in ea nihil ualebat: cū iudicia iacebāt. cum mos patrius occiderat cū ferro pulsis magistratibus senatus nomē in rep. nō erat pdonū ille cōcursus, & te duce latrociniū in foro constitutū. & reliquie coniurationis a catiline furiis ad tuū scelus furoreq̧ cōuerse nō ciuitas erat. Itaq; pulsus ego ciuitate nō sum (q̄ nulla erat) accersitus ī ciuitatē sum. ut esset in rep. consul (qui tū nullus fuerat) esset senatus (q tū occiderat) esset cōsensus pop uli liber ut esset iuris & eqtatis (que uincula sunt ciuitatis) repetita memoria.

q rem milo a Cicerone defensus occidit Iune tū eū ut principē homicidarum taxat dicēs satyra. ii. ¶ Si fur displiceat ueri autem homicida miloni. sed ne ꝓlixior sim. ¶ Ordo ē Preponunt stoici sup. aut dicunt pro themate. Omnes stultos insanire. i. imprudentes & insane mentis esse. Ego uero o clodi dico sup. te nunc non mō stultum. i. insipientem uni rei inherentem: hebetem & obtusū ut sepe sup. fuisses & non mō improbū ut semꝑ sup. fuisti: sed quoq. i. etiā demētē. i. ꝑuerse mētis & isanū: ut nō sanū furētē qui me aut quēuis alium sapientie preditū stulticia tua ex pugnare conaris. ¶ Nam putas tu quod animus sapientis septus. i. munitus & circūdatus reb⁹ necessariis ad uictū. s. animi hoc est magnitudine cōsilii: tolerātia rerū humanarū cōtēptiōe. i. aspernatione fortūe. & deniq; ut semel oia dicam: septus omnibus uirtutibus & ueluti menibus quibusdam uincetur sup. a te: & pugnabit. i. per pugnam excipientur: qui nec ciuitate potest pelli quod multominus est q̄ capi. Et sī dicat Clodius Ciceronē ciuitate expulsum. Negat id dicens. Que est em̄ ciuitas. s. uere dicenda: aut q merear uere dici ciuitas. ne. i. an ne omnis cōuēt⁹. i. cōuētio: & etiam. ferorum & imanium q̄lis tu es: & tui similes. Ne. i. an ne oīs multitudo fugitiuorū ac latronū cōgregata i unū locū. certe tu negabis. s. ꝙ talis mereaī dici ciuitas. Igiᷣ illa cōgregatio romanorū nō erat tū ciuitas. s. uere dicēda cū: i. quādo leges nihil ualebant in ea cū iudicia scilicet rectaraut exercitia fori iudicialis iacebāt. i. nō exercebant: cū mos patrius. i. uetus institutū in patria seruari solitū aut a patribus traditū: sed uerius a ptria patrius dicitur. nam a patre potius dicitur paternus. Maro tamen dixit Eneidos. i. Neq; enim patriam consistere mentē passus amor cū nomen senatus non erat i rep. & hoc patribus. i. senatoribus pulsis ferro. i. ut armorū ille qui tunc erat conuersus predonum & latrociniū constitutum i foro te duce. i. pricipe & capite: & reliquie que remanserant a furii cōiurationis Catilie: de quo i bello catilinario Salustius abūde tractat. Itaq. i. & ita quia tūc non erat ciuitas: ergo nō sum pulsus ciuitate. ut pote que nulla erat & sum accersitus. i. aduocatus i ciuitatem. i. a bonis ciuibus qui iā ciuitatem constituerant: ut esset. s. uerus cōsul i ciuitate qui tū. s. dum tu consul fueras nullus fuerat & ut esset in ciuitate senatus qui occiderat. i. interierat & extinctus erat. tū. i. tunc & ut consensus populi. s. romani esset liber. s. in suffragiis non coactus a tyranno & occupatore dominationis ut memoria iuris & equitas que sunt uincula. i. nerui & colligationes ciuitatis esset reperta que tunc in obliuione erat.

¶ Quartum paradoxum.

STultos isanire. Grecus titulus est ὅτι πᾶς ἄφρων μαίνεται hoc a Socrate acceptū diligētē Stoici retinuerūt. Qui ē em̄ animus i aliquo morbo: hoc ē i motu ꝑturbato nō magis ē sanus q̄ id corpus qđ in morbo ē. Ita fit ut sapiētia sanitas sit ai. Insipientia quasi isanitas quedam. Vnde exisse & potestate dicantur qui effrenati ferunᷣ aut libidie aut iracūdia. Insanie nomē mētis significare egrotationē & morbū & egritudinē ai quā ueteres appellauerūt isaniam: hic aūt locus egregie a Cice. li. iii. Tuscula. qōnum tractatus ē cū ait. oēs aūt perturbationes ai morbos a philosophis appellatas negareq̧ illos quēq; his morbis uacare: qui aūt i morbo sunt: sanos nō esse & oim insipientū animos i morbo esse. Oēs igiᷣ insipientes isanire: sanitatē enim animoꝝ positam i tranquilitate q̄dam constantiaq̧ censebant & iis rebus mentē uacuā appellarūt insanie propterea qđ in ꝑturbato animo sicut in corpore sanitas esse nō possit. Quēadmodū āt supiore paradoxo in. M. Antoniū inuectus est: ita hoc. P. C. inuehiᷣ: qui Ciceroni accerrimus hostis fuit: sic āt immoderate uixit ut & sepe rēp. ꝑturbauerit. & qđ Cice. inquit i epistolis nō pluris fecerit bonā deam quā tris sorores quas uiolauit: ut aūt ciceronē opprimere fontio cuidā & plebeio & minori natu contra leges sese adoptandū prebuit tribunus āt plebis factus & Gabinū ad Pisonem cōsules natus hoies nefarios & ciceroni inimicos cū ex urbe eiecit. Sed hec si nota sunt ut recitari a nobis opus minime sit. Clo. igiᷣ reprehendiᷣ & stultissimus esse ōnditur. Quoniā i morbis esset plurimis hoc ai perturbatus maioribus & affectibus quos morbos dicunt philosophi ut supra ostēsum est. ¶ Oēs stultos insanire. s. dicūt Stoici. ¶ Addicā conuincā. Vnde addictus quispiā dᷣ hoc est obnoxius & astrictus alicui. hora. Nullius addictus iurare i uerba magistri. Stultus hebeti igenio & obtuso. Idē & stolidus uocaᷣ: fatuus uero est qui inepta loquiᷣ. Insulsus est corde & animo. Insanus est qui mentis & rōnis ꝑturbatione labiᷣ i furorem. Demens itegram mentem & rōnem nō retinet. Amens uero penitus a mente & rōne excedit. Et stulticia quidem modis q̄ttuor cognosciᷣ. Aut cū nō uenerit i mentem qđ oportet: aut si uenerit nō tenere: aut bonū ɔsiliū amittere aut malū dimittere. ¶ Rebus necessariis. ueris & idubitatis argumentis. ¶ Sapientis ains &c. Alibi qͥt Tice. Sapiētis em̄ est ꝓpriū nihil cuius penitere possit facere nihil inuite splendide ɔstāter hoēste oia nihil expectare q̄si certo futura nihil cū occiderit admirari: ut iopinatū ac nouū accidisse uideaᷣ: oia ad suū arbitriū referre suis stare iudiciis. Quo quid sit beatus mihi certa uenire i mentem n̄ pōt. ¶ Magnitudie cōsilii prudentiā. Nā prudentis maxime opus est. ut ait Aristote bene cōsulere. Bene cōsulere aūt dᷣ qui quod optimū est homini i rebus: id ratiocinando coniectura assequitur. ¶ Tollerantia &c. Fortitudinem tangit que est considerata periculorum susceptio & laborum perpessio: eius partes

sunt. Magnificentia: fidentia: patientia: perseuerantia. Rerum humanarꝝ. casum qui accidere hoī possunt plurimi autem
sunt. Fortune que mutabilis est & uario mō dat: modo adimit. ℂ Vt menibus. ut bene munitus locus aut facilis expu-
gnari potest. Sic multus cōmitatus & quasi cinctus uirtutibus ledi nō pōt. ℂ Expugnabitur. quasi dicat minime. ℂ Qui
ciuitate &c. Paradoxum est cum dr̄ sapientē ciuitare pelli non posse. & tamen facile ita esse ostendit: nam si ledentes
bonū uirꝝ & sapientē improbi sunt & locus unū uir bonus pellit̄ is est i quo improbi dominant̄: certe undecūq; uir bōus
appellat̄ locus ille ciuitas non erit. Est eñ ciuitas ciuiū multitudo recte & sub hisdem legibus uiuentiū iproborū nulle
sunt leges. sed cōiurationes potius. Ex quo nō fuisse ciuitatem romanam ostendit Cice. cū Piso & Gabinius cōsules cū
Clodius Tribunus plebis omnia pro libidine sua agerent cum eorū furore leges silerent. iudicia esset sublata. ℂ Que
est ciuitas sicarum & imaniū cōgregatio nō est ciuitas. Sequitur proborum & uirtute preditorū hisdem legibus socie
tam multitudinē ciuitatē dici debere. ℂ Furum qualis tu ex Clodi & opere tue. ℂ Immāium q humanā cōsuetudinē
pecādo excedit. is imanibꝰ uocat̄ qui est extra omnē. ℂ Latronum. fur occulte surripit. latro trāseuntes ex insidiis inua
dens spoliat. & plerūq; ocidit. ℂ Certe negabis. Tu quoq; huiusmodi hominum conuentum non esse ciuitatem cōfi
teris. ℂ Nō igitur &c. Quando me in exilium populi si ciuitas non erat Roma si improbi & scelerati dominabātur.
ℂ Leges. que sunt scripte. ℂ Iudicia. q̄ secundū leges cōstituunt̄. ℂ Mos patrius. ℂ Qui potius. positꝰ est in cōsuetu
dine: uā quod Vlpianus ait de quibus causis scriptis legibꝰ nō utimur id custodiri oportet quod de moribus & cōsue
tudine introductum & inueterata cōsuetudo ꝓ lege nō immerito custodiet̄ Tria autē tangit quibus ciuitas cōstituit̄ atq;
firmat̄: leges: iudicia: mores. Quibus sublatis esse non potest. ℂ Cum leges. ut fusia & helia. Que prohibebāt quicq̄
cum populo agi nisi prius de celo seruatū esset quas leges Cice. oratione cōtra Lucium Pisonē propugnacula murosq;
tranquillitas atq; ocii appellat. P. Tribunus plebis quattuor leges pniciosas populo romano tulit. Annoniā que fuit
summe popularis. ut frumentum. quod antea populo semissibꝰ ac trientibus in singulos modios dabatur gratis daretur
Alteram ne quis per eos dies quibus cum populo agi liceret celo seruaret. & sic leges fusiam & heliam sustulit. Tertiam
de collegiis restituendis nouisq; instituendis: quam Cice. inquit ex seruitiorum fere constitutam. Quartam ne que cen
sores in senatu legendo preterirent: neue qua ignominia affecerunt in utriusq; censoris sententia dānatus esset qua lege
censura magistra pudoris & modestie sublata est. ℂ Cum ferro. Cic. in oratiōe cōtra Pisonē cum equiteā romani neca
rent uiri bōi lapidibꝰ e foro pellerent̄. De clodii autem furore loquit̄. ℂ Magistratibꝰ. ut peto ribꝰ sepe cum extrudere
Cicerōem uellet clodiꝰ. res foro & lapidibꝰ acta est. ℂ Qui frater i senatu ictꝰ est. ℂ Senatꝰ nō eū oia eni unus arbi
trio uel paucorum ut Pisōis Gabinii Clodii gerebantur. ℂ Predōum cōcursus. Qui huc atq; illuc ad cedes rapinasq;
discurrebāt. Latrocinīū. latronū multitudo. Et relique &c. Quicquid supsuit ex nefaria cōiuratiōe catiline (quā cicero
extinxerat) ad Clodiū cōfluxerat: q̄si dignū catiline successorē. ℂ A catiline furiis. Sp sic de catilina loquit̄ Cicero ut
in orōne ꝯtra eū ad quirites sic inquit. Tādē aliq̄n qui
furore agitatū dicat: quippe q pnicie patrie machinari potuerit & i orōne ꝯtra eū ad quirites sic inquit. Tādē aliq̄n qui
rites catilinā furētē audacia: scelus anhelātē: pestē p̄rie nefarie molientē: uobis atq; huic urbi ferrū flāmāq; minitātē: ex
urbe uel emisimꝰ uel eiecimus uel ipsum egredientē ꝓsecuti sumus. Nō igit̄ &c. Cōcludit nō me ciuitate eiecisti sicut
gloriaris: nā ciuitas nō erat cū leges i ea nihil ualerēt: cū iudicia iacerent: cū pulsis magistratibꝰ forꝝ ꝑdones & relique
Catiline te duce occuparēt. ℂ Sed accersitꝰ i ciuitatē pulsus ex ciuitate minime. Sed reuocatꝰ sum ab exilio in ciuitatē.
ceperat eñ ciuitas esse reiectis iprobis & i suū locū restitutis bonis. ℂ Pulso. Cice. tm̄ uiolentia & armis. C. ualebat ut
oēs haud mediocriter terreret̄ ex quo afficiebat̄: ut nō mediocre eēt cicerōis desideriū. Vniuersa igit̄ ciuitas hoc unū
studebat ut cicero restituerent. Pōpeius itaq; bonarꝝ multitudine tādē collecta coactis ēt ex uicinis italie locis nō par
uis auxiliis clodiū foro expulit: ciues ad ferēdā legē de ciceronis reditu ꝯuocauit. Tulit Titus Annius milo. Nunq̄ ferꝭ
tantꝰ ꝯsensus po. ro. de aliqua re fuisse: neq; tm̄ studiū totiꝰ italie que ob hoc ipsum romā confluxerat. ℂ Cōsul bonꝰ
& iteger lentulꝰ spinther. Qui i reuocādo cice. ꝑcipuā nauauit operā. ℂ Nullius erat. nulli erant cōsules rome. nā Piso
& Gabiniꝰ & scelerati hoies & iprobi nō erāt cōsules habēdi nō eni cōsulebāt resp. quā diripiebāt & labefactabāt.
ℂ Ceciderat. nā furore tribunitio territi boni aufugerunt. Liber qui prius timore astringebat̄. ℂ Iuris. qd̄ scriptū est &
multifariā diuidit̄. ac boni & equi ars a celso diffinit̄. ℂ Equitas. bonū & equū sunt emendatio legis: q̄ aliquid omissum
erat pp uniuersale: lex eni uniuersalite dicens: & qd̄ plurimum est ꝯplectens emēdatiōe aliq̄n indiget q̄ nō ex scripto:
sed ex sapientis iterpretatiōe ꝓficiscit̄. Recte itaq; inquit ius & equitatē uincula esse ciuitatis. His eni sublatis stare ci Parado
uitas nō pt. ℂ Oēs stultos insanire. Proposuit titulum more suo. qui grece sic resonat. Oti pandes i mori apinissonde. lō xō i clo
Nero de patre suo Clodio sic dicere solebat. Pater meꝰ incipit morari inter hoies: pria ꝓducta insanire significat: mor dium
latine primā corripit. sed alia habet primam longā. Ad huius autem paradoxi sententiam intelligendam quorundam Morari
differentie notande sunt. Stultus appellatur ille qui habet ebes & obtusum ingenium. Stolidus dicitur ille qui nec fa- Stultꝰ
tur. nec quid alii fantur intelligit. Insanus autem est ille qui in furias incidit. Demens uocatur qui to tam mentem integrā Stolidus
non retinet. Amens autem plusq̄ demens. quoniam amens est sine mente. Vult autem cice. probare stultum esse insa-
num. ℂ Ad quam quidem probationem exemplum clodianum inducit contra quem hoc paradoxon excogitatū fuit.
Clodius ciuis generosus de genere patricia natus oi flagitiorum genere preditus. uolens cice. de urbe romana expellere
se cuidā plebeio minori natu adoptauit: quo tribunus pie crearet̄. Lex eni erat ꝙ nemo nisi plebeius tribunꝰ creari pos
set. Cum esset tribunus cōsulibus duobus sceleratis hominibꝰ Pisone & Sabino Tullium de urbe recedere coegit. Ci
cerone in presenti snia perniciosi clodii ostendit insaniam: ut per sequentia declarabit̄. ℂ Omnes stultos insanire. s. stoi
ci dicunt. ℂ Ergo uero ordo. Adiungā te non modo stultum. i. obtusum. ℂ Et sepe. quia sepe clodius stultus erat. ℂ Im
probum. probum dicimus absq; uitio. improbum uero qui uitia amplectitur. ℂ Dementem. ac si dicat. deorsum a men
te. ℂ Rebus necessariis. argumentis ueris probo te dementem & insanum. Sapientis. Tullius se laudibus extollit ad cō
centionem clodii. tradit autem similitudinem talem. si quis paruis militū copiis bene munitū oppidū expugnare uellet: Quid sit
stultus esset & insanus: & eodem mō Clodius stultus uocādus est qui aium ciceronis uirtutibus omnibꝰ septum debel ciuitas.

lasse putat postq̄ eũ de urbe extrusit. ℂ Rerũ humanarũ. siue bene siue male a sapiente tollerãde sunt uirtutib⁹ oibus. pru

Vrbs.

dẽtia tẽperãtia &c. ℂ Expugnabil. pugnãdo superabit ac si diceret nõ. ℂ Que est, deffinit quid sit ciuitas p quã diffinitionẽ probat sapientẽ nõ posse de ciuitate expelli. facit em̃ syllogismũ proponit maiorẽ. deinde minorẽ. postea subiicit cõclusionẽ. Ois no. diffinit ciuitatis nomen a contrario cõgregatio latronũ aut furũ ciuitas nõ appellat. ℂ Immaniũ. immanẽ appellamus qui est cõtra humanitatẽ: ut occidere parentes. ℂ Fugitiuorũ. fugitiui serui. transfuge uero milites dicunt. Latronũ. qui spoliãt hoies atq̃ pernoctant. ℂ Certe negabis dies hanc multitudinẽ sceleratorũ nõ esse ciuitatem. hec est maior subiicit deinde minorẽ. ℂ Nõ erat igit̃ tũc illa ciuitas. Roma nõ erat tpe tuo qñ me exilii pena affecisti. ℂ Cũ leges q̃ sunt scripte. Iudicia. ꝓuocatiões: mores sine scriptis: eligit tria q̃ faciũt diuitẽ. Ciuitatẽ em̃ ẽ multitudo ciuiũ iure uinctiũ: sed urbs sunt fosse. menia muri turres. ℂ Cũ ferro. Clodi⁹ indicauit p arma adeo: ut cũ cõtra opinionẽ suã aliquid ferrẽt: ferro uindictã sumebat. Iõ. Q. fr Tullii p cussus fuit i senatu. ℂ Senatus nomẽ nõ erat senatoris. Et latrocinĩũ multitudo latronũ. ℂ Et reliquae. Clodi⁹ erat un⁹ de Cõspirãtib⁹ cũ catilina: iõ reliquie illius ad Clodiũ reuerse sũt.

Clodius ferrotem gerebat. latrocinium.

Itaq̃ hec cõclusio syllogismi q̃ cũ a multitudine latronũ expulsus sit nõ de ciuitate eiect⁹ fuit. ℂ Accersit⁹. ondit insaniã & stulticiã h⁹ hois qui putãs ꝓbere malũ Cic. bonũ illi tradidit. Cic. em̃ reuersus ẽ Romã cũ magna gloria: Metello cõsule: adeo q̃ ad illi⁹ aduẽtum tota cõcurrit italia tunc oia & iura & bõi reuocati sunt: q̃ ciuitatẽ eẽ ciuitatẽ fecerunt. ℂ Qui cum tpe tuo: quia illic erãt hoies uiciosi quos diximus. ℂ Consensus populi esse libe. qua ex re i urbẽ Tullius accersitus est: quia po. clodiante perniciei subiecta erat: & libertatẽ priscam non tenebat. ℂ Iuris. ordo de memoria iuris & equitatis qui uincula sunt ciuitatis repetita est memoria. ℂ Ius est i scriptis & sine scriptis equitas iuris mitigatio.

ASCE:

ℂ At uide: Insultat in Clodiũ quẽ conatib⁹ suis & quẽlibet stultũ & ipiũ frustratũ asserit dicens. At. i. sed uide. i. considera q̃. i. quãtum ego contempserim. i. uilipenderim ista tela. i. iacula & arma inuasiua eminus ui iste statui latrocinii. s. quibus latrociniũ exercebat in ciuitate capta. Ego sp dixi. i. captus sum iniuriã nefariã & iam factam & missam ad te in me tamen ego nũquã putaui iniuriã tuam peruenisse ad me quasi quicquã potestatis in me haberet nisi forte quum. i. qñdo tu disturbabas parietes. s. ediũm mearũ: aut cum inferebas tectis. s. meis: faces sceleratas. i. scelere iniquitatis illatas arbitrabare aliquid meorũ. i. que uere mea essent ruere: aut deflagrare. i. ardere & igne assumi i urbe. s. roma: quasi dicat quia arbitrabar stult⁹ eras. ℂ Nihil eni est meũ neq̃ cuiusquã. s. alterius quod potest auferri: quod eripi: quod potest amitti. Si tu eripuisses mihi diuinam. i. a diis datam: aut diuine pene similem constantiam animi & meas curas & consilia mea & si eripere modo rempubli. respu. stat meis curis & uigiliis & si deleuisses imortalitatem. i. sp duraturam memoriã huius eterni. s. semper profuturi beneficii. s. in me liberanda patria & multo magis si eripuisses mihi illam. i. tam nobilem mentem: unde hec consilia manarunt. s. orta sunt tũ. i. tunc ego confiterer me accepisse iniuriã abs te. Sed si nec fecisti hec nec potuisti facere tua iniuria quã inferre moliebaris: sed nec quicquã dedit mihi reditum

At uide q̄ ista tui latrocinii tela contempserim. Iactã & imissam a te nefariam in me iniuriam semper induxi. tamen peruenisse ad me nunquã putaui. Nisi forte cum parietes disturbabas aut cum tectis sceleratas faces inferebas meorum aliquid ruere aut in urbe deflagare arbitrare. Nihil enim meum est: neq̃ cuiusq̄ quod auferri quod eripi: quod amitti potest. Si mihi eripuisses diuinã animi constantiam: meas curas: uigilias: consilia simodo rempubli. (cum meis curis uigiliisq̃ respubli. stat) si huius eterni beneficii imortalem memoriam deleuisses multo etiam magis si illam mentem (unde hec consilia manarunt) m hi aripuisses: tum ego accepisse me confiterer iniuriam. Sed si hec nec fecisti nec facere potuisti: reditum mihi gloriosum tua dedit iniuria: non exitum calamitosum. Ergo ego semper ciuis: & tu: maxime cum meam salutem senatus exteris nationibus ut ciuis ut optimi commendabat, Tu ne nunc quidem ex ciuis: nisi forte idem hostis esse & ciuis potest. An tu ciuem ab hoste natura ac loco non animo factisq̃ distinguis: Cedem in foro fecisti. Armatis latronibus templa tenuisti priuatorum domos edesq̃ sacras incendisti.

in patriã gloriosum & nõ exitũ calamitosum: qui tamẽ ipsum cũ manebat: quo minus gloriandũ ẽ nobis. nisi cũ paulo in cruce dñi. Quia mens hoim fati fortisq̃ futurẽ: ut autor est Maro: ergo quia me expellere ex bona ciuitate nequiuisti ego erã sup. sp ubicũq̃ erã ciuis. s. romanus: quia i numero bonorũ ciuiũ & maxie. i. potissime tũ. i. tũc cũ. i. qñ senat⁹ cõmẽdãbat exteris nationib⁹. i. prouinciis salutẽ meã: ut sup. cõmẽdaret salutẽ optimi ciuis. Tu clodi me nũc quidẽ cũ in ciuitate uersaris: es ciuis: nisi idẽ pt esse hostis & ciuis. An tu distinguis ciuẽ ab hoste natura. i. p natiuitatẽ ac loco i. p loci distãtiã & nõ aio & fcis. q. d. poti⁹ aio & fcis distigui debere. Tu fecisti cedẽ. i. occisionẽ & stragẽ i foro. s. ro. & tenuisti. i. occupasti tẽpla. i. edes deorũ & cõtẽplationẽ extructa a latronibus. i. satellitibus tuis a latere q̃si laceratio nib⁹ dcis & ad latrocinia istructis armatis & ita uim iferẽtibus: & incẽdisti domos priuatorũ & edes sacras. i. diis cõsecratas. At uide Tui latrocinii & tui tribunatus q latrocinium potius appellandus est iactẽ. Sensus ẽ estimaui noluisse quidẽ te & cogitasse me iniuria afficere & tela i me ꝯtorsisse. sed corpus meũ ñ attigerũt. Q̃m quicquid i me egisti cõtẽpsi. Virt⁹ em̃ mea ledi ñ potuit Biãtis sniam sequẽs q bõa sua oia i seipso posita existiabat. Et diogẽis quẽadmõdũ is a quodã q a corinthiis iuuenib⁹ derideret. Sic rñdit. αυτοι ετει ρωτενονσι μεαμαoνκει ρωτενομαι Ipsi derridẽt me:

sed nō derideor. Parietes dom⁹ mee quā icendit & demolitus est. Clodius cū prius diſepta esset. ¶ Q uo āt solū quoq; aufert & templum libertatis i area dedicauit bōa oia q̄ aut i domo: aut i uillis fuerunt publicata sunt. Auferri fraude. eri pi ui. ¶ Amitti negligentia. ¶ Meoꝝ. nihil eni meum erat qđ auferri poterat. Si mihi hec eripuisses hec mea sunt & au ferri mihi nō possunt. Q ue si tn̄ eripi a te potuissent iniuriā mihi ac fcām ꝯquererer. Sed eripi neq; a te neq; a quoq; pnt ñ igit fcā mihi iniuria est. ¶ Curas. Seruāde & illustrāde reip. ¶ Vigilias aliquid excutiendi qđ & uiuis & posteris utilita ti sit. ¶ Huius eterni &c. qđ in rempu. ꝯtuli cum nefariā cōiurationem extinxi. ¶ Reditum gloriosum ut optabile fue rit pelli quo suis humeris italia me ab exilio reportaret qđ de se scribit Cice. est āt ꝯtrarium color cōtraria em̄ sunt redi tus & exitus. ¶ Ergo ego &c. Et anteq̄ pellerer: & postq̄ pulsus fui: nō em̄ qcq̄ meum amisi. Exteris nationibus ad quascunq; ueniebat: ut epiroticis macedonibus. ¶ Tu ne tum quidē Clodium nō fuisse ciuē: sed hostē pbat: nā si uis de fendit patriā hostis offendit: ut clodius faciebat hosti. ergo erat. ¶ Natura & loco. ꝙ ciuis natus sit in eadē ciuitate: ho stis uero in externa: & ꝙ ciuis intra muros. hostis cōtra extra. Aio inqt & factis hostis & ciuis differunt. Nā ciuis aius est iuuādi repu. hostis cōtra ledendi. ¶ Cedem in foro &c. Cum. T. anius Milo legem ferre uellet de Cice. reducendo clodius cum suoꝝ manu restitit eo res deducta est: ut unus ex tribunis ipsis uulneraret alii multi necarent. Q . Cice. ff nō alia uia euasit q̄ ꝙ se mortuum finxit & iter cadauera p foꝝ iacentia delituit. ¶ Templa: ut castoris telluris i quib⁹ haberi senatus solebat. ¶ Priuatoꝝ domus: ut Cice. &c. Q uin. Fratris. ¶ Tui latrocinii. uoluit dicere tribu. tui: sed pp scelera inquit latrocini. Nefaria: q̄ fiunt cōtra fas. ¶ Peruenisse ad me. ¶ Nunq̄ putaui. cogitabant iniuriā factā a te i me: sed nunquā ut ad me peruenerit existimabāt. ac si dicat. Nō curabā de tuis iniuriis: qđ idem dixit Diogenes cum esset mo nitus a quodam ꝙ iuuenes corinthii deriderent cum dixi sicristi derident sed non derideor: quia eorum derisiones con temno & sperno. ¶ Nisi forte ironice concessio facta ut declaret stulticiam ipsius & mala que Cice. fecit clodius uastās uestes domos & predia. Cicereum tunc quasi pugnis & uerberibus afficere putabat. ¶ Reuere. ad illud parietes pertu r babas. ¶ Deflagrare. quantum ad sceleratas faces. ¶ Nihil enim meum. generalis sententia: quam Biantem cōmemo rasse in primo paradoxo confessus est. ¶ Neq; cuiusq̄ quod auferri per fraudes eripi per uim amitti negligentia. Bias enim respondet cuidam admonenti ut aliquid de suis rebus asportaret. Omnia mea mecum porto. ¶ Si mihi eripuisses ostendit stultitiam Clodii qui putans bona eripere. Cicero restabat ad incendendas edes que bona non sunt: bona qui dem animi que propria nuncupatur a Clodio eripi non poterant. ¶ Constantia. i. uirtute. Meas curas: quas habui & in seruitutem reipu. contuli. Vnde. i. a qua mente & animo proficiscimur. ¶ Nec facere potuisti. Non enim beneficia euer ti possunt. ¶ Iniuria. uituperium numerat Cice. cuius fuit uirtus & in illo exitu atq; reditu magnam adeptus est gloriam ergo quamuis me de urbe expulisti: tamen semper fui ciuis: sed tamen potissimum me etiam cōmendabat exteris per uentus eram. ¶ Tu ne demonstratur qui sit ciuis. Non est nisi forte ironica concessio. i. que per contrarium exponitur: que iniuria ciuitate suffocat illius hostis appellatur: ergo Clodius non est ciuis nisi idem sit ciuis quod hostis: ac si di cat non hostis: sed inimicus hostis est inimicus publicus inimicus priuatus . Cuius officium est ciuitatis leges imitari. ¶ Non anime: scilicet scelerato. ¶ Factis. quibus respubli. in maxima detrimenta agitabatur. ¶ Templa tenui sti. diripiendi causa.

Rūsum Biantis. Iniuria. irōicacō cessio ostē dit clodi um nō ci uemesse.

Officium ciuitatis. Spartha chus cō iuratiōis senatorū dux.

ASCE.

Cur hostis spartachus: si tu ciuis. Potes autem esse tuus ciuis (propter quē aliqñ ciuitas nō fuit) & me exu lem tuo noie appellas. cum omnes meo discessu exulas se rempublicā putent. Nunq̄ ne homo amentissime te circumspicies. Nunquā ne quid facies considerabis: ne quid loquare. Nescis exilium scelerum eē penam: meū illud iter ad preclarissimas res a me ante gestas esse su sceptum. Omnes scelerati atq; impii (quorum tu te du cem esse profiteris) quos leges exilio affici uolunt: etiā si solum non mutarunt. An cum omnes te leges exulem esse iubeant: non eris tu exul? Non appellatur inimicus qui cum telo fuerit ante senatum: tua sicca deprehēsa. ē qui hominem occiderit (immo si plurimos occidisti) qui incendium fecerit edes nympharum manus tua defla grauit: qui tēpla deorū occupauerit i foro etiam castra posuisti: Sed quid ego cōes leges pfero quibus oibus es exul: familiarissimus tuus de te priuilegiū tulit: ut si in opertū: bone dee accessisses exulares. At te id fecisse etiā gloriari soles Q uo igitur tot legibus i exilium eie

¶ Cur hostis. Conat argumēto ꝯuincere clo diū potius hostē declarādū q̄ spartachus oli fuerat cū id i ciuitate faceret: qđ ille foris fe cerat: de spartacho āt sic habet ex Liuio & apiano. Q uattuor & septuaginta gladiato res capue ex ludo lētuli profugerūt & ꝯgre gata seruoꝝ ergastuloꝝ multitudie chrysso & spartacho ducibus bello excitato Clo diū pulchrū legatū & Publium uorenum p̄ torē p̄lio uicerūt autore Liuio li. xcv. Marc⁹ āt pro Chryssum fugitiuoꝝ ducē cū. xx. mi lib⁹ hoim cecidit Ene⁹ lētul⁹ ꝯsul male ad uersum Spartachū pugnauit ab eodē. L. G. & Q . An⁹ p̄tor acie uicti sunt. Itē Cai⁹ cras sus procōsul. Eneus mālius p̄tor male aduer sus spartachū pugnauerūt ut ait idē li. xcvi. Marc⁹ crassus deide cū Spartacho pugnauit cesis cū ipso spartacho milibus. xl. ut ait idē lib. xcvii. Meminit ēt Florus. Sed latius Ap pia. lib. i. de bel. ci. inter q̄ dicit spartachum thracē fuisse & gladiatorem: qui aliqñ cum romanis meruerat & in custodia ac gladia toris spectaculis asseruabat tantumq; animi assumpsit: ut. lxx. uiris comitatus pro liberta te potius illos certare persuaserit q̄ in specta culis pericula subire. Itaq; per uim repul sis his qui custodie preerant fuga abiit: &c. Huius meminit etiam hora. iii. in car.

clodi⁹ de p̄hēsus in tēplo bo no dee.

ctis. nomē exulis nō perhorrescis. Rome sum inquis. & tu quidē in portu fuisti. Nō igitur ubi quisq; erit eius loci ius tenebit si ibi eū legibus eē subiectū nō oportebit.

dicēs. Spartachū si qua potuit nagantē. Falle re testa. Sed ordo ē. ¶ Cur spartachꝰ sup. est declaratꝰ hostis si tu ciuis. Autē pro sed: po tes tu pp quē ciuitas aliqñ nō fuit. i. extincta fuerat: & eē desiit esse ciuis. q. d. minime. & i. & nihilominꝰ appellas me exulē: noīe tuo .i. te digno & tibi uere conueniente cum omnes putent rempu. exulasse meo discessu. i. cū ego discederem: quasi secū dicat rempu. profectam. Ne pro an. O bono amentissime. i. maxime amens nunq̄ considerabis quid facias quid loqua re. Nescis exiliū eē penā scelerꝝ & ita cū scelestus nō fueri nō possum exiliū: sed illud iter meū eē susceptum me ad res ꝑclarissimas gestas ante a me. Oēs scelerati atq; ipii quorꝝ tu ꝑfiteris te ducē & quos leges uolūt affici exilio: sunt exu les ēt si nō mutauerint solū. i. extra solū nō ierint: cū exulo si extra solū eo: & exul extorris extra solū degens. An cum oēs leges iubeāt te esse exulē tu nō eris exul. ¶ Nō appellaī. q. d. id merito fieret: inimicꝰ is qui fuerit cū telo ante sena tū. q. d. maxīe. & ita o clodi inimicꝰ reip. es appellādus: quia tua sicca. i. pugio tuus est dephensa. s. in manu tua aut sub ueste tua. Qui occiderit hoiem est ne appellādus inimicꝰ. q. d. maxie & tu plurimos occidisti. Et qui incendiū in urbe fecerit. q. d. certissime. & manꝰ tua deflagrauit. i. penitus cōbussit edes nympharꝝ. Et nōne dicendꝰ ē inimicꝰ qui occu pauerit tēpla deorꝝ. q. d. haud dubie & tu posuisti castra ēt i foro. s. romāo: quo ciues pro libertate tuēda ꝯuenire solēt. Sed quid. i. ad quid ego ꝓfero leges cōes. quibꝰ oibꝰ tu es exul: tuꝰ familiarissimꝰ. i. maxie familiaris. s. Cesar (ut quidā uolūt) qui legē de adulteris tulerat: q̄ lex tulta dr̄ tulit ēt legē ne quis uirorꝝ tēplū bōe dee igredereī. uñ ē illud ouidianū Tēpla dee maribꝰ nō adeūda bone. Eā āt i clodiū sibi suceptū tulisse uolūt. sed frustra. Nā publius Clodius Pōpeiam Cai. Cesaris uxorē adamans dū sacra bone dee ꝑ noctē fierent in cesaris domo: qui pōtifex maximꝰ erat muliebri ue ste illuc ingressus & deprehensus est. sed tamē corruptela iudicū absolutꝰ euasit: de quo plurima i cesare Pluta. unde & illud Iuue. Clodiꝰ accuset mechos &c. tulit de te priuilegiū. i. priuatā & spālē legē ut exulares. i. ad exiliū mitteteris si accessisses i optū. i. sub tectū bone dee. At tu soles ēt gloriari. i. iactanter recitare te fecisse id. i. ingressum operꝝ & secre tū bōe dee. Igiī quō tu eiectus i exiliū tot legibꝰ nō perhorrescis nomen exulis: qd̄ ciuiū obiicis. Tu inquis. Ego sum rome & ita nō exulo: & tu quidem fuisti in portu. i. ut is qui i portū applicuit nauē ius loci nō obtinet: nec tu rōe existēs ius ciuis cū merito exules. unde infert. Igitur quisq; non tenebit ius eius loci ubi erit. si non oportebit eū ibi esse subie ctū legibꝰ: quia qui pere legibus ciuitatis recusat priuilegiis gaudere nō debet: & tu aut si legibꝰ pareres iāpridē exula res: & hec potiꝰ i Clo. q̄ ad rē dcā sunt: ¶ Cum hostis spartachꝰ si tu nō minꝰ q̄ spartachꝰ patrie nocuisti ciuis appellā dus minie es. Nā si hoc noie dignꝰ iudicareris: nunq̄ spartachꝰ diceref. Sed ille hostis dr̄ quia nocuit. & tu hostis dicē dꝰ: quia nocuisti. Absurdum quidē eēt spartachum hostē nō nocere: & te ciuē noiare nō minꝰ absurdum putaref. Spta chꝰ Chrysus Aenomatꝰ gladiatores fuere: qui effracto lētuli nudo cum. xxx. aut āpliꝰ eiusdē fortune uiris erupe capuae seruisq; ad uexilla uocari exercitum ꝯtraxere debēt militum & uariis dānis efficere Cāpanos primum ceperunt. Vario cum illis euētu a rōanis ducibꝰ pugnatum ē. tādē a. M. L. C. circa brutum angulum i extrēa italie ora clausi eruptōe scā dignā uiris obire mortē sptachꝰ ut iperator fortissime dimicās occisus ē. ¶ Per quē ciuitas nō fuit sublatis legibꝰ & iu dicisi: pulsis bōis erepta populo libertate. ¶ Tuo noie. qd̄ te decet. qd̄ probat ex uocabuli diffinitiōe dicens non esse exules illos dumtaxat qui solum mutauerint. Sed qui pp scelera pena exilii digni sint: etiā sint nō pellaī. Ex quo nō fuit exul Cice. qui propter scelera pulsus nō est. nihil enim mali cōmiserat. & Clodius exul erat cum propter inauditam im probitatē exilio dignꝰ esset. ¶ Epulasset rēp. Nā me descēdēte omnia publica iura a sceleratis oppressa sunt. ¶ Circū spicies ut qualis & q̄ amēs sis tandē itelligas: & si fieri potest respicias scelerū eē penā. Qui ergo bōus ē omni caret iprobitate exul esse q̄ potest. ¶ Illud iter qd̄ exiliū uocas. ¶ Ob ꝑclarissimas res. ¶ Q̄m ciuitatē ab icēdiis & rapinis libertati perniciosissimā cōiurationē sopiui. Etiā si solū &c. Etymologiā tāgit nois. nā exul ē extra solū terre patrie pul sus. ¶ Tua sica lex erat ne quis cū telo senatū igredereī. Clodius cū sica iuētꝰ ē q̄ Pōpe. uolebat fodere. q̄re Pō. domi se ꝯtinuit donec clo. tribunus plebis fuit historia hoc habet pulso Cice. clo. uexare Pōpe. nō desiitit eiꝰ primū acta re scidere conatꝰ est & uerbis turpibꝰ inuectus. Quidam autem ex domesticis clodii cū se ad Pōpeium in foro tulisset gladiū a circūstātibꝰ iferre cognitꝰ est & submotꝰ. Quare tertiꝰ Pompeius uenire i forū clodio tribuno postea ausus nō est. legiī apud Asconiū Pisone & Gabinio cōsulibꝰ. Pulso i exiliū cice. iii. idꝰ septē. Pōpeiꝰ i senatū uenisset. Seruo .P. Clodii sicā excidesse eāq; ad Gabiniū cōsul delatā: dictūq; a seruo iperatū sibi a. Pōpeiꝰ occideretur pompeium domum rediisse. & ex eo dōi tenꝰ obscessam. ¶ Qui hoiem occiderit. suppleto nōne & eis appellaī inimicꝰ. ¶ Edes nympharū edes dicte a nymphis. ¶ Tēpla deorꝝ occupauerint. Vt castoris telluris. ¶ Sed quid ego he leges omnes cōtra quas fecisti cōes tibi cū aliis sceleratis qui similia scelera cōmittūt. Vna est lex i te solū lata. Q̄m tu solus iuētꝰ es qui cōtra eā feceris. P. Lentulꝰ familiarissimꝰ clodio legem tulit ut quicūq; uir i sacris bōe dee dephēdereī exul eēt clodiꝰ ueste muliebri idutꝰ i sacris bōe dee dū domi cesaris pōtificis celebrarent deprehensus est. Quare cesar cum pōpeia uxore: qui pōpei filia diuortiū fecit adulteratā a. P. clodio opinatꝰ senatꝰ aūt de pollutis sacris q̄stionē decreuit De bōa dea multa scribūt lactā. lib. ii. diui. isti. Marco. lib. i. saturnaliorū. Et Ouidiꝰ. ui. Fastorꝝ cōpluresq; alii uiris i opertum eius ingredi fas non erat. ¶ Gloriari soles ex quo ingens esse temeritas & dementia tua cognoscitur. Quis eni nisi stultissimꝰ de turpitudine gloriaī. ¶ Quomodo igiī. Cōclusio est qua insanire clodiū ostendiī tot legibꝰ. multe ei leges ut dictū ē te exulem faciūt. Nō ꝑhorrescis. cū aliis obiicias. ¶ Rōe sum iquis. ¶ Obiectio est clodis quā diluit stati cice. Dices fortasse non esse te exulē ut ego sentio quia rōe ex sed nō quicūq; i alio loco est: ius loci cōtinuo ius ac potestatē habet. In portu fuisti. Qua rōne in portu fuisti ut illic egredereris eadē ratiōe rōe es nō ut hic ꝑmane as: sed ut hic legibꝰ pellaris quibꝰ exul factus es a quēadmodū naute cum in portu sunt eius loci iura non tenet. Sed nec tu urbis potestatem habes: q̄m nō natura aut loco quis potestatem loci tenet: sed aio & factis. In operto fuisti

in sacris bone dee & tamen tibi non licebat. ¶ Non igitur &c. Claudit hanc ultimam argumentationem ubi inquit si oportebit esse cum legibus ius illius loci in quo erit quispiam non tenebit. ut si quis ciuitatem quam piam ingrediatur: quoniam cum illius legibus consentire & uiuere ei non oportet illius ciuis non erit. nec tu clodi ciuis romanus es: licet rome sis. quoniam cum romanis legibus (ut te facere oportet) non consentis. ¶ Cur hostis sparthacus per exemplum probat Clodiũ esse inimicum publicum quodam tempore seruorum multitudo conspirabat contra patriam quorum dux spartachus fuit contra inquit clodi non appellaris hostis: cur contra officium facis: sis quia spartachus sit appellandus hostis. ¶ Aliquando ciuitas non fuit: sicut traditum est superius: quia propter clodium in urbe romana leges: mores. iudicia deferebant sine quibus ciuitas esse non potest. ¶ Tuo nomine. i. nomine conueniente tibi. Et declarat quid sit exul. Exules non solum dicuntur qui sunt extra solum: quia sunt etiam multi rusticantes: sed illi exules appellantur qui propter scelera sua pena exilii afficiuntur. igitur circe. exul nõ erat: quoniam aliquid non amisit. Clodius autem nomen exilii merito consequebatur dum esset omni flagitiorum genere preditus. ¶ Exulasse rempub. me abeunte omnia de urbe recesserunt. ¶ Amentissime. o sine mente caput. non respicis te. ¶ Ne quid loquare: quia fatuus es. ¶ Exilium scelerum esse penam ergo sceleribus carens exilium passus non sum: sed tu illis preditus q̃uis in urbe sis in exilium habes. ¶ Ad preclarissimas. ¶ Clodius accusauit Tul. occidisse plures ciues contra legem portiam que fuit ne aliquis ciuis roma. mori faceret. Sed Tul. truncari constituit conspiratores catiline. quo quidem beneficio illi scelerati iudices cice. exulare permiserunt. ¶ Et si solum non mutauerim ethimologiam exulis quid dicitur esse extra. Dicitur igitur sui socii scelerati & in urbe existentes exules nominantur qui cum telo fuerunt ante senatum. facit multos syllogismos. Lex erat ut aliquis in senatum arma non ferret clodi. coram senatu tulit. ergo est inimicus ciuitatis. Tua uero sica paruus gladius ad insidias qui dicitur a seco secas. nam secari dicitur. Deprehensa. deprehendere est i. aliquid uitio reperire occiderit. huius sillogismi maior & multi alii sunt syllogismi. subaudi & exul esset debet inimicus patrie: sed tu occidisti homines: ergo tu hostis & exul: & est minor. ¶ Qui incendium se subaudi ciuis non est: sed incendisti: ergo ciuis nõ non appellaris. ¶ Qui templa deorum occupauerit armis & incendio: sed non solum templa occupasti: sed etiam castra in foro locasti: ideo inimicus & publicus exul. Sed quid cõmunes leges profero iste leges erant bone. Erat una lex ut aliquis non incenderet templa: que omnia superiora commisit clodius. ideo merito exul nuncupatur. ¶ Familiarissimus. quidem fuit familiarissimus clodii qui fecit unam priuatam legem ut si clodius ad sacrificia bone dee accessisset: exul esset. Tangit sic per transitum quomodo clodius deprehensus fuit in sacrificiis bone dee. Aurelea mater cesaris fecit conuocare matronas ad edes suas: inter quas profectus est clodius in habitu mulieris: & ibi ad uocis sonitum cognitus masculus: & latri. sub lectica cuiusdam ancille que uocabatur ancilla proprio nomine: & erat ancilla que grece αννα dicitur: erat autem clodius captus amore pompeie uxoris cesaris: qui accusatus fuit de pollutis cerimoniis. ¶ Ante id fecisse. Clodii solebat gloriari polluisse sacrificia. Tot legibus: idest cum tot leges iubeant exulem esse times scilicet nomen exulis: ac si dicat solum in audiendo exules timere deberes. ¶ Rome sum inquis eligit clodius ego sum rome quomodo sum eiectus in exilium. Et tu quidem fuisti in portu similitudo tracta a nauigantibus qui ingrediuntur urbem aliquam ut stent in portu: tamen illius loci ubi sunt iura nec leges tenent: sic etiam tu es rome tanq̃ in portu: non tamen propter scelera tua illius iura obserues. ¶ Sibi. ubi non oportet esse cum legibus: ius illius loci non teneo quia me leges illas habere non oportet.

Exul

Qui sint exules

Accusatio tullii a clodio

Etimologia exul.

Sicca

Cõclusio in clodiũ

ASCE.

οτι μονον το καλον αγαθον

OMnes sapientes liberos esse & stultos omnes seruos. Laudetur uero hic imperator aut etiam appellet', aut hoc nomine dignus putet'. Quomodo aut cui tandem hic libero imperabit. qui non potest cupiditatibus suis imperare. Refrenet primum libidines: spernat uoluptates: iracundiam teneat: coerceat auaritiã: ceteras animi labes repellat. tunc incipiat aliis imperare. quẽ ipse improbissimis dominis dedecori. ac turpitudini pere desierit. Dum quidem his obediet nõ modo imperator. sed liber habendus omnino non erit. Preclare enim est hoc usurpatum a doctissimis. quorum autoritate non uterer. si mihi apud aliquos aggrestes hec habẽda esset oratio. Cũ uero apud prudentissimos loquar. Quibus hec inaudita non sunt cur ego similem

OMnes sapientes &c. thema grecũ ẽ. Oti monos hosophos eleutheros Kepantes hi mori duli. i. ꝙ solus sapiens est liber & oẽs stulti serui. Oti idest ꝙ mo nos. i. solus: hoc ẽ articulus ut gallice. & fladrinis desophos. i. sapiens eleutheros: id est liber & ingenuus. Ke. idest & pãtes. i. oẽs hi articulus pluralis mori. i. stulti. duli: id est seras sunt inde dulia cultus seruilis. Hoc paradoxũ ueritati euangelice cõsonũ est. quia solus peccator stult⁹ stultoꝶ ãt ĩfinit⁹ ẽ numer⁹: q uero facit peccatũ seru⁹ ẽ peccati: itaq; cui⁹ aius liber est uitiis: quia potiorem partẽ sui liberã hẽt seruus nõ ẽ. De hac ẽt Persius pulchre scripsit Sed nos ordinẽ prosequamur: qui talis ẽ. Sed sciamus hoc scd̃m quosdã dici in. M. Anto. qui libidinibus exarsit & cũ Cleopatra regina egypti turpissime uixit: uerũ id post mortem ciceronem fecit: sed obfuit antea etiam alias amasse: sed & clodio congruit. unde ꝑposito themate quasi dicat dicunt aut dico omnes sapientes esse liberos & omnes stultos esse seruos. Vero pro sed hic imperator uidelicet. M. Antonius triumuiri: laudetur. aut etiam appelletur imperator:

me (si quid in hiis studiis opere posuerim) perdidisse. Dictū est igitur ab eruditissimis uiris (nisi sapientem) liberum esse neminem. Quid ē enim libertas potestas uiuendi ut uelis. Quis igitur uiuit, ut uult nisi qui recta sequitur ut gaudet officio, cui uiuendi uia considerata atq; prouisa est, qui legibus quidem (non propter metū) paret, sed eas sequatur atq; colit, quia id saluare maxie esse iudicat.. q̄ nihil dicit.. nihil facit.. nihil cogitat.. deniq; nisi libenter ac libere: cuius omnia cōsilia resq; omnes quas gerit ab ipō proficiscuntur: eodemq; feruntur. Nec est ulla res que plus apud eum polleat q̄ ipsius uoluntas atq; iudicium. Cui quidem etiam (que uim habere maximam dicitur) fortuna ipsa cedit: sicut sapiēs poeta dixit suis quisq; fungitur moribus.

aut puteē dign⁹ hoc uole: hoc p ironiā dicit q.d. dignissimū eē cū ipse cupiditatib⁹ inseruiēs sibi imperare neq̄at uñ sine ironia q̄rit Quō tādē ut paucis dicā hic imperabit aut cui libero. s. hoi hic iperabit qui nō pōt imperaē cupiditatib⁹ suis. q. d. nullo mō & nulli: Refrenet ipse primū libidines suas spnat uoluptates: teneat: idest ɔtineat refrenet iracūdiā coerceat auariciā: & repellat a se ceteras labes. idest corruptiones q̄ cū labi faciunt: ai. s. sui: & icipiat: tū. i. tūc iperare aliis cū ipse desierit pcere turpissimis dominis uidelicet dedecori: i. isamie turpitudine uite. Quidē. i. certe dū. i. donec ipse odiet his. s. dñis dcis nō mō. i. nō solū. nō erit abēd⁹. i. reputādus iperator. sed erit habēdus oino ñ liber. i. seruus. Hoc eni usurpatū. i. in usum & prouerbiū acceptū pclara doctissimis. s. philosophis quorū autoritate ego nō uterer si hec oratio esset mihi habēda apud aggrestes phie ignaros. cū uero loquar apud prudētissimos. s. patres cōscriptos i senatu ɔtra antoniū quibus hec non sunt inaudita: imo maxia cognita cur ego similē. i. falso fingā me pdidisse. i. uanū assumpsisse operā: quicquid ope. i. studii & laboris posuerim. i. locaueri i his studiis. s. philosophicis. Et quia non dixerat quid esset precepto dcm: nunc repetit dicens. Ig ē. i. ut ad ppositū redeā: dcm est a uiris eruditissimis neminē esse liberū nisi sapientē. Em pro quia: quid ē libertas. Respōdet potestas uiuendo ut uelis. Igitur quis uiuit ut uult nisi qui sequitur recta quasi dicat nullus & uere quia desiderium peccatorum peribit & qui gaudet officio. i. debito: cui uia uiuendi est considerata atq; prouisa que paret quidem legibus: sed non propter metum idest timore seruili: quia Hora. dicit. Oderunt peccare boni uirtutis amore. Oderunt peccare mali formidine pene: sed qui sequitur atq; colit scilicet leges: quia iudicat esse maxie salutare: qui nihil dicit facit nihil deniq; cogitat: nisi libenter. i. cum approbatione conscientie non refragantis ac libere. Cuius omnia consilia: & omnes res quas gerit proficiscuntur. i. oriuntur ab ipso ab ipsius imperio & uoluntate: & feruntur. i. diriguntur eodem idest ad eum ipsum: quia amore dei quem secum habet & sui omnia facit: nec est ulla res que polleat idest possit & ualeat plus apud eum q̄ uoluntas atq; iudicium ipsius. Nihil enim uelut nisi q iudicat faciendum aut uolendum nihil autem iudicat faciēdum & uolendum nisi quod licitum ac honestum & facile factum quo circa solus sapiens quicquid uult facit. ¶ Cui scilicet sapienti & libero etiam ipsa fortuna que dicitur habere maximam uim. Unde Maro. Fortuna omnipotens &c. & Salustius in Catilinario. Sed profecto fortuna in omni re dominatur cedit idest locum dat. unde Iuuenalis nullum numē habes si sit prudentia: sed te. Nos facimus fortunam deam celoq; locamus. Unde idem Salustius. In iugurtino. Sed dux atq; imperator uite mortalium animus est: quippe fortuna probitatem industriam aliasq; bonas artes neq; dare neq; eripere cuiq; potest Sene. epi. xcix. Errant qui aut boni aliquid nobis aut mali iudicant tribuere fortunam. Ualentior em omni fortuna animus est: & in utrāq; partem ipse res suas ducit. beateq; ac misere uite sibi causa est &c. Sicut sapiens poeta dixit quisq; fungitur suis moribus. i. cuiq; secundum mores suos euenit. Unde salustius in Catilinario. Aut fortuna simul cum moribus immutatur: sed ad ordinem reuertimur.

Libertas quid est.

Adagiū.

¶ Quintum paradoxum.

Prā.ma.

Omnes sapiētes liberos. grec⁹ titul⁹ ē ὅτι μόνος ὁ σοφὸς ἐλεύθερος καὶ πάντες οἱ μωροὶ δοῦλοι Est āt Stoica ppositio. Stoici em solū sapiētē liberꝫ eē dicebāt. malos āt seruos esse uero: libertatē ptātē operādi qua stulti & mali oino careant seruitutē āt aliā q̄ i subiectione ɔsistat aliā que in ɔditione ac subiectione sit. Cui opponitur dominatio & ipsa mala. Non autem liberos esse sapientes: uerum & reges: cum sit regnū imperium nemini obnoxium: quod de sapientibus solis asseritur. Illi igitur sciendum est libertatē naturalē facultatē esse eius cuiq; facere libet: nisi quod ui: aut iure phibeē. Sed duplex est libertas ciuilis cū i nostra potestate existius & nemini subiecti sum⁹ philosophica cū uitiis nō parem⁹ & nulli succūbim⁹ āimi pturbatiōi etiam si uicti in compedibus detineāur: cuius pessimo tyrāno pareamus seruitus est cōstitutio iurisgentium: qua quis dominio alieno cōtra naturā subiicitur: & ipa ut libertas bifariā diuisa altera qua cupiā subiecti sumus. & eius uoluntati paremus. Altera qua uitiis deditsumus & hic pessima ē & habeē & q̄tum ad ciuilem attimet libertatē ac seruitutem iure naturali omnes liberi nascebantur: sed cum bella orta sunt: & captiuitates secute sunt & seruitutes que sunt iure naturali contrarie. ¶ Omnes contrarie. Omnes sapiētes &c. supple ero Soici dicūt & hic i. M. Antōio iuehitur Cicero qui se esse imperatorē iactabat cum preesset exercitui. Ostēdit autē iperatorem neq; esse. neq; esse posse cum seruus sit & uitiis pareat. Non autem potest aliis iperare qui sibiipsi & cupiditatib⁹ suis non imperet. Laudetur uero &c. Ironicus sermo quasi dicat laudē nō meretur. Est em laudatio oratio ex uirtutib⁹ alicuius cōtexta: & laudata uirtute pficisci a sicut uitiis uituperatio. ¶ Appelletur. non em dignus ē qui imperator appellatur. ¶ Hoc nomine dignus. Conuenit enim bonis. integris fortib⁹ non autē iprobis: sceleratis: mollibus qualis tu es Anto. ¶ Quomodo autem &c. ratio est eius q̄d dixit quasi dicat q uitiis

seruit ut tutis imperare liberis non potest. quibus ille recte imperare: qui animo liber est: & libertate pstat Dyogenes cynicus cum in seruitutē conscidisset: ac uenūdaretur ac seruande Corinthio quadā qui emere eum uolebat interrogatus quid artificii nouisset. Non noui inquit liberis hominibus imperare: q̄re ille admiratus eius responsionē emit & manumisit. Filiosq; suos ei cōmittes. accipe inquit liberos meos q̄bus imperes. Idem & in esopum phrigiū fabulatorem refertur. Libidines appetitio que aduersus rōnem incitata est uehemētius libido appellat̄ que in oibus stultis inuenitur. ℂ Voluptates: que sunt inhoneste & ea appetunt quē quinq; corporis sensus non delectēt tantum: sed etiam expleant Nam nihil ē aliud uoluptas q̄ nimia repletio ut Aristoteles ait. & quidem gulosus quod idem autor scribit libro tertio ethicorum: quoniā gusti gaudebat: precat⁹ est longius sibi guttur q̄ ciconie fieri. ℂ Iracundiam quam lib. s. officiorum repudiandā omnibus in rebus dicit Cicero optandūq; ut qui reipu. presunt legum similes sint ad puniendum non iracundia: sed equitate ducunt. Differt ab ira que perturbatio est subdito exoriens neq; persistens. Cū iracundia & homini ingenita bene sit: unde iracundū hominē dicimus qui secū iram sp gerit. Iratū. qui pro tpe excandescit, quod libro quarto tuscula. q. d. ostendit Cicero ei iracundia quid ea est quam μηνιν a permanendo greci uocant & peripatetici & Aristo. in ethi. iracundiā laudant. quā ēt cotē fortitudinis dicunt esse & ira quidā diffinitur libido puniendi eius qui lesisse uī iniuria. ℂ Iracundia uero ira inueterata & plena odit ulciscendi tps obseruans. ℂ Auariciā. hec nimiū pecūie studiū habet quā nemo sapiens concupiuit. Quod inquit hystoricus. Vnde & sic diffinit a Cicerone. Auaricia ē opinatō uehemens de pecunia quasi ualde expetenda sit inherens & penitus insita. ℂ Ceteras ai labes perturbationes & uicia que greci μαωνι. Nā animū fedant qui uirtute preditus esse debet. ℂ Tū incipiet. purgato aio p uirtutē: & repulsis uitiis. ℂ Improbissimis dominis q̄ sint ipse subditi: scilicet dedecus & turpitudo. ℂ Desinerit: destiterit. ℂ His uitiis. ℂ Nō modicis. Si non erit liber multominus iperator. ℂ Preclare &c. locus est ab autoritate maior qui nō frustra iquit dixerunt neminē esse sapientē nisi liberū: libertatē āt intellexerunt ptātē operandi que uelis citra turpitudinē tñ. ℂ Vsurpatū in frequenti usu hitū. ℂ Apud aggrestes locus est beniuolentie quā a persona auditorū colligit: laudat eñ cū nō eē indes & aggrestes dicit: & apud doctos quidē. Doctorū ēt prestantiū philosophor ut mui autoritate apud ipestū uero uulgus: notos quosdā multitudini nominemus autores: & hoc rhetoricū preceptū est. ℂ Cur ego similiter. q. d. simulare debeo minime. ℂ Ope laboris & studii. ℂ Perdidisse. Vile enim latens uirtus. Quid eni submersa latebris proderit obscuro ueluti sub remige puppis. ℂ Vel lyra qui reticet uel qui non tendit arcus: ut ait Claudianus. ℂ Dictū est igit. Repetit quod dicat. hoc usurpatū est a doctissimis quod facimus quoties ab eo quod proponimus aberrantes in longam producimus orationē. Nā aut eadē uerba aut similē sensum habentia repetimus: ut libro primo ad herēniū si persuasus fuerit auditor: idest si orator aduersariorū fecerit fidē auditoribus: neq; enim non facile scire poterimus q̄m non sumus nescii quibus rebus fidem factam putabimus. ℂ Quid enim est libertas ut philosophi uolunt ē ptās uiuendi ut uelis: ut ille tñ uiuit ut uult qui recta sequitur non potes tu dici liber q̄m uiuis & uis. cū turpia & nepharia sceleris. ℂ Vt uelis. Velle āt est aliquid cum ratione appetere. ℂ Qui recta sequit̄. Que recta sunt honesta sunt. Nā rectū & honestum sibi inuicem cedunt. Que autem honesta sunt: laudabilia quoq; existunt. non enim potest esse quicq̄: quod idem continuo laudabile quoq; non sit. ℂ Officio actione uirtutis. Est autem officium quod cur factum sit ratio probabilis reddi potest κατωνκον a grecis appellatur de quo apud Ciceronem in officiis multa a nobis dicta sunt. ℂ Viuēdi uia. Quia rō uiuit temere: sed & uite genus delegit & finem sibi proposuit. ut Hercules qui uiam uirtutis ingredi maluit q̄ uoluptatis cum itaq; ostenderetur quod de eo prodigus philosophus scripsit. unde hercules prodicus appellatur. ℂ Qui me legibus boni autem sunt sponte: aut metu legum & iudiciorum. unde ait Horatius. Oderunt peccare mali formidine pene. Oderunt peccare boni uirtutis amore. Sed secuti non peccat qui nimis peccat ita non benefacit. qui inuitus benefacit. Opera eni rectitudinis sponte suscipienda sunt: non autem propter aliquam causam extraneam: ut spem: & timorē q̄d alias diximus. Et Sene. inquit plerisq; metu peccare cessant: non innocentia: profecto tales timidi non innocentes dicēdi sunt. ℂ Sequitur sua sponte. Colit ueneratur uel exercet. Facit operatur libenter qui sponte. ℂ Libere non metu aut spe. ℂ Ab ipsius animo & uoluntate non ab aliqua ui extrinseca. ℂ Eodem ad eundem animum & uoluntatem, nam quicquid facit propria uoluntate commotus facit: quicquid idem facit ea gratia facit ut uoluntati sue satisfaciat ergo principium operationis propria uoluntate pendet: & finis ad eandem refertur: & hoc proprium est libere uiuentium ℂ Polleat posit. ℂ Volūtas queq̄d cum ratione &c. βαυλνοις & a grecis appellatur. Estq; i solo sapiente: huic oppo sita est que libido uocatur: uel effrenata cupidatas aduersus rationē incitata uehemētius & hec in omnibus stultis inuenitur. ℂ Atq; iudicium. Tria sunt in animo que rei agende ueritati que dominētur ut ait Aristo. lib. vi. ethi. Sensus intellectus: appetitus. Sensus nullius rei agende principium est: quid ex eo patet q̄ bestie sensum quidem habent: rerū uero agendarum participes non sunt. Quod uero est i morte assentire & dissentire: idest in appetitu sequi & uitare: & hoc dicitur electio siue iudicium: q̄d est principiū rei agēde. Mens ergo siue intellectus qui principia apprehendit uel appetitū. Appetitus per electionē iudicat de rebus quales sint: & aut sequitur aut uitat: ex quib⁹ dictis facile intelligitur quid sibi Cice. uoluerit: cum ait uoluntas & iudicium. Nam intellectū siue appetitum per uoluntatē per iudicium uero electionē intellexit. ℂ Cui quidē. Si sapiens in bonis animi que non sunt subiecta fortune: omne prēsidiū suū collocatum habet: sequitur ut fortunam minime timeat. Vnde & Cato ait apud Lucanū An noceat uis illa bono fortuna q; ꝑlat opposita uirtute minas. ℂ Que ui dī hēe maximā quā rerū hūanarū dominā Cice. uocat in orone p M. Mar. De qua Iune. ait. Sed nos te facim⁹ fortuna dea celoq; locāus. Et est fortūa i certis reb⁹ uū & Pliñ quit lib. ii. natura lis hystorie de diis loquēs. Inuēit. tñ iter utrasq; has sententias mediū sibi ipsa mortalitas i nata. Quo min⁹ plana de deo cōiectio esset Toto qppe mūdo & locis oib⁹ oibusq; horis aim uocib⁹ fortūa inuocat: & una noiat: una accusat: una agit reat: cogitat sola: sola laudat: sola arguit: & cū ꝯuitiis colit: uolubilisq; a plerisq; uere & ceca etiā existim ata: uagat inconstans: incerta: uaria: indignorq; autrix: huic oia expēsa hic oia feruntur accepta & i tota rōne mortaliū sola utraq; paginā facit. ℂ Cedit uincit. Sic. & marcellus exponit. Liuius cui ussi exercitus sepe cesserūt. Sapiēs poeta: quē ri nomi

nat fortasse Ennius est. ℭ Suis quisq; fungitur mo. Boni ii sunt dūtaxat qui suis utuntur moribus nō autem alienis: cum
non timore aut spe aliquid faciant. Sed quicquid faciunt sua sponte faciant. ℭ Omnes sapientes esse liberos: stultos ue
ro seruos. Hic est titulus latinus ad cuius mirabilis sententie declaratic nem memorie tradendum est: quod duplex est
seruitus & libertas. Primo omnes oriebātur liberi sed iuregentium & propter bellorum occasionem serui reperti sunt
ne omnes uita priuarentur in bello. hoc remedium inuentum ut captiui serui fierent: & ideo est una seruitus ciuilis: &

Parado-xū ꝯtra M. Ant. Seruit⁹ Liberi.

altera seruitus philosophica. quum aliquis uitiis paret: seruus apud philosophos nuncupatur. Libertas quedam est secū
dum iura. ut cum nemo homini seruiat & altera est philosophica quando nemo uitiorum turpitudini subiectus sit. Cice
ro narrauit hoc paradoxum contra Marcum Antonium in quo declarat ipsum seruum esse: q̄uis iperator & splendidus
homo sit. dicit ergo per ironiam. ℭ Laudetur hic imperator. i. laudabilis extollatur. ℭ Aut etiam appelletur dicatur sal
ne imperator. ℭ Hoc nomine dignus sit propter magnificentiam & opes: estimetur dignus noīe imperatorio hic enim
Tullius non posuit uerba non dixit hic est uerus imperator sed minime hac appellatione dignus est qui non potest cu
piditatibus suis imperare: quasi dicat qui seruus est scelerum. Libero quod imperator debet. Iracundiam que est longa
quedam cupiditas uindicte quasi una cum homine genita. ℭ Ira breuior iracundia. ℭ Tum incipiat imperare cum ser-
uus turpitudinis existit imperator non dicitur: sed flagitiis remotis tunc imperator dicetur. ℭ Dedecori. contra decus
& famam uirtutis. ℭ Turpitudo que est contra ipsam uirtutem. Desierit periculis huiusmodi abstinuerit. ℭ Preclare: lo
cus est ab autoritate maiorum. ℭ A doctissimis uiris. fides testi semper danda. ℭ Apud antiquos aggrestes est apud impe
ritos nunq̄ allegandi sunt autores & philosophi an inquit quorum ignorant non solum nomina sed minime proferre
sciunt. ideo consueuerunt uiri docti quando loquūtur apud indoctos nominare quosdam notos homines: cum tamen ip
si sententias maiorum dicunt. ℭ Apud prudē. captat beniuolentiam ab auditoribus. Cur ego sum. quare debeo fingere
me non scire apud doctos & eruditos uiros: postq̄ his studiis operam dedi. ℭ Me perdi. quasi ignorasse. potestas uiuēdi
ut uelis. uelle dicimus aliquid cum ratione appetere: non fur qui capit alienas diuitias uelle dicitur qui igitur uiuit cum
ratione & uirtute uite uocatur uiuere ut uult. ℭ Officio &c. Officium est illud quod faciendum est secūdum uirtutē: ideo
Tullium de officiis appellamus. ℭ Non propter metum duo sunt genera bonorum hominum. Aliqui enim reperiuntur
boni propter timorem supplicii. Aliqui boni existunt amore uirtutis. uersus. Oderunt peccare boni uirtutis amore. Ode
runt peccare mali formidine pene. Et colit uenerator leges propter uirtutem. ℭ Id sa. ad salutem omnium leges putās
esse colendas propter uirtutem solum. ℭ Nihil fac t nihil cogit nisi libenter hoc illi quodlibet q̄tum ad uelle dicitur qui
igitur uiuit cum ratione & uirtute uiuit libere. ℭ Ac libere nulli uitiorum subiectus sit. ℭ A b ipso. i. ab animo ut dicunt
greci. ℭ Eodem ad eundem animū uirtute predita oia referenda sunt a quo proficiscūt. ℭ Polleat possit alius pollere
splendere dicūt. ℭ Ipsi⁹ uolūtas (ut dictū est) appetius est honestus. ℭ Iudiciū: bene iudiciū & uoluntas ad iudicem ap
pellant. Iudiciū est discernendi rem boni & mali. ℭ Cui fortuna ipsa cedit: idest uicit fortūa a ly uiro qui uolūtatem &
iudiciū rerū faciendarū retinet. Cedere. Nonius Marcell⁹ exponit uincere quoniam maximum apud ignorantes fortūa
locum obtinet. Unde solebant dicere antiqui. Te facim⁹ fortuna deā celoq; locam⁹: sed periti spernūt ipsam. & ideo
propter fortunas & opes aliquem peritum uocamus. ℭ Sapiens poeta cuius ignoratur nomen. ℭ Q uisq; fungitur suis
moribus. boni semper bonis utuntur moribus.

ASCE.

ℭ Soli igit. Cōcludit qd ꝓposuerat dicens.
Igitur hoc ꝯtigit sapiēti: ut nihil faciat inuit⁹
nihil dolēs & nihil coact⁹. Q d. i. quā rē ita
eē id est ita se habere & si. i. q̄q̄ ē disserēdū
id est ꝓbādū diserte plurib⁹ uerbis illud tū
est & breue & cōfitendū neminē esse l berꝫ
nisi qui sit affectus id est aiatus & dispositus
ita ut dcm̄ est. Igit a ꝯtrario sensu oēs iprobi
sup. sunt serui nec hoc est tā inopinatū atq;
mirabile neq; dictu id ē dom dr. Em̄ ꝓ quia
hoies aut philosophi nō dicūt eos id est ta
les uidelicet iprobos ita esse seruos ut māci
pia id est manu capta seruitia & ita seruata
& seruiāt & serui sint que sunt fcā dominorꝫ
id est i ptāte eorꝫ nexu id est obligatione ut
uinculo: aut aliquo iure ciuili: sed si seruitus
sit sicut reuera obiediētia ai fracti & abiecti
& carentis suo arbitrio quis neget oēs leues
oēs cupidos oēs deniq; iprobos esse seruos
quasi dicat nemo. ℭ An ille uidetur mihi li-
ber cui mulier imperat: ut Antonio Cleopa
tra: sed tamen de ea non intelligit quia post
mortem Ciceronis id contingit: cui mulier
imponit leges & prescribit: iubet & uetat
quod uidetur. i. quicquid iubet qui nihil pōt
negare mulieri imperanti & negat audet re
cusare. q. d. minime omnium. ℭ Si mulier po

Uxori subdit⁹ nō est liber.

Soli igitur hoc contingit sapienti ut nihil faciat in-
uitus: nihil dolens: nihil coactus. Quod & si ita esse plu
ribus uerbis disserendum est. Illud tamen & breue & cō
fitendum est: nisi qui ita sit affectus esse liberum nemi
nem igitur omnes improbi serui: nec hoc tam re est q̄ di
ctu opinatum atq; mirabile. Non enim ita dicunt eos
esse seruos ut mancipia que sunt dominorum facta nexu
aut aliquo iure ciuili: sed si seruitus sit (sicut est obedien-
tia fracti animi & abiecti & arbitrio carentis suo) quis
neget omnes leues: omnes cupidos: omnes deniq; im-
probos esse seruos? An ille mihi liber uidetur cui mulier
imperat cui leges imponit: prescribit: iubet uetat quod
uidetur: cui nihil imperanti negare potest: nihil recusa-
re audet. Si poscit dandum est si uocat ueniendum si
eiicit abeundum. si minatur extimescendum. Ego uero
istum non modo seruum. sed etiam nequissimum. ser-
uum etiam si in amplissima familia natus sit. appellan-
dum puto. Atq; ut in magna familia stultorum sunt alii

lautiores:ut sibi uidentur serui. si tamen serui atrienses
actu pi stulticie sue sunt quos signa quos tabule quos
celatum argentum.quos corinthia opera. quos edificia
magnifica nimio opere delectant & sumus (inquiunt)
principes ciuitatis uos uere seruorum quidem uestro℞
principes estis:sed(ut in familia qui tractãt ista: qui ter
gunt qui uerrunt:qui spargunt)non honestissimum lo-
cum seruitutis tenent Sic in ciuitate qui se istarum re-
rum cupiditatibus dediderunt ipsius seruitutis locum
pene infimum obtinent.

stit sup.aliquid id dandũ est si uocat ipsum ue
niẽdũ ẽ.i.oportet ad eũ uẽire si mulier eiicit
eũ abeundũ est ei.i.oportet eũ abire:si mina
tur extimescendũ est ei. Ego uero puto istũ
id est huiusmodi uirũ qualis erat Antoniꝰ sal.
tem postea uel etiã tunc libidinibus ardens
ut idẽ Clodius qui pro principe mechorũ ta
xatura Iuuenale appellandũ nõ modo id est
non solũ seruũ:sed nequissimum.i. maxime
nequã te nihil queuntem seruũ etiam si sit na
tus i familia amplissima:ut Antonius & Clo
dius.atq; ut in magna familia alii stultorũ.id
est aliqui stulti sunt lautiores:id est mundio-
res serui ut sibi uidentur ut pote qui escariis
& poculentis uasis preciosis presunt: & atiã
obseruant :si tamen inquit atrienses serui sunt illis pares aut pari actu sine stulticie.idest inutilis cure.illi quos signa. idest
simulacra ad uiuum efficta.& quos tabule:scilicet eburnee aut ex ligno precioso:quos argentum celatum.id est excul
ptum.quos opera corinthia:id est exere corinthio:quos edificia manifica delectant nimio opere idest nimio studio:id
est attamen tales inquiunt nos sumus principes ciuitatis uos uero seruorum quidem uestrorum principes estis:sed ut:id
est quemadmodum ii qui tractant ista:scilicet uasa & suppellectilia:in magna familia qui tergunt qui ungunt contra ru
biginem:qui uerrunt:id est mundant scopis:qui spargunt ut non assumantur attineis:tenent locũ seruitutis non honestis
simi & sic in ciuitate qui dediderunt se cupiditatibus istarum rerum obtinent pene infimum locum seruitutis. ¶ Inuitus
quicquid est honestum sponte facit bonus:turpitudinem semper refugit nihil ergo facit inuitus. ¶ Nihil dolens. Q uam
uis grauis sit labor quem sumet p re honesta efficienda nihil dolet cũ nulla perturbatio i sapientẽ cadat. ¶ Nihil coactꝰ
Non eñ qui facit timore legũ aut iudicio℞.sed sponte facit. ¶ Q uod si ita esse. idigeret iquit res longiore oratione ut
melius comprobaretur:sed ex iis que dicta sunt illud elici potest eũ qui huiusmodi non fuerit liberum non esset. Nam
si libertas uoluntas est operandi que uelis seruitutis uero ei contraria qua quis operari non potest quod uelit. Sequit om
nes malos qui in morbis sunt & perturbationibus quibus parent liberos non esse & pessimis tyrannis seruire Breue bre
uiter. ¶ Ita effectus:id est dispositus. ¶ Serui &c. Si nemo liber nisi qui nihil inuitus facit nihil dolens nihil coactus. Om
nis qui aliquid inuitus dolens aut coactus facit seruus est. ¶ Serui ne aduersarii uerba irridentis uel non credentis quasi
dicat seruos esse omnes improbos affirmas. ¶ Cum tamen serui esse non uideantur. ¶ Q uippe qui empti a quopiam
ratio sunt aut iure aliquo dominiis astricti. Fateor inquit Cice. non esse ut mancipia que uel nexu uel ciuili iure fiunt.
Sed tamen quoniam animo sunt fracto & arbitrio suo non uiuunt ideo serui sunt habendi. Nec hoc tam re &c.
hec inquit incredibilia : & admirabilia uidentur cum dicuntur sed ipsa si quis consideret neque incredibilia
neque admirabilia existunt cum sit & seruitus duplex ut ante est dictum : ciuilis qui iure ciuili alieni subiicimur :&
altera qua nos uitiis submittimus : aliene perennis uoluntati quod ex animi nostri procedit imbecillitate : & ob-
iectione. ¶ Re affectu. Si quis rem expendat. ¶ Dictu nisi pluribus probetur. Inopinatum &c : descriptio
est paradoxi. ¶ Non enim dicunt sapientes non intelligunt ita seruos esse iprobos:ut mãcipia sunt que nexu fiũt aut
iure ciuili. ¶ Mancipia serui sunt pprie in bello capti greci αχαια λωτοκοσ uocant hoc hasta captus serui ex eo
appellati sunt φ iperatores captios uẽdi uolebãt & preterea captos seruari nõ occidi iubebãt ut ãtea nascunt aut fiũt
serui. Nascebant iam ex ancillis fiebãt captiuitate:aut iure ciuili cum homo liber maior.xx.ãnis ad pciũ participiẽdũ
sese uenundari passus esset. Q ua ratione & nũc quotidie serui fiunt. Nexu. ut locꝰ hic itelligat sciẽdũ esse oẽs res que
ab alienari possunt idest a nostro ad alterius transire dominium aut mancipi esse aut ne mancipi. Mancipi res ueteres
uocabant que abalienabant ut illa ablienatio p quandam nexus fieret solẽnitatẽ. Nexꝰ uero est quedam iuris solẽnitas
que fiebant eo modo quo istitutiõis Caius exposuit. Eiusdem enim. C. libro primo istitutionũ de uexu facienda hec
uerba sunt. Est autem mancipatio ut supra quoq; indicamꝰ iaginaria quedam uenditio:quod ipsum iꝰ pprium est rõa
norum ciuium eaq; res ita agitur adhibitis nõ minꝰ quinq; testibꝰ ciuibꝰ romanis puberibꝰ. Et pterea alio eiusdẽ cõ
ditionis qui libram eneam teneat qui appellatur libripens. Is qui mancipium accipit:& es tenet ita dicit Hunc ergo
hominem ex iure quiritum meum esse animo Isq; emptus est hoc ere eneaq; libra. Deinde ere percutis libram:idq; est
es dat ei quo mancipium accipi quasi pcit loco. ¶ Q uecunq; igitur res lege. xii. tabularum nisi p hãc solẽnitatẽ abalie
nati nõ poterat. Sui autem iuris cetare me mancipi uocabãtur. ¶ Aut aliquo iure ciuili p cessionem que fiebat iure ci
uili hoc modo ut idem Caius exposuit apud Magistratũ populi Rõani:uel apud priorem uel apud psidẽ prouincie:is cui
res in iure ceditur rem tenens ita uendicat hũc ego hominem ex iure. Q uiritum meũ esse animo. Deinde postquam
hunc uendicauerit pretor interrogat eum q cedit an cõtra uẽdicet. Q uo negãte aut tacente ei qui uendicauerit eã rem
adiicit idq; legis actio uocatur. Res igitur que mancipi sint aut uexu abalienantur aut iuri cessione:inter quo iure ciuili
fieri possunt. At si ea res que mancipi est nulla solemnitate tradit ab alienari nõ poterit nisi ab eo cui traditur usucapiat
¶ Vel aliquo ciuili iure. Vt si quis maior uiginti annis q̃madmodum dictũ est se ad pcium participandũ uenũdari pas
sus est. ¶ Sed si seruitꝰ est inquit nõ illa tãtũ dicitur seruitus que nexu fit. Aut aliquo ciuilis iuris:& ois obedientia ani
mi arbitrio suo non utentis seruitus est certe omnes qui alicui perturbationi:seruiunt:serui sunt. ¶ Fracti animi molis &
effeminati:nec munere suo Hoc est ratione fugientis. ¶ Abiecti uilis. ¶ Arbitrio suo. Q ui nihil quod uenit ipse faciat
optimus autem hic elicitur syllogismus hoc modo. Omnis fracto animo & abiecto & arbitrio suo carens seruus est

omnes leues cupidi improbi sunt fracto animo & abiecto & arbitrio suo carent igitur omnes huiusmodi serui sunt. ¶ Quid neget. Cum seruitutis nihil aliud est q̃ obedientia quedã cũ quis fracto animo & abiecto alicui se subiicit. ¶ An libet &c. Ostendit qualis ista seruitus sit fracti ai &c. de aliquo uxorio loquẽs qui ad arbitriũ uiuit uxoris & quicquid il la iubet facit. Quicũq; aũt huiusmodi ẽrit appellari liber nõ potest. Iuue. satyra. vi. Nil unq̃ inuita donabit coniuge. uen dens hec obstante nihil hec si uolet emetur hec dabit effectus &c. Imperat ueluti mancipio. Imperiũ est liberi i seruũ & maioris i minorem. Leges contra quas si fecerit ois quietis abiicienda spes ẽ. Prescribit quod i futurũ seruandũ. Prescri ptio ueluti regula est rei agende. ¶ Iubet que i presentia uult fieri. ¶ Vetat que contra non uult fieri. ¶ Quod uidet quic quid sit. Dicit enim sic uolo: sic iubeo: sit pro ratione uoluntas. Qui nihil negare põt Si amat. ¶ Recusare audet: si timet. ¶ Poscit. annulũ uestem. Dandũ est uelis nolis: necessitatem dicũt huiusmodi gerundia. ¶ Vocat absentem. Eiicit: ex cludit ui ut per contemptũ. ¶ Miratur. aut abituram se aut mali aliqd facturam. ¶ Nequissimũ. pessimũ uel potius uilissi mũ. Nequam enim est ut Festo placet qui ne tanti quidem est: quanti qui habetur minime. ¶ Amplissime. maxima & no bilissima ut corneliorũ fabiorũ metellorum. ¶ Atq; ut i maxima familia ordo est atq; appellandũ puto lautiorem & in maxia familia alii serui lautiores sunt ut sibi uident. In magna familia i magno numero & multitudie alii serui sunt. Stul torum eorum qui turpitudie parent. Sensus ẽ autem quẽadmodum i magna multitudie seruorũ aliis seruis lautiores hoc est maiores & superiores. & tamen oẽs serui sunt: ita i magna multitudine eorũ que uitiis dediti sunt alii: aliis sunt nobi liores: & omnes tamen serui sunt uitiorũ: quoniam omnes pariter uitiis seruiunt. Lautiores delicatiores & aliis superiores honoratiores q; apud antiquos elegantie que nũc sunt non fuerũt: raro q; alienis laudabat. Vnde lautus & lauticia epula rũ magnificentia a lauatione diciputantur autor est Festus. ¶ Vt sibi uidentur cũ lautiores non sint. Nam & si honora tiores sunt seruiunt: tamen quemadmodũ alii serui minus honorati. Eodem modo in numero stultorũ hoc est uitiis pra uentium qui sibi splendidiores aliis uidentur cũ pares illis sint: sunt enim i eadem seruitute. ¶ Sed tamen sunt serui atriẽ ses. Atriũ genus est edificii autore Pompeio ante edes continent mediã aream i qua collecta ex omni tecto pluuia descẽ dit. Dictum est autem. Atriũ uel qua id genus edificii ab atriensibus hetrurie sit primũ institutũ uel quia a terra oriatur. In atrio uasa aurea & argentea seruabantur olea: statue tabelle. Stemmata preterea cũ imaginibus familie unde ait Oui dius. Perlege dispositas generosa per atria ceras. Et Iuue. Tota licet ueterea exornent undiq; certe atria. nobilitas prima est atq; unica uirtus. Atriũ enim primũ uestibulum transeuntibus occurrebat. ideoq; illud precipue ornatum esse maiores uoluerũt. Et qui currũ atrii gerebat. Atriensis uocabatur. Plautus in asinaria de atriensi loquitur laurea: quem inter cete ros eiusdem familie seruo fuisse honoratiorem cõstat. Dicit aũt uiros opulentos qui cupiditatibus parent a seruis atrien sibus non differre. Nam sicut ii supellectilis curam habent q in atrio custoditur: ita illi admirant ea que exornare atrium solent & illic reponi ac custodiri ergo diuites stultos hec est uitiis parentes q se lautiores putant esse Seruis cõparat atriẽ sibus. nam sicut ii honoratiores sunt reliquis serui & tamen serui sunt: ita illi lautiores quidem sunt reliquis ciuibus ut sibi uidentur: serui tñ sunt uitiis ut illi ipsi qbus se lautores esse existiment. ¶ Pari actu pari representatione atq; exercitatiõe stulticie. ¶ Nã sic ceteris se lautiores existimãt q; signa q; tabulas: q; celatum argentum: q; cetera eiusmodi possideãt qui bus delectantur quemadmodũ serui atrienses aliis seruis se lautiores credunt esse quod perfecti alio a dominis diuersa opera illis imperant. Cũ tñ & ipsi non mius q̃ illi serui sunt & arbitrio suo non uiuant. ¶ Signa: statue imagines prestãtis simorũ artificium manu facte. Tabule ab egyptiis pictoribus depicte Celatũ argẽtũ pocula. ανα λ φυ quibus ars preci um auget. Verg. Ingens argentũ mensis: celataq; i auro fortia facta patrũ series longissima rerum. ¶ Corinthia opera: ex ere corinthio confecta cuius nota fuit preciosior uel signa accipiamus q̃ prisci corithia uocare quibus pleriq; ut ait Plinius i tantum capiebantur ut secũ circũferre tur ut Hortensius orator Spingem uerri reo abbatũ: & Nero princeps amazonem. ¶ Edificia magnifica. ut porticus therme cenacula insule nimio opere magno & diuturno labore confe cta. ¶ Et summis iquinat: &c. Dicis nos seruos esse. Sed cum e summis ciuitatis principibus sumus serui esse qui possu mus. ¶ Vos uero. respondet Cice. Ex pricipibus ciuitatis uos esse dicitis: sed ne seruis quidem uestris perferendi estis. ¶ Sed ut in familia In magno numero seruorum alii alio funguntur ministerio: & tamẽ sunt omnes. Sic qui meliora mi nisteria illi mius honestũ locũ tenent: eodem modo i ciuitate alii nobilitate & amplitudie familie maiores & honoratio res sunt: & tamen qui rebus supradictis delectant & res imoderate concupiscũt ut serui uiliores iter alios seruos: sic ip si in ciuitate infimũ locũ tenent eũ magnis cupiditatibus pareant qbus ceteri ciues non usq; adeo parent. ¶ Tractant contingũt & curã habent. ¶ Ista supperius. ¶ Tergũt statuas & tabellas repugnantes. ¶ Verrũt. mũdant ut pauimen ta scobis. ¶ Vngũt: ut uasa ne rubigo innascat: uel uulgũt condiũt: itelligas pulas ut saniores sint. ¶ Spargũt: ut flores crocos odoresq; uel effundũt si quid est mali liquoris. ¶ Nõ honestissimũ: hoc est uilissimũ. Seruius Sulpitius in epistola ad Ciceronẽ & sic scio non iniucũdissimũ nunciũ me uobis allaturũ. ¶ Inuitus. libens obseruat uirtute. nil dolens: & si fortuna sit aduersa non dolet Nihil coactus. non cogitur iura legum obseruare: sed libens uirtutis amore leges timet. ¶ Quod & si. Postq̃ demonstrauit libertatem esse uolũtatem: idest appetitũ animi cũ ratione & uirtute per contrarium ostendit quid si seruitus & neminem esse liberũ: nisi qui ita affectus sit ut dixi q; soli sapienti continget. ¶ Nisi qui ita sit affectus (ut dictum est) qui uitio nulli subiectus est sed uoluntati atq; iudicio predit[9] existat Improbi: qui flagitiosi dediti sunt serui nuncupabantur. ¶ Nec hoc uero tam in re est istud non tantum ẽ amirabile in effectu: sed etiam in uerbis. Au dire eñ hoiem aliis imperantẽ esse seruũ: hoc admiratione dignũ est sed i effectu hoc ẽ consideremus illius uitia seruitu tis appellatione afficiendus est. ¶ In oppinatum atq; mirabile diffinitio paradoxi. ¶ Dicunt sapientes. non appellant eos seruos ut mancipia que sunt dominorũ scd̃m legem duodecim tabularũ quas atheniensibus Romani acceperunt. ¶ Mãcipiũ dicitur ipe seruius & seruitus: idest officium ad seruũ pertinens. ¶ Nexu fiebant secundum q; fiebant manci pia dominorũ per hunc modum. Erat quidã magistratus p̃fectus mancipiis cõficiendis corã quo & aderant uendentes & ementes. Dicebat magistratus ille: uis tu iura mancipii. Et ille dicebat. Suscipio: hoc facto cũ quadam solẽnitate ma gistratus habens aliquid eris idest quandam campanellam pulsabat & aderant duodecim testes presentes: qui quidam

Ostendit e contrario qd sit seruitus.

erat modus faciendi mancipia. ¶ Per nexus igitur inquit .i. per hunc modum sapientes appellant istos seruos scelerũ man cipia pernexum: aut aliquod ius confecta. ¶ Iure ciuili aliquo uel per aliud ius poterant fieri mancipia nunc ad christia num seruum efficiendum quinq; serui legi requirendi sunt. ¶ Sed si seruitus diffinitio seruitutis que caret arbitrio suo. Quis neget cum seruitus sit quedam obedientia animi fracti & non humana continentis. Quis negabit omnes cupi dos & improbos esse seruos. ¶ An ille similitudo unde bene quod propositum est in proemio obseruat: quoniã hoc pa radoxo longior probat. Ciuili ipso nisi ita facias domũ patris mei petam illi uocantur uxori qui ita uxoribus dediti sunt. ¶ Perscribit. quod faciendum sit. ¶ Iubet. ut expellat seruos ꝙ primum uidetur. ¶ Vetat. ne dicat amicum ad cenam. de qua re. Iuuenalis unam mediam satyram facit. ¶ Possit uestem. Dandum est de necessitate hec gerundia necessitatem important. ¶ Vocat ipsum de magistratu ueniendum est. ¶ Nequissimum. quod uulgo dici solet bone da nulla: neq; sa cit uenit nequissimum. ¶ At ut in ma. fa. aliam ponit similitudinem principes hoc est primi ciues consueuerunt in atriis seu festibus habere uasa argentea & aurea ad ornamentum domus quibus rebus plerũq; prefuerunt serui alii derũ uer rebant alii tergebant quibus quidem seruis: alii erant prefecti qui appellabantur serui atrienses. Familia in magna gentis multitudine. Stultorum stultos appellamus istos qui istis delitiis cup unt uiuere: unde cena lautica nominari solet. Alii lautiores delicatiores aliis seruis qui sciunt incidere carnes hi dicuntur structores: qui quidem serui uidentur esse inferio res atrienses serui sunt. ¶ Si tamen serui atrienses actu pro stultitie sue: q̃uis atrienses sunt honoratiores tamen q̃tum ad istius actum seruitutis & istius cure quam habent in tergendis uasis: serui sunt & uocantur. Stultitie sue stultitiam appel lat curam quam habent domini in preficiendis seruis istis rebus: que uirtutis partem habent aliquam non retirent. ¶ Quos signa qui statuis & aliis inanibus rebus delectentur serui appellentur. Apostrophat ad istos magnos ciues qui principes sunt tunc ueniant qui dicunt. ¶ Sumus principes in hac ciuitate ideo his delectari rebus magnis possumus. ¶ Vos responsum est. Cice. dicentis ꝙ me seruorum quidem suorum principes sunt cum in his curam habeant. ¶ Sed ut in fa. adaptat similitudinem quemadmodum diximus superius. Seruorum officium est ut aliqui tergant & aliqui uer runt: sic eodem modo sunt isti primarii ciues: quorum aliqui sunt maiores aliqui minores in ciuitate: tamen omnino serui sunt. Qui tractant respondent singula singulis: qui tractat referendo ad signa. Aliqui enim sunt serui qui portant statuas de loco ad locum. Qui tergunt ad tabulas refertur: nam aliqui tergunt puluerem Qui ungunt uasa celata in quibus iscul pitur: uel sit aliqui aliud que sculptiores uocantur emblemata. ¶ Qui uerrunt edes spargunt flores & rosas: aut non uide tur esse adaptatio similitudinis: sed potius quidem esse de per se facta similitudo illa autem superior ratio que inquit. ¶ Quos signa non ad seruos pertinere uidetur: sed ad dominos qui solent his rebus delectari: ideo serui apud maiores appellantur: hec uero seruorum similitudo est ad dominos.

Seruitus Vxori. Gerũdia necessita tẽ portã.

Serui atrienses

Cena lau tica ado strophat

Singula singulis respõdẽt ẽblẽata.

ASCE.

Magna (inquis) bella gessi magnis imperiis & pro uinciis prefui. Gere igi͛ animũ laude dignum. Auctio nis tabula te stupidũ detinet aut signũ aliquod polycle ti. Miror uñ sustuleris. & q̃uo habeas intuentẽ admiran tem clamores tollentem: cũ uideo seruũ te esse ineptia rum oĩm iudico. Nõne igitur sunt illa festiua sint. Nam nos quoq; oculos eruditos habemus. Sed obsecro te ita uenusta habeantur ista non ut uincula uirorum sint sed ut oblectamenta puerorum. Quid em̃ censes. Si L. Mu mius aliquẽ istorũ uideret Matellionem corinthum cu pidissime tractantẽ. Cũ ipse totã corinthũ contẽpsisset. utrũ illũ ciuẽ excellentẽ atriensem seruũ diligentẽ puta ret. Reuiuiscar Marcus Furius. aut eorũ aliquis quorũ in uilla ac domo nihil splendidũ nihil ornatũ fuit preter ipsos. Et uideant aliquẽ summis populi bñficiis usum: barbatulos mullulos exceptantẽ de piscina & ptractãt tẽ & murenaꝝ copia gloriantẽ. Nõne hũc hoiem ita ser num iudicet ut ne i familia qdẽ dignũ maiore aliquo ne gocio putet an eorũ seruitus dubia est q cupidite pecu lii nullã cõditionẽ recusant durissime seruitus. Heredi tatis spes qd iniqtatis in seruiendo nõ suscipit. Quẽ nu tũ locupletis orbi senis nõ obseruat loqtur ad uoluntatẽ

¶ Magna inqs. Docet ambitiosos esse stul tos: sicut docuit libidinosos mulierosos & reb⁹ friuolis intẽtos insanire dicẽs. Tu gl'io se inqs gessi magna bella & pfui magnis iperiis & puinciis: igitur si i illis laudari uis. gere animũ dignum lande Tabula auctiõis qua bona ciuium aut prede uendũtur i foro a pcone quasi sub hasta augendo precio de tinet te stupidum: idest hiantem ad lucra & ambitionẽ: sicut syllã detinuit Aut aliquod signũ polycleti. idẽ a polycleto statuario op tio factũ Ego miror ũde sustuleris idest sub traxeris te & quomodo habeas idest geras te admirantẽ & tollentẽ idest extollẽtẽ cla mores cũ ego uideo te iudicio te esse seruũ omnium ineptiarum. Igitur querit ambitio sus. Nõne illa signa sunt fest ua .i. lepida & ad festa cõgruẽtia: sint inqt Cice. Nã nos quoq; habẽus oculos erudios ut sciãus qd artificiose factũ sit sed ego obsecro te ut ista habeãtur: idest reputentur a te ita uẽusta .i. pulchra & speciosa: ut nõ sint uincula uiro rum: idest quib⁹ irretiant & in seruitutem redigantur uiri: idest qui se uiros censent: sed sint oblectamẽta puerorũ. Quid em̃ censes Luci⁹ Mumius qui Corinthũ icendit & di ruit ne rõano iperio officeret: uideret aliqua quẽ se principes ciuitatis factitant: metel lonẽ corinthiũ: idest admirantẽ signa ex me tello seu ere corithio: tractãtẽ sup. ista cupi dissime: cũ ipse cõtẽpsisset tota i corinthum quasi dicat cum toto metello dicerem sustu

qcqd denunciatum sit facit assentat᷒ assidet mirat᷒. quid horum est liberi. Quid deniq; nisi serui noninertis.

li ‹ in metallo corinthio non metellionem &c. utrum putaret illum: id est talem me- uellionem ciuem ‹ excellentem an ser- uum atriensem diligentem: quasi dicat certe scio quod potius seruum: quia eius similior est. Reuiuiscat. taxat nunc gulosos dicens. Reuiuiscat Marcus Furius qui de Sabinis triumphauit & rapas i catino ligneo edit. ut prius dixi. Reuiuiscat idest redeat i uitam: aut aliquis eorũ in quorum uilla idest domo rustica. & domo scilicet in ciuitate nihil fuit splendidum & nihil ornatum preter ipsos quales erat Fabricius. Cato maior. Quint⁹ cincinatus & similes. Et uideat inclius ꝙ uideãt quia dixit reuiuiscat & decet iudicet aliquẽ usum summis beneficius populi. i. summo magistratu exceptantẽ. i. cũ delectu extrahentẽ de piscina cõseruatorio pisciũ barbatulos idest pisces tales a barba dictos. & mullulos idest mullulos teneriores qui in summo precio erãt. Vnde Iuuenalis. Mullũ sex milib⁹ emit. Equantem sane paribus sestertia libris idest mullũ sex librarum sex milibus sestertium. & pertractantẽ tales pisces & gloriantem copia murenarum quas lampredas uocant. nonne iudicet hunc idest talem hominem ita seruũ ut ne quidem putet cum aliquo maiore negocio in familia. An eorum seruitus inuehitur in auaros dicens. An seruitus eorum nullas conditiones durissime seruitutis recusant cupiditate peculii idest ut augeant peculium idest rem sibi propriam est dubia idest incerte: quasi dicat minime: cũ sit manifestissima. spes hereditatis idest qua quis sperat heres a diuite istitui quid iniquitatis idest inique seruitutis nõ suscipit. idest non libẽter subit i seruiendo. qasi dicat nihil. & ita maxime serui sunt heredipe. De quibus Flaccus secundo sermonum satyram scribit. hoc quoq; &c. Quem nutũ senis locupletis & orbi idest nõ habẽtis liberos non obseruat ut obseruat & in seruit. quasi. dicat nullũ nõ & ita quemlibet obseruat. Quicquid denũciatum sic: ipse loquitur totum ad uoluntatem illius senis: & facit a assentatur & adisset & miratus. Quid horũ est liberũ: idest pertinet adliberum hominẽ: quasi dicat nihil quid deniq; horũ est nisi serui nõ inertis idest seduli & strẽnui quasi dicat etiam nihil & ita totũ hoc est serui non inertis. ¶ Sed magna iniquis Verba sunt aduersarii. ut. M. Antoniũ qui Cicero. obiicienti ꝙ infimum locũ ciuitatis teneret sic respondere potuisset quomodo infimum locum teneo qui sepe cũ hostibus congressus sum. & magna bella gessi sepe prouinciis prefui. Respondet non esse magnum qui magnas res gerit & magnis preest: nisi animo fuerit laude digno: qui cupiditatibus & uitiis non pareat: qui rebus uanis spectandis non obstupescat uincebant quidem hostes romani. sed uincere seipsos non poterant. nam cupiditate trahebantur. signa & tabulas reportandi prestandi prestantium artificũ. effugere autem cupiditatem, ut Seneca ait. regum uincere. quare Iuuenalis satyra octaua. Quid sit uera nobilitas disputans sic ponticũ admonet. Expectata diu tãdem prouincia cum te rectorẽ accipiet: pone ire frena: moduq; pone & auaricie miserere inopum sociorꝝ quos spoliabant signis omnibus & tabellis egregiis: tanto huiusmodi studio tenebãtur. Ciceroni uerrei reo abiicit ꝙ nullũ signũ nullam tabulam nihil ꝙ eius oculos ascenderit usq; reliquerit ubi magistratũ gessit. Quanta autem libidie opera egregiorum artificũ compatã di icenderentur apud Plinium licet cognoscere & apud Iuuenalem i eadem satyra. ¶ Ethionis fuit is pictor isignis Plinius libro. xxxy. Clarus Echion centesima septima olympiade extitit huius nobilis picture liber pater. Tragedia comedia. Semi ramis ex ancilla adipiscens regnum. Ante lampades qui ferens. Noua nupta uerecũdia notabilis. ¶ Signũ aliqd Policlet. Hic statuarius fuit Ageladis discipulus Sicyon qui floruit olympiade. lxxxyii. multa eius & pclara opera Plinius cõmemorat. ¶ Omitto uñ sustuleris. põt hoc i Marcũ Antonium. Triumuirũ dictum putari. nã multa loca spoliauit huiusmodi rebus ut samiã unde tria opa colossica super una basi posita sustulit. Augustus uero cesar duo i candẽ basim reposuit Paladẽ & Herculẽ Iouem aũt transtulit i capitoliũ & sacellum ei ꝯstruxit. Autor Strabo apud Iuuenalẽ sic ait. Inde dolobella atq; hic Antonius illinc sacrilegus. Verres referebãt puppibus altis oculta spolia & plures de pace triũphos. De Caio Antonio potius itelligitur: quẽ cẽsores senatu mouerũt: cãm subscribẽs ꝙ socios diripuisset. idẽ i exiliũ missus ẽ. Autores Pedianus & Strabo. Quomodo ha habeas p scelus. s. & fraudẽ. ¶ Intuentẽ: imoderate ispictẽtẽ. Clamores tollentẽ p nimia admiratiõe exclamantẽ. ¶ Nonne igit. Obiectio ẽ aduersarii ieptias hec nõ recte appellas. Cũ festiua sint & delectãt plurimũ fateor: iquit festiua & admirabilia sed nõ tñ huiusmodi sunt ut piros affixos & quodãmodo alligatos tenere debeãt: sed pueros qui talibus oblectamẽtis facile capiunt. ut picturis. Nã nos. q. nõ. n. ita rudis ego sum qui sum qui iudicare possim qualia sint. Eruditos iudicare qui cernũt aptos. ¶ Vincula ut uelati ligatos teneãt hoĩes nimis admirãtes & pene stupidos. ¶ Quid em censes uerũ esse ꝙ dixi. s. huiusmodi res nõ uincla esse uirorũ: sed oblectamẽta puerorꝝ. Autoritate comprobat clarissimi uiri Lucilli Mummii qui ut ait Cicero libro secundo offõrum. cũ copiosissimã urbẽ funditus sustulisset. Italiã ornare magis q̃ domũ suã maluit: & ut iquit Plinius repleuit urbẽ nõ relicturus filie dotẽ. Corinthus oli munitissima ciuitas Achaie caput fuit & grecie decus: iter duo maria Ionium & Egeũ q̃si spectaculo posita. ¶ Matellionẽ Corinthiũ Matula uas ẽ uria sic dictũ qđ manu tenei de quo Martialis Cũ piscor crepitu digitorꝝ. & uerna morat᷒. O quoties pellex culcitra facta mihi ẽ. Matule diminutiuũ ẽ Matulla Matellio quoq; a matula sic ẽ uocatus postq̃ largius a figura matule discessit: sed matellio equalis dr qm̃ & ipse urine ẽ autor Varro. ¶ Tractantẽ dũ admirat᷒. ¶ Totã Corinthũ oia ornamẽta corinthi quibus italiã ut dictũ ẽ ornauit cũ domũ suã nihil attulerit. ¶ An atriẽsem. quasi dicat atriensem seruũ putaret qui curã signorꝝ tabellarum & uasorꝝ habebat. ¶ Reuiuiscat. M. Cu. hunc samnitũ legati agressi i scanno sedentem: foco rapas torrentẽ ac ligneo catino cinantem offenderunt reuersi sunt domum ei⁹ paupertatem suis retulerunt redierunt magnum auri pondus publice missum offerentes: benignis uerbis Curiũ inuitarunt ut eo uti uellet: qui uultu risum soluit. Et protius superuacue iquit ne dicam iepte legationis ministri. Narrate samnitibus. M. Curiũ malle locupletibus iperare q̃ ipsum fieri locupletem atq; istud ut preciosum ita malo hoim excogitatũ munus refertote & mementote me me astutia uinci: nec pecunia corrũpi posse idẽ cũ itercepte pecunie argueretur eadẽ ligneũ quo uti ad sacrificia consueuerat i mediũ protulit iurauitq; se nihil amplius de preda hostib⁹ i domum suam cõuertisse. ¶ Eorum aliquis ut fabricius cincinnatus. Villa rure. ¶ Domo i urbe. ¶ Preter ipsos qui so

si pro ornamento domo sufficiebant cū adeo ctinentes essent & tot egregiis uirtutibus pditi. ¶ Sūmis po. be. usum hoc
est maximis honoribꝰ functꝰ & magistratibꝰ quos fauor populi & suffragia deserūt Vnde Horatiꝰ ait. Hūc si nobiliū
turba quiritum certet tergeminis tollere honoribꝰ. ut Vergiliꝰ Non illū populi fasces nec purpura regum flexit. Fasces
populi dixit hoc est quia populo prestantur. ¶ Barbatulos mul. hoc est preciosis & optimis piscibus gaudētē eosq; in
uiuariis seruātē. Quod prisci romani fecerunt in quo luxuriam Plinius inehit. Asinius celer uir consularis mullum octo
milibus nummis mercatus est autore Pli. ex quo luxuria seculi illius existimari potest. Quod idem Plinius negat mullū
reptum qui duas libras ponderis exuperet & neq; in piscinis: neq; in uiuariis crescere asserit a colore mullorū calciamē
torū sic dicti sunt mulli erant eñ mullei calcei regū albanorū & potest patriciorum fuere a mulādo. i. sumendo uocati ut
Pom. scribit Mullorū genera sunt plura: barba gemina insigniūtur ut Plinius tradit in inferiori labio unde barbatulos di
cit Cice. Varro de piscinis loquens lib. de re rustica Celerius inquit uoluntate Hortensii ex equali educeres rhedarios
ut tibi haberes multos q̃ episcina barbatū mullū. At inquit ille: nō minor cura eius de egrotis piscibus quam de minus
ualētibus seruis exceptantem. quasi ludentem. cū piscibꝰ & excipere tētantē: minus enim est acceptare licet frequēta
tiuum sit q̃ accipere: sicut captare dōitare queritare minus sunt quā capere dormire querere. De piscina De uiuario i quo
pisces cōclusos habet: quos sagina Murenarū copia anguillas marinas uulgus appellat quas in sic cū littus elapsas uulgꝰ
coitu serpentum impleri putat Mas ab Aristo. Tinirus uocatur dignoscit a femina ꝙ illa uaria & infirma est is uero uisco
lor & robustꝰ dentes extra os habet. Inuenit in hoc animali documenta seuitie. Velius Pollio eques romanus ex ami
cis diui Augu. uiuariis earum immergens dānata mancipia non tam q̃ ad hoc feris terrarum non sufficientibus sed quia
in alio genere totum pariter hominem distrahi spectare nō poterat. Tenuissimū Murenis tergꝰ contra anguillas Cras. &
murenarū quidem uiuariū priuatim excogitans ante alios Cur qui cenis triūphalibus cesa. dictatoris. vi. milia numero
murenarum mutuo appendit. Nam pmutare quidē precio noluit aliaue merce: piscinam prehabuit Hortē. orator in qua
murenam adeo dilexit ut exanimatā si esse credatur Antonia drusi merena q̃ diligebat in aures addidit autor Pli. ¶ Ali
quo maiore negocio q̃ piscibꝰ delectari eorū cura gerere. ¶ An eorū. Alia est species seruitutis eorum q augere patri
monium diuitias student: & nullos labores nullam euitant turpitudinem dum id efficiant de quibus ait Iuuena. uiuāt
Arcturius illic: & catulus maneat qui nigrum in cādia uertūt quis facile est edem conducere. Flumina portus: siccādam
eluiuem portandum ad busta cadauer. ¶ Pecu. Dissentiunt ipsi inter se iurisconsulti de peculii proprietate nec gramma
tici idem dicunt. Constat tamen peculium i quacunq; persona quicquid labore paratum nostro est: & cum iquit Celsus
iurisconsultus audisse se rusticos senes ita dicentes pecuniam sine peculo fragilem esse lucrum idustria partum per pecu
liū itellexit: quā significationē hic accipere debemus. Accipitur pro eo ꝙ seruus domini permissu separatim a rationi-
bus domius habet & est peculiū castrense quod a parentibus & cognatis i militia degenti donatum est. ¶ Hereditatis
spes nihil a deo durū & difficile ē ꝙ qspiā recuset si consequēde alicuiꝰ hereditatis spes ꝓposita fuerit. ¶ Iniqtas iniusti
laboris & oneris. ¶ Quem nutū quasi dicat ne animi quidem diues & orbus quin pareant. Quos autē labores experi
entur quas subirent difficultates q diuitum orborum captabāt hereditates: & que & quāta afferrent munera Iuue. docet
¶ Nutum nō tantum uerba & motus est nota que capite fit. ¶ Locupletis. multa possidētis. Orbi filii carētis. ¶ Sēis iāiā
morituri. ¶ Orbi dicūtur priuati aliqua persona chara: & q filios quasi lumen amiserunt. Filii quoq; priuati parentibus
orbi appellant. Non obseruat. Non diliganter custodit & exequit. ¶ Lo. ad uoluntatem. Quicquid placere diuiti orbo
itelligit & ut Gnato ille Ter. sic ait ille & ipse ait: si negat & ipse negat. ¶ Assentatur: laudat. Est assentat. laudat Est as
sentari ꝓprie insidiose & cōciliande alicuiꝰ utilitatis gratia effusius & plerunq; falso quē laudare. Adulari uero iseruire
& captare: ut fauorem emereamur. ¶ Assidet lāguēti & egrotanti. Id enim assidere ꝓprie significat: Martialis: te meste
decet assidere matri languentiq; uirū piūq; fratrē. Nūerat. mstera affert. Dicimꝰ eni muneror te hoc est munus tibi affero
Sed pro munero ponit Sicut nōnulla uerba patiēdi pro agētibus ponunt elegantie gr̃a qđ scribit Aulus Gel. ut mūeror
p munero: significor pro significo: assentior ꝓ assentio: funeror pro: funero: pigneror pro pignero. ¶ Non inertis. strenui
& diligentis qui etiam ex nutu quid dominus uelit intelligat. ¶ Magna iniquis iterum apostrophat. ¶ Here ire animum
laude dignum respondet Cice. ꝙ sicut magnas gerunt dignitates ita animum eorum preditum uirtute illis dignitatibus
dignum gerant. ¶ Auctionis tab. & probat per indutionem ꝙ multi sunt serui uirtute philosophica ita dicens: ꝙ multi
sunt qui delectantur tab. ex picturis: & cupidi fiunt que seruitu. species est. Pol. fuit statuarius sua etate optimus mitor un
de loquitur ad. M. Anto. q fuerat i magistratu & qui tutari debeat has tab. ab his deripuit. ¶ Intuentem declarat istum
stolidum. ¶ Ineptiarum omnium iste quidem tab. munditie appellantur sed si eos mōs seruos ineptiarum non manici-
piorum nuncupat quibus delectantur ineptie sunt que fiunt preter tempus ut plorare in nuptiis. ¶ Nonne Anti. facit. y.
Anto. ¶ Nonne ista festina sunt. ¶ Oculos erudio. & me ista delectant. sed me non detinent stupidum uirtuti operam nō
dantem. ¶ Venusta ha. cum honore & honestate ista festina sint: non autem uincula te constringat. ¶ Oblectamenta
pu. pueris his picturis delectari solent. ¶ Mumius per autoritatem huius clarissimi uiri demonstrat has esse contēnendas
Corin. superbia quadam agitati romanorum legatos asperserunt urina qua ex re multe tab. ro. ducte sunt omnes. Lu.
Mu. non solum picturas & martelliones earum uidere noluit sed totum contempsit Corin. de quo ait Vergilius ille triū
phata capitolia ad alta corin. Tractantem. manibus uoluentem. Vtrum ci. an attrien. quasi dicat sic Lutius Mutius ali-
quem in istis tabulis stupidum aspexisset. non ciuem: sed attrien. seruum indicaret. Aut eorum aliquis non cupiebant
mundicias: nec i uilla: nec in ciuitate. uilla domus rusticana uocatur a uehendo dicta uel a uallis. ¶ In domo urbano do
micilio. Videatur aliquem. ista est species seruitutis q̃ si. Lutius Mutius aliquem uidisset muliantem copia piscium etiā
habentem piscinam non modo eum ciuem excellentem appellasset: sed potius miserrimum seruum. Vsum beneficiis.
qui fuerat honoratus magistratu. ¶ Barbatulos mullos muli pisces sunt quorum ex ore quedam pendet barba. Expe-
ctantem. usus est frequentatiuo quo magis illius seruitutem ostendat. ¶ Mure murene martis anguille dicuntur. ¶ Vt
ne sa. quidem dignum: qui piscium delectationem habent hi non modo in familia sunt: sed in aliquo maio

apostro pbat. Policletꝰ Mūdicie Ineptie oculos eruditos habere L. mūius Corin. Superbia. uilla Mullus Barbati Murena. Piscium. oblectamētis capti. rerū maiorū idigni sūt

re negocio uel magistratu minime digni putantur nisi pertractare piscicum. Qui cupiditate pecu. solebant antiqui ser. (ut iquit Iuuenalis Satyra) Crepusculis adire domum alicuius diuitis seminis orbi: uel debili inseruiendo sibi adulando & omnia semina essem ut pecunias consequerentur. Peculium est proprie pecu. Unde sit peculia. Hoc autem peculium Queritur uel in castrensi: seu aliqua liberali arte acquiri potest quid iniquitatis non modo uerba sed meritum seminis cognoscitur si non placet gallinatur dos emit Lo. sine diutte hanc non faceret serui Or quia si filiis non caret non sibi seruiret. Sequi pauco est duraturus tempore. Et hec tria conueniunt ad hanc seruitutem tollerandam. ¶ Denunciatum si oportet ius petere paratus est. ¶ Assentatur. Si senex se laudibus extolat ille easdem non confirmat solum sed auget.

Peculiũ ¶ Assidet. Penes illum sedet. ¶ Miratur senex donantur pane caseo: & aliis rebus ab illo captatore seruo. ¶ Serui non

Peculia. inertis. Non liberi: sed serui astuti & diligentis

Assentat̃

Quid iam illa cupiditas que uidetur esse liberalior honoris: imperii: prouinciarum: q̃tum dura est domina q̃ imperiosa q̃ uehemẽs. Cethego homini non probatissimo seruire res coegit: eos qui sibi esse amplissimi uidebãtur. munera mittere noctu uenire domum ad eum precari dẽiq; supplicare. Que seruitus ẽ si hic libertas estimari potest. Quid cum cupiditatum domĩatus excessit, & alius est dominus ex ortus ex cõsciẽtia peccatorum timor. q̃ est illa misera. q̃ dura seruitus adolescẽtibus paulo loquatioribus est seruiendum. omnes qui aliquid scire uidentur tanq̃ domini timentur. Iudex uero quantum habet dominatum quo timore nocẽtes afficit. An non est omnis metus seruitus. Quid ualet igit illa eloquentissimi uiri. L. Crassi copiosa magis q̃ sapiens oratio eripite nos ex seruitute Que a ista seruitus tam claro homini tamq; nobili. Omnis enim animi deliberata & humilis facta timiditas seruitus est. Nolite sinere nos cuiq̃ seruire. Libertatem uindicare uult minime Quid enim adiungit: nisi uobis uniuersis domium mutare Nõ liber esse uult quibus & possumus: & seruire debemus. Nos uero (siquidem animo excelso & alto & uirtutibus exaggerato sumus) nec debẽus nec possumus. Tu posse que dicito quoniam quidem potes debere ne dixeris quomodo nihil quisq̃ debet nisi quod est turpe non reddere sed hactenus. Ille uideat quomodo imperator esse possit: cum eum ne liberum quidem esse ratio & ueritas ipsa conuincat.

¶ Quid iã. Inuehitur rursus sed manifestius in ambitiosos dicens. Quid iã illa cupiditas honoris imperii prouinciarum que uidetur esse liberalior q̃. i. quãtũ dura: q̃ iperiosa & q̃ uehẽmẽs est dña. Res. i. cupiditas honoris aut rei familiaris coegit seruire Cethego q erat in coniuratiõe Catiline homini non probatissimo: imo minie probato eos qui uidebãtur sibi esse ãplissimi: & coegit eos mittere ad eum munera uenire noctu ad eum domũ . i. in domũ eius pre cari eũ & dẽiq;. i. quod uilissimũ ẽ supplicare. i. se plicare et gẽua flectere corã eo. Que est seruitus si hec. i. huiusmodi uita potest existimari libertas: quasi dicat nullã. Quid supple dicemus dũ dominatus cupiditatũ. i. quem cupiditates i homine ambitioso: aut auaro habebant excessit. i. egressus ẽ & alius dñs uidelicet timor ẽ exortus ex cõscientia peccatorũ: q̃ idest o quantũ misera: & q̃. i. o quantũ dura ẽ illa seruitus quasi dicat durissima: quia seruiendum est adolescentibus loquatioribus paulo: scilicet habentibus aliquid facundie & eloquentie

Seruitus quid sit.

q̃bus seruiẽdũ ẽ ne nocent ab illis i eos & accusentur ab illis quod iuuentuti Romane licebat oẽs qui uidentur aliquid scire: scilicet de sceleribus eorũ timentur tanq̃ domini: & ita timore seruili: uero pro sed quantum dominatũ habet iudex in eos qui peccatis inseruiũt: quo timore afficit nocẽtem: quasi dicat maximũ & maximo. An nõ ois metus est seruitus: quasi dicat maxime igitur quid ualet illa oratio Lucii Crassi eloquentissimi existens magis copiosa: idest abundans uerbis quã sapiens idest sapientia sententiarum condita cum diceret: aut patres conscripti: aut quirites eripite nos ex seruitute. Que est ista seruitus homini tam claro & tam nobili: quasi dicat talis non debebat iugum dominorum externorum censerat seruitutem si modo animum liberum haberet. Omnis enim timiditas animi debilitata & humilis & facta est seruitus. Nolite sinere: idest permittere nos seruire cuiq̃: uult ipse in tali oratione uindicare idest morte uindici sibi acquirere: quasi uindicta: pretoriam libertatem. Minime inquit Cice. Enim pro quia quid: idest ad quid adiungit nisi uobis uniuersis quibus & possumus & debemus seruire. sic enim uult mutare dominum & non uult

P.M.

esse simpliciter: quod tum uelle debebat Crasso. Hic autem locus corruptus est: A ob id a cõmentario pretermissus nos uero si quidem: idest certe si sumus animo excelso & alto & exagerato: id est accumulato uirtutibus: nec debemus nec possumus supple seruire. Tu o Crasse dicito tu posse: quoniam quidem potes: & ne dixeris debere quomodo quisq̃ nihil debet nisi quod est turpe non reddere: sed hec hactenus in Crassum dicta. Ille in quem cepta est hec oratio uideat quomodo possit esse imperator cum ratio & ueritas conuincat ipsum ne liberum quidem esse quod multo minus est q̃ in liberos habere imperium: & hec in ciceronis paradoxa. nam in ultimum in quod nihil inuenimus scriptũ sequẽs est nostra explanatio. ¶ Quid illa cupiditas &c. Tangit illã seruitutis speciem que nascitur ex nimia cupiditate honoris: quã nos ambitionem uocamus. Qui ãt non faciunt plerisq;: cui se nunc subiiciunt ut magistratum consequanĩ. Pessi

ma profecto domina ẽ hec cupiditasque tñ liberior aliis cupiditatibus haberi solet. ea enim appetit que honesta ui
dentur. Hanc tamen cupiditatem quam Cicero tradit in tusculã. ad summã utilitatẽ a natura datam esse dicebãt Stoici
& nihil queq̃ nisi quod libeat preclare posse: sed cauenda est ut idẽ inquit in officiis glorie cupiditas. Eripit enim liber
tatẽ pro qua magnanimis uiris omnis debet esse contentio. Nec uero imperia expetenda. ac potius aut non accipiẽda
interdum: aut ẽt deponenda nõnunq̃. Honoris magistratus urbani. ¶ Imperii. ut presis exercitui. ¶ Prouinciarum. ut
prouincias gubernet. Dura. pene inuincibilis. ¶ Imperio a sena exercens imperia. ¶ Vehemens. urgens & assidua.
¶ Cethego. homini &c. Quanta sit huius honorũ cupiditas uix exemplo ostendit. Cethegi uiri improbissimi: cui tñ
& amplissimi uiri se subiecerunt & humiliter submiserunt ut fauore eius qui rempublicã pro libidine sua administrabat
quos optabant honores & magistratus consequerentur hic Cethegus Romane libertatis dignitate prope extincta oia
ad gratiã obeundo princeps in republica uidebatur. Erat autẽ lucullo infensus q̄ is obscenã illius uitã libidinũ flagitio
rum errorũ scelerũ plenã fastidiebat. Fuit eodẽ tpe mulier in urbe precia nomine nulli & uenustate forma & uerborũ
lepore ac comitate condecens: nulli tñ uita impurissimo quopiam scorto prestabat. Hec Cethegũ qui summa florebat
gloria urbemq̃ suo nutu dictitabat insano amore sibi deuincit. Effecitq̃ ut luculo Ciliciam prouinciam postulanti: &
faueret. Cethegus & primus suffragium ferret: autor Plutarchus in uita luculli. ¶ Non probatissimo minime probato.
¶ Po. ut Lucullum: & ceteros qui tum principes erant ciuitatis. ¶ Videbantur non tamen re uera erant cum liberi nõ
essent & cupiditatis gratia homini improbissimo sese subiicerent. Nam ut ait Cicero in Antonium philipica. iii. cum
sit ois seruitus misera tum uero intolerabile esse seruire impuro: impuro dico: effeminato nunq̃ ne i metu quidem sobrio.
¶ Munera mitteret ut promptus faueret. Nam Ouid. ait Munera crede mihi placant hominesq̃ deosq̃. Placatur donis
iuppiter ipse datis. Noctu. quo tpe conquiescere eos conueniebat. ¶ Precari. precibus uti solẽt. qui impetrare a quo piã
aliquid uolunt. ¶ Supplicare sese penitus submittere. unde & supplicare diis proprie dicimur. ¶ Est ergo supplicare
ambitiosius & submissius rogare. ¶ Que seruitus. quasi dicat nulla seruitus est: appellanda seruitus si hec facere & pati
seruitus non ẽ. ¶ Quid cũ dominatus cupiditatum. Aliam tangit seruitutem quam timor efficit ex conscientia nascitũ
peccatorũ quo tormento nullum est grauius. Nam iuuenalis inquit Pena autem uehemens & multi seuior illis. Quas
& ceditius grauis inuenit & rhadamantus. nocte dieq̃ suum gestare in pectore testem. Est autem timor metus mali ap
propinquantis. ¶ Misera. ab effectu. ¶ Dura difficilis & pene intolerabilis nunq̃ enim timor ex conscientia sceleris
uel paulum remittitur. ¶ Adolescentibus paulo loquacioribus ne forte accusarent in foro. nã quod Cicero scribit lib.
ii. offi. Sepe adolescentes illis temporibus ex accusationibus improborũ laudem querebãt: & gloriã cõparabãt. Quod
fecisse idẽ tradit. M. Antonium. P. Sulpicium & alios permultos. Loquacioribus. si loquaces timendi erãt: multo magis
eloquentes cum loquacitas uitium sit: eloquentia uero uirtus: nam cũ sapientia coniuncta. est. ¶ Qui aliquid scire ui
dentur etiam si nesciunt modo opinio sit eos posse discere. Iudex uero &c. Cuius est damnare & punire: hunc ergo ue
hemẽter timet ne scelera sua rescissat. ¶ At uero &c. Obiectio est aduersarii qui dicit si oẽm metũ seruitutẽ eẽ: quã exẽ
plo Lucii crassi dissoluit probans omnem metum seruitutem haberi. Nam si ois seruitus nõ esset: nunq̃ dixisse luci. Cras
sus orator eripere nos a seruitute. Fuit hic. L. Cra. isignis orator qui apud Ciceronẽ de oratore disputat: de quo multa
idẽ libro de claris oratoribus. Hãc uero orõnem uel sũc habuit Crassus cũ Apuleius Saturninus Brachanas leges affe
rere uoluit: q̃ maxime populares erant uel tunc cũ postea Liuius Drusus senatus cãm suscepisset: & ut uires acquireret p
niciosa largitione plebẽ excitasset: cui cũ resistere. L. Philippus consul qui nõ esse ex dignitate senatus rẽ ipsam uidebat
& senatus segnitiẽ ex pbans alio senatu sibi opus eẽ dixisset id p moleste uir summus & eloquẽtissimus Crassus tulit: ad
quẽ comprehendendum cũ lictorem philippus misisset: nõ es inq̃t Crassus mihi philippe consul qñ ego tibi senator nõ
sum Potuit ergo eo tẽpore hanc orõnem habere: & conuersus ad nobilitatẽ ac senatũ inter cetera eripite nos a seruitu
te diceretque orõ magis ut ait Cicero copiosa fuit q̃ sapiens. Nam sapienti nulla seruitus pponi potest: qui ut timet qui
dẽ aliquid aut sperat q̄ sepe dictũ est. ¶ Que seruitus. Interrogat Cicero & respondet: uere seruitus fuit i Crasso homie
nobili & claro quoniã timuit nã expers timoris esse debuisset: & tunc demũ eius orõ sapiens non minus q̃ copiosa fuis
set. ¶ Debilitas. quoties timore debilitaĩ & pene deficit. ¶ Humilis. quia magna & hoie digna desinit appetere. ¶ No
lite sinere. Rursus crassi uerba sunt sic loquẽtis quasi seruiret. ¶ In libertatẽ. Interrogat: qđ sibi his uerbis Crassus uellet
& afferi iquit i libertatẽ uolebat ut liberet: & nemi pareret: imo dñm mutare uult oibus senatoribus nõ uni Philippo sub
esset. ¶ Quid eñ adiũgi. Illis uerbis nolite sinere nos cuiq̃ seruire adiũxit. C. sed uobis uniuersis. s. sinite seruire. ¶ Dñm
mutare uult ne seruiat. ¶ Quibus & de. Et hec crassi uerba sunt adnexa a superioribus. Non nota est una orõ. Eripite nos
seruitute. nolite sinere nos cuiq̃ seruire: nisi uobis uniuersis quibus & debemus & possumus. ¶ Nos uero. Respondet
his uerbis Crassi possumus & debemus & nos inquit qui sapientes dici & haberi uolumus: qui recto ai & uero munere
fungimur seruire cuiq̃ nec possumus nec debemus. Virtus eñ nemini subesse uult & liberũ possessorẽ efficit dicito i
quit te Crasse posse. Nã qđ potes ex ai tui ibecillitate proficiscitũ. Sed debere minime dixeris. Nemo eñ seruire debet
cuiq̃ cũ ea debeamus tñ que honesta sunt & q̃ efficere nos necessario cõuenit: ut iura se patriũ parẽtes. dissoluere es
alienũ &c. Huiusmodi possumus ãt que iplere & efficere i nostra positũ est uolũtate. Nec qđ nihil possumus ẽt debere
nos dicere possumus. ¶ Quoniã nihil. iterpretatur qđ dixit: & nihil iquit quispiam debet nisi qđ turpe ẽ non reddere. i.
efficere quicquid ex debito efficere tenemus id cũ implemus reddere dicimur: ut deo cultũ: parẽtibus nutricationẽ: bñ
merenti bñficiũ: cũ conterimus reddere dicimur debebamus eñ & tenebamus: si quid turpe ẽ id reddere nõ debem9
Cõcludit hoc Paradoxũ illud more suo repetens qđ i pricipio dixit nõ esse imperatorẽ qui sibi ipsi & cupiditatibus suis
non iperet. ¶ Ille Antonius. Ratio q̃ posita est i argumentationibus. ¶ Veritas q̃ in exemplis consisti: ut supra patuit.
¶ Quid tã illa cupiditas. s. liberatis habere uidetur: quasi dicat nihil uel etiã aliud gẽus seruitutis plerique eñ supplicãt do
nant & multa patiunĩ causis cuiusdã dignitatis acquirende. ¶ Que uidei esse liberalior. ¶ Hec seruitus. quoniam sic in
consequentibus honoribus liberalior esse uidetur quoniã non auaricie causa gignitur: sed pp honorẽ. Honoris alicuius

Alia ser
uius.
Imperan
di causa
ius uiola
tur.

magistratus. ¶ Imperii. fieri imperator. ¶ Domina. tyrannus est. ¶ Imperiosa. que imperat hominibus omnia mala pati ut imperiū adipiscatur. ¶ Vehemens trahit oēs ad supplicand uel alia idigna se faciēdum. ¶ Cethego. fuit qdā Cethegus ante Cethegū Catilie: qui ciuitati romāe ut primarius cū esset captus amore cuiuidam precie se creari imperatorem contra mitridatam uellet qui precie Cethegi amice supplicabat eiq; donabat: qua ex re gratia illius Cethegum imperatorem Luculo orauit. Que enim maior seruitus inueniretur quam Luculi seruitus mulieri supplicans. ¶ Nō probatissimo ac si diceret improbissimo. ¶ Seruire coegit. scilicet cupiditas honoris cogebat nonnullos seruire Cethego. quamuis uiderentur sibi esse probatissimi tamen serui erant. ¶ Murena. qui illum Cethegum multis donabat rebus. ¶ Noctu uenire domum in die negociosi sunt principes: ideo de nocte domū illius proficiscebantur. ¶ Supplicare. subiacēdo. ¶ Que seruitus est. ac si dicat supplicem: & si talia tolerem causa dignitatis habende libertas ne estimabitur non illa solum est seruitus. sed alie etiam sunt seruitutes. sicut hec seruitus recte uocitanda est. ¶ Quid cum cupidatum excessit dominatus transitio: color commouere faciat auditores de quibus locutus est & item ostendit qui consequitur sensus quod propter eam seruitutem cupiditatis & honorum alia exoritur seruitus uidelicet timor quem adipiscitur ex conscientia peccatorum: & ita per indutionem hanc ostendit seruitutem philosophicam. ¶ Conscientia est uocabulum mesum quod tamen ut plurimum in malam partem capitur sicut uoluntas: dicitur autem conscientia proprie examinatio. ¶ Quam dura seruitus. peior est hec quam ciuilis seruitus: quocunq; eni uadis hec te philosophica seruitus prosequitur die noctuq;. Adolescentibus: cum romani imperium adaugerent magnam in eloquentia maxime uim inesse cognouerunt.

Quod solus &c. Titulus hic grecus est. Oti monos hosophos plusios uel plousios. i. q solus sapiēs diues Nam oti dicitur quod monos solus hoc articulus ē sophos sapiens & plusios diues. ppo sito āt titulo rem disquirit dicens. Que idest qualis est: ista idest tua & uilis tā insolens idest importuna & immodesta ostētatio idest ostendendo iactatio in pecunia commemoranda. ne idest nunquid tu solus diues supple es. Proch. dii immortales. exclamatio est in indignantis congrua quando deorum fidem imploramus: cum in hominibus desit. quasi sit plenus ordo. Proch. idest profectus. O dii immortales ego uestrā fidem imploro cum mortalib⁹ nulla sit. Scribitur autem etiam pro intertectio sine c & h. Ego ne: idest putas ne haud uis ne o pecunio se: quod ego non gaudeam me audiuisse & didicisse aliquid. Solus (ne inq̄) tu diues quid supple dicas si probem quod ne diues quidem supple sis cum te solum diuitem arbitreris. Quid si etiam. idest insuper pauper supple sis enim pro quia quem intelligimus diuitem, aut in quo homine ponimus hoc uerbum scilicet esse diuitem Ego opinor quod supple ponimus in eo cui est tanta possessio: ut uiuendo liberaliter sit facile contentus: qui non nihil querat nihil appetat. nihil optet amplius. Oportet enim ut sup. animus totus iudicet se diuitem: non sermo hominum neq; possessiones tue sup. te diuitem faciant. Et qui nihil putat deesse nihil cui erat amplius & qui satiatus ē aut contentus etiam pecunia concedo quod diues est. Si autem idest si tu nullum questum putas turpem propter auiditatem pecunie: id propterea quod tam auidus es pecunie. cum idest quamuis tam sup. talis ne honestes quidem esse possit. idest decorus & congruus isti ordini diuitum: & si tu fraudas quotidie ullius supple rei possessione tamquē tu decipis: & si tu poscis pacisceris id est pacta fraudulenta facis si eripis aufers si spolias socios si expilas idest furaris ex inimicis erarium idest reipublic. thesaurum

Parado xū i. M. crassum opulētū ASCE 2 Sol⁹ sapiens diues

οτι μονου τοκαλου αγαθου

Quod solus sapiens diues sit. Que est illa icommemoranda pecunia tua tam insolens ostentatio. solus tu ne diues proch dii immortales. Ego ne me audiuisse aliquid & didicisse non gaudeam. Solus ne tu diues. Quid si ne diues quidem quid si pauper etiam. Quem enim intelligimus diuitē. aut hoc uerbum in quo homine ponimus. Opinor in eo cui tāta possessio est ut ad liberaliter uiuendum facile contentus sit qui nihil querat nihil appetat. nihil optet amplius. Animus enim tuus oportet se iudicet diuitem non hominum sermo neq; possessiones tue: & qui nihil sibi deesse putat nihil curat amplius satiatus est. aut cōtentus etiā pecunia cōcedo diues ē. Sin autem propter auiditatem pecūie nullū questū turpē putas isti ordini (ne hōestus qdē possit esse ullus) si quotidie fraudas. decibis. poscis pacisceris. aufers eripis. si socios spolias. erarium expilas. si testamenta amicorum expetis. aut ne expetas quidem atq; ipse supponis. hec quidem utrum abundantis aut egentis sina sunt. animus hominis diues nō arca appellari solet quamuis illa sit plena dum te inanem uidebo diuitem non putabo. Etenim ex eo quantum cuiq; satis est metiuntur homines diuitiarū modū. Filiam quis habet pecunia est opus. Duas maiore. Plures maiore etiam. Si (ut aiunt) Danai quinquaginta sunt filie tot dotes magnam querunt pecuiā. Quātū ēm cuiq; opus est. ad id accommodatur. ut ante dixi diuitiarum modus Qui igitur non filias plures sed innumerabiles cupida

tates habet que breui tempore maximas copias exhaurire possint. hinc quando ego appellabo diuitē cum ipe egere se sentiat. Multi ex te audierunt cum diceres nēinem eē diuitem. nisi qui exercitum alere posset suis fructibus quod popu. roma. ex tantis uectigalibus iampridem uix potest contingere. Igitur hoc proposito nunq̄ erit diues anteq̄ tibi ex tuis possessionibus tantum reficietur ut eo tueri sex legiōes & magna equitum ac peditum auxilia possis. Iam fateris igitur non esse te diuitem qui tantum desit: ut expleas id quod exoptas. Itaq; istam paupertatem uel potius egestatem uel mendicitatem tuam nunq̄ obscure tulisti. Nam ut his qui honeste rem querunt. mercaturis faciendis operis dandis publicis sumendis intelligimus opus esse quesito si qui uidit domi tue pariter accusatorum atq; iudicum cōsociatos greges qui nocentes & pecuniosos reos. eodem te autore: corruptelam iudicii molientes: qui tuas mercedum pactiones in patrociniis intercisas pecuniarum in contionibus candidatorum dimissiones libertorum ad fenerandas diripiendasq; prouincias quo expulsiones uicinorum qui latrocinia i agris: qui cum seruis: cū liberis: cum clientibus societates qui possessiōes uacuas. qui pscriptiones locupletum: qui cedes municipiorum. qui illam temporis messem recordetur. qui testamenta subiecta tot: qui sublatos homines: qui deniq; omnia uenalia delectum: decretum alienum suam sententiam. forū domum uocem. silentium quis hūc non putet cōfiteri sibi quesito opus esse. Cui quesito autem opus sit. quis unq̄ hunc uere dixerit diuitem. Etenim diuitiarū est fructus inopia: Copiam autem declarat satietas rerum atq; abūdantia quam tu (quoniam nunq̄ assequere) nunq̄ omnino es futurus diues. Meam autem quoniam pecuniam contēnis & recte (est enim ad uulgi opinionē mediocris ad tuam nulla. ad meam modica) de me silebo. de te loquar. si censenda nobis sit atq; estimanda res est. Vtrum tandem pluris estimabimus pecuniam pyrrhi. quā Fabricio dabat an continentiam fabricii qui illam pecuniā repudiabat: utrum aurum samnitum an responsum Marii Curii hereditatem. L. Pauli. an hereditatem Aphricāi qui eius hereditatis. Q. Maximo fratri partem suā cōcessit. Hec profecto que sunt summa uirtutum potiora pluris estimanda sunt q̄ illa que sunt pecunie mēbra

si expetis testamenta amicorum aut suppledemus ne idest ꝙ non expetas quidem atq; ipse idest tu non expetendo supple ponis id est false te loco ueri heredis ponis & inscribi curas dic sup. quidem idest certe utrū hec sunt signa abundatis an agentis: quasi dicat nimirum agentis: quia animus hominus nō arca solet appellari diues putabo id putas ne ꝙ ego putabo te diuitem q̄uis illa scilicet arca sit plena. dum idest q̄diu. ego uidebo te inanem id est insatiatum: quia tam deest auaro quod habet q̄ quod non habet. ut dicit Sene. quasi dicat minime. Et enim idest quia certe homines metiuntur ex eo scilicet animo modum idest mensuram diuitiarum q̄tū cuiq̄ satis supple putant Si quis habet filiam opus est sup. ei pecunia pro dote scilicet si quis supple habet duas: opus ei maiore supple pecunia. & si supple habet adhuc plures opus supple habet adhuc maiore sup. pecunia etiam si quinquaginta sunt filie. ut aiunt sup. fuisse danai: que patrueles suos quos maritos habebant: etiam quinquaginta una nocte intermisse dicuntur preter Hypermestrā que suo pepercit. si ergo quinquaginta sunt filie. tot dotes querunt magnam pecuniam Accommodatur enim ut dixi modus diuitiarum q̄tum opus est cui ad id. Igitur qui habet plures: idest ualde multas filias: sed habet innumerabiles cupiditates: que possunt exhaurire breui tempore maximas copias s. diuitiaꝶ qn̄ appellabo ego hunc idest talē diuitē cum ipse sentiat se egere: quasi dicat nunq̄ multi audierunt ex te: alludit ad eum quem in officiis id dixisse testatur cum diceres neminem esse diuitem nisi sup: eum qui posset alere exercitum suis fructibus idest ꝓuentibus quod uix potest cōtingere iampridem: idest post tot uictorias populo rom. ex tantis uectigalibus idest publicis redditibꝰ. Igitur tu nunq eris diues: hoc proposito supple stante: anteq̄ tantum supple pecunie reficeretur: idest coaceruabitur ex tuis possessionibus: ut possis tueri scilicet a fame & frigore. eo scilicet pecuniaꝶ cumulo sex legiones & magna auxilia equitū & peditū. Tū igitur fateris te iam non esse diuitem cui desit tm̄ priusq̄ peruenias scilicet ad hoc ut expleas id quod exoptas. ¶ Itaq; tu nunq̄ tulisti obscure: sed in propatulo istam scilicet tuam uilem paupertatem uel potius egestatem ac mendicitatem. Nam si nos intelligimus opus esse quesito: idest acquisita iis qui querunt honeste rem: idest diuitias: faciēdis mercaturis: idest faciendo mercaturas honeste: & operis dandis: idest dando operas & sumendis: id est operis aut rebus publicis: qui uidit domi tue greges accusatorum & iudicum consociatos: pariter qui uidit innocentes & pecuniosos reos: id est accusatos

Aius diues est nō arca.

Quē diuitē appellabat. Crassus.

Diuitiarum modus.

Mēdicū uocat crassum.

Copiā declarat satietas.

Quis igitur(si quidẽ quisq; ut quod plurimi sit possideat)ita ditissimus habendus sit dubitet quin in uirtute diuitie sint quam nulla possessio nulla uis auri & argenti plurisquam uirtus estimanda est. O dii immortales non intelligunt homines quam magnum uectigal sit parsimonia. Veio enim iam ad sumptuosos:relinquo istum questuosum Capit ille ex suis predii sexcẽta sextertia. Ego centena ex meis illi aurata tecta in uillis:& sola marmorea ea facienti:& signa tabulas supellectilẽ te uestem infinita concupiscenti non modo ad fructum ille est sumptus:sed ẽt ad fenus exiguus. Ex meo tenui uectigali detractis sumptibus cupiditatis aliquid etiã redũdabit. Vter igitur est ditior cui deest an cui superat qui eget an qui abundat cui possessio quo est maior eo plus requirit ad se tuendã. an que suis se uiribus sustinetur. Sed quid ego de me loquor:qui morũ ac temporum uitio aliquantum etiam ipse fortasse ĩ huius seculi errore uerser. Marcus Manilius patrum nostrorum memoria (ne semper Curios & Lucinios loquamur) pauper tandem fuit:habuit enim ediculas in carnis: & fundum in loco po. Non igitur ditiores sumus qui plura habemus Vtinam quidem essemus. Sed non estimatione census rerum uictu:atq; cultu terminatur pecunie modus. Non esse cupidum pecunie:esse non emacem uectigalis Contentũ uero suis rebus esse:maxime sunt certissimeq; diuitie. Etenim si isti calidi rerũ estimatores prata & areas quasdam magno estimant (quod ei generi posses num minime quasi noceri potest) quanti est estimanda uirtus que nec eripi nec surripi potest:neq; naufragio neq; incendio amittimur nec tempestatum nec tẽporum permutatione mutatur:qua prediti qui sunt soli sunt diuites. Soli enim possident res & fructuosas & sempiternas:soliq;(quod est proprium diuitiarum) contenti sunt rebus suis. Satis esse putant quod est: nihil appetunt nulla re egent nihil sibi deesse sentiunt: nihil requirunt. Improbi autem & auari (quoniam incertas atq; in casu positas possessiones habent & plus semper appetunt:nec eorum quisq̃ adhuc inuẽtus est cui quod haberet esset satis)non modo non copiosi ac diuites sed etiam inopes ac pauperes estimandi sunt.

in indicio. & mollientes te eodẽ autore corruptelam iudiciis qui uidit tuas pactiones mercedum pecuniarum intercisas: idest imminutas in patrociniis:quia non iustum patrocinium prebes pro pactione mercedum qui uidit in cõtionibus candidatorum: idest competitorum dignitatum : qui candidati in uestibus albis ambiebant dimisiões libertorum ad fenerandas & diripiendas prouincias:qui uidit expulsiones uicinorum:qui uidit latrocinia in agris qui uidit societates cũ seruis:cum liberis cum clientibus: idest confusas. qui uidit possessiones uacuas : qui uidit proscriptiones locupletum(sed & locupletum dicitur)qui uidit cedes:idest occisiones municipiorum:idest municipum: hoc ẽ eorum qui in municipiis degunt: sed accepit locum pro locatis qui recordetur illam messem: idest calamitatem ac uastationem temporis syllanico. Lucius sylla proscripsit tot bonos ciues & tot interemit : qui recordetur tot testamẽta subiecta: idest false abiecta:qui recordetur tot homines sublatos. i. ociosos qui deniq; recordetur omnia uenalia delictum & decretum alienum : & suam sententiam forum domum uocem: silẽtium supple qualia fuerint recordetur quis nõ putet hunc:idest talem ac talia molientem non consiteri opus est quanto : idest ut acquirat & acquisitum habeat. Quis autem dixerit unq̃ hunc : cui opus quesito uere diuitem : quasi dicat nemo . Etenim fructus diuitiarũ est in copia : autem pro sed satietas rerum atq; abundantia declarat copiam quam satietatem & copiam: quoniam nunq̃ assequere. i. assequeris hoc est impetrabis : tu nunq̃ omnino est saturus diues. Autem pro sed : quoniam tu cõtemnis meam pecuniam: & recte est enim mediocris at: idest secundum opinionem uulgi:& est nulla : idest uidetur quasi nulla ad opinionem tuam : & est modica ad opinionem meam:ego silebo de me & loquar de te . Si res est nobis censanda atq; estimanda utrum : idest quod deorum nos estimabimus : idest appreciabimus pluris iudicamus plus ualere: an pecunie pyrrhi quam dabat:idest dare uolebat Fabricio filii romano continentissimo : an continentiam Fabricii qui repudiabat illam pecuniã. Vtrum supple pluris estimabimus:an aurum Samnitum:idest quod Samnites obtulerunt M. Curio:an responsum . Marii curii quid respondit Romanos potius uelle imperare habentibus aurum q̃ auro. An etiam hereditatem Lucii Pauli emilii qui persas expugnauit. An libertatem aphricam scilicet. Scipionis qui concessit. Quinto maximo fratri suo suam partem eius hereditatis. Prefecto hec que sunt potiora : scilicet membra summarum uirtutum sunt estimanda pluris quam illa que sunt membra pecunie . ¶ Quis igitur ita ditissimus habendus est : si quidem supple demus ut quisque possideat quod

Quanti estimãda uirtus.

tena solitus sum dicere magis te fortē senatorē mihi u deri quā sapientē cādidatū: toga candida induti i cāpū Martium ad petendos magistratus discedebāt. ℂ Diffinitiōes libertoꝝ quos ad diuersa loca mittis lucri cā. ℂ Fenerandas fenore alligandas propterea enim mittis ut fenerationē exerceant. qua uia nulla facilior ad ꝯparandas pecunias. Vnde fenus dicitur a fetu parientis atq̧ increscentis pecunie. ℂ Diripiendas hoc ei pacto sic expoliare ut diripere hostiliter uideanī ℂ Expulsio uicinorum. ex suis ei edibus uillis & prediis uicinos extendis: si que possident tibi placuerit. ℂ Latrocinia spoliando atq̧ occidendo quoscunq̧ ex quibus spes lucri tibi arriserit. ℂ Qui cū seruis cū hiis oibus societatē lucri cā ꝯtrahebant: nā dāni & lucri in iure ciuili societas est. ℂ Qui possessiones uacuas. Crassus trecenta tm̄ talenta ex pr̄na hereditate accepit prius tm̄ quā aduersus parthos exercitū duceret septē miliū & centū talentoꝝ summā coegit. Cū tm̄ decimā facultatē partē herculi consecrasset: ut publice epulū dedisset populo & tres nūmos in singula ciuiū capita cōtulisset: maximā āt diuitiaꝝ partā ex ciuilibus bellis & incendiis cōparauit calamitatibus publicis ad priuatas utilitates abutens. Cū eni Sylla uictor urbe potitus interfectoꝝ a se ciuiū bona q̄si p̄dā iusto bello ex hostibus captam uēderet: cuperetq̧ q̄ plures ex potentioribus ciuibus illaꝝ q̄si cōtagiōe inquinari nihil unq̄ Crassus uel largitionis uel emptionis noie accipere recusauit. Multas preterea ciuitatis ptes incēdio cōsumptas & deformes tm̄ parietes q̄si domoꝝ cadauera derelicta cū uidisset quotquot eaꝝ potuit paruo admodū p̄cio mercat⁹ est: cū illaꝝ domini parti metu: ptim egestate cōpulsi nihil petenti negare auderent hoc itaq̧ pacto magnā urbis ptē iuris eius fieri contingit Autor plutarchus iis dictis que de Crasso scribit Cice. facilius intelligentur. ℂ Vacuas. pulsis uiris possessoribus & dominis proscriptiōes locupletū. Quorū noia refert in tabulā & in publico proponis ut ipune occidi possint: diuitū noia p̄scribebat. Cra. ut eorū bōa inuaderet atq̧ occuparet. ℂ Qui cedes municipiorū: hoc est sedes in municipiis facte. Multa enim municipia. L. Sylla cepit & diripuit In quibus opera Crassi & uoluntate multi occisi. Nā syllanus fuit. ℂ Messem. Sylla quoties prōptiorē ad obsequia militē reddere uolebat: aliquā ei diripiendā urbē cōcedebat: & hoc messem suā uocabat quos hac uia & rōne fructus suos colligere quid ad ips sufficerent sicut ex agris fructus colligunt agricole q̄ ad annū sufficiant. ℂ Messem ergo predam ueluti fructus quos ex agris colligunt agricole. ℂ Testamenta subiecta illis quorum ea essent pro arbitrio suo dictata qđ factitare solitū. M. Regulum causidicum Plinius iunior scribit iis uerbis. Aspice Regulum qui ex tenui & paupere ad tantas opes per flagitia processit: ut ipse mihi dixerit cum consuleret q̄ cito sestertium sexcenties ipleturus esset: & inuenisse se extra duplicata quibus portendi milites ducenties habiturum & habebit si modo ut cepit aliena testamenta quod est improbissimum genus falsi ipsis quorum sunt illa dictauerit. ℂ Tot qui sublatos homines de ciuitate pulsos & ociosos. ℂ Venalia. Quia omnia uenalia apud te uideat & exponit que uēderet Crassus cum delectum habebat hoc est milites & pedestres copias diligebat: neminem assumebat: quo precium non accepisset. ℂ Decretum. Senatus quod pro aliquo fiebat non prius ab illo obtinebat q̄ aliquid Crasso persoluisset ℂ Alienas non suas tantum sed aliorum uendebat sententias quas pro aliquo aut in iudiciis aut in senatu dicebat dici ne fiebat. ℂ Forum iudiciales causas & forenses quas uendebat. ℂ Domum. que nemini patebat: nisi aliquid afferenti. Iuxta illud Propertii: Ianitor ad dantem uigilet si pulset inanis surdus in obductam somniet usq̧ seram. ℂ Vocem. non enim gratis salutabat. ℂ Silentium etiam ab iis accipiebat quos salutare aut resalutare non dignabatur Iuuenalis quid das ut Cossum quando salutes ut te respiciat causa uegento libello. Quāq̧ legimus apud Plutar. summam Crasso in appellandis ciuibus salutandisq̧ humanitatem fuisse accipere igitur & sic possumus uocem ut pro aliquo diceret: silentiū ut taceret: & non accusaret. Huic huiusmodi homines qualis tu es Crasse. ℂ Cui autem hinc elicitur syllogismus. Ille non est diues cuicunq̧ opus est quesito hoc est querere & lucrari tibi opus est quesito. Crasse non igitur tu diues. ℂ In copia ut adsit rerum copia pro indigentia. ℂ Fructus: usus. ℂ Nunquam diues quia semper inops quicunq̧ cupit. ℂ Diuitem nō esse Crassum per diffinitionem patriū diuitiarum probat que diuitie copia sunt ad usum: hec uero copia per satietatem uerum atq̧ abundantiam acquirit qui hac saturitate caret diues non est diffinitio quidem bona est: si diffinitū i genere consideres: sed non congruit huic diffinito in specie. ℂ Me cum autem. Nō loquar inquit de pecunia mea & cur nō loquatur rationē subiicit. ℂ Modica moderata. ℂ De me silebo. Animi mei uirtutem reticebo de quasi loquerer me copiosiorē te esse ostenderē & ege arrogās uiderer. ℂ Si cēsenda &c. exēplis p̄bat diuitiis uinci Crassum a multis etiā pauperibus Fabritium ut ait Valeri⁹ locupletē faciebat nō multa possidere sed modica desiderare. ℂ Pyrrhi regis epi rotharum. ℂ Responsum de quo superi⁹. Hereditatā. L. Pauli. L. Emili⁹ Paulus eius fili⁹ fuit qui apud cannas cecidit de ligurib⁹ triumphauit persem philippi filium Macedonum regem cepit & i triūphum duxit in qua leticia duos filios amissit & progressus ad populū gratias fortune egit: q̧ si quid ad uersi reipublice iminebat sua esset calāitate decisum: ob hec omnia ei a populo & senatu cencessum est ut ludis circensibus triumphali ueste uteretur. Tāte autem sunt paupertatis ut post mortem ei⁹ dos uxori ni uenditis possessionibus exolui nō potuerit. ℂ Ad liberalitatē Affri. hic. est. P. Sci. Emilianus Pauli Emilii macedonici filius a Sic superioris filio ualitudinario adoptatus: qui patrem hereditatis naturalis patris que sibi iure debeatur. Quin. maximo Fratri ultro cōcessit. Hec profecto ut spernere aurum largiri partē hereditatis fratri &c. ℂ Quum igitur. Concludit. Cum uirtutes multo pluris faciende sin. q̄ diuitie: sequitur ut quāto quis uirtutibus magis abundet tantomagis diues sit. Multa uis copia uis & abundantia. Iuuenalis. Verborum tanta cadit uis. ℂ Odit imor. laudat parsimōiā ut ostēdat uerū esse q̧ dixit i uirtute diuitias & magnū esse uectigal dicit hoc ē fructū atq̧ p̄uentum. Ex quo conqueritur de sumptuosis hominib⁹: qui omnia temere effundunt. Est autē parsimōia frugalis & moderat⁹ uictus. Qui sumit necessaria: nō autem effundit & dissipat parcere conseruare est. Vergi. lib. x. Argēti atq̧ auri mēoras q̄ multa talēta nate parce tuis p̄teritū facit pepeci & parsi. Vnde parsimōia: & parce agere inquit. Donat⁹ laudis est uimiū peccati. Vergili⁹ parcas apes uocauit hoc est seruatrices neq̧ parc⁹ dicit ab archa ne q̧ ab arcendo: sed a paruo uel parū ut Cilio placet. ℂ Questuosum. questus & lucri cupidū. Vectigal. ueluti uectigal hoc est fructus & prouentus. ℂ Sumptuosissimos ut luculum & Hortensium quorum utrumq̧ immoderato sumptui in

rebus inanibus usum legim⁹. Cōparat autē sumptuosissimos pacis. & ostendit pauperiores esse. ℭ Capsit ille sui gtad
sus qcunq sit. ℭ Sexcenta. sextertia. Dicit sextertius & sertertium. Numm⁹ autem est duarum semis librarum notatus
tē per duo. l. & S. quo tertius icepit semis. Unde sextertt⁹ dicitur semis de quo Arūt⁹ hec ait sextertios dicitur semis
tertius olim dupōdius & semis. idest due libre & semis: quasi semis. tertius: quo tempore dēan⁹ decuss⁹ ualeat hoc est
post duos sequens tertio loco eq̄ senis: ueteris āt cōsuetudinis fuit retro era dicere: ita ut semis quintus semis quartus se
mis tertius enunciarent sensus uero est aliquis sumptuosus sexcenta percipit sextertia ex prediis suis alius parcus & fin
gi centū ille oia absumit: huic qm̄ modeste uiuit: aliquid in fine anni superest ex centū sestertiis: ergo hic illi ditior ē.
In uil. multo magis in urbe. ℭ Sola mar. sola legendū est: quia sunt cedilia in quib⁹ singuli. tm̄ possunt sedere ideo q solar
sternere dicunt qui solisterniū habent & solaria uocantur babylonica quia eadē sternunt autor Pom. Solariū uero dem
gendū ē. sic hn̄t emēdati codices. Nā si legas non modo ad fructus est sumptus: sed etiam ad fenus exiguus. sensus ue
sus elici non pt. Qui est tot hmōi hominem sumptus facere ut fructus ei non sufficiant etiam ad persoluendas usuras
Nā ut cupiditatib⁹ satisfaciat etiā mutuas cū fenore accepit pecunias. ℭ Ex meo te. ue. Ex meo paruo prouētu. ℭ De
tractis sum. cupiditati quos aliqua cupiditate impulsus facio. ℭ Redundabat aliquid superabundat non enim oia a d su
men. ℭ Vera igitur probat ditiorem sic esse cui superest in fine anni. Cui deest ut sumptuoso. ℭ Cui superat ut parco
Et plus re ad se tuē. Unde ait columella qui sapiens unus de septē in perpetuum posteritati pronunciauit: ad habendum
modū mensuramq rebus id non solum aliud acturis sed & agrū paraturis dictū itelligi: ne maiore q tō calculorū pariter
emere quisq̄ uelit. Et huc spectat preclara. Vir snia laudato ingentia rura exiguū colito penosrtem acutissimam gente
dixisse conuenit imbecilliorem agrū q̄ agricolā esse debere. qm̄ cū sit colluctandum cū eo: si fundus preualeat domin⁹
aliditur. Ca. sic precepit dominus agrū empturis: sumptuosus: ager nescit cito idē agrū qd hominē q̄uis questuosus sciet
relinquere non multū. ℭ Snis ul. nulli aliorū indigens auxilio. Virtus enim sola sufficit ad bene uiuendum ubicunq su
mus presto est ac tuetur. Sed quid ego. nō uult de se loqui sicut posset: quia non omnino ab aliorum abest errore. Vitio
tamen temporis quo omnes auari erant & parandis diuitiis studebant. M. Manlius. Hoc exemplo ostendit in quo hoīs
uere sint diuitie. hic. M. Mālius fuit uir continentissimus cuius parentes Cicero & crassi meminerant: uixit semper mo
deratissime parua domo que fuit in carinis & fundo qui fuit in labicano contentus oium propterea ditissimus iudican
dus q sibi esse diues uidebatur & nihil cupiebat. ℭ Curios in lu. de quibus sepe superius locutus: per luci: autem Fabi
ciū intelligit. Nā fabri. luci dictus est de quo Vale. Maximus idem sensit. Fabricius licinius Honoribus & autoritate ci
sine temporibus suis maiori sensu par unicuiq pauperrimo. ℭ Edicolas paruas edes. In carinis. Regio rom̄ e carine fuit
monti celio proxia & caput sacre uie autor Varro. Vergilianus romanoq foro & lentis munire carinis. Sic dicte sunt
quoniam i ea regione edificia essent in carinarum modum quod tradit. ℭ In labicano in uia latina Labicum opp dum
fuit a quo uia ipsa labicana uetustū & i sublimi loco positum procul a tusculano autor strabo. ℭ Census diuitiarum & p
uentus. ℭ Nam sensor erat ut ait Varro ad cuius censionem: idest arbitriū populus censeretur. Unde census proprie est
quā uulgus dicit estimationē bonorū que quisq possidet. Victum ut tm̄ hēat q̄tū satis ē & ad uictū & cultum corporis
ℭ Modus ad mēsurar: h̄ ei modus & finis pecunie ut sufficit ad uictū & cultū necessariū. ℭ Cupidū pecūie greci dicūt
ℭ Emacē. nimis: intantum emendis uectigalibus Cato admonet agricolam ne cupide emat. ℭ Etenim si isti. Argumen
tum a minori ad maius: si auari inquit magnas faciunt areas & prata quod quasi noceri illis non potest quam uirtus fa
cienda est que uiolari non potest certe maximi. ℭ Prata horum ut Plinius ait facilima agricolis cura & minimi impen
dii unde & prata dixi existimantur q sint ad ferendum fructum labore nostro parata. ℭ Areas quasdam area proprie ut
ait Festus dicitur locus uacuus quasi exaruerit & non possit quicq̄ generare. Areas autem locare solebant ueteres ali
quid operis illic facere uolentibus. ℭ Minime noceri possit. Nam neq pluuie neq grando aut uenti aliaue tempestas
nocet & Cato inquit Iupiter nocere nō posset. Quasi addidit quia tanta uis posset esse tempestatis aut diluuii ut auelle
re posset. ℭ Eripi per uim surripi per fraudem. Tempestatum aeris mutationum. ℭ Temporum muta. ut si spaci succe
dat tempus belli. ℭ Sempiternas. ℭ Sola eni uirtus ut ait Salustius stabilis eternaq habetur. ℭ Improbi autem. Demō
strat a contrario sensu solos sapientes diuites esse. ℭ Incertas fortune subiectas. ℭ Inopos q sunt sine ope. ℭ Pauperes. q
bus est modica pecunia.

ℭ FINIS.

ℭ Impressum Mediolani p Io. Augustinus de Vicomercato ad instantiam
Dñi Nicolai de Gorgōzola. Anno dñi. Mcccccxiii. die. ii. Mēsis Augusti.

ℭ Registrum.

A B C D E F G H I K
Omnes sunt quaterni preter K qui est ternus.

I POST.

